IMPRESSION ANASTALTIQUE
CULTURE ET CIVILISATION
115, AVENUE GABRIEL LEBON
BRUXELLES
1970

ACTA SANCTORUM

JULII.

TOMUS SEXTUS.

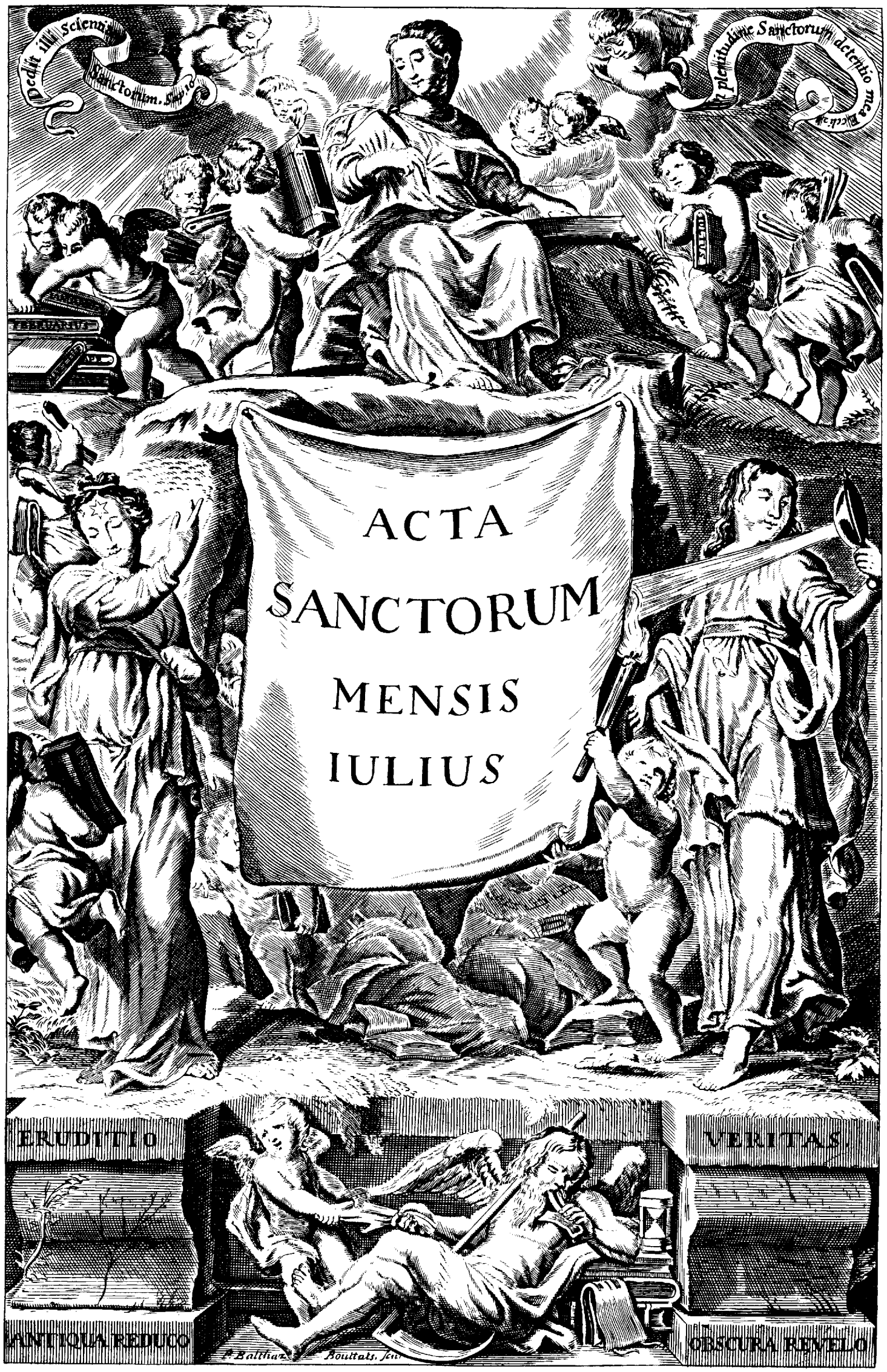
Pedit illi Scientia Sanctorum. Sapien.
In plenitudine Sanctorum detentio mea Eccles.
ACTA
SANCTORUM
MENSIS
IULIUS
ERUDITIO
VERITAS
ANTIQUA REDUCO
OBSCURA REVELO
P. Balthas. Boultats. fec.

ACTA SANCTORUM JULII

Ex Latinis & Græcis, aliarumque gentium Monumentis, ſervatâ primigeniâ veterum Scriptorum phraſi,

COLLECTA, DIGESTA,

Commentariiſque & Obſervationibus

ILLUSTRATA

A

JOANNE BAPT. SOLLERIO,
JOANNE PINIO,
GUILIELMO CUPERO,
PETRO BOSCHIO

E SOCIETATE JESU PRESBYTERIS THEOLOGIS.

TOMUS VI

Quo dies viceſimus quintus, viceſimus ſextus, viceſimus ſeptimus & viceſimus octavus continentur, cum Tractatu præliminari hiſtorico-chronologico

DE LITURGIA MOZARABICA

AUCTORE JOANNE PINIO.

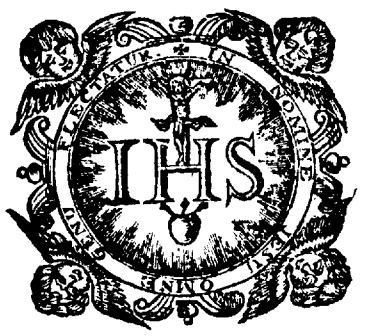

ANTVERPIÆ
Apud JACOBUM DU MOULIN.
M D C C X X I X.

MARIA THERESIA D. G. ROM. IMP. HUNG. BOH. REGINA
Petrus Bodtius Bruxellensis Sculp. Anno 1729.

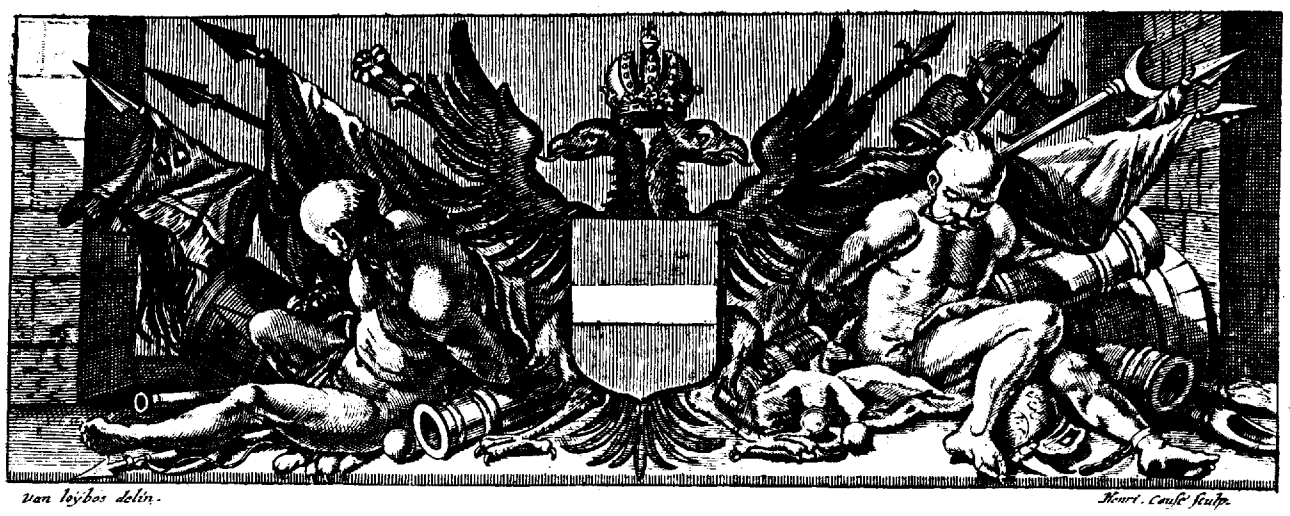

van Ieÿbos delin. *Heurt. Cauſe ſculp.*

MARIÆ TERESIÆ

REGIÆ PRINCIPI HUNGARIÆ, BOHEMIÆ ET SERENISSIMÆ

ARCHIDUCI,

DUCI BURGUNDIÆ, BRABANTIÆ, LUXEMBURGI, LIMBURGI, GELDRIÆ, STYRIÆ, CARINTHIÆ, CARNIOLIÆ: COMITI FLANDRIÆ, NAMURCI, TYROLIS, GORITIÆ &c.

Nter triumphos Tuos non poſtremus accedit, ARCHIDUX SERENISSIMA qui ab Auguſtiſſimo Parente, perpetuo noſtro, dicamus Sanctorum Mæcenate, Tibi deſtinatus eſt tomus hic de Actis Sanctorum menſis Julii ſextus, ut & ipſi, cæleſtis

iſtius

iſtius ſupernæque curiæ Principes , aulicis Viennenſibus acclamationibus , ſuos plauſus adjungant in communi lætitia , dum Te , annum necdum duodecimum prætergreſſam , de iis diſſerentem diſputantemque obſtupuere proceres , quæ ætatem ſexumque ſupra , auditorum omnium animos admiratione , Auguſtiſſimos autem Genitores incredibili voluptate affecerunt perfuderuntque. Eos equidem eruditæ virgunculæ Archiducis ſolidos triumphos appellare non dubito , ubi tenella Princeps ſapientum virorum examini ſiſtere ſe non formidat , atque ad propoſitas quaſcumque quæſtiones , etiam captioſas , de Latini ſermonis elementis ac regulis , animo pluſquam maſculo , præſenti firmoque ingenio reſponſiones ſubjicere , ſubtilia & implexa evolvendo , quibus vel grandiores adoleſcentes in ſcholis ſæpenumero irretitos captoſque perſpeximus. Hæc nimirum eſt quæ ſe à teneris prodit ingenii Tui perſpicacia , hæc mentis penetratio , hæc memoriæ firmitas prope incredibilis , ut quæ in hiſce rebus difficillima ſunt , pleniſſimè capias , profunde intelligas , aptiſſimè clariſſiméque diſſolvas. Sane ad inſtitutum hoc noſtrum feliciter juxta ac opportune ; dum hiſce inſtructa principiis Latium ingreſſa es , eum edocta ſermonem quo Te hîc alloquimur , quo tomus hic totus compoſitus eſt , captum haud dubiè ſuperaturus , niſi jam Grammaticæ difficiles ac tortuoſos amfractus emenſa , ad ipſa Latinæ linguæ adyta glorioſè penetraſſes. Age modo , ſume animos , SERENIS-

NISSIMA non ſolum ſed & ERUDITA PRINCEPS, hiſce ingenii Tui ſcientiæque monumentis in tam illuſtri theatro exhibitis, haud vane vaticinari præſumo, quod mecum conſebit orbis univerſus, præludia hæc eſſe eorum decorum quibus Te, meritiſſimè ornatam contemplabimur, dignam ſane quovis imperio, quo Te præmatura illa doctrinæ ſpecimina evectura ſunt, iis cumulata virtutibus, quæ Te Auſtriacis non ſolum heroidibus, ſed & ceteris omnibus, quantumvis laudatiſſimis præteritorum ſeculorum feminis Principibus non exæquent modo, ſed longè etiam anteferant. Liceat apertius eloqui quod ſentio. Has præcellentes naturæ dotes haud verebor exiſtimare Auguſtiſſimum Parentem impuliſſe, ut in tenera illa Tua ætate ea Tibi conferret regiæ quodammodo dignitatis inſignia, quæ natu majoribus dumtaxat Tui ſexus Principibus exhiberi ſolita ſunt; ut, ſi ita dicere liceat, ex ephebis egreſſam, morum gubernatrice non amplius indigam cenſuerit, quam tot talentis jam nunc præditam perſpexerit, eoque adeo apparatu comitatuque donarit non jam ut parvulas inter, ſed inter Cæſareæ aulæ Principes feminas prima gradereris, utpote Auguſtiſſimorum Parentum Archidux non ſolum primogenita ſed exercitatione, doctrina, gravitate, ceteriſque virtutibus honores jam nunc quoſvis dignitateſque promerita. Eas virtutes hîc intelligo ARCHIDUX SERENISSIMA, in Te refulgentes, quibus olim enituit regni Tui Hungarici ſtirps illuſtriſſima,

ma, Auſtriaco certe ſanguine digna ſanctiſſima Eliſabetha Thuringica, quam Auguſtiſſimæ Genitricis Tuæ ſynonymam, Patronamque adeo colendiſſimam me hîc proferre patieris, dum in hoc noſtro volumine nulla ſuppetit, quæ tam auguſtis natalibus progenita, tam illuſtribus titulis ornata, tot circumdata ſplendoribus Tibi in exemplum commodè proponi queat. Eam loquor beatiſſimam Principem, quæ à primis unguiculis, quod & de Te prædicari audio, imo quam Te ſingulari cultu venerari atque imitari non dubito, eam, inquam, Principem, cujus primula ætas omni virtutum genere mirificè refulſit. Auctorem teſtor fide digniſſimum Theodoricum Turingum, hiſce plane coloribus tenerrimam tum etiam virginem depingentem. *Enutritam* prædicat Principem ſuam *cum omni ſtudio ut oportuit & decebat*; quæ profecto in Te deſiderari minimè paſſi ſunt piiſſimi non minus quam Auguſtiſſimi Genitores. Admirabilem Sanctæ iſtius infantiam, innocentem caſtamque pueritiam, ſic abſque fuco exornat religioſus ſcriptor: "
„ Ipſo, ſine quo nihil eſt validum nihil ſanctum
„ opitulante, illuſtris & beata Eliſabeth adhuc
„ infantula, nondum doli capax, vel ratione u-
„ tens, jam futuræ in ſe perfectionis imaginem
„ præferens, frequenter ante altare provoluta,
„ genuflexiones multiplicans, complicatis ma-
„ nibus & erectis oculis, cæleſtibus, pro ut po-
„ terat, intendebat .... In iis qui pueritiæ con-
„ gruunt ludis, lucrandi ſpem in Deum contulit.
„ Pauperculis puellis de lucro dabat decimam,

eaſ-

„ eaſque per hæc ad dicendam orationem Do-
„ minicam & Salutationem angelicam obligabat ...
„ His aliiſque ſanctæ indolis inſignita præludiis
„ nonum annum attigit : ſicut autem corpore
„ ſic gratia crevit & virtute , in omnibus viis
„ ſuis Deum cogitans , ipſumque præ oculis men-
„ tis habens fideliter invocabat , dulciter nomi-
„ nabat , omnes in ipſum ſenſus ſuos & actus
„ pariter dirigebat .... Quotidianum Deo per
„ orationes votivas offerebat ſacrificium „. Sic regia virgo devotiſſima infantiam ſuam ſic pueritiam innocentiſſimè pariter & ferventiſſimè inſtituit. Et quis , obſecro , Te , paris Eliſabethæ lacte enutritam , in hac ſancta tenella etiam Principe non agnoſcit SERENISSIMA MARIA TERESIA ? Quis Tuam non prædicat in Deum pietatem , dum teſte famulitio , inſpectante aula univerſa , ad aras frequens immota perſiſtis genuflexaque in oratione perſeveras complicatis manibus , erectiſque oculis , rebus intenta cæleſtibus ; eo præſertim tempore quo cibo cæleſti , pane Euchariſtico recreata , ab eccleſia vix avelli Te pateris , ſenis quandoque & pluribus ſacris Miſſæ ſacrificiis amantiſſimo Servatori litare ſolita : quod quid aliud eſt quam *futuræ in Te perfectionis* præclariſſimam *præferre imaginem ?* Quæ Tua porro in ludis lucrandi ſpes refulgeat , id enimvero tum egregiè demonſtras , dum non decimam ſolum confers puellis pauperculis , verum ut in miſericordiæ opera , (quæ Auſtriacorum Principum propria quodammodo virtus dici poteſt) Te propenſiſſimam novi-

mus ,

mus , ſic nullo ſexu , nulla ætate , nulla conditione excluſis , in egenos omnes caritatis viſcera effundis , uſque adeo ut Tibi dictum exiſtimes : Effunde ſuper eos miſericordiam , & conclude eleemoſynam in corde pauperis , de egregia notiſſimaque , opinor , cæleſti remuneratione probè edocta , ut eleemoſynæ Tuæ innoteſcant Teque exorent ab omni malo , quemadmodum divino dictante Spiritu accepimus. Atque hanc illuſtrem dignamque prole Cæſarea commiſerationem ſic animo impreſſam habes , ut hîc non ſtimulo incitanda ſed fræno cohibenda ſis , plura nimirum & larga & benefica manu effundere paratiſſima , ſi ardenti illi & numquam ſatis laudandæ bene merendi voluntati conſimiles theſauri elargiendi ſuppeterent. At bene , quod radices modo mittat Auſtriaca Principe digniſſima virtus , palmites olim ramoſque ſuos quaquaverſum extenſura. Creſce modo , PRINCEPS SERENISSIMA , creſce corpore , ſed magis gratia & virtute : in omnibus viis Deum cogita , ipſum frequenter invoca , & quod Te conſtantiſſimè facere intelligo , Sanctos omnes cæli indigetes Tibi Patronos , ac præſertim Matrem Dei ſanctiſſimam , Tibi dominam , Tibi tutricem , Tibi protectricem adſciſce ; ſicque ſenſus Tuos & actus omnes pariter dirige , ut ſoli Deo ejuſque benigniſſimæ Matri votivas orationes in quotidianum offeras ſacrificium , id propriis feſtivitatibus , quod ſoles , ardentiori pietate reduplicans , dum ſacratiſſimæ refectionis particeps , in referendis gratiis

tiis tota es ; tota in demiſſiſſimè flagitandis ; tum ad Matrem auxiliatricem converſa, ipſam & Tuam eſſe ferventiſſima devotione agnoſcis Quocirca & ſecurè & confidenter eadem verba pronuntio, quibus laudatus jam ſcriptor de ſua S. Eliſabetha quodammodo vaticinabatur : " Quis in tenellæ „ ætatis corpuſculo tantum munus gratiæ & vir- „ tutum opera non obſtupeſcat ? Qualis putas eſt „ futura adulta , quæ talis eſt in pueritia ? Quis , „ ut æſtimas , erit in ſapore fructus , cujus odor „ ſic fragrat vernans in flore ? Utique quæ miſit „ radicem deorſum , faciet fructum ſurſum , af- „ feret fructum multum , faciet multa opera bo- „ na , & majora horum faciet , & de fructu ma- „ nuum ſuarum plantabit vineam , palmites me- „ ritorum , botroſque gratiarum cum vino ſuavi- „ tatis perpetuæ germinantem „. Huc Te magis magiſque provocet incitetque quam in hoc tomo, ſereniſſimo Tuo nomini inſcripto invenies , optima ſanctiſſimæ Dei Genitricis Tuæque , & ipſa ſanctiſſima Mater Anna. Deus bone quæ Sancta, quam potens , quam illuſtris miraculis , quam in clientes profuſa & miſericors , quantis olim beneficiis in Auguſtiſſimam ipſam Domum munifica ! Hujus patrocinium , DEVOTISSIMA PRINCEPS , dum Tibi propitium feceris , habebis ſane quæ Te ad perfectiora quotidie animent , hortentur , provehant , eóque demum perducant , quo Te tam illuſtria & Chriſtianæ pietatis & doctrinæ rudimenta non poſſunt non extollere ; diſertè hîc iterun eloquar : ad prima nempe regnorum imperiorumque gubernacula , Auſtriaca pru-

prudentia, juſtitia & integritate adminiſtranda, ut felices jam nunc fortunatoſque audacter prædicem, qui Tuis ſub auſpiciis ævum acturi, feliciſſimi ſideris optatiſſimo influxu poterunt recreari: cujus radios & Belgio noſtro perennaturos confidimus. Ita vovent

SERENISSIMA ARCHIDUX
ARCHIDUCALIS SERENITATIS TUÆ

Clientes Devotiſſimi
JOAN. BAPT. SOLLERIUS
JOANNES PINIUS
GUILIELMUS CUPERUS
PETRUS BOSCHIUS
Societatis Jeſu.

SYNOPSIS
TOMI SEXTI
DE ACTIS SANCTORUM
JULII

EN modo grandis noſtri de Actis Sanctorum operis tomum primum ſupra trigeſimum, complectentem, præter anonymos, Sanctos propriis ſuis nominibus expreſſos centum & duodeviginti, diebus non plus quatuor, quot eo volumine continentur, nempe à XXV ad XXVIII; quos recepto more, in claſſes ſuas quatuor diſpeſcimus, ut primam occupent Sancti *ex Statu eccleſiaſtico*, alteram *ex Statu monaſtico*, tertiam *ex Statu ſeculari*, poſtremâ vero referantur Sanctæ quæ ſunt *ex ſexu femineo*, ſervato ubique ſolito regionum ordine. Ad vetus potius quam ad novum fœdus ſpectat beatiſſimæ Virginis Dei genitricis ſanctiſſima mater *Anna*, de qua proinde hîc extra claſſem præcipua ad ipſam ſpectantia capita obiter notanda cenſuimus. Quæ de Actis ejus, patria & parentibus tradita accepimus, non ſatis exacta & ſincera eſſe facile conceditur: acrior concertatio pro ejus monogamia & filia unigenita, quam ſententiam vindicandam ſuſcepimus. Demonſtratur antiquus ejus in Oriente cultus, qui paulo ſerius ad nos pervenerit, prodigioſa templi ædificatione in Hiſpania auctus, inde fortaſſe ad alias regiones propagatus, innumeris certè ſtupendiſque miraculis quaquaverſum diffuſus. Horum quæ poſtremo ſeculo in Britannia Armorica contigerunt, tam authenticis nituntur probatiſque teſtimoniis, ut vel incredulum quemque & pervicacem convincere neceſſe ſit. De ſuperſtitibus ejus reliquiis anceps inter varias eccleſias diſceptatio: paradoxon vero de corporali ejuſdem reſurrectione.

EX STATU ECCLESIASTICO.

Primus in hac claſſe abſque controverſia *Jacobus*, à ſynonymis *Majoris* cognomento diſtinctus, primus inter Apoſtolos martyr, primus Hiſpanicæ eccleſiæ fundator, gentiſque iſtius gloria; Compoſtellam ex martyrii loco, hîc abunde explicato, delatus, ubi peregrinationibus ex toto orbe Chriſtiano, certè ex omni Europa, miraculiſque & ibi & alibi ingenti numero patratis, longe celeberrimus, pluribus diſquiſitionibus anſam præbuit, quæ hîc ex ordine eruderantur, ea vero præcipua, qua Hiſpanis, toties à ſe adverſus Mauros propugnatis, probabilius aſſeritur. De *Eraſto*, Pauli diſcipulo, alia Græci tradunt, alia Latini: quæ de eo gentium Doctor ſcribit, & virum honoratum & urbis Corinthi, non eccleſiæ Hieroſolymitanæ œconomum fuiſſe demonſtrant; tum vero Philippenſem potius quam Paneadis, ex pſeudo-Dorotheo, epiſcopum.

De *Victoris* PP. I & M. die natali, ætate, geſtis ac ſcriptis implexa multa: in exſtirpandis iſtius temporis hæreſibus acer oſtenditur, nec minus conſtans æquuſque in aſſerenda adverſus Polycratem alioſque Aſiaticos epiſcopos, Romana Paſchatis celebratione. Neque Victori cedit illuſtris Papa *Innocentius*, item I, cujus eximiæ virtutes & doctrina à cálumniis hic vindicatæ ſunt: diſtincta tempora, ejuſque etiam præclariſſima geſta ac ſcripta; laudata conſtantia & fortitudo in Romanis calamitatibus, in tuenda Chryſoſtomi cauſa, in refrænandis hæreticis, demum in auctoritate Apoſtolica ſtrenuè confirmanda. His accedit, non tam celebritate cultûs quam rebus præclarè geſtis *Laurentius* Mediolanenſis epiſc, ab Ennodio ita laudatus, ut inde toleratæ à barbaris ærumnæ, reſtaurata civitas, geſta in cauſa Symmachi PP., ornata templa aliaque potiſſimum eruenda fuerint. De *Eccleſio* præſule Ravennate pauca expendi potuere, quod Acta non ſuperſint, nec cultus vetuſtiſſimus ſit. Vigilienſes in Apulia MM. *Maurus* epiſc., *Pantaleemon* & *Sergius* notiores ſunt inventionibus, tranſlationibus ſecutiſque exinde miraculis, quam rebus geſtis, quæ ex eorum Officio examinantur.

Gallicanos antiſtites binos ſuggerunt Trecæ *Urſum* & *Camelianum*, illum ſolo nomine & cultu notum, hunc cum aliquo Himerio perperam confuſum; binos item Autiſſiodorum, de quorum priore *Æthelio* ignota hiſtoria; at celebris eſt in Martyrologiis cultus. Contra vero de alterius, *Geranni*, cultu dubitatum eſt; Vita edita hîc illuſtratur. Non multo celebrior eſt *Hieronimus* inter Metenſes epiſcopos numerandus. Neque de *Deſiderato* Biſontino præter breve elogium & exaltationis relationem quidquam ſupereſt. *Galactorii* epiſcopi Laſcurrenſis & martyris memoria deceſſoris

Juliani nomen ſuſcitavit. *Auſpicius* Tullenſis, à tynonymo Trevirenſi diſtinctus, ex ritus eccleſiæ tabulis educitur, ad Theodoſii tempora malè à Baronio retractus.

Illuſtres laudatores inſignibus ſuis meritis nactus eſt *Magnericus* Trevirenſis, multorum Sanctorum ſeculo digniſſimus, locorumque ſacrorum conditor, quæ inter S. Martini cœnobium viciſſitudines paſſum eſt. Geſta ejus varia, quæque ad obitum, ſepulturam & alia ſpectant explanantur ac digeruntur. *Joannis Agni* ſingularis memoria, quod miraculo ſicci baculi floreſcentis, ad cathedram Trajectenſem evectus ſit. *Jorius* aliquis epiſc., an Macarii Anthiocheni frater, certo Bethuniæ in Belgio colitur. Virum magnum *Samſonem* produxit Britannia, ſuſcepit Armorica, utrobique magnis prodigiis celebratiſſimum; verum nec Anglicanæ ullius eccleſiæ, nec Gallicæ epiſcopum, nec 120 annorum ſenem: de quo id ſingulare notaveris, quod quemadmodum vivum, variæ eccleſiæ antiſtitem ſibi vindicant, ſic hodiedum de ſacri ejus corporis poſſeſſione decertetur. *Hermolaus* presbyter cum S. Pantaleone celebratur, *Paſtor* Romæ, *Peregrinus* Lugduni in Gallia.

EX STATU MONASTICO.

In hac claſſe primas teneat *Paſtor* abbas, doctis ſuis apophthegmatis quam vitæ ſerie, inter veteres Patres nominatior; de quo id dictu mirandum, quod nec matri videndum ſe præbere voluerit, nec judici, apud quem ſororis filius de capite periclitabatur. Adde huic *Simeonem Stylitam* tertium, qui utrum à Fulminato diſtinguendus ſit, an idem cum Simeone in Martyrologiis notato, diſquiritur. Ex Oriente in Italiam ſeculo x progreſſus eſt mirabilis alter *Simeon* monachus, ab Arſenio Hieroſolymitano patriarcha commendatus, in monaſterio de Padolirona ſingulari cultu celebris, cujus perpetuæ peregrinationes, prodigia, prophetiæ virtuteſque aliæ fideliter deſcribuntur. Diu laborandum fuit priuſquam ea quæ de duobus eremitis Ordinis S. Auguſtini *Euangeliſta* & *Peregrino* apud Veronenſes honoratis, poſtulata ſunt, impetrari potuerint, atque unà explorari, quo pacto Euangeliſta ab Albertino ſive Alberto, item Veronenſi diſtingueretur. De Vita recentius ſcripta fertur judicium. De *Ebrulfi* abbatis S. Fuſciani, Bellovacum tranſlati, ætate adverſus Cointium diſputatur: dantur autem Vita ejus & miracula. Haud paulo nobiliores reddidit S. Gregorius Turon. in Vitis Patrum *Urſum* & *Leobatium*, licet in antiquioribus Faſtis parum notos, de quorum patria & inſtituto adverſus Tamayi nugas ſolidius agitur, deque ſacris eorum reliquiis. *Bertholdus* abbas Garſtenſis in ſuperiore Auſtria, locum ſuum hîc meritus, eximia potius ſanctitate quam longè quæſita genealogia reſplendet: Vita ejus & miracula accuratè deſcripta & elucidata ſunt. *Theodemirus*, non abbas ſed monachus, à S. Eulogio ſatis laudatus eſt, dum gloriosum ejus Cordubæ, ſub perſecutione Arabica, martyrium nos docuit.

EX STATU SECULARI.

Aciem inſtruunt *ſeptem Dormientes*, quorum tres claſſes te reperire miraberis. Sufficiebat Epheſina, tam variis nominibus expreſſa, quam apud Latinos æquè ac Græcos, aliaſque Chriſtianas gentes recepta eſt, nec ipſi Alcorano ignota. Quæ hîc diſcutienda occurrerint, facile intelligis. Alia ſuppeditavit ſtupendus M. *Pantaleon*, tanta in veneratione, cum in Oriente tum in Occidente ſemper habitus, tot dicatis ipſi templis honoratus, tot miraculoſis dives reliquiis, in omnem prope orbis partem tranſlatis, ut ſi ad eumdem omnes Sanctum referantur, inſolito prodigio multiplicatas eſſe oporteat. Aliam controverſiarum materiam præbet *Chriſtophorus*, virtutibus, martyrio, miraculis, cultu quam ſtatura grandior: hæc explicatur, convelluntur hæreticorum, contra Sancti exſiſtentiam blaſphemiæ. Non adeo exuberant quæ de *Euſtathio* M. Ancyrano in Galatia, de *Acatio* Mileti in Caria, & de *Ignatio Steironita* apud Græcos potiſſimum commemorantur. Ingens rerum ſilva *Nazarii* & *Celſi* patria, ætas, converſio, baptiſmus, peregrinationes, martyrium, inventiones, tranſlationes, miranda omnia; & quæ ad idem Sanctorum par non videntur poſſe referri, ut laborandum fuerit, ad homines, loca & tempora apte diſtinguenda. *Felix* aliquis Nolanus cum Nicomedienſibus feminis MM. perperam conjunctus eſt. *Hyacinthi* M. in Portu Romano, *Florentii* & alterius *Felicis* in Veſtinis illuſtrata memoria. *Nevolonus* Faventiæ, *Raymundus Palmarius* Placentiæ mirabili converſione, tum ſanctitate atque in proximos caritate excelluerunt. *Benignus* & *Charus* prope Veronam, *Gliſcentus* in territorio Brixiano latendo gloriam conſecuti ſunt. *Cucufas* non Chriſtophori ſocius, ut ineptum vulgus ſomniat, ſed Barcinonenſis martyr & rebus geſtis & veteri cultu inclytus eſt, de cujus ſacris exuviis cum Hiſpanis Galli pridem certavere. Pietatem ſpirant Acta *Georgii*, *Aurelii* aliorumque MM. Cordubenſium. *Gothalmus* Mellicia in Auſtria, *Hugo* puer, Judaici furoris victima, Lincolniæ in Anglia, *Botuidus* in Suecia M. veris ſuis encomiis ornati ſunt.

EX SEXU FEMINEO.

Illuſtriſſimæ virgines *Thea* & *Valentina*, ſocium

ſocium in martyrio *Paulum* nactæ, ab Euſebio celebrantur, hîc variis præterea elogiis honoratæ. *Irene* item virgo egregiis virtutibus prædita, prophetiæ dono multiſque dotibus inſignita, CPoli in Chryſobalanto hegumena conſenuit, honorificis aliis characteribus depicta, qui in Actis, hîc Græco-Latinè exhibitis, mirificè deſcribuntur. Floruere ibidem *Anthuſa* & *Oræozela*: *Hieruſalem* vero ut martyr in Faſtis Græcis memoratur. *Glodeſindis* virginis natalis in abbatia à ſe Metis fundata, antiquiſſimus eſt, jam inde in primaria eccleſia à ſeculo IX celebratus, erecto ei poſtmodum novo & ampliori templo. *Chriſtianam* V. Teneræmondæ in Belgio ſolenni feſtivitate recoli, conſtat; quæ vero de origine geſtiſque circumferuntur, admirationem excitant potius quam fidem: nec de *Juliana* & *Sempronia* V V. MM., præter cultum quidquam invenies, niſi ad Tamayum recurreris.

Atque hi præcipui Sancti ſunt, de quibus in hoc tomo agitur; reliqua docebunt ſoliti indices: ornatur autem Præliminari Tractatu de Liturgia antiqua Hiſpanica, Gothica, Iſidoriana, Mozarabica, Toletana, Mixta, hiſtorico-chronologicè deducto, auctore Joanne Pinio.

FACULTAS R. P. PROVINCIALIS

SOCIETATIS JESU FLANDRO-BELGICÆ,

ET SUMMA PRIVILEGII CÆSAREI.

CUm Edictis Philippi II Hiſpaniarum Regis, deinde Sereniſſimorum Archiducum Alberti & Iſabellæ, Belgii Principum, rurſumque Philippi III; ac noviſſimè Caroli II Regum, confirmatis 2 Decembris 1692, *& 19 Junii* 1694, *Provincialibus Societatis Jeſu, per Flandrobelgicam pro tempore futuris, poteſtas facta ſit eligendi Typographos & Bibliopolas, qui, ad quorumcumque excluſionem, ſoli imprimere ac reimprimere poſſint libros & opera quælibet, rite approbata, curantibuſque ejuſdem Societatis Patribus edita aut porro edenda, ſub conſueto ſuæ Majeſtatis Privilegio, non aliter impetrando, quam in ſcriptis obtentâ & præexhibitâ licentiâ prædicti Provincialis; idque ſub gravibus pœnis, in contraventores aut aliter impreſſa importantes ſtatutis, ut latius in ipſis patentibus litteris apparet. Cum etiam ſua Cæſarea Majeſtas idem valere voluerit in ditionibus, S. R. Imperio ſubjectis;*

Ego infraſcriptus, Societatis Jeſu per Flandrobelgicam Præpoſitus Provincialis, poteſtate ad hoc mihi facta ab Adm. R. P. N. Præpoſito Generali Michaële Angelo Tamburino, concedo Jacobo du Moulin *facultatem ſic imprimendi, & per ſe alioſque vendendi infraſcriptum opus, ex more noſtræ Societatis (quod hiſce atteſtor) recognitum & approbatum; videlicet; Tomum ſextum de Actis Sanctorum Julii, collectis & illuſtratis per Joannem Bapt. Sollerium, Joannem Pinium, Guilielmum Cuperum & Petrum Boſchium Societatis noſtræ Presbyteros Theologos. In quorum fidem haſce, manu propria ſubſcriptas, conſuetoque noſtri officii ſigillo munitas, dedi Antverpiæ* XXVI *Martii* MDCCXXIX.

PETRUS MAELCAMP.

SUMMA

PRIVILEGII REGII.

CÆſareæ & Regiæ Catholicæ Majeſtatis diplomate ſancitum eſt, ne quis, præter voluntatem Joannis Bapt. Sollerii è Societate Jeſu, ejuſve ad illuſtranda Sanctorum Acta Adjutorum & Succeſſorum, ullo modo imprimat vel recudi faciat, ex parte vel in totum, tomos eorumdem, de argumento illo, vel jam editos vel porro edendos; aut alibi excuſos excudendoſve invehat, venaleſve habeat: qui ſecus faxit, confiſcatione exemplarium, & aliis gravibus pœnis mulctabitur; ut latius patet ex litteris, Bruxellæ datis.

Signat L O Y E N S.

Et ego Joannes Bapt. Sollerius Societatis Jeſu, permitto Jacobo du Moulin, ut tomum ſextum de Actis Sanctorum Julii, meo permiſſu ab ipſo impreſſum, publicet. Datum Antverpiæ XXX *Martii* MDCCXXIX.

A P-

APPROBATIO ORDINARII.

TOmus hic ſextus Julii de Actis Sanctorum, iiſdem quibus priores, à nobis etiam recogniti, auctoribus Joanne Baptiſta Sollerio, Joanne Pinio, Guilielmo Cupero & Petro Boſchio; eadem diligentia & accuratione elaboratus, nihil fidei aut bonis moribus oppoſitum continet. Quod etiam teſtamur in ordine ad Joannis Pinii præmiſſum Tractatum hiſtorico-chronologicum de Ritibus Mozarabicis, variè compellari ſolitis; ut proinde opus utrumque luce publica dignum cenſeamus. Antverpiæ XXIX *Martii* MDCCXXIX

F. G. ULLENS
Can. Schol. Offic. & Lib. Cenſor
Antverpiæ.

PROTESTATIO AUCTORUM.

QUod identidem proteſtati ſunt deceſſores noſtri, in hoc de Actis Sanctorum Opere, ſe ſervatas velle Urbani Papæ VIII Conſtitutiones; neque ſuis, aliorumve huc relatis Commentariis aliud pondus tribui, quam ſit hiſtoriæ, ab hominibus errori obnoxiis ſcriptæ: idem ante hunc ſextum tomum Julii denuo proteſtamur.

PRÆ-

PRÆFATIO
AD LECTOREM.

ITer noſtrum Hiſpanicum pro Actis Sanctorum anno 1721 ſuſceptum, elaborando huic Tractatui occaſionem præbuit. Etenim poſt luſtratas à Majoribus noſtris Henſchenio, Papebrochio, Baertio ac Janningo, Italiam, Galliam ac Germaniam; viſum fuit ad Opus noſtrum conducere, ſi, quam nemo noſtrûm hactenus tentarat, excurſio Hiſpanica à nobis inſtitueretur; eo ad rem, quam præ manibus habemus, operæ pretio, ut dum Toleti eſſemus, nonnulla ibidem reperta fuerint, quæ ad liturgiam Hiſpanicam, ſub Mozarabum nomine etiamnum ibi uſitatam, ſpectare potiſſimum poſſe videbantur; tametſi minimè tunc ſufficientia, ut integer ex illis, ſatiſque inſtructus, ac prælo dignus, qualem eum nunc eſſe confidimus, Tractatus conficeretur. Jacta itaque quædam ejuſdem fuere ſemina; quibus copioſior aliunde notitiarum meſſis accrevit, ex variis Hiſpaniæ conciliis, Romanorum Pontificum geſtis, aliiſque, quæ undequaque corradere potuimus, documentis; partim ex aliorum auctorum perveſtigatione hauſtis, partim ex Hiſpania poſt reditum in Belgium ſubmiſſis. Sic itaque ſe habuere hujus Tractatus initia & incrementa.

Ea verò, quæ circa liturgiam iſtam quatuor primis Chriſti ſeculis & ulterius, de ſingularibus ejuſdem partibus quæri poſſunt, incerta prorſus fatemur, atque obſcura eſſe; uti videre eſt ex illis, quæ cap. 1 ſuper hoc argumento deducimus; propoſitâ eruditis lectoribus controverſiâ, quæ eò redit, an ſatis ſolidè probari poſſit, quod codex aliquis liturgicus integer, ad uſum particularis eccleſiæ ſive in Oriente, ſive in Occidente, ſcripto exaratus exſtiterit; integer, inquam, atque ita digeſtus, auctus, concinnatus, ut totius ſacræ œconomiæ modum, ordinem, cæremonias ac preces ſingillatim ac determinate recenſeret. Allata ſunt varia tam ſententiæ id negantis, quam affirmantis argumenta: ſed quamquam me propendere potius in illam, quam in hanc inſinuem; cupio tamen, ut quæſtio illa eo habeatur loco, ut non tam à me certò deciſa, quam eruditorum judicio tantiſper propoſita, eorumque calculis probanda vel improbanda cenſeatur. Et erit fortaſſe ex illis quiſpiam, qui arrepta inde occaſione, controverſiam iſtam ſecundis curis examinet, pleniùs tractet, meliuſque ac certiùs aliquid me doceat. Quod ſi fiat, applaudam & gratulabor. *Non enim vincimur, quando afferuntur nobis meliora, ſed inſtruimur*, aiebat S. Cyprianus in epiſtola ad Quintum.

Videbimus porro liturgiæ antiquæ Hiſpanicæ, anterioribus ſeculis circa determinatas, proprias ac ſingulares ſui partes adeo nobis incompertæ, novam lucem affundi ſeculo VII, ex decretis omnium Hiſpaniæ conciliorum celeberrimi quarti Toletani; præſide S. Iſidoro, Hiſpalenſi antiſtite; qui de ſacra liturgia cumulatiſſimè meritus eſt, aliis quoque poſt ipſum ſanctis viris ſuam pio huic labori ſymbolam conferentibus. Videbimus eam deinde ſub barbaro Saracenorum jugo gemere, humanæque viciſſitudinis ſcenam ſubire; ad hæc ex corruptione quorumdam exemplarium accuſatam, at deinde comprobatam; ſeculo autem XI, recuperato ab Alphonſo VI Toleto, extrema paſſam, & abrogatam, non tamen penitus exſtinctam. Videbimus denique ſequentibus ſeculis varia à regibus Hiſpaniæ indulta Mozarabibus diplomata; quorum antiquum Officium ſacrum ne in tantam deſuetudinem veniret, ut ab interitu parum abeſſe videretur, ſeculo tandem XVI ineunte novum à magno Franciſco Ximenio, archiepiſcopo Toletano, & S. R. E. Cardinale ſplendorem accepit, ad perpetuitatem utique temporis cum Sedis Apoſtolicæ conſenſu à Viro illo immortalitatis famâ digniſſimo fundatum ac ſtabilitum. Quæ omnia hîc in compendio exhibita, pluribus dabuntur ſuis locis.

Ne verò mireris, lector, liturgiam hanc adeo varia ac multiplici nominum coacervatione à nobis indigitari: res enim illa ſeſe evolvet per decurſum; nam pro varia ratione temporum aliud ex alio hæc liturgia nomen induit. Obſervari et-

iam abs te cupio, Tractatum hunc, ſi alicui præfigendus erat de Actis Sanctorum tomo, non incongruè præfigi tomo huic Julii menſis ſexto; cum in eo illuſtrentur Acta S. Jacobi Majoris, primi utique eccleſiæ Hiſpanicæ fundatoris, atque adeo primos inter rituum ſacrorum ibidem adjutores, miniſtros ac propagatores, deſignatoris, &, quantum quidem per commorationis apud iſtam gentem tempus licuit, propagatoris glorioſum etiam nomen meriti; juxta ea, quæ tum cap. 1, § 1 dicemus; tum quæ de ipſius ad Hiſpanos adventu, adeo diu multumque inter eruditos diſputato, in hoc præſenti tomo in favorem eorum probabilius deciſa reperies.

Interim non diſſimulamus, varia apud varios auctores circa Officium ſacrum, de quo dicere aggredimur, excuſa reperiri; nam ut nihil dicamus de Franciſco Piſa, Eugenio Robleſio, Eminentiſſimis Joanne Bona, & Joſepho Aguirrio; item ut non memoremus Joannem Mabillonium, atque Edmundum Martenium, de quibus redibit per decurſum ſermo; Petrus Brunus in ſuo Gallico opere, poſtea à nobis memorando, non ſegnem operam huc contulit, quando res geſtas in antiqua liturgia Hiſpanica ac Mozarabica hiſtorico-chronologicè deduxit, Ordinem Miſſæ Mozarabicæ obſervationibus explanavit ac cum antiqua liturgia Gallicana contulit. At nemo omnium, quos ego quidem viderim, illud argumentum plenè tractavit hactenus, ea videlicet plenitudinis ubertate, qualem nos poſt illos comparare conati ſumus: nam diplomata varia, aliaque documenta Tractatui noſtro inſeruimus, quæ apud laudatos auctores fruſtra inquiras, allaborantibus viris illis Hiſpanis, quorum, ubi res feret, veneranda nobis memoria recurret.

Tametſi verò non ſegni opera colligere conati ſimus, quidquid ad plenam rerum liturgicarum, de quibus agimus, notitiam maximè conducere putavimus, tantum tamen nobis polliceri non audemus, ut in animum inducamus, Tractatum hunc pari ab omnibus approbatione, pari aviditate ac guſtu lectum iri: ea namque hujus argumenti, ea aliorum rituum antiquorum inveſtigationis eſt conditio, ut, ſpectatâ illorum naturâ, non pauca ſe offerant, quæ inſtruant potiùs quam delectent; unde fiat, ut quia ſunt jejuna, tetrica etiam ea eſſe, neceſſe ſit, atque adeo illis dumtaxat grata potiſſimum, qui hujuſmodi rerum ſtudio rapiuntur; quibus conatus hoſce meos non omnino diſpliciturós confido; in quorum præſertim numero ponimus eruditos Hiſpanos, ad quos Tractatus præſens, tamquam rei avitæ eis olim, domeſticæ ac propriæ; nunc verò tamquam nomine, atque uſu unicè ſingularis, imprimis ſpectat. Atque hæc ſunt, de quibus te, Lector, præmonendum cenſui. Tu interim, quidquid hujus ſit Tractatus, æqui bonique id conſule.

TRA-

TRACTATUS
HISTORICO-CHRONOLOGICUS,
ad tomum VI Julii præliminaris,
DE
LITURGIA ANTIQUA HISPANICA, GOTHICA, ISIDORIANA, MOZARABICA, TOLETANA, MIXTA.

CAPUT I.

Origo liturgiæ Hiſpanicæ; qualis ea fuerit quatuor primis æræ Chriſtianæ ſeculis.

E E

§ I. Status quæſtionis; origo liturgiæ Hiſpanicæ S. Petrus apoſtolus; alii in hac re ipſius adjutores.

Res liturgicæ ab Apoſtolis quaquaverſum propagatæ

QUando primùm, diviſis toto orbe Apoſtolis, novæ legis præconibus, in omnem terram exire cœpit doctrinæ evangelicæ ſonus, & longè latéque quaquaverſum propagari; præter ſacrum Chriſtianæ fidei depoſitum, quod cuilibet ex illis ſeorſim atque omnibus ſimul ſub Petro eorum principe ac præſide, concreditum erat, varia alia in ſuam quiſque, quò deſtinabatur, provinciam ſecum detulit, ad novæ Eccleſiæ œconomiam neceſſaria, atque ad credentium inſtitutionem utilitatemque prorſus accommodata; quæ Spiritu ſancto dictante, Chriſto docente, ac per os Petri utroque loquente, didicerat. Id cum in aliis plu-

C ribus, ad naſcentis Eccleſiæ propagationem, conſervationem, incolumitatemque conducentibus, tum præcipuè locum habuit in liturgia ſacra, ſeu in ordinata auguſtiſſimæ novæ Legis Sacrificii adminiſtratione; circa quam, quatenus Hiſpaniam ſpectat, præſentis collimat tractatus præliminaris argumentum. Non agitur autem hîc de ſubſtantia & eſſentia, ut loquuntur Theologi, quibus illud Sacrificium intrinſecè atque ex vi primævæ ſuæ inſtitutionis conſtat & perficitur: quippe cum illud ſit eatenus juris divini, ſemper ab initio idem, ſemper idem deinceps, ſemper denique unum idemque ad noſtra uſque tempora perſeveravit, ac perſeverare porro perget uſque ad conſummationem ſeculi.

conveniunt ubique in ſubſtantialibus;

2 Id quod nitidè expreſſit Wilhelmus Lindanus, qui è Sirleti Ms. Græco liturgiam ſub nomine S. Petri, latinè vertit, edidit, notis illuſtravit, & apologetico defendere conatus eſt; quando in rem noſtram à pag. 70 ſic enuntiat: *Ipſum Chriſtiani ſacrificii nucleum enim ſi ſtudio Chriſtianæ pictatis inveſtiges, ac ſedulo quæras; agnoſces formulam ſacrificalem, & Romanam D. Petri, & Jeroſolymitanam D. Jacobi, Byzantinam ſive CPolitanam D. Andreæ, Epheſinam D. Joannis, Alexandrinam D. Marci, Mediolanenſem D. Barnabæ, & Indianam D. Thomæ prorſus conſentire; atque tamquam ab illo uno veritatis magiſtro Spiritu ſancto editam omnino conſpirare, eamdemque omnibus vocem ſonare, quod quidem ad ipſam rei ſubſtantiam attinet, ſive ad rem oblatam, & ad effectum ſacrificii, aliaque conſentanea.* Non itaque de prima ac neceſſaria hujus divini Holocauſti forma, ſubſtantia, &, ut ita loquar, natura hîc agitur, de quibus Catholicos inter omnes convenit; ſed agitur de quibuſdam pattibus, quæ primæ ejuſdem inſtitutioni poſtmodum acciderunt, quæque proinde, ſalvâ rei ſubſtantiâ, adeſſe & abeſſe poſſunt.

in accidentalibus autem differunt.

3 Hujuſmodi ſunt, externi quidam ritus ac cæremoniæ, preces plures vel pauciores, earumque compoſitio, diſpoſitio item, numerus & ordo. Adde hymnos, tractus, antiphonas, lectiones, pſalmos, & quæ ſunt generis ejuſdem: & quamvis illa omnia, vel ex omnibus ſaltem aliqua, initio prædicationis evangelicæ, uti ego quidem cenſeo, magna cum moderatione fuerint adhibita, ut nec longa admodum eſſent, nec alia ab aliis omnino diverſa, quamquam in diverſis regionibus recitarentur; lapſu tamen temporis varias ſenſim ſine ſenſu œconomia liturgica induit mutationes, additioneſque accepit, viris illorum temporum apoſtolicis, ſive eccleſiarum particularium moderatoribus epiſcopis, in conciliis aut extra illa, pro ſuo quibuſque in res ſacras ſtudio in illud incumbentibus, ut auguſtiſſimum hoc, & omnium, quæ fuerunt ſub ſole, digniſſimum longè ſacrificium & pro ſua tremenda majeſtate ritè & decenter, & pro aſſiſtentium fidelium utilitate & reverentia ſalubriter perageretur.

De qua re ſcribit S. Gregorius Magnus.

4 Juvat itaque hîc meminiſſe, quidnam S. Gregorius Magnus reſponderit S. Auguſtino, Anglorum apoſtolo, qui inter alias interrogationes apud Labbeum tom. 5 Conciliorum col. 1568, ex iſto ſanctiſſimo Pontifice ſic quærit: *Cur, cum una ſit fides, ſunt eccleſiarum conſuetudines tam diverſæ, & altera conſuetudo Miſſarum eſt in Roma*

SEC. I. *mana ecclesia, atque altera in Galliarum ecclesiis tenetur?* Cui rectè Gregorius: *Novit fraternitas tua Romanæ ecclesiæ consuetudinem, in qua se meminit enutritam. Sed mihi placet, ut, sive in sancta Romana, sive in Galliarum, sive in qualibet ecclesia, aliquid inveneris, quod plus omnipotenti Deo possit placere, sollicitè eligas, & in Anglorum ecclesia, quæ adhuc in fide nova est, institutione præcipua, quæ de multis ecclesiis colligere potuisti, infundas. Non enim pro locis res, sed pro bonis rebus loca nobis amanda sunt. Ex singulis ergo quibusque ecclesiis, quæ pia, quæ religiosa, quæ recta sunt elige, & hæc quasi in fasciculum collecta apud Anglorum mentes in consuetudinem depone.* Consuli etiam potest laudati summi Pontificis epistola 64, libri 7 ad Joannem episcopum Syracusanum data; quæ habetur loco citato à col. 1347.

Varia proponuntur circa primigeniam liturgiam Hispanicam:

5 Sic itaque se habuere rerum liturgicarum exordia; sic paulatim cum tempore accreverunt ac variaverunt earum progressus: quod, quemadmodum in Hispania contigerit, inspiciamus. Rem aggrediamur à tribus punctis, quæ potissimum ante alia omnia hîc quæri possunt. 1. A quo videlicet suam primo liturgiam acceperint Hispani seculo æræ Christianæ primo. 2. Qualis ea tunc & tribus sequentibus seculis fuerit. 3. An denique quatuor primis seculis aliqua litteris exarata, & in unum collecta volumen exstiterit. Circa primum quæstionum propositarum punctum, ista colligere potui, quæ subnecto.

cujus origo fuit S. Petrus;

6 *Ordo autem Missæ*, inquit S. Isidorus, Hispalensis episcopus, de ecclesiasticis Officiis lib. 1, cap. 15, *vel orationum, quibus oblata Deo sacrificia consecrantur, primùm à S. Petro est institutus.* Quod ibidem additur, *cujus celebrationem uno eodemque modo universus peragit orbis*; Cardinalis Bona Rerum liturgicarum lib. 1, cap. 7, pag. 83, *Hoc de re & substantia, non de verborum tenore ac cæremoniis intelligendum esse*, rectè observat, & sequitur ex dictis. Suam itaque liturgiam, teste S. Isidoro, Hispani ab Apostolorum Principe acceperunt; idque vel immediatè, siquidem in Hispania prædicarit, prout vult noster Gaspar Sanctius tractatu 4 de Prædicatione sanctorum Apostolorum Petri & Pauli in Hispania, cap. 2; vel mediatè, quatenus alii Hispanis circa illam tradiderunt, quod à Petro acceperant. Operam quoque suam fortasse eò contulerit S. Paulus, sive ordinem istius liturgiæ tradendo ac promovendo per se, idque in illorum sententia, qui tenent, Doctorem gentium in Hispania fuisse; inter quos est laudatus Sanctius, qui illud ex sanctis Patribus probat ibidem cap. 1 (de qua etiam re videri possunt ea, quæ occasione prædicationis S. Jacobi Majoris dicta sunt in hoc tomo ad diem XXV Julii pag. 94) sive per alios illuc mittendo, quod didicerat à S. Petro.

C

fortè etiam juvit S. Paulus:

7 Ut ut est, assertio ista commodè combinatur cum verbis S. Pauli ad Rom. cap. 15, ℣. 24, ubi sic loquitur: *Cum in Hispaniam proficisci cœpero, spero quod præteriens videam vos, & à vobis deducar illuc.* Et ℣. 28. *Per vos proficiscar in Hispaniam.* Hispanos itaque animo complectebatur Apostolus; ut mirum non sit, si dicamus, quod studium suum ipsis navarit in sacra liturgia; præsertim cum S. Clemens, S. Petri in cathedra Romana successor, & à S. Paulo ad Philipp. cap. 4, ℣. 3 honorificè nominatus, de eo scribat in epistola sua prima ad Corinthios pag. 12 novissimæ editionis Epistolarum Romanorum Pontificum: [ἐπὶ] τὸ τέρμα τῆς δύσεως ἐλθών, *Cum.. ad occidentis terminum venisset*; quæ locutio tametsi differtè Hispaniam non exprimat; congruè tamen eidem aptari potest; sed quocumque modo tam verba hæc ultima, quam superiora testimonia intellexeris, parum interest: illud manet, quod prima Hispanicæ liturgiæ vestigia ad cathedram Romanam, atque adeo ad S. Petrum sint referenda. D

faventibus huic sententiæ SS. Innocentio PP. I, & Gregorio VII.

8 Audiatur S. Innocentius PP. I in epistola 1, quæ est ad Decentium, episcopum Eugubinum, tom. 2 Concilior. apud Labbeum col. 1245 ita scribens: *Manifestum* est, *in omnem Italiam, Gallias, Hispanias, Africam atque Siciliam, insulasque interjacentes, nullum instituisse ecclesias, nisi eos, quos venerabilis apostolus Petrus, aut ejus successores constituerint sacerdotes.* Eòdem itaque spectat institutio liturgiæ Hispanicæ, quò spectat institutio ecclesiarum & plantatio Catholicæ fidei in Hispania, ad cathedram utique Romanam S. Petri. S. Gregorius PP. VII lib. 1 epistola 64 ad Alphonsum & Sancium Hispaniæ reges, quæ habetur apud Labbeum tom. 10, col. 53, rem sic declarat; *Cum beatus apostolus Paulus Hispaniam se adiisse significet, ac postea septem episcopos ab urbe Roma ad instruendos Hispaniæ populos à Petro & Paulo apostolis directos fuisse, qui destructâ idololatriâ christianitatem fundaverunt, religionem plantaverunt, ordinem & officium in divinis cultibus agendis ostenderunt, & sanguine suo ecclesias dedicavere, vestra diligentia non ignoret.* E

Enumerantur alii adjutores

9 De istis fidei in Hispania præconibus jam pridem nos tractavimus ad diem XV Maii, quo inscribuntur Martyrologio Romano: Prudentius de Sandoval in libro de Fundationibus monasteriorum S. Benedicti, Hispanicè edito, part. 1, fol. 8 versò testatur, in libro quodam Ms. Conciliorum, in Hispania celebratorum, qui spectabat ad monasterium S. Æmiliani, quique ad Scorialense delatus fuerit anno 1598, haberi sequentia, sub hoc titulo: *De Missa Apostolica in Hispaniam ducta, Julianus & Felix.* Tum sequitur: *Igitur cum apud urbem Romam beatissimi confessores Torcatus, Tisefon, Indalecius, Secundus, Eufrasius, Cæcilius, & Isicius, à sanctis apostolis Petro & Paulo sacerdotium suscepissent, & ad tradendam Hispaniæ Catholicam fidem, quæ adhuc gentili errore detenta, idolorum superstitione pollebat, profecti fuissent divino gubernaculo comitante, & ad civitatem Accitanam se utrique converterent: deinde non mente segregantes, nec fide; sed pro dispensanda Dei gratia per diversas urbes dividuntur: Torcatus Asci, Tisefon Bergii, Esicius Carcesæ, Indalecius Urci, Secundus Abulæ, Eufrasius Eliturgi, Cæcilius Eliberri.* F

in liturgia sacra apud Hispanos propagandâ.

10 *In quibus urbibus commorantes cœperunt de initio vitæ immortalis prædicare; sicque factum est, ut dum famuli Dei cœlestia dona impertiunt, magnum suæ ecclesiæ credentium fructum acquirunt: atque ita, sicut ab Apostolis Missam, doctrinamque acceperunt, per Hispaniam ordinatis episcopis, supradictis urbibus tradiderunt. Et sic crevit fides Catholica paulisper, donec de orthodoxis & Catholicis viris fuit illustrata; id est, Fulgentio, Petro, Leandro, Isidoro, Ildefonso, Fructuoso, Juliano. Ab illis exemplum tenuerunt, & nobis reliquerunt. Æra* DCCCCLXV; id est anno Christi 927. Ab ecclesia igitur Romana, cui præsidebat S. Petrus, ordinem & modum liturgicum accepit

A cepit Hiſpania, adjutoribus illis, miniſtris ac propagatoribus, quos jam memoravi; è quorum numero nequaquam volo excludi S. Jacobum Majorem, Hiſpanorum Apoſtolum. Etenim cum is in Hiſpania prædicarit, juxta illa, quæ operosè diſcuſſa reperies ad diem XXV hujus menſis, ubi intricatiſſimam & diu multumque agitatam de ejuſdem in Hiſpaniam adventu controverſiam in favorem Hiſpanorum decidimus; ſequitur, ut Apoſtolus ille ſacros liturgiæ ritus ibidem deſignarit; imo etiam, quantum per commorationis tempus licuit, tradiderit & confirmarit id, quod circa rem præſentem à S. Petro acceperat.

§ II. Obſcura prorſus atque incerta ſunt, quæ quatuor primis Chriſti ſeculis, cum de aliis liturgiis tum de Hiſpanica inquiruntur.

B EXpedito, quantum in me fuit, primo propoſitæ quæſtionis puncto, delabor ad ſecundum, quo diſpiciendum ſuſceperam, qualis fuerit Hiſpanica liturgia quatuor primis æræ Chriſtianæ ſeculis. Quæſtio enimvero perobſcura & difficilis! Nam quibus verbis, quo ordine, quo principio & fine, quibus externis ritibus ac cæremoniis, quibus precandi formulis, (ut de miniſtris & duratione temporis nihil dicam) ſacra iſta liturgia conſtiterit, quiſnam ediſſerat? Quod Chriſtus dominus benedictionem & gratiarum actionem adhibuerit in conſecratione & inſtitutione ſanctiſſimi ſui Sacramenti, tradunt diſertis verbis Euangeliſtæ; ſed qua orandi forma uſus fuerit, dum benediceret & gratias ageret; hactenus non didici vel ex ſancti Euangelii ſcriptoribus, vel ex aliis, qui Spiritu ſancto inſpirante locuti ſunt, novi Teſtamenti auctoribus ſacris. Neque ſatis apparet, quod Apoſtoli ſcripto conſignarint jam tum ab Eccleſiæ primordiis omnem precum formam, modum ac numerum; aut quod omnes ordinarint externos ritus, qui omni tempore ac loco illud divinum Sacrificium deberent comitari. Ecce itaque nos in tenebris plus quam Cymmeriis hîc poſitos, ſine luce palpantes, atque ſine duce aut viæ præmonſtratore incedentes, qui obſoleta primævæ liturgiæ veſtigia nobis oſtendat.

Liturgiæ totius œconomia qualis fuerit ſec. I,

C 12 *Laudo . . vos fratres*, ait Doctor gentium 1. ad Corinth. cap. 11, ℣. 2, *quod . . ſicut tradidi vobis, præcepta mea tenetis.* Et ibidem ℣. 23: *Ego enim accepi à Domino, quod & tradidi vobis* &c. Et ℣. 34: *Cætera*, inquit, *cum venero, diſponam.* Denique cap. 14, ℣. 40: *Omnia . . honeſtè & ſecundùm ordinem fiant.* Similem abſque dubio procedendi modum in ſuis quique eccleſiis, quas fundarunt, alii tenuere Apoſtoli: ſed quidquid S. Paulus *tradidit*, quæcumque *præcepta* dedit, quidquid diſpoſuit & quo modo; quem demum in omnibus *ordinem* præſcripſit, litteris id exaratum ubi reliquit, ut à poſteris legi poſſet? Tradiderunt itaque viva voce tam ipſe, quam reliqui Apoſtoli, quidnam in celebranda divina liturgia obſervatum vellent: neque novi, aliquod indicium exſtare, unde ſciri queat, quod illud vel ſcripſerint umquam per ſe, vel ſcribi per alios juſſerint. Quod ſi à primo æræ Chriſtianæ ſeculo progrediamur ad ſecundum, nihilo fere plus lucis ſe nobis offeret. Tunc quippe floruit S. Juſtinus Philoſophus martyr (quem dedimus tom. 2 Aprilis, à pag. 104) Is itaque in Apologia 2, tom. 1 Bibliothecæ Patrum anno 1618 Coloniæ edita, pag. 51, *Sub finem precum*, inquit, *nos inter nos oſculo ſalutamus; deinde ei, qui præpoſitus eſt fratribus, panis offertur, & poculum aquæ & vino temperatum, quæ cum accepit, laudem & gloriam omnium parenti, Filii Spirituſque ſancti nomine tribuit:*

nec conſtat ex S. Paulo Ap.;

Sec. I, II, III, IV.

13 *Gratiaſque diu agit, quod ab eo his dignus ſit habitus: quibus rite perfectis, precibus & gratiarum actioni, populus omnis, qui adeſt, benedicit, dicens: Amen ... Poſteaquam & is qui præeſt, gratias egit, & populus omnis benedixit; ii, qui apud nos diaconi dicuntur, dant unicuique eorum, qui adſunt, percipiendum panem, vinum & aquam, quæ cum gratiarum actione conſecrata ſunt, & ad eos, qui abſunt, perferunt. Atque cibus hic apud nos Euchariſtia nominatur, quâ nemini alii participare licet, niſi ei, qui & vera eſſe credit, quæ nos dicimus, & expiatus eſt lavacro, quod in remiſſionem peccatorum, regenerationemque datur; & ita vivit, ut Chriſtus tradidit. Neque nimirum hæc communem uſitatumque panem, uſitatamque potionem capimus, ſed quemadmodum per Dei Verbum homo factus Jeſus Chriſtus conſervator noſter, & carnem & ſanguinem pro ſalute noſtra habuit: ſed etiam cibum, qui per preces ſermonis, quem ab eo accepimus, conſecratus eſt, & quo ſanguis carneſque noſtræ communione aluntur, Jeſu Chriſti ejus, qui homo factus eſt, & carnem & ſanguinem eſſe accepimus* ex Euangeliis, quorum verba profert. Et paulo pòſt ita pergit: *Die, qui ſolis dicitur, omnes qui in oppidis vel agris morantur, unum in locum conveniunt, commentariaque Apoſtolorum vel Prophetarum ſcripta leguntur, quamdiu horâ patitur.*

nec ex S. Juſtino

14 *Deinde ubi is, qui legit, deſtitit; is, qui præeſt, admonet & hortatur, ut ea, quæ lecta ſunt, bona imitemur: tum ſurgimus omnes, ac comprecamur, concluſiſque noſtris precibus, panis, jam ut dixi, vinumque & aqua offeruntur; tumque is, qui primum locum tenet, eodem modo preces gratiarumque actionem pro virili mittit, populuſque benedicit, dicens, Amen, & iis, quæ cum gratiarum actione conſecrata ſunt, unuſquiſque participat, eademque ad eos, qui abſunt, diaconis dantur perferenda.* Talem ſanctiſſimus Martyr iſte Antonino Pio imperatori, nec non ſenatui populoque Romano, ad quos apologia illa dirigitur, ſacræ Chriſtianorum liturgiæ reddebat rationem, pro ſuo tunc inſtituto ſufficientem; quamquam pro noſtro, non ſatis in individuo determinatam; nam inde quidem habemus, quod fuſæ fuerint *preces, laus & gloria* Deo *reddita*, adhibitæ *lectiones Apoſtolorum vel Prophetarum* &c. Sed quibus verbis, ordine ac modo omnia & ſingula conſtarent, inde non diſcimus.

ſeculo 2;

E

F

15 S. Irenæus, qui S. Polycarpum, S. Joannis Euangeliſtæ diſcipulum, audiit, & ſeculo III ineunte martyrii laureâ fuit coronatus, (de quo agitur apud nos tom. V Junii à pag. 335) Adverſus hæreſes lib. 4, cap. 32 agens de Euchariſtia, quam Chriſtus inſtituit, *Novi*, inquit, *Teſtamenti novam docuit oblationem, quam Eccleſia ab Apoſtolis accipiens, in univerſo mundo offert Deo.* E quibus nihil elicere datur præ-

nec ex S. Irenæo ſec. 3;

SEC. I, II, III, IV.

ter ideam quamdam indefinitam ſacroſanctæ hujus oblationis, & ab adjunctis individuis abſtractam. Tertullianus, qui ſeculo item tertio ineunte vixit, valde etiam indeterminatè ſcripſit in rem noſtram. Quippe ex ejus verbis, in libro de Corona militis quæ habet, cap. 3: *Euchariſtiæ Sacramentum & in tempore victûs, & omnibus mandatum à Domino, etiam antelucanis cœtibus, nec de aliorum manu, quam præſidentium ſumimus. Oblationes pro defunctis, pro natalitiis annua die facimus*; item ex iis, quæ habet in Apologetico cap. 39: *Oramus etiam pro imperatoribus, pro miniſtris, & poteſtatibus, pro ſtatu ſeculi, pro rerum quiete, pro mora finis*; nihil concludes ſingulare ac determinatum, ex quo tota liturgiæ œconomia intelligatur.

16 Seculo IV occurrit S. Epiphanius, qui hæreſi 79, num. 3 tradit iſta: *Petrus & Andreas, Jacobus & Joannes, Philippus & Bartholomæus, Thaddæus & Jacobus Alphæi, & Judas Jacobi & Simon Cananæus; & Matthias ad ſupplendum Duodecim ſuffectus; illi, inquam, omnes, & apoſtoli delecti ſunt; ac toto terrarum orbe ſacram Evangelii functionem adminiſtrarunt, cum Paulo, Barnaba, & ceteris: iidemque myſteriorum auctores, atque conditores fuerunt, unà cum Jacobo Domini fratre, primo Hieroſolymorum epiſcopo:* tradit, inquam, iſta; ſed ex eo, quod Apoſtoli *myſteriorum*, id eſt illarum rerum, quæ myſteriorum ſubſtantiæ accidunt, ſecundùm dicta, *auctores atque conditores fuerunt*; ex eo, ut iterum hoc repetam, nobis non eſt perſpectum, qualium rituum uſum divinæ liturgiæ adjunxerint; & quouſque auctoritas atque conditio, ut ita dicam, ſeſe iſta extenderit. Imo verò etiamſi Patres iſti diſtinctius ac preſſius ſacros ſuæ liturgiæ ritus & preces definiviſſent, nondum tamen vel ſic innoteſceret ſtatus liturgiæ Hiſpanicæ primis quatuor Chriſti ſeculis uſitatæ, de qua mihi hîc ſermo eſt. Interim nullum mihi dubium eſt, quin ea ibidem tunc non ſolùm exſtiterit; ſed propriis etiam quibuſdam modis ac ritibus fuerit circumſcripta. *Fundatæ eccleſiæ*, teſte S. Irenæo lib. 1, cap. 3, *quæ in Hiberis ſunt*: ac proin uſitata ibidem in iſtis eccleſiis aliqua talis liturgia.

nec ex S. Epiphanio ſec. 4; neque ſcitur,

B

17 Cardinalis Bona lib. 1, cap. 7 poſtquam dixiſſet, antiquam & immemorabilem traditionem eſſe, quod Miſſæ ordo à Petro apoſtolo traditus fuerit Romanæ Eccleſiæ, cui ſucceſſores addiderint preces aliquot ac cæremonias; ſic rectè ſtatuit: *Ità enim fert rerum omnium conditio, ut initium ſuum habeant, ſequatur incrementum; omnibus demum numeris perficiantur.* Mea igitur ſic fert opinio, quod Hiſpanorum liturgia, ſicut aliæ omnes, à parvis initiis paulatim cum decurſu temporis accreverit, additis ſenſim ſine ſenſu orationibus, ritibus ac cæremoniis, & quid nî etiam aliquot Sanctorum feſtis, ceteriſque id genus adminiculis externi cultus, prout ferebant & locorum varietas, & eccleſiarum ratio, & adjuncta temporum vel locorum, & epiſcoporum denique propenſior erga hunc potiùs quam erga illum Sanctum Martyrem colendum affectus. Sed quid, quantum, quo modo atque ordine id contigerit in Hiſpania quatuor primis, de quibus nunc quæritur, Chriſti ſeculis, definire, hoc opus, hic labor eſt. Nullam quoque ſatis patentem lucis deſideratæ rimulam nobis aperit concilium Eliberitanum, è quo intelligitur, quod liturgia quidem aliqua tum temporis exſtiterit in Hiſpania, ſed qualis ea fuerit, non item.

C

qualis tunc liturgia apud Hiſpanos fuerit.

18 Concilium itaque illud, incunte ſeculo IV celebratum (adiſis Aguirrii Cardinalis Collectionem maximam conciliorum omnium Hiſpaniæ; in qua tom. 2, diſſertatione 1 alias 16 inquirit tempus & annum, quibus illud concilium fuerit habitum) concilium, inquam, illud apud laudatum Cardinalem tom. 1, pag. 275 ſtatuit capite XXIX: *Energumenum, qui ab erratico ſpiritu exagitatur; hujus nomen neque ad altare cum oblatione eſſe recitandum, neque permittendum, ut ſua manu in eccleſia miniſtret.* At quibus partibus cum illa oblatio, tum miniſterium conſtiterint, unde extundes? Quibus ſi addas caput XXVIII, quo ſancitur: *Epiſcopum placuit ab eo, qui non communicat, munera accipere non debere.* Item caput XLIII: *Pravam inſtitutionem emendari placuit juxta auctoritatem Scripturarum, ut cuncti diem Pentecoſtes celebremus *; quod qui non fecerit, quaſi novam hæreſim induxiſſe notetur*; nihilo plus promoveris ad deſignandam vel œconomiæ liturgicæ totius, multo minus ſingularum ejuſdem partium in individuo cognitionem, qualem apud Hiſpanos fruſtra hactenus inveſtigamus.

D

Diſtincta ejuſdem notitia ex concilio Eliberitano

* al. poſt Paſcha celebremus;

E

19 Ne cuiquam porro mirum id videatur, in ſententia præſertim illa, quæ cenſet, nullam liturgiam quatuor primis Chriſti ſeculis ſcripto exaratam ad poſteros tranſiviſſe; ſed ſola viva voce traditam; adminiculante memoria exercitam, ac non interrupto uſu propagatam, ubique gentium tunc perſtitiſſe: ut mirum non ſit juxta iſtam ſententiam, adeo abſtruſa eſſe omnia, quæ de ſingularum ſacræ liturgiæ partium accidentalium notione quæri poſſunt. Tametſi autem controverſia illa non ſit adeo cum inſtituto meo connexa, quin ejuſdem inveſtigatione facilè ſupereſſedere queam; viſum tamen fuit operæ pretium fore, ſi argumenta ſententiæ, quæ liturgiam aliquam tum temporis ſcriptam exſtitiſſe negat; & oppoſitæ, quæ id affirmat, eruditis liturgiophilis exhiberem; eo, uti ſpero ſucceſſu, ut ex iſtâ mea degreſſione, pars aliqua laboris ad liturgiam Hiſpanicam tranſitura ſit.

non ernitur.

§ III. *An liturgia aliqua quatuor primis Chriſti ſeculis ſcripto exarata fuerit. Sententia negans.*

F

PRobandæ, quæ nunc præ manibus eſt, controverſiæ ſubſerviunt argumenta, quæ præmiſſa fuere paragrapho præcedente, inde videlicet deſumenda, quod admodum parcè ac jejunè, quin imo non niſi generis fere terminis primorum quatuor Chriſti ſeculorum ſcriptores, quos ibidem produxi, de ſacris liturgiæ myſteriis meminêre: ut proinde omnes illos, quibus mira videbitur ſententia negans, quique adeo ab ea diſſentiunt, provocare auſim, ut vel unum unicum auctoris legitimi ac fide digni, qui tunc vixerit, teſtimonium proferant, quo planè conſtet, ordinem quemdam liturgicum ſcripto exaratum & in eccleſia aliqua particulari uſitatum fuiſſe, atque ita concinnatum, ut modum totius myſticæ œconomiæ, preceſque à ſacerdote recitandas, & peragendo Miſſæ ſacrificio accommodatas ſingillatim ac determinatè recenſeret. Tertullianus in libro de Corona militis cap. 3 vide-

Sententia negans probatur ex ſilentio antiquitatis,

A tur indicare, ritus Sacramentorum, & modum ea administrandi, suo tempore cognita fuisse ex sola traditione non scripta: *Quæramus*, ait, *an & traditio non scripta non debeat recipi? .. Denique ut à baptismate ingrediar, aquam aditurî ibidem, sed & aliquanto priùs in ecclesia sub antistitis manu contestamur, nòs renuntiare diabolo, & pompæ, & angelis ejus.*

ex Tertulliano item

21 *Dehinc ter mergitamur, amplius aliquid respondentes, quàm Dominus in Euangelio determinavit. Inde suscepti lactis & mellis concordiam præguſtamus. Exque ea die, lavacro quotidiano per totam hebdomadam abstinemus.* Tum subdit, *Eucharistiæ sacramentum* &c. quæ dedimus suprà num. 15; & cap. 4 sic pergit: *Harum & aliarum hujusmodi disciplinarum, si legem expostules scripturarum, nullam invenies. Traditio tibi prætendetur auctrix, consuetudo confirmatrix, & fides observatrix.* Si ergò scriptus tunc exstitisset sacræ liturgiæ codex, cur ad traditionem non scriptam recurrisset Tertullianus, etiam tum, quando agebat de Eucharistia? Signum itaque est,

B quod præter solam traditionem non scriptam, nullum Tertullianus agnoverit liturgici ordinis instrumentum litteris exaratum, quod partes divino Sacrificio accidentes recenseret. Procedamus ad seculum III.

ac S. Cypriano:

22 Si liturgicum aliquod exemplar characteribus scriptis efformatum tunc exstitisset, enimverò S. Cyprianus auctoritate istius exemplaris fuisset usus, ut probaret, vino calicis Eucharistici consecrando admiscendam esse aquam. Tempore quippe S. Cypriani, inventos fuisse, qui vel ex ignorantia vel ex simplicitate offerebant in sacro calice solam aquam, non autem vinum aquâ mixtum; liquet ex ejus epistola 63 ad Cæcilium fratrem. Sive autem abusus iste irrepserit, quia in animum inducebant suum, quod esset indecorum, sumere vinum in antelucanis cœtibus; quò spectant S. Cypriani verba ibidem posita: *An illa sibi aliquis contemplatione blanditur, quod etsi manè aqua sola offerri videtur, tamen cum ad cœnandum venimus, mixtum calicem offerimus?* Sive metuerent, ne vini consecrati odor prodidisset eos gentilibus, tamquam

C jamjam reversos à sacrificio Jesu Christi, quod modo obtulerant; prout innuunt ibidem hæc verba: *Nisi in sacrificiis matutinis hoc quis veretur, ne per saporem vini redoleat sanguinem Christi.* Quidquid sit, quod isti abusui ansam dederit, parum id nostrâ interest; illud ad nos spectat, quod Sanctus iste Carthaginensis episcopus ibidem moneat, *ut ubique lex euangelica, & traditio Dominica servetur.*

hic sanè liturgiam scriptam citasset, si talem novisset; ut suadetur à contrario

23 Vinum fuisse in calice, quem Dominus noster consecravit atque Apostolis suis distribuit, clarè ex Euangelio scimus; sed quod vinum illud aquâ mixtum fuerit, ex traditione accepimus. Si verò tum temporis liturgia aliqua scripto expressa exstitisset, ultimum hoc punctum decidere & stabilire Cyprianus potuisset testimonio decretorio, ex scripta ista liturgia deprompto; unde simul uni, simul alteri puncto non modica confirmationis vis accessisset; neque S. Cyprianus non potuisset istam liturgiam citare, tamquam primo obvium & irrefragabile pro aqua vino admiscenda, testimonium. Rem illustremus argumento à contrario. Patres concilii Quini-sexti, CPoli celebrati anno 706, (prout notatur in editione novissima Conciliorum apud Harduinum nostrum tom. 3 col. 1651) canone 32, à col. 1671; *Quoniam*, inquiunt, *ad nostram cognitionem pervenit, quod in Armeniorum regione vinum tantum in sacra mensa offerunt, aquam illi non miscentes, qui incruentum Sacrificium peragunt, adducentes Ecclesiæ doctorem S. Joannem Chrysostomum, hæc dicentem in interpretatione Euangelii secundùm Matthæum* (cap. 26, Homil. 82 *al.* 83) " *Quamobrem non aquam bi-* SEC. I, II, III, IV.
" *bit, cum surrexit; sed vinum? improbam sanè* " *hæresim exstirpans. Quoniam enim nonnulli a-* " *qua in mysteriis usi sunt; ostendens, quod &* " *quando mysteria tradidit, & quando, postquam* " *resurrexisset; absque mysteriis solam ac nudam* " *mensam apposuit, usus est vino. Ex genimi-* " *ne, inquit; vitis: vitis autem vinum, non* " *aquam generat.* " *Et ex eo aquæ in sacro Sa-* *crificio adjunctionem, doctorem subvertere existimant; ut non ab hoc tempore in posterum ignorantia teneatur, Patris sententiam orthodoxè aperimus.*

è synodo Quinisexta

24 *Cum enim improba Hydroparastarum, hoc est, eorum qui aquam offerebant, antiqua esset hæresis, qui loco vini solâ aquâ in proprio Sacrificio usi sunt; refellens hic Vir divinus detestabilem hujusmodi hæresis doctrinam; & ostendens, quod directè Apostolicæ traditioni adversatur, id quod jam dictum est; affirmavit. Nam & suæ ecclesiæ . . . aquam vino miscendam tradidit . . . & in omni etiam ecclesia . . . hic ordo divinitus traditus servatur. Nam & Jacobus, Christi domini nostri secundùm carnem frater, cui Hierosolymitanæ ecclesiæ thronus primum est creditus; & Basilius Cæsareensium ecclesiæ archiepiscopus, . . . mystico nobis in scriptis tradito Sacrificio, ita consecrandum in divina Missa ex aqua & vino sacrum calicem ediderunt. Et qui Carthagine* (anno 397) *convenerunt sancti Patres, his verbis* ((capitulo 24) *aperte & præcisè mentionem fecere: Ut in sanctis nihil plus quam corpus & sanguis Domini offeratur, ut ipse Dominus tradidit; hoc est, panis & vinum aquâ mixtum. Si quis ergo* &c.

liturgias scriptas citante;

25 Vides hic citari liturgias, *in scriptis traditas*, S. Jacobi (de qua inferiùs num. 42) S Basilii, ac S. Joannis Chrysostomi; & istorum quidem duorum disertissimis verbis; hujus verò tacitè quodammodo & paullo obscurius per verbum *tradidit*? Jam verò ut ad S. Cyprianum revertar; cur de liturgia scripta non meminit; cur de sola tradita meminit? Non alia sanè de causa; quam quia Hierosolymitanam scriptam non noverat, atque adeo verosimiliter nondum tunc scripta erat. Neque enim tempore S. Cypriani ignorabant Afri, quo ordine ac ritu sacro-sancta divinæ liturgiæ mysteria Hierosolymis celebrarentur; sicut inferiùs alia fortasse occasione videbitur; ac proin multo minus hæc ignorare poterat ipse Sanctus, tam in rebus sacris egregiè copioseque versatus; atque adeo citari sanè ab eo non potuerit liturgia S. Jacobi, primi ejusdem civitatis episcopi; quia nondum tunc temporis fuerit scripta. Quæ cum ita sint; concludo, nullam verosimiliùs in Oriente liturgiam, scripto codice exceptam viguisse, sed sola viva voce traditam.

S. Basilius in rebus liturgicis

26 Pro seculo IV egregiè idem probat insignis locus S. Basilii, Cæsareæ Cappadociæ archiepiscopi, libro de Spiritu sancto, cap. 27 ita loquentis: *Invocationis verba, cum conficitur panis Eucharistiæ & poculum benedictionis, quis Sanctorum* IN SCRIPTO *nobis reliquit? Nec enim his contenti sumus, quæ memorat Apostolus aut Euan-*

SEC. I, II, III, IV.

gelium; verùm alia quoque & antè & pòst dicimus, tamquam multum habentia momenti ad mysterium, quæ EX TRADITIONE CITRA SCRIPTUM *accepimus. Consecramus autem aquam baptismatis, & oleum unctionis, præterea ipsum qui baptismum accipit, ex quibus scriptis? Nonne à tacita secretaque traditione? Ipsam porro olei inunctionem, quis sermo scripto proditus docuit? Jam ter immergi hominem, unde ex scriptura haustum? Reliqua item quæ fiunt in baptismo; velut renuntiare Satanæ, & angelis ejus, ex qua scriptura habemus? Nonne ex minimè publicata & arcana hac traditione? Nonne ex doctrina, quam Patres nostri silentio quieto, minimeque curioso, servarunt?* Ut verò causas noveris, quæ sacros rerum liturgicarum administros tunc temporis impulerunt, ut arcana earum mysteria viva potiùs voce traderent, quam scripto publicarent, audi S. Basilium his verbis, ad istum agendi modum quid Patres nostros adduxerit, graphicè ibidem exponentem: *Pulcrè quidem illi, nimirum docti arcanorum venerationem silentio conservari. Nam quæ nec intueri fas est non initiatis, quî conveniebat, horum doctrinam publicitus circumferri scripto?*

B

Solam assignat traditionem.

27 Et proposito exemplo Moysis circa templum, levitas, ministerium sacerdotum, adyta, ac Sancta sanctorum in veteri Lege; mox appositè subjungit: *Ad eumdem profecto modum, & qui in primordiis Ecclesia certos ritus præscripserunt Apostoli & patres, in occulto silentioque mysteriis suam servavere dignitatem. Neque enim omnino mysterium est, quod ad populares ac vulgares aures effertur. Hæc est ratio, cur quædam citra scriptum tradita sunt, ne dogmatum cognitio propter assuetudinem vulgo veniret in contemptum.* Hactenus Magnus Basilius cum notis nostri Frontonis Ducæi, anno 1618 Parisiis vulgatus: cujus utinam sanctissimi Præsulis ac sapientissimi Doctoris verba audiant, atque altè in animum demittant iniquitatis filii, ruboreque (si quid etiamnum in illis superest frontis) suffundantur, quod sacratissimorum liturgiæ Romano-Catholicæ mysteriorum majestatem, ac linguæ sacræ, quâ eorum series, verba & ritus excusa sunt, dignitatem sus deque habentes, rudi ac simplici utriusque sexus plebeculæ importunè obtrudere audent quidquid in eadem nostra liturgia sacrum ac tremendum est, Missam nimirum, administrationemque Sacramentorum, ex Latino idiomate in linguam vulgarem conversa.

C

Ex S. Innocentio PP. I

28 Sed redeamus ad propositum. Quod hactenus diximus, nullum quatuor primis Christi seculis scripto ordinatum liturgiæ canonem, seu totam aliquam arcanorum altaris seriem exstitisse; ne quis existimet, id ad solum extendi debere Orientem; nonnulla proferam, unde confici queat, eumdem etiam sacræ liturgiæ modum obtinuisse in Occcidente. Probationi subserviet epistola S. Innocentii PP. I, ad Decentium data, de qua superius. Sanctus itaque ille Pontifex Decentii consultationibus ita moderatè, parcè ac restrictè respondet, ut ne utique plusculum sibi elabatur de arcanis mysteriis, quam sit conveniens. Sic loquitur: *Sæpe dilectionem tuam ad Urbem venisse, ac nobiscum in ecclesia convenisse, & quem morem vel in consecrandis mysteriis vel in ceteris agendis arcanis teneat, cognovisse dubium non est. Quod sufficere ad informationem ecclesiæ tuæ vel reformationem (si prædecessores tui minus aliquid aut aliter tenuerunt) satis certum haberem, nisi de aliquibus consulendos nos esse duxisses...*

D

nullam tunc liturgiam scriptam

29 *Pacem ergo asseris ante confecta mysteria quosdam populis imperare; vel sibi inter sacerdotes tradere: cum post omnia,* QUÆ APERIRE NON DEBEO, *pax sit necessario indicenda: per quam constet, populum ad omnia, quæ in mysteriis aguntur, atque in ecclesia celebrantur, præbuisse consensum, ac finita esse, pacis concludentis signaculo demonstrentur.* Jam verò dic, amabo, cur timore detineri potuisset S. Innocentius, ne declarasset distertius ac dilucidiùs exposuisset arcana rerum liturgicarum; si ea scriptis tabulis consignata facilè admodum in promptu haberi, & proin nullo negotio promiscuè inspici ac perlegi poterant? Et sub dictæ epistolæ finem summa cum locutionis moderatione insinuat, plenam sese ad propositas quæstiones non dare responsionem, quædam tunc dicens, quædam postea dicenda reservans; ac non obscurè ostendens, malle se circa ista cum illo præsente coram, & os ad os loqui, quam absenti plura enucleatè & definitè determinare, & scripto vulgare ea, quæ scripto vulganda non erant, quia ad aliorum clericorum, quin imo etiam laicorum fortasse notitiam manatura. Quidquid sit; sive voluerit Pontifex illud præcavere, sive divinorum mysteriorum soluminodo majestati consulere, plura, quæ poterat indicare, eadem occasione silentio suppressit.

E

exstitisse in Occidente comprobatur;

30 Nam postquam in decursu epistolæ de nominibus ante preces sacerdotis non recitandis egerat, dicens: *De nominibus verò recitandis, antequam preces sacerdos faciat, atque eorum oblationes, quorum nomina recitanda sunt, sua oratione commendet, quam superfluum sit, & ipse tuâ prudentiâ recognoscis, ut, cujus hostiam necdam Deo offeras, ejus ante nomen insinues, quàmvis illi incognitum sit nihil. Priùs ergo oblationes sunt commendandæ, ac tunc eorum nomina, quorum sunt oblationes, edicenda, ut inter sacra mysteria nominentur, non inter alia, quæ ante præmittimus; ut ipsis mysteriis, viam futuris precibus aperiamus;* postquam, inquam, de offerentium nominibus recitandis ita egerat, restrictè admodum se enuntians de *precibus sacerdotis*, aliaque subdidisset de consignandis infantibus, jejunio Sabbatino, fermento, baptizatis, pœnitentibus, ac de ungendis oleo chrismatis; super quibus S. Innocentius à Decentio fuerat consultus, tandem sub finem suæ epistolæ clarè exprimit, sancta arcana parcè, restrictè & sanctè revelanda esse scripto; nam *reliqua*, inquit, *quæ* SCRIBI FAS NON ERAT, *cum adfueris, interrogati poterimus edicere.* Unde concludo, anno 416, quo data notatur epistola ista, nullum liturgiæ ordinem scripto consignatum fuisse in Occidente.

F

atque adeo nulla talis tunc fuerit in Hispania.

31 Atque hæc, quæ de liturgiâ sacra, quatuor primis Christi seculis tam in Oriente, quam in Occidente, vi solius non scriptæ traditionis conservata, hactenus dixi, ad ipsam quoque Hispaniam extendi debere contendo; ab illis utique, quibus sententia ista ad verum propriùs accedere videbitur: & potiore quidem ratione, sicut planum faciam paullo post, ubi priùs difficultates varias elucidavero, quæ contra assertionem toto hoc paragrapho stabilitam, objici possunt; quæ totidem erunt argumenta pro sententia affirmante, quod quatuor primis Christi seculis exstiterit liturgia litteris consignata.

§ IV.

A

§ IV *Sententia affirmans liturgiam aliquam tunc temporis exstitisse; seu difficultates sententiæ id negantis.*

Difficile concipitur, quod cessantibus

PRima, quæ percellere posſit eum, qui præcedentia noſtra circa traditionem ſolam non ſcriptam quatuor primis Chriſti ſeculis legerit; prima, inquam, difficultas iſta deſumitur ex eo, quod dictu difficile & vix credibile videatur, nullibi gentium tunc temporis ordinem liturgicum litteris expreſſum exſtitiſſe. Et quamquam aſſertio iſta, quatenus ad tria prima æræ Chriſtianæ ſecula extenditur, non adeò feriat intellectum, qui conſideret, id accidere potuiſſe tum ob cauſas ſuperiùs allegatas, tum potiſſimùm ob timorem non Panicum ſed benè fundatum, ne temporibus ſævientium adverſus Chriſtianos perſecutionum ſacroſancta illa myſteria veniſſent in manus gentilium, impiæ eorum profanationi exponenda; monente & mandante ipſo Chriſto Matth. 7, ℣ 6: *Nolite dare Sanctum canibus, neque mittatis margaritas veſtras ante porcos*; illa tamen ultima ratio non ita mox intelligitur obtinere ſeculo Chriſti quarto aliquantulum adulto, quando pace per Conſtantinum Magnum Eccleſiæ data, perſecutiones ceſſabant, atque adeò unà cum illis ceſſabat ſacræ liturgiæ, etiamſi tunc ſcripto exarata fuiſſet, profanandæ metus.

ſub Conſtantino M. perſecutionibus, non fuerit ſcripta aliqua liturgia.

33 Accedit eò, quod, rebus Eccleſiæ ità ſe habentibus, credibile non appareat, ſacri altaris myſtas fruſtratos fuiſſe maximo, ne dicam ſæpe neceſſario iſto ſubſidio, eos præſertim, quibus vel propter ſui muneris novitatem, vel propter ingraveſcentem ſenectutem, non ſatis fida & tenax rerum omnium obſervandarum cuſtos erat memoria, ut rite decenterque ſine omiſſione, ſine additione, ſine errore aut mutatione totum liturgiæ ordinem decurrerent; vel ſi hoc non vis, ut ſumma ſaltem cum facilitate & commodo rem totam expedirent. Iſta quidem, fateor, ſententiæ neganti objici poſſunt, & ita objici, ut non parvam prima fronte præ ſe ferant ſpeciem veritatis. Sed an ideo mutabunt mentem ſententiæ negantis patroni? Non equidem exiſtimo: veroſimiliora quippe ſunt, inquient, & probabiliora Patrum modò allegatorum teſtimonia, quam ut è manibus noſtris extorqueri illa ſinamus ob rationes paullo antè objectas, quæ aſſertionem noſtram conceptu quidem difficilem arguunt, ſed falſitatis non convincunt. Et ſanè res captu difficiles, veræ tamen, quia accommodatis teſtimoniis roborantur, quam ſæpe ſine ulla imprudentiæ nota admittuntur?

B

C

Factum tamen ita fuiſſe, ex S. Hieronymo,

34 Præter teſtimonia Patrum ſuperiùs prolata, plura, quæ dictis tamquam corollarium ſubnecti poſſint, ſuperaddere poterunt. Dic, amabo, cur regula, ordo, preces, concinnitas, & reliqua, quæ ſubſtantiæ conſecrationis accidunt, per ſolam traditionem non ſcriptam conſervata non fuerint quatuor primis Chriſti ſeculis, cum formula ſeu ſymbolum fidei per traditionem non ſcriptam per quatuor Chriſti ſecula conſervata fuiſſe videatur? S. Hieronymus ad Pammachium adverſus errores Joannis Hieroſolymitani epiſtola 61, juxta novam operum ejuſdem ſancti Doctoris editionem 38, tom. 4, part. 2, col. 323 ſcribit: *In ſymbolo fidei & ſpei noſtræ, quod ab Apoſtolis* TRADITUM, NON SCRIBITUR IN CHARTA ET ATRAMENTO, *ſed in tabulis cordis carnalibus* &c. Et quamvis facilitatem maximam ſymbolum fidei litteris expreſſum afferre deberet iis, qui vel in provecta ætate ad Chriſti fidem convertebantur, vel vacillante laborabant memoria; nihil tamen propterea vel ad latum unguem ab antiqua ſymbolum fidei non ſcribendi conſuetudine deflectebatur. SEC I, II, III, IV.

& S. Auguſtino

35 Audiatur S. Auguſtinus, qui ſermonem De ſymbolo ad Catechumenos tom. 6 novæ editionis col. 399 incipit his verbis: *Accipite, filii, regulam fidei, quod ſymbolum dicitur: & cum acceperitis,* IN CORDE SCRIBITE, *& quotidie dicite apud vos; antè quàm dormiatis, antè quàm procedatis, veſtro ſymbolo vos munite.* SYMBOLUM NEMO SCRIBIT, UT LEGI POSSIT; *ſed ad recenſendum, ne ſortè deleat oblivio, quod tradidit diligentia*; SIT VOBIS CODEX VESTRA MEMORIA. Ad memoriam itaque, ad codicem non ſcriptum, ad ſolam, ut verbo dicam, traditionem recurrit S. Auguſtinus in ſymbolo fidei; ad hanc etiam ſolam, dicent negantis ſententiæ aſſertores, recurrimus & nos in regula ſeu ordine divinæ liturgiæ. Memoriâ itaque temporibus iſtis partes agebat ſitas in rebus hujuſmodi ſacris; non littera, non manus, non codex characteribus loquens. Et rurſum ibunt ad S. Auguſtinum ſerm. 58 in Matth. ſecundùm novam editionem (aliàs 42 inter Homilias 50) ubi tom. 5, part. 1; col. 239 tradit in rem eorum ſequentia: *In eccleſia.. ad altare Dei quotidie dicitur Dominica oratio, & audiunt illam fideles. Non ergo timemus, ne minùs diligenter eam teneatis: quia & ſi quis veſtrûm non poterit tenere perfectè, audiendo quotidie tenebit.... Modo enim niſi teneatis ſymbolum, in eccleſia, in populo ſymbolum quotidie non auditis. Cum autem tenueritis; ut non obliviſcamini, quotidie dicite... reddite ſymbolum veſtrum.. commemorate vos ipſos, non pigeat repetere.*

D

tolligitur.

36 *Bona eſt enim repetitio, ne ſubrepat oblivio. Ne dicatis: Dixi heri, dixi hodie, quotidie dico; teneo illud bene.* Jam verò antanta tamque diligente ſolicitudine & cautione uſus fuiſſet Auguſtinus, tam graphicis ac diſertis verbis inculcans audiendum, è memoria non delendum, ideoque quotidie dicendum, commemorandum, ac repetendum ſymbolum, ſi ſymbolum tunc temporis è ſcripto codice à quolibet litterarum non penitus ignaro legi, memoriæ mandari ac recitari identidem potuiſſet? Quis niſi iniquus rerum arbiter id in animum inducat ſinum? Reclamat utique tantus quantus eſt magni Patris textus modo productus, ne dicam verba ejuſdem textus penè ſingula, ſicut patet cuilibet, qui ſtudio partium vacuus illa expenderit. Sicut igitur ſymbolum fidei nobis tradiderunt Apoſtoli, ſic, teſte S. Epiphanio ſuperiùs aſſignato, iidem Apoſtoli *myſteriorum auctores*, μυσηείων δεχηγέτας, exſtiterunt; ita ut nihil vetet, cum aliqui analogia dicere, quod utrobique pro ſcriptura ordinis ſacri, fuerit traditio ordinis ſacri non ſcripta. Plura circa præſens inſtitutum collegit Petrus le Brun, Oratorii presbyter, in opere, quod inſcribitur Explicatio litteralis, hiſtorica & dogmatica precum & cæremoniarum Miſſæ, anno 1726 Gallicè edito; ſed an non potiùs edendo Latinè tantùm, lingua utique ſacra, ob ſacroſanctam myſteriorum majeſtatem, tum præſertim quando canonem Miſ-

E

F

ſæ

sec. I, II, III, IV. sæ exhibet, & explicat tom. 1, à pag. 411; quidquid in præfatione operis ſui à pag. XII varias congerat, quibus ſuadere conatur ſui inſtituti ſcopum, rationes? Plura, inquam, ille ſcriptor collegit tom. 2, diſſertatione 1, pag. 10 & pag. 30.

Varia alia

37 Sed longiùs evagamur, quam & inſtituti ratio, & brevitas, quæ hîc cordi nobis eſſe debet, à nobis poſtulant. Et verò ne longius nos à propoſito, quod in inquiſitione ſacræ Liturgiæ Hiſpanicæ poſitum eſt, abducere pergant aliæ difficultates circa ſententiam negantem objiciendæ, compendio utemur, aſſignando potius, quam fuſiùs enucleando ea, quæ auctores tradidere. Eminentiſſimus Cardinalis Bona ſuperius citatus, lib. 1, cap. 8 rejicit quidem liturgiam illam, quæ à Lindano edita eſt ſub nomine Petri Apoſtoli; deinde dubiæ fidei eas eſſe cenſet, quæ Matthæo & Marco euangeliſtis tribuuntur. Denique *his*, inquit, *rejectis, vel in quæſtione relictis, de liturgia Jacobi, fratris Domini, Hieroſolymorum epiſcopi, omnium celeberrima paulo fuſiùs*, ait, *diſſerendum eſt.* Quod dum feciſſet, illam S. Jacobo iſti poſt Leonem Allatium vendicare conatur. Aſt Ambroſius Gardeboſc in Hiſtoriæ eccl. Synopſi tom. 1, diſſertatione 5, à pag. 546 de liturgiis quatuor, nimirum S. Petri, S. Matthæi, S. Jacobi & S. Marci, præcipuè controverſis, ſtatuit ſequentia.

B

ex variis

38 Primò. Quod quamvis prædictæ quatuor liturgiæ ab Apoſtolis ſcriptæ fuiſſent, tamen ante quintum Eccleſiæ ſeculum fuerint prorſus ignotæ. 2. Quod nulla ex dictis liturgiis eo modo, quo nunc leguntur, eum habeant auctorem, cujus nomen præferunt. 3. Quod nulla ab Apoſtolis ſcripta fuerit forma liturgiæ. Propoſita nobis brevitas haud patitur, ut illa pluribus deducta & probata ex eodem auctore exhibeamus, quæ apud ipſum legi poſſunt. Hiſce plurimùm ſuffragatur Euſebius Renaudot in liturgiarum Orientalium collectione, tom. 1, cap. 5, pag. XXXIII, quamquam candidè fateatur, *rem in obſcuro eſſe; adeo ut quando liturgiæ ſcribi cœperint, deſignari certis argumentis non poſſit*; mox tamen pag. XXXIV ſuam ſubdens conjecturam, veroſimilius eſſe cenſet, quod liturgias Græcas ſcriptas fuiſſe oporteat ante Epheſinum concilium, anno 431 celebratum. Atque hæ duorum iſtorum auctorum ſententiæ ſatis cum negante conſentiunt, quidquid diſſentiant Leo Allatius, & Cardinalis Bona.

C

circa utramque

39 Honoratus à S. Maria, Carmelita excalceatus, in Obſervationibus ſuper regulis & uſu criticis Gallicè editis, tom. 3, lib. 5, diſſertat. 3, varia congeſſit ad præſens inſtitutum; ſed quæ rem in longos nimium ſermones extraherent, ſi omnia huc tranſcriberem. Summos igitur, ut ita dicam, rerum apices inde ſolummodo delibabo. A pag. 165 varias præmittit obſervationes: quænam verò ſint, colligi utcumque poterit ex concluſione, quam ex dictis obſervationibus deducit pag. 167. Textum ejus ità reddo Latinè: *Dicendum, quod ſi ſanctum Miſſæ ſacrificium fuerit celebratum ab initio Eccleſiæ abſque interruptione; ſi magnus numerus precum ac cæremoniarum, quæ eidem diverſis temporibus adjectæ ſunt, exigebant, ut liturgia eſſet ſcripto conſignata: & ſi illæ, quæ attribuuntur S. Petro, S. Matthæo, S. Marco, S. Barnabæ, & XII Apoſtolis, incognitæ fuerint, & auctoritate deſtitutæ; ſequitur, ut ex omnibus liturgiis, quæ ſupponuntur compoſitæ primis ſeculis, quæque ad noſtram pervenere notitiam, non ſit niſi illa, quæ præfert nomen S. Jacobi, & illa, quæ attribuitur S. Clementi, quæ uſui eſſe potuerint à temporibus Apoſtolicis ad uſque quartum circiter ſeculum; quæque ſpectari queant tamquam ſcaturigo omnium liturgiarum Eccleſiæ Græcæ & Latinæ.*

D

ſententiam

40 Pag. 169 pro ſcripta à S. Jacobo liturgia allegat auctoritatem Procli, canonis item 32, concilii Trullani ſeu Quiniſexti; Allatium denique & Cardinalem Bonam addit, qui conſtantem eccleſiæ Græcæ traditionem pro iſta re fuiſſe teneant; ſed quam parum illis teſtimoniis fiſus fuerit, candidè fatetur, dum dicit, *nolle* ſe *inferre ex omnibus iſtis teſtimoniis, certum eſſe, quod S. Jacobus ſcriptam nobis liturgiam reliquerit; & minus etiam, quod ſit auctor iſtius, quam habemus ſub ejus nomine: ſed id dumtaxat, quod ſatis ſit veroſimile, quod ille Apoſtolus potuerit ſcripto exaraſſe* (POURROIT AVOIR MIS PAR ECRIT) *modum, quo myſteria divina celebrabantur in ſua eccleſia; vel quod aliquis, ipſo vivente, vel paullo poſt ejus mortem, ad conſervandam ejuſdem apud poſteros memoriam, vel ad inſtruendas alias eccleſias, fecerit quaſi corpus aliquod liturgicum, quod attributum iſti fuerit Apoſtolo ſequentibus ſeculis.* Ita ille, nixus conſtanti, uti vult, & univerſali traditione. Pag. 170 conjicit, ſatis eſſe probabile, quod iſta liturgia fuerit ſcripta ſaltem exeunte ſeculo primo, aut ineunte ſecundo. Etenim adjectas tum temporis ad Miſſam ab Apoſtolicis viris preces, gratiarum actiones, multaſque cæremonias cenſet; credibile proinde non eſſe, quod tamdiu exſpectatum fuerit, quo minus ſcripto committerentur ritus, in auguſtiſſimi noſtri myſterii celebratione obſervandi. Ibidem rem ſuam urgere pergit ab uniformitate eccleſiarum, & miniſtrorum capacitate non omnium ſemper æquali.

E

proferuntur.

41 Pag. 171 cenſet è liturgia S. Jacobi extracta eſſe, quæ refert S. Juſtinus in Apologia 2, quam ſuprà citavi. Quid, quod recenſeat ex S. Cyrillo, archiepiſcopo Hieroſolymitano, cæremonias aliquot liturgicas, ejus tempore uſitatas; ut videre eſt à pag. 172. Pag. 181 citat S. Proclum, & vult liturgiam S. Jacobo adſcriptam, ſcaturiginem & fundum eſſe liturgiæ S. Baſilii, S. Joannis Chryſoſtomi, omniumque aliarum, quæ uſitatæ fuerunt in eccleſia Græca. Pag. 186 agens de Miſſa Eccleſiæ Romanæ, & de origine ejuſdem Miſſæ nonnulla præfatus, pag. 187 producit Baronium ad annum 102, num. 23; cujus verba huc tranſcribo: *Traditio eſt . . Clementem Romanum Pontificem, quem acceperat à S. Petro ritum offerendi ſacrificium, Miſſam nempe ipſam, Romanæ Eccleſiæ ſcriptis conſignatum reliquiſſe.* Et mox pro iſta traditione à Baronio & ab Honorato allegatur teſtimonium S. Procli CPolitani. *Quidquid ſit*, inquit Honoratus pag. 188, *de illa liturgia S. Clementi attributa; debemus conſentire, oportuiſſe exiſtere aliquam Miſſam ſcriptam intra quinque prima ſecula*; ſed pag. 189 ex additionibus Miſſæ & ipſius quidem canonis, per Pontifices Romanos factis, vult evinci, quod ad uſum Eccleſiæ Romanæ ſcripto expreſſa fuerit liturgia ante Gelaſium PP., quin imo jam inde ab exordio ſeculi ſecundi. An aliqua liturgia ſcripto tradita fuerit ſeculo quinto, extra noſtram controverſiam eſt; de quatuor Chriſti ſeculis id quæritur; & neque ex rationibus Honorati, neque ex aliis argumentis, quæ protuli, videtur prorſus ſolidè everti ſententia illa, quæ negat, ullam liturgiam, integram videlicet, omnibuſque ordinatam

F

A tam & perfectam partibus, ita ut ſingularis cujuſdam codicis ſacri formam præferret, & in ſtabilem ſingularis alicujus eccleſiæ uſum eſſet deſtinata, quatuor primis æræ Chriſtianæ ſeculis ſcripto exaratam fuiſſe. Aſt Honorati argumenta diſcutienda erunt paragrapho proximo, ne hic nimium excreſcat.

§ V. Reliquæ in hac materia difficultates; an aliqua hujuſmodi liturgia quatuor primis Chriſti ſeculis apud Hiſpanos.

QUod S. Jacobus Minor *potuerit ſcripto exaraſſe modum, quo myſteria divina celebrabantur in ſua eccleſia*, hîc non quæritur; ſed quæritur an revera id fecerit, & hactenus id non probat Honoratus; ſed nec probare id voluiſſe ſe inſinuat, quia ſub disjunctione indicat, *quod ſit ſatis veriſimile, quod ille Apoſtolus potuerit ſcripto exaraſſe* &c. *vel quod aliquis, ipſo vivente, vel paullo poſt ejus mortem, fecerit quaſi corpus aliquod liturgicum, quod* illi poſtmodum *attributum fuerit.* Traditionem illam conſtantem & univerſalem, quam adducit, an ignoraſſent Patres quatuor primorum Chriſti ſeculorum, ſiquidem talis tunc uſpiam exſtitiſſet? Imo verò quod nulla tunc litteris conſignata fuerit vel ab Apoſtolis, vel ab alio quopiam liturgia ſacra, ſuaderi poteſt *ex profundiſſimo totius antiquitatis ſilentio, quod uſque ad* VI *Eccleſiæ ſeculum perſeveravit: ſi enim hujuſmodi liturgiæ etiam breviſſimæ exſtitiſſent, in ſerie ſcripturarum ſacrarum fuiſſent repoſitæ: ſaltem Origenes, & Hieronymus, exacti librorum ſcrutatores, levem aliquam hujuſmodi liturgiarum mentionem feciſſent: concilia, quæ numerum librorum ſacrorum determinarunt, earumdem liturgiarum meminiſſent: Damaſus Romanus Pontifex, & Gelaſius eas ſaltem inter apocrypha rejeciſſent: Baſilius & Chryſoſtomus, qui primi leguntur ſcripſiſſe liturgias, faſſi fuiſſent, ſe eas ſaltem ex parte exſcripſiſſe ex Apoſtolorum liturgiis, ut majorem ipſis conciliarent auctoritatem. Cum ergo nihil ex prædictis contigerit; habendum eſt tamquam certum, nullam ab Apoſtolis ſcriptam fuiſſe formam liturgiæ*, uti rectè argumentatur Gardeboſcus ſuprà laudatus pag. 548.

Non probatur ex traditione, quod aliquis ex Apoſtolis ſcripſerit liturgiam:

B

C

43 Quod dicebat Honoratus de *numero magno precum ac cæremoniarum, quæ eidem diverſis temporibus adjectæ ſunt* &c., nihil evincit. Nam nec quantus earum fuerit numerus, nec quales & quam longæ illæ exſtiterint, ſcimus ſecundùm dicta ſuperiora. Certè S. Gregorius Magnus lib. 7, epiſt. 63 *orationem*, ait, *Dominicam idcirco mox poſt precem dicimus, quia mos Apoſtolorum fuit, ut ad ipſam* SOLUMMODO *orationem oblationis hoſtiam conſecrarent*: ubi quamvis τὸ *ſolummodo* non in omni rigore, quem præfert, ſed accommodè intelligi debeat & cum aliqua latitudine, juxta ante dicta ex S. Juſtino, temporibus Apoſtolorum admodum propinquo, & illud Apoſtoli ad Timotheum Epiſtola 1, cap. 2, *obſecro . . fieri obſecrationes, orationes, poſtulationes, gratiarum actiones* (quem locum ad ſacrificium Miſſæ aptiſſimè refert Auguſtinus tom. 2, epiſt. 59 ad Paulinum, quæſt. 5 pag. 114 editionis *Tract. Hiſt. Chron.*

neque id ſuadetur ex numero precum ac cæremoniarum

Plantinianæ) & verba Chriſti, *Hoc facite in meam commemorationem*; eò tamen valet τὸ *ſolummodò*, ut ex S. Gregorii ſenſu intelligatur brevitas liturgica, quæ tempore Apoſtolorum fuerit. Conſuli tamen poteſt Cardinalis Bona lib. 1, cap. 5, num. 3, ita loquens: SEC. I, II, III, IV.

44 *Hæ ſunt in ſpeciem diſſidentes* circa breviorem vel longiorem liturgiæ divinæ durationem, *Patrum ſententiæ, quæ facilè conciliari poſſunt, ſi dixerimus, Apoſtolos utramque formulam & brevem & prolixam diverſis temporibus adhibuiſſe: brevem quidem cum temporis angustiâ, vel perſequentium metu premebantur; prolixam verò, cum per tempus & occupationes licebat. Credo autem ab initio breviſſimum fuiſſe liturgiæ ritum, ita exigente primæ Chriſtianitatis inter procellas adverſantium naſcentis conditione. Poſtea verò creſcente fidelium numero cœperunt Apoſtoli lectiones, preces, cæremonias adjicere, quibus & ſacrificii dignitas clarius eluceſceret, & major ipſi veneratio conciliaretur, pietaſque fidelium ac fervor magis accenderentur; exemplo nimirum veteris Teſtamenti; in quo plures à Deo cæremonias inſtitutas, ſacra littera nos docent.* Sed imminens perſecutorum furor, & præſens profanationis myſterii inter res ſacras ſacratiſſimi, cum, ſi non ſemper, plerumque ſaltem periculum inſtaret; cumque Apoſtoli, ac primi eorum diſcipuli & adminiſtri tot aliis maximè ad ſalutem animarum neceſſariis occupationibus diſtinerentur, exiſtimo eos ſacram liturgiam breviter vel ſemper vel plerumque ſaltem expediviſſe. Exemplum, quod additur ex veteri Teſtamento, huc non ſpectat, quia non erant illa incommoda in veteri Teſtamento, quæ fuiſſe diximus in novo. *ab Apoſtolis uſitata*

E

45 Textus itaque, quem ex libello de traditione divinæ liturgiæ ſub nomine Procli CPolitani citat eminentiſſimus Bona, & habetur inter opera ejuſdem Procli à Vincentio Riccardo, Clerico regulari, Romæ anno 1630 edita, & Commentariis illuſtrata, pag. 581 nimium probat; dicit enim: *Salvatore noſtro in cœlis aſſumpto, Apoſtoli antequam per omnem terrarum orbem diſpergerentur . . ad* INTEGRUM ORANDUM DIEM *convertebantur . . & . . .* FUSISSIME LONGOQUE VERBORUM AMBITU MISSAM DECANTABANT. Quæ Bona Cardinalis ex S. Chryſoſtomo profert in Epiſtolam 1. ad Corinthios Homil. 27 in hæc verba: *Cum ſacras illas cœnas Apoſtoli accipiebant, quid tum faciebant? Nonne in preces convertebantur & hymnos? Nonne in ſanctas vigilias? Nonne in longam illam doctrinam & multæ plenam philoſophiæ?* Nimium, inquam, iſta probant. Ecquis enim concipiat, tantum inter arduа tot negotia ſuperfuiſſe otii Apoſtolis? Et fortè ſanctus ille Pater modo oratorio plus dixit, minus volens intelligi; prout Patribus illis, ac S. Auguſtino imprimis non rarò uſitatum eſſe, norunt Theologi. *nec ex Procli & Chryſoſtomo:*

F

46 Ad uniformitatem rei ſacræ, & non æqualem miniſtrorum ejus capacitatem, ut debito modo illam peragerent, quod attinet; reſpondeo Honorato; quandoquidem ex dictis functio liturgica tempore Apoſtolorum non videtur fuiſſe adeo longa, non erat vel mediocris capacitatis miniſtris tunc adeo multum laborandum vel de prompta precum recitatione vel de rituum aliorum æqualitate. Et fac aliquouſque eos alicubi laboraſſe; certè non laborabant niſi de rebus minoris momenti, ac mere adventitiis ſacrificio, quæque, ſalvâ ejuſdem ſubſtantiâ, poterant alicubi *nec ex uniformitate rei ſacræ.*

Sec. I, II, III, IV. cubi esse inæquales. Deinde sic ministros sacrificii, quatuor primis seculis adjutos fuisse scripto aliquarum Missæ partium minus principalium, ne memoria eos falleret; nondum tamen video, inde sequi, quod codex integer liturgiæ, sensu superius declarato, tunc exstiterit scripto exaratus. Neque id, ut censeo, videbunt sententiæ negantis assertores; qui reponere poterunt, nimis clara sibi videri testimonia Patrum, superius producta, quam ut ex ista objectione enerventur.

An S. Proclus

47 Porro S. Proclus, de quo jam dixi, floruit seculo v; & quoniam testimonio ejus (si tamen ipsius est) adeo nititur Honoratus, expendamus quid contra afferri possit. Dico *si tamen ipsius est*: nam ipsemet Leo Allatius; cujus tametsi maximè intererat, testimonium, quod sub istius auctoris nomine promit, tamquam genuinum ac verè ab eodem scriptum vindicare, ut hoc pacto majorem liturgiæ S. Jacobi, quam defendit in Συμμίκτοις à pag. 176, conciliaret auctoritatem; & ubi Proclum pag. 180 pro ea citat, tamquam *antiquissimum, & omni exceptione majorem*; ipsemet, inquam, Leo Allatius non semper sibi constitit, sed vacillavit circa auctorem Tractatûs, de quo hîc agimus. Nam De libris & rebus ecclesiasticis Græcorum dissertatione 1, pag. 17, de genuino ejusdem Tractatus auctore subdubitans, *Si tamen*, inquit, *illius Procli Tractatus ille est*. Vincentius verò Riccardus supra citatus, in suo ad istum Tractatum Commentario pag. 582 ingenuè de eo fatetur sequentia: *Sed nec Tractatus integer est, sed potius fragmentum quoddam excerptum ex epistola, vel Tractatu S. Procli à librario, qui liturgias exscripsit, ut tanti viri testimonio pariter & elogio eas commendaret. Quocirca ea dumtaxat, quæ ad rem suam facerent, exscripsit: nam ita abruptè à sancto viro hæc ipsa fuisse composita, haud crediderim umquam.*

B

composuerit Tractatum liturgicum?

48 At concilium Trullanum illam adscribit S. Jacobo. Quid tum? Responderi enim potest, concilium sub isto nomine citasse illam liturgiam, non quia re ipsa credidit, aut credi voluit, verum ac genuinum liturgiam hanc fuisse fœtum S. Jacobi, sed quia sub isto nomine tunc cognita circumferebatur. Adde ex Gardeboscó pag. 548, *ex auctoritate Trullani concilii id solum sequi...: post quintum Ecclesiæ seculum hujusmodi liturgias, præsertim liturgiam S. Jacobi, prodiisse: unde non mirum est, si præfatum concilium illam laudaverit, quod in sexto Ecclesiæ seculo celebratum fuit. Potuit igitur illud concilium laudare opus, quod jam à pluribus annis Jacobo fuerat falsò suppositum.* Ad S. Cyrillum, Hierosolymorum præsulem, superius objectum, quid reponendum sit, nunc intellige.

C

Respondetur ad ea, quæ contra sententiam negantem ex S. Cyrillo,

49 Cum floruerit S. Cyrillus seculo IV, dubium esse non potest, quin, si pro codice aliquo liturgico ante ejus tempora scripto, solidi aliquid afferri posset, sententia negans ullum istiusmodi codicem quatuor primis Christi seculis scriptum exstitisse, planè corrueret. Sed ex eo, quod Sanctus iste in sua Catechesi mystagogica quinta sanctam Missam exponat, ejusdemque partes singulatim admodum designet; notans, quænam in decursu fierent; non tamen transcribit verba, quibus ista fierent, & quibus istius liturgiæ totius ordo constaret. Unde non video sequi, ut omnes Missæ idiotismi, de quibus ibi agit, scriptis characteribus exarati tunc exstiterint, ita, ut ex integro aliquo, quod tunc Hierosolymis asservatum sit, liturgiæ sacræ corpore, fuerint deprompti ac verbatim excepti. Id etenim quomodo persuaderi sibi sinet sententia negans, præsertim, quando tot alia, quæ assignavimus, antiquitatis monumenta videntur oppositum suadere? Quando autem dicit Honoratus, ea, quæ refert Justinus, extracta esse è liturgia S. Jacobi; negabunt id rotundè sententiæ negantis patroni: atque ipsi incumbet, illud idoneis argumentis probare. Atque his ita se habentibus, nullo modo assentiri poterunt laudato pluries Honorato, quod liturgia S. Jacobo adscripta, fons seu origo fuerit liturgiarum S. Basilii, S. Joannis Chrysostomi, & omnium aliarum, quæ usitatæ fuerint in ecclesia Græca.

D

ex traditione;

50 Etenim hoc si verum est; fierine potuit, ut illam S. Basilius non viderit scriptam? sin verò scriptam viderit, prorsus non intelligent, quomodo ita loqui potuerit, quemadmodum locutum fuisse constat ex ejus verbis à num. 26 allatis; è quibus arguent, quod sanctus iste doctor neque istam neque aliam ullam liturgiam characteribus insignitam aut viderit aut videre potuerit suo tempore, aliis planè verbis usurus, quam usus fuit loco mox designato, si uspiam talem vidisset. Ad traditionem, quam ex Baronio profert Honoratus, non difficilis est responsio; illa quippe facilè dicitur, sed difficillimè probatur, habere majus pondus, quam traditionis popularis; quæ si populari major, & solidis antiquitatis documentis suffulta quatuor primis Ecclesiæ seculis exstitisset, scivissent hoc S. Basilius apud Græcos, & S. Innocentius PP. I apud Latinos; ac proinde tam hic quam ille non tam parcè, cautè & restrictè de liturgia sacra egissent, uti egisse eos jam diximus. Ceterum quæ congerit Honoratus à pag. 188 de liturgia, quæ S. Clementi attributa sit, quæque à Gelasio aucta, à Gregorio Magno postmodum restricta, mutata, ac novis additionibus instructa sit, duobus utique Gelasii tomis, uti dicit pag. 189, ad unum ab eo redactis, negantem sententiam ferirent, si illa diceret, nullam sacram liturgiam litteris exceptam fuisse seculo v; sed, id esse factum quatuor primis Christi seculis, sententia ista negat.

E

aliisque rationibus desumuntur.

51 Brunus dissertatione 2, à pag. 131, ostendit, liturgias tam in Oriente quam in Occidente scripto commissas fuisse seculo v, non serius, tum ex elencho virorum vitæ integritate & sapientiæ laude florentium, qui illuc studium suum contulere, nimirum S. Basilii, S. Hilarii, Musei Massilienfis ecclesiæ presbyteri; Voconii Mauritaniæ episcopi; tum ex aliis rationibus, propter quas scriptæ tunc fuerint liturgiæ. Quid verò causæ fuerit, quod liturgiæ Apostolis aliisque Sanctis attributæ sint, exponit pag. 136. De Sacramentario Gelasiano tractat à pag. 151; de Gregoriano autem à pag. 154; quæ si singillatim recensere velim, finis non erit. Ex iis, quæ habet Honoratus pag. 189, quod Alexander PP. I ex traditione Apostolica jusserit aquam admiscerî vino in calice; quod Sixtus I instituerit hymnum *Sanctus, sanctus, sanctus*; quod Damasus I voluerit cani in Missa symbolum Nicænum; quod Innocentius I introduxerit osculum pacis ante communionem dandum; quod Leo canoni adjecerit *sanctum sacrificium, immaculatam hostiam*; ex iis, inquam, *invictè probari* affirmat, quod, uti supra ex ipso retulimus, ad usum Ecclesiæ Romanæ exstiterit aliqua liturgia scripta ante Gelasium PP., quin imo à principio seculi secundi; sed quod ille pro seculo secundo affirmat, nos negamus.

F

52 Jam verò si sententiæ neganti aliquis objiciat

A *De liturgia Conſtitutionibus Apoſtolicis inſerta.*

ciat liturgiam, Conſtitutionibus Apoſtolicis, quæ ſub nomine S. Clementis PP. exſtant, inſertam; obſervo, libro 2 iſtarum Conſtitutionum, cap. 57, à pag. 260 editionis novæ Cotelerianæ, nullam liturgiæ formam talem, qualem hic inquirimus, contineri; uti liquet ex titulo dicti capitis: *Deſcriptio eccleſiæ & cleri; & quid facere debeat unuſquiſque clericus vel laicus in ſynaxi congregatus.* Lib. 7, cap. 25 habetur, *Gratiarum actio Sacramentalis*; cap. 26, *Gratiarum actio ſuper divina Communione.* Liber verò octavus continet integram liturgiam ſimul cum orationibus ante & poſt verba conſecrationis &c. Quia verò plus hîc videtur auſus fuiſſe iſtius liturgiæ ſcriptor, quam fuerat auſus dicere lib. 2; conſequens eſſe appareret, quod ſeriùs iſta ſcripſerit; quæ exarata fortè fuerint ſub finem ſeculi IV, poſt mortem S. Baſilii, quæ contigit anno 379; cum ſanctus ille Doctor juxta numerum 26 nos docuerit, quod oratio, quæ præmittitur & poſtponitur verbis Chriſti, non ſcriberetur. Jam verò unde probabis; liturgiam iſtam in aliqua particulari eccleſia uſitatam fuiſſe. Quod ſi probari non poſſit, quidquid ex iſta liturgia objici ſententiæ neganti poteſt; illam non tangit, uti patet ex ſtatu quæſtionis ſub initium § 3 propoſito. Quod autem liturgia iſta à nulla determinatè eccleſia adoptata & uſitata fuerit; ſuadetur ex S. Baſilio, aliiſque circa arcana iſta teſtimoniis ſuprà citatis.

B

Si alibi non exſtiterit tunc ſcripta liturgia;

53. Habes, lector, de codice aliquo integro liturgico ad uſum alicujus tam in Oriente quam in Occidente particularis eccleſiæ quatuor primis Chriſti ſeculis ſcripto vel non ſcripto, præcipua, quæ cenſui exponenda: tuum nunc eſt, conſiderare, quæ quibus momenta rationum præponderent; & controverſiam hanc dirimere. Ego certè non video hactenus quidquam adeo ſolidum afferri; quod à ſententiæ negantis patronis diſcedere me cogat, tamdiu ſaltem, donec melius aliquid edocear. Sed jam in Hiſpaniam, unde digreſſa tamdiu fuit, revertatur oratio. Si, hiſce ita expoſitis, nulla hujuſmodi liturgia tunc temporis ſcripta exſtiterit, multo minus talem in Hiſpania exſtitiſſe, credibile videtur. Etenim quoniam Hiſpanica, ſecundum ea, quæ ſuprà diximus, Romanæ à S. Petro Apoſtolo inſtitutæ eſt filia, ab eodem utique Apoſtolo tamquam rerum liturgicarum parente ad Hiſpanos immediate vel mediatè ſaltem propagata; quidnam ſatis probabile afferri poterit, quod ſuadeat, codicem aliquem quatuor primis ſeculis ibidem exſtitiſſe, in quo œconomia tota liturgica ad uſum vel totius Hiſpaniæ, vel loci alicujus particularis, non viva tantum voce, uſu, exemplo fuerit tradita, ſed expreſſis ſcripto characteribus efformata?

C

multo minus exſtitit talis in Hiſpania.

54 Quid eſt, cur ſola Hiſpania in uſu ſuorum rituum amplius aliquid habuiſſe dicenda ſit, quam omnes Orientales & Occidentales eccleſiæ ſimul? An quia tunc ibi gentiles non erant? An quia nulla ibi tunc ſæviebat adverſus Chriſtianos perſecutio? An denique quia nullum ibi tunc imminebat periculum profanationis myſteriorum ſacratiſſimorum? At nihil horum dici poteſt; ac proinde quæ hactenus proponere nobis viſum fuit de liturgia aliarum eccleſiarum, ad Hiſpanicam maximè extendenda putamus, ſaltem donec ſolidis rationibus contrarium probetur. Nunc commenta quædam liturgica refellenda dabit proximus paragraphus.

§ VI. Commenta quædam liturgica in pſeudo-Chronicis notata; certiora quædam ex concilio Toletano primo anni 400 liturgiæ veteris apud Hiſpanos veſtigia eruuntur.

Figmenta pſeudo-Dextri,

INnotuit jam pridem viris paſſim omnibus eruditis famoſa pſeudochronicorum figlina, è qua ſub perſonatis nominibus Flavii Lucii dextri, Marci Maximi, Juliani Petri, Luitprandi, tot falſitates in orbem invectæ ſunt. Quamvis autem fordes illæ non merentur moveri; placuit tamen nonnulla circa noſtrum inſtitutum ex eis fragmenta producere, ut vel ex parvo ſpecimine perſpicuum fiat, quam ſtrenuè partes egerint in obtrudendis etiam liturgicis, commentis. Pſeudo-Dexter in Chronici fragmento fol. 7 verſo agens de diviſione Apoſtolorum ſic ſcribit: *Quo tempore canones eduntur, & Apoſtolicæ conſtitutiones componuntur, ad Sacramentorum & totius Eccleſiæ œconomiam.*

E

larvati Juliani

56 Larvatus verò Julianus in Adverſariis à pag. 102, *Ego*, inquit, *utpote archidiaconus prius, nunc archipresbyter S. Juſtæ, defendi libris editis officium Mozarabum, vel S. Iſidori, Miſſale, Breviarium, Manuale, & Antiphonarium, quod primus reformavit S. Melantius epiſcopus Toletanus, vir ſanctus. Perfecerunt illud Olympius, Gregorius, Aſturius, Audentius, & alter Olympius; Montanus, Leander, Iſidorus, Ildefonſus, Julianus, Toletani archiepiſcopi; & multas Miſſas compoſuerunt: ſed S. Jacobi Majoris ab Diſcipulis S. Jacobi inceptam fere perfecit, ut modo eſt, S. Melantius confeſſor, archiepiſcopus Toletanus.* Et ibidem pag. 96 ita fabulatur: *Inter Officium Breviarii Gothici per & antiquiſſimum eſt Officium S. Jacobi, Zebedæi filii; & ideo ponitur exemplo aliorum. Compoſitum eſt à diſcipulis ejuſdem Jacobi.* Rurſus pag 115: *Miſſam S. Jacobi acceptam ab ejus diſcipulis auxit Eugenius Euangelio Epiſtolaque.* Pag. 116: *Miſſa S. Jacobi Majoris, à diſcipulis ejus compoſita, incipiebat:* „ *Apoſtolo tuo Jacobo* „. *Poſt adjecit M. Marcellus Eugenius:* „ *Hac dicit Dominus* „ *& orationem:* „ *Chriſte, cujus virtus. Duas lectiones* „ *Juſtus ſi morte* „ *&* „ *In illis diebus ſupervenerunt* „ *Cetera ad finem S. Melantius Toletanus epiſcopus adjecit.*

F

Luitprandi.

57 At multò apertius & diſertius ſe declarat iſti nugivendulo non impar Luitprandus, quando pag. 488, num. 187 obtrudere conatur ſequentia: *S. Jacobus Miſſam, quam coram ceteris Apoſtolis conſtituerat, Petrus ceteriique comprobaverant (& poſt litteris mandavit S. Clemens; & ob id dicitur vulgo Miſſa S. Clementis) Hiſpanis epiſcopis tradidit: & uſi ſunt illa prius in Hiſpania, quam aliis Occidentis partibus. Poſtea illam in ſcriptis attulerunt etiam ſeptem ſancti diſcipuli S. Jacobi, S. Torquatus & ſocii; & per Baticam meridionalem, ubi nullum reliquerat epiſcopum, ut teſtantur Julianus & Felix, Toletani pontifices, libris ea de re editis, in confirmationem Miſſæ S. Iſidori: quos ego legi, & aliquando evolvi, cum eſſem in Fuldenſi bibliotheca, à Carolo Magno cœp-*

SEC. I, II, III, IV. *cœpta, multisque libris valde referta, bibliothecarius.* At cum bibliotheca illa, quatenus hîc in testimonii subsidium advocatur, in malè feriato cerebro nata & instructa sit, & tam ipsa quam personatus ejusdem bibliothecarius infami falsitatis nota laborent, jure meritissimo ad aniles nænias talia commenta relegamus. Vide, quid dictum fuerit in Responsionibus Papebrochianis part. 2, ad art. 15 à pag. 230; item ad art. 18, à pag. 352; denique ad art. 21, à pag. 387, & ad art 25, à pag. 547.

Eruditorum contra eos censura.

58 Emunctioris enimvero naris, veræque & non umbratilis gloriæ pro gentis suæ antiquitate avidiores fuisse, quam ut larvata hujusmodi supellectilis scena decipi se sinerent, insignes Hispanorum eruditorum triumviros, quis ignorat, excellentissimum videlicet D. Gasparem Ibañez, Agropolitanum primò marchionem, comitem deinde de Mondexar; & illustrissimum D. Nicolaum Antonium; ac tertium denique Hispaniæ litteratæ decus, eminentissimum D. Cardinalem Aguirrium: quos satis est vel nominasse? Laudatus comes Mondexarensis in Discursu suo historico à paragrapho 6 egregiè impugnat pseudo-
B Dextrum. Nicolaus Antonius Bibliothecæ veteris Hispaniæ tom. 2, lib. 7, cap. 8 Julianum Petri operosè castigat; & cap. 9 duodeviginti ostendit locos, ex quibus refelli promptum sit insulsi istius fabulatoris Chronicon & Adversaria. Aguirrius genuinis coloribus depingit tam pseudo-Chronicá, quam eorum architectum, occasione Melantii, Toletani præsulis, ut videre est tom. 1, à pag. 301 in Commentariis ejus novis; & tom. 2, pag. 63 aperit candidè suum circa figmenta ista sensum. Quid, quod ipsemet Joannes Tamayus, tantus alioqui hujusmodi mercium æstimator ac venditor, ad diem 111 Aprilis, pag. 469 de Juliani larvati Adversariis sic enuntiat: *Videmus passim in hisce Juliani Adversariis tot glossematum ineptias, quod potiùs ferrum, quam illas deglutire, compelleremur.* Sed hæc plus quam satis, ut detracta commentitiis hisce documentis fide, nihil posthac pro liturgia veteri Hispanica ex illis citemus. D

Certiora ex concil. Tolet. 1 circa res liturgicas vestigia.

59 Nunc indaganda me vocant certiora antiquæ liturgiæ Hispanicæ vestigia ex concilio primo Toletano, quod apud Aguirrium tom. 2, pag. 130 innectitur æræ 438; id est anno Christi 400. Quæ indicantur canone seu capitulo 1 de diaconibus, ministerio, interdicto, atque presbyterio; can. 2 de clero, ostiariis, lectoribus, manuum impositione; can. 3, 4 & 5 de subdiacono; can. 20 de chrismate, hierarchiam propriè ecclesiasticam indicant, non liturgiam; illa verò can. 2 *divino . . reconciliatus altario:* & can. 5 *ad ecclesiam ad officium* * *quotidianum non accesserit,* * *Apud Labbeum & Harduinum* sacrificium E supponunt liturgiam, non indicant, qualis ea fuerit. His autem adde ex dicto can. 2. *Placuit, ut de pœnitente non admittatur ad clerum; nisi tantùm, si necessitas aut usus exegerit, inter ostiarios deputetur vel inter lectores:* & subditur, *ità ut Euangelia & Apostolum non legat.* Hactenus quatuor primis Christi seculis circa res liturgicas omnia sunt obscurissima apud Hispanos; ad quintum transeamus.

CAPUT II.

Status veteris liturgiæ Hispanicæ seculis V & VI.

§ 1. Hispania à barbaris occupata; summâ rerum potiti Gothi; liturgia tunc ibidem duplex; disciplina ecclesiastica observatio.

C INitium seculi quinti novam in Hispania nobis scenam aperit; de qua Idatius episcopus in Chronico, edito à nostro Sirmondo, pag. 10 sic fatur: *Alani, & Wandali, & Suevi Hispanias ingressi ærâ* CCCCXLVII; *alii quarto Kalendas, alii tertio Idus Octobris memorant die, tertiâ feriâ, Honorio* VIII, *& Theodosio Arcadii filio* III *Consulibus*; id est anno 409, quo rem contigisse confirmat Pagius ad istum annum. Noster Joannes Mariana in Historia sua De rebus Hispaniæ ad annum 410 ita eam describit lib. 5, cap. 1: *Multas gentes feras & indomitas in Hispaniam per hæc tempora venisse, sequens narratio declarabit, Vandalos, Suevos, Alanos atque Silingos. Gotthi in primis ex antiquis sedibus dilapsi, cum Orientis Occidentisque solis oras sui nominis terrore famaque complessent, atque victricibus armis Italiam universam lustrassent, ad extremum in Hispania constiterunt... Ex septemtrione omnes has gentes profectas sese in Romani imperii provincias infudisse, quæstionis non est.* De regionibus, è quibus singulæ hæ nationes in Hispaniam commigrarint; quibus moribus & ingenio essent, pluribus supersedeo prosequi. Laudatus historicus Gothorum originem, quoniam diutius in Hispania regnarunt, majori utique ibidem præ reliquis nomi-

Inter barbaras gentes, quæ Hispaniam invasere,

nis fama celebres, & de quibus hîc à me potissimum instituetur sermo, paullo altius eruit; sed quæ ita hîc à me erui, instituti mei ratio non exigit. Dividebantur porro Gothi in Ostrogothos, id est Orientales, & Visigothos seu Occidentales, sicut vulgo notum est. F

Gothi summâ rerum potiti:

61 Qualis autem per dictas provincias fuerit invasorum istorum partitio, ita traditur apud citatum paullo ante Idatium pag. 11. *Barbari ad pacem ineundam, domino miserante, conversi, sorte ad habitandum sibi provinciarum dividunt regiones. Gallæciam Wandali occupant & Suevi, sitam in extremitate Oceani maris occidua. Alani Lusitaniam, & Carthaginiensem provincias: & Wandali cognomine Silingi Baticam sortiuntur. Hispani per civitates & castella residui à plagis, barbarorum per provincias dominantium se subjiciunt servituti.* Gothi verò illuc quoque introgressi, post certamina cum Romanis atque cum barbaris bene multa, cæsis Alanis, ejectis Wandalis, Sueviscque in Gallæciam retrusis, suas in Hispania fixere sedes, summâ ibidem rerum potiti. Ex quo intelligitur, duas illic potissimum tunc temporis liturgias usitatas fuisse, alteram quidem antiquam Hispanicam; alteram verò Gothorum, qui jam inde à Valentis imperatoris regno pestifera Arianismi lue infecti fuerant.

62 Quamlibet verò obscura & incomperta mi-

hi

A hi fit Gothorum liturgia, nullus tamen dubito, quin eam hauſerint ex eccleſiis Orientis, ſecundùm ea, quæ de converſione illorum tradit Philoſtorgius apud Valeſium lib. 2, num. 5, pag. 470: *Cum Valerianus & Gallienus imperium adminiſtrarent, ingens multitudo Scytharum trans Iſtrum degentium, in Romanorum ditionem trajecit... Deinde verò cum in Aſiam trajeciſſent, Galatiam & Cappadociam invaſerunt. Cumque plurimos homines captivos feciſſent, inter quos non pauci erant clerici, cum ingenti præda in patriam ſuam reverſi ſunt. Captivi igitur ac pii homines iſti, barbaris permixti, non paucos eorum ad veram pietatem traduxerunt; utque pro gentilium ſuperſtitione Chriſtianam religionem ampl.cterentur, iis perſuaſerunt. Ex horum captivorum numero fuerunt etiam majores Ulfilæ, natione quidem Cappadoces, orti juxta urbem Parnaſſum, ex vico, qui Sadagolthina vocatur. Hic igitur Ulfila dux fuit piorum hominum, qui ex Gothia egreſſi ſunt, primuſque eorum epiſcopus fuit, conſtitutus hoc modo &c. Eorum itaque tum aliis in rebus maximam curam geſſit; tum proprias ipſis litteras excogitavit, & univerſos ſacræ Scripturæ libros patrio ipſorum ſermone*
B *interpretatus eſt, exceptis libris Regnorum, eo quod illi res bello geſtas contineant; gens autem illa bellis maximè delectetur, & freno potius opus habeat ad bellicos impetus comprimendos, quam calcari, quo ad prælia incitentur.*

qui ex Philoſtorgio,

63 Sozomenus Hiſtoriæ eccleſiaſticæ libro 6, cap. 37 memoriæ prodidit, *Gothos*, prælio ſuperatos ab Hunnis, qui univerſam quoque eorum regionem occuparunt, *fugientes in Romanorum regionem trajeciſſe; tranſmiſſoque fluvio legatos ad imperatorem miſiſſe, qui ſe auxiliares in poſterum fore Romanis pollicerentur, peterentque ut ipſis, ubicumque vellent, degere concederetur. Hujus legationis princeps dicitur fuiſſe Ulphila, epiſcopus gentis Gothorum .... Ulphila, qui tunc apud ipſos erat epiſcopus, initio quidem nulla in parte diſſenſit ab Eccleſia Catholica. Cumque regnante Conſtantio imprudenter, ut opinor, unà cum Eudoxio & Acacio Conſtantinopolitanæ ſynodo interfuiſſet, cum epiſcopis Nicænorum patrum decreta ſectantibus communicare perſeveravit. Sed cum veniſſet CPolim & Arianæ ſectæ antiſtites de religione cum eo diſſeruiſſent, eique polliciti eſſent; ſe legationem illius adjuturos eſſe apud imperatorem, modo idem cum ipſis ſentire vellet; neceſſitate compulſus, vel quod eam de divinitate ſententiam potiorem eſſe exiſtimaret, cum Arianis communicaſſe dicitur, ſeque & univerſam gentem ab Eccleſia Catholica abrupiſſe.*
C

ac Sozomeno

64 *Gothi enim, in iis quæ ad religionem pertinent, ejus magiſterio eruditi, & ad manſuetiorem cultum per eum traducti, cunctis in rebus ei facilè obtemperabant, pro certo habentes, nihil eorum, quæ ab illo aut dicerentur, aut fierent, improbum eſſe; ſed cuncta ad utilitatem eorum, qui zelo Dei ducerentur, ſpectare. Quin & virtutis ſuæ multiplex experimentum dedit. Quippe qui pro Chriſti fide innumera ſubierit pericula, dum barbari adhuc gentilium ritu ſimulacra colerent. Primuſque apud eos inventor exſtitit literarum, & ſacros libros in patrium ſermonem convertit.* Theodoretus lib. 4, cap. ultimo ſimilia narrat compendioſius, & nonnulla ſuperaddit, à Philoſtorgio & Sozomeno præterita; ut ejus verba huc etiam tranſcribere, ſupervacaneum non videatur. Sic itaque habet ex editione Henrici Valeſii: *Ego verò operæ pretium facturus mihi videor, ſi ignaros docuero, qualiter barbari (Gothi) Arianam hæreſim amplexi ſint. Quo tempore Gothi Iſtrum trajicientes, fœdus cum Valente percuſſerunt, abominandus ille Eudoxius, qui tum aderat, ſuggeſſit imperatori, perſuadendum eſſe Gothis, ut cum ipſo communicarent: nam cum diu antea divinæ cognitionis radiis illuſtrati eſſent, in Apoſtolica doctrina ſemper fuerant innutriti..*

liturgiam Orientalem

SEC. V.

65 *Quod* Eudoxii *conſilium cum approbaſſet Valens, optimatibus Gothorum propoſuit, ut in doctrina fidei cum ipſo conſentirent. At illi reſponderunt numquam ſe adduci poſſe, ut à Majorum ſuorum doctrina diſcederent. Porro ea tempeſtate, Ulfila, totius gentis erat epiſcopus, magna apud illos auctoritatis;* qui verbis & muneribus Eudoxii eò impulſus eſt, *ut Gothos ad communionem imperatoris amplectendam adduceret. Id autem perſuaſit, cum diceret contentionem ex ambitione ortam eſſe; dogmatum verò nullam eſſe diſcrepantiam. Quamobrem Gothi hactenus, Patrem quidem Filio majorem eſſe dicunt: Filium tamen creaturam dicere non ſuſtinent, licet cum iis communicent, qui ita dicunt. Nec tamen à Majorum doctrina penitus diſceſſerunt. Etenim Ulfila, cum eis perſuadere vellet, ut cum Valente & Eudoxio communicarent, nullam dogmatum diſcrepantiam eſſe dixerat; ſed ex inani altercatione ortum fuiſſe diſcidium.*
E

adhibuiſſe referuntur.

66 Quæ cum ita ſe habeant; ut jam propoſitum mihi elucidationis liturgicæ in Hiſpania ſeculo v filum proſequar, intelligi datur ex dictis 1. Quòd præter liturgiam antiquam Catholico ritu ibidem hactenus uſitatam, alia ſimul cum victricibus Gothorum armis eò introducta fuerit: quam etenim ſeculo IV ante imperium Valentis, duce, præmonſtratore, inſtructore atque anteſignano Ulfila unà cum fidei Chriſtianæ rudimentis didicerant (& verò quando illa ab ipſo didicere, didiciſſe & hanc ab illo, quis dubitet?) hanc quoque ſine dubio in Hiſpaniam detulere ſecum, quando ſtabilem ibidem ſeculo v fixere ſedem. Intelligimus 2. Quod, ſicut cum fide Catholica, prima eorum inſtitutio ſacra conſentiebat, ſic etiam liturgia ſacra à Catholica diſſentiens tunc non fuerit ab ipſis adhibita; de tempore autem, quo Ariana fuligine infecti fuere, id non ita auſim affirmare: nam dicere promptum mihi non eſt, an & quo uſque iiſdem ſordibus liturgicæ apud ipſos res fuerint infectæ. 3. Intelligimus, vel totam eorum liturgiam, vel pro magna ſaltem parte Orientalem fuiſſe. Quod verò de iſto Ulfila, Gothorum catechiſta & epiſcopo, longiori & repetitis quidem vicibus inſtitutus tedierit ſermo, non fruſtra id factum eſt; nam ex idea ipſius, hoc loco præmiſſa, lux quædam accedet alteri loco, quo de abrogatis in Hiſpania Toletanis ſeu Gothicis characteribus, quos vidimus ipſum ad Gothos propagaſſe, dicendum erit inferius.
F

quæ unà cum ipſis Gothis in Hiſpaniam invecta ſit,

67 Res Gothorum ſacras habuiſſe cordi S. Joannem Chryſoſtomum, liquet ex ejus epiſtola ad Olympiadem, quæ eſt 14 in editione Latina operum ipſius Pariſiis excuſa anno 1588; in Græca verò Henrici Savilii eſt ordine 13. Itaque in ea, quam primo loco nominavi, editione reperio ſequentia: *Hoc autem quod dicturus ſum, ne prætereas, verum de eo perquam ingens ſtudium exhibeas. Narraverunt mihi Marſi ac Gothi monachi, apud quos Serapion epiſcopus perpetuo deliteſcebat, Moduarium diaconum veniſſe, illud afferentem, eximium illum atque admirabilem virum*

& videtur ſuiſſe

SEC. V.

*rum Vuilam *, quem non ita pridem episcopum creavi, atque in Gothiam misi, multis ac magnis rebus gestis, diem suum extremum clausisse: ac regis Gothorum litteras attulisse, quibus, ut ad eos episcopus mittatur, petit. Quoniam igitur ad subversionem eam, cujus minæ nobis intentantur, dejiciendam, nullum aliud adjumentum conspicio, quàm cunctationem ac dilationem (neque enim nunc ipsi in Bosphorum aut in illas partes navigare possunt) da operam, ut illos ob hiemem remoreris. Atque hæc, quæso, ne negligenter prætereas. Istud enim si perficiatur, maximi momenti erit.*

* Græce apud Savilium Οὐειλας

Constantinopolitana.

68 *Duo quippe sunt, quæ si contingant (quod Deus procul avertat) maximè me excruciant, nempè & quod ab istis creandus ille sit, qui tot mala perpetravit, & quod simpliciter quispiam ab his creetur, à quibus creari nefas est.* Omnia hæc ansam præbent non vanam suspicandi, quod tam episcopus ille à S. Joanne Chrysostomo creatus, & in Gothiam missus, quam alius in istius defuncti locum eò mittendus, liturgiam eò secum CPolitanam deduxerint, quodque illa ipsa

B

fuerit, quam habebant Gothi, quando Hispaniam invaserunt, id quod paucis annis post mortem S. Joannis Chrysostomi contigit. Quamquam enim sub imperio Valentis aliquot antè annis natio Gothica, fascino Arianorum, uti vidimus, seducta fuerit; mansisse tamen inter illos primævæ suæ institutionis tenaces & probè Catholicos, confitetur ex producto loco S. Chrysostomi; atque adeo inde etiam intelligi posse videtur, repertos fuisse Catholicos, Arianis admixtos, dum irruptio in Hispaniam facta est; quos sua illuc secuta fuerit liturgia, fortè eadem cum illa, quam Gothi Ariani adhibebant, vel saltem non multum diversâ; quæ ex Orientali aliqua ad illos transierit.

Turbulentis hisce temporibus.

69 Quia autem turbulentis istis & Hispaniæ fatalibus temporibus sacra omnia & profana sub barbaris nationibus sus deque vertebantur, vastationibus, deprædationibus, rapinis, cædibus, incendiis, sacrilegiis ac profanationibus eorum expositа; mirari utique non debemus, seculum illud obscurum adeo delitescere circa individuam ac singularem rerum liturgicarum communicatam cum posteris notitiam: quamquam aliunde satis constet, quod miserrima illa ibidem rerum facies non obstiterit, quo minus plurima circa disciplinam ecclesiasticam sancita fuerint publica auctoritate: uti videre est apud Aguirrium *tom.* 2, *à pag.* 190: ubi agitur de concilio Bracarensi, anno circiter Christi 411 celebrato; quod in adjectis ad illud notis tamquam genuinum censet. Concilii Hispanici generalis, suasu S. Leonis PP. in causâ Priscillianistarum anno Domini 447 indicti, regula fidei occurrit pag. 202. Epistola Pontificis prædicti 95 *alias* 109 ad episcopos Galliarum & Hispaniarum de celebrando Paschalis festi die, anno 455, habetur pag. 223; quam pag. 225 sequitur Epistola 1 Episcoporum Tarraconensium, anno circiter 465 ad Hilarum PP. data, & in concilio Romano anni 465 lecta.

C

Tarraconensis provincia præcipua custos legum & canonum:

70 Conqueruntur in ea apud Pontificem de ordinatione episcopi contra regulas & canones, eumque consulunt de isto casu; ut illis abusibus velociter occurratur. *Et quamquam barbaricus furor*, uti pag. 226 notatur ex Binio, *Gotthorum, Hispaniarum ecclesias prope omnes devastantium, vigorem ecclesiasticæ disciplinæ relaxasset, Tarraconensem tamen provinciam custodem legum & canonum permansisse, Romanum Pontificem observasse; omnes controversias ad eumdem, velut ad supremum judicem & pastorem Ecclesiæ, detulisse; hæc epistola manifestè satis indicat.* Cum quanta verò & quam patheticis expressa terminis submissione ad Sedis Apostolicæ oraculum confugerint, liquet ex his eorum in initio epistolæ verbis: *Nos Deum in vobis penitus adorantes, cui sine querela servitis, ad fidem recurrimus Apostolico ore laudatam; inde responsa quærentes, unde nihil errore, nihil præsumptione, sed Pontificali totum deliberatione præcipitur.* In fine verò epistolæ sic dicunt: *Erit profecto vester triumphus, si apostolatus vestri temporibus, quod S. Petri cathedra obtinet, Catholica audiat Ecclesia, si novella zizaniorum semina fuerint exstirpata.*

D

71 Nos interim, quod huc spectat, discere possumus ex illa epistola, quod, sicut Tarraconensis provincia in summa aliarum ecclesiarum devastatione, custos legum & canonum fuit; sic etiam una ista præ reliquis omnibus haud dubie excelluerit in conservando augustissimo sacræ liturgiæ depositо; atque in id incumbendo enixè; ut nulla sui parte temeraretur, minueretur ejus majestas, interturbaretur ordo; quamquam is, si non jam tum, saltem seculo VI à primævo fuit diversus. Verùm etiam alibi in Hispania divinum arduis hisce temporibus floruisse cultum, colligo ex epistola Simplicii PP. ad Zenonem Spalensem episcopum, qua *committit illi vices Apostolicæ sedis in omnibus Hispaniarum ecclesiis*, prout præfert ejusdem epistolæ synopsis; ibid. pag. 232. Quamquam non constat, quo determinatè anno ea fuerit data; contigisse tamen hoc oportet intervallo illo, quod est inter annum 467, quo adiit pontificatum; & annum 483, quo illum unà cum vita exuit. In illa itaque epistola laudatur Zeno *digna honoris remuneratione cumulandus . . , per quem in his regionibus* DIVINUS *crescere innotuit* CULTUS.

Liturgia tum ibi, tum alibi videtur viguisse.

E

§ II. Plurima ad res liturgicas spectantia proferuntur.

Ex concilio Tarraconensi circa divinum officium;

F

SEculum æræ Christianæ sextum, plurimarum notitiarum magis ferax quam alia quinque prægressa, aream bene latam pandit, ut sensim sine sensu in arcana & abstrusa hactenus divinæ liturgiæ adyta aliquo saltem usque penetremus. Viam præmonstrant Hispaniarum concilia isto sexto seculo celebrata; quæ memorantur apud Aguirrium tom. 2, à pag. 235. Concilium Tarraconense decem episcoporum, anno Christi 516 illigatum, quædam præscribit, non ad mysteria liturgica, sed ad mores seu disciplinam ecclesiasticam pertinentia, quæque ea de causa huc non transcribimus. Sequentia utcumque hujus loci esse, censeri possint; cum sint instituta, ut majore cum solennitate divinum officium peragatur. Igitur tit. 7 sic dicitur: *De diœcesanis ecclesiis vel clero, id placuit definiri, ut presbyteri vel diaconi, qui inibi constituti sunt, cum clericis septimanas observent: id est, ut presbyter unam faciat hebdomadam: quâ expletâ succedat ei diaconus similiter; ea scilicet conditione servata, ut omnis clerus die Sabbato ad Vesperam sit paratus: quo facilius die Dominico solennitas cum omnium præsentia celebretur: ita tamen, ut omnibus diebus Vesperas & Matutinas celebrent; quia desistente clero*

A *clero (quod eſt peſſimum) comperimus, in baſilicis nec luminaria miniſtrari. Si qui ſanè negligentiæ vitio hæc implere neglexerint, noverint ſe ſecundùm ſtatuta canonum, pro modo perſonarum, canonicæ diſciplinæ ſubdendos.*

ac Gerundenſi varia præſcribuntur circa Miſſam &c.

73 Apud eumdem Eminentiſſimum à pag. 241 ponitur concilium Gerundenſe ſeptem epiſcoporum, anno Chriſti 517 habitum, in quo notantur iſta: 1. *De inſtitutione Miſſarum; ut quomodo in metropolitana eccleſia fuerit, ita in Dei nomine, in omni Tarraconenſi provincia, tam ipſius Miſſæ ordo, quam pſallendi vel miniſtrandi conſuetudo conſervetur.* 2. *De Litania; ut expleta ſolennitate Pentecoſtes, ſequens ſeptimana, à quinta feria uſque in Sabbatum; per hoc triduum, abſtinentia celebretur.* 3. *Item ſecundæ litaniæ faciendæ ſunt Kalend. Novembris; ea tamen conditione ſervata, ut ſi iiſdem diebus Dominica interceſſerit, in alia hebdomada, ſecundùm prioris abſtinentiæ obſervantiam, à quinta feria incipiatur, & in Sabbato Veſperæ Miſſâ factâ finiantur. Quibus tamen diebus à carnibus & vino abſtinendum decrevimus.* Omnia denique, quæ ibidem ſancita ſunt, excipiunt iſta verba: *Ita nobis placuit, ut omnibus diebus, poſt Matutinas & Veſpertinas, oratio Dominica à ſacerdote proferatur.*

B

Obſervatio Ambroſii de Morales circa litanias.

74 Ceterùm circa litanias varia ibidem notantur à pag. 243. Breve eſt illud Ambroſii de Morales in Chronico generali Hiſpaniæ lib. XI, fol. 513 ubi obſervat, *iſtas litanias Hiſpaniæ magis eſſe antiquas quam Romanas: nam hæ inſtitutæ ſunt pluribus poſt annis à S. Gregorio PP., Romæ inquam, neque enim adhuc erat uſus litaniarum, quem nunc habet Eccleſia; tametſi jam tum antea eas haberent in Gallia, inſtitutas à S. Mamerco* *, *epiſcopo Viennenſi: prout in Sidonio Appollinare, Gregorio Turonenſi, & in Martyrologio Uſuardi apparet.* De Mamerto iſto, Vita functo poſt annum 475, actum eſt apud nos die XI Maii, pag. 629 & ſeqq., ubi plura invenies. At ne ab inſtituto noſtro in hujuſmodi rebus longiùs evagemur; prius quædam memoriâ repetenda ſunt, quam ulterius pergamus.

* Mamerto

C

Hiſpanos alicubi deflexiſſe à Romana liturgia,

75 Dictum eſt ſupra, 1. Quod ſacra liturgia à S. Petro Apoſtolo in Hiſpaniam manarit. 2. Quod Orientalis comitata eò fuerit Gothos: hanc verò ultimam alicubi in Hiſpania, adeo arriſiſſe Catholicis, ſuſpicor, ut eam vel Romanæ immiſcuerint, vel fortaſſe tertiam aliquam ex utraque ſimul conflaverint. Etenim ſi nihil horum contigit, & ſi manſerit immutata in provincia Bracarenſi Catholicorum liturgia; quorſum pertinet igitur epiſtola Vigilii PP. ad Profuturum epiſcopum Bracarenſem (non ad Eutherum ſive Eutherium, ut in omnibus Conciliorum editionibus ſcribi in titulo epiſtolæ obſervat, & improbat Aguirrius in notis pag. 277) quorſum, inquam, pertinet iſta epiſtola ad dictum epiſcopum data, cujus conſultationibus Pontifex reſpondet, anno Chriſti, uti annotatur, 538? de quo tamen conſule Aguirrii notas eadem pag. 277; cum Vigilius nondum tunc fuerit Pontifex rite electus; ſed ſolus S. Sylverius. Fruſtra itaque ad hunc Bracarenſem metropolitam direxiſſet Romanæ liturgiæ contextum Vigilius (fortè per prolepſin Papa vocatus) ſi in provincia Bracarenſi tunc, vel etiam priùs à Romanæ liturgiæ ordine non deflexiſſent. Neque intelligo, quò probabilius deflexerint, quàm ad liturgiam Orientalem, ſpectatis rerum adjunctis. Titulus itaque quintus, prædictæ epiſtolæ præfixus, ſic ſonat: *De Paſchæ feſtivitate, precum ordine, ac Miſſarum ſolemnitis.* Textus verò ita ſe habet:

SEC. VI.

ſuadetur ex epiſtola Vigilii ad Profuturum, epiſcopum Bracarenſem.

76 *Paſcha verò futurum nos, ſi Deus voluerit,* 11 *Kalendarum Maairum die celebraturos eſſe cognoſcite. Ordinem quoque precum in celebritate Miſſarum nullo nos tempore, nulla feſtivitate ſignificamus habere diviſum* *; *ſed ſemper eodem tenore oblata Deo munera conſecrare. Quoties verò Paſchalis, aut Aſcenſionis Domini, vel Pentecoſtes & Epiphaniæ, Sanctorumque Dei fuerit agenda feſtivitas, ſingula capitula diebus apta ſubjungimus; quibus commemorationem ſanctæ ſolennitatis, aut eorum facimus, quorum natalitia celebramus. Cetera verò ordine conſueto proſequimur. Quapropter & ipſius canonicæ precis textum direximus ſubteradjectum; quem (Deo propitio) ex Apoſtolica traditione ſuſcepimus. Et ut charitas tua cognoſcat, quibus locis aliqua feſtivitatibus apta connectes, Paſchalis diei preces ſimiliter adjecimus.* Porro per *canonicæ precis textum* intelligo ſacræ actionis canonem, & animadverto, arctum illud in iſtis arcanis ſacroſanctis ſcripto communicandis ſecretum, quale ſuperiùs à S. Innocentio adhibitum fuiſſe dixi, non obſervatum fuiſſe hoc ſeculo ſexto ea cum cautela; nec porro ita obſervari debuiſſe; quandoquidem tunc exſtabant liturgiæ litteris conſignatæ, juxta ea, quæ ſuperius dicta ſunt.

* diverſum

E

Concilium Barcinonenſe ac Valentinum nonnulla circa Officium ac Miſſam ſanciunt:

77 Concilium Barcinonenſe, de quo Aguirrius pag. 279, quodque anno circiter Chriſti 540 celebratum notatur, canonibus ſuis nonnulla interſerit, ac ſtatuit 1. *Ut Pſalmus quinquageſimus ante Canticum dicatur.* 2. *Ut benedictio in Matutinis, fidelibus, ſicut in Veſpera, tribuatur.* Valentinum anno 546 congregatum, eſt pag. 288, & ad rem ſacram aliquid ſtatuit: ſic enim ſex epiſcopi, qui eidem interfuerunt, decernunt titulo 1: *Anno* XV *Theodorici regis, ſub die* 11 *Non. Decembr. in nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti Valentiæ in concilio congregati, cum de eccleſiaſtica regula tractaremus, antiquos canones relegentes, inter cetera, hæc* * *cenſuimus obſervandum, ut ſacroſancta Evangelia ante munerum illationem, vel Miſſam Catechumenorum, in ordine lectionum, poſt Apoſtolum legantur: quatenus ſalutaria præcepta Domini noſtri Jeſu Chriſti, vel ſermonem ſacerdotis non ſolùm fideles, ſed etiam Catechumeni ac pœnitentes, & omnes, qui ex diverſo ſunt, audire licitum habeant. Sic enim Pontificum prædicatione audita, nonnullos ad fidem adtractos evidenter ſcimus.* Aguirrius in notis monet, pro *Theodorici* ſine dubio legendum eſſe *Theudis* ſeu *Theuduredi.* Præterea *in omnibus Hiſpaniæ conciliis morem fuiſſe, ut codex canonum initio legeretur*, ibidem obſervat, citans Acta ipſorum; *ac propterea*, ſicut rectè infert, *concilia Hiſpaniæ ſemper & ubique in magna æſtimatione fuerunt, veluti maturè celebrata ad præſcriptum & amuſſim ſacrorum canonum.*

* lege hoc

F

In Bracarenſi Miſſæ uniformitas,

78 Synodus Bracarenſis, quæ apud Aguirrium tom. 2 pag. 292 notatur prima; apud Labbeum verò tom. 5, col. 836, ſecunda; & quæ ſignatur apud Eminentiſſimum Aguirrium anno 561 celebrata, differente illam Baronio ad annum 563) omnimodam utget in divinis officiis uniformitatem: Nam *omnes epiſcopi dixerunt: Neceſſarium & valde hoc utile arbitramur, ut ea quæ apud unumquemque noſtrûm varia & inordinata conſuetudine retinentur, unito inter nos, per Dei gratiam, quo per concordiam celebrentur officio. Et idcirco ſi quid illud eſt magnum vel parvum*

SEC. VI.

vum, in quibus variari videmur, ad unam, ſicut dictum eſt, formulam, præfixis rationabiliter capitulis, revocentur: præcipuè cum & de ceteris quibuſdam cauſis inſtructionem apud nos Sedis Apoſtolicæ habeamus, quæ ad interrogationem, quondam venerandæ memoriæ prædeceſſoris tui Profuturi, ab ipſa beatiſſimi Petri Cathedra directa eſt. Iſta ad Lucretium, metropolitanæ in Gallæcia provincia Bracarenſis eccleſiæ Præſulem, dum præfati eſſent epiſcopi, ſuam deinde mentem ſynodus iſta declaravit, editis ſuper hac re variis capitulis in hæc verba: I. *Placuit omnibus communi conſenſu, ut unus atque idem pſallendi ordo in matutinis vel veſpertinis officiis teneatur; & non diverſæ ac privatæ, neque monaſteriorum conſuetudines cum eccleſiaſtica regula ſint permiſtæ.* II. *Item placuit, ut per ſolennium dierum vigilias vel Miſſas, omnes eaſdem, & non diverſas lectiones in eccleſia legant.* III. *Item placuit, ut non aliter epiſcopi, & aliter presbyteri populum, ſed uno modo ſalutent, dicentes: Dominus ſit vobiſcum, ſicut in libro Ruth legitur; & ut reſpondeatur à populo: Et*

B *cum ſpiritu tuo: ſicut & ab Apoſtolis traditum omnis retinet Oriens; & non ſicut Priſcilliana pravitas permutavit.* IV. *Item placuit, ut eodem ordine Miſſæ celebrentur ab omnibus, quem Profuturus quondam hujus metropolitanæ eccleſiæ epiſcopus, ab ipſa Apoſtolicæ ſedis auctoritate ſuſcepit ſcriptum.*

& alia nonnulla præſcribuntur;

79 Et quibuſdam aliis intermixtis, quæ non ſunt propriè hujus loci, nimirum circa baptiſmum, epiſcoporum ſubordinationem, portiones eccleſiaſticarum rerum, ac non ordinandum ab epiſcopo clericum alterius, mox ſubditur: IX. *Item placuit, ut quia in aliquantis hujus provinciæ eccleſiis diacones abſconſis infra tunicam utuntur orariis, ita ut nihil differre à ſubdiacono videantur: de cetero ſuperpoſito ſcapulæ (ſicut decet) utantur orario..* XI. *Item placuit, ut lectores in eccleſia in habitu ſeculari ornati non pſallant, neque granos gentili ritu dimittant.* XII. *Item placuit, ut extra pſalmos, vel canonicarum Scripturarum novi & veteris Teſtamenti, nihil poëticè compoſitum in eccleſia pſallatur: ſicut & ſancti præcipiunt canones.*

C XIII. *Item placuit, ut intra ſanctuarium altaris ingredi ad communicandum non liceat laicis, viris vel mulieribus; niſi tantùm clericis: ſicut & antiquis canonibus ſtatutum eſt.* At ne cuiquam injiciat moram vox *granos*, modicè explanat illam Cardinalis Aguirrius in notis pag 297: *Excuſi* ait GRADUS, *lego* GRANOS, *ut eſt in manuſcripto.* Tum ſubdit illud Iſidori lib. 19 Etymologiarum cap. 23.

parva circa modum ejus loquendi obſervatio;

80 *Nonnullæ etiam gentes non ſolùm in veſtibus, ſed & in corpore aliqua ſibi propria, quaſi inſignia vindicant; ut videmus cirros Germanorum, granos & cinnabar Gothorum.* At quale illud Gothorum inſigne, quod per *granos* hîc indicatur? *Exiſtimat*, inquit Aguirrius, *D. Loaiſa, eſſe genus laicæ veſtis oblongæ: at ex iis verbis S. Iſidori potiùs colligere debuiſſet, eſſe cincinnum, vel capillitium, ut exponit Jo. Ludov. Zerda in Adverſar. cap.* 177 *ex antiquo interprete in verba illa Judith:* " *Et diſcriminavit crinem* ,, *&c. ubi exponit* GRANOS *fecit.* Per vocem autem *ſanctuarium*, uti hic rurſus rectè ex Loaiſa obſervat Aguirrius, *velum intelligitur, quo diſtinguebatur locus altaris, & tegebatur, ne omni populo eſſet conſpicuus. Hoc conſtat ex Gregorio in epiſt.* XXX *ad Conſtantiam Auguſt. lib.* 3. *Vocatur & brandeum, ex quo, cum à S. Leone PP. forcipibus incideretur, ſanguis effluxit. Alibi appellatur velamen.* D

& aliorum quorumdam circa hanc ſynodum annotatio.

81 Per illa verba capituli XII, quibus dicitur, *ſicut & ſancti præcipiunt canones*, videtur alludi ad canonem LXVII, qui ponitur poſt capitula, ex Orientalium ſynodis à S. Martino epiſcopo Bracarenſi collecta, & in concilio Lucenſi publicata; vide Aguirrium à pag. 325. Canon verò iſte LXVII his verbis conſtat: *Non oportet pſalmos compoſitos & vulgares in eccleſia dicere; neque libros, qui ſunt extra canonem legere, niſi ſolos canonicos novi & veteris Teſtamenti.* Forſan reſpexit ſynodus ad illud Auguſtini epiſtolâ 55, alias 119, ad Inquiſitiones Januarii, cap. 18, ubi de Donatiſtis dicitur, quod *ebrietates ſuas ad canticum pſalmorum, humano ingenio compoſitorum, quaſi ad tubas exhortationis inflamment.* Quidquid ſit; Patres concilii IV Toletani can. 13 præſcripſerunt poſtea; non eſſe renuendos hymnos, à ſanctis doctoribus compoſitos. Ratio quoque hic habeatur eorum, quæ ad canonis XIII ſuperioris explanationem affert pag. 297 Aguirrius ex Loaiſa: ſunt autem iſta: *Sacerdotibus & levitis dabatur communio ante altare, clero in choro, populo extra chorum. Id conſtat ex concilio Toletano* IV, *cap.* 18. *Hinc à locorum diviſione vocatur laica communio, & peregrina, & ſacerdotalis.* E

Liturgia Hiſpanica ex Orientali commixta.

82 Quæ ſuperius dicebam de ritibus liturgicis in provincia Bracarenſi ex Orientali liturgia commixtis; ſuſpicor non intra ſolam iſtam provinciam obtinuiſſe, ſed ad alios quoque extenſa fuiſſe Hiſpaniæ tractus. An verò & quomodo id fiat veroſimile; qua item auctoritate, occaſione atque adminiculis exſecutioni illud videatur mandatum, nunc diſcutiam, ſimulque conabor exponere, quo loco fuerint res liturgicæ, ex variis congruentiis, quas ſubdo, & quibus confirmabo ea, quæ in provincia Bracarenſi facta fuiſſe memorabam; ac præterea in reliquam Hiſpaniam tempore S. Leandri Orientales quoſdam ritus tranſiviſſe, ſuadere enitar.

§ III. *Liturgia Romano-Hiſpanica ex Orientali commixta.* F

Varia ex liturgia Orientali in Hiſpanicam tranſlata fuiſſe,

LIturgiæ Romanæ, primis legis Chriſtianæ temporibus in Hiſpaniam introductæ, hoc ſeculo VI plurima ex liturgia Orientali immixta fuiſſe, probabile admodum mihi videtur ex variis congruentiis; quarum prima ſit, quod varii tunc viri ibidem floruerint, qui ſtudium & auctoritatem eò conferre potuerint ac voluerint; nimirum Theodomirus ſeu Ariamirus, Suevorum rex, Martinus Dumienſis archiepiſcopus Bracarenſis; Joannes Biclarenſis, ac Leander. De ſingulis dicam. Cardinalis Baronius ad an. 563, num. 14 ſcribit iſta: *Dum imperator* (Juſtinianus) *in Oriente à Catholica fide deficiens, inſequitur Orthodoxos* (*O mirabile divinæ providentiæ ſignum!*) *in Occidente, qui erat hæreticus ad fidem converſus princeps, collegit Catholicos epiſcopos; per quos concilium celebrat, quo damnentur hæreſes cum hæreticis. Hoc enim ipſo anno, qui tertius Theodomiri, Suevorum regis numeratur; idem princeps celebrari curavit concilium Bracharenſe, in totius Galliciæ metropoli civitate. Porro in editis ibi canonibus, loco Theodomiri, Ariamirus*

A

rus positus est, qui ejus filius fuit. Præfuit autem synodo Lucretius Bracharensis episcopus, qui successit Profuturo; præcessit autem Martinum.

ex persona regis Theodomiri seu Ariamiri,

84 De Theodomiro & Ariamiro, eodem an diverso; de anno item, quo concilium illud celebratum est, agitur apud Aguirrium in notis variorum pag. 296. Gregorius verò Turonensis De miracul. S. Martini lib. 1, cap. XI mirabilem regis prædicti & subditorum ejus ab hæresi Ariana conversionem narrat; ubi perperam in plerisque Mss. haberi *Chararicum*, observat hîc Ruinartius in novissima operum S. Gregorii Turonensis editione col. 1012. Recens ergo illa ac planè mirabilis conversio plurimum favebat, ne vel ex parte regis, vel ex parte subditorum moræ quidquam injiceretur, si ritus eorum sacros mutari contingeret. Cæterùm quæ de Theodomiro & Suevis orthodoxæ fidei adjunctis, dicta sunt, præclarè confirmata invenies ex S. Isidoro, episcopo Hispalensi, apud nos ad diem XX Martii, quo Commentarius historicus datur à pag. 86 de S. Martino Dumiensi, archiepiscopo Bracarensi, paucis nunc, quoad in rem præsentem conducet, illustrando.

B

Martini Dumiensis,

85 *Pannoniæ ortus fuit*, teste Gregorio Turonensi Historiæ Francorum lib. 5, cap. 38, *& exinde ad visitanda loca sancta in Orientem properans, in tantum se litteris imbuit, ut nulli secundus suis temporibus haberetur.* Vixit in Gallæcia annis circiter 20; obiit anno 580, sicut notatur in citato Commentario. Exstat in ejusdem laudes carmen Venantii Fortunati, quod Aguirrius inseruit suo tomo 2, pag. 324; & pag. 325 agitur de capitulis, quæ ex Orientalibus synodis laudatus Martinus collegit, in melius restauravit, & in concilio Lucensi publicavit, notante ad nostrum circa arcana liturgica institutum Loaisa apud Labbeum tom. 5 Conc., col. 902: *Græcus homo . . ad mores nostrorum hominum Græcos ritus sanctè & prudenter accomodavit.* Quod verò tum hîc dicit, tum paullo ante ibi præmiserat, *erat Græcus*; contradicit Gregorio Turonensi & Fortunato, si de natalibus seu patria S. Martini illud intelligas. Plura de eo ac scriptis ejus dabunt S. Isidorus jam designatus, de Viris illustribus cap. 35, Nicolaus Antonius Bibliothecæ Hispanæ veteris lib. 4, cap. 3, Commentarius noster mox allegatus, & Mabillonius Actorum Ordinis Benedictini tom. 1, à pag. 257.

C

Joannis Biclarensis,

86 Iisdem temporibus floruit Joannes, cum Biclarensis à monasterio, cui præfuit, tum ab ecclesia, quam rexit, Gerundensis vocatus. Elogium ejus S. Isidorus inter ea, quæ memorat De viris illustribus, cap. 44 his verbis concinnat: *Joannes Gerundensis ecclesiæ episcopus, nativitate Gothus, provinciâ Lusitaniæ Scalabi * natus. Hic cum esset adolescens, Constantinopolim perrexit, ibique Græca & Latina eruditione munitus, post decem & septem annos in Hispanias reversus est, eodem tempore, quo, incitante Leovigildo rege, Arriana fervebat insania. Hunc supradictus rex, cum ad nefandæ hæresis crudelitatem compelleret, & hic omnino resisteret, exilio trusus, & Barcinonem relegatus, per decem annos multas insidias & persecutiones ab Arrianis perpessus est. Qui postea condidit monasterium quod nomine Biclaro dicitur; ubi congregata monachorum societate, scripsit regulam ipsi monasterio profuturam, sed & cunctis Deum timentibus necessariam:* & mox injecta ab Isidoro mentione scriptorum ejus, *& multa alia*, inquit, *scribere dicitur, quæ ad nostram notitiam non pervenerunt.* De hoc Joanne Gerundensi diffusius tractat Nicolaus Antonius Bibliothecæ Hispanæ veteris lib. 4, cap. 5; ubi illam, quam & nos supra dedimus, lectionem præferendam tenet, quæ non *septimo demum anno*; sed *post decem & septem annos* in Hispanias reversum esse Joannem istum, habet.

**Nunc dicitur Santaren*

87 Jam verò ut ad priora, quorum gratiâ paullo fusiùs deducta hæc sunt, retrò referamus pedem; facilè ex dictis intelligitur, quod locorum ac personarum, adde & temporis adjuncta, eò mirificè conspirarint, ad ritus, cæremonias, precationes ac consuetudines ecclesiæ Orientalis inferendas Hispanicæ veteri liturgiæ; non importuno atque alieno tempore quæsita, nedum affectata, sed sponte oblata, ac proinde facili & percommodâ ad hoc tentandum favente occasione, prout ex præmissis abunde constat. Sed enim ex parte Theodomiri seu Ariomiri, Suevorum regis, jam ad Christianam fidem ab Arianismo conversi, erat timendum nihil; quin potiùs tam illi quam ejus subditis grata ea res debuerit accidere; imo verò id ipsum fortasse tulerint apud episcopos Galliæ, ut liturgiæ Romanæ, à Vigilio ad Profuturum directæ, nonnullæ interferentur preces, aut alia hujusmodi, ex Ordine liturgico Orientali, cui, utpote Ariani, videbantur ipsi assuevisse, exprompta, vitato interim, ut credere par est, omni excessûs, defectûs, erroriśve periculo. Et sanè num prudenter timeri illud potuit? Aderat quippe Martinus Bracarensis archiepiscopus; aderat Joannes episcopus Gerundensis, ambo egregiis scientiæ atque virtutum dotibus præstantes, ad Orientem præfecti ambo, Orientales quodammodo ambo, ut ita dicam, si natales excipias; ex Oriente deinde ambo in Hispaniam reduces, memoresque eorum omnium, quæ cum in rebus ecclesiasticis generatim, tum in liturgicis singulatim coram usurpari inspexerant. *suaderi videtur;*

E

ac potissimùm ex S. Leandro episc. Hispal.

88 Quid de S. Leandro, magno Gothorum apostolo, dicam, cum gesta Viri istius in clara adeo luce versentur, ut supervacaneum sit, pluribus hîc verbis in laudes ejus excurrere. Elogium ipsius contexuit germanus ejus frater, & dignissimus in cathedra Hispalensi successor, S. Isidorus De viris illustribus cap. 41; gesta quoque laudati Præsulis jam pridem apud nos Commentario historico illustrata sunt die XIII Martii à pag. 275, & apud Mabillonium Actorum Benedictinorum sec. 1, à pag. 378. Annus mortis ab aliis aliis ponitur; sed idem Mabillonius ex SS. Gregorio PP. & Isidoro inter se collatis, illam affigit anno 601. Quod huc spectat, illud est, quod arctissimam Constantinopoli cum S. Gregorio Magno amicitiam contraxerit; de qua re ipsemet Gregorius in epistola, expositioni libri Jobi præfixa, testatur his verbis: *Reverendissimo & sanctissimo fratri suo Leandro coepiscopo Gregorius S. S. D. Dudum te, Frater beatissime, in Constantinopolitana urbe cognoscens, cum me illic Sedis Apostolicæ responsa constringerent, & te illuc injuncta pro caussis fidei Wisigothrorum legatio perduxisset, omne in tuis auribus, quod mihi de me displicebat, exposui.*

F

intima amicitia S. Gregorii M.

89 Gregorio deinde ad summi pontificatus apicem evecto, amicitia, quæ ibidem inter utrumque hoc sanctum par intercesserat, ultro citroque postmodum datis litteris conservata atque confirmata (adi citatum Commentarium § 3,

SEC. VI.

pag. 279) satis S. Leandro præbuerit causæ, ut in sacra ecclesiæ Hispanicæ Officia introduceret varias consuetudines, in ecclesia CPolitana, ejusdemque suffraganeis usitatas; eo præsertim quod ipse S. Gregorius PP. satis sua sponte propensus fuerit, ut optima quæque ex sacro vel ecclesiæ CPolitanæ vel alterius Officio excerperet, & in Romanum transferret. Id lucescit ex epistola santissimi Pontificis 63, lib. 7 jam superius assignata, ad Joannem episcopum Syracusanum, in qua *contra aliquorum murmurationem, rationem reddit de Missæ ordinatione*, quasi *ecclesiæ CPolitanæ consuetudines per omnia sequeretur*. Ad quæ postquam sanctus Doctor respondisset; *In quo ergo*, subdit, *Græcorum consuetudines secuti sumus, qui aut veteres nostras reparavimus, aut* NOVAS *&* UTILES CONSTITUIMUS; *in quibus tamen* ALIOS *comprobamur* IMITARI? . . *De Constantinopolitana ecclesia quod dicunt; quis eam dubitet Sedi Apostolicæ esse subjectam*? . .

B

90 *Tamen si quid boni vel* IPSA *vel* ALTERA ECCLESIA *habet; ego & minores meos, quos ab illicitis prohibeo,* IN BONO IMITARI PARATUS SUM. *Stultus est enim, qui in eo se primum existimat, ut bona quæ viderit, discere contemnat.* Quæ ergo Sanctus viderat ac didicerat CPoli, aut alibi hauserat liturgici ritus puncta, quamquam *nova*, tamen *utilia*, omnino se promptum dissertè indicat, ut ea in Ecclesiæ Romanæ usum convertat. Quantum itaque erat ex parte Romani Pontificis, si à Leandro, uti credere par est, consultus sit, facilè is ab illo inclinari se passus fuerit, ut mutatio aliqua fieret in veteri Hispanica liturgia; vel si non consultus sit, nullo negotio intelligi potest, quod Leandro novi aliquid in hoc genere meditanti non obstiterit, cum in hujusmodi *nova*, modo simul *utilia* Pontifex ille Romanus satis, ut dixi, propenderet. Ex parte autem Visigothorum ut aliquid in hoc genere fieret, nonne omnino conveniens & rationi congruum erat? Emergebant illi è barathro errorum, amplectebantur nova sacra, liturgiæ suæ, Ariana tunc fortasse è multis locis contagione corruptæ, nuntium remittebant; nonne itaque conducens planè erat in rem Catholicam regni Hispanici, recentissimè ad Christum adjuncti, indulgere plusculum; obsecundare in loco & tempore, ac deferre novis conversis, & ex Orientali liturgia delibare nonnulla, ut hoc pacto magis prompti, volentes ac lubentes sacra mysteria frequentarent? Hæc itaque aut certè similia rationum momenta induxisse S. Leandrum ad mutandam liturgiam, credibile est.

& satis propenso, ut ex liturgiis optima excerperentur; cum variæ rationes

C

91 Postquam enim Virum hunc à sua legatione CPolitana reversum Leovigildus Visigothorum rex, Catholicos acerbè persequi non cessans, in exsilium unà cum aliis Catholicis episcopis relegarat; intimo deinde animi sensu dolens, quod proprium filium Hermenegildum capitis damnasset, sanctum Præsulem revocavit; filium ei suum natu minorem Reccaredum educandum commisit, talibusque morum institutionibus informandum, quales perfidus ille ac ferox pater in suo Hermenegildo probabat suspiciebatque. Quo factum est, ut Reccaredus, regni quidem paterni successor, sed non heres paternæ vesaniæ, acerrimus exstiterit orthodoxæ doctrinæ propugnator, & cum subditos suos, tum episcopos Gotho-Arianos exemplo & prudentia induxerit, ut fidem Catholicam amplecterentur. Gloriosa porro illa & planè illustris conversio summum accepit splendorem ex celeberrimo concilio Toletano tertio, anno Christi 589 convocato, quod habes apud Aguirrium à pag. 338. Inter alia verò, quibus piissimus iste rex affatur patres congregatos, notare juvat ad nostrum propositum sequentia, quibus ostendit Ordinem liturgicum sibi admodum cordi fuisse.

assignentur, cur ex liturgia CPolitana S. Leander aliqua in Hispanam transtulerit.

D

92 *Priùs tamen*, inquit, *admoneo pariter & exhortor, jejuniis vos & vigiliis atque orationibus operam dare, ut Ordo canonicus, quem à sacerdotalibus sensibus detraxerat longa ac diutina oblivio, quo* * *ætas nostra se nescire fatetur, divino nobis rursus dono patefiant.* Singulare omnino est, quod can. 2 *Pro reverentia sanctissimæ fidei, & propter corroborandas hominum invalidas mentes, consultu piissimi & glorioſissimi domini . . Reccaredi regis, sancta constituit synodus, ut per omnes ecclesias Hispaniæ vel Galliciæ, secundùm formam Orientalium ecclesiarum, concilii Constantinopolitani, hoc est centum quinquaginta episcoporum, symbolum fidei recitetur; ut priùsquam Dominica dicatur oratio, voce clara à populo decantetur: quo & fides vera manifestum testimonium habeat, & ad Christi corpus & sanguinem prælibandum pectora populorum fide purificata accedant.* Singulare, inquam, illud omnino est, quod hîc circa symbolum statuitur:

Concilium Toletanum 3 statuit symbolum CPolitanum in Missa recitandum.

** fortè* quemque

E

93 Nam Cardinalis Bona lib. 2, cap. 8, num. 2, morem recitandi Symbolum, *Hispani*, inquit, *primi inter Latinos receperunt*; ubi plura de symbolo ab aliis postmodum ecclesiis Occidentalibus recepto; addita invenies. Ceterùm quidnam S. Leander in gratiam Officii ecclesiastici præstiterit, breviter exponit S. Isidorus De viris illustribus cap. 41, ita loquens: *In ecclesiasticis Officiis idem non parvo laboravit studio: in toto enim psalterio duplici editione orationes conscripsit. In sacrificio quoque, laudibus atque psalmis multa dulci sono composuit.* Quid autem, quale & quantum tum pro Officio ecclesiastico diurno (quod sub nomine *psalterii* hîc dictum intelligimus cum Nicolao Antonio Bibl. Hisp. vet. lib. 4, cap. 4., propter majorem ejus partem psalmis insumptam) quid item, quale & quantum pro divino Sacrificio elaborarit, in obscuro est. Porro quod nec ipse, nec frater ejus S. Isidorus auctores fuerint veteris liturgiæ Hispanico-Gothicæ, postmodum declarabitur.

Id quod postea alia fecerunt ecclesia. S. Leander liturgiam illustravit.

E

94 Huc etiam spectat concilium Narbonense, eodem quo Toletanum tertium, anno 589, & sub eodem piissimo rege Reccaredo convocatum; cui regi & Hispania & Gallia Narbonensis tunc subserat, (de qua re consuli possunt notæ variorum apud Aguirrium à pag. 387) quamquam enim in ejusdem concilii canonibus agatur de disciplina ecclesiæ reformanda, nonnulla tamen ibidem notata reperio, quæ sunt instituti mei. *Hoc itaque definitum est* canone secundo, *ut in psallendi ordinibus per quemque psalmum Gloria dicatur omnipotenti Deo: per majores verò psalmos, prout fuerint, prolixius pausationes fiant, & per quamque pausationem Gloria Trinitatis Domino decantetur.* Canone autem XII dicitur: *Hæc maximè pro Dei timore & modo disciplinæ canonicæ, elegimus custodienda vel tenenda, ut, dum Missa celebratur, nullus presbyter aut diaconus absque aliqua infirmitate, dum Missa perficitur, egredi de altario audeat: nec diaconus aut subdiaconus, certè vel lector, antequam Missa consummetur, albâ se præsumat exuere. Quod si quisquam* &c. Atque hæc quidem hactenus de sex primis Christi seculis. Inspiciamus seculum VII.

Quid circa illam in concilio Narbonensi statutum sit.

A

CAPUT III.

Acta circa res Liturgicas ſeculo VII.

§ I. *Multiplex earum notitia ex decretis concilii Toletani* IV.

Concilium hoc de rebus liturgicis optimè meritum

B

QUod religioſiſſimus rex Reccaredus à congregatis ſynodi Toletanæ tertiæ patribus petierat, *admonens & exhortans* eos, *jejuniis & vigiliis atque orationibus operam dare, ut ordo canonicus, quem à ſacerdotalibus ſenſibus detraxerat longa ac diutina oblivio . . . divino illis rurſus dono pateſiant*; quodque exſecutioni circa reſtaurationem innovationemque ſacræ liturgiæ ſub Leandro mandari cœptum vidimus, id in pleniſſima forma exſecutioni mandatum videbimus in celeberrimo concilio Toletano IV; cui apud Eminentiſſimum Aguirrium tom. 2, pag. 478 præfigitur hic titulus: *Geſta ſynodalia in Toletana urbe, in concilio* LXII *epiſcoporum, Hiſpaniæ & Galliæ* (Narbonenſis ſeu Gothicæ) *provinciarum, edita anno tertio regnante glorioſiſſimo domino noſtro principe Siſenando, die* IX * *Decembris, æra* DCLXXI *, id eſt anno Chriſti 633. Etenim quæ ſeculo V & VI ad illuſtrandum veteris liturgiæ Hiſpanicæ ſtatum ac progreſſum ex obſoletæ antiquitatis crepera, ut ita loquar, luce coacervare conatus ſum, meræ quodammodo videntur eſſe tenebræ, ſi cum clariſſimis comparentur novæ lucis radiis, quos laudatum illud concilium rebus liturgicis affudit; adeo enim præſcribit numero multa, genere ſingularia, certoque precum, rituum ac cæremoniarum forma, modo, ordine definita, ut operæ pretium ſit atque in rem noſtram apprimè conducat, illa huc tranſcribere; unde diſcat lector ſtatum ſacræ liturgiæ in Hiſpania ſeculo VII.

* *Ita etiam apud Labbeum; ſed apud Harduin.* die nonas

* *Vide notas apud Labb., Aguirr. & Harduin.*

C

præſcribit omnimodam in ritis æqualitatem,

96 Canon itaque ſecundus ſic ſancit: *Placuit, ut omnes ſacerdotes . . . nihil ultra diverſum aut diſſonum in eccleſiaſticis Sacramentis agamus . . . Unus igitur ordo orandi atque pſallendi nobis per omnem Hiſpaniam atque Galliam conſervetur; unus modus in Miſſarum ſolennitatibus; unus in Veſpertinis Matutiniſque officiis: nec diverſa ſit ultra in nobis eccleſiaſtica conſuetudo, qui in una fide continemur & regno: hoc enim & antiqui canones decreverunt, ut unaquaque provincia & pſallendi & miniſtrandi parem conſuetudinem contineat.* Quod hîc dicitur de antiquis canonibus; declaratur exemplis apud Aguirrium in notis variorum pag. 495. Hoc itaque præjacto ad urgendam æquabilem & uniformem in omnibus ubique ſacerdotibus obſervationem eorum, quæ circa officium eccleſiaſticum præſcribentur, fundamento; pergit ſynodus ad ſingularia quædam, quæ vel jubet vel prohibet. Can. V urgetur uniformitas in celebrando Paſcha: *Solet in Hiſpania de ſolennitate varietas exiſtere prædicationis . . . . proinde placuit, ut ante tres menſes Epiphaniorum metropolitani ſacerdotes literis invicem ſe inquirant, ut communi ſententia edocti, diem Reſurrectionis Chriſti, & comprovincialibus ſuis inſinuent, & uno tempore celebrandum annuntient.*

97 Canon VII jubet *celebrari Officium in feria ſexta Paſchæ*, ſeu hebdomadæ ſanctæ. Textus ſic habet: *Comperimus, quod per nonnullas eccleſias in die ſexta feriæ Paſſionis Domini, clauſis baſilicarum foribus, nec celebratur Officium, nec Paſſio Domini populis prædicatur: dum idem Salvator noſter Apoſtolis ſuis præceperit, dicens* &c. *Ideo oportet eodem die myſterium crucis . . prædicari, atque indulgentiam criminum clara voce omnem populum poſtulare, ut pœnitentiæ compunctione mundati, venerabilem diem Dominicæ Reſurrectionis, remiſſis iniquitatibus ſuſcipere mereatur; corporiſque ejus & ſanguinis Sacramentum mundi à peccatis ſumamus.* Canon. VIII eſt *De non ſolvendo jejunio in ſexta feria Paſchæ, exceptis languidis, ſenibus, & parvulis*, uti ex hoc canonis titulo liquet; ſub pœna in ipſo canone expreſſa, ut *quicumque in eo jejunium . . ante peractas indulgentiæ preces reſolverit, à Paſchali gaudio repellatur; nec in eo Sacramentum corporis & ſanguinis Domini precipiat.* Canon. IX agit *De benedicendo cereo & lucerna in vigiliis Paſchæ*, ut iſte ejuſdem titulus ſatis indicat; ex ipſo autem canonis textu intelligitur, quod hac in re fuerit defectus per Galliam Narbonenſem, quando dicitur: *Et quia hæc obſervatio per multarum loca terrarum, regioneſque Hiſpaniæ in eccleſiis commendatur, dignum eſt, ut propter unitatem pacis, in Gallicanis eccleſiis conſervetur.*

celebrationem Officii feria 6 Paſſionis, benedictionem cerei in vigilia Paſchæ;

E

98 Canon X circa orationem Dominicam præſcribit ſequentia: *Nonnulli ſacerdotes per Hiſpanias reperiuntur, qui Dominicam orationem . . . non quotidie, ſed tantum die Dominica dicunt.* Et poſtquam varia protuliſſet canon pro quotidiana hujus orationis recitatione, concludit: *Ergo ſicut Chriſtus præcepit, ſicut Apoſtolus admonuit, & quemadmodum Doctores eccleſiaſtici inſtituerunt, quia quotidie vel cogitatione, vel verbo, vel opere delinquimus; quotidie hanc orationem effundere in conſpectu Dei debemus. Quiſquis ergo ſacerdotum vel ſubjacentium clericorum, hanc orationem Dominicam quotidie, aut in publico aut in privato officio prætermiſerit, propter ſuperbiam judicatus, ordinis ſui honore multetur.* Quod Dominica oratio in ſacrificio Miſſæ publico vel privato dicenda ſit, Chriſtus docuit, auctore S. Hieronymo lib. 3 Adverſus Pelagianos; *Sic docuit*, inquit, *Chriſtus Apoſtolos ſuos, ut quotidie in corporis illius Sacrificio credentes audeant loqui: Pater noſter, qui es in cœlis.* S. Gregorii verba habes ſuperiùs num. 43. Hæc, & plura ex Loaiſa dat Aguirrius inter notas variorum pag. 498. Quod verò per privatum Officium, à publico hîc diſtinctum intelligi debeat privata recitatio Horarum canonicarum (cui frequens intertexitur oratio Dominica) non autem celebratio Miſſæ, apud Aguirrium invenies inter notas citatas, eâdem paginâ 498.

quotidianam orationis Dominicæ recitationem;

F

99 Ca-

SEC. VII. *Item non canendum Alleluia in Quadragesima :*

99 Canon XI prohibet cani *Alleluia* in Quadragesima, his verbis: *Item cognovimus, quosdam Hispaniæ sacerdotes, qui in Quadragesimæ diebus Alleluia decantant, præter in ultima hebdomada Paschæ : quod deinceps interdicimus fieri, statuentes, ut in omnibus prædictis Quadragesimæ diebus, quia tempus est non gaudii, sed mœroris, Alleluia non decantetur . . . quousque veniat tempus Resurrectionis Christi, quando oportet Alleluia in lætitia cantare . . . In temporibus quoque reliquis, id est, Kalendis Januariis, quæ propter errorem gentilitatis aguntur, omnino Alleluia non decantetur. In quibus etiam præter piscem & olus, sicut in aliis quadraginta diebus, à ceteris carnibus abstinetur, & à quibusdam nec vinum bibitur. Si quis igitur episcopus, aut presbyter, aut diaconus, aut quilibet ex ordine clericorum fuerit repertus, qui arbitrium suum huic constitutioni existimet præferendum, ordinis sui officio carere cogatur, & à communione ejusdem Paschæ privetur.*

B *circa quam vocem nonnulla notantur.*

100 S. Isidorus Hispalensis Etymologiarum lib. 6, cap. 19, *Alleluia*, ait, *duûm verborum interpretatio est, hoc est, laus Dei : & est Hebræum. Ia enim unum est de decem nominibus, quibus apud Hebræos Deus vocatur.* Præsentis vero canonis constitutio confirmari potest ex eodem S. Isidoro lib. 1. De ecclesiast. officiis cap. 13, ubi hæc scribit : *Laudes, hoc est, Alleluia canere, antiquum est Hebræorum. . . Apud nos secundum antiquam Hispaniarum traditionem, præter dies jejuniorum vel Quadragesimæ, omni tempore canitur Alleluia.* Plura dantur apud Aguirrium pag. 498 de hujus vocis usu & significatione.

Vetat idem concilium,

101 Canon XII ita statuit : *In quibusdam quoque Hispaniarum ecclesiis Laudes post Apostolum decantantur, priusquam Euangelium prædicetur: dum canones præcipiunt, post Apostolum non Laudes, sed Euangelium annuntiari. . . Circa omnes igitur sacerdotes hic ordo deinceps retineatur : excommunicationis pœnam suscepturi, qui hunc ordinem perturbaverint.* Sed canon ille, quid sibi velit, dilucidius intelligi poterit ex iis, quæ Cardinalis Bona curiosè circa illum observat lib. 2, cap. 6, num. 4 : *Putat*, inquit, *Berno Augiensis cap. 1, tempore hujus concilii gradualia frequentari cœpisse ; & Hispanos novitate rei perculsos restitisse ; posteà verò Romanæ Ecclesiæ auctoritate constitutum fuisse, ut Responsoria & Alleluia ante sanctum Euangelium canerentur : idque ait Walfridus Strabo cap. 22, usu Romano commendatum, ad omnes deinde Latinorum ecclesias perveniisse. Sic omnes fere ignorantiâ facti hunc nodum evadunt, sed non solvunt. Ad ritum enim Mozarabicum, quo tunc* (nondum tamen tum temporis sub ista nomenclatione cognito) *Hispania utebatur, & longo post tempore ibidem viguit* (prout suo loco dicetur) *pertinet citatus canon.*

C

ne Laudes ante Euangelium canantur :

102 *Quem ritum cum quidam sacerdotes perverterent, merito in illos Toletani concilii antistites, Isidoro Hispalensi in eo præsidente, animadverterunt. Sunt autem Laudes, quæ post Euangelium prisco more Hispaniarum dicuntur ; non hymnus trium Puerorum, ut ait in notis ad præcitatum canonem Garsias Loaisa ; sed versiculus cum Alleluia ei prorsus similis, qui ritu Romano post Responsorium cantatur. Ipsum verò Responsorium cantabant Hispani post lectionem veteris Testamenti, quæ in eorum Missali epistolæ permittitur. At post epistolam chorus respondet, Amen, & sequitur immediatè Euangelium.* Vide Missæ Mozarabicæ ideam, ac cæremoniarum ejus descriptionem, infrà cap. 9. Pergamus jam ad canonem XIII sæpe memorati concilii, in quo restituitur usus hymnorum ; restituitur, inquam ; nam, ex supra allato canone XII Synodi Bracarensis I, *placuit ut extra psalmos, vel canonicarum Scripturarum novi & veteris Testamenti, nihil poëtice compositum in ecclesia psallatur, sicut & sancti præcipiunt canones*, usus hymnorum erat sublatus. His itaque verbis concilium Toletanum IV circa usum hymnorum mentem suam declarat :

D

usum hymnorum restituit.

103 *De hymnis etiam canendis, & Salvatoris & Apostolorum habemus exemplum . . . Et quia nonnulli hymni humano studio in laudem Dei, atque Apostolorum & Martyrum triumphos compositi esse noscuntur, sicut hi, quos beatissimi doctores Hilarius atque Ambrosius ediderunt ; quos tamen quidam specialiter reprobant ; pro eo quod de scripturis sanctorum canonum vel Apostolica traditione non existunt. Respuant ergo & illum hymnum ab hominibus compositum, quem quotidie publico privatoque Officio in fine omnium psalmorum dicimus : Gloria & honor Patri, & Filio, & Spiritui sancto in secula seculorum. Amen. Nam & ille hymnus, quem nato in carne Christo angeli decinerunt : „ Gloria in excelsis Deo, & in terra „ pax hominibus bonæ voluntatis „ Reliqua quæ ibi sequuntur, ecclesiastici doctores composuerunt. Ergo nec idem in ecclesiis canendus est, quia in Scripturarum sanctarum libris non invenitur. Componuntur ergo hymni, sicut componuntur Missæ, sive preces vel orationes ; sive commendationes, seu manûs impositiones : ex quibus si nulla dicantur in Ecclesiâ, vacant Officia omnia ecclesiastica. . . Sicut igitur orationes ; ita hymnos, in laudem Dei compositos nullus vestrûm ulterius improbet ; sed pari modo Gallia Hispaniaque celebret ; excommunicatione plectendi, qui hymnos rejicere fuerint ausi.* De antiquitate hymnorum varia congeruntur in notis variorum apud Aguirrium pag. 499 ; ubi etiam agitur de eorum auctoribus.

§ II. *Alia ex decretis ejusdem Concilii Toletani* IV *notitia.*

E

F *Præscribitur usus hymni Trium puerorum, & clausula psalmorum,*

CAnon XIV sequentis est argumenti : *Hymnum quoque trium Puerorum, in quo universa cæli terræque creatura Dominum collaudat, & quem Ecclesia Catholica per totum orbem diffusa celebrat, quidam sacerdotes in Missa Dominicorum dierum ; & in solennitatibus Martyrum canere negligunt. Proinde hoc sanctum concilium instituit, ut per omnes ecclesias Hispaniæ vel Galliæ, in omnium Missarum solennitate idem in pulpito decantetur : communionem amissuri, qui & antiquam hujus hymni consuetudinem, nostramque diffinitionem excesserint.* Unde pronum est intelligere, quod rectè Cardinalis Bona, paullo ante assignatus, dixerit contra Garsiam Loaisam, *Laudes* non esse *hymnum trium puerorum.* At quod attinet ad istud Canticum seu hymnum ; consule dicenda inferius cap. 10, § 2. Canon XIV jubet, ut *in fine psalmorum non, sicut à quibusdam huc usque, Gloria Patri ; sed Gloria & honor Patri dicatur. . . Universis igitur ecclesiasticis hanc observantiam damus, quam quisquis præterierit, communionis jacturam habebit.* De versu illo *Gloria*

A

ria Patri, & Filio &c. nonnulla ponuntur inter notas variorum apud Aguirrium pag. 499 ex Loaisa. De illo item versu tractat Cardinalis Bona lib. 2, cap. 3, num. 2; qui, ipso teste, ab antiquis Patribus *hymnus glorificationis* dictus est. Consilio S. Hieronymi in Ecclesia Latina additum finibus Psalmorum à S. Damaso, refert ipse Hieronymus in epistola ad istum Pontificem data. *Et hic mos Romanus prævaluit in Ecclesia; & ita non* GLORIA & HONOR, *sed* GLORIA PATRI *dicitur*, ut legere est inter citatas modo notas apud Aguirrium. Sequitur in nostra synodo

item Gloria in fine Responsoriorum, & liber Apocalypseos:

105 Canon XVI: *Sunt quidam, qui in fine Responsoriorum* GLORIA *non dicunt, propter quod interdum inconvenienter consonat. Sed hæc est discretio, ut in lætis sequatur* GLORIA, *in tristioribus repetatur principium.* Canon XVII: *Apocalypsim librum multorum conciliorum auctoritas, & synodica sanctorum Præsulum Romanorum decreta, Joannis Euangelistæ esse præscribunt, & inter divinos libros recipiendum, atque in Ecclesia Dei prædicare contendunt. Si quis eum deinceps, aut non receperit, aut à Paschа usque ad Pentecosten, Missarum tempore in Ecclesia non prædicaverit, excommunicationis sententiam habebit.*

B

& quædam alia.

106 Canon XVIII. *Nonnulli sacerdotes post dictam orationem Dominicam statim communicant, & postea benedictionem in populo dant: quod deinceps interdicimus: sed post orationem Dominicam, & conjunctionem panis & calicis, benedictio in populum sequatur, & tunc demum corporis & sanguinis Domini Sacramentum sumatur; eo videlicet ordine, ut sacerdos & levita ante altare communicent, in choro clerus, extra chorum populus.* Canon XXVI mandat, ut *Quando presbyteri in parochiis ordinantur, libellum officialem à sacerdote suo accipiant, ut ad ecclesias sibi deputatas instructi succedant; ne per ignorantiam etiam divinis Sacramentis offendant.* In notis ad concilium IV Toletanum apud Garsiam Loaisam à pag. 370 circa *libellum*, prout hic vocatur, *officialem*, paucula ista observantur: *Sacramentorum manuale nunc*, inquit, *appellatur: & in eo etiam decreta Patrum de Sacramentorum usu, & ritibus contineri apparet ex concil. Magunt. cap. 22; ubi de libro Officiorum fit mentio, & duæ regulæ ex eo de clericis vagis adducuntur. Concilio Toletano octavo vocatur supplementum*; uti constat ex ejus canone VIII.

C

Quisnam fuerit præcipuus dicti concilii scopus.

107 Atque hæc quidem sunt, quæ de libris ac legibus circa officium sacrum à celeberrimo isto concilio tradita accepimus: in quo nullus de novo Officio aut œconomia nova liturgica concinnandis; nullus de novo codice aut libris introducendis conficiendisve occurrit sermo: sed illud unicè concilium præ oculis habet, illud urget, illud inculcat, prout constat ex disertissimis ipsius verbis can. 2; ut nulla posthac in provinciis Gothorum per Hispaniam & Galliam Narbonensem liturgiæ ac ministeriorum sacrorum sit diversitas; sed *unus ordo, unus modus, par consuetudo.*

Termini provinciæ Narbonensis, tempore Gothorum

108 Quæ autem de Gallia Narbonensi per decursum dixi, modicè illustranda censeo ex Cardinale Aguirrio in notis ad concilium Narbonense à pag. 387: *Porro*, inquit, *termini Narbonenses metropoleos, sicut & aliarum intra dominia regum Hispaniæ Gotthorum, descripti inveniuntur tempore Wambæ sive Wambanis . . , in continuatione S. Ildephonsi Toletani ad Chronicon S. Isidori apud Lucam episcopum Tudensem.* Textum, seu fragmentum ex Aguirrio sic transcribo: *Divisio autem sedium Narbonensis metropolis hæc est. Beterris teneat de Scalath usque Barcinonam, de Macay usque Ribofora. Agathe teneat de Rusa usque Riberam, de Gallar usque Nuriam. Magalona teneat de Nurla usque Ribogar, de Castello usque Sambiam [Nemauso hæc teneat: de Busa usque Angoram, de Castello usque Sambiam] Lateva teneat de Sambia usque Ribanal, de Anges usque Montem-rusum. Carcassona teneat de Monte-rufo usque Angeram, de Angosa usque Montanam. Elna teneat de Angera usque Rosmalam *, de Latorsa * usque Lamasam *. Hæ sunt octo sedes immediatè subditæ archiepisco Narbonensi provinciæ Galliæ, vel Hispaniæ, quæ citerior dicitur. Et fiunt sedes harum duarum Hispaniarum octoginta sub dominio Gotthorum, tam archiepiscopales quam episcopales, per quas nobis ministratur verbum Dei, qui à Romano Papa accipiunt communitatem Catholicæ veritatis, ut in fide Christi secundum traditionem & doctrinam sanctorum Patrum, animas sibi commissas valeant gubernare. Hæc igitur nostra divisio, quæ de assensu omnium archiepiscoporum & episcoporum dictarum sedium auctore Deo facta est, firma permaneat in æternum. Hæc omnia suprascripta legit gloriosus rex Wamba in concilio Toletano: ubi omnes archiepiscopi & episcopi Hispaniarum convenerunt, Quirico Toletano archiepiscopo, & primatiæ dignitate & fide Catholica consistente.* Ita ibi. Quæ uncinis inclusi, uti variantes lectiones ad marginem notatas, desumpsi ex editione Labbeana tom. 5, col. 883; ubi plures invenies.

Sec. VII.

* Rosinolam
* Laterosa
* Lamusam.

E

109 Subdit verò laudatus & sæpius laudandus Cardinalis Aguirrius: *Concilii autem hujus manuscriptum exemplar antiquissimum, simul & aliorum Hispaniæ celebratorum intra primam Chiliadem annorum Christianam, desumptum fuit ex chartulario regii & venerandi monasterii S. Æmiliani in Castella-veteri (in quo ad sacrum*, inquit, *D. Benedicti ordinem miseratione divina admissus fui) unde Philippus II Hispaniarum Catholicus rex illud transtulit in bibliothecam exquisitam S. Laurentii in Scoriali; sicuti & plurima alia sacra antiquitatis monumenta ex eodem aliisque monasteriis & tabulariis ecclesiarum, ubi multis seculis delituerant.* Hactenus Aguirrius. Videsis dicta superius num. 9.

ex codice antiquissimo.

110 Concilium verò, suprà designatum, esse *Toletanum* XI, *novemdecim episcoporum*, uti in ejus titulo prænotatur apud Aguirrium pag. 660, *in quo sedium episcopalium divisio facta est, anno* IV *Wambani* * *regis*, VII *Idus Novembris, anno Redemptoris nostri* DCLXXV, *tempore Adeodati PP.*, tenet idem Aguirrius contra Baronium, sicut videre est inter istius conciliographi notas variorum pag. 668; qui mox, *sub Wambane*, inquit, *rege nullum aliud præcedens concilium in Hispania fuisse, in quo divisio sedium fieret, videtur palam constare ex prologo hujus synodi sub initium; in quo testantur, & dolent Patres, octodecim annos fuisse transactos sine concilio ullo, indeque ortam fuisse tantam disciplinæ ac morum relaxationem in clero & populo &c. Cum igitur annus hujus concilii fuerit quartus Wambanis (aliàs Wambæ) regis; planè evincitur, nec totis iis quatuor annis, nec aliis quatuordecim præcedentibus, fuisse aliud concilium generale in Hispania, immo nec provinciale, in quo eadem sedium divisio fieret.*

An illa divisio

F

* Bambæ

111 Quæ enimvero Aguirrii rationes rem hìc

SEC. VII. *sub rege Wambano facta sit.*

controversam, ut mea quidem fert sententia, plenè planéque evincerent, per hoc unum ni staret, quod ad istud concilium dicuntur *omnes archiepiscopi & episcopi Hispaniarum convenisse*; cui tamen post Quiricum episcopum metropolitanum, sedecim tantùm subscribunt episcopi; ac duo deinde vicarii episcoporum; nonnulli denique abbates. Qui nodus ne tricis à meo instituto prorsùs alienis me implicet; viderint de eo eruditi Hispani, quorum interierit. Porro breviter his videtur addendum non absre, quando cœperit, ac quamdiu perrexerit Gallia Narbonensis spectare ad dominium Visigothorum; quamdiu item deinde gemuerit sub jugo Saracenorum.

112 Noster Jacobus Sirmondus apud Labbeum Conciliorum tom 5, col. 1031 sic notat: *Ejecti è Gallia Gothi à Clodoveo rege; compulsique in Hispaniam, provinciæ Narbonensis oram maritimam, quæ ipsis olim à Romanis concessa fuerat, & Gothia postea de eorum nomine dicta est, in potestate sua retinuerunt; quòad tandem Caroli Martelli armis recepta, Francorum regno adscita est.* De Visigothis unà cum suo rege Alarico debellatis à Clodoveo, agit Cointius ad annum 507. Rem verò gestam de adjecta Francorum regno provincia Narbonensi à Carolo Martello, nescio unde hauserit Sirmondus; cum nullum auctorem citet. Cointius certè ex verbis, quæ profert, Annalistæ Metensis, id contigisse probat anno 755, sub Pippino rege; qui, uti notum est, fuit Caroli Martelli filius. Eumdem annum signat Pagius; *licet vetus*, inquit, *Chronicon, de quo mox, hæc ad annum* DCCLIX *referat.* At nunc resumpto liturgicarum rerum filo, dispiciamus, quousque S. Isidorus, archiepiscopus Hispalensis, de illis fuerit meritus.

B

§ III. S. Isidorus; archiepiscopus Hispalensis, de Officio Gothico-Hispano optimè meritus; an novi fuerit conditor.

Sanctus iste laudatissimus

C

NEmo sanè est, qui dubitare possit, quin S. Isidorus optimè mereri potuerit de rebus liturgicis, si raras sapientissimi viri dotes norit, pari eruditionis & sanctitatis nexu conjunctas. Acta ipsius illustrata sunt apud nos die IV Aprilis: ubi pag. 329 proferuntur excellentis ejus doctrinæ testimonia. Breve est illud concilii Toletani VIII, anno 653, post sancti obitum XVII, habiti: *Nostri quoque seculi doctor egregius, Ecclesiæ Catholicæ novissimum decus, præcedentibus ætate postremus, doctrinæ comparatione non infimus, &, quod majus est, in seculorum fine doctissimus, atque cum reverentia nominandus Isidorus.* Fuit itaque tum in aliis scientiis versatissimus, uti ex libris ejus constat, tum in Officiis ecclesiasticis instructissimus, sicut liquet ex iis, quæ super isto argumento eruditè conscripsit. Omnia igitur in eo ita erant comparata, ut ipse, si quis alius in toto Hispaniæ regno, lucem longè maximam mysteriis liturgiæ reconditis & arcanis affundere posset. At quod in hoc genere potuit efficere, effectum re ipsa dedit in concilio Toletano IV; cui quoniam tanta cum laude, tantaque cum gratia præsedit, minimè aberravero à vero, si à tanto præside, seu viva potius ejusdem concilii voce & oraculo, profluxisse dixero, vel omnes vel plerosque saltem circa œconomiam liturgicam canones, in isto concilio præscriptos, & à me superius recensitos: cui enim melius & verosimilius canones isti attribui possint?

D

114 Quidquid sit; adeo magnam rebus ibi gestis sanctus Doctor sui apud auctores concitavit æstimationem circa Officium ecclesiasticum, ut crediderint ac tradiderint, novum ab illo tunc temporis conditum fuisse. Baronius ad annum 633, quo concilium illud celebratum dixi: *Fuit*, inquit, *sententia plurimorum, cui volens lubensque subscribo, in hoc concilio à patribus injunctum S. Isidoro, rerum ecclesiasticarum peritiâ & scientiâ ceteris excellenti, ut ex præscripto sacri concilii volumina elucubraret ecclesiasticorum Officiorum, quibus tum in sacris Missis, tum in Horis psallendis canonicis nocturnis atque diurnis uti deberent omnes Hispaniarum ecclesiæ. Quod quidem ab eo quam felicissimè præstitum est, ita ut & Missale, atque Breviarium ederet.* Longior essem, si producerem auctores Hispanos, & ex eorum verbis conficerem, quidnam & quantum in hoc, quo de agitur, argumento tribuant S. Isidoro: neque enim eodem modo loquuntur omnes; & sunt qui ipsi adjungunt præterea S. Leandrum; quem alii dicunt, auctorem fuisse Officii sacri. Quæ videri poterunt apud scriptores, quos assigno; videlicet nostrum Joannem Marianam De rebus Hisp. lib. 6, cap. 5; Franciscum de Radilla Historiæ eccl. Hispan. centuriâ 1, cap. 10, & centuriâ 7, cap. 20; Vasæum ad annum 717; Ambrosium Moralem lib. 12, cap. 19; Alvarum Gomecium De rebus gestis Cardinalis Ximenii lib. 2, pag. 969; Marchionem Mondexarensem fol. 136; quibus addi potest observatio ad concilia celebrata in Hispania citeriore apud Labbeum tom. 9, col. 1198. Verba producam inferius alia opportunitate. Nunc juverit rem alibi expositam audire.

creditus est à variis auctoribus

E

115 Nicolaus Antonius in Bibliotheca Hispana veteri lib. 5, cap. 4, pag. 269 S. Isidori opera recensens, *Tribuitur ei quoque*, inquit, *Missale & Breviarium, quibus ecclesiæ Hispaniarum ... usa fuere ex concilii Toletani* IV *decreto illo (ut creditur) quod canon secundus continet:* DE UNO ORDINE &c. *Cum enim hæresis Arianorum non potuisset non ordinem omnem rectum in ecclesiastica disciplina observandum, turbare, varietatemque, erroris sequelam, ubique inducere; nihil magis curandum fuit Catholicis præsulibus, quam sacrum omnem ritum, & cæremonias, tum fidei rectæ conformes, tum universis Gothicæ ditionis, tam in Hispania quam in Gallia provinciis uniformiter observandas præscribere. In quo vix dubitari potest, quin Leander, dum vixit, Arianismi exturbator, muneri suo satisfecerit. Sed cum Isidorianum communiter hocce audiat Missalis & Breviarii Gothici Officium; denegare non possumus Isidoro nostro præcipuum aliquem hujus fabricæ, doctissimæque atque gravissimæ, simul & piissimæ compositionis honorem & laudem.* Id quod laudatus auctor confirmat ex Guitmundo & Elipando; de quibus dicam paullo post. Deinde ita pergit:

novam condidisse liturgiam:

F

116 *Quamquam, ut verum fatear, nollem ex concilii decreto isto .. factum admittere ... ne .. haud exigui laboris & contentionis opus intra sic breve tempus, quod à celebrato concilio usque ad sancti Præsulis interceſſit obitum, necessario restringamus. Vero etenim mihi similius est, pridem jam eum, post antiquiorem aliorum operam, incubuisse*

An & quo usque

A *esse huic rei conficiendæ, cum concilium celebraretur; sive in usum jam tempore concilii hunc ritum venisse Isidorianum; eò autem direxisse sanctionem suam Toletanos Patres, ut per universam Gothici nominis ditionem, eumdem* ORANDI ORDINEM ATQUE PSALLENDI; *(Breviarium indicatur) eumdem* IN MISSARUM SOLENNITATIBUS MODUM *(Missalis significatur liber) observari præciperent. Nisi enim jam promulgatus, aut in usu esset ritus aliquis approbatus, quo uti deberent sacri homines, frustra fuisset de evitanda diversitate, atque ex ea scandalo, legem dicere.* Deinde nonnullis interjectis, quæ difficultatem movent, quo minus confectio hîc agitata S. Isidoro tamquam auctori conveniat, mentem suam ita præsenti quæstioni attemperat, ut mediam quamdam sententiæ viam tenens, nec totum illud negotium ipsi arroget, nec totum etiam abroget, sed partim concedat, partim neget; id quod his verbis exprimit:

il dici possit, 117 *Quæ omnia sanè cum judicio excogitata, quantumcumque solidam incepti & absoluti Officii laudem Isidoro nostro denegent; Isidorianum vulgò datum iis libris, & ab ultima antiquitate derivatum nomen, id saltem conficere apud omnes recta ratione utentes debet, ut inter alios huic negotio deditos non ultima Isidori laus habeatur.* Sed

B præterquam quod illud propriè non disputatur; satis etiam insuper hoc convenit cum dictis meis sub exordium hujus paragraphi, ubi, quid in hoc genere tribuendum S. Isidoro censerem, non obscurè exposui. At plus nonnulli exigunt scriptores, non illi dumtaxat, qui nullam sibi ex antiquitate auctoritatem conciliare possint, sed alii præterea satis antiqui. Guitmundus, Aversanus in Italia episcopus, qui floruit seculo XI, & de quo Ughellus inter istius cathedræ episcopos tom. I Italiæ sacræ, col. 488 noviſſimæ editionis; Guitmundus, inquam, ille De corporis & sanguinis Christi veritate in Eucharistia lib. 3 (qui habetur in Bibliotheca Patrum editionis Colonienſis, anni 1618, tom. XI) pag. 369 hæc profatur: *In quodam Missali Hispano, quod dicunt sanctum dictasse Isidorum, in hebdomada ante Pascha, in quadam Missa sic inveni* &c. Inter opera Alcuini seu Albini, qui Caroli Magni magister exstitit, ac exeunte seculo VIII claruit, habetur epistola Elipandi Toletani episcopi ad

C ipsum Alcuinum data; in qua sic dicit col. 917, editionis dictorum operum Parisinæ, quæ anno 1617 typis excusa notatur: *Nam & ipsi canimus in vigilia Paschæ, beato Isidoro dicente: Induit carnem, sed non exuit majestatem: nostram substantiam expetens, sed propriam non relinquens.*

variis rationibus 118 Audisti, quidnam in præsenti controversia pro S. Isidoro dici possit; nunc autem, quænam contra faciant rationes, intellige ex Eminentissimo Cardinale Bona lib. 1, cap. XI; ubi postquam retulisset Baronium, nec non librorum, hæc Officia continentium, inscriptionem, quæ assertionem Baronianam confirmat, soletque esse talis: *Officium Gothicum sive mixtum, secundùm regulam S. Isidori, dictum Mozarabes*; statim hæc proponit incommoda, his verbis usus: *Mihi autem*, ait, *ne huic sententiæ statim adhæream, quædam sunt, quæ gravem ingerunt difficultatem: nam primò in Missa S. Martini in oratione* POST NOMINA, *hæc verba leguntur:* HUNC VIRUM, QUEM ÆTATIS NOSTRÆ TEMPORA PROTULERUNT, JUBEAS AUXILIUM NOSTRIS FERRE TEMPORIBUS. *Martinus autem obiit anno Domini* CCCCII, *& primus ex confessoribus paulo post obitum publico cultu cœpit honorari. Ergo multò ante Isidorum hæc Missa scripta fuit. Deinde si Isidorus hujus Officii auctor fuit, cur nec Braulio Cæsaraugustanus, nec Ildefonsus Toletanus, viri sancti & Isidoro familiares, ille in elogio ipsius Isidori; hic in libro De scriptoribus eccl. siasticis, nullam operis adeo excellentis mentionem faciunt?* SEC. VII.

in utramque partem 119 *His accedit, quod concilium* IV *Toletanum aliquot hujus Officii ritus canone* XI, *& sequentibus tamquam jam antea usitatos commemorat; & tertium item Toletanum annis* XLIV *ante quartum, can.* 2 *statuit in singulis ecclesiis Symbolum recitari, priusquam dicatur oratio Dominicalis, qui mos est peculiaris Missæ Mozarabicæ. Ipse quoque Isidorus libro De Scriptoribus ecclesiasticis, Leandri fratris sui, & in sede Hispalensi antecessoris, scripta recensens, testatur, ipsum in ecclesiasticis Officiis non parvo studio laborasse, & in Sacrificii laudibus atque Psalmis multa dulcisonè composuisse. Joannes Mariana lib.* VI *De rebus Hispaniæ cap.* V, *usum inquit obtinuisse, ut Isidoro ritus Mozarabicus tribuatur, nonnulla tamen Leandrum invenisse. Quod si Leander dumtaxat invenit, crediderim hoc Officium concilio* III *Toletano, cui Leander interfuit, antiquius esse, & seculo* V *jam in usu fuisse, ut ex Missa S. Martini modo ostendimus; sed de primo ejus auctore non constare; ab ipso tamen Leandro illustratum, ab Isidoro auctum, ab aliis progressu temporis amplificatum, nominatim ab Ildefonso, cujus opera Julianus Toletanus in Appendice ad librum ejus de Scriptoribus ecclesiasticis in quatuor partes divisit, & tertiam fuisse ait Missarum, hymnorum atque sermonum.* E

prolatis 120 *Ipse item Julianus, qui diem clausit extremum ærâ Hispanicâ* DCCXXVIII, *anno scilicet Christi* DCXC, *scripsisse dicitur, ut in eadem appendice Felix episcopus refert „ librum Missarum „ de toto circulo anni in quatuor partes divisum, „ in quibus aliquâ vetustatis incuriâ vitiatas ac „ semiplenas emendavit, atque complevit; alias „ quas verò ex toto composuit. Item librum orationum de festivitatibus, quas Toletana ecclesia „ per totum circulum anni est solita celebrare, partim stylo sui ingenii depromptum, partim etiam „ inolita antiquitate vitiatum, studiosè correctum, „ in unum congessit, atque Ecclesiæ Dei usibus ob „ amorem reliquit sanctæ religionis „ Petrus quoque Ilerdensis episcopus orationes & Missas edidit eleganti sermone, diversis solemnitatibus congruentes. Et Salvus abbas Abaildensis monasterii, Missas etiam & orationes atque hymnos composuisse dicitur, plurimam cordis compunctionem legentibus & audientibus tribuentes.* F

examinatur 121 Atque hæc sunt, quæ iste Cardinalis, rerum liturgicarum scientissimus, circa præsentem controversiam congerit argumenta, quæ laudato Nicolao Antonio tam nervosa & solida sunt visa, ut non tantum ea *cum judicio excogitata* candidè, ut vidimus, & apertè profiteatur, sed etiam nihil opponat, quo eorum vim elidat. Hinc illam subjunxit iis clausulam, quâ novam ab Isidoro non esse confectam liturgiam tacitè admittit, prout conficitur ex ejus verbis superius productis. Ad argumentum verò, quod desumit Cardinalis Bona ex additamentis, quæ per viros, S. Isidorum subsecutos, sacræ liturgiæ sint adjecta, satis aptè respondet Antonius, sic dicens: *Quod autem post præscriptum semel ordinem sacramentorum, orandi atque psallendi, nec non & Missarum, & quotidianarum precum per Horas reci-*

SEC. VII. *recitandarum ex concilio ſanctionem, adhuc ſancti doctique antiſtites formandis orationibus atque Miſſis vacarent; ... ita interpretari poſſumus, ut id ipſum, quod nunc ſolet, eo tempore acciderit. Romana enim hodierna Eccleſia nihil turbato in ſubſtantialibus regulis ordine, tandem à B.* (nunc ſancto) *Pio V, ſanctiſſimo Pontifice ſtabilito, plures Miſſas Officiaque integra, aut eorum partes, pro diverſis eccleſiis, aut pro univerſo fidelium cœtu, frequenter; poſtquam approbata ſunt, vel permittit recitare, vel præcipit.* Ad rationem itaque Eminentiſſimi Cardinalis ab amplificatoribus liturgiæ Hiſpanicæ deſumptam ita reſpondet Antonius, ſed ad alias non item; ob quas magis ad verum mihi accedere apparet illa ſententia, quæ novi liturgici Ordinis confectionem S. Iſidoro abjudicat.

ſed non videtur novam liturgiam Sanctus iſte concinnaſſe.

122. In eadem quoque ſententia fuit Eminentiſſimus Aguirrius; id quod tom. 1, pag. 143 agens de decretis concilii IV Toletani, ſcribit; *Ex* illis *orta fuiſſe creditur ordinatio illius antiquiſſimi Miſſalis & Breviarii juxta ritum Gothicum, quod Iſidorianum appellari ſolet, denominatione ſumpta à S. Iſidoro, qui eidem ſynodo præfuit, & illud ordinandum curavit meliori forma: licet jam antea illud ipſum fere in aliis & aliis Hiſpaniæ eccleſiis cum varietate aliqua receptum & vulgatum fuiſſet à tempore diſcipulorum S. Jacobi, aut circiter, ut lata probat D. Marchio Mondexarenſis cap.* XXIV; ubi tamen fatetur, definire ſe non poſſe in individuo formam, quam habuerit iſta Miſſa in ſuis principiis, deficientibus monumentis iſtorum ſeculorum, quæ illud evincant. Atque hæc quidem valde conformia ſunt ſententiæ circa obſcuritatem liturgiæ Hiſpanicæ primis ſeculis à me ſuperiùs propoſitæ. Argumentum, quod ſupra depromitur ex Elipando, parum aut nihil probat: nam reponi poteſt, quod ita locutus ſit, ut majorem, apponendo nomen S. Iſidori, illis verbis auctoritatem ſibi conciliaret; ſciebat enim nomen illud Alcuino, ad quem ſcribebat, debere eſſe venerabile præ reliquis Patribus Toleti cum illo congregatis: & tamen in eadem illa epiſtola paullo ante ſic præmiſerat Elipandus: *Iterum teſtimonia ſanctorum Patrum venerabilium Toleto deſervientium in Miſſarum oraculis edita ſic dicunt* &c.

B

Quid dicendum ad varias objectiones

123 Hic itaque Miſſas tribuit Patribus Toletanis, illic S. Iſidoro aliquid tribuit, quod canebatur in vigilia Paſchæ, non eodem modo locutus. Sed fac ſanctum verè iſta verba tunc cantanda præſcripſiſſe: an inde extundes novam liturgiam ab illo compoſitam fuiſſe? Ad Guitmundum ſuperius objectum reſpondeo; vix aliquid confici inde poſſe contra ſententiam Cardinalis Bonæ: nam per τὸ *dicunt*, intelligitur quidem quod tunc temporis fama fuerit, quod Miſſale aliquod S. Iſidorus dictaſſet; ſed ne id, quod tunc dicebatur, reipſa antea contigerit, videntur ſuadere argumenta in contrarium propoſita. Adde, quod Guitmundus nimium remotus fuerit à temporibus S. Iſidori, quam ut per ſuum *dicunt* fidem certam facere poſſit. Vide laudatum comitem Mondexarenſem fol. 136 verſo; ubi obſervat, hactenus non eſſe repertum teſtimonium, invaſioni Maurorum in Hiſpaniam prævium, quo perſuaderi ſecurè poſſit communis iſta opinio, quæ credit S. Iſidorum Officii auctorem extitiſſe; quam ſententiam & ipſe rejicit fol. 138. Jam verò quia argumentum è Miſſa S. Martini Turonenſis depromptum maximè incommodat opinioni contrariæ, addi hîc poſſent nonnulla de tempore, quo Miſſa iſta compoſita fuerit, uti & de aliis quibuſdam circumſtantiis; ſed cum alibi ſeſe ſit oblaturus de illis rebus dicendi locus, lectorem eò remitto; dum interea temporis quædam ſpecimina delibo ex S. Iſidoro, unde planum fiat, qualis hoc ſeculo ſeptimo viguerit Ordo ſacrorum myſteriorum, ſaltem quod ad eorum orationes ſpectat; & confirmetur ſententia, quæ novam liturgiæ pro Hiſpania confectionem iſti Sancto abjudicat.

C

D

§ IV. Orationes in ſacrificio Miſſæ tempore S. Iſidori; nonnulla circa liturgiam ſacram ex variis Hiſpaniæ conciliis eruta.

S. Iſidorus orationes Miſſæ

S. Iſidorus De Officiis eccleſiaſticis lib. 1, cap. 15 agit de Miſſa & orationibus, ac definit quot, quales, & quem in finem illæ tunc adhibitæ fuerint. *Prima*, inquit, *oratio ammonitionis eſt erga populum, ut excitetur ad impetrandum Deum. Secunda invocationis adeſt, ut clementer ſuſcipiat preces fidelium, oblationemque eorum. Tertia autem effunditur pro offerentibus ſive pro defunctis fidelibus, ut per idem ſacrificium veniam conſequantur. Quarta poſt hæc infertur pro oſculo pacis, ut charitate omnes reconciliati invicem, digni Sacramento corporis & ſanguinis Chriſti conſocientur. Quia non recipit diſſenſionem cujuſquam, Chriſti indiviſibile corpus. Quinta infertur illatio in ſanctificatione oblationis; in qua etiam ad Dei laudem terreſtrium creatura, virtutumque cæleſtium univerſitas provocatur, & Oſanna in excelſis cantatur: quod Salvatore de genere David naſcente, ſalus mundi uſque ad excelſa pervenerit. Porro exhinc ſexta ſuccedit confirmatio Sacramenti: ut oblatio, quæ Domino offertur, ſanctificata per Spiritum ſanctum, corpori Chriſti & ſanguini confirmetur. Harum ultima eſt oratio, quam Dominus noſter orare diſcipulos ſuos inſtituit, dicens: Pater noſter, qui es in cælis;*

E

ſuo tempore uſitatas commemorat;

125 In cujus orationis petitiones poſtquam breviter eſſet commentatus S. Iſidorus, mox ita concludit: *Hæ ſunt itaque ſeptem Sacrificii orationes, commendatæ Apoſtolicâ evangelicaque doctrinâ: cujus numeri ratio inſtituta videtur, vel propter ſeptenariam ſanctæ Eccleſiæ univerſitatem, vel propter ſeptiformem gratiæ ſpiritum, cujus dono ea, quæ offeruntur, ſanctificantur.* De ſymbolo Nicæno ſanctus idem Hiſpalenſis Præſul tractat cap. 16: *Symbolum*, inquit, *quod tempore Sacrificii populo prædicatur, ſanctorum Patrum trecentorum decem & octo collatione apud ſynodum Nicænam eſt editum; cujus veræ fidei regula tantis doctrinæ myſteriis præcellit, ut de omni parte fideli loquatur, nullaque penè ſit hæreſis; cui per ſingula verba vel ſententias non reſpondeat. Omnes enim errorum impietates, perfidiaque blaſphemias calcat, & per hoc univerſis eccleſiis pari confeſſione à populo proclamatur.*

F

hodiernus tamen Miſſæ Mozarabicæ ordo diverſus eſt.

126 Capite 17 agit *De Benedictionibus in populo*; ſed nihil inde excerpo; quia ſolam continet analogiam benedictionis à Moyſe datæ in antiqua lege. *Diverſum eſſe Mixtarabici Miſſalis*, inquit Nicolaus Antonius pag. 269, *quod idem*

A *idem vulgo cum Iſidoriano creditur, Ordinem ab eo, quem libro* I *De eccleſ. Offic. cap.* XV *Iſidorus ſervari tempore ſuo apud univerſum orbem prodidit. Quod tum Jacobus Pamelius, indicatis iis, in quibus differrent, partibus, in Latinis ſuis liturgiis tom.* I *pag.* 642; *tum Joannes Grialius in notis ad iſtud Iſidori teſtimonium, annotaverunt.* At de Miſſa Mozarabica ſuo loco recurret ſermo. Sed nunc tempus monet, ut controverſiæ ſatis ſuperque hîc agitatæ finis imponatur, & diſpiciatur, quidnam per decurſum hujus ſeculi VII in re liturgica geſtum fuerit.

Varia alia congeruntur

127 In concilio Toletano V, quod celebratum notatur apud Aguirrium anno Chriſti 636, canone I decernitur, *ut à die Iduum Decembrium Litaniæ triduo uſque annua ſucceſſione peragantur: quod ſi dies Dominica interceſſerit, in ſequenti hebdomada celebrentur.* In concilio Toletano VI, quod coactum notatur apud Aguirrium pag. 512, anno Chriſti 638, can. 2 ſancitur, *ut hi dies Litaniarum, qui in ſynodo præmiſſa, ſunt inſtituti, eodem in tempore, quo juſſi ſunt excoli, annuo recurſu, omni obſervatione habeantur celeberrimi.* Ne verò ordinem his & ſequentibus hujus ſeculi temporibus continuatum interrumpam; proſequar ipſa concilia, poſtque illa recenſebo viros hoc ævo de rebus liturgicis bene meritos. In concilio igitur Toletano VII, anni 646, uti ſignatur apud Aguirrium; pag. 523, can. 2, *Cenſemus*, inquiunt Patres, *convenire, ut cum à ſacerdotibus Miſſarum tempore ſancta myſteria conſecrantur, ſi egritudinis accidat cujuſlibet eventus, quo cœptum nequeat conſecrationis expleri miniſterium; ſit liberum epiſcopo vel presbytero alteri conſecrationem exſequi Officii cœpti... Ne tamen quod naturæ languoris causâ conſulitur, in præſumptionis perniciem convertatur, nullus poſt cibi potuſve quemlibet minimum ſumptum, Miſſas facere; nullus abſque patenti proventu moleſtiæ, miniſter vel ſacerdos cum cœperit, imperfecta Officia præſumat omnino relinquere. Si quis hæc tentare præſumpſerit, excommunicationis ſententiam ſuſtinebit.* De jejunio ſacerdotis antequam Sacrificium offerat, inſpici poteſt notatio Loaiſæ apud Aguirrium pag. 526.

ex conciliis Hiſpaniæ.

C 128 Toletanum VIII, anno 653 celebratum, quod habetur apud ſynodographum ſæpius jam aſſignatum, pag. 540: *In ſacris Miſſarum ſolennitatibus concordi voce profitemur, ac dicimus: Credimus in unum Deum Patrem omnipotentem* &c. Videri in hoc ſymbolum poſſunt notæ apud Aguirrium pag. 563. Pag. 545, can. VIII ſic cavetur: *Octavæ diſceptationis affectu reperimus quoſdam divinis Officiis mancipatos tanta neſciente ſocordia plenos, ut nec in illis probentur inſtructi competenter ordinibus, qui quotidianos verſantur in uſus. Proinde ſolicitè conſtituitur atque decernitur, ut nullus cujuſcumque dignitatis eccleſiaſticæ deinceps percipiat gradum, qui non totum pſalterium vel canticorum uſualium, & hymnorum, ſive baptizandi perfectè noverit ſupplementum* &c. In ſynodo Toletana IX, habita anno Chriſti 655, nihil invenio, quod ſit noſtri inſtituti, quantum ex titulis eidem præfixis obſervare potui. Concilium Toletanum X, anno Chriſti 656 celebratum, & notatum apud Aguirrium à pag. 579, titulo I agit *De celebritate feſtivitatis dominicæ Matris* *; & mox capitulo I teſtatum faciunt Patres ſuum erga Virginem Matrem religionis ac venerationis affectum planè ſingularem, qui apud piiſſimam gentem ad hunc uſque diem conſtantiſſimè perſeverat. Dicto itaque capitulo ita ſancitur:

* *al.* Annunciationis Dominicæ.

SEC. VII.

Ratio ſingularis quorumdam feſta habita in Tolet. IO circa ſanctiſſimam Virginem.

129 *Si.. Nativitatis & Mortis incarnati.. Verbi dies abſque immutatione ita certus habetur, ut abſque diverſitate in orbe toto terrarum ab omni concorditer Eccleſia celebretur; cur non feſtivitas glorioſæ matris ejus eadem obſervantia, uno ſimul ubique die, ſimilique habeatur honore? Invenitur enim in multis Hiſpaniæ partibus hujus ſanctæ Virginis feſtum non uno die per omnes annorum circulos agi... Qua de re, quoniam die, qua invenitur angelus Virgini Verbi conceptum & nuntiaſſe verbis, & indidiſſe miraculis, eadem feſtivitas non poteſt celebrari condignè, cum interdum Quadrageſimæ dies vel Paſchale feſtum videtur incumbere... Ideo ſpeciali conſtitutione ſancitur, ut ante octavum diem, quo natus eſt Dominus, Genitricis quoque ejus dies habeatur celeberrimus & præclarus. Ex pari enim honore conſtat, ut ſicut Nativitatem Filii ſequentium dierum inſequitur dignitas, ita feſtivitatem Matris tot dierum ſequatur ſacra ſolennitas: nam quod feſtum eſt Matris, niſi incarnatio Verbi? Cujus utique ita debet eſſe ſolenne, ſicut eſt & ejuſdem Nativitas* * *Verbi. Quod tamen nec ſine exemplo decedentis moris, qui per diverſas mundi partes dignoſcitur obſervari, videtur inſtitui. In multis namque eccleſiis, à nobis & ſpatio remotis & terris, hic mos agnoſcitur retineri. Proinde ut de cetero quidquid eſt dubium, ſit remotum, ſolennitas dominicæ Matris die decimo quinto Kalendarum Januariarum omnino celebretur.*

* *al.* Nativitatis

E

Synodus Emeritenſis præcipit unum in pſallendo modum;

130 Synodus Emeritenſis in Luſitania, anno Chriſti 666, can. 2 decernit, *ut ſicut in aliis eccleſiis veſpertino tempore poſt lumen oblatum, prius dicitur Veſpertinum, quam Sonum in diebus feſtis, ita & à nobis cuſtodiatur in eccleſiis noſtris,* inquiunt iſtius ſynodi epiſcopi. In concilio Toletano XI anni 675, apud Aguirrium pag. 664, capitulo III habentur ſequentia: *Placuit huic S. concilio, ut metropolitanæ ſedis auctoritate coacti uniuſcujuſque provinciæ Pontifices, rectoreſque eccleſiarum unum eumdemque in pſallendo teneant modum, quem in metropolitana ſede cognoverint inſtitutum; nec aliqua diverſitate cujuſque ordinis vel officii à metropolitana ſe patiantur ſede diſjungi... Abbatibus ſanè indultis Officiis, quæ juxta voluntatem ſui epiſcopi regulariter illis implenda ſunt, cetera Officia publica, id eſt, Veſperam* *, *Matutinum, ſive Miſſam, aliter quam in principali eccleſia celebrare non liceat. Quiſquis autem horum decretorum violator exſtiterit, ſex menſibus communione privatus, apud metropolitanum ſub pœnitentiæ cenſura permaneat corrigendus* &c. Can. XIV inſtituitur, *ut, ubi temporis vel loci, ſive cleri copia ſuffragatur, habeat ſemper quiſquis ille canens Deo, atque ſacrificans, poſt ſe vicini ſolaminis adjutorem; ut ſi aliquo caſu ille, qui officia impleturus accedit, turbatus fuerit, vel ad terram eliſus, à tergo ſemper habeat, qui ejus vicem exſequatur intrepidus.*

F

* *al.* Veſperas,

Bracarenſis præſcribit materiem Euchariſtiæ, vaſa, habitum ſacrificantis;

131 Anno Chriſti 675 habitum in prædicta Luſitania fuit concilium Bracarenſe; de quo Aguirrius pag. 675, ubi idem auctor tertium iſtius nominis illud exſtitiſſe memorat; alibi autem eſt quartum, prout colligitur ex nota marginali apud laudatum Aguirrium. In iſto concilio capitulo I obviam itur erroribus circa ſacroſanctam Euchariſtiam commiſſis, hoc verborum tenore: *Relatus eſt in concione noſtrorum omnium error manifeſtus pariter & diverſus... Quidam enim in*

* d *Sacri-*

SEC. VII.

Sacrificiis Domini relati ſint lac pro vino; pro vino botrum offerre: Euchariſtiam quoque vino madidam, pro complemento communionis credunt populis porrigendam; &, quod pejus his omnibus eſt, quidam ſacerdotum in vaſis Domini epulas ſibi apponunt, & manducare in eis præſumunt. Quidam etiam ex ſacerdotibus relati ſunt, quod eccleſiaſticæ conſuetudinis ordine prætermiſſo, Miſſam ſine orariis audeant dicere, & quod in ſolennitatibus Martyrum reliquias ſuo collo imponant ad faſtum &c. Quibus erroribus opponuntur capitula ſequentia, quorum titulos huc tranſcripſiſſe ſufficerit brevitatis causâ. 2. *Ut repulſis omnibus opinionibus ſuperſtitionum, panis tantùm & vinum aquâ permiſtum in Sacrificio offeratur.* III. *Ne vaſa Deo ſacrata humanis uſibus ſerviant.* IV. *Ne ſacerdos ſine orario Miſſam audeat celebrare.* VI. *De damnata præſumptione quorumdam* &c.

Toletanum concilium 12 Communionem in Miſſa præcipit:

132 Superſunt huic ſeptimo, quo de ſermo eſt, ſeculo concilia duo Toletana in rem noſtram, videlicet duodecimum ac decimum ſeptimum. Primum anno 681 collectum, can. v apud Aguirrium pag. 685, agit contra ſacerdotes, qui toties non communicant, quoties ſacrificant. Id quod ex canonis titulo, pag. 681 intelligitur; ſic enim ſonat: *De quorumdam conſuetudine ſacerdotum fœdiſſima, qui oblatis Deo per ſe Sacrificiis non communicant*; nam, ſicut dicit textus canonis, *in uno die, ſi plurima per ſe Deo offerant ſacrificia, in omnibus ſe oblationibus à communicando ſuſpendunt; & in ſola tantùm extremi ſacrificii oblatione, communionis ſanctæ gratiam ſumunt.* Rem illuſtrant notæ apud Aguirrium pag. 692.

B

Toletanum 17 agit de Miſſis defunctorum non celebrandis pro vivis; quid de Litaniis?

133 Alterum, quod modo dicebam, erat concilium Toletanum XVII, anno 694 celebratum: cujus canon IV, prout ex titulo ejus conſtat, eſt *De ſacris miniſteriis vel ornamentis eccleſiarum.* Canonis V titulus ſic ſe habet: *De his qui Miſſam defunctorum pro vivis audent malevolè celebrare.* Titulo autem canonis VI agitur *De diebus Litaniarum per totos duodecim menſes celebrandis.* Canones ipſos profert Aguirrius à pag. 755; lectorem, cujus intereſt eos inſpicere, illuc mitto. Nunc quos huc diſtulimus viros, elucubrationibus liturgicis hoc ſeculo ſeptimo claros, commemoremus; quibus lux aliqua nova accedet ad ea, quæ hactenus ex conciliis hoc ævo habitis colligere conatus ſum. Nam præter notitias, oblata aliunde opportunitate, circa hujuſmodi viros paragrapho ſuperiore ſubminiſtratas, ſuperſunt aliæ nonnullæ in hoc genere, quas prætermittere non licet.

C

§ V. *Viri illuſtres in amplificanda liturgia ſacra adjutores; unde Gothica illa muncupata ſit.*

Conantius ep. Palentinus varia ſcripſit:

NIcolaus Antonius, rara & exquiſita inter auctores Hiſpanos eruditione clariſſimus, lib. 5 Bibliothecæ ſuæ Hiſpanæ veteris, ſcriptores ſeculi VII illuſtrans, materiem mihi ſuggerit ſatis amplam, dum per decurſum ejuſdem libri varios recenſet viros, qui ſuam in res liturgicas operam contulere. Cap. 1, pag. 238 occurrit Conantius, Palentinus epiſcopus, quem ſediſſe ponit in iſta eccleſia ab anno 609 aut 610, uſque ad 639 aut ſequentem. Ibidem autem in elogio, quod, auctore S. Ildephonſo, de illo profert, laudatur, quod fuerit *Eccleſiaſticorum Officiorum ordinibus intentus & providus: nam melodias ſonis multas noviter edidit. Orationum quoque libellum de omnium decenter conſcripſit proprietate pſalmorum.* Et nonnullis interjectis, *Formavit ergo,* inquit laudatus bibliographus, *ad eccleſiaſtica Officia, ſive hymnos ſive alia metrica, aut proſaica, muſiciſque adaptavit modulis, ut in eccleſia canerentur: utramque enim & poëticam & muſicam artem videtur Ildephonſus ei tribuere; uti & Joanni Cæſarauguſtano;* de hoc dicens cap. 6; *In eccleſiaſticis Officiis quadam eleganter & ſono & oratione compoſuit.* Quæ is ait de Conantio, cap. XI, *Orationum quoque libellum de omnium decenter conſcripſit proprietate pſalmorum,* Nicolaus Antonius *Interpretari,* inquit, *poſſumus de ſingulis ad ſingulos pſalmos orationibus ab eo compoſitis, ſive de orationibus ab eo adaptatis in Officio eccleſiaſtico iis, quæ priùs canerentur . . . Niſi orationes non de eo, quod Chriſtianis ſonat, intelligamus; ſed de quibuſcumque compoſitionibus, aut ſermonibus, ad eccleſiaſtica Officia ſpectantibus: quæ multa ac prolixa ſunt in libris noſtris antiqui ritus Iſidoriani; uti loquutum nuper obſervavimus in Joanne Cæſar-auguſtano.*

D

E

uti & Eugenius junior ep. Tolet.;

135 Idem clariſſimus ſcriptor inter opera S. Iſidori, de quo ſupra dixi, cap. 4 pag. 267 ponit *Exegeſin in Miſſæ canonem, Pariſiis editam per Carolum Guillard* MDXLVIII; *in octavo*; quam *vidimus*, ſicut addit, *in bibliotheca Sapientiæ Romanæ.* De Joanne Cæſar-auguſtano epiſcopo tractat cap. 5, pag. 275; & modò in anteceſſum egi de illo. Eugenius junior Toletanus epiſcopus, uti videre eſt apud memoratum auctorem pag. 281, ſcriptorum album exornans, laudatur ibidem ex Ildephonſo: *ſtudiorum bonorum vim perſequens, cantus peſſimis uſibus vitiatos melodiæ cognitione correxit: Officiorum omiſſos ordines curamque diſcrevit.* Eodem capite, pag. 282 *Miſſam S. Hippolyti martyris ſcripſiſſe etiam dicitur* S. Eugenius Toletanus Præſul, *inſtante Protaſio Tarraconenſi metropolitano; ad quem data epiſtola* XX *Maii, æra* DCLXXXVI, *hoc eſt, anno* DCXLVIII, *exſtare dicitur in codice Gothico Mſ. S. Æmiliani Cucullati, qui hodie ad regiam Scorialenſem bibliothecam pertinet.*

F

S. Ildephonſus; cui præter alias Miſſas

136 Partem quoque non ignobilem S. Ildephonſus archiepiſcopus Toletanus ſibi jure vendicat in præſenti argumento; de quo Nicolaus Antonius cap. 6, pag. 290 ex Juliano inferiùs laudando notat ſequentia: *Partem ſanè tertiam Miſſarum eſſe voluit, hymnorum atque ſermonum;* ſubditque doctiſſimus bibliothecæ Hiſpanæ auctor; *Unde in albo iſtorum operum collocamus Miſſas aliquot. Solenne erat tunc temporis Miſſas confici pro aliquo feſto die Chriſti Domini, Mariæ Deiparæ, aut Sanctorum. Meminit quidem duarum Cixilæ;* nam *ſtatim in officio (abbatis) clarens, duas Miſſas in laudem ipſorum Dominorum (SS. Coſmæ & Damiani martyrum, quibus monaſterium dedicatum) quas in feſtivitate ipſorum pſallerent, miro modulationis modo perfecit: quas Miſſas infra adnotatas habemus, ait.* Ita apud Nicolaum Antonium notatur; quibus ſubdit vir clariſſimus: *item alterius paullo poſt meminit Miſſæ de S. Leocadia.* At præter Miſſas iſtas, ſunt aliæ, quæ apud laudatum Antonium S. Ildephonſo attribuuntur.

attribuitur

137 Nam *idem*, uti teſtatur celebratiſſimus bibliographus, *paullo poſt cujuſdam Miſſæ* DE MARIA, *quæ eſt*

A RIA VIRGINE, *ſive de ejus Annuntiatione meminit*; verba proferens *graviſſimi*, ait, *hiſtorici, ad quem oportet, veluti ad fontem ſæpius recurrere. Superveniente verò die ſanctæ & ſemper virginis Mariæ ante tres dies tribus diebus litanias peregit, & Miſſam ſupraſcriptam* (fortè *ſubterſcriptam: hujus enim*, ut obſervat idem bibliographus, *non priùs meminerat*) *quæ in ejus laude decantaretur, perfecit, quæ eſt ſeptima.* Hunc verò numerum habueritne in iis, quæ de beata Virgine, an in omnibus, quas de aliis ſolennitatibus formavit, Miſſis, non ſatis eum explicuiſſe, obſervat laudatus bibliographus; cujus notationem parentheſi ſatis longa incluſam mox citato textui, ut ſua eidem perſpicuitas maneret, huc ſeorſim ab ipſo textu conjeci.

138 Sic itaque illa habet: *Hic eſt à Gothis in*
de Exſpectatione partûs: x *concilio Toletano inſtitutus dies B. Mariæ virginis, aliàs Incarnationis Verbi divini in ejus ſacro utero* (de quo feſto ſuprà actum eſt à me) xv *Kal. Januarii in tota Hiſpania, poſt tot alios Deiparæ ſacros dies, vel nunc celebris ſub titulo Exſpectationis partûs, aliàs de nueſtra Señora de la O, ut vulgus loquitur, propter antiphonas ab hoc die, quarum principium ab ô littera, ſeu vocandi interjectione concipitur, uſui præſcriptas.* Hiſce nos addamus, quod *Officium Exſpectationis partûs à ſacra Rituum congregatione jam pridem pro omnibus regnis Hiſpaniarum recognitum, & approbatum: nunc verò ex indulto S. D. N. Clementis PP. XI ad totum Belgium Hiſpanicum extenſum, atque ab omnibus utriuſque ſexus Chriſti fidelibus, qui ad Horas canonicas tenentur, recitandum* præſcribatur inter Officia nova ſub ritu duplici, *die* XVIII *Decembris.* Unde iſtius Officii antiquitas & propagatio perſpicuè intelligitur.

139 Redeamus jam ad Nicolaum Antonium; ita proſequentem: *Adjungemus . . . nos opportunam notitiam libri Ms. eccleſiæ Toletanæ, qui, ut ex ejus indice, quo utimur, apparet, plutei* XXX *viceſimus nonus eſt. Breviarii Mozarabis hic partem continet, & ab ea titulum habet. In pagina autem ejus nona moderno charactere hæc habentur, partim Latino, partim vulgari Hiſpaniæ ſermone: Hic liber continet ſequentia:* nempe 3, 4, 5, 6, 7 *Miſſas de B. virgine Maria. Officium Annuntiationis menſe Decembri. Mas largo que en el Mozarabe*; hoc eſt, *longius, quam in Breviario Mixt-arabico. Officium in Aſſumptione B. Mariæ. Officium in Nativitate Domini. Officium S. Stephani.* Et additur: *No tiene principio, y otras dos hojas ſuyas eſtan atras enquadernadas entra la Miſſa:* QUI NON, *de nueſtra Señora.* Hoc eſt, *principium non habet, ac duo alia ejus folia per errorem ligata fuere inter Miſſam:* QUI NON *&c. Deiparæ Virginis.* Sequitur ibidem apud Nicolaum Antonium *Officium ſancti Joannis Evangeliſtæ. Officium Circumciſionis Domini. Officium in capite anni. Officium in Apparitione Domini, ſive Epiphania. Y en medio del hay ſeis hojas, que ſon de arriba de la Miſſa 2 ò 3 de nueſtra Señora.* Hoc eſt, *inque ejus medio ſex folia inſerta ſunt, quæ ad Miſſam S. Mariæ virginis ſecundam tertiamve pertinent.*

140 Et ſubdit mox bibliothecæ Hiſpanæ edi-
de B. Virgine, eidem adſcripta: tor: *Sequitur ad hæc, Latina hæc nota Joannis Bapt. Perezii, olim Bibliothecarii, viri doctiſſimi ac diligentiſſimi, quod ex ejus ſubſcriptione manifeſtum redditur.*" *Hic liber in magno pretio* „ *habendus: nam ſeptem Miſſas de B. Maria,* „ *credo eſſe compoſitas à D. Ildephonſo; primùm* SEC. VII.
„ *ex ſtylo, deinde quia Cixilà archiep. Toleta-*
„ *nus in Vita D. Ildephonſi ait, illum edidiſſe ſe-*
„ *ptem Miſſas de B. Maria. Vocant autem Mo-*
„ *zarabes Miſſas, non totum Officium, ſed quæ-*
„ *dam quaſi præambula, ſive adhortationes ad*
„ *celebrandum tale Officium.* Et ſubſcribitur: *Perez.*„ Addit Nicolaus Antonius: *Quæ* MISSÆ *nominis acceptio adjungenda eſt his, quas doctiſſimus vir Joannes Bona, S. R. E. Card. poſt alios collegit lib.* 1 *Rerum liturgic. cap.* 2. Idem bibliographus inter opera iſtius Sancti pag. 291 ponit *Hymnos*; & obſervat ſequentia: *Meminit Cixila, ut vidimus,* CANTICI, *quod Ildephonſus fecerat in Leocadiæ virginis laudem; fortè ejus* (hymni) *qui immiſſus fuit in Breviarium Gothicum, vulgo dictum Iſidorianum.*

141 Ceterùm, celeberrimus ac toties ſuprà à me laudatus auctor pag. 295, ut probet, quod ad Officium, ſeu libros eccleſiaſticos Iſidoriani, ut vocant, ritûs, Breviarium ſcilicet ac Miſſale, nonnulla contulerit Ildephonſus; inde illud colligi poſſe ſtatuit, *quod in epiſtolà ſynodali, quam ad Hiſpaniarum epiſcopos Francofordienſis concilii, ſub Carolo Magno habiti, Patres undique eò collecti pro damnanda hæreſi Felicis Urgelitani atque Elipandi Toletani antiſtitum nuncupavere, allegatis ab eodem Elipando pro ſe in Libello fidei ſuæ ad Carolum eumdem Magnum directo, SS. Eugenii, Ildephonſi, atque Juliani teſtimoniis, ſic reponitur:* "*Sequitur in eodem Libello veſtro: Item præ-*
„ *deceſſores noſtri Eugenius, Ildephonſus, Julia-*
„ *nus, Toletanæ ſedis antiſtites, in ſuis dogma-*
„ *tibus ita dixerunt in Miſſa de Cœna Domini,*„ &c. De dogmatibus iſtis alio loco inferiùs tractabitur.

142 Venio ad caput 7 bibliothecæ Hiſpanæ ve-
S. Juliano, ep. Toletano plurimum in re liturgica debetur. teris, ubi celeberrimi ſuæ ætatis viri, orbique Chriſtiano apprimè noti, Juliani Toletani præſulis ſcripta recenſentur. Acta ipſius apud nos illuſtrata ſunt ad diem VIII Martii; ubi à pag. 785 datur Sancti *Vita, auctore Felice epiſcopo Toletano, Juliani ſucceſſore, ex appendice ad librum S. Iſidori De ſcriptoribus eccleſiaſticis.* Prædictæ igitur Vitæ auctor enumerans libros ab eo conſcriptos, *De Officiis*, ait, *quam plurima dulciſluo ſono compoſuit*, fortè muſico, vel ſaltem; prout ego quidem interpretor, ad concinnum liturgiæ ordinem conducente. Utcumque hoc ſit, diſertiſſimis verbis poſtmodum teſtatur idem biographus, S. Julianum egregiè ad rerum liturgicarum ſtudium incubuiſſe, dum hæc fatur: *Item librum Miſſarum de toto circulo anni, in quatuor partes diviſum; in quibus aliquas vetuſtatis incuriâ vitiatas, ac ſemiplenas emendavit atque complevit; aliquas verò ex toto compoſuit.* Partem ergo habuit Julianus in integro corpore Miſſalis Iſidoriani, de quo ſuprà. *Item librum orationum de feſtivitatibus, quas Toletana eccleſia per totum circulum anni ſolita eſt celebrare, partim ſtylo ſui ingenii depromptum; partim etiam inolita antiquitate vitiatum, ſtudiosè correctum, in unum congeſſit, atque eccleſiæ Dei uſibus ob amorem reliquit ſanctæ religionis.*

143 Ex omnibus hiſce, quæ de ſtatu, ordi-
Liturgiæ Gothicæ ac Iſidorianæ ne atque incremento veteris liturgiæ Hiſpanicæ collegi; intelligi facilè poteſt, cur ea vocari poſſit Gothica: nam Gothorum in Hiſpania tempora habemus, ſub quibus illa floruit. Et quid vetat, illo potiſſimùm nomine liturgiam apud Gothos uſitatam nuncupare, à tempore concilii Toletani

sæc. VII. IV ; quando novus ex concinniore ordine &c. ſplendor ipſi acceſſit ? annitente præſertim atque operam commodante non vulgarem S. Iſidoro Hiſpalenſi ; unde corpus illud liturgicum , Iſidori quoque nomen fecit ſuum : prout eruitur ex ſuprà dictis ; annitente, ut iterum dicam, atque operam commodante non mediocrem S. Iſidoro : nam in notis ad concilia celebrata in Hiſpania citeriore apud Labbeum tom. 9 Concil. col 1198 nimium dicitur , quando ita dicitur:

etymon. 144 *Gothicum Officium dictum eſt , quod à S. Iſidoro Hiſpalenſi , Gothis adhuc in Hiſpania regnantibus , juſſu Toletanæ ſynodi anno* DCXXXIII *compoſitum digeſtumque ſit.* Nimium , inquam , ibi dicitur , ſi nova Gothici Officii confectio , ſtricti nominis ſit talis , quæ S. Iſidoro , tamquam ejuſdem auctori , attribuatur ; ſecundùm ea , quæ ſuperiùs circa hanc rem præmiſſa ſunt. Sequitur , ut de ſtatu liturgiæ ſeculo VIII dicendum eſſe videatur , ubi novum indutura nomen , pro veteri Hiſpanica, Gothica vel Iſidoriana, nominabitur Mozarabica ; datâ iſti nominis mutationi causâ ex Arabum invaſione, quæ ſeculo VIII ineunte univerſam penè , breviſſimo tempore , Hiſpaniam inundavit ; ſubſecutaque eſt ſub idem tempus ineluctabilis & lamentabilis illa cataſtrophe , quæ illud regnum , Gothorum dominio ex maxima parte ſubtractum , ab Arabibus invaſum, miſerrimâ prorſus ſcenâ in rebus publicis ac privatis ; in ſacris ac profanis , atque adeo in liturgicis funeſtavit : ſicut proximè dicturus ſum; poſtquam præmiſero quæſtionem quamdam , cui anſam præbet Mabillonius , de antiquitate veteris liturgiæ Gallicanæ & Hiſpanicæ inter ſe comparata.

B

§ VI. *An vetus liturgia Gallica ſit antiquior quam Hiſpanica.*

Mabillonius antiquam liturgiam Gallicanam. UTramque hanc liturgiam inſigni antiquitate valere , ſatis id quidem apud hujuſmodi rerum peritos in confeſſo eſt. Et ſane de veteri Hiſpana id abundè conficitur ex primis hujus Tractatus noſtri paragraphis , in quibus de ipſius geneſi ac primordiis dixi. Non quæritur itaque hîc de utriuſque antiquitate ut ſic , ſive ibi ſiſtendo ; ſed quæritur, utra ex ambabus ſit antiquior. Mabillonius De liturgia Gallicana lib. 1, cap. 4 quæſtionem hanc inſtituit, & tem decidit in favorem liturgiæ Gallicanæ ; an ſatis ſolidè ac verè, diſpiciamus , pedetentim ipſum talia probare conantem ſecuturi. *An Gallicanus ordo* , inquit num. 4 , *Mozarabicum* (dicamus eum hîc potius antiquum Hiſpanum) *præceſſerit , eique formam & exemplum præbuerit , hoc loco inquirere juvat. Gallicanum eſſe antiquiorem , multa perſuadent. In primis Prophetiæ lectio Apoſtolicam præcedebat apud Gallos tempore S. Cæſarii Arelatenſis epiſcopi* (qui floruit ſeculo VI , & de quo nobis agendum erit ad diem XXVII Auguſti) *qui in ſermone ad populum habito , ut ab eccleſia, donec ſacra peracta eſſent , non recederet , ita loquitur.* Et productis ejus verbis , inter quæ ille memorat *lectiones , ſive Propheticas, ſive Apoſtolicas , ſive Euangelicas* , concludit Mabillonius , *Miſſam præceſſiſſe ternas ejuſmodi lectiones.*

C

antiquiorem eſſe cenſet 146 Et mox converſa ad illarum auctorem oratione , *vero proximum eſſe* cenſet , *eas ipſas eſſe , quas in ordinem redegerat ſeculo* V *Muſæus presbyter Maſſilienſis* ; qui , ſicut addit Mabillonius ex Gennadii capite 74 De viris illuſtribus ; *Hortatu S. Venerii epiſcopi ſui excerpſit ex ſacris Scripturis lectiones totius anni, feſtivis aptas diebus ; reſponſoria etiam pſalmorum , & capitula, tempori & lectionibus congruentia . . Sed & ad perſonam S. Euſtaſii epiſcopi , ſucceſſoris prædicti hominis Dei, compoſuit* SACRAMENTORUM *egregium , & non parvum volumen , per membra quidem pro opportunitate Officiorum & temporum , pro lectionum textu pſalmorumque ſerie & decantatione diſcretum : ſed ſupplicandi Deo &* CONTESTANDI *beneficiorum ejus, ſoliditate ſui conſentaneum.* Et ſtatim Mabillonius *ubi*, inquit , CONTESTANDI *vocabulum reſpicit ad primævum morem Gallicanum , in quo conteſtatio in uſu erat ad ſignificandam , quam hodie vocamus , Miſſæ ſeu Canonis præfationem.*

D

quam veterem Hiſpanam. 147 Unde infert , Muſæum , qui poſt medium ſeculum V è vivis exceſſit, ſcripſiſſe librum *Sacramentorum* , quo veteres paſſim nomine ſacræ Euchariſtiæ myſteria deſignarint ; ex Gennadio & Auguſtino hanc notionem probans. Hæc ſunt argumenta nonnulla ex pluribus aliis , quibus Mabillonius veteris liturgiæ Gallicanæ antiquitatem ſupra eam , quam habebat vetus Hiſpana, efferre conatur. Hæc cum præmittat , ſiſtamus hîc tantiſper , & conſideremus quidnam contra reſponderi queat , ut controverſia hîc agitata primò expendatur ſecundùm Mabillonii placita , quæ jam recenſuimus ; quo facto , alia diſcuti etiam poterunt , quæ in rem ſuam agglomerat , argumenta. Sic fiet , ut omnia ordinatiùs ac dilucidiùs decurrantur.

E

Diſcutiuntur 148 Ex probationibus à Mabillonio hactenus allatis illud ego unicum extundo , quod aliqua apud antiquos Gallos exſtiterit liturgia , adeo vetuſta , ut ad tempora ſeculi V referri poſſit; ſed nodum hîc controverſum nondum iſta decidunt ; neque enim , etiamſi concedamus, aliquem Ordinem liturgicum tum temporis concinnatum fuiſſe apud Maſſilienſes, aut Arelatenſes , inde ſequitur , ut vetus Ordo Gallicanæ eccleſiæ Hiſpanum præceſſerit , multo minùs , ut veteri illi Hiſpano formam & exemplar præbuerit; atque adeo ea lis adhuc ſub judice eſt. Sed voluerit utique vir eruditus ſuæ priùs liturgiæ ſtabilire antiquitatem , quàm ad minorem, uti vult , Hiſpanæ vetuſtatem probandam progrederetur. Audiamus itaque , quomodo pergat. *Sed & ante Muſæum,* inquit pag. 29, *Hilarius Pictavorum ſanctiſſimus antiſtes librum hymnorum & alium myſteriorum ſcripſit ; auctore Hieronymo in libro de Scriptoribus cap.* 100. *Hymnus Gloria in excelſis ab eodem auctus & conſummatus dicitur in vulgato Alcuino. His duobus merito adnumerandus eſt Sidonius Arvernorum epiſcopus , cujus libro de Miſſis ab eo compoſitis Gregorius Turonenſis præfationem adjunxit , ex lib.* 2 *Hiſtoriæ cap.* 22.

F

argumenta ejus, 149 *Et Salvianus Maſſilienſis presbyter clariſſimus homilias epiſcopis factas multas ; Sacramentorum verò , quantas nec recordor , ait Gennadius , compoſuit. Quo in loco Sacramentorum homiliæ intelliguntur, vel ſermones de myſteriis ſacris, inter Miſſarum ſolennia quondam ex more Gallico recitari ſolitis ; vel orationes ſeu præfationes ad Miſſam. Mitto , quod in fine libri ſexti Gregorius Turonenſis pontifex tradidit de Chilperico rege , qui inter alia opuſcula hymnos ſcri-*

A *ſcripſit ſive Miſſas, quæ nulla ratione ſuſcipi poſſunt. Tales auctores, id eſt, Hilarium, Muſæum & Sidonium, habuiſſe videtur Ordo Miſſæ Gallicanus: quem à Romano diverſum exeunte ſeculo* VI *fuiſſe, conſtat ex epiſtola Gregorii M. ad Auguſtinum: qui tertio loco Gregorium interrogavit: Cur, cum una ſit fides, diverſæ ſint eccleſiarum conſuetudines, & altera conſuetudo Miſſarum in Romana Eccleſia, atque altera in Galliarum eccleſiis teneatur.* De quibus verbis alia occaſione à nobis dictum ſuperiùs cap. 1 § 1. *Denique Hilduinus*, uti adjungit Mabillonius, *in epiſtola Areopagiticis præfixa exiſtimat, Miſſæ Ordinem more Gallico ab initio receptæ fidei in his partibus obtinuiſſe ad Caroli M. principatum.* Hactenus Mabillonius coacervavit, quidquid pro antiquitate liturgiæ Gallicanæ veteris potuit.

B *quibus hoc probare conatur:*

150 Cui quidem in hoc genere præ Hiſpana veteri palmam defert: etenim *conſentiunt*, uti habet pag. 30, *Hiſpanici auctores, qui ejus originem ad Leandrum & Iſidorum ſecuti* VII *epiſcopos revocant.* Deinde producit Baronium, qui ad annum 633 ejuſdem auctorem exſtitiſſe Iſidorum agnoſcat. Præterea cenſet, favere huic ſententiæ, quod in titulo Officii Gothici editi dicatur *à S. Iſidoro ordinatum.* Huc addit, quod Iſidorus ipſe in libro de Scriptoribus eccleſiaſticis Leandri fratris ſui ſcripta recenſens, teſtimonium det, ipſum *in eccleſiaſticis Officiis non parvo ſtudio laboraſſe, & in* SACRIFICII LAUDIBUS *atque pſalmis multa dulciſonè compoſuiſſe.* Ex Joanne denique Mariana De rebus Hiſpanicis libro quinto, cap. 5 affert, *uſum obtinuiſſe, ut Iſidoro ritus Mozarabicus tribueretur; ſed tamen Leandrum nonnulla inveniſſe.* Quæ ſi vera ſunt, ſequitur planiſſimè, ut Ordo vetus liturgicus Hiſpanus, ſeculo demum ſeptimo originem ſuam alligare debeat. Verùm non ita rem ſe habere, conabor planum facere; revocando in memoriam ea, quæ circa hoc argumentum jam à me præmiſſa ſunt.

ab his re prendendo ad illa;

C 151 Imprimis rationes illæ, quas jamjam proferebat Mabillonius, ut perſuaderet, Ordinem veterem liturgicum Hiſpanicum minoris eſſe antiquitatis, quam Gallicanum, tanti valent apud me, & non pluris, quanti valet fundamentum, cui illæ ſuperſtruuntur; ut, hoc ruente, illas quoque corruere neceſſe ſit. Atque ego quidem ſic æſtimo, neque S. Leandrum, neque S. Iſidorum verè ac propriè veteris apud Hiſpanos liturgiæ auctores ſeu conditores exſtitiſſe; ante quorum tempora ritus quidam fuerint in Hiſpania, ad divina convenientibus cum cæremoniis myſteria celebranda accommodati: quamquam in obſcuro planè lateat, quale quatuor primis æræ Chriſtianæ ſeculis apud Hiſpanos viguerit ſacri altaris Officium; ut colligere eſt ex dictis cap. 1, § 2; viguit tamen aliquod tam ibi, quam in Galliis, aliiſque orbis terrarum regionibus, quò tunc temporis veræ fidei lux illata eſt. Nonnulla item antiquæ apud Hiſpanos liturgiæ, quantumcumque obſcurum ſit, qualis ea tunc eſſet, veſtigia deſignavi § 6. De ſtatu ejuſdem ſeculis quinto, ſexto ac ſeptimo egi cap. 2, ac 3: unde intelliges, quid circa SS. Leandrum & Iſidorum, ex conſenſu ſcriptorum Hiſpanorum ſuperiùs à Mabillonio productos, tamquam antiquæ liturgiæ Hiſpanicæ conditores, reſpondendum ſit; quid item ad Baronium; quem modo allegabat Mabillonius; uti & ad plura alia, quæ eodem cap. 3, § 3 præmiſi: unde confici putem, vero proximius eſſe; quod SS. Leander & Iſidorus novam liturgiam non confecerint; quamquam tantum in illa augenda, recenſenda, excolenda & ordinanda S. Iſidorus operæ ac ſtudii conferre potuerit, ut Officium Gothicum verè ab ipſo *ordinatum* dici, nihil vetet; adeo ut, quæ ſuprà ex titulo ejuſdem Officii in editis, ſuæ ſententiæ favere Mabillonius cenſebat, facilè iſto modo exponi queant. SEC. VII.

noſtra ſuæ rationes

152 Pro Officii Gothici Hiſpanici, ad anteriora quam ad ſeculi VII tempora extendendi, antiquitate adduxi ſuperius Cardinalem Bonam; at reponet Mabillonius pag. 31: *Elipandus Toletanus epiſcopus in epiſtola ad Albinum ſeu Alcuinum, Toletanos ſanctos Patres agnoſcit Miſſarum Mozarabicarum auctores; in his Iſidorum: ſignanter verò Eugenium, Hildefonſum & Julianum exprimit libellus, quem confutant Patres concilii Francofordienſis apud Alcuinum; quorum nullus ſeculum* VII *præcedit.* Unde conficit laudatus ſcriptor, ad ſeculum V iſtiuſmodi Officiorum auctores non poſſe revocari. Sed nec Iſidorus, nec ulli poſt illum Patres Toletani condiderunt Officium Hiſpano-Gothicum. Conſule quæ circa S. Iſidorum ex Elipando ſignatum dixi eodem § 3; è quo ſatis intelligi datur, quidnam illis Patribus in hac materia tribui conveniat. E

in contrarium proferendo,

153 Ad textum à Cardinale Bona ex Miſſa S. Martini citatum, & ob quem illud Officium in uſu fuiſſe crediderit jam tum ſeculo V, prout in ſæpe deſignato iſto paragrapho notatum reperies; item ad illud, quod ibidem habes ab ipſo obſervatum ex concilio Toletano III, cantandum videlicet ſymbolum, antequam oratio Dominica recitetur; *reponi poſt*, ait Mabillonius pag. 31, *hæc verba* NOSTRÆ ÆTATIS *vel ex antiquiori liturgia deſumpta fuiſſe, vel longiùs quam ad unum ſeculum protrahi poſſe; & ſtatutum de ſymboli ante orationem Dominicam recitatione novum fuiſſe, ad* CORROBORANDAS HOMINUM INVALIDAS MENTES, *ut loquuntur concilii Patres.* At edſſerat, amabo, nobis vir eruditiſſimus, quo loco, quo tempore, qua ex liturgia voces iſtæ in Hiſpanam veterem immigrarint? Quo teſte, quibus tabulis, qua auctoritate, qua fide illuc aliunde intruſas eſſe liqueat? Quod ſi non oſtenditur; non eſt, quod illæ voces tamquam adventitiæ vel apocryphæ traducantur; imo verò, quamdiu nihil affertur tale, quod è priſtina poſſeſſione illas deturbet; non video equidem, cur illâ privari debeant, quidquid Mabillonio, majorem liturgiæ veteri Gallicanæ præ antiqua Hiſpanica vetuſtatem afferre volenti, incommodent, & perſpicuè obſint, ne S. Iſidorus veteris Officii Hiſpanico-Gothici conditor primus habeatur; ſuper qua opinione Mabillonius illam majorem antiquitatem potiſſimùm fundabat. Brunus pag. 284 vocibus ſæpe jam allegatis ſubleſtæ fidei notam non modò nullam inurit, ſed laudat Cardinalem Bonam, quod rectè admodum obſervarit, Miſſam S. Martini deſignare tempus antiquius, quam ſit S. Iſidori. Auctorem certè illum, tametſi nuperum, afferre huc voluit, quia minimè haberi poteſt ſuſpectus; quod, Gallus cum ſit, Hiſpanæ veteris liturgiæ antiquitati plus æquo tribuat præ ſtudio partium. Atque hæc de primo propoſitionis diſjunctivæ Mabillonianæ membro. F

majorem

154 Alterum erat, quo dicebat, *vel longiùs quam ad unum ſeculum protrahi poſſe* voces hîc controverſas. At paullo amplius rem expendamus. Nomen *ætas* tempora ſignificat varia. 1. enim

SEC. VII. enim denotat plurium seculorum complexum, uti patet in ætatibus mundi. 2. Durationem unius seculi, seu annorum centum. 3. Interdum triginta annorum spatium. 4. Terminum longissimum vitæ humanæ. 5. Tempus vitæ humanæ in quinque successivos gradus distributæ respondens, & quamlibet partem ejus: de quibus vocis *ætas* significationibus consuli possunt Lexica. Jam verò non intelligo, quo pacto per *nostræ ætatis tempora* denotari possit complexum plurium seculorum. Nam, ut res elucidetur exemplo, quisnam de S. Francisco Paulano jam à ducentis & ampliùs annis mortuo, dicere ausit: Sanctum hunc *nostræ ætatis tempora produxerunt?* Etenim tametsi vox *ætas*, vel *ætatis tempora* vi proprii sui significati, indifferens videatur ad extrahendum vel contrahendum temporis spatium; additio tamen pronominis possessivi *nostræ*, spatium illud arctat & restringit; & ita quidem, uti mea fert sententia, ut nimis laxè atque adeo minùs propriè ad seculi unius integri intercapedinem extendi,
B contra verò magis verè ac propriè ad restrictius aliquod temporis intervallum, puta quinquaginta circiter annorum, referri posse videatur: alioqui non erunt *nostræ ætatis*, sed *superioris ætatis tempora.*

illam 155 Sed fac istam expressionem extendi ad annos centum (certè non ultra admodum extendere se debere, consentit jamjam citatus Brunus) jam consequens erit, ut Missa ista de S. Martino exstiterit apud Hispanos sub finem seculi circiter quinti, aut in initiis seculi sexti; quæ vel tunc vel aliquamdiu pòst inserta fuerit reliquo corpori liturgico veteri Hispano, quod in usu ibi erat (qualecumque demùm illud fuerit) tum fortè, vel aliquanto citiùs, quando rex Suevorum etiamnum Arianus, ut sanaretur ejus filius à lepra, ecclesiam exstrui jussit in honorem S. Martini, & Turonibus ad se deferri curavit istius Sancti reliquias, in Gallæciam apportatas, quo tempore S. Martinus Bracarensis eodem advenit, circiter annum 560. Consulesis superiùs assignatum S. Gregorium Turonensem lib. 1 De miraculis S. Martini cap. 11; & lib. 5 Historiæ Francorum cap. 38. Apud Aimoinum Histor. Franc. lib. 3 cap. 39 dicitur *beatus Martinus*
C *Gallicienſis* seu Bracarensis, *in basilica, qua prima apud Hispanos in honore S. Martini dedicata est, pontifex ordinatus.* Plura de eo diximus suprà. Duo itaque ista argumenta, quæ citatis ex Missa de S. Martino verbis opponebat Mabillonius, non eo usque mihi faciunt satis, ut locum hunc, antiquitati liturgiæ Hispanicæ veteris adeo faventem, extorqueri sibi patiantur Hispani.

hîc controversam antiquitatem 156 Neque verò satis commodè respondet laudatus scriptor ad rationem aliam, quâ idem Eminentissimus Bona probabat, quod vetus liturgia Hispanica antecessisset tempora S. Isidori, ex recitatione Symboli antè orationem Dominicam juxta præscriptum concilii III Toletani. Nam unde probabit Mabillonius, statutum illud ita novum fuisse in Hispania, ut antea ibidem nullo loco aut tempore Symbolum recitaretur? Repono quippe, quod novum fortasse tunc fuerit, quatenus à concilio nationali extenditur ejus usus per totam Hispaniam, ut illud *voce clara à populo decantetur* (sive, prout ad marginem notatur, *prædicetur*) tum *propter corroborandas hominum* in Hispania, tunc recentissimè ab hæresi Ariana ad Christi fidem conversorum *invalidas mentes*; tum *pro reverentia sanctissimæ fidei*, sicut addunt Patres; tum denique ut *fides vera manifestum testimonium habeat* &c. Eatenus, inquam, novum fuisse potest; tametsi cum hoc non pugnet, ut ante ista tempora in Hispania adhibitum fortè sit alio modo, quam ibi in concilio isto sanciatur, nimirum non quotidie, sed aliquibus duntaxat diebus; non à populo, sed à sacerdotibus tantùm. D

hactenus non videmus. 157 Et verò apud Orientales simile quid circa symbolum contigisse, ut nimirum primo restrictior, deinde amplior illius esset usus, refert Cardinalis Bona lib. 2, cap. 8 Rerum liturgicarum; ubi Theodori Lectoris librum secundum Collectaneorum citans refert, *Timotheum patriarcham anno* DX *CPoli instituisse, ut symbolum fidei per singulas synaxes diceretur, cum ante semel tantùm in anno diceretur, in magno die Paraſceves, cum episcopus catechumenos instruebat.* Et postmodum in eodem capite laudatus Eminentissimus observat, quod hunc ritum postea Hispani primi inter Latinos receperint; Hispanicas ecclesias Gallicanis ac Germanicis postmodum imitatis, prout ibidem prosequitur eruditissimus ille liturgiographus. Verùm incertis hisce conjecturis omissis, an & quomodo recitatio ista symboli in Hispania obtinuerit ante concilium Toletanum III; ponamus eam tunc primùm ab isto concilio introductam fuisse; an ideo enervatur argumentum, quod inde formabat Cardinalis Bona? Non opinor: nam ex facto concilii arguo, quod aliqua ante id tempus liturgia apud Hispanos exstiterit. Ecquis enim ita argumentetur: Versus finem seculi VI ex præscripto concilii istius, symbolum fidei liturgiæ Gothico-Hispanicæ apponi jussum est: ergo illa liturgia antea non exstabat? Tantum quippe abest, ut hoc sequatur, ut sequatur potiùs oppositum: nam pars tantilla, reliquo Ordini liturgico adjecta, supponit potiùs, aliquod totum præexstitisse, quam illud faciat. Ergo liturgia vetus Hispanica non est nata & condita sub S. Isidoro, uti volebat Mabillonius: neque proin ex hoc fundamento erui posse videtur major antiquitas liturgiæ veteris Gallicanæ, quam Hispanæ. E F

§ VII. *Alia quædam ad dictam antiquitatem pertinentia.*

Majori antiquitati isti non favet concilium Bracarense, nec epistola Vigilii QUod verò Romanus ritus, sicut prosequitur Mabillonius pag. 31, *saltem in provincia Bracarensi*, sub Vigilio fuerit receptus, nihil favet majori antiquitati hîc disputatæ: nam tametsi hujus concilii canone seu capitulo 4 sanciatur: *Ut eodem ordine Missæ celebrentur ab omnibus, quem Profuturus quondam hujus metropolitanæ ecclesiæ episcopus, ab ipsa Apostolicæ sedis auctoritate susceptit scriptum*; quibus adde Vigilii epistolæ ad Profuturum verba, quæ superaddit Mabillonius pag. 32; de qua epistola dixi cap. 2, § 2; nihil tamen quidquam hinc extundere queo, quod controversiam nostram dirimat in favorem veteris ritus Gallicani. Nam respondeo 1. Quod, etsi provincia Bracarensis tunc temporis, id est seculo sexto medio, & tempore, quod inde excurrit, assumpsisset ritum Romanum; nihil derogaretur antiquitati liturgiæ veteris Hispanicæ; neque enim ex eo, quod provincia Bracarensis ritum extorum admisisset seculo VI, consequens esset

A esset, ritum Hispaniæ proprium domesticum atque internum non exstitisse seculo IV aut V : imo verò contra statuo, aliquem in Hispania ante seculum VI in usu fuisse Ordinem sacrum, tametsi ibidem in Bracarensi provincia Romanus seculo isto substitutus esset, ne alioqui Hispania fuerit absque liturgia successivè continuata, usque ad seculum VI ; quod dici non potest.

159 Quid, quod in hac epistola per ista verba : *Quapropter & ipsius* CANONICÆ PRECIS *textum direximus*, aliud non sit intelligendum, quam canon sacræ actionis ; ipsomet consentiente Mabillonio ; ut prorsus non assequar, quid contra totum veterem ritum Hispanum, nedum contra antiquitatem ejus conficere possit, ut in hoc genere palmam tribuat Gallicano. Jam verò idem eruditissimus liturgiographus opinionem suam non confirmat, quando sic dicit : *At cum Toletanis conciliis tertio & quarto Bracarenses episcopi interfuissent, novum ritum in eis præscriptum, Romano (ut credere par est) prætulerunt.* B Quidnam à Patribus Toletanis in concilio istius nominis quarto circa res liturgicas sit gestum, explanare conatus sum cap. 3 ; at sive decretis hujus concilii, quod æquabilem totius œconomiæ liturgicæ consonantiam tanto ursit opere, ad uniformem cum ceteris Hispaniarum ecclesiis in sacris ordinem provincia Bracarensis reducta sit ; sive non ; quidnam hoc refert ? Eadem enim redeunt argumenta, quæ superiùs allegabam, ut ostenderem, liturgiam aliquam apud Hispanos præexstitisse temporibus S. Isidori. Adde, quod ex facto particularis provinciæ, sacro Officio Romano se conformantis, vel non conformantis, nihil concludi possit in hac controversia.

eam confirmat ;

160 Addit Mabillonius, *quemadmodum hymnos ex S. Hilario, sive etiam suum* FORTASSE *ritum ex Gallorum imitatione acceperunt Hispani.* At cur ex S. Hilario potiùs, quam ex Ambrosio hymnos suos acceperint Hispani ? dicente S. Isidoro De ecclesiasticis Officiis lib. 1, cap. 6 : *Hilarius autem Gallus, episcopus Pictaviensis, eloquentiâ conspicuus, hymnorum carmine floruit primus. Post quem Ambrosius Mediolanensis episcopus . . . copiosus in hujusmodi carmine claruisse cognoscitur : atque inde hymni ex ejus nomine Ambrosiani vocantur ; quia ejus tempore primùm in ecclesia Mediolanensi celebrari cœperunt : cujus celebritatis devotio posthac per totius Occidentis ecclesias observatur.* Cur itaque ipsius hymnorum celebritas ad Hispanas etiam ecclesias non transierit ? Sane ex utroque isto doctore hymnos fortasse aliquot migrasse ad Hispanos, suaderi mihi facilè sinam ex canone 13 concilii Toletani IV ; qui sic habet : *De hymnis etiam canendis, & Salvatoris & Apostolorum habemus exemplum . . . Et quia nonnulli hymni humano studio . . compositi esse noscuntur, sicut hi, quos beatissimi Doctores Hilarius atque Ambrosius ediderunt ; quos tamen quidam specialiter reprobant, pro eo quod de Scripturis sanctorum canonum vel Apostolica traditione non existunt ;* sed eosdem idcirco à divinis Officiis non esse excludendos, statuit citatus canon, ut videre est cap. 33, § 1, ubi eum dedimus.

uti nec hymni ;

C

SEC. VII.

161 Quod *suum fortasse ritum*, sicut aiebat Mabillonius, *ex Gallorum imitatione acceperint Hispani*, mera conjectura est ; & rotundè negabitur ab iis, qui Ordinem Gallicanum ab Hispano derivant. Et verò fuisse, qui inde eum derivarent, suadetur ex sequentibus. S. Gregorius Turonensis in Vitis Patrum cap. 17, editionis Ruinartianæ col. 1234 dicit : *Lectis igitur lectionibus, quas canon sanxit antiquus.* In quem locum ibidem notantur ista : *Ex hoc loco consutatur eorum sententia, qui asserunt, Ordinem Gallicanum à Mozarabico Hispanorum prodiisse : cum hic dicatur* CANON ANTIQUUS, *priusquam Mozarabicus, à S. Isidoro editus, in lucem prodiisset.* Ubi vides, supponi, quod ante S. Isidorum non exstiterit antiquus canon seu Ordo liturgicus apud Hispanos ; atque adeo hîc militant contra illud suppositum, quæ supra protuli contra Mabillonium, eodem suppositio nixum. Sed ad id, quod ex Gregorio Turonensi circa *canonem antiquum* objicitur, repone verba concilii Toletani IV canone 2 : *Hoc enim & antiqui canones decreverunt, ut unaquæque provincia & psallendi & ministrandi parem consuetudinem contineat.* Erant ergo in Hispania antiqui canones ad liturgiam spectantes ante concilium Toletanum IV ; ac proinde ex verbis S. Gregorii Turonensis nihil hîc evincitur. Factum Cæsarii Arelatensis episcopi, de quo meminit Mabillonius pag. 32, *qui* PER ITALIAM ET HISPANIAM, *homilias sacras distribui curavit*, nihil antiquitatem liturgiæ Hispanæ infra Gallicam deprimit, non magis, quam commemorationes constitutionum in concilio IV Toletano factarum ; de quibus agit à pag. 33.

nec Mabillonii conjectura,

E

F

162 Hisce omnibus ita expositis atque expensis, quibus Mabillonius majorem liturgiæ Gallicanæ quam Hispanæ antiquitatem conciliare conatus est, nihil hactenus videre me fateor satis firmi ac solidi, quo controversia hæc ab ipso agitata, in favorem Gallorum potiùs quam Hispanorum decidatur : neque unum unicum ex illis multis, quibus persuaderi censebat Mabillonius, à Gallis pro sua liturgia majorem antiquitatem stare, satis me convincit, ut ipsi consentiam. Plura, quæ huc spectant, dabuntur inferiùs cap. 10, § 3.

ut rem hîc controversam in favorem Gallorum dirimamus.

CAPUT IV.

Christiani eorumque liturgia sub Saracenis seculo VIII.

§ I. *Hispaniæ ab Saracenis subjugatæ notitia generica; rerum liturgicarum singularis; quo tempore tragica illa catastrophe acciderit.*

Descriptioni hujus tragœdiæ

B

Aggredimur fatale atque infelicissimum Hispaniæ nostræ octavum seculum, quo vix ineunte ira divini Numinis ad vindictam sui, atque erratorum Gotthico-Hispanæ gentis punitionem, quæ ab antiqua illa morum doctrinaque integritate, tot conciliis ac legibus confirmata, sub Witiza & Roderico, iniquissimis regibus, miserrimè præcipitaverat, è vicina Africa accitos Mauros, seu Arabes, Machometi asseclas, nobis intulit, hostes teterrimos; vultumque omnem felicissimi regni, atque Gotthici sic ad eum diem florentis imperii, ad exterminationem usque lacrymabiliter defœdavit. Quod hostium Christianæ fidei jugum octavo isto cervicibus suis impositum, multis deinde seculis Hispania tulit, vixque tandem decimo quarto excussit. Nec miraberis, lector, magnæ hujus calamitatis defuisse tempore viros illos doctrinâ olim inter nos, ac toto terrarum orbe inclytos, quorum nomina huic albo inseremus. Raras igitur scriptorum spicas, quibus magnum ab Austro & Oriente veniens pepercit fidus, ac tritura Sarracenorum non decussit, legere nunc erit nobis opus; ac veluti disciplinæ ignis fere exstincti stricturas quasdam historiæ hujus gremio, ne pereant, confovere.

à Nicolao Antonio notata,

C

164 Iisdem sanè his verbis, quibus Nicolaus Antonius auspicatur suum librum Bibliothecæ Hispaniæ veteris sextum, scriptores seculorum octavi, noni ac decimi complexum, videor ego non abs re auspicari posse seculum liturgiæ Hispanicæ antiquæ Gothicæ, seu Isidorianæ, ut vocant, octavum, applicando illa verba, quæ ipse usurpat occasione scriptorum Hispanorum, ad res liturgicas, certa quadam cum proportione in istius auctoris præambulo, quod protuli, adumbratas. In funestissimæ itaque hujus tragœdiæ conspectum nos duxit instituti, quod præ oculis habemus, ratio; cujus lamentabilis cataſtrophes argumentum brevi ex antiquioribus scriptoribus repræsentare compendio juvat, ut, præmissâ rerum tum temporis gestarum genericâ quadam ideâ, ad ea, quæ in rem nostram aptè conducunt, clariùs, distinctiùs ordinatiusque progrediamur. Auctores hîc potissimùm sectabimur Isidorum, Pacensem episcopum, rebus, quas scribit, tempore proximum, utpote qui medio seculo octavo sua monumenta litteris mandarit. Alter erit Rodericus Ximenius, archiepiscopus Toletanus, qui floruit seculo XIII.

subjungitur ex Isidoro Pacensi

165 Dolendum maximè, quod laudati istius Isidori Chronicon adeo barbarum, ac mendosum ad posteros pervenerit, ut incidas in locos ubi vix caput vel pedem invenias. Consule Joannem Vasæum in Chronico rerum Hispanicarum cap. 4; Prudentium de Sandoval, Pampilonensem antistitem, ac Chronici Isidoriani editorem, pag. 26; Nicolaum denique Antonium lib. 6, cap. 3; ubi pag. 329 affirmat, quod *auctorem hunc non minùs propria & innata, quam ab exscriptoribus inflicta vulnera miserrimè debilitaverint.* Plura de Isidoro dabit idem Bibliothecæ auctor. Continuatores ejus Sebastianus Salmanticensis, Sampirus Asturicensis, & Pelagius Ovetensis, ex Mss. codicibus omnes cum illo conjunctim à Sandovalio editi sunt Pampilone, anno 1615. Quod *soli Hispanici historici istos admittant tamquam genuinos; alii* verò *ab Hispanis omnes, istos Isidori continuatores, imo & Isidorum Pacensem suppositionis arguant*, tradit auctor nuperus heterodoxus in Commentario De Scriptoribus eccleſiasticis, tom. 1, col. 1794; citans Aubertum Miræum in Bibliotheca eccles ad cap. 8 cujusdam anonymi De duodecim scriptoribus eccleſiasticis, pag. 105; *à quo hæc*, inquit, *accepimus.* Censuram certè à Miræo non accepit; apud quem nihil lego de Isidoro; ejusque continuatoribus, præter brevem eorum notitiam, seclusâ omni de illis censurâ. Ego sanè Isidorum Pacensem (de illo quippe hîc potissimùm agimus) ad auctores apocryphos amandare non ausim. Sic ergo is loquitur pag. 12, à me tamen hic illic correctus, & alicui saltem intelligibiliori sensui restitutus.

talamitas Hispaniæ;

166 *In æra* DCCLXIX . . . *dum à supranominatis Hispania vastaretur, & nimium non solùm hostili, verùm etiam intestino furore confligeretur; Muza & ipse . . . penetrat; atque Toletano urbem regiam usque inrumpendo, adjacentes regiones pace fraudifica mal diverberans, nonnullos seniores nobiles viros, quicumque remanserant,* F *per Oppam, filium Egicæ regis, à Toleto fugam arripientem gladio patibuli jugulat, & per ejus occasionem, cunctos ense detruncat; sicque non solùm ulteriorem Hispaniam, sed etiam citeriorem, usque ultra Cæsaraugustam, antiquissimam & florentissimam civitatem . . . depopulatur: civitates decoras igne concremando præcipitat* &c. *Cordoba in sede dudum patritia* [*quæ*] *semper exstitit* [*&*] *præ ceteris adjacentibus civitatibus opulentissima; &* [*quæ*] *regno Vuisse Gothorum primitivas inferebat delicias, regnum efferum collocant. Quis enim enarrare queat tanta pericula? . . . Sed ut in brevi cuncta legenti renotem* * *flagella, . . . quidquid historialiter capta Troia pertulit, quidquid Hierosolyma, prædicta per Prophetarum eloquia bajulavit* &c. *Omnia & tot* [*una*] *Hispania . . . tam in honore, quam etiam in dedecore experta est.* Ex his discimus calamitates Hispaniæ generatim.

* *fortè* renovem

quæ à Rodereco archiep. Tolet.

167 Quo autem loco tunc ibidem fuerit cum divino cultu liturgia sacra, facilè intelliges ex Roderico, archiep. Toletano, graphicè & pathetic divinarum rerum statum tragicum exponente, lib. 3 De rebus Hispaniæ cap. 22: *Conticuit religio sacerdotum, cessavit frequentia ministrorum, abscess-*

A *abſceſſit diligentia prælatorum, periit doctrina fidei, & Sanctorum unio, pater ſolvitur Orthodoxorum: ſanctuaria deſtruuntur, eccleſiæ diruuntur; & quæ laudabant in cymbalis, provocant in blaſphemiis . . ſolemnia penitus ceſſaverunt, & eccleſiæ organa in blaſphemiam tranſivcrunt: non eſt, qui jubilet in eccleſiis . . . deſœdat abuſio ornamenta . . . adeo enim peſtis invaluit; quod in tota Hiſpania non remanſit civitas cathedralis, quæ non fuerit aut incenſa aut diruta. Arabes enim quæ vi non poterant ſubjugare, falſo fœdere deceperunt, Oppa filio Egicæ Hiſpalenſi epiſcopo ſuadente, ut ſubjecti Arabibus viverent ſub tributo; & ſi forte Dominus patriam viſitaret, fierent ſubvenientibus in ſuccurſum. Et ſic fraudibus circumventi reddiderunt oppida & præſidia civitatum. Et iſti dicti ſunt Mixtiarabes, eò quod mixti Arabibus convivebant; quorum hodie apud nos nomen perſeverat & genus.*

168 Quod hîc dicitur de etymologia Hiſpanorum ſub tributo inter Arabes habitantium, ſuo loco diſcutietur, ubere admodum inde ſubminiſtrandâ materiâ, explanandi ſtatum liturgiæ ſacræ ſub dominio Saracenorum ſeu Arabum, ſimulque inquirendi, unde Mozarabes nomen traxerint. Interea pergit Rodericus: *Et tali fraude Arabes fere omnia occuparunt; & omnibus occupatis, rupto fœdere, theſauros eccleſiarum & divitias incolarum pariter exhauſerunt.* Idem Præſul Toletanus cap. 17 præmiſerat cauſas diſſenſionis, propter quas miſerandæ adeo vaſtationi Hiſpania fuit involuta; de quibus videri poteſt Baronius ad annum Chriſti 713 1 quæque noſter Brietius in compendium ex eo contraxit. Quæri hîc præterea poteſt, quo determinatè anno lamentabilis illa cataſtrophe acciderit.

circa res ſacras magis determinatur.

B

169 Auctores cum exteri tum Hiſpani in hoc anno preſſè figendo ac definiendo non conſentiunt; ſed lis iſta non magni ſanè eſt momenti; cum tota quæſtio ventiletur non circa ingens aliquod temporis diſcrimen, ſed circa paucos ſolummodo annos; quo fit, ut alii præciſum annum anticipent, alii diutius differant. Conſtat interim, rem geſtam eſſe ineunte ſeculo VIII. Primò ponam in medio ſententias auctorum, qui de illa epocha invaſionis Hiſpanicæ tractarunt. Deinde breviter diſpiciam, quænam opinio vero proximior cenſeri poſſe videatur. Baronius itaque illud factum illigat anno 713, cum Labbeo; anno autem 714 Joannes Vaſæus, Mariana, Aguirrius tom. 3, pag. 67, ne plures commemorem; qui propterea quod non ſint antiqui, numerum facere duntaxat poſſunt, non fidem; teſtante excellentiſſimo comite Mondexarenſi in Hiſtoriis eccl. parte 1, pag. 30, ruinam Hiſpaniæ ab hiſtoricis Hiſpanis paſſim affigi anno 714 prædicto; rectè addens, eos *ſupponere* potius quam *examinare*, eo anno Saracenos in illam ingreſſos eſſe.

Quo determinato anno

C

170 Franciſcus de Berganza Antiquitates Hiſpaniæ propugnatas anno 1719 in lucem dedit; in quarum appendice pag. 555 ſic refertur ex Chronico Æmilianenſi: *Rodericus regnat annis tribus. Iſtius tempore æra* DCCLII (anno Chriſti 714) *Sarraceni. . Spanias occupant.* At verò quod illud Chronicon diu poſt iſtum annum litteris mandatum ſit, argumento ſunt ſequentia: *Regnum Gothorum capiunt; quem * adhuc uſque ex parte poſſident; & cum eis Chriſtiani die noctuque bella iniunt *, & quotidie confligunt; ſed eis ex toto Spania * auferre non poſſunt.* Diſſentit ab iſto Chronico aliud Chronicon, ex-

illa contigerit,

* quod

* ineunt

* Spaniam

tractum ex libro Kalendæ antiquæ, cathedralis Burgenſis, apud laudatum Berganzam pag. 561; ubi habentur iſta; *Æra* DCCXLIX *intraverunt Hiſpaniam Sarraceni tempore Roderici, regis Toletani*; quæ æra reſpondet anno Chriſti 711. Annales Compoſtellani, qui extracti notantur ex una copia, aſſervata in bibliotheca monaſterii S. Martini Matriti, loco citato, pag. 562 eidem conſonant, quando ita dicunt: *Æra* DCCXLVIII, *intraverunt Hiſpaniam Sarraceni tempore Roderici, regis Toletani.* SEC. VIII.

171 Annales Complutenſes, ex variis, ut eorum textui prænotatur, copiis deſumpti, ibid. pag. 565 in anno congruunt cum Chronico Æmilianenſi jam citato, prout ex eorum verbis conſtat: *In æra* DCCLII *venerunt Sarraceni in Hiſpaniam tempore Roderici regis, & præoccupaverunt eam; ſed non totam.* Sed cum pleraque mox producta inſtrumenta in ſignando anno, hîc controverſo, pugnent inter ſe, neque de eorum merito ſatis mihi conſtet; neque operæ pretium ſit, illud quanti ſit valoris, Chronica iſta ſingulatim excutiendo, determinare; fruſtra volueris quidquam inde certi extundere. Sunt, qui fatalem illam Hiſpaniæ cladem ſerius accidiſſe memorent; quos inter numerandus Franciſcus Tarapha, canonicus Barcinonenſis, De origine ac rebus geſtis regum Hiſpaniæ; ubi ad an. 710, eam affigit anno Chriſti 717. Singularis eſt Sigebertus in Chronico; apud quem illa cataſtrophe notatur ad annum 720. Pagius denique in Critica hiſtorico-chronologica Baroniana adhæret anno 711.

non convenit inter auctores.

E

172 Propoſui hactenus, quam varia apud varios in figendo preſſè famoſi Hiſpaniarum interitus anno ſit ratio. Sed abſit, ut tantilla paſculorum annorum diſcrepantia ullam injiciat noſtro inſtituto circa res liturgicas proſequendo moram; cum nihil noſtrâ interſit, aliquotne annis ſerius aut citius cataſtrophe iſta acciderit. Quæ cum ita ſint, aliud nihil faciendum cenſeo, quam lectori aſſignare neotericum aliquem auctorem, qui præſentem controverſiam diligentiſſimè propoſuit, explanavit, illuſtravitque. Eſt is V. Cl. Joſephus Perezius, Benedictinus; qui Diſſertationibus ſuis eccleſiaſticis, anno 1688 Salmanticæ editis, adjecit Appendicem ſecundam à pag. 319; quæ eſt Diſſertatio chronologica de ſupremæ cladis Hiſpaniæ à Saracenis illatæ anno.

Neotericus ſcriptor

F

173 Poſtquam itaque Vir apprimè eruditus; ex aliis cum antiquioribus tum recentioribus bene multa præmiſiſſet, quæ ad extricandam hanc difficultatem conducturà ſperabat; ſuam deinde mentem à pag. 335 exponit, re tota majoris perſpicuitatis ergo in varias diſtributa aſſertiones: quarum prima dicit, nec ante annum 711, nec poſt 715 illam cladem contigiſſe. 2. Non eſſe improbabile; quod ea in annum 711 inciderit. 3. Minus eſſe probabile, quod anno 713 acciderit. 4. Improbabile prorſus, quod in annum Chriſti 714 incurrerit. 5. Ex dictis concludit, Hiſpaniam anno Chriſti 712 in Saracenorum poteſtatem veniſſe. Quæ omnia pluribus apud laudatum chronographum deducta reperies, ne prætermiſſo quidem individuo menſis & hebdomadis die, de quibus agit pag. 343, dicens quò & cur in hoc quam in illud potiùs propendeat. Quæ poſtrema utcumque ſe habeant; ex anterioribus certè talem ſe Perezius apprimè comprobat, ut in profunda & abſtruſa abyſſo intimos ejuſdem ſcrutatus angulos videatur. Quæ tamen ex

preſſè iſtum annum figere conatur.

laudato auctore recitavi, ita accipi volo, ut, etiamsi ulterius omnium examen chronophilis discutiendum, & ad regulas temporis exigendum relinquam; credam tamen, Pervizium propius ad verum accedere. Nunc alia me vocant, quæ meo de rebus liturgicis sub Saracenorum tyrannide instituto magis sunt accommodata.

§ II. *Mozarabes, eorumque Officium sacrum; qua lege, & ubi illud exerceri permissum; nominis etymon.*

Christiani sub tributo vivunt inter Arabes.

EXhibui superius ideam quamdam genericam de extremis Christianorum in Hispania sub tyrannica Saracenorum captivitate gementium calamitatibus. Quædam subjicienda nunc sunt, quæ eorum atque adeo rerum sacrarum ac liturgicarum statum magis in particulari explicent. Quæ suprà tangebat Rodericus de tributo, à Christianis, tunc mixtim inter Arabes viventibus, persoluto, pressiùs hìc exponenda videntur. Isidorus Pacensis ita refert: *Æra* DCCLIII (quæ si verè in auctore prorsus mendoso sic signari debet, respondet anno Christi 715) *Abdellaziz omnem Hispaniam per annos* III *sub censurario jugo pacificans* &c. Tributum verò nunc increvisse, nunc decrevisse, docet idem Isidorus his verbis: *In æra* DCCLIX . . . *Ambiza vectigalia Christianis duplicata exagitans, fascibus honorum apud Hispanias valde triumphat.* Quibus succedunt mitiora; nam *Æra*, inquit, DCCLXIII . . . *Sarracenus Jahic nomine, . . acri ingenio Hispaniæ Sarracenos & Mauros pro pacificis rebus olim abbatis exagitat, atque Christianis plura restaurat.* Hæc de tributis, quæ ingentis luctus exigua Christianis eorumque rebus sacris exstitere solatia.

C

Viri præclari, qui tunc vixerunt;

* *al.* Frodoarius

* *al.* Ouantius

175 Nec verò exiguo afflictis rebus solatio fuerint viri præclari, qui tunc in Hispania vivebant, teste Isidoro; quos inter ea, quæ scribit sub æra DCCLVII commemorat: *Per idem tempus Fredericus * Accitanæ sedis episcopus, Urbanus, Toletanæ sedis, urbis regiæ cathedralis veteranus melodicus, atque ejusdem sedis Euancius * archidiaconus nimirum doctrinâ & sapientiâ, sanctitate quoque, & in omni secundum Scripturas spe, fide & charitate, ad confortandam Ecclesiam Dei, clari habentur.* De epistola Evantii, archidiaconi Toletani, contra eos qui sanguinem animalium immundum esse judicant, & carnem mundam esse dicunt, anno circiter 730, agit Aguirrius tom. 3 pag. 86, ubi hanc epistolam ipsi vendicat. Porrò locum hunc Isidori Pacensis expendit Nicolaus Antonius lib. 6, pag. 354. Ex his intelligitur, res sacras & liturgicas calamitosissimis illis temporibus miserrimum in modum obscuratas atque afflictas, non tamen omnino exstinctas fuisse; quandoquidem Christiani, sub tributi pensione inter Arabes vivere permissi, ritus quoque sacros, quam minima poterant nororum suorum dominorum offensione, alicubi exercuerunt. Id quod magis fiet perspicuum ex iis, quæ subdo.

Pelagius fuit Atlas Christianorum;

176 Rodericus lib. 4 De rebus Hispaniæ cap. 1, *Deus omnipotens*, ait, *in ira sua misericordiæ non oblitus, Pelagium quasi scintillam modicam in suo conspectu voluit conservare. Hic Pelagius . . . fugiens à facie Vitizæ, qui eum voluerat excæcare, . . apud Cantabriam se recepit; sed audiens succubuisse exercitum Christianum, & Arabes quæque desiderabilia invasisse . . Asturiis se donavit, ut saltem in Asturiarum angustiis posset Christiani nominis aliquam scintillam conservare. Sarraceni enim totam Hispaniam occupaverant, gentis Gothicæ fortitudine jam contrita, nec alicubi resistente, exceptis paucis reliquiis, quæ in montanis Asturiarum, & Biscagiæ, Alavæ, Guipuscuæ, Ruchoniæ, & Aragoniæ remanserunt: quas ideo Dominus reservavit, ne lucerna Sanctorum in Hispaniis coram Domino extingueretur.* Ceterum de Pelagio, qui instar Atlantis res Christianorum suis humeris sustentavit, hostesque mirabili victoria fudit non in gladio, sed in nomine Domini, *Dei manu*, ut verbis Roderici utar, *pro suis . . . misericorditer dimicante*, agit idem scriptor in citato capite, uti & cap. 2 & 4. Christianis itaque spectabili adeo Domini exercituum protectione triumphantibus erecta spes, revocati animi; ut suspicari merito liceat, novum quemdam, tametsi pro ratione temporis ab anteriore plurimis gradibus minorem, rebus liturgicis usum accessisse in Asturiis.

D

E

quibus quid Toleti,

177 Quin imo in mediis barbaræ captivitatis angustiis, & in ipsa quondam regiæ civitatis sede, quisnam favor ab hostibus indultus fuerit Christianis, & sacris eorum Officiis, accipe ex mox allegato cap. 3; è quo delibo ista: *Postquam verò urbs regia fuit non irruptione, sed fœdere ab Arabibus occupata, quod tamen fœdus Sarraceni postea irruperunt, clerus & Christiani ejecti cum aliis, qui in Hispaniis servituti barbaricæ mancipati elegerunt degere sub tributo, permissi in lege & ecclesiasticis institutis, & habere pontifices, & evangelicos sacerdotes; apud quos viguit Officium Isidori & Leandri, & viget hodie* (seculo nimirum decimo tertio, quo Rodericus floruit) *in sex parochiis Toletanis. Igitur qui sic inter Arabes Toleti mansere*, inquit Blasius Ortizius in summi templi Toletani Descriptione fol. XCVI verso, *iis sex urbis ecclesiæ, ubi rem divinam facerent, à barbaris permissæ sunt, divorum Marci, Lucæ, Sebastiani, Torquati, Eulaliæ, Justæ nominibus dedicatæ, in quibus ritum illum Isidorianum, qui incolumi florentique civitate in templis omnibus canebatur, captivâ etiam quadringentos ferme annos Mixtarabes illi conservarunt. Quo factum est, ut Toletanum jam Officium appellaretur.* Sed de isto cognomento plura dabo ad finem hujus paragraphi. Eugenius de Robles, pastor S. Marci, & sacellanus in sacello Mozarabum sanctæ ecclesiæ Toletanæ, anno 1604 Compendium edidit de Vita & gestis Cardinalis Francisci Ximenez de Cisneros, in quo & de Officio ac Missa Mozarabicis; ubi cap. 21, à pag. 212 tractat de ecclesiis Mozarabicis, quæ Toleti conservatæ fuerunt, in destructione Hispaniæ, & de earum rebus, quas notatu dignas censuit.

F

& in civitate Oscensi indultum sit;

178 Franciscus Didacus de Aynsa in opere De rebus memorabilibus &c. civitatis Oscensis lib. 1, cap. 7, pag. 26 singularem locum Christianis ibidem degentibus indultum fuisse ab Arabibus memorat. Textum ejus ex Hispanico sic reddo: *Providentia divina . . . elegit . . ad suorum tutelam in civitate Oscensi antiquum templum S. Petri veteris, quod hodiedum durat; in quo congregabantur fideles, ibidem degentes, ut divinis Officiis intererent, & cælestem cibum comederent: persolvendo tamen Mauris pro hac re certo tributo, sicut faciebant Cæsaraugustæ. Isti Christiani Mozarabes Oscenses vixerunt intra limites parochiæ, quæ hodie est S. Petri, toto tempore, quo ista civi-*

tas

A *tas ſubſuit poteſtati Maurorum : ita ut numquam in illa civitate defecerint Chriſtiani ; & eccleſia S. Petri nullo tempore deſtructa fuit, nec occupata à Mauris, adificii, quod hodie videtur, integritate ſemper conſervata.* Quæ omnia auctor iſte feciſſet multo credibiliora, ſi ex fide alicujus antiqui ſcriptoris ea retuliſſet. Fateor interim, non eſſe mihi ſatis cauſæ, ut negem, alibi fortaſſe locorum in Hiſpania, aliquid in hoc genere fuiſſe indultum Chriſtianis, inter Arabes degentibus, quos Mozarabes ſæpenumero jam vidiſti à me per decurſum hujus tractatus vocitari ; & quorum etymologiæ origo nunc diſcutienda eſt.

Unde dicti ſint Mozarabes,

179 Porro ſicut quæſtio iſta apud ſcriptores notiſſima atque agitatiſſima eſt, ita alia ab aliis initur via, ut ad veram ac genuinam iſtius nomenclationis originem perveniant. Excellentiſſimus comes Mondexarenſis in ſuo opere, quod inſcribitur Prædicatio S. Jacobi in Hiſpania, cap. 24 tractans de origine ac progreſſu Officii Mozarabici, eruditè præſentis quæſtionis argumentum explanat à fol. 135 ; & quia ejuſdem clariſſimi ſcriptoris contextus è variis aliis auctoribus, quorum loca diſtinctè allegat ad marginem, depromptus eſt, videtur mihi operæ pretium, totum hîc lectoris oculis textum ſubjicere, ex Hiſpanico, quo auctor iſte ſcripſit, à me verſum ; ut planè intelligi poſſit, quid tenuerint alii, qui ante ipſum ſcripſerunt, & quid ipſe tenendum cenſeat. Incipit ab his Roderici verbis, ſuperiùs à me productis, *Iſti dicti ſunt Mixti-arabes, eo quod mixti Arabibus convivebant, quorum hodie apud nos nomen perſeverat, & genus* ; & mox pergens, *Cujus*, inquit, *deductio Latina eſt communis in omnibus noſtris ſcriptoribus, exceptis Stephano de Garibay lib.* 8, *cap.* 49, *& Petro de Alcozer Hiſtoriæ cap.* 44, *qui dixerunt, eos illud nomen accepiſſe in memoriam Muzæ Arabis, celebris Maurorum ducis, quando ſubjugata fuit Hiſpania. Sed tutiorem originem nobis offert ipſamet lingua Arabica, unde procedit ; ſecundùm id, quod in illa magis verſati ſentiunt, ſicut demonſtrabimus.*

B

diſſerit excellentiſſimus comes Mondexarenſis,

C

180 *Arabes enim diſtinguunt primos ſuæ provinciæ habitatores, quos vocant* ARABES ARABICOS ; *quod tantumdem eſt dicere, ac primitivos aut genuinos, conſonatque iis, quos* ABORIGINES *Latini,* AUTOCHTHONAS *Græci dixere, reſpectu illorum, qui poſtea per accidens in illa propagarunt, quos nominant* ARABES ARABIZANTES, *& in lingua ſua propria* MUSTARABE : *quo denotant, eos origine Arabes non fuiſſe & natura ; prout obſervant, quotquot moderni ſeſe linguarum Orientalium ſtudio dedicarunt, & inter alios Jacobus Golius, Eduardus Pocockius, Abraham Echellenſis, Joannes Henricus Hotingerus, & Samuel Bocart ; cujus verba, quia breviora, ſufficiet repetere. Dicunt ergo*, inquit, citans Bocartum in Phaleg. lib. 2, cap. 30 *Porro ſoli Factanis poſteri pro* ARAB ARABE, *id eſt, genuinis Arabibus, haberi volunt ; alios* ARAB MUSTARABE, *id eſt, Arabes factos eſſe pertendunt. Iſtam eamdem diſtinctionem eorum ſcriptores conſervarunt manifeſtam, etiam poſtquam ſubjugarunt Africam, ſecundùm id, quod affirmat Joannes Leo in Deſcriptione Africæ pag.* 42, *ex edit. Elcevidiana* *, *verſatiſſimus in illius regionis notitiis, ubi educatus eſt, errorem popularium ſuorum ſequens, donec baptiſmus ipſum captivum ab eodem liberavit : & ſic dicit:*

181 ,, *Veteres illi Arabes, qui ante Iſmaëli-*

* Elzevi-riana, *haud dubiè.*

Tract. Hiſt. Chron.

,, *tas fuere, ab hiſtoriographis Africanis,* ARA- SEC. VIII.
,, BI ARABA, *hoc eſt* ARABES ARABICI *voci-* *Arabum du-*
,, *tari ſolent. Qui ab Iſmaele genus duxiſſe dicun-* *plex diſtingu-*
,, *tur,* ARABI MUSTARABA, *id eſt, Arabes* *endo genus :*
,, *(ut ita loquar) inarabati, vel Arabes per ac-*
,, *cidens nominantur, eo quod non ſint Arabes*
,, *nativi.* ,, *Idem repetit Ludovicus del Marmol Hiſtoriæ Africæ lib.* 1, *cap.* 18, *cum teſtimonio Ibni Alraquiq, per cujus auctoritatem affirmat, quod* ,, *Africani vocent Arabicos tribus*
,, *modis. Eos, qui propagarunt in Arabia ante*
,, *Iſmaëlem, vocant* ARAB ARUB, *quia ſunt deſ-*
,, *cendentes Arub ; & iſtos dicunt eſſe nativos A-*
,, *rabes. Illos, qui ſunt Iſmaëlis, vocant* ARAB
,, MISTARABA, *quod vult dicere Arabes Ara-*
,, *bicos : quia iſtos inquiunt non eſſe natos Ara-*
,, *bes, ſed quod ſumpſerint linguam Arabicam.*
,, *Et eos, qui tranſierunt propagaturi in Africa,*
,, *vocant* ARAB MASTEGEME, *quod vult dicere*
,, *Arabes Barbariſcos.* ,,

unde dictum etymon probat :

E

182 *Eamdem itaque ob rationem Chriſtianis, qui manſerunt, ut viverent in Hiſpania inter Mauros, dum eos obligaſſent ad linguâ ſuâ loquendum, ſequendos mores ſuos, ac leges politicas, nomen dedere Muſtarabum ipſimet Mauri, qui in ipſos dominabantur, ad ſignificandum, quod non eſſent Arabes naturâ, tametſi accidentaliter arabizarent ; id eſt, loquerentur, mores, leges, & indumenta Arabum ſectarentur. Unde modica cum variatione nomen Mozarabum, quo de loquimur, corruptum eſt.* Et poſt paucula, quæ his addit Mondexarenſis ex aliis auctoribus, inter quos eſt Alfonſus Ortizius, citatiſque ex dicti Miſſalis dedicatoria his ejus verbis, *Ut opinor, dicti ſunt Mozarabes, hoc eſt inter Arabes degentes* ; laudatus Mondexarenſis concludit : *Atque illud eſt verum meâ ſententiâ nomen, propter quod Mozarabicum dictum ſit Officium Gothicum, quo utebantur Chriſtiani noſtri, qui vivebant dominio Arabum ſubjecti.*

cui ſuffragatur Pagius :

183 Sententiam hanc exponit & amplectitur Pagius ad annum 714, num. 7, pag. 181, quando citatis à ſe Roderici verbis ſubdit iſta: *Eduardus Pocockius Anglus, linguarum Orientalium, præſertimque Arabicæ peritiſſimus, veſtigiis Abulpharagii inhærendo, docet nos in Specimine hiſtoriæ Arabum, Arabas, qui ab Iſmaële genus ducunt, dictos fuiſſe, Moſt Arabas ſeu inſititios, eo quod non eſſent ex primis Arabiæ incolis oriundi, nec genuini Arabes. Hoc modo omnes externæ ſtirpis, gentis, & religionis inter Arabas viventes, vocati ſunt ab ipſis Moſtarabes. Verùm Hiſpani litteram* T *de hac voce tollentes, Hiſpano-Arabas appellarunt Mos Arabes. Pari modo urbs à Mauris vocata Aſtigia vel Eſtija, efferunt Hiſpani Eçija ; Saragoſta, Saragoça pronuntiant, & multas Arabum voces, quas linguæ intruſerunt, corrupere. At nonnulli eruditi opinati ſunt, Rodericum, ſeu & Hiſpanos eodem præſule vetuſtiores, cum linguam Arabicam ignorarent, ſyllabam* Mos *à voce Latina* MIXTOS *corruptam exiſtimaſſe. Verùm hanc conjecturam linguæ Arabicæ periti ſugillant, licet eam admiſerit Mariana lib.* 6 *De rebus Hiſpaniæ cap. ultimo.*

F

hinc alia quædam nomenclationes

184 Et verò etymon Mozarabum, ab illa origine deductum, mihi videtur magis ad verum accedere, quam illud, quod tradit Rodericus ; nam, uti rectè notat illuſtriſſimus Petrus de Marca in Marca Hiſpanica libro 3, cap. 1. *Dicti.. Chriſtiani Muzarabes, non eò, quod eſſent miſti Arabibus, ut Rodericus Toletanus obſervavit,*

SEC. VIII. *posteriſque perſuaſit : nam huic originationi ipſa ſcripturæ conſtans ratio refragatur, quæ Muzarabes illos perpetuo vocat, non autem Miſtarabes.* Perperam item ad indagandum Mozarabum etymon recurri videtur ad Muzam Arabem. Nonnullos eò recurrere, dicebat ſuperius comes Mondexarenſis ; quibus adde laudatum illuſtriſſimum de Marca, ibidem ſic proſequentem : *Muzæ Arabis beneficio hanc libertatem conſecuti, ejus ſe nominis patrocinio contra ſequentium principum impotentiam tuebantur, ac deditionis ſuæ conditiones ea nomenclaturâ explicabant.* Sed reſpondet Pagius loco citato, num. 8 : *Hæc etymologia ob eamdem, quâ præcedens, rationem rejicienda.* Blaſius Ortizius in Deſcriptione ſummi templi Toletani fol. XCVI verſo, *fabulam* & *commentum* vocat Mozarabum appellationem à Muza petitam : *commentum*, inquam ; quod utique *nullo quidem*, uti addit, *teſtimonio dumtaxat idoneo nititur.*

videntur non ſubſiſtere.

185 Hæc tamen etymologiæ radix tamquam probabilior adoptatur apud Labbeum tom. 9 Conciliorum, col. 1198 ; ſed nulla, quæ majorem hac in re probabilitatem ſuadeat, ratio additur.

B Quid memorem aliam quamdam ſingularem ſæpe dictæ nomenclationis rationem apud Franciſcum Didacum de Aynſa De rebus Oſcenſibus lib. 1, cap. 7, ubi hæc ſcribit : *Ut dicit Blancas in ſuis Commentariis, Muza in Arabico vult dicere Chriſtianum ; ſicque dicunt Muzarabes aut Mozarabes ; tamquam ſi dicamus, Chriſtiani mixti Arabibus* ; voluerit, ni fallor, dicere *Chriſtiano-Arabes*. Sed de vocis *Muza* ſignificatione, quæ *Chriſtianum* velit dicere, ipſi viderint. Hoc ſanè ſi verum ſit, mirari equidem non ſatis poſſum, varios viros, quos modò dedi, linguæ Arabicæ peritiâ apprimè inſtructos, adeò fuiſſe hebetes & linguæ peregrinos, ut non adhibuerint iſtam vocem, quæ facili negotio radicem, de qua quæritur, è tenebris eruere potuiſſet. At nunc de etymo Mozarabici Officii ſatis ſuperque dixi. Subdere juverit, cur illud vocetur *Toletanum*, & *mixtum.*

Unde officium Mozarabicum ſit vocatum Toletanum & mixtum.

C 186 Sive autem *Toletanum* dixeris illud Officium, quia in celeberrimo illo concilio Toletano IV magnum adeo ſplendorem acceperit ex iis, quæ ibi ſancita ſunt, ut Toletanum nomen inde fecerit ſuum ; ſive quia illud Officium in Toletanæ urbis eccleſiis ex indulto Arabum Chriſtianis conceſſo frequentatum fuerit per quatuor fere ſecula, quibus ſub eorum dominio ibidem perſeveravit ; ſive quia per dictum concilium in toto Hiſpaniæ regno ad uniformitatem revocatum fuit ; ſive, inquam, ex cauſis hiſce ſimul omnibus, ſive ex earum ſingulis hoc etymon derivaris ; nihil magnopere refragabor. Conſuli interim poteſt Garibayus lib. XI Compend. hiſtor. Hiſp., & notatio apud Labbeum paullo antè citatum. Origo autem, cur illud Officium nominetur *mixtum*, videtur referenda ad poſteriora tempora, teſte Cardinale Bona lib. 1 cap. XI in fine, ubi hæc ſcribit : *Confeſſionem more Romano, & alias orationes ante Introitum, ſicut & Antiphonam Salve Regina in fine addidit Officio Gothico Franciſcus Ximenius*, Cardinalis & eccleſiæ Toletanæ archiepiſcopus, ſuo poſt loco laudandus. *Addidit etiam Officia quædam Sanctorum, & alia feſta recentioris ævi ; atque adeo propter hæc quæ adjecit, Miſſale mixtum nuncupavit.* Non video tamen, cur illud cognomentum ad anteriora ſecula reduci non queat, ac dici, quod quia Miſſali Iſidoriano, ut vocant, varia ſubinde à variis epiſcopis ſacræ liturgiæ ſtudioſis intermixta adjectaque ſunt, ideo à memorato Cardinale Ximenio editum fuerit hoc titulo : *Miſſale mixtum ſecundùm regulam B. Iſidori* ; cui Miſſali ita piè mixto, hoc ſeculo octavo errores ab hæreticis benè multos alicubi impiè admixtos fuiſſe, mox intelliges. D

§ III. An & quouſque liturgiæ Mozarabicæ exemplaria, Felicis Urgelitani & Elipandi Toletani erroribus corrupta.

Felix & Elipandus ex depravatis Mozarabici Officii locis

QUemadmodum Officium Mozarabicum ſub initia, ſicut dictum eſt, hujus octavi ſeculi maximam fecit jacturam, uſu penè funditus abolito rerum ſacrarum per invaſionem gentis barbaræ ; ſic etiam in primævo ſuo ſplendore & antiqua integritate multa damna tulit, exeunte eodem iſto ſeculo, inter medias exterorum hoſtium procellas, à duobus Hiſpaniæ epiſcopis, Elipando videlicet & Felice, quorum hic Urgelitanæ ; ille Toletanæ cathedræ præſidebat. Quamquam enim Miſſale Mozarabicum à viris ſanctis & doctis erat concinnè ordinatum, recognitum & approbatum, inventi tamen ſub finem ſeculi octavi in aliquibus ejuſdem exemplaribus fuere errores ; ſive illi per inadvertentiam eò irrepſerint, ſive per fraudulentiam & malitiam quorumdam epiſcoporum Hiſpaniæ, qui tuebantur hæreſim adoptivæ filiationis Jeſu Chriſti, eodem fuerint intruſi. Cardinalis Bona libro 1, cap. XI, num. 2. *Quamvis*, inquit, *hoc Officium à viris ſanctis & orthodoxis compoſitum fuerit, Hiſpaniâ tamen ab infidelibus devaſtatâ, ita erroribus refertum eſt, ut Elipandus, Toletanus epiſcopus, ex ipſis Officiis depravatis plura acceperit teſtimonia ad ſuam hæreſim adſtruendam ; ut conſtat ex Albino Flacco, libro adverſus eumdem Elipandum.* Novæ itaque hujus ſectæ primipili Felix & Elipandus, pluribus Patrum textibus fœdè corruptis, & in ſui erroris ſenſum detortis abutebantur. Porro de hæreſi Felicis & Elipandi, Chriſtum Dei Filium adoptivum blaſphemè appellantibus ; plura congerit Nicolaus Antonius lib. 6. cap. 2, poſt Baronium ad annum 783, 792, & 794. E F

ſuos errores tueri ſatagunt ; ſed condemnantur

188 Huc ſpectat, quod ad tuendum ſuum errorem allegaverint orationes ex Miſſali Hiſpanico, in quo voces *adoptivus* & *adoptio* applicantur Jeſu Chriſto ; adduntque, orationes illas dictas atque adeo approbatas fuiſſe à S. Eugenio, S. Ildephonſo, & S. Juliano, qui omnes tres Toletanæ ſedis antiſtites exſtiterant. Hæreſim hanc anno 794 condemnavit concilium Francofordienſe, ejuſdemque epiſcopi in epiſtola ſynodica ad Hiſpaniæ præſules miſſa, ut illos ab errore ſuo revocarent, objectionem è Miſſali iſto depromptam, his verbis referunt apud Labbeum tom. 7, col. 1034 ; apud Aguirrium verò tom. 3, pag. 105 : *Sequitur in eodem libello veſtro : Item prædeceſſores noſtri Eugenius, Hildephonſus, Julianus, Toletanæ ſedis antiſtites, in ſuis dogmatibus ita dixerunt in Miſſa de Cœna domini :* QUI PER ADOPTIVI HOMINIS PASSIONEM DUM SUO NON INDULSIT CORPORI. *Item in Miſſa de Aſcen-*

A

ſcenſione Domini : HODIE SALVATOR NOSTER POST ADOPTIONEM CARNIS, SEDEM REPETIVIT DEITATIS. *Et cetera, quæ ex parentum veſtrorum dictis poſuiſtis.* Concilii Patres huic objectioni opponunt textus Euangelii & S. Pauli apoſtoli, ubi Jeſus Chriſtus appellatur verus ac proprius Filius Dei Patris. Et mox ſubdunt iſta :

à concilio Francofordienſi.

189 *Melius eſt teſtimonio Dei Patris credere de ſuo Filio, quam Hildephonſi veſtri, qui tales vobis compoſuit preces in Miſſarum ſolemniis, quales univerſalis & ſancta Dei non habet Eccleſia ; nec vos illis exaudiri putamus. Et ſi Hildephonſus veſter in orationibus ſuis Chriſtum adoptivum nominavit, noſter verò Gregorius Pontifex Romanæ ſedis, & clariſſimus toto orbe doctor, in ſuis orationibus ſemper eum unigenitum nominare non dubitavit ; in oratione enim* &c.

Alcuinus arguit Felicis malevolam pertinaciam ;

190 Alcuinus lib. 7 contra Felicem Urgelitanum epiſcopum col. 895 editionis ſuprà deſignatæ ita loquitur : *Poſt teſtimonia igitur ſanctorum Patrum, quæ multa quidem, & quædam etiam verè poſuiſti, ſed omnimodis Catholicis, non hæreticis faventia, præſules quoque Hiſpaniarum inducis : quos tu orthodoxos dicis, in his, quæ poſuiſti, orationibus indubitanter hæretici eſſe dignoſcuntur. Niſi forte & eorum dicta (ſicut & in ceteris ſolebas) depravares ; ſcilicet, ut quod illi bene dixerunt, tu in adjumentum erroris tui mutare, & alterum pro altero mittere auſus ſis. Adſerunt enim quidam ex illis Patribus, ubi tu dixiſti vel* ADOPTIONEM, *vel* ADOPTIVI HOMINIS *eos dixiſſe pro* ADSUMPTIONEM, *& pro* ADOPTIVI ADSUMPTI : *& in hoc quoque tua malivola arguitur pertinacia. Si enim in tua ſententia, quaſi in veritate confideres, nequaquam ea, quæ ab aliis bene dicta ſunt, in pravum ſenſum mutares. Veritas enim ubicumque eſt, ſemetipſam defendit.*

B

& veritatem orthodoxam confirmat.

191 Et ſic concludit : *Sed ſive mutata, ſive, ut ab eis ſunt dicta, hæc eadem teſtimonia à te ſint poſita, non magnopere curandum eſt. Nos enim Romana plus auctoritate, quam Hiſpana veritate adſertionis & fidei noſtræ fulciri deſideramus, licet nec illa reprobemus. In his tamen, quæ Catholicè dicuntur, unuſquiſque in hoc ſe refutandum ſciat, in quo ab univerſali diſſentit Eccleſia. Romana igitur Eccleſia, quæ à Catholicis & rectè credentibus ſequenda eſſe probatur, ſe per verum Filium Dei & in Miſſarum ſolenniis, & in ceteris quoque omnibus ſcriptis ſuis, vel in epiſtolis fateri ſolet eum, qui pro noſtra ſalute homo fieri dignatus eſt, & crucis ſubire tormentum*, &c. Hæc Alcuinus contra impium dogma pro Patrum orthodoxia, & ſacrorum codicum liturgicorum catholica integritate ; fortiùs haud dubie locuturus & affirmatiùs, omiſſis *fortè*, & *ſive mutata* &c., nec non *adſerunt quidam* &c., ſi codices ipſos inſpicere per ſe potuiſſet ; de qua re mox plura dicam : nam dum Pagius ad annum 783, num. 9 dicit : *Hanc hæreſim Elipandus & Felix hauſerunt ex malè intellectis Miſſæ S. Iſidori orationibus :* adeo non faciunt ſatis, ut nec nihil ibi dicat, nec omnia. Sed jam ad Elipandum redeamus.

C

Elipandum oppugnat ; & ſuſpecta reddit exemplaria

192 Alcuinus anno Chriſti 800 ; teſte Pagio ad iſtum annum num. 18, opus ſuum, quatuor in libros diviſum, adverſus Elipandum abſolvit ; cujus ad objectionem è Miſſali Hiſpano obtruſam digreſſus à col. 953, *Dum tuæ*, inquit, *infidelitati, ô venerande frater, ex aliis eccleſiarum Chriſti Doctoribus teſtes defecerunt, ſubito Toletanos, ut ais, venerabiles Patres protuliſti, & illorum in Miſſarum ſolemniis orationes in auxilium tuæ ſectæ adſumpſiſti. Dicis, in Cœna Domini hujuſmodi haberi orationem in eorum Sacramentis : Qui per adoptivi hominis paſſionem, dum ſuo non indulget corpori noſtro demum, id eſt iterum, non pepercit. Cujus petitionis verba ſibi omnino non cohærent ; & videtur à quibuſdam corruptoribus pro* ADSUMPTI HOMINIS, ADOPTIVI *poſitum eſſe ; quodque ſequitur : Noſtro demum, id eſt, iterum, non pepercit ; ſenſu videlicet caret, nec ſatis lucet, quid his verbis ſignificari voluit, qui hæc verba ad deprecandum Deum compoſuit.... In Præfatione verò ubi dicis : Et Jeſu Chriſto Filio tuo, domino noſtro, qui pietati tuæ per adoptivi hominis paſſionem : & fortè ibi in antiquioribus exemplaribus* ADSUMPTI HOMINIS, *poſitum fuit ; ſed corruptum poſtea.* Eamdemque, quam urget, perurgere ita corruptionem pergit :

è quibus hæreſim ſuam is tuebatur ;

193 *Quid eſt verò, quod ſequitur : Cum non exierit è cælo, exhibuerit è triumpho ? Obſcurè dictum eſt : ſi tamen ſenſus in his verbis dignus inveniri poterit.... Quod ais in Miſſa S. Sperati martyris, adoptivi, inquit, hominis non horruiſti veſtimentum ſumere carnis ; inconveniens dictio eſt, adoptivi hominis veſtimentum carnis.* Et mox circa Patres iſta regerit : *Inſuper & veſtros Patres & progenitores in Chriſto, quos ad veſtra uſque tempora Eccleſiâ Dei recepit, hæreticos efficere ſtudetis. Quod quam impium ſit & inhoneſtum, nemo penè doctus vel indoctus ignorat : quorum plurima ad nos pervenerunt ſcripta, Catholica fide veneranda, & ſummis Doctoribus ſanctæ Dei Eccleſiæ convenientia. Quieſcite, viri fratres, quieſcite, & nolite veſtri blaſphemiam erroris Patribus imputare veſtris... Beati itaque Iſidori clariſſimi Doctoris non ſolùm Hiſpaniæ, verùm etiam cunctarum Latinæ eloquentiæ eccleſiarum perplurima legebamus opuſcula, & in magna habemus veneratione ; in quibus nuſquam de Redemptoris noſtri humanitate adoptionis nomen exaratum invenimus. Sed & Juvenci presbyteri atque optimi ſcholaſtici .. carmina euangelicæ hiſtoriæ proſpeximus... Juliani quoque Pomerii Prognoſtica ... conſideravimus ; nec ibi aliquid hujus veſtræ invenimus ſectæ depictum. Venerabiliumque Patrum in Toleto ſynodales ad nos pervenerunt ſanctiones, in quorum litteris nihil novi, vel antiquis contrarium Patribus ; ſed omnia Catholico ſtylo perſcripta agnovimus.*

E

tamquam corrupta ; malè explicata, vel mutata.

194 Denique peſſimam adverſariorum ſuorum fidem incuſans, depravationem ſacræ etiam liturgiæ credibilem & veroſimilem reddit ex eo, quod alias notaſſe ſe indicat Alcuinus, Doctorum catholicorum ſententias perversè detortas, vel perfidè immutatas fuiſſe à novæ iſtius hæreſeos ſectatoribus. Ita quippe ſubjungit : *Ideo magis æſtimandum eſt, juniores quoſlibet hujus novæ infidelitatis catenis conligatos, ad perditionem ſui ipſorum, dicta ſanctorum corrumpere Doctorum ... & omnibus acceptabilium catholicas ſententias vel perverſo interpretari ſenſu, vel perfida vos immutare temeritate agnovimus, veluti in aliquibus probavimus locis* &c. Hactenus Alcuinus ; qui ingenioſis atque maturis obſervationibus valebat plurimum, ut ex Miſſali Hiſpano diſſiparet obductas atra perverſiſſimi dogmatis caligine nubes, expreſſiones, inquam, omnes, quæ favere poterant errori, Chriſtum Dei Filium adoptivum blaſphemè deblateranti.

Referuntur ex Baronio nonnulla

195 Baronius ad annum ſuprà citatum 794 poſtquam egiſſet de conatu Elipandi, quo ſtuduit ſuam hæreſim propagare, uti & de ſubdolis

SEC. VIII. ejus artibus ac fraudibus, oſtendit, quod ſuos deceſſores calumniosè tradat erroris fuiſſe conſortes, ac S. Ildephonſum injuſtè proſcindat. Verba Eminentiſſimi viri, quoniam ad rem præſentem maximè faciunt, huc tranſcribenda cenſeo. Sic itaque ſe habent: *Ut autem ipſa veritas clarius eluceſcat, hîc tibi reddenda putamus, quæ idem perfidus Elipandus in ſuo libello in Gallias miſſo de iiſdem eſt mentitus prædeceſſoribus. Reperiuntur enim iſta repetita in litteris à Patribus ex ſynodo ad eum redditis, his verbis: Sequitur in eodem libello veſtro*; de quibus ſuprà. *Hæc ſuo inſeruit Elipandus libello fidei, non quod iſta acceperit ex eorum, quos nominat, ſcriptis; ſed quod ſcripta ea in Miſſali Toletanæ eccleſiæ (ut ait) in ſacris oblationibus recitari ſolerent; ſed an fideliter, vel, ut in aliis, fraudulenter, quod non adeſſet præ manibus, qui eſſet codex inſpiciendus, ex quo (ut in aliis) idem Elipandus impoſturæ convinci poſſet, Patres hæc tunc reſpondere:*

pro integritate liturgiæ Mozarabicæ; B

196 *Hæc ex parentum veſtrorum dictis protuliſtis, ut manifeſtum ſit, quales habeatis parentes, ut notum ſit omnibus, unde vos traditi ſitis in manus infidelium. Quia hominem Chriſtum verum Dei Patris Filium eſſe negaſtis, vobis defenſor eſſe noluit, ſed tradidit vos in manus inimicorum ſuorum, qui dominentur veſtri, qui eum recipere noluerunt.* Deinde recitatis iis, quæ ſuperius contra S. Ildephonſum dicta produximus, ſubdit Baronius: *Hæc Patres, quod ſcilicet, ut ille perfidus aſſerebat, putarent, ea Ildefonſo auctore in ſacris Miſſalibus verè legi.* Sed ſanctum hunc Doctorem à calumnia vindicat Baronius, teſtimoniis ejus adverſus errores Elipandi prolatis, prout ad dictum annum videri poteſt. Cetèrùm quod ad errores; ab impio iſto jactatos, ſacræque liturgiæ imputatos, ſpectat: ſtatuenda videntur circa illos ſequentia. 1. Planè inducor, ut credam, novæ iſtius ſectæ aſſeclas, obvia quæque in ſuæ peſtiferæ doctrinæ defenſionem arripientes, in Miſſale Mozarabicum ſacrilegè graſſatos fuiſſe, atque ex ſacræ liturgiæ à ſe facta depravatione ſubſidium ſibi quæſiviſſe: quo factum ſit, ut ſenſim ſine ſenſu varii textus ſacri ejuſdem liturgiæ ſubdolè coacti ſint aliud enuntiare, quam & enuntiare debebant, & antea enuntiarant; idque referri poſſe videtur ad tempora ſubſecuta annum circiter 736, quo Theodiſcus, natione Græcus, homo impoſtor, ſucceſſorque S. Iſidori pſeudo-epiſcopus hæreticus (qui & depoſitus tranſiit in Mahometanam impietatem) primus in Hiſpania aſſeruit, Chriſtum Dei Filium eſſe adoptivum Dei Patris omnipotentis, ſicut Baronius ad dictum annum 794 refert. D

197 Secundò. Neutiquam perſuadeo mihi, hæreticorum licentiam eò uſque in libros liturgicos graſſatam fuiſſe, ut pleraque nedum omnia promiſcuè exemplaria depravarint. 3. Proin ſuſpicor, nonnullos dumtaxat codices in tractibus Hiſpaniæ magis ab hæretica lue infectis, ſortem illam ſubiviſſe. 4. Pono denique tamquam indubitatum, illos codices ſacros, qui jam fuerant corrupti, poſtmodum vel abolitos, vel correctos, ac primævæ integritati reſtitutos fuiſſe, ſimul atque ſæpe dicta hæreſis ita deſiit, ut vel nullos amplius habuerit ſectatores; vel fortè pauciſſimos, eoſque occultos; pro qua re Brunus pag. 292 allegat factum anno 918 Ordonii, regis Legionis, & Siſenandi, epiſcopi Compoſtellani; de quo poſtmodum loquar; nunc, relicto octavo ſeculo, ad nonum perrecturus.

eujus exemplaria alicubi corrupta, ſed poſtmodum abolita vel correcta ſint.

CAPUT V.

Monumenta quædam circa ritum Mozarabicum ſeculis IX & X ad poſteros tranſmiſſa.

§ I. Quid actum ſit de Mozarabibus in urbe Cordubenſi.

C Seculum Chriſti IX, quod præ manibus habemus, ſterilem rerum liturgicarum pandit myricam; ubi videlicet vix invenias, quo lectorem paſcas. Apud Cardinalem Bona lib. 1, cap. 12, num. 5 occurrit epiſtola Caroli Calvi imperatoris ad Clerum Ravennatem, è qua producitur ſequens fragmentum: *Uſque ad tempora abavi noſtri Pipini, Gallicanæ eccleſiæ aliter, quam Romana vel Mediolanenſis eccleſia, divina celebrabant Officia, ſicut vidimus & audivimus ab eis, qui ex partibus Toletanæ eccleſiæ ad nos venientes ſecundum morem ipſius eccleſiæ, coram nobis ſacra Officia celebrarunt. Celebrata etiam ſunt coram nobis Miſſarum Officia more Hieroſolymitano ... & more Conſtantinopolitano ..; ſed nos ſequendum ducimus Romanam Eccleſiam in Miſſarum celebratione.* Unde colligitur, juſſu Caroli Calvi imperatoris accerſitos fuiſſe ſacerdotes, qui coram ſe ritu Mozarabico rem divinam peragerent; adeoque iſtam liturgiam ſeculo IX, non ita tempore Arabum afflictam, ab Elipandi hæreſi corruptam, ut quaſi prorſus exſtincta vel intermortua fuerit: imo verò in Hiſpania perſeveraſſe, non obſcurè perſpicimus; idque ulterius confirmabitur ex ſequentibus. F

Uſus liturgiæ Mozarabicæ perſeveravit in Hiſpania, tum Toleti,

199 Ambroſius Morales Hiſpaniæ illuſtratæ, ſeu in corpore Hiſpanorum ſcriptorum tomo 4, Vitæ S. Eulogii presbyteri & martyris Cordubenſis anno 859, à ſe editæ & illuſtratæ, notitias varias præmittit pag. 220 hoc titulo: *Qui ſtatus Chriſtianæ religionis Corduba ſub Arabum imperio D. Eulogii tempore fuerit.* Ex illis itaque notitiis juverit eas deligere, quæ prodeſſe poſſint & ad ſupplendam hujus ſeculi penuriam litterariam, & ad explanandas res Mozarabum Cordubenſium, quando de Toletanis ſuprà dictum eſt ſatis. Hæc igitur inde delibo: *Occupatâ ab Sarracenis Hiſpaniâ, multis de cauſis barbari victores Chriſtianis pepercerunt. Illudque eos in primis commovit, quod magnas lateque diffuſas Hiſpaniæ provincias accolis ipſi implere non poterant. Ut igitur eſſent, qui agros colerent, conſueta mercimonia exercerent, & tributa principi perſolverent; Chriſtianos in Hiſpania quoſcumque potuerunt, conſer-*

tum Corduba præſertim.

A

servavere. Relictus iis fuit religionis cultus, templa multis intacta permanserunt; libereque permissum, ut Christiano ritu eadem frequentarent. Corduba verò major Christianorum numerus relictus, majorem etiam religionis cultum retinuit.

quò summa rei Christianæ fuit ab Arabibus revocata, celebratis ibidem 2 conciliis.

200 *In universum namque ea civitas multis modis ab Mauris jam inde fuit nobilitata. Sedes regni totius, quæ Hispali paucis annis constiterat* (*referentibus*, inquit, *Rasi & Ruderico Toletano antistite in Arabum Historia*) *per Abdalazim, Muçæ in Hispaniæ administratione successorem, eò fuit translata. . . . Et quoniam Cordubam cum imperii Arabici domicilio & sede ibidem constituta, summa omnia Hispaniæ jura tam sacra quam profana immigrarunt; Christianæ religionis dignitas atque potestas, quæcumque fuerunt, eò etiam ex tota provincia sese transtulerunt. Non quod Toletana ecclesia, ut fuit olim, & nunc quoque est, eo tempore totius Hispaniæ primas esse desierit. . . Non quod Metropolitanum suum Hispalensem Cordubensis ecclesia non agnosceret; sed quia tyranni, cum omnia possent, & ad sese omnia revocarent, eò convenire ad concilium reliquos antistites cogebant, ibique de quibuscumque cuperent, rebus & consultare, & statuere volebant. Indicio suo * duo concilia Cordubæ per illa tempora congregata. Alterum, cujus D. Eulogius meminit, ab omnibus Hispaniæ metropolitanis cum subditis episcopis celebratum. Alterum, cujus in Sampsonis abbatis Cordubensis, de quo suo loco dicemus, Apologetico mentio fit.*

B

* sunt

201 Templorum deinde Morales, quæ exstiterint tam intra quam extra urbem, catalogum contexit, uti & quorumdam monasteriorum; inter quæ pag. 221 ponit *Tabanense cœnobium, ipso D. Eulogii tempore constructum in* urbi vicinis *montibus.* Item *Pilemellariense monasterium sancti Salvatoris: & ipsum etiam eodem tempore, iisdem in montibus conditum, cujus etiam hodie ruinæ visuntur.* Exhibito itaque templorum catalogo, alia recensetMorales, è quibus de florente miserrimis istis temporibus rerum sacrarum fortuna edocemur, quæque ideam suggerunt, quidnam circa liturgiam Cordubensibus Christianis fuerit vel à barbaris dominis indultum. *In his*, inquit, *atque aliis multis templis, quæ nominare D. Eulogius non potuit, præterquam quod sacra fierent, docendi quoque cura & erudiendi quam plurimos, consuetudo perseverabat. Id docet multis locis D. Eulogius, & in ejusdem Vita Alvarus: ubi etiam apparet, non vulgarem illum doctrinæ cultum, sed supra captivitatis & miseriarum, in quibus degebant fideles, tempora præcellentem.* Jam verò quod non solum diyinæ liturgiæ exercitium, idque satis liberum Mozarabibus indultum barbari voluerint, sed veterem quoque ejusdem consuetudinem, ordinem, ritum ac cæremonias summa cum conniventia tolerarint, argumento sunt plurima alia externa indulta, quæ Christianis tum temporis licuit habere. Quæ omnia deduci possunt ex doctissimo Ambrosio Morale, qui sic pergit:

Templa ibidem ac monasteria,

C

& plura alia Christianis indulta.

202 *Ipsa templa etiam intra urbem suas turres, anea sua cymbala habuere, quibus Dei plebem assidue convocabant. Et durat adhuc Cordubæ exiguum unum, ab illis usque temporibus, ut suo loco referemus, conservatum. Sacerdotes, monachi, sacræ virgines peculiari veste, legitimoque cultu amicti, detonsi etiam in publico conspiciebantur. Quæ omnia ex divo Eulogio, atque aliis duobus ejusdem seculi scriptoribus sunt manifesta. Neque sine pretio tamen, & recentibus semper ex-* SEC. IX.

actionibus, ut idem sanctus Martyr, & alii tradunt, concessa fuerunt. Unum illud tantummodo mortis etiam interminatione fuerat Christianis vetitum, ne pseudoprophetam eorum Mahometum maledictis incesserent, aut legi suæ cum probro detraherent. Hoc uno fideles Christi abstinerent, Arabum templa non intrarent, tributa persolverent: tuti, & pene liberi poterant permanere. Nam & comitum dignitas semper Cordubæ inter Moçarabes perseverabat; ut ex Samsone abbate, & Cypriani Cordubensis Epigrammatibus, per hæc ipsa tempora scriptis, constat: & quod in divo Eulogio legimus, publico exceptorum munere iidem fungebantur Christiani, atque inter tirones regios, de quibus suo loco dicemus, regiis annonis, ut ipsis sancti Martyris verbis utar, vescebantur. Et Samson abbas, cum de Servando comite initio libri secundi agit, aperte comitatum Cordubensem nominat; ut intelligere debeamus, Gothorum more Comitem Cordubæ Moçarabibus Christianis datum, qui eis præesset, jus inter eos diceret, & controversias aliquas leviores, neque ad publicam regis majestatem, fiscumve regium pertinentes, decideret.

E

Permissa item Cordubæ hierarchiæ ecclesiasticæ dignitas, uti & usus librorum:

203 Et verò hierarchiæ etiam ecclesiasticæ munera tum in usu fuisse, habemus è laudato scriptore, dum hæc subdit: *Inter sacerdotes etiam præter abbates, qui . . templis præerant, archidiaconi atque archipresbyteri nomen & dignitas perdurabat. Cyprianus enim in illorum suorum Epigrammatum titulis archipresbyterum sedis Cordubensis se appellat. . . Illud etiam scitu dignum, in templis etiam nostrorum publicas Cordubæ bibliothecas fuisse. . . Unam scriniis etiam insignem, quam in S. Acisculi templo Adulphus comes reposuerit, idem Cyprianus archipresbyter longo epigrammate celebravit. Alterius etiam meminit, quam ipse Saturnino archidiacono magna ex parte perscripsit.* Sed in prosperis adeo ac præter captivitatis barbaræ conditionem feliciter succedentibus eventibus, quædam intermixta fuere, quæ Christianos fortunæ suæ memores redderent, & quàm duram barbaris dominis servirent servitutem.

F

quamquam rebus adeo floorentibus

204 *Sed enim*, inquit Morales, *cum hæc ita sint, Christianorum tamen contactum, referente divo Eulogio, tamquam in ipso contaminarentur, Sarraceni prorsus devitabant; & ab illorum pueris nostri indigna multa in publico patiebantur. Tributa verò gravissima fuisse, idem sanctus Martyr ingemiscit, & illud in primis, quod singulis mensibus solvebatur. Novis etiam tributis Christiani Moçarabes onerabantur: adeo ut de oblationibus omnium ecclesiarum partem solvere, novo tributo excogitato, cogerentur. Quod Samson de Servando Christianorum Cordubæ Comite, sed nefario homine loquens, his verbis deplorat* &c.; hoc inde malo confecutto, *ut venale sacerdotium sustinentes ipsæ basilicæ, non more solito dignos recipere, & indignos queant sacerdotes repellere* &c. *Hæc autem*, sicut subdit Morales, *sex octove annis post divi Eulogii martyrium facta fuisse, suo loco, plenius de Samsone agentes demonstrabimus.* In Chronologica autem ratione pag. 371 apud laudatum sæpius auctorem invenies Christianorum Cordubensium post regnum Ordonii primi, & Alfonsi cognomento Magni (quorum hic illius filius, anno Domini 862 regnare cœpisse, ibidem signatur; iste verò pag. 370 ponitur tunc obiisse) pluribus descriptam dispersionem ac lugubrem ruinam.

205 Non

SEC. IX. *permixtæ fuerint calamitosæ:*

205 Non *tanta tamen fuit* ecclesiæ Cordubensis *hoc tempore dispersio, quin integra, templisque & viris optimè constituta perduraret*, ut ibidem dicitur pag. 372; pro qua re affertur *in primis concilium multorum episcoporum Cordubæ paulò post divum Eulogium occisum, congregatum, circa annum nimirum Domini octingentesimum sexagesimum tertium, cujus in Samsonis abbatis Cordubensis libro Apologetico secundo fit mentio. Docent hoc ipsum præterea alia multa, quæ idem auctor eo opere commemorat... Sed enim multum diuque etiam post divum Eulogium Cordubæ templa, sacræ Deo virgines, & magnus religionis cultus vigebat. In templo namque divi Andreæ (quod semper ab sequentium temporum Christianis Moçarabibus retentum fuisse constat) introrsum in septemtrionali pariete lapis est centum viginti ferme post D. Eulogium annis, sacræ virginis & Deo dicatæ tumulo impositus*; uti ex litteris ibidem inscriptis exhibet Morales in sua Chronologia, eadem pag. 372, cujus ego verbis hic usus sum; additque sequentia: *Lapis autem extrorsum in cimeterio eidem parieti insertus, satis apertè docet, idem templum ducentis post has virgines annis, Christianorum sub Arabibus semper fuisse*, ex epitaphio, quod transcribit idem chronologus. Videri etiam possunt, quæ de hoc ipso tumulo ibidem observat. Quæ omnia abunde indicant, quo loco fuerint hoc sæculo nono res Mozarabum in civitate Cordubensi. De decimo ista accipe.

B

§ II. Officii Mozarabici integritas sæculo X comprobata.

Pro integritate liturgiæ Mozarabicæ

AD comprobandam sacræ liturgiæ Mozarabicæ per Hispaniam hoc decimo sæculo usitatæ integritatem, exstat apud Cardinalem Aguirrium tom. 3, pag. 174 documentum sequens sub hoc titulo: *Era* CMLXII. *De officio Hispanæ ecclesiæ, Romæ laudato & confirmato. Ex Ms. ecclesiæ Toletanæ.* Documentum autem ipsum his verbis constat: *Regnante Carolo Francorum rege, ac patritio Romæ, & Ordonio rege in Legione civitate, Joannes Papa Romanam & Apostolicam sedem tenebat. Sisenandus verò Ilienſi* * *sedi, retinenti corpus B. Jacobi Apostoli, præsidebat; quo tempore Zanellus presbyter reverentissimus & prudentissimus à præfato Papa Joanne ad Hispanias est missus, ut statum ecclesiæ religionis, ejusdem regionis perquireret, & quo ritu ministeria Missarum celebrarent, diligenter perquireret, & comperta fideliter Apostolicæ sedi referret. Quod injunctum sibi officium præfatus Zanellus presbyter solerter complevit, & Hispanias veniens, omnem Ordinem ecclesiastici Officii, & regulam consecrationis corporis & sanguinis Domini nostri Jesu Christi perspicaciter perscrutatus requisivit.*

* Irienſi C

affertur testimonium:

207 *Canones & omnes libros Sacramentorum perlegit. Quæ cuncta Catholica fide munita inveniens, exultavit, & domino Papæ Joanni, & omni conventui Romanæ Ecclesiæ, ut inveterat, retulit. Officium Hispaniæ ecclesiæ laudaverunt & roboraverunt. Et hoc solum placuit addere, ut more Apostolicæ Ecclesiæ celebrarent secreta Missæ. Ergo hac auctoritate manſit ratum & laudabile Officium Hispanæ ecclesiæ, usque ad tempus domini Alexandri secundi Papæ*; de quo inferius dicetur loco suo. Quandoquidem verò illud instrumentum máximè conducit ad propositum meum, & nonnulla in eo continentur, quæ materiem suggerunt ulteriòris observationis, proximè exponam omnia, quibus hoc instrumentum dilucidari posse censeo.

D

cujus ratio temporis

208 Temporis imprimis, quo res isto documento contenta acciderit, habenda ratio est. *Æra* CMLXII, eidem prænotata, concurrit cum anno Christi 924; pro qua nisi scribi debeat æra CMLVI, ut respondeat anno Christi 918; vel ad summum æra CMLVIII, ut consonet anno æræ vulgaris 920; non cohærebit ratio temporis cum iis, quæ mox ex Ambrosio Morale, ac Baronio referam. Aguirrius sanè vel non satis advertit ad æram CMLXII, quam dicto instrumento præmittit; vel non satis curavit combinationem ejus cum tempore, quò respexit, dum protulit documentum illud: nam collocat illud post testamentum, quòd anno Christi 915 illigat; & ante privilegium, quod innectit anno 919: unde consequens est, ut non voluerit in medio isto inter annum 915 & 919 instrumento respicere ad annum 924, per æram CMLXII designatum, sed ad annum priorem, fortè 918, cum Baronio. Æram certè CMLII dictæ legationi præfixam non invenio apud Moralem lib. 12, cap. 19 (de quo loco statim plura dicentur) ut ab aliquo fortasse postmodum imperitè adjecta fuerit, vel corrupta.

E

expenditur;

209 Nam ut nihil dicam de Ordonio II; cujus mortem tametsi Morales lib. 15, fol. 208 verso, innectit anno 924; fatetur tamen exactam de anno mortis certitudinem non exstare, rem aliunde conficiendam censens; ut videre est loco citato, & fol. 210; Mariana autem De rebus Hispaniæ lib. 8, cap. 2 illam affigit anno 923; Pagius denique eamdem refert anno 924; sed addit, *quòt annis ipse & duo proximiores regnarint, in tantis historiæ Hispanicæ tenebris ab hoc anno usque ad annum* CMI, *quo Ordonius III regnum iniit, detegi non posse*: ut nihil, inquam, dicam de anno mortis Ordonii II; æra enimvero 962 componi nequit cum morte Sisenandi, Irienſis episcopi, secundùm ea, quæ ex Baronio paullò post circa illam narrabuntur: quæ ut subsistant, ad aliam æram recurrendum erit. Qua emendatione temporis adhibitâ, reluctentes in producto legationis documento alii characteres chronologici aptè inter se cohærere dignoscuntur.

F

& alia eidem substituenda probatur,

210 Vivebant quippe tunc Carolus Simplex, Francorum rex; Ordonius item secundus, Legionis rex; denique Joannes PP. X; ac Sisenandus secundus, Irienſis episcopus. Ambrosius Morales Chronici generalis Hispaniæ lib. 12, cap. 19 dictum instrumentum producit Hispanicè redditum, ex isto libro antiquo conciliorum, qui è monasterio S. Ætitiliani ad Scorialense transiit; & de quo superiùs mentio facta est: sed idem auctor homonymiâ personarum deceptus, miserrimè impegit in errores temporum; nam personas nominibus istis designatas, videlicet Sisenandum, Ordonium, Carolum, Joannem PP., illigat sæculo nono; quo utique iste Sisenandus I, Ordonius I, Carolus Calvus, & Joannes PP. VIII vixerint. Sed libro 15, cap. 47, fol. 198 inter alia, quæ narrat ad annum 920, commissum errorem rectè emendat, postea re considerata, clarè intellexisse se significans, quod illa acciderint tempore Ordonii II, & Sisenandi II, nec non Joannis Papæ X: & sic cum dicto instrumento, tum personis in eo memoratis accommo-

A modatur & reſtituitur ratio temporis, de qua hîc quæritur; adeo ut nihil incommodare videam rationem chronologicam iſti exemplari, quo minus eidem fides & haberi poſſit & debeat.

ſuffragante Baronio ex Ambroſio Morale;

211 Baronius ad annum 918 & rem geſtam, de qua hîc agimus, illigat, & eam paullo aliter in quibuſdam, quæ eidem acciderint, narrat ex Ambroſii Moralis Chron. Hiſp. lib. 15, cap. 47 jam à me deſignatis. «*Annus*, inquit, *Redemptoris* CMXVIII. *inchoatur, quo legatio miſſa eſt à ſancto epiſcopo Siſenando, & ab Ordonio rege Legionenſi ad Joannem X Romanum Pontificem: qui ea functus eſt legatione Joannes, aliter Joannellus appellatus reperitur. Hæc omnia ex veteri hiſtoria Compoſtellanorum epiſcoporum, in quâ licet certus annus legationis hujus non habeatur expreſſus; tamen ex eo quod ibi aſſeritur, eumdem legatum annum integrum Romæ fuiſſe detentum, & paullo poſt ipſum Siſenandum ex hac vita migraſſe confectum ſenio, annò Redemptoris* CMXX; *utique hoc anno potius quam alio aliquo eam contigiſſe legationem, poſſumus opinari.* Quænam verò res iſti legationi anſam dederit, ibidem ſic proſequitur laudatus Annalium eccleſiaſticorum conditor:

B

Baronio item dicti teſtimonii textum

212 *Quod autem ad legationem à Siſenando miſſam pertinet, eam præceſſiſſe occaſionem, eadem Compoſtellanâ Acta docent, quod Joannes PP., ut qui ex pluribus delictis conſcientiâ ſauciatus, animi dolore langueſceret, inter alia ſalutis ſuæ remedia, illud excogitavit, ut nomine ſuo legatum mitteret Compoſtellam ad venerandum corpus Jacobi apoſtoli. Cum & litteras dedit ad dictum ejuſdem loci epiſcopum S. Siſenandum, ut juges preces pro ſe funderet apud eumdem ſanctum Apoſtolum, ut propitius ſibi eſſet in hac vita, & in hora obitus ſui. Qua prævia occaſione, idem epiſcopus ad Joannem Pontificem, eumdem, quem diximus, Joannem presbyterum legavit, cui & Ordonius rex cum pretioſis muneribus apud ipſum Papam litteras dedit. Legatus ubi Romam pervenit, dignè exceptus eſt ab eodem Pontifice, atque honorificè habitus, retentuſque (ut dictum eſt) anno integro Romæ, ſed non otiosè. Siquidem occaſione Miſſalis Mozarabici, quod tunc erat uſui in pluribus Hiſpaniarum eccleſiis, magna obortâ eſt controverſia: nam cum Siſenandus in perveſtigandis Romanæ Eccleſiæ ſacris ritibus totus intentus, eos inveniſſet in multis planè diverſos ab iis, qui in eodem codice continerentur, ex illis hos emendandi in iis, qui gravioris viderentur eſſe momenti, ab eodem Pontifice facultatem accepit:*

SEC. X.

C

213 *Cujus etiam explendi muneris gratiâ idem Apoſtolicæ ſedis legatus ab eodem Papa decernitur. Qui multos ab Urbe receptos ſecum deferens libros, rediit in Hiſpaniam, & ſimul conferens, quamvis multa ritu diverſo, in nullo tamen eà diſcrepare invenit à Catholica veritate. Quamobrem ad eumdem Pontificem rediens, viſa ac cognita retulit in ſynodo, tunc coram eodem Pontifice congregata. Cui viſum eſt, omiſſis reliquis ut levioris momenti, ut Romano ritu ſacratiora illa potiſſimùm verba, quibus ipſum divinitus inſtitutum Sacrificium incruentum perficitur, proferrentur, quæ aliquibus additis vel mutatis, ita in dicto Miſſali ſcripta eſſent, videlicet:* HOC EST CORPUS MEUM, QUOD PRO VOBIS TRADETUR: *&:* HIC EST CALIX NOVI TESTAMENTI IN MEO SANGUINE, QUI PRO VOBIS ET PRO MULTIS EFFUNDETUR IN REMISSIONEM PECCATORUM. *Sic igitur tunc eà controverſia definita; quæ tamen multos poſt annos (ut ſuo loco dicetur) repetita;* ſuo item apud nos loco commemoranda.

explanatio

E

214 Atque hæc quidem, etiamſi ambitu ſatis longo narrata à Baronio, integrè huc tranſcribenda judicavi; nec judicii factive pœnitet; cum mirificè illuſtrent inſtrumentum ſuprà ex Aguirrio prolatum, quod breve quidem, ſed obſcurum eſt, eò ſaltem, quod plura rerum adjuncta vel involvat vel omittat; quæ ex narratione Baronii dilucidè intelliguntur. Quibus demum corollarii loco addi poteſt, quod hoc ſeculo decimo (quemadmodum antea ab aliis factitatum vidimus) Salvus abbas Albeldenſis ad rem liturgicam amplificandam animum appulerit, teſte Nicolao Antonio ſæpius citato, Bibl. veteris Hiſp. tom. 1, pag. 381, num. 354; ubi de operibus iſtius Salvi agens, *hymni, orationes, verſus, & Miſſæ*; inquit, *ſequuntur magna ſtyli dulcedine & efficacia ad concitandos ad compunctionem legentium animos; quorum nihil ad nos*, uti addit, *pervenit.* Sed nunc inſpiciendum exhibeo ſeculum XI.

Hoc ſec. 10 Salvus abb. Alveldenſis quædam liturgica ſcripſit.

F

CAPUT VI.

Variæ Officii Mozarabici viciſſitudines ſeculo XI.

§ I. Quid in nonnullis locis circa illud ſit actum; decreta abrogatio in Aragonia; approbatio ejuſdem ab Alexandro PP. II facta.

SEculum hoc undecimum exordior à conventu epiſcoporum apud monaſterium Rivi-pullenſe, in quo baſilica ejuſdem monaſterii quartò dedicata eſt, ut videre eſt apud Aguirrium pag. 201. Actorum prædictæ dedicationis inſtrumentum his ſignis chronologicis prænotatur: *Anno ab incarnatione Domini noſtri Jeſu Chriſti* MXXXII, *erâ milleſima* LXX, *indictione* XV, XVIII *Kalendarum Februariarum.* In ejuſdem deinde inſtrumenti decurſu conceſſum legitur fuiſſe privilegium iſti monaſterio in materia liturgica: de quo notantur iſta apud eumdem auctorem pag. 202: *Concedimus quoque & firmamus prædicto monaſterio, juxta conſtitutionem Domni Papæ Benedicti, ſicut ipſe eidem cœnobio per auctoritatem beati Petri Apoſtoli & ſuam firmavit, ut ſi feſtivitas Hypapanti Domini, quam Purificationem S. Mariæ dicimus, poſt Septuageſimam evenerit, habeant*

Privilegium monaſterio Rivipullenſi in materia liturgica conceſſum:

SEC. XI. *ant in perpetuum licentiam habitatores ipsius cœnobii, Alleluia & Gloria in excelsis Deo solenniter decantare.* Benedictus PP., qui hîc indeterminatè nominatur, fuit hujus nominis octavus, secundum id, quod eadem pag. 201 exprimitur.

Concilium Coyacense

216 Concilium Coyacense, in diœcesi Ovetensi celebratum, tempore Ferdinandi I, regis Castellæ, cognomento Magni, annò Christi 1050, sicut habetur apud Aguirrium (cui præiverat Baronius, ad istum annum) varia præscribit, quibus liturgici Officii apparatui consulitur. Sunt autem ista: *Tertio autem titulo statuimus, .. ut ecclesiæ . . . sint integræ, & non divisæ; cum presbyteris & diaconis, & cum totius anni circuli libris, cum ornamentis ecclesiasticis; ita ut non sacrificent cum calice ligneo vel fictili. Vestes autem presbyteri sint in sacrificio amitus* * *, alba, cingulum, stola, casula, manipulus. Vestes diaconi amitus, alba, cingulum, stola, dalmatica, manipulus* *. *Altaris verò ara tota sit lapidea, & ab episcopis consecrata. Hostia sit ex frumento* *, *sana & integra. Vinum sit mundum, & aqua munda, ita ut inter vinum, hostiam, & aquam Trinitas sit significata. Altare sit honestè indutum, & desuper lineum indumentum mundum. Subtus calicem & desuper, corporale lineum mundum; & integrum. . . Quinto autem titulo decrevimus, ut archidiaconi tales clericos constitutis quatuor temporibus ad ordines ducant, qui perfectè totum psalterium, hymnos, & cantica, epistolas, orationes, & Euangelia sciant.* Hæc apud Aguirrium, à quo & varias lectiones mutuatus sum.

* *Ms. Tol.* amictum

* *Ms. Tol.* amictum, albam, stolam, dalmaticam, manipulum.

* *Ms. Tol.* ex frum. electo

B

Ac Compostellanum consulunt decoro Officii divini.

217 In concilio Compostellano sub Ferdinando rege Legionis & Gallæciæ anno Christi 1056 (non autem 1031, ut contra Tamayum Aguirrius pag. 218 evincit) nonnulla lego, ad decorum sacræ liturgiæ ordinem perquam accommodata. Sic itaque statuitur canone 1: *Sacrificia ipsi episcopi, & omnes presbyteri omni die offerant Deo . . . & qui non potuerit per se offerre... omnibus diebus audiat. Psalmos qui potuerit plus recitare, recitet; qui non plus, quinquaginta die omni persolvat, & omnibus Horis, primâ, tertiâ, sextâ, Vespertinis & Completoriis, medium noctis Nocturnis & Matutinis omni die persolvat.. Ita etiam & ad omnes Missas, dum dixerit diaconus: Inter vos pacem tradite; omnibus intra ecclesiam stantibus pacis osculum sibi invicem tribuatur, & per omnes communiones majores Nativitatis Domini, Paschæ, & Pentecostes, quisquis de quo habuerit, munera offerat.* Et can. 2: *Subdiaconus annos* XVIII *habeat, diaconus* XXV, *presbyter* XXX; *& ipsi qui totum Psalterium, cantica, & hymnos, salisparsionem, baptisterium, insufflationem, & commendationem, & Horas, & ipsum cantare de festis unius justi, unius confessoris, unius virginis; de virginibus, de defunctis, & omnia Responsoria perfectè sciant.*

C

An in concilio Jaccensi

218 Varias hactenus ritus Mozarabici à seculo præsertim octavo vicissitudines vidimus; sed hoc seculo undecimo longè omnium præteritarum maxima supereſt, quâ ejusdem Officii abrogatio primò in Aragonia tentata, deinde per varias successivè Hispaniarum provincias exsecutioni mandata fuit. Res gesta quomodo contigerit, quibus ad hoc exsequendum machinis opus fuerit, & quanto labore, ordine jam expediam. Concilium Jaccense in Aragonia celebratum signatur apud Aguirrium pag. 228, anno Christi 1063 (juxta alios autem 1060) tempore nimirum Ramiri I, Aragoniæ regis, & Sancii, filii ejus; uti liquet ex donationis instrumento, quod ibidem profertur, & sic incipit: *Sub Christi nomine .. Ranimirus rex glorioſus, & Sancius, filius ejus, omnibus divinæ legis ac Christianæ religionis* &c. In fine autem notatur *facta charta donationis anno milleſimo ſexageſimo tertio, Dominicæ Nativitatis, erâ milleſimâ centeſimâ primâ, indictione decima tertia.* Quod verò in prædicto concilio aliquid actum fuerit circa res ecclesiasticas, ex isto instrumento planè constat; an verò circa Ordinem liturgicum aliquid sit decretum, determinate & in individuo, ex ejusdem instrumenti verbis confici haud potest: sic enim in illo habetur:

D

diquid contra ritum Mozarabicum sit statutum?

219 *Volumus notum fieri dilectioni vestræ, quoniam ob restaurandum sanctæ matris Ecclesiæ statum nostris in partibus, nostrâ majorumque nostrorum negligentiâ penè corruptum, synodum novem episcoporum congregari fecimus, in loco, à priscis olim Jacca nominato; in quo synodali conventu, præsentibus atque consentientibus cunctis nostri principatus primatibus atque magnatibus; pleraque sanctorum canonum instituta episcoporum judicio restituimus & confirmamus.* Nec plus discimus ex vocibus Aragonum; qui post ejusdem instrumenti subscriptiones, à rege, filio ejus, aliisque factas, sic inducuntur locuti: *Gratias Christo cælesti, ac benignissimo ac sereniſſimo Ranimiro principi, qui curam adhibuit ad restaurationem sanctæ matris Ecclesiæ.* Status itaque ecclesiasticus ibi fuit restauratus; id quod valde vagum est, & nimis latè patens, quam ut inde elicias, liturgiam Mozarabicam ibi tunc abrogatam fuisse.

E

Id quidem censet Surita;

220 Surita Annalium Aragonensium lib. 1, cap. 18, ex litteris Apostolicis Gregorii Papæ VII ad regem Ramirum datis, colligit (*quantum* quidem ait se *intelligere posse*) *quod admiserit regulas & institutiones canonicas, quæ antiquitus introductæ erant à sancta matre Ecclesia, in celebratione Officiorum divinorum, & reliquerit Breviarium Gothicum, ejusque cæremonias, quæ observatæ erant in Hispania jam inde à tempore Gothorum.* Ex quibus verbis conficio, in celebratione Missarum admissum quidem esse Romanum morem; sed usum Breviarii Gothici relictum; quem tamen etiam abrogatum indicat alibi. Idem quippe auctor in Indicibus rerum ab Aragoniæ regibus gestarum, ad annum 1060, ita scribit: *Data sacerdotibus lex, ne quo alio more, quam Romano precarentur: neque Gothica, utpote peregrina piacula, exsolverentur.* De qua re consuli etiam possunt Baronius ad annum 1060, Labbeus Conciliorum tom. 9, col. 1112, & Pagius ad eumdem annum, num. 2.

F

sed ex antiquioribus monumentis id non constat.

221 An autem revera sub isto rege in dicto concilio latum fuerit decretum de abroganda veteri lege liturgica Gothica seu Mozarabica, ejusque loco subſtituenda Romana; & si latum, an tunc continuò exsecutioni mandatum, ex antiquioribus monumentis id certo nondum comperi. Et verò sunt nonnulla, quæ contra subitam adeo abrogationem faciunt: videlicet innata quædam hominibus tenacitas animorum, ægerrimè avelli se sinentium ab ritibus sacris, quos à teneris imbiberunt. Neque scio, quod tunc intervenerit Romani Pontificis mandatum, aut quod missus hac de causa tunc fuerit ipsius legatus. Quidquid sit, si non jam nunc, certè paucis

A cis saltem pòst annis mutationem illam apud Aragones inductam fuisse, conficitur ex iis, quæ inferiùs suo tempore de monachis Pinnatensibus docebo. Dispiciendum interea, quidnam in aliis Hispaniarum provinciis circa liturgiam sacram fuerit actum.

liturgia Mozarabica

222 Manuscriptum Toletanum, cujus fragmentum produximus num. 206, sic pergit: *Quo Alexandro PP. sedem Apostolicam æra* TLXIII *obtinente, & domino Ferdinando rege Hispaniæ regione imperante, qui Cardinalis, Hugo Candidus vocatus, à præfato Papa Alexandro missus Hispaniam venit, Officium ecclesiæ ejus à suprà nominato Joanne PP. laudatum vel roboratum evertere voluit; sed Apostolica auctoritate munitum & confirmatum inveniens, intactum, ut invenit, reliquit. Cui Cardinali succedentes quidam Cardinales alii, hoc idem facere laboraverunt; sed nullo modo facere potuerunt. Pro qua re Hispaniarum episcopi vehementer irati, consilio inito, tres episcopos Romam miserunt, scilicet Munionem Calagurritanum, & Eximinum Aucensem, & Fortunium Alavensem. Hi ergo cum libris Officiorum Hispaniarum ecclesiarum se Domino PP. Alexandro in generali concilio præsentaverunt: obtulerunt, id est, librum Ordinum, & librum Missarum, & librum Orationum, & librum Antiphonarum.*

B

Romæ ab Alexandro PP. examinatur & approbatur;

223 *Quos libros Dominus Papa, & omne concilium suscipiens, diligenter perscrutantes, & sagaci studio perquirentes, bene Catholicos, & omni hæretica pravitate mundos invenerunt: & ne quis amplius Officium Hispanæ ecclesiæ inquietare vel damnare vel mutare præsumeret, Apostolica auctoritate prohibuerunt, & etiam interdixerunt: & data benedictione super præfatos episcopos, cum lætitia ad propria redierunt. Ex libris, quos portaverunt ad Romam, unus fuit Ordinum majoris, Albaildensis cœnobii, ubi continentur baptismus & sepultura, tenuit Papa Alexandrus, & fuit bene laudatum. Alium librum Orationum de monasterio Iraze: & tenuit abbas S. Benedicti, & fuit bene laudatum. Et librum Missale fuit de S. Gemma, & librum Antiphonarum de Iraze ita diviserunt, decem & novem diebus tenuerunt, & cuncti laudaverunt.* Hactenus documentum Toletanum, graphicè ac distinctè omnia & singula describens; quibus lectis & expensis, quis in animum non induxerit, Officium illud à suprema Ecclesiæ Catholicæ auctoritate ad perpetuitatem temporis approbatum, roboratum ac stabilitum deinde semper permansisse? Sed longè aliter res evenit: quod priusquam ostendam, elucidanda sunt paucula, quæ in allato documento occurrunt.

C

cujus rei gestæ instrumentum elucidatur.

224 Primò, æra ibi sumitur non pro Hispanica, sed pro Christiana vulgari: atque hinc saltem Aguirrius à pag. 232, contra Cossartium contendit, æram ita sumptam, non esse novam, & sine exemplo. Littera autem ista T numerum denotat millesimum. Si quis alia super hac re exempla desideret, inveniet illa in instrumentis apud Aguirrium pag. 196, & 215; item apud Moralem sub finem tomi 3 Chron. general. Hisp., fol. 330 versо. 2. Alexander PP. II ab anno 1061, usque ad 1073 annum Christi sedit. 3. Satis cohæret, hosce episcopos Hispanos Mantuam profectos, etiam Romæ fuisse. 4. Scimus, ritualia Gothica examinata & approbata fuisse in concilio Mantuano: à Romano autem id factum, nescimus; per quod istius documenti auctor nihil aliud fortè significare voluit, quam quod Romæ aliqua ad examinandos ritus Hispanorum, deputata fuerit Cardinalium congregatio. 5. Ne porrò Toletanum illud exemplar, quia non eodem tempore omnia, quæ in eo continentur, scripta videantur, suspectæ sit fidei; Chronici general. Hispan. lib. 12, fol. 121 versо ita de eo differit Ambrosius Morales; cujus textum ex Hispanico Latinè sic reddo: *Dubitare aliquis poterit, cum elapsi sint sexaginta anni & amplius, ex quo scriptum fuerit illud originale conciliorum* (de quo supra dixi) *unde ego*, inquit, *ista extraxi; quomodo ibi habeatur memoria illius rei, quæ contigit tempore regis Ferdinandi I, & anni millesimi quinquagesimi noni. Facile respondetur ad illud, quod, scriptâ primâ memoriâ, quando totus liber scriptus fuit; postmodùm reliquum eidem memoriæ adjectum sit, quando contigit; ut totum, quod eò attinebat, ibidem conjunctum exstaret.* Jam verò quæ dicebam paullo ante de concilio Mantuano, & Hispanis præsulibus eò profectis, magis lucescent ex proximo paragrapho; in quo rei gestæ seriem exponam.

SEC. XI.

E

§ II. Ritus Gothicus seu Mozarabicus à concilio Mantuano probatus; acta contrà eum in conventu Barcinonensi & in Aragonia.

Libri rituales Gothici in concilio Mantuano probantur.

ANno Christi 1064 concilium Mantuæ celebratum occasione schismatis Honorii II, uti se nominabat, adversus Alexandrum PP. II, apud Labbeum tom. 9, col. 1179 signatur: ad quem annum Baronius scribit ista: *Venerunt quoque Mantuam ad dictum concilium episcopi tres, pro reliquis legatione fungentes. Fuerunt hi Manio * Calaguritanus, Eximius * Aucensis, & Fortunius Alavensis, deferentes libros Gothicos Ritualis ipsi Alexandro Pontifici ac universo concilio: à quibus cogniti, inventi sunt orthodoxi.* Unde suspicio formari potest, aliquid istis temporibus contra Gothicos ritus vel motum fuisse vel movendum: nisi fortè ad sistendos dicto concilio sacros codices rituales Hispanis stimulus fuerit recens in Aragonia adoptatæ Romanæ liturgiæ exemplum (si verè, juxta dicta, jam nunc ea de re lex lata, & exsecutioni mandata fuerat) ut maturè se præmunirent, ne talis alibi casus contra suam liturgiam incideret. Incidit is enimvero, & hoc ipso eodem anno 1064, saltem secundùm Eminentissimos Baronium & Aguirrium, in concilio Barcinonensi, seu potiùs comitiis, teste Baronio ad istum annum, qui rem exponit his verbis:

* Munio * al. Eximinus

F

An Barcinonem profecto

226 *Episcopi Hispani, qui Mantuano concilio interfuerunt, reversuri in Hispanias, duxerunt secum ab Alexandro PP. decretum legatum à latere Hugonem Cardinalem; cujus auctoritate Barcinone concilium congregatum est: in quo leges Gothicas, quibus Catalauni utebantur, penitus idem legatus Apostolicus abrogavit, novasque sanxit, quibus hactenus populus utitur. Ut autem & Gothici ritus, adhiberi in sacris soliti, abrogarentur, ab illis obtinere non potuit; nec cogere voluit, cum iidem in concilio Mantuano cogniti fuissent esse Catholici.* Eadem ex Baronio

SEC. XI.

deprompta Conciliis ſuis inſeruit Aguirrius pag. 232 : quæ alio modo narrat Mariana De rebus Hiſpaniæ lib. 9, cap. 5 in fine : *Per hæc tempora*, inquit ad annum 1060 (*nam de anno ſcriptores variant , nec certi quid conſtitui poteſt*) *Hugo à Pontifice Romano in Hiſpaniam legatus , Barcinone in epiſcoporum & procerum conventu Raymundi Barcinonenſis comitis voluntate , Gotthicas leges , quibus antea utebantur Catalauni abrogavit. . . Hunc eſſe Hugonem illum Cardinalem puto , cognomento Candidum , qui anno hujus ſeculi ſexageſimo quarto ad principes Hiſpania eſt Româ legatus , cum duo ſummum pontificatum gererent . . Alexander & Honorius :* qui legatus omnem ad abrogandas Gothicas precationes conatum adhibuit, ſed nullo ſucceſſu : nam *miſſi contrà Mantuam . . epiſcopi tres* (de quibus ſupra) *Gotthicos libros , quos ſecum detulere , Pontifici & Patribus probarunt quaſi orthodoxos , nullaque vitioſos parte.*

Hugone Candido Cardinale , in concilio Barcinonenſi , B

227 Morales lib. 12 , cap. 19 , Robleſius Vitæ Cardinalis Ximenii cap. 23 , pag. 264 , & noſter Oldoinus in nova additione ad geſta Alexandri PP. II , apud Ciaconium tom. 1 , col. 835 circa nomen & cognomen Hugonis Candidi inter ſe conſentiunt ; qui in concilio Auſcenſi , anno 1068 , vocatur etiam *Albus* , ut videre eſt apud Harduinum noſtrum , Conciliorum tom. 6 , part. 1 , col. 1157. Ad illud concilium Barcinonenſe quod attinet ; apud Labbeum tom. 9 , col. 1197 agitur de conciliis celebratis in Hiſpania citeriore : ad annum , prout ibidem notatur 1068 (quo Gothicos ſacrorum ritus abrogatos , tamquam probabilius ibidem videri dicitur) Barcinonenſe concilium ſcribitur celebratum : primò quia Hugo idem , de quo jamjam loquebar , iſto anno concilium Toloſanum & Auſcenſe , in vicinis utique Hiſpaniæ locis , celebrarit. Deinde quia Sanctius Ranimirus Aragonum rex , in privilegio abbatiæ Leirenſis apud Sandovalium in epiſcoporum Pampilonenſium notitia dicit fol. 41 verſo , *ſexto regni mei anno... XIV Kal. Madii concilium in Legerenſi eccleſia celebravi . . Contigit autem . . Hugonem . . Candidum Cardinalem presbyterum illi intereſſe.*

anno regis Ranimiri ſexto ; C

228 Sed ego annum ſextum regni Sancii Ranimiri preſſè ſumptum combino cum anno æræ vulgaris 1069 : nam , ut oſtendit Pagius ad annum 1063 ex inſcriptione , quam ex noſtro Moreto profert, anno 1063 *obiit* VIII *Idus Maii* Ranimirus ſeu Ramirus pater ejus, cui Sanctius ſucceſſit ; qui cum dicat , illud ſe concilium celebraſſe XIV *Kal. Madii* , id eſt menſe Aprili ; non invenio hanc rem contigiſſe anno 1068, cum regni ejus ſextus tantùm currere cœperit menſe Maio proximè ſequente; niſi fortè ita locutus fuerit Sanctius per anticipationem ; ut , quia proximè aberat annus regni ſui ſextus , propediem inchoandum pro inchoato poſuerit. Mea hæc temporis ratio confirmari poteſt ex nota chronologica , donationi Sancii , epiſcopi Jaccenſis , inſerta : de qua dicam inferius. Verùm tam parvi momenti res obiter hîc ſit tacta. Addo tamen , me ſolius privilegii Leirenſis chronologicis notis neutiquam fidere : de qua re conſuli poteſt citatus modo Sandovalius fol. 38 verſo ; & Brizius Martinezius paulo poſt citandus , lib. 3 , cap. 17 illud privilegium Sanctio Ramirezio abjudicat ; & inventionem antiquorum temporum eſſe contendit. Ad concilium ſeu comitia Barcinonenſia redeamus. Loco itaque citato apud Labbeum non expungitur illud ex albo conciliorum , ſed dumtaxat removetur ab anno 1064 , ad 1068 ; ubi dicitur ; *Carbonellus in Chronico , & Martinezius in Hiſtoria S. Joannis , aliique anno id tribuunt* MLXXI , *nixi antiquis illorum temporum monumentis , quæ conſignata ſunt vel anno* MLXXI *cum intravit lex Romana in S. Joannem* XI *Kal. Aprilis , ſecundâ ſeptimânâ Quadrageſimæ , feria tertiâ : vel æra* MCIX (quæ concurrit cum anno Chriſti 1071) *anno nono regni Sancii Ranimirez , primo verò ingreſſionis Romani Officii in S. Joanne.* Et illa conciliandi ſatis veroſimiliter ibid. col. 1198 ita proponuntur : D

ſacrâ liturgiâ abrogata fuerit ;

229 *Ut in Hiſpaniam Hugo Candidus anno* MLXVIII *venerit , in Aragonia finitimiſque regionibus de mutandis ſacrorum cæremoniis habuerit concilia ; ſed res , quamvis eòdem anno decreta, perfecta tamen niſi anno* MLXXI *non fuerit , propter populi antiquis ſuis ritibus addicti pertinaciam ; quem in eâ re cogere invitum ſacri magiſtratus noluerunt , ſed ſenſim perſuadere. Unde & factum , ut irritum tamdiu fuerit eadem de re decretum concilii Jaccenſis , anni* MLX. *Eadem cauſa fuit , cur ſacros ritus ut mutarent Caſtellani, vix adduci , ac niſi vi quadam potuerint* (ſicut perſpicuum fiet , ubi ad iſta tempora pervenerimus.) Quod verò ibidem ſubjungitur : *Ad eos.. Hugo non penetravit , ſive id mandatum illi non fuerat , ſive tempeſtivum nondum eſſe duxit* , omnino pugnat cum Ms. Toletano , cujus verba recitavi paragrapho præcedente ; juxta quod adventus alter Hugonis Candidi Cardinalis in Hiſpaniam ponendus eſt anno 1063 ; qui non excludit alterum anno apud Labbeum 1068. E

& quo anno

230 Pagius iſti adventui ultimò ſuffragatur , ad eumdem annum 1068 dicens,quod anno 1064 de Hugonis Candidi presbyteri Cardinalis in Hiſpaniam ab Alexandro II delegati retulerat adventu , tum ob alia , tum ut divinorum Officiorum ritus ex Romana formula conſtitueret ; id anno 1068 factum fuiſſe ; perperamque ad annum 1064 retrahi , oſtendi ait ex concilio Auſcenſi in Novempopulania celebrati , præſide eodem Hugone Candido Cardinale legato. Auctor itaque ille, quæ ad annum 1064 de concilio Barcinone ab iſto legato indicto (cui interfuerint epiſcopi & abbates principatûs Barcinonenſis , & in quo , prout ex Diago refert , communi conſenſu Officium Gothicum repudiarint) conſtituerat , facta eſſe neutiquam negat , ſed in annum 1068 differt ; contrà ac facit illuſtriſſimus vir Petrus de Marca , qui lib. 4 Marcæ Hiſpanicæ , col. 457 expungendum illud concilium in tomis conciliorum cenſet ; & verò præmiſerat , errare eos vehementer , qui Gothicarum legum abrogationem , ſeu potius additionem , ut vocat , ad veterem legis codicem decretam putant in concilio eccleſiaſtico ; cum nulla illic eccleſiaſticæ auctoritatis fiat mentio. Scriptores rerum Hiſpanicarum & alios quoſdam , tradentes huic conventui præfuiſſe Hugonem Candidum Cardinalem , ſedis Apoſtolicæ tunc in iſtis regionibus legatum , eumque penitus abrogáſſe leges Gothicas , novaſque ſanciviſſe , inſignis falſitatis arguit ; factum id dicens ſola principum auctoritate , cum conſilio tamen magnatum & judicum provinciæ. F

id ſit factum , inquiritur.

231 Jam verò ſive illud concilium Barcinonenſe cum Baronio innectas anno 1064 ; ſive ex obſervatione apud Labbeum differas ad annum 1068 ; in quo etiam conſentit Franciſcus Diago Hiſtoriæ comitum Barcinonenſium lib. 2 , cap. 59 ;

A 59 : (ubi etiam tradit, quod Cardinalis, qui erat Barcinone, quando ibidem facta eſt mutatio legum, fuerit Hugo Candidus, omnes affirmare ſcriptores) ſive denique cum ſolo & unico illuſtriſſimo de Marca contra omnes, quos citavi auctores, ex ſua poſſeſſione deturbes, atque è conciliorum albo expungas (ſed ut non expungas, conductura ſunt illa, quæ dabuntur ſub finem præſentis paragraphi) veriſimile admodum aliunde mihi apparet, aliquid circiter iſta tempora in favorem Officii Romani contra Gothicum fuiſſe actitatum in comitatu Barcinonenſi, Aragoniæ contermino : in quo id tunc accidiſſe in comperto eſt, prout ex dictis conſtat, & ex dicendis confirmabitur, Hugone Candido Cardinale ob iſtum finem illuc delegato.

Officium Romanum

232 In hiſtoria fundationis & antiquitatum S. Joannis Pinnatenſis, quinque libris vulgata ab iſtius monaſterii abbate Joanne Briz Martinez, lib. 3, cap. 15 profertur bulla Alexandri PP. II, ad Aquilinum ejuſdem monaſterii abbatem, ejuſ-

B que ſucceſſores directa ; in qua hæc dicuntur : *Accepimus in partibus Hiſpaniæ, Catholicæ fidei unitatem à ſua plenitudine declinaſſe, & penè omnes ab eccleſiaſtica diſciplina, & divinorum cultu interiorum* * *aberraſſe. Itaque . . ad correctionem eccleſiarum Dei, filium noſtrum Hugonem Candidum, & Cardinalem presbyterum, in partes illas miſimus, qui . . . Chriſtianæ fidei robur & integritatem ibi reſtauravit . . . & confuſos ritus divinorum obſequiorum, ad regulam canonicam & ordinem reformavit.* In fine ſignatur, *Datum Laterani* XV *Kalendas Novembris . . . anno undecimo pontificatus Domini Alexandri II Papæ, anno ſcilicet Dominicæ incarnationis milleſimo ſeptuageſimo primo, indictione nona.*

* *fortè myſteriorum*

233 Laudatus abbas ibidem cap. 16 adventum iſtius legati, atque adeo legum Gothicarum mutationem annò 1071 affigens, dicit, quod ſe fundet in duobus domus ſuæ privilegiis, quæ expreſſis verbis illud dicant, præterquam quod in antiqua illius hiſtoria id clarè admodum haberi ſcribat. Verba autem quæ profert, ſunt iſta : *Et tunc intravit lex Romana in S. Joannem de la Penya, undecimo Calendas Aprilis, ſecundâ ſeptimanâ Quadrageſimæ, feriâ tertiâ, anno Domini milleſimo ſeptuageſimo primo, & deinde fuit ſervata lex Romana.* In altero autem privilegio ponitur *Facta donationis & confirmationis pagina, æra* MC *nonâ, anno nono regni ejuſdem glorioſi principis Sancii Ranimirez ; primo verò ingreſſionis Romani Officii in S. Joanne.* Ambo autem privilegia eſſe epiſcopi D. Sancii Jaccenſis, indicat citatus auctor, & obſervat, annum nonum regni Sancii, Aragoniæ regis, reſpondere anno iſti 1071 ; ut qui poſt mortem patris cœperit ab octavo die Maii, anni 63 regnare.

Gothico in Aragonia ſuffectum.

C

An, & quomodo

234 Cum itaque de Romani Officii apud Aragones propagatione tam certis ex documentis conſtet, perſuaderi mihi non ægre patior, aliquid hujuſmodi in comitatu Barcinonenſi ſub iſta tempora effectum fuiſſe. De qua re audire juvat Pagium in Critica Baroniana ad annum 1064, à numero 7, ubi ſic loquitur : *Videns legatus* (Romanus Hugo Cardinalis) *hunc principem* (Raymundum Berengarii) *ad ea, quæ Alexander II optabat, valde propenſum, de Officio Gothico, in eo principatu abrogando cogitavit. Ejus conatum promovit Adalmodis, Raymundi uxor, in Francia nata (ubi Officium Romanum, Gallicanum dictum, in uſu erat) femina ingentis animi, & cujus res præclarè geſtæ in monumentis Hiſpanicis ſæpe occurrunt. Legatus itaque concilium Barcinone indixit, cui interfuere epiſcopi & abbates principatus Barcinonenſis, & in quo ; ut refert Diagus laudatus, communi conſenſu Officium Gothicum repudiarunt . . . Sed concilium illud, uti jam inſinuavimus, anno* MLXVIII *celebratum.* SEC. XI.

235 *Antequam ei finis imponeretur, ſubdit Diagus cap.* 58, *Raymundus comes conventum procerum . . . convocavit, ut in eo de legibus Gothicis, quod jam factum fuerat de legibus eccleſiaſticis in concilio, fieret. Huic adfuere Hugo legatus, & magnates numero* XXI, *quorum conſilio & aſſenſu codex legum, vulgò vocatus, Uſatici Barcinonenſes ; quo etiamnum utuntur Catalani, à principe conditus eſt ; ut liquet etiam ex ejus præfatione ; in qua legitur " Hæc ſunt Uſaria ,, de curialibus uſibus, quos conſtituerunt tenere ,, in eorum patria omni tempore domnus Ray- ,, mundus Barchinonenſis vetus comes, & Adelmo- ,, dis ejus conjux, aſſenſione & exclamatione illo- ,, rum terræ magnatum, videlicet Pontii, vice- ,, comitis Gerundæ ,, aliorumque ibidem nominatorum.* *in concilio Barcinonenſi*

E

236 *Inter quos cum nullus epiſcopus compareat, Baluzius lib.* 4 *Marcæ Hiſp. ad annum* MLXVIII, *rectè concludit, Gothicarum legum abrogationem, ſeu potius additionem ad veterem legis codicem, factam non eſſe in concilio eccleſiaſtico ; deceptumque Baronium, alioſque qui eam attribuunt Hugoni legato, cum id factum fuerit principis auctoritate. Fallitur tamen vir doctiſſimus in eo, quod ait, concilium Barcinonenſe ex Conciliorum collectione delendum eſſe ; cum, teſte Diago laudato, omnes ſcriptores Catalani ejus mentionem fecerint.* *abrogari juſſum ſit Gothicum.*

§ III. S. Gregorius PP. VII ritum Mozarabicum abolere conatur in regnis Caſtellæ ac Legionis, aliiſque Hiſpaniæ locis.

S. Gregorius PP. VII valde cordi habuit abrogationem Officii Mozarabici :

ALexandro PP. II, quem ſedulo curaſſe vidimus, ut liturgiæ Gothicæ in provincia Aragonica ,, nec non in ducatu Barcinonenſi abolitæ, ſubſtitueretur Romana, vitâ functo ſucceſſit S. Gregorius VII, antea dictus Ildebrandus, anno Chriſti 1073 ; cujus Acta die XXV Maii apud nos illuſtrata ſunt. Is, veſtigiis deceſſoris ſui preſsè inſiſtens, rem eamdem unicè cordi habuit in regnis Caſtellæ ac Legionis, diligentiâ, quantâ poterat maximâ, obnixè intentus, ut, quod ardentiſſimis deſiderabat votis, ad optatum finem perduceret. Studium illud ſuum, ulteriùs promovendi illud negotium, non obſcurè ſubindicat, quando non ignarus, quam feliciter illud in Aragonia antea ſucceſſiſſet, inter alia ad Sancium Aragoniæ regem ſic ſcribit in epiſtola *data Romæ* XIII *Kal. Aprilis, indictione* XII (id eſt, anno Chriſti 1074) quæ habetur apud Labbeum Conciliorum tom. 10, col. 52, & apud Aguirrium tom. 3, pag. 247 : *In hoc autem quod ſub ditione tua Romani ordinis Officium fieri ſtudio & juſſionibus tuis aſſeris, Romanæ Eccleſiæ te filium, ac eam concordiam & eamdem amicitiam te nobiſcum habere, quam olim reges Hiſpaniæ cum Romanis Pontificibus habebant, cognoſceris. Eſto itaque*

A SEC. XI.

que constans, & fiduciam firmam habeas, & quod cœpisti perficias: quia in domino Jesu Christo confidimus, quia beatus Petrus Apostolus, quem dominus Jesus Christus, rex gloriæ, principem super regna mundi constituit, cui te fidelem exhibes, te ad honorem desiderii tui adducet, ipse te victorem de adversariis tuis efficiet.

238 Ita scribebat sanctissimus ille Pontifex, sui propositi tenacissimus, ut quæ decessores ejus rectè cœperant, illud ipse in aliis quoque Hispaniæ regnis perficeret, nihil vigilantiæ pastoralis in se desiderari passus, quod eò conducere posse judicaret. Quid enim, & quantum, & quo studio non egit? Testis est epistola illa, quæ legitur apud Baronium ad annum 1074, Labbeum tom. 10, col. 53; & Aguirrium tom. 3, pag. 248, hoc titulo prænotata: *Gregorius episcopus, servus servorum Dei, Alphonso & Sancio regibus Hispaniæ à paribus, & episcopis in ditione sua constitutis, salutem & Apostolicam benedictionem.* Sequitur ipsa epistola: *Cum beatus apostolus Paulus Hispaniam se adiisse significet, ac postea septem episcopos ab urbe Roma ad instruendos Hispaniæ populos à Petro & Paulo apostolis directos fuisse, qui destructâ idololatriâ christianitatem fundaverunt, religionem plantaverunt* &c. (ut retulimus cap. 1 § 1) *quantam concordiam cum Romana urbe Hispaniam in religione & ordine divini Officii habuisse satis patet: sed postquam vesania Prisoillianistarum diu pollutum, & perfidia Arianorum depravatum, & à Romano ritu separatum, irruentibus prius Gothis, ac demum invadentibus Sarracenis, regnum Hispaniæ fuit, non solum religio est minuta, verùm etiam mundana sunt opes labefactatæ.*

super quo argumento

239 *Quapropter ut filios carissimos vos adhortor & moneo, ut vos sicut bona soboles; etsi post diuturnas scissuras, demum tamen ut matrem revera vestram Romanam Ecclesiam recognoscatis, in qua & nos fratres reperiatis, Romana Ecclesiæ Ordinem & Officium recipiatis, non Toletana, vel cujuslibet alia, sed istius, quæ à Petro & Paulo supra firmam petram per Christum fundata est, & sanguine consecrata; cui portæ inferi, id est linguæ hæreticorum, numquam prævalere potuerunt, sicut cetera regna Occidentis & Septemtrionis, teneatis. Unde enim non dubitatis, vos suscepisse religionis exordium, restat etiam, ut inde recipiatis in ecclesiastico Ordine divinum Officium: quod Innocentii Papæ ad Eugubinum directa episcopum vos docet epistola, quod Hormisdæ ad Hispalensem missa decreta insinuant, quod Toletanum & Bracarense demonstrant concilia; quod etiam episcopi vestri ad nos nuper venientes juxta constitutionem concilii per scripta sua facere promiserunt, & in mana nostra firmaverunt... Data Romæ* XIV *Kalendas Aprilis, indictione duodecima*; id est die XVIIII Martii, anno 1074.

citatur epistola ejus: ad Alphonsum & Sancium data.

B

C

240 Dirigitur dicta S. Gregorii epistola ad Alphonsum, istius nominis sextum, Ferdinandi Magni filium, Legionis & Castellæ regem, pluribus postea à nobis memorandum. At verò difficultas est in isto Sancio. Baronius ad dictum annum vult, Sancium hunc fuisse Alphonsi frattem. Sed contra est, quod ex documentis apud Pagium, ad annum 1072, obitus ejus innectendus eidem isti anno 1072 comprobetur: quibus addas licet sequentia ex Sandovalii historia regum Castellæ ac Legionis fol. 34 verso; ubi in charta donationis, quam fecit Ximenus, nobilis Navarrus, dicitur, *Facta carta era* MCX, IX *Kalend. Decembris, anno in quo fraudulenter lancea percussus à quodam milite Sancius rex Castellanorum occubuit*; anno utique 1072. Et fol. 37 mentio fit chartæ, in qua Alphonsus rex indulget favorem Lezenio cuidam &c., & eidem apponitur: *Facta carta apud Legionem anno tertio, in quarto mense post obitum Sancii regis in Zamora, & in Castro major fuit tradita ad roborandum sub era* MCXIII, *regnante Adefonso jam dicto imperatore in Castella*; & sic reperisse se ait Sandovalius loco citato, istius anni privilegia à Januario usque ad Octobrem; è quibus constet, quod viveret & regnaret Sancius; & eodem anno ac mense Novembri & Decembri, inveniisse se scribit regem in Castella & Legione Alphonsum. Unde probatur, anno 1072 è vita excessisse Sancium, atque adeo Gregorium VII anno 1074 ad illum scribere non potuisse.

D

Quis sit

241 Sandovalius fol. 30, dum censet hanc epistolam fuisse directam ad duos istos reges, & quidem, uti ex voce *à paribus* confici censet, simul regnantes, variis se intricat conjecturis; sed nullo successu; quandoquidem inscriptio epistolæ ita intellecta, chronologicè componi non potest. Quærendus igitur est Sancius alius. An Sancius rex Aragoniæ, qui tunc vivebat, & qui ab epistolarum Gregorianarum compilatore seu collectore, aut alio nescio quo expressus legitur apud Labbeum, Harduinum, Aguirrium? At quo pacto id suaderi queat, planè non concipio: nam cum jam ostenderim ex epistola ejusdem S. Gregorii PP. VII, eodem anno, & pridie istius diei notata, quo notatur alia ad duos istos reges Hispaniarum, significare illum Pontificem, quod ritus Romanus jam admissus esset in Aragonia; quomodo concipi potest, ut ad eumdem Aragoniæ regem, eodem anno, eodem fere die, de eodem ritu admittendo literas dederit? Quomodo hortari potuit Sancium Aragoniæ regem, *ut reciperet in ecclesiastico ordine divinum Officium*; qui in epistola responsoria, à Gregorio ad se missa laudatur, quod jam hoc fieri jussisset, & ad constantiam excitatur. Sed nodum circa regem Sancium, hactenus implexè involutum, solvit Pagius ad annum 1074, num. 10, ubi de regibus in inscriptione epistolæ Gregorianæ nominatis differens, sic concludit:

rex ille Sancius,

E

F

ad quem epistola illa directa fuit, inquiritur.

242 *Hi ergo*, inquit, *reges alii non sunt, quam Alphonsus VI, Castellæ & Legionis rex, & Sanctius IV, Navarræ & Naiaræ rex, Garzeis & de Penalen cognominatus*; Sandovalium incusans, *qui in Vita Sanctii Samoræ, ob hæc verba à* PARIBUS, *duos fratres intelligit, Sanctium nempe Samoram & Alphonsum VI*; rectèque addit Pagius, quod hæc difficultas virum in Historia Hispanica adeo exercitatum irretire non debuerit; *si enim*, uti bene observat, *ibi sermo esset de duobus fratribus; Gregorius VII Sancium, utpote majorem natu, primo loco nominasset, non verò Alphonsum. Hæc itaque epistola male ad Sanctium Alphonsi fratrem jam à biennio demortuum à Sandovallio refertur.* Videri etiam potest laudatus Pagius ibid. num. 12, ubi agit de tribus Hispaniæ regibus, nomine Sanctiis, inter se non confundendis, dicitque, Sanctium istum, ad quem scripserit Gregorius, regno Navarræ præfuisse usque ad annum 1076. Porro scribere *à paribus* apud inferioris seculi scriptores significat epistolas generales, quæ uno exemplo, paucis mutatis, ad diversos mittuntur; teste Cangio, qui plura dabit in Glossario mediæ & infimæ latinitatis ad vocem *Appar.*

243 Quod

A 243 Quod autem S. Gregorius VII effectum videre deſiderabat in Caſtella, Legione & Navarra, omni deinde conatu urſit in aliis Hiſpaniarum tractibus, uti perſpicuum eſt ex pathetica & ardore Apoſtolico plena ejus epiſtola, ad Simeonem Hiſpanorum epiſcopum *data Romæ menſe Maii, indictione decimaquarta*, anno videlicet Chriſti 1076: ſic enim ſcribit: *His itaque fulta præſidiis Romana te cupit ſcire Eccleſia; quod filios, quos Chriſto nutrit, non diverſis uberibus, nec diverſo cupit alere lacte, ut ſecundùm Apoſtolum ſint unum, & non ſint in eis ſchiſmata: alioquin non mater, ſed ſciſſio vocaretur. Quapropter notum ſit tibi, cunctiſque Chriſti fidelibus, ſuper quibus conſuluiſti, quod decreta, quæ à nobis imo à Romana conſtat Eccleſiâ prolata ſive confirmata, in peragendis à vobis ejuſdem Eccleſiæ Officiis, inconcuſſa volumus permanere, nec eis acquieſcere, qui luporum morſibus & veneficiorum molimine vos inficere deſiderant. Nec dubitamus, quod, ſecundùm Apoſtolum, introeant in vos lupi graves, lupi rapaces, non parcentes; quibus reſiſtendum fortiter eſt in fide.*

Alia ejuſdem Pontificis epiſtola

ad Simeonem Hiſpaniarum epiſcopum;

B 244 *Ideoque, dilectiſſime frater, certa, & uſque ad ſanguinis effuſionem, ſi opportunum fuerit, deſuda. Indignum enim & pro ridiculo poteſt haberi, quod ſeculares homines, pro tam vili pretio, tamque Deo odibili commercio, ſeipſos periculo ultroneos exhibeant, & fidelis quiſque irruentibus cedat hoſtibus tergà. Non enim ab eis poterit acquiri virtus qui facilè corruunt, quò trahuntur. Quod autem filii mortis dicunt, ſe à nobis litteras accepiſſe, ſciatis per omnia falſum eſſe. Procura ergò, ut Romanus Ordo per totam Hiſpaniam & Galliciam, & ubicumque poteris, in omnibus rectius teneatur. Data* &c., ſicut ſupra præmiſimus. Simeon verò ille, ad quem dirigitur hæc epiſtola, quiſnam ſit, non ex eadem facilè intelligi poteſt; ſcimus quidem ex inſcriptione epiſtolæ, mitti eam *Simeoni Hiſpanorum epiſcopo*; ſed quo pacto inde characteres individuos extundes?

de quo nonnulla obſervantur.

C 245 Hunc tamen Simeonem indicari à S. Gregorio planè ſuſpicor, de quo ſcribit Pagius ad annum 1074 in hæc verba: *Oceníis epiſcopus hoc tempore erat Scemeno, dictus etiam Simeon, cujus varia Acta exhibet Sandovallius in Regibus Caſtellæ & Leonis. Cum autem civitas Oca appellata, à Saracenis ſeculo* VIII *everſa fuiſſet, ejuſque epiſcopus certam ſedem non haberet, ſe epiſcopum Caſtellæ quandoque appellabat, quo nomine Scemeno ſubſcriptus reperitur in Teſtamento Pelagii, epiſcopi Legionenſis. Urraca & Elvira Ferdinandi M. Filiæ quamdam eccleſiam civitati Burgenſi vicinam Scemenoni epiſcopo dedêre, ad innovandam ſedem epiſcopalem, quæ priùs apud Aucenſem urbem noſcitur fuiſſe conſtructa, & à Saracenis deſtructa, æra* MCXII, *currenti ſcilicet Chriſti anno. Occam, Aucam etiam dictam; videre eſt tom. 5 Conciliorum editionis Labbeanæ, pag.* 892; *ubi uterque epiſcopatus in notis Garciæ Loyaſæ egregiè explicatur. Alphonſus VI anno ſequenti Aucenſem epiſcopatum in urbem Burgenſem tranſtulit, ſanxitque; ut in Caſtella omnibus aliis honorabilior eſſet; & Urbanus II eum exemit à juriſdictione metropolitæ Tarraconenſis, & immediatè ſedi Romanæ ſubjecit.* Ita Pagius. Tranſlatio porro illa epiſcopatus Aucenſis ſeu Oſcenſis, teſte Sandovalio citato, fol. 44 verſo, *anno* quidèm *ſequente*, non tamen juxta ipſum anno proximè ſequente contigit; quia exprimit ibidem annum 1078; & fol. 45 tranſlationem iſtam anno 1095 confirmatam fuiſſe ab Urbano II; immediatam autem ſedi Apoſtolicæ ſubjectionem anno 1097 ab eodem Pontifice factam memorat. At nunc ad anteriores annos redire neceſſe, ut inſpiciantur reliqua, quæ patravit S. Gregorius PP. VII, ut abolito veteri Officio Hiſpanico Romanum ſubſtitueret. SEC. XI.

§ IV. S. Gregorii PP. VII, concilii Burgenſis, & Alphonſi VI geſta pro abrogatione Officii Mozarabici; res duello commiſſa non dirempta fertur.

Strenuiſſimè laboraſſe S. Gregor. PP. VII pro Ordine Romano apud Hiſpanos, ex epiſtolis ad Alfonſum

QUantum ſanctiſſimus Pontifex cordi habuerit, ut liturgiæ Romanæ Ordo per Hiſpaniam propagàretur, conſtat ex iis, quæ aliis ſuis epiſtolis inſerere ſuper hac re voluit: nam ad Alphonſum Caſtellæ regem, priùs videre eſt apud Labbeum tom. 10, col. 230; & apud Aguirrium tom. 3, à pág. 253, ita ſcribit: *Excellentiam veſtram paterna charitàte monemus, ut quod à legatis noſtris de religione fidei & eccleſiaſtici Ordinis accepiſtis, & adhuc, Deo auctore, acceptùri eſtis, firmiter teneatis. . . Et quidem de vobis bene ſperamus: quoniam relatione dilecti filii noſtri Richardi Cardinalis preſbyteri ſanctæ Romanæ Eccleſiæ, quem nunc ſecundò ad vos mittimus, bonam voluntatem vos habere intelleximus. . . Commendamus vobis hunc dilectum filium noſtrum, quem, ſicut ſuprà diximus, nunc ſecundò ad vos mittimus; ut eum ſicut nos audiatis, & in omnibus ſibi favorem exhibeatis, quatenus non fiat inanis curſus & labor illius apud vos, ſed pro commiſſa ſibi legatione, ea quæ de eccleſiaſticis cauſis tractanda invenerit, efficaciter exſequi . . valeat. . . Data Romæ decimo octavo Kalendas Novembris, indictione tertia.* E

Caſtellæ regem datis probatur.

247 In alia item ad eumdem Alphonſum Caſtellæ regem epiſtola apud Labbeum col. 276, apud Aguirrium verò pag. 256 S. Gregorius ſic fatur: *Noverit excellentia tua, dilectiſſime, illud unum admodum nobis, imo clementiæ divinæ placere, quod in eccleſiis regni tui, matris omnium ſanctæ Romanæ Eccleſiæ Ordinem recipi, & ex antiquo more celebrari effeceris. Denique in illo, quem hactenus tenuiſſe videmini, ſicut ſuggerentibus religioſis viris didicimus, quædam contra Catholicam fidem inſerta eſſe patulò convincuntur.* In fine hujus epiſtolæ non apponitur nota temporis; apud Labbeum verò, Aguirrium & Harduinum illigatur anno 1080; ſed obſerva, ad librum nonum Regiſtri Gregorii PP. VII (ubi iſta epiſtola ponitur ſecundo loco) cum deſint indictiones, vix certò poſſe annum deſignari. De depravatione ac erroribus Officio Gothico imputatis tractavimus ſuperius cap. 4, § 3; de comprobata ejuſdem integritate cap. 5, § 2; & cap. 6, § 1 & 2: quò lectorem mittimus; ut mirum prorſus videri debeat, in prædicta epiſtola à ſanctiſſimo Pontifice objici Alphonſo; *quædam contra Catholicam fidem* iſti Officio *inſerta eſſe, patulo convincuntur.* Durum prima fronte, fateor, de liturgia Hiſpanica judicium. F

Ubi locus aliquis mitigatur.

248 Illud tamen ſequentibus modis mitigari poſſe cenſeo. 1. Loqui ſeſe oſtendit diſertè Pontifex

SEC. XI. tifex non ex propria scientia, sed ex aliorum relatione, dicens, *sicut suggerentibus religiosis viris didicimus.* 2. Viri illi religiosi fortè inspexerunt codicem aliquem antea depravatum & nondum correctum, è quo S. Gregorium informarint. 3. Fieri etiam fortasse potuit, ut viri illi solâ famâ acceperint, nonnullos contra fidem errores contineri in istis codicibus; certum namque ex dictis videtur, quod Pontifex non inspexerit; incertum, an ipsimet accusatores inspexerint codices Officii Gothici, cum nullus determinatè designetur error, qui in illis contineatur. 4. Si exemplaribus liturgiæ Gothicæ *quædam contra Catholicam fidem inserta* fuisse, & *patulo* quidem *convinci* vis; quî factum est, ut nulla hujusmodi errorum mentio ad nos transmissa fuerit à concilio Burgensi, quòd præside Richardo presbytero Cardinale, ac Gregorii VII in Hispania legato, pro Officio Romano contra Gothicos ritus convocatum scribitur, quodque eos in regno Castellæ sua auctoritate abrogari fecit, ac Romanum ipsis Ordinem substitui? Porrò de concilio isto subdo sequentia.

B *Concilium Burgense*

249 Sandovalius inter historicos Hispaniæ, quos collegit & edidit, habet *breve Compendium seu Pelagii Ovetensis episcopi Historiam ex codice Gotthico, qui Oveti servatur, & ab ipso Pelagio creditur descripta*, uti fert titulus eidem Compendio apud ipsum prænotatus. In dicta itaque collectione pag. 76 Pelagius sic fatur: *Tunc Adephonsus rex velociter Romam nuntios misit ad Papam Aldebrandum* [*qui erat*] *cognomento septimus Gregorius. Ideo hoc fecit, quia Romanum mysterium habere voluit in omni regno. Memoratus itaque Papa Cardinalem suum Richaredum* *, *abbatem Massilienſem in Hispania transmisit, qui apud Burgensem urbem concilium celebravit. Confirmavit itaque Romanum mysterium in omne regnum regis Adefonsi æra* MCXXIII, quæ respondet anno Christi 1085. Atque hæc quidem habemus ex Pelagio, qui tunc vivebat.

*Richardum

quando

250 Mariana De rebus Hispaniæ lib. 9, cap. 11 legationem istam uti & concilium memorat; quod anno 1076 agitatum esse refert. Sed ratio ista temporis non cohæret cum æra, quam ex editione Pelagii apud Sandovalium produxi: neque etiam consentit cum editione Labbeana Conciliorum; ubi tom. 10 in Appendice col. 1815 textus Marianæ, mox à me designatus, circa hoc concilium est transcriptus; sed in figendo anno, quo celebratum sit, ab ipso disceditur: nam ibidem res gesta inhectitur anno 1080; contrà quam ex editione Pelagii vidimus, quæ serius rem differebat. Videmus itaque, quod annus apud Labbeum nec cum Pelagio Ovetensi, nec cum Mariana conveniat. Cur autem iste substitutus sit ibi annus ab utroque alio diversus, rationem dat noster Gabriel Cossartius in notis, à dicta col. 1815, ubi observat sequentia: *Ricardus monachus S. Victoris Massilienſis, presbyter Cardinalis ab Alexandro II creatus, à Gregorio VII in Hispaniam legatus mittitur anno* MLXXVIII, *ut scribit Gregorius ipse epist.* 21, *lib.* 5. *Abbas Massilienſis constituitur anno* MLXXIX *in locum Bernardi fratris Cardinalis; ut ex ejusdem epist.* 7, *lib.* 7 *discimus. Quî stare igitur potest, quod ait Mariana, missum in Hispaniam à Pontifice Ricardum, abbatem Massilienſem anno* MLXXVI?

C

celebratum.

251 *Altera in Hispaniam legatione functum eumdem esse anno* MLXXIX *docet epistola* 6 *lib.* 7; *qua hortatur Alfonsum regem Gregorius, ut illam, qua de hîc agitur, sacrorum mutationem instituat: ex quo apparet, non ante annum illum* MLXXIX *Burgense hac de re concilium à Ricardo habitum esse. Quando igitur celebratum dicemus? Si Pelagium Ovetensem consulimus, augetur difficultas. Æram enim ille* MCXXIII *assignat, quæ cum anno Christi* MLXXXV *congruit. At serius profecto; cum anno* MLXXX *scribat Gregorius epistolam tertiam libri octavi; cujus ipse initio significat, id perfectum esse* (quandoquidem Gregorius regis Alphonsi obedientiam ibi laudat ex relatione Richardi.) *Anno igitur* MLXXX *habitam hanc synodum crediderim, atque apud Pelagium Ovetensem, errorem in numeros, librarii vitio, irrepsisse: scriptum nimirum* MCXXIII, *pro* MCXVIII; *qui annus æræ Hispanicæ respondet anno Christi* MLXXX. *Mariana verò, qui annum Christi assignat* MLXXVI, *legebat sine dubio, æra* MCXIV. Hæc Cossartius; quæ sufficiunt ad instructionem lectoris circa annum, quo synodus Burgensis celebrata sit.

D

Alphonſus VI,

E

252 Quod verò Gregorius VII & Alphonsus mutuam operam navarint, ut Officio Gothico-Hispanico Romanum subrogaretur, abunde intelligitur ex legatis, teste Pelagio Ovetensi, hac super re Romam ab Alphonso missis, sicut jam diximus: cujus autem hortatu id factum fuerit, discimus ex Roderico Toletano De rebus Hispaniæ lib. 6, cap. 25, ubi hæc narrat: *Et quia adhuc littera Gotthica, & translatio Psalterii, & Officium Missæ institutum ab Isidoro & Leandro pontificibus, quod cum translatione & littera dicitur Toletanum, per totam Hispaniam servabantur, ad instantiam uxoris suæ reginæ Constantiæ, quæ erat de partibus Galliarum, misit Romam ad Gregorium Papam VII, ut in Hispaniis, omisso Toletano, Romanum seu Gallicanum Officium servaretur.* Constantiam hanc Burgundicam fuisse, Roberti I ducis Burgundiæ filiam, anno 1084 Alphonso, Castellæ ac Legionis regi nuptam, lego apud Andream Chesnium lib. 3 Historiæ regum, ducum & comitum Burgundiæ, Gallicè conscripta, pag. 272.

F

Toleto capto,

253 Idem Alphonsus rex Toletum Saracenis eripuit die XXV Maii, anno 1085, prout videre est apud Pagium, ad annum Christi 1088, num. 5; ubi & diem & annum prædictos isti expeditioni vendicat; in quos incidit S. Gregorii PP. VII obitus; quem sanctissimum Pontificem strenuissimè laborasse jam vidimus pro liturgia Romana per Hispaniam extendenda contra Gothicam, auctoritatem suam interponente Alphonso rege; qui negotium illud fortissimis animis promovere perrexit, & extrema, donec ad optatissimum sibi finem perduceretur, tentare non destitit. Hæc autem quo modo illis temporibus gesta sint, mox intelliges. Capta ab Alphonso Toletana urbe, suas eo curas convertit, ut religio Christiana ibidem restitueretur; de cujus restauratione agit Pagius ad annum 1088, num. 6; ubi ex Roderici lib. 6, cap. 24, quæ mense Decembri post expugnationem Toleti ad restituendam religionem Christianam, ab Alphonso rege gesta sint, recensetur.

res Christianas ibidem sedulo promovet;

254 Concilium item Toletanum, seu comitia potius, in quibus rex Alphonsus ecclesiam Toletanam à Saracenorum tyrannide liberatam amplissimè dotavit, & Bernardus abbas S. Facundi in novum præsulem electus est, exhibet Aguirrius pag. 287 ex Mariana De rebus Hispaniæ lib. 9, cap. 17. Bertoldus Constantiensis, qui

A qui Hermanni Contracti Chronicon continuavit, atque hiſce temporibus vixit, ad annum 1090 regis Alphonſi in reſtaurandis rebus Chriſtianis ſtudium hic obiter attingit: *Dominus Papa Urbanus generalem ſynodum . . . in Toloſana civitate . . collegit. . . In qua ſynodo . . . legatio pro reſtauranda Chriſtianitate, in Toletana civitate, rege Hiſpanorum ſupplicante, deſtinatur.* Porrò de rebus, quæ à memorato ſuperiùs Bernardo, qui, teſte Roderico Toletano, iſti concilio interfuit, geſtæ ſunt, conſule eumdem Rodericum De rebus Hiſpaniæ lib. 6, cap. 26: quas Pagius innectit anno Chriſti 1090.

ac mutationem Officii antiqui Hiſpanici duello committit.

255 Ibidem verò mirabiles duas pro Officio Romano in Hiſpaniam introducendo probationes ex Roderico narrat. Eodem itaque cap. 26 ſequentia habet Rodericus: *Ante revocationem* (Richardi, quem legatione privatum, & ab Urbano Pontifice revocatum dixerat) *clerus & populus totius Hiſpaniæ turbatur, eo quod Gallicanum Officium ſuſcipere à legato & principe cogebantur, & ſtatuto die, rege, primate, legato, cleri & populi maxima multitudine congregatis,* B *fuit diutius altercatum, clero, militia & populo firmiter reſiſtentibus, ne Officium mutaretur, rege à regina ſuaſo contrarium minis & terroribus intonante. Ad hoc ultimo res pervenit, militari pertinacia decernente, ut hæc diſſenſio duelli certamine ſedaretur. Cumque duo milites fuiſſent electi, unus à rege, qui pro Officio Gallicano; alter à militia & populis, qui pro Toletano pariter decertarent, miles regis illico victus fuit, populis exultantibus, quod victor erat miles Officii Toletani. Sed rex adeo fuit à regina Conſtantia ſtimulatus, quod à propoſito non diſceſſit, duellum indicans jus non eſſe. Miles autem qui pugnaverat pro Officio Toletano, fuit de domo Matantiæ prope Piſoricam, cujus hodie genus extat.* Hæc Rodericus de probatione Officii Gallicani ſeu Romani ac Gothici per monomachiam ſumpta.

Notantur varia

256 Præceſſerat Chronicon S. Maxentii, vulgo dictum Malleacenſe, apud Labbeum tom. 1. Bibliothecæ Mss. librorum à pag. 190 editum, cujus collector, ſi tamen unus dumtaxat fuit, centum ante Rodericum circiter annis floruit, cum Chronicon ſuum perduxerit ad annum 1134; præceſſerat, inquam, chronographus ille; nam poſtquam egiſſet de monaſteriis anno 1069 exſtrui cœptis, ſubnectit ſequentia: *His diebus Hildefonſus, rex Hiſpaniarum, duxerat filiam Guidonis comitis, ducis Aquitanorum, quam habuit de Mateode uxore ſupradicta* (de qua egerat ad annum 1058) *Pro qua re exſtitit cauſa & contentio de lege Romana. Quam legem Romanam voluit introducere in Hiſpaniam, & Toletanam mutare. Et ideo fuit factum bellum inter duos milites, & falſitate fuit victus miles ex parte Francorum.* Eminentiſſimus Bona, ac Brunus non viderint ſine dubio hoc teſtimonium; cum Rodericum tamquam unicum hujus rei teſtem citent. Res porro hæc geſta, quæ à duobus iſtis ſcriptoribus narratur, obſervationibus nonnullis elucidari debet, quibus utriuſque textus difficultates expendantur, & paullo attentius inſpectæ ad æquam judicii trutinam exigantur. Et circa textum quidem Roderici hæc ſubjicio.

C

circa hujus hiſtoriæ

257 Si vera is narrat, res illa contigerit non ſerius anno 1091: nam ſignificat probationi per ignem factæ poſt duellum (de quo dicam mox) interfuiſſe legatum ſuperius memoratum: qui *die* III *Nonas Octobris, anno* XXXIII *regni Philippi* Tract. Hiſt. Chron. *regis* Francorum (id eſt 1091) in appendice ad Marcam Hiſpanicam col. 1189 notatis, non amplius gaviſus fuerit iſto titulo; cum ibidem paullo ante col. 1192 vocetur *Ricardus Cardinalis, qui eſt abba S. Victoris Muſſilienſis*, omiſſo utique legati titulo. Mariana lib. 9, cap. 18 de decretorio iſto conflictu agens, militem victorem appellat *Joannem Ruizium*. Non moror hic perſonatum Julianum, qui in Chronico à pag. 126 ineptias more ſuo venditat; pugnatum eſſe ſomnians *ſub judicibus Petro Gomeſano Barroſo, Petro Alvaro Munioſio Adefonſi, Petro Juliani de domo Toletanorum equitum Muzarabum. Vicit Joannes Roderici: quem ego Julianus peccator archipresbyter obvius ulnis & lachrymabundus excepi, acclamantibus univerſis Muzarabibus: Vicit Chriſtus, & ſacrum Officium Iſidorianum. Adjuvat Chriſtus precibus SS. Muzarabum.* SEC. XI.

258 Regis Alphonſi conjux, nomine Conſtantia, auctore Roderico, anno Chriſti 1090, ad quem præſens factum referri dixi à Pagio, concinnè convenit: nam apud Berganzam in Appendice ſectione 1, pag. 450 profertur donatio ab Alphonſo VI facta; cui inſeritur nota temporis, videlicet *era milleſima centeſima vigeſima octava* E (id eſt anno Chriſti 1090) *regnante rex* * *Aldefonſo in Toleto* &c.; poſt quem iſti inſtrumento *Conſtantia quoque* adſcribitur, *divinâ gratiâ regina, quæ hanc*, inquit, *cartam fieri præcepi, legendo audivi, manu mea roboravi.* Burgundicam fuiſſe, jam dictum eſt: qualem quoque illam indicat Fragmentum ex veteri exemplari Floriacenſi apud Franciſcum Cheſnium inter Hiſtoriæ Francorum Scriptores tom. 4, pag. 89, ubi ſic habetur: *Hic* (de Alphonſo VI ſermo eſt) *filiam Roberti ducis Burgundionum duxit in uxorem, nomine Conſtantiam.* Fragmentum hoc conſcriptum fuiſſe ab auctore hujus temporis, quo de agimus, id indicio eſt, quod ſiſtat in anno 1110. De iſta Conſtantia agit laudatus ſuperiùs Andreas Cheſnius in Hiſtoria genealogica Ducum Burgundiæ Gallicè edita pag. 13; nec non inter probationes ad eamdem Hiſtoriam pag. 18. Auctor Chronici Malleacenſis nec exprimit nomen Conſtantiæ, nec eamdem originem denotat, quam citati ſignant ſcriptores. De uxoribus dicti regis Alphonſi tractant Pelagius Ovetenſis pag. 77; Baronius ad annum 1080, & Sandovalius in Hiſtoria regum Caſtellæ & Legionis à fol. 105. *adjuncta.* * lege

& auctoritatem.

259 Dicebam ſuperiùs de Roderico Toletano, qui ſæpe dictam monomachiam recenſet, *ſi vera is narrat*: nam ſunt viri eruditi, quibus veritas hujus rei non probatur. Eminentiſſimus certè Cardinalis Bona lib. 1, cap. XI. *Utrumque*, inquit, *eventum pugnæ & ignis* (de eventu ignis mox agetur) *Rodericus archiep. Toletanus refert lib.* VI *De rebus Hiſp. cap.* XXVI, *teſtis unicus & ſingularis; qui illi non interfuit, nec potuit intereſſe. . . Alii recentiores ipſum Rodericum ſequuti ſunt, penes quem hujus fabulæ vel hiſtoriæ fides ſit.* Brunus item pag. 296 de utraque pugnæ & ignis probatione agens, ſatis indicat, debilem ſeſe hiſce rebus habere fidem, quando ſubjungit, hujuſmodi probationes, dum ab auctore contemporaneo ac fide digno referuntur, moleſtiam creare poſſe; ſed iſtas non inveniri niſi in Roderico Toletano, qui audita dumtaxat referat, nullo citato auctore. Ego interea, quandoquidem rem ſatis aliunde miram, duobus tamen iſtis Roderici & Malleacenſis chronographi F

SEC. XI. teſtimoniis fulciri video, neque argumenta in contrarium afferre poſſum ſatis urgentia, ut omnem ſatis ſolidè huic facto fidem detraham; hiſtoriam hanc in medio relinquo, & eruditorum judicio permitto; qui eam tamquam hiſtoricè veram admittere poterunt, ſi duobus iſtis auctoribus ſtandum eſſe cenſuerint. At verò mirum prorſus mihi apparet, quod Pelagius Ovetenſis, auctor adeo ſynchronus, ut dicto duello, ſi verè contigit, vel interfuerit, vel ſaltem intereſſe potuerit, neutiquam de illo meminerit, quod ſciam; quod argumentum tametſi negativum, maximè etiam officit hiſtoriæ, quæ vult, Officium Mozarabicum per ignem fuiſſe approbatum: de qua re mox dicam. Quo autem loco habenda ſit monomachia ad ſedanda jurgia, diſces ex Baronio, ad annum 659.

§V. *Officium Mozarabicum igne probatum: deinde abolitum in regno Caſtellæ, Legionis &c.; In locis quibuſdam particularibus retentum.*

Liturgiâ Mozarabica, teſte Roderico, per ignem probata;

HAud dubium eſt, quin felix monomachiæ ſucceſſus, prout is ſaltem refertur, à ſummis & infimis inter Hiſpanos, pro divino nutu & ſigno evidenti approbationis veterum rituum fauſtis acclamationibus exceptus, & pro manifeſto oſtento cæli habitus fuerit, atque ad obſtinatiſſimam antiquis moribus mordicus adhærendi, novoſque neutiquam admittendi voluntatem, ut ſatis res ipſa loquitur, inſtigarit. Pergebat interim obniti Alphonſus; certus ab incepto non deſiſtere, donec quod ſuaſu & anniſu uxoris ſuæ inſtantiſſimè quidem, ſed fruſtra tamen pertentarat, ſatis etiam fortaſſe ſponte ſua eò propenſus, ad finem perduceret. Viſum itaque ipſi fuit, alia extrema adhibere; & rem committere probationi ignis, priſcis iſtis ſeculis adeo uſitatæ; quo tandem ultimo ac decretorio tentamine vel contra vel ſecundùm antiquam liturgiam lis tota decideretur. Antiquiſſimus, imo inter antiquos unicus, quod ſciam, qui rem geſtam narret, eſt Rodericus archiepiſcopus Toletanus, qui poſt duellum hæc ſubdit: *Cumque ſuper hoc magna ſeditio in populo oriretur, demum placuit, ut liber Officii Toletani, & liber Officii Gallicani in magna ignis congerie ponerentur. Et indicto omnibus jejunio à primate & legato, & clero, & oratione ab omnibus devotè peracta, igne conſumitur liber Officii Gallicani; & proſilit ſuper omnes flammas incendii, cunctis videntibus & Dominum laudantibus, liber Officii Toletani illæſus omnino* [*&*] *à combuſtione incendii alienus.* Ita ille paucis & graphicè; an tàm verè?

de qua rirum eſt, non meminiſſe Pelagium Ovetenſem, nec Lucam Tudenſem:

261 Mirum accidit, rem in paucis adeo memorabilem à ſolo, quod ſciam, Roderico tradi; neque invenire me quidquam apud Pelagium Ovetenſem, qui tum vivebat, quando controverſia iſta ferbuit, & fortè tum Toleti affuit; adeſſe certè potuit. Hiſtoriam ille ſuam cum morte Alfonſi concludit; indicat ſepulturæ ipſius ſe interfuiſſe; uti & miraculo, octo dies ante Alphonſi mortem in urbe Legionenſi in eccleſia S. Iſidori, manantibus aquâ lapidibus, patrato; *videntibus cunctis civibus tam nobilibus quam ignobilibus, unà cum epiſcopis, videlicet Pelagius Ovetenſis .. & hoc fuit factum tribus diebus*, quos deſignat. *In quarto autem die, qui erat Dominica*, inſtituta ſolenni ſupplicatione ex eccleſia S. Mariæ ad altare S. Iſidori, & dein *peracto ſermone ab Epiſcopo Ovetenſi, & peracta Miſſa, acceſſerunt Epiſcopi ad locum, ubi erat aqua, & ipſi epiſcopi biberunt ex ea, & multi alii homines.* Sic ille totus eſt in deſcribendo iſto miraculo & adjunctis ejus. Quomodo ergo præterire voluit aut potuit aliud miraculum adeo inuſitatum, de quo hîc agimus? Cujus etiam ne vel verbo quidem meminiſſe novi Lucam Tudenſem, Roderico ſynchronum.

ac proin non caret aliqua formidine de ſubleſta fide.

262 Hæc ſunt, fateor, quæ formidinem mihi injiciunt, ne vel non contigerit illud factum, vel non ita ſaltem contigerit, prout Rodericus illud contigiſſe refert. Eruntque haud dubiè ex illis, qui hæc legerint, qui pro ſecuriore rei adeo paradoxæ aſſenſu momenta credibilitatis majora requirant, quàm ſolam unius Roderici auctoritatem, ſatis alioqui etiam remoti à tempore, quo eventus ille accidere debuerit. Durum interim eſt, auctori adeo de hiſtoria Hiſpanica bene merito, quamquam ſuis quoque nævis non careat, apertam falſitatis notam hîc inurere, quaſi ex ſuo ipſe cerebro novum quoddam effinxiſſet ac produxiſſet commentum. At ſive hiſtoriam iſtam ex prævio alio ſcriptore hauſerit, ſive ex ſola apud poſteros dicta fama audierit; non eſt mihi promptum, plus pro illa dicere, quam nunc dictum eſt, nihil habenti, quo eam ex monumentis, ſatis ad rem antiquis & accommodatis, confirmare vel infirmare poſſim. Totum itaque, quantum quantum eſt, hoc prodigium ſtat & cadit ſola & unica auctoritate Roderici Toletani. Nicolaus Antonius pluries jam à me laudatus, adeo de iſtius rei geſtæ veritate bene exiſtimavit, ut operosè eam defendendam ſuſceperit: qua autem id opportunitate contigerit, mox intelliges.

Nicolaus Antonius

263 Quòd Eminentiſſimus Cardinalis Bona debilem huic facto fidem adhibuerit, liquet ex ejus verbis, quæ dedi paragrapho proximè antegreſſo. Contra quem pro veritate rei, prout narratur à Roderico, ſterit V.Cl. Nicolaus Antonius, uti liquet ex ejus epiſtola, hoc ſuper argumento ad ſapientiſſimum Joannem Bonam, tunc temporis ſacro purpuratorum Eccleſiæ Principum collegio nondum adlectum, data; cujus apographum debemus ampliſſimo viro ac reverendo admodum domino Adriano de Coninck, propinquo Nicolai Antonii conſanguineo; qui iſtam epiſtolam Ms. unà cum pluribus aliis ejuſdem auctoris ſchedis ineditis, Matriti nobiſcum communicavit humaniſſimè. Illam itaque ſubdo:

datâ ad Joannem Bonam

264 *Non ita eſt, ut excidit heri & nudiuſtertius tibi, pater reverendiſſime; fidei lubrica id eſſe, quod tempore ritus Romani à nobis accipiendi, & præ Iſidoriano habendi, contigiſſe in memoriam ego tecum de re ipſa conferens revocavi. Perductam quippe regis Alphonſi VI Caſtellæ, ſeu potius Conſtantiæ reginæ, quæ in Gallis nata, communi jam apud ſuos Romano Officio favebat, cum toto fere regno controverſiam ſuiſſe ad non unum examinis diſcrimen, quod illius ætatis mos ferebat, Rodericus Toletanus præſul, Hiſpaniarum rerum hiſtoricus eximius, ſeſqui ſeculo tantùm eo tempore, quo res geſta narratur, inferior, veluti rem notiſſimam in commentario retulit. Ge-*

rebatur

A rebatur nempe hæc res circa annum MLXXXV redempti orbis, florenteque Rodericus Juo Ferdinando rege III Sancto, circa annum MCCXLIII, quo historiam Juam abjecit. Periculum, inquam, negotium fuit in dubio periculum ante alia, ex Roderici verbis: Ad hoc ultimo res pervenit, &c., quæ habes superius.

265 Sed neque id examen valuit, uti subjungit Nic. Iaus Antonius, epistolâ ut ab incepto Juo rex desisteret; magnaque sedition in militia & populo orta, regis pervicacia contentibus; demum placuit, ut liber Officii Toletani, &c. quæ ex Roderico item jam præ illa sunt. Hæc tum perspecue, inquit, dicta sunt pro Toletano Officio, ut nulla forsiversatione perviceris, aliter gestam rem esse, nisi omnem historico fidem abrogaveris. Nec temere venit hæc lectio in typorum lucem. Sancius Nebricensis, Antonii Grammatici celeberrimi filius, ita edidit primus Granatæ anno MDXLV ex manuscriptis, ut par est credere, bonæ notæ. Hisque omnino [se] conformant duo alii hujus historiæ codices, qui asservantur manu exarati in bibliothecis Toletanis cathedralis ecclesiæ, ac B monasterii Franciscanorum S. Joannis, Regum nuncupati; simillimaque rei narratio exstat in veteri exemplo Historiæ, quam generalem nostrates homines vulgo appellant, Alphonsi sapientis, Castellæ regis X jussu & auspiciis formatæ. Hunc librum Matriti vidimus apud D. Gasparem Ibañez de Segovia; Acropolitanum marchionem, eruditionis & ingenii admodum locupletem, qui quidem veteri forma scriptus, quamvis acephalus, eamdem ipsam historiam continet, paucis demptis, quæ sub nomine Historiæ generalis, uti jam diximus, Floriani Decampii, regii chronographi diligentiâ ante centum annos in lucem primum edita est.

266 Ruditatem excusabis ævi illius, quo barbaris quam barbariei exstirpandæ studebant magis Majores nostri. Transcribit Historiæ auctor apertissimè Rodericum episcopum his verbis: E quemose y el libro Frances, è finiò y el Toledano sano. Hoc est: Exustus ibi fuit liber Gallicus, remansitque ibi Toletanus illæsus. Nec dubitare nos sinunt de Roderici mente, ea quæ sequuntur: „ Sed cum rex esset magnanimus, & suæ „ voluntatis pertinax exsecutor, nec miraculo ter„ ritus, nec supplicatione suasus, voluit inclina„ ri; sed mortis supplicia & diremptionem * mi„ nitans resistentibus, præcepit, ut Gallicanum „ Officium in omnibus regni sui finibus servaretur.„ Miraculum igitur si quod contigit, veterem Hispanorum ritum, quem ignis non offendit, qui ignis Gallicanum, hoc est Romanum consumpserat, haud temere abrogari debere, satis indicavit. Quod cum ita scriptum ab archiepiscopo, eoque unico rei gestæ auctore sic idoneo & gravi, sequentes legerint, quid in mentem iis venerit, nondum video, ut factum aliter totoque cælo, ut dici solet, diversum referrent.

267 Historia scilicet generalis Alphonsi regis X tempore scripta, de qua nuper meminimus, in utroque libro rem contigisse miram, alio tamen & alio modo disertè docet. Hispana verba interserenda sunt, quæ factum continent: Aquellos dos libros fueron puestos en la foguera, y el libro del Officio Frances quexabase con el fuego, que se queria apegar à el, y diò entonzes un salto sobre todas las llamas, y salioſe de la foguera, veyendole todos, e alabaron a Dios por aquel milagro tan grande, que ay quisiera mostrar: e

el libro del Officio Toledano finiò en la fozuera sin todo daño, de guisa, que en ninguna coja non le tanxò el fuzgo, nin le sizo ma ninguno. Manifestissimè ante oculos auctoris fuit, cum hæc scriberet, Roderici Toletani Chronicon: nihil ex illius verbis relationeque prætermittit. At manifestissimè etiam textum Rodericianæ orationis aut corruptum aut male interpunctum is offendit, aut nimis indiligenter expensum, eò modo, quo minus debuit, interpretatus est. Extra flammas saltum illæsi omnino libri Rodericus Toletano non obscurè tribuit; siquidem Gallicanum igne consumptum diserte præmiserat. Neque alteri prius debebantur adstantium conceptæ erga Deum laudes, quam miraculo intemerati ab igne, cum remansisset in medio igne, codicis.

268 Qui enim asbestinum linum; quod, ut probationem Plinius dicere amat lib. 9 (imo 19) cap. 1 assuescit vivere ardendo, intervenisse hic sanus dixeris? Vulgarem ritus codicem ade sacra aliqua petitum, non medicamine ullo inamentove munitum, experimento expositum fuisse, cum rei ipsius gravitas, tum ævi illius hominum sinceritas persuadet. Saltare autem rem igni suppositam, B humiditate, quæ intus latet, ne calori cedat, expellente, quotidiana fere res est, admirationisque prorsus indigna. Et animadvertis tu ipse jam, ac perinde rides stupidam horum Roderici verborum interpretationem: Igne consumitur liber officii Gallicani. Quæ ille sic reddidit: E el libro Frances quexabase con el fuego, que se queria pegar a el; id est: Liber Gallicus stridebat ab insinuante se ad eum igne. Quasi non quidem flammis devoratæ, atque in favillas & cineres abeuntis, sed incendium adhuc timentis, stridoreque id ipsum testantis, rei consumptionem Latinè significatam iis verbis credideris. Et tamen quia vulgaris & vernacula hæc fuit Historia, inficere valuit vitio suo posteriores alias. Chronicon apud nos creditum D. Joannis Emmanuelis, Ferdinandi Sancti, ut credo, nepotis, quod adhuc it per manus curiosorum ineditum, & quasi epitome est generalis illius Historiæ, ita habet: E saltò el del Officio Frances fuera del fuego, e finiò el del Officio Toledano muy quedo, que non llegò el fuego a el.

269 Simillimè conceptæ sunt novorum, qui revera conti- res nostras illustraverunt, monumenta; Joannis g se, nititur Marianæ lib. IX, cap. XVIII; Prudentii Sando- probare; valis in Vita Alphonsi regis VI; Gundisalvi Ar- F gote de Molina lib. 2 Nobilitatis Baticæ cap. XXXVI; Petri de Alcozer Historiæ urbis Toletanæ lib. I, cap. LXVIII. Quorum utroque librorum incolumi remanente, persuasum populo Hispano fuisse (ait Mariana) utramque precandi rationem Superis placere, atque eo temperamento rem compositam, ut in antiquis Toletanæ urbis, ubi curia tunc regia fuit, ecclesiis veteri precandi formâ retentâ, in aliis ex Romano ritu res divina procuraretur. Hac habui ad manum, de quibus Te, vir eruditissime, tamquam de domesticis admonerem. Scis enim in talibus testimonio etiam eorum, qui aliàs fide indigni sunt, adhiberi fidem. . . Expende Tu, & mei esto memor, cum ex munere ad Deum preces effuderis. . Vale. Ex hoc palatio Excellentissimorum Hispaniæ legatorum domo nunc habitationis nostræ, die XII Februarii MDCLXVI. Ita Vir eruditissimus probationem Officii Gothici ac Romani, satis alioqui incredibilem & paradoxam, stabiliendam atque explanandam censuit; sed quæ affert, rem hîc controversam

SEC. XI.

hanc per ignem

*direptionem

liturgiæ Mozarabica

SEC. XI.

versam fortiùs evincerent, si non in sola Roderici auctoritate fundarentur.

sed omnis pro hac re auctoritas fundatur in solo Roderico Toletano.

270 Sic itaque juxta istum auctorem tandem aliquando post tot ac tantos conatus successit Romanus precandi ritus in locum Gothici, per Castellæ ac Legionis regna, ac ceteras, quæ Alphonso VI parebant, ditiones; atque ita anno circiter 1091 secundùm dicta superiora, res tota finem habuit, dicente eodem Roderico: *Et tunc cunctis flentibus & dolentibus inolevit proverbium: Quo volunt reges, vadunt leges. Et ex tunc Gallicanum Officium tam in psalterio quam in aliis numquam ante susceptum, fuit in Hispaniis observatum: Licet*, inquit, *in aliquibus monasteriis fuerit aliquanto tempore custoditum: & etiam translatio psalterii in plurimis ecclesiis cathedralibus & monasteriis, adhuc hodie recitatur.* Itaque in ecclesiis cathedralibus & monasteriis istis, ut colligo ex Roderici verbis, non Missa antiqua Gothica tempore Roderici recitabatur; nam de hac silet, & loquitur de solo *psalterio*. Et re vera eò deventum fuit hoc seculo XI, ut vel ipse antiquus Gothicorum characterum usus fuerit abolitus; de quo nunc agendum.

B

§ VI. Aboliti in concilio Legionensi characteres Gothici; indultum ab Alfonso VI Mozarabibus in abrogatione sui Officii temperamentum.

In hoc concilio præter abrogationem Gothicarum litterarum,

COncilium illud *Legionense, præside Renerio S. R. E. Cardinale, & per Hispanias legato, una cum Bernardo Toletano primate, anno Adelfonsi regis* XXVIII, *æra Hispanica* MCXXIX, *Christi* MXCI, signatur in Labbeana collectione Conciliorum tom. 10, col. 482; quod Rodericus Toletanus De rebus Hispanicis lib. 6, cap. 30 aperuit his verbis: *Interfuit etiam Renerius legatus, & Romanæ Ecclesiæ Cardinalis, ibidemque* (in Legionensi videlicet civitate Hispaniæ antiquissima) *celebrato concilio cum Bernardo Toletano primate, multa de Officiis ecclesiæ statuerunt, & etiam* * *de cetero omnes scriptores, omissâ litterâ Toletanâ, quam Gulfilas Gotthorum episcopus adinvenit, Gallicis litteris uterentur.* Ita Rodericus brevissimè; cujus synchronus Lucas Tudensis diaconus in Chronico mundi (quod tomo 4 Hispaniæ illustratæ editum est) pag. 101 paullo pluribus de isto concilio tractat, ita memorans: *In prædicta verò synodo almi sacerdotes de fide Catholica colloquentes statuerunt, at secundum regulam B. Isidori, Hispalensis archiepiscopi, ecclesiastica Officia in Hispania regerentur. Statuerunt etiam ut scriptores de cetero Gallicam litteram scriberent, & prætermitterent Toletanam in Officiis ecclesiasticis, ut nulla esset divisio inter ministros Ecclesiæ Dei.*

* ut & jam C

aliqua alia gesta referuntur

272 Eamdem quoque synodum anno prædicto 1091 illigat Mariana lib. 9, cap. 18, cum mutationibus litterarum Gothicarum; uti & Aguirrius tomo 3, pag. 298; qui in suis notis *Regulam*, inquit, *S. Isidori* DE OFFICIIS ECCLESIASTICIS, *ad cujus præscriptum ea administrari cautum fuit in hoc concilio, non aliam censemus, quam epistolam illam celebrem ejusdem S. Isidori Hispalensis ad Laudefredum episcopum Cordubensem; quippe in ea sanctus Doctor de omnibus & singulis Officiis ecclesiasticis agit, & propriàs uniuscujusque functiones exponit. Quarum disciplina & exsecutio cum jam obliterata esset aut neglecta aliquibus retro seculis in Hispania, propter irruptionem Sarracenorum, & bella assidua cum iis, in hoc concilio instaurata fuit.* Quæ postquam laudatus Cardinalis exposuisset circa ea, quæ in ista synodo de divinis Officiis statuta sunt; mox de mutatione litterarum ista subjicit: *Præterea quod in eo decretum dicitur, ut scriptores de cetero Gallicam litteram scriberent, & prætermitterent Toletanam in Officiis ecclesiasticis; ut loquitur Lucas Tudensis, non ita accipiendum existimo, quasi nomine aut re litteræ Toletanæ intelligatur Officium divinum Gothicum, & per litteram Gallicam significetur Officium divinum Romanum, quo Galli utebantur.*

D

273 *Quippe ea commutatio divini Officii Gothici in Romanum jam fuerat decreta in concilio Burgensi anni* MLXXXV, *vel, ut aliis placet,* MLXXX, *& exsecutioni mandata in regnis Castellæ ac Legionis. Mutatio itaque primùm statuta in hoc concilio Legionensi non fuit penes Officium divinum; sed solùm quoad litteras sive characteres, qui eousque erant Toletani, sive proprii Moz-arabum. Verùm ab hoc tempore derelicti fuerunt in Officiis ecclesiasticis & mutati in Gallicanos, communes fere tunc in Ecclesiâ. Hoc enim indicat Tudensis ipse postremis illis verbis: Ut nulla esset divisio inter ministros Ecclesiæ Dei. Hæc enim causalis omnino extra rem esset, nisi eousque in aliis regionibus libri Officiorum divinorum in choris ecclesiarum usitati; & Missalia qualibet ac breviaria scripta essent Gotthicis* * *literis; quorum exemplaria aliquot Bernardum ex concilio Tolosano paulò ante celebrato, in Hispaniam attulisse, videtur valde probabile.*

& exponuntur;

E

* lege Gallicis

274 *Conjecturam*, ait, *nostram firmat eruditissimus vir Joannes Mabillon in tractatu aureo De re diplomatica lib.* V, *ad tabellam* XLV, *ubi sic ait: Per id tempus* (nempe Alphonsi IX, anno MCLVI) *Europæi fere omnes Gallicanæ scripturæ genus, propriâ abjectâ, susceperant; nempe Angli per Willelmum Conquæstorem loco Saxonicæ: Itali & Germani per imperatores stirpis Carolinæ pro Longobardica & Teutonica: Hispani pro Gothica per Bernardum Toletanum episcopum ex monacho Gallo cœnobii Cluniacensis. Nam habito apud Legionem concilio per Renerium S. R. E. Cardinalem, ac legatum* &c. Pauculâ quæ circa mutationem litterarum adduntur apud Aguirrium ac Mabillonium, quæque ex Roderici Toletani lib. 6, cap. 30 desumpta sunt; ex ejusdem scriptoris textu superius citato facilè intelligi possunt; ut non sit opus ea denuo hîc transcribere. Fuit itaque decretum, uti rectè observat Aguirrius, in concilio Legionensi non de ritu aut Officio ecclesiastico Mozarabico abrogando, sed de abroganda Mozarabica seu Gothica scriptura, quâ Officia ecclesiastica exprimi à tot jam seculis consueverant in Hispania; re eousque perducta sub hac synodo, ut, sicut in ipsa liturgiæ substantia jam Hispani se conformarant Gallis seu Romanis; ita vel circa ipsos scriptos liturgiæ apices ab illis, uti & à reliquis Europæ nationibus penè omnibus amplius non dissiderent. Porro de characteribus antiquitus in Hispania usitatis nonnulla congerit laudatus Mabillonius loco citato, quò lectorem curiosum mittimus. De Ulfila paulo ante memorato satis dixi in antecessum cap. 2, § 1, ut supervacaneum foret, plura superaddere.

unde intelligitur solos, in eodem abrogatos Gothicos characteres.

F

275 Cau-

A *Quænam Mozarabibus ſint indulta,*

275 Causâ itaque liturgicâ cum regio imperio tum decretis eccleſiaſticis ita in favorem Gallicanæ ſeu Romanæ deciſâ; quis fuerit Mozarabicæ ſtatus, & quidnam ex illa poſtmodum permanſerit reliquum, quod abrogatum non fuerit, ſed ad ſequentia uſque tempora propagatum, docet nominatus ſuprà Ortizius fol. cxix verſo his verbis: *Porro cum in urbe* (Toletana) *nuper recepta inter varias baſilicarum, fanorum, ædiumque ſacrarum dedicationes, parochiales imprimis (quas dicunt) eccleſiæ regionatim conſtituerentur, ad quas populus rei divinæ causâ potiſſimùm conveniret, ſuique cuivis limites per vicos domoſque circumquaque præfinirentur; ſolis illis ſex eccleſiis* (de quibus ſuperiùs dictum eſt) *fines quidem nulli præſtituti ſunt; ſed ſui cuique Mozarabes, illorumque poſteri, ubiubi illos intra extrave urbem in agro Toletano morari contingeret, pro parochianis aſſignati. Quibus etiam immunitates datæ, privilegiaque irrogata minimè vulgaria. Hi igitur primùm, horumque deinde poſteri ſuam quiſque eccleſiam, ſacraque gentilitia frequentabant: & interim quidem dum frequens poſteritas illa fuit, ſacra perinde ipſa in eccleſiis illis aſſidua celebriaque fuere.*

B *reflectis circa ea figmentis referuntur.*

276 Subleſtæ prorſus fidei ſunt, quæ obtrudit pſeudo-Julianus in Chronico pag. 128, dum ſub Gelaſio PP. II, qui ſedere cœpit anno 1099, electos fuiſſe ſomniat, *qui irent Romam, Petrum Alvari & Didacum Sanctii, filios Sanctii pincernæ Adephonſi imperatoris; cui cum aſſideret*, SEC. XI. ait, *in humero dextro, veſtito veſte Venetica, palumba alba, dictus eſt Palumbanus, vulgo Palomeque, qui fuit caput illuſtriſſimæ gentis. Abeuntibus illis Romam, interventione Joannis Cardinalis factum eſt, ut Papa cenſuerat, ut remaneret Miſſale Muzarabum vel Gothicum . . in ſeptem eccleſiis Toleti; in aliis Romanum. . . Et reædificatæ ſunt ibidem ædes eccleſiæ, quæ erant tempore Gothorum.* Sex porro Toleti Muzarabum eccleſias perſeveraſſe, ex certioribus habemus documentis; quam ſint fabulæ iſtius perſonati chronographi; nimirum ex Roderico Toletano, qui lib. 4, cap. 1 teſtatur, Officium Mozarabicum viguiſſe ſuo tempore in ſex parochiis Toletanis; de qua re aliàs dixi cap. 4, § 2. Itaque ſive Alphonſus VI ita in ſuis regnis exſtinguere voluerit veterem ritum Gothicum ſeu Mozarabicum, & ſubrogare ipſi Romanum, ut, interpoſito quodam temperamento, exacerbatos haud dubie ſuorum ſubditorum præſertim Toletanorum animos, antiquorum utique rituum tenaciſſimos, nonnihil mitigaret; ſive ut venerandæ Officii Mozarabici antiquitati aliquo etiamnum uſque deferendum cenſeret; ſacerdotes certè Mozarabes Toleti tum ſub iſto Alphonſo rege, tum ſub aliis ejuſdem ſucceſſoribus perſeveraſſe, diſcimus ex variis inſtrumentis; quæ huic rei fidem concilient. E

CAPUT VII.

Privilegia Mozarabibus indulta ſeculis XII, XIII, XIV, XV; Eugenii PP. III contra eos epiſtola.

§ I. Diploma Alphonſi VI, regis Caſtellæ ac Legionis; jubentur ab Eugenio PP. III obedire archiepiſcopo Toletano, & ritui Romano ſe conformare; alia privilegia illis conceſſa.

EXſtat Alphonſi VI diploma, in favorem Mozarabum latum; quod ſic ſonat: *Ego Ildefonſus Dei gratiâ, Toleti imperii rex, & ſub Chriſti nomine magnificus triumphator, unà juguter cum dilectiſſima uxore mea Eliſabeth regina: A todos Mozarabes de Toledo, tam cavalleros *, quam pedones *, pacem in Chriſto, atque perpetuam ſalutem. Cum præteritis temporibus fuerint factas in Toleto multas præſquiſitiones * ſuper cortes *, & hæreditates; ſic de preſſuria * quo modo, & de compacto. Et cum tollerent inde ad illos, qui magis habebant, & darent, ad eos, quod nihil habebant, aut quod paucum habebant; nunc ego jam quæro imponere finem ad iſtam cauſam, & nolo, ut amplius fiat. Idco autem in menſe Martio mandavi à domino Joanne Alcadi, qui præpoſitus imperii civitatis, & juridicus judex erat, ut cum alguacil don Petro, & aliis deceim ex melioribus civitatis, inter Moſzarabos & Caſtellanos, ipſemet cum eis exquireret & æquaret; & cortes & expoſitas hæreditates inter totos * illos, & ut quod ipſe faceret, inconcuſſum ſemper & ſtabile permanent *, quod ſecundùm meum imperium confactum fuit atque completum.*

C *Alphonſus VI condit hoc diploma*
* equites
* pedites
* an. perquiſitiones?
* villas &c.
* moleſtia
* id eſt omnes
* permaneret

278 *Tunc ego à ſupradictis præſquiſitoribus jugata, & eorum principalius inclinatus facio hanc cartam firmitatis ad totos ipſos Moſzarabos de Toleto cavalleros, & pedones, ut firmitatem hanc ſemper, quantas cortes & hæreditates, ſive vineas ac terras hodie in ſuo jure retinent, & pro nulla exquiſitione non podant * inde quidquam, nec pro nullo rege ſubſequente, ſive cabet medina, aut comite vel principe militiæ, de quanto hodie pertinet, dare; & pro meo judicum vendicaverunt, atque in ſempiternum; & do eis libertatem, ut quod fuerit inter eos pedes, ei * voluerit, & poſſe habuerit, ut militet, & vendendi, dandi vel poſſidendi, ſeu de poſſeſſione ſua, quoties voluerit, faciendi, liberam in Dei nomine habeat poteſtatem: & ſi inter eos fuerit ortum aliquod negotium de aliquo indicio *, ſecundùm ſententiam in libro judicum antiquitus conſtitutus diſcutiata, & de quanta calumnia fecerint, quantum * ſolummodo perſolvant, ſicut in carta Caſtellanorum reſonat; excepto de furto, & de morte Judæi, vel Mauri, & de omni calumnia, talem eis mando habere conſuetudinem, qualem & Caſtellanis in Toleto commorantibus; & ſi voluerint vineas, aut alias arbores plantare, aut reſtaurare, illi qui fuerint pedites, decimam inde*

in favorem Mozarabum

F

* an. poſſint, *Hiſp.* puedan?

* an. ſi?

* judicio

* tantum

SEC. XII.

portionem ſolummodo ad regale palatium perſolvant.

279 *Hoc autem facio pro remedio animæ meæ, & parentum meorum: & ut vos omnes, quos in hac urbe ſemper amavi, & dilexi, ſeu de alienis terris ad plantandum adduxi, ſemper habeam fideles & oratores; ideoque abſolvo vos ab omni jeſte * priſtinæ ſubreptionis, & præſcriptæ libertati trado, ut ab hodierno die & deinceps, nec vos nec filii, aut hæredes veſtri ab hac præſcripta regula recedatis *, & in iſto foro ſemper permaneatis ævo perempni, & per ſæcula cuncta. Amen. Si quis tamen, quod fieri minimè credo, aut ego, aut aliquis homo de propinquis meis, vel extraneis, contra hoc meum factum ad irrumpendi venerit; quiſquis ille fuerit, qui talia commiſerit, ſit excommunicatum, & Chriſtianæ fidei libertate ſeparatum, & cum Datan & Abiron, quos terra vivos abſorbit, quia mandatis Dei rebelles extiterunt, & cum Juda, Dei traditore, qui laqueo ſe ſuſpendit, & ſic vitam cum viſceribus fudit in profundo inferni æternas pœnas lucraturus, demergantur: & hoc meum factum in cunctis plenam obtineat firmitatem. Facta autem hac ſtabilitatis carta ſub hera milleſima centeſima trigeſima nona, & nato die decimotertio Kalendas Aprilis.*

pro remedio animæ ſuæ &c.;

* an. fece ?

*recedatis

B

180 *Hoc autem non volo prætimitere *, quando mando, ut plantor vendat ad plantorem, & vicinus ad vicinum; ſed non quæro ut aliquis de ipſos plantores vendant cortes, aut hæreditates à nullo comite vel poteſtate. Ego Ild ſonſus Dei gratiâ, totius Hiſpaniæ imperator, quod feci conf. Eliſabeth regina, quod domino meo fieri placuit; conf. Raymundus, totius Galiciæ comes, regiſque ger. conf. Urraca, imperatoris filia, Raymundique comes uxor, conf. Henricus Portugallenſis & Colibrienſis provinciæ comes, conf. Teraſia, regis filia, & Henrici comitis uxor, conf. Hernandus, Toletanæ ſedis archiepiſcopus; conf. Joannes Toletanor. principalis judex atque præpoſitus, conf. Petrus Aluariz & medic' conf. Michael Adiz princeps Toletanæ militiæ, conf. Petrus Anſuriz, comes, conf. Fernandus Muñoz, majordomus regis, conf. Garci Alvariz, armiger regis, conf. Gomez Martinez, conf. Gutier Bermudez, conf. Joannes Ramirez conf. Gonçalo Stephanus, conf. Didago Alvariz, conf. Pelagio Petriz, conf. Rodrigo Petriz, conf. Gutier Fernandez, conf. Garci Ximenez, conf. Garci Bermudez, conf. Gonzalo Anſuriz, conf. Petrus Suariz, conf. Rodericus Ordoñez, conf. Sancio Azuariz, conf. Johane Didacus, conf. Petro Didacus, conf. Pelagio Guideſteiz conf. Pelagius Erigis, cognomento Botanarius, quod notavi, conf.*

cui ipſe cum ſua uxore, atque aliis ſubſcribit.

* præter-mittere

C

281 Vides, lector, in contextu hujus regii diplomatis multos contineri barbariſmos; ut de Hiſpaniciſmis hic illic intermixtis nihil dicam: unde fit, ut non vitioſa dumtaxat, ſed obſcura prorſus reddatur oratio. Ceterùm *ruditatem excuſabis ævi illius, quo barbaris, quam barbariei exſtirpandæ ſtudebant magis majores noſtri*, inquit in ſua epiſtola jam à me prolata Nicolaus Antonius Hiſpanus; id quod hîc valeat in lingua Latina, quamquam alia de cauſa id ſuprà uſurparit iſte auctor. Omnem textus barbariem non emendo; paucula ad marginem annotaſſe contentus: de aliis viderint ill, a l quos omnium vocum in iſto diplomate contentarum explanatio propiùs pertinere videbitur. Illarum ſanè illuſtratio nihil facit ad ſtatum ritus Mozarabici; cujus causâ hoc & ſequentia diplomata referuntur ex ſuperabundanti, ut ita loquar; ac proin ſatis fuerit lectori, genericam ſaltem ex iſtis inſtrumentis ſibi ideam formare circa ea, quæ Mozarabibus olim indulta fuere à regibus Hiſpaniæ. Pergamus itaque ad alia, quæ hoc ſeculo XII geſta ſunt.

Illud hîc cur non explanetur.

D

282 Concilium Fuſſelenſe, celebratum prope Palentiam apud oppidum Huſillos dictum, circa annum Chriſti 1104, notatur apud Aguirrium pag. 317; ubi inter alia, quæ ex Sandovalio producit, *quædam circa Officium divinum tractata*, refert; an verò illa Officium Mozarabicum ſpectent, neſcio. Ad rem noſtram certiſſimè facit epiſtola Eugenii PP III, qui ſedit ab anno Chriſti 1145 ad 1153, legenda apud Labbeum tom. 10, col. 1099, directa *ad clerum & populum Toletanum*, uti ibi inſcribitur, hoc titulo, *ut Muzarabes Toletano archiepiſcopo pareant, & in ceremoniis ab eo non diſſentiant*: quam epiſtolam etiam exhibet Aguirrius pag. 362, & ſic habet: *Inobedientiæ crimen quam grave, quantaque animadverſione plectendum, creator omnium Dominus primi hominis inobedientiam puniendo monſtravit; & genus hominum in valle lacrymarum poſitum experitur. Significatum bene eſt, quod quidam, qui Muzarabes nuncupantur, venerabili fratri noſtro archiepiſcopo Toletano obedientiam denegantes, eccleſias de manu laicorum recipiant: & in ſacramentis Miſſarum, & aliis divinis Officiis, tonſura quoque clericali & veſtimentis, ſuam antiquam conſuetudinem ſubſequentes, ab Apoſtolica ſede diverſa ſentire præſumant.*

Eugenius PP. III jubet, ut Mozarabes obediant

E

283 *Quia igitur Apoſtolicæ ſedi tanta eſt à Domino collata poteſtas, ut quam * pro ſanis dogmatibus, fidelium moribus, dominico tempore ſcripſit *, hodie teneatur acceptum: & quam * illâ repulit, hactenus ineffi.ax habeatur: quanto magis quæ ob reverentiam Catholicæ fidei in ſacramentis Miſſarum, & aliis divinis Officiis inſtituiſſe dignoſcitur, omni debent honore præferri, & ab omnibus prorſus reverenter aſſumi? Univerſitati veſtræ per præſentia ſcripta mandamus, quatenus eos diſtrictius moneatis, ut in ſacramentis Miſſarum, & aliis divinis Officiis, à Catholica Eccleſia diſſentire de cetero non præſumant; & memorato fratri noſtro obedientiam debitam exhibentes, ſi in ipſius provincia remanere voluerint, ejus monita & præcepta reverenter ſuſcipiant & obſervent.* Dies & annus, quibus data fuit hæc epiſtola, deſiderantur. Interim ex ea liquet, Romanam ſedem hoc etiam ſeculo XII, prout anteriore eam feciſſe vidimus, operam dediſſe, ut liturgiæ Mozarabicæ miniſtri, quos in ſex Toletanis eccleſiis remanſiſſe diximus, ſuo quoſque antiquo Officio eccleſiaſtico vacantes, Romanis ſeſe ritibus conformarent, non ſecus atque aliæ eccleſiæ per Caſtellæ, Legionis, aliaſque Hiſpaniarum ditiones extenſæ.

archiepiſcopo Toletano; & Romanis ritibus ſe conformant.

* quod

* præſcripſit

* quod

F

284 Ad præſens ſeculum XII ſpectat privilegium, Mozarabibus conceſſum; quod ita ſonat: *Quoniam ea, quæ à regibus & terrarum principibus inſtituuntur, ſemper firmantur, nec * temporum diuturnitate oblivioni tradantur: Idcirco ego Ildefonſus Dei gratiâ, rex Caſtellæ & Toleti, una cum uxore mea Alienor regina, quia vos promptiſſimos, & fideles in ſervitiis meis inveni, facio cartam libertatis, abſolutionis & ſtabilitatis vobis, toti Toletano concilio, præſenti & futuro, in perpetuum valituram. Dono & concedo omnibus Toleti militibus ex totius termini, ſive præſentibus &*

Privilegium Mozarabibus datum

* ne

A *& futuris, quod de omnibus hæreditatibus, quas habent in Toleto, aut in aliqua parte termini ſui,*
*habuerint vel de cetero habuerit *, nullam decimam, nec forum aliquod regi, vel domino terræ, nec alicui alii umquam perſolvant: & quicumque de manibus eorum hæreditates ipſorum excolunt, de fructibus inde perceptis nullam decimam tribuant; ſed prædicti milites cum omnibus hæreditatibus ſuis liberi, & immunes ab omni regali, alioque gravamine, & exactione per ſecula cuncta permaneant; & cetera de ornamento privilegii.* Deſideratur nota temporis.

285 Verùm ad quæ circiter tempora illud inſtrumentum pertineat, colligere licet ex aliis Alphonſi & uxoris ejus Alienoris nomine notatis, ab anno 1173, uſque ad 1213, prout videre eſt apud Berganzam in Appendice ſect. 1, à pag. 461. In Chronologia S. Ferdinandi, regis Caſtellæ & Legionis, quæ per annos dominicæ Incarnationis extenditur apud nos tom. VII Maii, à pag. 294, ita dicitur: MCLXX *Alfonſus Caſtellanus annos* XV *natus uxorem ducit Alienoram, filiam Henrici II, regis Anglia & Alienoræ, ex Guilielmo ultimo Aquitaniæ duce natæ.* Porro per dictum privilegium videtur tolli onus illud ſolvendæ decimæ partis, in ſuperiore Alphonſi VI
B diplomate Mozarabibus impoſitum his verbis: *Talem eis mando habere conſuetudinem* &c.; atque adeo videtur hoc privilegium extendi ad Mozarabes. Certè illud inter alia eis indulta continetur: atque ideo & illud ego hîc produxi; poſt quod ſequitur aliud privilegium hujus tenoris:

286 *Notum ſit tam præſentibus quam futuris, quod ego Ildefonſus Dei gratia, rex Caſtellæ & Toleti, vidi privilegium illud, quod rex Ildefonſus proavus meus felicis memoriæ, olim Toletanis civibus fecerat, in quo continebatur, quod quicumque morarentur in Toleto, ibidem in civitate & militia faciendo ſecundum forum Toleti, eſſent excuſati & abſoluti ab omni alio pecto *, & facendera in toto regno ſuo. Ego itaque prædictus rex Aldephonſus, volens prædeceſſorum meorum facta rata eſſe, & firma, unà cum uxore mea Alienor, regina, & cum filio meo Ferrando, facio cartam libertatis, & abſolutionis vobis, tori concilio Toletano, præſenti & futuro, mandans firmiter ac præcipiens, quod quicumque in Toleto morati fuerint, ibidemque in civitate & militia ſecundum forum Toleti fecerint de hæreditatibus ſuis, quas in toto*
C *regno meo habuerint, nullam faciant poſtam, vel facenderam, ſeu pectam aliquod, ſcilicet pro vicinitate & facenda, atque militia Toleti, ſint excuſati in omnibus aliis villis regni mei: & reliqua de ornamento.*

287 Interſeratur collectioni iſtorum diplomatum digreſſio parva intercalaris, quæ ad præſens ſeculum XII ſpectat, & habetur apud Honoratum à S. Maria, Carmelitam excalceatum, operis Gallici ſupra citati de regulis & uſu critices tom. 3, lib. 5, diſſertat. 3, pag. 201; ubi refert, quòd verſus annum 1170 Jacob Almanſor, rex Marocanus, duxerit Mozarabes ex Hiſpania, ut ſuæ perſonæ cuſtodiendæ præeſſent, quod eccleſiam eis ædificari juſſerit; quod vivere eis permiſerit in ſua religione; Miſſæque & Officio divino intereſſe more ſuo. Quæ ex laudati ſcriptoris fide hîc damus; cum nullum citet auctorem. Nunc iterum diplomata reſumamus.

§ II. Alia quædam ab regibus Alphonſo Caſtellano, & S. Ferdinando indulta Mozarabibus privilegia.

Charta donationis Alphonſi Caſtellani in favorem Mozarabum.

P*Ræſentibus & futuris notum ſit ac manifeſtum, quod ego Aldefonſus Dei gratiâ, rex Caſtellæ & Toleti; una cum uxore mea Alienor regina, & cum filio meo Ferrando, libero animo, & voluntate ſpontanea facio cartam donationis, conceſſionis & ſtabilitatis, vobis univerſo concilio Toletano præſenti & futuro, perenniter duraturam. Dono itaque vobis, & concedo illum meſonem * in Toleto, ubi venditur triticum; ut eum habeatis in perpetuum, & accipiatis ſemper omnes mediduras *, atque directuras *, quæ in eodem meſone evenerint, de omni tritico; quod ibidem venderetur, ita quod quantum accipiatis de illis mediduris & directuris, expendatis in illis; quæ neceſſaria fuerint cura * communi utilitate totius concilii Toletani: & quod inde ſuperfuerit de mediduris illis, & directuris; deductis prædictis expenſis, detis & expendatis in opere murorum de Toleto. Ideo tamen hoc duximus vobis concedendum, quod dominus archiepiſcopus, & canonici eccleſiæ Toletanæ ſedis percipiant ſemper decimam de omnibus illis mediduris, & directuris, quæ evenerint in illo prædicto meſone: & cetera de ornamentis.*

* domus eſt vel taberna.

* menſuras

* an. jura, *Hiſp.* derechos?

* circa communem

289 *Per præſens ſcriptum notum ſit omnibus tam præſentibus quam futuris, quod ego Aldefonſus Dei gratiâ, rex Caſtellæ & Toleti; unà cum uxore mea Alienore regina, & cum filiis meis Ferrando & Henrico, concedo & confirmo concilio Toletano (ſic proavus meus rex Aldefonſus bonæ memoriæ) quod omnes villæ, quæ ſunt in termino Toleti, & aldeæ, ſive ſint meæ, ſive de apotheca mea, ſive domini archiepiſcopi Toletani, ſive eccleſiæ ſanctæ Mariæ, ſive Salva-Terræ, ſive hoſpitalis, ſive ordinis de villis *; ſive militis, ſive cujuſque hominis; facendam faciant in civitate Toleti; ſic faciant cives hujus civitatis. Tamen excipimus ab hac generalitate Illeſcas, quæ fuit propria hereditas imperatoris; & Ulmos, & Ocaniam, & Moltabam *, cum ſuo termino, qui numquam hoc fecit ille ruptam de villis domini archiepiſcopi, & aldeis eccleſiæ ſanctæ Mariæ. Mandamus igitur, quod poſtam & facenderam (quam ſuprà diximus) illos debere facere cum civibus Toletanis, faciant eam non per manum eorum; ſed per manum hominis domini archiepiſcopi, qui colligat, & det eam alcaldibus Toleti.*

& archiepiſcopi

* *Ms.* Ucles

F

* *Ms.* Montalvam

290 *Non enim volumus, quod alcaldes vel cives Toletani habeant aliquam poteſtatem vel aliquam præeminentiam ſuper homines archiepiſcopi, & eccleſiæ ſanctæ Mariæ: & cum iſta pecta, quam facient civibus Toletanis, ſint liberi & immunes ab omni pecta, & facendera regis. Et ſi ego vel filius meus, aut aliquis de genere meo voluerit aliam pectam, vel aliam facenderam habere de hominibus ſupradictis domini archiepiſcopi, & eccleſiæ ſanctæ Mariæ, non teneantur aliquam pectam, vel facenderam facere cum civibus Toletanis: & cetera ſpectantia ad ornamentum privilegii.*

Toletani.

291 *Per*

una cum alio quod ab eodem rege latum fuit.

ab Alphonſo Caſtellano

Favores à rege Marocano Mozarabibus conceſſi.

SEC. XIII.

Alind privilegium

291 *Per præsens scriptum sit notum omnibus tam præsentibus quam futuris, quod ego Aldefonsus Dei gratiâ rex Castellæ & Toleti, una cum uxore meâ Alienore regina, & cum filiis meis Ferrando, & Henrico, attendens damnum civitatis Toletanæ, & detrimentum, quodquod inde evenicbat terræ, statui cum bonis hominibus de Toleto, quod nullus homo de Toleto, sive vir sive mulier possit dare vel vendere hæreditatem suam alicui ordini, excepto, si voluerit eam dare vel vendere sanctæ Mariæ de Toleto, quia est sedes civitatis; sed de suo mobili det quantum voluerit, secundùm suum forum *: & ordo, qui eam acceperit datam vel venditam, amittat eam; & qui eam vendiderit, amittat morbidos, & habeant eos consanguinei sui propinquiores. Ego tamen cum concilio condonavi domino Gunsalvo Perez de Turrecremata, & suis cognatis Petro Armillez de Portogal, & Sancha Perez de Fonte Almerir, quod hæreditatem suam, & mobile conferant cui sua sederit voluntati: illud scilicet quod hodie habent; condonavi, inquam, istud eis, & filiis suis, & suis nepotibus.*

* legem vel consuetudinem

B

cum confirmatione suprascriptorum à S. Ferdinando facta.

292 *Concedimus etiam quod illud, quod dona Luna ante istam institutionem concessit Burgensi monasterio sanctæ Mariæ Legalis, cum suis directuris, valeat. Miles autem de alia parte, qui hæreditatem habeat in Toleto, vel habuerit, faciat ibi in civitate cum suis vicinis; alioquin amittat illam, & conferat illam rex cuicumque voluerit, qui pro ea faciat in civitate: & cetera de ornamento privilegii. Suprascripta igitur privilegia, & omnia, quæ in eisdem continentur, ego rex Ferrandus, superius nominatus, vobis concedo, corroboro, & confirmo; nec non statuo observari irrevocabiliter in ævum. Si quis verò hanc meæ concessionis paginam infringere, seu in aliquo diminuere præsumpserit, iram Dei omnipotentis plenariè incurrat, & cum Juda Domini proditore pœnas sustineat infernales, & regi parti mille auros in choto * persolvat; quodque præsumpserit, effectu careat, & damnum quod vobis super hoc intulerit, restituat duplicatum. Facta carta apud Matritum vigesimo primo die Januarii, era millesima, ducentesima sexagesima, anno regis quinto. Et ego rex Ferrandus supradictus hanc cartam, quam fieri jussi, manu ipsa roboro & confirmo.*

* an. quoto?

C

Idem sanctus rebs confirmat privilegia

293 *Ego Ferdinandus Dei gratia, rex Castellæ & Toleti, cupiens progenitorum meorum vestigiis inhærere, & eos in meis actibus, prout potero, imitari; volensque libertates, & laudabiles consuetudines confirmare, quas ipsi suis fidelibus contulere, una cum uxore mea dona Beatrice regina, & cum filio meo Alfonso, ex assensu & beneplacito domina Berengariæ reginæ, genitricis meæ, facio cartam concessionis, roborationis, confirmationis & stabilitatis vobis concilio Toletano, militibus, civibus tam Mostarabis, quam Castellanis, seu Francis, præsentibus & futuris perpetuo valiturâm. Concedo itaque vobis & confirmo totum quantum in istis subscriptis privilegiis, quæ à nostris progenitoribus vestri prædecessores impetrarunt de vestra libertate, & quo modo continetur: tenorem quarum transcribi feci verbo ad verbum sub una pagina in hunc modum: Sub imperio almæ & individuæ Trinitatis, Patris videlicet, & Filii, & Spiritus sancti, unius quidem omnipotentis Dei, hoc pactum, renovatum, & fœdus firmissimum jussit renovare & confirmare venerabilis rex Adelfonsus, Raimundi filius, ad omnes cives Toletanos, Castellanos, Mostarabes, Francos propter fidelitatem, & æqualitatem illorum, & illos privilegios, quos dederat illis avus suus Adefonsus rex (det illi Deus optimam requiem) melioravit & confirmavit per amorem Dei, & remissionem omnium peccatorum suorum.*

D

294 *Sic verò & omnia judicia eorum, secundùm librum judicum, sint judicata coram decem ex nobilissimis & sapientissimis eorum, qui sedeant semper cum judice civitatis ad examinanda judicia populorum, & ut præcedant omnes in testimoniis, in universo regno illius. Similiter & omnes clerici, qui nocte & die pro se, & omnibus Christianis omnipotentem Deum exorant, habeant absolutas suas hæreditates in reddendis decimis. Sic verò dedit libertatem militibus à portatico de cavallis & mulis in civitate Toleto. Et si quis captivus Christianus exierit in captivo Mauro, non det portaticum, & quantum dederit rex militibus Toleti de muneribus, sive proficicis, sit divisum inter illos, scilicet Castellanos & Gallecos & Moçaraues, quomodo fuerint in uno uni ab aliis, & quod ideo sint pignorati tam milites, quam ceteri cives Toletani in universo regno illius: quod si aliquis ausus fuerit unum ex illis in omnibus regionibus suis pignorare, duplet pignora illa, & solvat regi sexaginta soldos: adhuc autem & milites illorum non faciant annubdam, nisi uno fossato in anno: & qui remanserit ab illo fossato sine veridicâ excusatione, solvat regi decem soldos: & qui ex illis obierit, & equum aut loricam, aut aliquas armas regis tenuerit, hæreditant omnia filii sui, sive sui propinqui, & remaneant cum matre sua honorati & liberi in honore patris illorum, donec valeant equitare.*

aliàs

R

295 *Nam etsi solam uxorem relinqueret, sit honorata in honore mariti sui. Sic quoque & qui inter civitatis, aut foras in villis in solaribus suis commoraverit, & contentiones & jurgia inter illos ceciderit; omnes calumniæ ipsorum sint suorum: si quis verò ex illis in Francia aut in Castella, sive ad Gallitiam, seu quacumque terra ire voluerit, relinquat cavallerum in domo sua, qui pro eo serviat infra tantum, & vadat cum Dei benedictione. Et quicumque cum uxore sua ad suas hæreditates ultra Serram ire voluerit, relinquat cavallerum in domo sua, & vadat in Octobrio, & veniat in primo Madio. Sed si ad hoc tamen non venerit & veridicam excusationem non habuerit, solvat regi sexaginta soldos. Si verò uxorem non levaverit, non relinquat cum ea cavallerum. Tamen ad hoc placitum veniat: similiter & agricolæ & vinearum cultores reddant de tritico, & ordeo, ac vinearum partibus decimam partem regi, non plus; & sint electi ad scribendam decimam hanc homines fideles, Dominique amicos mercedem regis accipientes, & quod sint adducti in tempore triturarum mensium ad horrea regis, & in tempore vindemiarum, ad torcularia ejus, & accepta de eis cum veridica & æquali mensura videntibus duobus vel tribus de filibus * civitatis: & ii, qui hanc decimam regi solvunt, non sit super eos aliquod servitium, ad faciendum super bestias illorum.*

concessa.

F

* *Ms.* fidelibus

296 *Non servant * nec fusatoria, nec vigilia in civitate, nec in castello; sed sint honorati & liberi, & ab omnibus sacerdibus imperati: & quisquis ex illis equitam * voluerit in quibusdam temporibus, equitet, & intret in mores militum: nam & quicumque habuerit hæreditatem juxta flumen de fluminibus Toleti, & in ipso flumine molen-*

quæ hîc
* *fortè* ſervent
* Ms. equitare

A *lindinum, aut vaceat, sive piſqueram ædificare quæſierit, faciet ſine ullo timore: nec non & habeant ipſi, & filii ſui, & hæredes eorum omnes hæreditates ſuas fixas & ſtabiles in perpetuum: & quod vendant & emant unum ab alteris, & doneut ad quem quæſierint, & unuſque faciat in ſua hæreditate ſecundum ſuam voluntatem. Sic verò avus ſuus (det illi Deus requiem) abſtulit aliquam hæreditatem uni eorum per iram aut per injuſtitiam, abſque culpa palatina, quod in ea ſit reverſus: & item qui hæreditates in quacumque terra imperii illius habuerit, juſſit, ut ſaiones non intrent in eas, nec majorinos, ſed ſint in pace per amorem populationis illius in Toleto: nam & cum Dei ad utorio de quantis civitatibus Mauroram, ut habeant fiduciam accipere, ut & illi, qui de ipſis civitatibus fuerint, ibunt recuperare hæreditates ſuas. & quod vendicent eas de Toleto cum moratoribus Toleti: ſic quoque & illi, qui ultra Serram ſunt, ſi aliquod judicium habuerint, cum aliquo Toletano, quod veniant ad medianetum in Calatalifa, ibi ſe judicent ſanctorum patrum obedire, & implere præcepta.*

B *ſingulatim* *297 Juſſit (amplificet Deus regnum ipſius) ut nullus Judæus, nullus nuper renatus habet mandamentum ſuper ullum Chriſtianum in Toleto, nec in ſuo tritorio. De cetero verò ſi aliquis homo acciderit in homicidium, aut in aliquem laborem abſque ſua voluntate, & probatum fuerit per veridicas teſtimonias, ſi fidei juſſorem non habuerit, non feratur alicubi extra Toletum, ſed tantùm in Toletano carcere trudatur S. de Alfada, & non ſolvat niſi quintam partem calumniæ, non plus. Quod ſi aliquis aliquem hominem occiderit intra Toletum aut foras, infra quinque milliarios in circuitu ejus; morte turpiſſima lapidibus moriatur. Qui verò de occiſione Chriſtiani, vel Mauri, ſive Judæi per ſuſpicionem accuſatus fuerit, nec fuerint ſuper eum veridicas fideleſque teſtimonias, judicet eum per librum judicum. Si quis ergo cum aliquo fruto * probatus fuerit, totam calumniam ſecundùm librum judicum ſolvat. Sic verò & ſi peccato impediente aliquis homo cogitaverit aliquam traditionem in civitate aut in caſtello, & diſcoopertum fuerit per fideliſſimas teſtimonias, ipſe ſolus pateat malum, aut exilium: ſi verò fugerit, & inventus non fuerit, portionem ſuam de toto ſuo habere regi accipiant, & remaneat uxor ſua cum filiis ſuis in portione ſua intra civitatis, & foras, ſine ullo impedimento.*

* Ms. furto

C *enumerantur.* *298 Hoc judicium dedit nobiliſſimus rex Alfonſus Raymundi, die, qua hoc privilegium confirmavit, & juſſit, ut nullus pauſaterus deſcendat in una ex domibus Toletanorum intus civitatis, nec in villis ſuis. Et ſi mulier ex mulieribus eorum vidua fuerit, an virgo; non ſit data ad maritum invitus, nec per ſe, neque per aliquam potentem perſonam. Similiter & nullus erit auſus rapere mulierem de mulieribus eorum, mala ſi fuerit, aut bona, nec in civitate, nec in via, nec in villa. Et qui unam ex illis rapuerit, morte moriatur in loco. Sic etiam honorem Chriſtianorum confirmavit, ut Maurus & Judæus, ſi habuerit judicium cum Chriſtiano, quod ad judicem Chriſtianorum veniat ad judicium, & quod nulla arma, nec ullum cavallum de ſella exeant de Toleto ad trans Maurorum. Et placuit ei, ut civitas Toleti non eſſet præſtamo, nec ſit in ea dominator, præter eum, neque vir, neque femina, & in tempore ætatis ſuccurrat Toletum defendere ab hominibus volentibus eam opprimere, ſive ſint Chriſtiani, ſive Mauri: & juſſit, ut nulla perſona habeat hæreditatem in Toleto, niſi qui moravit in ea cum filiis ſuis, & uxore ſua, & fabricatis muris conſtet ſemper de commodis & utilitatibus Toleti. Sic antea erat in tempore avi ſui Adefonſi regis (ſit ei beata requies.) Si aliquis Caſtellanus ad ſuum forum ire voluerit, vadat. Inſuper hoc totum exaltet Dominus imperium ſuum: dimiſit illis omnia peccata, quæ accidere de occiſione Judæorum, & de rebus illorum, & de totis peſquiſitionibus *, tam majoribus, quam minoribus: & cetera, quæ ſpectant ad ornamenta privilegii.* SEC. XIII.

* in *Ms.* perquiſitionibus

§ III. Diplomata Alphonſi Sapientis.

Duo diplomata

INter privilegia Mozarabibus conceſſa referuntur variæ aliæ immunitates, ſeu indultorum à variis hactenus Hiſpaniæ regibus obtentorum confirmationes; quæ ex lingua Hiſpanica ſic ſonant: *Notum ſit omnibus hominibus, qui chartam hanc viderint, quomodo ego D. Alfonſus, Dei gratiâ* E *rex Caſtellæ, Toleti, Legionis, Galeciæ, Hiſpalis, Corduba, Murciæ, & Gienna, quando veni Toletum, ut facerem ibi meas cortes, venerunt ad me equites, & boni homines concilii Toletani, & monſtrarunt mihi ſua privilegia bonorum fororum, & favorum & immunitatum, quæ ipſis rex D. Alfonſus, & rex D. Alfonſus Raymundus, ac rex D. Alfonſus meus proavus fecere, & confirmata ſunt a rege Ferdinando meo patre; ac petierunt à me favorem, ut ego illa ipſis concederem ac confirmarem: & privilegia erant facta hoc modo: Ut facta regum ac principum memoria, quæ digna ſunt, aſſequantur. Vacat.* Et ſequitur: *Ego Ferdinandus Dei gratia, rex Caſtellæ & Toleti, cupiens progenitorum meorum veſtigiis inhærere, & eos in meis actibus, prout potero, imitari* &c, quæ proximè jam dedimus. Tum ſequebatur aliud privilegium hoc exordio: *Quoniam ea quæ à regibus, & terrarum principibus inſtituuntur* &c. Tum illud: *Notum ſit tam præſentibus quam futuris, quod ego Ildefonſus* &c. Item: *Præſentibus & futuris notum ſit ac manifeſtum.* Et aliud: *Per præſens ſcriptum notum ſit omnibus* &c. Illud denique, cujus initium eſt: *Per præſens ſcriptum ſit notum omnibus* &c. quæ ordine temporis nos ſuprà plenius produximus.

F *ab Alphonſo Sapiente data*

300 Quibus privilegiis omnibus ita exhibitis ac recenſitis, ſubduntur ſequentia, quæ ex Hiſpanico ita ſonant: *Et ego ſupradictus rex Alfonſus regnans unà cum regina D. Violante, mea uxore, & cum mea filia infante D. Berengaria, in Caſtella, in Toleto, in Legione, in Gallecia, in Hiſpali, in Corduba, in Murcia, in Gienna, in Biatia, in Valliſoleto, & in Algarbia; Propter affinitatem, quam mecum habent Toletani, majorem quàm omnes homines alii meorum regnorum, & quia ſapientis eſt, illis benefacere, & favere, atque illos promovere; concedo privilegia ſuprà dicta & confirmo, & mando, ut nemo audeat contraire iſti meo privilegio in ulla re: & qui hoc fecerit, iram Dei incurrat, & cum Juda traditore deſcendat in fundum inferni, atque inſuper ſolvant mihi quotam ſupradictam, & illis totum damnum duplicatum. Facta charta in Toleto, per mandatum regis, duobus diebus elapſis menſis Martii, æra milleſima ducenteſima nonageſima prima* (quæ concurrit cum æræ vulgaris

* h anno

sæc. XIII. anno 1253) *D. Alphonſus de Molina conf. D. Federicus conf. D. Gütierre conf. D. Manuel conf. D. Philippus electus Hiſpal.nſis conf. D. Sancius electus Toletanus conf. D. Joannes archiepiſcopus S. Jacobi conf. D. Albaddillo Abennazar rex Granatæ, vaſſallus regis, conf. D. Mahomat Abenmahomat rex Murciæ, regis vaſſallus, conf.*

301 Et ſequuntur plura nomina eorum, qui dictam chartam confirmârunt, & additur in fine: *Albar Garcia de Fromeſta eam ſcripſit anno ſecundo, quo rex D. Alfonſus regnavit.* Alphonſus utique cognomento Sapiens, S. Ferdinandi regis Caſtellæ & Legionis filius, qui anno 1252 mortuo patri ſuccеſſit; vita functus anno 1284, ſecundùm Chronologiam Ferdinandeam loco citato, pag. 296; ubi etiam notantur hæc: MCCXLV *Alfonſus Sancti primogenitus, uxorem ducit Violantem, filiam Jacobi Aragonii, Valliſoleti menſe Novembri.* Schema genealogicum regum Caſtellæ ac Legionis, quatenus ad S. Ferdinandi hiſtoriam, atque adeo ad reges ſuperius in diplomate Alphonſi Sapientis deſignatos pertinet, habes apud nos die XXX Maii pag. 293. *Prædicta verò privilegia*, ſicut ſubjungitur ad calcem diplomatis Alphonſi Sapientis, quod ultimo loco mox recitavi, *latini* ſcripta, deſumpta fuerunt ex veris originalibus, mihi notario infraſcripto traditis & conſignatis per dominum Alfonſum Fernandez à Caſtro, ſcribam regalem, locum ſcribæ majoris conſilii Toletani tenentem, anno à nativitate Domini milleſimo quingenteſimo nonageſimo octavo, die verò decima nona menſis Aprilis.*

data

B Ms. latinitèr

302 *Suntque verò realiter & fideliter tranſcripta, & per me correcta, ut in originalibus reperi; & hoc Toleti, anno, menſe, & die, quibus ſuprà; præſentibus ad eorum correctionem dominis doctoribus Ildephonſo à Narbona, & Eugenio à Narbona, clerico presbytero, Toletanis teſtibus ad præmiſſa vocatis ſpecialiter, atque rogatis. Et quia ego Ludovicus Treviñus, presbyter, notarius Apoſtolicus Toletanus, in archivo Romanæ curiæ deſcriptus, ſanctique Officii Inquiſitionis negotiis aſſignatus, præmiſſis interfui; ideo hoc tranſſumptum, propria & aliena manu deſcriptum, tranſcripſi, deſumique feci, rogatus & requiſitus, in teſtimonium veritatis. Ludovicus Treviñus notarius Apoſtolicus.* Poſt hæc mox ſequitur aliud laudati Alphonſi Sapientis diploma, ex Hiſpanico idiomate Latinè tranſlatum:

C Hiſpanico

303 *Sicut reges tenentur facere juſtitiam, & debent dare malum illis, qui illud fecerint, & ipſis propter illud inferre pœnam, ſecundum meritum; ſic tenentur dare bonam compenſationem bonis, qui legitimè ſibi ſervierunt. Et ideo Nos D. Alphonſus Dei gratiâ rex Caſtellæ, Toleti, Legionis, Galeciæ, Hiſpalis, Corduba, Murciæ, & Giennæ, unà cum regina D. Violante, uxore meâ, & cum noſtro filio infante D. Ferdinando primo & herede, & cum noſtro filio infante D. Sancio, cognoſcendo quomodo equites, ac nobiles nobilis civitatis Toletanæ, ſervierint ſemper illis, qui ſunt ex genere noſtro, in propagando & cuſtodiendo illis Toletum; & juſſis parendo & obediendo in rebus omnibus, ac Nobis, & antequam regnaremus, & poſtquam regnamus; & fecerunt id, quod Nos mandavimus & æquibonique conſuluimus: & propter naturæ indolem, quam eos potiſſimum habere cognoſco; quia nati ſumus in Toleto: ut illis favorem facium & gratiam: propter omnes iſtas cauſas ſupradictas damus & concedimus in perpetuum, ut omnes equites, & domiæ, & ſcutiferi nobiles, omneſque qui ex illis deſcenderint, qui ſunt, & qui fuerint habitatores in nobili civitate Toletana, ſint liberi à moneta in perpetuum; ut eam non dent. Atque etiam illis damus, & illis concedimus, ut hereditates, quas habent vel habuerint in Toleto, aut in ejus termino, ita in quantitate penſionis tributariæ annotentur, ſicut annotantur hereditates, quas equites nobiles habent in Caſtella.*

D

304 *Et prohibemus, ut nemo audeat illas capere in illa conſuetudine * per vim; neque injuriam aut malum inferat. Et ſi aliquis hoc fecerit, mandamus, ut illud ſolvat, ſicut illud ſolvunt equitibus nobilibus in Caſtella. Et ſimiliter, ut fiat favor & gratia equitibus Mozarabibus Toletanis, qui directè deſcendunt à Mozarabum genere, quod gladio cinxerunt illi, qui ex genere meo ſunt, vel divites eorum viri honorati, qui pro tempore fuerunt; aut ſimiliter nos vel noſtri viri divites faceremus aut faciemus; vel quos noſtri generis reges, qui venerint, ipſi poſt nos, aut viri eorum divites impoſterum fecerint; illis, qui hac linea directè deſcenderint, concedimus, ut habeant eamdem iſtam liberationem à monetâ, quam concedimus iſtis aliis equitibus ſupradictis. Et mandamus ac prohibemus firmiter, ut nemo audeat contraire iſti noſtro privilegio iſtius noſtræ donationis, neque illud infringat, neque diminuat in ulla re. Et quiſquis illud fecerit, incurret noſtram iram, & ſolvere debebit in quantitate decem mille Maravediſos, & illis totum damnum duplicatum. Atque ut iſta liberatio, & iſta gratia ſupradicta ſit firma & ſtabilis in perpetuum, mandamus munire iſtud noſtrum privilegium ſigillo noſtro aureo. Facta charta in Toleto, de mandato regis, die dominica vigeſima ſexta die elapſa menſis Januarii, æra milleſima ducenteſima nonageſima ſeptima* (id eſt, anno æræ vulgaris 1259.)

tranſlata

* ita Hiſpanicum conducho vertendum cenſui.

E

305 *Et Nos rex ſupradictus D. Alfonſus, una regnans cum regina D. Violante, mea uxore, & cum noſtro filio infante D. Ferdinando primo, & herede; & cum noſtro filio infante D. Sancio, in Caſtella, in Toleto, in Legione, in Galecia, in Hiſpali, in Corduba, in Murcia, in Gienna &c. iſtud privilegium illis concedimus & illis confirmamus. D. Sancius, electus Toletanus, cancellarius majoris regis, conf. D. Alphonſus de Molina, conf.* Et ſequebatur catalogus bene longus aliarum perſonarum, quæ prædictam chartam confirmarunt. Quam *Garcias Martinez de Segovia* ſe *ſcripſiſſe* teſtatur *anno ſeptimo, quo rex D. Alfonſus regnavit.*

producuntur.

F

§ IV. Aliorum Regum Hiſpaniæ diplomata ſeculi XIV & XV, *quibus Mozarabum privilegia confirmantur.*

PEtrus cognomento Crudelis, anno 1350 Alphonſum XI patrem in regnis Caſtellæ ac Legionis ſubſecutus, diploma quoque in favorem Mozarabum condidit; quod ex Hiſpanico Latinum facio: *Sciant omnes, qui hanc chartam viderint, quomodo Ego D. Petrus, Dei gratiâ rex Caſtellæ, Toleti, Legionis, Gallecia, Hiſpalis, Cordubæ, Murciæ, Gienna, Algarbiæ, Algezira, & dominus Molinæ, vidi unum privilegium regis*

Petrus Crudelis

A *regis D. Alfonſi, qui vicit Toletum, litterâ Gothicâ ſcriptum in pergameno coriaceo, factum hoc modo: "Ego Ildefonſus Dei gratiâ, Toleti impe-„rii rex, & ſub Chriſti nomine magnificus triumphator, una jugiter cum dilectiſſima uxore mea „Eliſabeth regina: A todos Mozarabes de Tole-„to, tam cavalleros, quam pedones„ &c. Et nunc equites ac nobiles, & homines boni, communitatis Toletanæ, miſerunt, qui à me peterent gratiam, ut æqui bonique conſulerem, illis confirmare iſtud privilegium, & permiſi, ut mandaretur conſervari. Et Ego ſupradictus rex D. Petrus, ad faciendum ipſis favorem & gratiam; & quia eſt mea voluntas, ut [ſubſiſtant] favores & gratiæ, quas ipſis fecerunt reges, è quibus ego provenio, permiſi, ut illæ conſervarentur, & promoverentur, propter multa ſervitia, & bona, quæ illi ſemper fecerunt ſupradictis regibus, & mihi; quæque mihi faciunt quotidie.*

Alphonſi VI diploma confirmat:

307 *Ratum habeo, & confirmo illis dictum privilegium, & mando, ut illis valeat, & illis obſervetur in omni bono, & completè in perpetuum, ſecundùm quod in illo continetur. Et prohibeo firmiter, ne aliquis aut aliqui audeant contraire illis, aut eò contra illud progredi, ut illud infringant, aut diminuant in aliqua re ex illis, quæ in illo continentur ullo modo. Et quiſcumque vel qualeſcumque, qui id fecerint, incurrent meam iram, & præterea mihi ſolvent, dabuntque in pœnam mille maravediſos iſtius monetæ, quæ nunc eſt in uſu; atque Toletanis ſupradictis, aut qui eorum vocem habuerit, omnia damna & præjudicia, quæ inde receperint, duplicata; & præterea illos aut illum, qui fuerint, conveniam propter illud. Atque ut iſtud ſit firmum & ſtabile, mandavi illis inde dari iſtam chartam, ſigillatam noſtro ſigillo plumbeo. Data in cortibus Valliſoletanis, die vigeſima quinta Octobris, æra milleſimâ trecenteſimâ octogeſimâ nonâ (anno Chriſti 1351) Ego Joannes Gonçalez illam ſcribi curavi. De mandato Regis, Ruy Fernandez Vargas. Joannes Gonçalez.*

B

uti & faciunt alii reges;

308 Henricus II anteceſſorum regum veſtigiis inhærens, dicta Mozarabum privilegia confirmat: nam Joannes I, ejus filius, teſtatur, ſe vidiſſe privilegium, à ſuo patre Henrico datum; qui ubi protuliſſet privilegium Alphonſi VI (in quo tamen hîc, pro *decimo tertio Kalendas Aprilis*, notatur *decimo tertio Idus Aprilis*) ſæpius jam ſuprà memoratum, habuit illud ratum ac confirmavit per chartam, quæ ſignatur *Data in curtibus Toletanis, die* xx *Septembris, æra milleſimâ quadringenteſimâ nonâ.* Quæ omnia prædictus rex Joannes refert & confirmat ſimiliter in ſua charta, *Data in valde nobili civitate Burgenſi, die* xxx *Septembris, æra milleſimâ quadringenteſimâ decima ſeptimâ*, anno Chriſti 1379; atque inſerta ſunt collectioni privilegiorum Mozarabum, de qua dicam inferius.

C

quos inter Ferdinandus & Eliſabeth

309 Ferdinandus & Eliſabeth regia ſua auctoritate ſæpe nominata Mozarabum privilegia ampliſſimo diplomate corroborare & promovere etiam voluere; è quo, omiſſis Regis ac Reginæ titulis, qui privilegium condunt, atque nominibus miniſtrorum juſtitiæ, ad quos illud inſpiciendum dirigitur, & qui ibidem exprimuntur, prætermiſſis, excerpo ſequentia, quæ immunitates Mozarabum magis determinatè, diſtinctè atque in individuo commemorant. Sic itaque illud privilegium ex Hiſpanico Latinè reddo: *D. Ferdinandus & D. Eliſabeth, Dei gratiâ rex & regina Caſtellæ, Legionis* &c. *conciliis* &c. *Salus & gratia.*

SEC. XIV, ET XV. *majorum ſenſum*

310 *Sciatis, quod clerici, paſtores & beneficiati eccleſiarum Mozarabum dictæ civitatis Toletanæ, nobis fecerint relationem per ſuam petitionem, dicendo: Quod illuſtres reges glorioſæ memoriæ, noſtri anteceſſores, ex valde magna devotione, quam habuerunt erga dictas eccleſias, & Officium Mozarabicum, illas decoraverint & honoraverint, uti & paſtores ac beneficiatos atque parochianos earum, valde magnis privilegiis, libertatibus & exemptionibus; quas huc uſque dicunt, ſibi fuiſſe conſervatas; & ſpecialiter, quod nemo eorum, qui erant, & ſunt parochiani dictarum eccleſiarum Mozarabicarum, aut quarumcumque ex illis, ſolveret exactiones, vel monetas; neque immatriculati eſſent in ulla ex civitatibus, villis, aut locis iſtorum noſtrorum regnorum & dominiorum, ubicumque vixerint & habitaverint, ita ut omnes decimæ horum parochianorum talium (poſito quod viverent in dicta civitate Toletana) diſperſæ & diffuſæ per quamlibet parochiarum Caſtellanarum, aut extra illam, redirent & redeant ad eccleſias aut eccleſiam Mozarabicam, cujus fuerit iſte talis parochianus.*

E

311 *Et dicunt, quod nunc in aliquibus dictarum villarum aut locorum, iſtorum noſtrorum regnorum, malitioſè & indebitè, atque ut inferatur eis omne malum & damnum, patiantur moleſtiam, & immatriculati ſint; quodque dictarum exactionum & monetarum [præfecti] petant à dictis parochianis; ut ſibi ſolvant dictas exactiones & monetas: ac ſimiliter dicunt, quod juſtitiæ adminiſtri dictarum villarum & locorum, eos ad illud cogant: quod eſſe dicunt, contra tenorem ac formam dictorum privilegiorum; [&] ex quo dicunt reſultare magnum detrimentum divini cultus, & ſervitii ſui; dictumque Officium Mozarabicum magnam pati diminutionem: quia dicunt, quod ſervi, & adminiſtratores, adimendo ſibi decimas, quibus ſe ſuſtentant, eſſent compulſi ad illud relinquendum. Et dicunt, quod, quia dictos parochianos jubent ſolvere dictas exactiones & monetas, eoſque ideo fatigant viis diverſis; dicti parochiani deſinant dare decimas dictis eccleſiis Mozarabibus; & dent illas aliis parochiis territoriorum, ubi vivunt: in quo dicunt, ſi hoc ita tranſiret, quod ipſi afficerentur magno gravamine, & damno.*

veſtigiis

312 *Hinc nobis ſupplicabant, & petebant pro gratia circa illud, cum remedio juſtitiæ, ut mandaſſemus ipſis provideri, mandando ipſis dari noſtram chartam, ut in omnibus dicta privilegia ita data & conceſſa in dictis eccleſiis Mozarabicis per dictos reges, noſtros anteceſſores, ſibi eſſent conſervata & adimpleta; & quemadmodum fuiſſet noſtra gratia. Et Nos ratum illud habuimus: quia vobis omnibus, & ſingulis mandamus, ut videntes dicta privilegia (de quibus ſupra fit mentio) & obſervetis, & adimpleatis; & faciatis obſervari & adimpleri in toto & per totum, ſecundùm quod in illis continetur, ſic, & ſecundùm quod huc uſque ipſis fuerunt uſitata, & obſervata: neque contrà eorum tenorem & formam eatis, aut tranſeatis, neque conſentiatis iri aut tranſiri in ullo tempore, aut ullo modo: neque [vos] faciatis neque alii faciant deinceps [aliquid] ullo modo, ſub pœna noſtræ gratiæ, & decem millium Maravediſorum pro noſtra camera, unicuique veſtrûm, qui contrarium fecerit; & præterea mandamus illi, qui vobis iſtam chartam monſtraverit, ut vos citet, ut compareatis ante nos in noſtra aula, ubicumque nos fuerimus, à die quo vos citaverit uſque ad quindecim dies primos ſequentes, ſub dicta pœna; ſub qua mandamus*

preſſe

F

SEC. XIV, ET XV.

damus cuilibet notario publico, qui ad hoc vocatus fuerit, ut inde det illi, qui vobis eam monstraverit, testimonium suo signo munitum, ut nos sciamus, quomodo adimpleatur nostrum mandatum.

instituunt.

313 *Data in nobili civitate Toletana die tertia mensis Augusti, anno nativitatis Domini nostri Jesu Christi millesimo quadringentesimo octogesimo. Ego Rex. Ego Regina. Ego Didacus de Santander, secretarius Regis, & Reginæ, dominorum nostrorum, illam feci scribi de suo mandato.* Alia, quæ ad Mozarabum privilegia attinent, suis quæque temporibus innexa postmodum designabuntur. Ex instrumentis interea tot jam prolatis, ac toties repetitis liquidissimè conficitur, plures Catholicos Hispaniarum reges in id semper solicitè incubuisse, ut liturgiæ Mozarabicæ cultus ac propagatio sarta tecta conservaretur, indulgendo gratiosissimè singularia prorsus privilegia, exemptiones atque immunitates ejusdem liturgiæ clericis, beneficiatis, administrisque sacellanis; nec non iis omnibus, qui sunt è communitatis Mozarabicæ gremio; omnibus hisce regiis favoribus ac gratiis in eum finem directis,

B ut ne antiquissima ista liturgia, ejusdemque cultores tam sacri quam profani, aliquid dispendii, aut damni paterentur. Atque id distinctissimè & patentissimè liquet ex postremo isto Ferdinandi atque Elisabethæ privilegio, prout illud expendenti ad oculum patebit.

Mozarabes pœnè collapsos

314 Verùm quemadmodum humana quæque & sacra & profana, in primis suis exordiis sanctissimè institura, atque ad perpetuitatem temporis legibus firmissimis temperata, ordinata & stabilita, lapsu ætatis paulatim languere solent, & tandem penitus deficere & interire, eamdem fortasse sortem subiisset dicta liturgia, nec non sacerdotes ac reliqui ad ejusdem continuationem deputati, nisi efficacissimis remediis isti rei prospectum fuisset exeunte decimo quinto seculo, & ineunte decimo sexto: audiamus Blasium Ortizium fol. centesimo ita loquentem: *Postea verò quam hominum illorum soboles (ut res mortalium sunt) imminui indies atque deficere cœpisset; simul & eorum ritus ecclesiasticus sensim labi, concidereque apparebat, ac vulgaris sacrorum consuetudo in eorum etiam ecclesias paulatim irrepere, adeo quidem ut memoria nostra non nisi paucis quibusdam statis festisque diebus, eo ritu in illis sacrificaretur: ita cum ritus totus in occasum jam proclivis, propediemque interiturus videretur, Franciscus Ximenez archiepiscopus* (Toletanus) *ut erat vir ille fervens admodum religionis cultor, priscarumque ceremoniarum studiosissimus, illius instaurandi curam, cogitationemque suscepit.* D

restauravit Franciscus Ximenius.

315 Celebratissimus itaque Præsul iste, Hispanici, quod sapientissimè moderabatur, regni immortale decus, omnique virtutum genere excultissimus; & quo majorem vix vidit umquam Hispania, quæsitura fortasse diu huic parem; collapsam Mozarabicam liturgiam, non secus atque sepultum jam sub cineribus Phœnicem, novæ vitæ redonavit, erexit, ornavitque, non Hispaniæ dumtaxat universæ, sed exteris quoque nationibus ob insignes, quos eidem affudit, splendores, longè spectatissimam. Nihil porro huc attinet, longiora tanti Viri elogia coacervare. Hoc unum facit ad propositum meum, si ostendero, quot, quantisque meritorum titulis Mozarabicum Officium, & administros ejus reddiderit sibi obstrictos. Quæ, quemadmodum gesta sint, dabo capite proximo; statum rerum Mozarabicarum seculi XVI ac XVII nobis exhibituro. E

CAPUT VIII.

Officium Mozarabicum ineunte seculo XVI mirificè illustratum; confirmatio privilegiorum sec. XVII; status rerum Mozarabicarum hodiernus.

§ I. Eminentissimus Franciscus Ximenius Cisnerius ejusdem restaurator; Breviarium ac Missale excusa; fundationes, sacellum.

C F

Ximenius antiquos Hispanorum ritus restaurat,

ALvarus Gomecius sub finem libri secundi, qui est in laudatissimis ejus lucubrationibus De rebus gestis memorati jam, ac sæpius deinceps memorandi Franciscì Ximenii, occasione eorum voluminum, antiquam illam orandi rationem continentium, ita loquitur; rebus utique Ximenio gestis, de quibus scribit, satis vicinus; cum floruerit medio seculo decimo sexto, anno 1580 è vita ereptus *Igitur*, inquit, *cum ad ea volumina Ximenius veniisset; de re tota . . edoctus, indignum esse & grave judicavit, sanctissimas priscorum Hispanorum cæremonias, à viris præclaris institutas, & miraculorum testimoniis comprobatas, in tantam desuetudinem venisse, ut jamjam interituræ esse viderentur; cœpit rem altius considerare, &, ut erat priscarum cæremoniarum studiosissimus, Mozarabum ritus instaurandi curam suscepit: adhibitisque viris, quotquot exstabant, ejus rei peritis, primùm libros omnes, quibus sacra illa continerentur, Gothicis characteribus conscriptos, in vulgaris litteraturæ formam redigendos, impressoriisque formis excudendos curavit.*

ac Mozarabes sodales instituit.

317 *Quibus non sine magna impensa in exempla innumera vulgatis, ad extremam templi* (Toletani metropolitani) *partem, Occidentem versus, in ædicula, quæ Corporis Christi dicebatur, sacellum eleganti structura ædificavit: in quo tredecim sacerdotum collegium, adjunctis tribus ministris, instituit, quos Mozarabes sodales appellavit. Hoc collegium idoneis proventibus annuis instructum sub capituli Toletani patrocinio constituit. Ipsis porro sacerdotibus perpetuis horum sacrorum curationem demandavit, ut eo ritu singulis diebus sacrificare, horariasque preces concinere,*

A *nere, ſolenne eſſet. Ad quos & ſex Mozarabum eccleſiarum ſacerdotia pertinere voluit : quæ quoties vacua eſſe contingeret, ipſi optare poſſent ſacerdotes, quibus illa archiepiſcopus conferret ; aliaſque leges addidit. . . Sic ergo ſacra illa per Ximenium reſtituta, & ab interitu vindicata ſunt : in cujus reſtitutionis memoriam, cenotaphium reparatori in medio ſacello honorificè erectum cernitur, impendente deſuper coccineo galero, Cardinalitii honoris inſigni.*

Libri eorum liturgici ſummo in pretio habiti ;

318 Ita ibi fere cum Blaſio Ortizio cap. 41, laudatus Alvarus Gomecius, qui excuſus legitur in Hiſpania illuſtrata, typis Francofurtenſibus anno 1603, tom. 1, à pag. 927 ; ac lib. 3, pag. 979 ſic pergit : *Officii Mozarabum libri tunc per illum in publicum dati, ut res omnes uſu conſumuntur, nunc ita ferme jam exhauſti ſunt, ut volumen, quod Miſſale vocant, me*, inquit, *vidente, triginta aureis Toleti conſtiterit : (nam ab omnibus doctis & piis hominibus, quibus hujus Officii notitia eſt, tam Miſſale quam Breviarium certatim expetitur ;) ipſeque adeo Paulus III,*

B *Pontifex Maximus, miſſis Toletum legatis ab eccleſia* (Toletana) *Officium hoc petierit, & Gothicæ pietatis monumentum in bibliotheca Vaticana aſſervari juſſerit. Opus profecto utrumque, ſive rerum geſtarum per antiquos patres & Martyres, non vulgares hiſtorias quispiam conſideret, magno in pretio & veneratione habendum. Utinam aliquis exoriatur, actorum Ximenii æmulus, qui ſacra hæc Mozarabum volumina evulget rurſus !*

de quibus proin

319 Enimvero quod ſummo hodieque in pretio ſint Toleti, illud argumento eſt, quod, dum ibidem anno 1722 eſſemus ; dicta volumina inſpiciendi copia tandem nobis facta eſt ex favore & gratia R. A. D. Manuelis Alfonſi Vinader, in jure canonico licentiati, ac paſtoris eccleſiæ SS. Juſtæ & Ruffinæ Toleti, nec non ſacelli Mozarabum Corporis Chriſti ſacellani ; qui dictos libros humaniſſimè nobis ad tempus commodavit. Cum itaque exemplaria iſta ob ſingularem penuriam ac raritatem non ab omnibus perinde palæophilis, quibus monumenta hujuſmodi ſunt in pretio, inſpici poſſint ; non abs re fuerit, aliquam de illis notitiam ſuppeditare. Miſſale in folio excuſum, & ſatis craſſum hoc titulo notatur : *Miſſale mixtum ſecundùm regulam B. Iſidori, dictum Mozarabes.* Præmittitur huic titulo in eadem pagina imago Deiparæ excuſa, ſanctum Ildefonſum ante pedes ſuos proſtratum caſulâ induentis ; obitque circùm iſta inſcriptio : *Induam eum veſtimento ſalutis. Sacerdotes ejus induam ſalutari.* Supernè eminet crux, metropoliticum inſigne, cum galero Cardinalitio, floccis utrimque ſeu nodis pendentibus. Porro per dictam imaginem exprimuntur, ut audivi, inſignia eccleſiæ Toletanæ.

C

varia

320 In pagina verſa ſequitur in litteris rubris *Ad reverendiſſimum in Chriſto patrem, ac Dominum, D. præſtantiſſimum Franciſcum Ximenem, archiepiſcopum Toletanum, Alfonſi Ortiz, divini & humani juris doctoris & canonici Toletani præfatio*, his verbis expreſſa : *Immortales tibi, Antiſtes celeberrime, referant gratias ſeculi noſtri homines oportet, cum vetera, & quaſi obſoleta noſtræ religionis arcana tanto ſtudio renovare inſtitueris, ut incipiant noſtrates majorum ſuorum monumenta incultis characteribus hactenus obſtruſa, ingenii tui igniculo reſpicere ac propius intueri. Beatiſſimi Iſidori noſtri eccleſiaſtica Officia, quæ in urbe regia Toletana, cui Tu præes archiepiſcopus, quondam Maurorum irruptione cunctis abſorptis ſimul cum Chriſtianis, ceu captiva ſuperfuerant, noſtra ætate propriis ſumptibus reſtaurare ac in lucem promere decreveras.*

ſubminiſtrantur

321 *Ac non immerito quidem ne tam illuſtria fidei noſtræ myſteria abdita jam penitus interirent, quæque adeo ſitu & vetuſtate fuerant exeſa, & errorum caligine reſperſa, ut vix callidus lector congruas ſententias multorum librorum indagine rimari potuerit. Quam profecto duriſſimam provinciam mihi ſervorum tuorum minimo mandare non dubitaſti, quatenus ſumma cum diligentia Miſſarum imprimis ſolemnia recenſerem, ac vigili lucubratione, quæ à vero characterum dimiſſæ jam diu fuerant, ſtyli non mutato ductu reficerem, ſervataque verborum dignitate antiquorum majeſtatem cuſtodirem : nam quæ præ ſe antiquitatem ferebant, intacta eſſe juſſeras. Et tandem ſic actum eſt : nam diſperſis in ordinem redactis, vitiis abraſis, dubiiſque enucleata veritate luſtratis, & ceu abolita multa reſarciens, tuo juſſu, ut valui, omnia illuſtravi.*

hiſce locis

322 *Unde conflatus liber iſte fuit, præbentibus ad id opem mihi venerabilibus presbyteris, ejuſdem Officii peritioribus, Antonio Roderico, Alfonſo Martino, ac Hieronymo Gæterio, beatarum Juſtæ, & Eulaliæ, ac B. Lucæ Euangeliſtæ eccleſiarum rectoribus ; quorum baſilicæ inter preſſuras Chriſtianorum Toleti fluctuaverant, cum Hiſpania penè omnis Arabum inundatione tabeſceret. Quo fit, ut habitantibus Chriſtianis Toleti inter Arabes, ejus urbis imperio potitos, nomen Mozarabes inductum huc uſque permanſerit, ut opinor dicti ſunt Mozarabes ; hoc eſt inter Arabes degentes. Ut autem eccleſiaſtica eorum Officia memoratu digna neminem de cetero lateant, litteris Latinis, explosis Gothicis, imprimenda nobili viro Melchiori Gorricio Novarienſi tribuiſti ; cujus opera & impenſis ars impreſſoria in ea urbe valde illuſtrata eſt.* Tum converſa ad lectorem & Ximenium oratione, dicti Miſſalis præfationem concludit : quod fuit *impreſſum in regali civitate Toleti, juſſu* laudati archiepiſcopi, *impenſis nobilis Melchioris Gorricii Novarienſis, per magiſtrum Petrum Bagenbach Alemanum, anno ſalutis noſtræ* MD ; *die verò* IX *menſis Januarii.*

E

nitidæ.

323 Breviarium autem in folio pergameno excuſum fuit ; ad cujus calcem notatur perfectum & emendatum per eumdem Alfonſum Ortizium ; ac Toleti impreſſum (juſſu, impenſis nec non opera concurrentibus eorumdem, qui ſupra notantur in Miſſali) anno 1502, die XXV menſis Octobris. Præfatiuncula, quæ illi præfigitur, & ad eumdem Ximenium ab Alfonſo Ortizio dirigitur, pandit res in eo contentas, & earum ordinem. Nam *imprimis Dominicalia atque Quadrageſimalia Officia ordine priora ſe offerunt ; ſubſequentur pſalterium cum Defunctorum celebri officio, atque Commune : poſtremoque Sanctorum Legendæ occurrentes* ; prout ibidem dicitur. Eugenius de Robles in Compendio Vitæ & geſtorum Cardinalis Franciſci Ximenii Ciſnerii &c. cap. 22 agens de fundatione unici & ſingularis ſacelli Corporis Chriſti, varia congerit à pag. 236, quibus eò ſpectantia magis diſtinctè & in individuo illuſtrari poſſint. Nam ubi de impreſſione Miſſalis & Breviarii dixiſſet, Alfonſum Ortizium, uti mox vidimus, in hac re adjutum fuiſſe à tribus paſtoribus propriis Mozarabibus, videlicet Antonio Rodriguez, paſtore S. Juſtæ, Alphonſo Martinez de Yepes, paſtore S. Eulaliæ, & Hie-

F

Sæc. XVI. ronymo Guitierrez, paſtore S. Lucæ; quos inſtructos in cæremoniis & antiquo modo recitandi & cantandi, ſecundùm iſtum ordinem Mozarabicum, fuiſſe memorat;

Varia item recenſentur

324 Pag. 237 agit de reditibus, qui cum facultate Apoſtolica applicati ſunt ex beneficiis, quæ vacabant, ad ſuſtentationem ſacellanorum Mozarabum, quæ ibidem nominatim exprimit; quæque ob mutationem temporum dici nequeant, ſufficere ad congruam ſuſtentationem eorum, qui capellaniis inſerviunt; curtorum adeo redituum cauſam refundens in mortem præmaturam laudati Cardinalis fundatoris; nam attentis principiis, & animo, quem gerebat, fuiſſent illæ ex præbendis melius dotatis, quam inveniantur dotatæ in tota Hiſpania, uti Robleſius cenſet: qui circa ſacellum ſequentia proſequitur, unde liquidò conſtet, Eminentiſſimum iſtum fundatorem nullis peperciſſe ſumptibus, ut ſuis circa locum novum ſacelli Mozarabibus proſpiceret.

de ſacello Mozarabum.

B

325 Inceperunt in initio ſacellani, teſte Robleſio pag. 238, recitare illud Officium in ſacello, quod eſt intra clauſtrum eccleſiæ Toletanæ juxta illud, quod fundavit archiepiſcopus D. Petrus Tenorio; unde poſtea tranſierunt ad ſacellum, ubi in præſentia reſident, vocatum antiquitus Corpus Chriſti. Erat intra illud, ſacellum aliud; in quod eccleſiæ Toletanæ canonici convocabant ſuas congregationes ſeu capitula; ſed laudatus Mozarabum fundator ex duobus iſtis ſacellis unum fecit, cum antiquo titulo Corporis Chriſti, datis capitulo dictæ eccleſiæ quatuor millibus florenorum aureorum, in compenſationem loci: quod capitulum iſtius unici ac ſingularis operis patronum reliquit, impoſito ei onere reparandi ædificium, neceſſaria ſubminiſtrandi ornamenta, aliaque ad uſum ſacelli accommodata; uti ex Robleſio diſcimus. Quibus adjungi ex ipſo poteſt à pag. 240, quod ſæpe memoratus fundator alia quatuor millia florenorum aureorum dederit, ad redimenda quindenia (ut loquar cum Robleſio, qui voce *quindenios* utitur) quæ ad ſuam Sanctitatem ſingulis quindenis annis pertinebant ex beneficiis; quæ applicata ſunt ad congruam ſuſtentationem miniſtrorum ac ſacellanorum ſæpe dicti ſacelli; cujus partem exteriorem & interiorem, altare &c. pluribus ſingillatim repræſentat Robleſius à pag. 241.

C

& eorum fundationes.

326 Quo autem fundationes, ab Eminentiſſimo Ximenio in gratiam Officii Mozarabici, ejuſque ſacellanos ac miniſtros factæ, magis confirmentur, juverit producere publicum ſuper hac re ejuſdem Cardinalis inſtrumentum, ex archivo Mozarabum nobiſcum Toleti communicatum, juxta copiam authentica fide munitam per Franciſcum Tellez, notarium publicum. Quænam autem in prædicto inſtrumento tranſacta ſint, intellige.

§ II. Authenticum inſtrumentum Cardinalis Ximenii, & Capituli Toletani, circa bona Mozarabum fundationi annectenda.

*FRater Franciſcus Ximenez, miſeratione divina ſacroſanctæ Romanæ Eccleſiæ, tituli S. Balbinæ, presbyter Cardinalis, Hiſpaniæ vulgariter nuncupatus, ſanctæque Toletanæ eccleſiæ archiepiſcopus, Hiſpaniarum primas, ac regnorum Caſtellæ major cancellarius &c. Univerſis & ſingulis præſentes litteras, ſive præſens publicum inſtrumentum inſpecturis; illis præſertim, quorum intereſt, intererit, aut intereſſe [poterit] quoſque infraſcriptum tangit negotium, ſeu tangere poterit quomodolibet in futurum, ſalutem & ſinceram in Domino caritatem. Cura * eccleſiarum & piorum locorum ſtatum ſalubriter dirigendum, cultumque divinum ad laudem & gloriam omnipotentis Dei augendum, juxta paſtoralis officii noſtri debitam conſiderationem, extendentes intuitum, in his eis libenter aſſiſtimus, per quæ animarum occurritur periculis & perſonarum commoditatibus providetur; quemadmodum eccleſiarum ipſarum piorumque locorum neceſſitas exigit, cauſæ ſuadent rationabiles, catholici populi devotio & incrementum expoſcat *; quatenus eccleſiarum earum & piorum locorum ſtatus non mutetur ſed in melius reformetur, & devotioni & ſaluti divinoque cultui conſulatur, prout, rerum & temporum & locorum circumſtantiis penſatis, id noverimus in Domino ſalubriter expedire.*

D

Eminentiſſimus ille ex affectu erga divinum cultum,

* Circa

* an. expoſcunt?

328 *Cum itaque nos antiquiſſimum & magnæ devotionis quoddam divinum Officium, Mozarave nuncupatum, quod in aliquibus eccleſiis Toletanæ civitatis ab antiquo celebrabatur; & jam temporum longitudine, & hominum negligentia atque malitia diminutum, & propè oblivioni traditum erat, cupientes illud in priſtinum ſtatum ad gloriam & laudem omnipotentis Dei redigere & reformare, futuriſque temporibus propter populi devotionem perpetuum facere; in quadam capella in clauſtro noſtræ prædictæ eccleſiæ Toletanæ ſita, tredecim amovibiles ad nutum archiepiſcopi Toletani, pro tempore exiſtentis, capellanos auctoritate noſtra ordinaria inſtituerimus, qui dictum Officium juxta antiquam ordinationem debitè celebrarent, ac unum eorum capellanum majorem ſeu abbatem deputaverimus, qui aliis præeſſet, dictamque capellam regeret & gubernaret: ac de bonis, à Deo nobis collatis, quoſdam annuos reditus eidem capellæ ejuſque capellanis donaverimus, applicaverimus & appropriaverimus, ut in inſtitutione dictæ capellæ, & inſtrumento deſuper confecto plenius continetur:*

E

& Officium Mozarabum, quod vult reſtaurare,

F

reditus ad ſuſtentationem miniſtrorum ejus auget

329 *Nunc vero attendens * ad dictorum capellanorum ſuſtentationem plures reditus eſſe neceſſarios, eorumque neceſſitatibus providendum & conſulendum eſſe conſiderantes, cumque poſſeſſiones & decimas quaſdam territorii de Alamin, videlicet terras de Alamin, quæ dicuntur de Palatio, & mediam decimam, quæ vulgo dicitur del Ganado eſtrangero de Alamin, y de la De Heſa Barciença, noſtræ menſæ archiepiſcopali pertinentes, diu & per multum temporis à quibuſdam dominis ſecularibus detentas & uſurpatas, nunc de novo ex poteſtate illorum eduxerimus, dictæque noſtræ menſæ reſtituerimus; utile & opportunum videbatur, ſi prædictas terras & poſſeſſiones ac decimas de Alamin, & de Palatio, & de Barciença, ſicut præmittitur, eductas, & reſtitutas, aut alienatas, ne in alienam interim devenirent poteſtatem & dominium, eidem capellæ & capellanis Mozaraves concederemus, donaremus, & applicaremus. Nos igitur dictæ capellæ Mozaraves & capellanorum ejuſdem neceſſitatibus divinique Officii Mozaraves miniſterio providere volentes, ne redituum penuria & neceſſariorum inopia*

* attendentes

A *pia diminueretur, & detrimentum aliquod pateretur; de conſenſu ſpeciali & expreſſo capituli noſtra prædicta ſancta eccleſia Toletana, ut in inſtrumento deſuper confecto, & nobis præſtito coram notario, & teſtibus plenius continetur, cujus conſenſus tenor ſequitur & eſt talis:*

cum conſenſu capituli Toletani; 330 *In Dei nomine Amen. Univerſis & ſingulis, præſentes litteras ſive præſens publicum inſtrumentum inſpecturis, viſuris, lecturis pariter & audituris notum eſſe volumus per præſentes, quod nos Decanus & capitulum almæ eccleſiæ Toletanæ, videlicet Alphonſus Yañes cantor, Carolus de Mendoza abbas ſanctæ Leocadiæ, Joannes de Tamayo vicarius, Joannes Alvarez, Nicolaus Ortiz, Petrus Fernandez de Yepes, Ludovicus de Leon, Ægidius de Rojas, Alphonſus de Toro, Joannes Lopes de Leon, Rodericus Tenorio, Joannes Sanchez de Caſtro, Blaſius Cavallero, Joannes Nuñez de Herrera, Lucas de las Peñas ac Joannes Ruiz bachalarius, omnes canonici præbendati, capitulariter congregati, & ad infraſcriptum negotium per ſcedulam ante diem, ut moris eſt, evocati dicimus; quod cum reverendiſſimus in Chriſto pater & dominus frater Franciſcus Ximenes, miſeratione divina ſacroſanctæ Romanæ Eccleſiæ presbyter Cardinalis Hiſpaniæ, archiepiſcopus Toletanus, dominus & prælatus noſter dignissimus, providè conſiderans, quod Officium Mozarave, quod ex antiquiſſima prædeceſſorum ſuorum inſtitutione in certis parochialibus eccleſiis iſtius civitatis ſolitum erat decantari, indies in præceps iret, capellam quamdam in hac alma eccleſia Toletana, in qua certi capellani ſingulis diebus omnes Horas canonicas tam diurnas quam nocturnas, juxta ritum & conſuetudinem dictorum Mozarabum, prout ad præſens dicitur, quotidie decantarent, inſtituerit; cujus quidem capellæ & capellaniarum adminiſtrationem poſt obitum dicti reverendiſſimi domini Cardinalis, ut accepimus, nobis & ſucceſſoribus noſtris, perpetuis futuris temporibus relinquere intendit.*

quod, certis tamen ſub conditionibus 331 *Et quia nobis dictis Decano & capitulo pertinet & ſpectat, ratione noſtrorum veſtuariorum certa pars decimarum territorii de Alamin, quod eſt in diſtrictu archipresbyteratûs Deſcalona iſtius diœceſis Toletanæ, & noſtræ intentionis exiſtit, illam pro capellanis dictæ capellæ Mozarabum donare, dum tamen illius adminiſtratio ſupradicta nobis & ſucceſſoribus noſtris prædictis perpetuò relinquatur: Idcirco nos dicti Decanus & capitulum tenore præſentium pro nobis & ſucceſſoribus ipſis, previa inter nos capitulari conſideratione prahabita, idque in Dei omnipotentis ſervitium, & hujus almæ eccleſiæ decorem cedere comperto, omnibus melioribus modo, via, jure, cauſa & forma, quibus meliùs de jure potuimus, & debuimus, ac poſſumus & debemus, dicta parti decimarum de Alamin, nobis, ut præmittitur, ratione noſtrorum veſtuariorum pertinenti & ſpectanti, in favorem dictæ capellæ Mozarabum & capellanorum ejuſdem, qui nunc ſunt, & pro tempore erunt, purè, liberè & ſimpliciter cedendum duximus, & renuntiandum, prout ex nunc etiam cedimus & renuntiamus, ad hoc videlicet ut perpetuò uniatur, annectatur & incorporetur dicta capellæ & capellanis prædictis; ac tum * lege & conditione, quod dictus reverendiſſimus dominus Cardinalis ſtatuat, quod poſt obitum ſuum dictorum capellæ & capellanorum adminiſtratio & omnimoda diſpoſitio nobis & ſucceſſoribus noſtris prædictis plenariè relinquatur.*

* an. hac tamen?

332 *Et, ſi neceſſe eſt, ex nunc etiam nominamus & deputamus perſonam ſeu perſonas, quam & quas dictus reverendiſſimus dominus Cardinalis duxerit nominandum & deputandum ad hoc, ut tam dicti reverendiſſimi domini Cardinalis, quam noſtri & ſucceſſorum noſtrorum prædictorum nomine, poſſint ſupplicare ſanctiſſimo Domino noſtro Papæ pro approbatione & confirmatione noſtrarum prædictarum ceſſionum & renuntiationum; & promittimus, & nos obligamus per nos & prædictos ſucceſſores, nullo umquam tempore, quavis occaſione vel cauſa, contra præmiſſa ſeu aliquid ex eis fore umquam venturos, ſub hypotheca & obligatione omnium bonorum noſtræ menſæ capitularis mobilium & immobilium, ſpiritualium & temporalium, præſentium & futurorum: & inſuper potiori pro cautela, noſtro & ipſorum ſucceſſorum noſtrorum nomine juramus ad ſacros ordines, quos recepimus, & ad ſancta Dei Euangelia, nos ratam, gratam, atque firmam perpetuò habituros dictam noſtram ceſſionem & renuntiationem:* SEC. XVI. bona cedit in iſtum finem,

firmiſſima voluntate ſe obligans

333 *Et quod hujuſmodi noſtri ſolemnis juramenti nullo umquam tempore relaxationem petemus à præfato ſanctiſſimo Domino noſtro Papa, ſeu à quovis alio prælato, vel judice, ad id poteſtatem habente: & caſu quo, motu proprio nobis vel ſucceſſoribus ipſis à ſupradictis dominis concedatur, illo nullatenus utemur. In quorum omnium & ſingulorum fidem & teſtimonium præmiſſorum, præſentes litteras ſive præſens publicum inſtrumentum manu dictorum noſtrorum ſubſcriptos ſeu ſubſcriptum exinde fieri & per ſecretarium noſtrum notarium publicum infraſcriptum ſubſcribi & regiſtrari mandavimus, ſigilloque noſtro capitulari à tergo juſſimus & fecimus communiri*

ad rei exſecutionem.

334 *Data & acta fuerunt hæc Toleti intra almam eccleſiam Toletanam in noſtro capitulo, ſub anno à nativitate Domini milleſimo quingenteſimo octavo, die ſeptima menſis Aprilis, pontificatus ſanctiſſimi in Chriſto patris & domini noſtri domini Julii divinâ providentiâ Papæ ſecundi anno quinto; præſentibus ibidem venerabilibus viris Dominus Franciſco Fernandez portionario Toletano, & Petro Barrio Nuevo, & Alvaro Calderon civibus Toletanis, teſtibus ad præmiſſa vocatis, ſpecialiter atque rogatis. R. Tenorio. L. De Leon canonicus. Et ego Ferdinandus Alphonſus, publicus apoſtolica auctoritate notarius, almæ eccleſiæ Toletanæ ſecretarius, præmiſſis omnibus & ſingulis unà cum prænominatis teſtibus interfui, & ſignum nomenque meum ſolita & conſueta in fidem & teſtimonium omnium & ſingulorum præmiſſorum hîc appoſui, rogatus & requiſitus. Ferdinandus Alphonſus Apoſtolicus notarius.*

Ita itaque bona

335 *Prædictas terras & poſſeſſiones ac decimas videlicet de Alamin & de Palacio, & de Barciença noſtræ Toletanæ diœceſis, noſtræ menſæ archiepiſcopali, ut præmittitur, pertinentes cum omnibus juribus & pertinentiis ſuis à prædicta noſtra menſa archiepiſcopali auctoritate noſtra ordinaria, vel, ut melius potuimus & debuimus; diviſimus, dimembravimus, & ſeparavimus, ac ex nunc prout ex tunc, & ex tunc prout ex nunc tenore præſentium dividimus, dimembramus, & ſeparamus, eaſdemque poſſeſſiones & decimas de Alamin, & de Palacio & de Barciença, per nos, ut præmittitur, diviſas, dimembratas & ſeparatas, de conſenſu & voluntate ſpontanea dicti noſtri capituli Toletani, præfata capellæ & capellanis Mozaraves, ſuut prædicta noſtra menſa pertinebant, & pertinent, & pertinere poſſunt, donavimus,*

SEC. XVI.

vimus, conceſſimus, applicavimus, perpetuoque appropriavimus, ac ex nunc prout ex tunc, & ex tunc prout ex nunc donamus, concedimus, applicamus, perpetuoque appropriamus per præſentes.

dictus Eminentiſſimus in perpetuum Mozarabibus applicat.

336 *Itaque liceat præfato capellano majori, ceteriſque capellanis dictæ capellæ Mozaraves dictarum terrarum poſſeſſionum & decimarum de Alamin, & de Palacio & Barciença corporalem poſſeſſionem per ſe ſuumve procuratorem apprehendere, earumque fructus & reditus & proventus percipere, & in ſuum dictæque capellæ uſum & utilitatem propria auctoritate libere liciteque convertere, nullius alterius ſuperioris ſuper hoc licentia minimè requiſita; contradictores quoſlibet per cenſuram eccleſiaſticam compeſcens. In quorum fidem præſentes litteras manu noſtra ſubſcriptas, & noſtro ſigillo munitas coram notario publico Apoſtolico noſtro ſecretario, & teſtibus infraſcriptis conceſſimus, fierique juſſimus, & publicare datas Toleti anno Domini milleſimo quingenteſimo octavo, menſis Octobris die primo. Franciſcus Cardinalis S. B.* * *Mandato reverendiſſimi domini mei Cardinalis, Georgius Varacaldo ſecretarius.* B^ta *Didacus de Bañares.* Suum illis acceſſit robur & plena firmitas ex conſenſu & approbatione Sedis Apoſtolicæ; cujus ecce diploma.

B

* id eſt ſanctæ Balbinæ

§ III. Conſenſus Sedis Apoſtolicæ circa bona prædicta, Mozarabum fundationi annectenda. Alia ejuſdem Sedis bulla, unde, à quo, qua fide tranſcripta.

Julius PP. II

JUlius epiſcopus ſervus ſervorum Dei ad perpetuam rei memoriam. *Admonet nos cura paſtoralis Officii, nobis licet immeritis ab alto commiſſi, ut ad illa noſtræ conſiderationis aciem convertamus, per quæ in ſingulis eccleſiis & locis cultus divinus ad laudem & gloriam omnipotentis Dei augeri poſſit; & his, quæ propterea providè proceſſiſſe noſcuntur, ut firma, perpetua, & illibata perſiſtant, cum a nobis petitur Apoſtolici muniminis præſidium, propenſius impartimur. Sanè pro parte dilecti filii noſtri Franciſci, tituli S. Balbinæ presbyteri Cardinalis, qui eccleſiæ Toletanæ ex conceſſione & diſpenſatione Apoſtolica præeſſe dignoſcitur, nobis nuper exhibita petitio continebat, quod aliàs ipſe de propria ſalute recogitans, & cupiens terrena in cæleſtia, & tranſitoria in æterna felice commercio commutare; providè conſiderans, quod Officium divinum Mozarabe nuncupatum, quod in aliquibus eccleſiis & locis civitatis & diœceſis Toletanæ celebrabatur, antiquiſſimum & magnæ devotionis erat, creſcente hominum malitia, plurimum fuerat diminutum;*

C

piæ Mozarabum fundationi obſecundans,

338 *Fervore devotionis accenſus, Officium prædictum in certis eccleſiis dictæ civitatis, in quibus celebrabatur, auctoritate ordinaria confirmavit & in ſtatum priſtinum reſtituit, nec non pro majori divini cultus augmento & populi devotione Officium prædictum in quadam capella, ſita in clauſtro eccleſiæ Toletanæ, dicta auctoritate inſtituit, ac tredecim perpetuos ſeu amovibiles ad nutum Archiepiſcopi Toletani & pro tempore exiſtentis capellanos, qui dictum Officium juxta antiquam ordinationem debite celebrare tenerentur, & unus eorum capellanus major, ſeu abbas nuncuparetur & aliis præeſſet, & dictam capellam regeret & gubernaret, deputavit, ac de bonis à Deo ſibi collatis eidem capellæ pro ſuſtentatione dictorum capellanorum annuos reditus trecentorum ducatorum auri de camera, ac etiam nonnullas decimas, exceptis poſſeſſionibus & prædiis, del Palatio nuncupatis, in territorio del Alamin conſiſtentibus, provenientes, ad menſam ſuam archiepiſcopalem pertinentibus, & quæ olim per nonnullos temporales dominos occupatæ fuerant, & illas dictus Franciſcus Cardinalis recuperaverat, & quas ab eadem menſa de conſenſu dictorum fratrum Decani & capituli dictæ eccleſiæ, ab illis ſeparaverat, de ſimili conſenſu, auctoritate ordinaria conceſſit, & donavit, ac perpetuo applicavit, & appropriavit, prout in litteris dicti Franciſci Cardinalis deſuper confectis dicitur plenius contineri.*

D

ut bona ei ab Eminentiſſimo Ciſnerio applicentur,

E

339 *Quare pro parte dicti Franciſci Cardinalis nobis fuit humiliter ſupplicatum, ut inſtitutioni, deputationi, ſeparationi, diviſioni, donationi, conceſſioni, applicationi & appropriationi prædictis, pro eorum ſubſiſtentia firmiori, robur Apoſtolicæ confirmationis adjicere, aliaſque deſuper opportunè providere de benignitate Apoſtolica dignaremur. Nos igitur, qui ex debito paſtoralis Officii divini cultus augmentum ſinceris exoptamus affectibus, hujuſmodi ſupplicationibus inclinati, deputationem, ſeparationem, diviſionem, donationem, conceſſionem, applicationem, & appropriationem prædictas, & prout illas concernunt, omnia & ſingula in dictis litteris contenta, auctoritate Apoſtolica tenore præſentium approbamus & confirmamus, omneſque & ſingulos tam juris quam facti defectus, ſi qui forſitan intervenerint, in eiſdem ſupplemus. Et nihilominus venerabili fratri noſtro archiepiſcopo Hiſpalenſi, & dilectis filiis abbati monaſterii ſancti Bernardi extra muros Toletanos, ac Officiali Toletano per Apoſtolica ſcripta mandamus, quatenus ipſi vel duo aut unus eorum in præmiſſis efficacis defenſionis præſidio aſſiſtentes faciant per ſe vel alium ſeu alios pro tempore exiſtentem rectorem & capellanos prædictos inſtitutione, deputatione, conceſſione, donatione, ſeparatione, applicatione & appropriatione prædictis pacifice frui & gaudere, non permittentes, illos deſuper indebitè moleſtari, contradictores per cenſuram eccleſiaſticam, appellatione poſtpoſita, compeſcendo.*

F

approbat;

340 *Non obſtantibus conſtitutionibus & ordinationibus Apoſtolicis ac dictæ eccleſiæ juramento, confirmatione Apoſtolica, vel quavis firmitate alia roboratis & ſtatutis & conſuetudinibus contrariis quibuſcumque. Aut ſi aliquibus communiter vel diviſim ab eadem ſit Sede indultum, quod interdici, ſuſpendi vel excommunicari non poſſint per litteras Apoſtolicas non facientes plenam & expreſſam ac de verbo ad verbum de indulto hujuſmodi mentionem, & qualibet alia dictæ Sedis indulgentia generali vel ſpeciali cujuſcumque tenoris exiſtat, per quam præſentibus non expreſſam vel totaliter non inſertam effectus earum impediri valeat quomodolibet vel differri, & de qua cujuſque toto tenore habenda ſit in noſtris litteris mentio ſpecialis. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam noſtræ approbationis, confirmationis, ſuppletionis & mandati infringere, vel ei auſu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præſumpſerit, indignationem omnipotentis Dei ac beatorum Petri & Pauli Apoſtolorum ejus ſe noverit incur-*

A

incurſurum. Datum Romæ apud S. Petrum anno Incarnationis Dominicæ milleſimo quingenteſimo octavo, duodecimo Kalendas Octobris, Pontificatus noſtri anno quinto. Franciſcus De Vega.

ac proinde reſtaurationem Mozarabum confirmat.

341 Inſtrumentum illud ex archivo capellæ Mozarabum Toleti acceptum ac tranſcriptum juxta copiam, manu Franciſci Tellez, notarii publici authenticè munitam, perſpicuè declarat, quod ſancta Sedes Apoſtolica confirmando ſupradictam Mozarabum fundationem, eamque uti & ejuſdem auctorem laudando, pleniſſimè conſenſerit, & efficaciter voluerit, ut antiquus ille Mozarabum ritus Toleti tam in capella intra eccleſiam Toletanam, quam in aliis quibuſdam ejuſdem urbis extra dictam capellam locis ſacris reſtauraretur, continuaretur ac fundaretur. Quæ adeo diſerta atque expreſſa Apoſtolicæ Sedis approbatio obſtruere debet omnium ora, ut nemo poſt illam, contra reſtauratum Officii Mozarabici uſum, ejuſque miniſtrorum fundationem vel hiſcere valeat.

Alterius diplomatis Apoſtolici authentia.

342 Mox tibi aliam dabo Sedis Apoſtolicæ bullam: ubi teſtimonium, quod de ejus authentica ac fideli tranſcriptione, ad calcem ejuſdem, idiomate Hiſpanico apponitur, priùs hîc præmiſero. Sic ſonat: *Ego D. Petrus Caminus Velaſcus, commiſſarius ſancti Officii Inquiſitionis, beneficiatus proprius eccleſiæ parochialis Mozarabicæ D. ſancti Sebaſtiani, hujus civitatis Toletanæ, de mandato & commiſſione illuſtriſſimorum Dominorum Decani ac capituli ſanctæ eccleſiæ Primatialis Hiſpaniarum, extraxi iſtam bullam ex originali, quæ aſſervatur in archivo capellæ Mozarabicæ, quæ mihi tradita eſt à dominis ejuſdem capellanis, die decima octava Julii, hujus anni, ſcriptaque habetur in pergameno, ſigillata ſigillo plumbeo, pendente è duobus funiculis, ſicut eſt ſtylus Curiæ Romanæ: cujus data eſt eadem, quæ in iſta copia ac tranſumpto refertur; quod bene ac fideliter extractum eſt, atque in omnibus correſpondet cum ſuo originali; quod reddidi relato archivo. De quibus omnibus ut conſtet, ubi & quomodo convenerit, teſtor & ſubſcribo Toleti, die* XXI *menſis Julii* MDCCXXIV. *Petrus Caminus Velaſcus.*

B

§ IV. Alia iſta Sedis Apoſtolicæ bulla hîc datur

C

Julius PP. II

JUlius epiſcopus ſervus ſervorum Dei ad perpetuam rei memoriam. *Ex injuncto nobis deſuper Apoſtolicæ ſervitutis Officio ad ea libenter intendimus, per quæ beneficiorum eccleſiaſticorum omnium, præſertim metropolitanorum, eccleſiarum ac perſonarum, illa pro tempore obtinentium, commoditatibus conſulatur; & iis, quæ propterea facta fuiſſe dicuntur, ut firma perpetuò & illibata perſiſtant, libenter, cum à nobis petitur, Apoſtolici muniminis adjicimus firmitatem. Dudum ſiquidem omnia præſtimonia, præſtimoniales portiones, aut ſimplicia ceteraque beneficia eccleſiaſtica quorumcumque noſtrorum & Apoſtolicæ Sedis notariorum, & apud Sedem prædictam tunc vacantia, & in antea vacatura, collationi & diſpoſitioni noſtræ reſervavimus, decernentes ex tunc irritum, & inane, ſi ſecus ſuper illis à quoquam quavis auctoritate ſcienter vel ignoranter contingeret attemptari.*

344 *Et deinde uno ſeu una in de Orgaz, & alio ſeu alia in de Palomeros, ac reliquo ſeu reliqua in de Yebra; & alio ſeu alia in de Venturada, necnon reliquo ſeu reliqua in de Sirvela, quas ſeu quæ quondam Petrus Ardones; necnon alio ſeu alia in ſancti Romani, oppidorum Toletanæ diœceſis parochialibus eccleſiis, præſtimoniis ſeu præſtimonialibus portionibus aut ſimplicibus beneficiis, quod ſeu quam quondam Alfonſus de Villaſecha Clerici, illius ſeu illarum ultimi poſſeſſores, dum viverent, reſpectivè obtinebant; per Petri, qui apud Sedem prædictam, apud Sedem eamdem & Alfonſi prædictorum, qui extra Romanam Curiam dies clauſerunt extremos, reſpectivè obitus vacantibus;*

SEC. XVI. *varia beneficia eccleſiaſtica,*

345 *Nos de Orgaz, & de Palomeros, ac de Yebra, necnon & de Venturada, ac de Sirvela Didaco de Briones ſub quarto Idus Januarii pontificatus noſtri anno nono; de ſancti Romani verò præſtimoniis ſeu præſtimonialibus portionibus aut beneficiis prædictis, ut præfertur, reſpectivè vacantibus, & antea diſpoſitioni reſervatis Apoſtolicæ, Joanni Avari, clericis Calagurritanæ & Aſtoricenſis diœceſ. dilectis filiis, ſub quarto decimo Calend. Februar. dat. ejuſdem Pontificatûs noſtri anno decimo provideri conceſſum* *.

quæ à Cardinale Ximenio

* qu. conceſſimus?

E

346 *Cum autem Didacus, qui, ut aſſeritur, dilecti filii noſtri Franciſci, tituli ſanctæ Balbinæ presbyteri Cardinalis familiaris communis commenſalis exiſtit, & Johannes præfati, conceſſionibus gratiarum hujuſmodi, litteris Apoſtolicis ſuper eis non confectis, hodie in manibus noſtris ſponte & libere ceſſerint, noſque ceſſiones ipſas duxerimus admittendas; ac prædicta adhuc, ut præfertur, necnon aliud ſeu alia præſtimonia ſeu præſtimoniales portiones aut ſimplicia in parochiali eccleſia ſancta Leocadiæ Toletanæ per liberam reſignationem dilecti filii Johannis de Frias clerici, de illo ſeu illa, quod ſeu quam tunc obtinebat, prædilectum filium Alfonſum Garſiæ de Rincon, abbatem de Compludo, in eccleſia Aſtoricenſi procuratorem ſuum ad hoc ſpecialiter ab eo conſtitutum, in eiſdem manibus ſponte factam & per nos admiſſam, apud Sedem prædictam vacare noſcantur ad præſens, nulluſque de illis præter nos hac vice diſponere potuerit ſive poſſit, reſervatione & decreto obſiſtentibus ſupradictis:*

gratiam

347 *Et ſicut præfatus Franciſcus Cardinalis nobis nuper exponi fecit, ipſe dudum antea cupiens decorem & venuſtatem capellaniæ de los Muzarabes in eccleſia Toletana, in eaque divinum cultum augeri, pro illius uberiori dote ac ornamentorum reparatione & manutentione, necnon illius capellanorum decenti ſuſtentatione, præſtimonia ſeu præſtimoniales portiones aut beneficia hujuſmodi ordinaria auctoritate perpetuo univit, annexuit, & incorporavit: ita quod, cedentibus vel decedentibus tunc illas ſeu illa obtinentibus, liceret eiſdem capellanis illorum ſeu illarum corporalem poſſeſſionem per ſemel * alium ſeu alios propria auctoritate libere apprehendere, & perpetuò retinere, illorumque ſeu illarum fructus, redditus & proventus in ſuos ac dictæ capellaniæ uſus ac dictorum capellanorum ſuſtentationem & ornamentorum reparationem convertere; cujuſvis licentiâ deſuper minimè requiſitâ, prout in quibuſdam litteris dicti Franciſci Cardinalis ſuo ſigillo munitis, deſuper confectis, dicitur pleniùs contineri;*

Officii Mozarabici

F

* an ſe vel?

348 *Cum autem de juribus unionis, annexionis, & incorporationis prædictarum à nonnullis hæſitetur, præfatus Franciſcus Cardinalis nobis humiliter ſupplicari fecit, ut unioni, annexioni, & incorporationi prædictis, pro illarum ſubſiſtentia*

fuerant applicata;

SEC. XVI.

tia firmiori, robur Apostolicæ confirmationis adjicere, ac pro potiori cautela præstimonia seu præstimoniales portiones aut beneficia hujusmodi eidem capellaniæ de novo perpetuo unire, annectere, & incorporare, aliasque in præmissis opportunè providere de benignitate Apostolica dignaremur.

auctoritate

349 *Nos igitur, qui dudum inter alia voluimus, quod petentes beneficia ecclesiastica aliis uniri, tenerentur exprimere verum annuum valorem secundùm communem extimationem* * *etiam beneficii, cui aliud uniri peteretur, alioquin unio non valeret, & semper in unionibus commissio fieret ad partes vocatis, quorum interesset; & idem in confirmationibus unionum jam factarum observari voluimus, ac dicta capellaniæ fructuum, reddituum, ac proventuum verum annuum valorem, præsentibus pro expresso habentes, hujusmodi supplicationibus inclinati, unionem, annexionem & incorporationem prædictas, ac prout illas concernunt omnia & singula, in dictis litteris contenta, auctoritate Apostolica tenore præsentium approbamus & confirmamus.*

* æstimationem vel existimationem

Apostolica B

350 *Et nihilominus pro potiori cautela præstimonia seu præstimoniales portiones aut beneficia hujusmodi, quorum seu quarum insimul fructus, redditus, & proventus centum ducatorum auri de camera secundùm communem extimationem, valorem annuum, ut dictus Franciscus Cardinalis asserit, non excedunt, sive præmissis suis aliis quibusvis modis, aut ex aliorum quorumcumque personis seu sanctæ Leocadiæ per similem Johannis de Frias, ac de Orgaz & de Palomeros ac de Zebra, & de Venturada, necnon de Sirvela per Petri; sancti Romani præstimonia seu præstimoniales portiones aut beneficia hujusmodi per Alfonsi prædictorum vel quorumvis aliorum liberas resignationes, de illis in dicta Curia vel extra eam etiam coram notario publico & testibus sponte factas, vacent, etiamsi tanto tempore vacaverint, quod eorum vel earum collatio, juxta Lateranensis statuta concilii, ad Sedem prædictam legitimè devoluta, ac præstimonia seu præstimoniales portiones aut beneficia hujusmodi dispositioni Apostolicæ specialiter vel alias generaliter reservata seu reservata existant:*

confirmat; C

351 *Et super eis inter ..... cujus statum præsentibus habere voluimus pro expresso, pendent indecisa; dummodo eorum vel earum dispositio ad nos hac vice pertineat, cum omnibus juribus & pertinentiis suis, præfatæ capellaniæ dote, ac capellanorum sustentatione, necnon ornamentorum reparatione hujusmodi, auctoritate Apostolica tenore præsentium de novo perpetuo unimus, annectimus & incorporamus: ita quod liceat prafatis capellanis per se vel alium seu alios præstimoniorum seu præstimonialium portionum aut beneficiorum, jurisumque & pertinentiarum prædictorum corporalem possessionem continuare, seu illam de novo propria auctoritate libere apprehendere & perpetuo retinere; illorumque seu illarum fructus, redditus & proventus in suos ac capellæ & præstimoniorum seu præstimonialium portionum aut beneficiorum prædictorum usus & utilitatem, ac dictorum ornamentorum reparationem convertere, cujusvis licentiâ super hoc minimè requisitâ: non obstantibus priori voluntate nostra prædicta ac felicis recordationis Bonifacii Papæ VIII, prædecessoris nostri, & aliis constitutionibus & ordinationibus Apostolicis contrariis quibuscumque;*

352 *Aut si aliqui super provisionibus sibi faciendis de præstimoniis seu præstimonialibus portionibus aut hujusmodi vel aliis beneficiis ecclesiasticis in illis partibus speciales vel generales dictæ Sedis vel legatorum ejus litteras impetrarint, etiamsi ad inhibitionem, reservationem & decretum, vel alias quomodolibet sit processum: quas quidem litteras & processus habitos per easdem, & inde secuta quæcumque ad præstimonia seu præstimoniales portiones aut beneficia hujusmodi volumus non extendi;* D non obstantibus

353 *Sed nullum per hoc eis quoad assecutionem præstimoniorum seu præstimonialium portionum aut beneficiorum aliorum præjudicium generari, & quibuslibet aliis privilegiis, indulgentiis & litteris Apostolicis generalibus vel specialibus, quorumcumque tenorum existant, per quæ præsentibus non expressa vel totaliter non inserta effectus earum impediri valeat quomodolibet vel differri, & de quibus quorumque totis tenoribus de verbo ad verbum habenda sit mentio specialis in nostris litteris. Proviso quod propter unionem & annexionem prædictas, præstimonia seu præstimoniales portiones aut beneficia hujusmodi debitis propterea non fraudentur obsequiis, sed eorum vel earum congruè supportentur onera consueta. Et insuper, prout est, irritum decernimus & inane, si secus super iis à quoquo quavis auctoritate scienter vel ignoranter attemptatum forsan est hactenus, vel in posterum contigerit attemptari.* quibuscumque E

354 *Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ approbationis, confirmationis, unionis, annexionis, incorporationis, voluntatis, & constitutionis infringere, vel ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attemptare præsumpserit; indignationem omnipotentis Dei, ac beatorum Petri & Pauli, Apostolorum ejus, se noverit incursurum. Dat. Romæ apud sanctum Petrum anno Incarnationis Dominicæ millesimo quingentesimo duodecimo, duodecimo Kalend. Februar., pontificatus nostri anno decimo. C. P. Delius. P. Lambertus. C. Balbus.* Hactenus prædicta Julii PP. II bulla; cujus apographum huc transmisit Matrito P. Josephus Cassani, nostræ Societatis sacerdos, tam de nobis, quam de opere nostro de Actis Sanctorum pluribus titulis longè meritissimus. & irritis declaratis, quæ quis contra fecerit.

§V. *Fundationes in favorem ritus Mozarabici Salmanticæ & Vallisoleti; privilegia ab Hispaniarum regibus & tandem à Carolo II confirmata; status rerum Mozarabicarum Toleti hodiernus.* F

ARdentissimum Ximenii in promovendis liturgicis rebus Mozarabicis studium, aliis quoque incitamento fuit, ut suam etiam, quâ propagarentur, symbolam conferrent. Quid etenim circa præsens argumentum Salmanticæ sit gestum, discimus ex apographo Hispanico, quod laudatus P. Josephus Cassani Matrito ad me Cæsaraugustæ degentem direxit die XVI Aprilis anno 1722; inde enim habemus, quod XI Septembris anno 1517 reverendus Dominus Petrus Ymperial, Canonicus Salmanticensis, privisor, & officia- *Salmanticæ ex fundatione dicuntur*

officialis, ac vicarius generalis iſtius epiſcopatus, pro admodum magnifico domino D. Francisco de Bobadilla, epiſcopo Salmanticenſi confirmaverit fundationem, quam egregius & nobilis dominus doctor Rodericus Maldonado de Talavera, incola dictæ civitatis, & conſiliarius ſuarum Celſitudinum, dominus villarum de Babilafuente & Avedillo, fecit in ſua capella ſancti Salvatoris; quodque inter alia capitula dictæ fundationis habeatur unum fol. 236 de Officio & Miſſa Mozarabica; ubi legunatur ſequentia; quæ ex Hiſpanico ſic reddo:

plures per annum Miſſæ Mozarabicæ.

356 *Item . . ego habeo devotionem, ut in dicto meo ſacello, quolibet menſe, & in aliis feſtis (prout per me, & per dicti ſacelli patronum juerit ordinatum) dicatur una Miſſa Officii Mozarabici, quod dicitur in ſancta eccleſia civitatis Toletana, in capella, quam reverendiſſimus dominus Cardinalis D. Fr. Franciſcus de Ximenez de Ziſneros, archiepiſcopus Toletanus inſtituit, atque ordinavit ac dotavit; mandavitque, ut dicta Miſſa Mozarabica & alia Officia in dicta capella mea dicantur, utique illa ſit auctioris ſtipendii, quam aliæ Miſſæ & Officia, quæ debent dici; ſecundùm quod in iſta inſtitutione continetur. Et patronus & capellanus major ordinent, quomodo dicatur, & quomodo factum ſit ſatis capellanis, qui illam dixerint, ex reditu annuo dicti ſacelli, & fabricæ: unde adimpleri debent aliæ res, ad dictum ſacellum attinentes.* Concordare hæc cum clauſula originali fundationis, quæ aſſervatur in archivo iſtius eccleſiæ, fidem facit infraſcriptus; & addit ad ejus complementum dici ſingulis menſibus in ſacello doctoris Talavera Miſſas Officii Mozarabici, de quibus diſponit, & in aliquibus feſtivitatibus anni, per aliquem ex capellanis, cui commendatæ ſunt: qui jam eſt D. Joannes Antonius Eler. De quibus ut conſtet, hæc ſignat in civitate Salmanticenſi, die VIII menſis Aprilis, anno 1722 D. Petrus de la Puente, archiviſta.

Vallisoleti

357 Ex iis porro, quæ in Hiſpania de liturgia Mozarabica didiceram, cupido me inceſſit, inquirendi in illud argumentum Vallisoleti: nec vano ſucceſſu. Nam P. Joſephus Caſſani Cæſaraugustam die XXV Aprilis anni 1722 miſit mihi humaniſſimas & officioſiſſimas litteras noſtri patris Lupi de Figueroa; quibus ſignificavit die XV ejuſdem menſis & anni, ſe, poſt conatus omnes non ſegniter impenſos, nihil quidquam ad præſens propoſitum nanciſci potuiſſe, quam inſtrumentum unicum, ad me tunc ab ipſo directum; in quo Franciſcus de Zurbano, ibidem notarius publicus & apoſtolicus fidem facit, à D. Emmanuele Martinez, ni fallor, de Zamora, presbytero ſacellano majore ſacelli majoris parœciæ S. Mariæ Magdalenæ, dictæ civitatis, coram ſe exhibitum eſſe librum, certas conſtitutiones continentem, quæ pertinent ad dictam eccleſiam & ſacellum majus, fundatum ab illuſtriſſimo ac reverendiſſimo domino Petro Gaſca, epiſcopo Seguntino, in dicta civitate, die VII Novembris anni 1567, vi bullæ Pii IV, Romæ anno 1564 datæ, die XIV Octobris, pontificatus ſui anno quinto:

talis Miſſa fundatur,

358 In qua inſtituit ſacellanos tredecim, & unum quidem cum titulo ſacellani majoris, ad celebranda divina Officia Horarum canonicarum & Miſſarum. Inter quas conſtitutiones fol. 20 verſo, & 21 habetur capitulum tenoris ſequentis: *Capitulum decimum nonum de Miſſa Mozarabica. Item in quantum Officium Mozarabicum ſunt antiquitus multæ devotionis & uſûs in Hiſpania, & tempore tantæ perſecutionis infidelium; recitabaturque quando Chriſtiani erant in afflictione, petentes à Deo Domino noſtro miſericordiam, & Chriſtianæ religionis reſtaurationem: & quia non eſt æquum, ut Officium adeo devotum in Hiſpania per deſuetudinem oblivioni detur (Unde reverendiſſimus dominus Cardinalis D. Fr. Franciſcus Ximenez, archiepiſcopus Toletanus bonæ memoriæ, mandavit, ut in ſuo ſacello, quod fundavit, & fecit in eccleſia metropolitana Toletana, diceretur in perpetuum quotidie Miſſa iſtius Officii;)*

ſæpius per annum facienda.

359 *Idcirco ordinamus, & mandamus, atque voluntas noſtra eſt, ut in perpetuum in duabus feriis ſextis cujuſque menſis dicatur in qualibet, una Miſſa dicti Officii Mozarabici in dicto noſtro ſacello, per dictos ſacellanos tredecim, in tono, ſecundùm & quo modo dicitur in dicto ſacello dicti domini Cardinalis; utque ab una Miſſa ad aliam interjiciantur dies quindecim, non occurrente tali feria ſexta feſto de præcepto, quod impediat. Et in tali caſu permittimus, ut anteponatur aut poſtponatur in aliam, in qua non ſit feſtum de præcepto: excepto, ſi contigerit in feriam ſextam incidere aliquem ex diebus, in quibus dicenda ſunt anniverſaria pro Majeſtatibus D. Caroli, ac regis Philippi dominorum noſtrorum; aut aliquod ex feſtis, in quo ſuprà à nobis ordinatum eſt, ut dicatur Matutinum: quia in tali caſu volumus, ut ceſſet pro iſta hebdomade dicta Miſſa Mozarabica.* Horum, quæ ex Hiſpanico tranſtuli, veritas confirmatur hoc teſtimonio, quod ex Hiſpanico item verto: *Tota relatio conſtat ex dicto libro, ad quem me remitto: atque ut etiam conſtet, ubi convenit, do præſens ſcriptum, quod ſigno ac firmo Valliſoleti die 2 menſis Aprilis anni* MDCCXXII. *In teſtimonium veritatis. Franciſcus de Zurbano.*

Locum unicum ritui Mozarabico non rectè aſſignat Mabillonius,

360 Ex dictis circa loca ritui Mozarabico deſignata in urbe Toletana, Salmanticenſi ac Valliſoletana, liquet, quod nimium arctarit eum Mabillonius, dum Liturgiæ Gallicanæ lib. I, cap. 2, pag. 13 unico illum includens loco, affirmat, *Mozarabicum hunc ritum* IN UNICA *Toletanæ eccleſiæ ædicula ſacra nunc obſervari.* Sed poſtea pag. 392 meliora doctus, ex Cardinale Bona libro 2 De divina pſalmodia, cap. 18 refert, *hoc Officium adhuc vigere ac ſervari Toleti in quinque* (imo in ſex) *parœciis & in ſacello Franciſci Ximenez Cardinalis; itemque Salmantica in ſacello doctoris Talabricenſis, quod eſt in clauſtro majoris eccleſiæ.* Interea ex his omnibus omnino perſpicuum fit, res Mozarabicas à temporibus Eminentiſſimi Ximenii, reſuſcitatoris, fundatoris ac patroni earum planè ſingularis, novam induiſſe quodammodo majeſtatem, atque ad mirificum ſplendorem Toleti præſertim fuiſſe evectas.

Privilegia Mozarabum à regina Joanna, Caroloque V,

361 Qui poſtquam anno 1517 è vita migraſſet, eo in ſtatu ſuos ſacellanos Mozarabes reliquit, ut Sereniſſimi Hiſpaniarum reges in ſuarum eorum negotia, privilegia inquam, veluti clientelam admiſiſſe videantur. Etenim regina Joanna, & Carolus V, filius ejus, regum anteceſſorum ſuorum privilegia, eiſdem conceſſa, benignè confirmarunt, uti conſtat ex charta, ſuper hac re confecta, ac privilegiorum Mozarabum collectioni inſerta, quæ notatur *data in civitate Barcinonenſi die* XXIV *menſis Martii, anno nativitatis noſtri Salvatoris Jeſu Chriſti* MDXIX. Privilegia

SEC. XVI. vilegia generatim omnia &c. ab Henrico II in gratiam civitatis Toletanæ confirmata, atque antea à regibus ejus anteceſſoribus impetrata; ac poſtmodum denuo à Joanne II roborata, Philippus II etiam confirmavit; uti habemus ex ejuſdem regis charta, dictæ privilegiorum collectioni inſerta, & data *Matriti die* IX *menſis Auguſti, anni* MDLXIV. Altera item Philippi II confirmationis charta ibidem intexitur, *data in urbe Matritenſi die* XXV *menſis Januarii, anno nativitatis Domini noſtri Jeſu Chriſti* MDLXVI, *regni ejus undecimo.*

ac Carolo II confirmantur.

362 Denique Carolus II privilegia omnia & exemptiones, quibus gaudent Mozarabes, quæque à regibus anteceſſoribus conceſſa eis ſunt, atque collectioni privilegiorum incluſa, ad ſupplicationem eorum ſacellani majoris & aliorum ſacellanorum ſacelli Corporis Chriſti, valere voluit & obſervari in omnibus & per omnia, ſicut in illis & eorum ſingulis continetur; ita quidem & tam completè, prout valuerunt ipſis & obſervata fuerunt tempore Philippi III & IV, ac tempore etiam ſuo huc uſque; non obſtante, quod non fuerint confirmata per iſtos reges; quem defectum dicit ſe ſupplere; diſtrictè prohibens, ne quis dictis chartis privilegiorum & confirmationum, vel ſuæ chartæ privilegii aut confirmationis contraveniat, ſub pœnis in eadem charta contentis; quæ ſignatur *Data in urbe Matritenſi, die* XV *menſis Januarii, anno nativitatis Domini noſtri Jeſu Chriſti* MDCXCIX, *& trigeſimo quarto regni* ejus.

B

Unde ea privilegia ſint extracta.

363 Sed quandoquidem favores, privilegia atque immunitates à tot & à tam variis Hiſpaniarum monarchis, incipiendo ab Alphonſo VI, in gratiam Mozarabum conceſſa adeo frequenter nunc memoravi; locus præſens jam exigit, ut fidem meam circa dicta privilegia liberem, aſſignando, unde illa extraxerim. Anno Domini 1700 Toleti typis datus eſt liber hoc titulo, qui ex Hiſpanico ſic ſonat: *Confirmatio privilegiorum & exemptionum, quibus gaudent equites Mozarabes nobilis admodum civitatis Toletanæ, per majeſtatem regis, domini noſtri, D. Caroli II, ad inſtantiam ſacellani majoris, & ſacellanorum ſacelli Muzarabici, Corporis Chriſti dictæ civitatis, Matriti* XV *Januarii* MDCXCIX. In iſto itaque libro continentur, & indidem à me variis locis ſuperius deſumpta ſunt privilegia illa Mozarabum; quæ alio tamen ordine dantur in dicto libro, ſeu privilegiorum collectione, quam à me data ſunt. Librum porro hunc in ſacrario ſacelli Mozarabum die XXVI Januarii, anno 1722 Toleti mihi perhumanirer dedit R. A. D. Eugenius de las Infantas, paſtor eccleſiæ parochialis Mozarabum S. Marci, & ſacellanus ſacelli Mozarabici, quod dicitur Corpus Chriſti, ſæpius nunc memorati.

C

Varia profertur

364 Hiſce coronidis loco attexenda cenſeo paucula, quæ hodiernum capellanorum, ſex Toletanis eccleſiis inſervientium numerum ſpectant. Igitur juxta ea, quæ laudatus dominus Eugenius de las Infantas ſcripto mihi tradidit, atque in cujus fide ea refero; parœciæ, quæ hodie ibidem exiſtunt, ſunt ſex Mozarabicæ; eædem illæ, quæ antiquis temporibus exſtitere: nimirum S. Marci, S. Eulaliæ, SS. Juſtæ ac Ruffinæ, S. Lucæ, S. Sebaſtiani & S. Torquati. In dictis ſex parœciis ſunt quatuordecim titulares; nimirum ſex paſtores, & octo beneficiati: hoc modo & forma: in S. Marci paſtor ac beneficiatus; in S. Eulaliæ paſtor; in SS. Juſtæ ac Ruffinæ paſtor & duo beneficiati; in S. Lucæ paſtor, & duo beneficiati; in S. Sebaſtiani paſtor item & duo beneficiati; in S. Torquati, paſtor & unus beneficiatus. In dictis parœciis Officium Mozarabicum dumtaxat dicitur die titularis Sancti; aſſiſtentibus omnibus titularibus. Et quamvis hiſtorici dicant, fuiſſe ſeptem eccleſias tempore captivitatis, addentes aliam, quæ vocata fuerit *S. Maria Alficen*; iſta hodiedum non ſubſiſtit; ac fertur, eſſe una ex ſacellis conventûs Carmelitarum calceatorum.

D

circa ſtatum Mozarabum hodiernum.

365 Sacellani autem ſacelli Corporis Chriſti, diebus ſingulis recitant totum Officium Mozarabicum: manè Primam, Tertiam, Sextam & Nonam, nec non Miſſam; poſt meridiem Veſperas, Completorium: & poſtea dicuntur Matutinum & Laudes. Ad hæc, laudatus D. Eugenius in citato ſcripto tradit, beneficiis curatis ac miniſterialibus parœciarum Mozarabicarum providere dictos curatos & beneficiatos, eorumque collationem dari ab Ordinario: & dicta proviſio, quam faciunt dicti curati ac beneficiati, adeo antiqua ipſi eſt, ut ad tempus captivitatis illam referat. Et quamquam in aliquibus occaſionibus controverſa fuerit, opponente ſe Ordinario; ſemper manu tenuiſſe illos iſtam poſſeſſionem, memorat; & poſtremo litem à dignitate archiepiſcopali motam fuiſſe atque pependiſſe Romæ apud Rotam; ac per tres deciſiones conformes expeditas fuiſſe exſecutoriales in favorem dictorum paſtorum & beneficiatorum; declarando, pertinere ad ipſos proviſionem relatorum beneficiorum. Et hæc quidem de hodierno Mozarabum ſtatu hactenus; quæ retuli ex laudati D. Eugenii de las Infantas inſtructione Hiſpanica, ſcripto mihi tradita in bibliotheca eccleſiæ metropolitanæ Toletanæ, die XXIV menſis Januarii anno 1722; in cujus fide hæc dicta ſunto.

E

APPENDIX PRIMA.

Perſonæ illuſtres, quæ Miſſam Mozarabicam Toleti ſuâ præſentiâ honorarunt uſque ad annum MDCCXXIII.

F

Viros illos

EUgenius Robleſius ſuprà citatus exhibet cap. 36 præſules, principes ac reges, qui Officium Mozarabicum, ædemque ei ſacram ſuâ præſentiâ honorarunt; quæ ex ipſo mutuata apud Cardinalem Aguirrium Latinè dantur tomo 3, pag. 270. Ego exemplum utriuſque ſecuturus, viros etiam illos hinc non excludam, textum apud Aguirrium tranſcribens: *Canitur in hac ædicula Miſſa ſingulis diebus Dominicis: in ſex vero eccleſiis Mozarabibus, quæ illæſæ in everſione Hiſpaniæ perdurarunt, canitur Miſſa die advocationis Sanctorum, quibus dicatæ fuerunt. Canitur etiam Miſſa, quoties princeps aliquis aut potens accedit ad hanc ædiculam, illius audiendæ gratiâ. Præterea nemo, cujuſque ſit conditionis, Toletum appellit, quin ad eam audiendam accedat, quaſi ad rem inſolitam, quæ plerumque pietatem & admirationem ingenerat auditorum.*

partim ex Robleſio

367 *Auctoritatem autem non modicam adjecerunt huic Officio accedentes ad hanc capellam ad Sacrum audiendum, penè omnes Præſules Toletani,*

A *letani, præcipuè verò archiepiſcopus Alfonſus à Fonſeca & Azevedo, illuſtriſſimi Cardinales Joannes Tavera, & Martinus Siliceus; quos imitatus eſt hac in re reverendiſſimus Bartholomæus à Carrança & Miranda, Ordinis S. Dominici; nec non illuſtriſſimus Cardinalis Gaſpar à Quiroga. Et quamvis illuſtriſſimus Dominus archidux & Cardinalis Albertus Auſtriacus, dum Toleti eſſet archiepiſcopus, & reverendiſſimus Garſias à Loaiſa ſuos anteceſſores non ſint imitati (hic quidem ob mortem immaturam; ille verò quod ſe abdicarit archiepiſcopatu: qua de cauſa nemo ſedentem præſulem hîc vidit) illuſtriſſimus tamen Cardinalis Albertus, parum adhuc provecta ætate, Officio huic interfuit; ſæpiſſime verò archiepiſcopus Garſias, dum canonicus eſſet, Sacrificium iſtud frequentavit: imo omnino perſuaſum habeo, eum inſignis hujus capellæ diſquiſitorem fuiſſe. Is tandem de numero epiſcoporum, qui inſigne iſtud Officium præſentiâ decorarunt, fuit illuſtriſſimus Dominus Bernardus de Sandoval & Rojas, archiepiſcopus Toletanus, & Cardinalis S. Anaſtaſiæ, qui nunc ſedem Toletanam obtinet; cujuſque tuitionem capellani, curiones, & ad beneficia eccleſiaſtica hujus Officii promoti, ſibi pollicentur.*

B 368 *Præterea præſentiâ ſuâ hanc ſacram ædiculam, Officiumque Muzarabicum illuſtrarunt, veſtigia antiquorum Hiſpaniæ regum ſecuti, Carolus V imperator, ejuſque filius Philippus II, & cum his illuſtriſſima regina Anna; quorum duo quidem parentes fuere Philippi III, nunc Hiſpaniarum regis; tertius verò avus ejus fuit. Hic verò cum conſorte thori illuſtriſſima regina Margareta Officio huic auctoritatem addidit, decuſque præbuit, audito Miſſæ ſacrificio juxta hunc ritum in regia capella palatii Toletani.* Atque illas quidem perſonas dignitate ſpectabiles recenſuit Aguirrius ex Robleſio uſque ad annum 1604, quo ejus liber typis editus in lucem prodiit. Neque porro acquievi in iſto catalogo ad illum uſque annum perducto; ſed in poſteriora tempora eumdem pertexere cupiens, nihil habui antiquius, quam ut denuo recurrerem ad officioſiſſimum P. Joſephum Caſſani, atque interpoſitâ ipſius operâ, nanciſci poſſem alias perſonas illuſtres, qui poſt eas, quas exhibuerat Aguirrius, ſuâ præſentiâ cohoneſtarunt ſacellum & Officium Mozarabicum.

recenſet Aguirrius;

C 369 Voto meo reſpondit eventus: nam prædictus Pater rem illam adeo diligenter curavit, ut ad continuandam iſtius catalogi proſecutionem induxerit admodum reverendum atque ampliſſimum virum D. Petrum Caminum Velaſcum, commiſſarium ſancti Officii &c. ſupra memoratum, atque catalogum iſtum ad me direxerit; quem accepi Matrito, die XIV Februarii, anno 1725. Et laudatus quidem Caminus ſuperavit exſpectationem meam, plus præſtando, quam ego deſideraveram; petito quippe catalogo ſubtexuit alterum virorum illuſtrium virtute ac litteris, quos habuit congregatio paſtorum ac beneficiatorum Muzarabum, & ſacellum Corporis Chriſti; ſubditque ad catalogi utriuſque finem, unde extracta ſint, quæ refert, ut dicam infra ſuo loco. Mozarabicos igitur ritus ſuâ præſentiâ dignati ſunt, teſte ſyllabo Hiſpanico (huc miſſo; ex quo iſta ſubdo:)

partim aliunde ſupplentur.

370 *Cardinales, & archiepiſcopi. D. Balthaſar de Moſcoſo & Sandoval. D. Paſchalis de Aragonia. D. Ludovicus Emmanuel Portocarrero. Iſti tres eminentiſſimi Cardinales archiepiſcopi Toletani honorarunt ſuis perſonis ſacellum Mozarabicum, & auctoritatem conciliaverunt Officio Gothico, audiendo ejus Miſſam ſemper; quam voluerunt ſibi celebrari in ſacello ſui palatii archiepiſcopalis Toletani, imitando devotionem, quam erga iſtud Officium ſanctum habuere deceſſores ſui. Etiam honoravit iſtud ſacellum ſuâ præſentia Excellentiſſimus Dominus archiepiſcopus Toletanus D. Didacus de Aſtorga & Ceſpedes; qui hodie tenet Primatialem iſtam ſedem:* & non ità pridem ſacro purpuratorum Patrum numero adlectus eſt.

Sunt hi Cardinales & archiepiſcopi,

SEC. XVI.

371 *Reges & Principes. Reges Catholici Hiſpaniæ dederunt ſemper exempla religionis ac pietatis, eorumque ſpecimina manifeſtarunt erga iſtud ſanctum Officium Mozarabicum; quod in ſingulari æſtimatione & pretio habuerunt; nunc ſuam ibi ſiſtendo perſonam, ad videndos ritus ejus ac cæremonias; vel nunc mandando, ut in ſuis regiis ſacellis ſibi celebraretur omni cum ſolennitate ſacroſanctum Miſſæ ſacrificium. Ita id exſecuti fuere imperator Carolus V; filius ejus Philippus II, duabus vicibus, quibus fuit in iſto ſacello, & unà cum ſua conjuge regina D. Anna Auſtriaca; ac Philippus III, nepos ejus cum ſua conjuge, regina D. Margarita; & Philippus IV,* E *qui (etiamſi in libris de Acuerdos,* ut vocant) *& archivo iſtius ſacelli non inveniatur notitia de ipſius ad eam adventu; ſine dubio auctoritatem conciliavit iſti Officio, honoravitque regiâ ſuâ præſentiâ ſacellum Mozarabicum aliquibus, ex pluribus vicibus, quibus tam publice quam privatim venit viſitatum Dominam noſtram de Sacrario. Porro devotionem iſtorum Catholicorum regum imitati quoque ſunt ſequentes:* quos inter ex Actis capitularibus ſacelli Mozarabum fol. 85 de Maria Anna ſic dicitur:

reges

372 *D. Maria Anna Auſtriaca, regina gubernatrix Hiſpaniæ, Philippi IV conjux, & Caroli II mater, poſtquam abdicaſſet hujus monarchiæ gubernationem, & Toletum ſeceſſiſſet; Officio iſti ſancto Mozarabico auctoritatem impertiit, audiendo unam Miſſam cantatam, quæ die ſexta Julii anni* MDCLXXVIII *dicebatur in ſuo regio ſacello* (palatii, quod vocatur) *Alcaſſar; & miniſtrarunt duæ communitates paſtorum & beneficiatorum, ac capellani Mozarabes; quos honoravit iſta die, mittendo regium ſuum comitatum & rhedas, ut conducerentur ad ſuum palatium.*

ac principes

F 373 *D. Carolus II, Hiſpaniæ rex, & conjux ejus regina D. Maria Anna Neoburgica honorarunt ſuâ regiâ præſentiâ ſacellum iſtud die prima Novembris, anno* MDCXCVII; *& die ſequente ipſis cantata fuit Miſſa Mozarabica in regio ſacello ſui palatii;* ex dictis Actis fol. 115; *adjuvante per ſe dicto D. Rege ſacerdotem, veſtes induentem: qua re manifeſtavit religionem ſuam ac pietatem; nec non poſtmodum ſuam regiam magnificentiam, in ſacellanum honorarium aſſumendo capellanum; qui cantavit Miſſam, atque confirmando privilegia, & immunitates, parœcianis Mozarabibus conceſſa à rege D. Alfonſo VI, & amplificata ab regibus ejus ſucceſſoribus &c.*

qui

374 *Noſtri Catholici reges,* uti pergit Caminus, *Domini Philippus V, & D. Eliſabeth Farneſia etiam honorarunt, & auctoritate roborarunt regiâ ſuâ præſentiâ iſtud ſacellum & Officium Mozarabicum; quoniam die* XVIII *Maii, anni elapſi* MDCCXXIII, *quo venerunt, ut viſerent Dominam noſtram de Sacrario, fuerunt in iſto ſacello, & in illo audierunt Miſſam cantatam; cui miniſtrarunt*

hîc ſingillatim

SEC. XVI. *ſtrarunt ambæ Muzarabum communitates.* Ad marginem verò, *In hac Miſſa, quæ coram Regibus, Principibuſque noſtris celebrata eſt*, ego, inquit auctor, *juſſu congregationis meæ, munus ſubdiaconi exercui.*

enumerantur. 375 *Interfuerunt quoque iſto die dictæ Miſſæ Sereniſſimi Principes Aſturiarum, Domini noſtri, D. Ludovicus Borbonius, & conjux D. Ludovica Aurelianenſis, hodiedum Reges Hiſpaniarum Catholici*; (ſed ille vix heu! rex Hiſpanicis terris oſtenſus, & præmatura morte fuit ſublatus) *& cum illis magna pars magnatum. Fuit namque actus iſte unus ex illis, qui majorem habuere plauſum ob majeſtatem & gravitatem, quæ pluribus ſeculis Toletum vidit; & de qua re fit deſcriptio accurata in narratione, quæ in lucem publicam data eſt, de feſtivis gaudiis, quibus imperialis iſta civitas Toletana ſuas Majeſtates & Celſitudines excepit. Qua re ſyllabo huic finem impono, omittens enumerare multos principes, & dominos Hiſpanos atque alienigenas; qui devotione aut deſiderio videndi & admirandi tam antiquas & venerabiles cæremonias, impulſi, venerunt, & veniunt quotidie ad famoſam iſtam toto orbe capellam Mozarabicam: quia neque Robleſius neque Eminentiſſimus Aguirrius illud etiam in ſuis ſyllabis exſequuntur.*

B

APPENDIX ALTERA.

Viri virtute ac litteris illuſtres, quos congregatio paſtorum ac beneficiatorum Mozarabum Toletana habuit.

§ I. Eorum catalogus uſque ad initia ſeculi XVII.

Dantur elogia C

LAudatus ſuprà Petrus Caminus, hujus itidem catalogi auctor, ex Hiſpanico Latinè redditus, in hunc ſententiam præfatur: *Si ſola præſentia unius aut plurium horarum, quibus Præſules, Reges ac Principes ſancto iſti Officio Gothico interfuere, auctoritatem ei conciliare potuerit; atque ea de cauſa petuntur nomina eorum, ut locum habeant in hiſtoria; quanto magis rationi congruum eſt, ut perpetuitati in illa commendentur nomina virorum, qui jam virtute ac doctrina inſignes, illud ſanctum Officium & ſacellum Mozarabicum illuſtrarunt, ſuos exercendo ritus & cæremonias per multos annos, tamquam individui ambarum communitatum ſodales, quæ hodieque nominum eorum memoriâ gloriantur? Idcirco itaque æquum mihi apparuit, ad continuandum ſyllabum antecedentem, ponere brevem catalogum illorum; quem in finem utar auctoribus & chartis, ad marginem à me citatis. Itaque ſit*, ex Eugenio Robles. Tract. de Offic. Gothic. pag. 261,

Ildefonſi Martinez, 377 *Primò, Ildefonſus* (apud Robleſium vocatur *Alfonſus*) *Martinez, paſtor eccleſiæ paræcialis Mozarabicæ S. Eulaliæ Toleti, ſacellanus honorarius regum Catholicorum Eliſabeth ac Ferdinandi, vir verè pius, tamque doctus in ritu Gothico, ut eminentiſſimus venerabilis Cardinalis Ciſnerius illum nominaverit primum ſacellanum majorem ſui ſacelli Muzarabici; ac de mandato ejus adjuverit canonicum Alfonſum Ortizium, ut ex littera Gothica in Latinam traduceret Miſſale & Breviarium Mozarabicum*; quæ de re dixi ſuperius ex Præfatione Ortizii, in Miſſale Mozarabicum; quamque auctor noſter ad marginem ſui catalogi hujus citat. D

Antonii Rodriguez, 378 *Secundò. Antonius Rodriguez, paſtor eccleſiæ paræcialis Mozarabicæ SS. Juſtæ & Ruffinæ, in ritibus ac cæremoniis Officii Gothici verſatus: quam ob cauſam nominavit illum eminentiſſimus Cardinalis Ciſnerius, ut adeſſet & auxilium præberet canonico Ortizio &c.*; prout videre eſt in citata modo Præfatione.

Hieronymi Gutierrez, 379 *Tertiò. Hieronymus Gutierrez, paſtor eccleſiæ paræcialis Mozarabicæ S. Lucæ, propter ſuam in Officio Gothico intelligentiam etiam nominatus ad idem opus traductionis & additionum. Tres iſti inſignes viri* (*quorum patriam reſcire non potui, tametſi omnem eò diligentiam adhibui*) *floruerunt verſùs annum Chriſti* MDII, *& jacent ſepulti in paræciis, quarum fuerunt paſtores. De illis mentionem facit doctor Piſa* (*Hiſtoriæ Toletanæ part.* 2) *atque iſta hic eis debetur memoria, propterea quod illuſtrarunt Officium ſanctum Mozarabicum traductione & additionibus, quæ fecerunt.* E

Caſparis Manſo, 380 *Quartò. Caſpar Manſo, paſtor eccleſiæ paræcialis S. Lucæ, vir perfectæ virtutis* (*Robles. Tract. de Offic. Gothic. cap.* XXI, *pag.* 215 *&* 216) *& devotiſſimus miraculoſæ imaginis Mariæ ſanctiſſimæ; quæ cum titulo Spei colitur in dicta eccleſia, à temporibus S. Ildefonſi. Sancta iſta ſingulariter ejus affectum præmiavit, concedendo, ut fuerit oculatus teſtis prodigii, quo in humana forma deſcenderint quatuor angelici ſpiritus, ad cantandum illi, tamquam reginæ ſuæ, Salve; quod contigit verſùs annum Chriſti* MDXC: *& paullo poſt è vita exceſſit venerabilis iſte paſtor, qui jacet ſepultus in dicta eccleſia.* Adſcribit ad marginem præſentis catalogi auctor D. Caminus: *Exſtat præterea in eadem eccleſia S. Lucæ tabula quædam antiqua, in qua hujus miraculi hiſtoria depicta eſt, & in ea viſitur præfati rectoris ad vivum expreſſa imago.* Pergamus cum eo.

Didaci de la Salve, 381 *Quintò. Didacus de la Salve, natus Toleti, ejuſdem eccleſiæ S. Lucæ beneficiatus, probatæ vitæ ſacerdos. Proprium ejus cognomen erat Hernandez. Aſſumpſit cognomen de la Salve propter patrem ſuum; qui ita ſe vocari voluit; quia fuit primus, qui meruit videre ſpiritus angelicos; & qui inſtituit, ut ſingulis Sabbatis deſcenderet muſica iſtius primatialis eccleſiæ, illud Salve Dominæ noſtræ cantatura; quod hodiedum obſervatur in memoriam prodigii, quod retulimus num.* 4; *cujus devotionem hereditavit filius, qui iſtius miraculoſæ imaginis amator devotiſſimus, vitam ſuam impendit totam, ut illi ſerviret, nolens tranſire ad beneficium Mozarabicum majoris reditus annui, ut ne ſejungeret ſe à viſu Dominæ iſtius, quæ ſingulari cum prodigio manifeſtavit, quod gratus ſibi fuiſſet affectus hujus venerabilis ſacerdotis. Poſtquam igitur verſùs annum* MCDXCIX *obiiſſet, & teſtamentarii ejus emiſſent duodecim faces, ad ejus ſepulturam, honores, nec non Officium eccleſiæ, quod anno à defuncti morte claſſo fit; illæque incenſæ uſui fuiſſent in hoc, atque in tribus Miſſis cantatis; quas, ut moris eſt, pro ejus anima celebravit capitulum paſtorum ac beneſi-* F

A *neficiatorum Mozarabum & Latinorum hujuſce civitatis ; compertum fuit, quod duodecim dicta faces idem habuerint pondus, quod habebant, dum ex officina ceraria extracta fuerunt. Sepeliri ſe juſſit in ſua eccleſia S. Lucæ ; ubi jacet, exſpectans univerſalem reſurrectionem.*

Mancii de Villafañe, 382 *Sextò. D. Mancius de Villafañe, natus Toleti, paſtor eccleſiæ paræcialis S. Marci ; cujus ampliſſimo beneficio renuntiavit ſponte. Fuit capellanus major capellæ Mozarabicæ ; ſanguine ac pietate illuſtris ; prout publicum illud faciunt copioſa monumenta atque opera pia, quæ dotata reliquit in dicto ſacello : cujus ſacellani in memorem grati animi teſſeram munificentiæ ejus, poſuerunt ipſius effigiem in ejuſdem ſacrario. Dedit quoque paſtorum ac beneficiatorum Latinorum & Mozarabum iſtius civitatis capitulo ditiſſimam crucem argenteam auro obductam, quæ gravitatem habet quingentorum ducatûs nummorum argenteorum, & pro vexillo ſervit in omnibus eorum functionibus publicis. Ad inſtantiam ejus confirmavit Philippus III, Hiſpaniæ rex, privilegia*, (id quod ego non ſatis combino cum dictis

B num. 362) *quæ D. Alfonſus VI rex, ejuſque ſucceſſores conceſſerunt Mozarabibus paræcianis ſex paræciarum Mozarabicarum iſtius civitatis.* (Notat Caminus ad marginem, *exſtare hanc privilegiorum confirmationem in archiv. capel. Muzarab.*) *Jacet ſepultus in clauſtro præcipuo ſanctæ eccleſiæ Primatialis ; & in lapide ejus legitur hæc brevis inſcriptio :*

POST TENEBRAS SPERO LUCEM.
LICENTIATUS MANCIUS DE VILLAFAÑE
MUZARAB. SACELLANUS MAJOR, ET
RECTOR ECCLESIÆ SANCTI MARCI.
OBIIT
DIE 2 JUNII ANNO DOM. MDCXV.

. . . . . .

Franciſci de Piſa ; cujus opera 383 *Septimò. Franciſcus de Piſa, natus Toleti, Facultatum theologiæ ac philoſophiæ in hujus civitatis univerſitate decanus, juris utriuſque doctor, eccleſiæ paræcialis S. Lucæ paſtor (antea fuerat beneficiatus S. Sebaſtiani) & ſacellanus major ſacelli Mozarabici ; vir ad omnes lucis ſplendores venerabilis ; & doctiſſimum hujus veritatis teſtimonium ſunt opera ejus ; quæ quia copioſa ſunt & docta, celebrem illum reddidere in orbe terrarum univerſo. Illorum mihi viſum eſt inſtituere narrationem exactam : atque hunc in finem illa dividam in quinque claſſes. . . Theologica. In* I *&* III *partem D. Thomæ. In Magiſtrum Sententiarum. Quotlibeta theologica. Notationes in Cantic. Cantic. In Iſaiam. In Epiſtol. D. Pauli ad Galat. Methodus intelligendi divinas Scripturas. Aſſertio de immaculata Conceptione Virginis Mariæ.*

C

in lucem edita 384 *Canonica. Summa caſuum conſcientiæ. Epitome ſummæ caſuum tribus tomis diviſa. Philoſophica. Commentarii in libros Ariſtotelis de anima. In libros de cælo & mundo. Ethica & Metaphyſica. De locis Dialecticis. Quæſtiones in caput* VIII *Perihermeniarum. Eccleſiaſtica. Manuale ad Sacramenta Eccleſiæ miniſtranda. De ſacris ritibus & cæremoniis. Tabulæ de Officio Gothico Muzarabico* ; Hiſpanicè ; uti & ſequentes: *Duo tomi Sermonum ſuper Euangelia totius anni. Duo tomi de inſtructione ad vitam ſpiritualem. Summa exercitiorum ſpiritualium. Exercitia ſeptimanæ ſanctæ. Hiſtorica. Hiſtoria Toletana, duobus tomis. Hiſtoria tertii Ordinis S. Franciſci. Hiſtoria vitæ, martyrii, & tranſlationum S. Leocadiæ. Additiones ad Hiſtoriam Toletanam Petri de Alcozer. Summarium cæremoniarum & favorum ſpiritualium.* Sed Nicolaus Antonius in Bibliotheca Scriptorum Hiſpaniæ, qui poſt annum 1500 floruere, pag. 351, refert, quod *poſteriorem* Hiſtoriæ Toletanæ partem, *eccleſiaſticis rebus deſtinatam, occupatus aliis, non perfecerit.* Subjungit Caminus: SEC. XVII.

recenſentur : 385 *Iſta ſunt opera, quæ ſcripſit ille inſignis vir, fulgor & ſplendor patriæ ſuæ Toletanæ, quæ illum venerata eſt ut ſapientiæ oraculum ; admirataque eſt tamquam perfectum exemplar maximè æquabilis, & religioſæ vitæ, quam duxit in iſta civitate ſpatio annorum octoginta trium, ſine alicujus reprehenſione, & cum exemplo omnium ſuorum civium ; quorum humeris delatus fuit die tranſitus ſui ad ſepulcrum : quod, memoriam ejus honorans & merita, decreto ſuo ſingulari illuſtriſſimum capitulum iſtius ſanctæ eccleſiæ Primatialis ipſi deſignavit : ubi jacet ad ingreſſum capellæ Mozarabicæ, hac cum inſcriptione :* HIC JACET FRANCISCUS PISA, S. THEOLOGIÆ, ET LIBERALIUM ARTIUM IN ACADEMIA TOLETANA DECANUS, JURIS PONTIFICII DOCTOR, ET MUZARABUM SACELLANUS MAJOR. OBIIT DIE III DECEMBRIS ANNO ÆTATIS SUÆ LXXXIII, DOMINI VERO MDCXVI. QUI LEGIS, SI SAPIS, VIVE SICUT ISTE, MORITURUS.

E

uti & Alphonſi de Villegas. 386 *Octavò. Alfonſus de Villegas, natus Toleti, magiſter in ſacra theologia & Scriptura, beneficiatus proprius eccleſiæ parochialis Muzarabicæ S. Marci, & ſacellanus iſtius ſacelli, bene cognitus ob ſuam doctrinam. Scripſit ac compoſuit magnum & doctum opus, Florem Sanctorum, aut Vitas Sanctorum veteris & novi Teſtamenti, quod circumfertur excuſum tomis ſex.* (Citatur ad marginem, ejus *Introductio ad Vitam S. Romani, & Vita S. Iſidori archiep. Hiſpal.*) *Jacet ſepultus in eccleſia parœciali S. Romani ; ubi fuit baptizatus die* XXIX *Octobris, anni* MDXXXIII, *& cantavit primam Miſſam. Humari ſe juſſit in ſepulcro parentum ſuorum, quod in dicta eccleſia proprium habent ; relicto ſuis teſtamentariis mandato, ut ne ſupernotaſſent illi inſcriptionem ullam ; prout factum eſt. Fuit nomen ejus (eſtque hodiedum) in veneratione Toleti ob notam ejus virtutem & charitatem, quâ reſplenduit mirificè, exercendo illam in omni piorum operum genere, ſeptuaginta duorum annorum ſpatio ; & famoſum in omni Europa doctis & piis ejus ſcriptis, quæ cum applauſu magni fiunt à nationibus omnibus, & auctoribus externis, qui eum citant ſingulari cum æſtimatione doctrinæ ejus.* Lucubrationibus ipſius jam dictis aliæ nonnullæ ſuperaddi poſſunt ex Nicolao Antonio paullo ſuperius deſignato, pag. 43.

F

§ II. Reliquorum virorum illuſtrium ſeries pertexta uſque ad annum MDCCVI.

Hos inter ſe cum habent Joſephus de Valdivieſſo

NONO. *Joſephus de Valdivieſſo, natus Toleti, magiſter in philoſophia, paſtor eccleſiæ paræcialis S. Torquati, ſacellanus honorarius ſereniſſimi Infantis Cardinalis, & ſacelli Mozarabici ; inſignis poeta Hiſpanus ; cujus abundans œſtrum ſeſe ſemper occupavit cum admiratione Hiſpaniæ, in argumentis ſacris ; & in particulari, in dulciſſimo poëmate, quod in octavo rhythmo compoſuit, de vita & morte glorioſi patriarchæ*

SEC. XVII. *cha S. Joſephi; quod adeo æſtimatum eſt inter doctos; prout palam faciunt repetitæ impreſſiones, quæ de illo factæ ſunt. Floruit verſus annum Chriſti* MDCXXXII. *Jacet in urbe Matritenſi.* Ex Nicolao Antonio, paulo ante allegato, pag. 626 explico illud *octavo rhythmo* (quod ex Hiſpanico exemplari, ubi eſt *octava rithma*, ſic reddidi) hoc eſt, *eo carminis modulo, quem à ſingulis octo verſibus invicem reſpondentibus,* OCTAVAS, *ſive octava rima tam noſtri, quam Itali vocare amant,* inquit laudatus Nicolaus Antonius; è quo varia quædam alia, quæ memoratus Joſephus conſcripſerit, intelligi poſſunt.

Eugenius de Robles,

388 *Decimò. Eugenius de Robles, natus Toleti, magiſter in philoſophia, & capellanus Mozarabicus, vir ſatis doctus, ſcripſit Epitomen Vitæ eminentiſſimi venerabilis Cardinalis Ciſnerii, & Tractatum de Officio Gothico Mozarabico, quæ excuſa ſunt Toleti, anno* MDCIV. *Ex libris præſentiarum capellæ Mozarabicæ obiiſſe videtur anno ſequente* MDCV: *cum in iſto anno non inveniantur ejus ſubſcriptiones, inter illas, quæ reliquorum ſunt capellanorum.* Sed hoc inde non ſequitur, ſi vera ſunt, quæ de ipſo refert Nicolaus Antonius pag. 276: nam *tandem*, inquit, *profeſſus fuit religioſæ vitæ inſtitutum inter Clericos regulares minores*; ibidem etiam præmittens, quod *ad S. Marcum parochus* etiam fuerit. Sequamur itetum Caminum.

B

389 *Undecimò* denique ac poſtremò. *D. Emmanuel de Meſſa, natus Toleti, paſtor eccleſiæ parœcialis Mozarabicæ S. Eulaliæ (quem ego,* inquit, *novi.) Fuit ſacerdos compoſitæ vitæ, quam impendit ſemper in operibus pietatis, & ſpecialiter in augmento cultus divini; qua in re omnes ſuos reditus annuos conſumpſit. Illis reædificavit ſuam eccleſiam S. Eulaliæ, quæ à multis jam annis ruinam minitabatur; eamque adornavit ſupellectile & ornamentis tanta cum liberalitate, ut hodiedum ſit una ex inſtructioribus parœciis Mozarabibus ac Latinis hujus civitatis. Cum idcirco, tum quia fuit fundator venerabilis confraternitatis ſacerdotum, cujus titulus eſt magiſter noſter Jeſus Chriſtus, qui in ſua miraculoſa imagine Nazareni venerationem habet in iſta eccleſia S. Eulaliæ, dignus eſt venerabilis iſte paſtor memoria hac. Obiit anno* MDCCVI; *& ſe humari mandavit in ſua eccleſia: ubi jacet uſque ad univerſalem reſurrectionem.*

D

Emmanuel de Meſſa.

390 Addit ſub finem V. Cl. Caminus Velaſcus, relata tam in ſyllabo antecedente, quam in hoc catalogo deſumpta eſſe ex auctoribus, qui citantur (citabantur certè in Ms. ad nos miſſo) ad marginem: atque ex inſtrumentis & chartis archivi capellæ Corporis Chriſti Mozarabicæ; quæ de mandato Illuſtriſſimi Capituli ſanctæ eccleſiæ Primatialis, patroni dictæ capellæ, ſibi patuiſſe refert ad iſtum finem, die xx menſis Junii 1724.

E

CAPUT IX.

Officii Mozarabici, ac ſingularum ejus partium notitia.

§ I. Quædam generatim prænotata; Horæ Canonicæ.

HIs ita hactenus de origine, progreſſu, variiſque liturgiæ Mozarabicæ viciſſitudinibus hiſtorico-chronologicè deductis, nunc ad ea veniamus, quæ ad ipſius argumentum, ordinem, modum ac cæremonias potiſſimùm ſpectant, dando ſpecialem totius dictæ liturgiæ notitiam, parteſque ejuſdem ſingulas explanando atque illuſtrando. Quædam itaque priùs generatim prænotemus. Inſeruit ea Eminentiſſimus Aguirrius tomo 3 Collectionis maximæ Conciliorum omnium Hiſpaniæ & novi Orbis, à pag. 261, excerpta & in Latinum ſermonem converſa ex Hiſpanico libro de Vita & geſtis Franciſci Ximenii S. R. E. Cardinalis, auctore Eugenio Robleſio ſuperiùs laudato.

Ex Hiſpanico Robleſii, apud Aguirrium Latinè edito,

C

Horarum principium.

392 *Inter alia notatu digna, & ab Officio Latino diſcrepantia habet iſtud officium Mozarabicum vel Iſidorianum vel Gothicum, quædam, quorum uſus generalis eſt in omnibus tum majoribus tum minoribus Horis, ſicuti ſunt initia, in quibus ſemper habetur Kyrie eleiſon, Chriſte eleiſon, Kyrie eleiſon; Pater noſter, & Ave Maria ſecretò: & protinus: In nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti lumen cum pace. Reſpondetur autem: Deo gratias. Quod quidem convenit cum eo, quod dicitur: Deus in adjutorium meum intende, in Latino vel Gregoriano Officio, excepto Completorio, quod aliter incipit: ut ſuo loco videbimus. In fine verò precum ſemper apponitur: In nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti perficiamus cum pace. Reſponſum autem eſt: Deo gratias. Quod congruit cum his Latini Officii verbis: Benedicamus Domino.*

Illic etiam dicitur: Per omnia ſæcula ſeculorum; & Dominus ſit ſemper vobiſcum, & Gloria & honor Patri, & Filio &c., ubicumque in Romano Officio ſe profert occaſio dicendi, Gloria Patri, & Filio.

Nec ſecius Reſponſa titulorum Prophetiis vel Epiſtolis inſcriptorum, præferunt Deo gratias, pariterque dicitur Amen in fine; ſicut etiam reſpondetur Amen ſub finem cujuſlibet orationis totius Officii; quomodocumque illa deſinat. Neque tamen auditur aut legitur Oremus, ante ullam orationem.

F

De oratione Dominica.

393 *Horis autem abſolutis adjicitur Pater noſter alta voce; ſinguliſque poſtulatis additur, Amen: niſi cum profertur hæc petitio: Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie. Reſpondetur enim huic: Quia Deus es; & ultimæ, quâ dicitur, ſed libera nos à malo: moque eodem tenores conſequenter hæc pia verba proferuntur: Liberati à malo, confirmati ſemper in bono &c. Quibus Deo neceſſitates fidelium peculiariter commendantur: pronuntiaturque iſtud itidem in Veſpertinis precibus, Laudibus, & Miſſa: in ceteris autem precibus ſuo loco dicitur: A malo nos libera, & in tuo timore, & opere bono nos confirma &c.*

His

A

De Benedictione

His peractis, qui sacra peragit, vel Diaconus, jubet his qui adsunt, ut humilitatem exhibeant cum his verbis: Humiliate vos benedictioni; Dominus sit semper vobiscum. Confestim verò sacerdos benedictionem impertit, atque pronuntiat tres petitiones continenter; quarum cuilibet respondetur: Amen. Eo modo, & cum hac benedictione preces omnes absolvuntur, exceptis Matutinus, qua uno spiritu cum Laudibus dicuntur, imo commiscentur, & pro una eademque re censentur.

Divisio Officii.

394 *Distribuuntur Officia in Dominica, qua vocantur ab Officio Latino Dominica, & in ferias, & festa: horum autem postremorum quadam nomen suscipiunt solennitatis sex trabearam vel pluvialium, eaque sunt quasi duplicia: alia vocantur quatuor pluvialium, suntque velut semiduplicia; alia duorum pluvialium, novem lectionum: suntque quasi simplicia. Et juxta Breviarii canonem, cum decantatur Officium Sancti cujuspiam, nulla fit in Sacro vel precibus Vespertinis commemoratio alterius: cujus festum vel celebratum antea fuerit, vel sit postea celebrandum. Notandum tamen est in precibus Vespertinis,*

B

quod, si contingat debere dici quidpiam de Sancto, cujus commemoratio minus sit solennis aliâ, qua precedenti die facta est, dicuntur Vespertina preces de insigniori, cum oratione & Laude unica minùs solennis: illud autem veluti commemoratio quadam est.

De Vespertinis precibus.

395 Nunc ad singularia magis descendamus, quæ habentur apud laudatum Aguirrium, ex Roblesio Latinè reddita, sub hoc titulo: *De Horis tum majoribus tum minoribus hujus sancti Officii*; & sic sonant: *Officium Mozarabicum cujuscumque Dominica, feria vel festi, incipit à precibus Vespertinis, in quibus numquam dicitur ullus psalmus: suntque hæ preces totius hujus Officii brevissimæ, diciturque in iis communiter Laus, Sonus, Antiphona; hinc alia Laus. Postremæ verò duæ dicuntur cum Gloria & honor Patri: sub finem autem cujuslibet dicitur: Dominus sit semper vobiscum; exceptâ ultimâ; quia è vestigio sequitur Hymnus. Laudes, Soni, & Antiphonæ hoc in Officio conveniunt cum Responsis Officii Romani.*

Quid Laus, & Sonus.

Quid Supplicatio.

Deinde profertur Hymnus, & eo absoluto Supplicatio: quæ nihil aliud est, quam paraneſis sacerdotis ad populum, quâ eum adhortatur, ut à Deo petat, quod expedit, ut eum colat. Huic

C

autem respondetur: Præsta omnipotens, æterne Deus. Mox dicitur oratio, quæ à tribus Kyrie eleison inchoatur, absolviturque cum tribus orationibus Dominicis, & Benedictione, ut jam generatim perstrinximus.

Laus loco Magnificat.

396 *Succedit superioribus Laus una, quæ eumdem locum obtinet, quem in Officio Latino possidet Magnificat: dumque ille cantatur, thuribulo accepto sacerdos templum odore perfundit: câ verò decantatâ, dicitur oratio, cum Vespertinis precibus finis imponitur.*

Commemoratio.

His absolutis, suffragiorum communium loco, quibus utitur Officium Romanum, dicitur alia Laus, aliaque oratio. Verùm hæc commemoratio non fit in festis sex aut quatuor trabearum, neque in Octavis.

Nota.

Quædam festivitates peculiares & Dominicæ plerumque in Vespertinis precibus plures prædictis Laudes habent, & orationes; ut suis locis videbitur. Notandum verò est, orationes tantùm & Laudes in precibus Vespertinis, Matutinis, & laudibus reperiri; dicique ante quamlibet orationem in Ma-

tutinis & Laudibus, Dominus sit semper vobiscum. In Vesperis autem dicitur oratio sine præviis hisce verbis; Dominus sit semper vobiscum.

Ex editis apud Aguirrium.

De Completorio.

397 *Completorium autem inchoatur à psalmo: Signatum est super nos lumen vultus tui, Domine &c.; moxque dicuntur tria Alleluia singulis anni temporibus, exceptâ Quadragesimâ: substituitur enim in eorum locum: Laus tibi, Laus tibi Done, Rex aterna gloria. Confestim sequitur alius psalmus, iteraturque ter Alleluia. Deinde dicitur alius cum Hymno & Versu; consequenterque dicitur psalmus: Qui habitat in adjutorio Altissimi &c. Huic succedit & alius psalmus, & alter Hymnus, ita ut quinque illic psalmi dicantur, interseranturque duo Hymni; hinc dicitur Versus, Supplicatio, Capitulum, Pater noster, & Benedictio: sicque Completorium absolvitur. Post hac dicitur Versus & oratio pro commemoratione; exceptis solennitatibus sex aut quatuor trabearum, aut Octavis; ut jam monuimus, agentes de precibus Vespertinis. Sub finem autem Completorii attexitur Salve, Versus, & oratio ad Virginem Deiparam, quæ incipit, Virgo Israël &c. In Sabbatis, præcipuisque diebus festis, & Quadragesima quadam peculiaria dicuntur in Completorio, ut in Breviario videre est.*

E

De precibus Matutinis.

398 *Matutinæ preces hujus Officii breves sunt admodum, & exordium summunt ab oratione Dominica, & Angelica salutatione: quibus additur Antiphona: Ave Regina calorum, cum ejus Versu, & oratione beatæ Virginis; quâ absoluta sacerdos ait: In nomine Domini nostri Jesu Christi lumen cum pace, ut jam scripsimus. Deinde attexitur Antiphona, & psalmus Miserere: hinc tres apponuntur Antiphonæ cum Responso uno: quamlibet autem sua comitatur oratio.*

Monendus est autem lector, dici post singulas orationes Matutinarum precum & Vesperinarum, itidemque Laudum, & sancti Missæ sacrificii; dici, inquam: Per misericordiam tuam Deus, qui es benedictus, & vivis & omnia regis in secula seculorum. Quibus respondetur. Amen. Et ista conveniunt cum his, quæ posita sunt ad calcem orationum Officii Romani, scilicet: Per Dominum nostrum, Jesum Christum, Filium tuum. Tandem Matutinæ preces communiter absolvuntur cum ultimo Responso, sive sit post illud oratio, sive non sit.

F

Verumtamen in Dominicis per annum; Dominicis item Adventûs, & Quadragesimæ incipiunt Matutinæ preces ab Hymno: Æterne rerum conditor, loco primæ Antiphonæ; statimque sequitur oratio: post quam dicuntur tres psalmi, singuli cum suis Antiphonis; hisque tres Antiphonæ succedunt cum Responso & orationibus, uti à nobis antè dictum fuit.

De Dominicis post Pascha.

399 *Dominicis autem diebus, qui inter Christi Resurrectionem, & Pentecosten habentur, sequuntur Muzarabes commune Officium festivitatum totius anni: eo tamen excepto, quod loco Miserere, dicitur psalmus: Domine, quid multiplicati sunt, qui tribulant me. Idemque in festis Inventionis, Exaltationis, & Triumphi sanctæ Crucis, Ascensionisque, & aliis solennibus observatur.*

De Laudibus.

400 *His peractis sequuntur Laudes cum Antiphona, quam præcedit: Dominus sit semper vobiscum; eamque sequitur Canticum quodpiam veteris aut novi Testamenti. Die verò D. Magdalenæ duo Cantica dicuntur. Peculiare autem admodum est, quod in Officio Muz-arabico, totius anni decursu*

EX EDITIS APUD AGUIRRIUM.

bi audiuntur hæc duo Cantica, Magnificat, & Benedictus Dominus Deus Israel; nisi hoc in loco. Dicitur autem Magnificat in solis beatæ Virginis Officiis, & nocte Nativitatis Domini nostri. Benedictus autem solummodo in festo S. Joannis Baptistæ.

Absoluto Cantico, recitataque Antiphona, & dicto Dominus sit semper vobiscum, dicitur alia Antiphona ante psalmum, Benedictus es Domine Deus Patrum nostrorum; qui quidem strictim summatimque complectitur psalmum: Benedicite omnia opera Domini Domino, idemque sonat, si sensum penitus intuemur. Ad hæc dicitur Sonus, & alia Antiphona ante psalmum Laudate Dominum de cælis; quo decantato legitur prophetia quædam, quam sequitur Hymnus, Supplicatio, Capitulum, Pater noster, Laus, & Benedictio: sicque finis Laudibus imponitur. Succedit his Laus quædam, & oratio loco suffragiorum, ut in Vespertinis precibus, & Completorio: idque tantum fieri solet in festis duorum pluvialium, aut novem lectionum: quæ simplicium appellationem sortiuntur.

B

De Aurora. 401 *Officium istud Muz-arabicum superat Romanum una precum specie, quæ vocatur Aurora. Illæ autem preces dicuntur ante Primam, & in aliis anni feriis; adeoque paucæ sunt, cum singuli dies Sanctis quibusdam addicantur, ut, exceptâ Vigilia Nativitatis Dominicæ, & Regum, dieque Cinerum, raro per annum iis Muz-arabes utantur.*

Hæ vero preces habent cum Antiphona quatuor psalmos, Laudem unam, Hymnum unum, Versumque unum: finiuntur autem oratione Dominica absque Capitulo, & cum precibus quibusdam.

De Prima, 402 *Initio Primæ dicitur Antiphona, & Dominus sit semper vobiscum: statimque dicuntur septem psalmi, iteraturque Antiphona, quam sequitur Responsum unum cum Prophetia, unaque Epistola, & Laude, quam comitatur Hymnus cum suo Versu: moxque dicitur: Te Deum laudamus, Gloria, & Credo.*

Id autem observatur, quod diebus Dominicis Adventûs, & Quadragesimæ, quotiesque non dicitur in Sacro Gloria, non recitatur in Prima Te Deum laudamus, aut, Gloria, dicturque tantum Symbolum Apostolorum; cui succedunt Supplicatio, Pater noster, & benedictio, cum quibus absolvitur Prima. Prima autem eo modo se habet totius anni decursu. Notandum tamen est, Responsa mutari, ut exigit festum, quod colitur, aut Sanctus, cujus memoria celebratur. Sunt & aliæ festivitates, quæ in minoribus precibus Hymnos habere proprios consueverunt, sicuti Resurrectio, quæ in Prima Responsum, & Hymnum proprium: deinde dies festi, Dominici, & feriæ sua specialia Capitula, peculiaresque suas benedictiones habentes.

C

Tertia, Sexta, Nona. 403 *Tertia incipit, ut Prima, cum Antiphona, habetque quatuor psalmos, variaque Responsa, ut in Prima diximus. His additur Prophetia, una Epistola, Laus una, & unus Hymnus, quem sequuntur clamores, quibus petitur à Deo, ut non juxta scelera pœnas infligat; illicoque dicitur Supplicatio, Capitulum, Pater noster & Benedictio. Sicque regulariter Tertiæ finis imponitur. Sexta & Nona eodem modo, quo Tertia, recitantur, solumque in eo differunt, quod alii psalmi, & Hymni aliaque capitula hîc habentur. Verum quoad psalmorum ordinem & numerum, semper idem, quod in Tertia diximus, observatur.*

D

Celebratur etiam solenne jejunium tribus diebus ante festum Epiphaniæ juxta istud Officium: iis verò diebus plurimum differunt Tertia, Sexta, & Nona: quia peculiares Prophetiæ, Antiphonæ, psalmi, Orationes, precesque dicuntur, & alia specialiter hisce diebus aptata, ut in Breviario patet. Celebratur item solenne jejunium cum Officio divino particulari, mense Septembris, tribus ante D. Cypriani festum diebus, pariterque mense Novembris tribus ante D. Martini solennia diebus, uti videre est in Breviario post Dominicas Pentecostes. *De DD. Cypriano & Martino.*

404 *De quibusdam notatu dignis, quæ peculiaria sunt Officio Muz-arabico,* subduntur apud Aguirrium pag. 264 sequentia: *Notandum generaliter est, celebrari in hoc Officio Gothico Muzarabico sex dies Dominicos Adventûs Domini nostri, cum in Officio Latino quatuor tantummodo celebrentur.* *De Adventu*

Ante Quadragesimam nulla fit mentio Septuagesimæ, Sexagesimæ, vel Quinquagesimæ; quamvis illic habeatur peculiare Officium Dominicæ, quæ præcedit Quadragesimam. In eo autem id animadversione dignum occurrit, quod legitur Evangelium Divitis avari, & mendici Lazari, ad damnandum vulgi morem, quod eo tempore quasi altissimus surgens, voracissimè sese explet, adeò ut ventri, non aliis rebus natus esse videatur. Appositè autem inseritur Breviario Sermo S. Isidori, qui hoc Officium ampliavit, pro Bacchanalium, seu Martis die, cui dies Cinerum immediatè succedit. Demum hoc in Officio unâ Adventûs Dominicâ memoria S. Joannis Baptistæ celebratur. Ea autem est, quæ festum Nativitatis ejus antecedit: mirumque profectò & notatu dignum est, neminem è Beatorum choro (Christum excipio) ne ipsam quidem Virginem Deiparam, Adventu gaudere, præter S. Joannem Baptistam. Et hæc sufficiant quoad Officium, & Breviarium Muzarabicum. Sequuntur apud Aguirrium idea Missæ Mozarabicæ, ejusque cæremoniæ; at de istis rebus nos inferiùs agemus. Hæc interea nunc prætermittimus.

De Dominica ante Quadragesimam.

E

De S. Joanne Baptista.

§ II. Missa Dominicarum Quadragesimæ, feriarum Quadragesimæ, Vigiliarum totius anni, ac pro Defunctis. Quædam speciatim notatu digna circa Missam Mozarabicam. Orationes pro Eminentissimo Mozarabum Fundatore. Sancti.

F

AGuirrius à pag. 267, ex Roblesii Hispanico à pag. 296, de Dominicis Quadragesimæ imprimis ita fatur: *Sacrificia Dominicarum Quadragesimæ immediatè incipiunt post absolutam confessionem generalem à prophetia; illicque penè semper leguntur duo vaticinia, vel plura; eaque sequitur Psallendum. Deinde immediatè sacerdos genu flexo supra gradus altaris recitat quasdam preces, calicem præ manibus habens cum vino, & aqua, & hostia supra patenam collocata. Deinde absolutis precibus recitat sacerdos orationem, cujus initium est: Exaudi orationem nostram Domine &c. Recitatis superioribus, dicitur Epistola* *Incipit Missa à prophetia.*

Preces aliæ.

&

A

& Euangelium cum Laude. Hinc ante ſacrificium & ablutionem, ſacerdos genu flexo ad altare, recitat alias preces, quæ incipiunt : Pœnitentes orate. Quibus dictis, peragitur Sacrificium, & continuatur Miſſa... Antiphona ad confractionem panis, & reſponſum ſeu exhortatio, quæ vocatur Ad accedentes, in his Quadrageſimæ Miſſis varietatem patiuntur.

Loco Benedicamus Domino.

Sic loco Benedicamus Domino, quod dicitur in Miſſis Quadrageſimalibus Officii Gregoriani, effertur in Muz-arabico : In nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti perficiamus cum pace.

Prima Dominica Quadrageſimæ ;

406 *Ab hac regula generali Dominicarum Quadrageſimæ excipitur prima Dominica, in qua dicitur, Introibo, & Gloria cum oratione, ſicut in ceteris feſtivitatibus totius anni. Nec dicuntur preces : Pœnitentes orate. In reliquis verò obſervatur ordo præfatus ceterarum Quadrageſimæ Dominicarum.*

ejuſdem feriæ;

Feriæ Quadrageſimæ eumdem modum Officii ſervant, quem Dominicæ, excepto, quod abſolutis vaticiniis, loco precum & Pſallendi, dicitur Tractus, efformatus ad ſimilitudinem eorum, quæ in Officio Romano poſt Epiſtolam dicuntur : deſumiturque penè ſemper ex aliquo vaticinio Hieremiæ, vel alicujus alterius prophetæ. Deinde ſequitur Epiſtola cum reliquis, ut dictum eſt in Dominicis Quadrageſimæ.

B

Vigiliæ totius anni.

Jam verò de Vigiliis totius anni præſcribuntur ſequentia : *Differunt tantùm Vigiliarum Miſſæ à ceteris totius anni Sacris in eo, quod introitu carent, primaque oratione & Gloria : initiumque ſumunt à prophetia. In ceteris verò communem totius anni Ordinem ſequuntur, ut notavimus.*

Introitus Miſſæ pro Defunctis.

407 Miſſæ pro defunctis iſta ſunt propria: *Abſoluta confeſſione in Miſſa, quæ pro defunctis celebratur, conſtitutus ſacerdos in medio altaris ait: Erigite vos. Dominus ſit ſemper vobiſcum ; ſtatimque conſequenter dicit Officium vel Introitum, incipiens ab his verbis : Tu es portio mea, Alleluia, in terra viventium, Alleluia. Tempore Quadrageſimæ dicitur aliud Officium, vel alius Introitus, carens Alleluia.*

Non dicitur Hagios.

Notate, non dici in Miſſa pro Defunctis, Hagios, Hagios, ad dicendam orationem, quam vocant Aliam ; verùm ſacerdotem, dicentem Oremus, recitare Supplicationem, Eccleſiam Catholicam &c.

Kyrie eleiſon.

C

Hoc in Officio priuſquam dicatur prima oratio, vocata Miſſa, & Dominus ſit ſemper vobiſcum, quod eam præcedit, dici Kyrie eleiſon, Chriſte eleiſon, Kyrie eleiſon.

Illatio vel Præfatio.

Ante Præfationem vel Illationem non dicitur in hoc Officio defunctorum invocatio ſanctiſſimæ Trinitatis, incipiens : Gratia Dei Patris omnipotentis &c. Nec etiam dicitur : Introibo ad altare Dei mei. Dumque abſolvuntur hæc verba : Quia tu es vera pax noſtra, cum quibus finis quartæ orationi, quam Ad pacem vocamus, imponitur, conſequenter dicitur : Aures ad Dominum. Et cum hoc verſu Præfatio vel Illatio inchoatur. Ad confractionem panis dici ſolet hoc reſponſum : Requiem æternam det eis Dominus, lux perpetua luceat tibi, & repleatur ſplendoribus anima tua, & oſſa tua reviviſcant de loco ſuo. Variatur autem tam hoc reſponſum, quam aliud, quod vocatur Ad accedentes, in quibuſdam Miſſis, quæ pro defunctis dicuntur, ut patet in Miſſali.

Requieſcant in pace.

408 *Neque verò dicitur Requieſcant in pace, in his Miſſis, ſed in ejus locum, Anima ejus, & animæ omnium fidelium defunctorum per miſericordiam Dei ſine fine requieſcant in pace ; reſponderturque : Deo gratias.*

EX EDITIS APUD AGUIRRIUM.

Miſſæ peculiares.

Sunt in hoc Officio Miſſæ peculiares pro defunctis, juxta gradum, quem hac in vita poſſederunt, veluti pro epiſcopo, ſacerdote, diacono, ſubdiacono vel ſeculari. Eſt etiam Miſſa pro infantibus baptiſmo regeneratis, qui ex hac vita cum innocentia baptiſmatis exceſſerunt, inſcribiturque, Miſſa parvulorum defunctorum. In eorum autem memoriam offertur Sacrificium, quo petitur à Deo in peculiaribus hujus Miſſæ orationibus, ut, quemadmodum pueri iſti per ejus ingentem miſericordiam, innocentium puerorum Bethlehem conſortio gaudent ; ita nos frui poſſimus in cælo conſortio utrorumque puerorum, peccatorum noſtrorum in hac vita veniam obtinendo. Sic etiam petitur venia pro fidelibus defunctis adultis.

Miſſa parvulorum.

Occaſione fidelium Defunctorum refertur commemoratio Mozarabum fundatoris.

409 Ecce hîc tibi tamquam intercalare interſero perpetuum Mozarabum ſacellanorum Toletanorum mnemoſynon, debitæque erga Eminentiſſimum fundatorem ac reſtauratorem ſuum Franciſcum Ximenium, ſupra quàm dici poſſit, de ſe meritum, memoris ac grati animi monumentum ; quo teſte Robleſio pag. 344, peractâ Miſſâ diebus ſingulis (excipe Dominicos, ac feſtos obſervari præceptos) recitatur pro ipſius animæ refrigerio ſecundùm ordinem Officii Mozarabici, ſequens Reſponſorium. *Scio, Domine, quia nihil in terra ſine cauſa. P. quia homo naſcitur ad laborem, & avis ad volandum. ℣. Ego verò deprecabor Dominum, & ad eum ponam eloquium meum. P. Quia homo naſcitur ad laborem, & avis ad volandum. Oremus : Pium & exaudibilem Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum cum omni ſupplicatione rogemus, ut ſpiritum & animam famuli ſui (Franciſci Cardinalis Pontificis) in locum lucis inter agmina Beatorum propitius collocare dignetur. Reſp. Præſta æterne omnipotens Deus. Kyrie. Chriſte eleiſon, Kyrie eleiſon. Pater noſter* totum ſecretò. Oratio : *Tibi, Domine, commendamus animam* &c. ut in Officio Romano (niſi quod ibi legatur *humanæ*, hîc autem *mundanæ converſationis*) *Reſp. Amen. Dominus ſit ſemper vobiſcum. Reſp. Et cum &c. In nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti anima ejus, & omnes animæ fidelium defunctorum per miſericordiam Dei, ſine fine requieſcant in pace. Reſp. Amen.*

E

Martyres Hiſpani.

410 Proximum, ut revertamur eò ; unde tantiſper digreſſi ſumus, ex Robleſio apud Aguirrium pag. 269 occupant locum quædam ſingulatim notanda in ſæpe dicta Miſſa Mozarabica, quæ huc etiam tranſcribenda cenſemus: *In hoc Officio habentur Miſſæ feſtorum Sanctorumque peculiarium valde prolixæ, cujus generis ſunt omnes Dominicæ, nominatimque feſta quorumdam Martyrum, veluti B. Laurentii, S. Vincentii, & divarum Eulaliæ, Juſtæ & Ruffinæ, Hiſpaniæ Martyrum, aliorumque plurimorum. Ejus rei ratio eſt, quia cum ſit iſtud Officium merè Hiſpànum, nec non ejus expurgator & auctor* (Adi ſuprà caput 3, § 3) *divus Iſidorus, Archiepiſcopus Hiſpalenſis, Hiſpanus fuerit ; jure quidem Illatio, hymni Officii, & quædam orationes Miſſæ exhibent geſta Martyrum, triumphoſque ab iis de tyrannis ſæviſſimis reportatos. Cumque ſanctitate micantes fuerint, & pares paucos in perferendis exquiſitioribus tormentis habuerint : non immerito D. Iſidorus eorum vitas recenſuit, majus ſtudium in enarranda D. Vincentii fortitudine adhibens. Quod quidem patet ex eo, quod ſola Miſſa Præfatio ſeptem Miſſalis co-*

F

EX EDITIS APUD AGUIRRIUM.

Sanctis

lumnas impleat.

411 *Notandum verò est in impressione, quam fieri jussit Illustrissimus Cardinalis Franciscus Ximenes de Cisneros, Archiepiscopus Toletanus, & in translatione Gothici textus in Latinum, eum addidisse plerosque è Sanctis Officii Toletani veteris, & Sanctis Gothicis Muz-arabicis miscuisse. Apposuit autem Missæ confessionem generalem cum oratione adorationis crucis, ceteriseque orationibus, quæ ante Introitum dicuntur, & Salve in fine Missæ. Et quia hæc, & pleraque alia adjecit, ideo Missale inscriptionem hanc habet: Missale mistum, secundùm regulam B. Isidori dictum Muz-arabe.* Vide, quæ num. 186 notavimus.

additi,

412 *Sanctis additi fuere quidam sancti Confessores, aliique Martyres, qui ab institutione & compositione Officii Gothici vixerunt. Et quamvis verum sit, fuisse quosdam sanctos Confessores ante Officium Gothicum; non tamen decantatum est illis temporibus Officium eorum nomine, quia hic honos Martyribus solis tunc tribuebatur. Quod si sit Confessor quispiam, in cujus honorem dicatur Officium; is profectò censeri debet è numero eorum, qui*

B *à vetere concilio Toletano additi fuerunt.*

Certum autem & indubitatum adeo istud est, ut si forte datum sit solum nomen Confessoris quibusdam sanctis Muz-arabicis, ut divo Gerontio, divæ Leucadiæ virgini Toletanæ, B. Crispino, aliisque id genus, constat ex hymnis festivitatum (quos habent proprios) fuisse etiam Martyres, ideoque antiquis temporibus peculiare Officium illis fuisse tributum. Hinc videre licet pene omnes Sanctos, Missam & Officium peculiariter adeptos, Gotthicos veteres esse, quia pauca sunt festa addita, quæ gaudeant Officio peculiari.

& quinam.

413 *Hinc sequitur, plerosque Sanctos, aut majorem eorum partem, de quibus dicitur commune Sanctorum, additos fuisse & immistos à Cardinale Francisco Ximenez in translatione textus Gothici in Latinum sermonem. Non ideo tamen nego, multos fuisse Martyres antiquos, qui proprio Officio minimè gaudent, ut sunt divus Marcus Evangelista, divus Pantaleon martyr, & beata Juliana V. & M.; pluresque, quorum gratiâ compacta sunt Officia, quæ communia vocantur. Disposita etiam ea fuere pro illis, qui mandato summi Pontificis poterant addi, ut singulis diebus adduntur.* Ita quidem dicitur apud Eminentissimum Aguirrium; quibus major lux accedet ex dicendis circa fragmentum antiqui Kalendarii Gothico-Hispanici inferiùs paragrapho 5 producendi atque explanandi; post quod exhibebitur Kalendarium Sanctorum Missalis Mozarabici typis excusi.

C

§ III. *Liturgia Mozarabica Hymni.*

Hymnorum usus antiquissimus tum alibi,

NOster Martinus Clairé in Dissertatione sua, opusculo de Hymnis ecclesiasticis novo cultu adornatis præfixa, *Si illorum*, inquit, *ortum à fonte repetere placet, idem erit & Christianæ religionis, & Hymnorum hujusmodi principium; cujus rei locuples testis est, idemque spectator Philo Judæus, vir utique primis Ecclesiæ temporibus æqualis. Is enim scribens de sanctissimis primorum Christianorum moribus, ritibusque (hos autem Essenorum nomine ab eo designari, tradunt Hieronymus, aliique Patres) suos illis fuisse testatur Hymnos, illosque rhythmicos, quos singuli privato quisque in secessu, & simul suis in cœtibus, alternis choris concinerent.* Verba autem, quibus Philonem loquentem inducit, sic sonant: *Non solum contemplationi vacant, sed etiam Cantica & Hymnos in Dei laudem componunt; vario metrorum, carminumque genere, rhythmis concinnatos.* At quorsum ad Philonem recurrere opus est? Audiatur Doctor gentium, qui ad Colossenses cap. 3, ℣ 16 sic scribit: *Psalmis, Hymnis, & canticis spiritualibus, in gratia cantantes in cordibus vestris Deo.*

D

tum in Hispania.

415 Jam verò pium hoc exercitationis genus primis Ecclesiæ temporibus jam adultis claruisse quoque perrexisse, quis dubitet? In memoriam revocemus verba concilii Toletani IV, occasione usûs Hymnorum, quem restituit, ita enuntiantis superiùs cap. 3, § 1, num. 103: *De Hymnis etiam canendis, & Salvatoris & Apostolorum habemus exemplum.. Et quia nonnulli Hymni humano studio in laudem Dei, atque Apostolorum & Martyrum triumphos compositi esse noscuntur; sicut hi, quos beatissimi doctores Hilarius atque Ambrosius ediderunt* &c. Ineunte sæculo V occurrit Aurelius Prudentius, natione Hispanus, qui inter alia, quæ scripsit, pangendis variis in laudem Sanctorum Hymnis piam pariter atque elegantem operam insumpsit; prout liquet ex tractatu, qui inscribitur Περὶ στεφάνων; ex cujus calamo Hymnus S. Eulaliæ totus & integer profluxit, atque in Breviarium Hispano-Gothicum seu Mozarabicum transiit (tametsi mendosè admodum in Breviario isto excusus) si excipias brevissimam clausulam, quam ibidem, non verò apud ipsum lego.

E

quorum ex Breviario Mozarabico

416 Hymnorum porro propriorum, qui in Breviario Mozarabico Ximeniano notantur, pars maxima transcripta fuit, dum Toleti degeremus, non quidem anni totius, sed postremi dumtaxat sacri semestris; relictis aliis semestris anterioris; quia Sanctos canunt, qui jam apud nos dati sunt, atque adeo ex Hymnorum sibi convenientium transcriptione amplius illustrari non debent. Ceterum nonnulli sunt in isto semestri postremo Sancti qui gemino, eoque proprio Hymno; alii sunt plurimi, qui unico tantùm; alii denique qui nullo proprio celebrantur. Sed Hymnorum contextus plurimis mendis admodum miserè deformis est. Causam fugio quærere. Diversis autem illi modulis constant: nam invenias inter eos, qui diverso metri genere illigantur; alios videas rhythmi syllabas ac formam præferre. Rem declaro ex subjecto specimine, quod exhibeo ex apographo nostro, ex impresso exemplari fidelissimè descripto prout jacet, nulla prorsus adhibita correctione mendorum, quorum tamen adeo frequens est copia; quæ & ego hîc intacta relinquo.

F

specimen profertur de S. Jacobo Majore,

417 Hymnus S. Jacobi Majoris ad Laudes cum metro Sapphico incipit, & sic habet: *Gaudeat cuncta pia plebs alumna resultet voce simul & cruore: pacis fenore semper Christum roget laudis honore. Veritas. vita. spes semper tranquilla in tui almi jacobique sancti: jam cruciamur ignibus cremamur cathenis magnis. Magnus hic ait dominusque noster dira resolve ignea cathena nihil nocente: mihi nunc afferte magnum iniquum.* &c. In festo S. Annæ canuntur ista: *lucis hujus festa collat plebs honesta: domino celorum dignis confrequentet hymnis. Mater matris Christi ex hoc mundo tristi migrans fide bona: sua vice dona vita dona. Annam sic expressa fudit radix Jesse:*

A *ut ſit mater matris nati Dei patris. Exhinc planta ſurgit virgo ſancta : ex hoc fluit fonte lapis ceſſus monte. Cælo tam ſublata mulier beata : ſuo nos precatu purget à reatu.*

de S. Felice M. 418 Menſe Auguſto occurrit S. Felix martyr cum hoc hymno Trochaico rhythmico : *Fons deus vite perhennis lux origo luminis aſpice plebem canentem feſta : ſummi martyris excipe vota precantum : ſume laudum carmina. En tui felicis almi pangimus inſignia : tu reſolve vincula lingue dans ſonora cantica : ut tua rite queamus promere magnalia. Iſte namque ceſaree urbis mauritanie mundialis diſcipline dum ſtuderet litteris : artium famoſa vabra te ſequendo deſerit* &c. Idem modulus adhibetur in hymno SS. Juſti & Paſtoris : *O Dei perhenne verbum patris ore proditum: organum qui imbecille admovens infantium : das eis ſpirare flatum : vocis ut promant ſonum. Tu pius adeſto nobis ſolve fibras gutturis : ora inſtrue loquellis : corda reple lachrymis : ut ſacrorum feſta dignis precinamus canticis. Ecce juſtus : ecce paſtor : ambo juncti ſanguine : quos pia fraternitatis junxerat germanitas : invexit equalis ſacrate paſſionis unitas. Hii tamen ſcolis retenti dum inſtruuntur litteris : audientes quod tyrannus* &c. Metro Aſclepiadeo conſtat hymnus de S. Hippolyto: *Adſunt o populi feſta celebria que felix reveit temporis orbita in ſeſe rediens axe volubili laudem ſidereo reddite principi. Hic namque ypolitus tempore terream deſpectus nivea ſcandit ad ethera : cum ſolvens anima corpore vividam celeſtem meruit ſumere lauream. Dum dux belligerus eſſet hic agminis* &c.

B

ac SS. Fauſto, Januario, & Martiale MM. 419 Menſe Septembri carmine Jambico bimetro honorantur SS. Fauſtus, Januarius & Martialis MM. *Gaudet caterva nobilis Dei repleta gratia : trium ſacrorum martyrum preclara eſt ſolemnitas. Templum beata trinitas perenne condidit ſibi : ex quo novum depromitur dulciſſimumque canticum* &c. Jambico trimetro celebratur menſe Novembri S. Romanus M. *Romane Chriſti fortis aſſertor Dei : elinguis oris organum fautor move : largire comptum carmen fauſiſſimum : fac ut tuarum mira laudum concinam. Qui cum ſciſſet ipſe poſſe facere mutos eloqui : plectrum palati & faucium ſevus tibi tortor refregit : nec tamen ſilentium induxit ori : quo fatebaris Deum vox veritatis teſtis extingui nequit : vel ſi reciſis palpitet meatibus : Chriſtum loquendi lingua numquam*

C *defuit. cum predicatur ipſe verborum dator.* &c. Atque hæc plus quam ſatis pro ſpecimine. Poſſem his ſubjicere, quinam Sancti apud Mozarabes hymnis celebrentur ; ſed cum de feſtis apud ipſos præcipuis proximè occurſura quædam ſint ex Robleſio apud Aguirrium, reliquis omiſſis, eò nunc pergendum eſſe duxi.

§ IV. Quædam peculiaria Officio Miſſæ ac feſtis Mozarabicis referuntur.

Peculiaria quædam circa Sanctos, DE his rurſum Aguirrius à pag. 269 ; apud quem Robleſii Hiſpanicum Latinè tranſcribitur: *Solent etiam Muz-arabes, cum Sanctus quiſpiamg audet peculiari Miſſa, vel aliqua ejus parte, proprium aliquid apponere Breviario ad commemorationem, ut ſuis locis videri poteſt. Præterea habent Sancti quidam aliquid particulare in reliquo Officio, non autem in Miſſa, ſicuti D. Eliſabeth, Hungariæ Regina, D. Saturninus martyr, D. Anna, D. Clemens, & quadraginta Martyres, D. Gabriel Archangelus, Apparitio S. Michaëlis, D. Speratí & ſociorum. Id autem adeo rarò accidit, ut penè notari non poſſit. Videantur iſta ſuis locis. Sunt etiam Sancti quidam, qui proprios tantum habent hymnos veſpertinarum precum, ſicuti D. Euphemia, D. Auguſtinus, D. Hieronymus, D. Vincentius, Sabina, & Chriſteta, D. Marcellus Martyr, D. Catharina, S. Æmilianus Abbas.*

EX EDITIS APUD AGUIRRIUM.

Officia propria, 421 *Cupio tandem percenſere quadam circa Sacra & Officia propria, quibuſdam feſtis, & Sanctis particularibus aptata, ultra Officia & Miſſas de communi, quæ Sanctorum causâ habentur, qui propriis Officiis carent. Habent Officium Sacrumque proprium ſex Dominicæ Adventûs Domini noſtri ; item Dominica Adventûs D. Joannis Baptiſtæ, aliaque Dominica ante Epiphaniam cum octo aliis poſt Epiphaniam ; deinde Dominica, quæ diem Cinerum præcedit; dies ipſe Cinerum cum omnibus Quadrageſimæ feriis ; cujus Dominicæ complectendo Dominicam Ramorum, ſunt ſex. Item dies Cœnæ Dominicæ, dies Paraſceves, & Sabbatum ſanctum : ſolaque dies Paraſceves dicitur Paſſio. Habent pariter Officium, ſacrumque proprium Dominica Reſurrectionis cum feriis uſque ad ſequentem diem Sabbati. Similiter & ſex Dominicæ, quas poſt Paſcha vocamus : Dominica poſt Aſcenſionem, & octo Dominicæ poſt Pentecoſten. Ultima autem Dominica ea eſt, quæ vocatur Dominica ante jejunium Kalendarum Novembrium.*

E

feſta 422 Obſervanda etiam veniunt feſta præcipua, quæ Sacro proprio & Officio gaudent, quæ ab eodem auctore notantur hoc ordine pag. 270: *Primò Nativitas Domini noſtri ; eaque die non dicuntur tres Miſſæ, ut in Officio Latino ; imo tantùm una : deinde Circumciſio, Epiphania, feſtum Corporis Chriſti, Paſchatis dies, Aſcenſionis & Pentecoſtes, uti dictum fuit : Nativitas beatæ Virginis, ejus Conceptio, Annuntiatio, vocata D. Maria de O, Purificatio & Aſſumptio. Quædam de his feſtis deſumpta ſunt ex antiquo Officio Toletano. Eſt etiam commune beatæ Virginis pro Sabbatis, cum dicitur de ea, & pro ejus feſtis, quæ Officium proprium non habent. Item dies Sanctorum, S. Michael Archangelus, D. Joannes Baptiſta, ejus nativitas & decollatio; DD. Petrus & Paulus, Cathedra D. Petri, &*

F *S. Jacobus Major, D. Joannes Evangeliſta, D. Andreas, D. Jacobus Minor, frater Domini dictus ; D. Thomas, D. Mathias : omnes denique Apoſtoli : Inventio ſanctæ crucis, S. Maria Magdalena, D. Stephanus protomartyr, Sancti Innocentes. D. Laurentius Hiſpanus, D. Torquatus cum ſociis Epiſcopis, D. Vincentius Hiſpanus, ſanctæ Juſta & Ruffina Virgines Hiſpalenſes, D. Geneſius, D. Cebrianus Epiſcopus, D. Chriſtophorus cum ſociis, D. Julianus cum Baſiliſſa, D. Adrianus & Natalia, S. Martiniana virgo, DD. Coſmas & Damianus medici, DD. Fauſtus, Januarius, Martialis, Servandus, Germanus, Romanus ; D. Eulalia virgo, D. Leocadia civis, & patrona Toleti, omnes Martyres.*

ac Miſſas Sanctorum, 423 *Sancti, qui proprio gaudent Officio, ab oratione, quæ Miſſa dicitur, hi ſunt : DD. Fabianus, Sebaſtianus, Lucianus presbyter, Juſtus & Paſtor Hiſpani Complutenſes : Speratus cum ſociis, Aciſclus, Emeterius, Celedonius,*

EX EDITIS APUD ACUIRRIUM.

Fructuosus, Augurius, Eulogius cum sociis, Thyrsus & Felix, Babylas Episcopus, & tres Pueri, omnes Martyres. DD. Martinus Episcopus, Bartholomæus, Simon, Judas & Matthæus Euangelistæ, Apostoli. Divæ Agnes, Agatha, Dorothea, Christina, Eugenia, Columba, omnes Virgines & Martyres, simul cum D. Eulaliâ V. & M. Barcinonensi. Demum maximè differunt Officia Latina à Muz-arabicis quoad Euangelia: quia solet solum Euangelium Officii Muz-arabici continere ea, quæ dici solent in duabus vel tribus festivitatibus Officii Latini. V. G. die Epiphaniæ dicitur Euangelium diei Innocentium, & vigiliæ Regum; sicque coagmentatur hoc Euangelium è tribus. Die sanctorum Innocentium dicitur aliud Euangelium, desumptum è capite 18 D. Matthæi; quo utitur Officium Latinum diebus festis Angelorum.

Sanctarum Virginum, ac Quadragesimæ.

424 *In officio Muz-arabico in qualibet festivitate Virginis legitur etiam Euangelium D. Magdalenæ, non verò prudentium Virginum, sicut in Officio Latino. Illud verò Euangelium dicitur in communi plurimarum Virginum, hoc in Officio. Quadragesimæ tempore permutantur omnino Euangelia. Primâ quippe Dominicâ, cum in Officio Latino legitur Euangelium tentationis, in Muz-arabico legitur Euangelium Samaritanæ. Die verò Cinerum legitur Euangelium tentationis; secundâ verò Quadragesimæ Dominicâ non legitur Euangelium Transfigurationis, sicut in Officio Romano, sed caci à nativitate. Sunt pleraque alia notatu digna, & discrepantia, sed mihi sufficit monere lectorem, ut loca ipsa consulat.*

B

§ V. Kalendarii antiqui ad alia expensi fragmentum; antiquitas ejus.

Antiqui Kalendarii

HUjus Kalendarii, inter pretiosos priscæ antiquitatis thesauros merito reponendi fragmentum typis prodiit Toleti anno 1593, operâ Franciſci de Pisâ, quem supra laudavi, editum, atque post Tabulam de Officio divino Gothico aut Mozarabico; deque antiquitate & auctoritate ejus, ac ordine generali, illud recitandi (quam Tabulam ipse idiomate Hispano vulgavit) exhibitum: quod ibidem testatur, se *inveniſſe ſcriptum litera Gothica in uno libro, qui videbatur majorem habere antiquitatem, quam ſexcentorum annorum.* Dignum sic satis, si Pisæ credimus, antiquitatis scriptæ monumentum, ut curiosis palæophilorum oculis exhibeatur. Sed dolendum, exiguum solummodo ejusdem Kalendarii fragmentum typis commissum fuisse; sive plura non invenerit, sive, si plura invenit, pauccula ista sufficere putaverit pro specimine quodam, ut ex illo, tamquam ex ungue leonem, cognoscere utcumque Sanctos, qui antiquis temporibus apud Mozarabes celebrabantur, liceret. Quidquid sit, quia non scio, ex quo individuo codice Pisa illud extraxerit; neque spes mihi ulla affulget fore, ut reliquos dicti fragmenti menses continuare queam; illud ipsum subjungo, prout à me Toleti transcriptum est ex impresso exemplari. Sic ergo habet:

C

fragmentum producitur;

Menſis Januarius dies XXXI. *I dies habet horas* X, *nox* XIIII.

Kalen. Circumciſio Dñi noſtri Jeſu Xpr.

IIIJ. *Non. Sctæ Columbæ virg. Senonas.* D

IIJ. *Jejunium obſervantur tribus diebus.*

IJ.

Nonis

VIIJ *Idus. Apparitio, quod eſt Epiph.*

VIJ. *S. Juliani vel Comitum mar. Antiocia.*

VJ. *Scti Luciani presb. mar. Eliopoli.*

V. *Sanctorum* XL *mar. Conſtantina.*

IIIJ. *Sanctæ Serene virg. mar.*

IIJ.

IJ.

Idus

XVIIIJ. *Kal. Febr. Sancti Felicis Nolæ.*

XVIIJ.

XVIJ.

XVJ. *Policarpi & Antonii.*

XV.

XIIIJ. *S. Sebaſtiani & comitum. Romæ.*

XIIJ. *Sanctarum Agnetis & Emerentianæ. Romæ.*

XIJ. *Sctorum Fructuoſi Epi, & Eulogii diaconorum. Tarracona. mar.*

XJ. *S. Vincentii Levitæ mar. Valentiæ*

X. *Obitum Dñi Ildefonſi Epi. Toleto.*

VIIIJ. *S. Babilæ Epc. & trium puerorum. Antiocia.* E

VIIJ.

VIJ. *Caput Februarii apud Egiptios.*

VJ.

V. *Scti Tirſi vel comitum mar. Græcia.*

IIIJ.

IIJ.

IJ.

Menſis Februarius dies XXVIII. IIIJ *dies habet horas* XJ. *nox* XIII.

Kalen.

IIIJ. *Noñs.*

IIJ.

IJ.

Noñs. Sanctæ Agatæ. virg. mar. Catanæ.

VIIJ. *Idus.*

VIJ. *Sanctæ Dorotheæ, vel comitum mar. Cappadociæ.*

VJ. *Sancti Marci : : : Euange. mar.*

V.

IIIJ.

IIJ.

IJ. *Sanctæ Eulaliæ virg. mar. Barcinonæ.*

Idus.

XVJ. *Kalend.*

XV. F

XIIIJ.

XIIJ.

XIJ. *Sancti Pantaleonis.*

XJ.

X.

VIIIJ.

VIIJ. *Catedra S. Petri Apoſtoli.*

VIJ.

VJ. *S. Julianæ virg. & mar.*

V.

IIIJ.

IIJ.

IJ.

cum variis aliis antiquis

426 Habet hîc lector laudati Kalendarii fragmentum; de cujus antiquitate placet quædam in medium producere, illud expendendo ad alia quædam valde antiqua Kalendaria, apud varios edita. Omnium, quod sciam, antiquissimum illud habetur, quod primus vulgavit noster Ægidius Bucherius; quodque à nobis editum est tom. VII Junii, pag. 185 ex Cuspiniani codice Ms. Car-

A Carthaginense ex codice Cluniacensi publici juris fecit Mabillonius tom. 3 Analectorum à pag. 398; at in nova editione est à pag. 163. Romanum ex Ms. codice monasterii S. Genovefæ Parisiis, aureis litteris scripto, edidit Joannes Fronto, canonicus regularis. Aliud suppeditat Spicilegium Acherianum tom. 10, à pag. 130; quod anno 826 collectum esse, conficio ex isto anno, Nonis Decembris ibidem adscripto, & primo quidem loco; aliis deinceps ordine subsequentibus usque ad 854 inclusivè. Adde librum Comitis, ut vocatur, seu Lectionarium, à nonnullis S. Hieronymo adscriptum, quemque Pamelius ei vindicare conatur Prolegomeno 1, tom. 2 Rerum liturgicarum; ubi illum profert à pag. 1. Eumdem postea edidit Baluzius post Capitularia Regum Francorum à col. 1309; verùm tot additionibus infartus est, ut cum vetustissimis istiusmodi monumentis comparari non possit, primæva utique simplicitate destitutus. Denique Romanum Kalendarium typis non ita pridem subjecit Edmundus Martene tom. 5 Analectorum à col. 63, ex duobus Mss. codicibus; altero quidem monasterii S. Andreæ prope Avenionem, annorum B minimùm, prout ipse censet, septingentorum; altero autem monasterii Grassensis in Septimania; tantæ antiquitatis; ut, *si forte*, inquit, *Bucherianum excipias, quod mediante seculo quarto in usu fuit, omnibus antiquitate præstet; utpote quod seculo quarto conditum, existimare* se dicit, *aut saltem initio seculi quinti.*

427 Jam verò assignari possunt varii characteres, è quibus major antiquitas Kalendariorum dignoscatur: nimirum annuntiationum paucitas; simplicitas, nuda absque elogiis ac sola fere Martyrum nomina exprimens; nulla aut certè paucissima Deiparæ festa signata; Quadragesima nominibus Sanctorum vacua; non plurium coacervatio, sed unius tantùm aut alterius Sancti nomen, & prætermisso quidem titulo Sancti aut Beati; nullæ denique vel saltem paucissimæ per anni decursum vigiliæ in Kalendariis notatæ; omnia hæc & singula sacrorum Fastorum antiquitatem commendant & confirmant. Quæ si ad fragmentum Kalendarii, quo de hic ago, referantur; quam paucæ imprimis in eo annuntiationes occurrant, abunde liquet, cum media plus sui parte Sanctis vacet. Multum quidem, fateor, cedit in illa nota characteristica Kalendario Bucheriano; à quo C etiam longissimè superantur Kalendaria superiùs nominata. Aliquantulum etiam cedit Carthaginensi, Frontoniano ac Marteniano, quæ paulo rarioribus annuntiationibus constant; sed Acherianum longè superat in hoc genere. Si simplicitatem ejusdem spectes; nulli postponendum est, cum sola passim, eaque Martyrum, nomina referat, sine ullis elogiis. De more autem antiquissimo solos Martyres adscribendi Kalendariis, agit Fronto in Prænotatis ad suum Kalendarium pag. 66. In nostro unus solummodo annuntiatur, de quo constet, Martyrem non fuisse, nimirum S. Ildephonsus, episcopus Toletanus; quem puto postmodùm aliis adjectum fuisse; cum tot alioqui in nostro fragmento occurrant notæ, quæ, quantum apparet, anteriora tempora redoleant.

collatum,

428 At præcipuus meâ quidem sententiâ idiotismus se prodit in Kalendario nostro, quod Hypapante seu Purificatio Deiparæ in eo non signetur: in quo convenit cum Bucheriano & Carthaginensi. Frontonianum hujus festi nomen quidem non exprimit, sed ejusdem Euangelium; Acherianum verò habet: *Quarto Nonas* (Februarii) *Purificatio sanctæ Mariæ virg.* (Genitricis) *Christi.* Comes seu Lectionarius etiam signat: *In Purificatione S. Mariæ.* Martenianum ita notat: *Die secundo, mense Februario Hypapanti*; unà cum Euang. Lucæ 3: *Postquam impleti sunt* &c. Id quod suspicionem non levem mihi injicit, minoris illud Kalendarium antiquitatis esse, quam clarissimus ejusdem editor putaverit; & è contrario, non contemnendum inde videor formare posse judicium, nostri Kalendarii, cujus specimen ex producto fragmento dedi, antiquitatem maximè commendari. Diu certè ante S. Ildephonsi, mortui anno 667, tempora illud concinnatum fuisse, arguo ex eo, quod dictum Hypapantes festum in eo non signetur; quod tamen verosimiliter signatum fuisset, si diu ante ejusdem S. Ildefonsi tempora conditum non fuisset illud Kalendarium; cùm, ipso vivente & scribente, illud festum in Hispania magna cum celebritate perageretur; prout intelligi datur ex ipsius S. Ildephonsi verbis sermone primo de Purificatione, ubi dicit: *Hodierna die in honore sanctæ Dei Genitricis & perpetuæ virginis Mariæ non solùm clerus, sed & omnis populus loca cum cereis & diversis hymnis lustrantibus circumeunt.*

eos videtur præferre

429 Ut de festis Quadragesimæ tempore occurrentibus aliquid addam; in Bucheriano nullum mense Aprili reperio Sanctum; nullum in Carthaginensi mense Martio & Aprili cum parte Februarii; plures autem occurrunt in Acheriano tribus istis mensibus; pauciissimi in Frontoniano, uti & in nostro, mense Februario. In Martenianо à die v Februarii, ad diem iv Aprilis, utrobique exclusivè, vacant festa Sanctorum. Unde rursus corrigas illius editorem, hujus parallelum cum Bucheriano instituentem: *Qua in re concinit cum Calendario Bucheriano & cum Africano* (seu Carthaginensi) *in quibus nullum tempore Quadragesimæ festum assignatur.* Etenim in Bucheriano quidem ponitur *Octavo Kalendas Martii, natale Petri de Cathedra.* Et, *Nonis Martii, Perpetuæ & Felicitatis Africæ*; in Carthaginensi autem: xiv *Kalendas Mart. sanctorum martyrum Macrobi, & Lucillæ, Nundinari, Caecilianae, & Petrensium.* Quorum singula pro ratione temporis cum Quadragesima concurrunt. Quousque verò hac in parte Sanctorum festa excluserit Kalendarium nostrum Gothicum seu Mozarabicum, vel incluserit, è duorum mensium, quos habemus, fragmento eruere quis satis tutò valeat? Si reliqui in promptu forent, multum fallor, si non perpauci, fortè etiam nulli tunc temporis sese offerrent, secundùm antiquam Hispaniæ consuetudinem; quæ diu ante synodum x Toletanam observata fuit. Celebrata est illa synodus anno 656, & capitulo 1 sic præscribit: *In quibus* (Quadragesimæ diebus, vel Paschali festo) *nihil de Sanctorum solennitatibus, sicut* EX ANTIQUA REGULARITATE *cautum est, convenit celebrari.*

characteres,

430 De aliis, ac certis antiquitatis Kalendariorum notis quid dicam; quarum alteram referebam esse annuntiationes Martyrum absque titulo Sancti vel Beati; alteram, vigiliarum omissionem? Meminerimus eorum, quæ in Præfatione ad Usuardum, ab annis aliquot à nobis editum & illustratum, rectè circa præsens argumentum pronuntiata sunt pag. xxxvi, num. 133: *Prima antiquitatis nota propria, & ab Adoniana methodo diversa, inde in Romano parvo desumitur, quod ubi*

ut ab antiquitate

A *ubi Ado & ceteri noni ſeculi Martyrologi, religioſè ſemper* SANCTI *aut* BEATI *nomen Martyribus & Confeſſoribus præfigunt; auctor illius Martyrologii, licet apponat aliquando, attamen ſæpius omittere ſoleat,* (prout ibidem exemplis oſtenditur) *Hanc verò certam eſſe antiquitatis notam, ex eo confice, quod codices Hieronymiani, tum majores à Florentinio editi, tum minores . . rarò id genus titulos præmittant, atque adeo tantò rarius, quanto antiquiores fuerint: quod mirificè elucet in apographo Epternacenſi; in quo vix nota eſt* SANCTI, *aut* BEATI *nomenclatio, & ubicumque apponitur, fortè tamquam adjectitia expungi meretur.* Character verò iſte antiquitatis maximè ſtabilitur ex Kalendario Bucheriano; in quo ſive in *depoſitione epiſcoporum*, ſive in *depoſitione Martyrum*, ne quidem unus unicus ex omnibus ibidem memoratis, *Sancti* aut *Beati* titulo notatur.

431 In Carthaginenſi illis apponitur ubique, ſi perpaucos exceperis; idem contingit in Frontoniano. In Acheriano autem adeo is eſt perpetuus, ut, dum omittitur, ob raritatem vix conſiderari mereatur. Idem ſtatue de Comite ſeu Lectionario, ac de Kalendario Marteniano: quod quia iſto antiquitatis genuino idiotiſmo caret; ſuſpicionem ingerit, quod ſit minoris ætatis, quàm vult ejus editor. Omiſſio tamen iſta omnimoda non eſt certum ſignum, quod Kalendaria, quæ titulum hunc apponunt, ſint medio ſeculo v recentiora: nam in mox laudando Polemei Silvii Kalendario ſignantur *Natalis S. Vincentii martyris. Natalis S. Laurentii mart. Natalis S. Stephani mart.* Et in Natalibus aliquot Sanctorum è Faſtis conſularibus excerptis, apud nos tomo VII Junii, à pag. 186, è cod. Ms., qui definit ſub an. vulgaris æræ 493, pag. 187 ſignatur *paſſus S. Laurentius* III *Idus Auguſti. S. Euphemia* XVI *Kal. Octobr.*; niſi fortè illi tituli aliunde poſtmodum adjecti fuerint iſtis antiquis monumentis. Idiotiſmus itaque ille non adeo videtur certò derogare antiquitati noſtri fragmenti, ut eam ob cauſam neceſſariò illud removeri debeat poſt ſeculum v. Quæ de prætermiſſione Vigiliarum memineram, conjicio in paragraphum ſequentem.

maximè commendari poſſit.

B

C *§ VI. Alius quidam prædicti Kalendarii antiquitatis idiotiſmus; Sancti in eodem ſignati.*

Nullis Kalendariis antiquis, Bucheriano excepto,

ECce jam aliud indicium magnæ Kalendariorum antiquitatis; quod in eo ponitur, ut quanto pauciores vel plures in eis notantur Vigiliæ, tanto amplius creſcat vel decreſcat genuinus ac primigenius antiquitatis character. Bucherianum imprimis nullas habet; nullas item Carthaginenſe: Frontonianum ſolummodo habet quatuor, Acherianum quinque; liber Comitis novem; quem vel ideo à S. Hieronymi ætate remotiſſimum judico: quidquid Cardinalis Bona Rer. liturg. lib. 2, cap. 6, num. 2 eum iſti auctori aſſerat. Plura huc non congero: de quibus agit bibliographus recentior heterodoxus in Commentario Scriptorum eccleſ. tomo 1, col. 851. An verò omnibus, aut quibus Vigiliarum poſitionibus vacuum fuerit Kalendarium iſtud Gothicum, dicere non queo ex tantillo menſium dumtaxat duorum ſpecimine; in quo nullæ Vigiliæ notantur. Suſpicor tamen, vel nullas omnino, vel paucas admodum habuiſſe; quia non ſignat vigiliam Epiphaniæ ſeu Theophaniæ; quam tamen ponit liber Comitis, & Kalendarium Martenianum; quod addit alias inſuper ſex: ut vel id maximo etiam indicio ſit, illud diſtare plurimum ab antiquitate tanta, quantam habuit in opinione editoris ſui. Erunt haud dubie, quibus feſtum *Aſſumptionis S. Mariæ*, quod in eodem ſignatur die XV Auguſti, videatur non prorſus antiqua, ſed recentiora ſeculi circiter noni tempora redolere. Conſule, quæ dicta ſunt in Obſervatione, ad diem XV Auguſti, Uſuardi à nobis editi.

D

433 His itaque in noſtro fragmento vetuſtatis notis elucentibus; quæri nunc poteſt, an vel uni ex allatis Kalendariis (Bucheriano, cui præ omnibus palmam do, excepto) noſtrum illud, quoad ſaltem ex tantillo ſpecimine conjectare licet, antiquitate cedere debeat. Equidem non exiſtimo. Neque reformido ſuſpicari, conditum illud fuiſſe ſub finem circiter ſeculi quinti. Atque ex hoc antiquiſſimo monumento non mediocriter illuſtratur ritus Gothicus apud Hiſpanos, & Sancti ipſi relucent, qui tum temporis ibidem cultum publicum habuerint; de quibus, uti & de feſtis in eodem noſtro fragmento exhibitis, obſervo ſequentia, ut perbrevis ipſius contextus non legi dumtaxat, ſed etiam intelligi poſſit. Primo itaque loco ponitur:

videtur hoc noſtrum fragmentum cedere debere;

E

434 *Kalen. Circumciſio* &c. hîc, à Bucheriano uti & Mabilloniano præterita, quæ annuntiatur ſic in Frontoniano: *In Octabas Domini.* In Acheriano, *Octabas Domini*; in Marteniano autem, *In Octaba Domini.* Sancti porrò, qui in noſtro exemplari memorantur, & Martyres ſunt, ac ſelecti quidem; cum ad tria fere prima æræ Chriſtianæ ſecula ſpectent (de S. Ildephonſo nunc monui:) ſignatur quippe menſe Januario IV *Non. S. Columbæ virg. Senonas*; in vetuſtiſſimis Martyrologiis notiſſimæ die XXXI Decembris, & ſub Aureliano paſſæ; quo die etiam refertur in Martyrologio Mozarabum hodierno, nec non Officio proprio & hymno apud ipſos honoratur. Agit de illa Baronius ad annum 275. Sequitur in noſtro fragmento III. (Nonas) *jejunium obſervantur tribus diebus:* quod puto eſſe purè Gothicum & antiquiſſimæ inſtitutionis: unde ſtabiliuntur ea, quæ dicta ſunt ſuperiùs, ubi de majoribus Horis; &, niſi fallor, ſtabilirentur alia duo jejuniorum tempora, ibidem indicata, ſi Kalendarium haberemus integrum. Interim antiquiſſimam pariter redolet conſuetudinem VIII *Idus Apparitio, quod eſt Epiphania.* Caret quidem illo feſto Kalendarium Bucherianum; ſed in aliis maximæ antiquitatis notatur, nimirum in illo, quod ſub nomine *Polemei Silvii, anno* CCCCIIL *conſcriptum* dicitur apud nos tom. VII Junii, à pag. 176; ubi & editum legitur ex codice Ms. Muſei noſtri; ſignatur item in Mabilloniano, Frontoniano, Acheriano, Marteniano, ne Comitem ſeu Lectionarium commemorem. Videſis notationes Baronii de hoc feſto, & Acta noſtra iſto die.

cujus nota,

435 Proſequitur noſtrum fragmentum: VII (Idus) *S. Juliani* VEL *Comitum mar.* Particula disjunctiva *vel* pro conjunctiva *&*, ſingulare quid ſonat, & mea opinione idiotiſmum Officio Gothico proprium: in tantillo quippe fragmento eadem bis occurrit infrà; & ſæpius repetitur in Breviario Mozarabico hodierno; ut menſe Julio:

ex nominibus

In

A *In feſto S. Chriſtophori* VEL *comitum ejus.* Novembri ; *S. Aciſcli* VEL *comitum ejus.* Decembri: *Eugeniæ virginis* VEL *comitum ejus martyrum.* Particula, inquam, iſta hîc purè Gothica, dein Mozarabica mihi videtur : quam utique nuſquam alibi in dictis Kalendariis ſignatam reperio. Notatur eodem iſto die in Romano parvo *S. Juliani martyris Antiocheni*, & in moderno ; ubi omittitur *Antiocheni* ; at omiſſis utrobique ſociis. Baronius in Notationibus, *quando . . vel ubi paſſus ſit*, dicit *latere* ; neque certò mihi liquet, idemne ſit ab illis Sanctus notatus, qui in fragmento annuntiatur ; apparet autem veroſimile, eumdem eſſe ; quia convenit dies : quo tametſi in aliis ſuprà dictis Martyrologiis memoriam ejus non invenio ; videtur tamen magnum antiquitatis præberi fundamentum, quod referatur in Romano parvo, & in hoc fragmento noſtro. Neque refragatus fuero, ſi quis eum ad tria prima circiter Chriſti ſecula pertinere cenſeat. De S. Juliano martyre actum eſt apud nos die VII Januarii ; ubi leges ; quid pſeudo-Dexter de illo referat, nullam utique fidem meritus.

439 Subdit noſtrum fragmentum ; VI (Idus) *S. Luciani presbyteri mar. Eliopoli.* Celeberrima ipſius memoria eſt die VII in Martyrologiis. Suſpicor in textu noſtro ſcribendum *Helenopoli* ; cùm S. Hieronymus de Scriptoribus eccleſiaſticis cap. 77, in ipſius elogio dicat : *Paſſus eſt Nicomediæ ob confeſſionem Chriſti, ſub perſecutione Maximini, ſepultuſque Helenopoli Bithyniæ.* Plura de iſto Martyre dabunt Acta noſtra dicto die VII Januarii, Tillemontius Monum. eccleſ. tom. 5, à pag. 474 ; Ruinartius à pag. 503 editionis ſecundæ ; Uſuardus noſter illuſtratus pag. 16. Nunc denuo noſtrum fragmentum reviſamus. *Sanctorum* XL *Martyrum.* De Sebaſtenis ſub Licinio, actum X Martii ; de Romanis verò ſub Gallieno, XIII Januarii. An ab utraque iſta claſſe, hæc, quæ habetur in fragmento, diverſa ſit, & fortè Hiſpanica, non habeo, unde decidam. *Conſtantinam,* quam porrigit ſine titulo virginis aut martyris, aut loco palæſtræ, quorſum ſpectet, incertum: neque lubet meris circa illam Sanctam indulgere conjecturis. Neque *S. Serène virg. mar.*, quæ ſequitur ; nota mihi eſt ; qualis ſit. Aliud ſtatue de eo, qui proximè ibidem occurrit, eſtque *Felix Nolanus*, ubique notiſſimus, qui eodem etiam die inſcribitur Mabilloniano. Acta habes die XIV Januarii. In moderno Kalendario Mozarabico eſt ; *Felicis impinſis cæſ. & mart.* In Frontoniano : *Felicis in Pincis :* vide ejus notam pag. 10. In Acheriano *S. Felicis mart.*

Sanctorum
B

C

440 Qui proximè exhibentur in eodem noſtro fragmento, *Polycarpus & Antonius*, characteribus omnibus individuis deſtituti ſunt ; fortè cum aliis ſynonymis non confundendi ac purè Gothici. Sequitur annuntiatio *Sebaſtiani & comitum* ; in Mabilloniano, Frontoniano & Marteniano ponitur ſine Sociis iſte Martyr ; cui adjungitur Fabianus in Acheriano. *S. Agnes*, quæ hîc ponitur die XX Januarii ; fortè eò remittitur propter S. Fructuoſum martyrem Tarraconenſem in Hiſpania, poſtridie occurrentem ; quo ipſa datur in Bucheriano, Mabilloniano, Frontoniano, Acheriano. Adiſis Uſuardum illuſtratum. S. Emerentianam, ejuſdem Sanctæ collactaneam invenies in Actis noſtris ad diem XXIII prædicti menſis; ubi S. Fructuoſum ac ſocios dedimus ad diem XXI, quo & in fragmento iſte Sanctus annuntiatur ; ſed quando in illo dicitur, *& Enlogii dia-*

In eodem ſignatis

conorum ; vel legendum *diaconi*, vel potius excidit alterius diaconi nomen *Augurius*, qui apponitur in Kalendario Mozarabico moderno ; & apud nos dicto die XXI Januarii. D

441 In ſignando *S. Vincentio M.*, celebratiſſima Hiſpaniarum gloria, conſentit ſæpe citatum fragmentum noſtrum cum antiquiſſimis Kalendariis, nimirum Polemei Silvii, Mabilloniano, Frontoniano, Acheriano. Acta ejus vide ad diem XXII Januarii. Singularis planè eſt hæc S. Ildephonſi annuntiatio ; quæ in fragmento notatur: *Obitum Dñi Ildefonſi* &c. . De illa jam dixi ; dictis addo, quod non mirum eſſet, ſi ea eruta fuiſſet ex libro aliquo obituali eccleſiæ Toletanæ vel alterius, eo tempore, quo nondum ut Sanctus univerſaliter per totam Hiſpaniam celebrabatur, atque adeo non diu poſt obitum ejus. Mox ſequitur : *S. Babylæ ep., & trium puerorum.* Acta dantur eodem, quo hîc ponuntur, die. Singulare eſt, quod occurrit die ſequenti : *Caput Februarii apud Ægyptios :* etenim quid Gothico Kalendario cum Ægyptiis ? Hac phraſi deſignatur initium ipſorum menſis Amſchir, quod concurrit cum XXVI noſtri Januarii ; ut videre eſt in parallelo Kalendarii Ægyptio-Romani ante tomum V Junii, uti etiam in Faſtis eccleſiæ Æthiopicæ apud Jobum Ludolfum in Hiſtoria Æthiopica pag. 407. In Comite ſeu Lectionario pluries deſignato ſimilis occurrit expreſſio : *Feria* IV *in capite jejunii.* Ultima annuntiatio hujus menſis Januarii in fragmento exhibita, eſt *Sti Tirſi vel comitum mar.* &c. ; de quibus conſule Acta noſtra ad diem XXVIII Januarii. *atque ad alia*

E

442 Supereſt nunc fragmenti Februarius, ſeptem dumtaxat ſignans annuntiationes ; & aliorum veterum Kalendariorum more paucos admodum Sanctos, ob concurſum, uti opinor, Quadrageſimæ exprimens, de qua te ſupra monui. *S. Agathæ* nomen, ubique notiſſimum, inſcribitur Mabilloniano, Frontoniano, & Acheriano : quam invenies apud nos ad diem V Februarii. *S. Marcum euangeliſtam*, quem ſuperiùs fragmentum annuntiat die VIII menſis Februarii, in eccleſia Latina coli die XXV Aprilis, nemo non novit. Qui plura deſiderat de iſtius ſancti Euangeliſtæ cultu, adeat Commentarii prævii ad ejus geſta paragraphum primum, dicto mox die XXV Aprilis ; nec non Obſervationem ad Uſuardum noſtrum eodem die XXV ; in qua inveniet, S. Marcum euangeliſtam, non illa die, ſed XXIII Septembris conſignari in apographis Hieronymianis, uti apud Florentinium videre eſt ad iſtum diem. *antiquâ*

F

443 *S. Eulalia virg. & mart. Barcinonenſis* illuſtrata eſt à nobis die XII Februarii. *S. Pantaleon*, qui ſubditur in noſtro fragmento, ſine titulo martyris, aut loco palæſtræ, ſi idem ſit cum celeberrimo Martyre ſynonymo Nicomedienſi, ſpectat ad XXVII diem menſis Julii, quo eum dedimus cum Martyrologio Romano. *Catedra S. Petri Apoſtoli* dum aliis omnibus annuntiationibus iſto die excluſis refertur in fragmento noſtro, magnam prodit antiquitatem, conformiter ad citatum antiquiſſimum Bucherianum ; ubi illa ſic notatur : *Octavo Kalendas Martii, natale Petri de Catedra.* Notatur item hoc feſtum in Acheriano, & Comite ; non autem hîc in Mabilloniano & Frontoniano ; ad quod ultimum pag. 28 obſervantur ſequentia : *Kalendaria*

444 *Hic non inſcribitur Cathedra S. Petri Antiochiæ, & hoc valde notandum propter ea, quæ adnotavit Hugo Menardus ad hunc diem feſtum,* *comparatis,*

A *qui incidit in* XXII *Februarii : tum quia objectant hæretici, Cathedram S. Petri, qua sedit Antiochiæ, festum fuisse antiquitus celebrem, non aliam. Nam re vera olim neutra harum speciali festivitate colebatur. Deinde cœpit hæc recoli, sed sine hoc, quod adderetur Antiochiæ, vel Romæ. Vide Menardum & Pamelium, apud quos scribitur tantùm, Cathedra S. Petri; & sic etiam in Kalend. Ms. S. Genovefæ Paris., & in Euangeliario Ms. S. Joannis de Jardo.* At nisi illud *olim* ad maximam antiquitatem extendatur, non video, quo pacto verè dici possit, cum adeo sit diserta specialis hujus festi in vetustissimo Bucheriano, ut de aliis non loquar, annuntiatio. *S. Juliana virg. & mar.*, quæ in fragmento nostro ponitur, si sit Nicomediensis, ad diem XVI Februarii à nobis est illustrata.

445 Atque hæc quidem ad Kalendarii Gothici fragmentum, suprà à nobis exhibitum, observanda habui; cujus annuntiationes, dies vacuos, & reliquos id genus idiotismos eâ gratiâ ad alia antiqua Kalendaria expendere visum fuit, ut ex istorum cum hoc nostro collatione aliquousque de ejus ætate lectorem instruerem. Enimvero si ex modico duorum dumtaxat mensium specimine conjectandi facultas mihi concedatur, eam apud me vetustatis commendationem relucentes ejusdem characteres mereri videntur, ut præ se ferant indicia non improbabilia, seculi quinti exeuntis, aut ineuntis circiter sexti temporibus Kalendarii istius fragmentum aptari posse. Hoc autem, & Kalendarium Missalis Mozarabici typis editi, juxta se posita, quantum differant; & quam diversos hoc ab illo characteres prodat accessionibus variis Sanctorum festorumque, quibus accrevit, planum fiet ex ejusdem contextu. D *videntur redolere finem sec. 5, vel initium circiter sec. 6.*

§ VII. Kalendarii Mozarabici hodierni primum semestre.

B *Præmittuntur pauncula observanda.*

KAlendarium hoc excusum est in Missali Mozarabico, de quo supra egimus. Unde fideliter transcripta fuerunt ea, quæ ectypon repræsentabat, quæque nos hîc prælo committimus, quamquam variis locis mendosa. Plurima ibidem erant exarata characteribus nigris; alia rubris. Sed nos hîc omnia exhibemus litteris currentibus. Festa verò quædam præcipua Christi Domini, Deiparæ, Apostolorum, ac nonnulla alia ibidem rubricis etiam notata, quæ in decursu Kalendarii sunt, & ordine quæque suo per anni circulum recensentur, exprimi hîc curavimus litteris majusculis. Pauculà Sanctorum nomina calamo postea adjecta leguntur in præsenti Kalendario, quæ nos uncis [ ] includenda putavimus, ut ab impressis secerni queant. Porrò ut vitetur nimis longa ac continuata moles, placuit totum contextum dispescere in duas partes; & primum quidem ipsius semestre præmittere, ac deinde subnectere postremum. Utrumque verò excipient observationes quædam, quibus tota res plusculum illustretur. Nunc ecce tibi ipsum Kalendarium; mendosè, ut monebam, hîc nunc recusum; sicut olim mendosè excusum prodiit.

Jam prima dies estis : & septima fine minetur.

Aureus numerus				
		KL	*Januarius habet dies* XXXI. *Luna* XXX. *Nox habet horas* XVI. *Dies vero* VIIII.	
III	A	*Januarius* CIRCUMCISIO DOMINI		VI *capparum.* ✠
	B	IIII	*Octava Sancti Stephani*	IIII *capparum.*
XI	C	III	*Octava sancti Johannis*	IIII *capparum.*
	D	II	*Octava innocentum*	IIII *capparum.*
XIX	E	*Nonas*	*vigilia*	
VIII	F	VIII	EPIPHANIA DOMINI	VI *capparum.*
	G	VII	*Juliani & basilissæ martyrum*	IIII *capparum.*
XVI	A	VI	*Sanctorum quadraginta martyrum*	IX. LC.
V	B	V	*Pauli primi heremite*	IX. LC.
	C	IIII		
XIII	D	III	*Juliani presbyteri*	IX. LC
II	E	II		
C	F	*Idus.*	*S. hilarii ep.* IX. LC. *Oct. epi.*	IIII *capparum.*
X	G	XIX. KLS	*Februarii. felicis impincis efes. & mart.*	IX. LC. F
	A	XVIII	*Mauri abbat.* IX. L. *post.* X. *luna dñica fac septuagesima.*	
XVIII	B	XVII	*Marcelli pape & martyris*	IX. L.
VII	C	XVI	*Spensipi Elesipi martt.* IX L. *Antonii monachi.*	IIII *capparum.*
	D	XV	*Prisce virginis*	IX. L.
XV	E	XIIII	*Juliani episcopi & confessoris*	IX LC.
IIII	F	XIII	*Fabiani & Sebastiani martyrum*	VI *capparum. sancti Luciani presbyteri & martyris.* IX. L.
	G	XII	*Agnet. virginis*	VI *capparum.*
VII	A	XI	*Vincentii martyris*	IIII *capparum.*
I	B	X	ILLEFONSI CONFESSORIS	VI *capparum.*
	C	IX	*Babile episcopi & trium puerorum*	IX. LC. *Thimothei*
			episcopi discipuli Pauli IX. LC. *S. Marie de pace*	VI *capparum.*
IX	D	VIII	*conversio S. Pauli.* VI *capparum. Projecti martyris Tyrsi martyris* IX. L.	IX. L.
	E	VII	*Policarpi episcopi & martyris*	IX. L.
XVII	F	VI	*Johannis grisostomi episcopi.*	IX. LC.
VI	G	V	*Johannis presbyteri & confes.*	IX. LC. *Agnet.* II. IX. LC.
	A	IIII	*Valerii episcopi*	IX. LC.
XIIII	B	III	*S. Batildæ regine* IX. LC. *Oct. S. Illefonsi*	IIII *capparum.*

III C

A III c II *ſanctorum ciri & Johannis martt.* IX. LC.
Aſt februarii quarta eſt : præcedat tertia finem
Aureus numerus KL *Februarius habet dies* XXVIII. *luna* XXVII.
Nox habet horas XIIII. *dies vero* X
D *februarius. Ignatii epiſcopi & martyris* IX. LC. *Brigide virg.* IX. LC.
XI E IIII PURIFICATIO SANCTE MARIE VI *capparum.*
XIX F III *Blaſii epiſcopi & mart. ver inicium* VI *capparum.*
VIII G II *Giliberti confeſſoris* IX. LC. *dr*
A *nonas* *Agate virginis & martyris* VI *capparum.*
XVI B VIII *Vedaſti & Amandi epiſcoporum* IX. LC.
V C VII *Dorothee virginis & martyris* IX. LC.
D VI
XIII E V *Apoloniæ virginis & martyris* IX. LC.
II F IIII *Scolaſtice virginis* VI *capparum.*
G III
X A II *Eulalie virginis barchinonenſis* IX. LC.
B *Idus* *Fructuoſi Augurii & Eulogii & ejus comitum* IX. LC.
XVIII C XVI *KLS martii valentini martyris* IX. LC.
VII D XV *ſol in piſcibus*
E XIIII *Juliane virginis & martyris* IX LC.
XV F XIII *Pantaleonis martyris & ſociorum ejus* VI *capparum.*
IIII G XII
A XI
XII B X *Columbani abbatis* IX. LC.
B I C IX
D VIII CATHEDRA SANCTI PETRI VI *capparum.* E
IX E VII *vigilia*
F VI *Mathie apoſtoli.* VI *capparum. Locus biſexti in anno*
XVII G V *biſexti quacumque die evenerit feſtum ſancti Mathie*
VI A IIII *in tali jejunetur vigilia ejus & in ſequenti die celebretur :*
B III *& ſervetur feſtum : & ſi ſabbato evenerit ipſo ſabbato celebretur &*
XIIII C II *ieiunetur vigilia ejus & ſervetur in ſequenti die do minico*
Aureus numerus KL *Martius habet dies* XXXI. *Luna* XXX
Nox habet horas XII *dies vero* XII
III D *Marcius.* *Adriani martyris* IX. LC.
E VI *Donati martyris* IX. LC.
XI F V *Emeterii & celodonii martyrum* IIII *capparum.*
G IIII
XIX A III
VIII B II
C *Nonas* *Thome de aquino.* VI *capparum. Perpetue &*
Felicitatis IX. LC.
XVI D VIII *Juliani epiſcopi & confeſſoris* VI *capparum.*
V E VII
F VI *Apolonie virg.* IX. LC. *Facundi & Primitive martt.* IX. LC.
XIII G V
II A IIII *Gregorii pape & confeſſoris* VI *capparum.*
B III *Leandri epiſcopi & confeſſoris* IIII *capparum.*
C X C II *Leonis pape* IX. LC.
D *Idus*
XVIII E XVII *KLS Aprilis* F
VII F XVI *Patricii epiſcopi* IX. LC.
G XV *Gabrielis archangeli* VI *capparum. Eduardi regis & mart.* IX. LC.
XV A XIIII *ſancti Joſeph confeſſoris* VI *capparum.*
IIII B XIII *Cuthberti epiſcopi & confeſſoris* IX. LC.
C XII *Benedicti abbatis & confeſſoris* VI *capparum.*
XII D XI *Pauli epiſcopi & confeſſoris* IX. LC.
I E X
F IX
IX G VIII ANNUNCIATIO SANCTE MARIE VI *capparum.*
A VII
XVII B VI
VI C V *Marcelli pape* IX. LC.
D IIII
XIIII E III
III F II
Aureus numerus KL *Aprilis habet dies* XXX. *Luna* XXIX
Nox habet horas X. *dies vero* XIIII
G *aprilis*
XI A IIII
B III *Theudoſie martyris* *novem lectionum*

EX MISSALI MOZARAB. IMPRESSO.	XIX	C	II	*Ambroſii epiſcopi* VI *capparum. Iſidori confeſſ.*	VI *capparum.*
	VIII	D	*Nonas*		
	XVI	E	VIII		
	V	F	VII		
		G	VI		
	XIII	A	V	*Fructuoſi epiſ. bracarenſis* IX. LC. *Toribii confeſſ.*	IX. LC.
	II	B	IIII	*Eleuterii epiſcopi & martyris*	IX. LC.
		C	III		
	X	D	II	*Victoris bracarenſis martyris*	IX. LC.
		E	*Idus*	*Eufemie virginis & martyris*	IX. LC.
	XVIII	F	XVIII	*KLS madii Tiburtii & valeriani martyrum*	IX. LC.
	VII	G	XVII		
		A	XVI		
	XV	B	XV		
	IIII	C	XIIII		
		D	XIII		
	XII	E	XII		
	I	F	XI	*Vitalis martyris*	*novem lectionum.*
		G	X	[*Prudencii epiſcopi & confeſſoris* IX. LC.]	
	IX	A	IX	*Georgii mart.* IIII *capparum. Felicis & Fortunati*	*martt.* IX. LC.
		B	VIII	*ſancti Proficii martyris*	*novem lectionum.*
	XVII	C	VII	MARCI EUANGELISTE.	VI *capparum.*
	VI	D	VI	*cleti mart.* IX. LC. *Marcelli & Petri*	IX. LC.
B		E	V	*ſancti Georgii martyris*	*novem lectionum.*
	XIIII	F	IIII	*Vitalis martyris*	*novem lectionum.*
	III	G	III	*Petri martyris ordinis prædicatorum*	VI *capparum.*
		A	II	*Eutropii epiſcopi & martyris*	*duarum capparum.*
	Aureus numerus		KL	*Madius habet dies* XXXI. *luna* XXX. *Nox habet horas* VIII. *dies vero* XVI	
	XI	B	*Madii*	APLORUM PHILI. ET JACO.	VI *capparum. Torcati &*
				comitum ejus epiſcoporum	IX. LC.
		C	VI	*Athanaſii epiſcopi & confeſſoris.*	VI *capparum.*
	XIX	D	V	*Inventio ſancta crucis* VI *capparum. Alexandri Eventii martt.*	IX. LC.
	VIII	E	IIII	*Quiriaci epiſcopi & martyris*	IX. LC.
		F	III	[*Converſio ſancti Auguſtini*	IX. LC.]
	XVI	G	II	JOANNIS ANTE PORTAM LATINAM	VI *capparum.*
	V	A	*Nonas*	*Inventio clavorum dominicorum*	VI *capparum. ſancte*
				Trepete virginis IX. LC. *Domicilie virginis.*	IX. LC.
		B	VIII	*Revelatio michaelis* VI *capparum. Iſidori militis*	IX.L.
	XIII	C	VII	*Gregorii nazanzeni* IX. LC. *eodem die tranſlatio S. Nicho.*	VI *cap.*
	II	D	VI	*Gordiani & Epima. martyrum*	IX. LC.
		E	V	*Pontii martyris*	IIII *capparum.*
	X	F	IIII	*Nerei & Achilei atque Pancracii martyris*	IX. LC.
		G	III		
	XVIII	A	II	*Victoris & Corone martyrum* IX. LC. *Bonifacii martyris.*	IX. LC.
	VII	B	*Idus*		
		C	XVII	*KLS Junii*	
	XV	D	XVI		
	IIII	E	XV		
C		F	XIIII	*Potentiane virginis*	IX. LC.
	XII	G	XIII		
	I	A	XII		
		B	XI		
	IX	C	X		
		D	IX	*Tranſlatio ſancti Dominici*	IX. LC.
	XVII	E	VIII	*Urbani pape & martyris* IX. LC. *Tranſlatio S. Franciſci.*	IX. LC.
	VI	F	VII	*Auguſtini anglorum epiſcopi*	IX. LC.
		G	VI		
	XIIII	A	V	*Germani epiſcopi & confeſſoris*	IX. LC.
	III	B	IIII		
		C	III		
	XI	D	II	*Petronille virginis*	IX. LC.
	Aureus numerus		KL	*Junius habet dies* XXX. *luna* XXIX. *Nox habet horas* VI. *dies vero* XVIII.	
		E	*Junius*	*Nicomedis martyris*	IX. LC.
	XIX	F	IIII	*Marcellini & Petri martyrum*	IX. LC.
	VII	G	III		
	XVI	A	II		
	V	B	*Nonas*		
		C	VIII		
	XIII	D	VII		

II E

A	II	E VI	*Medardi & Geraldi epiſcoporum*	IX. LC.	Ex Miſsali Mozarab. impresso
		F V	*Primi & Feliciani martyrum.*	IX. LC.	
	X	G IIII			
		A III	BARNABÆ APOSTOLI. VI *capparum. Enofri confeſ.*	IX. LC.	
	XVIII	B II	*Baſilidis, cirini naboris martyrum*	IX. LC.	
	VII	C *Idus*	*Antonii de padua confeſſoris.*	IX. LC.	
		D XVIII	*KLS Julii Baſilii epiſcopi.*	IX. LC.	
	XV	E XVII	*Viti & Modeſti martyrum.*	IX. LC.	
	IIII	F XVI	*Cirici & Julite martyrum.*	IX. LC.	
		G XV	*Adriani atque Natalie martyrum.*	IX. LC.	
	XII	A XIIII	*Marci & Marcelliani martyrum.*	IX. LC.	
	I	B XIII	*Gervaſii & Prothaſii martyrum.*	IX. LC.	
		C XII	*Florientie virginis* IX. LC. *Silveſtri pape & martyris*	IX. LC.	
	IX	D XI			
		E X	*Conſortie virginis. cum* XI *milium martyrum vigilia.*	IX. LC.	
	XVII	F IX			
	VI	G VIII	NATIVITAS SANCTI JOHANNIS BAPTISTE.	VI *capparum.*	
		A VII	*Tranſlatio ſancti Eligii epiſcopi & confeſſoris*	IX. LC.	
	XIIII	B VI	*Johannis & Pauli martyrum*	IX. LC.	
	III	C V	[*Zoyle atque felicis martirum*	IX. LC.]	
		D IIII	*Leonis papa & confeſ.* IX. LC. *Vigilia.*		
	XI	E III	APOSTOLORUM PETRI ET PAULI	VI *capparum.*	
		F II	*Commemoratio ſancti Pauli*	VI *capparum.*	

B E

§ VIII. Kalendarii Mozarabici hodierni ſemeſtre alterum.

Aureus numerus			KL *Julius habet dies* XXXI. *luna* XXX. *Nox habet horas* VIII *dies vero* XVI.	
XIX	G	*Julii*	*Octava ſancti Johannis bap.*	VI *capparum.*
VIII	A	VI	*Proceſſi & Martiniani martyrum.*	IX. L. *Viſitacio*
			ſancte marie VI *capparum.*	
	B	V		
XVI	C	IIII		
V	D	III		
	E	II	*Octava apoſtolorum Petri & Pauli.*	IIII *capparum.*
XIII	F	*Nonas*	*Marcialis epiſcopi*	IX. LC.
II	G	VIII		
	A	VII	*Octava viſitationis virginis marie.*	IIII *capparum.*
X	B	VI	*ſeptem fratrum martyrum.*	IX. LC.
	C	V	*Tranſlatio ſancti Benedicti.*	VI *capparum.*
XVIII	D	IIII	*ſancte Marciane virginis.*	IX. LC.
VII	E	III	*Margarite virginis.*	IX. LC.
	F	II		
XV	G	*Idus*	*Quirici martyris*	IX. LC.
IIII	A	XVII	*KLS auguſti. ſancti Alexi conf.*	IX. LC. *Triumphum crucis.* VI *cap.*
	B	XVI	*Juſte & Rufine virg. & martyris*	IIII *capparum.*
XII	C	XV	*Marine virginis & martyris*	IX. LC.
C I	D	XIIII		F
	E	XIII	*Margarite virginis & martyris*	IX. LC.
IX	F	XII	*Praxedis virginis*	VI *capparum.* [*In feſto ſancte eſperate*
	G	XI	MARIE MAGDALENE	VI *capparum.* *vel comitum ejus.* IX. L.]
XVII	A	X	*Apolinaris epiſcopi & martyris.*	IX. LC.
V	B	IX	*Chriſtine virginis martyris*	IX. LC. *Vigilia.*
	C	VIII	JACOBI APOSTOLI VI *capparum, Chriſtofori. & cucufati & comitum ejus MM.* IX. L.	
XIIII	D	VII	*Anne matris ma.*	VI *capparum.*
III	E	VI	*ſeptem dormientum*	IX. LC.
	F	V	*Nazarii celſi & Pantaleonis MM.*	IX. LC. [*Sex capparum.*]
XI	G	IIII	*Felicis epiſcopi* IX. LC. *ſimplici : Fauſtini : & Beatricis martyrum* IX. L. *Marthe virginis.*	VI *capparum.*
XIX	A	III	*Abdon & ſennen martyrum*	IX. LC.
	B	II	*Germani epiſcopi & confeſſoris*	IX. LC. [*Octava Jacobi.*]
Aureus numerus			KL *Auguſtus habet dies* XXXI. *luna* XXX. *Nox habet horas* X. *dies vero* XIIII.	
VIII	C	*Auguſti.*	VINCULA PETRI. VI *capparum. Macabeorum MM.*	IX. LC.
XVI	D	IIII	*Stephani pape & martyris*	IX. LC.
V	E	III	*Inventio ſancti Stephani martyris.*	IX. LC.
	F	II	*Petri epiſcopi exomenſis*	IIII *capparum.*
XIII	G	*Nonas*	*Dominici conf. d. or. predi.* VI *ca. ſancte ma. d. nivibus.* VI *ca.*	

Ex Missali Mozarab. impresso.	II	A	VIII	*Transſi. d.* VI *ca. Juſti & Paſtoris. Sixti pa. Feliciſſimi & Agapiti martyrum*	IX. LC.
		B	VII	*Donati epiſ. Mart. Mammetis mart.*	IX. LC.
	X	C	VI	*Ciriaci. largi ſociorumque ejus.*	IX. L.
		D	V	*Vigilia*	
	XVIII	E	IIII	SANCTI LAURENTII MARTYRIS.	VI *capparum.*
	VII	F	III	*Tiburti martyris*	IX. LC.
		G	II	*Clare virginis de ordine minorum.*	IX. LC.
	XV	A	*Idus*	*Ipoliti & ſociorumque ejus*	IIII *capparum.*
	IIII	B	XIX	*KLS Septembris. Euſebii presbyteri & confeſ.*	IX. LC. *Vigilia*
		C	XVIII	ASSUMPTIO SANCTE MARIE	VI *capparum.*
	XII	D	XVII		
	I	E	XVI	*Octava ſancti Laurentii.*	
		F	XV	*Agapiti martyris.*	IX. LC.
	IX	G	XIIII		
		A	XIII	*Bernardi abbatis.*	VI *capparum.*
	XVII	B	XII		
	VI	C	XI	*Octava ſancte marie.* VI *capparum. Timothei & ſimphoriani martyrum.*	IX. LC.
		D	X	*Vigilia.*	
	XIIII	E	IX	BARTHOLOMEI APOSTOLI.	VI *capparum.*
	III	F	VIII	*Geneſii martyris.*	IX. LC.
		G	VII	*Gerontii epiſcopi & confeſſoris.*	IX. LC.
	XI	A	VI	*Ruſi martyris* IX. LC. *Victoris epiſcopi*	IX. LC.
B	XIX	B	V	*Auguſtini epiſcopi & confeſſoris.*	VI *capparum.* E
		C	IIII	*Decollatio Johannis bbe.* VI *capp. Sabine virg.*	IX. LC.
	VIII	D	III	*Felicis & audacti martyrum.*	IX. LC.
		E	II		
Aureus numerus		KL		*September habet dies* XXX. *Luna* XXIX. *Nox habet horas* XII. *dies vero* XII.	
	XVI	F		*Septembris Egidii abbatis & confeſſoris* II *ca. Vincentii & Leti MM.*	IX. LC.
	V	G	IIII	*Antonini martyris*	VI *capparum.*
		A	III		
	XIII	B	II	*Marcelli martyris*	*novem lectionum.*
	II	C	*Nonas*	*Obdulie virginis*	VI *capparum.*
		D	VIII		
	X	E	VII		
		F	VI	NATIVITAS BEATE MARIE VIRGINIS.	VI *capparum.*
	XVIII	G	V	*Gorgonii martyris*	*novem lectionum.*
	VII	A	IIII		
		B	III	*Proti & iacincti martyrum*	*novem lectionum.*
	XV	C	II		
	IIII	D	*Idus*		
		E	XVIII	*KALS Octobris. Exaltatio ſancte crucis.* VI *cap. Cornelii & cipriani* [*& veleriani*]	IX. LC.
	XII	F	XVII	*Octava ſancte marie.* IIII *capparum. Nichomedis martyris. ſancti Vincentii.*	IX. LC. *novem lectionum.*
	I	G	XVI	*Eufemie virginis martyris.*	*novem lectionum.*
		A	XV	*Lamberti epiſcopi & martyris.*	*novem lectionum.*
C	IX	B	XIIII	[*Lune & geminiani martyrum*	*novem lectionum.*
		C	XIII		
	XVII	D	XII	*vigilia*	F
	VI	E	XI	MATTHEI APOSTOLI.	VI *capparum.*
		F	X	*Mauritii & ſociorumque ejus.*	II *capparum.*
	XIIII	G	IX	*Clete virginis.*	*novem lectionum.*
	III	A	VIII		
		B	VII		
	XI	C	VI	*Fortunati epiſcopi & confeſſoris.*	*novem* LC.
	XIX	D	IIII	*Coſme & Damiani martyrum.*	*novem* LC.
		E	IIII	*Fauſti & januarii & martialis martyrum.*	IX. LC.
	VIII	F	I.I	MICHAELIS ARCHANGELI.	VI *capparum.*
		G	II	*Hieronymi presbyteri & confeſſoris.*	VI *capparum.*
Aureus numerus		KL		*October habet dies* XXXI. *Luna* XXX. *Nox habet horas* XIIII. *dies vero* X.	
	XVI	A		*Octobris. Veriſſimi maximi & ejus comitum*	IX. LC.
	V	B	VI	*Leodegarii epiſcopi & martyris.*	IX. LC.
	XIII	C	V		
	II	D	IIII	FRANCISCI CONFESSORIS.	VI *capparum.*
		E	III		
	X	F	II		
		G	*Nonas*	*Martii epiſcopi & conf.* IX. LC. *Sergi Bachi martyrum.*	IX. LC.

Mar-

A			*Marcelli martyris.*	IX. LC.	Ex Missali Mozarabe impresso.
	XVIII	A	VIII		
	VII	B	VII	*Dionisii Sociorumque ejus martyrum.*	II *capparum.*
		C	VI		
	XV	D	V		
	IIII	E	IIII		
		F	III	*Geraldi confessoris.*	IX. LC.
	XII	G	II	*Calixti pape & martyris.*	IX. LC.
	I	A	*Idus*	*Unfrani episcopi*	IX. LC.
		B	XVII	*KALS Novembris. Sancti Michalis*	IX. LC.
	IX	C	XVI.	*Victoris martyris* IX. LC. *Lupi episcopi & confes.*	IX. LC.
		D	XV	LUCE EUANGELISTE	VI *capparum.*
	XVII	E	XIIII		
	VI	F	XIII	*Erene virginis & mart.* IX. LC. *Capracii martyris*	IX. LC.
		G	XII	*Ursule & undecim millium virginum*	II *capparum.*
	XIIII	A	XI	[*Nunilonis & alodie virginum.*	IX. LC.]
	III	B	X	*Servandi & Germani martyrum*	IX. LC.
		C	IX	*Fructi confessoris*	IX. LC.
	XI	D	VIII	*Crispini & Crispiniani martyrum.*	IX. LC.
	XIX	E	VII	*Vedasti & Amandi episcoporum.*	IX. LC.
		F	VI	*Vincentii & Sabine & Christete MM.*	VI *capparum. Vigilia.*
	VIII	G	V	APOSTOLORUM SYMONIS ET JUDE.	VI *capparum.*
B		A	IIII	*Eustachi Sociorumque ejus martyrum*	IX. LC.
	XVI	B	III	*Bellum de Benamarin. VI ca. Claudi & Sociorumque ejus martyrum.*	IX. L. E
	V	C	II	*Quintini M.*	IX. LC. *Vigilia.*
	Aureus numerus		KL	*November habet dies* XXX. *Luna* XXIX. *Nox habet horas* X. *dies vero* XIIII.	
		D		*Novembris.* FESTIVITAS OMNIUM SANCTORUM.	VI *capparum.*
	XIII	E	IIII	*Commemoratio omnium fidelium defunctorum.*	
	II	F	III		
		G	II		
	X	A	*Nonas*		
		B	VIII		
	XVIII	C	VII		
	VII	D	VI	*Octava omnium Sanctorum* IIII *cap. quatuor Coronatorum martyrum*	IX. LC.
		E	V	*Theodori martyris*	IX. LC.
	XV	F	IIII	*Menne martyris*	IX. LC.
	IIII	G	III	*Martini episcopi & confessoris.*	VI *capparum.*
		A	II	*Emiliani abbatis*	IX. LC.
	XII	B	*Idus*	*Britii episcopi & confessoris*	IX. LC.
	I	C	XVIII	*KLS Decembris. Clementini & Theodoreni MM.*	IX. L.
		D	XVII	EUGENII ARCHIEPISCOPI TOLETANI MARTYRIS.	VI *capparum.*
	IX	E	XVI	*Sancti Sperati vel comitum ejus martyrum*	IX. LC.
		F	XV	*Acisculi & Victorie martyrum*	IX. LC.
	XVII	G	XIIII	*Oc. S. Martini.* IIII *cap. Romani monachi M.*	IIII *cap.*
	VI	A	XIII	*Elisabeth de Ungaria*	VI *capparum.*
C		B	XII	*Obdonis abbatis.* IX. LC. *Presentationis virginis marie.*	VI *capparum.* F
	XIIII	C	XI		
	III	D	X	*Cecilie virginis & martyris* VI *cap. Octa. S. Eugenii*	IIII *capparum.*
		E	IX	*Clementis pape & martyris*	VI *capparum.*
	XI	F	VIII	*Grisogoni martyris*	IX. LC.
	XIX	G	VII	*Katherine virginis & martyris.*	VI *capparum.*
		A	VI		
	VIII	B	V	*Vitalis & agricole. Facundi & Primitive martyrum.*	IX. LC.
		C	IIII		
	XVI	D	III	*Saturnini martyris.*	VI *cap. Vigilia.*
	V	E	II	SANCTI ANDREE APOSTOLI	VI *capparum.*
	Aureus numerus		KL	*December habet dies* XXXI. *Luna* XXX. *Nox habet horas* XVIII. *dies* VI	
	XIII	F		*Decembris. Sancti eligii episcopi & confessoris*	IX. LC.
	II	G	IIII	*Sancte Anastasie virginis*	IX. LC.
		A	III		
	X	B	II	*Barbare virginis & martyris*	VI *capparum.*
		C	*Nonas*		
	XVIII	D	VIII	NICHOLAI EPISCOPI ET CONFESSORIS.	VI *capparum.*
	VII	E	VII	*Octava sancti Andree*	IIII *capparum.*
		F	VI	*Conceptio virginis marie*	VI *capparum.*
	XV	G	V	*Leocadie virginis*	VI *capparum.*
	IIII	A	IIII	EULALIE VIRGINIS ET MARTYRIS.	IX. LC.

Ex Missali Mozarab. impresso.

	B III	*Damasi pape*	IX. LC.	D
XII	C II	*Eugenie virginis*	IX. LC.	
I	D *Idus*	*Lucie virginis & martyris*	VI *capparum.*	
	E XIX	*KLS Januarii.* [*Justi & Abundi martyrum.*	IX. LC.]	
IX	F XVIII	*Octava conceptionis sancte marie*	IIII *capparum.*	
	G XVII	*Octava sancte Leocadie*	IIII *capparum.*	
XVII	A XVI			
VI	B XV	ANNUNCIATIO SANCTE MARIE DE LA O	VI *capparum.*	
XIIII	D XIII	[*Dominici abbatis.*] *Vigilia.*	IIII *capparum.*	
III	E XII	THOME APOSTOLI	VI *capparum.*	
XI	F XI	[*Translatio sancti yssidori*	IIII *cap*]	
	G X			
XIX	A IX	*vigilia*		
	B VIII	NATIVITAS DOMINI NOSTRI JESU CHRISTI.	VI *capparum.*	
XIIII	C VII	STEPHANI MARTYRIS	VI *capparum.*	
	D VI	JOHANNIS APOSTOLI ET EUANGELISTE	VI *capparum.*	
XVI	E V	SANTORUM INNOCENTUM	VI *capparum.*	
V	F IIII	*Thome archiepiscopi & martyris*	IIII *capparum.*	
	G III	*Translatio sancti Jacobi apostoli*	VI *capparum.*	
XIII	A II	*Silvestri pa. & conf.* IIII *cap. Columbe virg.*	IX. LC.	

Hactenus Kalendarium hodiernum, immane quantum genuinis antiquitatis characteribus discrepans ab alio, cujus specimen dedimus. Quomodo autem, quibus in locis, quibus Sanctis, & cujus auctoritate, progressu temporis accreverit illud antiquissimum, non est promptum definire. Nullus interea dubito, quin cum incremento temporis, paulatim ac gradatim incrementum aliorum atque aliorum ei accesserit Sanctorum; prout in aliis Martyrologiis usuvenisse, notissimum est. Quibus demum Sanctis novi rursum seculo decimo quarto vel decimo quinto fortè adscripti sint; unde modernis Missalis excusi tabulis adjecti postmodum typis fuerint. Res declaretur exemplis. Die VII Martii signatur *S. Thomas de Aquino.* Die XXIX Aprilis, *S. Petrus Martyr Ordinis Pradicatorum.* Die XIII Junii *S. Antonius de Padua.* V Augusti *Dominici confes. de Ordine Pradicatorum.* XII ejusdem, *Clare Virginis de Ordine Minorum.* VIII Octobris *Francisci Confessoris.* Atque hæc paucula pro re sint satis.

§ IX. Præparatio proxima sacerdotis ante Missam; ejusdem idea, ac cæremoniarum descriptio.

Quidnam observet sacerdos antequam se vestiat,

ERit sine dubio non ingratum lectoribus, si dicatur, quænam præparatio proxima præscribatur sacerdoti ante Missam. Edmundus Martene lib. 1 De antiquis Ecclesiæ ritibus, cap. 4, art. 12, postquam ex Missali Mozarabum Ximeniano protulisset Missam in Dominica prima Adventûs, ex eodem Missali ista in rem nostram subjungit: *Quando præparatus sit sacerdos ad Missam celebrandam, ingressus ad sacrarium lavet manus, dicendo: Oremus. Largire sensibus nostris quæsumus, Domine, omnipotens Pater, ut sicut exterius inquinamenta manuum abluuntur; sic per te mentium sordes misericorditer emundentur, & crescat in nobis augmentum sanctarum virtutum. Per Christum Dominum.* Deinde ibidem sequuntur ista: *Postea flectat genua coram vestibus, & dicat quater Ave Maria, & de intimo corde commendet se gloriosæ virgini Mariæ, ut offerat illum acceptabile mysterium Deo Patri, & Filio, & Spiritui sancto, & ut ipsam in hoc Sacrificio mediatricem & adjutricem habeat. Deinde muniat se signo crucis, & super quamlibet vestem dicat: In nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti. Amen.* Orationes, quas recitat sacerdos ad singulas vestes sacras (videlicet amictum, albam, cingulum, manipulum, stolam atque casulam) quando eas induit, fere coincidunt cum nostris.

& quando jam est vestitus.

448 Sacerdoti autem vestibus jam induto præscribuntur ista: ℟. *Pater peccavi in cælum & coram te, fac me sicut unum de mercenariis tuis.* ℣. *Quanti mercenarii in domo Patris mei abundant panibus: ego autem hic fame pereo: surgam & ibo ad Patrem meum, & dicam ei. P. Fac me sicut. Kyrie eleison, Christe eleison, Kyrie eleison.* ℣. *Ab occultis meis munda me, Domine.* ℟. *Et ab alienis parce servo tuo.* ℣. *Domine, exaudi orationem.* ℟. *Et clamor meus. Oremus. Deus, qui de indignis dignos, de peccatoribus justos, & de immundis facis mundos; munda cor meum & corpus meum ab omni sorde, & cogitatione peccati, & fac me dignam ac strenuum sanctis altaribus tuis ministrum, & præsta, ut in hoc altari, ad quod indignus accedere præsumo, acceptabiles tibi hostias offeram pro peccatis & offensionibus, & innumeris quotidianis meis excessibus, & pro peccatis omnium viventium & defunctorum fidelium, & eorum, qui se meis commendaverunt orationibus: & per eum tibi meum sit acceptabile votum, qui se tibi Deo Patri pro nobis obtulit in sacrificium, qui est omnium opifex, & solus sine peccati macula pontifex Jesus Christus, Filius tuus, Dominus noster, qui tecum vivit.* Hæc apud Martenium de præparatione proxima sacerdotis ante Missam; nunc compendiosam ipsius Missæ ac cæremoniarum ejus descriptionem subjicio.

Confessio generalis,

449 Apud Aguirrium loco citato à pag. 264 rursum ex Roblesii Hispanico notantur sequentia: *Sacrum Muz-arabicum pietate refertum est, eximioque ordine constitutum, nec, ut vulgus opinatur, inverso atque præposterè celebratur. Initio dicitur confessio generalis, cum psalmo Judica me Deus. Reliqua verò usque ad introitum conveniunt cum Officio Toletano antiquo, cujus usus frequens erat & receptus, cum typis mandata fuere Missalia, operâ Illustrissimi Cardinalis & Archiepiscopi Toletani Francisci Ximenis Cisneri, conservatoris hujus sancti Officii Gothici. Confessione verò & adoratione crucis peracta, & apertis sacris pulvinaribus (pro quibus singulis pro-*

A

propriæ habentur orationes juxta Officium Toletanum) dicit ſacerdos : Adjutorium noſtrum in nomine Domini &c. Et, Sit nomen Domini benedictum ; dicitque conſequenter Miſſæ introitum ad imitationem Officii Romani.

Ex editis apud Aguirrium.

Introitus, Pſallendum, Epiſtola,

450 *Introitus autem iſte bis profertur ; ſemel quidem ante Gloria & honor Patri ; deinde poſt hæc verba prolata. Die Dominica Adventus S. Joannis Baptiſtæ, non dicitur Gloria in Miſſa; verùm ejus loco ſuvit Canticum Benedictus Dominus Deus Iraël &c. ; ſed aliis diebus poſt dictum Gloria, recitatur oratio abſque prævio Oremus : cui reſpondetur, Amen ; idemque fit in reliquis orationibus, ut dictum eſt. Hac oratione recitata ſacerdos dicens, Per miſericordiam tuam &c., ad medium altaris progreditur, illicque conſtitutus ait : Dominus ſit ſemper vobiſcum ; legitque Prophetiam, reſpondeturque inſcriptioni, quæ prælegitur, Deo gratias ; & ſub finem, Amen ; pronuntiaturque vaticinium in quocumque Sacro, quamvis admodum ſolenni, nullo penitus excepto. Poſtea, iterato Dominus ſit ſemper vobiſcum, canitur, aut profertur, Pſallendum ; quod idem penè eſt atque Reſponſum, non diſpar Graduali Officii Latini. Eo verò abſoluto, ſacerdos aut diaconus petit ab adſtantibus, ut attentos ſeſe præbeant, his verbis : Silentium facite. Hoc in loco diaconus Epiſtolam legit, quæ in Miſſa Muzarabica ſic incipit : Sequentia Epiſtolæ Pauli Apoſtoli ad Romanos. Reſpondeturque : Deo gratias. Et ad calcem ; Amen, ut jam à nobis dictum eſt.*

B

Euangelium, Ordinarium Miſſæ, oblatio :

451 *Perlectâ Epiſtolâ, petit ſacerdos ſubmiſsè benedictionem ordinariam ad Euangelium recitandum, interimque Miſſale transfertur ad latus Euangelii, incipitque cum his verbis : Lectio S. Euangelii ſecundùm Joannem vel Marcum &c. In fine verò reſpondetur, Amen. Poſt Euangelium ſacerdos ait, Dominus ſit ſemper vobiſcum, cum Laude & Alleluia poſt Graduale aut Euangelium, ſicut in Officio Muz-arabico poſt illud hoc in loco profertur. Quo verò tempore legitur Euangelium, apponitur lateri Epiſtolæ libellus continens partem Miſſalis, inſcribiturque, Omnium offerentium, complectiturque omnes orationes, & reliqua, quæ communiter dicuntur in omnibus Sacris ; idque cenſeri debet ejuſdem rationis, ac in Officio Latino, Ordinarium Miſſæ. Hoc ſuppoſito, dictoque Alleluia, offert Sacerdos Hoſtiam, dicens orationem, imponitque ſacro pulvinari patenam cum Hoſtia. Numquam verò integræ Miſſæ ſpatio collocatur Hoſtia (nec ante, nec poſt conſecrationem) ſupra pulvinar, imo ſemper ſupra patenam. Oblatâ Hoſtiâ ſacerdos ſigno crucis calicem munit, & cum alia oratione illam offert; deinde cum alia oratione imponit ei amiculum, ſtatimque inclinato capite, profert hanc orationem, In ſpiritu humilitatis &c. Quâ recitatâ dicit : Adjuvate me, fratres, in orationibus veſtris, & orate pro me ad Deum. Quod quidem reſpondet his verbis, Orate fratres, in Officio Latino dici ſolitis. Protinus immediatè dicit ſacerdos verba Sacrificii, quæ etiam canuntur in choro, idque conferri poteſt cum oblatione Officii Latini. Huc uſque antiquitus vocatur Miſſa Catechumenorum, qui non prohibebantur adeſſe, donec fieret oblatio; abeſſe verò, dum reliqua fierent, jubebantur.*

C

propriæ Sacrificio Mozarabico orationes, earumque diſtributio.

452 *Exactis iis, quæ præcenſuimus, manus abluit, dicens pſalmum : Lavabo inter innocentes, manus meas. Quo abſoluto, ſignum crucis oblato calici ſuperindit, & inclinans ſeſe, orationem pronuntiat, quâ Deum rogat, ut ei ſpiritum non deneget, linguamque liberam, & cor purum ad celebrandum Sacrificium largiatur. Quæ deinceps fiunt, magis huic Sacrificio propria cenſentur ; quod ab hoc loco cum quibuſdam orationibus inchoatur ; quarum prima nomen Miſſæ ſortitur : eam verò præcedit, Dominus ſit ſemper vobiſcum, quæ quidem verba viam quaſi parant, & muniunt tum ad hanc orationem, tum ad ſubſequentes. Secunda vocatur Alia oratio. Tertia, Poſt nomina. Quarta ad pacem. Quinta Poſt Sanctus. Sexta Poſt pridie ; diſtributaque ſunt ordine ſequenti.*

Oratio 1, quæ Miſſa vocatur :

Poſt primam orationem, quæ Miſſa vocatur, ſacerdos Supplicationem pronuntiat, cujus initium eſt : Oremus ſanctam Eccleſiam Catholicam. Ad hæc populus Deo laudes occinit, dicens : Hagios, Hagios, Hagios. In ea verò Supplicatione ſacerdos populum monet, ut Deo neceſſitates Eccleſiæ commendet, nec non infirmos, captivos in carcere detentos, peregrinos, reſpondetque chorus : Præſta æterne, omnipotens Deus. Conſequenter dicitur oratio ſecunda ; quæ Alia appellatur : in qua à Deo enixè petitur, ut preces Chriſtianorum fidelium admittat : deſinitque hæc oratio in hæc verba : Per miſericordiam tuam, Deus noſter, in cujus conſpectu ſanctorum Apoſtolorum & Martyrum &c. ;

oratio 2, ſeu Alia :

E

commemorationes Sanctorum, ac Defunctorum fidelium :

453 *Statimque adjicitur : Offerunt Deo Domino oblationem ſacerdotes noſtri, Papa Romenſis, &c. Hinc immediatè profert ſacerdos : Facientes commemorationem beatiſſimorum &c. ; illicque fit mentio ſacratiſſimæ Virginis, & Apoſtolorum, & Martyrum, & nomina quorumdam recenſentur, ſicut in Officio Romano in Canone Miſſæ. Notandum verò eſt, in Officio Romano Sanctorum nomina ſubmiſſa voce proferri ; ſecus verò in Muzarabico ; & cum Miſſa canitur, omnia cantantur. Poſt præfatam Martyrum mentionem, fit commemoratio Defunctorum, qui æterna pace fruuntur, in his verbis : Item pro ſpiritibus pauſantium. Et quamvis id non ſit memento Defunctorum, quia fit multo pòſt tempore ; convenit tamen aliquatenus cum Memento Officii Latini, præcipuéque circa hæc verba : Et dormiunt in ſomno pacis. Hac in commemoratione nominatim fit mentio quorumdam Archiepiſcoporum, primorum ſcilicet, qui præfuere Eccleſiæ Toletanæ, poſtquam è manibus Afrorum erepta eſt civitas Toletana, ut ſunt Bernardus, Regmundus *, Joannes, Cerebrunus, Gundiſalvus &c.*

* Reymundus, Raymundus,

F

oratio 3, quæ Poſt nomina dicitur, item 4, Ad pacem vocata.

454 *Hinc oratio tertia ſequitur, quam Poſt nomina vocamus, quâ petitur à Deo, ut pacem Defunctis fidelibus impertiat, deſinitque in hæc verba : Quia tu es vita vivorum, ſanitas infirmorum, ac requies omnium fidelium Defunctorum. Sequitur oratio quarta, quæ Ad pacem appellatur, quâ petitur à Deo pax & charitas pro fidelibus omnibus Chriſtianis, ſpecialiter verò pro iis, qui tunc temporis Sacrificio interſunt. Et quoniam fideles omnes antiquitus cum ſacerdote communicabant, utique recordetur quilibet divini præcepti, quo jubemur reconciliari fratribus noſtris, imo eam ob cauſam dimittere munus ad altare, ut Euangelium monet : ideo antequam fiat elevatio, pax datur in Officio Muz-arabico. Hac oratione recitata, cum his ad finem verbis : Quia tu es vera pax noſtra ; & charitas indiſrupta &c., ſacerdos divinum ſanctiſſimæ Trinitatis auxilium invocans, his verbis : Gratia Dei Patris omnipotentis &c., pacem impertit, inquiens : Qui modo aſtatis, pacem facite. Et cum datur oſculum, ait ;*

EX EDITIS APUD AGUIRRIUM.

ait : Habete oſculum dilectionis , & pacis , ut apti ſitis ſacroſanctis myſteriis Dei. Ob prafatas autem rationes pax prabetur in Officio Muz-arabico ante conſecrationem , & elevationem. In eoque non parum differt Officium Muz-arabicum à Latino ; dumque Pax populo oſculanda porrigitur, canit chorus : Pacem meam do vobis ; pacem relinquo vobis &c. Novum mandatum do vobis.

Præfatio ſeu Illatio :

455 *Deinde dicitur Præfatio , quam Inlationem vocant , eaque præcedit præcipuam Miſſæ Sacrificii partem ; nimirum eam , quæ ad conſecrationem pertinet , eſtque veluti Canon hujus Miſſæ Muz-arabicæ. In ea verò Præfatione populus monetur circa myſterium , de quo Miſſa celebratur , vel , ut Sancti veſtigiis , cujus ſit commemoratio, diligenter inſiſtat. Illic verò circa principium verſus quidam ſunt , Præfationi Latinæ Miſſæ aliquatenus reſpondentes. Primò dicitur : Introibo ad altare Dei mei ; confeſtimque expanſis manibus , tametſi junctis , ſicuti eas componit ſacerdos in Officio Romano , cum dicit : Hanc igitur oblationem ; Muz-arabicus ſacerdos ait ; Aures ad Dominum. Cui reſpondetur : Habemus ad Dominum ; moxque dicit : Surſum corda ; reſponderturque : Levemus ad Dominum. Tum loco verborum : Gratias agamus Domino Deo noſtro ; quæ habentur in Officio Latino , dicitur : Deo ac Domino noſtro Jeſu Chriſto , Filio Dei , qui eſt in*

B

cælis , dignas laudes , dignaſque gratias referamus. Reſpondeturque : Dignum & juſtum eſt.

oratio 4, poſt Sanctus, Canon, conſecratio ;

456 *Tandem concluditur hæc Illatio cum his laudibus angelicis : Sanctus , Sanctus , Sanctus ; abſolviturque cum his verbis : Hagios , Hagios , Kyrie , o Theos. Sequitur deinceps quarta oratio , vocata Poſt ſanctus ; cujus initium ſolet eſſe : verè ſanctus , verè benedictus , Oſanna in excelſis; finis autem , Redemptor æterne. Huic orationi non reſpondetur , Amen ; quia continuatur cum ſacro Canone Miſſæ , & in feſtis ſex aut quatuor trabearum , & in Dominicis & Octavis dicitur hæc oratio , & ſexta , quæ inſcribitur Poſt pridie, voce ſubmiſſa , contrà vero in ceteris. Illico ſacerdos inchoat ſacrum Canonem , cum his verbis : Adeſto , adeſto , Jeſu bone , pontifex in medio noſtri ; ſtatimque conſecrat ; & quamvis verum ſit , potuiſſe ſacerdotes Muz-arabes ſeſe addicere verbis , quæ apud Euangeliſtas habentur , & cum iis conſecrare , quia ſunt propria Officii Gothici verba , quamvis aliqua ex parte ab iis , quibus utitur eccleſia Romana , differant ; tamen ad idem recidunt , eumdemque ſenſum habent. Verùm hodierna die attexitur margini Miſſalis charta agglutinata , in qua verba Officii Romani , quibus nunc Muz-arabes ſemper uti ſolent , continentur.*

C

elevatio , oratio ſexta Poſt pridie:

457 *Dum conſecrat ſacerdos , populo Hoſtiam , deinde calicem exhibet coopertum amiculo juxta uſum antiquum Toleti , dicens ; Quotieſcumque manducaveritis , dum exhibetur Hoſtia ; dum verò calix : biberitis ; hoc facite in meam commemorationem. Hiſque reſpondetur : Amen alta voce , ſi feſtum minus ſolemne fuerit ; ſin magis , ſubmiſſa. Dum fit elevatio , dicitur oratio ſexta , vocata Poſt pridie , quæ deſinit in hæc verba : Te*

* præſtante
* al. quia tu

*præſtantiſſime *, ſancte Domine , qui * hæc omnia nobis indignis ſervis tuis valde bona creas &c. ; Quæ non mediocriter referunt hæc in Officio Gregoriano contenta ; Per quem hæc omnia , Domine, ſemper bona creas &c. Deinde ſacerdos dividit calicem ſuo amiculo , huicque imponit ſanctiſſimum Sacramentum , nec omittitur ab eo antiphona , quæ Ad confractionem panis dicitur : hinc Hoſtiam poſtremam elevat , non elevato tamen calice , juxta antiquum Toletanæ eccleſiæ uſum.*

D

Symbolum fidei, confractio Hoſtiæ in novem particulas ,

458 *In feſtis duplicibus , annique Dominicis ſacerdos loco Antiphonæ Ad confractionem panis , ait : Dominus ſit ſemper vobiſcum ; ſtatimque ſubdit : Fidem , quam corde credimus , ore autem dicamus. Tunc Sacramentum præ manibus habens ſupra calicem ſacerdos , quem chorus hac in parte comitatur , recitat Symbolum Apoſtolorum * : Credimus in unum Deum , Patrem omnipotentem &c. Et quia multi ſimul Symbolum recitant , ideò dicunt , Credimus , non Credo ; ſicut in Officio Romano obſervatur. Eſt autem locus hic admodum proprius ad fidem profitendam , cum adoratione veri corporis Domini noſtri. Symbolo Apoſtolorum recitato ; vel dum in choro illud abſolvitur , frangit Hoſtiam ſacerdos , & patenæ imponit; neque tantùm in tres partes eam dividit , ut mos eſt Officii Latini ; verùm in novem eam diſpeſcit , ſecundùm præcipua novem Fidei noſtræ myſteria , in Symbolo , quod abſolvitur , contenta : dumque ſingulas partes frangit , ad earum quamlibet myſterii plena quædam verba profert , illaſque eo , quem dicturi ſumus , ordine , in patena diſponit.*

* ſeu potiùs Conſtantinopolitanum :

E

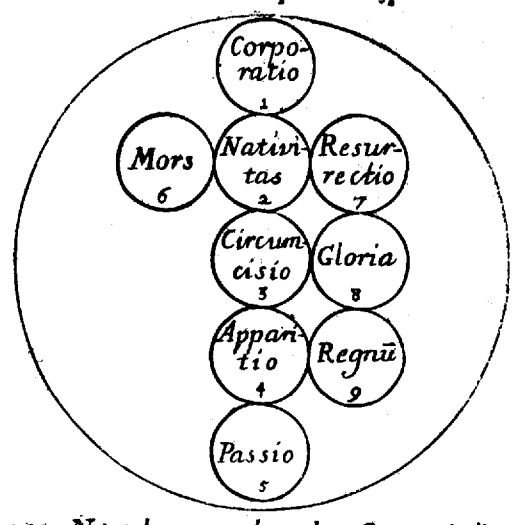

commemoratio vivorum , oratio Dominica.

459 *Notandum , verbum hoc Corporationis , non differre ab Incarnatione ; Apparitionem idem eſſe cum Epiphania ; reliqua verò explicatione non indigent. Fractâ Hoſtiâ , ſacerdos Sacramentum reſpiciens , meminit viventium , & in eo Memento , quod profert , omnes fideles Chriſtianos Chriſto commendat ; nominatim verò eos , qui Sacro tunc interſunt. Commemoratione peracta , dicit ſacerdos : Oremus , cum oratione una , quæ propriè Capitulum dici poteſt ; eſtque quaſi præfatio quædam , & via ad Dominicam orationem , non diſcrepans ab ea , quæ in Officio Romano incipit : Oremus , Præceptis ſalutaribus moniti &c. Præfatio verò hæc orationi Dominicæ connectitur , & ſub eorum finem reſpondetur. Amen , ut ſuperius dictum eſt : Liberati à malo & confirmati ſemper in bono &c. Cum verò ait ſacerdos : Pone , Domine , finem peccatis noſtris ; pectus ſemel percutit. Reſpondent autem hæc verba iis , quæ in Officio Gregoriano habentur , Nobis quoque peccatoribus.*

F

Singulare aliquid tempore Paſchali ; præparatio ad benedictionem ſacerdotis ,

460 *His dictis , ſacerdos ultimam partium patenæ impoſitarum , Regnum appellatam accipit , ordine & modo prædictis , dicenſque hæc verba : Sancta ſanctis ; & conjunctio corporis , & ſanguinis &c. , calici injicit , eaque ſanguini tunc commiſcetur. Res autem notatu digniſſima iſtic obſervatur , quod ſcilicet à Paſchate ad Pentecoſten , & in feſto Corporis Chriſti , ſacerdos in manibus habens , tenenſque ſupra calicem præfatam particulam*

A *culam Regnum, ter alta voce effert, quasi canens hæc verba, quæ Christo, quasi mortis victori celeberrimo gratulari videntur: Vicit leo, de tribu Juda, radix David; quibus respondetur singulis vicibus: Qui sedes super Cherubim, rex David, Alleluia. Statim verò sacerdos aut diaconus populum hortatur, ut humilitatem exhibeat in benedictione suscipienda, his verbis: Humiliate vos benedictioni. Sacerdos verò eam impertit cum tribus ordinariis petitionibus, quarum cuilibet respondetur, Amen, ut in majoribus Horis dictum est.* Vide, quæ de hac benedictione superiùs cap. 3, § 2, num. 106, ex canone 18 concilii Toletani IV præmissa sunt.

atque ad communionem fidelium.

461 *Absoluta benedictione, sacerdos ait: Dominus sit semper vobiscum; subitoque canitur in choro Responsum, quod vocatur, Ad accedentes. In eo verò monentur fideles, qui sunt communicaturi, ut accuratissimè perpendant, quem cibum suscepturi sint. Id autem fit his verbis: Gustate & videte, quam suavis est Dominus, Alleluia, Alleluia. Quæ quidem verba decerpta sunt ex psalmo, Benedicam Domino in omni tempore. Notandum verò est, quod loco Responsi, vocati Ad accedentes (quod quidem nihil aliud est, quam exhortatio ad communionem) in Sacris, quæ pro Defunctis, & Quadragesimæ tempore celebrantur, dicitur aliud, cujus initium est: Qui venit ad me, non esuriet &c.*

B

Communio sacerdotis &c.

462 *Responso prolato, sacerdos inquit: Panem cælestem de mensa Domini accipiam. Tum penultimam particulam, cui nomen Gloria, accipiens; quam ea de causa sacerdos majorem ceteris relinquit, eamque tenens supra calicem, mentionem facit defunctorum; quo peracto, effert orationem particularem pro susceptione Dominici corporis, & sanguinis; hisque piis sermonibus prolatis, Ave in ævum sanctissima caro Christi, in perpetuum summa dulcedo, ter pectus percutit juxta ritum veteris Officii Toletani, dicens: Domine non sum dignus. His dictis, particulam, quam præ manibus habet, suscipit, ceteraque suo ordine, primò sumens eas, quæ postremæ fuerunt in patena, statimque populo communionem largitur. Consumptis ordine particulis, dicendo, Ave in ævum cælestis potus, qui mihi ante omnia, & super omnia dulcis es, sanguinem suscipit, aliamque dicens orationem, lavat. Postea canitur aut recitatur antiphona, Refecti Christi corpore & sanguine, te laudamus Domine, Alleluia, Alleluia, Alleluia. In cujus locum Quadragesimæ tempore, & in Missis, quæ pro defunctis celebrantur, substituitur ista: Repletum est gaudio os nostrum, & lingua nostra exultatione. Quæ quidem verba præ se ferunt quamdam gratiarum actionem ob susceptum Dominicum corpus.*

C

Subduntur reliqua usque ad finem.

463 *Deinde aufertur libellus Omnium offerentium, pars nimirum Missæ, de qua suprà verba fecimus, transferturque Missale ad latus Epistolæ, post populi communionem. Tunc sacerdos recitat postremam orationem, quæ Post communionem* * *vocatur in Officio Romano. Finis verò hujus orationis est: Per misericordiam tuam &c. Hinc constitutus sacerdos in medio altaris, ait: Dominus sit semper vobiscum: loco verò horum verborum: Ite Missa est, quæ proferuntur in Officio Romano, dicitur in Officio Muz-arabico, quando duplicia festa solenniora contingunt, Solennia completa sunt in nomine Domini nostri Jesu Christi; votum nostrum sit acceptum cum pace. In festis autem minùs solennibus dicitur; Missa acta est in nomine Domini nostri Jesu Christi; perficiamus cum pace. Respondeturque, Deo gratias. Absolutâ Missâ sacerdos genibus flexis juxta altare recitat Salve Regina cum oratione sua juxta ritum veterem Toletanum. Deinde deosculato altari convertit se ad populum; notatuque dignum est, numquam tempore Sacrificii sacerdotem ad populum sese convertere, nisi eâ hora & vice. Conversus autem sacerdos ad populum, largitur ei benedictionem his verbis: In unitate sancti Spiritus benedicat vos Pater, & Filius, Amen. Tunc omnino cessans, nec amplius verbum ullum efferens, statim pergit ad adytum, ubi ornamenta deponit.*

* Postcommunio

EX EDITIS APUD AGUIRRIUM.

§ X. *Missale Offerentium usque ad orationem Post nomina.*

Præmissis circa textum hic dandum

E

MIssæ Mozarabicæ ideæ, ac cæremoniarum ejus descriptioni subnectantur nunc orationes ac reliqua, in ejusdem Missæ decursu adhiberi consueta; quæ *Ordinarium* istius sacræ liturgiæ vocari possint, continentque eam Missalis partem, quæ *Omnium offerentium* dicitur; de qua re superius num. 451; & in annotatis, huic paragrapho proximè subnexis lit. *l.* Postquam aliquod prædicti argumenti exemplar mense Januario anni 1722 Toleti transcripsissem, accessus mihi eodem mense patuit ad duos Mozarabes sacerdotes, nimirum reverendos admodum DD. Eugenium de las Infantas, superiùs laudatum, & Franciscum Fernandez Vela, sacellanum & archivistam sacelli Corporis Christi; qui accessus ad hoc mihi profuit, ut nonnullas circa rem præsentem instructiunculas acciperem, & annotarem; postmodum in decursu usui mihi futuras, atque textui libri Missalis Offerentium interserendas hoc & sequente §.

nonnullis observatiunculis,

F

465 Locus etiam dabitur aliis annotatis, seorsim textui subjungendis; quæ partim desumentur ex Tabula, Toleti per Petrum Rodriguez anno 1593 cum approbationibus impressa, & à laudato Francisco de Pisa Hispanicè in lucem edita; in qua præcipuarum partium ac cæremoniarum Missæ Mozarabicæ seu Gothicæ ratio datur. Quia verò nullum exemplar in promptu erat, quod nobiscum asportare liceret in Belgium; pro aliquo ejusdem transumpto seu apographo supplicatum fuit apud ampliſſimum ac colendissimum nobis virum, ac dominum D. Bernardum Osorio de Velasco, ecclesiæ metropolitanæ Toletanæ canonicum: qui cumulatissimis officiis, & propensissimæ erga nos voluntatis affectui, in nostra commoratione Toletana nobis exhibitis, hoc etiam beneficium pro sua singulari humanitate superaddendum censuit, ut noluerit laborem illum alteri imperare; sed ipsemet nostra eum gratiâ susciperе, totamque istam Tabulam sua ipse manu transcribere non sit gravatus. Partim, inquam, annotata nostra inde; partim etiam aliunde desumentur.

pro institutione lectoris, res ipsa profertur.

466 Ritus autem ac cæremoniæ Missæ Mozarabicæ videntur Francisco Pisæ in Tabula paullo ante citata, generatim loquendo, originem ac principium accepisse à Missâ, quam Apostolus Jacobus, cognomento Justus, ordinavit pro sua ecclesia Hierosolymitana; in qua Missâ diaconus dicebat: *Osculamini invicem in osculo sancto.* Et

ex Tolletano exemplari.

facerdos orationem : *Sancta ſanctis* ; nec non exhortationem ad illos , qui erant communicaturi : *Guſtate , & videte* &c. ; citatque Piſa Baronium Annal. eccl. tom. 1 , ad annum Chriſti 63 ; volens , has res , aliaſque perſeveraſſe in iſto Officio. Et in his ipſis , & aliis multis Miſſam Gothicam ſimilem eſſe addit liturgiæ Græcæ S. Baſilii ac S. Joannis Chryſoſtomi. Verùm cap. 1 , § 1 hujus Tractatus , origo Miſſæ veteris Hiſpanicæ relata fuit ad S. Petrum Apoſtolum ; ubi & de aliis ipſius in hac re adjutoribus actum. Porro obſcura adeo atque incerta ſunt (juxta dicta § 2 & ſeqq.) quæ quatuor primis Chriſti ſeculis , cum de aliis liturgiis , tum de Hiſpanica inquiruntur , ut nihil ex illis elici poſſe videatur adeo ſincerum , purum ac genuinum , quod in qualitate ac quantitate rituum Sacrificio euchariſtico accidentium faciat ſatis. Quod ad liturgias Græcas attinet ; vide an tibi probentur , quæ eodem capite præmiſimus à § 3. Interim cum juxta capitis 2 , § 3 , liturgia Romano-Hiſpanica ex Orientali commixta fuiſſe videatur ; credibile eſt , varios ex Orientali in Hiſpanicam ritus quondam immigraſſe. Lectore de his præmonito , ipſum nunc Ordinarium Miſſæ Mozarabicæ exemplar ſubdo.

B

467 Quando ſacerdos accedit ad altare ad celebrandum Miſſam , dicit : *Ave Maria. In nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti. Amen. Sancti Spiritus adſit nobis gratia.* ℣. *Introibo ad altare Dei.* ℟. *Ad Deum , qui lætificat juventutem meam.* Poſtea dicit totum pſalmum , *Judica me Deus , cum Gloria Patri.* Et iterum dicit : *Et introibo ad altare Dei.* ℣. *Dignare , Domine , die iſto.* ℟. *Sine peccato nos cuſtodire.* ℣. *Confitemini Domino , quoniam bonus.* ℟. *Quoniam in ſeculum miſericordia ejus.* ℣. *Ora pro nobis ſancta Dei Genitrix.* ℟. *Ut digni efficiamur promiſſionibus Chriſti.*

Dicenda in acceſſu ,

Confeſſio. *Confiteor omnipotenti Deo , & beatæ Mariæ Virgini , & ſanctis Apoſtolis Petro & Paulo , & omnibus Sanctis , & vobis , fratres , manifeſto , me graviter peccaſſe per ſuperbiam in lege Dei mei , cogitatione , locutione , opere & omiſſione , meâ culpâ , meâ culpâ , graviſſimâ meâ culpâ. Ideo precor beatiſſimam Virginem Mariam , & omnes Sanctos , & Sanctas , & vos , fratres , orare pro me.*

Abſolutio : *Miſereatur veſtri omnipotens Deus , & dimiſſis omnibus peccatis veſtris , perducat vos ad vitam æternam. Amen. Indulgentiam , abſolutionem , & remiſſionem omnium peccatorum veſtrorum cum emendatione morum & vitæ , per gratiam ſancti Spiritus , tribuat vobis miſericors Dominus. Amen.* ℣. *Deus , tu converſus vivificabis nos.* ℟. *Et plebs tua lætabitur in te.* ℣. *Oſtende nobis , Domine , miſericordiam tuam.* ℟. *Et ſalutare tuum da nobis.* ℣. *Sacerdotes tui induant juſtitiam.* ℟. *Et Sancti tui exultent.* ℣. *Domine exaudi orationem meam.* ℟. *Et clamor meus ad te veniat.* ℣. *Dominus vobiſcum.* ℟. *Et cum ſpiritu tuo. Oremus. Auſer à nobis , quæſumus Domine , cunctas iniquitates noſtras , & ſpiritum ſuperbiæ , & elationis , cui reſiſtis ; & reple nos ſpiritu timoris , & da nobis cor contritum & humiliatum , quod non ſpernis , ut ad ſancta ſanctorum puris mereamur mentibus introire. Per Dominum noſtrum , Jeſum Chriſtum , Filium tuum : qui tecum vivit & regnat in unitate ejuſdem Spiritus ſancti Deus , per omnia ſecula ſeculorum. Amen.*

C

468 Et ſtatim accedit ad altare , & facit ſacerdos crucem ſuper aram dicens : *In nomine Patris , & Filii , & Spiritus ſancti. Amen.* Quando oſculatur aram , dicit : *Salve crux pretioſa , quæ in corpore Chriſti dedicata es , & ex membris ejus tamquam margaritis ornata. Salva præſentem catervam , in tuis laudibus jugiter congregatam.* ℣. *Adoramus te , Chriſte , & benedicimus tibi.* ℟. *Quia per ſanctam crucem tuam redemiſti mundum. Oremus : Exaudi nos Deus , ſalutaris noſter , & per triumphum ſanctæ Crucis à cunctis nos defende periculis. Per Chriſtum , Dominum noſtrum. Amen.*

D

& in aſcenſu altaris :

469 Ad extendendum corporalia , dicit ſacerdos ſequentem orationem : *In tuo conſpectu , quæſumus Domine , hæc noſtra munera , placita ſint , ut nos tibi placere valeamus. Attollite portas , Principes , veſtras , & elevamini portæ æternales , & introibit Rex gloriæ. Quis eſt iſte Rex gloriæ ? Dominus fortis & potens in prælio : Dominus virtutum ipſe eſt Rex gloriæ.* Mundando calicem dicit : *Dignare , Domine , mundare vas iſtud , in quo ſumere pretioſum ſanctum corpus tuum valeam. Qui cum Patre , & Spiritu ſancto vivis & regnas Deus per omnia ſecula ſeculorum.*

oratio in extenſione corporalium , mundatione calicis ,

E

470 Quando ponit vinum , dicit orationem : *Miſce , quæſumus , Domine , in calice iſto , quod manavit ex latere tuo , ut fiat in remiſſionem peccatorum noſtrorum. Amen.* Ad benedictionem aquæ dicat miniſter : *Jube Domne benedicere.* Sacerdos dicit : *Ab illo benedicatur , cujus Spiritus ſuper aquas ferebatur. In nomine Patris , & Filii* ✠ *, & Spititus ſancti. Amen.* Oratio : *Ex latere Domini noſtri Jeſu Chriſti ſanguis & aqua exiſſe perhibentur. Hæc ideo nos pariter commiſcemus , ut miſericors Deus utrumque ad medelam animarum noſtrarum ſanctificare dignetur. Per eumdem Chriſtum Dominum noſtrum. Amen.* Quando ponit Hoſtiam in patena , dicat ſacerdos : *Benedictio Dei Patris* ✠ *omnipotentis , & Filii , & Spiritus ſancti deſcendat ſuper hanc Hoſtiam , tibi , Deo Patri , offerendam. Amen.* Poſtea ſacerdos accedens ad cornu Epiſtolæ , & benedicens ſe , dicit : *Adjutorium noſtrum in nomine Domini.* ℟. *Qui fecit cælum & terram.* ℣. *Sit nomen Domini benedictum.* ℟. *Ex hoc nunc & uſque in ſeculum* a.

infuſione vini & aquæ , ac poſitione Hoſtiæ in patena.

a

471 Sequitur Introitus , eſtque proprius vel communis , Officium b dictus , habeturque in Miſſali. Quo finito dicit ſacerdos , quod ſequitur : *Per omnia ſemper ſecula ſeculorum.* Et proſequitur , dicens : *Gloria in excelſis Deo ;* & *in terra pax hominibus bonæ voluntatis : Laudamus te. Benedicimus te. Adoramus te. Glorificamus te. Gratias agimus tibi propter magnam gloriam tuam. Domine Deus , Rex cæleſtis , Deus Pater omnipotens , Domine , Fili unigenite Jeſu Chriſte. Domine Deus , agnus Dei , Filius Patris ; qui tollis peccata mundi , miſerere nobis ; qui tollis peccata mundi , ſuſcipe deprecationem noſtram ; qui ſedes ad dexteram Patris , miſerere nobis. Quoniam tu ſolus ſanctus , tu ſolus Dominus ; tu ſolus altiſſimus , Jeſu Chriſte , cum ſancto Spiritu , in gloria Dei Patris. Amen* d. Et iterum dicit ſacerdos : *Per omnia* [*ſemper*] *ſecula ſeculorum.* Deinde ſubnectitur oratio e ex Miſſali , propria vel communis. Quâ finitâ dicat ſacerdos in medio altaris : *Per miſericordiam tuam Deus noſter , qui es benedictus , & vivis , & omnia regis in ſecula ſeculorum.* ℟. *Amen.* Poſtea dicit : *Dominus ſit ſemper vobiſcum.* ℟. *Et cum ſpiritu tuo.* Sequitur Prophetia ex Miſſali , propria

Introitus , Gloria in excelſis &c.

b

c

d

e

pria vel communis.

A *Prophetia, epistola,* f

Quâ finitâ dicat sacerdos : *Dominus sit semper vobiscum.* ℟. *Et cum spiritu tuo.* Tum subditur *Psallendum* f, proprium vel commune ex Missali. Quo finito, dicat Diaconus, vel sacerdos, si sit

g Missa privata &c. : *Silentium facite* g. Epistola ex Missali.

Euangelium, oblatio Hostiæ & calicis :

472 Postquam dicta fuerit epistola, celebrans accedit ad medium altaris, ibique dicit : *Confortа me Rex Sanctorum, summum tenens principatum, da sermonem rectum & bene sonantem in os meum, ut placeam tibi, & omnibus circumstantibus.* Inclinet se in medium altaris, dicens : *Jube Domine benedicere. Dominus sit in corde meo, & in ore meo, & in labiis meis ad pronuntiandum sanctum Euangelium divinum.* Legitur Euh angelium ex Missali h. Quo lecto, quando presbyter osculatur librum, dicat : *Ave verbum divinum, reformatio virtutum, restitutio sanitatum.* Postea dicit sacerdos in medio altaris : *Dominus sit semper vobiscum.* ℟. *Et cum spiritu tuo.*

i Deinde *Alleluia* cum una Laude i vel propria vel communi ex Missali. Dicto *Alleluia*, sacerdos offert Hostiam superpositam patenæ, dicens *k Acceptabilis sit Majestati tuæ, omnipotens æterne Deus, hæc oblatio, quam tibi offerimus pro*

B *reatibus & facinoribus nostris, & pro stabilitate sanctæ, Catholicæ, & Apostolicæ fidei cultoribus. Per Christum, Dominum nostrum. In nomine Patris* ✠, *& Filii, & Spiritus sancti. Amen.* Et dimittit patenam super corporalia ; & deinde accipiat calicem benedicendo sic : *In nomine Pa*✠*tris, & Filii, & Spiritus sancti. Amen. Offerimus tibi, Domine, calicem ad benedicendum sanguinem Christi Filii tui, deprecamurque clementiam tuam, ut ante conspectum divinæ Majestatis tuæ cum odore suavitatis ascendat. Per eumdem Christum Dominum nostrum. Amen.*

preces pro offerentibus k l m

473 Ponat calicem super aram, & accipiat *filiolam* k sine sanctificatione, & cooperiat calicem, dicens sequentem orationem : *Hanc oblationem, quæsumus domine, placatus admitte, & omnium offerentium* l *eorum* m ; *pro quibus tibi offertur, peccata indulge. Per Christum, Dominum nostrum. Amen.* Hîc dicat presbyter inclinando se, & junctis manibus : *In spiritu humilitatis, & in animo contrito suscipiamur, Domine, à te ; & sic fiat Sacrificium nostrum, ut à te suscipiamur hodie, ut placeat tibi, Domine Deus. Veni sancte Spiritus sanctificator, sanctifica hoc Sacrificium de manibus meis tibi preparatum. Adjuvate me, fratres, in orationibus vestris, & orate pro me ad Deum.* Respondetur : *Adjuvet te Pater, & Filius, & Spiritus sanctus* n.

C

n

o *ac pro sacrificante :*

474 *Sacrificium* o vel proprium vel commune ex Missali. Hîc accipiat aquam in manibus, dicens : *Lavabo*, ut in Romano ; &, acceptâ aquâ, dicat secretè super oblationem cum tribus digitis : *In nomine Patris* ✠, *& Filii, & Spiritus sancti. Regnas Deus in secula seculorum* ℟. *Amen* p.

p Inclinet se sacerdos ante altare, & dicat secretò istam orationem : *Accedam ad te, in humilitate spiritûs mei loquar ad te : quia multum spem in fortitudine dedisti mihi. Tu ergo, Fili David, qui revelato mysterio ad nos in carnem venisti, clave crucis tuæ secreta cordis mei adaperi, mittens unum de Seraphim, qui candenti carbone illo, qui de altari tuo sublatus est, sordentia* (fiat crux in labiis) *labia mea emundet; mentem* (fiat crux in fronte) *enubilet, docendique materiem subministret ;* (hic formetur crux communis) *ut lingua mea, quæ proximorum utilitati per charitatem servit, nec erroris insonet casum, sed veritatis resultet sine fine præconium. Per te, Deus meus ; Qui vivis & regnas in secula seculorum. Amen.*

EX TOLETANO EXEMPLARI.

Missa,

475 Postea presbyter tenens manus expansas super altare, dicit : *Dominus sit semper vobiscum.* Dein subditur Missa q, estque oratio PRIMA, uti num. 452 dictum est ; quæ vocatur AD MISSAM, propria vel communis ex Missali ; quâ finitâ dicitur in medio altaris : *Per misericordiam tuam, Deus noster, qui es benedictus, & vivis & omnia regis in secula seculorum.* ℟. *Amen.* Dicat sacerdos elevando manus : *Oremus.* Chorus respondet : *Agyos, Agyos, Agyos* r, *Domine Deus, Rex æterne, tibi laudes & gratias.* Presbyter dicit : *Ecclesiam sanctam Catholicam in orationibus in mente habeamus, ut eam Dominus fide, & spe, & charitate propitius ampliare dignetur. Omnes lapsos, captivos, infirmos atque peregrinos in mente habeamus, ut eos Dominus propitius respicere, redimere, sanare, & confortare* s *dignetur.* Respondet chorus : *Præsta æterne omnipotens Deus.*

q

r

s

E

Alia oratio, oblatio, commemoratio Sanctorum.

476 ALIA ORATIO t ex Missali, propria vel communis. *Per misericordiam tuam, Deus noster, in cujus conspectu sanctorum Apostolorum & Martyrum, Confessorum atque Virginum nomina recitantur. Amen. Offerunt Deo Domino oblationem sacerdotes nostri, Papa Romensis, & reliqui pro se ; & pro omni clero & plebibus Ecclesiæ, sibimet consignatis, vel pro universa fraternitate. Item offerunt universi presbyteri, diaconi, clerici, ac populi circumstantes, in honorem Sanctorum pro se & suis.* Respondet chorus : *Offerunt pro se, & universa fraternitate.* Dicat sacerdos : *Facientes commemorationem beatissimorum Apostolorum & Martyrum, glorioseæ sanctæ Mariæ virginis, Zachariæ, Joannis, Infantium, Petri, Pauli, Joannis, Jacobi, Andreæ, Philippi, Thomæ, Bartholomæi, Matthæi, Jacobi, Symonis & Judæ, Matthiæ, Marci & Lucæ* u. Respondet chorus : *Et omnium Martyrum.* Dicit Sacerdos : *Item pro spiritibus pausantium : Ilarii* *, *Atanasii, Martini, Ambrosii, Augustini, Fulgentii, Leandri, Isidori, David, Juliani ; item Juliani* x, *Petri ; item Petri, Joannis servi Dei, Visitani, Viventi, Felici* *, *Cipriani* *, *Vincentii, Gerontii, Zachariæ, Cenapoli, Dominici, Justi, Saturnini, Salvati ; item Salvati, Bernardi, Reymundi, Joannis, Celebruni* y, *Gundisalvi, Martini, Roderici, Joannis, Guterii, Santii ; item Santii* *, *Dominici, Juliani ; item Juliani, Philippi, Stephani, Joannis, item Joannis, Felicis.* Respondet chorus : *Et omnium pausantium* z.

t

u

* *al.* Hilarii, Athanasii

x

F

* *al.* Felicis

* *al.* Cypriani,

y

* *al.* Sancii, item Sancii.

z

ANNOTATA.

a Ordo dicendi confessionem generalem in principio Missæ, cum suo psalmo, ac versibus adjunctis, non est Mozarabicus, sed desumptus ex Officio Toletano antiquo, uti observat Pisa in Tabula jam citata ; quod Officium recitabatur tempore Cardinalis Ximenii. Idem dicit de introitu sacerdotis ad altare, salutando crucem : *Salve crux pretiosa* ; ac dicendo certos versus, & orationes in aperiendis atque extendendis corporalibus ; nec non in præparanda Hostia & calice ; item *Adjutorium nostrum in nomine Domini* &c.

A antequam incipiat Officium Miſſæ. *Totum illud conforme eſſe* dicit *uſui Miſſalis Toletani.* Vide etiam quæ num. 449 ex editis apud Aguirrium præmiſſa ſunt.

b Introitus Miſſæ vocatur apud Mozarabes *Ad Miſſam Officium*, notante Bruno pag. 309, Introitum eodem etiam modo appellari in Miſſalibus Cartuſianorum, Carmelitarum, ac Dominicanorum. De Introitu ſupra num. 450; cujus ſpecimen accipe ex Bruno à pag. 309 citata: *Dominicâ primâ Adventûs. Ad Miſſam Officium. Ecce ſuper montes pedes euangeliſantis pacem, Alleluia, & annuntiantis bonâ, Alleluia. Celebra Juda feſtivitates tuas, Alleluia, & redde Domino vota tua, Alleluia.* ℣. *Dominus dabit verbum euangeliſantibus in virtute multa. Pſ. Et redde.* ℣. *Gloria, & honor Patri, & Filio, & Spiritui ſancto in ſæc. ſæc. Amen. Pſ. Et redde.* Et mox pag. 310 ſubditur hoc aliud ſpecimen: *Dominico primo in Quadrageſima. Ecce nunc tempus acceptabile, Alleluia. Pſ. Ecce nunc dies ſalutis, Alleluia.* ℣. *Dominus regnavit, decorem induit, induit Dominus fortitudinem, & præcinxit ſe. Pſ. Ecce nunc.* ℣. *Gloria & honor . . .*
B *ſeculorum.* ℟. *Amen.* De non canendo *Alleluia* in Quadrageſima, dixi ſuperius num. 99, ex canone XI concilii Toletani IV; ac proin juxta illud decretum, hîc finiri debebat Alleluia pro Miſſa; additque Brunus ex Mozarabico Breviario, quod ſoleret etiamnum dici ad Veſperas, quodque non omitteretur, niſi ad Matutinum diei Lunæ; atque adeo, quod tunc initium eſſet Quadrageſimæ: nam Iſidorus ſuprà num. 100 dicebat: *Apud nos ſecundùm antiquam Hiſpaniarum traditionem, præter dies jejuniorum vel Quadrageſimæ, omni tempore canitur Alleluia.*

c Legitur, teſte Bruno à pag. 310, in Ordine Miſſæ, *Gloria in excelſis Deo*, ac *proſequendus à Choro*, hymnus iſte in eodem præſcribitur *uſque in finem per totum annum, præter in Adventum Domini, in Quadrageſima, & in diebus feriis.* Porro conſuetudinem recitandi in Miſſa *Gloria in excelſis*, perantiquam eſſe in Hiſpania, liquet ex Etherio ac Beato, qui adverſus Elipandum ſcripſere, atque editi ſunt in Bibliotheca Patrum, impreſſionis Colonienſis, anni 1618, tom. 8; ubi pag. 353 ita dicunt: *Sic in Miſſa non ſolum Dominicis diebus, ſed etiam quibuſcumque feſtivitatibus: Gloria in excelſis Deo, &*
C *in terra pax hominibus conclamamus.* Verùm inde nihil habetur pro dicta mox exceptione; quæ, prout obſervat Brunus pag. 311, expreſſius notatur in Dominica prima Adventûs hiſce terminis: *In Adventu Domini non dicimus Gloria in excelſis, Dominicis diebus & feriis*; additque idem auctor, iſtas rubricas ad verbum quidem depromptas eſſe ex Miſſali Toletano: ſed ritui Mozarabico eſſe oppoſitas; ſecundùm quem dicatur *Gloria in excelſis* tempore Adventûs; id quod probat ex oratione in Dominica prima Adventûs, quæ poſt iſtam rubricam relicta eſt, videlicet: *Deus, qui per angelicos choros Adventum Filii tui . . annuntiare voluiſti; qui per angelorum præconia Gloria in excelſis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis, adclamantibus demonſtraſti; concede* &c. Verùm an illud, ut volebat Brunus, pugnet cum rubrica, decidendum Mozarabibus relinquo; nam aliud eſt, memoriam facere in oratione aliqua de iſtius hymni initio; aliud, eumdem hymnum integrè recitare. Rubrica denique primæ Dominicæ Quadrageſimæ, prout advertit memoratus auctor, præſcribit, ut *dicatur* D *Gloria in excelſis*, ſimulque ea oſtendit, quod *Gloria in excelſis* dicatur iſtâ primâ Dominicâ Quadrageſimæ, quâ conſervatus fuit uſus *Alleluiarum*, ut ita loquar; quodque jejunium non inciperet juxta ritum Mozarabicum, niſi die Lunæ; ſicut Mediolani.

d Hymnum hunc, qui eſt in Ordine Miſſæ, extractum eſſe ex Miſſali Toletano, notat Brunus pag. 310; & proinde totus cum noſtro, inquit, coincidit; ſed addit, in Breviario Mozarabico, aliquot vocibus auctiorem inveniri, quam in Romano; inter *Glorificamus te*, & *Gratias agimus*, interponi, *Hymnum dicimus tibi*; & poſt *unigenite Jeſu Chriſte*, addi *Altiſſime*; denique loco *magnam gloriam tuam*, dici *Gloriam tuam magnam*, prout Cartuſienſes id etiamnum hodiedum dicere, affirmat.

e Hæc prima Miſſæ (Catechumenorum, juxta dicenda infra lit. *q*) oratio eſt, & quaſi Collecta; ad quam non dicitur, *Dominus ſit ſemper vobiſcum*, nec *Oremus*: quia *Dominus ſit ſemper vobiſcum* magis repetitur & uſitatur pro præparatione illarum rerum, quæ in choro canuntur; quales ſunt Prophetia, Pſallendum & Alleluia, & multæ aliæ; quàm pro illis, quas ſacerdos debet cantare; prout ex Piſa habemus; & addit, *Dominus ſit ſemper vobiſcum* dici in principio ſex orationum Sacrificii; *Oremus* autem in ſolis duobus Miſſæ locis adhiberi; neque ſacerdotem convertere vultum ad populum in iſto loco, neque in tota Miſſa. Hoc tamen videtur intelligendum accommodè, ſi cupis illud conciliare cum dicendis infra in fine paragraphi 10, & ibi à me additis juxta inſtructionem, quam acceperam: *Non facit circulum, neque ſe invertit ad populum toto tempore Miſſæ, niſi quando dat Benedictionem.* Quæ conſentiunt cum dictis ſuprà num. 463 ex editis apud Aguirrium: *Deinde deoſculato altari convertit ſe ad populum; notatuque dignum eſt, numquam tempore ſacrificii ſacerdotem ad populum ſeſe convertere, niſi ea hora & vice. Converſus autem ſacerdos ad populum, largitur ei benedictionem* &c.

f Notio ejus ſupra datur num. 450; ſed obſervat Piſa, illud cantari à Choro, dum dicitur Prophetia.

g Conforme hoc eſt S. Iſidoro Hiſpalenſi, qui De eccleſ. Offic. lib. 1, cap. 10 ſic habet: F *Eſt . . lectio non parva audientium edificatio. Unde oportet, ut, quando pſallitur, ab omnibus pſallatur: cum oratur, oretur ab omnibus: quando lectio legitur,* FACTO SILENTIO, *æquè audiatur à cunctis.*

h Concilium Valentinum in Hiſpania, quod exſtat apud Labbeum tom. 4, à col. 1617, & innectitur anno Domini 524, capitulo 1 præſcribit, *ut ſacroſancta Euangelia ante munerum illationem, vel Miſſam* * *catechumenorum, in ordine lectionum, poſt Apoſtolum legantur.* Porro quid lectioni Epiſtolæ uti & Euangelii præmittatur, quid ad finem reſpondeatur, habes ſuprà num. 451. Obſervat Brunus pag. 315, quod poſtquam ſacerdos dixit, *Lectio S. Euangelii ſecundùm N.*, Chorus reſpondeat, *Gloria tibi Domine.* Ratio hîc eſt habenda eorum, quæ Etherius ac Beatus memorant loco ſuprà citato: *Cum Euangelium à Levita ſuper altare levatur, à Levita primùm dicitur: Laus tibi; & ab omnibus reſpondetur: Laus tibi Domine Jeſu Chriſte, rex æternæ gloriæ. Precedente Euangelium cereorum lumi-*

* in Miſſa

A *lumine, in ſigno gaudii & lætitiæ, eo quod tale nuntium diaconus, id eſt Euangelium Domini noſtri Jeſu Chriſti, clara voce populo habet intonare. Tunc ſilentium omnibus imperat, & dicit: Lectio ſancti Euangelii ſecundùm Matthæum; aut quemlibet ex tribus. Reſpondetur ab omni populo: Gloria tibi Domine.*

i Locus iſte illuſtratur ex dictis ſuperiùs pag. 20, à num. 101.

k Hiſpanicè *la hijuela* vocatur apud Robleſium pag. 276; & ſuperiùs num. 451 in editis apud Aguirrium *amiculi* nomen habet; apud Brunum verò pag. 316 dicitur *le corporal*, id eſt corporale: circa quam expreſſionem non volo inſtituere quæſtionem de nomine.

l Hinc originem ducit etymon *Libri Offerentium*, teſte Piſa in Tabula ſuperius deſignata; è qua intelligimus ſequentia. Mox ut transfertur Miſſale ad latus Euangelii, ponit miniſter ad latus Epiſtolæ parvum librum, vulgo vocatum, *Omnium offerentium*, qui habet iſtud nomen ex dictione, quæ dicitur in una oratione ex communibus, ad offerendam Hoſtiam & calicem: *Et omnium offerentium, & eorum, pro quibus*
B *tibi offertur, peccata indulge.* Liber iſte continet orationes, quæ communiter dicuntur in omnibus Miſſis. Et quamquam unæ atque aliæ habeantur in libro Miſſali, idque poſſet ſufficere; conveniens tamen fuit, ad aliud latus ponere iſtum librum, ut ſacerdoti non ſit neceſſarium, folia ab uno extremo ad aliud importune invertere. Et ſic ſtans in medio altaris, vertit vultum ad librum Miſſalem, qui eſt ad latus Euangelii, ad recitandas orationes proprias cujuſcumque Officii; & pro communibus, quæ unam inter atque aliam inſeruntur, convertit oculos ad *Offerentium*.

m Etiam legit Brunus pag. 319 *eorum pro quibus*; Piſam verò loco jamjam citato ſcribentem in apographo noſtro vidimus, *& eorum, pro quibus*. Apud Robleſium verò in Miſſa S. Jacobi, quæ edita ſimul ab ipſo eſt cum Compendio Vitæ Cardinalis Ximenii, pag. 327 ponitur *eorumque pro quibus*.

n Solæ hîc ſunt vices, uti Brunus pag. 317 obſervat, quibus ſacerdos ſe convertit ad populum; ſed non rectè, juxta dicta ſuperiùs in annotatis littera *e*. Converſionem quidem hoc loco non pugnare cum rubricis, colligo ex Piſa, qui dicit, quod ſacerdos, quando dicit, *Adjuvate me fratres in orationibus veſtris*, non ſoleat ſe vertere; tametſi hîc ſingillatim id permittat Miſſale.

C *o Cantatur*, inquit Piſa hîc, *unus verſus, Sacrificium vocatus*; & dicit *eſſe ſicut Offertorium Romanum. Lavat ſacerdos manus.* Quæ conveniunt cum dictis ſuprà num. 452; ſed non prorſus accuratè videtur eumdem ordinem exprimere Brunus, quando pag. 316 dicit, quod Sacerdos faciat oblationem Hoſtiæ & calicis, & accipiat oblationem fidelium; & quod tunc Chorus canat Offertorium, quod vocatur *Sacrificium*. Itaque non tunc, ſed paullo ſeriùs, nimirum poſt voces illas, *Adjuvet te Pater* &c. *Sacrificii* apud Mozarabes locus occurrit. Iſidorus De eccleſ. Offic. lib. 1, cap. 14, *Offertoria*, inquit, *quæ in Sacrificiorum honore canuntur, Eccleſiaſticus liber indicium eſt, veteres cantare ſolitos, quando victimæ immolabantur*, ex Eccleſiaſtici capite 50; ac deinde pergit: *Non aliter & nunc in ſono tubæ, id eſt, vocis prædicatione, cantûs accendimur, ſimulque corde & opere laudes Domino declamantes, jubilamus, in illo ſcilicet vero Sacrificio, cujus ſanguine ſalvatus eſt mundus.* D

p Quæ hîc ſuper oblationem dicenda notantur, nec lego expreſſa ſuperiùs num. 452, nec apud Brunum pag. 317; ſed habentur in Miſſa S. Jacobi apud Robleſium pag. 328.

q Incipit ſacerdos id quod Miſſæ ac Sacrificio maximè proprium eſt, cum certis orationibus præcipuis, eò directis, ut petantur à Deo iſtæ res, quæ ſunt neceſſariæ ad celebrandam Miſſam. *Prima* iſtarum orationum habet nomen *Miſſæ*, quia ab ea videtur inchoari; ac proin omnia huc uſque prægreſſa, ſunt Miſſa Catechumenorum, ac pertinent ad divinas laudes, atque ad doctrinam propheticam, apoſtolicam & euangelicam; quæ obſervavit Piſa. Tametſi autem hæc oratio vocetur ſimpliciter *Miſſa*; non verò *Præfatio* ſeu *Admonitio*; monitionem tamen eidem ſubfuiſſe, conficitur ex Etherio ac Beato, pag. 354, poſt Iſidorum De eccl. Offic. lib. 1, cap. 15, ſuperiùs num. 124 citatum, ita loquentes: *Prima oratio ejuſdem Miſſæ ammonitionis erga populum eſt; ut omnes excitentur, ad exorandum Deum.*

E *r* Apud Robleſium pag. 329, & apud Brunum pag. 319 non rectè ſcribitur *Agios* &c.; hîc verò minus rectè *Agyos*: ſcribendum enim *Hagios*, uti ſcribitur ſuprà in editis apud Aguirrium num. 452; Græcè enim eſt ἅγιος, *ſanctus*.

ſ Ita etiam ſcribitur apud Robleſium in Miſſa S. Jacobi pag. 329; ſed apud Brunum legitur *conſervare*.

t Oratio hæc eſt ſecunda; vide ſuprà num. 452. Poſt Iſidorum citato cap. 15 inquiunt Etherius ac Beatus *Secunda invocationis ad Deum eſt, ut clementer ſuſcipiat preces fidelium, oblationemque eorum.* Poſt orationem, quæ eſt in Miſſa S. Jacobi apud Robleſium, Reſp. *Amen*. Et mox ſequitur; *Per miſericordiam tuam* &c.; in quæ tamen verba deſinere orationem *Aliam* ſeu ſecundam, habes ex editis apud Aguirrium ſuprà num. eodem 452; quibus eam concludi, refert etiam Piſa.

u De nominibus Sanctorum in Officio Mozarabico non ſubmiſſa proferendis voce, ſicut fit in Romano, vide ſuperiùs num. 453; addente Piſa, ſolum reputari pro Canone id, quod ſpectat ad conſecrationem Corporis & Sanguinis Jeſu Chriſti, incipiendo ab illis verbis: *Adeſto, adeſto.*

F *x Juliani, item Juliani* etiam lego apud Robleſium pag. 330; quod pag. 331 tam apud ipſum iterum recurrit, quam hîc paullo poſt; ut mirum mihi videatur, *item Juliani* utrobique ibi expreſſum, non haberi apud Brunum pag. 320.

y Apud Robleſium pag. 331 in Miſſa S. Jacobi ſcribitur *Cenebruni*. In editis autem ex ipſo apud Aguirrium ſuperiùs num. 453 ponitur *Cerebrunus*, cum tamen in Hiſpanico ejuſdem Robleſii pag. 284 ſit *Cenebruno*. In Catalogo Toletanorum Præſulum à tempore irruptionis Saracenorum in Hiſpaniam, qui eſt apud Aguirrium tomo 3 pag. 67 ſcribitur etiam *Cerebrunus*.

z Locum iſtum ſic expono, Piſam ſecutus. Poſtquam facta fuit memoria ſanctorum Martyrum, qui regnant cum Chriſto in cælo, conſequenter habetur memoria fidelium Defunctorum, orando pro illis Deum, & nominando aliquot præcipuos Defunctos ſingillatim. *Item pro ſpiritibus pauſantium*; quod ſignificat: *Rogamus Deum pro*

ex Toletano exemplari.

pro animabus pauſantium ; illorum utique , *qui dormiunt in ſomno pacis* , ſicut dicitur in Romano. Atque inter alios Defunctos nominantur ſignatè nonnulli ex archiepiſcopis Toletanis , qui fuerunt primi poſt recuperatam ex dominio Maurorum civitatem ; *Bernardus* , *Raimundus* , *Joannes* &c. De quibus in citato mox catalogo apud Aguirrium notantur ſequentia : *Bernardus inſignis præſul , reſtaurator eccleſiæ Toletanæ* MLXXXV. De quo item ſuprà num. 254 mentio facta. *Raymundus ex monacho S Facundi* MCXXVIII. *Joannes* I *aliàs* IV. MCL. *Cerebrunus* MCLXVI. *Petrus* III *aliàs* VI *de Cardona* MCLXXXI. *D. Gundiſalvus* I *Perez* MCLXXXI. *Martinus Lopez de Piſuerga* MCXCI. *D. Rodericus Ximenez de Rada* , *ſcriptor celebris* MCCVIII. *D. Joannes* II , *aliàs* V *de Medina* MCCXLVII. *D. Guterius* I , MCCXLVIII. Sequitur ibidem in dicto catalogo *D. Paſchaſius*; hîc non memoratus. Tum *D. Sanctius* , *filius S. Fernandi regis* MCCLXII. *D. Sanctius* II , *filius Jacobi* , *Aragonum regis* MCCLXVI.

B

§ XI. Reliqua Miſſalis Offerentium uſque ad finem.

Oratio Poſt nomina, & Ad pacem ;

POST NOMINA a oratio propria vel communis ex Miſſali. Tum ſubjungitur : *Quia tu es vita vivorum , ſanitas infirmorum , ac requies omnium fidelium Defunctorum , in æterna ſecula ſeculorum.* Reſp. *Amen.* Sequitur *Ad pacem* b oratio vel propria , vel communis ex Miſſali. Deinde : *Quia tu es vera pax noſtra , & charitas indiſrupta vivis tecum & regnas cum Spiritu ſancto unus Deus in ſecula ſeculorum.* Reſp. *Amen.* Dicat ſacerdos elevando manus : *Gratia Dei Patris omnipotentis , pax ac dilectio Domini noſtri Jeſu Chriſti , & communicatio Spiritus ſancti ſit ſemper cum omnibus nobis.* Reſpondet chorus : *Et cum hominibus bonæ voluntatis.* Deinde dicit presbyter : *Quomodo aſtatis pacem facite.* Reſp. chorus : *Pacem meam do vobis , pacem meam commendo vobis ; non ſicut mundus dat pacem , do vobis. ℣. Novum mandatum do vobis , ut diligatis invicem.* Reiteretur : *Pacem meam do vobis &c. ℣. Gloria & honor Patri &c.* Denuo reiteretur : *Pacem meam &c.* Et dum dicitur à choro , ſacerdos accipit Pacem de patena , dicendo ſic : *Habete oſculum dilectionis & pacis , ut apti ſitis ſacroſanctis myſteriis Dei.* Et ſtatim det pacem diacono vel puero , & puer populo.

a

b

C

nonnulla Illationi ſeu Præfationi prævia.

478 Poſtea inclinet ſe ſacerdos & junctis manibus dicat : *Introibo ad altare Dei mei.* Reſp. *Ad Deum , qui lætificat juventutem meam.* Ponat ſacerdos manus ſuper calicem dicens : *Aures ad Dominum.* Reſp. chorus : *Habemus ad Dominum.* Dicat ſacerdos. *Surſum corda.* Chorus reſp. *Levemus ad Dominum :* Sacerdos inclinatus , junctis manibus dicit : *Deo ac Domino noſtro Jeſu Chriſto , Filio Dei , qui eſt in cælis dignas laudes dignaſque gratias referamus.* Et dicendo , *gratias referamus* , elevet ſacerdos manus in altum , & chorus reſpondeat : *Dignum & juſtum eſt.*

c

Illatio ſeu Præfatio :

Poſtea dicitur à ſacerdote INLATIO c propria vel communis ex Miſſali. Quâ finitâ dicit chorus: *Sanctus , ſanctus , ſanctus Dominus Deus ſabaoth. Pleni ſunt cæli & terra gloriâ Majeſtatis tuæ. Hoſanna Filio David. Benedictus , qui venit in nomine Domini , Hoſanna in excelſis. Agyos , Agyos , Agyos , Kyrie , ô Theos.*

Hagios &c.

D

Oratio oft Sanctus, *Canon, conſecratio :*

479 Oratio POST SANCTUS d ex Miſſali propria vel communis : *Vere ſanctus* &c. e. Deinde ſacerdos poſitus in medio altaris , ibique inclinatus , junctis manibus , in ſilentio dicit ſequentem orationem. *Adeſto , adeſto Jeſu bone pontifex , in medio noſtri , ſicut fuiſti in medio diſcipulorum tuorum , & ſanctifi✠ca hanc oblationem ✠ , ut ſanctificata ✠ ſumamus per manus ſancti Angeli tui , ſancte Domine ac redemptor æterne* f : *Dominus noſter Jeſus Chriſtus in qua nocte tradebatur , accepit panem , & gratias agens bene✠dixit , ac fregit , deditque diſcipulis ſuis , dicens : Accipite , & manducate : Hoc eſt corpus meum , quod pro vobis tradetur.* Hic elevat corpus , dicens : *Quotieſcumque manducaveritis, hoc facite in meam commemo✠rationem.* Reſp. *Amen. Similiter & calicem poſtquam cœnavit* g *dicens.* Hîc ſacerdos pronuntiat verba conſecrationis ſuper calicem : *Hic eſt calix novi Teſtamenti in meo ſanguine , qui pro vobis & pro multis effundetur in remiſſionem peccatorum* g. Hîc elevat calicem coopertum cum filiola , genuflectit, & dicit : *Quotieſcumque biberitis , hoc facite in meam comme✠morationem.* Reſp. *Amen.* Subjungit ſacerdos : *Quotieſcumque manducaveritis panem hunc , & calicem iſtum biberitis , mortem Domini annuntiabitis , donec veniat in claritatem ✠ de cælis.* Reſp. *Amen.*

d

e

f

g

E

Oratio Poſt pridie ,

480 Oratio *Poſt pridie* h propria vel communis ex Miſſali. Quam excipit oratio ſequens : *Te præſtante ſancte Domine ; quia tu hæc omnia nobis indignis ſervis tuis valde bona creas , ſanctifi✠cas , vivificas ✠ , bene✠dicis , ✠ ac præſtas nobis : ut ſit benedicta à te Deo noſtro in ſecula ſeculorum.*

h

hic ſignat ſeipſum ſacerdos.

Reſp. *Amen.* Et tum presbyter accipit corpus Domini de patena , & ponit ſuper calicem diſcoopertum , & dicit alta voce omnibus diebus , feſtivis videlicet & Dominicis , præterquam in locis , in quibus erit antiphona propria , ad confractionem panis : *Dominus ſit ſemper vobiſcum.* Reſp. chorus : *Et cum ſpiritu tuo.*

recitatio ſymboli fidei

481 Dicat presbyter : *Fidem , quam corde credimus , ore autem dicamus.* Et elevat ſacerdos corpus Chriſti , ut videatur à populo ; & dicat chorus Symbolum bini ac bini , videlicet : *Credimus in unum Deum , Patrem omnipotentem , factorem cæli & terræ : viſibilium omnium & inviſibilium conditorem. Et in unum Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum , Filium Dei unigenitum, & ex Patre natum ante omnia ſecula. Deum ex Deo , lumen ex lumine. Deum verum ex Deo vero , natum non factum , omouſion* * *Patri , hoc eſt ,* * homouſion *ejuſdem cum Patre ſubſtantiæ : Per quem omnia facta ſunt , quæ in cælo , & quæ in terra : qui propter nos homines , & propter noſtram ſalutem deſcendit de cælis. Et incarnatus eſt de Spiritu ſancto , ex Maria Virgine. Et homo factus eſt. Paſſus ſub Pontio Pilato. Sepultus , tertia die reſurrexit. Aſcendit ad cælos , ſedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis. Inde venturus eſt judicare vivos & mortuos : cujus regni non erit finis. Et in Spiritum ſanctum Dominum vivificatorem , & ex Patre Filio* [*que*] * *procedentem : cum Patre & Filio adorandum & conglorificandum ; qui locutus eſt per Prophetas. Et unam ſanctam , Catholicam, & Apoſtolicam Eccleſiam. Confiteor* * *unum baptiſma in remiſſionem peccatorum. Expectamus reſurrectionem mortuorum , & vitam venturi ſeculi. Amen* i.

F

* al. & Filio

* confiteмur quando dicatur :

482 Di-

i

A *Quando dicatur:*

482 Dicitur Symbolum diebus Dominicis, & in feſtis ſex vel quatuor capparum. At in feſtis duarum capparum vel in ferialibus dicitur una antiphona pro tempore ex ſequentibus. Per annum antiphona: *Terra dedit fructum ſuum. Benedicat nos Deus, Deus noſter, benedicat nos Deus. Alleluia.* Tempore Quadrageſimæ antiphona: *Fiat miſericordia tua, Domine, ſuper nos, ſicut ſperavimus in te.* Tempore *Traditionis*, id eſt, Paſſionis antiphona: *Tu Domine da eſcam nobis in tempore opportuno. Aperi manum tuam, & imple omnem animam benedictione.* Et hæc etiam dicitur in Octava Corporis Chriſti.

Confractio Hoſtiæ, Ad orationem Dominicam &c.

483 Poſt hæc frangit presbyter Euchariſtiam in medium, & ponit mediam partem in patena, & de alia parte facit quinque particulas, & ponit in patena: & poſtea accipit aliam partem, & facit quatuor particulas, & ponit in patena ſimiliter per ordinem: & ſtatim purget bene digitos, & cooperto calice, faciat Memento pro vivis; uti graphicè recenſet Robleſius pag. 337. Porro confractionis ſchema jam exhibui num. 458. Deinde ſacerdos dicit *Oremus*, cum oratione una ſeu capitulo; quod ſit quaſi præfatio quædam AD ORATIONEM DOMINICAM, juxta dicta num. 459; eſtque propria vel communis ex Miſſali. Et poſtea proſequitur hoc modo: *Pater noſter qui es in cælis.* Reſp. *Amen. Sanctificetur nomen tuum.* Reſp. *Amen. Adveniat regnum tuum. Reſp. Amen. Fiat voluntas tua, ſicut in cælo, & in terra.* Reſp. *Amen. Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie.* Reſp. *Quia Deus es. Et dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris.* Reſp. *Amen. Et ne nos inducas in tentationem.* Reſp. *Sed libera nos à malo* k.

k *Ultima petitionis paraphraſis quædam.*

484 Dicat ſacerdos: *Liberati à malo, confirmati ſemper in bono, tibi ſervire mereamur Deo ac Domino noſtro. Pone, Domine, ſi✠nem* (hîc ſacerdos percutit pectus) *peccatis noſtris; da gaudium tribulatis, præbe redemptionem captivis, ſanitatem infirmis, requiem defunctis: concede pacem & ſecuritatem in omnibus diebus noſtris: frange audaciam inimicorum noſtrorum, & exaudi, Deus, orationem ſervorum tuorum omnium fidelium Chriſtianorum, in hac die, & in omni tempore. Per Dominum noſtrum, Jeſum Chriſtum, Filium tuum; qui tecum vivit, & regnat in unitate Spiritus ſancti Deus. Per omnia ſæcula ſæculorum.* Reſp. *Amen.*

C *Particula Regnum, benedictio:*

485 Sacerdos accipit particulam *Regnum*, & ponit eam ſuper calicem, dicens orationem *Sancta ſanctis*, ut infrà. Sed tempore Paſchali, & per Octavam Corporis Chriſti, tenens particulam ſuper calicem, dicit: *Vicit Leo de tribu Juda, Radix David Alleluia.* Hoc verò dicit tribus vicibus: & chorus qualibet vice reſpondet: *Qui ſedes ſuper cherubim Radix David Alleluia.* Poſteà dicat ſacerdos ſequentem orationem ſubmiſſa voce: *Sancta ſanctis, & conjunctio corporis Domini noſtri Jeſu Chriſti ſit ſumentibus & potantibus nobis ad veniam, & defunctis fidelibus præſtetur ad requiem.* Et mittat particulam in calicem, & eum cooperiat, & dicat alta voce; ſi diaconus ibi non fuerit: *Humiliate vos benedictioni* l. *Dominus ſit ſemper vobiſcum.* Reſp. *Et cum ſpiritu tuo.* Benedictio propria vel communis ex Miſſali. Poſt quam dicit ſacerdos: *Dominus ſit ſemper vobiſcum.* Reſp. *Et cum ſpiritu tuo.* Quo dicto, cantet chorus per annum:

l

m *Reſponſorium:*

486 *Guſtate* m *& videte, quam ſuavis eſt Dominus. Allêluia, Alleluia, Alleluia. Benedi-*

cam Dominum in omni tempore. Semper laus ejus in ore meo. Alleluia, Alleluia, Alleluia. ℣. *Redimet Dominus animas ſervorum ſuorum: & non derelinquet* * *omnes, qui ſperant in eum. Alleluia, Alleluia, Alleluia.* ℣. *Gloria, & honor Patri, & Filio, & Spiritui ſancto, in ſecula ſeculorum. Amen. Alleluia, Alleluia, Alleluia* n. Tempore Quadrageſimæ: *Qui venit ad me, non eſuriet; qui credit in me, non ſitiet unquam.* ℣. *Ego ſum lux mundi, & qui ſequitur me, non ambulabit in tenebris, & habebit lumen vitæ.* P. *Qui venit &c.* ℣. *Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem, in me manet, & ego in illo.* P. *Qui.* ℣. *Gloria & honor Patri, & Filio, & Spiritui ſancto, in ſecula ſeculorum. Amen.* P. *Qui vivit & credit in me, non morietur in æternum.* Dicitur etiam *Qui venit ad me &c.* in Miſſis pro defunctis. Tempore autem Reſurrectionis: *Gaudete populi & lætamini. Angelus ſedit ſuper lapidem Domini: ipſe vobis evangelizavit: Chriſtus ſurrexit à mortuis ſalvator mundi, & replevit omnia ſuavitate. Gaudete populi, & lætamini.* ℣. *Erat autem aſpectus ejus ſicut fulgur, & veſtimenta ejus ſicut nix, & dixit:* P. *Chriſtus ſurrexit &c.* ℣. *Et exierunt mulieres citò de monumento cum timore & gaudio magno currentes nunciare diſcipulis ejus, quia reſurrexit.* P. *Chriſtus &c.* ℣. *Gloria, & honor Patri, & Filio, & Spiritui ſancto in ſecula ſeculorum. Amen.* P. *Gaudete populi & lætamini.*

ex Toletano exemplari.

* al. relinquet

n

E

commemoratio pro defunctis:

o

487 Tempore Quadrageſimæ vel in Miſſis pro defunctis: *Repletum eſt gaudium noſtrum* o; *& lingua noſtra in exultatione.* Per annum verò dicitur: *Refecti Chriſti corpore & ſanguine, te laudamus, Domine, Alleluia, Alleluia, Alleluia.* Antequam ſacerdos dicat: *Refecti Chriſti*, vel *Repletum eſt*, accipit de patena particulam *Gloria*, & ponit eam ſuper calicem, dicens ſecretè iſtam orationem: *Panem cæleſtem de menſa Domini accipiam, & nomen Domini invocabo.* Et faciat *Memento* pro defunctis. Quo peracto, dicat ſequentem orationem: *Domine Deus meus, da mihi corpus & ſanguinem Filii tui, Domini noſtri Jeſu Chriſti ita ſumere, ut per illud remiſſionem omnium peccatorum merear accipere, & tuo ſancto ſpiritu repleri, Deus noſter: qui vivis & regnas in ſecula ſeculorum. Amen.*

communio ſacerdotis,

F

p

488 Et deinde ſequitur hæc oratio: *Ave in ævum ſanctiſſima caro Chriſti, in perpetuum ſumma dulcedo* p. Deinde ſumat calicem, dicendo: *Ave in ævum cæleſtis potus; qui mihi ante omnia, & ſuper omnia dulcis es.* Alia oratio: *Corpus & ſanguis Domini noſtri Jeſu Chriſti cuſtodiat corpus & animam meam, in vitam æternam. Amen.* Hic accipit ſanguinem, & immediatè dicit ſequentem orationem: *Domine Deus meus, Pater, & Filius, & Spiritus ſanctus, fac me te ſemper quærere, & diligere, & à te per hanc ſanctam communionem, quam ſumpſi, numquam recedere: quia tu es Deus, & præter te non erit alius in ſecula ſeculorum. Amen.*

& reliqua uſque ad finem.

489 Poſtea dicit ſacerdos: *Refecti Chriſti corpore*, vel *Repletum eſt*, ſecundùm temporis qualitatem, ut dictum eſt ſuprà. Hîc tollitur libellus *Offerentium*, & Miſſale transfertur ad cornu Epiſtolæ, ex num. 463; & dicitur oratio ultima propria vel communis. Cui ſubnectitur à ſacerdote in medio altaris: *Per miſericordiam tuam, Deus noſter; qui es benedictus, & vivis, & omnia regis in ſecula ſeculorum.* Reſp. *Amen. Dominus ſit ſemper vobiſcum.* Reſp. *Et cum ſpi-*

 ritu

EX TOLETANO EXEMPLARI.

ritu tuo. Dicat ſacerdos vel diaconus : *Solemnia completa ſunt in nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti. Votum noſtrum ſit acceptum cum pace.* Ita dicitur Dominicis diebus, & in feſtis ſex aut quatuor capparum. Quia in feſto novem lectionum aut duarum capparum, & in ferialibus dicitur : *Miſſa acta eſt in nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti. Perficiamus cum pace.* Et Reſp. *Deo gratias.* Poſtea ſacerdos in medio altaris, poſitis manibus, dicit Antiphonam *Salve Regina* &c. In cujus fine, quod cum Romana liturgia Robleſius pag. 343 legit, *O dulcis Virgo Maria*, apographum meum habet, *O dulcis Virgo ſemper Maria.* ℣. *Ora pro nobis* &c. Reſp. *Ut digni efficiamur* &c. Cujus loco in dicto apographo ponitur: *Poſt partum Virgo* &c. Reſp. *Dei Genitrix intercede* &c. ℣. *A ſubitanea & improviſa morte.* ℟. *Libera nos Domine.* ℣. *Dominus ſit ſemper vobiſcum.* ℟. *Et cum* &c. *Oremus : Concede nos famulos* &c. Poſtea ſacerdos ſurgit, & verſus ad populum, eum benedicit his verbis : *In unitate ſancti Spiritus benedicat vos Pater & Filius.* Reſp. *Amen.* Non facit circulum neque ſe invertit ad populum toto tempore Miſſæ, niſi quando dat benedictionem ; quæ in Miſſis pro defunctis non datur ; quæ verba apographo meo Toletano adſcripſi, aliunde inſtructus. B

ANNOTATA.

a Tertia ex ſuprà dictis num. 452 hæc eſt oratio. S. Iſidorus ſuperiùs à me num. 124 citatus ; *Tertia*, inquit, *effunditur pro offerentibus ſive pro defunctis fidelibus, ut per idem Sacrificium veniam conſequantur.* Et verò oratio iſta concluditur his verbis : *Quia tu es vita vivorum, ſanitas infirmorum ac requies omnium fidelium defunctorum* &c. Verùm inter iſtos *Pauſantes* nominari vidimus aliquot ſanctos Confeſſores ac Doctores, nimirum *Hilarium*, *Athanaſium*, *Martinum*, *Ambroſium*, *Auguſtinum*, *Fulgentium*, *Leandrum*, *Iſidorum* ; quonam ergo modo Miſſæ Sacrificium pro illis offerri poteſt ? Reſpondeo cum Piſa, fieri id poſſe pro illis, ad eorum gloriam & gaudium accidentale ; prout Eccleſia Romana id facit in illa oratione ſecreta Miſſæ de communi unius confeſſoris Pontificis : *Ut per hæc pia placationis officia, & illum beata retributio comitetur* &c. Notum etiam eſt illud ex Ordine Miſſæ Romanæ, *ut illis proficiat ad honorem* &c. C

b S. Iſidorus loco citato, *Quarta*, ait, *poſt hæc infertur pro oſculo pacis, ut charitate omnes reconciliati invicem, digni Sacramento corporis & ſanguinis Chriſti conſocientur.*

c Ita vocatur Præfatio, ſic dicta, uti notat Brunus pag. 323, quia exprimit elevationem vocis & cordium. Iſidorum audiamus loco citato : *Quinta infertur Illatio in ſanctificatione Oblationis, in qua etiam ad Dei laudem, terreſtrium creatura, virtutumque caleſtium univerſitas provocatur, & Oſanna in excelſis cantatur* &c. In Illatione autem, prout obſervat Piſa, ordinatiè fit exhortatio ad populum circa myſterium aut vitam Sancti, de quo celebratur.

d Orationem *Poſt Sanctus* dicit Piſa, eſſe quintam in ordine præcipuarum orationum ; quem ut cum S. Iſidoro mox citato concilies, dic eam cum Illatione ſtatuere unum complexum.

e Solet ſic inchoari oratio *Poſt Sanctus* ; finiri autem, *Redemptor æterne* ; uti num. 456 ex impreſſis apud Aguirrium habes. Specimen dat Brunus pag. 323 ex ea, quæ eſt in Natali Domini : *Verè ſanctus, verè benedictus Dominus noſter Jeſus Chriſtus Filius tuus, qui venit è cælis, ut converſaretur in terris : Caro factus eſt, ut habitaret in nobis Chriſtus Dominus, ac Redemptor æternus.* D

f Videtur hîc quædam eſſe mutatio vel defectus aliquis ; & haud dubiè verba quædam olim ibi habita fuerint, quæ nunc diſparuerunt : nam, ut mittam dicere, quod non ſit naturalis loquendi modus, ad Chriſtum recurrere, eumque orare, ut ſe ſiſtat præſentem, & ſubito mutare conſtructionem, dicendo : *Dominus noſter Jeſus Chriſtus* &c. ſine ulla tranſitione ; conſtat enimvero, quod voces illæ *Qui pridie*, vel *pridie* ſaltem, eccleſiarum Hiſpanicarum liturgiæ olim inſertæ fuerint. Etenim ſi hoc negas, qui fit, ut oratio *Poſt pridie* ſingularem ac conſtantem in illa locum acceperit ? aut ſuus paullo inferius de illa oratione recurret dicendi locus.

g Verba conſecrationis in meo exemplari Miſſalis Offerentium erant expreſſa more Romano ; de quibus ita exprimendis ſeculo x ſub Joanne PP. X, dixi ſuprà num. 213. Videri etiam poſſunt ea, quæ num. 456 ex editis apud Aguirrium præmiſi. Apud Robleſium verò in Miſſa S. Jacobi pag. 335 invenies hæc verba, ad marginem antiquæ apud Mozarabes conſecrandi formæ appoſita : *Forma iſta conſecrationis ponitur, ne antiquitas ignoretur ; ſed hodie ſervatur Eccleſiæ traditio.* Porro verba conſecrationis utriuſque liturgiæ in ſubſtantia & ſignificatione coincidere, obiter hîc dictum ſit. E

h *Oratio* itaque *Poſt pridie* in Miſſali Mozarabico proprium locum, nomen, & uſum habet, & ſexta eſt, juxta num. 452 ; atque adeo, ne oratio illa ſupponat nomen, quod ibi numquam fuit, *τὸ pridie* aliquando eam præceſſerit, oportet ; ac proin cum illa expreſſio ibi jam non legatur ; conſequens eſt, ut mutatio quædam vel omiſſio facta ſit.

i Symbolum hoc eſt Conſtantinopolitanum, ſicut indicabam num. 458. Mirum, quod S. Iſidorus, ſuprà num. 125 citatus, ſic dicat : *Symbolum, quod tempore Sacrificii populo prædicatur, ſanctorum Patrum trecentorum decem & octo collatione apud ſynodum Nicænam eſt editum ; cujus vera fides regula* &c. ; *& per hoc univerſis eccleſiis pari confeſſione à populo proclamatur.* Mirum, inquam, quod ſic loquatur ſanctus iſte Doctor : nam jam inde à concilii Toletani III tempore, ſecundùm dicta num. 92, præſcriptum erat, *ut per omnes eccleſias Hiſpaniæ vel Galliciæ, ſecundùm formam Orientalium eccleſiarum, concilii CPolitani, hoc eſt, centum quinquaginta epiſcoporum, Symbolum fidei recitetur.* Cetèrùm ibidem invenies, ſtatutum fuiſſe, *ut, priuſquam Dominica dicatur oratio, voce clara à populo decantetur.* F

k Sex in liturgia Mozarabica eſſe orationes peculiares, nomine, numero atque officio diſtinctas, habes ex num. 452 ; quibus ſi cum S. Iſidoro, num. 124 citato, addas orationem Dominicam ; jam erunt orationes ſeptem hujuſmodi.

l Concilium Toletanum IV adverſus ſacerdotes, qui communicabant, antequam erat in populo data benedictio, can. 18 jubet, ut *poſt orationem Dominicam, & conjunctionem panis & calicis, benedictio in populum ſequatur ; & tunc demum corporis & ſanguinis Domini Sacramentum ſumatur* ; uti dictum num. 106.

m Ha-

A

m Habemus hîc *Reſponſum, quod vocatur Ad accedentes*, ex num. 461; ubi plura.

n In hoc Reſponſo *Guſtate & videte*, numerus ubique occurrit ternarius: nam 1. Conſtat tribus verſibus, nimirum *Guſtate*, *Benedicam*, & *Redimet*. 2. Ter dicitur *Alleluia* poſt verſus iſtos ſingulos. 3. Subditur illis Doxologia *Gloria & honor*, in qua nominatim exprimuntur tres Perſonæ divinæ. 4. Doxologiæ iſti ſubjungitur ter *Alleluia*. In Expoſitione brevi antiquæ liturgiæ Gallicanæ, quæ ex Ms. codice S. Martini Auguſtodunenſis apud Martenium edita eſt in Theſauro novo Anecdotorum, tom. 5, & quam in Admonitione prævia exiſtimat, aut eſſe fœtum Germani epiſcopi Pariſienſis, aut prolixioris ejus operis epitomen, ab aliquo ejus diſcipulo conſcriptam; ibi, inquam, poſtquam mentio facta eſſet de ſacra Communione, à col. 96 dicuntur ſequentia: *Trecanum verò, quod pſalletur, ſignum eſt Catholicæ fidei de Trinitatis credulitate procedere* *. *Sic enim prima in ſecunda, ſecunda in tertia, & rurſum tertia in ſecunda, & ſecunda rotatur in prima. Ita Pater in Filio, myſterium Trinitatis complectet* *. *Pater in Filio, Filius in Spiritu ſancto, Spiritus ſanctus in Filio, & Filius rurſum in Patre.* De S Germano, epiſcopo Pariſienſi, qui ſec. VI claruit, actum apud nos ad diem 28 Maii. Porro illud *Trecanum*, quod à ternario cantu ſic vocatum cenſeo, magnam habet affinitatem cum Reſponſo prædicto; ita ut liturgia Gallicana vetus cum Hiſpana hîc etiam, uti & alibi ſæpius, commune aliquid habuiſſe videatur.

procedens

* an. complectetur ?

B

o Hîc habes illa, quæ ſub nomine Antiphonæ præmiſſa ſunt num. 462 ex editis apud Aguirrium.

p Sequebatur in meo exemplari Toletano: *Hic facit ſignum cum particula, quam in manu habet, & cooperit calicem, & conſumit particulas de patena per ordinem, quo eas in ea poſuit. Deinde purget patenam, abſtergens cum pollice, dicens hanc orationem: Ave in avum* &c. De ſigno iſto nihil invenio ſuprà num. 462, nec apud Piſam. At nihil hîc dicitur de verbis terna cum percuſſione pectoris proferendis; de quibus ibidem agitur. Jam verò quo ordine particulæ à ſacerdote ſint ſumendæ, ibidem dictum fuit; eo videlicet ordine, *qui*, prout diſertè ex Piſa habemus, *eſt contrarius ordini, quo fuerunt poſitæ in patena.*

C

§ XII. Horæ ac Miſſa Mozarabica illuſtrantur exemplo.

Illuſtrantur Horæ

QUò magis clareſcant, quæ de Horis ac Miſſa Mozarabica ſuperiùs operosè deducta ſunt, videtur à noſtro inſtituto haud alienum, rem in exemplo ſeu ſchemate depingere; quo lectori meliùs innoteſcant partes quædam non ſatis obviæ; quales ſunt Laudes, Soni, Benedictiones, Supplicationes, Capitula, & alia quædam ſingularia, quorum ſuprà mentio facta eſt. Ductores ſequor Robleſium & Aguirrium; quorum tamen veſtigiis ita inſiſtam, ut in aliquibus ab eorum tramite deflexurus ſim. Nam quæ apud illos interſeruntur ex Miſſali Offerentium ſeu Ordinario Miſſæ, ea huc prolixè non tranſcribam; cum ſatis jam de illis rebus à me actum ſit; ſed ea, quæ hîc peculiaria occurrunt, & prius dicta non ſunt, excerpam; in iis autem, quæ jam dicenda eſſent ſive circa deſcriptionem cæremoniarum Miſſæ, ſive Ordinarium ejus, adde etiam Veſperas, compendio uſurus ſum, dum interim brevitatis causâ remitto lectorem ad ſuperiora, quæ hîc pro inſertis haberi poſſunt. Sic itaque exemplar ſuum auſpicantur laudati auctores;

EX EDITIS.

491 *In feſto S. Jacobi Apoſtoli, fratris S. Joannis Apoſtoli & Euangeliſtæ ad Veſperum. Kyrie eleiſon* &c. *In nomine Domini noſtri* &c. LAUDA. *Exortum eſt in tenebris lumen rectis corde.* ℟. *Miſericors, & miſerator, & juſtus Dominus.* ℣. *Directam fecit viam juſtorum, & præparavit iter Sanctorum.* Presb. *Miſericors &c. Dominus ſit ſemper* &c. Reſp. *Et cum* &c. SONUS: *Juſtorum animæ in manu Dei ſunt, & non tanget illos tormentum mortis. Alleluia.* ℣. *Viſi ſunt oculis inſipientium mori, & æſtimata eſt malitia exitus illorum, illi autem ſunt in pace.* Reſp. *Alleluia. Dominus ſit ſemper &c.* Reſp. *Et cum &c.* ANTIPHONA: *Dabo Sanctis meis regnum in Hieruſalem: lignum enim vitæ in odorem unguenti.* Presb. *Et non laborabunt, neque fatigabuntur.* ℣. *Qui confidunt in Domino, ſicuti mons Syon, non commovebitur in æternum, qui habitat in Hieruſalem.* Presb. *Et non laborabunt, neque fatigabuntur.* ℣. *Gloria & honor Patri, & Filio, & Spiritui ſancto.* Presb. *In ſeculà ſeculorum. Et non laborabunt, neque fatigabuntur. Dominus ſit ſemper &c.* Reſp. *Et cum* &c. LAUDA: *Sanguinem Sanctorum requiram, dicit Dominus.* Presb. *Et habitabo cum eis in regno meo. Alleluia, Alleluia.* ℣. *Fidelis Dominus in verbis ſuis. Et ſanctus in omnibus operibus ſuis.* Presb. *Et habitabo.* ℣. *Gloria & honor &c.* Presb. *Et habitabo.* Videri poteſt apud Tamayum ad XXV Julii, qui ſubditur

ex Veſperis S Jacobi Majoris,

492 HYMNUS: *O Dei Verbum, Patris ore proditum,*
Rerum creator, & verum principium,
Auctor perennis, lux, origo luminis,
Enixus alvo glorioſæ Virginis,
Chriſte tu noſter revela Emmanuel,
Rex & ſacerdos, cui ſacri lapides,
En ter quaterni, onychinus, achates;
Nitens berillus, ſapphirus, carbunculus,
Vel amethyſtus, ſardius, topazius,
Smaragdus, Iaſpis, & nitens chryſolitus.
Riteque gemmis ſol, dies duodenis
Enitens horis, margaritis optimis,
Gliſcenſque mundo jam fugatis tenebris,
Et candelabro tibi ſuperpoſito,
Micans lucernis bis ſenis Apoſtolis.
Petruſque Romam, frater ejus Achaiam,
Indiam Thomas, Levi Macedoniam,
Jacobus Jebus, & Ægyptum Zelotes,
Bartholomæus Licaon, Judas Edeſſam,
Mathias Judæam, & Philippus Gallias.

earum Hymno,

493 *Magni deinde filii Tonitrui*
Adepti fulgent prece matris inclytæ
Utrique vitæ culminis inſignia:
Regens Joannes dextra ſolum Aſiam,
Et læva frater potitus Hiſpaniam.
Clari magiſtri creatoris innoxii
Adſiſtit dextram pacis unus fœdera
Tractus: ſiniſtram alter in ſententia,
varieque regno: bis electa pignora
Mitridepoli properam ad gloriam.
Adductus, inquam, glorioſus præmio:
Electus iſthinc habitus martyrio,
Chriſti vocatur Zebedæi Jacobus:
Apoſtolatûs vitam implens debitè,

qui hîc datur;

E

F

EX EDITIS. *Victorque rapit passionum stigmata.*
Divino quippe obsitus suffragio,
Idem magorum fontes iras, dæmonum
Coërcens virus, punit æmulantium
Minasque dæmonum in stolis: oraculis
Enodatur pœnitens cor credulum.
Perplexus olim voti compos commoda,
Ruina petenti ægro adminicula:
Optando pandit fidei charismata:
Vexillo pacis ad salutis copiam,
Ensèque functus se communit gloriâ.
O verè digne sanctior Apostole,
*Caput refulgens * Hispaniæ:*
Tutorque nobis, & patronus vernulus,
Vitando pestem esto salus celitus:
Omnino pelle morbum, ulcus, facinusque.
Adesto favens gregi, pius creditor,
Mitisque pastor gregi, clero, populo:
Ope superna ut fruamur gaudio,
Regno potiti vestiamur gloriâ
Æternâ, per te evadamus tartarum.
Prasta, quæsumus, unica potentia,
B *Replensque gloriâ cuncta, solus machinam*
Virtute firma: ingens adesto gloria,
Æterna cujus laus atque clementia,
Et honor jugis affatim per sæcula. Amen.

494 SUPPLICATIO: *Oremus. Redemptorem mundi dominum nostrum Jesum Christum cum omni supplicatione rogemus, ut per gratiam ipsius, & per intercessionem S. Mariæ Virginis, & Genitricis suæ, & per intercessionem sancti Martyris sui Jacobi Apostoli, nobis remissionem peccatorum, & pacem propitius donare dignetur.* Resp. *Præsta* &c. *Kyrie* &c. Resp. *Christe* &c. CAPITULA: *Subjuga, clementissime Deus, nostras tuo jugo cervices, ut onus tuum, quod amantibus leve est, ita optabili devotione feramus, sicut Jacobus Apostolus tuus, pro innexa * collo suo fune ad passionem tractus est lætabundus: atque hoc miraculo cor illudentis sibi ita compunxit, ut eum sacramentis instructum fidei, faceret ad gloriam pervenire martyrii: sicque post ipse in confessione Filii tui, capite dejecto, interemptus occubuit, perveniens ad eum in pace; pro quo hanc sustinuit passionem. Ipse est enim unigenitus tuus Filius, qui dedit animam suam redemptionem pro multis; per quem nostris tu Deus Pater jubeas parcere delictis. Pater noster qui es in cælis.* Resp. *Amen.* &c. *Et ne nos* &c. Resp. *Sed libera* &c. Dicat Presb. *Liberati à malo* &c. *Pone Domine finem peccatis nostris* &c. Resp. *Amen.* Dicat Presb. *Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum.* Resp. *Etcum* &c.

C

495 BENEDICTIO: *Christus Deus, Dei Patris filius, quem Jacobus relicto patre in navi, tota secutus est intentione cordis, indesinenter vos faciat suis inhærere vestigiis.* Resp. *Amen. Quique per hunc Apostolum cultores dæmonum convertit ad fidem, concedat nobis vana seculi respuendo, se in veritate diligere.* Resp. *Ut ejus remuneremini præsidiis, cujus hodie triumphum excolitis passionis.* Resp. *Amen. Per misericordiam ipsius Dei nostri, qui est benedictus, & vivit, & omnia regit in sæcula sæculorum.* Resp. *Amen. Dominus sit semper* &c. Resp. *Et cum* &c. LAUDA: *Gaudium sempiternum super caput Sanctorum.* Presb. *Laus & jucunditas apprehendet eos. Alleluia, Alleluia. ℣. Beati, qui custodiunt justitiam, & faciunt judicium in omni tempore.* Presb. *Laus & jucunditas. ℣. Gloria & honor Patri* &c. Presb. *Laus & jucunditas &c.* ORATIO: *Christe, cujus virtus atque potentia tantùm in Apostolo tuo Jacobo emicuit, ut in nomine tuo, emissis à se dæmoniorum catervis, potentialiter meruit imperare, tu Ecclesiam tuam ab adversantium impugnatione defende, ut virtute spiritus exsuperando adversa, illius doctrinam opere compleat, cujus hodie exemplum piæ passionis honorat.* Resp. *Amen. Per misericordiam tuam Deus noster, qui es benedictus, & vivis & omnia regis in sæcula sæculorum. Amen. Dominus sit semper* &c. Resp. *Et cum* &c. *In nomine Domini nostri Jesu Christi, perficiamus cum pace.* Resp. *Deo gratias.*

D

496 AD MISSAM OFFICIUM. Facta confessione, INTROITUS: *Adjutorium nostrum* &c. Resp. *Qui fecit* &c. *Sit nomen Domini* &c. Resp. *Ex hoc nunc* &c. *Hæc dicit Dominus: Ego tuli te, & fui tecum. Alleluia, & interfeci omnes inimicos tuos, Alleluia. Fecique tibi nomen grande. Alleluia, Alleluia. ℣. Beatus vir, qui timet Dominum: in mandatis ejus cupit nimis.* Presb. *Fecique tibi nomen grande. Alleluia, Alleluia, Alleluia. ℣. Gloria & honor Patri, & Filio, & Spiritui sancto, in sæcula sæculorum. Amen.* Presb. *Fecique tibi nomen grande, Alleluia, Alleluia, per omnia semper sæcula sæculorum.* Resp. *Amen.*

E

Gloria in excelsis Deo &c. Dicatur iterum: *Per omnia semper sæcula sæculorum.* ORATIO: *Christe, cujus virtus atque potentia tantùm in Apostolo tuo Jacobo* &c. Resp. *Amen.* Dicat Presbyter in medium altaris: *Per misericordiam tuam Deus noster* &c. Resp. *Amen. Dominus sit semper* &c. Resp. *Et cum* &c. ℣. *Lectio libri Sapientiæ Salomonis.* Resp. *Deo gratias. Justus si morte præoccupatus fuerit* &c. Et clauditur his verbis: *Et respectus in electo ipsius.* Resp. *Amen.* Iterum dicatur: *Dominus sit semper* &c. Resp. *Et cum* &c.

497 Tunc canitur PSALLENDO: *Posuisti Domine super caput ejus coronam de lapide pretioso. ℣. Super salutare tuum Domine exultabit vehementer. Desiderium animæ ejus tribuisti ei, & voluntate labiorum ejus non fraudasti eum.* Presb. *Coronam de lapide pretioso.* Dicat sacerdos vel diaconus: *Silentium* &c. *Lectio Actuum Apostolorum.* Resp. *Deo gratias. In illis autem diebus supervenerunt ab Hierosolymis Prophetæ* &c. usque ad hæc verba inclusivè: *volens post pascha producere eum populo.* Resp. *Amen.* Accepta benedictione, dicat presbyter: *Dominus sit semper* &c. Resp. *Et cum* &c. Lectio sancti Euangelii secundum Marcum: *In illis diebus, assumens iterum Jesus Duodecim, cœpit illis dicere, quæ essent ventura* &c. usque ad *Dare animam suam redemptionem pro multis. Dominus sit semper* &c. LAUDA: *Alleluia. ℣. Ecce servus meus, suscipiam eum: electus meus, complacuit sibi in illo anima mea, Allel.*

F

Ponitur Missale Offerentium in cornu Epistolæ &c.: fit oblatio, juxta suprà dicta. Oratio: *Acceptabilis sit* &c. ex Missali Offerentium, seu Ordinario Missæ. Sanctificatio calicis: *In nomine Pa✠tris*, &c. Oratio: *Offerimus tibi* &c. Ponat calicem super aram, & cooperiat, dicens: *Hanc oblationem* &c. *In spiritu humilitatis* &c. *Adjuvate me fratres* &c. Resp. *Adjuvet te Pater* &c. ut supra. SACRIFICIUM: *Fulgebit justus, sicut splendor firmamenti, & sicut stellæ cæli dantes claritatem lucis: ita & justus splendebit. ℣. In perpetua æternitate.* Et reliqua ex Ordinario Missæ.

498 Incipit MISSA: *Dominus sit semper* &c. Resp. *Et cum* &c. ORATIO: *Christe, cujus virtus* &c. Resp. *Amen. Per misericordiam tuam Deus noster* &c. Resp. *Amen.* Elevatio manuum: *Ore-*

Supplicatione,

Capitulis,

* præinnexo

Benedictione.

Exemplo elucidatur Missa:

Psallendum, epistola, Euangelium,

Missale Offerentium,

Ad Missam oratio, Alia oratio &c.

A *Oremus.* Resp. *Hagios* &c. *Præsta æterne* &c. ALIA ORATIO: *Vocantem nos ad se Jesum, fratres dilectissimi, agnoscentes, qui beatissimum Jacobum Apostolum suum retia componentem in navi ad se vocans, ejusdem nos postea spiritualibus doctrinis admonet atque docet, ut postulantes in fide nihil hæsitemus; omni mentis devotione cum lacrymis eumdem Dominum flagitemus, ut postulatio nostra apud eum à nobis obtineat adimplere, quæ in ipso Apostolo docente cognovimus.* Resp. *Amen.* Deinde *Per misericordiam tuam Deus noster, in cujus conspectu* &c. ex Ordinario. Item indidem: *Offerunt Deo* &c. *Facientes commemorationem* &c. *Item pro spiritibus pausantium* &c.

oratio Post nomina, ORATIO POST NOMINA: *Vivant in nobis, Jesu Domine, Apostoli tui Jacobi prædicamenta doctrinæ, quibus docemur illum beatum esse, qui illatus tentationis voluerit æquanimiter supportare; quò dum præsentia mala patientissimè toleravimus, in pace & charitate nunc & in æternum tecum sine fine vivamus.* Resp. *Amen. Quia tu es vita vivorum* &c. ex Ordinario. Resp. *Amen.*

Ad pacem; 499 AD PACEM ORATIO: *Suscipe, Jesu bone, in hoc natali Jacobi Apostoli tui offerentium vota: & refrigerium præsta spiritibus defunctorum,* B *ut eo apud te intercedente, & viventibus & defunctis, tuæ pietatis gratia impendatur, cujus doctrina duodecim tribuum commemorantium edocetur.* Resp. *Amen. Quia tu es vera pax nostra* &c. ex Ordinario usque ad Illationem; quæ est hæc:

Illatio, *Dignum & justum est; nos tibi semper gratias agere, Domine sancte, Pater omnipotens, æterne Deus, per Jesum Christum Filium tuum, Dominum nostrum; in cujus nomine electus Jacobus, cum ad passionem traheretur, paralyticum ad se clamantem curavit, atque hoc miraculo cor illudentis sibi ita compunxit, ut eum Sacramentis institutum, instinctu fidei faceret ad gloriam pervenire martyrii. Sic ipse post, in confessionem Filii tui, capite dejecto interemptus occubuit, perveniens ad eum in pace, pro quo hanc sustinuit passionem. Ipse est enim unigenitus Filius, qui dedit animam suam redemptionem pro multis, per quem nostris tu, Deus Pater, jubeas parcere jam delictis, cui merito exercitus militiæ cælestis non cessant clamare, ita dicentes:* Respondet chorus: *Sanctus, sanctus, sanctus* &c.

Post Sanctus, 500 Dicat Presb. POST SANCTUS: *Verè sanctus, verè benedictus Dominus noster Jesus Chris-* C *tus, Filius tuus, quem Jacobus, relicto Zebedæo patre ita secutus est, ut eum obnixè diligendo, fieret electus in vita, mundus in conscientia, probabilis in doctrina: postremo ita scientiam commendans ex opere, ut pro eo truncato interierit capite; quem pro se vel pro omnibus noverat animam posuisse Christum Dominum: cui est honor & gloria, in secula seculorum. Amen*

canon, consecratio &c. oratio Post pridie, Sequitur Canon: *Adesto, adesto* &c. consecratio, elevatio Hostiæ, & calicis &c. ORATIO POST PRIDIE ita habet: *Subjuga, Deus, nostras tuo jugo cervices, ut onus tuum, quod amantibus leve est, ita optabili devotione feramus, sicut Jacobus Apostolus tuus, innexo collo suo fune, ad passionem tractus est lætabundus, ut sanctificans hæc, quæ tibi offerimus, nos ipsos benedicas perceptione Hostiæ hujus.* Resp. *Amen. Te præstante, sancte Domine* &c. Vide Ordinarium Missæ. *Credimus* &c.; partitio Hostiæ, memoria pro vivis.

501 AD ORATIONEM DOMINICAM. *Oremus: Apostolo tuo Jacobo, Domine, edocente præmonemur, ut si quis nostrum indiget sapientiâ, postulet à te, qui das omnibus affluenter & non improperas. Sed quia ad te pervenire cupimus per Christum, qui est virtus tua, & sapientia, id agere præoptamus, poscentes clementiam tuam, ut per eum, qui apud te advocatus factus est noster, & pervenire nos ad te facias, & orationem, quam ipso Domino instruente didicimus, ad te introire permittas, proclamantes à terris: Pater noster* &c. *Liberati à malo* &c. *Sancta sanctis* &c. *Humiliate vos benedictioni* &c. Resp. *Et cum* &c. EX EDITIS. *Ad orationem Dominicam,*

Benedictio; BENEDICTIO: *Christus Deus, Dei Patris filius, quem Jacobus relicto patre in navi, tota secutus est intentione cordis, indesinenter vos faciat suis inhærere vestigiis. Amen. Quique per hunc Apostolum suum, cultores dæmonum convertit ad fidem, concedat vobis vana hujus seculi respuendo, se in veritate diligere.* Resp. *Amen. Ut ejus remuneremini præsidiis, cujus hodie triumphum excolitis passionis.* Resp. *Amen. Quod ipse præstare dignetur per misericordiam tuam, Deus noster, qui es benedictus, & vivis, & omnia regis* a *in secula seculorum.* Resp. *Amen.* a

Ad Accedentes &c. usque ad finem. 502 *Dominus sit semper* &c. Resp. *Et cum* &c. AD ACCEDENTES: *Gustate & videte* &c. *Benedicamus Dominum* &c. ℣. *Redimet Dominus* &c. ℣. *Gloria & honor Patri* &c. Accipit particulam *Gloria* &c., dicens: *Panem cælestem* &c. Memoria pro mortuis &c. Postea *Domine, Deus meus* &c. *Ave in æuum sanctissima caro* &c. *Domine non sum dignus* &c. Sumit dictam particulam, & alias; deinde calicem dicendo: *Ave in æuum cælestis potus* &c. *Corpus & sanguis* &c. Ad ablutionem: *Domine Deus meus* &c. *Refecti Christi corpore & sanguine* &c. De Missalibus hîc observatur, quod alibi suprà dictum. *Oratio: Corpus Domini nostri Jesu Christi, quod accepimus, & sanctus sanguis ejus, quem potavimus, adhæreat visceribus nostris, æterne omnipotens Deus, ut non veniat nobis ad judicium, nec ad condemnationem; sed proficiat ad salutem, & remedium animarum nostrarum in vitam æternam.* Resp. *Amen. Per misericordiam* &c. *Dominus sit semper* &c. Resp. *Et cum spiritu* &c. *Solemnia completa* &c. Resp. *Deo gratias.* Antiphona: *Salve Regina* &c. cum Verss. & Respp. &c., & oratione, *Concede nos famulos.* Benedictio: *In unitate* &c. Sequentia, quæ adduntur, confirmant ea, quæ superiùs in annotatis ad § 10 lit. *e* dicebam, quod sacerdos se convertat ad populum, quando ei benedicit. Adduntur autem ista: *Ad hanc benedictionem vertit se sacerdos ad populum, & benedicit illum; & nihil aliud agens vadit ad sacristiam.* E F

Assignatur aliud liturgiæ Mozarabicæ exemplum, 503 Si quis aliud liturgiæ exemplum videre desiderat, inveniet illud apud Edmundum Martenium in opere, quod inscripsit, De antiquis Ecclesiæ ritibus, ac libris quatuor absolvit, parte 1, lib. 1, cap. 4, art. 12, pag. 457; ubi ex Missali Mozarabum jussu Francisci Ximenii, archiepiscopi Toletani edito, exhibet Missam de Dominica prima Adventûs; quam lectori nostro designasse sufficiat. Quamquam verò proximè aliquot prægressis paragraphis circa Missale illud ac Breviarium, nec non circa Missam Horasque canonicas apud Mozarabes usitatas varia observata fuerint, atque hîc illic sparsim variis infarta locis, non modicè faciunt ad eorum arcana elucidanda; benè multa tamen alia hisce superaddi

A merentur, quæ capitis proximi erunt argumentum; præsertim quatenus Missale Ximenianum, ritus Mozarabici primigeniam integritatem, ejusdemque cum antiquo Gallicano comparati antiquitatem spectant. D

ANNOTATA.

a Editio Roblesiana habet: *Per misericordiam ipsius Dei nostri, qui est benedictus, & vivit, & omnia regit.*

CAPUT X.

Variæ circa Missale jussu Ximenii archiepiscopi Toletani editum, ritumque Mozarabicum cum Gallicano collatum observationes.

§ I. In Missali Mozarabico typis edito plura sunt non purè Mozarabica; quæ videntur accepta non ex Missali Romano, sed ex Gallico, seculo XI.

B FAllitur, quisquis in animum induxerit, Missale Mozarabicum ita primigenium, purum atque immutatum jam inde à temporibus SS. Leandri & Isidori ad ætatem Eminentissimi Ximenii perveniſſe, ut plurima tunc, quando ab illo excusum fuit, addita non sint, quæ verè Mozarabica dici nequeant. Conficitur illud ex capitis 9 paragrapho quinto, ratione eorum, quæ de fragmento antiquissimi Kalendarii Gothici à nobis ibi disputata sunt; quod præterea intelligi datur ex citati capitis paragrapho 8 sub finem; ubi de Sanctis recentioribus Missali isti adjectis actum fuit, re confirmata ab exemplis. Memores insuper simus textûs ibidem § 9 ex Roblesio citati in hæc verba: *Initio dicitur confessio generalis cum psalmo Judica me Deus. Reliqua verò usque ad introitum conveniunt cum Officio Toletano antiquo; cujus usus frequens erat & receptus, cum typis mandata fuere Missalia operâ Illustrissimi Cardinalis & archiepiscopi Toletani Francisci Ximenis Cisnerii.* Roblesio adde Cardinalem Bonam, qui Rerum liturgicarum lib. 1, cap. xi in fine ista atque alia nonnulla recenset, quæ Mozarabica non sint, sed à laudato Ximenio adjecta: *Confessionem*, ait, *more Romano, & alias orationes ante introitum, sicut & antiphonam Salve Regina in fine addidit Officio Gothico Franciscus Ximenius. Addidit etiam Officia quædam Sanctorum, & alia festa recentioris ævi; atque ideo propter hæc, quæ adjecit, Missale mixtum nuncupavit.* Vide etiam annotata nostra ad capitis 9 paragraphum 10 lit. a.

Missali Mozarabico antiquo

C 505 Locum enimvero hîc obtinet illud, quod ad diem xxvi Junii pag. 215, occasione S. Pelagii martyris Cordubensis, apud nos indicatum fuit his verbis: *Uti nihil est in rebus humanis perpetuum, ipseque Romanus Ordo varias sæpe mutationes accepit; ita etiam antiquus ille Gothicæ liturgiæ modus, qui hodiedum Toleti ab aliquibus servatur, facilè deprehenderetur per tot secula nonnihil alteratus, si adesset veterum atque recentium exemplarium copia, per quæ liceret Isidoriana tempora cum hodierno usu conferre.* Ita tunc ibi satis moderatè pronuntiatum fuit de alteratione ritus Mozarabici; re tota necdum operosè ac maturè examinata. Utinam autem quæ recentiora sunt & non purè Mozarabica ita immixta fuissent iis, quæ verè antiqua & purè Mozarabica sunt, ut utraque inter se, atque adeo nova ab antiquis indicio aliquo secerni ubique possent. Certè, prout observat Brunus pag. 301, Missale Mozarabicum jussu Ximenii excusum plures personas in errorem induxit, quæ extracta inde dederunt, aut citarunt inde loca tamquam verè Mozarabica, quæ certè talia non sunt. Quod ne fiat amplius, observandum monet, quod Cardinalis ille inseruerit Missali suo Mozarabico (nullâ adjectâ notâ) plures rubricas, & plures orationes ex Missali, quod in usu erat ejus tempore in ecclesia cathedrali Toletana; unde facilè judicari possit, quod contineat multas res recentes, ac proin posteriores admodum S. Leandro, ac S. Isidoro. E

plurima sunt adjecta aliunde, non Mozarabica, sed recentiora.

506 Inter probationes, quas superaddit idem Brunus, unam pro hac re format à pag. 302 ex corporis Christi ac consecrati calicis elevatione. Verba consecrationis verè Mozarabica, in antiquis utique istius ritus codicibus expressa, sed jussu Joannis PP. X proferri curata Romano ritu, dedimus superiùs cap. 5, § 2. Brunus, quia verbis consecrationis panis additur *hîc elevetur corpus*; & verbis consecrationis vini, *hîc elevetur calix coopertus cum filiola*, seu amiculo; quærit, an non omnino locus detur credendi, quod secundùm vetus Missale Gothicum SS. Leandri & Isidori perageretur elevatio Hostiæ & calicis, maximè quando legitur illa nota ad marginem impressa: *Forma ista consecrationis ponitur, ne antiquitas ignoretur, sed hodie servatur traditio Ecclesiæ.* Nihilominus tamen, uti vult Brunus, usus ita elevandi calicem erat omnino recens in Hispania tempore Cardinalis Ximenii. Id quod probare conatur ex Ordinario Dominicanorum reviso, correcto & aucto pluribus notis, ac per Generalem Ordinis confirmato Salmanticæ anno 1576. Et mox affert P. Joannem de Palencia, (qui dederit illam notarum collectionem è capitulis generalibus extractarum ab anno 1500) de elevatione calicis ita loquentem: F

An satis solidè à neotericis quodam probetur,

507 *In septima parte nota, quod calix non elevatur in verbis rubricæ stando; sed statim post consecrationem deponitur & cooperitur corporale: sed tamen jam usus habet, quod elevetur, sed discoopertus, sicut etiam modo clerici omnes faciunt, quotquot recitant secundùm Ordinarium novum Romanum ... elevare autem calicem cum filiola,*

usum elevandi calicem

A *filiola, ſicut faciebant clerici & aliqui regulares, nova res eſt in Eccleſia.* Unde demum concludit Brunus, eum in errore futurum, qui hanc conſuetudinem bene antiquam crederet. Verùm circà conſequentiam illam ex præmiſſis hujuſmodi deductam, inter illum ac me non ſatis convenit. In nota quippe ad marginem Miſſalis Mozarabici Ximeniani impreſſi agitur de *forma conſecrationis*, ſeu de verbis, prout ego interpretor, quibus ipſa conſecratio conſtituitur ac perficitur; quæ certè forma antiquitatem habet magnam, mutari utique juxta tenorem formæ Eccleſiæ Romanæ primò demum juſſa ſub initium ſeculi x, tempore Joannis PP. X, uti mox indicavimus. Elevatio autem calicis nudi vel cooperti nihil minus eſt quam forma conſecrationis; eidem ita accidens, ut abeſſe vel adeſſe poſſit, ſalvâ prorſus conſecrationis ſubſtantiâ. Quomodo itaque Brunus antiquitatem formæ conſecrationis in margine Miſſalis Mozarabici expreſſam videns, inde mox tranſeat ad elevationem calicis cooperti comprobandam tamquàm novam, non ſatis intelligo.

B *à Cardinale Ximenio vitiis Mozarabicis inſertum fuiſſe;*

508 Deinde quæro ex Bruno, an Ordinarium illud, quod afferebat, & Joannes de Palencia vel per umbram agant de Mozarabibus, quorum ritum fortaſſe ne auditu quidem norant. Textus enimverò paullo ante productus nihil tale indicat; & eſto illud indicaret, tunc Joannes de Palencia diceret, quod talis elevatio *nova res ſit in Eccleſia* etiam Mozarabica; diceret, inquam, ſed nondum id probaret. Abundet itaque in ſuo judicio Brunus: ego certè ipſi non ſuffragor, quod elevatio ſæpe dicta, res adeo nova ſit apud Mozarabes, ut ad tempora Ximenii pertineat, rituive Mozarabico inſerta ab illo ſit, donec id melius aliunde probetur. Nec pluribus opus eſt verbis: nam utcumque res illa ſe habeat, parum refert; cum aliunde ſatis conſtet, plurima Miſſali Mozarabico adjecta fuiſſe, quæ verè Mozarabica non ſunt. Audiamus Brunum pag. 303: *Eſt evidens*, inquit, *omnes fere rubricas Dominicæ Palmarum, diei Jovis ſancti, ac diei Veneris ſancti extractas eſſe è Miſſali, qui in uſu erat in cathedrali Toletana tempore iſtius Cardinalis: omnes enim fere leguntur verbum de verbo in Miſſali ejuſdem eccleſiæ Toletanæ, anno* MDL *impreſſi; neque minus*, inquit, *conſtat, majorem iſtarum rubricarum partem omnino recentem fuiſſe tempore Ximenii.*

C *ſed aliunde;*

509 Idem liturgiographus poſtquam produxiſſet Miſſam Mozarabicam cum obſervationibus, quas intermiſcuit, monet pag. 333, conſequens eſſe, ut concludatur, quod citari non poſſit, tamquam ex Mozarabico oriundum, quidquid nonnulli auctores extraxerunt ex Ordine Miſſæ iſtius Miſſalis; uti nec ex Ordine feriæ quartæ Cinerum, Dominicæ Palmarum, diei Jovis ſancti, diei Veneris ſancti, & diei Sabbati ſancti, quæ P. Martene inſeruit volumini De antiqua Eccleſiæ diſciplina: nam, uti addit, omnes fere rubricæ, illis diebus notatæ, evidenter extractæ ſunt ex Miſſali Toletano, quod tempore Cardinalis Ximenii jure merito vocatum erat *Miſſale mixtum.* Dicamus itaque, illud nec Romanum fuiſſe, nec purè Gothicum, nec purè antiquum Gallicum. Tametſi plurimis infartum fuiſſe uſibus, qui originem trahebant ex eccleſiis Gallicanis, obſervat Brunus; cujuſmodi eſſe ait cæremoniam claudendi eccleſiam in ſupplicatione Palmarum, & non priùs aperiendi, quam ſacerdos pluribus vicibus cruce pulſaſſet portam; quam petierat aperiri Regi gloriæ; additque laudatus ſcriptor, hæc ex illis eſſe ſpectaculis, verſus annum milleſimum in nonnullas Galliæ eccleſias introductis; quæque tum temporis non inveniebantur vel in Miſſali Romano, vel in Mozarabico. D

non ex Romano tamen Miſſali acceptà;

510 At exceptis hujuſmodi rubricis & uſibus, illud deberi fatetur Cardinali Ximenio, quod in ſuo Miſſali Mozarabico conſervarit maximum numerum Officiorum Miſſæ, unà cum infinita orationum congerie, quæ ex Miſſali Gothorum proveniant, quæque per ſuam antiquitatem ſumma veneratione ſint dignæ, atque Eccleſiæ utiliſſimæ. Tale judicium tulit Brunus. Jure itaque meritiſſimo Alfonſus Ortizius, quo accurante Miſſale illud editum eſt, in ſua ad Eminentiſſimum Ximenium prætatione, uti ſuperius vidimus, pronuntiavit, *Immortales Tibi, antiſtes celeberrime, referant gratias ſeculi noſtri homines oportet, cum vetera, & quaſi obſoleta noſtræ religionis arcana tanto ſtudio revocare inſtitueris* &c. Jam verò ut de primigenia additionum origine magis individuam hauriamus notitiam, animadvertere oportet, in quo Miſſalia ab eccleſiis Hiſpaniarum adoptata ſub Alfonſo VI verſus annum 1091; (de qua re plura præmiſimus cap. 6) differant à purè Romano; & in quo conveniant cum Miſſalibus eccleſiæ Gallicanæ iſtius temporis. E

uti ex comparatione

511 Quanto conatu regina Conſtantia apud Alfonſum VI, conjugem ſuum, inſtiterit pro ritu Romano-Gallicano contra Mozarabicum, ex dicto capite ſatis liquet. Credibile eſt, Miſſale illud ab eleemoſynariis ejuſdem reginæ vel ſacellanis, ipſam comitantibus in Hiſpaniam, è Gallia Toletum fuiſſe delatum; niſi malis, dictam reginam rituum ſacrorum, quibus non aſſueverat, novitate perculſam, Miſſale patrium accerſi juſſiſſe, tunc præſertim, quando abrogationem Mozarabici Officii urgente S. Gregorio PP. VII, eique obſecundante Alfonſo rege, ſpem affulgere conſpiciebat, extremam ſuo anniſu manum admovendi dictæ abrogationi. Quomodocumque id contigerit, parum facit in rem noſtram. Deſpiciendum quippe nobis eſt, in quo Miſſalia Hiſpaniæ ſeculi XI diſcrepent à purè Romano; & contrà in quo illa conveniant cum Miſſalibus Gallicanis eodem ſeculo XI uſitatis. Factum probat Brunus à pag. 305 ex comparatione Miſſalium in Hiſpania uſitatorum cum Gallicis, S. Pio V anterioribus; vidiſſe ſe dicens ex Miſſalibus illis Hiſpanicis Mss. in diœceſi Gerundenſi uſitatis; & à duce Noaillio ſibi communicatis: ubi ſuppeditari affirmat plurimas aſſertionis ſuæ probationes, & Miſſale eccleſiæ Toletanæ, quod Lugduni anno 1550 recuſum eſt, & in quo omnia magis ſingulatim notantur, clariſſimè id manifeſtare.

Miſſalium

512 Et mox plurima ex iſto Miſſali congerit loca, quæ ſint & à Romano Miſſali diverſa, & antiquis Miſſalibus Galliæ conformia. Ea verò ſic commemorat: 1. In Officio Nativitatis, Euangelium *Liber generationis* ante *Te Deum.* 2. Prophetia ante Epiſtolam in quatuor Miſſis Nativitatis. 3. In Ordine Miſſæ, *Confitemini Domino, quoniam bonus* &c ante *Confiteor.* 4 Oſculum crucis in aſcenſu ad altare, & antiphona *Salve crux* &c. cum oratione. 5 Oratio *In conſpectu tuo Domine*, in extendendo corporali; ſicut in antiquis Miſſalibus Narbonenſi, Nemauſenſi, & plurium aliarum Galliæ eccleſiarum, uti notat Brunus. 6. Præparatio aquæ ac vini in calice ante Euangelium; prout faciunt Carmelitæ & Dominicani; & ſicut fiebat Pariſiis ante annum

A num 1615, teste Bruno. 7. Oblatio fidelium, & benedictio panis, quem præsentant, facta post oblationem Hostiæ & calicis in altari. 8. *Veni sancte Spiritus sanctificator* &c. dictum super oblata; sicut in Missalibus Gallicanis seculi XI, secundùm observationem, ait, Micrologi versus annum 1090; & oratio, *Descendat hîc angelus benedictionis, & consecrationis super hoc munus*; quam legi etiam addit Brunus in pluribus Galliæ Missalibus antiquis.

513 Nono. Osculum Hostiæ datum à sacerdote, ut priùs inde accipiat pacem, quam eam det. 10. In Danda pace, *Habete osculum dilectionis & pacis, ut apti sitis sacrosanctis mysteriis Dei. Pax Christi* &c. 11. Antequam sumat corpus Domini nostri, *Ave in ævum sanctissima caro Christi* &c. 12. Antequam sumat sanguinem, *Ave in ævum cælestis potus* &c. 13. *Nunc dimittis* mox post ablutionem. Atque hæc quidem sunt, quæ rerum liturgicarum scrutator & eruderator ille notanda censuit: qui rem concludens monet, omnes illos usus non fuisse Missalis Romani, sed originem duxisse partim ex Missalibus, quæ Galliarum ecclesiæ habuerant usque ad tempus Caroli Magni; partim ex additionibus, seculo nono adjectis.

B

514 Jam verò quæ addit de Missali Gallicano ante tempus Caroli Magni, nec non de additionibus seculo IX eidem adjectis; oppidò videntur cohærere partim cum facto ejusdem Caroli Magni, qui ritus Gallicanos veteres cum Romanis commutavit, partim cum facto reginæ Constantiæ: ut proinde Missale Gallicanum seculi IX, & seculi XI, quod ex Gallia venerat, ac Toletano substitutum fuit, unum idemque censeri posse videantur. Porrò de liturgia Romana in ecclesias Gallicanas à Carolo Magno invecta, tractat Mabillonius in opere De liturgia Gallicana lib. 1, cap. 3, post Cardinalem Bonam Rerum Liturgicarum lib. 1, cap 12. Qualis autem liturgia ibidem usitata fuerit ante Carolum Magnum, nostri instituti non est operosè disquirere; à quo tamen non adeo apparet alienum, ostendere ulteriorem liturgiæ Mozarabicæ cum veteri Gallicana conformitatem, juxta ea, quæ jamjam dixi de ritu seu de Missalibus Gallicanis, tempore Alfonsi VI Toletum introductis.

C

§ II. Liturgia Mozarabica cum Gallicana antiqua consensus ac dissensus ab enumeratione partium.

EX dictis paragrapho proximè prægresso intelligitur, quod liturgia Mozarabica, prout nunc edita exstat in Missali Ximeniano, in multis sit conformis ritui Toletano, qui Mozarabico, jussu regis Alfonsi VI, seculo XI substitutus, deinceps, uti opinor, ibidem loci adhiberi perrexit. Sed nunc alias utriusque liturgiæ consentientes partes enumeremus, præeunte Bruno à pag. 334; cujus circa præsens argumentum observationes hîc transcribimus, examinaturi deinde consectaria, quæ ex ista consensione dictus auctor deducere conatur. Interea utriusque Missalis conformitatem ita ostendit: 1. Secundùm ambas hasce liturgias sacerdos salutat congregationem, dicens: *Dominus sit semper vobiscum.*

516 Secundò. Duæ habentur ante Euangelium lectiones; quarum prima ex antiquo; secunda ex novo Testamento eruta est: excepto tempore Paschali: quando secundùm unum & alterum ritum more ordinario legebantur duæ lectiones novi Testamenti, & una quidem ex Apocalypsi, altera verò ex Actibus Apostolorum. Festis Sanctorum legebatur etiam aliquid ex eorum Actis; id quod clarè perspicitur ex præfatione Vitæ S. Æmiliani, auctore Braulione episcopo Cæsaraugustano; ut videre est apud Mabillonium in liturgia Gallicana pag. 21; interea, sicut observat Brunus, Missale Cardinalis hoc non exprimit. 3. Canticum trium Puerorum dicitur ante Euangelium; & mox addit idem auctor, revera non conspici illud Canticum in Missali Mozarabico, nisi in Ordine Missæ, sub titulo Omnium offerentium, qui totam, uti addit, S. Jacobi Missam comprehendit; & in primâ Dominica Quadragesimæ; ita ut locum esse credendi censeat, non dici in aliis Dominicis.

D

517 Sed concilium IV Toletanum nos docet canone XIV (de quâ re Brunus egerat pag. 312; nos verò superius diximus cap. 3, § 2) quod juxta antiquam consuetudinem illud Canticum dici deberet in Missa omnium Dominicorum dierum, & in omnibus solennitatibus Martyrum, & quidem sub pœna non communicandi. Si, uti pergit Brunus, ab aliquot seculis illud Canticum non sit dictum omnibus diebus festis & Dominicis in liturgia Mozarabica; valde verosimile judicat, quod idem factum fuerit à mille annis aut circiter, in aliquibus ecclesiis Galliæ; quia lectionarium Luxoviense non notet illud Canticum nisi in Missa Natalis Domini, & in Sabbato sancto. Indicat mox Brunus, circa rem illam ecclesias Hispaniæ inter & Galliæ disparitatem fuisse aliquam; illis utique Canticum istud dicentibus post lectionem veteris Testamenti; his verò illud non recitantibus nisi post novi lectionem; citans auctoritatem S. Germani. (Adi meam notam pag. 99 lit. *n.*) Sed locus, inquit, Natalis Domini ex Lectionario Luxoviensi mox citatus clarè manifestat, quod consuetudo dicendi illud canticum post Lectionem novi Testamenti, non esset generalis in ecclesiis Galliæ, Lectionario isto illud notante post lectionem antiqui Testamenti. Plures igitur ecclesiæ Galliæ convenire poterant cum ecclesiis Hispaniæ circa locum hujus Cantici, id est, ut recitaretur inter antiqui & novi Testamenti lectionem.

F

518 Quartò. Imponitur silentium ante lectiones. 5. Canitur *Alleluia* post Euangelium; cum hoc tamen discrimine, quod secundùm Missale Mozarabicum canatur *Alleluia* immediatè post Euangelium; ubi secundùm S. Germanum (vide Brunum pag. 246) canitur post oblationem. *Sanctus* vel *Agios* (præter illud quod præcedit canonem) pluribus etiam vicibus canitur tempore Missæ, in una atque altera liturgia, sed non eodem loco. 6. Pro utriusque demum liturgiæ consonantia adjungi post ex Bruno consuetudo orandi generatim versus tempus oblationis; quamquam, prout insinuat, in liturgia Gallicana fierent istæ preces ante oblationem, atque adeo ante principium Missæ Fidelium; & è contrario non fiant secundùm Missale Mozarabicum, nisi post oblationem. 7. Missa Fidelium secundùm ambas liturgias inchoatur ab oratione, quam præcedit semper præfatio quædam vel monitio: & omnes fere Missæ habent proprias. 8. Post oblationem fit memoria vivorum ac mortuorum; atque eum in finem dicitur oratio, cui titulus *Collectio post nomina*

declaratur.

Inter se

Consensus

istius liturgiæ

ostenditur ex recentiori alterâ

A na ; & quælibet Miſſa habet propriam. 9. Deinde datur oſculum pacis , & ſacerdos dicit orationem , quæ vocatur *Collectio ad pacem* : hæc quoque oratio propria eſt ſingulis Miſſis.

ab enumeratione

519 Decimò. Pars illa Miſſæ , quam nos appellamus præfationem juxta uſum Eccleſiæ Romanæ , in neutra harum duarum liturgiarum nomen iſtud habet : ſed appellatur *Conteſtatio* vel *Immolatio* in liturgia Gallicana , & *Inlatio* in Miſſali Mozarabico. Ordinariè longior eſt , quam illa , quæ eſt ſecundùm ritum Romanum ; & quælibet Miſſa habet ſibi propriam. 11. Loco illius, quod Canon vocatur in Miſſali Romano , oratio eſt , cui titulus *Poſt ſanctus* ; quæ continet actus gratiarum actionum ac laudum ; qui ſint tamquam præludium verborum ſacramentalium *Qui pridie* , & qui relationem habent cum *Sanctus*. Voces hæ *Qui pridie* , vel *Ipſe enim pridie* , ſunt ad finem orationis *Poſt ſanctus* in Miſſalibus Gallicanis ; & conſpici poſſe ſatis clarè , indicat Brunus, quod illæ ipſæ orationes Miſſarum Miſſalis Mozarabici finiantur modo quodam , qui conducit ad eaſdem voces *Qui pridie* &c. Conſule , quæ dixi ſuperiùs in annotatis ad § xi lit. *f.*

B

partium ;

520 Duodecimò. Verba ſacramentalia ſequitur oratio aut formula etiam valdè brevis , & quæ in majori parte Miſſarum diverſa eſt. Oratio hæc vel formula dicitur *Poſt myſterium* aut *Poſt ſecreta* in Miſſalibus Gallicanis , & *Poſt pridie* in Miſſali Mozarabico : ſed hoc eódem redit : illæque denominationes probant æqualiter , quod hæc oratio ſeu formula diceretur poſt verba ſacramentalia ; quia illis ſemper præmittitur hiſtoria inſtitutionis Euchariſtiæ. 13. Canitur Antiphona inter fractionem Hoſtiæ. 14. Præfatio orationis Dominicæ in omnibus penè Miſſis eſt diverſa. 15. Proſecutio ſeu explicatio ultimæ petitionis , orationis Dominicæ etiam diverſa eſt fere in omnibus Miſſis. 16. Datur benedictio ſolennis inter orationem Dominicam & communionem : & benedictio iſta in qualibet Miſſa eſt diverſa : ſed ſecundùm Miſſale Mozarabicum ſacerdotes eam dant ſicut epiſcopi ; juxta ritum autem Gallicanum benedictio illa ſolennis à ſolis epiſcopis dabatur : verum quidem eſt , quod ſecundùm hunc ritum ſacerdotes etiam darent benedictionem in hoc Miſſæ loco ; ſed id fiebat modo minùs ſolenni : illam namque dabant formula multo breviore ; & formula iſta erat ſemper eadem.

C

in ritibus bene multis reperiri ;

521 Pergens ulteriùs ille liturgiographus notat 17. , omnem credendi anſam ſuggeri , quod liturgia Gallicana conſonaret etiam cum liturgia Mozarabica in cantando *Guſtate & videte* paulo ante communionem Fidelium : ubi addit , ex Trecano (de quo nos ſuprà in annotatis ad § xi lit. *n*) immediatè poſt benedictionem collocato , ſatis indicari , quod cantaretur in eodem planè loco , quo canitur *Guſtate & videte* in Miſſali Mozarabico ; & ex iis quæ ſuperiùs de *Guſtate & videte* dixiſſe ſe indicat , oſtenſum eſſe ſignificat , omnino veroſimile eſſe , quod ibi eſſet *Trecanum* S. Germani ; ut videſis apud Brunum pag. 330. De auctore hujus Trecani conſule annotata , quæ jamjam citavi.

qui ad Ordinarium Miſſæ

522 Pluribus , quæ liturgiæ Gallicanæ ac Mozarabicæ communia ſunt , referendis ſuperſedendum ſibi cenſet memoratus auctor ; prout videri poſſe aſſerit conferendo quatuor Miſſalia Gallicana , & Lectionarium Luxovienſe cum Miſſali Mozarabico ; ſuperſedendum , inquam , ſibi cenſet ; quia non alium ſibi præfixum fuiſſe ſcopum fatetur , quam oſtendere conformitatem ambarum iſtarum liturgiarum in eo , quod ordinariè dicitur in Miſſa ; non autem in eo , quod certis feſtis aut diebus dicitur. Adjungit , adeo perſuaſam fuiſſe ſeculo ix conformitatem ritûs eccleſiarum Hiſpaniæ cum ritu eccleſiarum Franciæ uſque ad tempora Pipini & Caroli Magni , ut Carolus Calvus crediderit , ſe videre iſtum antiquum ritum Gallicanum , quando juſſit coram ſe celebrari Miſſam juxta ritum Toletanæ eccleſiæ ; ex epiſtola ipſius ad clerum Ravennatem : de qua redibit ſermo. Dictus ſcriptor refert , ſe quoque non recenſuiſſe plurima puncta , in quibus ambæ iſtæ liturgiæ conveniunt inter ſe cum eccleſia Romana ; quia non alia de cauſa iſtarum duarum liturgiarum conformitatem eſſe expoſitam fatetur, quam ut oſtendatur , quod Mozarabica proveniat à Gallicana.

D

ſpectant.

523 Monitiones , orationes ac præfationes ambarum liturgiarum non admodum differunt , niſi ſecundùm terminos ; quin imo in terminis ipſis nonnumquam eas convenire obſervat in notatiuncula pag. 339 , adducto exemplo. Denique ſuam de origine liturgiæ Mozarabicæ à Gallicana ſententiam viſus aliunde mitigare velle laudatus auctor , Si , inquit , liturgia Gallicana merito iſto gaudeat , quod formam ſeu exemplar Miſſali Gothico Mozarabico præbuerit ; fatendum eſſe pronuntiat ; quod Miſſalia Gallicana eidem cedere debeant propter varietatem & copiam orationum ſuarum ; non poſſe non eſſe mirabilem S. Leandri , S. Iſidori , aliorumque Doctorum anteriorum vel poſteriorum , qui iſti rei allaborarunt , fœcunditatem ; magnam ordinariè in orationibus eſſe analogiam cum Euangelio diei , ſemperque multum guſtûs atque accurationis ; adeo ut ſuſpici poſſit Miſſale Mozarabicum tamquam fœcunda inſtructionum ac precum ſcaturigo. Verùm priuſquam conveniamus Brunum ſuper iſta aſſertione, qua cenſet , quod œconomiæ ſacræ Mozarabicæ formam ſeu exemplar ſubminiſtrarit liturgia Gallicana ; diſpiciamus, in quibus altera ab altera diſſentiat , ex fide Honorati à S. Maria , aliàs citati , tom. 3 , pag. 202.

E

Utriuſque liturgiæ diſcrepantia ex alio recentiore auctore.

524 Utramque igitur dicit differre admodum liturgiam. 1. Collectæ , quæ ibidem recitantur , nihil habent ſimile. 2. Lectiones tam antiqui quam novi Teſtamenti non concordant. 3. Canon in pluribus Miſſis non eſt idem. At mihi Canon Mozarabicus eſt (intelligo Canonem propriè ac ſtrictè dictum) qui ſic incipit : *Adeſto , adeſto* &c. , ſecundùm dicta num. 456 , & in annotatis ad §. 10 lit. *u*. 4. Dicebatur Symbolum Apoſtolorum ante orationem Dominicam , quod proprium eſt ritus Mozarabici. Denique modus , quo ſacerdotes Mozarabes partiuntur Hoſtiam , numquam in uſu fuit in aliqua alia liturgia , quantum quidem laudatus Honoratus ſe ſcire dicit. Porrò de iſta diviſione actum eſt ſuperiùs. An autem idem fuerit Galliæ & Hiſpaniæ mos in divinis Officiis , videri poteſt apud Cardinalem Bonam Rer. Liturg. lib. 1 , cap. 12 ; de partibus item utriuſque liturgiæ agit Mabillonius Liturgiæ Gallicanæ lib. 1 , cap. 5. Sed quæri poteſt circa duos iſtos liturgiographos , an in argumento præſenti commiſſa ab eis non fuerit hallucinatio , quæ inde originem traxerit , quod antiquos illos libros Miſſales , de quibus agebant , non ſatis diſtinguerent, ſed confunderent potius. Controverſia iſta admodum connexa eſt cum alia , ſuperiùs à me agitata cap. 3, § 6 ; num videlicet Ordo ſacer Gothi-

F

A co-Hiſpanicus atque adeo Mozarabicus liturgicam ſuam formam debeat acceptam referre ritui antiquo Gallicano; quæ controverſia ea de cauſa appoſitè hîc diſcutietur, ubi præmiſero examen rationum, quibus Brunus inducitur, ut ſtatuat, exemplarem Mozarabicæ liturgiæ formam in Gallicano Ordine ſacro conſtituendam eſſe; id quod neutiquam mihi probatur: à quo autem, an ab ipſo, an à me ſtet potior ratio, diſcutiatur.

§ III. An ex conſenſu antiquæ liturgiæ Gallicanæ cum Mozarabica concludi poſſit, hanc ab illa exemplar ſeu formam accepiſſe.

Ex conſenſu liturgiæ Gallicanæ.

B ID nego ego, affirmat Brunus. Rem expendamus. Ex tam conſona utriuſque liturgiæ analogia, proximè prægreſſo paragrapho ex Bruno exhibita per enumerationem partium, eò ducimur, ut clariſſimè perſpiciamus, quorſum tot, tam multa, tamque ſingularia puncta adeo ſtudiosè corraſerit; nimirum ut ex comparatione ſingularum, quoad potuit, partium comprobaret, Hiſpanam liturgiam deſcendere à Gallicana. Et verò quod multo amplius alibi velit, quam in illis, quæ paragrapho primo hujus capitis decimi, ex ipſo recenſui, manifeſtum eſt: nam toto ſuo articulo quarto à pag. 334, unde relata § 2 proximo excerpſi, ſolam demonſtrat utriuſque ritus conformitatem, prout ex dictis liquet; controverſam verò hîc originem aliunde non probat ibi, quam ex eadem illa conformitate. Et ſanè aliunde, meo quidem judicio, videtur probanda fuiſſe origo iſta: neque enim ſequitur ex eo, quod duæ liturgiæ in multis ſint conformes, unam è duabus ab altera derivari; ſed niſi derivatio illa aliunde probetur, ecquis ex ſola tali ſimilitudine ſatis prudenter illam deducat? Itaque dum aliam ibi probationem haud reperirem, conſulendam duxi Diſſertationem Bruni quartam, quæ habetur in eodem tomo ſecundo, à pag. 228, & in qua tractat de antiqua liturgia eccleſiarum Gallicanarum.

cum veteri Hiſpana &c.

526 Articulo 1, pag. 230 ſermonem habet de ejus antiquitate, quam poſt Mabillonium ſæpius citatum lib. 1, cap. 4, ſummam ipſi vendicat. Hanc equidem non negaverim; ſed tota quæſtio in eo vertitur, an liturgia Gallicana talem habeat exceſſum antiquitatis præ Hiſpana veteri, ut huic tamquam idea, forma atque exemplar illa præluxerit. Quæ contra exceſſum illum à Mabillonio aſſertum, reſponderim, invenies ſuprà cap. 3, § 6 & 7; & quoniam prærogativa illa ritus Gallicani contra Hiſpanum mihi non ſatis ibi ſuadetur; non ſatis etiam mihi ſuadetur origo, de qua nunc diſputatur. Æque quidquam ex ordine temporis, aut qualitate Officii Gallicani, vel juxta ipſiuſmet Bruni principia ſeu placita, circa hanc in Gallorum favorem dirimendam controverſiam ſtatuere ſatis ſecurè poſſum. Nam nec vult, nec poteſt hîc agere de ritu Hiſpanico quatuor primorum ſeculorum; etenim tomo ſecundo citato pag. 232 dicit, quod Ordo ritus Gallicani (de antiquo eſt ſermo) non ſit Romanus; at verò pag. 272 diſertè affirmat, & quantum poteſt, probat, Hiſpanum fuiſſe Romanum; idque tanta cum extenſione temporis, ut pag. 273 rotundè fateatur, *verum eſſe, quod nihil videatur durantibus quatuor primis ſeculis, quod deſignet in Hiſpania alios uſus* liturgicos, *quam Romanos.* D

non ſequitur

527 Et poſtquam nonnulla ſubjunxiſſet, quibus hoc confirmat, *Ecce igitur*, ait, *uſque tunc veſtigia liturgiæ Romanæ.* Si ergo quatuor primis ſeculis nihil videatur, quod, ipſomet Bruno fatente, deſignet in Hiſpania alios ritus quam Romanos; & ſi ad illud uſque tempus ejuſdem ritus veſtigia deprehendantur; ergo vetus Ordo Gallicanus per totum iſtorum quatuor ſeculorum decurſum non exſtitit forma & exemplar ritibus antiquis Hiſpanicis; cum hi, ipſomet fatente, quatuor primis ſeculis Romani fuerint; ille verò, juxta id, quod ex ipſo mox retuli, diverſus à Romano dicendus ſit. Cap. 1, § 1 egi de liturgiæ Hiſpanicæ quatuor primis Chriſti ſeculis origine ac propagatione. Conſule præterea ejuſdem capitis paragraphum 6 ſub finem; quamquam, ut ibi monui, obſcura admodum & ignota ſunt, quæ circa ſacra apud Hiſpanos iſtis ſeculis myſteria, imo etiam ſeculo v, ad poſteros pervenerunt. Itaque fateamur, neceſſe eſt, quod in principiis Bruni controverſa hîc antiquæ liturgiæ Hiſpanicæ origo imputari nequeat antiquæ Gallicanæ, quatuor primis Chriſti ſeculis. E

in principiis

528 Eoque magis hæc eluceſcit aſſertio; quod idem ſcriptor pag. 232 cenſet, antiquum liturgiæ Gallicanæ Ordinem ab eccleſiis Orientalibus eſſe profectum. 1. Ob iſtius cum liturgiis Orientalibus conformitatem. 2. Quia, ut ait, primi Galliarum epiſcopi penè omnes fuerunt Orientales. Et ſit hoc prout vult Brunus; ſic hoc pacto rurſus cohæret in principiis ejus, quod Ordo iſte ſacer Gallicanus, qui erat Orientalis origine, formam & exemplar tunc non ſuppeditarit Hiſpanico, qui Romanus erat: etſi candidè fatear, me non aſſequi; neque ſatis intelligere, quidnam determinati circa conformitatem vel diſformitatem partium accidentalium, in magno ſaltem numero, hujus vel iſtius liturgiæ reſpectu alterius ſtatui poſſit primis æræ Chriſtianæ ſeculis, ob rationes, capite primo, § 2 hujus Tractatus allegatas.

recentioris cujuſdam liturgiographi, F

529 Quod ſi ab iis, quæ de quatuor primis æræ Chriſtianæ ſeculis ibi potiſſimùm dixi, pergere lubet ad ſeculum v, quo barbaræ gentes in Hiſpaniam irruperunt; invenies ibi tunc temporis duplicem exſtitiſſe liturgiam, videlicet nativam antiquam Hiſpanicam, & adventitiam Gothicam; etiam juxta principia Bruni à pag. 273; quæ liturgia Gothica ex Oriente eruta ſit, pag. 274; quamque habuerint Gothi in Hiſpaniam venientes, pag. 275. Conſule quæ ſuperiùs deduxi cap. 2. Turbulentis itaque hiſce temporibus quis credat, liturgiam Gallicam, quatenus utique à Gallicano-Gothica Narbonenſi erat diverſa, ita migraſſe ad Hiſpanos; ut ſuam inde liturgiam (priſtinâ, quam habuerant, repudiatâ vel omnino immutatâ) tamquam ex quodam prototypo efformarint? Quis, inquam, id credat, niſi probatum alicunde hoc videat? Illud interim conficio ex ſeculo v, quod invecta tunc unà cum Gothis in Hiſpaniam liturgia Orientalis, Gothis ſeculo vi ad catholicam fidem converſis, immixta fuerit veteri liturgiæ Hiſpanicæ, conformiter ad illa, quæ tradidi cap. 2; quæque dicit Brunus à pag. 278; addens, S. Leandrum ordinando hu-

A

hujuſmodi Officio valdè aptum fuiſſe ; à quo quid ſeculo ſexto ; quid item ſeculo ſeptimo ab ejus fratre S. Iſidoro in materia liturgica præſtitum ſit, expendi ſuperiùs capp. 2 & 3.

quæ examinantur

530 Hactenus itaque non video , qua veri ſpecie aſſerat Brunus , quod liturgia Gallicana vetus formam & exemplar præbuerit Actioni ſacræ Hiſpano-Gothicæ , & ita præbuerit , quaſi hæc ex illa originem traxerit. Adeo certè infirma ſunt & debilia , quæ alia occaſione ille auctor habet à pag. 279 ; ut videantur fundari in unico incerto & conjecturali adverbio *peutêtre* ; *forte*. Textum itaque ipſius ſic è Gallico reddo : *Hic tempus eſt , quo S. Leander , archiepiſcopus Hiſpalenſis , laborare debuerit ad ordinandam totam liturgiam. Non eſſet rationi conſonum , dicere , quod fecerit unam , ab illa , quæ antea* (apud Hiſpanos) *habebatur , omnino diverſam : ſed cogitandi locus datur , quod conſervando bene magnam partem antiquorum uſuum eccleſiæ eorum, multi ab Orientalibus mutuati fuerint* , & FORTE ETIAMNUM PLURES à RITU GALLICANO ; *ad componendum Officium , cui epiſcopi Galliæ Narbonenſis , qui iſtum jam tum ritum habebant , aptare ſe poſſent.* Unde intelligitur , quod incerta prorſus ſit origo Brunum inter ac me controverſa , neque ulla ſex primis Chriſti ſeculis ſatis probabilia luceſcant indicia , è quibus aſſertio ejus ſatis ſolidè ſtabiliri queat.

B

hæc rejiciuntur

531 Jam ſi gradum faciamus ad ſeculum VII. , tantumdem habebimus , etiam in principiis Bruni : etenim decurſis à pag. 280 canonibus concilii Toletani IV ; ad uſuum eccleſiarum Hiſpaniæ ac Galliæ Narbonenſis uniformitatem ſpectantibus ; pag. 283 fatetur , ſermonem ibi non haberi de novo Ordine aut novis libris conficiendis ; ſed hoc unicè agi ; ut omnes iſtæ ſub dominio Gothorum provinciæ , eiſdem uniformiter ſeſe accommodent. Quæ planè conſentiunt opinioni meæ ; quâ novæ liturgiæ confectionem S. Iſidoro abjudicavi cap. 3 , § 3 ; ac concilii Toletani ſcopum expoſui ibid. § 2 , num. 107. Tranſi nunc ; ſi lubet , ad ſeculum VIII & IX ; quibus errores Miſſali Mozarabico imputati ſunt ; inde porro ad ſeculum X , quo integritas Officii iſtius comprobata ; ad undecimum denique , quo abrogatum illud dixi ; in meam ſanè intelligentiam non cadit , quo loco , quo tempore , quibuſve rerum ac perſonarum adjunctis ſæpe nominata hæc origo contigerit ; quæ quoniam aſſeritur à Bruno , alicunde comprobanda foret ex ſolidiore aliquo argumento ; quale mihi non apparet conſimilis in plurimis partibus utriuſque liturgiæ conſenſio ; quò ut redeam , conſideranda propono ſequentia , conaturus probabiliter exponere , quo pacto ambæ iſtæ liturgiæ adeo inter ſe ſint conſimiles , ita tamen , ut idcirco altera alterius filia dicenda non ſit.

C

tamquam non ſatis cohærentia.

532 Liturgia quippe antiqua Gallicana ex Bruni , ſicut dicebam , ſententia , ab eccleſiis Orientalibus profecta eſt ; ex Oriente item ſaltem ex parte profecta eſt Hiſpano-Gothica ; quia poſt Gothorum in Hiſpaniam adventum ex ritibus Orientalibus commixta ; ergo non adeo mirum eſt, partes quaſdam in utraque liturgia conſonare : ergo nihil cogit in Galliam abire , ut analogiam illam inde in Hiſpaniam accerſamus : ergo denique œconomiæ ſacræ Hiſpanicæ forma à priore diverſa ſub Gothis indita eſt , quia mixta ex eorum uſibus ſacris , prout antè dictum fuit. Fortè etiam veteris liturgiæ Hiſpanicæ ritibus aliquid ſuperaddiderit Gallica Narbonenſis , quæ ſimul cum Hiſpania unum conſtituebat corpus , & dominio Gothorum æque ac illa ſuberat , atque unà cum illa ad totius ditionis Hiſpanicæ nationale concilium Toletanum quartum convenit. Quidquid ſit , omnibus ita conſideratis , nondum inducor , ut credam , liturgiam antiquam Gallicanam uſque adeo præluxiſſe veteri Hiſpanicæ , ut ejuſdem veluti parens , magiſtra & altrix formam rituum ſacrorum atque exemplar eidem ſuggeſſerit. Atque hæc ; quæ dixi circa originem hîc controverſam ; ita accipi cupio , ut non pluris valeant , quam ſimplices fere, adde tamen non improbabiles , conjecturæ , ultra quas in rebus adeo obſoletis & obſcuris vix datur , quo progrediaris ; ſed tametſi rem certò non evincant , argumenta tamen ad hominem , eò ſaltem valent , ut perſpicuum reddatur , Brunum in præſenti noſtra controverſia ita ſe geſſiſſe , ut plus probandum ſuſceperit , quam probare atque perſuadere potuerit , manendo etiam intra limites probabilis conjecturæ. Nunc diſpiciendum eſt , an alia afferri poſſint ex Miſſalibus antiquis Gallicanis argumenta ; quæ contra me faciant , & opinioni iſtius liturgiographi patrocinentur.

D

E

§ IV. An ex Miſſalibus , quæ ſub nomine liturgiæ Gallicanæ excuſa ſunt , controverſia iſta in favorem liturgiæ ejuſdem decidi poſſit ?

Præmiſſa

EA eſt conditio iſtorum librorum , ut pronuntiare non reformidem , nihil exinde lucis in favorem liturgiæ antiquæ Gallicanæ contra Hiſpanicam ſperari poſſe. Brunus tomo citato , articulo 2 , pag. 234 monumenta ſex liturgiæ Gallicanæ enumerat , Miſſalia videlicet quatuor ſeu Sacramentaria , Lectionarium unum , & unam Miſſæ Expoſitionem. Ad Miſſalia quod ſpectat (de quibus ſolis hîc agimus) duo ex illis indicarat Cardinalis Bona Rerum liturgicarum lib. 1 , cap. 12 , num. 6 ; *Dum* , inquit , *vetuſtos codices ad propoſitum mihi ſcopum pertinentes in celebrioribus bibliothecis perquiro , factum eſt Dei nutu , ut duos antiquiſſimos reperirem , quorum ſeriem , ſtylum , characterem , ſingulaſque Miſſas in eis contentas ſedulò conſideranti venit protinus in mentem , utrumque eſſe vetus Miſſale Gallicanum ; quia & illis adamuſſim conveniunt , quæ Hilduinus tribuit Gallicis Miſſalibus à ſe viſis ; & priſcis ritibus conſonant eccleſiæ Toletanæ , ex qua Carolus Calvus ſacerdotes adſcivit , ut antiquum Galliæ morem ab ipſis celebrantibus diſceret. Utrumque autem cum ipſo Gothico ſeu Mozarabico à Cardinali Ximenio edito conferens , inveni ordinem & methodum Miſſæ eumdem eſſe , orationes verò diverſas.* De facto Caroli Calvi , & ejus epiſtola ad clerum Ravennat. meminit Mabillonius in Præfatione ad Liturgiam Gallicanam.

F

variorum Miſſalium

534 Brunus , facta horum duorum Miſſalium mentione , tertii inſuper meminit , reperti à Thomaſio ; qui omnes tres Romæ anno 1680 excudi curavit uno in volumine ſimul cum Sacramentario S. Gelaſii ; ac Mabillonius recudit Pariſiis anno 1685 , ſuo libro De liturgia Gallicana inſertos. *Unus* , inquit Bona , *ex his codicibus* (duobus nimirum , de quibus egerat) *exiat*

A *extat in bibliotheca ſereniſſimæ Suecorum Reginæ ante annos nongentos ſcriptus, ut periti cenſent, litteris quadratis & majuſculis* &c. (Nunc verò, ſicut refert Brunus eadem pag. 234, eſt in bibliotheca Cardinalis Ottoboni.) *Initio præfixus hic titulus eſt manu recentiori*, teſte laudato Cardinale, *Miſſale Gothicum*. Thomaſius *Gothicum ſive Gallicanum vetus* illud nuncupavit; *Gothicum ſeu Gothico-Gallicanum* Mabillonius; quo videlicet uſi fuerint Galli Viſigothorum imperio ſubjecti: & verò *Gothico-Gallicanum* eſſe notat Brunus ex Sanctis Gallicanis eidem inſcriptis; quos ibidem enumerat; non autem Hiſpanicum, propter tres dies Rogationum ante Aſcenſionem; quos ſeriùs in Hiſpania dicit receptos, & poſt Aſcenſionem locatos.

notitiâ; 535 Miſſale alterum Thomaſius inſcripſit *Miſſale Francorum*; circa quod Brunus pag. 236 notat ex ejus ſignis, Gallicanum quidem illud exſtitiſſe; ſed Romanum etiamnum potius quam Gallicanum dici poſſe indicat; cujus ætatem cogitat uſque poſt ſeculum VIII medium differendam. Aliud denique Miſſale indicatur apud Car-
B dinalem Bonam cap. ſuprà citato; quod à Thomaſio *Gallicanum vetus*, à Mabillonio *Gallicanum* dicitur: & de quo pluribus tractat Brunus pagg. 237 & 238; notatis quibuſdam ritus Gallicani, uti dicit, characteribus. Atque hæc quidem ita hactenus expoſui, ut pervenire queam ad ſtatum præſentis quæſtionis; videlicet an ex libris iſtis liturgicis præſidii quidquam ſperandum ſit, ut probetur liturgiam Gallicanam tamquam exemplar ac formam præluxiſſe veteri Hiſpanicæ. Ex iis, quæ mox ſubjiciemus, eò, ni fallor, loci controverſia hæc deducetur, ut ex citatis Miſſalibus nihil veroſimile, nedum probabile conficias, quod facere utcumque poſſit ſatis.

oſtenditur 536 Honoratus à S. Maria ſuprà laudatus tom. 3. Diſſertatione 3, lib. 5, art. 3, § 1 de antiqua Miſſa Gallicana tractans, oſtendit propendere ſeſe in illam opinionem, quæ cenſeat, quod antiqua Miſſa Gallicana fortè eadem ſit cum Gelaſiana. Materiam hanc pluribus ibidem proſequitur idem auctor. Circa tria Miſſalia à Thomaſio & Mabillonio producta, nimirum *Gothicum*, *Francorum*, ac *Gallicanum vetus*, quæ appellantur, nulla ab eis facta mentione de Gelaſiano; circa tria, inquam, iſta Miſſalia obſervat, duobus iſtis ſcriptoribus, uti & Cardinali Bonæ adeo parum conſtitiſſe de diſtinctione, quam illa inter Miſſalia
C ponunt, ut ea confundant inter ſe, aliis, ut ibidem dicitur, alio nomine utentibus: qua de re poſtquam Honoratus latiùs diſſeruiſſet, concludit pag. 195, quod illud ſit totum fundamentum iſtorum auctorum, nomina adeo diverſa dandi uni eidemque Miſſali, atque ex uno ſolo Gelaſiano faciendi tria; neque verò induci ſe poſſe, addit, ut credat, quod iſti ſcriptores dare queant vadem aliquem ſeculo ultimo anteriorem, qui liturgiam jam inde à ſeculo V in Gallia uſitatam aliquo ex jam dictis nominibus nuncuparit. Contra verò, quod libri Miſſales apud Gallos uſitati, initio ſeculi IX dicerentur Gelaſiani, ex teſtimonio irrefragabili conficitur.

auctores ita diſcordare circa ea 537 Nam in deſcriptione ſeu recenſione bonorum Centulenſis monaſterii, anno Chriſti 831 facta, atque impreſſa apud Dacherium tom. 4. Spicilegii, libro 3, capite 3 leguntur iſta: *De libris ſacrarii, qui miniſterio altaris deſerviunt: Miſſales Gregoriani tres; Miſſalis Gregorianus, & Gelaſianus modernis temporibus ab Albino ordinatus* I. *Miſſales Gelaſiani* XIX. Juxta hunc itaque textum Miſſa tunc celebrabatur in Gallia ritibus tribus diverſis: Romano videlicet, qui eò erat introductus tempore Caroli Magni; at necdum adeo generaliter ſtabilitus, ut antiquus ritus Gelaſianus ibidem eſſet abolitus. Itaque ſpectatis dicti inſtrumenti terminis, Ordo Gelaſianus tunc temporis ibidem adhuc obtinuerit, ſoluſque cognitus debuerit eſſe, antequam Carolus Magnus in Gallia & Germania receperit Romanum; cum in iſto monaſterio eſſent novemdecim Miſſalia Gelaſiana, non obſoleti, non abrogati, ſed uſitati tunc moris; cum de iis ratio habeatur, tamquam *De libris ſacrarii, qui miniſterio altaris deſerviunt*. Ceterùm ea, quæ hîc ex laudato Honorato in compendium contraxi, diffuſius deducta apud eum conſuli poſſunt. Et verò non alium ritum in Gallia exſtitiſſe ante tempora Caroli Magni, quam Gelaſianum, ſuadere proſequitur Honoratus à pag. 196.

D

inter ſe, 538 Ex hiſce autem Cardinalis Bonæ verbis Rer. liturg. lib. 1, cap. 12, art. 5, *Deducitur, veterem Miſſam Gallicanam ei ſimilem fuiſſe, quæ Toleti & per univerſam Hiſpaniam, atque etiam in Gallia Narbonenſi*, colligit Honoratus pag. 198, ſapientem hunc Cardinalem certò aberraſſe: *nam*, ſicut ſubdit, *liturgia Gallicana, quæ ſimilis eſt Hiſpanicæ, non eſt antiqua Gallicana; ſed Gothica Gallicana, quæ ita vocatur, quia uſitata erat in provinciis Galliarum, quæ dominio Gothorum ſuberant: Miſſa* autem *Gallicana antiqua erat communis reliquæ Franciæ. Sic Miſſa Gallicana, quæ ſimilis eſt vel eadem, quæ Hiſpanorum, non eſt antiqua Gallicana, aut Gelaſiana, ſed Gothica Gallicana; quæ continuò appellata fuit Gothica, quia Gothi dominabantur in Hiſpania; nominata quoque Gallicana, quia populi iſti poſſidebant Galliam Narbonenſem. At quando Gothi ex Hiſpania à Mauris fuerunt ejecti, liturgia iſta non fuit amplius appellata Gothica, aut Gothica Gallicana, ſed Mozarabica vel Muzarabica. P. Thomaſius & P. Mabillonius ut hanc à Gallicana diſtinguerent; hanc nominant* GALLICANAM VETEREM; illam verò GOTHICO-GALLICANAM.

E

ut origo liturgiæ Hiſpanæ à Gallicana 539 In memoriam quoque revocat Honoratus pag. 198, quod Thomaſius crediderit Miſſale, quod *Gothicum* appellat, uſitatum fuiſſe in Francia, antequam ritus Romani ibidem fuerint admiſſi, qui admodum, ipſo judice, erant diverſi ab his, qui ſpectantur in iſto Miſſali Gothico. *Sane*, inquit Thomaſius in præfatione ad librum ſuum (quem inſcribit *Codices Sacramentorum*) *Gallicanæ eccleſiæ vetus hoc eſſe Miſſale, antequam Romanos ritus ab eo longè diverſos admitteret, mihi penè* (non *plenè*, ſicut legitur apud Honoratum) *exploratum habetur*. Jam verò, ut pergamus cum Honorato, certum eſſe dicit, quod Miſſale apud Francos uſitatum ante Caroli Magni tempus, non fuerit illud, quod auctor ille appellat *Gothicum*, ſed illud, quod alibi appellat *Gallicanum vetus*; quia hoc ſit, quod *animadverto*, inquit, *ad Romanos ritus propius .. accedere*. Ac Mabillonius Liturgiæ Gallicanæ lib. 3 in Præfatione etiam conſentit, quod in Gallicano veteri *Ordo ex Romano & Gallicano mixtus exhibetur*: id quod de Miſſali Gothico, quod ab ordine Romano admodum ſit diverſum, intelligi haud poſſe, obſervat Honoratus.

F

inde probari poſſit. 540 Perſpicis, lector benevole, quam variæ diſcrepanteſque inter viros illos eruditos inveniantur

A antur circa libros ſacræ liturgiæ uſui deſtinatos ſententiæ ; quamque implexis omnia ſint tricis involuta , quæ tanquam principia aſſumuntur ; quibus cum aliqua ſi non probabilitate , ſaltem veriſimilitudine perveniri queat ad determinandam veteris liturgiæ Hiſpanicæ à Gallicana antiqua originem. Retuli autem ex Honorato ea , quæ in rem meam dixit , unicè ſecurus , an omnia & ſingula ſecundùm exactas juſtæ critices leges dici debuerint , prout ea dicit ; neque enim mei eſt inſtituti , examinare nedum dirimere iſtas controverſias , quæ longè nimium abducunt à præfixo mihi ſcopo , & dirimi fortè neutiquam ſatis tutò poſſunt. Satis quippe mihi eſt , vel retuliſſe ex iis , qui tricis hiſce operam navarunt, incommoda ac difficultates ; quibus fiat , ut nec ipſi inter ſe concordent , nec facilè ſuaderi poſſit , à qua parte ſtet potior pro veritate ratio. Maneat itaque fixa illa ex antè dictis concluſio , non ſatis probari , quod œconomia veteris liturgiæ Hiſpanicæ originem trahat ex antiqua Gallicana; quidquid Brunus ex utriuſque analogia conficere illud voluerit ; neque ex intricatis , incertis ac controverſis adeo principiis , quæ ab antiquis Miſſalibus aſſumuntur , quidquam ſuperaddi tanti momenti , ut in aliam nos inclinet opinionem. D

Notitia tomorum Mss. Mozarabicorum mòx hîc danda.

541 Nunc extremum hunc , lector benevole , mihi permitte laborem , quo notitiam tibi ſuggeram tomorum manuſcriptorum Mozarabicorum , qui aſſervantur in bibliotheca capitulari metropolitanæ eccleſiæ Toletanæ , ex eorum deſcriptione , cui ſequens & ultimum præſentis hujus Tractatus præliminaris ſubſerviet caput. Obſervationes porro , notitiæ iſti interſperſæ , eò etiam conducere poterunt , ut occaſionem tibi præbeant memoriam refricandi aliquarum rerum , quas in decurſu ſuperiùs tractavi.

CAPUT XI.

B

Notitia Tomorum Mss. Mozarabicorum , qui Toleti aſſervantur. E

§ I. Eorum deſcriptio ; unà cum variis obſervationibus.

In fide D. Petri Camini

DEſcriptionem hanc volens lubenſque cum grata , ut debeo ; memoris animi teſtificatione , acceptam refero Viro longè mihi colendiſſimo , ac ſuperiùs laudato , D. Petro Camino Velaſco , S. Inquiſitionis Toletanæ Commiſſario , nec non eccleſiæ parochialis S. Sebaſtiani Mozarabum in eadem urbe Rectori ; qui eam & ſuapte manu deſcripſit , & huc direxit. Ex Hiſpanico itaque memorati Viri exemplari præcipua delibabo , atque ea in ejus fide referam , non invito , uti confido , lectore ; delibabo , inquam ; inde præcipua , quæ convenire potiſſimum judicabo , lector ut noverit : nam individua omnia , etiam minutiſſima iſtorum codicum adjuncta , quæ accuratiſſimè ac diligentiſſimè notanda ſibi cenſuit laudatus Caminus , huc diffusè tranſcribere ſuperſedeo ; ne plus excreſcat ſermo , quam res ipſa poſtulat.

C

Datur octo tomorum Mss.

543 Manuſcripta iſta membranacea ſunt , atque in Tomos octo ſeu corpora dividuntur ; quæ laudatus Caminus ex eorum inſcriptionibus Latinis , quas ſubdit , noſque ex ipſo ita diſpeſcimus. Itaque hiſce verbis ab ipſo datur deſcriptio Tomi primi : *Miſſal. Muzarab. Pars 1. Gothic. continens Miſſas à Paſchate , uſque ad Pentecoſt. Num. 1.*

Secundi : *Miſſal. Muzarab. Pars altera Gothica , continens Miſſas de Tempore & Sanct. Num. 2.*

Tertii : *Miſſal. Muzarab. Pars altera Gothic. contin. varias Miſſas Sanctor. & Quotidianas. Num. 3.*

Quarti : *Miſſal. Muzarab. Pars altera Gothic. continens Miſſas Sanctorum & Officia. Num 4.*

Quinti : *Miſſal. Muzarab. Pars altera Gothic. contin. Miſſas B. Mariæ V. à Sancto Ildephonſo compoſitas. Num. 5.*

Sexti : *Breviar. Muzarab. Pars 1. Gothic. contin. part. Pſalter. Cantic. & Hymn. Num. 6.*

Septimi : *Breviar. Muzarab. Pars altera Gothic. contin. part. Pſalter. Offic. propr. Sanctor. & Hymn. Num. 7.*

Octavi : *Breviar. Muzarab. Pars altera Gothic. Quadrageſim. Num. 8.*

Gothicorum partitio.

544 Vides omnibus & ſingulis horum librorum Mss. partibus nomen *Gothicum* apponi ; quod ſi ideo apponatur , quia Gothico omnes & ſinguli charactere ſint conſcripti ; ut res illa combinetur cum iis , quæ cap. 6 , § 6 de abolitis ſeculo XI in concilio Legionenſi characteribus Gothicis ſtabilita ſunt ; oportet , ut omnes & ſinguli iſti codices ante illam abrogationem conſcripti fuerint : neque enim in animum induco , litteris illis operam eſſe datam ; quando jam erant abolitæ. In qua tamen re videtur aliqua eſſe difficultas , ex dicendis de codice octavo. Verùm utcúmque ſe hoc habeat , nos exemplar noſtrum ſecuti ſumus , nolentes quidquam detrahere venerabili dictorum Tomorum antiquitati.

cum obſervationibus F

545 Dictæ codicum partitioni ſubdit harum notitiarum ſcriptor obſervationes ſuas , quibus eos elucidat. Ac ſuper Ms. quidem quod numero primo ſignatur, dicit 1. Quod inter cooperculum ejus ac folium primum collocatus ſit Tractatus Miſſæ & Officii Gothici , ubi referantur ejus inſtitutio , ritus , ac cæremoniæ , auctore Franciſco de Piſa , qui conſtanter affirmet , & evidenter probet , uti cenſet Caminus , quod Miſſa , & Officium ſanctum Gothicum Iſidorianum, aut Mozarabicum manarit immediatè ab Apoſtolis ; quodque celebrationis ejus formam , à multis deinde nationis Gothicæ Sanctis illuſtratam , quales fuere S. Leander , S. Iſidorus , S. Fulgentius , S. Ildephonſus &c. ; quod , inquam , celebrationis ejus formam invexerint in Hiſpaniam S. Torquatus , ac ſocii ejus ; quodque hæc eadem ſit , quo uſi fuere Patres iſti , & quo hodiedum utuntur Mozarabes. At tu vide , lector , quæ de obſcuritate liturgiarum primis quatuor æræ Chriſtianæ ſeculis dicta ſunt cap. 1 ; ubi & de S. Torquato ac Sociis ejus dixi ; item quæ cap. 9 , § 10.

A

Super codice primo,

546 Laudatus auctor affirmat 2. Quod, si vidisset istum Tractatum Baronius, quando Annales scribebat ecclesiasticos; dubium non sit, quin omnem istam antiquitatem tribuisset Officio Gothico, retractassetque opinionem suam, quod ejusdem auctor fuerit S. Isidorus. Consulesis, quæ præmisi cap. 3, § 3. Diligens noster codicum illustrator censet 3. Eminentissimo Cardinali Bonæ haud futurum fuisse satis, affirmando ex clarissimo testimonio verborum orationis Post nomina in Missa Gothica S. Martini, episcopi Turonensis, quod istud Officium jam esset usitatum anno Christi 402. De hoc testimonio suprà actum est capite 3, § 3, jamjam designatis; quod item postea à nobis dabitur antiquis characteribus expressum.

secundo,

547 Progressus Caminus ad manuscriptum numero 2 notatum, in quo exstant Missæ de Tempore & Sanctis, dicit, in eo haberi Missam de Cathedra S. Petri Antiochiæ, (quod festum esse unum ex antiquioribus ab Ecclesia celebratis observat. Vide tamen ea, quæ, occasione mihi oblata ex fragmento antiqui Kalendarii Gothici, jam præmisi cap. 9, § 6 versùs finem) & in ejusdem Missæ oratione prima, quæ vocatur Missa, atque incipit: *Diem in quo beatissimo Petro* &c.; litteram istam initialem D inter omnes tam hujus quam reliquorum Manuscriptorum adeo singularem esse observat, ut ad graphicam illius expressionem sese fateatur adduci; id quod fidelissimè exsecuturum se addit, exprimendo ejus formam, magnitudinem, lineas, characteres ac colores, prout exhibentur in originali; quamque nos hîc æri incidi curavimus.

B

in quo habetur littera; hîc in æs incisa.

548 En itaque eam, quam in hocce ectypo, ad imitationem exemplaris huc missi, expressam cernis.

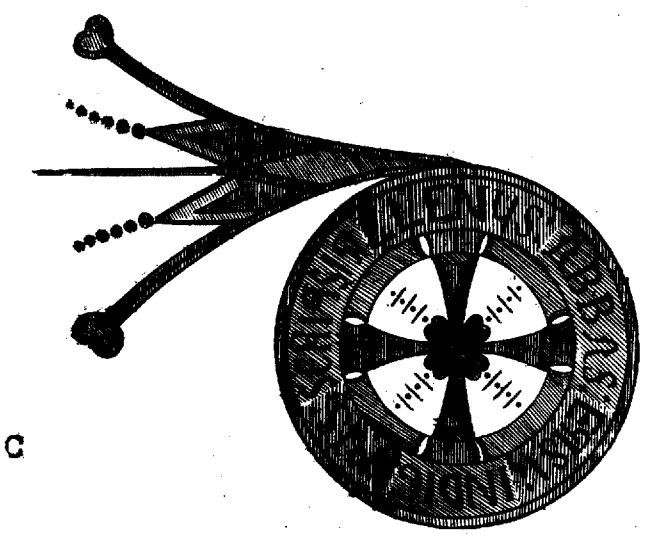

C

Id quod in littera illa est singulare, exhibetur in ejus inscriptione, quæ eamdem obit in circulo superiore, Gothicis, inquit, characteribus expressa, qui ad Latinos translati, sic dicunt: ELENUS ABBAS, ETSI INDIGNUS, SCRIPSIT. Quæ epigraphe si talem notitiam dedisset anni, quo scripta est, qualem dat scriptoris, qui eam manu exaravit, indicat auctor noster, quod potuisset supersedere labore revolvendi multos è codicibus Mss. istius bibliothecæ; at verò neque in illis, neque in subscriptionibus, quæ de abbatibus Hispanis leguntur in collectionibus conciliorum Hispanorum apud Illustrissimum Loaisam, & Eminentissimum Aguirrium, occurrere fatetur notitiam de isto Eleno abbate; atque adeo non posse se dare punctum fixum antiquitatis Manuscripti istius; etiamsi magnam esse addit, prout ex istis, atque ex characteribus orationis, *Deus qui mirabilis es* &c. confici censet.

D

549 In Ms. autem, quod numero 5 notatur, ubi habentur Missæ, secundùm ante dicta, à S. Ildephonso compositæ ad honorem & gloriam beatissimæ Virginis Mariæ, inveniri refert notam; Joannis Baptistæ Perezii, primò Canonici Toletani, deinde verò episcopi Segorbiensis manu adscriptam: *Hic liber in magno pretio habendus* &c.; de quo testimonio dictum est suprà num. 140. Vitam quidem S. Ildephonsi, à Cixila, prout fert illud testimonium, compositam, fatetur Caminus, se non vidisse; at verò significat, posse se affirmare res duas, ad majus istius testimonii robur accommodatas; quarum una sit, quod Missæ de Annuntiatione, Nativitate, & Assumptione Dominæ nostræ, quæ inveniuntur in illo codice, ordinatæ ac compositæ sint omnes ex sententiis ac clausulis integris libri De illibata virginitate sanctæ ac gloriosæ Dei Genitricis Mariæ, quem scripsit S. Ildephonsus, & qui reperitur tomo 9 Bibliothecæ veterum Patrum, à Margarino de la Bigne, doctore Parisiensi, in lucem editæ. Videatur, inquit Caminus, iste liber ac conferantur prædictæ Missæ, quæ, tametsi non eo ordine ac forma sicut in codice Gothico, inveniuntur insertæ Missali Mozarabico; breviores quidem, at plenæ tamen torrentis synonymorum, quæ dulci & devoto calamo S. Ildephonsus effudit.

Codex numero 5 signatus

E

Laudatur præ reliquis ab antiquitate.

550 Res alia est, quod codex iste litterâ ac formâ adeo à reliquis sit diversus, ut sine majore probatione duplicatam præ illis antiquitatem habere eum censeat. Characteres etenim sunt majores, atque adeo rudi modo formati, ut sine magno labore ac vigilantia legi haud possint. Scriptura ductu continuo constat, sine ulla separatione, præter illam, quæ datur ab una linea ad aliam. Neque in eo occurrunt lusus quidam calami etiamsi rudes, qui occurrunt in aliis codicibus: (nam, uti in exemplari notitiarum præmittit Caminus, in oris ad manum sinistram, ubi incipit Missa, Officium, Psalmus, Hymnus &c., apparent variæ aves, pisces, animalia, flores, & quædam etiam figuræ hominum, monachali habitu vestitorum &c.) Omnia Denique folia adeo denigrata sunt ac malè habita, ut manu tractari non possint sine attentione & cura. Hæc tamen, quæ ex Camino pro antiquitate istius Ms. collegi, non usque adeo ipsi faciunt satis, ut asserat, illud esse idem, quod S. Ildephonsus conscripsit; imo verò quamquam prædicta antiquitas indicium præbeat, neque inveniatur memoria in istius bibliothecæ indicibus aut registris, à quo, & quando hoc in illa collocatum sit; totum hoc nondum sufficere fatetur ad formandam conjecturam, quod S. Ildephonsus illud manu sua exararit; dicique dumtaxat posse, quod sit copia seu exemplar transcriptum ipsis immediatè glorioso Sancti temporibus.

Minoris antiquitatis est Ms. 8; quantæ verò, nescitur.

551 Ms. numero signatum octavo, & ex octo ultimum, minoris esse antiquitatis profitetur Caminus, ex perfectione characteris, coloris nigri ac rubri, quibus solis conscriptum est, claritate, ac foliorum membrana nitida, rectèque tractata. Hæc porro nota, charactere rubro expressa, ei apponitur: FINIT HIC LIBER, DEO GRATIAS, REGNANTE DOMINO ADEPHONSO, PER MANUS FERRANDI JOANIZ, PRESBYTERI ECCLESIÆ SANCTAR. JUSTÆ ET RUFINÆ CIVITATIS TOLETI IN MENSE APRILIS. Non apponitur annus.

§ II.

§. II. *Antiquitas Miſſalis Ms. Gothici ſeu Mozarabici in ſchemate exhibita.*

Oratio (quæ dicitur poſt nomina) deſumpta ex Miſſa S. Martini Epiſcopi Turonenſ., quæ habetur in Miſſali Gothico Manuſcripto num. 2. ſcrin. 30 bibliothecæ Capitularis S. Eccleſ. Tolet. Hiſpaniar. Primat, ex eodem Manuſc. fideliter tranſcripta, & iiſdem characteribus expreſſa. Titulus ipſiſſimis characteribus coloribuſque, quos habet Codex Gothicus; inquit Cominus; è cujus apographo ſequens ectypon damus.

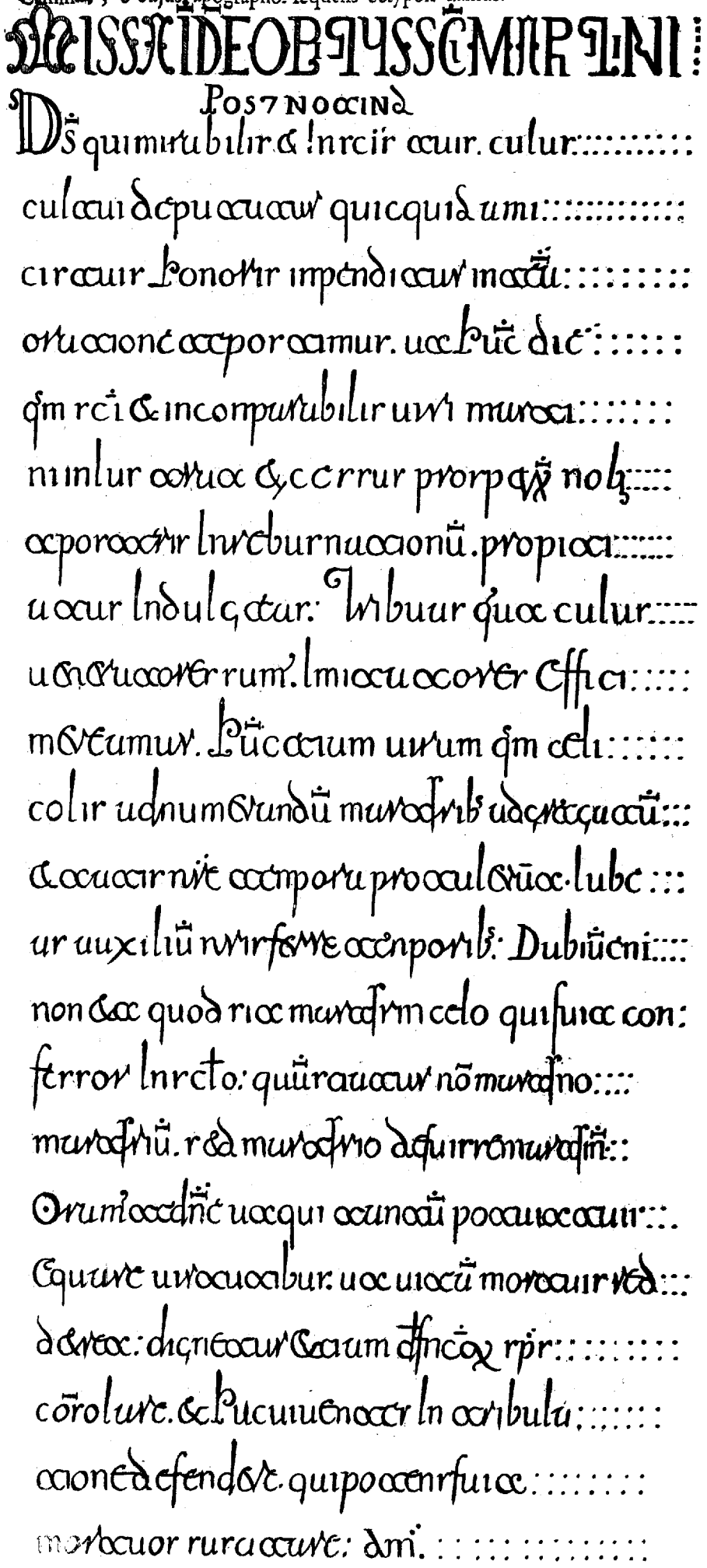

MISSA IN DIE OBITUS S. MARTINI

POST NOMINA

Deus qui mirabilis es in ſanctis tuis. cujus

cultui deputatur quicquid amiſ-

tis tuis honoris impenditur intenta

oratione te poſcimus. ut hunc diem

quem ſancti & inconparabilis viri marti-

ni inluſtrat exceſſus proſperum nobis

& poſteris in rebus nationum. propitiatus indulgeas: tribuaſque ut cujus

veneratores ſumus. imitatores effici

mereamur. hunc etiam virum quem celi-

tolis adnumerandum martyribus adgregatum

ætatis noſtre tenpora protulerunt. Jube-

as auxilium noſtris ferre tenporibus dubium enim

non eſt quod ſit martyr in celo qui fuit con-

feſſor in ſeculo: quum ſciatur non martyrium. ſed martyrio defuiſſe martyrium.

Oramus te domine ut qui tantum potuit tuis

æquare virtutibus. ut vitam mortuis red-

deret: dignetur etiam defunctorum ſpiritus

conſolare. & huc viventes in tribula-

tione defendere. qui potens fuit

mortuos ſuſcitare: amen.

A

Oratio de S. Martino

553 Idem ſæpius laudatus Vir, qui codicum Mozarabicorum ideam nobis ſuggerit, mox productam, & ex antiquo exemplari à ſe delineatam orationem, aliunde illam nobis exhibet; prout conſtat ex hac inſcriptione, quam eidem præmittit: *Oratio eadem ex Miſſali editionis Latinæ venerabilis & Eminentiſſimi DD. Franciſci Ximenez de Ciſneros, S. R. E. Cardinalis, archiep. Toletani, Hiſpaniarum Primatis, quâ ad celebrandum Officium ſanctum Gothicum utimur Presbyteri Muzarabes Toletani*; quæ ſubditur his verbis:

Poſt nomina. Oratio.

è Miſſali Mozarabico

*Deus qui mirabilis es in ſanctis tuis: cujus cultui deputatur quicquid amicis tuis honoris impenditur. Intenta oratione te poſcimus: ut hunc diem quem ſancti & incomparabilis viri martini inluſtravit exceſſus: proſperum nobis & poſteris in rebus nationum * propiciatus indulgeas. Tribuaſque ut cujus veneratores ſumus: imitatores effici mereamur. Hunc etiam virum quem celicolis ammirandum martyribus adgregatum etatis noſtre tempora protulerunt: jubeas auxilium noſtris ferre temporibus. Dubium enim non eſt: Quod ſit martyr incelo qui fuit confeſſor in ſeculo. Cum ſciatur non martyno martyrium: ſed martyrio defuiſſe martynum. Oramus domine ut qui tantum potuit tuis ſe equari virtutibus: ut vitam mortuis redderet: dignetur etiam defunctorum ſpiritus conſolari: ac viventes in tribulatione defendere: qui potens fuit mortuos ſuſcitare. Amen.*

* al. actionum

B

554 Et mox ſubdit ſedulus hujus noſtri Tractatus præliminaris allaborator: *Habetur hæc oratio pagin.* 402 *&* 403 *ejuſdem Miſſalis.* Variantes utriuſque textus lectiones notare ſuperſedeo; quas quilibet per ſe ſatis obſervare poterit, unam cum alia conferendo. Illa verò, quam ad marginem adjeci, deſumpta eſt ex Eminentiſſimo Cardinale Bona lib. 1, cap. 12 Rer. liturg.; ubi iſtam quoque orationem excuſam reperies.

typis edito.

555 Atque hæc quidem ſunt præcipua, de quibus circa deſcriptionem antiquorum codicum Mozarabicorum, in bibliotheca capitulari eccleſiæ metropolitanæ Toletanæ, Hiſpaniarum Primatialis aſſervatorum, inſtruendum me cenſuit V. Cl. Petrus Caminus Velaſcus; qui famoſam ex Miſſa S. Martini, epiſcopi Turonenſis, orationem, folio primo ejuſdem ſuæ deſcriptionis repræſentatam, accuratiſſimè ac fideliſſimè à ſe expreſſam fuiſſe ſecundùm verum, genuinum ac primigenium Miſſalis antiqui Mozarabum exemplar, conſtare voluit; prout conficitur ex teſtimonio ejus infraſcripto. Famoſam dixi orationem; quæ utpote eruditis apprime ſit cognita liturgiographis, Cardinali Bonæ, Mabillonio, ac Bruno; quibus addi poteſt P. Honoratus à S. Maria in Obſervationibus ſuper regulis & uſu critices tom. 3, pag. 200. Interea dum ego, lector, hîc te mitto ad ſuperiùs caput 3, § 3 ac 6, ſubjicio teſtimonium Latinum, quod huic codicum jam datæ deſcriptioni adjecit eorumdem deſcriptor Velaſcus.

Autographum

C

556 *Ego infraſcriptus S. Inquiſitionis Toletanæ Commiſſarius, & eccleſiæ parochialis S. Sebaſtiani Mozarabum in eadem Urbe Rector indignus, Fidem facio, RR. PP. Johanni Pinio, & Guilielmo Cupero, Societatis Jeſu, magni Operis Bollandi & Papebrochii meritiſſimis continuatoribus, omnibuſque hæc viſuris; Quod Oratio characteribus Gothicis ſuprà fol.* 1 *expreſſa, & incipit: Deus qui mirabilis es &c.; fuit per me eiſdem verbis, characteribus, lineis & coloribus, fideliter tranſcripta, & delineata ex Miſſa S. Martini epiſcopi Turonenſis, quæ exſtat in Miſſali Gothico membranaceo Manuſcripto num.* 2. *Qui quidem Manuſcriptus, cum reliquis ſeptem etiam membraneis ſcriptis, & totum Divinum Officium Gothicum continentibus, ſervatur in ſcrinio num.* 30 *bibliothecæ Capitularis, hujus S. Eccleſiæ Toletanæ, Hiſpaniarum Primatialis, & mihi cum ſeptem prædictis exhibitus, & traditus fuit juſſu Illuſtriſſimorum ac Reverendiſſimorum DD. Decani & Capituli, ejuſdem S. Eccleſiæ, per manus D. Johannis Rico bibliothecarii, ad effectum, non ſolùm præfatæ delineationis, ſed & omnium Codicum deſcriptionis, quam per me pari diligentia, fidelitateque factam fuiſſe teſtor, affirmo, & meo nomine ſubſcribo. Toleti ex bibliotheca S. Eccleſiæ, Hiſpaniarum Primarialis,* VII *Idus Martii, anno Domini* MDCCXXVII.

Petrus Camino Velaſco
S. I. T. C.

D

harum notitiarum deſcriptoris teſtimonium.

E

INDEX

CAPITUM ET PARAGRAPHORUM.

CAPUT I. Origo liturgiæ Hiſpanicæ ; qualis ea fuerit quatuor primis æræ Chriſtianæ ſeculis, pag. 1. § 1. Status quæſtionis ; origo liturgiæ Hiſpanicæ S. Petrus apoſtolus ; alii in hac re ipſius adjutores. § 2. Obſcura prorſus atque incerta ſunt, quæ quatuor primis Chriſti ſeculis, cum de aliis liturgiis tum de Hiſpanica inquiruntur, 3. An liturgia aliqua quatuor primis Chriſti ſeculis ſcripto exarata fuerit. Sententia negans, 4. § 4. Sententia affirmans liturgiam aliquam tunc temporis exſtitiſſe ; ſeu difficultates ſententiæ id negantis, 7. § 5. Reliquæ in hac materia difficultates. An aliqua hujuſmodi liturgia quatuor primis Chriſti ſeculis apud Hiſpanos, 9. § 6. Commenta quædam liturgica in pſeudo-Chronicis notata ; certiora quædam ex concilio Toletano primo anni 400 liturgiæ veteris apud Hiſpanos veſtigia eruuntur, 11.

CAPUT II. Status veteris liturgiæ Hiſpanicæ ſeculis V & VI, 12. § 1. Hiſpania à barbaris occupata ; ſummâ rerum potiti Gothi ; liturgia tunc ibidem duplex ; diſciplinæ eccleſiaſticæ obſervatio. § 2. Plurima ad res liturgicas ſpectantia proferuntur, 14. § 3. Liturgia Romano-Hiſpanica ex Orientali commixta, 16.

CAPUT III. Acta circa res liturgicas ſeculo VII, 19. § 1. Multiplex earum notitia ex decretis concilii Toletani IV. § 2. Aliæ ex decretis ejuſdem concilii Toletani IV notitiæ, 20. § 3. S. Iſidorus, archiepiſcopus Hiſpalenſis, de Officio Gothico-Hiſpano optimè meritus ; an novi fuerit conditor, 22. § 4. Orationes in Sacrificio Miſſæ, tempore S. Iſidori ; nonnulla circa liturgiam ſacram ex variis Hiſpaniæ conciliis eruta, 24. § 5. Viri illuſtres in amplificanda liturgia ſacra adjutores ; unde Gothica illa nuncupata ſit, 26. § 6. An vetus liturgia Gallica ſit antiquior quam Hiſpanica, 28. § 7. Alia quædam ad dictam antiquitatem pertinentia, 30.

CAPUT IV. Chriſtiani eorumque liturgia ſub Saracenis ſeculo VIII, 32. § 1. Hiſpaniæ ab Saracenis ſubjugatæ notitia generica ; rerum liturgicarum ſingularis ; quo tempore tragica illa cataſtrophe acciderit. § 2. Mozarabes, eorumque Officium ſacrum ; qua lege, & ubi illud exerceri permiſſum ; nominis etymon, 34. § 3. An & quouſque liturgiæ Mozarabicæ exemplaria, Felicis Urgelitani & Elipandi Toletani erroribus corrupta, 36.

CAPUT V. Monumenta quædam circa ritum Mozarabicum ſeculis IX & X ad poſteros tranſmiſſa, 38. § 1. Quid actum ſit de Mozarabibus in urbe Cordubenſi. § 2. Officii Mozarabici integritas ſeculo X comprobata, 40.

CAPUT VI. Variæ Officii Mozarabici viciſſitudines. ſeculo XI, 41. § 1. Quid in nonnullis locis circa illud ſit actum ; decreta abrogatio in Aragonia, approbatio ejuſdem ab Alexandro PP. II facta. § 2. Ritus Gothicus ſeu Mozarabicus à concilio Mantuano probatus ; acta contra eum in conventu Barcinonenſi, & in Aragonia, 43. § 3. S. Gregorius PP. VII ritum Mozarabicum abolere conatur in regnis Caſtellæ ac Legionis, aliiſque Hiſpaniæ locis, 45. § 4. S. Gregorii PP. VII, concilii Burgenſis, & Alphonſi VI geſta pro abrogatione Officii Mozarabici ; res duello commiſſa, non dirempta fertur, 47. § 5. Officium Mozarabicum igne probatum ; deinde abolitum in regno Caſtellæ, Legionis &c. ; in locis quibuſdam particularibus retentum, 50. § 6. Aboliti in concilio Legionenſi characteres Gothici ; indultum ab Alphonſo VI Mozarabibus in abrogatione ſui Officii temperamentum, 52.

CAPUT VII. Privilegia Mozarabibus indulta ſeculis XII, XIII, XIV, XV ; Eugenii PP. III contra eos epiſtola, 53. § 1. Diploma Alphonſi VI, regis Caſtellæ ac Legionis ; jubentur ab Eugenio PP. III obedire archiepiſcopo Toletano, & ritui Romano ſe conformare ; alia privilegia illis conceſſa. § 2. Alia quædam ab regibus Alphonſo Caſtellano, & S. Ferdinando indulta Mozarabibus privilegia, 55. § 3. Diploma Alphonſi Sapientis, 57. § 4. Aliorum Regum Hiſpaniæ diplomata ſeculi XIV & XV ; quibus Mozarabum privilegia confirmantur, 58.

CAPUT VIII. Officium Mozarabicum ineunte ſeculo XVI mirificè illuſtratum ; confirmatio privilegiorum ſeculo XVII ; ſtatus rerum Mozarabicarum hodiernus, 60. § 1. Eminentiſſimus Franciſcus Ximenius Ciſnerius ejuſdem reſtaurator ; Breviarium ac Miſſale excuſa ; fundationes, ſacellum. § 2. Authenticum inſtrumentum Cardinalis Ximenii, & Capituli Toletani, circa bona Mozarabum fundationi annectenda, 62. § 3. Conſenſus Sedis Apoſtolicæ circa bona prædicta, Mozarabum fundationi annectenda. Alia ejuſdem Sedis bulla, unde, à quo, qua fide tranſcripta, 64. § 4. Alia iſta Sedis Apoſtolicæ bulla hîc datur, 65. § 5. Fundationes in favorem ritus Mozarabici Salmanticæ & Valliſoleti ; privilegia ab Hiſpaniarum regibus & tandem à Carolo II confirmata ; ſtatus rerum Mozarabicarum Toleti hodiernus, 66.

APPENDIX I. Perſonæ illuſtres, quæ Miſſam Mozarabicam Toleti ſuâ præſentiâ honorarunt uſque ad annum MDCCXXIII, 68.

APPENDIX ALTERA. Viri virtute ac litteris illuſtres, quos congregatio paſtorum ac beneficiatorum Mozarabum Toletana habuit, 70. § 1. Eorum Catalogus uſque ad initia ſeculi XVII. § 2. Reliquorum virorum illuſtrium ſeries pertexta uſque ad annum MDCCVI, 71.

CAPUT IX. Officii Mozarabici ac ſingularum ejus partium notitia, 72. § 1. Quædam generatim prænotata ; Horæ Canonicæ. § 2. Miſſæ Dominicarum Quadrageſimæ, feriarum Quadrageſimæ, Vigiliarum totius anni, ac pro Defunctis. Quædam ſpeciatim notatu digna circa Miſſam Mozarabicam. Orationes pro Eminentiſſimo Mozarabum fundatore. Sancti, 74. § 3. Liturgiæ Mozarabicæ Hymni, 76. § 4. Quædam peculiaria Officio Miſſæ ac feſtis Mozarabicis referuntur, 77. § 5. Kalendarii antiqui ad alia expenſi fragmentum ; antiquitas ejus, 78. § 6. Alius quidam prædicti Kalendarii antiquitatis idiotiſmus ; Sancti in eodem ſignati, 80. § 7. Kalendarii Mozarabici hodierni primum ſemeſtre, 82. § 8. Kalendarii Mozarabici hodierni ſemeſtre alterum,

terum, 85. § 9. Præparatio proxima ſacerdotis ante Miſſam; ejuſdem idea, ac cæremoniarum deſcriptio, 88. § 10. Miſſale Offerentium uſque ad orationem Poſt nomina, 91. § 11. Reliqua Miſſalis Offerentium uſque ad finem, 96. § 12. Horæ ac Miſſa Mozarabica illuſtrantur exemplo, 99.

CAPUT X. Variæ circa Miſſale juſſu Ximenii archiepiſcopi Toletani editum, ritumque Mozarabicum cum Gallicano collatum obſervationes, 102. § 1. In Miſſali Mozarabico typis edito plura ſunt non purè Mozarabica; quæ videntur accepta non ex Miſſali Romano, ſed ex Gallico, ſeculo XI. § 2. Liturgiæ Mozarabicæ cum Gallicana antiqua conſenſus ac diſſenſus ab enumeratione partium, 104. § 3. An ex conſenſu antiquæ liturgiæ Gallicanæ cum Mozarabica concludi poſſit, hanc ab illa exemplar ſeu formam accepiſſe, 106. § 4. An ex Miſſalibus, quæ ſub nomine liturgiæ Gallicanæ excuſa ſunt, controverſia iſta in favorem liturgiæ ejuſdem decidi poſſit, 107.

CAPUT XI. Notitia Tomorum Mss. Mozarabicorum, qui Toleti aſſervantur, 109. § 1. Eorum deſcriptio; unà cum variis obſervationibus. § 2. Antiquitas Miſſalis Ms. Gothici ſeu Mozarabici in ſchemate exhibita, 111.

ERRATA SIC CORRIGE.

Num. 31, *lin.* 6 — proprius — *l* — propiùs.
num. 76, *lin.* 2 — Maairum — *l* — Maiarum.
num. 88, *lin.* 23 — Wiſigothroum — *l* — Wiſigothorum.
num. 97, *lin.* 21 — precipiat — *l* — percipiat.
num. 174, *lin.* 21 — abbatis — *l* — ablatis.
num. 267, *lin.* 3 — ma — *l* — mal.
pag. 94 *in annotatis lit.* e — paragraphi 10 — *l* — paragraphi XI.
num. 509 *in additione* — ſed aliunde — *l* — plurima aliunde.

INDEX SANCTORUM
AD TOMUM VI JULII.

A

11 ACatius martyr Mileti in Caria. Cultus ex martyrologio Romano ac Faſtis Græcis; elogia 547

25 Acontius & Nonnus. *Ex Hieron.* 166

27 Ætherius epiſc. conf. Autiſſiodori in Gallia 446

26 Anna mater Deiparæ COMM. HIST. § 1 Antiquiora ſanctæ Acta eorumque ſcriptores 233. § 2. Recentiorum opiniones de parentibus, patria & Actis S. Annæ 235. § 3 Utrum S. Anna fuerit monogama, & Deipara illius unigenita 237. § 4. Reſpondetur difficultatibus quæ contra monogamiam S. Annæ proponuntur 239. § 5. Sanctæ cultus in Oriente 242. § 6. Cultus Sanctæ in Occidente, & prodigioſa templi ædificatio in Hiſpania ad illius honorem 244. § 7. Cultus Sanctæ in variis Europæ regionibus 247. § 8. Antiquus S. Annæ cultus in Britannia Armorica quomodo reſtauratus 249. § 9. Inventio corporis S. Annæ in eccleſia Aptenſi, & aliquæ contra eam difficultates 252. § 10. Caput S. Annæ variis locis honoratum 255. § 11. Aliæ reliquiæ, & paradoxum de corporali ejuſdem Sanctæ reſurrectione 257. § 12. Miracula S. Annæ, ac de iis judicium 259. MIRAC. ANTIQUIORA collecta à Petro Dorlando Cartuſiano. *Ex Ms. Cartuſiæ Colonienſis.* Prologus. CAP. 1. Adoleſcens Hungarus à S. Anna variis periculis ereptus & multis favoribus cumulatus 261. CAP. 2. Alter juvenis Hungarus à S. Anna plurimis beneficiis affectus 264. CAP. 3. Cultus S. Annæ commendatus, ejus injuria punita, & invocatio compenſata 265. CAP. 4. Benevolentia S. Annæ erga ſuos clientes duabus Sanctis oſtenſa; veneratio illius à Deipara & angelo commendata, & quædam beneficia eam invocantibus præſtita 267. CAP. 5. Infidelis miraculo S. Annæ ad fidem converſus, mulieri ſterili fœcunditas impetrata, Vidua manibus raptorum erepta, & alia femina ab injuſta mortis ſententia prodigioſè liberata 270. CAP. 6. Miri favores duobus conjugibus à S. Anna exhibiti, & eremita patrocinio ejus ad vitam revocatus 274. CAP. 7. Vidua per interceſſionem S. Annæ vinculis ſæpe ſoluta; alter extremo ſupplicio mirabiliter ereptus, ac alii prædonum manibus & gravi morbo liberati 276. MIRAC. AUTHENTICA quæ in Britannia minori contigerunt. Excerpta ſunt ex libello Gallico, quem anonymus S. J. ſacerdos anno 1664 edidit: & à nobis jam Latinè reddita. CAP. 1. Claudi & muti ſanati 279. CAP. 2. Mortui ad vitam revocati 282. CAP. 3 Paralyſi, cæcitate, & morbo caduco liberati 284. CAP. 4. In aliis morbis & infortuniis adjuti 286. ALIA MIRACULA ex variis auctoribus collecta. CAP. 1. Miracula quæ apud Marcoduranas S. Annæ reliquias contigerunt, ex idiomate Hiſpanico Latine reddita 288. CAP. 2 Beneficia quæ Ven. Innocentius à Cluſa invocatione S. Annæ impetravit 290. CAP. 3. Recentiora miracula quæ in Sicilia contigerunt, ex Italico in compendium redacta 292. CAP. 4. Spicilegium miraculorum ex diverſis libris Latinis 295

17 Anthuſa Virgo Cpoli. COMM. Cultus, elogia, locus in quo vixit 447. ELOGIUM, auctore anonymo, *ex Ms. Synaxario P. Sirmondi, & Ms. Chiffletii*, cum alio breviore bibliothecæ Ambroſianæ collatum 448

18 Auſpicius ep. conf. Tulli Leucorum. SYLL. de cultu & ætate 561

B

16 BEnignus & Charus eremitæ, Malveſini prope Veronam in Italia 316

17 Bertholdus Abbas Garſtenſis in Auſtria ſuperiore. COMM. § 1. Beati cultus ex variis monumentis 469. § 2. Genealogia, Acta & miracula, eorumque ſcriptores 471. § 3. Beati reliquiæ & gloria poſthuma 474. VITA auctore anonymo ſubæquali, forte monacho Garſtenſi. *Ex editione Salisburgenſi* cum aliis collata. Prologus 475. CAP. 1. Garſtenſis cœnobii initium, mutatio, B. Bertholdi in eo præfectura & gubernatio 476. CAP. 2. Miraculoſa piſcium multiplicatio: Beati mortificatio; liberalitas erga pauperes, & zelus in procuranda ſalute proximi 478. CAP. 3. Zelus in adminiſtrando Sacramento pœnitentiæ, prædictiones, orationis efficacia, & prodigioſa piſcium impetratio 480. § 4. Energumenorum liberatio, mira pueri obedientia, dæmonis fuga & prævisa Beati in cælis gloria 481. CAP. 5. Inexſpectata panis inventio; fornicationis impeditio; aquæ in vinum converſio; dæmonis expulſio; munificentia erga fratres & pauperes 484. CAP. 6. Energumenæ liberatio, claudi ſanatio, iterata aquæ in vinum tranſmutatio, prophetia, morbus & pius obitus 485. CAP. 7. Beati apparitio, & varia ad ſepulcrum ejus patrata miracula 487. CAP. 8. Diverſa beneficia opem Beati implorantibus collata 489. ALIA MIRACULA ab anonymis variis paulatim priori lucubrationi addita; ex editione Salisburgenſi ac Lipſienſi deſumpta 490

28 Botuidus martyr in Suecia. COMM. Sancti cultus & Acta 695. ACTA PRIORA *ex Paſſionali*

onali Ms. cœnobii Bodecenſis 636. ACTA ALTERA *ex editis à Joanne Vaſtovio in Vite Aquilonia* 637

C

28 CAmelianus epiſc. conf. Trecis in Campania Galliæ. SYLL. de cultu, nomine, ætate, geſtis & reliquiis 566
27 Cæcus S. Pantaleonis; item Hermolaus, Hermippus & Hermocrates COMM. 426. ACTA SPURIA S. Hermolai presb. & martyris 427
26 Chriſtiana Virg. Teneræmondæ in Flandria. COMM. Sanctæ reliquiæ earumque tranſlatio & cultus; item Acta minus antiqua 311. VITA auctore Joanne Gilemano, *ex Ms. cœnobii Rubeæ Vallis.* Prologus 314. Hiſtoria 315
25 Chriſtophorus martyr, forte in Lycia. COMMENT. § 1. Cultus ex Faſtis ſacris, Miſſalibus ac Breviariis; ſingularis in Hiſpania veneratio; ædes ibidem ſacræ 125. § 2. Alia loca ipſi ſacra in Occidente; uti & in Oriente; reliquiæ in Italia & Hiſpania 127. § 3. Sacræ exuviæ apud Gallos, Germanos ac Belgas; item CPoli; patrocinium, ſodalitia 129. § 4. Apparitiones; protritæ hæreticorum contra S. Chriſtophori exiſtentiam blaſphemiæ 131. § 5. Sancti exiſtentiæ nihil officit ſtatura gigantea; an & qualis illa fuerit 133, § 6. Imaginum Sancti abuſus, uſus & ſignificatio 135. § 7. Serpens Sancti ope necatur; annua exinde illius facti memoria; hymni, elogia, ac patria 137. § 8. Sancti genus, nomen ante baptiſmum; ubi & à quo baptizatus; ſub quo & quando paſſus 139. § 9. Infideles ad Chriſti fidem converſi; tormenta Sancto inflicta, mors ejuſque adjuncta 141. § 10. Variorum exemplarium & Actorum notitia 142. § 11. Ulterior exemplarium & Actorum notitia; aliorum ac noſtrum de hiſce judicium 144. PASSIO, *ex Ms. noſtro membranaceo Fuldenſi ſatis antiquo*, auctore anonymo conſcripta CAP. 1. Sanctus ad multorum converſionem mittitur; regi Dagno ſiſtitur; Nicæam & Aquilinam convertit 146. CAP. 2. Ambarum martyrium; Sancti cruciatus ac mors; tyrannus cæcitate punitus, & ab eadem liberatus; ejuſdem edictum pro Chriſtianis 148
25 Clemens, Stercorius & Julianus. *Ex Hieron.* 166
25 Cucufas martyr, apud Barcinonem in Hiſpania. COMM. § 1. Sancti cultus antiquus; nomen & natalis variè ſignata 149. § 2. Acta antiqua; varia de illis judicia quo uſque admittenda 151. § 3. Locus martyrii & ſepulturæ: tranſlatio corporis totius in Voſagum primò, deinde Dionyſiopolim prope Pariſios 154. § 4. Monaſterium S. Cucufatis Octavianenſe; corporis ejuſdem Martyris in eo facta agnitio anno 1079; argumenta Octavianenſium pro ſua poſſeſſione 156. §5. Aliæ reliquiarum ejus tranſlationes. Item an alius præter hunc noſtrum ſit S. Cucufas admittendus 159. ACTA *ex Bonino Mombritio & Mss.* 161

D

27 Deſideratus epiſc. Biſont. Ledone Salnerio in Sequanis. BREVE ELOGIUM *ex Chiffletii Veſontione* 432. Sacri corporis exaltatio 432

E

25 EBrulfus abbas, Bellovaci in Gallia, COMM. Sancti cultus, ætas, abbatia & Acta 192. VITA, auctore anonymo. *Ex Ms. Bellov. cath. eccleſiæ, cum editione Mabillonii collata* 194. MIRACULA, auctore anonymo recentiore. *Ex Ms. Bellovacenſis eccleſiæ* 196
27 Eccleſius epiſc. conf. Ravennæ in Italia. SYLL. HIST. De cultu ætate & geſtis. 444
26 Eraſtus diſcipulus Pauli apoſtoli. SYLL. HIST. *Ex ſacra Scriptura, aliiſque antiquis monumentis* 297
26 Euangeliſta & Peregrinus Auguſtiniani Veronæ in Italia. COMM. § 1. Beati utriuſque cultus modernus & antiquus; ac diſtinctio beati Euangeliſtæ à B. Alberto ſeu Albertino Veronenſi 342. § 2. Num admittenda ſit jam dicta diſtinctio; an obſit demonſtrationi legitimi cultus B. Euangeliſtæ: quid de Beatorum Vita ſentiendum 344. VITA, auctore Franciſco Pona medico, interprete Cornelio Curtio ex Ordine eremitarum S. Auguſtini. CAP. 1. BB. Euangeliſtæ & Peregrini ætas, patria, indoles, ſtudia, vocatio ad religionem, exercitia pietatis, favores cæleſtes, omnia communia & conjuncta 346. CAP. 2. Feliciſſimus utriuſque obitus; commune ſepulcrum, tranſlatio, honores & miracula 347
28 Euſtathius mart. Ancyræ in Galatia. Cultus ex Faſtis Græcis ac Marlio Romano, elogia 546

F

25 FElix, Furconii in Veſtinis Italiæ 167
27 Felix Nolanus. *Ex Hieron. coll. cum Romano* 431
25 Florentius, Furconii in Veſtinis Italiæ 167

G

27 GAlactorius epiſc. Laſcurrenſis & martyr, in Beneatnia Galliæ: qua occaſione de S. Juliano ejus deceſſore agitur 434
27 Georgius diaconus, Aurelius, Felix, Natalia ſeu Sabigotho & Lilioſa MM. Cordubenſes. COMM. Sanctorum ordo, dies obitûs, cultus, Acta, & tranſlatio SS. Georgii & Aurelii 450. HISTORIA vitæ ſingulorum ac paſſionis, *ex S. Eulogii Memoriali Sanctorum lib. 2, cap.* 10. CAP. 1. S. Aurelius à puero virtutibus præcellens, S. Sabigothoni matrimonio junctus, exemplis Martyrum mirè accenditur, ab eaque, ultro conſentiente, thoro ſeparatur 451. CAP. 2. A S. Eulogio probè edocti ambo ad omnimodam perfectionem contendunt, & ſancta conjuge viſione recreata, abdicatis omnibus, nihil niſi martyrium ſpirant, relictâ aliis filiarum duarum curâ 453. CAP. 3. Ad certamen pro fide animatis paratiſque ſocius & dux accedit S. Georgius monachus Sabaïta, egregiis & ipſe virtutibus præditus 455. CAP. 4. Breviarium martyrii ab ipſo S. Georgio deſcriptum: cui obtentam palmam & ſepulturam adjungit totius hiſtoriæ ſanctus enarrator 456. TRANSLATIO SS. MM. Georgii, Aurelii & Nataliæ Cordubâ Pariſios, auctore Aimoino monacho S. Germani à Pratis. *Ex cod. pervetuſto Pratenſi.* Mabillonii obſervationes

ones prævіæ. Præfatio 459. Hiſtoriæ Lib. 1, Cap. 1. Spe obtinendi corpus S. Vincentii fruſtrati Uſuardus & Odilardus, modum inveniunt quo Cordubam tuto perducantur 460. Cap. 2. Cordubæ ab epiſcopo Saüle benigne excepti, impetrant corpora SS. Georgii & Aurelii, eaque in Galliam feliciter deportant 461. Liber II. Qui eſt primus de miraculis SS. Martyrum, quæ Biterris ad Autiſſiodorenſem pagum uſque contigerunt 463. Liber III hist. Transl. qui eſt ſecundus miraculorum. Pars 1. Continuata Autiſſiodori & alibi miracula, donec Acmantum, quo Pratenſes monachi ob Normannorum infeſtationes confugerant, ſacræ exuviæ allatæ ſunt 464. Pars II. Pergit Aimoinus miraculorum præconia ſigillatim deducere 466. Pars III. Hinc celebres redditæ reliquiæ, de quarum veritate certior fit Carolus Calvus, & portio aliqua Eddoni comiti conceditur 468

28 Gerannus epiſc. conf. Autiſſiodori in Gallia. Comm. Cultus ejus; reliquiæ; Acta, tempus epiſcopatus & mortis 593. Vita auctore anonymo, excuſa apud Labbeum in Bibliotheca Mss. &c. Cap. 1. Beati virtutes, quibus ante epiſcopatum enituit 596. Cap. 2. Quid in ipſo epiſcopatu pro grege ſibi credito ſit paſſus & egerit uſque ad felicem obitum 598

26 Gliſens ſeu Gliſentus conf. in territorio Brixiano. Sylloge de aliquali cultu & mirabili Vita 318

25 Glodeſindis virgo Metis in Belgica 1. Comm. § 1. Sanctæ cultus & reliquiæ 198. § 2. Ejuſdem Acta genuina; tempora nativitatis & beati obitus 200. Vita antiquior auctore monacho quodam anonymo, *ex quatuor codd. Mss. inter ſe collatis.* Prologus auctoris. Cap. 1. S. Glodeſindis natales, nuptiæ; virginitas angelico miniſterio aſſerta; fundatio parthenonis, beatus obitus 202. Cap. 2. Sanctæ ſepultura; prima tranſlatio; incorruptio, miracula quædam 205. Cap. 3. Altera tranſlatio, & varia illam conſecuta miracula 206. Cap. 4. Proſecutio miraculorum 207. Cap. 5. Cetera miracula 208. Vita altera auctore Joanne abbate S. Arnulfi Metis, *ex Mss. codd. vet. Spinalenſi & Bodecenſi inter ſe & cum editione Labbeana collatis.* Prologus auctoris. Textus narrationis 210. Historia tranſlationum S. Glodeſindis, eodem auctore, atque ex iiſdem Mss. atque impreſſis inſtrumentis. Auctoris præfatio 213. Cap. 1. Tranſlatio 1 ſacri corporis ejus ad eccleſiam Deiparæ Virginis 214. Cap. 2. Narratio de ſecunda tranſlatione ejuſdem B. V. Glodeſindis 215. Cap. 3. Miracula tranſlationem ſecundam conſecuta, ſub Drogone & Adventio epiſcopis Metenſibus 217. Cap. 4. Continuatio miraculorum uſque ad tempora Walonis epiſc. Metenſis 218. Cap. 5. Miraculum fluentis olei ex ſepulcro Sanctæ, ſub Walone ep. Metenſi 220. Cap. 6. Miracula facta tempore Ruotperti ep. Metenſis 221. Cap. 7. Inſtauratio monaſterii S. Glodeſindis, & brevis interea tranſlatio reliquiarum ejus ad vicinam domum, ibique tunc patrata miracula 223

26 Gothalmus conf. in Mellicenſi Auſtriæ inferioris monaſterio. Comm. Cultus, ætas, miraculum, ſcriptor Actorum, & varia eorum exemplaria 337. Acta auctore Bernardo Dapifero cœnobita Mellicenſi. *Ex Ms. autographo* quod Hieronymus Pezius tomo 1 Scriptorum Auſtriacorum edidit, & cum tribus aliis apographis contulit 339

H

27 Hermolaus, Hermippus & Hermocrates. Comm. 426. Acta ſpuria S. Hermolai presb. & mart. *ex Ms. cod. S. eremi Camaldulenſis folio* 100 427

25 Hieruſalem martyr. *Ex Faſtis Græcorum* 167

27 Hugo puer martyr à Judæis crudeliter excarnificatus Lincolniæ in Anglia. Acta martyrii *ex Capgravio* 494

26 Hyacinthus martyr, Romæ in Portu 303

I

26 Ignatius Steironita. Cultus ex Faſtis Græcis 307

25 Jacobus major Apoſtolus & martyr, Compoſtellæ in Hiſpania. Comm. hist. Pars 1. Sancti diſtinctio, cultus, Acta, martyrii palæſtra & tempus; reliquiæ, gloria poſthuma, patrocinium & miracula. § 1. Hujus S. Jacobi ab aliis homonymis diſtinctio, cultus ex variis monumentis; 5. § 2. Sancti hujus Apoſtoli parentes, patria, vitæ inſtitutum, aliaque acta ante martyrium 7. § 3. Martyrium ejuſque tempus ac locus 9. § 4. Tranſlatio ſacri corporis in Hiſpaniam 12. § 5. Revelatio & præſentia corporis S. Jacobi in Hiſpania 15. § 6. Corpus S. Jacobi variis eccleſiis falsò attributum 19. § 7. Multiplex contentio de ejus capite, quod diverſæ eccleſiæ ſibi vindicant 22. § 8. Pars ſacri capitis; quam Piſtorienſes in Italia poſſident 25. § 9. Aliæ illius reliquiæ multis locis honoratæ 28. § 10. Peregrinationes ad Compoſtellanas S. Jacobi reliquias antiquitus inſtitutæ 32. § 11. Patrocinium S. Jacobi in bellis Chriſtianorum contra infideles 36. § 12. Examen ſtupendæ cujuſdam victoriæ, quæ invocatione Deiparæ ac S. Jacobi in Luſitania de Mauris relata fuiſſe dicitur 40. § 13. Auctor miraculorum; eorumque diverſa narratio 43. Miracula, auctore, ut volunt Calixto II Papa; *ex Ms. monaſterii Marchianenſis, quod cum altero Ms. baſilicæ S. Petri contulimus.* Prologus. Cap. 1. S. Jacobus captivos liberat, peccatum in chirographo ſcriptum mirabiliter delet, mulieri ſterili filium impetrat, eumdemque à mortuis reſuſcitat 47. Cap. 2. Apoſtolus obſequium peregrino ſuo exhibitum remunerat, juvenem injuſtè ſuſpenſum miro modo in vita conſervat, & alteri homini in anguſtiis ſuccurrit 49. Cap. 3. Auxilium à S. Apoſtolo præſtitum periclitantibus in mari, aliiſque clientibus, qui opem ejus imploraverant 51. Cap. 4. Prodigioſa mercatoris captivi, militiſque in certamine periclitantis liberatio, & obſequii, pauperibus peregrinis exhibiti digna remuneratio 53. Cap. 5. Mira reſuſcitatio hominis, qui fraudulenta dæmonis perſuaſione ſe ipſum interfecerat 54. Cap. 6. Ultronea ſacelli apertio, victoriæ contra Saracenos prædictio, & hominis ad mortem condemnati liberatio 56. Cap. 7. Ægri ſanatio, multiplex captivi liberatio, paupertatis levamen, & punitio quorumdam, qui feſtum S. Jacobi celebrare neglexerunt 57. Alia miracula quæ in Italia contigerunt, auctore Contarino, clerico ſynchrono, & teſte in multis oculato. *Ex Ms.*

Ms. cod. Piſtorienſi, cujus authenticum apographum anno 1727 accepimus. Prologus. Exponitur, qua occaſione civitas Piſtorienſis ſacras S. Jacobi reliquias Compoſtellâ acceperit 59 CAP. 1. Miracula patrata in ipſa reliquiarum tranſlatione, & alia quædam paulo poſt eamdem ſecuta 60. CAP. 2. Medici dubitatio de miraculis ſublata, paralyticis & contractis ſanitas reſtituta, ac mira hiſtoria de quadam columba 62. CAP. 3. Multi à variis morbis & infortuniis liberati 64. CAP. 4. Duo magnis periculis erepti, & alius extremo ſupplicio prodigiosè ſubductus 66. PARS II COMM. HIST. De prædicatione S. Jacobi in Hiſpania § 1. Quibus populis S. Jacobus prædicaſſe dicatur 69. § 2. Qua occaſione & quomodo de adventu S. Jacobi in Hiſpaniam dubitari cœperit 71. § 3. Prædicatio S. Jacobi in Hiſpania potiſſimum traditione nititur 73. § 4. Traditio illa quibuſdam rationibus & veterum teſtimoniis ſtabilitur 76. § 5. S. Hieronymus prædicationem S. Jacobi in Hiſpania tradit 79. § 6. Eadem traditio in vetuſtiſſimo Hiſpaniæ Officio ab immemorabili tempore legitur 81. § 7. S. Iſidorus Hiſpalenſis eamdem traditionem confirmat ſuo teſtimonio quod ipſi vindicatur 83. § 8. Eadem traditio à S. Juliano, qui ſeculo VII eccleſiam Toletanam rexit, confirmatur 86. § 9. Hiſpanica S. Jacobi prædicatio ex antiquiſſimo Martyrologio Autiſſiodorenſi, & certis ſeculi octavi teſtimoniis corroboratur 88. § 10. Ex auctoribus ſequentium ſeculorum eadem traditio probatur 90. § 11. Reſpondetur argumentis adverſariorum à tempore & loco deſumptis 92. § 12. Explicatur difficultas ex epiſtola Pauli apoſtoli contra adventum S. Jacobi in Hiſpaniam objecta 94. § 13. Solvitur objectio quæ ex epiſtola Innocentii I Papæ formatur 97. § 14. Reſpondetur difficultati quam adverſarii ex epiſtola Gregorii VII Papæ objiciunt 100. § 15. Proponitur lis, cujus occaſione Rodericus archiepiſcopus Toletanus prædicationem S. Jacobi in Hiſpania negaſſe dicitur 102. § 16. Narratio ejuſdem litis inepta & falſa eſſe oſtenditur 105. § 17. Ex variis inſtrumentis probatur, Rodericum Toletanum non interfuiſſe concilio Lateranenſi 107. § 18. Novum argumentum contra prædicationem S. Jacobi in Hiſpania objicitur, ac diſſolvitur 110. APPENDIX de Cæſar-auguſtana Déiparæ imagine, quam S. Jacobus erexiſſe traditur. § 1. Qualis ſit ea Aragonum traditio 114. § 2. Fundamenta Aragonum pro ſua traditione 116. § 3. Juridica archiepiſcopi Cæſar-auguſtani ſententia, qua præcedens miraculum confirmatur 118. § 4. Difficultates contra traditionem motæ quibus Aragones reſpondent 121. § 5. Officium proprium ab Aragonibus pro ſua traditione Romæ impetratum, & publica de illo lætitia 123

28 Innocentius I PP. SYLL. HIST. § 1. Sancti cultus, elogia, calumniæ ipſi perperam impactæ, & præcipuæ ejus virtutes 548. § 2 Vitæ profeſſio, patria, pontificatus initium, & unanimis ad eumdem evectio 551. § 3. Geſta & ſcripta primis pontificatûs ſui annis 553. § 4. Scripta & geſta uſque ad direptionem urbis Romanæ per Alaricum Gothorum regem 555. § 5. Reliqui labores ejus pro Eccleſia uſque ad mortem 557. § 6. Mortis annus & dies, locus ſepulturæ, ac reliquiæ 559

25 Joannes Agnus Traject. epiſcopus conf. Hoyi in Belgio, SYLLOGE HIST. de cultu ætate & geſtis 225

26 Jorius epiſcopus Bethuniæ in Belgio 340

26 Jovianus cum VIII ſociis Laodicenis martyribus. *Ex Hieron.* 304

28 Irene Hegumena CPoli in Chryſobalanto. COMM. § 1. Cultus ex Faſtis Græcis, locus vitæ 600. § 2. Ætas, vitæ chronotaxis, Acta 601. VITA, auctore anonymo, *ex bibliotheca Florentina S. Laurentii*, interprete Joanne Pinio. CAP. 1. Exſtincta iconomachia, Theodora imperatrix de ſalute Theophili mariti fit certior; S. Irene filio ejus Michaëli deſtinatur ſponſa; at fit ſponſa Chriſti in Chryſobalanto 602. CAP. 2. Variæ ac mirabiles virtutes; artes dæmonis, monaſterii præfectura 606. CAP. 3. Varia ſibi ſuiſque dat ad virtutem documenta & incitamenta; accipit perſpicientiam arcanorum 610. CAP. 4. Studium promovendi proximum in virtute; vexationes dæmonis; ſpiritus prophetiæ 613. CAP. 5. Sanctæ diſcipula à præſtigiis mirabiliter liberata 617. CAP. 6. Donum lacrymarum; dæmoniacus liberatus; diuturnæ precum ſtationes 620. CAP. 7. Preces miraculis honoratæ; poma cælitus miſſa; viſio angelica 624. CAP. 8. Sanctæ conſanguineus mirabiliter ab injuſta morte liberatur 627. CAP. 9. Prædictio propriæ ac aliorum mortis; pomi miraculoſi effectus; mors, tempus vitæ, mirabilia mortem ſubſecuta 631

27 Julia, Jucunda & Januaria MM. Nicomed. *Ex Hieron.* 431

27 Juliana & Sempronia, in territorio Barcinonenſi 430

27 Julianus epiſc. Laſcurrenſis cum Galactorio 434

25 Julianus, Stercorius & Clemens. *Ex Hieron.* 166

L

27 LAurentius archiep. conf. Mediolani in Inſubria. COMM. HIST. § 1. Cultus ejus hoc die ex Puricello primùm notus & probatus, licet alio obiiſſe cenſeatur 435. § 2. Præmittitur dictio S. Ennodii, ex qua Vitæ ſeries deducenda eſt 436 § 3. Vitæ S. Laurentii aliqualis ſeries 438. § 4. Vitæ S. Laurentii pars altera 439. § 5. Templa à S. Laurentio Mediolani condita & reſtaurata 441

M

25 MAgnericus conf. archiep. Trevirenſis COMM. § 1. Cultus, elogia; Officium proprium; natales, vitæ profeſſio, ætas. 168. § 2. Viri dignitate & vitæ integritate ſpectabiles Sancto ſynchroni 170. § 3. S. Magnerici in archiepiſcopatu deceſſor ac ſucceſſor; loca ſacra ab ipſo condita vel reſtaurata 171. § 4. Ulterior locorum iſtorum elucidatio; monaſterii S. Martini Trevirenſis viciſſitudines 173. § 5 Idem monaſterium ad meliorem fortunam redactum; diploma Benedicti PP. VII in ejus favorem conceſſum; nova adverſus monachos Martinianos tempeſtas 176. § 6. Dies quo S. Magnericus obiit, ſepulcrum, tranſlatio, chronotaxis, Vitæ auctor 177. § 7. Reliquæ circa biographum notitiæ; Vita Ms. quæ hîc datur; res nonnullæ in eadem occurrentes confirmantur aliunde & illuſtrantur 179. § 8. Alia quædam puncta hiſtorica, à biographo relata, ali-

aliunde explanantur 181. VITA *ex Ms. vetuſtiſſimo monaſterii S. Martini Treviris*, auctore Eberwino, ejuſdem monaſterii abbate, cum Ms. S. Maximini Trevirenſis collata. CAP. 1. S. Magnericus fidus S. Nicetii diſcipulus, ac dignus in cathedra Trevirenſi ſucceſſor 183. CAP. 2. Sanctus apud reges gratioſus; levat de ſacro fonte Theodebertum; S. Gaugericum inſtruit & diaconum ordinat; miſerias Theodori Maſſilienſis epiſcopi ſublevare conatur 185. CAP. 3. Reſtitutus ſuæ cathedræ Theodorus; navis ab interitu ſervata; Guntramnus Bozo cur non liberatus 187. CAP. 4. Viri ſanctitate inſignes Sancto ſynchroni; S. Wolfilaici virtutes ac vita ſupra columnam 188. CAP. 5. Sancti ſuaſu columnam relinquit S. Wolfilaicus; ejuſdem mors, tranſlatio & miracula 189. CAP. 6. Sancti elogium ex Fortunato; conſtructæ in honorem S. Martini eccleſiæ; mors, ſepultura; altare poſt ejus apparitiones erectum; monaſterii Trevirenſis viciſſitudines; ejuſdem reditus ad monachos, hujus Vitæ ſcriptor 190

28 Martyres Thebaïdos in Ægypto. *Ex Marlio Romano & Hieronymo* 544

27 Maurus, Pantaleemon & Sergius, Vigiliis in Apulia. COMM. § 1. Cultus apud Vigilienſes, ejuſque antiquitas 352. § 2. Acta martyrii quatenus ſuperſint; lectiones de iis propriæ, bis Romæ approbatæ, earumque diſcuſſio 354. § 3. Hiſtoriæ inventionis primæ ac ſecundæ, earumque auctores & ſupplementum 357. HISTORIA inventionis primæ, auctore Amando epiſcopo Vigilienſi, *ex antiquo Officio eccleſiæ Vigilienſis impreſſo*. Prologus auctoris 359. CAP. 1. Inventio corporum ſacrorum, & tranſlatio ex eccleſia S. Joannis Euang. ad S. Fortunati, non ſine multis miraculis 361. CAP. 2. Tranſlatio Sanctorum ad S. Bartholomæi: miracula varia, reliquiarum aliquot aliæ particulæ repertæ 363. CAP. 3. Proſecutio miraculorum, apparitiones variæ; ſacellum Sanctis ædificatum 365. CAP. 4. Tranſlatio SS. Martyrum ad oratorium proprium, & crebra miracula; auctoris ad eos pia apoſtrophe; inventionis & tranſlationis tempus 368. HISTORIA inventionis ſecundæ, auctore Daniele Francino. *Ex antiquo Officio proprio ejuſdem eccleſiæ* 372

26 Mutiana & Laudaſia. *Ex Hieron.* 305

N

28 NAzarius & Celſus MM. Mediolanenſes, & ſynonymi Ebredunenſes, forte alii. COMM. § 1. Cultus Mediolanenſium Martyrum apud Latinos & Græcos; elogia 503. § 2. Inventio ac tranſlatio à quo ſcriptæ; quo anno, die ac menſe factæ 504. § 3. Reſpondetur ad varias alias quæſtiones circa tranſlationem corpotum propoſitas 507. § 4. Loca ſepulturæ ac tranſlationis; duo, uti volunt, miracula 508. § 5. Eccleſiæ apud Mediolanenſes Sanctis ſacræ 510. § 6. Veneratio publica & antiqua in Oriente ac Mediolani, nec non in aliis Italiæ locis, ex ædibus ſacris ac reliquiis 512. § 7. Sancti in aliis per Occidentem locis, præſertim in Gallia celebres ex reliquiis & ædibus ſacris 514. § 8. Sancti alibi in Gallia honorati; Ebredunenſes ſynonymi probabilius ab hodiernis diſtincti: miraculum: reliquiæ infra Nannetas in Britannia minore S. Nazarii incerti; punitus earum contemptor; Nazarius Vercellenſis 516. § 9. Corpus S. Celſi tranſlatum ſec. x; inventum ac repoſitum ſec. XVI: S. Nazarii inventum, inſpectum ac tranſlatum ſolenni pompa à S. Carolo Borromæo ſec. item XVI, 518. § 10. Gloria poſthuma ex S. Ennodio; ſermone inter opera S. Ambroſii edito; hymno Ms. apud Prumienſes, aliiſque impreſſis ac Miſſali Ambroſiano 520. § 11 Natales; parentum ac S. Nazarii baptiſmus; ſub quo is paſſus, & ubi; ſchema peregrinationum 522. § 12. Alia ad Sancti peregrinationes ſpectantia, & earum hiſtoria ad examen revocata 524. § 13. Noſtrum de reliquis peregrinationibus Sancto imputatis, earumque adjunctis judicium 525. § 14. An S. Nazarius fuerit ſynchronus SS. Gervaſio ac Protaſio 527. § 15. Scriptores Actorum; eorum quæ ſunt apud Mombritium examen 530. § 16. Alia Actorum exemplaria caſtigata; quodnam & cur ex iis potiſſimum à nobis hîc detur 532. MARTYRIUM *ex Ms. Ultrajectino S. Martini* 533

27 Nevolonus confeſſor, Faventiæ in Æmilia Italiæ. COMM. Cultus monumenta in patria, & Actorum candida ſimplicitas 495. VITA auctore anonymo. *Ex veteribus Faventinis monumentis collecta.* CAP. 1. A prava adoleſcentia ope S. Jacobi converſus, operibus caritatis aliiſque virtutibus elucet 497. CAP. 2. Poſt repetitas ad S. Jacobi Compoſtellam peregrinationes, piiſſimum obitum companæ ultro ſonantes annuntiant 498. CAP. 3. Varia ejus miracula recenſentur 499

25 Nonnus & Acontius. *Ex Hieron.* 166

O

26 ORæozela martyr Cpoli. SYLL. CRITICA. Cultus, elogium & ejuſdem auctor. 305

27 Pantaleon martyr Nicomediæ in Bithynia. COMM. § 1. Cultus ejus ſolennitas & antiquitas in eccleſia Orientali 397. § 2. Cultus ejus in Occidente, item Acta & miracula 399. § 3. Reliquiæ, quæ hujus Martyris putantur eſſe, plurimæ & claræ miraculis, tam in Oriente quam in Occidente 401. § 4. Tranſlationes variæ reliquiarum ejus, à ſeculo nono, uſque ad decimum tertium factæ 404. § 5. Difficultas circa reliquias Colonienſes: tranſlationes aliæ ſec. XIV ac XV 407. § 6. Gemina corporis S. Pantaleonis inventio 409. VITA ET MARTYRIUM juxta interpretationem Aloyſii Lipomani, ad textum Simeonis Metaphraſtæ Græcum denuo exactam. CAP. 1. S. Pantaleonis natales; conditio, converſio, tam ejus quam patris ſui, & cæci quem ſanaverat 412. CAP. 2. Cæci ſanati martyrium; conſtantia S. Pantaleonis adverſus idololatriam & tormenta; frequens Chriſti apparitio ſub ſpecie Hermolai 415. CAP. 3. Aliæ Martyris noſtri victoriæ, SS. Hermolai & ſociorum primùm, deinde etiam ſuo condecoratæ martyrio 418. APPENDIX, de converſione & martyrio militum, qui S. Pantaleonem extremo ſupplicio affecerunt; *ex Ms. S. Salvatoris Ultraject.* &c. 420. MIRACULA, auctore anonymo monacho S. Pantaleonis; *ex antiquo ejuſdem cœnobii Ms.* CAP. 1. Sanguis ejus prodigioſus Cpoli; apparitiones & beneficia varia 421. CAP. 2. Aliæ ejuſdem apparitiones & beneficia, itemque pœnæ ejus cultum negligentium 423

26 Paſtor abbas in Sceti. *Ex Cat. Petri de Natali-*

talibus 307. ELOGIUM *ex Vitis Patrum* 308
26 Paſtor presbyter Romæ 299
25 Paulus cum Thea & Valentina Cæſareæ Palæſtinæ COMM. Cultus, elogia, palæſtra martyrii; quis hic Paulus? Acta, annus ac dies mortis; reliquiæ S. Theæ, an noſtræ? 163 Martyrium, auctore Euſebio Cæſareæ Palæſtinæ epiſcopo, ab Henrico Valeſio Latinè redditum 165
28 Peregrinus presbyter Lugduni in Gallia 543
27 Phronimus epiſcopus Metenſis 430

R

28 RAymundus Palmarius conf. Placentiæ in Italia. COMM. § 1. Sancti nomen, cultus apud Placentinos, probatus Romæ, expreſſa canonizatio controverſa 638. § 2. Ejuſdem ſepulcrum, reliquiæ, harumque tranſlatio; xenodochium 640. § 3. Ejuſdem Acta Latina, eorumque verſio Italica; appendix gemina miraculorum; epiſtola interpretis Itali 642. VITA auctore Rufino Latinè ſcripta, ab anonymo Italicè verſa; & nunc denuo Latinitati, ex Italico Ms. archivi monialium S. Raymundi Placentiæ fideliter reſtituta. Præfatio auctoris & operis dedicatio 645. CAP. 1. S. Raymundi patria, parentes, conditio; patris obitus; peregrinatio cum matre vidua ad Terram ſanctam & reditus 646. CAP. 2. Matris obitus, Sancti conjugium, ſtudium doctrinæ Chriſtianæ; mors quinque filiorum ejus; amor continentiæ; ultimi filioli ſuſceptio & oblatio; obitus uxoris 648. CAP. 3. Relictis omnibus, ſacra ſuſcipit itinera; donec redire juſſus à Chriſto, operibus miſericordiæ, juxta præſcriptum ab eo modum, ſe totum impendit in patria 650. CAP. 4. Caritas ejus erga viduas & pupillos, erga diſcordes, erga captivos, & infantes ægroſque deſtitutos: item ſanctiſſimus obitus 652 CAP. 5. Defuncti corporis honores & exſequiæ; Gerardi converſio; concurſus ad ſepulcrum; miracula creberrima 655. APPENDIX 1 & 2 miraculorum S. Raymundi. *Ex Ms. archivi monialium ejuſdem Sancti Placentiæ*, à pag. 657

S

28 SAmſon epiſc. conf. Dolæ in Britannia Armorica. COMM. § 1. S. Samſonis patria, genus, ætas, profeſſio 568. § 2. Sancti cultus & dignitas 569. § 3. Sancti Acta à variis ſcripta 571. VITA, auctore anonymo ſubæquali, *ex tom. 1 de Actis Benedict. cum Mss. noſtris collata & emendata.* Præfatio ad Tigerinomalum epiſcopum 573. LIB. 1. CAP. 1. Precibus à Deo impetratus S. Samſon piè educatur, & quinquennis S. Iltuto erudiendus committitur 574. CAP. 2. Diaconus ac presb. non ſine mirabilibus ſignis, ordinatus, arctiorem indies virtutis viam ingreditur, invidorum machinationes patienter tolerat, ex S. Iltuti cœnobio ad Pironem tranſit 577. CAP. 3. A patre ægrotante vocatus, non niſi jubente Pirone ad eum pergit; mirus theomachæ in via occurſus; totam familiam Deo lucratur, atque in reditu ſerpentem necat 579. CAP. 4. Abbas Pironi ſuffectus, in Hiberniam proficiſcitur, reverſuſque cum patre & aliis in ſolitudinem ſecedit, ac, nequidquam fugiens, alteri monaſterio præeſſe cogitur 581. CAP. 5. Miraculoſa ordinatio epiſcopalis; angeli Miſſam celebranti aſſiſtunt: in Armoricam properans, miraculis ſuis multos paganos prius ad fidem convertit 583. CAP. 6. Pluribus prodigiis apud Gallos inclareſcit; Judualem à rege Childeberto impetrat, atque item monaſterium, poſt ſerpentem in mare præcipitatum. Piiſſimus S. Samſonis obitus 585. Præmonitio ad librum ſequentem. LIBER II, 587. Interſeruntur orationes & præfatio *ex Sacramentario Rataldi.* APPENDIX De S. Samſonis reliquiis earumque tranſlationibus 591
27 Septem Dormientes, Maximianus &c., Epheſi in Aſia minore. COMM. § 1. Horum Sanctorum diſtinctio ab aliis, numerus & diverſa nomina 375. § 2. Cultus ex eccleſiaſticis variorum populorum monumentis 376. § 3. Poſthuma horum Martyrum gloria; mira de iis viſio, & miraculum patrocinio eorum patratum 378. § 4. Varia Actorum compendia exhibentur 380. § 5. Diverſæ Actorum circumſtantiæ referuntur 383. § 6. Mss. & impreſſa longiorum Actorum exemplaria recenſentur 384. § 7. Controverſia de Actorum veritate proponitur 386. ACTA ANTIQUIORA auctore Jacobo Sarugenſi. *Ex Syriaco Nitrienſis monaſterii cod.* XIII, *fol.* 79, interprete Petro Benedetto S. J. 387. ACTA ALIA auctore Gregorio Turonenſi. *Ex Ms. eccleſiæ S. Audomari*, quod contulimus cum editione Mombritiana, ad quam proximè accedit 389. ACTA LONGIORA, auctore forſan Simeone Metaphraſte. *Ex editione Surii*, quæ cum Ms. Græco, & variis apographis Latinis collata eſt. CAP. 1. Perſecutio Decii; ſeptem Martyrum conſtantia in fide; fuga ad ſpeluncam & diuturna dormitio 392. CAP. 2. Prodigioſa ſeptem Dormientium reſurrectio, agnitio ac veneratio 394
28 Septimia & Auguſta virgo. *Ex Hieron.* 546
25 Stercorius, Clemens & Julianus. *Ex Hieron.* 166
26 Simeon monachus & eremita, in monaſterio de Padolirona prope Mantuam in Italia. COMM. HIST. § 1. Sancti canonizatio, cultus, reliquiæ 319. § 2. Acta ejuſdem; epiſtolæ duæ Arſenii patriarchæ Hieroſolymitani; tempus quo Sanctus ex Oriente Romam advenit 322. VITA auctore monacho Padolironenſi anonymo & coævo: *ex cod. Ms. Ingolſtadienſi, collato cum alio Ms. & editis.* Prologus auctoris 324. CAP. 1. S. Simeonis patria; natales nobiles; educatio; nuptiarum fuga, vita monaſtica & eremitica 325. CAP. 2. Mors repentina fratris ejuſque ad vitam revocati narratio; iter ſancti Hieroſolymitanum ac Romanum; miracula in utroque patrata; calumniarum tolerantia & compenſatio 326. CAP. 3. Ejuſdem benignitas erga male meritos; varia per Italiam itinera, & crebra in illis miracula; converſio Judæorum 328. CAP. 4. Proſecutio itinerum ejus & prodigiorum per Italiam 329. CAP. 5. Peregrinatio ejus in Gallæciam, Britanniam, Galliam; reditus in Italiam; vita auſtera apud monaſterium Padolironenſe; miſericordia in pauperes & quædam miracula 331. CAP. 6. Alia prodigia, ſpiritus propheticus; feliciſſima mors 333. De MIRACULIS poſt ejus obitum. Præfatiuncula ejuſdem auctoris. CAP. 1. Miracula ad S. Simeonis tumulum patrata 335. CAP. 2. Continuatio eorumdem miraculorum 336
26 Simeon Stylita tertius 310
26 Symphronius, Olimpius, Exſuperia & Theodolus martyres Romani. *Ex Actis S. Stephani Papæ & M.* 302

T

25 Thea cum Valentina & Paulo, Cæsareæ Palæstinæ. COMM. Cultus, elogia, palæstra martyrii; Quis hic Paulus; Acta, annus ac dies mortis; reliquiæ S. Theæ, an nostræ? 163. Martyrium auctore Eusebio &c. 165
25 Theodemirus monachus M. Cordubæ in Hispania. *Ex Memoriali S. Eulogii.* 227
28 Theophilus & octo socii Martyres Laodiceæ in Phrygia. *Ex Hieron.* 546

V

26 VAlens seu Valentius ep. Veronensis in Italia 308
25 Valentina cum Thea & Paulo Cæsareæ Palæstinæ COMM. Cultus, elogia, palæstra martyrii &c. 163
27 Victor Papa & martyr Romæ. COMM. CHRONOLOGICO-HIST. § 1. S. Victoris dies cultus, ætas seu Sedis duratio 534. § 2. Varia S. Victoris gesta & scripta 536. § 3. V. C. Emmanuelis Schelstratii elucidatio contentionis Polycratis adversus S. Victorem de observatione Paschatis. *Ex antiquit. illustrata parte* 2, *dissert.* 1, *cap.* 3. Pars 1. 538. Pars altera 541
28 Ursus & Leobatius abbates conff. in agro Turonensi. COMM. Cultus utriusque, ætas, professio 563. S. Gregorii Turonensis de SS. Urso & Leobatio. *Ex Vitis Patrum cap.* 18 564
25 Ursus ep. conf. Trecis in Gallia. *Ex Marliis* 167

INDEX CHRONOLOGICUS

ANTE CHRISTUM NATUM.

ANna beatissimæ Virginis Mariæ mater 233

SECULO I.

Anno 43 vel 44 Hierosolymis martyrio coronatur S. Jacobus 10
Sec. 1 floruit Erastus S. Pauli Ap. discipulus 279

SECULO II.

An occultatum Aptæ in Provincia S. Annæ corpus? 252
Sec. 2 medio floruit S. Pastor presbyter 302
An. 186 Sedere cœpit S. Victor Papa 535
197 Ejus obitus 535

SECULO III.

Ejus initio floruit S. Peregrinus presbyter Lugduni 543
Eodem, sub Decio passus S. Christophorus 141
An. 250 Martyres multi in Thebaide 544
Eodem passi seu recluси sunt SS. septem Dormientes 384
256 circiter, martyr coronatus Romæ Symphronius cum sociis 302

SECULO IV.

Sub Licinio passus est S. Acatius Mileti in Caria 547
Eod. floruisse dicitur S. Desideratus episc. Bisuntinus 432
An. 303 martyrii lauream apud Barcinonem consecutus S. Cucufas 153
304 circ. passum oportet S. Pantaleonem 397
308 martyrium passæ sunt S. Thea, Valentina & Paulus 164

SECULO V.

An. 401 ordinatus Romanus Pontifex S. Innocentius I 552
404 ad Victricium Rothomag. scripsit 553
409 pro Urbe obsessa ad Honorium legatione fungitur 556
417 ad Deum migravit 559
425 an 436 obierit S. Camelianus Trecensis episc.? 566
437 post somnium 187 annorum redivivi apparent SS. septem Dormientes 384
478 circ. ad Superos transiit S. Auspicius episc. Tullensis 562
489 cathedram Mediolanensem conscendit S. Laurentius 438
490 natus videtur S. Samson episc. conf. 568

SECULO VI.

Hujus seculi initio celebres fuere SS. Ursus & Leobatius abbates in Gallia 563
Eod. floruit S. Ætherius Autissiodor. episc. 446
Priores duos secutus est Simeon Stylita tertius 310
Floruit item S. Ebrulfus abbas, qui Bellovaci colitur 192
An. 501 concilio Romano præsedit S. Laurentius ep. Mediol. 440
507 à Visigothis trucidatus est S. Galactorius episc. Lascurrensis 434
512 laborum metam attigit S. Laurentius Mediolanensis episcopus 443
520 natus videtur S. Magnericus episc. Trevirensis, cujus Vitæ chronotaxim habes 178
521 episcopus consecratus fuerit S. Samson 569
531 mortuus S. Valens seu Valentinus E V. 308
534 obiit S. Ecclesius Ravennen. episc. 445
557 synodo Parisiensi interfuit S. Samson 569
565 circ., non 607, aut 615 ad vitæ terminum pervenit S. Samson 569
573 S. Rustico succedit S. Magnericus in episcopatu Trevirensi 172
578 circ. nata est S. Glodesindis 202
585 Theodorum episc. Massilienscm exsulem sedi S. Magnericus restituit 178
587 S. Magnericus è sacro fonte levat Theodebertum Childeberti regis filium 186
596 vel circiter, mortuus est S. Magnericus 172

SE-

INDEX CHRONOLOGICUS

SECULO VII.

An. 608 circ. vivere desiit S. Glodesindis 202
646 obiit S. Joannes Agnus episc. Trajectensis 226
690 obiit S. Julianus episcopus Toletanus 87

SECULO VIII.

Inventum dicitur Aptæ in Provincia corpus S. Annæ 252
Celebris fuit Cpoli Anthusa virgo 447
Atque in Flandria S. Christiana virgo 311
An. 777 an serius translatæ S. Cucufatis reliquiæ Barcinone in Vosagum Galliæ ? 155

SECULO IX.

Utrum eo seculo reportata sit stupendissima de Mauris victoria ope S. Jacobi ad Montem majorem veterem in Lusitania ? 42
An subsistat victoria Clavigiensis S. Jacobi patrocinio de Mauris obtenta 37
Videtur eremum incoluisse S. Glisentus 318
Sub initium floruerunt SS. Benignus & Carus apud Veronam in Italia 316
Ab Alfonso magno templum S. Jacobo Compostellæ erigitur 107
Eod. alia privilegia Toletano conceduntur 106
Sec. IX aut X in Chrysobalanto Cpoli hegumena fuit S. Irene virgo 601
An. 806 S. Pantaleonis reliquiæ ex Africa in Europam translatæ ; quarum plures notantur 404
814 aut circiter inventum in Hispania S. Jacobi corpus 15
830 elevatum & venerationi exponi cœptum sacrum corpus S. Glodesindis 198
835 ex Vosago ad S. Dionysii translatæ S. Cucufatis reliquiæ 155
851 martyrium Cordubæ patitur S. Theodemirus monachus 227
852 Georgius, Aurelius & socc. martyres Cordubæ gloriosè certarunt 450
858 facta in Galliam translatio sacrorum corporum SS. Georgii & Aurelii MM. Cordubensium 460
874 crucem auream S. Jacobo obtulit Alfonsus III Castellæ Rex 33
876 an solenni cæremonia sacratum templum S. Jacobi Compostellanum ? 33

SECULO X.

An. 914 non sequenti incidit obitus S. Geranni ep. Autissiodor. 596
921 vel circ. obiit Regino abb. S. Martini Treviris 175
941 translatum & nobiliori loco depositum corpus S. Magnerici episc. Trevirensis 177
951 Gotescalcus Aniciensis ep. orationis gratiâ in Hispaniam ad S. Jacobi profectus est 33
951 nova Metis S. Glodesindi ecclesia erigitur 199
975 ad monachos rediit cœnobium S. Martini Treviris 175
983 ex Oriente Romam venit S. Simeon Padolironensis 324
997 fundatum Mediolani S. Celsi monasterium 511

SECULO XI.

An. 1007 celebre monasterium in honorem S. Christophori institutum 131
1016 vivendi finem fecit S. Simeon Padolironensis 324
1020 vel paulo ante obiit S. Gothalmus in Austria 337
1024 vel paulo citius Sanctis adscriptus S. Simeon Padolironensis 320
1033 obiit Bethuniæ in Belgio S. Jorius episcopus 340
1040 circiter obiit Eberwinus abbas S. Martini Treviris scriptor Vitæ S. Magnerici 178
Eod. insignem de Saracenis ope S. Jacobi victoriam referunt Hispani 38
1056 S. Jacobi brachium Compostella Leodium allatum memoratur 29
1079 an inventum corpus S. Cucufatis in monasterio ejus nominis Octavianensi? 156
1082 fundatum Garstense monasterium ab Ottocharo I marchione Stirensi 477
1100 Botuidus martyr in Suecia 635

SECULO XII.

Institutus in Hispania celebris Ordo equestris S. Jacobi 36
Ecclesia S. Jacobi Compostellana evehitur ad metropolitanam 107
An. 1101 & sequentibus varia referuntur prodigiosa S. Jacobi miracula 53 & seqq.
1140 natus Placentiæ S. Raymundus Palmarius 647
1142 notatur obitus B. Bertholdi abbatis Garstensis in Austria 471
1145 eligitur à Pistoriensibus in Tuscia S. Jacobus in patronum suæ civitatis 25
1167 Vigiliis in Apulia inventa corpora S. Mauri & socc. 353
1174 facta divisio capitis S. Jacobi inter Canonicos Arienses & monachos Atrebatenses 24
1178 institutum Placentiæ celebre xenodochium à S. Raymundo Palmario 654
1200 ad operum caritatis coronam Placentiæ evocatur jam dictus S. Raymundus 638

SECULO XIII.

Sec. XIII circ. Veronam illustrarunt BB. Euangelista & Peregrinus eremitæ Augustiniani 342
An. 1201 Contarenus Pistoriensis multa prodigia scripsit ope S. Jacobi ibidem patrata 66
1212 quo modo Moguntiam allatum caput S. Annæ, inde Marcodurum, quod tamen in tot aliis ecclesiis exstare dicitur 256
1215 utrum in concilio Lateranensi actum de primatu ecclesiarum Hispaniæ 72
1217 Frisones post aditum S. Jacobi Compostellæ sepulcrum memorabilem de Saracenis in Lusitania victoriam referunt 35
1218 Cardinalis Sabellus, non Rodericus Toletanus in Hispania legati munere fungitur 105
1230 ope S. Jacobi Adefonsus rex Saracenos ingenti clade afficit ; & rursus eodem ferme tempore 38
1236 Corduba Mauris erepta 109
1238 grande miraculum operatus est S. Jacobus

bus apud Pratenſe caſtrum diœceſis Piſtorienſis 68
1255 Hugo puer Lincolniæ an Anglia crudeliter excarnificatus eſt 494
1280 Faventiæ in Italia ſpiritum extremum reddidit B. Nevolonus ſutor 496

SECULO XIV.

An. 1386 in Arleberg ſub patrocinio S. Chriſtophori inſtituta pia ſodalitas, renovataque 1627 130
1400 intermiſſus Placentiæ S. Raymundi Palmarii cultus inſtauratur 641

SECULO XV.

An. 1410 tranſlatæ Barcinonem S. Cucufatis reliquiæ 159
1412 S. Vincentius Ferrerius ſynagogam Judæorum Valentiæ mutari curat in eccleſiam S. Chriſtophori 128

SECULO XVI.

An. 1508 Julius II inſtaurationem Officii Mozarabici approbavit 82
1521 ultimo repoſitum corpus S. Celſi Mediolani 519
1579 tranſlatum à S. Car. Borromæo corpus S. Nazarii 519
1600 Reſtauratum Venetiis vetuſtum templum S. Jacobo dicatum 71

SECULO XVII.

An. 1624 memorabili apparitione, exhibitum ſibi olim in Britannia Armorica cultum reſtaurat S. Anna 249
1635 ab Urbano VIII reſtituta in Breviario Romano clauſula de abſoluta S. Jacobi in Hiſpania prædicatione 73
1640 Cæſarauguſtæ in eccleſia S. Mariæ de Columna contigit ſtupendum miraculum de crure abſciſſo, juveni reſtituto 117
1646 & ſeqq. narrantur ſtupenda miracula ope S. Annæ patrata in Britannia Armorica 279
1672 Congregatio S. Jacobi inſtituta Antverpiæ 36

SECULO XVIII.

1723 conceſſum Aragonenſibus proprium Officium de traditione S. Mariæ in Columna 124

ERRATA CORRIGENDA.

Pag. 9, *num.* 21 *in titulo*, § 11, *lege* § 111.
pag. 10, *num.* 25, *lin.* 1, ſi, *lege* ſe.
pag. 44, *num.* 176, *lin.* 31, Baizaynos, *lege* Bizcaynos.
pag. 57, *num.* 242, *lin.* 23, ſe, *lege* ſed.
pag. 64, *num.* 274, *lin.* 10, par aërem, *lege* per aërem.
pag. 67, *num.* 292, *lin.* 17, cor, *lege*, cor *tranſlato commate.*
pag. 87, *num.* 391, *lin.* 17, ſolo, *lege* ſolum.
pag. 139, *num.* 78 *in additione*, patria, *lege* palæſtra.
pag. 167, *de S. Urſo in margine*, AN. CCCXXVI, *lege* CCCCXXVI.
pag. 203, *num.* 3 *in additione*, al. merit, *lege* al. meriti.
pag. 223, *num.* 75 *in additione*, legen d, *lege* legendum.
pag. 279 *in annot. ad lit.* g *lin.* 2, ſuæ, *lege* ſuo.
pag. 363 *in titulo capitis* 2, S. Joannis Euangeliſtæ, *lege* S. Fortunati.
pag. 445, *num.* 9, *lin.* 12, laboaandum, *lege* laborandum.
pag. 448, *num.* 6, *lin.* 7, nii fallor., *dele punctum.*
pag. 466, *num.* 32 *in marg.* fluxus ſanguinis, *lege* contractio corpotis.
pag. 481, *num.* 29, *lin.* 13, indifferentes, *lege* indifferenter.
pag. 485, *num.* 50, *lin.* 16, quia vis, *lege* quamvis.
pag. 507, *num.* 22, *lin.* 9, baſilicam Ambroſianam, *lege* baſilicam Apoſtolorum.
pag. 534, *in annot. ad lit.* d, § 2, *lege* § 3.
pag. 543 *in titulo*, De S. Peregrini, *lege* Peregrino.
pag. 603, *num.* 41 *lin.* 7, ſponſum, *lege* procum; *uti & num.* 42, *lin.* 2.
ibidem num. 41 *lin.* 9. ſponſæ, *lege* dilectæ.
pag. 631, *num.* 82, *lin.* 2, συνθήων, *lege* συνήθων.

MONITIO

Circa Acta S. Jacobi Majoris.

POſtquam Acta S. Jacobi Majoris typis excuſa eſſent, Excellentiſſimus dominus Didacus de Mendoça Corte Real ex Hollandia, ubi cum ſumma prudentiæ fama ac laude legationem pro potentiſſimo Luſitaniæ rege obierat, Ulyſſiponem rediturus, Muſeum noſtrum Antverpienſe præſentiâ ſuâ honoravit. Cum de re litte-

 raria,

rarta, in qua vaſtam ejus eruditionem admirati ſumus, colloqueremur, incidit ſermo de prædicatione S. Jacobi in Hiſpania, quam ut probabiliorem defendendam ſuſceperamus. At Excellentiſſimus dominus quæſivit, an ſciremus, prædicationem illam à R. P. Michaële de S. Maria ex Ordine S. Auguſtini libro Latinè ſcripto & non ita pridem in Luſitania edito impugnari. Addidit, alios Luſitanicè opinionem R. P. Michaëlis refutaſſe. Ingenuè faſſi ſumus, hanc novam inter ipſos Luſitanos controverſiam nobis hactenus ignotam eſſe, eo quod epiſtolæ noſtræ, qua ab aliquot annis ſtatum celeberrimæ academiæ Luſitanicæ & notitiam lucubrationum ejus expetieramus, nihil reſponſum fuiſſet. Inſtanter itaque Excellentiſſimum dominum rogavimus, ut ipſe ea opuſcula, tum Latina tum Luſitanica, ad nos mitti curaret, cum ſat temporis ſupereſſet, ut ſententiam mutaremus, vel argumenta R. P. Michaëlis refelleremus, antequam tomus ſextus Julii noſtri in lucem prodiet. Vir Excellentiſſimus petitioni noſtræ benignè annuit, ac promiſſis ſtetit, ut intelligo ex litteris eruditiſſimi domini Emmanuëlis Pereira da Sylva Leal, quas die 25 Novembris anno 1728 ad nos dedit, ſed quæ (neſcimus quo caſu) poſt elapſum fere trimeſtre dumtaxat nobis redditæ fuerunt : is enim digniſſimus laudatæ academiæ Luſitanicæ ſocius in ſuis humaniſſimis litteris ſignificat, memoratam R. P. Michaëlis diſſertationem, aliaque opuſcula, ſimul cum quibuſdam ſuis lucubrationibus, jam à ſe ad nos miſſa fuiſſe. Sed hactenus nihil eorum vidimus, & utrum ea in mari perierint, an etiamnum alicubi hæreant ignoramus. Cum itaque editionem hujus tomi diutius differre non liceat, de his lectorem præmonendum eſſe cenſuimus.

NOTITIA FIGURARUM
Ornantium hunc Tomum.

PRæfigitur ſolitum operis frontiſpicium
Item effigies ſereniſſimæ Archiducis Mariæ Tereſiæ cui tomus ipſe inſcribitur.
Repræſentatio capitis S. Annæ, *ex imagine Sicula* 256
Item hermæ Græca inſcriptio ibid.
Urnæ S. Pantaleonis Lucæ in Etruria 410
Gloria B. Bertholdi primi abbatis Garſtenſis *in folio* 475
In Tractatu præliminari Mozarabico
Diviſio Hoſtiæ in iſto ritu 90
Majuſcula littera ſingularis *ex Ms. Toletano* 110
Schema orationis antiquæ de S. Martino Turon. 111

ACTA SANCTORUM

JULII.

TOMUS SEXTUS,

VIGESIMA QUINTA DIES.

SANCTI QUI VIII KAL. AUGUSTI COLUNTUR.

S. Jacobus major, Apoſtolus, Martyr, Compoſtellæ in Hiſpania.

S. Chriſtophorus Martyr, forte in Lycia.

S. Cucufas Martyr, apud Barcinonem in Hiſpania.

S. Thea, S. Valentina } Martyres Cæſareæ

S. Paulus } Palæſtinæ.

S. Acontius, S. Nonnus } Martyres Romæ.

S. Stercorius, S. Clemens, S. Julianus } Martyres.

S. Florentius, S. Felix } Martyres Forconii in Veſtinis Italiæ.

S. Hieruſalem Martyr apud Græcos.

S. Urſus epiſcopus conf., Trecis in Gallia.

S. Magnericus conf. archiepiſcopus Trevirenſis, ibidem in monaſterio S. Martini.

S. Ebrulfus abbas, Bellovaci in Gallia.

S. Glodeſindis virgo, Metis in Belgica prima.

S. Joannes Agnus Trajectenſis epiſcopus conf., Hoyi in Belgio.

S. Theodemirus monachus Martyr, Cordubæ in Hiſpania.

PRÆTERMISSI ET IN ALIOS DIES REJECTI.

S. Juliani *Cenomanenſis epiſcopi tranſlatio indicatur in auctariis Uſuardinis: de ipſo actum* XXVII Januarii.

S. Yxtam *virginem neſcio unde aut qua veriſimili cauſa ad hanc diem tranſtulerit Caſtellanus in ſuo Martyrologio univerſali, ut* cui eccleſia dicata ſit in Yeſtetlen (*voluit dicere* Jeſtetten) diœceſis Conſtantienſis. *Nomen etiam ipſum male efformatum longioris diſquiſitionis occaſio fuit: at tandem patuit, non aliam Sanctam deſignaſſe præter* S. Hyxtam, *de qua, ſub nomine* Hixtæ *cum Notburgæ matre paucis actum eſt* XXVII *Januarii. Recurſu habito ad ipſum locum opera P. Jacobi Biſſelii Societatis noſtræ provinciæ Germaniæ ſuperioris procuratoris, obtenta eſt epiſtola R. D. Beati Wickaert curati in Jeſtetten prope Rhinoviam, ad noſtrum item P. Leonardum Seiz* XXIII *Novembris* MDCCXXVI *data, qua docuit, neque hoc die* S. Hyxtam *ibidem coli, ſed* VI *Februarii: ad quem proinde diem in Supplemento remittenda ſunt, quæ de ejus cultu & miraculis (nam geſta penitus intercidiſſe videntur) impetrari poterunt* VI Februarii.

SS. Winamanus, Unamanus & Sunamanus *ut martyres hoc die referuntur in Martyrologio Anglico Wilſoni utriuſque editionis, opinor, pro mero arbitrio, cum apud Joannem Magnum lib.* 17, *cap.* 20 *eorum martyrium deſcribentem, nec verbo indicetur quo die illud ſubierint. Rectius majores noſtri eos cum S. Sigfrido patruo vel avunculo conjunxerunt die quo is colitur* XV Februarii.

S. Lucæ *abbatis tranſlatio Agyræ ſignatur in Martyrologio Siculo noſtri Octavii Cajetani; aſt ejus Acta pridem illuſtrata ſunt videndaque ad diem* XI Martii.

S. Eupraxia, *vel* Euphraſia, *virgo in Thebaide, hodie memoratur apud Græcos, & in Molano cum Olympiade conjuncta eſt: Vita ipſius illuſtrata fuit* XIII *Martii, quo à Latinis colitur. Vide itaque eumdem diem* XIII Martii.

A SS. Philippi presbyteri, Eusebii monachi & Philippi diaconi *facta est hoc die in Sicilia* translatio *cum alia S. Lucæ abbatis, de qua jam egimus. At quæ de ea & Sanctorum ipsorum gestis dicenda erant, habes ad diem natalem* XII Maii.

S. Germani *Parisiensis episcopi translatio ad monasterium S. Vincentii notatur & describitur in Actis Sanctorum Ordinis S. Benedicti sec. 3, parte 2, à pag. 92; quæ vel in ipso Usuardo annuntiatur: verum quæ eo spectant, ad propria Sanctorum natalitia reducere solemus, ut videsis* XXVIII Maii.

S. Blandina ab equis distracta martyrium consummasse *notatur in Synaxario collegii nostri Divionensis seu Petri Francisci Chiffletii cum duobus versiculis*, post memoriam, *uti ecgrapho nostro adscripsit Papebrochius*, sanctorum Martyrum Lugdunensium; *quos raro plerumque apud Græcos exemplo iterum exhibet apographum nostrum ex Menæis Mediolanensibus bibliothecæ Ambrosianæ litterâ O n.* 148 *cum elogio; at die proxime sequenti: ubi* Blandina (*non* Βαλανδίνα, *ut mendosè in textu dicti elogii apographi nostri scribitur*) *ab equis distracta, Deo spiritum tradidisse etiam narratur. Eodem die notatur in Synaxario Basiliano* Sanctus *cum sociis, addito elogio, quod Græcè excusum legitur ad calcem tomi primi Julii: ubi vitiosè scribuntur fuisse* ex Ravenna civitate regionis Galliæ, *pro* Vienna. *Chifletianum præter* Blandinam *tres alios ex illis refert, videlicet* Sanctum, Maturum & Attalum. *De laureatissimo horum Martyrum* XLVIII *manipulo egimus die 2 Junii cum Martyrologio Romano: inter quos herois ista invictissima, & fortitudine animi sexum supergressa, non ab equis distracta, sed capite truncata martyrium consummasse scribitur in longè æstimatissimis eorum Actis; de quorum merito dictum est in observatione ad Usuardum à nobis illustratum, ad diem 2 Junii. Absit ergo ut hîc Blandinam vel ejus martyrium duplicemus ob tantillam mortis differentiam; in qua Græci facilè potuerunt vel errare, vel aliquid de suo addere & mutare. Quamobrem omnia remittimus ad diem prædictum* II Junii.

S. Adalbertus *Magdeburgensis episcopus in indice Sanctorum, quem Grollum appellamus, hoc die perperam signatur: de eo jam actum est* XX Jun.

S. Euroſiam *huc traxit Ferrarius in Catalogo generali, pro mero, opinor, arbitrio, quod diem cultûs ignoraverit. Tu vide quæ dicta sunt* XXV Junii.

S. Landradam *Belisiensem abbatissam, nescio cur hoc die laterculo suo inseruerit auctor Florarii Sanctorum Ms.; spectat ad diem qua de ipsa egimus* VIII Julii.

S. Reticius *seu* Rheticius *episcopus Æduensis seu Augustodunensis in auctariis Usuardinis hoc die annuntiatur, à Castellano* XV *Maii; nos cum aliis de ipso egimus* XIX Julii.

Sancti martyris Hermogenis certamen *notatur in utroque Ms. Taurinensi; ejusdem, ut putamus, quem heri dedimus inter Prætermissos* XXIV Julii.

Josiam *scribam hoc die retulit Editio Lubeco-Col. inter Usuardi auctaria; Felicius eum elogio ornavit. Mirati sunt Majores nostri, eum à variis* XXV *Martii signatum. Sive sub isto, sive sub alio nomine, notus esse non potest, nisi ex Actis S. Jacobi Apostoli.*

SS. Rusticus & Florentius *male hoc die combinantur à Greveno: volucrit haud dubie signare* Felicem & Florentium *martyres Forconienses, de quibus hoc die agimus.* Felix *in Matricula Cartus. Ultrajectt. seorsim hoc die notatus, eòdem reducendus est, aut ad hunc diem non pertinet.*

Sanctorum Patrum CLXV, qui ad quintam Synodum adversus Origenis dogmata convenerunt, memoriam *hodie faciunt Menæa magna Græcorum excusa* (*sequente, ut solet, Maximo Cytherorum episcopo*) *cum versiculis & elogio. Martyrologium Arabico-Ægyptium à Gratia Simonio Maronita Latinè redditum Patres dumtaxat legit* CD.

Gandavi Livini archiepiscopi translatio *Dempsteri mera hallucinatio est. Referimus hoc die translationem S. Lebuini; ast is cum S. Livino martyre confundendus non fuit.*

S. Marcelli episcopi Parisiensis translatio *reperitur in codice Usuardino Bigotiano: ast alii codices eam melius referunt die sequenti, tametsi hoc die factam testetur Saussayus in Supplemento.*

S. Aperiæ memoria *notatur in dicto Martyrologio Arabico-Ægyptio, à Gratia Simonio Maronita Latine reddito: plura nos latent.*

Saladini *Asculani primam memoriam Majoribus nostris suggessit Ughellus tomo* I, *col.* 487, *dum inter viginti altaria ecclesiæ Asculanæ aliquod numerat quod* olim exstabat beato Saladino dicatum, cujus pulveres ibi recludi docent antiqua ecclesiæ monumenta. *Ferit nonnihil sub istiusmodi nomine* Beatus, *quem non novissent Ferrarius, aut aliæ Sanctorum tabulæ; cujusque ignotus esset dies obitus. Ad quæstionem igitur idcirco Asculanis propositam, invenio responsum hujusmodi, æque ac cetera obscurum.* Fuit ejus corpus die XV mensis Aprilis hujus anni MDCXLIX intus capsam ligneam in altari lapideo sub titulo Sanctorum Michaëlis & Mauri in cathedrali ecclesia repertum, cum lamina plumbea in ejus manibus, ubi hæc verba reperiuntur insculpta: Anno incarnationis Christi MCCXLI indictione XIV, die Jovis intrante Apostoli, frater Salladinus vespere migravit, & sequenti die Veneris à crypta S. Angeli, ubi XXVII annis pœnitentiam egerat, huc delatum fuit tempore Gregorii PP., residente Theodolino episcopo Asculano anno III, cujus corporis reliquiæ, de mandato & ordine Emin. ac Reverend. D. Cardinalis Gabriëlis episcopi, fuerunt privatim translatæ in capellam S. Mariæ Lauretanæ, sitam in eadem Cathedrali ecclesia, ubi usque ad præsens asservantur in quadam capsa lignea introclusæ. Vulgo fertur, hunc B. Salladinum fuisse ex nobili familia de Salladinis hujus civitatis. *Id nostra interest minimè: doceant nos Asculani* I. *An* Saladinus *iste, quisquis fuerit, verè colatur:* 2, *quo die; ut debitus ei inter Sanctos locus in opere nostro concedi possit; nam* intrante Apostoli, *non magis ad S. Jacobum quam ad alios referri potest.*

S. Abranus vel Abramus confessor in Campania Galliæ celebris. Fuit S. Gibriani frater; *sunt verba Camerarii, Sanctum alibi ignotum producentis. Egerunt Majores nostri de Gibriano ad diem* VIII *Maii, ibidemque notarunt*, necdum legisse se an & quo die Abranus coleretur *non magis quam Petranus, licet hosce cum aliis S. Gibriani sociis eo die annuntiet Saussayus.*

Obo-

A Obolium *nobis hoc die laudat Caſtellanus, ut martyrem cum ſociis ſexaginta ſupra ducentos, de quibus in Faſtis Latinis aut Græcis nec verbum reperi hactenus. Exſtat eorum memoria in Kalendario Coptorum à Ludolfo edito: aſt hujuſmodi Sanctos equidem non admittam, niſi de eorum vero & legitimo cultu aliunde conſtet; ut jam non ſemel proteſtatus ſum.*

Mors beatiſſimi P. N. Macarii Scholtowodici Thaumaturgi *notatur in Menologio Slavo-Ruſſico Sparwenfeldiano; ſed ſola iſtius Menologii auctoritas nobis non ſufficit, ut ipſum pro Sancto habeamus, donec de debito cultu legitimè nobis aliunde conſtiterit.*

Sanciæ Alfonſi, *regiæ virginis, commendatricis Ordinis militaris S. Jacobi, filiæ Alfonſi IX regis Legionenſis, S. Ferdinandi III ſororis &c. Vitam Hiſpanicam habemus editam Madriti anno* 1651, *in qua* glorioſæ, *ac tantum non* Sanctæ *titulo decoratur, omni elogiorum genere exornata. Ejus corpus ex regio monaſterio S. Euphemiæ de Corobiis, Ordinis S. Jacobi, Valentinenſis diœceſis, ubi ab anno* 1270 *jacuiſſe dicitur, Philippus III anno* B 1608 *adſerri voluit Toletum ad S. Fidei partheponem, ubi magna in veneratione habetur. Ad prædictæ Vitæ calcem argumenta ſubjiciuntur virtutum, ſanctitatis & miraculorum, quæ inde erui poſſunt in ordine ad beatificationem & canonizationem, quæ ut ut urgentia fateamur, noſtrum non eſt, Sedis Apoſtolicæ judicium prævenire. Neque vero in iſta Vita dies obitûs exprimitur, quamquam aliunde hac* XXV *Julii ad cælos evolaſſe ſupponatur. Haud dubiè, ob concurſum ſolennitatis S. Jacobi, alius dies ejus feſtivitati deſtinabitur, ſi ad Sanctorum honores evehatur; ut proinde Actis ejus ſuo tempore illuſtrandis locus defuturus non ſit. Satis mirum eſt, de ea non meminiſſe Tamayum in Martyrologio Hiſpanico.*

Hieronymus Vaglegho *Ordinis S. Dominici in Marcheſii Diario hoc die inſigni decoratur elogio, extracto ex proceſſibus ſuper ejus virtutibus & miraculis pridem formatis Madriti & Valliſoleti: quousque res perducta ſit in ordine ad beatificationem, fatemur nos ignorare.*

Gerekinus *Ordinis Ciſtercienſis Alvaſtræ in Suecia converſus, multis nominibus laudatiſſimus* C *eſt, ut* qui intra annos quadraginta numquam è monaſterio egreſſus *ſit: qui* novem angelorum choros inter orandum quaſi continenter viderit: ab ipſa Dei Parente viſitari meruerit, *pluribus etiam aliis gratiis ornatus, & in Kalendario cum titulo* beati *relatus, de quo plura in Vita S. Birgittæ referri dicuntur ab Henriquez, Chalemoto, Bucelino atque etiam in Vite Aquilonia. Caſtellanus ipſi locum dedit inter Venerabiles, quo & nos hic eum reponimus, donec de cultu conſtet.*

Joannes Soreth *ſeu* Soretus *celeberrimus & præclariſſimus RR. PP. Carmelitarum Prior generalis, totiuſque Ordinis reformator, hoc die Andegavis, ubi depoſitum corpus, ferme tamquam martyr ſublatus eſt anno* 1471, *non paucis miraculis poſt mortem clarus; cujus Vita, anno* 1478 *manu ſcripta apud nos exſtat, uti & alia paulo fuſior ac elegantior Pariſiis edita anno* 1625 *cum titulo* beati, *qui ab Ordinis ſcriptoribus paſſim ei tribuitur, uſque adeo ut Philippus Viſitantinus, in Acie bene ordinata, ſæpius à nobis citata, hoc ei*

elogium concinnare non dubitaverit ad hunc D *diem:* B. Joannes Soretus, natione Galius, Carmelitani gregis paſtor ſummus & reformator magnificus, Andegavi obiit ut martyr anno MCDLXXI, miraculis ante & poſt mortem clariſſimus, ideoque ab immemorabili tempore Beatus colitur & invocatur. In Hannonia & Leodio, præter alia, etiam tertium Carmeli Ordinem reſtituit, ut alio in loco referimus. Beatus Romæ & ubique vocatur. *Equidem inſignia Viri merita ultro & lubens agnoſco, cupioque ſupremos honores debita auctoritate ipſi omnino decerni: hactenus vero, nec in ipſa Gallia verum cultum eccleſiaſticum umquam obtinuiſſe, vel ex ſolo Sanſſayi ſilentio, qui nec inter pios quidem ipſum hoc die collocat, ſatis intelligitur: neque ipſius uſpiam meminit magnus Sanctorum refoſſor Caſtellanus; neque alibi ſufficientia ulla legitimæ venerationis indicia occurrunt. Quanto in honore fuerit apud Leodienſes, narrat Fiſenus in ejus eccleſiæ Floribus.*

Thomas Kempenſis *ſeu* à Kempis, *loco nempe natali (oppido diœceſis Colonienſis) dictus, Ordinis Canonicorum regularium, vir ſane venerabilis & toto orbe notiſſimus, hoc die anno* 1471, *ætatis* 92 *ad inſignium virtutum meritorumque coronam evolavit;* ſactæ lectionis cellæque ſuæ ita amans, ut hoc ſymbolum ſæpius ore proferret, libriſque ſuis inſcriberet; In omnibus requiem quæſivi, ſed non inveni niſi in angulis & libellis. *Verba ſunt Mirai, ita elogium proſequentis:* Scripſit varia, unum in corpus ab Henrico Sommalio digeſta; inter quæ eminet vere aureus, De imitatione Chriſti libellus, quem ſanctiſſimi viri Car. Borromæus, Ignatius Loyola, Philipp. Nerius, Robertus Bellarminus & alii quotidie lectitare ſunt ſoliti. Vitam illius ſcripſere Judocus Badius, Franciſcus Tolenſis, & Heribertus Roſweydus Soc. Jeſu presbyter, qui & Chronicon Montis S. Agnetis, à Thoma Kempenſi ſcriptum, nuper edendum curavit. *Corporis ejus inventio, juſſu Electoris Colonienſis procurata* XIII *Auguſti* 1672, *in Swollenſe oratorium tranſlatio, & in capſam depoſitio* X *Julii* 1674, *gratiaque eo tempore obtentæ, alibi deſcripta ſunt, uſui certiſſimè futura, ſiquando Sanctorum honores viro piiſſimo legitimè decernantur. Videri poſſunt quæ pridem notata ſunt in Paralipomenis ad Conatum in Catalogos Pontificum pag.* 108.

Balthazar Alvarez *è Societate Jeſu hoc die ſanctiſſimè obiit anno* 1580. *Qualis quantuſque vir fuerit, fusè deſcribit in ejus Vita Ludovicus de Ponte. Hoc ex illo dixiſſe ſufficiat, S. Tereſiam cognoviſſe divinitus, pro ut refertur in memorata Vita cap.* 11, § 2, nullum in tertis exſtitiſſe eo tempore in tam excelſo quam ipſum perfectionis faſtigio, cum tamen viverent tum etiam eximiæ ſanctitatis non pauci, & complures qui Faſtis Sanctorum & Beatorum ſunt ab Eccleſia poſtmodum adſcripti. *Ex Bibliotheca Scriptorum. S. J.*

Philippus *anachoreta in eremo Judicæ* venerabilis *titulo ornatur ab Octavio Cajetano in Martyrologio Siculo.*

Philippa virgo, regio ſanguine Luſitanorum nata *Ordinis Ciſtercienſis fuit, & cœnobium* ſancti Dionyſii de Odiuelas multiplici ſcientia & admiranda ſanctitate illuſtravit, *teſte Henriquez.*

A *aliis ; verum neque hæc altaribus hactenus admota ſcitur.*

Petrum Molleanum *ex Ordine Minorum anno, non* 1489 *ſed* 1490, *dum fratres in choro Te Deum canerent, Camerini in Umbria vita functum, ibique ob varias virtutes & miracula in honore habitum,* beati *appellatione exornat Gonzaga pag.* 206, *ac poſt eum Arturus & alii ; à quo non multum abhorrere viſus eſt Papebrochius in annotatis ad Vitam B. Baptiſtæ Varanæ tom.* VII *Maii pag.* 489. *Eſt etiam penes nos expanſum folium theſium ex jure Pontificio & Cæſareo, quibus præfigitur anno* 1652 *imago* B. Petri Corradini Molleanenſis. *At necdum videmus tales honores ipſi legitime decretos ; à quibus proinde melius abſtinuit Waddingus in Annalibus, & non ita pridem Fortunatus Hueberus in Menologio Franciſcano, qui laudatiſſimum virum meritis quidem ornant elogiis, verum abſque omni* ſancti *aut* beati *titulo,*

B Rodulfus Delfius, *Mechliniæ in Brabantia*
Jacobus à Falerone, *Muliani in Piceno*
Petrus à Caderola, *Camerini in Umbria*
Vaſeus Correa, *in territorio Ulyſſiponenſi*
Baptiſta Canianus, *apud Theatem Marrocinorum*
Anaſtaſius, *Albuquerquii in Caſtella*
Ambroſius Itinerarius, *Lutetiæ Pariſiorum*
Stephanus Fulginas, *in Umbria*
Dominicus Surianus, Pacificus Clemerius } *Fulginii.*
Guiomares à S. Antonio *virgo, in territorio Braccarenſi*

Cum titulo beati *referuntur ab Arturo in Martyrologio Franciſcano, & poſtrema etiam in Gynæceo.*

Hieronymus ab Aſculo *additur à Fortunato Huebero, qui in eo æque ac in ſuperioribus, Arturo prudentior, ab omni ſanctitatis titulo abſtinet.*

S. Paſtorem presbyterum & abbatem, apud Scetim in Ægypto *ex Petri Catalogo hoc die in ſuum retulit Ferrarius, male citans lib.* 6, *cap.* 113, *pro* 141. *Dicitur autem ibi obiiſſe* VII *Kalend. Auguſti, ut proinde ad ſequentem ſpectet, quo de ipſo videbitur* XXVI Julii.

C S. Valens *non magis apte à Ferrario hoc etiam die ponitur in Catalogo generali, melius in altero collocatus eſt die ſequenti* XXVI Julii.

Malinbæum *ex male intellecto Menologio Scotico, hoc die ſignavit Ferrarius in Catalogo generali : an vere colendus ſit, videbitur die ſequenti* XXVI Julii.

S. Hyacinthus *ad hunc diem non ſpectat, uti alicubi notatus eſt, ſed ad ſequentem* XXVI Julii.

S. Anna, Deiparæ Virginis mater, *hodie colitur apud Græcos, à quibus eam accepit Caſtellanus, ſed de qua Martyrologium Romanum & nos die* XXVI Julii.

S. Laurentium *Mediolanenſem epiſcopum hoc die refert Caſtellanus ; forte quod in Papebrochiana Exegeſi de epiſcopis Mediol. legerit* VIII Kal. Auguſti *fuiſſe depoſitum : verum cum alibi ſignetur* XXVII *Julii, jamque pollicitus ſit Papebrochius, nos de ipſo eo die, ut de Sancto acturos, omnia ad eum diem remittimus* XXVII Julii.

S. Gangricum epiſcopum Trevirenſem, diſcipulum S. Magnerici *hoc die* Romandiſſiæ *nobis aſſignavit Ferrarius, neſciens, opinor, quid ſcriberet.* S. Gaugericum *voluit dicere, non Trevirenſem ſed Cameracenſem epiſcopum, de quo magis appoſita memorat Sauſſayus in Supplemento ad hanc diem. De ſancto agetur die quo colitur* XI Auguſti. D

Urſicium epiſcopum & confeſſorem, *qui hoc die locum occupat in Florario Sanctorum Ms. & in Editione Lubeco-Col. non novi : ſi de martyre ſermo ſit, refertur is in Martyrologio Romano* XIV Auguſti.

S. Nemeſium *martyrem Romanum hoc die ſignant varii Martyrologi ; nos alium eſſe non putamus ab eo qui in Romano Martyrologio celebratur cum* Lucilla *(hoc ipſo die à Ferrario relata)* XXXI Octobris.

SS. Athanaſius & Theodorus, *ut* comites S. Jacobi, in Hiſpania relicti, juxta Magiſtri ſepulcrum apud Compoſtellam tumulati, *ex Maurolyco, Felicio, Galeſinio & Ferrario huc remiſſi ſunt* XV *Maii, tomo* III, *pag.* 443 : *atque iterum in Prætermiſſis* XXV *Junii. De iiſdem etiam & aliis S. Jacobi Apoſtoli in Hiſpania ſociis, aut ab eo ordinatis epiſcopis actum in Commentario ad Acta S. Cæcilii epiſc. Eliberitani ad diem* I *Februarii. Recurrit item ſermo de* Athanaſio *tom.* III *Aprilis pag.* 1001 *& alibi. Quid de utroque aut alterutro hoc die dici poſſit equidem non invenio ; neque enim in Actis S. Jacobi memorantur. Siqua Tamayo fides eſt, fuerit* Athanaſius *iſte Cæſarauguſtanus epiſcopus, quem referre ipſi lubuit* I *Novembris, ad quem proinde diem rem totam ex Sampiro aliiſque examinandam remittimus* I Novembris. E

S. Lebuini tranſlatio *eſt in Monaſticis Wione, Dorganio, Menardo & Bucelino. Melius ab aliis refertur* XXV *Junii, ut ibi in Prætermiſſis obſervatum eſt, quo ipſo die colitur Sanctus in diœceſi Antverpienſi. Verum & inde & hinc remittenda omnia ſunt ad diem natalem* XII Novembris.

Jacobus intertiſus *notatur hoc die in Kalendario Syriaco ſeu Chaldaico, Romæ edito anno* 1624, *quod Latinè dictavit Majoribus noſtris D. Joſephus collegii Maronitici* 1661. *Sed Sanctus iſte dari poterit cum Martyrologio Romano* XXVII Novembris. F

S. Eutychianus *Papa & martyr ponitur hoc die in Uſuardis Altempſiano & Florentino ; quin & in Rabano, Notkero & aliis ; verum ibi pridem notavimus, eum in Romano coli* VIII Decembris.

Martyres anonymi *in Actis Sanctorum Carpophori & Abundii, editis à Mombritio tomo* I, *fol.* 4 *dicuntur capite plexi hac die* XXV *Julii : verum tanti non ſunt ea Acta ut hîc de iſtis ſeorſim agendum putemus. Cujus porro pretii ſint, invenies in Tractatu præliminari ad tomum* I *Julii. Si quid forte præter ibi dicta deinceps occurrat, examinari id poterit ad diem quo de SS. Carpophoro & Abundio, unà cum ſociis iſtis ex Martyrologio Romano agetur* X Decembris.

S. Judoci tranſlatio *aut* inventio *refertur in pluribus ad Uſuardum auctariis, atque in Actis Sanctorum Ordinis S. Benedicti ſec.* 5 *à pag.* 545 : *nos more noſtro eam cum Sancti Actis illuſtrabimus* XIII Decembris.

SS. Maximini & ſociorum *inventio in monaſterio Miciacenſi prope Aurelianos hoc die exhibetur in Actis Sanctorum Ord. S. Benedicti ſec.* 6, *part.* 2, *pag.* 252 *ut facta circa annum* 1025 :

A 1025 : *verum de ea reliquisque ad Sanctum Maximinum spectantibus agendum erit die quo annua ejus festivitas recolitur* XV Decembris.
S. Olympias vidua & virgo, S. Joanni Chrysostomo devota, *hodie celebratur apud Græcos cum elogio, in quibusdam eorum fastis S. Eu-*

praxiæ conjuncta. Molanus secundæ editioni D
suæ eam adjecit. Ferrarius in Catalogo Sanctorum, qui in Romano non sunt, ac Castellanus in Martyrologio suo universali inter adjectos, illam ponunt, quæ in Romano notatur die, quo de ipsa agendum erit XVII Decembr.

DE S. JACOBO MAJORE,

APOSTOLO ET MARTYRE,

COMPOSTELLÆ IN HISPANIA.

COMMENTARIUS HISTORICUS. G.G.

PARS PRIMA.

Sancti distinctio, cultus, Acta, martyrii palæstra & tempus; reliquiæ, gloria posthuma, patrocinium, & miracula. E

B

§ I. Hujus sancti Jacobi ab aliis homonymis distinctio, & cultus ex variis monumentis.

ÆRÆ VULGARIS AN. XLIII, SIVE XLIV.

Aliqui distinguunt tres Jacobos,

C

Henschenius noster cum Combefisio, Florentinio, aliisque scriptoribus tres Christi discipulos; Jacobi nomine insignitos, distinguit. Primus juxta ipsius opinionem est Jacobus *filius Zebedæi & frater Joannis Euangelistæ, qui ab Herode Agrippa gladio occisus est. Alter est Jacobus, Alphæi filius, qui post annuntiatam pluribus locis Christi doctrinam tandem cruci affixus Ostracinæ martyr occubuit. Tertius verò est filius Cleophæ & Mariæ, vulgo frater Domini dictus, & primus Hierosolymorum episcopus ordinatus, qui post diuturnam ecclesiæ Hierosolymitanæ gubernationem è pinna templi præcipitatus ac fullonis fuste percussus martyrium complevit. Duorum posteriorum Acta ad diem primam Maii ab Henschenio illustrata sunt. Primus autem hunc die colitur, de quo tam multa tamque varia examinanda occurrunt, ut hunc Commentarium in plures partes dividere coactus fuerim, ne rerum dicendarum copia & diversitas confusionem aut obscuritatem parerent.*

ex quibus Bzovius duos imperitè confudit,

2 *Baronius quidem in Annalibus Ecclesiasticis ad annum Christi* 44 *num.* 36 *tantum duos agnoscit Jacobos, & Jacobum Hierosolymæ episcopum cum Jacobo, Alphæi filio, eumdem esse existimavit, quam sententiam etiam alii defenderunt. Sed non capio, quomodo R. P. Abrahamus Bzovius ex Ordine Prædicatorum, sacræ theologiæ doctor, Jacobum Hierosolymitanum episcopum cum Jacobo filio Zebedæi confundere potuerit, dum in sua Historia ecclesiastica, ex Baronii Annalibus aliisque monumentis contracta, ad annum Christi* 44 *num.* 1 *ita imperite scripsit :* Verosimile est, quod Jacobus, quamquam Hierosolymorum episcopus, tunc Hispanias adierit, fidei mysteria docuerit, ecclesiamque aliquam Cæsar-Augustæ Virginis Matris nomine ejus monitu indidem condiderit : nam & Petrus, quamquam Antiochenus tunc episcopus, pertransibat universos, & tùm multi ex Patribus, tum traditiones ecclesiarum testantur, Jacobum Alphæi lumine Euangelii aliquam Hispaniarum partem illustrasse. Hunc itaque ex Hispaniis reducem comprehendit Herodes, & gladio percussit. *At an bonus vir non legerat Act. cap.* 12 *sequentia ?* Eodem autem tempore misit Herodes rex manus, ut affligeret quosdam de ecclesia : occidit autem Jacobum FRATREM JOANNIS gladio. *An non sciebat, Hispanos sibi apostolum vindicare* Jacobum *Majorem, Zebedæi filium? An denique non meminerat, se ad eumdem annum paulo supra de Herodis Agrippæ persecutione sic scripsisse :* Erat Jacobus, non quidem ille Alphæi, qui, dictus frater Domini, Hierosolymorum fuit episcopus, sed frater Joannis, filius Zebedæi, vitæ sanctitate, rerum gestarum gloriâ & propagatione fidei cùm in Palæstina tum alibi locorum longe clarissimus. *Videtur itaque hic dormitasse Bzovius, quem Joannes Georgius Herwartus, Bavariæ cancellarius, in Mantissa ob crassos hujusmodi errores acriter exagitavit. Nos ad antiquum Sancti nostri cultum demonstrandum pergimus.*

F

inter quos S. Jacobus Major Officio,

3 *In sacris omnium penè gentium fastis Apostolus iste celebratur. Græci plerique ad diem* XXX *Aprilis eum referunt, quando in Typico S. Sabæ ita legitur :* Τῦ ἁγίυ ἀποστόλυ Ἰακώβυ, ἀδελφῦ ἁγίυ Ἰωάννυ τῦ θεολόγυ. *Id est :* Sancti apostoli Jacobi, fratris sancti Joannis theologi. *Tum ibidem assignatur Officium, quod eo die recitandum est. Menæa impressa præter Officium proprium, in quo sancti Apostoli laudes fusè decantantur, eodem die habent sequentes versiculos :*

Ὡς ἀμνὸς Ἰακωβ@ ἀχθεὶς ἐσφάγη,
Τῆς Δοσεβείας μηρυκίζων θεῦ λόγυς.
Κτεῖνε μάχαιρα φόνυ Ἰακωβον ἐν πίστει.
Ut agnus, ensi sponte cervicem dedit
Jacobus, atque ruminans verbum Dei.
Occisus est trigesimâ Aprilis die.

AUCTORE G. C.

Nihil in his notatu dignum eſt, niſi quod in impreſſis legatur verbum μυρηκίζων, cujus ſignificationem in nullis lexicis reperire potui. Igitur ſuſpicatus ſum, hîc irrepſiſſe mendum typographicum (id in iſtis libris rarum non eſſe experientiâ didici) & tranſpoſitis duabus litteris ſubſtitui μηρυκίζων, quod proprie ruminantem *ſignificat. Præterea tertium carmen, quod eſt hexametrum, à Papebrochio tranſlatum fuit in Ephemerides Græco-Moſcas, tomo primo Maii præfixas, ubi in Aprili Græcorum metrico hic verſus Græcus eodem metri genere ita Latinè redditur*

Jacobum gladio trigeſima mactat iniquo.

& elogio decorantur à Græcis,

4 *In Menais jam citatis poſt iſtos verſiculos ſequitur elogium, quod ita è Græco Latinum facio :* Hic erat filius Zebedæi, & frater Joannis theologi, qui poſt Andreæ & Petri vocationem ab ipſo Salvatore ad diſcipulatum cum fratre vocatus eſt. Illi ſtatim patrem, navim, & ſimpliciter omnia relinquentes ſecuti ſunt Dominum, qui eos adeo dilexit, ut uni conceſſerit gratiam recumbendi ſupra pectus ipſius, & alteri bibendi calicem, quem ipſe bibit. Iſti autem tantum zelum erga ipſum oſtenderunt, ut ignem è cælo accerſere, & incredulos perdere voluerint. Et ſane feciſſent, niſi Chriſti bonitas eos inhibuiſſet. Propterea igitur Chriſtus hos & principem Apoſtolorum Petrum ad orationes & alia negotia aſſumpſit, ſublimioribus & maxime arcanis dogmatibus eos imbuens. Herodes vero poſt paſſionem & aſcenſionem Domini noſtri Jeſu Chriſti non ferens hunc Jacobum, & liberè loquentem ac ſalutare Euangelium prædicantem comprehendens gladio ſuſtulit, & ſecundum à Stephano martyrem ad Chriſtum Dominum tranſmiſit. *Eadem leguntur in novo Anthologio Græcorum. Multum tamen ab his differunt ea, quæ habentur in Ms. Baſilii Imperatoris Menologio, ex quo poſtmodum alia occaſione elogium ejuſdem Apoſtoli exhibebimus.*

B

ac in ſynaxariis Ruthenorum, aliarumque nationum celebratur.

5 *Moſci in ſignanda cultûs die Græcos imitantur : nam* xxx *Aprilis in Menologio Slavo-Ruſſico, quod nobiliſſimus Baro de Sparwenfeld nobis Latine vertit, ita annuntiatur :* Sancti apoſtoli Jacobi, fratris ſancti Joannis theologi, qui jugulatus [eſt] ab Herode Hieroſolymis anno quadrageſimo quarto ſub Claudio, alter poſt ſanctum Stephanum martyr. *Rutheni in ſuo* Sobornik *id eſt ſynaxario, quod interprete P. Georgio David, Societatis noſtræ miſſionario, circa annum* 1688 *Moſcuâ accepimus, eumdem Apoſtolum ita referunt :* Sancti apoſtoli Jacobi, fratris Joannis theologi, qui ab Herode rege Hieroſolymis decapitatus [eſt.] *Martyrologium Arabico-Ægyptium, quod Gratia Simonius, Romæ Maronitici collegii alumnus, ac poſtea Tripolitanus in Syria archiepiſcopus, interpretatus eſt, eadem die* xxx *Aprilis ſic habet :* Certamen ſancti Jacobi Apoſtoli, filii Zebedæi, quem Chriſtus cum ſuo fratre Joanne vocavit ad apoſtolatum. *Æthiopes & Coptitæ in Faſtis ſacris, à Jobo Ludolfo editis, de eodem ad diem* v *Maii ſic breviſſime meminerunt :* Jacobus filius Zebedæi. *In alio Menologio Coptico, quod Seldenus in Synedriis veterum Hebræorum cap.* 15 *typis vulgavit, pag.* 397 *idem ſanctus Apoſtolus die* XII *Aprilis refertur. Hæc de Græcorum, aliorumque orientalium populorum cultu dicta ſufficiant. Jam aliqua Latinorum Martyrologia & eccleſiaſtica Officia proferamus.*

C

6 *In antiquiſſimo Carthaginenſis eccleſiæ Kalendario, quod Mabillonius inter vetera analecta tom.* 3 *à pag.* 398 *edidit,* VI Kal. Jan. *colitur feſtum* Jacobi apoſtoli, quem Herodes occidit. *Tamen Romanum parvum & pleraque alia Latinorum Martyrologia hunc Apoſtolum die* XXV *Julii commemorant. Sic Martyrologium, quod Edmundus Martene ex Ms. monaſterii S. Germani Autiſſiodorenſis Theſauro novo anecdotorum tom.* 3 *à col.* 1547 *inſeruit, quodque ab annis circiter mille ſub nomine S. Hieronymi compactum fuiſſe aſſerit, in Breviario Apoſtolorum* VIII *Kalendas Auguſti de* S. Jacobo *meminit his verbis :* Jacob, qui interpretatur ſupplantator, filius Zebedæi, frater Joannis. Hic Spaniæ & occidentalia loca prædicat, & ſub Herode gladio cæſus occubuit, ſepultuſque eſt in Acaia Marmarica VIII Kalendas Auguſti. *Huic conſonat Martyrologium Gellonenſe, quod Lucas Dacherius in nova Spicilegii editione tomo* 2, *pag.* 25 *ineunte ſeculo* IX *exaratum fuiſſe affirmat, & in quo ibidem leguntur ſequentia :* Jacobus, qui interpretatur ſupplantator, filius Zebedæi, frater Johannis : hic Spaniæ & occidentalia loca prædicator, & ſub Herode gladio cæſus, ſepultuſque eſt in Achaia marmarica VIII Kalendas Auguſtas. *Eadem fere habet codex Blumianus, ſeculo* VIII *ſcriptus, & à Florentinio poſt Martyrologia Hieronymiana editus, cujus verba poſtmodum dabimus. De loco ſepulturæ, quæ hic* Acaia *vel* Achaia marmarica *appellatur, poſtea pluribus diſſeremus.*

D

Antiquis Latinorum Martyrologiis,

Adonis ac Uſuardi,

7 *Ado in libello de feſtivitatibus Apoſtolorum ad eumdem diem habet ſequentia :* Natalis beati Jacobi apoſtoli, fratris Joannis Euangeliſtæ, qui decollatus eſt ab Herode rege Jeroſolymis, ut liber Actuum Apoſtolorum docet. Hujus beatiſſimi Apoſtoli ſacra oſſa ad Hiſpanias tranſlata, & in ultimis earum finibus, videlicet contra mare Britannicum condita, celeberrimâ illarum gentium veneratione excoluntur. *Uſuardus in ſuo Martyrologio Adonem contraxit, ut ſatis patet ex his ejus verbis :* Natalis beati Jacobi apoſtoli, fratris Joannis Euangeliſtæ, qui ab Herode rege decollatus eſt. Hujus ſacratiſſima oſſa ab Hieroſolymis ad Hiſpanias tranſlata, & in ultimis earum finibus condita, celeberrima illarum gentium veneratione excoluntur. *Haud dubie utrumque hunc Martyrologum præ oculis habuit auctor Martyrologii Romani, in quo hodiedum ita legimus :* Sancti Jacobi apoſtoli, fratris beati Joannis Euangeliſtæ, qui prope feſtum Paſchæ ab Herode Agrippa decollatus eſt. Ejus ſacra oſſa ab Hieroſolymis ad Hiſpanias hoc die tranſlata, & in ultimis earum finibus apud Gallæciam recondita, celeberrima illarum gentium veneratione, & frequenti Chriſtianorum concurſu, religionis & voti causâ illuc adeuntium, pie coluntur. *Superfluum judico hic alios Martyrologiorum textus accumulare.*

E

F

aliiſque monumentis eccleſiaſticis,

8 *Poſt diem natalem Chriſti & feſtum S. Stephani protomartyris hic Apoſtolus unà cum fratre ſuo Joanne colitur in Miſſali Gothico, quod Thomaſius & Mabillonius ex vetuſtis codicibus Mss. ediderunt : At die* XXV *Julii ſolenniter ejus feſtivitas celebratur in Miſſali & Breviario Muzarabum (de horum librorum auctoritate & antiquitate videri poteſt tractatus huic tomo præfixus) ex quibus pleraque ad* S. Jacobum *ſpectantia tomo* V *Junii à pag.* 215 *alia occaſione exhibuimus. Idem Officium iterum typis ſubjecit Cardinalis de Aguirre tom.* 3 *Conciliorum Hiſpaniæ*

A *à pag.* 271. *Prædicatio hujus ſancti Apoſtoli in Hiſpania indicatur in iſto Officio Muzarabico, ex quo poſtmodum aliqua excerpemus.*

idem Sanctus etiam inſcriptus eſt.

9 *Quanta cum ſolennitate feſtum* S. Jacobi *Cæſarauguſtæ celebretur, patet ex ſtatuto iſtius eccleſiæ metropolitanæ, quod anno* 1471 *conceptum eſt his verbis :* Conſiderantes, quod primam hujus civitatis eccleſiam ipſe (*nempe* S. Jacobus, *de quo agitur*) fundaverit, & ſuâ præſentiâ Dei verbum in noſtra hac prædicaverit urbe, ejuſdem glorioſiſſimi Apoſtoli natalitium diem vigeſimum quintum Julii ordinamus & ſtatuimus ſub ſolennitate ſex Capparum (*is etiam feſtivitatum celebrandarum modus apud Muzarabes ſolenniſſimus eſt*) in metropolitana eccleſia Cæſarauguſtana perpetuis temporibus celebrandum. Et licet in ceteris Octavis Virginis Officium propter ſolennitatem augendam communiter omittitur, in iis tamen ob memoriam apparitionis, qua adhuc vivens hac in civitate eidem Apoſtolo Virgo glorioſiſſima apparuit, non duximus omittendum. *Horum in appendice meminiſſe juvabit.*

B

§ II. Sancti hujus Apoſtoli parentes, patria, vitæ inſtitutum, aliaque Acta ante martyrium.

Omiſſis Pſeudo Juliani fabulis,

SI *Pſeudo-Juliano credere lubeat, detexit ille rarum theſaurum, nempe authenticam* S. Jacobi *Vitam, ab ipſomet Apoſtolo deſcriptam: poſtquam enim in Adverſariis ſuis integrum mendaciorum plauſtrum in Hiſpaniam invexit, hæc num.* 47 *addere non veretur :* Hæc & alia collecta ſunt etiam ex Actis ſinceris ſancti Jacobi, quæ S. Apoſtolus, Zebedæi filius, de ſeipſo ſcripſit. *Imo, ut majorem commentis ſuis fidem conciliet, num.* 407 *ita ſcribit :* Ego tranſtuli de lingua Latina Vitam S. Jacobi Majoris in Hiſpanam, qui multa fecit miracula, & Gadibus, ut à quodam auctore gravi ſcribitur, evertit templum Herculis Gaditani. *O infelix poſteritas, cui nec Latinum hujus Vitæ exemplar, nec Hiſpanicam verſionem invenire contigit! Nonne amanuenſium labore millena hujus tam pretioſi opuſculi ecgrapha in totum terrarum orbem diſpergere oportuit? Nonne omnium Chriſtianorum intererat præclara tanti Apoſtoli geſta cognoſcere? At quid ego Acta, tantum in Pſeudo-Juliani cerebro heri nata, in bibliothecis reperiri volo? Cur antiquum recentioris fabellæ exemplar fruſtra requiro? Jam eruditis Hiſpanis & ceteris notum eſt Pſeudo-Juliani ſimiliumque fabulatorum ingenium, ad quælibet fingenda promptum. Quis enim credat, Gaditanum Herculis templum à* S. Jacobo *everſum eſſe, quod diu poſt ejus martyrium exſtitit, & impio idololatrarum cultu famoſum fuit, ut Pomponius Mela lib.* 3 *Geographiæ cap.* 6, *Philoſtratus in Vita Apollonii lib.* 5, *Silius Italicus lib.* 3, *aliique veteres ſcriptores de ſuo tempore teſtantur. Videri etiam de hac re poteſt Joannes Baptiſta Suarez de Salazar in Antiquitatibus Gaditanis lib.* 3, *cap.* 1, *quas anno* 1610 *Gadibus Hiſpanicè edidit. Ultro fateor, me genuina & antiqua* S. Jacobi *Acta (nam quæ ſub nomine Abdiæ primi Babyloniæ epiſcopi prodierunt, nihili facienda ſunt) hactenus nondum vidiſſe. Quare de illius geſtis hic ea tantum colligam & examinabo, quæ apud auctores fide dignos invenero.*

AUCTORE G. C.

11 *Imprimis quis fuerit ſancti hujus Apoſtoli pater, clare indicat Matthæus cap.* 4, ℣. 21 *his verbis :* Et procedens inde (*nempe Jeſus*) vidit alios duos fratres, Jacobum Zebedæi & Joannem fratrem ejus in navi cum Zebedæo patre eorum reficientes retia ſua : & vocavit eos. *Huic Euangelico textui novam, ſi ſuperis placet, potitiam ſuperaddit Pſeudo-Julianus, dum in Adverſariis num.* 60 *de theſauro ſuo neo-antiquo profert ſequentia :* Conſecratus eſt primus Britanniæ epiſcopus Ariſtobulus, qui & Zebedæus, pater Joannis & Jacobi Apoſtolorum; qui etiam frater Cleophæ & Joſephi, Genitricis Dei ſponſi, ſocerque Petri & Andreæ. Pòſt ſecutus eſt Petrum Romam, poſt mortem Jacobi filii, quem ad Hiſpanias ſecutus eſt. Inde ſecutus Petrum Romam, & in Gallias miſſus eſt; & anno IX cum Joſepho ab Arimathia patruele & aliis in Britanniam profectus, relicto fratre ſuo Barnaba in Cypro, egregie prædicans Euangelium Chriſti prius cum filio in Hibernia, pontificales inſulas martyrii gloriâ decoravit. *Non abutar hîc eruditi lectoris patientiâ refellendo hanc fabulam. Si cui lubeat hanc rem diſcutere, videat ea, quæ in Actis noſtris ad diem* XV *Martii de Ariſtobulo Britanniæ apoſtolo dicta ſunt. Ego autem firmiter decrevi in toto hoc Commentario non amplius ſimilibus commentis referendis chartam contaminare, multo minus iiſdem refutandis tempus perdere.*

E

mater,

12 *Quamvis ſacra Scriptura non diſerte exprimat, quænam fuerit mater* S. Jacobi, *tamen Origenes recte nomen ejus colligit, ita ſcribens in Matthæum tractatu* 35 *circa finem :* Si autem oportet opinari, & dicere etiam nomen matris filiorum Zebedæi, dico quoniam hæc ipſa fuerat Salome pacifica appellata. *Deinde opinionis ſuæ rationem reddit :* Opinatus ſum autem hoc, *inquit*, videns apud Matthæum & Marcum tres præcipuas mulieres nominatas, de quibus præſens ſermo habetur: & duas quidem eſſe, præſens (*nempe Matthæus, in quem tractatus ſuos ſcribit*) Euangeliſta exponit, Mariam Magdalenam & Mariam Jacobi; tertiam autem dici matrem filiorum Zebedæi. Apud Marcum autem tertia illa Salome appellatur; & ſecundùm Marcum, quæ ſecutæ fuerant Jeſum à Galilæa, cum Chriſto aſcenderunt in Hieruſalem. *Miror igitur, quod eadem à Nicephoro Calliſto lib.* 1, *Hiſt. Eccleſ. cap.* 33 *appelletur* Joanna, filiorum Zebedæi, Jacobi & Joannis mater. *Nihil etiam hîc moror quoſdam Græcos, qui dicunt, eam fuiſſe filiam S. Joſephi, ut nempe Jacobum & Joannem faciant Chriſti conſanguineos. Niſi propoſiti mei memor eſſem, afferrem hîc ea, quæ Pſeudo-Julianus in Adverſariis num.* 61 & 408 *de hac Sancti noſtri matre fabulatur.*

C

F

patria,

13 *Adrichomius in Theatro Terræ ſanctæ, citans recentiores quoſdam auctores, patriam* SS. Jacobi & *Joannis in tribu Zabulon num.* 83 *ita collocat :* Saffa vel Saffra civitas in monte ſita, à Nazareth tribus diſtans milliaribus, patria Zebedæi, Alphæi, & Jacobi atque Joannis Apoſtolorum, in quorum nativitatis loco pulcra viſitur eccleſia. *Quareſmius in Elucidatione Terræ ſanctæ tom.* 2, *lib.* 7, *peregrinat.* 4, *cap.* 1 *de eodem loco ita ſcribit :* A Nazareth aſcendendo per montes inter meridiem & occidentem, abſoluto trium milliarium itinere, invenitur viculus SAFFA appellatus, Arabicè DEIR, id eſt monaſterium..... Celebris & venerabilis eſt hic locus, quod credatur patria Zebedæi,

pa-

AUCTORE G. C.

patris ſanctorum Apoſtolorum Jacobi & Joannis. *Dein poſt citata Adrichomii verba ſic proſequitur :* Adverte, Adrichomium longius à Nazareth deſignare Saffam, quia non ut nos, diſtantiâ trium Italicorum milliarium, ſed quæ unâ horâ conficiuntur, & ita novem Italicis. Eccleſiam, de qua ipſe, non vidi : fortaſſe demolita, & in ſummitate illius fuit ædificata. *Traditio illa non videtur ſatis probabilis, cum Saffa in mappis geographicis à mari Galilææ ſeu lacu Genezareth nimium diſtet, & veroſimile non ſit, nautas vel piſcatores tam longe à mari habitaſſe. Certum autem eſt ex ſacris Litteris, quod Jeſus ambulans juxta mare Galilææ Petrum & Andream piſcantes vocaverit, & procedens inde puſillum viderit Jacobum & Joannem in navi cum Zebedæo patre eorum reficientes retia ſua. Quare potius aſſentior Theodoreto, qui in Græco-Latina Sirmondi noſtri editione tom.* 1, *pag.* 659 *interpretans pſalmum* LXVII, *patriam eorum ſic breviter & clare exprimit :* Petrus autem & Andreas, & Jacobus & Joannes & Philippus ex vico Betſaïda fuerunt.

B vitæ conditio, quam aliqui extollunt,

14 *Ex dictis vix videtur dubitari poſſe de obſcura* Jacobi *ſtirpe, & ignobili vitæ profeſſione, quam ante apoſtolatum exercuit. Attamen hîc ſcrupulum movet S. Hieronymus, qui in epiſtola* 96 *aliàs* 16 *ad Principiam virginem de* Jacobi *noſtri fratre ita ſcribit :* Unde & Jeſus Johannem Euangeliſtam amabat plurimum ; qui propter GENERIS NOBILITATEM erat notus pontifici, & Judæorum inſidias non timebat : in tantum, ut Petrum introduceret in atrium, & ſtaret ſolus Apoſtolorum ante crucem, matremque Salvatoris in ſua reciperet. *Nicephorus Calliſtus lib.* 2 *Hiſt. Eccleſ. cap.* 3 *aliam hujus notitiæ cauſam reddit : affirmat enim, Joannem fuiſſe notum pontifici, quia Caïphæ (lib.* 1, *cap.* 28 *vocat* Annam) *hereditatem ſibi à patre Zebedæo relictam vendiderat. Sed nos juniori iſti Græculo, qui hiſtoriæ ſuæ multa apocrypha inſeruit, non tam facile credimus. Imo Janſenius Gandenſis in Commentariis ſuis ad concordiam euangelicam cap.* 138 *non improbabiles affert rationes, ob quas ſuſpicari licet, illum diſcipulum, notum pontifici, non fuiſſe Joannem. Sed ad rem noſtram redeamus.*

C alii deprimunt,

15 *Plerique Patres nullam in his fratribus generis nobilitatem agnoſcunt : nam Baſilius Magnus in Regulis fuſius diſputatis cap.* 8 *indicat, omnes eorum opes in unica navi poſitas fuiſſe :* Quomodo ſane ut faceremus, *ait*, exemplo ſuo admonuerunt nos ſancti Domini diſcipuli, Jacobus quidem & Joannes, relicto patre ſuo Zebedæo, ipſoque, de quo tota illorum victûs ratio pendebat, navigio. *Sanctus Hilarius lib.* 2 *de Trinitate num.* 13 *Joannem, tamquam infimæ ſortis hominem, deſcribit hoc modo :* Conſiſtit enim mecum, in patrocinium editarum ſuperius difficultatum, piſcator egens, ignotus, indoctus, manibus limo occupatus, veſte uvida, pedibus limo oblitus, totus è navi : .... ait enim, IN PRINCIPIO ERAT VERBUM *&c. Sanctus Petrus Chryſologus ſerm.* 28 *ſimili modo loquitur :* Eſt ergo, *inquit*, virtutibus cognata paupertas, & ſi paupertas virtutum parens, virtutum ſocia ſic habetur, ſapere convenit, quare Chriſtus ad virtutis officium pauperes ſic elegit. Petrus & Andreas, Jacobus & Joannes, germanitas combinata, imo congeminata paupertas, in Apoſtolorum principes eliguntur ; pauperes cenſu, loco humiles, viles arte, obſcuri vita, labore communes, addicti vigiliis, fluctibus mancipati, negati honoribus, injuriis dati, præſidio retis, ſolo piſcium captu, victum veſtitumque conquirentes. *Hæc profecto non magnam generis nobilitatem ſonant.* D

juxta probabiliorem ſententiam inveſtigantur.

16 *Origenes mediam viam eligit, & inter nautas ac piſcatores diſtinguit : nam lib.* 1 *contra Celſum eo titulo* Jacobum *& Joannem ſupra Petri & Andreæ conditionem ita elevat :* Manifeſtum eſt verſantibus Euangelia, quæ Celſus ne legiſſe quidem videtur, duodecim Apoſtolos à Jeſu electos, publicanum quidem Matthæum ; quos verò confuſe nautas vocat, fortaſſe Jacobum & Joannem dicit, quia relicta nave, & patre ſuo Zebedæo ſecuti ſunt Jeſum : nam Petrum ejuſque fratrem Andream, retibus neceſſarium victum ſibi quærentes, non inter nautas, ſed ut Scriptura tradit, inter piſcatores cenſere debemus. *At frivola videtur hæc diſtinctio : Euangelia enim innuunt, etiam* Jacobum *& Joannem fuiſſe piſcatores, cum retia ſua reficerent. Admittam quidem, ut Nicephorus Calliſtus lib.* 2 *Hiſt. Eccleſ. cap.* 3 *loquitur, quod eorum pater Zebedæus fuerit* ἰδιοναύκληρος *id eſt* propriæ navis rector *ſeu nauta qui propriam navem habebat, quia illud aliquo modo eruitur ex Euangelio Marci* 1 ℣. 20, *ubi in Zebedæi navigio dicuntur fuiſſe ſervi mercede conducti. Hoc tamen conditionis diverſitatem ab Origene excogitatam, nondum inducit : Petrus quippe videtur etiam navim propriam habuiſſe, cum Lucæ* 5 ℣. 3 *dicatur Chriſtus aſcendiſſe* in unam navim, quæ erat Simonis. *Denique in eodem Lucæ capite* ℣. 10 Jacobus *& Joannes vocantur* ſocii Simonis *Græcè* κοινωνοὶ τῷ Σίμωνι, *quaſi in captura piſcium communem cum Simone ſocietatem habentes. Interpretationem noſtram confirmat S. Epiphanius hæreſi* 31 *aliàs* 51 *in editione Petavii noſtri tom.* 1, *pag.* 438, *ubi ſic loquitur :* Quorum unus erat Andreas, alterum verò unum è Zebedæi liberis fuiſſe, propter artis ſocietatem ac communionem rectiſſimâ conjecturâ ſuſpicati ſumus. *Græcè δῆλα δὲ τὸ συνεργὸν, καὶ μέτοχον καὶ κοινωνικόν. Hæc autem atque alia non obſcure indicant,* Jacobum *reliquis apoſtolis ignobili ſorte parem fuiſſe. Omnibus itaque mature expenſis, Baſilio Magno, Hilario, Petro Chryſologo aliiſque adhæreo, & ab Hieronymo cum reverentia recedo.* E

F

Prætermiſſis incertis quibuſdam narrationibus,

17 *In codicibus noſtris Mss. multa de* Jacobi *Actis narrantur, ac præſertim ea, quæ contra Hermogenem magum (alii hæreticum appellant) ſanctus Apoſtolus geſſit. Verum cum illa ex Pſeudo-Abdiæ Babylonii officina prodeant, nobis non parum de fictione ſuſpecta ſunt : homini quippe mendaci, ut vulgaris habet parœmia, etiam verum dicenti credere non ſolemus. Joachimus Perionius, monachus Benedictinus, geſta* S. Jacobi *ſtylo ſatis eleganti conſcripſit ; ſed partem hiſtoriæ ſuæ ex infecto aut ſaltem ſuſpecto fonte hauſiſſe videtur. Ne igitur narrationes parum certas, aut forte etiam fabulas hiſce Actis immiſceamus, præcipua* S. Jacobi *geſta, ex ſacra Scriptura aliiſque monumentis vetuſtis collecta, hîc in compendium redigemus.*

præcipua Sancti Acta ante martyrium,

18 *Imprimis ſanctus Marcus cap.* 1 *à* ℣. 19 *vocationem illius ad apoſtolatum ita explicat :* Et progreſſus inde puſillum *(ſcilicet Jeſus)* vidit Jacobum Zebedæi, & Joannem fratrem ejus, & ipſos componentes retia in navi : & ſtatim vocavit illos : & relicto patre ſuo Zebedæo

A dæo in navi cum mercenariis, ſecuti ſunt eum. *Matthæus autem cap.* 4, ℣. 22 *promptam ejus obedientiam ſic clarius exprimit:* Illi autem ſtatim, relictis retibus & patre, ſecuti ſunt eum. *De vocationis hujus tempore & ordine videri hîc poſſunt paſſim obvii ſacræ Scripturæ interpretes, ac præſertim S. Epiphanius, qui in editione Petaviana tom.* 1, *lib.* 2 *hær.* 31, *aliàs* 51, *à num.* 14 *de hoc textu curioſe diſſerit. Idem ſanctus ſcriptor hæreſi* 38, *aliàs* 58, *in editione jam citata pag.* 491 *&* 492 *aſſerit,* S. Jacobum *noſtrum perpetuam virginitatem ſervaſſe. Præterea hæreſi* 58, *aliàs* 78, *pag.* 1045 *de altero Jacobo, Hieroſolymorum epiſcopo, hæc habet:* Qui quidem nonaginta ſex annos natus ex hac vita diſceſſit, cum perpetuam virginitatem ſervaſſet: cujus caput numquam ferro detonſum eſt: neque is balneis uſus eſt, neque animatum quidquam ad cibum adhibuit, neque tunicam alteram induit; ſed lineo palliolo dumtaxat uſus eſt. *Deinde ad rem noſtram hæc ſubdit:* Joannes &
B Jacobus unà cum Jacobo noſtro idem illud vitæ inſtitutum amplexi ſunt; quorum duo priores Zebedæi filii. *Hæc Epiphanius, cui in ea re prudenter fidem adhibemus, cum hîc à communi Eccleſiæ aut ſanctorum Patrum ſenſu non diſcedat.*

ex ſacris Litteris 19 *Salvator noſter* S. Jacobum *tanto amore proſecutus fuit, ut eum pluribus miraculis & arcanis myſteriis præſentem eſſe voluerit. Hinc Chriſto adfuit, quando ſocrum Petri, magnis febribus oppreſſam, ſubito ſanavit, & filiam Jairi archiſynagogi à morte ſuſcitavit. Teſtis etiam fuit prodigioſæ transfigurationis, quando Jeſus in monte Thabor Petro, ipſique, ac Joanni gloriam ſuam manifeſtavit. Forte hæc ſingularis Chriſti benevolentia* Jacobo *ejuſque fratri animos addidit, ut primas in regno ejus ſedes peterent; quod S. Marcus cap.* 10 *à* ℣. 35 *ita narrat:* Et accedunt ad eum Jacobus & Joannes filii Zebedæi dicentes: Magiſter, volumus, ut quodcumque petierimus, facias nobis. At ille dicit eis: Quid vultis, ut faciam vobis? Et dixerunt: Da nobis, ut unus ad dexteram tuam, & alius ad ſiniſtram tuam ſedeamus in
C gloria tua. *Matthæus autem cap.* 20 *à* ℣. 20 *affirmat, matrem* Jacobi *& Joannis hanc prærogativam filiis ſuis petiiſſe. Quidam ſacræ Scripturæ interpretes hanc diverſam Euangeliſtarum narrationem facile conciliant, dicuntque, matris petitionem ex filiorum petitione proceſſiſſe: cum enim ipſi non auderent, inquiunt, primas has dignitates à Chriſto petere, ſubornarunt matrem, ut illa id poſtularet. Quare filii ſunt locuti per os matris, vel forte ejus petitioni ſuam quoque adjunxerunt. Alii aliter hæc explicant. Ut ut eſt, Chriſtus illis, tamquam præcipuis ambitioſæ petitionis auctoribus, reſpondit, & paſſionis calicem propoſuit, docuitque in regno ſuo majorem eſſe cum, qui cupit eſſe minor. Ambo hanc Magiſtri ſui doctrinam tam alte animo inſculpſerunt, ut poſtea omnem ambitionis ſpeciem fugerint, ſicut teſtatur antiquiſſimus ſcriptor, quem Euſebius lib.* 2 *Hiſt. Eccleſ. cap.* 1 *citat hoc modo:* Clemens certe in ſexto Inſtitutionum libro ita tradit: Ait enim poſt Servatoris aſcenſum Petrum, Jacobum, & Joannem, quamvis Dominus ipſos ceteris prætuliſſet, non idcirco de primo honoris gradu inter ſe contendiſſe; ſed Jacobum, cognomine juſtum, Hieroſolymorum epiſcopum elegiſſe. *Chryſoſtomus,*

aliique Eccleſiæ Patres eleganter de hac Apoſtolorum imperfectione diſſerunt. AUCTORE G. C.

20 *Non etiam ſine myſterio Chriſtus nomina horum fratrum mutavit, ut Marci* 3 ℣. 17 *legimus, vocavitque eos* boanerges *id eſt filios tonitrui, quia illos deſtinaverat ad illuſtrem Euangelii ſui propagationem, ut prædicationis fragore eſſent quaſi tonitrua, quæ hominum infidelium ac barbarorum mentes commoverent, & ad pœnitentiam vitamque ſanctam traducerent. Quantus porro fuerit eorum zelus, vel ex eo colligi poteſt; quod Samaritanos, Chriſtum hoſpitio excipere nolentes, fulmine conſumere voluerint, uti S. Lucas cap.* 9 *à* ℣. 54 *refert his verbis:* Cum vidiſſent autem (*inhumanitatem Samaritanorum*) diſcipuli ejus Jacobus & Joannes, dixerunt: Domine, vis dicimus, ut ignis deſcendat de cælo, & conſumat illos? Et converſus increpavit illos, dicens: Neſcitis cujus ſpiritûs ſitis. Filius hominis non venit animas perdere, ſed ſalvare. *Quamvis nimius ille fervor reprehenſione dignus eſſet, tamen ex eo patet, quis fuerit horum diſcipulorum ſenſus ob injuriam Magiſtro ſuo illatam. Manifeſtum quoque peculiaris favoris indicium fuit, quod Jeſus* Jacobum *cum aliis duobus, qui in monte Thabor glorioſæ transfigurationis teſtes fuerant, agoniæ ſuæ in horto Gethſemani intereſſe voluerit. Atque hæc ſunt præcipua, quæ de* S. Jacobi *Actis ante martyrium occurrerunt. Si quæ levioris momenti geſta hîc omiſſa ſint, ea ſtudioſus ſacræ Scripturæ lector facilè inveniet. Denique multi auctores, quos in altera hujus Commentarii parte proferemus, aſſerunt,* S. Jacobum *poſt diviſionem Apoſtolorum in Hiſpaniam profectum eſſe, indeque Hieroſolymam rediiſſe, ac ibidem conſummaſſe martyrium, de quo nunc agendum eſt.* colliguntur.

§ II. Martyrium, ejuſque tempus, ac locus.

S. Jacobus martyrio affectus eſt, F

S*Piritus ſanctus nos voluit certos reddere de Apoſtoli noſtri martyrio, quod Act.* 12 ℣. 1 *&* 2 *ſic breviter narratur:* Eodem tempore miſit Herodes rex manus, ut affligeret quoſdam de Eccleſia. Occidit autem Jacobum fratrem Joannis gladio. *Notabilem hujus martyrii circumſtantiam memoriæ prodidit antiquiſſimus auctor, ex quo Euſebius in editione Valeſiana lib.* 2 *Hiſt. Eccleſ. cap.* 9 *eam ita refert:* Eodem tempore, Claudii ſcilicet Auguſti principatu, Herodes rex aggreſſus eſt affligere quoſdam ex Eccleſia, & Jacobum Joannis fratrem gladio interfecit. De hoc Jacobo rem prorſus memoriâ dignam refert Clemens in ſeptimo Inſtitutionum libro, prout eam à majoribus acceperat. Ait enim, eum, qui Jacobum judicio obtulerat, cum illum vidiſſet Chriſti fidem libere confitentem, commotum Viri conſtantiâ, ſe quoque Chriſtianum eſſe affirmaſſe. Ambo igitur, inquit, ſimul ad ſupplicium ducti ſunt. Cumque inter eundum rogaſſet Jacobum comes, ut ſibi veniam daret, pauliſper moratus Jacobus: Pax tibi, inquit, ſtatimque illum oſculatus eſt. Ita ſimul ambo capite truncati interîêre. *Suidas tom.* 1 *ſui Lexici pag.* 1201 *ad vocem* Ἡρῴδης *eadem fere narrat; ſed is, qui cum* Jacobo *capite truncatus eſt, vocatur illîc ὁ καπήλιος αὐτὸς,*

AUCTORE G. C.

id est accusator ipsius. *At sive illum judicio obtulerit, ut vertit Valesius, sive accusârit, parum interest, & hoc discrimen videtur facilè posse conciliari. Pseudo-Abdias lib. 4 Apostolicæ historiæ multis hoc martyrium ornat episodiis, quæ hîc tædet referre, quia in hoc fabuloso scriptore vera à falsis discernere non possumus. Nunc oportet hujus cædis annum indagare.*

juxta chronologiam nostram,

22 *At præmonendus est lector, hujus martyrii disquisitionem procedere juxta systema de morte Christi sub duobus Geminis consulibus anno vulgaris æræ vigesimo nono, quod Henschenius & Fanningus in Diatriba præliminari ante tomum primum Aprilis, & tomo quinto Junii in Commentario prævio ad Acta SS. Petri & Pauli die* XXIX *istius mensis* § 2 & 3 *ac alibi tam solidis rationibus probarunt, ut Papebrochius iis convictus priorem opinionem suam deseruerit, & paragrapho proxime citato in Anamnesi num.* 21 *ita candide scripserit:* Interim fateor ego, in Henschenii magistri mei sententia non vacillaturum me fuisse, si magnam illam solis obscurationem, à Phlegonte notatam, ad annum XXIX reduci posse tunc credidissem. *Norisius, Pagius, Schelstratius, aliique viri doctissimi eumdem annum mortis Christi tuentur, & non ita pridem R. P. Honoratus à sancta Maria in Reflexionibus Gallicis ad regulas & usum critica tomo* 3, *lib.* 5, *dissert.* 1 *pluribus argumentis hanc epocham confirmavit. Boschius collega meus non sine maturo examine vestigiis horum virorum institit, & nuper in Tractatu de Patriarchis Antiochenis, quem tomo* IV *Julii præfiximus, eâ chronologiâ sic usus est, ut illam stabiliverit potius, quàm ab aliis precariò acceptam adhibuerit.*

B

quam nuperus quidam criticus inepiè suggillat,

23 *Attamen heterodoxus quidam criticus, qui hunc Tractatum in compendium redegit, & hinc inde censoriâ virgulâ notavit, in Actis eruditorum Lipsiæ publicatis anno* 1726, *mense Maio, pag.* 199 *Boschium & reliquos hujus sententiæ patronos inficetè suggillat his verbis:* Nempe ita sibi indulgent in chronologia præsulum, ut annos integros & lustra deglutiant, absorbeantque, modo Petrus ubique regnet, quemadmodum Hispani in suo Jacobo faciunt, cujus gratiâ omnes rationes chronologicas subvertunt. *Insulsum enimvero & falsum epiphonema! Quid, obsecro, hîc anni integri & lustra ad catholicam & pontificiam Petri gubernationem pertinent? An non regnaret ubique Petrus, licet duobus dumtaxat annis Antiochiæ sedisset? An non regnat ubique Petrus apud illos scriptores catholicos, qui chronologiam nostram non sequuntur? Sane miramur, censorem Lipsiensem ad tales ineptias evagari, & præter sodalium suorum morem tam procaciter explodere sententiam, à viris eruditissimis hactenus defensam. Ne quid in hominem dicam inclementius, tantummodo illum rogo, ut sepositio paulisper suo in Pontifices Romanos odio, chronologiæ nostræ fundamenta examinet, & veterum testimonia, apud citatos illius defensores allata, attente expendat. Haud dubie videbit, ea prævalere suis cavillationibus, & conjecturis, quibus Boschium impugnat, & quas quidem refellere nullius est negotii, sed non hujus loci, ut forsan alia occasione ostendi poterit.*

C

ut ex Flavio Josepho eruitur.

24 *Itaque ab hac digressione redeamus in viam, & inquiramus Jacobeæ cædis annum, de quo noster Cornelius à Lapide in commentariis ad Acta Apostolorum cap.* 12 *diversas plurium auctorum refert sententias. Nos rejicimus omnes eas, quæ* S. Jacobi *mortem aut ante annum* 43 *collocant aut post annum* 44 *differunt, ut patebit ex sequenti controversia, in qua tantum disputamus, utrum* S. Jacobus *anno* 43 *an* 44 *ab Herode Agrippa occisus fuerit. Communi historicorum consensu constat, mense Martio anni* 37 *imperatori Tiberio successisse Cajum Caligulam, qui Herodem Agrippam, Aristobuli filium, è carcere ad regnum evexit. Cum autem hic imperator* IX *Kalendas Februarii anno* 41 *à conjuratis interfectus esset, ei subrogatus est Claudius, qui ejusdem Herodis regnum amplificavit, addita Samariâ & Judæâ. Flavius Josephus lib.* 19 *Antiquitatum Judaïcarum cap.* 7 *de Herodis morte sic loquitur:* Cruciatu deinde per continuos quinque dies nihil se remittente confectus, vitam finiit, annum natus quartum supra quinquagesimum, postquam regnasset per septennium: quatuor enim annos sub Cajo cæsare obtinuit regnum; primum in Philippi tetrarchia per triennium, cui quarto demum anno accessit & Herodis tetrarchia: tribus deinde annis sub Claudio cæsare præter jam dictam ditionem in Judæa quoque regnavit & Samaria, simulque Cæsarea. *Græce autem* D

R

legitur ἄγων . . . ἔτος . . . τῆς βασιλείας . . . ἕβδομον, id est, agens annum regni septimum. *Quo loquendi modo indicat, annum regni septimum necdum fuisse elapsum. At idem Josephus, mortem Herodis narraturus, paulo antea dixerat:* Jamque tertium Judææ totius regni annum exegerat, cum pervenit in urbem Cæsaream, quæ prius Stratonis turris dicta est. *Græcè,* τέτον ἦ ἔτος αὐτῷ βασιλεύοντι τῆς ὅλης Ἰουδαίας πεπληρωτο, *hoc est,* tertius annus, ipso regnante per universam Judæam, completus est. *Sed hæc facile conciliari possunt, cum ignoremus determinatum diem aut mensem, quo Herodes Agrippa regnum, sibi à Cajo Caligula datum, auspicatus sit, ut mox videbimus.*

anno æræ vulgaris 43

25 *Ex hac chronotaxi inter si comparata sic argumentor: Herodes, teste Josepho, absolverat tertium annum regni Judaïci, quod anno* 41 *post diem* 24 *Januarii à Claudio acceperat, atque adeo mors ejus ultra mensem Januarium anni* 44 *differenda est. Attamen non diu post illud tempus differri potest, cum Josephus testetur, eum mortuum esse, quando agebat annum septimum prioris regni, quod anno* 37 *circa finem Martii vel initium Aprilis à Cajo Caligula accepit: non enim videtur novus ille imperator, qui mense Martio anni* 37 *electus est, diu exspectasse, ut Herodi regnum conferret, cum Josephus lib.* 18 *Antiquitatum Judaïcarum cap.* 8 *de hac re ita scribat:* Ceterum Cajus Romam reversus, Tiberii simul corpus referens, more solenni funus celebravit sumptuosissime; & cum vellet Agrippam eadem die solutum dimittere, monitu Antoniæ supersedit: non quod ea male vellet homini, sed negabat decoram hanc festinationem, ne videretur hoc odio Tiberii facere, si confestim solveret, quem ille vinxerat. Elapsis tamen non multis diebus, accersitum ad se domum tonderi, vestemque mutare præcepit. Imposito deinde in ejus caput diademate, tetrarchiæ, quæ Philippi fuerat, regem constituit, adjectâ Lysaniæ quoque tetrarchiâ, & pro ferrea catena dedit auream pari pondere. *Si igitur usque ad obitum Herodis computemus annum regni septimum currentem, vel ejusdem regni à Claudio aucti tertium completum, mors illius mense Februario vel Martio anni* 44 *verosimillime collocanda est. Quo posito, cædes* Jacobi *& captivitas Petri ad annum*

F

A *num* 43 *retrahendæ forent, cum utraque paulo ante Paſcha Judæorum contigerit, ut ex Actibus Apoſtolorum cap.* 12 *manifeſte colligitur.*

26 *Sed ſi martyrium* Jacobi *& captivitatem Petri anno* 43 *affigamus, alia oritur difficultas,* vel 44. *& videtur inter injuriam hiſce Apoſtolis illatam, ac Herodis Agrippæ mortem nimium temporis ſpatium relinqui: Euſebius enim lib.* 2 *Hiſt. eccleſ. cap.* 10 *mortem Herodis ita narrat:* Regis verò ob commotam adverſus Apoſtolos perſecutionem haudquaquam diu dilata vindicta eſt: ſed continuò divinæ juſtitiæ miniſter angelus ab eo pœnas expetiit. Cum enim ſtatim poſt commiſſum in Apoſtolos facinus, ut traditur in Actibus Apoſtolorum, Cæſaream profectus eſſet, ... repente illum ab angelo Dei percuſſum eſſe ſacræ Litteræ teſtantur, & à vermibus conſumptum interiiſſe. *Huic opinioni conſentiunt plurimi ſacræ Scripturæ interpretes. Alii tamen exiſtimant, inter martyrium* Jacobi *&* B *Herodis mortem, longius temporis intervallum interceſſiſſe, de quibus vide noſtrum Cornelium à Lapide in Acta Apoſtolorum cap.* 12. *Forte etiam Joſephus, dum dicit Herodem,* elapſis non multis diebus *à Cajo regem conſtitutum eſſe, intellexit non longam temporis moram, quæ ad unum alterumve menſem non improbabiliter extendi poteſt: nam ob rationes ſupra dictas aliaſque nobis incognitas facile potuit Cajus à menſe Martio, quo mortuus eſt Tiberius, exſpectare uſque ad Majum, antequam Herodem publico regis titulo ornaret. Quod ſi Herodem exeunte Aprili vel ineunte Maio anni* 44 *obiiſſe dicamus, potuit eodem anno ante Paſcha* Jacobus *occidi, & Petrus carceri mancipari; ſicque omnia ex Joſepho & Euſebio allata conciliabuntur, ut conſideranti patebit. Quidquid ſit, à vera chronologia aberrare exiſtimo eos, qui* Jacobi *martyrium extra hos duos annos conſignarunt. Quare initio hujus Commentarii ad marginem notavi annum* XLIII *vel* XLIV *id eſt poſt Chriſti mortem* 14 *vel* 15 *juxta ſyſtema noſtrum, in quo manifeſte probamus, Chriſtum cruci affixum eſſe ſub duobus Geminis conſulibus, anno* 29 *vulgaris æræ. Jam de glorioſa Jacobei certaminis palæſtra nonnihil diſſeramus.*

C 27 *Vix referri, multo minus refutari, meretur erronea opinio Jacobi Charron, qui in Hiſtoria Gallorum cap.* 68, *pag.* 481 *ſcribit,* Jacobum Majorem *in Hiſpania martyrio affectum fuiſſe, ſicuti teſtatur Marchio Mondejarenſis in opuſculo Hiſpanicè edito de prædicatione* S. Jacobi *cap.* 5, *pag.* 18. *Craſſa enimvero, & hiſtorico Gallo indigna hallucinatio! Vix obſervatione dignum eſt, quod Aloyſius Lipomanus in Vitis Sanctorum tom.* 2, *fol.* 75 *de Jacobei martyrii loco ex corruptis Iſidori codicibus ſic edidit:* Hic in Marinarica Achaiæ ab Herode tetrarcha gladio cæſus occubuit, ibidemque ſepultus. *De variis hujus textus corruptionibus poſtea agemus. Græci quidam volunt, eum martyrii laureâ coronatum fuiſſe Cæſareæ, quamvis ex Actibus Apoſtolorum cap.* 12 *ſatis manifeſtum ſit, Petrum non fuiſſe carceri mancipatum Cæſareæ, quò Herodes poſt angelicam illius liberationem tetendit, ſed Hieroſolymis, ubi etiam erat Jacobus Minor, & domus Mariæ matris Joannis, qui cognominatus eſt Marcus. Quod ſi Petrus Hieroſolymis captus fuerit, dubitari vix poteſt, quin* Jacobus *noſter paulo antea ibidem ab Herode interfectus fuerit. Nihilominus*

Sanctus Apoſtolus, non Cæſareæ in Palæſtina,

Menologium, juſſu Baſilii imperatoris ſeculo X *collectum, habet die* XV *Novembris ſequentia, quæ ex Ms. noſtro Græco ſic Latina facio:* Jacobus apoſtolus fuit quidem unus ex duodecim Apoſtolis; erat autem frater ſancti Joannis Theologi, filius Zebedæi Galilæi, quos videns Dominus cum Zebedæo patre eorum juxta ſtagnum Genneſaret reſarcientes retia ſua, tamquam piſcatores, vocavit. Illi autem ſtatim relinquentes omnia & patrem ſuum, ſecuti ſunt eum, & fuerunt ab ipſo inſtructi, ut diſcipuli. Verum poſt aſcenſionem Domini & dormitionem ſanctæ Dei Genitricis Joannes quidem accepit Epheſum, & ibidem docuit. Jacobus verò relictus Hieroſolymæ & duodecim tribus Iſraël peragrans, comprehenſus eſt ab Herode tetrarcha Cæſareæ Palæſtinæ, & ab eo jugulatus gladio, migravit ad cælum regnans cum Domino & Magiſtro Chriſto, benigniſſimo Deo noſtro. *Ughellus tom.* 6 *Italiæ ſacræ poſteriorem hujus Menologii partem dedit, & col.* 1135 *ac* 1136 *idem* S. Jacobi *elogium paulò aliter vertit. Volui ego verbum verbo fideliter reddere, quia textus aliquo modo ambiguus eſt, & dubitari poteſt, an tam jugulatio quam comprehenſio ad Cæſaream Palæſtinæ referenda ſit.* E

28 *Franciſcus Maria Florentinius in Martyrologio Hieronymiano, pag.* 121 *citans hoc ipſum Baſilii Menologium, exiſtimat, comprehenſionem* S. Jacobi *ejuſque cædem ad Cæſaream referri: nam poſt exhibitum idem elogium ſic loquitur pagina ſequenti:* Tria hîc notatione digna videntur. Primum, quod Jacobi Zebedæi martyrium poſt Deiparæ obdormitionem contigerit; deinde, quod Hieroſolymitanam eccleſiam ipſe regendam ſuſceperit. Tertium, quod Cæſareæ Palæſtinæ agonem conſummarit. *Quid de tribus hiſce opinionibus ipſe cenſeat, videri poteſt. Nos interea de glorioſi certaminis loco mentem noſtram explicabimus. Si Menologium Baſilianum ſignificare velit,* S. Jacobum *Cæſareæ paſſum eſſe, opponimus illi rationes numero præcedente indicatas, & immemorabilem Hieroſolymitanorum traditionem, de qua Adrichomius, (deſcribit inter alia celebriora urbis Hieroſolymitanæ loca* forum rerum venalium, quod in ſuperiori inferioris civitatis parte ſitum eſt, ubi piſces ac variæ merces vendebantur) *in* F *Theatro Terræ ſanctæ pag.* 154 *ſic loquitur:* Hoc in foro S. Jacobus Major, frater Joannis cum ſuo ſpiculatore, qui eum ad martyrium ducebat, primus Apoſtolorum ab Herode Agrippa capite truncatus cum ſanguine vitam profudit: in cujus honorem ſibi (*forte legendum eſt* ibi) poſtea inſigne erectum eſt templum, quod nunc Jacobitæ Armeni inhabitant, atque in eo Chriſtum ſuo more colunt. *De eodem loco illuſtriſſimus princeps Radzivilius in ſua Jeroſolymitana peregrinatione, typis Plantinianis anno* 1614 *Antverpiæ impreſſa, ſic teſtatur pag.* 58: In primis vidimus magnam Armenorum eccleſiam, eo in loco fabricatam, in quo Herodes decollari juſſit S. Jacobum Majorem Act. 12. In ingreſſu templi ad lævam, circa medium ipſius, prope murum eſt altare martyrii hujus glorioſi Chriſti diſcipuli. Habet ſeptem annos de indulgentiis, & totidem quadragenas. *Bernardus Breydenbachius in ſua Peregrinatione tranſmarina ad diem* XII *Julii affirmat, ſe eamdem eccleſiam Hieroſolymis vidiſſe.*

ut quidam exiſtimant,

29 *Franciſcus Quareſmius in Elucidatione*

AUCTORE G.C.

AUCTORE G. C. *ſed potius Hieroſolymis*

Terræ ſanctæ tom. 2, *lib.* 4, *Peregrinatione* 2, *cap.* 17 *de ſacro illo loco ſic copioſe diſſerit :* Ex eccleſia ſancti Thomæ revertendo ad viam, à qua declinatum fuit, & recta progrediendo occurrit ſtatim monaſterium & eccleſia divo Jacobo apoſtolo, fratri ſancti Joannis, alio nomine Majori, dicata, à quo & nomen accepit. Cauſa exædificationis & dedicationis hujus eccleſiæ eſſe perhibetur, quod in illius loco idem Chriſti Diſcipulus glorioſo martyrio feliciter curſum apoſtolatus ſui conſummaverit, & præſentem mortalem vitam cum immortali commutaverit. . . . . Locum autem particularem decollationis illum eſſe, ubi memorata fuit conſtructa eccleſia, de quo in præſentia loquimur, neminem vidi refragari. *Deinde citat verba Adrichomii, quæ nos ſupra produximus, quibus tunc hæc ſubdit :* Quod forum rerum venalium fuerit in ſuperiori inferioris civitatis parte, ut dicit Adrichomius, non diſputo ; ſed quod in eadem fuerit decollatus Jacobus, non credo : omnes enim in his partibus credunt, locum hunc pertinere ad civitatem ſuperiorem & ad montem Sion. Forte dixit ille, eſſe in civitate inferiori, quia in ejus ſuperiori confinio. Præter eam eccleſiam, magnum etiam & pulcrum ibidem exſtructum eſt monaſterium, quod Armenorum epiſcopus cum ſuis religioſis monachis inhabitat (ad hos enim modò, non ad Jacobitas pertinet) & in eodem hoſpitantur Armeni peregrini.

B

martyrium ſubiiſſe videtur.

30 *Poſtea profert verba Bonifacii Minoritæ, qui in Opere de perenni cultu Terræ ſanctæ lib.* 2 *memorans locum, martyrio* S. Jacobi *ſacrum, præter alia hæc ſcribit :* Iſta enim eccleſia magna eſt & valde pulchra, hoſpitium juxta ſe habens, quod Hiſpani ſimul cum eccleſia fabricarunt, in quo peregrini Hiſpani, qui veniebant Terram ſanctam viſitare, hoſpitabantur. *Hactenus invenire non potui, quo tempore Hiſpani iſtud xenodochium & templum Hieroſolymis exſtruxerint. Denique Quareſmius ulteriorem hujus ædificii notitiam ſuggerit hoc modo :* His jam ego addo, eccleſiam iſtam, exceptis eccleſiis ſanctiſſimi ſepulcri Domini noſtri & ſanctæ Mariæ in Bethleem, ceteris omnibus in his partibus à Chriſtianis inhabitatis illuſtriorem & pulchriorem eſſe. Deſuper ex arcu concamerato, qui adinſtar illius in templo ſanctiſſimi ſepulcri apertus eſt, lumen recipit. Ab ejus latere dextro, & fere in medio eſt parvum ſacellum cum altari, & ſubtus ipſum eſt locus marmore rubro opertus, in quo ſanctus ille Apoſtolus, doctor & virgo etiam, ut in Panario hæreſi LVIII docet S. Epiphanius, abſciſſo capite Magiſtrum ſuum ſecutus eſt, quem in terra poſitum toto corde & pura mente dilexit. Supra eſt tabula, ubi Deo incruentum altaris Sacrificium offertur. Ante templum illud, eſt hypæthrium quoddam ſive atrium, ubi hodie, velut & olim, frequenter merces quædam venum exponuntur, quemadmodum extra in via publica. Monaſterium maximum pluribus habitationibus abundat, eminens eſt, & ex ſolario templi, quod ceteris locis altius eſt, tota civitas cernitur ; imo caſtello ipſi dominatur : ſpatioſum ei inhæret viridarium. Et breviter, ſitus iſte & locus fecundior & melior ceteris Hieroſolymitanis cenſetur. *Tandem poſt hæc narrat, quomodo corpus ſancti iſtius Apoſtoli Hieroſolymis in Hiſpaniam tranſlatum ſit, de qua tranſlatione jam nobis etiam agendum eſt.*

C

D

§ IV. Tranſlatio ſacri corporis in Hiſpaniam.

Tranſlatio S. Jacobi in Hiſpaniam, quæ variis libris impreſſis

JOannes à Boſco, *monachus Cæleſtinus, in Bibliotheca Floriacenſi edidit longam hujus tranſlationis hiſtoriam, quam circa annum Chriſti milleſimum exaratam fuiſſe ſuſpicatur. Laurentius Surius in Vitis Sanctorum die* XXV *Julii eamdem poſt ipſum typis vulgavit. Denique Cardinalis de Aguirre conciliis Hiſpaniæ tom.* 3 *à pag.* 120 *iſtam inſeruit. Quantam verò Boſcus hac prima editione ab Hiſpanis gratiam inierit, videri poteſt apud noſtrum Gaſparem Sanctium in diſputatione de* S. Jacobi *prædicatione in Hiſpania tract.* 3, *cap.* 19, 20 *& ſequentibus, ubi oſtendit, multa falſa, abſurda & fabuloſa in ea narratione contineri. Nos hîc omittimus tetricam illam hiſtoriam, quæ in editionibus jam citatis legi poteſt, ne inutili mole hunc commentarium augeamus. Ne tamen conqueratur curioſus quiſpiam, cui iſti libri non ſunt ad manum, breviorem ejuſdem tranſlationis narrationem ſubſtituimus, quæ longiori admodum ſimilis eſt, ſi pauca de reliquiarum bajulis aliiſque adjunctis excipias.* Reperitur ea in vetuſto codice manuſcripto cœnobii Marchianenſis *(ſic habet titulus) cujus ecgraphum in Muſeo noſtro ſervatur* ✠ *Ms.* 103, *fol.* 64, *quod ſic ſonat :* Jacobus, frater Joannis Euangeliſtæ, traditur in Hiſpania prædicaſſe, de qua cum reverteretur circa diem Paſchalem Hieruſalem viſitare eccleſiam, invenit eam à duobus magis Hermogene & Phileto graviter infeſtari : quorum fallaciam ſignis & prædicationibus detexit, & gregem Domini à lupis invaſum ad verum Paſtorem reduxit ; inſuper & ipſos magos, magiſtros erroris, cum multis aliis ad veram fidem convertit, & nobiles doctores Eccleſiæ fecit.

E

& manuſcripto eodici

32 Unde Judæi, zelo accenſi, ſeditionem concitant, Jacobum furibundi rapiunt, ad prætorium Herodis filii Ariſtobuli ducunt, datâque ab Herode ſententiâ damnationis, ad locum, quo decollandus erat, protrahunt ; qui in itinere paralyticum ſanavit, & ſcribam, eum cum funè ad martyrium trahentem, convertit : is enim, qui obtulerat eum ad martyrium, Jacobum ſcilicet, motus pœnitentiâ etiam ipſe confeſſus eſt, ſe eſſe Chriſtianum. Quamobrem miſſa relatione ad Herodem, ducti ſunt ambo ad ſupplicium ; & cum ducerentur in via, rogavit Jacobum dare ſibi remiſſionem. At ille parumper deliberans : Pax tibi, inquit, & oſculatus eſt eum. Deinde rogavit ſibi afferri aquam, & baptizavit eum, & ita ſimul cum eo capite plexus eſt : cujus corpus ab Hermogene & Phileto aliiſque diſcipulis ſuis rapitur, navi imponitur, ut aliquo loco abſcondatur, donec largiente Domino condigne ſepeliatur ; in navim ingreſſi obdormierunt ; & in craſtinum evigilantes, invenerunt ſe in Hiſpania, ubi primùm prædicaverat. Corpus itaque efferentes ſuper lapidem ponunt, quod mox in eumdem lapidem mergi conſpiciunt, velut liquidum elementum.

F

Marchianenſis monaſterii.

33 Erat eo tempore in illis partibus præpotens femina, & nomine & actione Lupa, totius provinciæ primatum tenens. Quibuſdam igitur cum corpore relictis, alii ad hanc dominam pergunt rogantes, ut ſibi locus ſepulturæ trade-

A traderetur, ut cujus vivi doctrinam ſuſcipere recuſaverat, ſaltem mortui corpus, ſibi à Deo miſſum, reciperet. Tunc illa comprehenſos homines miſit crudeliſſimo regi puniendos. Rex vero juſſit eos in ima carceris recipi, donec cogitaret, qua morte interficerentur. Poſt hæc, rege ad convivium diſcumbente, ab angelo de carcere producuntur, & populo inſpectante, civitatem egrediuntur. Sublatâ autem mensâ, rex ad carcerem miniſtros miſit, & incluſos produci juſſit; miniſtri vero carcerem aperientes neminem invenerunt. Cumque juſſu regis ubique perquirerentur, & aliqui dicerent, ſe peregrinos vidiſſe per civitatem tranſire, mittuntur velociter, qui eos inſequantur; ſed rupto ponte, quem tranſibant, gurgiti immerguntur. Unde rex & ſui pavore perterriti, viros cum honore revocant, fidem Chriſti & baptiſma ſuſcipiunt. *In Ms. Floriacenſis bibliotheca dicitur rex cum omnibus ſuis, crypta corruente, oppreſſus eſſe. Sed noſtrâ parum intereſt, uter hic veroſimiliora ſinxerit. Reliqua tantummodo audiamus.*

B

non ſine admixtis fabulis inſerta eſt,

34 Deinde ad Lupam reverſi petunt ſibi dari locum ſepulturæ; illa vero dolens, eos non ſolum evaſiſſe ſævitiam regis, ſed & ipſum regem cum omnibus ſuis Chriſto adquiſiſſe, tentat eos aliquo ingenio perdere. Habebat illa tunc ingentes boves ſilveſtres nimis ferotes atque indomitos: præcepit itaque, ut hos boves ſub jugo mitterent, & corpus Magiſtri plauſtro impoſitum veherent, cogitans, quod à bobus diſcerperentur. Ipſi autem, facto ſigno crucis, boves ut agnos jungunt, corpus Magiſtri plauſtro imponunt; boves autem indomiti corpus Apoſtoli recto itinere duxerunt in palatium Lupæ longe inde poſitum: quod illa videns, Chriſto credidit, palatium ſuum in eccleſiam conſecrari fecit, in qua ſanctum Apoſtolum ſepelivit, cui etiam multas poſſeſſiones & alia ornamenta contulit. Ibi miracula multa facta ſunt, & multi ad fidem converſi. Paſſus verò eſt idem Apoſtolus ſub Herode Agrippa tempore Paſchali; ſed ejus memoria ſolennizatur VIII Kalendas Auguſti, quando tranſlatus eſt & ſepultus, cæleſtibus ſignis glorificatus. *Non placent hîc multiplicata ſine neceſſitate miracula, rex eo tempore in Hiſpania, aliaque non pauca, quæ prudens lector facilè obſervabit. Ex his non obſcure colligitur, in quo pretio habendus ſit auctor Floriacenſis, à quo ad majorem dramatis ornatum inducitur in ſcenam* immaniſſimus draco (*verba illius ſunt*) qui omnes circum ſe poſitos pagos horrendo & horribili flatus ſui anhelitu exinaniverat, omnes exſtinxerat, animantia deglutierat, & reliqua omnia protriverat. *Verùm ad magis ſeria convertamur.*

C

datur ex Ms. Hiſtoria Compoſtellana,

35 *Multo ſimplicius veroſimiliuſque eadem tranſlatio narratur in Ms. hiſtoria Compoſtellana, quæ ante medium ſeculi* XII *à diverſis auctoribus collecta eſt, & adhuc in archivo Compoſtellano ſervatur, ut Ambroſius Morales aliique ſcriptores Hiſpani paſſim teſtantur. Vidi anno* 1721 *Matriti in regia bibliotheca duo ejuſdem Hiſtoriæ Compoſtellanæ ecgrapha, ex quibus ad rem noſtram deſcripſi ſequentia:* Sicut igitur ex veritate Euangelica didicimus, Dominus ac redemptor noſter quadrageſima reſurrectionis ſuæ die in cælum aſcenſurus diſcipulis ſuis Euangelium per univerſum orbem terrarum prædicare & gentes ad veram fidem converſas in nomine ſanctæ & individuæ Trinitatis baptizare præcepit dicens: Ite in univerſum mundum, prædicate Euangelium omni creaturæ &c. Aliisque Apoſtolis ex præcepto Domini ad diverſas provincias & ad diverſas civitates Euangelicæ prædicationis ſtudio commigrantibus, beatus Jacobus ſancti Joannis apoſtoli & euangeliſtæ frater (*poſterior amanuenſis hîc uni exemplari inſeruit* Hiſpaniæ & Hieroſolymis prædicavit, in qua ab Herode *&c.; qua fide, videant Compoſtellani in ſuo autographo*) Hieroſolymis remanſit, verbum Dei prædicaturus, ibique ab Herode ob Chriſti confeſſionem & catholicæ fidei aſſertionem decollatus, primus omnium Apoſtolorum ſubiit martyrium. Unde beatus Lucas euangeliſta in Actibus Apoſtolorum ait: Miſit Herodes rex manus, ut affligeret quoſdam de Eccleſia: occidit autem Jacobum, fratrem Joannis, gladio.

AUCTORE G. C.

D

in qua multo ſimplicius veroſimiliuſque referuntur.

36 Cujus quidem beatiſſimi Apoſtoli corpus venerandum Judæi malevolentiâ & invidiâ ducti nec ſepelire voluerunt, nec à Chriſtianis, qui tunc temporis Hieroſolymis converſabantur, ſepeliri permiſerunt; ſed, ſicut Leo Papa in epiſtola, quam de ejus paſſione & ipſius corporis in Hiſpaniam tranſlatione ad Hiſpanos deſtinavit, affirmat, integrum corpus cum capite extra civitatem projicientes, canibus, avibus atque feris devorandum conſumendumque expoſuerunt: ſed illius diſcipuli, ab illo vivente prænoniti, quatenus corpus ſuum in Hiſpaniam regionem transferrent tumulandum, totum corpus cum capite, teſte Leone Papa, nocturno tempore accipientes, littus ad uſque maris citato calle pervenerunt. Cumque ibi de navigio, quo in Hiſpaniam tranſmearent, ſoliciti eſſent, navim ſibi divinitus apparatam in littore maris invenerunt, quam, Deo gratias unanimiter referentes, ſacratiſſimo corpore impoſito, ovanter conſcenderunt, & Scylla cum Charybdi atque periculoſis ſyrtibus, manu Domini gubernante, devitatis, primùm ad Irienſem portum felici navigio pervenerunt. Deinde venerabile corpus ad locum, qui tunc Liberum Donum vocabatur, nunc autem Compoſtella dicitur, deferentes, ipſum corpus ſub marmoreis arcubus eccleſiaſtico more ibidem ſepelierunt. *Poſtea idem auctor narrat, quomodo ſepulcrum ſancti Apoſtoli, ob frequentes perſecutiones occultatum, tandem poſt diuturnam oblivionem revelatum fuerit, de qua revelatione nos paragrapho ſequenti agemus. Interim adverte, in hac narratione nullam de Lupa aut rege Hiſpaniæ mentionem fieri, neque tam crebra tamque portentoſa miracula referri.*

E

F

In gratiam Tillemontii

37 *Nunc ſatisfaciendum eſt quibuſdam difficultatibus, quas Tillemontius tom* I *Monument. eccleſ. pag.* 597 *nota* 7 *contra hanc tranſlationem proponit. Primo dicit, totam hanc hiſtoriam niti epiſtolâ quadam Leonis III Papæ, quæ à Baronio quidem laudatur, ſed non producitur; imo quæ in editione conciliorum inter alias Pontificum litteras locum non habet. Fateor, eam epiſtolam hactenus collectionibus conciliorum non fuiſſe inſertam. Sed an inde concludet Tillemontius, eam numquam exſtitiſſe aut etiamnum non exſtare, dum quotidie in lucem protrahuntur plurimæ Pontificum epiſtolæ, quæ dudum in tenebris latuerunt? An forte voluit, ut ipſum Leonis autographum ſibi aſſignaretur aut exſcriberetur? At cum Hiſtoria Compoſtellana aliaque antiqua monumenta de ea epiſtola meminerint, potius concludere debuiſſet, illud autographum aut periiſſe, aut alicubi adhuc cum blattis & tineis luctari. Certe Joannes Grimal-*

AUCTORE G. C.

dus, archivi Vaticani præfectus, teſte Franciſco Macedo in Diatriba de adventu S. Jacobi *in Hiſpaniam cap.* XI, § 1, *libro ſuo de ſelectis Pontificum rebus hanc Leonis III epiſtolam inſeruit. Verum cum is Grimaldi liber nobis ad manum non ſit, illas Papæ Leonis litteras in gratiam Tillemontii aliunde tranſcribemus.*

exhibetur epiſtola Leonis III de tranſlatione S. Jacobi in Hiſpaniam,

38 *Breviarium Eborenſe, quod Oliſſippone anno* 1548 *impreſſum eſt, in feſto tranſlationis* S. Jacobi *ad diem* XXX *Decembris ex* epiſtola beati Leonis Papæ *(ſic ſonat titulus Officii eccleſiaſtici) quatuor lectiones recitandas proponit hoc modo:* LECTIO I. Noſcat veſtra fraternitas, dilectiſſimi, qualiter in Hiſpaniam integrum corpus beatiſſimi apoſtoli Jacobi tranſlatum eſt. Poſt aſcenſionem enim Domini adventumque Spiritus ſancti ab ipſa paſſione Chriſti anni revolutione tempore azymorum, beatiſſimus Jacobus apoſtolus, perluſtratis Judæorum ſynagogis, Hieroſolymis captus ſub Abiathar pontifice, & ſimul cum Joſia diſcipulo ſuo, juſſu Herodis, capite plexus eſt. LECTIO II. Sublatum eſt autem corpus illius à diſcipulis nocte præ timore Judæorum: qui, angelo Domini comitante, pervenerunt in Joppen ad littus maris. Ibi verò hæſitantes, quid agere deberent, nutu Dei adfuit parata navis. Aſcendunt gaudentes cum Salvatoris Alumno, & ſublatis velis proſpero vento magnaque tranquillitate navigantes, Iriæ Callæciæ portui applicuerunt. LECTIO III. Egreſſi de navi poſuerunt corpus in quodam prædiolo, vocitato Liberum Donum, diſtante à præfata urbe fere decem & octo paſſuum millibus, ubi nunc veneratur. Invenerunt autem in loco idolum à paganis conſtructum & cryptam, in qua erant ferrea inſtrumenta ad lapides elaborandos. Gaudentes igitur idolum diruerunt minutatim, &, recluſa tellure, in ſepulcro lapideo, quod exſcalpſerant, corpus Apoſtoli recondiderunt, factâ ſuper domunculâ cum altari. LECTIO IV. Poſt aliquod autem temporis intervallum, duobus ibi remanentibus, Theodoro ſcilicet & Athanaſio, alii eodem, quo venerant, navigio ad propria ſunt reverſi. Qui remanſerunt, indeſinenter ibi vigilantes tandem obierunt, & ſepulti juſſu ipſorum (alter ad dextram, alter ad ſiniſtram Magiſtri) à populis, quos Deo lucrifecerant, tunc fuere. *Tunc Lectione* V *ſic pergit auctor Breviarii:* Ex beati Leonis epiſtola cognovimus ſanctiſſimi Jacobi corpus *&c. Eadem epiſtola paulò fuſius refertur à noſtro Joanne Mariana in Diſputatione de adventu* S. Jacobi *in Hiſpaniam cap.* 12, *& in Ms. opuſculo, quod Papæ Calliſti II nomine inſignitum eſt, cujus auctoritatem poſtea examinabimus. Utra ex his ſit genuina Leonis epiſtola, eruditis Hiſpanis diſcutiendum relinquo. Ego ſaltem Tillemontio, epiſtolam Leonis Papæ videre cupienti, ſatisfacere conatus ſum.*

B

C

& reſpondetur quibuſdam illius ſcrupulis,

39 *Tillemontius alterum dubium huic tranſlationi opponit ex Græco ſcriptore anonymo, operibus OEcumenii præfixo, qui juxta Tillemontii interpretationem aſſerit, corpus* S. Jacobi *eſſe ἐν πόλει τῆς Μαρμαρικῆς, id eſt* in urbe Marmaricæ. *At cur Tillemontius Græcum anonymi textum truncavit? Cur non addidit verbum* ἐκοιμήθη obdormivit? *Sic enim totus ſenſus exprimitur:* ἐκοιμήθη ἢ ἐν πόλει τῆς Μαρμαρικῆς, obdormivit autem in urbe Marmaricæ. *Quod ſi* S. Jacobus *obdormierit, hoc eſt obierit, in urbe Marmarica, anonymo oppono ipſum Tillemontium, qui tomo ſupra citato pag.* 595 *contendit,* S. Jacobum *non Ceſareæ, ſed Hieroſolymis, mortuum eſſe. Sed ne de verbo litigemus, gratis concedamus, Anonymum voluiſſe ſignificare ſepulturam in urbe Marmarica. Quam fidem meretur hic auctor, qui de Joanne ſic ſcribit eodem loco:* Ἰωάννης ὁ ἐν Ἐφέσῳ ἐπὶ ζῶν, *hoc eſt,* Sepelitur autem Epheſi adhuc vivens. *Præterea ſorte Græcus ille, rerum terrarumque occidentalium ignarus, legerit in aliquo corrupto Latinorum codice* S. Jacobum *requieſcere in Marmarica, atque inde fecerit urbem Marmaricæ. Sic Freculphus epiſcopus Lexovienſis tom.* 2 *chronici, lib.* 2, *cap.* 4, *ſcribit, quod fuerit* ſepultus intra marmoricam. *Iſidorsani codices circa hanc lectionem paſſim inter ſe differunt: nam in quibuſdam legitur* Carmarica, *in aliis* Marmarica, *& in antiquo codice noſtro Ms.* ✠ 117 *circa finem dicitur* ſepultus in arce marmaria, *Ambroſius Morales & noſter Joannes Mariana cenſent, utrobique legendum eſſe* in arca marmorea, *de qua regum diplomata, aliaque Hiſpanorum monumenta expreſſe meminerunt.*

D

E

(horum occaſione etiam varia corrupta alicujus vocis explicatio proponitur)

40 *Mariana in Diſputatione de adventu* S. Jacobi *in Hiſpaniam cap.* 7 *de hac re ſic loquitur:* Quod attinet ad poſteriorem, codices variant. Pariſienſis editio CARMARICA habet; Madriti facta MARMARICA. Ego utramque lectionem corruptam ſtatuo, & caſtigandam ex Breviario Toletano, ubi in feſto S. Jacobi lectione ſextâ habes: SEPULTUS EST IN ARCA MARMORICA (ſeu marmorea) cujus lectionis veſtigia in antiquis codicibus exſtant, cum quidam legat ARCHIS MARMORICÆ, alius ACHIMARMARICA, [ut] auctor, qui eum librum nuper caſtigavit. At potius ex MARMORIS ARCA (quod amicus monuit) MARMARICA facta vitioſe eſt. Inde verò natam arbitror vulgi opinionem, navi marmorea vectum ſacrum corpus in Hiſpaniam; reique geſtæ monimentum in littore ad Iriam Flaviam ſaxum oſtenditur in cymbæ modum conformatum. Nimirum, ut ego interpretor, corpus, quod, ut hiſtoria Compoſtellana ait, Judæi ſepulturâ prohibuerunt, diſcipuli clam ablatum, atque marmoreo ſepulcro incluſum navique impoſitum in Hiſpaniam detulerunt. Vulgus, viſo ſepulcro, exiſtimavit, eò vectum fuiſſe per aquas, ut ſolet levi occaſione popularis fama creſcere. *Maurus Caſtellus Ferrerius in hiſtoria Hiſpanica* S. Jacobi *lib.* 2, *cap.* 5, *fol.* 135 *contendit, potius ſubſtituendum eſſe vocabulum* Tamarica, *quia olim in Gallæcia populi quidam à fluvio Tamari vocabantur Tamarici, ac inde terra Tamarica, uti teſtatur Pomponius Mela lib.* 3 *Geographiæ cap.* 1. *Petrus Mantuanus illam opinionem fuſius defendit in obſervationibus ad hiſtoriam Marianæ pag.* 117 *& ſequentibus. Placet eadem opinio Gaſpari Sanctio noſtro in Diſputatione de prædicatione* S. Jacobi *in Hiſpania tract.* 3, *cap.* 14, *ubi in fine ita concludit:* A Tamarica autem ad Carmaricam ſeu Marmaricam non magna eſt aut inſolens mutatio. *Sed Thomas Tamayo de Vargas, hiſtoriam Marianæ defendens à pag.* 149, *conjecturam Mantuani pluribus argumentis impugnat.*

F

quos ex Venantio Fortunato

41 *Tertium argumentum deſumit Tillemontius ex Venantio Fortunato, quem ita interpretatur, acſi indicaret, corpus* S. Jacobi *ſua ætate, id eſt ſeculo* VI, *adhuc in Palæſtina fuiſſe. Sed audiamus ipſum Fortunatum, qui in editione noſtri Broweri lib.* 8 *Carminum cap.* 4 *ſic habet:*

Pro-

A Præcipuum meritis Epheſus veneranda Joannem
Dirigit, & Jacobos terra beata ſacros.

Doceri cupio, cur hic Fortunatus de loco ſepulturæ explicari debeat. Quid vetat, eum hîc loqui de martyrii palæſtra, quæ utrique Jacobo *in Terra ſancta obtigit? Nonne etiam dicit:* Nobilis Andream mittit Achaia ſuum; *cum tamen jam ſeculo* IV *corpus S. Andreæ ex Achaia Conſtantinopolim tranſlatum eſſet? Quis autem facile credat, iſtam tranſlationem, quæ cum tanta pompa anno* 357 *contigit, totque miraculis & ſcriptorum calamis illuſtrata eſt, Fortunato ignotam fuiſſe. Hinc non improbabiliter conjicio, tantummodo à ſacro Poëta ſignificari regionem, in qua Andreas & uterque* Jacobus *martyrii palmam obtinuerunt. Si quis tamen hac reſponſione meâ non acquieſcat, putetque cum Baronio in Annalibus ad annum Chriſti* 816, *num.* 71, *hîc agi de cultûs aut ſepulturæ loco, dabo aliud reſponſum, quod ipſe Tillemontius ſuggerit. Hoc igitur poſito, rotunde edico, Fortunatum neſciviſſe, quod corpus* S. Jacobi *ſeculo primo in Gallaciam tranſlatum fuerit, cum ignoraverit tranſlationem S. Andreæ ſeculo* IV *factam, quam tamen, utpote ſolenniorem & tempori ſuo propiorem, facilius noviſſe poterat.*

B

& ſilentio Lucæ Tudenſis,

42 *Infelicius cavillatur ex falſa perſuaſione, qua putat, Lucam Tudenſem de tranſlatione* S. Jacobi *in Hiſpaniam nuſquam meminiſſe. Sic tomo* I *Monument. eccleſ. nota* 8, *pag.* 599 *de hoc ſilentio loquitur:* Lucas diaconus & poſtea epiſcopus Tudenſis (hæc eſt urbs Gallæciæ ſatis vicina Compoſtellæ) nihil nos docet, quod ſciam, de prædicatione S. Jacobi in Hiſpania, nec de ejus tranſlatione aut reliquiarum revelatione. Tantummodo dicit, quod Alfonſus deſtruxerit civitatem Irienſem, quodque ſancti Jacobi apoſtoli eccleſiam, quam ipſe conſtruxerat, reverendi patris Leonis tertii Romani Pontificis aſſenſu, metropolitano ſublimaverit honore. *Non poſſum, quin hîc novam Tillemontio ſubminiſtrem notitiam, quam ille in hoc ſcriptore ſeculi* XIII *non videtur inveniſſe. Simulatque igitur inſpicio Chronicon Lucæ Tudenſis, tomo* 4 *Hiſpaniæ illuſtratæ editum (eamdem editionem citat adverſarius) ſtatim in ipſa præfatione pag.* 2 *mihi occurrerunt hæc ejus verba:* Exceptis omnibus his temporalibus bonis omnipotens Deus in tantum Hiſpaniam cæleſtibus ditavit bonis, ut protomartyris Apoſtolorum Jacobi corpus ſibi tranſmitteret perpetuò in carne amplectendum. *An nihil nos docet de* S. Jacobi *tranſlatione in Hiſpaniam, qui eam tamquam certam & omnibus notam paucis verbis affirmat? Imo etſi Lucas Tudenſis nullum de illa tranſlatione umquam verbum feciſſet, an de ea dubitandum erat Tillemontio, quando eam diſerte exprimunt antiquiora monumenta, quæ jam protulimus?*

C

contra illam tranſlationem movet.

43 *Tandem Tillemontius poſt omnia dubia ſua concludit, corpus* S. Jacobi *probabiliter ſeculo* VII *Hieroſolymis in Hiſpaniam tranſlatum fuiſſe, ut Saracenorum, tunc Paleſtinam devaſtantium, furori ſubduceretur. Deinde addit, eaſdem reliquias, Mauris ineunte ſeculo* VIII *in Hiſpaniam irruentibus, fortaſſe abſconditas fuiſſe, & uſque ad ſeculum* IX *incognitas manſiſſe, quando ſub Alfonſo Caſto dicuntur inventæ. At ego novo Tillemontii ſyſtematis unicum oppono dilemma, quod ab ejus ſectatoribus ſolvi cupio. Si reliquiæ* S. Jacobi Majoris *uſque ad ſeculum* VII *fuerint in Paleſtina, vel fuerunt ibi notæ vel ignotæ. Si fuerint notæ, mirum eſt, Euſebium, Hieronymum, alioſque ſcriptores, dum de hoc* S. Jacobo *loquuntur, numquam de iis meminiſſe, præſertim cum aliorum Sanctorum reliquias & ſepulcra in Terra ſancta non raro aſſignent. Si verò fuerint ignotæ, quomodo Saracenorum perſecutioni ſubduci & in Hiſpaniam ſeculo* VII *transferri potuerunt? Facilius itaque intelligitur, quomodo per plura ſecula in Gallacia ignotum fuerit illud ſacrum corpus, quod primi Chriſtiani ex Paleſtina detulerant, quodque poſtea propter crebras ethnicorum perſecutiones abſconditum delituit, & non niſi poſt plura ſecula inventum eſt. De hac inventione paragrapho ſequenti diſſeram, & Tillemontium iterum conveniam.*

AUCTORE G C.

§ V. Revelatio & præſentia corporis S. Jacobi in Hiſpania.

E

Etſi non poſſit figi annus, quo corpus S. Jacobi in Hiſpania inventum eſt.

NOn convenit inter ſcriptores, *quo anno pretioſus ille theſaurus in Hiſpania detectus fuerit: Vaſæus enim in Chronico Hiſpaniæ inventionem iſtius ſacri corporis anno* 798 *refert. Alii autem illam anno* 816 *ſive* 825 *vel* 835 *conſignant, uti teſtatur Joannes de Ferreras in Hiſtoria Hiſpaniæ part.* 4, *pag.* 140, *ubi felicem illam ſortem circa annum Chriſti* 808 *Hiſpaniæ obtigiſſe exiſtimat. Ambroſius Morales in Chronico generali Hiſpaniæ lib.* 13, *cap.* 43, *fol.* 71 *verſo ſcribit, reliquias* S. Jacobi *primùm anno* 835 *ibi repertas eſſe, quia in diplomate Alfonſi Caſti, quod lib.* 9 *ejuſdem operis cap.* 7, *fol.* 235 *exhibuerat, ſignatur æra* 873, *quæ anno Chriſti* 835 *reſpondet. At eidem diplomati apud alios relato ſubſcribitur æra* 863 *id eſt annus Chriſti* 825, *ut notat laudatus Joannes de Ferreras part.* 4 *Hiſt. Hiſp. pag.* 160. *Præterea ex hoc diplomate colligitur, ſacras illas reliquias aliquot annis antea inventas fuiſſe, cum Alfonſus ibi aſſerat, quod in honorem* S. Jacobi *eccleſiam conſtrui juſſerit, & Irienſem ſedem cum eodem loco ſancto conjunxerit; quam ſedis conjunctionem hiſtorici paſſim factam ſcribunt ſub Leone III Papa, qui anno* 816 *vitâ functus eſt. Etiamſi ex hactenus dictis certum revelationis ſeu inventionis iſtius annum figere non poſſim, tamen probabilius judico, illam contigiſſe ante annum* 814 *quo Carolus Magnus obiit; quia auctores Ms. Hiſtoriæ Compoſtellanæ affirmant, quod ex majorum traditione acceperint, id* tempore Caroli Magni factum fuiſſe.

F

fruſtra tamen Tillemontius ſcrupulos movet contra illam inventionem,

45 *Quamvis Tillemontius tomo* 1 *Monument. eccleſ. pag.* 599, *notâ* 8 *præmoneat, ſe nolle de hac inventione litigare, tamen in decurſu illam tot cavillationibus vellicat, ut tandem de vera exiſtentia iſtius ſacri corporis in Hiſpania dubitare videatur. Imprimis conqueritur, quod Baronius in Annalibus ad annum Chriſti* 816 *omnes rerum Hiſpanicarum ſcriptores pro hujus inventionis hiſtoria generaliter citet, & ſingulos non recenſeat, quodque ex auctoribus ſynchronis univerſas hujus revelationis circumſtantias non confirmet. At eminentiſſimus vir, tanta rerum ſcribendarum copia & varietate obrutus, non exiſtimabat neceſſarium, ut peculiaris hiſtoria communiter ab omnibus recepta & apud alios rerum Hiſpanicarum ſcriptores*

AUCTORE G. C. *ptores idoneis teſtibus comprobata, à ſe operoſe corroboraretur. Hinc ad annum Chriſti* 816 *num.* 72 *ita loquitur :* Porro ex hoc tempore (*nempe quando inventum eſt* S. Jacobi *corpus, de quo illic agit*) ille totius orbis concurſu ſacer locus, quod ingentibus coruſcaret miraculis, cœptus eſt frequentari; adeo ut qui ipſum venerandum ſepulcrum univerſo patens orbi miraculorum promptuarium nominarit, puto veritatis ſcopum attinget, ut plane minimum * ſit probare ſcriptis, quæ tot gratiarum acceptarum jugiter voces inſonant. *Viden', Baronium noluiſſe ſcriptis probare, quæ totius orbis conſenſu & manifeſtis miraculis confirmabantur ? Putatne Tillemontius, Gallos, Italos, Belgas, Germanos, alioſque exteros adeo fuiſſe hebetes, ut ſine prævio examine & ſolùm ex vago quodam rumore longum & difficile iter inſtituerint, atque ad honorandas* S. Jacobi *apoſtoli reliquias undique Compoſtellam confluxerint ? Adde quod plurium peregrinorum pietas miraculis remunerata fuerit : nam quis credat, peregrinationem ad ultimos Hiſpaniæ fines ſine multis manifeſtiſque prodigiis toto orbe ita celebrem evaſiſſe ? Non eſt autem ullo modo veriſimile, inquit ipſe adverſarius pag.* 600 (*ejus argumento, tamquam ad hominem, hîc dumtaxat utor*) *quod Deus cultum erroneum tot tantiſque miraculis tamdiu comprobaverit.*

* *forte* nimium

B

quæ hîc ei exponitur,

46 *Cum' tamen Tillemontius deſideret antiqua circa hanc inventionem teſtimonia, deſiderio ejus faciendum eſt ſatis. Igitur hîc ea primò proferam, quæ circa ſacri ſepulcri occultationem ac revelationem ex Ms. Hiſtoria Compoſtellana ante aliquot annos Matriti in regia bibliotheca exſcripſi. Illa verò poſt tranſlationem, paragrapho præcedenti narratam, ſic habet :* Floruerat autem antiquitus in illo loco inter catholicæ fidei cultores Chriſtiana religio, ſed tempore perſecutionis ingruente, & ſuperba paganorum tyrannide Chriſtiani nominis dignitatem conculcante, totus fere Chriſtianæ religionis cultus longo jam tempore ibidem evanuerat. In toto igitur tempore Saracenorum & longo etiam tempore poſt reſtitutionem fidelium, veneranda Apoſtoli tumba, nullius Chriſtiani acceſſu frequentata, fruticum ſilvarumque ſpiſſitudine manſit diutiſſime cooperta, nullique uſque ad tempus Theodomiri

C

Irienſis epiſcopi fuit revelata aut cognita. Sed quando omnipotenti Deo placuit Eccleſiam ſuam laborantem viſitare & ejus adverſitatem in proſperitatis tranquillitatem miſericorditer convertere, tempus ſtatim ſuo potenti imperio mutavit, regnum Hiſpaniæ tranſtulit, & gentili ſuperſtitione per regionem Hiſpanicam conculcata & prorſus annullata, Chriſti ſui nomen atque fidem inibi ſuſcitavit. Ante autem peſtis illius expulſionem Myro bonæ memoriæ rex divina diſpenſatione regni ſceptra ſuſcipiens primus pontificales ſedes per Hiſpaniæ provincias juxta Romanæ eccleſiæ normam, divina gratia inſpirante, conſtituit, & Andream in epiſcopum eligens Irienſi cathedra ſublimavit. Hunc equidem hos inferius ſubſcriptos ordine ſucceſſiſſe legimus (quorum nullam profecto præter nomina habemus notitiam) Dominicum, Samuelem, Gotomarum, Vincibilem, Felicem, Hildiulfum, Selvam, Theodeſindum, Bemilam, Romanum, Auguſtinum, Honoratum, Hindiulphum. *Hæc epiſcoporum nomina, forte ab amanuenſibus corrupta, in diverſis exemplaribus diverſimode ſcribuntur, ut videri poteſt apud Joannem Vaſæum in Chronico Hiſpaniæ ad annum* 898, *& Maurum Caſtellum Ferrerium in Hiſtoria* S. Jacobi *lib.* 3, *cap.* 1 *&* 5. D

47 *Tunc immediate ſubjunguntur ſequentia :* Prænotatis autem epiſcopis fertur ſucceſſiſſe Theodomirus, eâdem cathedrâ, divina diſponente gratia, ſublimatus; in cujus tempore divinæ Majeſtatis omnipotentia Occidentalem eccleſiam, ſepulcro tanti Apoſtoli revelato, viſitare & illuminare dignata eſt. Qualiter autem ei revelatum fuit, ſequens pagina patefacit. Quidam namque perſonati & magnæ auctoritatis viri præfato epiſcopo retulerunt, ſe luminaria in nemore, quod ſuper beati Jacobi tumbam diuturna vetuſtate excreverat, nocturno tempore ardentia multoties vidiſſe, ibique angelos ſibi frequenter apparuiſſe. Quo audito, ipſemet ad eum locum, ubi ſe talia vidiſſe aſſerebant, acceſſit, & luminaria in prædicto loco ardentia propriis oculis procul dubio aſpexit. Divinâ igitur inſpiratus gratiâ præfatum nemuſculum feſtinatè adiit, & diligentius circumſpiciens, quamdam domunculam, marmoream tumbam intra ſe continentem, inter ſilvas & frutices invenit. Qua inventa, Deo gratias referens, Caſti regis Adefonſi, qui tunc in Hiſpania regnabat, præſentiam incunctanter adivit, eique rem, ut audierat, & propriis oculis viderat, veraciter notificavit. Ipſe verò tantæ audientiæ gaudio diffuſus citato calle has partes intravit, & ad honorem tanti Apoſtoli eccleſiam reſtaurans, epiſcopum Irienſis ſedis in hunc locum, qui Compoſtella dicitur, multorum epiſcoporum ac Dei ſervorum nobiliumque virorum auctoritate atque regali privilegio commutavit. Hoc autem ſub tempore Caroli Magni factum fuiſſe, multis referentibus, audivimus. Theodomirus verò epiſcopus tanto fidentius oculos mentis ad cæleſtis patriæ conſiderationem erigebat, quanto frequentius beatum Jacobum poſt baſilicam ſibi factam miraculis & virtutibus coruſcare conſpiciebat. Spe ergo cæleſtium præditus, aliquanto interjecto tempore, vitam ſecurus effudit, finali ſorte interveniente. *Hactenus Ms. Hiſtoria Compoſtellana, quam etiam præ oculis habuerunt Joannes Vaſæus & Maurus Caſtellus Ferrerius locis proximè citatis.* *ex Ms. Hiſtoria Compoſtellana,*

48 *Verùm cum Tillemontius ibidem pag.* 600 *Hiſtoriam Compoſtellanam, tamquam ſibi ignotam & valde recentem explodat, libenter hujus notitiam ipſi communicabo, eumque deducam ad eruditiſſimum Hiſpanum, ut illius hiſtoriæ ætatem & auctoritatem diſcat. Is eſt Nicolaus Antonius, qui in Bibliotheca Hiſpanica, ab eminentiſſimo Aguirrio poſt mortem ejus edita, tom.* 2, *lib.* 7, *cap.* 4 *à num.* 64 *de hoc opere ita teſtatur :* Inter inſignia alia veteris hiſtoriæ noſtratis monumenta præcipuo quodam loco ſemper habita fuit Compoſtellanæ eccleſiæ Hiſtoria, cujus auctores fuere Munio, aliàs Martinus Mindonienſis, & Hugo Portucalenſis ſedium in Gallæcia epiſcopi cum Gerardo presbytero. *Poſtea Nicolaus Antonius ibidem pluribus oſtendit, eos ſcriptores ante medium ſeculi* XII *floruiſſe, quæ hîc brevitatis causâ tranſcribere omitto. Quod ſi forte adverſarius ſuſpicetur, ab homine Hiſpano hæc domeſticæ monumenta nimium extolli, audiat Vaſæum Belgam, rerum Hiſpanicarum peritiſſimum, qui in ſæpe memorato Chronico ad annum* 981 *de iiſdem inſtrumentis ita pronuntiat :* Sequatur prudens lector, quod magis arriſerit. Illud tamen non *cujus ætatem & auctoritatem non videtur ſatis noviſſe,* E F

A non tacebo, Hiſtoriam Compoſtellanam multo antiquiorem *Luca* Tudenſi & Roderico Toletano, & apud me majoris eſſe auctoritatis.

eique ipſum Alfonſi regis ſynchroni diploma exhibetur.

49 *Tillemontius etiam conqueritur, quod Joannes Mariana noſter lib. 7 Hiſtoriæ ſuæ cap. 10 diploma Alfonſi Caſti de hac inventione tantummodo citaverit, ſibique illud ad examinandum non obtulerit, ac proinde iſtud ſibi exhiberi poſtulat. Etſi id alibi invenire potuerit, tamen poſtulationi ipſius obſequar, & memoratum diploma examini eruditorum ſubjiciam. Vidit illud Ambroſius Morales inter monumenta Compoſtellana, atque inde in generali Hiſtoria Hiſpaniæ lib. 9, cap. 7, fol. 235 Hiſpanicè edidit. Maurus Caſtellus Ferrerius in Hiſpanica* S. Jacobi *Hiſtoria lib. 3, cap. 1 idem ex archivo Compoſtellano Latinè profert, ex quo illud hìc tranſcribo.* Adefonſus rex. Per hanc noſtræ ſerenitatis juſſionem damus & concedimus huic beato Jacobo apoſtolo, & tibi patri noſtro Teodomiro epiſcopo tria millia in giro tumbæ eccleſiæ beati Jacobi apoſtoli: hujus enim beatiſſimi Apoſtoli pignora, ſanctiſſimum videlicet corpus revelatum eſt in noſtro tempore: quod ego audiens cum magna devotione & ſupplicatione ad adorandum & venerandum tam pretioſum theſaurum cum majoribus noſtri palatii cucurrimus, & eum ſicut patronum & dominum totius Hiſpaniæ cum lacrymis & precibus multis adoravimus, & ſupradictum munuſculum ei voluntariè conceſſimus, & in honorem ejus eccleſiam conſtrui juſſimus, & Irienſem ſedem cum eodem loco ſancto conjunximus pro anima noſtra & parentum noſtrorum; quatenus hæc omnia deſerviant tibi & ſucceſſoribus tuis per ſecula cuncta. Facta ſcriptura teſtamenti in æra DCCCLXVII pridie Nonas Septembris. Ego Adefonſus rex hoc meum factum confirmo. Ranemirus confirmo. Sanctius confirmo. Suero confirmo. Brandila presbyter confirmo. Aſcarius abbas confirmo. Urrenaridus confirmo. *De hoc diplomate etiam meminit Hiſtoria Compoſtellana. Ne quis autem miretur, hanc donationem* teſtamenti *nomine appellari, legat Ambroſium Moralem, qui loco proxime citato teſtatur, hanc vocem olim in ſimilibus donationibus uſitatam fuiſſe, ut majorem firmitatem haberent. Qualis fuerit hæc eccleſia, ab Alfonſo Caſto in honorem* S. Jacobi *feſtinanter conſtructa, colligi poteſt ex diplomate Alfonſi III, quod circa finem ſeculi* IX *dedit, ut poſtea dicetur, quodque Maurus Caſtellus Ferrerius in ſæpe laudata hiſtoria lib. 4, cap. 19 Latinè exhibet.*

B

C

Tillemontius etiam temere dubitat de præſentia corporis S. Jacobi apoſtoli in Hiſpania,

50 *Denique Tillemontius tot dubiis ac ſcrupulis ſe involvit, ut de corporali* S. Jacobi *apoſtoli præſentia in Hiſpania ambigere incipiat: nam ex argumentis negativis & timida Roderici Toletani expreſſione ſic pag. 599 concludit:* Ergo timendum eſt, ne redigamur ad CREDITUR Roderici & ſtare oporteat communi opinione, quæ non nimis profunde inveſtiganda eſt, & cujus forte clara probatio non inveniretur. An enim Compoſtellæ non potuit fuiſſe aliquis ſanctus Jacobus, qui cum ſancto ejuſdem nominis Apoſtolo confuſus ſit? *Alludit hìc Tillemontius ad expreſſionem Roderici archiepiſcopi Toletani, qui in concilio Lateranenſi dixiſſe fertur, quod eccleſia Compoſtellana ſerius creverit ex devotione peregrinorum, qui ad eam veniebant* ob reverentiam beati Jacobi, cujus corpus ibidem CREDITUR eſſe ſepultum. *An Rodericus Toletanus ſimilia in concilio Lateranenſi protulerit, poſtea diſcutiam. Interim fateor, Rodericum partium ſtudio incenſum, de iis, quæ ad eccleſiæ Compoſtellanæ gloriam ſpectabant, ſtudioſe tacuiſſe vel caute ſcripſiſſe, ſicut etiam pater ex ſequenti ejuſdem ſcriptoris textu, ubi communem traditionem verbo* credebatur *infirmare nititur. Nihilominus ex hac ipſa Roderici narratione appareret, longe ante ſua tempora de corpórea ſancti Apoſtoli præſentia in Hiſpania vulgatiſſimam fuiſſe opinionem, ut jam oſtendere conabor.*

AUCTORE G. C.

ut ex ipſo Rodericо Toletano,

51 *Rodericus itaque lib. 5 de rebus Hiſpaniæ cap. 16 quoddam* S. Jacobi *miraculum ita narrat:* Igitur anno XIII Almanzor, reſumpto exercitu, ingreſſus eſt per eam partem Galleciæ, quæ dicitur Portugale, munitiones & civitates hoſtiliter devaſtando. Cumque ad maritima perveniſſet, etiam civitatem & eccleſiam beati Jacobi devaſtavit; ſed fulgure territus ab eo loco, ubi eſſe corpus Apoſtoli CREDEBATUR, abſtinuit; quod tamen propoſuerat violare. Nihilominus tamen campanas minores in ſignum victoriæ ſecum tulit, & in meſquita Cordubenſi pro lampadibus collocavit, quæ longo tempore ibi fuerunt. Almanzor autem cum ſuo exercitu percuſſus à Domino pro ſcelere ſacrilegii dignam ſuſtinuit ultionem: nam qui ſanctum locum Apoſtoli profanarat, immundâ ſui plagâ, ſcilicet dyſenteriâ, fere totus exercitus eſt conſumptus: reliqui morte ſubitanea perierunt. *Ex his verbis eruo, illam opinionem ſeculo* X, *quo hoc miraculum contigit, ita fuiſſe vulgarem, ut ipſi Arabes eam non ignoraverint. Quomodo enim Almanzor fulgure territus abſtinuit à* S. Jacobi *corpore*, quod tamen propoſuerat violare, *niſi antea audiviſſet, corpus iſtud ibi quieſcere? Debuit ergo fama illa de corpore* S. Jacobi *in Hiſpania fuiſſe valde publica, antequam ad Arabes reliquiarum ſacrarum incurioſos ac ignaros perveniret. Præterea ſi ſacer ille theſaurus tunc vulgo Compoſtella eſſe* credebatur, *ut ait Rodericus, quo jure ipſe ſolus concordi majorum ſuorum traditioni non conſentit, niſi ſimul afferat graviſſimas rationes, ob quas communi opinioni non aſſentiatur? Cum verò tales non attulerit, non omnino temere ſuſpicor, Rodericum de* S. Jacobi *prædicatione, tranſlatione ac inventione ſiluiſſe, ac ipſam ſacri tumuli certitudinem diminuiſſe, ne forte archiepiſcopus Compoſtellanus ex his prærogativis ſibi vindicaret primatum, de quo ipſe primò contra præſulem Bracarenſem, ac deinde contra Compoſtellanum diſceptare debuit, ut poſtmodum dicetur.*

D

E

F

Hiſtoria Compoſtellana,

52 *Sed qualiſcumque fuerit hujus ſilentii ac frigidæ expreſſionis cauſa, potius credo auctoribus Hiſtoriæ Compoſtellanæ, ab iſtius prodigii loco & tempore minus remotis, qui in ſupra citato apographo Matritenſi eamdem rem ita narrant:* Interea Rudericus Velaſqui & pater præfati epiſcopi (*intelligitur Pelagius præſul Compoſtellanus, qui ſeculo* X *vixit*) cum ceteris conſulibus terræ hujus Sarracenos cum duce eorum Almezor in partes iſtas duxit: qui Compoſtellam venientes majorem partem parietis beati Jacobi eccleſiæ, prætet ejus ſacratiſſimum altare, penitus deſtruxerunt. Igitur beatiſſimus Jacobus volens, ne ab eccleſia ſua, quam ipſi tantæ ſuperbiæ calce oppreſſerant, impune evaderent, tanto dyſenteriæ morbo eos percuſſit, quod mortuis eorum quampluribus, perpauci ad propria redierunt. Cumque dux eorum Alme-

AUCTORE G. C.

zor interna conſideratione tantæ ultionis periculo ſuos acrius concuti conſpiceret, quiſnam eſſet ille, cujus aula eorum impetu jam fere deſtructa eſſet, ſui itineris ductores fertur conſuluiſſe: quorum nimirum reſponſione Jacobum ſcilicet, unum ex diſcipulis filii Mariæ virginis (cujus nomen apud eos ebni Mariæ nuncupatur) ibidem certiſſimè tumulari comperiens, ac tantæ audaciæ pœnitudinem gerens, fugam obſtinate iniit, & in fugiendo repentino languore percuſſus, apud Metinam Celim, ubi ſepultus eſt, animam ſuam ſinui Mahometino infeliciter commendavit. *Vides, hîc* S. Jacobum *Compoſtellæ* certiſſimè *dici ſepultum, & non ſolum id ita vulgò credi. Vides, id de* S. Jacobo *apoſtolo affirmari. Fruſtra igitur Tillemontius interrogat, an non potuerit Compoſtellæ fuiſſe aliquis S. Jacobus, qui cum homonymo Apoſtolo confuſus ſit.*

Sampiro Aſturicenſi,

53 *Si quis forte antiquius iſtius rei teſtimonium deſideret, audiat Sampirum Aſturicenſem epiſcopum, ſeculi* X *ſcriptorem, qui in editione Sandovalliana pag.* 70 *eamdem, ni fallor, Arabum punitionem ita refert:* Interim rex Alcorexi cum multis agminibus Agarenorum per Portugalenſem terram intravit Galleciam, & Compoſtellam venit, & totam ipſam terram depopulavit. Ad eccleſiam ergo ſive & * ſepulcrum beati Jacobi cum magna audacia accedere voluit; ſed Deo annuente territus rediit. Sed Rex noſter cæleſtis non eſt oblitus Chriſtianam plebem; miſit in Agarenis infirmitatem ventris, & nemo ex eis unus remanſit, qui rediret in patriam unde venerat. *Puto, hîc eamdem Arabum punitionem indicari, quamvis dux eorum vocetur* Alcorexi, *qui alibi* Almanzor *vel* Almezor *appellatur: nam potuit Arabs ille binominis eſſe, quod inter illos rarum non eſt, vel forte nomen ab amanuenſibus corruptum eſt, uti plura alia in hac Sampiri hiſtoria leguntur. Utut eſt, hic ſeculi* X *ſcriptor ſepulcrum* S. Jacobi *Compoſtellæ clarè aſſerit. Quod autem de* S. Jacobo *apoſtolo id intelligat, liquet ex initio ipſius hiſtoriæ, ubi apud eumdem Sandovallium pag.* 57 *ita diſerte loquitur:* Tunc eccleſiam in Compoſtella proſequitur, ubi corpus beati Jacobi apoſtoli quieſcit. *Joannes Vaſæus in Chronico Hiſpaniæ ad annum Domini* 963 *&* 975 *idem prodigium ex hiſtoria Compoſtellana elegantius narrat, & ad annum* 981 *circa hanc narrationem aliqua notatu digna adjungit, quæ curioſus lector inter ſe conferre poterit.*

Joanne X Papa,

54 *Joannes X Pontifex eodem ſeculo corpoream* S. Jacobi *præſentiam in Hiſpania ſibi firmiter perſuaſit: nam Baronius in Annalibus ad annum Chriſti* 918 *num.* 2 *de illo ita ſcribit:* Eadem Compoſtellana Acta docent, quod Joannes Papa, ut qui ex pluribus delictis conſcientiâ fauciatus, animi dolore langueſceret, inter alia ſalutis ſuæ remedia illud excogitavit, ut nomine ſuo legatum mitteret Compoſtellam ad venerandum corpus Jacobi apoſtoli. Cum & literas dedit ad dictum ejuſdem loci epiſcopum ſanctum Siſenandum, ut juges preces pro ſe funderet apud eumdem ſanctum Apoſtolum, ut propitius ſibi eſſet in hac vita, & in hora obitûs ſui. *Eamdem Joannis X legationem ex vetuſtiſſima Compoſtellanorum epiſcoporum hiſtoria narrat Hiſpanicè Ambroſius Morales lib.* 15 *chronici generalis cap.* 47. *Ceterum huc etiam contra Tillemontium referri poſſunt ea, quæ infra* § 10 *de Compoſtellanis peregrinationibus dicemus.*

55 *His teſtimoniis ex abundanti addo fragmentum epiſtolæ, quam rex Alfonſus III ſcripſit ad canonicos Turonenſes anno Chriſti* 906, *ut in ipſo textu exprimitur. Equidem fateor, eo tempore in Hiſpania non fuiſſe moris, ut anni ab Incarnatione Chriſti computarentur; ſed forte poſterior quidam amanuenſis uſum ſui temporis ſecutus eſt, & annos Chriſti ad æram Hiſpanicam aptavit, ſicuti ibidem Siſenandum* apoſtolicæ Jacobi ſedis archiepiſcopum *appellat, licet metropolitana dignitas diu poſt Alfonſi iſtius mortem eccleſiæ Compoſtellanæ collata fuerit. De ea interpolatione conſulendum eſſet ipſum diploma, quod Baluzius in Turonenſi S. Martini archivo vidit, ut lib.* 7 *Miſcellaneorum pag.* 61 *teſtatur. Noſtrâ non multum intereſt, cujuſcumque auctoritatis ſit iſtud diploma, cum ad ſtabiliendam opinionem noſtram aliunde ſuppetant argumenta, quæ ſupra dedimus. Saltem Andreas Quercetanus in notis ad Bibliothecam Cluniacenſem col.* 50 *integram illam epiſtolam edidit, ſicut à Joanne Maſſono acceperat, ex qua dumtaxat excerpam ea, quæ ad propoſitum noſtrum pertinent. Sic incipit:* In Dei nomine Adefonſus pro Chriſti nutu atque potentia Hiſpaniæ rex Chriſtianiſſimo gregi & cultoribus tumuli beati confeſſoris Chriſti Martini Turonenſis eccleſiæ in Chriſto & per Chriſtum æternam ſalutem.

D

Alfonſo III

E

rege Hiſpaniæ offenditur.

56 *Demum poſt alia negotia, quæ ad nos non ſpectant, ita concludit:* De cetero quod conquæritis, cujus Apoſtoli tumulus hîc penes nos habetur, certiſſime pernoſcite. Jacobi apoſtoli, [filii] Zebedei, Bonargis, qui ab Herode decollatus eſt, ſepulcrum habemus in archis Marmaricis * [in] provincia Galæciæ: manu enim Domini gubernante, ut multæ veridicæ continent hiſtoriæ, uſque ibidem per ratem corpus ejus perlatum eſt atque ſepultum. Cujus ſepulcrum multis claret hactenus mirabilibus (lancinantur dæmones, cæcis redditur lumen, claudis greſſus, ſurdis auditus, mutis eloquium) multiſque & aliis mirabilibus, quæ cognovimus & vidimus, & pontifices & cleri ipſius narraverunt nobis. Nam quomodo in Jeroſolima ab Herode decollatus eſt, & huc ſportatus * atque ſepultus vel quo tempore vel quomodo, evidenter manifeſtum [eſt] omnibus, & veridicæ noſtrorum archiepiſcoporum epiſtolæ, & patrum hiſtoriæ, & multorum teſtantur eloquia. Quod ſi ad ſingula modò voluerimus ea vobis narrare, in longius vexetur * ſtilus, quo modum excedemus epiſtolæ juxta *, imo feſtinationem gerulorum, qui noluerunt remorari. Sed opitulante Deo, dum veſtri ad nos devenerint clerici, omnia liquidius & enocleata *, nullaque lucubratione retenta; ſed quod à ſanctis patribus accepimus & tenemus in ſcripta * vobis dirigere non denegamus. Deo annuente, & amota omni hæſitatione, certe credatis, quod rectum & juſtum tenemus. Quod autem exquiſiſtis, quantum ab oceano mari eminus diſtat ejus tumulus, pernoſcite. Uſque ad locum, ubi Domino gubernante, (*ſubintellige* appulit) [inter] duos fluvios, quos antiqua vetuſtas nominavit Voliam & Sarem, in locum, qui dicitur Biſria, veſtræ * ſedis Irrienſis eccleſiæ ſanctæ Eolaliæ habentur millia x & exinde uſque ad glorioſum ejus ſepulcrum habentur millia xii. *Quidquid ſit de hac epiſtola, quam Baluzius contra prædicationem* S. Jacobi *in Hiſpania allegat, ut poſtmodum dicetur, opinor, me hoc paragrapho pleroſque ſcrupulos Tillemontio exemiſſe, ita ut inventionem* S. Jacobi *apoſtoli*

F

* id eſt arcis marmoricis vel marmoreis

* aſportatus

* forte vertetur

* an juſtæ?

* forte enucleatè

* clarius ſcripto

* forſan veteris

A *ſtoli in Hiſpania, & corporalem ejus præſentiam non niſi temere in dubium revocare poſſit. Jam alias difficultates, de hoc ſacro corpore motas, expediam.*

§ VI. Corpus S. Jacobi variis eccleſiis falsò attributum.

Chriſtianus Maſſæus, *QUis umquam credidiſſet, poſt tot teſtimonia, quæ pro Compoſtellanis* S. Jacobi *reliquiis ſupra adduximus, & qualia inferius recurrent, corpus illius aliis locis attribui potuiſſe? Nihilominus Chriſtianus Maſſæus, è congregatione S. Hieronymi presbyter, in Chronicis mundi lib.* 8, *pag.* 101 *ita rotunde pronuntiat:* Anno XLIV rex Agrippa occidit ſanctum Jacobum, fratrem Joannis gladio. Hic juxta carnem filius Zebedæi, juxta ſpiritum filius tonitrui, cum in Judæa diu prædicando intonuiſſet, abiit in Hiſpaniam: quorum duritiam ad fidem ut ſatis expertus eſt, rediit in Judæam, ubi paſſus eſt

B VIII Kal. Auguſti. Poſt multa tempora Carolus Magnus ipſum inde tranſtulit Toloſam, ubi nunc uſque permanet, nec illius quidquam relictum eſt Compoſtellæ, niſi forte paucæ reliquiæ, quas ſub altari conditas autumant. Placet autem Apoſtolo magis illum honorare locum miraculis, ubi ſepultus fuit, quam ubi nunc ſitus eſt. *At nos Maſſæo id aſſerenti non tam cito credimus. Ubi tranſlationis illius teſtes, ubi tabulæ? Evidenti enim teſtimonio opus eſt, ut Hiſpani priventur ab illius ſacri corporis poſſeſſione, quam eos aliquando habuiſſe fatetur. Quo, obſecro, tempore hæc tranſlatio è Gallæcia in Galliam facta eſt? Tempore Caroli Magni, inquit, qui ipſum Toloſam tranſtulit. Sed in authenticis Caroli Magni Actis, quæ accuratiſſimè conſcripta ſunt, nihil ſimile invenio; imo non eſt certum, ut ſupra vidimus, an corpus* S. Jacobi, *vivente Carolo Magno, repertum fuerit. Maſſæus itaque ſine maturo examine hoc ſcripſerit, quia fortaſſe legerat, id tam confidenter aſſeri à Toloſatibus, quos jam audiemus.*

C & Nicolaus Bertrandus 58 *Nicolaus Bertrandus, qui Geſta Toloſanorum anno* 1515 *typis vulgavit, tamquam certam ſupponit corporalem* S. Jacobi *præſentiam Toloſæ, quando illic fol.* 5 *verſo corpora Sanctorum, quæ in Toloſana S. Saturnini eccleſia quieſcunt, ita enumerare incipit:* Primo jacet & aperte monſtratur corpus & caput ſancti Jacobi Majoris, filii Zebedæi. *Deinde de corporis ejus viſitatione ita fol.* 49 *verſo loquitur:* Circa annum Domini MCCCLXXXV voluit Dominus gloriam & laudem Apoſtoli & ſacrati corporis beati Jacobi Majoris, cujus ſacrum cadaver Tholoſæ jacebat, magnificare. *Poſtea narrat, quomodo Joannes dux Bituricenſis, veniens Toloſam cum magno principum comitatu, reliquias* S. Jacobi *veneratus ſit, & trecentos aureos aliaque munera obtulerit, ut corpus Apoſtoli in pretioſiori lipſanotheca collocaretur; quod & factum eſſe tradit hoc modo:* Inſuper & ipſe dux cum patriarcha & epiſcopis pluribus vaſa ſuper altare portarunt: benedicenſque patriarcha argenteum ſarcophagum & etiam capſulam cupreſſi, oſſa Apoſtoli cum grandi honore in eadem capſula repoſuit, clauſaque diligenter per univerſam eccleſiam proceſſionaliter portata fuit; & inde divinum officium quaſi angelicè celebratum, ubi epiſcoporum, archiepiſcoporum, principum & militum regni & Tholoſæ erat grandis copia: tamque ex domo regia, quam Tholoſæ & Averniæ; inter quos vicecomes de Polinhaco, dominus de la Voulte comes Armenhaci, & alii innumerabiles. Divinus ergo ille Jacobus pluribus miraculis oſtendit, in Tholoſa corpus ſuum eſſe, & illam plurimum dilexiſſe. AUCTORE G. C.

corpus S. Jacobi Majoris perperam tribuunt Toloſatibus, 59 *Tunc ſubdit miraculum, quod nos poſtmodum referemus, de adoleſcente injuſte ſuſpenſo, qui interceſſione* S. Jacobi *diu in patibulo vivus permanſit, ac prodigioſe liberatus eſt. Denique concludit his verbis:* Honoremus ergo illum Chriſti charum Conſobrinum, qui urbem Tholoſanam ſacro corpore & pluribus radiantibus miraculis illuſtravit. Tholoſæ beatus quoque Jacobus plures mortuos ſuſcitavit, credentibus eorum parentibus, quod corpus ejus ſacrum in Tholoſa erat: cæcos illuminavit, paralyticos ſanavit, & diverſis infirmitatibus irretitos priſtinæ ſanitati reſtituit. *Tandem Bertrandus Toloſanorum opinionem auctoritate Calixti II Pontificis ita confirmat:* Calixtus ipſe Galicios, E ubi ſepultura prima divi Jacobi fuit, atque Tholoſanos, ubi ſanctum cadaver exſtitit delatum, orat & monet, ut & grandem Jacobum, Chriſti germanum, honoribus extollant & magnificent. *Nihil hîc dico de inuſitato cognomine, quo Bertrandus vel Calixtus* Jacobum Majorem *appellavit* Chriſti germanum: *nam ſcio, quod in ſermonibus de* S. Jacobo, *qui Colonienſi Patrum Bibliothecæ ſub Calixti nomine inſerti ſunt, ibidem tomo* XV *in ſupplemento pag.* 328 *hæc legantur:* Quiſquis ergo aut Jacobum Zebedæi aut Jacobum Alphæi FRATREM DOMINI appellat, verum dicit. *At etiam ſcio, in iiſdem ſermonibus, qui Calixto II Pontifici communiter tribuuntur, ſemper ſepulcrum* S. Jacobi *in Gallæcia aſſignari, & nuſquam de Toloſa mentionem fieri. Bertrando igitur aut ejus defenſoribus incumbit oſtendere, in quibus ſcriptis Calixtus Papa Toloſanos monuerit, ut* S. Jacobum Majorem *in ſua urbe honoribus extollant & magnificent. Cum autem Bertrandus conſidenter aſſerat, corpus* S. Jacobi *è Gallæcia Toloſam tranſlatum eſſe, ab ipſo vel à Toloſatibus peto, qua occaſione, quo tempore tantus theſaurus in Galliam advectus fuerit. Requiro fideles hujus tranſlationis teſtes ac tabulas: cum enim Hiſpani priores ſint tempore, ut Toloſates fateri coguntur, etiam potiores ſunt jure, quod illis eripi nequit, niſi producantur manifeſta tranſlationis illius teſtimonia.*

F

quibus non favet fabella, Actis S. Heliodori inſerta, 60 *Neque Toloſatibus prodeſſe poteſt inepta recentioris ævi narratiuncula, quæ ad diem* III *Julii Actis S. Heliodori epiſcopi Altinenſis tomo* I *iſtius menſis pag.* 649 *inſerta eſt his verbis:* In tempore autem illo pervenerunt epiſcopi de Galliæ confinibus ad Theodoſium imperatorem, & petierunt ab eo corpus beatiſſimi Jacobi apoſtoli Zebedæi, fratris Joannis, quod in Judæa collocatum erat, dicentes: Noſter fuit prædicator, nobis concede corpus, piiſſime imperator. Hoc audito, venerabilis Auguſtus miſit Hieroſolymam, & juſſit reddi corpus beati Jacobi Gallis civibus. Cum autem redditum eſſet corpus, beatus Heliodorus, nequaquam hujus rei inſcius, venit ad Galligenas & blandis ſermonibus eos alloquebatur, ut de ejus ſacroſancto corpore ſibi conceſſiſſent. At illi ejus ſermoni-

AUCTORE G. C.

bus placati dederunt ei brachium dextrum, & ad propria cum magna lætitia repedaverunt. Sanctus Dei Heliodorus, expleta Hierosolymitica devotione & accepta licentia à sancto Hieronymo, regressus est in patriam, & gratuita pietate eam beavit: nam beati Jacobi reliquias secum devexit, quas & honorabiliter condidit in oratorio sancti Andreæ apostoli: quapropter ingens gaudium exortum est civibus. *Quidquid sit de brachio* S. Jacobi, *quod apud Ughellum tom.* 5 *Italiæ sacræ col.* 1430 *jam Torcelli in ditione Venetâ asservari dicitur, hæc narratio repugnat ipsi traditioni Tolosatium, qui sese corpus* S. Jacobi *ex Galliæcia accepisse arbitrantur. Præterea nemo ex eruditioribus Gallis affirmat*, S. Jacobum *in Gallia prædicasse, quod tamen in hac historia asseritur. Denique incerta & ab auctore anonymo male digesta S. Heliodori Acta vix ullam fidem merentur, ut ibidem in Commentario prævio & annotatis ad Vitam illius dictum est.*

& quorum opinionem recte mitigat Spondanus B

61 *Henricus Spondanus, Apamiensis in Gallia episcopus, satis indicat, quid Tolosates velint, dum corpus* S. Jacobi Majoris *à se possideri gloriantur: sic enim illustrissimus præsul in Epitome Annalium Baronii ad annum Christi* 44 *num.* 4 *de iisdem reliquiis scribit:* Quod verò pertinet ad corpus Apostoli; gloriatur & Tolosa nostra de possessione illius, aut certè magnæ partis. Nec quæ adversus hanc assertionem protulit unus ex recentioribus historicis Hispanis (nempe Maurus Castel Ferrer in Historia S. Jacobi lib. 3) ejusmodi sunt, ut id negent. Ajunt illæ quidem, esse Compostellæ corpus S. Jacobi, sed non dicunt, esse integrum. Ut autem aliqua ecclesia dici possit habere corpus alicujus Sancti, & ut is locus eo nomine veneration sit omnibus, satis esse, si vel ejus particulam possideat, demonstrabitur inferius anno LV num. III, IV. Nec tamen hæc dixerim animo convellendi opinionem de corpore S. Jacobi existente Compostellæ; sed potius ut moneam, non minori eam ecclesiam venerationi esse debere, etiamsi non integrum possideat. *Non inficior, ecclesiam, parte dumtaxat sacri corporis ditatam, venerationi esse debere, ac tenues Martyrum reliquias integro corpori parem habere virtutem, ut alia occasione ex Theodoreto referam, & ex Gregorio Nazianzeno aliisque Patribus probari potest.*

C ut ex aliis eorum reliquiis colligitur.

62 *Interim ex his illustrissimi Viri verbis colligo, quo sensu supra laudatus Nicolaus Bertrandus in Gestis Tolosanorum fol.* 5 *verso ita hyperbolicè scripserit:* Primo jacet & aperte monstratur corpus & caput sancti Jacobi Majoris, filii Zebedæi. Item corpora beatorum apostolorum Philippi & Jacobi Minoris, præter caput ejusdem, quod inde translatum fuit in Compostellam civitatem Galiciæ (*de Compostellano S. Jacobi Minoris capite infra agetur*) pro solatio & devotione peregrinorum illic affluentium. Item sacra corpora sanctorum Simonis & Judæ Christi apostolorum. Item corpus & caput beati Barnabæ apostoli Jesu Christi. *Deinde recensetmulta alia Sanctorum corpora, pro quibus ego partes intelligo. Quis enim credat, in unica Tolosana ecclesia tot integra Apostolorum aliorumque Martyrum corpora quiescere? Nec novum est, in enumerandis Sanctorum reliquiis totum pro parte poni: nam idipsum Theodoretus in dialogo* 3, *cui titulum fecit* Impatibilis, *& qui in Græco-Latina Sirmondi nostri editione tomo* 4 *legitur, ibidem pag.* 138 *de suo tempore ita testatur:* Hoc & nos facere solemus: nam communibus nominibus etiam partem appellamus. In sanctorum enim Apostolorum vel Prophetarum aut Martyrum ædes sacras ingressi interrogamus: Quis situs est in arca? Qui autem verum norunt, respondentes, aut Thomam forte apostolum dicunt, aut Joannem Baptistam, aut Stephanum Martyrum antesignanum, aut alium quempiam ex Sanctis nominantes, tametsi perexiguæ interdum reliquiæ conditæ sint. *Si etiam hoc modo loquantur Tolosates, non altercabimur, sed libenter ipsis aliquam sacrarum reliquiarum partem concedemus, ea tamen conditione, ut fide digna de illis testimonia proferant.* D

Historicus Delphinas profert contra Hispanos aliud commentum.

63 *Nicolaus Chorier in generali historia Delphinatus tom.* 2, *lib.* 1, *sect.* 8, *pag.* 15 *ineptius commentum contra Hispanos excogitavit, quod etiam Dictionario Moreriano insertum vidi. Postquam ibi narraverat, Guigonem VII, cognomento Crassum, comitem Albonensem, post varias injurias, sancto Hugoni Gratianopolitano episcopo illatas, anno* 1107 *pœnitentiæ causâ in Galliciam ad* S. Jacobum *discessisse, tuncque primum sacras illas peregrinationes inchoatas esse, loco proxime citato subjungit sequentia:* Jacobus quidam, vir notæ sanctitatis (diversus tamen ab istius nominis Apostolo, quem omnia antiqua Martyrologia in Asia mortuum esse dicunt) ante ecclesiam vulgo dictam d'Echerolles, unâ leucâ Gratianopoli distantem, sepultus fuerat, ac ibidem honorabatur; sed illius caput in Galliciam delatum fuerat, quod Hispani, tamquam caput S. Jacobi apostoli, cultui exponere non dubitarunt, ut ei majorem venerationem, & patriæ suæ illustriorem gloriam acquirerent. *Quo jure Hispani tam leviter ac confidenter turpissimæ fraudis insimulantur? Ubinam incorrupta gravissimæ istius accusationis testimonia inveniuntur? Ubi terrarum usus obtinuit, ut accusasse sufficiat? Quare fidem Hispanorum in hac re paucis vindico, tametsi totam narrationem sola negatione possem refellere. Imprimis falsum est, Compostellanas peregrinationes ad* S. Jacobum *eo tempore primùm cœpisse, cum infra* § 10 *ostendamus, Gotescalcum episcopum Aniciensem, medio seculo* X, *aliosque diu ante Guigonem Crassum in Galliciam ad* S. Jacobum *perrexisse. Præterea quis fuit ille sanctus Jacobus, prope Gratianopolim sepultus, de quo Saussayus, Castellanus, aliique Martyrologi Galli altum silent? Denique Chorierius ineptè asserit, quod omnia antiqua Martyrologia* S. Jacobum *in Asia mortuum dicant. Quis id neget aut negare audeat, cum sacra Scriptura affirmet, illum ab Herode, verosimillimè Hierosolymis, gladio occisum esse? At forte Chorierius intelligi voluit, etiam* S. Jacobum *in Oriente sepultum fuisse. Esto; sed quænam antiqua Martyrologia Orientalem* S. Jacobi *sepulturam posteritati prodiderunt? Cur potius non credit antiquissimis martyrologis, Adoni, Usuardo, aliisque seculi* IX *scriptoribus, qui testantur, corpus* S. Jacobi *Majoris in Hispaniam translatum esse? Hæc obiter ad temerariam istius historici assertionem retundendam dicta sunto.* E F

cujus occasione traditio quædam Andegavensis exploditur.

64 *Rideri magis quam refutari meretur, quod in Menagianis, anno* 1693 *Amstelodami recusis, pag.* 14 *de corpore* S. Jacobi *legitur.* Andegavi in ecclesia S. Maurilii, *inquit Menagius*, dicitur corpus S. Jacobi quiescere. Cumque idcirco Menardus in historia sua Andegavensi scripsisset, corpus illud, si non sit Jacobi Majoris, saltem Mi-

A Minoris eſſe, poſita eſt ad marginem hæc juris regula : SEMPER IN OBSCURIS, QUOD MINIMUM EST, SEQUIMUR. *Puto, hic à Menagio indicari manuſcriptam Menardi hiſtoriam, de qua Jacobus le Long in Bibliotheca Galliæ pag.* 767, *num.* 14961 *memnit his verbis :* Ms. hiſtoria Andegavenſis, auctore Claudio Menard, procuratore Andegavenſi. *Sed quæcumque demum ſit ea hiſtoria, ex hac inepta & ridicula juridicæ regulæ applicatione ſatis patet, illam popularem opinionem ab ipſis eruditioribus Gallis explodi.*

Itali dicunt, ſe habere corpus S. Jacobi Majoris in monte Grigiano,

65 *Non ſolum Galli, ſed etiam Itali, de corpore* S. Jacobi *apoſtoli cum Hiſpanis contendunt : nam antiqua monumenta eccleſiæ Veronenſis, à Raphaele Bagata & Baptiſta Peretto collecta, & partim ab illuſtriſſimo Auguſtino Valerio Veronenſi epiſcopo in ordinem digeſta, ſic habent pag.* 81 : In eccleſia ſancti Jacobi in Monte Grigiano extra urbem, ſeu monaſterio, reconditum eſt corpus S. Jacobi Majoris apoſtoli, & aſſervatur vas vitreum cineribus plenum, qui, ut nobis relatum fuit, habentur pro reliquiis
B S. Philippi apoſtoli. Aſſervatur etiam quædam arca lignea oſſibus plena, quæ pro ſanctis reliquiis habentur : nam dum à Timotheo Leoniceno monacho anno MDXXXVII dilataretur capella, in qua collocatum erat corpus S. Jacobi, oſſa illa inventa fuerunt in eadem arca lignea in muro ſubter lapide, ſuper quo repoſita fuerat arca ferrea continens corpus ſancti Jacobi. *Porro corporis iſtius inventio, miracula, templi ædificatio, & in hanc rem Bonifacii IX Pontificis epiſtola in iiſdem monumentis à fol.* 24 *fuſe referuntur. Attamen hic dico idem, quod Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ ad diem* XXV *Julii in annotatione pag.* 458 *reſpondit in hunc modum :* Veronenſes ſe corpus divi Jacobi Majoris in Monte Grigiano inventum anno MCCCLXXXXV die XXII Maii, ut monumenta eccleſiæ ipſorum teſtantur, habere dictitant : cujus inventionis in Bonifacii IX, eccleſiam dicti Montis Veronenſibus concedentis, diplomate fit mentio. Verùm cum corpus hujus ſancti Apoſtoli Compoſtellæ in Hiſpania aſſervari adeo manifeſtum ſit, ut de re hac dubitare non liceat, vel ipſi in errore verſantur, vel partem aliquam
C ejus corporis dumtaxat habent.

ubi forte aliqua ejus oſſa poſſident,

66 *Ut nihil dicam de prima hujus propoſitionis disjunctivæ parte, quæ facillimè vera eſſe poteſt, ſaltem ſecundam negare non poſſunt Veronenſes, cum Bonifacius IX in epiſtola ſua non de corpore, ſed de oſſibus* S. Jacobi *loquatur hoc modo :* Cum itaque, ſicut exhibita nobis pro parte veſtra petitio continebat, ab olim in loco de Monte Grigiano nuncupato Veronenſis diœceſis, quædam eccleſia in honore & ſub vocabulo S. Jacobi, prout fundamenta demonſtrant, fundata & conſtructa fuerit, ad quam, ex eo quod in ea oſſa beati Jacobi Majoris, ut dicitur, noviter inventa fuerint, & Altiſſimus interceſſionibus & meritis ipſius beati Jacobi, ut pie creditur, multa miracula operatus eſt, & in dies operatur, magna ex devotione confluit populi multitudo, voſque zelo devotionis accenſi cupientes terrena in cœleſtia, & tranſitoria in æterna felici commercio commutare, de bonis à Deo vobis collatis, pro animarum veſtrarum ſalute, & ut divinus cultus inibi augeatur, ipſam eccleſiam honorifice reædificare & ſufficienter dotare, ac rectores & miniſtros inibi in divinis perpetuo deſervituros propoſueritis deputare ; & pro parte veſtra nobis fuerit humiliter ſupplicatum, ut vobis præmiſſa faciendi & jus patronatus ipſius eccleſiæ ac præſentandi rectores & adminiſtratores ad eam concedere de benignitate apoſtolica dignaremur : nos veſtrum in hac parte laudabile propoſitum in Domino commendantes, ac volentes vos ſpecialis proſequi prærogativâ favoris, hujuſmodi veſtris in hac parte ſupplicationibus inclinati, vobis præmiſſa faciendi auctoritate apoſtolica, tenore præſentium, licentiam elargimur *&c. Imo id tantummodo de quadam reliquiarum parte intelligendum eſſe, ultro fatentur monumentorum Veronenſium collectores fol.* 35 *his verbis :* Sciendum, quod per piam extenſionem dici ſolet, alicubi alicujus Sancti corpus haberi, quia ejus bona pars ibi habetur. Unde nec reprehendendum nec redarguendum eſt, quod in monumentis prædictis dictum ſit, etiam corpus S. Jacobi Majoris, apoſtoli in Monte Grigiano requieſcere, cum in Compoſtellam tranſlatum dicatur. *Nunc aliud ejuſdem Apoſtoli corpus ſeculo* IV, *ſi Superis placet, in Italiam tranſlatum examinemus.* E

& in pago Zibiti diœceſis Mediolanenſis vindicant ſibi integrum ejus corpus, excepto brachio,

67 *Paulus Morigius in Sanctuario urbis ac diœceſis Mediolanenſis, quod anno* 1641 *Mediolani Italicè impreſſum eſt, pag.* 231 *ſcribit, in pago Zibiti, octo milliaribus Mediolano Papiam versùs diſtante, honorari corpus* S. Jacobi Majoris, *fratris S. Joannis Euangeliſtæ, quod à S. Euſtorgio Mediolanenſi epiſcopo circa annum* 312 *Conſtantinopoli illuc tranſlatum fuerit. Eſt autem ibi eccleſia,* ſancto Jacobo *dicata, quam jam Carmelitæ congregationis Mantuanæ religioſiſſime adminiſtrant, in qua memoratum corpus ſumma cum veneratione & frequenti populi concurſu colitur. Nec deſunt miracula, quæ interceſſione iſtius* ſancti Jacobi *fieri perhibentur. Inter alia mirandum eſt, quod neque Zibitenſis pagus, neque affines agri (uti fama eſt) umquam grandinis detrimentum patiantur. Ob hæc aliaque, quæ infra dicentur, facile mihi perſuaderi ſinam, illic alicujus ſancti Jacobi corpus requieſcere ; ſed nullo modo credam, illud eſſe corpus* S. Jacobi Majoris, *quod primò circa ſeculum* IX *in Gallæcia inventum fuiſſe, ſupra ex antiquis inſtrumentis oſtendimus. Quomodo enim corpus* S. Jacobi Majoris *Conſtantinopoli, ubi numquam fuiſſe legitur, in Italiam transferri potuit ? Fuit aliquando Conſtantinopoli corpus S. Jacobi Minoris ; at propterea affirmare non auſim, illud in Italiam tranſlatum fuiſſe. Potius ſuſpicor, ſacrum iſtud corpus (cujuſcumque demum ſancti Jacobi fuerit) populari traditione, quæ tempore non parum creſcit ac mutatur,* S. Jacobo Majori *perperam fuiſſe attributum : præſertim cum Morigius fateatur, omnia incolarum traditione niti, ſeque nihil de hac re ſcriptum inveniſſe. Neque hic locum habere poteſt ſolutio, quam numero ſuperiore dedimus, accipiendo videlicet partem pro toto, cum Petrus Paulus Boſca in Martyrologio Mediolanenſis eccleſiæ ad diem* XXV *Julii pag.* 216 *hodiernum S. Jacobi Zibitenſis ſtatum ita depingat :* Illius corpus in arca marmorea cuſtoditur ; cujus operculum cum annis elapſis immutaretur, repertum eſt corpus fere integrum, altero tantum brachio carens, peregrinantis hominis amictu indutum. Crates ferrea tegit corpus, eaque velata eſt Attalicâ veſte auro intextâ. F

AUCTORE G. C. *de quo tamen S. Carolus Borromæus in viſitatione judicium ferre nolnit.*

68 *Morigius pag.* 232 *affirmat, venerabile illud corpus à S. Carolo Borromæo inſpectum fuiſſe, &, dum in honoratiorem locum transferretur, tonitrua audita eſſe, ac fulgura emicuiſſe, quæ non tantum præſentes, ſed etiam vicinos populos terrebant. Addit præterea, corpus iſtud in tranſlatione adeo ſuavem ſpiraſſe odorem, ut omnia mundi aromata ſuperaret. Sed Petrus Paulus Boſca poſt diligentem indagationem nihil de his prodigiis aut tranſlatione reſcire potuit: etenim loco proximè citato ſic teſtatur:* Verùm nihil de hac tranſlatione accepi, quamquam interrogaverim per litteras Carmelitam eruditiſſimum Alexandrum Mariam Briantum, qui tabulas omnes cœnobii Zibitenſis periiſſe affirmavit, cum ſuperioribus annis Papia à Gallis fuiſſet obſeſſa. Unam ille ait ſupereſſe traditionem de divo Carolo: cum enim luſtraret diœceſim, ac Zibiti conſiſtens noctem ibi traduxiſſet inſomnem, pernoctans in oratione Dei (fortaſſe ut divino ſpiritu afflatus veritatem de corpore S. Jacobi aſſequi poſſet) ab ara ejuſdem Sancti diſcedens, converſus ad Carmelitas cœnobii incolas inquit: B Laſciamo i corpi de i Santi, ove ſono; Patri tenetene conto. (*id eſt:* Relinquamus corpora Sanctorum, ubi ſunt; vos, Patres, eorum rationem habetote.) Certum ergo eſt, ibi ſervari corpus divi Jacobi; cujus autem Jacobi ſit, cum S. Carolus Borromæus ſignificare noluerit, nec ego quidquam certi de eodem tradere poſſum. *Nos etiam S. Jacobo Zibitenſi, quem à* Jacobo Majore *longe diverſum cenſemus, venerationem ſuam relinquimus. Ceterùm ab omnibus ſacri corporis Compoſtellani competitoribus exigimus talia documenta, qualia pro ſe allegant Hiſpani; quæ quamdiu oſtenſa non fuerint, antiquam Hiſpanorum poſſeſſionem tuebimur.*

§ VII. Multiplex contentio de ejus capite, quod diverſæ eccleſiæ ſibi vindicant.

C *Toloſates* NOn minor *eſt de capite* S. Jacobi, *quam de corpore controverſia, variis eccleſiis illud ſibi vindicantibus. Toloſates, quos ſupra de corpore ſancti Apoſtoli cum Hiſpanis contendentes vidimus, firmiter ſibi perſuadent, ſeſe ejuſdem caput poſſidere. Nicolaus Bertrandus in opere jam citato de Geſtis Toloſanorum præter illa, quæ paragrapho præcedenti ex eo retulimus, fol.* 49 *de hac poſſeſſione ſic ſcribit:* Et primò de fundatione dictæ eccleſiæ primitus eſt notandum, quod ſedes epiſcopalis Tholoſana erat in eccleſia beati Jacobi, ut continetur in multis antiquis inſtrumentis: quæ fuit eccleſia prima fundata & erecta in civitate Tholoſæ & etiam in honorem beati Jacobi, cujus caput erat ſubtus pilare, quod eſt prope altare ſanctæ Quiteriæ; ubi eſt vel debet eſſe circulus ferri magnus, niſi fuerit ſubtractus, depictumque caput beatiſſimi Jacobi in ſummitate pilaris rotundi de una petia lapidis. Et dicit quidam hiſtoricus, dictæ eccleſiæ canonicus, in hunc modum: " Vidi ego „ continere * in multis inſtrumentis de capite ſan- „ cti Jacobi, egoque conſtitutus in ætate octo- „ decim annorum, exiſtens canonicus dictæ ec- „ cleſiæ, & in domo & ſub ferula recolendæ „ memoriæ R. P. domini Aycardi de Quinbal- „ lo, decretorum eximii profeſſoris, canonici „ & cancellarii Tholoſani, aſſociando ipſum unà „ cum ſuis ſcutiferis & ſacerdotibus vidi quem- D „ dam militem Lumbardum ſive Italicum, ho- „ norabiliter aſſociatum, & in magno ſtatu pe- „ tentem dictam eccleſiam ſancti Jacobi in clauſtro „ [cum] dicto domino cancellario, & deferentem „ unum magnum inſtrumentum diverſis ſigillis „ & in magna copia ſigillatum.

70 „ Et venerat is miles Romipeta de illis *in Gallia*, „ partibus dicendo dicto domino cancellario, „ prope dictum pilare exiſtenti, hæc verba La- „ tinis verbis: Domine reverende magiſter, quam- „ plurimi errant & errarunt euntes ad caput bea- „ tiſſimi Jacobi Majoris ad partes Galiciæ: nam „ hîc eſt certiſſime. Et quod hoc eſſet verum, „ oſtendit dicto domino cancellario ipſum in- „ ſtrumentum, & ipſo viſo per ipſum domi- „ num Aycardum, & oratione facta genibus „ flexis ante pilare, pluribus præſentibus dictus „ dominus cancellarius in ipſorum præſentia cum „ manu ſua fortiter traxit mei Ægidii dexteram „ dicendo: Recorderis de his dictis & oſten- „ ſis. Et dictus miles pranſus fuit ſecum illa E „ die, & poſt prandium, & per multum tem- „ pus inſimul fuetunt locuti. Ignoro tamen, „ ſi dictus dominus cancellarius retineri fecit „ copiam ſeu VIDIMUS dicti inſtrumenti de præ- „ miſſis confecti. „ *Hoc ignoti militis inſtrumentum non videtur eſſe antiquum, adeoque non magni faciendum. Parum etiam refert, illud nobis ad examinandum non exhiberi, cum Bertrandus ſtatim ſubjungat ſequentia:* Notandum tamen eſt, quod cum eodem inſtrumento pars capitis glorioſi Jacobi inventa fuit à quindecim annis citra. *Ecce caput* S. Jacobi Majoris, *de quo ſupra fit mentio, in partem capitis mutatum eſt. Quod ſi Toloſates tantummodo partem capitis ſibi vindicent, eam facile concedemus, ubi legitime probaverint, ſeſe illam ab Hiſpanis accepiſſe.*

71 *Etiam apud Venetos duæ eccleſiæ de ca-* *& apud Venetos* *pite* S. Jacobi Majoris *inter ſe litigant, ut colligo ex quodam Ms. reginæ Sueciæ, in quo agitur de Sanctis, quorum reliquiæ in monaſterio S. Georgii Venetiis requieſcunt. Opinor, hîc intelligendum eſſe monaſterium S. Georgii, quod in inſula Venetiis adjacet, & cujus fundationem Mabillonius in Annalibus Benedictinis ad annum* 982 *refert. Utut eſt, apographi noſtri hic eſt titulus:* De venerando beati apoſtoli Jacobi jam olim in hoc noſtro cœnobio, ut etiam nunc, exiſtente capite. *Tunc monachus anonymus ſic ſcribit:* Ex ſacris conſtat hiſtoriis, fratres cariſſimi, beatam Annam tres peperiſſe filias, quarum quælibet Maria vocata eſt. Harum prima fuit beatiſſima virgo Maria, mater Domini ac Salvatoris noſtri; ſecunda, quæ conjugio copulata Alphæo genuit Jacobum Minorem, qui Juſtus dictus eſt, ac Domini frater, nec non & Simonem Chananæum, & Judam, qui & Thaddæus vocatus eſt. Tertia, quæ & Maria Salome dicta eſt, Zebedæo conjuncta, peperit Jacobum Majorem ac Joannem Evangeliſtam: hujus nos apoſtoli Jacobi pretioſo capite Dei benignitate donati ſumus, quod teſtatur ejus imago, in palladio altaris ſui depicta, ſed & ſolennitas, quam Julii tempore ad dictum altare ejus nomine annis ſingulis honorifice celebramus. Peregrini quoque ex Compoſtella, Gallitiæ urbe, ubi ſanctiſſimum ejus corpus quieſcit, reverſi teſtantur, hanc ipſius capitis partem ibi deeſſe. *Quod hic aſſeritur de tribus*

* *lege* conti neri

A *tribus S. Annæ filiabus, falsum esse ostendemus ad diem sequentem, ipsi sacrum.*

duo monasteria,

72 *Deinde idem scriptor contra alteram ecclesiam reliquias suas ita tueri conatur :* Cum autem monasterium sanctorum Philippi & Jacobi, olim membrum sancti Felicis de Aimanis, & nunc ecclesiæ sancti Marci copulatum, asserat, se habere similiter caput sancti apostoli Jacobi, tenendum est, caput illud esse sancti Jacobi Alphæi suprascripti, qui & Minor dictus est : nam & ejus festum celebrant die prima Maii, cujus nomini monasterium ipsum dedicatum est. Deo igitur debitas gratias [agamus,] qui nos tanti muneris gloriâ decoravit : caput enim principale ac præcipuum est totius corporis membrum; * *lege* ipsum nam omnes ipse * continet sensus, qui ceteris in membris singuli in singulis tantummodo insunt; ob quod interdum caput etiam pro toto corpore ponitur. Devotis itaque ipsum ac continuis orationibus, tamquam patronum præcipuum, excolamus, quem videmus cum tanto quotidie longissimi Compostellani itineris labore & impensarum incommodo tam devote tam alacriter à peregrinis ex diversis regionibus visitari. *Mallem, ut auctor pro his logis, nil ad rem facientibus, protulisset fide digna testimonia,*

B *quibus probaret, quando & unde monasterium suum has sacras reliquias acceperit. Donec ea afferantur, neutri ecclesiæ causam adjudicabo, cum neutra legitimum juris sui titulum alleget.*

aliæque Italiæ urbes,

73 *Carolus Bartholomæus Piazza in Hemerologio sacro urbis Romanæ ad diem* XXV *Julii part.* 2, *pag.* 81, *prater alias* S. Jacobi Majoris *reliquias, nobis Romæ in ecclesia duodecim Apostolorum, quam modò PP. Franciscani Conventuales possident, sacrum ejusdem Apostoli caput assignat. Cum hoc legissem, pervolvi auctores quosdam, qui de basilicis & reliquiis Romanis scripserunt, atque indagavi, an aliqua antiqua pro hoc capite testimonia inventurus fuissem. At oleum & operam perdidi : nam nusquam apud ipsos hunc thesaurum detexi. Imo R. P. Bonaventura Malvasia, Minorita Conventualis, qui anno* 1665 *de hac basilica duodecim Apostolorum Compendium historicum Italicè edidit & cap.* 15 *sacra illius ecclesiæ lipsana enumerat, nullam de* S. Jacobi *capite facit mentionem, cum tamen ibidem pag.* 195 *de prodigioso istius Apostoli sanguine ita loquatur :*

C In ampulla conservatur sanguis S. Jacobi Majoris, qui ita liquidus & rubicundus apparet, acsi recenter ex venis glorioſi istius Apostoli eductus esset. *Nescio igitur, ubi Piazza invenerit istum thesaurum, qui Malvasiam aliosque scriptores latebat.*

de capite S. Jacobi majoris

74 *Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ in annotatione ad diem* XXV *Julii testatur, Valentiæ juxta Padum fluvium in diœcesi Ticinensi asservari caput, quod incolæ* S. Jacobi Majoris *esse affirmant, quodque populo hac die cum magna celebritate ostenditur, capillis & carne sic constans, acsi recens fuisset abscissum. Laudatus verò Bosca in Martyrologio Mediolanensi ad eumdem diem notat, juxta Ticinensia visitationum episcopalium acta hoc esse caput S. Jacobi Minoris. Sed neque Boscæ neque his actis Ticinensibus secure assentiri audeo, cum Balduinus imperator Constantinopolitanus caput S. Jacobi Minoris sive fratris Domini miserit ad comitem Artesiæ, ut constat ex ejus epistola, anno* 1240 *die* IX *Junii scripta, quam Gallicâ istius temporis linguâ contextam edidit Edmundus Martene in Thesauro Novo anecdotorum tom.* 1, *col.* 1042. *Nescio, an Saussayus in Supplemento Martyrologii Gallicani ad Kalendas Maii voluerit indicare idem caput, de quo parte* 2, *pag.* 1113 *ita loquitur :* Apud Compendium in sacrario monasterii sanctorum Cornelii & Cypriani, veneratio pretiosi capitis sancti Jacobi Minoris apostoli, in quo magnificè condito ictus adhuc apparet, quo à fullone percussus est. *Præterea Compostellani gloriantur, sese quoque ejusdem Jacobi Minoris caput in sua ecclesia habere, quod etiam signum ictûs, fuste fullonis inditum, gerit, ut postea videbimus. His adde, quod ad diem* 1 *Maii in Commentario prævio ad Acta SS. Jacoborum Alphæi & Cleophæ* § V & VI *idem caput in varias partes diviserimus.*

AUCTORE G.C.

inter se contendunt :

75 *Ex his eruditus lector statuat, quid sentiendum sit, de capite* S. Jacobi, *quod Ughellus tomo* 7 *Italiæ sacræ col.* 287 *prope urbem Amalphitanam in regno Neapolitano ita collocat:* Ceterum hoc cœnobium sancti Petri de canonica magnæ fuit existimationis apud Amalphitanos ob eximiam Cistercienſium monachorum religionem & Petri Cardinalis memoriam..... E Ecclesiam hujus abbatiæ (translato titulo) nudam octuaginta abhinc annis Capuccinis fratribus incolendam tradiderunt, prope quam ex ruinis veteris monasterii novum ad eorum usum ex Amalphitanorum eleemosynis septum excitarunt. Asservantur in hac ecclesia plures Sanctorum reliquiæ, à Petro Cardinale vasculis inclusæ, & à Constantinopoli delatæ, caput nempe sancti JACOBI MAJORIS apostoli, sancti Diomedis martyris *&c. At Ughellus eodem tomo col.* 243 *de eadem ecclesia jam dixerat :* Hic asservatur caput sancti JACOBI MINORIS apostoli, sancti Diomedis martyris *&c. Idem error in novissima editione Veneta Italiæ sacræ tom.* 7, *col.* 188 *&* 215 *relictus est. Doceant nos igitur Amalphitani, cujus Jacobi apostoli caput venerentur; sed meminerint, pro alterutro adducenda esse testimonia, quæ aliorum possessionem evertant, qualia ab ipsis difficulter afferenda existimo.*

sed Belgæ sacrum istud caput,

76 *Belgæ opinantur, sese jam à pluribus seculis venerabile* S. Jacobi Majoris *caput, aut saltem magnam ejusdem sacri capitis partem, habuisse, atque etiamnum possidere. Neque id profecto levibus aut recentioribus argumentis inducti sibi persuadent : nam Vuimannus monachus Vedastinus & S. Bernardo coætaneus, ut asserit Rayssius in Hierogazophylacio Belgico pag.* 525, *de hac re ita scribit :* Francorum reges hoc monasterium sancti Vedasti successiva devotione semper amplexati sunt, & multorum Sanctorum collectis reliquiis sublimarunt. Hoc nihilominus super aurum & topazion nobile & pretiosum ecclesiæ nostræ de suis thesauris donarium addiderunt, caput videlicet sancti Jacobi apostoli, fratris sancti Joannis Euangelistæ. *Quamvis Vuimannus non exprimat nomen regis, à quo Atrebatense S. Vedasti monasterium tam pretioso thesauro ditatum est,* ex aliis tamen monumentis antiquioribus hujusce cœnobii, *inquit Rayssius*, clarissimè convincitur, Carolum Calvum Franciæ regem caput S. Jacobi ipsis donasse, ut diserte narrat Martinus hujus monasterii abbas, Vuimanno coævus, in quadam epistola; additque Philippum Flandriæ comitem, qui furtive ipsis præfatum pignus sancti Jacobi, Hispaniarum tutelaris, surripuerat, profectum fuisse Com-

F

AUCTORE G. C.

Compoſtellam, ut certior fieret, an vere eſſet caput S. Jacobi Hiſpaniarum tutelaris: tandem magna ac ſeria indagine adhibita, cognovit, à multis retro annis ſacrum illud caput in Flandriam fuiſſe delatum. *Hoc Compoſtellanum comitis iter etiam affirmant antiqua Arienſium monumenta.*

de quo inter comitem Flandriæ

77 *Cum Philippus has reliquias Vedaſtinis violenter eripuiſſet, & in Arienſi S. Petri eccleſia ſexennio retinuiſſet, interim querelæ delatæ ſunt ad ſummum Pontificem, Alexandrum III, qui ad Henricum archiepiſcopum Remenſem duas dedit epiſtolas, quarum primâ, noviſſimæ Edmundi Martene collectioni inſertâ tom. 2, col. 747, moneri jubet comitem Flandriæ, ut reliquias ablatas monaſterio S. Vedaſti reſtituat; alterâ verò, quæ apud Edmundum Martene tomo citato col. 811 legitur, eidem archiepiſcopo præcipit, ut canonicos Arienſes caput* S. Jacobi *cogat reddere. Poſterior epiſtola concipitur his verbis:* Perlatum eſt ad audientiam noſtram, quod

B

nobilis vir Philippus comes Flandrenſis caput beati Jacobi ab eccleſia ſancti Vedaſti per violentiam aſportaverit, & illud in Arienſi eccleſia dicitur poſuiſſe. Unde, quoniam jam dictam eccleſiam ſancti Vedaſti, quæ nullum epiſcopum præter Romanum Pontificem habet, reliquiis, ut aliis bonis ſuis, nolumus ſine rationabili cauſa privari, per apoſtolica ſcripta fraternitati tuæ mandamus, quatinus præpoſitum & canonicos præfatæ Arienſis eccleſiæ inſtanter moneas, & diſtricte compellas, ut præſcriptum caput cum aliis reliquiis prætaxatæ eccleſiæ ſancti Vedaſti, omni occaſione & appellatione ceſſante, reſtituant. Quod ſi juxta commonitionem tuam præfatum caput cum reliquiis reddere forte noluerint, prælibatam Arienſem eccleſiam, dilatione & appellatione remota, ſubjicias interdicto, & in alia, ad quamcumque prætaxatæ reliquiæ delatæ fuerint, quamdiu præſentes extiterint, divina prohibeas officia celebrari. Data Beneventi ſeptimo Kalendas Junii.

& monachos Atrebatenſes diuturna lis fuit,

C

78 *Tandem comes Flandriæ, Pontificis Romani & archiepiſcopi Rhemenſis monitionibus motus, de lite componenda cogitavit, & per Hugonem, S. Amandi abbatem, monachis Vedaſtinis prædia & poſſeſſiones obtulit, ut reliquias ſibi relinquerent. Verùm Martinus, S. Vedaſti abbas, illis conditionibus non acquievit, ſed ſacrum theſaurum, monaſterio ſuo injuſtè ereptum, reſtitui volvit, ut ſatis patet ex ipſius litteris, ad Philippum datis, quas exhibent Ferreolus Locrius in chronico Belgico ad annum Chriſti* 1174, *& noſter Jacobus Malbrancq lib.* 10 *de Morinis cap.* 26. *Comes denique, visâ abbatis Vedaſtini conſtantiâ, aliud conſilium de dividendo ſacro pignore iniit cum arbitris, qui jam tot annis in conciliandis partibus deſudarant. Conſilium probavere arbitri, ſi monachi Vedaſtini aſſentirentur. Hi autem huic conditioni aſſenſum præbuere, rati ſatius eſſe parte potiri, quam toto carere. Atque ita finita eſt ea contentio, ut Vedaſtinis occiput, Arienſibus ſinciput concederetur. Itaque Arienſes canonici magna cum lætitia anteriorem capitis partem acceperunt, quam poſtea anno* 1272 *Joannes Aleranus, decimus hujus eccleſiæ præpoſitus, thecâ argenteâ ornari curavit, quamque hactenus fideles devote venerantur, quibus Nicolaus IV Papa indulgentias conceſſit, ut tradit Rayſſius in Hierogazophylacio pag.* 404. *Aſceta autem Vedaſtini magna cum pompa & populi frequentia poſteriorem ejuſdem capitis partem ad ſuum monaſterium retulerunt, & Martinus abbas pretioſum vas juſſit fabricari, in quo Petrus, titulo S. Chryſogoni presbyter Cardinalis, Alexandri Papæ in Gallis à latere legatus, anno* 1175, *die* XXX *Aprilis illas reliquias repoſuit, ut ex auctore ſynchrono diximus tomo* 1 *Januarii pag.* 160, *ubi etiam pagina præcedenti ex eodem ſcriptore dedimus miracula, quæ in iſta ſacrarum reliquiarum relatione contigerunt.*

D

potiori jure ſibi vindicant.

79 *Ne quis fortaſſe dicat, has eſſe alterius S. Jacobi reliquias, audi teſtimonium prædicti aſceta Vedaſtini, qui tranſlationi veroſimiliter interfuit, & poſt miracula, ſuo tempore facta, ſic ſcribit:* Eodem quoque anno, quo prædictus nobilis comes Flandriarum ipſum venerabile caput B. Jacobi reſtituit, ad Hiſpanias orationis gratiâ, & ipſius capitis veritatem inquirendi deſiderio accenſus, S. Jacobum adivit: qui eò adveniens cœpit pius explorator curioſius inquirere, an ibi ſacratiſſimum ejuſdem caput haberetur; quatenus, an apud nos, an illic veriſſime haberetur, certior redderetur. Facta inquiſitione, quoddam [vas] argenteum ei allatum eſt, in quo à quibuſdam eſſe dicebatur caput, non ipſius Jacobi fratris Joannis, ſed Jacobi Minoris ibi repoſitum ferebatur. Verum cum Comes illud ſibi aperiri ſummopere poſtulaſſet, nec ullo modo impetrare potuiſſet; à ſenioribus quibuſdam omnino illic non haberi, ſed olim in Flandrias tranſlatum fuiſſe, ipſi intimatum eſt. Quod audiens cum gaudio repatriavit, & in ipſa nocte feſtivitatis B. Jacobi Atrebatum veniens, nos ſuper his certiores & alacriores reddidit. *Nolim, ut quis exiſtimet, ex amore erga Belgium noſtrum nos illam opinionem tueri: nam nobis amica quidem eſt patria, ſed magis amica veritas. Quare ſi forte fallimur, proferant Hiſpani Apoſtoli ſui caput, diſtinctum à capite S. Jacobi Minoris, de quo nunc etiam ex occaſione agendum eſt.*

E

Hac occaſione agitur de tempore,

80 *Hiſtoria Compoſtellana Ms. circa finem libri* 1 *fuſe explicat, quomodo Mauritius Burdinus, Conimbricenſis epiſcopus (is communiter malè audit, & anno* 1118 *contra Gelaſium II fuit antipapa, etſi Baluzius lib.* 3 *Miſcellaneorum à pag.* 471 *famam illius contra torrentem hiſtoriographorum poſt plura ſecula vindicare nitatur) ex oratorio quodam prope Hieroſolymam furtim abſtulerit caput* S. Jacobi, *& in Hiſpaniam aſportaverit, quod poſtea Didacus archiepiſcopus Compoſtellanus, ſibi à regina Urraca donatum, in eccleſia* S. Jacobi *collocavit. Poſtquam verò hiſtoria illa expoſuit, quomodo hic ſacer theſaurus ad notitiam Mauritii pervenerit, & qualia ille ad eum auferendum machinatus fuerit, hæc ad propoſitum noſtrum addit:* Quadam denique nocte tempeſtiva, ceteris abſentibus, clauſo eccleſiæ oſtio, aggrediuntur altare ligonibus, quos ſecum furtim attulerant, & fodientes in altum ſub altari, ſicut audiverant, inveniunt vas quoddam eburneum, & intus aliud argenteum plenum reliquiis: quod accipientes, diſcedunt cum epiſcopo noctu, & adeunt civitatem ſanctam Hieroſolymam fugientes. Quos cum vidiſſet ſummo diluculo in via prætereuntes quidam eremita, vocavit eos ad ſe & ait illis: Scio equidem, fratres catiſſimi, quid feratis, & quam pretioſum theſaurum furati fueritis. Ite, gratia Dei comitetur vos: oportet enim, ut ubi eſt hujus Apoſtoli corpus, ibi ſit & caput ejus. *Hæc poſtrema verba*

F

quoſ-

A

quoſdam ſcriptores Hiſpanos induxerunt, ut crederent, tunc primò caput S. Jacobi Majoris *in Hiſpaniam allatum eſſe.*

quo caput S. Jacobi Majoris vel Minoris

81 *Franciſcus Berganza Benedictinus, in Antiquitatibus Hiſpaniæ noviſſimè Matriti editis, parte* 2, *pag.* 34 *contra Maurum Caſtellum Ferrerium perperam contendit, caput à Mauritio allatum, ad* S. Jacobum, *Hiſpaniæ Apoſtolum, pertinere, & ad opinionem ſuam ſtabiliendam jam à nobis citata Hiſtoriæ Compoſtellanæ verba allegat. Sed vir ille, qui hiſtoriæ Hiſpanicæ vult peritus videri, advertere debuiſſet, eamdem Hiſtoriam Compoſtellanam, à nobis* § IV *tranſcriptam, aſſerere, quod* illius diſcipuli, ab illo vivente prænoniti, quatenus corpus ſuum in Hiſpaniam regionem transferrent tumulandum, TOTUM CORPUS CUM CAPITE, teſte Leone Papa, nocturno tempore accipientes, littus ad uſque maris citato calle pervenerunt. *In dubium revocare debuiſſet Leonis Papæ epiſtolam, eodem paragrapho allatam, quæ ſic incipit:* Noſcat veſtra fraternitas, dilectiſſimi, qualiter in Hiſpaniam INTEGRUM CORPUS beatiſſimi apoſtoli Jacobi tranſlatum eſt.

B

in Hiſpaniam tranſlatum eſt.

82 *Denique Berganza debuiſſet elevare fidem cujuſdam hiſtoriæ, quam Maurus Caſtellus Ferrerius lib.* 3, *cap.* 2 *Hiſpanicè, & ex illo Joannes Tamayus Salazar in Martyrologio Hiſpanico ad diem* 1 *Maii Latinè ſic narrat:* Cum dominus Joannes à ſancto Æmiliano, Tudenſis epiſcopus, forte devotionis intuitu circa annum Domini MDL apoſtolicam baſilicam viſitaret, & illi miniſter, ad hoc deputatus, in eccleſiæ ſacrario ſacras reliquias epiſcopo demonſtraret; cum virgula caput S. Jacobi Minoris oſtenderet, antiſtes de ejus veritate tenaciter dubitavit, dicens: Quod illud, ſi fuiſſet S. Jacobi Minoris caput, neceſſario ſignum ictûs fuſtis fullonis in cerebro deberet habere. Tunc miniſter cruſtam * ex altare deſcendens *, ab eaque caput extrahens, epiſcopo dubitanti cerebrum totum contuſum & quaſſatum ictu fuſtis indigitavit. Qua evidentia præſul compunctus, effuſo lachrymarum imbre, ſuppex à Domino & à ſancto Apoſtolo veniam deprecabatur. *Eligant ergo Hiſpani, utri aſſertioni Hiſtoriæ Compoſtellanæ malint fidem adhibere. Videant, utrum Mauritii auctoritas, qua tota hæc narratio nititur, epiſtolæ Leonis Papæ præferenda ſit.*

* *id eſt* ciſtam ex altari demittens

C

§ VIII. Pars ſacri capitis, quam Piſtorienſes in Italia poſſident.

R. P. Dominicus Sardi Societatis noſtræ,

PIſtorienſes *in Tuſcia* S. Jacobum Majorem *elegerunt civitatis ſuæ patronum poſt acceptas capitis ejus reliquias, quas S. Atto, eorum epiſcopus, anno* 1145 *à Didaco archiepiſcopo Compoſtellano impetraverat, & in eccleſia cathedrali honorificè collocaverat, exſtructo etiam in ſancti Apoſtoli honorem ſacello, ubi per illius interceſſionem plura miracula contigiſſe referuntur. Cum hæc & ſimilia tomo* V *Maii noſtri in Commentario hiſtorico de Actis S. Attonis cap.* 2 *legiſſem, & ſcrinia Muſei noſtri excutiens deprehendiſſem, illic dudum promiſſa* S. Jacobi *prodigia hactenus à nobis fruſtra exſpectari, ſcripſi ad R. P. Dominicum Sardi, collegii noſtri Piſtorienſis rectorem, ut mihi dignaretur mittere ecgraphum iſtorum miraculorum, quæ Piſtorii in*

antiquo codice Ms. conſervari didicerám. Summâ curâ ac diligentiâ R. P. Rector exſecutioni mandavit ea, quæ rogaveram; imo ultro addi juſſit alia monumenta, ad ſacras S. Jacobi *reliquias ſpectantia, atque illa omnia per notarium publicum & epiſcopalis curiæ cancellarium legitimè exſcribi curavit, ut latius patet ex ſequenti ejuſdem notarii inſtrumento.*

AUCTORE G. C.

ut patet ex authentico notarii inſtrumento,

84 In nomine Domini. Amen. Anno à Nativitate Domini milleſimo ſeptingenteſimo vigeſimo ſeptimo, indictione quinta, die verò ſeptima menſis Januarii ſtylo Piſtorienſi, Benedicto XIII ſummo Pontifice, ſereniſſimo Joanne Gaſtone primo Etruriæ duce VII regnante. Univerſis & ſingulis præſentes tranſumpti paginas viſuris, lecturis, & audituris fidem indubiam facio, & atteſtor ego infraſcriptus curiæ epiſcopalis Piſtorienſis cancellarius generalis, qualiter coram illuſtriſſimo domino Joanne Jacobo de Scarfantonis J. C. patricio Piſtorienſi, protonotario apoſtolico, equite religionis D. Stephani, cathedralis eccleſiæ Piſtorienſis præpoſito, & illuſtriſſimi ac reverendiſſimi domini D. Columbini de Baſſis, Dei & apoſtolicæ Sedis gratiâ epiſcopi Piſtorienſis & Pratenſis, in ſpiritualibus & temporalibus vicario & L. J. generali, perſonaliter comparuit R. P. Dominicus Sardi, collegii Societatis Jeſu in hac civitate Piſtorii rector, & rem ſimul æquiſſimam ac Piſtorienſi civitati gratiſſimam ab eodem illuſtriſſimo domino vicario generali poſtulavit, dum litteris R. P. Guilielmi Cuperi ejuſdem Societatis, datis Antverpiæ XVI Kalendas Novembris MDCCXXVI, ſibi redditis Piſtorii expoſuit, in archivio Operæ S. Jacobi apoſtoli, patroni populi Piſtorienſis, reperiri librum perantiquo exaratum charactere, in quo Contarinus quidam clericus, cancellarius Piſarum cetera inter plura recenſuit, quæ ad ſacrum divi Jacobi corpus, eccleſiamque Compoſtellæ, in qua illud aſſervatur religioſiſſimè, pertinebant; nec non ea poſterorum memoriæ mandavit, quæ tanti Patroni & meritis & interceſſione præter omnem naturæ ordinem vireſque Piſtorienſibus ad ejus opem confugientibus, vel aliàs utcumque mirifice contigerunt.

E

procuravit plenam notitiam de Piſtorienſibus S. Jacobi miraculis, & reliquiis,

F

85 Expoſuit etiam, ejuſmodi miracula exſtare in pervetere quoque volumine, vulgo LECTIONARIUM nuncupato, quod aſſervatur in cimeliis cappellæ in eccleſia cathedrali Piſtorienſi Apoſtolo patrono dicatæ: quo quidem volumine præcipuo ſibi (ut habebant ſua præcipua aliarum cathedrales civitatum) more veteri & inſtituto utebatur clerus Piſtorienſis, cum divina recitabat officia ante Romani reformationem Breviarii, S. Pii V juſſu anno MDLXVIII editam, & ſingulis quibuſque annis, dum celebrabat Patrono ſuo vigilias per octo præcedentes dies ac feſtum diem cum ſubſequenti Octava, ejus miracula inter horas canonicas ex eo volumine Lectionum loco petebat. Quibus omnibus in hunc modum expoſitis, enixe petiit ab ipſo illuſtriſſimo domino vicario generali, uni ex hujus curiæ epiſcopalis cancellariis committi, ut ſe ad dicta loca transferat, &, quæ ad hanc rem videbuntur pertinere, tranſcribat. Quia verò juſta petentibus non eſt denegandus aſſenſus, & plura ſunt R. P. Dominici Sardi in hanc civitatem merita, & nihil eſſe magis cordi poteſt, quam ut Dei Sanctorumque ejus, ac potiſſimum Patroni ſanctiſſimi gloria incaleſcat, præfatus illuſtriſſimus D. Vi-

D carius

AUCTORE G.C.

catius generalis petitioni prædictæ libenter annuit, & proinde mihi cancellario infrascripto super præmissis ejus mandata dedit: ego verò eadem mandata exsecuturus ad loca prædicta, ut innuit idem P. Dominicus Sardi, accessi, signanterque ad archivium Operæ supradictæ, & ex libro supra enuntiato omnia & singula, quæ sequuntur, data mihi opportuna facultate ab illustrissimis dominis Operariis etiam dictæ Operæ, omni fidelitate & diligentia ac de verbo ad verbum, prout in ipso libro descripta sunt, transcripsi; videlicet. *Tunc sequuntur epistolæ aliaque antiqua de venerandis* S. Jacobi *reliquiis testimonia, quæ hic juxta rei gestæ ac temporis ordinem ex Ms. Pistoriensi subjungo, & ad marginem addo variantes alicujus momenti lectiones, quas in novissima editione Ughelliana tom. 3 Italiæ sacræ à col. 296 inveni.*

quæ ad S. Attonem,

86 *Cum sanctus Atto Raynerium, scientia celebrem, qui Pistoriensi clero adscriptus fuerat, atque ex Italia in Angliam & inde Compostellam docendi causâ transierat, ad ecclesiam suam revocare studuisset, Raynerius illum de obtentis à se pro ecclesia Pistoriensi* S. Jacobi *reliquiis certiorem facit, eique respondet in hunc modum:* Suo dilectissimo patri A. *(id est Attoni, quod semel de his initiadibus litteris monuisse sufficiat)* Dei gratiâ Pistoriensis ecclesiæ pontifici reverendissimo *R. (nempe Raynerius)* eâdem gratiâ ejusdemque sedis omnium levitarum minimus, quod semper debetur. Tuis desiderabilibus perlectis cartulis salutatione, fideli oratione, Dominicæ benedictionis promissione, gratiarum actione, mira exhortatione, salutari doctrina, honesto & utili imperio usquequaque refecti sumus. Quocirca non inhians * & immobilis, sed vivus & advolans, cupio fieri lapis exemplo illius, quem reprobaverunt ædificantes, qui factus est in caput anguli, juxta * quem remanere non est tutum, ultra ipsum * quærere est stultum, vitæ docendo viam, prius tamen incedendo per eam.

B

*Ughel. milliaris

*Ughel. infra

*Ughellus interserit aliquid

87 Acceptis prius à te gratiarum laudibus, summas itaque * tuæ grates & laudes refero sanctitati: non enim valescit * planta, care pater, quæ sæpe transfertur. Nihil tam utile est, ut in transitu prosit. Ad te igitur, promissor fidelissime, & ad sacratissimam meam Pistoriensem ecclesiam matrem, divina comitante clementia, cum debuero & potero, redibo; & te, & eam pro viribus honorare [&] juvare non immerito statui. Tuæ virtus innocentiæ à me laudanda fôret, sed timui laudes diminuisse tuas. Romana namque & Apostolica sedes, dum studium tenerem Quintoniæ in Anglia, in tantam tuæ prorupit laudem excellentiæ in curia præsulis Quintoniensium per dominum Matthæum diaconum & cardinalem S. Georgii, [qui] interrogatus à me de nostræ & Romanæ ecclesiæ statu, dicens *, quod Romana & Apostolica sedes beata foret, si tui duceretur moderamine gubernaculi, quod me ultra, quam dici possit, lætificavit.

Pistoriensem episcopum,

*Ughel. utique

*Ughel. non convalescit

C

* fortè dixit

88 Legimus de beato Joanne Baptista, quod in deserto verbum prædicaverit vitæ, & testimonium præbuerit Filio Dei, & negaverit, se Christum esse eo tempore, quo ei satis crederetur, si diceret, & numquam Salvator eum inde abstraxit, sed capi & in carcerem tradi & ab Herode capite minui permisit. Te verò ab eremi solitudine abstrahens ad cæli forum usque deducit; aperto monachorum carcere, summum pastorem super ecclesiæ candelabrum immobiliter statuit. De Joanne dictum est: Non erat ille lux. De te & Apostolis, quorum vices geris, scriptum est: Vos estis lux mundi. Superas etiam beatum Ambrosium in inventione & acquisitione sacrorum corporum: ille enim tantum martyres exposuit suis civibus; tu verò tuis, admirande pater, dabis martyrem & Apostolum. Non hoc dico, ut sanctis detraham Patribus, sed ut Deus in te ex parte nostris glorificetur temporibus, glorioſissimis tuis meritis, divina tamen præveniente & subsequente gratia, meoque non modico labore & sudore, & angustissima difficultate non minimam reliquiarum de capite beatissimi apostoli Jacobi, fratris Joannis Euangelistæ, omnibus pro me apud dominum archiepiscopum Compostellanæ sedis, qui dedit, intervenientibus personis, atque ejusdem ecclesiæ canonicis, & in locello, in quo sunt, propriis locavit manibus, obtinui partem, quam non promitto, sed fideliter atque filialiter & devote per Medium Villanum, prudentissimum virum, & vestrum legatum, & per Tebaldum avunculum ejus vobis & sanctæ matri ecclesiæ Pistoriensi ad præsens mitto.

D

E

89 Suppliciter igitur atque obnixe vestram imploramus sanctitatem atque pietatem, ut eâ reverentiâ, eo * honore, quo tantum decet Apostolum & nostram matrem ecclesiam, vestramque personam, exeundo obviam cum clero & populo, si vestræ complacet majestati, facta ex ordine processione, supradicta patrocinia suscipiatis, & ad vestram & nostram matrem ecclesiam, cui delegamus, deducatis, & honeste tractetis, & in honorem supradicti Apostoli in basilica nostræ matris Pistoriensis ecclesiæ altare larga benedictione consecrare, sicut mihi litteris significastis, quanto citius studeatis. Si feceritis, erit, qui domino archiepiscopo & mihi dicat. Salutat vos per me dominus Compostellanæ sedis archiepiscopus, & omnes vestros canonicos, quem ex vestra salutavi parte, qui gavisus est valde, & amplectitur vos summo amore præ solicitudine & dilectione erga me, quam in vestris perpendit litteris, revolvens illud sæpius: Non valde miretur fraternitas tua, quod ignoti ignoto scribemus. Salutant vos omnes beati Jacobi apostoli canonici. Salutate omnes sanctæ matris ecclesiæ Pistoriensis canonicos. Ad præsens, ô paterna dulcedo, me bene habere, Deo gratias, existimo, & vobiscum sum corde & animo. Saluto domnum Anselmum, sanctissimum monachum monasterii S. Michaëlis de Furcule, & omnes ejusdem loci & congregationis fratres. *Non videtur Raynerius ille ad ecclesiam Pistoriensem rediisse, quia in titulo epistolæ, quam auctor synchronus ei præfixit, & ab Hieronymo Vallumbrosano vocatur* cardinalis, *id est canonicus Compostellanus: sic enim ut appellarentur canonici Compostellani, Paschalis II Papa concesserat. Hinc Papebrochius noster tomo* v. *Maii in Commentario historico de Vita S. Attonis num.* 15 *existimat, Raynerium, qui tunc quidem, cum hæc scriberet, necdum talis erat, postea vinculo isto obstrictum & Compostellanæ ecclesiæ fuisse* incardinatum, *ut ibidem loquitur. Sed hæc aliaque, quæ in his litteris observari possent, ad rem nostram nihil faciunt. Quare in referendis veteribus instrumentis pergamus.*

transmisse fuerunt,

*Ughel. &

F

ex urbe Compostellana

90 Di-

A

quarum ſinceritas teſtimonio archiepiſcopi Compoſtellani,

90 *Didacus Gelmirez, qui Compoſtellanam eccleſiam diutiſſimè gubernavit, veritatem ac ſinceritatem reliquiarum, quas Raynerius in ſuis litteris expreſſerat, teſtimonio ſuo ſic confirmat:* Didacus Dei gratiâ Compoſtellanæ ſedis archiepiſcopus, totiuſque ejuſdem eccleſiæ canonicorum conventus Attoni Piſtorienſis eccleſiæ reverendiſſimo præſuli, omnibus ejuſdem eccleſiæ canonicis, & prædictæ urbis conſulibus & univerſo populo ſalutem & benedictionem in Chriſto. Sciatis pro certo, & in nullo dubitetis, magiſtrum Raynerium, nobis familiariſſimum & omnimode chariſſimum, ut ſcripſiſtis, domnum, veſtræque eccleſiæ filium, verum dicere de reliquiis corporis beatiſſimi Jacobi apoſtoli, quas recepit à nobis cum ſumma difficultate, benigna tamen charitate, vobiſque miſit, ſed * quod audiverit à prudentiſſimis & ſenioribus viris, beati Jacobi apoſtoli eccleſiæ canonicis, & in rei veritate à nobis, illud [eſſe] caput beatiſſimi Jacobi apoſtoli, fratris Joannis Euangeliſtæ, unde cum ſumma reverentia à nobis ſumpta ſunt: & ita apud nos creditur eſſe, dicitur, & pro certo tenetur. Proinde obſecramus vos, quatenus honorificè, prout oportet, ſupraſcriptas reliquias prædicti Apoſtoli ſuſcipiatis & honeſtiſſimè tractetis. Vale.

* *Ughel.* ſcilicet

B

epiſtolis

91 *Deinde archiepiſcopus Compoſtellanus ſcire cupiens, quo in honore Piſtorii ſacra* S. Jacobi *reliquiæ haberentur, hoc inquiri juſſit per memoratum Raynerium, qui S. Attoni ſcripſit in hunc modum:* Attoni Dei gratiâ Piſtorienſi venerabili epiſcopo Raynerius Piſtorienſis eccleſiæ filius, levitaque humilis, quod ſemper debetur. Injunxit mihi, pater ſanctiſſime, dominus Compoſtellanæ ſedis archiepiſcopus, per omnia fideliſſimus amicus, ut mitterem vobis, quatenus ſignificaretis ei veſtris litteris per peregrinos venientes ad limina beati Jacobi apoſtoli uſque ad proximum Paſcha vel uſque ad Aſcenſionem, quo honore ſint apud vos habita beati Jacobi apoſtoli patrocinia, & quam honorificè locata, quæ mihi, valde pro hoc fatigato, benignè tribuit, & veſtræ ſanctitati miſi. Suppliciter igitur poſtulo, ut reſcribere illi non differatis. Val. Dixit namque mihi prædictus archiepiſcopus, quod numquam hujuſmodi tantum & tale quid fecit hactenus pro aliquo.

C

ultro citroque datis,

92 *Haud dubie S. Atto de honorifica iſtarum reliquiarum collocatione rationem reddidit, & juſtæ Raynerii petitioni abunde ſatisfecit: nam præſul Compoſtellanus ei ita reſpondit:* Didacus Dei gratiâ Compoſtellanæ ſedis archiepiſcopus Attoni reverendiſſimo Piſtorienſi epiſcopo ſalutem, & beatiſſimi Jacobi apoſtoli benedictionem. Veſtras, quas ſæpius vidimus, & audivimus, ſalutationes & litteras, quas cuidam noſtro filio & eccleſiæ beati Jacobi ſcholarum magiſtro, prudenti viro, videlicet domno Raynerio, in quibus nos à vobis per ipſum ſalutatos cognovimus: unde vobis gratias agimus, & quia pretioſiſſima beatiſſimi Jacobi apoſtoli capitis honorificè atque ſanctiſſimè tractaſtis patrocinia, quæ nos ſupradicto dedimus Raynerio, laudes immenſas Deo & veſtræ referimus ſanctitati. Pro certo namque teneatis, quod ſi aliquid magis, quod eſt nobis impoſſibile, haberemus, veſtro amore & magiſtri Raynerii vobis diligentiſſimè tranſmitteremus. Quocirca veſtram imploramus clementiam, ut me veſtrarum, omniumque Valliſumbroſæ fratrum ora-

tionum participem & beneficiorum conſortem deinceps facere dignemini, quod nos pro vobis facimus, & nunc confirmamus in omnibus noſtræ eccleſiæ beneficiis. Rogamus præterea, ut veſtris litteris nos viſitare dignemini, & ſupradictæ * congregationis ſimiliter litteras nobis acquirere dignemini: nempe vere es, quod diceris, archimandrita pius, & ſobrius * epiſcopus *. Salutant vos omnes canonici eccleſiæ noſtræ. Salutamus etiam veſtros canonicos. Val.

AUCTORE G. C.

* *Ughellus inſerit* atque ſanctiſſimæ

* *Ughellus addit* & juſtus

* *Ughel.* præſul

93 *Denique Eugenius III Pontifex, motus crebris miraculis, quæ interceſſione* S. Jacobi *in eccleſia Piſtorienſi fieri ex Attone intellexerat, ut devotionem erga has ſancti Apoſtoli reliquias promoveret, ad vicinos epiſcopos direxit ſequens diploma:* Eugenius epiſcopus, ſervus ſervorum Dei, Venerabilibus fratribus reverendis, R. Senenſi, O. Vulterrano, N. Florentino * O. Lucano *, & G. Lunenſi epiſcopis ſalutem & apoſtolicam benedictionem. Ad veſtram notitiam perveniſſe credimus, quæ & quanta miraculorum inſignia omnipotens Dominus per beati apoſtoli Jacobi merita ad ſacrum altare ſuum in Piſtorienſi eccleſia præſenti tempore voluit demonſtrare: unde fideles populi de diverſis & remotis terrarum partibus devotionis intuitu ad eumdem venerabilem locum cœperunt concurrere, & ſalutis ſuæ remedia poſtulare. Expedit ergo fidelibus Chriſtianis & maxime convicinis, pro tanto collato beneficio, Redemptori noſtro gratias agere, & beato Jacobo, apoſtolo ejus, debita devotionis obſequia fideliter exhibere. Ideoque per apoſtolica vobis ſcripta præcipiendo mandamus, quatenus populum & parochianos veſtros diſtrictè commoneatis, quod viros & mulieres, undecumque fuerint, ad tam ſacrum oratorium devotionis & orationis causâ proficiſcentes, nulla occaſione præpediant, nec eis aliquam moleſtiam ſeu perturbationem inferre præſumant. Quod ſi facere præſumpſerint, eos tamquam ſacrilegos & treguæ Dei violatores excommunicatos publicè denuntietis, & eamdem excommunicationis ſententiam, quouſque ſatisfecerint, per parochias veſtras * obſervari firmiter faciatis. Datum Viterbii x Kalendas Decembris.

ac Eugenii III Pontificis

* *Ughellus hunc omiſit*

* *Ughel.* Lucenſi

* *Ughel.* noſtras

94 *Idem Pontifex omnibus Chriſti fidelibus, qui Piſtorienſe* S. Jacobi *altare viſitaverint, conceſſit indulgentias altero diplomate, cujus in Ms. noſtro hic eſt tenor:* Eugenius epiſcopus, ſervus ſervorum [Dei,] univerſis Dei fidelibus, oratorium beati Jacobi apoſtoli, quod in Piſtorienſi eccleſia ſitum eſt, devotè viſitantibus ſalutem & apoſtolicam benedictionem. Ineffabilis divinæ clementiæ magnitudo, quæ vult omnes homines ſalvos fieri & ad agnitionem veritatis venire, plurima clara diverſorum miraculorum genera beati Jacobi apoſtoli meritis ad ſacratiſſimum altare ſuum ad compunctionem fidelium in Piſtorienſi eccleſia demonſtravit. Nam ſicut venerabili fratre noſtro Attone, ejuſdem civitatis religioſo epiſcopo, & aliis pluribus referentibus, agnovimus, cæci, claudi, contracti, & aliis * diverſis languoribus debiles in eodem loco per beati, ut diximus, Jacobi preces & merita, optata ſalutis remedia percepe-runt. Nos itaque pro tanta divinæ gratiæ oſtenſione omnipotenti Domino gratias referentes, dignum duximus, ut fideles Chriſtiani, qui præfatum venerabilem locum pietatis intuitu devotè viſitaverint, peccatorum ſuorum per nos relevationem aliquam mereantur, ideoque de beatorum

diplomatibus comprobatur.

* *Ughel.* alii

AUCTORE G. C.

torum Petri & Pauli & ejuſdem Jacobi apoſtolorum Chriſti meritis confiſi, apoſtolica auctoritate ſtatuimus, ut quotquot præfatum venerabile oratorium causâ devotionis & orationis viſitaverint, de injuncta pœnitentia ſeptem dierum indulgentiam ſe accepiſſe congaudeant. Datum Viterbii x Kalend. Decembris. *Cum igitur juxta hactenus relata teſtimonia Piſtorienſes aliquam ſacri capitis portionem poſſideant, & Belgæ magnam ejuſdem partem jam olim acceperint, ut paragrapho præcedenti probatum eſt, veroſimiliter concludo, hoc tempore parum de capite S.* Jacobi Majoris *Compoſtellæ ſupereſſe.*

Miracula, quorum plerasque auctor ſynchronus collegit,

95 *Veteribus hiſce inſtrumentis ſubduntur ſtupenda beneficia, Piſtorienſibus aliiſque patrocinium S.* Jacobi *implorantibus collata, quæ collegit clericus quidam, nomine Contarinus, ſcriptor ſynchronus, & teſtis omni exceptione major, ut ex ipſa miraculorum lectione apparebit. Attamen non arbitror, ab iſto Contarino conſcripta fuiſſe omnia miracula, quæ in illo codice Ms. narrantur. Imprimis id conjicio ex fine capitis tertii juxta noſtram capitum diviſionem, in quo legitur hæc clauſula, quæ quidem continua ſerie ſcribitur, ſed ad hunc rhythmum videtur reducenda:*

B

Annus Domini millenus,
Tumque primus bis centenus,
Nec non decimo Kalendas
Fert Aprilis recolendas
Actor hujus & relator
Rei geſtæ exarator.

Ex his verbis conjicio, Contarinum decimo Kalendas Aprilis anno 1201 *ſcriptioni ſuæ finem impoſuiſſe. Hæc conjectura mea confirmatur ex ultimo miraculo, quod diſertè dicitur* dominicæ Nativitatis anno MCCXXXVIII *patratum eſſe. Cum autem Contarinus dicat, ſeſe quædam miracula ex relatione S. Attonis ſcripſiſſe, & S. Atto obierit anno* 1153 *vel* 1155, *ut alii volunt, quomodo poſt octoginta & plures annos idem Contarinus hoc poſtremum miraculum conſcripſit, niſi ipſum centenario majorem facias, quod ſine evidenti teſtimonio non eſt temere affirmandum. Itaque ſuſpicor, miracula capitis quarti ab aliis ſucceſſivè addita fuiſſe. Neque hæc ſuſpicio mea pretium eorum diminuit: nam videntur à teſtibus coævis notata fuiſſe eo tempore, quo contigerunt. Sic cap.* 4, *num.* 291 *ſcriptor quiſcumque hæc habet:* Cuncta verò præmiſſa intellexi ab eo plenius & audivi, qui periculum memoratum incurrerat.

C

nobis exacte exſcripta ſunt à notario Piſtorienſi,

96 *Nos hoc pretioſum antiquitatis monumentum, pro cujus ſola exſcriptione octodecim ſcuta Romana, ſeu ultra quinquaginta florenos noſtrates perſolvimus, in fine hujus partis poſt alia miracula ad majorem ſancti Apoſtoli gloriam nunc primùm typis vulgabimus. Porro quanta accuratione notarius Piſtorienſis hæc vetuſta inſtrumenta exſcripſerit, poſt apographum ſuum teſtatur his verbis:* Quæ omnia & ſingula ſupradicta cum de verbo ad verbum ego cancellarius infraſcriptus exſcriberem, prout rei gravitas poſtulat, nec diligentiæ defui nec fidei, ut jota unum vel apicem non præterierim, quo haberi iis omni procul dubio fides poſſit, quibus etiam validius confirmandis mei vis adjungitur ſacramenti. Hoc perfunctus demum munere ad cimelia me contuli cappellæ beati Jacobi apoſtoli, in quibus, quemadmodum R. P. Dominicus Sardi commonuerat, volumen illud reperi nuncupatum LECTIONARIUM; quo quidem perlecto quam diligenter, eorum pleraque miraculorum, quæ ſuperius memorantur, reperi recenſeri, eaque unà cum ſupra deſcriptis Eugenii PP. III litteris ibidem inſertis, diſtributim per dies nimirum ſingulos divinis in Officiis in vigiliis, hoc eſt diebus octo feſtum Patroni civitatis præcedentibus, die ejuſdem feſto, nec non octo ſubſequentibus, lectionum loco recitari. His addere illud arbitror operæ pretium, nonnulla ex iis miraculis, quæ mandata fuerunt litteris, cerni etiam expreſſa perantiquo penicillo in parietibus cimeliorum, ubi hæc ſervantur vetuſtiſſima monumenta. In quorum omnium & ſingulorum fidem & teſtimonium ego Ignatius Nicolaus Bracali, quondam D. Caroli filius, J. U. D. civis & notarius publicus Piſtorienſis, nec non epiſcopalis curiæ Piſtorienſis cancellarius generalis manu propria ſubſcripſi ad laudem Dei, & beatæ virginis Mariæ, ac divi Jacobi apoſtoli.

D

cujus fides alio teſtimonio confirmatur.

97 *Demum de more legitima hujus notarii ſeu cancellarii auctoritas altero teſtimonio ſic confirmatur:* Joannes Jacobus Scarfantoni J. C. patricius Piſtorienſis, protonotarius apoſtolicus, eques religionis D. Stephani, cathedralis eccleſiæ Piſtorienſis præpoſitus, & illuſtriſſimi ac reverendiſſimi DD. Columbini Baſſi, omnipotentis Dei & S. Sedis apoſtolicæ gratiâ epiſcopi Piſtorienſis & Pratenſis, in ſpiritualibus & temporalibus vicarius, & L. J. generalis. Univerſis & ſingulis fidem facimus & atteſtamur, ſupradictum dominum juris utriuſque doctorem Ignatium Nicolaum Bracali hujus epiſcopalis curiæ Piſtorienſis cancellarium generalem fuiſſe & eſſe notarium publicum Piſtorienſem, legalem, fide dignum, & in antiquis perlegendis characteribus non modicè verſatum, ac talem qualem ſe ſupra fecit, ejuſque ſcripturis tam publicis quam privatis ſemper in judicio & extra indubiam adhibitam fuiſſe & adhiberi fidem, prout nos etiam adhibemus. In quorum &c. Datum Piſtorii in palatio epiſcopali die decima ſexta Januarii MDCCXXVI à Nativitate. Joannes Jacobus Scarfantoni vicarius generalis. *Apographum ſigillo epiſcopi Piſtorienſis in cera rubra munitum erat, & inferius etiam ſubſcripſerat* Carolus Blaſius Spinelli J. U. D. cancellarius epiſcopalis. *Ex his authenticis inſtrumentis patet, quanti faciendum ſit inſigne iſtud anecdoton, quod nos poſt decimum tertium hujus partis paragraphum aliis miraculis ſeorſim ſubnectemus, ut ſupra promiſimus, præfixis antiquis titulis, quos more noſtro ad pauciora capita reducemus.*

E

F

§ IX. Aliæ illius reliquiæ multis locis honoratæ.

Pro aliquibus reliquiis, quæ ſub nomine S. Jacobi Majoris in Gallia,

ANdreas Sauſſayus *in Martyrologio Gallicano ad diem* XXV *Julii feſtum ſancti Apoſtoli more ſuo ita magnificè annuntiat:* Celebritas ſancti Jacobi apoſtoli, Zebedæi filii, fratris verò ſancti Joannis Euangeliſtæ, Hieroſolymis Octavo Kalendas Aprilis ab Herode decollati, cujus ſacratiſſimis pignoribus ſuffulta Gallia, Atrebati caput, Trecis alterum brachium, Toloſæ partem pretioſiſſimi corporis non modicam dignâ honorificentiâ aſſervatam, aliaque alibi ſacra ſpolia devotè veneratur. *De Atrebatenſibus & Toloſanis reliquiis ſatis ſuperque ſupra* § 7 *egimus. Jam de Trecenſi brachio etiam pauca dicamus. Nicolaus Des-Guerrois in Gallica*

A *lica diœceſis Trecenſis hiſtoria fol.* 85 *putat, brachium* S. Jacobi Majoris *circa annum* 1209 *Conſtantinopoli Trecas allatum eſſe, ubi hactenus in monaſterio S. Martini de Areis conſervatur in argentea lipſanotheca, cui inciſi ſunt ſequentes verſiculi:*

Conſtantine tuâ tranſlatus ab urbe, lacertus
Majoris Jacobi latet hîc reverenter opertus.

Suſpicor ego, has reliquias potius ſpectare ad S. Jacobum Minorem, cum dicantur allatæ ex urbe Conſtantinopolitana, in qua ejus oſſa aliquando quieverunt, ut dictum eſt tomo 1 *Maii pag.* 27.

Sicilia, 99 *Cajetanus noſter in Martyrologio Siculo ad diem* XXV *Julii alterum ejuſdem Apoſtoli brachium nobis in Sicilia aſſignat his verbis:* In Monte Regali tranſlatio brachii S. Jacobi apoſtoli. *Citat ille quidem in margine tabulas eccleſiæ Montis Regalis; ſed ampliorem harum reliquiarum explicationem ac probationem deſidero. Idem fere judicium ferendum eſt de digito* S. Jacobi, *qui Meſſanæ in templo majore ſervatur, ut lego in quodam opuſculo de reliquiis, quod Martyrologio Maurolyci ſubjungitur, &* B *anno* 1568 *Venetiis impreſſum eſt: nam in editione minoris formæ fol.* 151 *inter reliquias ſeculo* XV *ad Meſſanenſem eccleſiam tranſlatas numeratur* digitus S. Jacobi apoſtoli. *Ob hanc expreſſionem merito dubitari poſſet, an S. Jacobi Minoris, an Majoris digitus ibi honoretur. At idem opuſculum ibidem eodem anno in majori forma editum, & Martyrologio Maurolyci ſubnexum, neſcio qua auctoritate, reliquias illas fol.* 117 *ita Sancto noſtro tribuit:* Digitus S. Jacobi MAJORIS apoſtoli. *Quid ſit de hac re, & quæ fuerit mutandæ editionis ratio, diſcutere poterunt Meſſanenſes. Neſcio, an in alio Siciliæ oppido, quod vocatur Calata Jeronis, vulgo* Calatagirone, *ſerventur reliquiæ* S. Jacobi *noſtri; ſed ſcio, illum ibi, tamquam præcipuum patronum, coli, ac miraculis clarum eſſe, quæ tamen numquam ad manus noſtras pervenerunt, quamvis nobis jam dudum promiſſa fuerint, ut dictum eſt in Annotatis ad miracula B. Gerlandi tomo* III *Junii pag.* 658 *&* 659.

regno Neapolitano, 100 *Inſula regni Neapolitani, in mari Tyrrheno ſita, quæ ab urbe epiſcopali, vulgo* Capri *dictâ, nomen Capreæ accepit, etiam gloriatur,* C *ſe reliquias* S. Jacobi Majoris *habere, de quibus Ughellus tomo* 7 *Italiæ ſacræ col.* 353 *ita ſcribit:* Tria in ea inſula recenſentur Religioſorum cœnobia, quorum pulcherrimum & opulentum Cartuſianorum, ubi templum, divi Jacobi cultu nobile, pulcra turri munitum, à Jacobo Arcucio, inſulæ domino, conditum, qui cœnobio octingentos aureos ſingulis annis legavit, in quo divi Jacobi, Joannis Euangeliſtæ fratris, brachium viſitur; ideoque divo Jacobo dicatum, ubi humatus legitur ipſe fundator, defunctus anno MCCCLXXXVI. *At quantum fidei in ea re Ughello tribuendum ſit, facile colligitur ex* § 7 *num.* 75, *ubi de Amalphitano* S. Jacobi *capite egimus.*

& alibi in Italia monſtrari ſolent, major certitudo requiritur. 101 *Jacobus Gualla in catalogo reliquiarum, quem ſuo Sanctuario Ticinenſi præfixit, enumerat ſacras Sanctorum exucias, quæ anno* 1499 ex arce Papiæ in ædem ejus majorem tranſlatæ fuere. *Inter illas autem recenſet* brachium dextrum ſancti Jacobi Majoris apoſtoli. *Onuphrius Panvinius, M. Attilius Serranus, aliique, qui ſeptem Urbis eccleſias deſcripſerunt, mihi quoque in templo S. Pauli extra muros Romanos brachium* S. Jacobi Majoris *aſſignant. Denique Gabriel Bucelinus in ſacrario Benedictino, quod ſuo Menologio ſubjunxit, magnam brachii partem cum tribus oſſibus in Andecenſi Bavaria monaſterio collocat. Sed pro his omnibus reliquiis etiam firmiora teſtimonia requirimus, uti & pro brachio dextro, quod Torcelli in Ducatu Vencto ſervari fertur, ut ſupra num.* 60 *diximus.* AUCTORE G. C.

Leodienſes S. Jacobi Majoris reliquiæ 102 *Leodienſes in Belgio antiquiora & ſolidiora proferunt documenta pro brachio ejuſdem ſancti Apoſtoli, quod anno* 1056 *Compoſtellâ acceperunt: nam Albertus, ſecundus monaſterii S. Jacobi abbas & oculatus teſtis, de hiſce reliquiis à ſe in quodam altari repoſitis, hæc in pervetuſto codice memoriæ poſterorum ſcripta reliquit:* Quæ propitia divinitate huic loco contigerunt ſuffragia proviſionis meæ tempore, ego Albertus abbas indignus huic indidi ſcedulæ, ut, ſi forte mutatum fuerit altare, qualiter hæc pignora Sanctorum recondita ſint, neminem queat latere. Anno dominicæ Incarnationis milleſimo quinquageſimo ſexto, indictione nona, imperante Henrico tertio, præſidente huic Leodicenſi eccleſiæ Tietwino pontifice, quidam è noſtris fratribus, nomine Rotbertus, cum aliquibus Deum timentibus, noſtra & omnium fratrum licentia & benedictione, Galetiam causâ orationis adiit, glorioſiſſimi Jacobi apoſtoli reliquias huic loco tranſmitti à rege & pontifice petiit, & Dei gratiâ impetravit. Directæ ſunt ſanctorum apoſtolorum Jacobi, Bartholomæi, ſanctorumque martyrum Pancratii & Sebaſtiani de corporibus ſuis particulæ, ac juſſu epiſcopi totius urbis exultatione ac veneratione templo iſti præſentatæ. E

juxta antiquiora 103 *Lambertus, cognomento Parvus, ejuſdem abbatiæ religioſus in chronico Ms., quod uſque ad annum* 1194 *deduxit, eamdem reliquiarum tranſlationem ita confirmat:* Anno ab Incarnatione Domini MLVI, indictione IX adventus reliquiarum S. Jacobi apoſtoli, fratris S. Joannis Euangeliſtæ & Bartholomæi apoſtoli (*alibi additur* & ſanctorum Sebaſtiani atque Pancratii martyrum) à Compoſtella vico Galiciæ; quas nobiliſſimus rex Garſea miſit Dietwino epiſcopo per Robertum monachum, poſtea abbatem ejuſdem eccleſiæ S. Jacobi. Hæ cum tanto honore & totius populi jucunditate, miraculiſque coruſcantibus ad eccleſiam Apoſtoli deportatæ ſunt, ut majorum noſtrorum ætas lætiorem diem prius nec poſtea meminerit ſe vidiſſe. *Chronicon Gemblacenſe, Tungrenſe aliaque de his reliquiis ex Gallacia allatis meminerunt, & Geſta abbatum ſancti Laurentii eaſdem diſtinctius exprimunt his verbis:* Theoduini tempore eccleſia S. Jacobi Leodienſis brachio ſancti Jacobi Majoris, cum reliquiis ſancti Bartholomæi apoſtoli, Sebaſtiani & Pancratii martyrum meruit ditari, miſſo ad Galetiam fratre Roberto ejuſdem monaſterii monacho. F

& ſide digna monumenta, 104 *Ægidius Aureæ Vallis monachus, qui ante medium ſeculi* XIII *geſta epiſcoporum Leodienſium ex antiquioribus monumentis collegit, apud Joannem Chapeavillum in opere de Pontificibus Leodienſibus tom.* 2 *à pag.* 18 *uſque ad* 26 *hanc hiſtoriam, omnibus ſuis adjunctis veſtitam, fuſe narrat. Quod autem eam ex veteſtioribus inſtrumentis deſcripſerit, indicat Ægidius hac præfatione:* Qualiter vero brachium beati Jacobi apoſtoli, fratris B. Joannis Euangeliſtæ de Galetia cum reliquiis SS. Bartholomæi apoſtoli, & Sebaſtiani martyris ſanctique Pancratii, temporibus ipſius Theoduini in civitatem Leodienſem tranſlatum & in cœnobio ſancti Ja-

AUCTORE G. C.

cobi in insula præfatæ urbis honorifice sit reconditum, sicut in quodam libro præfatæ ecclesiæ legimus, ad honorem Dei & totius patriæ huic operi dignum duximus annectendum. *Mox idem auctor prolixam totius rei narrationem instituit, quam hic prætermittimus, ne Commentarius noster nimium excrescat. Cum tamen recentior rerum Leodiensium scriptor hanc historiam in compendium accurate redegerit, eam hic subjicio in gratiam lectoris, cui forte citatum Chapeavilli opus ad manum non est.*

videntur esse genuina,

105 *Bartholomæus Fisenus noster in Historia ecclesiæ Leodiensis lib.* 8, *num.* 27, *pag.* 304 *rem totam ita contrahit:* Felici religionis incremento, pretiosa gaza Leodium ex Hispaniis advecta, sancti Jacobi monasterium locupletavit. Ex eo monachus, nomine Robertus (quartus is postea fuit abbas) Compostellam piè affecto erga Numen animo profectus cum aliis, etiam è nobilitate nonnullis; exceptus est insigni humanitate à rege Garsea; qui cum nuptias cum Henrici imperatoris sorore ambiret, hos ejus clientes omni officio demerendos putavit. Auditoque, monasterium S. Jacobo Leodii recens esse

B

conditum, Roberto monacho roganti concessit liberaliter sancti Apostoli brachium (insignem ejus portionem interpretor, nec aliud hodie supersest) addiditque alias S. Bartholomæi apostoli, sanctorumque martyrum Sebastiani & Pancratii reliquias. Nobili hoc ditatus thesauro Robertus Leodium rediit, ipso sancti Servatii festo die anni (*millesimi*) quinquagesimi sexti. Excepit effusa obviam civitas, insigni pioque apparatu. Sanctum suum Apostolum Deus prodigiis postmodum illustrasse fertur. Sane qui velum, quo delata fuerant sacra lipsana, profanos in usus abjecerat negotiator, rem suam omnem pessum ire sensit, donec Leodium ad S. Jacobi relatum consecrari voluit, & tum brevi magnas opes felici negotiatione collegit. Ait Ægidius, vexilla bina, ex velo illo facta, in eodem templo ad suum usque tempus esse servata. *Ex talibus monumentis videor secure posse concludere, veras* S. Jacobi Majoris *reliquias à Leodiensibus honorari.*

uti etiam de Capelbroukanis asseri potest,

C

106 *Ex iis, quæ supra* § 7 *diximus de diviso* S. Jacobi *capite inter monachos Vedastinos & canonicos Arienses, facile colligitur, etiam genuinas esse reliquias, de quibus Malbrancus noster tomo* 2 *de Morinis lib.* 10, *cap.* 26, *pag.* 296 *ita scribit:* Cum secaretur caput, ossiculum quoddam ad magnitudinem Turonensis regalis, ait scriptor, effractum excidit in altare; quod statim arripuit comes sibi adservans: atque uti Petrense templum jam recèns instauratum sincipitis munere exornabat, ita censuit consentaneum capellam in Broco seu ædem Capelbroukanam, à se pariter superioribus annis conditam, illâ particulâ donare; quandoquidem is pagus attributus esset canonicis illis Arienssibus, quos anno MCLXIX sedecim sacerdotiis, inde præsertim petitis, instruxerat: & sic interior magis Flandria magni Apostoli cultu & præsidio frueretur; & re ipsa, ait scriptor idem, in ea villa populus infinitus usque hodie per octo dies ante Augustum ad ipsum os congregatur.

sed non de ejusmodi aliis Belgii & Germaniæ lipsanis.

107 *Hæc videntur satis certa; sed nolo idem judicium ferre de variis reliquiis, quæ in Belgio sub nomine* S. Jacobi Majoris *ostenduntur, quasque Rayssius in suo Hierogazophylacio Belgico passim commemorat. Idem scrupulus mihi inhæret circa quasdam Germaniæ reliquias, quales Ægidius Gelenius lib* 4 *de Coloniæ Agrippinensis magnitudine pag.* 708 *in sacris & piis Fastis assignat hoc modo:* Octavo Kal. Augusti, S. Jacobi Majoris apostoli, cujus mandibula Coloniæ in S. Panthaleonis, & aliæ reliquiæ in aliis ecclesiis honorantur. D

Omissis quibusdam incertæ quantitatis

108 *Nescio, quales quantæque fuerint* S. Jacobi Majoris *reliquiæ, de quibus auctor anonymus, quem Joannes Boscus seculo* X *scripsisse existimat, in Commentario de translatione* S. Jacobi, *in Bibliotheca Floriacensi edito, parte* 2, *pag.* 195 *meminit his verbis:* Est namque in Neustriæ partibus ecclesia, sanctæ ejus memoriæ sacrata, in qua ipsius gloriosissimæ venerantur reliquiæ, Floriacensi sancti Benedicti subdita basilicæ, ubi tanta fieri quotidiana operatione novimus miracula, quanta decent tantum operari Apostolum, quæ etiam aliàs in plurimis pretioforum sufficerent basilicis Sanctorum.

ac qualitatis exuviis, E

109 *Rogerus Hovedenus, scriptor Anglus, qui ineunte seculo* XIII *floruit, in parte priori Annalium ad annum Christi* 1116 *narrat, quod Mathildis, Henrici imperatoris vidua, ad patrem suum Henricum Anglorum regem redierit, allata secum manu S. Jacobi apostoli:* Imperatrix vero, *inquit*, sumptis secum manu beati Jacobi apostoli incorrupta & corona imperiali, ad regem Henricum patrem suum rediit..... Rex vero Anglorum Henricus præ gaudio manus beati Jacobi apostoli fundavit nobilem abbatiam de Reddinges, & eam bonis multis ditavit, & in eam manum beati Jacobi apostoli posuit; coronam autem imperialem in thesauro suo recondidit. *Sed cum Hovedenus non exprimat, cujus sancti Jacobi apostoli manus ista fuerit, nec ego quidquam determinabo. Prætermitto hîc alias hujus sancti Apostoli reliquias, per totam Europam sparsas, quia vel minoris momenti sunt, vel antiquis & authenticis testimoniis carent. Nolo hîc etiam curiosius examinare viatorium* S. Jacobi *baculum, aliaque posthuma ejusdem Apostoli monumenta, quæ à peregrinis Compostellanis pie visitari vel alibi in Hispania passim monstrari solent, de quibus videri possunt Maurus Castellus Ferrerius lib.* 3, *cap.* 1, *Ambrosius Morales lib.* 9, *cap.* 7, *aliique scriptores Hispani.*

recensentur Scorialenses ejusdem sancti Apostoli reliquiæ, F

110 *Merentur tamen hîc notari insignes ejusdem sacri corporis partes, quæ magna cum veneratione conservantur in Scorialensi S. Laurentii monasterio, quod Philippus II, Hispaniarum rex, plane regia munificentia construxit, & pretiosa plurimarum reliquiarum thesauro ditavit. In manuscripto istius cœnobii Lipsanologio, quod summo studio & nitore exaratum est, quatuor majora & duo minora sancti Apostoli ossa exacte recensentur, quibus Lipsanologii scriptor hæc subjungit Hispanicè:* Aliqui mirantur, sacras hujus sancti Apostoli exuvias inveniri extra Compostellam, cum corpus ejus jam omnibus omnino sit clausum. Sed non advertunt, præsulem istius ecclesiæ id postea ita fecisse, ne tandem peregrinorum devotione totum corpus paulatim auferretur. *Satis facile intelligo, quomodo Catholici reges aliique principes, antequam ob dictam rationem tumulus* S. Jacobi *Compostellæ clauderetur, quasdam hujus Apostoli reliquias obtinere potuerint, adeoque vera sint* S. Jacobi Majoris *ossa, quæ in Scorialensi monasterio honorantur. At alia sese mihi offert difficultas, dum lego litteras donationis, huic Lipsanologio insertas, quibus Helena Dunckers, Ordinis S. Benedicti*

in

A *in Germania prioriſſa, Joanni Baptiſtæ Maſſia ex Ordine ſanctiſſimæ Trinitatis anno* 1595 *concedit* os magnum brachii S. Jacobi Zebedæi apoſtoli, ut in aliquo monaſterio ſui vel alterius Ordinis, ſive alterius eccleſiæ in Hiſpaniarum partibus reportet & reponat. *Circa magnum illud os, quod unà cum reliquiis S. Laurentii poſtea ad Scorialenſe Hieronymianorum cœnobium pervenit, jam dubitationem meam propono.*

circa quas aliqua difficultas proponitur,

111 *Prioriſſa prædicta in litteris donationis, ab illuſtriſſimo archiepiſcopo Colonienſi approbatis, perſuadere nititur, hæc eſſe genuina SS. Laurentii &* Jacobi Majoris *oſſa, atque in hunc finem ita loquitur:* Quas Sanctorum reliquias Laurentii & Jacobi apoſtoli pro certo credimus illas eſſe, licet ex eorum vetuſtiſſimis ſcriptis [non] colligitur, tamen à tempore immemorabili, nullaque hominum recordatione pro talibus habentur, & in eadem eccleſia venerantur. Eſt quidam lapis in eodem monaſterio, ubi Benedictus abbas fatetur & teſtatur, [ſe] has eaſdem & multas alias à Gregorio Papa primo & Magno impetraſſe Sanctorum reliquias: *At nunc quæro, qua veriſimilitudinis ſpecie dicatur Gregorius Magnus, qui ineunte ſeculo* VII *obiit, dediſſe Benedicto abbati has* S. Jacobi Majoris *reliquias, præſertim cum Hiſpani velint, ſacras omnes ſancti Patroni ſui exuvias ſeculo* I *in Hiſpaniam delatas, ibidemque uſque ad initium ſeculi* IX *occultas & ignotas fuiſſe? Scio equidem, quoddam hic effugium poſſe excogitari, ac reſponderi, quod primo eccleſiæ ſeculo potuerint Romanis Pontificibus dari aliqua S. Apoſtoli oſſa, quæ poſtea ad Gregorium Magnum pervenerint. Sed illud reſponſum ſine probabili ratione & legitimo teſtimonio non videtur admittendum. Malim igitur credere, magnum hoc os ad Jacobum Minorem aut alium homonymum Sanctum pertinere, quod ſimplex piarum monialium traditio* S. Jacobo Majori *attribuerit.*

ſicut etiam circa eas, quæ ante medium ſeculi octavi

112 *Non minorem difficultatem patiuntur reliquiæ* S. Jacobi Majoris, *quæ ante medium ſeculi* VIII *in monaſterio S. Petri de Taberna (ſitum eſt illud in Ripacurtienſi regione & hodiedum poſt varias ruinas, ſub titulo Prioratus, abbatiæ ſancti Victoriani annexum, ut tradit Hiſtoria monaſterii Pinnatenſis, ab ampliſſimo D. Joanne Briz Martinez abbate Hiſpanicè edita lib.* 2 *cap.* 20 *) repoſitæ fuerunt, ſicuti narratur in pervetuſto cœnobii Pinnatenſis codice, ex quo Hieronymus Blancas in Commentariis rerum Aragonenſium fragmentum quoddam edidit, cujus hic partem, poſtea uſui futuram, exhibemus.*

C

in monaſterio S. Petri de Taberna quieviſſe dicuntur.

113 *Igitur in hoc fragmento, quod inter Commentarios Hieronymi Blancas tom.* 3 *Hiſp. illuſt. pag.* 580 *impreſſum eſt, Belaſcutus monachus ſynchronus teſtatur ſequentia:* Furor perſecutionis invaluit, quo tempore Rudericus rex præerat Hiſpaniæ, & Sarraceni Hiſpanias ſunt ingreſſi ..... Hac perſecutione comperta, ſanctus epiſcopus Bentius (*nempe Cæſarauguſtanus, ut ex ſequentibus patet*) diſcipulos ſuos in unum congregavit, & cum lachrymis ait: ..... Nunc ergo filii acquieſcite conſiliis patris veſtri, & cum codicibus veſtris, & cum brachio ſancti Petri apoſtoli, & cum aliis Sanctorum reliquiis aut Romam pergamus, aut ad montes, ubi nos Sarraceni invenire non poſſint, fugiamus ..... Cum paucis de ſuis occulte de civitate fugit, ... ad monaſterium noſtrum venit, &, ut decebat, abbas noſter domnus Donatus cum congregatione tota eum honorifice ſuſcepit: venit enim cum magno theſauro. ..... Eodem tempore ſtrenuiſſimus rex Carolus ſuper gentem Francorum regnabat (*non poteſt hîc alius ſignificari, quam Carolus Martellus, niſi quis velit ætatem epiſcopi Bentii portentoſe extendere*) ad quem miſit me dominus Donatus ..... Ergo poſt regreſſum meum à Francia ſanctus epiſcopus Bentius adhuc vivebat, & ordinavit diem, ut dedicaret nova altaria, in quibus ſanctiſſimas reconderet ..... reliquias de corpore ſancti Pauli apoſtoli, & ſancti Andreæ, & SANCTI JACOBI, FRATRIS SANCTI JOANNIS EVANGELISTÆ ..... His ergo rebus venerabiliter completis, convocatis epiſcopis totius provinciæ, ordinavit diem dedicationis eccleſiæ, & fuit dedicata cum magna honorificentia. Huic dedicationi interfuerunt ſeptem epiſcopi ..... & ego peccator Belaſcutus: & juro vobis fratribus meis dilectiſſimis per diem tremendi judicii, quod hoc, quod vobis expoſui, in veritate dixi; quia oculis meis vidi, & ſiqua, quæ non vidi, de ore fidelium audivi. *Horum poſtmodum meminiſſe juverit. Quod autem ad præſentem reliquiarum difficultatem attinet, ea mihi videtur ſolvenda, ſicuti præcedens; niſi quis malit dicere, primis Eccleſiæ ſeculis ſacras* S. Jacobi Majoris *exuvias diviſas fuiſſe. Quod ſi neuter is modus placeat, ipſi Hiſpani alium ſuggerant.*

Auct. G.

E

Innocuus catholicorum quorumdam error,

114 *Nemo agre ferat, hactenus tam rigidum reliquiarum examen à nobis inſtitutum eſſe: nam id facimus, ut obturemus ora hæreticorum, qui calumniantur Catholicos, acſi ſine ullo delectu obvia quælibet oſſa ſuperſtitioſe thecis includant, ac publicæ venerationi exponant. Sacrilegi iſti ſcire poſſunt, prudentiſſima à Concilio Tridentino edita eſſe decreta, ne quis dolus in ſacra lipſana irrepat, videntque, quam ſevere ab ipſis Catholicis ea diſcutiantur, & quam certa ſanctitatis teſtimonia exigantur. Nec impudentiſſimo horum hagiomachorum mendacio favet error quarumdam eccleſiarum, quæ exiſtimant, ſe habere alicujus Sancti reliquias, quas alia eccleſia revera poſſidet. Sic Briſacenſes in Germania (plura hujuſmodi exempla in Actis noſtris paſſim occurrunt) pie venerantur corpora SS. Gervaſii & Protaſii, & eorum patrocinio prodigioſa beneficia impetrant, quamvis ea probabilius Mediolani in Italia quieſcant, uti Papebrochius noſter in appendice ad diem* XIX *Junii tomo* VI *iſtius menſis part.* 1 *à pag.* 209 *poſt revocatam priorem ſuam ſententiam ingenue fatetur.*

F

quo unum Sanctum pro altero invocant,

115 *Sic benigniſſimus Deus pluribus locis, in quibus unius ejuſdemque Sancti corpus eſſe putatur, ob exiguas qualeſcumque iſtius Sancti reliquias, dant fortaſſe propter merita ignoti cujuſdam Martyris, cujus ſacra oſſa ibi quieſcunt, manifeſta patrat miracula, ut S. Gregorius Magnus lib.* 2 *Dialogorum cap.* 38 *Petro, de ſimilium miraculorum cauſa interroganti, reſpondet his verbis:* Ubi in ſuis corporibus ſancti Martyres jacent, dubium, Petre, non eſt, quod multa valeant ſigna demonſtrare, ſicut & faciunt, & pura mente quærentibus innumera miracula oſtendunt. Sed quia ab infirmis poteſt mentibus dubitari, utrumne ad exaudiendum ibi præſentes ſint, ubi conſtat, quia in ſuis corporibus non ſint, ibi neceſſe eſt, eos majora ſigna oſtendere, ubi de eorum præſentia poteſt mens infirma dubitare. Quorum verò mens in Deo fixa eſt, tanto

AUCTORE G. C.

to majus habet fidei meritum, quantò illic eos novit & non jacere corpore, & tamen non deesse ab exauditione.

nihil hæretici favet

116 *Denique concludo cum Saxio, qui in apologia pro corporibus SS. Gervasii & Protasii cap.* 8, *num.* 24, *de eadem controversia sic scribit:* Itaque nullius prudens erroris timor etiam sacrarum reliquiarum recepto communiter constantique cultui subesse potest: nihilominus imperscrutabilia judicia & investigabiles viæ Domini, illæsa semper puritate religionis nostræ, permittunt, aliqua omnino in obscuro esse, aliqua in dubio loci: neque hoc offendiculum aut scandalum Catholicæ fidei dici potest: cum enim unus sit Deus, quem primò colimus in Sanctis suis; Sanctos verò ipsos felicissima æternæ vitæ societas ita nectat, ut nulla invidiæ aut æmulationis pateat rima; quid mali, si ignoto vel sub alieno nomine affundamus obsequium nostrum cælestibus animis, dummodo, quæ præsentia colimus depositæ mortalitatis spolia, verè sint alicujus Sancti? Etenim nec vocibus nec syllabis affigimus superstitiosum cultum, neque intra venerabiles lipsanothecas concludimus sistimusque preces ac vota, ut falsò blaterant nostræ fidei hostes; sed mente animoque pervolamus ad cælum, opemque & patrocinium imploramus adstantium divino throno Sanctorum, ejusdemque regni indissolubili consortio congaudentium.

aut fidei nostræ officit.

117 Nihil igitur aut eorum gloriam aut religionem nostram lædit innocens nominis lapsus. Imo si intime rem spectemus, tum Sanctorum cultus, tum pietas populorum ex his opinionum conflictibus quoddam recipit incrementum: dum enim plures de eodem corpore ecclesiæ disputant, unaquæque interim vires omnes impendit, ut eximiis religionis officiis testari studeat venerationem suam erga Sanctos, quorum sacras exuvias custodire se existimat, atque in hoc uno concors discordia est, quod sancta æmulatione omnes succensæ, multiplicata veluti obsequii materie, ad gloriam ipsorum amplificandam, augendamque in nobis fiduciam ac virtutum imitationem conspirant, ut passim experientia notum est. *Tunc subjungit exercitum Polonorum ac Bohemorum, qui de S. Adalberti corpore acriter contendunt, & in utroque regno festum ejus cum Octava solenniter celebrant, ut Papebrochius noster tomo* III *Aprilis pag.* 177 *ostendit.*

C

§ X. Peregrinationes ad Compostellanas S. Jacobi reliquias antiquitus institutæ.

Etsi Carolus Magnus sepulcrum S. Jacobi verosimiliter non adierit,

L*Ucas Tudensis in chronico mundi, quod tomo* 4 *Hispaniæ illustratæ editum est, pag.* 75 *scribit, quod Carolus Magnus Galliæ rex sepulcrum* S. Jacobi *adierit.* Limina etiam beati Jacobi, *inquit*, cum per devia Alavæ veniens Christianissimus Carolus gratiâ visitaret orandi, saniori ejus consilio rex Adefonsus Iriam civitatem destruxit, & sancti Jacobi apostoli ecclesiam, quam ipse construxerat, reverendi patris Leonis tertii Romani Pontificis assensu metropolitano sublimavit honore. *Ut nihil hîc dicam de metropolitano honore, qui diu post illa tempora primum præsuli Compostellano concessus est, cum synchroni & suppares auctores, qui res à Carolo Magno gestas copiose & exacte scripserunt, hujus peregrinationis non meminerint, vereor, ne Lucas Tudensis deceptus fuerit à Pseudo-Turpino, qui in Historia Caroli Magni cap.* 19 *inter alias fabulas, Amadisianis non absimiles, sic narrat:* Tunc dimissis majoribus exercitibus, Carolus in Hispania beati Jacobi limina adiit, & quos in illa patria habitantes reperit Christianos amplificavit; illos verò, qui ad perfidiam Saracenorum reversi fuerant, aut gladio peremit, aut in Galliam exules misit. Tunc constituit per civitates antistites & presbyteros, & adunato in urbe Compostella episcoporum & principum consilio, instituit à majore beati Jacobi, quod cuncti præsules & principes & reges Christiani, Hispani scilicet & Gallicani, præsentes & futuri episcopo sancti Jacobi obedirent. Apud Iriam præsulem minime instituit, quia illam pro urbe non reputavit, sed villam subjectam sedi Compostellensi esse præcepit. Tunc in eodem concilio ego Turpinus Rhemensis archiepiscopus beati Jacobi basilicam & altare cum quadraginta episcopis Caroli rogatu Kalendis Junii honorifice dedicavi.

D

E

quod iter Lucas Tudensis asserit forte ex pseudo-Turpino fabulatore,

119 *Tædet referre alias nugas personati hujus fabulatoris, de quo Possevinus noster in Apparatu sacro ad vocem* Tilpinus *tom.* 2 *pag.* 498 *ita pronuntiat:* Libelli autem fabulosi, qui Tilpino sive Turpino affingitur, nec ipse Frodoardus in Tilpino, neque Hincmarus, neque Lupus, neque Vitaldus, neque Adelmus & Theodulphus temporum illorum gravissimi (ut & Papirius Massonus in suis Galliæ Annalibus testatur) scriptores usquam meminere: ab homine imperito ac mendaci scriptum multa arguunt. De morte quidem Caroli Magni capite trecentesimo secundo mentionem facit, cum tamen constet, Tilpino mortuo successorem Vulfarium ab eodem Carolo Rhemensibus datum archiepiscopum, & ex synodo habita Rhemis anno octingentesimo decimo tertio liqueat, coactam à Carolo Magno, postulante Vulfario Rhemorum archiepiscopo. Igitur libellus ille (ut recte ait Massonus) ab homine otioso in gratiam juventutis scriptus videtur, non multo post Caroli Calvi imperium: ejusdemque versio in bibliotheca regia servatur in Gallia, antiquâ ac pene obsoletâ Gallorum linguâ, vetustissimisque characteribus. *Baronius in Annalibus ecclesiasticis circa finem anni* 812 *ostendit, Lucam Tudensem, Rodericum Toletanum, aliosque scriptores Hispanos ab hoc pseudo-scriptore in errorem inductos fuisse, & ibidem aliam ejusdem ficti Turpini fabulam explodit.*

F

tamen sæculo 9 præter alios

120 *Non dubito tamen, quin sæculo* IX, *cujus initio sacræ* S. Jacobi *reliquiæ in Gallæcia primum detectæ fuerant, plurimi fideles ad hunc locum confluxerint: nam Walafridus Strabo, qui anno* 849 *obiit, sepulcrum ejus suo tempore miraculis clarum fuisse innuit his versibus apud Canisium tom.* 6 *Antiq. Lect. pag.* 661:

Hic quoque Jacobus, cretus genitore vetusto,
Delubrum sancto defendit tegmine celsum,
Qui, clamante pio ponti de margine Christo,
Linquebat proprium panda cum puppe parentem;
Primitus Hispanas convertit dogmate gentes,
Barbara divinis convertens agmina dictis,
Qui priscos dudum ritus & lurida fana
Dæmonis horrendi decepta fraude colebant.

Plu-

A Plurima hic Præſul patravit ſigna ſtupenda,
Quæ nunc in chartis ſcribuntur rite quadratis.
Hunc trux Herodes regni tetrarcha tyrannus
Percuſſum machera crudeli morte necavit,
Quem Pater excelſus, qui Sanctos jure triumphat,
Vexit ad æthereas meritis fulgentibus arces.

Quidam hoc carmen Alcuino ſeu Albino tribuunt, inter cujus poemata etiam impreſſum eſt; ſed cum is obierit anno Chriſti 804, *quando forte nondum inventum, aut ſaltem non tam celebre erat corpus* S. Jacobi, *potius cum aliis cenſeo, illud adſcribendum eſſe Walafrido Straboni, qui indicat, iſti Apoſtolo* delubrorum *erectum eſſe, & ejus* ſigna ſtupenda in chartis *ſuo tempore annotari. Idem liquet ex Adone & Uſuardo, qui eodem ſeculo de celebri illarum reliquiarum veneratione ſcripſerunt, ut ſupra num.* 7 *diximus.*

Alfonſus III Hiſpaniæ rex illud viſitavit,

B 121 *Eodem ſeculo* IX *Alfonſus III Hiſpaniæ rex cum regia familia multiſque nobilibus ſepulcrum* S. Jacobi *veneratus eſt, poſtquam illius templum, ab Alfonſo Caſto magna cum feſtinatione ac rudi opere ædificatum, magnifice inſtaurari juſſerat, ut ipſemet teſtatur in diplomate, quod Maurus Caſtellus Ferrerius in Hiſtoria S. Jacobi lib.* 4, *cap.* 19 *integrum profert, ubi inter alia pius rex hæc dicit:* Igitur anno ſecundo, menſe decimo, poſtquam Deo auxiliante & merito Apoſtoli ædificatum eſt & completum (*nempe templum Compoſtellanum*) venimus in ſanctum locum cum prole noſtra, & de ſede unaquaque epiſcopi, & de regno noſtro omnes magnates cum plebe catholica, ubi facta eſt turba non modica *&c.*

quamvis ex ejus diplomate certus iſtius viſitationis annus figi non poſſit.

122 *Porro in æra hujus diplomatis tanta eſt obſcuritas ac diverſitas, ut non poſſit ſtatui certus annus, quo hoc novum templum coram Alfonſo rege ab epiſcopis conſecratum eſt. Ambroſius Morales lib.* 9 *Hiſt. Gen. Hiſp. cap.* 7, *fol.* 239 *ſcripſerat, hoc contigiſſe anno* 873; *ſed poſtea lib.* 15, *cap.* 25 *putat, id anno* 900 *factum eſſe. Illuſtriſſimus Sandovalius poſt ſcriptores à ſe editos pag.* 245 *hanc conſecrationem anno* 876 *illigat. Mariana noſter lib.* 7 *Hiſt. Hiſp. cap.* 18 *poſt allatum Joannis VIII Pontificis diploma, pro eodem anno ſic concludit:* Templum ergo Compoſtellanum, iis epiſcopis procurantibus, ſolenni ceremonia ſacratum Nonis Maii, die lunæ, luna undecima, tertio aureo numero, ut Sampyrus Aſturicenſis eſt auctor, hoc eſt anno octingenteſimo ſeptuageſimo ſexto, in quem eæ notæ omnes certa ratione conveniunt. *Baronius in Annalibus eccleſiaſticis ad annum Chriſti* 882 *eamdem Joannis VIII epiſtolam exhibet, ac in fine num.* 6 *hæc addit:* Porro occaſione ingruentium bellorum tum civilium tum externorum ipſa dedicatio eccleſiæ Compoſtellanæ dilata aliquamdiu fuit. *Videri etiam poteſt Pagius, qui in Critica hiſtorico-chronologica Baronii ad annum* 882 *à num.* 5 *de hac Pontificis epiſtola diſſerit, & Sandovalii ſententiam amplectitur, variaſque difficultates explicat. Alii vero eamdem ad annum* 899 *referunt. Legi poteſt Sampirus epiſcopus Aſtoricenſis, qui apud Sandovalium à pag.* 57 *hanc hiſtoriam fuſius narrat. Nobis ſufficit, illam eodem, quo corpus* S. Jacobi *inventum eſt, ſeculo retuliſſe. Certior eſt annus* 874, *quo idem rex obtulit* S. Jacobo *crucem auream: nam teſte Ambroſio Morale lib.* 9, *cap.* 7, *fol.* 239 *verſo, ei inſcripta ſunt verba ſequentia:*

C *Julii Tomus VI.*

HOC SIGNO VINCITUR INIMICUS:
HOC SIGNO TUETUR PIUS.
OB HONOREM SANCTI JACOBI APOSTOLI
OFFERUNT FAMULI DEI ADEFONSUS
PRINCEPS CUM CONJUGE SCEMENA
REGINA. HOC OPUS PERFECTUM EST
IN ERA DCCCC DUODECIMA.

AUCTORE G. C.

Ad Compoſtellanum S. Jacobi tranſlatum ſeculo decimo

123 *Haud dubie ſeculo* X, *ſparsâ per orbem miraculorum famâ, ſepulcrum* S. Jacobi *magno etiam exterorum concurſu frequentatum eſt, etiamſi omnes illæ peregrinationes ad notitiam noſtram non pervenerint. Conjicio id ex itinere, quod Goteſcalcus, epiſcopus Anicienſis, circa medium hujus ſeculi ad* S. Jacobum *inſtituit. Dionyſius Sammarthanus in Gallia Chriſtiana nuper edita tom.* 2, *col.* 694 *ex antiquis inſtrumentis de eo ſic ſcribit:* Goteſcalcus orationis gratiâ in Hiſpaniam profectus eſt, & ad extremos Galiciæ fines pervenit, S. Jacobi ſuffragia imploraturus. In hac autem peregrinatione ad Hildenſe monaſterium in finibus Pampeloniæ diverſit, rogavitque pium hujus loci abbatem, Gomeſanum nomine, ut ſibi conſcriberet librum S. Hildefonſi de perpetua B Mariæ virginitate, quem ſecum tulit, ut tanto theſauro eccleſiam ſuam, ſanctæ Mariæ patrocinio nobilem, ditaret. Id factum menſe Januario currente feliciter æra DCCCCLXXXIX, hoc eſt anno Chriſti DCCCCLI, ut legitur in præfatione Gomeſani, quam damus. *Suſpicor, Goteſcalcum aliorum exemplo hanc peregrinationem arripuiſſe, aliosque etiam eodem ſeculo ipſius pietatem imitatos fuiſſe. Sed non vacat hæc ſingula operoſius inquirere. Nolo quoque commemorare conſtantem principum Hiſpanorum erga* S. Jacobum *munificentiam & devotionem, de quibus videri poteſt Ambroſius Morales in Hiſtoria Generali Hiſpaniæ tom.* 1, *lib.* 9, *cap.* 7.

& undecimo,

124 *Quam frequens fuerit ſeculo* XI *exterorum concurſus ad Compoſtellanas* S. Jacobi *reliquias, patet ex Actis duorum Sanctorum, qui illo ſeculo benevolentia & hoſpitalitate erga peregrinos, ſepulcrum* S. Jacobi *viſitantes, excelluerunt. Primus eſt S. Adelelmus, cujus corpus, magnifica tumba incluſum, aliquando Burgis veneratus fuit. In illius Vita, quam dedimus ad diem* XXX *Januarii, cap.* 4, *num.* 20 *leguntur ſequentia:* Rati deinde (*nempe rex & regina Hiſpaniæ*) haud ſatis decere, ut tanti vir nominis & ſanctimoniæ aulam perpetuo ſequeretur, ſecedere id rogantem permiſerunt, tranſcriptâ illi ad habitationem capellâ aut domo ſancti Joannis Euangeliſtæ, quam ad muros urbis Burgenſis rex conſtruxerat ſuſcipiendis juvandiſque eleemoſynâ peregrinis, Compoſtellam ad S. Jacobi ſepulcrum tendentibus ..... Ut traditam ſibi habitationem Adelelmus adiit, Deo iſtic cœpit religioſiſſime famulari, peregrinis ſedulo miniſtrare, tecto recipere, cibo recreare, morbis liberare.

E

F

ut ex Actis quorumdam Sanctorum colligitur,

125 *Alter eſt S. Dominicus Calceatenſis, ab Hiſpanis vulgo dictus ſan Domingo de la Calzada,* quoniam viis muniendis atque complanandis, *inquit Mariana lib.* 10, *cap.* 7, quà Compoſtellam ibatur, diligentem operam dabat, Calzadii vernacula Hiſpanorum linguâ cognomentum invenit. Hujus viri induſtriâ regem uſum arbitror pontibus exſtruendis, quos Lugronio Compoſtellam uſque conſtituendos curavit. *Videri poſſunt illius Acta, quæ Herſchenius noſter ad diem* XII *Maii tom.* III *ejuſdem menſis à pag.* 167 *illuſtravit. Addi his poſſent duo peregrini, ſanctitate illuſtres, qui eodem ſeculo*

AUCTORE G. C. *Compoſtellanum* S. Jacobi *ſepulcrum adierunt. Primus eſt S. Symeon eremita, cujus Acta, Deo favente, ad diem* XXVI *Julii illuſtrabimus. Alter eſt S. Theobaldus etiam eremita, de quo jam die* XXX *Junii egimus.*

ac præſertim duodecimo 126 *Seculo* XII *duorum præcedentium Sanctorum caritatem erga peregrinos imitatus eſt S. Joannes eremita Hiſpanus, in cujus Actis tomo* I *Junii noſtri editis hæc habentur pag.* 262 : Cumque conſummata eſſet eccleſia, ædificavit & juxta eam aſylum, in quo peregrini haberent refugium, quibus ipſe pro poſſe neceſſaria miniſtrabat ..... In fluvio, qui dicitur Iberus, à quo tota Hiſpania alio nomine vocatur Iberia, pontem firmavit in vico, qui dicitur Lucronium, in quo partem non modicam ſubſtantiæ ſibi à Deo commiſſæ expendiſſe dignoſcitur. Similiter in urbe Naxara de novo pontem fabricavit, qui impetu aquæ multoties corruptus, ab eo multoties eſt reſtitutus. Juxta vicum B. Dominici pontem ligneum fecit, ſuper torrentem de montibus Cuculſæ deſcendentem, B cujus longitudo quingentorum paſſuum ſpatio diſtenditur. Inter locum etiam habitationis ſuæ, & villam Octaporcam nomine, manibus propriis ſtratam poſuit in locis humentibus & aquoſis, ut Jacobipetæ, longo feſſi labore, facilem tranſitum haberent. *Suppetunt eodem ſeculo plurima ſanctorum virorum exempla, qui ad Compoſtellanum* S. Jacobi *ſepulcrum peregrinati ſunt. Occurrunt ex iis quidam in primo Operis noſtri ſemeſtri, quos hic tomorum ordine paucis recenſebo.*

multi Sancti, 127 *Primò offertur die* VII *Januarii B. Albertus eremita, qui, ut Acta loquuntur tom.* I *iſtius menſis pag.* 402, nullum ſubterfugiens aut itineris laborem aut incommodum corporis, duce, quo agebatur, Dei ſpiritu in Gallæciam abit, ad S. Jacobi ſepulcrum. Hîc cum moraretur, ſæpius conſpecta eſt in dexterum ejus humerum advolare columba; roſtrumque in aurem ejus inſerere, & quaſi ei quidpiam inſuſurrare. *Die* X *Februarii Henſchenio variæ tricæ expediendæ fuerunt circa S. Guilielmum eremitam, in quibus fit mentio alterius Guilielmi, de quo ibidem tom.* 2, *pag.* 440 *ex Oderico Vitali hæc referuntur :* Anno MCXXXVII, tertiâ ſeptimanâ Martii, Stephanus rex in Normanniam venit ..... C Eodem tempore Guillelmus, Pictavenſium dux, memor malorum, quæ nuper in Normannia operatus eſt, pœnitentiâ motus ad S. Jacobum peregre profectus eſt. Deinde feria VI paraſceve, V Idus Aprilis, ſacra communione munitus eſt, & ante altare beati Apoſtoli venerabiliter defunctus eſt. *Poſtea pag.* 462 *in Actis S. Guilielmi eremitæ dicitur :* Venit in Hiſpaniam, & ingreſſus Compoſtellanenſium civitatem cum omni devotione tanti Apoſtoli viſitavit eccleſiam, & effudit ſicut aquam cor ſuum ante conſpectum Apoſtoli. *Tomo* VII *Maii à pag.* 144 *illuſtrantur Acta S. Bonæ Virginis Piſanæ, ab auctore ſuppari ſcripta, in quibus pag.* 150 *refertur pia Sanctæ iſtius peregrinatio ad* S. Jacobum, *& ibidem ac paginis ſequentibus deſcribuntur familiares ac prodigioſi favores, quos eadem Sancta à beato Apoſtolo accepit. Tomo* I *Junii occurrit S. Morandus monachus Cluniacenſis, qui, ut ibi pag.* 349 *narratur*, ad memoriam S. Jacobi perrexit cum pluribus ejuſdem viæ ſocioribus. *Denique tomo* V *ejuſdem menſis dantur Acta S. Guilielmi abbatis & fundatoris eremitarum Montis Virginis, de quo pag.* 115 *dicitur :* Relictâ patriâ, una contentus chlamyde*, nudis etiam pedibus ad B. Jacobi aliorumque Sanctorum ſacra viſendum limina impiger eſt iter aggreſſus. D

ac pia Hollandia comitiſſa inſtituerunt peregrinationes, 128 *Hiſce non incongrue adjungi poteſt piiſſima Hollandiæ comitiſſa, quæ eodem ſeculo inviſit ſepulcrum* S. Jacobi, *& in via prodigioſam illius opem experta eſt, ut Joannes de Beka in chronico Ultrajectino, cum notis Buchelii edito, pag.* 53 *narrat his verbis :* Sophia verò veneranda comitiſſa in orationibus, eleemoſynis & jejuniis indefeſſa veraciter fuit ſancta, per quam Deus operatus eſt miracula etiam in ipſius vita : nam & hæc divina matrona viam peregrinationis ad ſanctum Jacobum ſemel arripuit, & per caſum infortunii clam latrones incidit, qui eamdem tota vi nitebantur occidere, & clenodia ſua violenter abſtrahere. Sed hi prædones, Deo judicante, meritis beati Jacobi ſtabant immobiles, nihil adverſitatis ſibi quomodolibet inferre valentes, ac eamdem virtute divina munitam attingere formidantes : quo viſo miraculo, prædicti nequam demum gementes, poſtulaverunt ab E ea veniam. Pro quorum abſolutione benedicta matrona exoravit omnipotentis Dei miſericordiam. Hæc Deo dilecta femina jam tertiò Jeroſolymas profecta eſt, quæ ibidem VI Kalendas Octobris (*ſcilicet anno* 1176) in Domino feliciter obdormiens ad hoſpitale Teutonicorum in Jeroſolyma tumulata eſt. *Ne autem Batavi heterodoxi cum Buchelio obſtrepant huic miraculo, legant veteres patriæ ſuæ hiſtoricos, qui plerumque idem miraculum referunt, atque inter alios Wilhelmum monachum Egmondanum, qui in Chronico apud Antonium Matthæum tomo* 4 *Analectorum poſt eamdem hiſtoriam graphicè depictam hæc pag.* 45 *addit :* Hoc ex ejus relatione dictum & certificatum ſit, qui ejus peregrinationi interfuit, & ideo mortis periculum timuit, poſtea monachus noſter. *Hæc pro ſeculo* XII *collegiſſe ſufficiat.*

quæ ſeculis ſequentibus continuata ſunt. 129 *Quantus fuerit peregrinorum confluxus initio ſeculi ſequentis, abunde colligitur ex litteris Innocentii III Pontificis (leguntur ea in editione Baluziana tom.* 2 *epiſtolarum lib.* 10, *pag.* 43) *qui Compoſtellano archiepiſcopo reſpondet in hunc modum :* Propoſuiſti nobis in noſtra præſentia conſtitutus, quod venientibus ad eccleſiam beati Jacobi ex diverſis regionibus peregrinis, & volentibus aliis ab alteris per contentiones & rixas altaris de nocte cuſtodiam vendicare, homicidia contingunt interdum, & aliquando vulnera inferuntur. Propter quod humiliter poſtulaſti, ut alio modo quam per reconſecrationis beneficium dignaremur ipſi eccleſiæ providere. Manente igitur eccleſia & altari, fraternitati tuæ inſinuatione præſentium innoteſcat, quod ipſa reconciliari poterit per aquam cum vino & cinere benedictam. Datum Viterbii XII Kal. Julii, anno decimo. *Annus decimus Pontificatûs, qui hic procul dubio notatur, incidit in annum Chriſti* 1207. *Habemus ſeculo* XIV *mulierem ſanctitate illuſtrem, ad* S. Jacobi *ſepulcrum peregrinantem, videlicet S. Eliſabetham Luſitaniæ reginam, cujus Acta Janningus noſter, jam viribus exhauſtus (fuit poſtrema ejus lucubratio) utcumque elucidare conatus eſt ad diem* IV *Julii, tom.* 2 *à pag.* 169. *Sed hanc poſterioreſque peregrinationes omitto, tum quod paſſim notæ ſint, tum quod parum faciant ad intentum meum, quo tantum volui oſtendere continuam Compoſtellanarum reliquiarum ve-*

A *veneratione ab eo tempore, quo primùm inventæ fuerunt.*

Exponitur devotio Frisonum erga S. Jacobum,

130 *Nescio, ad quod seculum pertineant piæ Frisonum peregrinationes, de quibus Martinus Hamconius in sua Frisia fol. 68 sic canit:*

Magna Petri Paulique fuit veneratio Romæ,
Matris Aquisgrani Mariæ veneratio magna:
Sed Frisonum major nusquam devotio, divi
Quam Compostellæ venerantûm busta Jacobi.
Hujus Evermarus sacram Friso nobilis urnam
Visens, ante octo est jugulatus secula Ruthis.
Huic pagi & portæ, sunt huic insignia quædam
Frisiadum; sunt huic compluria templa dicata
Hujus ope & precibus Saracenos Frisica pubes
In Syriam tendens, urbem prope fudit Ulyssis.

Non intelligo, quomodo S. Evermarus, de quo egimus tomo I *Maii à pag.* 120, *potuerit invisere seculo* VII *ignotas* S. Jacobi *reliquias. Legitur quidem in illius Actis:* Ingreditur itaque vir Dei viam, quæ Galæciam tendit ad S. Jacobum, ingressusque ecclesiam S. Jacobi, & expetitis ejus suffragiis, regreditur ad partes Gal-

B liæ inferiores. *Sed ibidem dicitur natus regnante* mediano Pippino, ex S. Begga Ansigisi ducis filio. *Regnavit autem Pippinus iste ab anno* 687 *usque ad* 714. *Quomodo igitur S. Evermarus potuit adire Compostellanum* S. Jacobi *sepulcrum, quod initio seculi* IX *tantummodo inventum fuit? Scriptor itaque Actorum vel varios Pippinos confudit, quod non raro fit in historia Belgica, vel Compostellanam* S. Jacobi *peregrinationem, suo tempore celebrem, ad ornatum addidit, quia forte legerat vel audierat, S. Evermarum ad diversas Sanctorum memorias peregrinatum fuisse.*

qui in Lusitania insignem de Maurís victoriam retulerunt,

131 *Facilius intelliguntur ea, quæ quatuor postremis versiculis continentur, nempe quod in honorem* S. Jacobi *variæ ecclesiæ in Frisia dedicatæ fuerint, quodque Frisones, implorata* S. Jacobi *ope, insignem de Saracenis retulerint victoriam, quam Cæsarius Heisterbachensis, scriptor coævus, in opere illustrium miraculorum & historiarum memorabilium lib.* 8, *cap.* 66 *ita narrat:* Anno gratiæ millesimo ducentesimo decimo septimo, cruce signati ex tota Alemania ac Frisia cum trecentis fere navibus circa Idus Julii intraverunt portum Ulixibone *; in quo dum per aliquot dies morarentur, plures naves illic exspectantes, ad petitionem Severi episcopi jam dictæ civitatis, & episcopi Ebotensis, nec non & Templariorum atque Hospitalariorum, castrum Saracenorum, nomine Alkaser, id est omnium carcer, obsederunt. Sextâ vero feriâ post nativitatem beatæ Dei Genitricis Mariæ congregati sunt contra eos quatuor Saracenorum reges, habentes in exercitu suo ad centum millia pugnatorum: quibus Christiani, numero minores, sed fide majores, sanctum Jacobum beatumque Vincentium regionis illius patronum, & alios, si quos poterant, Sanctos invocantes, hostibus occurrerunt. In primo verò congressu unus regum cecidit; interfectorum vero non erat numerus: plurimi captivati sunt: qui cum per exercitum ducerentur à Christianis, quærebant signa victorum, asserentes candidissimam aciem, cruces rubeas in pectore gerentem, suorum multitudinem in fugam convertisse. Insuper galeæ * , quas per mare contra Christianos conduxerant, cælestis illius visionis terrore sunt fugatæ. Quod peregrini audientes gratias egerunt Christo, qui Martyrum suorum auxilia eis de-

* id est Ulyssiponis

C

* id est triremes

stinare dignatus est de cælo. Hæc mihi relata sunt ab his, qui certamini interfuerunt, & ex ore Saracenorum, quæ dicta sunt, audierunt. *Ita ille. Videri etiam potest noster Antonius Macedo in Divis tutelaribus orbis Christiani à pag.* 429, *ubi eamdem historiam elegantius narrat.*

AUCTORE G C.

post quam sacrum ejus sepulcrum adierant, quos propterea superstitionis insimulat Ubbo Emmius,

132 *Plurimi alii scriptores tum Hispani tum exteri, quos citat Joannes de Ferreras in sua Historia Hispanica part.* 6 *ad annum Christi* 1217, *eamdem memorant victoriam; at aliqui ex iis referunt, prius Frisios Compostellanum* S. Jacobi *sepulcrum venerationis causâ adiisse, idque non dissimulat heterodoxus Frisiæ scriptor Ubbo Emmius, qui in Historia rerum Frisicarum lib.* 8, *pag.* 119 *ita de hac re scribit:* Rursum velis vento datis, aspirante aquilone, septima luce ad Galliciæ oppidum Pharium, præcelsa turre conspicuum, haud procul Compostellâ appulêre, ex quo oppido Compostellam superstitionis causâ (*ita more hæretico venerationem Sanctorum sacrilegè appellat*) cum contendissent itinere pedestri fere omnes, qui in classe erant, atque ad classem redissent, in Phario portu in nonum usque diem, quod venti essent adversi, commorati sunt. *Deinde narrat, quomodo Ulyssipponem advenerint, ac postea Saracenos clade affecerint, in qua primas partes Frisiis suis tribuit. Nobis satis est habere hæreticum testem catholici cultûs, quem sui populares ac majores olim* S. Jacobo *impendebant. Mitto alias nationes, quæ à multis seculis usque ad nostra tempora ex omni orbis parte ad sacras reliquias confluunt. Attamen notatu dignum est, quod Molina in descriptione Gallæciæ fol.* 3 *verso, & post ipsum Ferdinandus Oxea Dominicanus scribunt de Sclavis seu Illyricis; nempe in Sclavonia statutum esse, ut à vectigalibus aliisque tributis liberi sint, quicumque ter Compostellanum* S. Jacobi *sepulcrum visitaverint.*

E

qui cum aliis hæreticis, cultum Sanctorum explodentibus,

133 *Porro Lutherani, Calviniste, aliique hæretici, qui cum Ubbone Emmio pias hujusmodi peregrinationes arguunt superstitionis, & sacrarum reliquiarum venerationem explodunt, calumnias suas refutatas videant apud Gretserum nostrum in Opere de sacris & religiosis peregrinationibus lib.* 2, *cap.* 16. *Quod si forte illis non placeat recentior iste errorum suorum castigator, saltem audiant antiquiorem, nempe Theodoretum, Cyri episcopum, qui in Græco-latina Operum editione, tomo* 4, *serm.* 8 *de Martyribus, paginâ* 593 *contra gentiles Græcos disputans, videtur ipsos temporis nostri heterodoxos impugnare, dum post enumeratos Apostolorum ac Martyrum cruciatus de eorum gloria sic scribit:* Qua de causa & immortalem illis gloriam contulit certaminis Præses, memoriamque nullo tempore finiendam. Nam cum cetera omnia corrumpere tempus soleat, horum tamen gloriam incorruptam servavit. Ac generosæ quidem animæ triumphatorum cælum nunc obambulant & angelorum choris interfunt: eorum verò corpora non singula cujusque condunt monumenta, sed urbes & vici hæc inter se partiti, animarum illos servatores corporumque medicos appellant, veneranturque tamquam urbium præsides atque custodes, & horum apud Deum universorum interventu divina per eos munera consequuntur. Sectis eorum corporibus integra & indivisa gratia perseverat, & tenues illæ ac tantillæ reliquiæ integro nullasque in partes dissecto Martyri parem habent virtutem: quæ enim adstat gratia, dona

F

AUCTORE G. C.

distribuit & fide supplicantium liberalitatem metitur. Vos autem ne, hæc quidem adducunt, ut horum Deum laudetis; sed deridetis ac ludibrio habetis honorem, qui his passim ab omnibus defertur, & abominandum scelus ducitis ad eorum busta propius accedere.

ex Theodoreto redarguitur.

134 *Deinde circa finem ejusdem sermonis in editione proxime citata pag. 605 ita pergit:* Victorum verò Martyrum templa clara & conspicua cernuntur, magnitudineque præstantia, & omni ornatûs genere illustria, & pulcritudinis splendorem late fundentia. Neque ad hæc nos semel bisve aut quinquies quotannis accedimus, sed frequentes conventus celebramus; sæpe etiam diebus singulis horum Domino laudes decantamus, & qui integra sunt valetudine, hanc sibi conservari; qui autem morbo quopiam conflictantur, hunc depelli petunt. Petunt & liberos, qui his carent, & quæ steriles sunt, rogant, ut matres fiant: qui donum adepti sunt, salvum id sibi servari postulant. Qui peregrinationem aliquam auspicantur, ab his petunt, ut viæ sibi comites sint, ducesque itineris: qui sospites redierunt, gratias referunt, non illos adeuntes, ut deos, sed tamquam divinos homines eos orantes, intercessoresque sibi ut esse velint postulantes. Quod verò votorum compotes fiant, qui fideliter petunt, palam testantur illorum donaria curationem indicantia: alii enim oculorum, alii pedum, alii manuum simulacra suspendunt, ex argento aurove confecta: accipit enim horum Dominus etiam parva pretiique exigui, pro ferentis facultate donum metiens. Hæc autem morborum depulsionem indicant, cui testandæ ab iis posita sunt, qui sanitatem receperunt: eadem ibi sepultorum virtutem prædicant; horum porro virtus, horum Deum verum esse Deum declarat. *Nonne hic Theodoretus, seculi* V *scriptor, graphice depingit antiquam Christianorum consuetudinem, hactenus à Catholicis usitatam, dum Sanctos invocant, & ad eorum altaria aut sepulcra anathemata suspendunt? Nonne hîc aperte confundit novos hæreticos, qui contra Sanctorum cultum & sacrarum reliquiarum veneration*em *contumelioſe debacchantur?*

B

C

§ XI. Patrocinium S. Jacobi in bellis Christianorum contra infideles.

Tempore dominii Hispanici in Belgio

Magna fuit semper Hispanorum erga S. Jacobum *pietas, quam inter Belgas, sibi olim subditos, non parum promoverunt. Hinc præter alia hujus pietatis vestigia, quæ in Belgio reliquerunt, Antverpiæ in insigni collegiata ecclesia, quæ* S. Jacobum *patronum habet, instituta est in honorem ejusdem Sancti congregatio, cujus notitiam mihi suggessit R. admodum D. Ægidius Jacobus de Plancken, ejusdem ecclesiæ collegiatæ canonicus & hodiernus prædictæ congregationis præpositus, qui etiam perhumaniter mihi communicavit librum manu scriptum, in quo istius erectionis initium & ornatus ita describuntur:* Anno MDCLXXII, die XVIII Aprilis, feriâ secundâ Paschatis, celebrata fuit in ecclesia collegiata insigni divi Jacobi apostoli solennis institutio congregationis capitaneorum Antverpiensium sub protectione S. Jacobi, ut patroni. Eleganter chorus, altare majus & odeum exornata fuerunt vexillis quadraginta, circumcirca chorum, altare majus, & odeum pendentibus. Ad cornu Euangelii erectus fuit thronus regius, in quo posita erat sedes regia & pictura repræsentans regem nostrum Carolum II. In columna ad cornu Epistolæ pendebat pictura eleganter circumornata exprimens comitem de Monterey, gubernatorem Belgii. In duabus columnis juxta sedilia canonicorum pendebant ab utraque parte chori carmina dedicata præfato comiti.

D

Antverpiæ erecta est congregatio,

136 In altari majori fuit erecta pictura repræsentans divum Jacobum equo vectum, triumphantem de Saracenis, multis vexillis circumcinctâ. In odeo posita fuit pictura divi Jacobi vibrantis gladium, ex qua circumcirca pendebant insignia consulum hujus urbis, qui præsunt vel præfuerunt cameræ excubiarum, quam cingebant vexilla plurima eleganter dispositа. In parte odei dextra erant insignia præfati comitis, in sinistra parte reverendissimi domini episcopi nostri Ambrosii Capello. Hac die ad medium duodecimæ solenniter celebrata fuit Missa per ampliſſimum dominum prælatum S. Michaëlis Macarium Simeomo, præsente episcopo nostro præfato. Adfuerunt gubernator castri Antverpiensis, totus magistratus, magistri excubiarum, omnes capitanei, vexilliferi *&c. Deinde in eodem libro Ms. refertur, quomodo annua hujus institutionis solennitas in festo* S. Jacobi *celebretur, cui capitanei aliique interesse tenentur. Denique sequuntur statuta ejusdem congregationis, forma benedicendi vexillis, aliaque, quæ ad institutum nostrum non pertinent. Nunc ad majora & antiquiora Hispanicæ pietatis monumenta progrediamur.*

E

& abhinc pluribus seculis institutus est in Hispania Ordo militaris in honorem S. Jacobi,

137 *Hispani seculo* XII *in honorem* S. Jacobi *instituerunt Ordinem equestrem sive militarem, quem vulgo* de la espada *appellant. Scio Maurum Castellum Ferrerium lib. 4, cap. 1, alioſque scriptores altius hujus Ordinis primordia repetere; sed illustrissimus Sandovalius in notis ad antiquos auctores à se primùm editos à pag. 230 eorum argumentis respondit. Cum aliis itaque eruditis scriptoribus existimo, hanc originem ultra medium seculi* XII *differendam esse. Nostrum non est hîc singula in eam rem argumenta producere vel diluere. Quare si quis opinione nostra nolit acquiescere, habeat responsum verbis Marianæ, qui lib. 2 Rerum Hisp. cap. 13 post alia de hoc Ordine dicta sic concludit:* Hæc habebamus, quæ de initiis ejus Ordinis litteris mandarentur, pauca pro dignitate, pro suscepti operis modo nimis multa. Neque ignoramus, quosdam vetustiorem originem designare; alios ab Alfonso Casto; à Ramiri ætate alios. Nimirum utrosque decepit ejus militiæ illustrandæ studium: nam diploma, quod ante centum amplius annos virginibus sacris, quæ Salmanticæ à sancto Spiritu nomen habent, concessum profertur, falsi ab eruditioribus accusatur: quibus argumentis, explicare non attinet: res ipsa se prodit sive stylum expendenti, ab eorum temporum ruditate abhorrentem, sive annos numerandi ab ortu Christi rationem consideranti, nondum per hæc tempora in Hispania susceptam. Verùm hæc missa facimus. *Ceterùm qui hujus Ordinis, professionem, propagationem, privilegia varioſque successus nosse cupit, legat Hippolytum Helyotum tom. 2 Ordinum religioſorum & militarium*

F

A

rium capp. 39 & 40, *ubi multa ex variis auctoribus de Ordine* S. Jacobi *collegit.*

138 *Hujus Ordinis inſtitutionem haud dubie varia præceſſerant beneficia, quæ Hiſpani à protectore ſuo* S. Jacobo *in bellis ſibi prodigioſe conferri ſentiebant. Inter ea primo loco numeratur famoſa victoria Clavigienſis, quam Mariana noſter lib.* 7, *cap.* 13 *eleganter narrat. Sed nos more noſtro malumus audire primum narrationis illius auctorem Rodericum Toletanum, qui lib.* 4 *Rerum Hiſp. cap.* 13 *eam ita exponit :* Poſt hæc autem rex Ranimirus nolens otioſus à Dei ſervitio inveniri, aggreſſus eſt loca Arabum, & tam in villis, quam in agris cuncta, quæ reperit, etiam Anagarum, incendio concremavit. Tunc Sarraceni cum maxima multitudine occurrerunt: exercitus autem regis Ranimiri, viſa multitudine, in locum, qui Clavigium dicitur, ſe recepit. Cumque in nocte de certamine dubitaret, apparuit ei beatus Jacobus confortans eum, ut certus de victoria, ſequenti die bellum Arabibus inſtauraret. Cumque diluculo ſurrexiſſet, viſionem epiſcopis & magnatibus revelavit: qui pro viſione gratias exſolventes, ad pugnam omnes ſe communiter paraverunt, Apoſtoli oraculo roborati. Sed ex alia parte Sarraceni de multitudine confidentes ad prælium proceſſerunt. Hinc inde itaque conſerto prælio, Sarraceni confuſione turbati, Chriſtianorum gailiis * terga dederunt, ita quod ex eis fere ſeptuaginta millia ceciderunt; in quo bello beatus Jacobus in equo albo vexillum manu bajulans fertur apparuiſſe. Tunc rex Ranimirus cepit Albaidam, Clavigium, Calagurram, & multa alia, quæ regno adjecit. Ex tunc, [ut] fertur, hæc invocatio inolevit : DEUS ADJUVA ET SANCTE JACOBE. Tunc etiam vota & donaria beato Jacobo perſolverunt, & in aliquibus locis non ex triſtitia aut neceſſitate, ſed devotione voluntaria adhuc ſolvunt. *Lucas Tudenſis, Roderico Toletano ſynchronus, paucis mutatis, eamdem refert hiſtoriam, quæ legi poteſt in Hiſpania illuſtrata tom.* 4, *pag.* 76. *Ex his Baronius aliique recentiores ſua hauſerunt.*

qui dicitur apparuiſſe in pugna Clavigienſi,

** lege gladiis*

139 *Eruditi quidam Hiſpani hanc victoriam in dubium revocant, eamque cum altera confuſam eſſe exiſtimant. Audi ex iis Joſephum Perezium Benedictinum in ſuis Diſſertationibus eccleſiaſticis pag.* 203 *ita loquentem :* In primis itaque illud magnopere contra ipſum facit, quod nemo ex antiquioribus prælii adeo celebris, inſigniſque victoriæ mentionem facit. Non Sebaſtianus, non Sampirus, non denique Ovetenſis Pelagius. Primus, quod quidem conſtet, Rodericus Toletanus ejus meminit. Sed enim ejus, quamvis gravis alioqui auctoris, teſtimonium hîc nihilo majoris ponderis eſt, quam hodierni ſcriptoris, qui id memoriæ, nullo antiquiore fretus, ſed rumuſculos ſecutus, proderet: cum à tempore, quo id prælium commiſſum fertur, ad Roderici ævum quadringenti, & eo amplius, anni fluxerint. *Deinde pag.* 297 *de eadem re ſic diſſerit :* Quod vero viciniæ ejus tractus, in quo prælium commiſſum dicitur, traditio obtenditur, haud pluris debet fieri. Conſtat utique ex Sebaſtiani locuplete teſtimonio, Ordonium I Ramiri filium, ingentem ad Albeldam montemque Aſturcem, vulgo Laturcem, cladem Sarracenis intuliſſe. Ea res huic traditioni anſam dederit, quam poſteritas incurioſa & temporum negligens mox corruperit, & cum celebri ad Calavicium vulgo Clavigium, qui prope abeſt, prælio confuderit. Neque autem veroſimile eſt, duo intra tam brevem periodum temporis adeo inſignia prælia ibidem loci commiſſa fuiſſe. *Hæc Perezii argumenta, quamvis non contemnenda; rem plane non conficiunt, neque antiquam Hiſpanorum traditionem evertunt; præſertim cum Sebaſtianus Salmanticenſis epiſcopus de Ramiro I diſerte aſſerat :* Adverſus Sarracenos bis præliavit, & victor exſtitit. *Scio, Perezium hoc de minoris momenti prœliis & quaſi velitationibus intelligere. Sed hæc illius explicatio tam facile rejicitur, quam affertur. Præterea Franciſcus de Berganza in Antiquitatibus Hiſpaniæ parte* 2 *edidit vetus Chronicon ex monaſterio S. Petri de Cardeña, ubi pag.* 583 *victoria Clavigienſis Ramiro I clarè adſcribitur.*

de qua aliqui Hiſpani dubitant,

C

140 *Angelus Manrique tomo* 3 *Annalium Ciſtercienſium pag.* 112 *eamdem popularium ſuorum traditionem ita confirmare nititur :* Veſtigia belli hodie etiam inviſi apud Clavigium Mariana teſtatur, effoſſis paſſim ſtragibus armorum per ruricolas, oppidanos illius loci. Nos ſacratiora adnotabimus veſtigia, ſancti Jacobi inſigne referentia; vulgaria incolis, ſed forte ideo minus obſervata, quia vulgaria. Vix ullus lapis in loco reperitur, qui non conchulæ formam præ ſe ferat; VENERAS vernacula linguâ Hiſpani dicimus. Et quod mireris, ſi in partes comminuatur, tot conchulas formabit, quot partes feceris. Naturæ loci, an perpetuo miraculo tribuere, aliorum ſit. Nos rem compertam, & notam tantum ſcribimus. *Verum hæc* S. Jacobi *inſignia controverſiam non dirimunt, & potius naturæ loci, quam perpetuo miraculo attribuenda videntur : nam Maurus Caſtellus Ferrerius lib.* 1, *cap.* 21 *fatetur, ſimilia* S. Jacobi *inſignia non procul ab oppido S. Sebaſtiani in Cantabria inveniri, ubi tamen non dicuntur Mauri à* S. Jacobo *in prælio cæſi. Auctor ille quidem affirmat, hæc ibi creſcere, quia eo loco ſanctus Apoſtolus fuit, quando fidem in Hiſpania prædicabat. At illuſtriſſimus Sandovalius in notis ſupra citatis pag.* 190 *hanc rationem explodit, & pagina ſequenti addit, non procul Victoriâ, primaria Alavæ civitate, in ſpatioſo agro innumerabiles erui lapides, qui corda & rotas repræſentant. Quamvis autem hæc ſint inſignia S. Auguſtini & S. Catharinæ, quis tamen inde concludet, eos in illa provincia umquam fuiſſe? Sed licet hæc Clavigianam victoriam non probent, nihilominus ob argumenta ſuperius allata communi Hiſpanorum traditioni adhæreo, donec validior ratio vel auctoritas me ab ea cogat recedere.*

quibus non-dum aſſentimur,

141 *Ad eamdem victoriam comprobandam circumfertur etiam quoddam Ramiri I diploma, quod eruditiſſimus Perezius Diſſertationibus eccleſiaſticis à pag.* 287 *totum inſeruit. At tum ipſe, tum Sandovalius, in eo tot characteriſticas falſitatis notas detexerunt, ut ab imperito homine confictum, aut ſaltem genuino diplomati, quod forte intercidit, poſtea ſubſtitutum fuiſſe omnino appareat. Ne quis autem ex dictis malam formet concluſionem, ſubjungo hîc illa verba, quæ Perezius eidem controverſiæ præmiſit pag.* 286 : Profiteor, mei animi mentiſque non eſſe, ut per ea, quæ hîc dicentur, aliquid præjudicii Compoſtellanæ eccleſiæ juri antiquo afferatur : id enim inconcuſſum manere volumus; quippe quod non hocce tantum diplomate niti, ſed immemorabili poſſeſſione credi-

etſi diploma de hoc prælio non videatur genuinum.

AUCTORI G. C.

E

F

AUCTORE G C.

mus, ac, si non à Ramiro I, certe ab ejus nominis II aut ab aliis principibus, quorum privilegia ævi diuturnioris injuriâ perierint, eam concessionem perhonorificam juxta ac utilem manasse certum habeamus: non enim veri est simile, aut religiosissimam ecclesiam rem sibi non debitam à Christianis populis per fraudem exigere voluisse; aut plebem credulam in re, quæ sua tantopere intererat, sibi fucum fieri gratis passam esse. Quare jus illi suum illibatum maneat, quidquid adversus istud diploma eruditi disputent. *Hæc verba, tamquam nostra, accipi volumus.*

Rex Ferdinandus

142 *Non tantam dubitandi materiam subministrat victoria, quam rex Ferdinandus circa medium seculi* XI *intercessione* S. Jacobi *de Mauris reportavit. Monachus Siliensis, illi ætati proximus, & nuper primùm à Francisco de Berganza in lucem datus, part.* 2 *Antiq. Hisp. pag.* 543 *eam sic refert:* Quibus triumphatis, ut Conimbria illarum partium maxima civitas, quæ istis præfuerat, in cultum Christianitatis redigeretur,

B

limina beati Jacobi apostoli, cujus corpus per divinam nostri Redemptoris visitationem ad Hispaniam delatum dicitur, rex flagitando petiit, ibique supplicatione per triduum facta, ut id bellum prosperos ac felices haberet eventus, Apostolum ad divinam Majestatem pro eo intercessorem postulabat. Donato * itaque venerando loco, Fernandus rex, divino fretus munimine, Conimbriam audacter accelerat, [&] castris supra eam positis, consedit.

* *id est* dotato *seu* donis aucto.

Conimbricam Mauris eripuit,

143 Ceterùm ut devotissima ejus oratio, qualiter Deo accepta fuerit, omnibus clareat, exprimere dignum duxi. Completa namque exstitit in devotione Fernandi regis rata sententia nostri Salvatoris; Amen, inquiens, dico vobis, quodcumque petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis. In hoc enim, quod civitatem illam à ritibus paganorum erui, & ad fidem Christianorum reverti flagitabat; profecto in nomine Jesu, quod Salvator interpretatur, Deum Patrem pro ejus salute rogabat. Sed quoniam adhuc Fernandus, in corruptibili carne positus, familiarem se divinæ gratiæ esse meritum vitæ nesciebat, Apostoli suffragia postulat,

C

quatenus ad intercedendum, dum * piissimi Magistri familiarem notitiam accedat. Pugnat itaque Fernandus rex apud Conimbriam materiali *, pro cujus victoria capessenda Jacobus Christi miles Magistrum apud intercedere non cessat.

* *forte* ad

* *deest* arte *vel* machina

sicut S. Jacobus Græco cuidam apparens

144 *Deinde auctor explicat, quomodo populo innotuerit, hanc victoriam ope* S. Jacobi *relatam fuisse:* Tandem Fernando serenissimo regi cælitus concessum triumphum hoc modo beatus Apostolus Compostellæ innotuit *. Venerat à Hierosolymis peregrinus quidam, Græculus, ut credo, & spiritu & operibus pauper, qui in porticu ecclesiæ beati Jacobi diu permanens, die noctuque vigiliis & orationibus instabat. Cum nostrâ loquelâ jam paulisper uteretur, audit indigenas, templum sanctum pro necessitatibus suis crebrò intrantes, aures Apostoli, bonum militem nominando, interpellantes. Ipse verò apud semetipsum, non solum equitem non fuisse, imo etiam nec usquam ascendisse asserens. Supereminente nocte, claditur dies. Tunc ex more cum peregrinus in oratione pernoctaret, subito in ecstasi raptus, ei apostolus Jacobus, velut quasdam claves in manu tenens, apparuit, eumque alacri vultu al-

* *id est* indicavit.

loquens, ait: Heri, inquit, pia vota precantium deridens, credebas me strenuissimum militem numquam fuisse. Et hæc dicens, allatus est magnæ staturæ equus splendidissimus ante fores ecclesiæ, cujus nivea claritas totam, apertis portis, perlustrabat ecclesiam: quem Apostolus ascendens, ostensis clavibus, peregrino innotuit, Conimbriam civitatem Fernando regi in crastinum circa tertiam diei horam se daturum.

D

prædixerat.

145 Interea labentibus astris, cum die dominica sol primo clarus patefecerat orbem, Græcus tanta visione attonitus omnes clericos & omnes villæ primores in unum convehat *, atque hujus nominis & expeditionis ignarus, eis ordine rem pandendo, Fernandum regem hodie Conimbriam ingressum dicit: qui, denotato die, legatos cum festinatione ad castra invictissimi regis dirigunt: qui solerter iter agentes percipiant, utrum ex Deo hæc visio procederet, ut ad laudem nominis sui ministri * debuisset huic mundo. At legati postquam maturantes in Conimbriam pervenerunt, ipso die, quem Apostolus Compostellæ significaverat, regem aggressum horâ tertiâ civitatem invenerunt. Siquidem cum per aliquot temporis spatia Conimbricenses infra mœnia inclusos teneret, positis in gyro arietibus, murum civitatis in parte fregerat: quod videntes barbari legatos cum suppliciis * ad regem miserunt, qui sibi liberisque vitam tantummodo postulantes & urbem & omnem substantiam, præter viaticum perpaucum stipendium, regi tradiderunt. *Rodericus Toletanus lib.* 6, *cap.* 11, *Lucas Tudensis tom.* 4 *Hisp. illust. pag.* 93, *& Baronius ad annum Christi* 1040 *num.* 2 *eamdem historiam referunt. Nos eam ex scriptore coævo aut saltem suppari dare voluimus.*

* *lege* convocat

* *forte* manifestari

E

* *id est* supplicationibus

Hispani,

146 *Christiani ante medium seculi* XIII *auxilio* S. Jacobi *obtinuerunt victoriam, quam Lucas Tudensis, qui eo tempore vixit, tomo* 4 *Hisp. illust. pag.* 114 *describit hoc modo:* Sequenti verò anno *(id est Christi* 1230, *ut notant Odoricus Raynaldus & Joannes de Ferreras)* Adefonsus rex Legionensis obsedit civitatem Emeritam, & cepit eam. Erat tunc temporis quidam barbarus insignis, nomine Abenfuth, qui expulit Almophades ab Hispania, & factus est rex barbarorum. Hic à suis vocabatur rex virtutis, & congregato exercitu Maurorum innumerabili, venit pugnaturus cum Adefonso rege Legionensi, qui erat Emeritæ cum paucis. Sed rex Adefonsus, ut erat fortis & animosus, fecit exercitum suum de nocte contra Sarracenos flumen Guadianam transire. Fixerant Sarraceni tentoria juxta castrum Alhange, & viderunt primo mane nostrorum acies paratas ad bellum, & ipsi ordinaverunt acies suas ad prælium properantes. Fuit Dominus cum rege Adefonso & populo Christiano, & in congressione ipsius belli tanta Sarracenorum millia prostrata sunt, quod multa barbarorum oppida remanserunt vacua, habitatoribus eorum exstinctis in ipso bello. Abenfuth autem rex barbarorum fugit graviter vulneratus. Tunc rex Adefonsus à victoria reversus obsedit Badajozum, & post paucos dies cepit ipsum. Dimiserant Sarraceni Elves & castra alia plura, se fugæ committentes, quæ Christiani populaverunt, cum vacua reperissent. Reversus est rex Adefonsus cum multis spoliis & victoria magna, laudans Deum & beatum Jacobum, qui sibi de inimicis dedit tam nobiliter

F

A ter triumphare: ſiquidem in ipſo bello viſibiliter apparuit beatus Jacobus cum multitudine militum albatorum, qui Sarracenos in manu valida proſternebant. *Hactenus ille.*

147 *Circa idem tempus Alfonſus, S. Ferdinandi regis frater, manifeſto auxilio* S. Jacobi *prope Xerez ingentem Mauris cladem intulit, quæ deſcribitur in Vita S. Ferdinandi, quam tomo* VII *Maii illuſtravimus, ubi pag.* 323 *poſt narratam Chriſtianorum victoriam leguntur ſequentia:* Grande eo die miraculum in favorem Chriſtianorum creditur operatus fuiſſe Deus, miſſo ad eos in prælio juvandos ſancto apoſtolo Jacobo, idque duabus de cauſis ſuſtineri poteſt. Primùm, quia impoſſibile erat, Chriſtianos tam paucos de Mauris decuplo pluribus reportare victoriam iſtiuſmodi abſque ſimili auxilio. Deinde quia plurimi ipſorummet Maurorum dixerunt, ſe vidiſſe equitem equo albo invectum, cum vexillo albo in manu una, gladio evaginato in altera, quem alii multi equites albi ſequebantur; vidiſſe etiam per aërem diſcurrentes angelos: quodque equites iſti multo plus damni inferebant Mauris, quam ipſimet Chriſtiani, quorum etiam aliqui idem ſe conſpexiſſe teſtati ſunt. *Haud dubie plura hujuſmodi reperirem exempla, ſi mihi omnes Hiſpaniæ hiſtorias pervolvere vacaret.*

invocata S. Jacobi ope,

B

148 *Nolo tamen hic prætermittere navalem Italorum triumphum, ope* S. Jacobi *ſeculo* XIII *obtentum, quem noſter Antonius Macedo in Divis Tutelaribus orbis Chriſtiani pag.* 128 *ita exponit:* Sanctum etiam Jacobum Majorem apoſtolum Piſanorum olim patronum fuiſſe memorant: Frederico enim hoc nomine II, Neapolis rege & Germaniæ ſimul imperatore, contigit, ut duo Piſani duces Oddo Gualdulius & Rogerius Piſcis, comparata valida navium claſſe in Moream (ſic vocant) vela facerent, pugnandi ſtudio incenſi contra fidei Chriſtianæ hoſtes. Commiſſo cum iis prælio, diu ancipiti marte pugnatum, in neutram partem inclinante victoria; donec ſancti Jacobi nomen iteratis vocibus invocantes de exſtruendo in ipſius honorem templo votum emiſerunt, in eo videlicet Chriſtianorum portu, ad quem primùm appuliſſent: & voti compotes facti ſunt, inſigni de hoſtibus parta victoria, eorum navibus partim captis, partim demerſis, paucis dumtaxat fuga elapſis. In Neapolis deinde portum ſecunda navigatione delati die XXIX Julii, anno MCCXXXVIII, patrono ſuo Jacobo apoſtolo templum ædificarunt, quod procedente tempore S. Jacobi Gladiferi nomen accepit: in eo enim ejuſdem militaris Ordinis equites initiari conſueto de more ſolent.

& Piſani,

C

149 *Joſephus de Magiſtris, qui patrui ſui Franciſci opus de ſtatu eccleſiæ Neapolitanæ additionibus auxit, eamdem hiſtoriam pag.* 427 *narrat, & ibidem exhibet ſequentes verſus, quos in marmore prope januam iſtius eccleſiæ ita legi teſtatur:*

promiſſo in ejus honorem templo,

Annis millenis ter denis octo ducenis
Poſt Chriſtum natum fuit hoc opus ædificatum,
Quarto Septembris dena inditione * Kalendas.
Condidit hanc conſul Oddo Gualdulius aulam,
Rogerius Piſcis reliquis cum compatriotis.
De Fuſarello ſanctus Petrus hic erat ante;
En * Piſanorum nunc eſt, ſic plebe vocante,
Adi * Piſis urbanæ laudem, famamque, decuſque,

al. in dictione

* *forte &* * *lege* Ad

Cui parent terræ, cui parent æquoris undæ,
Jacob in petra voluit tunc ſculpere metra.

AUCTORE G. C.

Qui hanc obſcuram inſcriptionem utcumque intelligere cupit, legat citato loco Joſephum de Magiſtris, qui memoratæ eccleſiæ, Neapoli a Piſanis in honorem S. Jacobi *ædificatæ, ſtatum ab initio uſque ad ſua tempora explicat. Cæſar Engenius Caracciolus in Neapoli ſacra, anno* 1623 *Italicè edita, ortum & progreſſum ejuſdem templi à pag.* 469 *deſcribere incipit, ubi etiam pagina ſequenti prædictos verſiculos adducit.*

ac demum Luſitani in India Orientali,

150 *Addo hîc epimetri loco inſignem Luſitanorum victoriam, interceſſione* S. Jacobi *in Oriente partam, quando Alfonſus Albuquercius anno* 1510 *Goam recuperavit. Maffeius noſter in hiſtoriis Indicis circa finem libri* 4 *rem totam narrat, & poſt multa, quæ hîc longum eſſet tranſcribere, hæc ad propoſitum noſtrum ſubdit:* Neque huic tantum ſigno (*nempe Crucifixi imagini, quam in domus cujuſdam parietinis invenerant*) acceptam eam victoriam Luſitani ferebant; quod ejus ope quodammodo introducti in urbem fuiſſe viderentur; ſed etiam divi Jacobi apoſtoli, Hiſpaniarum præſidis evidenti auxilio: quod amiſsâ iterum Goâ, barbari ſine fine requirerent, quiſnam eſſet egregius ille dux, punicea cruce & fulgentibus armis inſignis, qui tantam edidiſſet ſtragem, ac Mahometanas phalanges Chriſtianorum paucitati cedere coëgiſſet. Neque Albuquercius cæleſtis promeriti ſeſe immemorem oſtendit: ſiquidem pietatis causâ incluſum vermiculati operis auro ſcipionem cum capulo ex pyropis & margaritis; & bombycinum petaſum addito aureo gemmatoque conchilio; itemque pertuſos in lineâ globulos aureos (ea peregrinantis olim Apoſtoli inſignia ſunt) in Palmulano Jacobeæ militiæ contubernio (qui locus Oliſipponenſis agri notiſſimus eſt) poni juſſit: ac deinde moriens Compoſtellano ejuſdem Apoſtoli templo terræ Callaicæ penſilem ingentis formæ lychnuchum argenteum cum perpetui luminis alimento legavit.

E

F

aliique Chriſtiani ſæpe de hoſtibus vera fidei triumpharunt.

151 *Si quis recentiora iſtiuſmodi prodigia deſideret cognoſcere, adeat noſtrum Antonium Macedo in Divis tutelaribus orbis Chriſtiani à pag.* 232, *aliosque hiſtoriographos, qui res ab Hiſpanis ac Luſitanis in Africa & utraque India fortiter geſtas memoriæ prodiderunt. Videri etiam poteſt noſter Georgius Crugerius in ſacris Pulveribus Bohemiæ, Sileſiæ, & Moraviæ ad diem* XXV *Julii, ubi poſt enumeratas* S. Jacobi *eccleſias in iis regionibus, narrat, quomodo ſanctus iſte Apoſtolus, Niſſæ patronus, Suecos ex urbe Niſſenſi prodigioſe fugaverit. Nos cum Crugerio fidem hujus miraculi penes affirmantes hujus civitatis incolas relinquimus. Nunc Luſitana quædam ſtupendæ victoriæ traditio ſingulari paragrapho diſcutienda eſt.*

§ XII.

AUCTORE G. C.

§ XII. Examen ſtupendæ cujuſdam victoriæ, quæ invocatione Deiparæ ac S. Jacobi in Luſitania de Mauris relata fuiſſe dicitur.

Stupendam hiſtoriam, cujus notitia ad nos caſu pervenit,

DUm aliquando cum P. Joanne Feytens, qui theologicis Societatis noſtræ ſtudiis Lovanii præeſt, familiarem de Actis S. Jacobi *ſermonem inſtituebam, is ea occaſione mihi narravit prodigioſam hiſtoriam, quam in feſtivis Knittelii noſtri concionibus legerat. Synopſis autem hiſtoriæ continebat, quod pauci Luſitani, in caſtro quodam ad fluvium Mundam à Mauris obſeſſi, implorata* S. Jacobi *ope, & eruptione facta, incredibilem hoſtium multitudinem fudiſſent, ac poſt inſperatam victoriam ad caſtrum reverſi, reperiſſent mulieres pueroſque vivos, quos ante eruptionem occiderant, ne Saracenorum ludibrio ac abnegandæ Chriſtianæ fidei periculo exponerentur. His auditis, ingenue faſſus ſum, me inter varia ſancti Apoſtoli miracula nihil unquam ſimile inveniſſe, & quæſivi, an Knittelius aliquos hujus prodigii teſtes aſſerret. Cum ille id etiam aſſirmaret, & liber iſte in bibliotheca noſtra hîc non eſſet, petii Knitteliana narrationis ecgraphum, ut citatos ab ipſo auctores conſulerem, & ſic more noſtro primum miræ hiſtoriæ fontem detegerem. Poſt aliquot hebdomadas petitum miraculi ecgraphum Lovanio accepi, quod apud Knittelium in feſto* S. Jacobi *poſt alia ita incipit :* Unum refero tam ſtupendum, ut non crederem, niſi legerem in Benedicto Fernandio in Geneſim tomo 3, Bernardo de Britto lib. 6 Annalium Ciſtercienſium capp. 27 & 28, Elia de S. Thereſa Legationis eccleſiæ triumphantis lib. 1, cap. 15, num. 19. *Tunc ſubdit ipſam hiſtoriam, quam nos ex vetuſtioribus ſcriptoribus mox referemus.*

B

C

damus ex Fernandio, qui narrat, quomodo primi Chriſtiani,

153 *Acceptâ hac notitiâ, tres iſtos auctores inſpexi, & fideliter à Knittelio citatos comperi. Elias à ſancta Thereſa, Carmelita diſcalceatus, in Legatione eccleſiæ triumphantis ad militantem tomo* 1 *pag.* 91 *citat Fernandium noſtrum, qui tomo* 3 *Commentariorum in Geneſim ſect.* 8 *in caput* 32 *Geneſeos num.* 3 *rem ita narrat :* Quo tempore univerſa Hiſpania poſt Gothorum regum interitum à Mahometanis vaſtata exciſaque ſub barbaro illo nefandoque jugo tenebatur ; in Portugallia tamen aliquot munitiora Chriſtiani habebant caſtella, quæ Saracenum jugum adhuc neſcierant. Erat unum in campis illis valde ſpatioſis & fœcundis, quos peramœnus irrigat Munda, non procul à Conimbrica, quæ nunc divinarum & humanarum diſciplinarum altrix eſt quam celeberrima. Viſitur nunc illud caſtellum in Monte majore vetere, inter cetera totius regni oppida nobiliſſimo. Ad hoc obſidendum confluxerat infinita Saracenorum multitudo ſub rege Cordubæ Abderrameno aut Almanzore : viſebantur latiſſima illa camporum æquora, quoquoverſum protenduntur, barbarorum copiis plena : equites peditesque inſtar locuſtarum omnia occupabant.

154 Acerrimum deinde cœptum eſt contra oppidanos bellum, qui numero pauci, animo tamen impigri & prævalentes, gravem illam intra caſtelli anguſtias molem obſidionis tecti uſque ad triennium pertulerunt. Ceterum, pertinacius inſtante barbaro noviſque ſemper & machinis & armis & militibus in oppugnationem oppiduli, veritus, qui ducem gerebat Joannes abbas ex ordine S. Benedicti, capiendum haud dubie caſtellum, ſeque deinde cum omnibus, qui intus erant, hoſtili ferro ac probro mancipandum, conſilium cepit, re quidem impium atque infandum, nec ullis antea ſeculis aut patratum aut auditum, ſed ob ignorantiam ex pia intentione forſitan excuſabile. Eia, inquit, ſocii, ad extremum jam res adducta ; capiendum caſtellum, trucidandi omnes, quibus per ætatem licuit arma ſumere, oppugnantibuſque obſiſtere : feminæ puerique in ludibrium atque in prædam ceſſuri hoſtibus, quibus præter intolerandum ſervitutis jugum impendet periculum, ne decepti aut compulſi Chriſtianam religionem deſerant, & ad nefandam Mahometis ſectam transferantur. Igitur (quod honeſtius eſt ac ſecurius) trucidatis prius feminis ac pueris, ne barbarorum injuriis exponantur, facta nos eruptione in obſtantes hoſtium legiones irruamus, ut ſaltem fortiter ac viriliter depræliantes glorioſam inter Saracenorum ſtrages mortem oppetamus.

D

in quodam Luſitaniæ caſtro ab innumeris Mauris obſeſſi,

155 Placuit omnibus Joannis conſilium, omneſque brevi mulieres, puerique ac vetuli cæſo gutture ad unum perempti : atque omnibus demum opibus incendio abſumptis, ſoli qui reſtabant vivi propugnatores, apertis ſubito portis, facto impetu in hoſtes Chriſtum dominum, & SANCTUM JACOBUM de more implorantes involarunt. Favit Deus bellatoribus ſuis, qui licet pauculi barbarorum illam innumerabilem colluviem, cæſis nonaginta millibus, profligarunt : fugientes deinde noſtri ſunt perſecuti ; tum caſtra plena omnis barbaricæ opulentiæ à noſtris direpta. Verum ubi receptui datum eſt ſignum, ad ſaltum valde condenſum, ne introrſum ſilvarum latebras temere ingreſſi hoſtium paterent inſidiis, ſubſtiterunt ; læti quidem de prodigioſa illa victoria, quam fere incruento marte divinitus pepererunt ; at mœſti nimium, & animis, plus quam explicari aut credi poteſt, exulceratis ob deplorandam feminarum & puerorum cædem, redeunt in caſtellum, ut ſuorum cadavera debitis lamentationum & precationum officiis ad ſepulturam uſque proſequerentur. Verſam diceres cytharam in luctum, triumphi gloriam in pompam ſepulcralem. Victis potius quam victoribus ſimiles, ejulatu ad cælum uſque ſublato, ſuam & ſuorum miſerandam infelicitatem deplorantes domum miſeri revertebant.

E

conſilio abbatis Joannis mulieres ac pueros jugulant,

156 Accedentibus ergo jam ad portas caſtelli (ô immenſam Dei clementiam pariter atque potentiam !) occurrit obviam univerſa cæſorum multitudo : mulieres ac pueri omnes vivi & incolumes feſtivis cantibus & victoriam bellatorum, & redditæ peremptis vitæ miraculum concelebrant. Quis, obſecro, incredibilem animorum lætitiam ac voluptatem in utriſque merito explicabit ? Ceterum ad perpetuum tam inauditi miraculi teſtimonium ac monumentum admirabili quodam notati ſigno videbantur : in cujuſque ſcilicet gutture, quà vulnus prius lätè hiabat, quoddam veluti rubrum filum protendebatur. Nimirum quod de Jacob dixit Gennadius, claudum ex lucta remanſiſſe, ut continentem

F

quos poſt factam eruptionem & relatam de Mauris victoriam redivivos invenerint.

A nentem atque perpetuam luctationis illius memoriam teneret, de noſtris egregiè dicam, ſanguineo colore inſignita illorum guttura fuiſſe, ut memoriam tam ſtupendi miraculi, & qui tum viverent, & poſteri ſubinde immortales perenniter Deo gratias agentes concelebrarent, magnam quoque Dei Matrem virginem debitis obſequiis & colerent & amarent, cujus in gratiam ac preces illud eſſet tam inſigne à Deo patratum prodigium: nam prope illum ſaltum condenſum, ubi bellatores noſtri ſubſtiterunt, exſtructum à Joanne illo templum eſt, dicatumque virgini Deiparæ, cujus etiam effigies lignea idem in gutture ſignum cruoris præferre viſa eſt, aut quia ſic divinitùs conceſſa imago apparuit, aut quia mortales illi grati & pii eam, cui beneficium referebant acceptum, illo ſuo ſigno prænotarunt.

& narrationis ſuæ teſtes citat.

B 157 *Denique narrationis ſuæ teſtes adducens ita concludit:* Latius fortaſſe, quam par erat, hanc hiſtoriam retulimus, ſed ea tamen digna eſt, quam & noſtri homines oblivionis ac taciturnitatis conſepultam eſſe tenebris non patiantur, & gentes quoque univerſæ in majorem Dei gloriam, Virginiſque matris honorem & ſciant & admirentur. Teſtantur hoc, uti à me deſcriptum eſt, miraculum præter ipſam ab antiquis uſque ad nos deductam traditionem, archivi * Ciſtercienſis monaſterii, quod in eo loco ſaltûs, ubi à bellando ceſſatum eſt, ædificatum huc uſque viſitur, demumque diligentiſſimus noſtræ gentis hiſtoriographus F. Bernardus de Britto lib. 6 Chronici Ciſtercienſis cap. 27 & 28 patrio ſermone conſcripſit. *Hactenus Fernandius noſter Luſitanus, qui haud dubie juxta vulgarem popularium ſuorum traditionem prodigium iſtud expoſuit: nam Bernardus de Britto, quem laudat, idem miraculum aliis exornavit adjunctis, quæ loco proximè citato in Chronico ejus notari poſſunt. Sed neque hîc ſubſiſtendum eſt, cum Brittus ibidem indicet, ſeſe hanc ſtupendam hiſtoriam ex manuſcriptis Lorvanenſis monaſterii monumentis hauſiſſe. Itaque ulterius progrediamur, ut primam hujus narrationis originem indagemus.*

* *forte* archiva

C 158 *At opportune nobis ſe hîc offert Vaſconcellius noſter, qui in Anacephalæoſibus Luſitaniæ pag. 540 agens de memorato Deiparæ templo (Luſitanicè vulgo* noſſa ſenhora de Ceiça *vocatur) eamdem hiſtoriam ex archivo Lorvanenſi ſic narrat:* Hujus ædiculæ originem invenies Lorvanis in archivis, quæ ita habet: Per id tempus, quo Maurorum reges res Hiſpaniarum adminiſtrabant, & in aliquibus Hiſpaniæ urbibus Gottorum reliquiæ perennabant, complures fuere rei Chriſtianæ profeſſores, qui Legionenſem regem agnoſcerent, ad quem jure gentium res Hiſpana pertineret. Hi tamen, ſolutâ pecuniâ tributi nomine, rem Chriſtianam ægre ſuſtentabant. Inter alia, in quibus Chriſtiani ritus fierent, Lorvanienſe erat cœnobium, jam ibi à divi Benedicti ætate fundatum, ad quod ſe complures conferebant, ut nomine ſacræ illi familiæ dato mirâ rerum humanarum deſpicientiâ ætatem agerent. Quos inter quidam fuit, Joannes nomine, Alphonſi Legionenſis regis patruelis, & Ramiri regis avunculus, qui priuſquam ſe Benedictinæ adſcriberet familiæ, honeſtas victorias cum maxima laude domum retulerat. Hunc Lorvanienſem abbatem donavit Alfonſus Montis majoris, cognomento veteris, principatu, quia tunc propugnaculum erat bene munitum, paucis tamen militibus peropportunum, ut ex redditibus & proventu inde collectis cibaria in monachos & ſtipendia in milites, qui præſidio erant, ſolverentur. AUCTORE G. C.

Vaſconcellius noſter ex archivo

159 Accidit per id tempus, ut quidam ſacro fonte luſtratus, & ſub Joannis diſciplina enutritus à Chriſti paſcuis ad Mahometis fabuleta ſe reciperet, & ab Abderameno Cordubenſi rege copias ſummè contenderet, queis rem Chriſtianam funditus deleret: qui poſt varia in Chriſtianos homines exempla Montem majorem obſidione obvallavit eo animo, ut vel arcem iniquis conditionibus caperet, vel omnes ad unum ferro demeteret. Qui cum arcem crebris aſſultibus & dolis attentarent, tanta animi contentione ſunt repulſi, ut Mauri rebus diffiſi de dimittenda obſidione cogitarent; acritet tamen pro intercipiendis commeatibus, ne in arcem inferrentur, laboratum eſt. His coactus Joannes extra muros egreſſus cibaria ſæpiſſime non citra ſanguinem comparabat. Enimvero ad illos egeſtatis terminos adducti ſunt, ut aut deditionem facerent, aut fame ſitique enecti interirent: quorum utrumque moleſte ferebat abbas, cum certo ſciret, Mauros propugnaculum ingreſſos feminas pueroſque cum maximo & pietatis & corporum diſcrimine in captivitatem abducturos. Itaque viros bellaces vocat ad conſilium, qui cum longiores moras in conſultatione traherent, invariatis omnium ſententiis convenerunt, ut vulgus imbelle, feminas nimirum, infantes, & ſeniores jugularent, lautamque ſupellectilem, & quidquid auri argentive eſſet, immiſſis flammis ad cinerem reſolverent & favillam; poſtea copiis in acum * eductis cum hoſtibus arma conferrent, ut victoriæ ſpe prorſus amiſſâ, ſeque ſuoſque ulciſcerentur.

monaſterii Lorvanenſis

* *forte* agrum *vel* aciem

160 His ita decretis, furentibus ſimiles, manantibus ubertim lacrymis, cogitata perficiunt. Queis ut abbas Joannes exemplo præiret, ſororem cum nepotibus jugulavit. Tandem cum deſperati jam in hoſtes involarent, tam fortiter ſe geſſere, ut hoſtium imperatore, Chriſtianæ fidei deſertore impudentiſſimo, abbatis gladio interempto, alii in fugam penetrarent, quorum tergo hærentes noſtri per aliquot leucas animosè inſtabant. Poſtquam receptui datum eſt ſignum, noſtrates ad colligenda ſpolia remearunt. Videres lautam ſupellectilem, pretioſas veſtes, vaſa aurea, arma, equos, frena, cadavera per agros paſſim jacentia. Totam eam noctem, dum per lacrymas licuit, victoriæ palmam celebrarunt: quis enim oblectamentum caperet, iis interemptis, quos in vita chariſſimos habuerat? Die craſtina ad primam auroram duos vident equis inſidentes, glomerato inceſſu ad ſe feſtinos venire, quorum feſtivi clamores & voces incomptæ cælum feriebant. Qui ut abbatem convenere, fide majora retulerunt; illos nimirum, quos per ſummam carnificinam jugulaverant, ſingulari Numinis beneficio ab inferis fuiſſe excitatos. Dici non poteſt, quam immortaliter fuerint tam feſtino * nuntio gaviſi, cui fidem non habuerunt, priuſquam rem oculis uſurparunt. Hi omnes, quà ictus eſt inflictus, purpureâ lineâ ſignati apparebant.

eamdem prodigioſam hiſtoriam

F

* *forte* feſtivo

161 Joannes alta quadam mente præditus ſpolia in omnes æquè diſtrahit, quibus ornati & locupletes ad patrios lares receſſerunt, & vaſtam illam ſolitudinem, ubi tam lætum nuntium audie-

paulo aliter refert.

AUCTORE G.C.

dierat, elegit, ut reliquum vitæ tempus ageret, augustissimæ cæli Reginæ, cui se suaque omnia multis nominibus debebat, emancipatus, cui & hostes exstinctos, & suos ab inferis reduces factos referebat: quamobrem ædiculam illam excitavit, ubi tempus continuis ad Deum precibus absumeret, effigiemque Deiparæ, puerum Jesum molli amplexu præferentem, in memoriam accepti beneficii à materia daci curavit, queis eamdem lineam imprimi jussit, quas suscitati in collo præferebant, ut tanti muneris memoria immortalitati transmitteretur. Sunt, qui asserant, effigiem illam è cælo lapsam ultro se Joanni obtulisse eâdem in collo cicatrice, quam nostra adhuc ætate videre est. *Ita Vasconcellius, citans in fine Bernardum de Britto, qui in Chronico Cistercienſi eodem fere modo & verosimiliter ex iisdem monasterii Lorvanensis instrumentis istud prodigium Lusitanicè narrat. Interim video, hanc narrationem à præcedenti differre in variis circumstantiis, quas curiosus lector facile observabit, si Fernandii ac Vasconcellii textum attentè inter se conferre voluerit.*

B

162 *Nunc videamus, quid eruditus quidam Hispanus de portentosa hac historia judicaverit. Is est Antonius de Yepes Benedictinus, qui in Chronico generali Ordinis sui tomo 1, fol. 99 rotunde edicit, gesta abbatis Joannis quibusdam fabulis contaminata fuisse. Audi ejus verba, quæ Thomas Vveiss, ex eodem Ordine Neresheimensis in Suevia monachus, in Latina istius operis editione tomo 1, pag. 96 ex Hispanico idiomate ita interpretatur:* Raros item casus de quodam Joanne hujus monasterii (*nempe Lorvanensis, de quo ibidem agit*) antistite, Britto narrat, quem regis Ramiri patruum facit, Maurorum prodigiosum debellatorem, multosque mortuos vitam redditam ipsi debuisse. Pollicetur, se parte secunda de Monarchia Portugalliæ archivorum monumenta producturum, ad fidem historiæ comparandam, quam nos in Castilia * in fabulæ loco habemus. Ego verò tantisper calculum sustineo, donec ille stet promissis: nam historia de abbate Johanne vulgata non majorem hactenus fidem habuit, quam ea quæ de comite Rolando circumfertur. Sed quemadmodum is auctor, qui res à Rolando gestas nimium quantum amplificavit, magnasque nugas facinoribus veris miscendo fidem historiæ ademit, ita mihi prorsus persuadeo, fuisse quemdam hujus monasterii abbatem, forti animo præditum, duxisse militem in Mauros; victorias præclaras retulisse: quibus dum nonnemo fabulas asperſit, mera somnia narrare ac fumos vendere est visus. *Non est hîc operæ pretium corrigere oscitantiam interpretis, qui non satis presse Hispanicum primi scriptoris textum secutus est, cum ex his sententiam Yepesii abunde intelligamus.*

Hispani passim hanc historiam inter fabulas numerant,

* *id est* Castella

C

163 *Hæc Yepesii censura displicet Leoni à sancto Thoma, qui anno 1644 Conimbricæ historiam Ordinis S. Benedicti Lusitanicè edidit: nam tomo 1 Benedict. Lusitan. tract. 2, part. 2, cap. 6, § ultimo vehementer conqueritur, quod Castellani huic Lusitanorum traditioni fidem abrogent, & interim similes casus in Hispania evenisse tradant. Certe Hieronymus de Quintana in Historia urbis Matritensis lib. 1, cap. 60 post Franciscum de Pareda, Alfonsum de Salas, alios que scriptores Hispanos, simile quid narrat de Garcia Ramirez, qui in castro quodam à Mauris cinctus, prius uxore ac filiabus jugula-*

de quorum censura scriptor Lusitanus conqueritur,

tis, cum exigua suorum manu in hostes irruerit, ac post relatam de iis victoriam redux uxorem & filias invenerit redivivas, quæ coram imagine Deiparæ (vulgo nuestra Señora de Atocha) *genua flectentes tantummodo quoddam vulneris signum in collo retinuerant.*

D

164 *Sic Franciscus Diago in Historia comitum Barcinonensium lib. 2, cap. 14, Antonius Vincentius Domenec in Historia Sanctorum Catalaunorum lib. 2, fol. 93 verso, ac novissime Petrus de Marca, sive Stephanus Baluzius, lib. 3 Marcæ Hispanicæ cap. 30 referunt, filiam comitis Barcinonensis, quæ ante multos annos à Joanne Guarino decollata fuerat, ad vitam rediisse. Deinde idem scriptor Lusitanus ad eximendum Castellanis omne dubium dicit, sese anno 1636 in ipso Montis majoris oppido examinasse, quid incolæ de hac historia sentirent. Tunc denique asserit, se unum alterumque civem audivisse, qui affirmabant, sibi plus quam triginta personas ex istorum decollatorum posteris notas fuisse, quæ prædictam cicatricem, tamquam filum rubrum, in collo habebant. Non est nostrum lites illas inter Lusitanos ac Hispanos componere, aut statim fidem adhibere incertis recentiorum relationibus, quas Brittus, Fernandius, aliique antiquiores videntur ignorasse, cum de isto signo, in occisorum posteris perseverante, nullum verbum fecerint.*

eo quod similia prodigia in Hispania contigisse scribant.

E

165 *Potius itaque inquiremus, an ad confirmandam mirabilem illam historiam robur aliquod accesserit ex vetustis monumentis, quæ Brittus in secunda parte Monarchiæ Lusitanæ se daturum promiserat, ut supra ex Yepesio intellexi-mus. At cum inter omnes partes Monarchiæ Lusitanæ, quas in bibliotheca nostra habemus, sola hæc secunda nobis desit, defectus ille supplendus est ex Angelo Manrique, qui in Annalibus Cistercienſibus ad annum Christi 1195, cap. 5 inter alia ex eo opere profert diploma, quo Joannes post relatam prodigiosam victoriam officio abbatis ita renuntiat:* In nomine individuæ sanctæque Trinitatis, Patris, & Filii, & Spiritus sancti. Hæc est charta testamenti donationis & abrenuntiationis perpetuæ, quam ego Joannes abbas facio de meo monasterio de Laurbano, vobis Theodemiro abbati & fratribus vestris. Quoniam ego post labores multos & pericula, quæ portavi in castro Monte major contra Saracenos, qui locum illum destruere & me captivare volebant, & illos per Dei pietatem vici, & plus minus septuaginta mille in fluvio & arrancada matavi *. Et quoniam Deus prodigium unum ostendit, vitamque dedit occisis, quos de meo consilio decollaverant, & propter multa bona alia, quæ de manu Domini recepi, cum jam video præfatum castrum in pace, do illud & pono in manus Ramiri regis, cuia est terra ista, & de sancta Maria cum aliis pluribus: monasterium vero de Laurbano, quod ille mihi dederat, do vobis Theodemiro, tam pro bona vivenda vestra, quam propter secorsum * bonum datum nobis à vobis contra Saracenos in Monte major &c. Facta fuit abrenuntiationis & testamenti series VI Kalendas Januarii æra DCCCLXXXVIII. Joannes abbas propria manu roboravi. *Apud Bernardum de Britto lib. 6 Chronici Cistercienſis pag. 28 legitur Lusitanicè idem instrumentum, cui illic post abbatem Joannem rex Ramirus, aliique duodecim testes subscribunt.*

Angelus Manrique ex auctore Lusitano profert ipsum Joannis abbatis diploma,

F

* *id est* stricto gladio mactavi

* *id est* auxilium

166 *Si*

A

de cujus veritate si constaret, prodigium illud admitteremus;

166 *Si de hujus diplomatis sinceritate constaret, historiam illam, quantumlibet portentosam, cum Lusitanis admitteremus, scientes, non esse abbreviatam manum Domini in prodigiis patrandis: non enim solemus fidem abrogare miraculis, quia prodigiosa sunt, sed quia debitis testimoniis carent, & sæpe tantummodo populari ac inconstanti traditione nituntur. Sic ad diem* XXIV *Julii defendimus stupenda S. Christinæ Mirabilis Acta, quæ à coævis & fide dignis testibus confirmantur. Sed suspicor, memoratum instrumentum ab imperito quodam in gratiam popularis traditionis postea confictum fuisse, sicut de Clavigiensi diplomate, aliisque pluribus craditiores Hispani fatentur.*

sed cum falsa sit ejus subscriptio,

167 *Saltem in hoc instrumento, quod Joannis abbatis nomine profertur, falsa est chronologia, dum illa renuntiatio facta dicitur* VI Kalendas Januarii, æra DCCCLXXXVIII, *id est anno Christi* 850. *Quomodo, obsecro, abbas Joannes exeunte æra* 888 *potuit castrum ponere in manus Ramiri regis, qui ineunte eâdem ærâ jam mortuus & Oveti sepultus fuerat? Quomodo die* XXVII *Decembris anno* 850 *subscribit huic abdicationi Ramirus, qui eodem anno Kalendis Februarii obierat? Quod autem Ramirus isto anno obierit, præter antiquos scriptores, testatur vetus epitaphium ecclesiæ Ovetensis, quod Ambrosius Morales lib.* 13 *Hist. Hisp cap.* 54 *ita legit:* OBIIT DIVÆ MEMORIÆ RANIMIRUS REX DIE KAL. FEBRUARII, ÆRA DCCCLXXXVIII. OBTESTOR VOS OMNES, QUI HÆC LECTURI ESTIS, UT PRO REQUIE ILLIUS ORARE NON DESINATIS. *De hoc mortis anno ac epitaphio etiam videri potest eminentissimus Baronius in Annalibus ecclesiasticis ad annum Christi* 850 *num.* 4, *cui Pagius aliique exactiores chronologi consentiunt.*

hæc & alia recentiora hujus traditionis monumenta nobis suspecta sunt.

168 *Quamvis igitur Antonius Brandaonus, abbas Ordinis Cisterciensis, parte* 3 *Monarchiæ Lusitanæ lib.* 10, *cap.* 45 *hæc monumenta tueri, aliisque argumentis confirmare conetur, nobis tamen suspecta esse non desinunt: qualia etiam aliis eruditis visa sunt, ut in Annalibus Cisterciensibus fatetur Angelus Manrique, qui de illis loco proxime citato ita cautè pronuntiat:* Addit Brittus, manere usque in hanc diem iconem Virginis, quæ collum cicatrice sanguinea notatum teneat in memoriam miraculi, quod ejus creditur factum intercessione. Simile quid in Mantua Carpentana dicitur contigisse apud Castellam recentiori eventu. Mihi de neutro disputandum est, uti cui nec dubium, contingere potuisse, nec contigisse aliunde probari possit, quam ex his instrumentis & traditione, quæ multi probant, alii suspecta habent. Mansisse dicitur in eodem oratorio Joannes, quamdiu vixit, ubi & sepultus jacet, inscriptione recenti, & nostro seculo sepulcro superposita, quæ breviter historiam illius notat totidem verbis: JOANNES MONASTERII LAURBANENSIS, QUONDAM ABBAS, RAMIRI PRIMI LEGIONEN. REGIS PATRUUS, QUI ANNO DOMINI DCCCL MONTEM MAJOREM TUTATURUS, ABDERRAMEN II CORDUBÆ REGEM (TRUCIDATIS LXX SARACENORUM MILLIBUS) PARVA CHRISTIANORUM MANU DEBELLAVERAT, MULIERESQUE AC PARVULOS, SUO CONSILIO OCCISOS, HUJUS SACRÆ VIRGINIS INTERVENTU AD VITAM RESTITUTOS CONSPEXERAT, HÎC TUMULATUS JACET.

B

C

§ XIII. Auctor miraculorum, eorumque diversa narratio.

AUCTORE G.C.

Habemus in duplici Ms. miracula S. Jacobi,

HAud *dubie innumera patrocinio* S. Jacobi *patrata sunt miracula, quæ posterorum notitiam effugerunt. Aliqua tamen annotata fuerunt, de quibus olim in Hispania Officium recitabatur, ut patet ex antiquo monasterii Silicensis Lectionario, ex quo Berganza parte* 2 *Antiq. Hisp. pag.* 680 *duas Lectiones edidit. Non opus est, eas hîc transcribere, cum habeamus duplex Ms., in quo ista & plura alia miracula continentur. Primum apographum nostrum prodiit ex Ms. codice Basilicæ S. Petri, in quo unicuique miraculo suus auctor additur (hos etiam distinxit Vincentius Bellovacensis in Speculo historiali lib.* 26, *cap.* 30 *& sequentibus) ut postea observabimus. Alterum desumptum est ex Ms. Marchianensis cœnobii, quod à Chifletio nostro cum aliis codicibus collatum fuit. In utroque Ms. eadem est rei substantia, sed hinc inde mutatus capitum ordo, ita ut in priori quædam miraculis postponantur, quæ in posteriori iisdem præfiguntur. Præterea Ms. Marchianense sine ulla auctorum distinctione hunc habet titulum:* Liber de miraculis S. Jacobi apostoli à Calixto II Papa editus. *Fatcor, hoc opusculum sub nomine Callixti in plurimis bibliothecis inveniri, & passim à scriptoribus ipsi tribui, imo & à Vincentio Bellovacensi, tamquam ipsius fœtum, referri. Attamen, quid cum Ambrosio Moralio contra varios de hac re sentiam, candidè declarabo.*

D

quæ non videntur scripta esse à Callixto II Papa,

179 *Non inficior, à Callixto, cum forte Viennensem cathedram obtineret, aut etiam junior esset, pro singulari suo erga* S. Jacobum *affectu aliqua ipsius miracula collecta fuisse; sed totum illud opus, prout jam passim exstat, genuinum Callixti fœtum esse nego: crederem enim, me magnam doctissimo isti Pontifici injuriam illaturum, si parachronismos, aliosque errores in eo occurrentes, ipsi tribuerem. Nec facile mihi persuadere possum, istud ipsum opusculum, quod jam sub Callixti Pontificis nomine circumfertur, ab Innocentio II Papa approbatum fuisse, si genuina sit Innocentii epistola, quam Mariana noster in Disputatione de adventu S. Jacobi in Hispaniam cap.* 12 *exhibet. Antequam id pluribus ostendo, ipsemet lector judicet ex fronte opusculi, quod ita incipit:* Callistus episcopus servus servorum Dei, sanctissimo conventui Cluniacensis ecclesiæ, heroibusque famosissimis Guilelmo, patriarchæ Jerosolymitano, & Didaco Compostellanensi archiepiscopo, cunctisque orthodoxis salutem & apostolicam benedictionem in Christo. Quoniam in cunctis mundi partibus excellentiores vobis heroës dignitate & honore reperiri nequeunt, hunc de beati Jacobi virtutibus codicem paternitati vestræ misi, quatenus si quid corrigendum in eo invenire poteritis, auctoritas vestra amore Apostoli diligenter emendet.

E

F

ut ex inepto & falso proœmio,

171 Verumtamen innumeras pro hoc codice passus sum anxietates: dum enim essem scholaris & ab infantia Apostolum diligens, quatuordecim annorum numero perambulans terras & provincias barbaras, paucis & vilibus & hirsutis scedulis diligenter scribebam; ut in uno volumine miracula audita comprehendere potuissem;

AUCTORE G. C.

tuissem; quatenus sancti Jacobi amatores aptius simul invenirent, quæ necessaria sunt festis diebus ad legendum. O mira fortuna! Inter prædones cecidi, &, raptis omnibus spoliis meis, codex tantum mihi remansit: ergastalis trusus fui & perdito toto censu meo, &, ut jam dixi, codex solus superfuit: in profundo aquarum multarum crebro cecidi proximus morti, & evasit codex minime illæsus * me exeunte. Domus, in qua eram, cremabatur, & consumptis rebus meis, evasit codex mecum inustus.

* al. infectus

172 *Tunc idem auctor post alia non minus insiceta ac mira, quæ non est operæ pretium hic referre, ita concludit:* Sic igitur omnibus patefactum est opusculum istud, ut tam peritis arte grammatica, quam non intelligentibus magna, proficiat. Quidquid in eo scribitur, authenticum est, magnaque auctoritate expressum. Idem de historia Caroli, quæ à beato Turpino Remensi archiepiscopo describitur, statuimus. Miracula beati Jacobi, quæ in hoc codice continentur, diebus ejus festis per unamquamque hebdomadam tali scilicet die, qua ejus festivitas annua præcessit, legantur. *Vincentius Bellovacensis, qui circa medium seculi* XIII *floruit, lib.* 26 *Spec. Hist. cap.* 30 *his similia Callixto attribuit. Unde obiter colligo, opusculum Callixti de miraculis* S. Jacobi *ab aliquo corruptum fuisse post centum & paulo plures annos, quod spatium temporis satis magnum est ad immutandam augendamque alicujus auctoris scriptionem.*

iisdem præfixo,

B

173 *Possem varia in hoc prologo examinare; sed unum alterumve crassum errorem observasse sufficerit. Rogo igitur primò, ut mihi quis explicet, quomodo Callixtus II, qui juxta omnes chronologos obiit anno* 1124, *potuerit opusculum suum mittere* Guilelmo patriarchæ Jerosolymitano, *qui tantum anno* 1130 *ad patriarchatum Hierosolymitanum evectus est, ut ostendit Papebrochius in tractatu præliminari ante tomum* III *Maii pag.* XLVII, *num.* 200. *Deinde quæro, qua veri specie dicatur prudentissimus iste Pontifex approbare historiam Pseudo-Turpini, quam omnes eruditi insulsis fabulis refertam, & ab homine imperito ac mendaci scriptam arguunt, ut supra num.* 119 *ex Possevino aliisque ostendi. Tamen præmoneo, me hoc ratiocinio non velle abrogare fidem miraculis* S. Jacobi, *tametsi alieno nomini suppositæ & hinc inde interpolatæ sint.*

ostenditur.

C

174 *Mirabar, hæreticos semper promptos ad abjudicanda qualibet veterum auctorum opera, ubi sectæ suæ incommodant, hîc adeo esse faciles ad istud opusculum Callixto II concedendum. Sed tandem intellexi iniquitatis mysterium: nempe id eò tendit, ut Callixtum fabulosæ Pseudo-Turpini historiæ auctorem faciant. Inter alios Casimirus Oudinus, infelix Ordinis sui ac fidei apostata, in Commentario de scriptoribus ecclesiasticis tomo* 2, *col.* 69 *in hac re ita mentitur:* Auctor hujus operis, non Turpinus, sed Calixtus II Papa, qui tribus post mortem Caroli Magni seculis, illam fabulam confinxit, non ut Carolum Magnum, sed ut sanctum Jacobum apostolum & ecclesiam Compostellanam, quam ardenter amabat, illustriores his fabulis redderet. Unde nihil mirum, quod in Ms. codice Cantabrigiensi sancti Benedicti Calixtus II hanc fabulam à se confictam dicat OPUS AUTHENTICUM, primusque illius mentionem faciat.

Hæretici passim hoc opusculum Callixto tribuunt,

175 *Citat hic apostata Papirium Massonum in Annalibus Galliæ, ut probet, hoc opus esse auribus commentis plenum; sed caute tacet, quid Papirius Massonus in iisdem Annalibus lib.* 2, *pag.* 92 *de istius fabulæ auctore judicaverit his verbis:* Igitur libellus ille ab homine otioso in juventutis gratiam scriptus videtur, non multo post Caroli Calvi imperium: ejusdemque versio in bibliotheca regia servatur, antiqua ac penè obsoleta Gallorum lingua, vetustissimisque characteribus. *Si historia illa* non multo post Caroli Calvi imperium, *qui anno* 877 *obiit, conscripta sit, quomodo eam Callixtus seculo* XII *fingere potuit? Si ipse sub nomine Turpini consinxisset illam historiam, an sano cerebro in ea asserere potuisset, in concilio Compostellano statutum fuisse, ut cuncti* præsules & principes, & reges Christiani, Hispani scilicet & Gallecciani, præsentes & futuri episcopo sancti Jacobi obedirent, *ut supra num.* 118 *ex pseudo-Turpino retulimus. An sano cerebro, inquam, asserere potuisset, omnes Hispaniæ præsules episcopo sancti Jacobi subjectos fuisse, cum ipsemet Callixtus Papa ecclesiam Compostellanam primò ad metropoliticam dignitatem evexerit? Certe infidus iste apostata nobis auctoritate sua non persuadebit, Callixtum fuisse adeo hebetem, ut crassis ac manifestis hisce fictionibus sese omnium ludibrio exponere voluerit. At deseramus calumniatorem illum, qui non ita pridem inter heterodoxos infelicem animam efflavit, & opinionem nostram ulterius stabilire pergamus.*

D

ut eum faciant auctorem fabulosæ hi storiæ, sub nomine Turpini confictæ,

E

176 *Ambrosius Morales in Chronico Generali Hispaniæ tomo* 1, *lib.* 9, *cap.* 7, *fol.* 241 *affert aliquot rationes, ob quas præfatum miraculorum opusculum Callixto abjudicat. Imprimis jure merito miratur, auctores Historiæ Compostellanæ, qui tempore Callixti II vivebant, nullam istius libelli mentionem feciſſe, cum tamen in ea de rebus à Callixto usque ad mortem præclare gestis sæpe meminerint. Deinde asserit, in Compostellano istius operis exemplari multa absurda & tanto Pontifice indigna contineri. Non me fugit, Petrum Mantuanum in Observationibus ad historiam Joannis Marianæ à pag.* 124 *ob frivolas conjecturas contendere, quod Ambrosius Morales Compostellanum illius opusculi exemplar non viderit. Sed Thomas Tamayo de Vargas in Historia Marianæ contra Mantuanum Hispanicè defensa à pag.* 159 *fidem Moralii egregie tuetur. Imo ego ipse assertionem Moralii testimonio meo confirmare possum: cum enim anno* 1722 *Toleti in domo nostra professa per aliquot dies degerem, memini me legere Ms. libellum de miraculis* S. Jacobi, *nomine Callixti II Papæ insignitum, & ex apographo Compostellano exaratum (forte à Mariana nostro, qui Toleti moriens plura illic manuscripta assidui ac diuturni laboris sui monumenta reliquit) in quo inter monita de itinere ad* S. Jacobum *tot habebantur ineptiæ, ac contumeliæ adversus Cantabros vicinosque montium Pyrenæorum accolas, quos Galli vulgò* Basques, *Hispani* Baizaynos *appellant, ut me partim ad risum partim ad indignationem commoverint.*

quod utrum-que opus cum Ambrosio Moralio

F

177 *Hactenus primum Ms. nostri caput examinavi; nunc de quatuor sequentibus, quæ prælo danda esse non censeo, etiam pauca dicam. Capite secundo & tertio de* S. Jacobi *passione ac translatione multa narrantur, quæ, ut mitissime loquar, plane incerta sunt. Præter alia prodigia inducitur rex Galleciæ, rupto ponte, sub-*

nos tanto Pontifice indignum censemus.

A *ſubmerſus, atque ingens draco, quem diſcipuli* S. Jacobi *ſigno Crucis interfecerunt. Ad hæc refertur hiſtoria Lupæ (hîc Luparia appellatur) cum indomitis bobus, quæ omnia ſuperius* § 4 *tamquam parum veroſimilia rejeci. Caput quartum continet epiſtolam Leonis Papæ, quæ multo longior eſt illâ, quam ſupra num.* 38 *ex Breviario Eborenſi exhibui. Quinto denique capite agitur de tribus* S. Jacobi *feſtivitatibus, ibique dicitur certa paſſionis ejus dies alicui fuiſſe revelata, de qua tamen Gaſpar Sanctius noſter in Commentariis ad cap.* 12 *Act., aliique eruditi ſacræ Scripturæ interpretes adhuc diſputant. Omiſſis ergo hiſce capitibus, ſola* S. Jacobi *miracula prælo ſubjiciam, quæ tamen omnia Callixto adſcribenda non ſunt, ut in annotatis obſervabo. Cum autem Sanctius noſter in diſputatione de prædicatione* S. Jacobi *in Hiſpania tract.* 3, *cap.* 9 *poſt Baronium exiſtimet, huic opuſculo Callixti* aliqua eſſe ab aliis addita & afficta, *vereor, ne & ipſa miracula ſubinde interpolata ſint, præſertim ea, quæ ab antiquis ſcriptoribus modo multum diverſo referuntur, cujus varietatis unum alteramve ſpecimen jam exhibeo.*

B

Guibertus abbas narrat miraculum de peregrino, in Gallaciam tendente,

178 *Guibertus abbas B. Mariæ de Novigento, qui anno* 1124. *mortuus eſt, lib.* 3 *de vita ſua cap.* 18 *miram hominis, diabolica perſuaſione ſe ipſum interimentis, hiſtoriam narrat hoc modo:* Quæ dicturus ſum noſtris inaudita temporibus relatione cujuſdam religioſi ac vere humilis monachi accepi, qui quidem Joffredus vocatur: Samurenſis quondam caſtri & aliorum caſtrorum in Burgundia dominus fuit, cujus vita quia vero cognata dignoſcitur, verba ſua ..... conferenda putamus. Relatio autem ſic ſe habet: Juvenis quiſpiam in ſuperioribus terrarum ſibi contiguarum partibus fuerat, qui feminæ cuidam non uxorio, id eſt debito, ſed uſurario, ut ſecundùm Solinum loquar, id eſt indebito amore cohæſerat. Is aliquando aliquantiſper reſipiſcens ad ſanctum Jacobum Galiciam orationis gratiâ meditatur abire. Sed in ipſa piæ intentionis maſſa quiddam fermenti inferitur: nam cingulum mulieris ſecum in illa peregrinatione aſportans, eo pro ejus recordatione abutitur, & recta ejus oblatio non jam recte dividitur.

C

qui diabolica fraude deceptus,

179 Inter eundum ergo diabolus occaſionem incurſandi hominem nactus, apparet ei in ſpecie Jacobi, & ait: Quo tendis? Ad ſanctum, inquit, Jacobum. Non bene, ait, vadis. Ego ſum Jacobus, ad quem properas; ſed rem meæ dignitati tecum indigniſſimam portas: cum enim in totius fornicationis volutabro hactenus jacueris, modo pœnitens vis videri, & quaſi aliquem boni initii prætendens fructum, ad meam te tendere præſentiam profiteris, cum adhuc illius obſcœnæ mulierculæ tuæ balteo accingaris. Erubuit homo ad objecta, & credens revera Apoſtolum infert: Scio, domine, quondam me & nunc etiam flagitioſiſſime operatum; dic, quæſo, quid ad tuam clementiam proficiſcenti conſilii dabis? Si vis, ait, dignos pro perpetratis turpitudinibus fructus pœnitudinis facere, membrum illud, unde peccaſti, veretrum ſcilicet, pro mea & Dei fidelitate tibi abſcinde, & poſtmodum ipſam vitam, quam malè duxiſti, tibi pariter defecto gutture adime. Dixit, & ab oculis ejus ſe ſubtrahens in multa mentis hominem perverſitate reliquit.

180 Ad hoſpitium igitur nocte perveniens, diabolo, non, ut putabat, Apoſtolo, qui ſe monuerat, obedire præproperat. Dormientibus itaque ſociis, mentulam ſibi primò præcidit, deinde cultrum gutturi immergit. Cum ſtridorem morientis, & crepitum ſanguinis prorumpentis comites ſubaudiſſent, excluntur à ſomno, & lumine adhibito, quid circa hominem factum fuerit, vident. Mœrent denique, tam funeſtos ſodalis ſui exitus attendentes, ſed quid à dæmone conſilii acceperit, neſcientes. Quia ergo, qua id causâ ei contigerit, ignorarunt, tamen illi curam exſequiarum non negarunt; quodque taliter mortuo indebitum fuerat, pro comperegrino, ut videbatur, ſuo Miſſarum officia celebrari mandarunt. Quibus ad Deum fideliter fuſis, placuit Deo, ut reſarcito vulnere gutturis, vitam per Apoſtolum ſuum repararet exſtincto. Exſurgens igitur homo, & cunctis ſupra quam dici poteſt redivivum ſtupentibus, fari incipit.

AUCTORE G. C. *ſeſe occiderat, & patrocinio S. Jacobi ad vitam redierat,*

181 Sciſcitantibus itaque qui aderant, quid animi in ſe interficiendo habuerit, de diabolica ſub Apoſtoli nomine apparitione fatetur. Inquiſitus, quod judicium poſt ſui homicidium in ſpiritu cenſura ſubierit, ait: Ante Dei thronum ſub præſentia communis dominæ Dei genitricis Virginis Mariæ, ubi & patronus meus apoſtolus ſanctus Jacobus aderat, delatus ſum. Illic cum quid de me fieret, coram Deo tractaretur, & beatus Apoſtolus memor intentionis meæ, licet peccatricis & adhuc corruptæ, pro me Benedictam illam precaretur, ipſa ex ore dulciſſimo ſententiam protulit, homini miſero indulgendum fore, quem malignitas diaboli ſub ſancta ſpecie ſic contigit corruiſſe. Sic me in ſeculum hæc * evenit ad mei correctionem, & horum denuntiationem, Deo jubente, rediiſſe. Senior ergo, qui hæc mihi retulit, ab eo, qui redivivum viderat, ſe audiſſe narravit: nam ferebatur etiam, quod cicatrix evidens & inſignis illi remanſit in gutture, quæ miraculum circumferret, & abraſa tentigo pertuſum *, ut ſic dicam, ad urinas reſiduum habuiſſet. *Conſer hæc cum iis, quæ inter miracula poſt hunc paragraphum danda à num.* 227 *narrantur, & accipe alterum ſimilis diſcrepantiæ exemplum.*

quod alibi alio modo referatur.

E

* *lege* hoc

* *id eſt* foramen

F

Vulgare miraculum de juvene injuſte ſuſpenſo,

182 *Cæſarius Heiſterbachenſis, monachus Ordinis Ciſtercienſis, in Hiſtoria miraculorum, quam circa annum* 1220 *conſcripſit, prodigium de adoleſcente injuſte ſuſpenſo & ope* S. Jacobi *mirabiliter in vita conſervato ſic refert lib.* 8, *cap.* 58: Civis quidam de Trajecto Inferiori cum filio ad S. Jacobum profectus eſt. Accidit, ſi bene memini, ut in quodam loco hoſpes ejus, neſcio quid, perderet, & ſuſpicionem de eo habens, furtum illi coram judice civitatis imponeret. Quo negante & dicente: Deus novit, & ſanctus Jacobus teſtis eſt, me numquam fuiſſe furem, neque furis ſocium; verbis judex non credidit, ſed ſuſpendii ſententia innocentem damnavit. Videns filius patrem damnatum, nec aliquid ei prodeſſe fratrum teſtimonia, flens & ejulans dixit ad judicem: Rogo vos, domine, quatenus intuitu Dei & S. Jacobi me ſuſpendatis, patre meo dimiſſo: ego enim novi innocentiam illius. Cujus fletibus & inſtantia tandem judex victus, patrem abſolvit, ipſumque ſuſpendit. Pater vero triſtis nimis cum ſociis procedens, & limina beati Jacobi viſitans, ipſique pro anima filii ſuppli-

AUCTORE G. C.

cans, poſtquam ad locum ſuſpenſionis rediit, ait fratribus: Ecce, fratres, filius meus: precor, ut paululum ſubſiſtatis, donec illum deponam & ſepeliam.

& ope S. Jacobi prodigiosè in vita conſervato,

183 Audita voce patris, reſpondit: Bene venias, pater: adhuc enim vivo. Depoſitus ab eo & interrogatus, quænam eſſet cauſa tanti miraculi, ait: Sanctus Jacobus apoſtolus ab ea hora, qua huic patibulo appenſus ſum uſque nunc manibus ſuis ſuſtentavit me. Non eſurivi, non ſitivi, nihil doloris ſenſi, nec umquam melius mihi fuit omnibus diebus vitæ meæ. Statimque pariter ad beatum properantes Apoſtolum, filius ut votum ſuum ſolveret, pater ut gratias rependeret, incolumes reverſi ſunt in civitatem Trajectenſem. Et eſt idem miraculum in eadem civitate, ſicut nobis retulit Wilhelmus monachus noſter, ibidem canonicus, valde celebre atque notiſſimum. *In Ms. noſtro hoc Toloſæ contigiſſe traditur, & modo diverſo narratur, ut infra à num.* 202 *videri poteſt.*

B

Lucius Marineus Siculus in urbe Calceatenſi

184 *Lucius Marineus Siculus in opere de rebus Hiſpaniæ memorabilibus lib.* 5 *circa finem hoc miraculum in urbe S. Dominici Calceatenſis factum eſſe ſcribit, illudque longe aliter exponit his verbis:* Vir quidam probus & amicus Dei, & uxor ejus optima mulier cum filio adoleſcentulo magnæ probitatis ad ſanctum Jacobum Compoſtellam proficiſcentes, in hanc urbem (*nempe Calceatenſem, de qua ſupra egerat*) itineris labore defeſſi ingrediuntur, & quieſcendi gratiâ reſtiterunt in domo cujuſdam, qui adultam filiam habebat: quæ cum adoleſcentem pulcra facie vidiſſet, ejus amore capta eſt. Et cum juvenis ab ea requiſitus atque vexatus ejus voto repugnaſſet, amorem convertit in odium, & ei nocere cupiens, tempore, quo diſcedere volebant, ejus cucullo crateram ſui patris clam repoſuit. Cumque peregrini mane diſceſſiſſent, exclamavit puella coram parentibus, crateram ſibi fuiſſe ſubreptam. Quod audiens prætor, ſatellites confeſtim miſit, ut peregrinos reducerent: qui cum veniſſent, puella conſcia ſui ſceleris acceſſit ad juvenem, & crateram eruit è cucullo.

C

contigiſſe ſcribit,

185 Quapropter comperto delicto, juvenis in campum productus iniquâ ſententiâ & ſine culpa laqueo ſuſpenſus eſt, miſerique parentes cum filium deploraſſent, poſtea diſcedentes Compoſtellam pervenerunt. Ubi, ſolutis votis & Deo gratias agentes, ſubinde redeuntes ad locum pervenerunt, ubi filius erat ſuſpenſus, & mater multis perfuſa lacrymis ad filium acceſſit, multum deſuadente marito. Cumque filium ſuſpiceret, dixit ei filius: Mater mea, noli flere ſuper me: ego enim vivus ſum, quoniam Virgo Dei genitrix & ſanctus Jacobus (*Ludovicus de la Vega infra citandus pro* S. Jacobo *ſubſtituit S. Dominicum Calceatenſem*) me ſuſtinent & ſervant incolumem. Vade, chariſſima mater, ad judicem, qui me falſo condemnavit, & dic ei, me vivere propter innocentiam meam, ut me liberari jubeat, tibique reſtituat. Properat ſolicita mater, & præ nimio gaudio flens uberius, prætorem convenit in menſa ſedentem, qui gallum & gallinam aſſos ſcindere volebat: Prætor, inquit, filius meus vivit, jube ſolvi obſecro. Quod cum audiſſet prætor, exiſtimans, eam, quod dicebat, propter amorem maternum ſomniaſſe, reſpondit ſubridens: Quid hoc eſt, bona mulier? Ne fallaris: ſic enim vivit filius tuus, ut vivunt hæ aves. Et vix hoc dixerat, cum gallus & gallina ſaltaverunt in menſa, ſtatimque gallus cantavit. D

& variis circumſtantiis exornat,

186 Quod cum prætor vidiſſet attonitus, continuò egreditur, vocat ſacerdotes, & cives: proficiſcuntur ad juvenem ſuſpenſum, & invenerunt incolumem, valdeque lætantem, & parentibus reſtituunt; domumque reverſi gallum capiunt & gallinam, & in eccleſiam transferunt magna ſolennitate: quæ ibi clauſæ (res admirabiles & Dei potentiam teſtificantes!) obſervantur. Ubi ſeptennio vivunt (hunc enim terminum Deus illis inſtituit) & in fine ſeptennii, antequam moriantur, pullum relinquunt & pullam ſui coloris & magnitudinis, & hoc fit in ea eccleſia quolibet ſeptennio. Magnæ quoque admirationis eſt, quod omnes per hanc urbem tranſeuntes peregrini, qui ſunt innumerabiles, galli hujus & gallinæ plumam capiunt, & numquam illis plumæ deficiunt. Hoc ego teſtor, propterea quod vidi & interfui, plumamque mecum fero. *Simile prodigium de gallo gallinaceo jam ad comedendum appoſito dicitur patratum fuiſſe in gratiam cujuſdam Chriſtiani, qui implorans opem S. Dominici Calceatenſis è Maurorum captivitate liberatus eſt, ut retulimus in Actis iſtius Sancti tomo* 111 *Maii pag.* 171. E

ex quibus unam negat Ludovicus de la Vega, etſi circa locum ei conſentiat,

187 *Ludovicus de la Vega in Vita S. Dominici Calceatenſis, quam Burgis anno* 1606 *Hiſpanicè edidit, parte* 2, *cap.* 8 *geminam hujus rei narrationem proponit, quam utramque die* XII *Maii paginâ proxime citatâ latine vertimus. Poſterior ejus narratio convenit cum ea, quam ſuperius ex Marineo Siculo dedimus: ſed ſcriptorem illum fictionis arguit, quod aſſerat, plumas galli & gallinæ, quæ quotidie peregrinis illac tranſeuntibus diſtribuuntur, prodigiosè multiplicari. Affirmat autem tamquam teſtis oculatus, in ea eccleſia deſignatum eſſe quemdam clericum, qui plumas illas conſervet & peregrinis diſtribuat; at negat, continuum multiplicationis miraculum, à Marineo Siculo tam confidenter aſſertum, in ea urbe videri aut patrari. Multis tamen probare nititur, reliqua omnia prodigia eſſe vera, teſtaturque, ad perpetuam rei memoriam in ſuperiori eccleſiæ parte omnium oculis exponi idem patibulum, in quo peregrinus ſuſpenſus fuit.* F

contra quos Toloſani contendunt, illud in ſua urbe eveniſſe.

188 *Nihilominus Toloſates illud miraculum in ſua urbe contigiſſe volunt: nam Nicolaus Bertrandus, qui anno* 1515 *Toloſanorum geſta typis vulgavit, hanc rem fol.* 49 *verſo ita narrat:* Unum miraculum, quod legimus ac pictum etiam videmus in ſingulis beati Jacobi eccleſiis aut capellis, Tholoſæ factum fuit de peregrino ad beatum Jacobum accedente in Compoſtella, qui menſe uno manens ſuſpenſus falſis accuſationibus hoſpitis Tholoſani, uſque ad patris & matris reditum vivus remanſit, quem beatus Jacobus ſuſtinuit: ipſumque parentes in patibulo vivum cernentes de gravi injuria & calumnia accuſatum filium conqueſturi judicem adeunt. Sed cum præſes Tholoſanus id credere recuſaret, niſi pulli jam toſti in veruto exeuntes cantaſſent aut volarent, & volatu ſumpto ab igne diſceſſiſſent garriendo, admiratus eſt. Cumque patibulum adiiſſet, juvenemque ſuſpenſum vivum cerneret, & vitæ cauſam quæreret, ait judici, meritis divi Jacobi [ſe] ſervatum fuiſſe. *Viden', quam varia à variis tradantur? Nos litem illam inter Hiſpanos & Gallos*

A *Gallos non dirimimus; ſed ab utriſque antiquiora documenta requirimus, præſertim de gallo & gallina reſuſcitatis, de quo prodigio apud Cæſarium Heiſterbachenſem & in Mss. noſtris altum eſt ſilentium. Jam primo loco dabimus miracula, quæ Callixti II nomine communiter circumferuntur, quibus deinde ſubnectemus alia ex Ms. Piſtorienſi, de quorum præcipuo collectore & authentica fide ſuperius* § 8 *ſat multa monuimus.*

MIRACULA

AUCTORE, UT FERTUR, CALLIXTO II PAPA.

Ex Ms. monaſterii Marchianenſis, quod cum altero Ms. Baſilicæ S. Petri contulimus.

B

PROLOGUS.

Auctor præmonet, quomodo hæc miracula collegerit.

SUmmopere pretium eſt beati Jacobi miracula ad decus Domini noſtri Jeſu Chriſti ſcripturæ tradere & memoriæ æternaliter commendare: dum enim Sanctorum exempla à peritis narrantur, auditorum corda ad patriæ cæleſtis dulcedinem & amorem excitantur. Quod ego animadvertens barbaras terras perambulans, quædam ex his miraculis in Galetia, quædam in Gallia, quædam in Teutonica terra, quædam in Italia, quædam in Hungaria, quædam in Dacia *a*, quædam etiam ultra tria maria *b*, diverſa ſcilicet diverſis in locis ſcripta reperi: quædam in oris barbaris, quibus beatus Apoſtolus ea dignatus eſt operari, narrantibus illis, qui ea viderunt aut audierunt, didici; quædam propriis oculis vidi: quæ diligenter ad decus Domini & Apoſtoli litteris commendavi. Quæ quanto magis ſunt pulchriora, tanta magis chariora. Nec vero quis me putet omnia, quæ audivi de eodem, miracula & exempla ſcripſiſſe, ſed quæ veriſſimis aſſertionibus veriſſimorum hominum vera approbavi fuiſſe. Si enim miracula omnia, quæ de eodem in compluribus locis ſub multorum narratione audivi, ſcriberem, magis deficeret manus ſtudiumque & pergamenum, quam ejus exempla. Quapropter præcipimus, ut codex iſte inter veridicos & authenticos codices deputetur, & in eccleſiis & in refectoriis diebus feſtis ejuſdem Apoſtoli aliiſque, ſi placet, diligenter legatur.

a b

C

ANNOTATA.

a *Nemo eorum, qui geſta Callixti II conſcripſerunt, tradit, eum tot regiones peragraſſe. Quare mihi hic prologus non parum de fictione ſuſpectus eſt.*

b *Neſcio, quam regionem* ultra tria maria *ſitam intelligat auctor, niſi forte ſignificare velit Paleſtinam, inter quam & Italiam occurrunt tria maria nempe Jonium, Creticum, & Ægyptiacum. Sed non eſt operæ pretium hæc operoſius inquirere, cum iſtud veroſimiliter à Pontifice Callixto ſcriptum non fuerit.*

EX MSS.

CAPUT I.

Sanctus Jacobus captivos liberat, peccatum in chirographo ſcriptum mirabiliter delet, mulieri ſterili filium impetrat, eumdemque à mortuis reſuſcitat.

Quidam Chriſtiani à Mauris capti,

BEatus Jacobus apoſtolus qui paſſionis dolorem inter Apoſtolos primus ſuſtinuit, aſperitatem gentium, quam ſanctæ prædicationis doctrinâ irrigavit, innumeris ſignis virtutum funditus eradicare deſudavit, & qui tantæ virtutis in exilio hujus præſentis vitæ operator divinitus extitit, nunc, poſtquam in æterna felicitate ſui laboris ſudorem remunerationis linteo derſit, ſuper eos, qui per affectum importunæ petitionis eum quærere non deſiſtunt, ſuæ virtutis exhibitionem ſatius infundit. Unde quoddam miraculum quod ſub veritatis cognitione ipſi didicimus, ſucceſſorum notitiæ hujus ſcripturæ ſerie enucleatius demonſtramus. Cum itaque temporibus regis Adefonſi in Hiſpaniæ partibus Sarracenorum rabies acrius adoleret, quidam comes, nomine Ermengotus, videns Chriſtianorum religionem Moabitarum impetu deprimi, ſui exercitus robore circumvallatus ad debellandam eorum ſævitiam quaſi ſub invincibilis pugnæ argumentis ſe infeſtavit *a*. Sed, noſtris exigentibus meritis, ejus devicto munimine, triumphi contrarium incurrit *b*. Quapropter hoſtilis feritas, elevationis faſtu in voce ſuperbiæ elevata, viginti viros undâ fidei regeneratos, quorum unus ſacerdotali fungebatur officio, ſub imperio captivitatis in Cæſarauguſtam urbem pro victoria duxit, ubi adinſtar perpetuæ cæcitatis inferni ſub intolerabili obtenebratione carceris diverſorum generum nexibus obligati ſecundum divinam inſpirationem beatum Jacobum, admonente presbytero, ſic invocare cœperunt: Jacobe apoſtole Dei pretioſe, qui ſub officio pietatis oppreſſorum anguſtiis piè ſubvenis, tam inauditæ captionis gemitibus tuæ conſolationis manum porrigens à vinculis, quibus immaniter arctamur, propitius nos libertati redditos evadere * accelera.

a

b

E

F

** al.* enodare

implorato S. Jacobi auxilio, mirabiliter liberantur.

191 Quorum irremediabiles penè voces beatus Jacobus exaudiens, in obſcuritate carceris ſic eos alloquens refulſit: Ecce adſum, quem vocaſtis. Qui tantæ auditionis charitate ſuccincti, ora, quæ præ magnitudine doloris in genibus fixa tenebant, erigentes, ad ejus pedes prociderunt. Quibus beatus Jacobus viſceretenus condolendo ſuæ virtutis auxilio eorum vincula perfregit. Præterea ſuæ potentiæ dexterâ captivorum manibus conſertâ de ergaſtulo tanti periculi divinitus erepti ad portas civitatis eo duce pervenerunt. Portæ verò, facto ſigno crucis apoſtolicæ reverentiæ, egreſſionem ultroneè adeò miniſtrarunt, quod priſtinæ adjunctionis rigorem, egreſſis eis, reformarunt. Quos beatus Jacobus longo delapſo ſpatio poſt gallicinium, jam ferè reſultante lucis ſpiculo, precedendo ad quod-

EX MSS. quoddam caſtellum, quod ſub chriſtianitatis tutamine tenebatur, perduxit. Ubi etiam ſe ab eis advocari percipiens, cælos viſibiliter conſcendit. Cujus præceptione cum magno vocis ſtrepitu eum advocantes, apertis foribus, interius ſunt ſuſcepti. Altera autem die egredientes, ad propria redire conantur. Poſt paucum verò temporis quidam eorum beati Jacobi limina petens in feſtivitate ejuſdem tranſlationis Apoſtoli, quæ apud nos *c* die tertio Kalendarum Januarii annuè celebratur, hæc omnia ſic facta fuiſſe, ut ſcripſimus, omnibus nuntiavit. A Domino factum eſt iſtud, & eſt mirabile in oculis noſtris. Regi ergo ſupremo ſit decus & gloria in ſecula ſeculorum. Amen.

c

d *Peccator quidam crimen ſuum, quod in ſchedula ſcriptum fuerat, e*

192 Temporibus beati Theodemiri *d*, Compoſtellanenſis epiſcopi, fuit quidam Italicus, qui quoddam magnum facinus, quod inique olim egerat, vix ſacerdoti ſuo & antiſtiti auſus eſt confiteri. Quo audito, ejus antiſtes horrore tanti facinoris pavefactus pœnitentiam illi dare non audet *e*. Attamen pietate motus peccatorem cum ſchedula, eodem delicto ſcripta, ad ſancti Jacobi limina pœnitentiæ causâ dirigit; præcipiens illi, ut auxilia beati Apoſtoli toto corde imploret, & præſulis apoſtolicæ baſilicæ judicium ſubintret. Ipſe autem ſine mora beatum Jacobum in Galitiam adiit, & ſuper altare ejus venerandum ſe tantum crimen feciſſe pœnitens, à Deo & Apoſtolo veniam poſtulans lacrymoſis ſingultibus die feſto ſancti Jacobi, ſcilicet octavo Kalendas Auguſti horâ primâ, reatus ſui chirographum poſuit.

B

ope S. Jacobi deletum reperit.

193 Cumque beatus Theodemirus Compoſtellanenſis ſedis præſul epiſcopalibus inſulis decoratus ad Miſſam cantandam ad altare die ipsâ horâ tertiâ accederet, ſchedulam ipſam ſub altaris linteamine reperit, ſciſcitans, cur ibi vel à quo poſita fuiſſet. Cui cum pœnitens illicò occurriſſet, facinuſque proprium, & antiſtitis ſui juſſum, quo advenerat flexis genibus coram eo, cunctis audientibus, non ſine lacrymis enarraret, Sanctus præſul apertâ ſchedulâ, acſi numquam litteris eſſet conſcripta, nihil in ea reperit ſcriptum. Mira res magnumque gaudium magna laus & gloria Deo & Apoſtolo decantantur dicendo: A Domino factum eſt iſtud, & eſt mirabile in oculis noſtris. Sanctus verò præſul credens, eum apud Deum meritis Apoſtoli veniam impetraſſe, aliam pœnitentiam ei dare noluit de perpetrato crimine, excepto quod ſextâ feriâ tantum ex tunc jejunare præcepit, & à delictis cunctis præteritis abſolutum illum ad patriam remiſit. Hinc datur colligi, quia quiſquis verè pœnitens fuerit & de longinquis oris veniam à Domino & auxilia beati Jacobi poſtulaturus Galitiam toto corde petierit, procul dubio delictorum ejus chirographum deletum erit in ævum.

C

Mulier ſterilis parit filium,

194 Anno Dominicæ Incarnationis milleſimo centeſimo octavo in Galliæ oris vir quidam ſpe prolis, ut mos eſt, uxorem ſibi legitimè conjunxit. Cum qua longo tempore commorans, peccatis exigentibus, à ſpe illa fruſtratus eſt. Unde graviter dolens, quod proprio herede careret, decrevit, ſe beatum Jacobum adire, eumque viva voce filium poſcere. Quid plura? Nulla fuit mora, ejuſque adiit limina, ibique ſe ante ejus præſentiam ſiſtens, flens, lacrymans, eumque toto corde deprecans, promereri valuit id, unde Dei Apoſtolum interpellavit. Solito igitur more, completa oratione, quæſitâ à beato Jacobo licentiâ ad patriam incolumis remeavit. Ubi triduum quieſcens facta prece acceſſit ad mulierem ſuam, ex qua commixtione mulier ejus effecta gravida, menſibus expletis, filium peperit, cui præ gaudio ejuſdem Apoſtoli nomen impoſuit.

D

qui poſtea mortuus, interceſſione S. Jacobi

195 Qui poſtea progrediens, circiter quintum decimum annum habens ætatis, cum patre ſuo & matre & cum quibuſdam parentibus ſuis, beati Jacobi iter aggreſſus eſt. Qui etiam cum ſalute veniens uſque ad montem, qui vocatur Oqua *f*, ibi gravi morbo puer percuſſus animam exhalavit. De cujus morte illius parentes debacchantes more arreptitiorum totum nemus & villas ſuis ululatibus clamoribuſque repleverunt. Mater tamen in majorem prorumpens dolorem, quaſi extra ſenſum poſita, his vocibus beatum Jacobum allocuta eſt: Beate Jacobe, cui tanta à Domino data potentia fuit, ut mihi dares filium, nunc illum mihi redde. Redde, inquam, quia potes: ſi enim hoc non feceris, me ſtatim interficiam, aut vivam cum eo ſepeliri faciam. Interea cunctis ſtantibus, & pueri funera procurantibus, atque ad ſepulturam ducentibus, Dei miſeratione & beati Jacobi ad Dominum prece quaſi de gravi ſomno puer excitatus eſt.

f

E

ad vitam revocatur:

196 De quo tanto miraculo omnes adſtantes nimis exultantes Deum laudaverunt. Puer verò ad vitam reſtitutus, cunctis adſtantibus enarrare cœpit, qualiter beatus Jacobus ejus animam à corpore egreſſam ab hora tertia ſextæ feriæ uſque ad horam nonam ſabbati in ſinu ſuo in æterna videlicet requie refocillavit, eamque ſuo corpori, Domino præcipiente, reddidit, & per brachium dextrum illum de funere erigens, ut tramitem Jacobitanum cum parentibus ſuis velociter incederet, ei præcepit: & aiebat adoleſcens, quoniam ſuavius tunc erat ſibi in illa cæleſti patria, quam nunc in iſta miſerrima. Demum itaque cum parentibus ſuis ad beati Jacobi limina profectus eſt. Quid plura? Ejus precibus fuit creatus, ejus venerabili altario extitit oblatus. A Domino itaque factum eſt iſtud, & eſt mirabile in oculis noſtris.

ex quo miraculo auctor ineptum & falſum argumentum deducit.

197 Res eſt nova & inaudita adhuc, quod mortuus mortuum ſuſcitaret. Beatus Martinus adhuc vivens tres mortuos, & Dominus noſter Jeſus Chriſtus totidem ſuſcitavit. Beatus verò Jacobus mortuus mortuum ad vitam reduxit. Si Dominus noſter, & beatus Martinus neminem poſt mortem, ſed ante mortem tres tantum mortuos ſuſcitaſſe leguntur *g*: ergo mortuos non poſſe ſuſcitare mortuum perhibent ipſi teſtimonium, ſed vivos. Quæ propoſitio ita concluditur. Si mortuus mortuum ſuſcitare nequit, ſed vivus: Ergo beatus Jacobus cum Deo veraciter vivit, quia mortuum mortuus ſuſcitavit. Itaque conſtat, quia & ante mortem & poſt mortem Sanctus quilibet, Deo donante, mortuum poteſt ſuſcitare. Qui credit, inquit, Dominus in me, opera, quæ ego facio, & ipſe faciet, & his majora faciet. Et alibi. Omnia poſſibilia credenti.

F

ANNOTATA.

a Infeſtare *apud ſcriptores medii ævi aliquando ſignificat occurrere vel invadere, ſed tunc hic redundat particula* ſe, *quæ tamen in utroque Ms. legitur.*

b *Mira phraſis ad indicandum, quod clade affe-*

A *affectus fuerit, ut ex sensu satis colligitur.*

c *Hic auctor præbet aliquod fundamentum, ut suspicemur, eum fuisse Compostellanum, cum dicat* apud nos, *& translatio S.* Jacobi *tertio Kalendas Januarii quotannis Compostellæ celebretur, ut constat ex istius ecclesiæ Breviario.*

d *In altero nostro Ms. dicitur hoc miraculum* à B. Beda presbytero & doctore conscriptum. *Vincentius Bellovacensis lib. 26, cap. 31 id etiam Bedæ presbytero attribuit. At quomodo Beda, qui anno 735 obiit, potuit scribere, quod hoc miraculum contigerit* temporibus beati Theodemiri Compostellanensis episcopi, *qui tantum circa seculum* IX *reliquias* S. Jacobi *invenit, ut diximus* § 5 *? Hinc patet, Vincentio Bellovacensi ac Ms. nostro cautè fidem adhibendam esse.*

e *Non est verosimile, Italum illum, gravi crimine obstrictum, ab episcopo suo sine absolutione sacramentali tantis longinquæ viæ periculis expositum fuisse.*

f *Est mons maxime extensus, qui à Pyrenæis*
B *incipiens, Cantabriam, partem Castellæ veteris, Legionem & Galleciam transit usque ad Oceanum. Vulgo vocatur* Sierra de Occa.

g *Præterquam quod inepta sit & Pontifice Callixto indigna hæc ratiocinatio, etiam falsa est: nam Gregorius Turonensis, anno 1699 Parisiis à Ruinartio editus, lib. 2 de miraculis S. Martini cap. 43 narraturus miraculum de puero intercessione S. Martini à mortuis resuscitato præmittit, quod hic Sanctus faciat* etiam post sepulcrum, quod *alii* fecerunt viventes in seculo. *Denique sic miraculum absolvit:* Tunc à Sancto vivificatus, & à patre receptus, sospes usque hodie in testimonium virtutis habetur. *Præterea lib. 3, cap. 8 narrat miraculum de altero puero, qui ope ejusdem Sancti, jam mortui, ad vitam revocatus est.*

CAPUT II.

Apostolus obsequium peregrino suo exhibitum remuneratur, juvenem injustè suspensum miro modo in vita conservat, & alteri homini in angustiis succurrit.

C IN hoc beati Jacobi, filii Zebedæi, apostoli Galitiæ, præsenti miraculo approbatur, verum esse, quod Scriptura testatur: Melius est non vovere quam post votum retrorsum redire. Fertur namque, triginta heroës in Lotharingiæ oris pietatis devotione se visitaturos beati Jacobi limina in Galitiæ partibus, anno Incarnationis dominicæ millesimo octogesimo proposuisse. Sed quia mens humana quandoque variatur per multa promittentes, fidem inter se mutuæ servitutis & conservandæ fidelitatis commune officium & pactum subierunt. Verumtamen unus ex illo numero sacramento hujuscemodi se noluit implicare. Denique hi omnes propositum iter aggressi usque ad Guasconicam urbem, dictam Portam clausam *a*, incolumes venerunt. Ibi verò unus ex illis, infirmitate gravatus, nullo modo ire potuit: quem socii sui ex pacto fidei promissæ equis & subvectione manuum cum gravi labore usque ad portus * Cysere *b* per quindecim dies detulerunt, cum spatium viæ hujus ab expeditis quinque dierus soleat expleri.

Peregrinus quidam à comitibus suis derelictus,

a

EX MSS.

* *al.* portam

b

199 Tunc tandem gravati ac nimio tædio affecti, pactum fidei postponentes, infirmum deseruerunt. Ille autem solus, qui fidem ei non dederat, opus fidei & pietatis, eum non deserens, debilitato exhibuit, & in proxima sequenti nocte circa eum vigilias in vico sancti Michaëlis ad pedem præfati *c* montis exercuit. Mane autem facto, infirmus dixit socio suo, quod tentaret montem ascendere, si sibi auxilium secundùm vires suas vellet ipse sanus impendere. Cui ille respondit, quod non esset eum usque ad mortem deserturus. Itaque cum ad montis fastigium maximo videlicet cum labore simul ascendissent, dies clauditur, & infirmi beatissima anima à seculo nequam egreditur, & in paradisiaca requie dignè pro meritis, beato Jacobo ducente, collocatur. Quod vivus videns maximè perterritus, tum loci solitudine, tum noctis caligine, tum præsentis mortui horrore, atque in natione barbaræ gentis Basclorum *d*, scilicet impiorum, circa portus commorantium, supra modum extimuit.

& ab uno eorum fideliter adjutus meritur in via,

c

B

d

200 Et quoniam à se vel à quolibet homine nullum invenit auxilium, jactans super Dominum cogitatum suum, à beato Jacobo supplici corde expetiit præsidium. Dominus verò, fons pietatis, non deserens sperantes in se, per Apostolum suum dignatus est desolatum visitare. Enimverò beatus Jacobus, quasi miles insidens equo, in angustia posito supervenit, dixitque ei: Quid hic agis frater? Domine, inquit ille, sepelire hic meum socium maximè desidero: sed qua ope sepeliatur in hac vastitate non habeo. Tunc ille: Porrige, inquit, mihi hunc mortuum: tu quoque post me super equum, quousque ad locum sepeliendi veniamus, reside. Sicque agitur. Defunctum ergo coram se Apostolus in brachiis diligenter accepit, & vivum post se super equum residere fecit. Mira Dei virtus, mira clementia; mira beati Jacobi subsidia! Nocte illa transcurso intervallo itineris duodecim dierum, ante solis ortum uno milliario citra monasterium prædicti Apostoli in monte Gaudii *e* ambos socios ab equo deposuit, intimans vivo, ut præfatæ basilicæ canonicos ad sepeliendum hunc beati Jacobi peregrinum invitaret.

quem S. Apostolus unà cum socio prodigiosè Compostellam transvehit,

F

e

201 Deinde adjunxit dicens: Cum exsequias defuncti tui honorificè expletas videris, & pernoctans in oratione solito more redieris, apud urbem, nomine Legionem *f*, socios obviam habebis; quibus & dices: Quoniam circa socium vestrum, deserentes eum, infideliter egistis, Apostolus per me vobis denuntiat, vestras preces vestrasque peregrinationes usque ad dignam pœnitentiam penitus sibi displicere. Tum demum his auditis intelligens, ipsum esse Christi Apostolum, ad pedes ejus procidere voluit. Sed Dei miles ei non amplius comparuit. His ita gestis, revertens, socios in urbe præfata invenit. Quibus quæcumque sibi à discessu illorum contigerant, quot quantasque minas, de fide in socium non ex integro exhibita, Apostolus intulerat, per ordinem enarravit. Quibus auditis, ultra quam dici fas est mirati sunt, & acceptâ illi-

ac infideles comites de negletto obsequio moneri jubet.

f

EX MSS. illico ab antiſtite urbis Legionis pœnitentiâ, peregrinationis ſuæ iter conſummaverunt. Et à Domino quidem factum eſt iſtud, & eſt mirabile in oculis noſtris. Hæc enim ſunt quæ fecit Dominus: exultemus & lætemur in eis. Sic in hoc miraculo comprobatur, quia quidquid Domino vovetur, cum hilaritate reddi debet: quatenus vota digna reddens, veniam à Domino conſequatur *g*.

g

202 Memoriæ tradendum eſt, quoſdam Teutonicos *h* ſub peregrinationis habitu anno Incarnationis dominicæ milleſimo nonageſimo ad beati Jacobi limina euntes Toloſam *i* urbem cum divitiarum ſuarum copiis deveniſſe, ibique apud quemdam divitem hoſpitium habuiſſe. Qui nequam ſub pelle ovina manſuetudinem ovis ſimulans, accuratè eos ſuſcepit, variiſque potibus, quaſi ſub hoſpitalitatis gratia, inebriari fraudulenter compulit. Proh cæca avaritia, proh hominis nequam mens in malum prona! Tandem peregrinis ſomno & crapula plus ſolito gravatis, hoſpes doloſus ſpiritu avaritiæ exagitatus, quo eos furti reos convinceret, convictorumque pecunias ſibi acquireret, ſcyphum argenteum clam in quadam mantica dormientium abſcondit. Quos
B poſt galli cantum cum manu armata abeuntes ſubſecutus eſt iniquus hoſpes, inclamitans: Reddite, reddite ſubtractam mihi pecuniam. Cui & illi: Super quem, inquiunt, inveneris, pro velle tuo illum condemnabis.

Adoleſcens ad S. Jacobum tendens,
h
i

203 Facta igitur inquiſitione, duos, in quorum mantica ſcyphum invenit, patrem videlicet & filium, injuſtè eorum bona rapiens, ad publicum judicium traxit. Judex verò pietatis gratiâ motus, alterum dimitti, alterum ad ſupplicium jubet adduci. O miſericordiæ viſcera! pater volens liberare filium addidit ſe ad ſupplicium; filius è contra, Non eſt, inquit, æquum, patrem pro filio tradi in mortis periculum; ſed pro patre filius indictæ pœnæ ſubeat excidium. O venerabile certamen clementiæ! Denique proprio voto filius pro liberatione patris dilecti ſibi ſuſpenditur: pater verò flens & mœrens ad ſanctum Jacobum progreditur. Viſitato autem apoſtolico altari venerabili, pater revertens inde, tranſactis jam triginta ſex diebus, ad corpus filii ſui adhuc pendentis facit diverticulum, exclamans lacrymoſis gemitibus & miſerandis ejulatibus: Heu me, fili, ut quid te genui! Ut quid
C te videns ſuſpenſum vivere ſuſtinui!

& falsò furti accuſatus ſuſpenditur,

204 Quam magnificata ſunt opera tua, Domine! Filius ſuſpenſus conſolatur patrem, & ait: Noli, amantiſſime pater, de mea pœna, cum nulla ſit, lugere; ſed potius gaudeas, quia ſuavius eſt mihi nunc, quam fuiſſet antea in tota vita præterita. Enimverò beatiſſimus Jacobus manibus ſuis me ſuſtentans, omnimoda dulcedine me refocillat. Quod pater audiens, cucurrit in urbem, convocans populum ad tantum Dei miraculum. Qui venientes & hunc tam longo tempore ſuſpenſum adhuc vivere videntes, intellexerunt, ex inſatiabili hoſpitis avaritia hunc eſſe accuſatum, ſed Dei miſericordiâ ſalvatum. A Domino plane factum eſt iſtud, & eſt mirabile in oculis noſtris. Igitur cum magna gloria à patibulo illum ſuſtulerunt. Hoſpitem verò, ſicuti malè promeruerat, ibidem communi
k examine morti addictum illico ſuſpenderunt *k*. Quapropter quicumque Chriſtiano nomine cenſentur cum magna ſolicitudine debent attendere, ne in hoſpites vel in quoſlibet proximos hujuſmodi fraudem vel conſimile aliquid moliantur facere; ſed miſericordiam & benignam D
pietatem peregrinis ſtudeant impendere, quatenus inde præmia æternæ gloriæ mereantur à Deo percipere.

quem pater Compoſtellâ redeuns in patibulo vivum invenit, ac deponi jubet.

205 Anno Incarnationis dominicæ milleſimo centeſimo inſtante, Guillelmo Pictavenſium comite, Ludovico rege Francorum principante *l*, peſtis mortifera gentem Pictavorum miſerabiliter invaſit; adeò quod paterfamilias cum tota gente ſua quandoque ſepulturæ tradebatur. Tunc temporis heros quidam, hujuſmodi clade perterritus, flagellum hoc evitare deſiderans, per Hiſpaniarum partes ad ſanctum Jacobum ire diſpoſuit. Qui cum uxore ſua propria & duobus puerulis, ſupra jumentum ſuum poſitis, uſque urbem Pampiloniam pervenit. Ibi autem, uxore ſua defuncta, ejus hoſpes iniquus ſubſtantiam, quam vir & uxor ſecum detulerant, nefandè retinuit. Ille autem uxore deſolatus & pecunia omnino jumentoque, quo puerulos ſubvectabat, ſpoliatus, trahens eos manibus cum
E gravi vexatione ſui iter incepit. Cui ſumma in anguſtia & ſolicitudine angariato vir quidam honeſto habitu cum validiſſimo aſino in via occurrit. Qui cum ab illo narrante, quæ & quanta contigerant ſibi miſera adverſa, audiſſet, miſeratus inquit ei: Quoniam anxietates tuas maximas conſidero, hunc meum aſinum optimum ad ſubvectandos pueros tuos uſque in Compoſtellam urbem, unde ſum civis, dummodò ibidem reſtituas, accommodo.

Sanctus Jacobus peregrino aſinum ſuppeditat,
l

206 Itaque accepto aſino, peregrinus ille, deſuper poſitis puerulis ſuis ad beati Jacobi limina uſque pervenit. Denique cum in ejus baſilica, veneranda in quodam angulo ſecreto de nocte vigilaret, glorioſiſſimus Apoſtolus, præclara veſte indutus, apparuit ei ſimpliciter dicens: Numquid, frater mi, me noſti? Cui & ille: Nequaquam, inquit, domine. Ego ſum, inquit, Chriſti Apoſtolus ille, qui in Pamploniæ oris aſinum meum tibi anguſtianti accommodavi. Nunc autem illum deinceps quouſque ad propria revertaris tibi accommodo; & nefandum hoſpitem tuum Pampilonenſem, eo quod tua injuſtè ſpolia retinuit, de proprio ſolio præcipitandum graviterque moriturum tibi pronuntio, omneſque iniquos hoſpites in itinere commorantes, qui injuſtè retinent hoſpitum ſuorum aut
F vivorum aut mortuorum cenſum, qui eccleſiis & egenis deberet dari pro remediis defunctorum, in ævum damnandos tibi inſinuo. Mox ut pedes ſibi loquentis peregrinus pronus amplecti voluit, reverendiſſimus Apoſtolus ab humanis oculis illius diſparuit.

quo Compoſtellam petat,

ac in patriam redeat.

207 Poſtea verò peregrinus, apoſtolica viſione ac tanta conſolatione gaviſus, unà cum aſino & puerulis ſuis, aurora rutilante, ab urbe Compoſtellana rediit, & perveniens uſque Pampiloniam, hoſpitem ſuum de ſolio domus ſuæ lapſum colle confracto penitus mortuum, ut Apoſtolus ei prædixerat, reperit. Qui cum ad patriam lætus perveniſſet, depoſitis ab aſino puerulis ſuis, ad introitum domus ſuæ aſinus ille ab oculis ejus evanuit. Quod multi, illo narrante audientes, ultra quam dici fas eſt admirati ſunt dicentes: Quia aut verus angelus * *m* fuit, aut angelus in effigie aſini extitit, quem Dominus multoties in circuitu timentium eum, ut eruat eos, emittit. A Domino itaque factum eſt iſtud, & eſt mirabile in oculis noſtris. Igitur in hoc miraculo planè oſtenditur quod omnes ſubdoli hoſpites morte æternali damnantur, qui

* *m* *al.* aſinus *m*

qui hoſpitum ſuorum vivorum aut defunctorum cenſum retinent, unde eccleſiis & pauperibus Chriſti eleemoſynæ pro mortuorum remediis fieri deberent. Omnem itaque fraudem omnemque damnationem meritis beati Jacobi apoſtoli ab omnibus credentibus dignetur penitus amovere Jeſus Chriſtus Dominus noſter.

ANNOTATA.

a *Quænam ſit illa Vaſconiæ urbs, apud geographos fruſtra quæſivi.*

b *Vincentius Bellovacenſis lib. 26, cap. 32 pro* Cyſere *ſcribit* Riſereos, *ſed nec unius nec alterius ſitum invenio.*

c *Cum autem hic meminerit* præfati montis, *& antea de monte non fuerit locutus, ſuſpicor, pro portu vel porta* Cyſere *forte ſubſtituendum eſſe montem.*

d *Intelligit, ni fallor, incolas Vaſcitaniæ, & Cantabriæ, qui in confiniis Galliæ & Hiſpaniæ circa montes Pyrenæos habitant, vel mare Cantabricum accolunt, & quos Galli vulgo* Baſques *appellant.*

e *Eſt locus ita appellatus non procul Compoſtellâ, de quo meminit Ms. Hiſtoria Compoſtellana.*

f *Eſt notiſſima Hiſpaniæ civitas, vulgo dicta* Leon, *& primaria regni, quod idem nomen gerit.*

g *In altero Ms. dicitur hoc* exemplum B. Jacobi conſcriptum à magiſtro Huberto piiſſimo Biſuntinæ eccleſiæ S. Mariæ Magdalenæ canonico. *Verùm quis iſte fuerit, aut quando vixerit, non reperio.*

h *Cæſarius Heiſterbachenſis, ex quo ſupra in Commentario num.* 182 *idem exemplum retulimus, dicit, eos fuiſſe cives Ultrajectinos, qui Teutones inferiores vocari poſſunt. Sed Ludovicus de la Vega in Vita S. Dominici Calceatenſis part.* 2, *cap.* 8 *ait, eos fuiſſe natione Gallos. Quidquid ſit, vide quæ* § 13 *de diverſa hujus miraculi narratione diximus.*

i *Arbitror, hîc indicari Toloſam, notiſſimam Galliæ civitatem, in qua hoc prodigium accidiſſe affirmat Nicolaus Bertrandus, ut* § 13 *num.* 188 *diximus. Eſt tamen etiam altera hujus nominis urbs in Guipuſcoa, Hiſpaniæ provincia, quæ prope Orium fluvium ad radices Pyrenæorum montium ſita eſt.*

k *In antiquo monaſterii Silienſis Lectionario apud Bergancza part.* 2, *pag.* 680 *&* 681 *duplex miraculum, quod huic admodum ſimile eſt, refertur. In priori autem ſic legitur :* Cognitâ quoque nequitiâ hoſpitis, eum ſuſpendere voluerunt; ſed precibus peregrini vivere permiſerunt. *Alterum in fine ita habet :* Hoſpes vero arripiens fugam, non fuit auſus ibi de cetero apparere. *Neutrum cum Ms. noſtri narratione componi poteſt.*

l *Falſum eſt, quòd* anno dominicæ Incarnationis milleſimo centeſimo inſtante *Ludovicus eſſet rex Francorum; ſed eo tempore Philippus I in Gallia regnabat, cui anno* 1108 *ſucceſſit Ludovicus. Quis autem credat, tam craſſum parachroniſmum à Callixto tunc vivente poſitum fuiſſe, cui tamen in utroque Ms. & à Vincentio Bellovacenſi iſtud miraculum tribuitur.*

m *Praplacent prior opinio & altera lectio : nam nimis crudum nobis videtur, angelum ſub effigie aſini latere.*

ex Mss.

CAPUT III.

Auxilium à ſancto Apoſtolo præſtitum periclitantibus in mari, aliiſque clientibus, qui opem ejus imploraverant.

Sanctus Jacobus quoſdam Chriſtianos in mari

ANno dominicæ Incarnationis milleſimo centeſimo primo cum quidam nauta, nomine Friſonus, quamdam navim plenam peregrinorum ad Dominicum ſepulcrum in Jeroſolymitanis partibus cauſâ orationis ire cupiens per mare navigando duceret, contra eum cauſâ pugnandi quidam Sarracenus, nomine Avitus *a*, venit, volens omnes peregrinos ſecum in terram Moabitarum ducere captivos. Cumque duæ rates, Sarracenorum ſcilicet, & Chriſtianorum, ſimul convenirent, fortiterque debellarent, cecidit Friſonus inter duas naves loricâ ferreâ, galeâ & clypeo indutus in profundum maris. Qui cum Dei clementiâ roboratus eſſet, cœpit invocare in corde ſuo beatum Jacobum his verbis dicens: Glorioſe & magne Jacobe, & ultra quam dici fas eſt piiſſime apoſtole, cujus ore meo indigno oſculatus ſum altare, cum omnibus his Chriſtianis tibi commiſſis, liberare me digneris.

a *E*

à captivitate

209 Illico beatus Apoſtolus illi in profundo maris apparuit, & per manum illum arripiens navi incolumem reſtituit, & protinus cunctis audientibus Apoſtolus inquit Sarraceno : Niſi hanc Chriſtianorum dimiſeris naviculam, eorum poteſtati te & galeam *b* tuam tradam. Cui reſpondit Avitus ille : Amabo, heros inclyte, cur prædam meam moliris auferre? Numquid tu es Deus maris, qui genti noſtræ in mari reſiſtis? Cui Apoſtolus dixit: Non ego ſum Deus maris, ſed famulus Dei maris, ſubveniens periclitantibus & ad me clamantibus tam in mari quam in terra, prout vult Deus. Statimque Dei virtute & beati Jacobi ſubſidiis Sarracenorum navis valida tempeſtate cœpit periclitari, & puppis Chriſtianorum, beato Jacobo divinitus ducente, ad optatum locum pervenit. Et Friſonus, viſitato Dominico ſepulcro, in eodem anno beatum Jacobum in Galitiam adiit.

b

F

& ſubmerſionis

210 Anno Incarnationis dominicæ milleſimo centeſimo ſecundo cum quidam antiſtes à Jeroſolymis rediens & in navi reſidens juxta bordum *c*, pſalterio aperto, pſalleret, veniens quædam unda valida maris rapuit illum cum quibuſdam aliis in mari. Qui cum à navi fere LX *d* cubitis ſuper undas fluctuantes jam diſtarent, & beatum Jacobum viva voce invocarent, protinus Apoſtolus illis affuit : Et ſtans ſiccis plantis ſupra maris undas ſecus illos, periclitantibus & adeſſe ſibi clamantibus ait : Nolite timere filioli mei. Statimque mari, ut redderet navi, quos malè ab ea rapuerat, imperavit, & nautis, ut ratem retinerent, à longè exclamans præmonuit. Sicque factum eſt. Nautæ navim retinuerunt, & unda, beati Jacobi ſubſidiis omnes, quos malè invaſerat, in navi, aperto etiam adhuc antiſtitis codice, in quo legebat, & minime infecto, ſanos reſtituit, & Apoſtolus illico diſparuit. A Domino factum

c

d

EX MSS. est istud, & est mirabile in oculis nostris.

periculo liberat. 211 Postea verò venerandus ille antistes Domini, à marinis periculis beati Jacobi auxiliis ereptus, gloriosissimum Apostolum in oris Galitiæ adiit, & ad ejus decus hoc responsorium edidit, & in primo artis musicæ tono sic illud mellificavit dicens: O auditor omnium seculorum, ô decus Apostolorum, ô lux clara Galitianorum, ô advocate peregrinorum, ô Jacobe supplantator vitiorum, solve catenas nostrorum delictorum, & educ nos ad salutis portum: Et versiculum sic edidit: Qui subvenis periclitantibus ad te clamantibus tam in mari quam in terra, succurre nobis nunc, & in periculo mortis. Et rursum repetiit dicens: Et educ nos ad salutis portum.

Quidam votum, & Jacobo factum, non implens punitur; 212 Anno Incarnationis dominicæ millesimo centesimo tertio quidam inclytus genere Francorum miles nobilissimus apud Thabariam *e* in Jerosolymitanis oris, si sibi apostolus Jacobus vim Turcas vincendi & destruendi in bello daret, ad ejus limina ire vovit. Cui tantam potestatem dedit, Deo donante, Apostolus, quod omnes Sarracenos, qui contra eum decertabant, devicit. Sed quia omnis homo mendax dicitur, quod Apostolo voverat, idem miles oblivioni tradit. Quapropter usque ad mortem merito infirmatus est. Illo itaque propter nimiam infirmitatem loqui non valente, beatus Jacobus illius scutigero in extasi apparuit dicens, quod si perficeret dominus suus, quod pollicitus fuerat Apostolo, statim remedium haberet. Quod miles, scutigero narrante, cognoscens, mox ut sibi baculum peregrinationis & peram benedictam darent sacerdotes, qui ibi aderant, manu innuit. Quibus acceptis, ab infirmitate, qua tenebatur, evasit, & ad beatum Jacobum, sumptis necessariis, illicò ire cœpit.

e

B

at postea respiscens unà cum aliis naufragii periculo eripitur. 213 Qui cum esset in navi, sævissima tempestate cœpit puppis periclitari, ita ut jam maris fluctibus irruentibus, omnes, qui in navi *e*rant, penitus mergerentur. Protinus peregrini omnes una voce exclamantes: Sancte Jacobe adjuva nos, promiserunt se alii ad ejus limina ituros; alii singulos nummos ad opus suæ basilicæ voverunt: quos videlicet nummos illico præsatus miles collegit; & statim beatus Apostolus in humana forma illis angustiantibus apparuit in navi dicens: Nolite timere, filioli mei, quia ecce adsum, quem vocastis. Estote confidentes in Christo, & veniet vobis salus hic & in æterno. Et statim veli chordas idem inclinavit, ancloras misit, ratem pacificavit, & tempestati imperavit, &, facta illico magna tranquillitate, disparuit. Habebat verò ipse talem faciem, decentem scilicet & elegantem, qualem illorum nemo ante & post videre sibi visus est. Postea verò tranquillo cursu ad optatum portum, in Apulia scilicet, navis cum peregrinis læta pervenit; & miles nummorum collectam, quam acceperat, in arca beati Jacobi ad opus ecclesiæ misit.

C

Apostolus quemdam in mare delapsum conservat, 214 Anno Incarnationis dominicæ millesimo centesimo quarto dum peregrinus quidam ab Jerosolymis rediens causâ digerendi super navis bordum sederet, de navi cecidit in magno pelago marin. Cui beatum Jacobum altisonis vocibus imploranti quidam alius socius ipsius de navi clypeum suum illi in mari projecit dicens: Gloriosissimus apostolus Jacobus, cujus auxilium invocas, auxilietur tibi. At ipse, clypeo accepto, beato Jacobo divinitus ducente, per maris undas tribus diebus totidemque noctibus natans navis vestigia secutus, ad optatum portum cum aliis incolumis venit, & quemadmodum beatus Jacobus hora, qua illum invocavit, ante eum, capitis ejus verticem jugiter manu tenens, perrexerat, cunctis enarravit.

D

carceri inclusum liberat, 215 Anno dominicæ Incarnationis millesimo centesimo quinto extitit quidam, nomine Bernardus, apud castrum nomine Coranum * in Italia in episcopatu Mutinensi captus, catenis alligatus, & in profundo cujusdam turris ab inimicis projectus. Cui die nocteque beati Jacobi subsidia voce continua imploranti apparuit glorioissimus Christi Apostolus dicens: Veni, sequere me usque ad Galitiam; & diruptis catenis ipsius, disparuit. Illico peregrinus ille, suspensis ad collum boiis *f* usque ad turris summitatem sine aliquo humano juvamine, beati Jacobi [ope] suffultus ascendit. Quid plura? De sublimitate turris usque ad solum terræ forinsecus sine aliqua læsione unum saltum fecit. Turris verò sublimis LX *g* erat cubitorum. Unde magis mirum fuit, qualiter mortem evasit, qui de tanta celsitudine incolumis cecidit.

* *al.* Corganum

f

g

h

agrotantem sanitati restituit, 216 Anno autem dominicæ Incarnationis millesimo centesimo sexto instante, miles quidam in Apuliæ oris in gula, velut uter repletus, vento inflatus est: qui cum à nullo medico sanitatis medelam inveniret, confisus in beato Jacobo dixit: Quod si invenire posset aliquam crusillam *h*, quæ à sancto Jacobo per peregrinos redeuntes deferri solet, & ex ea propriam gulam infirmam tangeret, statim remedium haberet. Quam cum apud quemdam peregrinum, vicinum suum, inveniret, ex ea tetigit gulam & sanatur: & inde ad beati Jacobi limina in Galitia proficiscitur.

h

& injuriam clienti suo illatam ulciscitur. 217 Annò item Incarnationis dominicæ millesimo centesimo trigesimo quinto *i* quidam Allobrius *k* miles, nomine Dalmatius, de Cavannis Raimbertum quemdam rusticum suum, sancti Jacobi peregrinum, secum sibi litigantem, injuste pugno in gena percussit. Aiebat autem, dum percutiebatur Raimbertus à milite: Deus & sancte Jacobe, adjuva me: Et statim, divina operante ultione, miles extorto ac etiam confracto brachio velut exanimis factus solo prostratus, atque à presbyteris absolutus petivit veniam ab eo. Raimberte, inquit, sancti Jacobi peregrine, exora Apostolum, in quo confidis, pro mea salute. Cui beatus Jacobus exoratus à Raimberto pristinam salutem divinâ clementiâ reddidit.

i

k

F

ANNOTATA.

a *Apud Vincentium Bellovacensem vocatur* Auctus; *in altero autem Ms. nostro appellatur* Avitus Maimon.

b *Penultimâ syllaba productâ est species navigii. Unde extat versus Ebrardi in Græcismo.* Armo caput galeâ, pelagus percurro galeâ. *Plura de hac voce vide apud Cangium in Glossario.*

c Bordum *à Gallica voce* bord *vel Hispanica* bordo, *quam Vincentius Bellovacensis recte vertit* oram.

A Apud Bellovacensem notantur XL *cubiti; in utroque Ms. nostro* LX. *At facile hoc discrimen ex unius litteræ transpositione ortum potuit. Unde forte in aliis exemplaribus scribebatur* XL.

e *Est*

A

e *Eſt urbs Palæſtinæ in Galilæa, olim Tiberias dicta. Nunc ab incolis vocatur vulgo* Tabarie, *undè hic nomen* Thabaria.

f Boiæ, *id eſt compedes, qua voce etiam uſus eſt Plautus in Aſinaria. A ſcriptoribus medii ævi accipitur pro quocumque genere vinculorum.*

g *Apud Bellovacenſem iterum ponitur* XL *pro* LX, *forte ob cauſam ſupra dictam.*

h *Suſpicor, hac voce ſignificari parvam crucem, quæ Hiſpanicè vocatur* cruzecilla *vel* cruzecita, *atque hinc etiam conjicio, ſcriptorem hujus miraculi fuiſſe Hiſpanum, qui inde barbaro-Latinè* cruſillam *deduxerit.*

i *In altero Ms. notatur annus* 1125, *& apud Bellovacenſem* 1105, *& hîc* 1135. *Quis computus præferendus ſit, ignoro; at ſi alterutrius Ms. numerus verus ſit, non poteſt miraculum ſcribi à Callixto, qui anno* 1124 *vitâ functus eſt.*

k *In Vincentio Bellovacenſi lib.* 26, *cap.* 35 *vitioſe ſcribitur* Adlobos, *ſed in altero Ms. rectius* Allobrox.

B

CAPUT IV.

Prodigioſa mercatoris captivi, militisque in certamine periclitantis liberatio, & obſequii, pauperibus peregrinis exhibiti digna remuneratio.

ANno Incarnationis dominicæ milleſimo centeſimo ſeptimo quidam negotiator volens ad nundinas cum mercibus ſuis proficiſci, ad dominum terræ illius, qui forte in villa, ad quam ille negotiator venerat, morabatur, acceſſit: rogans & petens ab eo ut ſecum eum duceret ad nundinas illas ſalvum, & reduceret ad domum ſuam. Qui ejus petitioni annuens promiſit, ſe facturum, & dedit fidem. Negotiator itaque verbis tanti hominis credens, in partes illas, ubi nundinæ fiebant, cum mercimoniis ſuis profectus eſt. Poſt hæc verò ille, qui ei fidem promiſerat, ut illum & res ſuas cuſtodiret, ſalvumque duceret & reduceret, inſtinctu diaboli commotus negotiationem & res ejus accipiens in carcerem retruſit, fortiterque conſtrinxit.

Mercator injuſte carceri mancipatus,

C

219 Ille autem memoriæ ſuæ reducens innumerabilia mirabilia beati Jacobi, quæ à multis audierat, vocavit illum ſibi in auxilium dicens: Beate Jacobe, libera me de hoc carcere, & me & res meas tibi promitto dare. Beatus igitur Jacobus gemitus ejus & preces exaudiens, nocte quadam, vigilantibus adhuc cuſtodibus, illi in carcere apparuit, & imperans ei, ut ſurgeret, ad ſummitatem turris illum uſque perduxit; quæ ſe tantum inclinavit, quod viſa eſt cacumen ſuum in terra ponere, à qua ſine ſaltu, & læſione deſcendens, ſolutus à vinculis abiit. Cuſtodes verò illum inſequentes juxta eum venerunt, & minime invenientes excæcati retro abierunt. Catenas tamen, quibus ipſe conſtrictus fuerat, ad beati Apoſtoli baſilicam in Galitiam ſecum deportavit: quæ uſque hodie in teſtimonio tanti facti ante altare glorioſiſſimi Jacobi pendent.

miro modo liberatur,

220 Anno dominicæ Incarnationis milleſimo centeſimo decimo inſtante, in Italia ex duabus civitatibus, inter ſe diſſidentibus milites ad certamen convenerunt. Quorum una pars ab alia ſuperata terga vertens, inordinate fugere cœpit. Inter quos miles quidam, beati Jacobi limina ſolitus petere, aufugiens atque ſociorum ſuorum aliorſum fugientium jam partem captam partemque interfectam perſpiciens, ſuæ vitæ diffidens, beatum Jacobum in auxilium ſibi profuturum vix jam voce, ſed plangendo cum gemitu cœpit clamare. Tandem viva voce, Beate Jacobe, inquit, ſi ab imminenti periculo me liberare digneris, ad curiam tuam ſine dilatione properabo, & me equumque meum (nil enim charius aut pretioſius habeo) tuæ præſentiæ præſentabo.

EX MSS. *& miles in pugna S. Jacobum invocans,*

221 Facta autem hac oratione & ſponſione, beatus Jacobus, qui ſeſe recto corde poſcentibus non negat, immò quantocius auxiliaturum repræſentat inter illum & hoſtes, qui eum acrius inſequendo, jam cunctis aliis fugientibus gladio & captione conſumptis, capere ſitiebant, apparuit, atque ab hoſtibus illum ſex leucis inſequentibus clypei ſui protectione liberavit. Et ne viribus equi potius hoc miraculum, quam beati Jacobi laudi (ut ſolet ab invidis bonorum atque ab eccleſiæ impugnatoribus fieri) adſcriberetur, utque omnis invidorum quæſtio removeretur; patens fuit, equum illum viginti ſolidorum dimidietatem non valuiſſe. Ipſe quoque, ne reus voti exiſteret, ſeſe & equum ante beati Apoſtoli præſentiam obtulit, & ut plenarie, quod voverat, perficeret, contradicentibus tamen cuſtodibus, ante altaris januas repræſentavit. Pro cujus miraculi gaudio clerici ac laici ex more ad eccleſiam concurrentes, in hymnis & pſalmis Deo gratias egerunt.

hoſtium manus evadit.

E

222 Tres milites diœceſeos Lugdunenſis eccleſiæ de oppido Dumereo * ſibi condixerunt, ut orandi causâ ſanctum Jacobum apoſtolum in oris Galitiæ adirent; & profecti ſunt. Qui cum eſſent in via peregrinationis, mulierculam invenerunt, quæ res ſibi neceſſarias in ſacculo quodam deferebat. Cum autem equites intuita fuiſſet, rogavit ut ſui miſerti ſarcinulam, quam ferebat, ſuis in jumentis amore beati Jacobi apoſtoli deportarent, ſibique tanti itineris laborem alleviarent. Quorum unus peregrinæ petitioni annuens, ejus manticam ſuſcepit & portavit. Igitur veniente veſpera, mulier ſecuta de ſua ſarcinula ſibi neceſſaria accipiebat, & primo gallorum cantu cum peregrini pedites proficiſci ſolent, equiti ſacculum reddebat, ſicque expedita lætior iter agebat. Taliter miles amore Apoſtoli ſerviens mulierculæ, ad locum orationis optatum feſtinabat.

Miles peregrinæ mulieris ſarcinam ferens, * *al.* Dumzey

F

223 Sed cum duodecim diætis ab urbe beati Jacobi diſtarent, pauperem infirmatum in itinere invenit, qui eum cœpit orare, ut ſibi equum ſuum ad equitandum accommodaret: quatenus ad ſanctum Jacobum pervenire valeret; alioquin moreretur in via, quia amplius ambulare non poterat. Conſenſit miles, deſcendit, impoſuitque mendicum [ſuper equum ſuum, ejuſque baculum ſua in manu accepit, ferens etiam proprio collo & ſarcinulam *a*] mulierculæ, quam ſuſceperat. Sed cum ita miles pergeret, nimio ſolis fervore ac longi itineris laſſitudine conſtrictus infirmari cœpit. Quod ut ſibi ſenſit, perpendens quia in multis ſæpe mul-

& alium pauperem equo ſuo imponens,

a

EX MSS. tum offenderit, incommoditatem ſuam Apoſtoli amore uſque ad ejus limina pedibus eundo æquanimiter toleravit. Ubi Apoſtolo deprecato, hoſpitio receptus ex eadem moleſtia, quam in via ceperat, lectulo decubuit, & aliquot diebus languore ingraveſcente jacuit. Quod alii milites, qui ejus ſocii fuerant, videntes, ad eum accedentes monent, ut ſua peccata confiteatur, & ea, quæ Chriſtianum decent, petere quærat, ut ſuum exitum maturius muniat.

in morbum lapſus

224 Hoc ille audiens faciem avertit, & reſpondere non potuit; ſicque per triduum ſine verbi prolatione jacuit: unde ſocii vehementi mœrore afflicti ſunt, tum quia de ejus ſalute deſperati erant, tum maxime, quia ſuæ ſalutem animæ procurare non poterat. Quadam autem die, quando eum citius ſpiritum exhalare putabant, illis circumſedentibus & exitum illius præſtolantibus, graviter ſuſpirans locutus eſt: Grates, inquit, Deo & ſancto Jacobo domino meo, quia liberatus ſum. Quod qui aderant quærentes, quid ſignificaverit, quod ita jacens tacuerit: Ego, inquit, ex quo ſenſi me languore gravari, tacitus mecum cogitare cœpi, quod vellem peccata mea confiteri, ſacra unctione liniri, & Dominici corporis perceptione muniri. Sed dum hoc in ſilentio tractarem, ſubitò venit ad me turba terrorum ſpirituum, quæ me in tantum oppreſſit, ut neque verbo neque ſigno ex illa hora innuere potuerim, quid ad meam ſalutem pertinuerit. Ea etiam, quæ dicebatis, bene intelligebam; ſed nulla ratione reſpondere poteram: nam dæmones, qui ad me confluxerant, alii mihi linguam ſtringebant, alii oculos meos claudebant, nonnulli quoque caput & corpus meum ad libitum ſuum huc illucque, me nolente, vertebant.

B

auxilium S. Jacobi contra dæmones experitur.

225 Sed modo paulo antequam loqui cœpiſſem, intravit huc ſanctus Jacobus, ferens ſiniſtra manu mulierculæ ſaculum, quem in via tuleram; baculum vero mendici, quem portavi, dum idem equitaret equum meum, ipſa die, qua me infirmitas cepit, in manu dextera tenebat. Baculum habebat pro lancea, ſaculum pro armis. Et confeſtim quaſi furoris indignatione veniens ad me, elevato baculo niſus eſt percutere dæmones, qui me tenuerant. Qui mox fugerunt territi: quos ille inſecutus per angelum hinc exire coëgit. Et ecce Dei & beati Jacobi gratiâ liberatus ab illis, qui me vexabant premendo, nunc loqui valeo. At citius mittite, & presbyterum accite, qui mihi ſanctæ communionis viaticum tribuat: diutius enim in hac vita non habeo licentiam manendi.

C

ac piè moritur.

226 Qui cum miſiſſent, dum ille moram veniendi faceret, unum de ſuis ſociis publice admonuit dicens: Amice, inquit, noli amodo Girino Calvo domino tuo, cui hactenus adhæſiſti, militare: veraciter enim damnatus eſt, & in proximo periturus mala morte. De quo hæc contigiſſe rei veritas declaravit. Poſtquam enim peregrinus ille bono fine quievit, & ſepulturæ traditus eſt, reverſis ſociis & narrantibus, quæ geſta ſunt, prædictus Girinus, cognomento Calvus, qui dives homo fuerat, eorum relationem pro ſomnio duxit, nec ſe à pravitate ſua quidquam emendavit. Unde non poſt multum temporis ſpatium contigit, dum militem quemdam armis invadendo interficeret, ut & ipſe quoque lancea ejuſdem militis transfixus interiret *b*.

b

ANNOTATA.

D

a *Hæc uncis incluſa ſupplevi ex altero Ms., quia in hoc aliqua deerant, ut ex ſequentibus collegi.*

b *In altero Ms. dicitur in titulo, hoc miraculum* à domino Anſelmo Cantuarienſi archiepiſcopo editum eſſe. *At apud Vincentium Bellovacenſem lib. 26; cap. 37 ſcriptor illius vocatur* Hubertus Sibuntinus; *pro quo haud dubie legendum* Biſuntinus, *ut in Annotatis ad caput 2 litt.* g *vidimus.*

CAPUT V.

Mira reſuſcitatio hominis, qui fraudulenta dæmonis perſuaſione ſe ipſum interfecerat.

E

PRope civitatem Lugdunenſem eſt vicus, in quo juvenis morabatur, nomine Giraldus, qui arte pellearia inſtructus, juſto labore ſuarum manuum vivebat, & matrem ſuam, patre defuncto, ſuis laboribus ſuſtentabat. Hic ſanctum Jacobum vehementer diligebat, ad cujus limina ſingulis annis venire, ſuamque oblationem ſolebat offerre. Uxorem ipſe non habebat, ſed ſolus cum matre ſua vetula vitam caſtam ducebat. Sed cum diuſcule ſe contineret, tandem vice quadam carnis voluptate ſuperatus cum juvencula fornicatus eſt. Mane autem facto, quia peregrinationi ſe diſpoſuerat, cum duobus vicinis ſuis ducens ſecum aſinum quemdam, ad ſanctum Jacobum in Galitia ire cœpit. Qui cum in via eſſent, invenerunt mendicum quemdam ad ſanctum Jacobum proficiſcentem. Hunc ſecum & gratiâ ſocietatis & potius amore ſancti Jacobi tulerunt, largientes ei neceſſaria victûs.

Juveni alicui, qui fornicationem commiſerat,

apparet dæmon, fingens, ſe eſſe S. Jacobum,

228 Pergentes igitur, plures cum lætitia dies pariter fecerunt. Quorum pacificæ ac charitativæ ſocietati invidens diabolus in humana forma ſatis honeſta ad juvenem, qui domi fornicatus fuerat, clam acceſſit, eique dixit: Noſti, quis ſum ego? At ille dixit: Nequaquam. Et dæmon: Ego ſum, inquit, Jacobus apoſtolus, quem ſingulis annis jam ex multo tempore viſitare conſueviſti, tuiſque præmiis honorare. Scias quia multum gaudebam de te, quoniam quidem magnum bonum ſperabam de te futurum: ſed nuper, antequam domum tuam exires, fornicatus es cum muliere, nec inde uſque nunc pœnituiſti, nec confiteri voluiſti, ſicque peregre profectus es, quaſi peregrinatio tua Deo & mihi ſit acceptabilis. Non ita fieri oportet: nam quicumque propter amorem meum vult peregrinari, prius neceſſe eſt, ut peccata ſua per humilem confeſſionem aperiat, & poſtea peregrinando eadem commiſſa puniat. Qui aliter fecerit, peregrinatio ejus grata Deo non erit.

F

eique ſuadet, ut ad conſequendam peccati veniam

229 Hoc dicto ab oculis ejus evanuit. His auditis, homo contriſtari cœpit, proponens in animo ſuo ſe domum velle redire: ſuoque presbytero confiteri, & ſic cœpto itinere regredi. Hoc itaque dum apud ſe tractaret, in eadem forma, qua prius apparuerat, venit dæmon dicens ei: Quid eſt quod cogitas in corde tuo, te domum vel-

A velle redire ? Putasne tantum scelus tuis jejuniis sive lacrymis posse redimi ? Multum desipis : sed crede meis consiliis & salvus eris ; alioquin salvari non poteris. Quamvis enim peccaveris, ego te tamen amo, & propterea veni ad te, quod tale consilium tibi tribuam, ut salvari possis, si mihi credere volueris. Cui peregrinus : Ita, inquit, cogitabam, sicut dicis : sed postquam mihi ad salutem non prodesse hoc asseris, dic, quid tibi placet, unde salvari possim, & libens exsequar. At ille : Si, inquit, plene à delicto emundari desideras, virilia, quibus peccasti, citius amputa. Quo ille consilio territus dixit : Si mihi, quod consulis, fecero, vivere non potero, eroque mei ipsius homicida, quod sæpe audivi coram Deo esse damnabile.

se ipsum occidat, quod ille exsecutioni mandat.

230 Tunc dæmon irridens : O, inquit, insipiens, quam parum intelligis ea, quæ tibi ad salutem possunt prodesse. Si taliter mortuus fueris, ad me sine dubio transibis, quia puniendo delictum tuum martyr eris. O si esses tam prudens, ut temetipsum occidere non dubitares ! Ego certe cum multitudine sociorum meorum, statim ad te venirem, ac mecum mansuram animam tuam lætus susciperem. Ego, ait, sum Jacobus apostolus, qui tibi consulo. Fac ut locutus sum, si ad meum vis venire consortium, & tui delicti invenire remedium. Quibus dictis, peregrinus, ut homo simplex, animatus ad facinus, nocte sociis suis dormientibus, cultellum extraxit & quidquid virile fuerat in partibus illis amputavit. Dein versa manu ferrum erexit, ejusque acumini se injiciens sibi ventrem transfodit.

Sociis ejus præ timore fugientibus,

231 Cum autem sanguis ubertim effluueret, ac ille tumultuando palpitaret, expergefacti socii vocaverunt eum, sciscitantes quid haberet. Qui cum illis responsum non daret, sed anxius extremum spiritum traheret, consternati concitè surgunt, luminaria accendunt, sociumque semivivum, nec jam eis respondere valentem reperiunt. Ex quo stupefacti sunt, simul & timore percussi, ne mors illius sibi imponeretur, si mane eodem loco invenirentur, fugam ineunt *a* ; ipsum verò volutatum in suo sanguine, asinum & egenum, quem alere solebant, derelinquunt. Mane autem facto cum in domo familia surrexisset, occisumque reperisset, non habens certitudinem, cui ejus necem imponeret, advocat vicinos, & defunctum ad ecclesiam sepeliendum ferunt : ante cujus fores dum paratur sepulcrum propter sanguinis fluorem illum deponunt. Nec interveniente multa mora, ille qui mortuus fuerat, [ad vitam] rediit, & in stratu funereo resedit. Quod qui aderant intuentes, perterriti fugerunt & exclamant.

a

C

homicida sui ipsius ad vitam revocatur,

232 Quorum clamore populi concitati accurrunt, quid acciderit inquirunt, mortuum vitæ restitutum audiunt. Qui cum propius accessissent, & eum alloqui cœpissent, quæcumque circa se acta fuerant, libera voce coram omnibus enarravit. Ego, inquit, quem à morte resuscitatum videtis, ab infantia sanctum dilexi Jacobum, eique in quantum potui servire consuevi ; modo autem, dum ad eum pergere decrevissem, & usque in hanc villam veniissem, adveniens diabolus fefellit me, dicens, se esse sanctum Jacobum, totumque ordinem, ut supra dictum est, palam edocuit, atque subintulit : Postquam mihimet vitam ademi, & anima mea coarctaretur egredi de corpore, venit ad me idem malignus spiritus, qui me deceperat, ducens secum magnam dæmonum turbam, Qui confestim absque misericordia me rapuerunt atque plorantem ac miserabiles voces emittentem ad tormenta tulerunt. EX MSS.

& adstantibus narrat,

233 Euntes ergo versùs Romam tendimus. Verum cum ad silvam, quæ inter urbem & villam, quæ vocatur Labicanum *b*, sita est, veniissemus, sanctus Jacobus insecutus nos post tergum nostrum advolavit, comprehensisque dæmonibus ait : Unde venitis, & quo tenditis ? Aiunt illi : O Jacobe, certè nihil ad te pertinet : nam in tantum nobis credidit, ut semetipsum interficeret. Nos persuasimus, nos fefellimus, nos eum habere debemus. Quibus ille : De hoc, quod quæro, ait, nihil respondetis ; sed Christianum vos decepisse jactando gaudetis, unde malas habeatis gratias : meus enim peregrinus est, quem vos habere jactatis. Utique non hunc impunè feretis. Videbatur autem mihi beatus Jacobus juvenis, & venusti aspectus, macilentus, medii coloris, qui vulgo brunus dicitur.

b

E

quomodo dæmonibus eum sibi vindicantibus,

234 Illo igitur cogente, Romam divertimus, ubi prope ecclesiam beati Petri apostoli erat locus viridis & spatiosus in planitie aëris, in quo turba Sanctorum innumera ad consilium venerat. Cui præsidebat domina venerabilis Dei genitrix & perpetua virgo Maria, multis & præclaris proceribus dextrâ lævâque ejus considentibus. Quam ego cum magno cordis mei affectu considerare cœpi : numquam enim in vita mea tam pulchram creaturam uspiam vidi : non enim magnæ, sed mediocris erat staturæ, pulcherrima facie, delectabilis aspectu. Ante eam beatus Apostolus, meus advocatus piissimus, coram omnibus protinus constitit, & de satanæ fallacia, qualiter me devicerat, clamorem fecit. Quæ mox ad dæmones conversa : O, inquit, miseri quid quærebatis in peregrino Domini & Filii mei, & Jacobi fidelis sui ? Satis vobis posset sufficere pœna vestra, nec esset opus, ut eam augeretis malitiâ vestrâ.

intercessione Deiparæ & S. Jacobi ereptus fuerit,

235 Postquam locuta est Domina beatissima, clementer super me sua lumina flexit. Dæmonibus autem magno timore constrictis, omnibus, qui concilio præerant, dicentibus, eos contra Apostolum me fallendo injustè feciisse, imperavit Domina, me ad corpus reduci. Sanctus igitur Jacobus me suscipiens, confestim me in hunc locum restituit. Taliter mortuus & resuscitatus sum. Quod incolæ ipsius loci audientes, vehementer lætati sunt, & eumdem protinus in domum suam tulerunt, ac per triduum secum tenuerunt, divulgantes ac demonstrantes illum, in quo Deus per beatum Jacobum tam insolitam rem operatus est atque mirabilem. Nam plagæ illius sine mora sanatæ sunt, solis cicatricibus loco vulnerum manentibus. Loco verò genitalium crevit sibi caro quasi verruca, per quam emittebatur urina.

F

idemque miraculum sociis postea occurrentibus

236 Expletis diebus, quibus habitatores loci illum secum præ gaudio tenuerant, paravit asinum suum, & cum socio paupere, quem sibi in via junxerat, iter suum aggressus est. Sed cum appropinquasset ad beati Jacobi limina, ecce socii, qui eum reliquerant, regredientes obviaverunt illi. Qui cum adhuc procul esset, & duos illos asinum minantes intuiti fuissent, locuti sunt ad invicem : Similes, aiunt, homines illi sunt sociis nostris, quos reliquimus, alterum mortuum, alterum vivum. Nec quod minant animal, differt

ex mss. fert ab illo, in quantum videtur, quod cum illis derelictum est. Postquam autem appropinquaverunt, & mutuis agnitionibus se cognoscere cœperunt, agnoscentes, quod factum fuerat, vehementer exultaverunt, & domum venientes, rem per ordinem asseruerunt.

ac aliis hominibus exponit. 237 Sed is, qui resuscitatus fuerat, postquam à sancto Jacobo rediit, hoc, quod socii prius enarraverunt, re ipsa confirmavit: nam rem, sicuti gesta est, passim divulgavit: cicatrices ostendit, & etiam, quod in secretiori loco fuerat, multis hoc videre cupientibus, demonstravit. Hunc hominem & omnia opera ejus & signa mortis ejus reverendissimus Hugo Cluniacensis abbas *c*, cum multis aliis vidit, & pro admiratione hoc, ut relatum est, sæpius solitum se vidisse asseruit: & nos Apostoli amore, ne à memoria deleretur, litteris commendavimus, præcipientes omnibus, ut per omnes ecclesias festum tanti miraculi ceterorumque miraculorum sancti Jacobi v die Nonarum Octobris dignis celebrarent obsequiis *d*.

B

ANNOTATA.

a *Guibertus abbas, cujus narrationem de hac re § 13 Commentarii à num.* 178 *attulimus, affirmat, exsequias illius à sociis celebratas fuisse, quod cum hac fuga componi non potest.*

b *De hodierno hujus loci situ disputant geographi, & de eo videri possunt Leander Albertus in descriptione Italiæ, Cluverius, aliique topographi passim obvii.*

c *Hugo inter relationes, Bibliothecæ Cluniacensi à col.* 457 *insertas, narrat quidem terribile exemplum clerici, se ipsum interficientis, quod S. Petrus Damianus in epistolis lib.* 2, *epist.* 15 *ex ipso refert; sed huic prorsus est dissimile. Non tamen inde concludo, id S. Hugoni Cluniacensi abbati perperam adscribi: nam in quodam codice Ms. collegii nostri Claromontani de Vitis Sanctorum, ex quo fragmentum quoddam descriptum habemus, fertur Hugo abbas Cluniacensis idem S. Anselmo archiepiscopo Cantuariensi exposuisse.*

d *In altero Ms. nostro auctor hujus miraculi in titulo citatur S. Anselmus archiepiscopus Cantuariensis. Sed utriusque Ms. clausula (ea apud Vincentium Bellovacensem omittitur) potius conveniret Callixto, quia præcipit* omnibus, ut per omnes ecclesias festum tanti miraculi..... celebrarent. *Quidquid sit de illa clausula, fortasse ab interpolatore quodam hic addita, reperitur idem miraculum, aliis omnino circumstantiis vestitum, inter Opera Hugonis à S. Victore lib.* 2 *de Sacramentis part.* 16, *cap.* 2, *ubi ei præfiguntur sequentia:* Quidam probati testimonii frater narravit mihi, se à suo abbate veraciter hoc affirmante audivisse, quod cum aliquando ille ad quosdam fratres eminus constitutos visitandos pergeret, in itinere (ut solet) quodam loco hospitium accepit, ubi factum, tunc apud omnes ejusdem loci habitatores celebre, paucis ante diebus contigisse didicit. Quidam peregrinus orationis causâ ad sanctum Jacobum pergens in eodem loco hospitatus est *&c.*

C

D

CAPUT VI.

Ultronea sacelli apertio, victoriæ contra Saracenos prædictio, & hominis ad mortem condemnati liberatio.

Nobilis peregrinus, clausô S. Jacobi oratorio, NUper comes de sancto Ægidio, nomine Pontius, cum fratre suo causâ orandi ad sanctum Jacobum venit. Qui cum ecclesiam ingressi fuissent, & oratorium, in quo corpus Apostoli jacet, ingredi pro suo libitu non potuissent, rogaverunt ædilem *a*, ut eisdem oratorium aperiret, quatenus illi ante corpus apostolicum vigilias facere potuissent. Cum autem suas preces effectu carere viderent (nam mos ille fuerat, ut post solis occubitum januæ præfati oratorii, donec illucesceret mane, clausæ manerent) ad sua hospitia tristes accedunt. Quo dum pervenissent, peregrinos suæ societatis omnes adesse jubent. Quibus assistentibus dixit comes, se sanctum Jacobum velle adire, illis secum pari animo comitantibus, si forte illi per semetipsum dignaretur aperire.

a

E

illud sibi ac aliis peregrinis ultro aperiri postulas, 239 Cumque illi concorditer libenterque verbum ejus susciperent, paraverunt sibi luminaria, quæ manibus in eodem oratorio tenerent. Vespere itaque facto, accensis luminaribus ecclesiam ingressi sunt viri numero ferme ducenti. Qui venientes ante beati Apostoli oratorium elevata voce precati sunt: Beatissime, inquiunt, Jacobe, apostole Dei, si tibi placet, quod nos venimus ad te, aperi nobis oratorium tuum, ut nostras faciamus vigilias coram te. Mira res! Necdum verba finierant, & ecce ejusdem oratorii januæ tanto strepitu insonuerunt, ut omnes, qui aderant, in minutas partes eas confractas putarent fuisse.

atque impetrat. 240 Verumtamen inspectis illis repagula seræ atque catenæ, quibus obserabantur, rupta atque disjuncta sunt. Sicque januæ, sine manibus hominum invisibili virtute patefactæ, peregrinis ingressum præbuerunt. Qui vehementer lætificati introierunt; tantoque magis ex eodem miraculo exultaverunt, quanto evidentius beatum Apostolum, invictissimi imperatoris militem, verissimè vivere probaverunt; quem tam celeriter suæ petitioni adfuisse viderunt. Qua in re perpendi potest quam sit exaudibilis piæ petitioni, qui servorum suorum tam benignus adfuit supplicatui. Tua ergo clementia, benignissime apostole Dei Jacobe, nobis subveniat, quatenus sic satanæ fallacias in præsentis vitæ curriculo caveamus, sicque bonis studiis patriæ cælestis inhæreamus, ut ad eam per Christum Dominum nostrum, te opitulante, pervenire valeamus.

F

Episcopus Græcus Compostellæ degens 241 Notum est omnibus tam clericis quam laicis Compostellæ commorantibus, quemdam virum, nomine Stephanum, divinis virtutibus præditum, dimisso episcopio atque pontificali officio, beati Jacobi amore à Græciæ partibus limina ejusdem Apostoli petiisse. Qui hujus mundi illecebris abrenuntiavit, ut sic divinis præceptis adhærere posset. Ad propria ergo redire recusans, ad custodes ædis, in qua pretio-

A tiosiſſimum talentum, beati videlicet Jacobi corpus, & decus Hiſpaniæ reconditum eſt, acceſſit, ſeſeque ad eorum pedes provolvens petiit, ut pretioſiſſimi Apoſtoli amore, pro cujus dilectione hujus ſeculi delicias & terrenas voluptates poſtpoſuerat, intus in eccleſia ſecretum ſibi locum concederent, ubi aſſidue orationi ſibi vacare liceret. Illum verò, licet vilem habitum portantem, nec quaſi epiſcopum, ſed ut pauperem peregrinum ſeſe habentem deſpectui non habentes, immo juſtæ petitioni ejus conſentientes, ad modum cellulæ quoddam tugurium ex junceis tegminibus conſtructum intus in beati Apoſtoli baſilica, unde recta fronte altare inſpicere poſſet, paraverunt; in quo die noctuque jejuniis, vigiliis, precibus invigilans, cælibem & beatiſſimam duxit vitam.

miratur, S. Jacobum à ruſticis appellari militem;

242 Quadam verò die cum ſolitæ orationi de more vacaret, turba ruſticorum ad ſpeciale feſtum pretioſiſſimi Jacobi concurrens, ſeque juxta illius ſanctiſſimi viri cellulam in præſentia altaris ſiſtens, Dei Apoſtolum his verbis rogare cœpit: Beate Jacobe, bone miles, ab inſtantibus malis & futuris nos ſubleves. Quod verbum ille ſanctiſſimus vir Dei indigne ferens, quod ruſtici ſcilicet illum militem vocarent, increpans eos dixit: Stultiſſimi ruſtici, gens fatua, beatum Jacobum non militem ſed piſcatorem vos vocare convenit; commemorans illud, quod ad vocem Dominicam, relicto piſcatorio officio, Dominum ſecutus eſt: & illud, quod poſtea hominum piſcator effectus eſt. In ſequenti verò nocte diei illius, qua ſanctiſſimus ille vir de beato Jacobo commemoraverat, idem beatus Jacobus candidiſſimis veſtibus ornatus, nec non militaria arma, ſolis radios excedentia, indutus, quaſi miles effectus, duas claves in ſua manu tenens, apparuit. Quem tertiò vocans, ſic locutus eſt: Stephane, ſerve Dei, quia me non militem, ſe piſcatorem vocari juſſiſti, ideo taliter tibi appareo, ut me Deo militare ejuſque athletam eſſe, meque in pugna contra Sarracenos Chriſtianos anteire, & pro eis victorem exiſtere amplius non dubites.

C *cui Sanctus ſub forma militis apparens victoriam prædixit.*

243 Impetravi autem à Domino, ut univerſis me diligentibus ac recto corde invocantibus protector ſim & adjutor in cunctis periculis: & ut firmius hoc credas cum his clavibus, quas manu teneo, portis Colimbriæ urbis apertis, quæ ſeptem annis à Fernando rege Chriſtianorum obſidione premitur, craſtina die horâ tertiâ, intromiſſis Chriſtianis, eorum reddam poteſtati. Hoc dicto, ab ejus oculis evanuit. Sequenti verò die, matutinis expletis, ſaniorem partem tam clericorum quam laicorum advocans, quæ oculis viderat, auribuſque audierat, ex ordine eis enarravit. Quod poſteà multis argumentis verum eſſe probatum eſt: diem etenim & horam ſcripſerunt, quibus poſt captam civitatem nuntii à rege miſſi veritatis teſtimonium perhibuerunt, aſſerentes in illa die & hora urbem prædictam captam eſſe. Cognita ergo veritate, præfatus Stephanus Dei ſervus beatum Jacobum omnibus, in militia ſe invocantibus, prævalere aſſeruit, & pro veritate certantibus illum invocandum eſſe prædicavit. Ipſe verò, ut ejus patrocinium conſequi mereretur, pœnitentiam ſibi augmentavit, & efficaciùs orationibus invigilans ibidem totum vitæ ſuæ tempus in Dei ſervitio conſummavit; ac tandem in beati Jacobi apoſtoli baſilica ſepulturam honorifice ſuſcepit. EX MSS.

Miles in bello captus, invocato S. Jacobi præſidio,

244 Multorum itaque temporum labente curriculo, cum jam noſtris temporibus multis miraculorum ſignis beatiſſimus Jacobus per totum orbem longe lateque refulſiſſet, accidit, ut bellum maximum inter comitem fontis Calcariæ & alium militem ſuum, nomine Guillelmum, oriretur. Qui cum in pugna contra ipſum comitem firmiter equitaret, cum ſuis militibus utrique in bello concurrerunt. Sed deficiente exercitu militis, vertit terga, & idem miles in bello captus in præſentiam comitis ductus eſt. Cumque comes ipſe eum decollari præcepiſſet, & miles magna voce clamaret: Jacobe apoſtole Dei, quem Herodes Jeroſolymis gladio occidi præcepit, adjuva me, & libera me à ſpiculatoris gladio, ter ictum collo objectum erectis ad cælum manibus ſuſtinuit, & nihil læſionis in eo comparuit.

mirabiliter à ſpiculatoris gladio liberatur.

245 Videns autem ſpiculator, quod cum acumine gladii nocere ei non poterat, direxit mucronem in ventrem ipſius, ut ſic eum perforaret. Beatus verò Jacobus ſic illum hebetavit, quod nec ictum ejus ipſe præſenſit. Cumque comes omneſque, qui ſimul aderant, ad hæc mirarentur, juſſit eum in caſtro ſuo vinctum reduci *. Mane autem futuri diei incipiente, eoque beatum Jacobum inter ſuos gemitus invocante, ecce ipſe Apoſtolus coram eo ſtans dixit ad eum: Ecce adſum, quem vocaſti. Tunc impleta eſt domus ipſa tanto odore & ſereniſſima luce, quod omnes milites, & qui ibi aderant, in paradiſi amœnitate ſe ſitos eſſe crederent, atque in ipſo fulgore, præcedente Jacobo, ac manum ejus tenente, coram omnibus uſque ad portam poſtremam caſtri, factis quaſi cæcis cuſtodibus, pervenit; & apertis januis, ambo pariter uſque ad unum milliarium extra muros perrexerunt. Unde factum eſt, ut iſte miles ſtatim amore beati Jacobi ad ejus corpus & eccleſiam in die tranſlationis ipſius perveniret, & omnia, ut ſupra diximus, ordine enarraret.

E

* *al.* recludi

ANNOTATA.

F

a *Ædilis apud veteres Romanos vocabatur, qui habebat curam ædificiorum; at apud ſcriptores medii ævi eſt cuſtos eccleſiæ. Hinc ædilitas eſt munus & dignitas in quibuſdam collegiis Canonicorum, ut habet Cangius in Gloſſario.*

b *Nemo auctorum, quos* § 11, *num.* 145 *pro hoc miraculo citavimus, de tam diuturna Conimbricæ obſidione meminit.*

CAPUT VII.

Ægri ſanatio, multiplex captivi liberatio, paupertatis levamen, & punitio quorumdam, qui feſtum S. Jacobi celebrare neglexerunt.

NOſtro itaque tempore quidam vir inclytus ex Burgundia, nomine Guibertus, ab annis quatuordecim ſuorum paſſus diminutionem mem-

Vir membrorum uſu deſtitutus ſanatur;

EX MSS. membrorum, ita ut neque greſſum movere poſſet, impoſitus duobus equis ſuis cum uxore ſua & ſervis ſuis, ad ſanctum Jacobum profectus eſt. Qui cum in hoſpitali ejuſdem Apoſtoli volens * hoſpitaretur, prope eccleſiam in ſomno admonitus eſt, ut quouſque beatus Jacobus ſua membra conſtricta extenderet, in ejus eccleſia ſemper orationi inſiſteret. Cum itaque in apoſtolica baſilica duabus noctibus vigilaret, tertia nocte invigilans orationi, veniens beatus Jacobus & apprehendens manum ejus erexit eum: qui cum interrogaſſet eum, quis eſſet, Ego ſum, inquit, Jacobus apoſtolus Dei. Tunc homo reſtitutus ſanitati per tredecim dies in eccleſia ejus vigilavit, & hæc proprio ore cunctis revelavit.

* *al.* nolens alibi

alter ſæpius carceri mancipatus

247 Anno dominicæ Incarnationis milleſimo centeſimo quemdam civem Barcinonenſem ſancti Jacobi baſilicam in oris Galitiæ peregrinationis causâ fertur adiiſſe. Qui cum ab Apoſtolo tantum peteret, ut eum à captione inimicorum ſuorum liberaret, ſi forte in ea caderet, ad propria reverſus, cum negotii causâ Siciliam pergeret, à Sarracenis in mari captus eſt. Quid plura? Per nundinas & foros tredecies venditur & emitur. Qui verò emebant eum, beato Jacobo catenas & vincula conterente, tenere nequibant. Primò venditur in Corociana, ſecundò apud urbem Jazaram in Sclavonia, tertiò in Blavia, quartò in Turcoplia, quintò in Perſide, ſextò in India, ſeptimò in Æthiopia, octavò in Alexandria, nonò in Africa, decimò in Barbaria, undecimò in Deſerto, duodecimò in Bugia, tredecimò in urbe Almaria *a*, in qua cum eſſet à quodam Sarraceno duplicibus catenis fortiter circa crura nexus, beatum Jacobum altiſonis ei imploranti vocibus idem Apoſtolus apparuit dicens: Quia dum eſſes in baſilica mea, tantum à me petiſti liberationem corporis tui, & non animæ ſalutem, in hæc pericula lapſus es; ſed quia Dominus miſertus eſt tui, miſit me ad te, ut ab his ergaſtulis eruam te.

B

a

liberatur;

248 Illico diruptis catenis ejus per medium, ab oculis ejus beatus Apoſtolus diſparuit. Itaque homo ille ſolutus à vinculis per urbes & caſtella Sarracenorum, quamdam partem catenæ in teſtimonio tanti miraculi manibus ferens, ad terram Chriſtianorum, videntibus Sarracenis, palam cœpit redire. Cumque aliquis paganus illi obviaret, & eum capere tentaret, ipſe oſtendebat ei partem catenæ, & ſtatim adverſarius ab eo fugiebat. Multa etiam agmina leonum, urſorum, leopardorum & draconum gradientem per deſerta loca illum devorare appetebant; ſed, viſâ catenâ, quam Apoſtolus tetigerat, procul ab eo recedebant. Hunc hominem ad beati Jacobi limina denuo regredientem, catenam manibus ferentem, nudis etiam pedibus & excoriatis inter Stellam *b* & Guignum * veraciter ego reperi; & hæc omnia mihi narravit. In hoc ergo exemplo illi ſunt corripiendi, qui petunt à Domino & Sanctis ejus uxorem aut terrenam felicitatem, aut honores, aut cenſum, aut inimicorum mortem, aut cetera his ſimilia, quæ ad profectum corporis ſolummodo pertinent, non ad animæ ſalutem. Si corporis neceſſaria ſunt petenda, multo magis animæ jura, id eſt, bonæ virtutes, fides ſcilicet, ſpes, charitas, patientia, temperantia, hoſpitalitas, largitas, humilitas, obedientia, pax, & cetera his ſimilia magnopere ſunt petenda, è quibus in ſidereis ſedibus ipſa anima ſit ornata.

C

b

* *al.* Grugnum

D

249 Anno dominicæ Incarnationis milleſimo centeſimo trigeſimo primo *c*, Ludovico rege Francorum regnante, Innocentio Papa præſidente, vir quidam, nomine Brunus, de Viceliaco villa ſanctæ Mariæ Magdalenæ, à ſancto Jacobo rediens, nummis ſibi deficientibus, cœpit egere. Qui dum non haberet, unde ſolam panis nummatam *d* emere poſſet, die quadam circa nonam adhuc jejunus mendicare erubeſcens & valde anxius beati Jacobi auxilium toto corde implorando ſub arbore quadam ſolus quievit. Ibi verò pauliſper dormiens ſomniabat, quod beatus Jacobus Dei apoſtolus cibo illum paſcebat. Evigilans autem ſubcinericium panem ad caput ſuum invenit, ex quo quindecim diebus vixit, quouſque videlicet ad propria venit, per unumquemque diem ſufficienter comedens bis. Altera autem die eumdem panem in ſacculo inveniebat. O admirabile factum Eliæ prophetæ renovatum! Sed quia à Domino eſt factum, non debet eſſe mirabile in oculis noſtris.

aliis denique ad paupertatem redactis juvaint.

c

d

E

250 Hæc ſunt mirabilia memoranda, quæ olim feſta ſancti Jacobi non digne colentibus, divina ultione operante, evenerunt. *e*. Inter Hiſpanos apud Titdelionum *f* die feſto ſancti Jacobi triticum tota die ruſticus quidam excuſſit. Adveſperaſcente autem die, balneum, quod juxta caſtrum idem miro opere Sarracenico antiquitus conſtat eſſe factum, ipſe intravit. Cumque in eo ſederet, ſtatim pellis dorſi ejus ab humeris uſque ad crura balnei parietibus adhæſit, cunctiſque videntibus, ob tranſgreſſionem tanti feſti ſpiritum exhalavit. Vaſconum plebs apud Albinetum ſancti Jacobi diem colere renuens tota die operabatur: ſed divina ultione operante, totum caſtrum ejuſdem plebis nocte ſequenti igne conſumitur. Nec fuit qui ſciret, ex qua domo ignis proceſſiſſet, ſed è cælo dicitur adveniſſe.

Varii feſtivitatem S. Jacobi colere contemnentes

e

f

251 In epiſcopatu Biſontienſi Bernardus, qui dicebatur de Majora, carro manipulos ſegetum tota die, vicinis tamen contradicentibus, duxit. Adveſperaſcente verò die, adhuc illo ſic operante, tempeſtivus ignis validus è cælo adveniens carrum manipulos & boves in cinerem redegit. Sed & mulieres quædam, quæ cum eodem Bernardo aderant, ab aliis ſupervenientibus attonitæ deportantur in fonte proximo: & ita etiam vix evaſerunt. Item Harduinus ejuſdem villæ miles eodem die plauſtrum ſuum cum manipulis tritici tota die duxit; ſed ultio divina oculos boum ſerò excæcavit. Inter Gotos *g* in provincia Montis Peſſulani juſſu cujuſdam militis Mirreorienſis *h*, ruſtica quædam apud villam ſancti Damiani die ſancti Jacobi panem ſubcinericium fecit & coxit: quo allato ad menſam & confracto, coram diſcumbentibus ſanguinolentus apparuit; & dum magis magiſque frangebatur, tanto magis ſanguinem ejiciebat. Ceſſemus ergo ab operibus carnis, & operemur bona in ſacris beati Jacobi ſolemniis, ut ejus mereamur ſemper & ubique protegi patrociniis, præſtante Domino noſtro Jeſu Chriſto, qui cum Patre & Spiritu ſancto vivit & regnat Deus in ſecula ſeculorum. Amen.

puniuntur.

F

g

h

AN-

A

ANNOTATA.

a *Aliqua ex his locis ita corrupta sunt, ut apud geographos frustra quarantur; alia verò passim nota sunt, ita ut explicatione non indigeant.*

b *Suspicor, hîc indicari duos Italiæ fluvios, de quorum primo agit Leander Albertus in Latina Italiæ descriptione pag. 755; de altero autem pag. 457.*

c *In altero Ms., & Vincentio Bellovacensi notatur annus* 1139; *sed sive legatur* 1131 *sive* 1139, *neuter annus ætati Callixti II convenire potest, qui anno* 1124 *obiit, ut jam sæpe diximus. Quare Bellovacensis lib.* 26, *cap.* 39 *hoc imperite inter miracula à Callixto edita recenset, & post caput* 41 *ita concludit:* Hæc de libello Calixti Papæ dicta sufficiant. *Verosimilius igitur in altero Ms. nostro dicitur* à domino Alberico Vezeliacensi abbate, atque episcopo Ostiensi & Romæ legato editum.

d Nummata *aliquando significat pretium rei per nummos, aliquando valorem nummi, & interdum ipsas merces, de qua voce plura vide apud Cangium in Glossario.*

B

e *Sequentia miracula in altero Ms. nostro non habentur; attamen leguntur apud Vincentium Bellovacensem lib.* 26, *cap.* 41, *cum quo Ms. nostrum contulimus.*

f *Bellovacensis vocat* Tudeliorum; *sed nec unum nec alterum apud topographos invenio. Forte est corruptum ab urbe vulgo dicta* Tudela, *quam in Navarra ad Iberum fluvium sitam aliquando transivi. Posset etiam deduci à Tude vulgo* Tuy *episcopali urbe in Gallæcia sub archiepiscopo Compostellano.*

g *Opinor, hos incolas vocari* Gotos, *quia olim Occitania, in qua situs est Mons Pessulanus, vocabatur Gothia Gallica propter Gothos, qui eam invaserant.*

h *Bellovacensis legit* Mircorienſis; *sed hujusmodi locum tantum invenio in Lotharingia, vulgo dictum* Mirecourt. *Quare conjicio illam vocem forte vitiosè deductam esse ab episcopali Occitaniæ superioris urbe, Gallicè dicta* Mirepoix.

Miraculum in transitu fluvii. 1x M.
Miraculum de lumine.
Miraculum de muliere paralytica liberata.
Miraculum de muliere contracta sanata.
Miraculum de uno medico dubitante de miraculis sancti Jacobi.
Miraculum de muliere contracta, trahente nates per terram.
Miraculum de muliere pauperrima, habente maritum & plurimos filios, contracta per decennium.
Miraculum de quodam de sancto Baronto crutibus infirmis.
Miraculum de filio cujusdam dominæ Florentinæ contracto & gibboroso.
Miraculum de columbâ.
Miraculum de columbâ, quæ ostendit pauperculam in ecclesia morientem.
Miraculum de puero Bononiensi contracto.
Miraculum de quodam Florentino de Montebono contracto & arido per viginti annos. E
Miraculum de alio contracto.
Miraculum de sanata in manu.
De multis aliis miraculis.
Miraculum de dæmoniaco liberato.
Miraculum de quodam super mula.
Miraculum S. Jacobi apostoli de quodam adolescente Pistoriensi, cujus guttur acus transfixerat, liberato.
De juvene civitatis Pistorii super equum sedente liberato.
De rustico de Brandeglio Pistorii comitatûs ab arboris periculo liberato.
Miraculum de Milone de Savignano condemnato in Castro Prati, ut traheretur ad caudam equi & ad ignem, liberato.

PROLOGUS.

Exponitur, qua occasione civitas Pistoriensis sacras S. Jacobi reliquias Compostellâ acceperit. F

C

ALIA MIRACULA

QUÆ IN ITALIA CONTIGERUNT.

AUCTORE CONTARINO, CLERICO SYNCHRONO, ET TESTE IN MULTIS OCULATO.

Ex Ms. codice Pistoriensi, cujus authenticum apographum anno 1727 *accepimus.*

ANTIQUI CAPITUM TITULI.

INcipiunt miracula beatissimi Jacobi noviter facta.
Quomodo reliquiæ beati Jacobi portatæ sint Pistorium.

IN provincia igitur, Tuscia nuncupata, in civitate, quæ dicitur Pistoria, erat quidam clericus, nomine Raynerius *a*, diaconus ex ipsius episcopatu civitatis oriundus, qui causâ discendi in Franciam pertexit, ibique apud Parisios tamdiu commoratus est, quamdiu prudens, & potens in litteris effectus est. Post non multum verò temporis in Hispaniam ad sanctum Jacobum proficiscì festinavit, cujus prudentiam cum Didacus *b* venerabilis archiepiscopus Compostellanæ ecclesiæ cognovisset, eum gratanter, & honorifice suscepit, cui gratiam largitor omnium bonorum Dominus in conspectu ejus dedit: nam magistrum scholarum ecclesiæ beati Jacobi eum constituit, & canonicum *c* fecit; in cujus gratia & cleri dilectione cum magis ac magis quotidie succresceret, factum est divina dispensatione, ut venerabilis ac religiosus Acto, *d* Pistoriensis ecclesiæ episcopus, per quosdam cives suos ad sancti Jacobi apostoli corpus causâ orationis proficiscentes, jam dicto Raynerio scholarum magistro, quem numquam viderat, proprias litteras quasi notus ignoto dirigeret, rogans eum, & postulans obnixe, ut si in conspectu divinæ Majestatis placeret, de pretiosissimo

Raynerius clericus pro ecclesia Pistoriensi
a
b
c
d

xx MS. reliquiarum thesauro beatissimi Jacobi apostoli, si possibile esset, aliquid ei dignaretur mittere.

reliquias S. Jacobi ab archiepiscopo Compostellano impetrat.

253 Demum pervenit ad aures domini Didaci Compostellani archiepiscopi fama bonitatis venerabilis Actonis, Pistoriensis episcopi, quomodo prudens, honestus, & religiosissimus, & fide catholicus sit, qui quidem prius fuerat sanctæ Vallumbrosanæ congregationis archimandrita per omnia venerandus: motus precibus, piisque petitionibus talis ac tanti viri, & interventu jam dicti Raynerii magistri cum canonicis ejusdem ecclesiæ beati Jacobi apostoli, multis etiam suffusus lacrymis, summa cum devotione. & debita veneratione, sumens aliquam partem de reliquiis pretiosissimi capitis sanctissimi martyris & apostoli Domini nostri Jesu Christi Jacobi, per egregios viros urbis Pistoriæ, Tebaldum videlicet, & Medium avunculum Tebaldi
e Villanum e nomine, diligenterque in capsam eumdem pretiosissimum thesaurum recondens, Pistorienſi episcopo mittere curavit, dicens & in
B veritate asserens, quod nullus umquam mortalium hoc donum impetrare posset. Quod verè à Domino factum credimus & non dubitamus, sicut manifestis & apertis indiciis manifeste & aperte miracula declarabunt.

ANNOTATA.

a *De hoc Raynerio plura diximus parte prima Commentarii § 8, ubi etiam ejus litteras exhibuimus, ex quibus constat, eum in Anglia docuisse, antequam in Hispaniam discederet.*

b *Is est Didacus Gelmirez, qui ab anno 1100 usque ad annum 1152 diœcesim Compostellanam gubernavit, ut testatur Ægidius Gonçalez Davila in Theatro ecclesiastico Hispaniæ tom. 1 à pag. 43, ubi etiam plura illius gesta Hispanice enarrat.*

c *Hinc patet, quomodo Raynerius iste in titulo epistolæ vocetur* cardinalis, *cum fuerit ecclesiæ Compostellanæ canonicus, de qua re part. 1 § 8, num. 89 nonnihil dictum est.*

d *Vita hujus sancti Actonis vel Attonis ad diem 22 Maii nostri Commentario historico illustrata est.*

e *Hic Medius Villanus vocatur avunculus Tebaldi; at contra in litteris Raynerii, quas part. 1 § 8, num. 88 exhibui, Tebaldus indicatur esse avunculus Medii Villani. Sed facile unum*
C *pro altero intelligi aut scribi potuit.*

CAPUT I.

Miracula patrata in ipsa reliquiarum translatione, & alia quædam paulo post eamdem secuta.

Unus ex legatis reliquias Pistorium deferens

CUm enim prædicti Pistorienses glorioſissima lipsana, id est reliquias, ferentes à sancto Jacobo redirent, & Francigenis associati, ad quemdam fluvium devenirent, ut per navem eumdem transirent, & rectores navis peregrinos pretio valde gravarent, Francigenæ cum eis contendentes, prohibebant omnino se id pretium, quod nautæ quærebant, sibi minimè dare: decebant quippe adversus eos furiosè: Melius est D
nobis flumen transnadare *a*, quam vobis tantum pretii dare. Hortantes igitur sese ad invicem, ut non in navi, sed per vadum transirent, is qui sancti Jacobi reliquias ferebat, cum suo equo flumen audacter introiens, & vadum velut ignotus nesciens, cœpit carpere devium & ignotum iter; quem cum socii tam periculosè considerarent per liquidas undas pelagi pergere, timuerunt valde, mortem præcessoris tantummodo præstolantes. Inter angustias tamen recordatus reliquiarum sancti Jacobi, quas ipse ferebat, confidenter ipsum precibus exorabat: Sancte, inquiens, Jacobe, tuas pretiosissimas reliquias bajulo, antequam mors me præveniat, adjuva me, ne umquam hic perire valeam.

in itinere à submersionis periculo liberatur,

255 Mox meritis ipsius Apostoli sine magna difficultate ad alteram ripam fluminis optimè pervenit, Deique omnipotentis misericordiam cum E
cunctis, qui cis, & citra flumen aderant, benedixit atque laudavit, qui eum de metu mortis & tanto periculo precibus sancti Jacobi apostoli liberavit. Lætetur ergo Pistorienſis civitas, exultet, atque congaudeat, & glorietur non modicum in exaltatione sua, congratuletur gaudio magno valde, quam quidem voluit omnipotens Dominus per suum sanctum Apostolum noviter ac mirabiliter visitare; proinde gaudeat & Tuscia tota, quoniam, si voluerit sanctum Domini Apostolum cum digno honore excolere, & celebrare studuerit, ad ejus sacra solemnia corde simul, & animo devotissimè properaverit, hæc salus & lætitia non tantum ipsius loci, in quo conditæ sunt ejus reliquiæ, propria, sed totius provinciæ communis erit.

& de nocte eis iis lumen mirabiliter emicat,

256 Cum verò jam dicti Pistorienses ad propria summo conamine sedulò festinarent, & in ipso itinere in quodam burgo hospitium acquirerent, factâque cœnâ, cubiculis præparatis, lassata membra quieti pro solito dedissent, igne, ceteriſque luminaribus domûs extinctis, ubique vocabant eos nominatim hospites, apud quos hospitati fuerant frequenti vice, media nocte ipsis talia crebro referentes: Fratres peregrini & hospites, quid domum perlustratis tota nocte? Lumina vestra extinguite, & longo itinere fatigati quiescite atque dormite, nosque dormire cupientes dormire permittite. Ipsi verò nullum lumen habentes, nec cur eis hoc dicebatur intelligentes, asserebant, se lumen ignis minime habuisse, suasque lampades jam dum extinxisse: quod * enim F
capsam, id est reliquias beati Jacobi veraciter dicitur fuisse.

* *forte* hoc

quibus recipiendis S. Atto sacellum præparat,

157 Remeantibus autem Tebaldo & Medio Villano à sancto Jacobo Pistoriam, decenter repræsentaverunt Actoni reverendissimo episcopo pretiosissimam margaritam, deferentes etiam ei Compostellani archiepiscopi epistolam, quam ipse vidi, atque perlegi, deprecans eum unà cum magistro Raynerio, ut susciperet debito honore sacras reliquias *b*, & condigna veneratione propriam cappellam construeret ad Dei & ipsius Apostoli honorem in ecclesia majori, videlicet beati Zenonis *c* episcopi & confessoris Pistoriæ civitatis, ibique in aptissimo altari capsam, id est reliquias, beati Jacobi apostoli decenter collocaret: quæ, sicut debuit, gratanter hilariterque episcopus suscepit, & omnipotenti Deo gratias egit, eo quod tam pretiosum thesaurum habere promeruit. Quid longius

b

c

mo-

A moser? Cappellam in ecclesia S. Zenonis honorifice fieri fecit, atque composuit; altare quoque ibi superædificavit, in quo reliquias supradictas postea collocavit.

in quo illas honorifice & solenniter collocat.

258 Post receptionem verò sacrarum reliquiarum Compostellanus archiepiscopus atque Rayncrius diaconus multoties Pistoriensem episcopum suis litteris reverentissime visitaverunt, & ut de reliquiis S. Jacobi sic ageret, ut eum per litteras postulaverunt, nihilominus rogaverunt: de ejus enim bonitate non modice & honestate præsumentes, pariter confidebant; nam in epistolis, quas ei miserunt, eumdem dominum Actum episcopum suamque sanctitatem multum commendabant, & affatim per omnia laudabant; quas epistolas ego Contarinus clericus, licet indi-
d gnus, qui hæc scripsi *d*, cancellarius Pisanæ civitatis, oculis meis vidi, perlegi, & memoriter tenui, testis utique verax atque fidelis,
e una quarum epistolarum hæc est *e*. Post multas igitur deprecationis, exhortationis, & commonitionis epistolas, & cappellâ S. Jacobi constructâ, anno millesimo centesimo quadragesimo quinto dominicæ Incarnationis, dominus Acto epi-
B scopus in mense Julio, octavo die exeunte, altare S. Jacobi ipso die ejusdem Apostoli festivitatis cum multis honestissimis clericis, Prioribus, & Plebanis ab eo decenter invitatis, sicut dignum fuerat, devotissime consecravit.

Post reliquiarum collocationem languidus quidam,

259 Facta verò consecratione, Missarumque solemniis solemniter celebratis, magnum præclarumque miraculum virtus Dei omnipotentis per merita beati Jacobi Pistoriensibus patenter declaravit; nam in eadem Pistoriensi civitate erat quidam languidus, qui extensis nervis ita rigidus & siccus per sex continuos annos in lecto jacuerat, ita quod nullo modo ad ullum corporis usum aptus fuerat, excepto quod aliquantulum virtutis ei Deus in manibus reservaverat, quibus sibi ministrantibus cibum sumebat; sed numquam de lecto surgere, vel se movere poterat: quem quidam nobilissimus civis Pistoriensium, nomine Opitho, Eharardi quondam filius, victualibus sustentabat amore illius, qui dicit: Quamdiu fecistis uni ex minimis istis, mihi fecistis.

C *à sancto Jacobo monitus, ut eas adiret,*

260 Cum igitur redeunte populo ab ecclesia, jam verò tranlactâ horâ sextâ, præfatus Opitho, vir illustrissimus, ex consuetudine misit languido pauperi alimoniam per suum clientulum (ipse namque infirmus proprio Lætus nomine appellatur, & hoc quidem bonum prodigium; nam de maxima tristitia repentè lætus efficitur, cujus quidem corpus, & animam salvavit Dominus per glorioſissimum apostolum suum Jacobum) cui dixit portitor ciborum: Frater Læte, hora refectionis est, accipe cibos, & comede: qui cum Dominum benedixisset, & minister ante se cibos apposuisset & abiisset, Lætus æger cœpit cum gratiarum actione cupitum cibum sumere; post duas autem buccellas inter ipsas epulas divino nutu somno corripitur, sicque Dominus in eum soporem misit, & in ipso sopore vir quidam ei apparuit vocans eum nominatim: Læte, inquit, Læte, quid agis? Cur potius hîc moraris? Et adjecit: Surge cito, & propera ad memoriam mei altaris, quod hodierna die Pistoriensis episcopus dedicavit; cui respondens ait: Quis es, domine, qui vocas me; quid mihi jubes facere? Ego namque, domine mi, nullatenus possum surgere, nec pedibus terram calcare, nec brachia sursum levare, qui per sex continuos annos miser, & rigidus, siccus, & extensus, medullis evacuatus, corpore defectus, miserabiliter cubavi in lecto. Tunc ille respondens, ait ad illum: Surge, & noli timere, nec in aliquo dubites, quia ego sum Jacobus apostolus, qui loquor tecum: [propera] ad locum, quem tibi prædixi, quoniam sine dubio liberaberis. ex MS.

repentè usum membrorum recuperat,

261 Tum ille expergefactus, ossibusque crepitantibus, exclamavit magnis vocibus: Adjuva me, Domine Deus. Mulierculæ verò de vicinia audientes voces illius cucurrerunt velociter ad eum, existimantes illum proximè moriturum. Sic illi dicunt: Frater Læte, quid habes, quid clamas? Vis forsân accipere pœnitentiam? Ibimus pro sacerdote, qui tibi ferat consilium animæ tuæ, quoniam cernimus te morti propinquare; nam sic attenuatus erat, quod pauciſſima caro in ossibus ejus remanserat, & ab omnibus videbatur, quod in proximo esset moriturus. Is autem mulieribus inquit: Dominæ mulieres, non modo presbyterum quæro, sed ad hodiernam dedicationem S. Jacobi proficisci desidero, & indubitanter ibo, auxiliante Domino; quo audito, mulieres irridentes eum, quia desperabant de salute ejus, nec cogitantes illum ullatenus evasurum, non crediderunt, donec illum ambulantem viderunt, & secutæ sunt eum. E

quem cum multis ex clero & populo ipse scriptor sanatum vidit & examinavit.

262 Eo autem ad ecclesiam properante, viri simul & mulieres undique concurrentes mirabantur valde dicentes: Benedictus Dominus Deus Israël, qui fecit nobis mirabilia hodie! Veniente quoque eo, qui eum solebat alere, mox ut vidit eum, cum clero simul & populo gloriam dedit Deo, qui vivit, & regnat in secula seculorum. Amen. Hominem autem ipsum ante altare S. Jacobi multoties oculis meis vidi, & hæc cuncta, quæ narravi, sicut ab universo clero & populo ejusdem civitatis prius audiveram, sic ab ore illius didici, & fiducialius scripsi, cujus omnia membra jam recreata fuerant, & carnibus ossa cooperta. Quem Lætum lætum & alacrem vidi, completo jam mense dedicationis altaris, qui ad indicium venientium usque ad præsens moratur inibi.

Sanatur mulier paralytica

263 Hoc miraculo longe lateque celeberrime divulgato, erat quædam mulier de Castro Pitecio paralytica, misera, & pauperrima, quæ totum latus omnino perdiderat, cujus etiam manus arida fuerat, semperque mendicabat, nihilque cum ipsa manu suscipere poterat, quia strictissime clausa paralysi fuerat; insuper autem totum corpus ejus paralysi exagitabatur, & contremebat ad similitudinem avis, quæ cauda tremula *f* nuncupatur, & quidquid ei pro eleemosyna dabatur, manu suscipere non valebat, sed in pera, quam collo circumligatam ferebat, sibi aptabantur omnia. Pro consuetudine verò paralytica ista ad monasterium S. Mariæ de Sala *g* ad eleemosynam suscipiendam frequenter ire solebat, cui quædam Benedicta, venerabilis ejusdem monasterii abbatissa, cum suis sororibus benefaciebat, cujus frequenti hortatu ad oratorium S. Jacobi pervenit, ut in ipso loco donum perciperet recuperandæ sanitatis, quæ tam diu in precibus ibidem permansit, quamdiu Deus omnipotens manum ipsius aperuit, & tremorem membrorum suorum ab ea similiter abstulit. F *f* *g*

coram multis testibus,

264 Hoc autem miraculum, cum ego ad oratorium S. Jacobi Pisis venirem, apud præfatum monasterium S. Mariæ de Sala, quod uno milliario ab urbe Pistoria distat, hospita-

ex MS. tus fui, ibique ab eadem abbatiſſa ipſius monaſterii & ſororibus ſuis hoc præſens miraculum didici; deinde ad civitatem veni, & ſimili modo teſtati ſunt omnes, epiſcopus, & omnes canonici Piſtorienſis eccleſiæ, & reliquus clerus, & populus civitatis ejuſdem. Poſtea mulierem ipſam & vidi, & alloquutus fui, eamque de hoc ſatis interrogavi, & ſic cuncta mihi ſeriatim retulit, & manum, quæ multo ante clauſa fuerat, ſimilem manui alteri mihi coram multis oſtendit, in qua ſignum capitum digitorum apparebat, qui ſe ad invicem glomerati conſtringebant. Gratias igitur agamus omnipotenti Domino, qui eam liberare dignatus eſt beati Jacobi apoſtoli precibus. Ipſi gloria, decus, & imperium per infinita ſecula ſeculorum. Amen.

nti & alia contracta. 265 His autem duobus dum hæc fama circumquaque crebreſceret, & multitudo copioſa virorum ſimul, ac mulierum ad eccleſiam beati Zenonis epiſcopi, in qua reconditæ ſunt reliquiæ beati Jacobi apoſtoli, deſideranter concurreret, B contigit, ut quædam paupercula contracta illuc deveniret, ibique miſericordiam Dei omnipotentis exſpectaret. Facta oratione, mulier ipſa omnium membrorum ſuorum ſanitatem recepit, & magnalia Domini noſtri Jeſu Chriſti cum omnibus, qui aderant, benedixit atque laudavit, eique multas gratias egit. Hoc igitur ſignum divulgatum eſt per cunctam civitatem Piſtoriæ, & habetur ibi celebre, & propter illud ſine dubitatione ſtudui ſcribere, non modicam ſimul à clericis & laicis inde ſumens auctoritatem: ſciens namque in veritate, quoniam Deo nihil eſt impoſſibile.

ANNOTATA.

a *Suſpicor, pro* tranſnadare *legendum eſſe* tranſnatare *aut potius* tranſvadare; *id eſt per vadum fluminis tranſire, ut ex ſequentibus colligitur.*

b *Hanc epiſtolam exhibui part.* 1 § 8, *num.* 90.

c *De Zenone epiſcopo aliqua dicta ſunt inter Prætermiſſos ad diem* 8 *Aprilis, & Acta illius elucidata ſunt ad diem* 12 *ejuſdem menſis. Videri poteſt noviſſima editio Veneta Italiæ ſacræ, in qua tom.* 3 *col.* 284 *&* 285 *nonnulla de hoc Sancto addita ſunt.* C

d *De hoc ſynchrono miraculorum ſcriptore pauca monuimus part.* 1, § 8, *num.* 95.

e *Hanc epiſtolam unà cum aliis dedimus paragrapho proxime citato.*

f *Hnic avicula, quæ à Latinis motacilla dicitur, omnes fere nationes à frequenti caudæ motu nomen indiderunt, ut videri poteſt apud Aldrovandum tom.* 2 *Ornithologiæ lib.* 17, *cap.* 22. *Hinc etiam à poëta Italo vocatur* coditremola, *ut dictionarium academiæ Cruſcanæ ad vocem* cutrettola *teſtatur. Hanc Italorum expreſſionem ſcriptor noſter Italus haud dubie hîc Latinè imitatus eſt.*

g *Nicolaus Coleti in Veneta Italiæ ſacræ editione, nuper ab ipſo aucta, inter alia Piſtorienſis civitatis cœnobia tom.* 3, *col.* 287 *in additione ſic recenſet etiam monaſterium* ſanctæ Mariæ angelorum, à Sala nuncupatum, eo quod olim extra civitatem in loco, qui Sala vulgo dicitur, exſtructum fuerit, deinde in civitatem tranſlatum, cui plurimas opes dedit pia femina Adola Roſpiglioſia ea lege, ut puellæ ex aliquibus familiis nobilibus gratis exciperentur.

D

CAPUT II.

Medici dubitatio de miraculis ſublata, paralyticis & contractis ſanitas reſtituta, ac mira hiſtoria de quadam columba.

Medicus de miraculis S. Jacobi dubitans ITem miraculum vobis enarrare cupio, quod nullatenus eſt prætereundum. Igitur cum omnes admirarentur propter hæc miracula, quæ Deus per apoſtolum ſuum Jacobum cooperabatur, eo quia noſtro tempore, præcipuè noſtris in partibus, numquam talia vidimus. Erat in civitate, & de civitate Piſtoria quidam medicus, nomine Fridericus, qui in mirabilibus dubitabat, & de cauſa iſta contra credulos ſicut incredulus tractabat. Eo autem ſuper hoc dubitante, & fidem penitus non adhibente, Dominica ſequenti conſecrationis altaris S. Jacobi cum ad matutinas ſurrexiſſet, & ad eccleſiam ſolito more veniret, vidit procul in eccleſia cereorum multa luminaria, & in corde ſuo meditabatur, ſi fieri poſſet, ut in ipſa eccleſia S. Jacobi patrocinia forent, & vera ea miracula, quæ divulgabantur longè lateque. E

propriâ experientiâ de veritate eorum convincitur, 267 Cumque hæc in corde ſuo frequenter revolveret in ipſo itinere ad quemdam puteum, qui eſt juxta viam, qua veniebat, haud longè à beati Zenonis eccleſia repentè ducitur, ſubmittens caput in ipſum, quaſi impulſus ab aliquo; in quem ſic introivit uſque ad talos, caput quidem præmittens deorſum, pedes verò tenens ſurſum; qui recordatus ſancti Jacobi, confeſtim vocavit eum nominatim: Sancte Jacobe, apoſtole Chriſti, velociter ſuccurre mihi, & miſerere mei: Necdum verbum finierat, & ecce quaſi in momento reducitur ad ſuperiora; ſequebatur autem ipſum quædam cognata ſua, quæ illum ruentem in puteum viderat: qui protinus, non ut incredulus, ſed ut credulus, venit ad eccleſiam, & confeſſus eſt, ſe male egiſſe pro incredulitate ſua; cum enim ipſe miracula Dei ſponte F credere noluiſſet, coëgit eum divina pietas, ut amodo crederet, & credendo, quod non crediderat, prædicaret. Quod ego ſicut ab epiſcopo civitatis, clero ſimul, & populo, nec non & ab ore illius didici, ita fideliter ſcripſi; nam ipſe verus teſtis eſt, fide catholicus, legalis, atque veridicus. Nos itaque pro his & pro aliis beneficiis laudemus, & benedicamus omnipotentem Dominum, cujus imperium permanet in ſecula ſeculorum. Amen.

& tres mulieres 268 Ipſis autem diebus erat quædam mulier paupercula de ipſa vicinia, quæ eſt juxta eamdem eccleſiam, adeo contracta, quod ſe aliter movere non poterat niſi nates eundo traheret per terram, & non adminiculo pedum, ſed ſuſtentatione manuum ibat: nam pedes ita revolutos & tortos habebat, quod nullum ſervitium, vel auxilium ſibi in aliquo ſubminiſtrabant, ſed manibus, ut dixi, eundo per terram carpebat *. Ad beati Zenonis igitur eccleſiam confidenter ivit, & facta oratione per merita ſanctiſſimi Jacobi apoſtoli eam ſine dilatione Dominus miſericorditer liberavit, quæ quidem

* *forte* repebat

dem

A dem prius nullum opus operari poterat. Postea verò cœpit agere, quæ sibi necessaria fuerunt, & pedibus suis ambulare libera & erecta, quam cum quodam canonicorum quantocius adivi, eamque diligenter per ordinem interrogavi, obsecrans, si sic ei factum fuisset à Domino, velut de se dicebatur ab omnibus: non inde mutavit aliquod verbum, ac etiam cum ea reperi testes quamplurimos. Hoc denique miraculum clarissimum est repertum, quæ quidem prius invalida cognoscebatur ab omni clero civitatis ejusdem simul & populo; in ipsa verò, vel sequenti hebdomada reperi eam sedentem & excutientem linum propriis manibus in platea, quod per multum tempus antea nec hoc, nec simile fecerat. Nos igitur omnes dicamus Deo gratias. Amen.

membrorum usu privata,

B 269 Aliud quoque miraculum die octavo consecrationis peractum fraternitati vestræ denunciabo pulcherrimum. Quædam mulier ex ipsa civitate virum, & filios plurimos habens propter longam, & nimiam infirmitatem devenerat in multam necessitatem; non enim valebat aliquod opus manibus peragere: in lecto quippe contracta jam fere per decennium miserabiliter jacuerat, &, quod turpe est dicere, peccatis exigentibus, propter incontinentiam cogebat eam vir ejus carnis sibi reddere debitum, ita tamen quod in ipsa visitatione, quâ Deus sic illam visitaverat, in maritali thoro jam quater pepererat, puerique illius cum essent parvuli plangebant quotidie tum fame & siti, tum quia non poterant habere consolationem matris, eo quod non poterat subvenire sibi. Accipiens igitur eam vir ejus celeriter bajulavit ad S. Jacobi oratorium, ibique mansit per triduum, sed in his tribus diebus continuit super eam misericordiam suam Dominus.

patrocinio S. Jacobi

C 270 Exinde verò reportavit eam vir ejus ad propriam domum, quæ tunc invenit flentes, atque lugentes pueros suos; exaudivit autem Dominus gemitus puerorum, respiciens ad paupertatem & miseriam illorum: quam cum vir ejus in lecto reposuisset, dulcissimo somno arripitur mulier, quæ tunc in visione vocata, ut surgeret ac denuo ecclesiam adiret, ut Domino, & ejus Apostolo gratias ageret, expergefacta continuò surrexit, fratremque suum Martinum voce magna vocavit, & ut ad gratias agendum secum pergeret precibus invitavit; qui cum vellet eam manibus apprehendere, ut illam sustentaret, prohibuit ipsum, & alios, qui se juvare cucurrerant, ne se tangerent, dicens & asserens, se sine alterius emolumento pergere posse, beato Jacobo apostolo sibi opem ferente. Videntibus autem viris, & mulieribus undique concurrentibus, eamque per decennium contractam cognoscentibus, sic eam suis pedibus ambulantem & laudantem Dominum, omnes ad ecclesiam velociter concurrerunt, clericisque convenientibus, TE DEUM LAUDAMUS alta voce pariter decantaverunt, & signis in classicum sonatis, omnes suffusi lacrymis, flexisque poplitibus, humique prostrati, palmas ad cælum tendentes, de tanto & tali miraculo Domino nostro Jesu Christo, suoque Apostolo gloriam dederunt.

sanantur,

Item alia quædam paralytica contracta de Villis habitans in loco, qui Agellus dicitur, profecta est ad oratorium S. Jacobi, & ibidem remedium sanitatis accepit.

271 Quidam vir de sancto Baronto, cujus monasterium situm est in montibus, distans ab urbe Pistoria milliaris octo, tantam ægritudinis molestiam jam fere per duos annos in nervis patiebatur, quod nunquam sese movere poterat de loco aliquo, nisi ab aliquo traheretur: hujus etenim crura ita turgida malisque humoribus plena fuerant, quod nullatenus ab aliquo medico remedium salutis accipere valebat, qui de facultatibus paupertatis suæ, quas ipse habebat, multa pro liberatione sua multoties expenderat, nihilque sibi profuerunt. Divulgatâ verò S. Jacobi famâ, eo quod Dominus multas virtutes operabatur ob ipsius merita, properavit æger ad S. Zenonis basilicam, ubi recondita sunt Apostoli patrocinia, ibique susceptus orationibus ipsius salutis suæ remedia, qui prius, ut dixi, multa medicis erogaverat, & ita liberatus est ab ægritudinis molestia, quod absque dilatione suscepit sospitatem, & peregre profectus est in Hispaniam ad beati Jacobi apostoli basilicam. Hoc etiam miraculum satis apertum & divulgatum, ac in eadem civitate celeberrimum, didici à domino Actone reverendo episcopo, canonicis ejusdem ecclesiæ, clero cuncto simul & populo. Proinde gratias agamus omnipotenti Domino, cui est honor, & gloria in sæcula sæculorum. Amen. EX MS. *quale beneficium etiam cuidam viro,* E

ac puero Florentinæ urbis,

272 In civitate Florentia, quæ tunc temporis inimicabatur cum civitate Pistoria, percrebuit ejusdem Apostoli fama. Quædam mulier, quæ inibi erat, mox ut hoc audivit, cum gaudio surrexit, suumque filium contractum, & gibbosum, ita quod caput fere genibus inhærebat, secum assumpsit, eumdemque vehiculo imposuit, & glorioſum iter hilariter incepit, atque complevit: quo completo, ecclesiam S. Zenonis intravit, puerumque suum, cujus totum corpus conglomeratum fuerat, beato Jacobo repræsentavit: sed non multo post cœpit pellis corporis ejus extendi, & dilatari, videntibus cunctis, qui aderant ibi, & ad sonitum ossium crepitantium concurrentibus & multis aliis, corpus ejus illico est extensum, & caput à genibus separatum, sursum quoque erectum, & elevatum; verumtamen in dorso adhuc apparet signaculum gibbi illius. Hoc miraculum factum est coram multis & diversis gentibus, Pistoriensium videlicet, Florentinorum, atque Lucensium, & qui venerunt de longinquis partibus, qui omnes pariter unanimiterque benedixerunt & laudaverunt Dominum manibus expansis ad cælum. Puer autem is, qui liberatus est, cum matre Florentiam pedibus remeavit, qui prius Florentiâ Pistoriam vehiculo in cophino venerat, ut audistis; quo redeunte, quidam credebant, & Deo gratias agebant; quidam autem non eum esse dicebant, sicut Judæi de cæco à nativitate, quem Christus illuminaverat. F

simili morbo laborantibus, collatum ejus.

273 Post hæc autem credulis & incredulis par concordia fuit: nam in eadem civitate Florentia huic miraculo superaddita sunt & alia miracula, quæ facta sunt ibi à Domino per ejusdem Apostoli merita. At puer, qui, ut diximus, ita conglomeratus fuerat, iterum cum matre venit Pistoriam ad referendas Deo & beato Jacobo laudes condignas, & debitas gratias, quem ipse, Deo gratias, oculis meis vidi, qui alacer effectus fuerat nimis, coloratus, & pinguis, nullum habens indicium pristinæ infirmitatis, præter aliquantulum gibbi, qui remanserat illi; vidi namque, & allocutus fui, di-

EX MS. diligenterque ſatis interrogavi, quomodo, qualiterque hoc ei accidit, qui, ſicut ab omnibus audiveram, ſic retulit mihi, cui dominus epiſcopus, me vidente, frequenter eleemoſynam fecit, qui & teſtimonium de ipſo perhibuit. Quo miraculo Florentini in veritate cognito, licet tunc adverſus Piſtorienſes inimicati valde fuiſſent ad invicem, cum nimia tamen veneratione diſcalceatis pedibus, & laneo indumento induti multi ex eis exinde ad ſanctum Jacobum cœperunt venire, maximè mulieres cum cordis compunctione, ſicut cælitus fuerant inſpiratæ.

Mira narratio de columba ſilveſtri,

274 In diebus illis aliud miraculum tam pium, tam glorioſum factum eſt à Domino, de quo, qui digne meditari voluerit, ſatis noſſe poterit, quod pertineat ad ædificationem omnium ad beati Jacobi curiam venientium, cunctorumque Chriſtianorum fidelium. Puella denique quædam de agro Pitacio cum quadam die infra tertiam hebdomadam poſt altaris S. Jacobi conſecrationem canapem * de horto evelleret, conſiderans vidit columbam par aërem volantem, & non procul ad ſe poſtea venientem, & requieſcentem: quam cum non longe ante ſe cerneret, rogavit Dominum, & beatum Jacobum dicens: Domine, & beate Jacobe, ſi vera ſunt ea, quæ de te Piſtoriæ dicuntur, & ea miracula operaris, quæ Piſtorienſes aſſerunt, dona mihi hanc columbam venientem meis in manibus; mox ergo columba de loco ſurrexit, in quo quieſcebat, quæ mitis ac manſueta, quaſi multo jam tempore domeſtica, venit ad eam; quam ſic manibus accipiens [tenebat] acſi corpus inanimatum fuiſſet. Quid tamen egit puella? Portavit illam ad domum ſuam, oſtendit patri, & indicavit ei omnia, omnibuſque, qui erant ex ipſa familia, quonam modo columba ſuis in manibus devenerat.

**lege cannabem*

B

quæ prodigioſè capta, ac Piſtorium delata,

275 Quidam ex eis dicebant: Occidatur, ut manducemus illam. Quidam alii ſubclamabant: Non interficiatur, ſed abire permittatur. Laxavit itaque manum puella, ut videret quid ageret. Ipſa columba, quæ de manu illius egrediens deſcendit, & gallinis colligentibus eſcam ſe admiſcuit, nec unquam poſtea de domo exibat, ſed ſic aſſociata cum illis manebat, tamquam ſi cum eis manſiſſet per multa & longa tempora. Admirantes autem omnes admiratione non modica pro tanta manſuetudine jam dictæ columbæ, quæ ſiquidem uſque ad ipſum diem non domeſtica, ſed agreſtis fuerat, euntes ierunt ad ſacerdotem ejuſdem villæ, ſtudentes ei hoc factum denuntiare; proinde ſacerdos patri & puellæ ſalubrius & utilius conſilium dedit, ſicut more ſuo divinitus impoſitum fuit: Die, inquit, Dominico ad dominum noſtrum epiſcopum pariter pergamus, & ſicut ipſe nobis dixerit, ſic inde faciamus. Euntes igitur die Dominica Piſtoriam repræſentaverunt domino epiſcopo columbam, dum in honorem S. Jacobi devotiſſimè cum ſuis canonicis celebraret Miſſam ſuper ſacroſanctum altare, quod in ejus honore conſecratum fuerat. Auditâ verò præſul per ordinem causâ, ſuſcepit columbam, & ſuper murum cancelli, qui eſt circa altare S. Jacobi poſuit illam, in quo loco manſit per tres hebdomadas, quæ numquam inde decedebat, niſi quod aliquando, & rariſſimè per eccleſiam volabat, ſed ſemper, & abſque dilatione ad priſtinum locum redibat, ibique mitis, humilis, ſimplex, & manſueta ſedulò manebat; eſcas autem aut vix aut rarò roſtro colligebat.

C

276 Sed Lucenſes & alii forenſes pennas gutturis ejus avellentes pro devotione ſecum deferebant, & pro ſigno iis, qui non viderunt, oſtendebant; ab injuriis etiam numquam ſe defendebat, cujus jam guttur à vulſione pennarum decorticatum erat; tamdiu ſic incaute factum eſt iſtud, quamdiu perſolvit naturæ debitum: & nihil mirum, quomodo namque vivere poterat avis animata, quæ vix eſcam carpebat, & nihil penitus dormiebat? Gens quidem die, noctuque undique concurrebat, eamque viciſſim venientes vexabant, in nocte ſemper vigiliæ fiebant, clerus, & populus altis vocibus Domino jubilabant, luminaria plurima illic inceſſanter ardebant. Quomodo ergo, qualiterve vivere poterat, quæ à tanto ſtrepitu numquam ceſſabat, ſed quaſi pro cuſtodia ſemper ibi manebat? De cujus itaque deceſſu cunctus clerus, & populus pariter dolentes, quia dolendum fuerat valde, conſilio inito, corium ſimul & pennas ejuſdem ſurſum in eccleſia ſuſpendere ad indicium venientium. Quid potuit eſſe dulcius, quid convenientius in tanto & tali negotio hoc admirabili ſigno, quod nobis oſtendere dignatus eſt omnipotens Deus? Non opus eſt quidquam de jam dicta columba plura referre, quam quidem videbant omnes illuc venientes apertè & manifeſtè. Unde non ſolum laici, vel clerus ejuſdem civitatis, ſed multi religioſi, abbates, & priores, clerici, & laici ab unde teſtimonium veraciter inde poſſunt perhibere; nec non & ego teſtimonium perhibeo, teſtis utique verax atque fidelis, qui eam per integram hebdomadam oculis meis vidi, & manibus in veritate tetigi.

D

tamquam ciecur ad altare S. Jacobi dimanſit,

E

& mulierem mórti proximam indicavit.

277 In præfata eccleſia multi contracti, multi languidi & infirmi diverſarum infirmitatum jacent, Domini miſericordiam pariter exſpectantes, ibique mulier quædam paupercula, nimiſque infirma ab aliis infirmis ſemota in angulo eccleſiæ jacebat, &, neſcio qua occaſione, à cuſtodibus derelicta. Factum eſt autem ut ipſa morti appropinquaret, & nullo eam vidente, columba, quæ circa altare S. Jacobi morabatur inde ſurrexit, & uſque ad mulierem, vicinam morti, contra ſolitum volavit, ac ſupra corpus illius ſe ponens quievit; illi verò, qui aderant, conſiderantes columbam languidæ mulieri aſſociatam, admirantes valde cucurrerunt ad eam cupientes noſſe, cur ſe illuc diverterat: & cognoverunt, quod non cognoſcebant, videlicet ægram proxime morituram: accedentibus autem turbis, columba receſſit, & ad locum ſuum juxta altare rediit. Elevantes igitur inde cum grabato languidam, portaverunt eam foras eccleſiam, quæ poſt paululum fuit mortua, & honorificè ſepulta; quam quidem, prout credimus, niſi columba monſtraſſet, nemo morientem vidiſſet.

F

CAPUT III.

Multi à variis morbis & infortuniis liberati.

Monialis miſere diſtorta,

ALiud itidem miraculum charitati veſtræ declarare cupio. In monaſterio S. Petri de Campaliana quædam ſanctimonialis erat, quæ totum latus ſiniſtrum ita perdiderat, quod non pedibus, ſed manibus miſerabiliter incedebat, nateſque per terram trahebat: planta quidem pedis

A pedis à dorſo, & dorſum in loco plantæ converſum fuerat, nec non & digiti pedum à calcaneo, & calcaneus in locum digitorum vertebatur; talus quoque in inferiori parte corporis locum inverterat, in loco videlicet, ubi planta manere ſolebat. Licentia igitur accepta ab abbatiſſa ſua, ad oratorium S. Jacobi venit, ibique per triduum manſit, & non liberata ad cœnobium ſuum rediit: quæ cum ſerò ante completorium ante altare S. Petri reverenter oraret, & in ipſa oratione recordaretur miraculorum beati Jacobi, omnia membra Dominus in ſuo loco repente reſtituit meritis ipſius Apoſtoli. Sorores autem, quæ tunc in clauſtro erant, illico cucurrerunt ad ſonitum oſſium crepitantium. Habitâ igitur iterum licentiâ ab abbatiſſa ſua, properavit & rediit ad agendum Deo & beato Apoſtolo debitas gratias. Monacham vidi & allocutus fui, & de hac re ſatis interrogavi, ac ſigna liberationis oſtendit mihi: B & ideo hæc fiducialius ſcripſi, & ut verius credi poſſit, eadem abbatiſſa, quæ jam dictam monacham in monaſterium ſuſceperat, nomine Fabronia, quæ nunc eſt monaſterii S. Petri majoris Piſtorienſis abbatiſſa, frequenter retulit mihi de contractione ſua cuncta, quæ audieram ſigna, qualiterque miſerabiliter incedebat.

aliique multi, 279 Præterea puer quidam de epiſcopatu Bononienſi totus fere contractus, ad memoriam beati Jacobi fuit à matre ductus, ut per merita ipſius Deus omnipotens ei ſubvenire dignaretur, utpote [qui] multis aliis miſericorditer ſubvenit; tandem miſericordiâ Domini cooperante, reddidit filium matri ſuæ ſanum & incolumem.

Cæcos etiam de epiſcopatu Florentino & de diverſis aliis partibus haud dubie multos illuminavit, multoſque languidos & paralyticos ad ſe venientes curavit.

inter quos mulier per viginti annos contracta, 280 Poſt hæc autem & alia innumera miracula, me præſente, factum eſt & aliud miraculum. Cum igitur ipſo anno, quo in honorem S. Jacobi altare conſecratum fuit, cum monachis S. Bartholomæi de burgo Piſtorienſis civitatis tertio Nonas Septembris ad celebrandas C vigilias quadam die ſerò perrexi, nec non & populo cuncto ejuſdem parochiæ, lampadibus & cereis accenſis, & cantato reſponſorio, factâque oratione, ſicut mos eſt, quidam contractus, qui gratiâ recuperandæ ſanitatis illuc venerat, repente ſurrexit, & coram multitudine diverſarum gentium, de longinquis partibus venientium, clericorum, virorum ſimul ac mulierum, extenſis manibus & pedibus, qui prius contracti fuerunt per viginti annos, prout ipſe & omnes noti ejus teſtabantur, ante altare S. Jacobi apoſtoli erectus venit, quem ſuper cancellos illico poſuere, ut ſe omni populo liberatum oſtenderet, & brachiis ſurſum erectis ** forte gyrando* manibuſque extenſis ſe gerendo * hinc & illinc, omnibus, qui aderant, grataner oſtendit, cujus quidem manus & brachia ſicca erant & arida; erat autem jam dictus invalidus de Florentino epiſcopatu, videlicet de Monte Bono; huic enim miraculo & ego interfui. Tunc ergo omnes gratias egimus Domino, qui tanta dignatus eſt operari per Apoſtolum ſuum.

variis morbis ac malis affectis 281 Eâdem quoque nocte, peractis vigiliis, & remeantibus ad propria clericis, alterum contractum, qui aderat, ut ab adſtantibus audivi, ſimili modo ſanavit; qui ad altare veniens piiſſimo Domino cum omnibus, qui aderant, gra- EX MS. tias egit.

Ipſa verò nocte cuidam mulieri de civitate Piſtoria manum reddidit, prout audivi; non erat autem mulier in eccleſia quando eam ſanavit, ſed in domo ſua S. Jacobum exoravit, ibique ei ſubvenit.

Quanti ſunt debiles, & claudi, cæci, atque contracti, paralytici, & morbidi, qui concurrunt ad oratorium beati Jacobi gratiâ recuperandæ ſanitatis, quibus Deus miſericordiam ſuam reſervat, & in ſinu ſuo continet, quam eis poſtea vel in medio itineris, vel ad propria remeantibus oſtendit? Quoſdam enim ſanat, quoſdam à doloribus liberat, quoſdam illuminat, quoſdam extendit, quoſdam languoribus curat; innumerabiles enim ſunt illi, qui veniunt ad referendas Deo gratias, ſanitate recepta. Verè multa ſuper his illic crebro & alibi fiunt miracula, referentibus plebanis, presbyteris, clericis, multiſque laicis aſſerentibus, ita quod ſic E & ſic, tali die factum eſt in terra mea de tali & tali ægro maſculo, vel femina: unde difficillimum eſt ſcribere omnia.

ſanitati reſtituuntur. 282 Quidam dæmoniacus illuc venit, ibique ſanitatem accepit, de cujus corpore Dominus amore S. Jacobi dæmonium effugavit. Hoc à multis audivi, ſed domino & venerabili Actone epiſcopo mihi referente, magis ac magis fiducialiter ſcripſi. In eadem quoque eccleſia vidi frequenter quemdam puerum cruribus extenſis & à natibus ſeparatis, ſignis ab utraque parte natium apparentibus, quomodo prius cohærebant ſibi: ſed quoniam adeo ſubtilia erant, quod vix tantummodo videbantur in eis oſſa, niſi pelle & pauciſſima carne cooperta, nondum erectus ambulare poterat.

Ipſe miraculorum ſcriptor mulæ inſidens, 283 Cum de mirabilibus glorioſiſſimi Apoſtoli huc uſque Piſtoriæ ſcripſiſſem, meque Piſas oporteret redire, deveni juxta eccleſiam S. Martini in Monte Culio ſitam, quæ quatuor milliariis diſtat ab utbe Piſtoria. Vidi equos in monte ſtratos, cœpique mulieres de monte vocare, de illis interrogans, qui equos in montem duxerant, quibus quidem me aſſociare cupiebam. Tunc mula, ſuper quam ſedebam, repente duxit me per anguſtum tramitem inter Caſinulum & Caſellam, quæ inibi erat, me utriſque manibus lorum freni retrahente, prout poteram; ſed hanc retrovertere non valebam. Cum igitur ſic ſubito in tam ſtrictiſſimo loco me coarctatum cognoviſſem, retroque redire non poſſem, nec à dextris vel ſiniſtris deſcendere, & trabeculæ non longe à terra Caſinulæ & Caſellæ cohærerent, ita quod inde non poteram niſi flexo corpore tranſire, timebam, quia timendum erat duplici timore, tum quod ab aliqua parte nequibam deſcendere, tum ne caput trabeculas percutiens eliderem. F

imminenti gravis laſionis periculo mirabiliter eripiuntur, 284 Inſuper autem multo magis timui, quoniam mula greſſus ad oſtium ſtabuli parviſſimum, quod erat juxta eccleſiam, feſtinanter dirigebat, per quod ſe velle ingredi demonſtrabat; altitudo namque liminaris oſtioli non major erat, quam altitudo mulæ cum ſella, quam ipſe ſedebam: ad quod cum mula appropinquaret, & ex ingreſſu jam certus eſſem, & metus ac timor multo plus mihi ſuccreſceret, meditabar in corde meo dicens; Deſcendere non valeo, adjutorem non habeo, trabeculas timeo, ſub quas tranſire nequeo, niſi corpore flexo, nec

EX MS. etiam redire retro ; confidenter rogavi Dominum, & beatum Jacobum : Domine Deus, inquiens, & S. Jacobe apoſtole, adjuva me. Hoc dicto, cum tanta ſuavitate tranſivi per medium oſtii ſtabuli, quod etiam nec capillum quidquam tangere ſenſi ; ſed ſic mihi fuit ſufficiens introitus oſtioli, tamquam ſi tranſiſſem per ampliſſimas portas cujuſlibet civitatis ; at ubi me eſſe in ſtabulo cognovi, mox de mula deſcendi, manibuſque frenum comprehendi, mulam exinde extraxi, ac pedibus flexo capite exii, ſella quoque mulæ liminare oſtii in egreſſu tetigit, & latitudinem utriuſque lateris, à dextris videlicet & ſiniſtris, & ſic à ſummo uſque deorſum mula oſtium replevit. Sic ergo, ut audiſtis, me virtus Dei omnipotentis facile liberavit per merita glorioſa apoſtoli ſui ſanctiſſimi Jacobi. Ipſi laus & gloria in ſecula ſeculorum. Amen.

& narrat, 285 Supremo regi, regum Domino, & ſalvatori noſtro Jeſu Chriſto, qui dignatus eſt de intemerata Virgine naſci, & ex ea carnem aſſumens humanam, pro ſalute humani generis non
B dubitavit manibus tradi nocentium, & crucis ſubire tormentum, immenſas cum jubilo gratias referamus, quoniam mirabili ſuæ divinitatis virtute mirabile novumque nuper miraculum, meritis beatiſſimi Jacobi exigentibus, voluit declarare, quod tacito ſermone prætermittendum non eſt, ſed inter cetera, quæ Deus eſt per eumdem Apoſtolum operatus, miracula celebri memoriâ recolendum eſt merito, quia non debet civitas abſcondi ſuper montem poſita, nec lucerna ardens ſub modio delitere *.

* *forte* delitescere

286 Cum itaque quidam Piſtorienſis juvenis, Bujamonte nomine, Veneris die ſancto, id eſt ſextâ feriâ, quâ Jeſus Chriſtus Dei filius pro nobis peccatoribus crucis patibulum ſumpſit *, dieque tertia reſurrexit, deſiderabili appetitu, prout moris eſt juvenilis, cænaret, morſellum *a* quemdam panis, in quo acus quædam ferrea, eo prorſus inſcio, ſiniſtro fortuitu latitaret, ex improviſu tranſglutiens, eum acriter in gutture verſatum perſenſit, ſicque intolerabili puncturæ dolore aliquamdiu tortus, & anxiatus, nec non in tanto mortalis periculi metu graviſſimè conſtitutus, cœpit cum lacrymis beatiſſimi Jacobi flagitare ſuffragium, cujus clamore, cælum, ut verè credo, per interceſſionem Apo-
C ſtoli penetrante, tuſſi, veluti Deo placuit, juvenis provocatus, cum non modica quantitate cruoris acum evomit ; quam, priuſquam fuiſſet intuita, non acum, ſed quamlibet feſtuculam, vel ſpinam fore quidem putabatur ; qui ſic à tam peſtifero cruciatu Dei nutu & S. Jacobi precibus liberatus, acum illam continuo apprehendens, capellæ S. Jacobi presbytero, & aliis
b nonnullis præſentibus, domino Bono *b*, venerabili Piſtorienſi epiſcopo, vultu irrigato lacrymis præſentavit ; ſicut ego ipſe oculis meis vidi, & & rei eventum, qualiter contigerat, ab eodem juvene per ordinem plenius intellexi : eadem quippe acus dudum ſuper altare S. Apoſtoli evidenter pependit in teſtimonium tam pretioſi miraculi, longè latéque relatione publica divulgandi. Honor Patri almifico, ſemper ſit decus Filio, qui meritis Apoſtoli opus fecit miraculi. Amen. Annus Domini millenus, tumque primus bis centenus, nec non decimo Kalendas fert Aprilis recolendas actor hujus & relator rei geſtæ exarator *c*.

c

quomodo juvenis ab acu gutturi infixa liberatus fuerit.

* *forte* ſubiit *a*

ANNOTATA.

a *Satis patet ex ſenſu, hanc vocem pro fruſto panis poni ab Italica voce* morſello, *quæ idem ſignificat. Alii etiam medii evi ſcriptores apud Cangium in Gloſſario eadem voce utuntur, forte illam derivantes à voce Latina* morſus.

b *Is præſul, nomine Bonus, anno* 1186 *Piſtorienſem cathedram aſcendit, ut tradit Ughellus tom.* 3 *Italiæ ſacræ col.* 299 *Venetæ editionis.*

c *Ex hac clauſula in Commentario part.* 1 § 8, *num.* 95 *conjeci, Contarinum hîc ſuæ lucubrationi finem impoſuiſſe.*

CAPUT IV.

Duo magnis periculis erepti, & alius extremo ſupplicio prodigioſe ſubductus.

Juvenis feroci equo inſidens,

EOdem quoque anno, veniente die ſolemni & optabili feſtivitate inclyti & pretioſiſſimi apoſtoli Jacobi, cum ſcutiferi, militaris ſolatii gloria invitante, prout antiquus longuſque terræ mos expetit, cum haſtis curſim luderent equitando, puer quidam, filius viri nobilis Gherarduccii quondam Letaminii de Montemurlo juxta rivum, qui Umbroncelius vocatur, ex inferiori parte portæ Lucenſis Piſtoriæ civitatis, ingentem equum currebat : qui cum eſſet tam corpore, quam altitudine magnus, & caballina feritate immaniter incitatus, ruptis fræni ejus habenis, ſicut hirundo ſuo celerrime vehitur advolatu ; ſic & ipſe rabido curſu immoderatæ fortitudinis, atque velociſſimo portabatur. Puer autem in tam meticuloſo & graviſſimo perſonæ periculo poſitus Apoſtoli adjutorium flebili vultu & excelſa voce inceſſabiliter poſtulans : Sancte, ait, Jacobe, adjuva me. Viri etiam & mulieres ipſum in tanto diſcrimine intuentes dicebant : Adjuvet te Chriſtus, & ſanctus Apoſtolus, quem tui flagitas adjutorem.

& in magnum vitæ diſcrimen adductus,

288 Ille verò deſtrarius *a* dæmoniacâ, ſicuti à quibuſdam creditur, appulſus * inſaniâ, ita currens cum puero, ut ſuperius dicitur, in medio viæ publicæ, quæ ſtrata *b* nuncupatur, ſaltum inæſtimabilem, &, ut arbitror, inauditum ſurſum ferociter carpens bancum *c*, & pannos multos ſuper illud more ſolito poſitos ad vendendum ante oſtium domus cujuſdam, nomine Date, de porta Lucenſi conſtructum, in quo diverſa mercimoniorum genera venumdantur, & maximum lapidem ſolium *d* apothecæ prædictæ domus introrſum furioſiſſimè tranſilivit, puero pariter & equo, utpote Deo placuit, illæſis penitus remanentibus : illius verò poſteriorum pedum impreſſa veſtigia ſolio memorato ſatis evidenter apparent. Nec potuit hic deſtrarius unde tranſierat ullo modo regredi, ſed aliunde per amplum oſtium domus ab hominibus eſt foras eductus, gratias Deo & beato Jacobo gratanter agentibus, qui per ſui Apoſtoli merita puerum & equum divinæ virtutis potentiâ conſervavit indemnes. Altitudo autem inſtrumentorum, quæ ad opus rerum venalium inibi ſunt compoſita, ſubter quibus equus idem proſiliit, quam

* *forte* impulſus

a

b

c

d

A quam parva ſit, non eſt oblivioni tradendum : ſpatium enim à pertica, à qua quædam venalia, cerei ſcilicet, aliaque nonnulla tunc dependebant, uſque bancum ex ſeptem ſemiſſibus, minus fere unâ unciâ conſtat : ſtoriumque namque lignis deſuper & acutis firmiter confixum, quod ante apothecam manſionis ejuſdem ad arcendum fervorem ſolis nec non impetus aquarum & imbrium eſt conſtructum, à ſolo terræ diſtat ſolummodo tribus brachiis *e* & dimidio : longitudo nempe ſaltûs ipſius animalis decem & octo pedum diligenti ſtudio menſuratorum ſpatium capit, veluti juxta menſuram menſum eſt.

e

289 Tam miram rem & admiratione dignam vix aut numquam noſtris audivimus temporibus huc uſque uſpiam eveniſſe, quod tantum animal ſic corpulentum & magnitudine grande, tam anguſtum, periculoſum, & implicitum locum ſimul cum puero ſuper ipſum ſedente intactum tranſegerit & impune. Sed quis Deus magnus, ſicut Deus noſter? Ipſe eſt Deus, qui facit mirabilia ſolus ; ipſe namque licet ſit magnus in magnis, mirabilia tamen quotidie in minimis operatur. Lætentur ergo,

ope S. Jacobi illæſus ſervatur,

B fratres, clerus & populus Piſtoriæ civitatis cum omni epiſcopatu, & gaudio magno gaudeant in immenſum ; quoniam tantum & talem nobis Patronum largiri dignatus eſt Jeſus Chriſtus : quia ejus patrociniis tota civitas illuſtratur, ejuſque pia interceſſione hoc miraculum, videntе innumera gentium multitudine, noviter ac mirabiliter declaravit. Ipſi quoque laudes & gratias debitas ſemper agere ſtudeamus, apud quem nihil impoſſibile reperitur : cui eſt honor, decus, & imperium ſine fine manenti in ſecula ſeculorum. Amen.

290 Quod magnus ſit Dominus & laudabilis nimis, & magnitudinis ejus non ſit finis, ore Davidico voce dulciſona præcantatur. Nos etiam per multa & innumera miracula, quæ ipſe in Sanctis ſuis hodierna die dignatus eſt operari, ſatis evidenter audimus, & oculis corporeis intuemur, inter quæ miraculum quoddam, quod non eſt ſilentio tranſeundum, Jeſus Chriſtus per ſui Apoſtoli Jacobi merita mundo voluit declarare : nam homo quidam, Romeus nomine, filius Marinellini de Brandeglio, cum in Verſilia biennio perſtitiſſet, in feſtivitate S. Mariæ Magdalenæ ad locum, qui dicitur Vallis

ſicuti etiam ruſticus interceſſione ejuſdem Sancti

C bona, ubi argentum foditur, proficiſcens per montem quemdam ad findendam inciſam fagum pro ſuſtentandis cryptis terrarum, ne ruerent, ubi vena argentea reperta fuerat, feſtinanter aſcendit, quæ ictu ſecuris contra ferientem commota, ipſum per dirupta montis periculoſe verſando uſque ad alteram fagum, quæ inciſa non erat, ruinoſiſſime volutavit.

291 Is verò inter utramque fagum capite arctius intruſus per medium fere diem ibi fortiter adſtrictus crudeli tormento affectus permanſit ; ſed tam in ruinæ, quam coarctationis flagitio, Dei & beatiſſimi Jacobi apoſtoli patrocinio ſæpius expetito, & clamore dudum paſſi pœnam quorumdam virorum à loco milliariis ferme duobus diſtantium aures, ut Deo placuit, reverberante, octo ex illis ſcitati quidnam eſſet, illuc velociter cucurrere ; unus autem eorum, qui proceſſerunt, hunc videns ſic morantem in terra, præ timore cecidit ſemivivus ; ceteri verò ad afflictum pergentes interrogare cœperunt, quomodo id ei acciderat. Hic voce debili caſum enarrans, Dei Apoſtolique auxilium & illorum lacrymabiliter poſtulabat : qui divino & apoſtolico nomine invocato, arborem illam viriliter capientes, ſurſumque trahentes adeo ſummoverunt, quod ipſe tantum periculum per Apoſtoli merita, cooperante potentia Salvatoris, evaſit. Fagus autem tam ingens erat, quod parum vel nihil poſſent eam viri ſexaginta movere, niſi Deus eſſet cum eis, ſicut fuit cum illis octo, qui vires ſuas, additâ Chriſti virtute, in arborem exercuere. Cuncta verò præmiſſa intellexi ab eo plenius & audivi, qui periculum memoratum incurrerat. Laudes ergo & gratias omnipotenti Domino referamus, cui omnia poſſibilia ſunt & erunt in ſecula ſeculorum. Amen.

manifeſto mortis periculo eripitur.

292 Cum quidam, Milo nomine, filius quondam Fidentichi de villa, quæ dicitur Savignanum, diſtrictûs Pratenſis, coram domino Rodulpho comite, Poteſtate Pratenſium *f*, prætextu cujuſdam exceſſus accuſatus fuerit à quibuſdam, idem dominus Rodulphus more Poteſtatum terrorem incutientium ibi ſubjectis, vel fortius temere * dictum Milonem pœnâ hujuſcemodi condemnavit : videlicet, ut deberet ipſe Milo per omnes oras caſtri Pratenſis ad caudam equinam trahi, & igni deputari poſtea comburendus ; quo taliter condemnato, ad caudam jumenti cujuſdam præfatus Milo protinus eſt ligatus, & ſic ligatis ei pedibus, & poſt tergum manibus, per oras ejuſdem caſtri ad caudam tractus eſt ipſius jumenti curſu rapido incedentis : qui cum immaniter traheretur, idem Milo cor, contritum & fiduciam habens in Deo magnam, & ſperans, ut ipſe beatus Jacobus, cujus celebrabatur vigilia ipſa die, ſui exiſteret liberator, Dei & ipſius Apoſtoli non ceſſabat auxilium implorare. Deus verò, quem nullum ſecretum latet, & qui exterius & interius cuncta videt, conſideràns cor illius, & quod ii, qui Milonem accuſaverant ipſum, condemnationi ſuæ cauſam dederant manifeſtam, mirâ potentiâ ſuâ & meritis ejuſdem Apoſtoli, ſuppoſuit ipſi Miloni manum, eripiens eum prorſus ab hujuſmodi cruciatu, nulla læſione in aliqua ſui parte corporis remanente. Conſuevit is profecto, qui tanto puniendus traditur periculo, ſic torqueri, ut nulla remaneret ſanitas in eodem ; ſed Milo jam dictus evaſit, illæſus exiſtens totus, Dei & dicti Apoſtoli miſericordiâ præeunte.

Quidam ad caudam equi raptatus,

f

E

* *forte* formidinem

F

293 Verum licet tanta res & tam mira in oculis omnium mirabilis haberetur, nihilominus tamen ipſe Poteſtas volens eidem Miloni combuſtionis inferre pœnam, fixo magno palo, ſive columna, in alveo Biſentii *g*, ubi ob hoc populus Pratenſis convenerat ad videndum, juſſit ligari eum ad ipſum palum : qui cum ſedens, nec habens in dorſo niſi camiſiam, nec in capite aliquid præter ..... fuiſſet ad eumdem palum inter ejus crura ligatus funibus vehementer, & poſt tergum ligatas haberet manus, mox dictus Milo ex omni parte ſui circumdatus eſt lignis ſiccis, & ſtipis * ſive ſcopis multis in quantitate maxima illic peratque * & ſupra eum ſtipa plurima eſt collocata, ita ut facilius conſumi ab igne poſſet : cumque ibi appoſitus eſſet ignis, & flammæ illius continuò creverint immoderatè ardentes, Milo prædictus conſtitutus in medio ardoris tanti, Dei & jam dicti Apoſtoli voce magna præſidium indeſinenter cum lacrymis expoſcebat, exſpectans Dei

& jam admoto igne comburendus,

g

* *forte* ſtipulis

* *forte* paratis

EX MS. & ipſius Apoſtoli pervenire ſibi miſericordiam, ſicut prius omnipotens quoque Deus, qui glorioſè in ſuis conſuevit Sanctis miracula operari, & afflictis benignæ compaſſionis miſericordiâ ſubvenire, volens ad ejus, & ipſius Apoſtoli decus ſuæ potentiam Deitatis oſtendere in Milone, miſericordiam exſpectante, inhibuit dicto igni, ne ipſum Milonem ab eo incluſum tangere attentaret: Creator quippe inhibuit creaturæ, ne in eumdem Milonem extenderet vires ſuas, ad quam inhibitionem tepuit adeo dictus ignis, quod ipſius calor in eodem Milone, ſua proprietate amiſſa, nequivit eum lædere, nec irrogare gravaminis ſibi quidquam: unde Milo jam dictus exemptus divinitus ab ardore conſervatus eſt incolumis per omnia inter flammas.

294 Recte per hoc tam *, & tam illuſtre miraculum omni reverentiâ dignum fides Catholica roboratur, & infideles patenter confuſi errorem ſuæ poſſunt recognoſcere cæcitatis. Ceſſabit de cetero damnabilis contentio reproborum, quoties tam miraculoſa res ad memoriam fuerit revocata. Verè ipſe dominus Deus noſter pretioſum miraculum illud, quod olim geſſit de tribus pueris in camino ignis à flammis circumſtantibus liberatis, in Milone voluit renovare, ut hæreſis pernicioſa ceſſaret, & fidelibus firmior ſpes, & ſincerior devotio adderetur. Deinde cum palum, ſtipas & ligna prædicta idem ignis conſumeret acriter comburendo, & ipſe Milo jam conſumptus ab igne penitus crederetur, & etiam dictum eſſet, ut fierent pro ipſius anima Deo preces, dictus Milo, combuſtis funibus, quibus ligatus fuerat, ſedens ad dictum palum, & aliis ligaminibus manuum & pedum ejus, in medio ſurrexit ejuſdem ignis, verè apparens ſanus, nec habens neque in capillo aliquo capitis, neque in aliqua parte vel particula corporis læſionem aliquam vel jacturam: undique tamen ignis flammiger, ne inde Milo poſſet egredi, repugnabat; ſed Dei clementia ſuccurrente illi uſque in finem fortiter, fuit actum, quod flammæ ſe aperientes ipſius ignis dicto Miloni ſemitam præſtiterunt, per quam ipſe illæſus exiit ab eiſdem. Interea Pratenſes ipſum Milonem à mortis nexibus liberum, potiri corporea ſanitate, ac ipſum non habere aliquid læſionis cernentes, admiratione non modica ſunt mirati, Deo, cui nihil eſt impoſſibile, & beato apoſtolo Jacobo laudes omnimodas exſolventes.

*ab omni læſione immunis conſervatur, *forte* tantum* B

295 Quis ergo Deus eſt magnus, ſicut Deus noſter? Ipſe eſt, qui prædicta miraculoſe fecit, & qui facit mirabilia magna ſolus. Ipſe eſt, qui omnia quæcumque voluit & vult, fecit & facit in cælo, & in terra, mari, & in omnibus abyſſis. Ipſe eſt, cui obtemperant elementa, & qui flammis, ne ipſum Milonem læderent, voluit inhibere, cui tamquam domino Deo noſtro, & beato Jacobo apoſtolo ejus, cujus amore iſta fuere acta, fratres dilectiſſimi, honorem offerentes & gloriam ſine fine, ipſius Dei gratia & dicti Apoſtoli, à flammis & cruciatibus hujus ſeculi eripi mereamur vitæ cæleſtis gaudio potituri. Hæc ſiquidem omnia geſta ſunt apud dictum Pratenſe caſtrum Piſtorienſis diœceſis, quod caſtrum magnum non modicùm, & famoſum inter cetera Italiæ caſtra nobile ac præcipuum reputatur, dominicæ Nativitatis anno MCCXXXVIII, IX Kalend. Auguſti, ſcilicet die Vigiliæ Apoſtoli ſupradicti, Indictione undecima *h*.

atque ita ſupremo ſupplicio ſubductus C

296 Sed licet glorioſa dicti Apoſtoli merita ſint ubique, quia tamen Piſtorienſis civitas ipſius Apoſtoli meritis & ſuffragiis decorata inceſſanter perſonat ejus laudes, & in ipſius celebritatibus & honoribus ſuperior invenitur, dictus Milo ad ipſam civitatem veniens læta mente, ſe Apoſtoli altari ejuſdem, in eccleſia majori Piſtorienſi conſtructo, ubi omnipotens per eum miracula multa pretioſa exercet, flexis genibus cum omni reverentia præſentavit, cereos illi offerens, & gratias ipſius Apoſtoli * de tantis ei collatis beneficiis agens: & cum campanæ ad laudem Dei & dicti Apoſtoli pulſarentur, & Piſtorienſis populus in ipſa majori eccleſia conveniſſet, jam dictus Milo, cum eſſet in pulpito ipſius eccleſiæ, canonicis ejuſdem narravit prædicta omnia diligenter, & ne veniret in dubium aliquod alicui de prædictis, monſtravit corporaliter præſtito juramento prædicta omnia eſſe vera, ſicut ſuperius ſunt narrata, coram dicto populo, & præſentibus multis Pratenſibus, qui affuerant dictis miraculis, & ſupradicta omnia dicentibus, plenam veritatem procul dubio continere, præfatis quoque canonicis, & aliis clericis devote TE DEUM LAUDAMUS cantantibus, & omnibus laudantibus, & benedicentibus Dei nomen & Apoſtoli memorati.

h venit Piſtorium, ut S. Jacobo publicè gratias ageret.

**lege* ipſi Apoſtolo

D

E

F

ANNOTATA.

a Deſtrarius *vel* dextrarius *ſignificat equum magnum & cataphractum, ut fuſius videri poteſt apud Cangium in Gloſſario.*

b Strata *aliquando ſumitur pro via publica, lapidibus vel ſilice munita; interdum vero pro via regia.*

c *De variis* banci *ſignificationibus conſule Cangium in Gloſſario. Satis ex adjunctis intelligitur, quid ea vox hîc ſignificet.*

d *Forte deductum eſt à voce Italica* ſoglia, *quæ limen ſignificat. Alias etiam habet ſignificationes, quas vide apud laudatum Cangium. Videtur hîc pro alto limine accipi.*

e Brachium *in menſuris communiter apud Italos ponitur pro ulna, ut in Vita B. Antonii Aquilani ad diem* XXIV *Julii me fuſius explicare memini.*

f *Pratenſe caſtrum, nunc oppidum, inter Florentiam & Piſtorium jacet, & ab utraque civitate diſtat decem milliaribus. Plura de eo, ſi lubet, vide in noviſſima editione Ughelliana tom. 3 à col.* 317.

g Biſentius *vel* Biſentio *vocatur fluvius, qui civitatem Pratenſem alluit, ut loco citato legitur apud Ughellum.*

h *Ex hoc anno part.* 1 *Commentarii* § 8, *num* 95 *collegi, iſtud miraculum à Contarino non fuiſſe ſcriptum.*

A D

PARS SECUNDA

COMMENTARII HISTORICI. G. C.

De prædicatione S. Jacobi in Hiſpania.

§ I. Quibus populis S. Jacobus prædicaſſe dicatur.

Sardi volunt, S. Jacobum in inſula ſua prædicaſſe, antequam Hiſpanias adiret,

B

QUemadmodum *variæ regiones ſacrum* S. Jacobi *corpus aut caput ſibi vindicant, ut ſupra vidimus, ita etiam diverſi populi prima fidei ſuæ documenta ab eodem Apoſtoli prædicatione repetunt. Non eſt dubium, quin Judæis in Oriente Chriſtum annuntiaverit, cum Hieroſolymis ob Chriſtianæ fidei confeſſionem martyr occubuerit; ſed magis incertum eſt, quibus locis in Occidente Euangelium prædicaverit. Sardi contendunt, ſeſe primos fuiſſe, quos ſanctus iſte Apoſtolus Chriſtianæ doctrinæ luce illuſtrarit. Dionyſius Bonfant, Calaritanus ſacræ theologiæ ac juris-prudentiæ doctor, in Triumphis Sanctorum Sardiniæ lib.* 1, *cap.* 5, *aliique ſcriptores Sardi nobis hanc inſulæ ſuæ traditionem perſuadere conantur. Salvator Vitalis ex Ordine S. Franciſci in Annalibus Sardiniæ parte* 2 *ad annum Chriſti* 37 *pag.* 18 *eamdem patriæ ſuæ gloriam parabolicè, ne dicam ridiculè, ſic probat:* Viſo Jacobi in Hiſpanias adventu, operæ pretium eſt, in Sardiniam videre præventum: advenit quippe nos prius, quam vos, Hiſpani. Sardinia nonne Sandaliotis Apoſtolorum crepida ſacra, ſandalium? Æquum hinc, Jacobum ſandalio iſtoc ad Hiſpanias calceari: quippe qui, teſte Marco, calceati ſandaliis ad prædicandum ibant Apoſtoli, nudipedes pergere non debebant. Neque imus inficias, hîc myſtice loqui de ſandalio iſto: nihilominus ad rem noſtram confert (faſque ſit fari agedum) beatum apoſtolum Jacobum, antequam Hiſpaniæ dumeta tentaret, Sandaliotis pedes ſuos ſandalio muniviſſe: à Joppe namque iter arripiens, recto curſu navigatione directa, Calaritanas calcavit arenas; à Joppe ſiquidem portu aliam quam Calaritanam inſulæ partem æquius atque rectius, quin & commodius, attingere minime poterat. *Hæc nugatoria ratiocinatio tantum probat*, S. Jacobum *prius ad inſulam Sardiniæ potuiſſe appellere.*

C

quod probare niituntur ex Breviario Armenio,

298 *Magis ad rem faciunt, quæ idem ſcriptor ſubdit his verbis:* Veniſſe Jacobum in Sardiniam, priuſquam Hiſpaniam penetraret, virorum in litteraria & hiſtorica re ſummorum teſtantur elogia. Eſt in primis Breviarium Armenium, cujus teſtimonium ex Armenica in Hiſpanicam tranſtulit illuſtriſſimus & reverendiſſimus Paulus Pacheco epiſcopus de Murs, filius, inquam, nobiliſſimi D. Don Joannis Pacheco, ex militia S. Jacobi, equitis inclyti, Caroli V Imperatoris ad principes Armenios oratoris & nuntii ..... Hoc Breviarium ab archiepiſcopo ſeu patriarcha Hieroſolymitano ordinatum & digeſtum fuit circa annum Domini MLIV. *Deinde ſubnectit Hiſpanicam Lectionis Armeniæ verſionem, in qua dicitur* S. Jacobus *ex Joppenſi portu ſolviſſe in Sardiniam, ac inde appuliſſe ad Carthaginem Hiſpaniæ, multiſque urbibus peragratis, veniſſe in Gallaciam. Denique eadem Lectio addit, eum ex Gallaccia profectum eſſe Cæſaraugustam, ibidemque juſſu Deiparæ in illius honorem conſtruxiſſe ſacellum, ac tandem ex portu Tarraconenſi rurſum vela dediſſe in Palæſtinam.*

de cujus antiquitate & auctoritate hactenus non conſtat,

299 *Si tanta ſit hujus Breviarii antiquitas vel auctoritas, miror, quod Poſtulatores Cæſaraugustani Romæ ſuam traditionem non confirmaverint hoc teſtimonio, quod certe inter alia fuiſſet clariſſimum ac vetuſtiſſimum. Neque dicas, id illis ignotum fuiſſe; cum apud Ferdinandum de Oxea in Hiſtoria* S. Jacobi *cap.* 6, *Didacum de Murillo Minoritam in Fundatione miraculoſa Deiparæ de Columna, cap.* 32, *pag.* 270, *alioſque ſcriptores Hiſpanos idem paſſim referatur. Hinc conjicio, illam Breviarii Armenii auctoritatem Aragonibus ſuſpectam fuiſſe. Porro non placet, quod* hoc Breviarium ab archiepiſcopo ſeu patriarcha Hieroſolymitano ordinatum & digeſtum *dicatur, cum Armeni proprium metropolitam habuerint, & utraque Armenia patriarchæ Conſtantinopolitano ſubeſſet, ut videre eſt apud Carolum à ſancto Paulo in Geographia ſacra, anno* 1704 *Amſtelodami recuſa, lib.* 9, *pag.* 247, *vel forte poſtea Antiocheno patriarchatui ſubjecta fuerit, ut colligitur ex Hiſtoria Armenia, à Clemente Galano Romæ anno* 1650 *edita, part.* 1, *cap.* 25 *à pag.* 373. *Si quis tamen ſolide probaverit, hoc teſtimonium Armenii Breviarii genuinum & antiquum eſſe, omnem de eo ſuſpicionem libenter deponam, ac facile admittam,* S. Jacobum *exiguo temporis ſpatio in Sardinia ſubſtitiſſe, cum id in tranſitu ad Hiſpaniam non adeo difficulter fieri potuerit.*

F

& Hiſpani cujuſque provinciæ ſibi primam iſtius Apoſtoli prædicationem præ aliis vindicantes,

300 *Firmioribus fundamentis nituntur Hiſpani, ut paragrapho ſequenti videbimus, dum* S. Jacobum *in patria ſua Chriſtianam legem promulgaſſe affirmant. Sed inter eos non convenit, à qua provincia apoſtolicam prædicationem inchoaverit, & in quibus locis Chriſtum annuntiarit. Si lubeat credere Aulo Halo, quem Joannes Tamayus Salazar ad qualibet probanda ſemper promptum habet, & cujus fictitium carmen in ſuo Martyrologio Hiſpano hac die refert, ſanctus Apoſtolus pene omnes Hiſpaniæ provincias peragravit, & in ſingulis fere urbibus Chriſtianam fidem docuit. Verùm dum Hiſpani inter ſe de apoſtolicæ prædicationis primatu contendunt, adverſariis animos addunt, ut* S. Jacobum *in Hiſpaniam veniſſe confidentius negent.*

præbent adverſariis occaſionem dubitandi, an ipſe in Hiſpania prædicaverit.

301 *At ne hoc à Belga dictum forte aegre ferant, audiant populatem ſuum Franciſcum à ſancto Auguſtino Macedo, qui in Diatriba de adventu* S. Jacobi *in Hiſpaniam cap.* 1, *de hac re ita diſſerit:* Adveniſſe Jacobum in Hiſpaniam certo

AUCTOR & G. C. certo est certius. Illud minus constat, in quam provinciam venerit. Cum ergo Hispania in multas sit distributa, singulæ eum sibi pio quodam studio vendicant, atque adeo suum dicunt, idque rationibus conantur ostendere; quæ cum hinc inde apponantur, dum alii alios refutant, dubium reddunt, in quam venerit: cum autem non potuerit venire in Hispaniam, nisi per unam provinciam, & ii monstrent, in nullam certam, contra singulas argumentando, venisse, fit, ut, an in Hispaniam venerit, dubitetur. Nec satis est iis Jacobo frui, quod facile esset ad componenda dissidia, ita ut illum ordine quodam seriesque temporis una post aliam provincia exceperit; sed unaquæque illum cum prærogativâ primatûs habere vult: tam enim sunt religionis amantes, ut primas habere velint, non contenti habuisse, nisi prius aliis habuerint. Itaque de primis contendunt, quod turpe videatur in secundis tertiisve consistere. Ita sunt ad honores Hispani comparati, ut aut summos, aut nullos velint. Igitur Tarraconensis
B provincia ad se vocat; Bætica sibi deberi ait; Lusitania suum esse contendit; Gallæcia ad se trahit. Omnes eum apprehendunt, & dum conantur arripere, in diversa trahunt & lacerant, ut nusquam videatur esse, quod apud singulas esse minime patiantur. *Ita ille mentem suam candide explicat. Attamen hanc Hispanorum contentionem nihil ipsorum traditioni officere ex eodem scriptore postea ostendam.*

Non est verosimile, quod S. Jacobus Gallos, Anglos, 302 *Aliqui volunt, à* S. Jacobo, *ex Hispania reverso, Gallos, Anglos, Hibernos, Venetos, imo & Armenos euangelicâ doctrinâ instructos fuisse. Quid sentiam de hisce excursionibus apostolicis, breviter dicam. Quantum ad institutionem Gallorum & Anglorum attinet, ea primùm, quod sciam, refertur à Pseudo-Dextro, qui in Chronico ad annum Christi* 41 *ita pronuntiat:* Rediens Jacobus, Gallias invisit ac Britannias, ac Venetiarum oppida, ubi prædicat. *Aulus Halus sub larva antiqui poëtæ Burdigalensis, sed ex fabuloso recentioris Hispani cerebro nuper natus, hoc fallax Pseudo-dextri oraculum confirmare nititur, dum in carmine supra citato apud Tamayum die* XXV *Julii de* S. Jacobo *ita canit:* Lubens remeavit ad urbem
C Iſacidûm, quo creditur in itinere Gallos invisisse meos, durosque tetigisse Britannos. *Verum Alfordus noster in Annalibus ecclesiasticis Britanniæ ad annum Christi* 41 *num.* 1 *fraudem subodoratus, post adducta Pseudo-dextri verba sic prudenter concludit:* Ceterùm malo primordia fidei in Britannia docta certioribus argumentis asserere.

Hibernos, 303 *Non est etiam verosimile, quod Vincentius Bellovacensis, Venetiis anno* 1591 *impressus, lib.* 8 *Speculi historialis cap.* 7 *scribit his verbis:* Apostolis itaque diversa cosmi climata adeuntibus, nutu Dei Jacobus Hiberniæ oris appulsus, verbum Dei prædicavit intrepidus. *At opinor, errore amanuensis aut typothetæ positam fuisse* Hiberniam *pro* Iberia, *ut ex contextu colligitur, & in posteriori editione Duacena correctum est. Nescio, utrum Pseudo-Julianus editionis Venetæ errorem secutus fuerit, vel an Hibernos palpare voluerit, dum in Adversariis num.* 409 *dicit, sacrum* S. Jacobi *corpus ex Judæa in Hispaniam transvectum fuisse à discipulis*, quos tales fecerat in Hibernia. *Ut ut est, hoc aut inter sphalmata aut inter figmenta reponimus cum Henrico Spelmanno, qui in Apparatu ad concilia Angliæ tomo* 1, *pag.* 2 *de hac opinione ita judicat:* Transeo, quæ de adventu S. Jacobi in Hiberniam & Britannicas insulas nonnulli suggerunt; cum vetustiorum nemo, quod sciam, hoc affirmaverit, & ab inferioribus non videatur aliunde proditum, quam HIBERNOS & HIBERNIAM male substituentibus pro HIBERIS & HIBERIA (id est Hispania) quibus & ubi Jacobus * prædicasse multi asserunt, priusquam Hierosolymis * redierat, cum ab Herode Agrippa interfectus esset *.

D

* lege Jacobum
* lege Hierosolymas
* lege est

304 *Obscurum est, quid Pseudo-Dexter significare voluerit per* Venetiarum oppida, *ubi* S. Jacobum *prædicasse comminiscitur. Si Venetias ad mare Adriaticum sitas intellexerit, nimis crassè finxit, cum ea urbs primum seculo* V *condita fuisse perhibeatur. Vidit hanc difficultatem Bivarius, & chari sui Dextri auctoritatem tueri cupiens, textum illius magis subtiliter quam verè commentatur:* Ceterùm, *inquit*, quod de Venetiis asseritur, non est intelligendum dici de urbe, quæ nunc eo nomine ad sinum Adriaticum sita extat: eo siquidem tempore condita adhuc non fuerat. Nuncupabantur autem Venetiæ oppida Galliæ Orientalis, ut apud Ptolomæum & Plinium videre est; & cum hæc versus Angliam sita sint, facile intelligitur, ea invisisse Apostolum, cum à Gallia in Angliam vel Britannias tenderet: nisi quis velit, ut advertenter non dixerit Dexter INVISIT VENETIAS, sed VENETIARUM OPPIDA, illa, inquam, quæ sita erant juxta locum, ubi postea Venetiarum urbs prædives ædificata erat: nam & olim quoque Venetos eam regionem inhabitasse testis irrefragabilis est Silius Italicus. *Laudo saltem ingeniosum explicandi conatum; sed his diutius non est inhærendum, quandoquidem non credam,* S. Jacobum *in Gallia aut Italia euangelium promulgasse, nisi id fide dignioribus testimoniis comprobetur. Suspicor, Pseudo-Dextrum incautè Venetias maris Adriatici intellexisse, atque hujus figmenti occasionem arripuisse ex Veneta inscriptione, quam apud Ambrosium Morales legere potuit, & de qua jam pauca dicam.*

E

etiamsi Venetiis ab immemorabili tempore

305 *Franciscus Sansovinus in Italica urbis Venetæ descriptione lib.* 4, *pag.* 72 *narrat, quomodo aliqui istius provinciæ incolæ, ut vitarent barbarorum incursiones, ad vicinos lacus confugerint, ibidemque quasdam domos ædificaverint. Cumque in una earum incendium exortum esset, invocato* S. Jacobi *auxilio, & voto facto, ignis per subitam pluviam prodigiosè extinctus est. Addit, post hoc miraculum anno* 421 *in honorem* S. Jacobi *eodem loco, qui nunc vulgo dicitur* Rialto, *exstructum fuisse templum, cujus varias instaurationes postea refert, sed de prædicatione* S. Jacobi *apud Venetos nullum verbum facit. Ambrosius Morales in chronico Generali Hispaniæ tomo* 1, *lib.* 9, *cap.* 7 *templi hujus etiam meminit, & primæ ædificationis memoriam, lapidi incisam, exhibet hoc modo:*
FUNDAMENTA HUJUSCE TEMPLI, DIVO JACOBO APOSTOLO EX VOTO ERECTI, JACTA FUERE CHRISTIANÆ SALUTIS ANNO CCCCXXI * DIE XXV MARTII, ZOZIMO ROMANO PONT., HONORIO IMPERANTE. DEDICATIO CELEBRATA SEQUENTI ANNO, EODEM DIE, PER QUATUOR EPISCOPOS, SEVERIANUM PATAVINUM, HILARIUM ALTINATEM, JUCUNDUM TAURISINUM *, ET EPODIUM OPITERGINUM; CURA VERÒ FELICI SACERDOTI PRIMUM DELEGATA.
Non placent mihi hîc anni ab Incarnato Verbo nu-

F

* alii legunt CCCCXX

* forte TARVISINUM

A *numerati, cum iſte computandi modus eo tempore nondum eſſet in uſu, & primùm circa medium ſeculi* VI *à Dionyſio Exiguo fuerit uſurpatus, ut paſſim tradunt chronologi. Præterea falſum eſt, Zoſimum anno* 421 *fuiſſe Romanum Pontificem: nam anno* 418, *Zoſimo mortuo ſucceſſit Bonifacius, ut habet Baronius ad hunc annum, & conſtat ex antiquiſſimis Pontificum Romanorum catalogis.*

306 *Ob has rationes ſuſpicari cœpi, hanc inſcriptionem Venetam alteri dudum deſtructæ ab aliquo recentiore ſubſtitutam eſſe. Nec vanam fuiſſe meam ſuſpicionem poſtea didici ex Ughello, qui tomo* 5 *Italiæ ſacræ col.* 1257 *eamdem inſcriptionem integram & ab aliis reſtauratam exhibet, poſtquam columna præcedente de illius occaſione ita præfatus fuerat:* Omnium eccleſiarum (*agit de patriarchis & eccleſiis Venetis*) vetuſtiſſima eſt D. Jacobi in Rivo-alto, à Patavinis hac excitata causâ: cum enim, ſæviente Attila, cum finitimis populis ad Rivum-altum refugiſſent, ibidem exciſarum à barbaris civitatum exules excepturi, novumque ac tutius paraturi domicilium; quod dum continentibus operibus moliuntur, paratas caſas adeo pertinax, non ſine Numine, invaſit incendium, ut non prius exſtingui potuit *, quam divo Jacobo apoſtolo ædificandum templum voviſſent. Quod primum fuiſſe narratur hoc in Rivo-alto, ut legitur in quadam tabula marmorea, cujus ipſiſſima verba hîc exſcribenda curavimus.

B

307 *Deinde ſubjungit inſcriptionem integram, & identidem renovatam, quæ ſic habet:*

FUNDAMENTA HUJUSCE TEMPLI, D. JACOBO APOSTOLO EX VOTO ERECTI, JACTA FUERE CHRISTIANÆ SALUTIS AN. CCCCXX, DIE XXV MARTII, ZOZIMO ROMANO PONTIFICE, HONORIO IMPERATORE. DEDICATIO CELEBRATA EST SEQUENTI ANNO, EODEM DIE, PER QUATUOR EPISCOPOS, SEVERIANUM PATAVINUM, HILARIUM ALTINATEM, JOCUNDUM TARVISINUM, ET EPODIUM OPITERGINUM. CURA VERÒ FELICI SACERDOTI PRIMÒ RELEGATA. HÆC VETUSTATE FERE ABOLETA * COMPERTA SUNT INDUSTRIA NATALIS REGIA CANONICI CENETENSIS, QUI ELECTUS PLEBANUS *, ET DICTO TEMPLO IN SPLENDIDIOREM ECCLESIAM INSTAURATO, UT ÆDIFICATIONIS, CONSECRATIONIS, INSTAURATIONIS ET ELECTIONIS MONUMENTUM POSTERITATI RELINQUERET, HÆC IN MARMORE NOTANDA CURAVIT: QUÆ OMNIA ET TEMPORIS ET LOCI INJURIA CORROSA AC PENE CONSUMPTA HIERONYMUS AB AQUA DE MURIANO CANONICUS D. MARCI, ATQUE HUJUS ECCLESIÆ PLEBANUS HOC MARMORE RESTAURARI JUSSIT ANNO DOMINI MDC, DIE XXV MARTII.

C

Quamvis ex his pateat, eam inſcriptionem recentiorem eſſe, tamen ex illa antiquum & immemorabilem S. Jacobi *cultum Venetiis rectè demonſtrari fateor. Videri etiam de hac re poteſt Bernardinus Scardeonius in opere de Antiquitate Patavinæ urbis lib.* 2, *claſſe* 6, *pag.* 106.

308 *Antonius Caracciolus, ex Ordine Clericorum Regularium presbyter, in Biga illuſtrium controverſiarum num.* 42 *apoſtolicum* S. Jacobi *zelum etiam ad Armenos extendit his verbis:* Traditionem Hiſpanienſem magis magiſque firmat Armenica in Oriente traditio: nam etiam ipſa Armenia, licet remota admodum ab Hiſpania ſit, ſervat tamen, ubicumque nunc inter Turcas, Chriſtianos habet (& plurimos ſane habet) beatum Jacobum abiiſſe quondam ad Hiſpanos, & adeo firme retinet, ut in voto peregrinationis ad Compoſtellanam S. Jacobi eccleſiam difficillime inter Armenos diſpenſetur, eo quod credant, revertentem Apoſtolum ab Hiſpania ad Palæſtinam, tranſiiſſe per Armeniam, ibique Euangelium diſſeminaſſe. Interrogentur, qui ex ea natione presbyteri aut epiſcopi negotii ſive religionis causâ Romam accedunt: ii, quod aſſerimus, & quod certo ac gravi teſtimonio accepimus, fatebuntur aperte.

AUCTORE G. C.

309 *Facile credo, quod hodierni Armeni hanc traditionem teſtimonio ſuo confirmaturi ſint; at oportet eam recentiorem eſſe, cum in veteribus iſtius nationis monumentis nihil ſimile inveniatur: quippe in ſupra memorata illius gentis hiſtoria, quam Clemens Galanus Latinè & Armenicè edidit, & annotationibus illuſtravit, ubi de primordiis Chriſtianæ religionis, huic regioni illatis, agitur parte* 1, *cap.* 1, *tantum legantur ſequentia:* Poſt glorioſam Domini noſtri Jeſu Chriſti in cælum aſcenſionem beatiſſimi apoſtoli, accepto Spiritu ſancto, univerſas mundi plagas inter ſe, ductis ſortibus, partiuntur. Sancti verò apoſtoli Bartholomæus & Thaddæus in Armenas regiones, quæ illis ſortitione obtigerant, proficiſcuntur; ibique à Sanatrugho, Armeniorum rege, necati martyrium compleverunt. *Hîc, ſi uſquam, mentio de* S. Jacobo *fieri deberet. His præmiſſis, nos ſolam* S. Jacobi *prædicationem in Hiſpania tuebimur, & jactis noſtræ opinionis fundamentis, contraria quorundam ſcriptorum argumenta ſolvere conabimur, ubi prius controverſiæ iſtius originem & progreſſum explicuerimus.*

licet recentiores Armeni id aſſerant.

E

§ II. Qua occaſione & quomodo de adventu S. Jacobi in Hiſpaniam dubitari cœperit.

THomas Stapletonus, *eruditiſſimus Anglus, qui anno* 1598 *pie obiit, lib.* 1 *de Magnitudine Romanæ Eccleſiæ cap.* 3 *oſtendit, quam certa ſuo tempore haberetur traditio de acceſſu* S. Jacobi *ad Hiſpaniam, dum ſic ſcribit:* Verum & indubitatum eſt, toto terrarum orbe velut in provincias diſtributo, facta primum in Judæa & Samaria verbi prædicatione juxta ordinem à Chriſto præſcriptum, Petrum in Italia, Paulum in Græcia, Andream in Achaia, Joannem in Aſiâ, & Jacobum in Hiſpania hoc Euangelium, cujus eſt caput Roma, latiſſime propagaſſe. *Cardinalis Baronius communem Hiſpanicæ prædicationis ſententiam tunc etiam pluribus teſtimoniis confirmare conatus eſt in notis ad Martyrologium Romanum, ac poſtea in Annalibus eccleſiaſticis tom.* 1 *ad annum Chriſti* 44, *num.* 1 *ſe eidem opinioni adhuc adhæſiſſe indicat his verbis:* Quod verò ad ipſum Jacobum pertinet; cum Hiſpaniarum eccleſiæ omnes ex æquo profiteantur, eumdem Apoſtolum antea in Hiſpanias eſſe profectum, illicque primùm prædicaſſe Euangelium, & aliquot collegiſſe diſcipulos, nihil amplius, quod de ea re dicamus, habemus, quam quæ ſunt à nobis in Martyrologio Romano notata; quæ conſulat, qui hæc cupit: hîc enim tantum agere de ejus martyrio in animo eſt, quod eo clarius atque celebrius reputatur, quod primus inter Apoſtolos tantam gloriam promeruiſſe cognoſcitur. *At idem*

Baronius communem traditionem, quam antea defenderat, deſeruit,

F

Non videtur idem Apoſtolus Armenis Euangelium prædicaſſe,

eccleſia in ejus honorem conſtructa fuerit,

cujus inſcriptio examinatur.

**forte* ABOLITA

** Scardeonius notat anno* MDIII

AUCTORE G.C.

idem eminentiſſimus ſcriptor tomo 9 Annalium ad annum Chriſti 816 à num. 48 mentem mutavit, aut ſaltem priorem ſuam ſententiam in dubium revocavit. Id autem qua occaſione factum ſit, ex certa alterius eminentiſſimi viri relatione paucis accipe.

potiſſimùm impulſus diſſertatione de primatu Toletano,

311 *Cardinalis de Aguirre tomo 1 Concil. Hiſp. diſſert. 9 excurſ. 2, num. 14 cauſam hujus mutationis refert his verbis:* In ea veluti pacifica poſſeſſione ab immemorabili, non dico annorum, ſed ſeculorum curſu perſiſtebat traditio eadem, cum clariſſimus vir Garſias Loaiſa, canonicus Toletanus, & magiſter ſereniſſimi Hiſpaniarum principis, poſtea Philippi III regis, novem poſt annis (*nempe ab edito Martyrologio Romano cum notis Baronii*) id eſt anno Chriſti MDXCIII edidit concilia Hiſpaniæ, & eorum occaſione tractatum ſive diſſertationem de primatu eccleſiæ Toletanæ, in cujus defenſionem affert narrationem quamdam (neſcio unde acceptam) concertationis habitæ in concilio Lateranenſi generali celebrato ſub Innocentio III anno MCCXV inter archiepiſcopum Toletanum D. Rodericum ex una parte, & archiepiſcopos Bracarenſem, Tarraconenſem, ac Compoſtellanum ex alia, circa primatum eccleſiarum Hiſpaniæ, contendente unoquoque eorum, nulli alii, quam ſuæ eccleſiæ, deberi.

B

quam Garſias Loaiſa ex Ms. codice edidit:

312 Licet autem Loaiſa ad illum aſſerendum eccleſiæ ſuæ Toletanæ (cujus tunc canonicus erat, & poſtea archiepiſcopus fuit) haberet plura & validiſſima fundamenta, adhuc tamen novum aliud adjicere voluit ex narratione quadam eorum, quæ inter archipræſules prædictos in Concilio Lateranenſi ſub Innocentio III ultro citroque circà eam controverſiam dicta, allegata, ac diſputata fuerunt. Inter ea autem unum eſt, quo adventus S. Jacobi in Hiſpaniam, atque in ea prædicatio videtur in dubium vocari ab archiepiſcopo D. Roderico, aut potius inter aniles fabulas reputari. Hæc cum legiſſet Cardinalis Baronius, & vera credidiſſet, dubitare adinodum cœpit de prædicatione S. Jacobi in Hiſpania, non auſus perſiſtere in antiqua ſententia. *Deinde miratur, eruditiſſimum Baronium nihil ſuppoſitionis aut fraudis ſubodoratum fuiſſe in ea narratione, cujus poſtmodum falſitates, anachroniſmos, contradictiones, aliaque abſurda Franciſcus Macedo Luſitanus, & excellentiſſimus Marchio Mondexarenſis, aliique docti Hiſpani clariſſime demonſtrarunt.*

C

ea occaſione prædicatio S Jacobi in Breviario Romano ad traditionem eccleſiæ Hiſpanicæ reſtricta eſt,

313 *Interea novum Baronii judicium tanti fiebat, ut prædicatio* S. Jacobi *in Hiſpania, quæ in Breviario Romano ſub Pio V abſolute recitabatur, ſub pontificatu Clementis VIII ad traditionem ejuſdem regni reſtringeretur; antea enim tempore ſancti Pii V ſic legebatur:* Mox peragratâ Hiſpaniâ, ibique prædicato Euangelio, rediit Hieroſolymam. *Poſtea autem Clemens VIII hanc periodum in propriis* S. Jacobi *lectionibus ita mutari juſſit:* Mox Hiſpaniam adiiſſe, & ibi aliquos ad fidem convertiſſe, eccleſiarum illius provinciæ traditio eſt: ex quorum numero ſeptem poſtea epiſcopi, à beato Petro ordinati, in Hiſpaniam primi directi ſunt. *Verùm hæc mutatio non omnes iſtius temporis ſcriptores æque commovit, nec ab antiqua opinione revocavit: nam poſt illam anno 1626 Cornelius à Lapide in Commentariis ad cap. 12 Actor. ℣ 2 ſcribebat:* Jacobum in Hiſpania prædicaſſe univerſalis eſt, immemorabilis, non tantum Hiſpaniæ, ſed & fidelium ubique traditio, cui refragari nemo poteſt. D

quam mutationem traditioni Hiſpanicæ favere contendit Sanctius noſter,

314 *Imo Sanctius noſter in Diſputatione de prædicatione* S. Jacobi *in Hiſpania tract. 2, cap. 9 contendit, eam mutationis formulam cauſæ Hiſpanicæ multum favere. Cum interim ſciret, Hiſpanos non parum ea mutatione turbari, ſibi capite ſequenti hæc objicit:* At dices, ſi clauſula hæc à Clemente ſuppoſita cauſæ tantopere favet Hiſpanicæ, quam traditione tot eccleſiarum confirmatam oſtendit; ſi tam aperte ſeptem viros dignos, quos deinde Petrus ordinaret epiſcopos, à Jacobo in Hiſpania fuiſſe converſos dicit, ex quo fit plus quam veroſimile, plures alios minoris notæ, aut ex alio ſexu fuiſſe à Jacobo ad Eccleſiam vocatos. Si ita ſe res habet Hiſpanica, quid Hiſpani tam graviter ferunt, antiquam clauſulam de peragrata Hiſpania fuiſſe ſublatam, & illius loco ſuffectam, quam nunc ex ſenſu, ut opinabamur, Pontificis expoſuimus?

qui tamen ſimul explicat, cur ea Hiſpanis diſplicuerit.

315 *Huic objectioni à ſe formatæ deinde ita ſubtiliter reſpondet:* Sane ſi ſincerum omnes & ſimplicem animum afferrent ad verba Clementis, aut eâ eſſent doctrinâ vel ingenio, ut illorum ſenſum explorare, aut de Pontificis animo conjectare poſſent, minus eſſet, quod de clauſula nuper inducta laborarent Hiſpani. Sed quis rude atque imperitum vulgus inſtituat; aut non æquiſſime in Hiſpanorum nomen animatos ad verum illorum verborum ſenſum informet? Ex hac ſive ignoratione, ſive animo minus in Hiſpanorum gloriam affecto ortum eſt, ut plurimi liberiùs jam de primo Hiſpanorum Magiſtro loquantur, alii dubitent, minus denique firmitatis habeat antiquiſſima de Jacobo traditio. Cum ergo eam ob cauſam apud multos jam levior ſit, quam antea, traditionis fides, occurrendumque videatur non prudentium ſolum judiciis, ſed leviſſimis quoque vulgi rumoribus, ac vanis imprudentium ac delirantium ſomniis, piè dolent Hiſpani, meritoque contendunt, ne, quod ad hoc uſque ſeculum indubitatæ fidei pondus obtinebat, cujuſvis jam non ſolum ratiocinationi prudenti, ſed etiam cogitationi futili & orationi liberæ proponatur, & ex ſuo potius audacter & inſcitè, quam ex Pontificis ſenſu modeſte atque ſapienter loquatur. Timent igitur & merito cavent Hiſpani non id, quod à prudentibus & æquis rerum æſtimatoribus, ſed quod ab imperitis & iniquis, provenire poteſt incommodi. E F

Hiſpani Baronium ita oppugnarunt, ut is dicatur ad primam ſuam opinionem rediiſſe,

316 *Forte ob cauſam, jam à Sanctio allatam, plurimi Hiſpani ſcriptores ad oppugnandum Baronium undique proſilierunt, qua de re Spondanus in Epitome Annalium eccleſiaſticorum ad annum Chriſti 44, num. 4 ita ſcribit:* Adverſus ipſum conſurrexit pro ſuarum eccleſiarum traditione univerſa Hiſpania, multis ea de re à quocumque hominum genere editis ſcriptis, quæ ſi vidiſſet Baronius, etiamſi non id neceſſariò evincant, quod volunt, ſunt tamen ejuſmodi, ut eum potuerint in priori ſententia continere. *Imo, quod majus eſt, amantiſſimus veritatis Baronius, viſis & expenſis aliquot eorum argumentis, dicitur ad primam rediiſſe opinionem, uti teſtatur Didacus del Caſtillo, qui tempore Clementis VIII Romam miſſus, pro defenſione prædicationis* S. Jacobi *librum compoſuit, quem poſtea Hiſpanicè edidit, in cujus præfatione dicit, ſeſe verè & juratò aſſerere poſſe, quod*

A *quod tunc ſuum librum, Latinè conſcriptum, dederit Cardinali Baronio, qui, eo diligenter lecto, reſpondit ipſi Italicè coram pluribus ſuis miniſtris, librum optimè eſſe compoſitum & prælo dignum; ac repetiit hæc verba:* Imprimè illum, ut alii non decipiantur circa adventum & prædicationem S. Jacobi in Hiſpania. *Tum Didacus del Caſtillo addit, ſe tantam eminentiſſimi viri humilitatem admiratum fuiſſe. Cæſarauguſtani proprii Officii Poſtulatores, de quibus in appendice hujus Commentarii agetur, Romæ in Reſponſione ad animadverſiones R. P. D. fidei Promotoris num. 9 idem teſtimonium protulerunt.*

tantùmque Romæ effecerunt, ut ſublata fuerit reſtrictio,

317 *Tandem Hiſpani querelis & argumentis ſuis Romæ tantum effecerunt, ut anno 1635, re utrimque mature ac diu examinata, formula Clementina, ad Hiſpanicam traditionem reſtricta, iterum ab Urbano VIII in abſolutam mutata fuerit, quam etiamnum hodie in Breviario legimus hoc modo:* Mox in Hiſpaniam profectus ibi aliquos ad Chriſtum convertit, ex quorum numero ſeptem poſtea epiſcopi, à beato Petro ordinati, in Hiſpaniam primi directi ſunt. *Quomodo id factum ſit, fuſius narrat Michael de Erze Ximenez, canonicus Legionenſis, hujus cauſæ actor, initio libri, quem de adventu* S. Jacobi *Hiſpanicè conſcripſit. Bartholomæus Ranaldus Lucenſis, protonotarius apoſtolicus, in notis ad Officia eccleſiaſtica anni 1635 idem ſic breviter obſervat:* Affirmativa, quæ habebatur in Breviario Romano Pii V de prædicatione S. Jacobi in Hiſpania, & per recognitionem Clementis VIII reducta fuerat ad traditionem illarum eccleſiarum illius provinciæ, nunc reſtituta eſt in ampliori forma per novam ſanctiſſimi Urbani VIII recognitionem. *Quamvis autem hoc judicio cauſæ Hiſpanicæ non parum roboris acceſſerit, tamen poſt illud Chriſtianus Lupus Belga ex Ordine S. Auguſtini, Natalis Alexander ex Ordine S. Dominici, Tillemontius, aliique quidam Galli illam traditionem aut in dubium revocarunt, aut apertè impugnarunt.*

quam Clemens VIII inſeri juſſerat Breviario Romano,

C 318 *Denique brevem dictorum omnium anacephalæoſin accipe ex verbis Franciſci Macedo, qui in Diatribâ jam laudatâ cap.* 10, § 3 *totius controverſiæ hiſtoriam ita in compendium redegit:* Antiquum Breviarium Romanum, *inquit,* veniſſe ſanctum Jacobum in Hiſpaniam certo affirmabat; idque Pius V in ſua correctione integrum ac inviolatum eſſe voluit. Poſtea cum Cardinalis Baronius ob illud manuſcriptum Toletanum, à Garzia Loayſa infeliciter repertum, de eo cœpiſſet ambigere, tanti viri auctoritas Urbem commovit. Exorta igitur contentio eſt, utrum deceret antiquam formulam retinere, quæ ejus rei auctorem Eccleſiam Romanam ſignificabat, & publicæ fidei ſacræque quodammodo faciebat, an aliam de novo concipere, quæ ad traditionem Hiſpaniarum rem cum fide tantum Hiſpanicæ gentis traduceret, ut illa ſuis auctoribus nixa ſtaret, nec intra Romanos ſinus reciperetur. Viſum hoc eſt Clementi VIII æquius & congruentius: cum præſertim, affirmata traditione, minimè labare hiſtoriæ fides videretur. Magnum huic ſententiæ pondus addebat Cardinalis Baronii, cujus graviſſimum erat judicium, nova de adventu ſancti Jacobi in Hiſpaniam dubitatio. Quare, illo in primis auctore, mutata eſt priſca & vetus, novâ traditionis inſertâ particulâ, formula narrationis, quæ hujuſmodi fuit: Mox Hispaniam adiisse, et aliquos discipulos ad fidem convertisse, ecclesiarum illius provinciæ traditio est.

AUCTORE G.C.

in quo tamen antiqua Pii V formula non fuit renovata iiſdem verbis,

E 319 Pervenit ad Hiſpanos fama: non potuerunt non vehementer dolere de inexſpectata correctione. Cumque inter ceteros ejus gentis homines unus eruditus & inſignis amator patriæ Didacus à Caſtillo Romæ tum eſſet, obſiſtere decreto voluit, & priſcam Breviarii formulam ſuſtinere. Scripſit ſuper eo commentarium, quem cum ipſemet Baronio legendum dediſſet, miratus is confirmavit, idoneum eſſe, & ſibi omnino probari. Non potuit tamen ſcriptum, quod jam erat typis cuſum revocare. Donec, Urbano VIII Pontifice, qui ſeriò de recognitione Breviarii & Miſſalis & ceterorum, quæ ad divinum cultum ſacroſque ritus pertinent, Officiorum correctione cogitabat, adnitente D. Michaële d'Erze Ximenez viro impigro & docto, de reſtituenda veteri lectione, & inducenda nova agi cœptum. Dura provincia videbatur; ſed interventu Cardinalis Borgiæ, legati Hiſpaniæ ad Urbanum Pontificem regii, admiſſa & ſuſcepta cauſa fuit. Nihil diligentius & accuratius examinatum, nihil ſæpius & penſiculatius tractatum: donec, re perſpecta & explorata, nova lectio antiquata & vetus renovata.

ſicut Franciſcus Macedo perperam affirmat.

320 *Dum ſcriptor ille in fine hic dicit, veterem lectionem renovatam eſſe, non id ita intelligendum eſt, acſi ante Clementem VIII eadem verba in Breviario Romano legerentur, quæ poſtea ab Urbano VIII ei inſerta ſunt: nam Breviarium Romanum, juſſu ſancti Pii V Antverpiæ anno* 1569 *editum, in Lectionibus propriis de* S. Jacobo *ſic habet:* Mox peragratâ Hiſpaniâ, ibique prædicato Euangelio, rediit Hieroſolymam. *Clemens VIII hanc abſolutam aſſertionem, ad Hiſpanicarum eccleſiarum traditionem ita reſtrinxit:* Mox Hiſpaniam adiiſſe, & aliquos diſcipulos ad fidem convertiſſe, eccleſiarum illius provinciæ traditio eſt. *Denique Urbanus VIII hanc reſtrictionis formulam iterum mutavit in abſolutam, quam hactenus in Breviario Romano ita recitamus:* Mox in Hiſpaniam profectus ibi aliquos ad Chriſtum convertit; ex quorum numero ſeptem poſtea epiſcopi, à beato Petro ordinati, in Hiſpaniam primi directi ſunt. *Unde patet, erraſſe Franciſcum Macedo, dum in Diatriba cap.* 3, § 3 *aſſerit, hanc poſtremam formulam, cujus eadem verba deſcribit, ante Clementem VIII in uſu fuiſſe.*

F

§ III. Prædicatio S. Jacobi in Hiſpania potiſſimum traditione nititur.

Hiſpani merito conqueruntur, pro ſua traditione exigi plura teſtimonia,

HIſpani haud immerito conqueruntur, *pro hac* S. Jacobi *prædicatione antiquiora à ſe poſtulari teſtimonia, quam ab aliis populis pro ſuarum eccleſiarum traditionibus exigantur, cum tamen in Hiſpania, toties à variis gentibus occupata ac devaſtata, perire debuerint eccleſiaſtica primorum ſeculorum monumenta, ſi ea litteris conſignata fuerint. Audiamus hic laudatum Gaſſparem Sanctium, qui in opere ſupra citato tract.* 2, *cap.* 5

AUCTORE G. C. *de hac re ita differit :* Sunt qui canonicæ fidei aut antiquæ hiſtoriæ pondus deſiderent, quæ de Jacobi adventu aliquid certum prodat, in quo curioſus atque attentus animus acquieſcat. . . . . Agit ſane iniquè, qui de Jacobo ab Hiſpanis requirit, quod de aliis Apoſtolis, paucis admodum exceptis, alia provinciarum nulla poſſit oſtendere. Neque enim Lucas in Apoſtolorum Actis omnia perſecutus eſt, quæ primis Eccleſiæ temporibus geſta ſunt ab Apoſtolis. De Joanne & ejus fratre Jacobo, altero Hieroſolymæ epiſcopo vix unum verbum; de aliorum aut factis aut dictis mirum ſilentium. De Paulo & Petro, deque Eccleſiæ ſtatu in ſuis incunabulis inſtitutum eſſe videtur illud opus à Luca: ſed de Petro & Paulo quanta ſint omiſſa, quis non videt? Sanè quamplurima de Paulo ignoraret Eccleſia, niſi ex Pauli epiſtolis illa didiciſſet. Deſinant igitur curioſi iſti ab Hiſpanis exigere de Jacobo, quod de Petro ejuſque cathedra Antiocheni reddere nequeunt aut Romani.

quam pro aliarum eccleſiarum traditionibus, B

322 De hiſtoriis agam antiquis; quod ſi minus quidem iniquè, minus tamen bellè atque benignè à nobis exigunt adverſarii. Quam multa olim contigerunt illuſtria, quæ tamen diu latuerunt in tenebris, neque de illis quidquam eſſet poſteris compertum, niſi longa poſt ſecula revelatione aliqua ſeu cæleſti ſigno, aut ſpeciali aliqua providentia in lucem & cognitionem hominum forent evocata? Ignotum fuerat Toleto, prima ſe accepiſſe Euangelii ſemina ab Eugenio, quem ſuum ſibi nunc apoſtolum atque præſulem implorat, donec poſt milleſimum ac centeſimum annum Raymundus Toletanus antiſtes, dum S. Dionyſii religionis gratiâ templum ingreditur, Eugenii, quem epiſcopum Toletanum tunc primum agnovit, corpus invenit. Quis noſſet Gervaſii & Protaſii aut martyrium nobile, aut ſepulturæ locum, niſi multa poſt ſecula Ambroſio notum eſſet è cælo? Longum eſſet numerare ſingula; ſed dicam aliquid de Hiſpaniâ, quod adverſarii negare non audent; neque poſſunt, qui ſane ultimam rei geſtæ memoriam appellandam eſſe non putabunt. Concedit Baronius tomo IX, anno Chriſti DCCCXVI, Jacobi corpus eſſe in Hiſpania, ignotum tamen ad tempus uſque Alfonſi, cognomento Caſti, id eſt poſt octingentos ferme annos; inventum verò variis è cælo prodigiis. Idem quoque fatetur de luſtrata Hiſpania Pauli prædicatione, quam cum certam exiſtimet, ſcriptorum tamen inopiæ tribuit, quod de illius geſtis nihil habeamus memoriæ proditum.

C

cum tamen Diocletiani perſecutio

323 Satis, credo, omnibus notum eſt, quam graviter in Hiſpania Diocletiani ſævitia graſſata ſit contra Chriſti ſectatores & nomen, aſſumpto in eam curam Daciano, ſuæ crudelitatis adminiſtro, cujus exſtant ubique locorum per Hiſpaniam totam cruenta veſtigia: notum eſt enim his, qui mediocriter in Hiſpana eruditione verſati ſunt, quam eo tempore abundanter Martyrum ſanguis Hiſpanos irrigarit ac fœcundarit agros. Illa vero Diocletiani crudelitas non tantum Chriſti cultoribus, ſed ſcriptis etiam, quæ ad Sanctorum memoriam Chriſtianamque religionem pertinerent, bellum indixit. *Tum ſubjungit aliquot teſtimonia, quibus probat, ſacros Chriſtianorum codices ab ethnicis olim combuſtos fuiſſe. Nobis hîc ſuffecerit dediſſe verba Arnobii, qui poſt exploſam deorum inanitatem lib. 4 adverſus Gentes circa finem ita de hac injuria conqueritur :* Quod ſi haberet vos aliqua veſtris pro religionibus indignatio, has potius litteras, hos exurere debuiſtis olim libros, iſtos demoliri, diſſolvere theatra hæc potius, in quibus infamiæ numinum propudioſis quotidie publicantur in fabulis: nam noſtra quidem ſcripta cur ignibus meruerunt dari? D

contra Chriſtianos in Hiſpania,

324 *Porro ex Prudentio poëta Hiſpano oſtendit, eam ethnicorum rabiem etiam in Hiſpaniam penetraſſe, ibidemque periiſſe libros, in quibus ſcripta à Chriſtianis Martyrum geſta continebantur. Prudentius, qui ſeculo* IV *floruit, libro Periſtephanon hymno* I, *quem in laudem SS. Hemeterii & Cheledonii conſcripſit, de illa jactura ſic conqueritur :*

O vetuſtatis ſilentis obſoleta oblivio!
Invidentur iſta nobis, fama & ipſa exſtinguitur:
Chartulas blaſphemus olim nam ſatelles abſtulit,
Ne tenacibus libellis erudita ſecula
Ordinem, tempus, modumque paſſionis proditum,
Dulcibus linguis per aures poſterorum ſpargerent.

E

ac deinde Arabum irruptio pleraque monumenta perdiderint.

325 *In Miſſali Gothico, quod S. Iſidorus Hiſpalenſis in ordinem redegiſſe dicitur, in annua eorumdem Martyrum feſtivitate leguntur ſequentia:* Non illas paginas negligentia perdidit, nec caſus abolevit, nec vetuſtas catioſa corrupit, ſed malitia perſecutoris invidit. *Ex his Sanctius ita concludit :* Unde etiam conſtat, quam agant nobiſcum minus æquè, qui antiquiſſima à nobis teſtimonia requirunt, cum illa potentiſſimorum hominum armata ſolertia tanto ſtudio abolenda curaverit. *Denique addit, quod reliqua monumenta, quæ Diocletiani edictum & Daciani ſolertiam effugere potuerunt, poſtea in miſera totius Hiſpaniæ vaſtatione barbarus inundantium Arabum furor perdiderit. Locuples hujus ruinæ teſtis citatur Rodericus Toletanus, qui in præfatione ad regem Fernandum fatetur, ſeſe ea, quæ de rebus Hiſpaniæ conſcripſit,* de membranis & pictatiis *laborioſe inveſtigaſſe, & laborioſius compilaſſe :* Tempore enim vaſtationis Arabum (*inquit ibidem Rodericus*) ſcripta & libri cum pereunte patria perierunt.

Mariana de ſcriptorum ſuperſtitum ſilentio F

326 *Quod ſi dicas, ne quidem eos hiſtoricos Hiſpanos, qui rapaces gentilium aut Arabum manus effugerunt, & adhuc quotidie leguntur, de prædicatione* S. Jacobi *in Hiſpania meminiſſe, reſpondet Mariana in Diſputatione de adventu* S. Jacobi Majoris *cap. 6 hoc modo :* Hæc de inventione corporis ſint dicta, quod tamen Compoſtellæ eſſe fatetur Sampyrus. De adventu Apoſtoli ſiluiſſe non miror: nullus enim noſtrorum illius ætatis hiſtoricus exſtat; neque verò, quos nominavimus, ad prima eccleſiæ tempora ſuam narrationem extendunt; iis contenti, quæ proximè eorum ætatem contigêre: fortaſſis etiam rem vulgatiſſimam, & quæ in ore omnium erat, intactam reliquerunt, veniſſe Apoſtolum in Hiſpaniam . . . . . Rodericum Toletanum, qui meliora tempora & majorem lucem eſt aſſecutus, ſuſpicabar infenſum Compoſtellanæ eccleſiæ, quæ Toletanæ primatum agnoſcere recuſabat, ſtudio ſiluiſſe in hiſtoria, quæcumque ejus dignitati patrocinari poterant.

rationem reddit,

327 *Deinde caput decimum ejuſdem Diſputationis ita exorditur :* Satis multa, ni fallor, ſuppetunt externorum hominum in hac cauſa teſtimonia; ad noſtrates ſeſe convertat oratio, quorum fides vacillare non debet, quod ſint indigenæ: ſed potius exiſtimare æquum eſt, res ſuas melius habuiſſe, quam alios, exploratas.

Recte

A Recte quidam: De gentis origine magis creditur ipsi genti, quam externis & remotis: de quibus non negabo, magnam antiquis temporibus exstitisse barbariem, neque minus perturbatam historiam, quàm rempublicam; sic ut nullus veterum historicorum Hispaniæ de adventu Jacobi meminerit, translatione, inventióneque corporis. Credo, quoniam res celeberrimas, quæ in universi populi ore erant, non putarunt, indigere monimentis litterarum, ut memoria earum propagaretur.

& Sanctius vult, immemorabilem Hispanorum traditionem sufficere pro hac opinione,

328 *Sanctius in laudata disputatione tract. 2, cap. 1 contendit, talem esse de Hispanica* S. Jacobi *prædicatione traditionem, ut ea foret recipienda, quamvis antiquis testimoniis destitueretur. En ejus verba:* Si pro Hispanorum causa nihil staret præter traditionem, omni memoria superiorem, satis putaretur habere præsidii, quia communis conspiransque consensio, nullo interrupta tempore, eam habet auctoritatem, quam nulla nisi magna aut inconcussa fides convellere aut infirmare possit: quam si de

B medio tollas, cadant necesse est illorum plurima, quæ nunc religiose servat Ecclesia. Quæ si quis damnaret, aut in dubium adduceret, violatæ ipse religionis reus ageretur. Neque parvi emerent hujus ætatis hæretici, si traditionum religio aut tolleretur è medio, aut suspecta censeretur & dubia: à cujus rei longiori disputatione omnino me liberant aliorum studia, qui de traditionum momento ac fide longiores disputationes inierunt. Vide interim Bellarminum tomo 1 Controversiarum, ubi tractatum edidit luculentum de verbo Dei non scripto, id est de traditionibus. Quod verò ibi de verbo Dei non scripto, sed ex Apostolorum ore per posterorum manus ad nos usque producto, id est de fide canonica, dictum est, idem suo etiam modo de historia non scripta, sed constanti sermone ad posteros deducta, id est de humana fide, censeri omnino suo modo debet.

quam Suarezius etiam ita confirmat.

329 *De eodem historiographorum silentio Suarezius noster in opere de virtute & statu religionis lib. 2, cap. 9, num. 15 ita differit:* Parum profecto refert, quod privatæ historiæ humanæ illorum temporum illius peregrinationis Jacobi mentionem non fecerint; tum quia in

C ea Jacobi peregrinatione nihil accidit adeo publicum & prodigiosum, ut in universum orbem illius fama exierit, quo possent excitari historici ad id memoriæ prodendum; tum etiam quia in illis temporibus non fuerunt in Hispania diligentes scriptores rerum, quæ in ea gerebantur: externi autem non poterant facile illarum notitiam habere, nisi fortasse earum, quæ ad publica bella & reipublicæ statum & dominium pertinebant: nam aliarum rerum, pertinentium ad religionem, parvam aut nullam rationem vel curam habebant. Unde cum in illa ætate non fuerint scriptores ecclesiastici, qui de rebus Hispaniæ mentionem fecerint, nisi tenuem, mirum non est, quod in historiis antiquis nihil de hac profectione Jacobi in Hispaniam reperiatur. Nam profecto si Lucas Acta Petri & Pauli posteritati scripta non reliquisset, multæ illorum Apostolorum peregrinationes & prædicationes oblivioni traditæ fuissent, nec aliter quam ex traditione ipsarum ecclesiarum, quas fundassent, cognosci potuisset: sicut profectio Petri Antiochiam, quæ à Luca omissa est, non aliter quam ex illius ecclesiæ traditione cognita fuit, nec ad nostram notitiam perveniisset, nisi ex monumentis illius ecclesiæ Clemens Alexandrinus & ab illo Eusebius & Hieronymus illam scriptam reliquissent. AUCTORE G. C.

Cum Natalis Alexander appulsum S. Mariæ Magdalenæ in Provinciam defendat,

330 *Certe huic traditioni acquiescere debuisset Natalis Alexander, qui Dissert. 17, sec. 1 appulsum beatæ Mariæ Magdalenæ in Gallias, antiquis testimoniis destitutum, propter traditionem defendit, uti fatetur tomo 3 novissimæ editionis pag. 178 his verbis:* In veteri quidem historia ecclesiastica nullum est hujus rei, & appulsûs sanctarum sororum cum fratre in Provinciam testimonium: sed illius testis est ecclesiarum Provinciæ traditio, iis fulta monumentis, quæ simul sumpta non levis ponderis sunt, & quibus nihil est in historia ecclesiastica, quod expresè repugnet. *Potiori jure idem dicere possunt Hispani de adventu* S. Jacobi *in Hispaniam, qui pluribus & antiquioribus monumentis fulcitur, ut paragraphis sequentibus probabitur. Sed ut in hoc primo congressu cum adversario agam nonnihil liberalius, gratis tantisper concedam, pro utraque traditione æqualia esse rationis & auctoritatis momenta. Cur igitur traditionem Gallicam admittit, & Hispanam rejicit? Nonne hîc dici posset, quod stet pro ratione voluntas? Nonne hîc forte locum aliquem haberet amor patriæ, qui aliquando ex severis in aliena causa Aristarchis facit clementes domesticæ litis judices? Sane magis consequenter Natalis Alexander neutram aut utramque traditionem admisisset.* E

traditiones ecclesiarum potius sequendas quam evertendas esse doceat,

331 *Audiamus tamen ipsum Alexandrum, dum in præfata Dissertatione pag. 179 rationem reddit, cur Gallicam Provincialium traditionem tueatur.* Has partes ut susciperem, *inquit*, effecit abhorrens à novitate indoles, & quod Catholici ac religiosi theologi officium esse duxerim, traditiones ecclesiarum, ubi de illarum originibus agitur, sequi potius quam evertere. . . . . Non enim in destructionem, sed in ædificationem, talentum qualecumque scribendi à Deo mihi collatum arbitror. *Si Catholici & religiosi theologi esse duxerit, traditiones ecclesiarum, ubi de illarum originibus agitur, sequi potius, quam evertere, quare traditionem ecclesiæ Hispanicæ, quæ originem suam* S. Jacobo *adscribit, destruere conatur? Utinam Natalis ex animo id dixisset, & indolem à novitate abhorrentem semper conservasset, talentisque sibi à Deo concessis ad Ecclesiæ ædificationem usus fuisset! Tunc certè à constitutione Clementis XI, quæ incipit* Unigenitus Dei Filius, *ad futurum concilium cum maximo Catholicorum scandalo non appellasset. At pergamus hominem propriis armis oppugnare.* F

argumenta negativa

332 *Dum Launoius adventui sanctæ Mariæ Magdalenæ opponit silentium Cassiani, Salviani, Victoris Massilienses, Eucherii Lugdunensis, Cæsarii Arelatensis, aliorumque celebrium scriptorum, qui Massiliæ vel in Gallia floruerunt, Alexander paginâ proximè citatâ respondet*, hæc argumenta futilia esse, quia negantia sunt. Quis enim apparitionem stellæ, quæ Magos ad Christi cunas deduxit, commentitiam esse dixerit, quia nullus præter S. Matthæum Euangelii scriptor ejus meminit? Quis resurrectionem Lazari fictitiam esse effutiat, quia SS. Matthæus, Marcus, & Lucas eam scriptis non commendarunt? Quis ædis Deiparæ mirabilem Lauretum advectionem fabulis accenseat, ob silen-

AUCTORE G. C. tium S. Antonini, qui & coævus auctor, & Lauretanæ regioni erat finitimus? Perperam itaque infert ex silentio illorum auctorum Launoius, B. Magdalenam nusquam in Provinciam appulisse, aut sacrum ejus corpus ibi non quiescere. Addendum, multa illorum auctorum opera tempus & fortunam nobis invidisse, ut conitat ex Honorio Augustodunensi, Isidoro Hispalensi, & Trithemio, qui scriptorum ecclesiasticorum catalogum texuerunt: ex quibus forsan, si superessent, nostræ sententiæ veritas probaretur. In iis vero operibus, quæ præ manibus habemus, nulla sese præbuit occasio de Lazaro, Magdalena, Martha, aut Maximino loquendi, cum de aliis longè argumentis ageret.

ac scriptorum silentium explodat,

333 *Dum autem Launoius urget, etiam de hoc S. Mariæ Magdalenæ appulsu in Provinciam siluisse veteres auctores, qui compendiosa Sanctorum Acta Martyrologiis aut scriptis suis inseruerunt, Alexander ibidem respondet*, mirum videri non debere, quod Beda, Usuardus, & Freculphus, qui in regionibus à Provincia longè remotis floruerunt, scilicet vel in Anglia vel in Galliæ septemtrionalis partibus, B octavo & nono seculo ab appulsu beatæ Magdalenæ in Provinciam, tanto intervallo distantibus, nihil hisce de rebus scripserint, quæ sola penè ecclesiarum Provinciæ traditione tunc notæ erant. *Deinde etiam explicare nititur, quomodo Ado præsul Viennensis & Provinciæ vicinus de eodem Sanctæ appulsu tacuerit. Non discutio, qua verisimilitudine hæc omnia dicantur, quia Provincialium traditionem hic labefactare non intendo. At quid est in his responsionibus, quod Hispani facilius contra suos adversarios retorquere non possint?*

& facile amplectatur quasdam Gallia traditiones.

334 *Præterea potuisset Alexander Hispanicæ* S. Jacobi *predicationi applicare regulam, quam eodem tomo pag.* 168 *ad probandum S. Dionysii Areopagitæ adventum in Gallias profert ex Tertulliano, qui in libro de Præscriptionibus adversus hæreticos cap.* 31 *ad veras traditiones dignoscendas ita tradit:* Ex ipso ordine manifestatur, id esse Dominicum & verum, quod sit prius traditum; id autem extraneum & falsum, quod sit posterius immissum. *Ex hac Tertulliani regula Alexander contra adversarios suos sic argumentatur:* Ex quo colligo, assertionem de C duobus Dionysiis, de Athenienst uno & Areopagita, Parisiensi altero, qui sub Decio dumtaxat in Gallias venerit, falsam esse, quia longè posterius nata est alterâ opinione, quæ unum Dionysium, Athenienstum & Parisiensium episcopum, eumdemque Areopagitam propugnat, qui à sancto Clemente missus sit in Gallias. Namque hunc ab octo & amplius seculis, nullo reclamante, Gallia sibi apostolum vindicabat, donec viri eruditi Sirmondus & Launoius alterius opinionis vexillum erexerunt. *An non eadem probabiliùs dici possunt de adventu S.* Jacobi *in Hispaniam, cum ipse adversarius fateri cogatur, eam opinionem paulo post seculum octavum invaluisse? Igitur posterius nata est contraria opinio, cum ab octo & pluribus seculis, nullo reclamante, Hispania hunc sibi Apostolum vindicarit, donec eminentissimus Baronius alterius sententiæ vexillum erexit. Imo etiamsi gratis concedatur, quod Rodericus Toletanus illam traditionem negarit, nihilominus æque apud Hispanos, quam apud Gallos, obtinebit regula Tertulliani, quia illa Hispanorum opinio juxta adversarium saltem seculo* IX *fuit tradita, & seculo* XIII *primùm negata.*

D

inter ipsos eruditos Gallos controversas,

335 *Tum verò adversarius prudentiam archiepiscopi Parisiensis, qui Gallicam de S. Dionysio traditionem retineri voluit, ibidem laudat his verbis:* Denique cum selecti ex sacra facultate Parisiensi theologi ad Breviarii Parisiensis emendationem, quæstionem de S. Dionysio Areopagita & Parisiensi episcopo diligenter expendissent, & in utramque partem suis libratam momentis disceptassent coram illustrissimo archiepiscopo Francisco Harlæo I, censuit archipræsul sagacissimus & ad rectè judicandum de rebus, antiquitatem ecclesiasticam spectantibus, per eximias ingenii doctrinæque dotes comparatus, antiquæ Gallicanæ ecclesiæ traditioni de uno Dionysio Areopagita & Parisiensi episcopo, in Officio ecclesiastico honorem suum servandum esse; non verò convellendam piam majorum nostrorum opinionem, cui saltem probabilis sententiæ jura, non spernenda momenta confirmant.

E

potiori fundamento Hispanicam S. Jacobi prædicationem admittere potuisset.

336 *Hoc decessoris sui judicium reformandum putavit illustrissimus Ludovicus Antonius de Noailles, hodiernus ecclesiæ Parisiensis archiepiscopus & S. R. E. Cardinalis, qui in Breviario Parisiensi, quod anno* 1700 *auctoritate ipsius, ac venerabilis capituli consensu, editum est, duos Dionysios distinxit, & die* III *Octobris Officium semiduplex de S. Dionysio Areopagita, ac* IX *ejusdem mensis solenne majus de Dionysio Parisiensi sociisque recitandum præscripsit. Non reprehendo Natalem Alexandrum, quod nimis scrupulosè primum illustrissimi Francisci Harlæi judicium secutus fuerit, sed ipsum inconsiderantiæ accuso, quod ob graviores rationes non fuerit amplexus sententiam Urbani VIII Pontificis, à quo post severum examen absolutam Jacobeæ prædicationis assertionem Breviario Romano restitutam esse noverat. Minori cum scrupulo sane acquiescere potuisset immemorabili Hispanorum traditione, quam jam aliquot rationibus ac testimoniis confirmabo.*

§ IV. Traditio illa quibusdam rationibus & veterum testimoniis stabilitur.

F

Verosimillimè aliquis ex Apostolis missus est ad docendos Hispanos,

LEgimus *in sacris Litteris, Christum post suam resurrectionem, antequam ad cælum ascenderet, dedisse Apostolis præceptum promulgandi Euangelii, non solum in Judæa & Samaria, sed etiam in aliis regionibus, ubi gentes in idololatriæ tenebris & in umbra mortis sedebant: Matthæus enim cap.* 28 *ita scribit:* Undecim autem discipuli (*Judas Iscariotes duodecimus jam laqueo se suspenderat*) abierunt in Galilæam, in montem, ubi constituerat illis Jesus ..... & accedens Jesus locutus est eis dicens: Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra. Euntes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti. *Lucas autem in Actibus Apostolorum cap.* I, ℣ 8 *testatur, Jesum illis dixisse:* Eritis mihi testes in Jerusalem, & in omni Judæa, & Samaria, & usque ad ultimum terræ. *Cum hic sermo ad omnes Apostolos dirigatur, non video, cur à præcepta gentilium instructio-*

A

ſtructione Jacobus *Zebedæi excipi debeat. Cum vero* omnes gentes *doceri jubeantur, cur gens Hiſpana excludatur ?*

& Hieronymus & Theodoretus tradunt, iſque probabilius fuit S. Jacobus,

338 *Certè Hieronymus ab Apoſtolorum prædicatione non excluſit Hiſpanos, ut poſtea fuſius demonſtrabitur. Non eos excluſit ſuppar Hieronymo Theodoretus, doctiſſimus Cyri epiſcopus, qui ſerm. 8 de Martyribus (is inter Opera ejus Pariſiis anno 1642 Græco-Latinè edita tomo 4 à pag. 591 occurrit) de Apoſtolorum doctrina & gloria ita ſcribit :* Sacræ enim doctrinæ rivos cum hauriunt (*videlicet ethnici, de quorum converſione hîc agit*) non modo Apoſtolorum linguas non irrident, ſed valde potius admirantur, quod eloquentiæ prorſus expertes, alii à pueris piſcationem edocti, alii publicanorum menſis aſſiſtere, alii ſutoriam exercere ſoliti, divinorum eloquiorum illico miniſtri, cæleſtiumque bonorum diſpenſatores prodierint, & ſalutiferi malorum depulſores, claraque luminaria, non unam modò gentem, ſed

B

quocumque ſol hic, quem cernimus, radios fundit, illuſtrantia. Admirantur autem & ſuſpiciunt præcipuè univerſi, quod jam mortui ea nunc quoque peragant, quæ viventes facere ſolebant. Imo verò longè majora ſunt & clariora, quæ ab illis, poſtquam hinc abiere, geſta ſunt : cum enim corpora induti inter homines verſabantur, modò ad hos, modò ad illos populos accedebant, & nunc Romanos, nunc HISPANOS aut Celtas alloquebantur. Poſtquam verò ad illum ſe receperunt, à quo miſſi fuerant, omnes illis continuè perfruuntur : non ſolum Romani, quique Romanorum jugum amant, & ab illis gubernantur, ſed & Perſæ & Scythæ & Maſſagetæ & Sarmatæ & Indi & Æthiopes, atque ut ſemel dicam, omnes fines terræ. *Saltem hîc vides, juxta opinionem Theodoreti aliquem ex Apoſtolis ad* Hiſpanos *miſſum fuiſſe, quem nos ob dicta dicendaque* S. Jacobum Majorem *veroſimiliùs eſſe putamus.*

enjus miſſio non poteſt dici martyrio prævenita,

339 *Neque dici poteſt*, S. Jacobo *tantummodo deſtinatam fuiſſe Hiſpanorum converſionem; ſed illum in Judæa gladio Herodis interiiſſe, antequam ad inſtruendas gentes diſcedere potuiſſet: iis quippe, qui tale effugium quærerent, opponerem verba, quibus Mariana noſter Roderico Toletano (tantiſper cum Mariana ſupponimus, eam controverſiam in concilio Lateranenſi agitatam fuiſſe, ac Rodericum ſimile reſponſum dediſſe) in tractatu de adventu* S. Jacobi *in Hiſpaniam cap.* 10 *ita reſpondet :* Sed ſane, *inquit*, quorſum Jacobo data cura eſt prædicandi in Hiſpania, ſi facultatem habiturus non erat? An Apoſtolos in ea re humanas rationes ſecutos putabimus, & non potius in re graviſſima divino inflatu actos, ne errarent ? Ita ex confeſſione ejus (*nempe Roderici Toletani*) quod facit dubium, refellitur, & ex conceſſo confirmatur, in quo nutare viſus eſt. *Nequaquam hoc Roderici Toletani reſponſum approbare poteſt eminentiſſimus Baronius, qui in Annalibus eccleſiaſticis ad annum Chriſti* 44 *num.* 20 *diviſionem provinciarum inter Apoſtolos ſpeciali Spiritus ſancti inſtinctu peractam eſſe aſſerit, & ibidem num.* 21 *ita concludit :* His ergo & aliis exemplis admoniti dicimus, ſingulos Apoſtolorum in eas orbis regiones eſſe amandatos, ad quas Spiritus ſanctus privato inſtinctu voluit eos proficiſci.

C

340 *Præter alia in hanc rem poſtmodum referenda, videtur S. Marcus huic effugio aditum præcludere, quando cap.* 16 *iſtud Chriſti præceptum exſecutioni mandatum fuiſſe innuit his verbis :* Noviſſimè recumbentibus illis undecim apparuit, & exprobravit incredulitatem eorum, & duritiam cordis ; quia iis, qui viderant eum reſurrexiſſe, non crediderunt. Et dixit eis : Euntes in mundum univerſum prædicate Euangelium omni creaturæ..... Illi autem profecti prædicaverunt ubique, Domino cooperante, & ſermonem confirmante ſequentibus ſignis. *Ex hac S. Marci clauſula colligo*, S. Jacobum *Zebedæi etiam inter alios Apoſtolos profectum eſſe ad annuntiandam gentibus Chriſtianam doctrinam ; verum cum nulla gentilis natio potiori jure & antiquiore traditione hunc Apoſtolum ſibi vindicet, quam Hiſpana, veroſimillimè concludo, eum in Hiſpania prædicaſſe : quamvis enim apoſtolus Paulus forte etiam in Hiſpania Euangelium prædicaverit, tamen ipſi convenire non poſſunt ea, quæ hîc & ſuperius ex Euangeliſtis retulimus, ut cuivis tempus & textum conſideranti manifeſtum eſt.*

AUCTORE G. C. *cum, præter rationes huic effugio contrarias, S. Marcus,*

D

341 *Phraſin ſacræ Scripturæ imitantur antiquiſſimi Eccleſiæ ſcriptores, inter quos S. Juſtinus philoſophus & martyr circa medium ſeculi ſecundi ſcripſit ad Antoninum Pium imperatorem & ſenatum populumque Romanum apologiam pro Chriſtianis, quæ Colonienſi Patrum Bibliothecæ inſerta eſt, & in qua poſt narratam Chriſti vitam tomo* 2, *pag.* 47 *de Apoſtolis hæc habet :* Atque ita factum eſſe credere poteſtis : Hieroſolymis enim DUODECIM VIRI NUMERO IN MUNDUM EXIERUNT, iique ignari & idiotæ, nullaque dicendi facultate præditi, vi divina OMNI HOMINUM GENERI EXPOSUERUNT, miſſos ſe eſſe à Chriſto, qui omnes Dei verbum docerent. *Deinde ibidem pag.* 48 *dicit :* Prænuntiat verbum, in quo vis erat, quod ejus Apoſtoli Hieroſolymis egreſſi ubique prædicaverunt. *Denique pagina ſequenti hæc rurſus ita inculcat :* Poſt verò cum ab inferis excitatus eſſet (*nempe Chriſtus*) eiſque ſe oſtendiſſet, docuiſſetque eos prophetias, quibus hæc omnia fore, prædicta eſſent, legere, eumque illi in cælum revertentem vidiſſent, atque credidiſſent, vimque illinc ipſis miſſam ab eo accepiſſent, & ad omne hominum genus profecti eſſent, hæc docuerunt, appellatique ſunt Apoſtoli. *Cum Jacobus Minor ad regendam eccleſiam Hieroſolymitanam in Judæa remanſerit, haud dubie duodenario numero, quem cum Mathia & Paulo reliqui decem Apoſtoli ad gentes profecti conſtituebant, Jacobus Major comprehenditur. Nec video, qua ratione dici poſſit*, S. Jacobo *noſtro tantummodo aſſignatam fuiſſe prædicationis provinciam, cum S. Juſtinus diſerte aſſerat, duodecim illos viros re ipſa Hieroſolymis diſceſſiſſe, in mundum exiiſſe, ubique prædicaſſe, & omni hominum generi doctrinam Chriſtianam expoſuiſſe.*

S. Juſtinus philoſophus,

E

342 *Tertullianus in libro de Præſcriptionibus contra hæreticos cap.* 20 *de eorumdem Apoſtolorum prædicatione ita loquitur :* Chriſtus Jeſus dominus noſter, ... quamdiu in terris agebat, ipſe pronuntiabat, ſive populo palam, ſive diſcentibus ſeorſim ; ex quibus duodecim præcipuos lateri ſuo adlegerat, deſtinatos nationibus magiſtros. Itaque uno eorum decuſſo, reliquos undecim, digrediens ad Patrem poſt reſurrectionem, juſſit ire & docere nationes,

& Tertullianus teſtentur, Apoſtolos Hieroſolymis profectos, gentibus prædicaſſe.

F

AUCTORE G. C. intingendas in Patrem, & in Filium, & in Spiritum ſanctum. Statim igitur Apoſtoli (quos hæc appellatio MISSOS interpretatur) aſſumpto per ſortem duodecimo Mathia in locum Judæ, ex auctoritate prophetiæ, quæ eſt in pſalmo David, conſecuti promiſſam vim Spiritus ſancti ad virtutes & eloquium, primo per Judæam conteſtata fide in Jeſum Chriſtum, & eccleſiis inſtitutis, dehinc in orbem profecti eamdem doctrinam ejuſdem fidei nationibus promulgaverunt, & proinde eccleſias apud unamquamque civitatem condiderunt *&c. Cardinalis de Aguirre tomo 1 concil. Hiſp. diſſert. 9 excurſ. 2 num. 17 ex his & ſimilibus veterum expreſſionibus ita argumentatur :* Quinni iis verbis abſque ulla exceptione prolatis comprehendatur Jacobus juxta antiquiſſimam totius fere orbis Chriſtiani traditionem? Ut quemadmodum alii Apoſtolorum ad diverſas regiones miſſi ſunt, ita etiam ad Hiſpaniam Jacobus? *Fateor equidem, hoc argumento rem non omnino confici; at quis negaverit, hæc aliaque receptiſſima Hiſpanorum traditioni favere, ut, quæ non poſſint ſingula,* B *multa juvent.*

Franciſcus Macedo 343 *Hujuſmodi etiam ſunt rationes, quas pro traditione iſta adducit Franciſcus Macedo, Luſitanus, dum in Diatriba cap. 6 ex tranſlatione corporis* S. Jacobi *in Hiſpaniam infert ejuſdem Apoſtoli viventis in ea prædicationem hoc modo :* Qua obſecro de cauſa ſancti Jacobi diſcipuli ex Judæa illius defuncti corpus (nam ab iis deportatum ſcribunt omnes & Loayſa fatetur) in Hiſpaniam detulerunt? Niſi quod in ea prius cum eodem Apoſtolo fuerant, aut noverant, eum ibi fuiſſe. Certe non alia eſſe potuit, uti rem conſideranti patebit. Quomodo enim, aut cur ex tam diſſita regione in extremam illam Hiſpaniæ & mundi partem, quæ FINIS TERRÆ à nautis dicitur, corpus illud Apoſtoli, ſuſcepto ſtudio per tantam duplicis maris vaſtitatem, emenſo mediterraneo & oceano, tranſportarent? Nota illis erant illa littora, illi portus, imo & voluntas Apoſtoli perſpecta, ut eo corpus ſuum poſt mortem transferretur.

ex ſepulcro S. Jacobi C 344 Nec adhuc moror, quo illuc tempore delatum fuerit: nec enim multum ad cauſam facere arbitror, quod quis forte magni intereſſe exiſtimavit, eodemne, quo paſſus eſt, anno, quod affirmatur vulgo, an poſtea delatum fuerit: dummodo enim ſit in Hiſpanias à diſcipulis comportatum, integra manet vis argumenti, quæſtione temporis, quæ difficilior eſt, præciſa. Nolo quippe niſi certa & explorata in argumentum aſſumere. Cum autem perſpectum omnino ac exploratum ſit, corpus Jacobi apoſtoli in Hiſpaniam à diſcipulis delatum fuiſſe, eo perſuadere volo, ideo delatum mortuum, quia ibi moratus fuerat vivus: cui argumento nihil detrahit annus, quo eum diſcipuli detulerunt. Fuiſſe autem, qui exportarunt, diſcipulos, tradunt omnes, qui de illa tranſlatione ſcripſerunt, & Baronius & Spondanus & Biſciola, & Garcias Loayſa fatentur. . . . . Et quidem mos erat, ut diſcipuli magiſtrorum corpora ſepelienda curarent, uti de corpore Joannis Baptiſtæ, ſepulto à diſcipulis, apud Marcum habemus; idque exemplo Chriſti corporis, à Joſepho & Nicodemo curati & tumulati, edocemur.

quod eſt in Gallacia, 345 *Idem ſcriptor in catalogo auctorum, quos pro ſua opinione poſt Diatribam citat, pag. 214 refert teſtimonium S. Hieronymi, quo ſignificat, Spiritum ſanctum Apoſtolis diſtribuiſſe ſortes,* ut D alius ad Indos, alius ad Hiſpanias, alius ad Illyricum, alius ad Græciam pergeret, & unuſquiſque in Euangelii ſui atque doctrinæ provincia requieſceret, *Tunc ex his poſtremis ſancti doctoris verbis ita diſſerit :* Hæc ultima clauſula deſignat Jacobum, quem minime nominarat: nam dum ait, ſingulos Apoſtolos in ſuis, ubi prædicaverunt, provinciis habuiſſe ſepulturas (id enim eſt requieſcere) cum aliunde conſtet divum Jacobum in Hiſpania ſitum eſſe, manifeſtò oſtendit, ſe de illo mentionem feciſſe, cum de Apoſtolo in Hiſpaniam miſſo locutus eſt. Itaque ex tumulo clamat, auctore Hieronymo, Jacobus, ſe in Hiſpania prædicaſſe, & hoc ad epitaphium pertinere, ut ſecundum teſtimonium cum primo conſentiat. *Sanctius noſter tract. 2, cap. 2, num. 2 eadem S. Hieronymi verba etiam iſto ſenſu intelligit ſic ſcribens :* Ubi, fateor, Jacobi non auditur nomen; at ſermonem eſſe de Jacobo Hiſpaniarum apoſtolo, id, quod ad extremum legis, non obſcure ſuadet : nam ſi, E ſancto diſponente Spiritu, ibi requieſcit, id eſt ſepultus eſt, juxta vulgarem Scripturæ phraſim, Apoſtolus, ubi ſparſit Euangelii ſemina, quis neget, ſignificare voluiſſe Hieronymum, Hiſpaniam ſorte Jacobo contigiſſe, quando conſtat, illum apud Hiſpanos nactum eſſe ſepulturæ locum? *Eminentiſſimus Aguirrius Hieronymi textum eodem modo interpretatur, ut paragrapho ſequenti videbimus, ubi duplex ejuſdem ſancti Doctoris teſtimonium contra adverſarios expendemus.*

& ſingulari Hiſpanorum affectu 346 *Franciſcus Macedo in memorata Diatriba cap. 7 ſimilem conſequentiam eruit ex peculiari Hiſpanorum amore erga* S. Jacobum, *& ex affectu, quem viciſſim ſanctus Apoſtolus Hiſpanis, tamquam ſuis clientibus, ſæpius oſtendit. Ratiocinium ejus hic iterum exſcribam : nam in tota hac controverſia malo alienis verbis, quam meis, uti; tum quod in ea vix quidquam occurrat, quod non ſit dictum prius; tum quod nolim vim argumentorum ex utraque parte diminuere. Itaque ſcriptor ille loco mox citato ſic loquitur :* Qui clientum & patronorum cauſas & jura norit, ei demum ſanctum Jacobum veniſſe in Hiſpaniam perſpectum erit. Ecquis enim populus ſe in alicujus ducis principiſve clientelam dedit, qui non prius eum vidiſſet ſuæ provinciæ urbive præfectum? Id hiſtorias Romanorum legenti conſtabit; & quidem ratio perſuadet, ut non niſi ei, quem probe noveris, te commendes. Quare ii, qui patrocinium aliquarum gentium ſuſceperunt, earum provincias peragrarant, eaſque vel armis domuerant, vel beneficiis devinxerant : cujuſmodi legimus fuiſſe Marcellos, Fabios, Metellos, Scipiones, à quibus devictæ gentes in clientelam ſunt acceptæ. F

erga eumdem ſanctum Apoſtolum 347 Hoc nomine Hiſpaniarum populi ſeſe Jacobi clientes profeſſi ſunt, iſque ſe patronum eorum præbuit: nec enim alia ratio tum clientelæ tum patrocinii eſſe potuit. Unde, quæſo, tanta religio, tot obſequia, tot officia Hiſpanorum erga Jacobum, tam præſens hujuſce tutela, tam certum patrocinium Jacobi erga Hiſpanos, niſi ex iſta hujus inter eos habitatione, & prædicatione, ac doctrina? Cur non alium ex martyribus, vel ſuis gentilibus vel vicinis adſciverunt? Unde noſſe poterant Jacobum, ſi Hiſpanias non luſtraſſet, ſi earum populos non erudiſſet? Certe nullum ex omnibus minus noſſe debu-

A debuerant, ſi ille è Judæa non exiiſſet. Vixit ille parum: ſi intra illas anguſtias, in quibus vixit, mortuus eſſet, ecquis eum tandem agnoſceret? Aut ſi noſſet, qua ratione eum aliis prætuliſſet. Æquius ſane erat, vel Petrum, vel Paulum, vel Bartholomæum, vel Matthæum, vel Andream, vel Joannem, qui non multum receſſerunt, patronum eligere. Injuriam facerent Hiſpani Petro & Paulo Apoſtolorum principibus, quorum Petrus, auctore Metaphraſte, & aliis, in Hiſpaniam venit; aut ſi (quod judico verius) non venit, eò ſaltem miſit epiſcopos, uti ſupra ex Innocentio diximus epiſtola ad Decentium. Paulus verò aut Hiſpanias adiit, teſte Mariana, qui magnis id auctoribus infra producendis confirmat; aut ſi minus id probatur, optavit ſane, decrevitque adire, uti in epiſtola ad Romanos apertè monſtratur.

348 Igitur juſtiſſima cauſa intervenire debuit, quæ Hiſpanos compulit ad Jacobum iis anteferendum, quæ juſta eſſe non potuit, niſi hæc, quæ in ejus adventu nititur. Eum ſanè Hiſpani tamquam patrem diligunt, quaſi magiſtrum colunt, quaſi paſtorem ſequuntur, quaſi dominum venerantur. Eo duce adverſus hoſtes & patrono utuntur, præſens ejus numen implorant, ejuſque nomine, quaſi teſſera, ſe milites ejus eſſe profitentur. Cum pugnam ineunt, ut ſibi animos ſumant, & hoſtes exaniment, in prima, quæ vehementior eſſe ſolet, impreſſione illam vocem intonant: SANCTE JACOBE; URGE HISPANIA! SANTIAGO; CIERRA ESPAÑA! Unde hæc tanta in Apoſtolo fidentia, tanta ſpes, tantus ardor, niſi ex inſito in eum amore & ingenita pietate? Itaque militari ſe illi ſacramento addicunt, & Ordine illius nomini dedicato, religioſè ejus ſe obſequio adſtringunt, ut nullius erga quemquam alium ſanctum patronum gentis clariora exſtent, quam Hiſpanicæ erga Jacobum amoris & religionis indicia. *Poſt hæc fuſe demonſtrat, quam fideliter ſanctus Apoſtolus huic Hiſpanorum amori reſpondeat, concedendo clientibus ſuis prodigioſas victorias aliaque beneficia, de quibus parte* 1, § 11 *abunde egimus.*

infert prædicationem illius in Hiſpania.

B

§ V. Sanctus Hieronymus prædicationem S. Jacobi in Hiſpania tradit.

C

Nolo hîc imitari quoſdam ſcriptores, qui ad tuendam S. Jacobi *prædicationem in Hiſpania undique corradunt teſtimonia, etiam à primis Eccleſiæ ſeculis repetita, ac interim parum curant, an ea ab eruditis paſſim apocrypha habeantur. Quare præmoneo, nullos à me teſtes per decurſum producendos eſſe, de quorum fide prudenter dubitari poſſit. Hinc nolui allegare teſtimonia Hippolyti, Bedæ, aut Anaſtaſii Sinaïtæ, qui poſterior in libro Arabica de Paſſionibus Apoſtolorum ita ſcripſiſſe dicitur:* In hoc die multiplicibus martyriis affectus eſt S. Jacobus apoſtolus, frater Joannis, filius Zebedæi; idque poſtquam abiit in Occidentem in civitatem Andiat: & fecit apud eos miracula, quæ homines attoniti ſtupebant, ita quod converterit eos in cognitionem Dei excelſi. Tunc reverſus eſt ad civitates Palæſtinæ, prædicavit apud eas Euangelium Chriſti. *Sanctius noſter tract. 2 de adventu* S. Jacobi *in Hiſpaniam cap. 2, num. 7 & 8 ſubtiliter explicat, quomodo per* occidentem & Andiat *Hiſpania intelligatur. Sed nullam in hoc teſtimonio vim pono, cum eminentiſſimus Aguirrius tom. 1 concil. Hiſp. Diſſert. 9 excurſu 3 pag. 142 de illo ſic caute judicet:* Intra idem ſeculum ſextum floruit ſanctus Anaſtaſius Sinaïta, quem nonnulli Hiſpani allegant pro eadem ſancti Jacobi prædicatione in libro DE PASSIONIBUS MARTYRUM. At revera nuſquam invenio eum librum ab Anaſtaſio ſcriptum. Nec illius videntur meminiſſe ii, qui de ſcriptoribus eccleſiaſticis egerunt..... Unde non auſim tam incerto teſtimonio Anaſtaſii inniti ad aſſerendam S. Jacobi in Hiſpania prædicationem, neque illa eget inanibus aut aëriis præſidiis.

Omiſſis auctoribus apocryphis aut ſuſpectis,

350 *Imprimis ingenuè fateor, quod certum hujus traditionis aſſertorem hactenus non invenerim, Hieronymo antiquiorem; ſed tale eſt iſtius ſancti Doctoris teſtimonium, ut adverſarii fruſtra conentur illud eludere, ſicuti jam videbimus. Hieronymus itaque in Commentariis ad caput* 34 *Iſaiæ juxta noviſſimam editionem Pariſienſem anni* 1704 *tomo* 3, *col.* 279 & 280 *hæc habet:* Sic allegoricè interpretabimur, ut doceamus cervos, id eſt Apoſtolos..... obviaſſe ſibi in Jeruſalem, & mutuos vidiſſe conſpectus, & tranſiiſſe ac reliquiſſe eam, & ad diverſas provincias perrexiſſe, quia Dominus mandaverit eis: ITE ET DOCETE OMNES GENTES, BAPTIZANTES EAS IN NOMINE PATRIS, ET FILII, ET SPIRITUS SANCTI; & ſpiritus illius congregaverit eos, dederitque eis ſortes atque diviſerit, ut alius ad Indos, alius ad Hiſpanias, alius ad Illyricum, alius ad Græciam pergeret, & unuſquiſque in Euangelii ſui atque doctrinæ provincia requieſceret.

prædicatio S. Jacobi in Hiſpania

E

confirmatur teſtimonio S. Hieronymi,

351 *Cardinalis de Aguirre tomo* 1 *concil. Hiſp. pag.* 140 *ex hoc S. Hieronymi textu ita argumentatur:* Quibus verbis, præter illum apoſtolum, qui in Illyrico prædicavit, comprehenditur unus aliquis, qui in Hiſpania promulgaverit Euangelium. Is verò alius non fuit, nec legitur, quam Jacobus. Paulum autem in Illyrico prædicaſſe, teſtatum habemus in ipſo Roman. 15 ℣ 19. Supereſt itaque, ut Jacobus judicio Hieronymi in Hiſpania prædicaverit. Quin & ſolus ille in Hiſpania juxta phraſim Hieronymi, tamquam in Euangelii ſui atque doctrinæ provincia requievit, ſicuti alii Apoſtolorum in provinciis commiſſis: nam licet in Judæa pro Chriſto occubuerit, ſtatim fere corpus ipſius in Hiſpaniam à diſcipulis tranſlatum fuit, ut toti orbi Chriſtiano notum eſt. Itaque juxta Hieronymi ſententiam ipſa requies corporis S. Jacobi in Hiſpania denotat, illum in ea prædicaſſe.

F

quo eludere nititur Natalis Alexander,

352 *Natalis Alexander in Hiſtoria eccleſiaſtica, Pariſiis anno* 1714 *recuſa (hanc operum ejus editionem in hoc Commentario ſemper ſequor, quod hic ſemel monuiſſe ſufficiat) tomo* 3, *ſec.* 1, *diſſert.* 15, *pag.* 160 *videns, ſe auctoritate Hieronymi conſtringi, ita hunc nodum ſolvere nititur:* Reſpondeo, *inquit*, hoc ſancti Hieronymi teſtimonium, ſi quid probet, evincere ſolùm, Hiſpaniam Apoſtolorum alicui ſorte obtigiſſe, quam fide imbuere deberet, poſtquam diſperſi eſſent. Eſto fuerit ille S. Jacobus: ſed martyrio, quod obiit ante diſperſionem Apoſtolorum,

AUCTORE G.C.

lorum, præpeditus est, ne hanc in regionem proficisceretur. *Deìn etiam in Hispanos retorquet argumentum, verbis sancti Hieronymi conceptum, & ex epistola S. Pauli ad Romanos desumptum, quod postea ex professo solvam, ubi prius præsentem nodum paulo arctius strinxero, & adversario omnem evadendi spem præcidero. Certe hæc Natalis Alexandri violenta explicatio non videtur facilè conciliari posse cum supra allato S. Marci textu, ubi dicit:* Illi autem profecti prædicaverunt ubique. *Præterea hæc nova interpretatio, sine ullo fundamento excogitata, manifestè repugnat S. Justino martyri & Tertulliano, quorum verba paragrapho præcedente dedi, utpote qui disertè asserunt, quod* Hierosolymis duodecim viri (*nempe Jacobo Minore ad gubernandam Hierosolymitanam ecclesiam in Judæa relicto, ceteri cum Paulo apostolo ad eruiendas gentes destinati duodenarium numerum constituebant*) *re ipsa in mundum exierint, & Christianam doctrinam omni hominum generi exposuerint. Quid ni ergo* Jacobus Major *annumeretur aliis apostolis, qui* in orbem profecti, *ut Tertullianus loquitur,* eamdem doctrinam ejusdem fidei nationibus PROMULGARUNT? *Cur de solo* Jacobo *nostro negatur, quod de reliquis Apostolis generatim affirmatur?*.

B

353 *Imo ipse S. Hieronymus, cujus auctoritas ex alio textu Hispanis objicitur, Natali Alexandro hoc effugium præclusit, dum in iisdem Commentariis ad caput* 42 *Isaiæ, tomo* 3 *editionis jam citatæ, col.* 319 *ita scribit:* In omnem terram exiit Apostolorum sonus, & in terminos orbis terræ verba eorum . . . . . Apostolos enim videns Jesus in littore juxta mare Genezaret REFICIENTES RETIA SUA, vocavit & misit in magnum mare, ut de piscatoribus piscium faceret hominum piscatores, qui de Jerusalem usque ad Illyricum & Hispanias Euangelium prædicarunt; capientes in brevi tempore ipsam quoque Romanæ urbis potentiam. *Observari hìc velim, Hieronymum non dicere, quod illi Apostoli tantum decreverint euangelicam legem in iis regionibus prædicare, aut ad eam prædicandam designati fuerint, sed* de Jerusalem, *ait,* usque ad Illyricum & Hispanias Euangelium PRÆDICARUNT.

cui præter alios ipse Hieronymus,

C

354 *Ne quemquam hìc moretur capta ab iis Apostolis Romanæ urbis potentia, Hieronymum ita intelligo, acsi dicat, populos Romanis subditos, qui non exiguam Romanæ potentiæ partem constituebant (eo tempore Roma non tantum Illyrici ac Hispaniæ, sed totius fere mundi erat domina) ab istis piscatoribus suavi euangelicæ doctrinæ esca captos fuisse, atque ita diminutam esse idololatricam Romanæ urbis potentiam. Dici etiam posset, quod S. Joannes quodam modo ceperit ethnicam Romanæ urbis potentiam,* posteaquam in oleum igneum demersus nihil passus est, *ut Tertullianus in libro de Præscriptionibus contra hæreticos cap.* 36 *affirmat. Sanctus Hieronymus lib.* 1 *contra Jovinianum cap.* 15 *idem prodigium tradit his verbis:* Refert autem Tertullianus, quod Romæ missus in ferventis olei dolium, purior & vegetior exiverit, quam intraverit. *Dici igitur posset mystico sensu, quo sanè captura Romanæ potentiæ hìc intelligenda est, quod hac stupenda illaesi Joannis conservatione constricta fuerit potestas Romani imperatoris, qui sanctum Apostolum morti adjudicarat. Forte etiam plures Romani hoc miraculo ad fidem Christianam conversi sunt, atque hoc modo idololatrica Romanæ urbis potentia capta aut saltem diminuta est, ut paulò ante dicebam. Si alicui hæc varia interpretatio non arrideat, ipse meliorem suggerat de illis Apostolis, qui à Christo vocati sunt, dum retia sua reficerent: nos enim firmiter adhæremus S. Hieronymo, qui secundùm characteristica Euangelii verba haud dubiè hìc agit de* Jacobo *& Joanne, quos Jesus ad apostolicum munus vocavit* καταρτίζοντας τὰ δίκτυα αὐτῶν, *id est propriè* resarcientes retia sua, *ut mox apertiùs declarabitur.*

D

355 *Quamvis litteris proditum non sit, alterutrum ex Apostolis, de quibus hìc agit sanctus Hieronymus, Christianam legem annuntiasse in Illyrico, tamen facile fieri potuit, ut Joannes, cujus multas apostolicas expeditiones ignoramus, Epheso usque ad eam regionem aliquando excurrerit. Certe Joannem, cujus diuturna fuit vita, remotioribus ab Asia Minori populis Euangelium prædicasse, eminentissimus Annalium ecclesiasticorum conditor ad annum Christi* 44 *num.* 30 *tradit his verbis:* Ceterùm Joannem non semper in Asia permansisse, sed & alias Orientis regiones Euangelium prædicando peragrasse, multa sunt testimonia: ad Parthos enim ascendisse, titulus suæ ipsius primæ epistolæ, quæ olim ad Parthos inscripta legebatur, facile monstrat. Sed adhuc ulteriores Orientis partes penetrasse & Bassoras Christiana fide imbuisse, accepimus certa ac fide digna relatione religiosissimorum Patrum Societatis Jesu, qui nostris temporibus ad Indos euangelicæ prædicationis causâ profecti, hæc ex ejusdem populi à majoribus accepta traditione didicerunt. *Hæc Parthica S. Joannis expeditio eruitur ex ipso titulo epistolæ, quæ ad Parthos scripta fuit, sicut S. Augustinus lib.* 2 *quæstionum Euangelicarum cap.* 30 *testatur, de quo Tillemontius tomo* 1 *Monument. eccles. pag.* 336 *& ipse Natalis Alexander tom.* 3, *pag.* 16 *consuli possunt. Si S. Joannes Epheso ad tam longinquas regiones discesserit, cur usque ad Illyricum excurrere facilius non potuit?*

quibusdam observationibus elucidantur,

E

356 *Ut ut est, clarè patet, sanctum Hieronymum hìc loqui de Joanne & fratre ejus* Jacobo, *cum Jesus hos solos invenerit* reficientes retia sua, *ut testatur Matthæus cap.* 4 ℣ 21 *his verbis:* Et procedens inde vidit alios duos fratres, Jacobum Zebedæi & Joannem fratrem ejus, in navi cum Zebedæo patre eorum REFICIENTES RETIA SUA; & vocavit eos. *Quando autem Christus vocavit Petrum & Andream, invenit eos* mittentes rete in mare, *ut idem Euangelista capite citato* ℣ 18 *dixerat. Unde eminentissimus Aguirrius in opere proximè citato tomo* 1, *pag.* 140 *ita rectè ratiocinatur:* Constat autem ex Matthæi cap. 4 ℣ 21 & Marci cap. 1 ℣ 19, Apostolos illos à Christo vocatos, dum retia sua reficerent, fuisse Jacobum & Joannem, filios Zebedæi. Unus igitur amborum prædicavit in Hispania judicio Hieronymi; ac certe Jacobus, cum id nemo dixerit de Joanne. Quæ duo Hieronymi testimonia ita expendimus, ut adversariorum interpretationes, & evasiones Natalis Alexandri præcludant. *Hæc mihi adeo solida videntur, ut de S. Hieronymi sententia prudenter dubitare non possit, qui eam animo à præjudiciis libero attentè revolverit.*

omne effugium præclusit,

F

§ VI.

A

§ VI. Eadem traditio in vetuſtiſſimo Hiſpaniæ Officio ab immemorabili tempore legitur.

Cardinalis Bona ex Miſſa S. Martini.

ANtiquiſſimum Officium Hiſpanicum, quod communiter Gothicum vel Mozarabicum cognominatur, ætatem S. Hieronymi proximè attingit, aut forte etiam ſuperat, ut eruditiſſimus marchio Mondexarenſis in tractatu Hiſpanico de prædicatione S. Jacobi *cap.* 24 *contendit. Saltem eminentiſſimus Joannes Bona lib.* 1 *rerum Liturgicarum cap.* 11 *putat, iſtud divinum Officium ſeculo* V *fuiſſe uſitatum, idque probat ex Miſſa S. Martini, quæ in Miſſali Mozarabico invenitur, & in qua leguntur hæc verba:* Hunc virum, quem ætatis noſtræ tempora protulerunt, jubeas auxilium noſtris ferre temporibus. *Cardinalis autem ibidem notat,*

B *Martinum obiiſſe anno Domini* 402 *(alii annum* 397 *vel* 400 *morti ejus aſſignant) & paulò poſt obitum publico cultu honorari cœpiſſe.*

aliiſque monumentis

358 *Tum pergit eminentiſſimus ſcriptor oſtendere, quod S. Iſidorus non fuerit primus hujus ritus auctor, atque in hunc finem ita diſſerit:* Deinde ſi Iſidorus hujus Officii auctor fuit, cur nec Braulio Cæſar-auguſtanus, nec Ildefonſus Toletanus, viri ſancti & Iſidoro familiares, ille in elogio ipſius Iſidori, hic in libro de Scriptoribus eccleſiaſticis, nullam operis adeo excellentis mentionem faciunt? His accedit, quod concilium quartum Toletanum aliquot hujus Officii ritus, canone ſecundo & ſequentibus, tamquam jam antea uſitatos commemorat: & tertium item Toletanum, annis quadraginta quatuor ante quartum, canone ſecundo ſtatuit, in ſingulis eccleſiis ſymbolum recitari (*ſcilicet ſtatim poſt Corporis & ſanguinis Dominici conſecrationem*) priuſquam dicatur oratio Dominicalis, qui eſt mos peculiaris Miſſæ Mozarabicæ. Ipſe

C quoque Iſidorus libro de Scriptoribus eccleſiaſticis Leandri fratris ſui, & in ſede Hiſpalenſi anteceſſoris, ſcripta recenſens, teſtatur, ipſum in eccleſiaſticis Officiis non parvo ſtudio laboraſſe, & in ſacrificii laudibus atque pſalmis multa dulciſonè compoſuiſſe.

colligit antiquitatem Officii Gothici,

359 Joannes Mariana lib. 6 de rebus Hiſpaniæ cap. 5, uſum inquit obtinuiſſe, ut Iſidoro ritus Mozarabicus tribuatur, nonnulla tamen Leandrum inveniſſe. Quod ſi Leander dumtaxat invenit, crediderim, hoc Officium concilio tertio Toletano, cui Leander interfuit, antiquius eſſe, & ſeculo quinto jam in uſu fuiſſe ut ex Miſſa ſancti Martini modò oſtendimus; ſed de primo ejus auctore non conſtare, ab ipſo tamen Leandro illuſtratum, ab Iſidoro auctum, ab aliis progreſſu temporis amplificatum. *Pagius in Critica hiſtorico-chronologica ad Annales Baronii anno* 633, *num.* 29 *iiſdem eminentiſſimi viri argumentis ac verbis utitur. Quoniam noſtri inſtituti non eſt, ea hic fuſius proſequi, vide quæ de iſtius eccleſiaſtici Officii antiquitate & ritu in præliminari hujus tomi tractatu dicta ſunt.*

360 *Ex his ita arguo: ſi jam ſeculo* V *celebrabatur in iſto Officio Hiſpanico memoria S. Martini Turonenſis, haud dubiè in eodem tunc temporis recolebantur feſta Apoſtolorum, quorum prædicationi omnes Chriſtiani debent ſui Redemptoris agnitionem. Porro in his libris eccleſiaſticis, quorum uſus etiamnum in quibuſdam Hiſpaniæ eccleſiis perſeverat, & quos anno* 1722 *Toleti præ oculis habui, celebratur feſtum* S. Jacobi *ſolenni Officio, ex quo excerpſi ſequentia, quæ ad propoſitum noſtrum maxime faciunt.*

AUCTORE G. C. in quo adventus S. Jacobi in Hiſpaniam aſſeritur,

Magni deinde filii tonitrui
Adepti fulgent prece matris inclytæ,
Utrique vitæ culminis inſignia,
Regens Joannes dextrâ ſolus Aſiam
Et lævâ Frater poſitus Hiſpaniam.

Præterea ibidem, teſte eminentiſſimo Aguirrio, legitur illud Reſponſorium: Adeſt nobis valde lætabunda dies præcellentiſſimi Jacobi apoſtoli, per cujus ſaluberrimam prædicationem totius plebs Hiſpaniæ ſuum cœpit cognoſcere Redemptorem. *Hæc & ſimilia antiquitus cantabantur in eccleſiis Hiſpaniæ, & adhuc quotannis in Officio Mozarabico repetuntur, non abſque traditione ſemper continuata in Hiſpania à primis æræ Chriſtianæ temporibus.* E

& cujus auctoritatem Natalis Alexander

361 *Nihilominus Natalis Alexander exiſtimat, hæc antiqua ſacrorum librorum monumenta unico ſpiritu à ſe difflata eſſe, atque ineptè reſpondet,* Officium illud Toletanum, in quo ſancti Jacobi in Hiſpanias acceſſus hymno ſacro recolitur, non fuiſſe à Romana Eccleſia probatum. *Quid hîc ad rem facit Romanæ Eccleſiæ approbatio? An ſcripta Philoſtorgii, Euſebii Cæſarienſis, Socratis & Sozomeni, aliorumque veterum auctorum à Romana Eccleſia approbari debent, ut ex iis ſtabiliatur factum quoddam hiſtoricum? An ex antiquiſſimo illo Officio non rectè colligo, qualis antiquitùs fuerit de adventu* S. Jacobi *in Hiſpaniam opinio, quamvis iſtud ab Eccleſia Romana non fuerit approbatum?*

frivola reſponſione declinare nititur.

362 *Debuiſſet Alexander negare antiquitatem iſtorum librorum eccleſiaſticorum, ſi hoc teſtimonium ſibi oppoſitum volebat enervare; ſed eam negare non potuit, cum tom.* 5, *pag.* 552 *agens de concilio* IV *Toletano ad canonem undecimum hæc notaverit:* Ad ritum autem Mozarabicum, quo tunc utebatur Hiſpania, pertinet hic canon, quem cum quidam ſacerdotes perverterent, in F eos patres Hiſpani animadverterunt, excommunicationis pœnam in eos decernentes, qui hunc ordinem violarent. Tanti momenti eſt ritum ordinemque eccleſiæ ſuæ religiosè ſequi! *Deinde eodem tomo pag.* 568 *argumenta eminentiſſimi Joannis Bona, quæ ſupra ſtatim exhibuimus, totidem fere verbis Hiſtoriæ ſuæ eccleſiaſticæ inſcruit. Cum verò nihil illis oppoſuerit, videtur venerandam Officii Mozarabici antiquitatem agnoviſſe. At hominem, nonnumquam ſui oblitum, propria reſponſione implicemus. Natalis tom.* 3, *pag.* 164 *aſſerit, S. Martialem primo ſeculo Lemovicas veniſſe, atque ibi Euangelium prædicaſſe, idque probat,* primo ex tabulariis & Officiis ſacris eccleſiæ Lemovicenſis. *An Romana Eccleſia hæc tabularia & Officia ſacra eccleſiæ Lemovicenſis probavit? Quod hic reſponſurus eſt adverſarius, nos potiori jure in ipſum retorquebimus, ut ex ſequentibus patebit.*

Falſum adverſarii ratiocinium proponitur.

363 *Interim audiamus falſum conſequens, quod Alexander ex hoc incepto antecedente ſic deducit:* Unde cum Romanæ eccleſiæ traditio cujuſcumque ſingularis eccleſiæ traditioni ſit anteponenda, probabilius aſſeritur, nuſquam profectum

AUCTORE G.C. fectum in Hiſpaniam eſſe ſanctum Jacobum, quia id Romana inficiatur Eccleſia, quam aſſeratur illuc profectus, quia id tradit eccleſia Hiſpanienſis. *Libenter fatemur, traditionem Eccleſiæ Romanæ quibuſlibet aliarum eccleſiarum traditionibus præferendam eſſe; at ubinam, obſecro, adventum S.* Jacobi *in Hiſpaniam negavit Romana Eccleſia, quæ illum diſertè affirmat in Officio, quod ex ejus præcepto quotannis recitamus? Præterea illuſtriſſimus ac reverendiſſimus Gaſpar de Quiroga, archiepiſcopus Toletanus & ſimul eminentiſſimus S. R. E. Cardinalis, edi juſſit Officia propria ſuæ diœceſis, quibus præfixit hunc titulum:* Officia propria Sanctorum Toletanæ eccleſiæ & diœceſis à Sanctiſſimo domino noſtro Gregorio XIII, Sixto V, & Paulo V approbata.

& ex Breviariis,

364 *Ceterùm in epiſtola illuſtriſſimi præſulis, hiſce Officiis præfixa, videri poteſt, quantâ diligentiâ hæc Officia propria collecta fuerint, & quomodo Gregorius XIII poſt ſeverum examen eadem approbaverit. Inter hæc autem Officia ad diem* XXX *Decembris colitur tranſlatio* S. Jacobi, *& in ſecundo Nocturno lectione* IV *leguntur ſequentia:* Cujus corpus ne à Judæis, acerbiſſimis fidei Chriſtianæ hoſtibus, ignominiâ aliquâ afficeretur, ejus diſcipuli in navim, divinitùs admoniti, impoſuerunt, Deum precati, eorum ut curſum dirigeret, & in eas terras navigium perferret, ubi ſanctiſſimi Apoſtoli corpus humari vellet. Deo igitur duce, per vaſtum mare delata navis brevi pervenit IN HISPANIAM, QUAM JACOBUS VIVENS LUSTRAVERAT, ET IN QUA DEI VERBUM ALIQUANDO MAGNIS LABORIBUS DISSEMINAVERAT. *An, quod Romani Pontifices approbant,* id Romana inficiatur Eccleſia? *Qualem Romanæ Eccleſiæ approbationem in factis hiſtoricis Alexander exigit? An forte requirit concilium generale, in quo Breviarii ſive Toletani ſive Romani lectiones probentur?*

B

quorum teſtimonia non ſunt temere reficienda,

365 *Nullum hîc video adverſario effugium, niſi recurrat ad ſuum illud effatum, quod tom.* 3, *pag.* 732 *contrà Breviarium Romanum pronuntiavit his verbis:* Ad confirmationem reſpondeo, Romani Breviarii auctoritatem efficere non poſſe, ut fabulæ in hiſtorias evadant, nec cenſeri debere exploratæ & inconcuſſæ veritatis, quæcumque Breviario ſunt inſerta, quod multis probare facile eſſet. *Scimus, non omnia exploratæ & inconcuſſæ veritatis cenſenda eſſe, quæ in Breviario Romano leguntur. Sed meminiſſe oportet, nobis hîc rem eſſe cum homine, qui ad opiniones ſuas ſtabiliendas ſæpe auctoritatem Breviarii aut Martyrologii Romani in auxilium advocat. Sic tomo* 3, *pag.* 47, *ut Acta martyrii S. Andreæ genuina & ſincera eſſe probet, inter alia teſtimonio Breviarii Romani utitur:* Eccleſia, *inquit*, hæc Acta legit in Officio S. Andreæ, nec in iis aliquis notatur error. *Numquid etiam Eccleſia Hiſpanicam* S. Jacobi *prædicationem legit in illius Officio? Quis porro erroc in his Lectionibus notatur? Num forte erronea cenſenda eſt in illis ſola* S. Jacobi *prædicatio in Hiſpania, quæ in quæſtione verſatur? At error ille invictis rationibus demonſtrandus eſt, antequam auctoritas Breviarii Romani impugnetur. Certe Tillemontius tom.* 1 *Monument. eccleſ. à pag.* 589 *contra hæc Acta S. Andreæ plures opponit difficultates, quas R. P. Ambroſius Gardeboſc Carmelita in Synopſi hiſtoriæ eccleſiaſticæ tom.* 1, *ſec.* 1, *part.* 1, *lib.* 2, *diſſert.* 2, *quæſt.* 2 *ad octodecim capita reduxit, & ibidem ſolvere conatur. Huic controverſiæ nos non immiſcemus, qui hîc tantummodo argumentamur ad hominem, quo argumenti genere jam ſæpius uſi ſumus, ac deinceps utemur.*

C

D

atque ex Pontificia Officii Gothici approbatione

366 *Forte aliquis Alexandri defenſor dicet, antiqua iſta Officia Gothica, ab hæreticis fuiſſe corrupta, ut Alcuinus lib.* 2 *contra Elipandum Toletanum fatetur, & Gregorius VII Papa in quibuſdam epiſtolis non obſcure indicat, adeoque eorum auctoritatem parvi faciendam eſſe. Poſſem hîc orthodoxiam iſtorum librorum eccleſiaſticorum variis argumentis vindicare; ſed cum de hac re egerit collega meus in prævio hujus tomi tractatu, falcem in alienam meſſem non mitto, & in gratiam adverſarii tantiſper concedo, in iſtum ritum Mozarabicum lapſu temporis quoſdam errores irrepſiſſe. At cur inter eos numerandus eſt adventus* S. Jacobi *in Hiſpaniam? Saltem cenſendum eſt, illos errores, ſi qui fuerint, correctos fuiſſe, quando eminentiſſimus Franciſcus Ximenius antiquum iſtum ritum penè exſtinctum reſtituit, & Julius II Pontifex anno* 1508 *reſtaurationem illius approbavit, ut fuſius videri poteſt in præfatione Alphonſi Ortiz, quam Miſſali Mozarabico præmiſit, aliiſque inſtrumentis, quæ jam dicto tractatui præliminari inſerta ſunt.*

E

refutatur,

367 *Porro ex ſacro illo Officio, quod hactenus in Toletano Mozarabum ſacello perſeverat, & cujus ritum Pontifex probavit, quotannis canitur idem hymnus, cujus partem Natali Alexandro ſupra oppoſui. Si igitur adventum* S. Jacobi *in Hiſpaniam* Romana inficiatur Eccleſia, *cur Pontifex Romanus illum errorem hiſtoricum in Breviario Mozarabico reliquit? Imo cur alii Pontifices eumdem Romano Breviario inſeruerunt? Quomodo denique tam multæ diverſarum nationum eccleſiæ ad errorem illum in ſacris Officiis ſuis aſſerendum conſpirarunt, ut mox ab adverſario quæremus? Si quis contendat, Natalem Alexandrum hoc loquendi modo reſpexiſſe ad litteras Innocentii I & Gregorii VII (quod tamen hîc nullo ſigno innuit) atque ex iis opinionem Eccleſiæ Romanæ eruiſſe, poſtea ipſi ſatisfacere conabimur. Interim hactenus oſtendimus, hanc adverſarii reſponſionem ineptam ac falſam eſſe.*

quæ refutatio argumento ad hominem confirmatur.

F

368 *Attamen lubet paragraphum hunc rurſus concludere argumento ad hominem, ut vulgò dicitur. Natalis Alexander tom.* 3 *memoratæ editionis pag.* 168 *adventum S. Dionyſii Areopagitæ in Gallias inter alia probat* ex omnium eccleſiarum, imo totius penè orbis Chriſtiani Breviariis & Miſſalibus libris, qui S. Dionyſium Areopagitam in Gallias miſſum à ſancto Clemente, Pariſienſem fundaſſe eccleſiam, & martyrium obiiſſe Pariſiis teſtantur. Quis porro, *inquit*, tot eccleſias hac in traditione erraſſe dicat, & ad fabulæ aſſertionem conſpiraſſe? *At ſimile argumentum pro adventu* S. Jacobi *in Hiſpaniam Alexander invenire potuit apud R. P. Franciſcum Macedo in Diatriba cap.* 16, *ubi præter Officium Romanum, Mediolanenſe, & Mozarabicum, recenſentur Breviaria Italiæ, Galliæ, Dalmatiæ, Poloniæ, Germaniæ, Armeniæ, ac Hiſpaniæ, quibus addi poſſent alia Ordinum religioſorum, quæ prædicationem* S. Jacobi *in Hiſpania agnoſcunt. Itaque idem, quod adverſariis ſuis ibidem Alexander objicit, ſibi dictum putet, & ipſiuſmet verbis ipſum interrogemus:* Quis porro tot eccleſias hac in traditione erraſſe dicat, & ad fabulæ aſſertionem conſpiraſſe?

§ VII.

A

§ VII. Sanctus Iſidorus Hiſpalenſis eamdem traditionem confirmat ſuo teſtimonio, quod ipſi vindicatur.

Hic conſtans Iſidori tenius,

Ante medium ſeculi ſeptimi Iſidorus præſul Hiſpalenſis in libro de ortu & obitu Patrum cap. 73 Hiſpanicam S. Jacobi *prædicationem tradit his verbis :* Jacobus filius Zebedæi, frater Joannis, quartus in ordine, duodecim tribubus, quæ ſunt in diſperſione gentium, ſcripſit, atque Hiſpaniæ & Occidentalium locorum gentibus Euangelium prædicavit. *Diſplicet hîc quibuſdam verbum* ſcripſit, *quo S. Iſidorus epiſtolam Catholicam* Jacobo Majori *attribuit, quam Euſebius, Hieronymus, & concilium Tridentinum alteri Jacobo, fratri Domini, adſcribunt. Quare Joannes Baptiſta Perez, Joannes Grial, aliique plurimi exiſtimant, hanc vocem in textum Iſidori perperam irrepſiſſe, & ab imperito aliquo amanuenſi additam eſſe, idque probant ex ipſo Iſidoro, qui in proœmiis ad libros veteris & novi Teſtamenti diſerte hæc habet :* Jacobus, frater Domini, ſcripſit unam epiſtolam ad ædificationem Eccleſiæ pertinentem.

B

de cujus lectione inter ſe diſputant Hiſpani,

370 *Verùm hæc reſponſio non placet aliis, inter quos Ignatius Zuleta noſter in Commentariis ad memoratam S. Jacobi epiſtolam prolegomeno* 1 *num.* 11 *ſic ſcribit :* Doctor Grialius & eum ſecutus pater Mariana ſuſpicantur, verbum SCRIPSIT fuiſſe ibi additititium; id tamen nullo fundamento, cum in omnibus antiquis codicibus ſine ulla varietate legatur, conſequenſque ſit ad ejuſdem ſancti doctoris alibi traditam ſententiam. *Deinde ad contrarium Iſidori teſtimonium, ex proœmiis ad libros veteris & novi Teſtamenti depromptum, ibidem num.* 13 *reſpondet, ita quidem antea ſenſiſſe, ſed poſtea mentem mutaſſe in libro de vita & obitu Patrum, quem poſt alterum opuſculum compoſuit, quando nempe examinaverat ac digeſſerat Officium Gothicum, in quo illa epiſtola* S. Jacobo, *Hiſpaniarum apoſtolo, manifeſte tribuitur.*

C

convenit cum Officio Gothico, & indicat,

371 *Zuleta ſecutus eſt in hac re Sanctium noſtrum, qui de prædicatione* S. Jacobi *in Hiſpania diſſerens tract.* 3, *cap.* 12, *num.* 2 *eamdem opinionem ſuam indicaverat his verbis :* Quidam, ut Iſidorum defendant, & opus de vita atque obitu ſanctorum *(idem liber variis titulis inſignitur, ut per decurſum patebit)* illius eſſe probent, expungendum cenſent illud SCRIPSIT, quaſi errore ſcriptorum inſertum fuerit, ita ut Jacobus non dicatur ſcripſiſſe, ſed prædicaſſe tribubus inter gentes diſperſis. Fortaſſe hoc verum; neque mirum, tot ſeculis ſi (tam ſæpe ac variè Iſidori libri tranſcripti ſunt) verbum illud importunum irrepſerit. Sed, ut, quod ſentio, verè atque ingenuè confitear, eam fuiſſe puto Iſidori ſententiam, ut exiſtimaret, epiſtolam illam non ab alio, quam à Jacobo, Zebedæi filio, fuiſſe compoſitam. *Tunc numero ſequenti profert quædam Officii Gothici verba, ex quibus eam epiſtolam Jacobo, Zebedæi filio, antiquitus adſcriptam fuiſſe demonſtrat. Zuleta autem hanc poſtremam S. Iſidori opinionem, tamquam probabiliorem, amplectitur.*

AUCTORE G. C.

quod ſanctus doctor mutaverit ſententiam circa epiſtola Catholica auctorem.

372 *Ne quis autem contemnat auctoritatem Iſidori, eo quod ſententiam mutaverit, laudatus Sanctius ibidem num.* 4 *iſtud factum ita tuetur :* Illud fortaſſe judicabit nonnemo, Iſidori nomine parum eſſe dignum, quod in præfatione librorum novi Teſtamenti Jacobum fratrem Domini auctorem eſſe dicat epiſtolæ. Si quis eſt, qui ita ſtatuat, condemnet quoque neceſſe eſt Auguſtinum, Hieronymum, ſanctum Thomam, & magnos alios Eccleſiæ doctores, qui ad novam rerum cognitionem, novam quoque ſententiam amplectuntur, quam antè non probarant. Quod ſi in eodem opere atque ſtudio foret, minus eſſet ferendum; at in diverſis, ubi diverſæ etiam rationes occurrunt, uſitatum eſt & veniâ non indignum.

quem ultimò putavit eſſe Jacobum Majorem.

373 Putabat, credo, Iſidorus priùs, canonicam illam epiſtolam ſcriptam à Jacobo Minori, idque teſtatum reliquit in illa præfatione: ſed cum datum illi fuit à concilio Toletano IV, ut eccleſiaſticum Officium toti Hiſpaniæ commune concinnaret, ut eſt communis Hiſpanorum ſenſus, videretque in Officiis, quæ variè recitabantur in Hiſpania, ex quibus ipſe Breviarium, quod Gothicum ſeu Mozarabicum appellamus, compegit, illius epiſtolæ ſcriptorem vocari, Zebedæi filium, antiqua illa traditione & ſacrorum Officiorum auctoritate permotus, quæ ſanè graviſſima eſt, ſententiam mutavit, & tam in libro de vita atque obitu Sanctorum, quam in Officio Mozarabo, à Jacobo Majori epiſtolam illam dixit eſſe compoſitam. *Sanè non eſt omnino improbabile, quod S. Iſidorus, juſſu concilii* IV *Toletani varia Hiſpaniæ Officia ad eamdem normam redigens, hanc traditionem in antiquo eccleſiæ Toletanæ Miſſali invenerit, ac propterea à priori ſua opinione receſſerit. Sic eminentiſſimus Baronius, acceptâ Loaiſiani commentarii notitiâ, deſeruit ſententiam de prædicatione* S. Jacobi *in Hiſpania, quam antea in notis ad Martyrologium Romanum & tomo primo Annalium eccleſiaſticorum defenderat, ut ſupra dictum eſt, ac infra iterum dicetur.*

E

Quæſtio de certo auctore epiſtolæ Catholicæ.

374 *At, inquies, hæc poſterior S. Iſidori ſententia concilio Tridentino ac communi ſcriptorum opinioni repugnat. Zuleta prolegomeno proximè citato num.* 20 *primam hujus objectionis partem ita expoſuit :* Ad argumentum, ex concilio Tridentino deſumptum, quod Achilles eſt contrariæ ſententiæ, duplici via reſpondent iſtius patroni; primò aliud dici à concilio enuntiativè, definitivè aliud. Dicitur definitivè, epiſtolam ſcriptam eſſe à Jacobo apoſtolo, eſſeque canonicæ auctoritatis ſcriptum, idque ſeſſione quarta, canone primo, ubi ſcripta canonica eorumque auctores definit; enuntiativè autem dicitur, epiſtolam ſcriptam eſſe à Jacobo, fratre Domini, quod dicitur in ſeſſione decima quarta allata: ibi enim tantum definitur, extremam unctionem fuiſſe à Jacobo promulgatam. Ea autem vim legis intelliguntur habere in conciliis, quæ diſpoſitivè * & non enuntiativè dicuntur.

F

* an definitivè

375 *Tunc præter alia, hanc explicationem ſuam confirmantia, citat teſtimonium Gaſparis Sanctii, qui tract.* 3, *cap.* 12, *num.* 3 *idem innuit his verbis :* Neque in re ipſa periculum eſt, quocumque modo ſentias, dum epiſtolam canonicam eſſe & ab apoſtolo conſcriptam fatearis; cum de alterutro Jacobo nihil Eccleſia definierit, & utriuſque æqualis ſit & canonica fides. *Dein Zuleta eamdem objectionem aliâ viâ*

non eſt à concilio Tridentino definita,

AUCTORE G. C. *ſolvere conatur, ſcilicet explicando, quomodo* Jacobus Major *etiam quodam ſenſu frater Domini verè poſſit appellari. Hæc aliaque, ad hanc controverſiam ſpectantia, apud ipſum legi poſſunt in eodem prolegomeno, ubi etiam pleraque utriuſque ſententiæ fundamenta fuſius referuntur.*

& licet opinio S. Iſidori ſit minus vulgaris,

376 *Petrus Poſſinus noſter in Apocalypſis enarratione, quam anno* 1685 *Toloſæ edidit, pag.* 79 *& ſequenti, ex cap.* 6 *Apocalypſeos* ℣ 1 *hanc poſtremam S. Iſidori opinionem confirmat, & ad ſecundam ſupradictæ objectionis partem, quæ ex ingenti adverſantium auctorum numero petitur, ibidem ita modeſtè reſpondet:* Contra hæc ſtatim è diametro incurrit vulgaris opinio, quæ Jacobum Minorem, vulgo dictum fratrem Domini, hujus epiſtolæ auctorem facit. Scio, ultro & fateor, plurimos & fuiſſe olim & hodie in ea eſſe ſententia: precor tamen prudentem lectorem, ne gravetur advertere animum ad hæc, quæ mox refero. *Tunc ponit præcipua Iſidoriana ſententiæ fundamenta, poſt quæ ſic concludit:* Quibus teſtimoniis cum accedat hæc ex
B libro Apocalypſis conjectura, quis æquus æſtimator non judicet, hanc, licet minus vulgarem, tamen haud aſpernandam videri debere ſententiam, quæ à Jacobo Majore ſcriptam Catholicam epiſtolam affirmat? *Sanctius huic adverſariorum multitudini opponit Officium Gothicum, quod in concilio* IV *Toletano à doctiſſimis ac ſanctiſſimis Hiſpaniæ præſulibus approbatum, & conſenſu Romanorum Pontificum hactenus uſitatum, publica ſua auctoritate multis ſcriptoribus æquivalet. Laudatus verò Zuleta num.* 16 *citat Alphonſum Caſtellæ & Legionis regem, cognomento ſapientem, Philippum Bergomenſem, Sebaſtianum Forra, Jacobum Daza, alioſque non paucos, qui Iſidorianam ſententiam amplectuntur.*

non eſt tamen adeo improbabilis aut exotica,

377 *Poſſent etiam pro hac opinione allegari vetuſtiora teſtimonia, quale unum in novo Teſtamento Syriaco, quod Joannes Albertus Widmanſtadius anno* 1572 *Viennæ in Auſtria edidit, invenitur his verbis:* In nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti ſigillamus tres epiſtolas Jacobi, Petri, & Joannis. Iſti ſunt, qui teſtes fuerunt ſuper revelatione domini noſtri Jeſu Chriſti, quando immutavit ſe ipſum coram oculis ipſorum in monte Thabor. *Aliqui exiſtimant, hanc Syriacam novi Teſtamenti verſionem à quodam Apoſtolorum diſcipulo factam eſſe. Quidquid ſit de hujus verſionis antiquitate, conſonat huic teſtimonio vetus auctor, qui Colonienſi Patrum bibliothecæ tom.* 5, *part.* 2 *inſertus eſt, & à quo illic pag.* 645 *ſcriptor hujus epiſtolæ vocatur* tertius Dominicæ gloriæ teſtis electus. *Scio, hunc auctorem de Pelagiana hæreſi merito accuſari, & ſub Sixti III Pontificis nomine perperam aliquando citari; ſed quis propterea illum antiquum eſſe negaverit? His accedunt alia argumenta, quæ apud Poſſinum noſtrum paginis proximè citatis videri poſſunt.*

C

ut propterea teſtimonium illius recuſari poſſit.

378 *Nolo tamen cum Zuleta aliiſque hujus opinionis defenſoribus contra torrentem luctari, atque idcirco potius Jacobo Minori hanc epiſtolam adſcribendam cenſeo. Solum contendo, hanc S. Iſidori ſententiam non eſſe adeo exoticam, ut propterea liber de ortu & obitu Patrum ipſi abjudicari debeat, quod etiam ſæpe laudatus laudanduſque Sanctius tract.* 3, *cap.* 12, *num.* 1 *probat hoc modo:* Ego primùm exiſtimo, nimis ſeveram eſſe cenſuram, quæ gravi alicui doctori, maxime ex antiquis, quando res etiam graviſſimæ minus erant exploratæ & certæ, opus
D aliquod admit, quia minus cum aliorum opinione conſentiat, aut etiam cum iis, quæ ab eodem auctore aliis in locis prodita ſunt. Quam multa negares Tertulliano, Origeni, Hieronymo atque Auguſtino, qui ſcripſere non pauca, quæ aut alii improbant, aut ipſi ultro damnant & retractant? Ab exemplis abſtineo, quæ ſane multa ſunt. *Hæc etiam applica Officio Gothico ſeu Mozarabico cujus antiquitas & auctoritas ob hanc ſingularem opinionem non diminuuntur.*

Natalis Baronium ſecutus putat, hoc opus ſub Iſidori nomine eſſe confictum.

379 *Natalis Alexander tomo* 3, *pag.* 158 *graviorem litem huic Iſidori opuſculo intentat: nam ad teſtimonium Iſidori, quod initio hujus paragraphi allegavi, rotundè reſpondet,* jam fere conſtare apud doctos, librum de vita & morte Sanctorum, qui ſub nomine ſancti Iſidori circumfertur, ſancti revera Iſidori genuinum fœtum non eſſe, cum in eo plura legantur Iſidori ingenio indigna, imo & putida mendacia, ut ſcribit eminentiſſimus Cardinalis Baronius in notis ad Martyrologium ad diem Julii XXV. *Non me latet, hæc ab eminentiſſimo Baronio in notis ad Martyrologium Romanum ſcripta fuiſſe. At etiam non ignoro, quod Franciſcus Macedo in Diatriba cap.* 11 *huic Baronii cenſuræ ita reſponderit:* Invenio apud Baronium in Annalibus, in quibus majorem ſibi haberi fidem cupit, & in eodem primo tomo Annalium, & poſtquam hæc de his auctoribus refellendo eos ſcripſit, unum ex iis Iſidorum in operibus, quæ rejecerat, citatum, & inde teſtimonia, ad faciendam fidem ſuo judicio idonea, deſumpta, eumque inter graviſſimos Eccleſiæ Patres collocatum: dum enim recenſet Patres, qui Paulum Hiſpanias adiiſſe tradiderint, Iſidorum etiam numerat, & citat librum de vita & obitu Sanctorum.

ex quo tamen Baronius poſtea teſtimonium adhibuit.

380 Verum quidem eſt, eum ſe purgare addendo; ISIDORUM, inquit, AUT QUISQUIS ILLE EST AUCTOR. Ingenuus ſum, fateor, & ille cautus. Sed non elabitur: nam dum ille, ſive nomine Iſidori ſive alio citat, non ejus elevat auctoritatem; imo eâ illam Patrum confirmat ſententiam: nec pſeudo-Iſidorum vocat, ſed quiſquis demum ſit, eum recipit. Cur ergo rejicit, & cum injuſtia, quando auctorem adventûs in Hiſpaniam Jacobi facit? Ferat eum ac eodem modo, quo poſtea citat. Dubitet de nomine auctoris, libri non detrahat auctoritati. Sinat adduci ab Hiſpanis, quemadmodum ab ipſo in hoc Annalium loco adducitur. Non multum enim, opinor, curant Hiſpani, ſitne Iſidorus, an alter ſuæ ætatis ſcriptor, dummodo ſit idoneus, cujuſmodi eum Baronius eſſe putat, dum inter Patres graviſſimos recenſet. *Hiſce claritatis causâ addo, quod ſatis appareat, has notas ad Martyrologium Romanum à Baronio ante primum tomum Annalium ſcriptas eſſe, cum eminentiſſimus ſcriptor in illo ad annum Chriſti* 44 *num.* 1 *de Hiſpanica* S. Jacobi *prædicatione agens ita loquatur:* Nihil amplius, quod de ea re dicamus, habemus, quam quæ ſunt à nobis in Martyrologio Romano notata. *Hæc evincunt, Baronium hîc ſibi non conſtitiſſe. At profecto mirum non eſt, virum, magna negotiorum ac librorum mole obrutum, nonnumquam ſui oblitum eſſe, ut vaſti operis ſcriptoribus aliquando ſolet contingere. Quare interdum hanc veniam petimuſque damuſque viciſſim, atque id nobis ſemper indicari cupimus.*

381 *Non equidem inficior, hunc librum propter*

A *Aliis idem opus Iſidoro vindicantibus,*

propter quaſdam narratiunculas leves aut parum veriſimiles à nonnullis viris doctis S. Iſidoro abjudicari; ſed aliter de hoc opere ſentiunt eminentiſſimus Aguirrius, marchio Mondexarenſis, Gaſpar Sanctius, & plures alii cum Nicolao Antonio, qui poſtremus tomo 1 *Bibliothecæ Hiſpanicæ lib.* 5, *cap.* 4, *num.* 114 *& ſequentibus multa antiqua hujus operis exemplaria in diverſis Europæ bibliothecis aſſignat. Præterea hi viri eruditi opponunt criſi adverſariorum ſanctos præſules, Braulionem Cæſar-Auguſtanum & Ildefonſum Toletanum, ambos S. Iſidori coætaneos, quorum primus in prænotatione librorum beati Iſidori apud Miræum part.* 1 *Bibliothecæ eccleſiaſticæ pag.* 77 *ita de illo ſcribit:* Edidit.... de ortu & obitu Patrum librum unum, in quo eorum geſta, dignitatem quoque & mortem eorum atque ſepulturam ſententiali brevitate ſubnotavit. *Alter verò apud eumdem Miræum pag.* 97 *inter alia Iſidori Opera recenſet,* librum de ortu & obitu Prophetarum *vel* Patrum, *ut alia*

B *habent exemplaria. Sigebertus Gemblacenſis ibidem pag.* 139 *idem Iſidori opuſculum indicat, aucto nonnihil titulo, aſſeritque præter alia illum ſcripſiſſe* de ortu, vita, & obitu ſanctorum Patrum, qui in Scripturarum laudibus efferuntur. *Hæc antiqua teſtimonia Natalem Alexandrum eò ſaltem adegerunt, ut tom.* 5, *pag.* 565 *moneat, ſe S. Iſidoro dumtaxat denegare librum de vita & morte Sanctorum,* quem habemus, *ita ut ſimilem librum ab Iſidoro ſcriptum fuiſſe fateatur. Si his verbis indicare velit, illum S. Iſidori librum,* quem habemus, *non eſſe ubique genuinum, ſed hinc inde corruptum, facile inter nos conveniet, ut jam dicam.*

382 *Argumentis ſine partium ſtudio utrimque expenſis, cum Labbeo noſtro in opere de ſcriptoribus eccleſiaſticis judico, hunc librum de ortu & obitu Patrum S. Iſidoro tribuendum eſſe, ſed eumdem ab imperito aut malevolo interpolatore ſubinde corruptum eſſe. Aliqui excuſant hiſtoricos S. Iſidori errores, eo quod ſcripſerit in Hiſpania longè diſſita ab Oriente, ex quo rari libri in eam advehebantur, atque inde concludunt, eum non habuiſſe accuratam plurium rerum notitiam. Alii ſuſpicantur, illum fuiſſe nimis credulum, atque ita falſas &*

C *heteroclitas quorumdam ſententias, non tam ſua quam aliena fide, ſcriptis ſuis inſeruiſſe. Utraque hæc conjectura mihi non placet, quamvis neutra opinioni meæ contradicat: tametſi enim concederem, S. Iſidorum non fuiſſe rerum Orientalium valde peritum, an inde ſequeretur, quod etiam res Hiſpanicas ignoraverit? An antiſtes Hiſpalenſis non noverat, qualis de prædicatione* S. Jacobi *ſuo tempore in Hiſpania eſſet traditio? Quod ſi etiam ultro faterer, ipſum in quibuſdam narrationibus admittendis nimis fuiſſe credulum, id certe locum non haberet in rebus Hiſpanicis, quas facile per ſe ipſum indagare potuit. Itaque ego honori tanti doctoris magis conſultum volo, & potius exiſtimo, hoc illius opus de ortu & obitu Patrum poſtea interpolatum fuiſſe.*

nos putamus, illud ſubinde interpolatum eſſe:

383 *Hinc fortaſſe quiſpiam inferet, ſic etiam Hiſpanicam* S. Jacobi *prædicationem ab illo interpolatore in hunc Iſidori librum intruſam eſſe. Sed reſpondeo, hanc illationem omnino corruere, dum inſpiciuntur antiquiſſimi codices manuſcripti, de quorum uno illuſtriſſimus Petrus de Marca in epiſtola ad Henricum Valeſium data, & à nobis tomo* v *Junii à pag.* 544 *cum animadverſionibus edita, ſic teſtatur:* His adjungendum putavi teſtimonium vetuſtiſſimi codicis manuſcripti ex bibliotheca S. Germani Pariſienſis, in quo ille tractatus Iſidori (*videlicet de ortu & obitu Patrum, aut ut ipſe vocat, de vita & morte Sanctorum*) ante octingentos annos adſcriptus unà cum aliis ejuſdem auctoris libris continetur..... Nec diſſimulandum eſt, in eodem codice legi, Hiſpaniam Jacobo apoſtolo datam, eumque Hiſpaniis fidem prædicaſſe: quæ vetuſti codicis auctoritas à quibuſdam conceptam ſuſpicionem eximere debet vitiatæ forſan loco in illo lectionis in prioribus editionibus ab aliquo Hiſpanarum partium ſtudioſo. *Nullo modo ſuſpectum eſſe poteſt hoc graviſſimum eruditi & Gallici præſulis judicium. Petrus Fuentidueña, canonicus Salmanticenſis, qui cum magna ſui nominis celebritate concilio Tridentino interfuit, eumdem Iſidori librum in octo veteribus codicibus vidit, ex quibus inter ſe collatis correctiſſimum exemplar reliquit, ſicut teſtatur eminentiſſimus Aguirrius tom.* 1 *conciliorum Hiſpaniæ diſſert.* 9 *excurſu* 4, *ubi etiam plura manuſcripta ejuſdem opuſculi exemplaria recenſet.*

AUCTORE G. C.

E

384 *Hiſce accedit antiquus Muſei noſtri codex ſignatus* ✠ *Ms.* 117, *in quo poſt alia ſanctorum Patrum opera circa finem legitur hic titulus:* In nomine Domini incipit ortus & vita vel obitus ſanctorum Patrum, qui in Scripturarum laudibus efferuntur. *Iſte itaque codex noſter membraneus, in quo ante duo immediate præcedentia ejuſdem doctoris opuſcula nomen* Hiſidori *clarè exprimitur, & qui cum San-Germanenſi de characterum antiquitate poſſet certare, in textu ad rem noſtram habet ſequentia:* Jacobus, filius Zebedæi, frater Johannis, quartus in ordine, duodecim tribus *, quæ ſunt in diſperſione gentium, ſcribit, atque Spaniæ & occidentalium locorum (*ſupple* gentibus *vel* populis) Euangelium prædicavit, & in occaſum mundi lucem prædicationis infudit: hic ab Herode tetrarcha gladio cæſus occubuit, ſepultus in arce marmaria. *Gaſpar Sanctius tract.* 3, *cap.* 13 *eruditè explicat, quomodo hic ab Iſidoro Herodes* tetrarcha *vocari poſſit, qui in Actibus Apoſtolorum rex appellatur. Porro de* arce marmaria, *quæ expreſſio hîc propius ad arcam marmoream accedit, parte* 1 *hujus Commentarii à num.* 39 *ſatis dictum eſt. Ex hoc antiquorum codicum conſenſu concludo, prudenter dubitari non poſſe, quin S. Iſidorus adventum* S. Jacobi *in Hiſpaniam litteris mandaverit.*

etiam corruptum eſſe, ut ex antiquis Mss. oſtenditur.

* leqe tribubus

F

385 *Non adeo certum eſt, an S. Braulio, Iſidori diſcipulus & poſtea epiſcopus Cæſar-Auguſtanus eamdem traditionem poſteris ſcriptam reliquerit. Conſtantinus Cajetanus abbas in quodam opuſculo, quo SS. Iſidorum Hiſpalenſem, Ildefonſum Toletanum, ac Gregorium Magnum Ordini Benedictino vindicare nititur, ex ſermone de laudibus beati Iſidori affert nomine S. Braulionis hæc verba:* Interea, fratres chariſſimi, dignum eſt, ut hunc ſanctiſſimum confeſſorem Iſidorum omnis laudibus attollat Eccleſia; ſed maxime Hiſpaniarum, quæ præ ceteris ejus ſpecialius ſaluberrimâ refulſit doctrinâ: nam ſicut Gregorius doctor Romæ ſucceſſit Petro, ita beatus Iſidorus in Hiſpaniarum partibus doctrinâ Jacobo ſucceſſit apoſtolo: ſemina namque vitæ æternæ, quæ beatiſſimus Jacobus ſeminavit, hic beatiſſimus doctor Iſidorus verbo prædicationis, quaſi unus è quatuor paradiſi fluminibus ſufficienter irrigavit, atque univerſum Hiſpaniam tam

Non eſt certum S. Braulionis teſtimonium,

ex quo non ſequitur, teſtimonium de Hiſpanica S. Jacobi prædicatione

AUCTORE G. C. exemplo boni operis, quam fama ſanctitatis, velut ſplendidiſſimus ſolis radius illuminavit. *Huc reſpexiſſè videntur, qui nuper novum de S. Iſidoro Officium concinnarunt, in cujus ſecundo Nocturno legimus, quod eum* ſanctus Braulio non modo Gregorio Magno comparaverit, ſed & erudiendæ Hiſpaniæ loco Jacobi apoſtoli cælitùs datum eſſe cenſuerit.

quod in Ms. quodam codice de eadem prædicatione legitur, 386 *Equidem ſcio, aliqua ſcripta nomine Braulionis jam fere à ſeſquiſeculo conficta fuiſſe, quæ unà cum Dextro, Maximo, aliiſque pſeudographis prodierunt; at hoc fragmentum de tam recenti fictione ſuſpectum eſſe nequit, cum Conſtantinus Cajetanus pag. 5 memorati opuſculi ſui in notis ad illud S. Iſidori elogium ſic ſcribat:* Ceterùm integer hic ſermo, quem nanciſci adhuc minime potuimus, exſtat in antiquitus manu exarato Iſidori Etymologiarum opere, quod aſſervatur apud Carthuſianos monachos cœnobii Aulæ Dei in agro Cæſar-Auguſtano ſiti. *De eodem codice, illic aſſervato, plures alii meminerunt. Cum igitur ſermo iſte tempore Conſtantini Cajetani in antiquo codice Ms. apud Carthuſianos dicto loco exſtiterit, haud dubiè vetuſtior eſt ſiculneis figmentis, quæ necdum centum & quinquaginta annorum ætatem numerant. Sed etſi ex dictis ſequitur, hunc ſermonem de recentiori ſuppoſitione argui non poſſe, tamen inde certò concludere non licet, illum eſſe genuinum S. Braulionis fœtum: nam Mariana noſter juxta fidem antiquorum Mss. putat, hæc & ſimilia à Luca Tudenſi addita fuiſſe. Ingenuus ille Hiſpaniæ hiſtoricus in Diſputatione de adventu* S. Jacobi *in Hiſpaniam cap.* 10 *ita loquitur:* Lucas item Tudenſis ante quadringentos paulo minus annos Chronico Iſidori multa de ſuo inſeruit, plura adjecit ad ſuam ætatem, cujus operis prima pars Iſidori nomine citatur à multis per errorem, cum pleraque abſona Lucas miſcuerit, indigna gravitate Iſidori.

B

quia Lucas Tudenſis hoc Braulionis opuſculum interpolavit, 387 *Mariana deinde paulo poſt propius ad rem noſtram ſic habet:* In additionibus ad Vitam divi Iſidori, Braulione auctore conſarcinatam, veniſſe Jacobum in Hiſpaniam (*Lucas Tudenſis*) expreſſis verbis teſtatum reliquit. Eas Lucæ additiones quidam per errorem quaſi ipſius Braulii verba citant. Sed fides veterum codicum omnium reclamat, ubi poſt librum Iſidori de viris illuſtribus ponitur Iſidori Vita, auctore Braulio. In ipſa etiam Operum divi Iſidori editione nuper Madriti facta, tum eo loco, tum initio libri Etymologiarum, ſincera exſtat ea Iſidori Vita, alienis non fœdata centonibus. *Contra hanc Marianæ opinionem Petrus Mantuanus in obſervationibus ad ejus hiſtoriam pag.* 108 *acriter inſurgit; pro ea ſtat Thomas Tamayo de Vargas in ejuſdem hiſtoriæ defenſione contra Mantuanum à pag.* 128, *qui utrimque ſua argumenta proferunt.*

C

quod ex accurata Ms. codicis inſpectione diſcernendum eſſet. 388 *Nolim in hac controverſia contentioſum funem ducere, aut quidquam definire, cum tota litis deciſio pendeat ex oculata Mss. codicum inſpectione, qua viro veterum characterum perito examinandum eſſet, an codex Carthuſianus in agro Cæſar-Auguſtano, aut ceteri ab aliis aſſignati, in quibus Hiſpanica* S. Jacobi *prædicatio exprimitur, ætatem Lucæ Tudenſis ſuperent. Si hæc Lucæ Tudenſis interpolatio etiam in libro de ortu & obitu Patrum obtineat, confirmatur noſtra opinio, qua illud S. Iſidori opus ab aliquo corruptum eſſe ſupra diximus. Neque tamen inde ullo modo ſit ſuſpectum aut dubium ejuſdem doctoris teſtimonium pro adventu* S. Jacobi *in Hiſpaniam, cum memoratus Muſei noſtri codex & San-Germanenſis, in quibus hoc diſertè legitur, characterum antiquitate tempora Lucæ Tudenſis longè tranſcendant.*

D

§ VIII. Eadem traditio à ſancto Juliano, qui ſeculo ſeptimo eccleſiam Toletanam rexit, confirmatur.

Teſtimonio S. Juliani, Toletani antiſtitis *Toletanus præſul Julianus, qui inclinante ſeculo ſeptimo floruit, & cujus Acta Majores noſtri tomo* 1 *Martii à pag.* 782 *diligenter illuſtrarunt, in Commentariis ad prophetam Nahum, Colonienſi veterum Patrum Bibliothecæ inſertis tomo* 7 *pag.* 524 *Hiſpanicam* S. Jacobi *prædicationem tradit his verbis:* Iſti ergo pedes Domini fuerunt, qui eum prædicando per univerſum mundum detulerunt: Petrus enim eum Romæ, Andreas Achaiam, Joannes Aſiam, Philippus Galliam, Bartholomæus Parthiam, Simon Ægyptum, JACOBUS HISPANIAM, Thomas Indiam, Matthæus Æthiopiam, Judas Thaddæus eum retulit Meſopotamiam, Jacobus Alphæi eum retinuit Hieroſolymam. Quiſque ſua ſorte Chriſtum ſparſit ſine ſorde; per Paulum verò toto diſpergitur orbe. *Nemini de fictione ſuſpectum eſſe debet hoc S. Juliani opuſculum, ſicuti Cardinalis Aguirrius in memorata diſſertatione num.* 49 *ita rectè monet:* Nec ſuſpicari fas eſt, aliquid mangonii irrepſiſſe in id teſtimonium adeo manifeſtum, extractum è codice Bavaro, primùm quidem ab Henrico Caniſio, qui in Germania illud edidit; deinde verò à Feuardentio, poſtea à Margarino de la Bigne tomo 1 Bibliothecæ PP. pag. 583, ac tandem ab Aniſſoniis tomo XII nuper citato 1 idque in media-Gallia, ubi nec mos eſt, nec utilitas ulla ſperari poteſt, ſi quiſquam Hiſpanis aduletur, aut ipſorum honorem plus juſto promoveat.

E

Natalis Alexander opponit quaſdam cavillationes, 390 *Attamen Natalis Alexander in editione jam aliquoties citata tomo* 3, *pag.* 159 *hoc teſtimonium ita infirmare nititur:* Reſpondeo, *inquit*, incertum eſſe, an illud opus ſit S. Juliani Toletani, quod ex uno tantum Ms. codice, undequaque mutilo & mendis ſcatente, editum eſt; & quatuor tantum aut quinque verſus Nahum prophetæ exponit. Recentiorem ſanè auctorem Juliano indicant verſus iſti Leónini, qui ad finem teſtimonii mox laudati leguntur. *Poſſem hic Alexandro, mutatis tantummodo nominibus, idem reſponſum dare, quod ipſe tom.* 3, *pag.* 161 *prædicationem Euangelii in Gallia primo ſeculo defendens, adverſario ſuo reddidit his verbis:* Hujus epiſtolæ fidei detrahit Launoius, eamque ſancti Cypriani eſſe negat, quod nullus mortalium ante ipſum auſus eſt. *Non diſputo, jure an injuria Launoius id fecerit. At nemo etiam ante Natalem Alexandrum, quantum ſcio, hos commentarios in prophetam Nahum ſancto Juliano abjudicare auſus eſt. Legatur, ſi lubet, Labbeus noſter de ſcriptoribus eccleſiaſticis, Nicolaus Antonius in Bibliotheca Hiſpanica, & ipſe Caveus heterodoxus in Hiſtoria litteraria, qui omnes hoc opuſculum iſti ſancto præſuli adſcribunt, & de nemine id negante*

A gante meminerunt. Verùm jam omnes Alexandri cavillationes, contra hanc S. Juliani auctoritatem allatas, ſolido fundamento carere oſtendam.

quarum prima, 391 Primò frivolum omnino eſt, quod illud S. Juliani opuſculum, ut incertum, rejiciat, quia tantùm ex uno Ms. codice prodiit: ut enim alia brevitatis causâ omittam, utor argumento ad hominem. Ipſemet Natalis Alexander tomo 4, ſec. 4, cap. 6, art. 3 enumerans opera Lactantii, in fine articuli pag. 103 ſic ſcribit: Librum de perſecutione ſive de Mortibus perſecutorum edidit ſenior. Opus inſigne, quod huc uſque latuerat, è tenebris eruit V. C. Stephanus Baluzius. At quomodo opus illud vocat inſigne, quod tantum ex uno Ms. codice Colbertino, & quidem mendoſo, editum eſt, ut primus ejus editor Baluzius in notis, tomo 2 Miſcellaneorum à pag. 347 inſertis, ultro fatetur? Qua ratione Alexander iſtud Lactantio adſcribit, cum in Ms. Colbertino ſolo Lucii Cecilii nomen legatur, ut diſcere potuit ex iterata ejuſdem opuſculi impreſſione, quam Nicolaus le Nourry, Monachus Benedictinus anno 1710 Pariſiis ex eodem unico Ms. fieri curavit, ac variis diſſertationibus adornavit? Porro liber ille de Mortibus perſecutorum (quiſcumque demum ſit ejus auctor) magnæ apud eruditos eſt auctoritatis, & à nemine rejicitur, eo quod ex uno tantùm Ms. codice prodierit

B

secunda, 392 Neque ad probandam Alexandri cavillationem quidquam roboris habet, quod iſtud S. Juliani opuſculum ſit mutilum, & tantummodo quatuor aut quinque verſus Prophetæ exponat: potuit enim auctor inchoato huic operi immori; ſi verò totum abſolverit, hoc exordio ſervato, potuerunt reliqua perire, vel forte adhuc alicubi cum blattis & tineis luctantur. Quidquid ſit, operis alicujus complementum nihil ad ipſius ſinceritatem facit, niſi fidem abrogare velis omnibus imperfectis ſanctorum Patrum lucubrationibus, aliiſque fragmentis, quæ tamen ad illuſtrandam hiſtoriam hoc tempore tam ſtudiosè tamque avidè ubique conquiruntur. Certè nos ad diem XIII Julii ex unico Ms. Græco Petri Seguierii, Cancellarii Franciæ, edidimus Vitam S. Stephani Sabaïtæ acephalam & magna ſui parte mutilam, quæ tamen à Leontio Sancti diſcipulo ſcripta eſt, & tam ſingulares veritatis characteres habet, ut multis integris Metaphraſtis Actis longe præferenda ſit.

C

& tertia 393 Æquè ineptum eſt argumentum, quod ex ſupradicta S. Juliani clauſula format hoc modo: Recentiorem ſane auctorem Juliano, inquit, indicant verſus iſti Leonini, qui ad finem teſtimonii mox laudati leguntur. Ut Alexandri objectio clarius intelligatur, ſciendum eſt, quod juxta Cangium in Gloſſario & Macrum in Hierolexico carmina rhythmica vocentur Leonina à quodam Leone poëta, qui ea ſeculo XI primus affectavit. Vult itaque indicare, auctorem hujus Commentarii in Nahum ſeculo X poſteriorem eſſe. At quid ſi negem, in fine illius teſtimonii legi verſus rhythmicos, quos Græci appellant ὁμοιοτελεύτους id eſt ſimiliter deſinentes? Quomodo Natalis Alexander probabit, ea eſſe carmina Leonina?

Quiſque ſua ſorte Chriſtum ſparſit ſine ſorde;
Per Paulum verò toto diſpergitur orbe.

facillimè deſtruuntur. 394 Dubitari poſſet, an S. Julianus hac ſtylo ligato ſcribere intenderit, cum primus verſus legitimo metro non ſit adſtrictus, & utraque eodem tenore reliqua proſa addatur, prout illos num. 389 exhibuimus. Sed demus, Julianum voluiſſe teſtimonium ſuum duobus verſiculis concludere. An ſunt Leonini? An in primo hexametro ſorte & ſorde, atque in ſecundo voces verò & orbe ſimiliter deſinunt? Imo quamvis auctori per incogitantiam unum alterumve carmen ὁμοιοτέλευτον ſeu ſimiliter deſinens excidiſſet, an propterea ætas illius poſt ſeculum X removenda eſt? Nemo certè Virgilium & Ovidium juniores exiſtimat, etſi ille lib. 12 Æneidos habeat hunc verſum rhythmicum ſeu Leoninum:

Ora citatorum dextrâ contorſit equorum.

Hic verò in elegantiſſima Ulyſſis oratione ſcripſerit:

Si Troiæ fatis aliquid reſtare putatis.

Et in epiſtola Hermiones ad Oreſtem:

Vir precor uxori, frater ſuccurre ſorori.

Itaque iſta Alexandri argumentatio tantummodo aliquid probaret, ſi hic ſermo eſſet de integro poëmate, in quo metrum Leoninum ſtudiosè affectaretur, quale dedimus in Vita S. Alexii tomo IV Julii à pag. 254.

AUCTORE G. C.

Denique auctoritatem Juliani admittere renuit

E

395 Tandem Natalis videns, ratiunculas ſuas nimis infirmas eſſe, ut ſancto iſti archiepiſcopo Toletano commentarios illos auferant, rotundè auctoritatem ipſius ibidem rejicit his verbis: Sed quamvis Juliani eſſet ille commentariolus, major ipſi non eſſet adhibenda fides, quam Scripturæ ſacræ, ex qua colligitur, ſanctum Jacobum nuſquam in Hiſpanias profectum eſſe, & quam Innocentio I, Hormiſdæ, & Gregorio VII Pontificibus maximis, quorum ex teſtimonio idem ſuperius probatum eſt. Certè tam errare potuit ſanctus Julianus in ſancto Jacobo, quam in ſancto Philippo apoſtolo, quem in Galliis prædicaſſe Euangelium abſque fundamento aſſerit. Primum reſponſionis hujus membrum veriſſimum eſt, ſi ex ſacris Litteris oſtendi poſſit, S. Jacobum in Hiſpaniam non veniſſe. Si Natalis ſeriò crediderit, adventum S. Jacobi in Hiſpaniam ſacræ Scripturæ repugnare, poterat compendiosè totam hanc controverſiam terminare & ſolâ illâ ſpongiâ immemorabilem Hiſpanorum traditionem ac omnia eorum argumenta delere. Non erat itaque ipſi operosè diſputandum de textu S. Hieronymi, de auctoritate S. Iſidori, aliiſque antiquis teſtimoniis. Tantummodo oſtendendum erat, adventum S. Jacobi in Hiſpaniam à ſacra Scriptura negari: ultro enim omnes fatemur, majorem fidem adhibendam eſſe ſacræ Scripturæ, quam ulli populorum traditioni, aut etiam graviſſimæ ſanctorum Patrum auctoritati. At videtur Alexander, dum in angustiis eſt, ad hanc aram dumtaxat confugere. Sic poſt relatos quoſdam ſeculi IX ac X ſcriptores, quorum manifeſta teſtimonia negare nequit, ad idem reſponſum ita aliis verbis recurrit: Habemus firmiorem propheticum ſermonem. Verùm, quod hic de ſacrarum Litterarum & Romanorum Pontificum auctoritate, tamquam adventui S. Jacobi in Hiſpaniam contraria, adeo confidenter repetit, poſtea ſingillatim diſcutiemus.

F

396 Interea rurſus adverſarium propriis armis aggrediamur, atque ex aliis ipſius verbis deducemus, quod hic ſine ullo fundamento aſſerat, S. Julianum in deſignanda Jacobeæ prædicationis provincia erraſſe. Alexander tom. 5, pag. 568 honorificum S. Juliani texuit elogium, quod ita contraho: Julianus Toletanus .... Quirico in ſede Toletana ſucceſſit .... eamque rexit eccleſiam ab anno ſexcenteſimo octogeſimo ad diem octavam Martii anni ſexcenteſimi nonageſimi, quo vitam immortalitate mutavit .... Vitæ ſanctitas

quæ ex ipſis adverſarii verbis

AUCTORE G. C. ditas cælestium numero inseruit, fastisque, ut Martyrologia testantur. Ingenio fuit facili, copioso, suavi; eruditione eximia, quam relicta monumenta testantur, ac præsertim opus, quod PROGNOSTICON FUTURI SECULI inscripsit, in tres libros distinctum, in quibus SS. Cypriani & Augustini verbis frequentiùs loquitur, quam suis..... Scripsit etiam commentarios in Nahum prophetam (*videtur hîc sui oblitus Alexander, dum sine ullâ dubitationis nota hoc opusculum S. Juliano tribuit*) qui ab Henrico Canisio ex Ms. codice Bavaricæ bibliothecæ editi, in Bibliothecas Patrum transcripti sunt.

sancto præsuli vindicatur,

397 *Deinde post enumerata alia illius scripta hoc addit:* Multis orationibus & Missis Officium Gotthicum sive Mozarabicum auxit, ut idem Felix ipsius successor testatur. *Hîc paucis adversarium interrogo, an sibi persuadere possit, S. Julianum, virum sanctitate & eruditione eximia præditum, qui verbis sanctorum Patrum frequentiùs loqui consuevit, quam suis, Hispanicam* S. Jacobi *prædicationem temerè asseruisse? An sine injuria dici potest, hanc opinionem è cerebro sancti viri primùm prodiisse?*

B *Nonne certum videtur, quod eam ex traditione vel antiquorum scriptis hauserit? Sanè verosimillimum est, quod sanctus iste archiepiscopus Toletanus illam traditionem consignatam invenerit in Officio Gothico, cui ipse quasdam orationes & Missas addidit: quis namque credat, festa Apostolorum tempore S. Juliani nondum in Hispania solenniter celebrata fuisse? Denique nulla veri specie affirmari potest, quod vir sanctus & eruditus traditionem illam scriptis suis inseruerit contra auctoritatem sacræ Scripturæ, ad quam hîc adversarius importunè recurrit.*

& minimè rejicienda est,

398 *Quod autem attinet ad Gallicam S. Philippi prædicationem, ob quam memoratos S. Juliani commentarios erroris arguit, ea profectò non adeo leviter explodenda est, cum illustrissimus Petrus de Marca in jam laudata epistola ad Valesium prædicationem S. Philippi in Gallia variis antiquis testimoniis planè probabilem reddat, illamque inter alia potissimùm confirmet ex Eusebio, qui in Demonstratione euangelica lib. 3, cap. 5 asserit, quod Apostoli non tantùm Romanis provinciis, sed etiam aliis regnis, atque ipsis quoque Britannicis insulis fidei lumen intulerint. Ex hac Eusebii assertione illustrissimus iste archiepiscopus ita argumentatur:* Sanè neminem puto tam insipidum, qui sibi persuadeat, de divisis toto orbe Britannis solicitos Apostolos, negligentiores fuisse in Galliis, per quas iter est ad Britannias, per se aut per legatos veritate imbuendis. Quod egregiè illi præstiterunt per Philippum, unum ex eorum collegio.

C

etsi S. Philippum in Gallia prædicasse asserat.

399 *Hæc aliaque doctissimi præsulis argumenta Papebrochium nostrum, virum non nimis credulum, ita moverunt, ut in animadversione ad prædictam epistolam tomo* V *Junii pag.* 546 *non dissiteatur, Galliam à Philippo altisque saltem obiter Christianâ doctrinâ instructam esse, ibidemque ab Apostolis jacta fuisse aliqua Euangelii semina, quæ primo & secundo Christi seculo inter persecutiones utcumque germinabant, quamvis eo tempore nondum tantos fructus producerent, ut pro numero provinciarum vel etiam majorum civitatum instituti fuerint episcopatus. Sed hanc controversiam, ab instituto meo hîc alienam, in medio relinquo, solumque contendo, sancto huic antistiti Toletano in rebus Hispanicis fidem adhibendam esse: scire enim poterat, qualis suo tempore in Hispania de* S. Jacobi *prædicatione esset traditio. Haud dubiè eam ex communi fama, aut præfatis S. Isidori scriptis & vetustiori ecclesiæ suæ Officio hauserat. Certè concedi debet, eam opinionem non ab ipso primùm excogitatam vel temerè assertam fuisse.* D

§ IX. Hispanica S. Jacobi prædicatio ex antiquissimo Martyrologio Autissiodorensi & certis seculi octavi testimoniis corroboratur.

Natalis Alexander vehementer extollit

FAcile possem initio seculi octavi aut etiam seculis præcedentibus adscribere Martyrologium Autissiodorense, si imitari vellem Natalem Alexandrum in extollenda Martyrologiorum antiquitate, quando opinioni suæ favent: nam tomo 3, pag. 172 *de Martyrologio, quod in codice Corbeiensis monasterii* annis abhinc circiter sexcentis *exaratum, & à Luca Dacherio tomo* 4 *Spicilegii typis editum est, ita magnificè pronuntiat:* In illo itaque Martyrologio, quod omnium vetustissimum est, & quod, si non ab ipso Hieronymo editum, paulo post obitum ipsius Hieronymi ab incerto auctore ecclesiastico evulgatum existimat vir doctissimus Henricus Valesius in dissertatione de Martyrologio Romano, quod edidit Rosweydus: in illo, inquam, Martyrologio hæc leguntur VII [Idus] Octobris: PARISIUS, NATALIS SANCTORUM DIONYSII EPISCOPI, RUSTICI PRESBYTERI, ELEUTHERII DIACONI. E

sibi faventem Martyrologii Corbeiensis antiquitatem,

401 *Non inficior, antiquum esse istud Martyrologium; sed an sit* omnium vetustissimum, *&* paulo post obitum ipsius Hieronymi..... evulgatum, *non facile determinabit, qui tomo* 3 *Thesauri novi anecdotorum in admonitione prævia ad Martyrologia seu Calendaria aliquot antiquissima col.* 1545 *hæc Edmundi Martene verba attentè expenderit:* Utrum autem alicubi exstet, quod sub Hieronymi nomine conditum est Martyrologium purum putum, quale fuit ab auctore conscriptum, temerè asserere nolim: nam quod S. Gregorii libro Sacramentorum accidit, id Hieronymiano Martyrologio contigisse non dubitamus; tot nimirum additionibus auctum, tot truncationibus diminutum, ut jam primarius auctoris fœtus, quavis adhibita diligentia, agnosci nequeat. F

cui cedere non debet Martyrologium Autissiodorense, traditionem Hispanorum confirmans,

402 *Si, inquam, imitari vellem Natalem Alexandrum, facile possem simili ratiocinio istud Martyrologium, in quo Hispanica* S. Jacobi *prædicatio asseritur, ad seculum septimum aut sextum referre, cum illius editor Edmundus Martene tomo proximè citato col.* 1547 *hunc ipsi titulum præfigat:* Martyrologium vetus ab annis circiter mille sub nomine S. Hieronymi compactum. Ex Ms. monasterii S. Germani Autissiodorensis. *Porro in eo Martyrologio ibidem col.* 1549, *ut initio hujus Commentarii num.* 6 *me iterum dicere memini, ita legitur:* Jacob, qui interpretatur supplantator, filius Zebedæi, frater Johannis: hic Spaniæ & Occidentalia loca prædicat, & sub Herode gladio cæsus occubuit, sepultusque est in Acaia Marmarica VIII Kalendas Augusti.

403 *Ut*

A quod valde antiquum esse ostenditur.

403 *Ut curiosus lector melius cognoscat Ms. codicem, ex quo hoc testimonium pro adventu* S. Jacobi *in Hispaniam desumptum est, audiamus laudatum editorem, qui in admonitione prævia inter aliorum Martyrologiorum enumerationem de illo sic præfatur:* Codex Autissiodorensis S. Germani, ex quo illud descripsi, annos circiter octingentos refert; nullum Sanctum exhibet, qui ante annos mille non vixerit: in hoc differt ab Acherianis & Florentiniano, quod longe pauciora Sanctorum nomina proferat; ab iis omissâ nonnulla exhibeat, martyrii loca martyrumque titulos dignitatis sæpius indicet; ceterà cum iis in multis convenit. An verò prolixiora brevioribus Martyrologiis præferenda sint, atque ita à primario auctore composita sint, penes viros litteratos esto judicium. Movet me tamen, quod flumina, quo magis fonti sunt viciniora, eo minus diffusa esse soleant; quo verò magis ab eo recedunt, eo etiam magis dilatantur, faciliusque sit, hujusmodi scriptis plura addere, quam detrahere. Et revera omnes antiquos Martyrologos brevissimos esse animadvertimus; qui verò ultimi scripsere, diffusiori stylo opus suum prosecuti sunt, ac longe majori Sanctorum numero auxerunt. *Etsi ex dictis colligi possit, hoc Martyrologium Autissiodorense antiquitate non debere cedere Corbeiensi, cum tamen de certa illius ætate non constet, nihil definio, & ad certiora progredior.*

B

Adventum S. Jacobi in Hispaniam

404 *Seculo octavo sanctus Beatus presbyter, de quo noster Henschenius ad diem* XIX *Februarii egit, in expositione Apocalypseos lib.* 2 *eidem traditioni ita subscribit:* Hi duodecim sunt Christi discipuli, prædicatores fidei, & doctores gentium; qui dum omnes sint unum, singuli autem eorum ad prædicandum in mundo sortes proprias acceperunt: Petrus Româ, Andreas Achaiâ, Thomas Indiâ, JACOBUS SPANIA, Joannes Asiâ, Matthæus Macedoniâ, Philippus Galliâ, Bartholomæus Licaoniâ, Simon Zelotes Ægypto, Jacobus frater Domini Hierusalem [potitus est;] Paulo autem cum ceteris Apostolis nulla sors traditur propria, quia in omnibus gentibus magistet & prædicator eligitur.

asserit sanctus Beatus,

C

405 *Aliqui hæc verba perperam adscripserunt Apringio, Pacensi in Lusitania episcopo, qui seculo* VI *florut, ut videre est apud eminentissimum Aguirrium dissert.* 9, *excurs.* 3, *num.* 30 *& sequentibus. Ne quis tamen dubitet, an hoc opus S. Beato sit tribuendum, adeat Nicolaum Antonium tomo* 1 *Bibliothecæ Hispanicæ, qui lib.* 6, *cap.* 2, *num.* 41 *commentarios in Apocalypsin Beato vindicat, ac variis locis manuscriptos haberi demonstrat. Joannes de Ferreras in Dissertatione de prædicatione* S. Jacobi *in Hispania num.* 23 *etiam testatur, idem opus Ms. Matriti in bibliotheca regia exstare, & sub finem illius notari, quod Facundus æra* 1085, *id est anno Christi* 1047, *istud exscripserit.*

406 *Si quis antea Natali Alexandro objecisset hunc Beati textum, quem non ita pridem eruditi quidam Hispani ad confirmandam suam traditionem ex Mss. codicibus eruerunt, haud dubiè propter Gallicam S. Philippi prædicationem, quæ in illo exprimitur, auctoritatem sancti istius scriptoris admittere noluisset, sicut supra testimonium S. Juliani ob eamdem causam respuit. At tunc præter responsionem, quam ibidem num.* 398 *dedi, retorsissem argumentum in adversarium, atque ipsum interrogassem hoc modo: Dic mihi, amabo, nonne iste idem est* Beatus presbyter, *quem tomo* 3 *Historiæ tuæ ecclesiasticæ pag.* 46 anno DCCLXXXVIII aut DCCLXXXIX contra Elipandi errorem *scripsisse affirmas? Si idem est, uti fateri cogeris, cur illius auctoritate primo loco uteris, ut probes, martyrium S. Andreæ à presbyteris Achaiæ paulò post medium seculi primi genuinè & sincerè conscriptum esse?*

cujus auctoritate alibi utitur Natalis Alexander

AUCTORE G. C.

contra suos adversarios,

407 *Nonne adversarii hujus opinionis præter alia, de quibus hic non est agendi locus, tibi respondere possent, tam errare potuisse Beatum in approbanda S. Andreæ Passione, quàm in assignanda S. Philippi prædicatione,* quem in Galliis prædicasse Euangelium absque fundamento asserit, *ut tu supra de S. Juliano pronuntiasti? Nonne adversarii tui hæc potiori jure dicere possent, cum Beatus ob viciniam Galliæ & Hispaniæ facilius judicare potuerit de prædicatione S. Philippi in Gallia, quam de historia martyrii, quod S. Andreas in longe dissita Achaia consummaverat? An enim non meministi, quod tomo* 3, *pag.* 184 *propter multo minorem locorum distantiam testimonium Gregorii Turonensis ita rejeceris:* Respondeo, Gregorium Turonensem, Græcorum fidem secutum, cum ipsis facilè errasse: quod mirum non est, cum traditionem ecclesiarum Provinciæ ignoraret, longeque degeret à Provincia? *Viden', quibus te consectariis exponas, & quam facilè hæc in te retorqueri possint?*

E

& cui adscribit idem opus, ex quo desumptum est hoc testimonium,

408 *Neque hunc commentarium in Apocalypsin S. Beato potes abjudicare, cum ad seculum octavum Historiæ tuæ ecclesiasticæ tom.* 5, *pag.* 686 *de illo sic loquaris:* Scripsit etiam Beatus presbyter commentarium in Apocalysim, ut anonymus Vitæ ejus auctor testatur: hunc se vidisse ait Morales in ecclesia Vallecavensi, Hispanis VALCABADO, haud procul à Saldana oppido diœcesis Legionensis, qui locus S. Beati memoria & cultu celebratur. *Tum paulò inferiùs, ut probes, Beatum Ordini monastico fuisse adscriptum, inter alia prologum ejusdem operis ita adducis:* Item constat ex præfatione Commentarii ipsius in Apocalypsim hactenus inediti, cujus hæc verba refert Ambrosius Morales. *Tunc sequuntur verba Beati ad Ætherium, quem* consortem Ordinis *appellat. Sed non vacat hisce diutius immorari.*

quod ex Martyrologio seculi octavi confirmatur.

F

409 *Ad idem seculum octavum pertinet Martyrologium Blumianum, quod anno* 772 *scriptum est, ut Florentinius ex prima codicis vetustissimi pagina collegit, & post editionem Martyrologii Hieronymiani pag.* 1055 *indicavit. Deinde à pag.* 1056 *ex eodem Blumiano subjunxit Breviarium Apostolorum, in quo legitur sequens* S. Jacobi *elogium:* Jacobus, qui interpretatur supplantator, filius Zebedæi, frater Johannis; hic [per] Spaniam & Occidentalia loca prædicatur *, & sub Herode gladio cæsus occubuit, sepultusque in Achaiam Marmaricam VIII Kal. Augusti. *Notari velim, testimonia hactenus allegata antecessisse inventioni corporis* S. Jacobi, *quæ contigit sub finem seculi octavi, aut probabilius initio seculi noni, ut part.* 1, § 5, *num.* 44 *diximus. Unde nemo suspicari potest, opinionem de* S. Jacobi *adventu in Hispaniam ex hac Jacobei sepulcri revelatione ortam esse. Hinc etiam corruit responsum Natalis Alexandri, quod nobis tamquam ex tripode sic reddit:* Respondeo, hanc opinionem invaluisse post seculum

* *lege* prædicat

AUCTORE G. C. lum octavum, quam omnes auctores præfati indiscussam amplexi sunt. *Sed de hoc ipsius effato uberior sermo infra recurret.*

§ X. Ex auctoribus sequentium seculorum eadem traditio probatur.

Traditio Hispanorum seculo nono à variis scriptoribus exteris asseritur,

I *Neunte seculo nono Martyrologium Gellonense, cujus verba parte* 1, *num.* 6 *exhibui, Hispanicam* S. Jacobi *prædicationem affirmat; quod cum in Gallia inventum & excussum sit, adversariis suspectæ fidei esse non potest. Ante medium ejusdem seculi floruit Freculphus, Lexoviensis in Gallia episcopus, qui tomulo* 2 *Chronici lib.* 2, *cap.* 4 *hac habet :* Jacobus, filius Zebedæi, frater Joannis, quartus in ordine, duodecim tribubus scripsit, atque Hispaniæ & occidentalium locorum (*supple* gentibus *vel* populis) Euangelium prædicavit, & in occasum mundi lucem prædicationis infudit. Hic ab
B Herode tetrarcha gladio occisus occubuit, sepultus intra marmaricam. *Videtur Freculphus hîc præ oculis habuisse aliquem Isidori Hispalensis codicem, quia non tantum illius verba, sed etiam opinionem de auctore Epistolæ catholicæ exscripsit. Eodem tempore Walafridus Strabo, Augiensis in Germania abbas, cujus integrum carmen parte* 1, § 10, *num.* 120 *alia occasione protuli, de* S. Jacobo *nostro sic cecinit :*

Primitùs Hispanas convertit dogmate gentes,
Barbara divinis convertens agmina dictis.

& sub initium seculi decimi à Notkero,

411 *Initio seculi decimi, quod ob inopiam scriptorum vocari solet obscurum, Notkerus Benedictinus sancti Galli monachus, in Martyrologio suo* VIII *Kalendas Augusti eamdem traditionem refert his verbis :* Natale beati Jacobi apostoli, filii Zebedæi, fratris Joannis Euangelistæ, qui jussu Herodis regis decollatus est Jerosolymis, ut liber Actuum Apostolorum docet. Hujus beati Apostoli sacratissima ossa ad Hispanias translata, & in ultimis earum finibus, videlicet contra mare Britannicum condita, celeberrima illarum gentium veneratione excoluntur. Nec immerito, quia ejus corporali præsentia & doctrina atque signorum efficacia iidem populi ad Christi fidem conversi referuntur; ad quorum fidei confirmationem etiam beatissimus Paulus se
C iturum esse pollicetur. *Notkerus ab Hispania longe remotus non id temere scripsisse putandus est, sed ex testimoniis fide dignis, & vulgata sui temporis traditione, quod ipsum de auctoribus supra memoratis intelligi volo.*

cujus testimonium vellicat Natalis Alexander,

412 *Natalis Alexander contra hoc Notkeri testimonium cavillatur hoc modo :* Notkerus prædicationem sancti Jacobi in Hispaniis REFERRI scribit; non autem hanc ipse relationem innuit esse certissimam : & alio prorsus modo loquitur de sacris Apostoli præfati reliquiis, & de ejus in Hispanias profectione. *Verùm Cardinalis Aguirrius in sæpe laudata dissertatione num.* 62 *huic scrupulo ita respondet :* Inanis autem est evasio illorum, qui aiunt, Notkerum non asserere veritatem ejus traditionis, sed solùm referre: etenim non modo illam narrat apud Hispanos exstantem, sed etiam confirmat ac probat, præsertim verbis illis NEC IMMERITO. Nam celebritatem magnam S. Jacobi in Hispania rationabilem esse ait, non modo ob corporalem Jacobi in ea præsentiam, sed etiam ob doctri- D
nam, prædicationem, & miracula, quibus Hispanos ad Christum convertit; quod certè non diceret, si traditionem illam, sive existimationem communem de prædicatione Jacobi in Hispania incertam aut dubiam censeret.

cui prater alias responsiones

413 *Antequam responsionem eminentissimi viri ulterius urgeam, peto ab Alexandro, cur memoratum Notkeri testimonium sibi objiciens hæc ultima ejus verba suppresserit :* ad quorum fidei confirmationem etiam beatissimus apostolus Paulus se iturum esse pollicetur. *Quare, obsecro, adversarius hanc clausulam siluit? An timebat, ne opinio Notkeri ex ea certior appareret? An verebatur, ne ea materiam suggereret ad explicandum S. Pauli textum, quem contra Hispanicam* S. Jacobi *prædicationem tantum roboris habere existimat, ut postea videbitur? Quacumque sit hujus omissionis causa, hîc majorem in adversario sinceritatem aut accurationem desidero. Jam verò ad Alexandri cavillationem respondeo, quod verbum* referuntur *non semper narrationis alicujus incertitudinem, sed nonnumquam illius confirmationem sonet. Sic si exempli gratiâ dicam, quod Romani doctrina & miraculis S. Petri ad Christianam fidem conversi referantur, nullo modo significo, me de prædicatione Petri apud Romanos dubitare; præsertim si addam, quod S. Paulus ad horum fidei confirmationem postea Romam venerit : hac enim phrasi satis indico, eos antea à Petro instructos fuisse. Ut id tutò & probabilissimè asseram, sufficit, me scire, quod utraque hæc prædicatio à fide dignis auctoribus tradatur, etsi nullus eorum determinatus jam mihi occurrat. Hoc sensu forte Notkerus dixit, Hispanos* S. Jacobi *doctrinâ instructos referri, nempe ab antiquis scriptoribus, ex quibus suum Martyrologium collegerat, etsi eos plerumque citare non consueverit.* E

suggesta ab ipsomet cavillationis solutio redditur.

414 *At cur operose refellimus argumentum, cujus solutionem ipse adversarius alio loco incautè nobis suggerit : quando enim Alexander tom.* 3 *jam sæpe dictæ editionis pag.* 170 *defendit adventum S. Dionysii Areopagitæ & sociorum in Gallias, pro opinione sua de sancto Saturnino citat verba Gregorii Turonensis, quæ apud ipsum lib.* 1 *de miraculis cap.* 48 *sic sonant :* Saturninus martyr ab Apostolorum discipulis ordinatus, UT FERTUR, in urbem Tolosatum est directus. *Cum autem videret, istud Gregorii Turonensis testimonium ab adversariis suæ sententiæ obvio responso eludendum esse, objectionem eorum ibidem ita prævenit :* Nec obstat, quod in illis posterioribus locis Gregorius Turonensis hoc adhibuerit vocabulum UT FERUNT; quasi Saturnini & Eutropii missionem ab Apostolorum discipulis ex incerta dumtaxat fama haberet : licet enim hæc formula interdum sit dubitantis, non tamen incerta sunt historicis omnia, quæ his formulis adjectis scribunt. *Si Alexandro licuit phrasin* UT FERTUR *sine ullæ certitudinis diminutione explicare, cur nobis contra ipsum non liceat ita exponere verbum* REFERUNTUR, *quod sæpe minorem dubitationis significationem habet, ut jam supra dixi?* F

Tantummodo recensentur aliqui ejusdem traditionis assertores,

415 *Circa medium seculi undecimi Metellus monachus Tegerseensis apud Canisium in appendice tomi* 1, *pag.* 60 *&* 61 *in Quirinalibus sive carminibus scriptis in laudem S. Quirini martyris, prædicationem quorumdam Apostolorum in variis regionibus, & nominatim* S. Jacobi *in Hispania, ita canit :*

In-

A Indiæ de finibus, ortus dat ubi diem ſol,
Quæ tenet arva Thomas,
Uſque Spanos occidui ſideris axe clauſos,
QUOS JACOBUS DOCEBAT,
A Scytharum frigoribus perpetuis in ævum;
Quæ tulerat Philippus,
* *An non forte* quà albificat ? Ad peruſtæ proxima quadrantificat * nigellos Æthiopes Matthæus,
Mundus omnis dogmata jam reſcierat ſalutis,
Barbarie relicta.

qui ſeculo undecimo, 416 *Exeunte eodem ſeculo florebat venerabilis Hildebertus, epiſcopus Cenomanenſis ac poſtea archiepiſcopus Turonenſis, qui inter ſua carmina miſcellanea, Pariſiis anno* 1708 *unà cum operibus ejus edita, de duobus Jacobis col.* 1350 *hæc habet:*

Ex Jacobis non litiget àmodo quivis.
Hîc ſatus Alphæo fuit, alter à Zebedæo.
Quem priùs audiſti, fratrem memor aſſere Chriſti;
Jeruſalemque ſitum, legimus quem ſæpe petitum,
Vulgoque ſolemnis Maii ſolet eſſe Kalendis.
B Ultimus aſt iſte frater fuit Apocaliſtæ,
Galliciæque ſolum ſe gaudet habere colonum.

Per colonum, *quo gaudet terra Gallæcia, quid ni poſſit intelligi ille, qui Gallæciam ſpiritualiter excoluit, id eſt Chriſtiana fide imbuit ?*

duodecimo, 417 *Sequenti ſeculo Gotfridus Viterbienſis presbyter in Chronico, quod anno* 1584 *Francofurti inter ſcriptores rerum Germanicarum tomo* 2 *editum eſt, parte* 15, *col.* 363 *poſt aſſignatas aliorum Apoſtolorum provincias, ſortem utriuſque Jacobi ita exponit:* Jacobus in Judæa remanens Hieroſolymorum rexit eccleſiam: nam alter Jacobus ab Herode fuerat decollatus, qui tamen, ut dicitur, prius Hiſpanis prædicaverat, ubi adhuc ſepulcrum ejus habetur clariſſimum. *Vix ambigo, quin Gotfridus Viterbienſis illa excerpſerit ex Ottone, Friſingenſi epiſcopo, qui lib.* 3 *ſui Chronici cap.* 15 *varias Apoſtolorum ſortes iiſdem penè verbis circa medium iſtius ſeculi explicuerat. Ne quem verò offendat phraſis illa* ut dicitur, *obſervari cupio, Viterbienſem in editione jam dicta tomo* 2, *part.* 14, *col.* 326 *abſolutè prædicationem* S. Jacobi Majoris *affirmaſſe his verbis:* Hiſpaniæ & occidentalibus gentibus Euangelium prædicavit, & in occaſu mundi lucem prædicationis infudit. Ipſe ab Herode tetrarcha gladio cæſus occubuit octavo Kalendas Auguſti, ſepultus in arce marmarica. *Hanc poſtremam periodum auctor ille veroſimiliter exſcripſit ex Iſidoro, aut Freculpho, aliiſve antiquis ſcriptoribus, qui fere eodem modo illam* S. Jacobi *prædicationem expreſſerunt, ut paragraphos præcedentes recolenti manifeſtum fiet.*

C & decimo tertio floruerunt, 418 *Ex ſeculo* XIII *tantum ſeligo duos vel tres ejuſdem traditionis teſtes, inter quos ſenior eſt Thomas Cantipratanus ex ſacro Prædicatorum Ordine, qui lib.* 2 *de Apibus cap.* 25 *indicat, quod* Jacobus Major Hiſpaniam, *Chriſtiana lege inſtructam, Domino obtulerit. Hunc ſequitur Martinus Polonus, ex eodem S. Dominici Ordine ad archiepiſcopatum Gneſnenſem electus, qui in Chronico, operâ Suffridi Petri Antverpiæ impreſſo, pag.* 117 *ita loquitur:* Jacobus Major Hiſpaniam circuiens, tandem Hieroſolymis decollatur. *Aliqui ad idem ſeculum referunt Guilielmum Durandum, Mimatenſem epiſcopum, qui in Rationali divinorum Officiorum lib.* 7, *cap.* 17 *ſic ſcribit:* Jacobus Major, filius Zebedæi, frater Joannis Euangeliſtæ, miſſus eſt ad prædicandum Hiſpanis; ſed cum non poſſet niſi unum principem ibi convertere, rediit Hieroſolymam: ſed tandem ab Herode decollatus, & in Hiſpaniam reportatus, quos vivus convertere nequit, mortuus divino miraculo convertit. *Alii hoc opus tribuunt Guilielmo Durando juniori, etiam Mimatenſi epiſcopo, qui ſeculo* XIV *obiit, & quem ob nominis, cognominis, & dignitatis ſimilitudinem cum patruo ſuo confuſum fuiſſe exiſtimant. Parum hic noſtrâ intereſt, ſive hoc teſtimonium ad finem ſeculi* XIII *ſive ad initium ſequentis ſpectet. Saltem Natalis Alexander hunc teſtem, tamquam recentiorem, explodere non poteſt, cùm ipſemet Diſſert.* 17, *tom.* 3, *pag.* 178 *ex eodem iſtius auctoris opere appulſum S. Mariæ Magdalenæ in Gallias probare conatus fuerit.*

AUCTORE G. C.

419 *Sequentibus ſeculis adeo numeroſa auctorum idem affirmantium turba ſeſe offert, ut illorum teſtimonia hîc proferre non ſit neceſſe, cum ipſi adverſarii fateantur, eam opinionem poſtremis hiſce temporibus omnino communem fuiſſe. Omitto itaque S. Vincentium Ferrerium, Alphonſum Toſtatum, S. Antoninum Florentinum, Cardinalem Turrecrematam, alioſque viros ſanctimoniâ & doctrinâ illuſtres, qui traditionem illam è ſuggeſto auditoribus ſuis viva voce inculcarunt, & poſteris ſcripto reliquerunt. Neque ſolùm ab Hiſpanis aut Luſitanis hæc* S. Jacobi *prædicatio litteris tradita fuit, quamvis ipſi traditionis ſuæ optimi teſtes eſſe poſſint, ſed etiam apud varias Europæ nationes recepta, totum Chriſtianum orbem pervolavit, uti ex ſupra dictis intelligi poteſt.*

eo quod ſeculis ſequentibus

D

420 *Poſtulatores cauſæ Cæſarauguſtanæ, de quibus infra in appendice hujus Commentarii pluries ſermo recurret, texuerunt auctorum recentiorum catalogum, in quo præter innumeros Hiſpanos recenſentur quatuordecim Itali, novem Galli, novem Germani, duodecim Belgæ, duo Poloni & unus Dalmata, qui omnes adventum* S. Jacobi *in Hiſpaniam libris ſuis inſeruerunt. Imo jam nuperrimè intelligo, regiam hiſtoriæ Luſitanæ academiam, quæ non ita pridem Ulyſſipone inſtituta eſt, in collectione documentorum tom.* 5 *iter* S. Jacobi Majoris *in Hiſpaniam ex quingentis auctoribus probaſſe. Opinor, maximam horum ſcriptorum partem recentiorem eſſe; ſed de illorum antiquitate & auctoritate nihil certi ſtatuere poſſum, cum ea Opera Luſitanica necdum ad manus meas pervenerint, & hæc lucubratio mea jam prælo ſit ſubjicienda. Interim gratulabor eruditis Luſitanis, ſi quos antiquiores Jacobei adventus defenſores, mihi hactenus incognitos, è tenebris eruerint. Nec dubito, quin ea teſtimonia optimæ notæ futura ſint, cum prudentiſſima illa academia in ſuis ſtatutis pſeudochronicon Flavii Dextri, & ſimilia fabulatorum figmenta proſcripſerit.*

innumera illorum multitudo occurrat.

E

421 *Non habuit Natalis Alexander, quod contra ſcriptores, hoc paragrapho relatos, reponeret, niſi ſequens reſponſum:* Reſpondeo, *inquit*, hanc opinionem invaluiſſe poſt octavum ſeculum, quam omnes auctores præfati indiſcuſſam amplexi ſunt. *Præterquam quod hæc reſponſio ſit falſa, ut ex ſuperioribus paragraphis liquet, mirum profecto eſt, eam dari potuiſſe ab illo homine, cujus omnia teſtimonia pro appulſu S. Mariæ Magdalenæ in Provinciam (excipe unum, de quo mox dicam) ſunt ſeculo octavo poſteriora: ſecundum etenim traditionis iſtius*

Falſa Natalis Alexandri reſponſio

F

AUCTORE G. C.

probationem desumit ex Ms. codice ecclesiæ Sanicien sis, de cujus antiquitate hæc subdit: Hoc porro manuscriptum antiquissimum esse constat, & ad nonum circiter seculum referendum. *Cur, amabo, hoc aliaque sequentium seculorum testimonia adducit, si scriptoribus seculo octavo posterioribus non sit adhibenda fides, quando de rebus primo seculo gestis loquuntur? Quid si ego etiam respondeam, illam opinionem de appulsu S. Mariæ Magdalenæ in Galliam post seculum octavum invaluisse?*

argumento ad hominem refellitur,

422 *At dicet Alexander, se eam traditionem primo loco probasse* ex Actis Sanctorum tutelarium ecclesiæ Tolonensis, seu ex antiquissimo codice Acta illa continente, qui jussu & piis curis Desiderii Tolonensis episcopi conscriptus est anno DLXXII. *Audio, & sine ulteriori discussione Alexandro affirmanti credo. Attamen huic privato traditionis Gallicæ instrumento prævalet publicum testimonium S. Hieronymi,* B *qui sesquiseculo antea traditioni Hispanicæ aperte favet, ut supra § 5. evincere conatus sum. Huic unico codici saltem æquivalet testimonium Officii Gothici, SS. Isidori, Juliani, Beati, & antiquissimorum Martyrologorum, qui ante seculum octavum Hispanicam* S. Jacobi *prædicationem litteris consignarunt.*

& ex ipsis adversarii verbis eruitur,

423 *Neque firmiora sunt argumenta, quibus Natalis Alexander probare nititur, corpus beatæ Mariæ Magdalenæ apud Fratres suos Prædicatores in oppido S. Maximini quiescere. Juvat ipsummet audire tom. 3, pagg. 181 & 182 de hac traditione differentem:* Quamvis hæc controversia, *inquit*, ad eruditionem ecclesiasticam non omnino necessaria sit, neque ad primum nominis Christiani seculum spectet; hanc tamen, occasione data, & ut Ordinis mei viris, Magdalenæ reliquias sibi vindicantibus, gratificer, hanc veritatem aggredior adversus dominum Launoium stabiliendam, non iis quidem argumentis, quæ ex veteribus ecclesiasticæ historiæ scriptoribus, aut ex sanctorum Patrum testimonio repetantur: hujusmodi enim fateor, nulla impræsentiarum occurrere; sed eo probationum genere, quæ traditionibus ecclesiarum & probatissimis instrumentis fulciantur, quæque adeo cordatos homines, & citra sobrietatem minimè criticos, movere possint. *Si defensores traditionis Hispanicæ ad similem prologum confugissent, quantam gloriandi materiam Natali Alexandro suppeditassent? Sed probationes ejus audiamus.*

C

traditionem Hispanicam æquivalere aut potius prævalere

424 *Hîc iterum omnia instrumenta, quæ ad firmandam suam opinionem accumulat, sunt posteriora seculo octavo, exceptâ unicâ incertæ ætatis schedulâ, quam quidem Alexandro ad quintum circiter seculum referre placuit, eo quod scripta esset in tabula cerata. Hanc conjecturam suam de schedulæ antiquitate sic stabilire nititur:* Istud scriptionis genus in tabulis cerâ illitis viguisse quinto seculo constat, postea in usu fuisse non legitur. *At non rectè sequitur, istud scriptionis genus seculo sexto aut septimo non fuisse in usu, tametsi id non legatur. Sic non legitur, quod seculo tertio aut quarto in Provincia fuerit traditio de appulsu S. Mariæ Magdalenæ, & tamen vult Alexander, eam ibi tunc fuisse.*

variis Gallorum traditionibus, quas ille defendit,

425 *Meminisse hîc debuerat responsionis, quam Launoio, adventum S. Trophimi seculo primo in Gallias oppugnanti, sic pag. 163 dederat:* Nugatorium planè, quia negativum argumentum. *Recordari debuerat axiomatis, quod eidem Launoio, appulsum S. Mariæ Magdalenæ in Provinciam neganti, tam confidenter pag. 179 opposuerat, nempe* hæc argumenta futilia esse, quia negantia sunt. *Hactenus argumentatus sum ad hominem, ut vulgo ajunt, nec intendi Massilienses aut Sanmaximinienses traditionem evertere; sed tantùm volui ostendere, immemorabilem Hispanorum traditionem solidioribus fundamentis niti, adeoque ab Alexandro non fuisse tam temere rejiciendam.* D

& quibus difficilia argumenta opponi posse fatetur,

426 *Ceterùm Natalis Alexander ibidem paginâ proximè citatâ fateri cogitur, his aliisque suis opinionibus non leves difficultates opponi posse:* Ut ut est, *ait*, ecclesiarum Provinciæ traditionem solicitare nolui, ubi de S. Maria Magdalena; nec ecclesiarum Galliæ cum Romana & Græca consentientem traditionem convellere, ubi de S. Dionysio agendum fuit; nec Dionysii opera Areopagitæ abjudicare, quamvis speciosis & difficilibus argumentis opiniones illas E impugnari posse probè scirem, quibus pro virili respondi, probabilesque, ut existimo, responsiones ostendi, non minus quam contraria argumenta.

qualia etiam contra opinionem nostram objici solere non dissimulamus.

427 *An Alexander ubique probabiles responsiones dederit, judicent æqui æstimatores, qui has controversias ecclesiasticas utrimque funditus examinarunt. Quod autem Alexander hîc de suis opinionibus fatetur, de mea non negabo: non enim ignoro, contra adventum* S. Jacobi *in Hispaniam multa quoque objici solere; sed singulis adversariorum ac nominatim Natalis Alexandri argumentis, Deo dante, me satisfacturum spero. Saltem spondeo, nullam difficultatem à me dissimulandam esse, imo etiam aliquam ultro addendam, quæ à nemine, quod sciam, huc usque Hispanis opposita fuit. Jam rem ipsam aggrediar.*

§ XI. Respondetur argumentis adversariorum à tempore & loco desumptis.

F

Omissis aliis traditionis Hispanicæ adversariis,

Eminentissimus Baronius tomo 9 Annalium ecclesiasticorum ad annum Christi 816 à num. 48 occasione controversiæ, quæ inter Rodericum Toletanum & archiepiscopum Compostellanum de primatu Hispaniæ in concilio Lateranensi sub Innocentio III agitata fuisse dicitur, præcipua suppeditavit arma, quibus adventus S. Jacobi *in Hispaniam oppugnari posset. Contra Baronium Joannes Velasquius, Joannes Mariana, Gaspar Sanctius, Thomas Malvenda, aliique scriptores Hispani acriter decertarunt, & traditionem suam illæsam conservarunt. Postea tamen Natalis Alexander, Sebastianus Tillemontius, & quidam recentiores Galli Baroniana tela avidè arripuerunt, eaque jam sæpius retorta & obtusa exacuere conati sunt, quamquam vix aliquid cujuspiam momenti afferant, quod jam antea objectum non fuisset. Nihil hîc curo scriptores heterodoxos, qui eamdem cramben recoquunt, & non tantùm prædicationem* S. Jacobi *in Hispania negant, verum etiam sacras ejus reliquias umquam Compostellæ fuisse, aut jam esse, inficiantur. Quid enim agas cum iis hominibus, qui miracula, revelationes, atque ipsas apostolicas traditiones temere explodunt? Mihi itaque*

A

itaque hîc dumtaxat res est cum illis, qui inter Catholicos nomen suum profitentur.

potissimum respondemus Natali Alexandro,

429 *Statueram Cardinali Baronio Cardinalem Aguirrium opponere, ut post singulare horum illustrium pugilum certamen æquus lector alterutri parti triumphum decerneret. At mentem mutare debui, quia omnia Baronii argumenta tali modo dispositа sunt, ut iis distinctè & clarè Aguirriana responsa aptari non possint. Cum igitur objectiones, contra Hispanicam* S. Jacobi *prædicationem olim allatæ, distinctiori ordine ab his recentioribus collocentur, claritatis causâ eorum vestigiis insistam, & sic eâdem operâ singillatim antiqua Baronii argumenta & novas aliorum difficultates refellere conabor. Neque id consilium primus capio: nam video, idem factum fuisse ab eruditissimo marchione Mondexarensi, ac eminentissimo Cardinale Aguirrio, qui Natali Alexandro potissimum responderunt.*

cujus opinio de tempore, quo divisi sunt Apostoli, incerta est,

B

430 *Adversarii primum argumentum petunt ex tempore, quo divisi sunt Apostoli, dicuntque,* S. Jacobum Majorem *martyrio affectum esse, antequam Apostoli in varias mundi provincias dispergerentur, adeoque illum non potuisse prædicare in Hispania. Natalis Alexander probare nititur, quod Apostoli divisi non fuerint ante secundam persecutionem, quæ ab Herode mota est contra Ecclesiam, quando, occiso* Jacobo *nostro, Petrum carceri mancipavit: nam in prima persecutione, inquit, in qua S. Stephanus lapidibus obrutus est, Apostoli nondum dispersi erant, sed soli discipuli, idque colligit ex cap.* 8 *Act.* ℣. 1 *ubi legitur:* Facta est autem in illa die persecutio magna in Ecclesia, quæ erat Hierosolymis, & omnes dispersi sunt per regiones Judææ & Samariæ præter Apostolos. *Verùm ipse Tillemontius tomo* 1 *Monument. eccles. pag.* 597 *fatetur, hoc ratiocinium parum roboris habere, cum non constet de tempore, quo facta est Apostolorum divisio. Cetcrum scriptores Hispani variis modis hanc objectionem diluunt, ut videri potest tomo* IV *Julii à pag.* 10, *ubi diversas de divisione Apostolorum opiniones retuli.*

quam Hispani variis modis dilucre conantur,

C

431 *Spondanus in Epitome Baroniana ad annum Christi* 44, *num.* 7 *circa diversas Hispanorum in hac materia sententias notat sequentia:* Divisionem Apostolorum cum alii in alios annos referant, Hispani illi, qui contra Baronium scripserunt, ut suam tueantur traditionem de S. Jacobi in Hispaniam accessu, nonnullis haud adeo contemnendis conjecturis & argumentis probare nituntur, tunc contigisse, quando Petrus & Jacobus petierunt Samariam, vel etiam post Domini ascensionem & adventum Spiritus sancti, etiamsi non statim omnes ad suas provincias profecti fuerint. Quorum tamen argumenta sunt alii qui eadem licet cum ipsis de accessu S. Jacobi sentientes, aliis certis, ut putant, rationibus refellunt; eruntque, opinor, alii, qui illorum rursus argumentationes confutabunt: ut novum profecto ipsimet ruinæ periculum afferre videantur ædificio, quod tam debilibus fulcimentis stabiliunt. *Quidquid sit de hoc illustrissimi viri judicio, saltem chronologica adversariorum argumentatio nullum mihi facessit negotium, cum juxta systema nostrum de morte Christi sub duobus Geminis consulibus divisio Apostolorum anno vulgaris æræ quadragesimo assigenda sit, ut ad diem* XV *Julii loco proxime citato fusius ostendi.*

D

432 *Christianus Lupus Belga ex Ordine S. Augustini in scholiis ad librum Tertulliani de Præscriptionibus contra hæreticos cap.* 20, *pag.* 379 *ex testimonio Apollonii, qui juxta Eusebium lib.* 5 *Hist. Eccles. cap.* 8 tamquam ex veterum traditione hæc refert, Dominum Apostolis suis præcepisse, ne intra duodecim annos Hierosolymis excederent, *deducit contra Hispanos sequens corollarium:* Quartò discimus, quod sancti Jacobi apostoli prædicatio non careat scrupulis: hic enim quadragesimo quarto anno ante lapsos istos duodecim fuit gladio percussus ab Herode rege, ideoque videtur Judæam non fuisse egressus. *Sed neque istud telum nos ferit, qui antiquam Apollonii traditionem admittimus, & martyrium* S. Jacobi *anno* 43 *vel* 44 *æræ vulgaris consignamus, ita ut post divisionem Apostolorum tres aut quatuor anni superfuerint, quibus sanctus iste Apostolus in Hispania prædicare & Hierosolymam redire potuerit. Non dissiteor, veneranda Clementis Alexandrini & Apollonii auctoritate, quam tomo* IV *Julii pagg.* 12 *&* 13 *defendimus, urgeri posse Hispanos, quos miror nondum amplexos esse systema de morte Christi sub duobus Geminis, quod Henschenius noster in Diatriba præliminari ante tomum* 1 *Aprilis solidè stabilivit, & Schelstratius, Pagius, aliique eruditi nonnulli jam in scriptis suis sequuntur. Porro hanc curam relinquo Hispanis: nobis enim hîc laborandum non est, cum in nostra sententia istis difficultatibus nos facile expediamus, ut consideranti patebit.*

AUCTORE G. C: & cui præferenda est sententia Lupi, quæ tamen nobis nullum facessit negotium.

E

Argumentum quod adversarii ex Hispanorum contentione formant,

433 *Alterum adversariorum quorumdam argumentum desumitur à loco, per quem* S. Jacobus *in Hispaniam venisse dicitur, & de quo inter littorales Hispaniæ populos acriter disceptatur: nam Franciscus Macedo in Diatriba jam sæpe laudata cap.* 3 § 6 *testatur, primum sancti Apostoli appulsum à Tarraconensibus, Valentinis, Baticis, Lusitanis, Gallæcis æquali traditionis jure vindicari, & singulis provinciis istam prærogativam ab aliis inter se contendentibus denegari. Undè adversarii, ipso teste, tale ratiocinium instituunt: Quandoquidem non constat, ad quam Hispaniæ provinciam* S. Jacobus *appulerit, & aliæ alias Hispanicis argumentis impugnant, non videtur ad ullum Hispaniæ portum appulisse: debuit quippe per aliquam partem intrare; facta autem partium distributione, singulæ excluduntur ab aliarum provinciarum incolis: per nullam igitur* S. Jacobus *intravit, adeoque Hispaniam non est ingressus: sicut enim evidenter inferri potest, rem aliquam hac hebdomada factam non esse, si nec hoc, nec illo, aliisve hebdomadæ diebus contigerit, ita etiam rectè sequitur,* S. Jacobum *in Hispania numquam fuisse, si per hanc vel istam ceteraque provincias omnes enumeratas non intraverit. Ita quidem illi magis acutè, quam solidè argumentantur.*

F

à Francisco Macedo solidè

434 *Franciscus Macedo in Diatriba cap.* 10, § 4 *huic sophismati omnino satisfacit: quare hîc illius verba tantum transcribo:* Facile tamen, *inquit*, hoc argumentum confutatur: nam ex eo, quod singulæ provinciæ pugnent pro Jacobo ad se trahendo, non sequitur, eum in Hispaniam non venisse; imo sequitur, venisse: nisi enim venisset, non contenderent eum ad se trahere provinciæ. Igitur idcirco conantur eum sibi singulæ vendicare, quod certum putent, eum in Hispania fuisse. Unde ineptum est argumentum: singulæ pugnant, & impu-

AUCTORE G. C.

gnant alias; ergo non venit. Imo quia venit, idcirco unuſquiſque conatur eum ad ſe trahere. Alioqui pugnando pro ſe, & impugnando alios, ſequitur, Homerum Græcum non fuiſſe, quia tot de eo civitates contendebant, Smyrna, Rhodus, Colophon, Salamin, Ios *, Argos, Athenæ. Nemini ſane in mentem venit negare, Homerum Græcum fuiſſe, quod diſſenſio & contentio de eo inter ſeptem civitates fuit. Cur ergo non de Anacharſi, aut Numa Pompilio civitates illæ inter ſe pugnarunt? Nimirum, quia ſciebant, Anacharſim eſſe Scytham, Numam Romanum; nec poſſe conari eos, qui Græci non erant, ad civitates Græcas trahere. Homerum vindicare poterant, quia cum in Græcia natus eſſet, poterat in illa vel illa civitate naſci. Ita cum conſtaret, Jacobum apoſtolum Hiſpaniam petiiſſe, ac non poſſet in eam, niſi per aliquam certam intrare, volebant ſingulæ provinciæ affirmare, in ſuum primùm portum appuliſſe. Idque ex ſtudio & pietatis & religionis in Apoſtolum profectum; quod inane prorſus eſſet, niſi Jacobus ad eas regiones perveniſſet. Sin; dicant adverſarii, cur provinciæ Hiſpaniæ de Joanne, Bartholomæo, Matthæo aut Simone, aut de Jacobo minore non litigant, non contendunt, niſi quia ſciunt, horum neminem in Hiſpaniam veniſſe?

* *lege* Chios

B

435 Hinc igitur firmiſſimum ſumitur argumentum, penetraſſe Jacobum apoſtolum in Hiſpaniam, quod non de aliis, ſed de illo uno ſingulæ tam acri & pertinaci ſtudio concertant. Cumque de Petro & Paulo item poſſent, quod non ſit improbabile, eos ad Hiſpaniam perveniſſe, quemadmodum ſupra indicavimus, aſſerere; nulla tamen de illis ſibi vendicandis contentio eſt inter Hiſpanos auctores; quaſi ii ad ſe non pertinerent, aliis provinciis relinquunt. In ſolo Jacobo apoſtolo morantur. Hinc Tarraconenſes, hinc Bætici inſiliunt, apprehendunt, & ad ſe trahere ſtudent, quod exiſtimant, cum venit in Hiſpaniam, in ſuos portus appuliſſe, atque adeo poſſe ſingulos pro jure hoſpitii vendicare. Et quidem ex argumentis, quæ quiſque pro ſe adducit, apparet, Apoſtolum totam ferme Hiſpaniam peragraſſe: idque fortaſſe æquius eſſet dicere, & omnibus commune adventus & prædicationis bonum facere; ſed Hiſpani eo non contenti, dum quiſque vult illud hoſpitium vendicare, alii alios impugnant; non tamen ii negant, Jacobum apud alios fuiſſe & prædicaſſe: dummodo enim primi in eo excipiendo fuerint, non dubitant cum aliis communicare; ſed negant, prius ad alios, quam ad ſe veniſſe. *Ego Hiſpanos de illa primi hoſpitii prærogativa inter ſe digladiari ſino, cum mihi ſufficiat*, S. Jacobum *in Hiſpania prædicaſſe. Parum etiam curo, quamdiu, & quibus locis Apoſtolus iſte in Hiſpania Chriſtianam legem pro-*

ac ſubtiliter refutatur.

C

§ XII. Explicatur difficultas ex epiſtola Pauli apoſtoli contra adventum S. Jacobi in Hiſpaniam objecta.

D

Sanctus Paulus exiſtens adhuc in Oriente decrevit Hiſpanos adire, ut conſtat ex epiſtola, quam Corintho dedit ad Romanos, ubi cap. 15 ℣ 24 *ita loquitur:* Cum in Hiſpaniam proficiſci cœpero, ſpero, quod præteriens videam vos. *Et paulo poſt* ℣ 28: Per vos proficiſcar in Hiſpaniam. *Diſputatur inter eruditos, an hoc decretum exſecutioni mandaverit, ut fuſius videri poteſt apud Gaſparem Sanctium noſtrum in Tractatu de prædicatione ſanctorum apoſtolorum Petri & Pauli in Hiſpania. Natalis Alexander affirmativam ſententiam avidè amplectitur, atque theſim ſuam tomo* 3, *pag.* 157 *ita proponit:* Traditione conſtat, ſanctum Paulum, in Hiſpanias profectum, ibi eccleſiam fundaviſſe. *Rectè dicit, eam S. Pauli profectionem in Hiſpanias* traditione *conſtare, cum nullus trium primorum ſeculorum ſcriptor illam litteris mandaſſe inveniatur.*

Propter prædicationem S. Pauli in Hiſpania,

E

437 *Attamen illam traditionem negant Gelaſius I Pontifex apud Gratianum causâ* 12 *quæſt.* 2 *cap.* beatus, *& divus Thomas in commentariis ad citatum Apoſtoli textum lectione* 3, *ut Dominicum de Soto, alioſque recentiores omittam. In ipſa Hiſpania de hac traditione dubitavit Lucas Tudenſis, Roderico Toletano (is de adventu S. Pauli in Hiſpaniam non meminit) coævus ſcriptor, qui in præfatione ad Chronicon mundi tomo* 4 *Hiſpaniæ illuſtratæ pag.* 2 *ita loquitur:* Deus in tantum Hiſpaniam cæleſtibus ditavit bonis, ut protomartyris Apoſtolorum Jacobi corpus ſibi tranſmitteret perpetuo in carne amplectendum, & doctorem gentium Paulum illi contulit ſpecialiùs in ſpiritu venerandum: etenim cum Romanis idem Apoſtolus ſcriberet, dixit ſe per eos tranſitum facturum & venturum ad Hiſpanias; quod utrum in corpore venerit, licet quædam ſcripta, quæ videntur authentica, eum teſtentur veniſſe corporaliter, nos tamen ignoramus. Firmiter credimus, eum promiſſum ſuum, etſi non in corpore, in ſpiritu compleviſſe. *Si Roderici Toletani ſilentium, Lucæ Tudenſis dubitatio, & Gelaſii Papæ ac divi Thomæ contraria opinio Alexandrum ab aſſerenda Paulini adventus traditione non dimoverint, neque nos ſimilia in defendenda* S. Jacobi *prædicatione terrere debent, qui ſimul Hiſpanicam S. Pauli peregrinationem admittimus, & utramque traditionem magis conſequenter defendimus. Nunc ad diſſolvendam dif-*

quam tamen aliqui negant,

F

Jure planè careat, ubi tamen diverſa ſalutiferarum [illegible] tam ingentes arbores hîc in primum [illegible]

A *juxta communiorem Patrum & interpretum ſententiam ad promulgandum Euangelium in Hiſpaniam profectus fuerit, certe ibidem* S. Jacobus *antea non prædicaverat ; alioquin S. Paulus prædicaſſet Euangelium, ubi nominatus jam fuerat Chriſtus, ædificaſſetque ſuper alienum fundamentum, quod textui mox allato repugnat. Ita quidem illi argumentantur. Nos verò jam diverſam horum verborum explicationem proferemus, ut appareat, non deeſſe Hiſpanis varia media, quibus hanc difficultatem ſolvant.*

cujus textus commodè ita explicatur,

439 *Hugo de S. Charo S. R. E. Cardinalis, qui circa medium ſeculi* XIII *floruit, objectum Apoſtoli locum ita exponit :* Prædicavit, ubi Chriſtus non erat nominatus, maximè, licet etiam aliis. *Vult itaque doctiſſimus ille interpres, S. Paulum præcipuè illis prædicaſſe, quibus nondum fuerat annuntiatum Euangelium Chriſti, quamvis non neget Apoſtolus, ſe aliquando etiam illis prædicaſſe, qui aliquam Chriſtianæ legis notitiam jam habuerant, ſed plerumque ſe ſuper alienum fundamentum non ædificaſſe ſignificat. Huic Hugonianæ interpretationi favet Græcus*

B *Apoſtoli textus, in quo legitur* φιλοτιμούμενον εὐαγγελίζεσθαι, *id eſt* contendi, ambivi *vel* conatus ſum prædicare ; *quaſi dicat : quantum in me fuit, in illud potiſſimùm incubui, ut iis Chriſtianam fidem annuntiarem, quibus nondum notus erat Chriſtus.*

ut Hiſpanica S. Jacobi prædicationi non officiat,

440 *Hujuſmodi autem modus loquendi non impedit, quo minus etiam aliquibus interdum prædicaverit, quibus jam alii Chriſtum annuntiaſſent, inter quos numerari poſſunt Hiſpani, cum præſertim* S. Jacobus *paucos admodum convertiſſe dicatur. Certe hæc S. Pauli propoſitio ſtrictè & univerſaliter intelligi non poteſt, quaſi Apoſtolus ſemper ſtudiosè caverit, ne uſquam prædicaret, ubi Chriſtus fuerat annuntiatus : ipſe enim prædicavit Damaſci, ubi jam antè Chriſtiani erant, quos adhuc Eccleſiam perſequens volebat vinctos perducere Hieroſolymam, ut in Actibus Apoſtolorum cap.* 9 *legimus. Prædicavit Antiochiæ, ubi quidam diſcipuli, in prima perſecutione diſperſi, jam multos Chriſtianâ doctrinâ imbuerant, ut patet ex iiſdem Actibus cap.* 11. *Denique, ut alia omittam, in hac ipſa epiſtola Romanos ſcripto inſtruit, eoſque poſtea verbo docuit, quos tamen jam Petrus erudierat.*

C *& à Franciſco Macedo ſic in adverſarios convertitur,*

441 *Franciſcus Macedo in Diatriba cap. ultimo, datâ ſimili explicatione, textum Apoſtoli ad oppugnandos adverſarios convertit, & ex eo Hiſpanicam* S. Jacobi *prædicationem probare nititur hoc modo :* Imò adjicio conjecturam, *inquit*, ad confirmandam communem de adventu Jacobi in Hiſpaniam doctrinam, qua retorqueo in adverſarios argumentum : nam Paulus ita loquitur, ut ſignificet, in ea tantum prædicatione id effeciſſe, ut prædicaret Chriſtum gentibus eum ignorantibus, eoque itinere confecto, vacuum eſſe ad prædicandum ubique, tum ubi annuntiatus erat Chriſtus, tum ubi non erat. Unde ſequitur, in Hiſpania prædicatum jam eſſe Chriſtum. Suadeo autem meam conjecturam ſic : Paulus fatetur ſe velle Romam venire, prohibitum tamen eſſe, ne veniret, propter illam ſuam prædicationem, quam ſuſceperat in regionibus, quæ carebant lumine fidei : id conſtat ex eodem capite num. 22. Impedimentum autem erat illa prædicatio ; qua finita, volebat Romam venire, & inde Hiſpaniam adire, & à Romanis deduci fidelibus, quod expreſſe dicit num. 24 : CUM IN HISPANIAM PROFICISCI COEPERO, SPERO, QUOD PRÆTERIENS VIDEAM VOS, ET A VOBIS DEDUCAR ILLUC, SI VOBIS EX PARTE FRUITUS FUERO. AUCTORE G. C.

ut etiam traditioni Hiſpanorum faveat.

442 Unde colligo primum, ceſſaſſe jam in Paulo illud ſtudium prædicandi, ubi non erat annuntiatus Chriſtus : nam Romæ, quò ibat, jam erat fides & Eccleſia conſtituta. Secundùm, non eſſe eamdem prædicandi in Hiſpania neceſſitatem, quæ in aliis regionibus, ubi Chriſtus non erat annuntiatus : ſi enim tanta neceſſitas foret, non diverteret Paulus Romam, nec ibi tamdiu morari vellet, donec frueretur & ſatiaretur aſpectu & conſuetudine Romanorum. Quomodo enim, qui excuſabat impedimentum veniendi Romam ortum ex prædicatione, quæ eum morabatur inter gentes, quæ Chriſtum non noverant, & illam prædicationem anteponebat conſpectui & conſuetudini Romanorum, modò, relictâ Hiſpaniâ, Romæ moraretur, ſi in ea Chriſtus non eſſet annuntiatus ? Certè ſi illa non jam eſſet fidei doctrinâ imbuta, & Chriſtum prorſus ignoraret, non moraretur Paulus Romæ, nec in ea quieſceret ; ſed aut rectâ in Hiſpaniam tenderet, aut brevi Româ eò migraret. Tertium, quod Paulus dicat deducendum ſe eſſe à Romanis in Hiſpaniam, ſignum eſt, illos Romanos vel in Hiſpania fuiſſe & ex ea veniſſe, vel ſaltem iis Hiſpaniam notam eſſe, ac perſpectum, in ea Chriſtianos eſſe : quorſum enim vellet ab iis deduci ſe Paulus, niſi deducentibus ſe fidelibus in Hiſpania fideles noti & familiares eſſent ? Quod ſi hæc vera ſunt, uti apparet, non modò hic locus epiſtolæ Pauli ad Romanos nihil officit adventui ſancti Jacobi in Hiſpaniam, ſed illi etiam favet. *Hoc ratiocinium lector cum integro S. Pauli diſcurſu conferat, & attentè expendat : nos interim alias Paulini textûs expoſitiones adducemus.*

Idem S. Pauli textus

443 *Eminentiſſimus Aguirrius diſſert.* 9 *num.* 104 *aliter argumentum adverſariorum ſolvit hac plana reſponſione :* Quiſquis ita objicit, non attendit tempus, quo epiſtola ad Romanos ſcripta fuit ab Apoſtolo : id enim contigit anno Chriſti quinquageſimo octavo, dum Paulus eſſet Corinthi ; unde illam ad Romanos miſit per Phœben, uti habent biblia Græca, Syra, ac Latina regia in fine epiſtolæ, quo tempore Petrus Româ abierat in Britanniam, ideoque in ea non ſalutatur. Prædicatio autem Pauli in Hiſpania contigit multò poſtea : nimirum poſt annum ſexageſimum primum, in quo Lucas coronidem impoſuit Actis Pauli & Apoſtolorum : tunc enim ille primùm è carcere ſub Nerone liberatus fuit, ac proinde potuit in Hiſpaniam proficiſci. Quapropter dum ſcriberet Corinthi ad Romanos veriſſimè dixit, ſe eouſque prædicaſſe Euangelium, non ubi nominatus fuerat Chriſtus, nec ſupra alienum fundamentum ædificaſſe. Cum hoc tamen cohæret, ut poſtea prædicaverit, ubi jam Chriſti nomen auditum fuerat, ædificaveritque ſupra fundamentum ab aliis poſitum : quod patet ex ipſa Roma, ubi Petrus jam antea prædicaverat, & fundamentum poſuerat, priuſquam Paulus eò accederet. Quid ergo mirum, ſi pariter poſt ſuum in urbem acceſſum perrexerit inde in Hiſpaniam, licet anteà ibidem prædicaſſet Jacobus, & fidei fundamenta poſuiſſet ?

444 *Imo etſi verba Apoſtoli tam ad futurum vario modo quam*

AUCTORE G. C.

quam præteritum tempus ſpectarent, & rigidè accipienda eſſent, tamen necdum prorſus excluderent prædicationem S. Jacobi, *cum adeo ſpatioſa ſit Hiſpania, ut S. Paulus facilè prædicare potuerit in quibuſdam iſtius regionis oppidis aut locis, in quibus* S. Jacobus *nulla prius evangelicæ veritatis fundamenta jecerat: nihil enim nos cogit aſſerere, quod* S. Jacobus *ſingulas Hiſpaniæ provincias lumine fidei illuſtrarit. Sed non eſt neceſſe ad eam ſolutionem confugere, ut ex dictis dicendiſque ſatis colligitur.*

ab eruditis viris ita exponitur,

445 *Alfonſius Salmeron noſter tomo* 13, *lib.* 4, *diſp.* 11 *verbis Pauli maxime conſentaneam exiſtimat explicationem, quam tradit hoc modo:* Tertius ſenſus eſt, quod gentibus prædicavit, inter quas non fuerat Chriſtus nominatus per legem veterem, neque prænuntiatus, neque præfiguratus aut exſpectatus: perſtat enim in confirmanda ſua ſententia, qua aſſeruit, ſe eſſe gentium apoſtolum à tempore, quo cum Barnaba ſegregatus fuit, & miſſus ad prædicandum gentibus. *Huic interpretationi congruit totus Pauli contextus, ac præcipuè teſtimonium, ex cap.* 52 ℣ 15 *Iſaiæ deſumptum, quod ad dicti ſui confirmationem adducit Apoſtolus his verbis:* Sicut ſcriptum eſt: Quibus non eſt annuntiatum de eo, videbunt, & qui non audierunt, intelligent. *Haud dubie hîc Iſaias ſpiritu prophetico locutus eſt de gentilibus, poſtea ad Chriſtum convertendis, qui nulla prophetarum oracula noverant, nullam de Meſſia prædicationem audierant, nullumque Chriſtianæ fidei fundamentum habuerant, quemadmodum Judæi, quibus ea ex ſacris monumentis & magiſtrorum ſuorum prædicatione innoteſcere potuerunt. Ita etiam hunc Iſaiæ locum intelligit S. Hieronymus, ut mox videbimus.*

B

ut Hiſpanica S. Jacobi prædicationi nequaquam contradicat,

446 *Hinc facilè colligi poteſt, quo ſenſu Apoſtolus dixerit, ſe ſuper alienum (nempe veterum prophetarum) fundamentum non ædificaſſe. Neque refert, quod S. Paulus etiam ſubinde Judæis Chriſtum annuntiaverit: id enim fecit potius, quod juſta aliqua ratio occurreret, quam quod illi muneri eſſet deſtinatus. Sic in epiſtola* 1 *ad Corinth. cap.* 1 *baptizavit Criſpum, & Caium, ac Stephanæ domum, quamvis paulò poſt dicat:* Non enim miſit me Chriſtus baptizare, ſed euangelizare. *Igitur juxta hanc expoſitionem, quam aliqui inſignes ſacræ Scripturæ interpretes amplectuntur, nihil aliud S. Paulus ſignificat, quam ſe ad inſtruendas gentes præcipuè miſſum eſſe (eſto occaſione data etiam Judæos docuerit) ad quas neque Chriſti antea nomen, neque prophetarum oracula pervenerunt.*

C

& ab Alexandro objectus S. Hieronymi locus

447 *Ex dictis facilè explicari poteſt S. Hieronymus, qui lib.* 2 *Commentariorum ad Amos prophetam cap.* 5 *in noviſſima editione Pariſienſi tom.* 3, *col.* 1412 *de S. Paulo ita ſcribit:* Effuſus eſt ſuper faciem univerſæ terræ, ut prædicaret Euangelium de Jeroſolymis uſque ad Illyricum, & ædificaret non ſuper alterius fundamentum, ubi jam fuerat prædicatum, ſed uſque ad Hiſpanias tenderet, & à mari rubro, imò ab Oceano uſque ad Oceanum curreret. . . . . ut ante eum terra deficeret, quam ſtudium prædicandi. *Facilè, inquam, juxta jam datas Paulini textûs interpretationes hæc explicari poſſunt: non enim potuit S. Hieronymus plus velle, quam ipſe Apoſtolus ſignificare voluerit. Nihilominus Natalis Alexander, omiſſo Apoſtoli textu, hæc ſancti Hieronymi verba, tamquam adventui* S. Jacobi *magis adverſantia, in Hiſpanos retorquet.*

D

juxta alia ſancti Doctoris verba commodam explicationem patiatur,

448 *Ne ullâ Alexandri objectio ſingulari ſolutione careat, expono verba ſancti Doctoris juxta explicationem num.* 445 *& ſequenti datam, quæ ipſius menti magis conſentanea videtur, quamvis aliæ propterea non ſint rejiciendæ. Neque ad id alio interprete indigeo, quam ipſo ſancto Doctore, qui lib.* 14 *Commentariorum ad Iſaiam cap.* 52 *in editione Pariſienſi tomo* 3, *col.* 382 *verba prophetæ, à ſancto Paulo ſuperius allata, ſic elucidat:* Qui non habuerant legem & prophetas, & quibus de eo non fuerat nuntiatum, ipſi videbunt & intelligent . . . . . In quorum comparatione, Judæorum duritia reprehenditur, qui videntes & audientes Iſaiæ in ſe vaticinium compleverunt *&c. Confer hæc cum iis, quæ ſupra dixi, & videbis, omnem difficultatem ſtatim evaneſcere. Præterea ſi Alexandri argumentatio eſſet legitima, ſanctus Doctor ſibi contradiceret, cum Hiſpanicam* S. Jacobi *prædicationem alibi affirmaverit, ut ſupra* § 5 *oſtendi.*

E

ſicuti etiam Ambroſiaſtrum quemdam, ab eodem adverſario allegatum,

449 *Nondum tamen acquieſcit Alexander, ſed undequaque deſperatæ ſuæ cauſæ patrocinium corradit. Unde in fine diſſertationis tom.* 3, *pag.* 160 *Hiſpanis objicit neſcio quem Ambroſiaſtrum, qui in Commentariis ad caput* 15 *epiſtolæ ad Romanos habeat ſequentia:* Venturum ſe promiſit (*nempe S. Paulus*) tempore, quo ad Hiſpaniam erat iturus, quia illic Chriſtus non erat prædicatus. *Quæro primò, quis ſit ille Ambroſiaſter, qui ſub ficto S. Ambroſii nomine iſtos commentarios ſcripſit, aut cujus opera ſaltem ſancto Doctori perperam attributa ſunt? Eminentiſſimus Bellarminus in libro de Scriptoribus eccleſiaſticis, ubi opera S. Ambroſii examinat, hos commentarios multis de cauſis ſancto Doctori abjudicat, & de illorum ſcriptore hanc conjecturam facit:* Credibile igitur eſt, *inquit,* auctorem horum Commentariorum eſſe Hilarium diaconum Romanum, qui Luciferi ſchiſma propagavit, & libros etiam non paucos ſcripſit, ut ſanctus Hieronymus teſtatur in dialogo contra Luciferianos extremo. *At quiſcumque ſit illorum auctor, idem Bellarminus paulo ante affirmat, quod* in his commentariis ſint non pauca, quæ Pelagii errores continere videntur, ut perſpicuum eſt ex commentariis in epiſtolam ad Romanos.

F

propriis ſuis verbis facilè explicamus,

450 *Cum tamen auctor ille, quiſquis demum fuerit, videatur eſſe antiquus, in gratiam Natalis Alexandri oſtendam, ipſum adventui* S. Jacobi *in Hiſpaniam non adverſari. Neque ad id demonſtrandum magno molimine opus eſt, cum ſcriptor ille ſatis ſe ipſum explicet, ſi totus textus legatur, quem Alexander mala fide truncavit, ne objectæ difficultatis ſolutio ex ipſo auctoris ſenſu ultro in oculos incurreret. Ambroſiaſter ergo ſæpe memoratum S. Pauli locum primò ita commentatur:* Non ſine cauſa illic prædicare niti dicit, & non ubi nominatus eſt Chriſtus, ſciens, pſeudo-apoſtolos aliter, quam oportebat, Chriſtum tradere: ad hoc enim circumibant, ut ſub nomine Chriſti aliis dogmatibus populum manciparent, quod poſtea corrigere maximi erat laboris. Idcirco prævenire voluit, ut inviolatæ prædicationis verba traderet audientibus, & ut rectâ lineâ ſuperficies ordinata incolumis fundamenti robur haberet. *Deinde poſt alia de eodem Apoſtolo hæc ſubdit:* Venturum tamen

A tamen ſe promiſit tempore, quo ad Hiſpaniam erat iturus, quia illic Chriſtus non erat prædicatus, ut occuparet mentes illorum (quia pſeudo-apoſtolis difficile fuit iter ad illos) ideo tardius ſi iret, non foret moleſtum.

ſine ulla Hiſpanicæ traditionis læſione.

451 *Auctor itaque iſte tantum vult dicere, quod S. Paulus plerumque non prædicaverit, ubi per pſeudo-apoſtolos nominatus fuerat Chriſtus, ſed quod conatus ſit illos antevertere, ne ſuper corruptum aliorum fundamentum cogeretur ædificare. Indicat etiam, ſanctum Apoſtolum ob eam cauſam tamdiu in Oriente hæſiſſe, ac tandem venturum eſſe ad Occidentem, ubi à pſeudo-apoſtolis minus erat periculum, eo quod iter ad eas regiones illis nimis difficile eſſet. Hæc autem omnia Hiſpanicæ traditioni nihil omnino incommodant: potuit enim Paulus in Hiſpania poſtmodum Chriſtum annuntiare, quia non ibi pſeudo-apoſtolus aliquis, ſed fidiſſimus Chriſti diſcipulus* S. Jacobus *prædicaverat. Equidem ingenue fateor, Ambroſiaſtricam illam ſacri textûs*

B *interpretationem mihi non multum placere, quamvis eadem ab aliis quibuſdam etiam tradatur. At quis agrè ferat, objectum auctorem propriis ſuis verbis à me explicari? Cur mihi non liceat iiſdem armis uti ad defendendum, quibus adverſarii utuntur ad oppugnandum?*

§ XIII. Solvitur objectio, quæ ex epiſtola Innocentii I Papæ formatur.

Epiſtolam Innocentii I Pontificis,

A *Dverſarii identidem Hiſpaniæ opponere non ceſſant epiſtolam Pontificis Innocentii I, qui anno* 416 *ad Decentium epiſcopum Eugubinum ſcribit hoc modo:* Si inſtituta eccleſiaſtica, ut ſunt à beatis Apoſtolis tradita, integra vellent ſervare Domini ſacerdotes, nulla diverſitas, nulla varietas in ipſis ordinibus & conſecrationibus haberetur. Sed dum unuſquiſque, non quod traditum eſt, ſed quod ſibi viſum fuerit, hoc æſtimat eſſe tenendum, inde diverſa in diverſis locis vel eccleſiis aut teneri aut celebrari videntur, ac fit ſcandalum populis, qui dum neſciunt traditiones antiquas humana præſumptione corruptas, putent, ſibi aut eccleſias non convenire, aut ab Apoſtolis vel apo-

C ſtolicis viris contrarietatem inductam. Quis enim neſciat, aut non advertat, id quod à principe Apoſtolorum Petro Romanæ Eccleſiæ traditum eſt, ac nunc uſque cuſtoditur, ab omnibus debere ſervari; nec ſuperinduci aut introduci aliquid, quod auctoritatem non habeat, aut aliunde accipere videatur exemplum? PRÆSERTIM CUM SIT MANIFESTUM, IN OMNEM ITALIAM, GALLIAS, HISPANIAS, AFRICAM ATQUE SICILIAM ET INSULAS INTERJACENTES, NULLUM INSTITUISSE ECCLESIAS, NISI EOS, QUOS VENERABILIS APOSTOLUS PETRUS AUT EJUS SUCCESSORES CONSTITUERINT SACERDOTES. AUT LEGANT, SI IN HIS PROVINCIIS ALIUS APOSTOLORUM INVENITUR

**al.* Quod AUT LEGITUR DOCUISSE. Qui * ſi non legunt, quia nuſquam inveniunt, oportet eos hoc ſequi, quod Eccleſia Romana cuſtodit, à qua eos principium accepiſſe non dubium eſt; ne dum peregrinis aſſertionibus ſtudent, caput inſtitutionum videantur omittere.

453 *Hæc integra epiſtola cum octo decretis, ad ritus eccleſiaſticos ſpectantibus, legitur in Labbeana conciliorum Collectione tom.* 2 *à col.* 1245, *& nuper iterum edita eſt à Petro Conſtant monacho Benedictino inter epiſtolas Romanorum Pontificum tom.* 1 *à col.* 855. *Inſertum etiam eſt illius compendium juri Canonico part.* 1 *Decreti Diſtinct.* XI *cap.* Quis neſciat. *Ego primam iſtius epiſtolæ partem, quæ ad rem noſtram maximè facit, ex noviſſima Pontificiarum epiſtolarum editione tranſcripſi. Traditionis Hiſpanicæ oppugnatores præcipuè ponderant ea verba, quæ numero præcedenti litteris majuſculis expreſſi, & ex iis inferunt,* S. Jacobum *in Hiſpania non prædicaſſe, cum Innocentius ſummus Pontifex diſertè affirmet, à nullo in Hiſpaniis aliiſque enumeratis regionibus inſtitutas fuiſſe eccleſias, niſi ab iis, quos S. Petrus eò miſerat. Imò addit, nec legi nec inveniri, quod ibidem alius Apoſtolus præter Petrum per ſuos legatos docuerit. Illi autem poſt martyrium* S. Jacobi *Majoris in Hiſpaniam miſſi fuerunt. Unde adverſarii confidenter concludunt,* S. Jacobum *nequaquam in Hiſpania Chriſtianam fidem docuiſſe.*

AUCTORES G. C. *quam adverſarii traditioni Hiſpanicæ objiciunt,*

E

454 *Satis hanc difficultatem ſolvit Franciſcus Macedo in Diatriba cap.* 10, § 5, *cujus proinde verbis hic primùm reſpondeo:* Innocentii I teſtimonium, *ait*, duas habet partes. Prima affirmat, in Italia, Gallia, Hiſpaniis, Africa, atque Sicilia nullum inſtituiſſe eccleſias, niſi eos, quos venerabilis apoſtolus Petrus, aut ejus ſucceſſores conſtituerunt ſacerdotes. Hæc nihil continet adversùm traditionem generalem, quæ tradit, Jacobum in Hiſpaniam veniſſe, & ibi prædicaſſe; ſed adversùm traditionem eccleſiarum particularium, quæ affirmant, [ſe] ab eo eſſe inſtitutas, & epiſcopos à Jacobo accepiſſe: de quo ego abſtineo dicere, qui id ago, ut probem generatim, Jacobum euangelizaſſe in Hiſpania, quod fieri potuit ſine erectione eccleſiarum & inſtitutione epiſcoporum. Quare ſtat mea veritas cum Innocentii doctrina. Do Innocentio, ſolum Petrum & ſucceſſores Pontifices miſiſſe in Hiſpaniam epiſcopos, & eccleſias in ea inſtituiſſe; nego tamen, apoſtolum Jacobum non prædicaſſe: aliud quippe eſt prædicare, aliud eccleſias inſtituere: cum præſertim conſtet apud veteres auctores, Jacobum ſeptem tantùm aut novem homines convertiſſe, qui non ſunt ſatis ad eccleſiam, ne unam quidem inſtituendam, nedum ad plures, quas Innocentius inficiatur erectas. Hac ratione manet antiqua traditio inconcuſſa, uti à nobis eſt propoſita & aſſerta.

Franciſcus Macedo de eccleſiarum ſeu epiſcopatuum erectione interpretatur,

F

455 *Deinde, quibuſdam interpoſitis, ad alteram Innocentiani teſtimonii partem explicandam ita progreditur:* Secunda negotium faceſſit. AUT LEGANT, inquit, SI IN HIS PROVINCIIS ALIUS APOSTOLORUM INVENITUR, AUT LEGITUR DOCUISSE. Negat igitur uſquam legi, alium Apoſtolum ibi docuiſſe, id eſt, prædicaſſe, præter Petrum, non quod hunc in iis provinciis prædicaſſe affirmet, ſed quod eò miſerit prædicatores. Hac particula videtur excludi Jacobus Hiſpaniâ. Primùm miretur quis, Innocentium negare, legi uſpiam, alium Apoſtolum eas adiiſſe provincias, cum Paulus in Italiam venerit, & Romæ fuerit & docuerit; idque de fide conſtet, cum in Actis Apoſtolorum habeatur. Deinde ut de Hiſpanis loquamur, quot Patres tum Græci, tum Latini ſcri-

ita ut S. Jacobus in Hiſpania Euangelium prædicaverit,

AUCTORE G.C. bunt, Paulum ibi prædicaſſe? . . . . . Sed quoniam credibile non eſt, Innocentium nullum ex his aut aliis, qui ſcripſere, Apoſtolos in iis, de quibus loquitur, provinciis prædicaſſe, legiſſe umquam, diligenter inſpecto textu epiſtolæ, & conſiderata mente Innocentii, apparet, eum eo tantùm ſenſu locutum, quo cœperat, negando, ullum alium Apoſtolum, præter Petrum, eccleſias in iis provinciis erexiſſe, & epiſcopos inſtituiſſe; atque adeo hanc ſecundam partem ad primam redire, nec aliud Innocentium, quàm quod in ea primùm aſſeruerat, deinceps affirmare: non enim negare poterat, Paulum Romæ prædicaſſe; ſed quia Romæ nec epiſcopum dederat, nec eccleſias inſtituerat, non habuit rationem adventûs nec prædicationis, quia de iſta minimè cogitabat; ſed de illa tantùm, quæ cum erectione eccleſiarum & inſtitutione epiſcoporum conjuncta erat, mentionem facere voluit.

B *etiamſi illic epiſcopatum ſeu ſtrictè dictam eccleſiam non inſtituerit,*

456 Patet hoc ex contextu epiſtolæ, quæ ſcopum continet, quo ejus mens collimat. Is erat conſervare & cuſtodire eccleſiaſtica inſtituta, & traditiones communes & antiquas & ad publicam diſciplinam ſpectantes, quas nolebat novis & peregrinis inſtitutionibus miſceri & corrumpi. Hæc autem quoniam non pertinebant ad privatam ſingulorum fidem, ſed ad communem eccleſiarum adminiſtrationem, de earum inſtitutione loquebatur, eo argumento, quod cum illæ à ſolo Petro & ſucceſſoribus eſſent erectæ, non deberent aliis inſtitutionibus regi, quam iis, quas initio à ſuis auctoribus acceperant.

quæ interpretatio aliquibus exemplis confirmatur.

457 *Non habeo, quod his addam, præter unum alterumve exemplum, quo confirmetur diſtinctio inter ſimplicem Euangelii prædicationem & eccleſiarum inſtitutionem, quæ poſterior exigit Chriſtianum gregem paſtori ſuo ſubditum, ita ut epiſcopus ſit in eccleſia & eccleſia in epiſcopo, ſicut loquitur S. Cyprianus juxta editionem Pamelii in epiſtola 69 ad Florentium Pupianum. Sic in Actibus Apoſtolorum cap.* 8 *legimus:* Facta eſt autem in illa die perſecutio magna in eccleſia, quæ erat Jeroſolymis, & omnes diſperſi ſunt per regiones Judææ & Samariæ præter Apoſtolos . . . . Igitur qui diſperſi erant, pertranſibant euangelizantes verbum Dei. *Nullibi tamen hi leguntur inſtituiſſe eccleſias.*

C *Certe iidem Chriſtum prædicarunt Antiochiæ, & tamen ibi non inſtituerunt eccleſiam, quam poſtea Petrus, primus iſtius urbis epiſcopus, fundavit, ut paragrapho ſequenti dicetur. Sic Paulus ſtatim poſt converſionem ſuam prædicavit Jeſum Damaſci; attamen non videtur ibi inſtituiſſe eccleſiam. Non dubito, quin Apoſtoli aliique Chriſti diſcipuli pluribus locis fidem euangelicam docuerint, ubi tantùm poſtea epiſcopales cathedræ erectæ fuerunt. Liquet ergo, prædicationem Euangelii ſine eccleſiarum inſtitutione poſſe conſiſtere. Eamdem diſtinctionem agnovit Baronius, cujus verba paragrapho ſequenti referemus, adeoque noſtram Innocentianæ epiſtolæ interpretationem tacitè videtur approbare.*

Argumentum Baronii, ex eadem epiſtola deſumptum, refellitur,

458 *Nihilominus idem eminentiſſimus ſcriptor in Annalibus eccleſiaſticis ad annum Chriſti* 816 *num.* 51 *fragmentum ejuſdem epiſtolæ contra Hiſpanos profert, atque ex eo evidenter demonſtrari exiſtimat*, ante ipſius Innocentii tempora nec quidquam de S. Jacobi acceſſu in Hiſpaniam eſſe conſcriptum, dicam amplius, neque cognitum, vel ſi cognitum, certè non creditum, neque poſt multa temporum ſecula. *At ſaltem de adventu* S. Jacobi *in Hiſpaniam ſex aut ſeptem annis ante Innocentii epiſtolam ſcripſerat Hieronymus, cujus verba part.* 2, § 5 *contra adverſarios expendimus: nam ipſe Baronius ad annum Chriſti* 409, *num.* 14, *& Tillemontius tom.* 12 *Monument. eccleſ. pag.* 293 *affirmant, Commentarios in Iſaiam, ex quibus pro Hiſpanica* S. Jacobi *prædicatione duplex teſtimonium deſumpſimus, anno* 408 *vel* 409 *ab Hieronymo ſcriptos fuiſſe, cum tamen epiſtola Innocentii ad Decentium anno* 416 *data fuerit. Dum verò Baronius ibidem addit* multa temporum ſecula, *& ſtatim ſubjungit contra Hiſpanos quædam fragmenta ex epiſtola Gregorii VII Pontificis, quæ anno* 1074 *ſcripta eſt, innuere voluit, traditionem Hiſpanicam ne quidem ante iſtius Pontificis tempora fuiſſe litteris traditam, aut cognitam, aut ſaltem creditam. Id autem quam à veritate alienum ſit, patet ex ſupra allatis ſanctorum doctorumque virorum teſtimoniis, atque aliis Hiſpanicæ traditionis monumentis, quæ ætatem Gregorii VII longè præceſſerunt.*

D

E

& inter Mediolanenſem traditionem, quam ipſe tuetur,

459 *Occaſione hujus argumenti, quod Baronius Hiſpanicæ* S. Jacobi *prædicationi opponit, libenter diſcerem, an ante tempora Innocentii primi Papæ aliquid ſcriptum, cognitum, aut creditum fuerit de prædicatione S. Barnabæ in Liguria, aut Mediolanenſis eccleſiæ inſtitutione, quam eminentiſſimus auctor tomo* 1 *Annalium ad annum Chriſti* 51 *num.* 54 *ei attribuit his verbis:* Verùm ipſum (*videlicet Barnabam, de quo ibidem agit*) in Italiam veniſſe, & in Liguria prædicaſſe Euangelium, nobiliſſimamque Mediolanenſium eccleſiam erexiſſe, ac longè latéque Chriſti fidem feliciter propagaſſe firmæ traditiones, ejuſdemque eccleſiæ monumenta, complurium ſcriptorum teſtimoniis confirmata, fidem certam atque indubitatam faciunt. *Quæro, an eccleſiæ Mediolanenſis monumenta, & laudata complurium ſcriptorum teſtimonia ætatem Innocentii I ſuperent, cum S. Ambroſius de hac eccleſiæ ſuæ gloria ſiluerit, ut in Actis S. Barnabæ tom.* 11 *Junii pag.* 430 *obſervatum eſt.*

atque Hiſpanicam, quam rejicit, comparatio inſtituitur.

460 *Quamvis non velim ex hoc S. Ambroſii ſilentio communem eccleſiæ Mediolanenſis traditionem impugnare, tamen dubito, an Mediolanenſes ad eam confirmandam antiquiora & ſolidiora poſſint proferre teſtimonia, quam ſint ea, quæ nos ad probandam* S. Jacobi *prædicationem in Hiſpania ſuperiùs produximus. Hæc occaſione Baronianæ argumentationis dicta ſufficiant. Nolo hìc urgere ratiocinium quorumdam auctorum, qui argumentantur ad hominem, & contendunt, illam S. Barnabæ prædicationem in Italia, aut Mediolanenſis cathedræ erectionem litteris Innocentii repugnare, adeoque eas ab eminentiſſimo traditionis Mediolanenſis defenſore explicandas eſſe, præſertim cum S. Barnabas communiter apoſtoli cognomen habuerit. Nolo, inquam, id multum urgere, cum prævideam, totum hoc ratiocinium alio modo poſſe eludi ac gratis reponi, Innocentium hìc tantummodo loqui de ſtrictè dictis Apoſtolis, quibus S. Barnabas non eſt annumerandus. Sed nunc paucis proponam aliud argumentum, propter quod epiſtola Innocentii æque ab eminentiſſimo adverſario, atque à nobis explicanda eſt.*

F

461 *Baronius ad annum Chriſti* 58 *num.* 173

nar-

A *narrat, quomodo S. Paulus in insula Melita, ubi tribus mensibus hiemavit, multa patraverit miracula, post quæ sic pergit:* Verùm non tantùm ea Melitensibus Paulus præstitit, ut ægritudine laborantes omnes curarentur, sed & Christiana eosdem religione imbuit, ipsumque Publium, ad fidem Christi conversum, eisdem præfecit episcopum. *Atqui Melita* posita est contra Pachynum Siciliæ promontorium, *ut ibidem num.* 172 *eminentissimus adversarius ex Strabone notavit. Si igitur* sit manifestum, *teste Innocentio Papa*, in omnem Italiam, Gallias, Hispanias, Africam atque Siciliam, & insulas interjacentes, nullum instituisse ecclesias, nisi eos, quos venerabilis apostolus Petrus aut ejus successores constituerint sacerdotes, *quomodo Paulus in insula Melitensi, quæ inter Siciliam & Africam sita est, instituit ecclesiam? Si præter Petrum nullus* in his provinciis alius Apostolorum invenitur aut legitur docuisse, *quomodo Paulus in illa insula interjacente Euangelium docuit? Quidquid hic Baronius dixerit, eodem jure ab Hispanis poterit responderi. Nunc disputationem convertimus ad alterum adversarium, qui ubique nobis amplam differendi materiam subministrat.*

cui additur alia difficultas, ob quam æque ipsi ac nobis epistola Innocentii explicanda est.

B

462 *Natalis Alexander inter argumenta sua hanc Innocentii Pontificis epistolam callidè prætermisit, eamque adventui* S. Jacobi *in Hispaniam opponere non est ausus, quia illius verba æquè à se, quam ab Hispanis, explicanda esse noverat. Attamen alia occasione fragmentum illius referre coactus est, dum scilicet Hispanicam S. Pauli prædicationem defendens tom.* 3, *pag.* 157 *sibi ipsi ita objicit:* Arguitur secundò ex Innocentio I Romano Pontifice, in epistola ad Decentium scribente, Apostolorum neminem, præter sanctum Petrum, Hispanias & alias Occidentis provincias fide Christi imbuisse: LEGANT, inquit, SI IN HIS PROVINCIIS ALIUS APOSTOLORUM INVENITUR AUT LEGITUR DOCUISSE. QUOD SI NON LEGUNT, QUIA NUSQUAM INVENITUR, OPORTET EOS HOC SEQUI, QUOD ROMANA ECCLESIA CUSTODIT, A QUA EOS PRINCIPIUM ACCEPISSE NON DUBIUM EST. Ergo sanctus Paulus nusquam profectus est in Hispanias. *Ex hac objectione patet, illa Innocentii verba tam contra Hispanicam* S. Jacobi, *quam S. Pauli, prædicationem allegari posse. Alexander itaque tacitè fassus est, illam epistolam adventui* S. Jacobi *in Hispaniam non contradicere, cum eam Hispanis non opposuerit. Sed videamus, quam leviter sese ea difficultate expediat.*

Natali Alexandro, qui alibi illam epistolam sibi objicere cogitur,

C

463 *Scholastico more hanc objectionem solvere conatur his verbis:* Respondeo distinguendo antecedens: Innocentius I ait, neminem, præter sanctum Petrum, Hispanias & alias Occidentis regiones euangelicâ doctrinâ imbuisse, & sanctum Paulum illa exceptione minimè complectitur, concedo: & illum complectitur, nego. *At ea distinctio videtur supponere, quod est in quæstione, ut hic etiam more scholastico loquamur. Si Alexander judicet, hanc distinctionem suam solidam esse, non ægre feret, eamdem à nobis adhiberi, & dumtaxat pro S. Pauli nomine nomen* S. Jacobi *substitui. Audiamus tamen ejusdem explicationem, quam ita subjungit:* Namque cum Innocentius Hispanienses ecclesias ad Romanæ ritus ecclesiæ traducere satagat, illosque constet, nedum à sancto Petro, verum etiam à sancto Paulo institutos, atque in illas regiones, quas fide imbuendas susceperunt, translatos ac propagatos, nulla subest ratio, cur sanctum Paulum excipiat ab eorum numero, qui Occidentalibus regionibus & ipsi Hispaniæ Euangelii lumen intulerunt. *Imprimis falsum est, quod Innocentius* Hispanienses ecclesias ad Romanæ ritus Ecclesiæ traducere satagat *hac epistola, cum illam ad Eugubinum in Italia episcopum scripserit. Præterea Pontifex ibi solùm conqueritur, quod aliqui instituta ecclesiastica*, ut sunt à beatis Apostolis tradita, *non servent. At quid hæc ad* S. Jacobi *prædicationem, etsi talis abusus in Hispaniam irrepsisset? Nunc aliam epistolæ expositionem offero.*

ex propria sua responsione satisfit;

464 *Cardinalis de Turre-cremata, Archidiaconus, Præpositus Mediolanensis, aliique canonum interpretes, ad jam citatum cap.* Quis nesciat, *verbà Innocentii ita exponunt, ut solùm significare voluerit, neminem Apostolorum in nominatis ibidem regionibus ecclesias instituisse aut docuisse, nisi à Petro accepisset potestatem: hæc enim soli Petro, tamquam totius Ecclesiæ capiti, ejusque in sede Apostolica successoribus à Christo concessa est; ceteris autem Apostolis dependenter à Petro, qui proinde omnium ecclesiarum fundator dici potest. Hoc sensu Stephanus VI Papa apud Baronium anno Christi* 885 *num.* 10 *Basilio imperatori scribit sequentia:* Oro itaque pietatem tuam, ut inhæreas decretis principum Apostolorum, ut nomen eorum honores & dignitatem: institutio enim & sacerdotium omnium, quæ in orbe sunt, ecclesiarum, à principe Petro ortum accepit. *Quod itaque Innocentius de Occidentalibus ecclesiis dixit, id ipsum de Orientalibus asserere poterat. At quia longum erat singulas enumerare, & episcopo Occidentali rescribebat, satis habuit, id de præcipuis Occidentis regionibus pronuntiasse.*

sed in gratiam aliorum datur altera ejusdem epistolæ interpretatio,

E

465 *Juxta hanc igitur minime violentam interpretationem dicimus, neque* Jacobum *ex Asia in Hispaniam venisse, neque ibidem aliquas ecclesias instituisse (si quas de facto constituit) nisi ex consensu & voluntate Petri,* qui & universarum gentium vocationi, & omnibus Apostolis, cunctisque Ecclesiæ patribus præponatur, ut quamvis in populo Dei multi sacerdotes sint (*editio vulgaris addit* multique pastores) omnes tamen propriè regat Petrus, quos principaliter regit & Christus. *Ita loquitur Leo Magnus serm.* 3 *in anniversario assumptionis suæ, & ibidem ad rem nostram hæc subdit:* Magnum & mirabile, dilectissimi, huic viro consortium potentiæ suæ tribuit divina dignatio, & si quid cum eo commune ceteris voluit esse principibus, numquam nisi per ipsum dedit, quidquid aliis non negavit. *Idem sanctus Pontifex in epistola ad Anastasium Thessalonicensem episcopum, quæ apud Labbeum nostrum tom.* 3 *conciliorum à col.* 1382 *refertur, sub finem ita scribit;* Inter beatissimos Apostolos in similitudine honoris fuit quædam discretio potestatis, & cum omnium par esset electio, uni tamen datum est, ut ceteris præmineret.

quæ verbis S. Leonis Magni,

F

466 *Huic explicationi, quam auctoritate S. Leonis Magni non parum confirmari arbitramur, etiam subscribunt Theologi, inter quos Gretserus noster in Defensione controversiarum eminentissimi Bellarmini tomo* 1, *col.* 1482 *asserit,* datam reliquis Apostolis summam potestatem, & universalem toto terrarum orbe prædicandi facultatem; sed dependenter à Petro. *Deinde tomo* 2 *ejusdem operis col.* 507 *contra calumniatorem hæreticum concludit,* nec S. Jacobum in Hispanias

aliisque testimoniis & argumentis confirmatur.

AUCTORE G. C.

nias, nec S. Paulum Romam & in alias orbis partes conceſſiſſe, niſi ductu & auſpiciis Petri, tamquam ſummi paſtoris & eccleſiaſtici gubernatoris, & hoc reſpectu Innocentium ſcripſiſſe id, quod ſcripſit. *Si epiſtola Innocentii crudè ac ſtrictè intelligatur, ſanè non video, quomodo cum divinis ſacræ Scripturæ teſtimoniis, & receptiſſimis quorumdam populorum traditionibus conciliari poſſit: nam Paulus in inſula Melitenſi & urbe Romana Chriſtianam fidem docuit, ut ex Actibus Apoſtolorum cap. 28 colligitur. Concors fere interpretum, & ipſorum adverſariorum, ſententia eſt, S. Paulum in Hiſpania prædicaſſe:* & tamen fuit alius apoſtolus à Petro, nec fuit ſucceſſor ejus, *ut doctiſſimus Cardinalis de Turre-cremata in prima parte Decreti diſtinct. 11 ad cap.* Quis neſciat *ſolerter obſervavit, ubi propterea cum pluribus canonum interpretibus amplexus eſt explicationem, quam ſupra num. 464 dedimus. Admiſſa igitur Melitenſi, Romana, & Hiſpanica S. Pauli prædicatione, quomodo verum erit, neminem ex Apoſtolis, præter Petrum, in Italia, Gallia, Hiſpania, Africa, Sicilia, & interjacentibus inſulis docuiſſe, niſi verba Innocentii uno vel altero modo accipiantur, prout hoc paragrapho explicata ſunt.*

B

§ XIV. Reſpondetur difficultati, quam adverſarii ex epiſtola Gregorii VII Papæ objiciunt.

Refertur epiſtola

POtuiſſem paragrapho ſuperiori difficultatem hîc proponendam eâdem operâ diſſolvere, ſicuti ab aliis factitatum eſſe video. Sed claritatis gratiâ volui huic objectioni diſtinctè reſpondere, tum quod præcedens paragraphus nimium excurreret, tum quod Natalis Alexander, omiſſâ Innocentii I auctoritate, hoc Gregorii VII teſtimonium præcipue urgeat, quaſi ſingularem quamdam vim haberet, ac eo ſolo traditio Hiſpanica everteretur. Gregorius iſte in Labbeana conciliorum collectione tomo 10, col. 53 ad Alphonſum Caſtellæ & Sancium Aragoniæ reges anno 1074 ſcribit in hæc verba: Cum beatus apoſtolus Paulus Hiſpaniam ſe adiiſſe (*Baronius eamdem epiſtolam referens notat in margine* adire voluiſſe) ſignificet, ac poſtea ſeptem epiſcopos ab urbe Roma ad inſtruendos Hiſpaniæ populos à Petro & Paulo apoſtolis directos fuiſſe, qui deſtructa idololatria chriſtianitatem fundaverunt, religionem plantaverunt, ordinem & officium in divinis cultibus agendis oſtenderunt; & ſanguine ſuo eccleſias dedicavere, veſtra diligentia non ignoret, quantam concordiam cum Romana urbe Hiſpania in religione & ordine divini officii habuiſſe *, ſatis patet: ſed poſtquam veſaniâ Priſcillianiſtarum diu pollutum, & perfidiâ Arianorum depravatum, & à Romano ritu ſeparatum, irruentibus prius Gothis, ac demum invadentibus Saracenis, regnum Hiſpaniæ fuit, non ſolum religio eſt diminuta, verum etiam mundanæ ſunt opes labefactatæ.

C

*lege habuiſſet vel habuerit

Gregorii ſeptimi Papæ,

468 Quapropter, ut filios cariſſimos, vos adhortor & moneo, ut vos ſicut bonæ ſoboles, etſi poſt diuturnas ſciſſuras, demum tamen, ut matrem revera veſtram, Romanam eccleſiam recognoſcatis, in qua & nos fratres reperiatis, Romanæ eccleſiæ ordinem & officium recipiatis, non Toletanæ vel cujuſlibet aliæ *, ſed iſtius quæ à Petro & Paulo ſupra firmam petram per Chriſtum fundata eſt, & ſanguine conſecrata, cui portæ inferni, id eſt linguæ hæreticorum, numquam prævalere potuerunt, ſicut cetera regna Occidentis & Septemtrionis, teneatis. Unde enim non dubitatis vos ſuſcepiſſe religionis exordium, reſtat etiam ut inde recipiatis in eccleſiaſtico ordine divinum Officium: quod Innocentii Papæ ad Eugubinum directa epiſcopum vos docet epiſtola, quod Hormiſdæ ad Hiſpalenſem miſſa decreta inſinuant, quod Toletanum & Bracarenſe demonſtrant concilia, quod etiam epiſcopi veſtri ad nos nuper venientes juxta conſtitutionem concilii per ſcripta ſua facere promiſerunt, & in manu noſtra firmaverunt. *Marchio Mondexarenſis in diſſertatione ſua Hiſpanica de adventu* S. Jacobi *cap. 17 antiqua Pontificum & conciliorum teſtimonia, hîc à Gregorio VII citata, Latinè exhibet. Sed jam ad epiſtolam Innocentii I paragrapho præcedenti reſpondimus, & reliqua monumenta difficultatem nullo modo augent, ut ea apud marchionem legere volenti manifeſtum fiet.*

D

*lege aliſus

E

ex qua traditionem Hiſpanorum oppugnans Natalis Alexander

469 *Natalis Alexander ex initio & fine iſtius epiſtolæ hanc deducit concluſionem:* Porro ſi à ſancto Jacobo illata eſſet fides Chriſti in Hiſpanias, & ſeptem præfati epiſcopi ejus diſcipuli fuiſſent (ut recentiores Hiſpani fingunt) Gregorius VII Hiſpanienſium eccleſiarum fundationem ad Paulum dumtaxat apoſtolum, & ad Petri Paulique diſcipulos non retuliſſet, neque id confirmaſſet certiſſimis antiquitatis eccleſiaſticæ monumentis. *Adverſarius non ſatis clarè & validè rem ſuam urget; quare potius argumentationem inſtituiſſet hoc modo: ſi* Jacobus *in Hiſpania prædicaſſet, miſſi poſtea à Petro & Paulo ſeptem epiſcopi ibi Chriſtianitatem non fundaſſent, nec religionem plantaſſent, ut loquitur Gregorius VII (id namque de primis fidei Chriſtianæ prædicatoribus tantùm propriè dici poteſt) ſed jactum ab alio Euangelii ſemen dumtaxat excoluiſſent, ac alienam plantationem rigaſſent. Unde juxta phraſin & mentem Gregorii ſequitur, antea* S. Jacobum *in Hiſpania non prædicaſſe. Antequam huic argumento fuſius ſatisfaciam, breviter contra Alexandrum velitor iis armis, quæ ipſe mihi ſuppeditat.*

F

argumento ad hominem refutatur,

470 *Natalis tomo 3 diſſert. XV pag. 157 ita ſcribit:* Traditione conſtat, S. Paulum, in Hiſpanias profectum, ibi eccleſiam fundaviſſe. *Sed jam adverſarium ita aggredior: ſi Paulus eccleſiam Hiſpaniæ fundaverit, quomodo Gregorius VII aſſerere potuit, illam à ſeptem epiſcopis, per Petrum & Paulum Româ in Hiſpaniam directis, fundatam ac plantatam fuiſſe? Si vero ſeptem iſti epiſcopi eam fundaverint ac plantaverint, quomodo Paulus eccleſiam Hiſpanicam fundaviſſe dicitur? Quomodocumque Alexander hunc ictum declinaverit, mihi pariter monſtrabit, quomodo ſuum mucronem debeam avertere. Jam omnem propoſiti argumenti vim variis modis infringo.*

omiſſaque ſolutione, quam ipſimet adverſarii ſuggerunt,

471 *Si Gregorius VII traditionem Hiſpanicam manifeſtè negaret, poſſem arripere reſponſum, quod Natalis Alexander loco proximè citato ad auctoritatem Gelaſii Pontificis, alia occaſione ſibi objectam, dedit his verbis:* Deinde etſi Gelaſius profectionem ſancti Pauli in Hiſpanias negaſſet, quid contra tantam nubem teſtium, contra traditionem, tot ſanctorum Patrum teſtimoniis

A niis firmatam, probaret unius Pontificis, ex privato sensu scribentis, auctoritas? *Baronius ad annum Christi 61 num. 3 idem fere respondet hoc modo:* At licet Gelasius contrariæ sententiæ esset assertor, tamen si numero testium eadem definienda sit controversia, pro uno Gelasio complures sunt, ei eruditione non impares, qui profectioni Pauli in Hispanias libentius adstipulantur. *Possem ego simili responsione omnem difficultatem evadere, cum Hieronymus, Isidorus, Julianus, Beatus, aliique Gregorio VII antiquiores, & ei sanctitate ac doctrina non impares, Hispanicam* S. Jacobi *prædicationem diserte affirment, ut supra ostendi. Sed minimè necessarium est hac via effugere, cum Gregorius immemorabili Hispanorum traditioni, tot testimoniis confirmatæ, non adversetur.*

cum cardinale Aguirrio propositæ difficultati respondetur.

472 *Primò igitur cum Cardinale Aguirrio tomo 1 concil. Hisp. dissert. 9 excurs. 9 respondeo*, Gregorium VII iis verbis nullatenus meminisse Jacobi apostoli, nec illius prædicationem in Hispania negasse: quomodo enim negare poterat id, quod constanti & antiquissima traditione circumferebatur, non in Hispania modò, sed etiam in Italia, Germania, & Gallia? . . . . . Itaque Gregorius non negat, Jacobum in Hispania prædicasse; sed intactum prætermittit, quia nihil conferebat ad scopum illius epistolæ, in qua hortatur reges Hispaniæ ad servandum ritus & ordinem sacrorum Ecclesiæ Romanæ. Huic autem fini obtinendo opportunum censuit in memoriam revocare, quomodo Paulus significet, se Hispaniam adiisse, & quod postea simul cum Petro direxerit septem episcopos, qui destructâ idololatriâ Christianitatem fundaverunt, religionem plantaverunt &c. Exinde enim Gregorius merito colligit, Hispanos debere in ritibus ecclesiasticis & divinis Officiis imitari Ecclesiam Romanam, à cujus duobus principibus Petro ac Paulo Christianitatem, religionem, ac sacrorum ordinem per episcopos ab Urbe missos acceperant. An verò præterea Jacobus in Hispania prædicaverit, ejusque discipuli, antequam à Petro ordinarentur episcopi, & Româ in Hispaniam dirigerentur, necne, nullatenus declarat Gregorius, quia non spectabat ad illius scopum.

B

C

Potest dici, quod ecclesiæ ab aliquo fundatæ vel institutæ fuerint,

473 *Fortasse quisquam hic iterum contendet, id satis à Gregorio declarari, dum de discipulis Petri & Pauli Româ missis testatur, eos Christianitatem in Hispania fundasse, & religionem plantasse, cum fundatorum ac plantatorum nomen primis Euangelii seminatoribus conveniat juxta illud Pauli 1 ad Corinthios 3 ℣ 6:* Ego plantavi, Apollo rigavit: sed Deus incrementum dedit. *At præter ea, quæ supra num. 470 Natali Alexandro opposui, hic nodus solvendus est ab ipso Gregorio, qui non obscurè indicat, Paulum prædicationis causâ in Hispaniam profectum esse, ac postea in eam septem episcopos misisse, qui ibi Christianitatem fundaverint, & religionem plantaverint. Quomodo enim cohærere potest, quod ii discipuli fuerint in Hispania plantatores istius religionis, quam antea Paulus prædicatione sua plantaverat? Eadem difficultas enodanda est à Baronio, Alexandro, aliisque omnibus scriptoribus, qui Paulinam in Hispania prædicationem tuentur. Verba igitur Gregorii indigent explicatione, neque vox fundationis & plantationis adeo strictè accipienda est, ut semper primam Christianæ fidei annuntiationem significet, quod jam evidenti exemplo demonstrabo.*

474 *Labbeus noster tomo 4 conciliorum col. 883 refert epistolam Leonis I Papæ, qui ad Maximum Antiochenum episcopum inter alia sic scribit:* Et ideo, frater carissime, oportet dilectionem tuam toto corde perspicere, cujus ecclesiæ gubernaculis te Dominus voluerit præsidere, & ejus meminisse doctrinæ, quam præcipuus Apostolorum omnium beatissimus Petrus per totum mundum quidem uniformi prædicatione, sed speciali magisterio in Antiochena & Romana urbe fundavit. *Si ego ex hoc Leonis testimonio inferrem, neminem ante Petrum Antiochiæ Euangelium docuisse, merito mihi objicerentur Actus Apostolorum, in quibus cap. 11 leguntur sequentia:* Et illi quidem, qui dispersi fuerant à tribulatione, quæ facta fuerat sub Stephano, perambulaverunt usque Phœnicen & Cyprum & Antiochiam, nemini loquentes verbum, nisi solis Judæis. Erant autem quidam ex eis viri Cyprii & Cyrenæi, qui cum introissent Antiochiam loquebantur & ad Græcos, annuntiantes Dominum Jesum. Et erat manus Domini cum eis, multusque numerus credentium conversus est ad Dominum. *Vides hic Antiochiæ prædicatores fidei, antequam Petrus ecclesiam Antiochenam fundaret. Quid ergo impedit, quo minus* S. Jacobus *in Hispania Euangelium prædicaverit, ac postea septem episcopi, à Petro & Paulo missi, Hispanicam ecclesiam fundaverint?*

AUCTORE G. C. *etsi in iis antea alii Euangelium prædicaverint,*

E

475 *Juverit hic audire explicationem Baronii, qui ad annum Christi 39 num. 16 ita scribit:* Modò igitur ut dicamus à Petro fundatam seu erectam sedem Antiochenam, non est intelligendum, quod ibi Petrus primò prædicaverit Euangelium: id enim factum esse ab illis, qui post necem Stephani pulsi Hierosolymis sunt, discipulis Lucæ testimonio (quod diximus) exploratum satis atque perspectum habetur. Sed accipiendum est, sic à Petro fundatam dici ecclesiam Antiochenam, quod scilicet illi à Petro præcipua dignitas sit collata, ut Orientalium sedium maxima diceretur & esset. Nam si ante Petrum alii prædicavere discipuli Euangelium Antiochiæ, à quibus jactum videretur ecclesiæ fundamentum, quamvis Petrus & Paulus postea iisdem Euangelium prædicassent, certè hac ex parte fundatores dici non poterant, secundum quod idem Paulus ad Romanos scribens ait: SIC PRÆDICAVI EUANGELIUM HOC, NON UBI NOMINATUS EST CHRISTUS, NE SUPER ALIENUM FUNDAMENTUM ÆDIFICAREM.

sicut cardinalis Baronius fatetur

F

476 Quod si quoquo modo, quia Petrus post alios Antiochiæ Euangelium prædicavit, fundasse eam ecclesiam dicendus esset, nihil certè hac de causa tribuendum amplius Petro, quam Paulo, cum & ipse ibidem eâdem in re egregiam operam navaverit. Etenim quod ad hoc spectat, non plus Petro Ignatius scribens ad Magnesianos, quam Paulo tribuit, affirmans ab utroque esse fundatam ecclesiam Antiochenam. Quamobrem ut à Petro peculiariter dici possit (quod tradunt omnes) fundatam esse ecclesiam Antiochenam, dicendum est, Petrum primo erexisse seu instituisse sedem patriarchalem Antiochenam: ad quod agendum (si velimus & hoc dicere) nulla profectò incubuit necessitas, ut Petrus abierit Antiochiam, cum ubicumque ageret, id sua, qua pollebat, auctoritate præstare potuisset. *Quid si ego juxta hanc expositionem dixero, septem illos episcopos*

expressis verbis,

AUCTORE G. C.

vocari Hiſpanicæ eccleſiæ fundatores, quia auctoritate ſibi à Petro conceſſa illic epiſcopales cathedras erexerunt, iiſque ſpecialem dignitatem contulerunt, ſicuti Petrus ob eam cauſam Antiochenæ eccleſiæ fundator appellatur? Id ſane nequaquam priorem S. Jacobi *prædicationem in Hiſpania excludit, ut ex jam allato Antiochenæ eccleſiæ exemplo manifeſtum eſt.*

quibus hîc ſubditur alia eminentiſſimi Aguirrii explicatio,

477 *Si hactenus data reſponſiones necdum alicui ſatisfaciant, addo ultimam, quam Cardinalis Aguirrius loco proximè citato reddit his verbis:* Damus ultro auctoritati Gregorii (quamvis nihil ex cathedra definientis & errori obnoxii circa purum factum hiſtoriæ eccleſiaſticæ & traditionis Hiſpaniarum, quæ à ſolis earum eccleſiis & populis petenda eſt) damus, inquam, diſcipulos à Petro & Paulo Româ miſſos, ea omnia in Hiſpania præſtitiſſe, quæ Gregorius memorat. Quid ſi illi ipſi fuerint antea diſcipuli S. Jacobi, & cum ipſo prædicaverint in Hiſpania exiguo fructu, ſimulque Hieroſolymam redierint: poſtea autem, occiſo Magiſtro ab Herode, Romam contendentes, ab apoſtolo Petro ordinati epiſcopi, in Hiſpaniam

B

iterum perrexerint, iterum prædicaverint, & eccleſias conſtituerint? *Nihil in hac explicatione violentum eſt, nihil limites veriſimilitudinis excedit: nam ſi diſcipuli* S. Jacobi, *qui ſimul cum ipſo in Hiſpania euangelicum ſemen ſparſerant, poſtea à Petro conſecrati epiſcopi illuc redierint, & eccleſias conſtituerint, rituſque eccleſiaſticos juxta Romanam inſtitutionem ordinaverint, legitimè Gregorius Pontifex colligit*, quantam concordiam cum Romana urbe Hiſpania in religione & ordine divini Officii habuerit, *& jure Hiſpanos hortatur, ut inde recipiant eccleſiaſtici ritûs ordinem, unde ſuſceperunt religionis exordium.*

quæ cum epiſtola Gregorii VII & traditione Hiſpanica optimè conciliantur.

478 *Aguirrius rectè obſervat, hanc ſuam expoſitionem optimè congruere teſtimonio Gregorii, antiquæ traditioni, ac Lectionibus ſecundi Nocturni, poſt diuturnum examen Romæ probatis, in quarum ſecunda hodiedum de* S. Jacobo *ita legimus:* Poſt Jeſu Chriſti aſcenſum in cælum, in Judæa & Samaria ejus divinitatem prædicans, plurimos ad Chriſtianam fidem perduxit. Mox in Hiſpaniam profectus, ibi aliquos ad Chriſtum convertit, ex quorum numero ſeptem poſtea epiſcopi, à beato Petro ordinati, in Hiſpaniam primi directi ſunt. *Ecce in his Lectionibus accuratiſſimè examinatis ſeptem illi epiſcopi, poſtea à Petro in Hiſpaniam miſſi, inter antiquos* S. Jacobi *diſcipulos numerantur. Quare cum eodem eminentiſſimo viro ſic concludo:* Itaque admiſſo integre teſtimonio Gregorii VII, vera permanet adhuc prædicatio S. Jacobi in Hiſpania, & quod diſcipuli ſimul cum ipſo Chriſtianitatem fundaverint, religionemque plantaverint; deinde vero poſt Jacobi obitum ordinati epiſcopi à divo Petro, & miſſi in Hiſpaniam, id ipſum perfectius ac fructuoſius præſtiterint, quod antea ſimul cum Jacobo inchoaverant. *Poſt has explicationes non arbitror, homini cordato ex hac Gregorii VII epiſtola contra prædicationem* S. Jacobi *in Hiſpania ſcrupulum ſupereſſe.*

C

D

§ XV. Proponitur lis, cujus occaſione Rodericus archiepiſcopus Toletanus prædicationem S. Jacobi in Hiſpania negaſſe dicitur.

Commentarius anonymi, ob quem Baronius ſententiam ſuam mutavit,

NUnc aggredior præcipuum adverſariorum argumentum, quod formant ex verbis Roderici Ximenii, archiepiſcopi Toletani, qui in plena ſynodo Lateranenſi, ſub Innocentio III habita, adventum S. Jacobi *in Hiſpaniam rotundè negaſſe aut ſaltem in dubium revocaſſe dicitur. Is eſt invulnerabilis, ut ipſi quidem putant, Achilles, qui eminentiſſimum Baronium ita terruit, ut priorem ſuam ſententiam deſeruerit, ſicuti ipſemet ad annum Chriſti* 816, *num.* 49 *fatetur his verbis:* Hic enim ille fuit inſignis Rudericus archiepiſcopus Toletanus, rerum Hiſpanarum hiſtoriæ ſcriptor, ore omnium prædicatus: cujus, fateor, perculſus auctoritate ſubſtiterim aliquantiſper, & revocarim in dubium, quæ in notis ad Romanum Martyrologium de adventu Jacobi in Hiſpanias dixiſſe meminerim, atque omnia altiori indagine, graviorique expendenda eſſe lance putarim, ob ea quæ à tanto viro in tanto concilio ſine tanti adverſarii redargutione reperiuntur aſſerta. *Eminentiſſimus Aguirrius miratur*, graviſſimum Cardinalem Baronium, qua pollebat eruditione ac criſi ad diſcernendum inter germana ſcripta & notha, nihil ſuppoſitionis aut fraudis in ea narratione ſubodoratum fuiſſe; imo ob illam potiſſimum mutaſſe ſententiam, quam prius in notis ad Martyrologium Romanum ſolidè ſtabilierat, & nemo eouſque impugnaverat. *Ita ille diſſert.* 9, *num.* 15.

E

ex Ms. Toletano primùm editus eſt à Loaiſa,

480 *Jam ſupra* § 2, *num.* 311 *dixi, totam hanc controverſiam, quæ in concilio Lateranenſi inter Rodericum Toletanum alioſque Hiſpaniæ præſules de jure primatûs ventilata fuiſſe fertur, primùm à Garſia Loaiſa publicæ luci datam eſſe. Poſtea Binius, Labbeus, & Harduinus eamdem ſuis conciliorum collectionibus inſeruerunt. Marchio Mondexarenſis in jam ſæpe laudata diſſertatione Hiſpanica integram illam diſceptationem, cum ecgrapho Loaiſæ collatam, ex Ms. codice Toletano edidit, & in viginti quatuor numeros diſtinxit, quos ſingulos ſevera criſi examinavit, ut poſtmodum patebit. Mihi non vacat nec lubet hanc totam naniarum farraginem tranſcribere, quam curioſus quilibet apud citatos auctores facile inveniet. Quapropter hîc ſufficiet exhibere quoddam futilis iſtius diſputationis fragmentum, quod ad rem noſtram propius ſpectat, & ex quo facilè colligetur, quam fidem reliqua mereantur.*

F

in quo præter alia refertur lis inter præſulem Compoſtellanum & Toletanum,

481 *Deſumpſi hanc altercationis partem ex Garſia Loaiſa, primo editore, qui in collectione conciliorum Hiſpaniæ, anno* 1593 *Madriti impreſſa, poſt relatam Roderici Toletani contentionem cum archiepiſcopo Bracarenſi pag.* 290 *hæc habet:* Compoſtellanus ſimiliter eadem die in pleno conſiſtorio reſpondit: Pater ſancte, certe deriſoria videtur petitio domini Ruderici, quod eccleſia Compoſtellana tam antiqua & nobilis, condita in honorem apoſtoli Jacobi, Domini

A Domini conſanguinei, qui primo in Hiſpania verbum Domini ſeminavit, & infinitos ad fidem Chriſti convertit, cujus corpus in eadem eccleſia requieſcit, nunc (quod abſit) obediat eccleſiæ Toletanæ. *Deinde paginâ ſequenti præſul Toletanus archiepiſcopo Compoſtellano ita reſpondiſſe dicitur:* Dominus autem Rudericus archiepiſcopus Toletanus, petita & obtenta à domino Papa facultate, reſpondit: Pater ſancte, ô utinam cauſa iſta in rationibus reverendi archiepiſcopi Compoſtellani nunc propoſitis remaneret, & aliæ undique allegationes ceſſarent, maximè ſi per prædicta credat, ſe poſſe defendere, Toletanæ eccleſiæ nullam ſe debere obedientiam. Ad quod breviter reſpondeo. Cauſa mea deriſoria fortaſſe videbitur, non tamen ſapientibus, ſed inſipientibus.

qui poſterior antiquitatem

482 *His præmiſſis, ſi anonymo memorati commentarii auctori lubet credere, Rodericus Toletanus ineptam præſulis Compoſtellani objectionem falſa & ineptiori reſponſione ita refutavit:* Si antiquitatem Compoſtellanæ eccleſiæ pro te facere exiſtimas, antiquitas iſta centum & novem

B annorum ſpatio continetur; quod ſic perſuadeo. Dominus Calixtus Papa ad inſtantiam principis, cleri & populorum Hiſpaniæ, metropoliticum jus antiquæ & celeberrimæ civitatis Emeritenſis Compoſtellam tranſtulit anno Domini MCXXIV, tum quia civitas Emeritenſis erat ſub dominio Sarracenorum conſtituta, tum quia peregrinantium devotio, qui ob reverentiam beati Jacobi, cujus corpus ibidem creditur eſſe ſepultum, in melius ſemper creſceret: nam uſque ad hæc tempora oratorium quoddam admodum parvum erat locus ille, in quo nunc ſita eſt Compoſtellana eccleſia. Antiquior eſt ergo eccleſia Toletana, quæ fundata eſt à tempore Eugenii, qui Pauli apoſtoli fuit diſcipulus.

& nobilitatem eccleſiæ Compoſtellanæ frivolè oppugnat

483 Si nobilitate eccleſiæ ſuam tueri cauſam nititur propter invocationem beati Jacobi; licet Apoſtolorum appellatio nobilis ſit & illuſtris, nobilior tamen eſt & illuſtrior beatæ Virginis, cujus invocatione & nomine eccleſia quæcumque auguſtiſſima & celeberrima efficitur, & potiſſimum Toletana, quam ipſa Virgo ſanctiſſima præſentiâ ſuâ viſere voluit atque dignata eſt, cum quondam beato Illephonſo archiepiſcopo Toletano, ſacrificium Domino offerenti, & omnibus præſentibus, qui divinum audiebant Officium, ſe viſibilem præbuit. Si præterea in ſuæ cauſæ confirmationem conſanguinitatem Domini induC cit, certe nemo ſanæ mentis ignorat, arctiori conſanguinitatis vinculo beatam Virginem Domino copulatam eſſe, quem concepit, peperit, nutrivit, & uſque ad crucis patibulum & ſepulcrum ſecuta eſt.

negando adventum S. Jacobi in Hiſpaniam

484 *Tunc Rodericus Toletanus adverſus præſulem Compoſtellanum profert ea, quæ adverſariis maxime arridcnt:* Si inducat etiam, *inquit*, primam divini verbi promulgationem & plurimorum converſionem ad fidem Chriſti in Hiſpania, qui divinam Paginam noverunt, teſtimonium perhibeant: ego tantùm legi, datam ei fuiſſe poteſtatem prædicandi in Hiſpania; ſed interim cum per Judæam & Samariam divinam legem ſeminaret, ſub Herode Hieroſolymis, truncato capite, exhalavit animam & Domino reddidit. Quomodo ergo ibi prædicavit, quò nondum ingreſſus eſt? Aut ſine prædicatione quos, obſecro, convertit ad Dominum? Memini bene, in primis me annis accepiſſe à quibuſdam ſanctis monialibus & religioſis viduis, pauAUCTORE G. C.

cos admodum ejus prædicatione ad fidem converſos eſſe: in qua cum tam exiguos progreſſus effici videret, in patriam reverſus fato functus eſt.

& gloriam ſepulcri ejus diminuendo.

485 Si nobilitatem etiam ſepulturæ inducant, quod ibi D. jaceat Jacobus, libenter aſſentior cum his, qui iſtud aſſerunt; licet quidam affirment, corpus ejus Hieroſolymis requieviſſe, poſtea raptum à diſcipulis delatum eſſe, & ſepultum apud Compoſtellam. Abſit autem, ut propter gloriam hujus primatûs aſſeram, corpus beatæ Virginis, quod firmiter credimus in cæleſtibus cum Domino glorioſum eſſe, in eccleſia Toletana fuiſſe aliquando ſepultum, pedibus humanis quotidie conculcandum: membratim enim dilaniari me potius paterer, quam ad hoc affirmandum, animum adjicere. Videat ergo dominus Compoſtellanus, an debeat eccleſiæ Toletanæ faſces ſubmittere. Sed omiſſis rationibus, ſi placet, reſpondeat propoſitæ quæſtioni. Dominus autem Compoſtellanus reſpondit, quod licet Toletanus eſſet Hiſpaniarum primas, quod falſiſſimum erat, non tamen ejus ſuffraganei deberent ei in aliqua re obedire. Qua reſponſione multi crediderunt, Compoſtellanum conteſtatum eſſe litem.

E

Franciſcus Macedo hactenus ſupponens, illam litem veram eſſe,

486 *Franciſcus Macedo in ſæpe laudata Diatriba cap.* 10, § 2 *contra Rodericum Ximenium, archiepiſcopum Toletanum, ita inſurgit:* Traditione, quidquid ex adverſo Ximenius objicit, confutatur. Sed volo manum cum hoc adverſario conſerere, eumque ſuomet gladio jugulare. Primùm poſtulat dari ſibi ex Scripturis auctores. Det ille item nobis auctorem ex Scripturis, qui neget. Pares itaque hac in re ſumus. Traditione vincimus, cui niſi ille credat, quomodo nobis perſuadebit, Eugenium primum fuiſſe epiſcopum Toletanum? Nec tamen ea eſt univerſæ Hiſpaniæ, ſicuti eſt adventûs, traditio. Urgeo item Baronium. Dicat ille, quibus Scripturis probetur, Petrum Romam veniſſe, cum tamen nihil eo magis certum ſit. Non ſunt ergo ſemper Scripturæ poſtulandæ: ſatis eſt monſtrare traditionem, ac nihil ei Scripturas officere, quod nos accuratè, opinor, egimus.

diſputat contra Rodericum Toletanum,

F

487 Redeo ad Ximenium, admiſſa narratione, de qua poſtea. Vidit ille, quantum in traditionibus momenti eſſet, ac elevare conatus eſt eam de adventu in Hiſpaniam Jacobi traditionem, eamque religioſis quibuſdam viduis & monialibus attribuit, ceu eam vellet infringere. At quomodo potuit negare illam, qua ceteri omnes Hiſpaniæ primates nitebantur? Itaque unus ille traditionem inficiabatur, ceteri affirmabant. Erant autem Braccharenſis, Compoſtellanus, Tarraconenſis, & Narbonenſis; illi duo præſentes; hi ore illorum, quos ſibi abſentes ſubſtituerant. Hi autem reliquam Hiſpaniam repræſentabant. His ergo credendum, non Ximenio: non enim ille poterat ſolus traditionem convellere, quæ in pluribus reſidet, & fidem publicam habet. *Deinde ad elevandam Ximenii fidem, aliquot errores in ipſius hiſtoria detegit. Similia cap.* 13 *repetit, ac tandem cap.* 17 *& ſequentibus oſtendit, iſtam narrationem omnino eſſe fictitiam.*

cujus fidem in hac diſputatione minuit Sanctius noſter,

488 *Sanctius noſter in Diſputatione de prædicatione S.* Jacobi *in Hiſpania tract.* 3, *cap.* 3 *auctoritatem Roderici aliâ viâ diminuere nititur, putatque*, ſi verba ſint Roderici, dicta fuiſſe, non quod ita ſentiret, ſed quod in eo certandi genere licere ſibi exiſtimarit, quod aliis, qui ad judices agunt; qui ne causâ, quam in judi-

AUCTORE G. C. judicio ſuſtinent, ignominioſè cadant, multa ſe neſcire ſimulant, multa confingunt, quæ deinde judices ſeveriùs expendunt. In illis autem ſcriptis non dictum eſt, quid judices ſenſerint, ſed tantum quid Toletanæ cauſæ patronus declamarit.

qui deinde aliis argumentis

489 *Magis mihi placent ea, quibus idem auctor initio ejuſdem capitis num.* 2 *fidem manuſcripto iſti codici abrogat:* Hæc, *inquit*, quæ Baronio adeo viſa ſunt gravia, ut ſubſiſtere primùm coëgerint, ac tandem damnare, quæ in annotationibus ad Martyrologium ante probaverat, ſumpta ſunt ex manuſcripto quodam codice, qui in Toletanæ eccleſiæ bibliotheca ſervatur, cui nulla ineſt publica atque legitima fides, quæ illum à ſuſpicione vindicet levitatis, imo qui, ut cuilibet mediocriter attento facilè conſtabit, illa continet, quæ minus vidèntur cum tempore ac loco, aut etiam cum rerum, quæ tractantur, natura conſentire. Et primùm hæ litteræ, quæ apud eos ſervantur, quibus cum aliis controverſia eſt, ſi aliena auctoritate, id eſt, ejus, qui in ea cauſa judex eſſe legitimè potuit, conſignatæ non ſint, fidem facere nulla ratione debent. At his litteris neque ab ejuſmodi fide ullum pondus ineſt, neque quidquam habent, quo ſuam ſibi fidem aliis aut oſtendant aut probent. Neque ibi de ſcriptore conſtat. Conſtaret utinam! Forſitan illius aut nomen aut levitas, quo loco habenda eſſent illa manuſcripta monumenta, docuiſſent.

B

commentarium illum de fictione ſuſpectum facit.

490 *Præterea ibidem num.* 3 *ex ſilentio concilii Lateranenſis eamdem narrationem ita ſuſpectam reddit:* Quod ſi Compoſtellana cauſa tam acriter in ea ſynodo diſceptata eſt, cur in ejus actis neque ullum apparet illius, ſive cauſæ ſive controverſiæ veſtigium? Si Toletanus præſul exſtitit in ea diſceptatione ſuperior; ſi, quod de primatu contendebat, obtinuit, ut ſcripta ipſa docent, cur tantum de re tanta in ea ſynodo ſilentium? Sanè locus huic Toletanæ cauſæ fuiſſet non importunus in illius ſynodi capite v, ubi de patriarchalium ſedium dignitate atque ordine decernitur. *Laudatus Macedo in Diatriba cap.* 17 *hoc Sanctii argumentum operosè deducit, & plura Lateranenſis concilii capita aſſignat, in quibus de hac controverſia opportunè agi potuiſſet. Oſtendit etiam, leviores cauſas in ea ſynodo agitatas fuiſſe, & adverſariis alia effugia præcludit. Unde cum Sanctio noſtro num.* 7 *concludo:* Quod igitur attinet ad hanc Compoſtellanam controverſiam, primùm mihi videtur, quod aliis etiam valde probari video, diſceptationem illam confictam eſſe ab aliquo, qui gratiæ plus dedit, quam inire voluit ab eccleſia Toletana, quàm veritati aut hiſtoricæ fidei: aut ſcriptam ab aliquo ex eorum numero, quorum in urbe Romana magnus eſt, qui rumores colligunt è foro & triviis, quos deinde variè in alias atque alias provincias diſſeminant.

C

Redditur ratio, ob quam Rodericus Toletanus

491 *Si quis cum Baronio objiciat, ſatis manifeſtum eſſe, quod Rodericus Toletanus adventum* S. Jacobi *negaverit, cum in ſua hiſtoria nullum de prædicatione illius in Hiſpania verbum fecerit; reſpondet idem Sanctius in opuſculo mox citato tract.* 2, *cap.* 3, *num.* 1. Primùm dico, non fuiſſe cur de Jacobi prædicatione Rodericus agere debuerit; quia totum illud tempus omiſit, in quod incidere potuit Jacobi prædicatio: cum enim Hiſpanicam inſtituiſſet hiſtoriam ab iis, qui in illam à communi diluvio primum ingreſſi ſunt, plurimis intermiſſis ſeculis, ad Gothorum tempora feſtinatò contendit. Quod ſi eccleſiæ in Hiſpania primam inſtitutionem, aut illius progreſſum prodere voluiſſet, dixiſſet ſaltem de Jacobi in Hiſpaniam deſtinatione, ac de ipſius corpore inibi ſepulto, quæ in illa diſceptatione Lateranenſi non negat.

D

de Hiſpanicæ S. Jacobi prædicatione in ſcriptis ſuis forte tacuerit.

492 *Alii dicunt, non eſſe mirum, quod Rodericus de prædicatione* S. Jacobi *tacuerit, cum non eccleſiaſticam, ſed profanam ſeu cum profana plerumque connexam Hiſpanicarum rerum hiſtoriam conſcripſerit. Sed qualiſcumque fuerit cauſa hujus prætermiſſionis, ſaltem Rodericus adventum* S. Jacobi *in Hiſpaniam nuſquam in ſcriptis ſuis negavit. Supra autem part.* 1 *hujus Commentarii* § 5 *diximus, Rodericum ubique in ſua Hiſtoria de honore ac prærogativis eccleſiæ Compoſtellanæ ſtudiosè tacuiſſe aut cautè locutum fuiſſe, cujus taciturnitatis vel cautæ locutionis aliquam ibidem rationem ex conjectura dedimus.*

E

& à Natale Alexandro, illud ſilentium etiam objiciente,

493 *At hoc paragrapho penè oblitus fueram Natalis Alexandri, qui poſt relata præcipua hujus litis verba, quæ ſine ullo ſcrupulo veriſſima ſupponit, auctoritatem Roderici Toletani in hac re ita extollit:* Hæc cum ſummo Patrum omnium applauſu urgebat illuſtriſſimus antiſtes, qui & addidit, ſe de ſancti Jacobi prædicatione in Hiſpaniis nihil à viris eruditis & fide dignis audiviſſe; ſed à piis dumtaxat mulieribus, cum junior eſſet. Quamobrem in Hiſtoria rerum Hiſpanicarum, quam accuratiſſimè conſcripſit, ne leviter quidem meminit itineris à ſancto Jacobo in Hiſpanias ſuſcepti.

quæritur, cur idem ſcriptor de adventu S. Pauli in Hiſpaniam ſilverit,

494 *At cur Rodericus Toletanus in Hiſtoria rerum Hiſpanicarum, quam tam accuratè ſcripſiſſe dicitur, de adventu S. Pauli in Hiſpaniam non meminit? An hunc etiam fortaſſe à piis dumtaxat mulieribus audivit, & idcirco hiſtoriæ ſuæ inſerere noluit? Scio, hanc rationem Alexandro non placituram. Dicat ergo nobis aliam, ob quam accuratus ille Hiſpanicæ hiſtoriæ ſcriptor eam S. Pauli prædicationem, patriæ ſuæ tam utilem quam glorioſam, commemorare prætermiſerit. Sed quamcumque ſilentii cauſam Alexander allegaverit, ſemper Rodericus ſilebit. Liceat igitur nobis, ſilente Roderico, adventum* S. Jacobi *in Hiſpaniam tueri, ſicut adverſarius nobiſcum defendit Hiſpanicam S. Pauli prædicationem, etiamſi Rodericus eamdem tacuerit.*

F

eique iterum, gratis etiam conceſſa commentarii illius veritate,

495 *Sed Alexander reponet, Hiſpanicam S.* Jacobi *prædicationem à Roderico Toletano non ſolùm fuiſſe in Hiſtoria omiſſam, verùm etiam in concilio Lateranenſi publicè negatam. Intelligo, & tantiſper exercitii gratiâ concedo, cum de veritate illius Ms. Toletani necdum diſputem, atque erga hunc adverſarium liberalis eſſe decreverim.* At non tantæ auctoritatis eſt in re hiſtorica, ut ipſi contra traditionem, tanta nube teſtium firmatam, credi debeat: maximè cum multos in errores intra unam aut alteram paginam lapſus ſit, & evidenter oſtendatur falſitas epochæ ab illo conſtitutæ. *Hæc inconſiderati adverſarii verba ſunt, quibus tom.* 3, *pag.* 168 *diminuere nititur auctoritatem Severi Sulpitii, quia lib.* 2 *Hiſtoriæ ſacræ contra ſententiam ejus hæc ſcripſerat:* Sub Aurelio, Antonini filio, perſecutio quinta agitata, ac tum primùm intra Gallias martyria viſa, ſeriùs trans Alpes Dei religione ſuſceptâ.

496 *Si ipſi ſic placuit eludere aut potiùs recuſare*

A *propriam argumentum opponitur.*

euſare teſtimonium Severi Sulpitii, qui exeunte ſeculo IV *floruit, cur mihi non licebit ita rejicere opinionem Roderici Toletani, qui ſeculo* XIII *adventum* S. Jacobi *in Hiſpaniam negaſſe dicitur? Quod addit de erroribus, à Severo Sulpitio contra hiſtoriam commiſſis, etiam in Rodericum Toletanum aptè quadrat, ut videri poteſt apud Franciſcum Macedo in Diatriba, ubi cap.* 10, § 2, *& cap.* 13 *plures Roderici errores recenſet. Hæc autem errorum accuſatio multo magis convenit in anonymum commentarii Loaiſiani auctorem, qui à capite ad calcem erroribus & ineptiis ſcatet, ut Franciſcus Macedo, & marchio Mondexarenſis fusè demonſtrarunt, & nos paragrapho ſequenti compendiosè oſtendemus. Attamen totum hoc argumentum, quod Alexander tantopere jactat, ac ter repetit, ſola ignoti illius ſcriptoris auctoritate nititur. Hæc hactenus adverſario gratis conceſſi & ad hominem diſputavi. Nunc autem perſonato iſti Roderico, ſeu potius anonymo fabulæ iſtius inventori, larvam detraham, atque evincere conabor, totam illam diſceptationem, à Loaiſa editam, prudentiſſimo Roderico Toletano indignam eſſe, adeoque confictam à quodam malè feriato nugatore, qui adulari voluit præſulibus Toletanis, quorum jura defenſoribus iſtis non indigent.*

B

§ XVI. Narratio ejuſdem litis inepta & falſa eſſe oſtenditur.

Anonymus litis narrator

Quibuſdam Hiſpanis hîc videbor actum agere, quia excellentiſſimus marchio Mondexarenſis narrationem, à Loaiſa vulgatam, ita diſcuſſit & convulſit, ut nihil mihi faciendum reliquerit. Cum tamen ille eruditiſſimam ſuam diſſertationem Hiſpanicè compoſuerit, non ingratum fore arbitror lectoribus, linguæ Hiſpanicæ ignaris, ſi præcipuas ipſius obſervationes hîc in compendium redegero. Anonymus diſputationis narrator errat in ipſo commentarii ſui exordio, ubi ſic loquitur: Anno Domini ducenteſimo ſupra milleſimum, quinta decima die menſis Novembris, celebrata eſt ſancta & univerſalis ſynodus Romæ in eccleſia ſancti Salvatoris, præſidente domino Innocentio Papa III, pontificatûs ejus anno decimo octavo.

C *malè ſignat annum & diem, quo habita eſt ſynodus Lateranenſis,*

498 *Perperam hîc annus Domini & dies menſis exprimuntur: conſtat enim, ſynodum illam Romæ habitam fuiſſe anno* MCCXV *die* XI *Novembris, ut Raynaldus tomo* 13 *Annalium ad annum Chriſti* 1215 *num.* 2 *ex antiquis ſcriptoribus demonſtrat. Porro idem memoratæ narrationis auctor, poſtea ſui immemor, ſibi ipſi contradicit, dum in fine ponit hanc clauſulam:* Acta ſunt hæc apud Lateranum, octavo Idus Octobris, anno Incarnationis Dominicæ milleſimo ducenteſimo decimo quinto, pontificatûs domini Innocentii Papæ III anno decimo octavo. *Hîc rectè quidem annum Incarnationis Dominicæ, ſed male diem menſis expreſſit. Hanc caudam cum capite componat, qui volet. Saltem hinc apparet, quam vera ſit vulgaris parœmia:* Mendacem memorem eſſe oportet.

& citrà ullam veriſimilitudinis ſpeciem aſſerit,

499 *Paulo poſt initium (in Loaiſiana conciliorum collectione pag.* 288) *imperitus ille nugator Rodericum in ſcenam inducit, eumque in concilio Anglicè, Theutonicè, aliiſque linguis concionantem exhibet:* Quia, *inquit*, ex diverſis mundi provinciis tam clerici, quam laici convenerant, ut omnibus ſatisfaceret, rationes & teſtimonia, Latino ſermone prolata, laicis & maternis linguis, ſingulis exponebat; Romanis videlicet, Theutonicis, Francis, Anglis, Navarris & Hiſpanis. *Quis credat, Rodericum hæc omnia idiomata ita calluiſſe, ut ſtatim in iis publicam orationem poſſet inſtituere? Quod ſi ea ſciverit, nonne indecorum erat, in tali conſeſſu publicum ſermonem habere eo idiomate, quod nec Pontifex nec plerique concilii Patres intelligebant?*

AUCTORE G.C.

Rodericum in ea variis linguis cum omnium applauſu concionatum fuiſſe,

500 *Si Rodericus tot peregrinis linguis peroraſſet, potius præſentium præſulum & legatorum indignationem incurriſſet, quàm eorum plauſum obtinuiſſet, ut idem nugator fingit his verbis:* Hujuſmodi autem prædicationis expoſitio valde placuit, utpote quæ admirationem omnibus propter concionatoris acumen & ingenii ſubtilitatem attulit, cum ab Apoſtolorum tempore auditum non ſit, aut ſcriptum reperiatur, quemquam ad populum eamdem concionem habuiſſe, tot ac tam diverſis linguis cuncta exponendo. *Ne diutius hiſce nugis immorer, quomodo ibi verbum Dei prædicavit Rodericus, cum in coævo Chronico Foſſæ novæ apud Ughellum tomo* 1 *Italiæ ſacræ col.* 488 *legamus, initio concilii ab ipſo Innocentio Papa concionem habitam fuiſſe? Labbeus noſter tomo* XI *conciliorum parte* 1 *à col.* 131 *edidit duos ſermones, quos iſte Pontifex in ea ſynodo pronuntiavit. Certe opportunior hic locus fuiſſet Roderico ad proferenda primatûs ſui teſtimonia, quæ ad peregrinam plebem nullo modo ſpectabant, quæque Pontifici ac congregatis concilii Patribus Latinè expoſuiſſe ſufficiebat.*

E

ac in eadem munus legati in Hiſpaniis per decennium obtinuiſſe,

501 *Idem impoſtor huic figmento alteram fabulam ſubnectit hoc modo:* In eodem autem concilio obtinuit, *(nempe Rodericus Toletanus)* ut per decennium legati munere in Hiſpaniam fungeretur. *At manifeſtè falſum eſt, quod hîc tam confidenter pronuntiatur: nam anno* 1217 *non videtur fuiſſe legatus ullus Apoſtolicus in Hiſpania, cum Honorius III negotia eccleſiaſtica diverſis Hiſpaniæ epiſcopis commiſerit, ut videre eſt apud Raynaldum tomo* 13 *Annalium ad annum Chriſti* 1217 *num.* 84 *&* 85. *Poſt hunc annum legati munere in Hiſpania functus eſt Cardinalis Sabellus, de quo Oldoinus noſter in Hiſtoria Romanorum Pontificum & S. R. E. Cardinalium tomo* 2, *col.* 57 *ita ſcribit:* Centius Sabellus Romanus, Honorii III affinis, ab eodem renuntiatus epiſcopus Cardinalis Portuenſis & S. Rufinæ, legationis munere functus eſt in Hiſpania, ut de eo memoriæ proditur in regiſtro Honorii. Sub eodem Pontifice deceſſit Romæ anno Dominicæ Incarnationis MCCXIX, cum ex Hiſpania poſt functam legationem revertiſſet. *Idem affirmat Ughellus tomo* 1 *Italiæ ſacræ col.* 150.

F

quod ex ipſa Roderici Hiſtoria,

502 *Omitto alios, qui à marchione Mondexarenſi adducuntur: ipſe enim Rodericus ſatis anonymum hunc auctorem falſitatis convincit, dum in Hiſtoria rerum Hiſpanicarum lib.* 9, *cap.* 12 *de apoſtolico Hiſpaniæ legato ita meminit:* Eo tempore *(nempe inter annum* 1224 *&* 1226) erat in Hiſpaniis legatus Romanæ eccleſiæ Joannes de Abbatis villa, quæ eſt in comitatu Pontini *, Sabinenſis epiſcopus Cardinalis, vir bonus, ſapiens, litteratus, qui celebratis in ſingulis regnis conciliis, poſtquam

** lege* Pontivi

AUCTORE G. C.

monita ſalutis propoſuit, ad ſedem Apoſtolicam eſt reverſus, tribus annis legationis expletis. *Quomodo igitur Rodericus ab anno* 1215 *per decem annos legati munus in Hiſpania adminiſtravit?*

& Honorii III epiſtolâ, quæ forte nobis objici poſſet,

503 *Nemo mihi objiciat epiſtolam Honorii III Pontificis, qui apud Raynaldum tomo* 13 *Annalium anno Chriſti* 1218 *num.* 69 *&* 70 *Hiſpanos ad ſacrum bellum excitat, & Roderico Toletano officium legati decernit his verbis:* Ecce tempus opportunum, ut credimus, ad inſurgendum contra eos, quibus eſtis circumdati, Agarenos . . . . . Et licet dignum ac neceſſarium videretur, ut propter hoc ad vos deſtinare legatum de noſtro latere deberemus: quia tamen dubium nobis erat, utrum in movenda illis guerra regum conſilia concordarent, nos tamen penſantes prudentiam venerabilis fratris noſtri archiepiſcopi Toletani, odorem nominis cujus etſi fama dudum ad nos præconio tanto pertulerit, ut profuſa in ejus laudibus videretur, nunc tamen illam avaram in eiſdem

B

comperimus exſtitiſſe, cum ſcientiæ, circumſpectionis, modeſtiæ, honeſtatis, ac omnis induſtriæ longè plus, quam illa retulerit, invenerimus in eodem; ei onus hujuſmodi duximus imponendum legationis officium, eidem ad id per veſtras provincias concedendo, ut cum ad guerram illis movendam ipſorum regum conſilia concordaverint, ipſe, quaſi alter Joſue, vos præcedat *&c.* Dat. Lat. III Kal. Febr. pont. noſtri anno ſecundo.

falſum eſſe oſtenditur.

504 *Nemo, inquam, mihi objiciat hanc epiſtolam: nam ex ipſa ſatis patet, eam legationem fuiſſe extraordinariam, ac Rodericum deputatum eſſe ad ea curanda, quæ alterius legati apoſtolici officium non impedirent. Præterea ex eadem epiſtola liquet, quod Honorius III primùm anno* 1218 *Roderico illud munus conceſſerit, ac proinde quod Rodericus iſtud ſub Innocentio III in ſynodo Lateranenſi non acceperit, ut anonymus comminiſcitur. Forte importunus adulator ille alicubi legerat vel audiverat, Rodēricum munere legati apoſtolici aliquando ſunctum fuiſſe, atque hinc imperitè confinxit, illam dignitatem præſuli Toletano publicè in concilio Lateranenſi collatam eſſe, ut ex hoc honorifico œcumenica ſynodi judicio aliqua gloria in eccleſiam Toletanam redundaret, aut inde ejuſdem eccleſiæ primatus confirmaretur. At quemcumque in finem anonymus auctor hoc aſſeruerit, ſaltem ab ipſo illud legationis munus non ſatis aptè ſuo tempore collocatum fuiſſe, patet ex hac ipſa Honorii III epiſtola, ex qua etiam colligo, Rodericum Toletanum non interfuiſſe concilio Lateranenſi, ut paragrapho ſequenti probabo.*

C

Præter incredibilia privilegia,

505 *Fabulator huic legationis muneri adjungit incredibilia quadam privilegia, quæ in eadem ſynodo Roderico Toletano conceſſa eſſe narrat hoc modo:* Sed ultra permiſſum eſt illi, ut cum trecentis illegitimè natis diſpenſare poſſet; ut ex his ad ſacros ordines quidam, alii verò ad beneficia, etiam animarum curam habentia, reliqui ad dignitates & honores ejus voluntate promoverentur, & ut cum aliquibus excommunicatis, ſacrilegis, irregularibus, & concubinariis diſpenſaret. *Grande enimvero privilegium, cujus aliud exemplum mihi exhiberi cupio.*

& fictitium alterius prærogativæ,

506 *Deinde addit alteram prærogativam, quam Roderico in eodem concilio Lateranenſi datam fuiſſe ſic fingit:* Et etiam conſecutus eſt, ut quamprimum civitas Hiſpalenſis redderetur cultui Chriſtiano, ſine ſtrepitu judicii, jure primatûs eccleſiæ Toletanæ ſubeſſet. *Equidem admitto, iſtud jus Roderico datum aliquando fuiſſe, ſed id ipſi in ſynodo Lateranenſi obtigiſſe pernego. Satis iſtud eruitur ex ipſa epiſtola Honorii III Papæ, qui apud Labbeum tomo* XI *conciliorum parte* 1, *col.* 245 *Roderico archiepiſcopo Toletano hanc poteſtatem primum anno* 1218 *concedit his verbis:* Hinc eſt, quod attendentes nobilitatem eccleſiæ Toletanæ, intuitu ſpiritualis devotionis, quam ad Apoſtolicam ſedem habere dignoſcitur, volentes facere gratiam ſpecialem in Hiſpalenſi metropoli, ac ejus provincia: eidem eccleſiæ præſentis ſcripti privilegio jus concedimus primatiæ: ſtatuentes, ut cum præfata metropolis ad Chriſtianorum manus, Deo favente, redierit, tu frater archiepiſcope, ac ſucceſſores tui, ea quæ ſpectant ad primatis officium, exerceatis liberè in eadem. *Qua fide ergo dicitur Rodericus in concilio Lateranenſi obtinuiſſe hoc privilegium, quod ipſi tantummodo poſt tres annos ab Honorio datum eſt?*

D

E

Idem fabulator affingit Roderico contumelioſa,

507 *Sequitur apud Loaiſam pag.* 289 *altercatio Roderici Toletani cum archiepiſcopo Braccarenſi, in qua tot occurrunt parachroniſmi, falſitates, ineptiæ, aliaque abſurda, ut ea non ſolùm refutare, ſed etiam referre pigeat. Verbo uno illic Rodericus, ſi anonymo credimus, inſulsè diſſerit, præcipua ſui primatûs teſtimonia omittit, ſeriem Romanorum Pontificum & imperatorum imperitiſſimè perturbat, & impotenter archiepiſcopo Braccarenſi exprobrat, quod inter deceſſores ſuos Burdinum ſeu Mauritium ſchiſmaticum habuerit; quaſi is regerere non potuiſſet, Elipandum hæreticum olim archiepiſcopum Toletanum fuiſſe. Profectò hæc non conveniunt ſcientiæ, circumſpectioni, modeſtiæ, aliiſque Roderici Toletani dotibus, quas ſupra num.* 503 *Honorius III Pontifex tantopere extollit.*

puerilia,

508 Præterea (*verba ſunt Franciſci Macedo cap.* 13 *Diatribæ*) quam puerile illud de pictura Pontificis & Burdini, ad quam neceſſe erat intendere digitum, & cardinalibus monſtrare cum riſu quodam Sardonico, eoſque ad contemptum Braccarenſis graviſſimi præſulis incitare. *Denique hîc Rodericus aliter hiſtoriam Burdini narrat, quàm illam lib.* 6 *rerum Hiſpanicarum cap.* 28 *litteris mandaverit, ut utramque conferenti manifeſtum fiet. Mihi non lubet immorari iis, quæ ab Hiſpanis apud marchionem Mondexarenſem cap.* 12, *& ab aliis, lingua Hiſpanicæ ignaris, apud Franciſcum Macedo in Diatriba cap.* 17 *& ſequentibus Latinè refutata legi poſſunt.*

F

tantoque præſule indigna ratiocinia.

509 *Nunc progredior ad refellendam concertationem Roderici Toletani cum archiepiſcopo Compoſtellano, quam paragrapho præcedenti totam exhibui, & de qua ſæpe laudatus Franciſcus Macedo cap.* 13 *ita judicat:* Illud item frivolum eſt, velle officere traditioni antiquiſſimæ & receptiſſimæ reſtringendo eam ad certas quaſdam moniales & viduas, cum omnes ferme illam eccleſiæ per totam Hiſpaniam in ſuis breviariis & Miſſarum ſolemniis perſonarent..... Tandem quid ineptius, quam inducere argumentum à conſanguinitate Jacobi cum Domino Chriſto, perinde [quaſi] hoc ad cauſam facere poſſet, & illud imponere Compoſtellano præſuli, qui ne de ea quidem re cogitaret? Quid abſurdius, quam conari de dignitate certamen inter Deiparam virginem & Jacobum apoſtolum inſtituere, & eò digredi, quod in mentem Compoſtellani

A

stellani episcopi non venerat, & historiam de descensu Virginis ad sanctum Ildefonsum in Toletano templo commemorare? Quasi auderet ille reliquias sancti Jacobi mortui cum beatissimæ Virginis glorioso corpore comparare: quod ne somniare quidem, vel impos sui, quispiam potuisset. *Hisce futilitatibus accedunt crassi errores, quorum unum alterumve jam breviter detegam.*

& in deprimenda eccles. Compostellana antiquitate

510 *Rodericus Toletanus contra archiepiscopum Compostellanum ita argumentatus fuisse dicitur:* Si antiquitatem Compostellanæ ecclesiæ pro te facere existimas, antiquitas ista centum & novem annorum spatio continetur. *Si Rodericus hoc intelligat de ecclesia Compostellana, ex quo primùm ab Alfonso Casto condita, vel ab Alfonso III postmodum magnificentiùs instaurata fuit, pluribus seculis à vera illius antiquitate aberrat, ut patet ex iis, qua parte* 1 *Commentarii* § 5, *num.* 49 & § 10, *num.* 121 *dixi. Sed videtur duntaxat velle designare tempus, ex quo ecclesia illa ad archiepiscopalem dignitatem evecta est, cum assertionem suam statim probet hoc modo:* Dominus Calixtus Papa ad instantiam principis, cleri & populorum Hispaniæ metropoliticum jus antiquæ & celeberrimæ civitatis Emeritensis Compostellam transtulit anno Domini MCXXIV. *At hoc sensu etiam hallucinatur: nam ab anno* 1124, *quo juxta pseudo-Rodericum ecclesia Compostellana metropoliticum jus obtinuit, usque ad annum* 1215, *quo concilium Lateranense celebratum est, non* centum & novem, *sed tantùm* 91 *anni effluxerant. Ego autem existimo, Rodericum arithmeticæ peritiorem fuisse, quam ut in computu tam facili & exiguo tot annis aberraret.*

B

atque magnitudine

511 *Si quis hoc sphalma arithmeticum excusare velit, eo quod scriptoris vel amanuensis ociantiâ facile error aliquis in numeros irrepat, non ero severus similium mendorum castigator. Attamen non tam facilè ignoscam alterum errorem, quem pseudo-Rodericus ad deprimendam ecclesiam Compostellanam in eodem orationis contextu ita obtrudit:* Usque ad hæc tempora (*nempe Callixti II Pontificis, de quo paulò antea egerat*) oratorium quoddam admodùm parvum erat locus ille, in quo nunc sita est Compostellana ecclesia.

C

crassos errores commisit,

512 *Istud omnino falsum est, ac ipsi Roderico contrarium; quandoquidem de Alfonso Magno, qui* æra octingentesima septuagesima quinta, *id est anno Christi* 837, *regnare cœpit, lib.* 4 *rerum Hispanicarum cap.* 15 *scribit sequentia:* Ecclesiam S. Jacobi, quæ erat terrea, quadris lapidibus & columnis marmoreis reparavit. *Deinde cap.* 18 *ejusdem libri celeberrimam istius ecclesiæ dedicationem, ad quam plurimi totius Hispaniæ præsules convenerant, ita refert:* Rex, visis epistolis, gaudio est gavisus, & constituit diem, in qua convenirent nobiles & magnates & pontifices, qui ecclesiam beati Jacobi dedicarent. *Plura de hac Compostellana ecclesia consecratione habet Sampirus Asturicensis apud Sandovallium à pag.* 75, *ubi inter alia dicit, quod Alfonsus construxerit* eam valde pulcherrimam. *Quomodo ergo usque ad annum* 1124, oratorium quoddam admodum parvum erat locus ille, in quo nunc sita est Compostellana ecclesia?

quos ab adversariis nostris observatos non fuisse, mirum est.

513 *Franciscus Macedo cap.* 19 *Diatribæ alia hujusmodi pseudo-Roderici ratiocinia exhibet, & ab ipsa veri Roderici historia discrepare ostendit. Porro reliquas anonymi istius fabulatoris narratiunculas, partim falsas, partim insulsas, à jam sæpe laudatis auctoribus explosas vide, quia me talium nugarum jam diu tædet. Interim satis mirari nequeo, quomodo imperitus ille commentarii Toletani auctor, quisquis hic demum fuerit, apud doctissimos viros tam facilè fidem obtinere potuerit. Quid dicam? Nova delectant, ut habet proverbium, & nonnumquam homines vigilantissimos fallunt. Sic putabant multi eruditi Hispani, initio elapsi seculi ab impostoribus quibusdam decepti, sese genuina Flavii Lucii Dextri, Luitprandi, aliorumque veterum auctorum opera invenisse, & pro hoc novo thesauro, tamquam pro aris & focis, acriter decertabant. Sed perspicax quorumdam industria fraudem detexit, & tempus paulatim docuit, ea à recentioribus sub falso antiquorum nomine conficta esse, ita ut jam litteratus orbis & oculatiores Hispani illos pseudo-scriptores passim contemnant, eosque nuper Lusitani ex academia sua prudenter eliminaverint. Nunc ad evertendam penitus hujus Loaisiani commentarii fidem ostendere conabor, Rodericum archiepiscopum Toletanum concilio Lateranensi non interfuisse.* AUCTORE G.C.

E

§ XVII. Ex variis instrumentis probatur, Rodericum Toletanum non interfuisse concilio Lateranensi.

Tempore Innocentii III Papæ controversia de primatu

INnocentius III Papa anno pontificatûs sui tertio decimo *id est Christi* 1210 *ad Rodericum archiepiscopum Toletanum dedit littoras, quibus in editione Baluziana tomo* 2, *pag.* 408 *ipsi primatum Hispaniæ ita confirmat:* Hac igitur ratione prudenter inducti, jura nobilis & famosæ Toletanæ ecclesiæ, apostolicæ Sedis propriæ ac specialis filiæ, conservare volentes, tuis, venerabilis frater Roderice, quem vera in Christo caritate diligimus, rationabilibus postulationibus paternæ pietatis affectu duximus annuendum: ideoque per præsentem privilegii paginam ad exemplar felicis recordationis Urbani, Gelasii, Calixti, Honorii, Eugenii, Adriani, Alexandri I, Alexandri II, Alexandri III, Urbani & Cælestini prædecessorum nostrorum, primatûs dignitatem per Hispaniarum regna tibi & ecclesiæ Toletanæ, auctoritate apostolica confirmamus, teque primatem præsules Hispaniarum respicient, & ad te referent, si quid inter eos dignum exortum fuerit quæstione. *Archiepiscopus Braccarensis huic Pontificis decreto non paruit. Quare Rodericus misit quemdam clericum ad eumdem Innocentium, ut decreti sui executionem urgeret. Verùm Pontifex anno* 1211 *respondit, sese ob periculum, quod à Saracenis Hispaniæ imminebat, id modò facere non posse, sed opportuniori tempore eam litem esse dirimendam, ut legitur in responsoria Innocentii epistola apud Baluzium tomo* 2, *pag.* 530. *Hinc patet, eam controversiam inter Rodericum Toletanum & archiepiscopum Braccarensem ante concilium Lateranense cœptam esse.*

F

inter archiepiscopum Toletanum & Braccarensem

515 *Cum autem Rodericus anno* 1212 *post relatam insignem de Saracenis victoriam iterum instaret, ut decretum Pontificis executioni mandaretur, præsul Braccarensis, allegatis repugnantiæ suæ rationibus, litem protraxit usque ad tempora Honorii III Pontificis, qui apud Labbeum tomo* XI, *parte* 1, *col.* 244 *ei & capitulo Braccarensi*

AUCTORE G. C. *carensi ita scribit :* Coram felicis memoriæ Innocentio Papa prædecessore nostro, litem inter venerabilem fratrem nostrum archiepiscopum Toletanum, & te, frater archiepiscope, super primatia solemniter contestata, vobis fuit peremptorius terminus assignatus, quo cum rationibus & defensionibus vestris procuratores idoneos ad Sedem apostolicam mitteretis. *Cum autem procuratores causæ ad Romanam curiam postea venissent, ac debitis instrumentis carerent, iterum dilationem postularunt, quam Honorius* usque ad octavas Pentecostes proximè futuras *ipsis indulsit. Sed dicit, elapso peremptorio hoc termino, sese ad litis decisionem processurum. Ex his constat, falsum esse, quod post memoratum anonymi commentarium asserit Loaisa his verbis:* Quæ omnia peregit publicè Rudericus Ximenius Romæ in sui primatûs causa, quam obtinuit : nam summus Pontifex primatûs honorem eidem coram omnibus detulit, sicut ante in diplomate concesserat. *Eumdem Loaisæ errorem Gabriel Cossartius noster in notis ad concilium Lateranense tomo & parte proximè citatis pag. 236, Nicolaus Antonius in Bibliotheca Hispana tomo 2, pag. 35, aliique eruditi viri ante me observarunt.*

B

516 *Antequam ad id accedam, quod hoc paragrapho probandum suscepi, tria notari cupio. Primo hactenus non inveni ullum scriptorem, Loaisiana præfati commentarii editione antiquiorem, qui præsentiam Roderici archiepiscopi Toletani in concilio Lateranensi affirmet. Secundò neque Innocentius, neque Honorius, quorum epistolas ad Hispaniam spectantes Cardinalis Aguirrius tomo 3 conciliorum à pag. 403 edidit, ullibi meminerunt de primatu inter Rodericum Toletanum & archiepiscopum Compostellanum controverso, ita ut totam hanc altercationem in synodo Lateranensi anonymus fabulator tantum è cerebro suo produxisse videatur. Non tamen inficior, postea inter Rodericum & archiepiscopum Compostellanum de primatu litem Romæ fuisse institutam : siquidem Joannes de Ferreras in Historia Hispaniæ, nuper Hispanicè edita, ad æram 1273 seu annum Christi 1235 ex antiquioribus monumentis notat, Rodericum Toletanum propterea eo tempore Romam discessisse, quod idem iter Romanum infra num.* 519 *ex ipsa Roderici Historia satis colligitur, quamvis illic itineris causa non exprimatur. Sed eo tempore Innocentius & Honorius dudum obierant. Tertiò litteræ horum duorum Pontificum nusquam indicant, Rodericum Toletanum tempore Innocentii III ob controversiam cum Braccarensi archiepiscopo Romam venisse, ut per se suam causam ageret; imo ex iis potius colligitur, quod causæ suæ procuratores ad Urbem miserit : nam Innocentius anno 1211 in editione Baluziana lib. 14, epist. 57 archiepiscopo Toletano ita respondet ;* Quod petitiones, quas obtulisti nobis per M. clericum tuum super negotio primatiæ, nondum admisimus, non ex duritia, sed ex providentia noveris processisse.

C

(de lite tunc mota inter Toletanum & Compostellanum nulli antiqui meminerunt)

Roma agitata fuit utrimque per procuratores,

517 *Illustrissimus Didacus de Castejon in defensione primatûs Toletani inter instrumenta operi præmissa fol. 24 refert epistolam, die* XII *Januarii anno* 1215 *datam, qua idem Pontifex archiepiscopo Braccarensi præcipit, ut ante* festum omnium Sanctorum, proxime venturum ..... procuratores idoneos ad *suam* præsentiam *destinet*, ut causa ipsa (*videlicet de primatu inter Rodericum Toletanum ac ipsum controverso*) fine posset debito terminari. *Id etiam confirmat Honorius Papa, cujus verba superiùs num.* 515 *protuli. Idem eruitur ex altera Honorii epistola, apud Labbeum nostrum tomo* XI, *parte* 1, *col.* 244 *relata, in qua ad Rodericum Toletanum de Joanne clerico, Braccarensis archiepiscopi procuratore, ita scribit :* Idem procurator terminum, tibi & præfato archiepiscopo, ejusque capitulo, in causa, quæ super primatia inter te & eosdem vertitur, à felicis memoriæ Innocentio Papa prædecessore nostro peremptoriè assignatum, ... petiit prorogari, pro eo, quod I. Guterii canonicus Toletanus, quem procuratorem ad eorum præsentiam, quibus commissa fuit receptio testium, destinasti, judicatus fuit insufficiens ab eisdem. *Videtur itaque ea causa tempore Innocentii III, qui anno* 1216, *die* XVI *Julii obiit, utrimque per procuratores acta esse.*

D

518 *Attamen propterea non nego, Rodericum alias Romam iviſse : nam coram Honorio III ipse comparuit, ut jus primatûs sui contra præsulem Braccarensem tueretur; postea autem tempore Gregorii IX Pontificis iterum Romæ fuit, ut causam suam contra archiepiscopum Compostellanum ageret, aut forte alia quædam negotia perficeret. Affirmare non ausim, quod idem præsul Toletanus anno* 1211 *ad Innocentium III profectus fuerit, etiamsi id præter alios Mariana noster lib.* 11 *hist. Hisp. cap.* 23 *asserat his verbis :* Rodericus præsul Toletanus Romam amandatus est, [pro] venia peccatorum impetranda omnibus, qui more per ea tempora usitato, cruce insigni distincti ad bellum sacrum convenirent. *Non temere de hoc Roderici itinere dubitari posset, cum alii auctores scribant, Giraldum sive Gerardum, qui electus erat Segoviensium episcopus, Romam missum fuisse, ut Christianis, contra Mauros bellaturis, indulgentias ab Innocentio III impetraret. Hæc Giraldi electi Segoviensis legatio eruitur ex ipsis litteris Innocentii Papæ, qui lib.* 14, *epist.* 154 *in editione Baluziana tom.* 2, *pag.* 582 *Alfonso, Castellæ regi respondet, sese omnibus, qui Hispanos in sacro bello adjuverint, remissionem peccatorum concedere,* juxta petitionem tuam, *inquit*, & instantiam dilecti filii Segobiensis electi, nuntii tui, qui circa promotionem ejusdem negotii exstitit solicitus & attentus. *Rodericus autem Toletanus eo tempore cum quibusdam Hispaniæ præsulibus videtur in Galliam discessisse, ut regni illius incolas ad bellum contra Mahometanos in Hispania gerendum excitaret. Sed parum refert, ubicumque Rodericus tunc fuerit, si concilio Lateranensi, quod anno* 1215 *die* XI *Novembris inchoatum est, non interfuerit, sicut non interfuisse, jam ostendam.*

E

(etsi Rodericus Toletanus ibidem postea causam suam egerit.)

F

519 *Imprimis liceat mihi etiam uti argumento negativo, quo adversarii toties Hispanos oppugnant. Lucas Tudensis, Roderico Toletano coævus, tomo* 4 *Hisp. Illust. pag.* 113 *narrat, magnam præsulum multitudinem ad concilium Lateranense conveniſse, & silet de præsentia archiepiscopi Toletani, de quo tamen eâdem paginâ paulò antea meminit his verbis :* Eo tempore reverendissimus pater Rodericus archiepiscopus Toletanus ecclesiam Toletanam mirabili opere fabricavit.

(colligimus ex silentio Lucæ Tudensis)

520 *Quin imo Rodericus in suis scriptis nullam de hoc itinere Romano mentionem facit, cum tamen alibi res à se gestas aut omissas soleat com-*

(& ipsius Roderici Toletani.)

me-

A

memorare. *Sic lib.* 9, *cap.* 12 *agens de bello S. Ferdinandi contra Mauros dicit:* In hac expeditione non interfuit Rodericus pontifex Toletanus, qui Guadalphaiare * remanſerat, febris acumine fatigatus. *Sic eodem libro cap.* 17 *rationem reddit, cur eccleſiam Cordubenſem, anno Chriſti* 1236 *Mauris ereptam, non conſecraverit:* Et quia venerabilis Joannes, *inquit*, de quo diximus, Roderici Toletani primatis vices gerebat, qui tunc temporis apud Sedem apoſtolicam morabatur, eliminatâ ſpurcitiâ Machometi, & aquâ luſtrationis perfusâ [mezquitam] in eccleſiam commutavit. *Qui ita de ſe loquitur, cur taceret, ſe celeberrimo concilio Lateranenſi interfuiſſe? Fateor tamen, hoc argumento negativo rem non planè confici. Quare ad alia pergo.*

* *al.* Guadalfaianæ *id eſt* Guadalajaræ

521 *Poſt mortem Alfonſi VIII regis Caſtellæ, & Eleonoræ ejus conjugis, qui ambo anno* 1214 *obierunt, Rodericus archiepiſcopus Toletanus, qui cum aliis tribus regii teſtamenti exſecutor conſtitutus fuerat, junioris regis Henrici tutelam ſuſcepit, ut probatur ex quibuſdam antiquis inſtrumentis, quæ marchio Mondexarenſis aliique hiſtorici Hiſpani paſſim citant. Didacus de Colmenares in Hiſtoria Segovienſi cap.* 20, § 1 *refert integrum Henrici regis diploma, in gratiam eccleſiæ Segovienſis datum* æra MCCLII *id eſt anno Chriſti* 1214, decimo octavo die Decembris, *cui ſubſcribit* Rodericus Toletanæ ſedis archiepiſcopus *cum multis aliis die* XVIII *Januarii anno* 1215, *quando habita ſunt comitia in civitate Burgenſi, ut* § 2 *tradit idem Colmenares, & confirmat marchio Mondexarenſis, qui poſtremi hujus diplomatis ecgraphum, ex archivo deſumptum, penes ſe conſervari teſtatur.*

variiſque negotiis Hiſpanicis

B

522 *Cum interim Berengaria loco fratris minorennis regnum Caſtellæ adminiſtraret, potens Larææ familia variis artibus regni procurationem ambiebat, & alieno nomine regnare cupiebat, tantumque effecit, ut Berengaria ad conſervandam regni tranquillitatem Alvaro Larenſi fratrem ſuum committere coacta fuerit, poſtulatis prius quibuſdam conditionibus, quas ipſe Rodericus lib.* 9, *cap.* 1 *ita exponit:* Quod cum ſolers regina Berengaria percepiſſet, animo gratanti conceſſit; ſed timens inſolentias, quæ venerunt, fecit jurare comitem Alvarum & magnates, ut ſine ipſius reginæ conſilio nec aliquibus terram auferrent, nec aliquibus terram darent, nec vicinis regibus guerram moverent, nec mulctam, quæ Hiſpaniæ pecta * dicitur, imponerent in aliqua regni parte: & juramento & hominio * in manu Roderici Toletani pontificis firmaverunt, & ſi contrarium facerent, proditionis infamiâ tenerentur. *Hæc autem contigiſſe videntur menſe Martio anni* 1215, *ut infertur ex quodam inſtrumento, de quo meminit Alfonſus Muñez apud Mondexarenſem citatus.*

quibus hic poſterior adſuit,

* *forte* Hiſpanicè pecho
* *al.* homagio

C

523 *Mariana noſter in hac hiſtoria enarranda ordinem temporum & rerum geſtarum perturbat: nam lib.* 12, *cap.* 4 *aſſerit, machinationes Larenſium fratrum ex ſententia ſucceſſiſſe, eo quod Rodericus Toletanus ad concilium Lateranenſe profectus eſſet. Dein capite ſequenti juramentum ab Alvaro Larenſi præſtitum, de quo ſupra, uſque ad Roderici reditum differt. Mihi non placet ea chronotaxis: cum enim ſynodus Lateranenſis tantum ſub fine Novembris anno* 1215 *finita fuerit, non potuit Rodericus Toletanus ante initium anni* 1216 *in Hiſpaniam rediiſſe. Interim tomo* 2 *Hiſpaniæ Illuſtratæ pag.* 161 *lego inſtrumentum, quo idem Alvarus poſt injuſtas eccleſiarum vexationes & prioris juramenti violationem meliora ſpondet; iſti autem inſtrumento ita ſubſcribitur:* Facta charta apud Soriam ip. exp. XV die Februarii æra MCCLIV *id eſt anno Chriſti* 1216.

& quorum chronologiam Mariana noſter

AUCTORE G. C.

524 *Itaque juxta Marianæ opinionem ſi Rodericus ineunte Januario anni* 1216 *Româ in Hiſpaniam redierit, inter primùm comitis Alvari juramentum, coram Roderico præſtitum, & poſteriorem emendationis promiſſionem vix potuit ſeſqui-menſis intercedere. At ipſe Rodericus lib.* 9, *cap.* 1 *narrat, poſt primùm fidelitatis juramentum contigiſſe ſequentia:* Qui (*nempe Alvarus*) cum Gundiſalvo Roderici & fratribus ſuis, tunc ſibi faventibus, in continenti Burgis egrediens cœpit exterminia procurare, magnos humiliare, & vulgi divites exhaurire, religiones & eccleſias ancillare, & decimarum tertias, quæ ad eccleſiarum fabricas pertinebant, cœpit ſimiliter infiſcare. Sed excommunicatus à Roderico Toletano decano, qui vices archiepiſcopi tunc gerebat, coactus fuit reſtituere, & jurare, ne de cetero attentaret. *Quis credat, tam multa, tamque diverſa tantillo temporis ſpatio peracta fuiſſe? Adde, quod Burgenſis magnatum conventus anno* 1215 *habitus fuerit, ut ex ſupra dictis eruitur.*

non ſatis accuratè collocavit.

E

525 *Neque refert, quod Rodericus decanus Toletanus*, qui vices archiepiſcopi tunc gerebat, *contra comitem Alvarum ſententiam excommunicationis tulerit: ex eo enim non ſequitur abſentia Roderici archiepiſcopi Toletani, cum veroſimillimè hic præſul, variis arduiſque eccleſiæ & regni occupationibus obrutus, ad gubernandam vaſtam ſuam diœceſim ſemper vicarium habuerit, cui plura negotia committerentur, uti etiamnum hodie in multis eccleſiis fieri videmus. Nec id temerè dicitur: nam Chronicon generale, à marchione Mondexarenſi citatum, ſatis oſtendit, illam anathematis ſententiam juſſu archiepiſcopi latam eſſe, & parte* 4, *cap.* 10 *habet hæc verba, quæ ex veteri idiomate Hiſpanico ita fideliter Latina facio:* Et quando hoc vidit archiepiſcopus dominus Rodericus Toletanus, regnum interdicto ſubjecit, ita ut eum (*ſcilicet Alvarum Larenſem*) omnia ablata reddere coëgerit, qui juravit, ſeſe exinde nihil amplius ablaturum. *Si Rodericus tunc non fuiſſet in Hiſpania, certè cauſam abſentiæ ſuæ indicaſſet, ſicut ſupra num.* 519 *rationem reddit, cur Joannes eccleſiam Cordubenſem conſecraverit. Adde, quod Rodericus die* XX *Aprilis anno* 1215 *cum rege fuerit Abulæ, ubi privilegio, quod in iſtius urbis gratiam datum eſt, ita ſubſcripſit:* Rodericus Toletanæ ſedis archiepiſcopus. *Id apud Marchionem Mondexarenſem comes de Mora tomo* 9, *fol.* 306 *teſtatur.*

Rodericum præſulem Toletanum anno 1215 ex Hiſpania non diſceſſiſſe.

F

526 *Præterea Rodericus anno* 1215 *die* XXVII *Septembris in oppido Arevalenſi, quod in Caſtella veteri circa limites Legionis ſitum eſt, ſubſcripſit donationi, quam rex Henricus Ordini ſancti Joannis Hieroſolymitani fecit, & quam Marchio Mondexarenſis ex Ms. Joannis Lucæ Corteſii refert his verbis:* Æra MCCLIII (*hæc reſpondet anno Chriſti* 1215) Arevalæ vigeſimâ ſeptimâ die Septembris Henricus rex Caſtellæ donat in perpetuum fratribus hoſpitalis ſancti Joannis Hieroſolymitani, & commendatori, qui tenuerit caſtrum de Conſogra triginta caficios (*eſt menſuræ Hiſpanicæ ſpecies, de qua meminit Jacobus I rex Aragonum in Mss. conſtitutionibus Catalaunie apud Cangium in Gloſſario*) ſalis de

Ex duobus diplomatibus,

AUCTORE G.C. mensura Toletana annuatim ad opus castelli de Consogra. Confirmant Rodericus archiepiscopus Toletanus, Tellius Palentinus episcopus &c. *Joannes de Ferreras, supremus regiæ bibliothecæ Matritensis custos, in Dissertatione Latina de adventu* S. Jacobi *in Hispaniam num.* 43 *affirmat, istud privilegium jam inter suos codices Mss. conservari.*

quorum uni die 27 Septembris anno 1215,

527 *Si Rodericus die* XXVII *Septembris anno* 1215 *Arevalæ in Castella fuerit, quomodo eodem anno Romæ esse potuit* VIII *Octobris, quo die anonymus Loaisiani commentarii auctor eam Roderici concertationem in concilio Lateranensi habitam fuisse fabulatur? Sed demus, anonymum errasse, & initium synodi Lateranensis die* XI *Novembris figendum esse. Hoc posito, si Rodericus terrestri itinere ex oppido Arevalensi Romam profectus fuerit, debuit spatio quadraginta quatuor dierum ultra trecentas quinquaginta leucas conficere, quod parum est verosimile.*

alteri circa initium anni 1216 Rodericus in Hispania subscripsit, B

528 *Forte quispiam dicet, eum potuisse brevi tempore per mare ex Hispania in Italiam trajicere. At quis sibi facile persuadeat, Rodericum in eo casu tamdiu distulisse iter Romanum, in quo præter grande terræ intervallum, quod Arevalâ usque ad aliquem maris mediterranei portum prius peragrare oportebat, tota adventûs certitudo à venti inconstantia pendebat? Accedit, quod Rodericus simili temporis spatio ex Italia in Hispaniam redire debuerit, cum ante initium Decembris Româ discedere non potuerit, & die* XV *Januarii sequentis anni alteri privilegio Matriti subscripserit, ut laudatus Joannes de Ferreras in Historia Hispaniæ ad annum Christi* 1215 *parte* 6, *pag.* 60 *affirmat.*

& ex Honorii III epistola infertur,

529 *Denique ex epistola Honorii III, quam anno* 1218 *ad episcopos Abulensem & Burgensem dedit, & cujus fragmentum paragrapho præcedenti num.* 503 *exhibui, probabilissimè eruitur, Rodericum concilio Lateranensi non interfuisse: in ea etenim inter alia sic scribit:* Nos tamen pensantes prudentiam venerabilis fratris nostri archiepiscopi Toletani, odorem nominis cujus etsi fama dudum ad nos præconio tanto pertulerit, ut profusa in ejus laudibus videretur; NUNC tamen illam avaram in eisdem comperimus exstitisse, cum scientiæ, circumspectionis, modestiæ, honestatis, ac omnis industriæ longè plus, quam illa retulerit, invenerimus in eodem. *Ex hoc loquendi modo duplicem deduco sequelam. Prima est, Rodericum Toletanum coram Honorio Pontifice comparuisse, eique ex conversatione notum fuisse; quæ propior notitia etiam confirmatur ex alia ejusdem Pontificis epistola, ad Rodericum Toletanum scripta, quæ apud Labbeum tomo* XI, *part.* 1, *col.* 244 *ita incipit:* Te, ac Joanne Bracarensi clerico procuratore venerabilis fratris nostri Bracarensis archiepiscopi in nostra præsentia constitutis *&c.*

C

enm concilio Lateranensi circa finem anni 1215 non interfuisse,

530 *Altera consequentia est, Rodericum Toletanum Honorio III ante pontificatum dumtaxat ex fama notum fuisse, adeoque illum in concilio Lateranensi cum memoratis archiepiscopis de primatu publicè non concertasse: si enim ibi ita disputasset, & tot tamque diversis linguis coram Pontifice Innocentio & Cardinalibus ad omnium stuporem peroraſſet, ut fingit anonymus; quomodo eum non audisset Honorius, qui tunc sub nomine Centii cardinalitia dignitate fulgebat, ut apud Raynaldum tom.* 13 *Annalium ecclesiasticorum ad annum Christi* 1216 *num.* 16 *ex antiquis scriptoribus refertur. Quomodo hic S. R. E. Cardinalis toto concilii tempore præsulem Toletanum adeo celebrem non vidisset? Quomodo demum post mortem Innocentii III ad Pontificatum evectus scribere potuisset, sibi Rodericum Toletanum antea non nisi ex fama cognitum fuisse, at se* nunc *in eo plures, quam fama tulerat, virtutum dotes inveniſſe. Ex his itaque probabilissimè concludo, Rodericum archiepiscopum Toletanum concilio Lateranensi non interfuisse, quamvis id aliqui recentiores scripserint, qui sine antiquis ducibus hunc ineptum & anonymum Toletani primatûs defensorem incautè secuti sunt.* D

cujus tamen præsentiam in ea synodo adversarii tamquam certam supponunt.

531 *Post omnia huc usque disputata speramus, æquos totius controversiæ arbitros non difficulter consensuros, ut saltem Natalis Alexander deinceps nobis occinere desinat hoc suum epinicium:* Habemus firmiorem propheticum sermonem, habemus luculentiora veterum Pontificum Romanorum, scilicet Innocentii I, Hormisdæ, & Gregorii VII testimonia, nec non Roderici Toletani archiepiscopi gravissimam in concilio œcumenico disceptationem, quam concilium & Pontifex probando suam fecerunt. *Hoc triumphale adversarii epiphonema sufficienter, ut opinor, antea discussimus: nam duodecimo hujus partis paragrapho probavimus, propheticum sermonem seu textum sacræ Scripturæ sine ulla Hispanicæ traditionis læsione variis modis commodè exponi posse. Deinde* § 13 *&* 14 *diversis explicationibus ostensum est, nulla Pontificum Romanorum testimonia Hispanicæ* S. Jacobi *prædicationi repugnare. Tribus demum sequentibus paragraphis demonstravimus, publicam Roderici Toletani disceptationem in concilio Lateranensi, quam adversarius* gravissimam *appellat, tanto præsule esse indignam atque à tenebrione quodam confictam,* quam *proinde* concilium & Pontifex *numquam audierunt, multo minus* probando suam fecerunt, *ut Natalis Alexander nimis confidenter jactat.* E

§ XVIII. Novum argumentum contra prædicationem S. Jacobi in Hispania objicitur, ac dissolvitur. F

Litteras Cæsarii abbatis

NUnc restat ultima difficultas, eaque in specie non minima, *quæ mihi aliud quærenti fortuitò occurrit, & quam miror à nemine hactenus Hispanis objectam fuisse. Dum pervolverem opus posthumum illustrissimi Petri de Marca, cui titulus est* Marca Hispanica sive limes Hispanicus, *à Stephano Baluzio auctum & editum, lib.* 4, *col.* 403 *&* 404 *reperi sequentia:* Exstat in archivo ecclesiæ Ausonensis epistola Cæsarii abbatis sanctæ Cæciliæ in Monteferrato ad Papam Joannem, in qua narrat, se ordinatum fuisse archiepiscopum provinciæ Tarraconensis in synodo Compostellana; sed postea, cum in provinciam profectus esset, susceptum non fuisse ab episcopis, immò gravem contradictionem passum à Petro Barcinonensi, Arnulfo Gerundensi, Hattone Ausonensi, Wisado Urgellitano, & Emerico metropolitano sedis Narbonensis.

533 Et quoniam Cæsarius, ut sibi reverentiam

A *ex quibus prædicatio S. Jacobi in Hispania impugnari potest,*

tiam & ordinationi suæ auctoritatem conciliaret, ajebat, se ordinatum fuisse ante corpus beati Jacobi apostoli, qui ecclesias Hispanicas fundaverat, responderunt illi, nullum hinc præsidium causæ suæ peti ab eo posse, cum certum esset, hunc Sanctum non fuisse apostolum Hispaniarum: QUIA ILLE APOSTOLUS INTERFECTUS HÎC VENIT, inquiunt, NULLO MODO AUTEM VIVUS. Ejus erat probare, quod ab aliis negabatur. Non fecit tamen; sed conversus ad distributionem provinciarum factam ab Apostolis, ait, Jacobum SPANIAM ET OCCIDENTALIA LOCA prædicasse. Deinde Papam orat, ut sibi præsto sit adversus contumaces. *Qua fide Baluzius hanc narrationem ex litteris Cæsarii eruerit, postea discutietur. Interim quisque satis videt, quid adversarii contra* S. Jacobi *prædicationem in Hispania ex his verbis possint elicere. Si Natalis Alexander hæc invenisset, haud dubiè confidentius ceciniisset triumphum ante victoriam: siquidem tantopere extollit auctoritatem solius Roderici Toletani, quem sæculo* XIII *prædicationi* S. Jacobi *in Hispania contradixisse existimabat.*

B

ipse editor Baluzius falsas aut interpolatas esse censet.

534 *Mihi non parum de fictione suspectæ redduntur hæ Cæsarii litteræ, cum in iis ordinatus dicatur* die III Kalend. Decembris æra DCCCCXXXVIII, *id est anno Christi* 900, *quo forte nondum natus erat, ut ex personarum aliarumque rerum adjunctis manifestum est. Quare vehementer miror, quod Labbeus, eminentissimus Aguirrius, & noviss. Harduinus in suis conciliorum collectionibus hanc synodum Compostellanam, de qua in aliis antiquis monumentis nulla fit mentio, ad eumdem annum* 900 *retulerint. Vidit hunc anachronismum ipse Balazius, ideoque statim post proximè memoratum litterarum compendium sic notat:* Difficile videtur constituere tempus, quo ista acta sunt: nam in epistola Cæsarii, quam oportet aut falsam esse aut interpolatam, ordinatio ejus peracta dicitur æra DCCCCXXXVIII (*ea designat annum Christi nongentesimum, ut jam monui*) III Kal. Decembris; quod manifestè falsum est: nondum enim erat archiepiscopi nomine insignitus anno DCCCCLXXI exeunte (*imo serius, cum Benedictus VI primùm anno* 972 *die* XX *Decembris ad Petri cathedram evectus fuerit*) quo Benedictus VI

C

Papa privilegium ei tum abbati tantùm sanctæ Cæciliæ concessit. *Observa, epistolam Cæsarii hîc à Baluzio dici falsam aut interpolatam.*

Antonius Pagius contendit,

535 *Antonius Pagius in Critica historico-chronologica ad Annales Baronii tom.* 3, *pag.* 776 *&* 777 *de hac æra fusè disputat, contenditque, epistolam Cæsarii non esse rejiciendam, quamvis in ea numerus annorum depravatus fuerit. Unde loco proximè citato ad annum Christi* 900, *num.* 10 *ita scribit:* Harum litterarum à Cæsario scriptarum exemplar ab imperito librario facile in numeris depravari potuit; cum Hispani diu cifras, à decessoribus suis usurpatas, ignorarint, eæque nostra tantùm ætate è tenebris erutæ fuerint: obliti, inquam, erant, hanc cifram X^{v} denotare XL, & T pro mille ab illis adhibitam, qui ideo multarum litterarum subscriptiones, in quibus eæ reperiebantur, depravarunt. In autographo litterarum Cæsarii scriptum fuit: ærâ T VIIII, id est æra M VIIII, & librarius interpretatus est ærâ DCCCCXXXVIII.

536 *Pagius tam confidenter pronuntiat, à Cæsario positam fuisse notam* T VIIII, *acsi autographam ipsius epistolam vidisset, quod tamen non facilè mihi persuadebit. Facilius errari potuisse crederem, si de unius alteriusve numeri additione, omissione, aut transpositione ageretur. Quod si tantam numerorum mutationem velis librario adscribere, poteris etiam suspicari, periodum de prædicatione* S. Jacobi *in Hispania ab amanuensi malevolo & Hispanis infenso hisce litteris insertam esse. Igitur hæc Pagii conjectura tam facilè negatur, quam asseritur. Nihilominus ibidem num.* 11 *sic concludit:* In litteris itaque Cæsarii ad Joannem XIII annus tantum æræ Hispanicæ corruptus, eæque certò concilium Compostellanum anno CMLXXI indictum fuisse demonstrant.

AUCTORE G. C. *solùm numeros in ea epistola corruptos esse,*

537 *At gratis Pagio demus, aram fuisse corruptam ac substituendam esse* M VIIII, *quæ anno Christi* 971 *respondet. Hoc etiam concesso, non leves supersunt scrupuli, quos mihi eximi cupio. Imprimis ipse Pagius ad annum* 900 *num.* 8 *ita loquitur:* Eo Christi anno (*nempe* 971, *de quo ibidem agit*) Borellus Barcinonensis comes ad limina apostolorum Petri & Pauli profectus est cum Hattone episcopo Ausonensi & Gerberto monacho Auriliacensi, obtinuitque à Joanne Papa, hujus videlicet nominis XIII, ut Tarraconensis provinciæ metropoliticum jus transferretur ad Ausonensem, & utraque ecclesia uniretur. *Addit autem, sese hoc didicisse ex Francisco Diago, seu Didaco Dominicano, qui in Hispanica comitum Barcinonensium historia lib.* 2, *cap.* 19 *profert Latinè integram Joannis Pontificis bullam,* in mense Januario, indictione quarta decima *de hac re datam, & capite sequenti contra Antonium Augustinum ostendit, eam anno* 971 *scriptam fuisse, ita ut Pagius manibus pedibusque in ejus descendat sententiam.*

quo etiam gratis concesso,

E

538 *Jam verò ex his sic argumentor ad hominem: Si initio anni* 971, *quando urbs Tarraconensis sub Saracenorum jugo gemebat, jus metropoliticum ad episcopatum Ausonensem transierit, & utraque ecclesia sub Hattone præsule Ausonensi unita fuerit, quomodo Cæsarius circa ejusdem anni* 971 *finem* (*videlicet* III Kalend. Decembris, *ut in epistola Cæsarii notatur*) *in concilio Compostellano consecratus fuit archiepiscopus Tarraconensis? Quomodo accepit ecclesiam jam alteri à Pontifice unitam? Nonne Hatto Ausonensis de injuria conquestus fuisset, dixissetque, sibi à concilio Compostellano eripi non posse dignitatem, quam à Pontifice Romano acceperat? Nihil horum tamen in epistola Cæsarii memoratur, ut postmodum videbimus.*

argumentamur ad hominem,

539 *Neque hinc evades dicendo, solum archiepiscopi Tarraconensis titulum Cæsario concessum fuisse, cum Tarraco à Saracenis occuparetur: nam Cæsarius in litteris suis satis ostendit, se non nudum archiepiscopi Tarraconensis nomen sibi velle, sed jus metropoliticum in sedecim civitates, ecclesiæ Tarraconensi subjectas, quas enumerat. Præterea quæro, cur Benedictus VI in diplomate, quod in appendice Marcæ Hispanicæ col.* 895 *ex archivo Montis-serrati refertur, postea ad Cæsarium scribat hoc modo:* Benedictus episcopus, servus servorum Dei, Cæsario abbati venerabilis cœnobii sanctæ Cæciliæ Montis-serrati & cunctæ tuæ congregationi, successoribusque tuis perpetuam in Domino salutem. *Cur hic Pontifex Cæsarium Tarraconensis archiepiscopi nomine non compellat, quod jam ab anno* 971 *habuerat? Nonne ii præsules, quos nunc communiter episcopos in partibus*

& ex diplomate Benedicti VI Papæ

F

AUCTORE G. C.

tibus vocamus, titulo ſuæ eccleſiæ à Pontificibus Romanis appellantur? An in curia Romana neſciebatur, quis archiepiſcopi Tarraconenſis titulum eo tempore gereret? An denique, Romano Pontifice invito, conſecratus fuerat Cæſarius? At quomodo tunc auſus fuiſſet ad Pontificem Romanum recurrere, ut jus ſuum confirmaretur?

alias difficultates ipſi proponimus.

540 *Pagius quidem num.* 12 *reſpondet, hunc archiepiſcopalis dignitatis titulum à Pontifice diſſimulari, ne, eo commemorato, reliqui Cataloniæ præſules conturbarentur. Sed iſtud effugium ſine ullo fundamento excogitatum eſt: ut enim alia omittam, nonne magis conturbati fuiſſent Catalauniæ epiſcopi, ſi vidiſſent hominem ſibi arrogare titulum, quem Papa ipſi dare non audebat? Nonne altius conqueſti fuiſſent, Cæſarium ſibi vindicare dignitatem, qua Joannes XIII epiſcopum Auſonenſem antea ornaverat, & quam nullus Pontifex Romanus Cæſario conceſſerat?*

Sicut autem Pagius cenſet diploma Benedicti Papæ ſuppoſititium, B

541 *Non ignoro, hoc Benedicti Papæ diploma à Pagio fictionis argui, dum ad eumdem annum num.* 12 *ita diſſerit:* Verum eæ litteræ de falſitate ſuſpectæ videntur, coque tantùm fine confictæ, ut monaſterii Ripollenſis abbates magis ac magis in poſſeſſione monaſterii ſanctæ Cæciliæ confirmarentur: nam præter ſubſcriptionis falſitatem, reſcripti ſtylus ab eo diſſonat, quo temporum illorum Pontifices Romani utebantur: Pontifices quippe Romani neque ſucceſſoribus poteſtatem res, prout ſibi melius viſum fuerit, ſtatuendi auferre poſſunt, neque eoſdem excommunicant. *Deinde oſtendit, hæc abſona in eo diplomate contineri. Tandem idem diploma ſuſpectum reddit hoc argumento negativo:* Denique anno MXXIII, quo Berengarius comes Barcinonenſis, partibus auditis, abbatiam ſanctæ Cæciliæ monaſterio Rivipullenſi adjudicavit, ut videre eſt in ejuſdem Berengarii litteris mox memoratis, monaſterii ſanctæ Cæciliæ monachi nulla privilegia exhibuere adverſus Rivipullenſes; ſed in ſola poſſeſſione, in quam per vim immiſſi fuerant, totum ſuum jus fundarunt. Quod ſi paucos ante annos Benedictus VI vel VII aliquid in favorem monaſterii ſanctæ Cæciliæ ſtatuiſſet, hac in cauſa tacitum non fuiſſet. *Fateor, propter illas aliaſque Pagii rationes fidem hujus diplomatis merito in dubium revocari poſſe. At ſi eo tempore, quo hæ litteræ ſub nomine Pontificis confictæ ſunt, fuiſſet memoria de archiepiſcopatu Cæſarii, cur diplomatis fictor tacuiſſet iſtum titulum, qui ad gloriam monaſterii ſanctæ Cæciliæ etiam pertinebat?*

C

ita nos hæc Cæſarii litteras ob puerilem ſtylum,

542 *Quomodocumque ſolvantur aut explicentur difficultates, quas circa archiepiſcopatum Tarraconenſem hactenus propoſui, ſaltem de litteris Cæſarii idem ſuſpicor, quod Pagius de diplomate Benedicti Papæ judicandum exiſtimat: ſiquidem præter manifeſtum errorem chronologicum & inſolitum ſcribendi modum, plures ineptiæ in iis ſeſe offerunt. Ne autem id temerè dixiſſe videar, ſpecimen accipe ex ipſa epiſtola, quam Baluzius lib.* 7 *Miſcellaneorum à pag.* 57 *integram edidit, & quæ ibidem ſic incipit:* Sydereo fulgore veluti clari poli luminaria virtutum meritis radianti, florenti ut olori opinione alma, candenti ut lilium, pudicitiæ cingulo rubenti ut roſa, prolixa execratione eccleſiaſticæ ut apparet gaudium jejuniorum vigiliarumque, ac obedientiæ colla ſubmittentium, fragranti reſperſione, odorifera unitate, diſſociabili pacis, amoris, ac benignitatis & ſuavitatis vinculis connexum, quorum oratio in alto æthereoque throno penetrat ſicut incenſum ..... nitore & humilitatis volatio reſplendet color, & laus ac minus vel prope reſonare cernitur, domno meo Johanni, ego Cæſarius indignus, gratiâ Dei archiepiſcopus provinciæ Tarraconæ, quæ eſt fundata in Spania. *Puerile enimvero & archiepiſcopo indignum exordium, quod Oedipo interprete indigeat!*

D

falſum anni numerum,

543 *Deinde cauſam ſuam exponere aggreditur hoc modo:* O domine mi pater, ſanctiſſime Apoſtolice, audite me pater, quomodo ego pergi ad domum ſancti Jacobi apoſtolicæ ſedis, qui eſt tumulatus in ſuam apoſtolicam ſedem Galiciæ. Et ego indignus ſupradictus fui ad domum ſancti Jacobi, & petivi benedictionem de provincia Tarragona vel ſuis munificentiis, hoc eſt Barquinona, Egara, Jerunda, Ympurias, Auſona, Urgello, Hilerta, Hycto, Tortuoſa, Cæſar-auguſta, Oſcha, Pampiona, Aucha, Calaorra, Tiraſona. Et fiunt XVI civitates ſub metropolitana Tarraconenſi. *Tum longo ordine recenſet nomina epiſcoporum, à quibus in ſynodo Compoſtellana archiepiſcopus Tarraconenſis electus fuerit* die III Kalend. Decembris æra DCCCCXXXVIII, *quæ reſpondet anno Chriſti nongenteſimo. Baluzius & Pagius fatentur, hanc eram falſam eſſe, ut ſupra pluribus dictum eſt.*

E

& inepta ejuſdem abbatis reſponſa

544 *Poſt hæc Cæſarius controverſiam inter ſe & aliquot epiſcopos ortam ita narrat:* Iſti epiſcopi ſuperius exarati unxerunt me & benedixerunt de ipſa provincia Tarraconenſi vel cum ſuis munificentiis, civitates exaratas. Et ego Cæſarius archipræſul reverſus ad provinciam meam nominatam, contradixerunt me epiſcopi his nominibus: Petrus Barchinonenſis epiſcopus, Arnulphus quondam qui fuit ſedis Gerundenſis epiſcopus, Atto ſedis Auſonenſis epiſcopus, Wiſaldus Urgelitanenſis ſedis epiſcopus, & Emericus metropolitanus ſedis Narbonenſis epiſcopus. Iſti jam ſupra ſcripti & nominati, quia iſtum apoſtolatum, quod eſt nominatum Spania & Occidentalia, dixerunt, non erat apoſtolatum ſancti Jacobi; quia ille Apoſtolus interfectus hîc venit, nullo modo autem vivus. Et ego reſponſum dedi illis ſecundùm canonicam auctoritatem de Nicæno concilio, ubi fuerunt treſcentum decem & octo epiſcopi, & ſecundùm canonem Toletanum, ubi ſubſcripſerunt epiſcopi LXVI epiſcoporum Spaniæ & Gotthiæ provinciarum edita anno III, regnante domino Siſenando, die Nonas Decembris æra DCLXXI. O domine, ſciatis vos, quia Petrus namque Romam accepit, Andreas Achaiam, Jacobus, qui interpretatur filius Zebedæi, frater Johannis apoſtoli & euangeliſtæ, Spaniam & Occidentalia loca prædicavit, & ſub Herode gladio cæſus occubuit.

F

fictitias eſſe ſuſpicamur.

545 *Tunc, enumeratis aliorum Apoſtolorum provinciis, ita imperitè contra adverſarios ſuos concludit:* O pater ſancte, ego dico, qui hoc contradicit, quod verum non eſſet, contradictor eſt Domini & legi. *Ubinam, obſecro, Dominus revelavit, aut in qua lege ſcriptum eſt, quo loco ſinguli Apoſtoli prædicaverint? Qua igitur fronte Cæſarius illos epiſcopos, tamquam Domino & legi contrarios, ex hoc capite apud Romanum Pontificem accuſare auſus fuiſſet? Sanè prudentius dixiſſet, illam adverſariorum opinionem communi traditioni aut hiſtoriæ repugnare. Juverit ad ſuſpicionis meæ confirmationem audire epilogum ejuſdem epiſtolæ, quam non minus inepte ac barbarè ſic abſol-*

A *ſolvit :* Precor vos, pater, per Deum Patrem omnipotentem, ut veſtrum conſilium & veſtras gramatas mihi tranſmittere faciatis per iſtum ſacerdotem nominativum nomine Galindo. Et quandocumque ego citius potuero, cum reverentia magna, honore, pergere facio ad limitem ſancti Petri apoſtoli. Et ego cupio veſtros pedes oſculare & vultum veſtrum hilarem videre. Rogamus, ut talem nobis donetis ex veſtris conſiliis, quomodo ego poſſim explicari ſuper illos. Tantum agite ut rogamus, & noſtris precibus veſtras dignate accommodare aures, domine & venerabilis Papa. Amen. Fiat. *Viden', ex quam obſcuro & ſuſpecto inſtrumento prædicatio* S. Jacobi *in Hiſpania oppugnetur ?*

Hanc Cæſarii epiſtolam auctoritate Alfonſi III regis

546 *Satis mirari nequeo, eruditiſſimum Baluzium tantam auctoritatem tribuiſſe huic epiſtolæ, ut in notis ad eam lib.* 7 *Miſcellaneorum pag.* 61 *ita ſcripſerit :* Ceterùm valde notandum eſt, quod Cæſarius ait in hac epiſtola, epiſcopos, qui ei contradicebant, dixiſſe, Jacobum

B apoſtolum interfectum Compoſtellam veniſſe, nullo modo autem vivum : cui illorum ſententiæ conſonant litteræ Adefonſi regis Hiſpaniæ datæ anno DCCCCVI. *Has Adefonſi ſeu Alfonſi litteras, quas Baluzius in chartulario Turonenſi ſe vidiſſe teſtatur, parte* 1 *hujus Commentarii* § 5 *exhibui. Sed non video, quomodo ea patrocinentur opinioni illorum epiſcoporum, qui* S. Jacobum *vivum in Hiſpaniam veniſſe negabant. Alfonſus potius innuit, ſeſe tali ſententiæ adverſari, dum initio epiſtolæ præſulem Compoſtellanum vocat* egregium pontificem apoſtolicæ Jacobi ſedis. *Quomodo eccleſiam Compoſtellanam titulo* apoſtolicæ ſedis *decoraſſet, niſi eam à* Jacobo *apoſtolo inſtitutam aut ſaltem fidei lumine illuſtratam putaſſet ? Quippe non ſolent eccleſiæ vocari apoſtolicæ, eo quod in iis corpora Apoſtolorum quieſcant. Sic eccleſia Conſtantinopolitana vel Amalphitana non appellatur apoſtolica, etſi ad eas corpus S. Andreæ apoſtoli tranſlatum fuerit, de quibus tranſlationibus Martyrologium Romanum ad diem* IX *Maii meminit.*

perperam confirmat Baluzius,

547 *Imo etiamſi ultro concederem, Alfonſum de prædicatione* S. Jacobi *in Hiſpania, ne implicitè quidem, ullum verbum feciſſe, contendo, id ipſi in ea epiſtola faciendum non fuiſſe ; quod ſic probo. Petierant Turonenſes, cujus Apoſtoli tumulus in Hiſpania haberetur. Alfonſus reſpondet, ibi certiſſimè quieſcere corpus* S. Jacobi, *filii Zebedæi, quod Hieroſolymis in Hiſpaniam tranſlatum fuerat ; & non facit expreſſam mentionem de ejus prædicatione, tum quia de ea non quærebatur, tum quia inſtans tabellariorum diſceſſus pluribus eam explicari non permittebat.* Quod ſi ad ſingula modo voluerimus ea vobis enarrare, *inquit Alfonſus in ſuis litteris,* in longius vertetur ſtilus, quo modum excedemus epiſtolæ juſtæ, imo feſtinationem gerulorum, qui noluerunt remorari. *Deinde ſpondet, ſe omnia liquidius enucleatiuſque perſcripturum, quando clerici Turonenſes in Hiſpaniam venerint. Quomodo igitur ſententiæ illorum epiſcoporum conſonat Alfonſi epiſtola, quæ dumtaxat reſpondet ad ea, quæ petebantur, & explicite non memorat prædicationem* S. Jacobi, *de qua non agebatur ? Eſt & aliud, in quo majorem à Baluzio fidem requiro, ut jam oſtendam.*

& non ſatis fideliter aut accuratè refert,

548 *Imprimis in tota Cæſarii epiſtola nuſquam invenio, epiſcopos ipſi adverſantes dixiſſe, quod* certum eſſet, *ſanctum apoſtolum* Jacobum *in Hiſpania Euangelium non prædicaſſe. Negant quidem, ſanctum illum Apoſtolum in Hiſpaniam vivum veniſſe, ſed non aſſerunt, id certum eſſe. Interim Baluzius, initio hujus paragraphi citatus, in Marca Hiſpanica col.* 404 *nobis tale præſulum iſtorum reſponſum exhibet :* Reſponderunt illi, nullum hinc præſidium cauſæ ſuæ peti ab eo poſſe, CUM CERTUM ESSET, hunc Sanctum non fuiſſe apoſtolum Hiſpaniarum. *Hæc itaque affirmatio certitudinis parum ſincerè à Baluzio compendioſæ memoratarum litterarum expoſitioni inſerta eſt. Si quis id neget, provoco ad textum epiſtolæ Cæſarianæ, quam ipſe Baluzius lib.* 7 *Miſcellaneorum à pag.* 57 *poſtea cum notis quibuſdam edidit. Præterea ex jam relatis ejuſdem epiſtolæ fragmentis ſatis colligitur, quid hi præſules Cæſario objecerint, & quid ipſe illis reſponderit. Attamen Baluzius ſuprà num.* 532 *contractam à ſe litis hujus ſynopſin ita concludit :* Ejus erat *(nempe Cæſarii)* probare, quod ab aliis negabatur. Non fecit tamen ; ſed converſus ad diſtributionem provinciarum factam ab Apoſtolis, ait, Jacobum SPANIAM ET OCCIDENTALIA LOCA prædicaſſe. *Nunc ea Baluzii clauſula paucis diſcutienda eſt.*

AUCTORE G. C.

E

quomodo quibuſdam epiſcopis,

549 *Dum Cæſarius reſpondet, ſanctum illum Apoſtolum per* Spaniam & Occidentalia loca prædicaſſe, *veroſimiliter juxta communem iſtius temporis traditionem, aut vulgò notum antiqui ſcriptoris textum locutus eſt. Videtur ſanè hunc loquendi modum mutuatus eſſe ab Iſidoro aut veteribus Martyrologis, qui ſimili phraſi utuntur, & quorum verba ſuperius parte* 1 § 1, *& parte* 2 § 6 *& ſequentibus retulimus. Imo Cæſarius putabat, ſententiam ſuam de prædicatione* S. Jacobi *in Hiſpania tam manifeſtam ac certam eſſe, ut epiſcopos illi opinioni adverſantes apud Romanum Pontificem ſeriò accuſaret, acſi Domino & legi contradicerent, uti ſupra vidimus.*

Hiſpanicam S. Jacobi prædicationem negantibus,

550 *Certè apud illuſtriſſimum Petrum de Marca tanta eſt S. Iſidori in hac re auctoritas, ut in epiſtola ad Henricum Valeſium de primis Galliæ prædicatoribus exiſtimet, hac ſola Hiſpanos cauſam ſuam contra adverſarios tueri poſſe : in ea enim immediatè poſt fragmentum, quod parte* 2 *hujus Commentarii* § 7 *num.* 383 *protuli, apud nos tomo* V *Junii pag.* 546 *ſic ſcribit :* Diſceptatur quidem apud eruditos de Jacobi in Hiſpaniam

F adventu ex eo præcipue capite, quod Apoſtoli nondum à Judæa, ſortibus ſibi apud gentes prædicandi diſtributis, receſſiſſent ; ſed quemadmodum auctoritate Iſidori, qui ſuâ ex prioribus haurire potuit, ſe tueri poſſunt Hiſpani adverſus OPINIONIS CONFICTÆ NOVITATEM, quæ illis opponi ſolet, ita nobis de Philippo diſſerere licet. *Quid dicturus fuiſſet vir illuſtriſſimus, ſi ſancti Hieronymi aliorumque veterum teſtimonia, quæ ſupra adduxi, adventui* S. Jacobi *in Hiſpaniam patrocinari vidiſſet ? Sed ad Cæſarium revertamur, qui objectionem iſtorum præſulum jam refutaverat ſolidiori reſponſo, quod Baluzius in memorata clauſula ſubticuit.*

Cæſarius reſpondet.

551 *Cum prædicatio* S. Jacobi *in Hiſpania ab iſtis epiſcopis negaretur, Cæſarius pro ea citabat concilium Toletanum, quod* æra DCLXXI *id eſt anno Chriſti* 633 *celebratum fuiſſe aſſerebat. An non probabat id, quod negabatur, qui tam venerandum antiquitatis monumentum contra eos allegabat ? Tanti ponderis erat ea probatio, ut hacte-*

AUCTORE G. C. *hactenus idem argumentum pro adventu* S. Jacobi *proferant eruditissimi Hispani, inter quos eminentissimus Aguirrius tomo* 1 *conciliorum Hispaniæ dissert.* 9, *num.* 44 *de eo ita loquitur:* Accedit urgentissima confirmatio prædicationis S. Jacobi in Hispania, simulque sententiæ sancti Isidori, in celebri concilio Toletano IV, cui ipse præfuit anno Christi DCXXXIII. *Videri illic fusius potest, quomodo doctissimus Cardinalis adventum* S. Jacobi *in Hispaniam ex isto concilio confirmet. Mihi hic sufficit Baluzium de non satis sincera hujus litis relatione convicisse.*

552 *Porro si quis opponat, Cæsarium pro prædicatione* S. Jacobi *in Hispania, quæ sola ab episcopis illis in eadem epistola negatur, primo loco ineptè allegasse concilium Nicænum, quod de hac quæstione nullum facit verbum, non refragabor, etsi illam responsionem alia ratione explicari posse non ignorem: non refragabor, inquam, quia inde confirmabitur suspicio mea, quod scriptum istud ab imperito quodam impostore confictum sit, neque diutius contendam cum Baluzio de textu epistolæ, quam ipsemet lib.* 4 *Marcæ Hispanicæ col.* 404 falsam esse aut interpolatam *fassus est, licet eamdem lib.* 7 *Miscellaneorum pag.* 60 *&* 61 *tueri velle videatur.*

Etsi ea lis nobis de fictione suspecta sit,

B

553 *Quinimo etiamsi quispiam omnibus meis dubiis, hoc paragrapho circa illam epistolam propositis, plane satisfaceret, ac vera esse demonstraret, quæcumque inter Cæsarium ac memoratos episcopos contigisse narrantur, tamen à sententia nostra recedendum non esset, cum ex iis tantummodo sequeretur, illam opinionem post medium seculi* X *ab aliquibus in dubium revocatam fuisse. Cæsarius nempe illam traditionem allegabat, tamquam antiquam & communiter receptam. Negabant eam adversantes episcopi, quia causæ suæ noxiam putabant: scimus enim in hujsmodi controversiis ab utraque parte litigante dissimulari multa, negari alia, donec manifestè probentur. En igitur litem, quam ab aliis judicibus dirimi oportet.*

gratis tamen supposita illius veritate,

554 *Quare appello ad SS. Hieronymum, Isidorum, Julianum, Beatum, aliosque antiquos & integros hujus litis arbitros, qui contra hos episcopos sententiam pronuntiant, & prædicationem* S. Jacobi *in Hispania affirmant. Ego itaque, cui in hac re nec seritur nec metitur, malim stare judicio horum virorum, sanctitate & doctrina illustrium, quam negationi quorumdam episcoporum, qui causam suam agebant. Præterea hic suo modo locum habet illa Tertulliani regula, quam superiùs num.* 334 *alia occasione sic retuli:* Ex ipso ordine manifestatur, id esse Dominicum & verum, quod sit priùs traditum; id autem extraneum & falsum, quod sit posteriùs immissum. *Testimonia autem Martyrologorum aliorumque sanctorum scriptorum, quæ pro adventu* S. Jacobi *in Hispaniam supra adduxi, longo temporis intervallo contrariam istorum præsulum opinionem præcedunt, ut ipsi traditionis Hispanicæ oppugnatores fateri coguntur.*

ad eam diriment in idoneos judices eligimus,

D

E

555 *Atque hac hactenus disputata sunt in gratiam veritatis, quam in toto hoc Commentario præ oculis habui, paratus corrigere, si ubi ab ea aberraverim: sanctè enim profiteor, me ita ad hanc disputationem illustrandam accessisse, ut putaverim, non usque adeo solida esse Hispanorum fundamenta ad prædicationem* S. Jacobi *in Hispania asserendam. Sed postea, variis monumentis diligenter excussis, omnibusque utriusque partis argumentis maturè expensis, comperi, immemorabilem Hispanorum traditionem, antiquis testimoniis firmatam, omnibus adversariorum argumentis longè prævalere.*

& huic quæstioni finem imponimus.

APPENDIX

De Cæsar-augustana Deiparæ imagine, quam S. Jacobus erexisse traditur.

F

C

§ I. Qualis sit ea Aragonum traditio.

Cardinalis Aguirrius distinguit

Etsi propriè ad institutum nostrum non spectet de prodigiosis beatissimæ Virginis imaginibus agere, earumque originem examinare, quandoquidem tamen Cæsar-augustana Deiparæ effigies per totum terrarum orbem celeberrima nonnullam habet cum gestis S. Jacobi *connexionem*, placet ex superabundanti (*verba sunt eminentissimi Aguirrii in Collectione maxima conciliorum Hispaniæ tom.* 1, *dissert.* 9, *excurs.* 7, *num.* 77) prædicationem ipsam S. Jacobi uberiùs confirmare traditione alia perantiqua adventûs Deiparæ in Cæsarauguſtanam urbem, & apparitionis ad B. Jacobum inibi prædicantem.

inter alias traditiones ecclesiasticas,

557 *Porro cujus ponderis sit ea traditio, indicat idem eminentissimus Cardinalis, dum loco proximè citato num.* 93 *&* 94 *inter apostolicas & ecclesiasticas traditiones distinguit, & in ipsis ecclesiasticis varios historicæ auctoritatis gradus ita assignat:* Adhuc intra limites traditionum purè ecclesiasticarum, quæ inferioris sunt conditionis, quædam inveniuntur magis fide dignæ, quam aliæ; & eo majori, quanto antiquioribus testimoniis innituntur. Porro adventus & prædicatio S. Jacobi in Hispania, subindeque discipulorum ipsius, inter omnes traditiones ecclesiasticas nuper indicatas primum habet dignitatis locum: quoniam à duodecim saltem seculis usque modo firmatur testimoniis patrum, Breviario S. Isidori, diplomatibus Romanorum Pontificum, & continuata usque in diem hanc ecclesiarum Hispaniæ persuasione, ut supra vidimus,

& traditionem Cæsaraugustanam,

558 Apparitio verò Deiparæ supra columnam facta Jacobo apud Cæsarauguſtam prædicanti, & erectio illius oratorii in honorem ejusdem adhuc viventis, licet non habeat tot certa & adeo antiqua veterum pro se testimonia, ac adventus Jacobi in Hispaniam, adhuc tamen est traditio valde antiqua, Pontificum ac regum privilegiis firmata à multis seculis, & plurimorum gravium scriptorum libris à longo tempore comprobata: quam proinde nemo refutare sine temeri-

A

mentitate aut impietate aliqua poſſit. *Nunc videamus, quid ea traditio contineat.*

quæ legitur in antiquo codice Ms.

559 *Dum anno* 1722 *per unam alteramque hebdomadam Cæſar-auguſtæ commorabar, ampliſſimus D. Franciſcus Urquiola, eccleſiæ metropolitanæ decanus, coram aliquibus ejuſdem eccleſiæ canonicis oſtendit mihi in archivo ſanctæ Mariæ de Pilari codicem membraneum, in cujus fine narratur, quomodo ædificatum fuerit ſacellum ſanctæ Mariæ de Columna. Hiſtoria autem illa (quantum ex charactere conjicere potui) circa ſeculum* XIII *ſcripta videtur, eique præmittitur ſequens præfatiuncula:* Ad laudem & gloriam ſummæ Trinitatis, Patris, & Filii, & Spiritus ſancti, qui eſt verus Deus, Trinus & unus, & ad promulganda beneficia & præconia Advocatæ humani generis, Filii Altiſſimi Genitricis, annuntiamus fidelibus univerſis narratione veridica & fideli, qualiter ab exordio Chriſtianæ religionis camera ſeu baſilica ſanctæ Mariæ de Pilari civitatis Cæſarauguſtanæ, & eccleſia ejuſdem adorſa fuerit fundamentum. Conſequenter

B

notitiæ fidelium tradere diſponimus pauca quædam, quæ de mirabilibus multis ad noſtram notitiam pervenerunt, operante Virginis Filio, precibus & meritis Genitricis ipſius cappellæ de prælibato Pilari devotis. *Poſtulatores propriarum Lectionum pro ſecundo nocturno Officii dedicationis eccleſiæ Metropolitanæ Cæſar-auguſtanæ in Summario num.* 1 *etiam exhibent hunc prologum, & in Poſitione num.* 9 *ex eo colligunt, quod illius ſcriptores loquantur tamquam de hiſtoria ab immemorabili tempore à majoribus accepta, cum dicant, ſe velle tantùm* notitiæ fidelium tradere . . . . pauca quædam, quæ de mirabilibus multis ad *ſuam* notitiam pervenerunt.

in quo narratur, quomodo S. Jacobus

560 *Deinde ſequitur ipſa hiſtoria, quam ex præfato codice Ms. judicialiter deſumptam, & in Summario num.* 1 *relatam, hîc fideliter tranſcribo. Sic autem habet:* Poſt paſſionem & reſurrectionem Salvatoris Domini noſtri Jeſu Chriſti, ac ipſius in cælum aureo volatu aſcenſum, remanſit piiſſima Virgo virgini commiſſa Joanni. Creſcente verò diſcipulorum numero in Judæa, ad Apoſtolorum prædicationem & ſigna fremuerunt quorumdam corda Judæorum perfida,

C

magnamque adverſus Chriſti Eccleſiam perſecutionem ſæviſſimam commovendo lapidantes Stephanum, diverſoſque nihilominus trucidando. Propterea dixerunt ad eos Apoſtoli: Vobis quidem primùm oportebat prædicare verbum Dei, ſed quia repuliſtis illud, & indignos vos judicaſtis æternæ vitæ, ecce convertimur ad gentes. Sicque euntes per mundum univerſum juxta Chriſti mandatum prædicaverunt Euangelium omni creaturæ unuſquiſque in ſorte ſua. Cum autem egrederentur de Judæa unuſquiſque accipiebat congerium *, & benedictionem ab ipſa glorioſa Virgine benedicta.

* *id eſt* licentiam abeundi

post peragratas alias Hiſpaniæ civitates

561 Interea, revelante Spiritu ſancto, beatus Jacobus Major, frater Joannis, filius Zebedæi, mandatum accepit à Chriſto, quatenus ad partes Hiſpanas verbum Dei prædicaturus accederet. Ipſe verò ſtatim pergens ad Virginem, oſculatis manibus, licentiam, & benedictionem piis lacrymis poſtulabat. Ad quem Virgo: Vade, inquit, fili; imple mandatum Magiſtri tui: & per ipſum te precor, quatenus in una civitate Hiſpaniæ, ubi majorem numerum hominum ad fidem converteris, ibi eccleſiam in mei memoriam, prout te monſtra-

vero, facias. Progrediens autem beatus Jacobus ex Hieruſalem venit ad Hiſpanias prædicando. Inde pertranſiens per Iſturias devenit in civitatem Oveti, ubi unum ad fidem convertit. Sicque Galliciam intrans Patronum civitatem alloquitur *: inde properans in Caſtellam, quæ major Hiſpania nuncupatur, tandem venit in minorem Hiſpaniam, quæ Aragonia dicitur, in regione illa, quæ Celtiberia nuncupatur, ubi ſita eſt Cæſarauguſtana civitas ad Iberi fluvii ripam. AUCTORE G. C.

* *id eſt* in ea prædicat

ad urbem Cæſar-auguſtanam venerit;

562 Ibi igitur beatus Jacobus, multis diebus prædicans, viros octo convertit ad Chriſtum, cum quibus quotidie tractans de regno Dei, exibat ex parte noctis ad ripam fluminis quietis causâ, in loco ubi paleæ jactabantur. Ibi namque poſt ſoporem orationi vacantes, turbationes hominum & moleſtias gentilium declinabant. Et ecce poſt dies aliquot, media nocte luſtrante, ſtabat beatus Jacobus cum fidelibus ſupradictis contemplatione & orationinibus fatigatis. Ceteris igitur ſopore deditis, in hora ipſa mediæ noctis audivit beatus Apoſtolus voces angelorum cantantium AVE MARIA GRATIA PLENA; quaſi ſuavi invitatorio matutinale Virginis inchoando Officium: qui ſtatim flectens genua ſua vidit Virginem matrem Chriſti inter duos choros millium angelorum ſuper pilare, quoddam marmoreum reſidentem. Concentus igitur cæleſtis militiæ angelorum matutinale Virginis cum verſu BENEDICAMUS DOMINO compleverunt.

E

& ibidem in honorem Deiparæ

563 Quo finito, piiſſimus vultus beatæ Virginis Mariæ Apoſtolum ſanctum ad ſe quam dulciter evocavit: Ecce, inquit, Jacobe fili, locus ſignatus, meoque honori deputatus, in quo in mei memoriam tuâ induſtriâ mea eccleſia conſtruatur: conſpice quinimò pilare hoc, in quo ſedeo: nam Filius meus, magiſter tuus, per manus angelorum illud tranſmiſit ex alto, circa cujus ſitum capellæ altare locabis. In quo præſertim loco precibus ac reverentiâ meâ ſigna & mirabilia Altiſſimi virtus operabitur admiranda, illis nimirum, qui in ſuis neceſſitatibus meum auxilium implorabunt: eritque pilare illud in loco iſto uſque in finem mundi, & Chriſtum colentes numquam ex hac urbe deficient. Tunc Jacobus apoſtolus hilaratus lætitiâ multâ, innumeras gratias Chriſto referens, eaſdem retulit Genitrici. Et, ecce, ſubito cæleſtis illa concio angelorum Dominam cælorum ſuſcipiens ad Hieroſolymam urbem reduxit, & in ſuam cellulam collocavit. Hic eſt enim exercitus ille millium angelorum, quem Deus miſit ad Virginem in hora, qua Chriſtum concepit, ut illam ſervarent & viis omnibus ſociarent, & illæſum puerum cuſtodirent.

F

ſacellum conſtruxerit.

564 Beatus autem Jacobus de tanta viſione, & conſolatione congaudens, continuò cœpit ibi ædificare eccleſiam, juvantibus, quos ad fidem converterat, ſupradictis. Capit autem præfata baſilica octo quaſi paſſus latitudinis, & ſexdecim longitudinis, habens pilare prædictum in capite verſus Iberum cum altari, in cujus eccleſiæ ſervitium, unum de prædictis in presbyterum, quaſi magis idoneum, beatus Jacobus ordinavit. Conſecrans verò prædictam eccleſiam, & ipſos Chriſticolas in pace dimittens, reverſus eſt in Judæam, verbum Domini prædicando. Intitulavit autem ipſam eccleſiam, Sanctam Mariam de Pilari. Hæc eſt enim pri-

AUCTORE G. C.

ma mundi ecclesia in honore Virginis apostolicis manibus dedicata. Hæc enim angelica camera [in] primordiis Ecclesiæ fabricata. Hæc est aula sacratissima sæpius per Virginem visitata, in qua cum angelicis choris visa est sæpius Dei Genitrix matutinos psallere psalmos: in hac siquidem obtentu Virginis plurimis præstantur beneficia, & operantur insignia multa, præstante Domino nostro Jesu Christo, qui cum Patre, & Spiritu sancto vivit, & regnat per infinita secula. Amen.

quam traditionem R. P. Salvator Gilaberte ad tria capita reducit,

565 *Atque hæc est communis Aragonum traditio, quam R. P. Franciscus Salvator Gilaberte ex Ordine B. Mariæ de Mercede redemptionis captivorum in dissertatione sua Ms., quam mihi Cæsar-augustæ perhumaniter communicavit, ad tria potissimum capita reducit his verbis :* Itaque tria simul annuntiaverunt nobis patres nostri; primum, Deiparam adhuc viventem apparuisse Jacobo Cæsar-augustæ super columna marmorea missa ex alto; secundum, jussisse ipsi, ut sacellum in sui honorem erigeret; tertium, paruisse illico Apostolum, & Pilarensem basilicam construxisse.

B

quorum secundum eminentissimus Aguirrius admittere recusat.

566 *Doctissimus Cardinalis de Aguirre hanc secundam traditionis partem admittere renuit, & de ea loco supra citato num.* 97 *ita loquitur :* Quod verò aliqui aiunt, Deiparam Jacobo jussisse, ut oratorium in ipsius honorem ædificaret, videtur à non multo tempore introductum, sine fundamento apud antiquos, & à veritate alienum. Quis enim facilè credat, Deiparam tam insigniter humilem, ut propterea ad summam eam dignitatem præ omnibus creaturis evecta fuerit, exegisse eum cultum omnibus mortalibus insolitum à Jacobo? Nec satis occurres, si dicas, illam non proprio nutu, sed Dei monitu & inspiratione jussisse, ut is honor sibi ab Apostolo & aliis Christianis intra mortalem vitam impenderetur : quamvis enim id sit possibile absolutè, videtur incongruum modestissimæ & humillimæ Virgini. Quare non est putandus id ipsi inspirasse Deus, sed dumtaxat Jacobo, qui absque ulla cenodoxiæ umbra, aut præsumptionis specie, potuit Dei Matrem, novum orbis prodigium, novo eo cultu & mortalibus insolito venerari. *Verùm Cæsar-augustani propriarum lectionum postulatores in responsione ad animadversiones R. P. D. fidei promotoris § 8 & sequentibus huic eminentissimi viri argumento ita satisfecerunt, ut sacra Rituum congregatio illam Deiparæ jussionem in Officio exprimi permiserit, sicuti postea videbimus. Jam fundamenta, quibus ea traditio innititur, exhibeamus.*

C

§ II. Fundamenta Aragonum pro sua traditione.

Aragones pro sua traditione allegant litteras,

NOn hîc proferam integra probationum instrumenta, ne nimium excrescat commentarius, sed ex illis ea tantùm excerpam, quæ ad memoratam traditionem confirmandam potissimum pertinere Aragones judicant. Si quis autem ea monumenta integra videre velit, inveniet illa in Summario, sacræ Rituum congregationi oblato, aut locis hîc per decursum assignandis. Primò allegatur epistola encyclica, qua Petrus Librana, episcopus Cæsar-augusta-

D

nus, anno 1118 *post vindicatam è Maurorum servitute Cæsar-augustam promulgavit indulgentias à Gelasio II Pontifice concessas omnibus fidelibus, qui manus adjutrices porrexerint auxiliumque præbuerint ad reparationem templi majoris, quod exiguam Deiparæ ædem continebat, quæ juxta historicos Hispanos inter medias gentilium Maurorumque persecutiones semper usque ad hunc diem stetit illæsa.*

quibus Petrus Librana anno 1118 Christianos excitat

668 *Cardinalis Baronius, post Hieronymum Blancas, in Annalibus ecclesiasticis ad annum Christi* 1118 *num.* 18 *&* 19 *refert diploma Gelasii Papæ, & Petri episcopi Cæsar-augustani epistolam, in qua leguntur sequentia :* Divina favente clementia, vestrisque precibus & fortium virorum audacia Cæsar-augustanam urbem Christianis manibus subjugari, ac beatæ & gloriosæ Virginis Mariæ ecclesiam, quæ diu (proh dolor!) subjacuit Sarracenorum ditioni, liberari satis audistis, QUAM BEATO ET ANTIQUO NOMINE SANCTITATIS AC DIGNITATIS POLLERE NOVISTIS.

ad restaurandam Cæsar-augustanam Deiparæ ecclesiam.

E

569 *Aragones ex his verbis, majori charactere impressis, ita argumentantur :* Postrema verba merito in rem nostram sunt ponderanda : nam esto nihil distinctè & in specie de hujusmodi enuntient traditione, mirandum tamen quidquam innuunt, quod cum ea mirè consonat, sive antiquitatis, sive sanctitatis ratio habeatur : antiquitatis quidem basilicæ, veluti quæ à tempore ineuntis legis gratiæ initium duxerit; & sanctitatis, quoniam à Deiparæ præsentia & apparitione consecratus & sanctificatus ille fuerit locus. Unde quæ paucis ac prægnantibus verbis QUAM BEATO ET ANTIQUO NOMINE, SANCTITATIS AC DIGNITATIS POLLERE NOVISTIS, generatim & tacitè complexus est sua in encyclica epistola Cæsar-augustanus episcopus eos alloquens, quibus aliunde res nota erat, disertè pia nostra & constans servavit & reseravit traditio.

cujus antiquam celebritatem Baronius agnoscit:

570 *Baronius tomo* 12 *Annalium loco mox citato agnoscit hujus ecclesiæ dignitatem & antiquitatem, dum post utrumque hoc instrumentum exhibitum sic loquitur :* Hactenus venerandæ antiquitatis monimenta, Hieronymi Blancæ industriâ in lucem prodita in Commentariis rerum Aragonensium de Cæsar-augustano tabulario, quibus indulgentiarum promulgandarum pristinus mos referatur, pariterque antiquus cultus religiosissimæ ecclesiæ, beatissimæ Virginis de Pilari nuncupatæ, quæ hactenus non solum Hispanorum populorum, sed exterorum etiam visitatione frequentatur, universo Christiano orbi illustri famâ notissima. *Hîc, inquam, eminentissimus ille scriptor agnoscit quidem vetustam ecclesiæ istius celebritatem, sed prodigiosum illius exordium admittere non potuit, cum tomo* 9 *ad annum Christi* 816 *adventum* S. Jacobi *in Hispaniam negaverit, nisi quis probet, eum sententiam mutasse, de qua re aliquid antea diximus.*

F

pro eadem traditione afferunt veterem Missam & collectam,

571 *Alterum ejusdem traditionis documentum est Missa propria, in dedicatione* apostolicæ, imo angelicæ, basilicæ beatæ Mariæ Majoris & de Pilari *antiquitùs decantari solita, quam capitulum Cæsar-augustanum à tempore sancti Pii V solummodo prætermisisse creditur, ut juxta istius Pontificis præscriptum sese ad Romanum Missale religiosè conformaret. Habeo penes me antiquum istius Missæ exemplar, Gothicis typis excusum, in quo præter alia præfatæ traditionis testi-*

A *teſtimonia legitur ſequens collecta, quæ omnia diſtinctè complectitur his verbis :* Omnipotens æterne Deus, qui ſacratiſſimam Virginem matrem tuam inter choros angelorum ſuper columna marmorea, à te ab alto emiſſa, venire, dum adhuc viveret, dignatus es, ut baſilica de Pilari in ejus honorem à protomartyre apoſtolorum Jacobo ſuiſque ſanctiſſimis diſcipulis ædificaretur; præſta quæſumus ejus meritis & interceſſione fiat impetrabile, quod fida mente poſcimus. Qui vivis & regnas *&c.*

572 *Hujus collectæ uſus, ab immemorabili tempore cœptus, uſque ad hanc diem perſeverat, quando capitulum ejuſdem eccleſiæ quotidie proceſſionaliter ad beatiſſimæ Virginis ſacellum accedit, ubi ea canitur; ut Cæſar-auguſtæ exiſtens aliquoties vidi. Poſtulatores in Poſitione num.* 12 *de hac collecta ita ratiocinantur :* Hoc certè documentum graviſſimi ponderis eſt, cum preces contineat eccleſiaſticas, in quibus magna ſemper adhibita cura, ne quidquam intermiſceatur, quod vel ſpeciem erroris præ ſe ferat, vel ulla ex parte veritatem offendat: ægrè enim exiſtimari poteſt, prælatos eccleſiaſticos hujuſmodi preces recitari permiſiſſe, quin traditionem ad incudem revocaverint, veriſſimamque habuerint.

(hæc poſterior hactenus quotidie canitur)

B

573 *Conſervatur in archivo metropolitanæ eccleſiæ, & in Summario num.* 10 *exhibetur integrum aſſecurationis (vulgo vocant* Salvaguardiæ) *edictum, quod anno* 1299 *in lingua vernacula iſtius temporis promulgavit civitas Cæſar-auguſtana, & quo cavit, ne quis moleſtiâ afficeret peregrinantes ad eccleſiam ſanctæ Mariæ de Pilari, ne peregrinorum devotio erga ſacrum iſtum locum intepeſceret. Unde patet, tunc venerabilem illam Deiparæ ædem magno populi concurſu frequentatam fuiſſe. In eodem archivo exſtat privilegium (in Summario num.* 17 *totum profertur) Joannis II Aragoniæ regis, anno* 1459 *datum, quo plures prærogativas concedit in favorem iſtius* eccleſiæ, quæ inter eccleſias alias Hiſpaniæ divinis myſteriis & miraculis refulget, & de illius inſtitutione & ædificatione, teſtante hiſtoria, multa miraculoſa referuntur; & principaliter illud mirabile, quod in vita ipſius beatæ ac glorioſæ Virginis, ejuſque juſſu à beato Jacobo Majori apoſtolo conſtructa & ædificata extitit, in cujus capite ipſa beata Virgo pilare marmoreum, quod ſibi è cælo tranſmiſſum habuerat, & ſupra quod eidem beato Apoſtolo apparuit, firmari & collocari juſſit. *Non opus eſſe arbitror hic plura poſterioris ævi teſtimonia congerere, cum tempore regis Ferdinandi, cognomento Catholici, illa traditio ita fuerit pervulgata, ut in ſuo diplomate anni* 1504 *exiſtimaverit, eam* ex Catholicis occiduis neminem latere.

aliaque teſtimonia,

C

574 *Non poſſum tamen, quin hic tranſcribam partem diplomatis, quo Callixtus III ſummus Pontifex anno* 1456 *concedit indulgentias viſitantibus eccleſiam S. Mariæ de Pilari*, in qua, *inquit*, dicta beata Maria Virgo, antequam ad cælos aſſumeretur, cum Jeſu Chriſto filio ſuo ac domino noſtro, beato Jacobo Majori in columna marmorea apparuit, & ob hoc ipſa eccleſia nomen beatæ Mariæ de Pilari aſſumpſit, ac inibi quamplurima & infinita miracula divinâ permiſſione dietim fiunt; nec non Chriſti fideles cum magna devotione & veneratione imaginem ejuſdem beatæ Mariæ & ejus Filii in quadam cappella ipſius eccleſiæ, quæ de mandato beatæ Mariæ per dictum beatum Jacobum fabricata, & camera angelica Dei Genitricis de Pilari nuncupata & appellata exiſtit, colunt & venerantur, & cum magna devotione viſitare non ceſſant. *Omitto alia poſteriorum Pontificum diplomata; quia nemo dubitat, quin ea traditio poſtremis hiſce ſeculis fuerit receptiſſima. Ob eamdem rationem prætermitto innumeros variarum nationum ſcriptores, qui à ſeculo* XV *illam traditionem litteris mandarunt. Si quis eos noſſe deſideret, adeat Proceſſum Cæſar-auguſtanum, ſacræ Rituum congregationi oblatum, ubi in Poſitione à num.* 33 *de iſtis auctoribus fit mentio, & ubi in Summario num.* 21 *texitur illorum catalogus, qui ferme ducentos complectitur.*

ac diploma Callixti III Papæ,

AUCTORE G. C.

575 *Quoniam Callixtus III teſtatur, in ſacra illa æde per interceſſionem beatiſſimæ Virginis quotidie innumera patrari miracula (R. D. Joſephus Felix de Amada canonicus Cæſar-auguſtanus in compendio Hiſpanico, quod anno* 1680 *Cæſar-auguſtæ impreſſum eſt, ſexaginta collegit) ego ex omnibus unicum ſeligam, quod adeo manifeſtum eſt, ut heterodoxos, qui cultum Deiparæ impiè calumniantur aut impugnant, erroris ſui convincere debeat, niſi ſimiles eſſe velint pervicacibus quibuſdam Judæis, qui Chriſti doctrinam nolebant amplecti, etiamſi viderent Lazarum ab eo ad vitam revocatum.*

in quo fit mentio de miraculis, ibidem patratis,

E

576 *Contigit iſtud anno* 1640, *& Cæſar-auguſtæ coram illuſtriſſimo archiepiſcopo ſeverum examen ſubiit. Poſt duos annos typis Matritenſibus Latinè editum eſt à Petro Neurath, medico Trevirenſi, qui eo tempore in Hiſpania commorabatur, & qui poſt alia huc non ſpectantia rem geſtam ſic narrat :* Hiſce noſtris diebus juveni crus abſciſſum ibidem reſtitutum eſt; erat autem juvenis ille Michaël Joannes Pellicer, annorum novemdecim, Calandâ ortus (pagus Arragonum eſt, Ordinis Calatravæ) filius Michaëlis Pellicer agricolæ, & Mariæ Blaſco, ejuſdem pagi incolarum. Hic dum Caſtelloni de la Plana (pagus regni Valentiani eſt) avunculo ſuo Jacobo Blaſco ſerviret, ex curru, in quo triticum vehebatur, excidit, atque crus illi dextrum ab rota confractum eſt. Cumque & ipſe & avunculus ejus pauperes eſſent, Valentiam ad domum hoſpitalem delatus eſt. Ubi cum variis tentatis remediis nihil proficeret, magnum illud Cæſar-auguſtæ noſocomium petiit, & ſe Joanni de Eſtanga, chirurgo expertiſſimo & medicinæ publico ibidem profeſſori commiſit; qui crus ex toto corruptum videns, ad quatuor digitos infrà genu abſcidit, ac terræ mandavit.

quorum occaſione refertur unum, quod anno 1640 contigit juveni,

F

577 Juvenis cicatrice obducta ædem Sanctæ Mariæ adiit, ibique nunc opem Virginis implorans, nunc ſtipem à prætereuntibus petens, biennio integro omnibus ſe notum fecit. Anno MDCXL, ut parentes inviſeret, Calandam, patriam ſuam petivit, unde ad vicina oppida proreptans, ſibi parentibuſque victum quærebat. Die vigeſima nona Martii, anno à Virginis partu, milleſimo ſexcenteſimo quadrageſimo, fœnum colligendo feſſus, ad focum aſſiſtentibus patre, matre, aliiſque duobus conterraneis, ligneum crus depoſuit, ac cubitum ivit. Undecimâ noctis horâ mater cubiculum intrans, duos in filii lecto pedes mirata eſt, & militem (eorum enim cohors ibidem tunc morabatur) eſſe ſuſpicata, ad maritum cucurrit, qui filium agnoſcens, excitavit; ille verò

quidam abſciſſum miraculoſè recuperavit.

AUCTORE G. C. in hæc verba prorupit: Somniabam, me in ſacello divæ Virginis de Pilari lampadis oleo crus ungere. Et pater: Gratias Deo redde, Deipara tibi crus reſtituit: hoc enim juvenis eò uſque ignorabat.

Hoc prodigium publicum,

578 Stupendum hoc factum mox illa ipſa nocte divulgatum eſt, & omnes incolæ oculati teſtes id arbitrati ſunt. Die ſequenti juvenis à frequenti populo ad templum ductus eſt, ibi pes (quem Virgo ſanctiſſima diſtortum, ut omnes miraculum intuerentur, reliquerat) ſitum naturalem recepit, agnoveruntque eum verè bipedem, quem pridiè altero crure deſtitutum viderant: cui ſcriba publicam fidem tunc quidem dedit.

poſt ſeveram diſcuſſionem

579 Juvenis autem Cæſar-auguſtam adductus eſt, res in judicium vocata, datus cauſidicus, examinati teſtes, cauſa ventilata, & tandem die vigeſima ſeptima Aprilis anni milleſimi ſexenteſimi quadrageſimi primi ſententia, qua factum illud verum & omnem naturæ vim excedens dicitur, lata eſt ab illuſtriſſimo & reverendiſſimo domino domino Petro Apaolaza archiepiſcopo Cæſar-auguſtano, ſubſcribentibus domino Antonio Xavierre Priore ſanctæ Chriſtinæ, domino Joanne Perat vicario generali & officiali canonico S. metropolitanæ eccleſiæ Cæſar-auguſtanæ, domino Virto de Virto de Vera archidiacono Cæſar-auguſt., domino Joanne Plano à Frago officiali, domino Philippo Bardaxi ſacrorum canonum primario interprete, domino Didaco Chueca canonico magiſtrali Cæſar-auguſtano, domino Martino Irribarne Can. Lectore Cæſar-auguſt., Fratre Bartholomæo Foyas Provinciali Ordinis S. Franciſci, Fratre Antonio Ortin Abbad Provinciali Ordinis Minimorum S. Franciſci de Paula, domino Dominico Cebrian cathedratico primario theologiæ Cæſar-auguſt.

B

juridicè probatum,

580 Promulgata eſt ſententia à juris utriuſque doctoribus, domino Philippo Bardaxi, domino Ægidio Fuſter, & Michaële Cipres cauſidico, & notario publico. Signata ab Antonio Alberti Zaporta notario apoſtolico, & ſcriba principali curiæ eccleſiaſticæ Cæſar-auguſtanæ. In Annales verò retulit dominus Thomas Tamayo de Vargas Hiſpaniarum ac Indiarum hiſtoriographus regius, in eis, quæ addidit Enchiridio temporis, Rever. Pat. Frat. Alfonſi Veneri Ordinis S. Dominici, Compluti nuper linguâ vernaculâ editis.

C

objicitur hæreticis,

581 Videant hæretici, ſi hoc tam facilè explodent, ut illud S. Joannis Damaſceni, & reliqua, quæ à majoribus accepimus, quæque apud Indos hodie fiunt. Hoc enim, & noſtro ſeculo, & coram multis oculatis contigit, Cæſar-auguſtæ in civitate frequentiſſima, & Aragonum regia, ſpectantibus Hiſpanis, & Gallis Teſtes examinati, cauſa per integrum annum agitata, & ſententia ab archiepiſcopo juridicè lata eſt. Quod ſi rei tam notæ contradicere auſint; quis illos non impudentes, & Judæis magis incredulos incuſabit?

& altero teſtimonio confirmatur.

582 *Huic accedit teſtimonium noſtri Hieronymi Brizii, qui in cenſura, opuſculo iſti præfixa, ſic loquitur:* Ex mandato R. D. Gabriëlis de Aldama vicarii generalis Matriti legi libellum de ſtupendo miraculo, noſtro ſeculo inaudito, divæ Virginis de Pilari, quod verum eſſe ſcio: cognovi enim puerum primò Cæſar-auguſtæ abſque altero crure ad portam ædis ejuſdem Virginis ſtipem poſcentem, & eumdem poſtea vidi Matriti (quò eum rex noſter Catholicus adduci juſſit) utroque crure incedentem: vidi ſtigma, quod B. Virgo cæſuræ ſignum reliquit: nec ego ſolùm, verùm & reliqui cæſarei hujus collegii Patres Societatis Jeſu viderunt: novi parentes, quibus canonici ſanctæ Mariæ de Pilari alimenta præbebant: novi chirurgum, qui ei crus abſcidit. Ita verò ab auctore eleganter ſcriptum eſt, ut ad Dei gloriam, in argumentum noſtræ fidei, & hæreticorum confuſionem edi poſſit. Hoc judico, Matriti in collegio Societatis Jeſu, XII Martii, anno MDCXLII. *Si hæc teſtimonia hæreticis nondum ſatis authentica videantur, legant paragraphum ſequentem, quem in eorum gratiam hîc addidi, quamvis Commentarius noſter jam inde nimium excreverit.*

D

§ III. Juridica archiepiſcopi Cæſar-auguſtani ſententia, qua præcedens miraculum confirmatur.

E

Producitur authentico, ſententia

Rodigio illo, quod ſuperius à num. 576 *retulimus, per integrum annum maturè diſcuſſo, & teſtibus ſeverè examinatis, illuſtriſſimus ac reverendiſſimus archiepiſcopus Cæſar-auguſtanus de veritate illius anno* 1641 *tulit ſententiam, quam ex jam memorato poſtulatorum Aragonum Summario excerpimus, quod num.* 22 *hoc authenticum judicium ita refert:* In Dei nomine &c. Noverint univerſi, quod anno à nativitate Domini MDCXLI, die verò XXVII menſis Aprilis apud civitatem Cæſar-auguſtæ coram illuſtriſſimo & reverendiſſimo domino Petro Apaolaza, Dei & apoſtolicæ Sedis gratiâ archiepiſco Cæſar-auguſtano, regioque conſiliario &c., in quodam proceſſu, & cauſa coram præfato illuſtriſſimo & reverendiſſimo domino archiepiſcopo, & in ejus camera vertente intitulato proceſſu admodum illuſtrium DD. juratorum concilii & univerſitatis civitatis Cæſar-auguſtæ ſuper verificatione cujuſdam miraculi, inſtantibus & ſupplicantibus doctoribus Philippo Bardaxi, & Ægidio Fuſter &c. I. V. DD., & Michaële Cipres notario cauſidico Cæſar-auguſtano perſonis nominatis per dictos admodum illuſtres DD. Juratos, & concilium præſentis civitatis ad dictum proceſſum faciendum dictus illuſtriſſimus & reverendiſſimus dominus meus archiepiſcopus quamdam in ſcriptis tulit, legit, & promulgavit definitivam ſententiam tenoris ſequentis:

F

in qua archiepiſcopus Cæſar-auguſtanus aſſerit,

584 Chriſti ac beatæ Virginis de Pilari nominibus invocatis. Nos Don Petrus de Apaolaza, Dei & ſanctæ Sedis apoſtolicæ gratiâ archiepiſcopus Cæſar-auguſtanus, regiuſque conſiliarius &c. viſo toto præſenti proceſſu, ejuſque meritis attentis, diligenter inſpectis, ſummaque cum maturitate rimatis, qui ad inſtantiam admodum illuſtrium DD. Juratorum, concilii, & univerſitatis præſentis civitatis Cæſar-auguſtæ factus exſtitit, conſtat ex eo, quod Deus optimus maximus, qui glorioſus eſt in Sanctis ſuis, & in majeſtate mirabilis, cujus ineffabilis altitudo prudentiæ nullis incluſa limitibus, nullis terminis comprehenſa, recti cenſura judicii, cæleſtia pariter, & terrena diſponit,

nir, & qui, etſi cunctos ejus miniſtros magnificet, altis decoret honoribus, & cæleſtis efficiat beatitudinis poſſeſſores; illos tamen (ut dignis digna rependat) potioribus attollit inſigniis dignitatum, & præmiorum uberiore retributione proſequitur, quos digniores agnoſcit, & commendat ingentior excellentia meritorum, voluit illam, quæ ſupra omnes choros eſt exaltata angelorum, cujus thronus juxta thronum Dei poſitus eſt, & ad ejus dexteram in veſtitu aſtitit deaurato, virginem Mariam, matrem ſuam, miro quodam his noſtris temporibus honorare facto.

ex juridico teſtium examine conſtare,

585 Conſtat enim in hoſpitali generali beatæ Mariæ de Gratia præſentis civitatis Michaëli Joanni Pellizero, loci de Calanda hujus archiepiſcopatus, propter infirmitatem fuiſſe crus dextrum abſciſſum & amputatum, & in cœmeterio dicti hoſpitalis terræ mandatum duos annos & menſes ante dictorum teſtium depoſitiones, ut I, V, & VII teſtes ſuper XI & XII articulum deponunt. Conſtat etiam ex quinque conteſtantium teſtium depoſitionibus ſcilicet VIII, IX, X, XII & XIII, ſuper XXI & XXII articulo quod ipſa nocte qua factum miraculum dicitur, quæ erat in ultimis Martii, anni præteriti MDCXL, una hora antequam dictus Michaël Joannes Pellizero lectum gradiendo ſuper terram petiiſſet, dicti teſtes cicatricem cruris præciſi viderunt, ſuiſque propriis manibus & tetigerunt, & palparunt.

quod juveni crus abſciſſum

586 Conſtat quod paulo poſtquam dictus Michaël Joannes cubationem faceret, teſtes VIII, & XIII, qui ſunt parentes dicti Michaëlis, cubiculum ingredientes, eumdem dormientem cum duobus cruribus invenerunt, & admiratione pleni voces dederunt, ut dictum Michaëlem à ſomno excitarent, ad quarum ſtrepitum teſtis XII, qui foris ad ignem remanſerat, illuc accedendo dictum Michaëlem, quem paulo ante unum tantum crus habentem viderat, cum duobus invenit, & quod interrogatus dictus Michaël à ſuis parentibus (quomodo illud factum eſſet) reſpondit, quod neſciebat. Verumtamen quod ſtatim atque in lecto poſitus fuit ſopore correptus ſomniabat, ſe in cappella virginis Mariæ de Pilari cruris cicatricem cum oleo lampadis ungendo exiſtere, & ſic credebat à beatiſſima Virgine id eſſe factum, cui, dum lectum aſcenderet, ſeriò, & veraciter ſe commendaverat; quo viſo, dictus teſtis XII (ut ipſe aſſerit ſuper articulo XXIII) vocavit teſtes IX, & X, qui erant vicini, & ſimul cum illo & parentibus dicti Michaëlis paulo antè eumdem unum tantùm crus habentem viderant, & cicatricem præciſi cruris contrectaverant, qui ad domum Michaëlis redeuntes, illum cum duobus cruribus & viderunt, & admirati ſunt, ut ipſi in ſuis depoſitionibus ſuper dictis articulis atteſtantur.

ac eidem prodigiosè reſtitutum fuerit,

587 Ex quorum octo teſtium depoſitionibus pleniſſimè conſtat, & de defectu cruris in ipſo Michaële, & de ejus reſtitutione. Cum etiam & identitas perſonæ ſit in proceſſu probata, de qua major numerus teſtium ſuper articulo XXIX deponunt; imo & identitas cruris, quod eſſe idem, quod ei amputatum fuit, conſtat ex ſignis datis per dictum Michaëlem, & per teſtes in dicto crure inventis, ut appareret ex depoſitionibus teſtium VIII, X, XIII, ſuper XXIV articulo, de quo etiam deponunt V, VIII, XI, & XIII, ſuper articulo XXX. Conſtat etiam ex plurium teſtium depoſitionibus ſuper XXV articulo de magno populi concurſu in die ſequenti ad videndum crus dicto Michaëli mirabiliter reſtitutum, & quod eumdem ad eccleſiam comitati ſunt, pro gratiis Deo agendis, ubi Miſſæ ſacrificium celebratum eſt in gratiarum actionem, & ubi omnis populus vidit dictum Michaëlem ambulantem, & laudantem Deum, ſua peccata confitentem, & ſacroſanctum Euchariſtiæ ſacramentum ſumentem, & impleti ſunt ſtupore & extaſi in eo, quod contigerat illi, quia agnoſcebant, quod ipſe erat, qui eleemoſynam cum uno crure tantum paulò antè petebat; prout de claudo illo à nativitate à beato Petro miraculosè ſanato refertur in Actibus Apoſtolorum. AUCTORE G. C.

poſtquam pius juvenis

588 Conſtat inſuper de virtute & bonis moribus ejuſdem Michaëlis ex pluribus teſtibus ſuper articulo VI, & aliis, de ejuſdem charitate, taliter quod ad ſubveniendum ſuis inopibus parentibus profectus fuit ab hac civitate ad locum de Calanda, ad quem maximo cum labore pervenit, & ibi per loca vicina elcemoſynas colligebat ad ſuam dictorumque parentum ſuſtentationem, quæ ſunt argumenta tanti beneficii ab ipſo Deo erga eum collati, quia dat humilibus Deus gratiam. Conſtat tandem de dicti Michaëlis affectu, fide, & ſpe erga Deiparam Virginem de Pilari, ut patet ex ipſius depoſitione ſuper articulo IX, ubi affirmat ſtatim atque pervenit ad iſtam civitatem pro ſui cruris infirmitate curandus, eccleſiam beatæ Mariæ de Pilari adiviſſe, ibidemque ſuorum feciſſe peccatorum confeſſionem, ac ſalutare Euchariſtiæ ſacramentum ſumpſiſſe antequam ad hoſpitale generale curandus acceſſiſſet.

ſe ſæpius patrocinio Deiparæ commendaverat,

589 Et ſuper articulo XI aſſerit, quod in cruciatu, & tempore ſciſſionis & aduſtionis cruris ſemper & ex toto corde Virginem prædictam invocabat, & illi ſe commendabat, ſuumque implorabat auxilium, & ſuper articulo XIII, quod indurata aliquantulum vulneris cicatrice adhuc debilitatis viribus, ita ut ſubvenire ſibi non poſſet, ligneo crure ſuper terram gradiendo, devotione Virginis motus, & attractus ad ipſius templum acceſſit, & gratias pro recuperata ſanitate reddidit, ac noviter eidem Virgini ſe ſuamque vitam obtulit, & ſuper articulo XVI cum primo teſte conteſtans, inquit, quod præ dolore in reſiduo cruris amputati ad cappellam Virginis de Pilari perveniebat, & oleo alicujus ex lampadibus ibi exiſtentibus ſe ungebat; quod cum retuliſſet licentiato Eſtanga, chirurgiæ magiſtro dicti hoſpitalis, primus teſtis in præſenti proceſſu, eidem reſpondit, præfatam olei unctionem nocivam eſſe ad vulneris curationem propter olei humiditatem, ſalvando fidem in his, quæ à ſanctiſſima Virgine operari poterant, ſed non propter hoc ceſſavit dictus Michaël ab unctione, quoties ſe offerebat occaſio.

ut ipſemet teſtatur.

590 Et licet plura ex ſupradictis ex ſola depoſitione dicti Michaëlis conſtent, fides tamen eidem videtur adhibenda, quia deponit de facto proprio, nec agitur de alicujus præjudicio, maximè cum & miraculum aliquando per unum teſtem probari poſſit, quod tamen in præſenti non eſt neceſſarium; cum factum, ex quo miraculum reſultat, pluribus ſit conteſtantibus teſtibus probatum, ex quibus conſtat in præſenti reperiri omnia illa, quæ ad naturam, & eſſentiam veri miraculi requiruntur. Eſt enim à Deo

AUCTORE G. C.

Deo factum precibus beatæ Virginis de Pilari; cui ex corde dictus Michaël Joannes se commendavit; Et est super ordinem totius naturæ creatæ, cum ipsum crus abscissum & amputatum restitui non valeat; Et est ad corroborationem fidei, quia etiamsi inter fideles simus, fides augmentum recipere potest, juxta illud Luc. cap. 17. Adauge nobis fidem, & Marci cap. 9. Credo Domine, adjuva incredulitatem meam; profuitque ad fovendam fidelium charitatem, & plebis Christianæ devotionem augendam, quibus fides ipsa conservatur; præterquam quod juxta multorum opinionem non est de miraculi essentia, quod ad fidei corroborationem fiat. Et tandem fuit in instanti factum: nam sub tam brevi tempore, quod demonstrat processus, visus fuit dictus Michaël sine crure, & cum illo. Igitur non videtur de illo dubitandum.

Illustrissimus præsul solvit difficultates,

B

591 Neque obstant ea, quæ per dictum Michaëlem, & majorem partem testium deponuntur super articulo XXVI, videlicet, quod non statim potuit dictus Michaël pedem firmare: habebat enim nervos & digitos pedis contractos, & impeditos, nec naturalem calorem in crure sentiebat, ejusque apparebat color morticinus, nec erat in longitudine & crassitudine cum altero æquali, quæ omnia essentiæ miraculi repugnare videntur; tum quia non in instanti fuit factum, tum quia res tam imperfecta non videtur à Deo, qui non novit opus imperfectum: nam respondetur, esse de natura miraculi, quod fiat in instanti, esse verum in his, quæ paulatim natura posset operari, verbi gratiâ in restituenda sanitate febricitanti, quæ, ut cognoscatur, an fuerit miraculosa, vix alio signo cognosci potest, quam ex eo, quod facta est in instanti: nam ex decursu temporis id natura facere potest sine miraculo, & in dubio esset judicanda sanatio naturalis, quia miraculum debet esse supra vires totius naturæ creatæ; at verò quando natura neque in instanti, neque paulatim, potest operari, tunc, etiamsi factum non sit in instanti, reputabitur miraculum, ut in casu nostro; nam certum est, quod natura non potest illi, cui crus est amputatum, ullo modo illud restituere, quia de privatione ad habitum non datur regressus.

C

quæ huic miraculo opponi possent,

592 Igitur si visus fuit dictus Michaël unum tantum crus habens, nunc autem duo possidens, miraculosè id factum est, quia naturaliter erat impossibile, & si perfecta non fuit ipsi cruri salus restituta, non repugnat essentiæ miraculi, quia quod erat faciendum miraculosè, quod erat restituere crus dicto Michaëli, jam fuit factum perfectè & in instanti; cetera verò, qualia sunt calor, extensio, & dissolutio membrorum, longitudo, & incrassatio cruris, liberatio ab imbecillitate, recuperatio virium & firmitatis, non erat necessarium, quod fierent miraculosè, quia hæc omnia natura præstare potest & sic licet facta non sint in instanti, nihil miraculo detrahunt; vel dici potest, quod etiamsi misericors Deus poterat in instanti crus, & perfectam eidem sanitatem restituere, tamen ut ait Glossa in cap. 8. Matthæi, quem uno verbo statim curare poterat, paulatim curat (loquitur de cæco illo à nativitate) ut magnitudinem humanæ cæcitatis ostendat, quæ vix quasi per gradus ad lucem redeat, & gratiam suam nobis indicat, per quam singula perfectionis incrementa adjuvat; vel dicamus, quod hîc non fuit successio miraculi, sed pluralitas: nam quemadmodum in dicto cap. 8. Matthæi voluit Christus dominus per unum miraculum dare visum obscurum cæco, cum potuisset dare clarum, & per aliud miraculum voluit perficere visum ejus, ita ut clarè videret, & sic, quod poterat fieri per unum miraculum, factum est per duo.

D

& solidè probat,

593 Ita in casu nostro Deus poterat etiam in eodem instanti perfectam sanitatem dicto Michaëli dare, voluit tamen per unum miraculum illi crus restituere, licet debile, & mutilatum, & per aliud miraculum, post tres dies, quod calor naturalis cruri restituto communicaretur, nervi & digiti extenderentur, & tandem crus æquale cum altero remaneret: sicque non fuit successio in miraculo, sed quædam miraculi divisio, seu multiplicatio; ut quod per unum fieri poterat, per duo, vel plura factum existat, ad ostendendum fortè precibus beatissimæ Virginis de Pilari id factum esse: cujus visitatione per dictum Michaëlem facta, fuit sanitas eidem integraliter restituta, & ad dicti Michaëlis, & nostram fidem & devotionem cognoscendam.

E

illud viribus naturæ adscribi non posse

594 Nec tandem potest obstare, quod dicto Michaëli aliquis dolor remanserit, quia non est contra rationem miraculi, si in liberatione dolor interveniat, vel cum dolore remaneat ille, qui miraculosè sanatur, ut patet Marci cap. 9, ubi spiritus ad præceptum Domini exiit ab illo surdo, & muto exclamans, & multum discerpens eum, ita quod vexatus remaneret, ut mortuus, & multi dicerent, quod mortuus est; prout nec est contra rationem miraculi, si in sanato remaneat corporis vel membrorum debilitas, tumor, seu durities aliqua; nec etiamsi fiat cum aliquo ministerio aut adjutorio naturæ, vel aliquo medicamento humano.

adeoque hoc prodigium legitimè probatum,

595 Quare his, & aliis attentis, de consilio infrascriptorum, tam sacræ theologiæ, quam juris Pontificii illustrium doctorum dicimus, pronuntiamus, & declaramus, Michaëli Joanni Pellizero loci de Calanda, de quo in præsenti processu, fuisse miraculosè crus dextrum restitutum, quod antea amputatum habebat, & sic non esse opus à natura, sed mirabiliter & miraculosè operatum, esseque miraculo adscribendum, uti concurrentibus omnibus iis, quæ ad essentiam veri miraculi concurrere de jure debent, prout cum præsenti illud miraculo attribuimus, & ut miraculum approbamus, & declaramus, & auctorizamus, & ita dicimus &c.

F

PETRUS ARCHIEPISCOPUS.

& pluribus testimoniis corroboratum, publicè promulgari permisit.

596 *Huic illustrissimi præsulis sententiæ subscribunt nonnulli sacræ theologiæ & juris utriusque doctores, aliique, quorum nomina paragrapho præcedente num.* 579 *expressa sunt. Denique in fine præfati Summarii hæc sequuntur:* Dicta diffinitiva sententia sic lata, promulgata &c. acceptata, laudata & approbata fuit. Quibus instantibus & supplicantibus præfatus illustrissimus dominus archiepiscopus concessit ejusdem copiam, sive litteras intimatorias suprascriptæ sententiæ, ex quibus omnibus &c. fuit confectum publicum instrumentum. *Quid ad fidem faciendam ab homine prudente ultrà desiderarò potest? Utinam heterodoxi nostri temporis, qui ea lecturi sunt, hæc & similia in Actis Sanctorum defecato ac maturo animo expendant, & ad Catholicæ Ecclesiæ, in qua solâ hujusmodi miracula patrari vident, gremium postliminio revertantur!*

§ IV.

A

§ IV. Difficultates contra traditionem motæ, quibus Aragones reſpondent.

Illuſtriſſimus fidei promotor contra traditionem Cæſar-Auguſtanam

DEcreveram antea omnes illuſtriſſimi Promotoris fidei objectiones, & integra Aragonum ad eas reſponſa hic proponere; ſed poſtea mutavi conſilium, tum quod viderem præcedentes Commentarii partes in nimiam molem excreviſſe, tum quod poſt obtentum à ſacra Rituum congregatione Officium vim perderent multa illius argumenta, quibus pro munere ſuo contendebat, Lectiones proprias Cæſar-auguſtanis non eſſe concedendas. Quare hic primò contraham argumenta intrinſeca, quæ illuſtriſſimus fidei promotor in ſuis Animadverſionibus num. 13 *ingenuè fatetur, ſe à Natale Alexandro hauſiſſe; deinde pauca quædam addam, quæ à minutioribus quibuſdam adjunctis, & diuturno ſcriptorum ſilentio pendent.*

B

aliqua argumenta deſumpſit ex Natali Alexandro,

598 *Itaque Natalis Alexander in ultima editione Hiſt. eccleſ. tomo* 3, *diſſert.* 15, *pag.* 159 *argumenta ſeu potius dubia ſua ſic profert:* Porro eccleſiam Deiparæ adhuc viventi à ſancto Jacobo erectam quis credat? Quis humillimam Virginem id juſſiſſe ſibi perſuadeat? Quis id licuiſſe ſub ethnicis imperatoribus, & mediis in perſecutionibus ſibi fingat; iis temporibus, quibus Chriſtiani templa nulla habebant, ſed privatis in domibus & in cryptis cœtus agebant ſuos; & in exordiis religionis Chriſtianæ? *Hæc objectio ad tria potiſſimum capita reducitur, quibus ex Hiſpanis auctoribus jam ſingillatim reſpondetur.*

cujus objectionibus

599 *Imprimis jam ſæpe laudatus Cardinalis de Aguirre tomo* 1, *Conc. Hiſp. diſſert.* 9, *excurſ.* 7, *num.* 79 *primæ dubiorum parti ita reſpondet:* Obiter hoc loco obſervandum, nemini incredibile cenſendum eſſe, quod non multis poſt Chriſti obitum annis vel Jacobus vel quiſpiam alius Apoſtolorum dicaret Deiparæ Virgini, adhuc viventi, templum vel oratorium aliquod; qualiter juxta traditionem prædictam creditur Cæſar-auguſtæ factum: imprimis enim nulla in eo repugnantia apparet, cum dignitas propemodum infinita Deiparæ, & ſanctitas incomparabilis ſupra omnes electos, & puritas, quâ nulla major ſub Deo poteſt intelligi, ut loquitur S. Anſelmus, exigant quaſi jure ſuo ſpecialem aliquem cultum, nulli alteri mortalium conceſſum.

C

cum eminentiſſimo Aguirrio

600 Et id certè putandum non eſt accidiſſe niſi ex ſpeciali ordinatione Dei, volentis ac jubentis, ut Matri ſuæ ſingulariter inter omnes mortales id obſequium impenderetur; curantiſque, ne ullum inde ſequeretur damnum. Quæ addidi ad præoccupanda quædam objecta Natalis Alexandri & aliorum. Proindeque nemo prudenter reſpuere poteſt, veluti indecentem aut rationi adverſum honorem ejuſmodi ſingularem Deiparæ à Jacobo apoſtolo præſtitum, utpote ſatis conſcio ejus ſummæ dignitatis, juxta quam nec primam ſimilem viſa eſt, nec habere ſequentem, ut Eccleſia accinit, & præterea divinitus monito ad id agendum.

Aragones reſpondent.

601 *Deinde num.* 96 *idem eruditiſſimus Cardinalis ita proſequitur:* Quid autem mirum erit, ſi Deiparæ, in infinitum fere excedenti Sanctos omnes, conceſſum fuerit, non modo ut ſtatim poſt dormitionem, verum adhuc in decurſu vitæ cæleſtis ac ſole purioris ſplendidioriſque oratoria aliquot in ejus honorem exſtruerentur, tum à Jacobo Cæſar-auguſtæ, tum ab aliis Apoſtolis aut diſcipulis Chriſti prædicantibus in variis locis tertarum? Sanè ſicuti id in ſingulari non eſt temere affirmandum de certo aliquo oratorio aut eccleſia, ita nec pro libito reſpuendum, ubi gravia omnino fundamenta & antiqua traditio id ſuadent. *Poſtulatores Officii proprii plura his addunt, quæ videri poſſunt in Reſponſione ad Animadverſiones R. P. D. fidei Promotoris* § 7.

AUCTORE G. C.

Sanctium noſtrum contendit, juſſionem Deiparæ

602 *Alteri dubitationis parti, qua innuitur, illam ædificandi ſacelli juſſionem ſingulari Deiparæ humilitati repugnare, jam dudum antè occurrit Gaſpar Sanctius noſter, quando in opuſculo de S. Jacobi prædicatione in Hiſpania tractatu* 3, *cap.* 8 *hoc argumentum eleganter more ſuo ſic diſcutit:* Hîc mihi, niſi aliud inſtituti ratio poſceret, in Mariæ cauſa agendum foret de humilitatis atque obedientiæ natura; ex quo, ut mihi ipſi perſuadeo, planum cuivis fieret, nihil beatam Virginem contra ſummum humilitatis faſtigium eſſe molitam, cum templum ſibi à Jacobo ædificari juſſit. Planè humilis eſt, quicumque, jubente alio, cujus imperio repugnare nefas, ad ſplendidum aliquem atque ſublimem dignitatis gradum attollitur. Neque humilis ille cenſeri debet, qui in loco ſordido atque humili, obſtinato conſilio hærere vult, ſi inde ſuperioris voluntas & auctoritas evocat. Humilis planè eſt, quem in quamcumque partem flectit & verſat aliena voluntas, neque parendum jam amplius exiſtimat ſuæ.

E

de ædificando ſibi ſacello,

603 Recuſabat Petrus pedes ſuos lavandos porrigere Præceptori ſuo, quia eo ſe humanitatis officio indignum putabat: hoc ita ab humilitate profectum videbatur, ut tamen aliquid deprehendatur arrogantis animi, cum corrigere vellet Chriſti conſilium, quaſi minus deceret ipſius perſonam, & quaſi Chriſtus, quid ex omnium uſu aut dignitate futurum eſſet, neſciret. Quare humilior omnino Petrus fuit, cum dixit velle ſe, ut non tantùm pedes, ſed & manus & caput lavarentur à Chriſto, quàm cum libera dixit atque audaci voce: Non lavabis mihi pedes in æternum.

non repugnare ejus humilitati.

604 *Tunc poſt pauca idem ſcriptor ſic pergit:* Quis hoc loco pius dubitet, beatam Virginem, dum templum ſibi ædificari jubet, divinæ obſecutam eſſe voluntati; cum nihil aut magnum aut novum moliretur in terris, niſi inſtinctu afflata divino; cum Spiritus illi ſanctus aſſiduè atque familiariter aſſiſteret? Quod ſi beata Virgo propriè apparuit Jacobo, ſanè tam longo ſuperato tam terreſtri quam maritimo tractu, non potuit ad Tarraconenſem illam plagam accedere, niſi agente atque probante Deo, cujus ſe voluntati totam addixerat. Quod etiam judicandum eſt, ſi Virginis tantùm ſpecies oblata fuit Apoſtolo: neque enim ab humana virtute fieri potuit, niſi adjuvante atque admittente divina. *Poſtulatores iſtam quæſtionem fuſius examinant in Reſponſione proximè citata* § 8 *& ſequentibus, ubi etiam refellunt opinionem Cardinalis de Aguirre, de qua ſupra meminimus num.* 566. *Sed nobis non licet hæc omnia tranſcribere, qui pluribus Sanctis debitores ſumus. Quare ea hîc aſſignaſſe ſufficiat.*

F

605 *Dum tertio loco Natalis Alexander quærit,*

AUCTORE G. C.

Alteram difficultatem, à Natali Alexandro propositam,

rit, quomodo initio Christiana religionis sub ethnicis imperatoribus, quando Christiani nulla habebant templa, sacra illa ædes Cæsar-augustana in honorem Deiparæ ædificari potuerit, postulatores jam sæpius laudati, ita respondent § 6: Leviſſimi autem momenti objectio iſta facile dignoſcitur: tunc enim vim aliquam utcumque haberet, ſi de magno quodam templo, & ſub dio poſito ſermo eſſet; at cum res ſit de exigua æde, parvulo ſacello, ſeu oratorio clam ſervato, undenam concepta difficultas? Equidem fatemur, Chriſtianos olim templis caruiſſe, quæ priori vocis ſignificationi reſponderent: nam templa antiquitùs non dicebantur quælibet ſacræ ædes, ſed ampliſſimæ tantùm, ut eruditis omnibus notum eſt. Inde autem nihil ad præſentem cauſam vel quod eminentiſſimos Patres remorari queat ab approbatione noſtrarum Lectionum, in quibus dicitur, Jacobum, diſcipulis opem ferentibus, ÆDICULAM Deo in honorem beatæ Virginis exſtruxiſſe, quæ à columna nomen accepit.

B

Aragones refellunt,

606 *Deinde ex ſacris & profanis auctoribus eruditè oſtendunt (id ipſum probat eminentiſſimus Baronius in Annalibus tomo 1 ad annum Chriſti 57 à num. 99) Chriſtianos in primordiis Eccleſiæ habuiſſe ſacras ædes à privatis domibus diſtinctas, ac tandem ita concludunt:* En igitur, quot quantiſve invincibilibus argumentis depellatur umbra illa difficultatis à Natali Alexandro, alioquin hac in cauſa nimis jam præjudicato ſcriptore, injecta circa primævam ſacram Columnenſem ædem, exiguam quidem, pauperem, non palàm initio expoſitam, ſed clam & in occulto repoſitam ac ſervatam, quemadmodum & ejus teſtatur fama, & ſcriptores ac traditio fidem faciunt.

&, cum fateatur, eam communem Hiſpanorum traditionem,

607 *Cum verò Natalis Alexander tacitè fateatur, hanc prodigioſam ſacelli Cæſar-auguſtani ædificationem ab omnibus ſcriptoribus Hiſpanis referri, iidem poſtulatores in Reſponſione toties memorata § 5 ſic contra eum argumentantur:* Supponit auctor, ſcriptores omnes rerum Hiſpanicarum fidem facere Pilarenſis traditionis, ipſique calculum addidiſſe. Quis autem credat (ut ejus arguendi formulam fundamento validiore retorqueamus) innumeros Hiſpanicarum rerum ſcriptores univerſim cæcutiiſſe, aut oculos ſponte clauſiſſe, ne obvia viderent, quæ pro reſponſione objicit Natalis Alexander? Anguſta enim & afflicta Chriſtianæ religionis exordia, quemadmodum & ſanctiſſimæ Virginis eximiam, ſupra quam dici poteſt, humilitatem nemo illorum ignoravit; & nihilominus in ſententia cuncti perſtiterunt à majoribus accepta, difficultatis umbras ex conjecturis illis ſubnaſcentes contemnendo; quippe qui optimè noverant, naſcentis Eccleſiæ greſſus, illiuſque incrementa non ad humanæ prudentiæ regulas exigi debere, ſed ad omnipotentis Dei virtutem, qua juxta Danielis prophetiam lapillus de monte ſine manibus abſciſſus ſuperbam confregit ſtatuam, in cineres redegit, atque ita in magnum excrevit montem, univerſamque implevit terram.

C

conquerunur, quod adverſarius ei non acquieverit,

608 Porro Chriſtiana religio ſignis, virtutibus, & miraculis ſingulariſſimâque Dei auxiliantis providentiâ & incepit & adolevit. Non ergo æſtimandæ objectiones à Natali Alexandro ſuſcitatæ, ut traditionis noſtræ fidem everteret; imo quæ illæ continent difficilia, religionis infantiæ ac primæ illius ætati conſona omnino juxta divina ſunt conſilia. *Cum denique ſcriptor ille de hiſtoriæ poſſibilitate non dubitet, ſed tantùm de facto, conqueruntur Aragones, quod celeberrimæ traditioni non acquieverit, ac immemor fuerit iſtius regulæ, quam in ſua Hiſtoria eccleſiaſtica tomo 3 poſtremæ editionis diſſert. 17, ſec. 1, pag. 179 ſibi præfixerat, dum rationem reddit, cur traditionem de appulſu S. Mariæ Magdalenæ, Lazari & Marthæ in Gallias tueatur, qua de re in ſecunda hujus Commentarii parte § 3 plura diximus.*

D

Aliis argumentis ex Sanctio refellitur,

609 *Alii apoſtolicam* S. Jacobi *paupertatem, ſumptuoſam ac difficilem ſacræ ædis ſtructuram, Mariana imaginis formam & materiam objiciunt, aliiſque hujuſmodi minutiis traditionem illam vellicant. Verùm illis Sanctius noſter loco ſupra citato reponit ſequentia:* Sane iſti, quicumque ſunt, humanis rationibus omnia metiuntur, neque ad divinum opus divinas etiam vires & poteſtatem adjungunt. Idem, credo, multo melius objicere potuiſſent de marmoreo templo in mediis fluctibus excitato in honorem & tumulum Clementis Papæ. Si hæc manus requirunt hominum, non dubium, quin aliquid operæ Jacobus in illius ſacrarii fabricam contulerit; ſed neque pius aliquis dubitabit, opinor, opem ibi quoque interceſſiſſe divinam, ſicut alibi quoque contigiſſe eccleſiaſtici produnt annales: quia aut angeli ipſi manus admoverunt, ſicut de marmorea Clementis æde canit Eccleſia, & de templo, Michaëlis nomini conſecrato in Gargano monte, antiqua & conſtans traditio eſt; aut Tarraconenſium animi in Jacobum religioniſve cauſam ſic affecti, ut brevi ſine ullo euangelicæ prædicationis incommodo ædes illa ſacra ædificari potuerit; quæ ſanè, quia exigua fuit, neque adeo artificiosè polita, haud multum operæ requirebat aut ſpatii.

E

& veterum ſcriptorum de hac traditione teſtimonia

610 *Plerique demum præcipuum negationis ſuæ argumentum deſumunt ex ſilentio veterum ſcriptorum, qui de ſacrario illo, per tot ſecula perſeverante, non meminerunt. At huic ratiocinationi negativæ poſtulatores in Reſponſione § ultimo ſic occurrunt:* Quod ſi plura in hanc rem non ſuppetunt priorum ſeculorum ſcripta, mirabitur nemo, qui mente revolverit diriſſimas Hiſpanicis regnis illatas clades, Daciano illorum præſide, qui non ſolum Chriſti fidelibus, ſed etiam omnibus ſcriptis, ſive ad Sanctorum memoriam, ſive ad Chriſtianam religionem pertinentibus crudele attulit bellum, morem gerens impio Diocletiano. *Tunc poſt antiqua hujus ſubdolæ crudelitatis teſtimonia, quæ ſupra num. 324 dedi, ſic ad eamdem poſteriorum ſeculorum calamitatem tranſeunt:* Si quæ diffugere potuerunt Diocletiani edictum & Daciani rabiem, armatamque ſolertiam, periere prorſus Arabum furore, ſubſequentibus ſeculis Hiſpanias devaſtantium . . . . . Et quod antiquitatem præcipuè eccleſiaſticam Cæſar-auguſtæ ad extremum penè interitum adduxit, id tandem fuit, quod tempore irruptionis Maurorum epiſcopus, qui tunc erat Bentius nomine, ſacris codicibus ac permultis Sanctorum reliquiis Pilarenſis eccleſiæ acceptis, ad montes ſeſe in fugam contulit, ut conſtat ex Canonica cœnobii ſancti Petri de Taberna. *Fragmentum iſtius Canonicæ ſeu hiſtoriæ in prima hujus Commentarii parte num. 113 dedimus, adeo ut illam epiſcopi Cæſar-auguſtani fugam hic iterum probare non ſit neceſſe.*

F

propter iteratam Aragoniæ ruinam periiſſe dicuntur.

611 *Ceterùm poſtulatores conjiciunt, hos codices Cæſar-auguſtanos deinde in Pinnatenſe Ordinis Benedictini monaſterium, quod in Aragoniæ montanis exſtat, tranſlatos fuiſſe (id admodum*

A *dum verosimile est, cum Hieronymus Blancas ipsam Canonicam Tabernensem post flammas superstitem in cœnobio Pinnatensi invenerit) ac postea incendio consumptos ibidem periisse. Ut ut est, laudatus Hieronymus Blancas in præfatione ad suos Commentarios tomo 3, Hisp. Illust. pag. 572 jacturam veterum monumentorum Aragonensium indicat his verbis:* Antiquæ res nostræ, quod te minime ignorare arbitror, Loaysa eruditissime, adeo scitu difficiles sunt & perobscuræ, ut non modò quæ priscis illis seculis, sed quæ avorum ætate gestæ fuerunt, vix à nobis, nisi abstrusa & perturbata ratione, comprehendantur. Plures autem istius jacturæ afferuntur causæ multiplicesque; hæ tamen præcipuæ: nam in ipsis regni initiis memoriæ proditur, Pinnatensem sanctioris ærarii locum igne consumptum fuisse, instauratumque denuo, multos post annos incendio simillimo conflagrasse: cumque ibi veterum privilegiorum exempla, monumentaque publica asservanda exstarent, flammis
B combusta omnia interière. Postea quoque alia ejusmodi cum ibidem reposita servarentur, à Raimundo Berengario, Barcinonensi comite, Ranimiri II regis genero, circa annum Christi MCL extracta feruntur. *Ex his tandem concludunt, mirum non esse, si antiquiora priorum seculorum testimonia, in membranis exarata, hodie exhiberi nequeant.*

§. V. Officium proprium ab Aragonibus pro sua traditione Romæ impetratum, & publica de illo lætitia.

Aragones antea Romæ repulsam passi

C *Quamvis ab immemorabili tempore festum dedicationis ecclesiæ S. Mariæ de Columna celebratum fuerit, ut patet ex Missa Gothicis characteribus excusa, tamen in generalibus Aragoniæ comitiis, anno 1678 Cæsar-augustæ habitis decretum fuit, ut nomine ipsius regni apud summum Pontificem ageretur, & Officium proprium cum Octava ac historiali narratione hujus miraculosæ apparitionis enixe à sancta Sede peteretur, ut constat ex Actis Curiæ, quæ supra laudatus R. P. Franciscus Salvator Gilaberte mihi describi curavit. Sed tum res in longum protracta est, & tandem sacra Rituum Congregatio, ad quam preces Catholici regis & archiepiscopi capitulique remissæ fuerant, respondit anno 1694, non esse locum concessioni propriarum Lectionum. Cum postmodum causa resumpta esset, referente eminentissimo Cardinale Gabriellio, sacra Congregatio anno 1704 in eadem sententia perstitit. Ab eo tempore ob bellicos tumultus aliasque turbas, quibus Aragonia concutiebatur, causa intermissa fuit.*

animum non desponderunt de obtinendo Officio proprio;

613 *Nondum tamen Aragones omnem spem abjecerant obtinendi Officium, quod tantopere desiderabant: nam anno 1717 vix à turbulenta patriæ suæ ruina paulisper respiraverant, quando eamdem rem iterum Romæ urgere decreverunt. Opportunè eo tempore ob gravia Capituli negotia in Urbem mittebatur R. admodum D. Josephus Martinez Rubio, Canonicus Cæsar-augustanus, quem honoris & amicitiæ causâ hîc libenter nomino, cui simul demandatum est, ut in veras prioris*

repulsæ causas inquireret, & pro impetrando Officio prudenter instaret. AUCTORE G. C.

sed melioribus monumentis instructi

614 *Is igitur pro ea, qua pollet, rerum gerendarum peritia causam aliter disposuit, firmiora argumenta breviter collegit, relictis fabulosis testimoniis, quæ antea purpuratorum Patrum aures offenderant, ut postulatores in Responsione ad animadversiones R. P. D. Promotoris fidei num.* 11. *non obscurè indicant, dum illustrissimo fidei Promotori, iteratam repulsam objicienti, respondent,* alium omnino à præsenti fuisse causæ statum, tum quoad inductas probationes, tum quoad Officii propositi qualitatem & circumstantias: olim enim postulatores, nimiâ ducti confidentiâ, pauca exhibuere monumenta, eaque non in forma probante, nec, ut fas erat, compulsatâ; ut taceamus, magnam tunc eos fecisse vim in Chronicis Flavii Lucii Dextri, Marci Maximi, aliorumque similium subleste fidei librorum, qui seculo XVI jam desinente, illustrium antiquorum scriptorum personato nomine in lucem prodiere, & merito eminentissimis Patribus stomachum movere potuerunt; quos numquam modo in suffragium advocamus, nec ullo in pretio habemus, multo melioris notæ ac certis innixi auctoribus, monumentisque & notissimis & antiquioribus, quam [sint] supposititia illa chronica. *Deinde afferunt alias discrepantiæ notas, quas hic brevitatis causâ omitto.*

causam intermissam alacriter resumpserunt,

615 *Res quidem ob brevem laudati canonici in Curia Romana moram tunc ad exitum perduci non potuit: ille enim sequenti anno Cæsar-augustam rediit, postquam Officio obtinendo primum aditum, ut ita loquar, ad sacrum Congregationis tribunal aperuerat. Cum itaque jam major impetrandi Officii spes affulgeret, causa novo ardore urgeri cœpit, & illius cura R. P. Josepho Nicolao Cavero, Ordinis B. Mariæ de Mercede redemptionis captivorum, qui anno 1719 Romam proficiscebatur, commendata est. Tunc autem in inclyta Aragoniæ metropoli maximè opus fervebat: nam authentica instrumenta ex archivis juridicè eruebantur, argumenta pro pia & antiqua traditione ubique conquirebantur & concino ordine collocabantur, dirigente omnia R. D. Josepho Martinez Rubio, qui desiderati successus impedimenta antea Romæ intellexerat, atque adeo causæ statum optimè noverat, & Romanæ curiæ stylum in hujusmodi processibus disponendis* F *experientiâ didicerat.*

conspirante in eam rem tota Hispania.

616 *Imo ita animi Aragonum succensi sunt amore erga beatissimam Virginem, ut afflictis illis temporibus magnificum templum in ipsius honorem Cæsar-augustæ à fundamentis erexerint, cujus sumptuosam structuram, anno 1722 nondum perfectam, admiratus sum. Tunc etiam pius reliquorum Hispanorum fervor apparuit: nam statim nomine Catholici regis pro concessione propriarum Lectionum preces Innocentio XIII summo Pontifici porrectæ fuerunt, quas præcesserant supplices litteræ ab archiepiscopis, episcopis & capitulis, quorum omnium catalogus in summario num.* 6 *textur, ita ut tota Hispania ad hanc causam evincendam conspirasse videatur.*

Denique anno 1723 ad confirmandam suam traditionem

617 *Interea R. P. Josephus Nicolaus Cavero, his instrumentis eminentissimo Cardinali Orighio traditis, negotium sibi commendatum diligenter promovebat, & post varias cum illustrissimo fidei promotore disceptationes effecit, ut res die* 111 *Julii anno* 1723 *in Congregatione*

AUCTORE G. C.

coram sex Cardinalibus proponeretur, & fere ad optatum finem perduceretur, nisi aliquis scrupulus occurrisset circa proprias lectiones, quas hîc in gratiam curiosi lectoris ex numero 7 Summarii exhibeo : LECTIO IV. Ex Apostolis, qui post admirabilem Christi in cælos ascensum ad docendas omnes gentes, distributis sibi terrarum partibus, profecti sunt; Jacobus, cognomento Major, divino consilio in Hispaniam appulit: ubi cum discipulos nonnullos Christianis mysteriis imbuisset, Cæsar-augustæ, quæ Aragoniæ caput & metropolis est, aliquamdiu substitit, ibique à beatissima Virgine Dei Genitrice Maria insigni beneficio dignatus est, cujus memoriam celebri traditione commendatam plurima etiam vetustatis monumenta ad posteros propagarunt.

Sacra Rituum congregationi

618 LECTIO V. Apostolo enim, ut ferunt, ad Iberi fluminis ripam unà cum discipulis noctu secedere solito, ut rerum divinarum contemplationi liberius vacaret, Deipara adhuc in humanis agens apparuit, ac sese inter angelorum choros columnæ insistentem conspiciendam dedit, eique injunxit, ut omnipotenti Deo sacellum dedicaret. Quare Jacobus nihil cunctatus, discipulis opem ferentibus, ædiculam Deo in honorem beatæ Virginis exstruxit, quæ à columna cognomen accepit. Ac plane mirandum est, quod regione toties à Christiani nominis hostibus, ac Saracenis præsertim vexata, totque sacris templis aut solo æquatis aut in profanos usus conversis, hæc beatæ Virginis ædes sarta tecta perpetuò steterit.

B

Lectiones proprias secundi Nocturni proposuerunt,

619 LECTIO VI. Inter ipsas autem infelicium temporum clades hæc sacra religionis, sanctitatis, ac publici consilii ara portusque salutis incolis fidelibus fuit. Sed procedentibus deinde seculis, cum ad eam undique populi confluerent, assiduis prodigiis maximè nobilitata est, ac summorum Pontificum, regumque privilegiis & largitionibus insignita. Quibus permotus Innocentius XIII Pontifex Maximus ad cultum illibatæ Virginis amplificandum benigne concessit, ut in ejusdem ecclesiæ dedicatione quarto Idus Octobris ab omnibus, qui in civitate ac diœcesi Cæsar-augustana ad horas canonicas tenentur, Officium solenni ritu recitaretur: qua ipsa die ecclesiæ etiam sancti Salvatoris ejusdem Metropolitanæ dedicatio celebratur.

C

quibus non admissis, alia substituta & probata sunt,

620 *Videns igitur R. P. Josephus Nicolaus Cavicio, difficultatem concessionis non amplius circa substantiam, sed dumtaxat circa rei modum, versari, memoratas secundi Nocturni Lectiones mutavit, & pro iis alias ex sermone S. Bernardi de dedicatione ecclesiæ desumptas substituit, ac in fine historiam apparitionis Deiparæ contraxit hoc modo :* Sane inter cetera sacra loca, quæ in Hispaniis speciali devotione coluntur, illustri fama ille notissimus est, qui Virginis Matris nomine Cæsar-augustæ Deo consecratus à columna cognomen accepit: ut enim pia & antiqua traditio habet, cum Jacobus Apostolus, Major nuncupatus, divino consilio in Hispaniam appulisset, & aliquamdiu Cæsar-augustæ substitisset, ibi à beatissima Virgine insigni beneficio dignatus est; ipsi namque, ut ibidem perhibetur, cum aliquot discipulis noctu ad Iberi fluminis ripam oranti Deipara, adhuc in humanis agens, apparuit, eique injunxit, ut sacellum exstrueret. Quare nihil cunctatus Apostolus, discipulis opem ferentibus, ædiculam Deo in ejusdem Virginis honorem dedicavit. Procedentibus autem seculis augustior accessit ecclesia, cujus dedicatio, atque etiam alterius ecclesiæ sancti Salvatoris in civitate & diœcesi Cæsar-augustana quarto Idus Octobris anniversaria solemnitate celebratur. *Hæ posteriores Lectiones à Congregatione, die* VII *Augusti anno* 1723 *habita, cui interfuere duodecim Cardinales, approbatæ sunt.* D

ut patet ex authentico decreto,

621 *Quapropter sacra rituum Congregatio, facta de ea relatione summo Pontifici, edidit sequens decretum :* Cum archiepiscopus, capitulum, magistratus, & academia Cæsar-augustana, nec non plures archiepiscopi & episcopi Hispaniæ S. M. Clementi P. XI nonnullis abhinc annis humillimas preces porrexerint, novissimè verò sereniss imi regis Catholici Philippi V ad sanctissimum D. N. Innocentium XIII piæ supplicationes accesserint pro concessione lectionum propriarum secundi Nocturni in festo dedicationis ecclesiæ metropolitanæ Cæsar-augustæ, illas verò sanctitas sua ad sacram Rituum congregationem remiserit, sacra eadem congregatio ad relationem eminentissimi & reverendissimi D. Cardinalis Orighi, instante P. Magistro Fr. Josepho Nicolao Cavero, procurarore generali Ordinis B. M. V. de Mercede redemptionis captivorum, & tam in scriptis quam in voce R. P. D. Prospero de Lambertinis fidei promotore audito, re pluries maturè discussa, indulsit atque concessit, ut in festo dedicationis ecclesiarum sanctissimi Salvatoris & beatissimæ Virginis de Columna civitatis Cæsar-augustæ pro secundo Nocturno suprascriptæ lectiones propriæ, desumptæ ex sermone S. Bernardi, cum additione in fine sextæ lectionis nonnullorum verborum, ab omnibus Christi fidelibus civitatis & diœcesis Cæsar-augustanæ, qui ad horas canonicas tenentur, die XII Octobris in festo dedicationis earumdem ecclesiarum recitari possint & debeant, si sanctissimo Domino nostro visum fuerit. Die VII Augusti MDCCXXIII. Et facta de prædictis per me secretarium eidem sanctissimo Domino nostro relatione, Sanctitas sua benigne annuit. Die XI ejusdem mensis & anni. *Inferius subscribebatur :* F. Card. Paulutius Præf. *Tunc infra locum* ✠ *sigilli habebatur.* N. M. Tedeschi archiepisc. Apamenus sac. Rit. cong. secretarius. E

quod præcipuè Aragones summo gaudio affecit.

622 *Vix credi potest, quantam lætitiam concessio hujus Officii Hispanis omnibus ac præsertim Aragonibus attulerit : nam simulatque certus memorati decreti nuntius in civitatem Cæsar-augustanam advenit, continuò capitulum metropolitanum, magistratus, ac universitas in mutuas gratulationes eruperunt, & gaudium suum regi Catholico per litteras communicarunt; cives verò Cæsar-augustani, eâ famâ per urbem sparsâ, statim in plateas alacri cursu prodiere, ad sacratissimam Deiparæ ædem confluxere, & beatissimam Virginem variis laudibus extulere, quas etiam pueri lato clamore per plateas ubique repetebant. Mox omnium ecclesiarum campanæ pulsabantur, festivi ignes excitabantur, tot faces aliaque lumina accendebantur, ut noctis tenebræ omnino superarentur. Verbo uno tota civitas in summam lætitiam effundebatur. Ingenue fateor, me incapacem esse, qui paucis hîc exprimam reliquos triumphos per solennem dedicationis Octavam celebratos, ingeniosa lemmata & carmina, aliaque platearum ornamenta, de quibus D. Joannes Franciscus Escuder integrum librum Hispanicè conscripsit. Itaque hîc solum supereſſe video, ut Aragonibus de pia & antiqua traditione, novo sacræ Congregationis judicio confirmata, ex corde gratuler, meque potentissimo Deiparæ Cæsar-augustanæ patrocinio commendem.* F

DE

A D

DE S. CHRISTOPHORO MARTYRE

FORTE IN LYCIA.

COMMENTARIUS PRÆVIUS. J. P.

§ I. Cultus ex Faſtis ſacris, Miſſalibus ac Breviariis; ſingularis in Hiſpania veneratio; ædes ibidem ſacræ.

SUB DECIO.

Si ulla uſpiam alicujus ſancti Martyris per totam, qua latè patet, Eccleſiam Catholicam celebris claret memoria; talis certè haberi debet hodierna S. Chriſtophori martyris, *cultûs celebritate, antiquitate & extenſione ubique notiſſimi. Nomen ejus conſignant antiquiſſima Martyrologia hoc die* XXV *Julii, quo colitur in Occidente. Non eſt dubium quin eum memorent apographa Hieronymiana, quidquid & nomen & palæſtræ poſitio nonnihil in eis deformata appareant: ſic enim habent:* In Licia civitate Salmon natalis ſancti XPofari. *Romanum parvum rectiùs:* Civitate Samo, Chriſtophori martyris. *Ado:* In Licia, civitate Samo, S. Chriſtophori, qui virgis ferreis attritus, & à flammis æſtuantis incendii Chriſti virtute ſalvatus, ad ultimum ictibus confoſſus, martyrium capitis obtruncatione complevit. *Uſuardus* Samon *ſcribit (vide varias lectiones hoc die in Martyrologium iſtius auctoris à nobis editum) cetera Adoni conformis. Suo quoque Martyrem noſtrum metrico Martyrologio intexuit Wandelbertus, ut nihil dicam de Rabano & Notkero, qui eum etiam memorant. Nihil attinet recentiorum hiſce catalogum ſubnectere: ſuffecerit producere annuntiationem hodierni Martyrologii Romani, quæ ita ſonat:* In Lycia S. Chriſtophori martyris, qui ſub Decio virgis ferreis attritus: *reliqua fere ad verbum conſentiunt cum Adone & Uſuardo.*

Sancti memoria hoc die inſcribitur Faſtis Latinis;

B

2 *Latini itaque hoc quidem die* XXV *Julii annuam Sancti memoriam celebrant; at Græci non item; qui diem* IX *Maii ipſius cultui dedicant, uti videre eſt in Typico ſub nomine S. Sabæ citari conſueto, Synaxario Baſiliano, Kalendario Græcorum apud Genebrardum, Horologio anni* 1607; *Anthologio, Menologio, quod ex verſione Sirleti edidit Caniſius; & ibi quidem datur ipſi titulus* magni martyris, *uti & in elogio ejus apud Maximum epiſcopum Cytheræum poſt Menæa magna excuſa; à quibus honoratur ſequentibus verſiculis:*

ſed Græcis die 9 Maii.

C

Τὸν χελιδόνον οἶδά σε Χελιδόνε
Χελιδὼν συνθέντα τῷ Θεῷ δίχα ξίφους.
Χελιδόνον δὲ ἐνάτῃ σύγχρους ἔκταμε χαλκός.

Te novimus, Chriſtophore, Chriſtiferum; ſimul
Quem junxit enſis martyrem Chriſto Deo.
Chriſtophorum nonâ mactavit concolor enſis.

Addi his poſſunt cum Ephemerides Græco-Moſcæ ante tomum primum Maii; tum ecgraphum, quod ſervamus, Menologii Slavo-Ruſſici, Menæum Chiffletii, Menologium Florentiæ apud PP. Dominicanos plut. 10, *cod.* 2. *Atque ex his conficitur, Athletæ noſtri cultum tam in Occidente quam in Oriente longè celeberrimum fuiſſe. Quibus addi poteſt, quod* Chriſtophorus *inſcribatur Litaniæ, Francofurti ad Mœnum repertæ, & anno* 1555 *editæ à Georgio Wicelio ſeniore inter Excitamenta ſinceræ pietatis; quamque in uſu eccleſiarum fuiſſe dicit temporibus imperatoris Ludovici Pii.*

3 *Verùm de cultu hæc ſatis in genere diximus; nunc ad ſingularia deſcendamus, prompturi ex Miſſalibus ac Breviariis quæ ad particularium locorum cultum illuſtrandum conducunt. In Directorio eccleſiæ & diœceſis Venetæ, quod anno* 1683 *typis editum eſt, ad diem* XXV *Julii notatur* feſt. S. Chriſtophori in E. R. in Inſula. *Proprium civitatis ac diœceſis Tridentinæ anni* 1627, *dicto die* XXV *ſeu* XXVII *ponit* S. Chriſtophori martyris dupl. *Ordo divini Officii pro anno Domini* 1665 *juxta ritum Breviarii Romani & conſuetudinem baſilicæ Vaticanæ, die* XXVII *Julii ponit eum per modum ſemiduplicis. Diximus jam pridem in prætermiſſis ad diem* XXIX *Januarii, Sanctum tunc in eccleſia Atrebatenſi coli Officio dupliei, citato iſtius eccleſiæ Breviario; quem ritum apographum noſtrum Kalendarii Nucernenſis, quod ex Directorio anni* 1637 *deſumptum eſt, ad diem* XXVII *Julii etiam præſcribit. In Ordine recitandi Officium divinum Miſſaſque celebrandi &c. cum feſtis, quæ generaliter in Hiſpania celebrantur, pro anno* 1718, *quo iſte Ordo excuſus prodiit Matriti, lego ſequentia:* XXV Julii Chriſtophori M., dup. in matrice *Compoſtellana*, ob reliq.; ſed transfertur in prim. diem non impeditam. *De Breviario Mozarabum dicetur infra.*

Cultum ejus admodum in occidente fuiſſe propagatum, liquet è Breviariis

E

4 *Miſſalia item plurima typis edita in promptu ſunt, è quibus de propagata ſancti Martyris noſtri veneratione abunde conſtet; nimirum Moguntinum anni* 1493; *Spirenſe anni* 1497; *Speciale, uti vocatur, Argentinæ excuſum anno* 1512, *Virdunenſe* 1554, *Trajectenſe* 1514; *Ordinis S. Joannis Equitum Melitenſium* 1505; *Tornacenſe & Herbipolenſe* 1509; *Mediolanenſe* 1522; *Cameracenſe* 1527; *Spirenſe, quod excuſum notatur ante annum* 1540; *è quibus Miſſalibus nonnulla quidem orationem propriam, nonnulla etiam propriam Miſſam* S. Chriſtophori *aſſignant; quæ ſingillatim recenſere, longum foret & tetricum. Juverit tamen unicum ſpeciminis gratiâ exemplum producere ex citato Miſſali Mediolanenſi:* SUPER POPULUM: Deus, qui ineffabili miſericordia per beatiſſimum martyrem tuum Chriſtophorum multorum animas ab errore infidelitatis, ad lumen fidei revocaſti: præſta populis tuis, ejuſdem ſuffragantibus meritis, in eadem fide permanere ſtabiles, & eſſe in opere efficaces. Per.

ac Miſſalibus

F

5 SUPER SYN. Omnipotens ſempiterne Deus, qui agnitionem Filii tui, Domini noſtri Jeſu Chriſti,

quæ proferuntur.

AUCTORE J. P.

Christi, mirifica ostensione beato martyri tuo Christophoro revelare dignatus es: concede propitius, ut eo interveniente, mentes nostras, peccatorum detersa caligine, clementiæ tuæ largitas copiosa purificet. Per eumdem Filium tuum &c. SUPER OBLATA: Deus, cui per martyrii palmam beatissimus martyr Christophorus se ipsum offerre sacrificium voluit, populi tui hostiam clementer sanctifica, atque ad sumentium animarum salutem exhibere nos dignanter perficias. Per. *Sequitur* PRÆFATIO *ex Actis, de quibus suo loco.* POSTCOM. Præsta, quæsumus, omnipotens Deus, ut familia tua beati martyris tui Christophori celebrando triumphum, corporis tui sacramento refecta, ejusdem intercedente martyrio, supernarum dapium perfrui mereatur dulcedine. Qui cum Patre &c. *Ast inter tot & tam varias Occidentis regiones, ad quas longè latèque Sancti veneratio diffusa est, palmam in hoc genere aliis præripit Hispania.*

Apud Mozarabes Toleti B

6 *Imprimis Missale Mozarabicum Toleti anno* 1500 *jussu eminentissimi Cardinalis Francisci Ximenez, archiepiscopi Toletani excusum, luculentissimè indicat, ibidem in sacello corporis Christi, in quo Officia sacra ex peculiari fundatione laudati Cardinalis isto ritu quotidie peraguntur, singulari veneratione annuam* S. Christophori *memoriam celebrari. Ad formandam rudem quamdam ideam, sufficient paucula, quæ Toleti degens ego ipse extraxi ex dicto Missali, in quo Sancti & Comitum ejus præscribitur* Offic., oratio, Missa. Alia oratio. *Et dicitur:* Ex sacro etenim lavacro tinctus Christophorus est appellatus, quia Christum indutus, & Christi gratiâ jam refertus, Christi virtute firmatus, Christi etiam exemplo existeret gloriosus . . . *Sequitur* Post nomina: ad pacem oratio. Inlatio, *seu præfatio:* Qui sanctum hunc martyrem tuum Christophorum & corporali ostensione terribilem, & gratiâ muneris eminentem, & gloriâ nominis tui demonstras potentem . . . Quem (*cæsarem*) ita suo almifico terruit aspectu, ut properaret cadere de solio suo; verè Christicolam intuens magnum: cujus vultum territus, in se confusus extiterat inimicus. *Deinde* Ad orationem dominicam *sic dicitur:* Qui sanctum tuum Christophorum martyrem, dum juxta quod in omnibus consueta species manet, dissimilis extat *&c. Atque hæc singularem ibidem Sancti cultum probant, quamquam correctione egeant, quatenus giganteam Sancti staturam videntur adstruere vel supponere.*

C

& alibi in Hispania singulari Sanctus veneratione honoratur.

7 *Enimverò si Tamayo credimus ad hunc diem* XXV *Julii, sancti Martyris nostri* apud Hispanos glorioſa memoria ita efficaciter inolevit, ut vix erit oppidum, in cujus ecclesia, aut ejus proceritas depicta non adservetur; aut tanto Martyri eremitorium haud inveniatur extructum. *Ita ille satis magnificè, si non hyperbolicè. Quanto simplicius ac rectius Baronius in notationibus ad Martyrologium Romanum!* Frequens, *inquit*, erat ac religiosus in Hispaniis Christophori martyris cultus; *quod probat ex monasterio, & ecclesia; de quibus, aliisque tum ibi tum alibi in variis Occidentis regionibus ad Sancti honorem exstructis, nunc acturi sumus.*

Ecclesia ibidem & monasterium Cordubæ sub ejus nomine,

8 Erat, *inquit ibidem Baronius*, Cordubæ nobilis ac vetus memoria S. Christophori, ecclesia & monasterium ab eo denominatum, cujus meminit S. Eulogius, dum agit de alio Christophoro, ejusdem monasterii alumno; qui sicut & nomen, ita etiam eum imitatus, martyrii coronam est consecutus tempore persecutionis Saracenorum. *In Hispaniæ illustratæ tomo* 4 *habentur Opera S. Eulogii, Ambrosii Moralis Cordubensis scholiis elucidata; ubi in Memoriali Sanctorum lib.* 2, *cap.* 4 *notatur* S. Christophori monasterium . . quod situm est in spectaculum urbis (*Cordubensis*) in parte Australi super crepidinem ulteriorem Bætis; *quod* beatissimus Habentius *incoluisse ibidem dicitur. Et cap.* 9 *recurrit* basilica S. Christophori martyris, quæ est ultra amnem in parte meridiana. D

circa quem locum nonnulla observantur.

9 *Capite autem* 10 *ponit* S. Christophori, quæ ultra flumen est, aulam. *Ast nullum hactenus istius monasterii alumnum synonymum habemus; quem æque non invenimus ibidem cap.* 11, *quod haud dubiè innuere voluerit Baronius, cum pro titulo habeat* Christophorus & Leovigildus monachi martyres; *sed iste* Christophorus *ibi scribitur* cœnobium S. Martini, quod est in montana Cordubensi, loco, qui appellatur Roiana, ingressus. *Ubinam ergo alumnum istum Baronius invenit apud S. Eulogium? S.* Christophori *monasterium, cujus alumnum vult fuisse Martyrem synonymum à Saracenis occisum, perperam ab ipso positum hîc fuerit pro monasterio S. Martini. Porro in Scholiis ad cap.* 4, *quod citavimus, circa monasterium* S. Christophori *sic dicitur:* S. Juliani templum operis pervetusti, ex adverso ferme urbis, nunc conspicitur. Potuit id nomen immutasse. Certè nullius alterius apparent vestigia. *Sed nos, missis istiusmodi minutiis, Sancti apud Hispanos venerationem prosequamur.* E

Ecclesia item Valentiæ; monasterium in Castella.

10 *S. Vincentium Ferrerium, maxima Judæorum parte urbis Valentinæ anno* 1412 *ad Christum conversa, synagogam eorum mutari fecisse in ecclesiam, sub nomine* S. Christophori *die* X *Julii dedicatam, tradit neotericus Legendista Gallus in Vita Sancti, quam edidit ad hunc diem* XXV *Julii; sed nullum auctorem citat. Mirum est, id tacuisse Tamayum, si alicubi hoc reperit; præsertim cum de translatis Valentiam reliquiis agat. Gesta S. Vincentii Ferrerii illustrata sunt ad diem* V *Aprilis; at nihil cum in illis de ista ecclesia invenire potuimus; tum in Commentario prævio ibid. pag.* 482, *num.* 16: *ubi tamen erat proprius locus de ista re agendi. Dicitur quidem in Vita pag.* 495, quod in diversis utriusque Hispaniæ urbibus supra viginti quinque millia ex *Judæis* ad suscipiendam Christianam adduxerit religionem, & eorum templa in Christi ecclesias dedicari fecerit; *quas inter fortasse fuerit prædicta Judæorum synagoga; quamquam id ex illis verbis non magis elici determinatè potest, quam ex genere apud Philosophos species hæc vel ista determinata. Interea tamen rem non negamus, sed idoneam pro ejusdem veritate auctoritatem desideramus. Monasterium SS. Vincentii &* Christophori *in Castella memorat Mabillonius Annal. Benedict. tom.* 2, *pag.* 324. F

§ II.

A

§ II. Alia loca ipsi sacra in Occidente, uti & in Oriente; reliquiæ in Italia & Hispania.

Monasterium in Sicilia tempore S. Gregorii M.; item ædes sacra Mediolani;

I *Talia in locis sacris sub nomine* S. Christophori *dedicatis symbolum quoque suam contulit, quæ quasi-quædam sint tesseræ singularis erga eum venerationis. S. Gregorius magnus PP. Epistolarum ex Registro lib.* 8, *cap.* 33 *scribens* Secundino, episcopo Tauromenitano, *in Sicilia, memorat* monasterium S. Christophori, quod in vestra, *inquit*, diœcesi est constitutum. *Sigonius lib.* 3 *de Regno Italiæ, ad annum* 743 *nominat* basilicam B. Christophori ad quinquagesimum à Ravenna lapidem. *Templum item Mediolani notatur in istius urbis Antiquitatibus, quas ex ejusdem paræciis collegit Joannes Antonius Castellionæus, part.* 1, *sect.* 2, *fasciculo* 9, *à pag.* 252; *quæ autem deinde pluribus illic deducuntur, in compendium contrahimus, diffusius ibidem legenda ab eo, cujus id interfuerit; videlicet delubrum* S. Christophori, *ubi, quando, & à quibus conditum fuerit; in augustiorem formam ex voto à civibus Mediolanensibus redactum. Porrò opportunè huc transcribenda videntur, quæ de hospitali ibidem erecto sic recenset à pag.* 264: Nunc adnotandum restat, aliquando apud hanc novam D. Christophori ædem quosdam cives ex nostris huic sacræ ædi addictos ad honorem & gloriam beatissimorum Joan. Baptistæ, Jacobi & Christophori ac Christinæ, & inopum miserorumque auxilium ac subsidium, hospitalitatem exercuisse; postea verò mutato consilio, sodalitatem sub iisdem Sanctis tutelaribus instituisse, fierique rem ibi sacram procurasse ex oblationibus piorum hominum, & in primis Philippi Mariæ Ducis (*Mediolanensis*) egentibus elargiendo quidquid ex redditibus annuis, quos possederant, supereresset; petiisse quoque à principe confirmationem sodalitatis, & quarumdam ejusdem legum.

de qua plures hîc notitia

C

12 Ex hac Philippi ducis munificentia, & inditum novæ ædi jam fabricatæ nomen Ducalis sacelli, & ipse idem ejus auctor habitus & nominatus: quamvis & illius nihil publico elogio testatum, & illius nihil veritate fundatum reperiatur, ut vel ipsis, *inquit*, prælibati archiepiscopalis vicarii litteris supra apertissimè patuit. Fuisse tamen tunc temporis pinguioris hujus delubri redditus annuos, cum ex Ducali liberalitate, adjunctis maximè aliis uberrimis piorum civium subventionibus; tum ex quantitate proventuum; qui temporis decursu pendebantur huic religioso loco, in quo præter ministros, tot alebantur pauperes, ad justi instar xenodochii, facile est conjicere. Verùm, succedentibus variis patriæ nostræ tam belli quam sterilitatis infortuniis, decrevisse ac imminutos esse redditus, clarè constat ex antedicta epistola vicarii archiepiscopalis; in qua legitur, hanc ædem D. Christophori habere annuis in redditibus libras 227, & solidos duodecim imperiales. At sub annum MD excrevisse hujusmodi redditus usque ad libras 312 s. 9 imperiales, & bona immobilia, ex quibus percipiebantur, fuisse æstimata libris octo millibus, & ducentis nonaginta; verisimiléque est extinde semper auctos, quemadmodum & ceterarum rerum pretia. AUCTOR J. P.

13 Cura & munus exigendorum reddituum, sicut & in varios usus erogandorum societati S. Christophori jam diu erectæ incubuit, ac duce Mediolano prædicto approbante, demandatum est. Hujus Societatis sunt honesti cives numero duodecim; quem in numerum aliqui equestris & senatorii etiam ordinis adscripti sunt. Distribuunt quotannis certas eleemosynas pauperibus, adventante nostri Servatoris natali die, loco fortasse alimentorum, quæ in illo olim xenodochio egentibus præstabantur. *Tum subjectis pauculis tam de duabus è regione hujus sacræ ædis domibus, vinea, horto, & area; prædictaque societatis censu; quam de annuo tributo, abbati ibidem S. Vincentii persolvendo (de quibus, ne longiores simus, consuli potest laudatus auctor) sic pergit:* Est ecclesiastico more ritè consecrata, ut testantur Acta S. Caroli eam lustrantis; longitudinemque habet cubitorum 24; latitudinem verò 23. In duas item partes erat divisa ac dispartita, pariete ac ferrea craticula interpositis olim: nunc autem iis de medio remotis atque sublatis adinstar unius amplioris ædis redacta & restituta. *Fuit item mos servandæ in ea Eucharistiæ à festo Paschatis ad festum S. Martini, teste eodem auctore; ubi de pueris ac puellis, qui ibidem Christianis instituuntur præceptis; ac de jure curati S. Vincentii in eamdem ædem, quod archiepiscopalis vicarii decreto confirmatum fuerit, etiam agit.*

E

Varia alia in Occidente loca

14 *Varia in Occidente monasteria, Sancti nomine insignita, suppeditant indices Mabillonii ad Annales Benedictinos; quibus singulatim recensendis non immoramur.* Arvernis, *inquit Saussayus*, antiqua visitur ecclesia, ejus patrocinio illustris; nec non Lutetiæ Parisiorum alia, titulò etiam paræciali conspicua. *In libro Gallicè edito anno* 1668, *cui titulus*, Ecclesia metropolitana & primatialis S. Andreæ Burdegalensis, *inter beneficia ecclesiastica istius archiepiscopatus notatur* S. Christophle de Castillon *pag.* 393; S. Christophle de Donzac *pag.* 400. *In Ms. nostro Gallico de Sanctis Autissiodorensibus, quod prænotatur extractum è Martyrologio istius ecclesiæ, hoc die signatur* patronus ecclesiarum *vulgo* Sessy les Bois, Coulanges-les-Vineuses, Nitry, Fontenay apud Mailly. Ex reliquiis ejus sunt in Charbuy, & in Mailly le chateau. *In historia captæ & liberatæ urbis Autissiodorensis, à V. Cl. J. le Beuf, canonico & succentore ecclesiæ Autissiodorensis, Gallicè non ita pridem edita, pag.* 161 *ponitur tamquam patronus Marciaci; vulgo* le Val de Mercy. *Onomasticum sanctum Gallico-Latinum Simonis de Peyronet, anno* 1658 *Tolosæ excusum, in fine inter omissa ponit:* Christal, Christophorus, martyr celebris, qui sub hac nuncupatione habet ecclesiam, Tolosâ non procul distantem; ab eoque non paucæ feminæ Christailles in baptismo denominatæ. *Altare verò in honorem ejusdem Sancti nostri in ecclesia Remensi à S. Leone PP. IX consecratum, habes in Commentario prævio ad ejus Vitam die* XIX *Aprilis, pag.* 644. *Ad Belgium nostrum quod attinet; ecclesia Cathedralis Ruræmundensis, quæ est unica simul parochialis in ipsa civitate, sub titulo* S. Christophori *dedicata est; cujus in præalta turris culmine exposita visitur ejusdem Sancti statua. Bruxellis ex adverso nostri collegii est ge-*

F

von-

AUCTORE J. P.

rontotrophium sub isto nomine; Brugis sacellum in magno foro, in quod statis diebus conveniunt puellæ, à nostris doctrinâ Christiana instituendæ.

S. Christophori nomine insignita.

15 S. Christophori *paræcia Moguntiæ notatur tom.* 1 *Rerum Moguntiacarum anno* 1722 *Francofurti ad Mœnum edito; apparitio autem de condendo monasterio occurrit apud Leibnitium de Scriptoribus Brunsvicensibus tom.* 1, *pag.* 580 *(quam infra narrabimus.) Et ibid. à pag.* 703 *occurrunt ista:* Tribus fratribus comitibus & Mathildi.. placuit, ut locum suum principalem, unde originem duxerant.. specialiter S. Christophoro martyri deputarent. Unde quia quatuor erant, totidem inibi canonicos sacerdotes ordinarunt, & præpositum eis Siboldum nomine instituerunt; *qui locus postea in monasterium mutatus est Ordinis S. Benedicti, Rheinhausense dictum; quod* non longè ab opido cognomine, in diœcesi Moguntina constructum fuisse, *ex Trithemio refert Mabillonius Annal. Benedict. ad an.* 1096 *in fine. Videri etiam potest Bucelinus in Germaniæ sacræ parte altera* B *pag.* 75. *Item ecclesia parochialis visitur Coloniæ Agrippinæ, ex Gelenio de istius urbis Magnitudine lib.* 3, *syntagm.* 33; *ubi & de origine ac progressu ejus; &* § 3 *inter festa dicitur, quod* patroni diem celebrant quotannis XXV Julii; § 4 *ponitur inter fraternitates ea, quæ est* B. M. Virginis & S. Christophori. *Adde sacellum* SS. Christophori, *Erasmi & Sebastiani lib.* 3, *syntagm.* 116. *Ibid. in Fastis lib.* 4 *ad dictam diem* XXV *Julii dicitur;* eadem die in parochiali *ejus* patronalia & processio. *Erunt fortasse qui existiment, nimios nos esse in coacervandis adeò studiosè tot minutiis, vix relatu dignis; sed parva etiam non negligenda putamus, dummodo celeberrimi nostri Martyris gloria aliquo usque iis illustrari possit; quando majora desunt, quæ de ipso aliunde satis pro merito memorentur.*

CPoli encœnia & ædes una,

16 *Neque dubitandum videtur, quin summam in Oriente cultus celebritatem olim adeptus fuerit; sed paucula ex illis ad nostram notitiam pervenere, annosa haud dubie oblivione sepultis. Ædes & encœnia* S. Christophori *die* XVI *Decembris CPoli, sunt apud Cangium CPolis Christiana lib.* 4, *pag.* 121, *ex Menæis; quæ ædes fuerit juxta S. Polyeucti ædem; sed Menæa die* IX *Maii ponunt ædem ipsi sacram exstitisse prope* sancti megalomartyris Georgii ἐν τῷ Κυπαρισσίῳ, *in qua ejusdem Sancti nostri synaxis agi dicitur. Eademne utrobique ædes ista, an diversa? Nescire se id fatetur Cangius. Tillemontius unius dumtaxat ex Menæis sacelli CPoli meminit, ubi festum ejus celebratum fuerit. Neoterico Legendistæ Gallo videtur duplex ibidem ædes exstitisse; atque adeo una ab altera fuisse diversa. In mappa topographica urbis CPolitanæ, in tres partes divisæ, qualis ab auctore anonymo, qui Alexii Comneni tempore vixerit, descripta dicitur ac datur ante tomum* 2 *Imperii Orientalis apud Bandurum; in mappa, inquam, ista duas invenio S. Georgii ecclesias; & unam quidem ad portam Polyandri, seu, ut Menæa ad* XXIII *Aprilis, in Deutero (vide Bandurum pag.* 484) *alteram verò planè ei oppositam totaque urbe diversam, in Manganis (vide rursus Bandurum pag.* 606.)

C

imo & altera: monasterium in Galatia.

17 *Inter utramque media exhibetur ecclesia S. Polyeucti. An verò & quænam ex duabus istis S. Georgii ædibus sita fuerit* in Cypariſſiis, *incompertum nobis est; sed utravis fuerit; cum ædes S. Polyeucti, juxta quam* S. Christophori *collocabatur ædes, & utraque S. Georgii tanta utrimque intercapedine distent, consequens est, ut dicatur duplex CPoli Martyris nostri ædes exstitisse; & una quidem juxta ædem S. Polyeucto, altera autem juxta S. Georgio sacram. Tempore S. Theodori Siceotæ, mortui anno* 613, *exstitisse in Galatia monasterium* S. Christophori, *in quo degebant Deo sacratæ feminæ ac virgines, habes ex Commentario Vitæ ipsius prævio ad diem* XXII *Aprilis, pag.* 32; *de quo consule ibidem Vitam ipsam pag.* 38, 43 *&* 57. *Nunc relictam tantisper viam relegamus, varias Occidentis regiones lustraturi reliquiarum causâ, quæ sub vero vel ascititio nomine* S. Christophori *pluribus ibidem in locis asservari dicuntur. Ac primo quidem ab Italia incipiamus.*

D

Reliquiæ in Italia,

18 *Pancirolius in Thesauris absconditis urbis Romæ* humerum *in templo Vaticano S. Petri;* brachium *in S. Mariæ ad portam Æmiliam, vulgo* del Popolo, *& in S. Petri ad Vincula, &* reliquias *in aliis ponit; ut videre est in Indice reliquiarum ad calcem dicti libri. Carolus Bartholomæus Piazza in Hemerologio sacro Romæ Christianæ & gentilis part.* 2, *pag.* 82 reliquias *memorat ad S. Sabinam. Masinius in Bononia perlustrata* reliquias *etiam notat; uti & noster Papebrochius in suo Itinere Romano Ms. pag.* 220 brachium *Ravennæ.* Os ex corpore S. Christophori mart. *habes inter reliquias sacrarii Tranensis apud nos die* 2 *Junii pag.* 258. *In Indice reliquiarum ecclesiæ Brundusinæ, qui subjungitur Officiis Sanctorum patronorum istius ecclesiæ, Romæ anno* 1583 *prælo cusis, notantur* ossa brachii S. Christophori martyris. *Castellionæus supra allegatus inter sacra pignora ædis* S. Christophori, *de qua egimus,* asservari mandibulam S. Christophori *affirmat pag.* 266. *Et paulo post ibidem,* Visitur, *inquit,* in tabernaculo ex aurichalco dens ille magnus S. Christophori, qui dono datus est sodalitati SS. Joannis Baptistæ, Jacobi, Christophori & Christinæ sub certis legibus amplè latéque digestis in quodam publico elogio inter Acta Joannoli Piscinæ tabellionis, relato VI Idus Novembris anno MCD. Antedictæ omnes sacræ reliquiæ fuisse antiquitus in hoc delubro, palam factum est, tunc maximè cum D. Carolus visendi causâ huc venisset, ex compluribus vetustis indicibus, & ex nonnullis etiam publicis documentis, fide notarii munitis; easque jure & merito approbavit idem sanctus Archiepiscopus, omnique honore dignas laudavit. *Idem auctor pag.* 259 reliquias *ejusdem Sancti apud Laudenses commemorat. Asservari* partem humeri *Rossanæ, habes apud Ughellum Italiæ sacræ tom.* 9, *col.* 380. *In indice reliquiarum Veronensium, qui ponitur ad calcem libri, cui titulus* Sanctorum episcoporum Veronensium antiqua monumenta *&c. anno* 1576 *Venetiis editi, recurrit pluries* Christophori *nomen; at singulare est illud, quod inter sacra lipsana ecclesiæ* S. Christophori, *seu monasterii monialium notetur fol.* 78 de osse gutturis ac de lingua ejus.

E

F

& Hispania; circa quas nonnulla

19 *Nunc Hispania nos vocat.* Asservari *Toleti* ejusdem Martyris venerandas reliquias, *ex Breviario Toletano secundùm regulam S. Isidori, tradit Baronius in notationibus.* Crediderim, *inquit Tamayus,* translatas *cò* reliquias paulo post sancti Martyris agonem. *At cur id credit bonus Tamayus? Ob auctoritatem scilicet male feriatorum pseudo-chronicorum, sexcentis locis in opere nostro protritorum, quæ hîc cum referre tum refellere supersedeo. Notior utique jam omnibus passim*

A *sim eruditis est ista falsitatum figlina, quam ut nos vel aliquantisper hic jure suo debeat morari. Anno autem* 828 *inde eas Valentiam translatas fuisse affirmat; sed tantumdem fidei meretur; cum id probet ex solo pseudo-Juliani chronico. Credi potest*, ex Catalogo reliquiarum S. E. Toletanæ ab Eminentissimo DD. Bernardo de Rojas & Sandoval..., archiepiscopo Toletano, confecto, num. 44, *quem citat*, adhuc in prædictæ S. E. Tol. sacrario aliquot reliquias *sub nomine* S. Christophori adservari. *Addit, in metropolitana majori basilica Valentina* molam, & alia pignora *quiescere, ex Gasparis Escolani historiæ Valentinæ tom.* 1, *col.* 954, *num.* 2 *& seqq.*; *at vide, obsecro, quam accuratus more suo sit Tamayus; nam de monasterio, apparitione & imagine Sancti agit ibi Escolanus; de mola vero seu mandibula aut maxilla ne verbo quidem meminit.*

à nobis castigantur. B 20 *Bivarius in Commentariis ad pseudo-Maximi Chronici annum* 496, *postquam dixisset, Sancti reliquias Asturicam translatas fuisse, affirmat, ibi* portionem quamdam mandibulæ, proceritatem viri perspicuè demonstrantis, in cathedrali honorificè adservari ecclesia. Vidi, *inquit*, eam venerabundus A. C. MDCXXXI..., percepique dimidiam mandibulam tredecim vulgares libras 16 unciarum appendere. *Apage auctore dignas, Sanctoque indignas nugas. In ecclesia Compostellana S. Jacobi, haberi* unum brachium S. Christophori *notat Ægidius Gonzalez Davila in Thesauro istius ecclesiæ, tom.* 1 *Theatri ecclesiastici, pag.* 20; *sed rem suspectam reddit Molina in Descriptione Gallaciæ fol.* 5 *verso, quando de reliquiis dictæ ecclesiæ agens, eisdem accenset* brachium *illud, & integrum quidem, quod, uti habemus ex ejus notis, magnitudine sua & quantitate, rectè, si ipsi credimus, cujus sit corporis, manifestet. Similis farinæ est* dens columellaris, *quem ecclesiæ Caurensi tribuit Tamayus ex eodem Ægidio Gonzalez; quem vide tom.* 2, *fol.* 441. *Ac de his plus quam satis; quibus diutius immorari, nihil aliud foret, quam tempus perdere rebus Sancto neutiquam honorificis, & lectoris patientia abuti. Apud cœnobitas monasterii Scorialensis asservantur variæ ossium partes, quæ describuntur in lipsanologio seu inventario reliquiarum, nobis, cum ibi essemus, communicato. At nunc ad alia sacra pignora, Sancti nomen præferentia, alibique gentium asservata, transeamus.*

C

§ III. Sacræ exuviæ apud Gallos, Germanos ac Belgas; item CPoli; patrocinium, sodalitia.

Recensentur Sancti reliquiæ apud Gallos, Germanos, DIgitum *in monasterio Centulensi in Picardia tom.* III *Februarii, pag.* 103; reliquias *in basilica Trevirensi ibid. pag.* 454 *invenies; uti & apud Bononienses, tom.* V *Julii pag.* 297. S. Christophori mart. *mentio fit in numerosissimo reliquiarum ab Eleonora augusta monialibus excalceatis Viennensibus concessarum catalogo apud nos tom.* V *Maii, ad diem* XXI *pag.* 9. *Inter sacra pignora monasterii Murcensis apud Helvetos, in Opere de Scriptoribus rerum Germanicarum, anno* 1718 *edito, tom.* 2, *col.* 419 Christoferi, & Christophori *ibid. col.* 421 *nomen notatur. Inter varia sacra lipsana à S. Brunone, archiepiscopo Colonienſi, conquisita*, Christophori sanctique Pantaleonis.. pretiosas reliquias, quibus se patronis specialius delegavit.. ad sanctissimam suæ ecclesiæ sedem miro ambitu variis de locis *eum* attraxisse, *dictum fuit ad diem* XXI *Januarii pag.* 348. *Videri item potest de hac re Leibnitius de Scriptoribus Brunsvicensibus, tom.* 1, *pag.* 283, *in Vita laudati Brunonis, quam is edidit. Apud Gelenium verò de Colonienſis urbis magnitudine lib.* 3, *syntagm.* 3, § 2 *collegiatæ basilicæ S. Severini adscribitur* scapula; *ibid. syntagm.* 4, § 2 *ecclesiæ collegiatæ S. Cuniberti* digitus pedis; *syntagm.* 40, § 2 *Cartusiæ Colonienſi* digitus; *syntagm.* 52, § 2 *monialibus ad Machabæos* dens; *& plures alibi notantur reliquiæ. In vestigio Bohemiæ piæ nostri Alberti Chanowsky pag.* 81 *occurrit* pollex: *in Catalogo autem monasterii Utenburani locum habet noster Sanctus, uti videre est in Suevia ecclesiastica Francisci Petri pag.* 843.

AUCTORE J. P.

ac Belgas: E 22 *In Raissii Hierogazophylacio Belgico sequentes recensentur:* de ossibus *apud S. Auberti, canonicorum regularium S. Augustini cœnobium Cameraci, pag.* 81; os parvum capitis *apud nostros patres Anglos Audomari pag.* 161; *apud ecclesiam cathedralem Brugis* de manu & vestimentis *pag.* 200; *apud Letienses* brachium, *pag.* 280; brachium *item Tungris in collegiata B. Mariæ ecclesia, pag.* 330; *Dononii apud Benedictinas* dens portentosus, *(& ideo nobis merito suspectus) pag.* 201; *apud Floreffienses Præmonstratenses prope Namurcum* os, *pag.* 219; *apud Wevelgemienses Cistercienses inter Cortracum & Menenas*, magnum os brachii, *pag.* 549; *in metropolitana Cameracensi* os magnum, *pag.* 334; *apud nostros Mechliniæ* ossiculum ex capite, *pag.* 494. *Aliis ex Raissio referendis supersedemus. De Aroasiensibus in Artesia meminimus ad diem* XIII *Januarii pag.* 834. *Nunc relicto Occidente, ad Orientem pergamus.*

item illa, quæ CPoli ad abbatiam S. Vincentii in diœcesi Carnotensi. F 23 *Cangius CPolis Christianæ lib.* 4, *pag.* 112 *agens de S. Jacobi, fratris Domini æde*; Capta, *inquit*, à nostris CPoli (*anno* 1204) Gervasius de Castellanovo, nobilis Gallus, diœcesis Carnotensis (*de quo plura tradit idem auctor in Observationibus ad suum Godefridum Villharduinum à pag.* 256, *num.* 5) dextram S. Jacobi abbatiæ S. Vincentii ejusdem diœcesis concesserat; *ac* S. Christophori caput *præter alias reliquias eidem dextræ adjectum fuisse, indicat sequens tetrastichon, quod laudatus auctor in claustro monasterii legi affirmat:*

Anno milleno bis centeno duodeno,
Obiit Gervasius Castrinovi dominus.
Nicolai digitum, dextram dedit ipse Jacobi,
Dulce crucis lignum, Christophorique caput.

Per hanc abbatiam intellige S. Vincentii in Nemore (*S. Vincent aux Bois*) *Ordinis canonicorum regularium S. Augustini; fundatum ante annum* 1212, *ex chartulario abbatiæ; ut videsis tom.* 4 *Galliæ Christianæ apud Sammarthanos pag.* 949; *adi etiam indicem abbatiarum eidem tomo præfixum.*

translata sunt; quæ non dantur inscriptiones. 24 *Porro ex hisce sacris lipsanis solam se-* *pereſſe* veram, *uti vocari ait*, crucem; *&* os capitis S. Christophori, *ibidem testatur Cangius*, reconditum, *sicut addit*, intra duplex ex ære aurato hemisphærium, in medio in ovalem formam apertum; ubi S. Christophorus, militis armati more depictus conspicitur, dextrâ hastam te-

AUCTORE J. P.

nens, ſiniſtrâ ſcuto innixus cum hiſce characteribus: O AΓIOC XPICTOΦOPOC. Infra, hi leguntur characteres, ejuſce ævi more efficti, *teſte eodem auctore:*

† O MIXAHA ΠAOYTΩ CE TON XPICTOΦOPON:
KPATEI KPATOC COY MAPTYC ECTEΡΙΓΜΕΝΟC:
KAI CE CTEΦANΩ CΩN Δ' AΠAPXΩN TO CTEΦOC:

Quæ ſic Latinè interpretatur Cangius:

Ego Michaël (*f.* Ducas imp.) exorno (στεφῶ) te Chriſtophorum,
Conſerva (*vel* poſſide) virtutem tuam Martyr confirmate.
Et te corono: corolla autem eſt ex tuis primitiis.

Jam verò ſive ex conjectura Cangii Michaël Ducas, imperator Orientis ſeculo XI *aliquantulum provecto, ſive alius fortaſſe aliquis ſynonymus imperator eodem ſeculo, illas Sancti noſtri exuvias lipſanothecâ exornarit; ſatis patet, eas præ reliquis multis aliis æſtimandas eſſe tum ob locum, in quo aſſervatæ, & ex quo tranſlatæ fuiſſe referuntur, tum ob antiquam inſcriptionem, quâ muniuntur.*

B

Sanctus inter Auxiliatores honoratus; patronus item contra peſtem,

25 *De potentiſſimo hujus ſancti Pugilis apud Deum patrocinio ſummam homines ſpem conceperiſſe, illud argumento eſt, quod ſuis ipſum miſeriis & angustiis ſingulari titulo præeſſe voluerint. Inter ſanctos quippe Auxiliatores, Miſſa olim ſpeciali honoratos in antiquis Miſſalibus, ac nominatim Ultrajectenſi, & Miſſali Ordinis Prædicatorum anni* 1550; *diximus ad diem* XXIII *Aprilis, pag.* 149. *Caſtellionæus ſupra citatus pag.* 261, *Mediolanenſes tempore peſtis ad Sanctum confugiſſe memorat; interque varias cauſas, cur id factum ſit, illam ponit pag.* 262, *quod* D. Chriſtophorus ſagittis confixus fuerit, *atque adeo* meruerit, ut qui in ſe ipſo expertus eſt ſagittarum vulnera, aliis ſubvenire poſſet ad ſe recurrentibus, ut infectæ * peſtis ſagittas declinare & evitare valerent. *Conſuli de hac re etiam poteſt noſter Theophilus Raynaudus in Hagiologio Lugdunenſi pag.* 514. *Sancti imaginem tempore peſtis pluribus locis Valentiæ ex conſilio S. Vincentii Ferrerii expoſitam fuiſſe, docemur ex Eſcolano hiſtoriæ Valentinæ parte* 1, *lib.* 5, *col.* 959.

* *fortè infeſtæ*

C

ac dæmones.

26 *Noſter Martinus Delrio Diſquiſitionum magicarum lib.* 6, *cap.* 2, *ſect.* 3, *q.* 3 *ex Joannis Molineti Chron. Belg. anno* 1490, *refert*, energumenarum illarum Quercetenſium, de quibus egi, *inquit*, non ſemel, poſſeſſores dæmones inter cetera queſtos, ſibi à miſericordiæ Matre manubias animarum plurimas quotidie eripi, nec non ab illo Gigante, pueri bajulo, & ab alia rotæ, & alia turris geſtatrice: ſic enim illos ſanctis Mariæ, Chriſtophori, Catharinæ & Barbaræ nominibus abſtinentes, ad eccleſiaſticam picturam alluſiſſe. *Ampliſſimum Sancti gloriæ campum nobis aperiunt ſodalitia ſacra, quæ in Germania erecta legimus, magnum utique concepta apud ipſius clientes de præſentiſſimo ejus patrocinio fiduciæ argumentum. Subdere juverit, quas de hac re habemus notitias, in ipſius, qui eas huc miſit, fide à nobis excerptas & tranſcriptas:*

Sodalitium in Alpibus Penninis,

27 *Inter Mss. quippe de* S. Chriſtophoro, *quæ præ manibus ſunt, habemus* notas in Vitam S. Chriſtophori mart.; *adjunctâ illis epiſtolâ,* IV *Julii anno* 1688 *ex S. Lamberti monaſterio in Styria à Chriſtophoro Jäger ad noſtrum Papebrochium datâ; quâ ſignificat, ſe*, quas promiſit, & obvias ad manum habuit de S. Chriſtophoro notatiunculas *ſuis* hiſce tranſmittere. *Porro de iſto monaſterio conſuli poteſt Gregorii Ulrici Chemnicenſis Compendium, Salisburgi anno* 1604 *editum; uti & hiſtoria Salisburgenſis, primùm conſcripta à Joſepho Mezger, ad S. Petrum ibidem priore, ac deinde à germanis ejus fratribus Franciſco & Paulo, idem ibidem Benedictinæ vitæ inſtitutum profeſſis, poſt ejus mortem ad finem perducta, & Salisburgi vulgata anno* 1692; *in cujus libro* 6, *pag.* 1188 *exhibetur catalogus DD. abbatum liberi & exempti iſtius monaſterii. Prædictæ itaque notitiæ in rem noſtram ſic memorant:* Prætereundum non eſt . . ſodalitium . . S. Chriſtophori martyris honori in Alpibus Penninis, Vindeliciæ & valli OEnanæ objacentibus, vulgo Arleberg (Gabriël Bucelinus in Rhætia topogr. montem Arulæ vocat) de quibus fuſiùs Paulus Merula Coſmogr. part. 2, lib. 4, cap. 5 ex Simlero & Aventino agit, à quodam infimæ ſortis, ſed priſcæ pietatis homine Henrico Campidunenſi inſtitutum.

D

E

cujus initia ac progreſſus

28 Hic paſcendis ovibus in prædictis Alpibus addictus, miſeratuſque multorum frigore nivibuſque ibi pereuntium, ac in præcipitia frequenter aberrantium interitum, quindecim, quos toto famulitii ſui decennio comparſerat, florenis locuples, ac inſuper largitionibus fidelium per Germaniam, Hungariam, Bohemiam & Poloniam ab eo maxima cura corrogatis adjutus, ſub titulo & patrocinio S. Chriſtophori, cujus charitatem in tranſvectandis Chriſti nomine peregrinis piè æmulabatur, dictam ſodalitatem anno MCCCLXXXVI exorſus eſt; primoque ſeptennio quinquaginta viatoribus vitam inde ſervatam in ipſis fundationis litteris teſtatur: quo etiam anno eadem ſodalitas à Friderico epiſcopo Brixinenſi ordinariâ, Leopoldi verò ducis Auſtriaci territoriali authoritate confirmata, juſque domus ac ſacelli in vertice montis excitandi datum fuit. Nomen eidem ab exordio uſque ad annum MCDXIV dederunt quatuor Duces Auſtriaci; epiſcopi quatuordecim, videlicet Salisburgenſis, Chiemenſis, Brixinenſis, Friſingenſis, Tridentinus, Curienſis, Conſtantienſis, Colonienſis, Paſſavienſis, Argentoratenſis, Patavienſis, Bambergenſis, Herbipolenſis & Maguntinus.

F

nec non reſtauratio deſcribitur.

29 Burcardus item & Florianus; ille Fabarienſis; hic Garſtenſis in Auſtria ſuperiori abbas. E marchionum comitumque proſapia ſedecim; ex equeſtri viginti novem, ex inferiori verò nobilitate ſupra octingentos: præter eorum uxores pari fere numero in idem ſodalitium cooptatas; quorum omnium nomina ac inſignia habentur in libro, è quo hæc aliaque plura exſcripſit, ediditque publicis typis R. D. Jacobus Feurſtein Camerarius & parochus in Zambs, ejuſdem confraternitatis adminiſtrator & propagator eximius. Cum enim à ſeculo XIV * charitate refrigeſcente, ac etiam hæreſibus poſt hæc ingruentibus, non modò devotio, ſed ipſa prope memoria hujus ſodalitatis evanuiſſet, obliteratam eatenus pietatem anno MDCXXVII reſuſcitandam, magnoque ſodalium numero augendam, ac Pontificiis indulgentiis exornandam; certis quoque ſtatutis Joannis epiſcopi Brixinenſis authoritate ordinaria roboratis inſtruendam curavit: è quibus ſingularem notam meretur ordinatio § 12, quâ pauperibus eas Alpes tranſ-

* *an* XVI?

A tranſeuntibus gratuito victu & hoſpitio ; aberrantibus aut periclitantibus commeatu ; ſacerdotibus egentibus ſtipendio proſpicitur.

Aliud in Carinthia

30 *Præmiſerant eædem notitiæ aliam* ſodalitatem . . . quam in honorem hujus ſancti Martyris in Carinthia anno MDXVII inſtitutam Hieronymus Megiſerus in Chronico Carinthiæ, & ex eo D. Albertus Reichart, abbas S. Pauli, in Breviario hiſt. Carinth., Clagenfurti anno MDCLXXV edito, ad eumdem annum MDXVII memorat. Author illius D. Sigiſmundus Dietrichſtainius, præter generis, aliarumque virtutum merita, pietate in Deum laudatiſſimus heros exſtitit, eamque viginti, quibus præcipuè blaſphemias, & inſana compotantium certamina eliminavit, legibus circumſcripſit, addito ſymbolo pendulæ S. Chriſtophori imaginis è collo aut pileo à quovis ſodalium geſtandæ. Quæ eximia Dietrichſtainii pietas in exemplum ivit plurimis ex Carinthia, Styria, & Carniolia primoribus viris, huic ſocietati adnumeratis ; quorum nomina iidem citati Megiſerus & Richardus abbas exhibent. Inter alias autem hujus ſodalitatis leges, à Megiſero prolixè recitatas, ea in rem præſentem B obſervatu digna eſt, quâ ſtatuitur, ut ſodales expoſitam ubivis locorum S. Chriſtophori imaginem contuiti orationem dominicam recitarent; neglectum autem hujus orationis certa ſtipe in pauperes eroganda luerent.

Lutheri temeritati ac temulentiæ oppoſitum:

31 Eſtque haud indignum memoriâ, eo ipſo, id eſt decimo ſeptimo (*imo decimo ſexto*) ſeculo, huic piæ ſocietati datum initium, quo Lutherus in omnem Dei Cælitumque injuriam impiè graſſatus in arenam proſiliit, Eccleſiæque ac Chriſtianæ ſobrietati nefarium bellum indixit. Nec dubitaverim, conſpicuam S. Chriſtophori figuram eo quoque ex capite publicè ſolitam exponi, ut in oculos paſſim incurrens adſcriptos eidem fœderi ſodales reverentiæ in Superos, juratæque ſobrietatis ipſo ſui conſpectu admoneret. Meminit hujus ſodalitatis Speculum honoris Auſtriaci, ex monumentis D. Jo. Jacobi Fuggeri Norimbergæ anno MDCLXVIII editum, ubi ejuſdem erigendæ occaſionem, Cæſari Maximiliano I, pietatis in Deum ac ſobrietatis ſtudioſiſſimo tribuendam affirmat. Has enim illius virtutes à dicto D. Sigiſmundo, eidem imperatori perquam familiari, propiùs notatas, uti principum in bonis maliſque peræque validiſſima ſunt exempla, animum impuliſſe, ut eo religionis authoramento & optimo principio ſe C probaret, & reliquam nobilitatem in idem ſodalitium, virtutiſque ſtudium attraheret.

circa cujus utriuſque ſodalitii narrationem, quædam obſervantur.

32 *Ita nos docet laudatus Chriſtophorus Jäger, qui tum hic egregium ſui patroni cultorem, tum aliàs inſignem Operis noſtri æſtimatorem ſe probavit, typis edita non inventiſtæ venæ elegiaca paræneſi, quâ Majores noſtros hortatur, ut in continuandis Sanctorum Actis æmulorum conatus contemnant. Neque abs re fuerit interſperſos ſuperiorum notitiarum textui characteres pauculis illuſtrare.* Leopoldus *apud Rittershuſium in tabula imperatorum Romanorum & archiducum Auſtriæ notatur, cognomento* probus, occiſus ad Sempach IX Jul. MCCCLXXXVI ; *ac proin, ſtante hac Rittershuſii ratione temporis, confirmatio ſuprà memorata, ultra iſtius anni diem removeri non poteſt.* Fredericus *de Nenzingen ex epiſcopo Curienſi factus Brixinenſis ponitur apud Bucelinum Germaniæ ſacræ part.* 1, *pag.* 46, *& obiiſſe anno* 1396.

Fabarienſe *monaſterium Benedictinum congregationis Helvetiæ, diœceſeos Curienſis, notatur apud eumdem Bucelinum Germ. ſacr. parte altera, pag.* 178. Garſtenſe *autem ejuſdem Ordinis in ripa Anaſſi fluminis, B. M. Virgini ſacrum, ibid. part.* 2, *pag.* 37 ; *de quo item hiſtoria Salisburgenſis citata lib.* 4, *cap.* 3, *pag.* 365 ; *& lib.* 6 *inter abbates S. Pauli, Ord. Benedict. in Carinthia, quorum catalogum texit à pag.* 1204, *laudatur* Albertus Reichart, vir inſignis doctrinæ, cujus exſtant plures ingenii partus, *anno* 1677 *electus.* Sigiſmundum *in tabula Dietrichſteiniorum, natum* 1484, *mortuum* 1538, XX *Maii* ; Maximilianum I, *in ea, quæ eſt imperatorum &c. domûs Auſtriacæ; natum* 1459, XXII *Martii* ; *electum imperatorem* 1486, V *Aprilis, mortuum* XII *Januarii* 1519 *Rittershuſius recenſet. Hieronymi Megiſeri Chronicon Carinthiæ, Germanicè editum anno* 1612 *in promptu nobis eſt ; in quo à pag.* 1294 *agitur de Sancti ſodalitio.* AUCTORE J. P.

§ IV. Apparitiones, protritæ hæreticorum contra S. Chriſtophori exiſtentiam blaſphemiæ. E

S. Chriſtophorus Friderundi virgini apparens, jubet ſibi conſtrui monaſterium;

APparitio S. Chriſtophori *refertur apud Leibnitium de Scriptoribus Brunſvicenſibus tom.* 1, *pag.* 580 *in hæc verba :* Anno . . poſt partum Virginis milleſimo venerabilis domina Frederunda, ſereniſſimi Altmanni comitis, & felicis uxoris ejus Hathewigis, comitis de Oleſburch filia, divinæ inſpirationis ductu caſtrum ſuum in Stederborch divino ſervitio mancipavit . . . Quæ venerabiles feminæ cum de Olſburg, comitante exercitu, caſtrum ſuum Stedereburg venandi ſtudio inviſerent, venatoribus beſtias cornicolando inſequentibus, egregia virgo Friderundis in ſinu venerabilis comitiſſæ Hathewigis, matris ſuæ reclinata obdormiens, præſtantiſſimum egregiæ formæ miræque longitudinis glorioſiſſimum Chriſti martyrem S. Chriſtophorum, altitudini muri incumbentem, taliaque ſibi dicentem aſpexit : In hoc loco divinitus electo mihi monaſterium ædificabis, & ſanitatem integerrimam tam animæ quam corporis recuperabis. Quæ ſubito evigilans, ſupernæ viſitationi congaudens, ſpiritualiter jucundata, matri devotiſſimæ cælicam viſionem ſimul & divinam juſſionem alacriter intimavit. F

quod Hathewigis, Friderundis mater exſecutioni mandat:

34 Quibus gratiſſimæ filiæ dictis, devota comitiſſa Hathewigis ardentiſſimo ſancti Spiritus fervore ſuccenſa, gratulabundo animo conſentiens, ejectâ raptorum & prædonum violentiâ, de caſtro latrocinii, clauſtrum largiſſimis expenſis & ædificiis decrevit fieri. Hoc, inquam, caſtrum Deo ſervientibus deputavit, & collegium ſanctimonialium canonicarum, ut vulgo dicitur, ſecularium, prout de patrimonio eodem ſuſtentari poterant, coadunavit. Eo tempore glorioſiſſimus & ſummè juſtus . . Henricus Bavenbergenſis totius imperii monarchiam feliciter tenebat, & ſeptimo anno ante inſtitutionem eccleſiæ Bavenbergenſis . . . , hujus donationis & felicis inſtitutionis cœpit initium ; *quam confirmavit idem imperator confecto ſuper hac re inſtrumento, ac* dato IX Kal. Febr. anno domi-

AUCTORE J. P.

nicæ incarnationis MVII, Indictione III; *ſed cum iſto anno concurrit Indictio* V. *Referuntur illa ex Chronico Stederburgenſi, quod ad annum uſque* 1319 *perductum eſt; quodque, ſicut notat ejus editor in introductione ad ſuam Scriptorum collectionem, imperfectum ediderat Meibomius, non viſo ipſo codice authentico: quem olim ex archivo Guelfebytano nactus, quæ deerant ſupplevit, integrumque libellum dat idem editor, uti addit.*

cujus rei adjuncta hîc explanantur.

35 *Imhovius in Notitia ſacri Romani Germanici imperii, lib.* 4, *cap.* 4, *num.* 25 *ſuprà dicti comitis uxorem* Hedwigam Palatinam Saxonicam *nominat. Merianus in topographia ducatus Brunſvicenſis & Luneburgenſis, à pag.* 190 *de monaſterio* Steterburg, *ejuſque viciſſitudinibus, quod ita ſitum dicit, ut Guelfebytum & Brunſvicum in proſpectu habeat, varia collegit; noviſſimè autem à ſereniſſimis Rudolpho Auguſto, & Antonio Ulrico, germanis DD. Brunſvicenſibus & Luneburgenſibus, inſtauratum,* B *ſplendidiùs exſtructum, ac in heterodoxum partheno nem nobilium converſum fuiſſe anno* 1691, *tradit idem Imhovius loco citato. De S. Henrico actum die* XIV *hujus. De* mira longitudine, *ſub qua apparuiſſe Sanctus dicitur ſupra, conſuli poſſunt, quæ poſtea diſcutientur, de ſtatura, ut volunt, Sancti gigantea.*

Alia apparitio refertur contigiſſe in Hiſpania,

36 *Eſcolanus in hiſtoria Valentiæ ſuperiùs memorata, tom.* 1, *lib.* 5, *cap.* 10, *col.* 594. *refert mirabilem apparitionem, quæ anno* 1391 *ibidem contigerit in loco, Judæorum tum temporis ſynagogæ deſtinato; poſtea autem in ædem ac monaſterium Sancto ſacrum commutato. Accipe rei geſtæ compendium. Volunt itaque terribilem auditam eſſe vocem, quæ Judæos abſterruerit ab erroribus; quâque* S. Chriſtophorus *loqui ſeſe indicarit, ac juſſerit evacuari domum iſtam, ac nomini ſuo dedicari; vocem illam poſtridie repetitam ac perendie; loco effoſſo inveniſſe Judæos parvam Sancti imaginem; ſuborta deinde ſeditione, plures eorum occiſos, alios ingenti numero baptizatos; ſynagogam in honorem* S. Chriſtophori *dedicatam, non ſine novo, uti fertur, miraculo.*

ſed quæ pro rerum adeo mirabilium exigentia non ſatis ſtabiliuntur.

37 *Lampades nimirum, quæ illuminabant altare novum cum imagine Sancti, cum pluries exſtinctæ eſſent, ſponte accendi viſas eſſe; nulloque impoſito eis novo nutrimento, manaſſe ac creviſſe oleum, ſanando infirmos, qui illo ſe ungebant. Creſcente autem pio erga hanc ſanctam ædem affectu, in monaſterium abiiſſe Canonicarum regularium Ordinis S. Auguſtini anno* 1409. *Hiſce inſuper Eſcolanus addit, librum ſuper iſta hiſtoria compoſitum fuiſſe à Joanne Bapt. Agnes, eccleſiæ majoris ibidem beneficiato; qui liber deſumptus fuerit ex inſtrumentis publicis & authenticis. At cum non proferat Eſcolanus iſta documenta, ut ab eruditis diſpici queat, cujus ſint auctoritatis ac fidei, non ægrè feret, ſi dicamus, majorem pro hiſtoria hujus apparitionis firmitatem deſiderari, ut credi poſſit tamquam vera. Melioris enimverò notæ eſt apparitio Sancti ſequens, quæ in Oriente contigit verſus monaſterium Galatiæ, ſub ipſius nomine dedicatum; de quo ſupra meminimus.* C

Certior eſt alia apparitio in Oriente.

38 *Apud nos itaque in Vita S. Theodori Siceotæ ad* XXII *Aprilis à pag.* 42 *leguntur iſta:* Ductus eſt ad eum puer è quodam monaſterio nomine Arſinus, qui à ſpiritu immundo vexabatur . . . Itaque cum vellet Chriſti ſervus ſancti martyris Chriſtophori mulierum monaſterium inviſere, ſecum Arſinum duxit. . Commoto igitur dæmone, cœpit affligi & in ſublime tolli. Dæmon autem ſuſpenſus dicebat: Egredior, ferrivore: tantùm ſolve me, & ſtatim diſcedam. Et hæc dicens, vidit ſanctum Chriſti martyrem Chriſtophorum, Dei ſervo obviam venientem, & vehementiùs ululans dæmon, proſtravit illum ad pedes ipſius atque diſceſſit. Cumque ſe collegiſſet, duxit eum vir ſanctus in ipſius Martyris monaſterium *&c. Melioris, inquam, nota eſt hæc apparitio, cum fundetur in Vita, à S. Theodori diſcipulo conſcripta. Atque ex his, quæ de antiquo Pugilis noſtri cultu, publica veneratione, ædibus ſacris, atque apparitionibus hactenus à nobis producta fuere, liquidiſſimè conſtat, Sanctum aliquem in orbe exſtitiſſe, ſub* S. Chriſtophori *nomine cognitum, honoratum atque invocatum; idque adeo certis & irrefragabilibus rationum momentis evictum datur, ut vel obſtinatè, qui hoc neget, excors ſit, vel in clariſſima veritatis luce cacitate voluntaria obductus tenebras affectet; adeo ut mirum ſit, ne* D *dicam incredibile, inventos eſſe, qui aſſererent, hujuſmodi Sanctum numquam exſtitiſſe in rerum natura: quorum ſomnia refutare aggrediamur.*

Sancti exiſtentiam negantibus hæreticis, eam probat Serarius,

39 *Si hagiomaſtiges impios ac blaterones novatores audimus, jam Sanctus noſter erit inane ſine re phantaſma, & umbratilis fungus, ex vanis nocturnæ illuſionis ſomniis in catholicorum cerebello natus: eò namque inſaniæ fere redeunt, quæ infrunito ore contra ejus exiſtentiam eructant, & conducto ad maledicendum calamo ſcribillant. Sed egregium imprimis contra ſycophantas ejuſmodi atque invictum pro Eccleſia Dei & honore Sanctorum murum ſe oppoſuit noſter Nicolaus Serarius in opere, cui titulus Litaneutici ſeu de Litaniis, duobus libellis conſcripto, quod inter opera ejus theologica Moguntiæ excuſa, habetur tomo* 3. *Huc ſpectat lib.* 2, *quæſtio* 20, *hoc titulo notata,* An in rerum natura exſtiterit aliquando S. Chriſtophorus? *Probat hoc Serarius* 1. *Ex* S. Chriſtophoro *apud S. Eulogium; de quo nos ſupra.* 2. *Ex monaſterio apud Gregorium magnum; de quo item jam nos egimus.* 3. *Ex Martyrologiis; de quibus abunde à nobis dictum eſt.* 4. *Addit Menologium eccleſiæ Græcæ, monaſterium hujus Sancti & eccleſiam Cordubæ, reliquias Toletanas; quarum rerum major à nobis data fuit notitia ſuperiùs.* E F

variis argumentis;

40 Patrocinium *Sancti*, ut qui Chriſtum portare humeris meruiſſet, ab Anglis & Germanis adhibitum eſſe ad Deum, *novatoribus ex ipſomet eorum aſſecla Rainoldo, in os regerit; quem id dicit confirmare ex Miſſa de Sancto in Sariſburienſi Miſſali, & ex Hildesheimenſis eccleſiæ ordine apud Kemnitium Examinis parte* 3. *Nec præterit Ruggerum Fuldenſem, è quo brevem de Sancto iſto epitomen concinnavit in Hagiologio ſuo Wicelius; nec indictam relinquit veterem Ludovici imperatoris Litaniam, quæ in S. Bartholomæi Francofurtenſis archivo cuſtoditur, &c. Nunc autem quænam à novatoribus machinæ adhibeantur ad eliminandum è rerum natura, atque adeo è Cælitum cœtu* S. Chriſtophorum; *ac deinde Serarii contra eorum cavillationes reſponſa in medium proferamus.*

& futiles eorum argutias

41 Primam, *inquit Serarius*, petunt à nomine, quod appellativum eſſe *volunt*. Alteram ab hiſtoriæ ipſius mendis: „ Cum alicubi ſub „ Dagno rege paſſus in Samo „ inquit Raynol„ dus „ neſcio qua, ſive Ciliciæ urbe ſive „ Ly-

A ,, Lyciæ ,, Tertiam à giganteæ molis pictura. Quis ,, ait Daniel Chamerus Calviniſta ,, poſſet Chri- ,, ſtophorum negare portentum eſſe? ,, Et per ludibrium Cythræus in Onomaſtico ſuo Polyphemum appellat. *Ad objecta autem iſta ita Serarius appoſitè reſpondet.* Ad primum. Negat nemo, *inquit*, Chriſtophori nomen poſſe ut appellativum accipi, quod Latinè Chriſtifer aut Chriſtiphorus vertatur: nam ſanè à D. Athanaſio Orat. contra idola B. Paulus vocatur χειροφόρος, & cum ſacroſanctum Domini corpus ſumimus χειροφόροι γινόμεθα, ut ait in Myſtagogica 4 Hieroſolymitanus S. Cyrillus. Unde & ſeniorum apud Polonos pietas Chriſtianum ſacerdotem vocat interdum Piaſtun Bozi, id eſt, gerulum Dei, ſeu θεοφόρον. At nonne multa hujuſmodi appellativa ſunt, quæ uſu ac inſtituto facta propria? Nonne Sanctorum quilibet θεόφιλος eſt? Et tamen apud S. Lucam Theophilus unius proprium nomen eſt? Nonne quiſquis amat equos φίλιππος eſt? Et tamen

B Apoſtolorum unus ita nominatur.

42 Quid Stephanus, Petrus & Paulus? Nonne vocabula communia ſunt? Et tamen primi Martyris primorumque Apoſtolorum nomina ſunt. Quid Philemon, id eſt, amabilis, & ejus ſervus Oneſimus, id eſt, ut Mureto rectè adverſum, utibilis? Imo & Adam utroque in Scripturis modo appellatur: fereque omnia Græcorum propria ejuſdem ſortis ſunt. Equorum etiam propria nonne illa ſunt, quæ alioquin appellativa? Volucris apud Capitolinum in Vero; Incitatus apud Martialem; Babylonius apud Ammianum lib. 23. Eſt igitur non appellativum modo, ſed etiam proprium nomen Chriſtophorus; quod à Sancto iſto acceperunt non illibenter in Græcia, Hiſpania, Germania, Gallia, Polonia, provinciiſque aliis Chriſtiani, ſicuti & illæ Alexandriæ in Sophia prope Pharum, de quo in Prato Sophronius c. 105.

circa Sancti nomen;

43 *Deinde blaterones illos merito comparat Serarius cum ethnico Medaurenſi Maximo, qui apud S. Auguſtinum epiſt., quam citat,* 44 *Chriſtianos ob Sanctorum vel mortuorum nomina quædam irrideat; ſed cui egregiè in ſequenti reſpondeat epiſtola Auguſtinus, ab Afro apud Afrum exagitanda non fuiſſe Punica nomina. At pleni, ut ita dicam, ſunt libri, plenæ ſcriptorum lucubrationes, plena exemplorum vetuſtas, atque Acta præſertim noſtra, ut aliunde exempla deeſſent; in quibus nomina Sanctorum, quæ propria ſint ſimul & appellativa, ſexcentis locis recurrunt; quorum ſapiſſime etymologia apud nos inquiritur & indicatur. Ne remotiora aut diu præterita conſectemur, quando vicina & nupera in promptu ſunt, videant ſcioli iſti vitilitigatores illa, quæ ad diem* XVII *hujus pag.* 263 *dicta ſunt occaſione S. Alexii, Riſciæ apud Syros nomine nuncupati; & quieſcant porro ac deſinant maledicere. Nunc pergamus cum Serario, ad ſecundum objectum ita reſpondente:*

ſtrenuè refutat;

C

44 Dixi jam ſupra, *inquit*, non ideo ex hominum numero removendum quemquam, quia vanæ ac mendoſæ de ipſo narrationes. *At verò, ſicut dixerat ſub initium præſentis quæſtionis* 20 an è beata Sanctorum civitate *Martyrem noſtrum* exturbent tam futiles ac ſtuppeæ ratiunculæ? An proletarium, vulgaremque quemlibet è poſſeſſa multos jam annos domuncula, vel urbecula & vico, tales ullæ apud ſapientem gravemque judicem, expellant cavillatiunculæ? *Reliqua Sera-*

& rectè probat, non ideo Sancti exiſtentiam negandam;

rii ad objectum ſecundum ſunt iſta: Et è Catholicis non deſunt docti, diligentes, Chriſtianæque antiquitatis ſcientiſſimi, qui in hujuſce generis emaculandis maculis laborarint, hodiéque laborent naviſſimè, ut vel in unius .... Baronii Martyrologicis prioribus ac poſterioribus notis, in omnibuſque Annalium tomis videre eſt; adeo ut quæ de Dagno rege, aliiſque ſimilibus in ſancto etiam Georgio & Catharina inculcat Rainoldus, ex Catholici hujus hauſerit omnia fontibus. AUCTORE J. P.

45 *Porro quid jam à centum fere annis circa Sanctos & eorum Acta à nobis præſtitum fuerit, facilè patimur hic ſileri. Quid plura? Objectum hoc ſecundum, ſeu ineptum ac miſerum potius ſophiſma, ad dialecticam triobolarem relegandum, ulteriore refutatione non indiget: cum infirmitas ejus & aperta prorſus falſitas quemlibet prima fronte ferire debeat, qui affectata pertinacia abreptus non ſit; & Serarius* S. Chriſtophori cauſam, *teſte noſtro Gretſero lib.* 2 *de Feſtis*, ita egerit, ut ſi quid in poſterum ſectarii contra hiſcere velint, limites prudentiæ longè ſint tranſcenſuri, niſi priùs Serariana argumenta ſolidè refellant; quod ſat ſcio, *inquit*, numquam facient; homines, qui in hoc argumento nullum penitus argumentum, præter ſuam ἀπιστίαν ſeu incredulitatem, adferunt. *Tertiam eorum cavillationem exhibebimus paragrapho proximo.*

quod multa ipſi falſa affecta ſint.

E

§ V. Sancti exiſtentiæ nihil officit ſtatura gigantea; an & qualis illa fuerit.

Pro ſtatura Sancti gigantea varias affert conjecturas Serarius;

AD *tertium hæreticorum argumentum ita reſpondet Serarius pag.* 85: Cur gigantea objicitur moles? An gigantes nulli ſunt? An ii omnes mali ac impii? An è quolibet genere, ſtatu ac ſtatura non poteſt Sanctos excitare, qui è lapidibus filios Abrahæ poteſt facere Deus? Si certum aliquod Sancti hujus exſtaret alicubi membrum, poſſet, ut ex Herculis pede apud Gellium lib. 1, cap. 1 à nonnullis factum colligi, fuiſſetne revera gigas. Scripſerat S. Auguſtinus lib. 15, cap. 9 hæc ,, Vi- ,, di ipſe, non ſolus, ſed aliquot mecum, in ,, Uticenſi littore molarem hominis dentem ,, tam ingentem, ut ſi in noſtrorum dentium ,, modulos minutatim concideretur, centum ,, nobis facere videretur potuiſſe. Sed illum ,, gigantis alicujus fuiſſe crediderim ,,. *Deinde Serarius citat Ludovicum Vives, in hunc locum ſcribentem, dicentemque*, oſtenſum eſſe *ſibi* molarem dentem, pugno majorem, quem dicebant eſſe illius. *Affert item Bernardum Breidenbachium Serarius, qui in Hieroſolymitana ſua peregrinatione* p. 1. c. de reliquiis Venetis, *notat* os quoddam magnum S. Chriſtophori; *ac denique Serarius ſic pergit:* Nec fortè abſque fundamento & cauſa, pictorum pene omnium in vaſtiorem Sancti hujus figuram conſentiens delatus penicillus. Nolle tamen *ſiſe* ſolis pertendere conjecturis, *rectè adjungit.*

F

47 *Jam verò ſive illæ circa giganteam Sancti noſtri ſtaturam conjecturæ falſæ ſive veræ ſint; ſomnia certè ſibi fingant hagiomachi, quando ex hac parte præſidii aliquid ſperant, quo eum è rerum natura, ac proin è Cælitum numero proſcri-*

quæ utcumque ſe habeant, nihil inde accedit hæreſis. Raymundus illam ſtaturam tenet;

AUCTORE J. P.

ſcribant ; ſtatque & ſtabit porro , quidquid impiè ipſi obganniant , nemini negandum eſſe verum ac realem locum inter mortales ac Cælites ideo quia falſa de illo circumferuntur. Noſter Theophilus Raynaudus in Sanctis Lugdunenſibus agens de ſymbolis Antonianis , eadem occaſione pag. 366 editionis Lugdunenſis anni 1662 , poſt Romanam tertiæ , tractat de ſymbolica S. Chriſtophori *pictura, contra ſectarios, & ſimplices quoſdam Catholicos ; quâ tam hi , quam iſti in errorem, quamquam toto cælo diverſum , inducti ſint ; de qua re vide infra.* Quamquam , *inquit* , proceritas corporis S. Chriſtophori , & gigantea ſtatura , citra ſymbolum admitti poteſt , cum Serario *loco ſupra citato* , & aliis. *At ſe* nolle ſolis pertendere conjecturis , *Serarius diſertè ſubjecit , ſicut vidimus.* Alii *iſti , quos appellat Raynaudus , vel fortè tantumdem dicent , vel ſi quid dicant amplius , erunt haud dubiè exiguæ ætatis & auctoritatis ; cum nomina eorum non exprimat , nec alioqui multum ſolidi ad rem præſentem ſperari poſſit.*

B *ſed eam non ſatis probat.*

48 *Argumentum , quo eam confirmat , apud æquos arbitros habebit parum ſuadæ ; quia nimis eſt incredibile , ne dicam ridiculum & paradoxum.* Pedem , *inquit* , cum crure , & coxa ejuſdem Martyris , carne ac pelle plane integra , capto per Turcas Byzantio , exportatum in Occidentem , cum Gennadii patriarchæ ſyngrapha , ſcribit ex teſtimonio Boſnenſis antiſtitis Melchior Inchofer in Mantiſſa ad opus pro epiſtola Deiparæ notâ 76. Dimenſio autem pedis illius pertingebat à calcaneo hominis juſtæ ſtaturæ ad axillam ejuſdem. Ex quo æſtimare licet totius corporis proceritatem, & magnitudinem , ut ex Herculis pede , *de quo ſupra. Et tandem ſic concludit :* Itaque quantum attinet ad molem , & proceritatem , poteſt S. Chriſtophori imago accipi ad litteram , abſque ſymbolicæ interpretationis adminiculo. *Ita ille rotundè ſatis & affirmatè , ſi ita ſolidè.*

Baronius videtur illam improbare;

49 *Baronius in notationibus ad Martyrologium Romanum magis cautè & pedetentim incedens ; quod pertinet ad giganteam ſtaturam ,* quâ pingi *Sanctus* conſuevit , quid dicam , *inquit* , non habeo ; *retuliſſe contentus* ex hymno *Toletano ſecundùm regulam S. Iſidori* hos verſus , quibus ejus imago deſcribitur , imo potiùs tantummodo adumbratur. *Ita ſonant :*

C

Elegantſque ſtaturâ , mente elegantior,
Viſu fulgens , corde vibrans , & capillis rutilans:
Ore Chriſtum , corde Chriſtum Chriſtophorus inſonat.

Et ex capitulo recitat iſta : De minimo grandis , ut ex milite dux fieret fidelium populorum *&c. Eſcolanus citatus , col. 907 , ſatis gnarus ex eo , quod hîc apud Baronium dicitur Sanctus non giganteæ ſed* elegantis ſtaturæ *fuiſſe , everti dentem molarem Valentinum , de quo ſuprà egimus , immerito ſapientiſſimum Annalium conditorem traducit , quaſi levibus & apparentibus in ſpeciem argumentis totam hiſtoriæ eccleſiaſticæ machinam evertat.*

(idcirco non rectè reprehenſus ab Eſcolano)

50 *At bona verba , quæſo : quid Baronius egerit pro veritate hiſtoriæ eccleſiaſticæ , novit orbis univerſus. Ratiunculas , quas Eſcolanus in longum extrahit , ut probet iſtum dentem verè habendum tamquam dentem* S. Chriſtophori , *non moramur ; cum apud ipſum videri poſſint ; & ſi vel unica rem conficeret , non prætermitteremus illam referre ; ſed in factis poſitivis , quæ vocant , & merè hiſtoricis non ratiunculis aut concluſiunculis innitendum , ſed ſolidis , antiquis & idoneis teſtimoniis ; hîc præſertim , ubi plurimi auctores veram , realem ac phyſicam ſtaturam gigantis Sancto abjudicant , ſymbolicam autem ei ſolummodo concedunt ; an & quam verè mox à nobis diſcutietur. Baronius certè , ſive ſuum dumtaxat circa ſtaturam giganteam judicium ſuſpenderit ; ſive potius ex dicto Breviario inclinari ſe paſſus ſit , ut illam negaret , pluſculum certè acutiùs hîc videre potuit ac debuit , quam Eſcolanus , aut plures alii iſtiuſmodi notæ ſcriptores. Porro tametſi dicat Baronius , veram, realem ac phyſicam ſtaturam ſibi ex dicto hymno eſſe incompertam , verba tamen Miſſalis Mozarabici , Iſidoriani ſeu Toletani giganteæ iſti ſtaturæ multum favere non ignoramus : nam in Miſſa , quæ eſt de ſancto Martyre noſtro ,* Inlatione , *ut ibi vocatur , ſeu Præfatione ſic dicitur :*

D

51 Qui .. Chriſtophorum & corporali oſtenſione terribilem , & gratiâ muneris eminentem ... demonſtras .. Quem *(cæſarem)* ita ſuo almifico *ille* terruit aſpectu , ut properaret cadere de ſolio ſuo ; verè Chriſticolam intuens magnum. *Id quod manifeſtiſſimè redolet Sancti Acta ; quæ ſtaturæ ejus cubitos duodecim tribuunt; alibi autem totidem dumtaxat pedes eidem dantur.* Porro ea omnia , *ſicut pergit Baronius loco citato* , quæ de S. Chriſtophoro feruntur , de palma , flumine , ſtatura procera ; ea , *inquit*, omnia Hieronymus Vida , epiſcopus Albæ , allegorico ſenſu interpretata egregio cecinit epigrammate : *à cujus interpretatione ſeſe non multum abhorrere , tacitè quidem ſed non obſcurè tamen idem Baronius inſinuat , quando mox mentionem faciens de ſymbolicis picturis Chriſtianis antiquitus pingi ſolitis , de quibus egiſſe ſe dicit ad diem* XXIII *Aprilis in Georgio , tacitè item videtur innuere , quod ſicut illius Sancti pictura* , ſymboli potius quam hiſtoriæ alicujus , opinari *ſe dicit* , eſſe expreſſam imaginem ; *ſic totus ille , qui* S. Chriſtophoro *appingi conſuevit, apparatus , typus ſit , ſeu ſymbolum , quod res à Sancto Chriſti ac fidei Catholicæ ergô exantlatas allegoricè potius repræſentet , quam veram & realem hiſtoriam : præſertim cum mos ille , ſymbolicas ejuſmodi picturas pingendi , apud Chriſtianos in uſu fuerit jam inde ab antiquiſſimis temporibus , uti conſtat ex Euſebio in Vita Conſtantini imperatoris lib. 3 , cap. 3 ; & ibidem Baronius rectè obſervat.*

E *& ſequi , quem citat , Vidam in ſignificatione ſymbolica ;*

F

cujus auctoris locus profertur.

52 *Nunc juvat audire , quam graphicè & eleganter ſingula ,* S. Chriſtophoro *appingi conſueta , ea præſertim , quæ immanem corporis proceritatem ſpectant , exprimat ſymbolicè & allegoricè laudatus Vida epiſcopus ; quando ſic canit:*

Chriſtophoro, infixum quod eum uſque in corde gerebas ,
Pictores Chriſtum dant tibi ferre humeris :
Quem geſtans quoniam multa es perpeſſus amara,
Te pedibus faciunt ire per alta mari *. *an maris ?
Id quia non poteras , niſi vaſti corporis uſu ,
Dant membra , immanis quanta gigantis erant,
Ut te non capiant , quamvis ingentia , templa:
Cogeris & rigidas ſub Jove ferre hiemes.
Omnia quod victor ſuperaſti dura , virentem
Dant manibus palmam , quâ regis altus iter.
Quod potis,ars tibi dat,nequeat cum fingere vera.
Accipe cuncta bono, tu bonus , iſta animo.

Atque hæc quidem quia Sancti potiſſimùm ſtaturam giganteam , de qua hic quærimus , ſymbolicè adumbrant ; dicta ſunto : de aliis , quæ inſu-

A *insuper ipsius imagini adjungi consuevere, dicemus alibi, ubi de ejus imagine agemus.*

Quod Sanctus staturâ fuerit verè giganteâ

53 *Staturam porro illam si in sensu proprio, physico ac reali accipiendam velis, necesse omnino est, ut aptis eam testimoniis probes, talibus utique, quæ antiquitate, auctoritate ac rationum momentis idonea sint, ut prudentem eliciant assensum: imò verò quanto res magis singulares, extraordinariæ & inauditæ, quarum veritatem persuadere quis cupit, exstiterint, tanto firmiùs ac solidius eæ stabiliendæ sunt, ne quæ priùs apparebant mirabiles, paradoxæ postmodum atque incredibiles habeantur, quia debito modo non probantur. Jam verò quoniam statura ista gigantea adeo inter alios omnes, quantum scimus, Sanctos, rara, inusitata & inaudita est, & soli huic nostro Sancto peculiaris ac propria, postulare nobis liceat, uti eam solidè alicunde stabilias. Et, amabo, unde id effectum dabis, nisi ex Actis, quæ tametsi antiqua esse fateamur, parum tamen aut nihil hac in re auctoritatis habent, quia alibi passim non modica correctione indigent; sicut posteà ostendetur.*

B

neutiquam alicunde satis probatur.

54 *Quæ referuntur à Serario superiùs num.* 46 *circa staturæ giganteæ existentiam ac possibilitatem, neutiquam evincunt, tali statura Sanctum nostrum fuisse præditum; sed evincunt, dari posse gigantes, ac proinde nihil pugnare, quo minus homo hujusmodi unus ex illis exstiterit Martyr noster. Ast illud præsentem staturæ controversiam neutiquam dirimit: neque enim valet argumentum à potentia ad actum, uti loquuntur philosophi: & sanè ratio à giganteis aliorum staturis petita, id unicum probat, talem etiam in nostro Sancto dari potuisse; quod hîc non quærimus, quodque nemo negaverit: sed illud quæritur, illud urgetur & contenditur, ut mirabilis illa statura re ipsa, verè ac physicè in Sancto exstitisse, fide dignis documentis ostendatur. Talis enimvero Albanensi episcopo displicet; talis Baronio non probatur. Ribadeneyra noster in Vita Sancti Hispanica, quæ habetur in Flore Sanctorum hoc die, videtur mediam quamdam iniisse viam, dum* altam *quidem* & grandem staturam *ipsi tribuit, non tamen giganteam. Papebrochius in Ephemeridibus Græco-Moscis ante tomum* 1 *Maii pag.* XXVI *non obscurè præ se tulit, quid de hac controversia sentiret, dum candidè profitetur:* Quam facile est *hujus celeberrimi Martyris* probare cultum, & giganteæ imaginis MYSTERIA explicare, tam difficile erit ex fabulosa ejus Legenda aliquid certæ veritatis elicere.

C

Nos viam quamdam

55 *Superest nunc, ut nostram nos sententiam exponamus, quæ sit non systema certum, sed mera hypothesis, juxta quam controversa hæc difficultas, declinato utroque extremo, & retento aliquo medio explanari queat. Supponamus itaque Sanctum supra ordinariam hominum staturam ita procerum fuisse, ut ceteris quidem omnibus notabili cum discrimine altior emineret, non ea tamen proceritate, ut vel remotè ad giganteam pertingeret. Hoc posito, scriptum alicubi in antiquo Kalendario vel Fastis fuerit, quæ nunc interciderint, quod fuerit vir* procerissimæ staturæ, *uti revera scribitur in lectione* 1 *de Sancto, quæ habetur in Breviario Slesvicensi, anno* 1512 *typis edito; quæ statura sic in exemplari, quod præluxerit dramatico totius historiæ exornatori, reperta, quoniam suâ interesse putarit, ut Sanctum suum sub mirabili schemate in theatrum produceret, ita sub ejus manu excrescere perrexerit, ut ex procerissima in giganteam transformata ab ipso sit; adjecto postmodum vel ab eodem fabulatore vel ab aliis ejusdem genii nugatoribus toto illo alio apparatu.*

AUCTORE J. P.

56 *Simili fortè ex causa cœperint symbola, S. Georgio appingi consueta: nam* non imus inficias, *inquit Baronius loco supra citato,* S. Georgium, ut equestris militiæ militem, equestri imagine referri consuevisse; *quâ semel inductâ, facillimè contingere potuerit, ut sub penicillo pictorum paulatim excreverit atque accreverit symbolica ista scena, ingeniosæ eorum inventioni non tam longè quæsita, quam sponte quodammodo & ex natura rei oblata; id est eques armatus, draconem cuspide transfigens; ac virgo juxta posita, quæ supplices tendens manus, auxilium imploret. Quippe nî itaque simili planè modo de Sancto nostro ratiocinari liceat? Verùm quæ super hoc argumento hactenus diximus, non aliter accipi volumus, quam ut meram conjecturam, ac puram putam hypothesim; cui consentire vel dissentire, liberum omnino unicuique sit, & melius aliquid suggerere. Statura porro hæc gigantea præluxit, sicut modo innuebamus, reliquo symbolico comitatu, qui in Sancti imagine seu pictura repræsentari solet; de qua nunc agendum.*

in hoc argumento mediam proponimus.

E

§ VI. Imaginum Sancti abusus, usus & significatio.

Inquiritur, cur exposita Sancti imago ante templa;

MOlanus *in opusculo de historia sanctarum imaginum & picturarum pro vero earum usu contra abusus, libris quatuor edito, lib.* 3, *cap.* 27 *multis modis* S. Christophori *picturam discutit. Quæ potissimùm huc spectant, inde delibabimus, usuri editione Lovaniensi anni* 1594. Imprimis solent eum, *inquit*, passim pingere in aulis ædium, & in templis, ut facilè conspici possit. Imo audio in Alemannia multis locis depictum esse extra templum, circa ingressum, aut in exteriori templi pariete. Hujus autem causam indicant quibusdam locis subscripta carmina; qualia sunt:

Christophori sancti speciem quicumque tuetur,
Ista nempe die non morte mala morietur.

F

Verùm cum alias (*lib.* 2, *cap.* 35) dixerimus istud vanum esse, merito rectiùs facere censentur, qui alio decenti loco ejus imaginem statuunt, ut ex loco non possit hujus vani erroris occasio desumi. *Ita ille, & rectè: quamquam non videmus, cur, sicut ista pictura ita exposita occasionem dare potest superstitioso vulgi errori, ita alio modo adhiberi non possit, ut maneat usus, ac tollatur abusus.*

ubi cavendus abusus.

58 *Serarius antea productus:* Cur verò, *inquit*, ante templa pleraque sacrum hoc pingatur symbolum, quærunt nonnulli. In citatis versibus, *quos & nos jam citavimus*, respondere aliquid videtur Cremonensis Vida, & plura Lucas Gauricus; sed significari puto nobis, ut Christum dominum feramus ipsi, ædes ingrediendum sacras; ibi transmissis tantisperque sepositis mundi hujus aquis, advocandum, & in humeros vel animos potiùs imponendum Christum dominum, per sanctas nimirum preces, per sacramentorum sumptionem, per divini verbi auditionem. Huc etiam vulgare illud aspicit distichon:

Chri-

AUCTORE J. P.

Christophore sancte, virtutes sunt tibi tantæ,
Qui te manè videt, nocturno tempore ridet.

Jucundus enim & felix ejus diei vesper, cujus à Deo matutinæ horæ inchoatæ, uti gentilium etiam exemplis docet apud Gellium lib. 14, cap. 4 Varro, Livius lib. 26. D. Augustinus lib. 3 de Civitate Dei, cap. 21. *Ita, inquam, pictura extra ades sacras expositæ bonus manebit usus, ac superstitiosus tolletur abusus. Quod ad istius expositionis originem attinet; censet auctor notitiarum Mss. Sanlambertinarum in Styria, de quibus supra*, haud abs re dici posse, eum S. Christophori in templorum foribus effingendi morem in *istis* Austriacorum principum provinciis ab ea sodalitate ortum traxisse, *quam Dietrichsteinius instituisse fertur, & de qua nos superius egimus.*

Symbolicus

59 *Sed redeamus ad Molanum, & explicationem symbolorum prosequamur. Non abs re ille censet, pictores, in humeris* Christophori *Christum pingentes, & alia quædam ei appingentes, ad Legendam aueam respexisse, cujus*
B *ex* Leg. 95 *verba producit, quæ eremita quidam Sancto dixerit in hunc modum:* Cum proceræ staturæ sis, & fortis viribus, si juxta fluvium eum resideres, & cunctos traduceres, regi Christo, cui servire desideras, plurimùm gratum esset, & spero, quod ibidem se tibi manifestaret. *Et postquam addidisset, quod puerum Christum in humeris portaverit, & miratus sit ejus pondus, subjungit, quod fluvium transgressus dixerit:* In magno periculo, puer, me posuisti, & adeo ponderasti, quod si totum mundum super me habuissem, vix majora pondera persensissem. *Cui puer:* Ne mireris, Christophore, quia non solùm super te totum mundum habuisti, sed & illum, qui creavit mundum, tuis humeris bajulasti. *Fabulosa hæc narratio, sive, ut verbis Molani utamur*, pictura hæc exprimens, etsi numeranda sit inter eas, quæ probabiles sint simplici populo: apud doctos tamen aut parum, aut nihil probabilitatis habent: ac proinde ab istis non est extendenda.

apparatus

C 60 Principale tamen, videlicet imago Christophori cum Christo in humeris, videtur mihi, *ait*, à doctis extendi posse, aliò tamen referendo significationem, ut dicatur Christum in humeris portare, ad significandum, quod sicut nomine, sic & re fuerit verus CHRISTOPHORUS sive CHRISTIFERUS; *id quod ibidem Molanus paulo pluribus deducit, & nos jam antea de eo egimus num.* 41. *De transvectione per mare diximus modo ex Vida, uti & de aliis quibusdam imagini ipsius apponi solitis, cum interpretatione ejusdem Vida.* Quod si assumas, *inquit Molanus in rem nostram*, hæc longè petita esse; non inficior. Sed memineris, aliter tractandam esse obscuram & raram picturam; aliter imaginem ubique notissimam: & ut non facilè hujusmodi damnanda est; sic potius benignè eam interpretandam esse: quamvis non nisi longè petita expositione id fieri possit. *Mirum interea accidit, quod Georgius Wicelius in Hagiologio seu opusculo suo de Sanctis Ecclesiæ Dei, fateatur, quod* de transitione per mare, & alia *, quæ pinguntur, nullam syllabam legerit.

*aliis

Sancto

61 *Sed nunc ad reliqua picturæ symbola exponenda pergamus cum Serario.* Circumfertur, *ait*, Sancti hujus imago quædam Augustæ Vindelicorum, pulchrè satis & eleganter incisa; cui hæc à novatore quodam Stigelio, Lutheranum suum in sermone de S. Christophoro apud Aurifabrum in Symposiacis cap. 53, pag. 363 imitato, adscripta carmina, quæ laudavit in Hagiologio suo Vicelius, exscripsit in Onomastico Chytræus. D

Tu quis es? Ingenuè Christum profitentis imago:
Cui nomen puer hic, quam * fero, dulce de- *quem
dit.
Quis puer hic? Christus. Quæ moles tanta gigantis?
Exigui pueri cum leve portet onus.
Omnibus in speciem parvus puer iste videtur:
Quo tamen est toto majus in orbe nihil.
Hinc opus est animis, ut sint & corpore fortes,
Qui Christum populi ferre per ora volunt.
Cur tamen ingrediens tumidi per marmora ponti,
Arborea infestas mole repellis aquas?
Per mare, quod calco, perversum intellige mundum:
Ille animis præbet sæva pericla piis. E
Arbore nil aliud nisi sanctum intellige verbum,
Rebus in adversis quod pia corda regit.
Hoc etenim instructi ruimus per saxa, per ignes,
Qui Christi meritum, grande docemus opus.

apponi

62 *Atque hæc quidem hactenus satis vulgaria sunt, & intellectu clara; modica tamen observationis indiga, uti & cetera, quæ sequuntur; sed iis recitatis illam dabimus. Sic itaque prosequitur dictum carmen:*

Dic tamen hoc etiam, quid pendens mantica tergo,
Quid sibi cum liquido pisce placenta velit?
Certa piis numquam desunt alimenta ministris:
Quique Deo fidunt, servat, alitque Deus.
Porro quis insigni canâ procul ille senectâ,
Prævius accensa qui face monstrat iter?
Fax præmissa refert venturi oracula Christi,
Significat vates, qui cecinere, senes.
Huc ades, ô hospes, tuque, ô puer optime Christe,
Mecum habita: tecum vivere sola salus.

consuetus

63 *Porro an mantica illa, prout mox descripta fuit, non sit à novatoribus afficta reliquis symbolis; an in Germania vel saltem Augustanæ Vindelicorum imagini à Catholicis sit exhibita, non habeo, unde definiam: id unum scio, nullibi hactenus in imaginibus*, S. Christophorum F *repræsentantibus, manticam illam à me deprehensam esse; quam item non exhibet elegantissima pictura Rubeniana, quæ exposita cernitur in altari hujus ecclesiæ Cathedralis Antverpiensis ad portam lateralem, qua itur ad aulam episcopalem. Sed suspicio est, manticam istam, cum nihil ei contradicat Serarius, nihil impii hæreticorum habere salis & joci; sed hoc unum dumtaxat eam apud illos habere commune cum aliis, quæ enumeravimus, Sancti nostri symbolis: quod, si illos audiamus, tota illa, quanta quanta est, pictura nihil aliud sit quam merum phantasma, umbratile schema ac pura puta imaginaria allegoria, quæ typum hominis Christiani vel ministri euangelici ita fingi ponat, ut vere eam existere non supponat; cum numquam, ut ipsi impiè deblaterant, talis verè exstiterit in rerum natura; ac proin juxta ipsos ad prosopopœias mere fictitias amandandus sit: quem errorem nos superiùs abunde refutavimus; & de quo Molanus, contra Melanchthonem & Magdeburgenses Centuriatores videri etiam potest.*

exhibetur

64 *Quidam Græcæ linguæ in academia Basileensi professor heterodoxus in suo Lexico universali, Basileæ excuso anno* 1677, *ineptè æquivocus hîc est: nam postquam ad nomen* Christopho-

AUCTORE J. P.

§ VII. Serpens Sancti ope necatur; annua exinde illius facti memoria; hymni, elogia, ac patria.

Laudenſes graviſſima damna paſſi à ſerpente.

IN *dira atque infeſta necanda bellua* S. Chriſtophorum *Laudenſibus auxilio fuiſſe, auctor eſt Caſtellionæus loco citato à pag.* 259, *ex ædis ipſi Laude Pompeia dicatæ tabula, quæ vernaculè conſcripta & ibidem appenſa ſit; quæque in hanc ſententiam Latinè ab ipſo redditur; & nonnullis brevitatis causâ à nobis reſciſſis ſic habet:* Circa Laudis Pompeiæ oppidum anno tercenteſimo ſupra milleſimum lacus ſubſederat, qui ob vaſtitatem & copiam reſtagnantium in unumque confluentium aquarum, Gerundi maris nomen obtinuerat. In hoc lacu, magno apparuit portento dira & virulenta ſerpens, horribilis forma monſtri, halitum adeo fœtidum ac venenoſum ſpirans, ut vicinum oppidum ferme totum inficeret, ac miſerè affligeret. Hinc fiebat, ut multi civium perirent odoris illius dumtaxat intolerabili fœditate. Verum cum animadverterent cives, hujuſmodi morbum ac peſtem in dies magis invaleſcere .. &.. timerent quoque civitatem ipſam ex frequentiori turbidarum aquarum colluvione obruendam ac penitus ſubmergendam, in acerbiſſima verſabantur ſolicitudine . . .

ope S. Chriſtophori liberantur.

68 Quare excluſa ſpes omnis videbatur interemptionis illius immanis belluæ, eas innatantis aquas . . . Laudenſes . . . divinam opem imploravere . . . Et ut facilius impetrarent, quod toto cordis deſiderio exoptabant, Bernardinus Talenſis, tunc Laudenſium epiſcopus, congregata cleri & populi multitudine, de ſuggeſtu piam habuit ad eos concionem . . . Quapropter ſtatuit primùm, habendas triduum ſolemnes ſupplicationes; deinde votum unà à civibus nuncupandum in hunc modum, ut ſi quando Numen haberent propitium . . . ſacram ædem ſanctiſſimæ Trinitati, & glorioſo martyri Chriſtophoro ponerent. Nec eorum ſpes fuit inanis, aut vanum conſilium; nam tribus ſupplicationibus ritè geſtis, & voto pro urbis ſalute nuncupato, eodemmet die, qui in Kalendas Januarias incidit, duo magna & memorabilia evenerunt miracula: ſerpens enim ſtatim periit, & lacus exſiccatus eſt.

& accepti beneficii memoriam celebrant.

69 Quamobrem pii cives hujus ſingularis beneficii non immemores, magnificum, prout voverant, exſtruxere templum, quod poſtea, Deo favente, monachi Olivetani anno MDLXIII magis amplum reædificarunt, & ad cultum auguſtiorem reformarunt . . . Apud divi Chriſtophori aram hodie etiam ſuſpenſa ſpectatur pergrandis illius ſerpentis ſpina, oſſis inſtar bubulini, adſervata illic uſque ab illo ævo . . . Verùm quia hic dies feriari debuerat in ipſis Januarii Kalendis . . . hæc ſolemnis & jucunda recordatio à Plantino, Ordinis Minorum S. Franciſci, Laudenſi epiſcopo tranſlata eſt in diem poſt Epiphaniam ſequentem. Hactenus tabella Laudenſis. *Quam mirabilis eſt illa hiſtoria, & ad Sancti noſtri laudem perquam honorifica, tam nobis optabile foret, ſi auctor, qui illam narrat, aliunde eam confirmaſſet, quam ex ſola tabella incerta ætatis atque auctoritatis.*

A ſtophorus, *dixiſſet iſta:* In Lycia Euangelium de Chriſto propagaſſe, & capite truncatus eſſe, ſub Diocletiano imp. ſcribitur; *mox ſubjungit* Chriſtophorum *merè allegoricum, qui* puerum Chriſtum per mare geſtans, pictura eſt hominis Chriſtiani, & præcipue doctoris Euangelii, eleganter his verſibus expreſſa; Tu quis es? *&c.*; *de quibus paulo ante. Ita ille, imitatus in hoc hæreticum Lutheranum Dreſſerum, qui in opuſculo de Feſtis non auſus hunc noſtrum Sanctum è medio tollere, ponit*, Chriſtophorus XII (*voluit dicere* XXV) Julii; *ac ſtatim*, Chriſtophori imago, *inquit*, grandis & inſignis pictura eſt Chriſtiani hominis, & euangelici doctoris. *Sed nihil mirum, hoſce ambos a religione Catholica Romana alienos, in umbratili ſua effingenda imagine adeo inter ſe eſſe concordes. Magis mirum eſt, ſimilia Catholicis ſcriptoribus obrepere potuiſſe in explananda, qua de hic eſt ſermo, pictura.*

& variis observationibus

B 65 *Qua ſuper re Molanus convenit Laurentium Xereſanum, qui in libris, quos reſtituit de ratione ſtudii theologici, quamquam per imprudentiam, obrepere facilè ſolitam in hæreticorum ſcriptis purgandis, quia ſub latente lenociniorum melle occulta porrigunt venena, ſcriptum reliquerit, confictam* Chriſtophori *picturam adumbrare Euangelii præconem.* Neque enim, *ſicut rectè addit Molanus*, hæc verba Catholici ſunt ſcriptoris, ſed hæretici, in quibus latens venenum à theologo, opus recognoſcente, non eſt animadverſum. *Convenit item Molanus Joannem Hunæum, quod* in eumdem lapidem, ſibi per ſuæ gentis ſpurios ſcriptores poſitum, incautus offenderit: qui allegoriam de S. Chriſtophoro, Chriſtiano & Catholico quidem ſpiritu conſcripſit; durius tamen eam tractat, & nimis in adverſariorum partes propendere videtur, dum inter alia ſcribit:

Hæc ſub Chriſtophori monſtravit imagine, quiſquis
Figmenti exſtiterit primus mortalibus auctor:
Cumque nihil fidei contra pia fabula dicat,
Sub quovis ſanè tolerari judice quibit.

illuſtratur.

C 66 *Priùs autem quam huic argumento finem imponamus, præteriri non poteſt parva obſervatio, quam verbis Serarii ſubjicimus:* Addunt, *inquit*, quidam interdum pictores eremitam, qui Cucuphates nominatur: ſed is non eremita, verùm verus martyr eſt, in Diocletiani perſecutione martyrio laureatus: cujus quia anniverſaria memoria in feſtum S. Chriſtophori diem incidit, error & fictoribus & pictoribus arreptus. Eſt cæteroquin apud Ægyptios ſymbolica quædam avis κόκκυφα; quam, quia & in parentes eximiè pia eſt, cum ciconia confundunt quidam; diſtinguit verò hieroglyphicus Horapollo, cum de illa lib. 1, cap. 55 agat: de hac lib. 2, cap. 58. *Itaque ſi ſenem cum lucerna in pictura* S. Chriſtophori *intelligas in ſenſu ſymbolico, quem ſupra dedimus, bene ſe res habet; ſin verò phyſicè ac realiter eremitam ſenem, qui Cucuphates martyr fuerit, cum noſtro Sancto conjungas, aberras toto cælo: namque is præterquam quod alio tempore ſit paſſus, nec eremita nec ſenex exſtitit: ut conſuleſis ea, quæ hoc die de ipſo apud nos proximè dicentur.*

AUCTORE J. P.

circa quod factum

70 Bernardinus *ille* (*apud Ughellum Italiæ ſacræ tomo* 4, *col.* 923 *vocatur* Bernardus de Talente) *inter Laudenſes epiſcopos ab eodem ponitur hanc dignitatem conſecutus anno* 1296, *& è vivis ereptus circa annum* 1307; *qui, ſicut ibidem in rem noſtram additur*, fuſis precibus, publicoque civium voto inundationem aquarum avertit à civitate, *nulla facta mentione de* S. Chriſtophoro, *nedum de veneno ſa iſta bellua, ejuſdem patrocinio exſtincta. Alius ejuſdem ſedis epiſcopus, qui ſupra dabatur ſub nomine* Plantini, *ibidem col.* 925 *nominatur* Fr. Leo Palatinus, *dicitur que ab anno* 1318, III *Non. Maii, ad* 1343 *iſti cathedræ præfuiſſe. Unde confirmatur hiſtoria prædicta, quatenus enuntiabat liberationem ab inundatione aquarum ſub iſto epiſcopo; nam tempora conveniunt cum illo, uti & cum alio, ſub quo inſtitutum ſeu tranſlatum feſtum fuiſſe dicitur. Hiſtoria rerum Laudenſium Ottonis & Acerbi Morenæ, inter ſcriptores Italicos noviſſimè recuſa tom.* 6, *à col.* 955 *nihil hìc nobis ſubſidii ſubminiſtrare poteſt, cum deſinat in anno* 1186. *Quæ verò non tantùm apud Laudenſes, ſed deinde etiam apud Mediolanenſes religioſa erga Sanctum grati animi memoria conſecuta ſit, paucis intellige.*

B

varie à nobis

71 *Pergamus cum Caſtellionæo:* Igitur unde fuerit prima origo diei feſti D. Chriſtophori, qui VII Idus Januarii à Laudenſibus celebratur, vel ex hoc monumento jam ſatis eſt clarum; quomodo verò ad nos, *inquit*, tranſierit, non item. Certiſſimum quidem illud & toto Mediolano notiſſimum, quod ille ſeptimus Januarii dies in honorem ejus Divi ferietur: & ante S. Carolum Borromæum archiepiſcopum celebris tunc habebatur in divinis precibus anniverſaria gratulatio, quam is Sanctus, ſicut & aliorum quorumdam Sanctorum abſtulit, ac prorſus abrogavit, ut Baſilio epiſcopo ſanctiſſimo aliquem inter faſtos Ambroſianos concederet locum; populus tamen eumdem diem ad Sancti honorem atque reverentiam agere feſtum numquam deſtitit; iſque celebris eſt in noſtro delubro, cum propter populi frequentiam, tum

C

propter muſicos concentus in eo fieri ſolitos. Quæ ſanè res argumento eſt, illum diem VII Idus Januarii D. Chriſtophoro celebrem .. multo ante Jo. Galeatii, ducis Mediolani tempus, alibi feriari ſolitum, tunc peſtilentia ceſſante, penituſque exſtincta, & Mediolani voto Numini hujus Divi nuncupato, cœptum eſſe feriari. Hinc manifeſtè deprehenditur, ſimul ſtare poſſe, ut is feſtus dies primo alibi introductus, prodigioſa ſerpentis nece, poſtea noſtræ patriæ voto fuerit inter feriatos receptus; *& à Laudenſibus, uti ſuſpicamur, ad Mediolanenſes tranſlatus.*

hìc dantur

72 *Ne autem hiſtoria ſuperior, quatenus magnum iſtum ſerpentem in ſcenam producit, tamquam apertum commentum atque hactenus inauditum traducatur; juverit meminiſſe, quod ſimilia aliàs contigerint, ita ſolidè ſtabilita, ut plenam fidem facere debeant: nam de* inundatione Tyberis *ſuper* urbem Romam .. *ac* multitudine etiam ſerpentium cum magno dracone in modum trabis validæ, *qui* per hujus fluvii alveum in mare deſcendit, *ſcribit S. Gregorius Turonenſis hiſtoriæ Francorum lib.* 10, *cap.* 1. *Videri etiam poteſt ea de re Paulus Diaconus de Geſtis Langobardorum lib.* 3, *cap.* 23, *tomi* 1 *parte* 1 *noviſſimæ impreſſionis rerum Italicarum Scriptorum, pag.* 447; *& Baronius ad annum* 589. D

observationes.

73 De veteri hymno ſacro, qui legitur in veteri Breviario Toletano ſecundùm regulam S. Iſidori, quo ejuſdem Martyris *noſtri* Acta deſcribuntur, *meminit Baronius in ſuis notationibus*; quæ quidem, *inquit*, præ ceteris omnibus nobis arrident. *Hymnum iſtum rhythmicum ex dicto Breviario tranſcripſit ſocius noſter Guilielmus Cuperus, quando anno* 1722 *mecum Toleti degebat, pluribus quidem locis mendoſum, ſed à Tamayo correctum & editum inter ea, quæ habet hoc die de noſtro Sancto: ac proinde cum ibi integer legi poſſit, non tamen vel ſic ubique ſatis clarè intelligi, quid ſibi velit; eum huc non tranſcribimus, illorum dumtaxat poſtea meminiſſe contenti, quæ ſancto Martyri propria commemorat, & ſubſervitura ſunt ad diſcutienda Acta, de quibus infra erit dicendi locus.* E *Bivarius in Commentariis in pſeudo-Dextri Chronicon, ad annum Chriſti* 496, *num.* 2, *vult ex perſonati Juliani Chronico, Caſtinum, præſulem Toletanum, hujus hymni auctorem fuiſſe. Apage malè feriatæ figlinæ ineptias. Apud Petrum Lambecium Bibliotheca Cæſarea Vindobonenſis lib.* 2, *cap.* 8, *cod.* CCLXXVI *notatur* Vita & Paſſio S. Chriſtophori . . . antiquis Italicis rhythmis compoſita, *cujus principium ibidem datur; ſed rhythmi iſti ſuum mox exigui valoris meritum produnt, quando vel in ipſo narrationis limine de* Canineo, *&* Caninea *mentionem faciunt. Sed de hac re poſtea.*

Elogia apud Græcos notata,

74 *Nunc dicamus de ſancti Pugilis noſtri elogiis; ac primo de Græcis. Synaxarium Baſilianum ad diem* IX *Maii, apud nos ante tomum* 1 *iſtius menſis, pag.* 723, *ſequentia in laudem ejus prædicat, quæ Latinè ſic ſonant:* Nonnulla de hoc Sancto monſtroſa & paradoxa ab aliquibus dicuntur: quod canino priùs eſſet vultu, & homines comederet; deinde autem, poſtquam Chriſto credidiſſet, transformatus fuerit. Hoc verò [ita] non eſt: ſed nonnulli hujuſmodi eum exſtitiſſe, in animum induxerunt ſuum, quod gentilis eſſet, feroxque & terribilis. Verumtamen vixit ſub regno Decii, captuſque in bello à comite, ac Græcè loqui ignarus, Deum oravit. Miſſuſque eſt ipſi angelus, dicens: Viriliter age. Et cum tetigiſſet labia ejus, fecit ipſum Græcè loqui. Ingreſſus igitur urbem, prædicabat Chriſtum. Mittuntur ergo milites, ipſum ut capiant. Cumque virga ejus germinaſſet, credidere Chriſto, & cum illo Antiochiæ baptizantur à S. Babyla; ibique Chriſtophorus appellatus fuit. Deinde perductus ad imperatorem, ac multis priùs cruciatibus affectus, capite demum truncatus eſt.

F

hìc dantur:

75 *Menologium à Sirleto verſum & à Caniſio editum paucioribus rem abſolvit, ſic loquens eodem die* IX *Maii:* Certamen magni martyris Chriſtophori. Hic ſub Decio imperatore baptizatus Antiochiæ à S. Babyla, propter Chriſti confeſſionem ſimul cum Callinice & Aquilia *, quas ad fidem converterat, capite detruncatus eſt. *Longius eſt elogium in Menæis magnis typo editis, quam ut huc tranſcribi mereatur; præſertim cum nihil fere in ſubſtantia ſit, quam Actorum, quæ vulgo circumferuntur, compendium. Eumdem etiam fontem ſapit elogium, quod de* S. Chriſtophoro *apud Rabanum invenitur, locum hìc etiam aliquem habiturum: unde*

* Aquilina

A *unde consequens sit, ut Acta qualiacumque ad posteros transmissa fuerint, magnum tamen antiquitatis argumentum vel ex eo probent, quia, quod laudatus Rabanus congerit elogium, inde certo certius excerptum est. Ita habet:*

& illud etiam, quod est apud Rabanum.

76 Eodem die (xxv *Julii*) passio est S. Christophori martyris, qui in Samo civitate, à Dagno rege martyrizatus est. Nam per varia tormenta rex illum cruciare jussit. Sed vir Sanctus impetravit à Domino, ut multi crederent per ipsum in Christo, nec non & ipsum regem, qui sagittæ ictu oculum perdidit, sanguinis sui guttâ post passionem suam sanavit: sicut & ipse antè prædixit, & ad fidem Christi convertit. *Longiùs excurrit elogium, quod Martyrologio Bedæ ex Floro aucti & à nobis editi, insertum legitur, adeo multis ac certis Actorum characteribus constans, ut dubium superesse non possit, quin illud ex iisdem Actis contractum sit. B. Petrus Damianus sermonem habet de* S. Christophoro, *qui est trigesimus tertius. Atque hæc cum viam sternent faciliorem ad Acta ipsa, tum ad palæstram martyrii, nunc examinandam.*

B

An Samos aliqua in Lycia,

77 *Quod ea fuerit* in Lycia, civitate Samo, *notant antiqui Martyrologi, num.* 1 *prolati.* Samon *item civitatem exprimunt nostra Sancti Acta in principio: sed ex iis, quæ mox superaddunt, illam in Syria fuisse innuunt.* Samon *etiam habes apud Rabanum; quæ & occurrit interea, quæ nostro Bedæ, ex Floro aucto, adjecta sunt. Sed dispiciendum hîc nobis est, an quam clarè iste locus palæstræ ab ipsis indicatur, tam facilè is in Lycia inveniri alicubi possit. Cluverius postquam ad vocem* Samos *varia id nominis loca distinxisset*, est, *inquit*, & civitatis Lyciæ nomen, testibus Martyrologiis Adonis & Usuardi ad VIII Kal. Augusti; *ubi vides hanc* XXV *Julii, ac proinde* S. Christophori *annuntiationes, superiùs ex ipsis relatas indigitari. At cum quæratur hîc, an hujusmodi civitas uspiam existat in Lycia, & an eatenus Actis, quæ eam consignant, credi possit; velle illius existentiam ex solis istis Martyrologis probare, qui illam ex Actis haud dubiè desumpsere, est probare idem per idem, seu petere principium. Consulere itaque oportuit geographos alios; quod & factum est: sed* Samos *tum illa tum in Syria, nusquam comparuit; atque adeo videtur expungenda ex Actis, donec ejus existentia alicunde ex antiquis probari queat. Viderint fortasse hanc difficultatem reformatores Martyrologii Romani: qui Martyrem* in Lycia *annuntiant, omissa vel expuncta* civitate Samo; *quam tamen disertè signat Romanum parvum seu vetus; cujus auctor fortè eam quoque in Lycia non invenerit, cum Lyciam non exprimat.*

C

Sancti patria

78 *Sive verò cum Martyrologio Romano hodierno* in Lycia *hanc palæstram ponas, sive cum Romano parvo* in civitate Samo, *modo utrumque locum non conjungas, nihil magnopere repugnabimus: quamquam tunc incertum maneat, quænam è* Samis *homonymis, quas enumerat idem Ortelius, intelligenda hîc sit. Porro rem neutiquam evolvunt, sed magis involvunt apographa Hieronymiana apud Florentinium (qui pauculis illis, quæ observat hîc in suis notis, difficultatem non solvit) dum scribunt:* In Licia, civitate Salmon. *Involvunt item rem Acta apud Mombritium* in civitate Samon, in provincia Syria; *nec non Petrus de Natalibus* in Lycia civitate Amon.

Nugas more suo hîc denuo nobis obtrudit pseudo-Maximus in Chronico ad annum Christi 483, *palæstram ponens* in Lycia, urbe Sami, aliis Solymi. *In quem locum commentans Bivarius pag.* 256, Sciat, *inquit*, lector, regionis ipsius, quæ postmodum Lycia nuncupata est, habitatores vocatos olim etiam Solymos, à monte Solyma illîc existente, *ex lib.*, *quem citat,* 14 *Strabonis, & quorum meminisse dicit Homerum Iliados* 3 *(at voluit dicere lib.* 6, ℣ 184.) AUCTORE J. P.

79 *Sed Strabo loco citato*, Homerus, *inquit*, Solymos à Lyciis diversos facit . . . Melius, qui ab Homero Solymos dictos ajunt, qui nunc Milyæ appellantur. *Sed fac eosdem esse: quid tum? Non agitur in hac controversia de Lyciis aut Solymis, sed de* Samo in Lycia; *cujus existentia cum ostendi non possit, consequens est, ut ibidem etiam ostendi non possit urbs, quæ* aliis Solymi *nomine dicta sit, prout somniat Bivarius cum suo duce, seu potius seductore, in tenebris ambulans. Nos itaque, nullo hactenus reperto præmonstratore satis idoneo ac perito, qui è labyrintheis hisce anfractibus expeditos, ad veram, fixam ac genuinam martyrii, quam frustra quærimus, palæstram nos deducat; Sanctum annuntiavimus* in Lycia *cum Martyrologio Romano post Adonem & Usuardum &c.; sed cum adverbio* fortè, *& omissa, quam ipsi signant*, civitate Samo. *dici posset;* E

§ VIII. Sancti genus, nomen ante baptismum; ubi & à quo baptizatus; sub quo & quando passus.

Sancti genus ita refertur,

ACta *asserunt, nostrum Martyrem* venisse de insula, genere Caninæorum; *alibi scribitur* Chananæorum *seu* Cananæorum. *Menæa autem magna Græca typis excusa* è regione homines comedentium, *seu Anthropophagorum ipsum fuisse memorant. Sed quid incolis terræ Chanaan, quæ & Palæstina seu Terra sancta, cum Anthropophagis, toto, ut ita dicam, à se orbe divisis? Sive enim voces istos Anthropophagos cum Plinio historiæ naturalis lib.* 7, *cap.* 2 Scythas, in quadam convalle magna Imai montis *&c.*; *sive cum Aulo Gellio Noctium Atticarum lib.* 9, *cap.* 4 Scythas penitissimos, qui sub ipsis Septemtrionibus ætatem agunt: (*populum certè Americæ majori ex parte, præsertim versus Brasiliam & Magellanicam & alibi, intelligere non potes, cum nimis recenter orbi detectus sit*) *certè immane quantum ac nimis enormiter utraque ista Chananæorum atque Anthropophagorum origo, & situ locorum, naturæque ac morum diversitate inter se discrepat, quam ut umquam simul vel in speciem componi queat. Apud Mombritium ponitur*, quidam homo de insula ex genere Abnoch. F

ut labyrinthis sit

81 *In codice nostro pergameno* P. Ms. 18 *dicitur Sanctus* de Cynocephalorum oriundus genere. *Menæa citata* canina facie (κυνοπρόσωπον) *fuisse*, & humano modo loqui non potuisse . . *sed* postquam angelus labia ejus tetigisset, loqui ipsum fecisse, *memorant: sed æque omnia fabulosè & ineptè; quidquid apud Gellium loco mox designato referantur* esse in montibus terræ Indiæ homines caninis capitibus,

AUCTORE J. P.

& latrantibus. *Ad quam fortè Menæorum expreſſionem* κυνοπρόσωπα, *vel ſaltem ad exemplar Græcum Actorum, è quo illud elogium compilatum fuit, reſpexerint Latini, qui ſub* genere Caninæorum *Sanctum nobis obtrudunt.*

omnino inextricabilis.

82 *Niſi fortè mendosè ibi ſic fuerit ſcriptum pro* Chananæorum. *Sed verte, inverte; volve ac revolve Sancti, quam inquirimus, originem, aque quidquam omnino fide dignum probaveris, etiam tum, quando* Chananæum *feceris cum B. Petro Damiano citato, qui aſſerit, eum* tamquam roſam purpuream de Chananæorum ſpinis efflоruiſſe. *Nam Actorum ſcriptor, qui fabulari aliàs ibi aſſuevit, & hìc merito ſuſpectus haberi debet, & non ſatis aptus eſt, ut fidem per ſe ullam hìc faciat.* Et verò poſtquam otioſo, *ſicut obſervatur in notitiis ſuperiùs laudatis*, narratori ſemel in mentem venit, gigantem efformare; proximum fuit, ut illum ex Chananæa, quam à gigantibus de ſtirpe Enacim, & excelſo populo habitatam, Deuteronomii 2 dicitur, accerſeret. *Nihil itaque de Sancti genere determinari ſatis veroſimile poſſe putamus, donec & magis concordi, & magis idonea auctoritate nitatur.*

B

Similis farinæ ſunt, quæ de Sancti ante baptiſmum nomine

83 *Nunc nonnulla dicenda ſeſe hìc offerunt de Sancti nomine, non illo quidem, quod ipſi poſt baptiſmum volunt Acta cum Menæis impoſitum fuiſſe; & de quo jam egimus: ſed de alio, quo, ut fertur, appellatus fuerit ante baptiſmum. Ecquodnam verò illud?* Reprobus (*Menæa minùs rectè* Πέπτεβος) *ſed illud nomen, quam aptè vel in ſpeciem cum Sancti origine conveniat, neutiquam aſſequimur; ut longè veroſimillimum nobis appareat, illud inter alia ab eodem Actorum fabricatore excogitatum fuiſſe, ut ſcenam ſuam magis adornaret, dum aliud, uti putabat, aptius ipſi non occurreret; vel poſtea hiſtoriæ malè ſemel ab initio conſutæ intruſum atque ſuperadditum.*

circumferuntur,

84 *Quidquid ſit*; *vox* reprobus *appellativa non tam apud antiquos Latinæ linguæ auctores facilè inveniri poteſt, quam uſu jam dudum nota eſt & uſitata. Hac uſus eſt interpres ſacer 1 Corinth. 9. 27 & alibi; ex Græco* ἀδόκιμος. *Jam verò cuinam umquam in mentem venit dicere, quod vox* ῥέπτεβος, *vel* ῥέπτεβος *uſpiam apud Græcos reperiatur auctores tam antiquos quam novos, qualem mox Menæa nobis obtrudebant: ſi quis ejuſdem patronum agere velit,*

C

ipſius eſt ſuſpicionem noſtram ſolida aliqua ratione nobis eximere, vel nobiſcum fateri, eam verè ſuppoſititiam ac commentitiam eſſe, à Latino aliquo fabulatore prius inventam & adhibitam, atque à Græco inde mutuatam, & ex qualiquali voce appellativa formatum eſſe nomen proprium, nulla, quod ſciamus, auctoritate ſtabilitum. Sed circa baptiſmum ipſum, quo nomen prius Reprobi, *ut volunt, in* Chriſtophorum *mutatum ſit, nonnulla occurrunt, quæ difficultatem creant non modicam.*

ut & de ipſo baptiſmo.

85 *Elogium à Caniſio editum memorat, ut vidimus, Sanctum* ſub Decio imperatore baptizatum Antiochiæ à S. Babyla. *Conſonant Menæa excuſa in baptiſmo, ejuſque loco ac miniſtro Babyla, uti addunt* hieromartyre: *& poſtea* Decii *nomen exprimitur. Porrò deſignatur hìc S. Babylas hieromartyr, patriarcha Antiochenus; de quo egimus in Tractatu hiſtorico-chronologico iſtorum patriarcharum ante tomum* IV *Julii, ſediſſeque eum diximus ab anno 237 uſque ad annum ineuntem* 250. *Decius autem cum imperare cœperit anno* 249, *baptiſmus ille jam inciderit oportet in ultimos S. Babylæ annos; ſiquidem verè, prout ibidem narratur, tunc eo modo is contigit; quod addimus, propterea quod Acta Latina modo planè extraordinario & miraculoſo Sanctum baptizatum innuunt. Atque hæc quidem adeo inter ſe diverſa, quæ illum, ut fertur, Martyris noſtri baptiſmum circumſtant adjuncta, ſimpliciter hìc à nobis proponuntur expendenda; quandoquidem candidè profiteri cogimur, nihil defectu idoneorum documentorum nobis in promptu eſſe, unde decidere poſſimus, quæ quibus tamquam veriora aut ſaltem veriſimiliora anteponenda ſint.*

D

Neque certò conſtat, ſub quo,

86 *Nova nunc occurrit controverſia circa regem vel imperatorem, ſub quo ſanctus Athleta martyrium conſummarit. Vincentius Bellovacenſis in Speculo lib.* 13, *cap.* 24 *ponit eum inter Martyres, de quibus, quando paſſi ſint, non conſtat. Menæa magna typis edita, Menologium apud Caniſium, Nicephorus Calliſtus eccleſiaſticæ hiſtoriæ tom.* 1, *lib.* 5, *cap.* 27, *ac Martyrologium Romanum; adde Baronium tomo* 2 *Annalium ad annum* 254, *& in notationibus ad idem Martyrologium Romanum, ſub Decio paſſum indicant. Sed quid ſibi vult rex vel imperator* Dagnus, *ſub quo Sanctus noſter martyrio ſit coronatus, ſicut volunt Acta Latina? Enimvero quiſnam ille ſit, an & quando vixerit, quodnam regimen aut imperium adminiſtrarit, cuinam hiſtorico notus ſit, neutiquam nos ſatis aſſequimur: nec porro id aſſecutus fuit Baronius in notationibus; ubi fatetur* irrepſiſſe inter alia *Actis*, ut prò Decio Dagnus quidam ſit poſitus. *Ecgraphum noſtrum qualecumque, è bibliotheca Vaticana deſcriptum, de quo infra, annum quartum Decii notat in ipſo exordio ſuæ de Sancti martyrio narrationis; ſed annum imperii quartum non attigit Decius, juxta auctores apud Tillemontium citatos hiſtoriæ Imperatorum tomo* 3, *pag.* 285.

E

& quando

87 *Ad hæc, quo minus iſto tempore ſtemus, prohibent fabulæ, quæ dicto exemplari intermixtæ ſunt. Singulare prorſus hìc eſt Menologium Slavo-Ruſſicum, quando Martyrem noſtrum ſcribit* paſſum anno CCCLV ſub Conſtantio. *Aſt hæc temporis ratio totam, quanta quanta eſt, martyrii hiſtoriam planiſſimè evertit: nam Conſtantius imperator non gentilis, ſed Arianus fuit, ac potentiſſimum iſtius ſectæ fulcrum, excitata anno dicto* 355 *in eorum favorem crudeliſſima adverſus Catholicos perſecutione; adeo porro remotus à profeſſione gentilium, ut reſcripta adverſus ipſos ediderit; quæ videſis apud Baronium ad annos* 341 *&* 353. *Niſi itaque aliud tempus, & alium imperatorem affigas huic martyrio; jam ſus deque evertis ejuſdem Acta; quæ Sanctum ab initio uſque ad finem memorant tormentis ac morte perfunctum ob cultum unius ac veri Dei; jamque in fumos evaneſcent ea, quæ de SS. Aquilinæ & Niceæ ſeu Niceta, aliorumque in Actis memoratorum agone proferuntur. Itaque cum nihil adeo hìc nobis appareat contrarium, quo minus Sancti martyrium contigerit ſub Decio imperatore, ut potiùs Græcis illud documentis ſit omninò conſentaneum; malumus id cum Baronio tunc ponere, vel aliunde ſupponere, illud tunc contigiſſe; quam cum Actis Latinis obtrudere Dagnum aliquem merè imaginarium ac commentitium; quo videlicet omnis occluditur aditus, ad determinatum aliquod martyrii tempus perveniendi. Adde, quod ſub finem Sylloges hiſtoricæ de*

F

SS.

A *SS. Niceta & Aquilina die* XXIV *hujus diſertè Decius imperator exprimatur, ac proinde ad alium, ſub quo noſter Martyr ſit paſſus, recurrendum non ſit.*

paſſus fuerit, 88 *Henſchenius noſter in ſchedis, in quibus tranſcriptum eſt ex Ms. Fuldenſi* S. Chriſtophori *martyrium, ponit exordium, quo Paſſio incipit in Ms. Cardinalis Mazarini; & mox adjungit annotationem P. Combefiſii, his verbis eam exprimens:* Offendit Baronium vox Dagnus, quod Decio imperatore Chriſtophorus martyrium ſumpſerit. Verùm illa non imperatorem, ſed regulum ac toparcham perſpicuè indicant: cui ſic liberum fuerit in Chriſtianos ſævire. *Sed purum putum hoc eſt effugium, ex ſola Combefiſii conjectura natum; quod proinde eâdem, quâ obtruditur, facilitate negatur. Dagnus enimvero ille ſive toparcha, ſive regulus, ſive imperator, quamdiu ex melioribus, quam ſint Acta, documentis non probabitur, commentitium nobis ſemper erit nomen ſine re, ac umbratile phantaſma.*

B aut quo die. 89 *Varia apud varios dies martyrii ponitur. Apud Mombritium enim* paſſus *dicitur* S. Chriſtophorus VII Idus Januarias; *apud Petrum verò de Natalibus lib.* 6, *cap.* 135 octavo Kalend. Auguſti: *quæ videtur fuiſſe opinio antiquorum Martyrologorum, iſta die eum referentium: quamquam an illa, & non alia die martyrium confecerit, definire ſatis tuto non poſſimus propter Græcos, qui diem, ut vidimus, annuæ ipſius memoriæ planè diverſum impendunt: cum tamen veroſimillimè Sanctus ab ipſis ad Latinos tranſiviſſe videatur, ſive nomen ejus, ſive Lyciæ provinciam, cui attribuitur, conſideres. Verbulo in memoriam revocaſſe juverit,* S. Chriſtophorum martyrem *ſignari die* XXVIII *Aprilis, in noſtro Beda, ac Rabano; item in Ms. Caſinenſi, Trevirenſi S. Maximini & S. Martini, ac Ms. Adone reginæ Sueciæ; in quodam verò ſcripto Cartuſiæ Bruxellenſis notari* tranſlationem S. Chriſtophori; *ſicut dictum jam pridem fuit in Prætermiſſis ad iſtum diem.*

§ IX. Infideles ad Chriſti fidem converſi; tormenta Sancto inflicta; mors ejuſque adjuncta.

C Converſa ad Chriſtum SS. Niceta & Aquilina, *INter infideles, à ſancto noſtro Pugile ad Chriſti fidem converſos, locum imprimis merentur SS. Niceta, Nicea ſeu Callinica, & Aquilina, glorioſo deinde martyrio perfunctæ: at quia de illis die* XXIV *hujus cum Martyrologio Romano actum fuit; illud nunc unicum ſupereſt, ut præter ea, quæ occaſione noſtri Sancti hodierni ipſarum res geſtas illuſtrare poſſint, plenioris notitiæ gratiâ ad Syllogen hiſtoricam lectorem remittamus: ubi elogio S. Aquilinæ, quod ex duplici Ms. codice Menæorum bibliothecæ Taurinenſis, Ducis Sabaudiæ, tunc produximus, notatur, quæ huc propriè ſpectat, memoria* Sanctorum ducentorum, qui cum illa martyrium compleverunt: *ubi & modico iſto elogio honorantur:* Hi ab impio imperatore Decio ad ſanctum Chriſti martyrem Chriſtophorum comprehendendum miſſi: ſed viſis miraculis, quæ Sanctus hic patrabat, crediderunt in Chriſtum, & coram tyranno divinitatem hujus confeſſi, mandato ejus, capite plexi ſunt.

AUCTORE J. P. cum aliis ducentis anonymis 91 *Atque hi quidem ducenti Martyres anonymi, quia iſtorum ſaltem Menæorum Mss. auctoritate ſtabiliuntur, tamquam à* S. Chriſtophoro *ad Chriſtum converſi, non tantam patiuntur difficultatem, quantam alii infideles, immani ſupra fidem multitudine ab eodem aggregati ad Chriſti fidem; & numero quidem adeo preſsè determinato, ut ſingulari ſtudio illum, qui iſtos recenſet, ſingulos enumeraſſe dicere; auctorem, inquam, Actorum vulgarium, vel alium quemdam ſimilis ingenii ſcriptorem, è quo is ſua deſumpſerit. Sed quandoquidem in numero non conveniunt teſtimonia, & aliunde adeo graviter laborant iſta Acta pluribus de cauſis; certè quidnam ſatis tutum vel veroſimile ſaltem circa iſtos converſos infideles admitti queat vi talium Actorum, nobis perſuaderi non patimur. Ms. Fuldenſe num.* 2 *ponit* millia hominum decem & octo, *qui* baptizati ſunt de manu ejus; *& hos de una* quidem civitate; *Samo Syriæ intellige, de qua ſupra.*

E ac pluribus aliis referuntur; 92 *In hoc apographo adſcripta habetur alia lectio, quæ eſt haud dubiè manuſcripti Trevirenſis S. Martini (nam cum eo dictum Fuldenſe collatum eſſe notatur) & ſic habet:* Crediderunt per illum Domino: erant autem uno die millia quadraginta octo: & alio die animæ centum quindecim. *Miſſale Mediolanenſe anno* 1522 *excuſum, in Præfatione ad Miſſam de S.* Chriſtophoro, *ſcribit, quod* quadraginta & octo millia hominum de gentilitatis errore ad Chriſtiani dogmatis cultum coruſcantibus miraculis revocarit. *Apud Mombritium ſic legitur:* Crediderunt ... ad octo millia, & baptizati ſunt per manum ipſius. *Nunc redeamus ad noſtrum Ms. Fuldenſe; in quo num.* 4 *occurrunt milites* 400, *ad arceſſendum Sanctum miſſi, baptizati, ac martyrio functi: adeo autem jam tum in ſacris Litteris verſati, ut verbis ſacris appoſitè tyranno reſpondeant. Apud Mombritium dumtaxat* quadraginta milites *ibi reſcruntur. In Fuldenſi num.* 10, *multus populus credidiſſe refertur: & num.* 11 *nova aperitur ſcena in tribus viris conſularibus capite plexis.*

ſed teſtimonia non conveniunt. 93 *Ac num.* 16 Sunt autem numero, qui crediderunt .. per S. Chriſtophorum millia hominum quadraginta & octo, & animæ centum undecim. *Ms. S. Viti in Gladbach*, vetuſtum, *ſicut apographo noſtro adſcripſit Roſweydus, multum ab ingenti iſto numero recedit, quando ſignat* decem millia & octo, & animas centum quindecim. *Jam vero cum Dagnum regem vel imperatorem tamquam fictitium ac mere imaginarium ſuperius exſufflaverimus, conſequens eſt, ut tam ipſius converſio cum adeo plane mirabilibus adjunctis ad finem Actorum narrata, inanes prorſus in fumos abeat, quam* tota gens Syrorum, *quæ alibi notatur* converſa ad Dominum; *nam nititur ſuppoſito commentitio civitatis Sami in Syria, quam non dari in rerum natura, ſuperius indicavimus. Quod ſi contendas, errorem hîc eſſe commiſſum in perſona & gente, aliam pro alia ſubſtituendo, ut ſubſtantia converſionis maneat vera; reſpondemus, tum demum illam probabilitatis aliquid habituram, quando ex fide dignioribus documentis ſtabiliri eam contigerit, quam ſint Acta, adeo inter ſe & ornatu varia, & rerum narratione fabuloſa, ac proin non majorem hîc, quam in aliis pluribus, quæ referunt, fidem merita.* F

AUCTORE J. P

Scenam ſapiunt tormenta, ut feruntur Sancto inflicta:

94 *Tormenta Sancto noſtro inflicta, hujuſcemodi etiam eſſe putamus, ut examen aliquod mereantur.* Tunc juſſit rex fieri ſcamnum terreum ſecundùm ſtatum ejus: & venerunt artifices, & retulerunt menſuram ejus, quæ erat cubitorum duodecim: & factum eſt ſecundùm juſſionem regis. *Ita Acta noſtra num.* 11. *Sed contra faciunt ea, quæ de rege Dagno, & ſtatura Sancti gigantea præmiſimus. Scenicas etiam putamus eſſe illas* quadraginta horcas olei, *quas rex* mitti *juſſerit* ſuper eum, *in igne ardentem; ſicut ibidem habes. Porro ejaculatio iſta ſagittarum num.* 13, *quâ Martyr dicitur appetitus* ab hora prima uſque horam duodecimam; *& ita quidem, ut* ſagittæ ſuſpenderentur à vento à dextris atque à ſiniſtris ejus; *quarum* nulla corpus ejus tetigit . . . & alio die . . . ſtatim exiliens una de ſagittis ipſis ingreſſa eſt in oculum regis, & excæcavit eum; *iſta, inquam, ejaculatio, nec non priſtinus oculorum viſus regi à*

B *Sancto prænuntiatus, ac poſtea miro modo ipſi redditus, utinam paulo melioribus documentis niterentur; quæ cum deſint; nos hæc & ſimilia ad corruptam Actorum ſententiam remittimus.*

mors quoque

95 *Nec verò mors ſancti Martyris, nec non quæ illam circumſtant, melioris notæ characteres præferunt, quam plura alia, hactenus indicata: nam mors non eodem modo obita narratur. Ms. Fuldenſe* tunc adpropiavit hora, *inquit*, ut coronaretur Sanctus Dei . . . Complens autem ſuum martyrium bonum, coronatus eſt; *ubi nihil de modo, quo martyrium complevit, non magis quam apud Mombritium. Quod verò capitis obtruncatione finis martyrio impoſitus fuerit, habemus tum ex Martyrologis ſupra allatis, tum ex Petro de Natalibus ac Surio, ut nihil dicam de noſtro codice Valcellenſi, aliiſque Mss. Diſſentit codex noſter* Q Ms. 7 *valde antiquus, qui ſic habet:* A militibus punctus lanceâ, emiſit ſpiritum. *Sed potius ſtandum Martyrologorum dictorum, ac plurium exemplarium auctoritate, quam unius iſtius, præſertim cum addat commentitium hoc epiſodium:* Et de corpore ejus exiit columba alba ſicut nix. *Utrum ex duobus modo memoratis ſuppliciis, an potius neutrum velit Ms. S. Maximini Trevericis, cujus fragmentum tranſcriptum præ manibus habemus, non ſatis liquet, dicit enim:* Complevit ſuam orationem; ſicque à miniſtris interemptus eſt.

C

cum ſuis adjunctis

96 *Sed quoniam de oratione, quam à Sancto proximè ante conſummationem ſui agonis prolatam volunt ipſius Acta, mentionem hic fieri videmus, iſta opportunitate memores reddimur, ut circa hunc locum paucula quædam obſervanda ſuggeramus. Orationes hujuſmodi plurimum derogant auctoritati iſtorum Actorum, in quibus intermixtæ reperiuntur. Et dic, amabo, ubinam umquam in ſinceris ac genuinis, vel alicujus ſaltem pretii Actis illas deprehendes? Conſule quæ diximus in Commentario ad S. Procopii ducis Acta, die* VIII *Julii, pag.* 554. *Et verò orationes illæ nihil aliud nobis eſſe videntur, quam piæ alicujus fabulatoris cogitationes, quæ eò colliment, ut illi qui Paſſiones iſtiuſmodi legerint, vel ad fiduciam excitentur, vel ad frequentandum locum, ubi corpus iſtius Sancti quieſcere putatur, vel reliquiæ ſaltem aliquæ aſſervari: & quid ni aliquando etiam, ut ad legenda ac deſcribenda ſimilia Acta homines reddantur promptiores, mercede indidem iis promiſſa, qui hoc fecerint; qualis rogatur ad calcem Actorum, quæ damus, his verbis:*

D

vacillat.

97 Hanc orationem conſtituit S. Chriſtophorus: Domine Jeſu Chriſte, præſta bonam mercedem ſcribentibus & legentibus Paſſionem meam. *Quibus etiam ſuffragantur codex noſter* Q Ms. 7, *& fragmentum Paſſionis ex Ms. Maximini Trevericis. Quid, quod, ut facilius credatur his Actis, interpolator aliquis paulo liberalior, veritus fortaſſe, ne alioqui parum fidei invenirent apud nonnullos, qui pluſculum ſupra ſimplex ſaperent vulgus, addiderit hanc fabuloſam clauſulam, quæ in ſchedis noſtris è Ms. cœnobii Marchianenſis extracta notatur in hac verba:* Et iterum orans dixit: Domine Deus omnipotens, retribue bonam mercedem omnibus credentibus, & celebrantibus, ſcribentibus, & legentibus paſſionem meam. *Viden', quomodo gradatim creſcat oratio?*

E

§ X. Variorum exemplarium & Actorum notitia.

Varia ac multiplex

VAria *Actorum exemplaria per decurſum hujus Commentarii jam enumeravimus; ſed hoc loco cum ea, tum alia, ſub unum conſpectum producemus. Ac primo de exemplaribus Mss. inſtituatur ſermo. Apographum* ex Ms. S. Viti in Gladbach vetuſto, *quod citavimus; hoc notatur principio:* In tempore illo, quo Dagnus rex regnabat in civitate Samon, venit illuc homo ex genere Cananeus: *hoc autem fine:* Hanc orationem fudit ad Dominum S. Chriſtophorus: Domine Deus omnipotens, bonam mercedem præſta ſcribentibus & legentibus Paſſionem meam. Qui vivis & regnas *&c. Ex iis, quæ involucro iſtius apographi adſcribuntur, in variorum exemplarium Mss. notitiam deducimur. Sunt autem iſta, quibuſcum illud Paſſionis apographum notatur collatum fuiſſe: videlicet* cum Ms. S. Maximini Trevericis, *nec non* cum Ms. cœnobii Marchianenſis. *Addit ibidem iſta noſter Bollandus:* Exſtat in Ms. S. Huberti, ſed alio principio & fine.

F

plurimum exemplarium Mss.

99 Exſtat diverſa & prolixior in Ms. noſtro, quod fuit ante monaſterii Valcellenſis. Item in Ms. noſtro α (*nunc* Q Ms. 7) fol. 42. Videtur re eadem, ſed verbis diſcrepans. Exſtat eadem Vita, quæ hîc, ex Ms. Fuldenſi, in Ms. ſereniſſimæ Reginæ Sueciæ in 4, ſine involucro & initio, ſignato num. 136, convenitque cum noſtra Vita initio & fine. *Indicatur Fuldenſe ecgraphum, quod habemus, ſecundùm ea, quæ in fronte ejus habentur,* collatum cum Ms. S. Martini Trevericis, *&* exſtare *dicitur* in catalogo P. Beatilli num. 51. *Poſt finem verò ejuſdem ecgraphi notavit Henſchenius, illud* exſtare in Ms. Cardinalis Mazarini hoc exordio: „ In tempore illo, quo Dagnus rex regnabat „ in civitate Samani, quæ eſt in provincia Ly- „ cia, venit homo ab inſulis genere Chana- „ næus „.

ſuggeritur notitia,

100 *Continent item ſancti Paſſionem, præter dictum codicem Valcellenſem noſtrum* P Ms. 157, *alius item noſter pergamenus majoris etiam formæ* P Ms. 155, *atque alius inſuper minoris formæ, quam iſti duo priores, ſignatus* P Ms. 18, *eodem omnes tres exordio conſoni, in hæc verba:* Erat quidam Chriſtianus nomine Chriſtopho-

A

ſtoporus, Vir ſanctus & valde clarus in illis temporibus, Et doctrina ammirandus, & potens virtutibus. *Fine itidem (non ſpectatis leviuſculis quibuſdam minutiis variantibus tum hic, tum in fragmentis mox infra citandis, quæ facilè in exemplaria irrepunt) codices iſti conſentiunt. Ita legit Valcellenſis:* Ita tota gens Syrorum converſa ad Dominum, Tunc primùm credidit Chriſto per ſanctum Chriſtophorum. Dein liberè per regem, Chriſtum cœpit colere. Qui cum Patre atque ſancto utriuſque Spiritu, *&c.*

exhibitis ſpeciminibus aliquot,

101 *Quiſquis fuerit prædictæ narrationis auctor, & quo is cumque tempore vixerit, vulgarem hiſtoriæ Chriſtophorianæ cramben, antea ſatis malè coctam, malè item, imo pejùs, recoxit, ita omnem ſubſtantiæ ſuccum dilatando, ut eam cum novo, ſi ita loqui liceat, condimenti ſapore lectoribus porrigeret. Dicamus rem ipſam propriis terminis. Acta ille proſaica amplificavit, ſtylum mutavit ac rhythmicè expreſſit. Ac rhythmi quidem ſpecimen habes ex textu proximè allato: quibus adde iſta, quæ de Sancto prædicat, ex dicto codice exſcripta:* Hic de Cynocephalorum oriundus genere, Gente, vultu, & loquela omnibus diſſimilis, Vultu priſtino retento loquelam mutaverat. *De Dagno ſic loquitur:* Ea ibi tempeſtate Dagnus rex exſtiterat, Qui quamvis in cunctos prorſus eſſet implacabilis, Maximè tamen infeſtus Chriſtianis fuerat *&c. De Niceta & Aquilina ſic:* Erant ibi duæ fortè vultu pulchræ feminæ, Sed morum improbitate ipſæ multum fœtidæ *&c. Militibus verò ad arceſſendum Martyrem miſſis, & ad fidem converſis tribuuntur iſta:* Unde quia corde credi debet ad juſtitiam, Ore autem [ad ſalutem] fieri confeſſio *&c.* Sit tecum in perditione tua, rex, pecunia, Quia nos auro putaſti Chriſtum Deum vendere *&c. Pluribus ſuperſedeo.*

B

unde de eorum valore ſtatui queat.

102 *De fragmento quod habemus ex Ms. S. Maximini Treveris, jam diximus. Aliud inſuper apud nos aſſervatur Paſſionis exemplar in codice pergameno in forma* 4, *ſignato* ✠ Ms. 87, *qui olim pertinuit ad S. Albani monaſterium Cartuſienſe Treveris; ſed iſtius Paſſionis argumentum, ſi in initio etymologiam nominis, & in fine verba ex Præfatione Miſſalis Mediolanenſis excipias, convenit in ſubſtantia cum excuſis apud Petrum de Natalibus. Atque hæc quidem hactenus de Mss. exemplaribus, quorum notitiam habemus. Nunc de alio exemplari Ms., cujus ex codice Vat.* 6074 *exordium habemus; in quo auctor vulgaria, quæ cuilibet Martyri applicari poſſint, præfatus, ſed mox ad S.* Chriſtophorum *delapſus. eum ſe prodit, ut ſtatim ineptias ejus palpare poſſis. Audi novas fabulas:* Beatus, *inquit*, martyr Chriſtophorus intenta cordis aure viguit, & ſpiritualiter juxta nominis . . etymologiam feronomus * *&c.* Ad hoc itaque ſancti Spiritus characteriſma recipiendum per regenerationis lavacrum feliciter beatum apoſtolum Simonem, nomine Zelotem atque prænomine Chananæum adiit; cujus doctrina imbutus fideliter, tale in ipſo purgationis fonte nomen ſortitus eſt. *Novum enimvero commentum, & alibi, quantum ſcimus, inauditum! Tillemontius Monumentorum eccleſiaſticorum tom.* 3, *notâ* 19 *in perſecutionem Decii, Acta Mss. vidiſſe ſe aſſerit, quorum prologus incipit:* Laudatiſſima Chriſti Martyrum certamina: *hiſtoria verò ſic:* Tempore, quo nequiſſimo errore.

C

* pheronymus

AUCTORE J. P.

Exemplaria quædam Græca indicantur,

103 *Exemplar Græcum aſſervatur in bibliotheca Vaticana, cui titulus,* μαρτύριον ⸗ ἁγίου Χελσοφόρου; *exordium vero,* ἐν τῷ τετάρτῳ ἔτει ⸗ βασιλέως Δεκίου, πολλὴ μαλακία ἦν ἐν τῷ λαῷ, καὶ πλῆθος ἱκανὸν τῶν τὰ εἴδωλα σεβομένων. Anno quarto imperatoris Decii multa ſegnities erat in populo; cumque ſat magna multitudo eſſet, quæ idola coleret. *Partem aliquam hujus martyrii ex Vaticano codice* 866 *f.* 720 *tranſcribere cœperat Papebrochius; ſed calamum ſtitit, quia, uti annotatum reliquit*, ea fabulis mixta per ſex paginas ſequentes. *En tibi paucula fragmenta, e quibus rem totam in compendio noris.* Ἀνὴρ δέ τις ἀβλαβὴς, ⸗ γένους τῶν κυνοκεφάλων . . . ὅτου συλληφθεὶς ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν ⸗ βασιλέως, ὑπὸ τὴν ἐρήμου ἠνέχθη τῷ βασιλεῖ Δεκίῳ εἰς τέρψιν· ἐτέρπετο γὰρ ὁ βασιλεὺς τὸ εἶδος αὐτοῦ ὁρῶν ἐν τῷ ἀρίστῳ. Vir quidam erat innocuus, ex genere Cynocephalorum . . . hic à militibus imperatoris comprehenſus, ex eremo ductus fuit ad imperatorem Decium, ut eo ſe oblectaret: oblectabatur enim imperator, videns vultum ejus, in prandio.

D

E

quæ ex fragmentis paſcualis

104 Κατενύγη ὁ αὐτὸς ἀλλόφυλος ὑπὸ ⸗ ἁγίου Πνεύματος . . . διὸ τὸ μὴ δύνασθαι αὐτὸν λαλεῖν τῇ ἡμετέρᾳ διαλέκτῳ, καὶ μὴ ὑποφέρων τὸ πύρωσιν ⸗ ἁγίου Πνεύματος, ἀπελθὼν ἐκάθισεν ἔξω ⸗ παλατίου, θεωρῶν τὴν κτίσεως τὴν εὐμορφίαν. Alienigena iſte à Spiritu ſancto compunctus fuit... propterea quod linguâ noſtrâ loqui non poſſet; & cum Spiritus ſancti flammam non ſufferret, diſcedens ſedit extra palatium, attendens ad elegantiam rerum creatarum *&c.* In fine autem, *teſte Papebrochio*, hæc habentur: Τὸ μὲν ἅγιον μαρτύριον ⸗ ἀθλοφόρου Χελσοφόρου ἐπέλθωσιν ὁ ἁγιώτατος Πάπισκοπος Πέτρος εἰς τὴν ἀποβροιὰν ⸗ ποταμοῦ γενέσθαι, εἰς τὸ Πικέμβιον εἰς τὴν πόλιν· ἔστι δὲ περιφραγμένη ἡ πόλις ἐκείνη μέχρι τοῦ σήμερον ἡμέρας, διὰ τὰς πρεσβείας ⸗ ἁγίου Χελσοφόρου· μακάριοι δὲ ἔσονται, οἱ τὴν μνείαν αὐτοῦ ἐπιτελέντες ἐν Χριστῷ I, τῷ κυρίῳ, ᾧ ἡ δόξα.

ſuam vilitatem produnt.

105 Sanctum autem glorioſi Chriſtophori martyrium fieri fecit ſanctiſſimus Petrus epiſcopus, ad fluminis fluentum, qua parte adjacet civitati (*præceſſerat autem* Italia, Perſarum civitas, *ſicut idem Papebrochius notatum pariter reliquit*) Iſta verò civitas ad hodiernam uſque diem ſub S. Chriſtophori tutela fuit conſervata. Beati autem erunt, qui memoriam ejus celebrant in Chriſto Jeſu, Domino noſtro: cui gloria *&c.* Italia, Perſarum civitas, *quæ hic dicitur, an & ubi? Item* Petrus *ille* epiſcopus, *quis, ubi & quando? At nunc tempus eſt ut de exemplaribus typo excuſis nonnulla ſubjiciamus.*

F

Aliorum typis editorum

106 *Exſtant illa apud Vincentium Bellovacenſem citatum, Jacobum Januenſem, Petrum de Natalibus, S. Antoninum, Wicelium, Mombritium, Surium. Denique rerum ad Sanctum ſpectantium apud neotericum Legendiſtam Gallicum hiſtorica habetur collectio: ut nihil dicamus de aliis Legendiſtis, ipſo antiquioribus, nimirum Flore Sanctorum ſeu Legenda, Hiſpali impreſſa anno* 1532 *Hiſpanicè; noſtro Petro Ribadeneyra, atque Alfonſo de Villegas item Hiſpanicè; Didaco de Roſario Ordinis Prædicatorum, in hiſtoria Sanctorum anno* 1585 *Luſitanicè; Thoma de Trugillo, Ordinis Prædicatorum, tomo* 2 *Theſauri concionatorum Barcinone anno* 1583 *Latinè edito; ac demum hiſtoria Sanctorum, à variis collecta & Gallicè edita Lutetiæ Pariſiorum anno* 1601. *De Actis item, ab auctore admodum antiquo metrica & ſoluta ora-*

AUCTORE J. P.

oratione conſcriptis, dicetur paullo poſt. Quæ ſunt apud Vincentium Bellovacenſem, breviora quidem ſunt, quam illa, quæ nos edimus; ſed communem omnibus ſontinam ſapiunt. Jacobus Januenſis hiſtoriæ Sancti magnam partem contexit ex narratione, quam in quibuſdam ipſius geſtis legi affirmat. Rei compendium accipe. Sancto cum quodam rege Chananæorum verſanti venit in mentem, ut majorem, qui in mundo eſſet, præ aliis principem quæreret. Digreſſus igitur ad unum, famâ maximum, cum eo manſit. Forte contigit, ut rex audiens cantilenam, in qua joculator quidam frequenter diabolum nominabat, ſe cruce ſignaret. Rem miratus, ſciſcitatur cauſam Chriſtophorus.

magna ſeries

107 *Cumque id fieri intelligeret ea de cauſa, ne dæmon noceret; mox* Chriſtophorus *: Ergo ille, inquit, te, utpote cui nocere poſſit, major eſt. Ideo continuo ſe ad illum, ut ipſi ſerviat. Dictum factum: occurrit ei, ac in dominum accipit. Ita res tulit, ut dum iter facerent, crux ſeſe offerret: hanc fugere dæmon;* Chriſtophorus *autem in ſolitudinem recedere. Deinde ad diabolum redux, & cauſam eductus, cur is*

B

crucem fugeret, inanem operam ſuſumpſiſſe ſe videt Chriſtophorus, *& maximum omnium, qui in mundo eſſent, principem nondum hactenus ſe reperiſſe; ſtatuit ipſum Chriſtum inquirere: quem ab eremita docetur; eodemque ſuaſore* Chriſtophorus, *adeo procera exiſtens ſtatura, viatoribus per fluvium tranſvehendis operam navat, fabricato juxta habitaculo. Quid multa? Dum quadam vice is quieſceret; audit vocem cujuſdam pueri, tertiò ſe vocantis; tranſvehit illum, ita humeros portitoris gravantem, ac ſi totum mundum ille portaſſet. Tum puer, Chriſtum ſe eſſe manifeſtat (vide ſuperius num. 59) adjecto dictis promiſſo, ut* Chriſtophorus *baculum in terra figat; manè eum habiturum flores & fructus.*

recenſetur.

108 *Poſt hanc ſingularem & fabuloſam ſcenam, inducitur Sanctus perrexiſſe* in Samon civitatem Liciæ *&c.; ubi eſt initium aliorum Actorum, eorumque in ſubſtantia proſequitur argumentum. Petrus de Natalibus eumdem malè cohærentem ſcenici dramatis funem trahit. S. Antoninus, relato Sancti martyrio ex Vincentio, ſubdit fabellam ex Jacobo de Voragine; rectè addens*, hæc tamen non ſcribere Vincentium . . vel quia abbreviare voluit; vel quia fortè non reputavit iſta authentica: *utroque certè, ſeu potius ultimo titulo Vincentius meritiſſimo jure nugas haſce ſupprimere debuit. Apud Wicelium in Actorum compendio perquam immodeſtè illæ explodantur, quando verbis ſupra num.* 60 *ex ipſo citatis, ſubduntur iſta:* Niſi forte credas, hunc Chriſtophorum Neſſum quemdam Centaurum fuiſſe, qui Deianiram per Euenum Ætoliæ fluvium tranſvexit, ut eſt in fabulis poëtarum. *Sed quia iſta non habentur in editione Moguntina anni* 1541; *ſuſpicor ab heterodoxo editioni Baſileenſi anni* 1557 *adjecta eſſe. At nunc alia, quæ ad præſens inſtitutum ſpectant, proſequamur.*

C

D

§ XI. Ulterior exemplarium & Actorum notitia; aliorum ac noſtrum de hiſce judicium.

Ulteriores

S*Equitur, ut de Paſſione Sancti, edita apud Mombritium aliquid breviter dicendum eſſe videatur. Hoc porro ſummatim de ea pronuntiare liceat, quod nihil melioris aut diverſi characteris præ ſe ferat, ob quem Actis proximè typo à nobis producendis, aut aliis ejuſdem farinæ Mss., paullo ante magno numero recenſitis, vel hilum anteferri mereatur: cum ex iiſdem omnia lacunis hauſta fuerint, & iiſdem ſordibus increverint; ac proin, quandoquidem in ſubſtantia conveniunt, alia ſibi præ aliis majus meritum ac pretium vindicare non poſſint. Ad Surium quod attinet; edidit is* Vitam & martyrium ex diverſis compendio deſcripta, *prout narrationi, quam breviter collegit, prænotatur.* E *Sed cum* ex diverſis *ea accepta ſint, ac communis Actorum, prout vulgo circumferuntur, hiſtoriæ narrationi fere conſona, ſaltem in ſubſtantia; patet, cujus pretii ſint, non majoris utique, quam Acta ipſa, è quibus prodiere: quamquam inficiari non poſſimus, ea Actis prolixioribus tanto eſſe tolerabiliora, quanto, reſciſſis pluribus dramaticis ornamentis, paucula quædam referunt* compendio deſcripta.

circa exemplaria quædam

110 *Legenda Hiſpalenſis ſuperius indicata Sancti martyrio præmittit centonem ex anilibus fabulis conſutum, quem ex Legenda aurea ſeu hiſtoria Jacobi Januenſis modo contraximus. Tantum verò abeſt, centonem illum ut adoptet Ribadeneyra, ut poſt* S. Chriſtophori *geſta, ita illum refutet:* Communiter pingitur S. Chriſtophorus cum puero Jeſu in humero, tamquam eum traducat per fluvium. Ego, *inquit*, non invenio, quid fundamenti habeat, illum ita pingere, niſi eſt per ſymbolum *&c. Hiſtoria Sanctorum Luſitanica centonem jam dictum non habet; & martyrio benè ſubnectit*, multas alias res ſcribi de iſto beato ſancto Martyre; ſed quia videntur apocryphæ, *eas* omiſſum iri. *Thomas de Trugillo Acta quidem dare ſe ex Surio aſſerit; ſed ea per decurſum mutavit ac decurtavit; inter illa verò, quæ ad eorum finem adjecit, dicitur* paſſus eſſe martyrium circa annum Domini CCCLIV, imperante Juliano apoſtata, ut ait Vuicellius.

F

ſuggeruntur rationes.

111 *Ubi triplex corrigendus eſt error.* 1. *circa annum mortis; de quo ſupra diſputatum eſt.* 2. *quod imperatorem iſtum connectat cum anno* 354; *qui anno* 361 *imperare cœpit.* 3. *Wicelium citat; ſed cum locum non indicet, alium haud dubiè deſignare noluerit, quam* S. Chriſtophori *Vitam ex Ruggero Fuldenſi ab ipſo editam: aſt in neutra, quam ſupra citavimus, editione, ullum de anno martyrii, aut imperatore, ſub quo illud contigerit, apicem reperimus. Alfonſus de Villegas Actis, quæ ex Surio profert, præmittit parergon, in quo alludit ad tranſvectionem per fluvium, in picturis exprimi conſuetam. Porro quæ de martyrio refert, morari nos non debent, non magis quam illud, quod habet hiſtoria Sanctorum, à variis collecta & Gallicè edita: nam utrobique his Surii nomen prænotatur. Majorem ſanè attentionem meretur aliud exemplar, de quo iſta accipe.*

112 *Acta*

A

112 *Acta quippe* S. Christophori *sub Ottone III imperatore, qui floruit exeunte sæculo* x, *conscripta non ita pridem typis publici juris fecit R. P. Bernardus Pezius Benedictinus, in suo Thesauro anecdotorum novissimo, anno* 1721 *edito, tom.* 2, *parte* 3, *à col.* 27. *Versu autem & prosa exarata sunt à Walthero subdiacono Spirensi, atque* eruta *notantur* ex cod. Ms. imperialis & celeberrimi monasterii ad S. Emmerammum Ratisbonæ Ord. S. Ben.; *qui quidem ipsius auctoris ævo exaratus videatur, uti habes in Dissertatione isagogica, isti tomo præmissa, pag.* L. *Metrica sic incipiunt suam narrationem:*

Acta sæculo 10 *conscripta metricè, ac nuper edita,*

More quidem regum gestabat sceptra Syrorum
Fascibus indignus publicis rex, nomine Dagnus,
Celans corda lupi, simulatis vultibus agni.
Texerat occultè serpentem forma columbæ.
Jam quid plura querar? Tigribus rabidis fuit impar.
Hic dum forte Samon ditione teneret avorum,
Quæ caput urbis erat, Syriæ dum regna manebant,

B

Vir quidam meritis in censu paupere dives,
Quem patribus non ignotis Chananæa propago
Ediderat.

113 *Et eodem quidem argumento per libros omnino sex deducto, sequitur in fine ista clausula, auctorem describens:*

à Waltero subdiacono Nemetensi composita exhibentur, * hypolevita, *id est* subdiaconus

Hæc hypolævita * Vualterus ab urbe Nemeta
Pro vice Christophori metrica depinxit amussi,
Cum primùm regno successit tertius Otto.

Ac proinde versus annum 983 *vel paullo serius. Vitæ verò prosaicæ præmittit prologum, indicatque, quod eam dedicet* domno Baldericho, sanctæ Nemetensis ecclesiæ patri, & episcopo: *qui in Catalogo episcoporum Spirensium apud Bruschium de episcopatibus Germaniæ, subrogatus notatur Odogario anno Domini* 970; *decessisse autem ex hac vita anno* 987; *die verò* XV *Aprilis, sicut legitur in nostro ecgrapho ex Necrologio Ms. ecclesiæ Wissenburgensis seu Weissenburgensis, Ordinis S. Benedicti, non in Saxonia, sed ad Rhenum: (vide Bucelinum tom.* 1 *&* 2, *& Mabillonium Annal. Benedict. tom.* 1, *ad annum* 642, *num.* 16) *atque adeo auctor ille post annum istum* 987 *non scripsit hanc Vitam; cui apposita est in fine clausula ad laudem Sancti, toto orbe miraculis tunc, uti testatur, celeberrimi:* Ejus namque, *inquit*, inaudita quantitas signorum hodieque diffunditur toto orbe terrarum.

C

cum nostro de illis judicio; uti de prosaicis, ab eodem auctore conscriptis.

114 *Ceterum alia nonnulla, quæ ad hunc auctorem, eruditionisque ac poëticæ præsertim venæ facultatem spectant, dabit Dissertatio mox indicata: in qua quia doctissimus ejusdem auctor,* cujus sint fidei Acta S. Christophori, à Walthero illustrata, *nobis* (quorum, *inquit*, præcipuè gratiâ cum hæc tum alia plura in nostram collectionem intulimus) discutiendum statuendumque relinquere *sese profitetur; dicimus pluris illa non valere, quam alia; imo minoris esse pretii; quia poëta metricè illa imprimis amplificando, adornandoque similitudinibus, inductionibus ac colloquiis, drama epicum potius panxit, quàm simplicem historiæ narrationem, tametsi jam tum corruptam ac fabulosam, iisdemque ex sordibus coagmentatam, quibus nunc scatere vulgaria Sancti Acta, profiteri cogimur. Acta verò prosaica, quæ eodem Walthero auctore post metrica sequuntur, quia ejusdem cum vulgaribus sunt argumenti, satis inde liquet, quo in pretio sint habenda; eo vulgaribus deteriora, quod illorum auctor oratoriis phaleris usus, extra præstitutas hagiologis metas longè latèque sit exspatiatus. Joannes Hessels à Lovanio in censura de quibusdam Sanctorum historiis, quæ habetur ad calcem primæ impressionis Usuardi à Molano editi, citat Passionem cum hoc exordio:* Fuit igitur gloriosus sanctus Christophorus in humana effigie Chananæus.

AUCTORE J. P.

115 *Bartholomæus Chioccarellus de Episcopis Neapolitanis pag.* 161 *scribit,* S. Christophori martyris gesta à . . Petro *quodam*, ipsius archiepiscopi (*Petri, ut vult, de Surrento*) mandato esse recensita; *productis hisce, qui inibi in fine legantur, versibus:*

Alia quædam Acta

Parthenopensis apex præsul per cuncta beate,
Nectare salvifico redimitus munere divo,
Petre, Petri meritis, qui te sacravit in urbe.
Sume tui Petri famulatum mente benigna,
Quod patravit ovans ad vestri nominis odas
De Christophori laude magnisque triumphis

E

Martyris eximii, pro Christi lege patratis &c.

Quænam sint illa Acta, incompertum habemus; at quæcumque fuerint, vix dubitare possumus, quin ex eodem vel simili sint furfure subacta; è quo alia constant. De utroque porro isto Petro, archiepiscopo videlicet, ac scriptore meminimus die XVI *Februarii in Commentario prævio ad Vitam S. Julianæ V. & M.*, § 1, *pag.* 868; *cujus Vitam, secundo loco à nobis datam, iste Petrus archiepiscopo Petro non hujus nominis II, cognomento de Surrento, sed Petro I circa annum* 1100, *secundùm ea, quæ ibidem dicta sunt, inscripsit, hoc habens in ea singulare, quod cum utatur stylo soluto, pluribus hinc inde locis carmina quædam inspergat. Apud Leibnitium citatum pag.* 870, ecclesiæ in Stedereborch *adscribitur* liber de singulis quaternionibus compositis, in quo continetur de S. Christophoro; *cetera nobis ignotus.*

116 *Atque hæc quidem hactenus de exemplarium atque Actorum, quæ in eis exhibentur, notitia. Reliquum nunc est, ut virorum eruditorum circa Acta censuras proferamus. Agmen ducat sapientissimus Annalium ecclesiasticorum conditor Baronius, qui tum hìc tum alibi nimii rigoris minimè suspectus videri debet judex. In citatis itaque notationibus* Legimus, *inquit*, eadem in nonnullis antiquis codicibus, quæ & Surius retulit in tomo 4; sed omnia quæ censurâ indigeant. Irrepsit inter alia, ut pro Decio imperatore Dagnus quidam sit positus. *Hesselius paulo ante designatus, de Passione, cujus initium mox ex ipso dedimus, ita censet:* Placet Passio S. Christophori: licet ex ea parte displiceat, quod locus martyrii non memoratur: neque civitates, quarum mentio fit in historia, exprimuntur. *Non assequimur, quomodo ista Passio absolutè ipsi placere potuerit: neque enim induci possumus, ut credamus, Acta ista qualiacumque dissimilis adeo notæ ac melioris characteris fuisse, quam tot alia hactenus enumerata, seu eadem potius in substantia, atque alia aliis magis vel minus mala, quatenus magis vel minus in amplificatione & ornatu rerum sibi temperant.*

enumerantur, cum virorum eruditorum

F

117 *Cardinalis Bellarminus minimè obscurè, tametsi non expressè sed tacitè indicavit, quidnam de Actis hisce sentiret: nam tom.* 2 *Controversiarum, de Sanctorum Beatitudine lib.* 1, *cap.*

circa ea judicio;

AUCTORE J. P.

cap. 20, *ad argumentum* 8, *quo hæretici contendunt, multos invocari, qui non modo non Sancti, ſed nec homines fuerint, ut* Chriſtophorus, *Georgius, Catharina, ac proin ſuperſtitioſam eſſe eam invocationem; reſpondet,* Sanctorum quorumdam hiſtorias apocryphas quidem & incertas eſſe, non tamen propterea Sanctos ipſos numquam fuiſſe . . . quia etſi apocrypha erat hiſtoria S. Georgii, quæ tunc (*ſub Gelaſio, uti vult, Papa*) *exſtabat:* non tamen apocrypha eſt conſuetudo univerſalis Eccleſiæ: quia ſemper Georgii, Chriſtophori & Catharinæ memoria celeberrima fuit. *Ubi habes de iſtis S. Georgii Actis expreſſam, ac tacitam Actorum* S. Chriſtophori *cenſuram.*

cui nos

118 *Nec videmus, cur poſt adeo magnos viros, Baronium videlicet ac Bellarminum, qui ſuum circa Acta hîc agitata judicium protulere, nimiæ ſeveritatis accuſanda ſit cenſura, quam jam pridem de iiſdem tulit Papebrochius, quando candidè mentem circa illa ſuam elocutus in Ephemeridibus Græco-Moſcis ſupra allegatis,* difficile *cenſet,* ex fabuloſa Sancti Legenda aliquid certæ veritatis elicere. *Videri interim poſſunt ejus Reſponſiones parte* 1, § 9 *ad prætenſa Exhibitionis errorum articulum* 11. *Tillemontius circa Acta, quorum initium ſuperius ex ipſo protulimus, aſſerit, quod* non poſſint ſervire, niſi ad confirmandam Baronii cenſuram. *Neotericus Legendiſta Gallicus, alibi exoticè criticus & audax cenſor, temeritatis culpam non incurrit, quando aliorum exemplo Acta Sancti reprobat.*

noſtram quoque cenſuram ſubdimus.

119 *Quod ſi nobis aliorum judicio noſtrum quoque ſuperaddere liceat, dicimus, Acta iſta prorſus à nobis improbari tamquam incerta & apocrypha.* 1. *Quia in multis peccant, uti ſparſim in Commentario hoc oſtenſum eſt.* 2. *Quia inexſpectatis ac planè ſcenicis eventibus & colloquiis ineptis ſunt infarta.* 3. *Quia denique, ut paucis complectar omnia, tota illorum ſymmetria ex male coharentibus partibus compoſita tantum abeſt ut præbeat rebus adeo mirabilibus, quas narrat, motiva credibilitatis accommodata; ut occaſionem præbeat heterodoxis ipſam Sancti exiſtentiam impugnandi, tamquam imaginariam ac fabuloſam, cui tam imaginaria & fabuloſa hiſtoria applicetur. Similis furfuris ſunt Acta S. Margaritæ, quæ dedimus* XX *Julii, & S. Chriſtinæ V. & M.,* XXIV *ejuſdem. Quæ ibi circa utriuſque Sancta Acta diximus, conſuli poſſunt, atque huc applicari. En ipſam qualemqualem Sancti Paſſionem.*

D

PASSIO

Ex Ms. noſtro membranaceo Fuldenſi ſatis antiquo,

AUCTORE ANONYMO CONSCRIPTA.

CAPUT I.

Sanctus ad multorum converſionem mittitur; regi Dagno ſiſtitur; Nicæam & Aquilinam convertit.

E

Sanctus ad plurium converſionem deſtinatur.

IN nomine Domini Jeſu Chriſti. In tempore illo, regnante Dagno *a* in civitate Samo *b*, homo venit de inſula, genere Canineorum *c*, & oſtenſum eſt ei à Domino, ut baptizaretur baptiſmo ſancto; quem oſtendit Dominus Jeſus Chriſtus in ſeculo ſuo: & oſtenſum eſt ei, quoniam multæ generationes per te credere habent, in Dominum Jeſum Chriſtum; & vocabuntur filii Dei vivi. Ipſe autem Sanctus, ex toto corde orans, ecce nebula de cælo deſcendit, & inluxit ſuper eum: & venit ei vox de cælo, dicens: Serve elecle Dei: ecce accepiſti baptiſmum in nomine Domini & ſanctæ Trinitatis. Et ingreſſus ipſe Sanctus intra Syriam, orabat dicens: Gloria tibi Deus, qui convertis ignorantes, & adducis in viam veritatis; mutas linguas ferarum, & das eis linguam humanam. Et ingreſſus in ipſam civitatem, orabat dicens: Domine, qui feciſti Adam, & dediſti ei ſcientiam, ut agnoſceret viam veritatis; da & mihi, ſervo tuo, ut doceam populum iſtum, qui erravit.

a
b
c

pro populo orat, ac multos baptizat.

2 Et orante eo, exivit mulier de civitate, ut iret, & adoraret idola: & videns ipſum Sanctum, contremuit: & facies ejus mutata eſt, videns corpus hominis, caput autem canis *d*: & cucurrit ad civitatem, & clamabat dicens: Venite & videte mirabilia, quæ adhuc nullus potuit videre. Et exierunt turbæ multæ, & vidêre ipſum Sanctum ſtantem, & orantem juxta eccleſiam; & reſpiciens ad illum populum, orabat dicens: Domine Deus omnipotens, da mihi, ut credant per me nomini ſancto tuo. Et tenens virgam ferream in manu ſua, fixit eam in terram, & dixit: Domine, Deus meus, fac virgam meam florere, & ramos bonos habere & folia formoſa; quomodò mutaſti in Cana Galilææ aquam in vinum. Multi autem videntes, quoniam virga illa floruit, crediderunt in eum de hac civitate millia hominum decem & octo, & baptizati ſunt de manu ejus *e*.

d

F

e

Siſtitur regi Dagno;

3 Audiens autem Dagnus rex, tranſmiſit ad eum ducentos milites, ut eum ad ſe exhiberent. Videntes autem milites eum, timuerunt adpropiare ad illum; & tranſmiſit alios ducentos. Et venientes milites ad ipſum, viderunt eum ſtantem & orantem; & ipſi orare cœperunt cum eo. Complens verò orationem ſuam, ſurrexit: & dixerunt milites ad eum: Domine,

rex

A rex desiderat videre te. Et respondit ad eum : Si voluntatis meæ est, veniam ; si non, non veniam : tamen venio vobiscum. Et ingressus ante conspectum Dagni, videns eum rex, quoniam magnus erat, statim corruit de consistorio, in quo sedebat, & postmodum surrexit, & sedens pro tribunali, interrogabat eum dicens : Quis es tu, aut unde es, aut quod nomen tuum ? Respondit sanctus Christophorus : Ex nativitate mea Reprobus dictus sum : post
f baptisinum sanctum Christophorus *f* vocor. Dicit autem rex ad illum : Canine, & fax mala, non sacrificas diis meis magnis ?

cujus impietatem redarguit, & 40. milites convertit ;

4 Respondit sanctus Christophorus, & dixit eì : Verè bene vocatus es Dagnus ; quia *g* tu es pars mortis, & conjux patris tui diaboli : dii autem, quos mihi dicis * sacrificare, vani sunt. Oculos habent, & non vident ; aures habent, & non audiunt ; nec ipsos, qui adorant eos, adjuvare possunt : quoniam aurei, argentei, & lignei sunt ; dii autem, qui non fecerunt cælum & terram, pereant. Tu autem tamquam
B stultus adoras eos. Utinam audires me, & adorares Dominum, qui fecit cælum & terram ! quoniam potest te liberare de igne, & dimittere peccata tua. Ipse autem stultus Rex intra se dicebat : Quomodo possum istum, qui inter feras nutritus est, vincere, si non inveniam diversa tormenta ? Et jussit eum rex mitti in carcerem. Ecce illi quadringenti milites venerunt ante conspectum Dagni, & jactaverunt omnes arma sua ante illum, dicentes : Et nos credimus in Deum sancti Christophori, & adoramus eum. Et dixit rex : Numquid & vos maleficati estis, quod ipsum vultis sequi ? Venite autem, & adorate deos meos, & dono vobis aurum & argentum immensurabile ; & in honore magno constituo vos.

g * quibus me jubes

qui & Martyres fiunt. Duæ puellæ, ad Sanctum pervertendum missæ,

5 Dixerunt milites ad illum : Aurum & argentum tecum sit in perditione : nos autem semel baptizati sumus, & credimus in sanctam Trinitatem. Iratus autem rex jussit eos decollari. Ipsi vero propter gratiam sancti Christi * impleverunt martyrium. Tunc jussit rex, ut venirent ad eum duæ puellæ pulchræ, & includi cum sancto Christophoro in carcere, Nicæa &
h Aquilina *h*, & promisit eis aurum & argentum,
C & lapides pretiosos, ut facerent eum secum peccare, & sacrificare diis. Ingressæ autem ad Famulum Dei, viderunt faciem ejus tamquam flammam ignis, & ceciderunt in facies suas ab
i hora tertia usque ad horam sextam *i*. Cum verò complesset sanctus Dei Christophorus orationem, dixit ad illas : Levate vos, filiæ meæ, nolite timere : stare autem habet ante judicium Dei, qui vos transmisit ad me. Et interrogabat eas, dicens : Quod est artificium vestrum ? Et responderunt : Ora pro nobis, Famule Dei, ut dimittat Dominus peccata nostra, opera autem nostra maritorum * est : & quod accipiebamus de corpore nostro, pauperibus erogabamus, nudos vestiebamus, captivos redimebamus, esurientes satiabamus *k*.

* Christophori

h

i

* meretricum

k ab eo reducuntur ad meliorem frugem,

6 Dixit eis sanctus Christophorus : Negate ergo Jovem & Apollinem, & omnia idola vestra, & communicate mecum in oratione ; & ego spero in Deum meum, quoniam ipse dimittet vobis peccata vestra. Respondentes illæ & dixerunt : Ora pro nobis ; quia credimus in Deum tuum : quoniam tecum perferemus martyrium. Alia autem die jussit eas rex exire de carcere & interpellare Deum suum. Respon-

EX MS.

derunt illæ dicentes : Utinam audires nos, & adorares Dominum Deum sancti Christophori. Respondit rex & dixit ad Nicæam & Aquilinam : Numquid & vos maleficatæ estis de illo malefico, ut & vos negaretis deos meos magnos ? Cogitate autem propter pulchritudinem vestram, & sacrificate diis meis : si autem nolueritis, male vos faciam perire à facie terræ. Responderunt illæ & dixerunt : Si volueris, ut sacrificemus diis tuis, jube mundari plateas totas, & exeat præco clamans, ut omnes congregentur in templum, quoniam Nicæa & Aquilina sacrificare habent diis.

ita quidem ut idola colliдant.

7 Tunc congregatus est populus magnus : & dixit rex ad populum : Nicæa & Aquilina sacrificare habent diis. Et venientes ad templum, respiciebant in carcerem, ubi erat inclusus sanctus Christophorus : & clamabant voce magna dicentes : Ora pro nobis Famule Dei, ut liberet nos Deus de idolis his. Et ubi ingressæ
E sunt in templum, clamabant : Dii paganorum, audite nos. Hoc cum ter dixissent, non erat vox in illis. Et dicebant ad populum : Ne fortè somnum ceperint, & non audiant, aut aliquo artificio operentur, & non illis vacet. Tunc Nicæa solvit cinctorium suum, & posuit in collo Jovis, & traxerunt ambæ, & jactaverunt eum in faciem suam, & contriverunt eum. Similiter fecerunt & Apollini, & dixerunt : Si Dii estis, levate & adjuvate vosmetipsos. Audiens autem Dagno rex, quod Nicæa & Aquilina deos suos contriverunt, vemens dixit ad illas : Ego vos rogaveram, ut diis meis sacrificaretis, & non conlideretis. Respondentes dixerunt : Nos lapides conlisimus ; stulte tales sunt dii tui, ut à mulieribus conliderentur.

Ideo Aquilina torquetur Nicæa regi sistitur.

8 Respondit rex & dixit eis : Quoniam illi malefico credidistis, & læsistis deos meos, male vos faciam perire ab hoc seculo ; ut Christophorus videat perditionem vestram, & sacrificet diis meis. Et jussit rex ferreas catenas in manibus & pedibus Aquilinæ mitti : & jussit eam suspendi, & mitti lapidem magnum pedi-
F bus ejus, ut membra ejus distumperentur. Ipsa autem elevans oculos suos, videbat sanctum Christophorum orantem : & clamabat ad eum dicens : Famule Dei, ora pro me, quoniam in nomine Dei tui accipio meam coronam in omni bono, & Spiritu sancto. Postea audivit vocem magnam dicentem : Accipe tuam coronam : intra in gratiam Dei tui. Et Nicæa vidit eam, & orans dixit : Domine Deus sancti Christophori, noli me separare de mea sorore, sed cum ea me dignare coronare. Et jussit rex, ut veniret Nicæa ante conspectum ejus ; & dixit ad eam : Adhuc in stultitia tua perseveras ? Audi me & sacrifica diis meis, ut non amplius tormenta, quæ passa est soror tua, & tu patiaris.

ANNOTATA.

a *De imaginario isto rege diximus in Commentario prævio* § 8.

b *Locum hunc satis examinavimus ibid.* § 7.

c *Plura huc spectant ibid.* § 8 ; *ubi & de baptismo.*

d *Consule hac super re Commentarium* § 8.

e *De infidelibus à Sancto conversis, superius* § 9.

ex ms. f *Circa utrumque Sancti nomen varia dedit Commentarius prævius.*

g *Quænam inter* Dagnum *& mortem vel umbratilis etiam ſit connexio, atque adeo quid ſibi velit particula iſta cauſalis, non concipimus. Nam τὸ δαγὸν (pro quo citatur Heſychius) pro πυκνὸν,* frequenter, *huc non ſpectat; non magis quam δᾶγμα Doricè pro δῆγμα,* morſus, *à δάκνω.*

h *Nomina hæc elucidat ſylloge hiſtorica, quam habes die* 24 *hujus, à pag.* 492.

i *Scena producitur nova, ſimilis ei, quam ſuperiùs habes in* rege corruente de conſiſtorio; *& infra num.* 11.

k *Locum hunc caſtigavimus in dicta Sylloge pag.* 493.

CAPUT II.

Ambarum martyrium; Sancti cruciatus ac mors; tyrannus cæcitate punitus, & ab eadem liberatus; ejuſdem edictum pro Chriſtianis.

B

Nicæa multis excruciata tormentis martyrium ſubit una cum ſorore.

NIcæa reſpondit: Tormenta tua mihi dulcedo ſunt, & mors tua, vita æterna eſt. Tunc juſſit rex ligari manus & pedes ejus, & dentes ejus ſingulariter expelli, ut præ dolore reſpondere non poſſet. Ipſa verò amplius clamabat & dicebat: Ego tormenta tua non timebo; habeo autem Sanctum adjutorem, qui poteſt me liberare de manibus tuis. Iratus autem rex juſſit exhiberi ligna multa, & fieri pyram ingentem; & juſſit eam ibi concremari. Ipſa autem in medio flammæ ſtabat & clamabat: Domine, qui miſiſti angelum tuum in caminum trium puerorum, & liberaſti eos de flamma ignis, ita & me liberes de igne iſto, ut erubeſcat tyrannus iſte. Et tunc ſolutæ ſunt manus & pedes ejus, & ſtabat in medio igne: & facta eſt flamma illa tamquam ros, qui de cælo deſcendit. Videns autem tyrannus quia nihil poterat eam * nocere, juſſit eam decollari, & complevit coronam ſuam cum ſorore ſua in teſtimonio magno.

* ei

C

S. Chriſtophorus torqueri jubetur

10 Multus autem populus exſpectabat glorioſam paſſionem ipſarum, quoniam vicerunt illum tyrannum, & crediderunt in Deum ſancti Chriſtophori, & clamabat omnis populus: Magnus Deus Chriſtianorum. Iratus autem rex dixit in corde ſuo: Si non perdidero iſtum maleficum à facie terræ, in maleficiis ſuis totum ſeculum * ad ſe trahere habet, ut omnes in illum credant. Et juſſit rex venire eum ante conſpectum ſuum, & dixit: Canine, & fax mala, non ſacrificas diis meis? Uſquequo in hac fide ſtas; & quam diu te poſſum ſuſtinere? Sacrificas diis meis, an non? Reſpondit ei & dixit: Ego volo te adduci in fide bona, ut relinquas malum, & adores Chriſtum meum: qui poteſtatem habet in vita & in morte tua. Et dixit rex: Adhuc in ſtultitia hac ſtas? Et quamdiu te poſſum ſuſtinere? Reſpondens ſanctus Chriſtophorus dixit; Ego non ſum ſtultus, ſed ſum ſervus Domini Jeſu Chriſti; tu autem ſtultus es, & inſipiens, qui non confiteris Dominum Jeſum Chriſtum, ſed confiteris ſatanam patrem tuum. Et iratus rex juſſit ligari manus & pedes ejus, & cædi ad virgas ferreas, & mitti in caput ejus caſſidem igneam. Tunc dixerunt tres ex conſulibus: Beatus fueras Dagne, ſi natus non fuiſſes, quoniam talia tormenta fieri juſſiſti Famulo Dei. Iratus rex juſſit eos decollari.

* forte populum

D

11 Tunc ſanctus Chriſtophorus dixit ad eum: Si amplius potueris tormenta mihi facere, fac rex ſtulte: mihi vita æterna eſt, & dulciora ſuper mel & favum tormenta tua. Tunc juſſit rex fieri ſcamnum ferreum ſecundùm ſtatum ejus. Et venerunt artifices & tulerunt menſuram ejus, quæ erat cubitorum duodecim *a*. Et factum eſt ſecundùm juſſionem regis, & poſuerunt eum in medium civitatis, [&] juſſit eum rex ibi ligari, & ignem ſupponi: & juſſit quadraginta orcas *b* olei mitti ſuper eum. Reſpondit Sanctus Dei de medio igne; & dixit: Hæc tormenta tua, quæ mihi facis in tua turpitudine, & diis tuis [conſumentur.] Ego ſemel tibi dixi: quia non timebo tormenta tua, nec iram tuam. Cum hæc dixiſſet de multitudine flammæ, ſcamnum illud factum eſt tamquam cera *c*. Veniens autem rex, & videns ſanctum Chriſtophorum in medio igne ſtantem & orantem (& erat facies ejus tamquam roſa nova) videns eum rex, cecidit in faciem ſuam à timore magno ab hora prima uſque ad horam nonam.

exquiſitis cruciatibus;

a

b

E

c

ſed irrito plane conatu.

12 Poſtquam verò ſurrexit, dixit ſancto Chriſtophoro: Fera mala, non tibi ſufficiunt peccata animarum, quas errare feciſti, & non permiſiſti ſacrificare diis; ſed omnem populum meum traxiſti ad te? Reſpondit ſanctus Chriſtophorus, & dixit: Adhuc multæ animæ per me credere habent [in] Dominum Jeſum Chriſtum, & tu ipſe. Et blaſphemavit rex eum: & dixit ad Sanctum Chriſtophorum: Numquid & me vis in tuis maleficiis adducere? Et iratus valde rex dicit ad ſanctum Chriſtophorum: Sic mihi faciant dii mei, & ſic mihi reddant, ſi non craſtinâ iſtâ horâ perdidero animam tuam, & ad exemplum omnium te faciam pervenire. Alia autem die juſſit adduci ſanctum Chriſtophorum: & cum veniſſet ante conſpectum ejus, dicit ad eum: Jam ſacrifica diis & intellige verba mea, ut non per multa tormenta pereas. Sanctus Chriſtophorus dixit: Ego diis tuis abominationem feci; quia fidem meam habeo, quam in baptiſmo accepi.

F

Sagittis fruſtra impetitur,

13 Tunc juſſit rex exhiberi lignum magnum ſecundùm ſtatum ejus, & poni ante palatium; & vocati ſunt milites, & juſſit famulum Dei Chriſtophorum ad lignum adligari. Et venientes milites ſecundùm ordinationem regis ternas ſagittas ſagittaverunt ſuper eum, ut citius interficeretur Famulus Dei. Et dixit rex: Videamus, ſi Dominus ejus poteſt venire, & liberare eum de manibus meis, & de ſagittis his. Et ſagittaverunt eum ab hora prima uſque horam duodecimam: & putabat rex ſtultus quod totæ * ſagittæ in corpore ejus fixæ eſſent. Sagittæ autem ſuſpendebantur à vento à dextris atque ſiniſtris ejus: & nulla ex his corpus ejus tetigit. Et poſt ſolis occaſum, juſſit eum rex dimitti ligatum, & cuſtodiri eum, ne fortè à Chriſtianis nocte ſolverentur. Multus autem populus exſpectabat excipere corpus ejus.

* id eſt omnes

quarum una in oculum regis exſiliens, ipſum excæcat.

14 Alio verò die dicit rex: Eamus & videamus illum maleficum. Et veniens ad eum dixit ei: Ubi eſt Deus tuus? Veniat & liberet te de manibus meis, & de ſagittis his. Statim

A tim exſiliens una de ſagittis ipſis ingreſſa eſt in oculum regis & excæcavit eum, & dicit ſanctus Chriſtophorus: Tibi dico, tyranne ſtulte, ſi credis: ego craſtino, horâ octavâ, accipio meam coronam in omni bono. Et hoc mihi Dominus oſtendere dignatus eſt. Veniunt multi Chriſtiani, & accipiunt corpus meum, & ponunt illud in locum orationis; tu autem veni in illo loco, & fac lutum cum ſanguine in nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti; & pone in oculum tuum, & ſalvus fueris. Et tunc adpropiavit hora, ut coronaretur Sanctus Dei. Aperuit os ſuum in oratione & dixit:

Sanctus fuſis precibus, demum martyrio coronatur.

15 Domine Deus meus, qui eduxiſti me de errore in ſcientiam hanc, quod te rogo, præſta mihi: & in quo loco poſuerint corpus meum, non ibi ingrediatur grando, non ira flammæ, non fames non mortalitas: & in civitate illa, & in illis locis, ſi fuerint ibi malefici, aut dæmoniaci, & veniunt, & orant ex toto corde, & propter nomen tuum nominant nomen meum in ſuis orationibus, ſalvi fiant. Et venit ei vox de cælo dicens: Chriſtophore, famule meus, ubi eſt corpus tuum, & ubi non eſt; commemorantur * autem in oratione ſua nomen tuum; quidquid petierint, accipiant, & ſalvi fiant. Complens autem ſuum martyrium bonum, coronatur menſe Julio VIII Kal. Auguſtas *d*.

B

* commemoraverint

d

Rex à cæcitate ſanatus, edit edictum pro Chriſtianis.

16 Sunt autem numero, qui crediderunt in nomine Domini Jeſu Chriſti per ſanctum Chriſtophorum, millia hominum quadraginta & octo, & animæ centum undecim. Alia vero die dixit rex: Eamus, & videamus, ubi poſuerunt eum. Et veniens in illum locum, clamavit voce magna, dicens: Chriſtophore, famule Dei, oſtende mihi virtutem Dei tui, ut & ego credam in eum. Et tulit terram de loco illo, ubi paſſus eſt, cum modico ſanguine ejus, & poſuit in oculum ſuum in nomine Dei Chriſtophori; & in ipſa hora aperti ſunt oculi ejus. Tunc rex clamavit voce magna dicens: Gloria tibi, Deus Chriſtianorum; qui facis voluntatem timentibus te, & ego ab hodierno die [ponam] præceptum meum in omni populo, & in omni lingua; [ut] quiſquis blaſphemaverit Deum Chriſtianorum, gladio percutiatur. Hanc orationem conſtituit ſanctus Chriſtophorus: Domine Jeſu Chriſte præſta bonam mercedem ſcribentibus & legentibus paſſionem meam *e*: qui regnas cum Patre, & Spiritu ſancto, in ſecula ſeculorum. Amen.

EX MS.

e

ANNOTATA.

a *Statura Sancti an gigantea, & qualis fuerit, docet Commentarius* § 5.

b Orca *vas olei (& quidem fictile, uti notat Cangius ex Perſio) ſeu ſpecies amphoræ magnæ. Vide plura apud eumdem Cangium.*

c *De tormentis Sancto illatis conſule Commentarium* § 9.

d *Mortem, ejuſque adjuncta ibidem diſcuſſa invenies.*

e *Finis hujus Paſſionis cum principio, & cum his ea, quæ ſunt media, adeo conſtant ex ineptiis, & in dramaticis commentis conſonant, ut culpam ſeverioris, quam par ſit, adverſus ea cenſuræ commeruiſſe non videamur: de qua pluribus mentem noſtram expoſuimus in Commentario prævio.*

E

DE S. CUCUFATE MARTYRE

APUD BARCINONEM IN HISPANIA.

COMMENTARIUS PRÆVIUS. P. B.

§ I. Sancti cultus antiquus; nomen & natalis variè ſignata. F

C

ANNO CIRCITER CCCIII.

Elogium Sancti apud Prudentium: varium nomen apud alios.

Eleberrimum hunc Martyrem apud Catalaunos in Hiſpania fuiſſe, antiquiſſima quæque monumenta teſtantur. Breve illud eſt, ſed elegans & luculentum, quod apud Aurelium Prudentium, qui ineunte ſeculo quinto maximè floruit, libro Περὶ στεφάνων, *Hymno* 4 *legitur his verbis:*

Barcinon claro Cucuſate freta
Surget:

quibus quidem non obſcurè docemur, ſicut aliis Martyribus urbes alias, quas ibidem recenſet; ita Cucuſate *ſuo gloriatam præcipuè fuiſſe per illa tempora Barcinonem; neque gloriatam tantummodo, verùm etiam* fretam; *ut urbem illam non venerationi ejus qualicumque, ſed ſingulari inſuper patrocinio ac tutelæ addictam conſecratamque jam tum fuiſſe intelligamus. Prudentio conſonant Martyrologia cujuſvis propemodum ætatis ac generis; in quibus tamen, ſicut & apud recentiores quoſdam hiſtoricos, obſervari velim, aliter atque aliter Sancti hujus nomen exprimi: nam qui Prudentio, juxta exactiſſimas editiones & codices vetuſtiſſimos, quales bini apud nos ſunt, eſt* Cucuſas, *alii eſt* Cucuphas *(Sic enim etiam ſcribitur in Litaniis deſumptis ex libro precum Caroli Calvi apud Baluzium Capitularium tom. 2, col. 1486) aliis* Cucufans, Cucubas, Ququfas, Quoquofas, Cocofas, Cocovatus *&c. Catalauni appellant* ſan Culgat, *Galli* ſaint Quiquenfat, *unde eccleſiæ in diœceſi Pariſienſi; & ſaint* Couat, *unde pago cuidam in diœceſi Alectenſi nomen eſt inditum; & aliter variè inflectunt; ut vide apud Caſtellanum in additionibus ad Martyrologium Romanum die* XV *Februarii.*

2 *Martyrologiorum agmen ducit vetuſtius illud, quod S. Hieronymo tribuitum vulgavit illuſtravitque Florentinius, dum Sancti noſtri memoriam die* XVI *Februarii his verbis celebrat:* In Spania Barcilona, paſſio S. Quoquofatis. *Sequuntur alia ejuſdem claſſis atque ad eumdem diem, tum quæ ibidem producit Florentinius, ut Antverpienſe, ſeu potius Epternacenſe, Corbeienſe, & Blumianum ad calcem libri, tum quæ à nobis edita ſunt contractiora; ut Richenovienſe, Auguſtanum, Labbeanum, reginæ Sueciæ; & in Spicilegio Acheriano editionis novæſſimæ tom.* 2, *pag.*

Natalem ejus celebrant vetuſtiſſima Martia 16 *Februarii;*

AUCTORE P. B.

pag. 27 *Gellonenſe. Eadem Hieronymiana majora putantur à quibuſdam eumdem Sanctum, luxato nomine, etiam annuntiare die præcedenti,* XV *Februarii; ſed in brevioribus nuſquam illo die comparet. Corbeienſe inſuper eum proponit* XXV *Julii, ut vide apud Acherium in Spicilegio citato, & Florentinium. Martyrologium antiquum, quod à loco, unde deſcriptum accepimus, Trevirenſe S. Maximini appellamus, illius etiam meminit die* XII *Februarii, &* XXV *Julii; ſed priori loco tantùm occaſione S. Eulaliæ; quod & Notkerus fecit, qui ejus memoriam celebrat* XII, *&* XVI *Februarii, ac* XXV *Julii, & hoc quidem die cum elogio ſatis longo, quod ab Adone mutuatus eſt. Adiſis Prætermiſſos in Actis noſtris ad dies Februarii commemoratos.*

recentiora vetò die 25 Julii, quem & Acta confirmant,

3 *Alii tamen cum Martyrologi, tum biographi inde à ſeculo nono ad noſtram uſque ætatem, ejus memoriæ conſecrant unicè tamquam natalem diem hunc* XXV *Julii; credo, quia tum primùm innoteſcere cœperint Acta noſtra, in quibus dies ille* Cucufatis *martyrio aſſignatur. Præiſſe ceteris Wandelbertus videtur, niſi hunc anteverterit Florus, quod opinati ſunt Majores noſtri in Martyrologio, quod tomo* 2 *Martii præfixerunt. Secuti ſubinde ſunt Ado, Uſuardus, Liber ſacramentorum S. Gregorii in codice Ratoldi, qui ſeculo decimo ſcriptus eſt, apud Menardum pag.* 170; *&, ne multa recenſeam, Romanum, quo nunc utitur Eccleſia, Martyrologium, ſic hodie Sanctum annuntians:* Barcinone in Hiſpania, beati Cucuphatis martyris, qui in perſecutione Diocletiani ſub Daciano præſide plurimis tormentis ſuperatis, percuſſus gladio, victor migravit in cælum. *Juvat hic etiam adſcribere elogium Adonis: neque enim ad cultum* S. Cucufatis *hodiernum comprobandum tantummodo facit, ſed ad Actorum quoque noſtrorum, quorum exhibet epitomen, demonſtrandam qualemcumque antiquitatem: ſic igitur habet:*

B

quorum epitomen hoc die dat Ado.

4 In Hiſpaniis, civitate Barcinona, S. Cucufatis martyris (*ſubintellige* natalis, *quæ vox præceſſerat,*) qui ex civitate Sillitana oriundus fuit, & Barcinonæ ſub Galerio proconſule & Maximiano & Rufino paſſus. Primò graviſſimè tortus & cæſus, deinde catenis adſtrictus in craticula ſuperextenſus, aceto & ſinapi perfuſus, aſſari juſſus eſt. Cum verò ab igne & flammarum globis illæſus apparuiſſet, ex præcepto impii judicis extra civitatem ductus, in ignem copioſum iterum projectus eſt: quo divino nutu exſtincto, iterum ferro vinctus in cuſtodia retruſus eſt, ubi divino ſplendore conſolatur. Iterum cardis ferreis & taureis crudeliſſimè cæſus, in ultimo, dictatâ ſententiâ: Cucufatem rebellem principum, & diis ſacrificare nolentem, gladio feriri jubemus; octavo milliario Barcinonâ perductus, ferroque animadverſus, martyrium conſummavit. Cujus corpus à Chriſtianis cum reverentia ſepelitur. Unde poſtmodum tranſlatum non longè à Pariſiorum civitate, in eccleſia beatorum martyrum Dionyſii, Ruſtici, & Eleutherii cum honore tumulatum eſt.

C

eumdem diem pridem Hiſpani

5 *Eumdem triumpho ejus diem adſcripſerunt celebraruntque jam pridem Hiſpani, & quidem Officio peculiari, quod aſſerit Tamayus in Martyrologio Hiſpanico ad hunc diem, cum ait:* In omnibus Hiſpaniæ Breviariis Officia ſpecialia olim ineſſe cognoſcimus. *Quod idem fere ante illum teſtatus eſt Ambroſius Morales in Chronico generali Hiſpaniæ tom.* 1, *lib.* 10, *fol.* 334; *ubi affirmat, in Breviariis Hiſpaniæ Acta* S. Cucufatis *aliquanto ampliora contineri, quam ſint in Martyrologiis; ſimulque obſervat, paucas ibi admodum eccleſias eſſe, quæ de illo Officium non recitent, in eoque non eam exhibeant. martyrii narrationem, quam ille ibidem idiomate vernaculo ſubjicit, quaque Acta noſtra in compendium rediguntur; dieſque adeò Sancti natalis ſtatuitur* XXV *Julii. Et de Eborenſi quidem eccleſia id conſtat etiam ex Legenda Sanctorum Luſitanica Didaci de Roſario, excuſa Ulyſſippone* 1585; *nam ad diem* XXV *Julii Martyrium Sancti noſtri deſumptum dicitur ex Breviario Eborenſi ſimul & ex S. Antonino parte* 1, *tit.* 8, *cap.* 1 (§ 28.) *Ejuſdem rei exemplum reperi in Officiis propriis Sanctorum eccleſiæ cathedralis & diœceſis Barcinonenſis, auctoritate Apoſtolica approbatis, & excuſis Barcinone anno* 1668; *in iis enim ad diem* XXVII *Julii notatur feſtum* S. Cucuphatis martyris duplex; *& ſubditur hæc rubrica:* Quia hoc feſtum ſemper occurrit cum feſto S. Jacobi apoſtoli, ideo in eccleſiis diœceſis Barcinonenſis, quæ non ſunt dicatæ nomine S. Cucuphatis, ſemper transfertur in diem XXVII. Quod ſi ea dies fuerit Dominica, transfertur ad diem XXX Julii. *In ipſo autem Officio nihil eſt ſingulare præter lectiones ſecundi nocturni, quæ fere continent Acta noſtra. Non exiſtimo idem etiamnum factitari in aliis per Hiſpaniam eccleſiis: nihil certè hujuſcemodi invenio in Directoriis viginti & unius diœceſeon & aliquot Ordinum religioſorum ejuſdem regni, impreſſis Matriti anno* 1718.

D

E

pro ejus natali habuerunt; licet Officium transferrent.

6 *Verùm id olim apud alias in uſu fuiſſe, conjicere etiam licet ex Kalendario Toletani Miſſalis, ritûs Mozarabici, quod anno* 1500 *typis editum, non ita pridem Toleti Cuperus noſter exſcripſit: ſic enim in eo ſcribitur ad* VIII *Kal. Auguſti:* Jacobi apoſtoli VI capparum (*hæc rubricâ exprimuntur ob Feſti ſolennitatem, non item id quod ſequitur*) Chriſtoſori & Cucufati & comitum ejus MM. IX. LC. *id eſt,* novem lectionum *Officium: ſed quid* comites *hi ſibi velint, neſcio; neque Acta vel auctores alii meminerunt; niſi forte hîc malè* Cucufati *jungantur, qui juxta ipſum Breviarium Mozarabicum ad Chriſtophorum pertinent. Ceterùm quamquam eodem die notata ſint SS. Jacobi, Chriſtophori, &* Cucufatis *feſta; quia eodem die occurrunt: nequaquam tamen eodem die apud Mozarabes eorum Officia recitantur; ut ex eorum Breviario, quod biennio poſt Miſſale excuſum eſt, colligo; ubi hoc ordine Officia horum Sanctorum propria diſponuntur:* In feſto S. Jacobi apoſtoli fratris ſancti Joannis apoſtoli & euangeliſtæ. *Tum ſequitur Officium ejus proprium. Deinde:* In feſto ſanctæ Annæ matris Virginis Mariæ, *cujus Officium ſubjicitur proprium. Tum verò:* In feſto S. Chriſtophori vel comitum ejus. *Et ſequitur Officium proprium. Tandem:* In die ſancti Cucufati; omnia dicantur unius martyris fol. CCCXVIII. *Vides, hîc poſtponi diem Officio* S. Cucufatis *deſtinatum non modo feſto S. Annæ, quod juxta Kalendarium jam dictum incidit in diem* XXVI *Julii; ſed etiam differri ultra feſtum tranſlatum S. Chriſtophori. Porro licet hîc omnia præſcribantur de communi unius Martyris, excipi tamen debet Hymnus de Sancto proprius, qui ibidem ſequitur, quemque, quia commendatur à Baronio, hoc loco repræſentandum putavi, non ut à Bivario in Chronico Pſeudodextrino mutilatus eſt; ſed ut ex ipſo fonte, Breviario,*

F

A viario, inquam, Mozarabico, accuratissimè depromptus est, ne syllabâ quidem in textu immutatâ, nisi cum pro simplici littera vocali, diphthongus erat exprimenda; ceteras emendationes, plerumque ex Tamayo ad hunc diem desumptas, seponam in margine, neglectis metri Sapphici vitiis. En ipsum:

Hymnus ex Breviario Mozarabico.

7 Barchinon lætè Cucufati vernans,
Corporis sancti tumulum honora:
Et locum sacri venerans sepulchri
Sparge ligustris.
* Scillitana Munus hoc clarum tibi Scilitarna *
Civitas misit, dedit & beatum
Quando Felicem populis Gerundæ
Sorte colendum.
* tumulis Hi sequestrato tumuli * honore,
Proprias sedes adeunt tuendas;
Barcinone Hic celebratur aulâ,
Ille Gerundâ.
* Cucufatis Hinc cruor hujus Cucufati * almi
* heres Factus est nostræ regionis herens *:
Inde hic nobis sua membra ponens
Vivere præstat.

B Hic fide plenus redamando Christum,
Lucis infestum patitur tyrannum;
* teritur Moxque bis seno territur * beandus
Milite tortus.
Cæde percussus nimia furentis,
Viscera fudit quasi peritura;
* recipit Quæ reformata recepit * in alvum.
Sanus ad horam.
* minacem Missus in flammis, precibus minaces *
Ignis admoti perimit vigorem.
* Bivar. ardere Nequit adurere * nimis in beato
Corpore flamma.
Cratis ignitæ facibus cremari
Jussus: ardoris nutrimenta glisc unt;
* supple rigores Sed nihil Famulo nocent . . . *
Suppliciorum.
Sustinet posthinc Pius ille cardos
Ferreos in se ferientes ictu.
* Sicque * æthra Sic * decisi capitis in æthera *
Spiritus efflat.

C Jam fave, Martyr, precibus clientum;
Instrue & civem; populum tuere;
Et sacerdotum pia corda mulce
Pacis amore.
Crimine dempto, anima virescat:
Pane cælesti satiemur omnes:
* crimine Carmine * lapsa vitiata membra
Spiritus ornet.
* perimantur Non ruinosi perimatur * arctus *
* artus Non cibus * corpus vitiisque pressum:
* an cibis? Non in occultis animæ crementur
Igne malorum.
Ut pia tecum, Cucufas beate,
Regna cælorum meritis tenentes,
Det Deo nostro resonans placentem
Lingua canorem.
* Tamay. celebrent Gloriam Patri celebrans * honore:
* Tamay. recitent Gloriam Nato recinent * superni,
Cum quibus sanctus sociatus extat
Spiritus unus. Amen.

Officium antiquum in cœnobio S. Cucufatis prope Barcinonem.

8 *De hoc carmine recurrit sermo inferiùs. Tres insuper alios Hymnos hoc die profert Tamayus, erutos, ut ait, ex Officio vetustissimo & manuscripto monasterii* S. Cucufatis *del Valles prope Barcinonem; sed quia nihil ad historiam nostram lucis afferunt, eos assignasse satis habeo. Quanta autem solennitate jam olim in illo monasterio celebrari ipso hoc die & sequentibus consueverit Sanctus noster, ex iis lectionibus facile intelligimus, quas nobis ex antiquissimo ejusdem* AUCTORE P.B. *Lectionario membranaceo descriptas transmisit anno* 1627 *vir studiis nostris addictissimus Joannes Baptista de Castellarnau, tum ejusdem cœnobii monachus ac vicarius generalis. Quamquam non omnes ille quidem exscripsisse se fateatur, quas ibi de* S. Cucufate *invenerat; sed illas dumtaxat, quæ Acta nostra integra, sine translatione complecterentur; reliquas verò prætermittere sese voluisse, quod novi nihil, sed eadem tantum omnia aliis atque aliis verbis exornarent. Ex iis, inquam, intelligimus Officium ibi antiquitus cum octava celebratum fuisse, & quidem primo die, seu* VIII *Kal. Augusti, cum lectionibus duodecim propriis, uti & Dominicâ infra octavam: nam de ceteris nihil accepimus: Porrò ex dictis dubium videri debet, quis tandem ex variis, quos assignavimus toto hoc paragrapho, diebus* Cucufatis *martyrio re ipsa conveniat; cum omnes (si forte* XII *Februarii excipias) tamquam natales, nullâ factâ translationis mentione, notentur. Verùm id commodius paragrapho sequenti discutiam; cum de Actis nostris, quanti facienda videantur, pauca dixero.* B

§ II. Acta antiqua; varia de illis judicia quò usque admittenda.

Acta habemus Mss., quorum stylum mutavit Surius.

ACta S. Cucufatis *Mss. habemus ex cœnobio S. Maximini Trevirensi, quibus adscripsit olim Bollandus noster, exstare eadem, sed sine prologo, in Ms. S. Huberti, quo de cœnobio dictum est sæpius aliàs; Henschenius verò, esse eadem etiam in codice pergameno reginæ Suecia in quarto. Sunt & ad hunc diem* XXV *Julii in codice nostro membranco Valcellensi signato P. Ms.* 157; *& in Lectionibus, quas accepimus ex monasterio, ut ante monui, Vallensi propè Barcinonem; sed in his prologus deest, non in illo: neutro autem loco de translatione verbum est unum. Iisdem usus est in Historia Hispanica priscorum comitum Barcinonensium Franciscus Diagus ex antiquissimo, ut ait, Flore Sanctorum, in membranis manu exarato, servatoque apud capitulum cathedralis ecclesiæ Barcinone inde ab anno* 1360, *cum illum, tamquam monumentum rarissimum, acquisiverat capitulum istud à clerico quodam Guilielmo de Muntels; sed neque in hoc, teste Diago, ulla translationis mentio fiebat. Eadem publici juris fecit Laurentius Surius* ex vetustis *quidem* Mss. libris, *sed* mutato passim, *ut fatetur*, stylo; *non ita tamen, quin exemplaribus nostris, quantum ad res attinet earumque ordinem ac sententias, fideliter ac prese inhæserit. Hac eadem denique Hispani certatim auctores, quorum aliquos per decursum producemus, arripuere.*

Ea quidam proscribunt,

10 *Et Hispani quidem ea permagni faciunt; Diagus imprimis in opere citato lib.* 1, *fol.* 17; *ubi ait, historiam hanc* auctoritatis esse magnæ, omnemque merèri fidem. *Non tamen ita sensisse omnino omnes dixerim; cum Franciscus Bivarius in commentariis ad Chronicum suum Dextrinum pag.* 329 *aliud his verbis innuat:* Porro sancti Cucuphatis Barchinonensis Acta exstant apud Surium tom. 4, XXV Julii, & apud Equilinum lib. 6, cap. 136. Sed eadem FELICIUS canuntur Sapphico carmine, Hymno sacro, qui legitur in Breviario Toletano. *Habes hymnum illum paragrapho præcedenti. Idem ante illum*

AUCTORE P.B. *illum verbis iisdem significaverat Baronius hoc die in annotationibus ad Martyrologium Romanum, non solum Acta illa carpens, ut exstant apud Surium aut Equilinum, sed etiam ut leguntur apud Mombritium. Tillemontius, Baroniana hac sententia se protegens, non modo Acta Suriana proscribit tom. 5 Monum. eccles. pag. 58; sed etiam pag. 609 in hunc modum depingit :* Acta S. Cucufatis, quæ sunt apud Surium xxv Julii, principio quidem ob styli gravitatem satis bona videntur; verùm degenerant postea, fiuntque prorsus intolerabilia. Baronius id videtur agnoscere, cum ait : *&c. Nihilo mitior est, qui Tillemontium passim sequitur, Legendistam Gallus in indice critico, quem Julio mensi præmittit, ubi sic pronuntiat :* Acta ejus (S. Cucufatis) per monachum S. Dionysii seculo IX conscripta, nullam habent auctoritatem. Auctor admitti vix potest, nisi pro testimonio translationis reliquiarum ejus.

B tamquam subiesta fidei; 11 *Baronium ad censuram illam suam impulisse videntur judices tres, sub quibus dicitur* S. Cucufas *passus, duorumque ex iis, uti & ministrorum aliquot, ad ejus imprecationes pœna prodigiosa & repentinus interitus : hæc enim in Actis narrantur; non item in Hymno Toletano, quem laudat, quique cetera fere cum Actis consonat. Hinc etiam in Martyrologii Romani correctione id subterfugisse videtur, quod apud Adonem, Usuardum, Notkerum de tribus judicibus hoc die legerat, ejusque loco reposuisse* sub Daciano præside, *ut supra num. 3 vidimus. Tres eosdem judices arguit Legendista citatus,* sub quibus Actorum auctor, *inquit,* contra omnem veri speciem passum esse S. Cucufatem voluit. *Tillemontius crisos suæ causam nullam exprimit; nec tres illum judices ferire adeo videntur, quam substitutus eorum loco Dacianus, quem negat videre se, unde sit assumptus in Martyrologium. Sanè Flos Sanctorum, ac Thesaurus concionatorum, assignati in annotationibus à Baronio, instrumenta non sunt ad rem hanc per se testandam idonea. Potuit tamen vir doctissimus Dacianum hoc loco reposuisse, quod is præfectus Hispaniis sub Diocletiano & Maximiano fuerit, idemque in persequendis cruciandisque Christianis acerrimus; ut probat ipse etiam Tillemontius, ubi de S. Vincentio sermonem instituit, eodem tomo, pag.* 217; *tum etiam quod S. Felix,* Cucufatis *nostri comes, sub eodem illo Daciano martyrium fecisse legitur in Actis Mss., quæ proferentur die* 1 *Augusti. Illud verò displicuisse Tillemontio in Actis nostris atque intolerabile visum esse existimo, quod in his orasse fertur Sanctus, quantumvis sub conditione ibi expressa, atque impetrasse à Deo persecutorum suorum exitium : nam simili de causa, eodem tomo pag.* 718, *suspectam reddit epistolam S. Anastasiæ viduæ ac martyri tribui solitam; quasi ejuscemodi vota patientiæ ac mansuetudini Christianæ parum conveniant.*

& composita post an. 835; quod non probatur. 12 *Fatentur interim tam ipse, quam Legendista, conscripta jam à seculo nono hæc Acta fuisse, eaque legisse ac secutum esse Adonem in Martyrologio, quod circa annum Christi* 858 *aut paulo citius adornavit; negant verò extitisse ante annum* 635; *quandoquidem translationem anno illo factam commemorant. De Adone res est perspicua ex ejus textu, in quo ipsa Actorum verba passim usurpat, supra num* 4. *Annus etiam* 835 *exprimitur apud Surium, non quidem in Actis martyrii; sed in subjuncta illis historia translationis, quam legit quidem etiam Ado; sed tamen ab iisdem Actis martyrii usque adeo diversa est, ut in variis Mss. non appareat, ut paulo ante notavimus. Itaque Franciscus Diagus in Historia comitum Barcinonensium lib.* 1, *cap.* 10, *quia de translatione in antiquo Actorum exemplari nihil erat, ante illam composita censuit. Potuit verò additamentum istud descripto dudum martyrio subnexum esse posterius, etiam à monacho (si cum Legendista divinare sic lubet) Sandionysiano. Quam dudum autem ante translationis auctarium Acta martyrii nuda prodierint, nullo prorsus indicio liquet : scriptoris enim ætas ulterior perinde nos latet ut nomen. Non æqualem certè Martyri se facit ipse, nec supparem.*

D

Illis nos antiquiora dabimus ex Mombritio; 13 *Quid, quod illis ipsis Actis, quæ, quia in variis codicibus sine translationis appendice leguntur, ante factam translationem conscripta censeri diximus, antiquiora, nostro quidem judicio, reperiantur alia ? Certè quæ tomo* 1 *Mombritius de suis Mss. in lucem protulit, tam præcisa sunt & succincta; ut ea non dubitemus hîc ceteris anteferre tamquam ætate priora; quippe quæ rei nihil minus habeant, at minus multo verborum : ut hæc amplificata esse potius per illa, quam illa per hæc contracta videri debeant : solent enim in Actis Mss. ætate res crescere, non minui. Hinc Acta proconsularia & pro genuinis habita simplicissima fere ac brevissima sunt, cum spuria & recentia plerumque luxurient. Movit hoc nos, ut, suppressis Mss. nostris, Acta Mombritiana recuderemus : neque id agrè laturum quemquam arbitramur, cum & hæc rara sint, & alia illa, quæ diximus, videri possint in vulgatissimo Surio, vocibus quidem hîc illîc, ut præmonuimus, styloque mutata, sed modicè admodum & fideliter : quod per se facile quisque conjiciet, si quæ de translatione ex Ms. Trevirensi subjungemus, cum editis apud Surium contulerit.*

E

quæ tamen ipsa non audemus sinceræ dicere; sed neque reprobare: 14 *At enim hæc ipsa Baronio minus probari dixerit quispiam; & quæ ab aliis supra suggillantur in Actis Surianis, eadem in Mombritianis occurrunt. Esto sanè : neque enim hæc damus ut undequaque sincera, sed ut ceteris, quæ supersunt, priora simplicioraque. Ceterùm non diffitemur merito suspecta videri, quæ de Sancti oratione, Galeriique ac militum pœna narrantur num.* 3, *tum quæ sequenti numero de ministris leguntur igne consumptis; itemque quæ num.* 5 *de Martyris prece, & Maximiani ac idolorum præsenti interitu prioribus similia referuntur : nam licet fieri hæc omnino potuerint, sanoque sensu explicari; quis tamen auctori incerto unicoque tantam deberi fidem existimet ? Imò si facta sunt hæc, & quidem in loco patenti atque oculis omnium; cur ea præter obscurum hunc scriptorem nemo commemoraverit ? Cur mirabilium usque adeo rerum nulla per exteras ecclesias celebrata memoria est; ne per Africanas quidem, unde erat oriundus & nuper exierat ? Cur potius ibi gesta tam illustria præterisset S. Augustinus, quam, quæ toties commendat, Acta S. Vincentii martyris Cæsaraugustani, multo sanè minus miranda, nullaque ratione ad Afros propriè pertinentia ? Et quid multa ? Ipse S. Ado, cum hæc legerit, dissimulavit tamen, neque descripsit ut reliqua : quam verò ob causam? nisi quia vel non probavit ipse, vel ab aliis non facile probatum iri censuit. Adde, eadem procul abesse ab Hymno Mozarabum. Suspecta hæc igitur videri dicimus; falsa vel ficta non dicimus.*

F

15 Cete-

A licet minus ſuſpecta ſint, quatenus cum Adone & Hymno Toletano conſonant;

15 *Cetera verò, quæ adoptavit Ado, non adeo in martyriis inuſitata ſunt, quin de* claro Cucufate *(ſicut illum appellat Prudentius) ex vero narrata videri facilius poſſint: nam quod judices ille tres ex Actis aſtruat, quamquam id nonnullos offendit, mirum tamen iis apparebit minimè, qui Lactantium de Mortibus perſecutorum cap.* 7 *legerint. Quæ verò ad Martyris noſtri cruciatus attinent, qui eum vel non læſerint, vel ſubitis prodigiis ſublati continuò fuerint, ea non parum firmarentur ex Hymno Toletano, ſi modò is ad S. Iſidori tempora poſſet reduci, id quod nobis exploratum non eſt. Tillemontius pag.* 609 *minus elegantem putat eſſe, quam ut vel antiquus, vel magnæ auctoritatis haberi poſſit; ac ne ante annum quidem* 835 *concinnatum tutò poſſe aſſeri; quia de Sancti quidem tumulo præclarè diſſerat, nihil tamen aperiè ſatis exprimat de corpore tamquam iſtic etiam tum quieſcente. Fatemur in hoc Mozarabum Breviario*

B *multa poſt Iſidorum inſerta legi, ut quæ de Sanctis recentioribus agunt; at quæ de* S. Cucufate, *martyre olim tam claro, tam antiquo, in Hiſpania paſſo ac ſepulto celebratoque ponuntur, ea ſi S. Iſidoro auctori eripiuntur, quid ei tandem ex omnibus Officiis Iſidorianis ſeu Toletanis reliquum fiet? Elegantiæ multum detrahere potuit codicum illorum frequens & barbara deſcriptio; quod à tot jam ſeculis queſtus eſt Alcuinus, uti in Commentario ad Acta SS. Sperati & ſociorum MM. diximus die* XVII *hujus menſis. De tumulo autem ſine corpore non agi in Hymno illo, manifeſtum ſatis, opinor, eſt ex ſtrophis* 2, 3, *&* 4. *Porrò fragmentum Acta conſequens, in quo tranſlatio deſcribitur, ſine dubio auctoris eſt, qui annis non admodum multis poſt factam anno* 835 *tranſlationem ſcripſerit; ſiquidem eum Ado circa annum* 858 *legit ac ſecutus eſt.*

uti & in martyrii hujus tempore aſſignando

16 *Sed neque dubitandum putamus, quin Sanctus noſter ſub Diocletiano ac Maximiano martyrii palmam tulerit, hoc eſt, anno Chriſti* 303, *qui a* XXIII *Februarii perſecutionis primus fuit; vel* 304: *(nam anno* 305 *Kalendis Maii tyranni illi abdicarunt imperium.) Hoc enim affirmant Acta noſtra Mſs.: & licet non exprimant Mombritiana, nec Ado; innuunt tamen, cum tres in una civitate uno fere tempore judices ac perſecutionis miniſtros adſtruunt; quando hominum hujuſmodi multitudo ita ſub aliis tyrannis numquam fuit, ut horum temporum quaſi propriam faciat Lactantius in Diocletiano:* Multi præſides, *inquit*, & plura officia ſingulis regionibus, ac penè jam civitatibus incubare; item rationales multi & magiſtri & vicarii præfectorum; quibus omnibus civiles actus admodum rari; ſed condemnationes tantum & proſcriptiones frequentes. *Idemque haud dubiè de collega ejus, cui ſuberat Hiſpania, Maximiano ſentiendum: nam Diocletiano ſimilem hunc ait fuiſſe idem auctor capite ſequenti, &* cruentiſſimus *ejus* fiſcus, *inquit*, malè partis opibus affluebat; *ut nihilo minus diligentem per miniſtros fuiſſe arguas in condemnandis ubique Chriſtianis, proſcribendiſque interfectorum facultatibus. Et verò eadem perſecutio ſuſtuliſſe* Cucufatem *dicenda eſt, quæ ſocium ejus S. Felicem coronavit; hanc autem Diocletianeam fuiſſe ad diem* 1 *Auguſti videbimus. Atque hæc quidem communis fere nunc omnium ſententia eſt: Dodwellum enim ac Morinum obſtrepentes non moramur, de quibus videri poſſunt Pagius in Cri-*

C

ticis ad annum Chriſti 303, *num.* 12, *& plures alii.*

AUCTORE P. B.

17 *Menſem quoque ac diem martyrii cum Actis noſtris eumdem Wandelbertus (& ante illum probabiliter Florus) Ado, ceterique, quos dedimus paragrapho ſuperiori, aſſignant diem* XXV *Julii, & forte ante hos omnes Hiſpani Mozarabes. Et quidni rectè? Obſtat, inquis, antiquiſſimum Martyrologium, quod Hieronymianum vocatur; cujus exemplaria præcipua de ſancto hoc Martyre illo die ac menſe non meminerunt, ſed menſe ac diebus aliis; puta* XV *ac* XVI *Februarii. Hinc die* XV *Februarii exſpiraſſe Sanctum; poſtridie verò ſepultum eſſe, colligit Caſtellanus in additionibus ad Martyrologium Romanum; approbante ſententiam ejus de die martyrii Legendiſta Gallo jam ſæpius appellato. Verùm an* XV *Februarii agatur ibi de Sancto noſtro, eſto lectoris arbitrium: ſic enim annuntiatur in codicibus Florentinii:* Warciana in Spania paſſio S. Loquunfas: *in Corbeienſi;* Barcinone in Hiſpaniis paſſio ſanctæ Loguumfas: *in Epternacenſi veteriſſimo;* Arciana in Spanis paſſio Locufati. *An non hæc enigmata ſunt potius, quam* S. Cucufatis *annuntiationes? Sanè nullum ex his nominibus in iiſdem codicibus poſtridie Sancto noſtro tribuitur. Itaque Majorum noſtrorum conjecturam, qua* forte Cucufatem *hic deſignari putarunt, ſequi non audet Florentinius; quem hoc loco conſule.*

E

quibus non obſunt antiqua Martyrologia.

18 *Die verò* XVI *Februarii celebratur in iis quidem omnibus* paſſio S. Cucufatis, *ut ſupra retulimus: ſed quis dicat, quam antiqua ſit iſta annuntiatio? Plures enim paulatim antiquo iſti Martyrologio acceſſiſſe, fatentur omnes, & res manifeſta eſt. Nobis verò de hac non levis eſt ſuſpicio. Codices enim illi, de quibus agitur, extra Hiſpaniam omnes conſcripti ſunt; extra quam ignotus videtur fuiſſe* S. Cucufas, *donec ſub Carolo magno unà cum reliquiis ejus notitiam inde ad Gallos Germanoſque S. Fulradus extulit: aut ſi forte jam innotuerat per ſcripta Prudentii, non poterat ex iis tamen natalis ejus dies aut paſſionis deſignari. Hinc primùm opinamur adſcribi Martyrologio Hieronymiano cœpiſſe* Cucufatem *poſt reliquiarum ejus tranſlationem; & cum nondum etiam Acta in Gallia Germaniave nota ſatis eſſent, pro die martyrii delectum eſſe diem tranſlationis, qui re vera in Actis dicitur, juxta Surium, fuiſſe* XVI *Februarii. Nec refert, ibi ſcriptum eſſe,* paſſio S. Cucufatis, *non verò,* tranſlatio S. Cucufatis. *Nam vox* paſſio *non ſemper in iſtis codicibus diem paſſionis ſive martyrii ſignificat; ut hoc ipſo etiam die obſervare eſt, quo iidem codices habent, Lucenſes quidem:* Paſſio S. Jacobi Apoſtoli; *alii verò:* Natalis S. Jacobi Apoſtoli: *cum certum ſit omnium ſententiâ, S. Jacobi martyrium accidiſſe non menſe Julio, ſed circa Paſcha. Diem ergo natalem* S. Cucufatis *ignotum primò librariis illis fuiſſe credimus, donec eruta primùm alicunde ex Hiſpania, ut reor, Acta ejus ſpargi per Galliam cœperunt: ex quibus verus dies martyrii primùm innoteſcere ac vulgò ab omnibus uſurpari ſit cœptus; etiam in ipſo Martyrologio Hieronymiano, ſaltem juxta codicem Corbienſem, quem hoc die vide apud Acherium Spicilegii recuſi tom.* 2. *Ita certè nobiſcum ſentiunt Florentinius ad diem* XVI *Februarii, & alii paſſim, præter Caſtellianum & Legendiſtam, quem dixi, Gallum; cujus equidem demiror inconſtantiam, qua ſimul*

F

AUCTORE P. B. *scriptoris Actorum fidem laudat in iis saltem, quæ ad primam translationem attinent; simul eamdem in illis ipse subvertit, statuendo diem* XV *Februarii pro translatione facta, pro martyrio autem diem* XXV *Julii.*

§ III. Locus martyrii, & sepulturæ: translatio corporis totius an partis tantùm in Vosagum primò, deinde Dionysiopolim prope Parisios.

Barcinonem Athletæ hujus palæstram fuisse præcipuam, Prudentius, Acta, Martyrologia, quæ produximus, testantur omnia: ibi apprehensus est, ibi pleraque passus supplicia; ibi suprema capitis in eum lata sententia. Quæ quidem omnia sufficiunt, ut simpliciter Barcinoni martyrium ejus possit adscribi; tametsi extra illam raptari jussus ad necem, octavo inde milliario caput gladio demum subjecerit; ut affirmant, non Acta quidem Mombritiana, sed alia illa posteriora, ut putamus, quæ in hac etiam re secutus est Ado, loci tamen nomen omittens, quod variè legitur in Mss.; & in nostris quidem Trevirensi & Valcellensi, Optianus, *apud Surium verò,* Tianus; *at in Legendario cœnobii* S. Cucufatis, *& Flore Sanctorum Ms. apud laudatum supra Diagum,* Octavianus; *& sic habent quoque Antonius Vincentius Domenec in Sanctis Cataloniæ, Franciscus de Padilla in Historia ecclesiastica Hispaniæ, & Joannes Baptista de Castelarnau in schedis olim huc missis; in quibus queritur, de Officio proprio* S. Cucufatis *per diœcesim Barcinonensem recitari solito, quòd ibi sanctus Martyr Barcinone interfectus dicatur. Sed hoc, ut monui, rotundè potest asseri, quantumvis in Octaviano necatus esse statuatur; idque tum ob ea, quæ dixi modo, tum etiam quòd Octavianus Barcinone haud procul admodum distet. Fuit autem Octavianus, seu castrum Octavianum in agro Vallensi in feraci & salubri tumulo situm,* ex eo forte dictum, *inquit in Marca Hispanica sua illustrissimus Petrus de Marca lib.* 2, *cap.* 16, *num.* 5, quod Octavius augustus ad Cantabros tendens, ibi castra metatus fuerit. Eo loci conditum est celebre monasterium sancti Cucufatis, Ordinis sancti Benedicti, vulgo san Culgat. Quem locum vetusta regum Francorum diplomata docent olim fuisse dictum Octavianum.

Interfectus esse videtur in castro Octaviano propè Barcinonem, B

C

20 *Idem forte de sepulturæ loco sentiendum: eodem enim sepultum esse Sanctum, quo cecidit, innuunt Acta nostra Mss., & Surius, quamquam obscuriusculè. Lectiones cœnobii Vallensis id clarius exprimunt, uti & Flos Sanctorum Ms. Barcinonensis apud Diagum: nec leve hujus rei argumentum est, quod eodem loco illustre* S. Cucufatis *cœnobium, ut infra notabitur, erectum ab eo est, qui transferri aliquanto ante reliquias ejus in Galliam curarat; idque quasi ad compensandum, quem avexerat, thesaurum; ut scribit Morales in Chronico lib.* 10, *cap.* 2: Pro certo, *inquit*, habeo, Ludovicum imperatorem, Caroli Magni filium, quando Barcinonem cepit, sibi sustulisse Parisios hoc sacrum corpus; atque in ejus honorem, & compensationem quodammodo, ædificari jussisse istic prope Barcinonem monasterium hujus Sancti, unde loco nomen est inditum; ut in Annalibus Aragoniæ scribitur. *Hæc ille; qui tamen, ut plerique alii etiam Hispani,* S. Cucufatem *simpliciter* Barcinone *sepultum fuisse affirmat; sive latiori modo id intellexerit pro locis Barcinoni vicinis, sive minus lato & ad urbem ipsam restricto; utrovis enim sensu res potest accipi: hinc Franciscus de Padilla neutrum ausus determinare, Martyrem quidem nostrum octavo ab urbe lapide occubuisse ait, & à Christianis tumulatum; sed* ubi, *inquit*, non dico; quia nullus auctor id dicit; *cum tamen Barcinone humatum fuisse asserant quos in margine citat auctores Hist. eccles. Hispan. Centuria* 4, *cap.* 2. *Aliter, credo, statuisset, si Mss. instrumenta, quæ hoc numero assignavimus, habuisset in manibus. Sanè, si extra urbem consummatum esse velis martyrium, difficile est credere, relatum à Christianis tum fuisse corpus, ut suprema illi obsequia intra urbem tyrannicis furiis agitatam periculosè persolverent, quæ extra illam exhiberi poterant multo securiùs.*

ibidemque sepultus, D

E

21 *Ex priori illo tumulo (non Româ, ut ait Doubletius Antiquitat. abbatiæ S. Dionysii lib.* 1, *cap.* 28, *& codex S. Victoris, de quo infra num.* 23) *translatas fuisse* S. Cucufatis *reliquias primùm in cellam Lebraham in saltu Vosagico per S. Fulradum, cœnobii prope Parisios Sandionysiani abbatem; deinde per Hilduinum abbatem ad ipsam S. Dionysii basilicam, Acta nostra Mss. testantur; atque ex his S. Ado, qui tamen compendii causâ nec Fulradum, nec Hilduinum nominat; nec de cella Lebraha meminit; quippe in qua nec tumulo condita fuerint sacra hæc pignora, neque diu substiterint, reposita potius ibi tantisper, quam in perpetuum destinata; si tamen reposita istic unquam fuerunt: nam ex ipso S. Fulradi testamento, quod exhibent Mabillonius in Actis Sanctorum Ordinis Benedictini sec.* 3, *parte* 2, *pag.* 341, *& Michaël Felibienus in monumentis, Historiæ cœnobii Sandionysiani subjectis, pag.* XXXVIII, *ex illo, inquam, testamento constat,* S. Cocovatum, *ut ibi appellatur, anno Caroli Magni nono à successione in regnum patris, regni autem Italiæ quarto, Christi* 777 *ante Octobrem, quo exspirabat annus Caroli nonus, requievisse, non in cella Lebraha, sed in alia ab eodem Fulrado ædificata in saltu Vosagico super fluvium Laima, quæ dicebatur Fulrado-cella. Itaque vel Lebraham allatæ ex Hispania reliquiæ non fuerunt; vel non permansérunt certè usque ad annum jam dictum, nèdum usque ad tempora Hilduini; vel denique post scriptum illud testamentum ex Fulrado-cella eò primùm delatæ sunt; indeque porrò ad S. Dionysii: nam Castellanus in Martyrologium Rom. ad diem* XV *Februarii ex Adone colligens, Sancti nostri reliquias rectà Barcinone delatas esse ad basilicam S. Dionysii, ne refutandus quidem videtur. De cella autem Lebraha dictum est die* XVII *Februarii in Commentario historico de S. Fulrado abbate* § 3; *ubi & de hac translatione* S. Cucufatis *aliqua reperies.*

indeque translatus primùm in Vosagum

F

22 *Qua occasione, quove anno instituta sit hæc translatio, quis definiat? Cointius eam refert ad annum Christi* 756, *num.* 39; *Legendista Gallus annum quidem non determinat; asserit tamen, eam sub Pipino contigisse; sed neuter habet, quo dictis fidem faciat. Seriùs eam statuunt Acta Mss., cum affirmant, ex Hispania delatas esse reliquias in cellam, Caroli Magni*

non sub Pipino rege, aut Ludovico pio; sed sub Carolo Magno;

A *gni (tum quidem regis; quamvis per prolepſim imperator ibi dicatur) magnificentiâ conſtructam; neque enim alius locus ullus aſſignatur, in quo poſt factam tranſlationem Hiſpanicam vel tantillo tempore fuerint repoſitæ; quem tamen indicare debuiſſet auctor, ſi ante Caroli regnum & ædificatum ab illo monaſterium depoſitæ per annos aliquot in alio fuiſſent. Sub Carolo igitur, non ſub Pipino, videtur accidiſſe. Nec minus proinde aberrant plerique ſcriptores Hiſpani, ut Thomas de Trugillo in Theſauro concionatorum tom.* 2 *ad diem* 1 *Auguſti; Joannes de Marieta in Sanctis Hiſpaniæ lib.* 2, *cap.* 8; *Diagus ante citatus, eumque ſequens Antonius de Yepes in Chronico Ordinis S. Benedicti ad annum Chriſti* 778, *aliique, qui cum Ambroſio Morales, ſupra num.* 20, *eam tribuunt Ludovico Pio poſt captam deditione Barcinonem: cum ex teſtamento S. Fulradi certum eſſe debeat*, S. Cucufatem *in Voſago jam requieviſſe ab anno Chriſti* 777, *quo natus nondum erat Ludovicus. Adde etiam, S. Fulradum, qui præcipuas in hac tranſlatione partes egit, obiiſſe anno Chriſti* 784, *cum Ludovicus annos tantum ætatis ſex numeraret. Quid ſi ipſo illo anno, quo teſtamentum condidit, reliquias haſce ex Hiſpaniis Fulradus obtinuerit? Potuit certè, ut erat ſacrarum iſtiuſmodi gazarum cupidiſſimus, theſauri hujus notitiam, acquirendique occaſionem arripuiſſe ab illo Maurorum duce, qui anno* 777 *ſtipatus, haud dubiè ad captandam benevolentiam, Chriſtianis aliquot, Paderbornam ad Carolum venit, eique Cæſarauguſtam, aliaſque, quibus præerat, urbes dedidit; ut habet in Annalibus Eginhardus. Diem huic tranſlationi aſſignari jam ſuperius diximus* XVI *Februarii.*

à Voſago autem ad S. Dionyſii prope Pariſios an. 835.

23 *Sequitur alia tranſlatio, ſeu ejuſdem potius complementum; cum, ſive ex cella Lebraha ſive ex Fulrado-cella, ad ſtabilem denique dignumque tanto depoſito locum exuviæ* S. Cucufatis *allatæ ſunt, ad baſilicam nempe S. Dionyſii prope Pariſios, idque accurante, ut Acta referunt, Hilduino abbate; non tamen* anno Dominicæ Incarnationis, *ut habet ecgraphum noſtrum*, octingenteſimo; *ſed* octingenteſimo triceſimo quinto, *ut melius in ſuis Mss. legit Surius: Hilduinus enim S. Fulrado poſt Maginarium, Fardulfum, & Waltonem ſucceſſit anno primùm Chriſti* 814, *& præfuit uſque ad annum circiter* 843; *ut patet ex Hiſtoria cœnobii S. Dionyſii nuper edita, & præfixo abbatum catalogo: annis igitur fere quinquaginta in Voſago hæc lipſana ſervata fuerant, cum ad S. Dionyſii tandem afferrentur anno jam dicto, ibique perhonorificè conderentur die octavo Kalendarum Septembrium, ſeu* XXV *Auguſti. Scio, annum alium tranſlationi huic aſſignari in Tractatu quodam Ms. de tranſlatione reliquiarum ad S. Dionyſii, cujus fragmentum aliquod de SS. Hippolyto &* Cucufate *deſcripſit olim Papebrochius noſter ex codice, ut notatur, S. Victoris* 873 *: nam ibi facta narratur* anno ab Incarnatione Domini DCCCXVI. *Verùm Actis noſtris inſtrumentum illud ſeculis ut minimum tribus recentius eſt, cum de Roberto rege, qui obiit anno Chriſti* 1031, *tamquam vitâ defuncto meminerit; deinde in chronographia nullo modo accuratum: nam S. Fulradum Carolo magno ſuperſtitem facit, qui totos tamen ante Carolum annos triginta deceſſerat; ſunt in eo & alia, quæ non placent; ſed hæc ſufficiunt, ut quanti fa-*

B *ciendum hic ſit, quivis intelligat.*

24 *Gloriantur etiam nunc hoc inter alios bene multos theſauro Sandionyſiani, quem in ſacello ſervant, quod ab illo* ſancti Cucufatis *appellatur, in poſtica chori parte; in viliori tamen, quam olim theca; ut patet ex eccleſiæ S. Dionyſii deſcriptione, quæ Hiſtoriæ ejuſdem abbatiæ ſubjungitur, cap.* 2. *Quæritur verò, an totum ibi corpus aut nunc ſit, aut allatum unquam fuerit; an pars tantùm illius aliqua. Totum illuc tranſlatum fuiſſe, innuunt antiquiora monumenta; cum non corporis partem, ſed ſimpliciter corpus exprimunt. Sic Acta noſtra num.* 7: Indeque tranſlatum eſt venerabile corpus ipſius à Fulrado *&c. Sic Ado ſupra:* Cujus corpus à Chriſtianis cum reverentia ſepelitur. Unde poſtmodum tranſlatum, non longè à Pariſiorum civitate . . . . tumulatum eſt. *Sic & ipſe S. Fulradus in teſtamento ſuo*, Tertiam, *inquit*, cellam infra vaſta Voſgo ædificavi, ubi ſanctus Cocovatus requieſcit, ſuper fluvium Laima, quæ dicitur Fulrado-cella. *Sic denique Carolus Calvus imperator in Præcepto pro partitione S. Dionyſii in Annalibus Benedictinis ad annum* 862, *num.* 108 *inter Sanctos, quorum* corpora *apud S. Dionyſium erant humata, quarto loco ſanctum* Cucufatem *nominat. Et idem adhuc loquendi modus obſervatur in catalogo quodam rerum in abbatia S. Dionyſii viſendarum, ad vulgi & peregrinorum uſum excuſo Pariſiis anno* 1700. *Fatendum tamen eſt, ubi de reliquiis Sanctorum agitur, frequentem uſum eſſe ſynecdoches, qua totum pro parte ſumitur ſaltem notabili.*

AUCTORE P. B.

Ubi etiamnum ſervantur. Sed an totus?

C

25 *Atque hoc ſenſu facile jam citatos textus admittent Hiſpani: falſum eſt enim, quod Florentinium adducens illis affricat Tillemontius Monumentorum eccleſiaſt. tom.* 5, *pag.* 58, *quaſi apud ſe eſſe adhuc velint caput & corpus ſancti hujus Martyris in monaſterio prope Barcinonem. Corpus habere ſe dicunt, ſed* præter caput, *ut loquitur Florentinius, hoc eſt*, ſine capite; *non verò*, cum capite, *ut malè interpretatur Tillemontius, quia Tamayum à Florentinio pro ſe allegatum non inſpexerat; nam ſi illum vidiſſet loco aſſignato, ſive ad diem* XXIX *Aprilis, aut etiam ad* XXV *Julii, animadvertiſſet utique, caput Martyris noſtri diſertis verbis cœnobio S. Dionyſii à Tamayo, atque adeo etiam à Florentinio, concedi. Nec verò ſolus id fatetur inter Hiſpanos Tamayus; ſed & alii tanto numero, ut ne unum quidem viderim, qui ſacrum hoc ſaltem caput ad Sandionyſianos tranſlatum neget. Dixi*, ſaltem caput: *nam ſunt qui aliquot iis inſuper oſſa concedunt; ut Yepes in Chronico Benedictino tom.* 3, *fol.* 264. *Imò Diago loco ſupra laudato ſatis habere videtur, ſi partem corporis Hiſpani retinuiſſe dicantur, partem (forte etiam majorem) obtinuiſſe Galli. Solum tamen caput ablatum olim in Galliam fuiſſe, aſſerunt cum Tamayo monachi cœnobii* S. Cucufatis *prope Barcinonem; & in eamdem ſententiam Florentinius ad diem* XVI *Februarii adducere Notkerum videtur; ſed perperam: non enim uſpiam hic mentionem facit ullam tranſlati capitis, ſed corporis; uti legentibus illum ad diem* XXV *Julii manifeſtum erit. Itaque quod de capite quoque Pariſiis aſſervato ex Notkero affirmat Caſtellanus in notis ad Martyrologium Romanum die* XV *Februarii, id ipſe ex Florentinio arripuiſſe ſe oſtendit, non ex ipſo Notkero.*

Negant Hiſpani; corpus apud ſe manſiſſe dicentes.

D E F

AUCTORE P. B. *imò ſolum caput in Galliam fuiſſe tranſlatum.*

26 *Mirum tamen videri poterit, nihil de hac re diſtinctius clariuſve legi in Officiis propriis diœceſeos Barcinonenſis; ſic enim habent feſto* S. Cucufatis *in ſecundo nocturno, lectione tertia*: Cuciphas ſecuri percuſſus, inſignem martyrii palmam octavo Kalendas Auguſti eſt conſecutus. Cujus corpus Barcinone primùm ſepultum, poſtea in Galliam tranſlatum, & in eccleſia ſancti Dionyſii, quæ non procul à Lutetia Pariſiorum diſtat, reconditum eſt. *Quæſti jam pridem id ſunt monachi* S. Cucufatis, *culpamque contulerunt in Patrem Ægidium Societatis Jeſu, rectorem collegii Barcinonenſis versùs initium præteriti ſeculi; cui (utpote viro, ut ipſi teſtantur, doctiſſimo) eccleſia Barcinonenſis concinnandarum de Sanctis propriis lectionum provinciam demandaverat. Sic enim ad nos anno* 1627 *ſcribebat Joannes Baptiſta de Caſtelarnau, cœnobii jam dicti monachus, & vicarius, ut ſupra monebam, generalis*: Pater Ægidius (el padre Gil) non ſatis adhibuit diligentiæ in quaternione, quem compoſuit de Sanctis epiſcopatûs Barcinonenſis. Poſuit in eo etiam, corpus S. Cucufatis eſſe Pariſiis: & memini, rogatum illum fuiſſe abhinc annis ſedecim aut amplius à cathedrali Barcinonenſi, ut ad hanc domum accederet, rem penitiùs exploraturus. Venit ipſe, & cum eo canonicus Petrus Pla, nunc ſacriſta; & locum hunc manu ac litteris propriis emendavit in quaternione, quem ego penes me ſervo, in hunc modum: CUJUS SACRÆ RELIQUIÆ PARTIM IN GALLIAM TRANSLATÆ ET IN ECCLESIA S. DIONYSII JUXTA LUTETIAM PARISIORUM RECONDITÆ: PARTIM IN MONASTERIO S. CUCUFATIS ORDINIS S. BENEDICTI NON PROCUL À BARCINONE IN MAGNA VENERATIONE HABENTUR. Sed nec iſta retractatio mihi placet, *inquit ibidem Caſtelarnavius*; quia Sanctus hoc loco mortuus eſt, non Barcinone; & Pariſiis ſolum caput habent. *Rem eamdem aliquanto fuſius deſcriptam idem ad nos anno inſequenti miſit, addens,* aſſeruiſſe Ægidium, brevi fore ut iterum quaterniones revocarentur ad prælum; tum ſe in iis emendaturum omnia, prout ibi jam ſcripto emendaſſet. Verùm, *inquit*, cum impreſſio reſumpta non ſit, error hic tam inſignis etiam nunc in iiſdem perſeverat. *Imò verò perſeveravit diu etiam poſterius: nam editio, unde ſuperiorem textum dedimus, facta eſt Barcinone anno* 1668: *quod errore contigerit, an ſtudio, non eſt noſtrum decidere. Dabimus hîc interim quæ pro ſua poſſeſſione Hiſpani proferunt; poſtquam de monaſterio* S. Cucufatis *pauca dixerimus.*

§ IV. Monaſterium S. Cucufatis Octavianenſe; corporis ejuſdem Martyris in eo facta agnitio anno 1079; argumenta Octavianenſium pro ſua poſſeſſione.

Monaſterium S. Cucufatis prope Barcinonem

MOnaſterium S. Cucufatis *ibi Ordini Benedictino erectum eſſe, ſupra monuimus, ubi Martyr ille glorioſo certamini, reſciſſo capite, finem impoſuit; hoc eſt*, in loco vocato Octaviano, *ut eſt in Præcepto Lotharii regis anni* 988 *apud Petrum de Marca in appendice Marcæ Hiſpanicæ col.* 937: *hinc &* Octavianenſe cœnobium *nuncupatur in alio ſeculi undecimi inſtrumento, quod ibidem habes col.* 1053. *Vulgus tamen hodie illud appellare conſuevit* San Culgat, *vel* San Cugate del valles, *quòd in Vallenſi territorio ad octavum ab urbe Barcinonenſi milliare ſit ſitum. Antiqua ſunt illius & auguſta, ſed non ſatis hactenus perſpecta primordia. Caſtelarnavius ea refert & ad annum Chriſti* 785, *& ad Carolum magnum, ut conditorem; atque hoc poſtremum nemini dubium ait eſſe. Non dubitarunt certè idem affirmare Diagus in Hiſt. comitum Barcinon. lib.* 1, *cap.* 10, *Domeneccus de Sanctis Catalaunicis ad diem* XXVII *Julii, Yepes in Chronico Benedictino; & hi quidem ambo monaſterii hujus initia retroagunt ad primam Caroli magni in Hiſpaniam adverſus Saracenos expeditionem, id eſt, ad annum Chriſti* 778. *Alii tamen opus illud Ludovico, Caroli filio, malunt adſcribere poſt captam patris auſpiciis anno* 801 *Barcinonem, ut Morales ſupra num.* 20 *productus, Marieta de Sanctis Hiſpaniæ lib.* 2, *cap.* 8, *Petrus de Marca Marcæ Hiſpanicæ lib.* 3, *col.* 334 *& ſeq., Mabillonius Annalium Benedictinorum tom.* 2, *pag.* 497; *quorum ſententia nobis eatenus apparet verior, quod ante annum* 801 *tanta fuerit rerum Barcinonenſium, nunc Francis, nunc iterum Saracenis dominantibus, viciſſitudo; ut in ea ne ſpatium quidem ædificandi cœnobii aut facultas, nedum animus fuiſſe videatur ſive Carolo, ſive Ludovico, ſive utrique: nam aut uterque monaſterium illud erexit ſimul fundavitque; aut ſaltem quod utervis præſtitit prius, alter poſtea confirmavit, ut ex amborum Præceptis à Lothario rege, loco paullo ante aſſignato appellatis, manifeſtum eſt.*

vindicat ſibi poſſeſſionem corporis ejus, ex ſubjecta inventionis hiſtoria.

28 *Plurima nobis de hoc ſuo cœnobio communicavit laudatus modò Caſtelarnavius, quæ ſi ſingula percenſeremus, res ad molem immenſam excreſceret. Quinque enim ſunt capita apud Domeneccum & Yepes proximè citatos, unde illud inter celeberrima non Catalaunia dumtaxat, ſed univerſa etiam Hiſpaniæ monaſteria ſit numerandum; antiquitas ſcilicet; fundatio imperialis; religioſorum numerus & nobilitas (nam ab anno* 1541 *nobiles huc tantùm admitti poſſe ſtatutum eſt;) divitiæ atque ampliſſimi reditus; ſacrarum denique reliquiarum theſaurus nullo ſatis pretio æſtimandus. Hæc ille multis auget acceſſionibus, quæ ad loci deſcriptionem, Pontificum Romanorum privilegia, monaſterii abbatumque jura, eleemoſynas immenſas, hoſpitalitatem, peregrinorum omnium atque advenarum cujuſvis generis conditioni ſtatis legibus accommodatam, aliaque pertinent. Addit & ſeriem, ſeu potius hiſtoriam, abbatum omnium, quos ex antiquis monumentis potuit eruere, eamque ad ſua uſque perducit tempora. Sed hæc longiora ſunt omnia, quam ut hîc referri poſſint. Miſit idem de Sanctis, quorum ibi corpora requieſcunt, quidquid archiva perſcrutanti notatu dignum occurrit. In hac admodum copioſa congerie, ex manuſcripto & valde antiquo, ut affirmat, Lectionario hiſtoriam profert inventi corporis* S. Cucufatis *martyris, quæ ad rem præſentem unicè facit: eâ namque ſolâ nititur poſſeſſio, quam ſibi vindicant Octavianenſes, jam dicti theſauri. Et quamvis ex eodem illo Lectionario eamdem hiſtoriam Hiſpanicè dederint Domeneccus in Sanctis Catalaunia die* XXIX *Aprilis,* &

A *& eodem die Latinè Tamayus in Martyrologio; quia tamen hic omisit aliqua, ille vero contraxit omnia, ex apographo Castelarnaviano repræsentabimus eam, ut, ipso teste, in fonte legitur. Sic igitur habet:*

29 LECT. I. Inventio corporis beatissimi martyris Christi Cucuphatis, quæ facta est in cœnobio ipsius, quod ab antiquis vocatum est Octavianus, distans ab urbe Barcinona octavo miliiario. Veniens quidam vir à partibus Hispaniæ ad præfatam urbem Barcinonæ, nomine Lazarus, cum audisset famam prædicti cœnobii gloriosissimi martyris Christi Cucuphatis, adiit Andream, venerabilem abbatem ejusdem loci; & cum lacrymis ejus amplectens vestigia, devovit, se monachum fieri prædicti monasterii. LECT. II. Quod primùm renuens [abbas,] noluit assensum præbere. Tandem victus lacrymis ejus & precibus, cunctorumque bonorum hominum consilio fultus, acquievit; secumque duxit ad monasterium. Qui cum aliquot diebus ibi moraretur, contigit religiosissimum abbatem Rivipullensem in prædicto cœnobio advenire. Præfatus verò abbas Andreas, videns jam dicti hominis assiduam humilitatem, unà cum consilio fratrum & ejusdem abbatis [Rivipullensis] habitum ei sanctæ religionis tradidit.

Lazarus quidam, monachus S. Cucufatis factus,

B

30 LECT. III. Postmodum autem inter fratres humiliter consistens *, omnium bonorum invidus inimicus tentamentum ei suæ calliditatis intulit: peractis namque sanctæ dominicæ Resurrectionis diebus, adveniente Letaniarum die, feriâ secundâ, quod est ante Ascensionis dominicæ festum, horâ diei primâ, cum intentis precibus universi fratres pro defunctis sacrificia offerrent Deo, stans prædictus Lazarus ante altare sanctæ Dei Genitricis semperque Virginis Mariæ, in eodem cœnobio Deo consecratum, subitò arreptus à diabolo, cecidit. LECT. IV. Quo tremefacti fratres advenerunt, ferentes secum lignum dominicæ Crucis, adiurantes eum per virtutem ejusdem pretiosissimi ligni, ut manifestaret eis, qua ex causa præsumpsisset eum arripere. Noluitque confiteri. Horâ verò ejusdem diei tertiâ atque sextâ iterum atque iterum vexatus, diu permansit mutus. Vespertinam verò synaxim celebrantibus fratribus, iterum arripuit eum dæmon. Prædicti verò fratres venerunt ad eum, ferentes secum vexillum dominicæ Crucis, & adjurantes eum per virtutem ejusdem ligni; cum vi magna confessi sunt, se esse duos immundissimos dæmones. Nomen unius Zenab; alter verò dicebatur Ynt. Simul etiam confessi sunt, quoniam propter nimis maximam iram, quam semper habebat, occasionem invenissent introëundi in eum.

propter iracundiam occupatur à duplici dæmone.
* consistenti

C

31 LECT. V. Totam verò noctem insomnem ducentes fratres, atque vigilias ante venerabiles martyres Cucuphatem & Severum similiter facientes, assiduis precibus Dominum rogaverunt, ut dignaretur eis subvenire. In crastinum verò universi pro eo Missas celebrantes, & in magna tristitia permanentes, cum jam hora diei esset, ut in capitulum more solito cuncti fratres residerent, & de eo quod acciderat, mente consternati secum fabularentur; subitò iterum arripuerunt eum dæmones. At illi consurgentes, venerunt ad eum. LECT. VI. Et invenientes eum, clausis oculis, strictisque dentibus, jacentem in terra ante imaginem beatæ Mariæ intus in claustro, cœperunt pro eo enixiùs Psalmos & Letanias Domino decantare. Cum magna autem veneratione, & cum cereis, cum thuribulis & incenso & aqua benedicta, adduxerunt lignum Domini & beatissimum martyrem atque pontificem Severum, simulque & alium gloriosissimum Martyrem, qui ab antiquis vocatus est MARTYR OCCULTUS.

Cumque imponeretur ei corpus occulti Martyris,

AUCTORE P. B.

32 LECT. VII. Quò ut venerunt, statim conturbati sunt dæmones. Et imponentes * corpora Sanctorum suprædictorum super pectus vexati, clamare cœperunt dæmones, quod duo montes magni starent super eos. Cumque interrogarentur, qui essent illi montes, ululando, & in porcorum similitudinem nimium vociferando, diras voces emiserunt, dicentes: Unus dicitur Cucuphas; alius verò Severus martyr atque pontifex. Fratres verò non credentes (*patet, legendum esse*, fratribus non credentibus;) sed contrariò illis dicentibus; quia spiritus ille mendax esset, sicut & pater ejus; & quia corpus beatissimi & gloriosissimi martyris Cucuphatis non esset ibi, iterum confessi sunt, quoniam sanctus erat Cucuphas absque dubio, cujus corpus eos torquebat. Monachi * verò in eadem dubitatione adhuc permanentes, nimiumque eos acrius increpantes, confessi sunt dæmones, quod verè esset corpus beatissimi Cucuphatis, quod super pectus hominis vexati tenebatur; sed omnino non erat totus; quia caput ejus in terra majore, quod est Francia, esset humatum.

cruciati spiritus fassi sunt, esse corpus illud S. Cucufatis,
* imponentibus illis

D

E

* imò monachis &c.

33 LECT. VIII. Cumque instanti animo prædicti fratres cum lacrymis & precibus Dominum exorarent, ut pro sua clementia dignaretur eis ostendere virtutem gloriosissimi ejusdem Martyris, iterum clamantes dæmones dixerunt, quod unum ex eis, nomine Zenab, sanctissimus martyr Christi Cucuphas eum exire compelleret; & se stare ibi non posse fatebatur, quia per ignem maximum eum exurens compelleret egredi. Et sic clamans & multum discerpens eum, atque stridens dentibus & arescens, cum magno fœtore discessit. Et factus est homo velut mortuus. Et cum à fratribus interrogaretur, quare taceret, & nihil responderet; manifestè confessus est, quod præfatus dæmon, nomine Zebab, inde esset expulsus per virtutem Dei, & ejusdem meritis gloriosissimi martyris corporis Cucuphatis, qui usque nunc vocabatur Occultus: modò verò sine dubio esset manifestè patefactus. Tunc prædicti fratres cœperunt ineffabiliter gratias Deo reddere, qui per sanctum suum Martyrem talia dignatus est servis suis ostendere præstita miracula

cujus virtute unus eorum expellitur:

F

34 Demum verò fratres cœperunt interrogare alium dæmonem, nomine Ynt, quare moram faceret in egrediendo. Tum cœpit clamare & dicere, non se egressurum inde, nisi per reliquias sanctorum Simonis & Judæ. At ubi fratres cum magna veneratione illas attulissent, petiit dæmon, ut eas ille adorare permitteretur. Quas cum adoraret, confessus est, ex eis ignis ardens * egredi, qui eum combureret, seque ante illas stare non posse; qui Simon & Judas Apostoli Dei jam alia vice ejecerant eum ex quadam femina ultra mare. Sicque fratres * prædicti in precibus & lacrymis commorantes, Dei virtute & precibus sanctorum Apostolorum sanatus est homo.

alter verò per admotas reliquias SS. Simonis & Judæ.
* ignem ardentem
* fratribus &c.

35 Hanc igitur revelationem beatissimi Chri-

AUCTORE P. B.

sti Cucuphatis agnoſcentes, tantique Patris glebam præ oculis ſemper habentes, ſcribere curavimus univerſis eccleſiis * catholicis fidelibus; maximè autem Barcinonenſium civibus, ut urbs inclyta, quæ talem ac tantum meruit habere Prædicatorem, habeat nunc apud Deum piiſſimum Interceſſorem; quatenus ipſi & omnes, qui ejuſdem glorioſiſſimi Martyris memoriam fecerint, locumque ejus ſimiliter & tumbam devotè frequentaverint, continuò precum ſuarum benigniſſimum conſequantur effectum, auxiliante Domino noſtro Jeſu Chriſto, qui Martyrem ſuum ſuſcipiens in pace, miraculis coruſcare facit; cui ſit honor & gloria, virtus & poteſtas per indeficientia ſeculorum ſecula. Amen.

Hæc inventio facta fuit anno ab Incarnatione Domini noſtri Jeſu Chriſti MLXXIX; ærâ MCXVII, Indictione 2, III Kalend. Maii. Totum hoc è Lectionario deſcripſi, *ſubjicit Caſtelarnavius. Tamayus verò ad diem* XXIX *Aprilis*, Hæc Inventionis, *inquit*, ejus ſacrarum exuviarum feſtivitas apud monachos S. Cucuphatis del Valles prope Barcinonem, ubi evenit miraculum, annuatur. *Alibi tamen de illa nihil ſit, ne Barcinone quidem, quod mireris; ut colligimus ex Officiis propriis iſtius diœceſeos; ac directorio, quod vidimus, anni* 1719.

Alia argumenta pro poſſeſſione Hiſpanorum

36 *Dixi ſupra, hac ſola narratione niti Hiſpanos, dum aſſerunt, corpus illud apud ſe permanſiſſe, excepto capite, quod in Galliam tranſlatum eſſe confitentur: nam cetera, quæ in hanc rem proferunt argumenta, vel non ſubſiſtunt, vel hac inventione poſteriora ſunt, eamque ſupponunt. Prioris generis unicum affertur à citato ſupra Diago, habetque pro ſolido ad annum Chriſti* 778 *Antonius de Yepes; & huc redit: Excitatum eſt monaſterium à Carolo magno in honorem* S. Cucufatis *eo loco, ubi & necem paſſus olim fuerat & adhuc erat ſepultus, idque anno Chriſti* 778, *cum primùm in Hiſpaniam imperator ille advenit: tranſlatio autem* S. Cucufatis *inſtituta eſt ſub Ludovico, Caroli adhuc tum ſuperſtitis filio, poſt domitam* (*anno* 801) *Barcinonem: non eſt ergo tranſlatus totus in Galliam: incredibile enim eſt, Ludovicum ita ditare voluiſſe monaſterium regale S. Dionyſii theſauro alieno, ut eo cœnobium Octavianum ſpoliaret omnino, cujus erat proprius, ut quod ejus martyrio conſecratum, ejus nomine dedicatum, ejus ſepulcro impoſitum nuper à Carolo ejus patre fuerat. Non ſubſiſtit, inquam, hoc argumentum: falſum enim eſt, ante conditum fuiſſe cœnobium* S. Cucufatis, *quam ſint aliò aſportata ejus reliquiæ: nam ablatas fuiſſe oſtendimus, antequam pedem in Hiſpaniam Carolus intuliſſet, atque adeo antequam natus eſſet Ludovicus; cum ne ipſi quidem Octavianenſes tam antiquum eſſe velint cœnobium ſuum. Itaque Morales ſupra, licet ſeriùs tranſlatas eſſe ſtatuat reliquias haſce, quam tranſlatæ re ipſa fuerint, tamen poſterius erectum credit cœnobium, tamquam in compenſationem avecti ex eo loco antea theſauri.*

hanc hiſtoriam ſupponunt,

37 *Secundi generis illud eſt, quod Caſtelarnavius mirificè extollit, petiturque ab oculari teſtimonio Patris Ægidii, de quo ſupra num.* 26. *Item aliud, quod urget Domeneccus* XXIX *Aprilis ex inſtrumento authentico tranſlationis S. Severi epiſcopi & Martyris, ex quo recitat hoc fragmentum:* Tandem Dominus deſiderium cordis ſui benignè tribuens dicto regi (*Aragoniæ Martino*) non permiſit eumdem ſuorum laborum voluntate fraudari. Nam die Lunæ nuncupata, tertia menſis Auguſti, anno à Nativitate Domini 1405 benignè convertit corda abbatis & prædictorum monachorum (*cœnobii Octavianenſis*,) ut ſuper his voluntati annuerent dicti regis. Et exeuntes capitulum dicti monaſterii, in quo fuerant pro hujuſmodi negotio ſpecialiter & capitulariter congregati, acceſſerunt ad eccleſiam dicti monaſterii, in qua invenerunt reverendiſſimum in Chriſto patrem, dominum fratrem Joannem, divina miſeratione epiſcopum Oſcenſem, dicti domini regis confeſſorem; & honorabilem Petrum Guillermi Jofre, præcentorem, Ferrarum Deſpujol, canonicos dictæ ſedis; Galcerandum de ſancto Miniato, militem conſiliarium & camerlengum dicti domini regis; Franciſcum Burges, & Marcum Turel, conſiliarios anni iſtius dictæ civitatis, tamquam per dictum dominum regem majori veritate & teſtimonio circa agenda in hujuſmodi deſtinatos: & appropinquantes ſe contritis animis & devotione ingenti ad altare majus dictæ eccleſiæ, fuit aperta ibidem quædam magna caxia (*id eſt theca*) de argento, quæ duas caxias intus ſe continebat; altera quarum fuſtea, ſed altera de viminibus erat texta. IN CAXIA FUSTEA ERANT CORPORA SANCTI CUCUPHATIS, prædictique S. SEVERI. *Credo; ſed unde agnoſcebatur corpus* S. Cucufatis, *niſi ex ſignis anno* 1079 *appoſitis? Ante illud tempus enim nihil habebat, unde vel ab ipſis illis monachis poſſet diſcerni, cujus eſſet, ut ab iis propterea* Martyr occultus *appellari conſuevisſet; ut ex hiſtoria jam data, & ex inſtrumento inferius num.* 41 *producendo eluceſcit. Nituntur hac ergo ea fide, eoque pondere, quod ad ſtabiliendam Hiſpanorum poſſeſſionem hiſtoria paulo ante recitata ineſſe videbitur.*

eâque nituntur.

38 *Ceterùm ſi quis roget, quo primùm tempore corpus Octavianenſe* Occulti Martyris *dici cœperit, id nuſpiam nos invenisſe fatemur; cauſam verò hujus nominis, deperditaque veri nominis notitia Caſtelarnavius in Maurorum incurſiones refundit, quibus devaſtatum non ſemel cœnobium fuerit. Neſcio equidem, quid ſibi velint, quæ ſcribit idem in Catalogo abbatum, ſub Andrea Riculpho, ſub quo inventionem jam dictam contigiſſe affirmat; ibi enim, cum negaſſet, quidquam de* S. Cucufatis *reliquiis ad Gallos unquam tranſiſſe, prater caput, ſubdit:* Semper enim fuit in hoc monaſterio ſub nomine MARTYR OCCULTUS ejus corpus reſervatum; & etiam antiquitus hîc quieſcere legitur in Cartulario fol. 374, anno x Ludovici Balbi, filii Caroli Calvi, & ab Incarnatione anno DCCCLXXXVII; & etiam anno 2 Lotharii regis, & ab Incarnatione anno CMLXXV. *Non intelligo, inquam, quo nomine annis hîc aſſignatis quieviſſe ibi legatur Sancti noſtri corpus, an proprio nomine* Cucufatis, *an alieno & obſcuro* Occulti Martyris: *nam ſi nomine* Cucufatis *ibi tum fuiſſe creditum eſſet; multum id ſanè valeret, ad firmandam Hiſpanorum poſſeſſionem. Quamquam quis id ſibi ſuaderi facile ſinat ex tam corruptis Chartularii locis? Nobis quidem ſuſpecta ſunt, quæ annum decimum Ludovici Balbi cum anno Chriſti* 887 *committunt: obiit enim ille anno Chriſti* 879, *cum Aquitaniæ rex fuiſſet ab anno* 866, *totius verò Galliæ ab anno tantùm* 877, *& quidem exeunte. Annus quoque Chriſti* 975, *Lotha-*

A *Lotharii ſecundus dicitur, cum fuerit vigeſimus primus. Reſtat ergo, ut ad ſolam Inventionis hiſtoriam potius Octavianenſium cauſa expendatur.*

§ V. Aliæ reliquiarum ejus tranſlationes. Item an alius præter hunc noſtrum ſit S. Cucufas admittendus.

S. Guniforti reliquiæ perperam acceptæ pro S. Cucufatis reliquiis.

EX duabus eccleſiis, S. Dionyſii ſcilicet, & S. Cucufatis, *dubium non eſt, quin ad alias transferri pars reliquiarum aliqua potuerit. Falli tamen putamus Caſtellanum in additionibus ad Martyrologium Romanum die* XV *Februarii, cum delatas eas fuiſſe Ticinum exiſtimat, ubi Sanctus noſter ſub nomine* Guniforti *celebretur* XXII *Auguſti; imò & ad ſancti Mauritii apud Senones; ubi eodem nomine colatur* XXV *Februarii. Quid illum moverit, ut ſanctum Guniforfum cum ſancto* Cucufate *confuſum vellet, equidem neſcio; niſi fortè Guniforfum inter Sanctos nullum noverit; ideoque alium intelligendum putarit, qui ad Guniforti nomen utcumque videretur accedere. At enim vel ſic temerè Martyrem noſtrum arripuit: nam* Cucufas & Gunifortus *nimium diſſonant, quam ut aliud ex alio nomen proveniſſe credi poſſit. Negamus, Guniforti nomine alium intelligi oportere; quam ipſummet ſanctum martyrem Guniforfum, qui à ſancto* Cucufate *longè diverſus eſt, ut ex Actis ejus patebit ad diem* XXII *Auguſti, quo colitur apud Ticinenſes: legi ea interim poſſunt apud Mombritium volumine primo ſub finem.*

Molaris Sancti noſtri Barcinonem delatus 1410; & alia quædam 1628,

40 *Veriſimilius eſt, quod fragmento citato ſupra num.* 37 *ſubjicit Domeneccus in hæc verba:* Deinde anno MCDX, IX Octobris reverendus dominus de ſancto Hilario, canonicus Barcinonenſis, dedit eccleſiæ parochiali S. Cucufatis dictæ civitatis molarem (*ſeu dentem maxillarem*) unum, cum particula ejuſdem Sancti (Cucufatis, *de quo ibi eſt ſermo.*) Iſtæ reliquiæ deſumptæ ſine dubio fuerunt ex dicto S. Cucufatis monaſterio, ac de ipſo corpore ſancto; ut conſtat ſupradictum ex antiqua quadam ſcriptura, vel, ut melius dicam, inſtrumento juridico ejuſdem eccleſiæ, quod mihi communicavit Moſen Guardia, notarius Barcinonenſis.

B *Eſt autem eccleſia parochialis* S. Cucufatis *intra ipſam urbem Barcinonenſem anno* 1024 *erecta ac dedicata eo loco, ubi rogum illæſus Martyr olim ſuperaſſe tradebatur; unde & appellatur eccleſia* S. Cucufatis *de furno, ſeu fornace, (la igleſia de ſan Cucufate del horno;) de qua plura Diagus fol.* 93. *Ceterùm reliquiæ hæ perierint, an exiles nimium viſæ ſint, ignoramus; aſſerit certè Caſtelarnavius, ejuſdem eccleſiæ rectorem alioſque miniſtros nomine parochiæ totius ad cœnobium Octavianum veniſſe, ut reliquias alias obtinerent, quas argenteâ thecâ ad eum finem adornatâ ſolenniter transferrent feſto Epiphaniæ Domini anno* 1628.

C 41 Hac occaſione, *inquit Caſtelarnavius*, arcam aperiendam putavimus anno MDCXXVII, XXIX Decembris, ut quid potius tradendum eſſet diſpiceremus. In arca Sancti membranam reperi, in qua charactere admodum antiquo hæc erant ſcripta: „ Anno Domini milleſimo ducen„teſimo quinquageſimo ſexto, pridie Kalendas

quando reperta eſt in ejus theca hæc membrana.

„ Julii, in die ſolennitatis B. Pauli Apoſtoli, tem- AUCTORE
„ pore domini Petri de Turricella, abbatis hujus P. B.
„ monaſterii, invenimus has reliquias in altari ve-
„ teri S. Cucuphatis martyris, conſtructo in ec-
„ cleſia S. Cucuphatis & antiquitus conſecrato:
„ imprimis reliquias beatiſſimi Martyris Occulti,
„ id eſt S. Cucuphatis, qui tempore conſecra-
„ tionis prædicti altaris vocabatur Martyr Occul-
„ tus; ſed poſtea, divina miſericordia diſponen-
„ te, per miraculum cujuſdam monachi dæmo-
„ niaci, nomine Lazari, in expulſione ipſius dæ-
„ monis, cum propter alia corpora Sanctorum
„ cum eo mixta non poſſet diſcerni, taliter ab
„ ipſo dæmone exſtitit nominatus: reliquias S. Se-
„ veri epiſcopi & martyris; reliquias S. Ylarii M.
„ &c. . . . Iſti autem erant præſentes in prædi-
„ ctis reliquiis colligendis, P. de Turricella, ab-
„ bas hujus monaſterii, G. Gont, capellanus bea-
„ tæ Mariæ, Bn. de Biſulduno capellanus S. Ja-
„ cobi Apoſtoli, „ *&c: nam plures adduntur teſtes, etiam laici. Tum ſubdit Caſtelarnavius, delectatum eſſe ſe plurimum, quod inſpicere ac venerari licuiſſet corpora* S. Cucufatis, *& aliorum* E *Martyrum; additque revolviſſe ſe ſtudiosè oſſa S. Severi, comperiſſeque, ejus corporis partes apud ſe eſſe ſeptem octavas; at de corpore* S. Cucufatis *nihil adjungit.*

Tranſlatæ quoque Compoſtellam reliquiæ S. Cucufatis,

42 *Celebratur & alia tranſlatio corporum* SS. Cucufatis *& Silveſtri martyrum in diœceſi Compoſtellana, & quidem feſto duplici, ut conſtat ex Officiis propriis dictæ eccleſiæ excuſis Compoſtellæ anno* 1596, *ad diem* IX *Aprilis, quando totum Officium præſcribitur de communi plurimorum Martyrum. Hujus tranſlationis hiſtoriam ex antiquis membranis ad diem* XVI *Aprilis poſt Acta S. Fructuoſi archiepiſcopi Bracarenſis, pag.* 436 *& ſeq. dedimus. Unde intelliges, tranſlata fuiſſe hæc corpora ex eccleſia S. Victoris apud Bracaram ad eccleſiam S. Jacobi Compoſtellanam per Didacum Gelmirezium, epiſcopum tunc temporis Compoſtellanum*, anno Incarnationis dominicæ milleſimo centeſimo ſecundo . . . XVII Kalendas Januarii: *ibique deinceps in tanta veneratione ſunt habita; ut ſolcant, ſiqua populum premit neceſſitas, in publicum frequenter educi non ſine ingenti apparatu & frequentia ſupplicantium, teſte Molina in Deſcriptione regni Gallæciæ fol.* 6. *Idem de corpore ſolius* S. Cucufatis *narrat Morales lib.* 10, *cap.* 2, *u'i ait, etiam vidiſſe ſe illud thecæ affabre elaboratæ incluſum ſervari in eccleſia S. Jacobi Gallæcienſi; additque (quod poſt illum alii plures affirmarunt) ibidem celebrari feſtum tranſlationis per Gelmirezium factæ; quod non poteſt aliud eſſe, quam quod ex Officiis propriis agi diximus* IX *Aprilis, tametſi in iis aperta tranſlationis mentio non fiat, & alio die ac menſe juxta citatam hiſtoriam tranſlatum fuerit: cum in iiſdem Officiis nullo alio per annum die vel minima* S. Cucufatis *memoria præcipiatur.* F

ſed an hujus noſtri?

43 *Quæritur ergo, idemne ille ſit* S. Cucufas *martyr cum noſtro; an alius. Eumdem eſſe ſupponit Morales modò appellatus; negatque proinde, ibi corpus integrum eſſe; ſed partem concedit notabilem. Idem ſenſere, ad diem* XII *Aprilis, qui Conimbricæ anno* 1591 *Martyrologium Luſitanicum vulgarunt; idem Thomas de Tamgillo in Theſauro concionatorum tom.* 2 *ad diem* 1 *Auguſti; Joannes de Maricta, qui Moralis non tantum ſententiam, ſed & verba adoptat in Hiſtoria Sanctorum Hiſpaniæ lib.* 2, *cap.* 8;

AUCTORE P. B.

cap. 8 ; *Alphonſus de Villegas in Flore Sanctorum Hiſpaniæ ad* 1 *Auguſti* ; *Franciſcus Diagus in Hiſtoria comitum Barcinonenſium lib.* 1, *cap.* 10 ; *Franciſcus dę Padilla Hiſt. eccleſ. Hiſp. centuriâ* 4, *cap.* 2 ; *Antonius de Yepes in Chronico Benedictino ad annum Chriſti* 778. *Nullus verò horum omnium explicat, unde pars illa reliquiarum* S. Cucufatis *martyris Barcinonenſis, quam eccleſiæ Compoſtellanæ tribuunt, primùm deſumpta ſit ; an ex monaſterio Dionyſiopolitano, an ex Octaviano. Putavit quidem Nicolaus Antonius in ſcriptis poſthumis, quorum aliqua nobis communicata ſunt, id ſe legiſſe apud Marietam loco citato ; ſed hujus verba, ex Morale accepta, nihil evincunt ; ſic enim habent :* Truxo eſtas reliquias de ſan Cucufate à Santiago de Galicia, mas a de quadrocientos anos, el primer arçobiſpo de aquella igleſia don Diego Gelmirez ; como en la Hiſtoria Compoſtellana ſe refiere : *Sic verò hæc interpretari licet :* Attulit iſtas reliquias ſancti Cucufatis ad

B

eccleſiam S. Jacobi Gallæcienſem, ab annis amplius quadringentis, primus archiepiſcopus ejuſdem eccleſiæ D. Didacus Gelmirez, ut in Hiſtoria Compoſtellana narratur : *non autem, ut vertit Antonius :* Attulit iſtas reliquias de monaſterio S. Cucufatis ad eccleſiam S. Jacobi *&c: nam ſenſus hic repugnat Hiſtoriæ tranſlationis hujus, quam ſupra aſſignavimus.*

44 *Contra ſentiunt alii, Compoſtellanum à noſtro planè diverſum eſſe : quod non ſine admiratione in citato opere poſthumo Ms. Nicolai Antonii his verbis aſſertum legimus :* Indubitatum quippe habent omnes, quotquot Sanctorum aut Eccleſiæ hiſtoriam apud nos ſcripſerunt, diverſum hunc Barcinonenſem (Cucufatem) ab eo, cujus nunc in alma Compoſtelliana eccleſia reliquiæ aſſervantur, excepto uno Joanne Marieta Dominicano. *Patet, hoc falſum eſſe tum ex numero præcedenti, tum ex nota, quam ibidem in margine jungit auctor laudatus his vocibus ſuis,* omnes quotquot . . . apud nos ſcripſerunt: *addit enim :* Quos laudat Tamayus die xxv Julii, volumine 4. *Tantum verò abeſt, ut ibi Tamayus laudet omnes, quotquot Sanctorum aut Eccleſiæ hiſtoriam apud Hiſpanos ſcripſerunt, ut*

C

pro ſua ſententia non plures appellare potuerit, quam nos modò pro oppoſita ; Bivarium ſcilicet laudat cum ſuo pſeudo-Dextro, quem nemo acriùs inſectatur quam ipſe paſſim Nicolaus ; tum Stephanum Garibay in Compend. lib. 7, *cap.* 8, *& Joannem Vaſæum in Chronico anno* 304 (*imò* 306 ;) *Franciſcum de Padilla Hiſt. eccleſ. Hiſp. tom.* 1, *cent.* 4, *cap.* 19 ; *qui poterat omitti ; quandoquidem num. ſuperiori teſtatur,* Cucufatis *Barcinonenſis reliquias eſſe Compoſtellæ, non alterius ; & hoc loco tantum dicit,* Cucufatem *martyrem cum tribus aliis à Vaſæo & Garibayo, tamquam Bracaræ vel notum vel paſſum adſtrui ; ſimulque neget ſe id apud alium ullum auctorem reperiſſe ; quod fere tantumdem eſt, ac ſi rotundè id refutet. Sequuntur lectiones vetuſtiſſimi Breviarii Compoſtellani ad diem* IX *Aprilis, tam ſuſpectæ ipſi Antonio, quam dicetur jam mox ; deinde citatur Lupus in Martyrologio Luſitano, eumque ſequens Rodericus da Cunha Hiſt. Bracarenſis parte* 1, *cap.* 43 ; *ac demum Tamayi delicium., Aulus Halus. Addi poſſunt & Georgius Cardoſus in Hagiologio Luſitano ad diem* XV *Aprilis, & Ludovicus ab Angelis* (dos Anjos) *in Viridario Portugalliæ cap.* 5.

An alterius, puta Bracarenſis ?

45 *Atque hi quidem ſibi dum geminum* Cucufatem *exhibent, de ſecundo illo, quem à Barcinonenſi diſtinguunt, tum à Tamayo, tum inter ſe plurimum diſſident : nam pſeudo-Dexter & Bivarius Iriæ Flaviæ paſſum volunt ſub Diocletiano, quidquid aliò eos torquere conatur Tamayus : Vaſæus & Garibayus ſub Diocletiano quidem ; non tamen Iriæ Flaviæ, ſed Bracaræ. Lectiones vetuſtæ Compoſtellanæ cum Bivario conſonant ; eaſque Nicolaus Antonius (qui dubitat primùm, jactatumne Breviarium umquam exſtiterit) in citatis Mss. hoc adornat elogio :* Non dubito, quin lectiones, quas exinde (*ex Breviario Compoſtellano*) profert (*Tamayus,*) uti ſolet vetuſta alia monumenta, verbis propriis rebuſque ex officina Dextri & Hali mutuò acceptis, falſi ſecurus, interpolaverit. *Nunc certè in proprio Compoſtellano nihil peculiare eſt, ſed Officium indicitur totum de communi Martyrum, ut ante monuimus. Lupus, teſte Tamayo, Bracaræ Cucufatem ſuum decertaſſe contendit ; da Cunha ibidem natum & capite plexum affirmat ſub Diocletiano : Aulus Halus,* elegantiarum ſuccus & medulla, *ut hoc loco per jocum appellatur ab Antonio, hîc, ut aliàs, cum editore ſuo Tamayo ſolus conſonat, cum Cucufatem illum Iriæ paſſum, ac deinde Bracaram tranſlatum eſſe canit : addit tamen Tamayus, tempus martyrii fuiſſe non ſub Diocletiano, ſed ſub Nerone ; non* XII *Aprilis, ut habet Ludovicus ab Angelis, neque* XV *ejuſdem, ut Cardoſo placuit ; ſed* XXV *Julii, quem diem inveniſſe ſe ait in vetuſtiſſimo ſuo Breviario Compoſtellano :* ſed propter Apoſtoli (*Jacobi*) ſolemnitatem, *inquit,* ab ejus eccleſia apoſtolica anticipatur ad IX Aprilis, ut in ejus rubrica dicitur.

D

Hujus ab illo diverſitas non ſatis probatur :

46 *Enimvero magis cohærentia, magiſque antiqua deſiderari videntur teſtimonia, ut alius à Barcinonenſi Cucufas admittatur : nam Dexter, Halus, Lectiones ex Breviario Compoſtellano nuſquam indicato, nuſquam hactenus viſo, per ſolum Tamayum citato, perexigui apud eruditos momenti ſunt. Vaſæus & Garibayus, ex citatis omnibus antiquiſſimi, non citant alios, cum ſeculo decimo ſexto, & quidem adulto, ſcripſerint : nec alios fuiſſe, ſaltem utcumque notos, pro ſuo tempore ſatis indicat paulo ſuperiùs de Padilla. Recentiorum verò auctorum quantalibet multitudo ad rem nihil confert, niſi aliena ſolidaque muniatur auctoritate. Idem jam olim de altero Cucufate ejuſque ſociis Majorum noſtrorum judicium fuit, cum in Prætermiſſis ad diem* XII *Aprilis, ubi de S. Suſanna & ſociis ; tum in Commentario de S. Victore ibidem pag.* 78. *Neque tamen ullo modo negamus, reliquias aliquas* S. Cucufatis *martyris olim apud Bracaram fuiſſe repoſitas, indeque per Gelmirezium tranſlatas Compoſtellam ; ſed Barcinonenſis eas potius eſſe credimus, quam alterius ; quamquam ignorare nos fateamur, qua ratione, aut unde Bracaram pervenerint.*

noſtri ergo videntur eſſe reliquiæ Compoſtellanæ.

E

F

47 *Supereſt modò, ut Acta ejus qualiacumque ſubjiciamus. Sed quoniam de duobus Cucufatibus martyribus mentionem hîc fecimus, juvat verbo etiam uno lectorem admonere, tertium quemdam circumferri Cucufatem, & quidem eremitam, qui S. Chriſtophorum baptiſmi fonte luſtraverit, imbueritque principiis fidei Chriſtianæ : ac proinde à pictoribus ferè S. Chriſtophoro dux aut comes appingitur ; imò & in Belgio mos alicubi dudum obtinuit, ut, ſi in ſolenniori ſupplicatione juſſus aliquis eſſet perſonam agere S. Chriſtophori, alius, quem vulgus Cucufatem nun-*

Cucufas eremita fictitius eſt.

A *nuncupat, lucernam ei præferret. Sed hunc plebejus tantum error invenit, inde ortus, ut censet Ambrosius Morales lib.* 10, *cap.* 2, *& post hunc Marieta de Sanctis Hispaniæ lib.* 2, *cap.* 8, *quod in eumdem diem SS. Christophori & Cucufatis festum incidat; unde illos rudis populus etiam in vita conjunctos putaverit, itaque quoquo modo repræsentandos.*

ACTA

Ex Bonino Mombritio & Mss.

a SAnctus Cucufatus ex Scillitana civitate *a* nobilissimis ac ditissimis natalibus oriundus, cum sancto Felice *b*, ipsius civitatis æquè illustrissimo, Cæsaream maritimam *c* litterarum liberalium studio migravit. Quò cum vacantes scholis pervulgatâ famâ comperissent, persecutionem Christianorum *d* in Orientis partibus efferbuisse *e*, mox cum mercium pretiosarum varietate, non pauco etiam navium numero, se contulerunt Occidentali plagæ sub negotiatorum specie ac nomine: sicque Barcinonam appulerunt. Repereruntque, etiam in Occiduis partibus impietatem principum usquam *f* grassari. Unde tempus imminere intelligentes, ut, quod in lacrymis brevi tempore seminarent, in gaudio perpetuo meterent, cœperunt operibus pietatis & eleemosynis, quibus sedulò fuerunt assuefacti, largiùs insistere; necnon verbum salutis privatis * & per domos ad se confluentibus prædicare; donec universa, quæ attulerant, officiis misericordiæ potuissent impendere, & sic demum publicè Christum confitentes & prædicantes, seipsos, ut exitus rei demonstravit, superimpendere.

SS. Felix & Cucufas nobiles Scillitani Barcinonem navigant:

b

c

d

e

B *f*

** Mss. privatim*

2 Quocirca unanimi conditione * beatus Felix ad Gerundensem civitatem *g* transmeavit, ubi divinis muniis se exercens, glorioſum martyrium consummavit. Sanctus autem Cucufatus in Barcinona, urbe populosa, remanens, unà cum constantissima & apertissima fide & prædicatione etiam miraculis resplendere cœpit, & in omni gratia curationum excrevit; dæmones solo verbo expellebat, & virtutem Domini confitentes etiam à credentium finibus perturbabat. Hoc audiens proconsul Galerius, directis militibus, eum sibi offerri jussit. Cui tribunali suo assistenti dixit: Cujus nominis * , insanissime rebellis, patrocinium excolis, qui principum jussa contemnis, & deorum maximorum cultum refugis? Ad quem Sanctus constanter, Quibus me, inquit, insipientissime, cultum imperas exhibere, qui non Dei arbitrio, sed arte fraudis diabolicæ & stultissimorum tibique similium stoliditate adinventi sunt?

hic ibidem fidem catholicam profitens, * *Mss.* condicto

g

C * *Mss.* numinis

3 Hac responsione Galerius nimio furore succensus & seipsum ab ira non capiens, tortoribus eum tradidit, dicens: Tamdiu torquete eum, quamdiu extorqueatis ab eo spiritum. Cumque duodecim milites eum vicissim prolixiùs & exquisita crudelitate gravissimè torquerent, adeo ut ejus intestina, durissima flagellorum torsione disrupto corpore, paterent, clamavit, dicens: Domine Jesu Christe, ostende virtutem tuam super incredulis, ut videntes aut credant & convertantur, aut pereant & destruantur. Impiissimum autem Galerium, qui sic rapidè * insanivit in Servum tuum, si non est prædestinatus ad vitam, gladio tuo citiùs interime. Hac ejus oratione completa, videntes milites, qui eum torquebant, intestina ejus in terram perfusa, cæcati sunt. Galerius quoque cum omnibus idolis suis est repente consumptus *h*. Sanctus verò Martyr, visceribus in alvum receptis, citiùs divina operatione sanatus est. Quo gratias agente, omnes quoque populi laudaverunt Deum, dicentes: Tu es verus Deus, quem sanctus Cucufatus colit.

jussu Galerii torquetur immanissimè; sed non impunè;

Ex Mombritio et Mss.

* *Mss.* rabidè

h

4 Ut autem hæc ad præsidis Maximiani notitiam perlata sunt, jussu ejus viri crudeles *i* catenarum eum pondere fatigatum ad ipsum consilium perduxerunt; qui interrogatus ab eo, quem Deum coleret, respondit: Quare sub dubietate de Deo interrogas, quasi aut plures dii sint, aut ipse, qui Deus est, divisus sit? Ego enim Deum alium nescio præter Deum verum, qui fecit cælum & terram; quem corde credo, & omni studio prædico. At ille: Si verus est Deus tuus, quem tu dicis, nunc eripiat te de manibus meis & de præparatis tibi tormentis. Ad hæc Sanctus: Teque, nefandissime, & patrem tuum diabolum cum omnibus exquisitis tormentis, quæ mihi irrogaveris, irrideo, & per virtutem Dei despicio: verè enim summæ dementiæ es & extremæ miseriæ, qui dereliquisti Deum & adoras thecas dæmoniorum. Tunc præses insaniens, in craticula jussit eum assari, & combustum sinapi & aceto perfundi: Miles autem Christi psallebat, dicens: Exaudi, Domine, justitiam meam & cetera. Cumque explicuisset psalmum, penitus sanatus est. Ministri verò pœnarum ab eodem igne consumpti sunt.

sicut nequit impunè secundò cruciatus est,

i

E

5 Post hoc autem jussit præses ignem copiosum extra civitatem fieri, & Sanctum in eo concremari: qui illic projectus oravit; & ignis ita exstinctus est, ut nec tempore * incendii remaneret; & ipse penitus illæsus apparuit. Tunc præses jussit eum ferro vinctum in custodiam reduci; clausoque ostio carceris, tantus splendor ibidem refulsit, ut eodem lumine viso, custodes in Dominum Jesum Christum crediderint. Manè autem præsidi Martyr præsentatur, ejusque jussu cardis *k* ferreis & taureis cæditur; & dum cæderetur, suspiciens in cælum cum grandi fletu oravit & gratias egit: & vox de cælo insonuit: Quodcumque petieris, dabitur tibi secundùm fidem tuam. Qua audita, oravit Sanctus, ut Dominus ei virtutem omnia superandi daret, & ut tyrannus Maximianus, si Dei judicio converti non posset, celeriùs cum omnibus idolis suis interiret. Maximianus denique aras ornari jusserat, ut idolis sacrificia cum sacerdotibus offerret. Et ascenso curru, illóque tendens, in medio fori nutu Dei in terram cecidit, & miserabiliter crepans interiit. Idola quoque, quibus ad immolandum ire volebat, corruentia, in pulverem sunt redacta.

& tertiò sub Maximiano.

* *Mss.* ut nec tepor quidem.

k

F

6 Tunc omnis populus adorans, clamare cœpit & dicere: Magnus est Deus Christianorum & potentissimus liberator eorum. Ruffinus autem, qui in civitate præesse videbatur, ait sancto Martyri: Ut quid, ô nequissime, tantam multitudinem deos maximos blasphemare facis; & nescio cujus nomen, qui dicitur Christus, confiteri? Qui cum rationem reddidisset, jussu Ruffini caput ejus amputatum est. Cujus corpus

Donec tandem sub Ruffino capite plexus est.

Ex Mombritio et Mss.

Christiani rapuerunt, & conditum aromatibus honorificè sepelierunt octavo Kalendas Augustas *l*.

l

m In quo loco sepulturæ *m* ejus virtus Domini nostri Jesu Christi per sanctum suum Martyrem petentibus benignum præstat auditum, & piæ petitionis largitur effectum ad laudem & gloriam nominis sui, qui cum Patre & Spiritu sancto vivit & regnat Deus per omnia secula seculorum. Amen *n*.

n

Translatio reliquiarum ejus.

7 Passus est autem beatus Cucuphas [pro] glorioſa confessione Christi nominis, & sepultus apud Barcinonam, ut diximus, octavo Kalendas Augusti; indeque translatum est honorabile corpus ipsius à Fulrado *o* reverentissimo & glorioso abbate cœnobii sanctorum martyrum Dionysii pretiosi, Rustici & Eleutherii quarto *p* Kalendas Martii in cellam ejusdem cœnobii, quam idem Fulradus in suo proprio munificentiâ divæ memoriæ domini Caroli imperatoris *q* constructit, & patrono suo glorioſissimo Dionysio tradidit; quæ sita est in saltu Vosago, & apellatur Lebraha *r*. Quo tempore in modicum inhumatum, ut allatum fuerat, jacens, expeditiore consilio religioſi patris atque præfati monasterii abbatis Hilduini solerti studio & devotissimo desiderio (ut erat Dei & Sanctorum amator & cultor) in crypta ante pedes ipsius sanctissimi Dionysii sociorumque ejus, quam idem Hilduinus in honorem Dei & sanctæ atque intemeratæ Genitricis ejus Sanctorumque omnium ædificavit, anno Incarnationis dominicæ octingentesimo *s*, die autem octavo Kalendarum Septembrium, veneratur humatum.

o

p

q

r

B

s

ANNOTATA.

a *De* Scillitana *Africæ* civitate *actum est ad diem* 17 *Julii pag.* 205, *num.* 7.

b *De hoc* S. Felice *agendum erit* 1 *Augusti. Nescio, unde recentiores quidam fratrem hunc fuisse asserant* S. Cucufatis: *hoc certè ante Petrum de Natalibus lib.* 6, *cap.* 136 *qui dixerit, opinor, nemo est. Sed & hoc mirum, quemadmodum in his Actis sit mentio S. Felicis, sic, in Actis S. Felicis nullam fieri* Cucufatis.

c *Mss. habent*, Cæsaream, quæ est in littore Mauritaniæ, in ipso maris magni margine sita; *& consonant Acta S. Felicis. Est ea, ni fallor, quæ olim Jubæ regia cum esset, Jol vocitata fuit, nunc Capo Figalo, vel, ut Carolo à S. Paulo placet, Alger, in Mauritania Cæsarienſi. Vide Abrahamum Ortelium in Thesauro geographico, vel Christophorum Cellarium in Notitia orbis antiqui tom.* 2, *part.* 3, *pag.* 111 *&* 125.

C

d *In Mss. additur*, sub ministris diaboli, Diocletiano videlicet & Maximiano imperatoribus.

e *Videntur ergo hi Sancti in Hispaniam navigasse potius ad evitandam, quam ad incurrendam (quod passim auctores Hispani volunt) persecutionem.*

f Usquam, *si sensum consulis, hic sonat ubique.*

D

g Gerunda, *vulgò* Girona, *urbs est episcopalis in Catalonia. Sed Mss. docent, S. Felicem Barcinone* ad Impuritanam, indeque ad Gerundensem civitatem transmeasse: *id quod & Acta S. Felicis affirmant. Impuriæ autem, seu potius Emporiæ, vulgo Ampurias, oppidulum est Cataloniæ in ora maris Mediterranei & in diœcesi Gerundensi.*

h *Id est, debiscente terra haustus est, ut post episcopum Equilinum fere recentiores explicant.*

i *Quorum præcipuos duos Mss. nominant* Niloximum & Antrasium.

k *Sic habent Mss. & Ado aliique; Notkerus tamen legit* carduis, *quem sequitur Saussayus; Vincentius Bellovacensis lib.* 12, *cap.* 92 *ponit* chordis ferreis, *Surius aliique*, virgis. *Videntur instrumenta significari ferrea, carduis, quibus lana carminatur, haud multum absimilia.*

l *Hic desinunt Acta apud Mombritium: quæ sequuntur, ex Mss. attexo.*

E

m *Ita Mss. nostra & Surius; at Lectiones ex antiquo Legendario cœnobii* S. Cucufatis *del Valles, habent*: In quo loco decollationis sive tumulationis illius virtus Domini *&c.*

n *Hic Acta terminantur in variis codicibus Mss., uti in Lectionario jam laudato, in codice nostro membraneo Valcellensi, in iis, quos secuti sunt Vincentius Bellovacensis ac S. Antoninus, in Flore Sanctorum Ms., quem ab antiquitate multum commendat Franciscus Diagus in Historia sua Hispanica de antiquis Barcinonensium comitibus tum fol.* 28, *ubi martyrium describit* S. Cucufatis, *tum paulo superius fol.* 21. *Verùm quæ modo subjicientur de Sancti translatione, ea dabo continua serie, ut leguntur in Mss. cœnobii S. Maximini Treviris.*

o *De* S. Fulrado *abbate egimus die* 17 *Februarii.*

p *Surius legit* decimo quarto; *& illi credimus fidendum hîc potius, quam apographo nostro, quod scatet mendis librarii turpissimis. Favet etiam Surio, quod in antiquis Martyrologiis Sancti nostri memoria celebretur aliqua decimo quarto Kal. Martii, cum ad quartum Kal. Martii nulla sit uspiam.*

F

q *Imperatoris titulum per anticipationem hîc usurpari, advertimus in Commentario: imperator enim jam fuerat, cum hæc translatio describeretur; non item dum superfuit S. Fulradus.*

r *Germanis* Leberaw, *inter Selestadium & oppidum Markircham; adi Commentarium de S. Fulrado* 17 *Februarii* § 3, *num.* 17, *vel Acta Sanctorum Ordinis Benedictini sec.* 3, *p.* 2, *pag.* 339; *uti & Commentarium hisce Actis præmissum num.* 21.

s *Iterum error est amanuensis: nam Hilduinus annis tantum posteà quatuordecim abbas factus est. Vide Commentarium num.* 23, *ubi cum Surio legendum diximus*, octingentesimo tricesimo quinto.

DE

DE SANCTIS MARTYRIBUS THEA, VALENTINA ET PAULO, CÆSAREÆ PALÆSTINÆ.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

J. P.

Cultus, elogia, palæstra martyrii; quis hîc Paulus? Acta, annus ac dies mortis; reliquiæ S. Theæ an nostræ?

ANNO CCC-VIII.

DIversis omnino diebus isti tres Christi Pugiles notantur in Synaxariis vel Menæis Græcis tam editis quam manuscriptis; prout videre est in Prætermissis ad diem XV, XVI, XVII & XVIII hujus mensis: unde eos retraximus ad hunc diem, quo S. Valentinam ac S. Paulum refert Martyrologium Romanum, Menologio, quod ex interpretatione Sirleti vulgavit Canisius, die XV hujus præeunte. Non est necesse, pluribus hîc coacervare annuntiationes, quibus isti Martyres apud Græcos memorantur: de quibus consuli possunt Prætermissi ad mox notatos dies: unicum moneo, nos in superiore titulo observasse ordinem, quo Eusebius illos recenset.

B

Diebus variis isti Sancti inscribuntur Fastis Græcis,

2 Synaxarium porro chartaceum Ms. Divionense seu Petri Francisci Chiffletii nostri die XVII hujus, parvo elogio subdit sequentes versiculos in laudem S. Pauli:

versiculis honorati;

Αἰγυπτιάζεις, Παῦλε, γλώττῃ τε γένει τε,
Οὐ μὴν ἔν πίστει, τοιγαρεῖν κτείνει ξίφος.

Ægyptium te, Paule, lingua comprobat
Genere; fides sed neutiquam: hinc ferro cadis.

De SS. Valentina *&* Thea *subduntur isti versiculi:*

Οὐαλεντίνην καὶ Θέαν ἡπτημμένην
Ἐχθροὶ Θεοῦ κτείνουσιν ὡς ἐχθρὰς πλάνης.

Theam Valentinamque pœnis enecant,
Erroris hostes quod forent, hostes Dei.

Αἰγυπτιάζειν *est* 1. habitum Ægyptium, seu mores & linguam imitari: *quod hîc applicatur* S. Paulo, *istâ linguâ (patriâ, ut volunt Græci Fasti; non nos, ex num.* 5 *infrà) loquenti.* 2. *significat metaphoricè* vafrè & versutè agere, imponere, *sumptum à moribus Ægyptiæ gentis, ab artibus & impostoris infamatæ: unde citatur illud Æschyli poëtæ:*

C

Δεινοὶ πλέκειν τοι μηχανὰς Αἰγύπτιοι.

Miri struendis artibus Ægyptii.

Utroque modo hîc sumitur, ut consideranti allusionem patebit. Reliqui duo versiculi nihil habent singulare, quod lectorem remoretur.

3 *Martyrologium Romanum* S. Pauli *memoriam ita consignat:* In Palæstina S. Pauli martyris, qui in persecutione Maximiani Galerii sub Firmiliano præside capitis damnatus, exiguo orandi spatio impetrato, primùm pro contribulibus suis, deinde pro Judæis & gentilibus, ut fidei veritatem agnoscerent; postea pro circumstantium multitudine; demum pro judice, qui ipsum damnaverat, & pro carnifice, à quo feriendus erat, Deum toto corde precatus, abscissis cervicibus, martyrii coronam accepit: *ubi in compendio habes ea, quæ mox ex Eusebio, paulò pluribus ejus martyrium describente, referemus. Idem Martyrologium de duabus aliis ista subdit:* Ibidem S. Valentinæ virginis, quæ ad aram, ut immolaret, adducta, cum eam calcibus evertisset, dirissimè cruciata, unà cum socia virgine in ignem conjecta, cucurrit ad sponsum: *ubi vides*, S. Theæ *nomen non exprimi, exemplo Eusebii, qui etiam illud non expressit, tametsi graphicè ei adaptata ab ipso narrentur, tacito nomine, quæ Græci memorant de* S. Thea; *cujus an, & ubi nomen invenerint, an potius pro libito excogitatum, aut alicunde mutuatum illud Virgini isti, quam noluerint innominatam recensere, applicarint ignoro. Hoc constat, eamdem ubique personam indicari, ut planum fiet ex elogiis, quæ subdimus: rectéque Henricus Valesius in notis ad Eusebium de Martyribus Palæstinæ pag.* 177 *observat, desiderari hujus Virginis nomen:* sed hanc lacunam, *inquit*, supplebimus ex Menologio Græcorum, *per Canisium videlicet edito. Interim* S. Valentinæ CUM SOCIA VIRGINE in ignem injectæ *memoriam facit Romanum; non itaque solius* S. Valentinæ, *ut perperam affirmat Tillemontius Monum. eccles. tom.* 5, *pag.* 91.

& cum Martyrologio Romano huc retracti.

E

4 *Laudatum, Sirleto interprete, Canisii Menologium tradit ista:* Eodem die (XV *hujus*) sanctarum martyrum Valentinæ & Theæ, quæ fuerunt ex Ægypto ad urbem Diocæsaream deductæ, [&] Firmiliano judici oblatæ, Christi veri Dei nostri confessæ nomen, sinistris pedibus combustis, & dexteris oculis effossis, gladio & igne consummatæ sunt: cumque illis alii multi viri & mulieres Christi nomen confessæ martyrium pertulerunt: è quorum numero beatus martyr Paulus post latam sententiam, ut gladio percuteretur, stans & orans pro Christianis, pro Judæis, pro Samaritanis, pro Græcis, pro aliis quoque gentibus, ut ad verbi Dei notitiam venirent, & Christianorum persecutio cessaret, ad misericordiam & lacrymas omnes attraxit. Itaque capite obtruncatus est. *Similia fere memorant Synaxarium Basilianum, Menæa magna excusa cum Maximo Cythereo, ac Taurinensi a Ducis Sabaudiæ; in quibus non* Ægyptii *dumtaxat, sed* ἀδελφοὶ, fratres *etiam vocantur; si Basilianum excipias, in quo sola* Valentina *soror* Theæ *vocatur: quæ ad fidem Eusebii expendenda & corrigenda sunt. In Passione huic Commentario subnectenda utramque Martyrem is donat titulo virginis, non sororis. In errorem fortasse Græcos induxerit* Valentinæ *apud eumdem oratio, quâ* Theæ *cruciatus amplius videre non sustinens, judicem ita affatur:* Quo usque tandem adeo crudeliter MEAM torquebis

Elogia

F

AUCTORE J. P.

quibis SOROREM. *At vocem hanc in latiori ſignificatione accipiendam vel pro ſocia virginitatis, vel religionis orthodoxæ (quo ſenſu Chriſtiani omnes olim fratres nuncupari ſolebant) tacitè videtur indicare idem Euſebius; nam* ambo ſimul, *inquit*, copulans (*judex*) hanc ipſam (*Theam*) ſcilicet cum illa, quam ſororem ſuam APPELLAVERAT, flammis juſſit abſumi. *Expende* appellaverat; *& conclude.*

cum obſervationibus noſtris circa adjuncta quædam,

5 *Idem ſuadetur ex diverſa utriuſque patria apud laudatum Euſebium:* Harum prior (*Thea*) ex regione Gazenſium orta eſſe ferebatur: altera verò Valentina nomine, multis probè cognita, patriam habuit Cæſaream. *De* S. Pauli *patria ne verbo quidem meminit Euſebius; nedum duarum iſtarum virginum fratrem fuiſſe dicit. Indidem etiam corrige nomen* Οὐαλέντης *in Menæis excuſis ac Maximo Cytherео, & cum Euſebio ſcribe* Οὐαλεντίναν. *Præſes ſub quo ſancti Martyres paſſi ſunt, vocatur ab Euſebio* Firmilianus (*ut videre eſt de Martyribus Palæſtinæ cap.* 8 *ſub initium; per cujus decurſum noſtrorum Martyrum certamen deſcribit*) *Urbani per provinciam Palæſtinæ in iſto munere ſucceſſor, & capitali ſupplicio poſtea affectus, teſte Euſebio in fine capitis* 11. *At ex eo rectè ſcribi illud nomen apud Sirletum, & in Martyrologio Romano, comprobatur: quod non exprimit Baſilianum; at Menæa excuſa cum ſuo ſequace Maximo ac Ms. Taurinenſi malè ponunt* Firminum; *ponere certè ſic voluerit Maximus, quamquam mendosè apud ipſum ſcribatur* Φιμίνε, *pro* Φιρμίνε.

B

6 *Memoratus paulo ante Valeſius, poſtquam*

quæ in iiſdem proferuntur,

produxiſſet elogium à Caniſio excuſum, de quo ſuprà, ex eoque ſuppleviſſet nomen Theæ, *in Euſebio deſideratum, adjungit ſequentia:* Narratio *iſta* non convenit cum Euſebii noſtri narratione: neque enim Euſebius eas in Ægypto comprehenſas eſſe dicit; ſed alteram Gazæ captam eſſe memorat; alteram verò Cæſareæ, Valentinam nomine. Sed neque ſiniſtros pedes candenti ferro debilitatos, aut dexteros oculos ei effoſſos eſſe dicit. *At nuſquam ibi clarè dicit Euſebius, Cæſareæ captam fuiſſe* S. Valentinam, *ſed* patriam habuiſſe Cæſaream, ἀπὸ τῶν Καισαρέων ὡρμῆσθαι, *prout ipſemet vertit Valeſius. Jam verò utramque fuiſſe è numero Martyrum, qui capti fuerant apud Gazam, tametſi videatur conſtare, paulo tamen clarius id dicitur ab Euſebio de* S. Valentinæ *ſocia, quam de ipſa* S. Valentina; *nam de illa, præmiſſis verbis,* qui apud Gazam capti fuerant, *ſtatim ſubjungit,* ex quibus quædam *&c.*; *de hac verò magis determinatè,* alia quædam mulier; *an numero tantùm, an aliis adjunctis ab ipſis diverſa? Porro de aliis multis viris & mulieribus, qui unà cum eis martyrium pertulerint, ut ſupra Caniſii Menologium, tacent Euſebius, Menæa excuſa cum Maximo Cytherео ac laudato Taurinenſi. Nunc de martyrii palæſtra.*

C

7 *Non fuit hæc Diocæſarea, ſicut tradit Menologium Caniſii ac Synaxarium Baſilianum; pro qua Menæa excuſa cum codice Taurinenſi laudato melius ponunt Cæſaream. Tres apud Baudrand notantur Diocæſareæ: quarum una ſit Aſiæ minoris in Cappadocia mediterranea, epiſcopalis ſub archiepiſcopo Cæſarienſi, nunc Tiſaria dicta, ut quidam credunt. Alia notatur Diocæſarea, urbs Ciliciæ aſperæ in Aſia minore inter Aphrodiſiam & Philadelphiam, epiſcopalis ſub archiepiſcopo Seleucienſi. Tertia annumeratur Aſiæ minori, quæ & Ceratapa, in Phrygia combuſta* 20 *circiter milliaribus ab Apamea in Septemtrionem: de quibus videri poſſunt geographi. Nulla iſtarum huc ſpectat. Nam de Martyribus Palæſtinæ agere Euſebium, manifeſtius eſt, quam ut probari debeat, tum ex initio capitis primi, ubi* ex Palæſtinæ Martyribus primus *ab ipſo datur* Procopius, *de quo nos egimus die* VIII *hujus; tum ex fine capitis* 11, *quod poſt Eubulum*, qui Cæſarienſium Martyrum certamina ultimus obſignavit, *ſic concluditur:* Et hæc quidem ſunt martyria, quæ in urbe Cæſarea toto perſecutionis tempore perpetrata ſunt. *Itaque martyrii palæſtra Martyrum noſtrorum ſtatuenda eſt Cæſarea Palæſtinæ (de qua pluribus Carolus à S. Paulo in Geographia ſacra pag.* 311) *cujus primò presbyter, deinde epiſcopus Euſebius, vidit presbyter coram, vel videre ſaltem potuit pleraque, quæ ſuis temporibus in ſæviſſima perſecutione, à Diocletiano inchoata, & ab aliis ad decimum uſque annum prorogata, ibidem pro Chriſto exantlarunt certamina invicti Pugiles, quorum triumphos deſcribit. Quo itaque jure Tillemontius dicit, Græcos expreſſius notare, quod* Valentina *&* Thea *paſſæ fuerint Cæſareæ, quam Euſebium, qui ex dictis expreſſiſſimè id dicere probatur: ad hæc, Tillemontius merito diſplicet, quod præter Menæa magna citet Menologium à Caniſio editum, in quo, prout vidimus non Cæſarea, ſicut habetur in iſtis Menæis, ſed Diocæſarea ponitur; quod miror Tillemontium vel non vidiſſe, vel non correxiſſe; præſertim cum illud ipſum tamquam unum è diverſis falſitatibus, quibus pag.* 98 *affirmat* S. Theæ *hiſtoriam intricari à Græcis, numerari poſſet.*

D

E

F

Paulus, qui hîc datur, cum ſynonymo non confundendus.

8 *Die* XVI *hujus dedimus S. Paulum martyrem Cæſareæ in Cappadocia cum S. Mammete, palæſtrâ martyrii, & ſocio, qui vel cum eo ſimul fuerit paſſus, vel ſaltem ſub eadem poſitione cum eo Cæſareæ conjunctus annuntiatur, ab hodierno* Paulo *diſtinguendum. Franciſcus Maria de Aſte Archiepiſcopus Hydruntinus in Diſceptationibus ſuis ad Martyrologium Romanum hoc die utrumque confundens, varias hallucinationes commiſit, facilè Euſebium, Notkerum & Martyrologium Romanum conciliaturus, ſi diſtinxiſſet Sanctos, & palæſtram cuique ſuam, nimirum* Paulo *hodierno Cæſaream Palæſtinæ, alteri autem Cæſaream Cappadociæ aſſignando. Verùm pluribus ſingula diſcutere ſuperſedeo, cum iſta ſufficiat indicaſſe.*

Acta à quibus edita, annus martyrii in Baronio corrigendus; ejuſdem martyrii dies.

9 *Acta ab Euſebio conſcripta excudit Theodoricus Ruinart inter ſelecta & ſincera, ex interpretatione Henrici Valeſii, quam & nos ſequemur. Eadem ex laudato Euſebio collegit Tillemontius tomo quinto citato, articulo* 35, *à pag.* 90; *quæ etiam inter Vitas Sanctorum impreſſit novus Legendiſta Gallus. Quanto verò in pretio illa Acta ſint habenda, liquet ex dictis num.* 7. *Baronius ex Euſebio Annalibus ſuis eadem inſeruit ad annum* 307; *eumdem etiam ſignans in notationibus ad Martyrologium Romanum; at pro illo ſubſtituendus annus* 308: *nam cum perſecutio Diocletiani inceperit anno* 303, *menſe Februario (Videſis Tillemontium notâ* 6, *pag.* 594) *cumque anno* 6 *ejuſdem perſecutionis, teſte Euſebio in initio capitis* 8, *in noſtros Martyres ſævitum ſit, patet anno æræ vulgaris* 308 *etiamnum currente eorum martyrium contigiſſe, adeoque cum recentioribus illigandum illud eſſe anno dicto* 308. *Res geſta eſt ſub Maximino, qui in Ægypto & Syriâ ſummâ rerum tum potiebatur. Diem quidem martyrii*

A *tyrii* SS. Theæ *&* Valentinæ *non exprimit Euſebius ; ſed colligi is poteſt ex die mortis* S. Pauli , *qui obiit juxta Acta* XXV menſis Panemi , *prout vocatur Macedonicè* , hoc eſt antè diem octavum Kalendas Auguſti , *ſeu* XXV *Julii ; &* cujus martyrium *illarum agonem fuit* proximè ſubſecutum , *teſte Euſebio in iiſdem Actis : imò verò eadem die omnes tres ſimul occubuiſſe, liquet ex eo , quod* S. Paulus eodem temporis articulo , eodemque , quâ Virgines illæ ſententiâ , capitali ſupplicio damnatus fuiſſe , *ibidem narretur.*

Reliquiæ S. Theæ apud Gazam videntur eſſe alterius S. Theæ.

10 *Ex Vita S. Porphyrii epiſcopi Gazenſis , à Marco diſcipulo conſcripta & à nobis edita* XXVI *Februarii , cap.* 3 , *pag.* 648 *habemus , extra Gazam (non Gazæ , ut ſcribit Tillemontius loco mox citando) fuiſſe* martyrium *(ſeu eadem ſacram)* glorioſi martyris Timothei , in quo repoſitæ . . . reliquiæ Mæuris martyris & Thees, quæ relata eſt in numerum confeſſorum ; *noſtræne* Theæ *an alterius ? Tillemontius nota* 42 *ad perſecutionem Diocletiani* ; Credi poſſet , *inquit* , hanc Theam eſſe ſociam S. Valentinæ , ſi Vita *(S. Porphyrii)* non adderet , eam eſſe relatam in numerum confeſſorum , dum interea

B S. Mæuri *eadem Vita* dat titulum martyris. *Verùm ex eo , quod uni detur titulus* martyris , *alteri* confeſſorum , *non ſequitur utramque non fuiſſe martyrem : nam conſtat , martyres antiquitus etiam vocatos fuiſſe ſub nomine confeſſorum. Sufficiat , ne plura conſectar , illud Ambroſii lib.* 2 *ad Gratianum imperatorem* , Jam ſatis , omnipotens Deus , noſtro exitio noſtroque ſanguine CONFESSORUM neces , exilia ſacerdotum , & nefas tantæ impietatis eluimus. *Hoc itaque nequaquam obſtat , quo minus per hanc Theam , in confeſſorum numerum relatam, noſtra* Thea *martyr intelligatur; ſed aliud obſtat potiùs , ſi videlicet (prout ad diem* XIX *Decembris habetur in Martyrologio Romano, & de quo ex annotatis noſtris ad dictum diem* XXVI *Februarii paginâ* 649 *vide Tillemontium in eadem nota) SS. Mæuris & Thea Gazæ in Palæſtina paſſa fuerint , quod tractari ſuo tempore poterit : noſtra enim ex dictis num.* 6 *Cæſareæ Palæſtinæ agonem conſummavit.*

MARTYRIUM

C

Auctore Euſebio Cæſareæ Palæſtinæ epiſcopo ,

Ab Henrico Valeſio Latinè redditum à pag. 330.

a POſt hos *a* deinde quidam alii , qui apud Gazam capti fuerant , dum ad audiendas ſacræ Scripturæ lectiones convenirent *b* , pars eaſdem , quas ſuperiores illi, oculorum pedumque mutilationes ſuſtinuerunt ; pars ſulcatis lateribus multo graviores cruciatus pertulerunt, Ex quibus *c* quædam in muliebri corpore virilem animum gerens , cum ſtupri comminationem non ſuſtineret ; jacto adverſus tyrannum convicio , quippe qui tam ſævis judicibus regendas provincias commiſiſſet ; primùm quidem flagris verberata eſt ; dein ſublimis in eculeo ſuſpenſa , admotas lateribus ungulas *d* pertulit.

Cruciatus virgini Martyri illatos

b

c

d

2 Cum verò miniſtri ad id conſtituti , omni pertinacia omnique virium niſu inſtantes ; juſſu judicis eam excruciarent , alia quædam Mulier , quæ virginitatis propoſitum perinde ac prior amplexa fuerat , ipſo quidem aſpectu vilis ac deſpicabilis , verùm forti ac ſupra quam ſexus ferebat ſublimi animo prædita , ac longè præſtantior pugnatoribus illis , qui apud Græcos ob libertatem in loquendo omnium ore celebrantur , cum tantam atrocitatem ferre non valeret, ex media turba inclamare adverſus judicem cœpit : Quouſque tandem adeo crudeliter meam torquebis ſororem ? Quo dicto ille exacerbatus, corripi repente Mulierem jubet. Tracta igitur in medium , cum auguſto Servatoris noſtri nomine ſeſe indigitaſſet , primum blandioribus verbis ſolicitata eſt , ut ſacrificare vellet. Sed cum id abnueret , vi ad aram pertracta eſt. A. EUSEBIO. *S. Valentina non ferens , judicem increpans*

3 Tum verò illa ſui ſimilis , nec de priore alacritate quidquam remittens, firmo ac fidenti pede aram calcibus inceſſit , eamque *e* cum impoſito ipſi rogo diſturbat. Quam ob cauſam judex inſtar truculentæ cujuſdam beſtiæ percitus , primùm quidem ejus latera tot tantiſque ungularum ictibus laniari præcepit , quot nullius umquam antea ; adeo ut crudis ejus carnibus ſaturari velle videretur. Poſtquam verò improbitatis ipſum ſatietas cepit , ambas ſimul copulans , hanc ipſam ſcilicet cum illa , quam ſororem ſuam appellaverat ; flammis juſſit abſumi. Harum prior ex regione Gazenſium orta eſſe ferebatur : altera verò Valentina nomine , multis probè cognita habuit Cæſaream patriam. *ac aram evertens , poſt graviſſimam lanienam , ſimul cum priore flammis traditur.*

e

E

4 Illud autem martyrium proximè ſubſecutum , quo beatiſſimus Paulus exornatus eſt, quo tandem modo pro dignitate explicare poſſim ? Qui cum eodem temporis articulo , eademque quâ Virgines illæ ſententiâ , capitali ſupplicio damnatus fuiſſet , imminente conſummationis ſuæ tempore , à carnifice, qui caput ipſi jamjam erat præciſurus , breve temporis ſpatium ſibi concedi flagitavit : eoque impetrato , contenta voce primùm quidem pro univerſa Chriſtianorum gente preces ad Deum fudit , orans ut iiſdem reconciliari vellet , utque pax illis ac ſecuritas quam primùm reſtitueretur. Tum pro Judæis ſupplicavit , ut per Chriſti fidem ad Deum converſi accederent. Deinde ordine progreſſus eadem pro Samaritanis obſecravit. Poſt hæc pro gentilibus , qui errore mentis impliciti & ignoratione obcæcati tenebantur , Deum precatus eſt, ut ad agnitionem ejus *f* tandem pervenirent , veramque religionem ſuſciperent. *S. Paulus pro variorum ſalute Deum precatus,*

F

f

5 Sed nec promiſcuæ circumſtantium turbæ mentionem prætermiſit. Poſt hos omnes (ô verè eximiam & inexplicabilem animi manſuetudinem!) pro ipſo judice , à quo capitis ſupplicio damnatus fuerat ; pro imperatoribus , ac pro ipſo etiam carnifice , qui cervicem ipſi jamjam erat præciſurus , illo ipſo , & cunctis qui aderant , audientibus , ſupplex Deum omnipotentem rogavit , ne quod in ipſum admittebant facinus , illis imputaretur. Hæc clara voce precatus , cum univerſi miſeratione ejus commoti, utpote qui innocens occideretur, lacrymas funderent ; nihilominus ſemet ipſe compoſuit *g*, nudamque cervicem gladio feriendam præbens , divino martyrio decoratus eſt die XXV menſis Panemi , hoc eſt , ante diem octavum Kalendas Auguſti. Et hujuſmodi quidem exitus fuit Martyrum illorum. *capite truncatur.*

g

A. EUSEBIO.

D

ANNOTATA.

a *Postquam retulisset Eusebius alios, quibus excisa candenti ferro pedis sinistri curvatura, oculusque dexter mucronibus confossus & perustus, adjunctis quibusdam aliis Christum confessis in urbe Cæsarea, mox nostrorum Martyrum certamen subjungit: unde eos ibidem passos intelligo. Plura in Commentario num. 7.*

b *Christophorsonus presbyteros ac diaconos intellexit, uti observat Valesius in notis hic, qui populum ad audiendas sacræ Scripturæ lectiones collegerant: quod quidem, prout addit, in privatis ædibus tunc fieri necesse erat: dirutis enim ecclesiis & oratoriis, Christiani non nisi in privatis domibus conventus habere poterant.*

c *Hoc relativum refero ad hos dumtaxat*, qui sulcatis lateribus *&c.*; *non verò ad illos*, qui oculorum pedumque mutilationes sustinuerunt. *Plus volunt Menæa magna excusa cum Maximo Cythereo & Ms. Taurinensi α, quando dicunt, nostrorum Martyrum pedes fuisse debilitatos candenti ferro: Menologium à Canisio editum oculorum mutilationem adjungit; ut monuimus supra.*

d *De hoc supplicio Antonius Gallonius de Martyrum cruciatibus cap. 5.*

e *Græcè, τὰ εἰς αὐτὸν accipitur vel pro τὰ ἐν αὐτῷ, intelligendo ea, quæ super aram imponebantur, puta thus, acerram aut alia hujusmodi: vel voces istas expone*, quæ ad aram attinebant, *quod eòdem recidit.* Possent, *inquit Valesius hîc*, etiam deleri verba illa τὰ εἰς, ut intelligatur Martyr aram ipsam, utpote tumultuario opere ex tabulis ligneis fabricatam cum igne & thuribulo imposito subvertisse. *Quod non probo: cum nihil cogat mutare textum.*

f *Sic legere malim cum Valesio in notis, ut scribatur potius* αὐτῷ, *subintellecto* θεῷ, *quod proximè præcedit, quam* αὐτὸς, *quod tamen in textu Græco retinuit, addens codices suos nihil mutare.*

g Ὅμως αὐτὸς ἑαυτὸν ᾠκημάτισας *legit Valesius: pro quo aliam lectionem profert in notis.*

E

B

DE SANCTIS MARTYRIBUS ROMANIS

ACONTIO ET NONNO

J. B. S. Ex Hieronymianis.

XXV JULII.

C

PRæter S. Jacobum Apostolum, S. Christophorum & in Corbeiensi codice S. Cucuphatem, hos duos solos Martyres in Hieronymianis laterculis reperio, qui hoc die tutò & certò referri posse videantur; siquidem ad ipsum pertineat vera eorum depositio seu natalis, & non potius translatio aliqua; quandoquidem in veteri Kalendario, à Bucherio olim, & à nobis iterum tom. VII Junii vulgato, eadem ipsa nomina disertè exprimantur Nonis Septembris: nisi fateamur, synonymos alios fuisse, ut in plurimis aliis sæpius accidisse, ex toties dictis repetitisque notissimum est. Reliqua quæ in textu Florentinii adjiciuntur, nempe Agathenis de nativitate sua: item; Et alibi natalis S. Stercorii &c. eadem ferme ipsa videntur quæ de S. Athenogene & sociis die præcedenti fusius exposuimus. In codice Epternacensi, Jacobi, Agathonis nomina repetita & transposita sunt quemadmodum & sequentia. In Corbeiensi non minor confusio: Jacobi, Agathonis, Donativi, Suavis. Tum; Stercorii, Clementis, Juliani &c. de quibus alibi lucis aliquid frustrà quæsieris.

Soli isti duo

2 Porro de duobus nostris ita prædicti codices hoc die. Lucenses; In Porto urbis Romæ, natalis sancti Aconiti, Nonni, quibus consonat codex Blumianus. Epternacensis; Romæ portu, natalis Canti & Nonni. Corbeiensis vero; In portu urbis Romæ, natalis sancti Aconti, Nonni. Inter codices contractos sunt in quibus scribatur Acanthi & Acontri. In Rhinoviensi, Augustano & Autissiodorensi solus Acontius ponitur: in Richenoviensi tamen, Labbeano & Reg. Suecia ambo distinctè referuntur Acontius & Nonnus, quam lectionem reliquis præferendam censui. Neque vero Florentinii observationes quidquam evincunt, ut vel mutanda sint ea nomina, vel bina uni soli martyri aptentur, vel demum proprium nomen in appellativum transmutetur, ut proinde tamquam diversos, rectè consignatos & efformatos existimem: quod hîc solum requiri potest, quandoquidem de ætate aut gestis nihil memoriæ proditum sit.

ex laterculo Hieron. rectè signato.

F

DE SANCTIS MARTYRIBUS

STERCORIO, CLEMENTE ET JULIANO

J. B. S. Ex Hieronymianis.

XXV JULII.

JAm satis indicavimus, mutata esse, luxata & ex diei præcedentis laterculo repetita nomina, præsertim ex ea classe quam ad S. Athenogenis socios referri posse ibi diximus, cujus etiam nomen diversimode truncatum jam exhibuimus. Id clarius perspicies ex enumerata classe integra, cujus solos tres primos Martyres, & quidem non nisi subtimidè hic annuntiavimus. Textus Florentinii sic habet: Et alibi, natalis S. Stercori, Clementis, Juliani, Caritonis, Emeriti, Sterce, Sticiani. *Aut ego vehementer fallor aut ultimi hi quatuor repetuntur ex jam dicto præcedentis diei laterculo, ubi* Cariton, Emerita *pro* Emeritus, Stercatius & Statianus *eadem prorsus nomina esse viden-*

A *videntur. Quod in aliis codicibus* Suticiani *legatur, alia, procul dubio, amanuensis hallucinatio & corruptio est. Quibus omnibus perpensis, locus hîc dari potuit solis dumtaxat tribus hîc supra à nobis expressis, quorum medium, nempe* Clementem, *inter Sanctos suos Clementes hoc die retulit noster Oldoinus.* AUCTORE J. B. S.

DE SANCTIS MARTYRIBUS
FLORENTIO ET FELICE
Furconii in Vestinis Italiæ. I. B. S.

XXV JULII. *Horum duorum Martyrum memoria ita annuntiatur in hodierno Romano :* Furconii in Vestinis, Sanctorum martyrum Florentii & Felicis Sipontinorum, *nullis Fastis assignatis, unde accepti fuerint : id solum annotavit Baronius*, hos duos esse ex numero illorum LXXXIII militum, de quibus agitur pridie hujus diei. B *Utrum ex veteribus Martyrologiis satis certus sit numerus ille* 83 *martyrum militum, est cur dubites ; ut ex ea classe bini isti* Florentius & Felix *facile sese eximi patiantur. Et sane ipsorum Acta, cum Actis S. Justæ virg. mart. S.* Florentii *filiæ, omnino connexa, quorum exempla quinque Mss. apud nos exstant, ita concinnata sunt, ut id saltem ex iis intelligas, neutrum istorum Martyrum, militiam umquam secutum fuisse. Dicamus ea esse ex illorum Actorum genere, quæ ut minimùm prudenti examine opus habent. Cum autem ad S. Justam spectent potissimum, hujus vero festivitas in ecclesia collegiata, Aquilæ ipsi dicata, solenniter recolatur* I *Augusti, eò remittendam censuimus prædictorum Actorum discussionem, hîc ea solum describentes, quæ de sanctis* Florentio & Felice *ex ipsis ad mentem Baronii contraxit Ferrarius in hunc modum :*

Florentius & Felix milites Sipontini, ex numero LXXXIII, qui apud Amiternum pro Christo martyrii palmam adepti sunt, cohortis illius præcipui, qui, ut erant genere conjunctissimi (erant enim germani) sic & religione Christiana pares ; quorum prior S. Justæ virginis & martyris pater fuit. Cum itaque è Siponto Theate venissent, inde vero Forconium profecti, prædicare cœpissent, pluresque ad fidem perducerent, eo miraculo, quod Hilarii hospites nepoti cæco visum restituissent, ab idolorum sacerdotibus apud Maximianum imperatorem deferuntur. Qui Aurelio Forconiensi præfecto mandat, ut illos comprehendat, Deosque venerari recusantes interficiat. Quare is imperatoris jussa faciens, sanctos milites comprehendi jubet, ductosque ad Jovis templum, cum ei sacrificare nollent, apud Abellinum amnem, urbem præterfluentem, capite plecti præcepit VIII Kal. Augusti : quorum corpora beatus Justinus presbyter ibidem sepelivit. E

DE S. HIERUSALEM MARTYRE
Ex Fastis Græcorum. J. P.

C DIE XXV & XXVI JULII. *Nota nobis est ista Sancta ex Synaxario Ms. Græco, quod Majores nostri invenerunt in collegio nostro Divionensi apud Petrum Franciscum Chiffletium ; in quo sic memoratur :* Ἡ ἁγία Ἱερουσαλὴμ ξίφει πελ. S. Hierusalem gladio perempta. *Adduntur isti duo versiculi :*

Τομῶ κεφαλῆς Ἱερουσαλὴμ φέρει,
Καὶ ✝ ἄνω Ἱερουσαλὴμ βλέπει.

Capite Hierusalem secta martyrium refert,
Hierusalemque tecta cælestis videt.

In Synaxario Ms. Collegii nostri Claromontani Parisiis seu P. Sirmondi notatur die XXVI *Julii, adjuncto ei* Appione, *prout adscripsit Papebrochius in nostro laudato Chiffletiano ecgrapho. In indice tamen nostro Ms. ad Menæa, ambo ponuntur hoc die ex Claromontano. Ubi, sub quo, & quando hæc Martyr fuerit passa, nescimus.* F

DE S. URSO EPISCOPO CONFESSORE
TRECIS IN GALLIA,
Ex Martyrologiis. J. B. S.

AN. CCCXXVI. *On aliunde quam ex Martyrologiis sancti Antistitis repetenda memoria, cum de ejus gestis, virtutibus aut miraculis nihil prorsus scriptum ad nos pervenerit. Ordine septimum fuisse Trecensis urbis episcopum, atque adeo celeberrimi S. Lupi, in cujus Vita Ms. Sanctus noster laudatur, decessorem, apud omnes in confesso est ; neque dubium quin commissum sibi gregem sanctissimè instituerit, eo præsertim seculo quo plenissima libertate Euangelium in Galliis prædicabatur ; supponitur enim è vita decessisse anno* 426, *hac ipsa die* XXV *Julii, tametsi memoria ejus, ob inter-*

In Martiliis refertur hoc die.

AUCTORE J. B. S

intercurrens ſolennius S. Jacobi feſtum, non niſi poſtridie ſuo XXVI *recolatur. Nobis natalem ipſius præferre viſum eſt cum iis Martyrologiis qui de eo diſerte agunt dicta* XXV, *duce, ni fallor, in hiſce ſaltem partibus, Florario Sanctorum Ms. ita hoc die annuntiante* : In pago Meldenſi, depoſitio S. Urſi Trecorum epiſcopi & confeſſoris, *quæ eadem verba & eodem die leguntur in edit. Lubeco-Col., Greveno, Molano & Caniſio : Sauſſayus dicm cultûs ſecutus eſt in Supplemento, nihil inveniens quo dignum Sancto elogium conderet.*

2 *Indigentiam ſuam ſatis quoque profitetur Cl. Camuzatus in Promptuario ſuo pag.* 153, *dum de ipſo hæc paucula refert :* Feſtum ejus natalis diem celebrat eccleſia Trecenſis XXVI Julii, & in vetuſtiſſimo Agendicenſi Martyrologio hæc de ipſo leguntur VI Kal. (*melius Deſguerrois* VIII *Kal.*) Auguſti. In pago Meldenſi, in centena Cupedenſi, loco qui dicitur Cubtas, depoſitio S. Urſi, Tricaſſinenſis eccleſiæ epiſcopi & confeſſoris. Corpus vero ejus condignè humatum in marmoreo ſarcophago, miro opere ſculpto. *Paulo preſſius locum deſignare voluit Caſtellanus, dum hoc etiam die ſcripſit* ; In pago Meldiciano (*Gall.* pays Mulcien) loco diœceſis Meldenſis *&c. neque tamen vel ſic repertus eſt hactenus, utpote nimium confuſus per* in centena Cupedenſi, *cui eruendo fruſtra ſe inſudaſſe aſſerit laudatus Deſguerrois ad annum* 426 ; *neque nobis lubet in eo quærendo operam perdere.* Reliquiarum ejus, *inquit Camuzatus*, non minima portio in dicta Trecenſi eccleſia nunc cuſtoditur ; ſed vitæ ejus hiſtoriam nullibi reperire eſt : ſanctiſſimam autem animam exhalavit circiter annum ccccxxvi.

licet Trecis colatur poſtridie.

B

D

3 *Jam dixi de anno felicis obitûs nullam eſſe controverſiam : de tempore quo ex prima ſepultura reliquiæ Trecas delatæ ſunt, altum æque ac de geſtis ipſis ſilentium : verum tranſlatas fuiſſe oportet, & quidem de earum partitione iniri debet concordia inter S. Petri cathedralem eccleſiam & collegiatam S. Stephani, ubi pars ſaltem aliqua corporis* S. Urſi *depoſita cenſetur, eaque non alterius ſynonymi ſed* S. Urſi *hujus, tametſi id expreſſe appoſitum non ſit. Ceterum in ſacrarum reliquiarum elencho, qui Dominica infra Octavam Aſcenſionis in Cathedrali recitari ſolet, hæc diſertiſſime habentur in ipſo Promptuario pag.* 121 ; Veneremur etiam pretioſas & inæſtimabiles margaritas corporum beatorum epiſcoporum Trecenſium Urſi, Cameliani, Prudencii & Pauli, in præſenti eccleſia integrè quieſcentium. *Litem amicè componere conatur Deſguerrois eo plane modo qui nobis ſexcenties uſuvenit, ut quocumque demum tempore diviſæ fuerint, pars pro toto accipienda ſit, maneantque interim ambæ eccleſiæ in pacifica poſſeſſione, ſingulæ theſauro ſuo qualicumque contentæ. Quæ de Sancto narrat Tamayus, tu vide in ejus famoſo Martyrologio ad* XXVI *Julii ; nobis ea tædet referre quæ nulla veri ſpecie nituntur : neque ſcimus cur Caſtellanus* S. Urſum *omittendum cenſuerit.*

Reliquiarum ejus partitio

E

DE S. MAGNERICO CONFESSORE

ARCHIEPISCOPO TREVIRENSI,

Ibidem in monaſterio S. Martini.

J. P.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§ I. Cultus, elogia, Officium proprium ; natales, vitæ profeſſio ; ætas.

C

CIRCA ANNUM DXCVI.

Sancti memoria ab antiquiſſimis martyrologiis prætermiſſa, ex recentioribus datur

Treviri ſeu Auguſta Trevirorum, longè antiquiſſima Europæ in Belgica prima urbs, plurimorum Martyrum fœcunda parens, & felix magnorum Sanctorum hoſpita, adeo paſſim omnibus nota eſt, ut eam vel nominaſſe ſufficiat. Copioſiſſimas de ea omniſque generis notitias exhibet Properaſceve, Annalibus ejuſdem urbis, quos Chriſtophorus Browerus noſter in lucem edidit, præfixa. Inter alia, quibus gaudet, ſacra decora jure merito numerari poteſt S. Magnericus, *digniſſimus ejus archiepiſcopus ; cujus memoriam in antiquis Martyrologiis fruſtra quæſivi. Varii codices, à nobis enumerati inter auctaria Uſuardo adjecta die hoc, ipſum ita referunt :* Treviris, S. Magnerici, epiſcopi & confeſſoris. *Addit codex Bruxellenſis* ; qui beatum Gaugericum clericali militiæ aſſcripſit. *Grevenus ſic eum annuntiat :* Trevitis S. Magnerici epiſcopi & confeſſoris; qui à S. Nicetio ejuſdem urbis epiſcopo educatus, eum, ob zelum juſtitiæ, à Chlotario in exilium pulſum, non dereliquit, ſibique poſtmodum dignè ſucceſſit. *De hac ſucceſſione poſtea videbitur. Molanus item ſuo ipſum Uſuardo adjecit.*

F

2 *Codices mox primo loco à nobis allatos ſequitur Martyrologium Romanum, dum ſic loquitur :* Treviris S. Magnerici epiſcopi & confeſſoris. *Præceſſerat Florarium noſtrum Ms., quod Sanctum ſignat in hunc modum :* Treveris S. Magnerici ep. & conf. ; qui multis clarus miraculis quievit in Dpmino anno ſalutis DCXVIII, *poſtmodum ad veriorum temporis calculum à nobis reducendo. Atque hæc pauca in promptu ſunt ad ſtabiliendum Sancti cultum ex Faſtis ſacris, quibus accedent alia quædam, occaſione elogiorum, proximè nobis hîc ſeſe oblatura. Interim meminiſſe juvat, ex nullo fortaſſe antiquo documento proponi clariùs ac perſuaderi fortiùs poſſe vetuſtiſſimum Præſulis noſtri cultum, quam ex erecto ad ipſius ſepulcrum altari, teſtante id biographo à num.* 53, *ac recenſente rei geſtæ adjuncta, quæ apud ipſum videri poſſunt.*

cum Martyrologio Romano & Florario Ms.

3 *Lau-*

A

Præcones natus est S. Gregorium Turonensem, & Venantium Pictaviensem epp.

3 *Laudatur passim Sanctus noster à S. Gregorio Turonensi, uti observat Theodericus Ruinartius in notis ad libri ejus* 8 *historiæ Francorum caput* 37, *quam unà cum aliis ipsius Operibus edidit Lutetiæ Parisiorum anno* 1699. *Quæ laudes tanto pluris sunt æstimandæ, quanto pretii longè majoris sunt, quæ à synchrono & familiari & à sancto præsule in rem nostram commemorantur; quorum ratio habebitur inferiùs suo loco. Alterum item egregium ac synchronum S.* Magnericus *nactus est virtutum suarum præconem, videlicet, Venantium Fortunatum, episcopum Pictaviensem, qui carmen panxit de laudibus ejus; à biographo nostro relatum num.* 50, *& à nostro Christophoro Browero insertum Annalibus suis Trevirensibus lib.* 6, *num.* 91, *nec non editioni Fortunati à se illustratæ, lib.* 3, *carmine* 13.

quorum ultimus carmen panxit in ejus honorem; id quod ipsi

B

4 *Sic porro ad rem nostram loquitur in notis pag.* 87: Vetus hoc poëma, sed ἀνέκδοτον huc usque & novum damus, ex ipsius D. Magnerici Vita, ab Eberwino abbate conscripta, depromptum. Reperiebatur à me in bibliotheca monasterii S. Martini, quod apud Treviros proximè Mosellam ex nobilissimi senatoris Tetradii domo surrexisse, constans majorum traditio est. *Hanc Vitam si vidisset sapientissimus Annalium ecclesiasticorum conditor Baronius, non scripsisset in notationibus ad Martyrologium Romanum, hoc die sequentia:* De hoc (*S. Magnerico*) extare carmen Fortunati, tradit Molanus. Verùm in libris Fortunati, nuper editis Calari, non de Magnerico Trevirensi, sed de Agerico Virdunensi carmen extat lib. 3. *Observandum, quod laudatus Browerus, dum ineditum hucusque & & novum hoc poëma se dare affirmat, nec nihil, nec omnia dicat: nam Molanus in annotationibus ad hunc diem ista prædicat:* Magnerici (*Vita*) excusa est saltem ex parte Lovanii anno MCDLXXXV in Historia Sanctorum, CUM POËMATE FORTUNATI DE EODEM EPISCOPO. *Historiam illam præ oculis habeo, cui sic adscripsit noster Rosweydus:* Hunc librum Molanus ad Usuardum XXV Julii, in Magnerico vocat Legendæ partem secundam, accipiens, opinor, Lombardicam historiam pro 1 parte Legendæ.

C

tamquam auctori à nobis asseritur.

5 *Utut est, parum id nostrâ refert. Unicum illud huc spectat, quod ad calcem Vitæ* S. Magnerici *fol.* 199 *verso, ibidem notetur,* de hoc Sancto Fortunatus episcopus in poëmate suo ita dicere: Culmen honorificum *&c. Fragmentum verò, quod ibi datur, quinque distichis absolvitur. Atque hæc ad poëma illud Fortunato vindicandum sufficiant, uti & nostro Sancto elogium in eodem contentum. Varia recentiorum elogia huc congerere, nihil attinet; cum non plus illis inesse possit ponderis, quam quatenus in antiquioribus documentis, unde accepta fuerint, fundantur, puta S. Gregorio Turonensi, & biographo nostro. Sunt illa apud Cratepolium de Electoribus & episcopis Germaniæ pag.* 255, *Saussayum ac Bucelinum hoc die, & Sammarthanos in Gallia Christiana inter archiepiscopos Trevirenses, quæ ibidem videri possunt. Nonnulla minus rectè in eisdem posita castigari poterunt infrà suis locis. Nunc de Officio ecclesiastico ipsi sacro ac proprio, occurrunt sequentia.*

Profertur quoddam fragmentum Officii proprii, non satis nobis cogniti:

6 *Post ecgraphum Vitæ, quod habemus, ex Ms. monasterii S. Martini Treviris, ac diplomata in ejusdem monasterii favorem à Benedicto PP. VII latum, aliasque notitias circa laudatum monasterium in eodem ecgrapho adjectas, quod idcirco postea sub nomine notitiarum Trevirensium citabimus, subduntur ista, quæ an & quam latè in illa diœcesi usurpata fuerint, an verò à solis monachis prædicti monasterii, & quo & quanto tempore, nos omnino latet. Die obitûs ejus illa recitari consuevisse, in decursu indicatur. Sic itaque sonant:* In festivitate S. Magnerici archiepiscopi. ANTIPHONA. Glorioso Christi pontifex Magnerice, hac, qua meruisti luce cælos penetrare, nos tui flagitamus servuli, ut, te implorante, post decursum hujus vitæ mereamur gaudia percipere. Ad CANTICA ANTIPH. In sapientia Domini semper moratus est præsul Magnericus; ideo memoria ejus in benedictione erit, & eleemosynas illius enarrabit omnis ecclesia Sanctorum. RESP. Venerande Dei antistes, Magnerice, qui decedente eximio Nicetio meruisti pontificale decus subire, tua nos assidua rogamus succurrere prece, ut mereamur ad pastorem animarum, te ducente, pervenire. Tua nos.

AUCTORE J. P.

E

Sancti laudes complexi;

7 RESP. Hic sanctus Dei Præsul studuit se omnibus talem præbere, ut in ejus laude debeat plebs fidelis personare. ℣. Ecce sacerdos magnus, qui in diebus suis placuit Deo, & inventus est justus. Ut in ejus. RESP. Miraculorum indicia non sunt in hoc sancto Præsule specialiter consideranda: in quo omnium virtutum tam claruerunt insignia. ℣. Nam ut pastor pro commisso grege vigilanter instabat, & assiduè Deo commendare satagebat. In quo. RESP. Deo dilectus athleta Magnericus, meritis clarus, virtutibus plenus, omnibus gratus & charus; qui tandem valetudine correptus, hujus peregrinæ vitæ clausérat tempus. ℣. Cujus sacrum corpusculum in loco destinato commendatum poscentibus præbet optatum beneficium. Qui tandem. IN MATUTIN. [ac] LAUDIBUS. Culmen honorificum, *& sequuntur versus duodecim ex carmine Fortunati deprompti. Subditur deinde* IN EUANGELIO ANTIPH. Sanctissimus præsul Magnericus filios in Christo generatos euangelicis dictis studebat reddere cautos, sæpius taliter exhortando eos: Videte, vigilate, & orate, ne, cum venerit Dominus repente, inveniat vos dormientes.

F

qui habet nonam lectionem in Officio Trevirensi anni 1645.

8 ALIA ANTIPH. Exaudi pastor æterne voces ad te clamantium per gratum tibi antistitem Magnericum, & cujus nos voluisti patrociniis gubernari in terris, ipsius meritis redemptas oves inferas paradisiacis pascuis. *In Lectionario de Sanctis quibusdam ecclesiæ Trevirensis, anno* 1645 *typis edito, habet* S. Magnericus *lectionem nonam propriam; in qua potissimùm agitur de templis ab illo constructis, & vigilantia episcopali; at perperam in ea asseritur,* ad episcopale munus gerendum, gradum post Rusticum fecisse. *Atque hæc quidem sunt, quæ circa Officium sacrum Sancto proprium dicenda putavimus.*

Observanda quædam proponuntur circa natales, educationem, vitæ professionem,

9 *De natalibus nihil prodidit biographus noster; nihil, quod sciamus, S. Gregorius Turonensis, nihil Fortunatus: nec aliò recurrendum sciamus ad antiquos, ut certi aliquid circa illos doceamur.* Sausayus *ac Sammarthani Sanctum* ex nobilissimi senatoris Tetradii *genere editum esse volunt; addunt*que *Sammarthani, id* tradere veteres fastos ecclesiæ. *Si vel fastos istos produxissent, vel in promptu nobis esset eosdem inspicere, ac videre, cujus temporis ac notæ indicia præferant; fidem fortasse qualemqualem suo asserto conciliarent: cui nos tunc habebimus fidem, quando*

AUCTORE J. P. *quando illud ex idonea auctoritate ſtabilitum viderimus. Reliqua item, quæ ſive parentes, ſive incuntem Sancti ætatem, ſive primam ejus educationem ſpectant, incomperta habemus; niſi quod S. Nicetius, teſte biographo num.* 1, eccleſiaſtica inſtruendum eruditione ſibi *eum* delegerat. *Bucelinus inter omnes, quos ego quidem viderim, menologos Benedictinos exoticè ſingularis eſt, dum Sanctum apud ipſum in elogio dicitur* monachum in cœnobio Lemovicenſi profeſſus. *De ætate autem, quâ floruit, certiora ſuppetunt documenta.*

& ætatem, quâ vivere deſiit, 10 *Floruiſſe Sanctum medio ſeculo ſexto, & illo exeunte obiiſſe, extra controverſiam eſt. Auditur Browerus ad annum* 596, *num.* 91. Ad hoc etiam, *inquit*, vixiſſe temporis Magnericum epiſcopum, apud antiquum ſcriptorem Epternacenſem (*Theodoricus indicatur ad marginem lib.* 2) reperio. Et ſanè eodem hoc anno vel ſummùm inſequenti deceſſiſſe, poſtulat annalium ſeries. *Cratepolius citatus aſſignat annum circiter* 594; *ſed puto ibi eum ſignare voluiſſe tempus S. Gaugerici; de quo ibi agit, malè poſito nomine* Magnerici *pro* Gaugerico, *qui apud ipſum minus rectè ſcribitur* Gangericus. *Nec repugnat Cointius dum ad iſtum annum* 597 *affirmat*, pervenisſe ad hæc tempora Magnericum. *Bucelinus jam memoratus aliquantulum anticipans tempus mortis*, mortuum eſſe ſub annum Chriſti DXC *ſtatuit. Florarium verò noſtrum Ms. plus æquo illud differt, dum affirmat*, quieviſſe in Domino anno ſalutis DCXVIII.

B

ac vivere cœpit. 11 *Jam verò quoniam ex fide noſtri biographi num.* 53 cum jam provectæ eſſet ætatis, vitæ ſuæ terminum ... ſortitur; *videntur ſatis convenienter vitæ ipſius primordia revocari, poſſe ad annum circiter* 520, *univerſaque vita ſumma extendi ad annos* 76 *aut* 77 *ætatis. Proinde ex dictis mendoſum omnino cenſemus, quod in notationibus ad Martyrologium Romanum dicitur*; vixiſſe *utpote* circa annum Domini DV. *Eodem errore lapſus eſt Ferrarius in nova Topographia ad vocem* Treviri, *dum ſancto Archiepiſcopo accommodat eumdem annum* 505. *Atque hæc quidem circa Sancti ætatem dicta, quaſi ſemina ſunt, è quorum jactu exſurgere poterit & ordinari paulò inferius vitæ chronotaxis; ubi nonnulla antea præmiſerimus, quibus alia rerum ab ipſo geſtarum adjuncta elucidabuntur.*

C

§ II. Viri dignitate & vitæ integritate ſpectabiles, Sancto ſynchroni.

Dilucidantur ea, quæ biographus habet de imperatoribus Sancto ſynchronis, V*Iros illuſtres non tantùm Sancti ætati, ſed ipſius etiam epiſcopatui ſynchronos, enumerat ſcriptor Vitæ num.* 9. *Hanc* eccleſiam, *inquit*, ſtrenuiſſimè rexit, temporibus ſcilicet Juſtini, Tiberii, Mauricii imperatorum. *Juſtinus junior imperaſſe ſignatur ab anno* 566 *uſque ad* 578, *juxta Labbeum in Compendio chronologico; cujus proinde imperii exordia cum epiſcopatu S. Ruſtici, juxta dicenda inferius, finis autem cum* S. Magnerici *regimine epiſcopali concurrunt. Juſtinum excepit Tiberius Conſtantinus ab anno* 578 *uſque ad* 582; *hunc verò Mauritius ab anno* 582 *uſque ad* 601; *atque adeo cum ſanctus noſter Præſul ſedere cœperit anno Chriſti* 573 *juxta noſtram chronotaxin; & ipſius ſedis & iſtorum imperii tempora, à biographo conjuncta, rectè inter ſe cohærent. Videamus porro, an idem affirmari queat de aliis perſonis, quas mox nobis enumerare pergit.*

D

Pontificibus Romanis, regibuſque Francorum, 13 *Et* Vigilii *quidem*, Pelagii, Gregorii Pontificum Romanorum *tempora prædicto epiſcopatui innectit. Vigilio anno* 555 *ſucceſſit Pelagius I, mortuus* 559, *ac proinde horum & iſtius tempora combinari neutiquam poſſunt. Aliud ſtatue de Pelagio II, qui ſedit ab anno* 577 *uſque ad* 590, *ejuſque ſucceſſore S. Gregorio ab anno* 590 *uſque ad* 604, *quæ in noſtro caſu rectè cohærent. Tranſit deinde idem auctor ad nomina* regum Hilperici, Guntramni, Childeberti, ſceptra regentium Francorum. *Notiſſima eſt regni Francorum poſt obitum Clotharii I inter quatuor ejus filios monarchiæ totius partitio, quam ex parte hic tangit biographus, & in qua Chariberto natu majori Pariſienſe; Guntramno Aurelianenſe ſeu Burgundicum; Chilperico Sueſſionenſe; Sigeberto autem natu omnium minimo Mediomatricenſe ſeu Auſtraſienſe regnum obtigit; devoluto poſtmodum ad Childebertum, hujus poſtremi filium, Auſtraſienſi unà regno ac Burgundico.*

E

quos recenſet. 14 *Ac Charibertum quidem rectè prætermiſit auctor: nam ſive is obierit anno* 570 *juxta Labbeum mox laudatum; ſive potiùs & verius anno* 567 *juxta Cointium (quem annum contra Sigebertum probat eſſe tenendum) ſuffragante etiam Pagio; annus neuter cum ſede* Magnerici *concurrit. Sigebertus rex itidem hîc prætermiſſus, eidem congruit, mortuus anno* 575. *In Chilperico ac Guntramno res clara eſt; illo quidem ad annum* 584; *hoc autem ad annum* 593 *è vita ereptis. Nec ulla de Childeberto ſubeſſe poteſt controverſia, anno* 596 *vitâ functo, relictis regni ſui heredibus filiis, Theodeberto quidem Auſtraſiæ, Theoderico autem Burgundiæ regibus; quorum primum* S. Magnericus *ſacro de fonte ſuſcepit, ac nomen Theodeberti ei indidit, uti narrat biographus num.* 11; *& diu ante ipſum S. Gregorius Turonenſis; ſicut inferius ex ipſo dicetur. At præter hos viros ſacra & profana dignitate illuſtres, alios itidem nobis commemorat idem Vitæ ſcriptor, loco ac tempore ſancto noſtro Antiſtiti conjunctos. Demus ipſius verba:*

F

Quibus addit SS. Wolfilaicum, 15 In hujus quoque Sacerdotis temporibus quemdam ex Italia virum Dei, (*Wolfilaicum*) ſummæ ſanctitatis gratiâ præditum, in ejus diœceſi novimus converſatum; alioſque quam plurimos ſervos Dei, Paulum, Ingobertum, Diſibodum, Wandalinum, Voſago in ejus epiſcopio comperimus militaſſe. . . . Tunc etiam quidam vir Dei Carileffus vitam illîc eremiticam duxit. Tunc quoque famoſus ille ex Hibernia Columbanus cum ſuo Gallo: *ubi paucis facta ipſius nonnulla commemorat; ita proſequens in rem noſtram:* Sed & in confiniis ejuſdem Voſagi, quæ Trevericæ adjacent civitati, aliqui ex ipſa urbe vaſta, .. eremi. . expetentes ſecretum, illic & arduam vitam ducebant. Ex quibus venerabilis quidam ex eadem urbe presbyter Bantus .... necnon alter, ejuſdem germanus, nihilominus presbyter . . Beatus . . . ſanctitate clarus; *de quorum in dictâ urbe reliquiis ac ſignis, nec non de beneficio ſibimetipſi collato etiam meminit.* Wolfilaicus *ſupra dictus inſcribitur faſtis Benedictinis apud Wion, Dorganium, Menardum die* XXI Octobris, *ſub nomine* S. Wulfi converſi; *ſed diaconum vocat S. Gregorius Turonenſis*

A ronenſis hiſtoriæ Francorum lib. 8, cap. 15: ubi miralilia ejus geſta ex ore ipſius narrat; quæ haud dubiè præluxerunt biographo noſtro à num. 35.

16 De eo etiam agit Mabillonius in Annal. Benedict., ad annum Chriſti 572; ſed Vitam ejus inter Acta Benedictina tunc non reperimus. Interim quidquid ad illum ſpectat, expendi poterit ad dictum diem XXI Octobris. S. Paulus ille à biographo nominatus, eſt epiſcopus Virdunenſis, qui habetur in Martyrologio Romano ad diem VIII Februarii, quo Acta ipſius à nobis illuſtrata ſunt. Et verò ex appoſita ibi nota temporis circ. annum DCXLIX, nihil obſtat, quo minus Voſagum incoluerit ſub epiſcopatu S. Magnerici, ponamus anno circiter 590, ætatis fortè 20. Ingobertus & Carilefus laudantur à Browero ad annum Chriſti 587 his verbis: Sub idem quoque tempus Carilephus & Ingobertus .. vaſtam Vogeſi montis eremum inſederunt. Ceterùm abducunt longiùs, qui Aninſulam monſtrant, Carileffi ſedem in Treviris, cum diverſus ſit hic ab illo Cenomannorum ditionis ... Carilepho, cujus memoria Julii Kalendas occupat; quemque tum ex reſcripto Nicolai PP., tum ex Actis à priore iſto ſynonymo diſtinguit; cujus Acta illuſtravimus ad dictas Kalendas Julii.

Paulum, Ingobertum, Carileſum,

B

17 Diſibodum dedimus die VIII Julii; is ſi idem eſt cum eo, quem auctor noſtræ Vitæ ſuperiùs nobis recenſet (& verò alium non novimus) illius epochæ, annus utique 684, à nobis ipſi aſſignata, cum tempore epiſcopatus S. Magnerici non conſentit; non magis quam chronotaxis Vitæ, in Commentario prævio num. 23 ibidem ordinata. Variæ interim circa Sancti iſtius ætatem ſententiæ illic proferuntur à num. 17. Neque etiam conſentit locus: Diſibodus enim ille ad diœceſim Moguntinam ſpectat, ſeu comitatum Spanheimenſem, uti pluribus è Trithemio ibidem diximus pag. 581. Itaque, cum ætas veroſimilis, & ipſa etiam loca certò differant, Diſibodum, à biographo ſuprà deſignatum cum epiſcopatu S. Magnerici & Vaſago ne conjungas; vel alium quemdam ſynonymum, qui utrobique conjungi poſſit, nobis reperi; cui & dictus Sancti noſtri epiſcopatus, & locus, de quo hîc quæritur, congruè accommodari poſſint: ſin minus; ob duas haſce cauſas Diſibodum aliò ſpectare contendimus, cum adjunctis non ſuis huc ab auctore Vitæ perperam intruſum.

Diſibodum,

C

18 Wandalinus, Wandelenus, ſeu Vandelinus ad ſolum Trevirenſe ſpectat. Huic, inquit Browerus ad annum 637, ex longinquo ſe intulerat magno pietatis ardore, ſed fama mirandis editis operibus illuſtriore, S. Wandalinus, origine Scotus, & regiâ, quod famæ datur, ſtirpe procreatus. Hunc & patriæ cæleſtis amore, & ſoli natalis faſtidio, ut quod Chriſti deſiderio poſtponeret, in illam ferunt Trevirorum regionem delatum, quam Weſterreichum ſeu Occidentale regnum appellamus; ibi viro nobili, præclaro ſtudio vincendi ſui, operam locaſſe paſcendis ſuibus, oblitumque generis ac natalium, haud gravatè perſonam induiſſe ſubulci; variiſque virtutibus inſignem, Theologienſis monaſterii diſciplinam amplexum eſſe. Quapropter divinæ placuiſſe bonitati, nomen famamque Viri maxima ad poſteritatis memoriam claritate ſplendeſcere, oppidumque ſuper ſepulchrum ejus atque ædem, exſtructum, Divi nomine venerandum, ad hoc uſque tempus conſervare: nam S. Wendelini oppidum poſteritas

Wandalinum

nuncupavit, paretque Trevirorum pontifici, cujus etiamnum ditioni ſubjacet. Pauciſque interjectis de factis ibidem loci quondam miraculis, & religioſo ad illum populi concurſu, addit, deceſſiſſe S. Wandalinum menſis Octobris die XXI; elevatum humo corpus ejus V Julii, anno incerto.

AUCTORE J. P.

19 Eodem die XXI Octobris eum Uſuardo ſuo addidit Molanus. Wion, Dorganius, Menardus notant ipſum die XX iſtius menſis cum titulo abbatis; quo & illum Mabillonius inſeruit Kalendario Sanctorum Ordinis S. Benedicti, qui Actorum Benedictinorum ſeculo 2 præmittitur. Wion perperam aſſerit, eum haberi apud Molanum die XX Octobris, uti liquet ex annotationibus ejus ad iſtum diem. Verùm hæc & alia, quæ ad hunc Sanctum ſpectant, aliàs tractari poterunt. Obiter hic interea obſervaſſe ſit ſatis, quod, Mabillonio teſte in laudatis Annalibus ad annum 623, cui primordia monaſterii Theologienſis innectit, exiſtimetur à nonnullis S. Wandalinus dicti monaſterii primus fuiſſe abbas. Sed nos ad reliquos, quos auctor noſter recenſet, viros progrediamur.

etiam commemorans, alibi quoque notatum.

E

20 S. Columbani, quem ſubjungit, Vitam edidit Mabillonius Act. Benedict. ſec. 2, à pag. 5. Floruit exeunte ſeculo ſexto & ineunte ſeptimo. In Vita S. Galli, diſcipuli ſui, ſtatim laudanda, ſic dicitur in rem noſtram de S. Columbano: Eremum, quæ Voſagus dicitur, cum ſuis intravit. Plura de ipſo dicentur apud nos ad diem XXI Novembris. Sequitur apud biographum S. Gallus; cujus Vita habetur apud Mabillonium Act. Bened. ſeculo 2, à pag. 230. Colitur XVI Octobris. Banti ſeu Bantonis nomen ſignatur in additionibus ad Uſuardum die XXXI Julii; Beati autem, die XXVI ejuſdem menſis, uti videre eſt in auctariis unà cum textu iſtius Martyrologi à nobis editis. Quæ de utroque inveniri poterunt, eò remittimus. Sed hæc omnia, quæ de viris dignitate & ſanctitate Sancto noſtro ſynchronis diffusè congeſſit biographus, tametſi tam cum ipſo, quam cum rerum geſtarum ſerie, parum affinitatis habeant, hoc modo elucidanda putavimus; eumdem per longas ambages exſpatiantem ſecuti; qui longè melius feciſſet, ſi miſſis hiſce circuitionibus ac parergis, viam rectam præ obliqua tenuiſſet, legendo preſsè veſtigia, quæ noſter Sanctus obſervanda reliquerat; non autem quæ Sancti alii, aliò ſpectantes. Magis noſtrâ intereſt, diſpicere quiſnam S. Magnerico in cathedra Trevirenſi deceſſor ac ſucceſſor ſtatui debeat; quod paragrapho proximo diſcutiemus.

item Columbanum cum diſcipulo ſuo Gallo: Bantum denique ac Beatum.

F

§ III. S. Magnerici in archiepiſcopatu deceſſor ac ſucceſſor; loca ſacra ab ipſo condita vel reſtaurata.

DEcedente, inquit noſter ſcriptor Vitæ num. 1, apud urbem Treverſcam viro ſanctiſſimo Nicetio, ejuſdem urbis epiſcopo, ſucceſſit in epiſcopatum Magnericus. Succeſſionem hanc non invenio apud Gregorium Turonenſem: nam lib. 8, cap. 37 hiſtoriæ Francorum; item lib. 9, cap. 10 & 12 de Trevirenſi noſtro antiſtite Magnerico quidem meminit; at cui ſucceſſerit, non di-

Sancti in epiſcopatu deceſſor paſſim cum biographo traditur fuiſſe S. Nicetius.

AUCTORE J. P.

dicit. Et verò in laudata hiſtoria lib. 10, *cap.* 29 ; *libro de gloria Confeſſorum cap.* 94, *nec non in Vitis Patrum cap.* 17, *agit quidem de S. Nicetio, ſed quem in ſede Trevirenſi ſucceſſorem reliquerit, nullus meminit. Ei ſucceſſiſſe* S. Magnericum, *ſentiunt recentiores, nimirum Cratepolius, Sauſſayus, Sammarthani & Cointius, ut Grevenum non memorem ; cujus verba habes ſuprà ; rectène an perperam id ſtatuant, hoc à nobis loco diſcutiendum eſt. Habent enimverò hujus communis ſententiæ patroni ſuffragantem ſibi clariſſimis terminis Venantium Fortunatum, omni certè exceptione majorem, utpote qui tum vixit, in ſuprà citato carmine illud affirmantem.*

quem Browerus, multum hîc fidei meritus,

22 *Unus unicus, quantum ſcimus, iſti ſententiæ refragatur Browerus, diligens certè antiquitatum Trevirenſium ſcrutator & illuſtrator ; quas* magno labore & ſtudio peragratâ provinciâ Trevirenſi, excuſſiſque omnibus archivis collegit, *ſicut refertur in Bibliotheca ſcriptorum è Societate noſtra : ut eo titulo magni faciendus videatur præ aliis, quod rerum, perſonarum ac temporum anteceſſiones, progreſſiones ac conſecutiones combinare potuit ac debuit tum ex inſtituto, quod ſibi præfixit, tum ex antiquis documentis, quæ ad manum habuit. Potuit item ac debuit ſuis ſingula calculis aptare chronologicis, acutiuſculè hîc videns, ac fidei pluſculum meritus, quam deſultorii encomiaſtæ nonnulli, qui non rarò vel aliena deſcribunt, vel textus delibant ac mutilant, vel antecedentia cum conſequentibus non ſatis connectunt ; ita ut eorum Catalogis non plus ſit fidei dandum, quam quatenus antiquiorum ſcriptorum idonea auctoritate nituntur. Facere itaque non poſſumus quin Brouwerum, ſeu Broweri potius rationes & ex propriis quidem ipſiuſmet verbis proponamus. Ad annum ergo* 564 *ſic ratiocinatur :* Ei (*S. Nicetio*) licet vulgo ſucceſſorem ſuggerant Magnericum ; nos tamen, *inquit*, conſtanti hac freti rataque ſerie temporum, nudis ſine ratione pontificum indicibus aſſentiri non poſſumus : quare & Magnerico Ruſticum anteferre in præſentia placuit.

B

C

tenet exſtitiſſe S. Ruſticum,

23 Quippe Nicetium ab Theodorico primo Auſtraſiorum rege, ad Sigebertum uſque eccleſiam hanc, rexiſſe, clariſſimum eſt. Inde verò peræquè teſtatum, Ruſtici totum pontificatum annos percurrere Sigeberti regis. Quare nec ab ejus regni ætate divelli poteſt ; cum præſertim Magnericus ſederit diutius, quam ut Ruſticum inter & Nicetium poſſit interjici : & tamen cum Sigeberto rege jungi Ruſticus debeat, nî turbatam prorſus & ipſius velimus, & univerſam B. Goaris presbyteri memoriam. Habemus fortè, quo fidem morentur hiſtoriæ, qui Venantium Fortunatum meminerint, facere Magnericum Nicetii magiſtri ſucceſſorem ; cui quidem, fateor, ſubſcribit etiam Eberwinus abbas, Nicetio Magnericum in iſtius vitæ memoria ſubrogans. Quam vellem de Magnerici epiſcopatus ortu progreſſuque ſcripſiſſet uberius vir ille ; quippe temporibus iis, quibus nos, propinquior. Sed cum ipſe nihil admodum memorabile promat, quod non ad Gregorium Turonicum, & alios ipſo vetuſtiores revocari queat, legem ab eo nobis imponi haud patimur.

ſolutis iis, quæ ex Fortunato objici poſſunt.

24 Quod itaque Fortunatus Magnericum Nicetio jungit, id ita capias licet, ut uſurpato ſermonis genere, etiam intervallo ſecutum idcirco non negaverit : nam diſcipulum, atque ex ipſius Nicetii ſchola profectum, ſeriùs etiam ad ſummum id perveniſſe faſtigium, quid vetat ? Jam, ſi verum eſt, quod provinciales tradunt hiſtoriæ, Ruſticum, abdicato ſacerdotio, ſeptem ipſos annos incluſum, contractam pœnitentiâ eluiſſe maculam ; negari iterum non poteſt, ejus epiſcopatum, ſive ab ipſo ſtatim Magnerico, ſeu quo alio epiſcopo provinciali adminiſtratum, & ob eam ipſam labem admiſſi dedecoris, in obſcuro fuiſſe ; atque ita rectè etiam Nicetio Magnericum, Ruſtico præterito, publicè dari ſucceſſorem. Quamquam vivo Ruſtico, quemquam Treviris (nam poſt 7 annos Goar iterum poſtulatus *eſt, uti notat hîc Browerus ad marginem*) epiſcopum electum, diſertè negat Wandelbertus. Et verò Gregorius, qui Magnerico & amicitiâ fuit, & omni humanitatis officio conjunctus, demum poſt Sigeberti tempora, ſub filiis ejus, Magnerici celebratiſſimi tum in Auſtraſia, res geſtas orditur.

D

Broweri ſententia

R

25 *Hanc itaque ſucceſſionis rationem, à laudato Browero rectè ſtabilitam, & cum contrario, quantum prima fronte apparet, Fortunato ſatis probabili & veriſimili expoſitione conciliatam, omnino amplectendam putamus, ut quæ videatur cum ſerie perſonarum, temporis ac rerum geſtarum congruentius cohærere, enumerando videlicet hos Archiepiſcopos Trevirenſes eodem ſucceſſionis ordine, quo collocantur in laudati auctoris Indice chronologico, qui poſt tomum* 2. *Annalium Trevirenſium exhibetur. Notantur autem ſic :* DXXXII S. Nicetius. DLXIV S. Ruſticus. DLXXIII S. Magnericus. *Hunc ſequitur non notato anno* Gundericus. DC Severinus. DCXVIII Sebaudus *vel* Sabaudus *&c. Quandoquidem verò tota præſentis controverſiæ difficultas unicè verſatur in ſucceſſione S. Ruſtici, atque hic in S. Goaris Vita, producta apud nos die* VI *Julii, à pag.* 333, *partem bene magnam agit ; conſulenda omnino ſunt, quæ ibidem diximus in Commentario iſti Vitæ prævio à pag.* 327, *de ejuſdem ſancti Goaris ætate.*

& nos ſubſcribimus.

26 *Et deinde pag.* 328 *puncta quædam illi & S. Ruſtico communia ſuis calculis chronologicis innectuntur ; ibique denuo Broweri chronotaxis potior præ aliis viſa nobis fuit. De S. Goare, inſtantiſſimis Sigeberti regis conatibus, ſed fruſtra, ad cathedram Trevirenſem loco Ruſtici arceſſito, quod ſupra obiter tangebatur, agitur in Vita cap.* 2. *Verum de S. Ruſtici hiſtoria, factiſque cum ea connexis agi poterit pluribus die ipſi ſacro* XIV *Octobris, & diſpici à ſucceſſoribus noſtris, an melior quædam ſucceſſionis temporiſque ratio inveniri queat, quam illa, quæ tum loco citato aliàs, tum hîc à nobis profertur. Interea temporis affatim ſufficiunt ea, quæ hîc occaſione ſucceſſionis* S. Magnerici *digeſſimus ; ex quibus concludimus, eum non S. Nicetio, ſed S. Ruſtico immediatè ſubſtitutum eſſe. At quid de* S. Magnerici *in ſede archiepiſcopali ſucceſſore ? Quamquam juxta dicta ex Browero jam nunc intelligi poſſit, quod is non fuerit S. Gaugericus ; paulo tamen pluribus punctum hoc dilucidandum ſuſcipimus.*

F

S. Magnerico non ſucceſſit S. Gaugericus, Cameracenſis ep.

27 *Geſta Trevirorum, poſtmodum citanda, ſic habent :* Succeſſit *Magnerico* Gangericus, diſcipulus ejus, qui in caſtro Trebirorum Evoſio fuerat educatus. *Hiſtoria Trevirenſis, de qua infra, iiſdem penè verbis Gaugericum ei ſubſtituit.* S. Gangericus (*Gaugericus*) cum eſſet Cameracenſis ordinatus epiſcopus, *inquit Cratepolius*, mortuo ſuo magiſtro, ad Trevericam

A cam quoque eccleſiam admovetur, & dignus, qui utrique præeſſet, habitus eſt. *Sammarthani in Archiep. Trev. eumdem* S. Magnerico *ſubſtituunt; at in tenebris palpant, tam quando ſubdunt*, quem epiſcopatum Cameracenſem aliqui adminiſtraſſe ſcribunt; *quam quando agentes de Præſulibus iſtius ſedis, dato ipſi, prout debebant, inter illos loco, ſubnectunt iſta :* Obiit anno DXCIV, epiſcopatu functus annis undequadraginta. *At enim ex Vita* S. Magnerici *num.* 13, *quando is jam erat epiſcopus, ac proinde non ante annum circiter* 573, *S. Gaugericus tunc erat* puerulus, *ſeu adoleſcentulus. Quomodo ergo ſubſtat annus mortis* 594 *cum annis* 39 *epiſcopatûs ? Quomodo iterum annus iſte mortis cum ſucceſſione in locum* S. Magnerici, *quaſi tunc vita & officio functus fuiſſet; quo anno juxta dicta nondum* S. Magnericus *ſcitur è vita diſceſſiſſe. Cointius ad annum* 597, hallucinantur, *inquit*, qui S. Magnerico Gundericum ſeu Gaugericum ſufficiunt ex epiſcopo Cameracenſi. Quis enim veterum ſcripſit, S. Gaugericum relicta ſe-

B de Cameracenſi ad Trevirenſem migraſſe ? *Plura Browerus ad annum* 596, *à num.* 92; *ubi ſatis ſolidè variis argumentis ſæpe dictam ſucceſſionem evertit, & Gundericum, de quo ſupra, à Gaugerico diſtinguendum probat. At materiem hanc, nunc etiamnum nimis præcocem, paucis delibaſſe ſufficiat, ex inſtituto diſcutiendam die* XI *Auguſti, quo ſacris tabulis inſcribitur S. Gaugericus. Ejus interim ordinationem ad an* 580; *mortem verò ad an. circiter* 619 *nova Galliæ Chriſtianæ editio tom.* 3, *pag.* 5 *extendit; at juxta dicta, an ſic ſatis ?*

28 *Nunc juverit explanaſſe loca ſacra à Sancto noſtro condita vel inſtaurata.* Hic, *teſte biographo num.* 52, quoniam maximè erga patrocinium S. Martini ſemper devotus exſtitit, nonnullas in epiſcopio ſuo eccleſias in ejus honore conſtruxit atque ſacravit... Ex quibus illam eſſe præcipuam conſtat, in qua ipſe corpore requieſcit. Alteram in monte, in pago Vabrenſi, quam B. Martini reliquiis illuſtravit. Tertiam in villa, quæ Caſta domus dicitur, quam ſuæ ditionis & proprietatis eſſe, majorum, *inquit*, relatu didicimus. *Eccleſiam primo loco breviter ab iſto ſcriptore recenſitam elucidat ad annum* 587, *num.* 74 *Browerus, ſic ſcribens :* Ac primùm quidem propter amnem Moſellam, quà reſpicit Occidentem civitas, ædem ſanctæ Crucis, quondam à Tetradio ſenatore, Martino adhuc tum ſuperſtite, locatam; jam verò ſeu

C communis urbis excidio ſeu vetuſtate collapſum, liberali ſumptu reſtauravit; ibique monaſterium, B. Martini honori, loco prorſus amœno condidit, adductis è diſciplina S. Benedicti, viris religione præſtantibus : quibus & opulenta ſubſidia ad tolerandam vitam benignè præbuit, & Iſingerum, vel, ut alii malunt, Ingerum abbabatem præpoſuit. *Sed de iſto loco uberius infrà.*

29 Mox etiam aliud, *ut pergit Browerus*, in monte Martio, qui Orientem verſus, campum Martium olim incluſit, templum B. Martino conſtruxit; quod temporum injuriâ tamen jam prorſus excidit. Noviſſimum Caradoni, perveteri Romanorum caſtello, eidem Divo templum conſecravit. Cæterum, quod in Vabrenſi pago, hoc munificentiæ genus eidem veteres tribuunt, id luce clarioris explicationis indiget. Erenim Urſio & Berthefredus conjurati, cum à Childeberti exercitu ad pœnam quærerentur, ipſi in Trevirorum fines ſeu pagum Vabrenſem elapſi

Loca ſacra referente biographo, à Sancto condita vel reſtaurata

elucidantur

fugâ, ſe, uxores, liberos, familiam & fortunas in baſilicam S. Martini incluſerunt. Erat autem illa baſilica recens exſtructa apud villam Vabrenſem in ardui montis faſtigio; ubi antiquitus caſtrum ſtetiſſe; quod non curâ, ſed naturâ munitum fuiſſe, ſuo tempore meminit Gregorius Turonicus; ut & baſilicam illam, à Childeberto rege conditam, innuere videtur. Equidem Wulfilaicum diaconum manſionibus additis expoſuiſſe, Magnericum fundis additis dedicaſſe, tradiderim. Nam montem hunc octo millibus paſſuum abfuiſſe Ivodio ſeu Epoſio caſtro, Gregorius ſcribit; atque in hoc monte à Wulfilaico ædificatum monaſterium ſeu habitaculum clericorum, quibuſcum vixit. AUCTORE J. P.

30 Baſilicæ verò dotes fuiſſe prodit, ut Franci eam religiosè frequentantes ſanitatem D. Martini patrocinio recuperarent, perjuri non multi jusjurandum ibi violarent.... Ceterùm hunc pagum *Vabrenſem* diſtrictûs olim fuiſſe Trevirici, multa veterum monumenta perſpicuè conteſtantur. Ipſe quippe Gregorius S. Wulfilaicum repetit territorium urbis Trevericæ expetiiſſe; & in monte, qui prope aberat Ivodio, domicilium ſibi apud baſilicam S. Martini collocaſſe. Ivodium autem.. in poteſtate olim fuit Trevirenſis eccleſiæ, à qua comites Chiniacenſes loci dominium adepti, in multos inde annos retinuerunt... Excurriſſe *pagum Vabrenſem* ab Evodio Chiniacum in vallem uſque Aliſontiam ſeu Mariſchanam liquidò conſtat; cum veteres tabulæ donationum, quando apud Lutzeburgum Mariſchium ſive Merchium exprimunt, id in pago Vabrenſe ſitum confirmant. Ad hæc loca, quæ velut triangulo Marvillæ, Montmedio & Virtono circumjacent, non dubitem contribui Vabrenſi territorio. Nam Juveniacum, ubi hodiéque Trevericæ Chriſtianitatis ſedes eſt, præclarum habet nobilium virginum Ordinis S. Benedicti monaſterium; id quod jam inde à Caroli Calvi ætate in pago Vabrenſe conditum traditur, quando iſthuc Richildis auguſtæ ope ſtudioque, S. Scholaſticæ, ſororis D. Benedicti corpus ex Cenomannis importatum eſt. *De iſto corpore jam pridem egimus die* X *Februarii à pag.* 397; *at nihil tunc deciſum : die autem* XXI *Martii datur tranſlatio ad Cenomanos : hanc inde ad Vabrenſes qui aſſerit, illius eſt eam probare : de qua nos nihil planè ſcimus.* ex Browero.

E

F

§ IV. Ulterior locorum iſtorum elucidatio; monaſterii S. Martini Trevirenſis viciſſitudines.

Monaſterii Martiniani ſitus ex Bruſchio; qui uti & Crateplius,

B*Ruſchius in Monaſteriis Germaniæ fol.* 121 *verſo laudatum S. Martini cœnobium deſcribens, locique ſitum diſtinctiſſimè determinans,* extra & intra, hoc eſt, ad ipſos muros urbis *Trevirenſis* infra ſaxeum pontem vetuſtiſſimum, in dextra Moſellæ fluminis *illud collocat. Quæ verò occaſione è privata Tetradii domo in ædem ſacram, anno, ut vult, circiter* 406 *ab ipſo S. Martino Turonenſium epiſcopo commutata ſit, exponit his verbis :* Cum enim, *ait*, Treverim is veniſſet, & Tetradii conſulis ſervum ibi malo ſpiritu correptum, à dæmonio liberaſſet, conſul, ut pro præſtito ſibi beneficio gratus, S. Martino domum ſuam dono dedit, hac lege, ut Vir Dei ex ipſa oratorium & domum precationum ſanctæ Cruci dicatam faceret... Poſtea verò hanc ipſam precationum & diſciplinæ

AUCTORE P. domum barbarorum crebris in Galliam Belgicam & Germaniam irruptionibus desolatam & planè collapsam auxit circa annum Christi DXXVI.... Trevirorum episcopus Magnericus.

32 *Sed ille ex dictis, jam à viginti facilè annis tunc erat mortuus; ac proinde corrigi debet Bruschius, uti & Cratepolius, qui ex eo haud dubiè eamdem hanc historiam transcripsit, & inseruit elogio* S. Magnerici *citato; certè eam, quam ex Browero mox retulimus, restaurationem, sine parachronismo ipse alligat anno Christi* 587. *Erunt insuper, qui in conjuncto supra cum vita S. Martini anno circiter* 406, *aliquid in Bruschio majoris accurationis requirent: nam Sanctus ille juxta cardinalem Baronium in Annalibus, & Cardinalem Bona Rerum liturgicarum lib.* 1, *cap.* 11, *vitam clausit anno* 402: *juxta Labbeum verò in Bibliotheca chronologica anno* 400; *quem item ex S. Gregorii Turonensis libro* 1 *de Miraculis S. Martini cap.* 32, *colligit Ruinartius in novissima sua operum S. Gregorii editione, in notatis ad istum locum. Cointius de dicta morte operosè inquirit ad annum* 498; *quam decidere controversiam non est hujus loci; erit porro die* XI *Novembris.*

circa ejusdem exordia corrigitur.

B

33 *Sed nos ad ecclesias à* S. Magnerico *conditas vel restauratas revertamur. Historia Trevirensis, quæ est in Spicilegio Dacheriano, tomo* 2, *editionis anni* 1723, *col.* 212 *tres dumtaxat memorat cum laudato nostro biographo. Gesta autem Trevirorum, inter Accessiones historicas annò* 1698 *à Leibnitio Lipsiæ edita ex auctore, uti dicitur in præfatione ad lectorem, qui vixit seculo duodecimo, quatuor, quot nobis supra assignabat Browerus, ecclesias commemorant cap.* 37. *Prima, secunda & quarta satis intelliguntur non differre ab iis, quas biographus nominabat.* Tertiam, *quam ponit* in monte Jurano, qui ex nomine S. Martini dicitur, *si diversa sit ab ea, quam Browerus collocabat* in monte Martio, *nec alibi sub isto nomine eam reperio; nec an & ubi in monte Jurano sita fuerit, determinare promptum habeo. Notissimus porro est mons Jura, Sequanos ab Helvetis discludens; verum circa assertam ibidem ecclesiam auctor seculi demum duodecimi valeat, quantum valere potest.*

Disseritur de ecclesiis à Sancto constructis aut instauratis;

C

34 *Sed quandoquidem inter ecclesias à* S. Magnerico *conditas vel restauratas*, illam esse præcipuam constat, *sicut rectè dicit auctor Vitæ numero citato* 52, in qua ipse corpore quiescit, *Trevirensem videlicet S. Martino sacram cum adjuncto ipsius operâ Benedictinorum monasterio; dabit nobis hanc veniam lector, ut, quæ dicenda supersunt circa ulteriorem ejusdem loci notitiam, non prætermittamus, sed subjiciamus ea, quæ tum ex Mss. tum ex impressis documentis congerere potuimus.* Locus ille, *inquit biographus num.* 55, semper sub abbatibus erat; quia ibi, ut in aliis præcipuis urbis ecclesiis, statio, sedes & domus erat Pontificis. *Quâ id causâ contigerit, non ineptè conjectat Browerus lib.* 7 *Annalium Trev., num.* 10 *in fine, his verbis usus:* Si in historia opinari licet, palatium, quod hodie Pontificum in urbe domicilium est, opere structuraque Romana antiquissimum, Dagobertum inhabitasse crediderim, episcopis tum ad D. Martini juxta Mosellæ ripam vel prope Basilicam S. Helenæ in curia sedentibus. *At pergamus denuo ad biographum numero eodem* 55 *sic loquentem:*

ac datur notitia major monasterii Martiniani,

35 Ecclesia autem illa longo ante tempore cum senio esset lapsa, & vastatione Normannica cum ipsa civitate succensa, à Radbodo Trevirensi episcopo, Reginoni abbati... est commissa, & ab eo in pristinum statum reparata. *Rem gestam illigat Browerus anno Christi* 898; *unde breviter num.* 42 *ita illustrari illa potest:* Post hæc Radbodus monasteria Treviris, igni aliaque clade vastata, restituere intentiore cura perrexit; atque in his D. Martini ædem instauravit, operâ ad id usus Reginonis abbatis, quem ipse monasterio ob spectatam vitæ probitatem post Normannorum incursionem, primum rectorem dederat; locumque, quod jam inde à D. Magnerici tempore usu venerat, non à profanis hominibus, sed à religiosis in posterum administrari voluit. *De hac vastatione Normannica agit Browerus ad annum* 883; *apud quem notatur laudatus Ratbodus ab anno Christi* 884 *cœpisse; anno autem* 918 *sedere desisse; sub quorum intercapedine dantur ejus gesta & elogia. At quis ille* Regino abbas? *Illi certè cum biographus vagum & indeterminatum idiotismum addat*, ecclesiam *sancti Martini sæpe dictam* religioso cuidam & ecclesiastico viro esse commissam, & ab eo in pristinum statum reparatam; *alibi quærendus est iste vir.*

D

& restaurati cum ejusdem ecclesia abbatis.

E

36 *Bruschius antea citatus catalogum exhibet istius loci abbatum, etsi, ut fatetur, aliquibus locis mancum; in quo sic loquitur:* Regino.. abbas præfuit circa annos Domini DCCCLXXXVIII constitutus post Nordmannicam vastationem à Rathbodone, Archiepiscopo Trevirensi, tertio fundatore. Sed nec de isto quidquam amplius literis mandatum reperitur. *Quæ ille perquam jejunè, aliunde supplenda. Abbas synonymus & synchronus, qui Faraberto abbati Prumiensi sublectus, gratam sui apud posteros memoriam reliquit, tum etiam Ratbodi jussu, duos de disciplina ecclesiastica libros ex diversis toto Christiano orbe conciliis concinnavit; quos Stephanus Baluzius anno* 1671 *typis edidit, ac notis elucidavit; abbas, inquam, iste legitur apud Browerum ad annum* 893, *num.* 28, *ubi etiam laudatur tum ab excelso ad res asperas & difficiles toleranter & humanè ferendas animo; tum quod, sicut in ejus maximè scriptis elucere, ibidem dicitur, insigni prudentiæ & moderationis laude præstans fuerit; idemne, an diversus ab abbate Martiniano Trevirensi?*

Indagatur

F

37 *Mabillonius eumdem esse asserit, & rectè: adjuncta enim adeo multa, nomen videlicet, tempus, dignitas, eruditio, Ratbodi archiepiscopi familiaritas, non videntur cadere posse nisi in unam eamdemque personam. Adde ex biographo epitheton* ecclesiasticus, *quo haud dubie alludit ad duos de disciplina* ecclesiastica *libros ab eo editos. De illo itaque agit Mabillonius Annalium Benedict. tomo* 3; *ubi anno* 895, *ex Trithemio dicitur interfuisse concilio Triburiensi; anno* 892, *electus Prumiensis abbas; anno* 899, *abbatiam cessisse Richario, fratri Gerardi & Matfridi comitum; creatusque fuisse abbas S. Martini Treviris, ex Browero, quem citat Mabillonius; dicitque sepultum non in isto monasterio, sed in S. Maximini, ubi supremos fortè vitæ dies exegerit. Anno* 905 *adhuc vixisse, colligitur ex ejus Chronico; quod absolvisse anno Christi* 908, *expressis ipsiusmet verbis apud Mabillonium indicatur ad dictum annum. Quamdiu supervixerit, Mabillonio incertum; at consulesis paulò post dicenda.*

quisnam ille fuerit.

A *cenda. Interim nos, quæ de laudato Martiniano monaſterio illuſtranda ſuperſunt, proſequamur.*

Variæ deinde

38 *De eo ſubſequentes notitias ſuggerit biographus* · Ex traditione B. Magnerici, abbates illius loci pontificalibus infulis utebantur, & vices pontificis ad divinum Officium tantùm illo abſente exſequebantur; *de qua re Browerus ad annum* 898, *num.* 42; ſed, *inquit*, Comitibus pravâ jam tum ejus ſeculi licentiâ ſacra polluentibus, & dum ſibi opes pararent, poſthabitâ curâ, quid religio quidve fas poſceret, ſtatum eum non diutius monaſterium retinuit; quam abbas Regino vitâ functus eſt: quo tempore bona rurſus ad externos delapſa, Comitibus beneficii loco permiſſa ſunt. *De obitu Reginonis mox dicemus. Per Comites illos intelligimus Stephanum, Odoacrum, &, quos paulo ante nominavimus, Gerardum & Matfridum, regni Lotharingiæ præfectos, apud Browerum ad annum* 898, *quos Zuendeboldus, rex Lotharingiæ, ob tyrannidem ſibi adverſos expertus,*

B *honoribus ac dignitate ſpoliavit, eorumdem provinciis atque comitatibus ad arbitrium in ſuos diſtributis, ac duobus monaſteriis, Horreo nimirum Dagoberti Treviris, & S. Petri Metis, quæ in poteſtate Comitum hactenus fuerant, opulentiſſimis regio luxui deſtinatis. Qui tamen, hortante ac faciente Arnulpho, gratiæ & honoribus reſtituti ſunt, prout ibidem exponitur.*

locum hunc

39 *Et ſic quidem Browerus loci ſæpe memorati viciſſitudines recenſere inſtituit, nixus ſine dubio idoneis ad propoſitum præſens documentis, quæ alicunde ex antiquis archivis eruerit. Sed notandum eſt, hunc inter & ſcriptorem Vitæ non ſatis, quantum ſaltem prima fronte apparet, convenire in modo, quidquid ſit de ſubſtantia, quo monaſterii bona ad manus externorum ac ſecularium delapſa ſint. Quæ ſcriptor Vitæ aliter narrat. Audi ipſum num.* 56: Defuncto, *inquit*, Reginone abbate, laicis eſt in beneficium data, & primùm Bertoaldo, fratri Rotgeri epiſcopi, deinde aliis atque aliis abbatiola illa diviſa. *Sed videntur illa cum ſuperioribus ſatis commodè conciliari, ſi dicas, diviſionem illam mediantibus ſeu dantibus ſuprà dictis Comitibus, quibus abbatiæ bona beneficii loco permiſſa erant, iſti* primum *Bertoaldo tamquam eorum vaſallo obtigiſſe; vel ſi hæc conjectura minus arridet; en tibi aliam, quam eligas, ſi hæc quidem præ iſta magis placet. Dici etenim poſſet, aliquam bonorum diviſionem ad Bertoaldum perveniſſe, aliâ longè pinguiori Comitibus illis beneficii loco permiſsâ. Atque hæc quidem explicatio ſatis aptè coheret cum dictis Broweri ad annum* 921, *ubi iſta narrat:*

C

viciſſitudines afflixerunt:

40 Per id etiam tempus Reginone D. Martini abbate vitâ functo, monaſterium id rurſus nobilium hominum cupiditatibus patefactum, interciſâ velut abbatum lineâ, horum in manus recidit; primuſque Bertoaldus, Ruotgeri archiepiſcopi frater, clientelari jure ejus loci prædia occupavit. *Porro Ruotgerus, Ratbodi ſucceſſor, ſedit ab anno* 918 *ad* 930, *teſte Browero. Varias denique ac lugubres Martiniani monaſterii ſcenas, nec non eccleſiæ profanationem narrare pergit biographus à numero* 57; *quæ tempora viciſſitudinum nubila loco iſti miſerrimè incubuerint per annos circiter* 60, *donec ſuborta verſus annum* 975 *felicioris fortunæ lux affulſit, quæ diuturnas illas & loco iſti pernicioſas ac fatales tenebras diſſipavit, prout planum fiet ex paragrapho proximè ſequenti. At quinam, obſecro,* Albertus *vel* Conradus, *quorum* tempore *juxta citatum numerum* 56 *apud biographum*, cum ſæpe maxima eſſet regnorum turbatio atque ſeditio, ab invaſoribus ſanctæ eccleſiæ epiſcopium omne ita prædatum eſt *&c? Browerus ad an.* 905, Conradus, *inquit*, Luduici regis (*Germaniæ*) frater, qui circa Fritzlariam graviſſimum bellum cum Adelberto æmulo comite ſuſceperat, filium Conradum poſtea Lotharienſium Germaniæque regem, cum non temnenda militum manu in Treviros miſit, *contra Comites D. Maximini; ubi & exponitur, quomodo eorum prædia villaſque vaſtarit, &c.*

AUCTORE J. P.

quæ diſtinctius alibi unde

41 *At quæ ſcriptor Vitæ confusè de iſta deſolatione contexit, diſtinctius enarrant notitiæ Trevirenſes Mss., ſuprà citatæ, dum ita memorant:* Abbate Albrico *, ipſius loci admodum induſtrio viro naturæ cedenti, monachis depulſis Heinricus, qui tunc pontificabat, cuique ſibi manum melius implenti quædam ex iſtis conceſſit allodiis (*quæ ibidem præmittuntur*) ſicque aliquos villanos clericos inibi divinis deliberavit ſervitiis. Quod ſæpius dum eſſet factum, id eſt modo exeuntibus monachis, modo intrantibus canonicis, in hujuſmodi intervallis prænotata diſtributa ſunt bona, ut diximus, ab epiſcopis, quibuſque avidè petentibus eam Dei inimicis. Taliter enim, ut præfati ſumus, iſte locuples locus eſt annihilatus, & omnibus tranſeuntibus in ſibilum factus. Sed cum omnipotens Deus commemoratam mutationem tam indiſcretam vellet ſolita pietate ſtabiliri, nec diutius canonicos immorari, contigit tale ſignum quarto Nonas Julii, quod eſt in ipſa tranſlatione S. Martini.

al. Albe rico

E

hîc narrantur.

42 Nam aurora ſurgente, cum quiſque de latibulo ſuo eccleſiam intraſſet, hymnoſque matutinales vix ſomnolenter canere cœpiſſet, ſubito inter eos apparuit vir veneranda canicie, mediocris ſtaturæ, atque epiſcopali baculo, quemque potenter increpans, cogebat exire. Ajebat enim ingeminans, percutiendo tardiùs exeuntes: Exite ignavi, Martinus monachus fuit, non canonicus. Illis ita recedentibus, alterum longa infirmitas corripuit, alterum ſubita mors invaſit; ſicque locus deinceps arbitrio monachorum ſubjacuit. *Hæc inde delibavimus, aliis ejuſdem loci viciſſitudinibus, non tamen debito temporis ordine, intermixta; quæ hîc apto tempori reſtituimus cum Browero ac Mabillonio; quam hic ex illo hiſtoriam refert ad annum* 975, *eamdem in ſubſtantia; non tamen invenio ibi illa probroſa verba*, cuique ſibi manum melius implenti. *Henricus verò ille ſediſſe notatur ab anno* 956 *uſque ad* 964 *apud Browerum in citato indice chronologico; qui ſubdit ad eumdem annum* 975: Inde locus ad provincialium prædam nobilium expoſitus, neglecto ſacrorum cultu, rurſus concidere, templumque, nudato tecto, pervium etiam pecoribus eſſe cœpit; *quæ apprimè conſonant cum biographo num.* 57.

F

§ V.

AUCTORE J. P.

§ V. Idem monaſterium ad meliorem fortunam redactum ; diploma Benedicti PP. VII in ejus favorem conceſſum ; nova adverſus monachos Martinianos tempeſtas.

Theodoricus Trevir ep. egregiè reſtaurat

TAndem , *inquit noſter ſcriptor* , miſeratione ſumma ductus venerabilis Theodoricus epiſcopus *Trevirenſis* , cum jam ſuo tempore locum auctoritate recuperaſſet , cuidam religioſo abbati Angilberto . . ad regendum tradidit , conceſſis ei nonnullis , quæ ad eumdem locum pertinent , poſſeſſionibus , ſcilicet ut . . monachorum deinceps eſſet commoratio ; nec jam in beneficium concederetur . . . ſed Deo Sanctiſque ejus ſerviens , epiſcopi non tyrannorum dominio ſubderetur. Qui videlicet abbas . . . modicam quidem ſed honeſtam Deo ſervientium monachorum illic adunavit congregationem ; ejuſque induſtriæ . . epiſcopus congaudens , cum Romam pergeret , teſtamentum inde Apoſtolicum detulit , per quod locus ille nuper reſtauratus . . ſua deinceps firmitate maneret . . ipſique monachi . . electionem quoque haberent. *Factum iſtud poſt Browerum Mabillonius innectit prælibato anno* 975 ; *ac proinde contigerit ſub finem vitæ laudati Theodorici , qui apud Browerum ſignatur præfuiſſe ab anno* 965 *uſque ad* 977 ; *quo inſigni ibidem honoratur elogio.*

cœnobium S. Martini,

44 *Age verò , quantum nominato pluries monaſterio & ad fortunarum ſecuritatem præſidii , & ad religionis nitorem ornamenti contulerit digniſſimus ille Trevirenſium Præſul , cumulatiſſimè liquet ex diplomate Benedicti PP. VII in gratiam ejuſdem loci lato : cujus exemplar quia nec apud Laertium Cherubinum in Bullario , nec apud Labbeum inter concilia , nec apud Browerum , nec apud Mabillonium in Annalibus ſuis reperio ; viſum eſt illud , tamquam venerandum antiquitatis monumentum , hîc palæophilorum oculis integrum exhibere ex notitiis noſtris Trevirenſibus Martinianis Mss , in quibus habetur proximè poſt* S. Magnerici *Vitam. Sic autem illud ſonat :*

B

C

obtento à Benedicto PP. 7

45 In nomine ſanctæ & individuæ Trinitatis. Benedictus epiſcopus , ſervus ſervorum Dei chariſſimis nobis in Chriſto fratribus univerſis epiſcopis , ac totius dignitatis & ordinis Catholicis viris præſentibus ſcilicet & futuris perpetuam ſalutem. Quia licet indigni, divinæ tamen dignationis gratia diſponente, beati Petri , Apoſtolorum principis , ſacratiſſimam ſedem paſtoraleque in curam Dominici gregis miniſterium ſuſcepimus , neceſſarium nobis ſalubreque proſpicimus , omnium eccleſiarum diligentiſſimam ſolicitudinem inſtanter habere , quatenus , noſtra procurante diligentia , in ſanctæ religionis augmentum , pacem , quietem & defenſionem adverſus omnium machinationes noſtra auctoritate fine tenus poſſideant.

in ejus favorem

46 Unde omnium tam præſentium quam futurorum noſſe volumus ſanctitatem & induſtriam, quod Theodorico dilectiſſimo fratre noſtro , ſanctæ Treverenſis eccleſiæ archiepiſcopo , venienteRomam causâ orationis ad beatorum Apoſtolorum limina , eodem narrante comperimus , quoddam monaſterium , ubi ſanctus Magnericus corpore requieſcit , ſuæ ſedis ſicut religione , ita quibuſdam poſſeſſionibus uſque in ſua tempora ab inimicis Dei fuiſſe deſtitutum. D

diplomate,

47 Quod poſſeſſionibus prioribus neceſſariiſque omnibus renovans , ac renovatum ſua ſuorumque comprovincialium epiſcoporum excommunicatione confirmans , quo ſanctæ religionis ſtatus major firmiorque fieret , in eodem monachos, ut prius , Deo famulantes collocavit , præficiens eidem loco abbatem Engelburtum ; cujus diligentiâ non ſolùm locus poſſit in melius reparari , verum religio indies felicius perfectiuſque augmentaretur.

quod hîc integrum

48 Unde quia in eodem loco laudabilis probatur monachica converſatio , ne id quod venerabilis frater noſter coëpiſcopus Theodoricus causâ ſanctæ religionis ſuæque ſalutis reſtauravit , per aliquam ibi ſuccedentium archiepiſcoporum ſeu per alicujus terreni poteſtatem dominii poſſit deſtrui ; per hujus Apoſtolici noſtri privilegii atque ſanctæ Romanæ ſynodi validiſſimam conſtitutionem placuit ſtatuere decretum, quatinus idem abbas cunctique ejus ſucceſſores in monachica converſatione inibi Deo militaturi , privilegium infularum ad vicem epiſcopi, quod ex traditione beati Magnerici , ut in ipſius Vita legitur , abbatibus conſtat inſtitutum , perpetuo obtineant , & eumdem locum cum omnibus illic pertinentibus , videlicet eccleſiis , villis , cunctiſque appendiciis abſque ullius contradictione ſeu inquietudine cum omni pace poſſideant. E

ex Mss.

49 Eo verò ex hac decedente vita , quatenus monaſterio ex eadem congregatione abbas juxta regularia ſancti Benedicti monita conſtituatur , placuit noſtræ Apoſtolicæ ſanctionis ponere decretum : quod , ſi ex eadem congregatione , quod abſit , perſona conveniens monachicis inſtitutis minimè reperitur , cum conſenſu archiepiſcopi ex eadem diœceſi abbas monaſterio præficiatur.

Trevirenſibus

50 Contra hanc ergo Apoſtolicam conſtitutionem , quam abbati monaſterioque ſtatuimus, ſi quis hominum quolibet modo agere præſumpſerit , & quod juſtè & canonicè à nobis in plena ſynodo decretum eſt , in aliquo infringere tentaverit , ſciat ſe ex Dei omnipotentis & prædicti beatiſſimi Apoſtolorum Principis omniumque Sanctorum , ac deinde noſtra auctoritate damnatum & anathematizatum , atque divinæ iræ jaculo perpetualiter confoſſum , cum omnibus impiis æterno ſupplicio deputatum. F

producitur

51 Qui vero hoc ipſum noſtrum privilegium obſervare , cuſtodire adimplere fideliter ſtuduerit , benedictionis gratiam & miſericordiæ plenitudinem in cæleſtibus caſtris inter electorum numerum efficaciter à Domino Deo conſequi mereatur. Scriptum per manus Stephani notarii & regionarii & ſcriniarius * ſanctæ Sedis Apoſtolicæ , in menſe Jan. , Indict. III. Bene valete. Data XV Kalend. Februarii per manus Widonis epiſcopi & bibliothecarii ſanctæ Sedis Apoſtolicæ , anno I , Deo propitio , pontificatûs Domini Benedicti ſanctiſſimi Papæ , imperante Domino piiſſimo PP. * Aug. Ottone à Deo coronato magno imperatore [anno VIII] Indict. tertia.

** ſcriniarii*

**principe*

cum noſtris obſervationibus.

52 *Duo alia diplomata , ſeu unum potius integrum , & alterius item fragmentum ab eodem Pontifice , eodem ipſius anno , eadem Indictione, eodem-*

A *eodemque menſe ac die data, eâdemque ad verba ſere ſingula in fine clauſulâ notata proferuntur à Browero ad annum* 975 ; *indidemque huc ſupra tranſlatus annus octavus Ottonis (qui fuit hujus nominis II, coronatus anno* 967) *& uncinis incluſus, quem ſuſpicor in primigenio exemplari adjectum fuiſſe hujus diplomati, ſicut adjectus notatur in binis hiſce aliis ; quamquam parum referat, ſive adſit ſive abſit character ille, cum alii, quibus diploma noſtrum inſignitur, affatim ſufficiant, breviter tamen nunc explanandi. Notatur hîc dies* XVIII *Januarii anni* 975, *quocum concurrit Indictio* 3. *Benedictus VII ſedere cœpit anno* 975 ; *juxta Labbeum in Compendio chronologico die* XI *Maii electus. Apud Alfonſum Ciaconium in Vitis Pontificum dicitur creatus Kalendis Junii; at Pagius in Criticis Baronianis ad annum* 975, *num.* 3 *ex alterius ab eodem Pontifice conceſſi diplomatis ſubſcriptione probat, eum ſedere cœpiſſe iſto anno, & quidem ante diem* XXV *menſis Martii ; qui ſedis exordium non diſtuliſſet poſt* XVIII *Januarii, ſi tria ſuperiora diplomata vidiſſet, adeo concinnè, aptè & conſtanter in characteriſticis temporis notis convenientia, ut caliginoſis iſtius ſeculi adeo obſcuri tenebris minimè creperam aut dubiam, ſed claram & certam in hoc facto lucem præbeant, remque, de qua diſſerimus, prorſus evincant. At nunc monaſterium repetamus.*

B

Cœnobium S. Martini

53 *Verùm tam proſperos hujus monaſterii ſucceſſus nova rurſum tempeſtas obnubilavit. Rem compendio expedio ex notitiis Mss. pluries citatis :* Illis temporibus cum Henricus, qui & Claudius (*Claudus*) ſceptra regni teneret, atque Leudulfus epiſcopalem cathedram Trevirenſis eccleſiæ gubernaret, quidam præpoſitus S. Paulini fuerat Adelbero nomine... Hic, eccleſiam S. Symphoriani, quam tunc monachi S. Martini poſſidebant, ſibi *voluit* vindicare.. Conſuetudo namque fuit in feſto S. Symphoriani, partem aliquam eorumdem monachorum cum ſuo apparatu illuc convenire, & tempore competenti divinas inibi laudes celebraturos commanere. Tali ergo ſolennitate, Completorio finito, cum monachi jam tertiam partem noctis quieviſſent, ſubito validus clamor oritur ruſticorum... Illi itaque fratres.. apertis januis foras ſe proripiunt.. Cum ſubito ſubintrat epiſcopus, Sanctorum patrocinia quæſiturus. Adeſt ſupradictus præpoſitus ; orationes ſuadet abbreviari... Conſilio inito cruces, pallia, libros, & omnia inde auferunt... & ad S. Paulinum dirigunt... Mane autem facto quaſi horum ignarus advenit epiſcopus, & inter Miſſarum ſolennia, fratribus rem geſtam excommunicando inveſtigare ſuggerentibus, ille multum eos inculpans induciis dilatabat, quaſi id certius inquiſiturus.

C

novo calamitatis genere conflictatum,

54 Interea ſæpe dictus præpoſitus eccleſiam pecuniâ cum ſuis appendiciis ſibi vindicavit, eamque cum conſenſu epiſcopi S. Paulino, quamdiu ibi præfuit, injuſtè obtinuit. Deprædatis itaque circumquaque ſæpius proclamantibus, uſque ad extrema vitæ deductus eſt epiſcopus ; qui licet ſerò, tamen pœnituit... multum conqueſtus, ſe errore viri eſſe deceptum, & quod illi ineptè conceſſerat, dum quantocius convaleſceret, devotus ſpondet Sancto ſe redditurum ; ſed morte præventus, quod promiſerat, non eſt aſſecutus. *Rem narrat Browerus ad annum* 1004. *Henricus, qui ſupra nominabatur, eſt imperator geſtis & ſanctitate notiſſimus, cujus Acta illuſtrata ſunt die* XIV *Julii ; ac de*

Claudi *cognomento diſſertum ibidem in Commentario prævio* § 1, *num.* 8 *&* 9 ; *de ætate verò actum* § 2. AUCTORE J. P.

55 *Ludolfus, teſte Browero, ſedit anno* 994 *ad* 1008. *Adalbero autem, frater* S. Cunegundis, *intacta in matrimonio cum S. Henrico virginitate celebratiſſimæ (quam pudicitiæ dotem contra obtrectatores vindicavimus in eodem Commentario* § 8 *&* 9) *pluries in ſcenam producitur apud laudatum Brownerum ; de pœnitentia autem ejus, dum gravi morbo langueret, agitur ad annum* 1014 ; *&* 1038, *dum adhuc inter vivos degeret, contractas præſertim rapinis & ambitione ſordes eluere conatus eſt, dato diplomate, quod legere eſt apud Brownerum, tamquam animi verè pœnitentis & pectoris verè generoſi monumento. Bruſchius ſupra allegatus ſcribit,* ſub Eberuuino abbate Adalberonem.. de Lutzenburg... annum Chriſti circiter MVI S. Symphoriani monialium cœnobium S. Martino vicinum funditus evertiſſe. *Sed præplacet ſententia Broweri, videturque narrationi proximè præcedenti magis conſentanea. Hic itaque ad annum* 1004 *ſcribit,* S. Symphoriani parthenonem Francorum ætate, & Nortmannicis irruptionibus adhuc florentem, tunc incultum & virginum ſodalitio fuiſſe deſtitutum, *ſuperſtite tamen tunc eccleſia, de qua ſupra. De ſitu, ac monialibus Benedictinis ibidem vitæ ſanctimonia claris, uti & de eccleſia poſtea omnino diruta præter unam columnam, quâ olim ſuſtentabatur, conſuli poteſt ibidem Browerus.*

reique adjuncta explanata.

E

§ VI. Dies, quo S. Magnericus obiit ; ſepulcrum, tranſlatio, chronotaxis ; Vitæ auctor.

Obiit Sanctus 25 Julii, in eccleſia S. Martini Trevirîs tumulatus.

F

VEnerabilis & Deo dignus Pontifex.. vitæ ſuæ terminum octavo Kalendas Auguſti ſortitur, *auctore biographo num.* 53. *Clara adeo hæc eſt diei mortis expreſſio, ut nemini dubium ſupereſſe queat, quin tam ab antiquis temporibus quam nunc eadem exſtiterit & natalis ad meliorem vitam & cultûs ſacri hæc dies* XXV *Julii ; in qua ſignanda rectè omnino conſpirant Martyrologia recentiora cum Romano, uti ſupra vidimus. Ad ſepulcrum quod attinet ;* corpus ejus in eccleſia (*S. Martini Treviris*) quam diximus, eſt tumulatum, *inquit ibidem biographus : quin & in eadem eccleſia ad ipſius uſque tempora honorificè aſſervatum quieviſſe, ex eodem colligimus; addit enim,* ubi & condigno nunc honore veneratur. *Non eodem tamen ſemper in dicta eccleſia loco quieviſſe, ſed ex illo, in quo antea non ſatis commodè haſerant, in meliorem ſacras exuvias fuiſſe tranſlatas, erui poſſe videtur ex ſcriptore Vitæ ibidem ; quamquam expreſſius dicat, corpus honoratum, quam tranſlatum fuiſſe. At rem ex ejus verbis æſtimemus. Sic itaque loquitur de iſto corpore :*

Cauſa, locus, tempus &c. tranſlationis.

57 Quod cum aliquibus ab altari pedibus eſſet humatum, noſtris temporibus cuidam honeſto viro, nomine Berengario, ejuſdem eccleſiæ monacho, per viſionem ſanctus Sacerdos apparuit, & ut ſepulcro altarium aptaret, præcepit : *id quod Ruotbertus Trevirenſis præſul, ucrato pluries ejuſdem Berengarii viſo commonitus, præſtitit ſuis impenſis, impoſito deſuper faſtigio ;* prout *ibidem narratur num.* 54. *Factum illigat Browerus anno* 941, *addens* ex loco *priore*

AUCTORE J. P.

jam dicto in eum, quo nunc, *inquit*, apud D Martini cernitur *à Ruotberto Sancti corpus translatum fuisse; quo discimus, illud à seculo decimo fere medio ad usque decimum septimum eodem loco quievisse. Locum verò determinat ad annum* 596, *quando dicit, quod* posteriùs eum in locum, ubi nunc crypta subterranea sub odeo asservatur, translatum *fuerit corpus; ibidemque loci asservari perrexisse Sancti tumulum, asserit Cointius tomo* 2 *suorum Annalium, edito anno* 1666; *dum ad annum* 597 *tradit ista:* In monasterio *(S. Martini Treviris)* hodie ostenditur S. Magnerici tumulus in subterranea templi crypta. *De statu corporis hodierno nihil suppetit, unde certi aliquid suggeramus.*

58 *Supereſt nunc, ut iis, quæ ad illustranda* S. Magnerici *Acta corradi à nobis potuere, subtexatur promissa superius Vitæ chronotaxis, quam ad sequentes annorum notas aptè & congruè reduci posse existimamus. Eam interim accipe eo modo, quo datur, nimirum tamquam hypothesim chronologicam, juxta quam plurima sanctissimi nostri Antistitis gesta suis quaque temporibus illigari nihil vetet. Vivere itaque is cœperit secundùm dicta anno circiter Christi* 520; *anno Christi* 546, *ætatis* 26 *ad S. Nicetium discipulus accesserit; anno* 556, *ætatis* 36 *diaconus ordinatus sit, qualis disertè à biographo vocatur: non tamen à Gregorio Turonensi juxta nostra annotata ad cap.* 1 *lit.* e. *S. Nicetio, jussu Clotharii in exsilium pulso, & ab omnibus derelicto solus unicus fidelis adhæserit diaconus* Magnericus *anno* 561, *ætatis* 41. *(Factum exponitur in Vita à num.* 4*) Nicetio è vivis sublato anno* 562 *aut* 564, *in cathedra Trevirensi successerit S. Rusticus; & huic anno* 573, *ætatis* 53 S. Magnericus. *Anno* 584 *vel* 585 *Confluentiæ à submersione servatus sit: (quod est in Vita num.* 26*) Theodorum episcopum Massiliensem ab exilio & captivitate sedi suæ restituerit anno circiter prædicto* 585, *ætatis* 65, *episcopatûs* 12. *Historia refertur à biographo nostro à num.* 16.

59 *Ad annum* 587 *reduc Theodebertum à* S. Magnerico *de sacro fonte susceptum; de quo Vita nostra num.* 11. *Evidentissimum mortis periculum in catastrophe Guntramni Bosonis &c. contigerint anno* 587 *vel* 588, *ætatis* 67 *vel* 68, *episcopatûs* 14 *vel* 15 *(rem gestam pandit Vita à num.* 27.*) Quibus etiam annis aptari posse arbitramur ædificatas à Sancto ecclesias, ibid. num.* 52; *visitationes diœceseos; notitiam cum S. Gaugerico, collatumque eidem clericatum, ac uno vel item altero anno posteà diaconatum (vide rei historiam à num.* 12.*) Quid obstat, quo minùs ad idem circiter tempus referatur mirabilis vitæ asperitas, à S. Wolfilaico, Symeonis Stylitæ adinstar vivente, exercita; sed, teste biographo à num.* 41, *repressa à* S. Magnerico; *qui denique vivere desierit anno circiter Christi* 596, *ætatis* 76, *episcopatûs* 23?

60 *Atque hac quidem chronotaxi seu hypothetico saltem temporum systemate obviam itur scriptoris Vitæ confusioni, qui res suas non satis distinctè & chronologicè digessit; debiti videlicet ordinis vel parum solicitus, vel non satis gnarus. Ne verò systema illud, quod modo proposuimus, merè pro placito & arbitrio nostro ita adumbratum esse quispiam existimet; consulat Broweri Annales, ubi varia Sancti nostri gesta suis quaque annis innexa reperiet, quæ ratio temporis nobis hîc præluxit, ingenuè fatentibus, nos eum ducem lubenter sequi, qui, quod propositum habuit res Trevirenses suis quasque locis, personis ac temporibus aptare, idque non infeliciter assecutus est, minus deviationis periculum creat. Reliquum est, ut illustratis documentis, quæ ad sanctum Præsulem propriè spectant, ipsum quoque Vitæ auctorem non negligamus, repræsentantes eum cum propriis suis idiotismis characteristicis, &, quoad ejus fieri poterit, quodammodo redivivum.*

Datur chronotaxis

B

in qua S. Magnerici gesta suis annis illigantur,

C

à biographo neglectis.

D

61 *Omnis, quæ hîc quærenda se offert, viri notitia ad quinque potissimùm capita revocari potest; videlicet si exponatur* 1. *ejus nomen ac patria;* 2. *ætas;* 3. *vitæ institutum;* 4. *ingenii dotes & scripta;* 5. *Sancti Vitæ, quam scripsit, valor seu meritum. Incipiamus ab ejus nomine. Est illud* Eberwinus *seu* Euerbinus, Everbero, Ebroinus, Eurinus, Ebrewinus: *ita variè nomen exprimi, monuimus jam pridem tomo* 1 *Junii, pag.* 87; *quibus addi potest* Evervinus. *Nomen quidem ille suum non exprimit in Vita num.* 60; *at sufficientem sui suggerit notitiam ex adjunctis; uti mox videbitur. Guilielmus Eysengrein in suo Ecclesiæ Doctorum Catalogo, Dilingæ excuso anno* 1565, *uti & noster Antonius Possevinus in Apparatu sacro tom.* 1, Germanum *fuisse scribunt. Vixisse eum exeunte seculo decimo & ineunte undecimo, satis liquet. Trithemius in Chronico Hirsaugiensi, anno* 1601 *Francofurti edito, ad annum* 1020, *illis* claruisse temporibus, *eum tradit. Mabillonius in Annal. Benedict. inter sui Ordinis abbates concilio Salegunstadiensi anno* 1022 *adfuisse ponit ex Trithemio* Eberwinum Theologiensem; *an talis dici possit, mox discutietur.* Ejus nomen, ætas,

E

62 *Ulterius autem supervixit biographus* Eberwinus: *nam è numero septingentorum Richardi abbatis Virdunensis sociorum in itinere Hierosolymitano, unus fuisse* Evervinus Trevirensis abbas *notatur apud Mabillonium citatum, ad annum* 1027. *Et verò ex Richardi Wasseburgici Annalibus Galliæ Belgicæ, & episcoporum Virdunensium, Gallico idiomate excusis, fol. verso* ccxx *habemus*, S. Richardum abiturum Hierosolymam, primò venisse Trevirim, ibique assumpsisse comitem itineris hominem sanctum, nomine Eurinum, dicti loci abbatem. *Cujus ætas longiùs etiamnum extendenda est; uti conficitur ex eo, quod S. Symeonis, in porta Trevirensi recluſi (qui obiit anno* 1035*) idque proximis à morte Sancti annis, Vitam conscripserit: de quâ re adi nostra Acta à pagina* 87 *paulo antè memoratâ. An verò & quamdiu postea ille supervixerit, ex antiquis testimoniis nobis non constat; quidquid Jacobus le Long, Oratorii presbyter, in historia ecclesiastica Franciæ, Parisiis idiomate Gallico edita anno* 1719, *lib.* 2, *pag.* 270, *eum floruisse scribat* anno MXL. qua vixit,

F

63 *Porro ex diplomate Benedicti PP. VII, superius producto, ubi num.* 48 *dicitur*, privilegium, *de quo ibidem*, ex traditione B. Magnerici, UT IN IPSIUS VITA LEGITUR *&c.*, *concludimus, non videri aliam his postremis verbis Vitam indicari quam Eberwinianam (aliam certè umquam exstitisse non scimus) ac proinde eam non fuisse scriptam post annum Christi* 975, *quo illud diploma datum signatur. Grandævam itaque prorsus senectutem attigerit oportet noster biographus: nam fac eum scripsisse juvenem admodum; ut qui viginti ut minus numeraverit annos tum temporis; quibus si addas annos saltem sexaginta, donec utique pervenias ad annum* 1035, *quo eum vixisse ostendimus, jam excrescet tota Vitæ ejus summa ad annos omnino* 80. *Possevinus eum* anno DCCCCXCV scripsisse Vitam S. Ma- & quamdiu.

A S. Magnerici ep. , *tradit ; quæ aſſertio evaneſcit , quia nec probatur , nec cum jam dictis conſentit.*

Fuit monachus Benedictinus, & abbas S. Martini Trevirís;

64 *Porro Eberwinum Ordinis Benedictini monachum fuiſſe , adeo apud omnes in confeſſo eſt , ut probatione tam illud non indigeat , quam quod monaſterio S. Martini Treviris abbas præſederit; præſertim cum id conſtet ex ipſiuſmet verbis ſub finem Vitæ num.* 60. Sicque locum , *inquit* , Apoſtolica præceptione munitum cum per aliquod tempus prædictus vir (*Angilbertus*) gubernaſſet , ab hac luce feliciter diſceſſit : poſt quem eamdem cellam , annuente epiſcopo , cum fratrum electione nos , qui hæc ſcribimus , licet indigni regendam ſuſcepimus , & uſque nunc prout poſſumus , in vinea Domini . . . . laboramus. *Ex vocibus iſtis* annuente epiſcopo , *deducimus , eum non monaſterii Martiniani Trevirenſis , ſed altèrius cujuſdam intra diœceſim Trevirenſem cœnobii (fortè Theologienſis propter dicenda paulo poſt) alumnum antea fuiſſe. Etenim ſi monachus fuiſſet Martinianus Trevirenſis , non fuiſſet opus epiſcopi annutu ; id quod liquido conficitur ex verbis diplomatis ſuperiùs producti , in quo num* 49 *circa abbatem dicti monaſterii ſic decernitur :* Abbate ex hac decedente vita , quatenus monaſterio ex eadem congregatione abbas . . . conſtituatur , placuit noſtræ Apoſtolicæ ſanctionis ponere decretum : quod , ſi ex eadem congregatione . . perſona conveniens monachicis inſtitutis minimè reperitur , CUM CONSENSU ARCHIEPISCOPI EX EADEM DIŒCESI ABBAS PRÆFICIATUR *Ceterùm , quod ſpectat ad tempus , quo Eberwinus iſti monaſterio præfectus ſit ; Bruſchius ſupra citatus,* Angilbertus ſive Egilbertus præfuiſſe , *inquit* , ſcribitur ante & poſt annum Domini DCCCCLXI. Eberwinus ſucceſſit Egilberto : præfuit anno Domini DCCCCXCV. *Verùm hæc , quatenus ſpectant obitum Angilberti , & annum , quo Eberwinus ei ſucceſſit , nimium indeterminata ſunt , quam ut individuum inde tempus extundas.*

idque probatur

C 65 *Ex laudato ſupra diplomate , quod ſub Angilberto datum fuit , liquet etiamnum ipſum præfuiſſe anno* 975 ; *quodque* per aliquod tempus *ultra* gubernarit , *ex proximis Eberwini verbis habemus. Ex cujus itidem verbis* nos , qui hæc ſcribimus, *clarè patere diceres , ipſum exaraſſe Vitam poſt ejus obitum. Quæ ut cum ſuperioribus concilies, in quibus oſtendimus , jam tum anno* 975 *exſtitiſſe Vitam* S. Magnerici ; *exiſtimamus ſic faciendum, ut Eberwinus ante iſtum quidem annum, quo datum fuit diploma, Vitam illam conſcripſerit; ſed poſtmodum clauſulam illam num.* 60 *adjecerit ; qua tum majorem ſui notitiam dedit , tum rebus potiſſimum monaſterii ſui à ſe narratis non exiguum fidei pondus adjunxit. Abbatem Treviris in monaſterio S. Martini exſtitiſſe , adeo invictè oſtenditur ex ipſiuſmet verbis paullo ante allatis , ut , quamquam alia omnia deeſſent , unus unicus ille locus ad hoc ſufficeret. Conſuli interea etiam poſſunt ea , quæ jam diu de illa re à nobis allata ſunt tomo* 1 *Junii pag.* 87 ; *ubi iſte titulus ex antiquiſſimis codicibus Mss. ipſi vindicatur.*

contra Trithemium; cui refragatus

66 *Merito hîc , uti & pluribus aliis locis , hallucinationem Joannis Trithemii obſervare convenit , apud quem ad annum ſuperiùs citatum ſcribitur* Euerbinus abbas monaſterii Doleienſis, quod in diœceſi Trevirenſi ſub honore S. Mauricii , & ſociorum ejus conſtructum , à Spanhemenſi cœnobio, *inquit*, meo novem ferme Teuthonicis milliaribus diſtat , in finibus Lotharingiæ. *Idem ejuſdem ſcriptoris error notatur apud nos loco jamjam deſignato , pag.* 88. *Nec dici poteſt utrique ſucceſſivè præſedisſe abbatiæ , dum non aſſertur idoneum pro hac re antiquitatis teſtimonium , & contrarium videtur ſatis deduci ex dictis. Errorem hunc ſubtimidè correxit Mabillonius , in Annalibus Benedictinis ad annum* 1027 , *his verbis :* Evervinum . . . S. Martini in *Trevirenſi* urbe abbatem fuiſſe , veri ſimilius eſt , quam Theologienſem , ut Trithemio videtur. *Ceterùm Mabillonius non ſibi conſtitit ſemper : nam non vacillavit dumtaxat in priore ſua opinione , ſed , illa penè apertè mutatâ , in contrariam ſeſe aliquo modo propendiſſe declarat ad annum* 1035 , *quando iſta ſcribit , nihil tamen abſolutè determinans circa quæſtionis deciſionem :*

deinde ſuffragatus utrique videtur, ſeu potius ſuſpendiſſe ſententiam Mabillonius.

67 Cujus loci , *inquit* , hic (*Evervinus*) abbas fuerit, S. Martini in urbe , an Theologienſis , vix definiri poteſt : nam auctores in diverſa trahunt. Illud Theologio favet , quod Symeonis Græcum pſalterium illîc aſſervatum ſe vidiſſe , aſſerit Trithemius , quod Vitæ ejus ſcriptor Evervinus à Poppone archiepiſcopo pro memoriali acceperat , ejuſque quatuor folia , reliquiarum loco , à Gerardo abbate ſe obtinuiſſe dicit. *Quæ , contrariâ ſententiâ tam probè nunc ſtabilitâ , protuliſſe , refutaſſe eſt ; adeo ut neceſſe non ſit , diutius hiſce immorando , refutationes eorum retexere. Jam verò nonnulla alia de laudato biographo elucidanda ſuperſunt , quæ expedientur paragrapho proximè ſequente ; ubi textum Poſſevini in* Everbino , *in pluribus ſecundùm dicta corrigendum protulerimus. Sic habet :* Everbinus Germanus monachus , & abbas monaſterii S. Mauritii Doleienſis ſive Toleienſis . . . anno circiter MXL. Scripſit Vitam S. Simeonis Syracuſani . . Attribuitur hæc à nonnullis S. Eberuuino abbati S. Martini Treverenſis ; ſed diverſitas cœnobiorum , temporumque ratio reclamant : obiit enim S. Simeon anno MXXXV ; quo tempore prædictus Eberuuinus in vivis jam eſſe deſierat. Affinitas nominum Eberuuini & Euerbini errorem pepererunt. *Utinam feliciorem erroris correctorem ſe præbuiſſet !*

AUCTORE J. P.

E

F

§ VII. Reliquæ circa biographum notitiæ ; Vita Ms. , quæ hîc datur ; res nonnullæ in eadem occurrentes confirmantur aliunde & illuſtrantur.

Ex Trithemio & Eiſengreinio datur biographi elogium ;

FUit , *ſi Trithemio citato credimus* , Euerwinus . . . vir tam in divinis Scripturis , quam in ſecularibus litteris eruditiſſimus ; qui ſcripſit Vitam S. Simeonis monachi Trevirenſis . . . ad Popponem ejuſdem civitatis archiepiſcopum. Scripſit etiam geſta ejuſdem Popponis. De jejunio , eleemoſyna & pœnitentia quoque nonnulla ſynthemata. Scholam in theologia monachorum publicam tenuit , & alia multa nobis incognita ſcripſit. *Ita ille ad annum citatum* 1020. *Inter* alia multa *Trithemio* incognita , *quæ* ſcripſit , *ſine dubio fuerit Vita* S. Magnerici; *cum hanc non exprimat. Eiſengreinius ſupra allegatus iſto ipſum elogio exornat :* Vir (*Eberwi-*

AUCTORE J. P.

nus) doctissimus, atque in monastica disciplina exercitatus; orator eloquens, nec ulli theologorum secundus. *Ita quidem ille de eruditionis ejus dotibus ac scriptis, quorum fides sit penes ipsos, qui hæc asserunt.*

qui plura non satis oppositè quamquam fideliter in Vitam S. Magnerici congessit,

69 *Addit Eisengreinius:* Vitas S. Magnerici archipræsulis, & Simeonis monachi Trevirensis .. copiosâ ac optima fide doctis commentariis expositi. *Nos unum, quod huc spectat, videlicet quisnam sit Vitæ* S. Magnerici *valor ac meritum, dispiciamus. Universè illud ad rem nostram pronuntiare liceat; ipsius auctorem rèm melioris frugi præstiturum & limatioris historici munere perfunctum fuisse, si ab inductionibus, exemplis, & aliorum elogiis Sanctorum plusculum abstinuisset; quæ propriè non erant ejus instituti, & bene magnam Vitæ partem implent.* Quam vellem, *inquit merito Browerus, superius num.* 23 *allegatus*, de Magnerici episcopatûs ortu progressuque scripsisset uberiùs; *reliqua dedimus ibidem. Verùm hunc defectum ipse supplere fortasse voluit*, Commentariis *quodammodo in Vitam loco plus uno indulgere visus, & dum medullam non posset, corticem porrigere. Porro fidem ejus commendant duo illi, quos secutus est, auctores Sancto synchroni, Venantius Fortunatus, & S. Gregorius Turonensis, & hic quidem eidem Sancto familiaris. De Venantio Fortunato jam diximus; de S. Gregorio idem constat.*

B

in aliquibus contemporaneus. An aliarum notitiarum Trevirensium fuerit auctor, incertum.

70 *Audiatur ipsemet Eberwinus num.* 47, *ubi ista habet:* Ipse etiam Gregorio Turonensi episcopo .. contemporalis & familiaris fuit, ita ut ea, quæ de hoc Pontifice idem Gregorius in libris suis commemorat, ipso referente cognoverit: ex quibus etiam ista decerpsimus. *Sed non in omnibus horum doctorum vestigiis inhæsit; quod in causa fuerit, cur alicubi etiam errores commiserit, corrigendos in annotatis nostris. Nonnulla etiam commemorat, quæ, uti ex adjunctis liquet, suo tempore sint gesta, in quibus plenam fidem meretur. Exemplo sit ecclesia S. Wolfilaici combusta, & Sancti istius ossa ab incendio intacta num.* 44 *&* 45; *& alia in decursu Vitæ. Quari autem à quopiam possit, utrum idem auctor sit aliarum notitiarum Trevirensium, uti eas supra vocavimus, ubi & brevem illarum dedimus ideam; at respondemus candidè, non esse nobis satis promptum, decidere hanc quæstionem; quam proinde in medio relinquimus. At nunc de Vitæ auctore satis dictum: deinceps de Vitæ exemplaribus instituatur sermo.*

C

Vita ex quo instrumento detur; quæ in historia Sanctorum Lovanii excusa

71 *Illud, ex quo Vita typis hic committitur, unde acceptum sit, & cum quonam collatum, dicetur sub finem hujus Commentarii. Divisio autem capitum & numerorum nostra est; nihil quippe horum in apographo nostro reperimus notatum. Titulus*, Vita S. Magnerici, Trevirorum archiepiscopi, *nihil habet singulare. Habemus librum, qui historias plurimorum Sanctorum continet, impressusque ad calcem notatur* Lovanii in domo Johannis de Westfalia anno Domini MCCCCLXXXV. *Impressus antea fuerat iste liber Coloniæ anno* 1483, *prout notavit Rosweydus ante indicem ejus textui præfixum; id quod colligere se dicit ex Colvenerio ad Flodoardum pag.* 12; *estque, adscribente illud notationi Rosweydianæ Henschenio, Corsendonci. Hunc librum Molanus ad Usuardum suum editionis primæ seu anni* 1568, *in* Magnerico *recte vocat simpliciter* historiam Sanctorum; *sed in editionibus annorum* 1573 *&* 1583 *nominat* Legendæ tomum secundum, *accipiens, uti putamus, Lombardicum historiam pro prima parte Legendæ.*

D

ex parte reperitur, sed integram suspicantur nondum editam esse.

72 *Quidquid id est, parum refert; invenimus, quod huc spectat, in laudato libro à fol.* XCVIII *Vitam* S. Magnerici *excusam*, saltem, *sicut rectè Molanus*, ex parte: *etenim non est nisi longioris Vitæ Eberwinianæ compendium, in pauca, resciss pluribus parergis, contractum; præter quod, aliam quampiam productioris argumenti Vitam exstare alicubi, quæ typis vulgata sit, non novimus. Atque id causæ est, cur suspicemur, Eberwinianam nos nunc primos prælo publici juris facere. Possevinus Apparatus sacri tom.* 1 *in nomine* Eberwinus *rectè quidem dicit, eum scripsisse Vitam* S. Magnerici; *sed perperam addit*, Vid. tom. 2 Surii cum poëmate Fortunati de eodem episcopo: *nam neutra in editione illa invenimus: quamquam probè noverimus, aliqua de* S. Magnerico *apud istum auctorem interspersa esse in Vita S. Gaugerici ad diem* XI *Augusti; adeo ut haud dubiè confuderit Possevinus dictam paulo antè Legendam cum Opere Surii. Nostram vero Vitam, præcipuis ac majoris moliminis elucidationibus in decursu hujus Commentarii prævii præmissis, tunc legendam exhibebimus, quando prius res quasdam gestas, in ejusdem decursu occurrentes, ex verbis S. Gregorii Turonensis potissimum confirmaverimus & elucidaverimus; ita ut satius videatur, illas hic continuata serie sub uno conspectu ponere, quam sparsim in annotatis; præsertim cum textus quidam sint longiores, quam ut æquè commodè ibi locum habere queant. Et verò tum puriores sunt aquæ, quæ ex ipso hauriuntur fonte, tum hoc maximè titulo propinatæ præ rivulis inde derivatis allubescere & placere solent ac debent.*

E

Locus biographi nostri exponitur

73 *Imprimis itaque id quod habet biographus sub initium capitis* 2, Inde est, quod Childebertus rex, qui post mortem Chilperici totum pene tunc tempore tenebat regnum Francorum *&c. sic explanari potest ex Hadriano Valesio Rerum Francicarum lib.* 16, *ubi ita scribit:* Constat autem Suessionas post Chilperici mortem (quacumque id ratione contigerit) sub Childeberti imperio fuisse; ubi Rauchingus percussores à Fredegunde Childeberto subornatos comprehendit anno post Chilperici mortem, mandavitque custodiæ; & Childebertus XIV regni anno, hoc est ante triennium quam Guntchramnus decederet, eò Theodebertum filium suum natu majorem misit. Quare si Suessionas recepit Chlotharius, tenuitque ante prælium Truccense *(de quo ibidem egerat paulo ante)* utique non post Guntchramni patrui sui obitum eas pagumque Suessionicum recepit: cum Gregorius, qui ad tricesimum ac penultimum Guntchramni regni annum historiam suam deduxit, post Chilperici mortem Suessionas Childeberto paruisse sæpe indicet; à Fredegunde receptas esse, aut Chlotario minori ejus filio paruisse nusquam indicet.

F

ex Hadriano Valesio;

74 Igitur unius feminæ dolo duo viri sunt victi, & duo cum suis ducibus fusi, fugatique Austrasiorum ac Burgundionum exercitus. Nec multo post tamen Childebertus, iterum missis copiis, Chlotarii regnum aggressus est, atque ut erat multo validior, Luteciam Parisiorum, sedem regni, aliasque urbes ad eum pertinentes armis occupavit. Quare veteres nostri historici scribunt, Fredegundim cum Chlotario filio suo, exercituque post Childeberti mortem statim regnum Theodeberti ac Theodorici filiorum

A rum ejus invaſiſſe, atque Pariſios & reliquas urbes finitimas occupaviſſe: quas urbes nimirum Chlotarius priùs amiſerat haud dubiè, non ab alio, quam à Childeberto, nec niſi poſt Guntchramni obitum, & poſt Truccienſe prælium captas. *Unde ſequitur, ut aliquando Childebertus poſt mortem Chilperici totum fere Francorum regnum tenuerit, proprium videlicet Auſtraſiæ, patrui Burgundiæ, patruelis denique Sueſſionenſe. At nunc nos iterum ad biographum redeamus.*

uti & alii 75 *Quod ibidem narrat de Theodeberto, Childeberti filio, quem* S. Magnericus *de ſacro fonte ſuſceptum illo nomine vocaverit, ſic refert S. Gregorius Turonenſis hiſtoriæ Francorum lib.* 8, *cap.* 37: Poſt hæc Childeberto regi filius natus eſt, qui à Magnerico Treverorum epiſcopo de ſacro fonte ſuſceptus, Theodeberius eſt vocitatus: de quo tantum gaudium Guntchramnus rex habuit, ut ſtatim legatos dirigens, multa ei munera tranſmitteret, dicens: Per hunc enim Deus erigere Francorum regnum propria majeſtatis ſuæ pietate dignabitur; ſi huic pater,
B aut ipſe vixerit patri. *Ita S. Gregorius; cujus verba ſi ſimpliciter tranſcripſiſſet biographus, procul remotus fuiſſet ab errore, quem in ipſo corrigimus in annotatis ad cap.* 2, *lit.* f.

ex S Gregorio Turonenſi; 76 *Theodorum, Maſſilienſem epiſcopum, multa paſſum dicit idem Vitæ ſcriptor num.* 16; *quò ſpectant ea, quæ S. Gregorius exponit lib.* 8, *cap.* 12 *hiſtoriæ memoratæ:* Denique cum rex (*Guntchramnus*) maxima intentione Theodorum epiſcopum iterum perſequi conaretur, & Maſſilia jam in Childeberti regis dominationem revocata fuiſſet, ad diſcutiendas cauſas Ratharius illuc quaſi dux à parte regis Childeberti dirigitur. Sed poſtpoſita actione, quæ ei à rege injuncta fuerat, epiſcopum vallat, fidejuſſores requirit, & ad præſentiam regis Guntchramni direxit, ut ſcilicet ad ſynodum, quæ Matiſcone futura erat, quaſi ab epiſcopis damnandus adeſſet. Nec defuit ultio divina, quæ ſervos ſuos ab ore canum rabidorum defenſare conſuevit. Nam egrediente epiſcopo à civitate, ſtatim res eccleſiæ diripit; & alia quidem ſibi vindicat,
C alia ſub ſigillorum munitione concludit. Cumque hoc feciſſet, protinus famulos ejus ſæviſſimus invadit morbus, exhauſtoſque fame peremit; filius ejus ab hoc incommodo defecit, quem in ſuburbano Maſſiliæ ipſius cum gravi gemitu ſepelivit: fuitque talis domui ejus plaga, ut cum ab urbe illa eſt digreſſus, vix ad patriam ſuam regredi putaretur. Theodorus verò epiſcopus à Guntchramno rege detentus eſt. Sed nihil ei rex nocuit: eſt enim vir egregiæ ſanctitatis, & in oratione aſſiduus: de quo mihi Magnericus Trevirenſis epiſcopus hæc retulit: Ante hos annos cum ad præſentiam Childeberti regis ita ſub ardua cuſtodia *&c.*; *reliqua refert biographus à num.* 17, *uſque ad* declamabat, apparuit *num.* 20, *& fere Gregorii verbis; etſi quædam inferſerit de ſuo.*

ex quo alius item illuſtratur. 77 *Dicitur eodem num.* 16 *laudatus Theodorus* multas à civibus maximè à præfecto quodam Dinamio eſſe perpeſſus injurias. *Rem ſic exponit S. Gregorius Turonenſis hiſt. Franc. lib.* 6, *cap.* 11: Apud Maſſilienſem verò urbem Dynamius rector provinciæ graviter inſidiari Theodoro epiſcopo cœpit. At ille ad regem properare diſponens, comprehenſus ab eo in medio civitatis tenetur, & graviter injuriatus, tandem lavatus eſt. Clerici autem Maſſilienſes AUCTORE dolum eum Dynamio moliebantur, ut ab epiſco- J. P. patu ejiceretur. Sed dum ad regem Childebertum ambularet, cum Jovino expræfecto à Guntchramno rege detineri jubetur. Quod audientes Maſſilienſes clerici, gaudio magno repleti, quod jam teneretur, jam deputaretur exſilio; quod jam in hoc res perſtitiſſet, ut numquam Maſſiliam reverteretur, domos eccleſiæ adprehendunt, miniſteria * deſcri- * *id eſt* vaſa bunt, regeſtoria referant, promptuaria exſpo- ſacra liant, omneſque res eccleſiæ, tamquam ſi jam mortuus eſſet epiſcopus, pervadunt, diverſa crimina de pontifice proloquentes, quæ falſa, Chriſto auſpice, deprehenduntur. *Sed nunc quædam alia ſuperſunt, in quibus etiam ſubſequi S. Gregorium operæ pretium videtur: ſic enim pluribus exponentur puncta quædam hiſtorica, quæ ſcriptor noſter perquam obiter attigit.*

§ VIII. Alia quædam puncta hiſtorica, à biographo relata, aliunde explanantur. E

Explanantur verbis S. Gregorii Turonenſis ea,

POſtea [verò] cum apud Guntramnum regem majeſtatis reus accuſaretur *Theodorus Maſſilienſis epiſcopus*, quaſi qui inimicum regis Gundualdum quemdam accipiens, regno ut hoſtem & invaſorem introduxerit, cum Epiphanio Papiæ epiſcopo, cuſtodiæ tráditus; cum producti & ad regiam diſcuſſionem utrique epiſcopi inculpabiles eſſent inventi, nihilominus poſt diſcuſſionem cuſtodiâ iterum recipiuntur, in qua beatus vir Epiphanius vitâ diſceſſit: Theodorus autem exilio deputatus *&c. Ita biographus noſter num.* 17; *quæ ut melius intelligantur, audire rurſum juvat S. Gregorium Turonenſem, qui lib.* 6, *hiſt. Franc. cap.* 24 *ita rem recenſet:* Nova iterum contra Theodorum epiſcopum bella conſurgunt: nam Gundovaldus, qui ſe filium Chlothacharii regis eſſe dicebat, de Conſtantinopoli veniens, Maſſiliam eſt advectus: de cujus origine quædam ſtrictim libuit memorare. Hic cum natus eſſet in Galliis, & diligenti cura nutritus... ac litteris eruditus, Childeberto regi à matre repræſentatur, dicente ea: Ecce, inquit, nepotem tuum, Chlothacharii regis filium: & quia inviſus habetur patri, ſuſcipe eum; quia caro tua eſt. F

quæ biographus noſter narrat de Gundoaldo,

79 Quem ille, eo quod ei filii non eſſent, accipiens, retinebat ſecum. Nuntiantur hæc regi Chlothachario, miſitque fratri nuntios dicens: Dimitte puerum, ut veniat ad me. Nec moratus ille juvenem fratri direxit. Quo viſo Chlothacharius juſſit tonderi comam capitis ejus, dicens: Hunc ego non generavi. Igitur poſt Chlothacharii regis obitum à Chariberto rege ſuſceptus eſt. Quem Sigibertus arceſſitum, iterum amputavit comam capitis ejus, & miſit eum in Agrippinenſem civitatem, quæ nunc Colonia dicitur. Ille quoque ab eo loco delapſus, dimiſſis iterum capillis, ad Narſetem abiit, qui tunc Italiæ præerat: ibique uxore accepta filios procreavit, & ad Conſtantinopolim acceſſit. Inde, ut ferunt, poſt multa tempora à quodam invitatus, ut veniret in Gallias, Maſſiliam adpulſus, à Theodoro epiſcopo ſuſceptus eſt. Et ab eodem etiam acceptis equitibus, Mummolo duci conjunctus eſt. *Atque hæc quidem Gundoaldum ſpectant: quibus adde*

AUCTORE J. P.

ſequentia circa Theodorum & Epiphanium, loco mox citato ſubjuncta :

Theodoro & Epiphanio epp.;

80 Guntchramnus verò dux adprehenſum Theodorum epiſcopum, in cuſtodiam pro hac cauſa detruſit, reputans cur hominem extraneum intromiſiſſet in Gallias, voluiſſetque Francorum regnum imperialibus per hæc ſubdere ditionibus. (*Et tamen is ipſe Gundoaldum accerſiverat, teſte Gregorio Turon. cap.* 26; *ſed, uti notat Ruinartius, homo erat nullius fidei*) At ille epiſtolam, ut ajunt, manu majorum Childeberti regis ſubſcriptam protulit, dicens: Nihil per me feci, niſi quæ mihi à dominis noſtris & ſenioribus imperata ſunt. Cuſtodiebatur igitur ſacerdos in cellula, nec permittebatur eccleſiæ propinquare.... Poſt hæc autem ductus eſt ad Guntchramnum regem cum Epiphanio epiſcopo, qui tunc Longobardos fugiens Maſſiliæ morabatur, ſcilicet quod & ipſe conſcius hujus cauſæ fuiſſet. Diſcuſſi igitur à rege, in nullo inventi ſunt crimine. Rex autem eos juſſit ſub cuſtodia degere, in qua poſt multa ſupplicia, Epiphanius epiſcopus obiit. *At quiſnam eſt ille Epiphanius, quem Gregorius hîc confusè, ſcriptor autem noſter* Papiæ epiſcopum *nominat; auctores autem recentiores non ſatis in illo conſentiunt, in diverſa abeuntes?*

B

& verò quis Epiphanius ille fuerit, alibunde haud ſatis conſtat.

81 Probabilis admodum conjectura eſt, *inquit Cointius ad annum* 582, *num.* 12, hunc Epiphanium epiſcopum fuiſſe Forojulienſem poſt Exſpectatum, cujus nomine ſubſcripſerat concilio Aurelianenſi quinto; *quod anno Chriſti* 549 *notatur apud Labbeum tom.* 5 *Conciliorum col.* 390. *Epiphanium verò Gradenſem patriarcham, à Paulo Diacono lib.* 4, *cap.* 34 *de Geſtis Langobardorum memoratum, interpretatur Alteſerra apud Ruinartium in notis ad libri* 6, *cap.* 24 *hiſt. Franc. Gregorii Turon.; ſed, uti rectè obſervat, repugnat temporis ratio. Notatur quippe idem ille Epiphanius apud Ughellum tom.* 5 *Italiæ ſacræ col.* 1172 *ordinatus patriarcha anno ſalutis* 615. *Quiſnam ergo ille, quo de hîc quærimus, Epiphanius,* & Papienſis *quidem ſeu Ticinenſis* epiſcopus? *S. Epiphanium, epiſcopum Ticinenſem, dedimus* XXI *Januarii, pag.* 364; *ſed nec illius ætas quadrat; & verò, cujus ætas quadret, nullum inter epiſcopos Papienſes apud Ughellum reperimus Epiphanium. Viderit itaque biographus, ubi iſtum ſuum Epiphanium invenerit: qui dum ſupra ducem ſuum Gregorium hîc velle ſapere videtur, facilè hallucinari potuit: imo verò, ſi rectè ſuſpicamur, legens apud Turonenſem quod* Epiphanius epiſcopus Longobardos fugiens *&c., intellexerit fortè ſynonymum epiſcopum Papienſem, mox memoratum, & ſanctum quidem; qualis ſua, uti putarit, narrationi ſatis conveniebat, cum beati titulum ipſi tribuat, non advertens fortaſſe, tempus repugnare.*

C

Alia quædam apud biographum diluci dationè indigent;

82 *Nunc ſe nobis offerunt aliqua, quæ dilucidatione indigent, aliunde petenda quam ex S. Gregorio Turonenſi: & verò quia non paucis verbis conſtant, viſum eſt hiſce exponendis hoc potiùs loco operam dare quam in annotatis, ne illa nimium excreſcant. Vita ſcriptor itaque num.* 22 *ſic loquitur:* Signa namque ſunt etiam reprobis communia. *Id quod crudius etiamnum repetit num.* 48: Quid enim, *inquit*, miracula in illo neceſſe eſt requirere; quæ PLERUMQUE & reprobis ſunt communia? *Ultima hæc propoſitio apertiſſimè falſa eſt, ſi ita intelligatur, ut vel poteſtas faciendi miracula, æquè Sanctis ac reprobis ſit communis: vel ſic, ut à reprobis ſæpius, paſſim, & ordinariè miracula patrentur. Res hac probatione non indiget, adeo ſtatim primo aſpectu ſanum intellectum ferit. Sin verò vox iſta* plerumque *accipiatur pro* nonnumquam (*ſic autem accipi etiam poſſe, tametſi rariſſimè, invenies in Theſauro linguæ Latinæ, & in Lexico juridico, editionis anni* 1610, *col.* 1532 *&* 1533) *tunc tam ſecunda iſta quam prima propoſitio vera erunt, ſicque intelligentur, ut reprobis etiam communicetur à Deo facultas faciendi miracula non fere ſemper, ſæpius, & quaſi ſtata lege, ſed rarius, interdum & in certis quibuſdam adjunctis, uti jam illud explicatum imus; & quo etiam vel ſimili ſenſu intellexerit haud dubiè ſuam propoſitionem noſter biographus.*

D

83 *Neque enim dixerimus, quod repugnet divinæ bonitati, per pravos homines* interdum *facere vera miracula: nam operatio miraculorum pertinet ad gratias gratis datas, quæ & bonis & malis communicantur. Unde & illud Pauli* 1 *Corinth.* 13: Si habuero omnem fidem, ita ut montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodeſt. *At duobus modis poteſt fieri miraculum.* 1. *ſine ullo reſpectu ad veritatem aliquam, per illud confirmandam; ſed ſolùm propter illius utilitatem, ut ad conferendam ſanitatem, vel quid ſimile.* 2. *ſit miraculum in confirmationem alicujus doctrinæ, ut veram eſſe comprobet. Et priori quidem modo verum eſt, Deum poſſe facere miracula per pravos homines; quamvis fortaſſis rariſſimè hoc contingat: & quando hoc accidit, magis eſt ex fide recipientis, quam ex virtute operantis. Poſteriori autem modo fieri non poteſt, ut miraculum patretur in confirmationem falſitatis; quia aliàs Deus cooperaretur mendacio, & eſſet teſtis ejus, uti rectè noſter Franciſcus Suarez de Fide diſputatione* 4, *ſect.* 3, *num.* 10. *Conſuli etiam poteſt paragraphus* 2 *Commentarii noſtri prævii ad hiſtoriam converſionis S. Joſephi Comitis die* XXII *hujus, num.* 18; *ubi invenies, iſti Sancto etiam tunc temporis, quando in Judaica pertinacia obſtinatiſſimè obdureſcebat, communicatam à Deo fuiſſe poteſtatem faciendi miraculum, ut hoc tandem modo ad Chriſti fidem ſe converteret, & revera furioſum hominem à dæmonio liberaſſe. Ex dictis collige, quo ſenſu exponendus ſit S. Eulogius martyr, quando lib.* 1 *Memorialis Sanctorum, tom.* 4 *Hiſpaniæ illuſtratæ, ac Francofurti anno* 1608 *editæ, pag.* 244 *dicit:* Signa verò atque prodigia & Sancti & reprobi faciunt.

E

quod hic fit;

84 *At nunc S. Gregorius Turonenſis nos revocat, ex quo hiſtoria Guntramni Boſonis ad mortem damnati, apud biographum num.* 27 *paucis perſtricta, ſic melius intelligetur.* Dum hæc agerentur, *inquit Gregorius hiſt. Franc. lib.* 9, *cap.* 10, iterum miſit Guntchramnus rex ad nepotem ſuum Childebertum, dicens: Moræ omnes abſcedant, & veni ut te videam. Eſt enim certæ neceſſitatis cauſa tam pro vitæ noſtræ commodo, quam pro utilitatibus publicis, ut videamur à nobis. Hæc ille audiens, adſumpta matre cum ſorore & conjuge, ad occurſum patrui deſtinat. Adfuit autem & Magnericus epiſcopus Trevericæ urbis. Venit etiam Guntchramnus Boſo, quem Agericus Viridunenſis

Cataſtrophe Guntramni Boſonis,

F

A dunensis episcopus sua in fide susceperat : sed pontifex ille, qui pro eo fidem fecerat, non adfuit, quia convenerat, ut absque ullius defensione regi præsentaretur, scilicet, ut si ipse decerneret, eum mori debere, non excusaretur à sacerdote ; sin autem ille vitam concederet, liber abiret. Sed conjunctis regibus, pro diversis facilitatibus * culpabilis judicatus, jussum est ut interficeretur.

* al. falsitatibus

à biographo paucis perstricta,

85 *Ea verò quæ spectant modum, quo minis pariter ac blanditiis Guntramnus Boso obnixissimè conatus fuit extorquere patrocinio* S. Magnerici *liberationem suam, ita conformiter à Gregorio & à biographo nostro recensentur, ut hic ex illo elucidari non debeat, usque ad ista verba* hæc, quæ loquor, exponant. *Verum reliqua, quæ prosequitur biographus de Bosonis catastrophe*, Cum ergo ad intercedendum progredi non posset Episcopus (*Magnericus*) nec regi hæc, quæ mandaverat, ita nuntiata essent, repente ab hostibus vallatur domus *&c.* ; *clarius intelliges ex Gregorio Turon. loco proxime allato :* Verumtamen, *inquit*, non hæc regi, ut erant, nuntiata sunt ; sed dixerunt, quod hic ab Episcopo defensaretur ; unde factum est, ut commotus rex diceret : Si Episcopus exinde egredi noluerit, pariter cum illo auctore perfidiæ pereat. Hæc audiens Episcopus, direxit nuntios ad regem : qui cum ista narrassent, ait rex Guntchramnus : Injicite ignem in domum, & si exire nequiverit Episcopus, pariter concrementur. Hæc audientes clerici effracto vi ostio Sacerdotem ejiciunt foras. Tunc miserrimus cum videret se flammis validis ab utraque parte vallari, accinctus gladio accedit ad ostium.

B

producitur ex S. Gregorio Turon.

86 Verùm ubi primum limen domûs egrediens gressum foris fixit, statim unus è populo ejectâ lanceâ frontem ejus inlisit. At ille hoc ictu turbatus, quasi amens, gladium ejicere tentans, ab adstantibus ita lancearum multitudine sauciatur, ut defixis in lateribus ejus spiculis, & sustentantibus hastilibus ad terram ruere non posset. Interfecti sunt & pauci, qui cum eo erant, expositique in campo simul. Pro quibus vix obtentum fuit cum principibus, ut terræ reconderentur. *Prosopographiam verò Guntramni Bosonis, à nostro biographo num.* 30 *valdè paucis & generalibus fere terminis indicatam, ita singillatim describit Gregorius Turonensis eodem loco pluries allegato :* Fuit, *inquit*, hic in actu levis, avaritiæ inhians, rerum alienarum ultra modum cupidus, omnibus jurans, & nulli promissa adimplens. Uxor autem ejus cum filiis exsilio data est, resque illius fisco conlatæ sunt. Multitudo autem auri argentique ac diversarum specierum in ejus regestis reperta est. Sed & quæ sub terra absconderat, stimulante conscientia iniquitatis suæ, non latuerunt. Ariolis ac sortibus sæpius utebatur ; ex quibus futura cognoscere cupiens, remansit inlusus.

C

uti & nonnulla de S. Wolfilaico.

87 *Longus est biographus in enarrandis gestis S. Wolfilaici ; quibus ad majorem fidem adjungi aptè possunt ista ex Gregorio Turon. hist. Franc. lib.* 8, *cap.* 15, *ubi narrat ea, quæ ipsemet ex ore ejus excepit, in hæc verba :* Petere ab eo cœpimus, ut nobis aliqua de conversationis suæ bono narraret, vel qualiter ad clericatûs officium advenisset : quia erat genere Longobardus. Sed nequibat exponere, vanam tota intentione cupiens glòriam evitare. Quem ego, *inquit*, terribilibus sacramentis conjurans, pollicitus primò, ut nulli, quæ referebat, expenderem ; rogare cœpi, ut nihil mihi de his, quæ interrogabam, occuleret. Cumque diutissimè reluctatus fuisset, victus tandem tam precibus, quam obsecrationibus meis, hæc effatus est : Dum essem, inquit, puer parvulus *&c.* *Subdimus nunc Sancti nostri Vitam ; de qua præter illa, quæ superius præmissa fuere, notamus sequentia, & ad impressionem ejus spectant.*

AUCTORE J. P.

88 *Datur illa* ex Ms. vetustissimo monasterii S. Martini Treviris, *sicut nostro, quod præ lo committimus, apographo, sua manu adscripsit noster Rosweydus ; quod item collatum fuit, cum Ms. S. Maximini ejusdem urbis, prout alia manu adnotatum invenimus in eodem nostro exemplari. Variantes nonnullas in Maximiniano lectiones habes ad marginem Vitæ, quam edimus ; particula* al. *quando apponitur, indicat lectiones ex S. Gregorio Turonensi, editionis Ruinartianæ ;* Brow. *verò significat, aliter legi in Fortunato Browerii. Paucula uncinis* [ ] *inclusa, ex dicto Ms. Sanmaximiniano desumpta fuerunt.*

Prænonitio de Vita, quæ à nobis datur.

VITA

Ex Ms. vetustissimo monasterii S. Martini Treviris,

Auctore Eberwino, ejusdem monasterii abbate ; cum Ms. S. Maximini Trevirensis collata.

CAPUT I.

S. Magnericus fidus S. Nicetii discipulus, ac dignus ejusdem in cathedra Trevirensi successor.

S. Magnericus fuit discipulus S. Nicetii ep. Trevir., *a* *b*

DEcedente apud urbem Trevericam viro sanctissimo Nicetio *a*, ejusdem urbis episcopo, successit *b* in episcopatum Magnericus, vir vitæ laudabilis, cunctisque venerabilis, & tanti viri operum meritorumque consimilis ; utpote qui ab ipso nutritus, ejus per omnia conversationis sanctæque eruditionis ac virtutum ejus imitator effectus, atque ad summos ecclesiastici ordinis honores provectus. Erat namque hic venerandus pater Nicetius eximiæ sanctitatis, non solum in prædicatione admirabilis facundiæ, verum etiam in bonis operibus ac mirabilibus ubique famosus & celeberrimus ; qui prius Lemovicinæ urbis monachorum abbas, postea Trevericæ urbis pontifex, inter multos, quos suo discipulatui aggregaverat, specialiter hos Aredium *c* atque Magnericum eccleſiastica instruendos eruditione sibi delegerat. F *c*

cujus elogium datur,

2 Cum quibus ut vir Deo intentus sacræ meditationi & assiduæ orationi specialiùs vacabat : qui bonarum virtutum magistri conscii, ejus quoque æmulari cupiebant sanctitatem, ut, procedente tempore, digni filii, digni patris essent successores, non tam dignitatis, quam meritorum ipsius & virtutum heredes. Nam alter supradictæ urbis monachorum abbas ; alter nostræ,

EX MSS. ſtræ, id eſt Treveticæ urbis exſtitit ſacerdos.

ut & S. Aredii, ejus item diſcipuli.

3 Et quia de tanti patris diſcipulatu loquimur, ſupereſt, ut de Aredio prius, dein de Magnerico dicamus, ut bonos bonæ arboris, ex quo profecerint ſtipite, fructus cognoſcamus. Hic itaque Aredius tantam curationum gratiam divinitus promeruit, ut ſolo tactu & ſigno crucis more Apoſtolorum morbos infirmitateſque ſedaret, dæmonia fugaret, aquam de arida terra produceret, tempeſtatem oratione cohiberet, ita aliquando ab imbrium nube protectus, ut, imbutis ſociis, ſuper eum nec pluviæ ſtilla decideret.

S. Nicetio ob excommunicatum Clotharium regem in exſilium pulſo
d

4 At verò ſanctus Nicetius dum ſæpe Lotharium regem pro iniquis operibus increparet, nec non excommunicaret *d*; vir utique, qui regiam poteſtatem nequaquam veritus timuerit, immo ipſis regibus terrendus * ; qui juſtitiam non conticere, magis autem pro juſtitia mori non dubitaverit, dicens : Libenter pro juſtitia moriar; dum quadam vice ad exilium pro hujuſmodi zelo cogeretur, dumque omnium ſolatio deſtitutus, ſolus relinqueretur, iſte unus, id eſt venerabilis vir Magnericus, tunc tempore diaconus *e*, ſolus in fide perſiſtendo, magiſtro ſpecialiter adhæſit.

B

** Sanmax.* verendus

fidelis ſemper adharet ſolus Magnericus, inſtantem ex ipſo reditum intelligere meritus;
** Sanmax.* intra
** Sanmax.* cum magno pudore

5 Cujus fidei pius pater explorare volens conſtantiam, ait : Quid tu nunc agis ? Quare non ſequeris fratres tuos, ut eas, quò volueris, ſicut illi fecerunt ? Qui ait : Vivit Dominus Deus meus : quia uſque quo ſpiritus in * hos artus contentus fuerit, numquam te derelinquam. Et ille ; Quia, inquit, hæc dixiſti, dicam tibi, quæ Domino revelante cognovi. Cras enim in hac hora & honorem meum recipiam, & eccleſiæ meæ reſtituar. Hi autem, qui me dereliquerunt, ad me confugient. Præſtolabatur enim venerabilis Diaconus rem promiſſam attonitus, quam poſtéa * eſt expertus: nam illuceſcente die craſtina ſubito advenit legatus Sigeberti *f* regis cum litteris, nuntians regem Clotarium eſſe defunctum, ſeque regnum debitum cum epiſcopi caritate debere ſuſcipere.

** Sanmax.* ſubito
f

C

rei veritatem eventu comprobante, & biographo S. Magnericum ob ſuam erga magiſtrum fidem
g

6 Hæc ille audiens, ad eccleſiam regreſſus, poteſtati reſtituitur *g*, confuſiſque omnibus, à quibus fuerat derelictus, omnes in caritate recepit *h*. Quem ergo hic ſacer Diaconus eſt imitatus, niſi illum, qui, inſtante paſſionis tempore, pio magiſtro, pio eſt ore profeſſus, dicens : Domine, tecum paratus ſum & in carcerem, & in mortem ire : ceteriſque fuga evaſis, pio magiſtrum eſt ſolus veſtigio ad crucem uſque ſequutus *i* ? Merito itaque ſicut Petrus à Domino & poſt Dominum Eccleſiam ſuſcepit gubernandam, ſic & hic Petri imitator, quia magiſtro fidem ſervaverat, ejus quoque acſi hereditariè eccleſiam eſt ſortitus regendam.

h
i

k comparante cum magnis viris,
l
m

7 Sic Joſue *k*, miniſter Moyſi, dum ei ſemper adhærendo fideliter obſequitur, dux Iſraëlitici populi efficitur, & de ejus ſpiritu donari meretur. Sic Eliſæus *l*, quia aquam ſuper manus Eliæ *m* fundebat, dum fidem Domino ſervat, dum prophetæ miniſtrat, dum eum ad Jordanem ſequi prohibuit *, reſpondit, dicens : Vivit Dominus; quia non te derelinquam; velut filius hereditarium prophetiæ donum à bono patre conſequitur, & duplici ſpiritûs ejus pignore muneratur. Sic & iſte Vir egregius, tanti patris diſcipulus, dum ejus doctrinam, mores, inſtitutionemque ſectatur, in loco ipſius ut filius ejus ſubrogatur, & rediviva in eo patris opera reparantur.

Sanmax. prohibitus

8 De quo & Fortunatus epiſcopus *n* egregius & eccleſiaſticus *o* auctor in poëmate *p* ſuo ita commemorat :

D

& elogium ejus proferente ex Fortunato.

Clare ſacro merito, tanto informante magiſtro,
Quem reparas, operam fructificante loco.
Diſcipule egregii, bone Magneríce, Niceti,
Nominis auſpicium Magne canendo tui
Cujus opime ſequax, ſancta & veſtigia ſervans
Rite miniſter agens, ecce magiſter ades.
Auctoriſque pii ſucceſſor dignus haberis,
Dum capit ille polum, tu capis arce locum.

n
o *p*

Fit poſt Nicetium archiepiſcopus Trevirenſis; dinque

9 Talis igitur Vir poſt memorati tanti pontificis tranſitum, conſenſu, ut diximus, omnium plebis vel principum, ad ſummi pontificatus faſtigium eligitur, caput eccleſiæ conſtituitur, & Trevericæ urbis à Deo electus præſul aſſignatur, & cathedræ pontificali inthronizatur *q*, in qua feliciter reſidens uſque ad reverendos honeſtæ vitæ canos, laudabilemque ſenectam, eccleſiam non pauco *r* tempore ſtrenuiſſimè rexit, temporibus ſcilicet Juſtini *s*, Tiberii, Mauricii imperatorum, nec non Vigilii, Pelagii, Gregorii, Pontificum Romanorum præcellentiſſimorum, etiam regum Hilperici, Guntramni, Childeberti, ſceptra regentium Francorum.

q
r
s

E

& ſumma cum laude hnic eccleſiæ præeſt & prodeſt.

10 Sub horum itaque temporibus floruit in prædicta urbe venerabilis Pontifex, Deo amabilis & vitæ honeſtate ac probitate laudabilis, ut meritò, quod in magni ſacerdotis laude canimus, ei convenienter adſcribatur : Ecce ſacerdos magnus, qui in diebus ſuis placuit Deo, & inventus eſt juſtus ; & cetera : quæ quamvis ad nonnullos Sanctorum, ad idipſum quoque non mediocriter pertinere videantur : qui magnus ſacerdotii dignitate & auctoritate, magnus pietate, magnus prædicatione, magnus religioſæ vitæ exſtitit converſatione. Sicut & magnum ſanctum Paulum in Eccleſia vociferamus, non tam ex apoſtolatûs gratia, quam ex aſſidua, quâ plus ceteris laboravit, prædicatione.

ANNOTATA.

F

a *Vitam ejus habet S. Gregorius Turonenſis inter Vitas Patrum cap.* 17, *& ex eo Mabillonius Act. Benedict. ſec.* 1, *à pag.* 191 : *miracula verò paucis perſtringit laudatus epiſcopus Turonenſis de Gloria Confeſſorum cap.* 94. *At de his aliiſque agendum erit die* 5 *Decembris cum Martyrologio Romano.*

b *Imo verò S. Ruſticus ſecundùm noſtrum Commentarium prævium à num.* 21.

c *S. Aredii Vitam edidit Mabillonius Act. Benedict. ſec.* 1, *à pag.* 349 ; *de quo ad diem* 25 *Auguſti ; quando à Molano, Galeſinio, Ferrario ac faſtis Benedictinis refertur.*

d *Quod S. Gregorius Turonenſis citato mox cap.* 17 *habet*, Chlotarium regem (*hujus nominis I*) pro injuſtis operibus ſæpius excommunicavit, *mitiùs exponendum putans Theodericus Ruinartius, noviſſimus operum S. Gregorii editor,* ° *in notis hic*, id eſt, *inquit*, non permiſit ad communionem accedere ; aut ei eulogias denegavit, ut conjicio : nec enim majori excommunicatione à fidelium ſocietate ſegregatum fuiſſe à Nicetio Chlotarium exiſtimo. *Cui conjecturæ videtur utcumque favere* τὸ ſæpius. *Factum porro refert Browerus anno Chriſti* 559.

e *In Vita S. Nicetii ſuperius aſſignata hoc factum tribuitur* uni diacono ; *ſed ipſius nomen neutiquam exprimitur ; nec videtur id exprimere auſus*

A *ausus fuisse Browerus, dum Gregorium secutus, innominatum ponit diaconum. Viderit itaque biographus noster de hoc nomine, quod hic diserte expressit.*

f *Sigeberto, Clotharii filio, facta post patris mortem regni inter quatuor fratres divisione, obtigerunt Mediomatrices sive Austrasii; cujus divisionis annus primus concurrit cum anno Christi* 562. *Vide Browerum, Cointium, Labbeumque in Compendio chronologico.*

g *Anno videlicet* 562 *secundùm jamjam dicta.*

h *Historiam restituti sedi suæ Nicetii narrat Gregorius Turonensis; ex eoque haud dubie hic noster biographus.*

i *Auxesis auctoris oratoria est, non satis presse cohærens cum lapsu S. Petri. Eodem fere modo in secundo nocturno diei octavæ sanctorum Apostolorum Petri & Pauli ex sermone S. Joannis Chrysostomi apud Metaphrasten, sicut ibi citatur*, omnium Apostolorum fidelissimus *dicitur; sed non est fidelis ista versio: nam juxta*

B *textum Græcum laudati sermonis (qui est in principes Apostolorum Petrum & Paulum panegyricus, atque inter Opera S. Chrysostomi à nostro Frontone Ducæo anno* 1624 *Lutetiæ Parisiorum edita, habetur tomo* 6, *à pag.* 314) *legitur* πιστὸς ξ δεσπότης τ ὅλων ἀπόστολ@; *id est, prout ibi rectè vertitur*, tu omnium Domini fidus apostolus.

k *Colitur die* 1 *Septembris, quo elucidari poterunt hæc & alia ejus gesta.*

l *De S. Elisæi cultu ac reliquiis actum die* 14 *Junii, à pag.* 784; *plura autem ipsius facta illustrata sunt occasione S. Eliæ.*

m *Illum dedimus* 21 *hujus mensis.*

n *Opera ejus illustravit Browerus anno* 1617 *Moguntiæ edita; quibus Vitæ Syllogen præmittit. Vixit autem Fortunatus cum nostro Sancto, & circa idem fere tempus obiit, Pictavis utpote episcopus, teste Labbeo in Bibliotheca chronologica, ad annum prope* 600; *quo obiisse ibidem scribitur.*

o *Variorum de eo judicia & elogia colligit laudatus Browerus ante opera ipsius à se edita,*

C *à pag.* 24. *At cur hic vocatur* ecclesiasticus auctor? *An quia varios Ecclesiæ Sanctos carmine cecinit? An potiùs quia, teste Paulo diacono de gestis Langobardorum lib.* 2, *cap.* 13 hymnos singularum festivitatum . . . composuit? *Plura Browerus pag.* 19.

p *Fragmentum est ex libro* 3, *carmine* 13, *sed mutato ordine, excerptum; & infrà totum producitur.*

q *Anno Christi* 573 *secundùm nostram chronotaxim.*

r *Præfuit utique annis circiter* 23, *circa annum* 596 *mortuus.*

s *De viris illustribus, quos agglomerat hîc auctor Vitæ, Sancto synchronis, agitur toto paragrapho* 2 *Commentarii prævii.*

EX MSS.

CAPUT II.

Sanctus apud reges gratiosus; levat de sacro fonte Theodebertum; S. Gaugericum instruit & diaconum ordinat; miserias Theodori, Massilienssium episcopi, sublevare conatur.

ET quia invenit gratiam coram oculis Domini, magnificavit eum Dominus in conspectu regum; ut plurimam etiam apud illos gratiam inveniret, in tantum, ut suis hanc nonnumquam consiliis ascirent, seu patrem diligerent ac summum ei honorem, ut apostolico Viro, deferrent. Inde est, quod Childebertus *a* rex, qui post mortem Chilperici *b* totum *c* pene tunc tempore *d* tenebat regnum Francorum, præclari Viri meritum cognoscens, compatrem hunc sibi delegit: nam filium ejus Theodebertum hic venerabilis pontifex Magnericus à sacro fonte suscepit *e*: de quo tantum gaudium parentibus exstitit, ut proavus *f* pueri Guntramnus rex, nepoti congaudens, & munera mitteret, & ista mandaret, dicens: Per hunc enim Deus erigere Francorum regnum propria majestatis suæ pietate dignabitur. *Sanctus apud reges gratia & auctoritate valet; Theodebertum de sacro fonte suscipit;* *a b* *c d* E *e* *f*

12 Non parvam autem beatus iste Magnericus episcopus suarum solicitudinem gerebat ecclesiarum, sed eas pastorali cura sanam omnibus doctrinam impendendo, in bono opere & fide Christi confirmabat. Unde cum hujusce rei gratiâ parochias suas juxta canonum *g* statuta ex more circuiret, contigit ut ad castrum Ivosium *h* nomine veniret, ea quidem, quæ ad divinum cultum vel ecclesiasticum pertinent ritum, scilicet ut ordinaret *. Tunc sacerdotem convocans, cui ecclesiæ ipsius curam commiserat, interrogat, quos haberet clericos divino officio mancipatos. *dumque ecclesias suas visitat,* *g* *h* **Sanmax.* ordinaturus F

13 At ille respondens, ait: Habemus, domine Pontifex, officiales & scholasticos: inter quos etiam quidam puerulus, nomine Gaugericus *i*, ad scholam magistro traditus, sacris adhuc litteris & eruditionibus libentissimè studet, signum ecclesiæ audiens prece ceteris maturius primus accurrit; cibum, quem cum reliquis sodalibus solet accipere, pauperibus assiduè erogat. Et cum hæc Pontifex audisset, suo conspectui puerum jussit præsentari. Cumque in ejus præsentiam venisset, paterna illum pius Sacerdos voce alloquitur. *illa occasione pueri Gaugerici laudes intelligit; accersitumque* *i*

14 Et cum in eo divinum nescio quid intuendo, Spiritu sancto demonstrante, cognovisset, continuo illum ad clericatûs officium atque ad serviendum Domino designans, manibus suis tonsuravit. Interrogatus ab eo quam in psalterio lectionem haberet, ita respondit: Domine, sanctissime pater, hoc officium clericatûs, quod mihi imponere dignatus es, valde gavisus suscepi, principium tamen lectionis meæ illud est in psalmo secundo: Postula à me, & dabo tibi. *clericum ordinat, spiritu magni ali quia de illo præsentiens,*

EX MSS. *ac deinde enim promovet ad diaconatum : qui levatum à se de fonte leprosum sanat.*

15 Audiens ergo Episcopus quia tonsuram illam devotè suscepisset, & bonum in puero videns studium & devotionem, præcepit, ut eum alia vice [cum] ad illud castrum veniret, psalterium ex integro [ei] redderet : quam jussionem Pontificis libentissimè susciplens, cùm alio item tempore ad illam venisset episcopus ecclesiam, psalterium ei memoriter recitavit. Exinde eum secum retinens, & divinis eruditionibus instruens, ad diaconatûs ordinem promovit ; in quo bene & dignè conversatus, dum quadam vice orationibus vacaret, obvium quemdam habuit leprosum, quem cum sine baptismo esse cognovisset, ad sacerdotem perduxit : à quo statim baptizatus, & à sancto diacono de fonte susceptus, leprâ carnis & animæ deinceps caruit. Hæc ad demonstrandam in lucrandis filiis boni Viri industriam diximus.

S. Theodoro Massilienſi episcopo, qui post persecutiones

k

l

16 Ceterùm cujus etiam fuerit caritatis & benignitatis, quantæque compassionis sicut sæpe aliàs, ita & in venerabili *k* viro Theodoro *l*, Massilienſi episcopo, digno memoriæ facto, laudabiliter ostendit. Hic etenim vir secundùm quod Apostolus dicit : Omnes, qui piè volunt in Christo vivere, persecutionem patientur ; cum esset sanctitatis eximiæ & orationibus deditus, præcipuè * multas à civibus, maximè à præfecto quodam Dinamio *m*, est perpessus injurias.

B

* *Sanmax.* assiduè

m

fuit captus, & in exilium amandandus,

n

o

* *Sanmax.* traditur

17 Postea [verò] cum apud Guntramnum regem majestatis reus accusaretur, nacta videlicet occasione, quasi qui inimicum regis Gundoaldum *n* quemdam excipiens, regno ut hostem & invasorem introduxerit ; cum Epiphanio, Papiæ episcopo *o*, custodiæ traditus * ; cum producti & ad regiam discussionem utrique episcopi inculpabiles essent inventi, nihilominus post discussionem, custodiâ iterum recipiuntur, in qua beatus vir Epiphanius episcopus vitâ decessit ; Theodorus autem exilio deputatus, priùs autem ad Childebertum regem audiendus, ita *p* sub ardua custodia duci jubetur, ut cum ad aliquam quandoque urbem venisset, non episcopum, non civium quemquam alloqui vel videre permitteretur, faciente hoc invidorum malitia hominum & etiam dæmonum, ut in exteras scilicet barbarasque mitteretur regiones ; qui, sicut de justo scriptum est, gravis erat eis etiam ad videndum.

p

C

cum jam Treviros venisset, & clam esset abducendus ; magno commiserationis affectu

18 Adveniens itaque Treveros, nuntiatum est Magnerico episcopo, hunc jam in navi positum clam abduci : surrexitque Sacerdos tristis ; ac velociter prosecutus, reperit eum ad littus ; causatusque cum custodibus, cur tanta esset impietas, ut non liceret fratri fratrem aspicere, tandem ipsum est osculatus. Agnitisque miseriarum illius & calamitatum causis, flevit & paucis eum, quantum tunc morarum licuit, verbis est consolatus, vestimentorumque ei aliquid largitus, impellentibus jam navim custodibus, mœrens discessit.

compatitur, & pro eo orat invenſe, agrè ferente diabolo.

* *al.* fratrem

* *al.* uti & *Sanmax.* agitabat

19 Venienſque venerabilis Senex ad basilicam sancti Maximini, ante sanctum sepulchrum prosternitur, illud mente Jacobi Apostoli retinens : Orate pro invicem, ut salvemimi ; fusaque diutissime cum lacrymis cratione, ut fratri * Dominus dignaretur adjuvare, ita ut erat perfusus lacrymis, est foras egressus. Et ecce mulier, quam spiritus erroris agitare *, & sacerdotem convitiare, ac dicere cœpit : O sceleste & inveterate dierum ! qui pro inimico nostro Theodoro orationem fundis ad Dominum. Ecce nos quotidie quærimus, qualiter ab his Gallus * extradatur ; qui nos quotidianis incendiis conflat : & tu pro eo rogare non desinis ? Satius enim tibi erat, res ecclesiæ tuæ diligenter inquirere, ne pauperibus aliquid deperiret, quam pro hoc tam intentè deposcere.

D

* *al.* Galliis

20 Et aiebat : Væ nobis ! qui eum non possumus expugnare. Et licet dæmoniis credi non debeat, tamen qualis esset sacerdos, de quo hæc dæmon conquirens * declamabat, apparuit. Ex qua re utrorumque * evidenter ostenditur meritum, unius videlicet sanctitas, & alterius, de qua hostis invidebat, intelligitur caritas, & erga pauperes devota, quam semper exhibebat humanitas.

* *lege* conquerens *al.* condolens

* *Sanmax.* utrumque

ANNOTATA.

a *Childebertus II, Sigeberti regis Austrasiorum ex Brunichilde filius, rex Austrasiæ anno 575 ; Guntchramno patruo in regno Aurelianensi seu Burgundico successit anno 593 ; obiit 596 ; ut videsis Cointium. Porro factum hoc, quod narrare biographus instituit, ex Gregorio Turonensi dedimus in Commentario prævio num. 75.*

b *Obiit Chilpericus, rex Suessionensis, Sigeberti Austrasiorum regis frater, Childeberti II patruus, anno 584 post Septembrem, prout videre est apud Pagium.*

E

c *Assertum hoc biographi elucidavimus in Commentario prævio à num. 74 ex Hadriano Valesio.*

d *Non utique statim post mortem Chilperici, quæ, ut diximus, contigit anno 584 ; nec eo ipso anno, quo natus est Theodebertus ; de quo mox ; nam tunc nondum possidebat regnum Guntramni Burgundiæ ; quod mortuo ipso, anno 593 accepit ; ac proinde ante illud tempus non tenebat totum pene regnum Francorum, cujus bene magna ac nobili adeo parte tunc carebat.*

e *Anno videlicet 587, quo in chronico Fredegarii natalis annus ejus, superius à S. Gregorio Turonensi, uti vidimus, non nominatus, exprimitur in hæc verba :* Anno XXVII ejusdem (*Guntchramni*) . . . filius Childeberti regis Theodobertus natus fuisse nuntiatur.

f *Clotarius, Clodovei filius, proavus Theodeberti fuit ; nam is genuit Sigebertum ; ex quo Childeberti pater. Guntramnus verò Sigeberti, Theodeberti avi, frater, ac proin Theodeberti patruus magnus exstitit.*

F

g *Ludovicus Thomassinus in Veteri ac nova Ecclesiæ disciplina tomo 2, lib. 3, cap. 77 agit de visitanda diœcesi ac provincia ab episcopo metropolitano, ac primate per 5 priora Ecclesiæ secula.*

h Ivodium oppidum ditionis Lutzelburgicæ, Treviris in meridiem distat millia passuum circiter LVI. Epoisum ei nomen ex Antonini itinerario ; ex Gregorio Eposium dedimus. Assidet collis imminentis radicibus, purioris soli subjecta planitie, quam Chares seu Cherreus amnis alluit ; qui multa riparum amœnitate lætus, denique supra Sedanum in Mosam evadit, *inquit Browerus ad annum 587, num. 77.*

i *De S. Gaugerico aliqua dedimus in Commentario prævio, plura daturi ad diem* XI *Augusti, quo inscribitur Martyrologio Romano.*

k *Tamquam Sanctus refertur à Saussayo die 2 Januarii ; sed vide quæ nos inter addenda ad Prætermissos die 2 Januarii diximus, tomo 1 istius mensis pag.* 1084. *Apud Gregorium Tu-*

A *Turonenſem hiſtor. Franc. lib.* 8, *cap.* 12 *vocatur* vir egregiæ ſanctitatis, & in oratione aſſiduus; *ſed de ejus cultu nihil Maſſiliæ exſtare, accepiſſe inde nos diximus loco mox allegato; ſi quid interea occurrat novæ notitiæ, poterit ejus ratio haberi in nova recuſione iſtius menſis, poſtquam totum opus fuerit abſolutum.*

l *Quidnam in favorem iſtius præſulis* S. Magnericus *præſtiterit, narrat ex ipſiuſmet ore S. Gregorius Turonenſis hiſt. Franc. lib.* 8, *cap.* 12; *atque ex eo noſter biographus; vide Commentarium noſtrum prævium num.* 76 *in fine: ubi paullo antè ex Gregorio referuntur ea, quæ Theodorus pertulit ſub rege Guntramno.*

m *Pluribus hoc narratum ex Gregorio Turon. dedimus in Commentario prævio, num.* 77.

n *Hiſtoriam illam ex eodem Gregorio Turonenſi narravimus ibidem à num.* 78.

o *Quæſivimus iſtum Epiphanium in Commentario prævio num.* 81.

p *Quam hìc hiſtoriam proſequitur auctor* B *noſter uſque ad num.* 21, *memorat S. Gregorius Turonenſis lib.* 8, *cap.* 12 *ex ore* S. Magnerici.

CAPUT III.

Reſtitutus ſuæ cathedræ Theodorus; navis ab interitu ſervata; Guntramnus Bozo cur non liberatus.

Theodorus ille Magnerico propter Deum

SEd quia Theodori mentio facta eſt; aliud ejus ſanctitatis ut oſtendamus indicium, non dæmonum ſed veridicorum utamur teſtimonio ſcriptorum, ut, qualis vir fuerit, quem Magnericus non fruſtra tam ſolicitè requiſierit, & viſitare curaverit, proindè attendamus; qui non Theodorum, ſed illum veneratus eſt in Theodoro, qui in judicio ſuo dicturus eſt: In carcere eram, & veniſtis ad me. Hic etenim vir cum, ut ſupra diximus, eſſet in cuſtodia, & in quadam [die] recluſus cellulâ, nec omnino ad eccleſiam permitteretur accedere, quadam nocte dum attentius oraret ad Dominum, refulſit nimio ſplendore cellula, ita ut comes quidam, qui erat cuſtos ejus, ingenti pavore

C teneretur,

& propter ſua merita dilectus fuit: quæ dilectio

22 Viſuſque eſt ſuper eum lucis immenſus globus per duarum horarum ſpatium. Mane autem facto narrabat hæc comes ille ceteris, qui cum eo erant, quæ viderat *a*. Sed quia ſunt nonnulli, qui more Judaico ſigna expetentes, de quorumdam ſanctitate dubitant, niſi ſigna videant, de hùjus præclari viri, id eſt Treverici Sacerdotis, quis rogo de tantis velit dubitare meritis? Qui potiora ſignis [facta] oſtendit. Signa namque ſunt etiam reprobis communia *b*. Et rectè Stephanus, qui ſigna & prodigia magna faciebat in populo, numquam illuſtrius eſt operatus miraculum, quam cum pro lapidantibus caritate fulcitus oravit.

magnis laudibus extollitur, tamquam virtutum excellentiſſima,

23 Sed & Paulum, quem prius ſigna Stephani convertere non poterant, ſola hunc Stephani caritas orando poſtea converſum reddidit. Quis ergo omnibus miraculis virtutem caritatis dubitet eſſe præferendam, cum ſecundùm Apoſtolum omnem fidem, omnem virtutem,

linguas angelorum, prophetiæ & myſteriorum ſcientiam & incendiorum ſufferentiam caritas ſola præcellat? EX MSS.

& egregiè hìc à Sancto noſtro exercita:

24 Hac itaque virtute fretus, hac veſte trabeatus, ſpecioſum Magnericus eſt operatus miraculum, quando fratri & coëpiſcopo in neceſſitate poſito, regium parvi pendens edictum, materna plenus caritate occurrit, dolenti condoluit, patienti compaſſus eſt, indigenti largitus eſt, verba conſolationis dedit, opem ſanctæ interceſſionis impendit; implens illud Apoſtolicum: Quis infirmatur, & ego non infirmor? Quis ſcandalizatur, & ego non uror? Cujus intentiſſima * ad Deum prece * fuſa oratio, quem effectum habuerit, illico patuit. ** Sanmax.* utiliſſima ** Sanmax.* pro eo

nam unà cum S. Gregorio Turonenſi pro Theodoro intercedit, & ſuæ eum ſedi reſtituit:

25 Nam cum Gregorio clariſſimo & eccleſiaſtico *c* viro, Turonenſi epiſcopo, regem apud Confluentiam *d* adiit; caſtrum illud, quò Rhenus & Moſella, duo ſimul flumina, confluunt: ubi Childebertus rex aliquo tempore morabatur: quem ambo clari & ſummi Pontifices adeuntes, pro Theodoro interpellant, & ut eccleſiæ ſuæ reſtituatur, intercedunt: quorum ſuggeſtioni & petitioni rex continuò annuens, legatum, Felicem nomine, ad patruum in hæc verba dirigit: Te precor Dominum & patrem *e* meum, ut Theodoro epiſcopo nihil injuriæ inferas. Quod ſi feceris, confeſtim inter nos ſcandalum germinabit, erimuſque diſcordia impediente disjuncti, qui debemus, amorem tuendo, eſſe pacifici. Acceptoque de hoc & de aliis cauſis reſponſo, legatus diſceſſit *f*.

c
d
E
e
f

quorum meritis navis, quæ eos vehebat, ab interitu conſervatur.

26 Morantibus autem apud prædictum caſtrum pontificibus, ad regium ſunt invitati epulum; ubi cum tardiori jam hora demoratum eſſet, à menſa ſurgentes ad littus, amnem tranſituri, procedunt. Introëuntibus autem navim, ita, repentina cum eis irruente multitudine hominum, navis eadem onerata eſt, ut uſque ad labium pene aqua pervenerit *g*: ſed virtus Domini affuit *h*: quæ Sanctos ab hac neceſſitate liberavit, & navis meritis ipſorum *i* non ſine admiratione multorum ad ulteriora portavit.

g
h
i

Guntramnus Bozo ob læſam regiam majeſtatem capite damnatur;

27 Poſt hæc condicto inter ſe reges loco pro publicis regni utilitatibus ſimul utrique conveniunt. Affuit etiam cum eis & Magnericus, Treverorum epiſcopus. Tunc inito placito quidam ex primatibus Francorum, Guntramnus, cognomento Bozo *k*, pro diverſis criminibus accuſatus, majeſtatis reus, capitalis eſt ſententiæ judicatus. Sed quia judicio præſens non erat, cum poſt datam ſententiam hoc comperiſſet, ad manſionem Epiſcopi convolavit, & clauſis mox oſtiis, ſegregatus ab eo, clericis vel famulis, ait: Scio te, beatiſſime Sacerdos, magnum cum * regibus honorem habere.

k

F

** Sanmax.* coram

at minis ac blanditiis apud S. Magnericum conatur extorquere liberationem ſuam: al. foras

28 Et nunc ad te confugio, ut evadam. Ecce percuſſores ad oſtium: unde manifeſtè ſcias, quod ſi à te non eruor, interfecto te, egrediar foris * & moriar. Manifeſtiſſimè enim noveris, quia aut mors una nos occupat, aut par vita defenſat. O ſancte Sacerdos, ſcio namque te patrem communem cum rege eſſe filioque ejus, & novi quoniam quæcumque petieris ab eo, obtinebis, nec negare omnino poterit ſanctitati tuæ quæcumque popoſceris. Ideoque aut impartire * veniam, aut moriamur ſimul. Hæc autem evaginato ad Epiſcopum gladio dicebat. ** al. & Sanmax.* impetra

ſed fruſtra;

29 Turbatus tali auditu Epiſcopus ait: Et quid faciam, ſi hic à te teneor? Dimitte me,

EX MSS. * *al.* miseri cordiam regis *l*

ut eam, & deprecer pro te regem *; fortasse miserebitur tui. Et ille: Nequaquam, inquit; sed transmitte abbates & creditos *l* tuos, ut hæc, quæ loquor, exponant. Cum ergo ad intercedendum progredi non posset Episcopus, nec regi hæc, quæ mandaverat, ita nuntiata essent, repente ab hostibus vallatur domus, paratis ut ignem injicerent. Quod videntes clerici currunt, & effracto vi ostio, sacerdotem foras extrahunt, & sic miser ille ab irruentium * insana armatorum turba perimitur.

* *Sanmax.* irruente jam *reo ob sua scelera pœnam meritо.* * *Sanmax.* evasisset

30 Credo non illius hunc fuisse meriti, pro quo Sacerdos intercederet. Qui si audire vellet Episcopum, imminens tum periculum evaderet *. Sed ad ostendendam tanti Viri caritatem, hæc diximus: qui non immemor Scripturæ sententiæ, quæ dicit: Erue eos, qui ducuntur ad mortem; paratus quidem exstitit, sed illius hunc, qui dignus non erat, malitia impedivit: nam quia perjurus & homicida erat *m*; inde & consequenter, quod scriptum est de eo, impletum est: Virum injustum mala capient in interitum. Verùm nos ista relinquentes, ad alia transeamus.

m

B

ANNOTATA.

a *Prodigiosam hanc lucem fere verbum de verbo refert Gregorius Turon. lib. 6, cap. 24.*

b *Pluribus de hac re disputavimus in Commentario prævio à num. 82.*

c *Ita hîc ipsum agnominari puto, quia scripsit historiam ecclesiasticam Francia. Vide quæ superius notavimus de Fortunato.*

d *Notissimum etiam nunc & munitissimum sub diœcesi & ditione archiepiscopi Trevirensis castrum, vulgo* Coblentz *dictum.*

e *S. Gregorius Turonensis lib. 8, cap. 13 consonat, dicens:* Deprecor Dominum & patrem meum. *Ms. verò Sanmax.* patruum *habet. Sed nostram lectionem genuinam esse liquet, conformem utique S. Gregorio; qui ibidem addit:* Nullum enim latet, quod Childebertus rex alium patrem, nisi patruum non habet.

f *Rem contrahit biographus, pluribus & aliter apud Gregorium Turon. legendam loco mox allato.*

C g *S. Gregorius Turon.* impletaque est navis tam hominibus quam aquis.

h *Addit S. Gregorius Turonensis* non sine grandi miraculo: *& fortiùs, quam noster scriptor, sic rem exponit*, ut cum usque labium impleta fuisset (*navis*) mergi non posset.

i *S. Gregorius id attribuit S. Martino & aliis Sanctis:* Habebamus enim, *inquit*, nobiscum B. Martini reliquias cum aliorum Sanctorum, quorum virtute credimus nos liberatos. *Sed nota est in hujuscemodi occasionibus Sanctorum modestia.*

k *Tragicam Guntramni Bosonis catastrophen ex S. Gregorio Turonensi produximus in Commentario prævio à num. 34.*

l *Id est, fidos clericos, seu alios familiares, quibus fideret, Gallis* accredités. *Consule Glossarium Cangii.*

m *Vita ejus ex S. Gregorio Turon. pluribus descripsimus in Commentario prævio num. 86.*

D

CAPUT IV.

Viri sanctitate insignes Sancto synchroni; S. VVolfilaici virtutes ac vita supra columnam.

Nominat auctor plures viros Sanctos, qui S. Magnerici tempore

E Rant præterea in hujus præclari Pontificis tempore plurimi monasticæ institutionis & religionis viri *a* in suburbio seu territorio Trevericæ urbis commorantes per opportuna quædam loca, & præcipue Vosagi *b* vasta, Deo militantes; alii prope, alii longe singularem sive communem vitam ducentes. Sicut enim in Rustici pontificis tempore servum Dei Goarum, sic & in hujus quoque Sacerdotis temporibus quemdam ex Italia virum Dei, summæ sanctitatis gratiâ præditum, in ejus diœcesi novimus conversatum, aliosque quamplurimos servos Dei; Paulum, Ingobertum, Disibodum, Wandalinum, Vosago in ejus episcopio comperimus militasse.

a

b

E

vixerunt in monte Vosago; ac S. Columbani

32 Siquidem ipse saltus ab Alpibus & Jurano *c* monte incipiens, ad Trevericæ urbis proximos penè usque fines pertingit, sed per extenta montium juga septemtrionetenus per decursum Rheni latè protenditur. In hoc igitur, ut diximus, saltu multi tunc servorum Dei monasteria, quæ usque hodie permanent, construentes, cœnobialiter conversabantur. Tunc etiam quidam vir Dei Carileffus vitam illic eremiticam duxit. Tunc quoque famosus ille ex Hibernia Columbanus cum suo Gallo adveniens, prædicta Vosagi densa expetiit, & monasterium Luxovio statuit.

c

gesta quædam perstringit, uti & S. Banti,

33 Sed tempore Theodeberti regis *d*, quem Magnericus à lavacro sancto suscepit, infectatione Theoderici germani ejus, qui Burgundiam tenebat *e*, nec non & aviæ illius Brunechildis, velut alter Elias Jesabelis persecutionem fugiens *g*, Italiam petiit, & monasterium Bobio *h* condidit. Sed & in confiniis ejusdem Vosagi, quæ Trevericæ adjacent civitati, aliqui ex ipsa urbe vasta eremi, quæ tunc silvosa & inculta, nunc autem sarta videntur, expetentes, secretam illic & arduam vitam ducebant. Ex quibus venerabilis quidam ex eadem urbe presbyter Bantus remota ab hominibus Deo conversatione serviebat.

d

e

f

g

h

F

nec non S. Beati, fratris ejus.

34 Alter verò ejusdem germanus, nihilominus presbyter, merito & nomine Beatus, beatam & ipse vitam ducens, conversatione eximia celebris, & sanctitate clarus extitit: quorum in eadem nunc urbe reliquiæ venerantur, & ad sepulchra eorum signa nonnumquam sanitatesque efficiuntur. Nam pleroque incommoditate febrium laborantes celeriter illic vidimus remedia consecutos, sed & nos hoc ipsum in nobis Dei beneficium experti & fideliter adepti sumus.

De S. Wolfilaico

35 De memorato autem superius ex Italia viro, cujus & ipse Magnerici temporibus vitæ conversationisque fuerit, libet ut dicamus. Hic etenim vir, genere Longobardus, nomine Vulfi laicus *i*, cum adhuc puer esset, auditâ famâ bonarum virtutum sancti Martini, cum primum se pro amore Dei in illis Galliarum partibus contulisset, beato Aredio abbati, cujus superius men-

i

A mentionem fecimus, discipulo sancti Nicetii conjunctus, in ejus monasterio conversatus est, à quo & ecclesiasticè instructus, sanctarum Scripturarum notitiam meruit; ita ut eas assidue meditando & legeret & scriberet.

plura commemorat,

36 Cujus etiam opimæ conversationis & sanctitatis imitator effectus, jejuniis & vigiliis & orationibus indesinenter vacabat, & eleemosynas faciebat. Jam verò proficiente ætate cum quadam vice cum eodem abbate Turonis venisset, & ad sepulchrum sancti Martini orasset, parum pulveris de ejus sepulchro sibi pro benedictione collegit, & ad collum suspendit, quod monasterio *k* revertens cum detulisset, ita pulvis in capsella crescere cœpit, ut foras scaturiret.

k

ac præsertim mirabilem ejus vitam supra columnam,

37 Quo viso miraculo, amplior ei erga patrocinium sancti Martini amor excrevit. Deinde ad Magnericum episcopum veniens, locum in territorio Trevericæ urbis expetiit in monte, qui non longe ab Evosino castro VIII millibus distat; in cujus cacumine oratorium *l* nec non habitaculum proprio labore construxit, sed & columnam sibi statuit, secundùm quod Simeonem *m* sanctum illum Antiochenum legimus fecisse; in qua cum grandi cruciatu sine ullo pedum perstabat tegmine. Itaque cum hiemis tempus advenisset, ita glaciali rigore urebatur, ut ungues pedum ejus vis algoris excuteret, & in barba ejus aqua congelata dependeret. Cibus ejus & potus erat parumper panis & oleris, ac modicum aquæ.

l

B

m

eversionem simulacri

38 Reperit tamen ibi Dianæ simulachrum, quod ex fece adhuc gentilitatis supererat, quodque à stulto rusticorum populo colebatur. Verum ubi ad eum ex proximis villulis multitudo confluere cœpit, prædicabat jugiter, nihil esse Dianam, nihil esse simulacra, vana prorsus esse & diabolica omnia, quæ colebantur. Flexit Domini misericordia mentem rusticam, ut scilicet relictis idolis Dominum sequerentur.

Dianæ,

39 Et quadam die convocatis his, qui secum erant, fratribus, cum simulacrum illud immensum tentaret evertere, facta difficultate (nam super ipsum antiquus hostis sedebat) orationi incubuit, rogans, ut virtus illud divina destrueret. Et surgens ab oratione, immisso fune simulacrum illud ad terram diruit: quod malleis comminuendo, in pulverem redegit. Illico autem malitia diaboli apparuit: nam statim antequam cibum vir Dei caperet, ita totum corpus ejus repletum est pustulis, ut nullus in eo

C locus inveniretur vacuus, quem vel unus tegere posset digitus.

& miraculosam oleo S. Martini sanationem.

40 Ingressus itaque solus ecclesiam, ad orationis virtutem confugit, & coram sancto altario nudum se exposuit: acceptâque ampullâ, quam de basilica sancti Martini secum detulit, omnes artus sui corporis oleo sancto perunxit; moxque sopori se contulit. Circa medium verò noctis cum ad cursum *n* solito reddendum surrexisset, ita sanum se reperit, ut nullius in

n corpore ulceris vestigia invenire potuisset. Ex quo apparet ulcera illa immissione diabolica viro Dei inflicta, sed curatione angelica divinitus fuisse sanata.

ANNOTATA.

a *Sanctorum virorum paulo post hîc insertum catalogum elucidabit* § 2 *Commentarii prævii.*

b *Mons* Vosagus *seu* Vogesus (*quæ & silva, ab altera silva synonyma in pago ac diœcesi Lauduneusi distinguenda*) *apud Hadrianum Valesium in notitia Galliarum ex Georgii Fornarii Orbis notitia, dicitur* in Lingonibus oriri, & per XXV Leugas versus ortum excurrere ad Basiliam, quà Burgundiam à Lotharingia dividit: inde ad Septemtrionem versus continuis jugis & perpetuis Lotharingiam ab Alsatia separantem per 1 Leugas ad Moguntiacum & Augustam Trevirorum expandi. Ex eo monte Mosam, Mosellam, Ararim seu *Sauconnam*, *Helellum vel potius Ellum* (Ill) *aliosque non obscuros flavios* dimitti; *alios in Oceanum, alios in mare Gallicum partim suo, partim alieno ore perventuros; prout ibidem invenies. Videri etiam possunt, quæ de hoc monte jam pridem dicta sunt ad diem* 8 *Februarii, pag.* 170.

EX MSS.

c Mons Juranus, *Sequanos ab Helvetiis discludens, extenditur à Rheno fluvio versus Basileam in Septemtrionem, usque ad Rhodanum fluvium & Beugesiam provinciam in Meridiem, varia pro diversitate locorum sortitus nomina. Plura Geographi.*

E

d *De eo plus semel jam egimus; mortuo ad annum* 612, *ut videsis apud Pagium.*

e *Meminit de illo noster Commentarius num.* 14; *qui obiit anno* 613.

f Brunechildis, *uxor Sigeberti, Childeberti II mater, Theodeberti ac Theodorici, de quibus superius, avia fuit: de qua plura invenies die* 22 *hujus in annotatis ad cap.* 5 *Vitæ S. Menelei abbatis lit.* d.

g *Adi librum* 3 *Regum cap.* 19.

h Locum *hunc* veterum traditio Bobium nuncupabat ob rivum in eo loco, hoc nomine fluentem, *uti dicitur in Vita S. Columbani abbatis apud Mabillonium Act. Benedict. sec.* 2, *pag.* 28; *ubi & de ejusdem primordiis. Est verò hoc monasterium situm in Liguria ad amnem Trebiam, sub ducatu Mediolanensi, uti ex Ferrario diximus ad diem* 2 *Januarii pag.* 94.

i *Quædam huc spectantia præmisimus in Commentario prævio num.* 15 *&* 87.

k Monasterium Lemovicino in termino *vocatur ibidem apud S. Gregorium Turonensem; Athanense videlicet, uti notat hîc Ruinartius, quod hodie, sicut addit, conditoris sui Aredii nomine insignitur.*

l Magnam basilicam *vocat Gregorius Turon. loco proximè citato.*

m *S. Danielem Stylitam dedimus* 5 *Februarii; de quo Gregor. Turon. de Gloria Confessorum cap.* 26.

F

n *Id est*, ad recitandum divinum Officium.

CAPUT V.

Sancti suasu columnam relinquit S. VVolfilaicus; ejusdem mors, translatio & miracula.

S. Wolfilaicus columnam relinquit

ECclesiam antè, quam, ut diximus, ædificavit, Episcopo sacrante, beati Martini aliorumque sanctorum reliquiis illustravit; secumque nonnullos illuc fratrum aggregavit. Ipse deinde in magna contritione carnisque macerationе Deo serviens, in prædicta columnæ suæ statione permansit. Ad quem cum ex more visitationis gratiâ veniisset Episcopus *a*, videns eum tanto labore cruciari, & penè corpore debili-

a

EX MSS. tari, compassus ejus doloribus, ad viam illum discretionis revocat, atque hac statione desistere utiliter suadet.

snasa S. Magnerici; 42 Non enim, inquiens, æqua est via, quam sequeris, nec Simeoni illi Antiocheno, qui in columna stetit, comparari poteris, sed [nec] cruciatum hunc te ferre loci facit * positio: quia videlicet maximam regio illa persæpe dicitur hiemem sustinere. Descendebat * itaque; & cum fratribus, quos secum aggregaverat, commanere jubet; magis hoc, id est communiter vivere, aliosque instruendo & ædificando lucrari, utilius esse approbans. Quam jussionem licet molestè suscipiens, quia tamen incongruum valde visum est, præceptis non obedire pontificum, descendit, & cum fratribus, quos aggregaverat, ambulabat, cibumque capiebat.

** Sanmax.* permittit
** Sanmax.* descendere

b 43 Præcavens autem Episcopus *b*, ne iterum ad stationem illam rediret, iterum laboriosa & humanis inexperta viribus præsumeret, quadam die eum ad alium locum destinans *, operarios interim venire fecit, qui prædictam columnam incidentes, ad terram miserunt, finemque stationi illi simul & præsumptioni fecerunt. In crastinum homo Dei reversus, & columnam destructam reperiens, satis ægre tulit, sed meliore .. via usus cum fratribus deinceps se contulit, multosque post hæc secum ædificando, & ad meliora exemplis incitando, in sancta conversatione ad extremum usque permansit.

b & ne amplius is ad illam rediret, ipsam destrui jussit.
** Sanmax.* dirigens

B

S. Wolfilaici obitus, 44 Qui bonorum quotidie operum incrementis proficiens multisque clarus virtutibus, in pace quievit; sepultusque est in eodem loco in ecclesia, quam ipse ædificavit: in qua multa apud ejus memoriam referuntur fieri crebrò miracula. Nostris namque temporibus [cum] locus idem ex antiquitate esset neglectus, contigit ob incuriam, ut quadam die incendium pateretur; cumque ecclesiam & omnia in circuitu ignis absumeret, mœsti cives turbari de beati viri reliquiis cœperunt; quia eos velut fracto loculo detectas antiquitas reliquerat.

ossa ab incendio intacta; translatio: 45 Et ecce sedato igne diligenter intuentes, ossa sancti viri ab hac ustione intacta reperiunt, & ita illæsa, ac si nullum locus ille incendium esset perpessus. Impletum est quod de Sanctis Psalmista dicit: Custodit Dominus omnia ossa eorum: unum ex eis non conteretur. Ob hanc ergo causam & maximè quia solitarius erat locus, &, ut diximus, ex antiquitate neglectus, visum est domno venerabili Egberto *c*, Trevererorum pontifici, ut ossa sancti viri ad alium transferrentur locum, in memoratum videlicet superius castrum, quatenus ibi majori cum reverentia & custodia reliquiæ [sanctæ] haberentur.

C

c

cujus tempore mansit feretrum à pluvia non madefactum. 46 Inito itaque consilio, cum ex eodem loco, præsente episcopo, & clericis vel monachis, aliaque populi frequentia deportarentur, euntibus illis, cum jam ad fluvium processissent, larga super eos repente pluvia descendit; sed ut tanti viri meritum Dominus ostenderet, per omne, quod à prædicto loco ad castrum tendebatur spatium, cum nequaquam imber cessaret, super sancti viri feretrum nec una pluviæ gutta cecidit, ita ab illa inundatione protectus, sicut à supra dicta fuerat ignis læsione defensus.

47 Et hæc de tanto viro dicta sufficiant: quæ idcirco in hac, quam scribimus, historia, posuimus, ut quales hujus apostolici Viri temporibus, in ejus episcopio fervidi * fuerint, quantumque se erga ipsos devotum & industrium reddiderit, cognoscamus. Ipse etiam Gregorio Turonensi episcopo, egregio & ecclesiastico * viro, & tunc temporis clarissimo, contemporalis & familiaris fuit, ita ut ea, quæ de hoc Pontifice idem Gregorius in libris suis commemorat, ipso referente cognoverit: ex quibus etiam ista decerpsimus.

D

Sancti tam Sancto nostro sunt gloriosi, quam S. Gregorius Turon., ejus familiaris;
** Sanmax.* servi Dei
** Sanmax.* scholastico

48 Nam ea quæ de Theodoro & fusa pro eo ad tumbam sancti Maximini oratione superius diximus, ab ejus se percepisse ore asserit. Sed quia sancti viri jactantiam fugiendo virtutes suas omnino docebant, ab erroneo spiritu se convitiatum retulit, curationis verò suæ gratiam omnino reticuit, quam videlicet in illa obsessa femina, orante sancto Sacerdote, nullo modo credimus prætermissam. Quid enim miracula in illo necesse est requirere; quæ plerumque *d* & reprobis sunt communia? Præsertim cum Dominus dicat: Multi mihi dicent in illa die: Domine, Domine, nonne in nomine tuo prophetavimus, & in nomine tuo dæmonia ejecimus, & virtutes multas fecimus? Cum potius alia & meliora in eo elucerent virtutum insignia.

cujus testimonio usus est biographus noster.

d

E

qui pro miraculis S. Magnerici virtutes extollit.
** Sanmax.* miserorum

49 Nam alere esurientes, vestire nudos, suscipere hospites & peregrinos, intelligere super egenum & pauperem, misericordia * inopiis subvenire, nec non reliqua eleemosynarum ac pietatis opera, ista in eo fuerunt specialia. Ad hoc, orationi assiduè deditus, in lucrandis animabus solicitus, in doctrina præcipuus, ut pastor bonus pro commisso grege vigilabat, & ut duplicata Domino talenta referret, Præsul optimus satagebat.

ANNOTATA.

a *Apud S. Gregorium Turon. sic dicitur:* Advenientibus episcopis, qui me magis ad hoc cohortari debuerant, ut cœptum opus sagaciter explicare deberem, dixerunt mihi: Non est æqua hæc via, quam sequeris, *&c.*

b S. Magnericus *videlicet, in cujus diœcesi ista gerebantur.*

c *Archiepiscopus ille Trevirensis occurrit plurios in Annalibus Broweri, mortuus anno* 993: *cujus* memoria passim in ritualibus & antiquis Fastorum libris ad nonum diem Decembris annotata, *teste eodem auctore.*

F

d *Expressionem hanc mitigavimus in Commentario prævio à num.* 82.

CAPUT VI.

Sancti elogium ex Fortunato; constructa in honorem S. Martini ecclesia; mors, sepultura; altare post ejus apparitiones erectum; monasterii Trevirensis vicissitudines; ejusdem reditus ad monachos; hujus Vitæ scriptor.

NEc nostro ista necesse est de eo approbare testimonio; cum veridicus [ille] de tali

Præfert auctor Sancti elogium.

A tali ſacerdote auctor Fortunatus metricè ita ſcribit :

Culmen honorificum, patrum pater, archiſacerdos,
Pontificale decus, proficiente gradu.
Quem fidei titulo * meritis erexit in altum,
Eccleſiæ * caput diſtribuente Deo.
Diſcipule egregii, bone Magnerice, Niceti,
Nominis auſpicium *, magne, canendo * tui:
Clare ſacro merito, tanto informante * magiſtro,
Quem reparas operum fructificante loco:
Cujus opime * ſequax *, Sancto & veſtigia ſervans,
Rite miniſter agens, ecce magiſter ades.
51 Auctoriſque pii ſucceſſor dignus haberis,
Herediſque ſui, frugiparenſque manet.
Crevit poſt obitum pater, & te creſcere fecit:
Dum capit ille polum, tu capis arce locum.
Grex alitur per te * vice præceſſoris alumni *,
Nec ſua damna dolet, dum tua lucra tenet.
Fratribus optandus, jucundus honore miniſtris
Carius & populis, paſtor amore places.
Te panem eſuriens, tectum hoſpes, nudus amictum,
Te feſſus requiem, ſpem peregrinus habet.
Hæc faciens intende magis, venerande Sacerdos,
Ut commiſſa tibi dupla talenta feras.
Pro Fortunato exorans quoque dulcis amator,
Spem mihi dans veniæ, ſit tibi palma pater.

* *Brow.* titulus
* *Brow.* Eccleſiæque
* *Brow.* auſpicio
* *Brow.* canende.
* informate
* *fortè* opima
* *Sanmax.* ſagax
ex Fortunato;

* *Brow.* pro te
* *Brow* alumne

B 52 Hic quoniam maxime erga patrocinium ſancti Martini ſemper devotus exſtitit, nonnullas in epiſcopio ſuo eccleſias *a* in ejus honore conſtruxit atque ſacravit, & in hoc quoque imitatus magiſtrum. De quo idem Fortunatus dicit :

& conſtructas in honorem S. Martini eccleſias.

a

Templa antiqua Dei in priſcum renovavit honorem

Ex quibus illam eſſe præcipuam conſtat, in qua ipſe corpore requieſcit. Alteram in monte in pago Vabrenſi *b*, quam beati Martini reliquiis illuſtravit. Tertiam in villa, quæ Vaſta domus *c* dicitur, quam ſuæ ditionis & proprietatis eſſe, majorum relatu didicimus.

b

c

Obitus, ſepultura, apparitio de aptando eidem altari;

53 Sicque venerabilis & Deo dignus Pontifex meritis clarus, virtutibus plenus, omnibus gratus, omnibus carus, cum jam provectæ eſſet ætatis, tandem febre corripitur, & vitæ ſuæ terminum octavo Kalendas Auguſti ſortitur. Corpus ejus in eccleſia, quam diximus, eſt tumulatum *d* : ubi & condigno nunc honore veneratur. Quod cum aliquibus ab altari pedibus eſſet humatum, noſtris temporibus cuidam honeſto viro, nomine Berengario, ejuſdem eccleſiæ monacho, per viſionem ſanctus Sacerdos apparuit, & ut ſepulchro altarium aptaret, præcepit.

d

C 54 Quod ille velut ſomnii deliramenta parvi pendens, neglexit ; ſed iterum ſecunda eſt vice admonitus ; tertia à ſacerdote increpatus, reverendiſſimo Domino Roberto * epiſcopo cuncta quæ viderat retulit. Tunc epiſcopus ad eccleſiam veniens, & videns, quo modo ſe res haberet, ſecundùm juſſionem ſancti Sacerdotis ſepulchro altarium ſanctum juſſit aptari, & deſuper, ut moris eſt, faſtigium componi *e*.

quod poſt alias Sancti apparitiones exſecutioni mandatum fuit.
* *Sanmax.* Rothberto

e

55 Eccleſia autem illa longo ante tempore cum ſenio eſſet lapſa, & vaſtatione Normannica cum ipſa civitate ſuccenſa, à Radbodo *, Trevirenſi epiſcopo, Reginoni abbati religioſo cuidam & eccleſiaſtico viro eſt commiſſa, & ab eo in priſtinum ſtatum reparata *f* : & ſicut in antiquiſſimis eccleſiæ cujuſdam privilegiis reperimus, locus ille ſemper ſub abbatibus erat ; quia ibi, ut in aliis præcipuis urbis eccleſiis ; ſtatio, ſedes & domus erat pontificis, & ex traditione beati Magnerici abbates illius loci pontificalibus infulis utebantur, & vices pontificis ad divinum Officium tantùm illo abſente exſequebantur.

Recenſentur eccleſiæ S. Martini
* *Sanmax.* Rothbodone

f

Ex Mss.

56 Defuncto autem Reginone abbate, laicis eſt in beneficium data, & primum Bertoaldo, fratri Rotgeri epiſcopi, deinde aliis atque aliis abbatiola illa diviſa *g*. Sicque poſt hæc, tempore Alberti ducis ſive Conradi, cum ſæpe maxima eſſet regnorum turbatio atque ſeditio, ab invaſoribus ſanctæ Eccleſiæ epiſcopium omne ita prædatum eſt, ut nihil infra & extra civitatem eſſet, quod non ſibi maligni invaſores vendicarent ſive deriperent.

nec non abbatia

g

viciſſitudines ;

57 Nullus tunc in ſacerdotem Dei erat reſpectus, nulla Eccleſiæ reverentia, ubique rapinæ, ubique incendia : mœnia deſtruebantur, eccleſiæ violabantur. Tunc quoque & ipſe locus ab inimicis Dei velut à rabidis canibus & lupis invaſus, ita deſtructus eſt, ut præter parietes eccleſiæ, non dicam ædificia, ſed nec ipſa remanerent fundamentorum indicia. Eccleſia quoque eadem detecta atque deſerta beſtiis nonnumquam erat pervia.

E

quem locum poſtea monachis recuperavit Theodoricus ep.,

58 Unde tandem miſeratione ſumma ductus, venerabilis Theodoricus epiſcopus cum jam ſuo tempore locum regia auctoritate recuperaſſet, cuidam religioſo abbati Angilberto, ſervo Dei, ad regendum tradidit, conceſſis ei nonnullis, quæ ad eumdem locum pertinent, poſſeſſionibus, ſcilicet ut regularem ibi vitam inſtituendo, monachorum deinceps eſſet commoratio : nec jam in beneficium concederetur, ut hac quaſi occaſione locus periclitaretur, ſed Deo ſanctiſque ejus ſerviens, epiſcopi, non tyrannorum dominio ſubderetur.

& auctoritate Apoſtolicâ roboravit :

59 Qui videlicet abbas monaſterialem ibi habitationem faciens, modicam quidem ſed honeſtam Deo ſervientium monachorum illic adunavit congregationem, ejuſque induſtriæ boniſque ſtudiis epiſcopus congaudens, cum Romam pergeret, teſtamentum inde Apoſtolicum detulit, per quod locus ille nuper reſtauratus privilegio præfatæ traditionis ſubnixus, ſua deinceps firmitate maneret, monachiſque conceſſus, epiſcopi non alterius poteſtati pareret, ipſique monachi regulariter vivendo ſecundum conſtitutionem ſancti Benedicti, electionem quoque haberent.

F

cui poſtmodum præfuit auctor hujus Vitæ.

h

i

60 Sicque locum Apoſtolica præceptione munitum cum per aliquod tempus prædictus vir gubernaſſet, ab hac luce feliciter diſceſſit ; poſt quem eamdem cellam, annuente epiſcopo *h*, cum fratrum electione nos, qui hæc ſcribimus *i*, licet indigni, regendam ſuſcepimus, & uſque nunc, prout poſſumus, in vinea Domini, ſervi quamvis inutiles, laboramus : juxta quod diſcipulis ſuis Dominus dicit : Alii laboraverunt, & vos in labores eorum introiſtis : adjuvante nos eodem Domino noſtro Jeſu Chriſto, qui cum Patre & Spiritu ſancto vivit & regnat per infinita ſecula ſeculorum. Amen.

ANNOTATA.

a *Habet Commentarius prævius* § 6 *quæ hanc tranſlationem ſpectant.*

b *Circa hunc locum, num.* 28 *Commentarii prævii dictis adjungi poſſunt iſta :* Caſtrum Vabrenſe,

EX MSS. brense, quod villæ Ursionis propinquum erat, *ait S. Gregorius Turon. lib. 9, cap. 9. Vocari autem etiam nunc* le pais de Vaivre, *in notis ad hunc Gregorii locum testatur Ruinartius; cavendum monens, ne confundatur iste locus simul cum Vabrensi castro, vulgo* Vabres en Rouergue: *ubi monasterium sede episcopali auxit Joannes XXII, distractis ex Rutenensi diœcesi aliquot parochiis, ut ibidem addit.*

c *Browerus ad an. 587, num. 74 scribit in suo textu* Caradonum; *& ad ejus marginem* Caradunum.

d *Sepultura cum suis characterismis prævie explanata est num. 56.*

e *Causam, locum, tempus &c. translationis ibidem reperies num. 57.* D

f *Res ista exponitur ibid. num. 35.*

g *Alternantis circa monasterium Martinianum fortunæ, nunc secundæ nunc adversæ, vices dabit idem Commentarius à num. 38; unde plurima hic sequentia elucidari possunt.*

h *Hinc deduximus in Commentario prævio num. 64, nostrum biographum non monasterii Martiniani Trevirensis, sed alterius cujusdam monasterii antea cœnobitam fuisse.*

i *Biographi hujus idiotismi delineantur in Commentario à num. 61.*

DE S. EBRULFO ABBATE.

BELLOVACI IN GALLIA.

B

G.C. COMMENTARIUS PRÆVIUS. E

Sancti cultus, ætas, abbatia, & Acta.

CIRCA FINEM SEC. VI. *Bellovacensis ecclesia (est autem Belloacum seu Bellovacum nunc vulgo* Beauvais *antiqua Galliæ Belgicæ civitas) inter suos patronos veneratur* S. Ebrulfum XXVI *Julii, quamvis Martyrologia festum ejus hoc die memorent, & ipsa Acta illum* octavo Kalendas Augusti *obiisse testentur. Nescimus, quæ sit hujus transpositionis causa; sed eum collocamus hac die, secuti Acta & Martyrologia, inter quæ Usuardus auctus Reginæ Suecia hodie sic habet:* Belloacus, sancti Ebrulfi confessoris. *Saussayus more suo ex Actis prolixius contexuit elogium, quod tomo I Martyrologii Gallicani pagg. 462 & 463 videri potest. Castellanus in Martyrologio Universali eamdem Sanctum* XXV *Julii annuntiat. Ceterum in Bellovacensi Breviario anni 1554 sit de eo Officium* triplex *ut in tabula præfixa legitur, & ad Matutinum recitantur sequentia:* Adest dies veneranda Ebrulphi annua, in qua spretâ glebâ carnis triumphat cum angelis, percipiens immortalem Vir beatus gloriam, cujus nos illustras festo, tuearis merito; adjuva nos omnes Deus Ebrulphi precibus. *Oratio est de communi abbatum* intercessio *&c. Dein sequuntur Lectiones propriæ, quæ ex Actis desumptæ sunt.*

S. Ebrulfum, qui hac die in variis Martyrologiis refertur,

C

2 *De tempore, quo Sanctus noster vixit, non exigua est controversia: Mabillonius enim in Annalibus Benedictinis tomo I, pag. 250, & in Actis Sanctorum ejusdem Ordinis sec. I, pag. 366 mortem ejus circa annum* 600 *consignat; Cointius verò in Annalibus ecclesiasticis Francorum tomo 4, pagg. 62, 63, 330, 331, 332, 333, 580, 581, 582 & 626 variis ratiunculis persuadere nititur,* S. Ebrulfum *integro seculo juniorem esse. Cum autem hic ad differendam tamdiu Sancti ætatem inter alia argumenta producat diploma quoddam Chilperici regis Francorum, illud præmittendum duxi, ut quæstionis status clarius intelligatur. Antonius Loiselius in Monumentis Bellovacensibus pag. 71 testatur, sese istud diploma litteris Gothicis in cortice exaratum vidisse, & pag. 236 illud ita exhibet:* Chilpericus rex Francorum vir illustrer. Cum & in hac vita brevi tempore maneamus, & ad mortem ineffugabiliter properemus, oportet, ut voluntatem Domini faciamus, & ecclesias vel Sanctorum venerabilium loca devote construamus, ut in perpetuum cum ipsis gaudere valeamus: hæc enim facientes Deo vero sine dubio poterimus placere, & cum Sanctis in perpetuum regnare.

seculo VIII vixisse contendit Cointius,

3 Igitur notum sit præsentibus & futuris, omnibus videlicet Agentibus nostri regni, quod olim paganis irruentibus in Francorum terras, ecclesiæ destructæ, monasteria quamplurima depopulata atque vastata sunt: ad quæ reædificanda cum noster animus, si facultas adsit, promptus omnino fuerit, domnus Dodo Bellovacensium venerabilis episcopus, atque charissimus noster Ebrulphus abbas cum aliis quamplurimis fidelibus nostri regni adierunt serenitatem nostram obsecrantes, ut quamdam ecclesiam, quæ ab antiquis in honore beati Petri Apostolorum principis & S. Luciani martyris prope muros Belloacæ urbis fuerat constructa, sed postea quidem paganorum irruptione vastata atque destructa est, pro salute nostra & totius nostri regni conservatione, nostrâ munificentiâ & largitate reædificare juberemus, & eam nostra ditione nos & nostri successores in perpetuum tueremur. Et ideo maxime quoniam hanc eamdem ecclesiam genitores nostri datis quarumdam suarum possessionum redditibus ad meliorem statum quondam reducere voluerunt, & ejusmodi negotii providentiam jam supra nominatæ urbis episcopis committentes crediderunt; sed illi alia cupientes commissum hoc neglectum reliquerunt. *afferens quoddam diploma Chilperici regis Francorum,* F

4 Nos itaque ad id peragendum invitat permaximè, quod his diebus nostris sanctus Lucianus martyr Domini gloriosus jam superius dicto Ebrulpho abbati per visionem apparuit, & ut sanctum Maxianum, qui adhuc in monte Milio latebat, & illius consortio pro Christo cæsum, de abdito sublevaret, & secum in eadem ecclesia conderet, rogavit: ubi ex ea die, qua *hic transcriptum,*

A qua juſſio iſta peracta eſt, multa & præclara miracula per ſanctos illos Martyres in illo loco demonſtrantur. Igitur quia petitio juſta & utilis exiſtit, nos noſtram auctoritatem præſtantes, per hanc decreti noſtri paginam decernimus atque roboramus, ut eccleſia in honore beati Petri Apoſtolorum principis, & ſancti Luciani martyris, ubi ipſe ſanctus in corpore quieſcit, quæ eſt prope muros Belloacæ urbis, noſtræ liberalitatis munificentia reædificetur, & ut famulatibus omnipotentis Domini aptetur, atque cœnobitæ Deo famulantes ibi congregentur: ita tamen ut in perpetuam ſub noſtra noſtrorumque ſucceſſorum, regum videlicet Francorum, ipſe locus & eccleſia conſiſtat, nec eam aliquis alicui aliqua poteſtate ſeculari prædito credat vel ſubdat. Si quis autem, quod minime credimus, contra hoc noſtræ ſanctionis decretum aliter, quam à nobis dictatum eſt, agere voluerit, & hoc præceptum noſtrum temerare tentaverit, iram ſummi Judicis, pro cujus nomine & amore nos iſta roboravimus, incurrat,
B & quantamcumque poſſeſſionem habere videtur, legibus amittat, & inſuper exul & profugus à poteſtate totius regni fugiens recedat. Quod quidem noſtræ ſerenitatis decretum, ut pleniorem vigorem obtineat, anuli noſtri impreſſione aſtipulari fecimus, atque manu propria ſubſignantes roboravimus.

Signum Chilperici glorioſi regis.
Ego Eltitus palatinus ſcriptor recognovi.
Datum anno Dominicæ incarnationis DCVI, Indictione nona,
Anno regni Chilperici regis XXII.
Actum Rotomagi in generali conventu III Nonas Maii menſis.

quod, ſi genuinum eſt, 5 *Annus Dominicæ incarnationis, præterquam quod hic vitioſè ſcriptus ſit, in regiis iſtius temporis diplomatibus notari non ſolebat, ut Cointius aliique ultro fatentur. An etiam is annus Gothicis litteris in cortice expreſſus fuit? Si ita eſt, totum donationis inſtrumentum ſuſpectum redditur, & ſaltem conſtat, illud non eſſe autographum. Præterea Cointius ad annum Chriſti* 716 *num.* 4 *profert diploma aliud Chilperici, quod eſt* ſtylo exaratum valde barbaro, *ut ipſius verbis utar: at ego in diplomate jam ſupra exhibito, quod etiam Cointius ad annum Chriſti* 716 *num.* 5 *refert, & eidem Chilperico attribuit, tantam ſtyli barbariem non invenio. An ſtilus diplomatum uno eodemque anno mutatus eſt? Sunt & alia, quæ me de iſtius diplomatis veritate dubitare cogunt, de quibus videri poteſt Germonus noſter in Diſceptatione de veteribus regum Francorum diplomatibus. Cointius autem loco proximè citato tale de hoc inſtrumento fert judicium:* Chartam pro monaſterio ſancti Luciani
C prope muros civitatis Bellovacenſis à Chilperico rege, priuſquam ad bellum procederet, hoc anno (*nempe* 716) Compendii datam putamus tertio Nonas Maii. Nihil in hac charta legitur, quod hiſtoricæ veritati repugnet, modo Chilperici regis nomine Chilpericum tertium intelligas. *At ego contendo, diploma iſtud (an verum an falſum ſit, nunc non diſputo) Chilperico primo adſcribendum eſſe, & Cointium hic toto ſeculo à vera chronologia aberrare, ut jam quibuſdam argumentis evincere conabor.*

contra ipſius conjecturas Chilperico I attribuendum eſt. 6 *Imprimis hæc Cointii opinio funditus evertit Acta noſtra, in quibus num.* 5 *dicitur Sanctus noſter ad abbatialem dignitatem evectus* ſuaſu Fredegundis reginæ, *quæ ante finem ſeculi* VI *è vivis exceſſit. Memorantur etiam aliæ perſonæ, quarum ætas cum ſyſtemate Cointiano componi non poteſt, ut in annotatis obſervabimus. Acta autem illa, jam ab aliquot ſeculis exarata, tamdiu merito defenduntur, quamdiu non probantur manifeſtè falſa. Præterea ipſe Cointius ad annum Chriſti* 634 *num.* 8 *ex Vita S. Eligii, ab Audoeno coævo ſcripta, refert ſequens fragmentum:* Inter cetera bonorum operum inſignia, multa Sanctorum auro argentoque & gemmis fabricavit ſepulcra id eſt Germani, Severini, Piatonis, Quintini, Luciani, Genovefæ, Columbæ, Maximiani, & Loliani ac Juliani, adhuc autem & aliorum multorum. *Conſtat autem ex Martyrologio Uſuardi ad diem* VIII *Januarii, Maximianum vel Maxianum & Julianum fuiſſe Luciani ſocios, ut in Actis noſtris ad eam diem fuſius explicatum eſt. Jam vero ſic argumentor ad hominem: ſi S. Eligius, qui ſeculo* VII *obiit, ſepulcrum S. Maximiani auro argentoque ornaverit, quomodo Chilpericus tertius ſeculo* VIII *in ſuo diplomate dicere potuit ſequentia:* Nos itaque ad id peragendum invitat per- E
maxime, quod his diebus noſtris ſanctus Lucianus martyr Domini glorioſus jam ſuperius dicto Ebrulpho abbati per viſionem apparuit, & ut ſanctum Maxianum, qui adhuc in monte Milio latebat, & illius conſortio pro Chriſto cæſum de abdito ſublevaret, & ſecum in eadem eccleſia conderet, rogavit. *Quomodo, inquam, hæc Chilpericus tertius, tot annis S. Eligio poſterior, dicere potuit, ſi* nihil in hac charta legitur, *teſte Cointio*, quod hiſtoricæ veritati repugnet. *Hæc tamen facile conciliantur, ſi ad Chilperici primi tempora cum Louveto, Loiſelio, Mabillonio aliiſque referantur.*

Contra eumdem Cointium oſtenditur, 7 *Neque certiores ſunt Cointii conjecturæ ob quas contra expreſſam Actorum noſtrorum aſſertionem contendit, S.* Ebrulfum *non fuiſſe S. Fuſciani, ſed S. Luciani abbatem.* Valde autem probabile eſt, *inquit Cointius in Annalibus ad annum Chriſti* 696 *num.* 24, beatum Lucianum apparuiſſe abbati eccleſiæ, in qua quieſcebat, & ad quam è monte Milio ſocium martyrii transferendum monebat, ut qui paſſione juncti fuerant, ſepulturâ quoque jungerentur. Deinde Ebrulphus abbas Chilpericum regem pro inſtauranda ſancti Luciani martyris eccleſia convenit, nec illud negotium, niſi præfuiſſet eidem eccleſiæ, tam diligenter promoviſſet. *At hiſce ratiunculis oppono diploma Chilperici, in* F
quo juxta ipſum nihil legitur, quod hiſtoricæ veritati repugnet. *In illo autem Chilpericus præter alia in honorem S. Luciani decernit, ut* cœnobitæ Deo famulantes ibi congregentur. *Unde ſequitur, necdum tunc temporis illic conſtitutum fuiſſe cœnobium. Quomodo igitur* S. Ebrulfus *in eodem diplomate vocatur abbas? Quomodo à Cointio dici poteſt abbas S. Luciani, ubi nulla adhuc erat monachorum congregatio? Veroſimillimum itaque eſt*, S. Ebrulfum *fuiſſe abbatem S. Fuſciani, ut Acta noſtra teſtantur.*

quod S. Ebrulfus non fuerit abbas S. Luciani, 8 *Porro falſum eſſe arbitror, quod Cointius ad annum Chriſti* 683 *num.* 10 *cum Sammarthanis tam confidenter aſſerit de monaſterio S. Fuſciani; nempe prima illius fundamenta initio ſeculi* XII *jacta eſſe ab Inguerranno comite Ambianenſi: nam Cointius ad annum Chriſti* 555 *num.* 20 *inventionem S. Fuſciani referens deſcribit inventionis iſtius hiſtoriam ex codice Ms. Franciſci Ducheſnii, in cujus fine hæc leguntur:* Tunc Childebertus rex, piiſſimus princeps, præfatorum car-

AUCTORE G. C.

penta * in eodem loco cum digno præcepit sepeliri honore, atque insuper aulam templi fideli jussit devotione construere, per quos sanctos Fuscianum & Victoricum atque Gentianum martyres Christus dominus plura inibi dignatus est monstrare miracula. *Equidem fateor, hic non exprimi monasterium, quod cum illa ecclesia in honorem Martyrum constructum sit: attamen quid miri, si aliquot monachi ad eam ecclesiam administrandam adhibiti fuerint, & ita locus paulatim in monasterium excreverit, quod à primo martyre nomen sancti Fusciani traxerit, & cui* S. Ebrulfus *præfuerit? Quid etiam vetat, ecclesiæ illic ædificatæ paulo post additum fuisse cœnobium, præsertim cum id diserte affirment Acta nostra, quibus tamdiu adhærebo, donec ea quis manifestæ falsitatis convicerit.*

* an. non corpora?

9 *Potius itaque assentior Mabillonio, qui in Annalibus Benedictinis tomo* 1, *pag.* 138 *de istius cœnobii origine ita loquitur:* Ad hunc annum (*videlicet* 555) Carolus Cointius revocat inventionem corporum sanctorum martyrum Fusciani, Victorici, & Gentiani, qui tempore Diocletiani in pago Ambianensi martyrium passi sunt, via publica, eo scilicet in loco, ubi sancti Fusciani monasterium hactenus cernitur; sepulti non longe ab hoc loco in vico Sanctis postmodum appellato, ubi etiam nunc eorum cenotaphia visuntur. Honoratus Ambianensis episcopus, prænonito cælitus Lupicino presbytero, ejus elevationis auctor. Childebertus rei famâ permotus sacra inde corpora amovere cum non potuisset, in eorum martyrii loco basilicam construi jussit, in qua reponerentur. Hinc initia monasterii sancti Fusciani in Nemore, ex quo sancti hujus martyris, uti & sanctorum Victorici ac Gentiani reliquiæ Ambianos delatæ sunt, atque in majori ecclesia collocatæ: inde postea translatæ, Gentiani quidem in monasterium Corbeiense, Victorici verò Augustam-Viromanduorum; tametsi Ambianenses id pernegent. Sancti Fusciani monasterio, quod quinto ab ea urbe milliari, in veteri Parisiensi via situm est, præfectus fuit paulo post Ebrulfus abbas Bellovacensis suasu Fredegundis reginæ, quæ illum maximè venerabatur ..... Processu temporis eversum fuit sancti Fusciani monasterium, quod Ingelramnus comes seculo decimo exeunte instauravit. *Mabillonius haud dubie pro* seculo decimo exeunte *hîc dicere voluit* duodecimo ineunte, *ut patet ex tomo* 5 *Annalium pag.* 479, *ubi ad annum* 1105 *num.* 104 *ita scribit:* Jacuerat ad id tempus ruinis consepultum sancti Fusciani monasterium apud Ambianos, de quo in primo volumine egimus: sed tandem ab Ingelramno Bovensi comite restauratum est. *Hæc Mabillonii sententia optime concordat cum Actis, de quibus jam pauca præmonebo.*

sed S. Fusciani,

10 *Vitam* S. Ebrulfi, *ex Ms. Bellovacensi desumptam, inter collectanea nostra inveni. Scripsit eam stylo brevi & sincero auctor anonymus, quem Mabillonius post seculum* IX *vixisse colligit. Alii divinant, eum seculo* XII *floruisse. Ego nihil certi de illius ætate comperire potui, nisi quod scripserit post Sancti translationem, quæ circa medium seculi* IX *Bellovacum facta est, ut Mabillonius observavit in notis ad* S. Ebrulfi *Vitam, quam inter Acta Sanctorum Ordinis Benedictini sec.* 1 *à pag.* 366 *typis vulgavit. Ceterùm circa hæc Acta inutili indagatione me occupavit Jacobus Longus, qui nuper Bibliothecam historicam Galliæ edidit: cum enim in ea pag.* 246 *ad num.* 5310 *legerem* Vita sancti Ebrulfi abbatis auctore coæquali, *& Longus ibidem asseveret, eam à Surio ad diem* XXVI *Julii inter Vitas Sanctorum referri, cœpi Surium volvere ac revolvere; sed illic toto mense Julio nullam* S. Ebrulfi *mentionem reperi. Cum autem in eadem Bibliotheca ad numerum sequentem Longus affirmaret, Vitam ejusdem ab anonymo scriptam esse, eamque à Mabillonio Actis Sanctorum sui Ordinis tomo* 1, *pag.* 336 *insertam esse, inspexi locum citatum; at neque hîc quidquam de* S. Ebrulfo *inveni. Consulens itaque indicem istius tomi detexi Acta duplicis* Ebrulfi: *& priora quidem* S. Ebrulfi *abbatis Uticensis pag.* 354; *alia verò nostri* Ebrulfi *pag.* 366. *Hinc suspicatus sum, utrumque hunc sanctum Abbatem ob nominis similitudinem à Longo confusum esse, ac tandem apud Surium die* XXIX *Decembris inveni Vitam* S. Ebrulfi *abbatis Uticensis, quæ* à quodam ejus discipulo, aut amico familiari conscripta *est, ut habet titulus, & à qua verosimiliter hæc apud Longum confusio orta est. Quidquid sit, nos Vitam* S. Ebrulfi *nostri, cum editione Mabilloniana collatam, ex Ms. Bellovacensis ecclesiæ hic excudemus, cui ex Ms. itidem Bellovacensi subjungemus aliquot recentiora miracula, quæ apud Mabillonium desiderantur.*

& quædam de ipsius Actis prænotantur.

VITA

AUCTORE ANONYMO

Ex Ms. Bellovacensi cathedralis ecclesiæ cum editione Mabilloniana collato.

S. Ebrulfus ex sterili matre

REligiosorum virorum memoria quanto est meritis excelsior, tanto studiis nostris fieri debet clarior: hinc ad exemplum bonæ operationis vitam beati Ebrulphi pro modulo nostro breviter describendam suscepimus. Qui vir Sanctus genere Francorum exortus civis Belloacæ urbis exstitisse memoratur. Hujus genitrix dum sterilis esset & loca Sanctorum frequentaret, jejuniis & orationibus implorans, ne infœcunda permaneret, ab angelo responsum audivit, quod filium esset paritura, qui tali nomine diceretur; cujus vita multis clarescceret virtutibus.

natus

2 Natus autem secundùm quod promissum fuerat divinitus, ætate & moribus proficiens meditabatur jam in ipso puerili ævo, quod postea devotus implevit. Erat enim, quamvis parvulus, ad obediendum promptus, ad vitia calcanda maturus, ita ut in ipso juvenili tirocinio senectutis esset exemplum; non oculum voluptati, non aurem ludibrio, non animum commendans levitati, semper se regebat anchorâ gravitatis, qui inter ipsa novellæ juventutis exordia, tanto fidei fervore flagravit, ut parentes, ad quorum desiderium solet infantia festinanter recurrere, pro charitate Christi voluntariè relinqueret & velut hostes animæ carnales affectus evitaret, credens sibi sufficere, si omnem dilectionem in solo cælesti desiderio collocaret.

3 Nec

A *& obviruies*

3 Nec multo post tempore cuidam servo Dei se tradidit erudiendum, & quidquid ab eo vel ab aliis prudentibus aure capiebat, optimo corde retinebat: erat namque affabilis omnibus, aspectu decorus, sermone præclarus, corpore elegans, nullo momento sectans otia; sed aut legens aut meditans aut manibus operans, quæ utilia sunt animæ. Divinis autem Scripturis semper intentus jejunio corpus affligebat, & semel in die ad vesperam sumebat cibum. Post aliquantum tempus monasticæ conversationis habitum suscepit; constructoque sibi oratorio, in eo loco, qui postmodum à posteris Oratorii *a* appellatione designatus est, eo quod plures orationis domos haberet, sine intermissione ibi Domino famulabatur.

a

ac miracula ad sacros Ordines promotus,

4 Cumque ejus sanctitatis fama crebresceret à Belvacensi episcopo accersitus, ad diaconii gradum provehitur, valde resistens & indignum se proclamans. Fiebat denique ad eum religiosorum concursus & ægritudine laborantium, quibus, invocato Christi nomine, salutis remedium congerebat. Longum est ire per singula, quanta sancti Viri miracula claruerint. Sed tamen è plurimis pauca referemus, ut ex his cetera intelligantur. Cum ei quadam die mulier privata lumine * fuisset oblata, protinus eam signo crucis edito illuminavit. Alios quoque cæcos, leprosos, à dæmone obsessos & diversis infirmitatibus detentos curabat Evocatur denuo à præsule, licet invitus, ad presbyteratum sublimatur, & ad offerendum frequens ac devotus studiosè injunctum exsequebatur officium. Erat quidam nobilis homo captus à dæmonibus, qui famulorum ac parentum comitatu usque ad eum perducitur: quem cum Vir sanctus intuitus fuisset, objecto crucis signaculo dæmonia per hominis posteriora turpiter exire compulit & hominem liberavit. His operibus cum longè lateque divulgaretur, etiam regi & ceteris principibus valde complacuit, quia nonnulli ex palatinis salutem per eum fuerant consecuti.

B

** Mabil. addit* oculorum

*fit abbas monasterii; * Mabil.* quoniam

5 Quadam vero nocte dum in strata suo quiesceret, ecce apparuit ei quasi grex ovium desolatus, & qui * pastorem non haberet, huc illucque dispersus; dictumque est ad eum: Homo Dei, cur gregem istum errare pateris? Continuo expergefactus paulo post didicit, quid visio ista prætenderet *. Nam suasu Fredegundis *b* reginæ, quæ illum maximè venerabatur, palatii proceres hunc Dei famulum monachis, patre suo destitutis, abbatem præficere decreverunt in suburbanis Ambianensium *c*, ubi Fuscianus & Victoricus glorioso certaverunt martyrio *d*. Missis itaque, qui eum exhiberent, violentè potius quam sua sponte ad id loci deductus, pastoralem suscepit curam maximo confectus tædio, quod locum fuisset coactus deserere, ubi quietus vixerat multo tempore. Ordinatis igitur in cœnobio, quæ fratrum vitæ & usibus competebant, adeo se in humilitate prostravit, ut omnium se minorem gereret, & ministeria infimis & vilioribus personis deputata, læto vultu & animo ipse subiret, dominicum memorans præceptum: Quicumque voluerit inter vos primus esse, sit vester servus.

** Mab.* portenderet

b

C

c

d

*& post alia virtutum * Mabil.* Darius

6 Aliquando cum fratribus deambulans, pro consuetudine sua quædam de Scripturis tractabat; cum ecce vir nomine Clarius *, quem & cæcitas & serpens antiquus oppresserat, repentino impetu se ingerit & audito Domini Sacer-

dote, cœpit dentibus frendere & immanem rugitum emittere. Tunc Vir Dei misericordiâ motus, hanc protulit orationem: Domine Jesu Christe, lumen æternum, cui omne genu flectitur, qui per crucis patibulum humani generis inimicum superasti, hujus miseri tenebras dissipa, &, qui in eo latet, prædonem tuæ virtutis imperio miseratus effuga. His dictis, cæcus visum recepit & malignus spiritus evanuit. EX MS.

Neque illud reticendum putamus, quod ei beatus martyr revelaverit Lucianus *e*, ut Maximum * collegam suum adhuc, ubi martyrizatus fuerat, jacentem squalidum inquireret, & inventum cum eo sepeliret: qui, oratione facta, cum fratribus venit ad locum, effossa terra, apertoque sepulchro, divinum sensit odorem &, sicut ei jussum fuerat, sepelivit beatum Martyrem; ubi & plerique fuerunt infirmi, quos Dominus à variis sanavit languoribus.

e

** Mabil.* Maximianum

7 Præterea quidam latrocinia exercens putavit, in ejus cella plurimam haberi pecuniam; & nocte silenter ingressus, tulit omnia, quæ reperit. Orto mane cum hoc fratres cognovissent, Dei Famulo mœsti nuntiaverunt. Quod ille audiens, noluit contristari, sed consolabatur eos, dominicam objiciens sententiam, qua præcepit orandum pro inimicis. Post aliqua momenta invasus fur à dæmonio retulit, quod absportaverat. Sed Vir Domini injuriæ immemor, Deo gratias egit & orando dæmonium expulit.

& miraculorum insignia

E

Rursus dum orationis gratiâ, ut plerumque solebat, ad beati Martini limina Turonem * proficisceretur, in itinere alius ei producitur energumenus, quem, more solito, orationis medicamento curavit.

** Mabil.* Turonis

8 Post hæc venerabilis Pater, cum jam plenus dierum præsentis vitæ finem imminere sibi sentiret, advocatis fratribus denuntiat, se in proximo ad aliam vitam migraturum. Omnes pariter repentinus dolor invasit, & pro tanti pastoris discessu, immoderato mœrore afficiuntur. Igitur cum per aliquot dies vocationem suam solicitus exspectasset, ultima die, discipulis assistentibus, confortatus est * gaudens in Domino inter verba orationis carne solutus est. Cujus obitum tam mirificus odor insecutus est, ut ex ejus corpore aromatum fragrantia sentiretur exhalare *. Decessit autem octavo Kalend. Augusti *f*, &, ut tantum Patrem decebat, honorabiliter sepulturæ mandatus est in territorio Belvacensium in oratorio, in quo prius habitaverat, quod ab ipso postea denominatum est.

pie moritur, ac honorifice sepelitur;

** Mabil. &*

** lege* exhalari

f

F

9 Inde transactis aliquot annis, matrona quædam, nomine Theclana, nobilis & religiosa, eminentiore structura & pretioso cultu sepulchrum ejus adornavit. Vir quoque illustris & sapiens, nomine Theodebertus, Parisiorum episcopus *g*, quoniam ipsi loco maximam impendebat reverentiam, ibi Domino templum ædificavit, ubi & alia diversis Sanctorum dicata nominibus ædificia constructa sunt. Unde locus idem, ut supra diximus, Oratorii nomen fortitus est. Beata denique Angadrisma *h* virgo & abbatissa ibidem cum sanctis virginibus & viduis religiosis sancta conversatione vixit & vitæ suæ felix propositum consummavit. Cujus tempore accidit, ut templum beatæ Mariæ semper Virginis incendio cremaretur, & dum ad cetera comburendum monasteria ignis vehementissimus evolveretur, sancta virgo necessitate compulsa, corpus beati Confessoris, aperto sepulchro, con-

cujus corpus, magnifico tumulo ac templo honoratum,

g

h

EX MS.

tra ignem extulit; & ſic flamma incendii in ſe ipſa reflexa ulterius tranſire nequivit. Quo peracto, ſancta membra linteaminibus mundis & veſtibus ſericis involuta cum aromatibus iterum clauſa fuerunt *.

* *Mabil* diligentiſſime clauſe runt *poſtea ad urbem Bellovacenſem tranſlatum eſt.*

10 Sed cum, peccatis exigentibus inhabitantium, gentilium incurſione locus ille vaſtaretur, cum honore debito oſſa ejus Belloacum tranſlata ſunt *i*, & in baſilica beati Petri *k* venerabiliter collocata. Ad cujus tumbam ſi quis petenda poſtulans fideliter oraverit, indubitanter deſiderata conſequetur per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, qui cum Patre & Spiritu ſancto vivit & regnat Deus in ſecula ſeculorum. Amen.

ANNOTATA.

a *Hic locus nunc vulgo vocatur* Oroër; *de quo plura vide apud Louvetum lib.* 3 *Hiſtoriæ Bellovacenſis cap.* 3.

B b *Hæc fuit uxor Chilperici I, in hiſtoria Franciæ famoſa, ex cujus ætate opinio noſtra, in commentario prævio num.* 6 *propoſita, confirmatur.*

c *Hoc monaſterium S. Fuſciani de Nemore jam vulgo appellatur* ſaint Fuſcien aux bois, *& annexum eſt congregationi S. Mauri, ut indicat Mabillonius in Annalibus Benedictinis tomo* 5 *pag.* 480; *ubi plura de eo videri poſſunt, uti & in Commentario prævio num.* 8 *&* 9.

d *De his Martyribus, Deo favente, agetur cum Martyrologio Romano ad diem* XI *Decembris.*

e *De iſtis Martyribus egerunt Majores noſtri die* 8 *Januarii.*

f *Ob hanc claram Actorum expreſſionem Sanctum cum pleriſque Martyrologiis hac die retulimus, quamvis eccleſia Bellovacenſis illum ſequenti colat, ut monuimus in Commentario prævio num.* 1.

g *Hic epiſcopus Pariſienſis memoratur in Vita S. Bathildis reginæ, ab auctore coætaneo ſcripta, quam die* 26 *Januarii in Actis noſtris primo loco exhibuimus. Unde non parum confirmatur chronologia noſtra contra Cointium, de qua in Commentario prævio.*

h *Hæc Sancta colitur die* 14 *Octobris, ut aſſerit Mabillonius ſec.* 2 *Benedictino pag.* 1063, *ubi fragmentum Actorum ejus refert. Cointius in*

C *Annalibus Francorum ad annum* 678 *num.* 11 *dicit, eam fuiſſe abbatiſſam in agro Bellovacenſi. Hinc etiam non leve formari poteſt argumentum ad evertendum ipſius ſyſtema de ætate* S. Ebrulfi, *niſi oſtendantur Acta noſtra fictitia eſſe.*

i Hæc tranſlatio, *inquit Mabillonius in notis ad Vitam Sancti noſtri*, contigit circa annum DCCCL, Normannis Galliam infeſtantibus.

k *Hæc eſt eccleſia cathedralis, quam Loiſelius in Monumentis Bellovacenſibus pag.* 58 *& Sammarthani in Gallia Chriſtiana dicunt, anno* 991 *ædificari cœpiſſe; at de reſtauratione aut ampliori ædificatione intelligendi ſunt, cum hæc tranſlatio diu antè ad iſtam eccleſiam facta fuerit.*

MIRACULA

AUCTORE ANONYMO RECENTIORE,

Ex Ms. Bellovacenſis eccleſiæ.

VErùm ne culpabiliter aut merito damnandi cenſeamur ſi tam ſancta Dei & ſancti Confeſſoris opera, quæ pro ſua dignitate ſatis [referri] atque exaltari nequeunt, ſubticeamus ex immenſa & ſuperexuberanti atque copioſiſſima miraculorum ipſorum multitudine vel perpauca dicamus. Eo enim tempore dum ab incarnatione Domini poſt millenarium revolvebantur quadringenti & quinquaginta ſeptem anni *a*, in famoſa atque antedicta Belvacenſium urbe Nicolaus quidam, Pamphon cognomine, egregius civis atque famoſus fidelis revera, boniſque ac ſanctis artibus præditus, ſub caſto conjugali vinculo unà cum ejus proba fideli atque honeſtiſſima [uxore] decem duxerat & quatuor annos, abſque tamen prolis beneficio: quod conjuges ipſi ægrè ferentes, non ad magos, non ad hariolos, ſed ad Deum & ſanctiſſimum Confeſſorem devotiſſimè recurrentes, die noctuque preces fundebant aſſiduas cum lacrymis, gemitibus, ſuſpiriis ex intimis viſcerum præcordiis in abſtinentia & jejuniis orantes, ut eorum humilitatem humilemque devotionem miſericorditer reſpicere dignaretur, ſublatoque ſterilitatis opprobrio, prolem tandem aliquando conferre, quæ eiſdem obſequio eſſe mereretur.

D *S. Ebrulfus anno* 1457 *civi cui iam Bellovacenſi ex uxore ſterili*

a

E

2 Quid plura? Una nocte præfato Nicolao almus Dei Confeſſor, qui ſperantes in ſe non deſpexit, in ſomnis apparuit, dicens, quod apud omnipotentis ſummam clementiam ei impetraverat filium ex uxore. Mane gaudens ſurrexit, dictæque revelationi fidem dans indubiam, eccleſiam adiit Belvacenſem, ubi ſanctiſſimum almi Confeſſoris corpus requieſcebat & nunc ornatius & honorificentius requieſcit, ingenteſque Deo & almo Confeſſori habens gratias de eorum ſuperna viſitatione, ut quod polliciti erant in ſuis famulis dignarentur adimplere, humiliter exoravit. Et revera infra annum divino munere prolem obtinuit, quam tam chari pendebat, quam tam piis votis tam crebris aſſiduiſque precibus, tot lacrymis, tot ſuſpiriis, tot denique devotis gemitibus à divina poſtulaverat atque obtinuerat pietate. Inde in ſuperbias non ivit, inde non elatus, ſed memor beneficiorum Dei, totiuſque ingratitudinis neſcius, ad eccleſiam profectus eſt, & miraculoſam totius rei geſtæ ſeriem eccleſiæ miniſtris pandere humillimè atque ſtudioſiſſimè curavit, gratias inde habens non minimas Deo omnipotenti & ſanctiſſimo Confeſſori, atque non parcens rei ſuæ familiari & bonis, quæ illi ſatis abundè erant, contulit eccleſiæ ad honorem Dei & ſancti Confeſſoris & præſertim capſæ tam pretioſum reliquiarum theſaurum continenti, quæ per id temporis honeſta minus erat & indigna tam excellenti dono, decus, ornatum, atque ſplendorem.

F *promittit filium, qui pro beneficio gratus obſimilia munera,*

3 Quo factum eſt, ut decanus ceterique eccleſiæ domini, qui longis ante temporibus divinitus inſpirati circa id operis conabantur, ſtudebant, & ſummopere moliebantur, magis inde ac magis incitati, quatenus divini nominis reverentia in fidelium cordibus per amplius invaleſcere, fructuſque uberrimos atque ſuaviſſimos ſalutis æternæ plebs fidelis aſſequi mereretur: ſtatuerunt totis viribus omni ſtudio atque opera eniti, ut thecam ſeu capſam prædictam, quæ tam pretioſas ſanctiſſimi Confeſſoris reliquias continebat, vetuſtate quidem conſumptam, vilem, deformem, indecoram, minus ſacris reliquiis dignam, longeque longius ab illarum remotam ſanctitate, reſtaurarent auroque argento atque gemmis etiam pretioſiſſimis inſignirent, in ea re Deo & Confeſſori almifico opus *quibus ſanctiſlip/anotheca exornata eſt,*

A opus acceptum gratumque admodum facere arbitrantes.

quæ etiam per diæ octim circumferuntur;

4 Nec tamen ad id tam pii & salubris operis satis sibi esse rei familiaris, compertum habebant. Quid proinde acturi forent nescii ac vehementer anxii, ad Dei tandem & sanctissimi Confessoris opem precibus & pietatem recurrentes, proborum nihilominus & piorum hominum consilium in hac re minime neglexerunt. Et tandem divino, ut arbitrantur, instinctu, sanoque ac sancto consilio ipsis visum est, ad pia charitatis Christi fidelium opera fore recurrendum. Pro quorum votis piis & saluberrimis institutis effectui mancipandis de licentia & beneplacito diœcesanorum, ut in ea re fieri decet, non sine indulgentiarum & divinorum munerum ampliſſima largitione, iis qui ad tam pium opus manus porrexissent adjutrices, præfati domini seu eorum procuratores ac nuntii pro antedictis requirendis charitatis subsidiis cum sanctuariis & sacris Confessoris reliquiis dictam Belvacensium diœcesin circumagentes, ad

B quemdam ipsius diœcesis locum, qui vulgo Quin-

b quempoix *b* nuncupatur, diverterunt. Ubi prædicatis & manifestatis sanctissimi Confessoris, cujus res agebatur, magnis & egregiis meritis, quæ ex miraculis penè inexplicabilibus ad ejus preces divina potentia jam olim & nostris diebus factis neminem latere posse credimus: qui Christianæ religioni studens sanctorum prædicatorum coluerunt doctrinam.

& ea occasione mulier cæca

5 Quædam vidua paupercula pannis annisque obsita, Radulpha nomine, ætatis nonaginta duorum annorum vel eo circa, à longis & diuturnis temporibus uno lumine, altero verò à tribus annis omnino privata, ægerrima corpore multisque & pene innumeris, quæ senes circumvenire solent, incommodis atque infirmitatibus impedita, ita ut de grabato, cui languens incumbebat, sese erigere aut utcumque movere absque alterius ope nequiret; pia tamen & fidelis atque erga Deum & Sanctos ejus admodum devota, auditis dicti sancti Confessoris virtuosis operibus, & ipsis, quæ in ore omni populo erant, immensis & supermirabilibus miraculorum generibus, devotionis fervore in ejus subito sanctitate exarsit & firmissimæ fidei robore solidata sanctissimas atque colendissimas reliquias, quas ei

C pro voto non datum erat adire, pio animo atque humili prece ad se deferendas poposcit.

visum recuperat,

6 Quibus coram allatis, zelo illa fidei etiam atque etiam, ultra quam credibile sit, ac magis accensa, unà cum minima, quæ illic erat, sacerdotum atque clericorum frequentia humillimas cum lacrymis preces fundens ea, qua divinitus prædita erat, erga Deum & sanctum Confessorem summa atque alta devotione omnipotentem Deum, cui nulla languoris, nulla morbi cujusque cura impossibilis esse potest, ejusque almum Confessorem, cujus meritis Creatoris omnipotentiam ad misericordiam flecti vidua ipsa certa sperabat, pro valetudine obtinenda, quam tanti cupiebat, exoravit. O mira res! Non satis exaltanda atque laudibus attollenda omnipotentis dignatio! Sacerdotibus & clericis cum dictis sanctuariis ad propria reversis, memorata vidua in eadem fide atque devotione constans, & firma continuo à Deo almi ejus Confessoris meritis lumen integrum in utroque oculo recepit, & præoptatæ prorsus restituta est saluti.

7 Sacerdos quidam quinquagenarius juxta Pontizaræ *c* oppidum calculosus fuit & tam atrociter calculi morbo annis quatuor continuis vexatus, ut indies cuncti, quorum aspectibus expositus erat, magis illius mortem sperarent quam vitam. Non minimam pro ipsius curationis beneficio pecuniarum summam in medicos exposuit & eâ gratiâ medicorum hinc inde magna ad eum cucurrit frequentia. Sed quanto majori studio pro illius valetudine conabantur, tanto graviori torquebatur dolore. Quid accidit? Fama per patriæ illius fines volante de glorioſissimi Confessoris sanctitate & de innumeris, quæ ubique & quotidie Dominus per eum operabatur miraculis, ea, qua majore nequibat, devotione tanta Dei firmitate almi Confessoris sanctitatem atque misericordiam amplexus est, ut per eum sanitatem certo certius assequi, & nisi per eum non utcumque assequi posse speraret. EX MS. *sacerdos calculo laborans* c

8 Quid plura? Pro Sancti reliquiis, quæ per id temporis Dei nutu illic aderant, humiliter supplicavit. O mira res! Oratione ejus cum intimi cordis suspiriis finita, coram reliquiis eas humillimè atque devotissimè deosculando confestim calculus immanissimus, quem cum tanto dierum ac noctium tactu atque cum tanto tamque acerbissimo dolore intra viscerum tenerrimas partes repostum gesserat, in quatuor partitus portiones, visu etiam atque tactu perhorrendas, coram omnibus extra decidit in terram. Et protinus, qui patiebatur, sanus factus est nec umquam postea vel minimam passus est doloris scintillam, duabus quoque horis abinde ad ecclesiam profectus est, mirum in modum gratias immortales habens Deo & sanctissimo ejus Confessori, unde & omnis plebs laudem dedit Deo. *prodigiose sanatur.* E

& puella energumena liberatur,

9 Denique dum præfatæ ecclesiæ nuntii Normannorum fines cum prædictis Confessoris reliquiis peragrarent, in villam quamdam, quæ Caudebec *d* nuncupabatur, appulerunt. Illic tum forte juvencula aderat, quæ à dæmonio vexata hinc inde passim debacchabatur, horridis ore tabefacta spumis, dentibus terribiliter stridens, sui prorsus ignara & totius cognitionis expers. Imo vero dira vesaniæ furia præ omnibus perhorrenda monstris, ab amicis tandem & parentibus, ut nemini nocua foret, & manicis, sicut tales solent, alligata ferreis ad sanctarum præsentiam reliquiarum deducta est. O mirabilis & supermirabilis Deus! ô inæstimabilis Dei misericordia! ô misericordiarum abyssus! Protinus ut dicta juvencula coram reliquiis oblata est, non quidem ad ipsius juvenculæ preces, quarum prorsus nescia erat, non ad illius, quæ nulla erat, fidem; sed ut manifestarentur opera Dei in illa, atque propter parentum & necessariorum, qui illam offerebant, devotionem, pristina prorsus potita est sanitate atque sensuum omnium integritate, in qua postea ab illo tempore usque permansit. d F

aliique multi Sancti intercessione juvantur.

10 Quid de utriusque fortunæ atque sexus innumeris illic per colonias *e* & castella atque urbes conjugibus? quid præsertim de mulieribus illis in finibus, quæ steriles & infœcundæ prolificare nequibant, & tamen propter fidei & devotionis zelum erga Deum & ejus almum Confessorem infra annum ex Deo prolem recipere meruerunt ad almi Confessoris intercessionem, quem mater diuturnis ante temporibus infœcunda tandem precibus & jejuniis enixa est? e

EX MS. Omnipotenti siquidem Deo à nobis & cuncto populo Dei bene visum est immortales habere gratias, & hac tempestate de reliquis subticendum fore, donec aptior ad id rei sese præbeat narrandi locus in Dei omnipotentis laudem & honorem, qui vivit & regnat per omnia secula seculorum. Amen.

ANNOTATA.

a *Hinc satis patet, collectorem horum miraculorum recentiorem esse.*

b *Hic pagus in mappis geographicis notatur inter Bellovacum & Montem Desiderii vulgo* Mondidier, *quod est oppidum Picardiæ in colle situm.* D

c Pontisara *vel pons Oesii, vulgo* Pontoise, *est oppidum Insulæ Franciæ, quod sex circiter leucis Gallicis Lutetiâ Parisiorum distat.*

d *Est oppidum Galliæ in Normannia, quod Latine vocatur* Calidum Beccum, *& situm est septem leucis infra Rothomagum versus Portum gratiæ; de cujus etymologia & antiquitate vide Valesium in Notitia Galliæ pag.* 118.

e Colonia *idem est quod villa, de qua voce plura habet Cangius in Glossario.*

DE S. GLODESINDE VIRGINE, *METIS IN BELGICA PRIMA.*

P. B. B

COMMENTARIUS PRÆVIUS. R

§ I. Sanctæ cultus & reliquiæ.

CIRCA ANNUM DCVIII

ITerum recurrunt *Metæ, urbs in moderna Lotharingia tum antiquitate sua, tum regum olim Austrasiorum, &, quod caput est, plurimorum Sanctorum sede commendata jam sæpius in hoc opere nostro, ac porrò commendanda. Atque hoc quidem die haud mediocriter est nobilitata; quippe quo sanctam* Chlodesindem *seu* Glodesindem *suam transmisisse ad Superos creditur; id quod asserunt non antiqui modò Metensium Fasti, ut notat Mabillonius in observationibus præviis ad Vitam ejus; sed ipsum etiam Adonis Martyrologium, saltem ut à Mosandro primùm ex quatuor pervetustis Mss., ut ait, codicibus editum est, ac subindè ad alios codices Mss., Mosandrianis vetustiores, in editione Rosweydina castigatum; utrobique enim* VIII Kalendas Augusti *tamquam genuina proponitur hæc Adonis annuntiatio:* Metis, natalis S. Glodesindis virginis: *& consonant exemplaria Mss. alia, cum quibus Adonem Rosweydi subindè contulimus, ut Lobiense, ac S. Laurentii apud Leodium.*

Natalis S. Glodesindis hoc die

2 *Dixi:* Adonis Martyrologium, saltem *&c.; quia locum hunc pro Adoniano non agnoscit Mabillonius, cum ait in observationibus præviis,* S. Glodesindis memoriam in antiquis Martyrologiis (si Metenses Fastos excipias) desiderari; *& idem expressiùs tuetur in nota ad Vitæ numerum* 7; *in quo sectatorem habet Bailletum, legendistam Gallum. Et sanè est, unde suspiceris, Adonis hæc verba non esse; tum quod omissa sint in codice quodam Ms. reginæ Suecia, & alio Morinorum, quos consuluit, qui hæc notata reliquit, Henschenius noster; tum etiam quod non exstent in sincero Usuardini Martyrologii textu; ut ibi ad hunc diem observatum videbis. Ut ut est, si Adonis non sunt, antiqua sunt saltem, ut ipsi codices, quibus inscripta sunt; arguuntque adeo, neque nuperam admodum esse, neque Metensibus tantummodo Fastis notam pridem ac celebratam sanctæ Virginis nostræ ad* VIII *Kal. Augusti memoriam.*

signatur in Martyrologiis variis, C

3 *Idem evincunt codices plurimi, qui Martyrologium Usuardi additamentis hic illic auctum continent; quorum aliqui perantiqui sunt, nec ad ecclesiam Metensem pertinent; ut ille imprimis, quem Rosweydinum vocavimus, scriptumque ostendimus esse anno circiter Christi* 1138. *Consulesis Usuardum nostrum in auctariis ad hunc diem; ubi passim hæc legere est;* Metis, natale sanctæ Glodesindæ virginis. *Iisdem verbis ad eumdem diem notatur in Florario nostro Sanctorum Ms. Joannes quoque Trithemius de Viris illustribus Ord. S. Benedicti lib.* 3, *cap.* 291 *de Sancta nostra sic meminit:* Glodesindis virgo sanctimonialis Metensis, sanctæ vitæ & magni meriti apud Deum; quod multa documenta virtutum ejus probaverunt, quorum in ejus historia ex parte fit mentio. Festum ejus agitur VIII Kalendas Augusti. Anno DCXL. *Sed de anno mortis ejus agetur inferius. Eumdem etiam diem servant martyrologi recentiores, Wion, Dorganius, Menardus, Bucelinus, Arturus in Gynæceo, Ferrarius in Catalogo generali, & plures alii; non tamen Martyrologium Romanum, in quo nota nondum est* S. Glodesindis.

saltem inde à seculo duodecimo,

4 *Cum autem positionem ejus ac celebritatem Metis assignari audis, id potissimùm intellige de abbatia seu cœnobio virginum, quod ab ipsa Metis olim fundatum, adhuc floret sub regula S. Benedicti, & regimine abbatissarum, quarum pleraque ex illustrissimis familiis prodiisse testatur Meurissius pag.* 102. *Illas recensent Sammarthani, ubi de abbatia* S. Glodesindis (*vulgò* sainte Glossine de Mets;) *sed hiat series ab ipso statim principio usque ad medium fere seculi decimi; supplenda fortassis aliquatenus in nova Galliæ Christianæ editione, à Dionysio Sammarthano non sine ingenti rerum accessione tomis aliquot adornari jam cœpta; in qua & alia speramus multa, quæ ad hujus parthenonis absolutam notitiam pertinent. Spem hanc faciunt ejusdem cum Sammarthano congregationis Benedictini duo, qui in Itinere suo literario, nuper edito, parte* 2 *pag.* 114 *sic notant:* Domina abbatissa Sanctæ Glodesindis quidquid erat in archivis suis, id omne nobiscum communicavit; amat enim domum suam, eamque, quid semper fuerit, sciri gaudet. *Itaque de hoc ego monasterio hîc plura non*

ut Metis celebratus, in abbatia à se fundata; F

A

non dicam, quam quæ ad rem, quam ago, ad cultum, inquam, S. Glodesindis edocendam, necessaria sunt.

in cujus templo primario publicè coli cœpit an. 830:

5 *Nam in hujus abbatiæ templo primario & primùm coli publicè cœpit Sancta, cum ad illud translata sunt sacra ejus lipsana; & colitur etiam nunc, nondum ablatis inde reliquiis. Primarium autem abbatiæ templum illud appello, quod ipsa* Glodesindis *unà cum cœnobio erexerat, nomine atque honore S. Sulpicii Biturici episcopi postea nuncupatum, imo & sanctæ Dei Genitricis ac beati Petri apostoli; uti expositum est in Vita secunda num.* 34 *&* 35. *Præter hanc autem basilicam, quæ monasterii septis includebatur, binæ fuerunt secundariæ, altera Deiparæ Virginis, quæ non modo extra monasterii, sed urbis etiam muros ædificata est annis quinque & viginti post obitum sanctæ Fundatricis, ita tamen ut liberum ad illam aditum sibi reservassent moniales, ut in Actis prioribus habes infrà num.* 14 *&* 15, *in posterioribus verò à num.* 21; *altera sanctæ Crucis, quæ intra cœnobii ambitum sita fuit, juxta Vitam primam num.* 41, *& secundam num.* 64. *Ad primariam, inquam, cœnobii basilicam translatum fuit ac simul ad publicam venerationem elevatum corpus* S. Glodesindis *anno Christi* 830, *ut narratur in priori Vita num.* 19 *&* 20, *in posteriori à num.* 31 *usque ad* 36; *idque per Drogonem episcopum Metensem, in cujus proinde epitaphio, quod Sammarthani, ubi Drogonem inter episcopos Metenses recensent, integrum recitant, istius rei memoriam consignatam his versibus legere est:*

Iste Glodesindis solemniter ossa levavit,
Condignéque loco condidit eximio.

Idem de Drogone apud Meurissium pag. 205 *Chronicum Ms. episcoporum Metensium sic asserit:* Hic levavit ab humo corpus sanctæ Glodesindis virginis.

nam licèt din ante, & à prima translatione privatim invocaretur;

C

6 *Sed quoniam translati corporis mentionem fecimus, operæ pretium videtur observare, unde & quoties translatum aliò fuerit. Primùm sepulcræ fuerunt sacræ Virginis hujus exuviæ in cœmeterio basilicæ suburbanæ, tum quidem SS. Apostolorum, at postea S. Arnulfi dictæ, ut habes in prima Vita num.* 13 *&* 14, *& in secunda num.* 14 *&* 15. *Id quando sit factum, infra examinabitur. Quievere ibi porrò per annos non amplius quinque & viginti; ut ibidem affirmatur. Tum inde translatæ sunt ad novam basilicam Deiparæ Virginis, quam numero præcedenti diximus extra urbis ac monasterii septa fuisse positam, sic tamen ut utrisque quodammodo adhæreret; atque à dextris altaris sunt reconditæ, ut narratur in priori Vita num.* 15, *in altera num.* 24. *Hæc prima earum translatio est; quam non rectè Mabillonius in observationibus prævius ad Historiam translationis tom.* 4, *part.* 1, *pag.* 435 *refert ad seculum* VIII; *nisi forte est error typographicus; cum obitum ejus, quem ipse collocat anno Christi circiter* 610, *annis tantum* 25 *secuta sit; quod cum Actis fatetur idem auctor in Annalibus suis tom.* 2, *pag.* 533. *Mansit autem hoc loco sacrum illud depositum usque ad annum Christi* 830, *ut Acta referunt, magno infirmorum affluente numero, crebrisque celebre miraculis, humatum tamen & sub terra depressum, nec publicè eatenus venerationi expositum; ut colliges ex Vita priori num.* 18 *ac* 19, *& posteriori num.* 32.

B

7 *Altera translatio contigit, ut modo dicebam, anno Christi* 830 *per Drogonem, & quidem* Pridie Idus Martii, *quod addit antiquior Vita num.* 18; *quando sacer hic thesaurus ex ede Deiparæ ad primariam intra cœnobium deportatus est, atque in sepulcro post majorem aram erecto collocatus. In sepulcro, inquam, erecto sive elevato: nam id cum ex dictis supra num.* 5, *tum ex aliis Actorum locis manifestè eruitur; adi etiam Acta posteriora num.* 42, *&* 63, *ubi sepulcrum hoc facile intelliges fuisse, non pavimento suffossum, sed impositum, eoque altius. Quod & frequentes ad illud supplicationes, vota & excubiæ passim in miraculis occurrentia demonstrant; ut de propriè dicta elevatione, publicoque cultu tunc instituto, dubitari non possit. Quin imò jam tum dies ejus natalis solenni ritu celebrabatur quotannis, ut colliges ex Vita secunda num.* 69: *quamquam id, quod ibi narratur, ad tempora posteriora pertineat; nihil tamen est, unde arguas in cultu* S. Glodesindis *ad illa usque tempora quidquam fuisse statutum præterquam à Drogone, idque cum primùm ejus reliquias transtulit evexitque. Hæc proinde translatio, priori multo solennior, digna Metensibus visa est, quam anniversariâ memoriâ recolerent; quod nos olim docuit Laherius noster his verbis:* Ex Martyrologiis ecclesiæ cathedralis S. Stephani, & S. Petri ad moniales, translatio S. Glodesindis celebratur XIV Martii; *qui nimirum dies est, quo eam olim contigisse notavimus. Errat hîc ergo Legendista Gallus, dum nullam translationis memoriam ait servatam videri.*

AUCTORE P. B.

non enim amen facta est altera translatio & corporis elevatio.

E

Erigitur ei nova & amplior ecclesia sub Adalberone ep. an. 951.

8 *Asserit Meurissius pag.* 205, *Drogonem hasce reliquias imposuisse thecæ ex argento pretiosæ, in qua etiamnum quiescant. Sed id unde habeat, nescio. Certè si lipsanotheca tum pretiosa atque adeo argentea fuit, cur aliam post centum & viginti annos substituisset Adalbero in ea, quam vocant translationem tertiam* S. Glodesindis? *Nam in Vita secunda à num.* 78 *narratur, cum ad instaurandam ampliandamque basilicæ monasterii primariæ fabricam, necesse esset tantisper inde in proximam abbatiæ domunculam efferri sacrosanctos artus, eos tum ab Adalberone episcopo ex arca, cui inclusi erant,* loculo, tunc pro tempore præparato, exceptos in proximam quamdam domum, interim conservandos, fuisse transpositos. *Quem loculum idem Meurissius in Adalberone pag.* 312 sumptuosam *ait fuisse ac* magni pretii lipsanothecam; *argenteam tamen fuisse, non dicit. Quid hac, obsecro, fuit opus, si illa supererat? Quod si priori præstabat posterior; cur in hac relictæ non fuissent reliquiæ; cur in priorem seu Drogonianam denuo relatæ; in qua, teste Meurissio, etiamnum quiescunt? Ceterùm quæ hoc loco gesta ab Adalberone narrantur, veri nominis translatio dici non merentur, ut legenti patebit; quamquam ad* S. Glodesindis *gloriam promovendam mirificè contulerunt: multo minus elevatio nuncupari debent; quod tamen volunt Sammarthani, ubi de abbatia* S. Glodesindis; *cum toto amplius seculo ante facta sit.*

F

Cetera ad reliquias ejus spectantia.

9 *Cranium subinde sanctæ Virginis à ceteris ejus ossibus fuisse separatum, ibidem Sammarthani docent, cum ad annum Christi* 1427 *de Isabelle de Randac abbatissa sic scribunt:* Gazophylacium argenteum, in quo caput B. Glodesindis asservatur, liberaliter adornavit. *In Vita brevissima, quam habemus ex manuscripto quodam*

AUCTORE P. B.

dam Metenſi, ut infra monebimus, ubi de ſacro velamine, quod angeli ad Virginem in eccleſia S. Stephani detulerint, ſermo eſt, ſubditur: Quod etiamnum piè aſſervatur in eccleſia S. Glodeſindis. *Meminit eadem Vita cæremoniæ cujuſdam, de qua nil alibi legi: cum enim compendio narraſſet fugam Sanctæ in eccleſiam S. Stephani, apparitionemque angelorum, à quibus ibi velum ſacrum ſuſcepit, ita proſequitur:* Porrò hìc ignavo ſilentio oblitterandum non eſt, quod etiamnum in hujus miraculi gratiam ſanctarum ejus reliquiarum ſarcophagus, ex monaſterio ſuo in ſummum templum delatus, in ſolemnioribus ſupplicationibus ſuper aram majorem juxta reliquias glorioſi Protomartyris ſtatuitur: atque ita is ipſe, quem in caſtitatis diſcrimine, dum viveret, aſylum habuit, triumphalis ei poſt mortem, caſtitate illibatè ſervata, locus exiſtit. *Hæc de cultu & reliquiis: nunc ad Acta progrediamur: nam de Miraculis nihil eſt quod addam iis, quæ in Actis, maximè ſecundis, narrantur; niſi quod refert Menologium Ciſtercienſe in omiſſis ad diem* XVIII *Maii de matre Aſcelinæ virginis, ac S. Bernardi abbatis Claravallenſis conſanguinea, cui prægnanti apparuerit* S. Glodeſindis, *ac de Aſcelina, quam geſtabat in utero, dixerit:* Filia tua mihi procul dubio comparata æquabitur in meritis.

B

§ II. Ejuſdem Acta genuina; tempora nativitatis & beati obitus.

Cur Acta duplicia hìc dentur.

ACta S. Glodeſindis *bina proferimus, quorum poſteriora typis jam vulgata ſunt ſæpius; at priora, niſi fallor, anecdota. Atque hæc quidem hìc omittere primùm ſtatueram; quod & barbarè eſſent compoſita, & nihil afferrent, quod non idem elegantius haberent altera; tum etiam quod eorum auctor ad ætatem Sanctæ, cujus Vitam deſcribit, haud multo admodum accederet propius, quam qui poſt illum eadem proſecutus eſt politiori ſtylo Joannes. Mutavi tamen poſtea ſententiam, ne penitus interirent Acta hæc qualiacumque, certè poſterioribus aliquanto antiquiora, atque adeò prima; neque enim ante ea ſcriptum aliquid fuiſſe de S. Glodeſinde, ex ipſis colliges num.* 4 *& paſſim alibi, ubi rerum narratarum teſtis identidem citatur, non ſcriptum aliquod vetuſtius, ſed fama dumtaxat; eaque propemodum obſoleta. Accedit, quod hæc ipſa illa ſunt Acta, quæ præ oculis habuit Joannes abbas, quæque antiqua ipſe vocat ac preſsè ſequi ſe profitetur, & verò ſequitur, niſi quod parerga quædam ſua, pauca tamen, interſerit. Gratum igitur putavi fore, ſi prototypon imitationi fontemque rivo præmitterem.*

C

Priorum auctor anonymus ſcripſit paulo poſt annum Chriſti 882.

11 *Auctorem habent Acta, quæ priori loco dantur, anonymum, ne ipſi quidem Joanni abbati notum, ut patet ex Actis ſecundis num.* 17, *ubi de priorum ſcriptore dicitur:* Nec ſcriptura illa, quamvis SILENTI feratur AUCTORE, viribus rerum aliquid detrahit *&c. Monachum tamen fuiſſe, inde conjicimus, quod in prologo num.* 3 Fratres *alloquitur; Metenſem verò ſe fuiſſe, ſatis ipſe indicat num.* 39; *de illa enim urbe, tamquam de ſua ſcribens,* Namque HUJUS, *inquit*, eccleſiam URBIS Walone regente epiſcopo *&c. Scripſit autem hæc Acta non diu poſt obitum Walonis, epiſcopi Metenſis, qui cecidit in conflictu Normannico anno Chriſti* 882; *quod de ſe ipſe iterum haud obſcurè teſtatur num.* 39, *cum, deſcripto fluentis ex tumulo olei prodigio, ſubdit:* Quod multi NUPERRIME ante præfati epiſcopi obitum vidêre. *Tria Actorum illorum habemus apographa; unum ex Ms. cœnobii S. Maximini apud Treviros, cui & alia debemus quamplurima; alterum eſt ex abbatia S. Huberti, Ord. S. Benedicti, ad Leodienſis ditionis ac ducatus Bullonienſis confinia; tertium per Gamanſium noſtrum accepimus* ex prægrandi, *ut adſcribitur*, pergameno Blaburenſis (*alias Blawbeurenſis*) Ord. S. Benedicti cœnobii prope Ulmam Paſſionali Sanctorum decimo, circa annum 1480 elegantiſſimè per F. Bartholomæum Krafft manuſcripto; parte 2 . . . fol. LXXXI; & curiosè cum alio quodam Ms. collatum *dicitur in margine. Hæc ubi inter ſe diſcrepant, annotatum invenies, ſaltem cum variatio utcumque notabilis eſt. Ceterum hiſce Actis, quæ terminantur per numerum* 39, *nonnulla ſubinde ſunt addita; ut patet ex apographo Blaburenſi. Imò hoc etiam auctius fuit, adeoque recentius, exemplar, quo uſus eſt auctor Vitæ poſterioris, ut ex ea ipſa intelliges num.* 75.

D

E

Poſteriora, jam excuſa ſæpius,

12 *Sequuntur Acta poſteriora, excuſa jam pridem apud Surium hoc die; deſideratur ibi tamen Hiſtoria utriuſque tranſlationis, & ſtylus auctoris genuinus, more Suriano mutatus. Opus integrum deinde, ita ut invenerat, edidit Labbeus noſter in Bibliotheca manuſcriptorum librorum tomo* 1, *pag.* 724, *ex variis Mss. Vitam eamdem ex Labbeo dedere Acherius & Mabillonius in Actis Sanctorum Ord. S. Benedicti, ſeculo* 2, *pag.* 1087; *Hiſtoriam verò tranſlationis ex eodem Labbeo & antiquo codice Ms. exhibent ſeculo* 4, *parte* 1, *pag.* 435. *Eadem nos hoc producemus ex duplici Ms. veteri; altero Spinalenſi, quod ſua nobis manu exaravit hagiophilus inſignis Petrus Franciſcus Chifletius noſter; altero, quod pari ſtudio in rem noſtram per ſe Gamanſius itidem noſter tranſcripſit* ex Bodecenſis, *ut notat*, cœnobii Ord. Regular. S. Auguſtini, diœceſis Paderbornenſis Paſſionali pergameno Ms. inſigni, menſis Julii fol. CXCII, pag. B; *contulitque cum alio, ut aſſerit, manuſcripto. Eadem ſunt, quæ nobis olim ſubmiſit Franciſcus Laherius etiam noſter*, ex Officio, *ut addidit*, eccleſiaſtico, quod in ejus (*S. Glodeſindis*) eccleſia Metis canitur; *verùm hæc loco non uno contracta ſunt ac detruncata, ut Officio eccleſiaſtico commodiùs ſubſerviant. Sed & alia ab eodem accepimus* ex manuſcripto eccleſiæ Metenſis, *longè breviſſima, neſcio cujus ætatis aut pretii. Hæc omittenda cenſui; quia nihil novi continent, præter id, quod ſupra ex iis notavi num.* 9; *& quod Wintronem Sanctæ patrem* ducem appellet Auſtraſianorum (antea comitem Campanum Partenſem;) *Godilam verò matrem* (cujuſdam Auſtraſiæ ducis filiam.) *Quia tamen hæc parentheſibus incluſa ſcribuntur, ſubdubito, an ipſius Laherii non ſint.*

F

omnem & ſolam fidem habent ex prioribus;

13 *Porro Acta hæc noſtra ſecunda nec majorem fidem merentur, nec aliam exigunt, quam quæ ex Actis prioribus derivetur; ut ex ipſo illorum auctore percipies num.* 2, 17, 18, 75. *At auctor, inquis, ille quis eſt?* Quidam codices, *teſte Surio*, habent quemdam Bernardum abbatem, alii Arbertum monachum. *Verùm alium præferunt auctorem vetuſtiſſimi probatiſſimique codices, quos ſecutus eſt Labbeus*, Domnum

ſci-

A *ſcilicet* Joannem abbatem, *quem etiam ecgrapho noſtro Spinalenſi inſcriptum legimus : nam in Bodecenſi omittitur. Verùm de ipſo Joanne abbate quæri poteſt, quis fuerit. Nos ad diem* XXVII *Februarii in Commentario prævio ad Acta B. Joannis abbatis Gorzienſis* § 3, *num.* 23, Joannem *fuiſſe S. Arnulfi apud Metas* abbatem, *ab Arberto & reſtituta ibidem diſciplina monaſtica* tertium, *Anſtei ſucceſſorem, indicavimus, producto quodam elogio, in quo id affirmatur, quodque cum aliis excuſum nunc etiam habes apud Martenium Theſauri novi anecdotorum tom.* 3, *col.* 1203 ; *quamquam Joannes noſter ibi* quartus abbas *dicitur S. Arnulfi, de quo vide Commentarium noſtrum mox citatum ; ſic autem pronuntiat elogium iſtud :* Hic denique piæ memoriæ Joannes inter perplura, quæ intra Gymnaſium ſophiæ peregit, exercitia, Reſponſoria B. virginis & martyris Luciæ authentica modulatione compoſuit, nec non & beatæ Glodeſindis Vitam cum Officio nocturnali *&c.*

ex iis enim ſcripta ſunt inclinato ſeculo 10 à Joanne abb. S. Arnulfi,

B 14 *Aliter ſenſerat Mabillonius in Actis Sanctorum ſui Ordinis ſec.* 2, *pag.* 1087, *ubi hujus Vitæ ſcriptorem putaverat fuiſſe ipſum B. Joannem abbatem Gorzienſem ; quam ſententiam nondum omnino depoſuerat ſec.* 4, *parte* 1, *pag.* 435 ; *ſed cum tandem obſervaſſet, S. Joannem Gorzienſem abbatem litteris parum fuiſſe excultum (quod ejus Acta teſtantur num.* 10 *&* 125) *mutavit opinionem ſuam ſec.* 5, *pag.* 365, & re, *inquit*, maturiùs expenſa, Joanni ſancti Arnulfi abbati hoc opus potiùs adſcribendum videtur. *Sanè Joanni noſtro omnia conveniunt, quæ auctorem arguere debeant, nomen, dignitas, locus, tempus, litteræ, ſtyli exercitatio, cujus etiam ſpecimen dedit in Actis B. Joannis abbatis Gorzienſis ; quæ ſupra aſſignavimus. Nam ſi Anſteo, ut nobis quidem veriſimillimum videtur, ſucceſſit ; abbatem S. Arnulfi creatum fuiſſe neceſſe eſt anno Chriſti circiter* 960, *quo Anſteus obiit juxta aſſignatum paulo ante inſtrumentum Martenianum, & Acta B. Joannis abbatis Gorzienſis num.* 68. *Dignitatem verò illam ſatis diu videtur obtinuiſſe : nam & B. Joanni Gorzienſi animam agenti adſtitit anno Chriſti* 972 *vel ſequenti ; ac Vitam ejus deinde compoſuit ; cui operi immortuus eſſe dicitur apud Martenium citatum. Verſùs illa etiam tempora elaborata ſunt Acta noſtra ſecunda : ſcripta enim eſſe poſt annum* 951, *manifeſtum eſt ex num.* 78 *&* 81 ; *ſeculo autem decimo poſteriora non eſſe, ſuadet numerus* 66, *ubi auctor nonnullos eorum adhuc ſuperſtites appellat, qui tempore Rotberti, epiſcopi Metenſis, opem* S. Glodeſindis *experti fuerant. Rotbertus autem obiit anno Chriſti* 916.

C 15 *Quanti autem Joannes hic Acta noſtra priora fecerit, locis ſupra citatis indicat : num.* 2 *nuncupat illa*, Scripta, quæ ad noſtram ætatem qualibuſcumque litteris annotata, perdurant. *Num.* 17 *de iiſdem ſic loquitur :* Nec Scriptura illa, quamvis ſilenti feratur auctore, viribus rerum aliquid detrahit : cum, ſemine utique acſi * rarò reſperſa, non ſterilem uſibus noſtris in immenſum extendendam meſſem produxerit. *Num.* 75, Hæc, *inquit*, ut valuimus, ex prioribus, quas invenimus, transfudimus litteris ; non quod eamdem ſcripturam nullam æſtimaremus, quæ utique plena fidei & ad rerum geſtarum ordinem vires maximas ſubminiſtrat ; ſed quia *&c. Fatetur tamen num.* 19 *&* 20, *in prioribus Actis obſcuram eſſe & incertam temporis notitiam uſque ad tranſlationem anni* 830 : *ſolum enim notari Childericum regem Francorum, ſub quo nata ſit* S. Glodeſindis ; *& hunc quidem non pro certo, ſed ſub opinione apponi. De quo Childerico dubitat ipſe, quid ſtatuat : & ſuſpicatur quidem, intelligi poſſe Childericum tertium, & Merovingicæ ſtirpis regem ultimum ; ſed cum aſſequi non poſſit, quo pacto hujus Childerici tempore aut etiam poſteriùs dici poſſit S. Arnulfus epiſcopus Metenſis nondum fuiſſe ſepultus ad SS. Apoſtolos (quod Acta tamen priora affirmant num.* 14 ;) *hæret Joannes, & rem hanc* quibuſque pro arbitratu in medium relinquit, non multum utique ſententiarum pondus hac adimente ambage ; *deditque eam interea fide bona, ut in prioribus Actis legerat, nihil quidquam immutans.*

AUCTORE P. B.

ut cum ſub Childerico natam dicunt Glodeſindem;

16 *Exercuit* Childericus *ille non parum auctores recentiores, dum alii alium ſignificari putarunt : Browerus enim noſter hoc loco deſignari credidit Childericum ſecundum, Chlodovei ſecundi filium, in Annalibus Trevirenſibus ad annum Chriſti* 641, *num.* 41. *Fuit is quidem Auſtraſiorum rex ; ſed non ante annum Chriſti* 660, *hoc eſt, diu poſteriùs, quam tranſlatus eſſet S. Arnulfus ep. Metenſis ad SS. Apoſtolos prope Metas ; atque adeo multo poſteriùs, quam ibidem ſepulta fuiſſet* S. Glodeſindis ; *quod repugnat omnibus priorum Actorum noſtrorum exemplaribus, imò & illi, quo uſus eſt Joannes ; auctor Vitæ noſtræ ſecundæ. Cointius in Annalibus Francorum ad annum Chriſti* 749, *num.* 12 *Childericum tertium intelligendum exiſtimat, qui regnavit ab anno Chriſti* 742 *uſque ad* 752 : *ſed huic opinioni Acta Sancta antiquiora multo fortiùs opponuntur, quam Browerianæ. De Childerico autem primo diſputari non poteſt ; quando ille religionem inter Francos catholicam anteceſſit. Mabillonius ergo legendum hîc putat pro* Childerico Chilpericum, *quo nomine primum intelligit, Clodovei primi ex Clothario nepotem : ſed perperam, meo quidem judicio : nam Chilpericus ille in ſola regnavit Neuſtria, quando Auſtraſii regem habebant proprium, primò quidem Sigebertum, ac deinde filium ejus Childebertum II, qui Chilperico, Neuſtriæ regi, ſupervixit. An verò credibile eſt, auctorem Metenſem in hiſtoria, quæ Metis, hoc eſt in regni Auſtraſii urbe primaria, acciderit, regem exterum adhibuiſſe ad ſignificanda rerum ſuarum tempora, relictis regibus propriis, quos nominare & poterat & verò etiam debebat, maximè cum ipſe tum Metis poſitus, Metenſibus hæc Acta ſcriberet, ut ex dictis de auctore vetuſtioris Vitæ ſuprà palam eſt ?*

E

F

qui ea laudat ; ſed ambiguam eorum chronographiam queritur :

* an etſi ?

17 *Cum igitur nec Chilpericus, nec Childericus ullus cum Actis noſtris componi poſſit, pro Childerico Childebertum II, Sigeberti filium, Theodeberti ac Theodorici patrem, reponendum putamus cum Surio & aliis : is enim in Auſtria, ſive Auſtraſia ſimul & Burgundia regnavit ab anno Chriſti* 575 *uſque* 596, *intra quod tempus notam ſtatuimus* S. Glodeſindem. *Quam verò ſunt inter ſe affinia Childerici & Childeberti nomina, tam facilè alterum pro altero accipere potuit vel auctor ipſe Vitæ prioris, vel poſt eum amanuenſes, vel ipſa fama, quam auctor ille ſecutum ſe eſſe ſignificat, tribus circiter ſeculis poſt tempora Childeberti. Cur ita ſentiamus, facit primò, quod ex Actis prioribus conſtet, ſanctam* Glodeſindem *obiiſſe antequam S. Arnulfus*

quem nos pro Childeberto II,

AUCTORE P. B.

ſus ep. Metenſis ſepulcro conditus eſſet ad SS. Apoſtolos : ſic enim habent num. 14 : In ipſo quoque loco (*baſilica SS. Apoſtolorum, Metis vicina*) non habebatur tunc temporis (*cum ibi ſepeliretur Sancta noſtra*) corpus beati Arnulfi eximii confeſſoris. *S. Arnuljus ep. Metenſis vivere deſiit anno Chriſti* 640 ; *anno ſequenti ad baſilicam jam dictam tranſlatum eſt ejus corpus, ubi permanſit uſque ad annum Chriſti* 1552, *uti dictum eſt ad diem* XVIII *hujus menſis pag.* 424 *& ſequenti. Obiit ergo & ſepulta eſt Sancta ante annum Chriſti* 641 : *nata non eſt igitur ſub Childerico ſecundo, nedum ſub tertio ; ſed ſub alio quodam antiquiore Auſtraſiæ rege, cujus nomen ob affinitatem aliquam facile confundi potuerit cum nomine* Childerici : *cum itaque inter ſuperiorum regum Auſtraſiorum nomina nullum ad illud accedat propiùs, quam* Childeberti, *hoc malè cum illo in Actis noſtris confuſum cenſemus.*

18 *Eódem facit auctoritas Sigeberti, in Chronico ad annum Chriſti* 615 *ita ſcribentis :* Glodeſindis Metenſis claret, quæ ſponſum fugiens, velamine capitis miſſo ſibi à Deo per angelum, ſe & ſua Deo delegavit. *Hæc ſive de tempore, quo è vivis exceſſit Sancta, ſive de eo, quo poſt acceptum de calo velum inclareſcere jam abbatiſſa cœperat, intelligat Sigebertus, fieri neutro modo poteſt, quin ſub Childeberto natam eſſe putaverit : vixit enim annos tantum triginta ; cœnobio præfuit ab anno ætatis circiter vigeſimo quarto : utrumvis autem annorum illorum numerum ab anno Chriſti* 615 *detraxeris, in regnum Childeberti II incidas neceſſe eſt. Accedit inſuper, quod Acta noſtra patrem* S. Glodeſindis *non obſcurum aliquem de plebe hominem faciant, ſed regni Auſtraſii ducem, & in ipſa urbe Metenſi adeo pollentem opibus, ut Filiæ iſtic dederit, unde in fundo monaſterium conderet, aleretque in eo virgines omnino centum ; addunt & nomen ejus :* qui dux Wintro vocabatur. *Unum nobis exhibent hiſtoriæ Wintronem, ſeu potius Wintrionem, celeberrimum ſub Childeberto II rege Auſtraſiæ ducem, & ſub Theodeberto, Childeberti filio, inſtigante Brunichilde, anno Chriſti* 598 *interfectum ; de quo videri poſſunt S. Gregorii Turonenſis Hiſtoria & Chronicon Fredegarii : præter unum hunc, inquam, Wintrionem, nullus uſpiam ſeu Wintro, ſeu Wintrio notus eſt. Quidni ergo hunc* S. Glodeſindis *parentem fuiſſe credamus ? Ita certè plerique ſentiunt eruditi cum Hadriano Valeſio Rerum Francicarum tom.* 2, *pag.* 493, *ubi ſic habet :* Wintrio igitur dux Campanenſis S. Glodeſindem virginem ex Gudila tulit. Qua de re nemini dubitandum ; cum & nomen, & dignitas, & tempus, ac loca ipſa conveniant. *Quidni ergo etiam ſub Childeberto ſit nata ?*

19 *Sanè levia ſunt, quæ huic ſententiæ opponit Cointius, argumenta duo. Et primum quidem, quod Acta* S. Glodeſindem *non ſub Childeberto exortam affirment, ſed ſub Childerico ; in eo non diffitemur & erratum eſſe & errari facile poſt ſecula tria potuiſſe. Quamquam id non abſolutè affirment, uti etiam teſtatur auctor Vitæ ſecundæ num.* 19, ſed ſub opinione *dumtaxat. Neque hoc telo Cointius adverſarios urgeri potiſſimùm cenſuit : alterum enim eſt, quod intorquet identidem, putatque validiſſimum : nempe, juxta Acta noſtra ſecunda num.* 33, *cum Drogo epiſcopus Metenſis de elevando ſolenniter Sancta corpore cogitaret anno Chriſti* 830, *eos de vita geſtiſque Virginis hujus interrogavit*, qui vivam ipſam in corpore videre potuerant, quorum pars multa adhuc ſupererat. *Quod ne videri poſſit incredibile, id probat Joannes ibidem ex temporibus Childerici uſque ad Drogonis annum octavum, Chriſti* 830 ; quæ utique non multum, *inquit*, ſuper octogeſimum reperiuntur annum. *Concludit hinc Cointius*, Glodeſindis *natales ad Childebertum II nequaquam poſſe referri, ſed ſub Childerico III, ſeſquiſeculo ſeriùs eſſe collocandos. Hæc argutatio ſi ex antiquioribus Actis deprompta eſſet, auctorem illorum apertiſſimæ contradictionis argueret ; quippe qui ſepultam fuiſſe affirmaret* S. Glodeſindem, *antequam vivere cœpiſſet, hoc eſt ante annum* 641 ; *ut ſupra diximus.*

20 *Sed procul abeſt ab antilogia tam craſſa ſcriptor ille, ut tempore Drogonis ſuperſtitem quemquam faciat, qui vivam olim* Glodeſindem *vidiſſet. Adi Vitam antiquiorem num.* 19 *&* 20. *Ibi erectionem ſepulcri prodigioſam narrat juſſu Drogonis per chorepiſcopum & alios examinatam, tum ſubdit capite & numero ſequenti :* Quod cum inventum eſſet, atque ei relatum, ſive vita ejuſdem Virginis religioſiſſimæ, dum viveret, nuntiata ; nutu mox divino . . . de eodem loco in alium deferendam mox aggreditur. *Quid hîc, obſecro, aliud aſſeritur, niſi quod relata Drogoni fuerint non ſolùm ea, quæ poſt obitum patraverat, miracula* Glodeſindis, *ſed illa etiam quæ olim geſſiſſet in vita ? An hîc id feciſſe dicuntur, qui olim cum illa vixerant ? Minimè. An id facere nemo poterat anno* 830, *niſi qui viventem noviſſet ? Cedo igitur, Vitæ prioris auctor unde accepit, quæ de Vita* S. Glodeſindis *narrat ſub finem ſeculi noni ? An & ille viventem noviſſe poterat, etiam ſub Childerico III ? Imò an teſtes ille ſuperſtites vidiſſe vel audiviſſe ſe memorat ? Tantum abeſt ; ut num.* 4 *ſolam famam, eamque perantiquam ac fugientem, narrationis ſuæ teſtem appellet. Solius ergo Joannis abbatis epiſodia ſunt, quibus argumentum Cointianum innititur ; Joannis, inquam, qui in Actis ſecundis profitetur, nihil ſe in Actis prioribus præter ſtylum immutaſſe, quique proinde cum ab illis diſcrepat, fidem nullam aut exigit, aut meretur ; niſi cum ad res ætate ſua geſtas accedit. Tum hæc Joannis amplificatio, quam parum ipſimet videri debuit ſolida ? Pendet enim ab illa ſententia, quæ* Glodeſindem *ſub Childerico III exortam decernit ; de qua idem Joannes num.* 19 *ac* 20 *nihil audet certi ſtatuere. Non eſt hîc igitur, quo ab antiqua receptaque opinione dimoveri quis poſſit.*

21 *Nata eſt itaque* S. Glodeſindis *ſub Childeberto II, qui Auſtraſiam obtinuit ab anno Chriſti, ut ante monebam,* 575 *uſque ad* 596 ; *at quo regni ejus anno in hanc lucem prodierit, incertum. Ad initia tamen Childeberti natalem Virginis pertinere, ex eo colligimus, quod, ſuperſtite parente ſuo Wintrione, jam ſecundas nuptias recuſaverit ; jam ab angelo poſteriùs velata fuerit, jam ad moliendum cœnobium incubuerit ; quæ omnia vix fingi poſſunt facta ante annum ætatis ejus vigeſimum ; quem adeo ante obitum aut necem potius Wintrionis attigerit. Interfectus autem juxta Fredegarium eſt Wintrio anno Chriſti* 598 : *naſci ergo vix potuit* Glodeſindis *poſt annum* 578 ; *nec verò etiam multo citius ; quandoquidem ſub Childeberto nata eſt. Hinc facile conficies etiam, quo fere tempore ex hac vita diſceſſerit : nam ſi annis tantum triginta vixit, ut*

B — perperam hinc irrepſiſſe putamus:

C — quidquid aliter Cointio viſum ſit,

D — qui Acta antiquiora non vidit:

E — nata eſt enim Sancta circa an. 578; mortua circiter 608.

F

A *ut Acta ferunt, defunctam oportet statuere neque ante annum Christi 605, neque post annum 608; quidquid Sigeberto aliter visum sit, cum eam claruisse ait anno Christi 615. Indidem de prima ejus translatione conjicere quisque poterit, quando acciderit; quippe quæ obitum ejus post annos quinque & viginti consecuta sit secundum Acta, quæ subjicio.*

VITA ANTIQUIOR

Auctore monacho quodam anonymo ex quatuor codicibus Mss. inter se collatis.

PROLOGUS AUCTORIS.

B

Auctor Dei opem implorat,

DEus, qui tuæ virtutis potestate de nihilo cuncta creasti, & adjutorium mulieris inseparabile viro fecisti; ut principium virilis dares carnis corpori femineo: qui etiam tam excellenti mysterio copulam consecrasti conjugalem, ut Christi Ecclesiæ sacramentum in fœdere præsignares nuptiarum, quique huic sanctæ virgini Glodesindæ talem contulisti gloriam; ut calcato ac despecto mundo, unigenito filio tuo se sociaret viro; aperi labia, quæso, & ora nostra; ut tuam annuntiemus laudem, & perfectè te ac dignè laudare mereamur, atque hujus sanctæ virginis Glodesindæ vitam actusque enarrare valeamus; in qua sanctæ reliquæ virgines exemplum accipiant castitatis: quatenus ad te tendant & curranț, atque precibus ejusdem sanctæ virginis Glodesindæ pervenire mereantur.

2 Inscribimus quoque in hujus opusculi serie decem versus; in quo numero, id est, denario, mysticè decem continentur virgines, quæ accipientes lampades suas, exierunt obviam sponso & sponsæ. Quinque autem ex eis erant fatuæ, & quinque prudentes. Sic quoque in his decem versibus, quinque sunt hexametri, & quinque pentametri: quoniam nulli dubium est, in senario numero perfectionem operis designari *a*.

a

C Suscipe, sancte Pater, poscente preces Glodesinde,
Quæso, pius nostras, virgine perpetuâ:
Oratu Glodesindæ, cunctipotens, miserere
Omnibus, ast nobis nocte dieque, precor:
Ac præsta nobis Glodesindæ prospera semper,
Omnipotens, precibus virginis almificæ.
Gloria, laus, & honor maneat per secula cuncta
Virgineo in solio cunctipotenti Deo.
Sanctæ per meritum Glodesindæ crimina dele,
Postulo, nostra Deus, ac requiem tribue.

b ad scribendam B. Glodesindis Vitam;

3 Oportet, fratres *b*, totis viribus laudare Deum Patrem omnipotentem, & Jesum Christum filium ejus, & sanctum Spiritum, qui est tertius in trinitate perfecta; qui etiam remissio est peccatorum, spes miserorum, refugium pauperum, refocillatio infirmorum. Amen. Oportet etiam pro ædificatione sanctæ matris Ecclesiæ, Christi sanguine redemptæ, quam sibi sponsam exhibuit gloriosam, non habentem maculam vel rugam, vitam scribere Sanctorum, qui quasi mundi fulsere luminaria, &, ignorantiæ tenebris atque errorum expulsis, clarum illustrarunt lumen in credentium cordibus; quorum cordibus credimus inferendam vitam actusque sanctæ virginis Glodesindæ, quam non credimus minoris esse debiti *; quia, ut fertur, non ab humano homine, sed ab angelo incorruptibili, contra dicente patre ac ceteris nobilibus parentibus *c* suis, velamen capitis suscepit. Quæ nisi Deo esset digna amabilisque, nequaquam ita, ut nunc retulimus, divinitus velum, Domini jussione, angelicis suscipiperet manibus. EX MSS.

* *al* merit

c

4 Eja, sancta virgo Glodesinda, adjuva, succurre, tribue vires, & ora Dominum, ut illuminetur oculus cordis nostri lumine sapientiæ & intelligentiæ atque scientiæ; ut clarè videre & enarrare miracula mereamur Dei & Domini nostri Jesu Christi, quæ nostris temporibus intercessionibus tuis operari dignatus est. Scriptis namque mandanda credimus, ut quibus nos præsentes lætamur, sequentes etiam ob memoriam scripti ædificentur. Nam beata eadem Virgo, cujus vitæ meritum exquiritur, adhuc in hoc seculo degens, plenissimè jam tunc suis revelabatur miraculis. Nam negligentiâ adeo tacitum fuerat, ut vix aliquid jam ad nostræ ætatis tempora pervenire secundùm ejus magnificentiam vitæ valuerit.

imo & Beatam ipsam invocat.

E

ANNOTATA.

a *Alludit, opinor, ad opus creationis, quod sex diebus perfectum fuit. Aliàs octonario numero perfectionis gradus ultimus designari solet.*

b *Hinc in Commentario prævio collegimus, monachum fuisse hujus Vitæ scriptorem.*

c Parentes *jam olim dici consueverunt consanguinei. Adi Cangium in Glossario.*

CAPUT I.

S. Glodesindis natales; nuptiæ; virginitas angelico ministerio asserta; fundatio parthenonis; beatus obitus.

F

Natales Beatæ nobiles, & primæ nuptiæ:

DIcitur tamen hæc sancta virgo Glodesinda fuisse temporibus Childerici *a* regis, & cujusdam illustris ducis filia, qui dux Wintro *b* vocabatur. Matris quoque ejus nomen Godila *c* erat; atque satis prædicta proles nobili generis stemmate procreata. Quæ cum in tantum jam fuisset adulta, ut sibi conjugii copula provideri deberet; in ea efficientia secundùm filiorum generositatem ipse pater laborare inde jam cœperat; resque usque ad desponsionem pervenit. Peracto verò sponsionis tempore, accipiens eam pater ejus materque, sive parentes nobiles, prædictam Christi virginem ac sponsam Domini nostri Jesu Christi Glodesindam, tradiderunt eam cuidam viro nobili, Oboleno nomine; qui accipiens eam, duxit ad regendam domum suam: introductamque prædictam virginem ac sponsam Domini nostri Jesu Christi Glodesindam intra septa domus suæ, volens copulari ei, attamen Domini providentiâ actu non cognovit eam. Sed hæc omnia molimina incassum fiebant; quia sancta Virgo cæ-

a

b

EX MSS. lecti jam ſponſo corpus ſuum & animam conſecraverat.

ſponſi ſupplicium, & Virginis integritas.

6 Idem verò prædictus ſponſus eodem die à prædicto Childerico rege divinâ providentiâ vocatus [eſt ,] ut non pollueret jam dictam ſacratiſſimam Virginem, quæ pro nihilo carnale ducebat conjugium, atque pompæ ſeculi hujus totis renuntiabat viribus. Obolenus quoque ſtatim ac velociter iter ſuum ad palatium dirigens, illucque perveniens *d*, mox ut audivit prædictus Childericus rex, eum in palatium fuiſſe perventum *e*, juſſit eum pro ſuo nefando ſcelere atque pro ſua ingenti nequitia in cuſtodiam ponere, ibique retruſum anno integro firmis munitionibus cuſtodiri : unde poſt expletum annum eductus, præcipiente prædicto rege, capite peremptus eſt.

d

e

Dum alia parantur nuptiæ,

B

7 Denique pater prædictæ ſacræ Virginis voluit eam alteri ſociare viro in conjugium. Illa hoc totis niſibus reſpuens ; atque appropinquante interea die nuptiarum, in qua tradenda erat beata Virgo ſponſo corruptibili, ſponſo integritatis inimico, qui [poſt] paululum putredo, vermis, & pulvis erat futurus ; hoſtia jam Domino facta, talem ſponſum contemnens, pro Chriſto patrem parenteſque relinquens & ſponſum, ſoli Deo famulari deſiderabat. Pater quoque jam dictæ ſacræ Virginis volens * eam ad Treverenſium ſecum ducere civitatem ad ſororem ſuam, nomine Rotlindam *f*, quæ ibidem illo tempore in ſancta converſatione manebat, ut vel cum ea inibi blandis ac dulcibus ſermonibus ejus mollificaretur animus, quatinus vel ſic alteri eam potuiſſet dare viro in conjugium.

** lege* voluit

f

Beata ad eccleſiam Metenſem profugit,

g h i k

C

8 Illa hoc refutans ac deteſtans, noluit illuc ire juxta conditum patris, ſed ad urbem Mettenſium in eccleſiam ſancti protomartyris Stephani *g* profugit, & confeſſionem *h*, ubi ejuſdem Martyris *i* ac ceterorum innumerabilium Sanctorum reliquiæ conditæ erant, collocavit pro fuga *k*, non pro commiſſo ſcelere, ſed ne ſcelus committeret : nec verita parentum ferocitatem, manebat ; quia paratior erat mori, quam florem virginitatis & decus caſtitatis & præmium amittere glorioſæ integritatis ; dans exemplum ſequentibus cunctis virginibus, ſequens ipſum decorem omnium virginum Chriſtum, quem Virgo conceperat, Virgo pepererat, atque in ævum Virgo permanſerat. Ne vera gaudia putent virgines in maritalibus maculoſis conſiſtere vinculis, in largis poſſeſſionibus, multis caſibus amittendis, & maximè in detrimento pudoris, quorum omnium poſt mortem nulla erit mulcedo.

unde à parentibus avelli non potuit ;

9 Sed ut ad ordinem propoſitæ redeam dictionis ; vertuntur in furorem parentes, magiſque ſponſalium præparatores, & veluti ſe deluſos dolentes, perſequi ſtatuunt Ancillam Chriſti, atque eam quoquo modo à propoſita intentione reflectere. Sed beata virgo Glodeſindis, veluti ſe ad portum veniſſe quietis gaudens, nec eorum quatitur terroribus, nec blandis ſeducitur ſermonibus. Fitque inibi tunc diligens cuſtodia ad oſtium baſilicæ, ut quacumque Virgo vi raperetur, aut etiam, ut offenſatrix, puniretur.

imo, angelo eam velante,

10 Sed Chriſti miſericordia furorem tam immanem & odium ingens pro virtute vertit in clementiam, & vecordiam parentum in Filiæ mutavit benevolentiam : nam, ut aiunt, coram ipſis & comoluribus populis in eadem protomartyris Stephani eccleſia per ſex dies manſit, non manducans neque bibens ; ſed fortè angelico paſta pane ſatiata eſt : quo in loco intentiſſimè & pura devotione ſacris vacabat orationibus. Inſtante itaque jam ſeptima die, quæ prima feria, atque Dominicus appellatur dies, vir quidam ignotus angelico vultu advenit, quem ſequebantur duo pueri, qui ſanctæ Virgini, ob violentiæ metum juxta altare poſitæ, velum ſanctæ religionis detulit, atque mox velatam coram cunctis reliquit. Hoc autem peracto, ab oculis eorum receſſerunt *l*.

D

l

territi illi veniam petunt ;

11 Nemo tamen dixit, quid quærerent, quidve egiſſent ; ſed omnes magno detinebantur terrore, & neſciebant, quid, imminente terrore, facere potuiſſent. Quod cuncti cernentes atque ſcientes manibus factum angelicis, non jam perſequendam, ut impiam, ſed venerandam, ut Sanctam, decernunt. Et proſtrati omnes veniam poſtulant ; ut eis ſacra virgo & Deo dilecta Glodeſindis indulgentiam tribueret ; ac ſic ei reconciliati ſunt, atque veniam impetrarunt. Audiant hoc virgines, quæ ſui corporis quantulâcumque titillantur ærumnâ, quid hæc ſancta promeruit Virgo, quæ viri abhorruit thorum ; quæ primo angelica manu, loco pignoris, promeruit velum, & Chriſtum inæſtimabilem ſponſum, & poſtea cæleſte atque perpetuum regnum ; nec etiam in præſenti ſeculo contumelioſa relinquitur.

E

ac Filiæ locum cedunt erigendo monaſterio.

12 Demum verò prædicta Virgo ſponte pergens Treviris, atque ad prædictam amitam ſuam Rotlindam perveniens, ibique unà cum ea religioſiſſimè degens, ſacram didicit Regulam ; ut & ſeipſam inſtrueret, ac cæteris ſanctimonialibus normam daret. His verò omnibus jure peractis, Mettis rediit ; atque in ſupradicta civitate Mettenſi datur ei à parentibus ſuis locus quidam, quem ipſa elegerat ; & ditatum poſſeſſionibus ſanctæ Virgini relinquunt. At illa inibi mox monaſterium conſtruxit, quod Subterius *m* vocatur Monaſterium, &, numero centenario ſanctimonialium illic agmine collecto, diebus vitæ ſuæ præfuit atque profuit.

m

F

Ubi poſt annos ſex obiit.

13 Ferunt quidam, quod poſt collocatum monaſterium ac collectam congregationem atque regulariter inſtructam, per ſex annos peregerit vitam, & regulariter atque irreprehenſibiliter vixerit, & ceteris ſe ſequentibus imitabilem oſtenderit : quod modo ſacratiſſimis ejus virtutibus declaratum eſt. Poſt ſex verò annos incorrupta migravit ad Dominum ſuum, inviolabilem ſponſum ; cui ſe voverat, & multis temporibus juncta eſſe cupiebat. Dicunt quidam, quod in totum vitæ ſuæ curſum triginta annorum impleverit. Poſtea quoque præcepit ſe ferri ad locum, quem in illo tempore ad Sanctos vocabant Apoſtolos *n*, ibique ſe juſſit ſepeliri.

n

ANNOTATA.

a *Imò* Childeberti, *ut in Commentario dictum num.* 17.

b *De hoc etiam in Commentario diximus num.* 18.

c Godila *dicitur in breviori Vita Ms. eccleſiæ Metenſis fuiſſe* ducis cujuſdam Auſtraſii filia.

d *Caſus nominativus abſolutus pro ablativo non eſt infrequens in auctoribus horum temporum ; ut in Actis noſtris paſſim videre eſt.*

e *Solœciſmus eſt quidem ; ſed aperta ſatis ſententia : ut operæ pretium non ſit hæc & ejuſmodi*

A *di alia non pauca in barbara ſcriptione notare.*

f Rotlinda, *ſive* Rotlindis *hæc juxta Browerum Annalium Trevirenſium lib.* 7, *num.* 41, erat Treviris ſpectata morum integritate virgo Deo ſacrata, ac contuberniis quoque virginei antiſtita : *id quod etiam facile colliges ex Actis hiſce noſtris infrà num.* 12.

g Eccleſia S. Stephani *apud Metas præcipua eſt, auguſta, & cathedralis.*

h Confeſſio *apud ſcriptores eccleſiaſticos ſignificat locum eccleſiæ, in quo repoſita ſunt corpora ſeu reliquiæ SS. Martyrum, ut fuſius docet Macer in Hierolexico.*

i *Ibi enim, ut ex Actis S. Trudonis apud Mabillonium hic in Notis & Meuriſſium in Hiſtoria epiſcoporum Metenſium pag.* 135 *de S. Stephano dicitur*, pretioſiſſimus ſanguis illius cuſtoditur ; *imò & ſilex, quo lapidatus fuit, ut idem Meuriſſius notat.*

k *Id eſt, pro refugio ſeu aſylo illum ſibi locum delegit.*

B l *Hoc miraculum diſſimulat ac propemodum negat in Vita* S. Glodeſindis *nuperus quidam Logendiſta Gallus ; criſi dicam, an fide peſſima? Certè locum hunc nullibi ſic ſcriptum reperit, ut eum ipſe tradit. Vide Acta S. Joannis Gualberti ad diem* 12 *Julii pag.* 314, *ubi gravius ejus delictum in hoc genere caſtigavimus.*

m Subterius *conſtanter appellatur monaſterium* S. Glodeſindis *in codice S. Huberti ; at Trevirenſis modò* Superius, *modò* Subterius *habet ; Blaburenſis autem ubique ſervat* Superius : *retinendum tamen videtur* Subterius ; *nam in Actis poſterioribus infra num.* 21 *dicitur major eccleſia, atque adeo ipſum monaſterium* S. Glodeſindis, *fuiſſe* loco ſubteriori. *Præterea ſic rectè diſtinguitur à monaſterio Metenſi S. Arnulfi, quod olim* Superius *vocabatur, ut patet ex Actis abbatum quatuor apud Martenium in Theſauro anecdotorum tom.* 3 *col.* 1201.

n *Hæc erat Metenſium eccleſia ſuburbana, uti dictum eſt in Commentario prævio ad Acta S. Arnulfi Metenſis epiſcopi ad diem* XVIII *hujus menſis.*

C

CAPUT II.

Sancta ſepultura ; prima tranſlatio ; incorruptio ; miracula quædam.

Condita primùm eſt ad SS. Apoſtolos per annos 25; a b

IN ipſo quoque loco non habebatur tunc temporis corpus beati Arnulfi eximii confeſſoris *a* : demum verò mutato nomine, modò illum ad Sanctum vocitant Arnulfum, ſive ad Sanctos Apoſtolos. Propterea autem illuc ſe præcepit ferri, quia non habebatur in ſuo monaſterio, quod Subterius vocant, cymeterium, ubi ejus ſacratiſſimæ Virginis ſepeliretur corpus. Quo in loco viginti quinque annos *b* in pace quievit. Demum verò venit divinitus cuidam religioſæ ſanctimoniali in prædicto Subteriori monaſterio divina annuntiatio, ut ædificaretur extra murum ipſius monaſterii eccleſia in honorem ſanctæ Genitricis Dei Mariæ ; videbaturque illi ſanctimoniali quaſi ſancta virgo Glodeſindis ei loqueretur, & ſtaret ſupra murum civitatis, & jaceret lapidem in loco quodam ; & præcepit, ut in ipſo loco, in quo lapis caderet, facerent altare in honore ſanctæ Mariæ Virginis : oſtenditque alterum ei locum, in quo fieret oſtium trans murum civitatis, per quod ſanctimoniales de prædicto monaſterio in eccleſiam ſanctæ Mariæ haberent introitum. EX MSS.

inde tum ad S. Mariæ tranſlata adhuc incorrupta,

15 Quod nequaquam habitatores ipſius monaſterii auſi ſunt facere, niſi per licentiam atque juſſionem regis. Et miſerunt legatos ad regem ; qui conceſſit eis quod petebant. Præcepit etiam, ut in ipſa ſanctæ Dei Genitricis Mariæ eccleſia fierent cymeteria, ubi ipſius ſanctæ virginis Glodeſindis tumularetur corpus, ac ceterarum ſanctimonialium corpora ſepelirentur, propter itineris longitudinem ad Sanctos Apoſtolos, quod modò ad Sanctum Arnulfum vocant ; ſive propter labores hominum, qui deportabant cadavera ſanctimonialium ad ſupradictam ſanctorum Apoſtolorum, ſive ſancti Arnulfi, eccleſiam, vel ad ceteras circa urbem eccleſias. Peractâ quoque præfixâ eccleſiâ, deſepelierunt eam de loco ubi antea jacebat, ac detulerunt cum pſalmis & hymnis ac canticis ſpiritualibus ad Subterius monaſterium, in prædictam ſanctæ Mariæ eccleſiam, & ibi ſepelierunt eam in dextera parte altaris. Quæ ita, ut ferunt, integra erat, quaſi ipſa die migraret. E

non ſine præſenti miraculo.

16 Quando verò deſepelierunt eam de cymeterio ſancti Arnulfi, in balneum ſanctam poſuerunt Virginem, ut caro ejus pulchritudinem priſtini decoris reciperet : ubi mira virtus Chriſti apparuit. Quædam ſanctimonialis religioſa, ita infirma, ut vix viveret, tetigit jam dictam ſanctam virginem Glodeſindem digito ſuo in faciem ; ex qua, ut fertur, ſanguis ſtatim exiit. Ipſa vero ſanctimonialis, quæ eam in faciem ſuo tetigit digito, quando ſanguis ex ea exiens multis apparuit, accepit inde terminum vitæ ſuæ auctum anno dimidio. Sepulta autem eſt in eccleſia ſanctæ Virginis Mariæ, in qua uſque ad tranſlationem ſui corporis infra monaſterium honorabiliter quievit.

Mus arrodens pedem ejus per viſionem detegitur.

17 Cuidam autem ſanctimoniali, religioſè viventi, divinitus annuntiatum eſt, quod mus, ipſius ſanctæ virginis Glodeſindis corpus contaminaret. Et viſum eſt ei, quaſi aperiretur ejus ſepulchrum, & ejiceret murem, qui devorabat digitum pollicem pedis dextri jam dictæ Virginis. Illuceſcente die retulit hæc omnia ſuæ abbatiſſæ ac ceteris ſanctimonialibus. Quibus viſum eſt, ut acciperent religioſos Chriſti ſacerdotes, & probarent eventum rei cum Letania ac ceteris ſacris orationibus : feceruntque ita. Peracta verò Letania ac ſacris orationibus, devotiſſimè ac religioſiſſimè cum magno timore aperuerunt ſacratiſſimæ virginis Glodeſindis ſepulchrum, & invenerunt ita, ut ſanctimonialis retulit ; atque invenerunt pollicem ſacræ Virginis dextri pedis ſanguinolentum ; ejeceruntque murem ; & foramen, per quod ingrediebatur, firmaverunt ; ut demum per illud non haberet aditum. F

In eccleſia S. Mariæ diu quievit corpus.

18 Revoluto autem tumulo ſupra ſepulchrum, ac reſerato, ut prius fuerat, quievit in pace in prædicto loco ; ubi multi & innumerabiles ejus meritis ex diverſis infirmitatibus ſunt eruti. Jacuit uſque ad ſui tranſlationem corporis, quæ eſt pridie Idus Martii *c*, in prædicta ſanctæ & intemeratæ Virginis Mariæ eccleſia, juxta monaſterium, cui præfuit, atque nunc uſque præeſt, quamvis ibi humata quieſcat *d*. Hæc pauca de ejus geſtis ea fide, qua ad nos venerunt, notavimus. c d

EX MSS. *Sepulcrum sponte fubrigitur anno Christi 830;* e f g

19 Ceterum nunc ad miracula veniemus. Præfertim anno Incarnationis Domini noſtri Jeſu Chriſti octingenteſimo trigeſimo, præſidente ſolio Apoſtolico Gregorio Papa *e*, & Ludovico *f* imperialia ſceptra regente, & Drogone Mettenſium archiepiſcopo *g*, ſicut divinitati placuit, res tam pretioſa diutius latere non potuit. Porrò ſepulchrum, in quo beata virgo Glodeſindis tumulata jacebat, emergere de terra cœpit, & miro valdè in modo; ita ut nec in terra eadem, viciniora tumuli loca apparerent, nec in murali conſtructione deſuper compoſita. Quod cum perveniſſet ad venerandum ſupradictum pontificem, rem hujuſcemodi dignitatis nequaquam ultra paſſus eſt diſſimulandam, ſed miſſis mox in craſtinum ſuo corepiſcopo *h*, ceteriſque religioſis ſacerdotibus, rem ſi vera eſſet, explorare præcipiens.

ANNOTATA.

a *S. Arnulfus ep. Metenſis eò delatus eſt anno Chriſti* 641, *ut in citato mox Commentario probatum eſt.*

b *Ita codex S. Huberti & Trevirenſis; at Blaburenſis* viginti duobus, *quod & recentiores quidam ſecuti ſunt; ſed perperam, ut patet ex Vita ſecunda tum excuſa tum manuſcripta, in omnibus, quæ viderim, exemplaribus.*

c *Hæc illa eſt tranſlatio* S. Glodeſindis *ex ade Deiparæ ad templum monaſterii primarium, cujus eodem die anniverſaria memoria hodieque celebratur, ut in Commentario monui num.* 7

d *Ita codices Trevirenſis ac Blaburenſis: malè verò legitur in apographo S. Huberti:* Quamvis ibi humata non quieſcat: *omnino enim ibi, hoc eſt, intra monaſterium ſuum quievit, cum hic auctor hæc ſcriberet; ut in ipſo etiam hoc apographo num.* 20 *dicitur.*

e *Sedit Gregorius Papa* IV *ab anno Chriſti* 827 *ad* 844.

f *Intellige* Ludovicum *cognomento* Pium; *qui imperium, in cujus ſocietatem adſcitus paulò ante fuerat à patre, ſolus moderari cœpit anno Chriſti* 814, *obiit verò anno* 840.

g *Ita codices S. Huberti & Blaburenſis; Trevirenſis autem tantùm ſcribit* Metenſium epiſcopo; *ſed minus rectè: quamquam enim cathedra Metenſis per ſeſe epiſcopalis eſſet tantummodo; præſules tamen aliquot habuit archiepiſcoporum titulo & jure decoratos, quos inter hic Drogo quartus numeratur apud Meurſſium; quod etiam affirmatur in Vita ſecunda infrà num.* 31. *Sedit verò archiepiſcopus ille juxta eumdem auctorem per annos circiter* 32, *exorſus ab anno Chriſti* 825; *vel juxta Vitam ſecundam loco citato, ubi annus Drogonis octavus illigatur anno Chriſti* 830 *per menſem Martium, quo hæc tranſlatio contigit, epiſcopatum adiit anno fere* 823; *quem annum huic etiam rei aſſignant Eginhardi Annales de geſtis Ludovici Pii imperatoris apud Cheſnium tom.* 2 *pag.* 266.

h *Id eſt*, archidiacono majore, *ut explicatur in Vita altera num.* 32.

D

CAPUT III.

Altera tranſlatio, & varia illam conſecuta miracula.

unde tranſfertur corpus in eccleſiam primariam monaſterii,

QUod cum inventum eſſet, atque ei relatum, ſive vita ejuſdem Virginis religioſiſſimæ, dum viveret, nuntiata; nutu mox divino, & multorum precibus præmonitus, de eodem loco in alium deferendam mox aggreditur. Quod dum factum eſſet, & ſanctum illud corpus de terra ablatum, proviſa eſt ei ſepultura in eodem monaſterio in eccleſia ſeniori poſt altare, quod conſtructum eſt atque ſacratum in laude & honore ſanctæ Dei Genitricis Mariæ, ac beati Petri principis Apoſtolorum, necnon & ſancti Sulpicii egregii confeſſoris *a*. Inibi autem mox mirabilia Chriſti effulgere cœperunt, ita ut cæcis viſus, debilibus greſſus, ſanitas infirmantibus copioſiſſimè redderetur.

a

quando cæcus unus, & cæca dua viſum receperunt.

21 Primùm autem, antequam corpus ejus ſepulturæ traderetur, cæcus quidam, qui longo jam tempore cæcus fuerat, nec ſpem habens videndi, merito prædictæ ſanctæ Glodeſindis lumen recepit oculorum. Poſtea verò mulier quædam, nomine Andrea, quæ multo jam tempore cæca fuerat, illuminata eſt. Rimberga etiam quædam mulier vocata, quæ longo jam tempore cæca fuerat, mox ut ſigna jam divulgata per totam civitatem audivit, ad eccleſiam, in qua corpus virginis Glodeſindæ tumulatum eſt, feſtinatò ire cœpit; atque ubi illuc pervenit, Dominus meritis ejus magnum ſignum oſtendit. Facta enim oratione, non multo illic tempore in excubiis manens, viſum recepit.

E

Ibidem ſanantur mulieres tres febricitantes;

22 Martina quoque & Waldrada atque Odelgardis, totæ tres magnis tenebantur febribus, & multo jam tempore graviter febricitabant, ita ut penè mortuæ jacerent. Quæ videlicet in multis medicis ſuam ſubſtantiam propter ſanitatem erogabant, & à nullo medico terreno ſanitatem, nec etiam refocillationem recipere quibant: mox ut ad limina ejuſdem eccleſiæ venerunt, oratione facta, ſacræ Virginis meritis, ſine tributione pecuniæ, ac ſine humana carnalibus manibus facta medicina, priſtinam receperunt ſanitatem.

F

Imma graviſſimè languens,

23 Quædam autem mulier, Imma nomine, graviſſimo tenebatur languore, & multo tempore languebat; quæ vix etiam ſpiritum ad ſe trahebat, & à nullo homine ſanitatem vel ſuavitatem habere potuit, ſed ſine ſpe reſtitutionis jam erat. Quam tamen Dominus in ea deſperatione relinquere noluit; quia, ut credimus, aliquem boni operis igniculum in ſe habebat, quem extingui non paſſus eſt. Nutu igitur Dei, ad prædictum monaſterium iter agens, atque in ſepta monaſterii perveniens, immenſas omnipotenti Deo gratias egit, quia illuc viva pervenire meruit, quod nullo modo, antequam factum eſſet, fieri poſſe credidit.

ibidem ſanitati reſtituitur.

24 Sed mox ut portas monaſterii ingreſſa eſt, languorem à ſe paulatim recedere ſenſit, & quanto plus appropinquabat eccleſiæ, in qua corpus Virginis humatum jacebat, tantum infirmitas paulatim, ut prædiximus, recedebat, & illa magis magiſque remiſſius habebat. Quæ ut eccle-

A ecclesiam lustrare cœpit, ac Deo immensas referre gratias, & pro suis delictis exorare, atque circa altare & sacræ Virginis sepulchrum totis viribus exorare, non multo pòst tempore, in prædicta ecclesia juxta Virginis sepulchrum intentissimè orans ac supplicans, precibus beatæ Glodesindæ ita sanitati reddita est, ut pristino tempore fuerat, ac integram recepit sanitatem.

Ipsa Beata cæcam ad sepulcrum suum ducens,

25 Quadam autem die, dum sanctimoniales devotissimè in prædicta ecclesia earum peragerent officium, quædam mulier incognita, non tamen longè à Mettensi civitate orta, cujus nomen Angelindis, limina prædictæ penetrans ecclesiæ, ad gradus, qui sunt ante altare, pervenit; quæ cum esset multo tempore jam cæca, per se ire non poterat, nisi haberet ductorem. Sed mox ut transcendit gradus, qui erant ante altare, & ad ipsum altare pervenit, videbatur illi, quasi ipsa sancta virgo Glodesindis eam duceret. Ipsa tamen prædicta mulier, quæ cæca erat, non agnovit eam; quia jam incipiebant ejus aperiri oculi; & parvo visu cognovit, quod aliam ductricem habebat, quàm solita esset. Quæ respiciens huc atque illuc & vociferans, proprio nomine suam cœpit ductricem vocare; non tamen eam reperire poterat, quoniam, Domino tribuente, pulchriorem atque meliorem habebat ductricem.

B

ei visum reddit:

26 Ut autem perducta à sancta Glodesinde ad caput sui sepulchri fuit, sua ibi peracta oratione, videbatur illi de sepulchro Virginis, quasi nubes essent; & admodum mirabatur, quod nubes tam propè terram non solito more peragrassent. Denique paulatim oculi ejus aperiri cœperunt, ita ut sepulchrum prædictæ Virginis videre mereretur. Illa verò non se ibi recognoscens, mirabatur adeo, quomodo illuc divertisset, ac respiciens undique, incognitam ductricem, quæ eam illuc adduxerat, nec videre nec reperire poterat. Cui tristanti divinitus revelatum fuit, quod sancta Glodesindis illuc eam adduxerit. Sicque, Domino largiente, inibi coram multis astantibus clarum recepit visum; ita ut postea ductore non egeret, sed per se in quamcumque vellet partem iter dirigeret.

alteri cæcæ ibidem oculos aperit.

C

27 Post istam verò quædam ad prædictam ecclesiam mulier venit, nomine Plictrudis, quæ, multis jam peractis diebus, lumen videre non quivit. Sed mox ut ad sepulchrum Virginis pervenit, atque juxta illud resedit cum ceteris innumerabilibus infirmis, ibi tota nocte in excubiis atque orationibus permansit. Matutinali verò synaxi *b* peracta, videbatur illi, quasi ipsa sacra Virgo digitis propriis vi aperiret oculos ejus, atque sic meritis ipsius clarè videre meruit,

b

ANNOTATA.

a *De hac ecclesia adi infra Vitam alteram num.* 34 & 35.

b Matutinali synaxi, *id est*, Officio matutinali, *quod moniales concinebant in choro, ut explicat Vita secunda num.* 44.

CAPUT IV.

Prosecutio miraculorum.

DEcimum quoque miraculum, quod Dominus in eodem loco meritis sanctæ Virginis ostendit, silendum non est. Erat quidam vir, nomine Baldricus, cujus nares longo tempore ita putebant, ut vix illi quis appropinquare vellet propter fœtorem atque putredinem narium. Qui à plurimis medicis de supradicta infirmitate medicinam acceperat; sed nihil ei profuit. Ut ergo audivit, quod Dominus omnipotens in Mettensi urbe per Glodesindem, virginem Deo dilectam, plurimas faceret virtutes, ad jam dictam urbem ire festinavit. Ut autem ad Subterius pervenit monasterium, in quo corpus sacræ virginis Glodesindæ tumulatum jacebat; atque in ecclesiam intrans *a*, omnes fugere cœperunt propter fœtorem, quem in naribus portabat. Ille non propterea de Dei misericordia diffidens recessit; sed ibidem, licet cum verecundia, cum reliquis infirmis, manum infirmitati suæ opponens *b* sedebat, orabatque, ut Deus cælestis illi redderet sanitatem. Cujus Deus preces exaudiens, per meritum Glodesindis ita sanavit, atque à supradicto morbo liberavit, sicut in juvenili sanus fuerat ætate.

EX MSS. *Sanat nares fœtentes ac putridas.*

a

b

Mulieres aliquot cæcitate liberantur:

29 Undecimum verò signum non silebo. Femina quædam, nomine Benedicta, ad prædictum monasterium venit, quæ jam decem annos cæca fuerat, ita ut nec lumen videret, nec umquam videre putaret. Sed Deus pius & misericors illius respiciens inopiam, per quædam arcana annuit ei, ut ad prædictum pergeret monasterium. Ut autem illò pervenit, mox' ad sepulchrum Virginis tendere festinavit. Quæ ut audivit tumultum infirmorum juxta sepulchrum sedentium, magnis vocibus ululare, ac totis viribus pro suis sceleribus deprecari cœpit. Quæ inibi à Deo exaudita est, ut meritis sanctæ Virginis, præclarum reciperet lumen. Ansegardis autem & Lamberga, seu *c* Bercardis atque Stangardis necnon & Madelsinda, quæ omnes multo jam tempore lumen perdiderant oculorum, ante sepulchrum sanctissimæ Virginis illuminatæ sunt.

c

item alia manus ac pedum contractione;

30 Magnum siquidem signum post præterita miracula, ibidem declaratum est, quod fuit septimum decimum. Mulier quædam, nomine Bova, in prædicto loco sanata est, quæ tribus jam præteritis annis debiles atque contractos habebat pedes & unam manum. Quæ ut audivit, quod omnipotens Dominus in Mettensi urbe per meritum sacratissimæ virginis Glodesindis tot signa atque virtutes operatus esset, statim se illuc portari præcepit; quoniam non habebat virtutem, ut per se ire posset. Quæ ut allata est intra ecclesiam, in qua honorificè tumulatum jacebat corpus sanctæ virginis Glodesindis, jussit se super pavimentum poni. Quæ prostrata in terra cœpit flere ac rogare Dominum, ut aliquod adjumentum sanitatis illi redderet, recognoscens, se pro suis sceleribus talem habere infirmitatem. Quam Deus misericors, justus ac pius exaudivit, & ante conspectum omnium circumstantium, prædictæ feminæ pristinam reddidit sanitatem.

F

& alii item plures curantur.

31 Post ista quidem signa prædicta, sunt ibi alia multa ostensa, & nonnulli cæci viri, seu cæcæ mulieres lumen receperunt, id est, Madelbertus, Abgenia, Baldrada, Adelbertus, Adalsinda, Ratbertus, Agidia: hi omnes in prædicto monasterio, & ante sepulchrum beatæ Glodesindæ virginis, meritis & precibus ejus, clarum meruerunt videre diem. Nec mirum itaque, si in prædicto loco, & in eodem monasterio, de quo jam supra multa retulimus, tot fiunt

EX MSS. fiunt ſigna, cum etiam in exterioribus monaſterii locis, plurima ejus merito declarata ſint.

Navim impetrat clericus Sanctam invocans. 32 Eſt autem quidam clericus in ipſo monaſterio, nomine Fulchobertus, qui quadam die volebat pergere ultra fluvium Saliæ *d*. Dum autem ad ripam prædicti fluminis perveniſſet, volens tranſire illud, non inveniens navim in qua tranſiret, cœpit ſedere & exſpectare aliquèm hominem, qui ei adduceret navim. Tædio verò jam adeo feſſus, & multo tempore exſpectans, cœpit dormitare in ipſo loco. Expergefactus autem, non invenit adminiculum aliquod, quomodo tranſiret flumen. Tunc in ſemetipſum reverſus, cœpit flagitare, vt ſancta virgo Glodeſindis rogaret Deum, ut ſuo ſervulo veniret navis, in qua tranſire poſſet. Deus autem, qui ubique præſens adeſt, ejus exaudiens clamorem, precibus prædictæ Virginis dedit illi adjutorium ad tranſeundum flumen. Ipſa enim navis, per ſe, nullo movente, ad prædictum uſque clericum pervenit. Quam ille ad portum & ad ripam, in qua ſtabat, reperiens, atque Deo gratias ingentes referens, quod per
B meritum ſuæ dominæ Glodeſindis ei dederit navim, intrans in eam, tranſivit jam dictum flumen.

Pauper piſcator, invocatâ S. Glodeſinde, 33 Nec ſilendum etiam puto, quod multo longius à prædicta civitate & à jam dicto monaſterio ſignum factum meritis Glodeſindis, multis apparuit. Volebat enim quidam homo pauper ire ad prædictum monaſterium, in quo humatum jacet corpus ſanctæ Virginis, ſed nolebat ire vacuus ad prædictum locum, divinitus admonitus præcepto, quod in lege ſcriptum eſt, Non
e appareas vacuus in conſpectu Domini Dei tui *e*. Habebat autem ipſe homo pauper artem piſcandi; & ivit ad aquam cum ſuis utenſilibus, arte piſcatoria, ut vel ibi caperet aliquem piſcem, quem deferret ad jam dictum monaſterium cuſtodibus prædictæ Virginis, ut haberet meliorem locum orandi, atque cum eis dulciorem receptionem.

piſcem, elapſum retibus, mox recipit. 34 Qui dum cœpit rete ſuum trahere per aquam, cepit ingentem piſcem. Qui mox ut ſenſit rete, extorſit ſe à reti, rediens iterum in aquam. Ipſe autem piſcator magnis cœpit ejulare vocibus, & deprecari Deum, & ſanctam Glodeſindem, ut redderet ei aliquod munuſculum, ſeu piſcem, quem deferre poſſet ad
C jam dictum locum. Deus verò miſericors & pius, qui non deſpicit clamorem pauperis, exaudivit preces ejus, & reddidit ipſum piſcem, quem antea ſua arte captum habuerat, ſed tunc non jam ſuo artificio, ſed divinitus redditum; quoniam ipſe piſcis de aqua ſponte ſaliens, & ipſe ſe retulit, & in rete cecidit, quaſi alius ejus adjutor ex aqua illum manu in rete projiceret. Sicque recepit illum, & ad prædictum locum deportavit, & tradidit, ſicuti noverat, cuſtodibus ſanctæ Virginis.

Infeſſus à dæmone 35 Mira quoque virtus in eodem loco, præſtante Domino, oratu ſanctæ Virginis in ipſo temporis articulo declarata eſt. Fuit quidam vir, Odilulfus nomine, faber imperatoris, de villa, cujus vocabulum eſt Judich *f*, qui per undecim curricula annorum à dæmonio vexabatur graviter, & ad multa Sanctorum loca ierat, ut ſanitatem recipere poſſet, expulſo dæmonio. Fuit enim ad ſanctum Sebaſtianum, & ad ſanctum Dionyſium, & ad ſanctum Quintinum *g*, necnon & ad Sanctorum corpora in-
f
g numerabilium; ubi nec etiam adjumentum de D prædicta re ſentire quivit. Erogaverat etiam per multos carnales medicos ſubſtantiam ſuam, ut vel ſic ſanaretur; quod nihil ei profuit.

ibidem liberatur. 36 Tandem quoque audiens virtutes, quas Deus miſericors & pius, qui neminem vult perire, ſed omnes ſalvare, faciebat per merita beatæ Glodeſindis in Mettenſi urbe, feſtinavit ire ad monaſterium, ubi humatum prædictæ Virginis corpus jacet, ut vel ibi reciperet ſanitatem. Cujus Deus humilitatem atque flagellum ſeu vexationem, quam ſe profitebatur meritis ſuis habere, reſpiciens; precibus ſanctæ Virginis priorem ei reddidit ſanitatem, atque dæmonium ab eo ſuis ejecit viribus.

ANNOTATA.

a *Iterum nominativus abſolutus; ſenſus eſt*, illo intrante, *omnes fugiſſe. Vel lege* intravit.

b *Sic quidem ecgraphum S. Huberti; verùm Trevirenſe ac Blaburenſe pro his habent:* Sua in manu lumen tenens; *& melius; cum ita legerit etiam auctor Vitæ ſecundæ infrà num.* 45. E

c *Particulæ disjunctivæ hìc fere pro copulativis ſeu conjungentibus uſurpantur; ut conſtat ex Vita ſecunda, in qua prætermiſſis nominibus perſonarum, ſolus earum numerus exprimitur. Itaque hic non quatuor, ſed quinque femina numerantur num.* 48, *quod & alibi obſervabis.*

d Salia, *vulgo la* Seille, *fluvius eſt in Lotharingia ortus ex lacu Lindrenſi, unde Metas affluit, ubi cum Moſella confunditur.*

e *Ita fere legitur Eccli.* 35, ℣. 6 *& alibi.*

f *Ita codex S. Huberti; ſed Trevirenſis habet* Vidihe; *Blaburenſis* Judith. *Vitæ ſecundæ exemplaria omnia locum hunc Latinè appellant* Judicium. *Eſt autem* Judicium, *vulgo* Judz, *pagus vicinus Theodonis-villæ juxta Moſellam quatuor circiter leucis Metis diſtans verſus Septemtrionem. Fit ejus mentio in Capitulario Caroli Calvi per Sirmondum noſtrum edito, titulo* 2; *& apud Meurisſium pag.* 196 *& ſeq.*

g *In Vita altera num.* 52 *adduntur loca, in quibus horum Sanctorum reliquias veneratus eſt.*

CAPUT V.

Cetera miracula. F

Muti duo, dæmoniaca, & claudus ſibi reſtituuntur MIrabile etiam ſacramentum in eodem monaſterio, ipſius Virginis precibus declaratum eſt. Vir quidam, nomine Guntelinus, ad prædictum locum inſtinctu Dei feſtinans venit, qui ab ortu nativitatis ſuæ mutus erat, ita ut nec mutire quidem poſſet, ſed ibi ante ſepulchrum Virginis apertè loqui meruit. Quadam verò Dominica die, quædam mulier, quæ ab ortu ſuæ nativitatis muta erat, in ipſo loco ante ſepulchrum precibus Virginis loqui meruit *a*. *a*
Erat autem quædam mulier, Teudrada nomine, quæ ut audivit, quod Dominus meritis Glodeſindis in prædicto loco multa ejiceret dæmonia, feſtinanter ire cœpit, illucque perveniens, expulſo dæmonio, oratione ejus ſanata eſt *b*. *b*
Nortpaldus quoque de Lauriaco *c* villa ortus, *c*
qui claudus multo tempore erat, in prædicto loco ante ejuſdem Virginis ſepulchrum ſanatus eſt, & debiles antea pedes, ſanos & incolumes ibidem recepit.

38 Ale-

A

Cæca tres luminis usum impetrant, &c.

38 Aletrudis quædam mulier de Villa Arguntiaco *d*, auditis atque cognitis signis, festinans ad sacrum prædictæ Virginis ire cœpit sepulchrum: cæca enim multo jam tempore erat, ita ut nec solis lumen videret. Ut autem ad locum venit, & ante sepulchrum prostrata jacens orare cœpit, inibi non multo tempore cum ceteris infirmis permanens, lumen pristinum sanctæ Virginis meritis recepit.

d

Anstrada quoque similiter cæca fuit, quæ ibi præstante Domino, lumen clarum recepit.

* *Blabur.* Climma.

Glumna * autem quædam mulier, quæ cæca erat, in ipso loco ante sepulchrum Virginis, clarum, tenebris expulsis, recepit lumen. Multa quidem & innumerabilia, per beatæ Glodesindis virginis merita à Deo provisore patrata sunt miracula, quibus & divinæ potestatis ostensa majestas, & humani generis claruit patefacta securitas.

e *Oleum fluit ex Sanctæ sepulcro;*

B

39 Namque hujus ecclesiam urbis Walone *e* regente episcopo, eodem in loco perspicuum visum est signum, quod omnibus urbis Mettensis habitatoribus claruit miraculum; quoniam ad ejusdem beatæ Glodesindis pedes oleum dicitur emanasse. Quod multi nuperrimè *f* ante præfati episcopi obitum vidêre, quoniam olei liquor à pedibus præfatæ Virginis fluens, & ad caput usque procedens, ejusdem sacræ Virginis lacrymas pro ruina civitatis imminente dicunt apud Deum misericordiam imploravisse; quod etiam multis divina revelatione, viris & feminis habetur compertum, tantum apud Deum lacrymis suis obtinuisse locum, quo urbs ipsa ruinæ nullum eodem in tempore pateretur dispendium *g*. Attamen per Dei omnipotentis clementiam, qui sacræ Virginis sibi consecravit aulam *h*, inenarrabilia usque in præsentem diem illic coruscant miracula; quoniam qui sibi eam ascivit in cælis, memoriale suum fecit in terris Jesus Christus summi patris filius, qui etiam sancto Spiritui coæqualis vivit & glorjatur Deus per omnia secula seculorum. Amen *i*.

f

g

h

i

& collectum servatur,

40 Igitur Walo episcopus cum per spatia sex annorum Mettensem rexisset ecclesiam, à paganis est interemptus. Post ejus quoque discessum revoluto unius anni curriculo, dominus Ruppertus *k* in eadem sancta sede ordinatus est episcopus. Sub hujus itaque præsulatûs tempore in ecclesia sacrata virginis Glodesindæ plurima, Domino operante, ostensa sunt miracula. Nam de latere sepulchri ipsius sæpe rivus olei visus est effluere; ita ut ab ipso loco per pavimentum longè decurreret. Quem custodes ipsius altaris reverenter cum spongia colligentes, & vasculum quoddam vitreum ex eo implentes, posuerunt illud super præfatæ Virginis lectum *l*.

k

C

l

ablaturis aliquamdiu disparens.

41 Quodam itaque tempore cum quædam sanctimonialis loci ipsius, nomine Leudewidis, deprecata esset custodem quamdam altaris ipsius, Dodam, ut idem vasculum cum collecto liquore ei præstitisset, volens illud ad basilicam sanctæ Crucis, quæ est intra septa ejusdem monasterii, quamque illa tum in sua habebat provincia *m*, deferre, & ibidem religionis gratiâ retinere, ipsa Doda mittens manum suam supra lectum in loco, ubi paululum antea id posuerat, minimè invenire potuit. Propter quod tremefacta & stupens, convocatis aliis suis paribus, lucernâ accensâ cœpit lustrare sepulchrum ad ipsum diligenter quærendum. Et cum præ oculis ipsum semper vasculum haberent, diu quærentes, vix tandem aliquando manibus attingere potuerunt.

m

42 Quod cum lætantes suscepissent, memorata Doda de eodem liquore partem quamdam seorsim separans, transmisit fratri suo, Angelrano siquidem presbytero ad ecclesiam, quæ est dicata Metris in honore Salvatoris *n*, ut ibidem religionis causâ pro reliquiis servaretur. Vasculum autem majore parte prædicti liquoris suprascripta Leudewidis accipiens reverenter, ad basilicam sanctæ Crucis detulit. Quod cum factum esset, memorata Doda quasi amens pro tali ausu effecta est; ita ut nullam penitus mentis aut corporis se habere virtutem sentire potuit, quousque ad prædictas ecclesias missus, omnem illum porrectum liquorem acquisivit, & cum vasculo, in quo prius conditus fuerat, super sepulchrum famulæ Christi Glodesindæ reposuit. Quo facto, nondum horarum spatio duarum finito, sæpedicta Doda integrum mentis & corporis se recepisse vigorem lætata est.

EX MSS. *Auferetur illud meritâ punitur, donec restituit.*

n

Cæca recuperatio unius oculorum,

E

43 Multi autem postea capitis, seu oculorum, aliorumque membrorum dolorem habentes, in eadem ecclesia à tactu unctionis liquoris ipsius, intercessionibus Virginis Christi adjuti, sanitatem recipere meruerunt. Quædam autem mulier nomine Hildegardis, cum per annos octo luminis expers fuisset, audiens, firmam virtutum beatæ Glodesindæ fidem habens in Domino, sibi orationibus ejusdem lumen posse reddi, limina suæ ecclesiæ reverenter adiit. Et dum una tantum nocte coram sepulchro ipsius divinum sibi postularet dari auxilium, fugatis tenebris, in ipsa nocte lumen recepit.

uti & cæcus adolescens; hem claudo

44 Adolescens verò quidam, civis Mettensis, diu cæcus, nec viæ iter carpere valens, dum intra mœnia prædicti monasterii Domini misericordiam aliquamdiu postularet, precibus sacræ virginis Glodesindæ cæcitate expulsâ, clarum videre meruit lumen. Quædam femina, nomine Osa, per annos quinque claudicans, & nullam virtutem eundi habens, ad aulam beatæ virginis Glodesindæ se ferri precata est. Et cum post spatium anni dimidii divinam exspectans clementiam, illic debilis jacuisset, sanitate recepta, quæ manibus illuc alienis fuerat delata, pedibus propriis inde recedere potuit valida.

& claudus erigunitur.

F

45 Claudus autem quidam tempore quodam vespertinâ jam horâ ad fores ejusdem monasterii in grabato allatus est, & precans petiit, ut saltem illa nocte coram altari beatæ Virginis jacere ei concederetur; quod nequaquam à custodibus altaris illi permissum est. Is autem nequaquam inde recessit; sed præ foribus ante portam monasterii per totam noctem in suo jacens grabato quievit. Mane autem facto de lectulo sanus exiliens, viribus adeptis, relicto præ foribus grabato, pedibus propriis ad lectum pervenit sacræ Virginis: ibique pro tanto sibi munere præstito, Domino gratias agens, aperto ore profitetur, se precibus Glodesindæ virginis sospitatis donum consecutum fuisse.

Infirmus valetudini restituitur.

* *in* alii *cuidam &c.*

46 Alius verò quidam * infirmus, & omni corporis virtute destitutus, cum aliquamdiu in eodem sancto loco divinam sibi offerri postularet clementiam, quodam die sopore somni gravatus, visum est per somnium, beatam Glodesindam sibi astare, seque cum imperio jubere, ut citò de loco eodem surgeret, & operarios, qui tunc pavimentum in ipsa ecclesia faciebant, hoc ipsum agere adjuvaret. Qui statim à sopore evigilans, & nihil se mali habere sentiens, velociter de loco, in quo diu jacue-

EX MSS. cuerat, surrexit, & sicut ei injunctum fuerat, cum aliis operatus sanus effectus, pavimentum facere prospero incessu adjuvit, sciens, veraciter precibus præfatæ Virginis Christi manus incolumitatis sibi à Deo præstitum fuisse. His & aliis similia multa & stupenda miracula scribere omittimus, ne tædium lectori faceremus. Unde magnalia Christi & sacræ Virginis semper collaudemus; &, ut nostri misereantur, continuis precibus exoremus.

ANNOTATA.

a *Hoc miraculum non est in apographo Trevirensi; at legitur tam in Blaburensi, quam in alio S. Huberti.*

b *Desunt etiam in Trevirensi quæ sequuntur hoc & sequenti numero usque ad* Multa quidem & innumerabilia: *habentur tamen in utroque ecgrapho, S. Huberti & Blaburensi.*

c *Indicatur, opinor, pagus Metis haud procul dissitus in Occidentem, vulgo* Lorris.

B d *Locum hunc non reperio, nisi forte est* Aurain-ville, *quod Metis sex circiter leucis Germanicis distans Occidentem inter & meridiem notatur.*

e *Rexit* Walo *sedem Metensem, & quidem archiepiscopi titulo, juxta Meurissium & Sammarthanos ab anno Christi* 876 *usque ad* 882, *quo cecidit in conflictu cum Normannis, ut narratur in Vita secunda num.* 60.

f *Sic habet codex S. Huberti & Blaburensis; at Trevirensis* Nuper. *Unde in Commentario collegimus, Vitam hanc esse scriptam non diu post Walonis interitum, adeoque sub finem seculi noni.*

g *Idem asseritur in Vita secunda num.* 62, *& Chronico Reginonis ad annum dominicæ Incarnat.* 882 *in editione Pistorii; quidquid aliter sentiat Meurissius lib.* 3, *ubi agit de Roberto, Walonis successore.*

h *Ita Blaburense ac S. Huberti exemplar; Trevirense habet* animam.

i *Hic desinunt exemplaria S. Huberti ac Trevirense. Quæ sequuntur, addita reperi in Blaburensi tantùm.*

k *Aliis* Ruotpertus, Robertus *&c. de quo fusius agit citatus Meurissius, apud quem est Metensium episcopus quadragesimus tertius, & inter*
C *eos, qui archiepiscopali honore donati sunt, sextus; sedítque ab anno Christi* 883 *usque ad* 916; *quod etiam asserunt Sammarthani.*

l *Id est,* super sepulcrum, *ut exponit Vita altera num.* 63.

m *Id est, quæ ejus curæ commissa erat. Porrò quæ hìc* basilica *dicitur, in altera Vita nuncupatur* oratorium, *seu sacellum.*

n *Ecclesia S. Salvatoris una est ex collegiatis Metensibus, de qua videri potest Meurissius locis variis.*

D

VITA ALTERA

AUCTORE JOANNE ABBATE S. ARNULFI METIS.

Ex Mss. codicibus veteribus Spinalensi & Bodecensi inter se & cum editione Labbeana collatis.

PROLOGUS AUCTORIS.

Auctor rogatus à monialibus.

MUlta jam diu prece sanctitatis vestræ, sorores in Christo carissimæ *a*, paulò immoderatius me perurgente, ne quid vestro denegarem amori, id demum effecit; quia quod petebatis non modò honestum, verùm omnino constabat religiosum; idque me recusare cum indignum, tum etiam sentiebam periculosum: etsi enim vires aliquantulum reputabam præponderare negotium, rursus animum subibat, quod caritas, quæ non sua, sed quæ proximorum sunt, cogit curare, quo difficilioribus ejus causâ instatur, eo *b* faciliorum successuum novit aditus ministrare. Neque in causa Dei verendum, eum, cui res agitur, pro se operanti deesse; tantum fide non infirmari contingat. a E b

Scribit hanc Vitam ex antiquioribus scriptis.

2 Impellitis itaque, ut sacratissimæ virginis Christi Glodesindis, cui devotis continuè adhæretis excubiis, quæ conversationis initia, qui medii actus in finem usque feliciter consummatum exstiterint, quantum ex scriptis, quæ ad nostram ætatem qualibuscumque litteris annotata perdurant, queam advertere, stylo, quoquo possibile sit, audeam pertentare. Quod tanto tempore, tantaque instantia flagitatum, quia indecens videtur obniti, ope ejusdem præstantissimæ Virginis, Deo spiritu mundo viventis virtutibus, tum vestris pariter fretus orationum subsidiis, etsi non sine quodam rubore, uti qui parcitatem proprii perpendam ingenii, non diu per longa moratus exordia, ociùs narrationi accedam. F

ANNOTATA.

a *Sanctimoniales alloquitur cœnobii* S. Glodesindis, *apud quas servabatur corpus Fundatricis suæ*, cui *proinde* devotis continuè adhærebant excubiis, *ut numero sequenti dicitur.*

b *Labbeus legit* eorum *contra utrumque apographum nostrum.*

TEXTUS NARRATIONIS.

Sancta patria, parentes, despontatio:

TEmporibus Childerici, apud Historicos celebratissimi regis Francorum in Gallia Belgica, quæ ex gente postea Franciæ nomen mutavit, Virgo Domini Glodesindis eximia satis, nobili generis stemmate procreata, patre illustrissimo, eodemque duce clarissimo, cui vocabulum Wintro; matre Godilâ luce generositatis non dispari, ab incuntis ætatis ingressu multa virtutum dote insignis, multisque exemplo in via casti-

A castitatis futura, vita & moribus clara enituit. Hæc cum in domo parentum, quoad puellares annos excederet, integrè & sub omni esset educata diligentiâ, ubi jam tempus, quo se dignis natalibus desponderi deberet, accessit, juveni cuidam, nomine Oboleno, à parentibus ex more sponsa decernitur. Christo verò se ubique protegente, non minus corpore, quam mente servatur intacta.

sponsi supplicium ante matrimonium consummatum.

4 Et (quàm semper mira in electis suis Dei miserentis custodia!) cum, tempore desponsionis exacto, juvenis Virginem, ut fit, à parentibus suscepisset, domum cum grandi frequentia nuptias paraturus deducit. Sed, quia sancta Virgo cælesti Sponso jam corpus & animam suam consecraverat, eodem forte prædicto sponso, consilio utique divinitatis, jussu regio evocato, palatium juvenis sine mora contendit. Quò cum perveniisset, multis & nefariis ei ingestis scelebribus, graviter in eum regalis est incensa severitas. Ita arctâ retrusus custodiâ, annoque integro ibi digno squallore confectus, eo exacto eductus, judiciali damnatus sententia, capite detruncatur. Sic virginitas sancta, dum toto nisu carnali oblectationi repugnat, cunctamque gloriæ temporalis pompam nihili reputat, Domino Christo, quem omnibus labentium rerum præferebat deliciis, pro se decertante, ei uni, quod

a semper optaverat, corde *a* inhærens & corpore, læta & victrix de totius jam damno corruptionis triumphat.

S. Virgini adornantur alteræ nuptiæ;

5 Nec sic quoque adversæ potestatis defecere doli. Pater, nece sponsi prioris auditâ, Puellam venerabilem rursus cogit ad thalamum. Illa, quæ jam sponsum Christum cordis medullis imbiberat, totis nisibus resultare, nec in eam labem virtuti semel fixum animum inductione qualibet inclinare. Die interea nuptiarum ex condicto parentum instante, beata Virgo præ ejus specie, quem oculis mentis incorruptibilem, immarcescibilem, immortalem conceperat, hunc post paululum putredinem & filium hominis vermem attendens, patre piè contempto, Dei ac sanctæ matris Ecclesiæ confugium petiit. Erat patri soror memorandæ sanctitatis, Rotlindis nomine, famâ religionis Treveris opinatissima. Ad hanc eam secum abducere tentabat, ut saltem

C ejus suasu animus Puellæ emollitus, paternis non recusaret obtemperare consiliis.

quas illa fugiendo eludit,

6 Sed quid contra lumen æternitatis cæca molitur instantia? Sancta virgo, patris jussis animo virili obluctatis, urbem populis, potentia, ipsaque sui antiquitate terra marique memorabilem Mettim, seu Mediomatricum, maluit expetendam. Est in eadem urbe basilica beatissimi protomartyris Stephani, quam multis sæpe operatio divina miraculis illustravit. Hanc Ancilla Christi, cum jam sibi res prope ad vim spectaret, ingressa, ibi intra altare & confessionem, ubi cum ejusdem Martyris sanguine plurimorum continentur Sanctorum reliquiæ, se profugam collocavit. O seculis omnibus castitatis studium merito efferendum! Quò enim fluxa mortalitas, naturâ ipsâ, quamvis pœnaliter vitiatâ, trahente, descendit captiva; hoc Puella, spiritûs vigore se fortiter retinente, quasi immanis præcipitii voraginem exhorrescens, quia aliàs evadendi aditus sibi occluditur, fugæ solius capit præsidium.

7 Nec sanè infimi, egentes, aut quicumque

b de turba erant, qui cogerent *b*; dux certè præ-

potens pater erat, qui & ipsis terrori locupletibus esset, eumque circumstipantium cohors minax instabat atque terribilis. Sed illa morti paratior, quam florem virginitatis & splendorem gloriosæ amittere integritatis, nec minis concussa, nec blanditiis mota, tamquam tutissimo portu manebat interrita. Discant virgines præsenti exemplo, non pulchrum sibi esse maritalibus subjici vinculis, non in possessionum amplitudine, non in servorum ancillarumque gregibus, non in ornamentorum diversi generis apparatu, non in quorumcumque obsequentium cuneis delectari; cum hæc omnia variis sibi casibus non sine multo utique dolore noverint amittenda, nec quidquam horum se, morte omnia prorumpente, vel comitari posse, vel sequi; quin potius, quæ majus omnibus est, species beati pudoris, Deo angelicisque unicè cara agminibus, super omnia hæc infima & mundi caduca oblectamenta, sui solius voluptate, sanctoque & immaculato alliciat desiderio. E

Ex MSS. e templo periculo quocumque.

Parentes profugam in templo obsidendi pertinacissimè:

8 Sed ut cœpta sequamur, parentes Puellam fugientem è vestigio insecuti, facto stupentes, iràque incensi, maximè cum sponsalium administri, se conquesti delusos, acriori instimularentur dolore, Ancillam Christi ex sacro confugii loco, si qua arte valerent, conabantur abstrahere: fit jugis ante ostium ædis sanctæ pernoctatio, intentaque die noctuque observatio; ut, qualibet forte sibi facultate oblata, vi abducere properarent. Puella venerabilis spiritu robustiori animoque se obstinato immobilem tenens, ut sacrosancto adhærebat altari, nulla inde ratione, vel puncto temporis, aliquatenus quivit avelli; & (mirum dictu!) sex continuis diebus manens in ecclesia, non modò non egressa, sed & omni prorsus cibo abstinet & potu: verùm qui dat escam omni carni, & replet omne animal benedictione, Famulam suam humanis frustratam, divinis recreat alimentis, eamque precibus assiduis cælo intentam angelica dumtaxat probatur pavisse refectio. Fide interea tam constanti perseverantiæ suæ remunerationem exigente consolationis divinæ, quæ tam diu contractam nubem mœroris abstergeret, lux repente grata resplenduit.

at cælesti apparitione territis ceduut.

9 Instante namque jam septima die, quæ Dominica erat, ecce, vir quidam vultu angelico, sequentibus pueris duobus pulcherrimis, sub omnium conspectu advenit, partemque altaris, qua Virgo sacratissima pudorem tuendo celabatur, rectà ingressus, velamine, sanctæ specimen religionis cernentibus cunctis, beatæ Virginis caput obnubit. Nec mora, oculis intuentium, cum his, [cum] quibus apparuit, sublatus, magnitudine facti stupore & miraculo perculit universos, cum terror ipse eos, acsi stolidos & mentis vacuæ, sic reddidisset, ut neque proloqui, neque unde, aut qui essent, qui venerant, possent edisscere. Cum verò post discessum tantæ visionis ad se reversi, sanctam Virginem eo habitu astantem perspicerent, facilè animadvertentes, angelicam apparuisse præsentiam, totumque id divinitus factum esse, quod viderant, nihil, quo ultro * resisterent, erat. Tantùm solo strati, vestigiisque beatæ Virginis submissi, jam omni feritatis tumore supplicem in gestum conversò, veniam solam pro illatis exorant injuriis. Non erat apud cor, cui spiritus pietatis & Rex præsidebat mansuetudinis, hic labor difficilis indulgendi, ac repente, tam-

F

* *forte* ultra

EX MSS. quam nullis læsa, omnibus, quæque ea exstiterant, posthabitis, in integram cum parentibus & ceteris rediit gratiam.

Paræneſis ad virgines.

10 Attendant hic virgines, & castitatis thesauro nihil Deo gratius vel angelis dicant familiarius. Virginitati Christus inter omnia adest discrimina; spiritus cælestes, uti sponsæ Imperatoris sui famuli devotissimi, obsequuntur. Hæc sola immaculata Agnum sequitur ubique immaculatum. Quantoque ei adhæret vicinius, tanto ad quælibet postulata auditur velocius. Ecce, quam præsto huic Ancillæ suæ gratia illa inæstimabilis affuit. Verè prope Dominus omnibus, qui obtriverunt cor, & prope timentes eum salutare ipsius. Quo verò putas ore eam tunc in laudem sui erupisse creatoris, aut cujus genere vocis hymnum inæstimabili fudisse cum jubilo, cum oculos lucis illius invisibilis tam placidè in se dejectos, & aures illas secretissimas voci suæ tam properè cognovit admotas, tamque facili via preces datas effectui, ut angelum sanctum sub ipsis mortalium oculis ad se lætificandum & consolandum præpotenti majestate advenisse gauderet? Prophetica nimirum exultatione, jam sponsa cælestis effecta, uti poterat ac dicere: Induit me Dominus vestimento salutis, & indumento justitiæ circumdedit me: itemque voce universalis Ecclesiæ ex utroque sexu collectæ uni capiti suo gratulabunda proclamare: Sicut sponso imposuit mihi mitram, & sicut sponsam ornavit me ornamento.

*Sancta Treviris disciplinam religiosam edocta, * imò Rotlindem*

11 Beata itaque Virgo cum, ut præmissum est, visceribus affluens pietatis, cunctos sibi pridem infensos veniæ clementer admisisset, & parentibus deinceps in nullo impatiens, placidam se subdidisset, ad prædictam amitam suam Rothildam * magnæ probitatis famâ celebrem, quam in secundo actu de nuptiis, pudori metuens, non contumaci mente, refugerat, jam in gratia percepta non minimum gerens fiduciæ, Treviros sponte contendit. Ibi, pro modo conversationis, tempore non multo exacto, cunctis jam bonorum studiis morum actuumque statu ad normam cælestis disciplinæ, quidquid divinitus & humanitus æquo competit & honesto, plenissimè informata, urbem sibi patrociniis divinis amicam Mettim repetiit.

C

Metis parthenonem instruit & regit

12 Vitæ illicò arctioris ingressum, cui jam dudum sanctus ejus spiritus toto desiderio aspirabat, ancillarum Christi se cum grege collecto summa vi atque ope nitens arripuit. Est locus infra mœnia urbis, ipsius jure hereditario tunc parentum possessio, religiosiori instituto admodum opportunus. Hunc sancta Virgo divinis usibus dono dari sibi expostulans, nec mora, paratissima eorum liberalitate adeptum, monasterium puellarum Dei hodie usque insigne pulchro materialiter decore construxit, pulchriori nihilominus virtutum robore nobiliter gubernavit. In quo usque ad centenum numerum collegium Christo famulantium adunavit, eique omni vigilanter sedulitate instituit gloriosa. Quæ ejus ibi deinceps sancti certaminis conversatio fuerit, qui in omni genere spiritalis incrementi ei profectus quotidiano usu accesserit, sub quo disciplinæ rigore & se ipsa compresserit, & ceteris, superni dux facta itineris, in se, quod sequerentur, præstiterit, itaque eis potius, quam sibi vixerit, fide atque arbitratu sanæ intelligentiæ, quàm scriptis, æstimo commendandum. Consideranti enim attentius liquidò claret, quod beata Virgo visitationem illam in se tam à superni jocundè effusam præ oculis cordis continuè versans, exterioris operis exsecutionem interiori non disparem servabat fervori. D

per annos sex; ibique obit anno æt 30.

13 Postquam idem monasterium ad numerum sex illorum dierum, quibus præparationis sanctæ integritatis mirabili illo in ecclesia duraverat jejunio, sex item annos feliciter rexerat, Deo hominibusque grata, vitâ quoque & signis magnifica, in sanctitatis proposito cursu fideliter consummato, coronam Justitiæ perceptura à Domino sponsoque diu cupito, cælesti jam socianda in thalamo, immaculata migravit à seculo. Totum præterea hujus spatium mortalitatis triginta annorum cursu eam emensam esse, confirmant. Nec sanè de ætatis quid plenitudine perquirendum; cum quidquid fructuum annosæ senectuti esset accessurum, [de] hoc brevi consummata nihil juventus detraxerit. Sunt enim, juxta Sapientiam, cani sensus hominis & ætas senectutis vita immaculata: quin potius magno Dei dono justi æterna quiete recepti, mundo providè subtrahuntur, ne videntes mala, quæ fiunt sub sole, aut internis paululum remorentur deliciis, aut vitiis ipsius mortalitatis, quorum ipse quoque obnoxius est visus, contactu assiduo corrumpantur: attestante hoc eadem Sapientia: Raptus, inquit, est, ne malitia mutaret sensum ejus, aut fictio deciperet animam illius. E

& sepelitur ad SS. Apostolos a

14 Funus interea ex consequenti debito honore curatur, &, de more à se in eodem monasterio jam inde ab initio instituto, corpus ad basilicam sanctorum Apostolorum haud longè à mœnibus urbis ad portam Meridiem versus effertur, atque ibi in crypta, longè inferius demersa, ad latus sinistrum deponitur: nam hoc idem ipsa vivens, ut fieret, jusserat; eo quod cœmeterium sanctarum puellarum ejusdem loci in prædicta Apostolorum ecclesia tunc temporis haberetur; necdumque corpus glorioſissimi confessoris Christi Arnulfi, quem post multa exinde tempora magnis vitæ & virtutum ibi constat enituisse insignibus, eadem ecclesia in tumulo, ut nunc videtur, augusto susceperat. Unde & ex re loco postea nomen inditum, nec præterquam beati ipsius antistitis nomine ullius alterius Sancti apud vulgum ibi notatur memoria. F

ubi quievit annis 25.

15 Mansit venerabile pignus per annos circiter viginti & quinque in eodem loco in pace sepultum, spiritu inter præmia æternitatis, omni jam temporis mutabilitate subacta, ipsi, qui verè habet immortalitatem & lucem habitat inaccessibilem, adhærente, vitâque eò verè immortaliter, quò immutabiliter cum ipso perfruente, cui immortali, invisibili, soli Deo honor & gloria in secula seculorum. Amen.

ANNOTATA.

a *Ita utrumque ecgraphum noſtrum contra exemplar Labbei, quod habet* cor ejus inhærens. *Atque, ut ſemel id monuiſſe ſufficiat, quoties ab editione Labbeana diverſum aliquid occurret, id me optima fide ſciat lector ex Mss. noſtris exhibere; quòd melius judicaverim; deinde plura me annotanda negligere, quia jam notavi in Vita priori.*

b *Hic locus corruptus erat in exemplari Labbei; monuit id quidem Mabillonius hîc; ſed non habuit, quo mendum emendaret; quod nos ex utroque Ms. noſtro præſtamus.*

HISTO-

A

HISTORIA TRANSLATIONUM S. GLODESINDIS

Eodem auctore ex iisdem Mss. atque impressis instrumentis.

AUCTORIS PRÆFATIO.

PArtibus primis gestorum sacræ Virginis, ut dicendi siccitas patiebatur, ex veterum illarum litterarum situ in nova quadam facie, Deo miserante, reductis, priusquam reliquis expediendis succedam, lectorem, si quis forte hæc in manus post illa sumere non fastidiet, bonâ veniâ paucis oratum volo, ne me, quasi temerarium & omnibus forsitan seriis vacuum, mentis quadam mobilitate ad hæc denotet prorupisse, causasque æquo animo non aspernetur addiscere. In primis quam exordio professus sum, quæque ceteris præponderat, flagitatio sanctarum nimium importuna, eademque diutina, subegit sororum, quibus quippiam denegare offensæ * penè videbatur in Deum. Deinde materia tam perspicabilis, quam merito sui præstantissimis quibusque (liberè pronuntiaverim) coæquando, in sui commendationem per seipsa sufficiens, animum in se tota cupiditate convertit.

Cur hæc scribat; cum scripta sint ante,

B

** Bodec. offensa*

17 Nec scriptura illa, quamvis silenti feratur auctore, viribus rerum aliquid detrahit, cum, semine utique acsi * raro aspersa, non sterilem usibus nostris in immensum extendendam messem produxerit. Neque enim refert, quovis indicio ex quacumque cavernula gemma pulcherrima extrahatur, dummodo avaritiam mortalium usu expleat & decore. Et quoniam tanti pretii margaritam, pluribus pretiosis merito præferendam, inter vitæ hujus ærumnas multiplices infirmitati vestræ solatium tam efficax divina præstitit pietas, indignum omnimodis judicabam, si ad tantam gratiam linguæ improba & ingrata torperent silentia, ut, si non, quanto dignum esset, eloquii nitore orario posset vestiri, nudus saltem sermo præstaret, ne salus, quæ erat in commune, videretur mortalibus intercludi.

*& quidem satis fideliter, * an etsi ?*

C

sed minus eleganter, quam ut eruditis arrideant.

18 Non autem certiùs nos aliquid allaturos hac scripti novitate fatemur; neque enim intactam ordimur rem, cum alienis tantùm vestigiis innitamur: sed quoniam historia illa beatæ Virginis simplici, ut forte antiquitas derepente mandavit memoriæ, stylo compacta, vulgo solum erat accommoda; considerantes jam, Christo propitio, plures disciplinarum studiis eminentes, lectionem insulsioris scripturæ non sine quadam nausea fastidire, eorum deliciis nostram operam non incongruum æstimavimus deservire. Fidem ergo gestorum & in priori parte, ut scripta præfata monstrabant, interpretatione fida, ut puto, usque ad obitum beatæ Virginis transposuimus, & nunc sequentibus deinceps pari nihilominus puritate, Christo Domino nostro prævio, meritisque ipsius Sponsæ divinæ faventibus, narrandi ordine eadem vestigia persequemur.

19 Gratum præterea admodum habemus, quod hæc posteriora certiori jam aliquantulum ducunt itinere, temporis maximè notitiâ, quæ superiores partes non nihil infuscat, laudùs insignita. Nam excepto prima fronte nomine Childerici regis, & hoc sub opinione appositio, per totam exinde narrationem, quid, sub quo rege vel principe gestum sit, ita filetur, ut etiam ipse Childericus, qui in nece sponsi beatæ Virginis sententiam ferens repetitur, non satis certos temporis reddat. Hunc siquidem Childericum, si tamen ipse est, fama tantùm fert, Caroli senioris non multum superius tempora contigisse, eique adhuc superstiti genitorem ipsius Caroli Pipinum, prius ducem & majorem domûs, ut tunc dicebatur, in regio culmine superductum, nimia illo socordia & inerti demersô ignavia, rebus regendis non solum minus idoneo, sed per omnia prorsus inutili reddito *a*. Hoc utrum sic se habeat nec ne, non equidem in magno ponam discrimine. Ceterum annales seu historici, quos inspicere potui, præter solam Caroli vitam, Raganfredum quemdam continent, de cujus manu Carolus principatum sustulit; Childericum unus tantùm ille annalis quàm brevissimè annotat & famam supradictam sequitur, eo depositio de regno & tonsurato, Pipinum ei superductum *b*.

EX MSS. Incerta Vetè chronologia; translatio num certior,

a

E

b

20 Si tamen is, de quo fama jactat, ea ætate fuisse credendus est, quomodo id, quod in præsenti libello reperitur, quod locus cœmeterii sanctimonialium ad sanctos Apostolos necdum temporis corpore beati Arnulfi haberetur insignis, possit probari, non satis elucet; cum constet, & beatum Arnulfum longius multo, antequam is Childericus fuisse dicatur, è mundo receptum, & ut sacra gestorum ejus scripta declarant, vixdum anno dormitionis suæ exacto, à loco sepulturæ Mettis relatum. Ea, utcumque sint, quibusque pro arbitratu in medium relinquentes, non multum utique sententiarum pondus hac adimente ambage, quæ restant omnino, Domino conatum juvante, jam persequi contendamus, & translationibus geminis beatæ Virginis, quæ successerint virtutum miracula, quæque ad sacratissimam tumuli ejus reverentiam diversorum languorum sint ostensa remedia, officio non minus devoto quam debito, explicemus.

quas desiderare aggredi tur.

ANNOTATA.

F

a Childericum *ergo tertium intellige, hoc est ultimum stirpis Merovingicæ in Francia regem, pro quo, utpote inerti ineptoque, suffectus est anno 752 Pipinus, cognomento Brevis, cui anno 768 successit cum fratre Carolus Magnus, qui hic per* Carolum seniorem, *ut vera censeatur fama, significari debuit; quamquam aliter accipere hæc videatur auctor noster: ut mox dicetur. Vide interim de Childerico Commentarium prævium.*

b *Si satis assequor scriptoris hujus mentem, dubitare videtur, an id, quod in præcedenti annotatione dictum est, cum historica veritate consistat, & sic argutari: Si Pipinus, Caroli pater, sustulisset principatum à Childerico, reliquisset illum filio suo Carolo; atqui id factum non est: nam Carolus principatum vi auferre debuit à Raganfredo, ut annales testantur: fabulosus ergo videtur Childerici istius, imò & Pipini, principatus seu regnum. Ita, meo quidem judicio, auctor noster, sed errans ob confusionem duplicis Pipini patris,*

EX MSS. *tris, & duplicis Caroli filii : confundit enim Pipinum Brevem, Caroli Magni patrem, cum Pipino Heristallo, patre Caroli Martelli, & utrumque hunc simul Carolum. Quæ autem dicta sunt notâ superiori, cadunt in Pipinum Brevem, Caroli Magni patrem, ad quem non pertinet Raganfredus : quæ verò de Raganfredo hic affert Joannes, ea spectant unicè ad Carolum Martellum : & utraque vera sunt, & nunc quidem post elucidatam tam diligenter Francorum historiam satis nota.*

CAPUT I.

Translatio prima sacri corporis ejus ad ecclesiam Deiparæ Virginis.

R *Apparens Sancta, locum assignat ecclesiæ condendæ ;*

UT superior narrationis series comprehendit, postquam sacratissimæ Virginis corpus intemeratum in basilica sanctorum Apostolorum extra muros urbis per annos XXV quieverat, quædam forte religiosarum supra memorati sanctimonialium cœnobii revelatione divina se testata est fuisse commonitam, uti majori ecclesiæ, quæ erat loco subteriori, alia adjacens extrinsecus in honore sanctæ Dei Genitricis Mariæ construeretur basilica ; modumque ipsius revelationis hoc ordine referebat ; Videbatur, inquiens, mihi quiescenti beata virgo Domini Glodesindis super murum civitatis stans, lapidem eminus, veluti designando loco, manu dejicere, meque verbis insuper compellare. Ibi, inquit, ecclesia fabricetur, & quem in locum lapis casu devenit, in eo beatissimæ semper Virginis Mariæ erigatur altare. Monstrato denique aliam quamdam in partem latere seorsum ; Illic, ait, ostium fiat, quo ex ecclesia majori, hoc est monasterio, in eamdem pervius novam sororibus aperiatur ingressus.

quod ope regis factum est, adhuc virginum cœmeterio. C

22 Hoc somno discusso, cum ceteris retulisset, ancipiti diu hæsere consilio, eo quod tunc temporis regiæ tutelæ locus subesset, nec, nisi ad eum rogatione perlata, tale quid aggrediendi eis suggerebatur fiducia. Itaque re celerrimè principi insinuata, eoque auctore in negotio exsequendo, ut visio docuerat, summa facilitate adducto, opus strenuè curatur atque perficitur. Edictum insuper regiæ liberalitatis eisdem sanctimonialibus est adjectum, ut eadem nova, quæ condenda esset, basilica, cœmeterium sororum denuò solemniter haberet, ac mox in eamdem basilicam corpus sacræ Virginis ex loco prioris tumuli venerabiliter referretur humandum. Sic & longitudini itineris, quod funeribus ancillarum Dei urbe *a* exportandis laboriosum cernebatur, temperatum, & patrocinium multitudinis fidelium est copiosissimè divinitus provisum. Nec ex eo tempore jam, ut prius moris erat, vel ad memoratam Apostolorum, nunc beati Arnulfi nomine celebrem, vel ceteras circa urbem basilicas cujuslibet earum est funus elatum ; sed veluti Matri filias *b*, ut viventes devotis obsequiis, ita seculo functas sub tempus glorificationis suæ debita corporis videas adhærere quiete.

a

b

23 Fabricâ igitur novæ ecclesiæ ad summam manum perductâ, ad locum sepulchri, plebe tota certatim undique accurrente, mira alacritate contenditur ; effossâque humo circumjecta, ac lapide monumento subducto, reperiunt Sanctam toto adhuc corpore integram, nulla illius tam diutini sepulchralis situs signa in carne monstrantem ; sed, acsi die eodem deposita, gratiam totius corporis referebat. Quæ ibi lætitia, quæ intimi calore gaudii lacrymæ prorumpentes beatam illam de tanta visione tenuerint frequentiam, melius verbis subcumbere, quam parum dignè dicere ; quod utique dicendo minus reddiderim. Nam etsi quid forte sermo possit explicare, id multò uberius ea fidelis populi tunc evicerunt obsequia. Tandem incomparabilem thesaurum pia aviditate exceptum cum solemni cælestis pompa triumphi, laudes Deo sacris ordinibus concentu religioso in cælum tollentibus, ad præparatum sibi novæ basilicæ deferunt habitaculum. D *Eò delatum est Sanctæ corpus, post annos 25 incorruptum,*

24 Ibi sanctimoniales, inæstimabili in eam devotione ferventes, corpus beatissimum, tamquam tunc primò vitâ excessisset, de more ecclesiastico lavant atque exornant. Inter lavandum quædam sanctimonialium diutino languore obsessa, vitamque ipsam in ancipiti trahens, spe salutis non frustra præsumptâ, ad locum lavacri fiducialiter venit, & faciem Sanctæ digito levi tactu compressit. Ilico digitum redeuntem sanguis ex facie virginea prodigio mirabili est subsequutus. Omnibus ibi pariter consistentibus, & in exemplum Dominici lateris miraculo stupentibus, cruor isdem palam apparuit. Cumque eadem vix, ut dixi, religiosa femina supremum halitum retineret, repente vires, jam morbo exhaustas, paulatim sibi redire persensit, & mensibus sex tantæ rei testis postmodum supervixit. Expleto omni pii amoris circa sanctam Virginem ministerio, deposuerunt eam item in sarcophago novo ad dexteram partem altaris sanctæ Dei Genitricis, humoque desuper aggesta, diligenter componunt. *& sanguinem emittens, tangenti salutarem.* E

25 Aliquantum postea fluxerat tempus ; &, ecce, nocte quadam cuidam vitæ continentioris feminæ in visu à quodam dicebatur, quod corpus ipsius beatæ Virginis mus infra sepulchrum corrumperet ; atque in ipso sopore monumentum sibi videbatur aperiri, & murem, qui jam pollicis pedis dextri partem corroserat, ipsâ, quæ hæc videbat, expelleret. Expergefacta diluculo, rem matri congregationis, ceterisque sororibus narrat. Ad id explorandum ministros sacrorum acciri continuò placuit. Qui, de more Christianæ religionis Litaniis & orationibus pro re prosperanda peractis, tumulum reverenter aperiunt, & ad certa indicia visionis pollice pedis dextro cruentato reperto, soricem depellentes, & viâ in reliquum penetrandi obstructâ, sepulchrum, ut prius, obcludunt & muniunt. *Revelat Sancta, suas exuvias arrodi.* F

26 Quievit in eodem loco corpus sacratissimum usque ad tempora imperatoris piissimi Ludovici, Carolo famosissimo ac maximo imperatore progeniti : ubi pluribus se frequenter Virgo beata publicavit virtutibus, multaque infirmantium curatio sanctitatis ejus & meriti apud Dominum præstantissimi testimonio fuit. Ea quamvis incuriâ antiquitatis scripto minùs sint tradita, memoria tamen ex narratione præcedentium subinde in succedentes transfusa, quæ res omnes vetustate & senio fugientes durabili reparat novitate, semper eam ostensione signorum flo- *Quievit corpus ibidem usque ad tempora Ludovici Pii,*

A floruiſſe non tacet. Quæ autem poſteriori ætate, otio jam ſegniori ſubmoto, litteræ ſignaverunt, facile inſinuant, quanta fides præteritis poſſit haberi, nec minus claris in illo tanti temporis ſpatio miraculis eam celebrem exſtitiſſe.

non ſine multis miraculis, & integrum;

27 Fruſtra autem hæc in commendationem ejus requiſiti videntur; cum certè id unum, tantâ præſentiâ deitatis conceſſum, corpus ſcilicet per tot annos ſine corruptione ſervatum, cuncta exſuperet admiranda, quæ quocumque caſu extra potuerant provenire. Ubi ſimul datur intelligi, in quanta gloria beatæ immortalitatis ejus ſpiritus illic, ubi verè eſt, totius mutabilitatis expers triumphat; cum hìc & illud, quod corruptibile fuerat datum, ingentis meriti viribus ipſa conditioni mortalium jura impoſita tam potenti gratia ſuperaverit. Quod utique Dominus, ad commendandam gloriam puriſſimæ caſtitatis ejus, oculis humanis oſtendere voluit, ut palam clareſceret, quo præmio apud eum ſoleat compenſari, carne præ ejus amore contempta, ſolis ipſius hærere complexibus; quodque virginitas, quæ ſupra quam juſſum

B eſt facit, plus quam promiſſum eſt, meretur.

id quod videri non debet incredibile, c

** al. ſecundum*

28 Poſſe ſanè ex divino dumtaxat munere ante illam generalem corporum reſurrectionem, carnem hominis cujuſquam integram per tempora durare aliquanta, licet plurioribus *c* idoneis ſcriptoribus multa lectio teſtis deſendat; unum tamen in hanc partem ſanctum * Bedam presbyterum adduxiſſe ſufficiat, qui in Hiſtoria gentis ſuæ, quæ jam eccleſiaſticis auctoritatibus merito rectæ fidei & ſanæ doctrinæ admiſcetur, de beato pontifice Gutperto refert, quod poſtquam duodecim *d* eſſet annis ſepultus, integro corpore ſit repertus. Idque pleniùs in libro de Vita ipſius exſequitur. Simile etiam de quadam miræ ſanctitatis regina Edeltrude commemorat *e*. Sanctum quoque patrem Hilarionem Hieronymus non ſolùm carne, ſed etiam veſtibus intaminatis poſt aliquantum temporis ſepulturæ, à diſcipulo ejus ſcribit inventum & ſublatum.

d

e

aut gloriæ Chriſti quidquam derogans,

C

29 Ceterum non hæc in obfuſcationem illius ſupereminentis & Domini gloriæ ſingularis de præconio Sanctorum attollimus: Chriſtus ſiquidem, naturæ noſtræ particeps factus, non culpæ, ſicut præ filiis hominum gratia ampliori plenus, verè & naturaliter Dei filius exſtitit Deus; ita caro ejus juxta Prophetam paululum in ſepulchro requievit in ſpem reſurrectionis quantocius ſecuturæ, & animâ, quæ inferno nullatenus potuit detineri, citiùs corpus repetente, Sanctus ipſe Sanctorum, nec in ipſa carne, quam mortalem aſſumpſerat, ullam eſt corruptionem expertus. Eſt maxima utique Domini ac ſervorum diſtantia: ille, ut qui animam, quando vellet, ponendi, &, cum vellet, iterum ſumendi ſolus habuit poteſtatem, morte ſibi ſponte admiſſa, infra breve tempus clauſtris ſepulchri contentus, virtute mox propriæ majeſtatis, mortis legibus fractis, victor per ſe ipſe ſurrexit: Sancti verò corpore hoc mortali, naturâ ipſi toti mortales, egreſſi; ſpiritu ad eum, qui illum miſerat, revolante, caro lege primi hominis ad terram reducitur.

ſed eam potius illuſtrans.

30 Sed quia mirabili commercio natura utraque carnis ac ſpiritûs concreta, dum in præſenti ad divina ſe exercet, mutua inter ſe expendunt operandi officia, ut ſpiritus per carnem, caro per ſpiritum bona quælibet operentur, & hæc ſimul dum vivunt, Chriſti templum, & quaſi quædam arca teſtamenti divinam ſervans ſcientiam habentur; mox ut ſpiritus ab auctore repoſcitur, corpus, in quo tot ſacra tam diu ſervabantur, vice templi Dei, & arcæ illius ſacramentis pleniſſimæ, dignè à fidelibus reverendum excipitur & ſervatur, donec in fine temporalium æterna utraque reddita ſubſtantia in unam, ut prius, compaginem, gloria tamen præſtantiori, amicis poſtea nulloque inter ſe diſſidentibus nexibus reparentur. Si ergo bonitas potentiæ Dei, quæ ſuam ſanctam ex Virgine carnem nulli corruptioni ſubdi permiſit, Sanctorum quorumdam per aliquot tempora gratuito munere ſervari voluit corpora incorrupta, hæc laus inferiorum nihil illam ſummè ſingularem Dei Chriſti omnium ſuperioris communit: quin potius hæc, quæ per ſe obſcurarentur, luce illius immenſitatis ornantur.

EX MSS.

Jam de ſecunda tranſpoſitione ſeu tranſlatione ſacratiſſimæ Virginis ordinem proſequamur, & quantis ſignorum ſplendoribus ad conſolationem mortalium, ſponſam ſuam Rex illuſtravit angelorum, meritis ipſius juvandi, cœpti operis termino intendamur *.

E

* *Mab.* intendamus

ANNOTATA.

a *Cœmeteria olim extra urbes locata erant, etiam ſanctimonialium extra cœnobia, ut multis exemplis probari poteſt, inquit hic Mabillonius.*

b *Ita codex Spinalenſis; ut & ille, quem ſecuti ſunt, qui Acta Sanctorum Ordinis Benedictini edidere; pro quo Labbeus legit in ſuo*, matris familias. *Ecgraphum Bodicenſe habet* matri familias.

c Plurioribus *habent hic exemplaria omnia, ſi Labbeanum excipias. Eſt verò vox illa media Latinitatis ſcriptoribus frequenter uſitata pro* pluribus, *& quidem per omnes caſus, ut obſervat Cangius.*

d *Sic habent omnia Mss. & excuſa; cum tamen Ven. Beda, tam in Hiſtoria ſua lib.* 4, *cap.* 30, *quam in Vita S. Cuthberti, quam dedimus* 20 *Martii, cap.* 12, *tantum numeret annos* undecim.

F

e *Vide Acta Sanctorum ad diem* 23 *Junii pag.* 474.

f *Acta S. Hilarionis ex S. Hieronymo dabuntur* 21 *Octobris.*

CAPUT II.

Narratio de ſecunda Tranſlatione ejuſdem B. Virginis Glodeſindis.

Anno Chriſti 830

LUdovicus imperator, de quo præmiſimus, filius Caroli Magni, cognomento Pius, poſt patris glorioſiſſimè exactum imperium, in nullo inferiori faſtigio rerum poticbatur, anno ab obitu patris decimo-ſeptimo *a*, cum Incarnationis dominicæ octingenteſimus triceſimus ageretur annus, & Sedem Apoſtolicam Romæ Gregorius quidam occuparet, qui duobus Eugenio & Valentino, feſtina tunc recèns ſeſe morte conſequentibus, quorum prior tantum triennium, ſequens vix menſem ſuperfuit, ſucceſſerat, tuncque tertium Apoſtolatus ſui annum agebat. Hanc autem ſanctam ſedem Mettenſem Drogo, ejuſdem

a

EX MSS. ejuſdem imperatoris Ludovici frater *b*, jam per annum tuebatur octavum *c*, qui etiam vices Apoſtolicas in cunctis Galliarum partibus, privilegio ab ipſa Sede Romana cum pallii auctoritate & nomine ſummi archiepiſcopatûs accepto, ut ampliſſimæ dignitatis vir ſuſtinebat *d*.

b *c* *d*

Sanctæ ſepulcrum ſponte ſubrigitur:

32 Cum igitur ad id uſque temporis, corpus beatæ Virginis in dexteriore, quam diximus, parte altaris baſilicæ novæ ſanctæ Dei Genitricis, humo manſiſſet reconditum; diſpoſitio illa ſuperna, cui cum omnium, quæ condidit, tum maximè ſuorum cura exſtat præcipua, in ipſo quoque corpore ad oculos hominum, merita ipſius ſacræ Virginis, quanti apud ſe ſemper exſiſterent, patenter voluit demonſtrare. Cœpit enim tunc temporis ſepulchrum ipſum de terra ſe ſponte ſubrigere, & mirum in modum, ita ut, nec in terra eadem viciniora tumuli loca apparerent, nec in murali conſtructione deſuper compoſita. Hujus rei novitas, dum ad notitiam ſupra memorati pontificis perveniſſet, morarum impatiens, mox in craſtinum fidos ad

B

hoc inſpiciendum ſacrorum miniſtros cum archidiacono majore *e*, quem corepiſcopum *f* dicunt, direxit. Qui venientes & cuncta viris, ut relatio pertulerat, approbantes, ad rem continuo certam renuntiant.

e *f*

qua re examinata,

33 Epiſcopus ad hanc relationem de eadem ſacratiſſima Virgine, quæ fuerit, quæque ei converſatio vel vita viventi fuerit, quæ utique nondum ſatis vulgata claruerant, ſolicitiùs diſquirit. Ubi cuncta ex ordine ab ipſis, qui vivam ipſam in corpore videre potuerant, quorum pars multa adhuc ſupererat *g*, didicit, gaudio mixto admirationi non minimùm percitus, ac divino, neſcio quo, nutu impulſus ad hoc, hortatu addito plurimorum, de ea ſublevanda ocyus capit conſilium. Ne cui autem incredibile videatur, ejus temporis aliquos tunc eſſe potuiſſe ſuperſtites, chronica à tempore Childerici regis ex Pipino per Carolum in Ludovicum deducta, facili id probat indicio. Quæ utique non multum ſuper octogeſimum reperitur annum. Idque tempus ætatem unius hominis non difficile durare convincitur.

g

C

Drogo, ep. Metenſis, corpus elevat, ac transfert in eccleſiam primariam monaſterii

34 Antiſtes igitur reverendiſſimus cum ſacra clericorum ac populorum frequentia, ad locum per ſemetipſum accedens, religioſis votorum ſupplicationibus ritu ſolemni præmiſſis, patefacto ſepulchro, ipſe propriis ulnis miro, & ſupra quam credi poſſit, religioſo in eam fervens officio, ſancta virginalia membra, quæ utique tota adhuc compage integrè tenebantur, è tumulo ſublevat: & feretro impoſitam laudes Deo, gloriam Chriſto, totis certatim turbarum & populorum agminibus perſonantibus, ad majorem ingenti triumpho baſilicam perferunt. Eſt ipſa baſilica major, quæ adhuc cernitur, paulo à muro civitatis disjuncta, in cujus fronte orientali foris murum urbis, illa nova, de qua ſupra expoſuimus, ſanctæ Dei Genitricis exſtiterat, ad cœmeterium puellarum exſtructa.

ab ipſa olim Sancta erectam:

h

i

35 Ipſa autem major baſilica antiquo ab initio nomine & honore ſancti Sulpicii Biturici epiſcopi & confeſſoris ſacrata habebatur *h*. Ipſa eſt, quam beata Virgo, dum viveret, à parentibus ſuis ad uſus divinos prædio conceſſo, jactis fundamentis monaſterium inſtituerat. Edicta quoque publica de poſſeſſionibus ejuſdem monaſterii in cunctis ſcripris vel polipticis *i* vetuſto ſtylo & calamo editis, nomen ipſius beati Sulpicii continent, & tota ratio juris hereditarii ipſius loci rerumque ſuppurario, quam abbatiam dicunt, ejus nomine appellatur. Dicitur tamen & nomine ſanctæ Dei Genitricis, addito etiam beati Petri Apoſtoli, aram ipſam majorem ſimul cum ipſo confeſſore eſſe dicatam: in hac ergo baſilica, ſarcofago novo poſt ſacrum altare venerabiliter præparato, ſanctum & pretioſiſſimum pignus honore & cultu, quo ampliori valuerunt, diligentiſſimè collocarunt.

D

ubi cœpit continuò miraculis clarescere:

36 Mirabilia mox per virtutem Chriſti tam jucunda & ſalutaria illic cœperunt clareſcere, ut quanti virginei meriti gloria apud Deum conſtare crederetur, ad hæc ipſa noſtra, id eſt humana judicia, certioribus ipſe Dominus comprobare dignaretur præconiis. In quibus corporaliter quoque non deſinit adimplere, quod per virum Dei, in libro Regum loquentem ad Heli proteſtatur, Quicumque, inquiens, honorificaverit me, honorabo eum: qui autem contemnunt me, erunt ignobiles. Quia enim hæc ſancta & ſæpe dicenda ſancta Puella, Dominum in ſuo corpore juxta Apoſtolum glorificavit & reverenter amore virginitatis portavit; ideo gratia copioſior (ut jam de illa immenſi ponderis cæleſti taceamus mercede) etiam in hac mortalitate eam & manentem in corpore eſt comitata, & extincta nunc ipſa illius membra ingenti honore proſequitur. Contemptoribus autem Dei & conculcantibus ea, quæ ſancta ſunt, & qui, juxta Sapientiam, videntes juſtos, & non intelligentes, nec ponentes in præcordiis talia, illa, quæ in eodem libro contexuntur jure conveniunt: Condemnat autem juſtus mortuus vivos impios: & paulo poſt: Poſthæc erunt decidentes ſine honore & in contumelia inter mortuos in perpetuum.

E

nam ante perfectam translationem cæci duo ſanati.

37 Verùm de ipſis ſignorum virtutibus jam pleniùs differamus. Feretro, ut ſuperiora retulerunt, ex ſepulchro priore impoſita, priuſquam altero reconderetur ſepulchro, quidam ex multo jam tempore cæcus, nec ultra in reliquum videndi ſperans ſubſidia, ad feretrum ſubitò ſpe meliori animatus acceſſit. Nec mora, ope ſacratiſſimæ Virginis deſperatum diu lumen perfectè recepit.

F

Item mulier quædam *k* multorum ſimiliter annorum cæcitate tabeſcens, ſub ipſa fere hora ibidem per gratiam Chriſti illuminata eſt.

k

ANNOTATA.

a *Ita Labbeus & Acta SS. Ordinis Benedictini; & rectè: malè verò utrumque Ms. noſtrum tantùm habet* decimo.

b *Fuit enim Drogo filius Caroli Magni, quamquam non ex legitima conjuge, ut Ludovicus, ſed ex concubina, nomine Regina, genitus, ut ex Eginardo docuimus ad diem* 28 *Januarii in Vita S. Caroli Magni, cap.* 6.

c *Conſule dicta ad Vitam antiquiorem ſuprà cap.* 2, *num.* 19.

d *Vide hæc probata apud Meurisſium lib.* 3, *à pag.* 189.

e Archidiaconi *in eccleſiis cathedralibus plures interdum inſtituti ſunt, iiſque diſtrictus attributi, in quibus viſitationes ſuas quotannis exercerent; atque hi à diſtrictuum eorumdem appellationibus* majores, *vel* minores archidiaconi *nuncupati ſunt olim, ut docet Cangius in Gloſſario. Duos autem fuiſſe ſub Adalberone epiſcopo in eccleſia*

A *eccleſia Metenſi archidiaconos, patet ex ſubſcriptionibus illorum apud Meurisſium pag.* 307 *&* 309.

f Corepiſcopus *corruptè dicitur pro* Chorepiſcopo: *habet enim nomen à Græco* Χώρα ἐπίσκοπος, *id eſt* ruris epiſcopus. *In eccleſia verò Metenſi iidem illi erant qui archidiaconi, qui vices epiſcoporum agebant in ruralibus eccleſiis; ut ex Meurisſio docet idem Cangius.*

g *Hæc Joannes de ſuo addidit: nam in Vita antiquiori, quam ſecutus eſt, non habentur; ut vide in ea num.* 20. *Verùm de hac re jam actum ſatis eſt in Commentario prævio num.* 19 *&* 20.

h *Duo fuere* Sulpicii *epiſcopi Bituricenſes; alter cognomento* Severus, *alter* Pius, *uterque ſanctus, uterque pridem operi noſtro inſertus: Severus quidem ad diem* 29, *Pius verò ad* 17 *Januarii. Prior obiit anno Chriſti* 591, *poſterior verſus medium ſeculi ſeptimi, ſive circa annum* 647, *ut Majoribus noſtris viſum, aut* 644, B *vel* 642, *ut exiſtimant alii. Uter hîc ſignificetur, incertum eſt: utrumvis autem ſtatueris*, an S. Sulpicii nomine primitùs inſignita ſit ea baſilica, non immeritò dubitari poteſt, *inquit hîc Mabillonius, & ſubdit:* Certè potius S. Petri nomen ab initio tuliſſe videtur iſta eccleſia, cui poſtea patronus acceſſit S. Sulpicius Bituricenſis epiſcopus, primus an ſecundus. *Ita ille, nec malè juxta chronologiam ſuam, & noſtram.*

i *Sic legitur in utroque codice, cujus habemus exgrapha, quamquam barbarè* polipticum *ſcribitur, cum* polyptychum *ſcribi debeat. Sunt verò* polyptycha *libri commentarii privati, in quos vel eccleſiarum vel privatorum bona regerebantur; in quibus chartæ ipſæ donationum, emptionum & ſimiles deſcribebantur, ut docet Cangius in Gloſſario. Labbei exemplar ſciolus quidam amanuenſis corrupit, cum pro* ſcriptis vel polipticis *reposuit* ſcriptis eccleſiaſticis vel politicis.

k *Nomine* Andrea, *ut in priori Vita dicitur num.* 21.

CAPUT III.

C

Miracula tranſlationem ſecundam conſecuta ſub Drogone & Adventio epiſcopis Metenſibus.

a Peracta tranſlatione, cæca viſum recuperat.

POſtquam verò tumulo ſacra ſunt membra recondita, quædam *a* ſimili modo longa luminis amiſſione mulctata, ut ſigna, quæ Dominus per merita beatæ Virginis operabatur, quæque fama veloci jam totam commoverant urbem, audivit, quanta potuit celeritate, ad ſanctum ſepulchrum contendit. Ubi divinum per Famulam ipſius humo porrecta implorans auxilium, dum aliquot ibidem excubat noctes, quæſitum tandem integrè lumen adepta eſt.

b Ibidem feminæ tres liberantur febribus;

39 Sub idem tempus feminæ tres *b* febribus nimiis ex diutiſſimè tracto languore omnibus penè membris exhauſtæ, quæ in vana medicorum cura, multoties ſibi fruſtra adhibita, cenſu pauperum perdito, & onus geminaverant paupertatis, & remedii nihil omnino attulerant, audita relatione ingentium mirabilium, ad Virginis ſanctæ ſepulchrum ſe fide non caſſa properè contulerunt. Hæ mox ut limina ædis ſanctæ contigerunt, Virgine in ſui auxilium preci-

bus credulis invocatâ; integerrimam membris omnibus recuperaverunt ſalutem. Et in quo avaritia, ſemper curationum carnalium comes, illâ ſuæ, qua in miſerorum corpora vel opes deſævit, artis expensâ potentiâ, tota defecerat; fides ſola, quæ gratis cuncta ferre conſuevit, quod ſuum eſt, ſolita velocitate reſtituit. EX MSS.

item alia c

40 Alia item femina *c* morbo adeo graviſſimo longiſſimæ ægritudinis lecto decubans tenebatur, ut ſolo ſpiritu tantùm ſupereſſet: cui quidquid humana adhibuerat manus, fruſtra totum id fuerat: quin etiam ipſa ſpe, ſalutem ſibi ultra poſſe reſtitui, jam penitus deſerebatur. Hæc, quo neſcitur inſtinctu, niſi forte, ut poſt ſatis claruit, Deo, cui ſuorum omnium cura eſt, inſpirante, qui eam ex hujuſmodi fovea deſperationis gratuita bonitate ſua eximere voluit, & fomentum boni operis, quamvis tenuiter in ea accenſum, non prorſus patiebatur exſtingui, ad limina ſacri monaſterii inter manus ſe ferri fecit: quæ ubi jam ſeptum ſeu atrium, quo monaſterium ambiebatur, ingreſſa eſt, gratias omnipotenti Deo voce, qua valuit, agere cœpit; quia quod numquam ſperare potuerat; ſed nec aliquando fieri poſſe credebat, illuc ſe divina miſericordia venire conceſſerit. E

diuturno languore.

41 Cum verò portas ſanctæ baſilicæ primis attingere cœpiſſet veſtigiis, paulatim, languore mitigato, ſe convaleſcere, quantoque propior ſacroſancto corpori accedebat, tanto longiùs ægritudinem à ſe removeri, & meliùs ſubinde ſibi vires & ſoſpitatem ſentiebat ſuccreſcere; deinde cum ipſa ſui ipſius quodam miraculo ſtupens, huc illucque quaſi ſpatiabunda baſilicam obambulare cœpiſſet, & gratias vocibus apertis non modicas reſonaret, poſt modicum ad ſacri tumuli pavimenta ſupplicatura proſternitur. Ibi enixiùs oratione profuſa, & aliquandiu inter altare & ſepulchrum pernoctans, paucis pòſt diebus integrè ſanitati eſt reſtituta, ut illius diutini & deſperati languoris nulla in ſe indicia ſenſerit reſediſſe.

Sancta cæcam manu ducens ad ſepulcrum ſuum, d F

42 Die quadam ſanctimonialibus rem divinam in eccleſia agentibus, mulier ignota *d*, oculis capta, alia quadam ſibi manu ductum præbente, in conſpectu earumdem puellarum Dei pſallentium, ad gradus uſque, quibus ad altare conſcenditur, pervenit. Quos ubi prætergreſſa, propiùs altare ſola tunc ipſa conceſſit, palpebris, quæ longo & tenaci ſitu diu hærebant obcluſæ, in aliquantulum lumen percipiendum repente diviſis, ignotam quamdam ſe ducere mirata conſpexit, ſubitoque clamore emiſſo, ſuam, quæ ſolitò ſibi dabat manum, cœpit inquirere. Qua, divinitus forte ſubducta, nuſquam accurrente, ab ipſa ignota, quam ſub dubia adhuc luce vix cernere poterat, uſque ad ſepulchrum Virginis, parte, quæ caput reſpicit, eſt perducta. Ibi orationi proſtrata, ubi ſurgens tremebunda & ſtupida è regione tumuli conſtitit, pro ſepulchro ipſo nubem quamdam ſibi apparere putabat: & mirabatur, quod nubes, quæ altius in aëre ferri conſueverunt, tam vicinæ tunc terram tangere videbantur. Senſim deinde ei lux clariùs magis ac magis cœpit infundi; donec, caligine tota oculis ſummota, certo & vero intuitu, quia ſepulchrum eſſet, quod præ oculis ſitum habebat, planè cognoſceret.

oculorum uſum donat.

43 Tunc ubi eſſet, vel qualiter illuc adveniſſet, attonita, nihilque circa ſe, quod re-

EX MSS. cognoſceret, videns, anxia hærebat & ſtupens: & quod adhuc pavorem augeret, jam nec ipſam ignotam perſonam, quam ſe paulo ante præcedere, & illuc adduxiſſe mirabatur, ultra videre prævaluit. Dum ergo in hoc mœrore diu contabeſceret, tandem ad ſe reverſa, beatam Glodeſindim ſibi apparuiſſe, & ſe illuc perduxiſſe, ac ſuis meritis lumen ſibi recuperaſſe, certiſſimè cognovit; atque in gratiarum actionem prorumpens, jamque clarè omnia cernens, Dominum & ſanctam Virginem publicis vocibus collaudabat, nec jam ulterius duce indigens, viam liberè quaquaverſum exultans ingreditur.

Alteri cæca oculos digitis aperit. *e*

44 Non multis hinc exactis diebus, rurſus alia *e* multi item temporis cæca ad tumbam ſanctam deducitur, ibique cum ceteris languentium turbis illic excubantium per totam noctem divinum cum precibus præſtolans ſubſidium, matutinali Officio de more ab ancillis Dei peracto, vidit ſibi beatam Virginem propiùs acceſſiſſe, & digitis propriis oculorum palpebras, quaſi violenter ab invicem ſeparare. Nec mora, puro lumine reddito meritis Virginis ſacræ, plurimis poſtea annis teſtis ſuperfuit.

B

f *Virum liberat fœtore navium gravissimo.*

45 Quidam *f* præterea mirabili narium horrore graviter ſpirans, ita ut ne eminus quidem ei à quoquam facilis eſſet acceſſio, in quo cura, à diverſis mederi cupientibus ei ſæpe adhibita, vanè per omnia ceſſerat, ut rumorem longè latéque currentium gaudiorum, quæ in Mettenſi civitate ad memoratum monaſterium per glorioſi meriti virginem Glodeſindem fiebant, audivit, illuc feſtinus accurrere ſtuduit. Quò poſtquam pervenit, & eccleſiam ingredi viſus eſt, omnes nimio ex naribus prodeunte offenſi fœtore, fugere ab eo in diverſa cœpere. Ille, quem anxii doloris cauſa præſens monebat, & pœnam ſuam ſecum circumferens, ſe fugere ipſe non poterat, pudorem hominum neceſſitate devincens, & de eo, qui leproſorum & cruore fluentium contactum non ſprevit, & morbos atque infirmitates miſerorum curare deſcendit, nullatenus diffiſus, ad ſepulchrum omnibus ſalutare cum ceteris infirmis proceſſit. Ibique lucernam, votum Sanctorum, manu protendens, & pro ſalutis ſuæ recuperatione enixiùs ſupplicans, miſericordiæ cæleſtis exſpectabat adventum. Nec prius à fidei ſuæ inſtantia deſtitit, quam ope ingentis meriti Virginis, illa omni obſcœni odoris fœditate careret, & communi deinceps hominum frequentia & ſolitis ſalutationum & confabulationum occurſibus ſine cujuſquam moleſtia frueretur.

C

g *Curatur mulieri cæca.*

46 Item mulier *g* jam decennio cæca, nec ſpem in reliquum viſûs retinens potiendi, divinitus, ut æſtimatur, commonita, monaſterium petiit; quæ eccleſiam ingreſſa, ut tumultum infirmantium, qui plurimi ſedentes ſepulchrum circumſepſerant, audivit, vocibus altiùs emiſſis, in auxilium ſui Glodeſindem item itemque nomine ingeminans invocabat, Deumque ſibi peccatrici propitium fieri precabatur. Mox virtutis ſupernæ largitate luce recepta, læta diſceſſit.

ANNOTATA.

a *Mulier nempe* Rimberga, *de qua Vita antiquior num.* 21.

b *Scilicet* Martina, Waldrada *&* Odelgardis, *ut ibidem habes num.* 22.

c Imma nomine, *ibid. num.* 23.

d Cujus nomen Angelindis, *ibid. num.* 25. D

e Nomine Plectrudis, *ibid. num.* 27.

f Nomine Baldricus *ibid. num.* 28.

g Nomine Benedicta *ibid. n.* 29.

CAPUT IV.

Continuatio miraculorum uſque ad tempora VValonis epiſcopi Metenſis.

Author brevis ter, ſed ordine tamen antiquo, cetera congerit.

ET ne ſingulis quibuſque perſonis diutius immorati, tædioſi, & ob hoc meritò refugiendi ſcriptoris culpam incurriſſe videamur; ſi quid memorabilius dumtaxat exſtiterit, quàm ſuccinctè notato, turbam curatorum in numerum quemdam redegiſſe ſuffecerit. Ordinem ſanè, ut ſibi ſubinde operatio virtutum ſucceſſit, quoquam cavemus invertere, ſed ſicut ſcriptura ipſa veterior retulit, quæ utique unamquamcumque narrationem juxta ordinem temporis ita antecedenti ſubtexuit, ut quod prius factum ſit, prius ſcriberet, & quod deinde mox eſt ſubſecutum, è veſtigio redderet: ſicque uſque ad certum tempus ſeries totius catalogi texeretur, licet fidi interpretis vitio denotandi, per omnia ſequimur. E

Cæci 12 ſanati, viri & mulier pedibus ac manu debilis. *a* *b*

48 Quinque ibi feminæ *a* diutina olim cæcitate multatæ, Chriſto Domino illuminante, ad gloriam & commendationem ſacratiſſimæ Virginis diu deſiderati luminis gratiam receperunt. Exinde mulier quædam *b* per tres eatenus annos pedem utrumque & manum unam gerens diſtortam, auditis tot mirabilibus, illò ocyus ſe ferri rogavit. Allata, & pavimento ſepulchri proſtrata, fletuque multo & precibus ſe ob peccata propria hæc pertuliſſe teſtata, tandem in commendationem piæ & rectè actæ virginitatis, in conſpectu multorum circumſtantium directa in integrum perfectæ ſanitatis officium, diſceſſit incolumis.

Septem poſt hanc; mares tres, feminæ quatuor *c*, tenebris oculorum jamdudum damnati, ad laudem clariſſimæ Virginis & ſemper lumine æternitatis ſplendentis, luci videndæ ſunt reſtituti. *c* F

Abſentibus etiam præſto fuit Sancta:

49 Parum eſt circa præſentiam ejus ſacratiſſimi corporis crebras factas eſſe virtutes, abſentes quoque, nomine ejus invocato, per gratiam Chriſti, qui in omni parte mundi cum Sanctis ſuis & manet & operatur, plurima ſibi aſſuiſſe ſenſere ſubſidia; quod vel ex his, quæ licet exigua ſubjicimus, colliquebit.

Clericus monaſterii ipſius, vicem officii eccleſiaſtici in ordine proprio adminiſtrans, cui nomen Fulguberto erat, fluvium civitati à parte orientali contiguum, qui Sallia dicitur, cauſa aliqua perurgente trajicere geſtiebat. Qui ubi ripæ accurrens, navigium nuſquam videt adeſſe, diu, ſi quis forte quacumque ex parte fluminis adveniret, operiebatur. Hac exſpectatione, ut fit, tandem defatigatus, humoque paululum reclinatus, ſomno corripitur; experrectus, nec quid etiam tum ad trajiciendum ſpectans conſilii, dum jam ſemetipſum morarum, quas ſibi * tamdiu fruſtra inſumpſiſſet, accuſans, deliberaret recedere, repente ori ſubrepſit ſanctam Virginem nomine inclamare. * *al.* ibi

50 Poſt-

A

ut cum clerico naviculam obvulit. * *fortè* post quam

50 Postquam * vocem aliquot intra se momenta sustinuit, &, ecce, respiciens, navim sibi in loco littoris, quo stabat, ex improviso videt adsistere. Quæ quo ordine absque humano ministerio adducta sit, cum omnino non posset conjicere, divinum tantummodo opus, cui omnia famulantur, & merita sacræ Virginis, quam invocasset, sibi id certum tenuit præstitisse. Stupensque hoc tanto miraculo, & gratias, ut par erat, immensas omnipotenti Deo sanctæque Virgini reddens, fluvium, ut desideraverat, transiit. Hujusque tam ingentis facti ipse post fidelis relator sanctè juratus asseruit, nihil se confinxisse, sed, ut sibi verè contigerat, fideliter enarrare.

& pio pauperi piscem elapsum.

51 Pauper quidam longè ab urbe commanens, qui vitam arte tantùm piscatoria tuebatur, die quadam, ut monasterium prædictæ Virginis adiret, mente concepit. Qui simplicitate rustica, non tamen improbanda, vacuus illuc procedere nolens, quia aliud forte sibi non suberat, flumen petere, piscemque, si quis forsitan occurreret, ferre disponit. Mox naviculâ conscensâ, jacto rete, piscem præter spem involvit non modicum, dumque littus tenere deproperat, ocyus piscis ex rete violenter eluctatus in flumen relabitur. Hîc rusticus vehementer animo consternatus, voce lacrymabili; Sancta, inquit, Glodesindis, redde quod tibi ferre disposui. Hoc dicto, rursus rete flumini merso, idem qui prius piscis, præda fugitiva, concluditur, votumque, ut mente decreverat, monasterio delatum & redditum.

B

Infestus à Dæmone quæsitam alibi frustra opem

52 In curatione vexatorum non minori gratia Sanctam hanc meritis potentibus prævalere, plurima prodidere frequentiùs documenta, quibus hæc fidem facere vel sola sufficiant.

Rustico, de quo prædiximus, piscem votum ferente, & abeunte, sub ipso fere articulo temporis in loco eodem faber quidam imperatorius *d* de villa Judicio advenit. Hic jam per annos undecim graviter dæmone agitatus, multa sanctorum Martyrum loca, etiam longinquiora Franciæ, ad sanctum Sebastianum Suessionis, cujus non multò ante idem temporis reliquiæ ab urbe Roma illuc dicebantur delatæ, & apud sanctum Medardum reconditæ, seu ad sanctum Quintinum Viromandis, adque sanctum Dionysium Parisius *e*, multorumque præterea Sanctorum memorias spe recuperandæ salutis circuierat; sed ejus curatio divino quodam arcano, non per impotentiam Sanctorum differebatur, sed huic sanctæ Virgini, cum qua manus Domini tam efficaciter operabatur, certissimè est reservata.

d

C

e

ibidem invenit;

53 Huic quoque carnalis medicinæ industria, si qua posset arte succurrere, multa vanè remedia adhibere conata est, nihilque opis prorsus attulerat. Tandem Dominus volens apertiùs demonstrare, frustra eum tot in longinqua toties expetisse subsidia, cum de proximo velocior ei salus posset occurrere, ut de miraculorum tanta, quæ ad sepulchrum reverentissimæ virginis Glodesindis fiebant, audivit frequentia, Mettis, quam celerrimè potuit, pervenit, atque basilicam beatæ Virginis ingressus, penes tumbam ipsius se collocavit. Ubi cum aliquamdiu jacuisset, impurus ille ac teterrimus spiritus præsentiam tantæ sanctitatis non ferens, nihil deinde juris in homine possidens, violenter pulsus abscessit.

54 Post hunc mutus quidam *f* ab infantia illuc accedens, repente ante corpus sacratissimum absolutissimam oris libertatem est consecutus. EX MSS. *uti & muti 2, dæmoniaca una, claudus unus, cæca 3.*

f

Eodem modo & mulier, itidem ex quo nata est, muta, virtute Virginis loquelam ibidem recepit.

g

Item femina quædam *g* dæmone diu atrociter captivata, illuc deveniens, adversario depulso, sui compos atque integra mente regressa est.

h

Claudus quidam *h* ex villa Lauriaco in loco eodem potenti virtute Virginis pedes, quos valida tabes distorserat, in usum liberè gradiendi directos recepit.

i

Mulier *i* ab annis plurimis cæca, de villa Arcuntiaco, aliquo tempore ad sanctum sepulchrum cum infirmis ceteris excubans, non post multum temporis luce donata est.

k

Similiter & aliæ duæ *k* cæcitate damnatæ, gratiam diu amissi luminis per beatam Virginem receperunt.

Prætermittuntur hîc alia miracula fere innumera.

55 Multa præter hæc & penè innumerabilia apud ejus perpetua virginitate beatissimum corpus ex tempore memorati Drogonis archiepiscopi per annos circiter LX *l* sub præsulatu Adventii, eidem succedentis episcopi, imperantibus Lothario seniore *m*, & post eum Lothario juniore *n*, sunt ostensa miracula, usque ad tempora Walonis, qui præfato Adventio successit, quæ ex incuria scripto non sunt commendata. Quæ verò sub ipso Walone, vel successore ipsius Rotberto *o*, sunt gesta, ordo subsequens declarabit.

l

m

n

E

o

ANNOTATA.

a *Nempe* Ansegardis, Lamberga, Bercardis, Stangardis, & Madelsinda; *ut in Vita antiquiore num.* 29.

b nomine Bova, *ibid. num.* 30.

c *Horum nomina recensèt Vita prior num.* 31.

d Odilulfus nomine, *ibid. num.* 35.

e Parisius *indeclinabile fuit apud mediæ ætatis scriptores, nec ea voce urbs tantum Parisiensis, sed ejus etiam ager designabatur, uti etiam hoc loco; nam Fanum & abbatia S. Dionysii duabus circiter leucis Parisiis distat.*

F

f nomine Guntelinus, *ut habent Acta antiqua num.* 37.

g Teudrada nomine, *ibidem.*

h Nortpaldus *scilicet, ibidem.*

i *Nempe* Aletrudis, *ibid. num.* 38.

k Anstrada *nimirum &* Glumna *seu* Climma, *ibid.*

l *Atqui nequidem si totum ab initio Drogonis episcopatum jungas cum episcopatu Adventii successoris ejus, tot anni exsistunt, juxta Meurissium & Sammarthanos: suspicor ergo, vel erravisse Joannem in hac re, quam de sua penu addidit; vel transpositas esse in exemplaribus ecgraphis litteras numerales; atque adeo scribendum fuisse non* LX, *sed* XL; *quot anni facile reperiuntur ab anno octavo Drogonis usque ad Adventii finem: sedit enim Drogo ab anno Christi* 823 *usque ad* 855; *Adventius autem ab anno* 859 *usque ad* 875, *Juxta Sammarthanos; minus etiam universim uterque juxta Meurissium.*

m *Ludovici Pii filio natu maximo, quem pater in consortium accepit imperii anno Christi* 817, *mortuo autem patre anno* 840, *imperavit usque ad annum Christi* 855.

n *Lotharii imperatoris jam dicti filio, qui in*

EX MSS. *ea Galliæ parte, quæ ab illo, ut nunc paſſim omnes exiſtimant; vel ab ejus patre, ut infra vult auctor noſter; vel ab utroque, ut placet Iperio in Chronico S. Bertini cap.* 13, *Lotharingia dicta eſt, regnavit uſque ad annum* 869, *quo dignam ſacrilegio pœnam recepit.*

o Walonis & Rotberti *tempora notavi ad Acta priora num.* 39 & 40.

CAPUT V.

Miraculum fluentis olei ex ſepulcro Sanctæ ſub Walone ep. Metenſi.

Digreſſio auctoris ad res geſtas ſub Drogone & Adventio epp. Metenſibus.

ANtequam ad reliqua progrediamur, quando res ita monet, & ſe occaſio præbuit de memoratis primis duobus ſe ſubinde conſequentibus epiſcopis, ſed & de ſtatu temporum aliqua breviter adnotanda putavimus, eâ præcipuè causâ, quod alterius eorum, id eſt Adventii, temporibus monaſterio hujus ſanctæ Virginis plurima regali munificentia ſunt collata beneficia, regiſque Lotharii junioris edicta teſtamentalia penes ipſas ancillas Dei uſque hodie manent, quæ ſuaſu conjugis ſuæ Teutbergæ reginæ, interveniente eodem Adventio epiſcopo, eis & de noviter datis, & de antiquioribus reſtitutis, ſive etiam de immunitatibus ejuſdem monaſterii regia authoritate conſtant liberaliſſimè attributa *a*: nam & ipſa Teutberga regina loci ipſius regimen tunc *b* tenebat, quæ etiam ibi quieſcit: ſed & quis iſte Lotharius fuerit, & ex occaſione ejus aliqua ſupra repetere, non ingratum eſſe lectori arbitramur, ut ex notitia temporum validiores narrationi vires accreſcant.

De Lothario imperatore,

57 Hic eſt Lotharius junior, filius illius Lotharii ſenioris ex Lodovico Piogeniti, qui poſt mortem ipſius piæ memoriæ patris ſui, diutina diſſenſione cum fratribus ſuis Lodovico Germanorum rege & Carolo *c*, qui poſt imperator factus eſt, cupiditate imperii habita, tandem gravibus & inteſtinis odiis, funeſto ritu inter ſe longè prius protractis, in pago Autiſſiodorenſi, loco, qui dicitur Fontanetum, prælio atrociſſimo & abſque exemplo cruentiſſimo, cæde miſerabili conflixerunt, adjuncto eis Pipino Aquitanorum rege. Pace tamen poſt inter eos facta, diviſoque regno, hæc pars Franciæ, quæ Rheno & Moſellâ limitatur, additis pro conſenſu & firmitate pacis quibuſdam civitatibus & regalibus abbatiis ultra citraque, eidem ceſſit Lothario, ejuſque exinde in id uſque temporis nomine regnum Lotharii appellatur *d*. Ipſe non multo poſt, cunctis ſeculi rebus ſponte abjectis, monachum in Prumiâ monaſterio profeſſus, ibidem quievit; ubi & ſepulchrum ejus celebre huc uſque habetur.

ejuſque filio cognomine, & aſſentantibus illi in adulterio epiſcopis,

58 Succeſſit eidem filius & æquivocus hic junior Lotharius, de quo fama ſatis dolenda vulgatur, odio Teutbergæ ejus, quam diximus, reginæ, & illicita ſuperductione Waldradæ. Quæ miſerabilis ſpecies facti cum faciem rerum luctuoſo fœdaſſet exemplo, totum penè orbem in ſui commovit invidiam. Nam, quod & multo amplius eſt paveſcendum, primarum ſedium antiſtites Tietgaudus Trevirenſis & Gonterus Colonienſis, hujus exſecrandi connubii aſſentatores, cum viderentur ſapientes eſſe ingenio, & litteris divinè humanéque eruditi, inſipientiæ deterrimi ſunt facti fautores. Unde à Papa Nicolao Romam evocati, & ante ſacratiſſimum corpus beati Petri ſynodo, tam Italiæ penè totius, quam & pluribus Galliarum epiſcopis congregata auditi, & culpam prætextu conjugii ornare diu conati, tandem fraude captioſa, qua capere ſe alios arbitrabantur, ipſi capti, Papa * Nicolao cunctis aſſentientibus, damnati & gradibus ſunt eccleſiaſticis multati. Rex quoque cum Waldrada & cunctis ejus ſcandalis participantibus pariter anathematizati. Et ut multa alia præteream, qualiter ipſe Gonterus factum ſuum tuens, in Papam ipſum multis publicè invectus, injuſto ſe judicio alligatum teſtatus ſit, & ut parvi pendens Apoſtolicam cenſuram, domum, nec veniâ petitâ nec impetratâ reverſus, Miſſas, & in die ſacroſanctæ Cœnæ abſolutionem & chriſmatis actionem victus peregerit;

* *an* Papæ?

eorumque punitione,

59 Hoc tantùm in terrorem eorum, ſi qui forte talium umquam erunt participes, dixiſſe ſufficiat, quod ſocius ejus Tietgaudus Trevirenſis peregrè Romæ excommunicatus interiit. Lotharius rex, licet correctionem promiſerit, & reginam Teutbergam in honore ſuo, ut videbatur, receperit; poſt tamen Romam veniens à Papa ſuper fide conjugis requiſitus, & metu culpam inficiatus, ea conditione, ſi vera fateretur, Miſſas à Domino Papa in ſancto Anaſtaſio audivit, & corpus Dominicum de manu ejus infelix præſumpſit. Inde patriam repetens, repentè miſerrima clade ſuorum, penè in ipſis Romæ portis exorta, nec mora, nec requies morientium erat, donec tandem dum ocyus feſtinat, jam fere omnibus ſuis aſſumptis *, Placentiam uſque cum paucis pervenit, ubi circa horam nonam cum incolumis reſideret, repente percuſſus obmutuit, & mane morte miſerabili defunctus, ibi in quadam operis viliſſimi baſilica eſt obrutus.

* *an* abſumptis?

ac ſucceſſione Caroli Calvi in Lotharii regnum.

60 Ejus morte Adventius epiſcopus *e* cognita, nuntium ocyus Carolo, regi Franciæ occidentalis, dirigit, eumque Mettim deductum, aſſociato ſibi Hincmaro Rhemorum archiepiſcopo, coronâ ſecundâ, prætet eam, quam habuerat, in eccleſia ſancti Stephani, quæ dicitur Domus epiſcopii, capiti iteratò impoſitâ, regem ſuper duo regna conſtituit *f*. Hæc, ut epiſcopi, cujus mentio facta fuerat, tempus magis clareſceret, paucis inſerta ſunt. Huic Adventio ſucceſſit, ut diximus, Walo epiſcopus, quo tempore Bertulphus Treveris præerat archiepiſcopus, ipſo adhuc Carolo ſuperſtite, & Joanne quodam univerſale nomen Papæ tenente, à quo & ipſe Walo pallium promeruit *g*: qui Walo, dum vix ſeptem annis eccleſiam rexiſſet, excurſione Nortmannorum, poſtquam plures Galliarum partes pervagata fuerat, uſque Treveros accedente, dum eis incautè manuque impari congredi parat, uſque ad locum, qui dicitur Remicha, in littore Moſellæ obviam venit Nortmannis impetum minaciter facientibus. Dum his nullæ ad reſiſtendum ſuppetunt vires, non prælium jam illud, ſed ſtrages miſerorum fuit; ibi epiſcopus cum ceteris obtruncatur. Corpus poſt cladem Mettim relatum, & in baſilica ſancti Salvatoris, quam ipſe in ſepulchrum ſibi pridem à fundamentis exſtruxerat, ſepultum *h*.

61 Hujus

A *Oleum fluit ex ſepulcro Sanctæ multis utile;*

61 Hujus igitur temporibus, jam jamque obitu ipſius imminente *i*, luctiferum quid monſtro ipſo præſagante *k*, à parte ſepulchri ſacræ Virginis, quæ pedes reſpicit, oleum non phantaſticum, ſed verum, (dictu mirabile!) viſum eſt emanaſſe. Hoc non modò ipſis ſanctimonialibus vel ædituis, qui noctu atque interdiu ſacri ſepulchri adhærebant excubiis, verùm toti urbi perclaruit. Viderit quiſque, in quam partem hoc interpretari velit. Illud certè multorum & viſus probavit & tactus; diuque ita emanans ille liquor effluxit, ut ſpecie & uſu oleum palpabile repræſentaret, & à parte pedum ad capitis uſque confinia ſepulchrum madefaceret, & (quod magis ſtupeas) vaſe exceptum, diutius poſtea eſt ſervatum, multique pro diverſis incommodis eo tacti & uncti vera retulerunt remedia.

i

k

quod miſericordiæ Dei præſagium fuit.

62 Opinio vulgi erat, & quibuſdam revelationibus ſibi plures oſtenſum eſſe dicebant, lachrymas eas ſanctæ Virginis eſſe; quibus, imminente urbis interitu, iram Domini avertere laborabat. Non uſquequaque error damnandus, qui licet & ex ſimplici mente deſcendens, non nihil tamen intelligentiæ perſpicitur continere. Siquidem oleum figuram miſericordiæ, lachrymæ motum exprimunt indulgentiæ. Etſi enim in illa ſummæ lætitiæ civitate nullus dolor, nullæ omnino ſint lachrymæ, ubi abſterget Deus omnem lachrymam ab oculis Sanctorum; non incongruè tamen Dominus oculis humanis hujuſmodi ſpeciem oſtendere voluit, per quam prudens quiſque colligeret, qua ſuavitate, quove lumine in conſpectu claritatis Dei anima illa ſancta gauderet, cujus hic exſtinctus cinis tam jucundo cordibus & pulcherrimo oculis myſterio reſplenderet. Exitus tamen rerum edocuit, quod beata Virgo in occulto pro civitate obtinuerit, cum eam ita periculo proximam à barbarorum infeſtatione, & ſi non lachrymis, certè precibus Virginis inenarrabilibus Chriſtus inenarrabiliter flexus, immunem reddiderit *l*.

B

l

ANNOTATA.

C

a *Quamvis odiſſe Teutbergam cœperit Lotharius junior, antequam Adventius ad epiſcopatum evectus eſſet (abjecit enim illam anno Chriſti* 857, *ut Annales Bertiniani tradunt;) potuit tamen idem rex poſtea Teutbergæ precibus facilè exorari, ut monaſterio illi benefaceret, non tantùm anno Chriſti* 865, *quando juxta eoſdem Annales operâ legati Apoſtolici tantiſper inter ſe reconciliati fuerunt; ſed etiam antea; cum illam impurus conjux vel maximè averſabatur: nihil enim optabat ardentiùs, quam ut illa, reſciſſo matrimonio, monaſterium expeteret; quam quidem in rem omnem lapidem movit, uſque dum eò miſeram perpulit; ut vide apud Hincmarum Rhemenſem de divortio Lotharii & Teutbergæ. Quid ni ergo etiam eodem fine multa contulerit monialibus, ad quas propenſam noſſet inviſam conjugem, ſpe illam hoc pacto citiùs à ſe ac facilius amoliendi?*

b *Ex hoc loco colligunt recentiores, Teutbergam in monaſterio* S. Glodeſindis *abbatiſſam fuiſſe; non* tunc *quidem, cum Lotharius ſupereſſet, ac munificentiam ſuam cœnobio illi exhiberet (numquam enim illo ſuperſtite diſſolvi matrimonium paſſi ſunt Romani Pontifices:) verùm illo circiter tempore, hoc eſt, poſt annum* 869, *quo periit Lotharius. Ceterum hæc abbatiſſa Sammarthanis ignota fuit; neque ego alium hactenus novi auctorem veterem, qui de hac re meminerit.* EX MSS.

c Carolum *intellige cognomento* Calvum. *Imo de his & ſequentibus nil opus eſt annotare; quandoquidem pleraque eorum notiſſima ſunt, & paſſim apud hiſtoricos cum eccleſiaſticos tum profanos decantata.*

d *Imò multo latius ac longius extendit ſeſe pars, quæ Lothario in hac diviſione obtigit, ut vide apud annaliſtam Bertinianum ad annum* 843.

e *Qui & ipſe adversùs Teutbergam pro Lothario & Waldrada ſtetit aliquamdiu; ſed ſupplex deinde veniam à ſummo Pontifice & inſtantiſſimè petiit, & obtinuit; ut legi fuſius apud Meuriſſium poteſt.*

f *Longiorem hujus rei narrationem habes in Annalibus Bertinianis ad annum* 869.

g *Creatum epiſcopum fuiſſe Walonem anno* 876 *ſupra diximus: is autem annus fuit, juxta Brouveri Annales,* Bertulphi *archiepiſcopi Trevirenſis ſeptimus;* Caroli *Calvi ab obtento imperio ſecundus; & Joannis Papæ octavi quintus.* E

h *Conſule de his omnibus paulo latius agentem Meuriſſium lib.* 3. *à pag.* 274.

i *Obiiſſe ſupra Walonem diximus anno Chriſti* 882. *Sunt & qui annum ſequentem aſſignent.*

k *Id eſt*, portendente, *ut ſenſus indicat: vox tamen omnino barbara eſt à* præſagio *ducta.*

l *Vide annotata ad antiquioris Vitæ numerum* 39, *litterâ* g.

CAPUT VI.

Miracula facta tempore Ruotperti ep. Metenſis.

Sub Ruotperto ep. oleum emanat copioſius, F

SUb eo etiam, qui huic poſt annum ſubrogatus eſt, epiſcopo Ruotperto, gentis Allamannorum viro clariſſimo, olei ſimiliter emanatio ex ipſo ſacro ſepulchro frequentiùs viſa eſt profluxiſſe, ut à latere monumenti longiùs in rivum per pavimentum decurreret. Hoc ab ancillis Dei ſpongiâ collectum, & vaſe vitreo, dum impleretur, deſtrictum, ſuper ſanctum ſepulchrum eſt reverenter appenſum; de quo, ut prædictum eſt, plures ſibi remedia præſumpſerunt, & ut non vani quid ſimile hoc æſtimari daretur, illud palam cunctis & tunc temporis factum eſt, & per multorum ora, qui viderant, exinde ad nos uſque cucurrit, quod ibi ex oleo ipſo contigit.

quod auferre volentibus tantiſper diſparuit; a

64 Erat ſanctæ ædis cuſtos, nomine Doda, quam una ſororum *a*, cujus curæ erat oratorium quoddam ſanctæ Crucis infra ſepta ipſius monaſterii, importunè rogavit, ut vas vitreum, quod oleum illud divinum continebat, ſibi ad idem curæ ſuæ oratorium, quaſi majori reverentia à ſe ibi ſervandum, tribueret: quæ dum levitate admodum temeraria manum ſuper ſepulchrum, quo vas appenſum meminerat, porrexiſſet, ut poſcenti daret, nuſquam invenit. Mirata & tremens, dum item itemque palpando ſolicitiùs exploraret, nec ſentire ullo modo poſſet; cum tamen ibidem vas idem, ut poſitum fuerat, dependeret, ridiculo ſatis diludebatur errore; cum ceteras advocaſſet, ipſæque ſimiliter cum ea diutius errabundæ præ oculis

EX MSS. semper haberent, nec viderent, lucernâ adhibitâ, circa sepulchrum huc illucque vanâ indagine perquirebant: tandem postquam satis jam ludibrio hujuscemodi sunt fatigatæ, vix aliquando contingere potuerunt depositum.

auferentem verbmente dimovit, donec restitutionem fuit.

65 Partem ipsius liquoris eadem custos sibi præsumens, fratri suo, viro religioso presbytero Angelerio, ad ecclesiam sancti Salvatoris in eadem urbe pro reliquiis munere misit, vas ipsum cum reliqua parte petenti sociæ tribuit, & oratorio supradicto ab ipsa est deportatum. Mox ipsa custos temeraria pro tam improbo ausu amentiâ, se satis dignâ pœnâ, corripitur. Nec prius medelam consequi potuit, quam ex utrisque, quibus largitio illa inepta fuerat facta, quod illicitè datum erat, reciperetur, & loco suo super sepulchrum, ut prius, integrè reponeretur. Nam mox ut id factum est, vix spatio duarum horarum intercedente, sanæ mentis & plenissimi sensus effecta est. Ex eodem postea, ut dictum est, oleo plures caput, oculos, vel cetera loca corporis dolentes dum contingerent, meritis sanctæ Virginis sæpissimè se recreatos & perfectè senserunt curatos.

B

Miracula auctori propinquiora:

66 Multa præterea temporibus ejusdem Rotberti episcopi, nec minora superioribus ad idem sacrosanctum sepulchrum Dominus Jesus Christus est operari dignatus miracula, ex quibus subsequens stylus expedire aliqua tentabit eo securiùs, quo multos, qui his interfuerunt, nostra ætate superfuisse certò comperimus, quos in idoneum testimonium advocatos nemo est qui possit refellere. Ex ipsa quoque curatorum turba nonnulli hæc ipsa nostra tempora attigerunt.

cæci duo, claudus unus sanantur,

67 Mulier, cui Hildigardi nomen erat, annis octo oculorum luce privata, spe non cassa salutiferum sepulchrum expetiit. Ibi nocte in excubiis permanens, antequam diluceseeret, miseratione divina, Virgine intercedente, nihil noctis obstantibus tenebris, lumine puro donata est.

Item adolescens cæcus dum aliquamdiu infra basilicam visitationem supernam exspectaret, meritis Virginis visum perfectè recepit.

Femina, nomine Osa, quinquennio clauda, illuc se rogans deferri, mensibus sex ibidem languida jacens, divinum indeficientibus animis præstolabatur auxilium, nec prius à fidei suæ instantia destitit, quam mercedem fidelis perseverantiæ, soliditatem omnium membrorum perciperet, pedibusque propriis gaudens rediret, quæ manibus alienis illuc allata fuerat.

C

uti & claudus,

68 Quidam similiter claudus vespertino aliquanto tempore grabato deportatus, & pro foribus basilicæ positus, dum copiam sibi ea nocte intra ædem sanctam quiescendi deprecaretur, nec obtinere valuisset, ibi ante januam fide non vacua usque in lucem pernoctat. Ecce autem, manè subitò viribus validioribus accedentibus, miro celerique quodam saltu lecto excussus, relicto in loco eodem grabato, gradu directo ad tumulum sanctum processit, clarè & palam virginem sanctam Glodesindem divino auxilio authorem suæ sospitatis proclamans, & gratias, quanto prævalebat, referens ampliores, vocibus magnis Dei sanctæque Virginis glorificabat clementiam.

& infirmus, & mulier fluxu sanguinis laborans,

69 Alius item infirmus & omni virtute corporis destitutus, cum aliquamdiu in ipso sancto loco opem sui præstolaretur, [&] quadam die sopore correptus obdormisset videt sibi in somnis beatam Virginem assistentem, & cum quodam imperio jubere, ut surgeret, & his, qui tunc forte pavimento instabant, operator ipse conjungeretur, opusque ipsum perfici adjuvaret. Statim experrectus, & nihil pristinæ debilitatis in se recognoscens, lætus exsiliit, &, ut jussus fuerat, mirantibus universis, ad opus accessit, nulloque segnior in operando apparuit, sciens profectò, beatissimam Virginem desideratam sibi præstitisse salutem *b*.

D

b

Adelburga mulier dicebatur, ore & naribus plurimo sanguine diutius fluens, jam in ipso vitæ agens discrimine, cum nihil undecumque ei remedii posset occurrere, forte dies natalitius sanctissimæ Virginis in crastinum imminebat, spem illico salutis ex divino præsumens solatio, candelam, quæ nocte vigiliarum ipsius solemnitatis ante aram sanctam lumen præberet, voto propriæ sanitatis direxit. Mox, eâ perlatâ, optatam, Christo per sanctam Virginem operante, salutem promeruit.

& contracti ac debiles.

70 Simili modo vir quidam ex villa Fadiliaco *c*, nomine Heileicus, habens filium debilem & membris omnibus inutilem, votum Sanctæ, candelas altari ipsius intulit, ac pro eo ibi precem profundens, domum reversus, invenit filium sanum.

c

E

Quid femina illa, quæ diu contracta, dum voto illò candelam misisset, priusquam ecclesiæ candela ipsa intromitteretur, perfectam emeruit sospitatem? Hæc ex villa Columbaria *d* fuit, & per totum æstivum tempus ita languida membris omnibus penè emarcuerat, ut nec gressum figere, nec, nisi alienis manibus, valeret efferri.

d

Alia non dispari modo diu debilis & clauda decumbens, ad ecclesiam perducta, integrè ibi est sanata.

Pœna violati voti, & restitutio.

71 Audiant aliud divinæ animadversionis documentum hi, qui ea quæ semel Domino voverant, illicita præsumptione non timent effringere; & vel pœnæ manifestationibus discant, quanti sit periculi promissa non reddere, quæ Scripturæ testimoniis noluerunt agnoscere. Vir Mettis inter suos non obscurus, cui Adelmanno nomen erat, filiam in ipsis primis annis Dei & hujus sanctæ Glodesindis famulatui in habitu sanctitatis voto delegavit. Hæc ubi adulta est, patre, ut dicunt, ignaro & invito, quemdam extra urbem clandestino consecuta est matrimonio. Cumque in tali conjugio tempus aliquod effluxisset, forte aliquando fuit, ut parentes & propinquos in urbe vellet revisere. Ubi dum dies aliquot moraretur, ita repentina membrorum omnium dissolutione contracta est, ut nec lecto exsurgere, nec, nisi alieno ministerio, loco posset moveri. Tum pater voti reminiscens, ad monasterium eam fecit deferri. Quæ ibi dimissa, postquam multum temporis in languore tabida jacuerat, ab ancillis Dei ei suasum est, ut sacrum velamen sibi imponens, se Deo servituram promitteret. Factum est; & die tertio sana & incolumis reddita est, ut pristini doloris ne vestigium quidem aliquod in se persentiret, & de reliquo in eodem monasterio sub habitu religionis permansit.

F

Mulier debilitate pedum, alii dæmone liberantur.

72 Item femina quædam duodecim jam annorum pedes languidos trahens, nomine Alda, ad monasterium adducta, per sex annos ibidem debilis mansit: cumque crebris coram altare supplicationibus divinum sibi adesse sæpius precaretur auxilium, die quadam inopinatò ita perfectè sanata est, ut libero gressu ubique gaudens

A dens incederet.

Dæmoniacus quidam ex villa Marlei *e*, Wolferus dictus, ita atrociſſimo & veſano ſpiritu fuerat pervaſus, ut omnium ſe notitiam habere linguarum, & ſitus cunctarum jactaret noſſe terrarum. Hic ad ſacrum perductus monaſterium, ac per dies octo ibi detentus, gratia Chriſti ac meritis Virginis hoſte fugato, mentis libertati integrè reſtitutus abſceſſit.

e

Item adoleſcens quidam ex villa Lauriàco, & feminæ quatuor fœdis ſpiritibus obſeſſæ, ibi ſimiliter ope ſacratiſſimæ Virginis curari meruerunt.

Vinum ſine imminutione effuſum;

73 His illa non incongruè inſerenda cenſentur, in quibus fidei, cui omnia Salvator perhibet poſſibilia, ingens oſtenditur documentum; ut quod natura negare convincitur, ſancta & innocens virginitas merito ſui efficere poſſe probetur.

f

Ex his, quæ habitu inter laicas religioſo oblationes altario deferre conſueverunt *f*, quædam fuit, nomine Ragmaidis *, quæ ad baſilicam Virginis veniens, vaſculum, quo vinum ad ſacra ſecum hujuſmodi circumferre ſolent, plenum detulerat. Ex quo dum ipſa obtuliſſet, & ceteris, quæ plures oblaturæ convenerant, dum quod ſuperfuit totum diviſiſſet, repente vaſculum ipſum, quod jam omnino exhauſtum putabat, attentans, vino, ut priùs, repletum maximo cum ſtupore invenit.

* *al.* Raginaidis

B

aliàs in vaſe vacuo repertum & quidem ſalutare. Cæca videt.

74 Cuſtos quædam ejuſdem ſacræ ædis, dum die quadam Miſſis celebrandis vinum quæſitum nequaquam in promptu poſſet inveniri, ad arcam illam, qua neſcio de cauſa, acceſſit, ubi jam retro à menſibus fere tribus vaſculum, quod in modum flaſconis *g* parvuli (butticulam appellant) vacuum & ſiccum dependebat. Arcâ apertâ, vaſculum ipſum vino ad ſummum uſque impletum vidit. Ex quo & ſacrificiis tunc miniſtratum eſt; & quædam ipſius loci femina dudum graviter languida, dum ex eodem vino parum quid ſibi abſorbendum popoſciſſet, mox guſtato, ſalutem integram recuperavit.

Paſchali quadam ſolemnitate puella cæca, cujuſdam Joannis civis Mettenſis filia, ad ſanctum ſepulchrum perducta, dum per tres dies ibidem manſiſſet, ipsâ quartâ ſacræ hebdomadis feriâ per gratiam cæleſtem viſum pleniter eſt conſecuta.

C

ANNOTATA.

a Nomine Leudewidis, *ut habet Vita prior num.* 41.

b *Huc uſque tantùm pertingunt Acta priora cum auctario Blaburenſi.*

c *An is hic pagus eſt, quem modo vocitant* Flainville, *duabus circiter leucis verſus. Orientem Metis diſſitum?*

d *Oppidum, opinor, ſignificatur in finibus Sequanorum ac moderna Alſatia, quod modo* Colmaria *dicitur. Hoc enim Villam Columbariam paſſim vocat Richerius, teſte Valeſio in Notitia Galliarum.*

e *Seu* Marley, *id eſt*, Marilegium; *quæ villa regia regum Auſtraſiorum in Alſatia olim fuit; de qua plura legi poſſunt apud eumdem Valeſium.*

f *Solebat enim etiam à laicis olim tam viris quam feminis inter Miſſarum ſolennia offerri ſacerdotibus panis & vinum ad ſacrificium & communionem Euchariſticam: & mos ille diu admodum in eccleſia tenuit; ut eruditè oſtendit Edmundus Martenius de Antiquis Eccleſiæ ritibus lib.* 1, *parte* 1, *cap.* 4, *art.* 6. *Hujuſmodi conſuetudinis exemplum nuper dedimus ad diem* 22 *hujus menſis in Miraculis S. Wandregiſili ſub finem capitis quinti. Videtur tamen hoc loco ſignificari, reſtrictam fuiſſe illam conſuetudinem, quaſi ad eas tantùm virgines pertinuerit, quæ* habitum inter laïcas religioſum *geſtarent. Certè frigeſcenti paulatim in hac re populi Chriſtiani pietati varia in eccleſiis variis ratione conſuli debuit; donec tandem id genus oblationes in omnibus paſſim eccleſiis antiquatæ ſunt. Quid tamen etiamnum ex his ſervetur in Pariſienſi, Rotomagenſi, ac Viennenſi, vide apud citatum Martenium.* EX MSS.

g Flaſco parvulus, *ſeu* butticula, *lagunculam ſignificat; ſicut Gallicè* flacon, bouteille *lagenam.*

CAPUT VII.

Inſtauratio monaſterii S. Glodeſindis, & brevis interea tranſlatio reliquiarum ejus ad vicinam domum; ibique tum patrata miracula.

E

Modeſtia auctoris; & ratio, cur antiqua hæc uſque retractarit.

HÆc, ut valuimus, ex prioribus, quas invenimus, transfudimus litteris, non quod eamdem ſcripturam nullam æſtimaremus, quæ utique plena fidei & ad rerum geſtarum ordinem vires maximas ſubminiſtrat; ſed quia, uti præfatus ſum, litteratiorum, quibus jam Domino miſerante tempora florent, hoc expetere voluptas videbatur. Quamquam ne ad hanc quidem partem mihi aliquam ſcientiæ prærogaverim facultatem, qui, ut verè fateor, frequentiùs tamen dictis quam ſcriptis nimio rubore ſuffundor; & niſi aliquorum, qui forte in me amore labuntur improvido, ſtimuli incitarent, penitus conticerem; ob hoc vel maximè, quia etſi ſcientia *, qualiter præſentes & qui ex ipſa inter nos conſuetudine quidquid ore exciderit probant, accipiant; ſecuturos certè aut omnino ingratos, aut non multum hæc curaturos, ſatis perſpicio. Quibus tamen illud, quod acerrimo dente in æmulos Hieronymus proœmio Hebraicarum quæſtionum fixit, objiciendum: „Peregrina merces tantùm volentibus navi defer„tur *: balſamum, piper, & poma palmarum ruſtici „non emant: „ ita & illi ſi deſpexerint, ne quidem legant, moneo, & oro; dum tandem voti mei apud Deum & ſanctam ejus Virginem, cujus me amor traxit immodicus, ſpem fideliter præſumptam mihi non penitus invideant, vel intercludant.

* *legendum videtur* ſciam

F

* *ita codd. quidam S. Hieron. Mss.*

Succeſſio quorumdam epiſcoporum Metenſium:

76 Jam quia ad noſtram ætatem res perducta eſt, liberioribus ſpatiis decurrentes, breviter, quæ Dominus nobis videre conceſſit, annotamus. Poſt Rotpertum, qui XI *a* præfuit annis, Wigirico *b*, X annis pontificio exacto, vitâ decedente, dum Benno quidam in eremitica converſatione dudum famoſus, bona intentione Heinrici *c* tunc regis, patris glorioſi poſtea cæſaris domini Ottonis, eidem eſſet ſubrogatus, vixque biennium in ſacro ordine exegiſſet, infanda & nimis lachrymabili ſervulorum quorumdam factione excæcatus, & inutilis redditus, quo fungi non poterat officio, ſeſe ipſe abdicavit *d*: inde à principe electione petita

a

b

c

d

EX MSS. petita & impetrata, virum magni post futurum præconii, dominum Adelberonem, hæc sancta sedes adepta est.

è quibus Adalbero instituens monasticum reducit in cœnobium S. Glodesindis.

77 Hic monasteria, quæcumque per amplitudinem suæ erant providentiæ, retro à multis jam annis interiùs & exteriùs spiritalibus & corporalibus opibus nimium lapsa, studio præter cetera egregiè animum recuperare induxit *e*. Et primum quidem ejus operum spiritualium Gorzia monasterium fuit *f*, ubi magnarum virtutum viro Domino Egmoldo promoto, & brevi copiosa religiosorum turba eo confluente, & in beatitudinem pauperum spiritu sub regula beati Benedicti conspirante, ad ejus exemplar reliqua extra vel infra virorum ac feminarum, si qua etiam sub nomine canonicorum erant, composuit monasteria. Unde & hoc idem beatæ Virginis collegium, præfectâ ibi Domnâ Himmiltrude *g*, sanguine, & quod majus est, spiritu sibi propinquâ, ad monasticam institutionem coëgit. De cujus sancti pontificis dignis Deo operibus proprium est meritò quod desideretur opus *h*, nec hujus articuli brevitate tantam concludi fas fuerit majestatem. Quod ad præsens attinere videtur, brevi subjicimus.

e

f

g

h

B

Juvatque ad fabricam ejus instaurandam augendamque,

78 Anno pontificatus sui XXIII, cum nongentesimus quinquagesimus primus dominicæ Incarnationis ageretur, matrem prædictam loci ipsius reparandi, quia vetustas & brevitas monere videbatur, cupido cepit immodica. Id per se, quoniam non nisi sacro corpore interim submoto fieri poterat, non præsumens, quid animo conceperat, episcopo intimat. Ille de fabrica, ut fieret, gratum omnino habens, suamque benignè pollicitus operam, de sublevatione sacri corporis diu cunctabundus, tandem Domini super hoc voluntatem ut exquirerent, imperavit: communicato deinde negotio patribus tunc venerandis Einoldo, de quo præmisimus, & Ansteo æquè viro religioso, è proximo sancti Arnulphi collegio, ipsisque animos eidem sancto pontifici vel abbatissæ magis addentibus, in communi decretum est, ut fieret.

solenniter translatis aliò tantisper ejus reliquiis,

C

79 Instabat tunc dies Ascensionis dominicæ, in quem populus universus Missarum solemniis condicto jussus adesse, præsul reverendissimus post verbum sacræ diei populo redditum, de hac ipsa re palam aperiens, Domini misericordiam cunctos monuit exorare, ut prosperum conatibus fidelium suorum largiri dignaretur effectum. Quod cum in crastinum sextæ feriæ multa cum devotione, sacris ædibus circumquaque lustratis, alacriter peregissent, in sequenti mox Dominica omnes ad sacrum confluunt locum. Ibi ab ipso sancto pontifice Missis dictis, itemque plurima exhortatione plebe in Deum animata, cunctis acclamantibus, & ministris sacrorum solitis supplicationibus preces in cælum tollentibus, ad arcam Virginis aperiendam pontifex venerandus, cumque eo patres monasteriorum *i* simul & ceteri ex clero religiosi, dignè Deo sanctæque Virgini submissi, reverenter accedunt. Moxque sacrosanctos artus, loculo tunc pro tempore præparato exceptos, in proximam quandam domum interim conservandos transponunt.

i

ubi varia continuò contingunt miracula;

80 Eadem die à parentibus quidam illuc dæmoniacus adductus, cum penes loculum in domo eadem, populo abscedente, esset relictus, post modicum intervallum Domino & meritis Virginis suffragantibus à vesano spiritu est liberatus.

Sub ipsa fere hora sanctimonialibus à loco, in quo sacrum corpus extulerant, ad corpora curanda residentibus, puerulum naturali membrorum compage damnatum, penitusque ab ipsa nativitate contractum, bajulus, ut brachio ferebat, ecclesiæ intulit. Inde à quadam ex sanctimonialibus intra domunculam, qua corpus sanctissimæ Virginis servabatur, sub ipso loculo solus relictus, parva mora intercedente, nimio repente clamore puer emisso, ad vocem ceteris accurrentibus, membris omnibus officio naturæ directis, sanus divino auxilio est inventus. Hunc multo postmodum tempore eadem incolumitate gaudentem prospero ubique gradu conspeximus ingredi.

D

Alter item puerulus oculis captus, sed & quorumdam membrorum inæqualitate confectus, alio ferente, illò deportatus, & ante loculum projectus, visu & ceterorum membrorum integritate virtute Christi & obtentu sacratissimæ Virginis repente, cunctis stupentibus & gratias Deo clamantibus, est muneratus.

quæ deinde continuata penè quotidie.

81 Plura deinde & usque in præsens tempus penè quotidie cum fide petentium ibidem, Domino Christo operante, exhibentur solatia, tum corporum, tum, quod præstantissimum est, animarum. Ubi conscientia uniuscujusque supplicantis satis persentit, quantam inde efficaciam precum suarum reportet, & nisi diffidentia sola retundat, verè Christi fide certus fatebor, nullius illic suspiria, nullius gemitus, vel lachrymas pleno corde profusas, quæcumque illa fuerit necessitas, vel angustia, inde aliquando vacuo fructu reversas.

E

ANNOTATA.

a *Sic habent omnia exemplaria: cum tamen in Indice episcoporum Metensium, quem edidit Dominicius inter varia antiquitatis monumenta, Ansberti familiæ redivivæ subnexa, quique desinit in Adalberone, primo istius nominis episcopo Metensi, sub quo etiam vixit auctor hic noster; cum, inquam, tam in illo Indice, quam apud Meurissium & Sammarthanos tantummodo numerentur* anni *Rotperti* triginta tres, menses septem, dies duodecim. *Errat hîc ergo Joannes noster; quod vel ex ipsomet colliges: jungit enim, infrà num.* 78, *annum Adalberonis vigesimum tertium anno dominicæ Incarn.* 951; *primum ergo Adalberonis annum statuere debet anno Christi* 929; *ex quo numero si detrahas annos* 2 *Bennonis, & annos* 10 *Wigerici, eris ad annum Christi* 917: *hinc porrò retrocedendo usque ad obitum Walonis, quem ante annum Christi* 882 *non cecidisse demonstrat Meurissius, nequaquam anni* 40, *ut patet, residui esse possunt Rotperto, Walonis successori.*

b *De quo agit Meurissius à pag.* 295, *in annis consentiens.*

c. *Cognomento* Aucupis.

d *Narrat hæc fusiùs Meurissius à pag.* 297.

e *De his idem consuli potest Meurisse à pag.* 301.

f *Hæc pluribus explicata reperies in Actis B. Joannis abbatis Gorzienſis, quæ dedimus ad diem* 27 *Februarii.*

g *Quo anno collegium hoc Himmiltrudi commissum fuerit, non liquet. Sammarthani eam recenseri ajunt in quibusdam monumentis anni* 945.

h *Multa de hoc Adalberone habes in citata Vita B. Joannis abbatis Gorzienſis; nec pauca de illo con-*

F

A congeſſit *Meurisſius à pag.* 301 *uſque ad* 316. *Fallitur tamen Mabillonius hic in notis ſuis, dum ait, exſtare in tomo* I *Bibliothecæ Labbeanæ libellum de Vita hujus Adalberonis: libellus enim ille non agit de hujus Adalberonis primi; ſed de Adalberonis ſecundi, qui hujus fratruelis fuit, Vita; ut inſpicienti palam eſt.* EX MSS.

1 *Id eſt abbates ante memorati, nempe Einoldus abbas Gorzienſis, & Anſteus abbas S. Arnulfi.*

DE S. JOANNE AGNO TRAJECT. EPISCOPO CONFESSORE

HOYI IN BELGIO.

SYLLOGE HISTORICA. J. B. S.

De cultu, ætate & geſtis.

AN. DCXLVI. B

Anctum hîc nomine Joannem, *cognomento* Agnum, XXV *Trajectenſem epiſcopum, ea ſerie, ordine & titulo, quibus & deceſſores omnes ſucceſſoreſque uſque ad S. Floribertum* XXXI *ejus eccleſiæ antiſtitem ab omni ævo appellatos invenio; quemadmodum & Majores noſtri olim locuti ſunt, Henſchenius præſertim, tum in Exegeſi hiſtorica de iſtius urbis epiſcopis, tum in operoſiſſimo Commentario ad Acta S. Amandi* VI *Februarii, ex quo* S. Joannis *ætas mox erit definienda. Harigerus apud Chapeavillium à cap.* 37 Joannem *numquam non* ſancti *aut* beati *titulo exornat; Ægidius vero Aureæ vallis in additione ad Harigeri cap.* 39 *diſertè ait*, feſtivitatem *ejus* agi à quibuſdam VIII Kal. Auguſti, *quamvis eam modo peculiari ſolennitate non celebrari obſervet Chapeavillius, quod* Trajectenſes omnium epiſcoporum ſuorum memoriam faciant die VI Februarii. *Pergit idem:* Aſſervatur Legenda hujus Joannis Agni, Gallico ſermone conſcripta in arce Hoyenſi, cujus copiam habeo extractam per D. Joannem Staſſoul, ipſius arcis tunc capellanum, ſub data anni MDLXXXV, die XXIII Auguſti, quæ in omnibus cum his Harigeri & Ægidii ſcriptis concordat; *ut proinde de ea nobis nihil hîc magnopere curandum ſit.*

De agnita Joannis ſanctitate

C *dubitare non ſinunt monumenta Leodienſia*

2 *Porro de legitimo cultu teſtimonium dicit omni exceptione majus laudatus Ægidius in jam dicta additione pag.* 72, *dum ita ſcribit*; Hujus vero Joannis reliquias, noſtris temporibus (*nimirum ſeculo* XIII) levavit de terra D. Joannes, nominis hujus ſecundus, Leodienſis epiſcopus, & eas honorificè recondidit in altari ſanctorum Coſmæ & Damiani martyrum in caſtro Hoyenſi. *Annum indicant quæ ſequuntur*; Hoc itaque altare iterum conſecratum fuit à prædicto Joanne epiſcopo in honore prædictorum Martyrum anno gratiæ milleſimo ducenteſimo trigeſimo. Vetus quoque altare, quod ab antiquis illic fuerat conſtructum, diſtabat à muro aulæ rotundæ fere duobus cubitis, & ibi fuit inter murum aulæ rotundæ & altare ſepultus B. Joannes Agnus, tenens caput ſub altari prædicto, pedes vero uſque ad murum aulæ ſæpe dictæ. *Ultima additio ſive ab Ægidio ſcripta, ſive dictata ita diſertè enuntiat:* Hujus vero tumbam vidimus noſtris temporibus, quando Joannes prædictus eum levavit de terra, collocavitque altare juxta murum aulæ rotundæ prædictæ.

3 *Ægidio conſentiunt Martyrologi Belgæ, duce Florario Sanctorum Ms., cujus auctor ita incipiens*; Apud caſtrum Hoyenſe, depoſitio S. Joannis, cognomento Agni, epiſcopi & confeſſoris; *ſequenti elogio ſuo complectitur quidquid ferme ab Harigero, ſeculi* X *ſcriptore, de* S. Joanne Agno *narratum accepimus. Eumdem hoc die annuntiant Molanus, Miræus, Fiſenus, Willotus, Sacrarium Leodienſe, & quotquot Belgii, ſaltem iſtius urbis Sanctos ex profeſſo recenſuere; eoſque ſecutus eſt Ferrarius in Catalogo generali Sanctorum qui in Romano Martyrologio non ſunt, his verbis:* Hoyi in Belgio, B. Joannis Agni epiſcopi Leodienſis. *Solito ſcrupuloſior in ſuo Gallicano Sauſſayus, inter* pios *dumtaxat ipſum collocare auſus eſt; Caſtellanus inter* venerabiles, *forte quod obſervaverint, in Officiis propriis Leodienſibus nullam de* S. Joanne *peculiarem ſolennitatem deſignari: verum id prorſus nihil hîc evincit, cum plures ejuſdem eccleſiæ epiſcopi, licet Sanctorum honoribus certo donati, non niſi communi illa cum S. Amando feſtivitate* VI *die Februarii celebrentur.* *& varia Martyrologia*

E

4 *Audiri meretur Molanus ſic paucis de eo memorans ad hunc diem:* Huy, obitus B. Joannis Trajectenſis eccleſiæ epiſcopi. Is re & cognomine Agnus, B. Amandi prædeceſſor, hereditatem ſuam reliquit oratorio ſanctorum martyrum Coſmæ & Damiani, quod eſt in caſtro Hoyenſi: quo in loco etiam reliquias ejus levavit Joannes, ſecundus ejus nominis Leodienſis epiſcopus, anno milleſimo ducenteſimo trigeſimo, eaſque recondidit in prædictorum martyrum altari. Natalem quarumdam eccleſiarum Martyrologia ponunt VIII Kalendas Auguſti, qui tamen in Hoyenſi caſtro non celebratur. Trajectenſes autem omnium epiſcoporum ſuorum memoriam faciunt die ſexta Februarii. Notat etiam Libertus Houthem, poma quæ vulgo ſancti Joannis dicuntur, ab hoc Epiſcopo nomen habere: quod ſe accepiſſe ex antiquiſſimo quodam manuſcripto codice, mihi per litteras ſignificavit. *Chapeavillius ad Sancti ſcipionem de quo infra agitur, idem notat ex perveteſto codice arcis Hoyenſis, lignum nempe quod* viruit, floruit & fructum protulit, protuliſſe poma ſuaviſſimi odoris, quæ ab eo tempore poma S. Joannis, ab hoc videlicet Joanne appellata fuerunt. *Atque hæc de cultu hactenus.* *cum Molano.*

F

5 *In figenda* S. Joannis *ætate, atque epiſcopatûs duratione ſcriptores Leodienſes omnes Harigerum,*

AUCTORE J. B. S.

Ejus ætatem contra quam ſentiant Leodienſes

rigerus, Ægidius, Fiſenus & ex ipſis alii plures omnino aberraſſe videntur, quos Henſchenius, harum rerum ſcrutator diligentiſſimus, in hunc modum reſtituiſſe videtur § XI, *num.* 83 : Quo eodem anno (*nempe* DCXLVI) vita functus eſt S. Joannes Agnus epiſcopus Trajectenſis, XXV Julii, qui dies ſacro ejus cultui dicatus. De ejus electione hæc ſcribit Harigerus cap. 39 : Regnum Auſtraſienſis Franciæ Dagobertus adoleſcens adminiſtrabat : Lotharius pater ejus quatuor regnorum monarchiam ſolus regebat. Regia vero præcepta edicuntur, B. Joannem Trajectenſem fore epiſcopum à cunctis acclamatur; conſentiunt omnes, univerſi lætantur, rapitur, inthronizatur. Quod factum ante annum Chlotarii XLII, Chriſti IDCXXV, quo Dagobertus adoleſcens, necdum ducta uxore, Auſtraſiam tantum ſeptemtrionalem, in qua Trajectum, regebat. Annos Joannem minimùm viginti eam eccleſiam adminiſtraſſe, perſuadet moriens ſenectus, ab Harigero indicata : B. Joannes, inquit, curſum vitæ præſentis explens, in bona ſenectute vita deceſſit. *Quæ omnia ex ipſo continuato Harigeri textu inferius clarè intelligentur.*

B

recte definiviſſe videtur Henſchenius.

6 *Pergit Henſchenius :* Hujus S. Joannis Agni tempora innuit Sigebertus Gemblacenſis in Vita S. Theodardi, de quo infra agemus, ubi tunc, antequam S. Amandus illum epiſcopatum ſuſcepit, ait, eccleſiam Trajectenſem magna poſſeſſionum ſuarum quantitate fuiſſe mutilatam; in eo ſcilicet Epiſcopi ſenio. In vulgata chronologia Bucherii, Fiſeni aliorumque S. Joannes Agnus dicitur ſex tantum annos epiſcopus fuiſſe, idque ab anno IDCXXXI uſque ad annum IDCXXXVII, ſed nulla addita ratione. At noſtram epocham ſequentia firmabunt. Mortuo ergo die XXV Julii anni IDCXLVI Joanne Agno, S. Amandus à rege & ſacerdotibus coactus ad regendam Trajectenſem eccleſiam, pontificalem ſuſcepit cathedram & per triennium vicos & caſtra circumiens *&c. Triennium vero illud quo Trajectenſem eccleſiam rexit S. Amandus, terminat Henſchenius annis Chriſti* 647 *& duobus ſequentibus, ut iſtic pluribus contra receptam Leodienſium opinionem demonſtratum invenies. Quid ? quod Cointius anno* 649 *ad alterum totum triennium* S. Joannis *obitum, atque adeo S. Amandi initia differat ; ſed ea hoc loco pluribus diſcutere operæ pretium non cenſeo : Sancti obitûs annum cum Henſchenio ad dictum annum* 646 *tantiſper removimus. Habe modo quæ de ejus geſtis tradidit Harigerus, à cap.* 37, de ſancto Joanne.

C

Agriculturam exercens

7 His igitur per ſucceſſionem ad ſuperna tranſlatis, Joannes vigeſimus quintus ſuccedit, vir totius ſanctitatis, cujus vitam & geſta narrare tentabimus. Nec debet æſtimari difficile Deo, quod mirabiliter vult operari, qui mirabilis in operibus ſuis, Sanctos quoque ſuos inenarrabiliter mirificat. Ipſe etenim qui miris & ineffabilibus ſignis omnibus populis innoteſcit, ipſe beatum Joannem, propter incredulorum temporis ejus converſionem, præſtantiſſimè mirificavit, ut qui ſoli omnia ſcienti, propter ſanctitatis meritum erat notiſſimus, mirabiliter innoteſceret etiam ſui temporis hominibus. Hic igitur beatus Joannes, cui tunc temporis nomen erat Agnus, tanto vocabulo ſimplicitatis, meritò & caſtis reſpondebat operibus : inſiſtebat enim agriculturæ, quæ ſola fere artium exerceri valet abſque criminis labe. Quod opus non egeſtatis neceſſitate coactus ſectabatur; (erat quippe vir nobilis & magnarum poſſeſſionum abundans reditibus) ſed ne torpens otio, indignus haberetur victu & veſtitu quotidiano. Ipſum quippe locupletiſſimum fuiſſe, teſtantur prædia noſtræ eccleſiæ ab ipſo collata, hactenus à noſtris anteceſſoribus & à nobis poſſeſſa, quorum decimationem ſancti Coſmæ retinet eccleſia in caſtro Hoyenſi, pro ejuſdem ſancti Viri ſepultura. D

celitus monetur de promotione ad epiſcopatum ;

8 Dum igitur talibus inſiſteret laboribus, quidam de tranſmarinis partibus ſupervenit peregrinus, qui viſione angelica fuerat admonitus, ut mare tranſiret, & civitatem Benefactam ab Anthonino Auguſto conſtructam, deveniret, & virum Dei ex nomine deſignatum ſuper magnalia Dei inſtitueret. Is itaque multas circumquaque terras luſtrando, Benefactam civitatem quæſierat : tandem Hoyum devenit, civitatem ex nomine demonſtrato invenit. Amplius progreſſus ad Orientem, beatum ſe reperiſſe Joannem lætatus eſt, juxta condictum angelicum, rurali operi in prædio ſuo, Tutantia vocato, incumbentem. Et, ne quis ejus animo ſcrupulus remaneret, tentavit an ex nomine reliquum judicium conveniret. Salve, inquit, optime vir Agne. Cui cum annueret, & ſalutatus reſalutaret, certior jam factus vir ille tranſmarinus, bono, inquit, operi inſiſtis, bonus & ipſe à Deo agnoſceris. Bonus ad te nuntius miſſus ſum ; niſi forte, quod abſit, verbis meis exſtiteris incredulus. Opera tua, & eleemoſynæ placuerunt Altiſſimo, cælos quoque tua frequens penetravit oratio, & cui nota ſunt omnia, complacita eſt quæ in abditis tua manet intentio. Et quia magnificè Domino famularis, magnificè ab eo honoraberis. Mirum ſervitutis tuæ ſpectaculum exhibuiſti angelicis ſpiritibus, mirabile de te exemplum præbebitur hominibus. Oppidum Trajectenſe ſuo viduatum eſt paſtore, ſtatuit Dominus eo officii te ſublimari honore. E

cui rei cum fidem abnueret,

9 Ad hæc ſanctus Vir primo obſtupuit, arrectæque comæ, vox faucibus hæſit, attonituſque rei novitate : Mira ſunt, inquit, vir bone, quæ loqueris, non ex toto ſum incredulus in verbis tuis : oppidum quidem Trajectenſe non eſt ignotum mihi carere pontifice, ſed me ſubſtitui, videtur eſſe incredibile : me enim uxorio innexum vinculo, liberorum gravatum ſolicitudine, neceſſe eſt quæ mundi ſunt cogitare, non talem ſancti canones vel in ſortem clericatûs admittunt, &, ut alia prætermittam, irreprehenſibilem me eſſe, ſicut monet Apoſtolus, non autumo ; multis me vitiis irretitum conſidero. Non aſtiti laborantibus, non ſum compaſſus mœrentibus, cum Martha pauperibus ſpiritu non miniſtravi, cum Maria, verbo divino non intendi. Ideo ab activa multum me diſſentire fateor vita, contemplativæ vero, numquam ſaltem delibaſſe principia : litteras non didici, numquam ſtudui, ſcholis non interfui. Et quomodo ad pontificatum tam inſperato debet aſcendere, cui non contingit ſingulos gradus ſingulariter adminiſtraſſe ? Quomodo tandem poterit præeſſe, qui numquam ſcivit ſubeſſe ? F

novo miraculo floreſcentis baculi

10 Ad hæc ſenior : Qui cuncta ſicut vult poteſt, ei quoque id perficere impoſſibile non eſt : & qui de nihilo cuncta creavit cujus potentiæ nemo reſiſtit, qui quondam aperuit ad loquendum os mutum aſinæ, ipſe ſcientia poteſt os tuum replere. Tu tantum ejus Majeſtati difficile nil æſtimes, ſed credulus linguam fidelem

A fidelem in Creatoris aperias laudes. Ne, quæſo, dubites, ſed antiquorum hiſtorias diligenter retracta, fortaſſis enim aliquas earum auditu ſaltem percepiſti. Quid in eis aliud antiqua ſonant miracula, niſi quod ab Omnipotente juſſa, innatum ſibi ſtatum mirabiliter mutavit natura. Ad hæc beatus Joannes reſpondit: Horum quidem mihi nihil eſt dubium, ſed comparatione eorum per quos hæc geſta ſunt inſignia, inferior nimis ego ſum. Quo verbo finito, baculum quem manu tenebat, infigens humo; Sicut, inquit, eſt impoſſibile, lignum hoc aridum terræ radicitus inhærere, florere pariter & fructificare, ſic impoſſibile ſcias, verba quæ dicis, in me impleri poſſe. Mox, mirum dictu, lignum ſuperficiem mutavit, terræ inhæſit, corticem induit, viruit, floruit, fructum protulit.

credere compellitur,

11 O mira potentia Conditoris! O ineffabilis gratia Creatoris! Felices qui hæc meruerunt videre. Felices & nos, ſi non diſſimulemus credere. Felix clerus tali Pontifice, & felices populi ſub tanto paſtore. Vulgatum eſt hoc celebre in omnium aures, prolatum eſt ad plurimos regni totius proceres. Non latuit Regem fama hæc, in Trajecto congregatam occupavit plebem. Confeſtim properatur, legatio Hoyum dirigitur. Beatus Joannes cum transmarino illo invenitur, Trajectum, non ſine admiratione omnium, ambo perducuntur. Regnum Auſtraſienſis Franciæ Dagobertus adoleſcens adminiſtrabat. Lotharius pater ejus, quatuor regnorum monarchiam ſolus regebat: Regia vero præcepta edicuntur; beatum Joannem Trajectenſem fore epiſcopum, à cunctis acclamatur.

B

AUCTORE I. B. S.

atque ad ſedem Trajectenſem vehitur.

12 Conſentiunt omnes, univerſi lætantur, rapitur, inthronizatur. Sanctus vir, licet adhuc vellet reniti, quia tamen à cunctis videbat ſe favorabiliter excipi, lætabatur ſe vinci à diſpoſitione Dei tam mira & evidenti. Qui qualem quantumque poſt inthronizationem in Sanctis operibus ſe exhibuerit, præmiſſa declarant, cum conſtet, eum omni morum honeſtate præditum, quamplures perfectos habuiſſe diſcipulos: è quibus unum accepimus, beatum ſcilicet Mononem, reſponſis ſub eo eccleſiaſticis inſiſtentem, perfectum exhibuiſſe martyrem. Ipſe vero beatus Joannes, curſum vitæ præſentis explens, in bona ſenectute vita deceſſit, bravium coronæ perennis accepit, ſepultus in eccleſia S. Coſmæ, Hoyi in monte ſita.

E

DE S. THEODEMIRO MONACHO M. *CORDUBÆ IN HISPANIA.*

Ex Memoriali S. Eulogii.

J. B. S.

AN. DCCCLI.

S. Eulogii encomio

C

Elogium ſolum hîc adduco, quod cetera omnia quæ de hoc ſancto Martyre ab Hiſpanis ſcripta reperi, piæ cogitationes potius dici poſſint quam vera hiſtorica deſcriptio, quandoquidem poſt S. Eulogium totis ſexcentis & amplius annis vix ſcriptor ſit qui dictis ipſius quidquam addiderit, ut Tamayi venam facile advertas in hoc elogio: Cordubæ in Bætica Hiſpaniæ, S. Theodomiri abbatis, ex urbe Carmone orti, qui cum in juvenili ætate mundi illecebras deſpexiſſet, & monaſticam ſibi, ut Deo viveret, inſtitutionem paraſſet, ſuperato virtutum in religione vertice, abbatiatûs onere cumulatus, tandem pro Chriſti prædicatione carceratus, à perfidis Sarracenis occiſus, martyrio coronam immarceſcibilem adinvenit. *En modo ipſiſſima S. Eulogii verba in Memoriali Sanctorum lib. 2, cap. 6, ubi primo loco de Paulo diacono agitur, quem die* XX *hujus menſis retulimus; tum vero de noſtro martyre* S. Theodemiro, *utpote qui cum altero ad S. Zoili ſepultus fuerit. Sic itaque habet:* Cujus (*S. Pauli*) cadaver inhumatum, & ante fores palatii derelictum, poſt nonnullos dies, quorumdam fidelium curioſitate clam ſublatum, cum beati Theodemiri Carmonenſis monachi corpore, apud ſanctuarium prædicti martyris Zoili conditum eſt. Qui & ipſe juvenis poſt ſexta die, qua ſanctus decidit Paulus, id eſt VIII Kal. Auguſti feria VII, æra qua ſupra occubuit, regnante Domino Jeſu Chriſto qui Sanctos ſuos adjuvit & coronavit in pace, in ſecula ſeculorum. Amen.

2 *Liquida hæc omnia ſunt & S. Eulogii fide*

ſtabilita. Conveniunt omnino adjecti temporis characteres VIII *Kalendas ſeu* XXV *Julii cum notata feria ſeptima, nempe die ſabbati anno æræ Hiſpanicæ* 889, *Chriſti vero* 851 *currente littera Dominicali* D. *Addunt plerique Hiſpani cum Tamayo, non ſolum* monachum *fuiſſe* S. Theodemirum, *ſed ignoti ipſis æque ac mihi cœnobii* abbatem. *Quin & alii ejuſdem gentis ſcriptores, quos tamen Martyrologus iſte non ſequitur, inter Calagurritanos epiſcopos Sanctum commemorant, eo planè fundamento quo varia alia comminiſcuntur, uſque adeo ut plura in ejus gratiam conquiſierit prodideritque laudatus Tamayus, de oppido Carmone, acſi certo conſtaret, ſanctum Martyrem Carmonenſem ortu ſeu origine fuiſſe, quod tamen non ſatis manifeſtè eruitur ex hiſce S. Eulogii* Carmonenſis monachi, *ea enim æquè, imo potius ad monaſterium Carmonenſe, quam ad locum natalem referenda videntur: certè nec* abbatem *fuiſſe, quidquid in eo nomine ludat Tamayus, ex eo apertè colligitur, quod* & ipſe *tamquam* juvenis, *quemadmodum & S. Paulus diaconus deſcribatur; ut hic quærendi omnino non ſint abbatis aut epiſcopi tituli, ubi martyrii laurea ſanctum* Juvenem *abundantiſſime coronat.*

nec abbatis nec epiſcopi titulus adjungendus.

F

3 *Aptiori elogio decoratus eſt à Petro Galeſinio, qui ipſum primus in Faſtos eccleſiaſticos hoc die ita retulit:* Cordubæ in Hiſpania item, ſancti Theodomiri (*ſic ipſe & Tamayus ſcribunt*) monachi & martyris, qui juvenis, præclaraque pietate monachus, in Arabica perſecutione, datis fidei teſtimoniis neceque nobilitatus coronatur. *Atque hic à Tamayo citandus fuit, non Conſtantius Fe-*

Memoria ejus in Romano & Monaſticis.

AUCTORE J. B. S.

licius qui de S. Theodemiro *nusquam meminit. Brevis est, recta & nitida Romani Martyrologii annuntiatio :* Cordubæ, S. Theodemiri monachi & martyris, *de quo plura non habuit quæ adjiceret Baronius neque in notationibus neque in Annalibus ; in eo lapsus quod pro æra* 889, *signaverit* 899 *in quo Arnoldum Wionem imitatorem habuit, qui* S. Theodemirum, *utpote* monachum *non prætermisit, Galesinii verba in elogio suo describens. Secuti sunt Dorganius & Menardus, nec non Bucelinus longiori oratione usus. Ast hæc aut similia hîc producere, operæ pretium prorsus non est, jam ex S. Eulogio recitavimus quidquid fide dignum de glorioso Martyre reperiri potuit. Si cui lubuerit scriptores Hispanos consulere, eorum seriem apud Tamayum deductam inveniet.* D

VIGESIMA SEXTA DIES.

SANCTI QUI VII KAL. AUGUSTI COLUNTUR.

S. Anna beatissimæ Deiparæ mater, in Palæstina.
S. Erastus S. Pauli Apostoli discipulus, in Græcia. B
S. Pastor presbyter, Romæ.
S. Symphronius, S. Olympius, S. Exsuperia, S. Theodulus — Martyres Romæ.
S. Hyacinthus martyr, Romæ in Portu.
S. Jovianus, S. Julianus, S. Emilius, S. Felix, S. Martianus, S. Maxima, S. Saturnina, S. Glorioſa & alius S. Emilius — Martyres Laodiceæ in Phrygia.
S. Mutiana, S. Laudasia — Martyres. C
S. Oræozela martyr, Cpoli.
S. Ignatius Steironita, apud Græcos.
S. Pastor abbas in Sceti.
S. Valens, seu Valentius episcopus Veronensis. E
S. Simeon Stylita tertius, apud Græcos.
S. Christiana Teneræmondæ in Flandria.
S. Benignus, S. Charus — eremitæ prope Veronam.
B. Glisentus confessor, in territorio Brixiano.
S. Simeon monachus & eremita, in monasterio S. Benedicti de Padolirona, prope Mantuam in Italia.
S. Gothalmus confessor, in Mellicensi Austriæ monasterio. F
S. Jorius episcopus, Bethuniæ in Artesia Belgii.
B. Euangelista, B. Peregrinus — conff., Augustiniani Veronæ in Ital.

PRÆTERMISSI ET IN ALIOS DIES REJECTI.

S. Mauricium, Photinum, Theodorum, Philippum & LXVII alios *hoc die referens Castellanus, solito scrupulo laborat, dum ad proprios dies, quibus SS. Martyres passi sunt, eos conatur reducere. Legerat autem in Henschenii Commentario ad ipsorum Acta* XXI *Februarii pag.* 238, *num.* 3, quod hi gloriosum suum certamen inter majores æstatis calores peregerint : *at nusquam certo indicatum invenit (nam ex Menæis id non educitur) quod hoc potius quam alio quolibet hujus mensis die agonem compleverint, ut proinde, annuntiationi isti hîc inferendæ supersedere omnino potuerit. Satis erat, eam signatam fuisse à Galesinio* XVIII *hujus, quo in Prætermissis de ipsis egimus, ubi typothetæ errore* Martinus *positus est pro* Mauricius. *Remittimus denuo ad diem quo Sanctorum istorum Acta illustrata sunt* XXI Februarii.

S. Ovinum, *potius* Owinum *nescio cur ad hunc diem retraxerit Castellanus, cum ignorare non potuerit, de eo jam pridem à nobis actum : Wilsonus in priori editione Martyrologii Anglicani eum signaverat* XXIX *hujus ; melius in posteriori, die quo colitur* IV Martii.

SS. Arnaldi abbatis, Urii monachi, & Felicitatis

A tatis virginis translatio *ex Wione & tabulis S. Justinæ Patavii, signatur hoc die à Ferrario in Catalogo generali, nullâ Sanctorum istorum additâ notitiâ, utpote quam nec in fonte suo hoc die invenerat; cum quærenda esset in laudato Wione, ad* XIV *Martii, ubi cum aliorum Sanctorum ejusdem ecclesiæ translatione commiscetur: neque vero apud Menardum aut monasticos alios specialis ulla explicatio. Tu vide quæ de* B. Arnaldo *dicta sunt in Actis die* X *Februarii; de* translatione *vero tum ipsius, tum* Urii *&* Felicitatis, *aliàs* Jacobæ *perperam dictæ, aliorumque paulo clariora invenies ad prædictam diem* XIV Martii.

SS. Victoriani, Frumentii & alterius Frumentii & duorum germanorum, qui sub persecutione Wandalica coronati sunt, *est annuntiatio Usuardi Bruxellensis huc perperam adducta; spectant ii Martyres ad diem quo de ipsis pridem actum est* XXIII Martii.

S. P. N. Joannis presbyteri Palæolauritæ memoria B *notatur in Synaxario Sirmondi, cum elogio; cujus sancti item meminere Menæa bibliothecæ Ambrosianæ cum Menæis excusis; sed sine titulo* presbyteri, *& adjuncto ipsi* Mauritio. *Joannem Palæolauritam absque titulo isto dedimus ex Fastis variis, ac Menæis excusis, die* XX *Aprilis; & elogium, quod ea isti tribuunt, fere ubique ad verbum consonat cum illo, quod Joanni hodierno dat Synaxarium Sirmondi. Quare si hic ab isto est diversus, plura de eo dicere non habemus, quia ipsum aliunde non satis novimus; si verò idem est, spectat ad dictum diem* XX Aprilis.

S. Conradi episcopi & martyris translatio ad Theologiense monasterium *legitur inter additiones Mss. Cartusiæ Bruxellensis ad Grevenum, quæ an huc propriè spectet, pluribus non disquiro: de sancto isto* Conrado *seu* Cunone *jam actum est ad diem* I Junii.

Certamen sanctorum martyrum Sancti, Maturi, Attali, & Blandinæ, & reliquorum Viennæ & Lugduni Galliæ martyrio perfunctorum, *habetur hoc die in apographis nostris inter ea, quæ excerpta notantur ex Menæis Mss. bibliothecæ Ambrosianæ, cum elogio. Basilianum Synaxarium solum* Sanctum *nominatim exprimit, non socios, quos ei adjungit. Pro* ἔτι ὑπῆρχον . . ἐκ Ῥαβέννης δ' πόλεως, χώρας Γαλλίας, *quod ibi in elogio ponitur, lege* ἐκ Βιεάννης, EX VIENNA civitate, provinciæ Galliæ: *ita enim civitas ista effertur in dicto apographo Ambrosiano; nisi malis dicere* Οὐιέννης *potiùs & rectiùs juxta Strabonem lib.* 4 *inter ea quæ habet de Gallia Narbonensi. Eusebio Ecclesiasticæ historiæ lib.* 5, *cap.* 1 *scribitur* Βίεννα. *Videri interim possunt, quæ de Martyribus Lugdunensibus dicta sunt hesterno die, occasione S. Blandinæ; sed tum isto, tum hoc iterum die illos prætermittimus; quia eos dedimus cum Martyrologio Romano* II Junii.

S. Eobani episcopi martyris *iis ipsis verbis meminit Grevenus, atque ex eo Molanus & Canisius, ut inde quid velint, non facile intelligas. Satis certum tamen est, indicari istic* S. Eobanum, *S. Bonifacii in martyrio socium, Erfordiæ potissimum celebrem, unde notitiam acceperit Grevenus, utpote qui hoc ipso die festivitatem suam habeat in istius ecclesiæ Breviario; ex quo etiam ad* XX *Aprilis inter Prætermissos adductus est S. Adelarius, & ipse S. Bonifacii socius, qui tamen remissus est ad* V *Junii. Neque nobis plura suggerit prædictum Breviarium de* S. Eobano, *solam orationem referens. De ipso igitur actum est cum S. Bonifacio, neque de ejus gestis seorsim quidquam traditum novimus. Tu vide Analecta Bonifaciana cap.* 4, *pag.* 494 *die* V Junii. D

S. Colmolcus confessor & episcopus in Scotia *ponitur hoc die à Camerario in Menologio Scotico: Dempsterus* Colmocum; *rectè, opinor: ast ipsum refert* IV *Maii, nos jam pridem de eo egimus ad diem* IV Junii.

S. Maxentium abbatem Pictaviensem *malè hoc die signavit Florarium nostrum Ms., spectat ad diem quo de ipso actum est* XXVI Junii.

Sanctæ ac semper virginis Cyriacæ, & parentum ejus Dorothei & Eusebiæ certamen *inscribitur Supplemento nostro Ms. ad Menæa excusa ex Synaxario Sirmondi ac Ms. Chifletii, & dictis Menæis. Vide quæ de hac Sancta, sub nomine* S. Dominicæ, *ac parentibus ejus, dicta sunt ad diem, quo ipsius Acta Græca & Latina dedimus* VI Julii. E

SS. episcoporum Monulphi & Gondulphi *ultima est Ferrarii annuntiatio, quam multo aptius posuit eo die quo eorum Acta illustrata sunt, quosque ibi collocare debuit Castellanus* XVI Julii.

S. Reticii, Riticii *seu* Rheticii episcopi Augustodunensis *meminit hoc die codex Usuardinus D. Le Mare signatus A: nos jam de eo egimus ex tabulis Æduensibus* XIX Julii.

SS. Ravennus & Rasiphus fratres martyres *in aliqua Vita dicuntur huc pertinere, ostendimus nos suo loco, colendos esse* XXIII Julii.

S. Ursum *episcopum Trecensem in territorio Meldensi singulari historia hoc die exornat Tamayus, de qua quid sentiendum sit verbo diximus dum de Sancto egimus die præcedenti* XXV Jul.

S. Christophorum martyrem *in Kalendario aliquo notatum invenit Bollandus: notissima est ejus festivitas die præcedenti* XXV Julii.

S. Glodeswindis virgo, *pro* Glodesindis *annuntiatur hoc die* Metis *in Usuardo Hagenoyensi; melius ab aliis die præcedenti quo de ipsa egimus* XXV Julii.

Appionis & Hierusalem *meminerunt hoc die apographum nostrum Græcum ex Menæis bibliothecæ Ambrosianæ, & Menæa magna typis edita. Vide* XXV Julii. F

S. Saturninus *à Notkero hoc die & alibi notatus, corruptum nomen est ex* Saturnina *quæ hoc die in classe Martyrum Laodicensium suo loco refertur.*

SS. Viviani & Felicis natale in Laodicia *signatur in Usuardo Bruxellensi: Grevenus scribit;* Item sanctorum Viviani, Felicis, Juliani *absque positione; alii non magis feliciter. Utraque annuntiatio luxata est; tu vide infra totum & integrum laterculum ex Hieronymianis.*

Fredebertum *aliquem, ut* Aginnensem episcopum *inter Sanctos Franciæ hoc die signat Castellanus, qui neque apud Saussayum, neque etiam in novissima Gallia Christiana notus est; doceat nos aliquis, quis is* Fredebertus *fuerit, quid egerit, quo tempore vixerit, ubi cultus &c.*

Turpionem Lemovicensem episcopum *solo* venerabilis *titulo ornat idem Castellanus, quem à Bernardo Guidonis Sanctum appellari asserit: nos aliam auctoritatem desideramus, ut in hoc opere locum habeat.*

A SS. Ruſticus & Florentius *hoc die adjuncti ſunt textui Uſuardino in codice perantiquo Ultrajectinſi, quem Roſweydianum appellamus, neſcio unde accepti. Eadem combinatio recurrit die præcedenti ex Greveno, ut in Prætermiſſis diximus, ubi ad ſanctos martyres Forconienſes reducendos cenſuimus: ſi hîc alii indicentur, majori luce opus eſt priuſquam ſeorſim ab aliis ſynonymis ut Sancti admittantur.*

Paſtorem *aliquem, præter ſynonymos duos hoc die relatos*, S. Eraſmi epiſcopi diſcipulum *inter Sanctos primus Catalogo ſuo Sanctorum Italiæ inſeruit Ferrarius, ut qui* viâ Salariâ ſub Diocletiano, teſte Baronio in Annot. hoc die, paſſus ſit, & ad Clivum cucumeris ſepultus. *Conſulo Baronii dictam annotationem in qua lego* panegyrim *eum vidiſſe, cujus exordium ſit* Sanctorum veſtigia *&c. ubi* etiam ea die de alio Paſtore agatur diſcipulo S. Eraſmi *&c. Panegyrim jam dictam deſcriptam habemus ex codice illo Vallicellenſi quem diſertè citat Baronius; verum in tota ea oratione ſemel atque iterum lecta & relecta, nec verbum occurrit quod ad* Paſtorem *iſtum S. Eraſmi diſcipulum vel eminus referri poſſit; ut ſcriptum aliud, neſcio quod, indicare debuerit Baronius: at qualecumque iſtud fuerit, cum nuſquam, nec in ullis ſacris Faſtis, Ferrario antiquioribus, notus ſit* Paſtor *iſte, neque eum Sanctis accenſuerit Baronius ipſe, non video, id nobis licere, donec certior ejus notitia accedat, quam certe ex S. Eraſmi Formienſis Actis, ad diem* 11 *Junii illuſtratis, nemo facile eruerit.*

S. Veneranda ſanctimonialium Eliadum inſtitutum profeſſa in Gallia, deinde in Italia ignibus aliiſque pro Chriſto toleratis, tandem ſub Aſclepio decollata cælum ſubiit, applaudente S. Teleſphoro Papa anno CXLIV. De illa agunt plures, præſertim P. Simon de S. Spiritu, Carmel. Neapol. *Sic legitur in Acie bene ordinata Philippi Viſitantini, toties à nobis citata, in qua & altera annuntiatio hoc die eſt, quæ hîc ſequitur:*

B. Thomas Scopus Anglus, primo Benedictinum Ordinem profeſſus, deinde Carmelitanum in cœnobio Norwicenſi; doctrina & mirabili pietate excelluit. Ex Carmelita igitur factus Dromorenſes epiſcopus in Hibernia ab Eugenio IV, aliquamdiu præfuit & profuit. Tandem Sancto fine quievit in oppido Leiſtaſto centenarius anno MCCCCXLVI. Beatus vocatur ab immemorabili tempore & in Kalend. Carmel. *A Lezana tom. 4 pag. 976 dicitur* Scopus, *laudaturque etiam à doctrina; verum de ejus cultu altum ſilet.*

S. P. N. Symeon archimandrita ὃς ἐν τῇ Μάνδρᾳ *ſignatur in apographis noſtris Sirmondo-Chifletianis; ſed quia de erroribus accuſatur, neque ſatis nobis liquet, an & quo pacto eos expurgarit, ita quidem, ut publicum ac receptum paſſim cultum habuerit; ideo ipſum hîc prætermittimus, donec de eo ſufficienter conſtiterit.*

Beatiſſimi P. N. multa paſſi Moyſis hegumeni ex S. Monaſterio Petſchiurico, quod eſt Chioviæ *memoria hoc die ponitur in Menologio Slavo-Ruſſico Sparwenfeldiano, cum ſequente elogio:* Is captus eſt in terra Polonica à Boleſlavo principe, paſſuſque in catenis v annos propter puritatem & caſtitatem ſuam à quadam vidua: rurſuſque intravit monaſterium, vixitque ibi an. x, mortuus tandem diebus S. Antonii. *Quiſnam iſte Antonius ſit, quis Boleſlavus iſte princeps, uti & reliqua hujus elogii adjuncta; examinari prius non merentur, quam de publico ac legitimo iſtius* Moyſis *cultu aliunde nobis ſufficienter conſtiterit; quem ſufficiat, hic vel memoraſſe.*

Encænia archangeli Gabriëlis πέρων ἐν χαλδαις, *hoc die occurrit in Menais magnis Græcorum excuſis, & inter ea, quæ in apographis noſtris Græcis notantur deſumpta è codice Taurinenſi. Locus iſte apud Cangium CPolis Chriſtianæ lib. 4, pag. 185 ponitur inter monaſteria ejuſdem urbis ſuburbana.*

Valerium *aliquem* confeſſorem Albanæ filium, quem beatus Eucharius, primus Trevirorum epiſcopus, à morte ſuſcitaverit, *diſertè hoc die nobis ſignat Uſuardina editio Lubeco-Colonienſis, quam preſsè ſecutus eſt Grevenus & hunc Caniſius. Quæro* Valerium *iſtum in Officiis Trevirenſibus; aſt altum ubique de eo ſilentium. Conſulo Vitam S. Valerii epiſcopi* XXIX *Januarii,* E *in qua cap. 3 narratur S. Eucharii miraculum; at nec ibi de* Valerii *nomine vel minimum veſtigium. Obſervat Bollandus, fuiſſe qui S. Symetrium iſtic agnoſcerent, de quo actum eſt* XXVI *Maii, quod ut figmentum pridem refellit Browerus. Neque ſane major auctoritas eſt ut reſuſcitatus ille Albanæ matronæ filius* Valerius *appelletur; minima vero ut inter Sanctos locum inveniat.*

Warmudi depoſitio, *qui fuerit* Jeroſolymorum patriarcha *eſt inter auctaria Uſuardini codicis Bruxellenſis, unde procul dubio tranſiit in additiones Mss. Cartuſiæ Bruxellenſis ad Grevenum. Jam dixi,* ſub talis nominis inflexione eum hactenus nobis notum non eſſe.

Claudiam reginam Franciæ, vitæ innocentia & puritate mentis illuſtriſſimam *Sanctis in Gynæceo ſuo accenſuit Arturus, multos citans qui eam merito ab innocentia vitæ laudaverint, nullum qui religioſo cultu eam umquam donatam aſſeruerit, ut hîc etiam limites ſuos exceſſerit, dum* Beatam *dixit Arturus.*

Malimbæum eremitam & martyrem in Scotia *neſcio unde eduxerit Dempſterus, qui apud Camerarium plane ignotus eſt. Citat ipſe Kalendarium Adami Regii & Jacobi Cheymei, verum ſcriptores iſti majoris auctoritatis non ſunt quam Dempſterus ipſe, ſatis alibi à nobis deſcriptus.*

Joannis Aviculæ in Bohemia *hoc die ſcriptum invenio in noſtro Florario Sanctorum Mss., nullo addito indicio, ex quo quis ſit, colligi poſſit: ut prorſus non intelligam, quid Greveno prælucere potuerit, ut hoc ipſo die ſcriberet;* In Bohemia, bonæ & ſanctæ memoriæ Joannis Oviculæ confeſſoris, ordinis Prædicatorum; *quem ego apud Pium, Leandrum, Marcheſium alioſque viros illuſtres iſtius Ordinis recenſentes fruſtra quæſivi.* Joannem *aliquem* Agnum *memorat Choquetius inter ſanctos ſeu beatos Belgas Ordinis ſui cap. 8, non aſſignato obitûs die: ut nec id ſcire poſſim unde Annus ſacer Belgicus & Viridarium Germanicum* Agno *iſti aſſignaverint* XI *Decembris, Raiſſius vero* XXIV *Junii. Sitne is quem per* Oviculam in Bohemia *indicatum voluit Grevenus, haud equidem ſatis perſpicio: id mihi ſatis certum videtur; quiſquis demum fuerit, cultum hactenus non obtinuiſſe.*

Anna Boſmans *converſa Ordinis Ciſtercienſes in cœ-*

A *cœnobio Nazareth prope Lircm in Brabantia mortua anno* MDC *multis laudatur in Menologio Henriquez, ubi citatur Raissius in Auctario Sanctorum Belgii; qui de ipsa non hoc die agit sed* XXIX *hujus, occasione Beatricis, eo die memorandæ: de Anna etiam inter pios meminit Sanssayus.*

Garzias de Vera *in monasterio Hortensi apud Hispanos insigni etiam elogio ornatus est, ut* vir venerabilis, *sed absque titulo Beati.*

Ulpho *tamen Nericiæ princeps* beatus *appellatur*, qui in juventute S. Birgittæ nupsit, *& ex Hispania cum sancta conjuge reversus*, habitum Cistercienſium in Alvastra induit, ibidemque felici agone consummato, evolavit ad cælos. *Ferrarius de ipso egit in Catalogo generali ad* XII *Februarii, quo die etiam à Majoribus prætermissus est, cum de ejus cultu non constet. Plura de eo referuntur in ipsa*
E *Vita S. Birgittæ.*

Christianus monachus in Eleemosyna *memoratur hoc die in Kalendario Cistercienſi, de quo solo agit Chalemotus, Henriquez vero die sequenti. Ab utroque mirè extollitur, citanturque ab Henriquez scriptores varii, etiam* Joannes abbas in Catalogo Sanctorum Ordinis, *atque item Missale vetus istius instituti: tum Catalogi recentiores. De vero ejus ecclesiastico cultu doceri cupimus, antequam inter Sanctos eum recenseamus.*

Lubertus Bernerus venerabilis *titulum apud Raissium promeritus est, multis egregiis virtutibus & mirabilibus commendatus, quæ ex Vita à Thoma Kempensi conscripta se accepisse testatur.*

Camillam Gentili, *nec in Ferrario nec in ullis sacris Fastis cognitam, ferme ut martyrem, nempe ab impio marito trucidatam, multis laudant beatamque prædicant Septempedani seu Sanseverinates in Piceno, de eaque bina manuscripta hæc transmitti curarunt cum ipsa delineata imagine, quibus probare conantur cultum immemorabilem adeoque casum exceptum ab Urbani VIII decretis, quæ omnia melius sacræ Rituum Congregationi Romæ exhiberentur, cujus decisionem prævenire nostrum non est. Neque vero satis liquida sunt omnia*
C *in scriptis istis producta, in quibus, ut jam taceam de vita & gestis vix quidquam certi supereſſe, id desideramus imprimis, ut ostendatur dies ipsius obitûs, atque adeo qualiscumque cultus. Adscribitur quidem Relationi* De vita & cultu, *quod festum celebretur hac* XXVI *Julii, at neque in isto neque in alio scripto vel verbum occurrit unde id demonstrari possit; usque adeo ut vel ætas ipsa in obscuro sit, quandoquidem nata dicatur inter seculum* XIV *&* XV, *tantum abest ut vel dies, vel mensis vel annus obitûs alicunde erui queat. Hæc paucis hîc notanda fuerunt, ne ægrè ferant Sanseverinates quod de* Camilla *sua in opere nostro agendum non censuerimus, donec casus exceptus ritè approbatus sit, & de vero festivitatis die certiores reddamur.*

Delitia di Gioanni *Ordinis S. Dominici, in monasterio S. Salvatoris del Cassaro Panormi, memoratur in Diario Marchesii, cum longiori Vitæ serie, quæ ibi videri potest.*

Michaël de Benavides *Manilanus archiepiscopus II, non sine insigni elogio ibidem refertur ab eodem Marchesio.*

Angela *sive* Angelina *Tolomei, ut B. Joannis Baptistæ ejusdem nominis soror, & ipsa Ord. S. Dominici, additur in Viridario Germanico,* D *& in Anno sancto Belgico.*

Item Anna de Vargas, *& in solo Viridario* Catharina de Herrera.

Cum titulo beati *memorantur ab Arturo, in Martyrologio Franciscano: & ultima etiam in Gynæceo.*

- Franciscus Mayronis, *Placentiæ in Italia*
- Baldus Eugubinus, *in Umbria*
- Gundisalvus Marinus, *Mirtyli in Lusitania*
- Julianus à Fabriano, *in Piceno*
- Joannes à S. Cruce, *Pinciis in Castella*
- Archangelus Calatafimus, *Alcami in Sicilia*
- Ludovicus à Lerma, *Gatacici in Canaria*
- Petrus à Valentia, *Veladæ in territorio Abulensi*
- Petrus Nietus, *Serabis in territ. Valent. Hisp.*
- Camilla Pica, *Carpi in Insubria* E

Adduntur à Fortunato Huebero in Menologio S. Francisci, sed absque ullo titulo.

- Matthæus, *seu* Petrus Picquetus, Joannes Benedictus *&* Petrus de Seez, *Talesiæ in territorio Sagiensi, diverso mortis genere ab hæreticis circa an.* 1561 *sublati.*
- Baptista de Cugnano, *apud Theatem Marroccinorum mortis spiculo tactus*
- Franciscus de Terra nova *Romæ in Aracælitano conventu anno* 1597
- Magdalena Badaglia *in Sicilia*

Sancti hieromartyris Hermolai & sociorum *memoria hoc die inscribitur Menæis magnus Græcorum excusis, in pluribus quoque aliis Græcorum hagiologorum Fastis notissima. Sed de hoc sancto Martyre agemus die, quo signatur in Martyrologio Romano* XXVII Julii.

S. Berchtoldus *seu* Bertholdus, *abbas in Austria, huic diei male innexus est à Menardo, ut fatetur Bucelinus, qui cum aliis, ut ait, eum potius die sequenti collocandum censet, nosque de eo agemus* XXVII Julii.

Mart. Armulei *meminit Kalendarium Syriacum seu Hebraicum; quo indicari suspicamur martyrem Hermolaum; quem in hisce mox Prætermissis rejecimus in sequentem diem* XXVII Julii. F

S. Desideratum *signat hoc die Ferrarius in Catalogo generali, ex Bizuntina ecclesiæ tabulis &c. sed is ad diem sequentem pertinet, quo ipsum denuo repetit* XXVII Julii.

S. Celsum *à Camerario perperam signatum diximus inter Prætermissos* XXIV *hujus, notavimusque à Dempstero referri hoc die; ubi notanda annuntiatio;* Lensii, Celsi presbyteri, *ut oppidum Artesiæ certo indicet, cui apprimè quadrat adductus à Camerario versiculus;* Vulganii & Celsi, quos Belgis Scotia misit. *Quærimus quis hic* Celsus *sit, ut de Chimacensi, nescio quo, quærit Molanus. Nos ea hactenus putamus remittenda ad celeberrimum Celsum qui cum Nazario colitur* XXVIII Julii.

S. Venera virgo & martyr Aletina cum S. Herine passa sub Licinio, *notatur apud Ferrarium in utroque Catalogo. Vitam S. Herinæ edidit illustrissimus Paulus Regius, episcopus Æquensium, inter Vitas Sanctorum parte* 1, *à pag.* 854; *ubi & de* S. Venera *agitur; quæ & occurrit in Recognitione sanctuarii Capuani, collectore Michaële Monacho edita, pag.* 80. *Si* S. Veneram *hanc diversam velis à Sancta synony-*

A *synonyma, una an pluribus, quæ &* Venerанda *&* Paraſceve *dicitur, conſule, quæ obiter de illa* Venera *diximus occaſione S. Irenes martyris, ad diem* v *Maii, pag.* 5. *Sin vero ad illam aut illas ſpectet; vide, quæ hoc die* XXVI *inter Prætermiſſos de S. Paraſceve; nec non de S. Venera Locrenſi ibidem dicuntur* XXVIII Julii.

Sanctæ hoſiomartyris Paraſceves *memoria hoc die notatur in Menæis magnis Græcorum excuſis cum elogio; in quo* Antonio * imperante ex vico quodam haud procul vetere Roma, Agathone & Politia Chriſtianis parentibus, iiſque piis & præcepta Domini impigrè ſequentibus nata refertur; *reliquæ autem hiſtoriæ ſumma, ibidem expoſita, eò redit: A ſterilibus parentibus impetrata à Deo fuit, ac nata feriâ ſextâ, in baptiſmo* Paraſceve *appellata. Mortuis parentibus in ſacram virginem attonſa, monaſticam vitam amplectitur; fidemque Chriſti deinde prædicans, multos paganos ad Dei cognitionem convertit: unde à quibuſdam Judæis apud Antoninum imperatorem accuſata fuerit, ac pluribus tormentis excarnificata. Tum imperator liquore vaſis, pice & oleo pleni, in quod Sancta immiſſa fuerat, ab ipſa aſperſus, excæcatur, ſed iterum illuminatur: quo prodigio ingens tum ipſius tum aliorum ſubſecuta traditur converſio.* Paraſceve *autem alia peragrat loca. Deinde ad Aſclepium deducta, condemnatur ut pabulum ſit formidabili cuidam draconi; qui, facto ab ipſa ſigno crucis, medius crepuerit. Quo viſo ille ſe cum ſuis ad fidem Chriſti receperit. Sancta denique in alia urbe ad Taraſium perducta, poſt plurima tormenta, abſciſſo capite martyrium conſummat. Atque hæc eſt hiſtoriæ, ſeu, ut verius dicam, pii dramatis ſumma. Cur autem Sanctam, tum ibi, tum in aliis Græcorum Faſtis hoc die notiſſimam, atque in hunc item diem à die* XXIV *hujus menſis rejectam, aliò iterum remittamus, & quò, docebit Venera, Veneranda, ſeu Paraſceve, quæ ponitur inter Prætermiſſos* XXVIII Julii.

* Antonino

B

Beatus presbyter confeſſor, in territorio Trevirenſi circa Confluentiam *ſignatus eſt hoc die in Uſuardis Colonienſibus, Molano & aliis, ut* ſancti Banti (*aliàs* Bantonis *ſeu* Panthonis) *frater & coëremita in Voſago, cum ipſo Treviris ſepultus; de quibus, paucis quidem ſed nitidè loquitur Browerus in Annalibus Trevirenſibus tomo* I, *pag.* 347, *num.* 32, *ex aliis ibi citatis; quorum* Beatum *celebrari ait hoc die, alterum* XXXI *hujus. Nos, cum utriuſque res geſtæ & breves, & inter ſe ſic connexæ ſint, ut commodè ſeparari nequeant, modernum Trevirenſium proprium ſequemur, in quo amborum una eſt eademque feſtivitas, atque de utroque ſimul agemus* XXXI Julii.

C

S. Theodota *inter ea, quæ apographis noſtris, ex Menæis Ambroſianis excerptis, aliunde adjecta ſunt, notatur eſſe hac die in Taurinenſi α; ſed de illa agemus cum Martyrologio Romano* 11 Auguſti.

D

Transfiguratio Domini, facta in monte Thabor, à tribus diſcipulis, qui intererant, poſt aſcenſionem Domini, ſuis coapoſtolis publicatur. *Ita legitur in Uſuardo Bruxellenſi, quæ unde accepta ſint, non eſt promptum divinare: hoc ſatis certum eſt, ipſam* Transfigurationis *memoriam ab Eccleſia recoli* VI Auguſti.

SS. Donatus & Hilarinus *alicubi hoc die perperam relati ſunt, ſpectant ad* VII Auguſti.

S. Adrianus *à Wandelberto hoc die laudatus, quis veroſimiliter dici poſſit, habes infra in claſſe Martyrum Laodicenſium: quam vera* S. Adriani elevationem *inſinuet is qui additiones Mſſ. ad Grevenum collegit, quaſque Cartuſiæ Bruxellenſis vocamus, necdum intelligo: quacumque ea elevatio fuerit, de ea agetur ad S. Martyris natalem* VIII Septembris.

S. Tharſicium martyrem Romæ *hoc die collocat Ferrarius* ex libro ſtationum Urbis *abſque ulteriori notitia: nos alium iſtius nominis Romanum martyrem hactenus non novimus præter eum quem in Catalogo Sanctorum Italiæ melius retulit* XV Auguſti.

E

S. Euphemiam virg. mart. *tribuit hoc die Ferrarius in Catalogo generali* Auriæ in Hiſpania, *in annotatione diſtinctius* in Gallæcia, *cujus corpus tranſlatum fuerit an.* 253, *teſte Marietta ad* VII *Auguſti. De ea Sancta pluribus hoc die agit; eamque Obobrigæ vindicat Tamayus, alio nomine* Eumeliam *quoque appellans, quæ fuerit è numero novem filiarum C. Attilii Severi, uno partu à Calſia ejus uxore editarum, de quibus ſæpe alibi & abunde dictum putamus.* Euphemiam, *ex tali fonte eruitam, necdum ut ſanctam agnoſcimus; quod ſi recte omnia diſcutiantur, quæ Tamayus & alii fruſtra contorquent, non alia erit* Euphemia, *etiam in Officio Mozarabico, quam celeberrima illa Chalcedonenſis quæ recte & verè colitur* XVI Septembris.

F

S. Chemnicum *ut* S. Columbæ cariſſimum, *pluribus hoc die laudat Camerarius in Menologio Scotico, forte pro arbitrio; niſi Mſs. Catalogum, qui penes nos eſt, ſecutus, aut is ex ipſo potius deſcriptus fuerit: à Majoribus noſtris remiſſus eſt ad diem* XI Octobris.

S. Marcelli *Pariſienſis epiſcopi* tranſlatio *in Munerato aliſque Uſuardinis codicibus hoc die annuntiatur, ut habes inter auctaria in noſtra editione: verum natalis ejus in Romano eſt, quo die de ipſo agemus* I Novembris.

S. Venera, virgo martyr, apud Caſtrum regale in Sicilia, *à die* XXVI *Junii ad hunc remiſſa, mirum, ſi ab ſynonymis pluribus diſtingueretur, de quibus tum inter Prætermiſſos hic ſub eodem iſto nomine, ac ſub nomine Paraſceves, & Venerandæ; tum inter Prætermiſſos ad diem* XXVIII *hujus: ubi intricatiſſimam hanc unius an plurium ſynonymiam remittimus ad diem, quo S. Veneranda inſcribitur Martyrologio Romano* XIV Novembris.

DE S. ANNA MATRE DEIPARÆ

COMMENTARIUS HISTORICUS. G. C.

§ I. Antiquiora Sanctæ Acta, eorumque ſcriptores.

XXVI JUL. *EX Epiphanio & Gregorio Nyſſeno colligo, primis Eccleſiæ ſeculis aliquam hiſtoriam de parentibus Deiparæ exſtitiſſe; ſed neſcio, an ea incorrupta ad nos pervenerit. Pura certè non eſt illa*, quæ Proteuangelium S. Jacobi minoris *perperam inſcribitur, & inter monumenta ſanctorum Patrum orthodoxographa tomo* I *à pag.* 71 *Græco-Latinè edita eſt: nam illic hiſtoria Deiparæ contaminatur ineptis fabulis, inter quas abſurdiſſima illa refertur, quod Joſephus & Maria ob ſuſpicionem ſacrilegii & ſtupri à ſacerdotibus fuerint coacti ad bibendum poculum maledictionis, quo Moyſes explorari juſſit innocentiam feminæ de adulterio accuſatæ. Porro ſcriptor iſte in fine Proteuangelii ſe Jacobum nominat, & Hieroſolymis ſeſe in deſertum fugiſſe aſſerit, orto tumultu, quem Herodes excitarat. An huic clauſulæ fides adhibenda ſit, & quis fuerit iſte Jacobus, aut quo tempore vixerit, non facilè dixero. Aliqui infra laudandi exiſtimant, eum tempore Apoſtolorum ſcripſiſſe.*

Acta S. Annæ

2 *Quidquid ſit de illius antiquitate, ſaltem hoc Jacobi Proteuangelium vidiſſe dicendus eſt auctor commentarii in Hexahemeron, quem Leo Allatius anno* 1629 *ſub nomine S. Euſtathii archiepiſcopi Antiocheni Græco-Latine vulgavit, quando in jam citata editione pag.* 70 *primam iſtius hiſtoriæ partem in compendium redegit, atque ita mitigavit:* Digna certe eſt, quæ percurratur hiſtoria, quam Jacobus quidam recenſet de beata Virgine hiſce verbis enarrans; ait namque, in tribubus Iſrael virum fuiſſe opulentum, nomine Joachim, qui diebus feſtis munera Deo duplo majora aliis offerebat, ut ſic populo omni ſibique divinum numen placando propitium redderet. Jam celeberrimo die feſto appropinquante, omnibuſque, ut moris erat, [Deum] munerum magnificentiâ donantibus, primus hic, ut primus deferret, accurrit; ſed Rubin quidam eum remoratus eſt, non licere ipſi primum offerre affirmans, qui in Iſrael adhuc ſine prole degebat. Hinc mœrore obrutus deſerta petit, ibique tabernaculo exſtructo, ſupplicibus votis Deum orabat, ut & ſibi, quemadmodum Abrahæ, legitimæ prolis concederet fœcunditatem: ſolum hoc ſe dono in Iſraël carere cognoſcebat, & ſic in quadraginta dierum jejunio Deum deprecabatur.

auctor commentarii in Hexahemeron

C

3 Similiter & ejus uxor, veſtitu inculto & horrido tecta, prolem à Deo precibus poſcebat. Sed cum magna dies Domini veniſſet, veſte ſe pretioſa ornavit: nefas enim erat, illo die luctuoſo habitu veſtiri. Circa igitur horam dici nonam ſub arbore in viridario ſuo ſedens his verbis Deum obſecrabat: Deus patrum noſtrorum, benedic mihi & exaudi orationem meam, ſicut benedixiſti vulvæ Saræ, & dediſti filium illi Iſaac. Hæc cum diceret, in propinquam arborem aſpectum referendo aſpexit paſ-

videtur excerpſiſſe

ſerem pullis ſuis incubantem; hinc amarè repetito ſuſpirio ejulanſque dixit: Heu Domine, quando nec hiſce volucribus fœcundis aſſimilor! Et talia dicenti angelus Domini apparens liberorum * prænuntiat ſuſceptionem. Quibus auditis, gignendum illico Deo offerendum promiſit. Hæc eadem in monte Joachim angelus manifeſtavit. Quare rediens è monte decem agnas præbet ad ſacrificium, & ſacerdotibus duodecim vitulos, & ſenatoribus & populo univerſo centum hircos. His ſacrificiis in templo Domini factis, domum ſuam revertitur, &, re cum uxore habita, ſuſcepit ex ea filiam, vocatque Mariam, quam jam trimulam in templo Deo conſecrarunt. *Hæc mitigata hiſtoriæ ſynopſis ex Proteuangelio Jacobi excerpta eſt, ut utrumque librum conferenti patebit.*

* *Græcè* παιδοποιΐαν *id eſt* puerorum procreationem

E

ex Proteuangelio cujuſdam Jacobi;

4 *Leo Allatius in notis ad memoratum commentarium in Hexahemeron pag.* 286 *de ſcriptore Proteuangelii poſt alia ſic diſſerit:* Veriſſimum eſt, ſcriptum hoc eſſe antiquum, & circumcirca Apoſtolorum tempora conſcriptum. Nec dubium, in hoc, ſicut & in multis aliis accidit, ab hæreticis multa fuiſſe inſerta adſtruendæ propriæ hæreſeos causâ, veritatiſque catholicæ deſtruendæ ..... Bene itaque actum cum hoc auctore, cum Euſtathius (*varii eruditi hoc opuſculum Euſtathio abjudicant*) omiſſis & detruncatis iis, quæ fucum facere poſſent, utilia tantum decerpſit devoto lectori, Virginiſque ſtudioſo non incommoda. Quin tanti patris auctoritas pondus illi & auctoritatem addit, præcipue cum nihil ſit ex iis, quæ hîc referuntur, quod vel Eccleſiæ vel ejus auctoritati contrarium ſit, imo teſtimoniis dictiſque aliorum patrum & hiſtoricorum omnia ſint conſentanea: eoque libentius in hanc ducor ſententiam, cum videam non laudari à noſtro Euſtathio, tamquam opus Jacobi apoſtoli, ſed alterius cujuſdam, quod clariſſime ſignificatur additione illa τις; Ἰάκωβός τις JACOBUS QUIDAM. Quod ſi exiſtimaſſet, eſſe Apoſtoli, numquam ſiluiſſet. *Epiphanius monachus & presbyter apud Allatium Græcè citatus, qui ſeculo* X *vel incunte* XI *floruit, hunc Jacobum dicit fuiſſe Judæum, & iiſdem cum beata Virgine temporibus vixiſſe. Imo Allatius putat, hunc eſſe librum Jacobi, de quo Origenes in caput* 13 *Matthæi meminit.*

F

sed non debuit S. Gregorius Nyſſenus

5 *Hanc poſtremam Allatii opinionem præfero iſti aſſertioni, qua ibidem confidenter affirmat, Gregorium Nyſſenum ex illo Jacobi opuſculo multa mutuatum eſſe, tacito auctoris nomine. Unde, obſecro, Allatius id colligit? Unde novit, hanc Jacobi hiſtoriam Gregorio Nyſſeno præluxiſſe? Siquidem Gregorius in Græco-Latina editione Pariſienſi anni* 1615 *tomo* 2 *pag.* 778 *tantummodo ita loquitur:* Sed prius auſcultemus, quid de ipſa (*nempe beatiſſima Virgine Maria*) memoriæ proditum ſit. Audivi ergo quamdam hiſtoriam apocrypham, tales de ea prodentem nar-

AUCTORE G. C.

rationes : Virginis pater fuit insignis quidam civis, observantia legis & vitæ probitate imprimis nobilis, qui sine filiis ad senectutem pervenerat, cum minus idoneam ad gignendum uxorem haberet. Habebatur autem matribus à lege quidam honor, quo carebant feminæ, quæ liberos nullos susceperant. Quapropter & hæc imitata id, quod de matre Samuelis scriptum est, & sanctum sanctorum accedit, & supplicat Deo, ne legum benedictione privetur, quæ nihil in legem peccasset. Quod si mater evaserit, se, quodcumque pepererit, ei dedicaturam. Quamobrem cum voti compos effecta filiam suscepisset, eam vocavit Mariam, ut ipso etiam nomine testaretur acceptum munus à Deo. Illam igitur, cum jam grandiuscula esset, nec ubere matris amplius indigeret, ducens ad templum Deo reddidit, & studiose promissum exsolvit. *Historiam, quam interpres hîc vocat* apocryphan *(Græcè legitur* ἤκουσα τοίνυν ἀπηρύφοις τινὸς ἱστορίας*) alii vertunt* arcanam, *& in editione nostri Frontonis Ducæi tomo* 1 *col.* 687 historia incerti auctoris *appellatur. Potest etiam hæc vox interdum historiam* non canonicam *sive inter canonicos sacræ Scripturæ libros non relatam significare.*

B

idem Protevangelium præ oculis habuisse,

6 *Quocumque modo Gregorius eam vocem acceperit, mihi hîc non placet, quod Mater Deiparæ dicatur orasse in sancto sanctorum, cum ex sacris Litteris constet, solum pontificem illud semel quotannis ingredi consuevisse. Neque Gregorius ita explicari potest, quasi tantummodo voluerit, eam versùs hunc templi locum accessisse : Græcè enim dicitur* ἐντὸς τοῦ ἁγίου τῶν ἁγίων γενομένη ἱκέτις γίνεται τοῦ Θεοῦ : *id est ad litteram* in sancto sanctorum existens, supplex fit Deo, *sive* in sanctum sanctorum ingreditur, & supplex Deum orat, *ut interpretatur Petrus Franciscus Zinus apud Combefisium in Bibliotheca Patrum concionatoria tomo* 1 *pag.* 144, *ubi Combefisius ad ea verba sic notat in margine :* Sunt hæc sumpta ex apocrypho Jacobi ἀδελφοθέου, excepto, quod ibi Anna in horto orasse legitur, non intra sanctum sanctorum, quod hîc ait Nyssenus, sive lapsus memoriâ, sive ita irrepsit errore librarii. *Nicephorus Callistus lib.* 1 *Hist. eccles. cap.* 7, *ubi hanc Gregorii orationem haud dubie præ oculis habuit, ac etiam phrasim illius imitatus est, probabilius illam Gregorii expressionem mutavit, ac mitius dicit,* Annam *orationis causâ* in templo *versatam esse. Antiochus verò monachus Palæstinus, qui ineunte sæculo* VII *floruit, homilia* 107 *asserit, eam* in horto suo *cum lacrymis orasse. At ab hac digressione in viam redeamus.*

C

cum ante ipsum & S. Epiphanium plures ejusmodi historiæ exstiterint,

7 *Quærimus, quo argumento Allatius & Combefisius probent, Gregorium Nyssenum sua ex Protevangelio Jacobi accepisse, quandoquidem antiquitus plures hujusmodi historiæ exstiterunt, quas potuit vidisse. Certè Epiphanius, Gregorio Nysseno coævus, aliam ejusdem rei historiam præ manibus habuisse videtur, quam in Græco-Latina Petavii editione lib.* 3 *adversus hæreses, hæresi* 59 *aliàs* 79 *num.* 5 *citat his verbis :* Quamvis autem ex Mariæ historia ac traditione illud habeatur, Joacimo ejus patri divinitus hoc in deserto nuntiatum fuisse : UXOR TUA CONCEPIT ; non ita tamen accipiendum est, quasi hoc citra nuptialem consociationem ac virilem satum acciderit. Verum, quod futurum erat, missus à Deo significavit angelus, ne qua dubitatio foret propter illud, quod revera in lucem editum, & à Deo constitutum, ac justo viro natum fuerat. *Si sanctus Epiphanius Protevangelium Jacobi secutus fuisset, non indiguisset hac explicatione, cum in illo clare legatur :* Ἰδοὺ γὰρ Ἄννα ἡ γυνή σου ἐν γαστρὶ λήψεται, *id est :* Ecce Anna uxor tua in utero CONCIPIET ; *non autem* CONCEPIT, *ut Epiphanius in historia Mariæ haberi testatur. Adde, quod Epiphanius nomina parentum Deiparæ, quæ Nyssenus loco supra citato tacuit, adversùs Antidicomarianistas hæresi* 58 *aliàs* 78 *num.* 17 *expresserit, dum ibi diserte affirmat, beatissimam virginem Mariam* ab Anna matre & Joacimo patre genitam *fuisse. Ex his concludo, plures ante Epiphanium & Gregorium Nyssenum exstitisse Mariæ historias, cum neuter videatur sua ex Protevangelio Jacobi accepisse.*

D

ex quibus aliquæ fuerunt antiquitus corruptæ,

8 *Quod si sermo sit de Mariæ historiis, fraude hæreticorum corruptis aut confictis, haud dubie plures istiusmodi ea ætate circumferebantur : nam Epiphanius hæresi* 6 *aliàs* 26 *num.* 12 *de Gnosticis hæc narrat :* Infinita porro penes illos sunt supposititia atque imprudenter conficta monumenta : cujusmodi est, qui de progenie Mariæ liber inscribitur, in quo horribilia quædam ac detestanda illorum dicta continentur. *Tradit etiam auctor antiquus, qui sub Hieronymi nomine diu delituit, Acta Deiparæ à Seleuco quodam, Manichæi discipulo, corrupta fuisse. Forte ex his commentis Faustus Manichæus negabat, Christum ex stirpe Davidica ortum esse, cui S. Augustinus lib.* 23 *contra Faustum cap.* 9 *ita respondet :* Hoc ostendat, non ex quibuscumque, sed ecclesiasticis, canonicis, catholicis : aliæ quippe apud nos non habent ad has res ullum pondus auctoritatis .... Ac per hoc, illud, quod de generatione Mariæ Faustus posuit, quod patrem habuerit ex tribu Levi sacerdotem quemdam, nomine Joachim, quia canonicum non est, non me constringit. Sed etiamsi hoc crederem, ipsum potius Joachim dicerem aliquo modo ad David sanguinem pertinuisse, & aliquo modo ex tribu Juda in tribum Levi fuisse adoptatum, vel ipsum vel ejus aliquem progeneratorem, vel certe in tribu Levi ita natum, ut de stirpe David consanguinitatem aliquam duceret ..... Hoc ergo potius, vel tale aliquid crederem, si illius apocryphæ scripturæ, ubi Joachim pater Mariæ legitur, auctoritate detinerer. *Vides ergo, ante ætatem Augustini apocryphas hæreticorum historias exstitisse, quas sanctus doctor merito rejiciendas censuit. Idem abunde confirmatur ex decreto Gelasii I Papæ, quod apud Labbeum tomo* 4 *conciliorum col.* 1264 *refertur, ubi plura hujusmodi figmenta damnantur.*

E

F

& una S. Hieronymo perperam adscripta,

9 *At saltem, inquies, historiam suam ex puriori fonte hausit antiquus auctor ille, qui sub Hieronymi nomine de nativitate sanctæ Mariæ conscripsit opusculum, cui in novissima editione Parisiensi tomo* 5 *operum S. Hieronymi col.* 445 *præfigitur prologus, in quo scriptor ille asserit, sese de hac re Hebraïcum S. Matthæi apostoli & euangelistæ libellum Latinè transtulisse. Post alia autem sic præfatur :* Petitis à me, ut vobis rescribam, quid mihi de quodam libello videatur, qui de nativitate sanctæ Mariæ à nonnullis habetur. Et ideo scire vos volo, multa in eo falsa inveniri. Quidam namque Seleucus, qui passiones apostolorum conscripsit, hunc libellum composuit. Sed sicut de virtutibus eorum, & miraculis per eos factis vera dixit, de doctrina verò eorum plura mentitus est, ita & hîc

A hîc multa non vera de corde ſuo confinxit. Proinde, ut in Hebræo habetur, verbum ex verbo transferre curabo: ſiquidem ſanctum euangeliſtam Matthæum eumdem libellum liquet compoſuiſſe, & in capite Euangelii ſui Hebraïcis litteris obſignatum compoſuiſſe: quod an verum ſit, auctori præfationis & fidei ſcriptoris committo: ipſe enim, ut hæc dubia eſſe pronuntio, ita liquido falſa eſſe non affirmo. *Cum verò auctor jam ſpoponderit, ſeſe* verbum ex verbo *tranſlaturum, in fine proœmii concludit, ſe non alia dicturum*, quam quæ aut ſcripta ſunt ibi, aut conſequenter ſcribi potuerunt. *Sunt & alia in hoc prologo, quæ non magis cohærent, quam ægri ſomnia, ut facile intelliget, qui hanc præfationem levi oculo percurrere voluerit.*

Juxta Fulbertum Carnotenſem

10 *Ceterùm Fulbertus Carnotenſis epiſcopus, qui ſeculo* x *vixit, in ſermone de ortu almæ virginis Mariæ, quem Carolus Villierius Pariſiis anno* 1608 *inter opera ejus ex Ms. bibliothecæ Victorinæ edidit, de hoc pſeudo-Hieronymo ejuſque lucubratione ſic fol.* 142 *cautè judicat:* Exſtat vero quædam non uſitata relatio, quæ clariſſimi interpretis

B Hieronymi prænotatur nomine, referens, beatum Matthæum poſt editum Euangelium ortum præfatæ Virginis, atque initiamenta puerilia Jeſu Chriſti ita obſcuris manu propria obſignaſſe litteris Hebraïcis, ut nullis infidelium illud vellet patere ſuperfluis & mordacibus rictibus, quæ tunc à prælibato interprete feruntur tranſportata, quibuſdam obnixè petentibus, ad Latinæ linguæ notitiam. Et quia hæc relatio inter ſacræ Scripturæ canones non habetur inſerta, ideo unanimis Eccleſiæ conventus in recitando apertè nec omnino eligit, nec in non recipiendo rejicit: cum nonnulla reperiantur dicta vel facta, quæ in præfata ſerie impoſſibilia videantur, quæ tamen volentibus & amantibus legere, non denegat fidelium induſtria. Nobis autem & omnibus Eccleſiæ filiis ſatis ſuperque ſit fides & devota credulitas, qua verè eam confitemur Virginem & in omni ſua operatione. *Vides, hanc hiſtoriam à Fulberto non magni æſtimari, & ſubtimidè Hieronymo adſcribi.*

& eminentiſſimum Baronium

11 *Eminentiſſimus Baronius in Apparatu ad Annales eccleſiaſticos num.* 44 *de eodem auctore clarius rotundiuſque profert judicium:* Nec innitimur ſcriptioni illi, quæ hactenus

C Hieronymi nomine ad Cromatium & Heliodorum ſcripta vulgata eſt: nam licet in ea complura, veritate conſtantia, conſcripta reperiantur, quæ à dictis auctoribus ſibi vendicent auctoritatem & fidem; tamen non tantum eam Hieronymi non eſſe dixerimus, ſed auctoris planè ut ignoti, ſic prorſus imperiti, qui in ea condenda & conſcribenda non novit aperta vitare mendacia, dum ait, illis temporibus, quibus ea acciderunt, fuiſſe Iſachar ſummum pontificem. *Deinde ex Flavio Joſepho enumerata pontificum ſerie, ita concludit:* Uſque ad cladem Hieroſolymorum, per Titum illatam, nullus ejus nominis reperitur inſtitutus pontifex. *Scio, quoſdam apud Jacobum Polium in Hiſtoria SS. Joachim & Annæ part.* 2, *quæſt.* 12 *hîc effugium quærere dicendo, auctorem illum non addidiſſe epitheton* ſummus, *adeoque per pontificem intelligi poſſe ſacerdotem. Sed cum in Euangeliis ſola vox* pontifex *paſſim ſummum Judæorum pontificem deſignet, erudito eminentiſſimi Cardinalis judicio acquieſcimus. Accedit, quod ille, qui Joachimum repulit, in Proteuangelio Jacobi* Reuben *vocetur. Imo Georgius Metropolita Ni-*

comedienſis apud Combeſiſium tomo 6 *Bibliothecæ concionatoriæ pag.* 83 *dicit, Joachimum per invidos, generis affinitate conjunctos, ab oblatione munerum fuiſſe prohibitum, nulla pontificis mentione facta.* AUCTORE G. C.

12 *Ex hactenus dictis liquet, ipſos hujus hiſtoriæ fontes antiquitus ita fuiſſe corruptos, ut hoc tempore vera à falſis, certa à dubiis non poſſimus ſecernere. Unde Fulbertus Carnotenſis in editione proximè citata fol.* 141 *verſo ita loquitur:* Nam & hoc, quod levi & ſubtili ratione aut forſitan conſcriptione de Matris Domini nativitate & infantia ejuſdem Domini perceperunt (*nempe hæretici aut infideles, de quibus hîc agit*) ita verſutâ & argumentoſâ fallaciâ deturparunt, ut nec vera deinceps à quibuſdam eccleſiaſticis doctoribus recitentur, quamvis minimè repudiantur. *Eruditus præſul vult indicare, ni fallor, multa dubia eſſe fidei, quæ quidam Patres de ortu Virginis ex his infectis monumentis retulerunt, quamvis ea omnia rejicienda non ſint, cum manifeſtæ falſitatis convinci non poſſint. Quæ cum ita ſint, ut etiam Majores noſtri ad diem* xx *Martii in Actis S. Joachimi* § 1 *notarunt, non eſt opus hîc longos ſanctorum Patrum ſermones de hac re tranſcribere, qui paſſim in operibus eorum occurrunt, vel apud Combeſiſium in Bibliotheca concionatoria facile inveniri poſſunt. Atque hæc ſunt, quæ ex qualibuſcumque antiquitatis monumentis colligere potui. Nunc diverſas recentiorum traditiones, paulatim auctas ac mutatas, curioſo lectori proponemus.* *ita ut vera à falſis non facilè ſecerni poſſint.* E

§ II. Recentiorum opiniones de parentibus, patria, & Actis S. Annæ.

F *Orte quiſpiam mirabitur, nos recentiora S.* Annæ *Acta hîc exhibere, cum ex ipſis antiquis vix quidquam certi eruere potuerimus, ut paragrapho præcedenti vidimus. Nihilominus ad id faciendum nos cogit zelus quorumdam adeo indiſcretus, ut ferme ex albo Catholicorum expungendos cenſeant eos, qui has novas opiniones ſuas non amplectuntur. Inter alios Joannes Eckius, acerrimus Lutheri oppugnator, & hæreticorum in Germania malleus, in ſermone de S.* Anna *dicit, ſe* communem fidelium referre ſententiam, quam à ſenioribus accepimus, *inquit*, ita ut & ipſâ Hieroſolymitana tenet eccleſia. *Porro audiamus, qualia contineat iſta traditio, pro qua aliqui tam acriter ſibi decertandum putarunt.* *Quamvis Joannes Eckius*

quamdam traditionem referat

14 *Laudatus Eckius in Homiliis, quæ anno* 1579 *Pariſiis recuſæ ſunt, tomo* 3 *fol.* 284 *verſo eam ſic proponit:* Anna, Stolonis (*alii Stollanum appellant*) & Emerentianæ filia, ex Bethleem, deſponſata eſt Joachim à Nazareth, qui & vixerunt in conjugio ſecundùm voluntatem & beneplacitum Dei, dividentes bona ſua ex annuis poſſeſſionibus trifariàm, partem templo, & miniſtris ejus, aliam pauperibus peregrinis, ſibi & familiæ impendebant tertiam. Vixerunt annis circiter viginti ſine ſobole, quamvis inde voverint, ſi det eis Deus ſobolem, eam ſe in cultu divino educaturos. Cumque in dedicatione templi Joachim ſolitam oblationem faceret, reſpuit eam Iſachar pontifex, eo quod ſterilis eſſet. Unde pudore affectus Joachim ad paſtores ſuos in paſcua conceſſit, & poſt ali-

AUCTORE G. C.

quot dies apparuit ei angelus Domini, consolatus illum, quoniam orationem ejus & eleemosynam accepisset Deus: inde uxorem suam sibi parituram virginem, quam vocare deberet Mariam, illam prædixit ab infantia deditam fore Deo, & ab utero matris plenam Spiritu sancto. In ejus rei signum, inquit angelus, uxorem tuam habebis mox ingressurus obviam Hierosolymis juxta portam auream. Idem denuntiaverat angelus Annæ, unde & ambo Hierosolymam venerunt, mutuoque contulerunt, quæ utrique angelus locutus esset.

15 Ingressi templum laudarunt Dominum, & reversi sunt domum exspectantes consummationem promissionis divinæ. Imprægnata igitur Anna peperit Mariam, quo tempore doctores putant, Joachim virum fuisse annorum forte quadraginta quinque; Annam verò mulierem annorum triginta sex. Non multo post mortuo Joachim, alteri marito nupsit Anna, non utique ex lascivia carnis, sed Spiritus sancti instinctu, cui nomen Cleophas. Anna ergo ex isto etiam concepit filiam, quam simili nomine cum priori Mariam vocavit. Ea jam adulta nupsit Alphæo. Quando autem placuit Deo, ut moreretur etiam Cleophas, adhuc tertium maritum accepit Salomam, ex quo filiam conceptam itidem prioris amore vocavit Mariam, quæ desponsata tandem est Zebedæo. Hinc sancta processit soboles: nati enim inde sunt apostoli Joannes & Jacobus major; ex illa verò Jacobus minor, Simon & Judas Thaddæus. Cetèrùm soror Annæ Ismeria peperit Elisabeth matrem Joannis Baptistæ. O stirpem nobilem! ô gentem sanctam! ô arborem bonam, quæ tot bonos fructus protulit! *Atque hæc est traditio illa, pro qua aliqui, tamquam pro aris & focis, nimis imprudenter decertabant.*

de Aliis S. Annæ,

B

16 *Eckius in editione homiliarum proximè citata tom. 3, fol. 285 verso viros etiam catholicos, huic traditioni adversantes, carpit his verbis:* Adversus generalem hanc Ecclesiæ observationem quidam (quamvis statim sint consopiti) erexerunt se, rati parum honestum fuisse Annæ, ut ea ætate duos adhuc viros sibi sociarit, eo maxime, quod sine dubio filiæ suæ Mariæ sanctitatem cognovit, contenta inde existens eâ unicâ, nec ullam aliam sobolem concupiscens. Et cum nihil aperti habeat hoc Euangelium, temerario ausu præsumebant contra universalem Ecclesiam affirmare, Annam unum tantum habuisse maritum, & filiam unicam; Joannem & Jacobum non fuisse consobrinos Christi, & hujusmodi alia multa, quæ parum tutum est palam facere puris Christianorum mentibus: quoniam repugnat hic error Ecclesiæ, ipsique Scripturæ, & Patribus sanctis, qui uno omnes consensu per universum Christianismum semper tenuerunt hoc ita, ut diximus, jam inde ab ipsa Christi ascensione usque in hæc tempora. Atque iis non obstantibus, tres contradixerunt protervè, è quibus unus eam gratiam habuit, ut revocarit, regressus ad Ecclesiam Catholicam. *Deinde post allata opinionis suæ argumenta, quibus postea satisfacere conabimur, concionem suam fol. 287 sic concludit:* Cum itaque Ecclesia hæc ita commemoret, & decimo quinto die Maii festum recolat duarum Mariæ sororum, & filiarum Annæ, nullus Christianus hinc recidat *, novisque & inconstantibus doctrinis fidem præbeat adversus Ecclesiam. *At nos temerariam privati hominis censuram parum curantes, ad licitum hujus traditionis examen progredimur.*

eamque acriter defendat

C

* *forte* recedat

D

17 *Imprimis quod ad S. Annæ parentes attinet, nomina eorum incerta esse arbitror: nam quos hæc traditio Stolonem & Emerentianam vocat, Hippolytus, apud Nicephorum Callistum lib. 21, hist. eccles. cap. 3 citatus, Mathan & Mariam appellat. In Breviario Romano anni 1536 aliisque ante S. Pium V editis legitur* Anna virginis Dei genitricis mater, Gaziri filia. *Apud Jacobum Philippum Bergomensem in Supplemento Chronicorum ad annum mundi 5180 pater* S. Annæ *vocatur Isachar, pro quo Isachare & Nasaphat conjugibus codicem Ms. bibliothecæ Lobkovitiæ allegat Silvester Steierus in Historia genealogica Christi, ut Jacobus Polius in Historia SS. Joachim & Annæ part. 2, quæst. 2 testatur. Franciscus Lucas Brugensis in cap. 3 Lucæ ℣ 23 suam in hac re sententiam ita exponit:* Ego malim intelligere, hunc Eli avum fuisse beatæ Mariæ, patrem Annæ. *Noster verò Cornelius à Lapide in commentariis ad cap. 36 Numerorum ita loquitur:* Mathat enim fuit pater, non Heli sive Joachim, sed Annæ uxoris Joachim. *Alii denique patrem* S. Annæ *Isaacum nominant. Quis igitur in tanta opinionum varietate statim huic traditioni acquiescat?*

tamen opinio ejus de nominibus parentum,

E

18 *Hinc Lezana post relatam ex recentioribus quamdam revelationem, quæ perperam à sancto Cyrillo conscripta dicitur, in Annalibus Carmelitarum ad annum Mundi 3976 num. 10 ita fatetur:* Difficile etiam in ea revelatione videtur, quod de parentibus sanctæ Annæ, Stollano & Emerentiana dicitur, utpote aliis historicis contrarium, in quibus aliter appellantur. Sed neque hoc magni ponderis argumentum est: cum enim neque sacro Euangelio aut alia canonica Scriptura, Ecclesiæ definitione, traditione, Patrumve consensu aliquid de sanctæ Annæ parentibus habeatur, procul dubio nihil certi de illis eorumque nomine affirmari potest. Hinc in varias auctores distrahuntur sententias: quidam enim ex sancto Hippolyto martyre apud Nicephorum in ecclesiastica Historia lib. 2, cap. 3 volunt, sanctæ Annæ parentes vocatos Mathan & Mariam. Alii, matris nomine suppresso, Garizim (*fortasse* Gazirim *dicere voluit*) patrem ipsius vocant ex quadam historia, quam apocrypham asserit Torniellus sub anno 4037 num. 4. Alii verò ejusdem Annæ patrem Isaac appellant, matris nomen non referentes: ita enim habebatur olim in antiquo Carmelitano Breviario, anno 1495 Venetiis impresso, & ab Ordine rejecto. *Mirum sane est, hanc revelationem, ejusque primum narratorem Cyrillum tam serò Carmelitis innotuisse, ut tamdiu in Breviario suo aliud nomen legerint. At mihi non lubet in his tenebris frustra palpare, præsertim cum videri possint ea, quæ dicta sunt de hac re in Responsionibus Papebrochianis ad art. 15 § 8.*

F

19 *Neque omnino certa sunt, quæ de Deiparæ parentum patria traduntur: Eckius enim affirmat, beatissimam virginem Mariam ex matre Bethleemitana & patre Nazarethano ortam esse. Contra noster Salmeron tomo 1 prolegomeno 41 dicit, Joachimum melius ab aliis credi Bethleemitanum. Vincentius Bellovacensis in Speculo historiali lib. 31, cap. 62 ita scribit:* Porro ad decem leucas à Tyberiade sita est Nazareth Galilææ, & inde ad duas in via, quæ ducit ad Acon, sita est Sapharia (*alii rectius Sephoron appellant*) civitas Annæ matris beatæ virginis Mariæ.

& de patria S. Annæ incerta esse ostenditur.

A Mariæ. *Adrichomius in Theatro Terræ ſanctæ eamdem urbem in tribu Zabulon loco* 88 *utrique ſanctiſſimæ Virginis parenti patriam aſſignat his verbis :* Sephoris .... urbs eſt opulenta & totius Galilææ maxima .... natalis, ut putatur, locus beatorum Joachim atque Annæ, Deiparæ virginis parentum. *Huic opinioni conſonat Bernardus à Breidenbach, decanus Moguntinus, in ſuo Hodœporico anni* 1486. *Nos hic traditionem Eckii, tamquam veroſimiliorem, amplectimur, cum Fulbertus Carnotenſis ſermone* 2 *de nativitate beatæ Mariæ virginis in editione ſupra citata fol.* 137 *verſo diſertè ſic aſſerat :* Nata eſt autem juxta relationem & ſcripturas ſanctorum patrum in civitate Nazareth, patre, nomine Joachim, ex eadem urbe oriundo ; matre verò, Anna nomine, oriunda ex civitate Bethleem. *Reliquam traditionis partem, quæ in aſſerenda* S. Annæ *trigamia potiſſimum verſatur, in ſequentes paragraphos rejecimus, quia nimis magni moliminis eſt hic eam ſimul diſcutere.*

B 20 *Sed antequam huic paragrapho finem imponamus, explodenda eſt heteroclita quorumdam opinio, qui putarunt,* S. Annam *ſine viri conjunctione concepiſſe. Hoc paradoxum jam ſeculo* IV *refutarat S. Epiphanius, cujus verba ſuperius num* 7 *dedimus. Auctor Menologii Græcorum, quod ſeculo* X *conſcriptum, & tomo* 6 *Italiæ ſacræ à col.* 1050 *Latinè impreſſum eſt, quinto Idus Decembris col.* 1153 *idem commentum ſic refellit :* Concepit igitur Anna Mariam & peperit, non ut quidam dicunt, ſeptimeſtrem, aut ſine viri opera ; ſed angelica quidem prædictione, exactis tamen novem menſibus, atque adeo ex viri conjunctione : ſolus enim Dominus noſter & Deus Jeſus Chriſtus ſine ulla commixtione aut ſemine modo quodam, illi ſoli noto, nobis autem ineffabili & inexplicabili, Virgine ſancta natus eſt.

& fanatica quædam aliorum ſententia

21 *Colligo, hoc veterum deliramentum tempore S. Bernardi ignotum aut omnimoda oblivione ſepultum fuiſſe, cum melliſluus doctor epiſt.* 174 *ad canonicos Lugdunenſes de conceptione ſanctæ Mariæ poſt alia ſic ſcribat :* Niſi forte quis dicat, de Spiritu ſancto eam, & non de viro, conceptam fuiſſe. Sed id hactenus inauditum. C Lego denique, Spiritum ſanctum in eam, non cum ea veniſſe, dicente angelo : SPIRITUS SANCTUS SUPERVENIET IN TE. Et ſi licet loqui quod Eccleſia ſentit (& verum ipſa ſentit) dico, glorioſam de Spiritu ſancto concepiſſe, non autem & conceptam fuiſſe. Dico, peperiſſe virginem, non autem & partam à virgine. Alioquin ubi erit prærogativa Matris Domini, qua ſingulariter creditur exultare & munere prolis & integritate carnis, ſi tantumdem dederis & Matri ipſius ? *Pelbartus de Themeſwar Minorita in Stellario coronæ glorioſiſſimæ Virginis lib.* 4, *part.* 1, *art.* 1 *ſatis innuit, ſeculo* XV, *quo ipſe vixit, ab idiotis quibuſdam reſuſcitatum aut creditum fuiſſe antiquum iſtum errorem, quem ibidem rotundè rejicit his verbis :* Ipſa concepta eſt in utero ſanctæ Annæ matris de viro, id eſt ſancto Joachim, concubitu matrimoniali : & hoc non eſt verum, quod ſimplices putant, ſcilicet Annam concepiſſe per ſolum oſculum Joachim. *Quamvis id majori iſtius ævi ſimplicitati, aut privatæ quorumdam idiotarum ignorantiæ adſcribi poſſit, tamen ſatis mirari nequeo, poſt medium ſeculi* XVII, *quo critica erruditio maximè floruit, inventum fuiſſe hominem Italum, qui craſſum hujuſmodi figmentum renovaret. At cum is Romæ meritas temeritatis ſuæ pœnas dederit, non eſt operæ pretium fanaticam illius opinionem pluribus refellere. Eodem ſeculo etiam varii libelli, qui indiſcretum* S. Annæ *cultum docebant, à ſacra Indicis congregatione proſcripti ſunt, ut in indice librorum prohibitorum videri poteſt.*

ex variis teſtimoniis refertur atque explodituR. AUCTORE G. C.

§ III. Utrum S. Anna fuerit monogama, & Deipara illius unigenita.

ANte medium ſeculi XVI *inter Natalem Bedam & Jacobum Fabrum Stapulenſem alioſque viros doctos maximè fervebat diſputatio, utrum* S. Anna *unicum an triplex matrimonium contraxiſſet. Tantâ autem vehementiâ diſceptatum eſt, ut Joannes Bertaudus, aliique trigamiæ defenſores, contrariam ſententiam, velut erroneam & communi Eccleſiæ traditioni ac ſacræ Scripturæ adverſantem notarent acribus cenſuris, quarum ſpecimen ſupra ex Eckio dedimus. Invaleſcentibus interim variis hæreſibus, hæc quæſtio intermiſſa eſt, & theologi catholici arma ſua in veros Eccleſiæ hoſtes utilius converterunt. Poſtea tamen ſcriptores aliqui eamdem controverſiam renovarunt, eâque accuratius diſcuſsâ, plerique unicum* S. Annæ *conjugium propugnarunt : hanc enim opinionem amplectuntur Aloyſius Lipomanus epiſcopus Veronenſis, Cornelius Janſenius Gandenſis, Cæſar Baronius & Robertus Bellarminus S. R. E. Cardinales ; Alphonſus Salmeron, Petrus Caniſius, Franciſcus Suarezius Societatis noſtræ theologi, aliique illuſtres auctores, quorum hic catalogum texere nil attinet : nolo etenim de ſcriptorum numero contendere ; ſed cum Salmerone noſtro libenter fateor, ſententiam de triplici* S. Annæ *conjugio vulgarem fuiſſe, & multorum auctorum ſuffragiis confirmari poſſe. Imo ſcio, Eugeſippum quemdam ſeculo* XI *in tractatu de diſtantiis locorum Terræ ſanctæ triplex hoc matrimonium aſſerere, ut videri poteſt apud Leonem Allatium in Symmictis pag.* 110. *Nihilominus Sanctæ noſtræ monogamiam magis rationi ac veritati conſentaneam exiſtimo, ut jam quibuſdam argumentis probare conabor.*

Monogamia S. Annæ, de qua ſeculo XVI acriter diſceptatum eſt,

B

23 *Primò non eſt veroſimile, ſanctiſſimam Matronam, quæ poſt diuturnam ſterilitatem divino munere excellentiſſimam Virginem pepererat, talem filiam talique viro Joachimo non fuiſſe contentam, ſed poſt illius obitum duobus aliis nupſiſſe ; præſertim cum ſciret, Juditham in ſacris Litteris laudari, quod mortuo marito ad ſecundas nuptias non tranſiiſſet. Cum igitur (utor ratiocinio Benedicti Pererii noſtri in Prolegomenis ad Euangelium S. Joannis diſput.* 3, *num.* 9) *apud Hebræos non ſolum eſſet licitum, ſed etiam laudabile, defuncto primo marito, ſecundis nuptiis abſtinere, non obſcurum ſane fuiſſet intemperantis animi argumentum, ſi Anna poſt primum matrimonium, ex quo præſertim talem tantamque prolem ſuſceperat, affecta jam ætate, ſecundum conjugium atque etiam tertium expetiviſſet. Unde Fulbertus Carnotenſis de ortu almæ virginis Mariæ in editione Pariſienſi jam aliquoties laudata fol.* 141 *ita ad rem noſtram loquitur :* Felix etiam, qui non plures, ſed unam promeruit ſuſcipere natam, quæ unicum conciperet

probatur ex ratione contraria,

F

AUCTORE G.C. & proferret Dei Filium. Nec enim decebat, ut hujus ſingularis Virginis ſanctiſſimi progenitores fœdarentur plurimorum propagatione filiorum, qui erant futuri unicæ Matris Domini proviſores & educatores egregii.

ex nomine Salomes

24 *Deinde quis credat tribus* S. Annæ *filiabus idem nomen impoſitum fuiſſe, quod tradunt trigamiæ aſſertores, ut patet ex his vulgaribus verſiculis, qui apud Gerſonem cancellarium Pariſienſem in ſermone de nativitate Virginis ita referuntur:*

Anna tribus nupſit, Joachim, Cleophæ, Salomæque;
Ex quibus ipſa viris peperit tres Anna Marias,
Quas duxere Joſeph, Alphæus, Zebedæuſque.
Prima Jeſum, Jacobum Joſeph cum Simone Judam
Altera dat, Jacobum dat tertia datque Joannem.

B *Quis, inquam, credat, tres iſtas* Annæ *filias eodem Mariæ nomine fuiſſe appellatas, cum potius parentes ſoleant nominum diverſitate proles à ſe progenitas diſtinguere ac internoſcere? His adde, falſum eſſe, quod una ex iſtis filiabus à patre ſuo traxerit cognomen Salomæ: nam Marci* 15 ℣ 40 *ita legitur:* ἦσαν δὲ καὶ γυναῖκες ἀπὸ μακρόθεν θεωροῦσαι· ἐν αἷς ἦν Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ, καὶ Μαρία ἡ τοῦ Ἰακώβου τοῦ μικροῦ καὶ Ἰωσῆ μήτηρ, καὶ Σαλώμη. *Id eſt juxta Vulgatæ interpretationem:* Erant autem & mulieres de longe aſpicientes: inter quas erat Maria Magdalene, & Maria Jacobi minoris & Joſeph mater, & Salome. *Eodem modo Marci* 16 ℣ 1 *nomen Salome exprimitur. Vides, hanc mulierem non cognominari Salomæ ſive* ἡ τοῦ Σαλώμε, *ſed ſimpliciter in nominativo vocari* Σαλώμη, *quod eſt nomen feminæ, ut noſter Salmeron tomo* 4 *commentariorum part.* 2, *tract.* 11 *variis exemplis oſtendit.*

& Joachimi ac Annæ ſenectute,

25 *Præterea ſic argumentor ad hominem, ut vulgo dici conſuevit. Docet traditio, quam Eckius tantopere extollit,* S. Annam *circiter viginti annis in matrimonio ſterilem vixiſſe, poſt quos Deiparam peperit;* quo tempore doctores putant, *inquit Eckius,* Joachim virum fuiſſe annorum forte quadraginta quinque, Annam verò mulierem annorum triginta ſex. *At quinam doctores id putant? Recentiores an antiqui? Certè id putare non potuit S. Gregorius Nyſſenus,*

C *cujus verba num.* 5 *attuli: is enim diſerte affirmat, patrem Deiparæ ſine prole* ad ſenectutem *perveniſſe. An vir quadraginta quinque annorum ſolet ſenex appellari? Cum igitur ex Gregorio Nyſſeno conſtet, recentiorem traditionem à vera Joachimi ætate aberraſſe, cur in figendis* S. Annæ *annis ei credemus? Ex hac Joachimi ſenectute potius conjicimus, ætatem* S. Annæ *aliquo modo ad illius annos proportionatam fuiſſe. Ut itaque cum Eckio agamus liberaliter, gratis demus, Joachimum nondum ſexageſimum ætatis annum attigiſſe, quando Deiparam genuit. Ad hæc concedamus,* S. Annam *tantummodo quadragenariam fuiſſe, quando poſt viginti ſterilitatis annos hanc beatiſſimam Virginem enixa eſt. His poſitis, peto ab Eckio, unde noverit, Joachimum tam cito obiiſſe, dum interim varii Patres ſupponunt, illum oblationi ſeu præſentationi filiæ ſuæ triennis interfuiſſe. Unde ſcit,* S. Annam *poſt ejus obitum ſtatim alteri viro nupſiſſe, & ex eo filiam concepiſſe? Unde denique novit, ſecundum iſtum maritum tam brevi tempore vixiſſe, ut Anna ad tertias nuptias tranſiens proli ſuſcipiendæ apta fuerit? Nonne hæc omnia ſine teſtibus, ſine tabulis excogitata ſunt ad trigamiam* S. Annæ *defendendam?* D

quam Ildephonſus Toletanus

26 *Quid ſi dixero,* S. Annam *etiam provectioris ætatis fuiſſe, quando beatiſſimam Dei Genitricem peperit? Sanc id innuit S. Ildephonſus, archiepiſcopus Toletanus, dum in ſermone de nativitate ſanctiſſimæ Virginis Mariæ apud Combefiſium tomo* 8 *Bibliothecæ concionatoriæ pag.* 46 *ita loquitur:* De Anna ſterili & patre jam ſeno extra conſuetudinem mulierum poſt refrigeſcentem calorem, & omnem amorum libidinis diſceſſum, mundo corde & corpore ab omni pollutione carnali orta eſt. *Cur, obſecro,* extra conſuetudinem mulierum *&* poſt refrigeſcentem calorem, *ſi Anna quadragenaria pepererit? Adeone mirum eſt, mulierem quadragenariam (præcipuè ſi divinitus ablata ſit ſterilitas) ex viro ſexagenario prolem ſuſcipere? Quare exiſtimo, S. Ildephonſum voluiſſe ſignificare ſenectutem amborum conjugum, de quibus Nicephorus Calliſtus lib.* 1 *Hiſt. eccleſ. cap.* 7 *ſic rotundè pronuntiat:* Vitam autem ad ſenectutem ſine E prole edita produxerant. *Fateor, Nicephori hic non eſſe magni ponderis, cum de rebus ab ætate ſua tam remotis teſtatur. At ſaltem teſtimonium S. Ildephonſi, qui medio ſeculo* VII *claruit, populari traditioni præferendum eſt.*

& Photius Conſtantinopolitanus indicant.

27 *Clariùs id ipſum indicat Photius patriarcha Conſtantinopolitanus, qui ſeculo* IX *multa veterum ſcripta evolverat, dum in oratione, quæ apud Combefiſium in novo auctario Græcorum Patrum tomo* 1 *à col.* 1583 *Græco-Latine legi poteſt, miram ſanctiſſimæ Virginis Mariæ nativitatem ita prædicat:* Procedit Virgo abs ſterilibus lumbis, tum, cum, iis etiam fœcundis, partus mirabilis ac inſolitus foret. O rem mirabilem! cum defeciſſet fementis tempus, tunc editionis fructûs opportunitas advenit. Ubi cupiditatis ignis exſtinctus eſſet, tunc fœcunditatis fax accenſa eſt. Juventus non protulit florem, germenque ſenectus edit. Vegeti uteri tumor ignotus fuit, effœtique ventris Virgo perpetua infans noſcitur partus. *Deinde rhetorico more has increduli cujuſpiam objectiones ſibi fieri fingit:* Quomodo arentia ubera in lactis fontes acuuntur? Siquidem enim ſenectus ſanguinis theſauros neſcit recondere, quomodo quod mammæ non acceperunt, in lactis dealbant ſpeciem? Quî verò etiam vulva emortua maturam vivamque prolem edit, eamque ipſa continet & alit? *Hiſce autem orator per interrogationes ita reſpondet:* At quomodo aut ubi tibi excidit Sara? Nonne enim illa ſenectutis ac ſterilitatis diſpendiis editam prolem Iſaac vidit? Siquidem Anna animum tibi confundit ac turbat, potiori jure Sara, quando etiam prior.. *Neque hîc Photio obeſſe debet ſchiſma, quod excitavit: nam de hac re inter Latinos & Græcos nulla erat controverſia.* F

Sententia noſtra ex chronologia

28 *Nunc demum juvat videre, utrum iſta recentiorum traditio non repugnet chronologiæ, cujus in materia hiſtorica potiſſimùm ratio habenda eſt. Aſſerit autem Eckius ex hac vulgari traditione, quam paragrapho præcedenti retulimus, Jacobum Minorem Hieroſolymitanum epiſcopum, qui communiter frater Domini nominatur, ex ſecunda* Annæ *filia natum eſſe. In hac igitur hypotheſi oportet, ipſum Chriſto juniorem fuiſſe, cum Deipara juxta communem ſententiam decimo quinto ætatis ſuæ anno Chriſtum pepererit, quo tempore ſoror illius, aliquot annis junior,*

A *junior, nondum apta fuiſſet ad prolem concipiendam. At minor illa Jacobi ætas aperte contradicit S. Epiphanio, qui hæreſi 58 aliàs 78 in Græco-Latina Petavii editione num.* 14 *affirmat, Jacobum iſtum è ſuperiori templi Hieroſolymitani loco præcipitatum fuiſſe*, annis poſt aſcenſionem Domini plus minus viginti quatuor exactis, cum ipſe ſextum & nonageſimum ætatis ageret. *Epiphanius hîc quidem ait, Jacobum fuiſſe filium Joſephi; ſed ea opinio adverſariis non favet, & ab interpretibus ſacræ Scripturæ jam paſſim rejicitur. Hieronymus in libro de ſcriptoribus eccleſiaſticis cap.* 2 *putat, Jacobum fratrem Domini fuiſſe filium Mariæ ſororis Deiparæ (quo ſenſu hæc ſoror vocetur, poſtea explicabimus) & epiſcopatus ejus tempus ac mortis annum accuratius determinat his verbis:* Triginta itaque annos Hieroſolymis rexit eccleſiam, id eſt uſque ad ſeptimum Neronis annum, *qui reſpondet anno æræ Chriſtianæ ſexageſimo. Ex his ergo facilè colligimus, Jacobum Chriſto ſeniorem fuiſſe.* B *Idem argumentum formari poteſt de ceteris, qui fratres Domini appellantur.*

confirmatur; 29 *Alphonſus Salmeron tomo* 4 *Commentariorum part.* 2 *tract.* 11 *contra trigamiæ defenſores de his Chriſti fratribus ita diſſerit:* Quarto evincitur, hanc hiſtoriam veritati non eſſe conſonam. Eo poſito, quod tertiò nupſerit Anna, certè ante Mariam Cleophæ & Salomen Maria Virgo & nata & nupta fuiſſet; & antè peperiſſet Maria, quia primis diebus ſuæ deſponſationis concepit filium Dei in ætate conſtituta quatuordecim annorum, ut communiter traditur, & vox ipſa ALMA ſignificat. Sequitur, filios Mariæ Cleophæ & Mariæ Zebedæi longe fuiſſe Chriſto ætate juniores, cum eorum matres ſecundo & tertio matrimonio genitæ fuerint ab Anna, quæ ſi viduitatis lectum verecundiùs ſervavit, ut decet ſanctas & honeſtas feminas, quæ ſaltem per annum plus minus à novo conjugio abſtinere ſolent, & Joachim triennio poſt editam Virginem & in templo præſentatam adhuc vivebat, profectò rectè rationem ducendo eliciet, apoſtolos, fratres Chriſti dictos, ac filios Zebedæi, juvenculos fuiſſe, & vix vigeſimum quintum annum attigiſſe. Abſurdum autem videtur, divinam ſapientiam apoſtolatûs gradum penè pueris communicaſſe. C *Vides ergo ex dictis, hac non ſatis apte temporibus ſuis diviſa eſſe, & cum probabili chronologia componi non poſſe.*

& ex Fulberto Carnotenſi, aliiſque rationibus, 30 *Aliqui, his argumentis convicti, negant quidem triplex* S. Annæ *conjugium, ſed ei plures ex Joachimo filias concedendas arbitrantur. Verùm neque illa nobis placet opinio, quia contradicit Fulberto Carnotenſi, ſupra citato, aliiſque, qui Deiparam unigenitam parentum ſuorum filiam fuiſſe affirmant. Deinde non eſt mos parentum, ut duas filias vel duos filios eodem penitus nomine appellent, ſicut etiam ſupra meminimus. Si igitur quædam Maria, in Euangeliis memorata, fuiſſet Deiparæ ſoror uterina, ſane non Maria, ſed alio nomine inſignita fuiſſet, ut à Maria Dei Genitrice diſtingueretur. Præterea in dubiis hujuſmodi quæſtionibus id tenendum eſt, quod ad Deiparæ gloriam maxime pertinet. Cum ergo nulla antiqua hiſtoria expreſſe tradat, Joachimum duas aut plures ex Anna genuiſſe filias, id tuemur, quod beatiſſimæ virginis Mariæ dignitati magis videtur convenire. Quæ autem ex Euangelio contra opinionem noſtram afferuntur commodè explicari poſſunt, ut ex paragrapho ſequenti apparebit.*

AUCTORE G.C.

31 *Quapropter concludo hunc paragraphum verbis Iſidori archiepiſcopi Theſſalonicenſis, quæ apud Hippolytum Marraccium in Mariali iſtius præſulis pag.* 18 *ex Græco Latine reddita ſic ſonant:* Edita porro hac luciditſima divinaque imagine, deſiit quoque Anna liberos parere. Non enim opus habebat hæc mater, ut alia proles adderetur, tamquam ſuppletura, quod promogenito deeſſet: nam ea, quæ nata fuit, cunctis pollebat virtutibus. Similem vero puriſſimæ non poterat parere. Quod ſi & ſecundam peperiſſet, dubitari dè ea potuiſſet, utrius puellæ eſſet mater: fieri quippe non poterat, alium fœtum prope accedere ad Virginis virtutes: nam ex eo magnum pateretur damnum gloriæ, quam modo habet ex unigena. Sed nec homines, nec angeli, nec alia creatura optabat, ut ſecunda proles è tam pulcripara matre naſceretur. Satis enim fuit magnipotens & natura ſublimior puella unica ad decorem univerſæ creaturæ. In ipſa enim ſunt, ut loquar juxta eximium Paulum, omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ abſconditi. Idcirco Anna prudenter de edendo alio fœtu deinceps nihil curavit. *Jam poſitis ſententiæ noſtræ fundamentis, argumenta adverſariorum expendamus, eaque ſolvere nitamur.* E

ac Iſidoro Theſſalonicenſi Deipara unigenita fuiſſe oſtenditur.

§ IV. Reſpondetur difficultatibus, quæ contra monogamiam S. Annæ proponuntur.

Verba Euangelii, opinioni noſtræ objecta, ex Theophylacto,

A *Dverſarii præcipuum argumentum deſumunt ex Euangelio S. Joannis, ubi cap.* 19 ℣ 25 *hæc leguntur:* Stabant autem juxta crucem Jeſu mater ejus, & ſoror matris ejus Maria Cleophæ. *Eckius in præfata homilia poſt allegata hæc Euangeliſtæ verba ſic defenſoribus monogamiæ inſultat:* Ecce, quod Maria ſororem habuit: quid eſt ergo quod ſomniant iſti, Annam unicam tantùm habuiſſe filiam? *At bona verba, quæſo. Audi, quomodo celebres ſacræ Scripturæ interpretes hunc S. Joannis textum explicent. Inter alios Theophylactus, qui ſeculo* XI *fuit Acridæ in Bulgaria archiepiſcopus, in hunc locum ita ſcribit:* Quomodo autem ſoror matris ejus dicitur Maria Cleophæ, cum Joachim non habuerit aliam prolem? Cleophas frater fuit Joſeph, & cum abſque libris mortuus eſſet Cleophas (ut quidam dicunt) Joſeph ejus uxorem duxit, & proles fratri peperit, quarum una & nunc commemoratur Maria, quæ ſoror dicitur Deiparæ, hoc eſt cognata: ſolet enim Scriptura cognatos dicere fratres, ſicut & Iſaac de Rebecca dicebat; ſoror mea eſt, quamvis uxor eſſet. Ita & hoc loco ſoror Deiparæ dicitur, quæ Cleophæ filia habita eſt propter cognationem. *Hæc explicatio opinioni noſtræ quidem favet; ſed diſplicet, in quantum lædit S. Joſephi virginitatem, quam die* XIX *Martii in Actis ejus defendimus.* F

Euthymio,

33 *Audi igitur Euthymium, qui circa initium ſeculi duodecimi, intacta S. Joſephi virginitate, eumdem Euangeliſtæ textum ita interpretatur:* Atqui unigenita erat Dei mater; verùm Joſeph & Cleophas fratres erant. Moris autem erat apud Hebræos, fratrum quoque

AUCTORE G.C.

que uxores appellare ſorores propter virorum fraternitatem. Itaque eam, quæ pariter cum ea uxor erat, ſororem nominavit. Sed Joſeph quidem & Cleophas viri earum naturâ fratres erant; ipſæ autem eorum uxores affinitate ſorores. *Hæc Joſephi & Cleophæ fraternitas non gratis ab Euthymio aſſeritur: nam apud Euſebium lib. 3 Hiſt. eccleſ. cap. 11* Cleopam fratrem fuiſſe Joſephi teſtatur Hegeſippus, *qui juxta Hieronymum in libro de Scriptoribus eccleſiaſticis cap. 22 vixit* vicinus apoſtolicorum temporum. *Porro nomen ſororis non ſemper ſtrictè accipiendum eſſe, patet ex capite 6 Marci, ubi etiam Chriſti ſorores nominantur, pro quibus neceſſariò cognatæ aut affines ſunt intelligendæ.*

Auguſtino

34 *Idem dictum velim de iis, qui Chriſti fratres appellantur; de qua promiſcua appellatione S. Auguſtinus in libro de quæſtionibus in Matthæum quæſt. 17 ita teſtatur:* Fratres apud Judæos dici ſolere cognatos, uſque adeo probatur, ut non ſolum ex propinquo generationis gradu, ſicut ſunt filii fratrum & ſororum, qui etiam apud nos uſitatiſſimè fratres dicuntur; ſed etiam avunculus & ſororis filius, ſicut ſibi erant Jacob & Laban, fratres appellati inveniantur. Non ergo mirum eſt, dictos eſſe fratres Domini ex materno genere quoſcumque cognatos, cum etiam ex cognatione Joſeph dici potuerint fratres ejus ab eis, qui illum patrem Domini eſſe arbitrabantur. *Non eſt neceſſe hîc operoſe inquirere, quo cognationis aut affinitatis gradu dicti fratres aut ſorores Chriſtum attigerint, aut attingere exiſtimati fuerint, cum de ea re fuſe egerint Salmeron tom. 5, part. 2, tract. 11, Suarez tomo 2 in tertiam partem divi Thomæ diſput. 5, ſect. 4 aliique theologi & interpretes, qui monogamiam* S. Annæ *ſtrenuè propugnant: quocumque enim modo illa cognatio aut affinitas explicetur, nobis ſufficit, eam ſine duplici aut triplici* S. Annæ *matrimonio poſſe conſiſtere.*

B

& Bellarmino commodè explicantur,

35 *Juvat hîc audire eminentiſſimum Bellarminum, qui in opuſculo de ſeptem verbis à Chriſto in cruce prolatis lib. 1, cap. 8 ſententiam noſtram ſolidè confirmat, & ſimul objectum Euangelii textum ita eruditè explicat:* Ex tribus mulieribus, quæ cruci Domini adſtabant, duæ notiſſimæ ſunt, Maria mater Domini & Maria Magdalene. De Maria Cleophæ nonnulla quæſtio eſt: vulgo enim fertur, Mariam Cleophæ fuiſſe germanam ſororem beatæ Virginis Deiparæ, ex Anna matre procreatam, quibus addunt & tertiam ſororem, Mariam Salome. Sed hæc opinio penitus explodenda eſt: nam neque credibile eſt, tres ſorores eodem nomine appellatas fuiſſe, & ſatis conſtans eruditorum & piorum ſententia eſt, beatam Annam ſolius virginis Mariæ matrem fuiſſe. Neque ulla eſt Maria Salome in Euangeliis: ubi enim ſcribit ſanctus Marcus, MARIA MAGDALENE ET MARIA JACOBI & SALOME EMERUNT AROMATA; vox SALOME non eſt casûs ſecundi, quaſi ſignificet Mariam Salomæ, ut paulo ante dixit Mariam Jacobi; ſed eſt casûs primi, & eſt generis feminini, ut manifeſtum eſt ex Græco textu Σαλώμη. Denique Salome uxor erat Zebedæi & mater Jacobi & Joannis apoſtolorum, ut intelligi poteſt ex S. Matthæo cap. 27 & Marco cap. 15, ſicut Maria Jacobi ſive Cleophæ erat uxor Cleophæ & mater Jacobi minoris & Judæ Thaddæi. Vera igitur ſententia eſt, Mariam Cleophæ appellatam fuiſſe ſororem virginis Deiparæ, quia Cleophas frater erat ſancti Joſephi, ſponſi virginis Mariæ: conjuges enim duorum fratrum recte dici poſſunt inter ſe ſorores. Qua ratione etiam Jacobus minor dictus eſt frater Domini, conſobrinus videlicet, quia erat filius Cleophæ, fratris, ut diximus, Joſephi. Hanc hiſtoriam ſcribit Euſebius Cæſarienſis in Hiſtoria eccleſiaſtica, & adducit fidelem auctorem Egeſippum, qui tempora Apoſtolorum attigit. *Hoc modo opinio noſtra cum ſacra Scriptura facile conciliatur.*

C

D

& adverſariis relinquitur Gloſſa, quæ tamen S. Ambroſium pro trigamia perperam citat.

36 *Deinde nobis opponitur Gloſſa ordinaria, quæ in verba Apoſtoli cap. 1 ad Galatas ℣ 19 hæc habet:* Sciendum eſt, quod Maria mater Domini Joachim & Annæ filia fuit, quæ nupſit Joſeph, & ita Joſeph fuit putativus pater Chriſti. Mortuo autem Joachim, Cleophas frater Joſeph eamdem Annam accepit uxorem, & genuit ex ea filiam, quam vocavit Mariam, quæ nupſit Alphæo qui genuit ex ea filios, ſcilicet Jacobum, Joſeph, Simonem & Judam. Mortuo autem Cleopha, quidam Salome eamdem Annam duxit, & generavit ex ea filiam, nomine Mariam, quæ nupſit Zebedæo, & habuit ex ea filios, ſcilicet Jacobum, qui dictus major, & Joannem Euangeliſtam. Tres ergo viros Anna habuit, & tres filias. *Gloſſa initio citat Ambroſium, tamquam hujus opinionis aſſertorem; ſed Barradius noſter tomo 1 Commentariorum in concordiam & hiſtoriam euangelicam lib. 6, cap. 15, pag. 332 rotundè ſic pronuntiat:* à Gloſſa ordinaria, quam citavimus, videtur hæc opinio nata. Ambroſii nomen præfert; at apud Ambroſium nuſquam reperitur: Ambroſius enim in alia eſt opinione: ad Galatas primo apertè aſſerit, Jacobum & ceteros, fratres Domini dici, quod fuerint filii Joſeph. *Verùm cum Cardinalis Bellarminus in libro de ſcriptoribus eccleſiaſticis oſtendat, Commentarios in epiſtolas Pauli à multis non ſine cauſa Ambroſio abjudicari, aliunde hæc ejus ſententia eruenda eſt. Videtur autem ſanctus doctor in libro de inſtitutione virginis cap. 6 illam indicare his verbis:* Potuerunt autem & fratres eſſe ex Joſeph, non ex Maria. *Imo Lorinus noſter in Commentario ad caput 1 Actuum Apoſtolorum citat Ambroſium, quaſi in libro de viduis aſſerat,* Annam, *Chriſti aviam, monogamam fuiſſe. Sed ſuſpicor, virum polygraphum ſimilitudine nominis deceptum fuiſſe: lecto enim toto iſto libro, invenire tantummodo potui, id de Anna, Phanuelis filia, aliiſque viduis affirmari, & nuſquam de* S. Anna *noſtra mentionem fieri deprehendi.*

E

F

Textus S. Hieronymi exponitur

37 *Præterea nobis objicitur auctoritas S. Hieronymi, qui variis locis Mariam Cleophæ vocat materteram Domini, ejuſque filios appellat Chriſti conſobrinos: nam in Commentariis ad caput 12 Matthæi ſic ſcribit:* Quidam fratres Domini de alia uxore Joſeph filios ſuſpicantur, ſequentes deliramenta apocryphorum, & quamdam Melcham vel Eſcham mulierculam confingentes. Nos autem ſicut in libro, quem contra Helvidium ſcripſimus, continetur, fratres Domini, non filios Joſeph, ſed conſobrinos Salvatoris Mariæ liberos intelligimus materteræ Domini, quæ eſſe dicitur mater Jacobi minoris & Joſeph & Judæ, quos in alio Euangelii loco fratres Domini legimus appellatos: fratres autem conſobrinos dici, omnis Scriptura demonſtrat. *At quomodo adverſarii probabunt, hîc nomina materteræ & conſobrinorum ſtrictè intelligenda eſſe? Nonne Hieronymus loqui potuit juxta vulgarem uſum, quo affines uxorem patrui ſui materteram aut*

A *aut amitam impropriè vocant, ſicut etiam duorum fratrum uxores gratiori ſororis nomine invicem compellant? Nonne cognati in remotiori conſanguinitatis gradu ſeſe conſobrinos nominant? Certe id indicavit S. Auguſtinus, dum per fratres Domini, quos adverſarii ſtrictè Chriſti conſobrinos dici volunt, quoſlibet Deiparæ cognatos intelligit: nam tractatu* 10 *in Joannem de Chriſti conſanguineis diſſerens ita interrogat:* Unde ergo fratres? *Sic verò reſpondet:* Cognati Mariæ frattres Domini, de quolibet gradu cognati. *Quid ſi Hieronymus imitari voluerit phraſin ſacræ Scripturæ, quæ Chriſti cognationem, tunc vulgo exiſtimatam, ſæpe exprimit? Sic ipſa Deipara cap.* 2 *Lucæ* ℣ 48 *filio ſuo dicit:* Ecce pater tuus & ego dolentes quærebamus te. *Sic etiam Paulus ad Galatas cap.* 1 ℣ 19 *Jacobum appellat* fratrem Domini, *quamvis ſciret, hanc vocem in ſtricta ſignificatione accipi non poſſe. Unde S. Chryſoſtomus in hunc Apoſtoli locum ita ſcribit:* Neque enim appellavit eum Jacobum Cleopæ, ut dicebam, ſed quomodo? Fratrem
B Domini. Atqui nec frater erat Domini juxta carnem, ſed eſſe putabatur. Attamen ne id quidem avertit Paulum, quo minùs adderet viro dignitatis titulum. *Non ergo mirum eſt, ſi Hieronymus juxta communem loquendi modum Mariam Cleophæ vocaverit Deiparæ ſororem, & conſequenter Chriſti materteram, quia nupta erat Cleophæ, quem Hegeſippus Joſephi fratrem fuiſſe teſtatur. Conſequenter etiam filios iſtius Mariæ improprio conſobrinorum nomine appellavit.*

juxta mentem Suarezii & Barradii,

38 *Reſpondeo itaque cum Suarezio noſtro in Commentariis & diſputationibus ad tertiam partem ſancti Thomæ tomo* 2, *diſp.* 5, *ſect.* 4 *hoc modo:* Nec divus Hieronymus, nec ullus ex antiquis Patribus hiſtoriam hanc de triplici Maria, tribuſque filiabus Annæ docuit: nam Hieronymus cum aliis antiquis ſupra citatis ſolùm Mariam Cleophæ dicunt eſſe ſororem Virginis, quod etiam dicit Euangelium; alterius autem ſororis non meminerunt, ſicut neque Euangelium. Quo modo autem illa fuerit ſoror, non explicant. Non eſt autem neceſſe, fuiſſe ſororem naturalem in primo gradu: nam ſicut ſupra dicebamus, conſobrinos vel conſanguineos vocari fratres in Scriptura, ita feminæ vo-
C cantur ſorores propter aliquem conſanguinitatis gradum. *Supra autem dixerat, hos fratres Domini ſolum ita appellatos fuiſſe propter aliquam conſanguinitatem veram vel exiſtimatam, quam cum Chriſto Domino ſecundùm carnem habuerunt. Conſentit Barradius tomo proximè citato pag.* 334, *ubi ita diſſerit:* Dicimus, fratres Domini appellari, non filios ſororum Deiparæ, ſed cognatos, quos multos habebat, tam veros ex Virgine matre, quam exiſtimatos ex Joſepho: quemadmodum enim Joſephus pater Chriſti eſſe exiſtimabatur, ita cognati Joſephi, Chriſti quoque cognati eſſe credebantur. *Hæc ſufficiant ad exponenda verba S. Hieronymi, à quo cum reverentia recederemus, ſi nullo modo poſſet explicari.*

& reſpondetur ſuppoſititiæ S. Ignatii martyris epiſtolæ

39 *Denique Eckius opinioni noſtræ opponit ſanctum epiſcopum & martyrem Ignatium, qui in epiſtola quadam ad S. Joannem Euangeliſtam inter alia ſic ſcribere dicitur:* Sed & Salome, quam diligis, filia Annæ, Hieroſolymis quinque menſibus apud eam commorans, & quidam alii noti referunt, eam (*nempe Deiparam*) omnium gratiarum abundam *&c. Omnino de-*

bile eſt iſtud adverſariorum argumentum, quamvis Eckius poſt illud, tamquam partâ victoriâ, ita triumphet: En hîc teſtimonium tibi certum, unde conſtat, Salomen fuiſſe filiam Annæ. *At ſequentibus reſponſionibus oſtendam, hoc teſtimonium non eſſe tam certum, quam Eckius putaverit. Imprimis Euſebius & Hieronymus, qui epiſtolas Ignatii enumerant, hujus epiſtolæ non meminerunt. Præterea Baronius, Bellarminus, aliique viri eruditi paſſim illam epiſtolam S. Ignatio abjudicant, tum quod in codicibus Græcis non exſtet, tum quod grave ejus eloquium non redoleat. Hiſce ego addo, non eſſe veroſimile, quod ab Ignatio in litteris ad Joannem, Salome appellata fuiſſet* filia Annæ, *cum illa Salome juxta ipſos adverſarios fuerit mater Joannis Euangeliſtæ. Quid hîc igitur ad rem* filia Annæ? *Scripſiſſet illi plane, ut loqui ſolemus:* Mater tua Hieroſolymis quinque *&c. Ut quid hac circuitione opus erat? An putabat, Joannem nomen aviæ ſuæ ignorare? Denique videntur adverſarii nomen Salome, quod antea viro adſcripſerant, jam hîc mulieri tribuere. Quod ſi forte dicant, eam à patre Saloma ſic nominari, oppono illis Euangelium ſupra citatum, in quo nomen Salome Græcè* Σαλώμη *non in genitivo, ut grammatici loquuntur, ſed in nominativo legitur. Oppono illis etiam Origenem, qui tractatu* 35 *in Matthæum nomen matris Joannis & Jacobi Majoris ex collatis duorum Euangeliorum textibus rectè eruit, & à quo mater illorum ſimpliciter* Salome, *id eſt* pacifica *appellatur, ut ad diem* XXV *Julii in Commentario hiſtorico de S. Jacobo part.* 1 § 2, *num.* 12 *diximus.*

AUCTORE G. C.

E

quæ nihil contra nos evinceret, etſi eſſet genuina.

40 *Licet gratis daremus, hanc epiſtolam S. Ignatio adſcribendam eſſe, necdum tam certum eſſet hoc teſtimonium, quam Eckius jactet: nam periodus illa, quam adverſarii numero præcedenti nobis objecerunt, in quibuſdam codicibus ita legitur:* Sed & Salome, quam diligis, filia anno Hieroſolymis & quinque menſibus apud eam commorans, & quidam alii noti referunt *&c. Salmeron noſter tomo* 4 *Commentariorum part.* 2, *tract.* 11 *aſſerit, hanc lectionem eſſe ſinceriorem. De variantibus hujus loci lectionibus videri poteſt editio Coteleriana Sanctorum Patrum, qui temporibus apoſtolicis floruerunt, prout Antverpiæ anno* 1698 *cum notis aliorum impreſſa dicitur, tomo* 2, *pag.* 126. *Quinimo etiamſi lectio eſſet genuina, quam adverſarii citant, nihil adhuc certi evinceret, cum nomen* Annæ *& Salomes pluribus mulieribus fuerit commune, ut ex ipſis ſacris Litteris & Flavio Joſepho colligitur. Unde Laurentius Cuperus, Carmelitarum per Germaniam inferiorem provincialis, in Genealogia & Vita beatæ* Annæ *cap.* 12 *eumdem nodum ſolvit hoc modo:* Hoc argumentum facile dilui poteſt, ſi reſpondeatur, multas fuiſſe mulieres, quæ Annæ nomen habebant, & multas filias, quæ Salomæ vocabantur: neque ex horum verborum antecedentibus aut conſequentibus aliiſque circumſtantiis oſtendi poteſt, Ignatium hîc loqui de beata Anna, Dei Genitricis matre, præſertim cum illa Salome uxor Zebedæi, non dumtaxat quinque menſibus, ut peregrina, ſed multis annis, ut familiaris & civis Hieroſolymitana, Mariam virginem & matrem ejus Annam viderit, utpote de ſepultura Domini ſolicita. *Non eſt operæ pretium diſcutere alias cavillationes, quæ ex levibus ratiunculis aut ſuppoſititiis ſanctorum Patrum operibus proferuntur*

AUCTORE G. C.

Revelatio in Actis B. Coletæ relata,

41 *Non possum tamen, quin in gratiam adversariorum hîc commemorem argumentum, quod Eckius videtur ignorasse, & quod ex Vita B. Coletæ, quam in Actis nostris ad diem* VI *Martii illustravimus, formari potest: ibi enim tomo* 1 *Martii pag.* 556 *de hac beata moniale narrantur sequentia:* Recurrebat in arduis sibi occurrentibus negotiis in suis orationibus devotis ad Sanctos Dei, singulariter qui virginitatem observaverant: propter quod minus recurrebat vel nihil pro subsidio postulando ad beatam Annam, sanctæ Mariæ genitricem. Propter quod in oratione ferventi coram Deo semel apparuit ei Anna sanctissima prædicta cum ornatu glorioso secum ducens honorificè suam totam progeniem nobilem & gloriosam, videlicet tres dignissimas filias, cum filiis suis valde generosis; quarum prima fuit excellentissima sacratissimaque Mater Christi virgo Maria .... Secunda subsequens filia sancta Maria Jacobi tenens manibus

B

quatuor filios glorioſos, videlicet Jacobum minorem, Simonem & Judam, & Joseph justum. Tertia vero fuit Maria Salome, manu tenens similiter suos genitos glorioſos, scilicet S. Jacobum Majorem & Joannem Euangelistam. Et in hac apparitione dicta glorioſa, videlicet Anna sanctissima, manifestavit ei, quod quamvis pluries exstiterit matrimonio copulata, nihilominus tamen universalis Ecclesia militans & triumphans per suam insignem progeniem adornata fuit & celebriter honorata. *Laurentius Portellus, Minorita Lusitanus, in Responsionibus Moralibus casu* 63 *tomo* 2, *pag.* 536 *sese hac difficultate expedire nititur his verbis:* Hanc, inquam, historiam seu revelationem ego populo non prædicarem, tum quia illa in libris nostræ Religionis non contineatur, cum in Chronicis Ordinis tertia parte ejus Collectæ (*voluit dicere Coletæ*) vita exactissimè referatur; tum quia si verum est, quod supra diximus ex tot doctoribus & claris conjecturis, hæc historia de triplici matrimonio beatæ Annæ falsa est, ut vidimus.

42 *At hæc responsio non satisfacit: quamvis enim in Chronico aliisve libris Ordinis, quos Portellus vidit, hæc historia non contineatur, tamen in Actis, ab ipso B. Coletæ confessario conscriptis, leguntur ea, quæ numero præcedenti protulimus. Imo Waddingus in Annalibus Minorum ad annum Christi* 1406 *num.* 23 *eamdem revelationem clare ita narrat:* In reformationis supradictæ exordio sæpe invocabat Sanctos, cum ardua negotia inciderent; eos autem præcipue implorabat, qui virgines fuissent. Ad sanctissimam matrem Annam eo nomine vix umquam confugiebat, quod tres subinde habuisse maritos legatur. Sed ea sanctissima matrona ei quandoque ferventer oranti apparuit, insigni ornatu prædita, ducens secum honorifice totam sobolem suam, puta tres eximias filias suas, & earum filios cum primis generosos: è quibus prima fuit beatissima Christi Parens, regina cælorum & domina angelorum, creaturarumque omnium, manu tenens dulcissimum filium suum, mundi redemptorem, Christum Jesum; altera fuit Maria Jacobi, secum ducens quatuor illos filios, Jacobum Minorem, Simonem, Judam, & Joseph justum; tertia Maria Salome habens apud se duos clarissimos filios, Jacobum Majorem & Joannem Euangelistam. Ait autem ad Coletam beatissima Anna: ETSI EGO TRIBUS NUPSI VIRIS, ATTAMEN ET TRIUMPHANS ET MILITANS ECCLESIA EX MEA PROGENIE MAXIMIS EST AUCTA ORNAMENTIS. *Ex his patet, totam argumenti vim à Portello non satis infringi, cum prima responsionis ejus pars falso suppositio nitatur.*

quam etiam Waddingus Annalibus Minorum inseruit,

C

D

43 *Quomodo igitur, inquies, hæc revelatio cum monogamia* S. Annæ *componi potest? Dicam, quod sentio. Propter confessarii istius auctoritatem admitto,* S. Annam *beatæ Coletæ apparuisse; sed omnibus illius apparitionis adjunctis fidem adhibendam esse non censeo. Forte B. Coleta confessario suo dixerit, præcipuè à se invocari consuevisse Sanctos, qui virginitatem servassent, ac idcirco* S. Annam *neglectam fuisse, quæ postea cum glorioſa sua progenie apparens cultum suum commendaverit. Id omnino verum est, etsi* S. Anna *dumtaxat apparuerit cum beatissima Virgine Maria & Christo, quæ erat utique glorioſa illius progenies. At fortasse confessarius id juxta vulgarem istius temporis opinionem intellexerit, atque ita in conscribendis B. Coletæ Actis plures filias* S. Annæ *tribuerit.*

sententiam nostram de monogamia S. Annæ

E

44 *Si hæc explicatio non placeat, & plane contendas, istam apparitionis narrationem cum omnibus circumstantiis admittendam esse, non magnopere refragabor; sed tunc sequar sententiam Papebrochii nostri, qui in Responsionibus ad articulum* XX *num.* 8 *de hac ipsa materia sic differit:* Quinimo in Vita S. Coletæ VI Martii num. 68 observasse memini, Deum humanæ curiositatis inutilia scrutinia declinantem, quandoque natos ex eis errores tollere, nisi quatenus forte incommodant potiori, quod à sic errantibus requirit, bono: cum enim illa, eorum qui virginitatem coluerant Sanctorum amantior, sanctam Annam Deiparæ matrem vix aut numquam invocaret, quod pluribus successive viris nupsisse crederet, talem opinionem non modo non exemit Deus, sed permittendo ut illi appareret S. Anna in glorioso comitatu earum, quas ex priori marito filias fuisse multi præsertim ex Franciscanis docebant, satis habuit eam ad ipsius, quam coli volebat, venerationem incitare ejusmodi visione; etsi id Coleta aliter posset accipere, sicut de facto accepit, dedocta quidem errorem suum, quatenus devotioni oberat, in eodem tamen, quatenus ad bonum animæ erat indifferens, potius confirmata. *Imo de similibus etiam sanctarum mulierum visionibus, nonnumquam sibi repugnantibus, cum Papebrochio ibidem num.* 1 *concludam,* in talibus nihil esse præsidii ad quæstiones pure historicas, seu sacræ illæ seu profanæ sint, prudenter dirimendas; proinde nihil ipsis Sanctis detrahi, cum talium veritas, citra ullum ad illas respectum, vocatur in controversiam, aliunde probanda vel infirmanda. *Jam adversariorum objectionibus abunde satisfactum arbitror.*

non evertit.

F

§ V. Sanctæ cultus in Oriente.

Antiquum S. Annæ cultus in Oriente

HAud dubie *Christiani Orientis primis Ecclesiæ seculis sanctam Deiparæ Matrem venerati sunt, cum Hierosolymis in illius honorem ab immemorabili tempore constructa sint templa & sacella, quæ peregrinis Terram sanctam visitantibus ostendi solent, uti Joannes Cotovicus pag.* 261, *& princeps Radzivilus pag.* 60, *aliique in suis Itinerariis passim referunt. Quaresmius in Elucidatione Terræ sanctæ lib.* 4 *peregri-*

A *regrinat. 3 cap. 12 de his ſacris monumentis ita ſcribit :* Eccleſia, ſub titulo S. Annæ matris ſanctiſſimæ Deiparæ dicata, pulcra & ſpatioſa eſt : ſubtus eam ſacellum eſt, ubi cubiculum fuiſſe dicitur, in quo concepta & in lucem edita creditur B. Virgo Maria, & hoc intuitu magna cum pietate & devotione à fidelibus inviſitur. *Deinde in eodem libro peregrinat. 7, cap. 2 hæc habet :* Circa ſepulcrum gloriosæ virginis matris Mariæ eſt ædificata eccleſia..... Eſt in eccleſia ſcala XLVIII & etiam L graduum albi dolati marmoris, per quam ex oſtio deſcendimus ad S. Virginis ſepulcrum. A dextra parte ingredientibus, id eſt orientali plagâ, & fere in medio ſcalæ eſt ſacellum, in quo ſunt duo mauſolæa in formam altaris conſtructa; in quorum altero, quod reſpicit aquilonem, aliquando corpus S. Annæ, matris S. Dei Genitricis Mariæ tumulatum fuit. *Sed cum ignoremus certum tempus, quo hæc ædificia in eccleſias converſa ſunt, ad ſacros Orientalium Faſtos progredimur.*

B 46 *Græci ter quotannis memoriam* S. Annæ *celebrant, ut apparet ex Typico S. Sabæ, ubi ad diem* IX *Septembris, unà cum marito ſuo ſic refertur :* Τῶν ἁγίων καὶ δικαίων θεοπατόρων Ἰωακεὶμ καὶ Ἄννης. Sanctorum ac juſtorum Dei progenitorum Joachimi & Annæ. *Deinde die* IX *Decembris in eodem Typico memoratur* ἡ σύλληψις τῆς ἁγίας Ἄννης, μητρὸς τῆς Θεοτόκου. Conceptio ſanctæ Annæ, matris Deiparæ. *Denique* XXV *Julii ibidem commemoratur* ἡ κοίμησις τῆς ἁγίας Ἄννης μητρὸς τῆς Θεοτόκου. Dormitio ſanctæ Annæ, matris Deiparæ. *Idem S. Sabas, teſte Simone Wangnereckio noſtro in Pietate Mariana Græcorum cent. 5, num. 435, ſanctos Deiparæ parentes ita orat :* O Joachime, afflatu divino decore ! Tu quoque Anna divinitus clara ! Vos gemini eſtis lychni, à quibus orta eſt lampas, circa quam nullum umbræ veſtigium cernimus. Vos quoque abundanter implevit ipſamet Dei gratia, id eſt Genitrix Dei; cum qua enixè ambo orate, ut animabus noſtris perfruendam Deus concedat magnitudinem miſericordiæ ſuæ. *Omitto hîc Ephemerides Græco-Moſcas, Martyrologium Arabico-Ægyptium, aliaque tum excuſa tum manuſcripta Orientalium Menologia, cum de antiquo hujus Sanctæ cultu ſatis conſtet ex hiſtoricis inſtrumentis, quæ jam proferimus.*

C 47 *Procopius Cæſarienſis, qui ante medium ſeculi* VI *floruit, lib. 1 de ædificiis Juſtiniani I imperatoris cap. 3 ita teſtatur :* In eo urbis loco, quem Deuteron ſive Secundum vocant, templum nobiliſſimum ac plane mirabile dedicavit S. Annæ, quam aliqui Deiparæ matrem, Chriſtique aviam fuiſſe credunt. *Georgius Codinus in opere de originibus Conſtantinopolitanis, quod anno 1655 Pariſiis Græco-Latine editum eſt, pag. 49 de origine nominis* Deuteron *ſic ſcribit :* Juſtinianus Rhinotmetus (*is eſt Juſtinianus junior, qui anno 711 interiit*) à Leontio patricio rerum potiente exul in Cherſonem relegatus fuit, ubi cum decem manſiſſet annos, profugit tandem ad Terbelim, Bulgarorum principem, qui filiam ſuam Theodoram ipſi in uxorem dedit, & inſuper exercitum quindecim militum millia ſubminiſtravit. Hunc ille contra Conſtantinopolim duxit ad repetendum Imperium ſuum. Cum verò cives eum recipere nollent, ſimulatâ fugâ, apud portam urbis, quam vocant antiquam, clanculum per aquæ ductum in urbem introrupit eo loco, ubi nunc colum-

ex Menologiis Græcorum,

& templis,

na ſupereſt, quod ibi aquæductûs ſpiraculum eſſet. Ita ſecundum adeptus imperium, ſtatuam ſuam illic erexit, & locum vocavit Deuteron ſive ſecundum. *Anſelmus Bandurus tomo 2 Imperii Orientalis pag. 656 hanc conſictam appellationis occaſionem ita explodit :* At quam nugaces ſint Græculi iſti, cum nominum etymologiam exhibere conantur, ſæpe aliàs demonſtravimus : Deuteri ſiquidem ſeu ædis ſanctæ Annæ in Deuteri tractu, à Juſtiniano Magno exſtructæ, meminit ipſe Procopius, rerum à Juſtiniano geſtarum accuratiſſimus ſcriptor ac teſtis. *Cangius lib. 4 Conſtantinopolis Chriſtianæ pagg. 143 & 144 eamdem ineptam recentiorum Græcorum etymologiam refellit.* AUCTORE G C.

48 *Porro Codinus ibidem de* S. Annæ *eccleſia, tamquam à Juſtiniano Rhinotmeto ſeu Juniore conſtructa, ſic loquitur :* Ibidem quoque templum S. Annæ ædificavit, quod uxorem ejus gravidam per viſum monuit, ut in eo loco templum ſibi conderet : quo poſtea etiam ſanctum corpus unà cum ejus humerali tranſlatum fuit. *Quod hîc dicitur de Sanctæ noſtræ reliquiis, poſtea examinabitur. Interim Bandurus tomo Imperii Orientalis proxime citato pag. 657 ad rem præſentem recte hæc notat :* Fortaſſis hæc ædes ſanctæ Annæ in Deutero, quam, teſte Procopio, condiderat Juſtinianus Magnus, poſtmodum à Juſtiniano Rhinotmeto inſtaurata eſt, quod nemo ex hiſtoricis Byzantinis, quod ſciam, præter Originum ſcriptores ac Joëlem tradit. Eamdem verò poſtmodum renovavit Baſilius Macedo, ut ſcribit Porphyrogenitus in avi Vita cap. LIV, & ex eo Scylitzes in eodem Baſilio. *De aliis locis in honorem S. Annæ poſtea Conſtantinopoli exſtructis vide Cangium libro ſupra citato pag. 144.* *in ejus honorem exſtructis,*

49 *Colligo ex Vita S. Stephani Junioris, qui ſeculo* VIII *in inſula Proconeſo exulavit, non tantum Conſtantinopoli, ſed etiam in aliis Græciæ partibus talia antiquæ venerationis monumenta exſtitiſſe : nam in ea Vita, ab auctore ſuppare ſcripta, & Pariſiis anno 1688 Græco-Latinè edita, pagg. 484 & 485 hæc leguntur :* Hoc pacto inde diſcedens (*nempe S. Stephanus*) ad mare perrexit, conſcenſaque nave, ad inſulam ſupra memoratam, quo exul mittebatur, devenit. Hîc ejectus cum deſertiores partes peragraret, in quemdam præcipitem & formidandum locum ſecus mare occurrit, ibique oræ maritimæ præcipitiis eminentibus, ſolitudinis amore, perluſtratis, tamquam à Deo ductus jucundam admodum & egregiam habitationem in ſpelunceæ formam reperit in auſtrali inſulæ præcipitio, Ciſſuda dictam, in qua Annæ Dei aviæ auguſtum templum editum erat. *Eminentiſſimus Cardinalis Baronius in Annalibus eccleſiaſticis ad annum 763 Acta S. Stephani refert, & ibidem num. 28 de hac* S. Annæ *eccleſia meminit. Nunc circa ejuſdem cultum in Occidente quædam notanda ſunt.* *demonſtratur.*

E

F

AUCTORE G.C.

§ VI. Cultus Sanctæ in Occidente, & prodigiosa templi ædificatio in Hispania ad illius honorem.

Cultus S. Annæ in Hispania

NOn facile affirmari potest, *quo tempore cultus* S. Annæ *in Occidentem transierit : nam in Usuardo aliisque vetcribus Martyrologis nomen ejus non invenitur. Nihil hîc morari nos debet Tamayus, qui in suo Martyrologio Hispanico ad hanc diem asserit, festum* S. Annæ *à tempore Gothorum in Hispania celebratum fuisse. Imo his non contentus profert ex thesauro suo neo-veteri hymnos ac versus, quibus persuadere nititur, hanc festivitatem jam à tempore S. Jacobi ibidem actam fuisse. Figmenta istius Martyrologi jam toties detecta sunt, ut ea hîc iterum operosè convellere non lubeat, quamvis præ manibus habeamus dissertatiunculam, ex Mss. posthumis Nicolai Antonii excerptam, qua hanc ipsam fabulam eruditè refellit. Fatemur quidem, memoriam ejus in Officio Mozarabico coli ; sed nescimus, quo tempore illi inserta fuerit, cum varia recentiorum Sanctorum Officia ad hoc Breviarium & Missale accesserint. Interim non negamus : cultum* S. Annæ *in Hispania posterioribus seculis celeberrimum fuisse, ut ex mox dicendis facile apparebit.*

B

à venerabili moniali plurimum auctus,

51 *Joannes Thomas à sancto Cyrillo, Carmelita discalceatus, anno* 1657 *Coloniæ Agrippinæ edidit librum* (*titulus est* Mater Honorificata) *de laudibus, excellentiis, ac prærogativis* S. Annæ, *in quo cap.* 35 § 10 *narrat, quomodo venerabilis Anna à sancto Augustino, sanctæ Teresiæ dilecta discipula, variis beneficiis per sanctam Christi Aviam cumulata fuerit, & cultum Benefactricis suæ in Hispania promoverit. Hæc autem omnia exponit verbis ipsiusmet venerabilis* Annæ, *quæ superiorum jussu vitæ suæ ac divinarum revelationum seriem pertexuit, ac calamo consignavit sequentia :* Speciali & omnino cordiali in glorioſissimam Dei Genitricis matrem Annam (cujus & nomen indigna gero & usurpo) affectu & devotione ferebar. Et cum super hæc eremitorium illud, quod in fundationis exordio Villanovæ ecclesiæ loco nobis dono cesserat, ejusdem glorioſæ Divæ titulo & protectione gauderet, nec tamen, unde ipsa debuisset dignosci & coli loci patrona, statuam aut aliam imaginem exponendam haberet, inde supra modum affligi & hujus adeo dilectæ, talis ac tantæ Amicæ absentiam peramarè sentire cœpi.

C

cui post previam revelationem

52 Cum verò aliquando inter orandum solito teneriori desuper dolore moverer, ecce tibi speciosissima & affabrè polita Divæ hujus statua, ad nos deportanda, per visum mihi objiciebatur, prout visionis veritatem, eâ nobis paucis post diebus eleemosynæ loco Toleto per bajulum quemdam submissâ, adeo exspectatus rei eventus ad votum probavit, nobis interim præ lætitia & admiratione suspensis, unde vel qua fortuna tam nobile & pretioſum donativum nobis accidisset. Eo ipso verò tempore, quo mittebatur, forte fortuna portariæ seu vulgo rotariæ vices obibam ; & revera eam ipsam statuam, quam inter orandum videram, omnino esse deprehendens, tenerrimo interioris consolationis sensu permulcebar. Die verò, quo sacrum hoc pignus nobis transmitti contigit, nos religioſæ omnes in recreatione vespertina de hujus ipsius statuæ adventu dulciter & amanter conferentes simul agebamus : etsi enim de ipsius transmissione certæ foremus, de temporis tamen circumstantia, quo mittenda, nobis liquidò non expressâ nonnihil hærebamus.

D

imago Sanctæ mittitur,

53 Nobis igitur ita, ut dixi, præ illius desiderio & exspectatione anxiis & suspensis, mirum ! ecce mirifici candoris columbam locum, in quo agebamus, subeuntem, iterum iterumque circum circa volitantem, & tandem cum alacri alarum applausu, ceu quodam satisfactionis suæ, quam inde recepisset, quasi nutu interprete, denuo avolantem vidisse videbar, visione tamen hac à nulla ceterarum observata. Verum columbâ inde digressâ, forte retrò conversa, augustissimam cæli Dominam valde amica & serenissima fronte, arridenti similem, me hisce verbis suaviter dignantem audivi : „ Vade „ festinans, & Matri meæ ad fores præstolanti „ portam aperi ". Nil cunctata ego quantocius cum duabus aliis sororibus ad portam properans statuam glorioſissimæ matris Annæ in vestibulo capsæ decentissimè inclusam ibi cum homine ejusdem bajulo positam rectè offendimus ; qui à quo mitteretur rogatus, aliud, quam ibi capsam quamdam pro hoc conventu destinatam esse, respondere noluit vel forte nescivit. Interim nos eam cum intimo devotionis sensu & ubertim præ lætitia fluentibus lacrymis quam honorificentissimè recepimus.

E

ac post alios favores

54 Ceterum hac glorioſissima Domina, non aliter quam ut matre & patrona verè gratioſa, continuò sum usa, ejusque pietatem & curam specialem, tam circa corporalia quam spiritualia, liberalissimè multoties sum experta, prout historiæ contextus particularius docebit. Nec non hæc domus nostra ab eadem (religioſis scilicet à quibusvis tum corporis tum animæ eventibus periculoſis ejus beneficentiâ salvis præstitis & servatis) penè innumera beneficia & specialissimas gratias recepit. Passim etiam mihi eadem & quasi pro consuetudine recepta ceu cuidam Marthæ solicitæ similis totam domum obire & lustrare visa est : cujus cura atque solicitudo specialis circa ecclesiæ (quæ præterquam quod parcè & tenuiter esset dotata & provisa, propter ætatem & senium sensim jam ruinam minabatur) totalem è ruderibus reparationem cumprimis enituit.

F

cælitus mandatur, ut in ejus honorem templum exstruat.

55 Temporis itaque progressu cum ibidem indigna Priorissam agerem, mihi vel propter nummorum parcitatem de ecclesiæ restauratione ne quidem obiter aut incidenter cogitare ausæ, aliquando ex improviso hæc expressa verba ANNA, UBI EST DOMUS MEA, nescio unde, cælitus tamen, aures meas petiisse visa sunt : quam quidem benedictæ matris meæ Annæ, ecclesiam sub nominis sui titulo & patrocinio exstrui deposcentis, gratioſam vocem certò fuisse interiori confirmabar instinctu ; attamen absque eo, quod ad aliquid certi circa ecclesiæ fabricam statuendum tunc moverer. Paucis verò retro diebus iteratò præmissa verba ANNA, UBI EST DOMUS MEA repetebantur ; & licet idem omnino quod antè de istæc proferentis intentione & mente subiret judicium, nihilominus, uti memini, solum vel propter rei nummariæ angustias absolutè quid circa fabricam statuere etiamnum negligebam. Tertiò tandem & ipso sanctissimi patris mei Augustini pervigilio, hac ca-

A eadem voce repetita, nil amplius cunctandum rata, ſed fiducia & ſpe mea pleniſſime in eam fixa, fore ſcilicet, ut quæ juſſiſſet, ut facerem, facillimè etiam provideret, unde perficerem, poſtliminio ad opus fabricæ generosè me reſolvi, ac primo die pòſt, ipſo ſcilicet Patri meo lectiſſimo ſacro, dejiciendis in loco pro eccleſiæ ſtructura deſignato quibuſdam ibi ſitis ætate jam penè fractis domunculis, operi manus ſtrenue admovere cœpi, neglectâ interim & poſthabitâ etiam extremæ egeſtatis noſtræ curâ, ita ut ne teruncius quidem in domo colligendus ſupereſſet.

Pecuniâ ad fabricam mirabiliter ſubminiſtratâ,

56 Interim ego cogitatum & curam meam omnem in eam, cujus auſpiciis hoc opus aggrediebar, confidenter jactans; imo de ipſius ſuaviſſima providentia vel quaſi jam certa & ſecura agebam, prout revera non multo pòſt ſpei meæ conceptæ deſideratus eventus mirabiliter reſpondit: nam ubi aliquando cum reliquis Officio divino cantando intereſſem, ecce ex improviſo à rotaria ad perſonam quamdam, B mihi præſenti moneta ducentos reales eleëmoſynæ loco deferentem, evocor; quibus cum grati animi ſignis & affectibus & verbis gratanter receptis, Deo cumprimis ac glorioſiſſimæ Genitricis ejus matri S. Annæ cum intimo devotionis ſenſu gratias agere feſtinavi. Et licet ad utcumque longum temporis excurſum ad proſequendam fabricam hoc ſubſidio juvarer, attamen, eo ſenſim deficiente, ego quoque, unde reſiduos ſumptus colligerem, non mediocriter angi & cruciari cœpi. Ea propter quadam nocte tota triſtis & deſolata in choro ante ipſam glorioſiſſimæ matris meæ Annæ amicam & venerandam ſtatuam procidens, cum filiali quadam ſimplicitate ſatis lamentabiliter ei conqueri cœpi; videlicet, me præcisè ad ipſius arbitrium hoc opus aggreſſam; quod ſi modo perfectum deſideret, ipſa quoque, quantum velit, de reſiduis curandis expenſis laboret & provideat.

ædificium inchoatur,

57 His vel fere ſimilibus cum tenerrimo filialis fiduciæ ſenſu proteſtata verbis (hem tibi prodigium!) video ſtatuam ſenſim è loco ſuo omnino prodigioſe mihi propius & propius admoveri, C inſueto ſed gratiſſimo ſplendore circumfundi, ſuaviter arridenti & quaſi ſibi perquam ſatis factum eſſe annuenti ſimilem, quod monitis ſuis fidem moremque adhibens, hoc fabricæ opus generosè ſim aggreſſa. At ego nonnihil turbata & anxia, ne qua ſorte ſtygiæ umbræ illuſio ſubeſſet, timens, crucem è roſario meo pendulam feſtina arripiens, prævia humillima hujus præſumptionis deprecatione, hanc ei tamquam receptam & uſitatam à dulciſſimo quondam Nepote ſuo pro ſalute humana glorioſè triumphatæ mortis figuram in viſionis probitatem decenter adorandam exhibui. Vix dictum, factum: ecce crucem continuò è manibus meis apprehenſam poſitis devotè genibus cum tenerrimi affectûs indicio exoſculata quam reverentiſſimè adoravit. Inde ego uberrimâ perfuſa conſolatione & ipſius pedibus venerabunda accidens cum manifeſto ſpecialis ſuæ ob inchoatæ fabricæ opus complacentiæ ſigno, ad continuationem ſuaviter & amanter ab ea hiſce expreſſis PROSEQUERE, FILIA, OPUS INCEPTUM, NEC DE RELIQUIS EXPENSIS DIFFIDAS VEL ANGARIS animari merui: atque his dictis, ſimul diſparuit, relictâ in loco, ubi videbatur, non mediocri pecuniæ portione, quam non minus grato animo ac expedita manu ſublatam ad trecentorum ducatorum ſummam excurrentem reperi, & ſucceſſivè in fabricæ uſum quam parciſſimè expendi. AUCTORE G. C.

cujus proſecutionem dæmones

58 Dum autem, me ita urgente, ſtrenuè ferveret opus & fabrica indies indieſque altius proveheretur, pios hos & felices conatus malè & ægerrimè invidus ferebat orcus. Quid igitur? Styx tòta furere & infremere, horrens contra inſurgere avernus, orcicolæ armari ſpiritus, è ſtygiis ſuis latibulis glomeratim erumpere feſtinant, & in furias acti, ut machinam adeo feliciter ſurgentem funditus evertant, omnem denuo lapidem non movere ſolùm, ſed vel penitus emovere certant & laborant: modò enim mihi, niſi à cœpto opere abſtinerem, omnia mala, infeſta, & hoſtilia, omnes cruces atque diras intentabant; modo ipſam fabricam funditus ſe everſuros terribili fremitu minabantur. Unde ego perterrefacta & penè exanimis ad prapotentem Patronam meam feſtina confugiens, ejus E contra horum malignorum ſpirituum inſultus & intentatas minas potens patrocinium & tutelam, qua potui maxima anxietate imploravi.

fruſtra impedire conantur,

59 Contigit igitur jam intempeſta nocte, conſueto Officio matutino perſoluto, & ſororibus intra cellas denuo quietè receptis, horrendum ſtrepitum & ceu tumultuantis cujuſdam plebis fremitum & concurſum in fabricæ loco excitari: ego minarum non immemor tota trepida & anxia ad feneſtellam, quid circa fabricam ageretur proſpectura continuo properavi; & ecce tibi diaboli præſtigias! Tam vehemens prima facie in ea objectum eſt incendium, ut etiam ipſi lapides & marmora ignem concepiſſe & in flammas abiiſſe viſa, donec non niſi dæmonis rabiem ac furorem ſuum effundere prurientis, & vel ſic niſi altiori teneretur potentia, quid circa opus auſurus eſſet, demonſtrare ſatagentis vanam illuſionem fuiſſe compertum eſt: ingens enim & conglomeratum in flammis illis fictitiis dæmonum hinc illinc volitantium & frementium examen conſpexi, quorum non alius niſus nec conatus, quam novella ſurgentis fabricæ exordia funditus evertere, & eam denuo ex integro coæquando ſolo ne vel veſtigium ejus re- F linquere: eo uſque enim tartareorum ſpirituum furor ac rabies per id temporis invaluerat, ut, etſi immaniſſima & vel ſanguineis lacrymis digna tot eccleſiarum & templorum inſignium, ea ipſa ætate per vaſtiſſima Angliæ & Scotiæ regna tumultuantis hæreſis inſolentiâ ſine ullo diſcrimine & commiſeratione facta ſtrage & excidio, non prius tamen ſatianda videretur, niſi etiam hoc exile & humile ſacellum, ex mea ſimplicitate præpotenti Deo in aliqualem ſaltem tot alibi eccleſiarum ſtragis compenſationem deſtinatum, eorum etiam contumaci & improbo furori ceſſiſſet. Ubi verò contra hos malignorum ſpirituum inſultus & conatus benedictæ matris Annæ potens præſidium anxiè imploravi; ecce eo ipſo loco & temporis puncto, quo perfidi hi ſpiritus phantaſticum hoc incendium & teterrimas ſuas larvas objiciebant, & ipſa mihi clementer adeſſe viſa, & hiſce me ſuaviter conſolari eſt dignata: „ Ne timeas, filia, „ nec terrearis fictitia hac flamma; ſed me ſe- „ qui feſtina ". Quam ego è veſtigio ad locum uſque fabricæ præeuntem reverenter ſequens, ibique cum illa ſubſiſtens, innumerabilem dæmonum colluviem conſpexi, quam illa vel ſolo bene-

AUCTORE G. C.

benedictæ crucis expresso signo potenter & derepente fugavit; ac de cetero locum cum fabrica ab omni infestatione diabolica salvum & immunem præstitit.

cum Sancta variis modis inchoatum opus protegeret.

60 Interea verò fabricæ structura de die in diem altius exsurgente, & sensim ad perfectionis apicem properante, sæpissime stato quasi de more gloriosa hæc mea Mater fabricam solicite obire, ac operariis, alium desidem & languentem excitando, alterum timidum & ad pericula trepidum animando, hunc lassum & defessum recreando, illum incautum & forte impingentem, ne præceps ageretur, sustentando, ita omnibus & singulis pro cujusvis necessitate expostulante continuo & quam fidissimè assistere, vires corporis animique vigorem conferre visa est, ut laborantes, quasi non laborarent, puta improbi laboris onera & fastidia ita acriter non sentirent, sed opus strenue & alacriter operantes illud absolvere festinarent, & tandem quam felicissimè ultimam manum imponerent. Meâ verò quod

B

intererat; si quando, unde mercenariis solverem, non haberem, aut quidvis aliud ad fabricæ usum & progressum necessarium veniret, hæc piissima Patrona mea omnino prædivitis & instructissimi ærarii loco ad votum meum serviebat; ad quam proinde, quantocius ab ea, quidquid mihi necessarium occurreret, certo certius receptura, festinabam.

Exhausto itenum ærario,

61 Prolapsu verò temporis me necessariis nummis aliquamdiu destitui contigit, & interim etiam præter morem benedicta matre mea Anna, quo suavior forte & gratior hæc ipsius dilata providentia accideret, hos ipsos providere differente, ab amico quodem nostro ad tempus mille reales mutuos petere cogebar. Ecce tibi verè hujus divæ Matris pietatem & verè piam providentiam! Vix eos ad manus mutuò accepi, & confestim alios mille reales, ut mutuò datos redderem, mihi tribuit, adjecta insuper alia pro expensis in futurum necessariis notabili quantitate. Eâdem verò non ita diu pòst recurrente necessitate, nec non hac Nummulariâ meâ ditissimâ post diuturnam etiam precum mearum importunitatem protrahente, tandem quis

C

huic meæ necessitati, mutuata interim certa pecuniæ quantitate, consuleret, nonnihil angi & solicitari cœpi.

nobilis quidam miro modo novam pecuniam suppeditat,

62 At ecce dum hisce curis anxia distrahor, ex improviso vocem cujusdam me ad fores monasterii evocantis perceptibiliter mihi audire videor, cui è vestigio morem gerens ad rotam, quis ibi præstolaretur, rogatura festino. Rogatus ergo, quis foris, continuo se nobilem quemdam advenam habere, quod solus & sine arbitris cum matre Anna à sancto Augustino loqui percuperet, ac proinde protinus communis loquutorii clavem porrigat, rogare respondit: qua porrecta, rectà, quid tandem nobilis ille vir vellet, exploratura ad loquutorium perrexi; quem statim ut audivi, gravissime & vix consolabiliter afflictum reperi, utpote qui se è primariis regiis ministris, idcirco ex aula, quod aliquorum perfidorum conspiratione & malitia de gravissimo delicto, falsò tamen, insimularetur, fugâ consultò se subtraxisse fatebatur, simul prolixa rei gestæ facta relatione. Quem quidem quamprimum, ut, si insimulati delicti revera reus esset, pro Dei gloria sub secreti fide mihi ingenuè fateretur, seriò adstrinxi. Is verò, se ne quidem cogitatione, multò minus

D

opere, tam enorme quid ausum, sub juramento protestatus est; quocirca se, ut interim regis iræ cedens suæ saluti consulat, rectà regnum Valentinianum versus cogitare; ceterùm hac in fuga sibi neque ut huc deflecteret, neque de me, utpote plane hactenus ignota, ullam subiisse cogitationem; verùm quodam die sibi solito gravius afflicto, hisce se monitum, unde verò & qualiter nesciret, cælitus tamen crederet: „ Ito Villanovam ad monasterium, quod „ ibi est Carmelitissarum discalceatarum, & ma„ tri Annæ à sancto Augustino ibidem reli„ giosæ afflictionem tuam aperi, ibi, quam a„ deo suspiras, consolationis futurus compos: „ tu verò liberali eleemosyna ipsi subvenias, & „ laborantis monasterii subleva paupertatem ". Atque ita se Dei nutu huc delatum, omnino persuasum habens, afflictionem suam divinæ miserationi per preces & orationes nostras unicè commendari petiit, simul ac pro monasterii ne-

E

cessitatibus, præsenti ære mille ducatis, ad meæ verò dispositionis arbitrium insigni catena aurea cum prægrandi ex eo pendulo nummo aureo promptissimè oblatis: desideratis verò pro tunc pro mea necessitate nonnisi illis mille nummis aureis, catenam ultro etiam restitui,, measque & reliquarum sororum preces de more in debitæ gratitudinis vicem promptissimas reciprocè spopondi: qui à me digressus iter suum destinatum expeditè cœpit prosequi.

& brevi eleemosynæ suæ mercedem recipit.

63 At ego chorum ingressa & coram augustissimo Sacramento & veneranda gloriosæ Matris statua reverenter procidens, actis pro insperata hac eleemosyna humiliter gratiis, huic meæ dulcissimæ Matri boni istius viri afflictionem, hac ipsum ut quantocius pro consueta sua clementia potenter eripere dignetur, qua potui instantia & animi contentione commendare cœpi: quæ etiam mihi continuò per visum objecta his verbis, CONFIDE, FILIA, IN DOMINO, liberationis ejus brevi futuræ certitudine efficaciter impressa, me omnino alacri & bono animo esse fecit. Accidit verò, me post aliquot dierum interstitium, visionis præcedentis memoriâ (Deo forte sic disponente) omnino sepultâ, super memorati nobilis calamitate denuo moveri & animitus commiserari: idcirco persolutis laudibus matutinis, eum divinæ misericordiæ ac glorioßissimæ matri Annæ iteratò, quam potui efflictissime, commendare instiri. Ad quæ illa continuò etiam præsens hæc peramanter subjecit. „ Noli, filia, cruciari: quod e„ nim fieri instanter rogas, id ipsum jam fa„ ctum noveris; & vir ille, probatâ innocen„ tiâ ejus, brevi ad te revertetur ". Prout revera horum veritatem subsecutus docuit eventus: intra paucos enim dies Villanovam ad me reversus pro impensa precum nostrarum opera non modo humanissime egit, sed præsenti ære mille aliis in eleemosynam oblatis aureis, gratias quam liberalissimè retulit, & pro precum nostrarum ulteriori instantia peramanter institit.

F

Tandem edificio perfecto,

64 Absolutâ & perfectâ jam ecclesiæ fabricâ, de augustissimo Sacramento è veteri ad novam ecclesiam transferendo, & de congruo pro hac solennitate ornamentorum apparatu solicite deliberabam; at inter cetera politioris cælaturæ desiderabatur calix, qui quidem ex quinque selectior ad votum meum allatus fuit faberrimus: unum solum deerat, quod merè argenteus tinctura

A

cturâ careret aureâ : ne igitur vel hic decor deficeret, non mediocriter angebar. Ad conſuetam igitur benefactricem meam, glorioſiſſimam matrem Annam, properans hunc quoque defectum his vel ſimilibus eidem fiducialiter commendabam verbis : ,, Ah dulciſſima & votorum ,, meorum Mater unica, quis obſecro provideat, ,, unde hic calix pro ſolennitatis tuæ majore ,, ſplendore totus auro tinctus fulgeat puriſſi- ,, mo " ? Hæc mihi ex imo cordis ſuſpiranti illa protinus inſolitâ apparens cum majeſtate, nummos quoſdam aureos, quos manibus abſconditos ſervabat, pro more ſuo liberaliſſimè porexit. Ceterùm omnibus ad fabricæ ſubſtantiam attinentibus jam ex integro perfectis & conſummatis, R. P. noſter Provincialis, tum P. F. Franciſcus ab Aſcenſione, unà cum nonnullis aliis religioſis in ipſo tranſlationis deſtinatæ pervigilio monaſterium noſtrum, omnia ut ex ordine pro ſequentis diei ſolemnitate neceſſaria ad nutum eſſent diſpoſita, maturè proviſurus acceſſit.

B

ipſa Sancta poſt familiares apparitiones

65 Interim verò dum hæc diſponerentur, ego ſub noctem nonnihil ad orandum recollecta, glorioſiſſimam matrem & patronam meam Annam omnes defectus, ſi qui circa fabricam incuriâ & culpâ meâ accidiſſent, unicè deprecabar. Et ecce ipſa maximo gloriæ ſplendore circumfulgens apparet, & quam ſereniſſima fronte ac voce placidiſſima propter erectam ſuoque nomini conſecratam eccleſiam gratias retulit, atque animum meum ſatis longâ (ut poſtea comperi) temporis morâ gratiſſimo ſuo alloquio ſuſpenſum retinens, tanta cum cæleſtis illius domus deliciarum ubertate permulſit, ut totus quaſi flagrantiſſimis divini amoris flammis ſuccenſus vel ad mille mortes & ſupplicia, imo qualecumque immaniſſimum martyrii genus ſubeundum quam promptiſſimus ſubſiliret & geſtiret, promiſſa inſuper ad cujuſvis neceſſitatis eventum opis ac favoris ſui promptitudine. Et ut tandem pro hujus auguſtiſſimæ Matris auguſtiori gloria candidè & ſincerè fatear, non fuit revera ullius neceſſitatis aut anguſtiæ aut cujuſvis afflictionis occaſio, in qua ipſius patrocinii (etiam quandoque non rogati nec requiſiti) potentiam ac felicitatem evidenter non ſim experta, adeo quidem, ut propter tantam cum ea ipſa familiaritatem & objectæ ipſius viſionis frequentiam, ipſius dæmonis, utpote ſæpius angeli lucis & Sanctorum ſimiæ vafertimæ, illuſionem tandem timere cœperim. Eapropter eam ipſam, nequaquam ferre velit, ut illa orci larva teterrima ſub glorioſa ipſius umbra mihi illudere tentet & præſumat, cum intimo compunctionis ſenſu rogare cœpi. Ad quæ illa protinus : ,, Confide, filia ; nequaquam feram, ,, ut decipiaris ; & hæc tibi ſit veræ meæ præ- ,, ſentiæ nota & ſecura ſymbola : quoties enim ,, memet tibi exhibere contigerit, hac te Je- ,, sus sit tecum conſuetâ ſalutis formulâ a- ,, manter præveniam ". Ab eo igitur tempore, quoties mihi viſenda objicitur, hic ejus me ſalutandi familiaris eſt ſtylus. Quod ſi quandoque conſuetam ſalutis formulam ſolito diutius differre contingit, ego anxia & ſolicita hac ipſa ſalutari teſſera Jesus sit mecum, me præmunire feſtino : ad quæ illa cum tenero conſolationis internæ ſentimento, Amen, sit Jesus tecum, ô filia, continuo ſubjungit.

in templo adeſſe viſa eſt

66 Die igitur altero pòſt, ipſi tranſlationis feſtivitati deſtinato, ſolenniſſima fuit ordinata proceſſio, in qua præter ter auguſtiſſimum Sacramentum, glorioſæ Matris hujus auguſtali cum pompa deferebatur imago. Hanc ipſam verò novæ eccleſiæ portas ſubeuntem (hem tibi prodigium admirandum !) videre videbat vivis per faciem diſtingui lineamentis, genas ſenſim vivido purpuræ tingi colore, venas etiam vitali diſtendi ſanguine & vigore, ac viventi per omnia reddi ſimillimam, hilari & ſuaviter arridenti ore, vultu tandem toto ad jucunditatem compoſitiſſimo ; verbo, vivam non putaſſes ſolum, ſed juraſſes ; angelis agminatim circumcirca applaudentibus, & quod plauſibilius, utrimque hinc ſanctiſſima ejus Filia & inde dulciſſimo ejus nepote puero Jeſu tam reverenter quam comiter eam conducentibus ſtipari, uſque dum in deſtinato ſibi ſuper altari loco ſtatueretur. Tum iterum pro nativa ſua comitate de impenſo à me ſibi hoc mediocri ſervitio gratias impenſiſſimas agere dignari viſa eſt. At ego occaſionis hujus oblatæ non negligens, in reciprocam aliqualis viſæ operæ meæ præſtitæ vicem & compenſam, quatenus populo, ad ſolennitatem hanc ipſius honoris & devotionis gratiâ collecto, pientiſſimam impertiens benedictionem omnibus & ſingulis præſentis vitæ gratiam & futuræ gloriam à Jeſulo nepote ſuo impetraret ſempiternam, qua potui contentione inſtiti & rogavi : & illa hujus petitionis meæ, ut ſibi perquam gratæ & acceptæ, ſpeciali vultûs ſui comitate & capitis affabili nutu, ceu quodam dato ſigno, ac levatâ dexterâ ſuâ ſanctiſſimâ univerſæ benedicens multitudini, tenerrimum mihi ſpiritualis conſolationis reliquit experimentum.

AUCTORI G. C.

E

& venerabilem hujus operis adjutricem, in morbum lapſam, ſanavit.

67 Contigit verò interea, ut aliquando acutiſſimis corporis totius doloribus corriperer & torquerer, adeo quidem, ut jam res de anima agi videretur. Igitur humanâ medicorum (qui acciti morbi vires augere potius quam minuere ſentiebantur) operâ deſperatâ, ad cæleſtem manum medicam, glorioſiſſimam ſcilicet Annam matrem meam, quatenus in hac humanitùs immedicabili infirmitate opem & ſalutem medicam conferret, ſupplex ac deprecabunda me converti. Ipſa continuò blandiſſima facie ſe objiciens ea corporis parte, qua vehementior urgebat dolor, benedicta manu ſua applicata, derepente morbi vim fregit, ac omnem doloris ſenſum ademit : unde ex integro corpore ſana & incolumis, intus verò in mente ſuaviſſimo conſolationis ſenſu peruncta remanſi. *Hæc circa mirabilem eccleſiæ conſtructionem & ſingulares Beneſactricis ſuæ favores piiſſima* S. Annæ *cliens ſuperiorum imperio litteris mandavit, quæ omnia nos ex laudato Joanne Thoma à ſancto Cyrillo fideliter tranſcripſimus. Interim non dubito, quin in aliis Hiſpaniæ provinciis cultus ejuſdem Sanctæ vigeat, cum ipſe in variis iſtius regni templis plurimas* S. Annæ *imagines & exſtructas aras viderim.*

C

F

§ VII. Cultus Sanctæ in variis Europæ regionibus.

Publicus S. Annæ cultus in Anglia anno 1378

NOn dubito, *quin catholicus* S. Annæ *cultus ab immemorabili tempore in Europa floruerit ; ſed primò certam ſolennioris feſtivitatis memoriam reperi ſub Urbano VI Pontifice, qui apud Labbeum noſtrum tomo* XI *Conciliorum part.* 2, *col.* 2050 *archiepiſcopis & epiſcopis Angliæ inter*

AUCTORE G. C. *inter alia ſic ſcribit :* Cum itaque nuper pro parte nonnullorum Chriſti fidelium, in regno Angliæ degentium fuerit expoſitum coram nobis, quod populus prædicti regni ad beatam Annam, genitricem glorioſæ virginis Mariæ Matris Dei, etiam ob reverentiam ejuſdem beatæ Mariæ virginis, ſingularem gerunt devotionis affectum; & pro parte ipſorum Chriſti fidelium nobis fuit humiliter ſupplicatum, ut ipſius beatæ Annæ feſtivitatem in dicto regno ſolenniter & devote celebrari à prælatis & aliis Chriſti fidelibus, in ipſo regno commorantibus, mandaremus: nos hujuſmodi piam voluntatem & devotionis affectum prædictorum populorum plurimùm in Domino commendantes, & cupientes, ipſos Chriſti fideles Domino reddere acceptabiles & bonorum operum ſectatores: hujuſmodi ſupplicationibus inclinati, fraternitati veſtræ præſentium tenore diſtricte præcipiendo mandamus, quatenus prædictam feſtivitatem beatæ Annæ annis ſingulis, perpetuis futuris temporibus, devote & ſolenniter celebretis, & in veſtris civitatibus & diœceſibus mandetis & faciatis per ſubditos çelebrari. Dat. Romæ apud ſanctum Petrum XI Kalend. Julii, pontificatûs noſtri anno quarto.

B

& Dania olim floruit, 69 *Seculo ſequenti feſtivitas ejuſdem Sanctæ in Dania ſolenniter celebrata eſt, ut patet ex concilio provinciali, quod anno* 1425 *Hafniæ habitum eſt, & quod apud Harduinum noſtrum tomo* 8 *Conciliorum col.* 1036 *ita decernit :* Item ſtatuimus, quod feſtum ſanctæ Annæ, matris Genitricis Dei beatæ Mariæ, quolibet anno in craſtino Conceptionis ejuſdem beatæ Mariæ virginis per totam noſtram provinciam pro feſto terræ & populi in poſterum celebre habeatur. *Haud dubie eadem veneratio erga ſanctiſſimam Chriſti Aviam illo tempore in aliis ſeptemtrionalibus provinciis & inſulis viguit, ac publicè perſeveravit, donec infenſa Sanctorum cultui hæreſis avitam religionem eliminaret.*

qui in Germania, 70 *Germani etiamnum pluribus locis* S. Annam *venerantur, ut videri poteſt cap.* 29, *pag.* 361 *apud R. D. Paulum Theodorici Cliſorium, qui Coloniæ anno* 1648 *Germanicè hujus Sanctæ ejuſque mariti Vitam & laudes edidit. Joannes Thomas à ſancto Cyrillo in Matre Honorificata cap.* 35, § 2 *de hac Germanorum pietate ſic habet :* Mons eſt Auſtriæ ab Annæ nomine & omine; utpote ubi Anna non ſolum ſonat, ſed & præſtat gratiam, puta infirmis ſanitatem, claudis greſſum, cæcis viſum, ſurdis auditum, & inter mille alia miſeriarum humanarum levamina multis reddidit loquelam, prout teſtis eſt à pietate non minus quam eruditione venerabilis pater Malachias Roſenthal, Ordinis Ciſtercienſis, vernaculâ linguâ edito ſui erga hanc Divam affectus & devotionis indice opuſculo. Hinc dictus mons ab ejuſdem Divæ cultu, devotione & concurſu populi frequens & famoſus. *Tunc ſubdit miraculum, ibidem anno* 1633 *patratum, de quo nos poſtea. Dein proximè citatus auctor* § XI *ejuſdem capitis fusè narrat, quomodo pietate & munificentia ſereniſſimorum Auſtriacorum anno* 1644 *ſub titulo & patrocinio ſanctiſſimæ matris Annæ erectum fuerit deſertum ſeu monaſterium, quatuor milliaribus Viennâ diſſitum, quod RR. PP. Carmelitæ diſcalceati incolunt.*

C

Bohemia vicinisque regionibus, 71 *Georgius Crugerius noſter in Pulveribus Bohemiæ, Moraviæ, & Sileſiæ ad diem* XXVI *Julii varias* S. Annæ *eccleſias in his regionibus aſſignat. In Polonia etiam celebris eſt hujus Sanctæ veneratio, ut inter alia colligo ex iis, quæ in Commentario prævio ad Vitam B. Simonis de Lipnica num.* 25 *dixi, ubi tomo* IV *Julii pag.* 516 *ex Ms. Cracovienſi citavi hæc verba :* Pater Nicolaus Sokolniki, prædicator ferventiſſimus, populo ultra modum acceptiſſimus, ſanctæ Annæ devotus famulus, ad eamque honorandam in quolibet ſermone populum incitabat; ſicque ipſius monitis ſacris capella turmis hominum decorabatur feriis tertiis : quapropter etiam feriâ tertiâ, veluti ipſius devotus, obdormivit in Domino MDXXII. *In Hungaria quoque cultum ipſius viguiſſe, eruo ex litteris noſtri Franciſci Scábólth, qui anno* 1707 *ad Janningum noſtrum ſic ſcribit :* Accenſus deſiderio aviti in Mariano hoc regno Hungariæ S. Annæ cultus promovendi, vel, ut melius dicam, per plura ſecula, tum bellorum inquietudine, tum hæreticæ pravitatis, quæ etiamnum vehementer graſſatur, inſolentiâ ſepulti, reſuſcitandi, opuſculum piis cultoribus manuale meditor in lucem edere. *Tum proponit quædam dubia circa Sanctæ parentes aliaque ejus Acta, quæ nos jam ſupra attigimus.*

D

E

ac Belgio catholico 72 *In variis etiam Belgii noſtri locis celebris eſt* S. Annæ *memoria: at præſertim in pago Bottelaer, qui duabus leucis Gandavo diſtat. Cornelius van Geſtel in Hiſtoria ſacra & profana archiepiſcopatûs Mechlinienſis, anno* 1725 *edita, tomo* 2, *pag.* 270 *de eo ſic ſcribit :* Bottelaer, altero lapide à Gandavo, præfecturæ Rodenſis, ad cujus marchionem ſpectat hujus loci dominium, eccleſia tutelarem habet S. Martinum Turonenſem epiſcopum; ſed cum circa annum MDCXLIII hîc cœpit vigere cultus S. Annæ, ea exinde ut patrona & tutelaris agnoſcitur & colitur, præcipuè verò feriâ tertiâ poſt Pentecoſten, & in ipſo Divæ feſto cum novena. Noſtra ætate illic ex peregrinorum & piorum eleemoſynis ac oblationibus ampla & illuſtris exſtructa eſt baſilica divæ Annæ ſacra, in qua magnus populi concurſus & peregrinatio perſeverat, ita ut hic locus prodigiorum & benefactorum celebris evaſerit.

etiamnum viget. 73 *Cum fama ad nos pertuliſſet, in eo pago interceſſione* S. Annæ *ſæpius quædam patrari miracula, parochum loci rogari curavimus, an peculiaria quædam beneficia litteris conſignata eſſent. Verùm is menſe Maio anno* 1727 *generatim ita reſpondit :* Imagine S. matris Annæ miraculosâ obſeſſis liberationem, infirmis ſanitatem, prægnantibus præſidium, ſterilibus fœcunditatem, periclitantibus auxilium, delirantibus mentis reſtitutionem & cetera per invocationem S. Annæ in Bottelaer tribui, centenæ picturæ, imagines, populi oblationes, paſtorum, ſacerdotum & medicorum ſcripta (*utinam ea ſacerdotum & medicorum ſcripta protuliſſet!*) præter quotidianam experientiam teſtantur. Hoc notatu dignum, imaginem illam, non obſtante antiquitate, ab omni putredine conſervari, nec pulvere, populi multitudine vel purgatione eccleſiæ excitato in aëre, umquam maculari, linteo nitido experiri eſt. Excitant quam plurimùm populi devotionem reliquiæ S. Annæ (*de iis nos poſtea ſermonem inſtituemus*) quarum veneratione in quacumque afflictione de cælo multi auxilium ſenſerunt . . . . . Multitudo populi quandoque tanta fuit, ut uno die quatuor millia communicaverint. *Deinde meminit de confraternitate Jeſu, Mariæ, & Annæ, cui præterito ſeculo plures perſonæ tum eccleſiaſtica tum ſecu-*

F

A *ſeculari dignitate illuſtres ſua nomina dederunt, & in fine epiſtolæ aſſerit, curâ quorumdam parochorum annotata fuiſſe miracula, quæ aliorum negligentiâ perierunt.*

In Gallia, 74 *In Gallia magnum eidem Sanctæ honorem deferri, liquet ex Martyrologio Sauſſayi, qui ad diem* XXVI *Julii hæc habet :* Dormitio S. Annæ, matris beatiſſimæ Deiparæ virginis nec non aviæ Domini & Redemptoris noſtri Jeſu Chriſti. Corpus ejus Aptæ Juliæ Vulgienſium ſub metropoli Aquenſi jam pridem conditum, magnopere illic à fidelibus colitur in ſummo templo, quod jam ejus glorioſa nuncupatione claret inſigne. Illius caput verò Carnuti in auguſtiſſima totoque orbe percelebri baſilica ſanctiſſimæ Dei Genitricis ex dono Ludovici Bleſenſium comitis repoſitum, ſummo etiam quo decet honore obſervatur. *Deinde in ſupplemento ejuſdem Martyrologii Gallicani pag.* 1151 *ſic loquitur :* Divione ſolennitas S. Annæ, Chriſti aviæ, quæ ex voto communi civium, inſtar feſti dominicæ Reſurrectionis, quotannis hac die (*videlicet* XXVI *Julii*) cum ſuſceptione Euchariſtiæ celebratur, ob ſedatam anno milleſimo quingenteſimo trigeſimo primo per ejus invocationem exitioſæ peſtilentiæ luem... Rotomagi tranſlatio ejus reliquiarum. Pariſiis in ſummo templo Deiparæ colitur magna religione memoria ſanctæ Annæ in propria ejus capella, quam devotione ſua celeberrimam reddidit Anna regina, Ludovici XIII Chriſtianiſſimi regis conjux piiſſima. *Poſtea fuſius diſcutientur ea, quæ hic de Aptenſibus* S. Annæ *reliquiis memorantur, & per decurſum occaſione reliquiarum & miraculorum agetur de Sicilia, aliiſque regionibus, in quibus* S. Anna *honoratur.*

ac præſertim in Britannia Armorica celebris eſt ejuſdem Sanctæ veneratio. 75 *Elapſo ſeculo in Britannia Minori, Galliæ provincia, cultus* S. Annæ *mirabiliter renovatus eſt, ut illuſtriſſimus Spondanus in continuatione Annalium eccleſiaſticorum tomo* 3 *ad annum Chriſti* 1625 *num.* 3 *narrat his verbis :* Non fuit huic decreto (*eſt iſtud decretum Urbani VIII circa cultum Sanctorum, de quo paulò antè meminerat*) obnoxia ſanctæ Annæ, Matris Dei Genitricis, veneratio, quippe ab omni Chriſtiano ævo in Eccleſia & Urbe receptiſſima ac probatiſſima; quæ & hoc ipſo anno novo miraculo manifeſtata legitur in Britannia Armorica in vico Ker-Anna diœceſis Venetenſis : ubi divinitus revelata cuidam pio aratori, nomine Ivoni Nicolaſico, menſe Martio, vetus quædam ſacra imago prædictæ beatæ Annæ, terræ profundè infoſſa, confeſtim cœpit innumeris & clariſſimis juxta ac ſtupendis ſplendere miraculis, quæ locum frequentatiſſimum populorum concurſu reddiderunt; collocata imagine in eccleſia, ex piis eleemoſynis magnificè exſtructa, prope oppidum Auræum auctorirate Sebaſtiani Roſmadeci epiſcopi Venetenſis loci ordinarii, qui miracula probatiſſima, ad eam continuè fieri conſueta, decreto publico confirmavit & promulgari permiſit per Fr. Hugonem à ſancto Franciſco Carmelitam reformatum provinciæ Armoricæ : cui Ordini epiſcopus curam & adminiſtrationem prædictæ eccleſiæ contulit, obtentis etiam ab Urbano Pontifice indulgentiis in eorum gratiam, qui eam viſitarent. *At juverit mirabilem illam hiſtoriam, fuſius diſtinctiuſque deſcriptam, paragrapho ſequenti audire.*

B

C

§ VIII. Antiquus S. Annæ cultus in Britannia Armorica miro modo reſtauratus.

D

S. Annæ pio cuidam ruſtico

L*audatus Joannes Thomas à ſancto Cyrillo in opere ſupra citato cap.* 35 § 12 *miram inſtaurati cultus hiſtoriam ita plenius exponit :* Ivo Nicolaſic obſcuræ conditionis ac tenuis fortunæ agricola, ſed cui illuſtris titulus, vir bonus & rectus; cenſus prædives & certus, pietas & virtus; cumprimis verò erga Deiparam virginem ejuſque ſanctiſſimam matrem Annam ſpecialis cultus & devotio : quarum alteram, matrem ſcilicet Annam, à teneris quidem, ut ajunt, unguiculis, ſtudiis piiſque obſequiis adeo ſibi devincire ſtuduit, ut pluribus ejus & inſignibus viſionibus ac revelationibus factus fuerit dignus, & tandem famoſus ejuſdem devotionis promovendæ miniſter adhiberi meruit. Per novemdecim facile menſium decurſum, quo valde rara & ſpeciali verſus hanc glorioſam Matrem devotionis teneritudine ſe rapi ac affici ſentiebat, fere ſingulis quindecim intercalatis diebus eadem ceu venerabilis ac inſignem quamdam majeſtatem præferens matrona ſibi objici videbatur : ſtatura ipſius elegans, veſtis erat candida & ſplendidiſſima, perquam ſimilis illi, qualem Salvatoris noſtri in monte Thabor, facta transfiguratione, fuiſſe paſſim deſcribunt Euangeliſtæ. Facem ardentem manu præferebat, & pro ſcabello pedum, aut verius vehiculo dixerim, ei pellucida ſerviebat nubes. Verùm cum hæ apparitiones tam eſſent morâ breves, quam numero frequentes, ſimplicis hujus animum, hanc forte vel matris, non ita pridem defunctæ atque pro animæ ſuæ refrigerio ſuffragia ſolicitantis, umbram eſſe, perſuaſio ſubiit; ut idcirco conſuetas ac deſtinatas pro ea preces duplicare, loca vicina concurſu & devotione fidelium celebria obire ac devote frequentare cœperit.

E

poſt obſcuras brevesque apparitiones

77 Prima verò, qua hunc famulum ſibi devotum ſanctiſſima mater Anna eſt dignata, viſio ipſo S. Jacobi feſtivo die ad annum Domini MDCXXIV contigit : ubi ab urbe Alreienſi ſub crepuſculum veſpertinum domum properantem & prope quamdam Crucifixi ſtatuam pro pio ſibi more roſario ſuo recitando intentum fax ardens & prælucida præcedere & quaſi viæ ducem præſtare viſa eſt, uſque dum jamjam domui ſuæ vicinum deſeruit, & continuò ex oculis ejus evanuit, ipſo interim in tantum ſtupore defixo, ut etiam reficiendi corporis negligens totam illam noctem exegerit inſomnem. Et ecce tibi intempeſta jam nocte, cum altum ſilerent omnia, ſubitus ceu catervatim undequaque confluentis hominum multitudinis ſtrepitus exoritur. Ipſe verò rei novitate perculſus è domo, quid agatur, exploraturus feſtinus exit; ſed, quod mirum, neminem mortalium reperit, nec advertit. Majore itaque, quam antè, ſtupore percitus, ad roſarium ſuum confugit, illudque recitando, & oſtio domûs poſt ſe denuo recluſo, rei interim anxiè & ſolicitè præſtolatur eventum.

F

ſeſe manifeſtat, eique ſacelli ſui reſtaurationem mandat,

78 Vix ille preces ſuas proſecutus, horreum ſuum ingenti & inſolito ſplendore circumfundi & illuſtrari, in ejuſque medio venerabilem quamdam, ſole meridiano clarius relucentem, matronam

AUCTORE G. C.

naim ſubito conſpexit, à qua valde ſuavi ac amicabili voce, linguâ Britannis familiari & vernaculâ, verba ſequentia accepit: „ Ivo Nicolaſic, ne timeas: ego ſum Anna Mariæ parens. Dic paſtori tuo, quod in medio fundi iſtius, Becenno vulgo dicti, quondam nobile fuerit ſacellum, quod omnium primum avita Britannorum pietas meo honori erexerat; ſed ab annis jam nongentis viginti quatuor & ſex menſibus dirutum & collapſum, deſidero illud reædificari, quoniam Dei voluntas eſt, ut ibidem meo nomini fiat devotio ". Quibus ac dictis, continuò diſparuit. Anxius interim ruſticus quantum ſtupore ſuſpenſus, tantum etiam conſolatione plenus, & de feliciſſimo hujus ad ſpecialem divæ Matris gloriam devotionis futuro ſucceſſu fiduciâ animatus remanſit; nec tamen ita firmiter & ſtabiliter, quin, ne hæc relatio ſua pro illuſione aliqua vel delirio anili exploderetur, aut aliàs infirmam apud pleroſque inveniret fidem, timor quidam panicus ſubrepſerit. Ita inter ſpem & metum, inter reſpectum humanum & ſecretum divinum impulſum hærens medius, ad ſex facile ſeptimanas tacet & diſſimulat: quibus exactis, nova viſione recreatus iterumque monitus, & ne forte Sanctæ hujus diſgratiam atque indignationem incurreret, metu actus, tandem paſtori ſuo rei geſtæ ſeriem & ordinem ſincere fideliterque aperit & exponit.

B

atque ad hoc opus auxilium ſpondet.

79 Interea verò glorioſiſſima mater Anna hunc famulum ſuum alia & alia viſione dignari cœpit; modò ipſi hanc fiduciæ ſuæ parcitatem acriter exprobrando, modò eumdem contra mundi eorumque, qui ſe huic pio propoſito oppoſituri ejuſque riſuri eſſent ſimplicitatem, ſiniſtra judicia, dicteria ac ludibria ſtrenue animando. Verùm his viſionibus tam frequentibus quam familiaribus vir ſimplex eo uſque piæ præſumptionis ac libertatis verſus hanc prædilectam matrem S. Annam eſt progreſſus, ut ob ſuam ceu vilis & abjecti hominis facile ſuſpectam fidem atque relationem, rem illuſtri ac plauſibili quodam miraculo pateſcere ac firmari faciat, audacter petere inſtiterit. Cui Diva continuo: „ Vade & vive ſecurus, fore ut nequaquam „ conditionis tuæ humilitas propoſiti mei exſecutionem immutet ac moretur: faciam enim „ brevi, ut, qui hactenus maximè contrarii & „ increduli, te mihi in propoſiti mei exſequendi aptiſſimum organum ſpecialiter electum quantocius & efficaciter intelligant & convincantur. Fabricæ expenſas quod attinet, non eſt, „ quod rerum tuarum anguſtias, ſatis antè mihi perſpectas, pluribus oggeras & exaggeres: „ cum enim .... cuncti theſauri paradiſi ſint „ in manibus meis, de expenſarum neceſſitate „ ſufficientiſſimè providebo.

C

Ruſticus, indicata viſione, ut fanaticus à paracho ſuo explo-ditur;

80 Similes gratias & ejuſmodi uti perquam frequentes ita & familiares cum ſancta hac Matre diſcurſus pauper hic ruſticus habere meruit. Nonnumquam ſupra fundum, qui modò ſacelli fabricam ſuſtinet, ingens & auguſtum lumen diffundi, quod & aliis compluribus teſtibus oculatis notatum, quandoque ſtellas in tanto numero ceu conglomerati nimbi vel denſiſſimæ pluviæ inſtar depluentes ſibi videre viſus, modo ceu faces ardentes deſcendere obſervabat. Non raro ſe ex ædibus ſuis ad dictum locum (cujus verò operâ aut miniſterio ſe ignorare faſſus) raptum, ibique ſuaviſſima angelici concentus concertatione ſuſpenſum, plurimum temporis ejuſmodi cæleſtium guſtuum dulcedini immorando exegiſſe, cum ſtupore poſtea deprehendit: cumprimis verò prima Martii & ipſo Lunæ die anni MDCXXV, quinque ante miraculoſam inventam imaginem diebus, ubi ad præmemoratum locum raptus & juxta domeſticorum obſervationem integerrimo trium horarum ſpatio detentus, etſi ipſe præ influxuum illorum cæleſtium teneritudine mediam vix horam abfuiſſe ſibi ſit viſus. Interim cum hiſce novis & omnino raris favoribus bono ſervo Dei accreſcebat etiam animus & fiducia, ita ut, etſi bis jam monito paſtore ſuo, toties ab eodem cum ignominia & ludibrio fuiſſet dimiſſus, nihilominus altero poſt eum, quo ipſi ſpecialis hic favor contigerat, die, uno ex vicinis ſuis adſcito comite, eumdem paſtorem, ne de erigendo ſacello ultra tergiverſaretur, ex nomine & imperio S. Annæ denuo moniturus acceſſerit. Verùm, ut antè, acerbè & probrosè rejectus, cum pudore & maxima confuſione totus deſolatus & afflictus receſſit.

D

E

ſed nobilis viri conſolatione & conſilio animatus,

81 Taliter itaque affectus cum domum pergeret, haud dubie ſpecialiter ſic diſponente Deo, virum quemdam illuſtrem & prænobilem obvium habuit, cui deſolationis ſuæ (quam forte etiam facietenus pauperculus præferebat) cauſam & occaſionem roganti totius rei geſtæ ſeriem & ordinem ad longum recenſuit: à quo ipſe, quantum poſſibile, bene animatus, & ut hos favores & illuſtrationes divinas cum notæ eruditionis ac probatæ vitæ viris, cumprimis verò religioſis, in diſcernendis ſpiritibus practicis ac bene verſatis, ſincerè conferret & communicaret; præterea ut orationis & jejuniorum frequentatione ſeſe hujuſmodi influxibus ac favoribus cæleſtibus recipiendis magis idoneum, ſicque divina voluntate ſecurius & citra illuſionis periculum exploranda ſe digniorem reddere ſatageret, amicabiliter eſt monitus: ante omnia verò ejuſmodi viſionibus, quoad fieri poſſet, teſtes fide dignos adhiberet. Atque ita inſtructus miſer & afflictus revelationum ſuarum deſideratum ſucceſſum experiri meruit.

poſt inventam miro modo Sanctæ imaginem,

F

89 Præſente igitur vel potius dilabente jam die, qua glorioſiſſima mater Anna factæ ſpei & promiſſionis ſuæ eventum præſtare decreverat, Ivo Nicolaſic domi ſuæ ad quietem compoſitus circa crepuſculum veſpertinum, ad horam circiter noctis decimam vel undecimam, lumen conſuetum & ordinarium, quod ipſum iterato receſſu & acceſſu quodammodo ad ſequendum ſeſe invitare videbatur, è ſtrato ſuo ſubitò notavit: quo viſo, continuò ſurgit, ſecumque alios quinque probæ fidei viros acerſit, quos ad ſe ſtrenuè ſequendum his vel ſimilibus animavit verbis: „ Heus, boni viri, „ eamus, quo Deus & ſancta mater Anna nos „ deduxerint ". Lumen igitur conſuetum, quod quaſi viæ ducem præſtare velle videbatur, ſequentes in medio ipſius ceu raræ magnitudinis & miri ſplendoris facem obſervarunt, quæ ad locum ſacelli uſque pertingens & ibidem ternis elevationibus, tamquam ſignis aut nutibus quibuſdam, factis, continuò diſparuit. Ivo interim & ſocii ſtupore pleni, ſimul ac rei novitatis explorandæ curioſitate pellecti, aggrediuntur opus, terram in loco prodigioſè monſtrato alacriter fodientes; & ecce vix unum aut alterum pedem progreſſi, imaginem glorioſæ Matris adeo vetuſtate attritam offenderunt, ut non niſi

A niſi quibuſdam colorum umbris & rudioribus lineamentis veluti indicibus commodè tamen dignoſceretur. Ceterùm hac in occaſione ſpeciale & memorabile quid accidit ; duos videlicet ex accitis teſtibus, qui luminis illius prodigiosè ſe præcèdentis viſione & beneficio indigni fuerant, tactos intrinſecus & corde compunctos culpam, ob quam divino hoc favore juſtiſſimè privari meruerint, eo quod in ſtatu gratiæ eſſe & præterlapſo proximè paſchali tempore communionem ab Eccleſia præceptam improbe neglexerint, ſua ſponte agnoviſſe & publicè confeſſos eſſe.

& receptam cælitus pecuniam

83 Verùm Ivo interim pertinacem duritiam & obſtinatum paſtoris ſui animum in negando exſtruendi ſacelli conſenſu acerbè dolens, tandem modicum id, quod ex Dei benedictione poſſidebat, potius vendere voluit, quam, quin glorioſæ matris Annæ piæ voluntati continuò morem gerat, ultra differre. Enimvero magna hæc Sancta ſe benefactricem potius, quam quæ beneficium exſpectet, ſentiri malens, pauperculi hujus prona voluntate ſatius, quam largiſſimâ ſtipe contenta, hanc ipſam ſuam benefaciendi pronitatem octavâ Martii, poſtridie quam imago dicta eſt inventa, re ipſa quàm liberaliſſimè demonſtravit : uxor enim Ivonis manè è ſtrato ſurgens duodecim quaſi recenter cuſæ monetæ Gallicæ libras (unde verò aut qualiter, aut de cujus liberalitate, penitus inſcia & ignara) in menſa poſitas invenit. Hac prodigioſa beneficentia, tamquam evidenti inſignis omnino matris Annæ fidelitatis argumento, ſæpe fatus pauperculus ad opus ſibi adeo ſolicitè & toties injunctum ſtrenuè proſequendum, mirum in modum animatus & confirmatus fuit. Hæc pecunia poſtmodum operariis pro fabricæ labore diſtributa fuit præter unam libram, quæ pro facti memoria inter ecclesiæ theſauros aſſervatur.

tandem, ſuperatis variis difficultatibus mandatum exſequitur.

84 His ex ordine geſtis, inter varias & acerrimas licet contradictiones & oppoſitiones à ſuperioribus examinatus, & modo huc, modò illuc traductus, votum tamen & intentionem ſuam nequaquam aſſequi potuit, donec à reverendiſſimo epiſcopo Venetenſi patribus Capucinis examinandus, & ab iis præter exactam ſingulorum diſquiſitionem aſſiduè etiam quindecim continuis diebus, implorato divino lumine, in omnibus, quæ retulit, ſibi ſemper idem conſtans ac fidelis eſt inventus : unde & aliis pluribus rationibus (inter quas minime diſſimulanda venit illa, quod horreum ipſius ex ſacelli ruderibus conſtans cælitus conceptâ flammâ, ſalvis interim & illæſis duobus prægrandibus proximè ex utraque parte compoſitis frumentorum cumulis, funditus conflagrarit) præfatus tandem epiſcopus, ut in commodi alicujus ſacelli exſtructionem, adjunctâ congruâ à nobilibus patriæ dotatione, conſentiret, eſt adductus. Cura vero illius loci primùm patribus Capucinis, deinde patribus Carmelitis, tribus circiter ab imaginis inventione annis, ad peregrinorum undequaque catervatim concurrentium devotionem & ſolatium demandata fuit : ubi demum exſtructo iiſdem patribus Carmelitis ſolenni cœnobio, locus ſummæ venerationis, & frequentibus prodigiis atque peregrinationibus clariſſimus ac celeberrimus evaſit : prodigia ſiquidem & miraculoſi ſucceſſus atque beneficia ad præpotens auguſtæ matris Annæ patrocinium omnibus & ſingulis fidu-

cialiter illuc ad eam confugientibus facta atque præſtita, quibus cumprimis temporis progreſſu hæc devotio creſcere & propagari cœpit, & numero & celebritate & varietate omnem ſuperant humanam æſtimationem ; adeoque hic locus devotione, concurſu, & peregrinantium uniformi ac æmulo fervore cum reliquis totius Europæ viſitatione fidelium celebribus locis certare videtur. Decoravit hunc ipſum etiam non mediocriter piiſſimi & Chriſtianiſſimi regis Ludovici XIII regia liberalitas ac munificentia, deſtinatâ inter cetera è ſacro ſuo reliquiarum gazophylacio de glorioſæ hujus Matris ſacratiſſimis reliquiis notabili parte. AUCTORE G. C.

Variis argumentis

85 *Hactenus Joannes Thomas à ſancto Cyrillo, qui ejuſdem capitis* 35 § 13 *ad confirmandam prodigioſæ hujus hiſtoriæ veritatem congerit ſequentia credibilitatis motiva.* I. Locus ab immemorabili tempore civitas vel oppidum S. Annæ dictus. II. Lumen à pluribus & diverſis ſupra locum, qui modò eccleſiæ fabricam ſuſtentat, frequenter notatum. III. Hominis ſimplicis omnibus vicinis & incolis paſſim nota vitæ innocentia & integritas. IV. Concentus ſuaviſſimus ibidem iterum iterumque auditus, & arrha pecuniæ ruſtico, ad ipſum ad fabricæ opus animandum, prodigiosè oblata. V. Incolarum, fuiſſe quondam ibi ſub ſanctæ matris Annæ titulo ſacellum, conſtans & immemorabilis traditio. VI. Evidens quoddam & quaſi continuum prodigium, quod ibidem arantibus aratrum vel vomer numquam glebam illæſus tranſierit, adeo ut incolis CAVEANT A LOCO SACELLI in tritum abierit proverbium. VII. Horreum, ex ſacelli quondam ruderibus exſtructum, flammâ cælitus conceptâ depaſtum & conſumptum. VIII. Poſt concurrentes tot remoras & obſtacula, puta hominum contradictiones & oppoſitiones, felix tamen & expeditus devotionis hujus ſucceſſus : præterquam quòd monaſterium recèns exſtructum magnificentiâ ſuâ ad ratiores totius patriæ fabricas accedat. IX. Rudera & antiqui ædificii veſtigia, cum præſentis eccleſiæ poneretur fundamentum, ſcilicet vitra, lapides & ejuſmodi inter fodiendum eruta.

veritas hujus hiſtoriæ probatur.

86 *Deinde idem ſcriptor ſic pergit :* Præter hæc quàm maxime notandum venit, quod ejuſdem parochiæ paſtor in tam obſtinatæ oppoſitionis pœnam poſt trium ſeptimanarum exactum ſpatium ſolus domi ſuæ agens, adeo crudeliter & enormiter vapularit, ut ſibi latronum manus incidiſſe ſit viſus, etſi, vicinis ad clamorem & ejulatum ejus expergefactis & accurrentibus, nemo mortalium ſit notatus nec deprehenſus : ipſe interim adeo fractis remanſit viribus, ut octo integris diebus corporis & membrorum ſuorum uſu ac officio fuerit impeditus. Monitus tandem à nonnemine è ſuis clericis, ut ab ea, quæ forte vulnus fecerat, medelam flagitaret, aliquot continuis diebus ſpeciali affectu certiſque quibuſdam obſequiis verè piæ matri Annæ devotus ita membris ſuis reſtituitur, ut poſt exactos quindecim dies ſacris iterum feliciter operari potuerit, & primum in loco miraculoſo ad Annæ matris glorioſam memoriam facere piè voverit ; inſuper deprecatus Ivonem ob ſiniſtrum, quod tulerat de ipſius probitate, judicium, ſe ultro in ſignum benevolentiæ ſpecialis, levandæ ex fonte baptiſmatis prolis (cujus uxor à tempore contracti conjugii quindecim annorum ſpatio ſterilis, poſt in-

AUCTORE G. C.

ventam miraculosam imaginem facta gravida) patrinum offerre non est dedignatus. *Denique in genere recenset illustria miracula, hoc loco intercessione S. Annæ patrata, de quibus nos alia occasione agemus, & quorum nonnulla post hunc Commentarium singillatim ex idiomate Gallico Latina reddemus. Similia de hac mirabili cultûs instauratione, additis etiam minutioribus circumstantiis & expressis propriis personarum locorumque nominibus, tradiderunt Hugo à sancto Francisco, Matthias à sancto Bernardo, aliique, qui eamdem historiam Gallicè conscripserunt. Ceterùm nobis tam gravia videntur eorum argumenta, ut à quolibet non penitus pertinaci humanam recentioris hujus historiæ fidem extorquere debeant. Utinam cum æquali antiquitatis proportione Aptenses talia monumenta proferre possent pro sua traditione, quæ jam examinanda est.*

§ IX. Inventio corporis S. Annæ in ecclesia Aptensi, & aliquæ contra eam difficultates.

B

In Aptensi Breviario narratur, quomodo corpus S. Annæ

Ecclesia Aptensis in Gallia quotannis à secundis Vesperis Dominicæ in Albis sub ritu duplici cum Octava solenniter celebrare incipit inventionem corporis S. Annæ, *cujus inventionis mira historia in Lectionibus Officii proprii, anno* 1664 *impressis, nonnihil ab aliis diversa legitur, ut postea observabimus. Chiffletius noster ex antiquiori Breviario Aptensi eam historiam ita descripsit:* Quanta veneratione dignæ sint reliquiæ beatissimæ Annæ, matris Deiparæ virginis, Jesu Christi aviæ, licet ex historiæ præsentis serie, & miraculorum immensitate per ipsas ostensorum perpendere: sed ut debito ordine tam gaudiosæ tamque miraculosæ & stupendæ inventionis texere valeamus historiam, solennitatis hodiernæ principio, earumdem sanctæ Annæ reliquiarum narranda est divinitus inspirata reconditio. Anno siquidem à Nativitate Domini nostri Jesu Christi, Filii Dei, centesimo sexagesimo secundo crudelis & universalis contra Christi fideles, regnante membro sathanæ, orthodoxæ fidei inimico sævissimo, Marco Aurelio imperatore, desæviit persecutio. Anno itaque regni sui septimo Allobrogum regnum,

C

olim Arelate nuncupatum, nunc autem Provincialium, ubi potissimum nomen Jesu Christi celebratur, invadere cogitavit, ut fidem ipsam simul & credentes deleret & perderet. Cogitavit, & (divino judicio permittente, qui sic inter adversa Ecclesiam suam triumphare facit) adimplevit: sed non latuit tam sæva profanitas virum sanctum episcopum Aptensem Auspicium, qui cogitamina scelerata præveniens, divino directus lumine, Auspicius ipse ab auspicando, prophetico spiritu clarus & afflatus, corpus divæ Annæ ingeniosè plurimum occultavit: verebatur enim vir sanctus, ne vir tam profanus vi & sacrilego furore, rapto corpore sacro divæ Annæ, ipsum flammis incinerandum traderet. Eo etiam tempore sanctæ illæ reliquiæ divæ Annæ in sacello quodam instar speluncæ subterraneæ devotissime adoratæ jacebant, & à Christi fidelibus colebantur. Spelunca ergo illa, quæ usque in præsentem diem cunctis peregrinis patulum & devotum præbet ingressum, adveniente rabie persecutoris fidei, per supradictum Auspicium episcopum clausa fuit & murata.

D

88 Sed nec sub silentio prætereundum est, quomodo sanctus Dei pastor lampadem suspendi ante sanctas reliquias jussit, & incendi, repletis insuper gradibus speluncæ terrâ usque ad summum sacelli, muratâ portâ ejusdem sacelli, super cujus verticem majoris altaris nunc insignis pendet sanctura *. Et ne inimico fidei Marco Aurelio pateret janua sacelli, novum ascensum novosque gradus & latissimos, viam ad majus altare desuper speluncam situm præbentes, erexit, ut nec quidem signum aut vestigium præfatæ speluncæ remaneret ullum. Singulis ergo sic signatis & firmatis, occultum pandit suis familiaribus clericis introitum speluncæ, ut, sæviente persecutione tyranni, Christi fideles ad fontes baptismatis inibi clausos, occulte fidem profiterentur. Nec diu distulit sævus hostis; civitatem Aptensem ingreditur. Heu nefas! idola jam dudum prostrata in templo superiori, conculcatâ Jesu Christi cruce, erexit. Raptus ante tribunal tyranni pius pastor Auspicius adorare idola compellitur; sed constans martyr fidem Christi prædicat, idola pede conculcat; pes à tyranno amputatur: tandem uti pastor bonus animam suam ponens pro ovibus suis, martyrio consecratur. Consummato martyrio sancti antistitis, tanta rabies in Christi fideles deferbuit, ut nec unus quidem eorum, qui noverant occulta loca sacri corporis divæ Annæ, remanserit, quin martyrio coronaretur. Ceteri & admodum pauci fideles in amaritudine vitæ viventes, dicam tamen & gloriosè morientes, sub dura servitute manebant. Unde nulli viventium per sexcentos & triginta annos prædictum glorioſissimæ Annæ corpus in spelunca repositum innotuit.

ob imminentem Marci Aurelii persecutionem Aptæ absconditum fuerit,

* *forte* structura

89 Defluxis igitur septingentis nonaginta duobus annis ab Incarnatione Filii Dei, videns vidit Dominus afflictionem Ecclesiæ, & Provinciam situ amœnissimam, fide delicatissimam, spe constantissimam, caritate perspicuam, odore omnium virtutum redolentem, & inter inimicos fide floridam. Irruit etiam Spiritus Domini in corde insignis & victoriosissimi imperatoris Caroli Magni, uti in Sampsone, ad debellandos expugnandosque Philistinos, populi Israëlitici inimicos; aut veluti in alterum Saülem ad exterminationem exercitûs Naas Amonitidis obsidentis Jabes Galaad, Provinciam inter provincias fide illustrissimam, & assumens utrumque bovem, iratus est furor ejus nimis, & concîdit in frusta, assumpto videlicet utroque exercitu, & duplici gladio, spirituali & temporali, geminata fortitudine tyrannum, clypeo fidei munitus, intrepidus aggreditur, & divina ei suffragante virtute, à finibus Aptensium fidei inimicos potenti expulit ense. Post laudabiles triumphos, ipsos Jesu Christi inimicos usque Arelate persequitur, & tandem resumptis viribus, expugnatisque atque propulsis universis infidelibus à finibus Allobrogum, aut eosdem animosus princeps mare transfretare coëgit, aut in ore gladii contrivit.

E

ac demum seculo octavo

F

90 Adepta igitur ecclesiæ Provinciæ pace, Carolus imperator (aptè quidem) in Apta civitate gratias immortali Deo, in quo est robur exercitûs, & non in fortitudrne virorum & equitantium, agendi & quiescendi causâ sese recepit, & apud inclytum militem & baronem Ca-

in præsentia Caroli Magni,

A Casæ novæ, antiquissimam quippe & insignem domum (pote * quia regnante propheta Jesu in fama esset percelebri) hospitium sibi conduxit: unde in mysterio, illustrissimo imperatori omnia contigisse divina quadam dispositione visa sunt. Casam novam elegit sibi hospitium, qui ecclesiam inveteratam & penitus conculcatam renovavit. Erat prædicto inclyto baroni Casæ novæ filius, juvenis ætatis circiter quatuor & decem annorum, à nativitate cæcus, surdus, & mutus, Joannes nomine. Restituta igitur pace ecclesiæ Provinciæ, jussu Christianissimi imperatoris universa confracta sunt idola, & delubra deorum commolita. Consecratur iterum per reverendum archiepiscopum Rhemensem Turpinum ecclesia Aptensis: ad Missarum solennia summâ cum devotione & lachrymarum effusione, ac reverentiâ condignâ per prædictum archiepiscopum Turpinum (assistente pio & devoto imperatore, etiam toto clero & exercitu regio ac populo, ac potissimè præsente sæpe dicto barone nobili de Casa nova, ac ejus filio Joanne, cæco, muto, & surdo) proceditur: gratiæ omnipotenti Deo ab omnibus referuntur.

**forte* utpote

B 91 Res admiratione digna, res stupenda, & negotium nulla oblivione delendum demonstratur. Quamdiu perseverat & protenditur divinum Officium, Joannes de Casa nova, licet mutus, surdus, & cæcus, divino motus instinctu, qui linguas infantium facit disertas, & asinam Balaam impulit humanas formare voces, nutibus, signis, & gestibus, quibus poterat, & ut impellebatur à Spiritu, stans super gradus erectos ab Auspicio episcopo ex oppositio januæ & ingressûs basilicæ seu speluncæ muratæ, docebat, monebatque gradus illos frangi & aperiri. Nullus assistentium advertebat, utpote cum omnes tanta rapiebantur devotione, ut ab exterioribus curis omnino abstracti viderentur. Quid plura? Tamdiu perseverat Joannes, tantoque tempore gestus & signa multiplicat, ut tandem prudens imperator signa perpenderit, & aliquid divinum magnumque non immerito auspicetur: gradus imperator sanctus frangi jubet; quibus ruptis, januam sacelli seu basilicæ muratam conspiciunt. Janua iterum ad imperatoris jussum aperitur: ipsâ apertâ, jubet imperator Joannem de Casanova primum intromitti. Ingresso igitur Joanne de Casa nova, signo monet adstantes, ut profundiùs fodiant, & prope murum, quod occultatum fuerat, thesaurum invenirent; quæ omnia, jubente Carolo imperatore, sunt impleta.

indicante puero cæco, surdo, & muto,

C 92 Tandem dum paulo profundiùs foderent, alios gradus ad ingressum minoris basilicæ sive speluncæ singulis ingredientibus, alium murum ante parvam speluncam erectum invenerunt. Joannes de Casa nova primus ingreditur. O stupendum & admirandum divinumque miraculum! Invenit lampadem per sexcentos & triginta annos inextinguibiliter ardentem ante pretiosas divæ Annæ reliquias. Quid amplius auditis fratres? An forsan surdescunt aures? Conspicite, precor, universi populi, & conspiciendo admiramini, & admirando veneremur divinam potentiam, quæ in inventione reliquiarum sanctissimæ Annæ ad consolationem sui populi est manifestata. Mutus loquitur, surdo auditus redditur, & cæcus videt Dei magnalia; cæcus videntes instruit, mutus loquentibus prædicat, surdus auscultat: & quid prædicat, audi. Alta voce clamat: IN HAC, inquit, FENESTRA EST CORPUS SANCTÆ ANNÆ, MATRIS VIRGINIS MARIÆ. O Joannes, quis te instruxit? Certè, inquit, qui lumen oculorum mihi creavit, locum istum mihi aperuit. O Joannes, à quo audivisti? O, inquit, qui mihi aurem plantavit, & auditum tradidit, ille mihi prædicavit. O Joannes, quis tibi tam repente verba formare fecit? O, inquit, qui facit linguas infantium disertas, linguam meam conduxit. O Joannes, unde tibi tanta scientia fuit, cum litteras non didiceris? O, inquit Joannes, in quo est gratia: gratia quippe Dei scientiam in me infudit, & gratia ejus in me vacua non fuit.

qui tunc visûs, auditûs, & loquelæ usum obtinuit,

AUCTORE G. C.

93 Viso itaque divino & parenti miraculo, Christianissimus imperator pia & stupenda rapitur admiratione; jubet fenestram aperiri per archiepiscopum: in ea siquidem capsam cypressinam inveniunt. Aperitur arca: tunc prioribus miraculis additur & novum, nam tantus exivit odor ex ea, ut omnium pigmentorum fragrantiam superaret. Quid ultra? Hic odor longe lateque diffusus totam replevit ecclesiam. Non corporis mortui, sed aromatarii officina patuisse videbatur. Et quia indignum erat tam pretiosum thesaurum à vermibus consumi, ideo, divina disponente gratia, integrum conservatum hucusque perstitit, serico involutum sudario. Erat insuper tabula super sanctissimum corpus posita, in qua scriptum erat: HIC EST CORPUS B. ANNÆ, MATRIS VIRGINIS MARIÆ. Reduplicantur & multiplicantur Deo laudes, TE DEUM LAUDAMUS ab archiepiscopo Turpino inchoatur, & à choro prosequitur; & ne ingratitudo beneficiorum divinorum novum fontem exsiccaret misericordiæ, & oblivio beneficia sepeliret divina, devotissimus princeps jubet fieri processum: singula per ordinem manu publicorum scribarum rediguntur, & omnia summo Pontifici fideliter referuntur: omnia per sanctissimum dominum nostrum Papam approbantur.

invenium fuerit,

E

cujus inventionis annum mense Maio colitur.

94 Et quia Dominicâ post festum Paschæ translatum fuit pretiosissimum corpus, hoc divino spiramine inventum, ideo hodie potius inventio nuncupanda est tanta solennitas, quam translatio; sed quo amplius causæ geminantur lætitiæ, & sibi invicem obviant festa Annæ, tanto avidius præparemus animos nostros ad tantæ celebritatis jucunditatem, ut participes suorum meritorum, socii efficiamur & gaudiorum: nam prodest nihil festis interesse hominum, nisi sociemur festis angelorum. Si inventio sancti Stephani, Luciano dormienti facta, celebris in tota Ecclesia habetur, cur inventio facta Joanni de Casa nova vigilanti, muto, surdo & cæco, & tandem sanato, celebrior non reputabitur? Congaudeamus igitur, fratres, in inventione sanctæ Annæ; Matri & Filiæ, licet non quantas debemus, quales tamen possumus, offeramus gratias, orantes, ut meritis utriusque nos diu vitiis sepultos resuscitet ad gratiam Jesus Christus filius Mariæ. Amen. *Jam contra hanc narrationem aliquas difficultates proponemus.*

F

Ea Aptensium traditio non satis sibi constat,

95 *Imprimis ea traditio Provincialium non satis sibi constat: nam præter varias rescissiones ac alias minoris momenti discrepantias, persecutio, quæ hîc* Marco Aurelio *tribuitur, in Lectionibus anni* 1664, Trajano imperante, *sæviisse dicitur. In iisdem nulla fit mentio de Turpino, archiepiscopo Rhemensi, qui tamen nominatim huic prodigiosæ inventioni interfuisse hic*

AUCTORE G. C.

traditur. Utrobique non placet, quod Carolus Magnus poſt Saracenorum irruptionem juſſerit in Provincia confringi idola, & delubra deorum *everti. Neque etiam ſatis inter recentiores iſtius traditionis aſſertores convenit, quomodo & à quibus illæ reliquiæ primùm ad Aptenſem civitatem delatæ fuerint: relata enim ſuperius hiſtoria de prima illarum tranſlatione tacet. Lectiones jam laudatæ tradunt, eas* à primis Chriſtianis *in Galliam allatas fuiſſe. Alia Aptenſium traditio, quam in ſchedis noſtris notatam invenimus, poſt jam memoratæ inventionis compendium ita habet:* Reliquiæ S. Annæ primum à divo Petro ex valle Joſaphat Romam tranſlatæ fuerunt; deinde à ſancto Clemente datæ ſunt S. Auſpicio, quem ille epiſcopum Aptenſibus deſtinavit. *Honoratus Bouche in Gallica Provinciæ hiſtoria tomo* 1, *lib.* 2, *ſect.* 2, *cap.* 12, *pag.* 495 *confidenter aſſerit, has ſacras exuvias à ſancta Maria Magdalena ac ejus ſociis in Provinciam advectas fuiſſe. Trithemius & quædam inſtrumenta monaſterii Benedictini, de quibus paragrapho ſequenti agemus, volunt, corpus* S. Annæ *à ſancto Longino milite in inſulam Barbaram prope Lugdunum Gallorum ſeculo primo portatum fuiſſe. At huic Aptenſium traditioni & variis aliorum opinionibus contradicit Breviarium Romanum, anno* 1528 *Pariſiis impreſſum, ubi in feſto S. Joachimi, quod Julius II Pontifex die* XX *Martii celebrandum inſtituit, lectione octava leguntur ſequentia:* Tempore verò Conſtantini, Helena mater ejus Hieroſolymam deveniens poſt Dominicæ crucis inventionem, corpus Annæ etiam Conſtantinopolim ſecum tuliſſe ſcribitur; corpus autem conjugis Hieroſolymis liquiſſe, ubi mira veneratione colitur. *Joannes de Montevilla aliique auctores eam tranſlationem veroſimiliorem exiſtimant.*

B

& à Gueſnæo noſtro

96 *Gueſnæus noſter in Annalibus Maſſilienſibus pag.* 248 *hanc traditionem refert hoc modo:* Anno DCCCI, Caroli imperatoris XXXIV (alii ajunt XXIII) peregrinatus [in] Provinciam Carolus, & certior factus de inventione S. Annæ, matris Dei Genitricis Mariæ, nunc primùm factæ Aptæ Juliæ Vulgienſis die Paſchatis feſto octavo, illuc pietatis causâ religioſiſſimus princeps ex itinere divertit. Fama erat, reliquias Annæ ſanctiſſimæ ab exulibus è Palæſtina primis Chriſtianis ad oras Provinciæ aſportatas, tantiſque pignoribus ditatam illuſtratamque fuiſſe Aptenſem eccleſiam ſtudio forte ac vigilantia S. Auſpicii, primi urbis illius epiſcopi, quem furente Marco Aurelio imperatore adverſus Chriſtianæ religionis cultores ac potiſſimum contra paſtores, intrepide tamen fidei myſterium provexiſſe, illicque cum circumquaque aperta eſſet tam cruenta carnificina, caulam dominicam collegiſſe, ac paſtoris ſtrenui pervigiliſque munia ſubiiſſe omnia & expleviſſe, teſtantur annales eccleſiaſtici anno CLXI. *Si Gueſnæus hîc indicare velit ſuos Annales eccleſiaſticos (in Annalibus Baronii nihil de hac re ad hunc annum invenio) error eſt in numero: nam de S. Auſpicio agit pag.* 124 *operis citati ad annum Chriſti* 164.

C

aliter narratur,

97 *Porro in jam dicta traditione referenda ſic pergit:* Cum autem poſtmodum Vandali cum plurimis aliis barbaris in Galliam ac præſertim anno CCCCVII in hanc Provinciam graſſarentur, Aptenſes Chriſtiani in tam aperto religionis & rerum ſacrarum profanationis diſcrimine S. Annæ venerandas reliquias in hypogæi, quod conſtruxerant, ignotam ſpecum abditas terrâ cumulaverunt: ubi retruſæ atque reconditæ in tenebris, cum trecentorum aut quadringentorum annorum ſpatio ſequentibus incognitæ poſteris latuiſſent, optimis tandem auſpiciis ac indiciis cæleſtibus inventum corpus, & in hypogæi recondíti tumulo commonſtratum, Carolus imperator præſens omni apparatu ornatuque viſendo in altum locari, & in theca cypreſſina ab epiſcopo includi voluit. Primus omnium, qui viam aperuit ad effodiendas theſauri hujus pretioſiſſimi gazas reconditas ſibi divinitus indicatas, puer quidam nobilis ac filius baronis à Caſanova, omnis vocis ac linguæ uſu orbatus ab incunabulis, non tamen omni in Annam ſanctiſſimam devotionis ſenſu. Hic aperto pariete, quem digito demonſtrarat, in hypogæum ingreſſus, ut Patronam ſuam deprecaretur, ſtatim felicem & optatum preces ejus ceterorumque, qui ſe illi comites adjunxerant, eventum habuere: vocis enim ac linguæ uſus ei per miraculum conceſſus: HÎC JACET, inquit, CORPUS B. ANNÆ, MATRIS VIRGINIS MARIÆ. *Hæc attente confer cum narratione præcedenti, & videbis magnum traditionis diſcrimen.*

D

E

contra quam aliqua difficultates proponuntur.

98 *Præterea ſi juſſu Caroli Magni* ſingula per ordinem mantu publicorum ſcribarum redigun-tur, & omnia ſummo Pontifici fideliter referuntur, omnia per ſanctiſſimum dominum noſtrum Papam approbantur, *ut Breviarium Aptenſe aſſerit; mirum ſanè eſt, nulla antiqua hujus prodigioſæ rei monumenta proferri, præſertim cum tot ſcriptores veteres pia & glorioſa Caroli Magni geſta litteris conſignaverint. Denique notari velim, eccleſiam Aptenſem beatiſſimæ virgini Mariæ dedicatam fuiſſe, & in diplomatibus Aptenſibus nullam fieri mentionem de inventione* S. Annæ *ante annum* 1407, *quo Joannes, epiſcopus Aptenſis, concedit quadraginta dierum indulgentias omnibus Chriſti fidelibus, qui opem contulerint ad honorificè collocandas* S. Annæ *reliquias, de quibus iterum paragrapho ſequenti erit agendum. Id etiam obſervavit Dionyſius Sammarthanus in noviſſima Galliæ Chriſtianæ editione tomo* 1 *col.* 349, *ubi ſic loquitur:* Templum (*nempe cathedrale civitatis Aptenſis, de quo agit*) patronam habet Deiparam virginem. In dono caſtri de Sagnone, in bulla Paſchalis II, & aliis chartis, beatæ Mariæ adjungitur ſanctus Caſtor. Nunc in hac eccleſia invaluit S. Annæ cultus, quæ pro tutelari à nonnullis cenſetur. *Non mihi lubet examinare diverſa alia locorum, perſonarum, & temporum adjuncta, quæ fidem iſtius hiſtoriæ imminuerent.*

F

quamvis veroſimile ſit, Aptæ quaſdam S. Annæ reliquias exſtitere.

99 *Etſi omnes hæ difficultates contra prædictam narrationem mihi occurrant, tamen credere non poſſum, totam rei ſubſtantiam à ſcriptore longioris narrationis confictam fuiſſe: ſed non dubito, quin eam variis epiſodiis exornaverit. Potuit itaque ſacrum* S. Annæ *corpus (more in deſignandis reliquiis ſatis uſitato partem pro toto intellige) ab immemorabili tempore Aptam deferri, ac deinde ob hoſtium incurſiones aliaſve cauſas abſcondi, ita ut paucis iis, qui illud clanculum abdiderant, mortuis aut diſperſis, occultus iſte locus alios Chriſtianos poſtea latuerit. Neque inficior, ſacras haſce exuvias divino indicio aut miraculo repertas eſſe, quas Carolus Magnus, prodigioſa earum inventione intellecta, poſtmodum devotionis causâ viſitaverit. Hæc fortaſſe, quæ numquam litteris mandata fuerant, aut perierant, poſt aliquot ſecula auctori anonymo fundamentum præbuerunt,*

ut

A *ut hiſtoriam illam adornaret ex populari traditione, quæ tempore non parum creſcit ac mutatur, ut quotidianâ experientiâ diſcimus. Hinc verosimiliter ea traditio inſerta eſt Breviario Aptenſi, atque etiam tranſiit ad recentiores rerum Provincialium ſcriptores, ut videre eſt apud Cæſarem Noſtradamum in Gallica Provinciæ hiſtoria pag.* 305, *Joannem Columbum noſtrum in opuſculis variis hiſtoricis pag.* 577, *alioſque auctores jam citatos. Quidquid ſit, maneant Aptenſes in immemorabili theſauri ſui ſacri poſſeſſione, ex qua ſine evidentiſſimis argumentis non ſunt deturbandi, & ſanctam Deiparæ Matrem conſueta pietate venerentur. De corpore* S. Annæ, *quod non procul Lugduno in inſulam Barbaram portatum fuiſſe dicitur, jam pauca dicemus.*

§ X. Caput S. Annæ variis locis honoratum.

B *Caput S. Annæ in inſula Barbara prope Lugdunum,*

Rithemius in opuſculo de laudibus S. Annæ *volens antiquum ejus cultum contra obtrectatores quoſdam oſtendere, cap.* 4 *inter alia ſic habet:* Prope Lugdunum monaſterium noſtri Ordinis in inſula Barbara eſt, ubi in capella quadam vetuſtiſſima corpus beatiſſimæ matris Annæ cum multa reverentia populi quieſcit, quam ſanctus Longinus miles Chriſti primum fundaſſe dicitur, & pretioſiſſimas illas reliquias à Hieroſolyma ſecum deferens in eadem collocaſſe. Hujus rei in dicto cœnobio antiquiſſima monumenta reperiuntur. *At Claudius Laboureurius in libro, quem de Ruderibus inſulæ Barbaræ Lugduni anno* 1665 *Gallicè edidit, cap.* 2. *rotunde edicit, manuſcripta iſtius cœnobii monumenta parachroniſmis ac ineptiis ſcatere, & ab aliquo conficta fuiſſe. Quidcumque ſit de iſto S. Longini in inſulam Barbaram adventu, quem ſine ſincerioribus inſtrumentis non facile credemus, haud dubie Trithemius per* corpus, *more aliis uſitato, partem corporis intellexit, niſi omnes alias eccleſias ſacris* Annæ *lipſanis privare voluiſſet. Forte intellexerit caput* S. Annæ, *quod Laboureurius in opere citato pag.* 301 *quotannis in proceſſione cum aliis Sanctorum reliquiis in ea inſula circumferri teſtatur. Sed neque hic integrum* S. Annæ *caput deſignari poſſe, ex ſequentibus patebit.*

C & in variis Galliæ eccleſiis

101 *Aptenſis eccleſia, de qua paragrapho præcedente egimus, præter alias* S. Annæ *reliquias, ſacrum ejuſdem Sanctæ caput ſibi vindicat: nam Honoratus Bouche tomo* 1 *ſupra citato pag.* 223 *in Chronographia Provinciæ lib.* 4 *cap.* 2 § 2 *affirmat, illud argenteæ lipſanothecæ incluſum, & pretioſis lapidibus ornatum religioſo cultu honorari. At hic etiam totum pro parte accipi, evincit ipſa Aptenſium traditio, de qua Gueſnæus noſter in annalibus Maſſilienſibus pag.* 248 *ita ſcribit:* Ejus ſacri capitis inferiorem mandibulam ſecum imperatorem (*videlicet Carolum Magnum*) detuliſſe Aquiſgranum, ferunt, neſcio quæ, à majoribus verbo habitæ traditiones. *Præterea Dacherius in notis & obſervationibus ad opera venerabilis Guiberti de Novigento texens catalogum abbatum Majoris-monaſterii prope Turones, occaſione quinquageſimi primi abbatis pag.* 595 *de capite* S. Annæ *ita loquitur:* Matthæus Galterus (Gualtier) MDXI Majoris-monaſterii cœnobita, & doctor theologus ſocietatis domus Sorbonicæ, impensè in B. Annam, Dei Genitricis matrem, erat affectus: quare ab abbate S. Florentii Salmur. portionem capitis illius (quod aſſervari ferunt in prioratu de Gaya diœceſis Trecenſis ab hoc ipſo cœnobio pendente) obtinuit. *Adde, quod Marlotus in Metropoli Rhemenſi tomo* 2 *pag.* 474 *dicat, partem ejuſdem capitis in gazophylacio majoris eccleſiæ Rhemenſis conſervari.* AUCTORE G. C.

102 *Eccleſia Deiparæ Carnutenſis in Gallia etiam gloriatur capite* S. Annæ, *quod accepit à Ludovico comite Bleſenſi, qui circa finem ſeculi* XII *in Orientem profectus eſt, atque anno* 1205 *ibidem in prælio contra hoſtes generosè occubuit. Necrologium Carnutenſe apud Mabillonium in noviſſima Analectorum editione pag.* 384 *de hoc dono ita meminit:* XVII Kal. Mait obiit Ludovicus illuſtris comes Bleſenſis, qui ad partes tranſmarinas in ſervitium Dei iter aggrediens ſeptem libras & dimidiam nobis dedit ..... qui etiam caput ſanctæ Annæ, matris beatæ Virginis genitricis Dei apud Conſtantinopolim acquiſivit, & huic ſanctæ eccleſiæ cum pallio pretioſo tranſmiſit. Unde ex tanti præſentatione theſauri & ſuſceptione materni capitis in domo Filiæ, facta lætitia magna in populo. Clerus hujus eccleſiæ & comitiſſa Katerina, quæ ex parte prædicti comitis, viri ſui, caput præſentavit, in id concorditer convenerunt pio intuitu ſtatuendo, ut ſingulis annis de oblationibus, factis prædicto ſancto capiti, centum ſolidi in augmentum & amplorem venerationem anniverſarii ejuſdem comitis adderentur. *Idem in Necrologio illo brevius repetitur, dum obitus Catharinæ comitiſſæ Bleſenſis, memoratur: ſuſpicor, has reliquias forte deſumptas eſſe ex iis, quas Codinus, ſupra num.* 48 *citatus, Conſtantinopolim delatas fuiſſe aſſerat. Ut ut eſt, candidati canonicatuum Carnutenſium coram his reliquiis jurare ſolent, ſeſe legitimis parentibus natos eſſe, ut legi poteſt apud Sebaſtianum Roulliardum in Parthenia ſive hiſtoria eccleſiæ Carnutenſis cap.* 8 *num.* 4. *Nolo hic enumerare ſingulas Galliæ eccleſias, quæ partem ejuſdem capitis ſibi vindicant, ſed ad alias regiones tranſeo.* eſſe dicitur.

103 *Primò occurrit Bononia Italiæ, quæ anno* 1435 *caput ſeu potius cranium* S. Annæ *accepit à B. Nicolao Albergato, ut in ejus Vita, quam die* IX *Maii illuſtravimus, tomo* 2 *ejuſdem menſis pag.* 487 *ex Carolo Sigonio relatum eſt his verbis:* Nicolaus egregie ab omnibus collaudatus, in Italiam ſe recepit, ac cranium S. Annæ, matris beatæ Virginis, ab Henrico rege (*iſte eſt Henricus* VI *iſtius nominis rex Angliæ*) dono acceptum, pridie Kal. Decembris Bononiam attulit, atque ingenti ab univerſis honore acceptus, monachis ſuis Carthuſienſibus dono dedit: qui ei oratorium S. Annæ in via S. Iſaiæ condiderunt, ubi nunc etiam aſſervatur. *Fruſtra hactenus quæſivi, unde, aut qua occaſione rex Angliæ ſacrum hoc pignus acceperit. Si tamen conjecturæ locus detur, ſuſpicor, hunc theſaurum ſeculo* XIV *ex Oriente in Angliam allatum fuiſſe, cum R. P. Laurentius Cuperus, Carmelitarum Provincialis, in Genealogia & Vita* S. Annæ *cap.* 13 *de ejuſdem cranio narret ſequentia:* Quò verò delatum poſtea ſit idem S. Annæ cranium, accipite. Eſt igitur in Aſia regio, quam Maryandinum vocant, Bithyniæ confinio, in qua nobiliſſima ſtetit urbs Acone, vetusto aconito dira, quæ tempore longo Chriſtiana, tandem per Othomannum Turcarum tyrannum ſub annum Domini milleſimum trecenteſimum deſtrui- Idem ſacrum caput Bononienſes in Italia, F

AUCTORE G. C.

struitur, & Machumetum agnoscere cogitur, ubi & fratrum Carmelitarum, ad quatuor miliaria huic oppido vicinum concrematum est monasterium, fratribus adhuc ibidem inventis pro fide Christi crudeliter trucidatis: aufugerant attamen prius aliquot, qui ossa sacra permulta, & inter alia cranium B. Annæ, matris Deiferæ virginis in Europam asportaverunt: nam (ut Usuardus in Martyrologio scribit) in civitate Aconensi dormitio seu mortis dies B. Annæ septimo Calendas Augusti à multis seculis religiosè & celebriter colebatur. *Per Usuardum hîc intellige auctaria Usuardina, à Molano edita. Ceterum fides hujus narrationis sit penes auctorem.*

Castelbonenses.

104 *Nunc trajicio in Siciliam, ubi in Martyrologio Cajetani nostri ad diem* XXVI *Julii ita lego:* In Castellobono translatio capitis S. Annæ. *Sed idem Cajetanus in Animadversionibus ad Vitas sanctorum Siculorum post tomum* 2 *pag.* 82 *sic clarius sese explicat:* Castelli-boni oppidanorum patroni duo sunt: alter B. Guilielmus, altera D. Anna, mater SS. Virginis Mariæ, Dei genitricis. Ejusdem D. Annæ caput absque inferiore mandibula in eo oppido asservatur; summisque honoribus colitur. Vetus constansque traditio est, Joannem Hieracii comitem, hujus nominis primum (qui cum annos XCIII vixisset, obiit sub annum Christi MCCCCLXXII) caput S. Annæ cum pagis quibusdam in Lotharingia, Galliæ provincia, permutasse, atque in Siciliam deportasse. *Dominicus à Burgio Minorita in opere Italico, quod de* S. Anna *anno* 1690 *Panormi edidit, primam sacri istius capitis in Siciliam translationem multo antiquiorem facit: nam asserit, hunc pretiosum thesaurum anno* 1242 *Hieracium à comite Guilielmo allatum fuisse, ac postea à Joanne, quem Cajetanus noster memorat, circa annum* 1465 *Hieracio Castellum-bonum translatum esse. Sed ad hæc omnia probanda vix aliquid præter populi traditionem invenias.*

B

in Sicilia

105 *Idem P. Dominicus, tamquam testis oculatus, cap.* 22 *operis citati ornatum & formam istius capitis exactè descripsit, ac etiam ari incidi curavit, quam tabellam nos imitati sumus, ut hîc vides.*

C

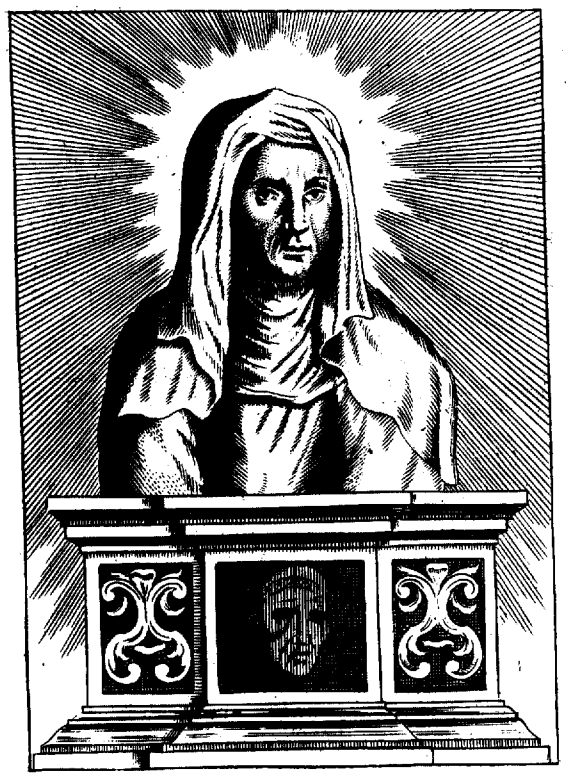

D

Infra argenteum hermam includitur sacrum caput, cujus fronti affixa est lamella argentea, in qua leguntur characteres Græci, quos P. Dominicus vitiosè & minoribus litteris ita expressit: ἡ κάρα τῆς ἁγίας Ἄννης τῆς μητρὸς τῆ θεοτόκ. *Vera inscriptio (saltem Majores nostri eam pro genuina ex Sicilia acceperunt) sic se habet.*

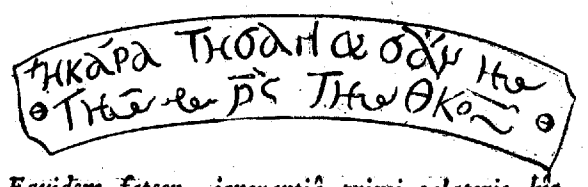

E

Equidem fateor, ignorantiâ primi calatoris hîc voces nonnullas confusas, & forte litteras quasdam non rectè expressas fuisse; sed calatorem nostrum eam confusionem ac eamdem characterum formam imitari jussimus, ut istam inscriptionem fideliter repræsentaremus. Ceterum sic voces distingui, ac characteres legi debent: Η ΚΑΡΑ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΑΝΝΗΣ ΤΗΣ ΜΗΤΡΟΣ ΤΗΣ ΘΕΟΤΟΚΟΤ. *Id est:* CAPUT SANCTÆ ANNÆ MATRIS DEIPARÆ. *Denique P. Dominicus cap.* 23 *fusè narrat, quomodo anno* 1603 *idem caput furto sublatum, post duodecim annos miro modo repertum, & non sine miraculis agnitum, ac pristino loco restitutum fuerit. Nunc aliud ejusdem Sanctæ caput examinandum supereſt.*

& Marcodurani in Germania sibi vindicant.

106 *Marcodurum, nunc vulgo Dura & vernaculè* Düren, *est urbs Germaniæ in ducatu Juliacensi ad Ruram fluvium sita, quæ jam à duobus seculis insignes* S. Annæ *reliquias, Moguntiâ clam sublatas, singulari pietate veneratur. Jacobus Polius Minorita in Exegetico historico* S. Annæ *cap.* 24 *& sequentibus singillatim exponit, quomodo hic sacer thesaurus Marcodurum pervenerit, quantæ propterea lites inter Marcoduranos & Moguntinos exortæ sint, & qua ratione Julius II Pontifex iis finem imposuerit. Serarius noster lib.* 1 *Rerum Moguntiacarum cap.* 17 *rem complectitur his paucis verbis:* In S. Stephani templo fuit olim S. Annæ caput; sed anno Domini MD circa B. Virginis conceptionis festum, à lapicida furto Marcoduram sublatum, ubi & hodie magna religione, circumfrementibus hæreticis, colitur: nam ibidem illud asservari decrêvit post longas lites Julius II anno MDVII. *Unde autem Moguntini sacrum istud caput antea acceperint, explicatur tomo* 2 *Rerum Moguntiacarum, quas Georgius Christianus Johannis nuper collegit, ubi pag.* 572 *hæc leguntur:* Sacras inter reliquias, quarum quamplurimas ecclesia hæc D. Stephani memoriæ dicata à multis adservavit temporibus, singularique in pretio habuit, fuit sacratissimum caput D. Annæ, matris glorioſissimæ virginis Mariæ. Id, Frederico II imperante, Theobaldus, ad D. Stephanum scholasticus, vir doctus & pius, sacræque crucis in Terra sancta prædicator, anno MCCXII Bethlehemi, juxta cum aliis sacris lipsanis, à Patre cœnobii, quem Priorem vocant, accepit ac Moguntiam allatum in hac collegiata tamquam pretiosissimum thesaurum deposuit. *Deinde ibidem commissum furtum, Moguntinorum querelæ, ortæ turbæ, ac litis decisio referuntur.*

F

qui omnes de partibus capitis intelligendi videntur.

107 *Haud dubie jam aliquis quæret, quid de his omnibus reliquiis censendum sit. Quænam ecclesia, inquiet, inter tot competitrices verum* S. Annæ *caput possidet? Supra laudatus Dominicus à Burgio cap.* 21 *citati operis Italici respondet, maximam sacri capitis partem Siciliæ ad-*

A *adſcribendam eſſe, prout eam in ſuperiori tabella exhibuit, atque apud Marcoduranos & Carnutenſes minorem dumtaxat ejuſdem capitis partem exſtare, ut quodam teſtimonio de reliquiis Carnuteenſibus probare nititur. Procul dubio idem dixiſſet de aliis, ſi ſervivſſet, plures eccleſias, jam ſupra enumeratas, eumdem theſaurum ſibi tribuere. Ut verum fatear, non diſplicet hæc explicatio: experientiâ enim didici, uſitatiſſima phraſi in recenſendis reliquiis ſæpe totum pro parte poni. At quid ſi iſtæ eccleſiæ integrum S. Annæ caput, aut majorem illius partem oſtendant? Tunc dicam, aliquas ex iis eccleſiis S. Annam, Deiparæ matrem, innoxio errore accepiſſe pro alia Sanctæ homonyma, quales multæ tum in Oriente tum in Occidente coluntur, ut ex primo Actorum noſtrorum ſemeſtri, & ex aliis Martyrologiis ſatis apparet. Si neutra explicatio partibus litigantibus arrideat, ipſæ litem proſequantur, & antiquiſſima poſſeſſionis ſuæ documenta producant,*

B *dum interim ad recenſendas alias S. Annæ reliquias progredior.*

§ XI. Aliæ reliquiæ, & paradoxum de corporali ejuſdem Sanctæ reſurrectione.

Varia S. Annæ brachia, aliaque recenſentur, lipſana

IN Analectis de S. Maximino, epiſcopo Trevirenſi, tomo VII *noſtri Maii pag.* 34 *inter reliquias Trevirenſes refertur* brachium S. Annæ matris Mariæ. *Erhardus Winheim Cartuſianus in Sacrario Agrippinæ pag.* 208 *aſſerit, Coloniæ in templo S. Barbaræ apud PP. Carthuſianos ſervari* brachium S. Annæ. *Vaſconcellus noſter in deſcriptione regni Luſitani pag.* 549 *inter ſacra Luſitaniæ delubra ad propoſitum noſtrum hæc habet:* Quin & fanum Miſericordiæ dicatum, diva Anna, cæli Reginæ mater, brachio illuſtrat. *In chronico Mindenſi apud Meibomium tomo* I *Rerum Germanicarum pag.* 563 *inter alias Sanctorum exuvias ponitur* brachium S. Annæ devotè adornatum. *Onuphrius Panvinius, agens de ſeptem Urbis eccleſiis pag.* 81 *teſtatur, Romæ in ſacrario S. Pauli apoſtoli in via Oſtienſi exſtare* brachium cum pollice S. Annæ, matris B. Virginis Mariæ, incluſum brachio argenteo. *Hinc iterum patet, ſæpe partem pro toto accipiendam eſſe; cum hîc rotunde quinque brachia, & forte alibi plura, numerentur. Teſte Pirro in Sicilia ſacra tomo* 2, *pag.* 620, manus Annæ, matris Deiparæ, *in inſula Melita honoratur. Bernardus Guido ex Ordine S. Dominici in tractatu de Sanctis, qui ornant Lemovicenſem diœceſim, apud Labbeum noſtrum tomo* I *Bibliothecæ Mss. librorum pag.* 636 *ſacrum ejuſdem Sanctæ lipſanon proponit his verbis:* Sanctæ Annæ mamilla, qua Dei genitricem Mariam virginem aluit & lactavit, habetur, veneratur, & manifeſte oſtenditur infra cryſtallum in eccleſia S. Annæ in loco, ſic ab ipſa Anna denominato. *Denique Albertus Stadenſis in ſuo Chronico ad annum* 1199 *de indeterminatis ejuſdem Sanctæ exuviis ita meminit:* Anno Domini MCXCIX Hartwicus archiepiſcopus de Terra promiſſionis Venetiam navigans, in Bremum perrexit, deferens ibi reliquias ſanctæ Annæ, & gladium Petri, quo Malcho auriculam amputavit.

C

& profertur teſtimonium

109 *In Belgio noſtro inter alias* S. Annæ *exuvias, de quibus videri poteſt Arnoldus Rayſſius in Hierogazophylacio Belgico, celebrantur ſupra*

memoratæ reliquiæ in Botteldaer, quarum antiquitatem & traditionem utcumque cognoſces ex ſequenti inſtrumento, quod P. Antonius Hercyns, Societatis noſtræ ſacerdos ac in agro Aloſtano miſſionarius, anno 1727 *nobis exſcribi curavit, & cum ſuo originali concordare teſtatur. Tenor autem inſtrumenti hic eſt:* Nos Alardus Kuyckius, vicarius eccleſiæ ſancti Salvatoris in civitate Ultrajectenſi ſacerdos, ſacellanus, nec non confeſſarius monialium Regulariſſarum Conventûs Ordinis S. Franciſci, in honorem beati Nicolai epiſcopi anno Domini milleſimo quadringenteſimo vigeſimo primo, à Frederico Blancenhemio tertio hujus nominis (felicis recordationis) quinquageſimo autem primo eccleſiæ Ultrajectenſis epiſcopo laudabiliter exſtructi atque dotati, harum litterarum argumento bona fide declaramus, atque Deo conſcio teſtatum facimus, ab initio prorſus conditi prædicti monaſterii à dicto Blancenhemio epiſcopo impetratas, monaſterio donatas, ac in ſummo altari repoſitas, ſummaque veneratione exceptas, cultaſque fuiſſe has ex corporibus Sanctorum reliquias, S. Joannis Baptiſtæ, ſanctæ Annæ Genitricis Dei matris, S. Barbaræ, nec non S. Apolloniæ, ac Blaſii epiſcopi martyris. AUCTORE G. C. E

pro ejuſdem Sanctæ reliquiis in Botelaer,

110 Verum cum prioriſſa prædicti monaſterii S. Nicolai, ætate ingraveſcente, adhuc majora Catholicæ religionis detrimenta, monaſterium quoque indies perſonarum majori laborare inopiâ conſideraret, prædictas reliquias ex capſa deſumptas, juſſu prioriſſæ, viro Catholico & peramico Everardo Bottero in manus tradidimus, ut ab hoſtium injuriis liberatæ in ſecuriorem Catholicorum piorumque fidelium tranſirent venerationem: quam donationem ſponte factam, ut poſteri integram ratamque habeant, manu propria & venerabilis prioriſſæ, in præſentia ſacerdotum infraſcriptorum, ſubſcriptas monaſterii noſtri ſigillo communivimus. Datum Ultrajecti in loco noſtro refugii anno milleſimo ſexcenteſimo decimo ſeptimo, XXVI Auguſti veteri ſtylo. Inferius erat ſubſignatum Alardus Kuyckius: & ab alia parte Margarita Henrici van Wynterſwyck Prioriſſa: & paulo inferius ab utraque parte Joannes Mallaert, & Joannes van Waereghem, uterque Societatis Jeſu ſacerdos. Sigillum appendebat cum cauda rubri ſerici. Concordat hæc cum ſua authentica, excepto quod ibi plures recenſentur reliquiæ. Quod atteſtor ego frater Nicolaus Georgius ſacri Prædicatorum Ordinis ſacerdos, qui poſt prænominatos patres ſacerdotes etiam expreſſe vocatus fui à prænominato domino Everardo Bottero ad deponendum, ac fidele teſtimonium reddendum. F

Frater Nicolaus Georgius, qui ſupra.

Ego infraſcriptus ac etiam ſupranominatus Everardus Botterus coram Deo declaro ac ejus teſtor Eccleſiæ militantis præſentia, me ſupranominatas Sanctorum reliquias eximio magiſtro noſtro Provinciali P. F. Petro Woeſtimio in manus conſignaſſe ac tradidiſſe eadem fide, qua accepi, ob ejus erga Sanctorum prædictorum pignora venerationem, cui quoque, eodem Deo teſte, de li partem capitis Martyrum ſanctorum Gorcomienſium.

Everardus Botterus, qui ſupra.

quas epiſcopus Gandenſis publicæ veneration exponi permiſit.

111 Jacobus Boonen, Dei & Apoſtolicæ Sedis gratia epiſcopus Gandavenſis fidem facimus, nos ſolicitè ſupra nominatas reliquias SS. Joannis Baptiſtæ, Annæ, Barbaræ, Apolloniæ & Blaſii epiſcopi ac martyris recenſuiſſe, atque

AUCTORE G. C.

informatione etiam prævia super nonnullis articulis, ad rei veritatem certiùs explorandam pertinentibus, de virorum gravium, prudentum & piorum consilio permisisse, prout hisce litteris permittimus, dictas reliquias ad majorem Dei gloriam & Sanctorum ejus honorem populique fidelis utilitatem & consolationem publicæ veneration in ecclesia exponi, in quorum fidem hisce manu nostra subscripsimus, & sigillum nostrum imprimi curavimus. Gandavi die septima Martii, anno à Christo nato millesimo sexcentesimo & decimo nono. Jacobus episcopus Gandavensis. Sigillum ejus erat appositum in rubra cera. Ego infrascriptus frater Vincentius Clerici fidem facio & attestor, me reliquias S. Annæ, matris sanctissimæ virginis Mariæ cum licentia & in præsentia Prioris mei ex manu nostri fratris Jacobi van den Heede excerpsisse de capsula nostra supra summum altare nostrum posita, & in duas partes divisisse, & B unam partem minorem tradid sse ipsi patri Priori juxta me stanti ante summum altare, qui eodem instanti eamdem partem dedit in manus R. D. Joannis van Lekeburne pastoris in Botelaere, diœcesis Mechlinientis, hac XVII Martii MDCXXXVIII. Ita est frater Vincentius Clerici Ordinis Prædicatorum, sacrista Gandensis. Concordat hæc copia cum sua authentica, quod nos infrascripti fratres attestamur hac XXVI Martii MDCXXXVIII. Joannes van Lekeburne, pastor S. Annæ in Botelaere. Judocus van Lekeburne, pastor in Lemberghe.

112 *In Ms. quodam Gallico, quod perillustris D. Dominicus de Georgio Neapolitanus anno* 1714 *ad nos misit, narratur, qua occasione pes* S. Annæ *à principe Achaiæ ex Græcia in Italiam delatus fuerit, & quomodo jam in sacello palatii de Montemiletto prope Neapolim honorificè conservetur; ubi quotannis festo Sanctæ à Neapolitanis piè invisitur. Duaci in Belgio ecclesia S. Amati præter alias Sanctorum reliquias publicæ veneration exponit (verba sunt Rayssii in Hierogazophylacio Belgico pag.* 36) pedem dextrum, adhuc carne & ossibus amictum, sanctissimæ Annæ, matris genitricis [Dei] beatissimæ Virginis Mariæ, & Christi Domini nostri aviæ. . . . . Visitur prædictus pes in pede argenteo C inaurato, illique justæ magnitudinis correspondente crystallo, à duobus angelis sustentato; subtus verò imagine sanctæ Annæ ejusdem materiæ conspicuo, qui nec tantum intuentes ad pietatem, sed etiam ad sacrum quemdam horrorem & venerationem permovet. De quo licet non inveniantur testimoniales litteræ vel diplomata, tantum thesaurum confirmantia, exstant tamen cujusdam antistitis Atrebatensis litteræ, quibus ob reverentiam (ut ego quidem piè existimo) tantarum reliquiarum Officium & festum sanctæ Annæ (licet observatum non sit) ab omni Duaceno populo observari quotannis jubet, quas videre nobis huc usque non contigit.

Neapoli & Duaci pedes S. Annæ ostenduntur

113 *Antverpiæ in Domo Professa Societatis nostræ etiam possidemus notabiles* S. Annæ *reliquias, quæ quando & quomodo ad nos pervenerint, ex sequentibus intelliges. Accipe primò instrumentum legitimum, quod in Ms. lipsanologio nostro pag.* 113 *ita sonat:* Contardus Haegt decanus, ceterique capitulares ecclesiæ collegiatæ sancti Gangulfi Hinsbergæ, omnibus has visuris salutem in Domino sempiternam. Rogati, ut, sicut alii novam basilicam Domus Professæ Societatis Jesu Antverpiæ temporalibus thesauris

& Antverpiæ in Domo Professa Societatis Jesu

condecorant, ita nos spiritualibus vel sacris potius D exornare dignaremur; volentes honorem Patronæ nostræ D. Annæ promovere, Societatique toti nostrum affectum demonstrare, de exiguo, quod habemus, frustum costæ, humerum cum reliquo corpore ligantis, donavimus B. Annæ matris beatæ Mariæ virginis, quod ex reliquiario capituli nostri accepimus, ubi ab immemorabili memoria os hoc argento inaurato exornatum sub imagine B. Annæ asservatum fuit, factumque quotannis celeberrimum Officium, iisdem reliquiis populo ad honorandum in summo altari nostro expositis ipso S. Annæ sacro die. Rogati sæpius à magnatibus sumus, ut sese participes particulæ alicujus harum reliquiarum faceremus; sed negavimus hactenus omnibus, volentes integrum posteris tradere, quod à majoribus accepimus. Sperantes tamen hoc nostro (exiguæ quidem notæ, sed æstimatione nostra magnæ) dono Patronæ nostræ honorem augere & populi devotionem promovere in novo pretiosissimo templo E emporii Belgarum primi, tenore harum R. admodum P. Carolo Scribani, Societatis Jesu provinciali, transmittentes partem costæ B. Annæ, damus donamusque, honorem ei beatæ Patronæ nostræ unicè commendantes. In horum fidem his sigillum majus capituli nostri appendimus, manuque notarii publici signari fecimus. Hinsbergæ XV Octobris anni MDCXVIII.

varia ejusdem Sanctæ ossa conservantur

114 *Deinde in eodem lipsanologio pag.* 190 *R. P. Jacobus Tirinus, præpositus Domus Professæ, testatur, quod* ex capite S. Annæ pars fere palmaris *data fuerit à P. Joanne Viringo, Societatis nostræ sacerdote, qui has aliasque sacras reliquias ex variis & antiquis Hollandiæ monasteriis acceperat. Præterea habemus pulverem ex ossibus* S. Annæ, *quem Atilius Amalthæus archiepiscopus Athenarum ad R. P. Carolum Scribanium misit, ut in citato lipsanologio pag.* 121 *authentico instrumento probatur. Omnia hæc* S. Annæ *ossa simul in pretiosa lipsanotheca conservantur, & sæpius cum argentea ejusdem Sanctæ statua publicæ veneration exponuntur.*

qualia etiam alibi enumerantur;

115 *Tædium lectori afferam, si percurrere voluero singulas Christiani orbis ecclesias, in quibus veneranda* S. Annæ *lipsana inveniuntur: nam Carolus Bartholomæus Piazza in Hemerologio sacro ad hunc diem in sola urbe Romana plures assignat reliquias, quæ publicæ veneration exponuntur. Præterea ibidem narrat, quomodo corvus sponsalem ejusdem Sanctæ annulum, qui in expilatione urbis Romanæ ablatus fuerat, prodigiosè retulerit ad cœnobium monialium, ubi hactenus religiosè conservatur. De hoc annulo actum est in Vita B. Sanctuccii tomo* III *Martii nostri pag.* 363, *num.* 4. *Bucelinus in Sacrario Benedictino, quod Menologio suo subjunxit, sequentes* S. Annæ *reliquias enumerat, quæ in monasteriis sui Ordinis custodiuntur:* Hujus sacratissimum brachium cum pollice asservatur in nostro S. Pauli Romano cœnobio. Brachium S. Annæ in S. Pauli Romæ cum carne & cute. Crepida ejusdem in monasterio Gerardimontano ostenditur; de costa ejusdem in Maricolensi monasterio. *Videtur hic duo brachia distinguere, ex quo confirmantur ea, quæ superius monui.*

F

quarum omnium reliquiarum veritas cum opinione venerabilis Mariæ de Agreda

116 *At oportet falsa esse omnia, quæ de sacris* S. Annæ *ossibus huc usque protuli, si vera est revelatio, quam venerabilis Maria de Jesu, abbatissa Agredensis, in opere Hispanico, cui titulus* Mystica civitas Dei, *habuisse dicitur: illic*

A *illic enim parte* 2, *lib.* 6, *cap.* 26, *num.* 1468 *in editione Ulyſſiponenſi pag.* 573 *inter corpora Sanctorum, quæ Matthæi* 27 ℣ 52 *reſurrexiſſe leguntur, præter Joachimum & Joſephum, diſertè nominatur* S. Anna, *quæ cum corpore & anima ad immortalem vitam reſuſcitata fuiſſe traditur. Unde ſequitur, nulla iſtius Sanctæ oſſa in terris ſupereſſe. Non exiſtimo, eccleſiæ ſupra memoratas, quæ ſacris* S. Annæ *reliquiis gloriantur, hoc corollarium facilè admiſſuras eſſe. Saltem Joſephus Geldolphus à Ryckel, abbas S. Gertrudis Lovanii, in Phylacterio tract.* 7 § 4 *de hac heteroclita ſententia ſic judicat :* Inconſiderata (ne dicam temeraria) aſſertio eſt quorumdam, qui inter Sanctos illos, quorum corpora ſurrexerunt & apparuerunt multis in triduo paſſionis, etiam recenſent S. Annam, S. Joſeph, & Joachimum. Quidquid ſit de triduana illa corporum ſanctorum apparitione, fueritne temporalis tantum „ an ſecus, non definio. Hoc autem liquere puto, S. Annam, matrem

B Chriſtiparæ, nequaquam inter eos annumerandam, ſi (prout præfert præfata opinio) reſumpſerunt corpora numquam amplius obnoxia corruptioni : nam ejus corporis reliquiæ inveniuntur in terris.

componi non poteſt. 117 *Præterea rogatos velim eos, qui omnia abbatiſſæ Agredenſis ſcripta tam acriter defendunt, ut illam opinionem componant cum revelatione S. Birgittæ, quæ lib.* 6 *Revelat. cap.* 104 *ita habet :* Sacriſta monaſterii ſancti Pauli extra muros Romæ dedit ſponſæ Chriſti reliquias de S. Anna, matre Dominæ noſtræ Virginis Mariæ. Cum igitur domina cogitaret, quomodo eas reponeret & honoraret, apparuit ei ſancta Anna dicens : Ego ſum Anna domina omnium conjugatarum, quæ fuerunt ante legem. Ego etiam ſum mater omnium conjugatarum fidelium, quæ ſunt poſt legem, quia Deus voluit de generatione mea naſci ; ideo tu, filia, honora Deum iſto modo : „ Benedictus ſis tu Jeſu fili „ Virginis, qui de conjugio Annæ & Joachim „ matrem tibi elegiſti ; ideo propter preces An„ næ miſerere omnibus, qui in conjugio ſunt,

C „ ut fructificent Deo. Dirige etiam omnes, „ qui ad conjugium tendunt, ut in eis honoretur „ Deus ". Reliquiæ verò meæ, quas habes, erunt diligentibus in ſolatium, donec Deo placuerit eas altiùs honorare in reſurrectione noviſſima. *Quomodo, obſecro, iſta inter ſe conciliabunt ?*

§ XII. Miracula S. Annæ, ac de iis judicium.

Etſi S. Anna multa clientibus ſuis contulerit beneficia, NUllum *eſt dubium, quin innumerabilia per interceſſionem* S. Annæ *patrata ſint miracula, ita ut cum abbate Trithemio in tractatu de laudibus* S. Annæ *cap.* 14 *jure merito dici poſſit :* Si crebra miraculorum exhibitio reverentiam Sanctorum meretur, beata Anna maximo honore digniſſima eſt, quæ devotis ſuis cultoribus tot ac tanta beneficia quotidie impendit, ut nemo ſit, qui omnia poſſit enarrare. *Attamen non omnibus, quæ vulgo circumferuntur, æqualis fides adhibenda eſt : aliqua enim ex iis non modò certum rei geſtæ tempus, locum, vel perſonas deſignare negligunt, ſed etiam parum veroſimilia, ne dicam incredibilia, continent, ita ut potius parabolæ quam vera exempla videan-*

tur. Equidem novi, non eſſe abbreviatam manum Domini, nec ideo rejicienda eſſe miracula, quia ſtupenda ſunt ; at quò magis prodigioſa ſunt, eò majora pro iis teſtimonia exigo. Hinc miracula, huic Commentario hiſtorico ſubjungenda, in varias claſſes diſcrevi ; de quibus ſingulis pauca in genere præmonebo, interim de particularibus factis liberum lectori judicium relicturus. AUCTORE G. C.

tamen aliqua non ſunt ſatis probata, 119 *Petrus Dorlandus Cartuſianus, qui in Zelemenſi S. Joannis cœnobio apud Dieſtemium Brabantiæ oppidum anno* 1507 *obiit, varia collegit* S. Annæ *miracula, quæ in codice Ms. Cartuſiæ Colonienſis conſervantur. Ea quidem jam à Jacobo Polio aliiſque citari, imò & referri videram ; ſed cum de textûs ſinceritate dubitarem, ac genuinum Dorlandi opuſculum videre cuperem, ſcripſi ad P. Gabrielem Dülman, Societatis noſtræ in Rheno inferiori procuratorem, cujus ſtudio & diligentiâ ecgraphum deſiderati opuſculi non ita pridem accepi. Nec vana fuit mea de textûs ſinceritate dubitatio, cum Polius & alii quædam addiderint, quæ in Dorlando non leguntur, ut mox apparebit. Ceterùm ut circa miracula, à Dorlando collecta, mentem meam candidè aperiam, nonnulla ex iis nimis vaga & indeterminata, alia, maximè portentoſa, ſufficientibus teſtimoniis deſtituta mihi videntur. Nolo tamen Petrum Dorlandum, qui in Bibliotheca Belgica Valerii Andreæ* vir ſingulari vitæ integritate, innocentia, pietate, & eruditione conſpicuus *dicitur, fallaciæ accuſare, quaſi lectoribus ſuis imponere voluerit : nam opinor, illum bona fide poſteris tradidiſſe prodigia, ſicut ea ſimpliciter acceperat. Denique illam Dorlandi collectionem reſpectu aliorum in titulo appellavi* miracula antiquiora, *inter quæ experimenti gratiâ primum, quod poſt hunc paragraphum cap.* 1 *refertur, nunc juverit examinare & cum aliis auctoribus conferre.*

ut ex diverſa ejuſdem miraculi 120 *Dorlandus memoratum miraculum ita narrare incipit :* Anno Domini milleſimo ſexageſimo ſecundo fuit in regione Ungariæ juvenis quidam ditiſſimus viceſimum annum agens : hujus parentes, fratres ac ſorores ex peſtilentia graſſante jam dudum obierant, & ſic tota paterna hereditas, quæ ampliſſima erat, ad ipſum devoluta eſt . . . . . Cum omnem paternam pecuniam more juvenum in tabernis & ludicris dilapidaverat, ad ſummam pervenit inopiam, ita ut non inveniret, quod manducaret. *Audi nunc Jacobum Polium, ultra centum annos Dorlando juniorem, qui idem miraculum quibuſdam temporis ac loci adjunctis ſic exornat :* Sub Gregorio V Pontifice ac Stephano Hungariæ duce, poſtea rege, in urbe Macaria ſive Nuceria populoſa & opulenta Emericus conſulis potentis filius, parentibus per epidemiæ luem ſublatis, ex aſſe heres, adoleſcentium more inexpertorum, anno ætatis viceſimo per vitam licentiorem totus prodigus, velut nix in ſole, ſal in aqua, glacies in igne, ſtuppa in flamma vorace diffluxit & egere cœpit. *Jam in utrumque hunc textum, inter ſe collatum, aliqua notanda ſunt.*

narratione oſtenditur, 121 *Imprimis ſi juxta Dorlandum id* anno Domini milleſimo ſexageſimo ſecundo *contigerit, quomodo Polius aſſerit, iſtud factum eſſe ſub Gregorio V Papa & Stephano Hungariæ duce vel rege, qui ambo jam diu ante illum annum obierant ? Deinde ubinam in Hungariæ regno ſita eſt* Macaria *vel* Nuceria, *urbs populoſa & opulenta ? Invenio equidem Macariam in inſula Cypro, &*

AUCTORE G. C.

triplicem Nuceriam in Italia ; ſed nec unius nec alterius nominis civitatem hactenus in Hungaria uſquam reperi. Præterea unde Polius novit nomen iſtius adoleſcentis, quem Dorlandus tot annis antè anonymum relinquere coactus eſt ? Denique unde Polius omnes has circumſtantias eruit, quas Dorlandus ignoravit ? Satis, inquies, id indicat, quando narrationem ſuam ita concludit : Omnem prædictæ rei geſtæ ſeriem toti mundo teſtatam reliquit & ſcripto firmavit Reginaldus juris utriuſque doctor ac Stephano regi à ſecretis. *Sane miror, hunc ſcriptorem Dorlando ignotum fuiſſe, aut ſi notus fuerit, ab ipſo citatum non eſſe, ut prodigia tanta teſte ſynchrono probaret. Saltem ego poſt non levem inquiſitionem hactenus nullam iſtius Reginaldi memoriam invenire potui. Supereſt etiam alius ſcrupulus ; nempe non capio, quomodo Reginaldus iſte, regis ſecretarius, affirmet, à Stephano Hieroſolymitanum iter inſtitutum fuiſſe, cum in Actis S. Stephani & hiſtoriis Hungaricis altum de hac peregrinatione ſit ſilentium. Diſcere itaque cupimus, ubi exſtet iſtud Reginaldi ſcriptum, ut de ejus ſinceritate judicium ferre poſſimus. Atque hæc de primo miraculo dicta ſufficiant : circa reliqua in Annotatis nonnulla obſervabo.*

B

& ſimilia etiam R P. Laurentio Cupero, Carmelitarum provinciali, ſuſpecta ſuerunt.

122 *Hac & ſimilia Dorlandi prodigia in libellis Flandricis paſſim legenda proponuntur, de quibus R. P. Laurentius Cuperus, Carmelitarum per Germaniam inferiorem provincialis, in Genealogia & Vita* S. Annæ *apud nos pag.* 152 *tale olim tulit judicium :* Equidem, *inquit*, inferioris Belgii noſtri ſermone vernaculo libellos typis excuſos vidi duos, quorum prior ſine conſule, quod aiunt, hoc eſt die vel anno vel auctore vel typographo fuit : alter Antverpiæ è regione Manûs aureæ in Lombardorum mœnibus apud Nicolaum Vivatium evulgatus erat anno Domini MDLXIV decimâ ſeptimâ Decembris. Uterque libellus miracula complura mortalibus per preces B. Annæ in remedium data continebat ; ſed quæ mihi, quamvis non impoſſibilia, minus tamen probabilia videbantur. Quia nec curionum, adeoque nec epiſcoporum, neque reipublicæ magiſtratûs teſtimonio confirmata legebam. Quapropter omiſſis hujuſmodi non approbatis libellis, certiora ſequamur. De miraculis, quæ ſunt precibus beatæ Annæ hominibus exhibita, Joannes Trithemius abbas Spanheimenſis ſcripſit librum, qui Moguntiæ impreſſus eſt anno MCDXCIV. Et quoniam quæ procul & olim facta ſunt, apud omnes paſſim non inveniunt fidem, nos unicum duntaxat ſupra naturam dono cæleſti precibus ſanctæ matris Annæ conceſſum miraculum in initio hujus libelli præfiximus, quod in acutiſſima ſua febri ac deplorata corporis valetudine Rodolphus Agricola Friſius, vir doctiſſimus, impetravit. *Hoc beneficium, Rodolpho Agricolæ præſtitum, inter* miracula antiquiora *num.* 75 *refertur, de quo & ejus euchariſtico carmine pauca illic annotabo. Nunc ad alteram miraculorum claſſem progrediar.*

C

Authentica ſunt miracula,

123 *Secundo loco exhibebo miracula recentiora, quæ poſt mirabiliter inventam* S. Annæ *imaginem, ut ſupra* § 8 *retuli, in Britannia Armorica contigerunt, & de quibus jam ſæpe laudatus Joannes Thomas à ſancto Cyrillo cap.* 25 § 13 *ita in genere loquitur :* Perplura alia illuſtria miracula ex libris evulgatis vel regiſtris eccleſiæ, quibus, quæ principalioris ordinis & claſſis ſunt, exacte & fideliter conſignata continentur, vel etiam publicis paſſim deſuper confectis inſtrumentis haberi poſſunt : inter quæ numerantur duodecim mortui, qui glorioſiſſimæ hujus Matris merito vitæ reſtituti : ſexaginta periculosè infirmi præſentiſſimo mortis periculo feliciter erepti : duodecim cæci, qui visûs ; novem muti, qui linguæ ; & decem ſurdi, qui auditûs uſui ; ac tredecim captivi, qui libertati miraculosè reſtituti : & innocentes à falſis accuſationibus vindicati : triginta ſex paralytici, quibus integer membrorum uſus ; & tredecim alii, quibus [in] humanitûs incurabilibus morbis ſanitatis integritas reſtituta. Triginta tres, qui in vaſto mari, naufragio ; triginta quinque, qui aliàs in aquis præſenti ſubmerſionis periculo erepti : tredecim ex ſervitute Turcica ſalvi & liberi evaſerunt. Octo feminis ſterilitate, & quindecim periculoſa pariendi difficultate laborantibus, his facilioris partûs, illis verò fœcunditatis deſideratiſſimum beneficium obtigit. Pluribus quam centenis à diverſis infirmitatibus ſalus reſtituta eſt. Quinquaginta duo à diverſis accidentibus, quorum malignitate mors certa ſecutura fuiſſet, feliciter liberati.

D

E

quæ in Britannia Minori contigerunt,

124 Tandem plurimi manifeſtas & graviſſimas ſiniſtri ſui circa hanc devotionem judicii pœnas dederunt. Potiora & illuſtriora ab anno MDCXLVII, quo hæc conſignatio facta fuit, contigerunt. Sed quo pretioſior animæ quam corporis ſalus, hoc etiam nobiliora & magis notabilia circa animam facta veniunt miraculoſa beneficia : puta, omnino prodigioſæ hominum in peccatis obſtinatorum converſiones ; peccatorum à quinquaginta annis neglectorum factæ confeſſiones, & mirabilis animarum metamorphoſis. Hujuſmodi verò beneficiorum facilè non eſt numerus, nec niſi ſacroſanctis pœnitentiæ tribunalibus cognitus : quæ proinde ob ſacri & inviolabilis ſigilli confeſſionis reverentiam juſtiſſimè tacentur & celantur. *Inter innumerabilia hæc miracula ſeligam aliqua ex libello Gallico, quem anonymus Societatis noſtræ ſacerdos anno* 1664 *Venetiæ in Britannia Minori edidit. Porro hæc omnia beneficia tot tantiſque teſtimoniis confirmata ſunt, ut homines etiam hypercriticos de veritate convincere debeant, maximè cum RR. PP. Carmelitæ incredulis longiores informationes & authenticos proceſſus poſſint illic oſtendere.*

F

quibus addimus alia, ex variis ſcriptoribus collecta.

125 *Cum aliquando legiſſem, ad Marcoduranas* S. Annæ *reliquias varia patrata fuiſſe miracula, inceſſit me cupido ea obtinendi, ut huic operi inſererentur. Scripſi itaque ad ſupra laudatum & officioſiſſimum Gabrielem Dulman, ut Marcoduri dignaretur inquirere, an illic ſupereſſet ſcripta ſimilium beneficiorum memoria. Fecit is diligenter, quod rogaveram ; ſed poſt iteratam inquiſitionem nihil inveniri aut obtineri potuit. Interim incidit in manus meas libellus Hiſpanicus, per Joannem de Robles, canonicum regularem, Burgis anno* 1567 *editus, in quo Marcodurana miracula recenſentur. Imò ea olim Latinè conſcripta fuiſſe intelligo ex ipſo auctore Hiſpano, qui ante illa ſic præfatur :* Hæc eſt copia miraculorum Latinè impreſſorum, quæ recenter ex Romana urbe ad me pervenerunt. Tranſtuli autem ea in linguam Hiſpanicam, nihil mutatâ rei ſubſtantiâ ; ſed verbum de verbo expreſſi. *Cum igitur Latinum eorumdem exemplar nuſquam reperire potuerim, tetrico labore coactus fui ea iterum ex Hiſpanico idiomate Latina reddere. Etiamſi autem Joannes de Robles ea fideliter ex Latina lingua tranſtulerit, tamen propria locorum nomina ita interdum luxavit,*

A *vit, ut ea vix divinando cognoſcas, ſicut in Annotatis obſervabo. Ceterùm illa tertiæ miraculorum claſſi inſerui, in quam varia miracula ex diverſis auctoribus ſparſim collegi, ut per decurſum videbitur. Hæc autem copioſa miraculorum collectio à me facta eſt in gratiam concionatorum, ut ex iis certiora eligant, & ita auditores ſuos ad ſolidam S. Annæ venerationem ac reverentiam exhortentur, cum de Actis illius parum certa poſſint populo proponere. Nunc ſingula eo, quo dixi, ordine accipe.*

MIRACULA ANTIQUIORA

Collecta à Petro Dorlando Cartuſiano.

Ex Ms. Cartuſiæ Colonienſis.

B

PROLOGUS.

Adhortatio ad cultum S. Annæ.

QUiſquis ille es, qui aut criminum molibus prægravaris, aut ſcelerum immanitate terreris, aut crebris tentationum procellis impugnaris, aut curis exundantibus anhelus efficeris, aut adverſis fortunæ caſibus agitaris, aut redolentis olim famæ damna perpeteris, aut turpiſſimi amoris facibus inflammaris, aut ſiniſtra de te ſuſpicione confunderis, aut carcerali maceratione afficeris: huc, quæſo, huc ad clariſſimos miraculorum Annæ radios citò oculos converte, unde tibi & veniam & gratiam, quietem & ſanitatem, refrigerium & gaudium ſperare poteris & impetrare. Perpende, obſecro, ex his Annæ prodigiis maximis, quæ coruſcarunt in ceteris, quid debeas ambire in calamitatibus tuis, quia revera non eſt abbreviata promptiſſima manus ejus, ſi ei vel devotè ſerviveris, vel obnixè deprecatus fueris. Annam igitur piiſſimam cogita, Annam invoca; ipſa numquam ab ore, numquam à corde recedat *a*, ut celerem in cunctis tum corporis tum animæ doloribus eam accipias adjutricem. Hinc quoque te admonitum velim, lector candide, ne miracula hæc, quæ ſcribimus quaſi aut conficta aut minus vera contempſeris; habe de mea conſcientia, obſecro, bonam opinionem *b*, non enim adeo dementis ſum animi, ut velim mentiendo ſalutis diſcrimen incurrere, cum tacendo poſſim tutiſſimus permanere; ſcriptum quippe eſt: Os quod mentitur, occidit animam. Agnoſce igitur eum abyſſo jam mortis abſorptum, qui ſic inanibus fabellis hominum gloriam aucupatur, ut malit mentiendo perire, quàm ſubticendo proficere.

a

C

b

ANNOTATA.

a *Hæc auctor compoſuit ad imitationem S. Bernardi de nomine Mariæ, ut videri poteſt in Officio, quod Dominica infra octavam beatiſſimæ Virginis quotannis recitamus.*

b *Habeo de conſcientia Petri Dorlandi bonam opinionem, ut in Commentario hiſtorico num.* 117 *dixi. Non tamen hinc certiora redduntur hæc omnia miracula, quia potuit Dorlandus pia ſimplicitate & ſine mendacio colligere prodigia, quæ tunc vulgo circumferebantur.*

EX MS.

CAPUT I.

Adoleſcens Hungarus à ſancta Anna variis periculis ereptus & multis favoribus cumulatus.

Adoleſcenti Hungaro ad paupertatem redacto, a

ANno Domini milleſimo ſexageſimo ſecundo *a* fuit in regione Ungariæ juvenis quidam ditiſſimus viceſimum annum agens, hujus parentes fratres ac ſorores ex peſtilentia graſſante jam dudum obierant; & ſic tota paterna hereditas, quæ ampliſſima erat, ad ipſum devoluta eſt. Sed quia flagellat Deus omnem filium, quem diligit, omnia in illum repente elementa conſurgunt, & orbis terrarum ſuam in ipſum exſequitur vindictam; ventus namque vehementer irruens à fundamentis domorum, quas poſſidebat, latera concutiens, tecta cum parietibus ad terram dejecit. Ignis vorax omnem domus ſuæ ſubſtantiam abſorbuit, fulmina crebris ictibus omnia ejus blada *b* & cuncta, quæ ad illum in arboribus fructibus & vineis pertinebant, abſumunt; & cum omnem paternam pecuniam, more juvenum, in tabernis & ludicris dilapidaverat, ad ſummam pervenit inopiam, ita ut non inveniret quid manducaret. E b

& ob debita patriam deſerenti c

3 Erat etiam ipſe debitor multorum, & non habente *c* eo, unde poſſet ſe quotidie monentibus ſatisfacere, cum indignatione magna & impatientia in hæc verba prorupit: Væ mihi, Deus mutatus eſt mihi in crudelem, & in duritia manus ſuæ adverſatur mihi: elementa quoque omnia conſpirant adverſùm me. Quid agam? Quo me vertam? En afflictionem magnam, & neminem conſolatorem. Nam & propinqui mei deſpiciunt me, & qui me paulo antè diligebant, quaſi alienum habent me. Cœpit itaque cogitare, ut, patriâ relictâ, quaſi peregrinus in longinquam pergeret regionem; cumque jam unum milliare extra civitatem confeciſſet, poſitis in terram genibus, protendens cum manibus faciem in cælos, ab imo pectoris alta ducens ſuſpiria, ita ad Deum locutus eſt: O clementiſſime Deus, ſi eſt aliquis apud te Sanctorum in cælis, qui ſoleat miſeros afflictoſque conſolari, is mihi nunc in auxilium, quæſo, feſtinus occurrat; & hæc dicens amaris lachrymis reſperſus totuſque in lamenta reſolutus eſt. F

S. Jacobus apparet, eique ſuadet cultum S. Annæ,

4 Ipſo itaque ſic plorante, deſcendit ad eum de cælis ſanctus Jacobus apoſtolus, Hiſpanorum patronus, in habitu peregrini, quem hic juvenis ſæpius multa devotione coluerat; cui Sanctus ait: Quid habes, fili? Cur tam amariſſimè ploras? Cumque ad hanc vocem omnem cordis ſui amaritudinem ſancto Jacobo, quem tamen non cognoſcebat, explicuiſſet, ait ad illum beatus Jacobus: Si cupis conſilium, ſolatium atque auxilium in tuis miſeriis invenire, Annam beatiſſimam totamque progeniem ejus ſtudeas honorare. Hæc eſt enim alma Dei Genitricis Mater, aviaque Chriſti Domini: hæc eſt veteris terminus teſtamenti & inchoatio novi; hæc eſt omnium afflictorum ſe invocantium optima conſolatrix. Ad hæc juvenis, Quo ritu, ait, & qua devotione debeo Annam ſanctiſſimam venerari? Cui Apoſtolus: In qualibet hebdomada feriâ tertiâ dices Pater noſter ter, & ter

EX MS. Ave Maria, ad honorem ejus, diceſque in fine cujuſlibet Ave Mariæ hoc modo: Et benedicta viſcera Annæ matris, quæ portaverunt æterni Patris Filii ſanctiſſimam Genitricem. Lumen quòque candelæ ſuccendes coram ea, vel in loco, ubi coli ſit ſolita. Ad quæ juvenis: Oro te, ait, dic mihi, cur potius feriis tertiis quàm aliis „ Annàm feceris venerari? Reſpondit Sanctus: Quia hoc die ipſa genita eſt, hoc die Chriſti Genitricem enixa eſt, atque hoc die luce perfunctà migravit ad Dominum. Cui ille, Et tu, ait, quî id noſti? Apoſtolus reſpondit: Noli mirari, ſi ego id novi, quia de ejus filia ipſe ſum genitus, & ipſa eſt avia mea *d*, quo dicto ſanctus Jacobus diſparuit & ultra eum intuitus non eſt.

d

cujus opem in tempeſtate maris experiuntur.

5 Stupens igitur & vehementer admirans ſurrexit, & proximam civitatem, quæ Dochem *e* dicebatur, ingreſſus, à quodam devoto & docto ſacerdote cœpit diligenter inquirere; quænam Anna, quæ verò ejus familia diceretur. Cumque eum ſacerdos de ſingulis ſufficienter inſtrueret, intellexit devotus adoleſcens, quod is, qui ſecum in via fuerat locutus, ſanctus Jacobus eſſet, de Maria Salome Annæ filia generatus. Docuit inſuper eum memoratus ſacerdos, quomodo ſanctam Annam ejuſque progeniem devotus excoleret. Abiit itaque hic juvenis, & ut victum ſibi quotidianum provideret, datis aliquantis nummis, picturæ artem à magiſtro didicit: cumque multum ſedulus niteretur, numquam tamen niſi ſanctam Annam, aut qui ad ejus progeniem pertinent, depingere novit. Aliquanto poſt tempore contigit, ut Rex Ungariæ ſanctam civitatem Hieruſalem *f* pergeret inviſere, ſacerdotem illum, qui dictum juvenem inſtruxerat, ſecum pro capellano accipiens: & quia hic juvenis in miniſterio præfati ſacerdotis morabatur, factum eſt, ut unà cum ſuo domino & cum memorato rege navigaret. Illis itaque alta maria tranſmeantibus, ſubito horrida nimis tempeſtas exſurgit, & univerſis ingenti metu formidantibus, ſinguli cum multa inſtantia ſuos patronos ad pericula mitiganda invocabant. Sed heu, nullus è cælo miſericors vota reſpexit! Inde cunctis gravior amaritudo ſurrexit, &, procellis augmenta capientibus, vicina mors omnium animos vehementer afflixit. Tunc ſurrexit præfatus juvenis, & poſitis genibus, protendens manus & faciem in cælum, auxilium Patronæ ſuæ clara voce deprecatur dicens: Anna mater, unà cum Filia tua & Nato ejus ſuccurre, obſecro. Hoc modo in cunctis neceſſitatibus ſuis ſolitus eſt Annæ præſidium invocare; vix dum verba compleverat, & ſubito omnis illa ventorum undarumque tempeſtas mitigata eſt. Stupidus factus rex Ungariæ, de novitate miraculi lætus, ait ad juvenem: Dic mihi, fili, quem Sanctorum pro hac ſerenitate deprecatus es? Cui ille: Habeo, inquit, in omnibus adjutricem Annam beatiſſimæ Dei Genitricis matrem; hæc modò per me invocata, hanc tranquillitatem præſtitit, quam tenetis. Ad quem rex ait: Video, quia ſanctam Annam multo & ferventi diligis amore, & ideo ob reverentiam & gratiam ejus apud me expenſas habebis omnibus diebus vitæ tuæ, & nulla re umquam apud me egebis. Suſcipit ille libens, quæ offeruntur à rege, & hoc beneficium Annæ matris providentiæ deputans, illi gratias decantabat.

e

f

B

C

D

Deindè arte pictoria ſe exercens

6 Uno itaque anno exacto, cœpit ipſe curialium mores exoſos habere, tædereque de menſa regis, ad quam non niſi ſemper verecundus accederet. Alloquitur itaque cum triſtitia ſanctam Annam in orationibus ſuis: Quam felix eſt, ait, & ſecurus, ô beatiſſima Mater, qui de ſua propria facultate ſibi poteſt neceſſaria providere, ut non cum rubore ad alienas menſas accedat! Oro itaque te, dulcis Mater, ut mihi proprium aliquid largiri digneris, quo non egeam ultra alienis ſumptibus ſuſtentari. Cumque has preces crebro coram ſanctæ Annæ imagine cum multa inſtantia replicaret, puer Jeſus, quem ipſa inter brachia continebat, orantem hominem ſic allocutus eſt: Ego, ait, Mariæ ſum Virginis Filius, & Anna, quam tu ob honorem digniſſimæ Matris meæ ſolitus es venerari, ipſa eſt avia mea: & quia tu eam honoras: ego quoque te hîc ſuper terram & etiam ſuper cælos perpetuè honorabo. Hæc vir Dei cum audiſſet, exhilaratus eſt in ſpiritu, & cum ingenti lætitia gratias agens Domino, eccleſiam egreſſus eſt, & ecce

E

ſacerdos ille, qui quondam eum hoſpitio receperat, factus eſt illi obviam, qui & dixit ei: Video te lachrymis perfuſum. Quid habes mali? Cui ille inquit; Nihil; ſed effudi orationem coram Anna beatiſſima, & infantulus de ſinu ejus hæc & hæc verba mihi locutus eſt. Cui ſacerdos: Quia, inquit, te ſemper mater Anna honorat, honora & tu ipſam modo quo potes; & quia picturæ artem optimè noſti, conſulo tibi, ut totam à me [edoctus] progeniem, ad hujus eccleſiæ turrim ſpectabili decore depingere feſtines: hoc enim modo omnem populum in amorem ſanctæ Annæ poteris concitare. Placuit illi conſilium ſacerdotis, factâque ex aſſeribus trabibuſque ſtructurâ altiſſimâ, eam uſque ad turris culmina in ſublime juſſit attolli. Hæc enim machina ad hoc conſtructa eſt, ut in ea ipſe ſtans poſſet commodiùs ſine ruinæ periculo ea ad turrim altiſſimam pingere, quæ volebat.

invocatione ejuſdem Sanctæ manifeſto mortis periculo eripitur,

7 Cumque in multa artis ſuæ induſtria & in multo pietatis affectu omnem ſanctæ Annæ progeniem ad ſublime turris ædificium variis colorum ornamentis depinxiſſet, diabolus ejus invidens devotioni ventum validum concitavit ab Aquilone, qui omnem illam machinam, in qua pictor ipſe ſtabat, vehementer concutiens, in fragmenta comminuit; cumque nil aliud reſtaret, niſi ut & ipſe deorſum repente corruens terribili lapſu rumperetur, memor Annæ ſanctiſſimæ, ejus præſidia requiſivit: Anna mater, ait, unà cum Filia tua & Nato ejus ſuccurre, obſecro. Ad hanc vocem imago Annæ, quam ipſe illic depinxerat, ſubitò illi chlamydem ſuam porrigens, quâ erat amicta, juſſit, ut in ea ipſe ſe retineret, ne caderet. Mirabile dictu! Capit ille in manibus ſuis veſtem in pariete formatam, & ita in ea ſe à ruina præſervat, acſi ad ſolidum aliquod corpus dependeret. Videbant ergo omnes incolæ civitatis hominem in ſublimi aëre de vecte imaginaria pendentem, nullo fultum corporali præſidio; & nimio ſtupore permoti clamores dabant ad cælos. Currit fama ad regem, qui cum omnibus aulæ ſuæ nobilibus ad ſtupendum miraculum feſtinanter accurrit. Cumque multum anxius rex eſſet cum omni populo, quonam modo ipſum pendentem ſine læſione deponeret (erat enim turris altiſſima nimis, nec facilè illuc ſine graviſſimo labore & periculo pertingere quis poterat) con-

F

tinuo

A tinuo vident omnes, qui aderant, ipſum paulatim & cum moderamine deorſum demitti, & ſic per aërem ſenſim deſcendere, acſi alicujus inſtrumenti præſidio uteretur. In ipſo itaque deſcenſu, cum cœpit ab imagine demitti, Annæ ſuffragium ſolita oratione requirit, & ſine omni læſione, cunctis in ſtuporem maximum converſis, ad baſilicæ fores ſeſe depoſuit. Videns itaque rex tam ſtupendum miraculum, & Annæ matris pietatem erga ſuum cultorem conſiderans, multas ei divitias in auro & argento largitus eſt, & in magno illum honore & reverentia apud ſe habuit.

& à rege Hungariæ divitiis cumulatur,

8 Acceptis ergo à rege muneribus, intelligens, ſatis ſe jam habere, ut jam de bonis propriis vivere poſſet, ſtatuit aulam deſerere, & ad natale ſolum remeare; prius tamen eccleſiam ingrediens, ſanctiſſimæ Annæ devotas gratias retulit, cujus ope tantas à rege divitias eſſet adeptus. Ingreſſus itaque civitatem cœpit primum omnibus, quibus debitor fuerat, facere ſolutionem, domum quoque paternam ob honorem ſanctæ Annæ in eccleſiam dedicavit &
B hoſpitale in ſuſceptionem peregrinorum illic conſtituit; vixit quoque poſt hoc annis ſeptuaginta *g* factuſque civium magiſter, & præfati regis ſecretarius *h*, ſeſe quotidie Annæ miniſterio devotiſſimè mancipabat. Ob cujus amorem & reverentiam in perpetua virginitate perdurans numquam feminam in vita ſua attingere voluit. Egit quoque apud regem, ut per totam Ungariam Annæ feſtivitas coleretur, & ſua per omnes eccleſias imago pingeretur.

& tandem in fine vitæ à Deipara,

9 Cumque hic ſanctus vir ad terminum vitæ proximaret, cœpit lecto decumbens gravi corporis moleſtiâ fatigari. Ad quem ſanctiſſima Dei Virgo Maria de cælis adveniens, cœpit eum dulciſſimè conſolari, dicens: Chariſſime frater, quomodo te habes? Cui ille neſciens, quia Maria eſt, ait: Tu fratrem me nominas, ſed ego ſororem non habeo. Ad quem religioſa Virgo reſpondit: Si ſancta Anna eſt mater tua, tunc ego ſoror tua ſum, & tu quoque meus frater & Filii mei avunculus es. Tunc
C ille lætus cœpit inquirere dicens: Itane tu Maria es, mater miſericordiæ, & Jeſus Chriſtus ipſe Filius tuus? Cui illa: Ego ſum Maria, dulciſſima ſoror tua: & oſtendens ei puerum pulcherrimum, quem tenebat in brachiis, ait: Et Anna tua, & mea mater, hujus infantis avia eſt. Hæc audiens vir ſanctus, ſuperque, quam credi poteſt, exhilaratus ſpiritu, dixit ad Mariam: Te laudo, te benedico, ô clementiſſima Maria, unà cum Anna matre & ſanctiſſimo Filio tuo, & ex toto corde gratias ago ſuper humilitate & manſuetudine veſtra, quæ mihi in mea miſeria & afflictione ſemper ſedulò adſtitiſtis, & inſuper me peccatorem ſuprema morte laborantem benignè viſitare & conſolari dignati eſtis. Convertenſque mentem & oculos ad Chriſtum Jeſum, quem Virgo geſtabat, cum multa devotione deprecatus eſt, dicens: Succurre nunc, benigniſſime Jeſu, & mihi in extremis dignanter aſſiſte: & ad Virginem ait: O ſanctiſſima Maria, auxiliare nunc mihi, clementiſſima ſoror, tu Anna, mitiſſima mater, ora pro me, & à gehennæ incendiis libera me.

ac S. Anna inviſitur.

10 Cumque ſanctam Annam cum magna inſtantia invocaret, venit ad eum de cælo cum magna gloria, & reſidens juxta eum, clementiſſimis verbis conſolabatur eum, in hunc modum: Noli, chariſſime fili, anxius eſſe; neque paveas quidquam: tu enim ob honorem Filiæ meæ ac unigeniti Jeſu Chriſti ſemper me honoraſti, & in multa devotione coluiſti, & ideirco te nunc protegemus & honoratum ad cæleſtia tranſportabimus. Præterea quicumque me aut eleemoſynis aut jejuniis aut cereis ardentibus aut precum laudibus honoraverit, huic ego dabo in præſenti tempore caſtam & religioſam vitam, & in hora mortis benignam conſolationem, in omni quoque periculo promptam ereptionem: & hæc dicens, protendit digitum ad Jeſum, quem Maria tenebat in brachiis, aitque rurſum illi; Ecce, hic eſt chariſſimus Natæ meæ Filius, qui cælos aperit, & inferna concludit: huic animam tuam recommendo: & hæc Anna cum diceret, ſtatim vir ille beatus inter brachia Domini ſalvatoris animam corpore exuit, & cum eo cælorum regna conſcendit. Ecce, dilectiſſimi, quomodo Deus omnipotens honorat eos, qui Annam, Dei Genitricis matrem, venerantur: nam quotieſcumque hic ſanctus homo Annam beatiſſimam invocaret dicens: Anna mater, unà cum Filia tua & Nato ejus ſuccurre, obſecro; toties in omni tribulatione aut corporis aut animæ celerrimum capiebat auxilium. In omni periculo, in omni conſilio, in omni neceſſitate, & maximè in omni carnis tentatione Annæ præſidia illi ſuccurrebant ad gloriam Domini noſtri Jeſu Chriſti, qui eſt Deus benedictus in ſecula. Amen. EX MS. E

ANNOTATA.

F

a *Si id* anno Domini milleſimo ſexageſimo ſecundo *contigerit, quomodo id fieri potuit* ſub Gregorio V Pontifice, & Stephano Hungariæ duce, poſtea rege, *ut Polius aliique ſcribunt? Uterque enim jam diu ante illum annum obierat, ut in Commentario hiſtorico num.* 121 *obſervavi.*

b Bladum *plerumque accipitur pro tritico, etſi interdum quævis legumina, ſegetes, frugeſque ſignificet, ut videri poteſt apud Cangium in Gloſſario.*

c *Eſt ſolœciſmus; at ſenſus ſatis clarus eſt.*

d *Hanc opinionem in Commentario hiſtorico fuſe refutavimus.*

e *Polius vocat eam civitatem* Docheni; *ſed neque* Dochem *neque* Docheni *uſquam terrarum invenio.*

f *Non legi in hiſtoricis Hungaris, S. Stephanum aut ipſum proximè ſecutos Hungariæ reges iter Hieroſolymam inſtituiſſe; adeoque etiam ex hoc capite ſuſpecta mihi eſt ea narratio.*

g *Debuit ergo vir ille ferme fuiſſe centenarius: nam initio dicitur habuiſſe viginti ætatis annos, quando paterna hereditas ipſi obtigit. Deinde didicit artem pictoriam & peregit peregrinationem Hieroſolymitanam. Denique aliquanto tempore in aula commoratus eſt, &* poſt hæc annis ſeptuaginta *vixiſſe fertur.*

h *Si aulam deſeruerit, ut paulo ſupra narratur, quomodo factus eſt* præfati regis ſecretarius, *cum plerumque regum ſecretarii in aula ſoleant degere?*

EX MS.

CAPUT II.

Alter juvenis Hungarus à ſancta Anna plurimis beneficiis affectus.

a *Procopius juvenis Hungarus in eremo vivens*

FUit præterea in regno Ungariæ alius quidam juvenis, Procopius *a* nomine, militis cujuſdam potentis ac divitis filius, pulcher, morigerus & omnium oculis generoſus: hunc pater ſuus in civitate Pragenſi ad ſcholas miſit, ſperans progeniem ſuam per eum debere ſublimari; ubi ſic profecit, ut anno viceſimo ſecundo ætatis ſuæ magiſter artium & doctor legum famoſiſſimus fieret; ita ut tota illa univerſitas *b* parem non haberet. Cumque omnibus & præcipuè principibus & conſulibus haberetur amabilis, in tantum, ut ejus conſortio ægrè carerent, quidam caſtellanus animum induxit, ut filiam ſuam Procopio deſponſaret: quod cum feciſſet, parentes & magiſtri & amici ejus graviter indignati ſunt: ſed pius Dominus, cui cura eſt electorum ſuorum, præſervavit, ne gemma tam pretioſa porcorum pedibus conculcaretur: per menſem enim ante nuptias ægrotare cœpit uxor ſua, & mortua eſt: caſtellanus autem, qui cor ſuum jam in Procopium fixerat, ne tantus ac talis gener à ſe alienaretur, aliam ſibi inſtituit, filiam deſponſare, quam cum deſponſaſſet, morbo caduco ſponſa vexari cœpit. Quod ubi pater agnovit, iratus valde fidem deſponſationis Procopio irritam fecit. Offenſis igitur omnibus, & ob hoc ab omnibus derelictus magiſter Procopius, aſſumpto uno ſecum famulo cum magna cordis triſtitia nemus intrans cellam eremiticam conſtruxit, in qua ſeptem annis vitam duxit in paupertate & patientia magna. Quadam autem vice venit ad eum eremita quidam petens hoſpitium propter Deum: cui Procopius, Libenter, inquit, te ſuſcipiam, & ſpirituales cibos divini verbi tibi, ſi placuerit, impendam. Sed corporales cibos non habeo; reſpondente autem eremita, ſe cibo illo ſpirituali optimè contentandum, Procopius os ſuum aperiens tam electas Dei doctrinas illi propoſuit, quales in vita ſua numquam audierat.

b

B

C *docetur colere S. Annam,*

12 Tunc inter cetera colloquia cœpit eum eremita ille exhortari conſulereque, ut beatiſſimam Annam honoraret. Promittens, quod ſi hoc devotè & conſtanter faceret, ab ipſa in corpore & anima fideliter juvaretur. Acquievit Procopius ſuadenti, cœpitque ex tunc famulum ſuum docere vitam & progeniem beatiſſimæ Annæ, & quomodo meritò ab omnibus eſſet honoranda. Ratio verò, quare Anna digniſſima illum eremitam ad Procopium deſtinavit, & quare ſuadenti tam facilè acquievit, creditur fuiſſe iſta: cum enim Procopius adhuc in Praga habitaret, & ipſe de Chriſto & ſua Matre vice quadam parabolicè diſputaret, omniumque aures intentæ eſſent ad ſermonem ejus, quia magnus inter eos habebatur, inter cetera hoc quoque dixit; quomodo non ſolùm laudandus eſt ramus, qui fructum vitæ nobis protulit, ſed etiam arbori inclinandum eſt, de qua ramus ille proceſſit, & ſub cujus ramis protegimur à pluvia & ab æſtu: per arborem ſcilicet parabolicè Annam deſignans, per ramum Mariam, per rami fructum Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, & per alios hujus arboris ramos Annæ progeniem, ſcilicet Mariam Jacobi & Mariam Salome cum filiis earum *c*. Quam ſententiam cum omnes libenter acceptaſſent, factum eſt, ut multò amplius deinceps Anna ſanctiſſima honoraretur à populo, quia tanti viri verba pro magno reputabant, & valde ponderabant.

D

c

13 Sed tamen hujuſmodi de Anna teſtimonium Procopius diu oblitus fuerat, ſed non Anna beatiſſima: ipſa ſiquidem in ſignum gratitudinis ante hujus eremitæ adventum viſionem valde conſolatoriam Procopio dormienti demonſtravit; videbat namque arborem quamdam miræ pulchritudinis, quæ eum defenſura videbatur ab æſtu & à pluvia, & ſuo illum fructu cibatura, ſed quia interpretationem viſionis hujus ignorabat, eam rejecit ut frivolam: non enim recordabatur, beatiſſimam Annam eſſe velut terebinthum expandentem ramos ſuos, neque ſe dignum arbitrabatur, ab ea ſe taliter conſolari; & quia viſionem hanc minimè advertebat, adjecit Anna per ſanctum eremitam inducere Procopium ad ſibi ſerviendum, quærens tali medio occaſionem ſibi majora impoſterum conferendi. Audito igitur eremitæ conſilio, Procopius, Anna procurante, ſtatim memor prædictæ viſionis mox ſuadenti acquievit.

quæ antea obſcurè ipſi apparuerat.

E

Famulus iſtius Hungari effodit torquem pretioſam

14 Cum itaque poſt eremitæ receſſum Procopius cum famulo beatiſſimæ Annæ devotè poſt tempus aliquod deſerviſſent, eamque dignè venerati eſſent, contigit uno dierum, famulum Procopii puteum quemdam fodere, quia aquam aliter habere non poterant: & ecce inter fodiendum, cum profundius terram penetraret, invenit illic defoſſum quemdam nobiliſſimum hominem, qui ad collum torquem habebat auream, gemmis & margaritis lucidè radiantem: pleræque enim gentilium nationes, & præſertim Tartari, hunc habent morem, ut illuſtriſſimos quoſque viros & præſertim terrarum principes & reges defunctos optimis veſtibus adornatos, & multo auro ac lapidibus pretioſis circumſeptos, in ampliſſimo campo defoſſos ſepeliant, hac tali pompa ſuos principes honorantes. Hunc ergo hominem tali modo, ut creditur, defoſſum cum famulus attigiſſet, ſtatim in cinerem reſolutus evanuit; torquem verò præripiens, Procopio magiſtro conſignavit.

F

ex qua cuſum nummus regi-nam in partu juvat,

15 Tandem famâ vulgante cum Ungarorum rex audiſſet, apud Procopium multam auri & lapidum gloriam detineri, avidus noſſe, ad eremum magiſtrum ſalutaturus advenit; at ubi inventam torquem rex aſpexiſſet, captus gemmarum pulchritudine, maximum auri pondus Procopio obtulit, ut eam mereretur accipere. Cui Procopius, Aurum, ait, quod mihi exhibes, domine mi rex, tuum ſit: non enim tuis muneribus opus habeo; torquem verò ea lege tibi contribuo, ut lapides ejus in tuos uſus convertas, aurum verò ad nummos redigas: volo enim ex hoc auro numiſmata fabricari, quæ ſanctiſſimæ Annæ matris imaginem contineant, ut hoc pacto poſſit à populis & linguis cognita venerari; quod cum feciſſet rex, accipiens regina unum ex nummis illis ob reverentiam ſanctæ Annæ, ſuſpendit illum in collo ſuo; cumque una die pergeret cum rege venatum, eſſetque impræguata, & omnes principes & ſervientes regem ſequerentur, canibus apros & cervos

A cervos insectantes, contigit reginam solam *d* manere atque ibidem languore subitò detineri; ipsa verò territa ac tremens, imaginem sanctæ Annæ, quam in collo suspenderat, devotè respicere cœpit & osculari, patrocinitumque Annæ benignissimæ lacrymosis precibus advocare. Mira res! continuò regina puerum pulcherrimum enixa est, cum tamen juxta naturæ cursum quatuor adhuc menses distarent à partu: & ut magis mireris, Annæ adjutorio puer vivus & incolumis permansit.

d

16 At rex videns tot miracula, supra modum gavisus est, Deumque & Annam clementissimam toto corde laudare & benedicere cœpit, qui statim ad sylvam properans, Procopium inde abstractum secum duxit, & suum consiliarium fecit, ac tandem ad archiepiscopatûs *e* dignitatem promovit. Obediens itaque Procopius, licet invitus, utrumque onus assumpsit: quod cum parentes ejus ac veteres socii, & hi omnes, qui adversitatis tempore [eum] despexerant, percepissent, illico properant ad videndum Procopium ad sublimia jam promotum, & sibi reverenter inclinantes, veniam ab eo petierunt, ac acceperunt. Procopius igitur in signum gratitudinis ecclesias & capellas in honorem Annæ sanctissimæ ædificari fecit, & in tantum meritis Annæ in via justitiæ prosperatus est, ut & sanctus & miraculis clarus illic habeatur *f*. Ad laudem Domini nostri Jesu Christi, qui est benedictus in secula. Amen.

& Procopius, à rege ad dignitates evehitur.

e

B

f

ANNOTATA.

a *Non facile dictu est, quis fuerit iste Procopius, quamvis hîc auctor asserat, eum ad archiepiscopalem dignitatem evectum fuisse, & tamquam sanctum ac miraculis clarum haberi. Fuit quidem celebris in Bohemia Procopius, cujus Acta ad diem* IV *Julii illustrata sunt; at is fuit natione Bohemus & dignitate abbas; hic verò dicitur Hungarus & archiepiscopus.*

b *Universitas seu academia Pragensis à Carolo IV imperatore juxta Lupacium Hlawaczowæum in Kalendario historico Bohemiæ ad diem* XI *Maii primùm anno* 1348 *erecta est. Oportet igitur hæc omnia post hunc annum contigisse, si tota narratio suis aptè divisa sit temporibus.*

C

c *Hîc recurrit eadem opinio, quam in Commentario historico refutatam diximus.*

d *Regina quinque mensibus gravida, ad laboriosam ac periculosam venationem exiens, & sola à suis relicta. Non cohærent, nec satis verosimilia videntur.*

e *Ad quem archiepiscopatum evectus est? Polius in Exegerico historiæ S.* Annæ *pag.* 165 *ait:* Ad insulam Pragensis metropolis. *At inter præsules Pragenses nullus occurrit Procopius. Præterea quomodo rex Hungariæ eum provexit ad cathedram metropolitanam in Bohemia? Denique nec inter archiepiscopos Hungariæ ullum hujus nominis præsulem invenio.*

f *In libello, qui de omnibus Hungariæ Sanctis anno* 1692 *Tyrnaviæ editus est, nullus occurrit Procopius. Si itaque vera sunt, quæ hîc referuntur, discere cupimus à Bohemis vel Hungaris, quis sit iste Procopius adeo celebris*, ut & sanctus & miraculis clarus illic habeatur.

EX MS.

CAPUT III.

Cultus S. Annæ commendatus, ejus injuria punita, & invocatio compensata.

Vir instruitur de S. Annæ cultu,

VIr admodum Virgini Christiferæ devotus rosaceam illi coronam sæpissime intexebat, cui unâ dierum Dei Genitrix apparens, ita allocuta [est] virum: Grata semper apud me habeo tuarum laudum præconia, ô mi charissime, quibus me quotidie reverenter honoras: unum tamen deest his ipsis laudibus meis, & omnino oportet, ut hoc tu studeas adimplere: cum enim texendo compleveris angelicam coronam, tunc in laudem Annæ piæ Matris meæ unum junges Pater noster cum salutatione consueta. Hoc nempe laudum genere ipsa delector, gratissimus mihi is semper habebitur, qui charissimam mihi Parentem ob gratiam mei voluerit honorare. Si igitur, quod nunc te monui, perfeceris, in mortis tuæ angustiis fidissima tibi protectrix assistam, & ab insidiis spiritalium nequitiarum potenter ereptum in mea regna traducam; & hæc dicens disparuit. Is autem, qui tam felici meruit exhortatione doceri, cum jussa Virginis Annam matrem assiduè colendo complexet, in extremis constitutus Annam & suam Filiam habuit assistrices, quæ ejus animam à nequitiis dæmonum præmunitam in angelica regna transtulerunt: quod nobis pia Filia Virgo Matris suæ meritis tribuere dignetur. Amen *a*.

E

a

& virgo ob trigamiam negligens eam colere

18 Legimus, olim quamdam fuisse virginem Deo devotam & religiosam. Hæc universos Dei Sanctos, ut dignum est, maximo venerabatur amore; Annæ tamen sanctissimæ Dei Genitricis parenti, eo quod triplici fuisset copulata conjugio, *b* nec ei vir unus, cum esset annosa & sterilis, sufficerit, debitum timebat obsequium exhibere: errore enim decepta arbitrabatur, Annam pudicissimam non prolium gratiâ, sed causâ libidinis tres maritos appetivisse, eamque, quæ fontem peperit castitatis, ut impudicam & lubricam arguebat *c*: pressa tamen reverentiâ Virginis Matris, non audebat palam inferre convitia, sed tacito murmure hanc in Annam displicentiam occultabat. Nolebat ergo Annam ut ceteros colere, nesciens misera neque respiciens, quam ingentia bona ex Annæ nobis matrimoniis provenerunt. Unâ itaque noctium, cum isset his cogitationibus occupata dormitum, rapta in spiritu, vidit maximum quemdam cæli exercitum, quorum omnium facies & habitus instar solis lucidissimi refulgebant. Hi, facta processione, cum singuli hanc virginem præterirent, versis in eam vultibus, quasi pro exhibito sibi cultu, honorabant.

b

F

c

cælesti visione docetur,

19 His tandem in cælum receptis, vidit alium præterea exercitum mirabili vultûs & habitûs claritate micantem, qui priori exercitu, sicut erat numero copiosior, ita erat & gloria & decore præstantior. In hujus medio præcelsâ quædam & admirabilis matrona præfulgebat, cujus lucidissimum jubar septies solis radios superabat. Hi ergo omnes cum huic virgini propinquassent, eamque fuissent intuiti, quasi gravi indi-

EX MS. indignatione permoti in ejus faciem terga dederunt, ſuis aſpectibus eam indignam indicantes. At illa acriter erubeſcens, & tanti contemptus ea ſam ignorans, uni eorum, qui ſibi proximus adſtabat, ita locuta eſt: Quid miſera commerui, ut à vobis, ô dilectiſſimi, ita contemnerer? Cui ille reſpondit: Nonne legiſti in Eſaia, Væ qui ſpernis, quia & ipſe ſperneris. Hanc dominam nobiliſſimam Chriſtiferæ Virginis Genitricem ſemper improbè contempſiſti: nunc quoque ab univerſa ejus, quam hîc cernis, progenie digniſſimè aſpernaris *d*.

d

illam nihilo minus ob id honorandam eſſe.

20 Et ecce Anna mitiſſima propitiatrix virgini appropinquans, quaſi auſteriori vultu cœpit eam arguere dicens: Tu cum virgo ſis, mea ſemper conjugia arguiſti, ſed dicito mihi, omnis hic hominum numerus glorioſus, quem vides, ubi, quæſo, manſiſſet, ſi ego nubere contempſiſſem? Numquid mea conjugia aliquid mihi gloriæ rapuerunt? Imò verò tantò ego ſum præ ceteris à Deo venerata, quantò ante alios nobiliſſimis prolibus fœcundata præfulgeo. Et ſerenans clementiſſimam faciem, Tu igitur, ait,

B

ô filia, ſi vis meam & hujus originis gratiam emereri, noli deinceps id in me deſpicere, quod magnopere te condecet venerari: nam, ſi neſcis, regina miſericordiæ Maria & ipſe ſanctiſſimus Salvator mundi, quos tu diligis, de meis viſceribus pullularunt *e*. His dictis, omnis illa gloria diſparuit, & virginem ad ſe reverſam apprimè conſolatam dereliquit; quæ tantò in Annæ ſervitio eſt facta devotior, quantò eam veriſſimè agnoverat omni eſſe veneratione digniſſimam. Annam itaque & omnem ejus progeniem uſque in finem devotiſſimè colens, cum eſſet plena virtutibus & operibus bonis, ſub Annæ præſentia quievit in pace, ſuperna cælorum, Anna ductrice, conſcendens. Hanc nobis gratiam, Anna clementiſſima, facias emereri, ut tecum regna cælorum ſcandere valeamus. Amen.

e

Epiſcopus in Anglia

21 Anglia, quæ olim major Britannia vocabatur, à multis retro temporibus venerabilis Annæ cultrix noſcitur exſtitiſſe. In hujus quadam diœceſi ſurrexit epiſcopus quidam circa hæc noſtra tempora, homo protervus, impius, & inſanus, qui in ſua diœceſi Annæ ſanctiſſimæ cultum nitebatur exſtinguere: videbat ſiquidem, & invidebat homo amentiſſimus, populum ſuum undique ad Annæ piæ matris feſta

C

concurrere, cereos multos accendere, munera præbere, votis & precibus ejus ſuffragia ambire: qui zelo malitiæ ſtimulatus, ambonem conſcendens, ita eſt populum allocutus: Sufficiant nobis ſurdi & muti, quos hîc Sanctos habemus, in quorum cultibus noſtra munera diſſipamus; nec opus eſt præter hos alia deinceps numina venerari. Hoc eſt totum ſapientiæ tuæ acumen, ô præſul, ut ſacras templi imagines ſurda idola nuncupares!

cultum S. Annæ prohibens

22 Alia quadam vice, cum videret devotiſſimum populum nihil verba ſua curare, invidiâ agitatus cœpit infelix multa in Annam ſanctiſſimam convitia proferre, & ſpurco ore ejus caſtam pudicitiam, ut ſetiger hircus, lacerare. Annam, ait, quam colitis, Sanctam numquam fuiſſe cognoſcite, quæ libidine victa tres in ſenectute maritos appetiit. Quid caſta munera pollutis altaribus ſubinfertis? Hoc ergo vobis plebibus meis in communi principio ab hac ſacrilega devotione in reliquum quieſcite, aut acerbiori cenſura in vos, ut præſulem decet, deſæviam. Hæc in populo clamabat homo dementiſſimus, ignarus, quæ illum eſſet à Domino conſecutura vindicta. Populus verò nihil his verbis territus, amplioribus cereis & muneribus Annæ altaria cumulabat, non quod licitum ſit ſemper niti in vetitum, ſed quod impia ſint prælatorum juſſa aſpernanter habenda, oportereque magis obedire Deo, quam hominibus injuſta jubentibus.

D

morte punitur.

23 Cum videret impius antiſtes, populum ſuum juſſa contemnere, furore ſuccenſus, ultimo conſilio decrevit omnem ſuæ diœceſis populum gravi anathemate & excommunicatione percutere, qui Annam colere niteretur; & in furore animi equum conſcendens, ut ad cathedralem eccleſiam pergeret, ibique impia edicta pronuntiaret, cæleſtis illum ultio proſecuta eſt: nam in itinere conſtitutus ſonipes, cui inſidebat, ornatus, caſu colliſus, ſeſſorem ſuum in terram dejecit, qui, fractis continuò cervicibus, exſpiravit. Et ita contigit huic miſerrimo, ut qui Annam, dum viveret, noluit habere propitiam, poſt mortem ſentire mereretur inimicam; nec potuit à Domino veniam impetrare, qui à Mediatrice veniæ ſtuduit populum prohibere. Cum autem antiſtitis mors reproba, eſſet undique in populo divulgata, omnes in communi ultorem Dominum benedicebant, & lavantes manus ſuas in ſanguine peccatoris, tantò deinceps facti ſunt in cultu Annæ matris devotiores, quantò id percuſſo Ægyptio [magis] gratum eſſe Domino perſpexerunt.

E

Quidam in horrida maris tempeſtate,

24 Sluſa *g* oppidum Flandriæ opinatiſſimum eſt: habet enim portum nobiliſſimum, qui in omnes ſe Occidentis provincias facilè partiatur. Ab hoc portu cum uno dierum multi navigio Angliam expeterent, ſequens contigit miraculum, quod exordior. Hi enim cum jam multa maris ſpatia permeaſſent, ſubito circa veſperam tam denſa nebula omne illud mare cooperuit, ut quorſum navim gubernator dirigeret, ignoraret. Tam lentus quoque erat ventorum afflatus, ut laxa vela navim vix promoverent. Tunc ait ad ſuos ipſe nauclerus: Jubeo vos, fratres, ſub timore eſſe: nam & cæcam noctem cum his nebulis habemus ſub oculis, & portum nos poſſe attingere penitus diffido; ignoro enim ubinam gentium navis ipſa propulſa ſit. Hæc cum dixiſſet, confeſtim navis arborem conſcendit, terram aliquam, ſi poſſet, à longè ſpeculari, quo puppim fluctivagam ſubinferret: & ecce repente ab Aquilone maximo impetu ventus aggrediens, faciem maris in procellas ſæviſſimas ſuſcitavit, adeo ut horrida tempeſtas cælum moveret & undas. At hi, qui erant in navi, triplici calamitate vallati, & noctis & nebulæ & tempeſtatis, infinitos clamores efferebant in cælum. Cumque omnes poplite flexo & protenſis in cælum manibus unus Dei Matrem, alius virginem Catharinam, tertius verò & quartus Jacobum aut Petrum in ſua bona vocarent, tumque ſurdi eſſent cælicolæ, ut Annæ præſidia grata haberentur, non auſcultabant.

F

g

implorată S. Annæ ope,

25 Aderat tum fortè unus in navi, qui jam antea fuerat Annæ matris expertus clementiam, qui ita ceteros adhortatur: Quid, ait, vanis clamoribus invitos cælicolas fatigatis? An ignoratis, quod in hoc periculo Annæ ſint nobis dulciſſimæ matris ſuffragia ambienda? Vos igitur hortor, dilectiſſimi, omnes unanimes Annam mitiſſimam invocemus, munera promittamus; & ſubitum in his noſtris cladibus capiemus auxilium,

A lium; tunc illi omnes uno corde, uno ore Annam invocabant, unà & Filiam ejus & ſuum unigenitum Salvatorem, ut à mortis periculo eriperentur illæſi. Vix verba finierant, & ecce mirabile dictu, cum jam pene nox inhorreſceret, & totam maris faciem caligo tenebroſa involveret, ſubito juſſu Annæ tenebræ ipſæ diffugiunt, pruina diſparuit, &, cælo facto ſereniſſimo, ſol in nocte fere media luciditſimus emicuit. Huc ergo, lector, oculos diligenter adverte: Jeſus Nave, ſol poſtquam occideret, juſſit
h eum ſolem in ſuo gradu perſiſtere *h*. Eſaias
i ſua prece juſſit ſolem decem gradibus retrocedere *i*: anachoreta Mutius, donec domûs li-
k mina attigiſſet, vetuit ſolem occumbere *k*. Stupenda ſunt hæc & admiratione pleniſſima, multò tamen mirabilius, quod media fere nocte Anna ſuis famulis ſolem lucere præceperit, & luminare illud maximum, quod in poteſtatem diei almus Conditor deſtinavit, in mediis tenebris Anna fecerit refulgere *l*.

l 26 Hac ergo gratiâ nautæ potiti, infinitis laudibus, ut dignum erat, Annam attollentes, in proſpectum à longè portum navem recto itinere dirigebant. Cum verò navis inciperet portui proxima fieri, ne navigantes putarent, non Dei præſidium nec adminiculum affuiſſe, repente ſolis jubar abſceſſit, cælum inhorruit, pruina priſtina incubuit, & nox tetrâ caligine remeavit. At illi puppim per portum in tuto ducentes, maris ſæva pericula evaſerunt: qui ad propria reverſi, vota, quæ Annæ promiſerant, fideliter implentes, cunctis Annæ ſibi facta ſubſidia prædicabant. Verùm ne putes, lector, me fuiſſe mentitum: aræ, quæ in honorem beatiſſimæ Annæ in Sluſa conſtructæ ſunt, hujus maximi miraculi inſcriptione decorantur, ut noveris eſſe veriſſimum, quod multorum teſtimonio virorum
m legitur annotatum *m*.

naufragii periculum evadunt.

B

C

ANNOTATA.

a *Hujus miraculi locum, tempus, aliaſque periſtaſes requiro, quæ etiam in aliis quibuſdam deſiderantur, ut in Commentario hiſtorico num.* 118 *monui.*

b *Simile quid de B. Coleta legitur, ut in Commentario hiſtorico num.* 41 *&* 42 *retuli.*

c *Hæc nimis craſſa ſunt, ut B. Coletæ aut alteri piæ virgini tribuantur.*

d *Videtur hæc tota hiſtoria compoſita, ne dicam confiƈta, ut trigamia* S. Annæ *ſtabiliatur.*

e *Haud dubiè virgo illa pia & religioſa ſciebat,* S. Annam *fuiſſe Deiparæ matrem & Chriſti aviam. Sed tantummodo cultum ejus neglexerat, quod eam trigamam fuiſſe arbitraretur. Quare hæc ultima* S. Annæ, *ſeu potius ſcriptoris, argumentatio ad trigamiam probandam nihil confert.*

f *Iterum in tota hac hiſtoria nec præſulis aut diœceſis nomen nec rei geſtæ tempus prodit auƈtor, quamvis punitionem maximè publicam fuiſſe affirmet.*

g *Fuit olim potens ac celebre hoc oppidum, ut videri poteſt apud Grammayum, quod poſt varias viciſſitudines nunc Hollandorum ditioni ſubeſt.*

h *Iſtud prodigium legitur in libro Joſue cap.* 10.

i *Illud videri poteſt lib.* 4 *Regum cap.* 20.

k *Hoc miraculum narratur in Vitis Patrum à Ruffino Aquileienſi apud Roſweydum noſtrum in ſecunda editione pag.* 467.

l *Quanto mirabilius eſt iſtud miraculum, tanto majora ad illius confirmationem exigo teſtimonia. Facilius credidero, aliquod lumen divinitus nautis illis apparuiſſe, ſicque non erit neceſſarium tam ſtupendum prodigium, ut ſol de nocte in hemiſphærio noſtro ſplenduiſſe dicatur.* EX MS.

m *Si altare hac inſcriptione decoratum Sluſæ exſtiterit, jam haud dubio deſtruƈtum eſt, cum poſt varias fulminis & belli calamitates nunc in eo oppido Calviniana hæreſis dominetur.*

CAPUT IV.

Benevolentia S. Annæ erga ſuos clientes duabus Sanctis oſtenſa, veneratio illius à Deipara & angelo commendata, & quædam beneficia eam invocantibus præſtita.

E

EST civitas nobiliſſima Flandriæ, nomine Gandavum: in hac civitate ſancta Coleta devotiſſima olim virgo ſepulta quieſcit. Hæc eſt illa mirabilis & ſeraphica Coleta, quæ beatiſſimi Franciſci collapſum Ordinem ad priſtinum penè vigorem reſtituit. Sacris virtutibus & maximis meritis adornata; diligebat enim Coleta Annam Chriſtiferæ Virginis parentem ferventiſſimo amore, eamque miro venerabatur affeƈtu *a*. Cum
a enim una dierum hæc virgo Annam ſanƈtiſſimam precaretur, ut virtutum ſibi gratiam cumularet, rapta in ſpiritu vidit Annam, craterem aureum manu continentem, & ab univerſis cælorum civibus, circuitum faciens, ſpiritalem aliquam eleemoſynam poſtulantem; cumque omnes illa ad pietatis officia ſuſcitaret, ſinguli aureum numiſma in diſco illo aureo projecerunt. Tunc illa, tantis acceptis divitiis quaſi exhilarata, proceſſit, & diſcum illum nummoſum quaſi pro munere Domino obtulit majeſtatis, volens hoc facto exprimere, quod ſicut ipſa tunc pro Coleta, ita & quolibet ſervorum ſuorum parata ſit pia Mater & F
gratiam promereri & pro acceptis muneribus laudes dicere Salvatori. Hæc Coleta beneficiis Annæ omnium virtutum apicem apprehendit, in charitate fundata & radicata, cujus ſemper hic animus fuit, omnes in amore Dei & Annæ Genitricis inflammare; hæc in animabus lucrandis adeo magnum fruƈtum fecit, ut decem & ſeptem religioſa cœnobia inſtituerit; hanc Anna ſanƈtiſſima fecit quoque miraculis eſſe glorioſam, ita ut Coleta quinque mortuos ad priſtinam vitam ſuſcitaret: quæ tandem optimo fine quieſcens cum Amatrice ſua regna cæleſtia poſſidere promeruit. *B. Coleta ex viſione,*

28 Birgitta, de regali orta proſapia, cum ſanƈtiſſimam vitam in matrimonio duxiſſet, & proles devotiſſimas Domino genuiſſet, inter quas ſancta Catharina *b* omni virtute conſpicua promicabat, tandem defuncto viro, in viduitate ſanƈtiſſima uſque in finem perduravit: hæc enim mulier cum eſſet pietate pleniſſima, poſt Deum & Mariam, parentem Annam ardentiſſimo venerabatur amore; cui die quadam in oratione poſitæ Anna beatiſſima apparuit, eamque his verbis dulciter alloquitur, dicens: Reſpice ad me, *& S. Birgitta ex apparitione diſcunt benevolentiam S. Annæ,* *b*

ex MS. ô filia dulciſſima Birgitta, ego ſum illa Anna, quam tu diligis, miſericordiâ & gratiâ pleniſſima, & eorum qui me diligunt pia propitiatrix; ego eos qui caſta & tranquilla conjugia ſervant, cuſtodio, diligo, & promoveo, dummodo ſuis precibus mea ſuffragia poſtularint. Tu ergo, mea filia, diſce atque alios doce ob gratiam mei Dominum Jeſum Nepotem meum benedicere hujuſcemodi ſermone: „ Benedico te, mi„ tiſſime Domine Jeſu Chriſte, qui ſacratiſſi„ mam Virginem Mariam parentem tuam, de „ caſto Joachim atque Annæ conjugio procrea„ re ſine macula decreviſti, de qua tu omnium „ Salvator, ut nos redimeres, carnem ſumere vo„ luiſti: deprecor itaque dulcedinem tuam per „ ſanctiſſima Joachim atque Annæ parentum tuo„ rum merita miſeremini mei & eorum qui An„ næ memores honeſta matrimonia ſervant, da „ eis Domine cum tua gratia tranquillam pa„ cem, mentis corporiſque ſalutem, prolium „ fructum ſalutarem, poſtque hoc miſerabile B „ exilium, gloriam perennem ad laudem & ho„ norem tuum, ô clementiſſime & ſuaviſſime „ Salvator. Amen ". Hæc cum mitiſſima Anna parens Birgittam docuiſſet, eam apprimè conſolatam derelinquens cæleſte palatium, ipſa cernente, repetiit. Hæc, ni fallor, in revelationibus ſanctæ Birgittæ, lector, ſcripta reperies, ut noveris, me non conjectorem eſſe, ſed fidiſſimum inſtructorem *c*. c

Cujus cultum Deipara

29 Anachoreta quidam admodum intemeratæ Virgini Matri deditus, cum una dierum anguſtiis vallatus, eam in ſua patrocinia invocaret, illa (ut eſt omnium benigniſſima) nihil morata, ſuam illi dulciſſimam præſentiam exhibuit. Mirabili itaque gloria & decore refulgens, multis comitata Sanctorum agminibus, ut reginam condecet ſeculorum, mitiſſimo ſermone afflictum hominem alloquitur, dicens: Ecce adſum, fili chariſſime, tuas anguſtias ſolutura: dignum enim te meâ præſentiâ judicavi, cujus erga me cultum ſemper ego gratiſſimum duxi. Habes nempe crebro memoriam mei, me ſalutas, me laudas, me magnificas: ego ſemper in tuo ore, in tuo corde converſor. Tunc ille lætiſſimus, in eam oculis reſpectans, ita reſpondit: Gratiſſima mihi nunc adveniſti, ô mitiſſima regina miſericordiæ genitrix Dei, intemerata Virgo Maria. Quid tantum te humilias, ô mitiſſima, ut ad me miſerum deſcendere peccatorem digneris? Verùm quia ſic placitum eſt ante te, placet & mihi dignatio tua. Tu igitur dulciſſima Virgo meos, obſecro, compeſce dolores, & animæ meæ clades clementer abſterge; redde mihi Unigenitum tuum paratiſſimum, ut, acceptâ peccatorum meorum veniâ, gratiam illius & gloriam merear obtinere. C

alicui eremitæ ſuadet;

30 Cui pia Virgo reſpondit: Ego tibi, ô fili, impetrabo omne bonum propter devotiſſimum quem mihi hactenus cultum exhibuiſti; at verò ego nunc te hortor, ut Annam mihi chariſſimam matrem & Joachim parentem & totam deinceps meam progeniem colere & laudare memineris, magna à me munera recepturus: ego enim his cultibus plurimum delector, qui ob parentum meorum gratiam exhibentur. Noveris præterea, filium meum Jeſum Chriſtum hoc cunctis Annæ matris meæ cultoribus ſpopondiſſe, ab omnibus, quibus fatigantur adverſis, veriſſimè liberandos, & in gloriam ſalvandos ſempiternam. Tu igitur, ô fili, hæc ſerva, hæc loquere & exhortare. Et hæc dicens in cæli ſublimia cum ſuis comitibus ſe recepit. Manſit autem illic tanta ſuaviſſimi odoris fragrantia, ut dubium non fuerit, Matrem illic ſuavitatis aſſuiſſe. Porrò eremita, ut in mandatis acceperat, ita devotiſſimè complevit, & parentes Virginis debito venerabatur affectu, nam poſt quamlibet ſalutationem angelicam, quam Mariæ Virgini depromebat, has quoque Annæ parenti laudes jungebat: Et benedicta ſit Anna mater tua dulciſſima, de qua proceſſit ſacra caro tua virginea. Huic ſanctæ benedictioni, ut noveris lector, Papa Sixtus IV centum contulit indulgentiarum dies, quoties quis eam poſt angelicum Ave dicere voluerit *d*. Anachoreta autem poſt multa Mariæ atque Annæ ſervitia impenſa beatiſſimo fine quievit, harum nunc in cælo potitus conſortio, quarum in terris nomina diligebat. D d

ui & angelus ſub forma peregrini

31 Circa hæc noſtra tempora contigit miraculum, quod ſubjungo *e*. Angelus Domini in ſpecie peregrini, ſole in occaſum declinante, ad quoddam pulſans cœnobium dominarum, illic ſe recipi hoſpitio poſtulabat; cui portaria reſpondit: Ego te, mi frater, libens reciperem; ſed adeo nunc pauperes ſumus, adeo tenues, ut tibi, victui neceſſaria ſubinferre nequeamus. Perge igitur, obſecro, ad propinquum hoſpitium; ſi forte illic recipi merearis. Cui angelus: Ego, ait, huc miſſus ſum, & omnino oportet hac nocte hîc me habere diverſorium. Ad quem oſtiaria: Tu, inquit, videris, quis huc te miſerit: nam ego te nullatenus intromitto. Tunc ſacer angelus converſus ad preces, Oro te, ait, chariſſima ſoror, ut ob gratiam ſanctæ Annæ piiſſimæ matris hac una tantum nocte me hic pauſare concedas; habet enim Anna unde tibi & domui tuæ multo majora reſtituat. At oſtiaria cum Annam diligeret, confeſtim angelum recepit hoſpitio, cunctaque illi, quæ ad manum habere poterat, miniſtravit. e E

quibuſdam monialibus.

32 Cumque ille paululum cibi deguſtaſſet, ait ad eam: Vade ocyus & convoca in unum omnes cœnobii hujus ſorores, ut indicem eis ſermonem Domini. Igitur cum in medio earum angelus reſediſſet, aperiens os ſuum dixit: Miſeretur Dominus, ſorores chariſſimæ, ſuper calamitate veſtra & penuriam veſtram clementius intuetur: dolet quidem ſuper magnitudine mali, quod hactenus pertuliſtis, & ideo, ut vos ab hac paupertate levarem, huc me vobis ipſe tranſmiſit; agite ergo, & Annam ſanctiſſimæ Dei Matris parentem, quam hactenus neglexiſtis, deinceps excolite, & non ſolùm terrenarum rerum copiam, ſed etiam virtutum omnium incrementa poſſidebitis: hæc eſt enim illa mitiſſima afflictorum & pauperum miſeratrix, cujus ope nemo, qui expetit, defraudabitur: hæc eſt illa Anna totius calamitatis dulce confugium, quæ & deſperatis, & mœſtis & naufragoſis manum ſemper porrigit adjutricem. Hæc & multo plura cum in laudem piæ Matris facundiſſimo ore prompſiſſet, & in ejus amorem omnium animos inflammaſſet, protulit de ſinu ſuo depictam mira arte Annæ imaginem, & dixit eis: Hanc de manu mea Annæ imaginem arripite, hanc intuentes, illam colite, honorate, diligite, & nedum in temporalibus bonis, verùm etiam in ſpiritualibus divitiis vos aſſèro promovendas: & his dictis, is, qui homo videbatur, angelus diſparuit. At ſorores, Dei erga ſe mirabilem gratiam cum ingenti ſtupore mirantes, & laudes maximas depromentes, tantò F

A

factæ ſunt ad Annam matrem devotiores, quantò mirabiliori revelatione, ut id facerent, agnoviſſent; & ita ſub brevi tempore monaſterium ipſum duplici divitiarum gloria factum eſt inclytum atque famoſum.

Ope S. Annæ cœnobium ad bonos mores reductum,

33 Eſt monaſterium quoddam dominarum non longè à noſtris finibus conſtitutum, cujus vita olim admodum reproba fuit, ſordida & impudica: nulla illic juſtitia, nulla diſciplina vigebat. Cum poſt mortem abbatiſſæ altera ſurrexiſſet femina ſtrenua, juſta & religioſa, non poterat ſine graviſſimo cordis tormento tantam ſororum ſuarum videre lacrymabilem ruinam. Agebat quotidie precibus, minis, adhortationibus & exemplis, ut eas ad ſemitas ſanctæ inſtitutionis revocaret; ſed incaſſum ſancta mulier laborabat: nam ſcelerum ſuorum nolebant nequitias dediſcere, nec viam diverſiſſimam, per quam conſuetæ fuerant ambulare. At abbatiſſa, cum eſſet Annæ matris devotiſſima cultrix, toto corde & maximo anniſu multis infuſa lacrymis, ejus cœpit præſidia invocare: Tu, inquit, Anna ſanctiſſima, ſi vis, potes juvare me miſeram, ut oviculæ mihi à magno paſtore creditæ abrupta deſerant vitiorum, & in viam ſe deflectant juſtitiæ. Cumque hiſce atque aliis precibus Annæ pias aures crebro pulſaret, immiſſo deſuper Spiritu ſancto, rebelles omnium ſororum animi in unam & ſanctam repente coëunt voluntatem, & uſque adeo ad omnem ordinis diſciplinam ſe promptiſſimas obtulerunt, ut nulli potuerit eſſe dubium, Annæ ſacræ matris auxilia aſſuiſſe; cum enim ſcriptum ſit, quia perverſi difficile corrigantur; ſatis liquet, tunc ſolum perverſas mentes corrigi poſſe, ſi ſuperni alicujus numinis beneficio adjuventur. Petro abbatiſſa tantam videns repente mutationem dexteræ Excelſi, ſe ipſam & omnes ſorores cultrices Annæ matris inſtituit, cujus munere & Dei gratiam & vitæ ſanctimoniam meruiſſent. Æſtiment ceteri de hoc miraculo, ut volent; ego ipſum ceteris, quæ hîc ſcripta ſunt, longiſſimè præfero: nam etſi Deo omnia æquè facilia ſint, multo tamen eſt glorioſius, multos nequiſſimos animos in unam ſubitò & juſtam voluntatem colligere, quam vel mortuos ſuſcitare vel quodlibet medicaminum genus impendere. Longè etiam præſtantius eſt à morte animæ unumquemque reſurgere, quam in moritura iterum carne de ſepulcro prodire.

B

C

& viro religioſo ſolatium impertitum.

34 His noſtris temporibus religioſus quidam Ordinis ſancti Dominici, in religione devotus, in virtute conſpicuus, in ambone facundus, in zelo animarum fervidus, in amore ſanctiſſimæ Annæ matris ardentiſſimus fuit: hic quodam tempore in graviſſimam quàmdam tentationis & anxietatis miſeriam cecidit, adeo ut tæderet eum etiam vivere. Ecce, quomodo judicium incipit à domo Dei, ut ait Petrus, ſi autem primùm à nobis, quis finis eorum, qui non obediunt Euangelio? Super terram populi mei, ait Dominus, aſcendunt vepres & ſpinæ, quantò magis ſuper omnem domum gaudii civitatis exultantis? At verò hic frater tantis vallatus angustiis Annam mitiſſimam matrem totis animi viſceribus invocabat, orans, ut in tantis malis pium ſibi præſtet auxilium: & quia impoſſibile eſt, miſericordiæ fontem non miſereri, tam grandem uno die illo Anna dulciſſima conſolationem immiſit, ut ab omni tentatione liberatus in magna deinceps animi tranquillitate, quaſi nunquam triſte aliquid protuliſſet, remaneret. At ille tantis beneficiis non ingratus Annam ſuper ſidera laudibus attollebat, eam mitiſſimam, eam ſuaviſſimam, eamque mœſtorum ac miſerorum conſolatricem præcipuam in cunctis fere ſermonibus appellabat, & imagines, quas multas in honorem Annæ imprimi fecerat, in populo diſſeminans, omnes in ejus cultum & amorem provocabat. EX MS.

Per reliquias S. Annæ virgo famati reſtituta,

35 Paucis elapſis annis, delatus eſt Coloniam *f* ad Prædicatores ſub veriſſimis litteris & notariorum imperialium inſtrumentis unus ex ſanctiſſimis Annæ digitis. Eodem tempore fuit in ipſa civitate virgo honeſta, Gertrudis nomine, quæ circa collum immaniſſimum patiebatur tumorem, adeo deformem, ut ipſa quoque inde horrori omnibus haberetur. Adibat medicos, & chirurgicos varios conſulebat, ſed nihil inde capiebat auxilii; tum introrſum divino Spiritu animata ad ſacras Annæ reliquias conſulendas totam ſe contulit, &, præmiſſis devotiſſimis precibus, rogat obnixè Dominicos fratres, ut digito Annæ colli ſui monſtruoſum tuberem tangere dignarentur. Ecce res omnium ſtupendiſſima! Repente enim ut hebetem reliquiæ collum virginis attigerunt, omnis illa turpiſſima tumoris & vulneris læſura diſparuit, & cervix ita eſt ſana & integra reddita, acſi nihil antea mali pertuliſſet. Circa idem tempus fuit etiam Coloniæ incluſa quædam, Annæ matri devota, quæ graviſſimo dentium dolore ſæpiſſime laborabat & capitis. Hæc continuò, ut Annæ reliquiis ſe contingere fecit, ita eſt ab omni dolore ſanata, ut neque in reliquum mali aliquid experta jam ſit. Et quid mirum, ſi hic unus digitus eſt tantæ virtutis, cum de illa ſanctiſſima manu noſcitur proveniſſe, quæ almam Dei Genitricem & Chriſtum parvulum ſalvatorem contingere meruit & repauſare. E

& per ejus invocationem vir à deſperatione ereptus,

36 Civis quidam Colonienſis incidit in quamdam graviſſimam tribulationem, quæ uſque adeo animum ejus frangebat, ut penè in deſperationis barathrum laberetur: credebat enim impoſſibile fore, ut à tam moleſtiſſima clade poſſet quiſquam liberari. Hic accepto à quodam pio patre conſilio, ut Annam, promptiſſimam miſerorum adjutricem, votis omnibus interpellaret, cœpit cum multo fervore, precibus & lachrymis Annæ ſuffragia præſtolari: & ecce poſt ſæviſſimam tempeſtatem ſerenior illi aura confeſtim reſplenduit, tantamque animi tranquillitatem adeptus eſt, ut, omni jam deſperatione rejecta, nullatenus illi dubium fuerit, ſuas preces Annam mitiſſimam exaudiſſe. Ego ſemper hujuſce animi medelas corporum curationibus, quas & medici præſtare poſſunt, longiſſimè præfero: dicit enim Flaccus Horatius, quæ nocent oculis, feſtinas demere, ſi quid eſt animi, differs curandi tempus in annum. Ubi acriter carpit eos, qui velox in corporis dolore remedium quærunt, neglectis languoribus animarum, qui revera tantò debuerant citiùs removeri, quantò furtiùs ſerpunt, & crudeliùs perimunt. Quoniam ergo Sanctorum patrociniis cordium noſtrorum vulnera curantur, multo id charius recipere debemus, quam ſi centum nobis vel oculorum lumina vel aurium officia redderentur. Vir itaque iſte non ingratus ſuæ Curatrici, imaginem Annæ de cera inſtituit tam magnam, ſicuti eſt ea imago, quæ ad fratres Prædicatores ponitur Coloniæ juxta aram ſacri Roſarii divæ Virginis Mariæ. Ceram igitur hanc pro munere ipſe vir obtulit Annæ ſacratiſſimæ, quæ F

EX MS. cera ob recordationem tanti miraculi multis illic eſt viſa temporibus, unde & complures ad cultum piæ matris Annæ inflammati ſunt.

ac alter à naufragio liberatus.

37 Miraculum, quod hic ſubjicio, ille ipſe vir, cui contigit, adhuc, ut puto, vitâ ſuperſtes, fratri retulit Dominico de Gelria, viro religioſo, & propter ſuam doctrinam & in ambone facundiam multis, nedum hominibus, ſed etiam civitatibus apprimè notiſſimo. Hujus ergo referipto dedici, quod nunc ſcribo. Hic homo præfato patri narravit, quomodo uno dierum, cum eſſet in mari, tam formidabilis tempeſtas exorta ſit, ut omnia navis armamenta, ac etiam navis ipſa penitus quaſſata fuerit, atque diſrupta: cumque jam nullum ſalutis adeſſet remedium, videretque mortem ipſam ante oculos verſari, vir iſte, qui hæc retulit, Annæ ſanctiſſimæ memor, memor quoque illius Ungari adoleſcentis, qui Annam invocando à maris furore liberatus fuerat, cœpit Annam altis vocibus advocare & dicere: Anna mitiſſima mater, cum Filia tua & ſancto nato Jeſu Chriſto, his noſtris citius occurre periculis. Cumque ceteri omnes hujus exemplo etiam Annam **B** inclamarent, continuò omnis illa fluctuum & ventorum rabies conquievit. At illi partem unam fractæ navis colligantes, omnes incolumes & multo alacres gaudio ad deſideratum portum applicuerunt, cunctis, qui id videre atque audire poterant, ſtupentibus, & magnæ matris Annæ magnalia in ſydera attollentibus. Porrò vir iſte, cum eſſet in periculis, vovit, ſi eriperetur, feſtum Annæ matris diem quotannis celebrem agere. Memor ergo accepti beneficii capellam in ejus honorem inſtituit, in cujus altari ſingulis tertiis feriis cum cantu & organo perpetuam Miſſam celebrari facit. In ipſa autem ſacra Annæ matris ſolennitate ſermonem ad populum in ejus laudem ſacerdos aliquis, hoc viro inſtituente, perſequitur, & multa etiam munera pauperibus largitur.

ANNOTATA.

a *Oportet, ut hæc viſio B. Coletæ oblata fuerit poſt apparitionem* S. Annæ, *de qua in Commentario hiſtorico num.* 41 *&* 42 *egimus, cum B. Coleta ante illud tempus cultum* S. Annæ *negligeret.*

C

b *De hac S. Catharina actum eſt ad diem* 24 *Martii tomo* III *iſtius menſis à pag.* 503.

c *Non hæc, ſed ſimilia inveniuntur l.b.* 6 *Revelationum S. Birgittæ cap.* 104, *ut manifeſtum fiet volenti cum his conferre verba, quæ in Commentario hiſtorico num.* 117 *exhibui.*

d *An indulgentiæ illæ hactenus ſubſiſtant, ignoro: nam ſequentes Pontifices Romani varias indulgentias ejuſmodi revocarunt aut irritas declararunt; inter quas quædam de* S. Anna *occurrunt, ut videri poteſt apud Claudium la Croix in Theologia morali lib.* 6 *part.* 2 *à num.* 1367.

e *Cum auctor dicat, hoc miraculum circa ſua tempora contigiſſe, cur non indicat locum cœnobii vel nomen oſtiariæ aliarumve monialium, quæ hoc manifeſtum prodigium viderunt?*

f *Digitus iſte Peruſio Coloniam delatus eſt, ut Polius aliique teſtantur.*

D

CAPUT V.

Infidelis miraculo S. Annæ ad fidem converſus, mulieri ſterili fœcunditas impetrata, vidua manibus raptorum erepta, & alia femina ab injuſta mortis ſententia prodigiosè liberata.

FInitimæ maris regiones *a* Chriſtianorum, graviſſimos ſcimus paganorum aſſultus crebro perferre, ſicut eſt Ungaria, Hiſpania, Polonia & pleraque regna alia. Tempore igitur quodam cum fureret in Chriſtianos (ut ſæpiſſime facit) Teucrorum * rex, miſit in fines Ungariæ ducem unum, qui acceptâ fortiſſima armatorum claſſe civitates & ſedes innocentium properaret evertere. Obſedit itaque dux cruentus civitatem unam, quam cum mari terraque vexaret *b*, poſt graviſſimos impetus eam violentus irrupit, & populum omnem aut occidit gladio, aut in vincula conjecit. Poſt hæc omnem juſſit civitatem cum ſuis templis igne conflagrari. Erat autem in civitate templum ſolenne Annæ divæ matri dedicatum, ſiquidem Ungariam ſemper novimus Annæ fuiſſe cultricem, quod nullis potuit adhibitis incendiis devaſtari. Furebant illi & ingentem pyram ædi ſacræ admoventes, cum non poſſent eam, Anna renitente, flammis minacibus abolere, ſe ipſos mentis inſaniâ comburentes, infinitos dabant clamores ad cælum. At dux ipſe ſtupidus præ furore cum magno impetu templum ingreſſus, cœpit circumquaque reſpicere, quodnam illic numen haberetur, cujus præſidio templum iſtud ignes adhibitos contempſiſſet. Et, ecce, vidit in ſummo altari imaginem miræ pulchritudinis & decoris, cujus aſpectu dux motus intrinſecus, eam cœpit corde diligere & venerari. Ac demum ita locutus eſt: O quam te memorem potentiſſima Mater? Verè tu ſola mihi inter deos deaſque *c* cultu digniſſima demonſtraris, quæ tantam ultra cetera cælorum numina exeris virtutem, ut ſola ædes tuas, ceteris conflagratis, incolumes cuſtodires. Deum olympi maximum obteſtor, quia tibi me poſthac humilem devoveo cultorem, ſciens, quod, quæ hanc ſtructuram à ruina ſervaveris, poſſis tuos amatores ab omni periculo illæſos cuſtodire. Qui ſtatim advocans unum ex gente noſtra ſacerdotem, ait illi: Dic mihi, obſecro, cujus numinis eſt hoc ſimulachrum? Reſpondit ſacerdos: Hæc eſt, inquit, imago Annæ ſanctiſſimæ parentis, quæ filiam genuit Virginem puriſſimam, de cujus intacto utero Chriſtus prodiit ſalvator mundi, quem nos Chriſtiani Deum verum colimus & adoramus; tu verò, ſi huic credideris & baptizatus fueris, & ejus parentem Virginem & hanc dominam Annam colueris, quæcumque petieris, impetrabis, & hîc ſecurus & felix vives, & æterna cum Chriſto gaudia poſſidebis.

Turca quidam, viſo S. Annæ miraculo, a

* *forte* Turcorum

E

b

F

c

39 Hæc verba princeps libenter excipiens, catechumenus factus, ſe baptizari fecit, & devotum ſe Dei famulum conſignavit: dehinc Annæ

baptiſmum ſuſcipit, & eandem Sanctam invocans

A næ imaginem, cujus fuerat favore ſalvatus, complexans brachiis, eam foras omni ſuo exercitui exhibuit dicens: Quid hactenus, ô miſeri, ſurda & muta atque imbecillia numina colitis, quæ nec ſibi nec ſuis poſſunt cultoribus aliquid præſidii ſubinferre? Quotus quiſque inter deos deaſque repertus eſt, qui poſſit nedum validum ignem, ut hæc Dea fecit, ſed vel minimam ſcintillam exſtinguere? Cum hæc & reliqua plura in ſuo populo dux ipſe clamaret, alii ipſum irridebant; alii tacitè murmurabant; alii mente compuncti ultro auſcultabant. Poſtera die claſſem componens dux, Annam ſecum accipiens viarum comitem, domum repetens longa maria permeabat. Cumque jam maximum iter confeciſſent, Anna mater volens ſuam illis virtutem oſtendere, maris faciem intumeſcere fecit, & ventis procelliſque undique ſurgentibus horrida tempeſtas cælum turbabat & undas. Omnes itaque multa formidine perculſi, cœperunt ſinguli inanium deorum auxilia inclamare. Quos omnes dux ſanctus acriter increpans, quod à mortuis præſtolarentur auxilium, eos, B ut Annæ magnæ matris invocarent ſubſidia, hortabatur. Ipſe verò lachrymis infuſus his vocibus Annam interpellabat: Quid ſibi vult hoc ſilentium tuum, ô piiſſima Mater? Numquid tu minoris es virtutis in undis, quam quæ nuper in ignibus fuiſti? Numquid quæ templum tuum à flammarum incendiis liberaſti, hanc claſſem & me famulum tuum à vorticibus non poteris præſervare? Ocyus itaque nunc, ô piiſſima, ſuccurre periculis noſtris, quæ tuis ædibus potentiſſimè ſubveniſti.

naufragii periculo eripiuntur.

40 Vixdum pius dux verba compleverat, & ecce dicto citius omnis illa minarum tempeſtas evanuit, & tam placida atque præclara eſt aëris ſerenitas ſubſecuta, ut nulli fuerit dubium, Annam invocatam ſua illis auxilia præſtitiſſe. Inde etiam multi ad pietatem fideinque converſi, Chriſtum in Anna parente collaudabant. Cum tandem dux poſt longa maria incolumis domum adveniſſet, invenit conjugem ſuam in partu acerbiſſimè laborantem, quæ jam quindecim ferè diebus parturiens morti cœpit proxima fieri; quam ille conſolatus, ita allocutus eſt: Noli timere, chariſſima conjux, ſed hanc piiſſimam Deam, quam ego mihi nuper propitiam habui, C dum maris me pericula continerent, plena fide nihil hæſitans invoca, & celerrimum, mihi crede, doloris remedium ſortiêris. Illa credula mariti ſponſionibus, cum Annam in ſuo partu clementiſſimam inclamaſſet, continuò dulcem eſt enixa puellulam, quam fonte baptiſmatis innovatam Annam vocitarunt, ut hoc nomine Salvatricis ſuæ præ ſe ferret auſpicium. Deinde mater infantis, dehinc tota familia, ac tum poſtea innumerabiles ducatus illius populi baptiſmi gratiam, credentes Domino, receperunt, ejectiſque idolis, omnia templa deorum Chriſto & Annæ parenti conſecrarunt. Ex his lector diligenter adverte, quam prompta Anna futura ſit auxiliatrix his, qui eam piè & humiliter colunt, ſi etiam cruentiſſimis paganis eamque infectantibus tam ſe præbuit propitiam atque benignam.

d Sancta mulierem ſterilitate liberat,

41 Lauretia *d* civitas eſt Lotharingiæ opinatiſſima: in ea olim duo fuerunt matrimonio juncti, nobiles quidem & divites ſecundum ſeculum, ſed in ſpiritualibus bonis multò ditiores: erant enim ambo juſti ante Deum, incedentes in omnibus mandatis Domini ſine querela; fœcundi quidem in operibus bonis, ſed in ex ms. ſobolis propagatione hactenus ſteriles: orabant enim quotidie Deum, ut in ſuum cultum prolem aliquam illis largiretur; ſed pius Dominus diſſimulavit audire, ut Annæ matris clementia panderetur. Unâ igitur dierum, cum hæc infœcunda mulier uni pauperculæ ſibi vicinæ loqueretur, cœpit ejus fœcunditatem ſtupere & dicere: Miror, inquit, ô dilectiſſima, cur Dominus Deus ita te voluerit inopem feminam fœcundam reddere, ut ſingulis annis marito tuo novos prolium fœtus exuas; me verò, cum ſim opulentiſſima, Deumque ſæpe rogaverim, numquam tamen ſobole aliqua jucundari fecerit. Cui illa: Ego, inquit, ab Anna ſanctiſſima matre, quam quotidie colo, hoc fœcunditatis munus accepi; tu verò, ſi eam precibus & jejuniis honoraveris, haud dubium, quin breviter fructum conferat ſalutarem. His auditis, cœpit mulier Annam orare, jejunare, & illi pauperculæ ceteriſque eleemoſynas multas elargiri: cujus devotionem pia mater Anna reſpiciens, pulſa ſterilitate, fœcundam reddidit. Quæ Dei munere videns ſe concepiſſe, retulit marito fœ- E cunditatis ſuæ cauſam, eumque in Annæ parentis obſequia inflammavit. Statim ille, concepto calore fidei, aras, imagines, cereos, munera thuraque Annæ conſtituit, & multis eam precibus ac laudibus proſecutus eſt. At mulier inſipiens, ubi ſenſit fœtum in utero vivere, putans Annam non ultra ſibi neceſſariam eſſe, conſuetas preces & eleemoſynas ingrata dereliquit, ignorans miſera, accepta beneficia hominem retinere non poſſe, niſi ea ille ſervaverit, qui conceſſit: quod & iſta experta congemuit: nam dum veniret tempus ſui partus, quæ putaverat non niſi vivam ſobolem ſe fundere debere, in ſuum dedecus abortum faciens, fœtum protulit rigidum & exſtinctum. Digna profecto, ut quæ Annam in ſuo corde mori permiſerat, partum quoque mortuum procrearet.

& ejus prolem à morte ſuſcitat.

42 Porrò maritus cum audiſſet, quod contigerat, mœrore animi conſternatus, cœpit amaro animo Dei judicia reprehendere, & Annam verbis procacibus increpare *e*: Tu noſti, ait, *e* ô mater, quod ego totis viribus devotè ſervivi tibi, & ecce pro vivis juſtitiæ operibus mortuam F mihi ſobolem reddidiſti: non eſt hæc juſta bonarum virtutum compenſatio. Quæ verba murmuris cum uxor ægra advertiſſet, Injuſtè, inquit, dulciſſime conjunx, Annam mitiſſimam incuſaſti, cum ego ſim hujus rea criminis. Si ego Annam, ut cœperam, continuè coluiſſem, hanc nunc mortuam prolem non effudiſſem: ego mea incuria & ingratitudine homicida hujus ſum abortivi, & hoc de manibus Annæ accepi, quod merui. At nunc, quia eſt ſupra modum benigniſſima, omnes in communi Annam matrem invocemus; fortè reddet propitia, quod abſtulit irata. Ad hæc verba omnes, quæ illic congregatæ fuerant mulieres, genibus provolutæ, & infuſæ lachrymis Annam potentiſſimam precabantur, ut mortuam ſobolem ſuſcitaret, & mœſtiſſimos parentes lætos redderet. His fletibus Anna ad clementiam commota in viſcera puellulæ ſpiritum reinfudit & ecce, mirantibus cunctis, qui aderant, infantula cœpit vagire & crebris fletibus ubera poſcere, quam ſacro fonte intinctam, Annam, hoc eſt gratiam, nuncuparunt, ut genere vocabulum fortiretur, quam tantis gratiarum muneribus Anna mitiſſima prævenisſet. Vixit autem poſt baptiſmum annis pluribus,

EX MS. ribus, multos in Annæ favorem inclinans, cum viderent, eam ſub luce vivere, quæ de matris utero in lucem mortua proceſſiſſet.

Vidua juvenis ope S. Annæ evadit raptores,

43 Legi nuper apud quemdam Teutonicum, virum meo judicio gravem, dignum fide, & religioſum, præſens miraculum, quod ſubjungo. Legi itaque, fuiſſe olim juvenculam viduam annorum fere quatuor & viginti; hæc ſub pauciſſimis annis tres jam maritos defunctos amiſerat, & quia Annam piiſſimam matrem diligebat, cogitabat jam tripliciter viduata Annam viduam imitari, nec poſt tertium maritum ejus ultra velle ullatenus quartum admittere. Hoc ergo propoſito roborata cælibem valde & religioſam in Annæ obſequio tranſigebat vitam: quod omnium bonarum artium inimicus videns & invidens, in hujus amorem juvenem quemdam inflammavit. Hic multa inſtantia cœpit aures viduæ appellare per ſe ipſum, per notos, per amicos; ſed inſtar adamantis illa immobilis perſeverans, nullum juveni conferebat aſſenſum. Cum igitur videret, nihil ſe precibus agere, ad argumenta nequitiæ ſe convertit; accipiens enim
B. unâ dierum quatuor ſecum juvenes fortiores ſe, in itinere, ubi hæc mulier ſummo mane erat ad eccleſiam veniens tranſitura, inſidias collocavit. Hæc itaque ignara periculi cum ad præparatas inſidias deveniſſet, illi repentè de latibulis ſurgunt, & injectis manibus feminam rapiunt innocentem; illa verò funeſtis improbiſque hominibus ſe vallatam aſpiciens, Annæ cœpit mitiſſimæ matris auxilium altis vocibus inclamare: Omnium, ait, afflictorum promptiſſima ſublevatrix, auxiliare nunc mihi Anna potentiſſima, & de prædonum iſtorum manibus me miſeram feſtina eripere. Vix verba compleverat, & ecce ſubitò Anna ſole rutilantior, magnum poſt ſe exercitum trahens, raptoribus illis minax apparuit, & graviſſima formidine diſſolutos in fugam convertit: putabant enim, niſi fugerent, terra dehiſcente ſe citius abſorberi. Cumque præcipitanter per plateas oppidi quaſi amentes ruerent, obvios arripiunt præfecti ſatellites, qui mittentes in eos manus, ligatos funibus in carceres retrudunt. Et ita conſtituit Deus, ut qui innocentem feminam rapere venerant, ipſi nocentes ad vincula raperentur. Mirabatur interea nimis hæc vidua, quid cauſæ exſtiterit, quod viri illi ita cœpiſſent, quaſi gladiis inſecuti, profugere, cum ipſa neminem illic adeſſe vidiſſet.

C

qui à judice capti

44 Sequenti nocte cum ſe ſopori dediſſet, Anna illi apparens & excitans, ita allocuta eſt: Numquid, ô filia, me noſti? Non, inquit, ô pretioſiſſima Mater, multum tamen mihi admirabilis & glorioſa refulges, & nunc, quæ dignata es me miſeram inviſere, digneris, quæſo, & nomen tuum revelare: Ego ſum, ait, Anna fautrix & amatrix tua, quæ heſterno mane de raptorum manibus te eripui, & eos in vincula conjeci; hi enim capitali ſupplicio digni ſub mortis nunc periculo congemiſcunt. Facto itaque die, futurum eſt, ut mittat huc ad te aſſeſſores ſuos præfectus quærens, quam tu querimoniam in ipſos voles raptores deponere: tu ergo, mea filia, noli malum pro malo reddere, ſed da operam de manu eos judicis liberare. Quare ſi te audire contempſerit, mandabis illi ex me, ne ſervos meos contingere præſumat, quos ego fidos mihi amicos futuros agnoſco, & perpetuos laudatores. Caveat ergo humanum judicium illos velle ſuppliciis addicere, quos cenſura divina meditatur eripere; & his dictis, Anna diſparuit. D

& de crimine convicti.

45 Interea qui carcere tenebantur, ad præſidis tribunalia ſtatuuntur. Quibus præſes: Quæ furta, quæ latrocinia commiſiſtis, quod ſic per plateas properanter ruebatis? Omnino neceſſe eſt, graviſſimo vos ſcelere reos eſſe, quos talis curſus conſcios prodidit, quos etiam nunc timida conſcientia & exſanguis facies amentes efficit & elingues. Vobis itaque nunc in ſalutem conſulite, aut ſponte hîc malum prodite, quod egiſtis, aut certè id paratis ſuppliciis à vobis extorquebo. Tunc is, qui ad raptum viduæ ceteros accerſierat, ita reſpondit: Ego ſolus ſum, ô mitiſſime præſes, hujus ſceleris reus; hi quatuor nihil ſua auctoritate fecerunt: nam cum perditè talem juvenculam viduam ob ejus pulchritudinem & divitias amarem, & ipſa nollet votis meis aſſenſum tribuere., ſtatui eam per vim rapere, & longè abductam mihi etiam repugnantem in matrimonium copulare. Cumque manus violentas cum his ſociis in eam
E injeciſſem, ſubitò cum illa Annam Mariæ Virginis parentem inclamaret, terribilis quædam nobis revelatio cæleſtis apparuit, cujus fuimus virtute & mentis & corporis viribus deſtituti: vidimus nempe his oculis admirabilem quamdam & ſereniſſimam Dominam ſolis radios longè ſuperantem, quam candidiſſimus cæli ſequebatur exercitus multa luce & gloria circumſeptus. Hæc igitur Domina cum torvos ardenteſque oculos in nos conjeciſſet, omnem audaciam noſtram continuo tabefecit, & in turpem nos fugam exagitans amentes & miſeros in hæc mortis pericula deſtinavit. Tu igitur, ô mitiſſime præſes, deſine necis nobis diſcrimen intentare, quos vides divina animadverſione proſtratos eſſe.

per iſtius vidua intercefſionem liberantur.

46 Tunc judex miſeratione commotus, licet capitalem ſententiam meruiſſent, mittit duos de ſuis aſſeſſoribus ad mulierem viduam ſciſcitans ab ea, quam in raptores ſuos vellet deponere querimoniam? Quibus illa reſpondit: Non eſt æquum, ô viri, humanam malitiam criminari eum, quem divina auxilia comitantur; non igitur læſam me ab his poſſum querulari, qui etſi
F nocendi habuerunt voluntatem, ſuperioris tamen Numinis virtute cohibiti, facultatem minime repererunt. Nolo ergo, ut mei causâ homines moriantur, quos ego læſores non habui, ſed melioris gratiæ promotores. Quare ſi ad hæc præſulis cenſura auſcultare noluerit, dicetis, Annam Dei Genitricis parentem hoc illi per me præcipere, ne quoquomodo viris illis judicium mortis intentet, nec ullatenus hos damnare præſumat, quos divina miſeratio ſtatuit liberare; his enim viris Anna cupit eſſe propitia, quos ſibi cultores futuros novit & fidiſſimos ſervitores. Hæc cum ad judicem, cunctis audientibus, relata fuiſſent, ille, ut erat ſenſatus, dans honorem digniſſimæ Matri, viros à tribunalibus abſolvit, & illæſos abire præcepit; illi verò, ut tantam clementiſſimæ matris Annæ indulgentiam cogitaſſent, diſpoſitis rebus ſuis, ad monaſteria ſe convertunt & vitam acri pœnitentiâ peragentes, tandem completo curſu cum Anna meruerunt regna cæleſtia poſſidere, cujus hîc digni habiti ſunt benignam gratiam experiri.

Mulier S. Annæ devota,

47 Non longè contigit ab Hieruſalem quod narro. Quamdam in civitate vicina, noveris lector, virginem pulchram corpore, ſed pulchriorem

A rem mente habitaſſe, magnis vallatam divitiis, quam parentes Annam voluerant nuncupari. Hæc virgo, exſtinctis parentibus, facta eſt in obſequiis glorioſiſſimæ Annæ devotiſſima, cui & ſeſe & ſuam familiam ſuaſque divitias aſſiduè commendabat. Dehinc ſuis ſumptibus juſſit eccleſiam in hujus honorem fabricari miro tabulato lapideo, quæ integra egregieque ornata, & divæ matris Annæ imaginibus illuſtrata, tres ſingulis hebdomadibus Miſſas illic ſolenni officio celebrari inſtituit in Chriſti Jeſu, Virginis Mariæ, & inclytæ matris honorem Annæ: ſingulis quoque feriis tertiis ſolita erat magnas eleemoſynas facere, quibus ſe Annæ ſanctiſſimæ commendabilem faciebat.

de cæde mariti ſui

48 Hanc virginem quidam de primoribus civitatis, Amboges nomine, cœpit adamare, & magnis eam æſtibus deperire: verbis, literis, nuntiis hanc procabatur; verùm, cum civitas hoſtes haberet, emiſſus ipſe eſt juncta ſibi manu militari, ut hoſtium vires ſuperaret. Interea dum longo abeſt tempore, Anna virgo

B alteri nupſit ditiſſimo juveni, de quo viciſſim concepit ac peperit tres filias. Porro Amboges, ut ſuperatis hoſtibus domum rediit, agnoſcens, ſibi Annam, quam ardentiſſimè amabat, præreptam eſſe, vehementer indoluit, & cum non poſſet ignem, qui male ardebat, exſtinguere, cœpit de nece juvenis cogitare. Igitur uno dierum cum vidiſſet Annam, facto prandio cum ſua familia, ut ſermonem audiret, in eccleſiam feſtinare, ille, arrepto pugione, clam per notos ſibi aditus domum Annæ ſubintrat, & juveni, qui tunc fortè in cubiculo dormiebat, guttura tranfigens, crudeli morte peremit, peremptum verò ſub lecto occultavit, & abſceſſit.

falsò accuſata

49 Anna rediens, maritum uſque in ſeram noctem anxia præſtolatur, & noctem inſomnem ducens, ubi aurora clareſcere incepit, jubet ocyus virum inquirere, qui nuſquam inventus, mulieris animum immenſis replevit anguſtiis; at vehementiores clades illi ſuccedunt. Poſt aliquantos dies cœpit cadaver, quod ſub lecto jacebat, putere adeo ut domus tota tetro nimis inficeretur odore: porro Anna, cui jam cerebrum obſtupuerat præ dolore, hunc fœtorem, quem omnes execrabantur, ſola non ſentiebat, atque cubiculum, [in] quo cadaver latitabat,

C non abhorruit; illâ ſemel ad eccleſiam egreſsâ, familia omnis cubiculum irrupit, &, abducto ſcabello, quod ante lectum ſtabat, cadaver, quod putebat, inveniunt, & maritum Annæ agnoſcentes, ſtupore nimio contabeſcunt. Fiunt hæc nota vicinis, & paulò poſt fama totam pervolitat civitatem: fit murmur in populo, quaſi Anna ſuum maritum jugularit: parentes & occiſi juvenis amici creduli famæ volitanti movent judici querimoniam, orantes, ut feminam nefariam puniri jubeat & occidi. Quæſo te, lector, noli his, quæ hîc auditurus es, perhorreſcere, quia poſt nubila ſol clariùs candeſcit.

capitur,

50 Anna capitur, diſcutitur, coercetur: ſed illa, ut erat innocens, negat, tam grande ſe facinus commiſiſſe; non creditur vera dicenti, & plurimùm lachrymantem feminam malè ſuaſus judex mandat gravibus tormentis inquiri; in cataſta ſuſpenditur, & membra ejus omnia laniantur: inclamat illa Annæ piiſſimæ matris ſuffragia: ſed illa majori pietate ſe audire diſſimulat, ut poſt glorioſiore fine clareſcat. Dehinc tibiæ mulieris excoriantur, & bullienti oleo perfunduntur. Cumque his atque aliis intolerabilibus pœnis mactaretur, malens illa mori quam ſic affici, victa doloribus, fateri cœpit, ſuum ſe maritum jugulaſſe. Hac ab ea confeſſione recepta, jubet proconſul cauſam litteris inſcriptam fronti miſeræ mulieris clavis affigi, ut omnes ejus latrocinium agnoſcerent, & inde per totam civitatem jubet cum multa eam ignominia circumferri. Ubi nunc dormis, Anna mitiſſima? Cur devotam tibi & innocentem famulam non liberas; non adjuvas; non conſolaris? Circumactam recludunt in carcerem optimam, ſed deſperatam jam feminam. EX MS.

& jam capitali ſupplicio afficienda

51 Sequenti die, ſedente proconſule pro tribunali cum ſenatoribus urbis, juſſa eſt miſeranda mulier introduci vinculis & catenis implicita, mortis ſententiam, quam non meruit, exceptura. Illâ ad tribunalia ſtante, ingrediuntur ſubitò prætorium duæ miræ habitudinis mulieres, quarum incomparabilis pulchritudo animos omnium movit in ſtuporem: harum una, quam ætas maturior honorabat, terribili ſic eſt voce locuta: Vobis dicitur, ô ſenatores; non prius contra hanc feminam mortis ſententiam mulctari volumus, quam ad noſtra interrogata reſponderitis. Ad hanc vocem territus eſt judex & judicis aſſeſſores univerſi; dehinc annuunt trepidi ejus petitioni. Statim introgreſſus miri decoris ac pulchritudinis adoleſcens omnium in ſe oculos animoſque convertit. Tunc dicunt ad ſenatum illæ pulchræ, quæ advenerant, matronæ: Petimus hunc juvenem nobis advocatum. Admiſſus adoleſcens, his cœpit ſermonibus perorare: Reſpondete mihi, ô judices, ſi regum quiſque potentiſſimus ſuæ genitrici, atque aviæ ſuæ, ſpopondiſſet, omnibus de ſua familia & ancillis in cunctis ſuis periculis, cladibus ac caſibus ſubvenire, atque auxilia impertiri, contingeretque interea, aliquem de harum familia ſervum vel famulam crudeli & injuſta pœna torqueri, & ad mortem urgeri turpiſſimam, ſi tunc rex per matrem perque ſuam aviam factæ ſponſionis admonitus fuerit, inquiritur tunc à vobis, an rex ille teneatur, quæ pollicitus eſt, implere, an non? Hac mota quæſtione, obmutuere omnes. Poſtea à F juvene ſæpius requiſiti reſponderunt, non ſe in hac quæſtione judices velle videri. Quibus adoleſcens: Adjuro vos per jusjurandum, quod ipſi dediſtis, ut ocyus dixeritis mihi, quæ tormenta, quæ ſupplicia illi meruerunt, qui matris atque aviæ regis ſervitricem amariſſimis injuſtè pœnis affecerunt, atque inſuper ſæva morte perimere contenderunt.

liberatur,

52 Ad hæc verba omnes concuſſi ſurgunt è ſedibus, & quid reſpondeant juveni conſultant. Tunc dixit ad eum proconſul: Nos, inquit, in commune decrevimus, regem ſuis debere ſtare promiſſis, & quæ matri & aviæ eſt pollicitus, adimplere. Porro illi, qui harum ſervitricem injuſtè punierunt, ſi id ſcienter actum eſt, mala debent morte perire; ſi verò id ignoranter eſt geſtum, miſericordiam regis debent experiri. Tunc ille inquit: Niſi injuſtitiam factam ignoranter dixiſſetis debere regis clementiam leniter experiri, omnes vos modò terra dehiſcens repentinam abſorbuiſſet in mortem, & opertos humo deſcendere vos juſſiſſem in tartara. Enimverò hæc mulier innocens, quam injuſtiſſimè afflixiſtis, meæ eſt aviæ, Annæ ſanctiſſimæ, devota & familiaris ancilla, cui ad

EX MS. damnationis titulum viri ſui mortem impingere voluiſtis. Hæc ut dixit, ſua manu ſenioris Matronæ chlamydem levans, jubet ocyus juvenem egredi vivum, qui fuerat mortuus. Adeſt, inquit, hujus mulieris maritus, quem vobis & vivum exhibeo, & orbatæ mulieri reſtituo. Obſtupuere omnes & ultra quam credi poteſt admirabantur. Tandem pavidi cœperunt inquirere, quinam ipſi eſſent, & unde veniſſent, qui tam grandia noſſent prodigia operari; Nos, inquit juvenis, nos ſumus Jeſus, Maria, & Anna. Hoc ut dixit, relicto illic miræ ſuavitatis odore, quo mulieris Annæ lacerata membra ſunt ſanitati reddita, dulcis illa ſocietas revolavit ad aſtra.

vero cædis auctore detecto.

53 Porro Amboges horum ſcelerum machinator, qui & præſens aderat, utpote unus ex ſenatoribus urbis, hæc omnia ut vidit, cœpit tremere, palleſcere, anguſtiari; & ecce adeſt diabolus, teter, terribilis, qui ingreſſus prætorium repente Ambogem corripuit per capillos, & extractum de cœtu ſedentium, ait illi: Confitere nunc, ô Amboges, confitere nequitiam & ſcelera tua. Tunc miſer vallatus anguſtiis, & ejulans fatetur, ſe clam Annæ maritum occidiſſe, ac ſe omnium malorum cauſam exſtitiſſe. Hæc ubi dixit, ſuſtulit eum dæmon in aëra, cujus caput cum fregiſſet à corpore, caput ſecum tranſvexit ad tartara; reliqua verò corporis rejecit in terram, quod cives auferentes in ſterquilinio condiderunt. Univerſi autem, qui hæc prodigia aut oculis cernere, aut à narrantibus potuerunt audire, immenſo tremore perculſi, laudes cum reverentia maximas dabant Annæ, ſuaviſſimæ matri, quæ tam potenti virtute ſibi ſubvenire dignata ſit ſervientibus, &, deſtructo hoſte, ab omni periculo & incommodo liberare. Surgit inde immenſus ad Annam ſanctiſſimam favor atque dilectio, & omnes ſuæ ſe ſubjiciunt virtuti. At verò Anna & vir ſuus reſuſcitatus majorem in modum ſuccenſi ad ſuæ Liberatricis ſervitia, cunctis eam diebus, maximis ſemper obſequiis honorarunt *f.*

ANNOTATA.

a *Non video, quomodo Hungariam & Poloniam vocet regna maritima, quæ per claſſes Turcarum infeſtentur.*

b *Utinam auctor indicaſſet hanc Hungariæ civitatem, quæ à Turcis terra marique fuit obſeſſa!*

c *Parum hæc veroſimilia ſunt, cum Turcæ nec deos nec deas agnoſcant. Alias hujuſmodi ineptas expreſſiones eruditus lector facilè in hac hiſtoria obſervabit.*

d *Nulla hujus nominis civitas in Lotharingia invenitur.*

e *Non conveniunt hæ blaſphemiæ viro pio, qualis ſupra deſcribitur.*

f *Hujus tam publicæ tamque ſtupendæ hiſtoriæ majorem confirmationem poſtulo.*

CAPUT VI.

Miri favores duobus conjugibus à ſancta Anna exhibiti, & eremita patrocinio ejus ad vitam revocatus.

NOſtræ ſalutis anno quadrageſimo ſeptimo ſupra milleſimum ducenteſimum in Cyllana *a* civitate fuiſſe legitur duas perſonas uno conjunctas conjugio, quos tanta ſemper paupertas ac rerum penuria comitabatur, licet ad victum lucrandum intenti eſſent, ut penè ambos, ſed vitum magis, deſperatio mergeret in abyſſum. Annis itaque multis hac preſſi calamitate, cum alieno etiam ære & magnis debitis gravarentur, una dierum maritus plus ſolito deſperatione raptus, ſubito, uxore neſcia, è domo proſiliit, & clam veſpertino tempore urbis portas egrediens, ad flumen, quod illic decurrebat, ſeſe immerſurus adiit: cumque tranſiret in ripa tranſeuntis amnis, & ſe mergere cogitaret, vidit contra ſe venire ſuper aquas magnum virum, magna luce conſpicuum, alba chlamyde coopertum. Hic erat ſanctus Joannes euangeliſta, cui hic homo fuerat ſemper ſerviendo devotus. Hunc igitur ut vidit, obſtupuit, & ſe à mergendo continuit; ad quem Sanctus ait: Reſipiſce, ô miſer, reſipiſce, & ſceleris tui vel ſerò pœniteat. Opportunus nunc tibi auxiliator advenio, memor amoris & obſequii in me tui: niſi enim apud Dominum tibi patronus affuiſſem, tu nunc ſathanæ redditus, cujus ſuaſu te mergere maturabas, gehennalis ſupplicii pœnas exſolveres.

S. Joannes virum deſperantem ſubmerſione prohibet,

55 His verbis homo compunctus, inquirit illius & nomen & perſonam: Ego ſum, ait, in quem ſemper habuiſti & fidem & amorem, apoſtolus & euangeliſta Joannes: at nunc, fili, age pœnitentiam ſuper hac tua deſperatione, & noli in reliquum pro temporalibus bonis ſic eſſe ſolicitus. Ecce regnat in ſupernis una potentiſſima dominarum, cujus miſerationis & pietatis induſtriâ totus poſt Deum gaudet & refloreſcit orbis terrarum. Hæc poſt virginem Dei Genitricem omnium eſt miſerorum ac triſtium fotrix, conſolatrix, adjutrix: hæc inopes novit facere locupletes, & mœrentes omnes erigit ſoſpitate: hanc optimam patronam ſi tu colere, ſi amare volueris, ipſa te hîc divitem faciet, & poſt in regnis cæleſtibus ditiorem. Homo ille tunc humi proſtratus, erroris ſui veniam ab Apoſtolo petiit, & hujus tam potentis ac miſericordis dominæ ſibi poſtulat nomen edici; cui ſanctus Joannes euangeliſta: Anna, inquit, ipſa vocatur, mater intemeratæ virginis Mariæ & avia dulciſſima Jeſu Chriſti; hujus dominæ venerationi & obſequiis inſiſte, præſertim ſingulis feriis tertiis; hac nempe die ipſa in lucem hanc naſcendo prodiit, & in æternam lucem moriendo migravit; & omnium votorum tuorum felicem conſequeris effectum. His dictis, evanuit.

eique cultum S. Annæ ſuadet,

56 Reverſus domum nuntiavit uxori, quæ geſta fuerant, & ingenti fervore mutuo ſe in Annæ glorioſiſſimæ matris obſequia adhortantur:

qui conſilio obediens præter alia beneficia

A tur : ſingulis diebus, præſertim tertiis feriis, ad Annæ ſanctiſſimæ Matris laudem lumen accendunt, miſſas audiunt, preces offerunt, eleemoſynas elargiuntur. Videns clementiſſima Mater animos horum ſibi deditiſſimos eſſe, ſe honorantes diſponit honorare. Igitur terrenis rebus divæ Annæ matris beneficio illis affluentibus, divitiis alios præcedunt. At homines iſti tantis beneficiis grati, miri pretii ac decoris eccleſiam ad ſanctiſſimæ Annæ gloriam conſtruere ſtudent, in qua poſt uberes aſſignatos redditus ſacra inſtituunt ſacrificia. Hi duo cum jam annis fere ter denis conjugia ſine prolibus ſecum tranſegiſſent, ſtatuunt rogare Annam beatiſſimam cum ejus ſanctiſſima Filia, ut alicujus prolis beneficio conſolentur. Annuit mater dulciſſima Anna precantium votis, & uno partu mulier tres in lucem fudit non ſine utriuſque parentis exultatione.

57 Anno tertio poſt horum partum mulier, Domino ſic diſponente pro aviæ ſuæ ſanctiſſimæ Annæ gloria, ampliori pœna cœpit urgeri in mortem. Maritus hunc acerbiſſimum caſum ducens, intentiſſimè Annam beatiſſimam pro vita ſibi chariſſimæ conjugis precabatur. Illa, ut poſt B clementior appareret, iraſci ſe ſimulat orantium votis, & infirmam feminam ſinit à morte abſorberi; at vir videns eam exſpiraſſe, amariſſimos gemitus dabat in cælum : quippe qui & ſuum jam ac filiorum ſolatium amiſiſſet. Poſt ſepul-

uxori mortuæ ac ſepultæ

turam, quam in Annæ nobiliſſimæ matris baſilica, ab ipſis conſtructa, mulier accepit, ubi vir domum rediit, tam gravi cœpit mœroris pondere fatigari, ut vix ſeſe caperet præ dolore. Ad cumulum calamitatis hujus accurrunt parvuli lacrymantes, & quid de ſua matre actum ſit, aut quo illa abierit, patrem requirunt. Ille animadvertens, hos dulces parvulos tam piâ matre privatos, ita vehementer indoluit, ut penè illi præcordia rumperentur & in impetu ſurgens, filioſque in ulnis arripiens; Eamus, inquit; ego veſtram vobis Matrem oſtendam. Poſt ſolis igitur occaſum eccleſiam ingreſſus, cujus ipſe claviger erat, ſobolem ſuam in ſinu Annæ clementiſſimæ matris imponens, quam in altari ſculptam præclara imagine collocari fecerat, ita eam lachrymis adoritur : Cum te rogarem anxius, ô Anna mater mitiſſima, ut dilectam mihi conjugem ſervares ad vitam, & horum, quos donaſti nobis, infantum ſolatium non præriperes, non me audire voluiſti; at nunc neceſſe eſt; & me primum, & hos quoque celeri vitâ defungi, quod nobis communem lætitiam & omne ſolatium rapuiſti. Hinc emigrante ob doloris anguſtiam animâ meâ, tu, quæſo, his infantulis nutrix & parens eſſe digneris, pro matre; quam tam ſevera rapuiſti morte.

C

58 Tunc multo lachrymarum imbre perfuſus, tres filios, Annæ nobiliſſimæ matris gremio immiſſos, alloquens : Ecce, inquit, ô mei filii, ecce mater veſtra : hæc vos nutriet, proteget, auxiliabitur, & multò erit vobis hæc utilior, quam ea mater fuerat, quam perdidiſtis. At parvuli imaginem complexantes ridere cœperunt, &, quaſi ſuam parentem inveniſſent, apprimè conſolati ſunt. At pater poſt ſalutatam Patronam ſuam, relictis in gaudio filiis, mœrens & lachrymans ſolus ad domum repedavit : & cubiculum ingreſſus, cum amaritudinem cladis ſuæ ſecum volveret, ſomno correptus vidit in ſpiritu ſanctiſſimæ Annæ ma-

patrocinio S. Annæ

tris imaginem, quæ in templo ſtabat, ab altari deſcendere & parvulos ſecum dicentem ad mulieris tumulum accedere. Dicto citius illam aperiens, inclamato mulieris nomine, jubet eam repente à morte reſurgere. Illa è ſepulchro confeſtim prodiit, & linteum, quo circumſepta erat, ſibi præripiens, ſtat nuda auſcultans, quid clementiſſima mater Anna amplius fieri jubeat : ad quam mater glorioſa Anna : Accipe hos, inquit, & nutri tres filios tuos, & domum perge inviſere conſolarique virum tuum, cujus ego te precibus mortuam reſuſcitavi. Vade, filia, reduc marito te ipſam, & filios tuos, & ut cœpiſtis hactenus, ita & in omne tempus cultores nominis mei perdurate.

ex ms.

59 Paruit illa, & ſupplex adorans, reducta ſobole, venit & pulſat oſtium ſuæ domus. Ad ſonum pulſantis rediit ad ſe marius à ſomno, & territus ex iis, quæ viderat, putans phantaſma eſſe, januam noluit reſerare. Tunc illa iterum atque iterum oſtium verberans, prece & lachrymis ſibi poſtulat aperiri; Noli, inquit, vereri, mi vir, ecce adſum rediviva tua conjunx, quam unicè ſemper dilexiſti. Ille obrigeſcens præ timore, æſtimans zabuli *b* factionem eſſe, *b* indignum judicat ſe movere à loco; at parvuli E matri aſtantes lachrymis orant, precantur, ut ſe cum ſua matre in domum intromittat. Ille agnoſcens vocem filiorum, repente feneſtram aperuit &, viſa uxore, admiratione correptus & gaudio, è domo proſiliit, & complexans eam dixit: Teneone te, uxor mea? An ſomnia vana me ludunt? Quis te vivam, quis te ſanam huc, quæſo, reduxit? Cui illa : Habe gratias, mi vir, ſacratiſſimæ matri Annæ, quæ lachrymis miſerata tuis, me tibi, ut cernis, incolumem redonavit, multo poſthac tecum victuram tempore. Introduc nos, & veſtem porrige, menſam inſtrue, ac me eſurientem patere epulari. Inſtaurat ergo convivium, advocat vicinos & notos, totâ civitas læto rumore completur; accurrunt univerſi & videntes mulierem vitæ redditam, quam heſterna die tumulaverant, immenſa admiratione & exultatione replentur; Annæ nobiliſſimæ matris præconia efferuntur, & per corda omnium piiſſimæ Matris amor incaleſcit. Sed revera malè eſt cordi illi, quod ad hæc non incaleſcit ad F amorem tantæ Matris, vel quod hæc non credit, vel dubitat : ſincero amore Virginem Mariam non diligit, qui his diffidit, vel ejus Matrem ſeu Apoſtolum ſanctum Joannem non ritè honorat. Hinc factum eſt, ut dum una mulier ſuſcitatur in corpore, innumeri homines reviviſcant in corde ad laudem Dei, & Aviæ ejus benedictæ, ſanctique Joannis euangeliſtæ *c*.

vitam impetrat.

c

60 Singularis genere eremitam in Francorum regno veridica narratione agnovi, qui multos annos anachoreticam ducens vitam, unico ac peculiari affectu in Annæ beatiſſimæ matris ardebat amore. Hanc ſæpe votis, hanc precibus, hanc lachrymis invocabat. Verùm, ut ſolet aurum in igne probari, ſic Dei hominem iſtum paſſa eſt Anna ſanctiſſima camino tribulationis inuri, ut grandiora illi merita cumularet. Uno nempe dierum, cum poſt ſolis occaſum à civitate proxima, ubi ſtipem petierat, remearet, priuſquam cellæ ſuæ locum attingeret, latro cruentus ocvus occurrit, credens, illum non eremitam eſſe, ſed mercatorem, atque ideo ſe tali humili veſte occultare voluiſſe, ut ſecuriùs ſuas ſic poſſet pecunias efferre. Latro itaque

Eremita S. Annæ devotus

ex MS. virum Dei per guttura corripiens, jubet, ut nummos prodat; Satis, ait, diu hac ſacra veſte te Dei ſervum ſimulaſti, cum certum habeam, inſtitorem te eſſe; ocyus igitur nummos educito. Ego, inquit vir ſanctus, numquam mercator exſtiti, numquam ego nummos poſſedi; pauper ſum, & Dei omnipotentis ſervus: paratus ſum, ſi velis, hanc, quam hodie eleemoſynam nactus ſum oſtiatim, tecum in communi partiri. At latro incredulus verborum cœpit majori violentiâ uti; Noli, ait eremita, fili, noli mihi violentiam inferre: nihil enim apud me nummorum reperies; ſed Annæ divæ matris cultor & amator cum ſim, non tibi impunè cedet, ſi me aut contriſtaveris, aut vim ingeſſeris; ſine me precor illæſum abire, ego pro te Annam ſanctiſſimam deprecabor, & ut tuis propitietur iniquitatibus, efficiam.

61 Verùm ſathanæ miniſter, cum nonniſi aurum ſitiret; Et ſi tu, inquit, tam idoneus precator es, Annam tuam nunc rogita pro te ipſo, ut te de manibus meis, ſi valeat, eripiat: nam B certiſſima tibi nunc mors impendet, niſi aurum, quod ſitio, velocius exponas. Et hæc dicens manum mittit ad capulum, & enſem cœpit educere. At ille videns ſe mori oportere, poſitis in terram genibus, ſupplices palmas tendit ad ſidera, &, ſublato clamore, Annæ beatiſſimæ opem magnis vocibus inclamabat. Tunc latrocinator clamores non ſuſtinens (timuit enim ſe deprehendi) gladium in guttur ejus immerſit, &, ſecto capite, interfectum, & undique ſub veſte ſcrutatum, cum nihil nummorum reperiſſet, in flumen, quod non longè à loco decurrebat, cadaver ſancti abjecit, & abiit. Ille itaque ad interiora eremi feſtinans, converſus retrorſum, vidit poſt ſe adventare mirabilis gloriæ mulierem, cujus oculi ſumma luce conſpicui, cujus facies ſolis radios ſuperabat. Hæc irim miri decoris & luminis geſtabat in capite, cui lucidiſſimis litteris hæc tria vocabula inſcripta nitebant: Jeſus, Maria, Anna.

& à latrone occiſus

62 Vidit quoque hanc Dominam caput occiſi ferentem in manibus, & ſibi celeriùs propinquantem. Statim latro, immenſo timore correptus, gradum figens, non ſe valuit loco movere, & ecce intuetur cadaver viri ſancti è flumine extractum ad pedes jacere Matronæ, quæ mox, ut caput corpori ſociavit, in unam compaginen rediere. Matrona deinde mortuum alloquitur dicens: Surge qui dormis, ſerve meus & exſurge à mortuis, & da gloriam Deo, qui meo interventu te martyrem fecit in pœnis, & vitæ reſtituit, & poſt cumulata majora merita deliciis te inferet ſempiternis. Mox ille lætus alacerque ſurrexit, non ſecus acſi ſe dulci ſomno diſcuteret. Porrò Diva parens ſtatim in ſuperna conſcendens, & ſervum ſuum mira gratulatione jucundum, & latronem vehementer timentem, dereliquit.

ad vitam revocatur,

C

63 Tum ille ad ſe reverſus, mentem formavit ad lachrymas, & noxam fuſi ſanguinis multis gemitibus deploravit, & currens procidit ſupplex ad genua eremitæ, orans atque obteſtans per eam Dominam, quæ eum à mortuis revocarat, ut malitiam in ſe commiſſam remittere, & illum in ſua conſortia admittere dignaretur. Hunc cum lachrymis deprecantem, ſuis vir Dei excepit amplexibus, &, fuſa pro eo oratione, ad ſanctiſſimam matrem Annam, hominem jam integrè mutatum ſecum ad ſuum habitaculum duxit. Dehinc viam Domini poſtquam pleniſſimè latro didicit, ſe ſolum in alia cella recluſit, ubi annis xxv in magnis ſeſe pœnitentiæ operibus Deo atque divæ Annæ commendabilem effecit, ac poſt honorifico fine obdormivit in Domino *d*.

& latro convertitur.

D

d

ANNOTATA.

a *In libellis noſtris Belgicis, in quibus* S. Annæ *miracula referuntur, civitas illa vocatur* Tiliana *vel* Ciliana; *ſed parum refert, quomodocumque appelletur, quandoquidem nihil ulterius indicatur de ejus ſitu, quem divinare non lubet.*

b Zabuli *id eſt dæmonis, ut ſæpe in Actis noſtris diximus.*

c *Hic iterum nimis ſtupenda & publica ſine teſtibus & tabulis indeterminatè proferuntur.*

d *Hæc etiam nimis mira, ut ſine ulteriori teſtimonio ſtatim admittantur.*

E

CAPUT VII.

Vidua per interceſſionem S. Annæ vinculis ſæpe ſoluta, alter extremo ſupplicio mirabiliter ereptus, ac alii prædonum manibus & gravi morbo liberati.

Vidua injuſtè carceri inclusa.

VIduam in quadam civitate, Annæ ſanctiſſimædevotam, urbis præſes (quia corpore formoſa erat) concupiſcens, ſuæ libidini ſubdere laborabat: agebat litteris, precibus, largitionibus; ſed caſta mulier intuitu ſereniſſimæ parentis Annæ non ſe paſſa eſt aut precibus vinci, aut muneribus emolliri; ille ſe contemni cernens, minas adhibuit; ſed ut blandum, ita & ſævientem, illa deſpexit. Dehinc falſum crimen mulieri impingens, juſſit eam vinculis innodatam tetro carceri recludi. Illa omni humano ſolatio deſtituta, dulciſſimæ Annæ cœpit præſidia petere. Media nocte in imo carceris cum immenſo lumine Anna beatiſſima deſcendens, dirupit vincula, & devotam ſibi famulam deducens, in ſuam baſilicam introduxit. Conſtans, inſuper ait, eſto, filia: hic præſes tecum pugnare molitur, quod quidem tibi erit ad gloriam, illi verò ad ruinam perpetuam. Hoc dicto, in aſtra ſe recepit.

F

per interceſſionem S. Annæ

65 Hac ipſa nocte omnia animantia, quæ præſidis erant, oves & boves, equi omnes & muli, repentina ſunt morte percuſſi: qui mane conſurgens, ut vidit animalium ſuorum mortem, vehementer expavit, admirans ſuper tam repentino interitu beſtiarum. Dehinc eccleſiam ingreſſus, cum illic cerneret mulierem, quam heſterna die incarcerari juſſerat, amenti furore correptus; Maga, inquit, malefica eſt mulier iſta, quæ, opitulante diabolo, & ſeſe vinculis eripuit, & animalia mea crudeliter occidit; & raptus amentia comprehenſam jubet flagris toto corpore laniari & lacerari, & per cuncta membra acri animadverſione torqueri: dehinc cum illi brachia & crura fregiſſet, catenis implicitam in altiſſimam turrim projici jubet ac derelinqui. Credo, inquit, apodixin * magiæ tuæ ultra in me meaque exercere non poteris. Ego, ait illa, malefica non ſum, ſed Annæ ſan-

* *id eſt, demonſtrationem*

A sanctissimæ præsidio fulta carcerem evasi, per quam confido, me tuis è manibus liberandam, & ab his, quibus nunc afficior, sanandam suppliciis. Hæc ut dixit, projicitur in imi carceris sterquilinio, immenso catenarum pondere prægravata. Tunc tyrannus ad suos milites conversus; Hæc malefica, inquit, in Annæ potentia confidit, sed ego illum ita confregi, ita eam vinculis ac ferro complicui, ut non solùm ipsa, sed nec Christi valeat eam virtus eripere *a*. Cras summo mane in hac eam tetra turri faciam concremari; tunc apparebit, quid vana spes sibi profuerit, qua est inflata.

sæpe vinculis

66 Adest rursùm benignissima miseratrix Anna, & dulcibus ulnis suam famulam complexans, vincula discussit, vulnera sanavit, fracturas restituit, & exultantem in Domino viduam in suum templum revexit. Hac ipsa etiam nocte uxor præsidis & duo filii ejus tristissimam sorbentur in mortem: quod mox ut ille agnovit, in furiam versus, ait ad suos: Has mihi plagas

B ingerit maledicta illa ac nequissima mulier, quam affectam pœnis, vinculis astrinxi. Ite velociter, ligna & stramenta afferte & in ipsa turri, quà residet, ut digna est, vivam incendite. Si diutius hæc vixerit, & me ipsum & omnem hanc civitatem funditus faciet interire. Porrò ministri jussa capessunt & venientes cernunt carceris ostia reserata, & ipsam videntes ereptam, admirantur: intrantes cum lumine aspiciunt catenas in frusta discerptas, & miri odoris fragantiam naribus capientes, quam de sua præsentia suavitatis mater Anna illic reliquerat, compuncti sunt corde, & percutientes pectora sua, veniam suæ tyrannidis deprecantur. Verè, inquiunt, tu es illa potentissima Liberatrix, quæ & ancillam tuam eripere & Dominum nostrum tam crudeli potuisti animadversione ferire. Conversi igitur ad clementissimam Annam, totis cordibus sese illi spondent deinceps famulaturos, & ultra ad Dominum suum non redituros.

& supplitiis eripitur, b

67 Tyrannus itaque putans, feminam jam combustione periisse, assumpto secum residuo famulatu, pergit versus ecclesiam oraturus *b*: in itinere autem audit à narrantibus, viduam à se punitam ac vinctam, liberatam esse ac sanatam vulneribus, in templo incolumem residere. Ubi

C hæc audivit, totus jam in diabolum versus cum ingenti strepitu ac furore festinat ad templum: quem sancta mulier ut vidit ingredi ore spumantem & spirantem minas, territa altare sacrum, cui hærebat, festina ascendit, & fimbrias imaginis divæ matris Annæ corripiens, orat anxia & lachrymosa, subsidium alta voce inclamans: Succurrite, inquit, succurrite, Jesus, Maria, Anna, & ab homine impio & crudeli me, precor, eripite. O res omni seculo admiranda & totis stupenda sensibus! Accurrit ille furore ebrius, & dum molitur sæva manu feminam ab altari ad se retrahere, Anna glorioſissima chlamydem oppandens, tutum anxiæ mulieri latibulum præbuit. Omnes, qui huic spectaculo astabant, mirabantur; solus hic impius cor obfirmat ad confusionem ampliorem. Jam totus sathanæ traditus, manus sacrilegas non pertimuit in Annæ beatissimæ matris effigiem mittere, eam summo annisu gestiens ab altari dejicere. Ecce, quo pergit cæcæ mentis execranda præsumptio! Sed mox ubi manum applicuit in vestem, imago Mariæ perpetuæ Virginis, quam Anna nobilissima mater gremio continebat, gravi verbere manum dementis tetigit, quæ mox à suo brachio revulsa in terram decidit. EX MS.

& iniquum illius judex morte punitur.

68 Porrò Jesus Christus, quem Virgo tenebat in ulnis, audiente omni plebe, terribili sic est voce locutus: Audi, tyranne superbe atque impie ac miser, ausculta. Quid furis? Quid insanis contra nos? Quid meam atque Aviæ meæ famulam vexatam toties mortificare moliris? At ut noveris, ultorem me esse horum, qui Annæ sanctissimæ ac meæ Genitrici serviunt, hodie cum toto tuo palatio terribili igne te absumam, & hanc viduam innocuam, quam de terra abradere voluisti, rerum tuarum omnium ac dominii tui heredem dominamque constituam. Vix verba finierat Jesus Christus, & ecce palatium omne ardet sulphureo igne lapso de cælo. Mox dæmon templum ingressus, sceleratum hominem per guttura arripiens clamantem m serè & turpiter E ululantem comburentibus flammis injecit, & extortam animam ignibus immersit arsuram perpetuis. Universi autem, qui his interfuere prodigiis, summa admiratione pavidi, in beatissimæ Annæ præconia atque obsequia incalescunt, & sacra illi sacrificia devotis insistunt cordibus. Viduam verò illam, juxta Domini Jesu promissum, suam super se dominam erigunt, & sibi postulant principari; cui & quæ erant præsidis bona omnia & possessiones attribuunt. Hinc dives & inclyta facta fuit rectrix populi sui in pace & prudentia annis plus quam triginta quinque, & in casta viduitate perdurans, felici morte consummata, temporalem gloriam in regnum commutavit æternum, præstante Domino Jesu ad honorem suæ Aviæ dilectissimæ, cui est honor, potestas & imperium in secula. Amen *c*.

c

Vir peregrinus

69 Ad laudem omnipotentis Dei beatissimæque semper Virginis Mariæ miraculum quoddam scripturus sum, satis superque notum mihi, ut quod ex illius perceperim ore, cui id evenit. Anno Domini millesimo, quadringentesimo septimo decimo vir quidam fuit non infimo natus loco, insigni ac eleganti corpore, & juris apprimè peritus; multis item sanctis exercitiis deditus & intentus. Nomen erat viro Joannes, idemque è Saxonia comitatu Hoyensi *d* originem duxerat; fuerat autem aliquamdiu regis Daniæ ac Norvegiæ cancellarius; sed quia prudens admodum erat, facilè animadvertit, eo in statu devotum erga Deum animum aut vix aut omnino non posse se gerere, ob pericula multa, quæ hujuscemodi hominibus continenter occurrere solent. Quamobrem abdicans illa se dignitate & officio, totum se pietatis actibus, puta jejuniis, observationibus, peregrinationibus in longinquas regiones tradidit, idque non ex curiositate aliqua, sed magna devotione & summo cum labore maximoque sæpe vitæ discrimine, in mari atque solitudinibus, per quæ iter agebat, ita ut rarò ultra duos aut tres dies uno aliquo in loco moraretur.

d

F

ob homicidium involuntariè commissum

70 Accidit autem anno Domini supradicto, ut cum aliis quibusdam terram Sanctam invisere pergeret; cumque illic ageret & impii Saraceni rerum inibi potirentur, profanus quidam sive gentilis gravi eum injuria absque illius demerito affecit: quod ille nimium molestè ferens, baculo suo, cujusmodi utuntur peregrini, improbum illum cecidit atque occidit; tametsi non ea illius voluntas esset,

EX MS. ut hominem interficeret: at verò ubi mortuum illum conſpexit, timuit ipſe, timuere & ſocii ipſius, ignari, quem res exitum habitura eſſet. Itaque Joannes iſte capitur, ligatur à paganis, & ad judicis tribunal rapitur, moxque morti adjudicatur. Interim vehementer ſocii illius apud amicos ejus, qui peremptus erat, itemque apud judicem ipſum prece ac pretio inſtabant, multam etiam pecuniam offerentes, ut Joannes dimitteretur, maximè cum præter animi ſententiam hominem occidiſſet. At nihil illic profecere: una omnium mens & voluntas erat, ut Joannes periret. Quando igitur fruſtra ſe niti videbant, ſummo cum dolore valefacientes Joanni diſcedebant, & miſer ille extra aliam portam jugulandus educebatur; ille verò, tametſi eſſet gravi correptus angore, magnam tamen fiduciam & ſpem animo gerebat, fore ut liberaretur Sanctorum illorum ſuffragiis, quos quotidie non paucos venerari ſolitus erat, præcipuè autem in beatiſſimæ matris Annæ miſericordia
B plurimùm confidebat, quam etiam ſuo in corde hiſce verbis devotiſſimè precabatur dicens: Benigniſſima mater, miſerere obſecro mei in hac extrema neceſſitate mea; quod ſi indignus ſum, præſentem evadere mortem, age tamen apud Deum, ut in æternam non incidam mortem & pœnas inferorum.

extremo ſupplicio afficiendus mirabiliter liberatur,

71. Hæc illo in corde per viam, qua ducebatur, orante, jamque locum illum, ubi enecandus erat, attingente, videbatur illi grandis fieri terræmotus & turbo, eoque ſe tolli in aëra, rurſumque in terram demitti eo in loco, ubi ſocii illius erant, prorſus liberum, & à vinculis omnibus abſolutum. Videns autem ſocios ſuos ante ſe proficiſci, inclamabat magnis vocibus, ut gradum ſiſterent; quod cum illi audirent, nec tamen quemquam cernerent; ſimul autem & Joannis ſui vocem audire ſe putarent, territi ſunt maximè, quod illum jam decollatum arbitrarentur, nec ſcire poſſent, utrum vox, quam audiebant, vivi illius aut defuncti ſpiritus eſſet. Ille tamen clamare non deſtitit, ut ſubſiſterent, dum ad eos veniret. Subſtiterunt ergo: mox igitur, ubi eatenus ad eos acceſſit, ut jam ab eis agnoſci poſſet, ſciſcitabantur ex eo, utrumne Joannes ſocius ſuus ipſe foret? Ille,
C modis omnibus eſſe ſe reſpondit, & ne quidquam terrerentur, admonuit. Percontantibus illis, quînam liberatus eſſet? Manibus ille ad cælum levatis, palam omnibus edixit, oravitque, ut unà ſecum Annæ beatiſſimæ gratias agerent, cujus beneficio mortis præſentiſſimum periculum evaſiſſet. Nec mora, cunctis in genua provolutis, fit una omnium tanta pro beneficentia gratiarum actio ad Deum matremque piiſſimam Annam, quod hominem tantis è miſeriis tam miſericorditer extraxiſſet. Ex hoc igitur aliiſque innumeris miraculis colligere quiſque facilè poteſt, quantæ ſit apud Deum efficaciæ ſanctiſſima Anna, ut meritò eam omnes honorare debeant, in ſuiſque eam tentationibus & neceſſitatibus implorare, quoniam potentiſſima apud Deum eſt, nec umquam repulſam patitur, honorante eam tota beatiſſima Trinitate ceu Chriſti aviam digniſſimam.

& alius S. Annæ devotus

72 Poſt necem impiam Domini Ludovici de Borbon *e* præſulis Leodienſis, Leodium graviſſimis cladibus novimus compreſſum. Eo tempore in terra Loſſenſi homo fidelis & dives, Annæ glorioſiſſimæ devotus cultor, ter omnibus bonis ſpoliatus, ter quoque in vincula eſt con- D
jectus, qui præter famem, ſitim, verbera, ludibria & jurgia, probra perferens, amariſſimos in carcere tranſigebat dies. Hic itaque cum jam tertiæ captivitatis pondere premeretur, Annam dulciſſimam continuè advocans, de latrònum manibus eripi poſtulat. Mox piiſſima Anna, cruentiſſima prædonum corda emolliens, eos ad miſerandum captivo permovet; nam ſtatim paucis nummis acceptis, hominem à vinculis excutiunt, & liberè abire permittunt. Hic jam abſolutus, cum jam omnia perdidiſſet temporalia, cuidam dominarum cœnobio applicuit, cui proſperitatis tempore amicus fuerat, qui illic libentiſſimè ſuſceptus eſt.

è prædonum manibus

73 Unâ deinde noctium, cum ſopor omnes oppreſſerat, repente Areborgenſes in monaſterium irruunt, & officinas omnes cum domibus confringentes, cuncta, quæ invenire poterant, in manubiis, in pecuniis, in pecoribus rapiunt & abducunt. Cumque huic operi intenderent, & viros, qui tunc forte aderant, ſeculares vinculis adſtrinxiſſent, hic homo ſomno E
excitatus, cum tumultum ſævientium diſcurrentiumque audiſſet, devoto corde Annam clementiſſimam rogans, eidemque ſe committens, oſtium clam aperuit & fugit; quod quemdam de inimicis non latuit, & virum inſectantur. At ille itineris compendia captans, ad fluvium, qui prædicto cœnobio allabitur, ocyus accurrit. Stans itaque in ripa fluminis trepidus, cum ſubmergendi diſcrimen perhorreſceret, Annæ potentiſſimæ matris cœpit præſidia inclamare, orans, ne rurſum barbarorum manibus ſe pateretur abduci.

miro modo eripitur,

74 Hæc eo orante, mirabile dictu! navicula parva ejus oculis apparuit, quamquam nemo illic umquam navem viderit: quam vir ingreſſus, ſtatim in oppoſitum littus virum depoſuit, & de prædonum manibus eripuit; inſectatores verò concito curſu ad flumen properantes hominem rapturi, navem reperiunt nullam. Anna enim ſacratiſſima cymbam, quam ſuo famulo præſtitit, impiis ſubtraxit, & ſicut ante illa tempora navim illic nemo vidit, ſic nec poſtea umquam viſa eſt. Animadvertite hoc prodigium, fratres chariſſimi, & vos in mari procelloſo tentationum, periculis pleno, eſſe agnoſcite, & ſicut prædictum virum audiſtis terrenis ſpoliatum bonis, ſic inimici noſtri, caro, ſanguis, mundus & dæmon noſtris nos bonis operibus & eorum fructibus privare moliuntur, quæ ubi abſtulerint, in æternæ nos damnationis voraginem demergere nituntur; ſed hoc exemplo docti quæramus navim, id eſt ter feliciſſimæ matris Annæ opem, quæ neminem ſpernit, neminem deſerit, devoto & credulo corde ipſam invocantem; ut ſic pericula hujus mundi evadere, ac tandem, ipſa duce & remige, ad portum æternæ felicitatis abſque ulla pœna poſt hanc miſeram vitam duci mereamur. Amen. F

ſicut Rudolfus Agricola gravem morbum evaſit.

75 Rudolphus Agricola *f*, vir eruditiſſimus, erga Annam matrem, omni laude digniſſimam, miro afficiebatur amore, id quod teſtantur carmina, quæ in illius edidit laudem *g*. Hunc, ut ipſe meminit, quodam tempore tam gravis invaſit morbus atque dolor, ut, viribus corporis omnino deſtitutus, ſe lecto proſterneret; adeoque cœpit ipſe morbus invaleſcere, ut armata jam manu in ejus præcordia irrumperet: nunc frigo- G

A frigore, nunc ardentiſſimo æſtu, dira illum febris excoquebat, hæc illi vires venaſque omnes reſolvebat: ardebat quidem corpore, ſed mentis incendia longe illum magis exurebant. Amiſerat penè mentem, mores, & verba præ furore; jam mortem ipſam, ſi data fuiſſet, libens fuiſſet amplexus, remedium omne & ipſam peritiam medicorum ſuus languor evicerat. Quid faceret; quò ſe verteret; quem pro ſalute precaretur? Ad Annam dulciſſimam ſeſe contulit, quæ ſicut illi unica ſpes fuit, ita fuit & cauſa ſalutis. Cumque his vocibus Annam clementiſſimam in ſua vota vocaret, dicens: Succurre, obſecro, tantis cladibus, piiſſima Mater, adeſto meis miſeriis, dulce ſolamen, tu mea certa ſalus, in te vita mea recumbit, tu ductrix, tu portus, tu requies mihi ſola. Illa confeſtim adveniens firmum medicamen attulit; ita ut infirmis artubus animoque languenti vigor & vita remeaverit. Hanc unam pietatem in piiſſima Anna expertus, tantam de Annæ ſpecioſiſſimæ ope fiduciam concepit, ut crediB derit, in quovis morbo atque in extremo mortis periculo mellifluæ matris Annæ adjutoria mox affutura.

ANNOTATA.

a *Nullo modo eſt veriſimile, hæc blaſphema contra Chriſtum verba publicè ad milites prolata fuiſſe à præfecto urbis, ſi ille fuerit Chriſtianus, qualem fuiſſe ex ſequentibus colligo.*

b *Si tyrannus ille iverit oraturus ad eamdem eccleſiam, in qua innocens hæc mulier imaginem S.* Annæ *venerabatur, videtur fuiſſe Chriſtianus & Catholicus, adeoque ineptè ipſi tribuitur publica contra Chriſtum blaſphemia, de qua ſuperius.*

c *In tota hac narratione rurſus accumulata ſunt tot ſtupenda prodigia, ut de iis certiora teſtimonia deſiderem.*

d *Eſt tractus Germaniæ in Weſtfalia, quæ olim Saxonia vocabatur.*

e *De cæde hujus præſulis, & tumultibus eam ſecutis, videri poteſt Chapeaville in Geſtis pontificum Leodienſium tom. 3 pag. 201.*

f *Rudolphus ille, doctrina & virtute clarus, obiit anno 1485, ut habet Valerius Andreas in Bibliotheca Belgica.*

C g *Laurentius Cuperus hoc carmen euchariſticon Rudolphi Agricolæ libello ſuæ de Genealogia S.* Annæ *præfixit. Auriemma noſter, aliique idem operibus ſuis paſſim inſeruerunt.*

EPILOGUS.

ECce, fratres, non modo prodigia & ſigna in tranſactis ſeculis Annam ſalutiferam egiſſe credamus, ſed noſtris etiam temporibus roriferam pietatem ſuam declarare non deſinit. Nec mirum: totus namque cæleſtis exercitus Annam ſanctiſſimam veneratur, colit, ut par eſt, ac diligit: nam omnes Sancti pretioſiſſimo Chriſti Jeſu ſanguine redemptos ſe agnoſcunt, ac illum ſanguinem, qui eos redemit, & quo in terra per Eccleſiam Apoſtolicam vegetati ſunt, ex Anna nobiliſſima ſumptum non ignorant. Etenim Chriſti Jeſu ſanguis & caro, quæ ad ſalutem boni, ad perniciem impii ſumunt, caro & ſanguis eſt Annæ *a* ſanctiſſimæ matris, ex qua Virgo Maria carnem & ſanguinem abſque ullo peccato ſuſcepit. O ſanctiſſimus venter, in quo benedicta Trinitas Unigenito filio Matrem ædificavit! ô numquam ſine reverentia nominandus uterus, in quo tam mira; ab initio & ante ſecula numquam audita, ſunt facta! Enimverò cuncti poſt Adæ inobedientiam filii iræ naſcimur; ſed non hoc modo Anna beatiſſimam Virginem Mariam concepit, quæ prius ſancta fuit, quam nata: ſiquidem in utero matris Annæ ſpiritu ſancto plena nullam umquam ſenſit maculam *b*. Itaque nihil ambigamus, ſed *b* piè nobis perſuadeamus, Annam beatiſſimam, ſicuti in terris poſt Virginem Matrem Chriſto proxima fuit, itidem nunc in cælis conjunctiſſimam illi & proximam eſſe, honorante ſuam Aviam eodem ipſo Domino noſtro Jeſu Chriſto, qui cum Patre & Spiritu ſancto vivit & regnat per infinita ſecula ſeculorum. Amen. EX MS.

ANNOTATA.

a *Nimis cruda aut ſaltem ambigua eſt illa expreſſio: nam accedit ad opinionem quorumdam, qui volunt, in Euchariſtia lac & ſanguinem* S. Annæ *exſiſtere, ut videri poteſt apud Geldolphum à Ryckel in Phylacterio tract. 7 § 17 & ſeqq. Nos eam opinionem plane rejicimus, quia præter alia ſimile ratiocinium de Chriſti abavis, atavis, tritavis, aliiſque progenitoribus inſtitui poſſet.* H

b *Hîc auctor ſatis apertè immaculatam beatiſſimæ virginis Mariæ conceptionem indicat.*

MIRACULA AUTHENTICA,

QUÆ IN BRITANNIA MINORI CONTIGERUNT.

Excerpta ſunt ex libello Gallico, quem anonymus Societatis Jeſu ſacerdos anno MDCLXIV edidit, & à nobis jam Latinè reddita. F

CAPUT I.

Claudi & muti ſanati.

EXordiamur à celeberrimo beneficio, quod anno MDCXLVI Sebaſtianæ du Bot collatum eſt. Hæc oriunda ex parochia ſanctæ Crucis in ſuburbio Joſſelinenſi *a*, circa nonum ætatis annum morbo quodam laboravit, ex quo uſum pedum ac linguæ perdidit. Pater ejus Oliverius du Bot, interna inſpiratione monitus, illam patrocinio S. Annæ commendavit, atque ad prodigioſum ejuſdem Sanctæ ſacellum, quod non procul Auraico *b* diſſitum eſt, equo vehi juſſit, poſtquam puella per anni ſpatium in hoc miſero ſtatu perſeveraverat. Eò advecta ſtatim tam perfectam gradiendi facultatem recepit, ut coram multis adſtantibus illic fulcra ſubalaria reliquerit. Sed necdum tunc voluit Deus ipſi loquelam reddere, ſecundam hanc gratiam ad aliud tempus differens, ita ut miſera puella plus quam octodecim annis muta permanſerit. Inte- *Puella claudа & muta primò greſſum*

a *b*

res

EX LIBELLO GALLICO.

rea tamen ſæpe per geſtus peccata confitebatur, & Chriſtianam ac piam vitam agebat. Poſt mortem parentum facta orphana, audivit narrari crebra miracula, quæ per interceſſionem S. Annæ fiebant, & ea narratione ſic excitata eſt, ut ad idem Sanctæ ſacellum rurſus peregrinationem inſtituere voluerit, ſperans, fore ut jam alterum beneficium obtineret, quod prima vice impetrare non potuerat.

& dia poſtea loquelam recuperat.

2 Igitur fratre ſuo Guilielmo du Bot & plurimis popularibus eam comitantibus, ipſo Pentecoſtes feſto circa horam quartam pomeridianam ad ſacellum S. Annæ advenit inter ingentem concurſum peregrinorum, qui ſacris iſtis diebus undique eò confluere ſolent. Muta puella ſacro loco appropinquans, cum ore non poſſet, corde precabatur, ac peculiari interioris pietatis ſignificatione ſacellum ingrediens in conferta hominum turba devotè genua flectebat. Spiritus ſanctus, qui eo die linguas Apoſtolorum reddiderat diſertas, ut loquerentur magnalia Dei, etiam tunc linguam Sebaſtianæ diſſolvit, ut ingens S. Annæ potentia manifeſtaretur: nam ſtatim à fratre ſuo petiit, ubinam eſſet altare & prodigioſa S. Annæ imago. Ad hæc prima ſororis ſuæ verba frater ita commotus eſt, ut præ lætitia lacrymaretur. Deinde eam duxit ad clathros, quibus ſanctæ imago circumſepta eſt, ubi Sebaſtiana articulatis verbis Benefactrici ſuæ gratias agere perrexit. Poſtea reſpondit pluribus circumſtantibus, qui eam certatim interrogabant, ut authenticum hujus prodigii teſtimonium haberent, quod propter peregrinorum multitudinem ubique divulgatum eſt. Non multo pòſt juſſu epiſcopi Venetenſis *e* examen hujus miraculi per varios coram notario & teſtibus legitimè inſtitutum eſt. Duodecim teſtes affirmarunt, eam ultra octodecim annos mutam fuiſſe; imo ipſa idem aſſerit, addens, ſeſe in ſacello S. Annæ ſenſiſſe ſingularem fiduciam obtinendi, quod deſiderabat. Etiamnum ipſa vivit ac habitat Joſſelini, ubi perfecta loquendi ac incedendi facultate fruitur. Illic etiam adhuc ſuperſunt plurimi incolæ, qui eam multo tempore mutam noverunt.

B

C

Altera, peractis tribus peregrinationibus ad S. Annam,

3 Sequens miraculum, priori non multum abſimile, anno MDCLXIII, die XXI Junii accidit, ac etiam peregrinos docet de cæleſti auxilio non deſperare, etſi aliquando non ſtatim deſideratam ſanitatem impetrent iis locis ſacris, ad quæ peregrinantur. Joanna Baumin, oriunda ex loco de Kerbranguen, qui ſpectat ad parochiam de Kerien in diœceſi Coriſopitenſi *d*, circa ætatem ſedecim annorum morbo quodam afflicta, uſum linguæ ac crurum amiſit; ita ut quatuor annis muta & clauda remanſerit. Poſt adhibita incaſſum varia remedia pater ejus Joannes Baumin eam patrocinio S. Annæ commiſit, & ad memoratum Sanctæ ſacellum tertiam peregrinationem vovit. Hoc patris votum magnâ lætitiâ affecit filiam, quæ firmiter ſperabat, fore ut hac vice auxilium S. Annæ experiretur. Pater igitur cum filia anno MDCLXIII, die XIX Junii iter arripuit, comitante eos Guilielmo Helou, cujus operâ in itinere indigebat: nam puellam ex equo deponere, & ad ſacellum deferre oportebat, cum pedibus ſuis niti non poſſet.

d

prius pedum,

4 Quando die XX Junii circa horam octavam veſpertinam eò advenerunt, prima patris cura fuit, ut ſeſe cum filia coram imagine S. Annæ ſiſteret, ac ibidem preces funderet. Sed adverte, quomodo Deus patientiam ejus probare voluerit. Poſtero die puella, ad ſacellum relata, poſt factam per ſigna exhomologeſin, corpori Domini communicat, ferventer orat, gemit, ac præſidium S. Annæ implorat. At omnia videbantur inutilia: nullum quippe mali levamen ſenſit. Dum mœſtus pater jam diſceſſum parat, filia novam fiduciam concipiens, ſe ad fontem S. Annæ deferendam indicat, atque oculis in cælum elevatis identidem Sanctam corde invocat. Dein crura ibi lavans, ſenſit iis inſolitum robur addi, & cum omnium adſtantium admiratione ſeſe in pedes erigens, ſine ullius ope ad ſacellum reverſa eſt, & S. Annæ pro hoc primo beneficio gratias egit, confidens, ſe alterum interceſſione illius alio tempore obtenturam. Ad pagum ſuum firmis pedibus rediens, ſummo popularium ſuorum ſtupore & applauſu excepta eſt. Illuſtriſſimus præſul Coriſopitenſis hoc miraculum examinari juſſit, & publico decreto probavit *e*.

D

e ac deinde poſt præviam S. Annæ apparitionem

E

5 Hiſce ſcriptis, intelligo, jam eidem Joannæ loquelam redditam eſſe; quod prodigium juxta acta, ab epiſcopo Coriſopitenſi diſcuſſa, ſic factum eſt, ut hîc narrabo. Quamvis Joanna patrocinio S. Annæ firmum greſſum recuperaſſet, ut ſupra retuli, tamen muta remanſerat. Unde primo beneficio animata, paulò pòſt iterum ad S. Annam confugit, & peregrinationem ad ejus ſacellum promiſit. Votivo itinere bis peracto, nihil obtinuit præter majorem fiduciam, qua certò ſperabat, ſe ſerius ocius exaudiendam. Tandem ipſa ſancta Anna menſe Auguſto anni præteriti eam de imminenti loquelæ reſtitutione certiorem reddere dignata eſt, ut ipſamet in examine aſſeruit: cum enim circa fontem pagi du Cuz vaccas cuſtodiret, vidit venerabilem matronam, alba veſte indutam, quæ ipſam primo intuitu nonnihil terruit. Verùm Sancta eam ſecuro animo eſſe jubens interrogat, an interceſſioni S. Annæ multum confideret. Cui illa diſtincte ITA reſpondit. Tum S. Anna dixit: Ego ipſa ſum, confide: nam opportuno tempore & loco tui memor ero. Atque his dictis diſparuit, ac Joannam reliquit plenam conſolatione & admiratione, quod vocem ITA pronuntiaſſet, etſi jam adhuc nullum aliud verbum poſſet proferre.

F

linguæ uſum adepta eſt.

6 Hæc apparitio fiduciam ejus ita auxit, ut cum patre ſuo novam peregrinationem ad ſacellum S. Annæ ſuſceperit, ac die XI Junii præſentis anni MDCLXIV *f* circa horam octavam veſpertinam eò advenerit. Poſtero die, quo feſtum Corporis Chriſti celebrabatur, puella ſignis peccata ſua expoſuit, & poſt ſuſceptam Euchariſtiam ante clathros, quibus imago S. Annæ cingitur, ſe proſtravit. Interea pater pro filia curavit offerri ſacrificium Miſſæ, ſub cujus finem magno cordis ac pectoris dolore oppreſſa eſt, ac totum corpus tremore quodam concuti ſenſit. In hoc ſymptomate vinculum linguæ ejus ſolutum eſt: nam roſarium volvens, orationem Dominicam diſtinctè recitabat: quod ipſa obſervans, ad patrem converſa dixit: Pater mi, jam loquor. Bonus vir ſtupore plenus coepit præ gaudio clamare ac flere ad hæc verba filiæ, quæ deinceps perrexit articulatè loqui (ſic etiamnum facit) & reſpondere multis in ſacello præſentibus, qui ad hunc patris clamorem accurrebant. Statim PP. Carmelitæ, qui ſacelli hujus curam gerunt, in gratiarum actionem pro miraculo TE DEUM cantarunt, uti etiam

factum

A factum est à sacerdotibus parochiæ suæ, quando domum reversa est.

Puer mutus, g

7 Oliva Merel, uxor Joannis Colleaux Tessier, ex parochia de Chavaigny in diœcesi Redonensi *g*, partui proxima, ad tantas angustias redacta erat, ut fœtus & mater in maximo vitæ periculo versarentur. Intelligens id maritus vovit peregrinationem ad sacellum S. Annæ, si uxor periculum evaderet & proles sacrum baptisma susciperet. Utrumque beneficium ipsi concessum est: nam uxor feliciter peperit, & infans baptizatus bene se habuit. Sed negligentiâ patris in exsolvendo voto accidit, ut infans usque ad quintum ætatis annum mutus maneret, quamvis nec auditu nec ingenio careret, & aliæ ejus proles à duodecimo vel decimo tertio ætatis mente loqui consuevissent. Pater hoc infortunio culpam agnovit, & votum renovavit. Vix iter ad S. Annam ingressus fuerat, cum hactenus muta proles matri dixit: Mater, da mihi panem, ut comedam; atque ita articulatè perrexit loqui. Unde pater domum redux magnâ lætitiâ perfusus est, ac miraculum istud anno MDCXLV, die XIX Junii examinari, & visa auditaque in acta referri jussit.

B

& vir eodem incommodo aliisque malis affectus, h i

8 Pro sequenti miraculo testem appellare possum totam parochiam de Milisac, quæ in diœcesi Leonensi *h* duabus leucis Brestiâ *i* distat. In ea Bernardus Lunven anno MDCLIV ex magno capitis dolore in melancholiam ac deinde in amentiam incidit. Præterea feriâ quartâ cinerum loquelam perdidit (hanc dumtaxat post duos annos & aliquot menses in sacello S. Annæ recuperavit, ut postmodum videbimus) atque ita delirabat, ut non nisi vi coactus cibum aut potum caperet. Etiam adeo constanter lecto decumbebat, ut numquam vellet surgere, & ex eo violenter extrahendus esset, quando lectus sterni debebat. Maria Bizian, uxor ejus, tentatis frustra humanis remediis, ex consilio Joannis Bizian, patris sui, eum S. Annæ devovit, & peregrinationem ad ejus sacellum promisit. Dum ipsa die, ad hoc iter destinata, diceretur ipsi surgendum esse, ut iret ad Lugullat (est pium sacellum in via de Carhais, quod duabus leucis à Landerneau distat) cum magna adstantium admiratione statim ultro surrexit, quod tamen spatio trium annorum non nisi coactus fecerat. Imo alacrior apparuit, quando jam vestibus indutus intellexit, peregrinationem ad sacellum S. Annæ etiam suscipiendam esse. Etsi autem omnes timerent, ut longo morbo exhaustus equo solus vehi posset, tamen æger post hoc votum tantas vires accepit, ut equo insidens, sine ullius auxilio totum iter confecerit. Itaque in transitu visitavit sacellum Lugullat, & anno MDCLVII, die XIX Julii ad S. Annam pervenit.

C

loquelam ac sanitatem obtinent.

9 Uxor cum ipso sacellum S. Annæ ingressa, misit Franciscum Bizian fratrem suum cum altero, ut PP. Carmelitis incommodum mariti sui indicarent, & peterent confessarium, qui muti confessionem exciperet. Interim ipsa cum marito audiebat Missam, quæ in summo altari celebrabatur. Finito sacro, Bernardus uxorem orationi intentam relinquens, se contulit ad prodigiosam S. Annæ imaginem, & illic fusis aliquamdiu precibus, sacellum solus circuivit. Interea venit P. Theodosius, cui Bernardi incommodum indicatum fuerat, & eum seorsim ad oratorium ducens, cœpit ipsum, tamquam mutum, instruere his verbis: Si peccatum commiseris, de quo interrogabo, manum ex libelclaude; sin minus, eam aperi. Tunc vinculum lo Gallilinguæ ejus prorsus solutum est, & P. Theo- co. dosio ita respondit: Non est opus signis, mi pater; facilè enim Britannicè aut Gallicè confitebor. Peracta confessione, ad uxorem & alios duos viæ comites redit, eosque cum summo stupore alloquitur. Demum sumptâ Eucharistiâ, & auditis aliquot sacris, in conventu PP. Carmelitarum prandit, & pedes domum rediit. Jam corpore & mente sanus familiam suam recte gubernat, & sine ulla difficultate hactenus loquitur: quæ omnia beneficia refert accepta S. Annæ, erga quam ejus devotio non parum crevit. Hoc miraculum firma auctoritate comprobatum est, & juridicè examinatum per viros tum ecclesiasticos tum seculares, coram quibus decem testes veritatem facti confirmarunt.

ANNOTATA.

a Josselinum *vel* Jocelinum *oppidum Galliæ in Britannia minori, quod ad Oustam fluvium situm est, quod sedecim leucis à Redonibus in occasum, totidemque à fano sancti Brioci in meridiem distat.* B

b *Oppidum Britanniæ minoris, quod tribus leucis distat ab urbe Venetensi in occasum, Blabiam versus.*

c *Hæc urbs ejusdem Britanniæ varia habet nomina, utvideri potest apud Hadrianum Valesium in Notitia Galliarum pag. 591. Porro nunc sæpe vocatur Venetia singulari numero ad distinctionem Venetiarum in Italia, & vernaculè* Vannes, *jacetque inter Nannetes ad ortum, Corisopitum ad occasum, Redones ad septemtrionem, & Oceanum Aquitanicum ad meridiem.*

d *Corisopitum, olim Curiosolitæ, vulgo dicitur* Quimper, *vel ab aliis* Quimper-Corentin *ob sanctum Corentinum, illius episcopum, vocatur. Hæc urbs Britanniæ minoris sita est ad Oderam amnem in tractu Cornubiæ, unde ipsa interdum vernaculè* Cornouaille *appellatur.*

e *In hoc decreto, quod illustrissimus dominus Renatus du Lovet, episcopus Corisopitensis, anno* 1663, *die* 20 *Augusti edidit, idem miraculum refertur, & testium aliorumque nomina longo ordine recensentur, quæ hic exscribenda non duxi, ne tædium lectori afferrem. Porro ipsum decretum in memorato libello, ex quo hæc miracula excerpsi, à pagina* 216 *Gallice legi potest.* F

f *Auctor vocat annum* 1664 *præsentem, quia eodem anno Venetiæ libellum suum typis vulgavit.*

g *Redones vel Rhedones, vernaculè* Rennes, *Britanniæ minoris civitas, jacet ad Vidanam vel Vicenoniam fluvium, ut videri potest in mappis geographicis.*

h *Leona, vulgo* Leon, *vel* saint Paul de Leon, *seu etiam* Leondoul *incolis dicta, jacet in parte septemtrionali Britanniæ minoris. Hæc urbs episcopalis sub archiepiscopo Turonensi satis munita est & portum habet tutum in ora maris Britannici cum arce, ubi etiam aliquando ducum sedes fuit.*

i *Hoc oppidum, quod aliquando Brivas & vernaculè* Brest *vocatur, est celebre Galliæ emporium, & in ora occidua Britanniæ Armoricæ gaudet portu capacissimo.*

EX LIBELLO GALLICO.

CAPUT II.

Mortui ad vitam revocati.

Puella ſub aquis inventa, *a*

QUid evidentius miraculo, quod anno MDCXXIX poſtridie feſti S. Annæ in parochia diœceſis Maclovienſis *a*, dicta Gomenè, contigit Joannæ Samſon, trium aut quatuor annorum puellulæ? Dum pater ejus Ivo Samſon in moletrina ſua cum aliis ſermonem inſtitueret de miraculis S. Annæ, mulier quædam nuntiat, filiolam ipſius in ſtagnum cecidiſſe. Audito hoc infortunio, omnes ad ſtagnum accurrunt. Pater animo conſternatus, in aquam deſcendit, ut quærat filiam, quæ jam fundum petierat. Quando diu illam fruſtra quæſiverat cum altero viro, qui etiam paulo pòſt aquam intrarat, imploravit auxilium S. Annæ, quam uxor ejus quoque invocabat, eo ipſo loco genua flectens, & ad ſacellum Sanctæ peregrinationem promittens, ſi filiola ſua inveniretur. Non vanæ fuerunt eorum preces: nam pater filiolam, quam unius horæ ſpatio quæſierat, in luto hærentem reperit eo loco, per quem ante fuſas preces ſæpius tranſierat. Igitur illam extrahit; ſed cum ſummo mœrore eam totam rigidam & nulla vitæ ſigna dantem conſpicit.

B

& diu ſubmerſa;

11 Nihilominus parentes, qui jam interceſſionem S. Annæ experiri cœperant, ſperabant, fore ut eadem Sancta vitam filiolæ ſuæ redderet. Hac ſpe freti vota & preces multiplicant. Sub initio noctis aliquam conſolationem perceperunt, quando tenue ſuſpirium audire ac deinde quemdam oculorum motum videre ſibi videbantur. Verùm cum puellula permaneret ceterà immobilis nec ullum vitæ ſignum præberet, incipiebant dubitare, an hos motus verè obſervaſſent. At ſequenti die omnis dubitatio ſublata eſt, dum puellula ſub auroram matri dixit: Cupio dormire. Ad hanc vocem parentes lætitiâ exultarunt, & pater ſine ulla mora arripuit baculum viatorium ac ſe contulit ad ſacellum S. Annæ, ut Benefactrici ſuæ gratias ageret ac votum ſolveret. Quid opponi poteſt huic miraculo, cujus juridicum examen juſſu vicarii generalis capituli Maclovienſis, ſede epiſcopali vacante, per rectorem de Gomenè inſtitutum eſt? Hujus rei veritatem octo teſtes aſſeruerunt, & alii decem ei ſubſcripſerunt. An dubitari poteſt de morte hujus puellulæ, quæ plus quam per horam ſub aqua delituit, & ſinè ullo vitæ indicio extracta eſt, uti teſtes illi affirmant?

C

altera infortunio quodam ad parentem allata

12 Franciſcus Cairan, incola pagi d'Antrain, qui in diœceſi Redonenſi non procul à monte S. Michaëlis ſitus eſt, ex uxore ſua Franciſca l'Ecuyer varios liberos ſuſceperat; ſed omnes in tenera ætate obierant, præter unicam filiam, cui ex voto nomen Annæ impoſuerat, & quam in honorem ſanctæ Chriſti Aviæ albis veſtibus induerat. Sancta oſtendit, ſibi hanc devotionem gratam fuiſſe, quando puellæ ſubvenit in quodam infortunio, quod eam duodecennem è vita eripuerat & quod ita accidit. Parentes filiam ſuam cum alio puero reliquerant in moletrina, ubi ſuccus è pomis exprimitur, dum operarii prandèrent. Incautâ puellâ nimium pilæ appropinquante, inſtrumentum, quo mola circumagitur, veſtibus ejus implicatum eſt, & equus interim procedens, eam ita contra parietem preſſit, ut corpuſculum illius omnino confractum, vix quatuor digitorum ſpatium latitudine occuparet. Alter puer igni aſſidens, viſo hoc infortunio, cœpit magna voce clamare: quo clamore excita quædam mulier, invenit puellam ita corpore contritam ac miſerè affectam, ut nullum vitæ ſignum ederet. D

& mortua;

13 Interea unus ex operariis moletrinam ingreſſus, detulit puellam ad parentes, qui hoc triſti ſpectaculo maximè afflicti, eam lecto impoſuerunt, in quo per tres horas jacuit, omnibus ſpectatoribus eam mortuam judicantibus. Cum igitur hîc nihil profutura viderentur humana remedia, miſeri parentes interna inſpiratione incitati cenſuerunt, ſibi divinum auxilium implorandum eſſe. Statim itaque ad interceſſionem S. Annæ confugerunt, voventes, ſeſe ſacellum ipſius cum filia viſitaturos, ac albas veſtes, quibus in honorem Sanctæ induta fuerat, ad perpetuam beneficii memoriam oblaturos, ſi filia ad vitam revocaretur. O prodigium! Vix emiſſo voto, cœpit puella ſe movere ac dare certa vitæ ſigna, quæ plus quam centum adſtantes in magnam admirationem rapuerunt. Poſtea parentes cum gaudio votum expleturi, anno MDCXXX, in ipſa feſtivitate S. Annæ, ad ſacellum ejus venerunt, quos R. P. Hugo, tunc Carmelitarum Diſcalceatorum Prior, cum magno teſtium numero excepit. E

ac tertia ſub rotam molæ lapſa

14 Franciſca octennis, filia Joannis Marquer, menſe Novembri anni MDCXXIX circa moletrinam, vulgo dictam Vauferrier, infeliciter cecidit in cataractam, & ſtatim violento aquarum impetu ſub rotam molæ delata eſt; ubi ut minimum per horæ quadrantem ſine ullo auxilio permanſit. Tandem adveniens curator molendarius advertit, ſolitam molæ agitationem impediri, & cauſam impedimenti inveſtigaturus egreditur. Viſo hoc triſti infortunio, mox admonet puellæ matrem, quæ ſtatim advolans, conſpicit filiam ſuam ſub rota devolutam. Confeſtim poſt occluſam cataractam auxilio aliorum, qui accurrerant, puella extrahitur, & ad moletrinam portata linteo involvitur. Cum illic clauſis arctè dentibus & ſine ulla reſpiratione per mediam horam jacuiſſet, afflicta mater, tam horribile ſpectaculum diutius ferre non valens, diſceſſum parabat, quando adſtantes ei perſuaſerunt, ut filiam ſuam commendaret S. Annæ, & ad ejus ſacellum peregrinationem promitteret, ſi Sancta ipſi vitam redderet. F

patrocinio S. Annæ ad vitam revocantur;

15 O miraculum! Matre votum coram omnibus circumſtantibus emittente, cœpit filiola reſpirare & alia vitæ ſigna edere. Interea ſuperveniens pater votum uxoris ſuæ ratum habuit, illudque repetiit. Quid multa? Puella mox melius habere cœpit, & poſtero die perfectam ſanitatem obtinuit, remanentibus dumtaxat hinc inde aliquot levibus cicatricibus, quæ indicabant, quanta vulnera vi rotæ molendariæ acceperat. Plurimi teſtes oculati in examine juridico hoc prodigioſum factum confirmarunt. Joannes Marquer, & Benedicta Pinel memoratam filiam ſuam ſecum ducentes, menſe Junio anni ſequentis voto ſuo ſatisfecerunt.

quæ tria miracula R. P. Hugo refert. *b*

16 Proximè præcedentia tria miracula R. P. Hugo *b* inter alia anno MDCXXXIII typis vulgavit non ſolùm conſenſu, verùm etam juſſu illuſtriſſimi epiſcopi Venetenſis, ut conſtat ex ipſius decreto; quod idem P. Hugo refert, & in quo illuſtriſſimus præſul declarat, hæc miracula

A racula legitimè examinata fuiſſe per viros peritos & ad hoc munus electos, tum à ſe, tum ab aliis epiſcopis, in quorum diœceſibus prodigia illa contigerant. Neque hoc decretum edidit, priuſquam in domo ſua campeſtri de Kerangoff inquiſitiones iterum ſeverè per diem integrum coram ſe diſcuſſæ fuiſſent, quibuſdam viris eccleſiaſticis dubia ſua circa hanc materiam proponentibus, & R. P. Hugone iiſdem reſpondente.

Tres pueri, quorum unus c

17 His tribus addamus quartum ejuſdem ſpeciei miraculum, quod anno MDCXXXIX circa feſtum S. Magdalenæ in parochia, quæ vulgo dicitur Plouha, diœceſis Briocenſis *c* factum eſt hoc modo : Dum Fiacria Guillemot prandium deferret marito ſuo Rolando Pherlicot, qui cum aliis avenam demetebat, Catharinæ filiæ ſuæ duodecenni fraterculum Joannem, qui ſedecim menſes ætatis habebat, cuſtodiendum reliquit. Sed imprudens puella infantem poſuit ſupra altiorem arcam, ex qua capite deorſum decidens graviſſimè læſus eſt. Catharina hoc infortunium celans & timens, ne caſtigaretur, fraterculum ſupra lectum poſuit, ubi mater domum reverſa illum jam fere mortuum invenit. Hoc funeſto ſpectaculo commota, filiolum in ulnas accepit, ut lactaret. Sed fruſtra : nam poſt vomitionem inter brachia ejus exſpiravit.

B

ex alta arca decideràt,

18 Tunc mater majori dolore affecta, eum in cunis ponit ac maritum ſuum de tam miſero infortunio moneri curat : qui ſtatim cum aliis quibuſdam accurrens infantem, arteriæ pulſu ac omni alio motu carentem, & prorſus frigidum pallidumque reperit. Poſtquam pater per horam & mediam nequidquam ſigna vitæ exploraſſet, inutilia judicans omnia humanæ induſtriæ remedia, & ad opem cæleſtem confugiens, cum ſeptem aut octo præſentibus circa cunas in genua procubuit, & his ipſis verbis, ut in examine juridico teſtatur, patrocinium S. Annæ imploravit : Oro Deum & dominam ſanctam Annam, ut filiolum meum adhuc vivum videam. Deinde vovit peregrinationem ad prodigioſum S. Annæ ſacellum. Poſt hoc votum ſecuta eſt magna mutatio, quæ omnes præſentes magno ſtupore defixit : nam eo ipſo tempore pallida & cadaveroſa infantis facies in vividum ac rubeum colorem mutata eſt. Tunc etiam puellus patrem amabili oculo aſpexit, eumque ita attonitum ac lætum reddidit, ut in terram corruerit, & ſpatio mediæ horæ à ſenſibus alienus manſerit. Patre ad ſe redeunte, filiolus ita lætus ac ſanus apparuit, acſi nihil mali ipſi umquam accidiſſet; imo tam perfecta fuit hæc ſanatio, ut puer nullum poſtea ex hoc lapſu ſenſerit incommodum. Pater anno MDCXL votum complevit in ſæpe dicto S. Annæ ſacello, & ibidem die x Julii ejuſdem anni de hoc ſtupendo miraculo reddidit teſtimonium, quod poſt aliquot annos (nempe die prima Maii anno MDCXLV) coram judicibus loci legitimè examinatum, & à multis teſtibus confirmatum fuit.

C

alteri corruens gravis janua

19 Dum anno MDCLVII, die XI Januarii in domo nobili, dicta Maleville, circa Ploermel, Vincentius Rigon triennis, filiolus villici de Maleville, cum altero puero ludebat, una ex valvis portæ majoris è cardinibus ſoluta, Vincentium oppreſſit. Jacobus Mahon ſcandularius', qui in tecto horrei laborabat, ſtrepitum corruentis januæ audiens, reſpexit, & non niſi unum puerum ex duobus videns, ſuſpicatus eſt, alterum pondere januæ obrutum fuiſſe. Quare monet eos, qui in horreo erant, ut prompte eò accurrant. Henricus Rigon & Petronilla Thomas parentes pueri, hoc murmure audito, cum tribus aliis, quos ad prandium invitaverant, etiam ad portam advolant, & collapſam valvarum partem, ferreis laminis claviſque gravem, ope aliorum elevantes, ſub ea deprehendunt filiolum ſuum, qui in capite graviſſimè vulneratus & toto corpore contritus ſanguinem per aures emittebat. Parentes puerum in hoc miſero ſtatu, nempe ſine ullo motu aut ſigno vitæ, & omnium judicio mortuum, ad culinam detulerunt. Illic præ dolore vix ſui compotes, ſed interna inſpiratione moniti, filiolum S. Annæ commendarunt, & promiſerunt, eum ad ſacellum Sanctæ deducere, ſi ad vitam reverteretur.

EX LIBELLO GALLICO.

oſſa contrivarat,

20 Statim cum omnium ſtupore ſecutum eſt miraculum : nam eo ipſo tempore puer cœpit reſpirare ac loqui. Imo oſſa capitis, quæ maximè attrita fuerant, viſibiliter ad naturalem ſitum redierunt, excepto uno loco ſub auricula ſiniſtra, ubi tanta manſit cavitas, ut facile extrema pars pollicis in ea latere poſſet. Chirurgus ad eam cavitatem examinandam accerſitus judicavit, puero calvariam terebra perforandam eſſe. Sed pater id fieri vetuit, ſperans, fore ut S. Anna filiolo ſuo perfectam ſanitatem redderet, ſicuti etiam factum eſt. Poſtea parentes cum filio votum compleverunt in frequenti concurſu populi, qui cum magna conſolatione ex ipſorum ore audivit miraculum, quod in tabula depictum ibidem ad perpetuam ſtupendi beneficii memoriam reliquerunt. Examen hujus prodigii die XXI Novembris eodem anno inſtitutum eſt coram parocho loci & miniſtris regiis ad id deſignatis, in quo ſex teſtes veritatem facti juridicè confirmarunt.

E

tertius in puteo ſubmerſus fuerat,

21 Eodem anno MDCLVII circa medium menſis Maii, in parochia diœceſis Maclovienſis, vulgo dicta Iffendic, puer, nomine Petrus, cecidit in puteum, cujus aqua erat viginti aut viginti quinque pedibus alta, ac in eo ſubmerſus eſt. Frater ejus, percepto hoc infortunio, magnum edidit clamorem, ad quem confeſtim accurrunt Antonius Auagot, pueri pater, & Petrus Vigoland, maternus ejuſdem pueri avus, cum tribus aliis, qui non procul inde agrum colebant. Cum frater ejulans illis accurrentibus dixiſſet, Petrum in puteum cecidiſſe, mox Petrus Vigoland in puteum deſcendit, & ſuum ex filia nepotem non ſine magna difficultate ex aqua extrahens, afflicto patri in manus dedit; ſed is videns, filiolum ſuum omnis motûs ac ſenſûs expertem, tam triſte ſpectaculum diutius non ferens, eumdem alteri adſtanti tradidit, qui illum per mediam fere horam pedibus ſurſum & capite deorſum tenuit, ut aquam evomeret. At nihil hoc profuit, Deo permittente, humana remedia incaſſum adhiberi, ut puerum verè mortuum fuiſſe oſtenderet, & miraculum evidentius ac illuſtrius redderet. Cum verò puer dentes arctè clauſos haberet, clavis vi ori ejus inſerta eſt. Sed neque illud profuit, niſi ut lingua (talis etiam erat facies) omnino turgida cerneretur.

F

per interceſſionem S. Annæ vita reſtituuntur.

22 Adſtantes igitur puerum ſine reſpiratione ac ullo motu aſpicientes judicarunt, eum jam mortuum eſſe. Quare unus ex circumſtantibus de omni auxilio humano deſperans, dixit alta voce, cum S. Annæ devovendum eſſe, & ſta-

EX LIBELLO GALLICO.

tim proferens quoddam anathéma, puerum cruce ſignavit, ac promiſit, ſe iſtud donum in ſacello S. Annæ oblaturum. Tunc Sancta monſtravit, quam utilis ſit peregrinatio ad hunc ſacrum locum: nam vix hoc votum emiſſum erat, cum puer cœpit clamare, & quamvis collocatus in ſitu ad id minime apto (ſupinus enim ſupra arcam jacebat) copioſam aquam concreto ſanguine mixtam evomuit. Quod autem plane mirum eſt, eo ipſo tempore tam perfectam ſanitatem recuperavit, ut cibum petierit, ac oblatum ſtatim comederit. Imo priſtinis viribus ita reſtitutus eſt, ut quinque illos teſtes, qui ad agrum colendum paulo pòſt redibant, comitatus fuerit. Quatuor ex iſtis agricolis menſe Julio ejuſdem anni, ipſo S. Annæ feſto, anathéma promiſſum obtulerunt, & de totius facti veritate reddiderunt teſtimonium, quod deinde dominus de la Chaſſe, conſiliarius ſupremi ſenatus, coram rectore parochiæ & miniſtris regiis juridicè examinari juſſit ac probavit.

B

ANNOTATA.

a *Maclovium ſeu Macloviopolis, vulgo* ſaint Malo, *eſt emporium celeberrimum cum portu capaci, quod ex ruinis Alethæ crevit. Sita eſt hæc urbs in inſula parva S. Aaronis, vix à continente Britanniæ minoris ad Septemtrionem ſeparatâ, cui ponte jungitur.*

b *Is eſt Hugo à ſancto Franciſco, Carmelita excalceatus, qui juſſu Sebaſtiani Roſmadeci, Venetenſis epiſcopi, quædam* S. Annæ *miracula edidit, ut ex Spondano in Commentorio hiſtorico num. 75 diximus.*

c *Hæc urbs à nomine S. Brioci ſic dicta eſt, vulgo* ſaint Brieu, *jacetque in ora Boreali Britanniæ minoris; ab diſtat ſedecim leucis Macloviopoli in occaſum, uti viginti Redone Trecorium versùs.*

CAPUT III.

C

Paralyſi, cæcitate, & morbo caduco liberati.

Faber lignarius membrorum uſu deſtitutus,

FAbet lignarius, nomine Adrianus Judeaux, ex parochia de Meſſac in diœceſi Redonenſi, circa feſtum S. Michaëlis anno MDCXXVIII incidit in gravem morbum, qui eum in femore & cruribus ita afflixit, ut paralyticus factus fuerit. Nervis igitur contractis, ita ut ſe ſine alterius auxilio movere non poſſet, ſpatio ſex menſium intolerabiles cruciatus patiebatur. His doloribus oppreſſus, confugit ad interceſſionem S. Annæ, & vovit peregrinationem ad jam ſæpe memoratum Sanctæ ſacellum, ſi aliquantiſper ſanitatem & greſſum recuperaret. Voto facto, ſenſit aliquod levamen, & genibus nixus ac fulcris ſuſtentatus cœpit prorepere; ſed non ſine frequenti ac gravi cruciatu ægrè corpus trahens ultra jactum lapidis procedere non poterat, niſi tunc aliquantulum quieſceret.

& ad ſacellum S. Annæ devectus

a

24 Nihilominus hoc modo paulatim pervenit uſque ad portum de Meſſac, ubi illum de ulteriori peregrinatione deſperantem miſericors quidam mercator in navem ſuam recepit, eumque Rothonum *a* devexit; unde ſperabat, ſe ab alio mercatore ulterius dirigendum. Sed dolores iterum ita invaluerunt, ut vix ex uno loco ad alterum poſſet prorepere, & per ſex hebdomadas Rothoni ſubſiſtere cogeretur, ubi varii incolæ miſeriis ejus ſuccurrebant; id autem majori propenſione faciebant, quod illum devotionis causâ eò veniſſe intelligerent, & quod miſer ille aſſiduò diceret, ſibi haud dubie ſanitatem reddendam, ſi uſque ad prodigioſum S. Annæ ſacellum poſſet pertingere. Poſt ſex hebdomadarum moram mercator quidam eum navi ſua deduxit uſque ad Rupem Bernardi *b*, & inde mulâ vectus fuit Guerandam *c*, & eodem modo Guerandâ Crociliacum *d*, in quibus locis ad commiſerationem movebat omnes, qui miſerias ejus obſervabant, Deo hæc ita diſponente, ut miraculum poſtea pluribus innoteſceret. Aliquo tempore Crociliaci manſit, donec devoti iſtius urbis cives ad ſacellum S. Annæ publicam per mare peregrinationem ſuſciperent: tunc enim in quamdam eorum navim receptus eſt, ac devectus Auraïcum, ubi pius vir illum equo ſuo impoſuit, & ad ſacellum S. Annæ deduxit.

D

b

c

d

E

ſubito ſanatur.

25 Quando itaque anno MDCXXIX, die VIII Auguſti ad ſacrum ſacellum venerat, prima ipſius cura fuit, ut peccata confiteretur & ſanctiſſimam Euchariſtiam reciperet. Deinde inſtituit continuam novem dierum devotionem, intra quam quotidie ſacellum circuibat, fulcris ſuis prorepens tanta cum difficultate, ut identidem quieſcere cogeretut. Novemdiali devotione completa, infirmum corpus traxit uſque ad fontem S. Annæ, in quo pedes & crura lavit. At ecce ſtatim ſenſit, hæc membra ita roborari, ut ſine ullius auxilio ſurrexerit, & Benefactrici ſuæ gratias acturus ad ſacellum redierit. Gratiarum actione peracta, reverſus Rothonum, ubi tamdiu ſubſtiterat, ac dein ad portum de Meſſac, in admirationem rapuit omnes, qui eum antea noverant, jamque ſine fulcris firmo greſſu incedentem videbant. Ipſe anno ſequenti ad ſacellum S. Annæ ſanus ac hilaris rediit, & ubique divulgavit Benefactricis ſuæ miraculum, quod anno MDCXXXI, die XVI Junii juſſu epiſcopi Redonenſis juridice examinatum atque ab octo teſtibus confirmatum eſt, eique quatuor notarii ſubſcripſerunt.

F

Pauper pecudum cuſtos ſimili infirmitate laborans

e

26 Tota civitas Hannebontana *e* teſtari poteſt veritatem ſequentis miraculi, quod Franciſco Talhoët, pecudum cuſtodi, contigit. Quando hic puer novem annorum cum aliis in pago Couedic, qui ſpectat ad parochiam d'Inſinzac, paſcentem gregem obſervabat, oppreſſus eſt ignoto malo, quod à malleolis pedum incipiens & paulatim à genibus ad femur & renes aſcendens, illum ita lecto affixit, ut per tres annos ſine alterius ope ſe movere non poſſet. Cum poſt triennium mater ejus etiam ægrotans, ipſum juvare & alere non poſſet, conſilio vicinorum ad noſocomium Hannebontanum delatus eſt, ubi chirurgus ſedulam ipſius curam ſuſcepit; ſed cum videret, ſe variis remediis nihil proficere, illum tamquam inſanabilem deſeruit, ut ipſemet chirurgus in juridico examine fatetur.

ſanitatem recuperat per miraculum,

27 Pauper itaque omni ſpe obtinendæ ſanitatis deſtitutus, ſex annis non niſi ſedens & fulcris manualibus ſe per plateas & ad templa civitatis Hannebontanæ propellens, eleemoſynam petebat. Tandem venit ipſi in mentem, ut ſacellum S. Annæ, tot miraculis illuſtre, adiret. In hunc finem

finem octo diebus ante festum S. Annæ dedit se in viam, more solito fulcris illis prorepens, dum interim mater ac soror ejus, quæ illum comitabantur, per obvios & vicinos pagos victui necessaria mendicabant. Exactis in eo itinere quinque diebus, sabbato ad sacellum S. Annæ pervenit. Cum ibi per aliquot dies sanctam Christi Aviam ferventer invocasset & sacramentum Eucharistiæ recepisset, post varios casus ac dolores ita saltem illic membrorum usum recuperavit, ut erectus & unico baculo innixus incederet, & spatio duorum dierum facile Hannebontum rediret. Postmodum in eadem urbe mansit, & sine baculo ac ulla difficultate ambulans, in admirationem rapuit plurimos cives, qui eum diu paralyticum noverant.

quod juridicè ac manifestè probatum est,

28 Anno MDCXLIV, die XVIII Novembris jussu episcopi Venetensis juridica hujus miraculi inquisitio facta est per dominum de Randrecar, senescallum Hannebontanum, in qua coram viris, in ecclesiastica & civili dignitate constitutis, præter ipsum Franciscum Talhoët ejusque matrem ac supra memoratum chirurgum interrogati fuerunt duo custodes nosocomii Hannebontani, qui etiam de morbi veritate testimonium dederunt. Præterea die XVII Decembris ejusdem anni per eumdem judicem altera inquisitionis pars addita est, in qua parochus Hannebontanus, aliusque sacerdos illic habitans, & sex honoratiores urbis cives, coram quibus omnibus præfatus Franciscus Talhoët jam sanus & recte incedens comparuit, identitatem personæ agnoverunt, ac affirmarunt, illum ipsum esse, quem tamdiu in civitate sua paralyticum viderant.

uti & puella, quæ gradiendi facultatem amiserat.

29 Aliud hujusmodi beneficium mense Aprili anni MDCLV in parochia de Guiler, quæ uno milliari circiter Brestiâ distat, diœcesis Leonensis, Franciscæ Nicol obtigit. Puella hæc, nescio quo casu, usum unius pedis & sinistri cruris amiserat, quæ membra sine ullo sensu aut motu tamquam mortua videbantur. Joannes Nicol pater ejus per tres menses illam variis medicis curandam tradidit; sed cum videret, malum humanis medicaminibus potius crescere quam minui, ad cæleste remedium recurrere decrevit. Quare filiam suam patrocinio S. Annæ commendans, promisit, se sacellum Sanctæ visitaturum atque curaturum, ut illic duo Sacra celebrarentur, si illa pristinæ sanitati restitueretur. Postridie cum uxore sua Margarita de Borgne obstupuit, quando filiam suam sine ullius auxilio è lecto surrexisse audivit, eamque rectè incedentem vidit. Postea venit ad sacellum S. Annæ, ut votum expleret, ac Sanctæ gratias ageret, & anno MDCLVI, die XXIII Octobris parocho suo de hoc beneficio reddidit testimonium, quod deinde à septem testibus est confirmatum, ac probatum in juridica miraculi discussione, quæ anno MDCLVIII, die XV Aprilis per viros, ad id officium legitimè designatos, facta est.

Cæcus

30 Cum Franciscus Gedouin, natus in parochia vulgo dicta Bedesq vel Bedée, diœcesis Maclovienſis, diu strumosus fuisset, ad hunc morbum accessit cæcitas, quæ duobus annis ipsum afflixit. Parentibus eum intercessioni S. Annæ commendantibus & peregrinationem ad illius sacellum promittentibus, statim perfectam videndi facultatem recepit, ejusque usum constanter retinuit. Interim parentibus ante expletum votum mortuis; avunculus ejus die III Julii anno MDCXLII eorum promissa persolvit. Postea jussu illustrissimi præsulis Maclovienſis per R. D. Franciscum Boterel, præfatæ parochiæ rectorem, coram notario juridicum hujus miraculi examen institutum est. EX LIBELLO GALLICO.

& cæca illuminatur;

31 Maria le Felon, quadriennis filia Joannis le Felon & Mariæ le Brozec, qui Motlæi diœcesis Leonensis in parochia S. Martini habitabant, tribus annis cæca fuit. In hoc misero statu illam viderunt ac noverunt plurimi istius civitatis incolæ, qui etiam hujus rei veritatem scripto testati sunt. Mater ejus excitata miraculis, quæ intercessione S. Annæ fieri audiebat, vovit, se cum filia sacellum Sanctæ visitaturam, ut mense Julio anni MDCXXXV fecit. Nec profecto irrita fuit hæc peregrinatio: nam mater, post fusas ferventer preces coram prodigiosa S. Annæ imagine, filiam duxit ad jam sæpe dictum Sanctæ fontem, atque hac salutari aqua lavit ejus oculos, è quibus glaucomata deciderunt, & talis videndi facultas cæcæ puellæ reddita est, ut saltem colores posset distinguere. Intra paucos dies visus, qui initio debilis fuerat, ita roboratus est, ut deinceps perfectè & acutè viderit.

& duæ fœminæ

32 Petronilla Aubrée ex parochia de Chavaigny diœcesis Redonensis, morbo caduco sic fuit afflicta, ut quotidie tribus vicibus in terram corrueret, ac mentis impos se ipsam rabidè discerperet ac vulneraret. Pater ejus Joannes Aubrée & mater Roberta Fourel, diu frustra adhibitis medicorum, pharmacopæorum, ac chirurgorum remediis, tandem ad patrocinium S. Annæ confugerunt, & ad sacellum ipsius peregrinantes, miseram filiam eidem Sanctæ commendarunt. Prima die Maii, quando anno MDCXXX parentes ad sacrum locum venerunt, puella domi morbo suo vehementius oppressa est, quam unquam antea. Postridie Missam celebrari curarunt eâ horâ, qua filia malo suo obrui consueverat. At illâ horâ nihil incommodi sensit, & ab eo tempore ita sanata est, ut malum istud numquam deinceps redierit. Cum parentes domum reversi id intellexissent, Deum & sanctam Annam magnis laudibus extulerunt. Hoc miraculum anno MDCXXXI, die XX Maii juridicè discussum & approbatum est à viro ecclesiastico, qui ex ore septem testium veritatem hujus facti exceperat.

morbo comitiali liberantur.

33 Franciſca d'Artois, uxor Joannis Baron in parochia de Chanè diœcesis Redonensis, circa decimum octavum aut vigesimum ætatis annum eodem comitiali morbo ita affecta fuit, ut uno die vigesies & subinde trigesies in terram prosterneretur, & cum horribili clamore ac dentium stridore spumam ex ore emitteret. Cumque nullum inveterato malo remedium inveniretur, persuasum illi fuit, ut opem cælestem imploraret, sacra ad eam intentionem celebrari curaret, ac loca quædam pia inviseret. Hoc consilium secuta, sensit notabile, morbi lenimen, ita ut non nisi semel aut bis quotidie in easdem convulsiones prolaberetur. Cum tamen plerumque tempore Missæ morbus iste eam corriperet, atque ita divinum Sacrificium turbaret, ingressus templi tunc ei prohibendus fuit. Nempe integra miseræ istius sanatio perficienda erat per sanctam Christi Aviam, ut eventus docuit: nam simulatque ex aliorum consilio vovit iter ad S. Annam mendicando peragere,

EX LIBELLO GALLICO.

prorsus morbo suo liberata est. Quare quamprimùm votum persolvit, & post factam peccatorum confessionem ac sumptam Eucharistiam curavit celebrari Missam ex eleemosynis, quas in via collegerat. Deinde nullum sensit ejusdem morbi vestigium non sine magna admiratione eorum, qui eam prius noverant, & ex quibus facile triginta testes, legitimè per virum ecclesiasticum interrogati, affirmarunt veritatem rei, quam nos jam retulimus.

ANNOTATA.

a *Rothonum, vulgo* Redon, *est castrum & abbatia Britanniæ minoris in Venetensi diœcesi ad confluentes Dutuli in Vidanam, seu Vicenoniam, ut habet Hadrianus Valesius in Notitia Galliarum pag.* 481.

b *Hunc locum appellavi Rupem Bernardi, quia in mappis geographicis vocatur Gallicè* Roche-Bernard, *notaturque fere medius inter Rothonum & Guerrandam.*

B c *Urbs est Britanniæ minoris in comitatu Nannetensi sita versus oram littoralem Oceani Aquitanici inter ostia Ligeris & Vidanæ fluviorum.*

d *Crociliacum, vernaculè* Croisil, *oppidum maritimum Britanniæ minoris cum portu capaci & tuto prope Guerrandam urbem & ostia Ligeris fluvii, distatque sex leucis Venetiâ in meridiem.*

e *Hoc oppidum minoris Britanniæ situm est ad Blaviam amnem, & quatuor leucis abest ab ora Oceani Aquitanici, ac tribus à Blabia oppido in Septemtrionem.*

f *Morlaum etiam sæpe vocatur Mons Relaxus & vernaculè* Morlaix, *situmque est in ora septemtrionali Britanniæ minoris ad amnem cognominem, & vix duabus leucis à mari Britannico distat.*

CAPUT IV.

In aliis morbis & infortuniis adjuti.

C *Nobilis mulier a febri, angina, & epiphora,*

DOmina Anna Franchet, vice-comitissa de Torquedec, diu laboravit duplici febri quartana, cujus accessus erant adeo diuturni, ut fere continua videretur. Quamvis autem hanc febrim angina & epiphora *a* comitarentur, nihilominus cum marito suo & quatuor nobilibus puellis iter ad sacellum S. Annæ rhedâ suscepit, sperans, fore ut illic omnibus his malis remedium inveniret. Nec eam spes fefellit: cum enim ibi post fusas preces ad pœnitentiæ tribunal & sacram synaxim pie accessisset, in reditu recordata est fontis S. Annæ, ex quo aquam bibere desiderabat. Remisit igitur famulum ad hauriendam ex eo fonte aquam, & interim in rheda recubans reditum ipsius exspectavit in pago de Meriadec, qui in via Venetensi situs, tribus horæ quadrantibus à sacello S. Annæ distat.

35 Famulus reversus, attulit ei desideratam aquam, quam in ipsa febri coram omnibus bibit, postquam cum magna fiducia sese S. Annæ commendasset. Mox cæleste hujus aquæ virtutem experta est: nam eo ipso momento se perfectè sanatam sensit. Ad hanc subitam mutationem omnes præsentes obstupuere ac præsertim maritus ejus, qui, cum esset vir magnæ eruditionis ac peritiæ, hunc effectum prorsus supernaturalem judicabat, quia juxta communem naturæ cursum non potest fieri, quemadmodum ipse in scriptis rei gestæ actis loquitur, ut sola aqua sine aliis medicamentis gravem febrim & simul anginam ac epiphoram statim pellat. Cum verò dominus vice-comes non à multo tempore coram episcopo Dolensi *b* hæresim Calvinianam ejurasset, hoc miraculum illum in dogmate, quod Ecclesia Catholica de veneratione ac invocatione Sanctorum tradit, non parum confirmavit. Id autem contigit anno MDCXXX, die XVIII Augusti, & hæc omnia ipse dominus vice-comes juridicè examinari, ac scripto consignari jussit. D b

ac bibliopola quidam à pluribus morbis E

36 Bibliopola quidam, nomine Joannes Jacquelin, natus Morlæi in Britannia inferiori, sed matrimonio junctus & habitans Vitræi, *c* circa annum ætatis quadragesimum sextum ex quartana quatuordecim mensium febri, quam obstructio jecoris & splenis comitabatur, factus est hydropicus, ac deinde post totius corporis tumorem etiam ictericus. Hi morbi omnes, ad quos calculus & hæmorrhoïdes accesserant, bono viro amplam patientiæ exercendæ materiam suppeditabant. Præterea crura ejus ita erant inflata, ut undique disrumperentur, & ex iis humores crassi per ulcera defluerent. Hæc omnia ipsum ita debilitaverant, ut pedibus consistere non posset, sed in sede portandus esset, si ad templum aut aliò se conferre vellet. Quicumque ipsum in hoc misero statu viderant, ac inter alios pharmacopœus, qui tempore morbi curam de ipso gesserat, prudenter juxta consuetas naturæ leges judicabant, eum non posse diu vitam protrahere. Sed supremus naturæ Dominus hac occasione voluit manifestare gloriam ac potentiam S. Annæ, cui æger se sæpius commendaverat. Cum infirmus intellexisset, D. Joannem Guerin, quæstorem ecclesiæ collegialis de la Guerche, iter parare ad sacellum S. Annæ, ut ibi votum quoddam compleret, oravit illum, ut coram prodigiosa ejusdem Sanctæ imagine memoriam sui haberet, & nomine suo anathèma à se promissum offerret. Dominus Guerin gratiosè respondit, se id libenter facturum; imo ultro in se suscepit promissam olim ab ægroto novem dierum devotionem explere, cui etiam Missam celebrandam addi curaret. Omnibus fideliter exsecutioni mandatis, hæc devotio talem produxit effectum, ut admiratione compleret omnes, qui multiplicem bibliopolæ miseriam noverant. F

per intercessionem S. Annæ subito liberantur.

37 Ipso festo Pentecostes, omnibus morbis ejus ingravescentibus, acerbissimos dolores passus est usque ad sequentem diem, quo circa horam decimam subito se omnibus malis liberatum sensit eo præcise tempore, quo Missa ad S. Annam pro ipso celebrabatur: nam tunc febris eum reliquit, obstructio jecoris & splenis sublata est, corpus detumuit, crura pristinum robur recuperarunt, ulcera obducta sunt, color ictericus disparuit, calculus & hæmorrhoïdes eum non amplius cruciarunt. Quod autem maximè mirandum, omnes hi morbi eodem momento ita depulsi sunt, ut deinceps nullus ex his redierit, sicuti ipsemet post duos annos in juridico examine testatus est. Quid multa? Pristinæ

A ſtinæ ſanitati ita reſtitutus fuit, ut poſt meridiem ejuſdem diei in urbem exiverit, & ſequenti die, quæ erat feria tertia Pentecoſtes, pro tam ſtupendo beneficio gratias acturus ſe contulerit ad quoddam ſacellum S. Annæ, quod in ſuburbio Vitriacenſi conſtructum eſt. Poſt duos annos, nempe XXIII Februarii, anno MDCLXII hoc prodigium rigidè examinatum eſt juſſu epiſcopi Redonenſis, qui deinde illud approbavit, ut monſtrat decretum ab ipſo editum *d*: ex quo colligi poteſt, quam exactum & ſeverum examen inſtituant illuſtriſſimi præſules, antequam miracula hujuſmodi vulgari permittant.

d

Puella in ferream furcam incidens,

38 Non minus prodigioſum eſt beneficium, quod ſancta Chriſti Avia anno MDCXLVII, die XII Junii, contulit in Mariam le Logeou, filiam Ivonis le Logeou & Franciſcæ Floch, qui pagum Pris-jac in diœceſi Venetenſi incolebant. Hæc puella cum fratre ſuo & ancilla in agrum exiens, aſcendit plauſtrum, quod ſubſtramine onerandum erat, ut ſtramenta injecta diſponeret. Poſtea autem ex plauſtro onerato deſcendere volens, infeliciter incidit in dentes furcæ ferreæ, ex quibus unus caput ejus ita transfixit, ut ad dextram oris partem intrans & cerebrum calvariamque tranſiens, ad altitudinem medii pedis ſupra cranium acumine ſuo emineret. Frater & ancilla ad hoc horribile ſpectaculum magnos clamores edebant, & furcam fruſtra è capite evellere conabantur.

B

atque in capite

39 Omni igitur conſilio deſtituti, currunt ad proximum pagum, qui uno horæ quadrante diſtabat, & parochum cum alio ſacerdote & quatuor viris advocant. Hi advenientes reperiunt puellam humi ſtratam capite transfixo, ut ſupra diximus. Statim omnes ſex in præſentia multorum, qui ſimul accurrerant, dentem furcæ extrahere tentarunt. Sed videntes, ſe nihil proficere, attoniti & conſilii inopes ad interceſſionem S. Annæ confugerunt, & in genua provoluti promiſerunt peregrinationem ad ejus ſacellum. Extemplo Sancta oſtendit, quam ſibi gratum eſſet hoc votum: nam poſt votum ſurgentes furcam facile evellerunt.

horribiliter vulnerata,

C

40 Mox accerſitus eſt chirurgus, nomine Dionyſius Polerin, ut vulnera obligaret. Verùm hic omnia attentè conſiderans, & advertens, medullam cerebri ad magnitudinem parvæ nucis per cranium effluere, rotunde edixit (ſic etiam in examine anni MDCXLVII, die X Auguſti teſtatur) eam ſine miraculo non poſſe inſtantem mortem evadere. Quapropter monuit, ut cito peccata confiteretur, cum & gravi febri laboraret & jam delirare inciperet, habens caput ex parte dextra omnino inflatum ac inflammatum. Attamen rogatus chirurgus ſauciato capiti fomenta adhibuit, non quod ea profutura crederet, ſed ut parentibus ſatisfaceret. Nihilominus contra omnem ſpem integrè ſanata eſt, poſtquam chirurgus ſex ſeptimanis eam curaſſet, non virtute medicaminum, ut ipſemet fatetur, ſed ſingulari Dei ope & interceſſione S. Annæ, cui devota fuerat. Paulo poſt puella venit ad complendum votum, & coram prodigioſa S. Annæ imagine obtulit furcam cereo capiti infixam, ubi etiamnum ad perpetuam miraculi memoriam cernitur. Die IV Septembris anno MDCXLIX coram variis teſtibus juridica hujus ſtupendæ rei inquiſitio habita eſt, & teſtimonium chirurgi in acta relatum fuit.

41 Anno MDCXLV in pago de Plumelec diœceſis Venetenſis puella trimeſtris, nomine Ægidia Conan, ſedens in ſinu æviæ ſuæ, deglutivit ſpicam, avia non prius advertente, quam cùm puellula alias ſpicas arripiens ori admoveret. Hinc per quatuordecim dies crebri ac violenti vomitus oriebantur, ita, ut infans lac & omne aliud nutrimentum rejiciens ad extremum vitæ periculum deduceretur. Vincentia le Picart, mater infantis, nullum inveniens huic malo remedium, vovit peregrinationem ad ſacellum S. Annæ, ac præter Miſſam illic celebrandam promiſit, ſe genibus flexis ſacellum circuituram. Poſt hoc votum puellula vehementius affligi videbatur, & mater interim aſſiduò auxilium S. Annæ implorans, audiebat ventum è latere filiolæ ſuæ prodeuntem. Quare infantem faſciis evolvit, & in latere dextro inter coſtas & vertebram lumborum reperit aperturam rubicundam & inflammatam, quæ cùm proportione ad reſpirationem aut ejulationem puellulæ dilatabatur. Ventus autem ille ſpicam paulatim propellebat, quam mater tandem extraxit, poſtquam maritum ſuum ad hoc mirum ſpectaculum advocaſſet. Spatio trium dierum apertura illa ſine ullo medicamento ſponte clauſa eſt, & nihil remanſit niſi exiguus rubor ad indicandum vulneris locum, puellulâ interim perfectæ ſanitati reſtitutâ. Juſſu epiſcopi Venetenſis anno MDCXLVII, die XI Julii, inſtitutum eſt hujus miraculi examen, in quo decem teſtes veritatem facti aſſeruerunt.

ex libello Gallico.

ſicut & altera morti proxima curantur invocatione S. Annæ;

E

qua etiam ſeptem viri ſervitutem Turcarum

42 His addamus miraculum, quod interceſſione S. Annæ contigit Guidoni Routoux, qui in loco diœceſis Nannetenſis *e*, cui nomen ſancti Nazarii inditum eſt, mercaturam exercebat. Hic conſtruxerat navim, ut filium ſuum apud Turcas captivum redimeret. At in itinere infeliciter captus eſt ab infidelibus, qui per quatuor menſes variis modis eum fruſtra vexarunt, ut fidem Chriſtianam deſereret. Tandem cum ſex aliis captivis commendavit ſe Reginæ cæli & S. Annæ matri ejus (hanc memoratus Guido peculiari affectu invocabat, vovens peregrinationem ad famoſum S. Annæ ſacellum in Britannia minori, ſi ſalvus & incolumis in Galliam perveniret) & omnes communi conſilio cœperunt ex cannis iſtius regionis & tela cerata conſtruere naviculam, ut crudelem barbarorum ſervitutem evaderent. Conquiſitis aliquot inſtrumentis ad eam gubernandam, & cibariis quibuſdam ei impoſitis, magna cum fiducia omnes ſeptem vitam ſuam fragili navigio commiſerunt.

e

F

prodigioſo modo evadunt.

43 O rem mirabilem! Per quinque dies ac noctes ventis & fluctibus in incertum jactati non perierunt inter vehementes maris procellas, quæ multas firmas naves demerſerant. Præterea alimentis deficientibus tres dies ſine cibo & potu tranſegerunt, poſt quos ad portum Palmenſem *f* inſulæ Majoricæ *g* appulerunt non ſine admiratione omnium illic præſentium, qui etiam magis obſtupuerunt, quando viderunt, arundineam illam naviculam ultro ſubmergi, ſimulatque ſeptem illi viri in terram deſcenderant. Patres Ordinis beatæ Mariæ de Mercede, qui Palmæ habitant, naviculam ex aqua extrahi juſſerunt, & ad perpetuam miraculi memoriam in templo ſuo expoſuerunt. Iſtud anno MDCLVI factum eſt; anno autem ſequenti Guido Routoux initio menſis Aprilis venit ad ſacellum S. Annæ, & præter voti ſolutionem reliquit illic veſtes, quibus tempore captivitatis ſuæ indutus fuerat.

f g

AN-

EX VARIIS.

ANNOTATA.

a *Epiphora eſt impetus omnis humoris in quamcumque corporis partem influentis. Sæpe tamen ſignificat fluxionem in oculos irruentem, ut videri poteſt apud Gorræum in Definitionibus medicis pag.* 153. *Videtur hîc ſignificare rheumatiſmum, cum Gallicè* rheume *vocetur.*

b *Dola, quæ veteribus Neodunum dicta eſt, & nunc vulgo ab incolis* Dol *vocatur, urbs Britanniæ minoris in paludoſo loco vix duabus leucis diſtat ab ora maris Britannici, & quatuor Macloviopoli in ortum.*

c *Vitræum, vel Vitriacum, oppidum Britanniæ minoris, ſitum eſt ad Vicenoniam fluvium in limite Cenomanenſis provinciæ, novem leucis ſupra Redones in ortum æſtivum.*

d *Hoc decretum, quod illuſtriſſimus dominus Garolus Franciſcus de la Vieu-ville, epiſcopus Redonenſis, anno* 1662, *die* 16 *Aprilis edidit, & in quo idem miraculum cum nominibus teſtium refertur, in præfato libello Gallico pag.* 210 *legi poteſt.*

B e *Eſt notiſſimum Britanniæ minoris emporium, jacetque ad Ligerim fluvium, à cujus oſtio duodecim leucis in ortum diſtat.*

f *Eſt præcipua urbs inſulæ & epiſcopalis ſub archiepiſcopo Tarraconenſi, habetque portum in ora occidentali inſulæ.*

g *Eſt inſula major ex Balearibus, atque ideo interdum* Balearis major *dicta, jacetque in mari mediterraneo inter Ebuſum ad occaſum & Minoricam ad ortum.*

ALIA MIRACULA

EX VARIIS AUCTORIBUS COLLECTA.

CAPUT I.

C

Miracula, quæ apud Marcoduranas S. Annæ reliquias contigerunt, ex idiomate Hiſpanico Latinè reddita.

Per invocationem S. Annæ, cujus reliquiæ Marcoduri honorantur,

a

b

c

JOannes de Robles, *de quo ſupra in Commentario hiſtorico num.* 125 *aliqua præmonui, Hiſpanicè conſcripſit ſequentia miracula, quæ hîc ſimplici ſtylo, ſicut auctor ea edidit, Latina facio.* Sciendum eſt, *inquit*, quod Deus noſtris temporibus per infinitam ſuam bonitatem & merita S. Annæ, matris Deiparæ, voluerit clientibus ejus gratiſſimum donum concedere, dum nempe detexit *a* & manifeſtavit caput S. Annæ, quod primùm anno MDI apparuit in civitate Durien *b*, quæ eſt [in] provincia Germaniæ *c*. Poſtmodum Dominus noſter in illis partibus per interceſſionem S. Annæ & ſacras ejus reliquias multa & magna patravit miracula, quæ pluribus innotuerunt, & quorum major pars coram teſtibus & notariis legitimè probata eſt. Ex iis jam aliqua breviter narrabuntur.

infans ſuffocatus,

d

45 Die x Februarii contigit in loco iſtius provinciæ, qui dicitur Pateren *d*, ut infans ceciderit inter duos lectos, ac ita ſuffocatus fuerit: cum verò mater infantem mortuum inveniſſet, ſummo cum dolore eum brachiis excepit & cum magna devotione S. Annæ commendavit. Mox puer cœpit paululum reſpirare ac reviviſcere; quod ut mater vidit, maximo cum gaudio & ſine ulla morâ iyit ad civitatem Duranam, in qua S. Annæ reliquiæ honorantur. Deo autem placuit talem infanti infundere gratiam & cognitionem, ut nec bibere nec comedere voluerit, donec mater peregrinationem peregiſſet: qua peracta, ſtatim comedit & bibit, ſicut viderunt multæ perſonæ, quæ aderant in præfato loco Pateren circa Foſſam bufonum *e*. D *e*

vir paralyticus *f*

46 Ejuſdem menſis die XIX ex civitate Tereneri *f* venit Duram vir, qui per novem annos claudus & omni membrorum uſu deſtitutus fuerat, ita ut ſine fulcris progredi non poſſet. Tanta autem aliquando debilitate affectus fuerat, ut jam moriturus videretur, & extremæ unctionis ſacramento præmunitus eſſet. Cum in tam præſenti mortis periculo eſſet, acceſſit ad januam domus ejus quidam peregrinus rogans, ut in honorem S. Annæ ſibi quædam eleemoſyna daretur. Æger id in lecto ſuo jacens audivit, & ancillæ præcepit, ut mendicum revocaret, eique cibum ac potum præberet. Ancilla mandatum heri ſui exſecutura prodiit in plateam & pauperem quæſivit; ſed illum non inveniens, ſtatim redit & hoc indicat hero ſuo, qui plurimùm dolebat, quod pauperi pro amore S. Annæ eleemoſynam largiri non potuiſſet. Tunc cœpit Deum orare, ut ſibi dignaretur dumtaxat tantas corporis vires reddere, quæ ad viſitandas S. Annæ reliquias ſufficerent. Exaudivit Deus orationem ejus; attamen tanta in illo remanſit debilitas, ut vix quatuor menſium ſpatio ex loco ſuo ad civitatem Duranam pertingere potuerit. Verùm cum illuc ad reliquias S. Annæ veniſſet, ſubito perfectam ſanitatem adeptus eſt, ut teſtantur multi, qui iſtud miraculum viderunt & noverunt. E F

mulier energumena *g* *h*

47 Die VI Maii mulier à quatuor dæmonibus obſeſſa ducebatur ad eccleſiam, quæ vulgo Paradiſus *g* dicitur, in qua caput S. Guilielmi *h* oſtenditur, & ubi multi energumeni ſolent liberari. Hîc maligni ſpiritus, exorciſmis coacti, reſponderunt, ſeſe non niſi coram reliquiis S. Annæ exituros. Energumena igitur eò deducta eſt, & mox tres dæmones ex ipſa expulſi ſunt: quartus autem noluit exire, niſi illa ad S. Eupertum *i* duceretur, ubi ante ſepulcrum iſtius Sancti eam deſeruit; & ſic mulier ab omnibus liberata remanſit. *i*

& alia mortua

48 Die XII Junii in loco, qui appellatur Geyen, mortua eſt ſedecim annorum puella, ob cujus mortem valde doluerunt illi, quibus ipſa ſerviebat. Poſt tres à morte horas commendarunt eam S. Annæ, & promiſerunt, ſeſe eam adducturos ad reliquias S. Annæ, ſi reſuſcitaretur. Facto hoc voto, cœpit puella paululum reſpirare, & deinde majora vitæ ſigna dare, ac omnino vivere. Omnes, qui aderant, læti ac ſtupefacti Deo gratias egerunt, & miraculum coram notariis publicis legitimè probatum eſt.

præter varios claudos

49 Die XVIII ejuſdem menſis mulier clauda venit viſitatum reliquias S. Annæ, & mox recta ac ſana domum rediit.

Eodem die & menſe venit vir claudus ad eaſdem ſacras reliquias, & recto greſſu reverſus eſt.

Die

A Die xx Junii mulier, quæ per ſex annos fuerat clauda, commendavit ſe S. Annæ, & ſubitò fuit ſanata, ut manifeſtum eſt pluribus, qui eam viderunt.

Die xi menſis Julii vir, qui ex equo ciderat, tantam ex eo lapſu contraxit infirmitatem, ut ſpatio medii anni nec ſe erigere nec incedere potuerit. Is patrocinium S. Annæ implorans, ſanitatem conſecutus eſt.

Die xv ejuſdem menſis mulier clauda, quæ duobus fulcris ſuſtentabatur, invocans S. Annam ſanitati reſtituta eſt.

vitæ vel ſanitati reſtituuntur.

50 Die xvi Auguſti adoleſcens, nomine Paulus, qui erat oriundus ex loco dicto Opponen, cecidit in aquam & ſubmerſus eſt. Poſtquam per unius horæ ſpatium ſub aqua jacuiſſet, octo illius ſocii illum extraxerunt, qui omnes mœſti de conſodalis ſui morte, ipſum devotè commendarunt S. Annæ, & promiſerunt, ſeſe reliquias ejuſdem Sanctæ cum ſocio viſitaturos. Eo ipſo momento cœpit mortuus reſpirare ac vivere, & ſurgens votum implevit cum ſociis, qui ceream imaginem obtulerunt.

B Die xxvii ejuſdem menſis Joannes Viſed, qui per quatuor annos fuerat cæcus, commendavit ſe S. Annæ, & bibens vinum, cui in honorem iſtius Sanctæ fuerat benedictum, à cæcitate liberatus eſt.

Menſe Septembri quidam in profundum puteum decidit, & plus quam per horam ſub aqua delituit. Herus ejus, infortunio audito, juſſit eum extrahi, & S. Annæ commendavit. Extemplo ſubmerſus ad vitam rediit, & ceream imaginem S. Annæ obtulit.

Moribundus Sacramentorum uſum patrocinio S. Annæ obtinet,

51 Prædicto anno MDI Deus in eadem regione per interceſſionem S. Annæ multa alia operatus eſt miracula, inter quæ recenſentur ſequentia. Circa præfatam civitatem Duranam eſt pagus, qui appellatur Merzenich, in quo vir quidam ita ex equo lapſus eſt, ut diu ſine loquela humi jaceret. Omnes autem eum mortuum aut morti proximum judicabant. Uxor ejus id audiens, maximo dolore afflicta eſt, præſertim quia maritum nec confeſſione nec ſacramentis Eccleſiæ præmunitum intellexerat. Implorat itaque opem S. Annæ & promittit donum quoddam orans, ne ſaltem maritum ſine Sacramentorum perceptione mori patiatur. Dum ita orat & vovet, illico maritus cœpit reſpirare & loqui, petiitque ut advocarent ſacerdotem, à quo peccatorum abſolutionem & Sacramenta reciperet. Hiſce rite peractis, ut deſideraverat, ſicut bonus Catholicus ex hac vita migravit.

C

Homo quidam oriundus ex loco, qui dicitur Rodinguen, per tredecim annos cæcitate percuſſus, confugit ad opem S. Annæ, & per ejus merita illicò viſum recuperavit, ut multis manifeſtum eſt.

& mulier prodigioſo morbo laborans, *k*

52 In loco, qui dicitur Millen, mulier quædam obruebatur morbo ex ſanguineis crucibus *k* orto, qui tunc in illa regione communiter ſerpebat. Morbus verò ille erat adeo mirus, ut vix niſi teſtibus oculatis credibilis videretur. Oriebatur autem hoc modo: Quando mulieres ſive domi ſive in platea aut alibi erant, imminente illa infirmitate, ſanguineæ cruces in earum peplo apparebant, quæ nec aquâ calidâ nec ſinegmate, nec alio liquore elui poterant. Tunc verò ſæpius in terram proſternebantur, &

ea infirmitas in iſtis Germaniæ partibus plerumque per duos vel tres annos durabat. Imo hodiedum adhuc ſervantur aliqua pepla, in quibus ſanguineæ illæ cruces cernuntur. Sed ut ad propoſitum redeamus, præfata mulier ex Millen in tegumento capitis ſui deprehendit ſanguineas cruces. Unde in magnam triſtitiam incidit, & à ſex dæmonibus poſſeſſa fuit. Quapropter deducta eſt coram capite S. Guilielmi, ubi energumeni conjurari ac liberari ſolent, & duo dæmones ab ea expulſi ſunt. Quatuor reliqui dixerunt, ſe non exituros niſi coram reliquiis S. Annæ. Clericus exorciſta eos interrogavit, quare non niſi coram reliquiis S. Annæ vellent exire. Reſponderunt, ſeſe id facere coactos, ut honor & gloria S. Annæ per totum mundum divulgarentur. EX VARIIS.

ac multi cæcitate

53 Vir quidam, qui erat lictor loci dicti Cruzenach, habebat filium, qui ſeptem horis ſub aqua ſubmerſus remanſerat. Patre eum S. Annæ commendante & ceream imaginem vovente, filius ad vitam reverſus eſt.

Licentiatus Colonienſis per anni ſpatium febri quartana afflictus contulit ſe in clientelam S. Annæ, & mox ſanatus eſt, poſtquam vinum in Sanctæ nomine benedictum biberat. Multæ aliæ perſonæ illud vinum bibentes, ad priſtinam ſanitatem redierunt. E

Anno Domini MDII juvenis oriundus ex Remich circa Enerez-kluſea, à nativitate fuerat cæcus, qui ſe commendans S. Annæ per merita ipſius viſum obtinuit, ſicut manifeſtum eſt multis, qui eum noverunt.

Abbatiſſa monaſterii de Gerreſehen habebat ancillam cæcam & claudam, quæ recurrens ad patrocinium S. Annæ promiſit reliquias illius viſitare: quo facto, perfectè ſanata eſt, ut oſtendi poteſt ex teſtimoniis, quæ à notariis excepta ſunt, & munita ſigillo abbatiſſæ & capituli in civitate Gerreſehen.

Miniſter juſtitiæ in dicta civitate habuit filium, qui à nativitate fuerat membris iners. Is autem commendatus S. Annæ, uſum membrorum adeptus eſt, ut ex legitimis notariorum teſtimoniis conſtat.

aliiſque morbis afflicti ſanantur.

54 Pellio quidam prædictæ civitatis Gerreſehen filium à nativitate claudum patrocinio S. Annæ commiſit, ac ipſi rectum greſſum impetravit, ut ex juridicis teſtimoniis demonſtrari poteſt. F

Circa civitatem Duranam non procul à Foſſa bufonum, vir quidam ex equo cadens ita læſus fuit, ut nec ſtare nec ſedere poſſet, ſed ſemper lecto decumbere cogeretur. Devovit ſe S. Annæ, ad cujus reliquias delatus, omnimodam ſanitatem recepit, ut ex legitimo notarii inſtrumento poteſt probari.

Ultimo die menſis Maii nobilis, nomine Joannes Grael-torno, in Belleren circa Steñir non procul Landan, duodecim annis uſu unius oculi caruerat, & ſeptem annis utroque orbatus, planè cæcus fuerat. Is ſe S. Annæ commendans ſubito perfectum viſum recuperavit, ut ex legitimis notariorum teſtimoniis oſtendi poteſt.

Ex ſupra relatis miraculis & multis aliis, quæ Deus per merita S. Annæ patravit, & continuò in variis regionibus patrat (nimis longum eſſet hîc enarrare, quomodo eadem Sancta indigno hujus opuſculi auctori ſuccurrerit, dum in magna verſabatur neceſſitate) ex his, inquam, utcumque colligi poteſt, quanta ſit illius

EX VARIIS. lius poteſtas, ſanctitas, excellentia & gloria, ad quam gloriam nos perducat Deus trinus & unus. Amen.

ANNOTATA.

a *Non fuit tunc caput* S. Annæ *primò detectum, ut hîc auctor Hiſpanus perperam aſſerit, ſed ex Moguntina civitate ſublatum, ac Dura collocatum, ut diximus in Commentario hiſtorico num.* 106.

b *Duram corruptè appellat* Dutien *& alibi* Duyren; *ſed utinam Germanica aliorum locorum nomina non magis luxaſſet!*

c *Præpoſitionem* [in] *uncis incluſam addidi, quia ſic veroſimiliter intelligendus eſt ſcriptor Hiſpanus, quamvis civitatem Duranam malè vocet provinciam Germaniæ, quam voluit dicere in provincia quadam Germaniæ ſitam.*

d *Hunc locum in mappis geographicis non invenio; ſed colligo, illum circa Duram ſitum*
B *eſſe, cum auctor poſtea dicat, Foſſam bufonum, de qua hîc etiam meminit, non procul Durâ diſtare.*

e *Scriptor Hiſpanicè hunc locum vocat* la foſſada de los Bufones, *quod propriè ſignificat* foſſam hiſtrionum: *hiſtriones enim Hiſpanicè vocantur* bufones. *Suſpicor, quod primus auctor ſcripſerit* Foſſam bufonum *& quod interpres Hiſpanus vocem Latinam* bufo *vel non ſatis intellexerit, vel tamquam proprium loci nomen ad ſuam linguam detorſerit: nam venenatum iſtud animal Hiſpanicè & Luſitanicè* ſapo *dicitur. Vox autem Luſitana* bufo *ſignificat bubonem, quæ nocturna avis ab Hiſpanis vernaculè* buho *appellatur. Ut ut eſt, hactenus vocem Hiſpanicam* bufo *pro* bufone *nuſquam reperi.*

f *Opinor, ipſum voluiſſe indicare* Trevirim, *notiſſimam Germaniæ civitatem. Nec mirum, quod hîc tantopere à vera expreſſione deflectat, cum alibi in ſuo opuſculo epiſcopatum Ratisbonenſem, vulgo* Regensburg, *vix intelligibili mutatione appellet* Reneſte Bortha. *Quare impoſterum luxatas hujuſmodi locorum appellationes,*
C *quas fideliter ex Hiſpano auctore expreſſi, indigenis Germanis divinandas relinquam, ne ſorte conjecturæ meæ à vero locorum ſitu aberrent.*

g *Eſt cœnobium PP. Guilielmitarum in urbe Durana, de quo agit Jacobus Polius in Exegetico* S. Annæ *cap.* 38.

h *Eo tempore caput S. Guilielmi illic honorabatur; ſed poſtea Antverpiam delatum eſt, ubi hactenus in Domo Profeſſa Societatis noſtræ honorificè conſervatur, ut ad diem* x *Februarii de reliquiis S. Guilielmi* § 2 *& ſequentibus fusè explicatum eſt.*

i *Diſcere cupimus à Marcoduranis, quis ſit ille S. Eupertus, nobis hactenus ignotus, ſiquidem nomen ejus rectè ſcriptum eſt.*

k *Paulus Langius, qui eo tempore vixit, de his crucibus in chronico Citizenſi ad annum* 1501 *ita ſcribit:* Cruces quoque rubeæ in diverſis oppidis & villis Colonienſis diœceſis in veſtimentis hominum, præſertim in peplis mulierum, etiam ciſtis incluſis, hoc apparuerunt anno, quod timorem magnum multis incuſſit.

D

CAPUT II.

Beneficia, quæ venerabilis Innocentius à Cluſa invocatione S. Annæ impetravit.

Venerabilis Minorita præter prophetiæ donum,

I*Nnocentius à Cluſa ex ſeraphico Minorum Ordine, qui anno* 1631 *Romæ cum magna ſanctitatis opinione obiit, ſummo amore proſecutus eſt* S. Annam, *atque illius interceſſione ſtupenda obtinuit beneficia, quæ jam ſæpe laudatus Joannes Thomas à ſancto Cyrillo in Matre Honorificata cap.* 35, § 9 *ex longioribus Actis ejus excerpſit hoc ordine:* 1. Cum Gregorius XV Pontifex maximus adeo periculosè decumberet, ut medicorum judicio de valetudine recuperanda deſperatus, tunc moriturus cenſeretur; Innocentius è veſtigio accitus, juſſit eum bono animo eſſe & ſcire, quod pro hac vice
E S. Anna vitam illi impetraverit, adeoque eum debere in gratiarum actionem, annuam ejus memoriam ſolenni feſto à fidelibus celebrari præcipere. Annuit Pontifex, ac ſanitati reſtitutus fecit, ut S. Annæ feſtus dies à Chriſtianis per orbem inter feſta præcepta haberetur *a.* 11. Urbani *a*
VIII ad ſummi Pontificatûs culmen electionem prædixit, & eidem jam electo ac etiam aliis pluribus affirmavit, ipſum debere S. Annæ ſuum pontificatum. 111. Adeo familiaris S. Annæ exſtitit, ut nonnumquam in cellula ſua ejuſdem ſanctiſſimæ Matris familiari ac ſuaviſſimo colloquio frui meruerit.

& alia beneficia

56 IV. Vice quadam à Fratribus & ſecularibus viſus in horto ad arborum altitudinem è terra ſublatus in exſtaſim raptus, id dolenter ferens, recurrit ad beatam Virginem Mariam & S. Annam, obtinuitque, numquam ut deinceps in ecſtaſi palam deprehenderetur, quod ipſe poſtea pia ſimplicitate amicioribus ſignificare ſolitus erat. v. Mulier quædam nobilis
F Lombarda, quotquot concipiebat proles, pariebat exanimes. At quadam vice cum eſſet gravida, ad fratrem Innocentium confugit, ejus preces & interceſſionem ad S. Annam humiliter flagitans: promiſit ille, parituram filiam vivam, cui nomen Annæ imponi juſſit; peperit verò mortuam. Verùm obſtetricibus id puerperæ indicantibus, credere ſe nullatenus poſſe reſpondit, quod frater Innocentius fidem fallat, utpote qui animatam ſibi prolem ſpopondiſſet. Quibus ſic altercantibus, infantula revixit, & communi omnium ploratu vitam teſtata, in regenerationis lavacro Annæ nomen ſortita eſt.

nobilium conjugibus proles b

57 VI. Princeps quidam Siculus *b* ejuſque conjux diu ſteriles fratrem Innocentium interpellarunt, ut eis prolem impetrare velit: qui voto S. Annæ facto, non unam dumtaxat, ſed trinam eis prolem ſpondet, ſi ejuſdem ſanctæ Matris ſacellum reſtaurare velint. Annuunt illi Innocentii poſtulatis, ac nedum ſacelli inſtaurationem, ſed & novi templi nec non etiam cœnobii erectionem appromittendo ſtipulati ſunt. Fuſis itaque Innocentius ad Deum & ſanctam Annam precibus, ac impetratis tribus egregiis maſculis ſucceſſivè prognatis, principem voti ſui perſolvendi admonuit: at is centum tantummodo

A do ſcuta loco ſacelli offert; cui ſervus Dei replicavit, S. Annam non velle centum ſcuta, ſed ſacellum reparatum, uti voto promiſſum fuit; quod ſi adimplere nollet, omnes tres filios ſciret certò morituros : & interim graviſſima infirmitate ægrotare cœpit primogenitus. Sed accito Innocentio, & promiſſa voti adimpletione, convaluit. Verùm miſſis denuo à parentibus centum ſcutis, iiſque ab Innocentio recuſatis, ſitpote qui non pecuniam illam, ſed ſacelli reparationem ſolicitabat, primogenitus identidem morbo correptus ceſſit è vita, quem & alii duo paucis pòſt diebus ſecuti ſunt. Principe autem per nuntios & litteras ſervum Dei deprecante, rogando primum ut pro his oraret, deinde ut novos ipſi filios impetraret, magnalia interim promittendo; at replicante Innocentio, fruſtra eum petere novos favores, qui antiqua vota non ſolviſſet, demum princeps ob filiorum mortem & alias adverſitates graviter afflictus, ſolatium
B quæſivit ludendo cum duce Oſſunæ, Siciliæ prorege; ſed eluſus eſt, perditis ſexies mille aureis, omnique ſolatio deſtitutus.

58 VII. Idem prorex non multo pòſt gravi crurum dolore vexatus, nullâ medicorum induſtriâ curari potuit. Reverſus ad ſe, quod fratrem Innocentium, nuper ob quoſdam exceſſus libere ſe increpantem, domo expuliſſet, eum perquam humaniter acciri juſſit. Venit ille, ac, præſentibus medicis, cataplaſmata removit, factaque oratione, in Dei omnipotentis ac S. Annæ nomine principis crura benedixit, dolores fugavit, & ducem in conſpectu omnium in crura levatum ambulare juſſit: qui protinus ambulare & currere cœpit, ipſis medicis conclamantibus miraculum! Quod prorex agnoſcens, illico ſanctæ Annæ ſacellum, à præmemorato principe neglectum, ſumptuosè & magnificè grato & liberali animo reſtaurari curavit.

& prorogi Siciliæ greſſum à S. Anna impetrat.

c *Præter alias prædictiones,*

59 VIII. Celebris eſt in Sicilia tunnorum c piſcatus; at dum piſcatores quidam diu multumque laborantes nihil cepiſſent, rogant fratrem Innocentium, ut veniens benedicat operi. Venit ille, ac benedicens, totum hoc, quod capturi eſſent, ſanctæ Annæ meritis referendum, ejuſque in ſignum & teſtimonium ſingulos piſces ſanctæ Annæ nomine inſigniendos prædixit. Ita factum, ut multorum dierum jacturam unico piſcationis actu copioſiſſimè compenſarint, neque ullus inter omnes piſces (quos concluſerant) repertus eſt, qui venerando S. Annæ nomine non fuiſſet inſignitus.

C

IX. Sub idem tempus acceſſit ad eum mulier quædam, mariti ſui (qui in agone conſtitutus cum morte luctabatur) afflictionem deplorans, ſimul orans, quatenus pro illius ſalute Deum precari dignaretur. Oravit pauliſper, ac feminam conſolatus adjecit, maritum quidem ſuum ſupervicturum, at vicinum quemdam (tametſi aliàs ſibi ignotum) omnino eſſe moriturum: adeoque mulierem admonuit, ut S. Annæ (quæ marito ſpatium vitæ à Domino impetravit) in grati animi teſſeram & memoriam pium anathéma in eccleſia appenderet. Et omnia juxta ſermonem viri Dei evenerunt.

X. Circuibat interdum Innocentius villas & pagos, lanam oſtiatim emendicans, & à quodam agreſti colono repulſus replicavit, ſatius eſſe pro amore Dei & S. Annæ ſibi erogari vellus, quam ut id ſimul cum ove lupus abripiat. Indignatus villicus abire jubet Innocentium; nec citius abiit, quam aderat lupus, qui preſſum à faucibus vervecem in conſpectu omnium, nemine opitulante, aſportavit. EX VARIIS.

60 XI. Leopoldus archidux Auſtriæ, germanus imperatoris, auditâ famâ fratris Innocentii, eum per litteras obſecrabat, ut ſibi filium impetraret. Reſcripſit Innocentius, ſuam ſeniculam S. Annam facturam omnino, ut prolem habeat. Atque ita poſt paululum ducisſa gravida felici partu filium enixa eſt. Dux ſanctæ Annæ non ingratus conventum Fratribus reformatis ſub ejuſdem titulo & patrocinio etexit, ſimulque fratri Innocentio gratias quam humaniſſimas egit. *plurimis feminis fœcunditatem obtinet*

XII. Complures ipſius hortatu S. Annam (quam ille affectu dulciſſimo ſuam ſeniculam, phraſi Itala vecchiarellam, vocitabat) in ſingularem patronam & advocatam ſuſceperunt, magnis ab ea favoribus cumulati. Perſæpe cum ipſo quàm familiariſſime egit, multaque ei ſolatia & conſolationes cæleſtes communicans, varia ſecreta & occulta revelabat. Aliquando eidem apparens poſt ſuaviſſima invicem colloquia dixit, tanta ſe lætitiæ voluptate perfundi in feſto Conceptionis filiæ ſuæ virginis Deiparæ, tamquam ſi propria ſuiipſius ſolennitas foret. Referebat interdum, maxima miracula ſibi à Deo conceſſa eſſe per interceſſionem S. Annæ, inter quæ erat, quod quingentas mulieres ſteriles miraculosè fœcundas reddiderit. E

61 XIII. Habebat Innocentius Romæ amicum quemdam, Dominicum nomine, ſyndicum Fratrum, cui dum ſæpe ſuaderet, ut S. Annam ſibi deligeret advocatam, replicavit Dominicus: Quid mihi hæc tua Vetula faceret, vel quid tibi ipſi præſtat? Sed Innocentius eum inducit cellulæ, & clauſo oſtio, inter varia S. Annæ beneficia eidem retulit, qualiter ſemel vocatus fuerit ad quamdam mulierem, quæ triduo mortuum infantem geſtabat in utero, ita ut neceſſe fuerit os ejus ferreo inſtrumento jugiter apertum tenere, ne fœtor cadaveris caput lædere; ipſe verò miſeratione permotus, non ſolùm impetravit à ſancta Anna, ut mulier fœtum ejiceret, ſed etiam ut mortuum ac putridum cadaver infantis jacens in terra ad vitam rediret. *idem venerabilis Dei ſervus,*

F

62 XIV. Dum Morſalâ Drepanum navigaret, accidit, ut nautæ obliti fuerint aquam ſecum deferre; qui dum ſiti æſtuarent, vas vacuum pedibus hinc inde protrudebant blaſphemantes, ſeque mutuo contumelioſis verbis proſcindentes: & vix defuit, quin ad manus venirent, dum alter alteri neglectæ aquæ culpam objiceret. Rogat interim Innocentius, ut miſſa faciant talia, & fiderent miſericordiæ Dei. At ubi ipſi reponunt, ſe ſitis ardore inſanos fieri, Innocentius eorum compaſſus miſeriæ, ad ſuam S. Annam confugit, quæ continuò dolium implevit aquâ frigidiſſimâ, quam nautæ juſſu Innocentii ad ſatietatem haurientes, ad portum Drepanenſem incolumes appulſi, miraculum promulgarunt. *& nautis ſitientibus*

XV. Pari modo dum Panormo Neapolim navigaret, nautæ vinum obliti fuerunt accipere, &, ſicut prius dictum, in detractiones & injurias mutuas prorumpebant. Innocentius, fuſa ad S. Annam oratione, juſſit promere quidquid è vaſe profluereret; profluxit autem vinum optimum, cum prius eſſet aqua puriſſima.

XVI. Similiter dum ex Sicilia Romam navigat vectus eadem triremi, qua eminentiſſimus

EX VARIIS. Cardinalis Torres *d* & D. epiſcopus Cephaludenſis *e*, aqua omnibus, ſed maxime remigantibus, defecit; nec ob tempeſtatem erat poſſibilitas terram ullibi attingendi. Recurrunt ad preces fratris Innocentii, quibus ille ad ſanctam Annam fuſis, jubet hauriri aquam maris, eamque facto ſigno crucis reddidit dulcem atque potabilem: quod miraculum eminentiſſimus D. Cardinalis & D. epiſcopus Romæ poſtea divulgarunt.

d

e

aliiſque ægris per invocationem S. Annæ

63 XVII. Principalis quædam matrona Romana tantam in mamilla paſſa eſt corroſionem cancri immedicabilis, ut medici omnino decreverint totalem mamillæ abſciſſionem. Sed mulier ad Innocentii preces accurrit. Ille verò poſtquam S. Annam oravit, amotis emplaſtris, unxit mamillam oleo lampadis S. Annæ, aſperſit aquâ benedictâ & panniculo obtexit. Dormivit bene mulier ſequenti nocte, & cum pro more redirent mane medici, mamillam integre perſanatam invenerunt, ſtupefacti miraculo.

B

XVIII. Quadam vice in Siciliam navigabat, &, exorta maxima tempeſtate, periclitantes nautæ ad preces ipſius recurrunt. Jubet ille ſanctam Annam invocari, ſi ſalvi eſſe velint, &, fuſis precibus, crucis ſignum contra tempeſtatem formavit, quæ illico in denſiſſimam pluviam converſa eſt: nec tamen naviculam fratris Innocentii vel gutta contigit, cum aliæ duæ ſimul pergentes gravi pluvia onerarentur.

XIX. Verùm, oborta iterum nova ac validiori tempeſtate, coacti ſunt naviculas ad terram attrahere in eo loco, in quo nullo humano auxilio ipſis ſuccurri poſſet. Deficiente annona, rogant Innocentium, ut victui neceſſaria provideat, ne ſimul fame pereant. Jubet ille, ut S. Annam invocent, &, facta oratione, monet, ut videant, quid ſua Senicula ipſis ſub prora appoſuerit. Viſum eunt, & inveniunt tot albos panes, quot erant neceſſarii uſque dum periculum evaſiſſent.

ſæpius ſubvenit.

64 XX. Joannes Marcus Joanellus Gandinenſis anno MDCXXV Romam veniens, gravi apoſtemate in capite affectus, mortis periculo ſubjacuit: curat ſe ad fratrem Innocentium deportari. Jubet Innocentius, ut ſe S. Annæ recommendet; deinde ſignum crucis in infirmi fronte efformat, &, mox rupto apoſtemate, revaluit. Hæc & alia prodigia quamplurima Annæus hic thaumaturgus meritis & interceſſione glorioſiſſimæ matris Annæ (Deo annuente) patravit: quorum teſtes oculatos etiamnum ſuperſtites, magnalia viri Dei ac præcipuè pietatem in divam Annam ſingularem enarrantes, non rarò cum intimo animi mei ſenſu auſcultavi; quæ itidem fideli calamo exaravit R. P. Antonius Randacius Minor obſervans in Vita ejuſdem *f*.

C

f

ANNOTATA.

a *Gregorius XV anno* 1622 *juſſit feſtum* S. Annæ *per totam Eccleſiam celebrari, ut conſtat ex Bullario Cherubini pag.* 125.

b *Hujus principis nomen haud dubie in Sicilia ſatis notum erat, cum Petrus Tognolettus Siculus in Vita Italica venerabilis Innocentii cap.* 31 *dicat, id Panormi accidiſſe, & locum cognominis punctis impleat, ne forte nobilem iſtius principis familiam offenderet, & exteris indicaret.*

c *Puto ſcribendum* thynnorum *vel* thunnorum, *de quo piſce fuſe diſſerit Ulyſſes Aldrovandus in Opere ſuo de piſcibus lib.* 3, *cap.* 18.

d *Is eſt Ludovicus de Torres archiepiſcopus Monteregalenſis in Sicilia, qui deinde in purpuratorum Patrum numerum adſcriptus, Romæ anno* 1609 *obiit, ut tradit Rocchus Pirrus in Notitia Sicilienſium eccleſiarum tom.* 1, *pag.* 435 *& ſequenti.*

e *Cephaladis, vulgo* Cefalu, *eſt urbs epiſcopalis Siciliæ ſub archiepiſcopo Meſſanenſi, de qua vide laudatum Pirrum in opere citato tom.* 2, *pag.* 425 *& ſequentibus.*

f *Hîc Joannes Thomas à ſancto Cyrillo ad marginem notat ſequentia:* Vita F. Innocentii à Cluſa Ms. aſſervatur in archivio collegii ad ſanctum Iſidorum Romæ Fratrum Minorum Hibernorum ſtrictæ obſervantiæ. *An id dicatur de Vita ab Antonio Randacio ſcripta, an de alia, neſcio. Saltem Petrus Tognolettus, Minorita Siculus, anno* 1677 *ampliorem ejuſdem venerabilis viri Vitam Italicè edidit, in qua plura referuntur prodigioſa beneficia, quæ venerabilis Dei ſervus interceſſione* S. Annæ *obtinuit.*

CAPUT III.

Recentiora quædam miracula, quæ per invocationem S. Annæ in Sicilia contigerunt, ex libro Italico in Latinum compendium redacta.

Inter alia miracula, quæ in Sicilia contigerunt,

VEnerabilis Innocentius à Cluſa tantopere veneratione S. Annæ *in Sicilia promovit, ut plurimi iſtius regni incolæ eam ſibi peculiarem patronam elegerint, & prodigioſa per illius interceſſionem impetraverint beneficia, quæ R. P. Dominicus del Burgio, Minorita Siculus, Italicè collegit & anno* 1690 *Panormi edidit. Ut autem miraculis illis debitam auctoritatem conciliet, ante ea, cap.* 2, *pagg.* 24 *&* 25 *ſic præfatur:* Drepani in Sicilia pietas erga S. Annam ita civium cordibus impreſſa eſt, ut ſæpius dulciſſimum iſtius Sanctæ nomen invocare audiantur; illa verò devotio potiſſimum orta & aucta eſt indefeſſo ſtudio venerabilis Innocentii à Cluſa, qui teneriſſimè erga eam afficiebatur, & quem propterea populus vulgò Innocentium à ſancta Anna appellabat. Inde etiam Conventui, qui felici illo tempore noſtris Minoritis ædificabatur, nomen S. Annæ inditum eſt, & ad illum præfatus Innocentius ex urbe Romana ſacras ejuſdem Sanctæ reliquias miſit, ut alibi dictum eſt. Porro miracula, quæ illic ſancta Chriſti Avia patravit, ſunt innumerabilia; ex quibus hîc aliqua referam, quæ P. Hieronymus de Saleme, timoratæ conſcientiæ & optimæ vitæ religioſus, mihi narravit. Imo ego ipſe menſe Junio anni MDCLXVI contuli me Drepanum, ubi ſtupenda S. Annæ beneficia, quæ pius Pater Hieronymus mihi antea narraverat, tum à Patribus noſtris, tum à ſecularibus fide digniſſimis coram me confirmata fuerunt. *Nos ex R. P. Dominico del Burgio hîc aliqua prodigia ſeligemus, & è lingua Italica Latinè contrahemus.*

E

F

duo mercatores

66 Gabriel Aydone dives mercator Drepanenſis ex familiari converſatione cum venerabili Innocentio à Cluſa magnam conceperat opinionem de meritis S. Annæ, quam propterea teneri-

A nerrimo affectu diligebat. Cum ei aliquando ob urgentia negotia ex Sicilia in Sardiniam navigandum esset, prius se Patronæ suæ ferventer commendavit, & novam firmissimamque navim conscendit. Vix *insulam Hieram *a* prætervectus erat, cum oculos in cælum elevans, videt tres nubes, quæ imminentem tempestatem minabantur. Nihilominus, cum ventus esset secundus, nauclerum hortabatur, ut inceptum iter prosequeretur. Sed necdum ad medium
b maris Sardoi *b* pervenerat, quando ortus est ventus contrarius, tamque vehemens, ut vela scinderentur & antenna difrumperetur. Tunc ille nautas monuit, ut S. Annam invocarent; at ii efferati & desperantes, responderunt, jam non esse tempus orandi, sed circumspiciendi, an natatu possent instantem mortem fugere. Interea ipse se S. Annæ commendabat, quando navis à fluctibus absorpta est, ita ut nullus nautarum ex naufragio evaserit. Supererat solus Gabriel, qui majori fide ac voce in hoc extremo discrimine auxilium S. Annæ implorabat. Dum cum fluctibus luctatur, videt S. Annam supra maris undas ad se venientem, sibique dicentem audit: Gabriel, noli timere, confide; ego hîc sum, ut te hoc periculo liberem. His dictis, Sancta arripuit sinistrum ipsius brachium, eumque supra aquas ducens ac leniter in terra collocans, disparuit. Gabriel po-
c stea Drepanum *c* reversus magna cum animi tenerirudine & non sine lacrymarum copia hoc prodigium narrare consueverat, & exemplo suo Drepanenses ad cultum S. Annæ vehementer excitavit.

naufragio 67 Ex eadem civitate Drepanensi Paulus Marciante mense Februario anni MDCLXVI ob negotia Neapolim profecturus, navim Hieronymi Confalone ascendit. Quamvis autem ventus sub initium navigationis faveret, tamen in medio itineris mutatus est, atque ita invaluit, ut nautæ merces in mare projicere cogerentur. Deinde fracta antenna & scissis velis, etiam gubernaculum ventorum vehementiâ ablatum est. Unde omnes de vita servanda desperantes salutem animæ curarunt. Erant in eadem navi tres religiosi tertii Ordinis S. Francisci, qui eos ad implorandam Dei misericordiam, & faciendam peccatorum confessionem hortabantur. Dum se
C ita piè ad mortem præparant, navis impegit in scopulum & in duas partes disrupta est. Tunc quisque primò obvium lignum arripit; at nullus potuit mortem evadere, præter Paulum ejusque filium, qui quindecim ætatis annos numerabat. Hic invocans dulcissimum Jesu nomen, invisibili manu in arena collocatus est. Paulus verò, arreptâ tabulâ, hinc inde fluctibus jactabatur, & tandem in grande quoddam lignum impegit, ita ut graviter vulneratus & è tabula sua depulsus fuerit. Denique miser naufragus viva fide opem S. Annæ implorans sensit, se in altum attolli, & ignoto sibi modo ad terram deferri. Jam in littore constitutus nudum corpus texit arenâ, ut saltem aliquo modo nivis ac borealis venti asperitatem mitigaret. Interea continuas ad S. Annam fundebat preces, atque undique oculos vertens tandem eminus quamdam lucem vidit. Illuc rectà procedens reperit in tugurio benignum senem, qui eum, quantum poterat, refocillavit, & cui cum multis lacrymis portentosam S. Annæ protectionem exposuit.

EX VARIIS. & puer præsenti submersionis periculo eripiuntur.

68 In tractu quodam Siciliæ, qui à sancta Margarita nomen gerit, ac in diœcesi Agrigentina situs est, Catharina di Leo, devotissima S. Annæ, habebat filiolum, nomine Didacum, qui sextum ætatis annum inchoaverat. Is in horto domui vicino ludens, nemine præsente, infeliciter in aquam lapsus est. Cum mater filiolum aliquamdiu non vidisset, jussit eum quæri ab ancillis, qui illum in aqua invenerunt, capite supra frustum baculi reclinato. Ancillæ videntes hunc mirum pueri situm, magno clamore matrem advocarunt, quæ mox advolavit, & materno amore stimulata, in aquam descendit, ancillis unum dominæ brachium tenentibus. Interim mater assiduò invocans S. Annam, extraxit filiolum vivum ac lætum, à quo etiam petiit, quomodo factum esset, ut tanto temporis spatio non submergeretur. Innocens puer simpliciter respondit: Anus quædam albo vestimento induta, & similis imagini S. Annæ, quæ in Sambucensi Fratrum Minorum templo cernitur, me supra aquam tenuit, ne submergerer. Hoc miraculum sæpius populo in concione propositum & ab ipsa pueri matre jurejurando confirmatum est. H

Annosa vidua 69 Anno MDCLXXIV Panormi erat vidua sexaginta quinque annorum, nomine Maria la Russa, cui filia moriens reliquerat nepotulum ante sex menses natum. Cum verò vidua illa ob paupertatem non posset habere nutricem, quæ infantem aleret, modò uni, modò alteri ex vicinis feminis illum lactandum dabat. Sed cum vicinæ id postmodum nollent facere, mulier maximè afflicta confugit ad patrocinium S. Annæ, eique in templo Franciscanorum, quod à Misericordia nomen habet, extremam suam necessitatem tenerrimis lacrymis & precibus exponit. Dum orat, videt venerabilem religiosum (is à paucis annis cum magna sanctitatis fama obierat) ad se venientem ac dicentem: Ne dubita, Maria; spem fige in S. Anna, & omnimodam consolationem recipies. Illa existimans, hunc esse quemdam religiosum ex illa Franciscana familia, qui sibi ex commiserationis affectu istud dixerat, cum magna fiducia domum redit. Sed media nocte puerulus cœpit plorare, & lacrymis sitim aut famem indicare. Tunc mulier maximo commiserationis affectu mota, iterum opem S. Annæ ferventissimis precibus imploravit. F

nepotulum suum mirabiliter lactat, 70 O rem mirabilem! dum pia anus preces fundit, sensit sibi ubera lacte distendi, & vix ipsa id credens, nepotulum illis admovet, & prorsus stupefacta simul ac læta abundanter illum lactat. Postero die gratias S. Annæ actura se confert ad templum Misericordiæ, & PP. Franciscanis narrat, quid sibi acciderit, addens, sese à quodam patre ex eorum familia pridie monitam fuisse, ut spem in S. Anna figeret. Superior omnes religiosos istius cœnobii coram vetula comparere jussit, ut sciret, quis ipsi tam salutare consilium dedisset. At illa asseruit, eum, quem pridie viderat, in hoc numero non esse. Post paucos dies vidua illa vocata ad nobilem ægrotantem, cui etiam aderant quidam PP. Franciscani, vidit in cubiculo ægri imaginem venerabilis Vincentii Ferrerii ex illo Ordine, qui ante aliquot annos pie mortuus fuerat, & mox digito illum monstrans, inquit: Hic est, qui me ad collocandam in S. Anna fiduciam hortatus est. Hoc ipsum postea in palatio ar-

EX VARIIS. chiepiſcopi Panormitani juramento teſtata eſt. Illa autem lactis copia per quinque annos in uberibus vetulæ perſeveravit, ut toti urbi Panormitanæ notum eſt. Reverendus admodum pater Joſephus Maria Panormitanus, ſuperior cœnobii Miſericordiæ, & ipſa vetula memoratum miraculum mihi retulerunt.

& mulier tempore famis

71 Anno MDCLXXI Deus regnum Siciliæ tanta fame afflixit, ut multi incolæ præ inopia perierint. Inter alios in oppido, quod vulgo Aydone appellatur, Joſepha di Carnozzo, quæ ſibi ac quinque filiis ſuendo victum comparare conſueverat, ad extremam neceſſitatem redacta eſt. Die quodam famelici pueri cum lacrymis & ſingultibus panem petebant, quem mater ſuppeditare non poterat. Unde commiſeratione tacta, ad S. Annam, cui ſemper devota fuerat, flebiliter recurrit, eique egeſtatem ſuam lacrymoſis verbis expoſuit. Peracta oratione, præ mœrore faciem manu tegit, & cubito innixa in ſomnum incidit. Sed brevi expergefacta odorem recentis panis percepit. Mox oculos undique circumfert, & tandem in caniſtro, in quo linteamina & ſuendi inſtrumenta jacebant, reperit magnum panem adeoque recentem, acſi primùm ex clibano eductus eſſet. Quare gratiis S. Annæ actis, panem ſibi ac filiis copioſè diſtribuit, & prodigioſam ſanctæ Benefactricis ſuæ benignitatem ubique promulgavit, ita ut quidam ejus vicini micas iſtius panis in honorem S. Annæ conſervare voluerint. Reverendus pater Gabriel di Piazza iſtud miraculum per epiſtolam mihi indicavit.

B

puellula in caſtrate,

72 In patria mea, quæ vernacule terra del Burgio vocatur, menſe Junio anni MDCLXIX, Lucia quinquennis, filia Joſephi Ferrantelli notarii, ita papulis obſita fuit, ut cum ſummo parentum dolore viſum amiſerit. Cum medicorum induſtria nihil prodeſſet, mater ad templum conventus noſtri venit, & ante altare S. Annæ genua flectens, ardentiſſime Sanctam oravit, ut filiolæ viſum reſtitueret. Aderat forte juxta altare religioſus quidam noſter, qui mœſtam matrem conſolari cupiens, arripit faſciculum florum, qui ante imaginem S. Annæ poſitus fuerat, eumque dedit plangenti mulieri dicens: Fer hos flores filiolæ tuæ; ſpero, fore ut S. Anna ei miſericordiam ſuam exhibeat. Mater, iis cum ſumma fiducia acceptis, domum rediit, & omnes liberos ſuos alta voce interrogavit: Quis cupit flores S. Annæ? Reliquis ſilentibus, filiola cæca reſpondit: Mater, ego eos habere deſidero. Deinde eos cum gaudio acceptos oſculata eſt, atque oculis ſuis applicuit. At ecce primo florum contactu cum parentum & omnium adſtantium ſtupore puellula viſum recuperavit. Pater pro beneficio gratus proximo die Martis cum magna ſolennitate cereum & argenteos oculos, qui illic etiam hodiedum appenſi cernuntur, S. Annæ obtulit, & ceræ oblatione, quoad vixit, annuam hujus miraculi memoriam celebravit.

C

ipſe auctor in oculi læſione,

73 Cum anno MDCLXXI in proximè memorato patriæ meæ conventu degerem, & arborem quamdam mundarem, accidit, ut ramuſculus mihi graviter læderet oculum ſiniſtrum, ad quem tot humores confluxerunt, ut eo nihil aut parum viderem. Variis remediis fruſtra adhibitis, recurri ad S. Annam, & ſæpius oculum ſacris ipſius reliquiis ſignavi. At Sancta me conſolari diſtulit. Tandem confugi ad beatiſſimam Virginem Mariam, eamque rogavi, ut tamquam Deipara & cæli regina Matri ſuæ me commendaret, ac perfectam videndi facultatem mihi reddi juberet. Finito Sacro, plenus fiduciâ acceſſi ad lampadem ardentem in ſacello S. Annæ, & læſum oculum oleo unxi. Tunc magnum pruritum ſenſi in oculo, & ſtatim, conſumptis etiam malignis humoribus, alba macula, quæ in pupilla fuerat, diſparuit. Me è ſacello diſcedentem inviſit medicus, cui dixi, me paulo antea oculum oleo lampadis S. Annæ unxiſſe. At ille reſpondit, me malè feciſſe, eo quod oleum iſtud oculis noxium eſſet. Mox curioſius inſpexit oculum, eumque perfecte ſanatum videns, me ad laudes S. Annæ celebrandas hortatus eſt, firmiter ſibi perſuadens, id non ſine miraculo factum eſſe.

D

& medicus morti proximus

74 Drepani circa finem anni MDCLXV Andreas Murſia medicus tam gravi & periculoſo morbo oppreſſus eſt, ut alii medici eum ſacro Viatico & extrema unctione præmuniri juſſerint, ac de vita illius omnino deſperarent. Æger verò recordatus beneficiorum S. Annæ, cui ſemper devotus exſtiterat, petiit, ut è conventu noſtro ſacræ ejus reliquiæ ad ſe deferrentur. Guardianus, qui tunc erat R. P. Joſephus Maria di Termine, miſit cum ſocio P. Hieronymum de Saleme, ut deſideratas reliquias portaret. Infirmus magna cum reverentia & tenero affectu ſacras exuvias oſculatus, ſeſe patrocinio S. Annæ commendavit. Deinde duo illi Minoritæ, ab ipſo ægro ac adſtantibus rogati, reliquias capſulæ incluſas illic reliquerunt, ac ad conventum reverſi ſunt. Poſtea R. P. Guardianus eumdem inviſens lipſanothecam aperuit, ex qua infirmus magnum ſplendorem prodeuntem vidit, ac dulcem ex ea viſione conſolationem percepit. Morbo poſt paucas horas ingraveſcente, infirmus ad extremum vitæ terminum deductus videbatur, ita ut domeſtici de ſepultura & exſequiis jam ſolliciti eſſe cœperint.

E

opem S. Annæ experiuntur.

75 At ecce media nocte, quando jamjam moriturus putabatur, apparuit illi S. Anna: quam videns, coram omnibus religioſis, qui ipſum ad mortem piè obeundam comparabant, matrem ſuam illîc plorantem interrogavit: Quænam eſt iſta vetula? Matre autem reſpondente, nullam illic vetulam eſſe, dixit ægrotus: Ecce illam apud me! Adſtantes, hoc audito, putarunt, ipſum delirare, aut diabolica tentatione vexari, ut ſæpe in ultimo vitæ articulo contingit. Tunc S. Anna ſe totam ſplendidam manifeſtavit, &, data ei benedictione, diſparuit, relinquens ægro perfectam ſanitatem & cæleſtem conſolationem. Medici, hoc prodigio intellecto, cum multis nobilibus ad eum venerunt, ut miraculum ex ore ipſius audirent, & unà cum illo ob recuperatam valetudinem S. Annæ gratias agerent. Cum ego poſtmodum Drepani eſſem, ipſe Andreas Murſia mihi hoc ſtupendum beneficium ſibi collatum cum tenerrimis lacrymis narravit, & nullum vitæ ſuæ diem prætermiſit, quin S. Annam in templo noſtro viſitaret. *Hac pauca miracula è multis elegi. Qui Italicam linguam intelligit, plura hujuſmodi apud laudatum Dominicum inveniet.*

F

ANNOTATA.

a *Hæc inſula, quæ etiam Theraſia ac Maritima, vulgo* Maretamo, *appellatur, Siciliæ adjacet verſus*

A *versùs ejus promontorium Occidentale, ut videri poteſt in mappis geographicis.*

b *Per* mare Sardoum *intelligo partem maris Mediterranei verſus plagam occidentalem Sardiniæ, quamvis alii id latius extendant.*

c *Drepanum, ab incolis vernaculè dictum* Trapano, *eſt celebre Siciliæ emporium, de quo aliiſque ejuſdem inſulæ locis, quæ in his miraculis occurrent, vide mappas geographicas vel topographos paſſim obvios.*

CAPUT IV.

Spicilegium miraculorum ex diverſis libris Latinis.

Joſephus Geldolphus à Ryckel, abbas S. Gertrudis Lovanii, in ſuo Phylacterio, tract. 7, § 30 inter alia S. Annæ *decora ſequens memorat miraculum:* Eſt Brugis Flandrorum Cartuſia S. Annæ ſanctimonialium, in qua ſanctæ Annæ cultus viget viguitque ab immemorabili tempore ob ingentia beneficia, quæ percipiunt virgines ſacræ ex ejus patrocinio & interceſſione: inter quæ non poſtremum eſt illud, quod in tabula penſili legitur exaratum in ipſo primo aditu anteriоris partis templi: Maria Ouſeils religioſa, diuturno languore detenta non poterat vel greſſus baculo regere vel de ſtrato ſurgere tantillo tempore, quo rem divinam audire ſolita erat: verùm alienis pedibus, alienis manibus, ante funus funerata, in ſindone ferebatur ad ea omnia munia, quæ vel neceſſitas vel pietas exegiſſet. Clinica, impotens corpore, ſed non animo, vigente in ea adhuc fervoris & optimæ in ſanctam Annam fiduciæ igniculo, juſſit in eiſdem ſuis involucris ante aram majorem templi, quæ ſanctæ Annæ dicata eſt, ſe deponi: ubi cum in ſpiritu vehementi profuſius oraſſet, in momento ſenſit ſibi vires refundi, audivitque ab ipſa imagine Sanctæ Annæ velut vocem quamdam dicentem ſibi: Surge, tolle grabatum tuum, & eſto ſana.

B Sancta Anna

moniali paralytica, C

77 Nec mora; ſurrexit de loco, ſtupentibus omnibus, quibus occurrit ſana & ſoſpes ferens feretrum ſuum, in quo prius portabatur. Nec procul arceſſendus fuit conventus ad ſpectaculum: rediens enim ex trichoro communi reperit eam obviam exilientem & gaudentem in Domino de tam inuſitato, quod vix ipſa capiebat, divino beneficio. Gratiæ in commune refetuntur pro refectione primum, mox & pro tanta divinæ pietatis dignatione. In acta res tota relata fideliter eſt, & per manus & memoriam perennaturam tradita: celebratur adhuc hodieque in eadem domo hoc beneficium, quo & ſpes in poſterum & fiducia ſemper alitur in Deum & Divam, non ſine fructu animarum & exuberantia ingenti meritorum.

conjugio ſterili, viro clando,

78 *Noſter Joannes Nadaſi in Annalibus Marianis Societatis Jeſu num.* 373 *refert beneficium, quod anno* 1601, *ut in margine notat, patrocinio* S. Annæ *videtur impetratum.* Sanctæ Annæ, matris beatiſſimæ Virginis, cultus, *inquit*, eſt nobile auctarium cultûs ipſius Deiparæ, adeoque aliis etiam enixè ſuadendus. Pater Alphonſus Cordeſes Hiſpali ſenatori mœſto ob ſterile unici filii matrimonium perſuaſit, ut S. Annam, matrem Matris Dei, ſtudioſe coleret: ſic enim futurum, ut anni fere intra ſpatium nepotem è filio videret lætus; & ſimul eam colendi modum edocuit. Paruit conſilio ſenator, &, nec-dum elapſo annuo intervallo, nepotem è matrimonio hactenus mœſto & infœcundo vidit, atque gaviſus eſt. *Deinde num.* 689 *meminit de devotione, qua venerabilis noſter Ludovicus de Ponte* S. Annam *proſequebatur. Denique num.* 729 *aliud beneficium ita commemorat:* Pater Joſeph Scammacca rogatus, ut oraret pro quodam, qui pedem habebat à medicis jam depoſitum, dixit, neceſſarium eſſe ſanctæ Annæ auxilium. Adfuit illis ipſis diebus ægro matrona gravis, pedemque inſpectum cruce ſignavit, neſcio quid medicinæ ſuggeſſit, & abiit. Mirum id medicinæ genus viſum aliis; æger tamen, ut omnia tentaret, non omiſit, & ſtatim valuit.

EX VARIIS.

mulieri mutæ

79 *Jam ſæpe laudatus Joannes Thomas à ſancto Cyrillo in Matre Honorificata cap.* 35, § 2 *occaſione montis Auſtriæ, qui* S. Annæ *nomen gerit, ut in Commentario hiſtorico ſupra num.* 70 *diximus, narrat ſequens miraculum:* Accidit autem circa annum ſalutis MDCXXXIII, quod mulier civis Viennenſis, Maria Rottenſtetterin nomine, toto integro ſeptennio loquelam amiſerit, ut penitus muta redderetur; tandem pro ſalute deſiderata ad communem patriæ, imo totius orbis univerſalem ſoſpitam, Virginem converſa, ad ejuſdem miraculoſam ædem, intra Styriæ prærupta montium ſitam, vulgo MARIÆ ZELL dictam, facti voti gratiâ ſupplex & feſtina excurreret. Venit, votum ſolvit; & quia, ut muta, precibus prolixis non poterat, altis ſuſpiriis validiſque ex imo fundo cordis ſurgentibus gemitibus fortiùs ad Matrem miſericordiæ clamat & vota multiplicat: ſed Mater gratiarum has mutæ & elinguis preces & vota audire & exaudire diſſimulat, quia ut pia Filia piæ & verè gratioſæ matri Annæ grandem hanc gloriam reſervabat. In reditu igitur ad S. Annam confugit, ejuſque montem à Matre ſupplendæ gratiæ ſpe (quam negârat Filia) ſubit, templum ingreditur, ante ſummam, Glorioſæ hujus miraculoſam ſtatuam exhibentem, aram ſupplex proſternitur, gemit, ſuſpirat, & vota multiplicat. Et ecce tibi rem prodigioſam! juxta ſpem & votum ſuum loquelæ gratiam, quam Filia in Matrem piiſſima piè negaverat, à ter pia & benedicta Matre piè tandem impetrat.

E

F

& monialibus in neceſſitate

80 *Idem ſcriptor in opere proximè citato cap.* 35, § 8 *varia* S. Annæ *ſubſidia exponit his verbis:* Coſfeldia in Weſtphalia poſt Monaſterium, metropolim ejuſdem diœceſis, civitas primaria duas germanas ſorores virgineſque nobiles prognatas ab arce Stammeren, per milliare Weſtphalicum inde recedente, anno MCDLXX admiſit, ut vitam religioſam ſub tertia regula ſancti patris Franciſci, indidem junctis ſimilis propoſiti virginibus, inchoarent. Equeſtres viri ab Horſt duabus primiceriis neptibus applaudentes pro clauſtrali domo excitanda viâ donationis iiſdem contulerunt curiam ſuam Coſfeldiæ ſitam. Eccleſiuncula forti opere procrevit anno MCDXC, per Henricum de Schwartzenburg archiepiſcopum Bremenſem, Monaſterienſem adminiſtratorem, ad glorioſiſſimæ matris Annæ honorem conſecrata. Mille imperiales in hujuſmodi ſacelli ſuique domicilii fabricam effuderant viâ mutui acceptos. Cum autem moniales ad ſolutionem urgerentur, nec affulgerent media,

EX VARIIS. dia, conſtanti fiducia atque ignitis precibus ad præſidium almæ matris Annæ confugerunt: nec protelata fuit benedictio, quin cumulatim accreſcerent largæ eleemoſynæ, ut ſe citius ab ære alieno expediverint. Quo facto, miniſtra domûs, beneficium ſolutionis S. Annæ referens acceptum, baſi iconis S. Annæ inſtrumentum obligationis redemptum pia gratitudine appendit, tribus cereis ante eamdem accenſis.

mirum præſtat auxilium.

81 Deinde cum clauſtralis officinarum atque ſupellectilis opportunæ inſtauratio deſideraretur, viator in qualitate peregrini fores pulſat, portariæ faſciculum argento turgidum & conſignatum porrigit, magiſtræ domûs tradendum, ac continuo diſparet. Præterea exeunte ſeculo ſexto decimo primùm, deinde anno ſequentis ſeculi tertio decimo domus civica conventui contigua ignibus ſecundùm conſumitur; ſed ex parte incolatûs ſororum ſingulis vicibus oppoſita locatut imago S. Annæ longitudinis trium pedum, atque mox flamma vorax elanguit, ne longius ſerperet. Ex altera parte clauſtri anno MDCXL, Haſſo præſidio civitatem gravante, per malitiam ignis clam immiſſus, nullo advertente, pecuarium conflagrat; facto autem recurſu ad eamdem S. Annæ imaginem, deſiit hinc inde oppoſitis fabricis clauſtralibus nocere. Summatim in variis anguſtiis, jactura bonorum fortunæ, atque periculis animæ, S. Annæ maternæ benignitatis ſubſidia atque ſolatia præſentanea loci incolis ipſam piè invocantibus frequentiſſimè præſto fuêre.

B

Eadem Sancta quibuſdam in navigatione Americana

82 *Tunc idem auctor ibidem citat Ramuſium volumine tertio navigationum ad novum orbem in hiſtoria Indica lib.* 20, *cap.* 11, *ex quo refert ſequens prodigium hoc modo:* Cum D. Alfonſus Zuazo licentiatus, quondam gubernator in inſula Chuba, verſus Hiſpaniam novam cum multis navigaret, poſt longum per vaſtiſſimi Oceani furibundos fluctus emenſum iter, variis procellis ac tempeſtatibus jactatus, atque Dei miſerentis ope ſæpius è naufragio prodigiosè ereptus, tandem omnibus victualibus exhauſtis, in ſummas rerum anguſtias redactus eſt, ut etiam quamplurimi ſuorum fame & ſiti defecerint: & qui reſidui erant, adeo arida ſiti exhauſti ac defecti ſunt, vix ut exilem vocem edere poſſent. Tum verò ad inſulam quamdam appulerunt, ubi crudis marinorum animalium carnibus veſci ac fœdo horridoque teſtudinum cruore ardentem ſitim reſtinguere compulſi ſunt. Inter hæc prædictus licentiatus, ut erat ſingularis probitatis ac prudentiæ vir, verbo & exemplo ſingulos cohortari non deſtitit, ut calidis lacrymis, profundiſſimis ſuſpiriis, humilibus votis ac precibus benigniſſimum Deum exorare atque ad miſericordiam flectere ſatagerent. Erant inter eos, qui vota religionis ederent; alii perpetuæ caſtitatis votum nuncuparent; alii aliis ſupplicibus votis cæleſtem opem implorarent.

C

ſiti ferè ad mortem adactis

83 Flexus tandem Deus ter optimus, piiſſimus, humilibus eorum ſupplicationibus, eis per glorioſiſſimam matrem Annam gratiſſimo ſolatio & auxilio ſuccurrere dignatus eſt in hunc modum. Erat in hoc comitatu virgo quædam humilis & devota, Agnes nomine, quæ cum ad extrema deveniret, jamjam fatis conceſſura, cœpit repente hilari voce adſtantes compellare ac dicere: Venit ad me matrona quædam ſummæ ac reverendæ majeſtatis, incomparabili decore ac ſplendore ſolis inſtar refulgens, pretioſiſſimo candidi vitidiſque coloris amictu circumornata, quæ me blandiſſimis ac jucunditate plenis hiſce dignata eſt verbis: „ Ego ſum Anna, mater Mariæ Ge„ nitricis Filii Dei. Tu ergo, filia, dic illi li„ centiato, ut relicta hac inſula, quam ocyſſi„ mè ad alteram proximiorem tranſmigret, & „ ego ei ceteriſque ſuis aquam vivam, limpi„ dam, & ad potandum ſuavem ibidem tri„ buam ". Quod & factum eſt: nam ubi ad dictam inſulam juxta S. Annæ oris verba profecti fuiſſent, avide ac feſtinanter vel ipſis unguibus terram eruere cœperunt. D

dulcem aquam oſtendit,

84 Vixdum ad altitudinem cubiti unius terram ſuffoderant, illico aquam dulcem ac limpidam exilire ubertimque manare incredibili cum animi gaudio conſpiciunt. Erat ſane iſtud ſingulare miraculum; ſiquidem amplius quam in bis mille locis quaquaverſum terram ſuffoderant, nuſquam tamen quam hoc loco aquæ dulces ſcaturiunt: atque hujus prodigioſæ aquæ potu ſuaviſſimè refecti ac recreati toto centum triginta quinque dierum ſpatio, quo illic morati ſunt, commodè vitam ſuſtentarunt. Verum priuſquam ex ea ipſi vel modicum quid delibarent, memoratus dominus licentiatus, arrepta marina concha, eam aquâ replevit aiens: „ Nul„ lus bibat, antequam ex ea grati animi ſym„ bolum & ſacrificium Deo ac glorioſæ Annæ „ libemus & immolemus, ſicut fecit rex Da„ vid, qui aquam de ciſterna Bethlehem bi„ bere noluit, ſed eam Domino libavit ". Et his dictis, concham elevans, aquam per aërem in forma crucis diſperſit, libando & offerendo eam Domino. Tandem verò faventibus Superis, poſt ſuperata ſexcenta vitæ diſcrimina ad portum optatum cum ſuis feliciter pervenit. Porrò ut magnitudo hujus miraculi ac beneficentiæ Dei evidentiùs pateſceret, factum eſt, dum licentiatus profectionem ex inſula adornaret, ut illa, quæ ad uſum eorum cælitus conceſſa aqua pura dulciſque ſcaturiverat, ad ſuam primævam originem reverteretur, totaque ſalſa, utpote marina, reddita ſit: voluit nimirum benigniſſimus Deus demonſtrare, ſoli neceſſitati eorum miſericorditer fuiſſe proviſam, quæ cum ultrà haud urgeret, hanc in ſuam naturam reverti concederet. E F

& ab urbe Divionenſi peſtem depellit.

85 *Epimetri loco hîc addo votum, quod cives Divionenſes ob amotam meritis* S. Annæ *ab urbe ſua peſtem ediderunt, & quod Claudius Robertus in Gallia Chriſtiana agens de epiſcopis Lingonenſibus pag.* 393 *ex tabulario civitatis ita exſcripſit:* Anno incarnati Verbi MDXXXI, die VII menſis Septembris, cives Divionenſes in unum congregati in ſuo publico conventu unà cum venerabilibus dominis eccleſiaſticis, votum voverunt Deo ob peſtem ingruentem in ſua civitate, & quæ jam eos per multos annos vexaverat & adhuc vexabat, de conſenſu & auctoritate venerandi domini magiſtri Nicolai Gaultier S. capellæ cantoris vicariique generalis, R. in Chriſto P. & DD. Claudii de Long-vic, epiſcopi ducis Lingonenſis ac paris Franciæ, de celebrando ſingulis annis feſto divæ Annæ, matris virginis Mariæ, ſolenniter eo cultu & honore, quo ſolennitas Dominicæ reſurrectionis celebrari ſolet à Chriſti fidelibus cum ſuſceptione ſacræ Euchariſtiæ: quod ut debitè fieret, ac in perpetuum obſervaretur, ſtatutum fuit per prædictos dominos proceſſionem fieri ſolennem quotannis

A quotannis die Dominica, aut feſto immediate præcedente feſtum S. Annæ, prout videretur dominis eccleſiaſticis, quo concionator præfatæ proceſſionis in ſua concione admoneret unumquemque civium de complendo eorum voto, prout ipſi illud emiſerunt, ut ſcilicet unuſquiſque debitum faciat confitendi peccata ſua, quo dignè valeat ſacram Euchariſtiam ſuſcipere in die ſolennitatis divæ Annæ, ne Dominus ob vota non reddita, prout promiſſa ſunt, irritetur, ac ex variis. ne Deus patiatur præfatos cives in ſimile relabi peſtis periculum, in quo erant, quando dictum votum emiſerunt: à quo periculo liberati fuerunt, emiſſo voto, meritis & interceſſionibus divæ Annæ; quod avertat Deus optimus maximus, qui in Trinitate perfecta vivit & reghat in ſecula ſeculorum. Amen.

DE SANCTO ERASTO

DISCIPULO PAULI APOSTOLI

SYLLOGE HISTORICA. G.C.

Ex ſacra Scriptura, aliiſque antiquis monumentis.

SEC. I

B *Paulus apoſtolus indicat, hunc* Eraſtum *fuiſſe virum honoratum, dum in epiſtola ad Romanos cap.* 16 ℣ 23 *de illo ſic ſcribit:* Salutat vos Eraſtus, arcarius civitatis; *Græcè* ὁ οἰκονόμος τῆς πόλεως, *qui Latine dicitur quæſtor urbanus, & quem nunc vulgo theſaurarium urbis appellamus. Antiquus quidam ſcriptor, qui dudum ſub nomine S. Ambroſii latuit, & quem propterea jam eruditi communiter Ambroſiaſtrum vocant, in commentario ad hunc Apoſtoli textum, inter opera S. Ambroſii perperam edito, nonnihil diverſam hujus muneris ideam ſuggerit his verbis:* Diſpenſator civitatis eſt quaſi curator, qui, dictante juſtitia, gubernabat civitatem, maximè in pretiis moderandis. *Juxta hanc explicationem* Eraſtus *ille fuiſſet curator urbis & annonæ (hac phraſi Cicero hoc officium exprimit) quem nunc Galli vernaculè* lieutenant de la police *appellant. Theophylactus in eumdem Apoſtoli locum ita commentatur:* Hoc eſt proſpector & gubernator urbis Corinthi; ut advertas, neque opes, neque dignitatem quempiam arcere à fide, vel à recta vita. *Alii interpretes ipſum paſſim quæſtorem ærarium nominant. Quidquid ſit, ſaltem ex his liquet, eum in dignitate civili fuiſſe conſtitutum.*

S. Eraſtus, œconomus civitatis,

C *de quo quædam improbabilia*

2 *Satis mirari nequeo, quomodo Græci in Menologio Baſiliano ad diem* x *Novembris, quo* S. Eraſtum *cum aliis SS. Petri & Pauli diſcipulis colunt, apud Ughellum tomo* 6 *Italiæ ſacræ col.* 1130 *ſic de eo ſcripſerint:* Ceterùm Eraſtus, cujus in eadem epiſtola idem meminit Apoſtolus, primùm Hieroſolymitanæ eccleſiæ œconomus, deinde Paneadis epiſcopus fato conceſſit, *ſeu potius, ut Græcè legitur,* in pace vitam finivit. *Quod hîc de epiſcopatu Paneadis dicitur, poſtea examinabo. Nunc quæro, quo fundamento Græci aſſerant,* S. Eraſtum *fuiſſe* eccleſiæ *œconomum, cum doctiſſimus Theodoretus hæc S. Pauli verba diſertè interpretetur hoc modo:* Non appellat eum eccleſiæ œconomum, ſed civitatis, ut cui curatio quædam prorſus credita fuerat. *Deinde quæro, qua veriſimilitudinis ſpecie dicant, eum eccleſiæ* Hieroſolymitanæ *œconomum fuiſſe, cum probabiliſſimum ſit, illum ſuo munere functum eſſe in ea civitate, ex qua S. Paulus epiſtolam ad Romanos ſcribebat. Porro Theodoretus, aliique illuſtres ſacræ Scripturæ interpretes affirmant, hanc epiſtolam Corinthi ſcriptam eſſe. Au-*

di Origenem, ceteris antiquitate præſtantem, qui in præfatione ad memoratam Apoſtoli epiſtolam de hoc argumento ita diſſerit: Etiam illud haud abſurde admonebimus, quod videtur hanc epiſtolam de Corintho ſcribere, & aliis quidem pluribus indiciis, evidentiùs tamen ex eo, quod dicit: Commendo autem vobis Phœben ſororem noſtram, miniſtram eccleſiæ, quæ eſt Cenchris. Cenchris enim dicitur locus Corintho vicinus, imo portus ipſius Corinthi. Et ex hoc ergo apparet de Corintho ſcripta, & ex eo quod dicit: Salutat vos Caius hoſpes meus. De quo Caio ſcribens Corinthiis commemorat dicens: Gratias ago Deo meo, quod neminem veſtrûm baptizavi, niſi Criſpum & Caium. Simile & deinde datur indicium, ubi dicit: Salutat vos Eraſtus ὁ οἰκονόμος τῆς πόλεως arcarius civitatis. De quo Eraſto ad Timotheum ſecundam ſcribens dixit: Eraſtus remanſit Corinthi. Ex quibus omnibus colligi certiſſima videntur indicia, quod de Corintho ſcripta ſit. *Arbitror, his argumentis heteroclitam Græcorum opinionem ſatis convelli.*

E

traduntGraci,

F

3 *Ex dictis etiam corruit fabella Pſeudo-Dorothei, qui Sanctum illum inter ſeptuaginta duos Chriſti diſcipulos recenſet, & in Colonienſi ſanctorum Patrum Bibliotheca ſeculo ſeu tomo* 3, *pag.* 149 *de ipſo ſic loquitur:* Mentionem etiam iſtius in ea, quæ ad Romanos eſt, *epiſtola* Paulus facit. Hieroſolymitanæ eccleſiæ œconomus fuit: poſtea Paneadis epiſcopatum ſortitus eſt. *Unde quidam Græci & Latini recentiores, hunc pſeudographum incautè ſecuti,* S. Eraſtum *numero ſeptuaginta duorum diſcipulorum adſcripſerunt. Inter alios Maximus Cytherorum epiſcopus in Vitis Sanctorum, vulgari linguâ Græca editis, ad diem* x *Novembris de illo cum tribus ſociis ita meminit:* Τῶν ἁγίων ἀποστόλων ὁ τῶ ἑβδομήκοντα, Ῥοδίωνος, Σωσιπάτρου, Ἐράστου, καὶ Κουάρτου. Sanctorum apoſtolorum ex ſeptuaginta, Rhodionis, Soſipatri, Eraſti & Quarti. *At, quam veri ſpeciem præ ſe fert hæc aſſertio? An à Chriſto electus in Judæa, quando erat œconomus civitatis in Achaia? An forte poſt Evangelii prædicationem cœpit profanum civitatis munus adminiſtrare? Videtur itaque diſcipulatus ille Græca affirmari fide. Vide, ſi placet, quæ ad diem* XV *Julii tomo* IV *iſtius menſis pag.* 17 *de ſeptuaginta duobus Chriſti diſcipulis, ac Pſeudo-Dorotheo dixi.*

AUCTORE G. C. videtur deseruisse officium profanum,

4 *Posset hîc institui quæstio, utrum* Erastus *post suam conversionem munus arcarii civilis administrare perrexerit. Videtur S. Chrysostomus innuere, quod istud officium retinuerit, dum homilia* 32 *in epistolam ad Romanos ita loquitur:* Non simpliciter (*Græcè est* ἐχ ἁπλῶς, *quod hîc commodè* Non frustra *verti poterat*) adjecit QUÆSTOR ÆRARIUS CIVITATIS; sed quemadmodum Philippensibus scripsit: Salutant vos, qui sunt ex Cæsaris familia, ut ostendat, Euangelii prædicationem magnos etiam tetigisse: ita & hîc dignitatis hujus meminit, idem quod illic agens, & ostendens, neque divitias ei, qui attenderit, neque principatûs curas, neque aliud horum quidquam impedimento esse. *Huic expositioni præter supra citatum Theophylactum favet OEcumenius in eadem Apostoli verba sic scribens:* Ejus posuit dignitatem, ut noveris, quod non divitiæ, non dignitas alicui sint impedimento ad rectè vivendum aut credendum. *Nihilominus alii volunt, ipsum à Paulo vocari arcarium, eo*
B *quod antea arcarius fuisset, sicut nos vulgo honoris causâ consulem appellare consuevimus, qui aliquando consulatum gessit. Scriptor antiquus, quem Estius Pelagium fuisse putat, cujus commentarius in epistolam ad Romanos diu sub nomine S. Hieronymi delituit, & jam in editione Parisiensi anni* 1706 *inter spuria ejus opera rejectus est, tomo* 5, *col.* 974, *jam sæpe memorata Apostoli verba sic interpretatur:* Hîc arcarium ex arcario dicit, sicut gentes, credentes ex gentibus, sæpe vocavit, secundum consuetudinem legis, quæ Abigail, uxorem Nabal adhuc appellat, cum jam illo mortuo, in David matrimonium transisset. *Quare Estius in hunc S. Pauli textum scribens ita concludit:* Neque enim Erastus, si quæstor adhuc erat Corinthi, quæ est Achaiæ civitas, versari poterat in Asia, & vacare Pauli negotiis, & ab eo mitti, quò ille vellet. *Mihi certè probabilius videtur, quod* Erastus *hoc officium deseruerit, vel alium suo loco substituerit; quia non satis capio, quomodo administratio istius muneris consistere potuerit cum apostolicis illius viri excursionibus, de quibus jam pauca memorabo.*

quando à Paulo ad sacrum ministerium assumptus est,
C *5 Cum* Erastus *probabilissimè fuerit œconomus Corinthi, ut supra ostendi, videtur Christianam fidem amplexus esse, quando S. Paulus in ea urbe mansit, teste Luca in Actibus Apostolorum cap.* 18 ℣ 11, annum & sex menses, docens apud eos verbum Dei: *Tunc enim familia archisynagogi, ut ibidem* ℣ 8 *dicitur*, & multi Corinthiorum audientes credebant & baptizabantur. *Tantopere autem fervens ille Neophytus in religione profecit, ut non diu post Apostolus eum in peregrinationis socium & sacri ministerii adjutorem adsciverit. Hoc postremum colligo ex iisdem Actibus, ubi cap.* 19 ℣ 22 *de Paulo narrantur sequentia:* Mittens autem in Macedoniam duos ex ministrantibus sibi, Timotheum & Erastum, ipse remansit ad tempus in Asia. *Jam igitur* Erastus *Epheſi ministrabat Paulo, priusquam ab eo in Macedoniam mitteretur, & forte etiam antea eum comitatus fuerat in excursionibus apostolicis, quas Paulus, post moram unius anni & sex mensium Corintho discedens, instituerat. Hinc saltem probabiliter conjicere potui,* Erastum *non diu post conversionem suam ab Apostolo in laboris partem admissum fuisse, cum inter discessum Corintho & Ephesinam illam Pauli commorationem dumtaxat unius alteriusve anni spatium intercesserit. Deinde* Erastus *rediit Corinthum, ubi certe erat, quando Paulus ibi epistolam ad Romanos scripsit, quos* Erasti *nomine salutat, ut supra ostensum est. Denique* Erastus *erat etiam Corinthi, quando Paulus non diu ante suum martyrium secundam epistolam ad Timotheum dedit, in qua cap.* 4 ℣ 20 *hæc habet:* Erastus remansit Corinthi. *Vix dubito, quin Sanctus ille Pauli adjutor interea plures susceperit expeditiones apostolicas, quamvis in sacris Litteris disertè non exprimantur. Atque hæc sunt, quæ de sancti hujus Viri gestis ex sacra Scriptura aut probabiliter elicere aut certò memorare potui. Reliqua, quæ de ipso traduntur, admodum incerta sunt, ut ex sequentibus apparebit.*

D

6 Ado in libello de festivitatibus SS. Apostolorum Sanctum nostrum VII Kal. Augusti *ita refert:* Natalis Erasti, qui Philippis à beato Paulo episcopus relictus, ibi martyrio coronatus quievit. *Eadem habet Usuardus, nisi quod nomini ipsius titulum* sancti *præfigat, & cum per adspirationem* Heraſtum *appellet. Martyrologium Romanum modernum, mutato nonnihil Adonis & Usuardi textu, illum sic annuntiat:* Philippis in Macedonia natalis sancti Erasti, qui illic à beato Paulo apostolo relictus episcopus, ibidem martyrio coronatus est. *Constantinus Ghinius in Natalibus Sanctorum canonicorum hac die quibusdam fabulis Græcis, quas supra refutavi, annuntiationem suam ita contaminavit:* Philippis in Macedonia natalis S. Erasti, qui Hierosolymitanæ ecclesiæ œconomus, & sancti apostoli Pauli cum sancto Timotheo minister, verbi Dei prædicator, Corinthum adiit, & in Macedoniam remissus, Philippensis episcopus ibidem relictus, martyrio coronatus est; & traditur ex septuaginta duobus Christi discipulus * fuisse. *At cur Ghinius non æque credidit Dorotheo, quem in margine citat, dum pseudo-scriptor ille cum aliis Græcis asserit,* S. Erastum *Paneadis episcopum fuisse, ut mox videbitur?*

& à Latinis colitur ut præsul Philippensis ac Martyr;

E

* forte discipulis

7 Græci in ecclesiasticis suis Fastis die X *Novembris annuam Sancti nostri memoriam celebrant. Imprimis Typicum S. Sabæ isto die illum cum aliis sic breviter refert:* Τῶν ἁγίων ἀποστόλων Ὀλυμπᾶ, Ῥωδίωνος, Σωσιπάτρου, Τερτίου, Ἐράστου, καὶ Κουάρτου. Sanctorum apostolorum Olympæ, Rhodionis, Sosipatri, Tertii, Erasti & Quarti. *Menologium, quod jussu Basilii imperatoris circa finem seculi* X *collectum est, habet eamdem annuntiationem; sed deinde inter aliorum elogia de Sancto nostro hæc narrat:* Ὁ δὲ Ἔραστος, ὃν καὶ αὐτὸς ἐν τῇ αὐτῇ ἐπιστολῇ μέμνηται ὁ ἅγιος Παῦλος, οἰκονόμος τε ἐν Ἱεροσολύμοις ἐκκλησίας γενὼς καὶ μετὰ ταῦτα ἐπίσκοπος Πανέαδος, ἐν εἰρήνῃ ἐτελειώθη. *Id est:* Erastus autem, cujus etiam in eadem epistola meminit sanctus Paulus, cum fuisset œconomus Hierosolymitanæ ecclesiæ, & postea episcopus Paneadis, in pace vitam finivit. *Eadem tradunt Anthologium, Romæ anno* 1598 *Græcè impressum, Maximus Cytherorum episcopus in Græco-barbaris Sanctorum Vitis, aliaque Græcorum Menologia, quibus hîc singillatim enumerandis supersedeo. Vides igitur, à Græcis coli* S. Erastum, *ut Paneadis episcopum & confessorem, quem Latini tamquam præsulem Philippensem ac Martyrem celebrant. Si sciremus, è quibus monumentis Basilius imperator Menologium Græcum colligi jusserit, aut si Ado indicasset (frustra in Beda, Floro, Romano parvo, & antiquioribus Martyrologiis memoria istius Sancti*

sed à Græcis, ut episcopus Paneadis & confessor.

F

Sancti

A *Eti quaritur*) *ex quo fonte ſuam annuntiationem hauſerit, facilius hæc lis inter Latinos & Græcos dirimi poſſet. Nunc verò judicium noſtrum ſuſpendimus, donec antiquiora inſtrumenta, ſorte alicunde eruenda, pro alterutra parte proferantur.* AUCTORE G. C.

DE S. PASTORE PRESBYTERO.

ROMÆ. P. B.

SEC. II CIRCA MEDIUM.

Cultus hodiernus ex Martyrologiis

Anctum hunc exhibet hodie nobis Martyrologium Romanum his verbis: Item Romæ, ſancti Paſtoris presbyteri, cujus nomine titulus exſtat in Viminali apud ſanctam Pudentianam. *De hoc* titulo *ſatis diximus in Commentario prævio ad Acta SS. Pudentianæ & Praxedis die* XIX *Maii. Baronius in annotationibus ad textum Martyrologii citatum hæc ſubdit inter alia:* Non tantum in veteri Romano Martyrologio, ſed & in antiquis manuſcriptis de eo agitur hac die. *At quodnam hîc appellat vetus Romanum Martyrologium? An Belinianum anni* 1498 *? Hoc certum, non agi hoc loco de Romano parvo ſeu veteri, quod Roſweydus edidit: iſtud enim nec viſum à Baronio fuit, neque de* S. Paſtore *meminit uſpiam. Imò nec admodum vetus eſſe Romanum illud, quod in obſervatione Baroniana citatur, inde licet conjicere, quod annuntiatio* S. Paſtoris *hodierna, ibi, ut aſſeritur, expreſſa, veterum Martyrologorum nulli innotuerit. Altum certè ad hunc diem in exemplaribus Hieronymianis, etiam ſæpius auctis, de* Paſtore *ſilentium; tacent ad eumdem Beda, Florus, Wandelbertus, Rabanus, Ado, Uſuardus, Notkerus: ut adeo non videatur hac die ante ſeculum* X S. Paſtoris *nomen eccleſiaſticis cœpiſſe Faſtis adſcribi; ſi tamen etiam tum cœperit: neque enim ſatis perſpecta nobis eſt ætas ſive codicis Vaticani, quem in auctariis Bedæ ac Flori citavimus hodie antè tomum ſecundum Martii, ſive appendicum Uſuardi à nobis editi, in quibus hoc die* S. Paſtoris presbyteri & confeſſoris *memoria celebratur; Florarium verò Sanctorum Ms., quod eum hodie ſic annuntiat,* Romæ, Paſtoris presbyteri & confeſſoris, *medio circiter ſeculo* XV *exaratum eſt.*

B

C

& lectionibus Mss., à Baronio citatis:

2 *Sed neque* antiqua *illa* manuſcripta *novimus, in quibus de* S. Paſtore agi hac die *dicitur; niſi vel auctaria jam laudata intelligantur; vel unum illud manuſcriptum, de quo in iiſdem annotationibus Baronius aſſerit:* Habemus in noſtra bibliotheca res geſtas ſancti Paſtoris, ſeu potius panegyrim, in die natali ejus alicubi in eccleſia legi ſolitam. Eſt ejus exordium: Sanctorum veſtigia *&c. Hoc enim nobis Romæ è bibliotheca Vallicellenſi deſcribi rogavimus, quòd à tanto viro laudatum eſſet: ſed adeo miſerè deſcriptum accepimus, ut mutando nonnumquam aliqua aut addendo compleri per conjecturam ſententiæ debeant. Tum verò ſtylus, fallor, ſi longam ſapit antiquitatem. Ipſa verò hujus panegyricæ orationis materia hiſtoriam Sancti modicè ac rarò attingit; neque vel ſic tamen ſatis feliciter. Diſpeſcitur ad uſum eccleſiaſticum in lectiones novem; quarum duæ priores prologum continent, omni, ut dici ſolet, & nulli convenientem: tertia hortatur ad imitanda* B. Paſtoris *exempla, docetque, hunc fuiſſe nobili Romæ proſapiâ oriundum; deinde Apoſtoli Pauli diſcipulum, unà cum Timotheo; tum ab eodem Apoſtolo conſecratum presbyterum; multa paſſum ſub Antonino imp., eruditum, animarum paſtorem ſedulum; quod poſtremum amplificatur enumeratione virtutum ad veri paſtoris officium pertinentium, quæ ſimul omnes* Paſtori *noſtro tribuuntur, ne unius quidem facti ſingularis aut hiſtorici facta mentione, uſque ad lectionem nonam: de quibus proinde hæc monuiſſe ſufficiat: cum ad Acta illuſtranda nihil conferant. Nona autem lectio ſic habet:*

quarum ultima tantum hîc recitatur.

3 Igitur decet tanti Confeſſoris ac Sacerdotis Altiſſimi præclarum feſtum cum ſumma reverentia celebrare, fratres cariſſimi; per quem Deus multa fecit miracula, ut pro nobis exiſtat interceſſor pius: quem pia devotio Paulo Apoſtolo adeo carum & unicum conjunxit, quod in vico, qui dicitur Latericius, eccleſiam ſui nominis conſecravit. Hic Vir beatiſſimus multa corpora Sanctorum clanculò rapuit & ſepelivit, fretus conſilio & adjutorio SS. virginum Pudentianæ pariter & Praxedis: quarum corpora virginum honorificæ tradidit ſepulturæ, & earum Vitam decenter conſcripſit. Totum ergo tempus dum in hoc ſeculo vixit beatus Paſtor, Deo ſe dicavit, & inceſſanter in illius obſequio perſeverans, cunctis Romæ Chriſtianis ſpeculum ſe præbuit, illud adimplens, quod Dominus ait: Sic luceat lux veſtra coram hominibus, ut videant opera veſtra bona, & glorificent Patrem veſtrum, qui in cælis eſt. Igitur egregius Chriſti Paſtor migravit ad gaudia polorum ſeptimo Kalendas Auguſti, Sanctorum omnium remuneratione illum ita vocante: Euge, Serve bone & fidelis; quia ſuper pauca fuiſti fidelis, ſupra multa te conſtituam: intra in gaudium Domini tui. Cujus corpus conditum eſt in ſupradicto titulo cum aromatibus: ubi uſque in hodiernum diem Deus impertitur multa pro ſuis meritis ac precibus beneficia; regnante Domino noſtro Jeſu Chriſto, cui laus, & honor, & virtus, & poteſtas cum Patre ſanctoque Flamine per infinita ſecula ſeculorum. Amen.

D E F

Antiquiora agnitæ ſanctitatis ejus monumenta.

4 *Quod hic dicitur S. Paulus Apoſtolus titulum* Paſtoris *conſecraſſe, id, ipſomet* Paſtore *teſte, falſum eſt; hoc enim S. Pio Papæ, non Paulo Apoſtolo, adſcribitur in Actis SS. Pudentianæ & Praxedis. Conditum verò fuiſſe* S. Paſtorem *in eccleſia tituli ſui, ex hac forſitan hiſtoria, affirmat etiam Aringhus in Roma ſubterranea tom.* 2, *lib.* 4, *cap.* 43, *num.* 1; *uti & Piazza in Sanctuario Romano ad hunc diem* XXVI *Julii. Videtur ergo aliud eſſe ſancti cujuſdam Paſtoris, & quidem martyris, corpus, quod cum aliis recèns inventum cum inſcriptione nominis, Româ Bononiam ad nos tranſlatum fuit anno* 1614, *die* XX *Aprilis. Noſtri autem* Paſtoris *neſcio quid reliquiarum eſſe in monaſterio, ſeu eccleſia, S. Silveſtri de Capite Romæ, aſſerit Giacchettus in Hiſtoria Italica eccleſiæ ac monaſterii ejuſdem cap.* 13 *ad diem* XXVI *Julii.*

AUCTORE P. B. *Porrò ad publicam* S. Paſtoris *noſtri veneratio-nem, non item ad hodiernam ejus celebritatem, aſſerendam facit etiam ſigillum illud expreſſum in Commentario ad Acta SS. Pudentianæ & Praxedis, cum ſubjectis hiſce verſiculis:*

Sancte, precor, Paſtor, pro nobis eſto rogator.
Hic cunctis vitæ Paſtor dat dogmata ſacræ.

Ea Papebrochius noſter ibidem referenda cenſuit ad ſeculum XII. *Eodem facit* inſcriptio vetuſtiſſima, *quam exhibet Aringhus loco citato, num.* 3, *in qua fit mentio ſacelli* ſancti *hujus noſtri* Paſtoris. *Quid, quod & Ado illum hoc nomine Beatum agnovit? Sane de noſtro agit in elogio SS. Praxedis & ſororis ejus die* XXI *Julii, ſic notans:* In titulo verò, quem pater earum Pudens nomine BEATI PASTORIS dedicavit *&c. Natalem illius tamen ſub eo nomine neque hoc loco, neque* XXVI *ejuſdem menſis, ut jam diximus, neque alio ullo die commemorat.*

Confuſio SS. Paſtoris & Hermæ,

5 *Id verò mirum nemini videri debet; cum eorum opinioni adhæſerit Ado, qui* S. Paſtorem *cum S. Herma illo confuderint, cujus apoſtolus Paulus ad Romanos ſcribens meminit, quique auctor eſſe creditur libri, qui Paſtor inſcribitur. Confuſionem hanc apertè prodit in Libello de feſtivitatibus Apoſtolorum, quem Martyrologio ejus præfixum habes, pag.* 36; *ubi ad diem* IX *Maii, quem S. Hermæ natalem ſtatuit,* Titulus, *inquit,* nomine ipſius, juxta quod baptiſterium ex facultatibus ſanctæ Praxedis eſt exſtructum, & beato Pio, diſcipulo Apoſtolorum, operante ſtudio conſecratum, venerabiliter ei ſtatutus eſt. *Eadem hæc eſt eccleſia ſive titulus, quem paulo ante* beati Paſtoris *nuncupabat: beatum ergo* Paſtorem *cum S. Herma eumdem facit, eumdemque adeo diem utriuſque natalem; quamquam in natali ſolum nomen Hermæ diſertè exprimat, non* Paſtoris. *Adonis exemplo eoſdem Sanctos in Annalibus ad annum Chriſti* 159 *confudit Baronius; non item diem utriuſque natalem in Martyrologio aut notis ad illud: cum tamen alterum ex altero conſequi debeat; ut idem ſit dies obitûs, ſi Sanctus eſt idem; aut Sancti diverſi, ſi diverſi natales.*

B

pugnat cum diverſo utriuſque natali, & ætate,

C

6 *Nimirum* S. Paſtoris *nomen nuſquam vir maximus conſignatum legerat die* IX *Maii; ſed conſtanter Hermæ; ſicuti nec die* XXVI *Julii uſpiam apud Martyrologos occurrerat nomen Hermæ, ſed* Paſtoris *tantummodo; non auſus eſt ergo in moderno Martyrologio concinnando à priorum exemplarium conſenſu ac fide, per uſum ipſum Eccleſiæ Romanæ haud dubiè antiquum firmata, recedere: atque ita S. Herma natalem à natali S.* Paſtoris *diſcrevit non in ipſo Martyrologio ſolùm, ſed etiam in annotationibus ad utrumque natalem adjectis; in quibus neque de* Paſtore *meminit die* IX *Maii, neque* XXVI *Julii de Herma. Cur igitur eodem argumento non eſt uſus in Annalibus? Maximè cum ad illud etiam aliud accederet, haudquaquam profectò levius, quod à* S. Paſtoris *ætate deſumitur, qui ſaltem juxta Eminentiſſimum Annalium conditorem, annum Chriſti* 164 *vivendo prætergreſſus eſt. Quis verò ſine evidenti demonſtratione credat, S. Hermam, qui jam utiquè maturæ vir ætatis fuiſſe conſendus eſt, cum eum Apoſtolus per Epiſtolam ad Romanos juberet ſalutari, ſolido poſt Pauli obitum ſeculo ſuperfuiſſe? Hæc certè una de cauſis eſt, ob quas Hermen, S. Pii Papæ I, ut eſt in Catalogo Pontificum Bucheriano, fratrem ac* S. Paſtoris *æqualem, diſtinguendum putavit Card. Bellarminus, eumque ſecuti deinceps eruditi, à S. Herma Apoſtoli diſcipulo, & libelli, qui Paſtor appellatur, auctore. Denique non videtur ipſi Hermæ nomen* Paſtoris *fuiſſe proprium, ſed libro ejus, ut modò dicemus: ſac tamen, ex libro cognomentum Paſtoris adhæſiſſe ſcriptori; an credi tandem poterit idem deinde auctor tantopere Paſtoris cognomento delectatus fuiſſe, ut proprium Hermæ, quod eſſet ab Apoſtolo conſecratum, abjiceret? Valere hæc ratio debet, apud Baronium quidem, qui epiſtolam probat, exhibetque ad annum* 162, *ſolo* Paſtoris *nomine inſcriptam.*

D

imò etiam nomine.

7 *Alium ergo* S. Paſtorem, *alium S. Hermam fuiſſe cenſemus, & hunc illo ſeniorem; tollendamque proinde utriuſque confuſionem, ab Adone profectam; quam is forſitan ex ambiguis Euſebii verbis arripuerit, qui de S. Herma loquens Hiſt. eccleſ. lib.* 3, *cap.* 3, Οὗ φασιν ὑπάρχειν, *inquit,* τὸ τοῦ ποιμένος βιβλίον, cujus aiunt eſſe librum Paſtoris; *unde pronum eſt colligere,* Paſtoris *non libri nomen, ſed auctoris eſſe: ſic Ado facile Hermam &* Paſtorem *pro eodem acceperit. At enim amphiboliam hanc tollere debuerat tum ipſius libri adhuc exſtantis inſcriptio, tum S. Hieronymi, eodem prorſus modo illum inſcribentis, teſtimonium lib. de Scriptoribus eccleſ. cap.* 10: Hermam .... aſſerunt auctorem eſſe libri, qui appellatur Paſtor; *quæ proinde genuina cenſeri poteſt Euſebiani textus interpretatio, quam rectè ſecutus eſt Valeſius, cum addùcta Euſebii verba ſic vertit:* Cujus eſſe fertur is liber, qui Paſtor inſcriptus eſt. *Paſtor igitur appellatur non Hermas, ſed Herma liber, quòd angeli ſub habitu paſtoritio apparentis revelationes contineat. Quid igitur* S. Paſtori *cum S. Herma commune? Ne nomen quidem: quamquam & hoc pluribus idem eſſe poſſit; qui hac ſola ratione minimè confundi poſſunt: ut nemini hactenus in mentem venit* B. Paſtorem *noſtrum presbyterum, eumdem cum illo ſtatuere, de quo fit mentio in Actis SS. Marii, Marthæ & filiorum ad diem* XIX *Januarii pag.* 216; *tametſi & Romæ is fuerit, &* beatus Paſtor presbyter *nuncupetur, centum tamen circiter annis noſtro junior.*

E

Unde ſit nata confuſio S. Paſtoris cum Hermete.

F

8 *Propendit eò inſuper idem doctiſſimus auctor Annalium ad annum Chriſti* 159, *ut eumdem quoque cum Sancto Herma &* Paſtore *Hermetem eſſe crederet, S. Pii Pontificis Romani fratrem: tametſi de illo ſe fateatur ambigere. Opinionis hujus fundamentum duplex putavit eſſe; alterum, quod voces Hermas & Hermes parum adeo differre viderentur, ut nonnumquam eidem viro legerentur attributa; alterum verò, quod apud Anaſtaſium Bibliothecarium ſub S. Pio Papa I de Hermete referatur:* Hermes librum ſcripſit, in quo mandatum continetur, quod ei præcepit angelus Domini, cum veniret ad eum in habitu paſtoris, & præcepit ei, ut ſanctum Paſcha die Dominico celebraretur. *Similitudo nominis, & apparitio angeli, ſub habitu paſtoritio librum dictantis, eumdem Baronio viſa ſunt ſcriptorem arguere Hermam & Hermetem, atque adeo &* Paſtorem, *quem cum Herma confundit. Tantùm in eo hæſit, quod in Herma Paſtore non agatur de Paſcha die Dominica celebrando; tum, quod ſcriptus is fuerit dudum ante tempora Pii Papæ. Itaque eò tandem delabitur;* ut dicere neceſſe ſit (ſi velimus unum eumdemque eſſe auctorem) diverſos hos inter ſe fuiſſe commentarios, diverſis temporibus ſcriptos. *Sed quoniam* S. Paſtor *noſter eatenus tantùm cum Hermete confunditur, quatenus ipſe Hermes cum S. Herma: nihil opus eſt diremptam jam diu contro-*

A troversiam hic denuo ſuſcitare. *Eumdem non eſſe S. Hermam & hunc Hermetem, oſtendit, ut monui, Bellarminus aliique poſt illum, quos inter conſuli poſſunt Tillemontius tom. 2 Monum. eccleſ. pag. 521, Nicolaus le Nourry in Apparatu ad bibliothecam maximam veterum Patrum, diſſert. 4, art. 2, Ambroſius Gardeboſc in hiſtoria eccleſiaſtica Synopſi tom. 1 part. 5, lib. 3, diſſert. 1, quæſt. 1.*

Præcipua, quæ de S. Paſtore ſciuntur, ſcripſit ipſemet in Actis SS. Pudentianæ & Praxedis;

9 *Quod ad Acta pertinet* S. Paſtoris, *nihil admodum certi ſupereſt. Continentur ea præcipuè in Actis SS. Pudentianæ & Praxedis, quæ dedimus ad diem* XIX *Maii, quò lectorem remitto. Scripta ſunt ipſius* Paſtoris *nomine* (Paſtoris, *inquam*; *non* Hermæ Paſtoris, *ut habet Baronius an. 159, num. 8;*) *neque ſanè recentia ſunt; quando & in codicibus Mſs. perantiquis, iiſque bene multis, leguntur; imo jam lecta ſunt olim ſeculo nono ab Adone; ut in ejus Martyrologio videre eſt die* XIX *Maii,* XX *Junii,* XXI *Julii in elogiis S. Pudentianæ, S. Novati, & S. Praxedis. Ceterùm ſincera prorſus ea non eſſe, ſed hic illic interpolata, ultro nos ipſi haud obſcurè in Commentario prævio, & annotatis confeſſi ſumus; at omni omnino fide indigna reputari debere, nondum nobis perſuaſit Tillemontius tom. 2,*

B *notâ 5 in S. Pium Papam: ut enim minutias præteream, quas ibi congerit, ut voces Actorum aliquas & phraſes carpat, tamquam ſeculo ſecundo non uſitatas, vel tempori, quo ſcripta feruntur Acta, nequaquam accommodatas (nam quid illæ, tametſi adulterinas omnes eſſe demonſtraret Tillemontius, quod non facit, Actorum ſubſtantiæ uſque adeo incommodarent?) ut illas, inquam, omittam, argumenta ejus præcipua, & in totam Actorum illorum fabricam fidemque directa, id nequaquam, quod jactat, evincunt. Quod ut perſpicias, Acta ipſa conſule: invenies, ea fere contineri duabus epiſtolis, quarum prior eſt Paſtoris ad Timotheum, altera Timothei ad Paſtorem. Utramque ſuppoſitam auctoribus inſcriptis, imò verò ineptam eſſe, contendit adverſarius.*

quæ Tillemontius probare quidem potuit,

10 *Priorem hoc imprimis telo ſubverti putat, quod à ſcopo propoſitoque* Paſtoris *toto cælo abludat: Chriſtianus enim, inquit, quidam obierat, Novatus nomine, qui facultates ſuas paulo ante commiſerat* Paſtori *noſtro, & virgini Praxedi, ſe mortuo diſpenſandas. Scribit id Timotheo, Novati defuncti germano, Paſtor; eumque conſulit, quid bonis relictis faciendum cenſeat. Eſto ſanè. Quid tum poſtea? Hoc autem, inquit, verbo tantùm uno poſtulat Paſtor, idque in duobus extremis epiſtolæ ſatis longæ verſiculis; reliqua verò omnia non eò ſolùm tendunt, ut morbum ac mortem explicent Novati (id quod rationi conſonam videri poterat;) ſed etiam eò, ut in medium proferant quidquid poſt obitum SS. Pudentianæ & Pudentis Praxedes à biennio geſſerat. Quid hæc ad Timotheum; quid ad litteras attinebant, quibus frater de fratris obitu docendus erat? Ita ille. Reſpondeo, aptiſſima mihi videri ad rem præſentem quæcumque de S. Praxede Timotheo narrat Paſtor; ineptam verò, quæ iis objicitur, Tillemontii criſim. Quid enim? Heredes Novatus* Paſtorem *ſcripſerat & Praxedem, externos, ut ponimus, homines, inconſulto ac præterito fratre Timotheo. Res eſſe poterat obnoxia difficultatibus, niſi cum bona fratris gratia verneretur hereditas: hujus igitur aſſenſu heredibus opus erat. Cedo ergo, quo pacto is ex Timotheo, qui presbyter erat & vir ſanctiſſimus, extundi fortius poterat, quam ſi tales ei natalibus, vita, virtutibus, rebuſque geſtis depingerentur heredes, ut prorſus intelligeret, quidquid iis relictum eſſet, id ita collocatum videri oportere, quaſi in ipſius Dei, ut ita loquar, vel eccleſiæ manus conſignatum eſſet? Hoc ergo agit* Paſtor, *cum S. Praxedis geſta S. Timotheo explicat, tantoque id agit ad rem ſuam opportunius, quanto copioſius. De ſe enim dicere nihil debuit, qui Timotheo dudum eſſet notiſſimus; quamquam neque de ſe, quoad ferebat modeſtia, tacuit.* AUCTORE P. B.

eſſe hic illic interpolata;

11 *Leviora ſunt, quæ ſubjicit Tillemontius & in eamdem intorquet epiſtolam: Neque hoc, inquit, video, cur* Paſtor *Timotheo narret res ante annum præteritas non ſolùm de S. Pudente & utraque ejus filia (de qua re jam ſatis, opinor, diximus;) ſed etiam de fratre ejus Novato: nam ſi vel in extremis imperii finibus egiſſet Timotheus, an per annum totum nihil de familia reſciviſſet? Reſpondeo, id rarum non eſſe, ut fratres, etiam parum inter ſe habitatione diſtantes, à frequenti litterarum commercio alieni ſint. Concedamus hîc tamen aliquid Tillemontio: ſciverit vel ex Novati vel ex aliorum litteris Timotheus pleraque omnia, quæ frater egiſſet. An non ſæpe eadem nuntiari poſſunt à diverſis? An non hîc juſtiſſima* Paſtori *cauſa erat eorum ſaltem refricandi memoriam, quæ Novatum inter & Praxedem interceſſerant, unde diſceret Timotheus, munificum fratris in illam animum non aliunde exſtitiſſe, quam ex ſanctiſſimis officiis diviniſque rationibus? Quod addit adverſarius, mirum videri, nullam huic epiſtolæ præmitti urbani ac liberalis officii ſignificationem, nullum prologum, ſed ab ipſis ſtatim rebus ordiri ſermonem; id verò ne refutatione quidem dignum apparet. Nimirum ea queritur abeſſe, quæ parerga prorſus fuiſſent; ea verò abundare contendit, quæ ad rem, quam agebat* Paſtor, *nunicè faciunt. Urbana eſt hæc & ſufficiens in epiſtola gravi præfatio:* Paſtor presbyter Timotheo presbytero ſalutem. *Atque hæc ſunt, quibus Paſtoris epiſtolam univerſim impetit acutus hic cenſor.*

C

at non omni prorſus fide indigna.

12 *Alteram epiſtolam, quæ Timothei eſt, his tantùm verbis aggreditur:* Litteræ, quibus Paſtori reſpondit Timotheus, nihil etiam eorum habent, quæ quis illi diceret, à quo ſibi de fratris obitu renunciatum eſſet. *Requirit hîc, opinor, lamenta fratris, aut aliquid certè ejuſmodi. Sed quæro, unde conſtet, hæc à Timotheo in eadem epiſtola non fuiſſe ſcripta, tametſi prætermiſſa hîc ſint à Paſtore, ac ſtudio potius reſciſſa, quòd ad hiſtoriam SS. Pudentianæ & Praxedis nihil quidquam conferrent? Id quod etiam in priori epiſtola fieri ex induſtria potuit. Suadet id mihi vel maximè, quod neutra hæc epiſtola ſeorſim ſcripta reperitur, ſed conjuncta tantummodo cum Actis ſanctarum, quas dixi, Virginum; ita ut eorum partem longè maximam faciant, & paucula iis ab ipſo Paſtore, ad complendam Actorum narrationem adjiciantur. Hiſtorici enimverò ſcriptoris eſt, non integra ubivis inſtrumenta proferre, ſed reſectis parergis, eos tantum ex illis textus, qui in rem ſuam ſint, fideliter exhibere. At enim, inquis, ſi epiſtola mutilata eſt, ut quid ei præfigitur totius epiſtolæ inſcriptio,* Timotheus presbyter *&c.? Reſpondeo; ut lectori conſtet, ex quo monumento narratio deprompta ſit. Et ita in variis codicibus noſtris membraneis, in quibus Acta S. Praxedis, non item Pudentianæ, traduntur, poſterior tantùm & minor pars aſſertur epiſtolæ* Paſtoris *cum*

F

AUCTORE P. B. *ceteris, quæ sequuntur in Actis à nobis editis à numero 5 : cum tamen isti lacinia totius epistolæ præmittatur inscriptio ; id quod etiam observare licet apud Emin. Baronium ad annum Christi 162 ; quamquam, ut ipse eam dedit, videri possit epistola absoluta & integra ; cum in omnibus codicibus nostris Mss. appareat, partem tantùm esse à præcedenti textu avulsam, & ad illum referendam : alii sic ordiuntur :* Virgo Christi Praxedes habitavit in EODEM titulo, vehementer affligens se &c. *alii sic :* Virgo venerabilis Praxedes habitavit in titulo SUPRADICTO afflicta propter transitum germanæ suæ &c. *Sed quid ego hîc plura ? Patet hinc satis, ut arbitror, quam debiles Tillemontii sint insultus, ut Acta jam dicta non modo interpolata ostendat esse, quod ultro admiseramus, sed* omni etiam omnino fide indigna.

an fuerit S. Pii PP. frater ; tum quando obierit.

13 *Nescio, an puriores sint fontes, unde cetera, quæ de* S. Pastore *pauca dici possunt, hauriuntur. Fratrem fuisse S. Pii Papæ, docet Anastasius Bibliothecarius, Actis jam citatis, ex quibus contrarium potius videtur posse colligi, recentior : sequuntur hîc illum interea Martyrologii codices unus & alter, inter Usuardi nostri auctaria relati. Vereor, ne sit hallucinatio Anastasii, inde nata, quod* Pastorem *confuderit cum Hermete, qui in vetustissimo Pontificum catalogo Pii frater appellatur. De ætate Sancti nostri nihil invenimus. In epistola secunda Pii Papæ I ad Justum episcopum Viennensem legitur :* Presbyter Pastor titulum condidit, & dignè in Domino obiit. *Dicendus ergo esset obiisse sub S. Pii Pontificatu, adeoque versus medium seculi secundi ; si stari posset hujus epistolæ auctoritate ; quod addo, quia quantumvis Baronius sinceram illam esse judicet in Annalibus ad annum 166, id tamen alii quidam non probant, teste Labbeo nostro tom. 1 Conciliorum col. 576 ; Tillemontius supposititiciam esse multis rationibus conatur ostendere Monum. eccl. tom. 2, notâ 4 in S. Pium ; & ut alios plures omittam, inter adulterinas Pontificum Romanorum epistolas eam retulit nuper Petrus Constant in appendice ad tomum 1. Epistolarum Romanorum Pontificum col. 18 & sequenti.*

B

DE SANCTIS MARTYRIBUS ROMANIS

SYMPHRONIO, OLIMPIO, EXSUPERIA ET THEODOLO.

J. B. S.

Ex Actis S. Stephani Papæ martyris.

CIRCA AN. CCLVI.

Non soli sunt hi sancti Martyres quos suggesserunt laudata S. Stephani Papæ Acta, Baronio magis probata quam secutis subinde criticis, varios in iis nævos animadvertentibus, de quibus jam pridem pauncula in ordine ad verum martyrii diem

Pro Actorum diversitate

præmonuimus in observationibus ad Usuardum hoc die, quo cur referantur, non alia apparet ratio quam quod is qui eos primus annuntiavit, auctor Romani parvi vitiata Acta secutus sit, qualia leguntur apud Mombritium tomo 2, fol. 274, ubi relato sanctorum Nemesii & filiæ Lucillæ martyrio VIII Kalendas Septembris, *immediatè subsequentem nostrorum hîc pugilum triumphum, male, ni fallor, toto citius mense, signat his verbis :* Eadem namque nocte adveniens Stephanus episcopus cum clericis ac religiosis, post dictos ex more hymnos, eorum corpora abstulerunt, & sepelierunt, juxta viam Latinam, milliario primo, septimo Kalendas Augustas : *ubi legendum putamus* VII Kalendas Septembres, *tametsi eos Martyrologus iste celebret* II *Nonas, seu* IV *Decembris, hoc modo :* Romæ, Symphronii & Olympii, Exsuperiæ & Theodoli, die VII Kalendarum Augusti passorum : à beato Xysto via Latina II Non. Decembris translatorum, quando eorum festus dies celebrior agitur.

C

variis diebus notati,

2 *Atque hinc orta tota ea, qua de ad Usuardum egimus, confusio, dum Ado Romanum parvum secutus, Sanctos istos* IV *Decembris retulit ; scrupulosior Usuardus ipso natali die, quamquam perperam ibi notato, consignandos putavit : unde in totam ejus progeniem ipsumque Romanum hodiernum Sanctorum istorum natalis propagatus est, contra quam scripserit Baronius ad annum 259, ubi à num. 26 nostrorum Martyrum Acta referens, quæ ex ipso desumpsit Surius, sic disertissimè scribit :* Quorum corpora, à clericis noctu sublata, cum hymnis ex more, à Stephano Episcopo sepulta sunt pridie Kalendas Novembres : *unde & ad* XXXI *Octobris agens de S. Nemesio hæc Martyrologio Romano expressis verbis inserunt :* Quorum corpora à beato Stephano Papa sepulta, deinde à beato Sixto via Appia hac die honestius tumulata, Gregorius V in diaconiam S. Mariæ Novæ transtulit, unà cum sanctis Symphronio, Olympio tribuno, Exuperia ejus uxore & Theodulo filio, qui omnes Symphronii opera conversi, & ab eodem S. Stephano baptizati, martyrio coronati fuerant. Quæ Sanctorum corpora, Gregorio XIII summo Pontifice ibidem inventa, sub altari ejusdem ecclesiæ, honorificentius collocata sunt sexto Idus Decembris.

hoc die ab Usuardo signati sunt.

3 *Si verba illa,* hac die honestius tumulata, *etiam ad* S. Symphronii *& sociorum corpora referantur, censendum haud dubiè clausulam illam* pridie Kalendas Novembris, *Passioni, quam profert Baronius, fuisse superadditam. Neque sic tamen res componitur, nisi fateamur,* S. Symphronium *& socios, æque ac S. Nemesium cum filia uno tempore passos fuisse, ut satis clarè innuunt Acta, adeoque circa finem Augusti* VIII *&* VII *Kalendas Septembres : occasione vero factarum translationum, hos ad* XXXI *Octobris, illos ad* IV *Decembris consignatos fuisse, ab Usuardo ex Adonianis Actis ad hanc* XXVI *Julii perperam retractos. Acta illa alia quæ ex Lipomano sub Metaphrastis nomine Baronianis subjunxit Surius, neque istis, neque Mombritianis aut aliis planè concordant, neque diei notam apponunt, ut in his certe consonantiam merito sint desideraturi, qui prædicta Acta paulo severius excutient : de ipso anno martyrii, ut is apud Baronium indicatus est, non minores difficultates objecturi, ut alia taceam quæ ad secundam diem Augusti, dum de S. Stephano Papa agendum erit, observari, neque satis obviè solvi poterunt.*

F

4 *Parum interesse censemus, unde Sanctorum nostro-*

A *Corpora Romæ ad S. Mariæ Novæ.*

noſtrorum geſta & Paſſio accipiantur. Apud Mombritium non nihil luxata & involuta ſunt ; in Annalibus eccleſiaſticis paulo puriora, uti & in editione Surii, cum qua Mss. alia conferre, operæ pretium non cenſuimus, munere noſtro nos functos exiſtimantes, dum quæ ad glorioſos Martyres pertinent, ex vetuſtiori Legenda, quæ Adoni præluxit, decerpimus, ubi omnia ſatis accuratè deſcribuntur, quibus ipſorum illuſtre certamen abunde eluceſcat. De ſacrarum reliquiarum depoſitione, tranſlationibus & elevationibus, ipſarumque conſtanti hodiedum religioſo cultu, jam ex Martyrologio Romano ſatis dictum eſt ; eadem ferme recitant Pancirolius, Floravantes Martinellus & Piazza, ubi de S. Mariæ Novæ eccleſia meminerunt. Si plura cupis, adiſis Aringhi Romam ſubterraneam, tomo 2 pag. 8 à num. 3, & recentius Boldetti opus de Romanis ſanctorum Martyrum cœmeteriis pag. 97. En modo Adonis elogium.

B *Symphronii in fide conſtantia*

5 Romæ, natale ſanctorum martyrum ſymphronii & Olympii, temporibus Valeriani & Gallieni Imperatorum. Horum unum Symphronium creditarium beati Nemeſii, ſibi præſentatum Valerianus juſſit tradi Olympio tribuno, ut ab eo facultates Nemeſii requireret, ſub pœnarum examinatione. Præſentatus ergo Olympio, & ab eo interrogatus, reſpondit : Si facultates quæris Nemeſii domini mei, jam eas Chriſto tradidi, quoniam ipſius fuerant, & erunt. Si autem ſacrificium offerre me compellis, ſacrifico, ſed Chriſto Jeſu Domino meo ſacrificium laudis & confeſſionis, cui ſe obtulit & dominus meus Nemeſius. Tunc ira repletus Olympius, fecit eum extendi in cataſta, atque fuſtibus mactari, deinde ſimulacrum Martis aureum unà cum tripoda ferri. Quod ſtatim ad verba Symphronii reſolutum eſt.

Olympium cum uxore & filio convertit,

6 Videns autem Olympius, cœpit admirari, & veniens ad uxorem ſuam Exuperiam, indicavit ei, quomodo in nomine Dei ſui Symphronius ſimulacrum Martis liquefeciſſet. Eadem vero nocte venientes cum filio unico nomine Theodulo, proſtraverunt ſe ad pedes Symphronii ; agentes pœnitentiam ; & baptiſmum ſalutis expoſcentes. Evocatus itaque beatus Stephanus pontifex, venit noctu ad domum Olympii, & catechizatum baptizavit ; uxoremque ejus Exuperiam ac filium Theodulum, & quotquot crediderunt in domo Olympii. Quod ut audierunt Valerianus & Gallienus, nimio furore accenſi, juſſerunt Symphronium ſibi præſentari, miſſiſque militibus, adduxerunt eum vinculis ferreis oneratum, nudumque ac capiſtratum, ſimul & Olympium cum uxore ſua, & filio Theodulo. Gallienus itaque dixit Olympio : Adhuc quidem differo pœnarum tibi inferre ſupplicia, quia de tua conſcientia dubius non ſum, quod nequaquam deſeras deos, quos ſemper adoraſti, & alios compellebas adorare : nam & tormentis multis perſequebaris uſque ad effuſionem ſanguinis, qui non præberent conſenſum ſacrificare diis noſtris. Olympius reſpondit : Ego quidem feci non quaſi Olympius, ſed quaſi impius & crudelis. Pro quibus commiſſis pœniteo, & effundo lacrymas amaritudinis in conſpectu ejus, cui credo, Deo vivo & vero, Patri, & Filio, & Spiritui ſancto ; ut dignetur mihi remittere iniquitatem, quam exercui in ſanguine Sanctorum ejus, quem feci effundi. E

qui omnes martyrium ſubeunt.

7 Tunc data eſt ſententia, ut igne conſumerentur. Ducti ſunt itaque ante ſtatuam ſolis juxta amphitheatrum, fixiſque ſtipitibus, & ligatis manibus devincti ſunt, & in ſarmentorum ſpinarumque congerie ignis ſuppoſitus. Statimque in ipſo ignis initio ; gratias Chriſto Domino decantantes, emiſerunt ſpiritum. Relictis autem corporibus eorum, milites abierunt. Adveniens autem ſanctus Stephanus epiſcopus cum clericis ac religioſis, & hymnis ex more redditis, abſtulerunt corpora martyrum Symphronii, Olympii, Exuperiæ ac Theoduli, & ſepelierunt juxta viam Latinam milliario primo, ſub die ſeptimo Kalendarum Auguſti. Tranſlata vero à beato Sixto Pontifice, celebrem diem fecerunt ſecundo Nonas Decembris.

AUCTORE J. B. S.

C F

DE S. HYACINTHO MARTYRE

ROMÆ IN PORTU.

J. B. S.

XXVI JUL.

In Romano parvo ſignatus eſt, ab Adone elogio ornatus

Ta Sanctum annuntiat, qui de ipſo primus egit, auctor Romani parvi, quèmadmodum hoc die ad Uſuardum obſervavimus, ubi inter cetera quæ in Actis dantur, notanda venit poſitio ; Romæ in Portu. *Aliquam ejus paſſionis hiſtoriam ſeculo ſaltem* IX *exſtitiſſe oportet, ex qua Adonis elogium ſuum deſumpſerit hoc modo conceptum :* Romæ in Portu, S. Hyacinthi ſub conſulari Leontio, Luxurio primo civitatis Tarracinæ tradente. Qui miſſus in ignem, nullo modo lædi potuit: inde præcipitatus in validiſſimum torrentem, incolumis ejectus eſt ad littus. Nuntiatur hoc conſulari Leontio, & miſit ſpiculatorem cum militibus, ut eum comprehenſum gladio ferirent. Tunc quædam matrona religioſa, nomine Julia, veniens nocte cum ſervis ſuis, collegit corpus ejus, & cum honore ſepelivit in prædio ſuo juxta urbem Romam, VII Kal. Auguſti. *Hæc totidem verbis ex Viennenſi deſcripſit Notkerus, in compendium ab Uſuardo contracta, ut ſuo loco notavimus, ſic ibi legitur :* Romæ in Portu, ſancti Jacincti martyris, qui primo in ignem miſſus, inde in validiſſimum torrentem præcipitatus, illæſus evaſit : poſt hæc à conſulari Leontio gladio percuſſus, vitam finivit.

ex Actis non ſatis ſinceris

2 *Atque illud quidem Adonis elogium tale agnoſcimus, ut vel tum non ſatis ſincera fuiſſe Acta, fateri neceſſe ſit. Quid enim Luxurio,* primo civitatis Tarracinæ, *cum* Portu Romano? *An quod Tarracina eo Martyrem adduxerit ? At id Acta non inſinuant. Quomodo* Julia matrona *Romæ Martyrem ſepelit, qui in Portu Romano capite plexus ſupponitur ? Rectius forte ſuggerit Equilinus,* juxta ipſam civitatem Tarracinam in ſuo prædio ſepeliviſſe : *utpote cujus Martyris reliquiæ nullæ Romæ ſciantur inventæ : verum & ibi Portus Romanus cum Tarracina non ſatis recte conjungitur. Aliam difficultatem præbet addita in Martyrologio Romano nota temporis non minus controverſa, dum ibi ſic formatur annun-*

AUCTORE J. B. S.

annuntiatio, ut ſub Traiano imperatore *gladio percuſſus aſſeratur* S. Hyacinthus: *quæ nota neque in Actis neque in antiquioribus iſtis elogiis uſquam expreſſa legitur, adjecta à Baronio ex ea opinione, quam in Annalibus etiam tuetur ad annum* 100 *num.* 12, *ubi plures eodem tempore Martyres paſſi referuntur, de quorum vera ætate ſatis certo hactenus non conſtat.*

quorum tamen vera eſt ſubſtantia.

3 *Alia inſuper memorant Acta ipſa apud Surium, quæ ornatûs gratiâ ab interpolatore inſerta fuiſſe, fallor, ſi primo intuitu non obſervet, qui in ſimilibus examinandis vel modicè verſatus eſt. Habemus ipſa Mss. ex codice Ultrajectino S. Salvatoris collata cum Audomaropolitano & Valcellenſi, quæ in pluribus aliis codicibus exſtant, eadem prope phraſi, in qua tantillum corrigenda non magnopere peccavit Surius, cum à qualicumque ea mutatione nullo modo pendeat tot adjunctorum veritas, quam fruſtra in iis Actis requiras. Jam de loco diximus, quem determinare equidem non auſim: item de imperatoris Traiani tempore, cui nequaquam quadrat, quod* domini noſtri imperatores juſſerint. *Tutò dixeris, acceptum id fuiſſe ex Actis aliquibus, ad poſteriora tempora, dum bini ſimul imperarent, ſpectantibus.* Luxurii *nomen & feralis hiſtoria etiam aliunde accerſita ſunt, ut jam cetera ſcrupuloſius non diſcutiamus. Salva ſit nobis & ſufficiat martyrii ipſius ſubſtantia ex tot ſacris Faſtis abunde comprobata: nequid tamen hîc à nobis exaggeratum exiſtimes, tute Acta ipſa maturo judicio expende. Quæ de S. Hyacintho hoc die ſcripſit Tamayus, referri non merentur.*

ACTA

Ex Surio.

Poſt inſignem fidei profeſſionem damnatur

SAnctum Hyacinthum Luxurius tradidit Leontio conſulari. Eum ergo intromiſſium ſub præconis voce interrogavit Leontius: Ecquis vocaris? Reſpondit ille: Hyacinthus dicor. Leontius conſularis ait: Servus es, an ingenuus? Hyacinthus dicit: Servus ſum. Conſularis Leontius ait: Cujuſnam? Hyacinthus reſpondit: Domini mei Jeſu Chriſti. Leontius dixit: Domini noſtri imperatores juſſerunt, ut qui nolint ſacrificare diis, eos diverſis pœnis & ſuppliciis afficiamus. S. Hyacinthus ait: Pœnæ veſtræ diverſæ eſſe poſſunt, æternæ eſſe non poſſunt. Itaque cum non tam diverſa ego ſupplicia timeam, quam æterna, nec te audio jubentem, nec tuum principem comminantem. Hodie enim ira veſtra & exardeſcit & evaneſcit: & cum eritis vita functi, deinceps nihil eritis. Tum Luxurius exclamans, dixit ad Leontium; Audis Hyacinthum cum principum injuria verba jactantem, & adhuc ceſſas eum pœnis ſubdere? Leontius conſularis reſpondit: Ecquænam in eum ferenda ſententia eſt? Luxurius ait; ut comburatur igni, & deinde corpus ejus in torrentem præcipitetur. Beatus Hyacinthus dixit: Me quidem igne concremaſti *, at aqua, quæ me regeneravit, quaſi filium ſuum ex ſe renatum ſuſcipiet: ipſaque mox martyrem me efficiet, quæ prius fecit Chriſtianum. Te autem, Luxuri, hodie comedet coluber, ut cognoſcat omnis hæc regio, quod vindicet Deus ſanguinem ſervi ſui, quem tu juſſiſti ignibus concremari, & pro tua libidine in aqua jactari.

* *lege* concremabis

& Luxurio, à colubro interfecto, capite plectitur.

2 Cum ergo in ignem miſſus eſſet beatus Hyacinthus, illo quidem die nec ignis, nec aqua illi potuit prævalere: ſed confeſtim extinctus eſt ignis: aqua vero, in quam conjectus fuit, ad littus incolumem ejecit, in quo Luxurius jacebat, totus inflatus ab ictu ſerpentis. Equo enim ſedens, ſolus properabat ad ſumendum prandium in villa. Cumque arborem præterveheretur, inter collum & capitium tunicæ ejus coluber illapſus, ventrem ejus ſuis morſibus laceravit, ad cor ejus pertingens. Jacens vero ita tumefactus, priuſquam ſpiritum redderet, vidit oculis ſuis juxta aquas deambulantem Martyrem Chriſti, & ita pſallentem: Tranſivimus per ignem & aquam, & eduxiſti nos in refrigerium. Nunciantur hæc conſulari Leontio, & ille mittit ſpiculatorem cum permultis militibus, ut eum comprehendant, capitalem in eum ſententiam ſubito pronuntians. Duxerunt ergo eum milites non longe ab urbe, illicque eum gladio percuſſerunt. Porro matrona quædam religioſa; Julia nomine, veniens ad urbem Romam, nocte cum ſervis ſuis collegit corpus ejus, & imprimis honorificè ſepelivit in prædio ſuo, quod erat in eodem loco: ubi etiam cubiculum ſibi conſtruxit juxta ſepulcrum beati Martyris: ubi conſequuntur beneficia omnes credentes in Chriſtum: qui regnat in ſecula ſeculorum, Amen.

DE SANCTIS MARTYRIBUS LAODICENIS

JOVIANO, JULIANO, EMILIO, FELICE, MARCIANO, MAXIMA, SATURNINA, GLORIOSA ET ALTERO EMILIO.

J. B. S.

Ex Hieronymianis.

XXVI JUL.

Bſervat hoc die Florentinius, Laodiciam Phrygiæ Pacatianæ metropolim, multorum Martyrum feracem fuiſſe; id quod ex Actis noſtris ſatis manifeſtum eſt. In hac urbe, *inquit*, ſacrorum pugilum decumanum chorum indicant codices noſtri, Corbeienſe vero Martyrologium non niſi novem producit, præterito nimirum Pantaleone. *Rectè, opinor, cum* Pantaleo *iſte in aliis codicibus hoc die plane ignotus ſit, neque ſane huc pertineat. Textus noſter ex Corbeienſi ferme deſcriptus eſt, cum hac ſola differentia, quod* Martiniani *ſcribat, pro quo alii conſtanter* Martiani *habent, vel* Marciani; *in vetuſtiſſimo autem Epternacenſi omiſſa ſit* Saturnina, *quam vel in*

A *in contractis codicibus signari certum est, ut in aliquo etiam observavit Holstenius. Notkerus codicem secutus est in quo* Saturnini *legerit, atque item unum solum* Emilium, *cui melius, ni fallor, codices nostri alterum adjungunt quemadmodum in titulo expressimus.*

Inter contractos codices Richenovienses nomina omnia retulit, sed mutato in multis sexu, additoque nescio quo Mociano, *de quo nihil alibi hoc die invenias. At nullus corruptior textus videtur eo, quem efformavit codex Augustanus his verbis:* Joviani, Juliani, Emelii, Marciani, Adriani, Mittianæ, Laodiciæ & aliorum XXIV. *Mutilos alios non enumero, qualem jam olim secutus est Rabanus, nisi pro suo arbitrio nomina solum aliqua decerpserit: at quid sibi velit Wandelbertus, dum ex ea classe binos dumtaxat sumit Adrianum ipsis præfigens, prorsus non intelligo.* Adrianus *reperitur in uno alterove codice contracto, at quin nomen istic corruptum sit, vix dubitari potest: sed talem certo invenit metricus Martyrologus, cujus versiculos hic adscribo, siquis forte aliunde lucis tantillum possit affundere.* AUCTORE J. B. S.

Septimam Adrianus tenet Æmiliusque beati,
Martianus cum quîs simili virtute triumphat.

DE SANCTIS MARTYRIBUS
MUTIANA ET LAUDASIA.

Ex Hieronymianis.

J. B. S.

B

XXVI JUL. *Ta equidem nomina annuntianda existimo, in codicibus nostris quasi studiose mutata & vitiata. Codex Epternacensis nobis præluxit potissimum; nam Lucensis laterculus notat* Mutiane & Laudaci, *Corbeiensis* Mutiani & Laudatiæ: *in Blumiano autem magis involuta res est sub nomine* Laudagæ *vel* Laudaci, *forte pro ipsa civitate* Laodicia. *In plerisque contractis de his duabus non agitur: Labbeanum* Mutianam *& Laudaiam cum Laodicenis commiscet. Solum Corbeiense brevius rem clare destinxit, si genus recte servasset:* Et natalis sanctorum Mutianæ, Laudaiæ. *Id certum est, aliis classicis Martyrologiis ignotas fuisse Sanctas istas, neque in Hieronymianis usquam notari positionem seu locum, in quo martyrii palmam consecutæ sint; ut plura de ipsis dicenda non supersint.* K

DE S. ORÆOZELA MARTYRE
CONSTANTINOPOLI.

SYLLOGE CRITICA. J. P.

Cultus, elogium, & ejusdem auctor.

DIE XXVI JULII. *Quam sancta hæc Martyr omnibus Græcorum Fastis, quos consulere nobis quidem licuit, incognita prorsus est, si exemplaria pauca excipias, in quibus nomen ejus inscribitur; tam vel ex iis solis circa antiquissimum ipsius cultum sufficienter edoceri nos censemus, ut suum quoque hîc ei locum concedamus. In Synaxario itaque Ms. Chiffletii, hoc die sic refertur:* Μνήμη τ῀ ὁσίας καὶ καλλινίκου μάρτυρος Ὀρεοζήλης. Memoria sanctæ & egregiæ victricis martyris Oræozelæ. *Subsequitur longum elogium; ad cujus finem Papebrochius adscripsit:* Vide huc spectantia ex Sirm. post XXVII; *at sive ea studio prætermissa fuerint transcribi, quia parum aut nihil notitiæ suppeditarint novæ; sive ex oblivione id factum sit; invenire certè nusquam in apographis nostris Sirmondianis potui, quæ huc spectantia ex eisdem post* XXVII, *utique hujus mensis Julii, consulenda designantur.*

C

Signatur in Fastis Græcis

Sancta memoria, cum elogio;

2 *Certi tamen reddimur ex testimonio Papebrochii, quod Sancta nostra ibi inscripta fuerit, & quidem cum elogio. Menais quoque Mazarinianis prætermissam non fuisse, indicavit Henschenius, quando nostro Ms. Latino indici in Menæa excusa, partim signatos in illis Sanctos, partim ex aliis tabulis Græcis adscitos etiam continenti adscripsit initiales dicti exemplaris litteras* Maz.; *ubi etiam adscripsit* Sirm.; *quo confirmantur, quæ ex fide Papebrochii jamjam dicebam. Menæum Chiffletii, si hoc ab ejus Synaxario distingui debeat, & non sit illius extractum, die* XXVI *hujus habet:* Ὀ ἐφιοζήλης μ. *Cultus autem quanta cum celebritate frequentatus fuerit CPoli jam inde à seculo* VIII, *constat ex qualisqualis elogii in laudato Synaxario Chiffletiano clausula, quam cum aliqua correctione huc Græcè transcriptam produco:* Καὶ αὕτη μὲν τυχοῦσα τ῀ πόθεν μὲν, χαίρει αἰωνίως συμβασιλεύουσα τῷ ποθεινοτάτῳ νυμφίῳ Χριστῷ.

F

3 Συγχαίρει δὲ ταύτη .. Ἰωσὴφ, γλυκείας μὲν πόνημα καὶ τελεσφόρημα, τ῀ βασιλικῆς καὶ παντοκρατορικῆς ταύτησι μονῆς καθηγήτης καὶ ἀρχηγὸς, ὡδαῖς ἀσμάτων καὶ κανόσι τούτῳ τιμήσας, καὶ ἐν τῷ παρόντι συγγράμματι. Ἐν δὲ τῷ μαρτυρίῳ αὐτῆς τῷ πλησίον ἔρχ. , ὅπερ κείμενον τ῀ ἁγίας μεγάλης Μάρτυρος [λείψανον] ἀνα[παύεται] ἐν ᾧ καὶ σύναξις αὐτῆς τελεῖται, ἰάσεις παντοίας, καὶ νοσημάτων λύσεις γίνονται, καὶ μαρτυρεῖ ὁ προσελθὼν εὐθαλυπὴς καὶ συσφιγχθεὶς, αἱ στειρεύουσά τε γυναῖκες εἰς τεκνογονίαν μεταβαλλόμεναι, καὶ αἱ ἐξ ἀλακτίας τὰς πηγὰς κατάξηρομένας, καὶ λιθώδεις ἀχλὺν φέρουσαι, ἐσωτρέφουσι δὲ οἰκάδε πλήρεις ταύτας δεικνύουσι, καὶ

quod datur

AUCTORE J. P.

καὶ τοῖς νηπίοις τῆ θωματεργίᾳ εἰς κέρδος τὸ γάλα βλύζουσι. Οὕτως Θεὸς οἶδε δοξάζειν τοὺς αὐτὸν δοξάζοντας, καὶ ὑπὲρ αὐτὸ πεθύμως τὸ αἷμα ἐκχέοντας. Αὐτῷ ἡ δόξα πρὸς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

4 *Quæ latinè sic reddo :* Et ipsa quidem (*Sancta nostra*) consecuta id, quod desideravit, gaudet in perpetuum, regnans cum Christo, desideratissimo suo sponso. Simul autem cum illa gaudet ... Josephus, dulcedinis monumentum, & frugifera virtutum perfectio, hujus imperatorii & augusti monasterii moderator ac fundator; qui cantionum odis & canonibus ipsam honoravit, atque in præsenti scripto. In æde autem ipsi (*Martyri*) sacra, quæ est prope [archangelorum] ; ubi, deposita sanctæ magnæ Martyris [lipsana] requiescunt, & in qua etiam solennitas ipsius celebratur, omnigenæ sanationes, & curationes fiunt morborum. Quod testatur paralyticus, qui accedit, & constrictus ; nec non mulieres steriles, quæ fœcunditate donantur. Illæ verò, quæ exsiccatos lactis fontes, ac lapidis penè instar duros ferunt, domum reduces, comprobant illos esse repletos, & infantibus non sine insigni miraculo lac effundunt usque ad satietatem. Ita Deus glorificantes se, suumque pro ipso alacriter effundentes sanguinem, glorificare novit. Ipsi gloria in secula. Amen. *Atque hæc quidem elogii clausula est.*

è Græco versum,

B

5 *Per Josephum, in eodem laudatum, & nonnullis characterismis distinctum, intelligo S. Josephum Hymnographum ; cujus Vita apud nos illustrata die* III *Aprilis ; ubi pag.* 268 *asseritur ipsi titulus* possessoris sancti monasterii, quod divi Nicolai τῶν Κασόλων dicitur. *Certè ex S. Josephi Vita ibid. pag.* 273 *habemus, quod relicta priore habitatione, petierit templum S. Joannis Chrysostomi : ubi* tam ingentes fiebant hominum concursus, ut illius oratione, quæ melle dulcior ex ore fluebat, aures animumque pascerent, planè ut à loci angustiis excluderentur. Itaque licet locus undique vastus, desertusque esset, ibidem tamen monasterium excitatum est, magnâ disciputorum frequentiâ celeberrimum ; *quod subinde fortasse postmodum ita inclaruerit, ut* imperatorii & augusti monasterii *titulo nuncupatum fuerit, si vera prædicat superioris elogii compilator. Dolendum verò est, istas* odas & canones, *quibus S. Josephus nostram Sanctam* honorasse *fertur, vel prorsus intercidisse, vel ad nostram saltem notitiam non pervenisse. Quatenus autem Sanctæ historiam fortasse memoraverint, nullus dubito, quin ejusdem cum elogio furfuris fuerint, cujus compilator non obscurè, per τὸ &* in præsenti scripto, *indicat, sibi Josephi calamum præluxisse.*

deductis ex ejusdem textu.

6 *Aliud est, si sermo sit de æde Sanctæ sacra, reliquiis ac miraculis, ipsius patrocinio perpetratis : etenim ea omnia quoniam CPoli attribuuntur, ubi tam laudatus Hymnographus, quam anonymus superioris elogii compilator vitam monasticam professi sint, uterque enim verò, meliores ac certiores notitias habere potuerit super isto argumento, quam super ipsa Martyris historia, de qua plurima narrantur ineptiæ, sicut paullo pòst dicetur, neque aliquid scitur, quod vel umbratili similitudine ad verum accedere possit. Quod* spectat ad μαρτύριον, *id est, ædem Martyri nostræ sacram, seu oratorium ; danda imprimis lectori ratio est, quidnam circa illud à me sit factum. Scribitur in apographo nostro, fuisse* πλησίον ἀγχέπτε. *At quid sibi vult illud* ἀνχέπτε ? *Locum sanè, qui sic vocatus fuerit, CPoli in-*

nonnullis observationibus,

C

venire haud potui ; neque dubium mihi est, quin mendum huc irrepserit ; quod emendandum censui, adhibita utrimque modica separatione, qualem manifestè requirit sensus orationis. Posui itaque pro ανχ *cum modico discrimine* αγγ. *vel* αρχ., *ut oratorium illud intelligatur exstitisse* πλησίον τῶ ἀγγέλων *vel* ᾧ ἀρχαγγέλε *vel* ἀρχαγγέλων, *prope templum* angelorum, *vel* archangeli, *seu* archangelorum ; *vel* ἀρχισρατηγῶ, cælestis militiæ principis, ὅπε, ubi deposita *&c. Et sic stat sensus orationis, & antecedentia & consequentia cohærent.*

D

quibus ille sibi utcumque possit restitui.

7 *Porro de variis ædibus sacris, quæ S. Michaëli, angelis & archangelis CPoli dicatæ fuerint, agit Cangius CPolis Christianæ lib.* 4, *à pag.* 97. *Alius autem modus prædictum locum utcumque restituendi adhiberi queat, si per τὸ* ανχε, *per abbreviationem ita expressum, intelligendum sit* Ἀνπόχε, Antiochi, *ut ædes S. Oræozelæ sita fuerit prope palatium Antiochi seu ædes, unde tractus τὸ* Ἀνπόχε *nomen habuerit ; de quo loco laudatus Cangius ibid. lib.* 2, *pag.* 168. *Ac nostræ quidem hæ sunt conjecturæ, quas æqui bonique consulere lector ne gravetur, donec vel ex inspecto bonæ notæ exemplari, vel aliunde melius aliquid eruditus quispiam suggesserit. At nunc ad discutiendum Sanctæ elogium progrediamur : quod à nobis integrum non proferetur, ut verbum verbo Latinè respondeat : quia nihil tale meretur.*

E

Discutitur

8 *Elogiographus ergo pauca præfatus, quod* habeat inter alia regina hæc civitatum (*Constantinopolis*) illorum virorum ac mulierum vitas, quæ ipsam exornent ac cohonestent *&c., illorum numero Sanctorum, qui ex solis miraculis cognoscuntur, accenset* incontaminatam columbam, martyrem Oræozelam : etenim qua regione fuerit oriunda, aut quibus parentibus, scripto proditum non reperiri. *Cum autem isti elogiographo nihil esset in promptu, unde aliquid in laudem Martyris suæ satis verè ac commodè depromeret, nec tamen tacere prorsus de ea vellet, ita pessimè rem suam egit, ut ineptias quasdam nugatorias temere effutierit, crassam in rebus historicis ignorantiam palpandam obtrudens, atque adeo ne vel hilum quidem historiam Sanctæ, densissimis oblivionis tenebris sepultam illustrans. Nam postquam illam, è parentibus gentilibus natam, temporibus Apostolorum ex idolorum insania abyssо extractam, & à S. Andrea Apostolo baptizatam in sacra quadam æde, in nomine Michaëlis cælestis militiæ principis ab ipso erecta, asseruisset ; id sedulo ipsam egisse addit, ut Christi præconium propagaret, adjunctis sibi duabus aliis virginibus, quas ad ejus cognitionem deduxerat, variarum virtutum exercitio pia inter se æmulatione de palma certantes :*

F

Sanctæ elogium

9 Et hæc quidem, *inquit*, usque ad dies impii imperatoris Decii ; *quem mox in scenam producit, quasi verò* beatam Oræozelam, à reliquis abstractam *duabus* mulieribus, suo sisti jusserit tribunali. *Sed advertere debebat fabulosus ille nugator elogiographus, quam absurdè in rationem chronologicam impingeret, quando* Oræozelam *& Apostolorum & Decii imperatoris temporibus accommodans, combinat illa, quæ duorum circiter seculorum intercapedine sejunguntur. Deinde post adornatum Decii cum Sancta dialogismum ; ipsa quidem caditur virgis &c. ; ille autem amisso visu fit cæcus : dicente ei Sancta, pristinum lumen ipsi non restitutum iri, nisi ex amputati sui capitis sanguine oculos liniverit. Qui mox*

A *mox illam capite truncari juſſerit, & oblitis ejus ſanguine oculis, ſtatim cæli lumen viderit. Atque ſubjectâ hiſce novâ gentilium multorum ad Chriſti fidem converſorum cataſtrophe, narrationem ſuam abſolvit elogii compilator iſtâ clauſulâ, quam nunc dedimus è Græco verſam. Jam de ejus auctore nonnulla notabimus.*

& agitur de ejuſdem auctore.

1o *Quantumvis undequaque prorſus ille ita nos lateat, ut vix quidquam de ſe notandum nobis reliquum fecerit, pauculos tamen characteriſmos elogio ſuo inſeruit, quorum adminiculo hæc obſervamus.* 1. *Monaſticam vitam profeſſum fuiſſe, & quidem CPoli, argumento eſt illud, quod dicit ſupra num.* 4 *de Joſepho ac monaſterio, cujus is moderator ac fundator exſtiterit; juxta ea, quæ de hac re ſupra notavimus.* 2. *Unde ſequitur, ut non ſcripſerit ſuum elogium ante iſtum S. Joſephum, qui vixit ac floruit verſus finem ſeculi* VIII. 3. *Scripta Joſephi de noſtra Sancta præ oculis habuit, uti liquet ex dictis num.* 5; *ſed an illa dumtaxat, quæ de cultu, æde ſacra ac miraculis agunt, ex illo acceperit; an hiſtoriam præterea ſilentio digniorem, quam litteris, inde etiam tranſcripſerit, quis dicet?*

AUCTORE J. P.

DE S. IGNATIO STEIRONITA.

Cultus è Faſtis Græcis.

J. P.

DIE XXVI JULII.

B

Cultus Sancti apud Græcos,

IGnatius *iſte à die* XXI *Julii in hunc rejectus fuit diem, quo de ipſo agunt Menæa magna Græcorum excuſa; in quibus tamen præter ſimplicem annuntiationem* Ξ ὁσίȣ Γ'γνατίȣ Ξ Τζηȣνήτȣ, *nihil in rem noſtram memoriæ proditum invenimus. Apographa noſtra Græca Sirmondo-Chiffletiana pluſculum addunt, dum ſic dicunt dicto die* XXI: Ο' ἅγι@ Γ'γνάτι@ ὁ Στειȣωνίτης ἐν εἰρήνη τελ. S. Ignatius Sreirionites in pace conſummatur. *In Synaxario Sirmondiano memoratur Sanctus die* XXVI; *juxta id, quod notatum reliquit poſt hanc annuntiationem Papebrochius; cui ſubduntur iſti verſiculi:*

Πελὶν γῆς ἀπελθεῖν, ἀρετῶν καρπὸς φύσας,
Τὸ στεῖρον ἐκαπέφυγεν ὁ Στερωνίτης.
Terrâ prius quam excederet, fructus tulit
Virtute Steironita, ſe haud ſterilem probans.

cum nonnullis noſtris obſervationibus

2 *Patet poëtæ alluſio in voce* στεῖρον, ſterile, *vi articuli præpoſitivi hic* ſterilitatem *ſignificante; & nomine proprio* Στερωνίτης. *Vult enim dicere,* ſterilitatem, *quam nomen illud præ ſe fert, alienam fuiſſe à noſtro Sancto, virtutum germine florentiſſimo. Nomen illud aliter efformatur in dictis Menæis; ſed mendosè, uti opinor, hîc; quia mendis pluribus alibi non carent. Quin etiam idem paullo aliter ſcribitur in apographis mox citatis, quam in diſticho, indidem excerpto; cujus forte in textu littera jota ante ω exempta fuerit, metri causâ; ne alioquin pes ei redundaſſet. Quidquid ſit, haud apparet, malè ſic ſcribi: & hanc quoque nos ſcribendi rationem ſecuti ſumus in titulo ſuperiore.*

E

circa ea, quæ huc ſpectant.

3 *Ceterùm ex hac annuntiationis clauſula* ἐν εἰρήνη τελ. *colligimus,* S. Ignatium *fuiſſe confeſſorem, non martyrem: quod & non obſcurè conficitur ex verſiculis, ſolam virtutum, pœnarum verò aut martyrii mentionem nullam facientibus. Jam verò quæ ad ætatem, vitæ inſtitutum, locum venerationis, annum mortis, & reliqua, ad majorem Sancti notitiam conducentia, ſpectant, omnino nobis incomperta ſunt. Nec verò præter ſimplicem hanc annuntiationem* Ξ ὁσίȣ Γ'γνατίȣ Ξ Στειȣονίτȣ, *aliquid nobis ſuppeditat ecgraphum, quod habemus, è codice Taurinenſi; ubi Sanctus etiam refertur eodem, quo ſuprà, die* XXVI *hujus; & cognomento quidem, ut vides, nonnihil aliter expreſſo, quam illud exhibuimus. Liceat nobis tantiſper ſuſpicari, illud ei nomen eſſe impoſitum* ἀπὸ τ῀ Στειάς, à Steiria, *loco Græciæ in Attica; de quo videri poteſt Cellarius Geographiæ antiquæ lib.* 2, *cap.* 13, *pag.* 746; *ubi forte Sanctus vel ſit natus, vel habitaverit.*

DE S. PASTORE ABBATE

F

IN SCETI.

C

Ex Catalogo Petri de Natalibus.

J. B. S.

XXVI JUL.

In Florario Ms. & alibi relatus

HUnc S. Paſtorem, *die præcedenti à Ferrario ex Equilini epiſcopi Catalogo ſignatum huc remiſimus, non ſatis certi, quis in Auctariis Uſuardinis iſto nomine appellaretur, ob varias annuntiationes ſatis dubias, quo referendæ ſint. Celebre quidem in memoratis Auctariis* S. Paſtoris *nomen, at quo de agant, non omnino conſtat, videturque veriſimilius, indicari ubique Paſtorem illum, titulo ſuo Romano notiſſimum, de quo etiam hoc die agitur, quamvis id ſinguli codices non exprimant. In pleriſque ſimpliciter legitur;* Item natale S. Paſtoris confeſſoris, *vel*, Item S. Paſtoris confeſſoris. *Paulo clarius loquuntur alii, & certo innuunt* S. Paſtorem, S. Pii fratrem, presbyterum, *imo* Cardinalem, *ut eſt inter jam dicta Auctaria in codice Florentino: ut ex iis nihil magnopere hauriri poſſit pro hujus noſtri* S. Paſtoris abbatis *antiquo cultu, niſi Equilinus præluceret, accederetque Florarium noſtrum Ms. ſic diſertè annuntians:* Item natale beati Paſtoris abbatis & confeſſoris. Hic multis annis in abſtinentia magna ſe affligens, in eremo multa religione pollebat. Vide ejus geſta alibi. *Id ego potiſſimum quæro, unde Equilinus aut alii eduxerint, Sanctum iſtum* VII *Kal. Auguſti mortalitatem exuiſſe, niſi forte ob ſynonymum iſtum al-*

AUCTORE J. B. S.

alterum, eo die collocandum cenſuerint.

multis laudatur in Vitis patrum.

2 *Huc etiam facit additio Ms. Cartuſiæ Bruxellenſis ad Grevenum, eodem hoc ipſo die poſita:* Item beati Paſtoris abbatis & præſulis, ſecundum Catalogum (*opinor Equilini jam à nobis citatum*) de quo plura dicta & facta narrantur in Vitis patrum. *Utique & variis locis libri 5 apud Roſweydum, auctore incerto, interprete Pelagio à pag. 563. Ex quo libro anonymus aliquis ignotus elogium iſtud collegit quod laudatus Equilinus epiſcopus lib. 6, cap. 141 retulit, à nobis hîc deſcribendum, potius, quam ex Ms. Ultrajectino, à Roſweydo ad prælum parato, utpote multo imperfectiori. Neque certè ſatis integrum dici poteſt Equilinianum, cum plurima omiſerit, non tam geſta quam dicta, quæ hîc addenda cenſuiſſem, niſi tomus ipſe de Vitis patrum in omnium manibus verſaretur, ut ſatis ſit loca aſſignaſſe in quibus cetera S. Paſtoris apophthegmata reperiri commode queant. Videatur itaque citata pag. 563 à num. 12 ad 15; tum* B *pag. 570 à num. 29 ad 33; item pag. 593, num. 13 & 14. Demum pagg. 600, 601 & 602 à num. 37 ad 64. Sufficiat hîc Equilini elogium proponere, de Sancti ætate nihil determinando, cum incertum plane videatur, ſeculo* IV *an* V *vixerit.*

ELOGIUM EX VITIS PATRUM

Apud Equilinum lib. 6, cap. 141.

Renuit matri ſe videndum præbere;

PAſtor presbyter in eremo de Scythi claruit tempore Sanctorum Patrum anachoretarum, qui abſtinentia magna ſe affligens, multa ſanctitate & religione pollebat. Cum autem mater ipſum abbatem & monachos ſuos videre curaret; & ad eccleſiam euntes obſervaſſet: Paſtor cum fratribus cellam intrantes, oſtium in faciem ejus clauſerunt. Cum autem illa flens ad oſtium clamaret, & filium videre obnixius poſtularet: ipſe matri ſe videri prohibuit; hortans illam ut æquanimiter ferret: quia ſi non in præſenti ſeculo, ſaltem ipſum in futuro videret: quæ confortata diſceſſit, & ipſum amplius aſpicere non curavit.

C

& pro ſororis filio apud judicem intercedere.

2 Judex provinciæ, cum abbatem Paſtorem videre cuperet, ſed nequiret: filium ſororis ejus, tanquam malefactorem carceravit: dicens quod ſi Paſtor pro eo interceſſurus veniret, ipſum dimitteret. Mater ergo juvenis & ſoror abbatis ad oſtium ivit: & lacrymis ut pro eo judicem adiret, inſtanter rogavit. Cui ille mandavit dicens: quod Paſtor filios non generavit. Qua cum dolore diſcedente, judex ait, ut ſaltem verbo juberet; & illum dimitteret. Ille autem remandavit; ut cautàm ſecundum legem examinaret: & ſi dignus eſſet morte, illum occideret: ſin autem, quo modo vellet, faceret. D

Docet animæ cuſtodiam.

3 Docebat autem fratres dicens, quod animam ſuam à peccato cuſtodire & ſeipſum conſiderare & diſcretionem habere, ſunt animæ perfectiones. Tribulatio & diſcretio ſunt operationes ſolitariæ vitæ.

Solitarium pulſum reſtituit.

4 Cum quidam frater de quadam congregatione offendiſſet; abbas de conſilio cujuſdam ſolitarii, expulit eum: quem flentem abbas Paſtor ad ſe accerſivit, & pro illo ſolitario miſit. Et cum veniſſet abbas, ei dixit: quod duo homines erant; qui ambo ſuos mortuos habebant, quorum unus mortuum ſuum reliquit, & ivit plorare mortuum alterius. Quod ſolitarius de ſe dictum intelligens, compunctus eſt.

Qui ſe novit, non facile ſcandalizatur.

5 Frater quidam abbati Paſtori dixit, ſe perturbatum eſſe, & locum velle deſerere: quia verba quædam de fratre audierat, quæ eum maxime ſcandalizabant. Dixit Paſtor, ne hæc verba crederet, quia vera non eſſent. Ille vero verba eſſe vera affirmabat, quia frater fidelis ipſi dixerat. Et ille reſpondit; Quod ſi fidelis eſſet, non ipſi dixiſſet. Affirmanti autem omnino vera eſſe: propoſuit ei parabolam Euangelii de trabe & feſtuca: admonens, ut in corde ſuo poneret; quod peccata ſua trabes eſſent, & aliena, feſtuca. E

Erga pœnitentem mitis eſt.

6 Frater quidam, qui grande peccatum commiſit, pœnitentiam facere volens, interrogavit Paſtorem, ſi triennis pœnitentia ſatis eſſet? Qui dixit, quod multum eſt. Interrogatus ſi annus ſufficeret? reſpondit quod multum eſt. Interrogatus 40 diebus: reſpondit quod multum eſt. Addens quod ſi hoc ex toto corde pœniteat, & pœnitentiam triduanam agat, ſuſcipiet Deus.

Quando quis iraſci poſſit.

7 Interrogatus de illo verbo: Qui iraſcitur fratri ſuo ſine cauſa &c.: Quid eſſet ſine cauſa iraſci: reſpondit; Ex omni re qua homo à fratre ſuo gravatur; iraſci ſine cauſa: donec oculum ipſi abſtrahat. Si autem quis à Deo ſeparare vellet, pro hoc iraſci debet.

De pellendis malis cogitationibus.

8 Conqueſtus eſt ei frater quidam, quod multas cogitationes habens, in ipſis periclitabatur: qui eum ſub divo eduxit, jubens ut ſinum expanderet, & ventum teneret: qui reſpondit ſe non poſſe. Sic, inquit ille, quia cogitationes repelli non poſſunt, ne introëant: hominis autem eſt, eis reſiſtere. Quievit autem Vir ſanctus in Domino ſeptimo Kalendas Auguſti, ſanctitate & vita conſpicuus, & miraculis clarus. F

DE S. VALENTE, SEU VALENTIO

EPISCOPO VERONENSI.

P. B.

In Italia.

ANNO DXXXI.

Sanctus hoc die notatur in Martyrologio Romano; non item in antiquis;

UTinam *Verona quam eſt hoc die fœcunda Sanctorum parens, tam eſſet Actorum! Quinque etenim die uno, non uno tamen ſeculo, Confeſſores tranſmiſit in cœlum, quos eodem ad aras veneratur;* Valentem *ſcilicet epiſcopum ſuum; Benignum, & Charum; Euangeliſtam, & Peregrinum; quorum omnium Acta, ſaltem qualia merentur, deſiderata ſunt hactenus.* De Valente *dicendum hoc loco; de ceteris, ordine ſuo. Hujus igitur Epiſcopi ſancti nomen præcipuorum inter veteres Martyrologorum catalogis prorſus ignotum eſt, ſive* Valentem *epiſcopum Veronenſem requiras, ſive* Valen-

A lentium ; *nam utrumque hoc illi nomen adſcriptum legitur apud Auguſtinum Valerium (qui Veronenſis & ipſe epiſcopus fuit , & S. R. E. Cardinalis) in SS. epiſcoporum Veronenſium antiquis Monumentis fol.* 12 *& aliis. Primus illum extra eccleſiam Veronenſem aſſumpſiſſe videtur Galeſinius , idque ex tabulis , ut in annotatis ad Martyrologium ſuum obſervat hoc die , Veronenſibus ; indidemque paulo poſt ad reformatum , quo nunc utitur Eccleſia Romana , Martyrologium tranſiit, his verbis ad eumdem diem annuntiatus :* Veronæ ſancti Valentis epiſcopi & confeſſoris. *Itaque de ſancto* Valente *non videtur intelligendum , quod ante Galeſinium univerſim aſſeruit Aloyſius Lipomanus ep. Veronenſis in præfatione ad tomum* 4 *de Vitis Sanctorum :* Sanctos meæ eccleſiæ non ſolùm hæc civitas , ſed penè totus mundus veneratur.

2 *Multò tamen antiquiorem eſſe venerationem ejus in eccleſia Veronenſi , nemo dubitat ; quando id multis pridem argumentis evicit Auguſtinus Valerius in opuſculo memorato : nam quæ in hanc rem de Sanctis triginta ſex epiſcopis Veronenſibus generatim fol.* 1 *&* 2 *teſtimonia congeruntur , ea quoque ad priſcum* Valenti , *qui inter eos cenſetur , vindicandum in eccleſia ſua cultum faciunt omnia ; ut Martyrologium antiquum ex membranis eccleſiæ cathedralis Veronæ , in quo nomina* 36 *epiſcoporum Veronenſium ſuis locis deſcripta habentur ; liber* De antiquitatibus Veronæ ac de SS. reliquiis , quæ in ea reperiuntur , *anno* 1477 *à Franciſco Corna conſcriptus , aliaque quæ iſtic citata fuſius legi poſſunt tum ex impreſſis libris , tum ex Mss. Veronenſibus monumenta ; ex quibus non ſolum Sancti noſtri cultus qualiſcumque , ſed etiam ſingularis ac ſolennior probatur : nam ab anno ſaltem* 1503 *per Conſtitutionem ſynodalem , fol.* 1 *verſo exhibitam; ita cavetur :* Prælibatos Sanctiſſimos triginta ſex epiſcopos , infra nuncupatim deſcriptos , & eorum quemlibet ſuis infraſcriptis diebus , ſub duplici venerabili Officio eccleſiaſtico per univerſas hujus civitatis & diœceſis Veronenſis eccleſias, & eccleſiaſticas utriuſque ſexus perſonas , cujuſcumque gradus , ſtatus , ordinis , dignitatis & conditionis exiſtant , perpetuis futuris temporibus , annis ſingulis devotè , ſolenniter & inviolabiliter celebrari volumus , ſtatuimus , ordinamus , & in virtute ſanctæ obedientiæ diſtrictè præcipiendo mandamus.

quamquam antiquus eſt eius cultus apud Veronenſes ; B

C 3 *De Sancti reliquiis ibidem agitur fol.* 12 , *ubi hæc leguntur :* S. Valentis , aliàs Valentii , corpus requieſcit in eccleſia S. Petri in arce ; ut ex lapide marmoreo ad latus majoris altaris ad Septemtrionem [colligitur ;] in quo inter alias litteras hæ ſunt inciſæ (nam ceteræ ita ſunt corroſæ , ut ſenſus ex eis elici non poſſit:) S. VALENS EPISCOPUS , QUI VIXIT ANN. PLURIM. ET SEDIT ANNOS VII , MENSES VII , ET DIES XVIII. Prope hunc lapidem in arca parva lapidea rubei coloris , cum operculo & baſe albi coloris , & feneſtella ferro munita , hæ litteræ ſunt inciſæ : IN PACE CORPUS SANCTI VALENTIS EPISCOPI. Sed ex tabula lapidea , & ex tabula vetuſta ex membranis, de quibus ſupra *(fol.* 3) ubi de S. Agabio , ex tabula Sanctorum *(de qua fol.* 2) die XXVI Julii, corpus S. Valentis requieſcit in eccleſia S. Proculi. Et in altari ad introitum cryptæ , ſive confeſſionis ejuſdem eccleſiæ S. Proculi, eſt imago depicta in habitu pontificali cum his litteris : S. VALENTIUS. Quomodo autem hæc , quæ contraria videntur , concilientur & intelligantur , vide infra poſt monumenta Sanctorum: *nempe fol.* 35 ; *ubi docet auctor* , quod per piam extenſionem dici ſolet , alicubi alicujus Sancti corpus haberi , quia ejus bona pars ibi habetur. *Eſt ſanè hic loquendi modus in ſubjecta materia tam uſitatus , ut mirer , à Ferrario , in annotatis ad hunc diem & Sanctum , non fuiſſe obſervatum. Earumdem reliquiarum aliquid eſt in eccleſia SS. Apoſtolorum , ut in opuſculo eodem notatur fol.* 77 *verſo.*

apud quos ſervantur ejus reliquiæ.

AUCTORE P. B.

4 *De Actis non eſt , ut ante dicebam , quod quiſquam quærat ; nam , ut ait ſcrutator utique diligens Onuphrius Panvinius Antiquit. Veronenſ. lib.* 4 , *cap.* 7 , *ubi de Sanctis* 36 *epiſcopis ſermo eſt* , Singulorum *(adeoque &* Valentis *)* geſta obſcuriſſima ſunt & incerta. *Imò Lipomanus de Sanctis iiſdem epiſcopis loquens , verbis num.* 1 *citatus hæc ſubdit :* Sed ego eorum Vitas , quales habentur , ſi in medium proferrem , non modò contra inſtitutum meum agerem ; verùm omnibus ridendum me exponerem. *Ne quid hîc tamen omittam , habe , quæ de illis collegit Auguſtinus Valerius fol.* 43 : Valens , Veronæ epiſcopus , epiſcopalis muneris difficultatem & periculum optimè conſiderans , nulli umquam labori viſus eſt peperciſſe , ut populi Veronenſis ſaluti conſuleret. Ei magna cum animi ſolicitudine ſemper præfuit. Se ipſe maximè obſervavit. Vel minima etiam delicta vitavit ; ita ut numquam non eſſet pavidus. Diſceſſit ex hac vita ſeptimo Kalendas Auguſti. Ejus corpus magna cum pompa elatum , & conditum in baſilica ſancti Petri intra arcem : tametſi ſunt, qui aſſerant , ſepultum in Baſilica ſancti Proculi. *Breviter hæc Brautius in Martyrologio Poëtico ad hunc diem :*

Omne Valens offendiculum vitare monebat
Paſtor , & expavit crimen ad omne leve.

De Sancti Actis ,

5 *Haud paulo vetuſtiora ſunt , quæ tradit Panvinius Antiq. Veron. lib.* 4 , *cap.* 20 : Verecundo in epiſcopatu Veronenſi omnium votis VI Idus Decembris ejuſdem anni (523) ſuffectus eſt S. Valens. Qui cum iiſdem artibus & ſtudiis , quibus ſancti prædeceſſores ſui Veronenſes pontifices , vixiſſet , populumque in vera religione annos VII , menſes VII , & dies XVIII rexiſſet , VIII (*imo* VII , *ut habet ſequens epitaphium*) Kal. Auguſti , poſt conſulatum Lampadii & Oreſtis VV. CC. (*id eſt , virorum clariſſimorum*) anno Chriſti DXXXI , Juſtiniano magno imperatore , & Athalarico Italiæ rege , migravit ad Dominum. Corpuſculum cum ſolenni funeris pompa in æde S. Petri in arce prope prædeceſſorem ſuum collocatum eſt , quum annos plus minus XLV vixiſſet. Quæ omnia ex ejus inſcriptione ita liquent exarata :

& antiquo epitaphio ,

HIC. REQUIESCIT. IN PACE. SANCTUS
VALENS. EPISCOPUS. QUI. VIXIT. ANNOS
PL. M. XXXXV. ET. SEDIT
EPISCOPATUM. ANNOS
VII. MENSES VII. ET DIES
XVIII. ET. RECESSIT. SVBP.
VII. KAL. AUGUSTAS.
P. C. LAMPADI. ET.
ORESTIS. VV. CC. IND. VII.

quod exhibet integrum Panvinius.

6 *Eadem ex Panvinio dedit Ughellus Italiæ ſacræ tom.* 5 , *col.* 587. *Quod ſi quis miretur, Epitaphium hoc legi à Panvinio potuiſſe ; cum idem illud ſit , cujus ſupra num.* 3 *fragmentum vidimus , & quidem mendosè expreſſum , & cujus ceteræ litteræ ita corroſæ dicebantur eſſe , ut ſenſus ex eis elici non poſſet : is cogitet , Onu-*

AUCTORE P. P.

phrium inter omnes ſui temporis eruditos in re antiquaria longè exercitatiſſimum fuiſſe ; ut ei liquida videri multa potuerint ; quæ ceteris , minus in eo ſtudio verſatis , ænigmatum inſtar apparerent. Ceterùm neſcio , unde acceperit , quod in Catalogo Sanctorum Italiæ ſcribit ad hunc diem , Ferrarius ; Valens , qui & Valentius , epiſcopus Veronæ trigeſimus primus , S. Vindemiali in epiſcopatu ſucceſſit . . . . . Cum itaque . . . fere octo annos præfuiſſet , confectus ſenio, ceſſit è vita hac mortali. *Non legit hæc certè apud Auguſtinum Valerium , quem ſolum ibi appellat. Aliter epiſcoporum illorum ſeriem ordinavit Ughellus , ad quem lectorem remittimus ; cetera ex dictis colliges , quam fidem mereantur.* D

DE S. SIMEONE STYLITA TERTIO

J. B. S.

SEC. VI.

Rater binos celeberrimos Simeones , cognomento Stylitas , ſeniorem nempe illum de quo V *Januarii , & juniorem alterum de quo* XXIV *Maii actum eſt , conſignant hoc die* XXVI *Julii Menæa Græcorum impreſſa* memoriam S. patris noſtri Simeonis Stylitæ presbyteri & archimandritæ , *his verbis :* Μνήμη ⁘ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Συμεὼν ⁘ Στυλίτου πρεσβυτέρου καὶ ἀρχιμανδρίτου γενομένου , *iſque ſimili prorſus modo refertur in Ms. Taurinenſi , ut plura idcirco inveſtiganda non ſint. Eumdem , ſed die ſequenti , annuntiant etiam utrumque Kalendarium Coptitarum, quod Ægyptiis Chriſtianis in uſu fuit , quorum alterum ſaltem ante annos quadringentos conſcriptum cenſet Seldenus lib. 3 de Synedriis veterum Hebræorum , & Syriacum ſeu Chaldaicum Romæ anno* MDCXXIV *excuſum : atque item Ms. Divionenſe noſtri Petri Franciſci Chiffletii collocat* memoriam S. patris noſtri Simeonis archimandritæ , *cui ridiculè & citra ullius aſſenſum , additur* in Mandra , *de qua videndus Commentarius prævius ad Acta junioris Stylitæ Simeonis* XXIV *Maii* § 1.

Tertius iſte Stylites Simeon à Græcis cultus

B

2 *Quam certo conſtat ex iis quæ ibi diſputata ſunt , tertium hunc Stylitam* Simeonem *diverſum cenſeri oportere à prædictis illis duobus illuſtrioribus , tam incertum eſt , utrum idem nec ne ſit cum illo , quem nonnulli quartum Simeonem Stylitam faciunt , quemque Joannes Moſchus in notiſſimo ſuo Prato ſpirituali , fulmine percuſſum interiiſſe memorat. Ut ut eſt , cum nulla amplior notitia iſtius tertii Simeonis uſpiam reperiatur , non ingratum fore autumo , paulo expreſſiorem Stylitarum Simeonum notitiam nanciſci cupientibus , ſi quæ de* Fulminato *iſto leguntur hîc ſubjiciamus. Ac ne voce* Fulminati *abſterritus , indignum forte ſacris Faſtis temerè judices , patere me hîc ea deſcribere quæ noſter Matthæus Raderus Viridarii ſui parte* 3 , *cap.* 4 , § 7 , *occaſione hujus Stylitæ , qui æque ac junior ſimul archimandrita fuerit , rectiſſimè obſervat.*

incertum an diſtinguatur à Fulminato ,

C

3 Juſtus , *inquit* , quacumque morte præoccupatus fuerit , in refrigerio erit. Non eſt hæc nota impietatis aut ſceleris , cum viri Sancti inexſpectato mortis genere è medio tolluntur ; ſive apoplexia percellantur , ſeu fulmine ſternantur , ſive ruinis elidantur , ſeu peſtilitate , fame , ſiti , ferro , igni , aqua exſtinguantur. Hoc caput eſt , ut ne te mors imparatum deprehendat. Non ignoro , paganis ominoſum fuiſſe fulmen , & in ultricis pœnæ locum fuiſſe exiſtimatum , ut eſt apud principem poëtarum 6 Æneid.

de quo pauca ex Radero

Hoc genus antiquum terræ Titania proles
Fulmine dejecti fundo volvuntur in imo.

Sic Æſonus , Salmoneus , Aiax Oïlei , Phaëton , Æſculapius & alii de cælo tacti leguntur. Sed non idcirco derivanda culpa ab uno aut altero punito in omnes. Ultum it cæleſtis vindicta mortales immiſsâ peſtilentiâ, nec tamen omnes qui illa lue corripiuntur , impii : quod ipſum affirmare maxime eſſet impium . . . . . Itaque reprime judicium quando hic , ille , & quicumque alius atroci genere mortis ſublatus dicitur. Nullum mors facit impium ; ſed impiâ viâ deprehenſos, inuſitata via ad letum ducit ; nec id ſemper : ſæpe ſcelerati pacatè obeunt , innocentes cum ingenti tormento. *Hæc ille.*

& Joanne Moſcho pro- E *ponuntur ,*

4 *Accipe nunc , quæ ſupra , ubi puncta . . . . notavimus , à Radero nonnihil truncata & mutata , à nobis prætermiſſa ſunt ; ex ipſo Prato ſpirituali Joannis Moſchi cap.* 57 *ad verbum hîc exhibenda. Ita ibi loquitur :* Quadraginta fere milliaribus ab Ægis civitate Ciliciæ Stylites erat , nomine Simeon. Hic fulgure percuſſus interiit. Abbas ergo Julianus Stylites presbyter , præter conſuetudinem ſuam , inſolito tempore dixit diſcipulis ſuis : Mittite thymiama in thuribulum. Qui dixerunt ei : Dic nobis cauſam Pater ; orabantque ut diceret eis. Senex autem dixit : Quia modo frater meus Simeon à fulgure dejectus interiit , & ecce tranſit anima ejus cum tripudio & exultatione. Diſtabant autem ab invicem milliaribus fere viginti quatuor. *Hæc laudatus Moſchus : neque plura uſpiam de* Fulminati *iſtius Stylitæ geſtis , virtutibus aut ætate inventa ſunt. Tu de uſu thymiamatis videſis Roſweydi ad hunc locum Obſervationem ejuſque onomaſticon.*

viam ſternenda ad explorandum

5 *Porro Ægis , aliis Ægas & Ægæa , à qua commorationis* Stylitæ *iſtius diſtantia à Moſcho hîc inſinuatur , urbs eſt epiſcopalis Ciliciæ ad ſinum Iſſicum ſub metropolita Anazarbenſi , unde ſaltem de regione certo edocemur , in qua* Fulminatus *ille* Simeon *vixerit ; qui an cum alio , claſſicis Latinis Martyrologiis ſolo ferme nomine , ſaltem ſimplici titulo* monachi *noto , ſatis aptè confundi poſſit , mox inveſtigare conabimur. De ipſo etiam nonnulla obſervavit Baronius in notis ad Martyrologium Romanum , occaſione Simeonis Stylitæ ſenioris , eumque , ex genere mortis , & ab eo ſeniore , atque etiam à juniore plane diſtinguendum recte admonuit , quod & à Legendiſtis aliis animadverſum invenies. Quis autem* Julianus *iſte , itidem Stylita , ſit , & utrum Sanctis annumerari poſſit , hactenus nos latet , nullam ipſius memoriam reperientes quam apud dictum Moſchum hoc & ſequenti capite ; ut debitis ad aliquid determinandum monumentis omnino deſtituti ſimus. Jam de noſtro* Fulminato *paucula liceat conjectare.* F

an Simeon monachus 27 Julii

6 *Quæri debet potiſſimum , an* Simeon *ille* monachus confeſſor in Sicilia , *qui ab auctore Romani parvi , Adone , Uſuardo , Notkero , & quidem in pleriſque omnibus Hieronymianis ſignatus eſt , idem cum prædicto* Stylita & Fulminato *cen-*

A censeri non possit, tametsi in prædictis Martyrologiis notetur die sequenti seu XXVII Julii, quemadmodum & in nonnullis jam dictis Fastis Gracis aliisque illum quoque positum vidimus. In Observatione ad Usuardum candidè fassi sumus, nos necdum assequi posse, cur à Romani Martyrologii revisoribus omnino prætermissus sit, tam expresè & à Bellino signatus præfatus Simeon, quod neque modo satis intelligimus, nisi forte post diligentem inquisitionem deprehenderint, nullum omnino in tabulis Siculis Simeonem monachum reperiri, qui ea die apud Siculos recolatur. Neque vero noster Cajetanus ipsum aut ullam ejus Vitam aut memoriam in Sicilia potuit invenire: dumque in suo Martyrologio ipsum recenset, non alios adducit auctores præter Bedam, Usuardum, Adonem & Notkerum, ut facile perspicias, Sanctum istum Siculorum respectu plane accessorium esse; dic audacter, ipsis omnino incognitum.

7 Huic nodo ut cuneum adaptes, quem frustra quæsivit Florentinius, rimam aliquam aperire videtur codex Hieron. vetustissimus Epternacensis, qui non in Sicilia sed in Syria expressissime legit, uti etiam & contractiora, Richenoviense & S. Cyriaci; quin & in codice Usuardino Vaticano, sic legitur: In Syria, Simeonis monachi, qui in columna stetit. In auctariis Bedæ notatur etiam Syria. An satis recte; ex his certò concludi non posse, equidem fateor: at ne dubius Sanctus maneat, imo cum Romano plane præteritus; quid si inter duas istas positiones paulo accommodatior eligatur, supponaturque, errorem facile admissibilem irrepsisse in pleraque Martyrologia, scribendumque adeo sit Cilicia pro Sicilia vel Syria; sic Simeon ille Stylita sive Fulminatus inter Sanctos etiam Latinos promeritum locum inveniet, neque excludetur qui in Romani parvi tota progenie tam diserte consignatus est, verosimillime unus ipse & idem monachus & Stylita. Certe Simeon iste, in tot sacris Fastis disertissime expressus, hic prætermitti nec debuit nec potuit, quidquid de cetero inter varios synonymos eum certo distinguere, non usque adeo obvium sit. Sive igitur dicatur Simeon Fulminatus, sive alius, debito suo loco repositus est. AUCTORE J. B. S.

in classicis Latinis Marliis signatus

B

8 De die quo colendus sit, hoc an crastino, idem cum ipmolestiam, opinor, movebit nemo; Græcos secutus sum, alterutrum paratus eligere, modo ne quis rei substantiam in dubium revocet, aut clariorem ejus notitiam exigat, de qua ad stabiliendum cultum frustra disceptaveris. Neque de Sancti ipsius ætate multo certiora licet adducere. Seculo VI in Ægypto floruisse Joannem Moschum, & sec. VII mortuum, atque ad S. Theodosii monasterium corpus ejus delatum, id scimus; certum tempus definire quo aut Julianus aut Simeon noster vixerint, hoc opus, hic labor: utrumque Moscho non multo seniorem fuisse, id omnino suadere videtur, quod non nisi visa à se, aut proxime audita, & paulo ante tempora imperatoris Heraclii gesta commemorare videatur, ut seculum VI tuto me apposuisse existimem, sub ea cautione qua bibliographi Bellarminus, Labbeus & alii Joannem Moschum legendum proponunt, ut qui nonnumquam inferat ea quæ parum tutam fidem habent, quin & vel relata à non fide dignis, atque interdum aspersa mendaciis. Verum hæc ab hodierno Simeone abesse, tutò censere liceat. so non sit.

E

DE SANCTA CHRISTIANA VIRGINE,

TENERÆMONDÆ IN FLANDRIA.

COMMENTARIUS PRÆVIUS. P. B.

Sanctæ reliquiæ, earumque translatio, & cultus; item Acta minus antiqua.

CIRCA SEC. VIII. C

Reliquiæ SS. Hilduardi & Christianæ Dickelvennâ Teneræmondam allatæ sunt sec. 9;

Teneramonda oppidum est situ & arte munitum in Flandria, ab ostio Teneræ fluminis, quod istic in Scaldim labitur, nuncupatum, medio fere Antverpiam inter & Gandavum itinere. Ornat illud præ aliis ecclesia, canonicorum insignis collegio, ac Deiparæ Virgini sacra; ecclesiam verò ipsam sacellum sanctorum Hilduardi episcopi & Christianæ virginis; quorum ut nominibus Deo dicatum est, sic ditatum corporibus, istuc olim Dickelvennâ translatis. Est autem Dickelvenna (quam vetustis nominibus alii Ticlivinum seu Ticlivinnum, alii Tichlinium, ac Declivium, Steinburnam alii vocitarunt) pagus antiquus, in comitatu Alostano ad Scaldim Gandavum inter & Aldenardam situs, celebrisque aliquando Benedictinorum S. Petri cœnobio, quod anno 1081 migravit inde Gerardimontium; ubi S. Adriani nomen accepit. De hoc plura Waesbergius in Gerardimontio lib. 2, cap. 2 & 3. Translationis verò hujus occasio ac tempus ab auctoribus Belgicis fuisse creditur Normannorum frequentissima seculo nono in Gallias Belgiumque grassatio; quando nihil erat usitatius, quam ut eruta tumulis suis Sanctorum pignora ad tutiora quaque loca comportarentur. Contigisse ergo hanc censet Lindanus de Teneræmonda lib. 2, cap. 2, circa annum DCCCXLVI, quo barbaræ gentis metu etiam DD. Bavonis & Pharaildis reliquias aliò in tutum delatas, Meyerus tradit. Lindano adstipulantur Annales Mss. non admodum veteres monasterii Dickelvennensis, nunc Gerardimontani; Emmanuel Suero in Annalibus Belgii Hispanicis; Miraus in Chronico Belgico ad annum 750; Sanderus in Hagiologio Flandriæ pag. 179; Rayssius in Hierogazophylacio Belgico pag. 328; Georgius Salomons in Vita Flandrica SS. Hilduardi & Christianæ pag. 138 & 147, aliique. F

2 Nescio, quid Alfordum nostrum impulerit, ut in Annalibus ecclesiæ Anglo-Saxonicæ ad annum 660, num. 44 hæc scriberet: Nec plura de Christiana virgine reperio; nisi quod sacræ ejus exuviæ sub annum Christi millesimum nonagesimum secundum translatæ dicuntur Teneramundam. Equidem, qui hoc ante ipsum dixerit, vidi neminem, præter unum Wilsonum in Mar- (non autem sec. 11,)

AUCTORE P.B. *Martyrologio ſuo Anglico die* XXVI *Julii : at hujus per ſe levis eſt auctoritas : ut qui in prima Martyrologii editione defunctam eſſe* S. Chriſtianam *anno illo ſtatuit, quo ſcribit in ſecunda tranſlatam ; eumdem utrobique pro ſe citans Molanum, qui neutrum aſtruit. Fallor, ſi Martyrologus Anglus eam ſatis ab alia Chriſtina ſeu Chriſtiana diſcreverit, quæ ſeculo demum undecimo floruit, Eduardi, cognomento Exlegis, filia, de qua in ſecunda ſua editione meminit die* XXIV *Novembris. Hinc differendam, opinor,* Chriſtianæ *noſtræ tranſlationem putaverit. Potuit huic etiam opinioni occaſionem dediſſe Sauſſayus in Martyrologio* XXVI *Julii, ſubobſcurè innuens, tranſlationem factam eſſe ſub Ringoto, Teneræmondæ dynaſta, qui juxta Lindanum lib.* 1, *cap.* 6 *obiit anno* 1106. *Sed nec ſententia Sauſſayi clara eſt ; nec, quantumvis eſſet clara, probabilis ; cum nullum pro ſe teſtem habeat. Porrò quod ad Dickelvennam attinet, ea Tutelarium ſuorum reliquias amittere potuit quidem, at non memoriam & venerationem : itaque ad hunc uſque diem ejus* eccleſia, *teſte Cornelio Geſtelio Hiſtoriæ archiepiſcopatûs Mechlinienſis tom.* 2, *pag.* 244, patronum veneratur S. Hilduardum epiſcopum, cui dicata eſt ; item S. Chriſtianam virginem, Migranimi Anglorum regis filiam.

B

3 *Eodem verò anno, menſe, ac die, ſeptimo ſcilicet Idus Septembres, utriuſque ſimul Sancti oſſa Teneræmondam allata fuiſſe, Lindanus & alii docent ; quæ quidem ſolennitas tantam in urbe lætitiam excitavit ; ut eam quotannis impoſterum eccleſia Teneræmondenſis innovandam eo die decreverit : teſtis Molanus, qui ad* VII *Idus Septembris Uſuardo ſuo hæc adjicit inter alia, ex Faſtis ejuſdem eccleſiæ propriis :* Item eodem die apud Tenremondam, adventus corporis beatæ Chriſtianæ virginis. *Florarium quoque noſtrum Ms. eodem die ſic habet :* Apud Denremundam in Flandria, tranſlatio S. Chriſtinæ * virginis. *Idem affirmant Acta num.* 7 ; *idem in Martyrologio Gallicano Sauſſayus in hæc verba :* Teneræmondæ in epiſcopatu Gandavenſi, ſuſceptio S. Chriſtianæ virginis, quæ Migramni Anglorum regis filia cum Diclivennæ in Chriſti virginum ſponſi puro perfuaviqué famulatu ſtadium virtutis abſolviſſet ; ibidem cum magna æſtimatione ſanctitatis ſepulta fuit. Poſtmodum ſignis innumeris clarificata, quo & uberiori cultu polleret, eſſetque incolis ſpeciali præſidio, Teneræmundam tranſlata, in æde collegiata ſanctiſſimæ Dei Genitricis, cum ſancti Hilduuardi, oppidi ejuſdem apoſtoli ac tutelaris, pretioſis artubus recondita, communi cum eo opitulationis jure à civibus accoliſque totius hujus tractûs honoratur. *Accepimus interea, quod & Salomonſius obſervat pag.* 153, *nunc alio die tranſlationis hujus memoriam ibidem celebrari aliquamdiu cœpiſſe, nempe Dominicâ proximâ poſt octavam dedicationis ejuſdem baſilicæ ; quæ dedicatio incidit in Dominicam præcedentem feſtum decollationis S. Joannis Baptiſtæ ſub finem menſis Auguſti.*

die 7 Septembris : quæ tranſlatio annuâ memoriâ celebratur ;

** lege Chriſtianæ, ut infra.*

C

4 *Tranſlatis reliquiis tanta mox ab iis, qui eas conſecuti fuerant, exhibita eſt *veneratio ; ut exinde ſacellum ſanctæ Crucis, in quod erant repoſitæ, antiquato priori nomine, appellari cœperit ſacellum S. Hilduardi ; ut ait Salomonius in opuſculo citato pag.* 144. *Compoſita quoque fuerunt Officia SS. Hilduardi &* Chriſtianæ ; *ſed quam antiqua, non reperi. Ea ſubinde inſerta ſunt Breviario,* ad uſum inſignis eccleſiæ collegiatæ divæ Virginis Mariæ Teneramundenſis, *excuſo Antverpiæ anno* 1527. *Hujus Breviarii partem tantùm hiemalem videre mihi licuit ; & ex ea deſcribere, quæ de S. Hilduardo propria legebantur die ejus natali* XXIX *Decembris, tum in ejuſdem octava, ſeu die* V *Januarii : quæ ſuo tempore proferri poterunt. Integrum Breviarium præ manibus habuiſſe videtur laudatus Salomonſius pag.* 149, *cum dicit, ter quotannis ex eo in eccleſia jam dicta recitari conſueviſſe Officia de S. Hilduardo &* S. Chriſtiana, uſque ad annum MDLXXXVI ; *quo nimirum Teneramondenſes Breviario illo proprio uti deſierint : hoc eſt, ut ego quidem interpretor, die* XXVI *Julii de ſola* S. Chriſtiana, *cujus tum depoſitio celebratur ; die* VII *Septembris de utriuſque tranſlatione ; ac demùm die* XXIX *Decembris de ſolo S. Hilduardo, ut modò indicatum eſt.*

& olim eadem Officio proprio, non ſecus ac dies amborum natales :

D

5 *Celebratur, inquam, hoc die depoſitio ſeu natalis* S. Chriſtianæ ; *quod præter Acta noſtra num.* 7, *teſtatur Florarium circa medium ſeculi decimi quinti exaratum, quod ad* VII *Kal. Auguſti ſic habet :* Apud Flandriam in caſtello Tenremonda, depoſitio Chriſtianæ virginis. Hæc regis Anglorum unica exſtitit filia : cui Deus angelum ſuum in pauperis ſpecie divinitus miſit ; ut dulcem ſibi ſponſam gurgite vivo baptizaret. Tanta vitæ auſteritas in dictâ Virgine floruit & probitas, ut eam cælitus paſcere * omnes affirmarent. Et ſic Virgo paterna ſpernens regna, bono fine completo, cæleſtem meruit poſſidere gloriam. *Adde Molanum, tam in Natalibus Sanctorum Belgii, de quo agetur inferiùs, quam in additionibus ad Uſuardum, ubi ex Proprio Teneræmondano hæc ſcribit :* In civitate Teneremundæ, beatæ Chriſtianæ virginis : quæ regis Anglorum Migranimi filia unica, erga deos ſuos & idola, ſecundùm patrum ſuorum traditionem, exſtitit devotiſſima. Hanc omnipotens Deus aſpiciens, de cælo illi angelum ſub ſpecie pauperis tranſmiſit, qui eam catechizaret, atque in Chriſti nomine baptizari præcepit : cujus etiam ductu Diclivenne pervenit. *Molanum ſequuntur Caniſius in Martyrologio Germanico ; Lindanus ſupra citatus ; Miræus in Faſtis Belgicis ; Sanderus in Hagiologio Flandriæ ; Ferrarius in Catalogo generali ; Sauſſayus in Martyrologio Gallicano ; Arturus in Gynæceo, aliique recentiores ; eccleſia denique ipſa Teneræmondenſis traditam hanc à majoribus celebritatem in hunc uſque diem conſtanter obſervans.*

qui S. Chriſtianæ aſſignatur 26 Julii.

E

F

6 *Non ſtetit hîc Teneræmondenſium pietas erga urbis ſuæ ac dominii patronos ac tutelares SS. Hilduardum &* Chriſtianam : *nam præter feſta, quæ jam diximus, anniverſaria, diem inſuper quot hebdomadis unam eorumdem cultui conſecrarunt, qua ad aram amborum & manè Sacrum & à meridie laudes ſolenniter decantarent. Inſtituta quoque utriuſque nomine ac præſidio confraternitas, plurimis cum ab epiſcopo Gandenſi, tum præſertim ab Alexandro VII & Clemente X probata confirmataque indulgentiis : tantum ſub idem tempus pecuniæ conquiſitum undequaque, quantum ſuffecit ad elegantem ex argento thecam elaborandam, in quam ex viliori repoſita amborum oſſa honorificentius aſſervantur : addita & minor argentea, duas tantùm utriuſque ſacri corporis particulas continens, quæ cum exoſculandæ tertiâ cujuſque menſis Dominicâ populo offeruntur, frequentiſſimus affluit. Atque hæc quidem, ut & alia plura, fuſiùs explicat*

Teneræmondenſium pietas erga hos Tutelares ſuos.

* an paſci ?

A plicat Salomonſius à pag. 149 uſque ad 155 ; addens, præcipuas in iis omnibus accurandis partes fuiſſe reverendi domini Petri de Solre, ex muſico ſimul & ſacellano Leopoldi archiducis primario tum tandem canonici Teneræmondenſis ; cujus quidem viri ad res ejuſmodi ſacras promovendas ardentiſſimum ſtudium ita depingit, ut eum tam religioſi principis non aulam adeo quam pietatem ſectatum agnoſcas.

Acta Sanctæ antiqua interciderunt :

7 Jam de Actis S. Chriſtianæ quid dicam? Nihil jam pridem operoſiùs egimus, quam ut de tam vicina nobis Sanctæ monumenti vetuſtioris unde unde erueremus aliquid ; ne loculo quidem ejus (quando alibi inveniri nihil ſatis eâ dignum potuerat) intacto relicto : ſed neque in hoc præter oſſa ſacra reperit quidquam illuſtriſſimus ac reverendiſſimus dominus Philippus Erardus, epiſcopus Gandavenſis, dum ad id interpellatus, anno 1728 Teneræmondâm, nulla grandævæ ſenectutis habita ratione, excurrit, ibique conditum per ſe ipſe theſaurum luſtravit. Poſt tot igitur cum proprios, tum vel maximè amicorum conatus, ad priorem ac domeſticam pauperiem inviti dolenteſque redigimur ; ad vulgatos, inquam, ſcriptores Belgii ; quos, ſi in Natalibus Sanctorum Belgii Molanum unum legeris, omnes legeris; unicum enim illum omnes appellant. At ille quem ? Officium proprium eccleſiæ Teneræmondanæ. Quam antiquum verò illud ? Neſcimus, ut jam monui ; niſi anno demum 1527 excuſum, publicam primùm in lucem prodiiſſe Antverpiæ in Breviario, cujus nobis pars æſtiva reperiri non potuit, in qua Officium illud Sanctæ liceret expendere.

B

Molanus dat illorum compendium ex Breviario proprio ;

8 Molanus verò in opuſculo jam dicto, die XXVI Julii, rem ſine dubio longiorem digitis vix ſummis attingens, contrahit in hac verba : Lectionum autem Teneræmondenſis eccleſiæ hæc eſt ſumma: Ad Chriſti agnitionem compuncta eſt [Chriſtiana,] cum quemdam audiviſſet in Chriſti nomine eleemoſynam petere ; voluitque etiam ſufficienter catechizata, à Chriſto CHRISTIANA dici. Cumque virginitatem profiteretur, Aurelium ducem, procum ſuum, ad Chriſti fidem attraxit ; & in eccleſia Dickelvennæ conſtituta, cum ſanctimonialium ſecum congregata catervula ſanctam vitam exegit. Hanc verò Famulam ſuam mirabilibus ſignis mirificavit, qui in Euangelio ait: Qui credit in me, opera, quæ ego facio, & ipſe faciet. *Hæc ibi ; ſed nimis à locis, temporibus, ceteriſque adjunctis per Molanum avulſa,* C *quam ut rectum de iis judicium ferri tutò poſſit. An hæc ſola ex omnibus Lectionibus excerpſit ille, quia cetera minùs probaverit ? Certè plura fuiſſe, nemo dubitabit ; quandoquidem hæc vix uni ex pluribus Lectioni ſufficiunt. Molani interim tam jejuno compendio ne ipſe quidem Lindanus auſus eſt eſſe copioſior, nedum ſcriptores alii ; ſi unum forte exceperis Salomonſium, ex Ordine Eremitarum S. Auguſtini, Teneræmondanum.*

ex quo plura profert Salomonſius,

9 Is anno 1670 occaſione jubilæi, anno illo, tamquam à nativitate S. Hildvardi milleſimo, Teneræmondenſibus à Clemente Papa X conceſſi, libellum compoſuit ediditque ſermone vernaculo. In eo Vitam quoque exhibet S. Chriſtianæ à pag. 112, ipſo initio pro ſe citans Breviarium antiquum eccleſiæ Teneræmondanæ, & auctores quidem alios, ſed qui nihil ſupra Molanum ſapere voluerunt ; unde conjecturam non ineptè facias, ſi quid ultra Salomonſius afferat, id ex aſſignato Breviario, quod habuerit ipſe, depromptum eſſe. Quod ſi eſt ita ; mirari deſinant eru-

diti affectatam in epitome Molaniana brevitatem. Quidquid enim infra ex Ms. Rubea Vallis narrabitur à numero 1 uſque ad 7, id totum etiam narrat Salomonſius : addit verò præterea pag. 116, cum ad Chriſtianæ baptiſmum deeſſet aqua, prorupiſſe ſubitò è terra fontem, qui per annos deinde multos Londini ſpectatus fuerit, donec ſub anabaptiſtarum aliorumque hæreticorum adventum vel exſiccata ſponte vena, vel obturata, diſparuit. Pag. 117 & ſeqq. ſancta Chriſtiana ſocias virgines ſeptem ab ethnica ſuperſtitione ad Chriſti cultum adducit ; eidem expurgatum Veneris fanum conſecrat ; in eoque vitam ipſa cum ſociabus aliquamdiu inſtituit monaſticæ ſimilem : ſic ad nubilem pervenit ætatem; quando ab incauto patre jusjurandum extorquet, ne ſe invitam cogat ad nuptias. AUCTORE P. B.

ſed quæ admirationem excitant potius,

10 Proci interea principes ambiunt ; ſed fruſtra. Hos inter Aurelius quidam, ſive Conſtantini II Scotiæ régis filius, ſive alius ille, qui à Romanis ducebat originem, cognomento Ambroſius, cum nec repelli ſe, nec ſuperſtitiones moreſque ſuos coargui liberè à Chriſtiana patereiur, gladio manum admovet, Puellam obtruncaturus. At, ecce, dilapſum à latere ferrum, furentis dexteram ultro refugit : percellitur ille ; veniam ſupplex efflagitat ; ad Chriſtum convertitur ; & ſuſcitato rurſum ad Chriſtianæ preces de terra fonte abluitur. Dum ſic & alios plures cum in Anglia, tum in Scotia Chriſto parit Virgo apoſtolica, utriuſque in ſe regni paganorum hæreticorumve incendit odia ; quæ ut declinet, in Belgium trajicit cum ſociabus, ac Dickelvennæ cum iis monaſticam vitæ rationem colit. Id factum vel temporibus florentis iſtic S. Hildvardi (quem ibi Salomonſius prædicaſſe ſtatuit ab anno circiter 745 uſque ad 750) vel paulo poſteriùs. Porrò in ipſo ad hunc locum adventu bina contigere prodigia ; primò enim Chriſtiana ſigno crucis dæmonem abegit, qui ſeniculum mentitus anachoretam, ſuadebat ei, ne Dickelvennam accederet. Tum in eodem itinere cum eam ſociaſque per nemora ſitis urgeret, precibus ex petra fontem elicuit, ſcaturientem etiam nunc & haurientibus ſalutarem. Denique vitam ibi aliquamdiu ſanctiſſimè ductam beato fine concluſit. Sunt, qui martyrium illam feciſſe velint ; verùm de hac re nihil certi reperio, inquit Salomonſius. Utinam certi aliquid de ceteris omnibus, quæ ſummatim hîc ex ipſo retulimus, ſiquidem reperit, F produxiſſet !

E

11 Quis enim credat, ſeculo demum octavo quam fidem jam adulto reges in Anglia ſuperſuiſſe paganos; & quidem Londini, quæ ſedes epiſcoporum regni totius antiquiſſima cenſetur; quorum ſeriès, ſaltem ab anno Chriſti 658 numquam deinceps apud Alfordum interrumpitur ? Idem de Scotia & Aurelio nemo facile admiſerit, qui regni iſtius hiſtorias vel obiter inſpexerit. Aurelium verò hunc ſtatui vel Conſtantini II filium, vel Aurelium Ambroſium, quis non mirabitur ? Certè Conſtantini II Scotiæ regis filium Aurelium ignoravimus hactenus. Finge tamen fuiſſe ; an ethnicum finges Chriſtiani patris filium ; an medio ſeculo nono priorem ? Et procum hunc faciet S. Chriſtianæ, qui eam tempore S. Hildvardi, vel paulo poſt jam ſtiterat Dickelvennæ ? De Aurelio Ambroſio, qui ſeculo quinto floruit, res adeo eſt abſurda, ut ne refelli quidem debeat. Feriet, credo ; etiam cordatum lectorem, quod de Sanctæ parentibus narratur : nam ſi erant hi deorum

AUCTORE P.B.

adeo profeſſi cultores ; cedo , quî porrò amare poterant Puellam , à qua dejectas eorum ſtatuas araſque , ac ſanum Chriſtiano ritu conſecratum nec ignorare poterant , nec verò etiam tolerare? An & hos ad Chriſtum Chriſtiana *convertit ? Cur igitur ad religionem aſſerendam colendamque profugere in Belgium debuit ? Quid cetera proſequar tot plena prodigiis , ut omnium , ſi vera ſunt , litteris commendanda merito fuerint ? Horum interim neque Scoti quidquam , neque Angli meminere : ut fruſtra ex horum bibliothecis aliquid ad hanc hiſtoriam præſidii Salomonſius pag. 121 ſibi relictum putaverit.*

cum nihil horum apud Anglos Scotoſve ſit ſcriptum.

12 *Tantum enim abeſt , ut ne ipſam quidem Sanctam Scotorum Faſti umquam noverint ; quod ex Dempſtero , & Camerario liquet. Ex Anglis primus eam agnoviſſe videtur Wilſonus ; ſed ex Molano tantùm , & quidem perobſcurè , ut ſuprà num. 2 probavimus. Agnovit & Alfordus noſter in Annalibus eccleſiæ Anglo-Saxonicæ ad annum Chriſti 660 num. 43 ; at non ex patriæ*

B

monumentis , in quibus tamen verſatiſſimus erat , verùm ex Miræo , Sauſſayo , Wilſono dumtaxat : negat enim , ſe de S. Chriſtiana *, præterquam apud auctores hoſce , quidquam reperiſſe. Itaque cum de ejus ætate nihil apud illos legiſſet ,* Quo tempore, *inquit ,* Chriſtiana vixerit, non invenio: ſed quia conſtanter aſſeritur , è regia Anglorum ſtirpe deſcendere , & à parentibus docta deos & idola aliquando coluiſſe , ad hoc potius , quam ad ſequens ſeculum videtur referenda. *Sic ille , & quidem ſatis cautè juxta hiſtoriam Anglicanam.*

Ætas Sanctæ ;

13 *Noſtrates tamen , quicumque tempus aliquod aſſignant , Dickelvennam eam veniſſe volunt , ſuperſtite S. Hilduardo , hoc ducti argumento : Venit huc* S. Chriſtiana *, ut religionem catholicam tranquillè poſſet exercere : non potuiſſet autem ante S. Hilduardum , qui fidem huc primus Chriſtianam invexit , eâque Magriptium tandem dynaſtam imbuit , hoſtem antea in hoc tractu Chriſtiani nominis infenſiſſimum : non igitur advenit ante hæc tempora. Sed neque ſerius multo veniſſe dicenda eſt , quandoquidem parentes habuit reges ethnicos , quales in Anglia ſuperfuiſſe diutius , vix credibile eſt. Cum ergo obierit S. Hilduardus anno 750 (ut uni omnes Meyero credunt) vel paulo ante , vel paulo poſterius huc appuliſſe* Chriſtianam *ſtatuunt. Vacillabit hæc argutatio , ſi vel cum Lindano neges , religionem catholicam ab Hilduardo iſtic duxiſſe primordia ; vel Hilduardum ipſum antiquiorem feceris : ſunt enim intricatiſſima ejus Acta. Verùm hæc loco ſuo diſcutienda remittimus , receptam interim chronologiam ſecuti.*

C

& Vita , quam ſubjicimus.

14 *Supereſt modò , ut* S. Chriſtianæ *Vitam qualem qualem ſubjiciam ; non quia antiqua eſt , aut magni pretii ; ſed quia minus recens , quam cetera , quæ huc uſque de Actis hujus Virginis produximus , omnia : eſt enim deſumpta ex ſecunda parte Hagiologii Brabantinorum , quod Ms. ſervatur apud canonicos regulares S. Auguſtini in Rubra valle juxta Bruxellam , collectum olim à Joanne Gilemanno , ibidem canonico & ſuppriore ; qui poſt collectiones ejuſmodi plures , quibus ætatem inſumpſiſſe videtur* , obiit *(teſte Valerio Andrea in Bibliotheca Belgica)* anno Domini CIↃCCCCLXXXVII ; *hoc eſt , annis omnino quadraginta ante excuſum Breviarium proprium eccleſiæ Tenceramondenſis , quod unicum in hac re Molani recentiorumque ſcriptorum promptuarium fuit. Eſt igitur hæc Vita ejuſdem propemodum ætatis , cum elogio quod num. 5 ex Florario Sanctorum Ms. recitavimus , tamquam antiquiſſimum , quod quidem reperire ſcriptum potuerimus , publici in Eccleſia cultûs ,* S. Chriſtianæ *olim exhibiti , monumentum : ad eumdem proinde confirmandum , etſi alia nulla eſſet cauſa , ut valere pluriſſum poſſunt , ſic omitti minimè hæc Acta debuerunt ; ſaltem ea parte , quæ ad* Chriſtianam *pertinet : nam quæ ſub finem de S. Hilduardo junguntur , hic amputabimus ; ut ſuo tempori reſerventur. En igitur ipſa cum Prologo , qui ad Hilduardi hiſtoriam multo breviorem non minus refertur ab auctore , quam ad longiorem* S. Chriſtianæ.

D

VITA

Auctore Joanne Gilemanno ex Ms. cœnobii Rubeæ vallis.

E

PROLOGUS.

Cur Acta Sanctorum perquirenda ſint & ſcribenda.

MAgnum ſummopere ſtudium in perquirendis Sanctorum geſtis eſt nobis adhibendum ; quia pretioſa eſt in conſpectu Domini mors eorum ; quemadmodum nimirum exſtitit & vita laudabilis : non enim parum obeſt , ſi à nobis neſciantur ; ſed pro maximo damno reputabitur nobis , ſi fideliter & utiliter à nobis non perquirantur. Scimus quidem , eos pro Domino temporalia contempſiſſe , ac cæleſtia toto corde quæſiſſe , ſicque expleto ſui agonis curſu , divina ſuffragante clementia , ad æternam gloriam tranſmigraſſe ; quia , ſecundùm Scripturæ ſacræ teſtimonium , fulgebunt juſti ſicut ſol in regno Patris eorum. Sic igitur Sancti à nobis ſedulè ſunt venerandi , ut interventionibus eorum gloriæ , quam perceperunt , mereamur conſortes inveniri. Hinc eſt , quod Vitas Sanctorum , quorum corpora poſt mortem ad partes noſtras tranſlata ſunt *a* , ſub compendio hîc recenſemus: quorum virtuoſa geſta dum à fidelibus leguntur , incitamentum fidei præſtant ; & , ne à via Dei decidamus , exemplis animos noſtros tangunt , atque admonent , ne à Dei amore pigreſcant.

a

F

ANNOTATA.

a Poſt mortem ad partes noſtras tranſlata *dicuntur corpora SS. Hilduardi &* Chriſtianæ , *quia in partibus noſtris poſt mortem requieſcunt : in partibus enim noſtris , hoc eſt Dickelvennæ , ambo vixerunt , ibidemque mortui ſunt , atque inde ad vicinam poſtea urbem Teneramondam tranſlati : quod de S. Hilduardo fatetur Gilemannus ; de* S. Chriſtiana *verò Officium & traditio Tenceramondenſium. Imò ex tractum , quod accepimus , ex Annalibus Mss. cœnobii S. Petri in Dickelvenna , quod nunc eſt S. Adriani Gerardimontibus , ſic habet :* Eo quoque tempore (*quo S. Hilduardus Dickelvennam advenit , anno , ut ibi notatur* , 733) S. Chriſtiana , regis Anglorum Migranimi filia , per angelum ſub ſpecie pauperis eleemoſynam petentis Dickelvennam deducta , ibidem baptizata , & cum ſanctimonia-

A nialium ſecum congregata catervula, ſanctam exegit vitam. *Verùm de baptiſmo Dickelvennæ ſuſcepto non conſentit eccleſia Teneramondana, cujus traditioni plus tribuendum videtur, quam hiſce Annalibus, qui niſi interpolati dicantur, antiqui eſſe non poſſunt; cum in iis citetur Meyeri Chronicum.*

HISTORIA.

IN diebus illis exſtitit quidam Migranimus nomine, Anglorum rex *a*, præpotens quidem genere, divitiis, potentatu & gloria; ſed gentilitatis errore devians, deoſque ſurdos, cæcos & mutos religionis ritu colens ac venerans. Hic ſibi conjugem, ingenuis progenitoribus laudabilem accepit, quæ Marona dicebatur, & apud Albam *b* oriunda ferebatur. Hæc quoque cum gentilis eſſet, erga idolorum cultum non mediocri devotione fervebat, dans illis honorem, & impendens ſolicito corde libamina. Itaque ad hoc vacabat uterque, ut deos ſedulo placaret obſequio, quos ſe credebant offendiſſe in aliquo: multo enim tempore inſimul converſati, nullius ſobolis generandæ poterant habere facultatem; ideoque continuis precibus inſtantes, ſupplicabant idolis, quatenus mererentur habere prolem, quæ ſuarum rerum heres exſiſteret, ac in regni gubernacula juxta eorum vota ſuccederet.

a *Parentes gentiles dum prolem ab idolis expetunt,*

b

B

2 O inſenſati, lapidibus comparandi! Quid à ſurdis petitis exaudiri? Non enim ſunt dii, quibus exſolvitis vota; ſed opus manuum hominum, imò dæmonia. Sed Deus omnipotens, totius creaturæ factor, omniumque, antequam fiant, cognitor, ſine quo nihil concipitur, nil generatur, noluit eos fraudari deſiderio, noluit eos privari optabili voto: nam præſtitit eis generare unicam Filiam, quam petierant: quæ * nata non eſt narrandum quanta exultatio, quantum fit parentibus gaudium; gaudent cognati, gaudent vicini, gaudent etiam ditioni regiæ obnoxii.

unicam à vero Deo filiam obtinent;

** forte* qua

C

3 Hæc cum ablactaretur, & robur majoris ætatis proficiſceretur *, ſe amabilem cunctis exhibebat, ſe cultui idolorum exquiſita religione præparabat: cujus rei gratiâ pater in honorem Veneris templum ædificans, ſeptem in eo cum neceſſariis victibus inſtituit puellas, quæ in virginitate permanentes, inibi jugiter deſervirent, quatenus earum ſupplicationibus Filia ſua bono participaretur conjugio, ac ſalutis & vitæ longioris frueretur dono. Illa, paternæ traditionis religioſiùs ceteris obſervatrix & imitatrix, cum ſacrificantibus ſimul aderat; illa humiliter Veneri ſupplicans, vix à templi liminibus diſcedebat: credebat namque, divinitatis ſibi ineſſe virtutem; credebat, ipſam ad ſe clamantium [vota] exaudiendi habere poteſtatem: nec mirum; quippe cujus cultûs ritum pater eam docuerat, venerabatur & tenebat; quodque natio ſua colebat *c*, ipſa quoque uniformiter frequentabat & exercebat.

*quæ & ipſa idolis devota prorſus fuit; * an.* proficeret?

4 Verùm mundi Salvator, qui omnes homines vult ſalvos fieri & ad agnitionem ſui nominis pervenire, non diu paſſus eſt ipſam in illius erroris periculo permanere; & qui Paulum viſitavit eccleſiam perſequentem, viſitavit illam idola colentem. Nam quadam die con-

donec, audito Chriſti nomine,

tigit, quod quidam pauper ſub peregrini habitu ab ea eleemoſynam peteret, illam obteſtans ſub Chriſti nomine, ut ſibi miſericordiæ viſcera in dando aperiret. Audiens igitur hujus nominis invocationem, cœpit admirari, quis ille fuerit; exiſtimans, aliquem fuiſſe magnum, pro cujus nomine, quod poſcebatur, negare non deberet. Unde ipſa fecit illum Chriſti repetere nomen: cujus eſſentiæ ſubtiliùs cœpit inquirere qualitatem. Jam ejus mentem ignis divinus accenderat, jam cor ejus ſupernæ inſpirationis illuſtratione flagrabat. EX MS.

5 Itaque de Chriſto diligentiùs inquirenti, pauper prælibatus reſpondit, ipſum eſſe omnis creaturæ Dominum, & omnium, qui in eum confidunt & credunt, à peccatis Redemptorem. Eſt, ait, in hac urbe quidam presbyter, qui ſcit ad Chriſti agnitionem perducere credentes; ſed promittas mihi, illum te patienter audire in omnibus, & mihi pigrum non erit, cum tibi ſit neceſſarium, tuis ipſum exhibere conſpectibus. Illa autem hæc audiens, gaviſa eſt, promittens, ſe in cunctis aſſentire, quæ ſibi crederet annunciari ad ſuæ ſalutem animæ pertinentia. His dictis, feſtinabat uterque; altera presbyterum videre, alter ipſam adducere. It ergo reditque peregrinus: moxque ſacerdos præſentatur. Unde nemo ambigat fidelium, ipſum peregrinum, Dei fuiſſe angelum.

ab angelo, pauperi formam induto, ad presbyterum adducta eſſe,

E

6 Igitur in locum ſemotum ſeceſſit ſacerdos cum illa: cui denuntiavit ipſe, quomodo, primo parente peccante, omnis ejus poſteritas in infernum deſcendens, diabolicæ poteſtati ceſſit; & quomodo Dei Filius homo factus eſt & crucifixus; ſed die tertia reſurgens, ut Deus, portas inferni diſtrupit, ſuoſque à poteſtate diaboli liberavit: & adjecit, neminem tamen cæleſtis gloriæ participem fieri poſſe, niſi renatus fuerit baptiſmatis fonte. Quare ſi vis, ait, ab æterna morte liberari, & perpetuâ vitâ frui, opus habes hujus lavacro regenerationis ablui. Cumque illa reſpondiſſet, velle ſe facere quod hortabatur, mox cum aqua præparatur ibi vaſculum *d*, & in nomine Patris & Filii & Spiritus ſancti baptizatur: quæ poſtulans, ut à Chriſto nomen acciperet, CHRISTIANA vocata eſt.

qui inſtructam baptizans, Chriſtianam appellavit.

d

F

7 Quid autem miraculi ibi Dominus oſtenderit, non eſt ſilentii nube tegendum: ex quo enim in fontem deſcendit, ſplendor nive candidior veniens è cælo, utrumque circumfulſit, non inde recedens, donec completo baptiſmatis myſterio, egreſſa eſt è lavacro *e*. Quam in ſpe vitæ futuræ roboratam, in fide Trinitatis confirmatam, & vinculo caritatis alligatam, ſacerdos ille monuit, ut Deo in timore ſerviret, & virginitatis ſuæ florem inviolatum conſervaret; quod per totam vitam ſuam cum omni diligentia facere ſtuduit. Unde conſtat, quod per virtutum copiam, quas in hac vita, dum advixit, bene & ſanctè ac laudabiliter vivendo congregavit, meruit æternam gloriam, qua ipſam Chriſtus in cæleſtibus beavit.

miraculum in baptiſmo; perpetua virginitas; vita & mors ſancta; tranſlatio.

e

Celebratur autem feſtivitas ejus ſeptimo Kalend. Auguſti; tranſlatio verò ipſius unà cum tranſlatione ſancti Hildewardi epiſcopi & confeſſoris *f* in civitatem quondam Brabantiæ *g*, nunc Flandriæ, Teneramundam *h*, VII Idus Septembris.

f *g* *h*

EX MS.

ANNOTATA.

a *Ferrarius in notis ad Catalogum generalem Sanctorum hoc die ait*, Migranimum, *seu, ut ipse scribit*, Migramnum *hunc Merciorum in Anglia regem fuisse. Unde id novit? Non ex Canisio utique aut Molano, quos hîc solos citat; imò nec ex ullo, quem sciamus, alio. Certè nec in Merciorum, nec in aliorum quorumvis Angliæ regum serie ulla ullius uspiam invenitur* Migranimus. *Regem tamen hunc Angli non rejiciunt, sed inter ignotos cum aliis non paucis reponunt; ut imprimis videre est apud illustrissimum Richardum Smithèum in Floribus historiæ ecclesiasticæ Anglorum lib. 2, cap. 8, sect. 2, num. 1.*

b *Salomonsius pag.* 113 *pro* Alba *melius legendum putat* Albion, quæ urbs est, *inquit*, Scotiæ: *imò non urbs aliqua, sed insula est, totam cum Britannia Scotiam complectens. Legendum ergo hic potius* apud Albaniam, *quo nomine appellatam fuisse solam Scotiam, docet Camdenus in sua Britannia pag.* 707.

c *Non est ergo verisimile, eam fuisse natam educatamque Londini, ut innuit miraculum suscitati istic, cum esset baptizanda, fontis, apud Salomonsium in Commentario suprà num.* 9 : *siquidem seculo octavo id accidisse quis velit: nam è toto regno Anglo-Saxonum orientalium, sub quo & Londinum censebatur, jam dudum sublatæ fuerant omnes ethnicæ superstitionis reliquiæ, omnia deorum fana aræque destructa, accurante Wulfero Merciorum rege, & Sebbo, qui cum Sighero Anglo-Saxonibus orientalibus imperabat, rem verò exsequente Jarumanno episcopo, idque anno* 665, *ut Alfordo placet. Quæ de re vide Bedam Hist. eccles. gentis Anglor. lib.* 3, *cap.* 30.

d *Vides, ignorasse Gilemannum, quæ de prodigioso fonte Londini elicito duobus fere posterius seculis tradit Salomonsius supra in Commentario num.* 9.

e *Hoc est, è loco, ubi baptismum susceperat: neque enim lavacrum ingressa fuerat; cum id numero superiori* vasculum *tantummodo fuisse dicatur.*

f *De* S. Hilduardo *agendum erit* 29 *Decembris.*

g *Fueritne umquam Brabantici juris Teneramonda, copiosè discutit Lindanus lib.* 1, *cap.* 5.

h *De tempore translationis hujus dictum est in Commentario à num.* 1 : *de modo autem variè scribunt auctores: nam Gilemannus hic noster agens de S. Hilduardo, cujus ossa simul cum ossibus* S. Christianæ *translata dicuntur, sic habet:* Quo de loco (*puta Dickelvennâ*) viri Teneræmundenses veneranda ejus ossa rapuerunt, atque cum summo exultationis jubilo Teneræmundam transtulerunt. *Molanus in Natalibus Sanctorum Belgii die* 29 *Decembris omittit vocem duriusculam* rapuerunt, *solamque adhibet* transtulerunt. *Salomonsius pag.* 147 *raptum diffiteri non videtur; sed benignè, si modò verè, eumdem explicat: ait enim, ob infestationes Normannorum assiduas Teneramondam profugisse vicinos undequaque rusticos, & eos inter etiam Dickelvenenses; sed ab his, rem potius domesticam ac privatam, quam publicam sacramque in illa trepidatione cogitantibus, relictas fuisse Dickelvennæ Sanctorum suorum reliquias; quod ubi intellexerint Teneramondani, tanto mox ardore divinitus correptos fuisse, ut eò statim clerus cum armata civium turma contenderit, fugatisque barbarorum prædonibus, Sanctorum corpora, præsenti erepta periculo, in urbem secum non sine ingenti gaudio asportaverit. Aliter Annales Mss. Dickelvennenses monasterii*, Anno, *inquiunt*, DCCCXLVI, VII Septembris, supradictus abbas (*Andulphus, eidem cœnobio præfectus ab anno* 838, *ut antè ibidem dictum erat*) & religiosi monachi metu Normannorum ex Dickelvenna reliquias S. Hilduardi unà cum reliquiis S. Christianæ Teneramundam transtulerunt; ibique aliqui religiosi cum suo abbate permanserunt, dispersis aliis &c.

DE SS. BENIGNO ET CHARO EREMITIS.

MALSESINI PROPE VERONAM IN ITALIA.

SEC. IX SUB INITIA.

MAlsesini pago Veronensi SS. BENIGNI & CHARI eremitarum. *Ita hoc die Philippus Ferrarius in Catalogo generali Sanctorum; qui de* Malsesino *ibidem subdit in annotatis, esse pagum apud Benaci lacûs oram situm, ab urbe Verona* 15 *millibus passuum distantem: annuntiationem autem ipsam hodiernæ ipsorum celebritatis hausisse se ait* ex tabulis ecclesiæ Veronensis. *Citat præterea in hanc rem Augustinum Valerium episcopum Veronensem ac deinde S. R. E. Cardinalem, qui in Monumentis antiquis atque historiis episcoporum Veronensium & aliorum Sanctorum, quorum corpora vel ecclesiæ sunt apud Veronam, ab eo simul & Raphaële Bagata ac Baptista Peretto compositis, editisque anno* 1576, *fol.* 19 *sic habet:* Ad famam miraculorum, quibus sancti BENIGNUS & CHARUS claruerunt, & devotionis & religionis causâ quamplurimi ex finitimis populis, præsertim Brixianis, ad sancta illorum corpora visenda, quotannis Malsesinum se conferunt nostris etiam temporibus die XXVI Julii, quo eorum festum solenniter celebratur. *Idem Ferrarius eadem affirmat eodem die in Catalogo Sanctorum Italiæ; ubi longiori Sanctos hosce exornat elogio. Eodem die Brautius in Martyrologio poëtico sic illis accinit:*

Tangere sunt habiti digni veneranda BENIGNUS
Et CHARUS, soli præsulis ossa sacri.

Colunturhoc die

Quid velit poëta, ex sequentibus intelliges. Castellanus eosdem etiam hoc die refert. Silent tamen Martyrologi antiquiores.

2 *Itaque* SS. BENIGNI & CHARI (*verba sunt Augustini Valerii fol.* 18) eremitarum corpora requiescunt Malsesini, diœcesis Veronensis, in ecclesia S. Stephani, ut ex literis in pariete post altare majus ipsius ecclesiæ [legitur,] ut infra: „ Anno Do„ mini MCCCXIV, Indictione XII, de mense Maii, „ tempore fratris Gregorii, archipresbyteri ipsius plebis.

Malsesini, in ecclesia S. Stephani; ubi honorificè

A „ plebis, inceptum fuit opus iſtius Truinæ, &
„ eodem anno perfectum. Et de menſe No-
„ vembris ven. pater, dominus frater Theobal-
„ dus, Dei gratiâ epiſcopus Veron. diligenter
„ repoſuit reliquias, ſeu corpora SS. eremita-
„ rum BENIGNI & CHARI, involuta quodam
„ pallio, in quadam arca pulcherrima de pe-
„ tra exciſa ſub iſto altari tempore conſecra-
„ tionis ejuſdem. Actum fuit hoc præſentibus
„ multis prælatis, presbyteris, & clericis, at-
„ que omni populo aſtante, præſenti nobili
„ milite ac viro probiſſimo, domino Cane de
„ la Scala, in Verona & in Vicentia ſacri im-
„ perii vicario.
„ BENIGNUS & CHARUS, uterque merito
„ clarus,
„ Sub hoc altari meruerunt dignè locari.
„ Sancti Zenonis, urbis Veronæ patroni,
„ Hi duo transferre reliquias commeruere.
„ Pontifex Thebaldus hos colit, atque Ro-
„ taldus:
„ Rotaldus in vita; Thebaldus tumulat ita.

B 3 *Eſt* eccleſia S. Stephani *una, opinor, ex triginta ſex archipresbyteralibus diœceſeos Veronenſis, quas enumerat Ughellus tom.* 7, *col.* 1430 *& ſequenti, ubi appellatur* S. Stephani de Malciſione. *Sed quid ſibi velit* Truina *in textu deſcripto, aſſequi non potuimus; eodem tamen modo exprimitur apud Ughellum in epiſcopis Veronenſibus tom.* 5, *col.* 849. *Franciſcus Pona in Vita* SS. Benigni & Chari, *ſicut & Cornelius Curtius, qui eam ex Italica Latinam fecit*, ſacellum *intelligunt* magnificum, *quod à Theobaldo in eccleſia S. Stephani Sanctis hiſce poſt altare majus erectum ſit. De* Theobaldo *videri multa poſſunt apud Ughellum ibidem à col.* 839. *Sedit Veronæ per annos* 34, *mortuus nonagenario major anno* 1331. Rotaldus *verò eamdem eccleſiam adminiſtravit ab anno Chriſti* 802 *uſque ad annum ſaltem* 824, *ut idem auctor docet ibidem à col.* 599. *Hic non tantùm viventes* Benignum & Charum *in pretio habuit, ut patebit ex narratione mox danda; ſed etiam defunctos; ſiquidem eos, ut auctor eſt Hieronymus dalla Corte Hiſt. Veron. lib.* 4, *pag.* 189 ſepeliri curavit in eccleſia S. Zenonis [*in Malſeſino,*] *ubi, inquit*, ad hodiernum uſque diem reperiuntur, *hoc eſt uſque ad annum* 1594, *quo Hiſtoriam ille ſuam edidit. Conſequens eſt, ut eadem ſit eccleſia Malſeſini S. Stephani & S. Zenonis; ſi tamen hic vera prædicat. Addunt citati Curtius & Pona, celebrem eis diem ab eodem Rotaldo aſſignatum fuiſſe* XXVI *Julii; ſed unde tantam hujus feſti antiquitatem erucrint, nec ipſi dicunt, nec ego comperi.*

an. 1314 *locata eorum corpora, erectumque ſacellum:*

C 4 *Ceterùm quamquam Malſeſinenſes præcipuam reliquiarum partem, atque adeo amborum corpora conſervent; non nullæ tamen earum ad alias Veronenſium eccleſias devenerunt; puta ad S. Thomæ Cantuarienſis per Theobaldum epiſcopum anno* 1316, *quod tradit Ughellus tom.* 7, *col.* 1452; *aliaſque, quas in laudatis Monumentis SS. epiſcoporum Veronenſium aſſignat Auguſtinus Valerius; ut ad S. Firmi minoris, fol.* 79; *ad S. Mariæ Magdalenæ, fol.* 84 *verſo; ad SS. Teuteriæ ac Tuſcæ, fol.* 87 *verſo; ad S. Zenonis in Oratorio, fol.* 88. *Nunc ex eodem auctore ea ſubjicimus, quæ de* SS. Benigni & Chari *geſtis propemodum ſola in antiquioribus monumentis ſuperſunt. Hæc fol.* 18, *è vetuſto eccleſiæ cathedralis Veronenſis Lectionario deſumpta, ſic habent:*

quamquam & alibi reperiantur aliquæ reliquiæ.

5 Cum Rotaldus Veronæ epiſcopus, & Pipinus, Caroli Magni filius, unà cum univerſo clero & populo Veronenſi, S. Zenonis corpus ex ſua eccleſia in Oratorio in majorem ejus eccleſiam transferre tentarent, & nemo ſancti viri oſſa attingere auderet, quòd divinum quoddam ex loco, ubi jacebant, timorem incutiens omnes propemodum exanimaret, SS. BENIGNUS, & CHARUS ejus diſcipulus, qui in vertice præciſi montis in ora Benaci prope Malſeſinum loco ſolitario vitam eremiticam degebant, famâ ſanctitatis illorum auditâ, Veronam ab epiſcopo & rege (Deo inſpirante) ad illud ſacrum opus accerſiti, ſoli ſuis meritis digni habiti ſunt, qui illud ſanctum corpus contingerent atque transferrent. AUCTORE P. B. *Vocantur è ſolitudine ad tranſlationem S. Zenonis.*

6 Beati illi Viri quantum miſeris omnibus compaterentur, quamque duriter vel leviſſimum quodque peccatum in ſe ipſis caſtigare conſueſcerent, hinc facile dignoſci poteſt: nam cum diabolus eis prohibere conaretur illud opus transferendi ſancti viri corporis; & ob eam rem ſuo maligno impulſu illis, Veronam contendentibus, merulam immiſiſſet, quæ perſtrepentibus alis, voce clocitante, per anguſtum & præruptum callem tranſvolitando, tamquam ſiniſtrum omen portendens, eos ab incepto revocaret, ſanctus BENIGNUS avim abjuravit *, ne ab eo loco dimoveretur, quouſque Veronam redirent. Verùm cum rediens, eo in loco merulam jacentem vidiſſet, ratus eam quieſcere & ſuum adventum præſtolari, acceſſit, ut illam excitaret & dimitteret. Sed mortuam illam conſpicatus, quadraginta dierum arctiſſimum jejunium ſibi indixit, dicens, veniâ, non morte, dignam fuiſſe; quippe quæ irrationabilis eſſet, & inſtinctu dæmonis deliquiſſet. In cujus rei memoriam merula ex ære conflata eo in loco pependit. *Hactenus Lectionarium in opere citato, ubi mox ſubditur:* Prædicta merula ex ære noſtris etiam temporibus (*anno* 1576) ſuper altari majori S. Zenonis in monte Malſeſini aſſervatur. *Benigni miraculum, & ſeveritas in ſemet ipſum.*

E * *an* adjuravit

7 *Eamdem hiſtoriam paulo ſuccinctius narratam dedimus ex Petro Calo ad diem, quo de S. Zenone eſt actum, duodecimum Aprilis pag.* 75, *num.* 2 & 3; *ubi id imprimis notandum eſt, quod* Benigni *diſcipulus non* CHARUS, *ſed* LAZARUS *appelletur; ſive utrumque hoc illi nomen fuerit, ſive alterum error adſcripſerit: primum certè paſſim occurrit; non item ſecundum. Porro ex utroque inſtrumento tum citato tum recitato pronum eſt colligere, quo tempore res hæc acciderit, floruerintque adeo Sancti noſtri: nam ex Lectionario quidem conſtat, id factum nec ante annum* 802, *quo Rotaldus ſedem primùm Veronenſem adeptus eſt; nec poſt annum* 810, *diemque* VIII *Julii, qui Pippino, Caroli Magni filio, ſupremus fuit: ex Calo autem id contigiſſe ſtatues haud ſanè diu ante obitum Pipini; quandoquidem juxta illum contracta primùm fuerit & frequenti firmata conſuetudine Pippinum inter & Rotaldum jam epiſcopum familiaritas; tum ex ea natum de illuſtrando S. Zenonis ſepulcro commune conſilium; atque* ædificata *tandem* eccleſia de politis marmoribus & tumulus fabricatus, *opere utique regio, cui annos aliquot inſumi neceſſe fuerit, antequam abſolveretur, ſanctique Zenonis transferri eò poſſent reliquiæ. Hæc, niſi fallor, Hieronymum dalla Corte moverunt Hiſt. Veron. lib.* 4, *pag.* 187, *ut hanc tranſlationem uſque ad annum Chriſti* 807 *differret; longius eam forte protra-*

Hæc tranſlatio facta circa an. 809.

F

AUCTORE P. B.

clarus, si biennio serius, quam ipse statuat, vixisse Pippinum novisset. Hunc interim sequuntur aliqui recentiores.

Quæ præterea de ipsis narrantur à recentioribus,

8 *Atque hæc sunt, quæ de* SS. Benigno & Charo *vetustiora produnt instrumenta. Neque verò siquid præterea solida fultum auctoritate apud Veronenses superfuisset, id Bagatæ, Peretti, ac Valerii accuratam in istiusmodi rebus conquirendis effugisset facile diligentiam. Viderunt illi alia suis temporibus recentia; sed minimè probaverunt; uti ex his eorum verbis fol.* 18 *verso liquet:* Hinc patet, libellum illum Antonii Bressanini de sanctis viris BENIGNO & CHARO, vulgari lingua conscriptum, veridicam narrationem seu historiam non continere. *Itaque operæ pretium non duxi, si in illam Vitam inquirerem. Multo minus adduci potui, ut Vitam hîc ederem, quam sive Italicè dedit Franciscus Pona anno* 1636, *sive anno sequenti Latinè Cornelius Curtius. Quamquam enim eadem utrobique continet, quæ modo dedimus; tamen neque hæc ipsa, neque quæ his adjiciuntur, ullo vetustiori teste tabulave productis in medium afferuntur:* B *neque proinde majorem fidem merentur, quàm talium scriptorum ætas exigit; nisi aliunde confirmentur.*

9 *Porrò quæ isti rebus huc usque relatis addunt, paucula sunt; & primum quidem,* SS. Benignum & Charum *Veronæ natos volunt; deinde eremitas fuisse Augustinianos; præterea sculptores, ut qui imaginem illam Deiparæ effinxerint, quæ nomine* Matris Pietatis *seu* misericordiæ *in æde Augustinianorum Veronensium ad S. Euphemiam percelebris est; denique vitâ defunctos esse paucis annis ab instituta S. Zenonis translatione, & quidem eodem ambos die* XX *Julii; ut etiam diserte affirmat dalla Corte lib.* 4, *pag.* 189. *Tintus tamen de Nobilitate Veron. lib.* 5, *cap.* 12 *assignat natalem eis diem* XXVI *Julii; credo, quòd ille Beatorum cultui sacer erat. Quorum omnium solida desiderantur merito fundamenta; quantumvis eorum aliqua scriptores quidam Augustiniani ex Curtio adoptaverint; ut Navius in Eremo Augustiniana pag.* 299, *& Elssius in Encomiastico Augustiniano pag.* 122. *At Pamphilus in Chronico, Simplicianus Sammartinus, Ludovicus Torellus (qui tamen Bononiæ in Italiâ scripsit anno* 1647) *in Vitis Sanctorum Ordinis Eremitarum S. Augustini, Thomas de Herrera in Alphabeto Augustiniano, horum Sanctorum ne mentionem quidem uspiam, quod viderim, faciunt; nedum illos inter suos recensent.* E

D *indigent probatione.*

DE S. GLISENTE SEU GLISENTO CONFESSORE

IN TERRITORIO BRIXIANO

SYLLOGE.

J. B. S.

De aliquali cultu & mirabili Vita.

FORTE SEC. IX.

Fastis omnibus incognitus, C

Sanctum hunc qualemcumque, sacris omnibus Fastis, & quidem Ferrario diligentissimo cetera Sanctorum Italorum, & maxime sibi vicinorum collectori, plane incognitum, resodisse alicunde videtur. Obitus Capuccinus, de Nobilitate Brixiæ, apud Bernardinum Faynum in Martyrologio Brixiano hoc die, ubi refertur, in Domino obdormivisse die VI *Augusti; nisi antiquior sit M. R. P. Eleutherius de Palazolo prædicator Capuccinus qui historiam vitæ scripsit, infra repudiandam, apud quem nec dies nec annus notari potuit, quibus Sanctus obierit, utpote de quo non nisi obscurissima memoria apud Brixianos olim superfuisse videtur. Id certum asserit Faynus, circumvicinis populis devotionis ergò visitari ejus* oratorium ad speluncam, *in quo corpus ejus creditur depositum, nempe* in territorio Bertii Vallis Camunicæ erecto, *ubi olim Sanctus vitam exegerit. Porro idem ipsum oratorium* ab episcopis Brixiæ per longa secula recognitum *hodiedum supereſt, præcipuum, quod quidem noverim, cultûs* S. Glisentis *monumentum.*

ex iis quæ Faynus adducit

2 *Fatetur laudatus Faynus*, in visitatione apostolica S. Caroli Borromæi, quia pollutum & profanatum fuerat, interdictum, *quod sanctissimum Cardinalem facturum non præsumitur, si tanta fuisset loci istius & constans antiqua veneratio.* Sed postea, *inquit idem scriptor*, anno MDCXIII, sedente Brixiæ episcopo Joanne Francisco Cardinale Mauroceno, ab Antonio Francisco Botio, primicerio collegiatæ SS. Nazarii & Celsi, & protonotario apostolico, in hac parte ejus commissario, ab interdicto restitutum; ut liquet instrumento rogato per Simonem Hieronymum Beccagustum notarium Esseni VI Augusti, apud Communitatem Bertii servato. A populis hac ipsa die (XXVI Julii) devotionis ergo invisitur, forte quia ab illis, de terra Collii furatum, ut fertur, aliquando ejus corpus, sub hac die restitutum fuit. Mons etiam, ubi is Sanctus latitabat supra terram Bertii, sancti Glisentis nomen fortitus est. F

in Martia Brixiana

3 *His, opinor, innixus Faynus* sanctum Glisentem *istum jam dicto Martyrologio suo Brixiano hoc die inseruit, sumpto brevi elogio ex citata jam à me Eleutheriana historia, vel ex æque miranda inscriptione brevi recitanda, in hunc modum*; Brixiæ (*voluit dicere in Brixianâ ditione*) sancti Glisentis confessoris; qui miles Caroli magni contra paganos cum decertasset, divino perculsus lumine, vitam cælestem apud vallem Camunicam, in summa asperitate aggressus est; animalibus illi quotidiana præbentibus alimenta. Cælum deinde petiit, dignus ut in ejus speluncæ loco, designante columba, ecclesia erigeretur. *Paucis istic multa complectitur, populari haud dubiè traditione narrari istic solita, quæ qua firmentur auctoritate, equidem explorare nequivi hactenus; Sanctum hic non admissurus, nisi Fayni dictis fidem habuissem, quo usque de cul-*

A *cultu aliquo teſtimonium dicit non omnino rejiciendum. Addit etiam*, in eccleſia parochiali illius loci exſtare pictam effigiem hujus, amictu eremitico indutam; perantiquam quidem, & quæ prius erat in dicto oratorio, ſub qua ſequens ejus vitæ legitur antiquum monumentum.

cultu aliquo gaudere videtur:

4 Hic eſt ſanctus Gliſentus Gallicus, qui tempore Caroli regis fuit miles ſtrenuus & virilis; & una cum rege tempore paganorum luctabatur pro fide Chriſtiana in valle Camunica. Tandem illuminatus divino ſpiritu, aſcendit ſuper hunc montem, & hic duxit vitam eremiticam; cui, Deo favente, apparebat quotidie quædam urſatula portans ei poma & alia ſilveſtria pro ſuo alimento. Concurrebat etiam ovis cum ſuo lacte, quam ſæpe mulgebat. Hoc modo in hac ſpelunca vitam ſuam ſecreto finivit. Multi piè quæritantes ejus corpus, viderunt columbam portantem ligna & folia ſuper hanc ſpeluncam pro eccleſiæ ædificatione, & ipſi appropinquaverunt; ubi multis miraculis illuſtrati, in ejus honorem hanc eccleſiam ædificaverunt. *Hactenus inſcriptio quæ vel ex Eleutheriana oratione contracta fuerit, vel forte ipſa materiam condendæ hiſtoriæ præbuerit. Quam ætatem ſapiat, non divino; recentiorem eſſe, quam ut fidem faciat, evidenter probat tot pragreſſorum ſeculorum de Sancto aque ac ipſius geſtis ſilentium.*

B

5 *Ceterum eccleſia iſta ſeu oratorium, & perſeverans populi veneratio ab Ordinariis ſaltem permiſſa, unicum eſt argumentum quod me ad admittendum Sanctum impulerit, nam ſi ad hiſtoriam Eleutherianam recurratur, ea merum drama eſt, ſeu piè meditata comœdia, ex qua ſola ſi probanda eſſet Viri ſanctitas, me quidem judice, tota corrueret. Eſt ea Ms. Italicum in 4, paginarum circiter novem, minuto charactere, quarum ſex & dimidia excidium Gothorum & Longobardorum ſatis mire decurrunt; deinde Carolum magnum cum S. Papa Leone III & ſeptem aliis epiſcopis per agrum Brixianum miriſice circumducunt, caſtra plurima comitum Judæorum & ethnicorum, ibidem dominantium, quorum nomina Brixiam derivari potuerint, gloriosè expugnantem, ad fidem Chriſtianam omnes convertentem atque eccleſias ubique exſtruentem, quas innumeris indulgentiis & Papa & epiſcopi certatim ditaverint. Porro* Gliſcus *iſte*, Gliſentes *vel* Gliſentus, *Gallus ſeu Francus militiæ pertæſus, bona Caroli venia ſolitudinem ſubiit, atque in montem ſe recepit, ubi ab urſa & ove ſuſtentatus, tandem ſanctè mortuus ſit, aliis fictionibus exornatus. Quæ omnia ut impoſſibilia non eſſe, ultro & libenter fateor; alia certe quam ſcriptoris noviſſimi auctoritate fulcienda eſſe, prudens quilibet rerum æſtimator facillime intelligit, ut hujuſmodi centoni Latinè vertendo edendove ſuperſedendum omnino cenſuerim.*

AUCTORE J. B. S. *at rejicienda eſt vita hiſtoria.*

E

DE S. SIMEONE MONACHO ET EREMITA.

IN MONASTERIO S. BENEDICTI DE PADOLIRONA PROPE MANTUAM IN ITALIA.

COMMENTARIUS HISTORICUS.

P. B.

§ I. Sancti canonizatio, cultus, reliquiæ.

ANNO MXVI. C

Celebratur hoc die S. Simeon juxta Martyrologia

Anctus hic Simeon *ab alio ſynonymo, recluſo Trevirenſi, de quo egimus ad Kalendas Junias, plane diverſus eſt; tametſi eodem propemodum tempore uterque vixerit: quod obiter monuiſſe ſatis eſt: res enim tam eſt perſpicua, ut probari non debeat. Obiit noſter hoc die, ut ex Actis patebit cap. 6, num. 58: eodemque celebratur apud Martyrologos; ut in codice Uſuardi Strozziano, quod in auctariis annotavimus; ubi annuntiatur his verbis:* Monaſterio ſancti Benedicti, in agro Mantuano, ſancti Simeonis, monachi & eremitæ, qui multis miraculis clarus, in ſenectute bona quievit. *Secuti ſunt Maurolycus, Galeſinius, Felicius, Ferrarius; Benedictini, Wion, Dorganius, Menardus, Bucelinus; aliique paſſim poſt Martyrologium Romanum, quod iiſdem verbis utitur, quæ nunc dedimus ex codice Strozziano.*

in cœnobio Padolironenſi;

2 *Colitur ergo* S. Simeon in monaſterio S. Benedicti in agro Mantuano, *de quo ita Arnoldus Wion, Ducenus quidem & in Belgio natus, ſed ejuſdem tamen deinde monaſterii filius:* Fundatum eſt atque conſtructum hoc ampliſſimum ſancti Benedicti cœnobium à Tedaldo duce, avo illuſtriſſimæ duciſſæ Mathildis, non longè à civitate Mantua inter Padum & Larionem fluvios, unde poſtea Padolironis nomen accepit, anno Domini DCCCCLXXIV: auctumque eſt deinde tum privilegiis, tum etiam opibus à Bonifacio duce, marchione & comite, ipſius Tedaldi filio, ac præfata Mathilda, ejus filia; quæ ibidem, moriens, ſepulta eſt anno Domini MCXVI. *Qui plura vult, adeat illum in Martyrologio Benedictino ad hunc diem; aut potius Benedictum Bacchinium, qui longam cœnobii hujus hiſtoriam Italicè libris omnino quinque complexus eſt, quibus adjecit copioſam monumentorum, ex archivo ejuſdem erutorum, ſupellectilem. Docet ille tamen lib. 1 à pag. 15 uſque ad 25, neſciri determinatum annum fundationis, licet aſſignari ſoleat annus Chriſti 1007 ex præcipua comitis Tedaldi charta; cum ſatis certo conſtet, eam ante annum illum fuiſſe perfectam. Ex hoc auctore derivavit præcipuè Mabillonius, quæ de hac abbatia retulit in Annalibus Benedictinis ad annum Chriſti 1007.*

F

ubi feſtum agitur cum Octava & Officio proprio;

3 *In hoc, inquam, cœnobio, cujus aliquamdiu pars aliqua cenſeri potuit, in quo extremam vitæ periodum abſolvit, apud quod corporis depoſitum recondi moriens voluit, obtinuitque,*

AUCTORE P. B.

que, celebratur imprimis S. Simeonis *hodie anniversario solennique cultu memoria. Testantur id Officia à Padolironensibus jam olim recitari solita, tum antiquum illud, de quo meminit citatus Wion, tum aliud recentius, quod* ad regulas Breviarii noviter recogniti *concinnavit, ediditque Symeon Bascheria, ejusdem cœnobii monachus, Mantuæ anno* 1617 *: utrumque per Octavam expenditur. In postremo (nam aliud non vidimus) antiphonæ, hymni, responsoria omnia propria sunt, ex Actis Sancti compositæ, nec quidquam aliud asserentia; quæ proinde hîc adscribere visum non est. Lectiones ipso die in primo nocturno quatuor assignantur ex libro Sapientiæ :* Justus si morte præoccupatus fuerit *&c. in secundo quatuor sunt propriæ, Sancti Vitam integram compendio referentes, nec sine interpolatione, ut suis locis notabimus; in tertio denique tres sunt Lectiones ex homilia S. Gregorii in Euangelium Lucæ*, Sint lumbi vestri præcincti; *pro quarta verò Lectione idem Euangelium totum recitatur. Infra Octavam, diebus alio festo non impeditis, præscribuntur psalmi feriales, cum tribus Lectionibus, quarum priores duæ ex Vitæ nostræ initio, tertia ex Patribus Hieronymo & Augustino assumuntur. Die octava fit Officium, ut in ipso festo, nisi quod in primo nocturno Lectiones ex libro Ecclesiastici depromantur :* Beatus vir *&c.; in secundo ex Actis nostris; in tertio autem ex homilia S. Hieronymi in Euangelium Matthæi*, Ecce nos reliquimus omnia.

B

quamquam & alibi propria fuisse videntur apud Benedictinos :

4 *Peculiaria quoque Officia in aliis quibusdam Benedictinæ familiæ monasteriis olim de Sancto nostro prescripta fuisse non ambigimus; quamvis ea nobis videre non contigerit. Argumento esse possunt hymni ad Vesperas, Matutinum & Laudes in festo* S. Simeonis, *quos legere est hoc die in Ligno vitæ lib.* 3, *pag.* 235 *&* 236 *apud Wionem, erutos, ut asserit, ex* Breviario pervetusto ecclesiæ monachorum S. Mariæ de Maguzano; *quod cœnobium est Ordinis S. Benedicti in diœcesi Veronensi. Quid ni & alibi mos idem invaluerit ? Erat certè cur eum singulari præ reliquis affectu prosequerentur Benedictini, non eo solum, quod apud eos habitasset, sepultusque clareret miraculis; verùm etiam, & præcipuè, quod eorum sese Ordini quodammodo addixisset; dum in omnibus ab ore nutuque abbatis Padolironensis pendere ad extremum usque spiritum voluit; ut habetur ex Actis cap.* 5, *num.* 45.

C

qui causam canonizationis ejus promoverunt, obtinuerintque

5 *Promoverunt ipsi certè non segniter apud Romanum Pontificem publicæ venerationis ejus causam; siquidem ad eam agendam allegatos à Bonifacio marchione Mantuano in Urbem Benedictinos, & inter illos quidem auctorem Actorum nostrorum, fuisse, ex historia miraculorum cap.* 2, *num.* 16 *colligitur : neque verò rem hanc minus feliciter quam promptè confecerunt, non eodem quidem anno* 1016, *quo in cælum evolavit, quod asseruerat Florentinius in Historia Mathildis magnæ comitissæ lib.* 1, *pag.* 16, *quem in eo carpit laudatus Bacchinius lib.* 1, *pag.* 32; *neque etiam anno* 1017, *quem assignat Donesmondus in Hist. eccles. Mantuana lib.* 3, *pag.* 187, *cum ex historia miraculorum id serius factum videatur; sed tamen sub eodem Pontifice summo, sub quo vivere Sanctus desierat, Benedicto VIII, qui Petri Cathedram non ultra annum Christi* 1024 *tenuit : hunc enim solennes S. Simeoni honores decrevisse Wion, Mabillonius, Bacchinius, aliique consentiunt, etiam ipsa Vita prior in Officio Padolironensi, licet ibi per errorem pro* Benedicto VIII *expressus legatur* Bonifacius VIII; *quod mirum est, non observasse Papebrochium nostrum in Historia chronologica patriarcharum Hierosolymitanorum num.* 191; *cum Bonifacius Papa ab ejus rationibus chronologicis ibi duobus cum dimidio seculis ampliusque distaret : & Benedictum, non Bonifacium, ipsa exhibet epistola, quam vulgavit pridem Wion, ac post illum Mabillonius hoc loco post miracula, ubi & in Ms. nostro legitur in hæc verba :*

D

apud Benedictum Papam VIII ante annum 1024,

6 Epistola Benedicti Papæ de canonizatione & constructione ecclesiæ sancti Simeonis monachi. Benedictus Episcopus, servus servorum Dei, Bonifacio, gratiâ Dei marchioni inclyto, salutem carissimam cum benedictione Apostolica. Requisitis * judicium nostrum, sicut dignum fuerat, utrum in honore Simeonis, nuper sanctificati, quod opera probant & innumera ac diversa miracula testificantur, liceret vobis ecclesiam construere, & ejus venerabile corpus honorificè collocare ibidem. De quo respondemus : si ita coruscat miraculis, ut vester homo nobis asseruit, ædificate ecclesiam; collocate in ea eumdem : juxta quem altare consecrari rogate; in quo reliquiæ Sanctorum antiquorum recondantur cum sacratissimo Corpore Domini nostri Jesu Christi : & sic demum divina Mysteria celebrentur. Tractate eum ut Sanctum. * Sanctus Sanctorum reddet * vobis mercedem Sancti; sicut ipse dixit : Qui recipit prophetam in nomine prophetæ, mercedem prophetæ accipiet. Ipse inspector est renum & cordium; & ipse illi dignam compensationem remuneret; & vobis pro tanto desiderio suam indulgeat gratiam. Amen.

* *Mabillon*, Requisistis

E

* *Mab.* u. * al. reddat

qui permisit Sancto ecclesiam & altare erigi;

7 *Observa hic obiter ritum canonizationis seculo undecimo usitatum. Deinde, ecclesiam, de qua ædificanda hic agitur, ipsam illam fuisse, quæ eodem seculo appellata reperitur in testamento Borelli* ecclesia S. Benedicti & S. Simeonis, *teste Bacchinio lib.* 1, *pag.* 34; *neque adeo diversam fuisse à basilica monasterii Padolironensis, quæ occasione canonizationis hujus erecta de novo fuerit ingenti opere atque impendio; quippe cujus fabricæ insumpti sint anni ut minimum viceni; quod ex epistola S. Leonis PP. IX rectè arguit ibidem Bacchinius : creatus enim summus Pontifex creditur Leo anno Christi* 1049; *litteris verò suis* novam ecclesiam *consecrari jubet unà cum altari in honorem* S. Simeonis, *cujus corpus simul imperat elevari. Edidit epistolam illam Bacchinius ibidem pag.* 35 *post Wionem ac Mabillonium; est & in Ms. nostro post eam, quam supra dedimus; & sic habet :*

F

quæ S. Leo PP. IX consecrari jussit, unáque corpus elevari

8 Epistola Leonis Papæ de veneratione sancti Simeonis monachi. Leo Episcopus, servus servorum Dei VV. Mutinensi episcopo salutem & Apostolicam benedictionem. Mirabilis Deus in Sanctis suis, gloriosus & mitis, magnæque misericordiæ, & super malitiam præstabilis, multorum fidelium ut vera comperimus relatione, centupla remuneratione donavit sancti sui confessoris meritum & laborem * Simeonis reverendissimo abbati sancto Benedicto; cui exhibeatur honor, adjuncto sibi socio Simeone monacho & eremita ac diacono. Mantuanus episcopus novam ibi consecrabit ecclesiam; cui volumus ut exhibeas honorificentiam : scilicet interesse te volumus huic consecrationi, & hujus

* *al.* gloriam

A jus corporis elevationi : & altare in ejus honore consecretur, quem Deus summa virtutum clarificavit dignitate. Amen.

per episcopos Wibertum & Martianum.

9 *Notandum verò, nullum hîc quidem annum assignari, quo data sit epistola ; cum tamen S. Leonis esse ab omnibus statuatur, sequitur, illam nec anno* 1049 *priorem, nec posteriorem anno* 1054 *posse censeri ; imò hoc ipso anno scriptam fuisse existimamus ex conjectura paulo inferius proponenda. Hinc Mabillonius duplex illud* VV, *quod initio epistolæ occurrit in Ms. codice, quem secutus est, aliter interpretatur, quàm vel Wion vel Bacchinius, qui pro litteris illis exprimunt vocem* Venerabili, *quod etiam sensit, qui Ms. exemplar nostrum exaravit, dum gemino* VV *supernè adjecit syllabam* li ; *at rectius exponere videtur Mabillonius, dum notat,* VV. *significare* Wibertum : *nam is erat receptus tum temporis scribendi modus, ut pro ipso nomine primâ tantum ejus littera exprimeretur. Erat verò, sedente Romæ S. Leone, Mutinensis episcopus Wibertus, qui & Vibertus dicitur, creatus, juxta Ughellum tom.* 2, *col.* 144, *anno* 1038 ; *defunctus eodem, quo sanctus Pontifex, anno* 1054 ; *qui & Martiano sive Martiali, quem hîc designatum putamus, episcopo Mantuano, fatalis fuisse videtur, apud eumdem Ughellum tom.* 1, *col.* 931. *Papebrochius loco paulò ante citato iisdem litteris, nisi fallor, designari credidit* Varinum, *episcopum Mutinensem ; verùm hic ante Pontificatum S. Leonis è vita dudum excesserat.*

B

Erat autem hæc ecclesia cœnobii primaria.

10 *Patet etiam ex hac epistola, novam illam ecclesiam, de cujus consecratione agitur, S. Benedicto ac* S. Simeoni *communem fuisse ; neque adeo oratorium illud parvum intelligi, quod Bacchinius pag.* 34 *positum fuisse narrat intra septa monasterii, quadraginta circiter passibus ab ipso monasterio dissitum in loco tugurii, quod Sanctus incoluerat ; sed primariam, ut modò dictum est, cœnobii basilicam : hæc enim propriè* ecclesia *vocitari poterat, non illud : & in hac Sancti corpus conditum fuit, non item in illo ; uti etiam ex Wione discimus, cum de suo tempore affirmat :* Et nunc sepultus jacet [S. Simeon] in altari, suo nomini dicato, ad sinistram ecclesiæ nostræ, statim in ingressu ; ubi usque hodie miraculis coruscus claret : *quo loco diu ante quieverat, ut liquet ex appendice Bacchinii ad historiam sæpe memoratam pag.* 24. *Nunc verò eadem ecclesia elapso sæculo ad aliam formam reducta est, ut idem auctor testatur, opus dirigente Julio Romano, pictore & architecto per Italiam celebri.*

C

Rem dilatam, denuo imperat Alexander PP. II.

11 *Dicebam modò, epistolam S. Leonis scriptam videri anno Christi* 1054 ; *opinionem hanc infecit epistola Alexandri Papæ II ad Heliseum episcopum Mantuanum, quam ex codice Padolironensi Ms., item ut præcedentes, protulit Mabillonius, ut sequitur :* A. Episcopus, servus servorum Dei, H. Mantuano pontifici salutem & Apostolicam benedictionem. Visis litteris, quas antecessor noster, beatæ memoriæ Papa Leo, conscribi fecerat de corpore Symeonis monachi & eremitæ ; ejus sanctitate confisi, quidquid ipse laudavit, nos laudamus. Ad hoc autem perficiendum Ferrariensem seu Veronensem episcopos associamus. *Nondum ergo epistolâ jam producta S. Leonis fuerat exsecutioni mandata. Quam verò ob causam ; nisi quia tum data sit, quando imperata facere vel Mantuanus episcopus Martianus, vel Mutinensis Wibertus ; vel uterque non potuere, sive jam morbo ; sive ipsâ morte ; quæ ambos anno* 1054 *sustulit ; occupati ? Ceterum postrema hæc epistola confirmat egregiè ; quod prioribus de cultu ac publica S.* Simeonis *veneratione decretum jam fuerat.*

AUCTORE P. B.

Alia Sancti reliquiæ sunt apud Padoliromenses ;

12 *Porrò non solum Sancti corpus ex eo tempore apud Padolironenses summo in pretio est ; sed & alia, quæ ad ipsum aliquando pertinuere ; ut cilicium ; Psalterium, ac novum Testamentum, litteris Armenicis exarata ; & alia non nulla, quæ ipsius Sancti fuisse cognoscuntur, ut auctor est Wion loco jam sæpe assignato ; ubi ait, ea istic pro reliquiis asservari, atque in capsula quadam cervi reposita, unà cum epistola Arsenii patriarchæ Hierosolymitani, Armenicis item scripta characteribus ; quam ipse ibidem Latinè versam producit : dedit eamdem & Hippolytus Donesmondus Hist. eccles. Mantuan. lib.* 3, *pag.* 187, *& Mabillonius ad calcem miraculorum ; imo & Papebrochius noster tom.* III *Maii in Hist. Patriarch. Hierosol. pag.* XLIV *& seq. ex scheda, nescio unde accepta, peregrini tamen atque exotici characteris, quæ sic habet :*

E

quas inter epistola Arsenii patriarchæ Hierosolymitani,

13 Arsenius patriarcha Hierosolymitanus pro commendatione S. Simeonis monachi & eremitæ. In nomine Domini nostri Jesu Christi Nazareni, atque sanctissimi ejus sepulchri, à me indigno famulo suo custoditi. Ego Arsenius, non meis meritis patriarcha Hierosolymitanus, firmo signo sancti Sepulchri omni Ecclesiæ catholicæ salutem & pacem. Precor autem, ad quorum partes Simeon iste monachus & sanctissimus Christianus atque eremita iverit, ut ei benefaciat *, quia bonus atque electus est. [Ad sepulchrum enim Domini ivit ; inde venit ad ecclesiam B. Petri apostoli ; post hinc ad limina B. Jacobi Galliciam perrexit : atque sic in modum * Apostolorum Deo ac Domino nostro Jesu Christo servientium, circuit totum orbem : & non habuit comitem *, nisi Jesum Christum. Ut magis stupeas ; panem non manducavit, nec carnem, nec adipem, neque caseum, nec ova.] Quicumque imperator, sive rex vel regina, sive episcopus, sive abbas, seu marchio, seu comes, vel quicumque Christianus, amore Christi sibi benefecerit, vel eum defenderit, & viam ei ostenderit, quia non scit linguam, sit benedictus à Patre & Filio sanctoque Spiritu : conservet eum Dominus in omni opere bono : benedicat & sanctificet ; in die judicii ad dexteram Christus collocet cum electis ; quatenus possit audire : Venite, benedicti Patris mei : confirmet Spiritus, & verbum Dei corde perceptum firmiter atque incommutabiliter teneat, ut ab iniquissimo diabolo non possit avelli. Qui verò sibi malefecerit, vel eum injuriaverit, cum damnatis pereat in æternum. Amen. *Additur apud Wionem & Donesmondum eodem charactere :* Symeon iste monachus est, & eremita, atque Armenus.

F

* *Wion legit*, benefaciant

* *Papebr. legit* morem

* *alii* comparem

de qua non nulla dubia proponuntur.

14 *Hanc epistolam, quam perperam credidit Græcam fuisse, interpolatam ab interprete Latino censuit Papebrochius, quatenus ea continet tam quam præterita, quæ discedente Hierosolymis in Europam* Simeone, *adhuc erant futura & Arsenio proinde ignota. Hinc illa ejus exemplo uncis inclusimus. Mabillonius dubitat, rectène ex Armenico in Latinum versa sit ; quod si ita est, diversam putat censendam esse ab ea, de qua in Actis sit mentio, quod infra examinabitur. Antonius de Yepes in Chronico generali S. Benedicti*

AUCTORE P. B. *Hiſpanicè ſcripto, ad annum Chriſti* 1016, Hæſi, *inquit*, ad hanc epiſtolam. Et primò quidem, qua ratione patriarcha Hieroſolymitanus inde fidem facit, Simeonem eremitam adiiſſe Gallæciam? Secundò autem, pudore ſuffundendus fuiſſe videtur mihi Sanctus, ſi litteras commendatitias circumferret, quibus eum patriarcha viventem canonizaret, tamquam optimum & ſanctiſſimum, narrando pœnitentiam & auſteram, quam tenebat, vitæ rationem. *Tum ea ſubdit, unde quivis intelligat, dubia prorſus fidei viſum illi eſſe hoc monumentum. Nos id etiam demiramur, cur hujus epiſtolæ autographum (pro autographa enim aſſervari illam Padolirone credimus) ſit ſcriptum Armenicè ab Arſenio, Sanctum Italis & Hiſpanis, ad quos ibat, commendante; cum ſciret illam in hiſce partibus ignotam eſſe: nam ſi* Simeon, *qui Armenus erat, intelligi in Occidente non poterat, ideoque etiam commendandus erat,* quia non ſciebat linguam, *ibi utique notam; quid eum juvare illic poterat*
B *ſcriptum Armenicum, multo, quam loquela, perceptu difficilius? Tum cur de hac epiſtola nuſquam meminit auctor Vitæ? Cur tum ſaltem producta non fuit, cum Roma tam malè habitus* Simeon *epiſcopum nactus eſſet Armenum cap.* 2, *num.* 18? *Hæc eo tantùm dicta ſunto, ut lucem huc aliquam afferant, quorum intereſt; quam ipſi jam pridem Benedictini Hiſpani Gallique exoptarunt. Vide etiam huc ſpectantia paragrapho ſequenti, num.* 25 *&* 26.

§ II. Acta ejuſdem; epiſtolæ duæ Arſenii patriarchæ Hieroſolymitani; tempus, quo Sanctus ex Oriente Romam advenit.

Scriptores; & Acta Sancti,

C *DE Sancto noſtro jam à ſeculis duobus ſcripſere quamplurimi, quorum aliquos paragrapho ſuperiori citavimus, alios aſſignant Wion in Martyrologio ſuo ad hunc diem, & Symeon Baſcheria in annotatione, quam Officio Sancti à ſe reformato, excuſoque Mantuæ anno* 1617 *præfixit. Hos inter præcipuam ſanè laudem promeritus eſt ipſe Baſcheria, quando antiquiſſima tandem S.* Simeonis *Acta unà cum Officio protulit in lucem, quod nemo eorum, quos mihi quidem videre licuerit, fecerat ante ipſum; tametſi plures haberent in manibus. Vidit enim illa Hilarion, monachus Mediolanenſis; quandoquidem preſsè ſequitur in Legendario ſuo abbreviato, quod tamquam Legendæ Jacobi de Voragine ſupplementum edidit Mediolani anno* 1494; *maluit tamen ex opere alieno ſuum facere compendium fol.* 61 *verſo & ſeqq., quam illud, ut erat, intactum vulgare. Vidit eadem Baronius manuſcripta in bibliotheca Vaticana, ut hoc die notavit in Martyrologio; atque in Annalibus ad annum* 1016 *ex iis parcula delibavit. Vidit Wionus, ut oſtendit lib.* 3 *ad hunc diem, in membranis exarata in monaſterio ſuo, accuratè enumerans Vitæ capita* 27, *Miraculorum vero capita* 13; *ſed nihil eorum dedit. Vidit Folengius à Wione laudatus, ſed inde in Officium Sancti brevem epitomen derivare ſatis habuit; quæ quidem ad manus noſtras non venit; ſi tamen eſt illa, quæ nunc in ejus Officio, per Baſcheriam ad novam Breviarii formam exacto, ad primam Octavæ diem, ſeu* XXVI *Julii, legitur, non admodum profecto fidelis eſt, ut infra videbitur. Viderunt ea denique etiam alii; ſiquidem & in codice Mantuano, Mabillonio teſte, deliteſcunt; & in eo, quem nos ipſi feliciter nacti ſumus.* D

16 *Solus interim illa publici juris, ut monebam, fecit Baſcheria, atque utinam ſatis integrè, ſatiſque fideliter; quantumvis enim nihil eis deeſſe, nihil abundare putaverit Mabillonius; ideoque ea, ut in Officio Baſcheriano impreſſa receperat, in Actis Sanctorum Ordinis Benedictini ſec.* 6, *part.* 1 *à pag.* 151 *fide bona recuderit; eſt tamen in utroque peccatum aliquid à primo editore: exile illud quidem; ejuſmodi tamen, ut ſi deprehendiſſet Mabillonius, alia potius exemplaria quæſiturum fuiſſe non dubitemus. Peccant, inquam, defectu: nam præter prologum auctoris, qui totus eſt omiſſus, capitis primi pars nec minima nec parvi momenti reſciſſa eſt, ut num.* 6 *notabimus: nuſquam in iis etiam apparet nomen* Arſenii. *Exceſſu verò peccant; cum in ipſo ſtatim principio* Simeonis *patrem* Hectorem, *matrem* Felicem, *ſponſam* Stellam *nuncupatos fuiſſe aſſerunt: ac in parentum quidem nominibus mirum eſt ſuppoſitionis nihil ſuboluiſſe ſagaci aliàs Mabillonio: intruſa enim hæc eſſe, auctor ipſe tertio poſterius verſiculo indicabat his verbis:* Hujus denique parentes non novimus *&c. Huc etiam refer, quod cap.* 5, *num.* 49, *in annotatis littera* i *obſervabimus planè aliter apud Baſchariam ac Mabillonium narrari, quam vel in exemplari noſtro, vel in compendio Hilarionis, qui Acta genuina omnium primus, ut arbitramur, contraxit, multoque ſincerius, quam Folengius, ſeu quiſquis eſt auctor epitomes, quæ in Officio Baſcheriano ad ſecundum hujus diei nocturnum legitur, quæque præcipuarum, quæ apud auctores recentiores occurrunt, interpolationum officina fuiſſe videtur.* hactenus edita nec integra ſunt nec ſatis ſincera; E

17 *Nos hîc Vitam demum integram puramque proferimus ex codiculo non admodum quidem antiquo, ut apparet; ſed eleganter conſcripto compactoque; qui præter hæc Acta, & binas Benedicti ac Leonis PP. Romanorum ad calcem epiſtolas nihil continebat. Servatur in iis ordo codicis Padolironenſis, quemadmodum à Wione deſcribitur: Vita namque præter prologum capita complectitur omnino* 27; *Miraculorum autem hiſtoria* 13. *Illa nos ad ſex; hæc ad bina capita more noſtro redegimus; primigeniâ tamen partitione ad marginem annotatâ. Attulit verò hoc nobis cimelium vir inter eruditos clariſſimus Claudius Menetrier Societatis Jeſu, cum anno* 1670, IV *Octobris Româ rediens, per Belgium reverteretur in Galliam:* acceperat *verò (ut in fronte notatum invenimus)* à quodam è noſtris ingolſtadii; *is porrò unde habuerit, neſcimus. De fide hujus codicis ambigere certè non poſſumus: nam prologum & caput primum Vitæ uſque ad numerum nonum, itemque miracula poſt mortem omnia, quæ eatenus tantum deſcribi curarunt. Majores noſtri ex codice bibliothecæ Vaticanæ num.* 1222, *cum hoc apographo Romano optimè conſonant; cetera verò vel non differunt ab editione Baſcheriana, vel ubi diſſonant, conveniunt rectius cum antiquiſſima Legenda Hilarionis, quæ ceteris epitomis & multo eſt fuſior, & longè defecatior.* qualia nos ex Mss. proferimus, F

18 *Diximus, hanc Vitam eſſe omnium primam ac vetuſtiſſimam; idque colligimus cum ex auctoris ætate, tum ex ipſo ejus teſtimonio: fatetur enim, non alia ſibi Acta præluxiſſe, cum ait cap.* 6, *num.* 57: Hæc de beati viri Simeonis virtutibus, compoſita ab auctore coævo Sancti

A tibus, quas vivens in ſeculo geſſit, quas etiam in cedulis ſcriptas invenimus, ſeu quas à veridicis teſtibus referri audivimus, huc uſque digeſſiſſe ſufficiat. *Non reperit eas ergo digeſtas, cum ipſe digeſſerit ex variorum teſtimoniis, partim ſcripto & ſchedulis, partim ore prolatis. Inter ſchedas autem illas haud dubie præcipua reputari debet epiſtola Arſenii, de qua mox; ut quæ ſola docuerit, quidquid Sancti adventum in Italiam anteceſſerat. Ætatem ſuam prodit etiam ipſe loco non uno: nam in Miraculis (quæ ejuſdem ſcriptoris ſunt, ut aſſeritur cap. 6, num. 57) cap. 2, num. 16, indicat, unum ſe fuiſſe ex iis, qui* pro canonizando ejuſdem ſancti Simeonis glorioſo corpore ſanctam Apoſtolicam Sedem acceſſerunt; *quod ſub Benedicto VIII factum diximus ante annos octo poſt obitum Simeonis; itaque cum ipſo vixit, ut cenſent ex hoc loco Baronius ad annum* 1016, *& Bacchinius pag.* 31.

B *vel ſaltem ſuppari, & monacho Padolironenſi;*

19 *Mabillonius Sancto* coæqualem *fuiſſe aſſerit*, aut ſaltem ſupparem; *quod addere videtur, quia propter idem negotium canonizationis potuerint monachi ſæpius Romam adiviſſe; licet enim ſub Benedicto ea fuiſſet impetrata; non tamen, ut vidimus, mandata tum fuerat exſecutioni; imo ne ſub S. Leone PP. IX quidem, à quo denuò novum exſecutionis decretum obtineri debuit; ſed ſuo iterum effectu, ut apparet, fruſtratum. Ut ut eſt, ſupparem fuiſſe inficiari poterit nemo: quandoquidem cap. 6, num. 55 duorum prodigiorum à* Simeone *ſuperſtite patratorum teſtes appellat plures, qui ea & coram vidiſſent & ſibi narraverint. Dubium igitur videri non poteſt, quin hic* Simeonis *Acta primus collegerit; ignotus quidem & anonymus; ſed monachus tamen Benedictinus; ut liquet ex Miraculis cap. 1, num. 6, ubi S.* Benedictum *appellat* almificum patrem noſtrum; *& quidem Padolironenſis; cum ad* Simeonis *noſtri cauſam apud Pontificem Romanum agendam deſtinatus fuerit; quod negotium Padolironenſium utique proprium erat.*

quorum partem tantum ſcripſerat Arſenius patriarcha Hieroſol.

C 20 *Scimus eſſe, qui affirmarint, Sancti hujus Acta conſcripſiſſe Arſenium patriarcham Hieroſolymitanum; id enim ait Ughellus in Italia ſacra veteris editionis tom.* 1, *col.* 930, *ubi de Joanne ſecundo, epiſcopo Mantuano; & ante hunc Doneſmondus in Hiſtoria eccleſiaſtica Mantuana lib.* 3, *pag.* 387, *ubi illa dicuntur inveniri in bibliotheca Vaticana; ſed intelligendi ſunt de illa tantùm Actorum parte, quæ diſceſſum Sancti ex Oriente præcedit: nam quæ poſtea contigerunt, nec ſcripſiſſe ſcitur, nec ſcribere potuiſſe Arſenium. Sed neque priorem illam Vitæ partem ab Arſenio compoſitam aſſervari in Bibliotheca Vaticana crediderim; certè qui eam iſtic viderit, teſtem hactenus nullum offendimus. Fuiſſe quidem illam aliquando apud Padolironenſes, conſtat ex auctore noſtro, qui eam redegit in compendium, ut profitetur cap.* 1, *num.* 7, *quo, item ut num.* 1, *epiſtola nuncupatur Arſenii patriarchæ; ſed nec ibi nunc illam ſupereſſe putem; alioquin enumeranda fuiſſet inter vetera Sancti elogia apud Wionem multo magis, quam hymni illæ recentiores, quos profert; imo etiam magis, quam alia illa ejuſdem, ut fertur, Arſenii epiſtola, quam ibi ſupra oſtendimus cum reliquiis conſervari: nam ſi altera hoc dignior videri poteſt, quod illam circumtuliſſe Sanctus putatur; altera tamen hoc ex capite majoris erat pretii, quod graviſſimo auctoris noſtri teſtimonio*

ſciretur eſſe Arſenii; cum de ſuperiori illa dubitantem viderimus etiam auctorem Benedictinum, Hiſtoriâ ſui Ordinis, quam Hiſpanicè compoſuit, ubique celeberrimum. AUCTORE P. B.

21 *Mirabitur forſan aliquis, quod hîc epiſtolam Arſenii; quam initio ſecutus ſit auctor noſter, ab edita diverſam ſtatuamus; ſed mirari deſinet, qui rem attentius introſpexerit: vulgata namque brevior eſt; aliam neceſſe eſt fuiſſe longiorem; utpote cujus tantummodo compendium referatur in Actis à num.* 3 *uſque ad num.* 8, *quod ipſum compendium multo eſt, quam epiſtola excuſa, diffuſius. Vulgata inſcribitur (ut publica ſolent teſtimonia, quibus ituri peregre commendantur)* Omni Eccleſiæ catholicæ; cuicumque imperatori, ſive regi vel reginæ, ſive epiſcopo, ſive abbati *&c. Aliam autem inſcriptam fuiſſe monachis Padolironenſibus, teſtatur anonymus noſter num.* 3 *&* 7. *Præterea multa ſunt ibidem, quæ ex epiſtola Arſenii affirmat idem ſcriptor, quorum in vulgata nihil quidquam legitur; ut quod num.* 3 *habetur de* Simeonis *ætate puerili, rebuſque in ea geſtis; de adoleſcentia ejus ac nuptiis: quod num.* 4 *&* 5 *de relicta ſponſa, parentibus, ac patria ad ampletendam vitam monaſticam: quod num.* 6 *de arrepta S. Baſilii regula (nulla enim in epiſtola vulgata Baſiliani Ordinis mentio fit;) quod ibidem narratur de abſtinentia etiam à piſcibus, & potu modico ſolius aquæ; de oleo in ſolennitatibus adhibito, de cilicio ceteriſque veſtibus &c. Certiſſimum ergo videri debet, aliam eſſe epiſtolam, quæ nomine Arſenii etiamnum & ſervatur, & ex Armenico idiomate in Latinum tranſlata legitur; aliam, quæ Actorum noſtrorum exordio materiam ſubminiſtravit.* in epiſtola, quæ jam periiſſe videtur.

22 *Jam cum hæc epiſtola nuſquam hactenus comparuerit, in qua forte aliqua paulo diſtinctius de patria* Simeonis, *de loco monaſterii, atque ſolitudinis notata fuerant; imo cum illam præter auctorem noſtrum nemo à ſe viſam indicet, nemo citet; nullo negotio ſtatuere apud ſe quiſque poterit, quantum acceſſionibus quibuſdam, quæ, niſi ex illa epiſtola, affirmari non poterant, ſit fidei tribuendum; maximè cum ſeculo demum ſexto decimo primùm comparuerint. Certè ne ipſe quidem auctor noſter, quantumvis vel ex ipſo forſitan Sancto, vel ex iis, qui cum illo familiariter in cœnobio Padolironenſi egerant, diſcere multa potuerit eorum, quæ ante diſceſſum ex Oriente geſſerat, quidquam de iis tamen auſus eſt aſſerere, præter id quod in epiſtola jam dicta legerat; ſi ſolam excipias* Simeonis *patriam Armeniam, gradum diaconatûs num.* 3, *& miraculum in eremo num.* 8 *& ſeqq.; quamquam etiam hoc credi non poteſt de ſe narraſſe humillimus* Simeon; *atque adeo ex eadem epiſtola innotuiſſe auctori noſtro putandum eſt. Unde ergo habuit Folengus, ſeu qui epitomen illam Vitæ compoſuit, quæ in ejus Officio hoc die recitatur, cum ait, locum ejus natalem* civitatem Arſamotam *fuiſſe; nomen ſponſæ* Stellam; cœnobium Baſiliani Ordinis, *quod ſit ingreſſus,* juxta fluvium Eufratem conſtitutum; deſertum *vero, quod incoluerit, ad* ripas Araxi fluminis? *Fallor, niſi ea ex eodem fonte hauſerit, unde ſuprà nomina parentum, quæ auctor noſter ignota ſibi fuiſſe ingenuè fatetur, quòd ea non prodidiſſet Arſenius. Hæc interea ſecuti ſunt Doneſmondus & plures alii.* Recentiora compendia interpolata ſunt,

23 *Verùm ſi conjecturis locus eſt in re non*

AUCTORE P. B. *acta rebus non probatis.*

tradita, Baronio potius adhærendum videtur, qui locum solitudinis ejus (quid ni & vitæ monasticæ?) Palæstinam fuisse credidit, non Armeniam: id enim ex anonymo nostro utcumque colligitur, qui, cum dixisset num. 3 Simeonem in partibus natum Armeniæ, *subdit num.* 5: Patriam (*utique* partes Armeniæ) parentesque deseruit . . . & . . . Domino gubernante, monasterium petiit. *Sic facilius quoque intelligitur, qua ratione Arsenius ei* notus & familiarissimus *esse potuerit, quod num.* 3 *affirmatur; si nempe intra patriarchatus Hierosolymitani fines, a quibus procul aberat Armenia, institutum monasticum ac solitarium servaverit: neque enim tanta familiaritas contracta videtur in ipsa urbe Hierosolymitana, cum ad eam ante discessum in Europam Sanctus accessisset: quandoquidem* non multo tempore *tum ibi fuit, juxta numerum* 16. *Sed neque verisimile apparet, Arsenium, sive patriarcha jam esset ante discessum* Simeonis, *sive post ejus discessum creatus, ex Armenia potius, patriarchatui Antiocheno subjecta, quam ex quovis loco patriarchatus Hierosolymitani assumptum ad sedem Hierosolymitanam fuisse: hîc ergo, non ibi familiaritati locus fuit & opportunitas. Sed enim his immorari diutius non vacat, quæ cum auctor Vitæ præterierit, divinari magis, quam asseri videbuntur. Quin id potius discutiamus, quod in Actis quidem eodem numero narratur; neque eodem tamen ab omnibus modo accipitur.*

B

Sanctus Romam advenit an. 983;

24 *Quæritur ergo, quo tempore Sanctus ex Oriente Romam advenerit. Sic habent Acta numero citato:* Solitudinis antra deseruit, & orationis studio Romam peregrinus expetiit. Cumque Sanctorum multa corpora circumeundo visitaret . . tandem ad oratorium S. Joannis Baptistæ Lateranensis ecclesiæ applicuit, ubi sanctæ Romanæ Ecclesiæ Pontificem, Benedictum nomine, cum multis religiosis episcopis, orthodoxis viris, in congregata synodo residere invenit. *Locus hic, ut ut planus videatur, per difficilis est. Alii enim Benedictum PP. VII, alii octavum significari volunt; utrique verò oppositas sententiæ suæ tricas dissimulant, saltem eas, quæ nos vexant maximè. Pro Benedicto VII stat Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ ad hunc diem; quia Sancti Vita videatur longiorem ejus habitationem in Italia exigere, quam sit ab anno Christi* 1012, *quo Benedictus VIII ad Pontificatum evectus est, usque ad annum* 1016, *quo* Simeon *ad cælum evolavit. Validum sanè argumentum Acta perpendenti; præsertim cum ex illo quadriennio non minima pars decerpenda sit, quæ itineribus per Italiam, Hispaniam, Britanniam, Galliam insumpta fuit, antequam in Italia firmum tandem fixumque domicilium elegerit. Validius tamen est, quod ad eamdem sententiam comprobandam producit Mabillonius: nimirum jam habitabat* Simeon *in monasterio Padolironensi, cum Parmam invisens, à Sigefredo illius urbis episcopo honorificè susceptus est, ut habet Vita nostra cap.* 6, *num.* 51: *atqui Sigefredus obiit ante Pontificatum Benedicti VIII; nam juxta Ughellum tom.* 2, *col.* 203 *Sergius Papa, Benedicti VIII decessor, in quodam privilegio, abbatiæ Nonantulanæ indulto, Elburgum appellat, Sigefredi in sede Parmensi successorem: diu ergo ante Benedictum VIII advenerat Sanctus; ergo sub Benedicto VII: ergo anno* 983, *quo solo Benedictus VII Romæ scitur celebrasse synodum, de qua videri possunt Labbeus vel Harduinus.*

C

D

licet cum illo tempore epistola Arsenii excusa

25 *Enimverò momenta hæc gravia sunt, quibus ego quidem in eorum opinionem manibus ac pedibus ferri me finerem; nisi dissimulatum hîc aliquid esset, quod in hac sententia videtur inextricabile: nam si anno* 983 *Romam advenit* Simeon, *supposita esse oportet epistolam, quam & nos supra & ipse Mabillonius, aliique Arsenii patriarchæ Hierosolymitani nomine jactatam dedimus, quaque cum reliquiis asservatur in cœnobio Padolironæ. Cedo enim; quo tempore dari potuit* Simeoni *ab Arsenio? Ante discessum in Italiam (quod epistola ipsa planè exigit,) an post illum? Utrumvis dixeris, falsa est. Etenim si ante discessum aut in ipso discessu Hierosolymitano datam finxeris, hoc est, anno* 983; *falsum est epistolæ principium:* Ego Arsenius, non meis meritis patriarcha Hierosolymitanus *&c. non enim nisi annis circiter triginta posterius sedem Hierosolymitanam Arsenius regendam accipere potuit, ut suo loco demonstratum est. Si post discessum* Simeonis, *imo post annum* 1010, *ante quem Arsenius patriarcha esse non potuit, datam seu missam potius esse velis in Italiam, in qua jam dudum Sanctus habitaverat; ipsius epistolæ scopus, tenor & forma tota repugnabunt, illudque imprimis falsum erit:* Quia non scit linguam.

E

non videatur commode posse consistere.

26 *Hæc me, fateor, constrictum tenent; nec dubitarem Bacchinii aliorumque amplecti sententiam, quæ usque ad Benedictum VIII* Simeonis *adventum in Italiam differt, quando jam patriarchatum obtinere poterat Arsenius Hierosolymis; si eam utcumque probatam, & ab adversariorum argumentis chronologicis, quæ vel ab eis lecta non sunt, vel neglecta, vindicatam viderem. Quid ergo? Epistolam laudatam prorsus abjudicem? Non ausim. Mabillonii argumentum refellam? Nihil suppetit, quo id solidè possim. Sequor hunc ergo vel invitus. De epistola, per me licet, quod poterunt, ejus patroni statuant. Porrò cetera, quæ in Actis obscura sunt, illustrare conabimur in annotatis ad Acta, quæ subdimus.*

VITA

Auctore monacho Padolironensi anonymo & coævo ex codice Ms. Ingolstadiensi, collato cum alio Ms. & editis exemplaribus.

F

PROLOGUS AUCTORIS.

Cur Sanctorum Acta scribenda sint.

QUoties, dilectissimi fratres, mira Sanctorum opera frequenter in hoc mundo coruscare videmus, quæ ad utilitatem & incrementum sanctæ Ecclesiæ liquidò enitescere fideliter credimus, si hæc talia dum fiunt, dominante nobis inertia, silentio tegimus, negligentiæ corporisque * ignaviæ procul dubio damnari videmur. Unde Redemptoris nostri sententia cohortando nos pleniter instruit, dicens: Luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, & glorificent Patrem vestrum qui in cælis est. Ideoque, fratres charissimi, præclara Sanctorum miracula, quæ in hac præsenti vita coruscant, meritò elucidari debent

** forte torporisque &*

A debent in ſeculo ; quatenus quos propria non excitant merita, ſaltem viſis tot virtutum ſignis aliquantulum pertimeſcant, atque à laqueis diaboli, [à] quo captivi tenentur, quandoque reſipiſcant: videant quoque illorum pia opera, per quæ itur in cælum; eorumque glorifica imitentur exempla, & glorificent Deum Patrem omnipotentem in cælis, qui eſt per omnia benedictus in ſecula.

Fides hujus auctoris, & rerum delectus.

2 Nunc igitur omiſſis pluribus Sanctorum geſtis, quæ animo occurrunt, ad ea, quæ de beato Simeone, glorioſo Chriſti confeſſore, propoſuimus, fideliter accedamus; ac primitus de virtutum ejus miraculis, quæ per eum Deus omnipotens per intervalla temporum operari dignatus eſt, quæ vel in vita geſſit, vel quæ inibi, ubi glorioſum corpus ejus humatum eſt, ſub noſtro tempore viſa ſunt, ad laudem & gloriam Domini noſtri Jeſu Chriſti, prout facultas ſuppeditat, diſſeramus. Sed quia virtutum ejus ſigna mira & innumera ſunt, quæ in tranſmarinis, atque Galliarum, nec non Hiſpaniæ finibus, Deo cooperante, geſſit; quæ etiam præ multitudine laborioſum enarrare ducimus;
B ea tantum, quæ vera fore credimus, & quæ fidei ſubnixa, fidelium virorum nobis teſtimonio prolata ſunt, huic opuſculo includamus; ac deinde, divina nobis favente clementiâ, ejuſque ſuffragantibus meritis, ea quæ de ſancto Viro cœpimus, exequamur.

CAPUT I.

S. Simeonis patria; natales nobiles; educatio; nuptiarum fuga; vita monaſtica & eremitica.

1. *S. Simeon, nobilis, Armenus,* *a*

HIc itaque vir beatiſſimus, Simeon dictus nomine, in partibus natus Armeniæ, monaſticæ religionis ab ineunte ætate *a* propoſitum regulariter tenuit. Diaconatûs officio provectus, poſtmodum virtutum greſſibus viriliter ad altiora conſcendens, diebus plurimis eremi cultor fuit. Hujus denique parentes non novimus; ſed, ſicut reverendiſſimus Arſenius *b* Hieroſolymorum patriarcha, ſibi notus & familiariſſimus, nobis per epiſtolam retulit, ex clara nobilium ſtirpe prodiens, magiſtri militum filius fuit. Hic ſiquidem intra pueriles annos mira & magnifica cœpit agere, voluptatis libitum moderationis freno teſtringere, corpus jejuniis edomare, ſpiritu prophetiæ aliquando pollere, orationis aſſiduè laboribus inſudare. Cumque jam adoleſcentiæ tempus ſub hujuſmodi converſationis ſtudio tranſegiſſet, & jam illud immineret, quo juvenilis ætas carnali ſolet implicari connubio, pater ſuus, licet invitum, ſecundùm ſeculi dignitatem, uxoris eum copulavit conjugio.

b
C

à patre juſſus uxorem ducere, ſponſam & parentes deſerit,

4 Quid dicam? Quid referam? Dolori & mœſtitiæ Servi Dei compati & conſulere volo. Sed anxietatem & mœrorem cordis ejus retexere penitus ignoro. Quid ageret Servus Dei? Quid ageret? Anxius, trepidus excogitare diu cœpit in animo, qualiter ſe diſſolveret ab uxoris conjugio. Si illam teneret, corporis integritatem violare timebat: ſi eam dimitteret, infamis in patria turpiter vivere perhorrebat. Tanta igitur ac tali anxietudine die noctuque æſtuans, exteriùs corpus attenuans, interiùs mentem excrucians, tandem divino animatus oraculo, illud euangelicum ſæpe revolvebat in animo: Omnis qui reliquerit domum, vel fratres, aut ſorores, aut patrem, aut matrem, aut uxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum, centuplum accipiet, & vitam æternam poſſidebit: & iterum: Qui non renuntiat omnibus quæ poſſidet, non poteſt meus eſſe diſcipulus. EX COD. MS.

& fit monachus Baſilianus:

5 Talibus itaque Redemptoris euangelicis dictis Vir Domini roboratus, patriam parentesque deſeruit, cunctis hujus ſeculi pompis abrenuntians, & uxorem propriam, ſervata integritate, deſeliquit, atque naufragium hujus ærumnoſi ſeculi, ceu procelloſi maris tempeſtate quaſſatus, nudus evaſit; catholicæ fidei clypeo munitus, freno caſtitatis præcinctus, gladio ſpiritûs, quod eſt verbum Dei, ferventer ignitus, Domino gubernante, monaſterium petiit: in quo cœnobitalis vitæ tramitem prudenter amplectens, jejuniis, vigiliis, & orationibus, die noctuque Chriſto infatigabiliter ſerviens, in ſanctitatis operatione ſinceriter vixit.

deinde in eremo aſperè vivit.

6 Pluribus inde diebus monaſtico cultu ſancti patris Baſilii regulâ approbatus, probis moribus apprimè exornatus, ad eremi campum
E præliaturus exivit: ubi frequenter ab antiqui hoſtis inſidiis laceſſitus, crebrò cum eo conflictum iniens, adversùs tandem ejus impetus triumphalem victoriæ palmam obtinere promerùit
c. *c.* In qua etiam eremi ſolitudine, virtute abſtinentiæ, carnis maceratione corpus edomans, panem non comedebat; vinum nec alicujus liquoris potum præter ſolam aquam, & ipſam cum parcitate, bibebat; ſolis herbarum radicibus vel arborum fructibus contentus, cælibem agebat vitam. Non carnis, nec caſei, nec ovorum, nec alicujus pinguedinis utebatur edulio; ſolius leguminis victum, quo in præcipuis Sanctorum ſolennitatibus veſcebatur, modico ungebat oleo. Sacris artubus aſperum cilicium præbebat, nullamque ſui corporis partem lineis veſtibus tegebat.

Hæc ex epiſtola Arſenii patriarchæ Hieroſolymitani.

7 Tali igitur ſanctæ converſationis ſtudio vir Domini glorioſus Simeon divinitus informatus, pluribus per eum ab hujus mundi illecebris abF ſtractis, anachoriticæ religionis exemplum præbebat; ſicque per ſemitas juſtitiæ rectè gradiens, omnibus, ſalutis æternæ fontem ſitientibus, iter vitæ cæleſtis oſtendebat. Hucuſque de beati viri Simeonis digna converſatione, qualiter imprimis hujus ſeculi pompam deſeruit, vel qualiter monaſterium petiit, referente nobis per epiſtolam venerabilis vitæ Arſenio, Hieroſolymitano patriarcha, compendiosè digeſſimus. Nunc ad ea ſigna, quæ [in] eremitica converſatione, vel quæ per diverſa Italiæ loca, Domino cooperante, peregit, ſtylum vertamus.

11. *Nivibus ac fame cum ſuis in eremo periclitans,*

8 Quodam hiemali tempore, dum Vir Dei in eremi ſolitudine cum duobus fratribus angelicam vitam ageret, tanta deſuper nivium moles erupit, quæ omnem cellulæ, in qua manebant, ita aditum circumcluſit, quod nemo illorum per ſeptem dies, aliqua cogente neceſſitate, foras egredi potuit. Videntes autem Dei ſervi, ſeſe nivium muro exterius circumdari, interius fame cruciari; cum humano nequeunt ſe juvare ſolatio, divinum feſtinanter cœperunt implorare præſidium. Hac ergo tanta ac tam mira nivis magnitudine undique circumſepti, cæleſtia arma confidenter arripiunt: elevatis in cælum oculis, extenſas ſurſum ma-

ex cod. ms.

nus cum clamoribus ad ſidera tollunt ; flexis genibus , pugnis pectora percutiunt ; fuſis lacrymis, omnipotentis Dei miſericordiam voce flebili expetunt. Quo fletu ſervus Chriſti Simeon vehementer commotus , hujuſmodi orationem ad Deum lacrymabiliter fudiſſe perhibetur.

Deum exorat;

9 Omnipotens , æterne , & altiſſime Deus ſabaoth , qui cuncta ex nihilo creaſti ; qui hominem , cum non eſſet, ad imaginis tuæ ſimilitudinem mirabiliter condidiſti , atque ad obtinenda æternæ beatitudinis gaudia conditum mirabilius reformaſti ; qui Iſraëliticum populum de Ægyptiaca ſervitute liberatum , rubrum mare ſicco veſtigio tranſvexiſti ; & eumdem , in deſerti regione fame laborantem , cæleſti pane, ex ſupernis imbribus porrecto , affluenter ſatiaſti ; quique etiam ipſum , ſitis ariditate fatigatum , aquâ ex petra productâ clementer potaſti ; ſuccurre nobis miſeris , in hac ſolitudinis anguſtia conſtitutis , nivis & glaciei rigore conſtrictis , nimia famis tribulatione afflictis. Releva nos , Clementiſſime , tuæ ſolitæ pietatis auxilio ; & ne ſinas nos hîc exſtingui ſub acerbæ famis periculo.

B

qui cervum ad ejus cellam direxit ,

10 Hæc igitur oratione completa, illico cervus miræ magnitudinis & formoſitatis ante oſtium cellulæ nivium molibus inhærens , appaſuit ; qui cervice deflexa , humiliter niſu , quo poterat , fratribus ſe famulari deſiderans *, ſeſe illis in cibum ſponte divino nutu præbuit. Qui videntes beſtiam , illuc accedere inſolitam, mirifica Dei virtute ſe viſitari crediderunt ; ac magnificam ejus clementiam diu percunctando ſimul mirari cœperunt. Tunc glorioſus vir Dei Simeon , diu mente pertractans , à fundo cordis cœpit diligenter exquirere , quidnam hæc inſueta beſtiæ viſitatio taliter indicaret. Cujus quidem animus inter dubia devolutus , fluctuando cœpit hinc inde diſcutere , utrum divina clementia, ad refocillanda corpora , an antiqui hoſtis fraudulenta calliditas , ad ſubvertendas animas , illam cervi ſpeciem ante oculos eorum adduceret. Plurima ac diverſa Dei Famulus inde diſcutiens , tandem ſagaci mente deliberat , quod ſuperna pietas , ad expellendum famis periculum , prædictum ſibi cervum ex ſua largitate tranſmiſerat ; ne pius Dominus ultra permitteret ſervos ſuos diuturnæ famis interire exitio , qui Danielem ſervum ſuum in lacu leonum quondam pavit per angelum.

* *al.* demonſtrans,

C

occidendum & famelicis apponendum :

11 Is denique cervus , multotiens eſt expulſus ab oſtio , ne pro acerbitate famis fieret illis in comedendo prævaricationis occaſio. Qui quanto duriùs expellebatur , tanto frequentiùs revertebatur. Sed Chriſti ſervus Simeon , verus Iſraëlita, in quo dolus non fuit , quem nulla ventris ingluvies tetigit , quem nulla gaſtrimargia polluit , quem ſolus ferarum agreſtium paſtus uſualiter aluit , cibum ſibi divinitus oſtenſum , ſicut ei cælitus fuerat imperatum , humiliter ſuſcepit , atque ſuſceptum fratribus comedere perſuaſit. Nec mora , tunc viri anachoritæ , Dei voluntate jam cognita , venationem nullo modo ex induſtria petitam , nullo labore quæſitam , ſed à Deo ſibi collatam , occiderunt ; & famelica corpora , jam diutinâ eſurie fauciata , ſobrietate retenta , carnis pabulo refecerunt. Unde refecti , proſtrati in faciem , divinam protinus majeſtatem adoraverunt, ejus clementiam collaudantes , & pro tantis ſuis beneficiis debitas ſibi gratias retulerunt.

ANNOTATA.

a Ab ineunte *quidem* ætate *vixit inſtar monachi , voluptates reſpuendo , corpus affligendo , orando &c. , ut mox dicetur ; non tamen jam tum inſtitutum monaſticum propriè profeſſus erat ; ut patebit ex num.* 3.

b *Nomen* Arſenii *omittitur in Lectionibus editis à Baſcheria ; ſed cum hîc , tum infra num.* 7 *conſonat cum Ms. noſtro apographum , quod habemus , deſumptum ex bibliotheca Vaticana , codice , ut in margine notatum eſt , ſignato numero* 1222 ; *uti & codex ille , quem ex eadem bibliotheca numero alio inſignitum in Annalibus citavit Baronius ad annum Chriſti* 1016, *num.* 4. *De* Arſenio *in Commentario diximus.*

c *Quæ ſequuntur , omiſſa ſunt omnia uſque ad numerum* 8 *in Lectionibus Baſcheriæ , atque adeo etiam à Mabillonio. Leguntur tamen verbis totidem in apographo noſtro Vaticano : imo etiam , ſed per compendium , in Vita , quam edidit Hilarion monachus ; qui haud dubiè primigeniam Vitam præ oculis habuit ; quin & in priori Vita Baſcheriana non prætermittuntur , licet expediantur breviſſimè.*

CAPUT II.

Mors repentina fratris , ejuſque ad vitam revocati narratio ; iter Sancti Hieroſolymitanum ac Romanum ; miracula in utroque patrata ; calumniarum tolerantia & compenſatio.

Fratrum unus Sancto obſtrepens , perit ſubitò ;

12. UNus autem ex fratribus , Stephanus nomine , ſancti viri Simeonis verbis reſtitit, dicens , hoc eſſe grave ſcelus : ejus conſilio , in quo valuit , derogavit. Miſer , quoniam beati Viri ſalubri conſilio credere renuit , ejuſque juſſui obedire contempſit , repentinæ mortis pœnam citius pro vindicta ſuſtinuit. Mira res ; quum frater ſub eodem momento , quo Viri Dei verbis fidem præbere noluit , occulto Dei judicio percuſſus interiit. De cujus repentino interitu mox Jeſu Chriſti ſervus Simeon admodum triſtis effectus , gravi mœrore collapſus , terræ tenus totum ſe proſtravit in gemitum ; ubi ſe tantis in lamentis conſtrinxit , eo uſque divinæ pietatis aures precibus pulſavit , quouſque ſuperna clementia ejus mota clamoribus , animam Stephani à mortis faucibus ereptam , corpori miſerando reſtituit.

F

ſed ejus prece redditus vitæ,

13 Qui vitæ redditus , quo ivit , vel qualiter tam ſubitò ab hac luce migravit interrogatus , fertur tale fratribus dediſſe reſponſum : Cum me , inquit , omnipotentis Dei juſſu (ut vidiſtis) repentino incurſu ab hac vita migrare contigiſſet , confeſtim mihi angelus nivei candoris apparuit ; qui me ſuo ducatu ad Beatorum ſedes altas ſuſtollens , ad tribunal Judicis præſentavit ; ubi pluribus offenſis ab antiquo hoſte ad medium prolatis , ſola me inobedientiæ ac derogationis culpa damnavit. Tunc diſtrictus Judex , æquo libramine judicium penſans , quia præceptis patris mei Simeonis obedire-

A dire contempsi, tenebris infernorum me pœnas luere merito destinavit.

narrat, quid sibi acciderit.

14 Cumque hinc inde plures dæmonum spiritus rapaciter inhiarent, ut ad inferni claustra me raperent; ecce, unus ex cælesti militia nuntius, nimio fulgore rutilans, in medium micuit; qui clara voce, Beatorum spiritibus circumstantibus, dixit: Reddite animam Stephani lacrymis Simeonis; quia divinæ majestatis aures indesinenter compellit *, luctuosæ gemitu plorationis. Qua voce prolatâ, illicò pristinæ vitæ sum redditus, & quanta sit obedientiæ seu charitatis virtus, per cuncta eremi loca, enumerare firmiter à Deo sum monitus. Et sancto Simeoni inquit: Tuis nempe, beate Pater, precibus suscitatus, amissam recepi animam; & mandata Dei, quæ mihi pandere jussa sunt, ac visa inferni supplicia, quæ audita non credidi, viventibus superis terribiliter pandam. Hæc Stephanus retulit, & pluribus, quamdiu vixit in mundo, sicut sibi contigit, reseravit.

* *an* compellat?

B

IV. *Hierosolymam veniens liberat 7 energumenos.*

15 Cumque, longo jam exacto tempore, supernæ pietati placuisset: ut beatissimus Christi confessor Simeon vastam solitudinem desereret, atque diversas mundi partes per lucis exempla miraculis illustraret, eremum deseruit: Christo sibi ducatum præbente, Hierosolymam petiit. Et bene Hierosolymam, quæ interpretatur Visio pacis; quia Vir pacis amator plures inter se & à Christo discordes ad unitatem fidei *a*, & ad pacis gratiam *b* revocavit. Quam quum Vir beatus humili cultu ingrederetur, quamdam domum horroris plenam introivit, ubi septem humana corpora septem nequissimis mancipata spiritibus reperit; quæ ab ipsis adeo vesaniæ torquebantur furore, quod si quilibet ea niterentur contingere, confestim eos lacerosis morsibus molirentur discerpere. Quibus Vir Dei, divina fretus virtute, constanter imperans, protinus ab obsessis corporibus illos nequam spiritus increpando fugavit.

a
b

V. *Romæ pro hæretico traducitur à clerico quodam seditioso,*

16 Non multo post tempore Dei servus Simeon, exacto jam eremiticæ conversationis prælioso tirocinio, quia sibi divinitus revelatum est, solitudinis antra deseruit, & orationis studio Romam peregrinus expetiit. Cumque Sanctorum multa corpora circumeundo visitaret, quem nullus in orando labor vix aliquando superaret, tandem ad oratorium S. Joannis Baptistæ Lateranensis ecclesiæ applicuit; ubi sanctæ Romanæ Ecclesiæ Pontificem, Benedictum nomine, cum multis religiosis episcopis, orthodoxis viris, in congregata synodo residere invenit *c*. In quo cum devotæ orationis moram (ut ei semper consuetudo fuerat) diu in longum protraheret, unus ex clero, nequitiæ ac superbiæ furore plenus, Simeonem, virum sanctum & catholicum, omnibus in synodo residentibus ore polluto infamavit hæreticum *d*; & ut eum morti traderet, atque ad necandum eum populum concitaret, talia adversus Virum Dei verba polluto ore delatrabat, dicens: Nonne, inquit, omnes videtis, in visu, in incessu, & totius corporis gestu hominem hunc pravum, & impostorem hæreticè agere *e*? Insurgamus ergo in eum, &, ut ceteri contremiscant, aut lapidibus obruamus, aut vivum igne comburamus. Hæc flagitiosè * aiebat, & ejus flagitio plures adjuncti sunt unanimiter conspirantes, qui, instigante diabolo, Virum sanctum, justum, & pium toto conamine occidere moliebantur.

C

c
d
e

* *al.* flagitiosus

17 Quâ de re Romanus Pontifex cum universo episcoporum collegio turbabatur, & quibus indiciis hoc verè cognosci potuisset, diligenter scisitabatur. Aderat tum ibi quidam religiosus & reverendus episcopus, qui ab Armeniæ finibus peregrè Romam petens, consilio & sapientia præditus, reverentiâ sanctitatis habebatur egregius; qui Dominum Papam humiliter adiens, his dulcedinis verbis illum exhortabatur, dicens: Tua, beate Pater, jubente auctoritate, furor populi conquiescat; & quis Vir ille sit, vel cujus professionis, seu qualiter catholicam fidem excolit, me percontante, tua Paternitas recognoscat. Cujus sapienti consilio reverendus Papa credidit; eoque jubente, populi seditio conquievit.

EX COD. MS. *sed seditione per Pontificem composita,*

18 Tum verò supra memoratus episcopus, virum Dei Simeonem aggreditur, & linguâ, qua utebatur, ita eum alloquitur: Quis es? Unde es? Cujas * es? Dic ergo, Frater monache: & si catholicæ fidei cultum tenes, per me iis omnibus innotesce. Ad hanc vocem servus Dei Simeon, qui erat Deo plenus, nusquam verò à sapientia vacuus, denuò quoque interroganti prudenter respondens, catholicæ & apostolicæ fidei perfectionem ita confitendo perdocuit, qualiter per universum orbem Apostolorum symbolum, in Nicæna synodo peroratum, clara voce personuit. Quod cum peregrinus episcopus audisset, famulum videlicet Dei Simeonem plenum fide & sanctitate veraciter cognovisset; magno repletus gaudio, pro reverentia sanctitatis, ejus pedibus se prostravit humilitatis obsequio. Postquam igitur inter se Armenicâ linguâ contulissent ad invicem, ad extremum peregrino episcopo totum de Servo Dei, quod quærebat, innotuit. Quod protinus Papæ ac omnibus qui aderant, virum Dei scilicet Simeonem veræ fidei professorem, justum, & sanctum æternæ Trinitatis cultorem, omnipotentis Dei adoratorem, palam omnibus declaravit.

orthodoxus declaratur:

* *al.* cujus

D

E

19 Sed quia Deus omnipotens ultionum dominus est, qui nihil quod injustè culpatur, inultum abire permittit, & impiorum nequitiam ulciscendo consumit; clericum, qui ad necandum Servum Dei populum concitaverat, eâdem horâ spiritus malignus arripuit, ac pro illata Servo Dei contumelia diutissimè volutando vexavit. Videntes autem Romanus Pontifex, ac totus clerus, universusque populus tanta Dei magnalia & mirifica opera, elevatis in cælum manibus simul cum clamoribus omnipotenti Deo laudes & gratias referebant, qui non permisit Servum suum innocentem perimi sub iniquorum præjudicio, nec interfectorem ejus abire sine vindictæ præmio.

clericus verò occupatur à dæmone,

F

20 Tunc Christi servus Simeon cernens, perversum * clericum ab ultore spiritu crudeliter dementari *, memor euangelici dicti, quo dicitur: Diligite inimicos vestros, benefacite his, qui oderunt vos; & alibi: Orate pro persequentibus & calumniantibus vos; compatitur miserrimo clerico. Elevata itaque super eum manu, signum crucis increpando edidit; moxque malignus spiritus, per os vexati turpiter exclamans, ululando evanuit. Eâdem verò horâ liberatus ab hoste clericus, pedibus viri Dei Simeonis provolutus corruit; ac ingenti gemitu diutissimè plorans, se reum, se culpabilem multùm accusans, de perpetrato scelere veniam postulavit. Quem Jesu Christi famulus Simeon (ut erat

quo per Simeonem liberatus, veniam petit.

* *Baron. legit* pervasum

* *Baron.* tormentari

EX COD. MS.

erat ſemper pietate & miſericordia plenus) corde proſtratum, corpore ac mente ſanavit: deinde pœnitentiâ ducto relaxatum ſibi ſcelus clementer indulſit.

Sanctus poſt hoc & alia miracula clam Româ diſcedit in Tuſciam.

21 At verò præfatus Pontifex, totus clerus, ac univerſus populus, ſanctum Simeonem, glorioſum confeſſorem, læto corde ſuſcipiunt; intra eccleſiaſtica mœnia honorabili in loco aptum ſibi habitaculum tribuunt. Ad quem plures ægri, diverſiſque languoribus oppreſſi certatim properant, qui ſanitate per impoſitionem manûs ſancti Viri recepta, incolumes cum gaudio ad propria redeunt, plurima ei dona ac diverſa munera offerentes; quæ Dei Servus peregrinis indigentibus, viduis, orphanis, pauperibuſque diſpertiens, per illorum manus in cæleſtem gazam recondendo tranſmiſit. Valde nimirum metuens, ne favorabilis aura, aut populi rumor, ejus facta longè latéque extollendo protenderet, nocte Romam deſerens, ad Tuſciæ fines, per devia quæque progreſſus, ſecretò ſeceſſit.

B

ANNOTATA.

a *Vide infra cap.* 3, *num.* 26 *& ſeqq.*

b *Conſule capitis* 5, *num.* 45.

c *Adi de his Commentarium prævium.*

d *Obſervat in hunc locum Baronius ad an.* 1016, *num.* 5 *& ſeqq.*, *viguiſſe ſuper omnes in clero Romano odium in hæreticos; tales autem iſtic per ea tempora reputari fere conſueviſſe Armenos, ob graſſantes in Armenia Manichæorum aliorumque ſectas.*

e *Sic de Manichæis ex habitu atque externa corporis ſpecie judicatum olim fuiſſe, notat idem Baronius ex Hieronymo dicente epiſt.* 22 *ad Euſtochium:* Quam viderint pallentem atque triſtem, miſeram, monacham, & Manichæam vocant.

CAPUT III.

Ejuſdem benignitas erga male meritos; varia per Italiam itinera, & crebra in illis miracula; converſio Judæorum.

C

VI. *Malè multatur à monachis inhoſpitalibus,*

His denique ita peractis, pluribuſque virtutum ſignis per ejus merita inibi declaratis, beatus Simeon Româ diſcedens, maritima loca pertranſiens, ad quoddam monaſterium caſu venit; ubi fortuna, ſervatâ ſuæ naturæ vice, proſpera in adverſa mutavit: nam fratres ſcilicet, qui Fratrem debuerant ut Chriſtum ſuſcipere, cœperunt crudeliter verberibus perſequendo percutere. Quod ſcelus dum epiſcopo civitatis manifeſtè innotuiſſet, monachos, qui famulum Domini Simeonem percuſſerant, comprehendi, & in obſcurum carcerem retrudi juſſit. Sed verus Chriſti Diſcipulus, illius magiſtri veſtigia ſequens, qui à Judæis comprehendi, flagellari, conſpui, lanceâ perforari, poſtremò crucifigi pro mundi ſalute non horruit, pravorum opprobria non reſpuit, quæcumque flagella iniqui fratres ſibi intulerunt, patienter ſuſtinuit. Ecce nunc, pietate quanta redundat Dei cultor Simeon: intempeſtæ noctis ſilentio ſurgens, incluſos monachos tacitè adiit; clauſtra fuſis ad Deum precibus aperuit; ac confidenter exire admonens, & impunitos abire permittens, liberos foras excluſit. D

23 Egreſſi quidem, ad pedes Viri Dei velociter currunt, ubi reatum ſuum diutius flentes, ſe deliquiſſe, nequiter erraſſe accuſantes, peccata, quæ in Sancto Dei commiſerant, lacrymis puniunt. Quos Chriſti Famulus benigno (ut ſemper erat) animo arguendo, obſecrando, increpando monuit Deum & proximum diligere, charitatem habere, hoſpitem, tamquam Chriſtum, ſuſcipere, per omnia & in omnibus ſanctæ regulæ *a* præceptis firmiter obedire. Qua ſalubriter exhortatione admoniti, à priſtinis vitiis curati, ac per ejus dulcia verba in melius reformati, quod quidem uſu pravitatis didicerant, poſtmodum ad honeſtæ moralitatis uſum permutare ſtuduerunt. Audiens autem ſupramemoratus epiſcopus tantam Viri Dei humilitatis conſtantiam tantamque patientiam, ad ſe quantocius illum exhiberi juſſit, eumque ſecum, quod * viveret, pro ſuæ ſanctitatis reverentia obnixis precibus manere rogavit. Qui omnino renuens, ad deſtinatum iter, ſicut ei divinitus fuerat imperatum, animum dirigens, ſe ibi manere non poſſe omnino denegans, accepta ab eo benedictione, diſceſſit. *ſed eos beneficio prodigioſo convertit.* a * *al.* quoad E

VII. *Piſas adiens diabolum fugat;*

24 Tum beatus Simeon inde progrediens, ad civitatem, quæ Piſa nominatur, recto tramite greſſum flectens, diabolum, quaſi leonem rugientem, obvium habuit: qui ei dixit: Quo tendis, monache? Cui Sanctus inquit: Quo me Chriſtus ducere voluerit. Quod cum diabolus audiſſet, ab oculis ejus, velut fumus, evanuit: Dei verò Servus abſque pavore iter, quod cœperat, intrepidus tenuit. Ingrediens autem prædictam urbem, cujuſdam pauperis domunculam hoſpitio habuit: fatigatum laſſitudine corpus, ut ei ſemper conſuetudo fuerat, pomis & aqua refecit.

inde jumento mirè oblato ad urbem Lucanam deducitur;

25 Manè autem facto inde exiens, non longè à civitate quemdam hominem cum aſino, ad inſedendum præparato, in itinere reperit; qui ei ita dixit: Aſcende, Domine peregrine, meum aſcende aſinum, ut ad perficiendum cœptum iter aliquod tibi valeat eſſe ſuffragium. Quod cum dixiſſet, illico Jeſu Chriſti Famulum ſupra impoſuit; ipſe quoque aſinum capiſtro ducens, ad Lucanam civitatem advenit: ibique in cujuſdam Judæi domo, divina providentia procurante, hoſpitatus quievit. Hominem ſiquidem, ſicut dictum eſt, cum aſello præparato ad ſe ſubvehendum Chriſti Famulus invenit; ſed à quo ſibi miſſus fuerat, penitus ſcire nequivit *b*. F b

VIII. *ubi unius Judæi pertinacis pœnâ*

26 Edentibus autem illis, cœpit ſervus Dei Simeon ſalutis verbum prædicando affluenter diffundere, atque de Incarnatione unigeniti Filii Dei cum Judæis conflictum habere. Ad quem plures Judæorum tunc convenerunt, qui Chriſtum Dei Filium de intemeratæ Virginis utero humanam carnem ſumpſiſſe negantes, eumdem Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum hujuſmodi blaſphemiæ ultorem in propatulo perſenſerunt. Horum namque unus, dum Redemptorem noſtrum ex Maria Virgine natum execrando negaret, coram cunctis, qui aderant, ſpiritum ululando emiſit. Tunc Judæi ibi circumſtantes, & hoc Dei Judicium terribile contuentes, illum infelicem, & repentina morte necatum tulerunt, & in eadem domo ſub ipſa nocte, ſicut conſuetudo illorum exigit, occultè ſepelierunt.

27 Manè

A *alios multos Ecclesiæ peperit,*

27 Mane autem facto, ex tota civitate illa quicumque Hebræi, pavore concussi, in unum conveniunt, & exhortante illos Christi viro Simeone, in Christum Dei Filium crediderunt, atque catholicæ fidei symbolo se velle doceri, unanimiter spoponderunt. Nulla igitur interveniente mora, Jesu Christi servus Simeon, unà cum Judæorum populo ad Christum conversò, ejusdem civitatis episcopum *c*, qui tunc temporis Lucensis ecclesiæ regimen gubernabat, festinanter adiit; quatenus quos, relicto errore, Christo credere, & sub assertione veræ fidei profiteri fideliter noverat, sacri baptismatis undâ perfunderet. Audiens hæc reverendus pontifex, ingenti repletus gaudió, utrasque manus erexit ad sidera, ac Salvatoris Jesu Christi cœpit incessanter laudare magnalia.

c

tota urbe plaudente, baptizatos.

28 Tum verò per omnes civitatis ecclesias pulsatis signis, confestim tam admirandæ novitatis rumor insonuit. Ubi collecta innumera utriusque sexus ac diversarum ætatum populi multitudine, cœpit idem episcopus omnipotenti Deo pro Judaïca turba, ad Christum meritis & intercessione S. Simeonis conversa, laudes & gratias agere, ipsumque Christi Confessorem, ut fidelem cooperatorem, pro tanta Dei gloria, summâ reverentiâ honorare. Deinde reverendus antistes [errore] infidelitatis erutos, catechumenos faciens, sacra baptismatis ablutione perfundens, ad æternitatis gloriam innovavit, atque per adoptionis gratiam sanctæ Ecclesiæ gremio copulavit. His itaque peractis, episcopus cum toto Lucano populo, sanctum Dei Simeonem, ut secum ibi maneret, magnis precibus rogare cœperunt: sed ipse eorum vocibus non acquiescens, summo diluculo inde discessit.

B

29 Sub eodem quoque tempore beatus Simeon transiens per Lucensium civitatis fines, in quemdam vicum hospitandi gratiâ venit, in quo multos languidos ac febricitantes, aquam illis solummodo benedictam impertiens, curavit. Inde egrediens, in Lunensem civitatem *d* applicuit; ibique prope eamdem urbem hospitium extra habuit, in quo infirmum quemdam, multo jam tempore corporea infirmitate detentum, languere invenit. Cui cum Jesu Christi Servus portiunculam unius pomi cum benedictione tribuisset, pristina sanitate recepta, coram cunctis astantibus de stratu suo statim sanus exsiliit. Inde quoque progressus, simul cum conviatore suo per Bardonem montem *e* iter faciens, tandem ad Basilicam sancti Moderaminis *f* itinerando divertens, orandi simul & hospitandi gratiâ studiosè ibi excubare curavit.

IX. *Inde ad Lunenses profectus, multa edit miracula,*

d

C

e

f

ducemque cum asino agnitum dimittit.

30 Mane autem oratione cum matutinalibus hymnis peracta, Dei Servus ecclesiam exiit, & prædictum socium unà cum asino ad subvehendum sibi præparato, foris se præstolari invenit. Qui dixit ei: Nunc tibi, venerabilis Pater, secretum nostri itineris pandam; quod nunc usque, ne tibi molestum videretur, aperire pertimui. Quadam, inquit, nocte, dum in civitate Pisana in lectulo meo sopitus quiescerem, voce mihi de supernis prolapsa divinitus à Domino jussum est, quatenus te hoc meo asino hucusque subveherem, & laborem tui itineris tecum pariter supportarem. Da igitur mihi nunc, Pater, benedictionem tuam, qua tutus ad domum meam cum gaudio redire valeam. Qui elevans ad cælum oculos cum manibus, fusis lacrymis glorificavit Dominum, & mente devota benedixit socium. Qui auctus benedictione, roboratus lætitiâ, per iter, quo venerat, prospero * reditu fideliter remeavit ad propria; passim referando mira, & magnifica Christi prodigia, quæ per suum Servum secum gradientem fieri viderat. EX COD. MS. * *al.* propero

ANNOTATA.

a Hîc Regulam S. P. Benedicti laudare videtur, quæ adeo hospitum susceptionem commendat cap. 53, *inquit hîc Mabillonius, ignarus de qua urbe vel cœnobio Tusciæ intelligenda sint, quæ hoc loco narrantur.*

b *Quid hunc hominem ad hoc obsequium* S. Simeoni *exhibendum impulerit, ipsemet indicabit infra num.* 30.

c *Theudigrimum, opinor; quem Ughellus inter episcopos Lucenses quadragesimum locat, aitque istic sedisse ab anno Christi* 982 *usque ad* 987.

d Luna *urbs Etruriæ fuit olim celeberrima ad Macræ fluminis ostia in confinio Liguriæ; cujus ingentes superstant ruinæ cum aliquot piscatorum casis, uti Ughellus docet in Italia sacra tom.* 1 *col.* 893, *ubi de episcopis Lunensibus & Sarzanensibus.*

e *Qui pars est Appennini, ubi Luitprandus Longobardorum rex Berceti monasterium, teste Paulo Warnefridi lib.* 6, *cap.* 58, *ædificavit, in Parmensi diœcesi.*

f *Imò* Moderamni, *episcopi primùm Redonensis, ac dein abbatis Bercetensis; de quo, uti & cœnobio Bercetensi, agendum erit* 22 *Octobris; videri interim potest elogium historicum ejus in Actis Sanctorum Ordinis Benedictini sec.* 3, *parte* 1, *pag.* 517.

CAPUT IV.

Prosecutio itinerum ejus & prodigiorum per Italiam.

X. *Placentiæ noctu ante SS. Limina excubanti*

PAucis ibidem moratus diebus, pluribusque virtutum miraculis declaratis, beatus Simeon à finibus illis egressus, viribus corporis, quibus poterat, paulatim eundo Placentiam accessit ad urbem; ubi mira, quæ Deo cooperante peregit, subinferam; & quia digna relatu videntur, fidelium auribus intimare non pigeat. Quam cum fuisset ingressus, & assiduis orationibus vacans, Sanctorum corporum limina orandi gratiâ circuiret, antequam mediæ noctis terminus incumberet, ad beati Sixti Papæ & martyris, Christo ducente, properavit ecclesiam *a*. Cujus foribus dum devotus exsisteret * & modulatis vocibus odas dulcisonas decantaret, custodes ecclesiæ, qui audierant *, illicò surrexerunt ad audiendas mellifluas melodias, & excubare cœperunt.

F

a

* *forte* assisteret

* *al.* aderant

ultro fores panduntur; unde sanctitatem ejus venerata monialis

32 Quibus laudibus una ex ancillis Dei, Maria nomine, sacrista ejusdem ecclesiæ, vehementer exterrita, ad basilicæ januas cucurrit; & quas vectibus & seris obfirmaverat, quasi apertas invenit, mirata obstupuit. Sed Christi ancilla in actu & operatione beati Simeonis clarò perpendit, quod verus Christi esset discipulus & fidelis servus; & quod nemo ei ecclesiæ valvas, nisi mira Dei potentia, referas-

EX COD. MS. set. Mox, quia febrium vexatione ipsa nimium torqueretur, citius ejus pedes appetiit; &, ut pro ea Dominum exoraret, fusis lacrymis eum prostrata rogavit. Proinde hæc ita subintulit: Signa me, inquit, beate Pater, tuâ dextrâ, & ab ardore febrium tuis me sanctis orationibus adjuva.

liberatur febribus. 33 Qui statim erecta manu signum sanctæ crucis super eam imposuit, & febricitantem Dei famulam à febrium valetudine liberavit. Ut verò clara dies est reddita terris, Dei ancilla à febribus erepta, totius congregationis spiritualem matrem cunctasque sorores, præ gaudio lacrymando ascivit, & qualiter à Viro Dei in nocte sanata fuerat, omnibus patefecit. Sed quia juxta Redemptoris veridicam sententiam non potest abscondi civitas supra montem posita, per cuncta urbis mœnia sancti Viri percrebuit fama. Unde ad videndum eum innumera populi multitudo confluxit. Sed Christi
B Servus, qui mundanæ felicitatis pompam contempsit in seculo, ut dives fieret in cælo, præclara virtutum signa omninò contegi malens, honorari ab hominibus omnimodo respuit, & populi rumorem fugiens, crepusculo clam urbem deseruit, clamque discessit.

XI. *Transmisso mirabiliter Pado, hospitium deligit viduæ,* 34 Plures inde sibi peregrinos associans, Padum flumen petiit; ubi navigium, quo fluvium transmearet, nullum invenit; sed mira Dei clementia solitò sibi mirabiliter affuit, quæ illi navim, extra flumen positam, sine ullo hominis juvamine, absque ullo remigio, ad transfretandum celeri cursu direxit: quam Vir Dei cum peregrinis secum comitantibus confidenter intravit, & decurrentem fluvium solo cum baculo transnavigavit. Transiens inde per vi-
* *al.* Cuniolus *b* cum, qui Caniolus * dicitur, ad monasterium S. Christinæ virginis *b* venit; ubi apud quamdam pauperculam viduam, cujus filius paralyticus languebat, hospitium accepit. Cognita denique ibi Christi Famuli sanctitatis virtute, precibus assiduis supplicabat, [ac] medelam filio cum lacrymis deposcebat.

cujus filium paralyticum sanat. 35 Tunc Vir sanctus, qui semper misericordiæ visceribus inundabat, postquam pietate motus, sacra manu paralytica membra tetigit, diuturna paralysi maceratus eâdem horâ sanus
C de lecto surrexit. Res mira! Qui usque id præ dolore nimio non valebat nec se in latus aliud vertere, nec manum ad os ducere, propriis restitutus gressibus, cœpit eundo huc illucque gratulabundus discurrere, & Dei magnalia apertis vocibus laudabiliter proclamare. Prædicta namque vidua, de salute filii admodum læta, quæcumque sibi obsequia potuit, exhibere studuit: juxta suæ facultatis modulum mensulam apposuit, cibum sibi sedula ministravit.

Papiæ plures ægros restituit valetudini. 36 O mira Christi pietas! O mira clementia! Quibus laudibus ejus sunt extollenda præconia, dum virtutum curationes, quas per semetipsum corporaliter exhibuit, per servos suos longè latéque clarere disposuit? Duobus ibidem tantum peractis diebus, Dei cultor Simeon Papiam urbem expetiit, ubi plures ægrotos, sola manûs impositione, invocato Jesù Christi nomine, per divinam virtutem pristinæ sanitati restituit.

XII. *Ibidem latens, à dæmone proditur,* 37 Dum quadam die (ut solitus erat) Sanctorum ecclesias atque venerabilia monasteria visitando, circumquaque orationis gratiâ circuiret, ac fatigatum præ lassitudine corpus in cujusdam religiosi viri domo cum peregrinis se-
D cum comitantibus discumberet, mulier quædam, dæmonio plena, per civitatis plateas multorum manibus trahebatur, ad sancti Syri ecclesiam *c*. *c* Cum autem appropinquaret domui, in qua Christi discipulus Simeon, hominibus incognitus, manebat; cœpit idem dæmon gressum figere, ac turpibus vocibus per os feminæ clamare, dicens: Hîc unus ex discipulis vestri Christi occultus latitat, qui me catenis igneis ligat, & ne ulterius hoc pervasum corpus dilacerem, ejus me timor excruciat. Quod illi, qui dæmoniacam ducebant, audientes, sub conjurationis violentia cœperunt diligenter inquirere, quo vocaretur nomine, seu in cujus hospitaretur domate. Qui conjuratione constrictus, & nomen Sancti pandit, & domum, in qua hospitaretur, ostendit.

quo mulierem insessam liberat. 38 Quo audito, Dei Servus S. Syri basilicam petiit, ibique intra cryptam juxta sanctum cor-
E pus procumbens, tacitus latuit. Tunc viri omnes, sicut audierant, cœperunt Dei Famulum diligenter quærere; sed quia jam inde abierat, nusquam poterant invenire. Pergentes igitur ad beati Syri ecclesiam, & Virum Dei è vestigio sequentes, cum eadem dæmoniosa, quam secum duxerant, introierunt, & beatum Simeonem, intra cryptam latitantem & orantem, sicut idem malignus spiritus prodiderat *, invenerunt. Cumque totis annisi viribus illam vexatam ad beati Syri corpus conarentur trahere, cœpit idem nequam spiritus rabida & incondita * voce sanctum Virum ita depromere: Ve-
* *al.* prodierat
* *al.* condita
stri Christi Discipulus, qui me nunc ligavit, hîc absconditus latitat: cujus me timor vehementer excruciat; cui quoque concessum est, ut me ex hoc subjecto corpore violenter ejiciat. Audiens itaque Christi Confessor, hoc prolato nomine, se nullo modo posse contegi, nulla absconsione celari, divino numine fretus, dæmonio viriliter imperat, & diu obsessum corpus ab immundo spiritu liberat.

XIII. *Ticino in Galliam transiens, senis jumentum sanat,* 39 His denique ritè peractis, quia vir Dei Simeon in Galliarum partes ad Sanctorum corpora visitanda recto calle cœptum iter direxerat, paucis ibi moratus diebus, Papiâ discedens cum ascitis sibi sociis, Vercellim *d* properavit ad urbem. Ea verò die, qua ab urbe *d*
F egrediebatur, dum per Ficini pontem transitum haberet, invenit ibi quemdam senem flentem, ac præ mœrore nimio jacentem; cujus equus in ponte dilapsus, ita cecidit, quod ejus coxam, duûm lignorum strictura fractam, contrivit. Qui videns senem nimis dolentem, ac perditi equi damnum plorantem, ejus dolori compassus, ita percontatus est, dicens: Quò modò tendis, vel cur ploras, miserande senex? Cui ille: Romam, inquit, beate Pater, adire cupio; sed heu me! quia equus meus in hoc ponte collisus jacet, ulterius incedere nequeo. Cujus equi coxam mox ut Vir Dei manu tetigit (mirabile dictu!) sanatum equum flenti seni reddidit, supra quem impositum cum gaudio abire dimisit.

& homines plures, 40 Quod viri & feminæ, qui illic ægroti jacebant, seu qui ab eo sanitatis donum accepe-
rant, viderunt; & sospites redditi, sicut cognoverant, per tota urbis mœnia laude glorifica retulerunt. Inde Vercellas attigit, ubi dum plures virtutum curationes, quas dinumerare longum est, infirmis corporibus infunderet, duos pueros invenit; quorum unum ab ardore febrium, alterum verò à squallore vulnerum sanavit.

A sanavit. Quos qui vidit, retulit; & qualiter à beato Viro curati sunt, posteris declaravit.

e XIV. Abhinc quoque per Palæstinum burgum *e* beatus Simeon iter faciens, quemdam leprosum reperit, cujus tugurium intrans, solo manûs tactu à lepræ fœditate mundavit.

f XV. Exinde Tornienſium *f* fines appetens, in ponte Duræ *g* fluminis cæcum obvium habuit, cui

g crucis signaculo oculorum lumen restituit.

XVI. 41 A Tornienſi urbe cum adjunctis sibi sociis diluculo exiens, per Siguſaniam vallem *h* toto itinere. descendens, ad S. Petri cœnobium, quod Lucis novæ *i* dicitur, nimium fatigatus venit; ubi Christi Famulus diu corporea infirmitate detentus, debilis jacuit. Cumque, tribus in infirmitate decursis mensibus, à Deo bene curatus, destinatum iter, quod cœperat, carpere niteretur, ad quemdam decurrentis aquæ fluvium venit, solo sibi adminiculante baculo, nullo secum comitante socio: quem juxta, cæcum quemdam cum puero, scilicet sui ductore, sedere reperit; quem intuitus, sic eum alloquitur

B dicens: Nunc, frater mi chariſſime, lavemus manus & facies; & sic ad audiendam Missam citius properemus; quatenus noſtrum iter, Deo

* *al.* peragamus ducente, expeditius pergamus *. Cui cæcus obediens, ad abluendas sibi manus cum Viro Dei rivulo acclivus procubuit. In cujus vultum Sanctus lympham manibus spargens, claram oculis lucem protinus reddidit. Qui serenos oculos ad cælum cum manibus elevans, celebres Deo laudes retulit, atque mox Illuminatori suo comes effectus, eum per vitæ spatium non deseruit.

ANNOTATA.

a *Patet hinc, monaſterium S. Sixti Placentinum ad moniales olim pertinuiſſe; at paulo poſt hæc tempora monachis Benedictinis ceſſit, qui illud etiam nunc obtinent ſub congregatione Caſinenſi, ut tradit Mabillonius tum hic in annotatis, tum in Muſeo ſuo Italico tom.* 1, *pag.* 209.

b Monasterium S. Christinæ *erat in diœceſi Mediolanenſi, Placentiâ Ticinum adeuntibus ad lævam poſitum. Fuit Benedictinorum; at nunc collegio Romæ Germanico attributum per Gregorium*

C *PP. XIII, teſte Lubino & aliis.*

c S. Syri *primi Ticinenſium epiſcopi, de quo dicendum erit die* 9 *Decembris, ſacrum corpus aſſervatur apud eos in eccleſia cathedrali.*

d *Numero ſequenti non* Vercellim, *ſed* Vercellas *rectiùs ſcribitur. Eſt urbs Italiæ in Pedemontio latè ſumpto epiſcopalis ſub archiepiſcopo Mediolanenſi ad Seſſitem fluvium, domicilii Vercellenſis caput.*

e *Alii ſcribunt* Paleſtricum Burgum; *ſed neutro nomine mihi notum eſt, niſi quod Vercellas inter & Taurinum fuiſſe, ex hujus itineris deſcriptione colligatur.*

f *Mabillonius hîc putat, pro* Tornienſium *legendum eſſe* Taurinenſium; *& rectè, meâ quidem ſententiâ. Quid enim ſibi velint hoc loco Tornienſes, quis divinet? Facile etiam fuit auctori Italo pro Taurinenſium ſcribere* Turinenſium *vel* Torinenſium; *ex hac autem voce nihil facilius imperito amanuenſi, quam fingere* Tornienſium; *cum in antiquis quibuſdam codicibus ſolo ſenſu diſtinguantur* in & ni, *imò &* m. *Certè Taurinum hîc intelligi, patet ex adjunctis: lege ergo etiam numero ſequenti* Taurinenſi.

g *Duplex in hoc itinere occurrit* Dura, *ſeu potius* Duria *flumen: alterum medio fere ſpatio inter Vercellas & Taurinum, alterum vix dimidio milliari infra Taurinum in Padum ſe exonerans. Hoc poſtremum videtur hîc intelligi; utpote Taurino propius.* EX COD. MS.

* h *Imo* Seguſianam vallem, *quæ trajicienda eſt Taurino rectà per Ceniſium montem penetrare volentibus in Galliam.*

i *Vulgo* Sancti Petri de Novaliſio, *quod Ordinis S. Benedicti cœnobium ad radices montis Ceniſii non longè à flumine Ceniſio ſitum pluribus deſcribit Franciſcus Auguſtinus ab Eccleſia in Pedemontana regionis chronologica hiſtoria cap.* 16.

CAPUT V.

Peregrinatio ejus in Galleciam, Britanniam, Galliam; reditus in Italiam; vita auſtera apud monaſterium Padolironenſe; miſericordia in pauperes & quædam miracula.

E

HIs peragratis finibus, intravit Aquitaniam; dehinc petit Guaſconiam; penetravit Hiſpaniam; pervenit in Galliciam: eccleſiam S. Jacobi apoſtoli petit orationis gratiâ. Quibus in partibus ſummus & æternus opifex Deus, per fidelem Famulum ſuum multa & præclara peregit ſigna virtutum; quæ quia innumera ſunt, & ſub deſcriptionis compendio determinare nequimus, competentius omittere cenſemus, quam per diffuſa narrationis ſpatia longius evagemur. Ut autem Viri Dei opinio per diverſa Galliciæ loca inclaruit, atque ſanctitatis fama

XVII. *Ex Gallecî regis filia diabolum expellit.*

regi *a* illius provinciæ innotuit, ſumma cum veneratione Chriſti Servum excoluit. Ipſe verò Sanctus filiam *b* ipſius regis, ab immundo ſpiritu arreptam, ſuis precibus liberavit. Pro cujus liberatione rex ſibi plurima auri & argenti dona obtulit. Ex quibus omnibus nihil ſibi, niſi ſervulum unum, Joannem nomine, accepit. Quem non ut ſervum, ſed ut fratrem

F diligens, ut beatus Martinus agebat, ita iſte ſuo verſa vice humiliter miniſtrabat.

XVIII. 43 Poſt hæc quidem beatus Chriſti confeſſor Simeon, viſitatis Sanctorum corporibus, exinde rediens, per Britanniam tranſitum habuit *c*. Ingreditur Franciam; Thuronim * adiit; ibi beati Martini, magni & incomparabilis viri, oratorium petiit: ubi jam non multis tranſactis diebus, Italiam venit; quam circumquaque perluſtrans, Mantuarum * tandem fines attigit. Ubi juxta flumen Padum monaſterium in honore almi patris Benedicti, à Theudaldo marchione, Ottonis *d* filio, conſtructum, ac probis fratrum moribus digniter exornatum reperit, in quo ſanctitatis converſatione, Chriſto duce, ſui corporis quietem elegit. Quem reverendus abbas, Venerandus *e* nomine, totaque fratrum religioſa congregatio, ſumma cum charitate ſuſceperunt; ſibique humile habitaculum juxta ſui competentiam in loco, quem ipſe elegerat, conſtruxerunt *f*:

Luſtratâ Britanniâ & Galliâ, prope Mantuam ſedem figit

* *al.* Turonum.

c

* *al.* Mantuanæ provinciæ

d

e

f

44 Ubi cælibem agens vitam, atque ſanctis orationibus aſſiduè vacans, Chriſto Domino placabiliter ſerviebat, atque per totius moralitatis ſtudia omnibus complacebat. Erat enim verus Dei cultor, pacis & charitatis amator, oris ad ſilentium cuſtos, eleemoſynarum largus

apud monachos Benedictinos, tam ſanctè vivens;

EX COD. MS.

distributor, in vinea Christi idoneus cooperator, in incessu humilis, in eloquio dulcis, in fide constans, in oratione perseverans, in jejunio assiduus, in vigiliis sedulus.

ut principibus etiam venerationi fuerit. Ejus obedientia & misericordia;

45 Qui nimirum domino duci Bonifacio, ejusque glorioſæ conjugi, cunctisque suis militibus, nec non universis Italiæ principibus pro tanta morum honestate ita charus erat, ut quæcumque ab eis promerenda peteret, facillimè impetraret. Quorum omnium dilectione & benevolentia amabiliter est dilectus, ac intra palatinas ædes, si quando causa exigebat, honorificè est susceptus. Si pro statuenda pace aliquando foras egredi Dei Famulo placuisset, prius à monasterii patre & à fratribus benedictionis licentiam petebat; ac sic ad perficiendum pacis opus fideliter incedebat. Dona vel enxenia *g* pravorum hominum, veluti stercora, aspernando exhorrebat; quæ verò à bonis & honestis viris aliquando coactus accipiebat, pauperum necessitatibus impendebat.

g

B

rigor in Quadragesima, & eleemosyna.

46 Quis valet linguâ exprimere, qua carnis mortificatione in diebus sanctæ Quadragesimæ macerabat corpus? Quantos per licentiam spiritualis patris inopes alebat; quantos nudos vestibus tegebat; in quibus sæpe non nisi ter, &, ut ita dicam, bis in hebdomada aridum corpus tantùm vespertino tempore vili edulio recreabat. In ultima quoque ejusdem Quadragesimæ hebdomada, nullum omnino cibum vel potum sumebat, neque cum hominibus colloquium habebat, præter cœnam Domini, quam cum fratribus in refectorio juxta suæ præparationis modulum decentissimè exornabat, tribuens unicuique cum omni veneratione & charitate Christi cocta legumina, quæ sacris * manibus diligentissimè præparans, olei unguedine condiebat. In ipsa verò feria Parasceve, sub exemplo Redemptoris nostri, acetum acerrimum post solis occasum lacrymando bibebat. Dehinc totam noctem cum sequenti sabbato in mœrore & afflictione pervigilans, usque ad sanctæ Resurrectionis diem, nullam suo corpori quietem aut oculis somnum accommodabat.

* *al.* suis

XIX. *Pauperi nudipedi caligas dat sibi detractas,*

C

47 Hoc, quod subsequor, satis nobis videtur laudabile, quantum perpenditur, & venerabile. Dum quadam die Vir sanctus ejusdem præfati monasterii, in quo degebat, exigente causa, de cella exiret, & ad glorioſum ducem Bonifacium properans, per cujusdam silvæ solitudinem iter haberet, atque horrida nivis & glaciei asperitas tanta ingrueretur *, ut vix aliquis de sub tecto exire præsumeret, cuidam pauperculo ferè nudo, & nudis cruribus incedenti obviavit *b* [cui miserando compatiens, caligas, quas in cruribus habebat, confestim abstraxit & nudo pauperculo miserans tribuit; eique, ne alicui eas venderet, adjuratione prohibuit.] Quas pauper alacriter suscepit, & beatus Simeon iter quod cœperat gaudenter peregit, felix felicem imitatus Martinum, qui parte suæ vestis in porta Ambianensium nudum vestivit, & in nocte Jesum Christum eadem parte vestitum, qua pauperem texerat, videre promeruit. Sic quoque iste verus Christi Discipulus nihil in se deformitatis metuens, egit, & unde sua gaudenter exuit, inde pauperis crura misericorditer contexit.

* *imò* ingrueret

b

aliaſque à principe oblatas recuſat.

48 Cum autem ante jam dictum ducem Bonifacium ita nudis cruribus advenisset, intuens eum dux, dixit: Cur sic ineptè sine caligis & calciamentis incedis, domine Pater? Cui ille: Caligas, inquit, quas habebam, Jesu Christo dedi, qui dixit; Quod uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. Quod dominus [dux] audiens, præ admiratione obstupuit; & confestim duas hircorum pelles afferri, inde sibi alias consui jussit. Quas ille accipere renuit, quia à remuneratore omnium bonorum Deo se accepturum asseruit.

D

Manum ſanat ægros, & leonem manſuefacit.

XX.

49 Peractâ autem causâ, pro qua ierat, ad monasterium, unde venerat, rediit. Ubi, sicut prius, quotidie ad altiora conscendens, in contemplatione supernæ vitæ sinceriter vixit. Non multo post exacto tempore, à domina jam dicta, Richelda nomine, domini Bonifacii conjuge, beatus Simeon rogatus, Mantuam venit. Ad quem videndum plurima populorum turba concurrit. Qui siquidem ecclesiam ingrediens, ibique prolixas orationis moras diutius protrahens, atque pluribus sanitatis beneficia præbens, tandem foras exivit *i*, & astante magna hominum multitudine, in foro palatii leonem ligatum conspexit. Cui Vir sanctus appropians, caput & omnia ejus membra palpando tractavit; deinde in os illius, Christi fretus virtute, sanctam dexteram sine metu impressit. Tum leo, suæ feritatis oblitus, sancti Viri manum, quasi matris papillam, lingendo sugebat, atque mansuetissimum agnum sese præbebat. Quod Christi Servus, non ut vanæ gloriæ operam daret, verùm ut divina virtus, quæ semper in servis suis est mirabilis, lucida coruscaret, peregit. Unde se Danieli in lacu leonum posito per simile opus coæquavit. Hoc mirabile plures conspexerunt, & beatum Simeonem verum Christi famulum unanimiter clamare cœperunt.

i

E

Diu langnidum veſtitnit; dona in pauperes effundit

XXI.

50 Neque hoc silentio supprimo, quod fidelium relatione probatum recolo. Quodam namque tempore, dum vir Dei Simeon ad Burgum sancti Domnini *k* iter ageret, contigit quemdam languidum, qui decennio & amplius corporea infirmitate detinebatur, ad eum deduci: qui tres ficorum fructus sibi cum benedictione tribuit; quos acceptos ut comedit, mox viribus receptis, sanus de lecto surrexit, atque ad exhibendas Deo laudes celeriter festinavit. Quod loci illius incolæ cernentes, magna cum veneratione ad eum convenerunt; plurima ei ac diversa munera fideliter obtulerunt: quæ licet invitus acciperet, omnipotenti Deo, non suis meritis, gratias retulit: cuncta tamen pauperibus & indigentibus erogavit. Ab illo ergo die à cunctis ejusdem loci habitatoribus in magna admiratione est habitus, ac virtutum ejus signis per vicina loca jam cognitis, à pluribus est dilectus.

k

F

ANNOTATA.

a *Regem illum opinor fuisse Veremundum II, quem anno Christi* 985 *Radimiro III in Legionensis regni solium, postquam* aliquot ante annos *Gallaciense occupasset, successisse probat Ambrosius Morales in Chronico generali Hispaniæ lib.* 17, *cap.* 1. *Neque enim dubitari potest, quin vel eodem anno, quo Romam advenerat* S. Simeon, *hoc est* 983, *vel sequenti, Gallaciam attigerit; cum in Actis & Romæ & in reliqua per Italiam peregrinatione brevissimas traxisse moras legatur, præterquam in abbatia S. Petri de Novalisio, ubi mensibus tribus æger decubuit.*

b *Hæc filia quæ fuerit, nusquam reperimus: videtur tamen fuisse illegitima; quandoquidem ex prima conjuge Velasquita, quæ anno* 985 *adhuc*

in

in vivis erat, liberos Veremundus nullos ſuſcepiſſe legitur. Adiſis Moraleſium lib. 17 capp. 1 & 23.

c *Videtur Sanctus è Gallæciæ portu quodam navigaſſe in Britanniam; cum tantùm hinc rediens, dicatur Franciam ingreſſus eſſe: porrò Britannia hæc major, an minor ſive Armorica, an utraque fuerit, incertum ex Vita.*

d *Imò* Attonis: *alii tamen legunt* Alberti; *ſed nimirum utrumque Theudaldi hujus parenti nomen fuit;* Attonis *ſcilicet &* Adelberti *ſive* Alberti, *ut oſtendit Bacchinius lib. 1 Hiſtoriæ monaſterii Padolironenſis, de quo hic ſermo eſt.*

e Venerandus *à fundato monaſterio ſecundus abbas fuit juxta antiquum catalogum, quem in Ligno Vitæ lib. 3 ad hunc diem exhibet Wion. Succeſſerat Rozoni, de quo præter nomen nihil ſcitur, teſte Bacchinio citato.*

f *Eodem loco poſtmodum erectum fuiſſe oratoriolum diximus in Commentario prævio.*

g *Sic etiam habet Hilarion; alii tamen melius ſcribunt* exenia; *quæ vox medio latinitatis ævo frequentur uſurpata eſt pro* donis *ſive* muneribus; *ut probat Cangius in Gloſſario.*

h *Quæ ſequuntur, uncinis incluſimus; quia omiſſa erant in Ms. noſtro, ita ut nullus eſſet ſenſus; itaque ſupplevimus ex textu Baſcheriano, quæ deerant.*

i *Quæ ſequuntur uſque ad finem hujus numeri, aliter narrantur in utraque Vita Officii Padolironenſis, & apud Mabillonium hîc: ſubjiciuntur enim textui noſtro hactenus dato, hæc:* Et palatium petiit. Cumque ex aula principis, quæ quadratæ cuidam & peramplæ imminebat curiæ, egrederetur, & ad monaſterium redire vellet; leonem ex illis unum, quos princeps magnificentiſſimo alebat ſumptu ac pompa, obviam habuit. Is enim, fracta catenarum torque, qua invictus detinebatur, adeo efferè curſuque concitato ac furibundo per forum illud divagabatur; ut omnes, qui tunc præſentes aderant, exanimati, præcipitanter in fugam verterentur; clauſiſque tabernis, opifices ſuæ ſaluti conſulerent in tectis. Tum Symeon tam ingenti periculo civium commotus, fretuſque ſolito Dei favore, contra feram horrendam, anhelantem, rugientemque progreditur; manumque illius faucibus, multâ commiſtâ rabie ſpumâ terrificis, admovens, ita horribilem actutum ſedavit illius immanitatem; ut agnum dixiſſes. Sicque à ſancto Viro effera bellua brevi cicurata, ad conſueta ſtabula, ingenti omnium ſtupore ac plauſu, manſuetè reducta eſt. Symeon autem, actis publicè gratiis Deo, ad ſuum reverſus eſt lararium. *Hæc ibi: ſed textum noſtrum eſſe genuinum auctoris, patet ex Hilarionis compendio, quod ei conſonat.*

k *Vulgo* Borgo S. Donino, *quod Lombardiæ oppidum eſt non ignobile, Parmam inter & Placentiam in ipſa Via Æmilia ſitum.*

CAPUT VI.

Alia prodigia; ſpiritus propheticus; felicissima mors.

xxii. *Parmæ interest translationi S. Feliculæ Virg.* a

PEr idem quoque tempus inde digrediens, dum civitatem Parmam attingeret, [&] ejuſdem urbis epiſcopus, Sigefredus nomine, beatæ Feliculæ [virginis] *a* corpus à loco, in quo quieſcebat, glorioſa celebritate transferens, in eccleſia ſancti Pauli apoſtoli decentiſſime conderet; Dei nutu contigit, beatum Simeonem eidem tranſlationi intereſſe. Qua in celebritate Chriſti Servus à præfato reverendo epiſcopo honorificè ſuſceptus, dum intra Miſſarum ſolennia juxta altare ejuſdem beati Pauli apoſtoli orationi incumberet, ad hujuſmodi feſtum quædam mulier, nobilibus orta natalibus, de Pago, qui Monticulus *b* dicitur, quam paralyſis totam læſerat, propinquorum ulnis ſublata, atque ibi juxta altare, ubi Vir Dei orabat, poſita fuerat. Quæ lacrymis profuſa, ſanctæ virginis Feliculæ implorabat auxilium. Dehinc beati Viri provoluta pedibus colliſo corpori depoſcebat remedia. EX COD. MS. b

52 Intuitus autem illam Vir Dei, dixit: Surge, filia; ſigna te ſanctæ crucis ſignaculo. Cui illa reſpondit: Signare me, domine Pater, penitus nequeo; quia, peccatis meis exigentibus, totis corporis viribus careo. Nec mora, illico Chriſti Servus appropinquans, accepta ejus manu dextera, erexit eam, & dixit: Surge, filia; & eſto incolumis; confirma te ſignaculo crucis; quia Chriſtus Dominus per ſanctæ virginis Feliculæ merita te ſanavit. Quæ continuò ſana ſurrexit, ac ſi nullam prius in corpore læſionem tuliſſet. Currere autem viri & feminæ undique cœperunt, manus ejus ac pedes certatim oſculantes, magnis etiam precibus, ut apud illos aliquamdiu maneret, deprecantes. Alii in domos ſuas rapere, plurimi dona vel quæque juxta facultatem munuſcula ſibi offerre conabantur. Quæ omnia Chriſti Miles, ubi acceperat, pauperibus & indigentibus tribuebat, nihilque ſibi ad ſuæ utilitatis uſum in proprium reſervabat. *ibique paralyticæ priſtinum reddit vigorem.* B

53 Poſthæc quidem præfatæ * urbis præſule, percepta benedictione, multoque ſecum comitante populo, ad caput Lurini *c* venit. Ubi navim ingreſſus, per Parmæ fluvium in Padum deſcendit; ac ſic per Padi alveum ad monaſterium, in quo manere delegerat, curſum direxit. Unde cum navigarent, confeſtim flantibus ventis, tanta eos in flumine procelloſi turbinis tempeſtas involvit, quod tota navis, in qua erat, exurgente fluctu, inter undarum cumulos penè videretur demergi. Nautæ verò timore perterriti, elevatis vocibus clamaverunt, dicentes: Serve Dei, ora pro nobis; in ſupremo poſiti, periclitari incipimus: jam enim nobis intentant omnia mortem. Quibus ipſe, Confidite, inquit, fratres, confidite, & nolite timere; voſque ipſi mecum Chriſti miſericordiam implorate. Qui ſtatim erectâ dextrâ contra ventorum impetum ſignum crucis faciens, dixit: Reſidete *, venti contrarii, recedite: Jeſus Chriſtus vobis imperat; abite. Quibus verbis citius dictis, omnis ventorum fragor conquievit, totaque contrarietas; factaque illis magna tranquillitate, illicò rediit clara ſerenitas. xxiii. *Tempeſtatem ſedat rediens Parmâ domum,* * al. à præfato c * al. Recedite E

54 Inde navigantes, recto curſu venerunt Gonciachiam *d*; ubi Vir ſanctus unum quod egit miraculum, refero: & quia eſt memoriâ dignum, non eſt prætereundum ſilentio. In eodem loco erat quædam puella, habens guttur adeò inflatione concluſum, quod neque loqui, neque quidquam cibi deglutire ullo modo poterat. Quæ ſancti Simeonis audito adventu, acceſſit ad eum, deprecans ut ſua pietate ei miſereretur; ita ſcilicet, ut ſua ſacrâ manu tumidum guttur tangere dignaretur. Quod cùm Vir ſanctus agere differret, & miſerendi moram *& puellam anginâ laborantem ſanat.* d

EX COD. MS. diu in longum protraheret, miſerabilis puella acri dolore fatigata, voce, qua poterat, ita dicendo à precibus non ceſſabat: Domine piiſſime, adjuva me. Qui pietate commotus, ſuper inflatum guttur ſignum crucis edidit, tertiò ita dicendo: Sanet te Jeſus Chriſtus. Quæ mox dolore fugato, mirabiliter eſt ſanata, atque inflatione ſubducta, in priſtinum decorem reformata.

XXIV. *Oleum diu conſervat in vaſe diſſoluto.*

55 Horum quoque duorum miraculorum, quæ ſubſequor, non unum teſtem ſubjnfero, quia in his tot teſtes denuntio, quot eidem rei interfuiſſe, mihique illud retuliſſe recolo. Quadam namque die, dum fratres ejuſdem monaſterii cum viro Dei Simeone poſt dulcia cæleſtis vitæ colloquia in cella conſiſterent, & ligneum vaſculum, in quo erat oleum, quo Chriſti Servus in ſuis eduliis utebatur, præ nimia vetuſtate conſumptum, fractis quoque circulis, diſſolutum cernerent, ſic Sancto inquiunt: Cur, pater Simeon, oleum, quo veſceris, perditum ire contemnis? Nonne vaſculum, in

B quo habetur, diſſolutis compagibus, eliſum cernis? Et cur oleum extra diffluere non metuis? Jam, Pater, impera, ut vaſculum iſtud circulis conſtringatur, aut oleum, quod intus habetur, in aliud transfundatur. Quibus Sanctus taliter reſpondiſſe, fertur: Sinite, inquit, fratres, illud, ſinite: Chriſtus Jeſus, qui omnibus in ſe credentibus victum tribuit, ipſe ſuo liganine hoc vaſculum ſtringit. Quod ita dimiſſum tota hieme & futura æſtate, ſola divina virtute, ſine circulis manſit; & numquam inde vel una olei gutta ulterius exiit.

XXV. *Spinâ piſcis præfocandum jamiam monachum liberat.*

56 Alio quoque tempore, dum quidam frater ejuſdem monaſterii, Andreas nomine, cum alio quodam fratre, nomine Proſpero, (ſicut debilibus mos eſt) ad menſam manducans ſederet, caſu accidente, os piſcis in ejus gutture ita verſatum eſt, ut nec illud deglutire nec foras ejicere valeret. Qui nimiâ præfocatus anguſtiâ, totum ſe videntibus moribundum præbebat, ac velut moriens, revolutis oculis, extremum ſpiritum ſe exhalare credebat. Quid dicam? Per totum monaſterium rumor inſonuit: ad morientem monachum tota fratrum congregatio, de Andreæ morte [mœſta,] cucurrit. Qui videntes fratrem ferè jam mortuum, ad Virum Dei, qui in cella degebat, ſub celeri-

C tate miſerunt. Qui cum veniret, & fratrem Andream jam præmortuum videret, erectis in cælum oculis, Chriſti miſericordiam flebiliter implorans, elevata manu ſignum crucis ſupra laceratum guttur impoſuit; & confeſtim redivivus monachus parciolam *e*, quæ faucibus ejus inhæſerat, cum ſanguine mixtam evomuit. Qui ſanus factus, omnipotenti Deo gratias retulit, & quo ipſe advixit, per ſancti Simeonis virtutem ſe ſanatum patenter aſſeruit.

XXVI. *Procul diſſita divinitus cognoſcit.*

57 Quia igitur Vir ſanctus ſpiritu prophetiæ claruit, ſi de præteritis prophetaſſe dicendum ſit, in his, quæ ſubſequimur, expedire non piguit. Quodam denique tempore domina Richelda, quam ſupra memoravimus, dum Chriſti ſervum Simeonem, quem pro ſuis ſanctis actibus ſæpe ſibi adeſſe gaudebat, orationis ſtudio ſecum Romam duceret, unâ dierum in nocte, quæ præceſſerat, ſibi matrem ſuam migraſſe atteſtatus eſt. Quod ſicut per ſpiritum, quo pollebat, cognovit; ita memoratæ dominæ pluribuſque aliis plorans innotuit. Altera quoque die ejuſdem comitiſſæ filiam ſibi matri mortuam nuntiavit; multaque alia, quæ ſicut ab ipſo prophetico ſpiritu ſunt prolata; ita ſunt in veritate comperta: qui cum præfixum diem uni presbytero, Dominico nomine, retuliſſet, certumque diem & horam computando notavit; ac ita puellam ſub ejuſdem diei articulo defunctam reperit, quo Vir Dei, longè poſitus, ſibi & matri mortuam nuntiavit. Hæc de beati viri Simeonis virtutibus, quas vivens in ſeculo geſſit, quas etiam in cedulis ſcriptas invenimus, ſeu quas à veridicis teſtibus referri audivimus, hucuſque digeſſiſſe ſufficiat. Nunc verò nos ad expedienda * ea, quæ in loco, ubi ſanctum corpus quieſcit, ejus ſanctitatis amor, ſeu charitatis ardor accendat. D

* *al.* experienda

XXVII. *Obiit an.* 1016, *die* 26 *Julii.*

58 Poſtquam igitur hic verè Chriſti Diſcipulus per multa annorum circula * ſanctè & juſtè vivendo plurimas virtutum operationes declaravit in ſeculo, jam decurſo præſentis vitæ ſpatio, devictoque carnalium vitiorum certamine, ſub ſeptimo Kalendarum Auguſti diem clauſit extremum. Cujus beata anima, quia, poſtpoſito hujus ſeculi deſiderio, Chriſtum Dominum, vitæ auctorem, ſemper amavit, relicto carnis pondere, ad cæli palatium feliciter properavit, anno dominicæ Incarnationis milleſimo ſextodecimo, Indictione decima quarta, Romani imperii monarchiam obtinente Henrico primo *f* auguſto, ducatûs quoque principatum triumphante Bonifacio, glorioſo duce ac principe, remunerante ei laboris ſui mercedes Domino noſtro Jeſu Chriſto, qui cum coæterno Patre & Spiritu ſancto vivit & regnat per infinita ſecula ſeculorum. Amen.

* *al.* currícula

E

ANNOTATA.

a *De hac* S. Felicula *ejuſque tranſlatione egimus die* 13 *Junii, quo à Parmenſibus celebratur. Conſtat verò ex hoc loco, falſum eſſe, quod iſtic ex Ranuccio Pico dictum eſt; tranſlatum ſcilicet eſſe corpus S. Felicula in eccleſiam S. Pauli anno primùm* 1427: *cum enim huic tranſlationi interfuerit* S. Simeon, *qui obiit anno* 1016, *neceſſe eſt ſolidis quatuor ſeculis & amplius eam retroagere. De* Sigefredo *vide ſupra Commentarium.*

b *Vulgo* Monticelli, *ſex circiter milliaribus ad ortum & Lenciam fluvium Parmâ diſſitus, ut mappæ geographicæ docent.* F

c *Vernacule* Colorno. *Oppidum eſt ad Parmam fluvium inter urbem cognominem & Padum flumen. Dicitur autem* Lupini, *ſeu potius* Lupni caput, à torrente Lupno, qui hîc in Parmam exit, *inquit Leander in Lombardia cis-Padana.*

d *Sic habent Baſcheria & Mabillonius:* Inde navigantes, cum jam Mantuanis appropinquarent paludibus illis, quibus iter erat ad monaſterium, relicta ad ripam navi, Conzagam, oppidum non tam celeberrimum, quam ob frequentes venationes principum delicioſum & amœnum profectus eſt; ubi Vir ſanctus *&c. Sanè oppidum* Gonzaga *à Pado, ubi Cruſtulum torrentem excipit, quinque circiter milliaribus verſus orientem diſtat; itaque facta ad Padum exſcenſione, pergendum erat itinere terreſtri, opinor, Gonzagam.*

e Parciola *vox eſt diminutiva* partis, *quam latinè* particulam *diceres.*

f S. Henricum *imperatorem intellige, de quo actum eſt* 14 *hujus menſis, coronatum anno* 1014, *mortuum* 1024. Primum *hunc appellat auctor Italus, licet præceſſerit Henricus Auceps; quia*

hic

A *hic non fuit coronatus, ac proinde pro rege tantùm Germaniæ habitus in Italia. Ceterum de anno hìc beatiſſimæ* Simeonis *morti aſſignato nemo, quod ſciam, aliter ſentit, præter unum Calzolarium; qui in Hiſtoria ſua monaſtica Diario 5, fol. 531, ſua ſolius auctoritate atque arbitrio, adſcribit hunc obitum anno 1054.*

DE MIRACULIS POST EJUS OBITUM.

Præfatiuncula ejuſdem auctoris.

PEr diverſa quoque intervalla temporum in eodem loco, ubi ejuſdem ſancti Viri pretioſa membra quieſcunt, plurima miracula, ut novimus, claruerunt, quæ Deus omnipotens ad incrementum fidei oſtendere dignatus eſt fi-
B delibus ſuis; quatenus ſanctitatis ejus meritum tanto certius illis innoteſceret, quanto virtutum ſigna crebrius apparerent.

CAPUT I.

Miracula ad S. Simeonis tumulum patrata.

QUadam namque die mulier, immundo arrepta ſpiritu, ad ſepulchrum ejus à parentibus deducta eſt; quam nequiſſimus ſpiritus adeò miſerabiliter agitabat, ut niſi eam aliquando nexibus ſtringerent, quoſcumque attingere poterat, cruentis morſibus laniaret. Hæc autem dormire nequiebat * ; quia eamdem crudeliſſimus hoſtis die noctuque collidere non ceſſabat. Ad cujus tumulum cum ducta fuiſſet, cœpit eam dæmon acriter infligere, mirum in modum ſinuoſis revolutationibus crudeliter diſtorquere, ac ita per os illius luctuoſis vocibus turpiter exclamare: Simeon me ejicit; Simeon me expellit. Atque crebrò ac repetita voce de obſeſſo corpore violenter expulſus, exivit. Tunc propinqui, & omnes qui aderant, hoc viſo miraculo, manus in Deum cum clamoribus extulerunt; dehinc cum filia, dæmone liberata ac ſanitati reddita, alacres cum
C gaudio & lætitia ad propria redierunt.

I. *Ad Sancti ſepulcrum ex energumena faceſſit dæmon.*
* *al.* nequibat

3 Huic miraculo aliud ſubinferimus; & quia à veris teſtibus prolatum cognovimus, dignum fore memoriâ exiſtimamus. Mulier quædam de loco, qui Mulus *a* nuncupatur, quia proprio privata greſſu, per ſe incedere nullo modo valebat, aliorum manibus ad ſancti Viri corpus ſubvecta eſt; quamque autem peſtifera paralyſis ita diſſolverat, quod in toto ſuo corpore nullum ſui membrum proprium officium explere valebat. Ubi dum ducta eſſet, & terrætenus toto corpore proſtrata jacens, nihil aliud agere, niſi tantum labia movere, quiret; non longa interveniente mora, ſancti Simeonis ſibi ſenſit adeſſe ſuffragia. Propriis tum erecta greſſibus, nullius ſublata juvamine, cuncta eccleſiæ altaria cum laudibus & luminaribus alacriter cœpit expetere. Quod cuncti, qui aderant, intuentes, omnipotenti Deo laudes gaudenter referunt, atque cum ea ſaluti reſtituta, ad loca, unde venerant, alacriter remearunt. Quæ poſtea

II. *Ibidem convaleſcit paralytica.*
a

pluribus vixit annis, & de facultatibus ſuis ſancti Simeonis corpus viſitare ſæpe curavit. EX COD. MS.

4 Aliud quoque de ſancto Viro miraculum his prælibatis ſubjungimus. In eadem villa, quæ monaſterio ſubjacet, quædam mulier degebat, quam lurida lepræ ſuffuſio ita obduxerat, quod nullus locus corpori ineſſe videbatur, quem non obtegeret maculoſa lepræ varietas. Cumque pluribus ſibi adhibitis medicaminibus, & in nullo eorum ſibi prodeſſe conſpiceret; hoc unum conſilium menti occurrit, quod ſibi fore remedium credidit; ſi videlicet cilicium ſancti Simeonis aquâ ablueret, & ex eadem corpus ſuum perfunderet, confeſtim tabida cutis priſtinum decorem reciperet. Illa verò quod mente tractavit, opere implere non diſtulit. Mox autem ut cilicii particulam lavit, & exinde corpus perunxit, morbida caro priſtinæ ſaluti eſt reddita, & cutis, prius deformis, proprio decori eſt reſtituta. Quæ mulier ſicut accidit ſibi, & ſcriptum eſt, retulit, ac
E ſuæ curationis teſtimonium atteſtando perhibuit.

III. *Sancti cilicio lepra detergitur.*

5 Per idem tempus quædam cæca ad ſancti Viri corpus deducta eſt, quam populi multitudo ob audita plurima ſancti Viri ſigna è veſtigio ſecuta eſt. Cumque prope ſancti Viri tumulum poſita, lacrymis & orationibus inceſſanter inſiſteret, à Deo eſt citiùs exaudita, qui pauperum preces non deſpicit; & à ſancto Simeone clementer adjuta, lumen, quo diutius caruit, celeriter adipiſci promeruit. Alia deinde cæca de Pago, quæ Burgaſium *b* dicitur, ſancti *b*
Simeonis famâ excitata, ad eum properare ſtuduit: quæ, annuente Deo, jam per ſeptennium oculorum lumen amiſerat: ſed cum jam nimio mœrore confecta, illuminationis auxilium ab eo expeteret, ſicut ſibi ſenſerat expedire, non minima ſecum ex eadem pago turba comitante, ad beati Viri corpus feſtinanter cucurrit; ubi triduo cum his, qui ſecum venerant, vigiliis & orationibus lacrymabiliter excubavit. Unde Chriſti Servus pietatis viſceribus motus, lumen diu ſibi negatum reddidit *c*. Quo mulier gaudenter recepto, ad loca, unde venerat, cum toto populi comitatu, omnipotenti Deo, & ſancto Simeoni gratias agens, feliciter rediit. Et quæ prius ad Sanctum aliorum ducatu inceſſerat, nunc reddito ſibi viſu, ſine ductore redibat. F

IV. *Binis ad ſepulcrum cæcis reſtituitur viſus.*
c

6 Quod nunc ſubjungimus, ad fidelium notitiam proferri operæ pretium duximus; quodque tanto verius conſtat quoſque fideles credere, quanto certius eoſdem teſtes, qui ſe hoc vidiſſe fatentur, adhuc novimus ſupereſſe. Quidam ex ejuſdem eccleſiæ *d* familia, Martinus *d*
nomine, eo tempore fuerat, quem diutius languor jam per novennium ita contraxerat, quod nullo modo incedere, niſi duobus ſubnixus baculis, valebat. Quadam namque nocte almifici patris noſtri Benedicti ſanctæ feſtivitatis, dum monachorum cœtus matutinale Officium ſolenniter celebrarent, prænominatus languidus viribus, quibus ſe ſuſtentare poterat, eccleſiam laborioſo conamine appetebat. Ad tumbam ſervi Chriſti Simeonis irrepens, ibi toto extento corpore gemendo procubuit, atque multas inibi orando fundens lacrymas, tandem ſopore depreſſus, obdormivit.

V. *Contracto ibidem apparet*

7 Cui dormienti beatus Chriſti confeſſor Columbanus cum ſancto Simeone in viſu apparuit, inter quos glorioſus vir Domini Benedictus, ſpecioſi habitûs claritate decorus, medius aſti-
cum SS. Columbano & Benedicto
tit,

EX COD. MS.

tit. Beatus itaque Columbanus ad ſanctum Simeonem vertens intuitum, ſic eum reverenter alloquitur: Cur, inquit, frater Simeon, huic ægroto ſalutem conferre denegas, quam ſibi præberi tibi contulit divina clementia? Ad hæc Vir ſanctus, ut ſemper erat, aſpectu angelicus, taliter beato Columbano reſpondit, dicens: Quia in domo ſancti patris Benedicti tumulatus jaceo, ſanitatis donum ſine illius juſſu ſibi impendere non præſumo. Cui vir Domini Benedictus beato Simeoni ita ſubjunxit dicens: Curationis beneficium, quod à Deo tibi collatum eſſe, Frater, non dubitas, huic languido ulterius largiri ne differas, quia jam ex longo tempore per te Chriſti miſericordiam interpellat.

quorum rogatu miſerum ſanat.

8 His dictis protinus ambo ad ægrum accedunt, manibus injectis fovendo contingunt, oſſibus & nervis conſolidatis, membra diutino rigore conſtricta, priſtinæ ſanitati reſtituunt. Qui ſoſpitati redditus, in propriis geſtibus reformatus, totam deambulando circuivit eccleſiam, atque hymnidicas laudes Deo referens, voce qua poterat & qua noverat, ſancti Simeonis glorifica deprompſit magnalia. Tunc in eadem eccleſia ad ſerviendum Deo devota mente ſe tradidit, ac exinde per diverſas diſcurrens provincias, cuncta munuſcula, quæ circumquaque acquirere prævalet, ad utenſilia eccleſiæ conſtruenda congregare non deſinit. Qui adhuc ſupereſt, & gaudenter annuntiat, quanta circa eum ſanctus Simeon peregit beneficia.

B

ANNOTATA.

a *Villa hæc erat monaſterio Padolironano ſubjecta, ut dicitur num. ſeq.*

b *Baſcheria ſcribit* Barbaſium; *forte in autographo legendum* Bargatium, *quod oppidum eſt ad Cleſii fluminis fontem, teſte Blondo in Italia illuſtrata, ubi de Lombardia, folio mihi* 101 *verſo. Obſerva hîc & paulo inferiùs hoc eodem numero vocem* pagus *accipi femininè.*

c *Verſum integrum hîc omiſit Baſcheria, non ſine ſenſûs aliqua laſione; ego Ms. noſtrum & apographum Vaticanum ſecutus ſum.*

d *Nempe Padolironenſis eccleſiæ.*

C

CAPUT II.

Continuatio eorumdem miraculorum.

VI. *Paralyticus ibidem erigitur,*

ALius quidam vir, Heribertus nomine, adhuc ſupereſt, & in eadem villa, quæ monaſterio adjacet, vivit & habitat; quem paralyticus languor ſub noſtro tempore graviter deprimebat. Qui cum longa corporis ægritudine maceratus, nullum ſuæ curationis remedium inveniret, tandem divino animatur conſilio, ut ſancti Simeonis ſepulchrum expeteret, quatenus ab eo corporis medelam perciperet. Et quia per ſe ingredi nequibat, aliorum manibus ad ſanctum corpus in propatulo ſe ſupportari juſſerat. Tunc pura mentis devotione lacrymis inſiſtens ac precibus, Omnipotenti Deo & ſancto Simeoni dona ſpopondit; quatenus, ſi illum à corporali moleſtia erigeret, votum, quod voverat, proculdubio annualiter redderet. Qua voce prolata, mox æger (mirabile dictu!) de ſtratu ſuo lætus ſurrexit; dehinc, peractis dignis Deo laudibus, ac reparatis ſibi greſſibus, domum, unde venerat, incolumis rediit. D

VII. *& ægra ſanatur;*

10 In eodem vico, qui Viculus nominatur, quædam mulier fuerat, quam corporalis ægritudo omninò demerſerat. Quæ, auditis ſancti Simeonis virtutibus, [in] navigio eſt poſita, [&] ad ſanctum corpus celeriter eſt adducta. Ubi non multis diebus ante ſanctas reliquias decubans, cum orationibus indeſinenter perſiſteret, quod puro expetiit deſiderio, celeri eſt conſecuta effectu. Quæ dum inter preces aliquantas morulas faceret, & ſancti Simeonis imploraret ſuffragia, ſuis ibidem obſequiis decenter exhibitis, continuò ſaluti eſt reddita, [&] ad locum, unde venerat, ſanitate recepta, cum gaudio eſt reverſa.

VIII. *ac vegeta fit, quæ aruerat, manus.*

11 Non multo poſt tempore ex prædicto loco puella tunc venerat, cujus, Dei nutu, manus aruerat. Quæ, ut ad ſancti Simeonis corpus acceſſit, & manus, quam oblatura erat *a*, mentis puritate flebiliter obtulit; quod fideliter petiit, efficaciter impetrare promeruit. Mox autem ut ad Miſſæ celebrationem cum matre & parentibus devotè inſiſteret, ac juxta morem candelam presbytero offerret, manum aridam, quam cum lumine presbytero porrexit, ariditate repentè exſtincta, ſanam recepit.

a E

IX. *Spina piſcis infixa fauci-bus diſſolvitur ibidem;*

12 His itaque peractis, aliud memorandum de ſancto Viro ſupponimus, quod cuidam monacho quondam contigiſſe, audivimus. Frater quidam in eodem monaſterio, Wido nomine, quodam tempore habebatur, cujus vita & converſatio ſatis idonea eſſe probatur. Qui dum unâ dierum ad menſam cum fratribus communiter ederet, os piſcis ita gutturi ejus infigitur, quod ex eadem infixione ſpiritum emittere penitus credebatur: qui nimiâ præfocatus anguſtiâ, tanto acrius cruciabatur dolore, quanto vicinius ſenſerat mortis periculum imminere. Quid ageret, ut mortem evaderet? A menſa protinus concitatus ſurrexit, & ad ſancti Simeonis loculum magnis cum clamoribus moribundus cucurrit. Jamjamque ita eum repentina mors nexibus ſtrinxerat, quod revolutis oculis, omnes illum vitam exhalare credebant. Ubi aliquamdiu provolutus, tandem ſancti Simeonis pietas ita fratri ſubvenit, quod piſcis ſpinaculum, quod tenaciter gutturi inhæſerat, cum ſanguine violenter ejecit. F

X. *& ab obſeſſa dæmon ejicitur.*

13 Dæmoniaca quædam de loco, qui Ariole dicitur, ſub eodem tempore fuerat; quam nequam ſpiritus ita diſtorſerat, quod tota ejus membra diſcerpendo contriverat. Hanc aliquando incomptis rictibus ac multimodis deformitatibus in modum follis inflando ſic deformaverat, quod humanitatis formam, inſtar alicujus informis monſtri, turpem reddebat. Ad corpus igitur ſancti Simeonis ductâ, ibique diebus ac noctibus, jejuniis & orationibus vigilanter pernoctatâ, continuò horridus dæmon, ſancti Viri terrore concuſſus, de obſeſſo corpore territus exiit, atque in vacuas auras expulſus evanuit.

XI. *Adeuntes Sancti tumulum, naviculam obtinent inſigni miraculo.*

14 Cum inter innumera ſancti Viri miracula plurimos ex diverſis partibus virtutum ejus famâ ad obtinenda ſalutis remedia excitaret, & Paduanus populus eumdem Sanctum Dei ſumma cum devotione ex more expeteret, atque propè monaſterium, in quo ejus glorioſa membra quieſcunt, jam ſe adeſſe gauderent, invenerunt quemdam fluvium, Roverinam nomine, adeò inundare, quod illum nullo quoque ingenio poterant tranſmeare. Hac igitur difficultate

A tate comperta, in ulteriore ripa affixam navim eminus conſpexerunt; quam licet neceſſariò optarent, illam tamen ad transfretandum, nullo ducente, habere non potuerunt. Cumque diutius huc illucque circumſpicerent, & neminem, qui ſibi navim porrigeret, uſquam adeſſe viderent, humano diſtituti ſolatio, ſancti Simeonis unanimiter implorare cœperunt auxilium. Res mira! Navis, quæ extra fluvium affixa tenebatur, ſe eâdem horâ diſſolvit, atque prædictos homines ita veloci curſu ſine remige petiit, ac ſi eamdem aliquis gubernaculo remigando dirigeret. Tranſito inde flumine, ad ſanctum corpus venerunt, ubi omnipotenti Deo, & ſancto Simeoni pro impetratis beneficiis gratias cum laudibus referentes, per viam, qua venerant, alacres redierunt.

15 In Parmenſi diœceſi, in villa, quæ ſanctæ Eulaliæ nuncupatur, quidam vir, nomine Briccius, noſtro tempore fuerat; qui ingruente capitis moleſtia, per triennium oculorum lumen amiſerat. Qui, adempto lumine, aſſiduè in luctu & mœrore ſedebat, & crebris precibus, ut B lumen recipere mereretur, Chriſti clementiam implorabat. Sed auditis ſancti Simeonis virtutibus, ad ſanctum corpus ejus, ſolo puerulo ſui ductore contentus, properare ſtuduit; quatenus ſuæ cæcitatis ſolamen aliquod, ſicut ex multis audierat, impetraret. Ubi triduo vigiliis & orationibus excubans, cum poſt Miſſæ celebrationem monachorum cœtus (ut mos eſt) Deo gratias agerent; ipſe, ſurſum erectis oculis, quæcumque ſibi oppoſita clarè videre aſſeruit, atque illico, recepto viſu, in laudem Dei ſe totis niſibus extulit. Aliquantis ibi peractis diebus, ad patriam rediit; & qui prius alterius ductu venit, poſtmodum lumen adeptus, ductorem ſuum lætus præceſſit.

XII. *Ibidem ſublata cæcitas,*

16 Tempore, quo prò canonizando ejuſdem ſancti Simeonis glorioſo corpore ſanctam Apoſtolicam Sedem acceſſimus *b*, quoddam de eodem ſancto Viro miraculum claruit, quod ad fidelium notitiam huic opuſculo dignè ſubmittere placuit. Puer quidam ex Cremonenſium finibus gravi languore correptus, ſed ejuſdem ſancti Viri famâ excitatus, quia pedibus * incedere nequiverat, ad ſanctum corpus navigio eſt adductus: quò cum navis, quæ eum adduxerat, applicuiſſet; unus eorum, qui eum adduxerant, pietate commotus, illum flentem à navi propriis ſcapulis ſuſtulit, atque ante ſancti Simeonis tumulum miſerando depoſuit. Cumque inibi, manibus terræ ſolo hærentibus, ſuperior pars corporis acclivis tota procumberet, poſterior verò, nervorum contractione colliſa, huc illuc debilia poſt ſe crura traheret, vix ibi per trium horarum ſpatia querulosis vocibus jacuit; tandem per altaris gradus paulatim rependo progredieus, loculo, in quo ſancta membra quieſcunt, ejulando inhæſit. Ubi votis ac precibus, qui Deum rogare noverat, eatenus fideliter implorare non deſiit, quouſque per ſancti Simeonis meritum, medelam ſibi divinitus fuiſſe collatam celeriter ſenſit. Mox autem parva interveniente mora, nervorum, quos paralytica peſtis contraxerat, crepitus patenter auditur; & debilis puer, diu obſtrictis ſalutis E greſſibus, protinus reſtituitur. Ad quod videndum populorum turmæ catervatim confluunt, atque pro tanto miraculo omnipotenti Deo & ſancto Simeoni gratias referunt cum jubilo: & ibi pura cum devotione aliquamdiu immoratus, poſtmodum verò ſanitati redditus, ad ſua cum gaudio eſt reverſus *c*.

XIII. *Et paralyſis.* *b*

EX COD. MS. * *alii* pedes

ANNOTATA.

a *Baſcheria legit:* & manus quod oblatura Deo erat; *Mabillonius:* & munus quod oblatura erat: *apographum Vaticanum:* & munus quod oblatum Deo erat. *Corrigendus certè textus noſter videtur; nec diſplicet uterviis modus ex duobus prioribus.*

b *De hoc tempore vide dicta in Commentario prævio ſupra.*

c *Sequuntur in Ms. noſtro epiſtolæ duæ, Benedicti ſcilicet PP. VIII & Leonis IX, quas dedi in Commentario.*

DE B. GOTHALMO CONFESSORE. F

C

IN MELLICENSI AUSTRIÆ INFERIORIS MONASTERIO.

COMMENTARIUS PRÆVIUS. G.C.

Cultus, ætas, miraculum, ſcriptor Actorum, & varia eorum exemplaria.

ANTE ANNUM MXX. HAc die iſtum Beatum ſuggerunt monumenta Mellicenſia, in quibus dicitur natione Scotus; qui tamen popularibus ſuis videtur hactenus fuiſſe ignotus, cum in nullis Hibernorum aut Scotorum Faſtis memoriam illius invenire potuerim. Neſcio, unde ipſum eruerit Caſtellanus, in cujus Martyrologio univerſali hodie ſic legitur: In Hibernia, ſanctus Gotalmus confeſſor. *Qua ratione, obſecro, annuntiatur* in Hibernia, *dum omnia inſtrumenta, quæ hactenus videre licuit, illum in Auſtria obiiſſe teſtantur? An ob cauſam natalium* in Hibernia *erat collocandus? At ipſe Caſtellanus aliique Martyrologi paſſim Sanctos extra patriam ſuam annuntiant eo loco, quo felicem vitæ curſum conſummarunt, aut ubi ſacra eorum corpora honorantur. Noſter autem* Gothalmus *in Auſtria obiit, & veneranda ejus oſſa in Mellicenſi Auſtriæ inferioris cœnobio quieſcunt. An eodem die duo ſancti* Gothalmi *occurrunt? Nodum hunc Caſtellano ſolvendum, & ulterius hujus rei examen Hibernis inſtituendum relinquo, dum ad probandum noſtri Beati cultum progredior.*

Propoſita quadam difficultate,

AUCTORE G.C.

probatur cultus Gothalmi ex honorifica sepultura,

2 *Anselmus Schramb, Benedictinus Mellicensis, qui anno* 1702 *Chronicon Mellicense edidit ac munificè ad nos transmisit, pag.* 34 *de immemorabili illius cultu ita testatur:* Veneranda, & voce populi beati Gothalmi ossa asservantur in crypta nostræ ecclesiæ prope altare B. Virginis, divinum Puerum in stabulo Bethlemitico adorantis, cujus anniversarium religiosus cœtus in festo S. Annæ celebrat. *Postquam deinde pag.* 251 *narravit, quomodo anno* 1362 *sepulcrum* B. Gothalmi *coram Rudolfo IV Austriæ duce reverenter apertum fuerit, subnectit sequentia:* Ab hoc tempore nullus relinquitur dubitandi locus, quin hoc sarcophago requiescat B. Gothalmus, ad quem religiosi nostri in festo S. Annæ semper descendunt, anniversarium persoluturi. Nec ab hoc tempore usque in præsens referata vel effracta hæc tumba legitur. *Hieronymus Pezius tomo* 1 *Scriptorum Austriacorum pag.* 109 *in observationibus præviis ad Vitam* B. Gothalmi *num.* 1 *de iisdem reliquiis novissime sic loquitur:*

B

Ejus corpus Mellicium inde (*nempe ex vico Murensi, in quo mortuus est*) allatum, honorifice postmodum conditum hîc fuit ..... Gothalmi istius ossa, tumulo marmoreo inclusa, cum annis superioribus vetus nostra basilica diruta fuisset, pristina sua sede mota, atque in capitulo (ut dicere mos est) collocata tantisper fuerunt, dum in nova honorificentior iisdem locus apparetur. *Ex his saltem liquet, sacras illius exuvias semper in pretio & honore habitas fuisse.*

& antiquo Beati titulo.

3 *Laudatus Pezius loco proxime citato num.* 2 *eidem titulum* Beati *ita vindicat:* Beatum passim appellat Gothalmum Bernardus Dapifer noster, & Kalendarium domesticum ab annis verisimiliter sexcentis manu exaratum his verbis: VII KAL. AUGUSTI. MEMORIA BEATI GOTHALMI PEREGRINI. Quibus alia manus recentior hæc attexuit: SOCIUS SANCTI CHOLOMANNI. Sed & in tribus seculi XV manuscriptis exemplaribus Mellicensibus, unde procul dubio Cæsareum Vindobonense transcriptum fuit, nomine BEATI constanter honoratur. Publicam quidem venerationem cultumque Gothalmo olim impensum fuisse, non ex Vita solùm, sed etiam ex titulo, qui in Cæsareo nostrisque codicibus manuscriptis eidem præmittitur, manifestum efficitur, licet jam memoratum titulum codex autographus non habeat. Nostra verò ætate publicus iste Gothalmi cultus & religio penitus exolevit. Quæ ejus rei causa, mihi latet. Id tantum scio, quotannis in ejus pervigilio, quod in VIII Kal. Augusti incidit, vesperas defunctorum, & insequente die Missam de Requiem ad ejus tumulum à nobis peragi solere. *Frustra requires alia antiquæ (venerationis testimonia extra cœnobium Mellicense, in quo fere solo Beatus ille notus fuit, & quod de immemorabili illius cultu optime testari potest. Quapropter hæc nobis sufficere videntur, ut eum operi nostro inseramus.*

C

Incertum est tempus sepultura B. Gothalmi,

4 *Determinatus annus, quo Beatus ille ex hac vita migravit, non facile sciri potest, cum scriptor Actorum num.* 3 *ita fateatur:* Tunc Medlicam perducitur (nescitur tamen quoto Domini anno) & sepelitur. *Attamen tempus illud præterpropter colligi potest ex martyrio S. Colomanni, de quo ad diem* XIII *Octobris ex professo, ut aiunt, agendum erit. Interim antiquum chronicon Mellicense, quod Pezius tomo supra citato pag.* 95 *laudat, de tempore istius martyrii hæc habet:* Anno MXII beatus Cholomannus martyrizatus est, & suspensus apud Stocchærowe. *Porro translatio reliquiarum sancti istius Martyris ad monasterium Mellicense anno* 1014 *vel* 1015 *facta est. Unde Pezius in observationibus præcedenti numero memoratis, de tempore, quo* B. Gothalmus *in eodem monasterio honorifice sepultus est, hanc facit conjecturam:* Quo præcise anno, *inquit*, factum id fuerit, non prodit antiquitas: crediderim, non multo post annum MXIV accidisse. *Sed quia peregrinatio* B. Gothalmi *aliquam latitudinem patitur, & uno alterove anno post sepulturam S. Colomanni in Austriam advenire potuit, idcirco supra in margine mortem* B. Gothalmi *numero rotundo ante annum* 1020 *collocavi.*

D

& cujusdam miraculi, ad ejus tumulum patrati.

5 *Neque magis constat de tempore, quo quidam rex Bohemiæ, tumulum* B. Gothalmi *aperire volens, subita cæcitate percussus est, ut in Actis num.* 4 *refertur. Tamen laudatus Anselmus Schrambius in Chronico Mellicensi pagg.* 36 *&* 37 *de hac re suam conjecturam proponit his verbis:* Quis verò fuerit ille rex Bohemorum effractor sepulcri, si fas est divinare, dicimus Wenceslaum fuisse, quem alii Primislaum nominant, patrem Ottokari, itidem regis Bohemiæ & ducis Austriæ, insignis Mellicensium patroni: quem invasorem Austriæ & depopulatorem ex floribus chronicorum nostrorum (*Flores Mellicenses hanc Austriæ vastationem anno* 1231, *alia chronica anno* 1229 *consignant*) in absentia Friderici ducis Austriæ, cæsarem in expeditione Italica comitantis, comperimus ..... Qua occasione Mellicio, seu minis seu armis subacto, Primislaum regem Bohemiæ violatorem sepulcri Gothalmiani congrue asserimus, non nescii, quod labem hanc aliqui ejusdem filio Ottokaro affingant; sed immerito, cum in re adeo incerta & illiquida facinus hoc dignum pœnâ legis Flaviæ de plagiariis, ob servum dolo abstractum à domino, vel legis Juliæ latæ in eos, qui rem sacram temerarunt, potius hosti Primislao, quam munificentissimo nostro mecœnati Ottokaro, ut videbimus, appropriare conveniat. *Equidem fateor, istud facinus potius hosti quam benefactori convenire, si malevolo animo peractum sit ad violandum Beati tumulum; sed potuit Ottokarus id ex inconsulta curiositate facere, atque idcirco etiam statim visum recuperare, ob quam celerem inconsiderantiæ suæ veniam, postea se Mellicensi cœnobio gratum exhibuerit. Nihil tamen in hac re definio.*

E

F

Acta Beati scripsit anno 1362 *cœnobita Mellicensis,*

6 *Certiora proferre potero de scriptore vitæ, qui statim in limine nomen suum, vitæ professionem, & tempus scriptionis accurate indicat. Is fuit* Bernhardus *seu* Wernhardus, *cognomento* Dapifer, *cœnobita Mellicensis, qui anno* 1362 *ex seniorum traditione hanc historiam conscripsit, & postea anno* 1378 *in itinere Romano exstinctus est, ut Pezius in observationibus præviis notavit. Bernardus autem ille ingenuè fatetur, se determinatum rerum quarumdam gestarum tempus ignorasse, atque ex hoc ipso capite majorem fidem meretur, quam biographi illi, qui, defectu hujus notitiæ, sæpe annos imperite confingunt, & chronologiæ ordinem perturbant, ita ut vix scias, quid in ipsorum historia tutò credendum sit, cum in chronotaxi adeo mendaces deprehendantur. Unde Schrambius in opere citato pag.* 36 *de fide huic auctori adhibenda sic disserit:* Quod ad narratorum veritatem spectat, non improbo, si pro hac stabilienda ampliora motiva credibilitatis & firmiora desiderentur testimonia, cum deficiat historiæ chronologia, taceatur nomen regis, sepulcri violatoris, nec annus nec tempus addatur

Ex Ms.

ACTA

AUCTORE BERNARDO DAPIFERO, COENOBITA MELLICENSI.

Ex Ms. autographo, quod Hieronymus Pezius tomo 1 Scriptorum Auſtriacorum edidit, & cum tribus aliis apographis contulit.

EGO frater Berthhardus, profeſſus Mellicenſis cœnobii monachus, dictus Dapifer, exiſtimavi fore * utile, in rei memoriam perpetuo apud homines perducere, ad notitiam omnium Chriſti fidelium præſentium & futurorum, nationem & adventum in Auſtriam & ad cœnobium noſtrum, ſcilicet Mellicenſe *a*, & inibi manſionem beati Gothalmi peregrini, in crypta Mellicenſis monaſterii quieſcentis, & hoc ut relatu ſeniorum *b*, & aliorum multorum hominum *c*, meis in temporibus viventium, melius percipere potui, & ut ipſi ab eorum ſenioribus & contemporaneis perceperunt. Igitur ego Wernhardus * ſupra nominatus anno Domini MCCCLXII ſcribendo in vigilia beati Barnabæ Apoſtoli initiavi & hoc in una ſexta feria poſt ſynaxim veſpertinam non multo poſt chartis commiſſum, quod & ſic contigit *d*.

Auctor nomen ſuum ac ſcriptionis tempus indicat,

* *al.* eſſe

R

a

b

c

* *al.* Berthhardus

d

2 Cum beatiſſimus Chriſti martyr Cholomannus patriam, ſcilicet Scotiam, dominiumque terrenum ſive regnum prædictum pro amore & regno Chriſti relinquere diſpoſuiſſet, & hoc non alteri niſi huic beato viro Gothalmo revelaſſet (qui videlicet beatus Gothalmus ſui patris cellerarius dicitur fuiſſe) non tamen quando id eſſet facturus ſibi indicando, beato Cholomanno poſtea clam perdito Jeroſolimamque tendente, præ amore, quem erga eum habuit, ipſum ſequeretur, eumque undique quæreret Auſtriamque veniret, & paſſum, mortuum, & juſſu Heinrici tunc temporis noſtræ terræ, ſcilicet Auſtriæ, marchionis, in Medlica ſepultum audiret; tunc & ipſe ad ſuum dilectum domicellum & dominum tali modo advenit.

& narrat, quomodo B. Gothalmus, dominum ſuum quærens,

F

in Auſtria obierit ac ſepultus fuerit,

3 Cum una dierum ſuæ peregrinationis ad villam, dictam Maur, à prædicta civitate Medlica miliario diſtantem, quæ ſabbato dies eſſet, inibi pernoctando veniſſet, & quidam ruſticus nocturnum *e* ei dediſſet, ad horreumque dormitum iviſſet, & cum in craſtino, ſcilicet die Dominico, ſurgendi tempus adeſſet, & non ſurgeret; pluries excitatur, & tandem percunctatur, ut quomodo ſibi foret, *f* obdormiſſe in Domino. Et ſuper feretrum collocatus, inveniuntur *g* accenſæ candelæ cum eo. Tunc Medlicam perducitur (neſcitur tamen, quoto Domini anno) & ſepelitur, nobis tamen modo locum primæ ſepulturæ ignorantibus, modo tamen, ubi ejus ſacra oſſa continentur, bene ſcitur; ſcilicet in cavato & marmoreo, & hoc albo, lapide, juxta altare Dei Genitricis virginis Mariæ in crypta Medlicenſis cœnobii, in parvis calumpniolis * locato, ejuſque memorialis dies eſt in die S. Annæ matris almæ Virginis Mariæ.

e

f

g

* *lege* columellis

A datur, magnum aliàs conciliandæ fidei teſtimonium. *Deinde aliqua immiſcet de traditionibus apoſtolicis, quæ in hac materia nihil probant, cum inter has & illas ingens ſit diſcrimen.*

cujus fides & auctoritas expenditur,

7 *Tunc melius ita concludit:* Cum ergo Mellicenſis relator à ſenioribus fide digniſſimis ea, quæ de Gothalmo in lucem dabat, ſe hauſiſſe profiteatur, ſatis innuit, traditionis fulcro ſe inniti, & teſtimonii confirmationiſque locum ſupplere conſtantem majorum noſtrorum de eodem eventu narrationem ..... Accedit, quod ſpectatæ fidei teſti ſit tutò credendum; per hoc verò, quod ſcriptor noſter fateatur ingemiſcens, propter monaſterii & bibliothecæ exuſtionem, hiſtoriæ ſuæ deficere integritatem chronologicam, ſatis aperte oſtendit, ſalvâ ſubſtantiâ, etiam illam haberi potuiſſe ex hoc certitudinis promptuario, ſi repentinus incendii caſus rerumque interitus non poſuiſſet impedimentum. *Verùm huic ratiocinio opponi poſſet, quod etiamnum ſuperſint chronica Mellicenſia, & varia vicinorum monaſteriorum monumenta, ante iſtud incendium conſcripta, quæ de his Vitæ Gothalmianæ adjunctis non meminerunt. Nihilominus exiſtimo, Bernardum ſincere ea poſteris reliquiſſe, quæ à majoribus ſuis circa hanc rem acceperat: & ob memoratum ſcribendi candorem narrationi ipſius tantum defero, ut non dubitem, quin ejus ætate hæc fuerit communis ſeniorum traditio, cui prudenter aſſentior, quamdiu intra veriſimilitudinis limites ſeſe continet, & monumentis hiſtoricis aperte non contradicit. Nihil autem hujuſmodi in hac traditione mihi hactenus occurrit.*

B

ac varia Actorum exemplaria recenſentur.

8 *Petrus Lambecius lib. 2 Bibliothecæ Cæſareæ cap. 8 pag. 619 primus, ni fallor, typis vulgavit Acta* B. Gothalmi, *quibus in ejus codice Ms. præfigebatur hic titulus:* Sequitur de beato Gothalmo peregrino, cujus oſſa à dextero latere altaris beatæ Mariæ virginis in crypta in ſarcofago marmoreo quieſcunt albo, & dictim ab univerſis penè, qui monaſterium iſtud & ipſum locum devotius viſitant, venerantur: qui licet haud dubium miraculis claruerit, tamen alia nobis ſanctitatis ejus teſtimonia ad præſens non conſtant, præter ea, quæ ſubſequens breve Memoriale, ex quodam antiquo codice hîc reſcriptum, continet in hunc modum. *Tunc ſubnectitur ipſa Bernardi Dapiferi lucubratio, cui hoc proœmium poſterior calamus præmiſit, ut ex memorato textu ſatis apparet. Teſte Hieronymo Pezio, idem fere titulus, minio ſcriptus, legitur in tribus Mss. Mellicenſibus, quamvis in codice autographo non habeatur. Jam ſæpe laudatus Schrambius idem Bernardi opuſculum chronico ſuo Mellicenſi pagg. 35 & 251 inſeruit. Denique Hieronymus Pezius eamdem* B. Gothalmi *Vitam ex codice autographo Lipſiæ anno 1721 iterum edidit, & tomo 1 Scriptorum Auſtriacorum à pag. 109 obſervationibus præviis illuſtravit. Nos illam Pezii editionem, ab ipſo cum tribus Mss. Mellicenſibus collatam, hîc recudimus, in margine vel annotatis moniturі, ſi variæ lectiones majoris momenti occurrerint.*

C

EX MS. 4 Signum etiam quoddam, quod Dominus per eum fecit, & ejus ſanctitatem in hoc oſtendit, ut etiam relatu *h* didici, his ſcriptis, omnibus legentibus & audientibus manifeſto. Cum enim quidam rex Bohemorum *i*, proprio nomine nobis tamen ignotus, Medlicam veniſſet, & ſarcofagum marmoreum & album, in quo ejus oſſa continentur, vidiſſet, & dubitaſſet, quod inibi reliquiæ eſſent; foramen quadrangulum fecit in capite ipſius ſarcofagi fieri. Quod ut cœpit facere, protinus viſum amiſit. Tunc omnes perterriti genua flectentes ante altare Matris miſericordiæ Virginis Mariæ ibi juxtà ſitum cum devotione ſupplicantes primò domino Deo & Virgini Mariæ, ac poſtea beato Gothalmo, ut cum cæco rege miſericordiam facerent, rexque talia numquam amodo ſe vovit acturum. Tunc oratione finita viſum recepit, meritis & interceſſione, ut credere tenemur, beati Gothalmi, & quadrato lapide & albo fracturam clauſit, uti hodie manifeſte videtur ſignum hujus foraminis, & cum gaudio receſſit. [Iſta omnia ſcriptis per me prædictum Bernhardum commendata,] *k* quo tempore acta fuerint, nobis non patet, & B hoc vel propter tunc viventium deſidiam & negligentiam, vel propter noſtri cœnobii & librorum MCCXCVII & hoc in vigilia Aſſumptionis, exuſtionem contigit.

ubi poſtea miraculum contigit ad ejus tumulum

h

i

k

5 Anno Domini MCCCLXII in die ſancti Paulini epiſcopi & confeſſoris, qui eſt in vigilia beati Ægidii abbatis, Rudolfus, inclytus dux Auſtriæ, & ceterorum ſuorum titulorum princeps & dominus, hujus nominis quartus, hic in Medlicenſi cœnobio exiſtens, volens experiri, ſiquod ſcriptum, aut aliud evidens ſignum eſſet cum beato Gothalmo peregrino in marmoreo lapide, ſcilicet in ſuo ſarcofago, in crypta Medlicenſi, in parvis calumpniolis * ſito. Sicque prædicto die devotus *l* cum aliis aliquibus ſecrete accedens ac aſtans, accenſiſque candelis, & pſalmis * ſubmiſſa voce fratribus aliquibus de conventu dicentibus, ipſius ſarcofagi ſuperiorem lapidem removens, ſicque inibi exiſtentia oſſa videns nilque aliud reperiens * quam ipſa oſſa, & in media fronte capitis ibidem reperta eſt crux parva & alba affixa, quaſi eſſet facta de pura ſimilaginea paſta *m*. Quam crucem quidam ſuorum cappellanorum presbyter ſecularis, dictus Liembweriger, abrupit incaute manibus attrectando, nobis præſentibus, & pro hujuſinodi abruptione dolentibus, primoque ſuper hanc admirantibus, & ſic poſtea beatis oſſibus ſacrario commendatis, uſque ad reparationem ejuſdem ſarcofagi. Tunc quoque ipſa oſſa ſunt in eodem loco reincluſa, præſente Gotſchalco tunc temporis cuſtode; me vero Wernhardo *, dicto Dapifero, proch dolor! abſente *n*. D

anno 1362 aperiuntur.

qui inſſu ducis Auſtriæ

* *lege* coſumellis

l

* *lege* pſalmos

* *Lamb. clarius* reperit

C

m

* *al.* Bernhardo

n

ANNOTATA.

a *In editione Lambeciana & tribus apographis Mellicenſibus deeſt* noſtrum, ſcilicet.

b *In eadem editione hæc adduntur:* veraci relatu ſeniorum fide digniſſimorum.

c *Ibidem poſt hanc vocem additur:* ex utroque ſexu.

d *Apographa & editio Lambeciana hunc ſenſum ſic clarius exprimunt:* Igitur ego Bernhardus ſupra nominatus anno Domini MCCCLXII in vigilia S. Barnabæ apoſtoli, quæ fuit in una ſexta feria, poſt ſynaxim veſpertinam chartis commiſi ſic, & ſic contigit.

e *Lambeciana editio ſic melius habet:* nocturnam ei dediſſet quietem. E

f *Ad perficiendum ſenſum rectè in apographis & editione Lambecii hîc inſeritur:* inveniturque.

g *Apographa & editio Lambeciana hîc addunt:* ſine humana adminiſtratione.

h *Hic iterum utrobique additur:* ſeniorum fide digniſſimorum.

i *De hoc rege Bohemorum dedimus conjecturam Schrambii in Comment. prævio num.* 5

k *Quæ hic uncis incluſi, deſunt in apographis Mellicenſibus & editione Lambecii.*

l *Editio Lambeciana & apographa poſt hanc vocem interſerunt ſequentia:* dux unà cum domino abbate.

m Paſta *eſt maſſa farinacea crudi panis, de qua voce vide Cangium in Gloſſario.*

n *Schrambius in Chronico Mellicenſi pag.* 251 *vocat Bernardum totius hujus rei teſtem oculatum; ſed hoc de ſecunda reliquiarum incluſione intelligi non poteſt, cum ipſe Bernardus aſſerat, ſe huic recluſioni non interfuiſſe.* F

DE B. JORIO EPISCOPO
BETHUNIÆ IN BELGIO.

P. B.

ANNO MXXXIII.

Bethunia celebratur hoc die,

Bethunia oppidum eſt egregiè munitum in Arteſia, quæ una de Belgii provinciis eſt, Flandriam inter & Picardiam ſita. Duaco ſex circiter leucis in occaſum diſtat, Atrebato quatuor, verſus Orientem. Ornat illud præter alias eccleſia collegiata, erecta à Roberto I, Bethuniæ domino, ſub finem ſeculi decimi aut initium undecimi, ut oſtendit Cheſnius Hiſt. familiæ Bethun. lib. 2, *cap.* 1, *ac S. Bartholomæi apoſtoli, cujus ibi brachium pelle exutum ſervari creditur, nomine dedicata. Adminiſtratio ejus ad præpoſitum & canonicos viginti quatuor pertinet; ut idem docet ibidem lib.* 1, *cap.* 2: *horum beneficiorum ſaltem viginti & unius fundationes per quos & quando ſint factæ, diſces in eodem opere ex probationibus, ſeu monumentis ad librum ſecundum pertinentibus cap.* 1. *Atque hæc eſt eccleſia in qua cultum pridem obtinuit* B. Jorius *noſter, teſte Joanne Molano, aut, ſi mavis, Petro Louvio, qui ex Molani jam vitâ defuncti ſchedis Natales Sanctorum Belgii collegit, quique* die vigeſima ſexta Julii de S. Jorio epiſcopo, ex iis, quæ contulit Jacobus Franchus, Bethunienſis, ſacræ Theologiæ baccalaureus, *hæc habet:*

2 Bethuniæ, natalis beati Jorii peregrini, qui montis Sina epiſcopatum tenuit. Cujus feſtum in choro canonicorum ſancti Barptolomæi eſt magnum duplex. In lectionibus tamen nihil proprium eſt; ſed in hymnis & Rhytmis de eo canitur:

in eccleſia S. Bartholomæi ap. B. Jorius ep.

Dignus eſt, ut collaudetur
Dominus, & honoretur
In ſuo ſancto Jorio,

Quem

A Quem decoravit gaudio.
Jorius hic, episcopus
De monte Sinaï, opus
Dei lætus exercuit,
Fideliter & docuit.
Gaude, castrum Bethuniæ,
Quod tu per Regem gloriæ
Thesauros habes gratiæ,
Quibus resplendes hodie.
Hic germanus fuit Macarii,
Viri sancti, coronæ conscii;
Qui sic certarunt contra vitia,
Quod ambo sint in Dei gloria.
Prece reddit claudis gressum,
Sanans omni clade pressum.
Cujus prece nobis detur vita
Per secla seculorum infinita.

In parvo lapide albo, qui cum sacris ossibus reconditus fuit, insculptum est, beatum Episcopum venisse ex Armenia majore; parentes habuisse Stephanum & Helenam: fratres septem, inter quos Macarius fuit: obiisse anno millesimo trigesimo tertio.

B 3 *Dubitatum aliquando fuit, quis esset* sanctus *iste* Macarius, *beati* Jorii, *ut ex hymno jam dicto, & inscriptione lapidis, qualis modò recitata est, colligitur, frater* germanus: *cum enim alius per hac tempora non sciatur vixisse sanctus Macarius, nisi episcopus Antiochenus ille, qui magna celebritate Gandavi in Belgio colitur die* x *Aprilis, quo ejus Acta illustravimus, quique & ipse Armenus fuisse scribitur, invaluit dudum apud vulgus, imò & eruditos quosdam, opinio, quæ sanctum hunc Macarium Beati nostri germanum assereret. Secutus eam est etiam Malbrancquus noster de Morinis lib.* 8, *cap.* 30, *& ante eum Rayssius in Hierogazophylacio Belgico, pag.* 83. *Alii tamen aliter sibi merito statuendum putarunt; primò quidem, quia in neutra S. Macarii episcopi Antiocheni Vita ulla fiat mentio sive* B. Jorii, *sive alterius cujuspiam fratris ejus; deinde verò, ac maximè, quia parentes Macarii, juxta Vitam ejus secundam anno circiter* 1067 *compositam cap.* 1, *nuncupentur* Michaël & Maria; *cum ex dictis* B. Jorius *parentes habuerit* Stephanum & Helenam. *Consulti ergo super hac re canonici Bethunienses, sequenti, quod habemus, instrumento responderunt.*

quem aliqui putarunt fratrem S. Macarii ep. Antiocheni;

C 4 Non aliunde constat DD. canonicis ecclesiæ collegiatæ S. Bartholomæi in oppido Bethunensi, beatum Jorium esse fratrem germanum S. Macarii, quam ex ejus Officio, in festo ejus cani solito, & ex verbis sequentibus, sculptis litteris antiquis in parvo lapide quadrato, exsistente & recondito in dicti B. Jorii feretro juxta ejus ossa. Hæc sunt: " Obiit beatus Jorius „ VII KL. Augusti. Venit de Armenia majore. „ Et fuit episcopus de monte Sinaï. Pater ejus „ Stephanus, & mater ejus Helena. VII fratres „ fuerunt Macarius. Ab Incarnatione mill. tri„ gesimus III. „ Ipsissima in perantiquo codice rubro sub finem reperi: in quo continentur bona & statuta dictæ ecclesiæ collegiatæ: Officium ipsius sic habet in 4 & 5 Responsorio: " 4. Hic „ germanus fuit Macarii, viri sancti, coronæ „ conscii, qui certarunt sic contra vitia, quod „ ambo sunt in Dei gloria. 5. O felices fratres „ uterini, qui cælesti vita fruimini, impetrare, „ Sancti, dignemini sociari nos cæli lumini. „ Ejus festum sine Lectionibus propriis est. Martyrologium dictæ ecclesiæ collegiatæ solùm habet: " Eodem die Natale B. Jorii peregrini, „ qui montis Sinaï episcopatum tenuit. „ Magis authentica apud dictos canonicos non reperiuntur. Quapropter, quia allegata in Officio & in dicto lapide cum gratia vidi, illaque accuratè legi, ideo hæc lubens subscripsi, & subsignavi rogatus. Factum Bethuniæ XXII Novemb. 1617. M. de Senermont, sacræ Theolog. bacc. form., dictæ ecclesiæ Colleg. S. Bartholomæi canonicus, nec non notarius Apostolicus.

id colligentes ex antiqua inscriptione,

AUCTORE P. B.

5 *Collige hinc* 1, *interpolatam esse apud Molanum inscriptionem lapidis; & pro genuinis hisce vocibus,* VII fratres fuerunt Macarius, *suggestas à Francho non satis fideliter esse has,* Fratres septem, inter quos Macarius fuit; *credo, ut sic antiquo monumento clarè stabilitam esse persuaderet illorum opinionem; qui SS.* Jorium *ac Macarium tamquam fratres habendos esse etiam in Officio ejus ecclesiastico, nescio quando composito aut instituto, cecinerunt. Mihi certè non probatur inscriptio illa sic explicata, ut eam offert Molanus, ita ut* Macarius *referatur ad* fratres septem, *tamquam unus ex illis: quis enim hunc sensum extundat ex his verbis,* septem fratres fuerunt Macarius? *Imo, nisi aliquid accedat, voces illæ sic conjunctæ nullum omnino vel sensum vel syntaxim exhibent. Existimo igitur (quandoquidem nefas est interpolare quidquam) legenda esse separatim hæc verba ad hunc modum:* Obiit beatus Jorius *&c.* Pater ejus Stephanus, & mater ejus Helena: VII fratres fuerunt. Macarius, ab Incarnatione *&c. Ita ut* Macarius, *quisquis demum ille fuerit, non censeatur ad inscriptionem pertinere, sed ad inscriptionis subscriptionem: quasi dicat:* Ego Macarius testor, hanc inscriptionem esse veram; *vel:* Ego Macarius Beatum sepeliri curavi, ejusque sepulcro hunc lapidem ad æternam ejus memoriam exsculptum imponi. *Hic sensus planus est & plenus, atque in ejusmodi inscriptionibus usitatissimus; nec aliam exigit mutationem, quam solius interpunctionis, quæ passim in vetustis inscriptionibus vel omnino non adhibetur, vel solis punctis, quibus voces singulæ inter se distinguantur, exprimi solet: ut quæ superius notata est, eam putem exscriptoris arbitrio fuisse insertam; aut certè punctum illud, quod inter vocem* Macarius *& eas, quæ hanc præcedunt, sensus exigit, vel in ipso lapide detritum esse, vel ab exscribente non observatum.*

non satis fideliter proposita apud Molanum,

D 6 *Collige* 2, *nullo sensu statui posse, S. Macarium Antiochenum ad* B. Jorium *spectare; neque ut germanum, cum habeant parentes utrosque diversos, ut ante diximus; neque ut subscribentem epitaphio memorato; quandoquidem S. Macarius ille ante* B. Jorium *annis viginti & amplius ex hac vita migravit. Collige* 3, *annuntiationem, à Molano supra propositam, desumptam esse ex ipso Martyrologio ecclesiæ, in qua Beati memoria jam olim solenniter celebratur. Eumdem mensem, diem, ac locum ejus cultui assignant Gazetus in catalogo Sanctorum Belgii diœceseos Atrebatensis, Miraus in Fastis Belgicis, Constantinus Ghinius in Natalibus SS canonicor. Regularium, Willot in Compendio Martyrologii Belgici, Ferrarius in Catalogo Generali Sanctorum, Castellanus in Martyrologio Universali. Collige* 4, *errorem irrepsisse in eosdem Miræi Fastos, cum dicitur Beatus noster anno* MXXX exspirasse; *cum exspiraverit annis tribus posteriùs; uti ex Molano statuunt Ferreolus Locrius in Chronico Belgico ad annum* 1033, *& citatus supra Malbrancquus, aliique scriptores Belgæ;*

quem hîc passim omnes sequuntur;

AUCTORE P. B. *nam omnes, quos quidem noverim, in iis, quæ de* B. Jorio *notaverunt, non alium assignant fontem, quam laudatos modò Molani Natales Sanctorum Belgii, ex quibus proinde & nos, quæ de* Jorio *dicenda supersunt, ejusdem auctoris verbis prosequimur, quæ ibidem sic habent:*

& ex quo recitamus & nos, quæ de B. Jorio traduntur.

7 Ceterùm Bethunienſium traditio habet, eum voti & religionis causâ inviſiſſe Boloniæ memoriam Deiparæ Virginis; inde propter viciniam loci divertiſſe Bethuniam, ad quemdam, qui ei aliquando famulatus fuerat. Apud quem, nemine conſcio, nocturno tempore ad lucem æternam migravit. Famulus, morte deprehenſa, & ſibi ex ea metuens à judice moleſtiam, corpus ſanctum intra domeſticos parietes ſepelivit. Sed res per crebras apparitiones detecta fuit. Unde Viro ſancto dignior data eſt ſepultura, quæ adhuc cernitur intra eccleſiam divi Barptolomæi, in ſacello, quod poſtea in honorem ipſius Jorii Deo dicatum eſt. Cum autem eo etiam in loco memoria ejus miraculis crebreſceret, caput, decenter ornatum, repoſitum eſt in ſacrario: reliqua ſacra pignora in ſummum altare. In hujus autem rei memoriam, utriuſque ſepulturæ locus religioſè colitur. Nam & privatæ illæ ædes annuè exornantur in die natali; caput ſacrum eò defertur; & ad ſepulcrum piè concurritur: circa quod multam lucem divinitus apparentem ſeſe conſpexiſſe, teſtantur multi ſuperſtites. Conſervantur ibidem inter eccleſiæ ſacra vaſa duæ ejus ciſtulæ, & duo fulcra pedum equeſtria. *Hæc Molanus; quibus, quod addamus, nihil eſt.* D

DE BB. EUANGELISTA ET PEREGRINO AUGUSTINIANIS

VERONÆ IN ITALIA.

B E

P. B. COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§ I. Beati utriuſque cultus modernus & antiquus; ac diſtinctio beati Euangeliſtæ à B. Alberto ſeu Albertino Veronenſi.

SECULO XIII CIRC. *DE moderno ac publico horum Beatorum cultu dubium eſſe nullum poteſt; hunc enim non modo teſtati ſunt auctores, qui Vitam eorum præterito ſeculo vulgaverunt; ſed coràm etiam inſpexere Majores noſtri Godefridus Henſchenius ac Daniel Papebrochius; quorum ille Veronâ (ubi tum erant ambo) ad Bollandum anno* 1660, XXV *Octobris inter alia hæc ſcribebat:* Apud Auguſtinianos eſt cultus B. Euangeliſtæ & B. Peregrini XXVI Julii: *hic verò in itineris ſui deſcriptione de Verona ſic notavit:* Ad eorum (*PP. Auguſtinianorum Veronæ, de quibus iſtic agit*) nos contulimus monaſterium.... Excepere nos perhumaniter plures eorum.... deduxeruntque nos ad ſuum templum, ubi in ſiniſtro latere eorumdem beatorum (*de* Euangeliſta *&* Peregrino *paulo ante meminerat*) nitidi, ſed ſimplicis operis ſacellum eſt, cum cupula luminoſa, ſub qua altare eorum; ac ſupra illud in lignea tumba ſatis eleganti eorumdem corpora. Feſtum eorum XXVI Maii (*imò* Julii, *ut idem alibi, & ſupra Henſchenius annotarunt*) agunt; ſed ſine Officio proprio; niſi quod in quotidiano Officio commemorationem de ipſis faciant. Miracula eorum in tabellis depicta, unà cum anathematis multis circumcirca pendebant; & quoddam Vitæ breviarium in forma expanſa. Templum.... eſt S. Euphemiæ ſacrum. *Hæc Papebrochius.*

Cultus hodiernus Beatorum,

C

& antiquus, ſaltem B. Peregrini;

2 *Sed & pro Beatis habitos illos fuiſſe ab immemorabili tempore ante Decretum Urbani PP. VIII, colligitur ex Raphaële Bagata in SS. epiſcoporum Veronenſium Antiquis monumentis, quæ Venetiis excuſa ſunt anno* 1576; *folio namque* 17 *ſic habet:* BB. Alberti & Peregrini corpora requieſcunt in eccleſia S. Euphemiæ; qui, ut aſſerit Franciſcus Corna, contemnentes mundum & ejus pompas, ſub S. Auguſtini regula Chriſto ſervientes, numquam defeſſi, tandem in ſua civitate vitâ functi, in eccleſia S. Euphemiæ, ut habetur etiam ex Tabula Sanctorum, de qua ſupra, ſepulti fuerunt. *Scripſit autem Franciſcus Corna, teſte eodem Bagata fol.* 1, de antiquitatibus Veronæ ac de SS. reliquiis, quæ in ea reperiuntur, *ſcripſit, inquam,* anno ſalutis MCDLXXVII: Tabula *verò* Sanctorum, *quæ hîc aſſignatur, ea eſt, qua, juxta eumdem ſcriptorem fol.* 2, *concinnata fuit ſecundùm conſuetudinem eccleſia Cathedralis Veronæ, anno* 1518, *quaque prima in illa diœceſi edita fuit; diſtribuitque Sanctos ac Beatos, quos exhibebat, per anni circulum in ſua quoſque feſta; ut colligi poteſt ex Sanctis epiſcopis Veronenſibus triginta ſex, qui, teſte ibidem Bagata, in ea notabantur* ſub Officio duplici celebrandi, & quorum nomina in ipſa Tabula ſuis locis (*hoc eſt, diebus, opinor, quibus celebrandi erant*) habebantur. F

3 *Et hæc quidem teſtimonia validiſſima ſunt, ut legitima cultûs antiquitas* B. Peregrino *vindicetur: ſunt enim utraque Urbani VIII celeberrimo decreto annis centum & amplius anteriora: ſed an eadem etiam faciunt pro* B. Euangeliſta; *quandoquidem Peregrino non* Euangeliſtam, *ſed* Albertum *adjungunt? Affirmat Bagata, & qui ei in eodem opuſculo tam fideliter accuratéque colligendo operam commodarunt: pro eodem enim Beato habendum putant* Albertum, Albertinum, *&* Euangeliſtam: *ut tria quidem ſint nomina, ſed unius ejuſdemque Beati. Colligere id licet ex verbis, textui jam citato proximè ſubjectis: ſic enim habent:* Eo in loco, ubi eorum (*Alberti & Peregrini*) corpora, à prioribus locis remota, repoſita fuerunt in eadem eccleſia, hæ litteræ depictæ ſunt: ALTARE MATRI REGINÆ COELORUM DICATUM, IN QUO CORPORA BEATORUM CONFESSORUM EUANGELISTÆ ET PERE-

imo & Euangeliſta ſub nomine Alberti, ſeu Albertini:

AUCTORE P. B.

A REGRINI DE VERONA REQUIESCUNT. Quo in loco vocatur B. Euangeliſta, non Albertus. Sed in palla etiam S. Nicolæ (*hoc eſt in tabula ſeu pictura altaris S. Nicolai Tolentinatis*) in eadem eccleſia eſt imago B. Albertini cum his litteris, BEATUS ALBERTINUS DE VERONA. *Patet, hic* Albertum *cum* Euangeliſta *apertè confundi; imò etiam cum* Albertino, *quamquam obſcuriuſculè. Ideoque nec* Albertini *ſeorſim loco & ordine ſuo* (*Sanctos enim & Beatos Veronenſes recenſet auctor ordine alphabetico*) *nec* Euangeliſtæ *meminit, ſicut loco iterum ſuo meminit* Peregrini. *Deinde ubi eccleſias Veronenſes cum aſſervatis apud eas reliquis enumerat, fol.* 79 *ita ſcribit:* In eccleſia S. Euphemiæ, ſeu monaſterio, condita ſunt corpora BB. Alberti ſeu Albertini & Peregrini confeſſorum Veronenſium. *Vides hic, opinor, non minus diſertè confundi* Albertum *cum* Albertino, *quam eumdem ſuperius* Albertum *cum* Euangeliſta: *& quidem argumento ſatis probabili, ut infra videbitur.*

B

alii tamen Albertum ſeu Albertinum ab eo diſtinguunt;

4 *Ab hac tamen Bagatæ ſententia recedit Joſephus Pamphilus, Veronenſis & ipſe, & quidem Auguſtinianus Eremita primùm, ac deinde Signinus epiſcopus: nam in Catalogo Sanctorum ac Beatorum Ordinis ſui, quem unà cum Chronico anno* 1581 *Romæ edidit, fol.* 133 B. Albertum *Veronenſem non agnoſcit; agnoſcit tamen* B. Albertinum de Verona, *ac* B. Euangeliſtam Veronenſem; *ſed hunc ab illo diſtinctum; tametſi diſtinctionis ſuæ nec ibi, nec alibi fundamentum aſſignet. Pamphilum exinde ſecuti ſunt, quotquot operis aliquid in hoc genere condiderunt ſcriptores Auguſtiniani, quos mihi videre contigerit; ſi unum excipias Thomam de Herrera, qui Pamphilum quidem non deſerit; ſed nec admodum alienus à Bagata videtur; cum in Alphabeto Auguſtiniano, parte* 2, *pag.* 239, *citato ejus textu, quem numero præcedenti deſcripſimus, ad hæc ejuſdem verba,* Quo in loco vocatur B. Euangeliſta, non Albertus, *hæc ipſe de ſuo ſubjiciat:* Forte quia diverſi fuerunt; vel quia idem vocabatur Euangeliſta, Albertus, ſive Albertinus: *tum quaſi per meram conjecturam addat:* Crediderim tamen potius, eſſe diverſos: *at nullam hujus opinionis ſuæ rationem adjungit.*

C

quæ diſtinctio cum non ſatis fundata videretur,

5 *Sed neque nos momentum huic ſententiæ propugnandæ ſatis idoneum aliunde potuimus aſſequi, etſi haud otiosè quæſiverimus. Scimus quidem, aliam* B. Albertini, *aliam* B. Euangeliſtæ *Vitam eſſe conſcriptam: ſed utraque recentior eſt, quam ut ejus quantacumque diverſitas valere multum hic poſſit. Scimus, in eccleſia S. Euphemiæ duas eſſe effigies depictas, alteram in altari,* in quo corpora BB. Euangeliſtæ & Peregrini requieſcunt, *ut ipſa altaris, quæ & picturæ reſpondet, habet inſcriptio; alteram in ara S. Nicolai Tolentinatis, cui aliud nomen præfigitur, nempe* B. Albertini de Verona, *ut paulo ante monuimus; & hanc quidem anno* 1406 *pictam fuiſſe, neſcio qua auctoritate, teſtatur Pona, indeque colligit,* B. Albertinum *ab anno illo inter Beatos relatum fuiſſe; illam verò* valde antiquam *appellabat idem anno* 1635. *Sed quidni poſſint ejuſdem Beati in eadem eccleſia plures, etiam cum diverſo geſtu, depingi imagines, & varia iis imponi nomina, ſi varia Beato quadraverint; idque vel maximè ſi non uno tempore pingantur; ſed alio atque alio, quando aliud vel aliud ejuſdem nomen vulgo eſt uſitatius? Scimus denique, aut potius aſſerenti Ponæ credimus, repertam fuiſſe antiquam inſcriptionem, cum antiquus ejuſdem eccleſiæ chorus dirutus fuit, quæ indicaret,* B. Albertini *corpus requieſcere à dextris extra chorum. Sed poteſt illa inſcriptio eſſe tam vetuſta, ut locum indicet, in quo* B. Euangeliſtæ *corpus ante elevationem erat conditum. Saltem hactenus* B. Albertini *corpus, ſiquidem ipſe* Euangeliſta *non ſit, inveniri non potuit. Hæc tamen præcipua ſunt capita, unde argui poſſit,* B. Albertinum *à* B. Euangeliſta *differre.*

de illa Veronenſes ipſos conſulnimus;

6 *Cum igitur noſtrâ plurimum intereſſet, nihil hac in controverſia temerè definire, atque ita vel Beatum adſtruere, qui numquam exſtitiſſet, vel qui exſtitiſſet, expungere; itemque* (*quamquam hoc neceſſarium adeo non eſt*) beati Euangeliſtæ, *quo de agimus, cultum ab immemorabili tempore per immemorabilis temporis teſtimonia poſſe aut non poſſe fulcire; cum, inquam, hoc noſtrâ intereſſet plurimum, conſulendos duximus ipſos RR. Patres Auguſtinianos conventûs Veronenſis, quibus, per iteratas etiam litteras, præter alia, de quibus agam inferius, illuſtranda propoſuimus tria hæc capita.* 1. *Quo, & quam antiquo monumento poſſit oſtendi,* B. Albertum *ſeu* Albertinum *non eſſe unum eumdemque cum* B. Euangeliſta, *ſicut ex Bagata & citatis ab eo antiquioribus monumentis videtur eruendum.* 2. *Si differat* B. Albertus *ſeu* Albertinus *à* B. Euangeliſta, *an, & quo menſe, quo die, quo cultu* B. Albertus *ſeu* Albertinus *Veronæ celebretur, & quando ſic celebrari cœperit.* 3. *Si differat* B. Albertus *ſive* Albertinus *à* B. Euangeliſta, *quo legitimo inſtrumento probari poſſit beati* Euangeliſtæ *cultus ab immemorabili tempore ante decretum Urbani PP. VIII: an ſaltem ad illum aſſerendum non ſufficiat inſcriptio altaris apud Bagatam exhibita; atque adeo quam vetuſta ſit illa.*

E

qui pro ea appellant famam conſtantem apud Veronenſes;

7 *Reſcripſit tandem, Veronenſium loco, Rev. adm. P. Hieronymus Auguſtinus Zazzeri, Auguſtinianorum per Italiam Aſſiſtens Generalis, vir, ut ex litteris ejus Bononiâ datis die* XVI *Decembris* 1727 *perſpeximus, humanitate plenus & officio. Poſt excuſatas verò ſcribendi moras, quòd ad propoſita dubia explananda* neceſſe fuiſſet ſcrinia tum domeſtica tum publica, nedum Veronenſia, ſed etiam Romana atque Papienſia ſcrutari, *reponit ad* 1., conſtantem eſſe apud Veronenſes famam, quod beatus iſte Albertinus unus fuerit ex iis religioſis viris, qui pedibus intectis ſacrum ferculum beatorum Euangeliſtæ & Peregrini in prima ſolemni tranſlatione ſuccollabant. *Proinde* ad Raphaëlem, *inquit*, Bagatam quod attinet, quamquam fuerit diligens & accuratus Sanctorum Veronenſium ſcrutator, crederem, aliquantulum dormitaſſe, dum beatum Albertum ſeu Albertinum cum beato Euangeliſta confudit: nec enim aliud ſuæ aſſertionis fundamentum exhibet, niſi quod in altari, ubi colitur imago divi Nicolai, reperiatur quoque depicta beati Albertini... Ceterùm cum in altari, ad quod tranſlata fuerunt noſtrorum Beatorum corpora, hæc reperiatur epigraphe: Altare Matri Reginæ cælorum *&c. ut ſupra*, pluris videtur facienda hæc inſcriptio ad dignoſcenda propria iſtorum Beatorum nomina, quam aſſertio vel Raphaëlis Bagatæ vel Franciſci Corna; qui utut accurati dicantur, & ſint, cum tamen non fuerint noſtris Beatis coævi, minus callere credendi ſunt propria ipſorum nomina, quam viri ejuſdem cum Beatis inſtituti, qui eadem vel à monumentis, quæ tunc habebant, vel à conſtanti fama poterant didiciſſe.

F

8 *Ad*

AUCTORE P. B. *fatentur tamen, de B. Albertini cultu nihil sciri.*

8 *Ad 2 hæc tantum habet:* Quo autem ad diem, & mensem, quove cultu colatur B. Albertus seu Albertinus, vel quando coli cœperit, huc usque non licuit deprehendere; cum nihil aliud rescire datum fuerit, nisi quæ in superioribus indigitavi, (*imaginem scilicet ejus esse in altari S. Nicolai cum hac epigraphe*: Beatus Albertinus de Verona.) Si tamen aliquid præterea expiscari contigerit, ad P. V. notitiam deducere non gravabor. *Ad Tertium verò caput ita respondit:* Ad titulum verò Beati quod attinet, quo Euangelista & Peregrinus decorantur; satis, ut puto, nomenclaturæ antiquitas eluceſcit ex eo, quod abusque Hieronymi Cardinalis Seripandi tempore hoc præconio insigniti leguntur: etenim celebris ille vir, dum instituti nostri Generalem moderatorem ageret, Constitutionibus Ordinis, quas pro singulari, qua pollebat, prudentia & sapientia in meliorem formam digessit, catalogum Beatorum nostri Ordinis eisdem adjecit; quos inter sæpius memorati Euangelista & Peregrinus recensentur. Quo quidem illustri testimonio palam fit, eos ante centum circiter annos, quam Urbanus VIII suum decretum conderet, Beatorum encomio exornatos fuisse. Hoc idem probare videntur instrumenta translationis peractæ anno MDCXXXV cum interventu episcopi Veronensis; quo approbante, præfatorum Beatorum corpora in decentiorem locum fuere translata, & fidelium venerationi exposita: cum autem id acciderit post decem tantum annos ab Urbani decreto, colligi profectò potest, ipsos Beatos dudum ante illud cultum & venerationem fuisse sortitos. *Hæc ille.*

B

§ II. Num admittenda sit jam dicta distinctio; an obsit demonstrationi legitimi cultus B. Euangelistæ: quid de Beatorum Vita sentiendum.

C *Jam dicta distinctio, donec solidius probetur,*

Vereor, ut responsis Veronensibus, quæ modo recitavimus, satis acquiescant lectores nostri: nam ad primum quidem, quod creditur dormitasse Bagata cum operis sui socio, id non facile persuadebitur iis, qui præfationem ejus opusque pervolverint, nisi documentis ejus antiquis opponantur alia vel magis vel æque saltem vetusta, qualia huc usque desideravimus: sic processisse Bagata dicendus est: Censebat, plura Sanctorum Veronensium monumenta incendiis, vastationibus, direptionibus periisse; timebat, ne sic tandem perirent omnia: voluit ergo quidquid supererat, ab interitu vindicare: hoc ut efficeret, per annos aliquot, *ut habet libri ejus præfatio,* non absque magno labore ac studio *ex diversis locis corrasit quotquot antiquitatis reliquias assequi Veronæ potuit, unde aliqua Sanctorum suorum notitia posset erui. Ita incidit in librum antiquum Francisci Cornæ, de quo supra num. 2, in eoque Beatos duos simul junctos reperit,* Peregrinum *scilicet cum Socio, in ecclesia S. Euphemiæ sepultum. Quærit exinde, num publicè pro Beatis eos aliquando venerata sit ecclesia Veronensis, & quando id cœperit; orditurque examen ab antiqua & prima ecclesiæ suæ tabula seu directorio, de quo ibidem diximus: ibi ejusdem* Peregrini *ejusdemque Socii memoriam proprio festo celebrandam notari comperit. Hinc se confert ad S. Euphemiæ, rem coram inspecturus; atque intelligit,* S. Peregrini *ejusque Socii reliquias in eadem ara esse conditas, & eodem quotannis die amborum simul celebrari memoriam. Sed miratur,* B. Peregrini *Socio aliud ibi esse nomen, &* Euangelistam *inscribi, cum in monumentis suis legeretur* Albertus. D

10 *Quid hic statuere debebat vir prudens? Aliumne ab anno* 1518 B. Peregrino *Socium fuisse datum, nempe* Euangelistam; *& huic tumulum cessisse, quo alter, puta* Albertus, *ejectus esset, & publicam venerationem, quo privatus esset alter, ut corpus ejus impositum tenebris & oblivioni perpetuæ memoria mandaretur non fidelium modò quorumvis sed suorum etiam in eodem Ordine conventuque posterorum? At qua id auctoritate factum crederet? Publicâ episcopi? Reperisset ergo hujus rei tabulas, imo oculis eam ipse suis vidisset, aut alii certè, qui supereſſe multi debebant, in urbe senes. An privatâ Augustinianorum? Hoc verò vel suspicari absurdum erat. Restabat igitur, ut eumdem omnino judicaret esse, qui in monumentis* Albertus, *& in altari appellabatur* Euangelista. *Cum verò* Alberti Veronensis *nulla esset apud Augustinianos notitia, esset autem* Albertini, *ut num. 5 vidimus, hunc esse credidit, qui in scriptis Veronensibus antiquis legebatur* Albertus: *nec temerè: nam primò idem utrumque nomen censeri potest, maximè apud Italos, apud quos & vox* Albertino *diminutiva est vocis* Alberto, *& nomina diminutiva pro diminutis usitatissima sunt. Deinde* B. Albertinum *in eadem ecclesia cultum aliquando fuisse, testabatur antiqua ejus imago exposita publicè in altari cum adscripto Beati titulo: tunc autem intelligebat Bagata, nullam ejus in Officio servari memoriam, sicuti neque jam servatur. Quid ergo? Antiquatam ejus venerationem crederet? At nullam excogitare poterat antiquationis causam. Perseveraſſe ergo existimavit, sed sub alio nomine,* Euangelistæ *videlicet. Ita mihi quidem non imprudenter collegisse videtur,* Euangelistam, Albertum, Albertinum *varia quidem esse nomina, sed rem eamdem.* nobis omnino admittenda non videtur;

11 *Nec obstat constans apud Veronenses fama, qua dicatur* B. Albertinus *succollasse sacrum ferculum* BB. Euangelistæ & Peregrini, *adeoque ab his utrisque diversus: nam ea ut constans esse nunc quidem possit, antiqua tamen credi non potest, donec probetur; quandoquidem de hac re ne apud recentiores quidem Ponam, Curtium, aliosque, nec in Vita* BB. Euangelistæ & Peregrini, *ubi de translatione eorum agitur, nec in Vita* B. Albertini, *quem illi diversum putarunt, ulla fit mentio. Cum igitur pro diversitate aliud nihil afferatur, fateor equidem ingenuè, me in Bagatæ sententiam nunc magis, quam antea, propendere; idque hoc libentius, quod per eam ostendi possint argumenta, quibus cultus* B. Euangelistæ *immemorabilis à priori, ut aiunt, comprobetur; qui sine illa sic demonstrari non poterit, donec ætas ignorabitur inscriptionis altaris, quæ forte recentior est, quam catalogus Hieronymi Cardinalis Seripandi; qui quidem catalogus rem quoque omnino non conficit, si tum scriptus est primùm, cum reformatæ sunt Ordinis Augustiniani Constitutiones: cum de hac reformatione agi demùm cœperit anno* 1543, *juxta Pamphilum in Chronico fol.* 116. *Non diffiteor tamen, eumdem cultum Beati* Euangelistæ, *tametsi diversum hunc esse quis velit à* B. Alberto *seu* Albertino, *demonstrari satis à posteriori per solennem translationem factam anno* 1635, *teste Zazzerio, qui ejus* tametsi defendi etiam sine illa possit B. Euangelistæ cultus antiquus. E

A *ejus documenta nobis, ſi luberet, inſpicienda benignè obtulit, quod nobis ad fidem ſuffecit. Quis enim credat, eam in Italia celebratam fuiſſe anno decimo poſt Urbani decretum, imò anno primo poſt ejuſdem decreti confirmationem ſimul & explanationem, vivente adhuc latiſque decretis invigilante, qui tulerat; niſi de requiſita per decretum cultûs, tam* Euangeliſtæ *quam* Peregrini, *antiquitate, conſtaret?*

Vita Beatorum ſcripta anno 1636, non ſtabilitur antiquitate,

12 *Nunc ad Vitam Beatorum noſtrorum progrediamur, quæ multo, quam cultus, obſcurior eſt ac debiliori nixa fundamento; de qua proinde PP. Auguſtinianos Veronenſes conſulens, ſcripſi in hanc fere ſententiam:* Celebratur apud RR. PP. die XXVI Julii par illuſtre Beatorum, Euangelistæ & Peregrini. Habeo eorum Vitam Italicè editam Veronæ à Franciſco Pona anno MDCXXXVI; nec aliam ullam antiquiorem reperi. Anno ſequenti eam ex Italica Latinam fecit Fr. Cornelius Curtius Belga, obtulitque R. adm. P. Zilio Mauroceno, cœnobii Veronenſis tum Priori: ſed miratus ſum, cum illum deprehendi ab exemplari Italico non rarò recedere: nam quæ in illo dicuntur de pacto, quo pii Juvenes in paternis ædibus diem ſimul in exercitia pietatis ſtata diſtribuerint; item de ordine, quod, exacto tirocinio, uterque ſuſceperit, ſacerdotali; item de aſſidua amborum oratione coram imagine Deiparæ, quæ tranſlata nunc ſit in eccleſiam proximam ædi S. Michaëlis, vulgo di Campagna; hæc prorſus omiſit Curtius. Et quare, obſecro? An quia monitus Veronâ fuerat, ea vera non eſſe, aut certè probari non poſſe? Atqui hæc in Vita Italica eadem ratione aſſeruntur, qua pleraque alia; ut ſi de illis dubitare Curtio licuerit, pari jure dubitare nobis liceat de tota propemodum hujus Vitæ hiſtoria.

B

ſed antiquitati repugnat potius.

13 Hanc nobis mentem multo etiam magis injicit 1. Quod Franciſcus Pona rerum, quas de Beatis hiſce narrat, teſtem nullum citet antiquiorem, non tabulam, non annales. Unde ergo ſcire potuit ille anno MDCXXXVI, quæ contigiſſe ait ſeculo duodecimo vel decimo tertio? 2. Quod RR. Joſephus Pamphilus in Chronico verbum de iis nullum faciat; in catalogo verò Beatorum nuda tantum illorum nomina deſcribat. 3. Quod Raphaël Bagata cum adjutore Baptiſta Peretto de iiſdem nihil invenerit, præter elogium breviſſimum (*quod ſupra dedimus num.* 2.) & in hoc quidem diſſideat à Franciſco Pona, qui vult, Beatos vixiſſe & mortuos eſſe extra urbem, antequam anno MCCLXII Patres Auguſtiniani ad S. Euphemiæ intra muros Veronenſes cœnobium vocati tranſmigraſſent. 4. Quod Joannes Franciſcus Tintus in Nobilitate Veronenſi, Veronæ excuſa anno MDXCII, lib. 5, cap. 12, ubi Sanctos Veronenſes recenſet, ita ſcribat: „ Beati Albertus „ & Peregrinus, Fratres Auguſtiniani, mortui „ Veronæ, & ſepulti in eccleſia S. Euphemiæ. „ Neque de illis amplius aliquid potui inveni-„ re. " Mitto Thomam de Herrera, qui in Alphabeto Auguſtiniano part. 1, pag. 208 ſic pronuntiat: „ Quo autem tempore Euangeliſta ful-„ ſerit, quod munus obierit, qua virtute ex-„ celluerit, quo anno deceſſerit, prorſus ob-„ ſcurum. " Eódem redit quod habet part. 2, „ pag. 239 de B. Peregrino. Legerat ille quidem „ utriuſque Vitam apud Simplicianum San-Mar-„ tinum "; Sed rei, *inquit*, antiquæ auctorem non prodit. Quæro igitur & ego, unde ſua hauſerit Franciſcus Pona, & qua auctoritate fulciri poſſit Vita, quam ſcripſit. *Hæc ego: ad quæ R. adm. P. Zazzeri ita reſcribit:*

C

AUCTORE P. B.

Primus ejus auctor Franc. Pona unde ſua deprompſerit,

14 Illud autem primò obſervandum cenſeo, quod laudatus Franciſcus Pona, qui Vitam præfatorum Beatorum publici juris fecit anno MDCXXXVI, non erat noſtri, nec alicujus religioſi inſtituti profeſſor; ſed vir erat è ſeculo, patriâ Bononienſis, in facultate medica doctor, eoque in munere conventui Auguſtinianorum Veronenſi inſerviebat. Quo autem ex fonte hauſerit Pona, quæ in Vitam noſtrorum Beatorum congeſſit, divinare non auſim: quamquam pronum ſit credere, ipſum vel ex authenticis documentis, quæ fortaſſe ad manus habebat, vel ex conſtanti apud viros cordatos traditione deſumpſiſſe. Quod verò Curtius Vitam à Pona exaratam Latinitate donans, à prototypo deviet, nonnulla pro libito omittens, pleraque immutans, etſi aliquam potuerit habere cauſam, ego non aliam agnoſco atque ſuſpicor, niſi quod forte inciderit in aliquos ſcriptores, qui res noſtrorum Beatorum ſecus de Pona referrent; quemadmodum plerumque contingere ſolet; quibus proinde magis deferendum eſſe Judicavit. *Tum paulo inferius:* Dico, quod, cum ille (*Franciſcus Pona*) fuerit vir eruditus, conventus noſtri Veronenſis domeſticus, par eſt credere, quod ex authenticis monumentis illa deprompſerit, quæ forte reperiri poterunt apud ejuſdem heredes; qui tamen cum huc uſque certò ſciri nequiverint, nec etiam potuerunt ſuper hujuſmodi documentis interrogari.

D

& quam fidem mereatur.

15 *Erit fortaſſis, cui hæc minimè ſatisfaciant, atque ita ſecum arguat: Si auctor ille authentica documenta præ manibus habuit, cur ea numquam citavit? Cur uni ſibi credi voluit? Tum ſi ille habuit, cur caruit Pamphilus; aut ſi non caruit, cur diſſimulavit; cur patriæ, cur Ordinis, cur beatorum Civium verbo ſaltem uno geſta non attigit; atque ita poſteritatis apud de Herrera part. 2, pag. 239 indignationem maluit incurrere? Si erant olim iſta Veronæ, cur Tinto, cur Bagatæ, cur hujus adjutoribus Peretto, ipſique Auguſtino Valerio epiſcopo Veronenſi, tam ſolicitè, tam piè quærentibus denegari potuerunt? Sanè iſtiuſmodi ſuſpiciones ſcriptoris hujus auctoritatem validè labefactant. Hoc interim fundamento nituntur, quotquot Beatorum noſtrorum Acta vel elogia concinnarunt: ut Cornelius Curtius anno 1637, Joannes Nævius in Eremo Auguſtiniana anno 1638, Simplicianus San-Martinus in Hiſtoria Gallica de viris Ordinis Eremitarum S. Auguſtini illuſtribus anno 1641, Ludovicus Torellus in Legenda Sanctorum ejuſdem Ordinis Italica anno 1647, Philippus Elſſius in Encomiaſtico Auguſtiniano anno 1654. Nos hic ex omnibus lucubrationem Curtii recudendam elegimus, ut quæ ad Italicum fontem accedit propius: neque enim tanti nobis eſt auctoritas Franciſci Ponæ, ut opus ejus verboſum ac phaleratum novam interpretationem aut exigere aut mereri videatur. Quod ne quis ex negligentia factum exiſtimet, Vitam Italicam cum Curtiana conferemus, & ſicubi in facto hiſtorico diſcrepant, id obſervabimus in Annotatis.*

E

F

EX IMPRESSIS.

VITA

Auctore Franciſco Pona, medico; interprete Cornelio Curtio, ex Ordine Eremitarum S. Auguſtini.

CAPUT I.

BB. Euangeliſtæ & Peregrini ætas, patria, indoles, ſtudia, vocatio ad religionem, exercitia pietatis, favores cæleſtes, omnia communia & conjuncta.

B

QUo tempore Ezelinus, omnium qui fuerunt tyrannorum crudeliſſimus, ſuorum civium ſanguine ebrius, ſed nondum ſatur, per marchiam Veronenſem, infamem juxta atque immanem ſtragem edebat *a*, nati, immò à cælo dati ſunt Euangeliſta & Peregrinus; qui nubilum patriæ ſuæ ſtatum eximio virtutum ſplendore illuſtrarent. Dixiſſes cum genethliacis, aſtra non modò in corpora, ſed vim quoque in animos habere; quos eodem temporis puncto intuentia, iiſdem quoque bonis imbuerent: ita utriuſque animus ad eadem proclivis ferebatur. Vix in verba dimidiata blæſam linguam formare, firmare gradum vix poterant; cum magnam optimæ indolis ſpem ſpecimenque darent. Ad preces jam tum ſeſe componere; præeuntis verba pio cum geſtu etiam ſequi; cum ætate pietatis amorem creſcere; à puerili petulantia ad ſeria ſe ſtudia convertere; prætextatis verbis non linguam commodare, non aurem dare; denique morum quadam gravitate ceteris annis præludere. Hæc erant Parvulorum etiamnum inter ſe ignotorum ſub diverſis tectis eadem exercitia.

Naſcuntur ſec. 13 eâdem ambo indole Euangeliſta & Peregrinus:

a

C

2 Contigit deinde eos, divino, credo, inſtinctu, ſub aſpectum mutuum venire. Superi! O qui complexus, & gaudia quanta fuerunt! Ætatem convixiſſe crederes, ita repente caſto amoris nexu invicem amplexati, in ſocietatis perpetuæ ſancta vincula coivêre; parentibus, quos è primariâ nobilitate habebant, non diſſentientibus. Igitur Euangeliſtæ Jonathas, Peregrinus; huic ille, David erat: par amicorum fidelius, quam quos ſanguis jungit. Unum idemque velle & nolle ambobus erat. Velle unum, virtuti ſe & Deo totos dedicare; nolle unum, mundo aut carni auſcultare. Idem velle, parentes obſervare, viris religioſis aſſurgere; templa frequentare; rei divinæ intereſſe aſſidnò, precibus die nocte incumbere, bonas horas non malè collocare, à peccato ceu à colubro fugere, proximum, & præ illo Deum amare: idem nolle, modeſtiæ aut ſobrietatis limites tranſilire, à veritatis rectâ lineâ exorrare, pueris leviculis adhæreſcere, ſequiorum ſexum oculo dignari, delicias ſectari, ſeſe amare *b*.

amicitiam à teneris ineunt, foventque ſtudio pietatis,

b

3 Porrò hæc tam clara & præclara magnarum virtutum initia, litterarum deinde ſplendor illuſtravit. Traditi in diſciplinam pædagogo, Muſas virgines caſtiſſimi Juvenes tam propitias habuere, ut qui morum integritate prius, jam bonarum quoque artium laude excellerent *c*. Ab his verò ad ſapientiæ ſanctioris adyta penetrare, illis multo ardentiſſimus animus erat: ſed quæ via certò & ſine ambagibus eò duceret, nondum ſatis liquebat.

D

tum humaniorum etiam litterarum,

c

4 Erat extrà urbis Veronæ muros ſanctitatis famâ celebre Auguſtinianum Eremitarum cœnobium in tutelâ magnæ Matris. Huc quotidie itare Adoleſcentes, monachorum alloquium ambire, frui familiaritate, denique vivendi ſancta ſibi exempla ab illis petere. Ecquem, putas, fructum tandem aliquando ferent nobiles hæ ſtirpes, tam fœcundo rore irrigatæ? Expullulabant pietatis fragrantiſſimis ſtolonibus, protrudebant virtutum ſplendidas gemmas, & ſanctitatis ramos toto cælo ſpargebant. Vidiſſes, eos in templis jam habitare, ipſas ædes paternas in oratoria convertere, eſuriales ſibi ferias frequentes indicere, totas in precibus noctes pervigilare, humi aut ſcamno ſomnum excipere, cilicio carnem affligere, dignos, uno verbo, quibus cælum, quod quærebant, ad ſanctiorem vitam compendium commonſtraret.

ac frequenti cum Eremitis Auguſtinianis conſuetudine.

E

5 Nocte concubia, cum Adoleſcentes, domi utrumque ſuæ, cæleſti meditatione defunctos, ſopor blandus occupaſſet, dormientibus viſum cælum aperire ſe, diffuſis quaquaverſum inſolitis radiorum ignibus; conſpicua in eo ſedere alto ex ſolio Deipara, & Deum Filium virgineo gremio claudere, à læva *d* adſtare grandæva Anna, & puello blanditias facere *e*: hæc *f* deinde lætis in terram oculis deſpicere, & è laxata, quam gemmarum lucidi ordines diſtinguebant, palla, zonam loream educere, eamque Euangeliſtæ & Peregrino oſtendere, ac omnino projicere: innuere etiam, atque hortari, hac ſibi lumbos præcingerent: Maria denique & Jeſulus vultu blando annuere, & votum Annæ commendare.

Deipara cum Filio & matre noctu utrique apparens, zonam offert.

d

e f

6 Vigiles ambo tam non ingrato oſtento animum quantum exhilarati, geſtire id alter alteri quamprimum denarrare. Prior accurrere Euangeliſta; &, Neſcis, ait, ô amice, quo me hodie ſomnio Divi recrearint: & ordine, quo viderat, rem totam explicat. Attonitus Peregrinus: Iſtudmet ipſum mihi per quietem Superi objecerunt. Satis intelligimus, quid cælum velit. Nihil opus ariolum conſulere. Quid ergo nos vetat jam nunc è veſtigio ad caſtra S. Auguſtini confugere, illique ſacramentum dicere, & baltheo (zonâ) quod nobis cælum commonſtravit, obarmatos, ſacram militiam inter Eremitas profiteri? Ἄμμι ἕπ@, ἄμμι ἔϱγον *g*.

Hinc ſibi Ordinem Eremitarum S. Aug. expetendum ſtatuunt;

F

g

7 Nulla properantibus mora intermiſſa: abeunt eodem pede ad notum aſceterium; & primò angeli verbis ſalutatâ in templo Dei Matre, vitæ ſanctioris initia ſua commendant: inde ad cœnobiarchæ pedes provoluti, flagitant infimis precibus in ſodalitium religioſum admitti, & Eremitarum numero accenſeri. Non fuit huic diu deliberandum apud ſuos, quibus egregia Adoleſcentum indoles multo ante ſatis innotuerat. Enimvero parentes hic rumor variè afficere: dolere, quod à ſe inconſultis abirent; gaudere, quod ad Deum adirent: tandem uterque ſibi in Filiis gratulari, qui ſacram amicitiæ teſſeram uſque ad aras, imo in aris ipſis, inviolatam ſervaſſent.

in quem mox admittuntur:

8 Mun-

A *ſtrenuéque continuò cum humani generis hoſtibus decertant :*

8 Mundo igitur res ſuas habere juſſo, ſpiritualis militiæ rudimenta Tirones noſtri poſuere. Periculoſæ aleæ plenum bellum erat. Hoſtes abundè multi, vigiles, indefeſſi, acres, fidentes viribus ; plerumque tamen dolo & proditione vincentes. Anteſignanus cacodæmon prior in arenam deſcendere, & rugitu pluſquam leonino totum circum implere ; aciem explicare, verbera, flagra, minas, pugnæ ſignum dare ; & aperto marte fortiſſimos Juvenes non languidè invadere : at verò illis fidei, ſpei & charitatis triplex circa pectus æs erat, nullis inferni telis penetrabile. Mundus ſuccedere gradu pavonino, & armorum aureo fulgore velle Militum noſtrorum oculos præſtinguere : ſed terga illi prudentes vertere, directis in cælum oculis. Denique vulpino aſtu plus omnibus metuenda caro cuniculos agere : noſtri contra rimas omnes cautè obſtruere, hoſtemque omnimodis excludere atque eludere. Neque tantùm vim repulerunt : intulerunt

B quoque. Arma illorum, preces, jejunia, cilicia flagella ; crux erant, non inania certe terriculamenta. Pugnatum acriter utrimque ; ſæpe repetitum prælium : ſed numquam non victi adverſarii, & dati in ruborem aut turpem etiam fugam. Porrò omnem hanc victoriam Pugiles noſtri ſoli Deo adſcribebant. Cujus amore incenſi, ita aliquando exarſere, ut eorum inter orandum vultus flammarum inſolitis radiis coruſcare non nemo viderit.

ſoliti orare ſub dio, & cæleſti apparitione recreari,

9 In more poſitum habebant ſub dio, humi genibus, oculis cælo flexis, preces funditare. Quod eò fieri credebant omnes, ut ex præclaræ illo naturæ opere, & bene ordinata cælorum machina, quam videbant, ad ejus auctorem, quem non videbant, ſeſe attollerent, hocque religioſo contemplatu à terrenarum ſordium contagione purum animum ad æternitatis amorem erigerent. Sed majus aliud aliquid latere plerique non temerè obſervarunt : nam viſi tum quoque extrà ſe rapi, divinitus illuſtrari, & perfundi quodam veluti tenui radio gloriæ cæleſtis. Placuit ergo cœnobiarchæ quærere, eccur ſub aperto cælo Numini ſupplicare aſſueſcerent ? Unde iſte tantus eorum ardor, qui ardentis ſolis ignes vinceret, & brumæ glaciales ventos non formidaret ? Inexſpectatâ ea quæſtione attoniti,

C ttemere uterque præ verecundia ; & quia pro imperio rogantem præſidem celare aliquid religio erat, frangere inviti modeſtiæ repagula, atque aperire tandem, quod occultum maluiſſent. Ajunt ergo, ità liquidò orantes videre ſe aureo ſolio innixam cæli terræque Dominam cum Deo ſuoque Filio, ponè Annam ſanctiſſimam, circum ſine numero ludentes beatiſſimos alites ; ſpectaculum aſſimile illi, quo ad religioſam eremum pridem vocati eſſent : porrò his ſe deliciis inundatos à ſenſibus abire, & nihil rerum humanarum animadvertere.

plurimaque edere miracula ; ipſi ſibi interea abjectiſſimi.

10 Et verò quo plus de gloria beatorum guſtabant, eo minus illis ſapiebat mundi gloriola. Vidiſſes eos, qui paullo ante beato cælitum conſortio interfuerant, mox infra mediaſtinos ſe abjicere, ultimum domûs miniſterium ambire, foco ſtruendo ligna cædere, comportare ; exportare monaſterii ſordes, gratuitum denique omnibus ſervitium exhibere *h*. Verùm quo ſe demiſerunt profundius, hoc altiori præconio nomen eorum ſanctior fama celebravit. Confluebant miſeri ex vicinis diſſitiſque locis, & ſalutem apud eos quærebant. Nec fefellit ea pietas. Linguam, oculos, aures, pedes ; muti,

h

cæci ; ſurdi, claudi illic repererunt : ſani redierunt, quiqui ad eos ægri venerunt. EX IMPRESSIS

ANNOTATA.

a *Hoc idem habet Pona in Vita Italica ; indeque colligit natos eſſe Beatos* ſeculo duodecimo ; *quod prudenter omittit interpres ; quandoquidem Ezelini tyrannis tantùm pertinet ad ſeculum* XIII : *periit enim anno* 1259, *cum per annos* 33 *regnaſſet, juxta chronicum Veronenſe Pariſii de Cereta, Scriptorum Italiæ tom.* 8, *col.* 638.

b *Quæ hoc numero dicta ſunt, ab Italico exemplari plurimum differunt : nam in illo deſcribitur pactum, quo pii Adoleſcentuli ſic diem ſibi partiti ſint, ut auroram pſalmis Davidicis, orationi dominicæ, angelicæ ſalutationi, contemplationique tribuerent : tum alter alteri Sanctorum Acta prælegeret, donec vicinâ campanâ ſignum daretur ad Miſſæ ſacrificium, cui mox aſſiſterent attentione mirabili ; quod reliquum erat matutini temporis, precibus ad aras ſacris indulgentiis ditatas fundendis inſumerent ; ſuccederet prandium permodicum & cæleſtium deliciarum meditatione conditum ; inde ſe ad alia porrò vel ſcriptionis vel domeſtici operis exercitia conferrent, otioſi numquam, cælo ſemper intenti. Atque hæc omnia mirum quanto verborum circuitu diffundit auctor, ſeu potius orator Italicus.* E

c *Addit Pona, hoc illis etiam ſolenne fuiſſe ; ut à ludo litterario abſoluti, continuò ad ædem ſacram non modo itarent ipſi ; ſed alios quoque de melioribus ſodales allicerent.*

d *In imagine tamen, Vitæ Italicæ præfixa, & ad antiquam, de qua inferius agitur num.* 16, *picturam, ni fallor, exacta ; S. Anna dextram obtinet : quod in ſua mutavit Curtius, & rectè juxta ipſam quidem Vitam Italicam pag.* 15.

e *Imò cum amore tenerrimo tenellum aſpicere, & blandis viciſſim oculis ab eo aſpici ; ut habet exemplar Italicum.*

f *Nempe S. Anna ; ut etiam diſertè affirmat Pona : errantque adeo Nævius in Eremo Auguſt. pag.* 297, *& qui hunc ſecutus eſt, Simplicianus San-Martinus in Hiſtoria virorum illuſtrium ſui Ordinis pag.* 734 ; *cum hæc Virgini Deiparæ tribuunt, quæ Virginis matri ſunt adſcribenda.* F

g *Seu potiùs ἅμα ἔπος, ἅμα ἔργον, ut habet Suidas in Lexico ; quod idem Latinè brevius exprimunt :* Dictum, factum.

h *Inter hæc & quæ ſequuntur, duo ſunt apud Ponam interjecta ; &, neſcio quam ob cauſam, à Curtio ceteriſque præterita : primum ad ordinem presbyterii ſpectat, quem ſuſcepiſſe ambos aſſerit ; alterum ad iconem quamdam Deiparæ pertinet, ad cœnobii olim parietem depictam, celebremque prodigiis, ubi aſſiduam Beati noſtri ad orandum ſtationem elegerint.*

CAPUT II.

Feliciſſimus utriuſque obitus ; commune ſepulcrum, tranſlatio, honores, miracula.

B. Evangeliſta inſtantis ſibi mortis conſcius, rem aperit Peregrino,

DUm virtutum hanc viam parili gradu ſanctum illud Par amicorum ambulat, percupidi aliquando ſimul eamdem abſolvere, ecce, angelus *a* de improviſo obnuntiat ; & Evangeliſtam jubet ſarcinas colligere, &, ruptâ dulcis ami-

EX IMPRESSIS.

amicitiæ copulâ, ad cæleſtem patriam properare. Quo animo cenſes, hoc nuntium Euangeliſtam accepiſſe? Revera dubio, & inter gaudium doloremque medio. Gaudebat impensè carnis vincula exuere; ſed amoris non poſſe irrupta ſervare, non leviter dolebat. Adit ergo ad Peregrinum ſuum, &, Heu, inquit, amice, nomen meum perdidi: non ſum Euangeliſta amplius: neque enim bonum tibi nuntium affero. Amoris noſtri Gordium nodum ſolvet imminens dies, mihi fatalis. Ita cælo decretum eſt. Quid ad hæc Peregrinus? Fruſtra reſponſum ab eo exſpectas: nam linguam iſta ei vox ligavit. Immò ipſe animus jam fugerat, niſi blando alloquio revocaſſet Euangeliſta, & fortiter agere juſſiſſet Peregrinum, paulo pòſt ſecuturum.

quem & prædictio & ejus eventus mirè affecit,

B

12 Die ergo, quem cælum præſignarat, ſanus vegetuſque Euangeliſta inter pſallentes in choro fratres demittit ſe in genua, placidéque tranſit ad chorum Dei laudes perpetuo canentium angelorum. Cum animæ ſuæ dimidium in cælo haberet Peregrinus, quid faceret in terra alterum ejus dimidium? Certè multo illi potius mori, quam morari in vita. Vidiſſes paſſerem ſedere in tecto ſolitarium, gementem anhelantemque ad ſuave Euangeliſtæ ſui & omnium Beatorum contubernium. Audiſſes eum ſuſpirare ſuſpiriis vocalibus, & rogare Amicum ſuum amicum apud cæli Imperatorem patrocinium, impetraret liberalem ſibi miſſionem, quo liceret jam defatigato ſtationem deſerere, & cum rude donari privilegio æternæ vacationis.

donec reverſus eum Amicus ad Superos invitavit.

C

13 His votis dum cæli fores aſſiduò pulſat, fatigatus tandem Deus, ſtatuit Peregrino quoque peregrinationis terminum dare. Juſſus ergo Euangeliſta, quieſcenti ſe illi objicit, multa luce circumfuſus: qui ſubito ad notam Amici faciem exhilaratus, dum hianti ore verba expedire conatur, audit gratum ejus nuntium: Eia amice, verus tibi Euangeliſta nunc, ecce, adſum; quod diu ambiviſti, quammox adipiſceris. Peregrinus eſſe deſines hodie, & patriæ deſiderato portu potieris, mecum deinceps futurus. Simul dixit, evanuit. Peregrino tantis gaudiis delibuto momenta ſingula totidem dies videbantur, uſque dum paucis poſt horis Pyladen ſuum Oreſtes fidus ſecutus eſt, dignus Sanctorum omnium amicitiâ.

Sepulti ſimul ambo, ſimulque tranſlati ſunt 16 Septemb.

b

14 Unus amborum tumulus fuit, quemadmodum animus fuerat: ſed & communia utriuſque miracula, quæ non vulgaria miſeri illic ſupplices acceperunt *b*. Denique cum Mars impius colliſâ armis ſuis Italiâ latè dominaretur, ſacra profanis omnia miſcerentur; in contemptum religio, ſupellex eccleſiæ in prædam paſſim veniret; monaſteria cum templis polluerentur; monachi quoque, priuſquam turpi omnibus ludibrio fierent, ſibi conſulerent, atque in urbes ex agris ſilviſque migrare cœpiſſent: Auguſtiniani eremitæ & ipſi intra Veronæ muros recepti, anguſtias cujuſdam parthenonis, cui S. Euphemia nomen dabat, occuparunt, ſanctimonialibus huc illuc per alia in urbe cœnobia diſperſis. Tranſmigrationis dies ipſi D. Euphemiæ ſacer fuit, menſis Septembris ſextusdecimus *c*: quo Veronenſis præſul *d* ſolenni cum pompa fratres Eremitas in urbem & locum prænominatum induxit. Simul allata eſt beatiſſimæ Virginis, cui pietatis agnomen dare ſolent, illa imago, quæ ædem ingredientibus ad lævam prima in ara locum habet; ſanctorum Benigni & Cari Auguſtinianorum pium opus *e*. Adductâ quoque Euangeliſtæ & Peregrini, aliorumque ſacra lipſana *f*.

c d

e

D

f

15 Haud multo poſt *g* ædificando templo manum diligentem religioſi, liberalem cives admoverunt. Sed perducendæ ad coronidem fabricæ obſtaculum non modicum erat platea ampla & regia, quæ intercedebat, amœnæ nobilium & vulgi in æſtate à S. Firmo ad flumen Atheſin prodeambulantium deliciæ; quòd in unum ſimul oculum illic urbs, fluvius, prata incurrerent. Iſtam autem voluptatem everſum ire id temporis, quo licere ſibi quidvis quivis putabat, factu durum opus erat. Fidem fecit experientia. Quantum enim interdiu moliebantur operæ, tantum noctu flagitioſorum quorumdam protervia demoliebatur. Severum in maleficos edictum promulgari debuit, quo omnes capitis periculo juberentur abſtinere manus à quavis in ædem injuria. Neque ſic tamen cautum fuit fabricæ; donec lege agere lictor juſſus, aliquammultos in crucem ſuſtulit. Ita vix repreſsâ improborum audaciâ, operi ſuo ultimam, ſerò licet, manum fabri impoſuerunt.

& Veronæ in nova S. Euphemiæ eccleſia

g

E

16 Porrò liberalitatis egregiam laudem hîc Lombarda familia promeruit, cujus ære ſtructa eſt ara, quæ Beatorum horum, è genibus Jeſu, Mariæ, & Annæ ſupplicantium, annoſam iconem habet, ſervatque eorum & aliorum lipſana incluſa in arcam, memoriâ vetuſtâ *h* ſignatam, cujus meminere plures hiſtoriæ *i*. Multis poſt annis, nempe milleſimo ſexcenteſimo & nono, eadem reviſit antiſtes Albertus Valerius, reclu-

in ara propriâ collocati; inſpecti anno 1609, & novæ arcæ incluſi;

h

i

ſitque in novam arcam, & inventionis, tranſlationis, atque repoſitionis tempora diſtinctim adſcripſit *k*.

k

17 Ita reſtauratum Beatorum corporum conditorium, ſed incelebre & ſine publico cultu *l* fuit, uſque dum aura quædam divina eximii patris magiſtri Zilii Mauroceni *m*, viri non ſolum à principe familia, in qua apud Venetos natus eſt, ſed à doctrina etiam & vitæ integritate clariſſimi, pia viſcera tetigit, ut ſacrum hunc theſaurum ſuis ipſe oculis examinaret. Itaque ejus juſſu loculi iterum reſerati palam, patribus omnibus inſpectantibus, dicuntur ſupra omnes Arabiæ odores ſuavem quamdam fragrantiam exhalaſſe: ut pleriſque ſuſpicio incideret, aut pigmenta olim adhibita fuiſſe, aut tum Sabæi thuris fumum excitatum, qui à vitio omni aërem purum ſervaret. Quæſtio inſtituta eſt; ſed nullum externi odoris veſtigium inventum. Virtutis odor is erat, ſanctitatis luculentum teſtimonium.

qua iterum poſterius reſerata, miriſicos exhalavit odores;

l

m

F

18 Verùm quòd moriente jam die cœpta eſſet hæc viſitatio, adeoque magna cæli lampas deficeret, neque ſatis paterent oculis, quæ ſub examen veniebant, ſacrarii præfectus moneri debuit, ut lychno accenſo lucem reſtitueret. At ille in quæſtione, aut certè in mora erat. Unus aliquis ex religioſo cœtu Pater venerandus manum in lipſanothecam protendit, educitque candelam, quam mirari oculi præſentes; ſed cereane an ſebacea eſſet, numquam agnoſcere potuerunt: levitas pulveream eſſe potius dicebat. Cujuſmodicumque ea fuerit, accenſa, tantum lumen dedit, quantum non fax aut tæda ſolet. Erat quidem cœnobiarchæ animus pro dignitate Beatorum ſolennem hunc actum reddere; ſed omnes omnium vires dira & diuturna lues *n* exhauſerat; quæ non monaſterii tantùm, ſed rem quoque publicam graviter afflixit, familiis integris devoratis,

ſtatimque miracula conſecuta alia.

n

A tis, nullâ non tactâ *o*. Vicem ergo ſumptuum, qui pro præſenti temporis calamitate fieri non poterant, religioſa Patrum pietas ſupplevit, quæ omni ære campano vehementius totam ſtatim urbem excivit: ut turmatim populus venerabundus ad ſacras reliquias confluereret; præſertim quando fluere indidem virtutem divinam quotidiano experimento didicit. Teſtes ſunt votivæ tabulæ, quibus ara paulo pòſt & ornata & onerata eſt. Eas accepit Veronenſis antiſtes, ut cum cenſura deinde ab ejus in omnium manus tranſeant *p*.

ANNOTATA.

a *Italica Vita nullam facit hîc mentionem de angelo; ſed aſſerit*, Euangeliſtam *ſpiritu prophetico cognoviſſe, ac prædixiſſe conſtanter* Peregrino *determinatum obitûs ſui diem; idque aliquot antea ſeptimanis, cum optima valetudine frueretur. Quæ autem hîc ſequuntur uſque ad numeri finem, epiſodia ſunt interpretis Curtii, quorum nihil eſt in exemplari Italico, niſi quod* Euangeliſta Peregrinum *ſuum hortatus ſit, ad ſeparationem forti animo ferendam.*

b *Addit auctor Italus:* Unde poſt ſcrupuloſiſſima diligentiſſimaque examina relati ſunt in Beatorum catalogum, ac Sanctis magni patris Auguſtini diſcipulis adſcripti. *Beatis adſcriptos eſſe certum eſt; an verò id factum ſit ante tranſlationem, quam anno 1262 adſtruit, non probat aſſertor; uti neque, per quem aut quando inſtituta ſint, quæ memorat, examina.*

c *Anno ſcilicet Chriſti 1262, juxta Panvinium Antiq. Veron. lib. 7, pag. 200, ubi ſic habet:* Hoc anno, die Dominico, XVI Septembris Fratres Ordinis Eremitarum S. Auguſtini ſub P. Norandino Priore venerunt de loco S. Auguſtini extra portam Epiſcopi, ad habitandum monaſterium S. Euphemiæ Veronæ. *Annum eumdem ſervat Pamphilus in Chronico fol. 30 verſo; annum, menſem, diem eumdem, & quidem Dominicum, habet inſcriptio ad parietem ejuſdem eccleſiæ poſita, quam exhibet Ughellus tom. 5, col. 814. (Prior tamen Auguſtinianorum Veronenſium hîc appellatur non P. Norandinus, ſed* F. Funius de Buris.) *Et confirmatur ibidem idem annus Chriſti per annum Urbani PP. IV ſecundum. Neceſſe eſt tamen, hîc aliquid vitii latere: nam anno illo dies* XVI *Septembris Dominica non fuit, ſed Sabbatum. Vide-ſis etiam de hac tranſmigratione Hieronymum dalla Corte Hiſt. Veron. lib. 9, pag. 500.*

d *Is fuit Manfredus ſecundus, juxta Ughellum loco mox aſſignato.*

e *Vide, quæ ad eumdem hunc diem paulo ante dicta ſunt de* SS. Benigno & Charo.

f *Utinam hæc aliquo ſaltem utcumque idoneo inſtrumento probarentur: neminem enim reperimus, ne Auguſtinianum quidem aut Veronenſem, qui eadem ante Franciſcum Ponam affirmaverit.*

g *Anno ſcilicet Chriſti 1275; ad quem Panvinius Antiq. Veron. lib. 7 pag. 201 ex antiquo codice baſilicæ S. Euphemiæ Veronæ hæc recitat:* Anno Domini MCCLXXV, die Dominico, VII Auguſti, fuit poſitus primus lapis eccleſiæ novæ per magiſtrum Bonincontrum, eccleſiæ majoris archipresbyterum, de licentia & mandato domini Guilielmi Ferrarienſis epiſcopi, tunc Apoſtolicæ Sedis legati; & erat illo tempore Frater Timideus electus epiſcopus Veronenſis & nondum confirmatus. *Eadem habet Ughellus tom. 5, col. 816. Pamphilus fol. 31 verſo conſonat in anno, menſe, ac die; ſed non dicit illum fuiſſe Dominicum: & ſanè ſeptima dies Auguſti anno illo non in Dominicam, ſed in feriam quartam incidebat.*

h *Eâ, opinor, memoriâ, quam ex Bagata dedimus in Commentario prævio.*

i *Italica Vita ſic habet:* Neque defuerunt hiſtorici, qui de magnis his Dei Famulis teſtimonia valde digna deſcripſerint. *Nos quidquid eorum potuimus aſſequi, in Commentario præfixo exhibuimus.*

k *Utinam hoc ſaltem ſcriptum hîc protuliſſent auctores noſtri! Sedit porrò Veronæ* Albertus Valerius; *teſte Ughello tom. 5, col. 1063, ab anno Chriſti 1606, uſque ad 1630.*

l *Hoc eſt, ſine externorum tanto affluxu, quantus deinde ad eorum ſacras reliquias ſpectari cœpit: nam cultum eorum publicum, antiquiorem fuiſſe oſtendimus in Commentario ſupra.*

m *Hic ille eſt ſacræ Theologiæ doctor, cui hanc Vitam cum adjunctis aliis, anno 1637 Curtius obtulit; tum quidem* ex præſide Provinciali, & Generalis vicario, Priori S. Euphemiæ Veronenſi.

n *Quæ anno 1630 Veronæ, totâque Italiâ graſſabatur, ut Ughellus teſtatur tom. 5, col. 1064.*

o *Solennitas, quam temporis injuria tunc prohibebat, inſtituta eſt anno 1635, ut ex Commentario colliges num. 11.*

p *De his miraculis ſcripſi etiam Veronam: ſed in reſponſione caput hoc omnino præteritum eſt; credo, quia nihil eorum ſit editum, ſive quòd id rigidior epiſcopi cenſura non ſiverit, ſive quòd eorum, qui opus hoc ſuſceperant, fervor elanguerit. Vide tamen dicta in Commentario prævio, num. 1.*

EX IMPRESSIS

VIGESIMA SEPTIMA DIES.

SANCTI QUI VI KALENDAS AUGUSTI COLUNTUR.

S. Maurus epiſcopus } Martyres
S. Pantaleemon } Vigiliis in
S. Sergius } Apulia.

S. Joannes } pheſi in Aſia.
S. Serapion
S. Conſtantinus

S. Maximianus }
S. Malchus } Vulgo ſancti ſe-
S. Martinianus } ptem Dormien-
S. Dionyſius } tes Martyres E-

S. Pantaleon martyr, Nicomediæ.

S. Cæcus S. Pantaleonis }
S. Hermolaus presb. } Marty-
S. Hermippus } res.

A
S. Hermocrates
S. Juliana
S. Sempronia } Virgg. Mart. in territorio Barcinonen.
S. Phronimus epiſcopus Metenſis.
S. Felix Nolanus Martyr.
S. Julia
S. Jucunda } Martyres Nicomedienſes.
S. Januaria
S. Deſideratus ep. Bizuntinus, Ledone Salnerio in Sequanis.
S. Galactorius ep. Laſcurrenſis, in Benearnia Galliæ.
B
S. Laurentius archiepiſcopus confeſſor, Mediolani in Inſubria.
S. Eccleſius epiſc. conf., Ravennæ in Italia.

D
S. Ætherius ep. conf., Autiſſiodori in Gallia.
S. Anthuſa virgo CPoli.
S. Georgius diac.
S. Aurelius
S. Felix
S. Natalia, aliàs Sabigotho,
S. Lilioſa } Martyres Cordubæ in Hiſpania.
B. Bertholdus abbas Garſtenſis, in Auſtria ſuperiore.
S. Hugo puer martyr, à Judæis excarnificatus, Lincolniæ in Anglia.
S. Nevolonus conf., Faventiæ in Æmilia Italiæ.
E

PRÆTERMISSI ET IN ALIOS DIES REJECTI.

C
B. Caroli Magni tranſlatio *in nonnullis eodicibus Uſuardinis hoc die facta memoratur, uti & à Sauſſayo. Tu vide quæ de ea dicta ſunt in Vita Sancti pag.* 888 XXVIII Januarii.

S. Petrus Igneus *in parvo Catalogo Ms. Sanctorum Vallumbroſanorum, ut* ex comitibus Aldobrandeſchis, nepos ex fratre Gregorii VII, & Cardinalis anno 1089, *hoc die refertur, cum verè ſpectet ad* VIII *Januarii vel Februarii, quo poſtremo die inter Prætermiſſos collocatus eſt, defectu probati ſufficienter cultus: cujus cum modo argumenta ſuppetant, de ipſo agetur ſuo tempore dum menſis iſte augebitur* VIII Februarii.

SS. Juſtus & Rufinus, *ſub Maximiano in Hiſpania paſſi, à Galeſinio ad hunc diem, neſcio qua cauſa, transferuntur, ubi de iis & S. Macario Hiſpali paſſis, in hoc opere actum eſt eorum natali die* XII Februarii

S Joſephum ab Arimathia *alicubi hoc die notatum invenit Bollandus. Signatus eſt in Martyrologio Romano, eo die quo de ipſo egimus* XVII Martii.

S. Joachimum *in Kalendariis hoc die ſignatum etiam reperit. De eo jam actum* XX Martii.

S. Simeon monachus, *qui Treveris colitur, malè huc retractus eſt à Ferrario, forte ob Simeonum confuſionem; vide quæ de eo dicta ſunt* I Junii.

S. Lutgardis virgo *male refertur in Matricula Cartuſ. Ultraj.; ſpectat ad* XVI Junii.

S. Arialdus Alciatus Mediolanenſis, monachus & martyr primus Vallumbroſanus 1066; XXVII Julii: *verba ſunt Catalogi Ms. de Sanctis Vallumbroſanis, cui cur inſertus ſit* S. Arialdus *non ſatis perſpicio: agi de S. Levita diacono & martyre celeberrimo, de quo dictum eſt* XXVII *Junii, ex ſignato anno certiſſimum eſt, ut proinde in die erratum ſit, non minus quam in ſtatu. Diſcipulum habuit Vitæ ſcriptorem Andream Vallumbroſanum, aſt ipſum ibi monachum non fuiſſe, ſatis intelliges ex dictis eo die* XXVII Junii.

S. Gualterius, *ſeu* Walterius *confeſſor Laude Pompeia, hîc à Ferrario iterum ſignatur, quod ob feſta intercurrentia ad hunc diem differatur ejus feſtivitas, cum tamen vere natalis dies is ſit quo de ipſo egimus* XXIV Julii.

S. Cunegundem *ſeu* Kingam *hoc die coli in Ordine Seraphico ob feſta alia impedientia ſuo loco explicuimus, ceterum die ejus natali à nobis illuſtrata ſunt Acta* XXIV Julii.

S. Chriſtophorus *huc forte in Kalendariis propriis relatus eſt, quod nec* XXV *nec* XXVI *coli poſſet, ob intercurrentia ſolenniora feſta. Nos de eo egimus* XXV Julii.

S. Valens *epiſcopus Veronenſis hoc die perperam ſignatur à Ferrario, ſpectat ad* XXVI Julii.

S. Anna *Deiparæ mater, non hoc die colitur, ut eſt in Kalendario aliquo, ſed* XXVI Julii.

S. Simeon Stylita *proponitur in utroque Kalendario Coptitarum, prolato in 3 parte Seldeni de Synedriis Hebræorum, uti etiam in Syriaco & aliis. Quin & apud Claſſicos Martyrologos Latinos Romanum parvum, Adonem, Uſuardum & Notkerum; adde & codices Hieronymianos. Hoc ipſo die refertur* Simeon *aliquis* monachus, *qui facile idem cum altero cenſeri poſſit, ut vide in iis quæ* Stylitæ *iſtius* Simeonis tertii *occaſione inveſtigavimus, ubi ex Menais Græcis eum conſignavimus die præcedenti* XXVI Julii.

F
S. Rufum *alicubi in Kalendario notatum, inter tot ſynonymos non eſt facile diſtinguere.*

Hilarionem *aliquem ex Martyrologio Scnenonſi mihi ſuggeſſit Vir. Cl. & de opere noſtro ſæpius bene meritus, R. D. Le Bœuf. canonicus ſuccentor eccleſiæ Autiſſiodorenſis, quem & in Kalendariis omnibus ejuſdem eccleſiæ ante ultimam Breviarii reformationem expreſſum fuiſſe teſtatur,* Linguonis, S. Hilarionis epiſcopi, *vel* Hilarionis epiſcopi memoria, *quæ hodie plane expuncta eſt, cum nec in ſerie epiſcoporum Lingonenſium, nec in ullis totius diœceſeos monumentis vel veſtigium talis Sancti uſquam occurreret. Stant pro cultu citata Martyrologia & Ka-*

A *Kalendaria localia, quorum antiqua poſſeſſio non tam facile evertenda erat, cum alunde in eam provinciam aut advenire ipſe olim, aut eo advehi mortuus potuerit. Potuit fortaſſe & nomen transformari, potuere aliæ cauſæ ſubeſſe, quas dum inquirimus, ſatis hic erit tantiſper ejus meminiſſe, quod hoc ipſo die in jam dictis tabulis notatus fuerit.*

Sancti CLIII Martyres ex Thracia, in mari conſummati, *notantur in Supplemento noſtro ad Menæa excuſa, ex apographis Sirmondo-Chiffletianis, inter illos Sanctos, qui ibidem memorantur ad diem* XXVII *Julii; addito eiſdem duplici verſiculo, quibus alluditur ad capturam piſcium* 153 *in mari Tiberiadis, de qua Joannis* 21, V. 11. *Sed quandoquidem Martyres iſti ita confuſè hîc proferuntur, ut plura circa illos dicere, non ſit promptum; ſatis fuerit, eorum hîc meminiſſe.*

S. Manuel in pace conſummatus *ſignatur in eodem Supplemento, & in excerptis, quæ habemus ex Menæo Mazariniano, cum duobus verſiculis, facta alluſione in ſecundo, ad nomen, uti apparet, Manuelis imperatoris: nam dicitur Sanctus*, paſſus priuſquam mortuus, fuiſſe αὐτοκράτωρ, *id eſt*, imperator, auguſtus, *vel* ſui dominus

Sophia regina *ex Faſtis Æthiopicis Ludolfi à Caſtellano ſignata eſt. Alius monumentis opus, ut id genus Sancti admittantur.*

Pumitia *hoc die in Scotia collocatur à Caſtellano, haud dubie accepta ex Menologio Scotico Camerarii, qui* Pumiciam *ipſam vocat; atque Dempſterum de ea agere, aliosque pleroſque è ſuis. Qua fide hæc nitantur, haud equidem intelligo: Dempſterus certe nec verbo* Pumitiæ *meminit in toto ſuo Menologio.*

Simeonem *nobis profert Florarium noſtrum Ms. his verbis:* Apud Methim civitatem, ſancto um epiſcoporum & confeſſorum Symeonis & Fromii. *Hunc ſub nomine* Phronimi *hoc die coli novimus, at* Simeonem *iiſdem honoribus donatum, necdum invenimus.*

Cencius *ſeu* Concius *&* Heremeti *non poſſunt eſſe niſi corrupta alunde aut truncata nomina in additionibus Mss. Cartuſiæ Bruxellenſis ad Grevenum.*

C S. Aurelius *apud Vicum in Catalaunia, ut martyr Romæ paſſus, atque eò ex cryptis delatus, in hoc opere locum non habet, quidquid à Tamayo referatur: ut jam alibi etiam diximus.*

Echberechti monachi Ratiſvelſigienſis monaſterii *ſignant ambo Kalendaria Benedictina Mss. Antverpienſia, tacentibus aliis Ordinis iſtius ſacris tabulis; ut aliis notitiis monumentiſque opus ſit, priuſquam inter Sanctos* Echberechto *iſti locus concedi poſſit.*

Guilielmum Leon *è Societate Jeſu Venerabilis titulo, atque inſigni præterea elogio ornat Raiſſius in Auctario ad Natales Sanctorum Belgii, ut qui* ſtrenuus imprimis *fuerit* Miſſionis Hollandicæ operarius, *quique* in excolenda illa vinea, laboris ac periculi plena, annos duos & viginti conſumpſerit. *Addit porro, conſtare inter Catholicos Ultrajectinos, maximos undequaque factos hominum concurſus, quorum precibus annuit Deus, & miraculoſis curationibus indies Guilielmi memoriam ſimul & famam longè latéque diſperſam. Obiit hoc die anno* 1612.

Arnaldum epiſcopum Lugdunenſem & martyrem *neſcio ex quibus tabulis epiſcoporum Lugdunenſium nobis hac die eruerit Ferrarius, expreſſe notans* martyrem effectum an. MCXXVIII. *Nec nomen, nec res, nec tempora conveniunt: mortuus eſt eo ipſo anno* Humbaldus, *ſucceſſitque* Raynaldus de Semur. *Quis iſte* Arnaldus *ſit; aut quis ei locus inter epiſcopos Lugdunenſes tribui poſſit, doceri cupio.* D

Guigonis *memoriam hoc die agit Grevenus titulo convenienti:* Eodem die, ſanctæ memoriæ Guigonis confeſſoris, vita & eruditione præclari; *ſubjiciens, quod* hic poſt ſanctum Brunonem quinto loco majoris Cartuſiæ prioratum tenuerit; Cartuſienſis præpoſiti conſtitutiones ſcripto digeſſerit, & exemplo monſtraverit. *Uberiora paulo ſunt Sauſſayi de Guigone præconia in Supplemento pag.* 1152; *at nulla uſpiam occurrunt eccleſiaſtici cultus ei exhibiti veſtigia, quidquid eum Ferrarius* Beati *nomine inſigniverit.*

Hugo I epiſcopus Veſontinus *Beatus appellatur, teſte Chiffletio, tametſi ejus anniverſarium quotannis agatur, nec ulla ei exhibeantur venerationis ſigna. In indice Prætermiſſorum ad* IX *Aprilis, notatur* Hugo de Vienna *eo die mortuus* 1155, *ut qui in Faſtis Belgicis & Burgundicis cum titulo* Beati *referatur à Miræo, ubi à Sauſſayo inter* Pios *dumtaxat collocatus ſit. Humani aliquid paſſos hic Majores noſtros agnoſcimus, Hugones confundendo, qui tribus ferme ſeculis à ſe invicem diſtant.* Hugo, *de quo Miræus & Sauſſayus locuti ſunt, certiſſime eſt iſtius nominis primus, de quo & nos loquimur, & de cujus cultu dubitatur, mortuus hoc die anno* 1070. *Erat nempe cognomento* Salinarius, eccleſiæ S. Anatholii Salinenſis reſtaurator *&c. ut vide paulo pluribus apud laudatum Miræum; ſed longè diſtinctius in Gallia Chriſtiana Sammarthanorum. Quæ omnia, ut clara & liquida ſint, necdum à me ex iis ſcriptoribus edoceri potuit, quod* Hugo *iſte* Salinarius *apud Veſontinos aut alibi Sanctorum aut Beatorum honoribus cumulatus ſit.*

Chriſtianum monachum in Eleemoſyna *heri memoravimus ex Kalendario Ciſtercienſi & Chalemoto, qui hoc die refertur ab Henriquez & Bucelino, apud quem elogium videri poteſt.*

Matthæus *Ordinis item Ciſtercienſis in Anglia monachus, cum elogio hoc die celebratur, adducturque Philippus Seguinus, qui ipſum rotundè* Sanctum *appellat apud Henriquez: at tabulas nullas citatas video, aut argumenta alia, ex quibus conſtet de cultu ei exhibito.* F

Ægidius, *natione Burgundus, Villarii in Brabantia converſus, dicitur à Chalemoto, poſt mortem* inter ſanctos Villarienſes adſcriptus & memoratur in Menologio: *vellem, ea ſufficerent, ut locus ipſi in hoc opere concederetur.*

Marianum, *gente Hibernum, ut* monachum incluſum ad monaſterium ſuperius Ratiſponæ, *mirè laudat Bucelinus, diverſum plane à Chronographo iſtius nominis. Raderum citat Bucelinus, apud quem* Marianus *iſte refertur cum titulo* Beati: *at tam obſcura ſunt quæ tradit Raderus Bavariæ ſanctæ tom.* 2, *à pag.* 117, *ut majori luce opus habeant, quam in Annalibus Benedictinis fruſtra quæſivi hactenus, tametſi producantur ad annum uſque* MCXVI, Marianus *vero obiiſſe dicatur* MLXX.

Ferdinandus *Ulyſſiponenſis, Ordinis Prædicatorum, inter Beatos hoc die recenſetur à Marchiſio in Diario, tametſi ab aliis referatur ad Kalendas Apriles. Videri iſtic poteſt ejus elogium; at neque hoc, neque alio die ſcitur donatus unquam eccleſiaſtica veneratione.*

Tho-

A

Thomas Cortus, *Londini in Anglia martyr*
Alexius Hungarus, *Bithi in Sileſia conf.*
Antonius de Ripa, *in Apulia*
Paulus à Rondatio, *Trioclæ in Sicilia*
Petrus à Guardia, *apud Maderam inſulam*
Michaël confeſſor, *in territorio Coriano*
Jacoba Aquilana *virgo*, *Aquilæ in Veſtinis.*

Cum titulo Beati *referuntur ab Arturo in Martyrologio Franciſcano, & ultima etiam in Gynæceo.*

Eoſdem prope omnes hoc eodem die laudat Fortunatus Hueberus in ſuo Menologio, additque de ſuo Alexandrum de Verulis; *omni ſanctitatis titulo abſtinens, quem tamen alteri tribuit, nomine* Nicolao, *qui* Cæſaraugustæ in Arragonia circa annum MCCLXX *tam ſanctam tamque laudabilem & apoſtolicam vitam concluſerit, ut merito inter diſcipulos S. P. Franciſci connumeretur. Idem ipſe eſt, ni fallor, de quo loquitur Arturus, tamquam de laico ad* XXVIII *Januarii, cui neſcio an ſatis competant* labores apoſtolici. *Ultimo loco ponitur* Agnes Caſtanea *in Hiſpania.*

B

S. Beatrix virgo *ſignata in Matric. Cartuſ. Ultrajectinæ remittenda eſt ad* XXIX Julii.

S. Marthæ Chriſti hoſpitæ *commemoratio ſignata ad marginem hodierni textus Florarii Sanctorum & etiam alibi, melius differetur ad diem natalem* XXIX Julii.

Beatrix *in cœnobio Nazareth prope Liram in Brabantia Prioriſſa, cum titulo* Beatæ *hoc die refertur à Menardo, prematurè; nam ſi Vitæ Ms. credimus, obiit* XXIX *hujus menſis, quamvis à majoribus noſtris inter Prætermiſſos* XXVIII *Februarii, remiſſa ſit ad* XXVIII *Julii. Nos quid de ea ſentiendum, dicemus* XXIX Julii.

D

S. Juſti confeſſoris *facta Lemovicis* tranſlatio *ſub Philippo Auguſto Francorum, rege refertur à Sauſſayo hoc die. Acta Sancti illuſtranda ſunt, ac proinde & hæc tranſlatio* XXVII Octobris.

SS. Bonus, Fauſtus & Maurus *cum ſociis vel ſeptem vel novem annuntiantur in variis codicibus Uſuardinis hoc die, ut qui noti ſint in Actis S. Stephani Papæ; qua cauſa eos Uſuardus, & ex eo Romanum melius retulerunt* I Auguſti.

Transfiguratio Chriſti in monte Thabor *in aliis codicibus refertur, remittenda ad* VI Auguſti.

Malrubi eremitæ & martyris *meminit hoc die Dempſterus, quem eumdem iterum repetit* XXVII *Auguſti, quo die etiam notatur à Camerario, ut proinde ea quæ ad ipſum ſpectant, ad eum diem examinanda remittamus* XXVII Auguſti.

E

S. Hilarus Papa *hoc die obiiſſe dicitur in Epitome Pontificum Onuphrii, quod etſi verum eſſet, de quo tamen poſt videbitur, de eo agendum cum Martyrologio Romano* X Septembris.

SS. Martyres anonymi ſub tyranno Dunaan *relati hoc die in Martyrologio Romano, non videntur ab iis ſejungendi de quibus, duce* Areta, *agendum erit cum eodem Martyrologio* XXIV Octob.

S. Clementis Papæ & martyris capitis advectio Cluniacum *primo loco memoratur in Sauſſayi Martyrologio hoc die: nos hæc & alia quæcumque ad S. Clementem ſpectantia remittimus ad* XXIII Novembris.

F

DE SANCTIS MARTYRIBUS MAURO EPISC., PANTALEEMONE, ET SERGIO.

VIGILIIS IN APULIA.

C

P. B.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§ I. Cultus apud Vigilienſes, ejuſque antiquitas.

SUB TRAJANO.

Cultus eorum primùm annuntiatus in reformato Martyrologio Romano,

VIgiliæ, vulgo Biſeglia, littoralis eſt civitas Peucetiorum in provincia terræ Barii, inter Morphitum Traniumque ſita, quinto à Tranenſi metropoli milliario, altis rupibus impoſita... habitata familiis MCCLXXII. Animæ recenſentur undecim millia. Civitas ſatis ampla eſt.... Epiſcopatus Vigilienſis antiquiſſimus eſt, & Tranenſis archiepiſcopi ſuffraganeus. Cathedralis baſilica, SS. Petro & Paulo dicata, poſita eſt in civitate, ſtructura vetuſta & modica; inſtaurata tamen atque ornata, & ſacra ſupellectile ſufficienter inſtructa. Hîc aſſervantur ſacra oſſa SS. MAURI epiſcopi & SOCIORUM MARTYRUM. *Hæc & plura Ughellus in Italia ſacra, aucta nuper & recuſa, tom.* 7, *col.* 935 *& ſeqq. Illuſtriſſimus tamen Sarnellus S. Petro apoſtolo unicè dedicatam fuiſſe eccleſiam cathedralem aſſerit in Arca Teſtamenti lib.* 1, *cap.* 5, *& alibi. Quod ad Martyres memoratos attinet, ſic annuntiat eos hoc die* XXVII *Julii Martyrologium, quo nunc utitur Eccleſia, Romanum:* Vigiliis in Apulia ſanctorum martyrum Mauri epiſcopi, Pantaleemonis, & Sergii, qui paſſi ſunt ſub Trajano. *Romanum ſequuntur recentiora Ferrarii & Caſtellani, adhibito etiam nomine* Pantaleemonis; *quod & nos in titulo ſecuti ſumus; quamquam non ignoremus, in omnibus inſtrumentis authenticis Officiiſque Vigilienſibus conſtanter exprimi* Pantaleonem, *non* Pantaleemonem (*ſeu potius* Panteleémonem,) *quod nomen S. Pantaleoni Nicomedienſi per vocem, paulo ante necem ejus, de cælo lapſam propriè inditum fuiſſe, narratur in Actis ejus.*

cum in antiquioribus videatur ignotus,

2 *Antiquiora cultûs eorum indicia apud Martyrologos fruſtra quæſivimus: nullam enim apud eos ante reformationem Martyrologii Romani mentionem uſquam reperimus; ne in Pulſanenſium quidem monachorum, quibus notiora fuiſſe Martyrum noſtrorum Acta videbimus, Uſuardo, quem in*

A *in membrana ſatis antiqua manuſcriptum ac Sanctis indigenis auctum habemus. Multo minus de iis agi putamus in Ms. Martyrologio Caſinenſi, quidquid aliter viſum eſt Majoribus noſtris in Prætermiſſis ad diem 2 Maii, quo ſic habet illud Ms.:* Natalis SS. Martyrum Mauri & Sociorum ejus: *nam ſi de noſtris hæc eſſent intelligenda, adderetur* S. Mauro *titulus* epiſcopi, *ut aliis iſtic epiſcopis addi ſolet. Deinde falſum eſt, aut natalem, aut inventionem, aut ullam aliam feſtivitatem Martyrum noſtrorum incidiſſe in 2 Maii, ut infra eluceſcet. Præterea vel ſcriptum id eſt poſt primam inventionem Martyrum noſtrorum, vel ante illam: ſi primum, quomodo ignorari potuit à Martyrologo illo verus eorum Natalis; quomodo omiſſa fuiſſent ab eo etiam feſta illorum alia? Si ſecundum; cur ſcripſiſſet,* Mauri & Sociorum, *& non potius,* Sergii & Sociorum, *ſicut appellata tum fuiſſe dicitur eorum eccleſia, apud Amandum infra cap* 1, *num.* 20? *Vel ignotus ergo hîc Maurus annuntiatur, vel forte Rhemenſis, de quo cum Sociis agitur in Martyrologio Rom. die* XXII *Auguſti.*

B

perantiquus tamen eſt;

3 *Neque tamen dubium ullum eſſe poteſt, quin ſeculis multis eorum publica veneratio Martyrologii Romani recenſionem anteceſſerit: nam ab anno Chriſti* 1167, *quo inventi, quo ab epiſcopo Vigilienſi tertium tranſlati, atque in ipſa cathedrali eccleſia in oratorio, ipſis tum erecto, ſub ſuis quiſque altaribus ſolenni pompa conditi ſunt, inſtitutos illis honores conſtanter accreviſſe, patebit ex hiſtoria, quæ infra proferetur. Quod ſi verum illud eſt, quod cœnobitæ etiam jurati Amando infra in Prologo num.* 5 *aſſeverarunt, lecta ſcilicet dudum ante inventionem eorum Acta fuiſſe; itemque illud, quod apud eumdem cap.* 1, *num.* 20, de æde ſacra B. Sergii ejuſque Sociorum, *à Saracenis olim diruta, affirmatur: hæc, inquam, ſi vera ſunt, jam difficillimum erit venerationis eorum, quantumvis interruptæ, principium invenire; niſi ab ipſo circiter glorioſi ipſorum martyrii tempore repetatur.*

& quidem valde ſolennis:

4 *Refloruit eadem ac novum induit ſplendorem anno* 1475, *cum refoſſa illorum corpora perpetuo manantis ſalutiferi liquoris prodigio, ut ſecundæ inventionis hiſtoria probabit, omnium ad ſe animos fiduciamque provocarunt. Teſtatur id etiam Leander Alberti in Apulia Peucetia, ubi de Vigiliis (quas adiiſſe ſe ſcribit anno* 1525) *& Sanctorum noſtrorum oſſibus, nuper ab Andrino duce retectis, agens,* Quantus, *inquit,* finitimarum gentium concurſus fuerit, cum inventa ſunt, tam ejuſmodi pretioſiſſimum theſaurum videndi ac adorandi causâ, quàm ad obtinendam à Deo per illorum Divorum merita gratiam, dici vix queat. Summam verò gloriam Chriſtus Jeſus horum Martyrum nomini dedit, immenſa in eos benignitate, qui inviſebant repertos, & pro re quapiam orabant.

C

eui deinde acceſſerunt Officia propria,

5 *Narrat illuſtriſſimus Pompeius Sarnelli ep. Vigilienſis in præſulum eccleſiæ ſuæ Monumentis, editis Italicè anno* 1693, *ubi de Mercurio agit pag.* 29, *inſtrumentum aliquod circumferri, Mercurii ejuſdem nomine confictum, conceſſionem continens Officii de SS. Martyribus ab Amando inventis recitandi. Hujus ipſe ſuppoſitionem ex eo rectè arguit, quod inventa primùm ab Amando ſint ſacra corpora anno* 1167, *hoc eſt, toto amplius ſeculo poſt epiſcopatum Mercurii, qui floruerit ſub Nicolao PP. II anno* 1059. *Rectè, inquam, falſi arguit inſtrumentum illud, quo conceſſa fingitur facultas recitandi Officium de inventione, quæ non modo facta nondum erat, ſed ne cogitata tum quidem. Seriùs ergo ſine dubio recitari Vigiliis Martyrum horum Officia cœperunt: neque ante Amandi tempora quidquam proprii de iis in eccleſia Vigilienſi legi conſueverat, ne quidem de natali eorum ſive martyrio, nedum de inventionibus reliquiarum aut tranſlatione: hæ namque nondum acciderant; illud verò ipſi Amando tam erat ignotum, cum hiſtoriam inventionis primæ componeret, ut infra in Prologo manifeſtè innuat num.* 5, *numquam ſe de martyrio vel Actis eorum quidquam ſcriptum reperiſſe. Quid quod Officia propria de illis nulla fuerint ante annum* 1549?

AUCTORE P. B.

in eorum feſtivitatibus variis cantari ſolita;

6 *Nos certè primùm vidimus* Geſta Sanctorum Vigilienſium reſcripta, emendata, & in ordinem Officii redacta per fratrem Marianum Cavenſem Eremitanum, ſacræ Theologiæ profeſſorem, die XXIII Julii MDXLIX. *Verba ſunt rubricis expreſſa ad calcem Officii fol.* 27 *verſo. Continet autem hoc Officium inventionis primæ ac tranſlationis hiſtoriam ab Amando compoſitam; ita ut Prologus extra ordinem præfigatur, tum Officium ipſum ſequatur à primis Veſperis. Omnia in eo ſunt propria præter antiphonas ſecundarum Veſperarum, quæ aſſignantur ex communi Martyrum. Lectiones per tria nocturna diſtribuuntur novem propriæ, totidemque per ſingulos octavæ dies, quibus tota ex ordine Amandi hiſtoria ab initio ad finem uſque decurritur. Qua verò Sanctorum feſtivitate recitandum fuerit hoc Officium, rubrica non indicant. Subjungitur in eodem libello mox aliud Officium* in ſecunda inventione SS. MM. Mauri pontificis, Pantaleonis, & Sergii, quæ celebratur die XX Octobris. *In hoc iterum à primis Veſperis pleraque omnia ſunt propria. Lectiones novem hiſtoriam ſecundæ inventionis exhibent à Daniele Francino traditam. Huic Officio Miſſa propria ſubjicitur eodem feſto celebranda, imo & feſto inventionis primæ; niſi quod alia pro hoc oratio, ſecreta, & poſtcommunio adduntur. Sequitur alloquium Mariani Cavenſis, Eremitæ Auguſtiniani, libellum hunc à ſe concinnatum Canonicorum Vigilienſium collegio perhumaniter offerentis. Tum denuò antiphonæ cet raque propria, & à prioribus diverſa, pro primis Veſperis, unà cum invitatorio ad matutinum* in feſtivitatibus SS. MM. Mauri pontificis, Pantaleonis & Sergii. *Atque ita tandem libellus concluditur,* impreſſus Venetiis per Nicolaum de Baſcharinis & Jacobum de Paganinis Brixien., expenſis verò reverendi capituli Vigilienſis MDL.

E

F

quibus alia ſubſtituit Gregorius XIII,

7 *Atque hæc Officia, ſaltem propria, prima putamus eſſe, quæ de Sanctis hiſce apud Vigilias recitata ſint: donec alia ad normam Breviarii Romani exacta conceſſit, & centum quidem dierum indulgentiis, quoties devotè legerentur, ditata commendavit Gregorius PP. XIII, die* III *Novembris,* MDLXXX. *In hiſce diſtinctè omnes Martyrum noſtrorum feſtivitates notantur: libellus enim tria continet Officia; quorum primum pertinet ad natalem eorum,* die XXVII Julii; *qui per octavam celebratur Lectionibus novem, quarum duæ tantùm ſecundi nocturni propriæ ſunt, totâ octavâ repetendæ, præterquam die quarto infra illam, qui eſt* XXX *Julii & feſtum tranſlationis eorumdem Sanctorum, pro quo aliud à primis Veſperis Officium, aliæque tres Lectiones pro ſecundo nocturno propriæ proferuntur. Atque hoc alterum Officium idem aſſignatur ibidem etiam peragendum die primæ inven-*

AUCTORE P. B.

inventionis x *Maii. Tertium est* in festo secundæ inventionis SS. MM. Mauri Pont., Pantaleonis & Sergii, die xx Octobris; *ubi præter antiphonas & orationem ad Laudes & Vesperas, ac tres Lectiones secundi nocturni omnia sunt de communi. Addatur & Missa, quæ videtur festivitatibus quatuor convenire, nec quidquam peculiare habet. Demum accedit attestatio Cardinalis Sirleti de licentia à Gregorio XIII facta* episcopo & Clero Vigilensi dicendi in choro & extrà suprascriptum Officium SS. MM. Sergii, Pantaleonis, & Mauri, suorum patronorum, ad formam Breviarii redactum & emendatum, tam in natali eorum per totam diœcesim, quam in duabus translationibus eorumdem, ubi eorum corpora habentur, juxta antiquam ecclesiæ Vigilensis consuetudinem.

quæ deinde recensuit ac mutavit Rituum congregatio.

8 *Sed & hæc recognita subinde sunt auctoritate congregationis sacrorum Rituum,* & in ordinem redacta, *quem nunc obtinent*, àc subscripta ab illustrissimo & reverendissimo domino, *uti ad finem notatur*, Cardinale Bellarminio . . . die xxi Julii MDCXVIII. *Sic autem immutata, differunt à Gregorianis primè, quod quatuor jam dictis Sanctorum festis totidem diversa respondeant Officia; deinde quod in singulis omnia præscribantur ex communi plurimorum Martyrum, præter solam orationem & tres secundi nocturni Lectiones: denique quod infra octavam natalis eorum, diebus aliunde non impeditis, non repetantur Lectiones ex festo propriæ, sed aliæ communes earum loco substituantur. Porrò de Lectionibus propriis horum omnium Officiorum mox plura dicentur, ubi de Actis martyrii inventionumque differemus; ubi & nonnulla recurrent, quæ ad cultum Sanctorum nostrorum ac pietatem Vigilensium facere videbuntur.*

B

Hebdomadaria Vigilensium pietas erga SS. Martyres.

9 *Hic tamen observatum velim, quod in Historia trium Martyrum notat Sarnellus pag.* 91, *quantumvis quatuor præcipuè festa eorum Vigiliis celebrentur in anno, interque ea solus natalis eorum cum octava, die* XXVII *Julii, omnium tamen solennissimum istic agi diem translationis* XXX *ejusdem mensis; deinde tantum esse clientum suorum ergo Patronos hosce studium, ut ei explendo festa quotannis diversa quatuor nequaquam sufficiant, sed assignandus insuper fuerit per hebdomadas anni singulas dies unus (is est feria quarta, teste illustrissimo Sarnello ibidem pag.* 95) *qui singulari eorumdem veneration*i *perpetuò destinatus esset. Ne verò, quod ante contigerat, oblivionis quidquam aut negligentiæ in re tanta vel seris nepotibus posset obrepere, nova in canonicorum collegio dignitas est instituta, quam qui administrat, Prior appellatur: ejus autem id muneris est, ut SS. Martyrum oratorium cultumque conservet ac promoveat. Vide Sarnellum in Episcopis Vigil. pag.* 105.

C

§ II. Acta martyrii quatenus supersint; lectiones de iis propriæ, bis Romæ approbatæ, earumque discussio.

Acta martyrii inrevierunt

ACta *Martyrum plurima sub Diocletiano imperatore flammis addicta periisse, merito cum piis omnibus deplorat piissimus juxta atque eruditissimus præsul Pompeius Sarnellus in Arca testamenti Vigiliis* (*ita historiam inscribit SS. MM. Mauri ep., Pantaleonis & Sergii*) *lib.* 1, *cap.* 1: *sed quod addit, eorumdem tunc etiam Martyrum, de quibus agit, Acta conflagrasse, id quo argumento affirmari possit, non satis perspicimus; quandoquidem infra in Prologo historiæ suæ, seculo* XII *scriptæ, testatur hæc Amandus num.* 5: Quidam Pulsanensis monachus, Johel nomine, prænominatorum Sanctorum historiam se legisse, sub juramento nobis retulit. *Tum post compendiosam, quæ subjungitur, Johelis narrationem*, Idem, *inquit Amandus*, alii honestæ vitæ viri, præcipuè autem cœnobitæ, quibus vivere Christus est, & mori lucrum, veraciter protulerunt. *Credidit ergo Amandus, & credendum videtur religioso juranti, superfuisse eorum Acta usque ad seculum* XII; *ac tum demum, ante inventos Martyres, disperiisse: neque enim credibile videtur, ea neglecturum fuisse præsulem, Sanctorum illorum cultorem præconemque ardentissimum, si, cum historiam adornaret, quam dabimus, nanciscì illa per eos, qui olim viderant, ulla ratione potuisset.*

D

unde obscura passim nunc Martyrum horum notitia.

11 *Et sanè negligi tum ea ac deperdi facile potuerunt, tum quod Sanctorum, quos commendabant, cultus, reliquiæ, ac fere memoria in obscuris essent; tum etiam quod unum fortasse tantummodo, aut certè rarissima semper fuerint Actorum illorum exemplaria; id quod ex eo liquet, quod Martyrologos omnes antiquos, omnesque adeo ecclesias latuerint, ipsam etiam, saltem donec reliquiæ detectæ sunt, Vigilensem (ut ex Amando colligere est) in cujus tamen ditione corpora quiescebant. Sic & posterius Amandi historia jam propè perierat, cum eam Marianus Cavensis typorum beneficio à situ & latebris vindicavit. Quamquam ne hoc quidem pacto adeo Sanctorum horum depulsa ignoratio est, ut ab Hagiographis adhuc vel eorum memoria prorsus omittatur, vel à quibus non omittitur, perobscurè nec sine errore notetur. Baronius in annotatis ad Martyrologium Romanum verbum de illis nullum addit; in Annalibus verò ad annum* 118, *id solum refert, quod in Martyrologii textu asseritur: Paulus Regius in Vitis Sanctorum Italicis parte* 1, *pag.* 670 *& seqq. à Ferrario carpitur, quod* Pantaleonem *nostrum cum alio Nicomediensi confuderit, cum hic sub Maximiano episcopus, ille sub Trajano medicus alibi & alia passi sint; ut mirum sit, hoc etiam loco caligasse Castellanum hodie in Martyrologio suo universali. Denique in S.* Mauro *carpendus quoque ipse Ferrarius; cum hoc die in Catalogo Sanctorum Italiæ* episcopum *illum facit* Vigilensem, *Amandum citans, qui nequaquam hoc docuit; non omissurus profectò, si quoquo pacto decessorem illum suum compellare potuisset; nihil enim vel ecclesiæ suæ illustrius dici poterat, vel gratius civitati.*

E

Actorum jacturam aliqua parte supplevit Amandus;

12 *Jacturam porrò veterum Actorum utcumque restituit Amandus in Prologo jam dicto; at jejunè admodum, & fide quidem bona, sed aliena tamen; cum non posset sua. Atque utinam eorum tanta cautio fuisset, qui de eodem martyrio posteriùs scribentes, narrationi Amandianæ episodia multa, nec testem citando nec tabulam, intrusere! Deflet id quoque in Arca Testamenti Sarnellus pag.* 98, *aitque, etiam de Legenda Martyrum Latina, quatenus quidem passionem eorum exhibet, idem affirmari posse, quod de historia S. Ursula* XXI *Octobris ad Martyrologium Romanum his verbis annotavit Baronius:* Accidit in his quidem, ut deperditâ verâ germanâque.. historiâ, quisquis, ut libuit, sive quæ suo ingenio commentatus fuerit, sive quæ ab aliis levi quodam

F

A quodam vulgi rumore accepit, scripturæ monumentis commendarit, non sine magno veritatis detrimento; cum historiam commentitiam penè reddiderint.

ad cujus compendium modernas Legendas exigi vult Sarnellus,

13 *Enimvero qui ita de Latina censet Legenda, quid statuere dicendus est de quibusdam Italicis, multo liberaliùs adornatis? Talem certè nobis unam, nescio cujus manu ac fide exaratam, submisit olim Antonius Beatillus noster, vir scriptis de Ecclesia, obsequio de studiis nostris optimè meritus. In ea præter tempora non satis feliciter annotata, & tres Trajani diversas, quas hactenus ignoravimus, persecutiones, videas navigantes ex Oriente* SS. Maurum *ac socios*, Sergium *scilicet* ex nobilissima Sergiorum, & Pantaleemonem è Scipionum familia, *procellis agitari, cum tyranno dialogos instituere, aliaque ejusmodi, quæ legere cordatos tædeat; cum nullam omnino præferant auctoritatem, nedum tantam, quantam Legenda Latina, quam præcipuè expurgandam suscepit Sarnellus*, juxta historiam sincerè scriptam ab Amando: *hæc enim Legenda Latina eà est, quæ in Officio natalis SS. Martyrum in secundo nocturno recitatur, approbata primùm, ut ante monuimus, à Gregorio XIII; iterumque, post annos octo & triginta, congregationis sacrorum Rituum auctoritate recognita, nulla circa rei substantiam facta mutatione. Exhibet eam Ughellus tom. 7, col. 940 in editione novissima, ex Officio proprio ecclesiæ Vigilienſis, quod & nos habemus recusum Venetiis 1674, ubi sic legitur:*

B

etiam hanc, bis Romæ approbatam;

14 Lect. iv. Tertiam movente in Christianos persecutionem Trajano imperatore, comprehensus est [in Bethleem] venerabilis Maurus, [ejusdem urbis] episcopus, qui cum publicè prædicaret, solum Christum esse verum Deum, conjicitur in vincula: [inde eductus, Romam vinctus perducitur, & in custodiam traditur Pantaleonis ac Sergii, ejusdem Trajani equitum ac familiarium:] qui quidem prædicatione beati Præsulis ad fidem Christi perducti, coram judice simul cum beato Episcopo eamdem Christi fidem liberè confiteri non erubuerunt, audacter asserentes, esse inania falsorum deorum simulacra.

Lect. v. Et licet semel & iterum blanditiis & promissis, deinde terroribus variè tentarentur, ut Christo renuntiantes, idola venerarentur; ad id tamen nullo modo adduci potuerunt. Quare [variis tormentorum generibus] crudeliter diu afflicti, cum nihilominus in confessione fidei constanter perseverarent, Sergius ferreis ungulis excarnificatus, & Pantaleo cruci affixus, uterque tandem * mucrone trucidatur. Venerabilis verò Maurus, [qui præ ceteris miraculorum gratiâ & doctrinâ insignis erat] capite plectitur.

C

** Sarnellus addit, post multa signa virtutum*

Lect. vi. Sic itaque tres Deo quam gratissimæ hostiæ uno die de mundo, de carne, ac de humani generis hoste, ac tyranno triumphantes, coronâ Martyrii donati sunt VI Kal. Augusti: quorum inhumata corpora feris objecta, & divinitus intacta servata, Thecla, pia & religiosa vidua, clam collegit, & in suam villam, nomine Saginam, in agro Vigilienſi, in partibus Apuliæ positam, transtulit, & in tuto ac abdito loco ob metum gentilium, quoad potuit, honorificè sepelivit, unguentis condita; ubi incognita exstiterunt, donec divinitus longo post tempore inventa sunt.

in qua non rectè suppletur annus martyrii, 118.

15 *Displicet illustrissimo præsuli in prima & secunda Lectione quidquid uncis inclusimus; quod proinde in expurgata Legenda sua omnino resecat: in tertia verò, quod est ab asterisco usque ad finem, ita supplet & corrigit:* Anno reparatæ salutis centesimo decimo octavo Quorum inhumata corpora, feris objecta, & divinitus servata, à quadam religiosa vidua, Thecla nomine, in villam suam, quæ Sagina dicitur, in agro Vigilienſi, fuere transmissa & ob metum gentilium terræ visceribus occultata. Ubi oratorium Deo, in honorem sancti Sergii & Sociorum, diu stetit erectum, donec Saracenorum incursibus deletum est. *Hæc postrema fatemur secundùm Amandi historiam accuratè esse restituta, si annum excipias martyrii, quem nusquam illa prodit. Annales quidem Baronii anno eodem illud referunt; sed ita, ut annum certum determinare non videantur: sic enim habent:* In Apulia Maurus episcopus cum Sociis sub eodem Trajano martyrio defunctus est. *Anno igitur illo hæc locavit Baronius, quia certum alium ignorabat, & hunc in postrema Trajani tempora cadere existimavit; in quo tamen hallucinatum esse virum maximum, quis ignorat? Nam confessum id quidem nunc est apud chronologos, aram Christianam biennio toto usque ad annum Christi 249 constanter in Annalibus anteverti; mortemque adeo Trajani, quam anno 119 consignant, ad annum 117 pertinere. Sicut itaque constat, sub illo tyranno passos esse Martyres nostros; ita certum esse debet, passos non esse anno 118. Quamquam annum Trajani, quo id acciderit, quis aut unde definiat?*

AUCTORE P. B.

D

E

aliaque corriguntur non satis ad sensum Amandi,

16 *In secunda Lectione, præter expuncta & addita, ut cum Amandi narratione reliqua convenirent, induci etiam poterant* blanditiæ & promissa *iterata, de quibus nihil habet auctor ille; tametsi à verisimilitudine & temporum illorum usu minimè censeri debeant aliena. In prima Lectione, si reducenda severiùs est ad Amandi prototypon, & retinendum videtur aliquid, quod erasit Sarnellus, & eradendum aliquid, quod retinuit: retinuit enim, quod ante legebatur de* Pantaleone & Sergio, prædicatione beati Præsulis (*Mauri*) ad fidem Christi perductis: *cum ne minima quidem hujus rei ab Amando facta sit mentio: erasit contra* S. Mauri *sedem episcopalem, nempe Bethleemum, quæ tamen ab Amando videtur admitti cap. 3, num. 56, ubi dæmonem inducit profitentem*, se ferre non posse incendium ex sanguine Mauri Bethleemitæ pontificis sibi appositi: *nam hoc aliaque, istic à diabolo dicta, pro veris habuisse se Amandus ipse satis indicat, cum subdit:* Possunt tamen vasa mendacii, licet coacta, eructare veritatem.

F

juxta quem retinendus videtur episcopatus S. Mauri Bethleemiticus,

17 *At enim, inquis, ambiguum est in textu citato, quò referri debeat vox* Bethleemitæ: *nam afficere potest nomen antecedens* Mauri, *ut Bethleem Sancti patriam fuisse significet, æque ac nomen sequens* Pontificis, *ut episcopatum ejus Bethleemiticum designet. Fateor equidem, ancipitem esse textum illum, prout ex impresso exemplari, malè passim interpuncto, producitur: sed olim in autographo minimè dubium fuisse, suadet constans & antiqua Vigilienſis ecclesiæ traditio, quæ* S. Maurum *non patriâ hoc loco, sed episcopatu Bethleemitam intellexit; ut patet ex omnibus Sanctorum horum Officiis. Amandum manuscriptum legerat, quem primus excudi curavit anno 1550, Marianus Cavensis, & sic interpretatus est in hymno ad primas Vesperas secundæ inventionis:* Cultor veri, rector cleri, Bethleemitane Pontifex *&c. Amandum in scriptis legerat, quem citat, Daniel Francinus, ad Sixtum PP. IV de secunda inventione scribens anno circiter 1480, eumque in eamdem sententiam secutus num* 1

AUCTORE P. B.

ſine hæſitatione pronuntiat, Maurum, quondam Bethlemitanum pontificem. *Veriſimile non eſt igitur, in primigenia Amandi hiſtoria amphibologicum fuiſſe textum illum; quantumvis nunc ob neglecta commata talis appareat.*

ad quem evertendum non ſufficiunt argumenta,

18 *Quod ſi quis hic mihi argumenta objectet ex antiquis univerſæ Eccleſiæ monumentis eruta, quibus illuſtriſſimus Sarnellus in opuſculo ſuo de epiſcopis Vigilienſibus à pagina 15 epiſcopatum* S. Mauri *Bethleemiticum convellere nititur; reſpondebo imprimis, aliud eſſe, Legendam Latinam examinare ad hiſtoriam Eccleſiæ catholicæ; aliud, eam reſtituere* ſecundùm hiſtoriam ſincerè ſcriptam ab Amando & Francino; *hoc ſe facere profitetur Sarnellus, non illud. Reſpondebo deinde, argumenta illa id non evincere, quod conatus eſt auctor: ſunt enim hæc præcipuè tria: 1. Non ſubſiſtebat epiſcopatus Bethleem poſt medium ſeculi ſexti, quando erectus eſt patriarchatus Hieroſolymitanus. 2. Bethleemum ad ſedem epiſcopalem evectum eſt ſeculo duodecimo;* S. Maurus *autem paſſus eſt ſeculo ſecundo ineunte. 3. Si Bethleem epiſcopatus fuiſſet olim, inveniretur iſtius civitatis epiſcopus aliquis alicui ſaltem ſubſcriptus concilio. Hæc verò ſimul omnia corruunt, ſi ponas, cum Coleto in editione nova Italiæ ſacræ tom. 7, col. 938, vel ſub Trajano intercidiſſe epiſcopatum illum eadem perſecutione, qua* S. Maurus *occubuit, vel paulò poſt ſub Adriano. An id fieri non potuit? An non tranquillis etiam rebus epiſcopatus alii plures interierunt? In ſola Italia quot antiquatos exhibet Ughellus? Quam verò uſitatum fuerit ante ſynodi Laodicenæ tempora, præſertim in Oriente, epiſcopatus erigere, etiam in villulis & agris, quorum nunc ne nomina quidem ſuperſunt, docet Thomaſſinus in Veteri & nova Eccleſiæ diſciplina part. 1, lib. 1, cap. 54. Quis autem eos neget fuiſſe, quia nullis conciliis ſubſcripti eorum epiſcopi legantur? Certè ignorari, quæ opponit epiſcopatui* S. Mauri *Bethleemitico Sarnellus, Romæ non poterant ſub Gregorio XIII, ſub quo eccleſiaſticæ hiſtoriæ maximum ibi lumen fulgebat Cardinalis Baronius; neque tum tamen improbatus eſt, neque poſteriùs, quando iterum ſubjectus examini congregationis Rituum, ſubſcriptus à Bellarmino eſt.*

B

C

quæ prolata ſunt hactenus.

19 *Nihilo magis urget, quod in eodem Sarnelli opuſculo effertur pag. 23, ad* S. Mauri *ex Oriente toto proſcriptam cathedram collocandam in Occidente; quia nimirum, juxta Amandum infra cap. 2, num. 40 & ſeq. item cap. 3, num. 56, annulum geſtarit epiſcopalem; qui Eccleſiæ Occidentalis præſulibus tam proprius fuerit, ut numquam eo ſint uſi antiſtites Orientis. Nam qui aſſerit, inde à primo ſeculo annuli epiſcopalis uſum viguiſſe in Occidente, quo teſte eumdem tum negabit admiſſum fuiſſe uſpiam in Oriente? Citat pro ſe Sarnellus Petri Antiocheni epiſtolam ad Michaëlem Cerularium, ex qua manifeſtum ſit, inter alia diſcrimina eccleſiæ Orientalis & Occidentalis unum eſſe, quod epiſcopi in Occidente annulum geſtitent, in Oriente non item. At quando hæc ſcripta eſt epiſtola? Poſt medium ſeculi undecimi, ut in Tractatu de Patriarchis Antiochenis oſtendimus. Quis autem inde ſic colligat: Seculo undecimo ſoli epiſcopi Occidentales utebantur annulo: ergo ſoli etiam ſeculo primo? Certè ſi uſus ille ſeculo primo in Occidente fuerit communis, profluxiſſe dicendus erit ab Apoſtolis, atque adeò à S. Petro. Quidni ergo in Orientali Eccleſia idem fuerit inſtitutus ab eodem Apoſtolo, ac poſtmodum, ut alia multa, ut ipſa fides Catholica, interciderit? Hæc, fateor, probari non poſſunt, quia ſcripta non ſunt: ſed nec negari poſſe contendo; niſi ſcripta pro iiſdem temporibus contraria proferantur; qualia non ſunt, quæ prolata ſunt hactenus.*

D

Expenduntur locus martyrii & Martyrum conditio,

20 *Porro reliqua, quæ in prima Lectione omittenda cenſuit idem illuſtriſſimus auctor, apud Amandum expreſſa non ſunt; puta,* S. Maurum *comprehenſum fuiſſe in Bethleem, indéque* Pantaleonis & Sergii equitum *Romanorum cuſtodiæ traditum ac Romam avectum; ubi martyrium conſummarit. Hæc itaque & alia unde ſint accepta, neſcimus. Sarnellus in opuſculo laudato pag. 20, negat, alios ſub Trajano Romam ex provinciis in Urbem ad martyrium rapi conſueviſſe, quam cives Romanos, idque probare nititur ex notiſſima Plinii ad Trajanum epiſtola. Eſto ſanè. At qua ratione aſſeri poterit,* S. Maurum *civem Romanum non fuiſſe; cum urbes in provinciis plurimæ fuerint à Romanis civitatis jure donatæ? De conditione* SS. Pantaleonis ac Sergii, *facile concedit idem præſul ibidem pag. 18, ut equites Romani fuiſſe credantur, quia Vigiliæ illis temporibus paruerint Romanis, eiſque veriſimile ſit Romanos equites præfuiſſe. Nimirum agonem Martyrum horum vel Vigiliis, vel in Apulia ſaltem contigiſſe arbitratur; quia primum in Martyrologio Romano, alterum à Baronio in Annalibus videntur affirmari. Itaque &* S. Maurum *epiſcopum fuiſſe Vigilienſem tradit. Nos equites fuiſſe Romanos* Pantaleonem *ac* Sergium *ſicut aliunde confirmare non poſſumus, ita neque refellere. Vigiliarum autem gubernatores fuiſſe illos, aut* S. Maurum *earum epiſcopum, aut ibi paſſos eſſe, omnino non credimus. Neque hoc poſtremum perſuadet Baronius, qui in margine unicum teſtem adducit Martyrologium Romanum, in quo Vigilias aſſignari putamus, non ut locum martyrii (qui ex antiquis apud Amandum Actis determinari non potuit) ſed depoſitionis tantum & cultûs. Hæc, inquam, omnia non credimus; quia cum Amandi hiſtoria non cohærent.*

E

& negatur; S. Maurum epiſcopum fuiſſe Vigiliarum, aut ibi cum Sociis paſſum.

21 *Is enim cap. 3, num. 56 & ſeq., manifeſtè indicat, vera ſibi viſa eſſe, quæ ibi per energumenos coactum ſæpius & invitum dæmonem propalaſſe narrat. Cenſuit ergo, Vigiliis paſſos non eſſe Martyres noſtros; cum ibi dicatur* S. Mauri (*jam utique alibi interfecti*) *corpus* in naviculam quamdam delatum, uſque ad ſinum Vigilienſem perductum *eſſe: nam quod de* S. Mauro *hic narratur, idem valere debet pro Sociis ejus. Imo verò cenſuit, Vigilienſem civitatem tum nondum exſtitiſſe: additur enim:* Cum verò in maritima regione (*ad ſinum nempe, de quo agitur, Vigilienſem*) nulla urbs adhuc eſſet ſtatuta, uſque in villam Saginæ tractum *&c. Ita, inquam, Amandus cenſuit: & quid ni rectè? Cedo enim vel unum ex antiquis Geographum, qui de Vigiliis meminerit. Quid Strabone, qui ſeculo primo floruit, in urbibus annotandis accuratius? Quid ſecundo ſeculo in hoc genere illuſtrius Ptolemæo? Neuter tamen in Apulia Vigilias offendit. Et quid tam antiquos commemorem: cum ne in tabulis quidem Peutingerianis, quas ſub Theodoſio ſeniore adornatas fuiſſe docet Velſerus, ad Apuliæ littora uſquam appareant Vigiliæ? Adi antiquæ Italiæ ſcrutatores diligentiſſimos Cluverium, Bertium, Brietium, Cellarium, alioſque; & victas manus dedero, ſi quem proferant, qui ſecundo ſeculo Vigiliarum oppidum noverit. Dum id fieri non poterit, fruſtra nobis ex nuperis quibuſdam ſcriptoribus occinent, ædificatam*

A *ficatam esse civitatem illam annis 432 ante Romam conditam, aut annis 1184 ante æram Christianam; Amando adhærebimus; Vigiliarum urbem non exstitisse putabimus tempore* S. Mauri; *ac proinde ibi cum Sociis passum, ibi episcopum fuisse negabimus. Neque Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ, qui primus* S. Maurum *episcopum appellavit Vigiliensem, nos morabitur; quippe cujus innumeras prolapsiones in Actis Sanctorum passim notavimus; quarum hæc postrema non est; cum asserti sui testem adducere ausus est Amandum in eodem illo, ex quo inventionis primæ historiam dabimus, libello.*

22 *Ceterùm facere non possumus, quin illustrissimi Sarnelli modestam eruditionem ac prudentiam commendemus; ut qui nihil eorum Legendæ Latinæ, quam expurgare conatus est, inserendum judicaverit, quæ in laudatis lucubrationibus Italicis de ecclesiæ suæ Patronis pro suo erga illos illamque affectu privatim ipse senserat, scripseratque! nam*

Illustrissimi Sarnelli moderatio in expurgata sua Legenda Latina.

B *præter ea, quæ modo notavimus, tradit etiam in Arca testamenti,* S. Maurum *discipulum fuisse S. Petri apostoli lib.* 1, *cap.* 3; *ab eoque creatum esse Vigiliarum episcopum; Hinc* Maurum *sub Petri tutela ecclesiam suam gubernasse, cujus etiam postmodum tutelaris & titularis patronus unicus fuerit ibid. cap.* 4 *&* 5. *Imo illud etiam verisimile esse, quod idem* S. Maurus *notus fuerit Deiparæ Virgini. Atque hæc quidem recitasse sit satis.*

§ III. Historiæ inventionis primæ ac secundæ, earumque auctores, & supplementum.

Jejunam adeo ad illustranda sanctorum Martyrum, de quibus agimus, vitæ mortisque merita narrationem, mirificè compensarunt historiæ binæ, satis copiosæ, maximéque authenticæ; quarum altera primam sacrorum corporum inventionem, ac translationes varias, plurimaque in iis facta prodigia describit; altera inventionem eorumdem secundam, & quæ in ea mirabilia contigerunt. Utraque ab auctoribus coævis & rerum, quas referunt, oculatis testibus proficiscitur; prior ab Amando, Vigiliensium episcopo; posterior verò ab illustri quodam viro, Daniele Francino, ut infra probabitur. Differunt vero ambæ ab iis, quas tom. 7 *Italiæ sacræ col.* 939 *&* 945 *ex Officiis Vigiliensis ecclesiæ, anno* 1618 *Romæ approbatis, edidit Ughellus, quæque compendia tantummodo sunt narrationum primigeniarum, quas non videtur in promptu habuisse.*

Historiæ primæ & secundæ inventionis,

C 24 *Has, ut supra monuimus, ab interitu propinquò liberavit notus apud Elssium in Encomiastico Augustiniano Marianus Cavensis; cum eas ad usum ecclesiæ Vigiliensis in varias Lectiones divisas prælo commisit unà cum duobus Officiis, de quibus supra diximus* § 1, *num.* 6; *idque jussu canonicorum Vigiliensium, ut ibidem in alloquio ad eos suo, folio* 37 *verso, testatur his verbis:* Allata sunt mihi ipsorum Martyrum gesta ac stupenda miracula, in ipsorum corporum inventione monstrata, populis hinc indeque concurrentibus, in quibusdam vetustis pagellis subobscurè descripta, à me non solùm rescribenda; sed etiam, vestro jussu, corrigenda ac castiganda; ut sic ab emendis purgata, æneis typis imprimenda impressoribus traderentur. *Non ita tamen emendata prodierunt, quin vitia castiganda multa remanserint; uti ad margines textûs; quem fideliter exhibemus, licebit observare.*

olim ex vetustis schedis impressæ sunt,

AUCTORE P. B.

25 *Inter ea palmare est illud, quod in primæ inventionis historia sub finem ita legitur:* Sanctorum verò prænominatorum Martyrum translatio celebrata est honorificè annò dominicæ Incarnationis millesimo centesimo septimo. *Et vero mirum est, hoc arripi temere ab iis potuisse, qui Amandi historiam præ oculis habuerunt; auctores intelligo Vigilienses anos, quorum hic Legendas Mss. Italicas, ex Amando, Francinoque desumptas, olim accepimus; imo & Paulum Regium in Sanctis regni Neapolitani part.* 1, *pag.* 688, *& Philippum Ferrarium in Catalogo Sanctorum Italiæ: nam si vel tantillum attendissent ad characterem, qui ibidem adjungitur, non poterat non error in oculos incurrere: sequitur enim:* Regni vero ejusdem domini, glorioſissimi regis, Guilielmi [*anno*] secundo. *Guilielmus ante annum Christi* 1154 *Neapolis ac Siciliæ rex nullius fuit: retineri ergo non poterat annus* 1107.

non sine mendis;

E 26 *Deinde cum tres tantum Guilielmi eadem regna obtinuerint, manifestum est, hic agi de Guilielmo secundo, seu Bono; quippe qui & adolescens regnum adiit, ut notat Amandus numero præcedenti, anno scilicet ætatis decimo quarto, ut Rocchus Pirrus tradit in Chronologia regum Siciliæ, & cujus* annus secundus *congruit cum* Indictione quinta decima, *quæ ab Amando usurpatur: annum enim regni secundum iniit mense Julio,* 1167, *ut ex anonymo Casinensi colliges apud Pagium in Criticis ad Annales Baronii ad an.* 1166, *num.* 9. Adolescentia *non cadit in Guilielmum primum anno regni secundo, sive is numeretur ab accepto, vivente ejus patre, regno Apuliæ mense Majo anni* 1151 *juxta Pagium, sive ab obitu Rogerii & successione Guilielmi, quæ juxta eumdem Pagium accidit anno* 1154; *quandoquidem Guilielmus ille, teste Fazello Rer. Sicular. decade* 2, *lib.* 7, *anno Christi* 1130 *jam id erat ætatis, ut* exercitu comparato, commissoque acerrimè prælio, patrem liberaverit, *in castro Gallucio à Romanis obsessum. In Guilielmum tertium nihil quadrat eorum, quæ scribit Amandus, præter adolescentiam: non* felix regimen; *statim enim ab Henrico imperatore miserum in modum vexari cœpit & aboleri: non* annus *regni* secundus mense Julio: *nam is, juxta Pirrum saltem, annum regni secundum non attigit; juxta Giannettasium verò Hist. Neapol. tom.* 1, *decade* 2, *lib.* 14, *vix secundum inchoaverat, cum periit* exeunte Januario; *nec mensem proinde Julium attigit: non denique* Indictio quintadecima; *siquidem vivere desiit anno Christi* 1195, *Indictione decimâ tertiâ.*

ut cum annum primæ inventionis notant 1107, *pro* 1167.

F 27 *Patet igitur, non alium hic annum ab Amando signari potuisse, quam* 1167, *atque adeo penultimum numerum* 6 *non sine errore palpabili in cyfram* 0 *commutatum esse. Ex hoc errore, ut fit, profluxit alius apud Ughellum, hoc tamen magis, quam quos supra memoravimus, veniâ dignum, quod ipsam Amandi historiam inspicere non videtur potuisse: cum enim, ex Ferrario fortasse, didicisset, inventionem primam ac translationem Martyrum nostrorum incidisse in annum* 1107, *eique Amandum episcopum Vigiliensem interfuisse ex Legenda, quam recitat, intelligeret, Amandum unum distraxit in duos; quorum priorem sedisse statuit Vigiliis anno* 1107, *alterum* 1179, *quo subscriptum eum invenerat concilio Lateranensi sub Alexandro III. Imo ex uno tres fecit Amandos: nam ab utroque Vigiliensi diversum fuisse putavit*

ex quo nati sunt errores varii de Amando, qui eam describit.

AUCTORE P. B.

tavit illum, qui libellum composuit de canonizatione & translatione S. Nicolai Peregrini, quem dedimus die 2 Junii; ubi etiam significarunt Majores nostri, hæc omnia ad unum eumdemque Amandum nostrum pertinere: quod confirmat illustrissimus Sarnellus in Monumentis episcoporum Vigilienſium, unicum agnoscens inter eos Amandum, qui (cum diaconus antea Trancnſis fuisset) ad sedem Vigilienſem evectus sit anno Christi 1153, sederitque usque ad annum circiter 1181. Itaque ex hoc auctore Ughellus nunc recognitus, est ad margines emendatus cum in episcopis Vigilienſibus, tum etiam, ubi de translatione S. Nicolai, in Trancnſibus archiepiscopis. Porro quanta fide, quanto delectu Amandus hæc scripserit, non dicimus; cum id ipse faciat in prologo.

Ætas Francini, qui alteram inventionem enarravit; ejusque prologus; B

28 *De auctore historiæ secundæ inventionis in eodem, de quo supra, libello in antiphonis ad primas Vesperas fol. 27 verso hæc leguntur:* Vir quidam clarus, Daniel Francinus nomine, Vigilias, cum Martyres effoderentur, à duce (Francisco Baucio) evocatus est. Is ad Pontificem Sixtum quartum de iis, quæ in ea contigerant, scripsit: " Nihil duxi antiquius, quam quæ Deus „ tempestate nostra per sanctos Martyres ostendis„ set, mandare memoriæ: illa quidem * ad po„ steros, servata veritatis fide, transmittere com„ mendentur *; & quia interest Pontificis nosse, „ quæ ubique divinitus fiant, libellum ipsum tuæ „ Beatitudini obsignare, qui vicem Christi in ter„ ris geris. „ *Habes hîc ergo auctoris ætatem, siquidem secundæ inventioni interfuit facta anno 1475; habes item tempus quo scripserit, utcumque definitum; Sixtus enim quartus obiit anno 1484, nec ad eum hæc perscribi potuisse ante annum 1478 colliges ex annotatis ad Francini historiam littera I: habes denique ejusdem historiæ præfationculam, per Marianum Cavensem à reliquo textu avulsam, expressamque per antiphonas. Utinam vel sic exhibuisset etiam auctoris epilogum; si tamen ullum Francinus ad calcem narrationis composuit, quod ignoramus.*

* forte illaque

* redundat commendentur

& quæ ab illo sunt omissa circa statum reliquiarum C

29 *Cæterùm facile animadvertet lector, id quod in annotatis in fine historiæ observavimus, deesse aliquid ejus narrationi: sistit enim in refossione, inventione, expositione sacrorum corporum factisque tum istic prodigiis; cum incredibile sit, ibi stetisse Baucii pietatem. Addit quidem citatus ante Paulus Regius, episcopus Vico-Æquensis, ædificatam ibi postmodum fuisse Martyribus elegantem ecclesiam ab Andriæ duce, in qua sacras eorum reliquias loco dignissimo jusserit collocari; sed fallitur pius scriptor: eadem enim ecclesia cathedralis, in qua tunc inventa sunt & adhuc servantur hæc sacra depositа, diu ante Baucii tempora, teste Sarnello in epp. Vigil. pag. 49, erecta fuit, & consecrata sub titulo S. Petri Kalendis Maii, anno 1295. In Officio secundæ inventionis approbato Romæ anno 1618, Lectio tertia secundi nocturni sic habet:* Post tertium autem diem inventionis repositæ sunt præfatæ sacræ reliquiæ post aram mediam (*quæ fuerat S. Pantaleonis, ut in historia primæ inventionis dictum*) in uno eodemque loco. Nunc autem sub ipsa ara media repositæ custodiuntur decentius ac majori cura, & maxima veneratione ac devotione.

post secundam inventionem.

30 *Duplex hîc ergo reliquiarum secundò inventarum repositio significatur; quarum prima facta sit triduo post inventionem, quando locatæ sunt post aram mediam; secunda, cum inde sub ipsum altare medium translatæ sunt, quando contigerit, non asseritur; non existimo tamen, contigisse ante initium sæculi præteriti: neque enim antiquius apparet Ms. Italicum, nescio à quo compositum, sed olim huc tamen à Beatillo nostro submissum ex Apulia, quod de secunda illa repositione non meminit; sed primam in hunc modum describit:* Tantus hominum concursus (*qui triduo illo inventarum expositarumque reliquiarum factus erat*) tantaque oblationum copia ducem ac dominum episcopum stimularunt ad ornandam, &, quam possent sumptuosissimè, instruendam illam parietis concavitatem, quæ supernè respondet altari, quod justo à pariete intervallo distat. Ibi repositæ sunt sacrorum corporum arcæ; & ferreis occlusæ portis, non nisi diversis, ad majorem securitatem, clavibus reserandæ: tum paulo exteriùs oppositi sunt alii è ferro cancelli; ita ut non possint honorificentius esse collocatæ, nec asservatæ securiùs. *Ita illud Ms., in quo & aliud sequitur, quod nusquam, nisi illic, me legere memini, adeoque hic subdo:* Neque umquam desierunt, *inquit*, gloriosi Sancti & beneficos exhibere se omnibus, & civitati (*Vigilienſi*) benignissimos protectores, cum ibi apparuerint plus vice simplici, modò in aëre, modo super urbis muros armati, ad eam à Turcis, hostibusque religionis catholicæ, defendendam. *Hæc quasi per transennam. Nunc ad propositum redeo.* D E

Ubi illæ posteriùs repositæ fuerint,

31 *Secundam illam, quam dixi, repositionem, & quæ illam ad suam usque ætatem consecuta sunt, in Arca Testamenti lib. 3, cap. 9 Italice Sarnellus in hanc sententiam proponit:* Destructis duabus aris lateralibus, media tantum reparata est, spatio, quantum est sub ejusdem aræ mensa, vacuo relicto: atque ibi locata est arca cypressina, longa palmis quinque, uno verò ac medio alta & lata; rubro interiùs inducta serico, atque ex parte anteriori inaurata, & ita tribus exiguis munita crystallis, ut singulis singulorum Martyrum lipsana responderent. Et medium quidem S. Mauri, dexteram verò partem S. Sergii, sinistram ossa S. Pantaleonis occupant .... Arca cypressina Vigilienſium pietate in aliam, & ex argento quidem solido affabre factam, subinde commutata est anno MDCLXXVIII, cathedram hanc obtinente illustrissimo tum episcopo D. Riccio, idque post sacræ congregationis Reliquiarum decretum hujusmodi: „ Episcopo Vi„ giliarum instante, ut sibi concedatur facultas „ corpora sanctorum martyrum Sergii, Mauri, „ & Pantaleonis, sub altari in ecclesia cathedrali „ satis honorificè reposita, pretiosiorem in lo„ culum, seu capsam, condendi; sacra congre„ gatio, precibus oratoris annuens, petitam tri„ buit facultatem. Romæ die V Julii MDCLXXVIII. „ A. Cardinalis Homodeus Michaël Angelus Ric„ cius, secretarius. „ Dies determinatus permutationis arcæ fuit VI Decembris MDCLXXVIII, ut constat ex instrumento publico rogati notarii Joannis Foglia. F

& quam honorificè.

32 Porrò ut arca, quam dixi, prior cypressina cum veneratione servaretur, cum erexissem ego episcopii sacellum novum in capite atrii, sub ejus altari eamdem arcam collocavi, impositis singulorum è tribus Martyrum pauculis reliquiis, hoc anno (*quo hæc scribebat Sarnellus*) MDCXCIII. *Tum ad ecclesiam cathedralem & publicum in ea Sanctorum nostrorum oratorium rediens*, Præter arcam, *inquit*, argenteam, sub ara positam, sunt in ipso altari, in theca majori atque auro eleganter oblita, statuæ ex argento tres, cum reliquiis trium Sanctorum; ac tria brachia itidem argentea, cum sacris ossibus brachiorum

A chiorum trium ſanctorum Martyrum ; unumque inſuper oſtenſorium (*ut appellat*) cum ſanguine ſancti Mauri. *Idem illuſtriſſimus auctor arcam argenteam paulo aliter depingit in Monumentis epp. Vigil. pag. 65:* Altare , *inquit* , totum eſt vacuum , telâque ſericâ interiùs undequaque veſtitum ; cui impoſita eſt arca argentea ex arte elaborata , & operta ſerico atque auro. Arca tumuli formam refert , crucem itidem argenteam vertice ſuſtinens , & in tres diviſa partes , quarum ſingulæ ſuam habent cryſtallum. In medio condita ſunt caput & oſſa S. Mauri epiſcopi & martyris , à dexteris oſſa S. Sergii , à ſiniſtris cranium & oſſa S. Pantaleonis. Capſa ſic eſt obſerata, ut , niſi frangatur , reſerari non poſſit ; quia clavis intra arcam repoſita eſt , ac deinde per ſe , utpote ſeram habens elaſticam , occluſa capſa. *Hæc de ſtatu reliquiarum poſt ſecundam inventionem. Nunc pauca de miraculis eamdem conſecutis , & à Francino non memoratis.*

nec ſine frequentibus miraculis , de quibus tria tantum hæc

B 33 Eſt in archivo noſtro , *inquit Sarnellus ibidem cap.* 8 , documentum authenticum anni MDLXXV , de quodam Joanne Caputi , Dominici & Margaretæ Lanzalonga, Cauratenſium , filio , ſex annos nato ; cui per annum integrum in oculis maſſa tanta carnis enata fuerit , ut & uſum amiſerit illorum , & dolores in partibus tam teneris graves adeo ſenſerit , ut diu noctuque clamitaret , non ſine parentum cruciatu ; qui poſt multas in medicos expenſas, ex iis tandem intellexerint , morbum eſſe immedicabilem. Recurriſſe ergo illos ad ſanctorum Martyrum patrocinium ; atque admoto pueri oculis goſſipio , quod abſiſtente à reliquiis mannâ contactum fuerat , dolorem ceſſaſſe , imminui cœpiſſe morbum , ac diebus deinde paucis omnino evanuiſſe ; ita ut liber tum puero remanſerit ac perſpicuus oculorum uſus. Hinc matrem , mirificè lætatam , ſanctis Martyribus offerri juſſiſſe , ad alendos loci ſacri cuſtodes , modios frumenti duodecim. *Idem cap.* 10 *ſic habet :* Non ceſſant etiam ætate noſtra miſerationes divinæ , non eſt abbréviata manus Domini ad honorandos Sanctos ſuos : nullus præteriit annus , quo ad feſtum tranſlationis diem , qui trigeſimus eſt menſis Julii , & hîc maximè ſolennis , impetrata non fuerint inſignia beneficia ; tametſi non fuerit , qui onus ea ſcribendi vellet aſſumere , eorum ſcilicet abſterritus multitudine. *Tum bina ſequuntur miracula , quæ quia longiuſculè narrantur , compendio referam.*

C *dolemus* 34 *Anno* 1693 , *in vigilia tranſlationis SS. Martyrum , ad epiſcopi Sarnelli pedes abjectum ſeſe venit Martinus quidam di Aquaviva , Vigilienſis ; qui ſe ajebat anno* 1685 *ex prædio littorali , quod vulgus Salzellum nuncupat , unà cum duobus filiis totidemque filiabus abreptum à piratis fuiſſe , & Ulcinium (oppidum eſt Dalmatiæ infame latrociniis) avectum : ibi ſe ſervituti mancipatum illicò fuiſſe ; filios verò ac filias aliò , quò neſciret ipſe , traductos. Toto interim , ut affirmabat , octennio Deiparæ ſe ſanctiſque Martyribus commendabat aſſiduè , & recurrente quotannis memoria tranſlationis eorum , uberrimis fluebat lacrymis , quas deſiderium exprimebat partim videndæ coram venerandæque illorum arcæ , partim dolor , quòd ſacrum adeo diem terram ſulcando profanare cogebatur. Octavo demum anno , cum de patris ſorte primùm aliquid reſciiſſet filiorum alter , cui benigna Conſtantinopoli ſervitus obtigerat , Ulcinium advenit ; parentem agnovit , eumque ſequinis (nos ducatos appellamus aureos) duobus ac viginti redemit , atque uno inſuper ſequino in viaticum adjecto , liberum remiſit in patriam ; ſecuturum ſe dicens , quam primùm & heri ſui bonitate , & parſimoniâ induſtriâque ſua lytrum ſibi commeritus eſſet. Ita Martinus Vigilias advenit eo ipſo , quem notavimus die ; Sarnellus verò poſtridie rem totam pro concione divulgans , urbem omnem lætitiâ teneroque in Tutelares ſuos affectu complevit.* AUCTORE P. B.

35 *Eodem anno , teſte ibidem Sarnello , ipſo* fuiſſe annotata. *tranſlationis feſto , ad cujus celebritatem peregrinorum plus quam duo millia confluxerant , inſtituta eſt ſub veſperam conſueta per oppidum ſupplicatio ; qua finita , feſtivi in ſubjecta urbi planitie accenſi ignes , undante circum populo , quibuſdam verò (quos inter erat cum familia ſua Joſephus Ronca , regius anno illo civitatis judex , ejuſdemque gubernator Petrus Arias Maldonatus) illos ex urbis muro aſpectantibus. Cum judici , urbiſque præfecto deeſſent ſedilia , mittuntur , qui afferant , præfecti cubicularius Leonardus di Auguſtino , Aletienſis , & Lucretia Ronchi , puella annorum tredecim & ſerva judicis , quam Leonardus per tenebras manu ducit , & loci haud ſatis ipſe gnarus , ſecum ex prominenti mœnium turri in præcipitium tribus & triginta palmis altum , ac rudibus ſtratum ſaxis , incautus trahit. Ad ruinæ ſtrepitum exoritur clamor , utrumque exſpiraſſe ; quem audiens Bellucçia Pandolfelli , judicis jam dicti conjux , Sancti , inquit , Martyres , ſuccurrite miſeris. Mox undique accurritur : puella ſenſûs expers agebat animam ; Leonardus ex lapſu perturbatus animo , reues ſibi graviter lamentabatur affectos. Inde ambo in ædes proximas delati , examinantur à mediçis ; qui Lucretiam pro depoſita habuerunt ; ut quæ ſanguinem nocte tota profundens , crepuiſſe haud dubiè videretur. Leonardo minus quidem , quam illi , malè erat ; nihilo tamen , quam antea , melius. Sed nimirum imploratam Sanctorum opem brevi amba experti ſunt ; & prior quidem Lucretia : ſed uterque tamen ante octavum à lapſu diem valetudini reſtitutus eſt ita , ut nec dolor ullus nec laſio vel minima ſupereſſet. Itaque ſequenti feriâ quartâ ad agendas cæleſtibus Mediçis gratias ad eorum oratorium convenerunt , cujus pavimentum oſculati primùm , ac ſacra deinde confeſſione expiati , ſanctiſſimo Euchariſtiæ ſacramento ad Martyrum aram refecti ſunt. Ita illuſtriſſimus Vigilienſium epiſcopus. Supereſt modò , ut Amandi Francinique hiſtorias proferamus ea fide , ut præter capitum titulos , notaſque tum ad numeros marginales , tum ad capitis cujuſque calcem poſitas , nihil in eis noſtrum cenſeri poſſit.*

HISTORIA INVENTIONIS PRIMÆ.

AUCTORE AMANDO EP. VIGILIENSI.

Ex antiquo Officio eccleſiæ Vigilienſis impreſſo.

PROLOGUS AUCTORIS.

AMandus , Vigilienſis ſolâ *a* Dei gratiâ epiſcopus & Sanctorum miniſter , omnibus Chriſti fidelibus in eodem vero ſalutari Jeſu Chriſto ſalutem. Æterni, & temporalis regis ſecreta hac præcipuè differentiâ ſeparari, ratione vera perſpici-

Amandus ep. Vigil. hæc ſcripſit ad gloriam Dei ;

A. AMANDO EP. VIGILIENSI.

ſpicimus, quod illa expetunt referari, iſta exigunt occultari; & quod aſſertores illorum præmia, iſtorum verò conſequuntur ſupplicia. Ad gloriam igitur Regis ſummi & ineffabilis, & ad ſalutem credentium, propoſuimus ſtylo memoriæque mandare & revelationem ſanctorum Martyrum Pantaleonis, Sergii atque Mauri, & virtutum eorum ſtupenda miracula, & tranſlationis reliquiarum ipſorum ſolemnem reverentiam, ad vitam perpetuam à beatis Martyribus interventum efficacem ſperantes; inanem gloriam, quam plerique fruſtra nituntur acquirere, contemnentes; quam quidem in liberalium artium lucubratione illecti, magnopere petebamus, deviantes falſa imagine ſplendoris famæ mendacis & tranſitoriæ à vera luce incommutabilis veritatis; licet ſæpe legerimus in philoſophis: „ Virtutis fructum ſapiens ponit in conſcientia, minus perfectus in gloria; „ itemque: „ Minuit ſe probantis conſcientiæ ſecretum, quoties quis, oſtentando factum, accipit famæ præmium. „

B *ſtylo mediocri, ſed ſincero,* *b*

2 Quare tam errorem, quam reatum recognoſcentes, de cetero ergò, ſicut jam dudum apud nobiliſſimam urbem Tranenſium nos ſcripſiſſe beati Nicolai Peregrini confeſſoris *b* Chriſti tranſlationem recolimus, ſic ad prædictorum honorem Martyrum linguam dirigamus & manum, ſcientes, æmulorum morſibus cauſam objicere, quam ore diſtorto laniare non deſinent. Verùm quoniam rerum merita livor impudens figmentis mendacibus immutare non valet, his jure contemptis, hoc opuſculum noſtræ ſententiæ judicio nititur, viam mediam, quæ regia eſt, amplectens, mediocritati ſolerter indulgens, hinc inde ab extremis ſe continens: ſimplices enim ad ſublimia non valent aſpirare; ſolertes ſe ad humilia non deflectunt. Cum autem ſint tres gradus medietatis, aliquando primo conſulitur rudibus, aliquando tertio mos prudentibus geritur; ſecundo verò, qui eſt medius, præcipuè fit proceſſus, ut ſit communis participatio viris ſummis, mediocribus, atque ſimplicibus. Cum Moyſe igitur non audemus ingredi nubem atque caliginem, neque labyrintheos ſponte intramus errores, ut Chriſti filo cæca regamus veſtigia; cum in referendis Sanctorum miris operibus non verba compoſita neque oratoriis floribus adornata, ſed quæratur eruditio & ſimplicitas veritatis.

C *brevi, & prorſus fideli.* *c*

3 Et quia ſolet eſſe moleſta prolixitas, brevitati operam dedimus. Inde eſt quod punctatim procedentes, per cola *c* ſcribimus; videlicet continuationis punctis ſæpè ſupplentibus. Nec aliquem moveat, quod in deſcribendis Sanctorum virtutibus ſit ſtricta narratio & extenſa; cum ipſa, quæ litteris mandata pauca ſunt pro rerum geſtarum multitudine copioſâ, per ſe conſiderata ſint multa. Sic itaque merito & brevitas eſt in ſingulis, & in omnibus ſimul immenſa profuſio. Veritatem autem geſtorum perinde duximus congruum intimare ad fidem, quatenus nemo cauſam ambiguitatis præſumat opponere: res enim admirabiles, quibus hunc libellum perfecimus, vel fides oculorum noſtrorum aſtruxit, vel ab eis accepimus, quorum fides admittitur. Non tamen omnes, ſicut ſuprà innuimus, operi huic inſeruimus; ſed ex omnibus hujuſmodi notabiliores elegimus.

Notat, cur ope horum MM. multi ſanentur, alii non item.

4 Evidenti verò notâ prædicimus animo imprimendum, nec morbos omnes nec imbecillitates univerſas Sanctorum precibus ibidem propulſari; ſed tantùm quas omnipotens ſapientia cenſet, cauſa rationabili ſuorum Martyrum precibus eſſe ad ſuam gloriam committendas: ideoque prætereundum non eſt, quod languidorum ad ſacros Martyres confluentium quidam prorſus ad ſtatum redeunt ſoſpitatis, quos Dei potentia tantùm pro ſui nominis gloria reſervatos curavit, vel quos proſpicit emendatos & ad vitia non declives; alii, quibus eſt ſalus indulta, ſigna gerunt languorum; ut timeant peccare, ne incipiant ægrotare: quidam verò, quibus non expedit ſanari, pietatis intuitu morbis affici permittuntur; ut, ſiqua virtus in eis eſt, infirmitate roboretur, ſecundùm Apoſtolum: Cum infirmor, tunc potens ſum; itemque: Virtus in infirmitate perficitur: alii non curantur, ut corrigantur, de commiſſis pœnitentes: unde Auguſtinus: Quam multi ægrotant innocentes in lecto; &, ſi ſani fierent, procederent ad ſcelera committenda? Quam multis obeſt ſanitas? Alii verò, quos aliàs videt incorrigibiles, juſto judicio puniuntur, juxta Pſalmiſtam: Induatur, ſicut diploïde, confuſione ſua. Quapropter jam deſiſtat vulgi murmur ignari, ex eo quod Dei gratia ſeparat turbam languentium, dignos ab indignis diſtinguens. D E

5 Priuſquam autem revelationis ſeriem inchoemus, ea, quæ de prædictis ſanctis Martyribus à quibuſdam magnæ religionis viris accepimus, paucis in medium deducamus. Quidam Pulſanenſis *d* monachus, Johel nomine, prænominatorum Sanctorum hiſtoriam ſe legiſſe, ſub juramento nobis retulit: ait enim, B. Pantaleonem & Sergium [juſſu] Trajani Imperatoris ſexto Kal. Auguſtas martyrio coronatos: nam beatum Pantaleonem aſſeruit cruci affixum; beatum verò Sergium ferreis ungulis laceratum; tandem poſt multa ſigna virtutum utrumque impio mucrone trucidatum: beatum verò Maurum, Chriſti martyrem atque pontificem, pro Chriſti nomine pœnâ capitis condemnatum, quia Chriſti nomen publicè prædicabat (quod etiam dæmones in obſeſſis corporibus tormentis & incendio confitentur:) quorum corpora à quadam religioſa vidua *e*, Tecla nomine, in villam ſuam, quæ à rerum copia, nomine antiquo manente, Sagina *f* dicitur, fuiſſe tranſmiſſa, & ob metum gentilium in terræ viſceribus occultata. Idem alii honeſtæ vitæ viri, præcipuè autem cœnobitæ, quibus vivere Chriſtus eſt & mori lucrum, veraciter protulerunt. Nunc, juvante Deo, ad propoſitum accedamus. E F

Inventionis hiſtoriæ hîc pauca de martyrio præmittit. *d*

ANNOTATA.

a Solâ Dei Gratiâ, *id eſt, nullis prorſus meritis meis.*

b *De* S. Nicolao Peregrino *egimus die 2 Junii; ubi & canonizationem ejus & tranſlationem, ab Amando noſtro, tum adhuc diacono Tranenſi, deſcriptam habes pag.* 248.

c *Eſt* κῶλον, *id eſt* membrum, *orationis pars ex pluribus verbis abſolutè aliquid ſignificans; itaque cola plura reperiuntur in una periodo; nec propriè* per cola ſcribere, *eſt ſine ambitu aut periodo ſcribere; quod tamen hîc Amandus intelligit; cum hæc duo confundat,* punctatim procedere, *&* per cola ſcribere. *Et ſanè in hac narratione tota ſtylum ubique conciſum affectat; vitatque periodos.*

d *De monaſterio & Ordine* Pulſanenſi, *in Capitanata, videri poteſt Auguſtinus Lubinus in Abbatiarum Italiæ brevi notitia pag.* 311; *nos de illo plura*

A *ra diximus in Actis S. Joannis Mutherensis, qui Ordinis hujus fundator & abbas fuit, die 20 Junii à pag. 37.*

e *Infra tamen cap. 3, num. 56, id factum dicitur à Rode presbytero. Nimirum potuit id Thecla per alium exsequi; & sic res utrique adscribi.*

f *Villam hanc seu vicum situm fuisse in agro Vigilienſi, at eversum deinde à Saracenis, dicetur infra cap. 1, num. 11. Calamitatem autem hanc Saracenicam accidisse affirmat illustrissimus Sarnellus in Historia Sanctorum nostrorum Italica lib. 1, cap. 12,* circa annum Domini milleſimum.

CAPUT I.

Inventio corporum ſacrorum, & tranſlatio ex eccleſia S. Joannis Euang. ad S. Fortunati, non ſine multis miraculis.

B IPSO FESTO LECT. I. Immenſa igitur pietas Creatoris, ad ſui nominis gloriam & Sanctorum honorem, reliquias Martyrum ſuorum, quæ latuerant, in noſtro tempore voluit reſerare; ut in tanta exhibitione divini beneficii urbs Vigilienſium, quantitate modica, Sanctorum claritudine ſumeret incrementum, & ob eorum reverentiam Dei gratiâ præveniente accenſa, cultui divino inſiſteret: quatenus per adminiſtrationem temporis ad æternitatis felicitatem aſcenderet; quia quiſque creſcendo major efficitur, cum per bonorum operum profectum per dies ſingulos elevatur.

Cur Deus nunc revelaverit abdita diu SS. corpora;

7 LECT. II. Merito ergo Deus in Sanctis ſuis apparet mirabilis; quia & ipſe benedicitur in efficacia interventûs electorum ſuorum, & Sanctis cultus debitus adhibetur, & plebs devota ad juſtitiæ præmium evocatur. Sic igitur miſericordia Dei & prævenit ad initium actionis, & ſubſequitur ad bonum perfectionis. Ita ergo his tribus cauſis præmiſſis ab idolatriæ * tempore uſque ad noſtrum Chriſtianæ religionis ſplendorem ſuorum Sanctorum corpora latentia, per revelationem factam perſonis ſimplicibus, ad lucem manifeſtationis miſericors Dominus indubitanter eduxit.

ad ſuam ſelicitet & Sanctorum gloriam, ac populi ſalutem.

* *lege* idololatriæ

C 8 LECT. III. Nam cum quidam ſimplex & religioſus juvenis Adeodonatus apud villam, quæ Aquaviva *a* dicitur, hyemaret - per viſionem conjunctam oraculo inſpexit perſonam reverendi admodum vultûs, oculis ultra communem hominum valentiam perſpicacibus, nivea veſte fulgentem, hortantem atque jubentem, ut ad inventionem ſanctorum martyrum, beati Pantaleonis & Sergii, feſtinus accederet: in qua viſione ſibi viſum eſt, quod ſpecu * cujuſdam tenebras penetraret, in cujus parte ultima lux magna clareſceret.

Adeodonatus oſtenſos per viſum Martyres

a

* *lege* ſpeeûs

9 LECT. IV. Idemque vir imperioſæ auctoritatis, unum crucifixum oſtendebat, quem beatum Pantaleonem martyrem aſſerebat; cujus ſpeciem propter diuturnitatem temporis & longum latendi ſpatium, veluti fumoſas imagines ſolet, caligo quædam neglectæ vetuſtatis obduxerat, ſordibus hebetem, aſpectu tabidam, & quaſi vultu mœrentem: alterum verò in concinnandis luminaribus intentum, beatum Sergium martyrem edocebat: quos ille vir candidus, voce hilaris, in-

ſubetur in lucem proferre

ceſſu gravis, fronte ſerenus enuntiabat in lucem promendos.

A. AMANDO EP. VIGILIENSI. *ab ipſo, ut creditur, S. Mauro,*

10 LECT. V. In quorum eductione multa beneficia populis à Domino elargita fuerunt. Quem virum gravem & candidum & auctoritate ſublimem æſtimamus fuiſſe beatum Maurum, cujus reliquiæ in ſepulcro juxtà compoſito poſtea ſunt inventæ; ſicut ex ſubſequentibus indubitanter poteſt perpendi.

11 LECT. VI. Modico autem elapſo tempore, in vere ſequenti; cum apud Barum in monaſterio monialium ſanctæ atque individuæ Trinitatis prædictus juvenis Domino deſerviret, perſona eadem inexhauſti vigoris nitore, aſpectu, inceſſu, ac voce, jam nota eidem juveni ſimplici & honeſto per viſum apparuit, præcepitque terribiliter, ut in Vigilienſe territorium properaret, ubi partem Apuliæ, quæ regioni maritimæ adjacet, Saginæ tumulus erigit, quæ olim villa dives exſiſtens, à Saracenis funditus eſt everſa.

bis illi apparente,

12 LECT. VII. Normamque loci evidentiſſimè aſſignabat, & beati Joannis Euangeliſtæ oratorium, quod ibi eſt, oſtendebat; locum campi quàm profundè foderet, demonſtrabat: ibique in uno ſarcophago inventas reliquias, tamdiu intactas, videlicet beatorum martyrum Pantaleonis & Sergii, in lucem ederet: ob quorum honorem ad Dei gloriam infinita miracula panderentur. Sed cum voce juſti judicis * quæreretur, quis eum duceret ad Saginam; ubi hanc formam loci vigilando inſpiceret, quam impreſſam menti vehementer notaverat;

& ſepulcri locum aſſignante

E

* *f.* juvenis

13 LECT. VIII. Reſponſum eſt ab eadem magnæ auctoritatis perſona: Inſpice: nota diligenter perſonam aſtantem (quæ ſubitò venerat) ad carnem veſtitam laneis. Mox innocens & juſtus juvenis à ſomno evigilans, quod viderat, quod audiverat, volvebat in pectore; non ducens congruum, in aures prodire publicas, niſi divini conſilii priùs aſtipulatione nitatur. Tandem igitur prudenter deliberans, ad tantæ juſſionis exſecutionem opus eſſe divino auxilio, ad beati Nicolai, confeſſoris Chriſti atque pontificis *b*, eccleſiam properat, cujus tranſlationis feſtum ibidem ſolenniter colebatur *c*, ut ejus fretus auxilio juſſa & viſa perficeret.

& ſocium operis,

b

c

14 LECT. IX. Interim in habitu religionis quemdam, Dionyſium nomine, rectorem eccleſiæ nominatæ beati Joannis Euangeliſtæ, proſpicit, ſub laneo tegmine incedentem, ut eum per viſum intuitus fuerat: quem cognoſcens ex ſola imagine, quem ante numquam noverat, amicè ſalutat; benignè alloquitur; narrat viſa, adſciſcit ſibi ſocium; inhæret ut noto: properant ardentes amore; nec æſtus nec via fatigat.

cum quo mox occurrente proficiſcitur ad locum indicatum:

F

15 INFRA OCTAV. DIE II. LECT. I. adeſt, cui facta eſt revelatio; recognoſcit omnia oculis, quæ mente notaverat; habet fiduciam aſſequendi, quod concupiverat; &, ut fiat certior & de promiſſo ſecurus, alium invenit adjutorem: ibi enim ad miniſterium eccleſiæ prædictæ beati Joannis ſe ſtatuerat quidam vir Mediolanenſis, ſimplex & timens Deum, Gualterius nomine; qui, ſecundùm euangelicum præceptum, Domini crucem ipſius animo & corpore conſueverat bajulare. Huic & ſopito fuerat intimatum, & vigilanti multotiens fuerat imperatum à quodam Magnatum cæleſtium viro fulgenti & candido, ſibi aſſiſtentibus duobus aliis viris fulgentibus, illum, ne timeret, hortante;

ubi & Gualterium quemdam adſciſcit,

A. AMANDO EP. VIGILIENSI. *sæpe, idem ut faceret, de cælo monitum à S. Mauro.*

16 LECT. II. Primò ſimili blandienti, ſecundò & tertiò minanti & terrenti, quoniam à juſſis deſiſteret & piger eſſet imperata perficere, & ſanctarum reliquiarum vaſa negligeret aperire; quia voluntas Dei eſſet Sanctorum ſuorum corpora revelari, &, tot annis evolutis, ſignis virtutum clareſcere, & devoto cultui innumeris beneficiis ſubvenire. Et ad loci poſitionis Sanctorum notam inambiguam, faces ſplendidas & ardentes ibidem ſæpe conſpexerat; ut & tarditas operis abeſſet à corpore, & omnis hæſitatio ab animo pelleretur; ſeque aſſerebat eſſe Maurum epiſcopum & martyrem, pro Chriſti nomine crudeli gladio jugulatum, ibique cum duobus adſtantibus ſepulcris juxta conditis tumulatum.

Nimirum ſimplicibus ſolet Deus

17 LECT. III. Nec mirum, horum ſimplicium electas eſſe perſonas ad opus tam glorioſum; cum ad Euangelii prædicationem mundique illuminationem & gentium converſionem ſimplicium & ignobilium linguas decreverit Dominus, ut fortia confunderet & mundi ſapientiam offuſcaret, ſecundùm Apoſtolum: Infirma enim mundi elegit Deus, ut confundat fortia; ignobilia mundi & contemptibilia elegit Deus, ut confundat nobiles & potentes. Item prænominato Dionyſio, etſi non expreſsè revelatum, non tamen eſt hoc idem occultatum.

B

ſublimia communicare atque committere.

18 LECT. IV. In tempore namque ſacræ Quadrageſimæ, quæ præceſſerat, viſum eſt ei videre quemdam ſplendidum, ſupero cardine delapſum, unum de choris cæleſtibus, ferentem quaſi tres argenteos calamos, odorifero manna repletos, & eos apud Saginam in eccleſia ſupradicta beati Joannis cum digna reverentia collocantem: moxque duarum perſonarum ex Supernis civibus ſermone doceri, ex manna vaſorum hujuſmodi remedia infinita variis infirmitatibus proventura; quod manifeſtum eſt & ex mirabili trium Sanctorum corporum afflatu & beneficiorum largitione copioſa.

Hi ergo 10 Maii SS. corpora odorifera effodiunt, & abſcondunt, inconſulto epiſcopo; d

19 LECT. V. Tunc ii tres unanimiter decimo die menſis Maii, Indictionis quintæ decimæ *d* fodientes, invenerunt theſaurum incomparabilem, ſcilicet tria Sanctorum corpora prædictorum. Quorum inventionem odor ſuaviſſimus, mirificus, & ingens præceſſit, ſicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus: quo ſtupentes, & metuentes, ne odore tanto turba, per viam tranſiens, provocata, per vim ſacra corpora tolleret, obliti (proh dolor!) nos cum noſtro clero & populo adire & ad honorem Sanctorum, tot viſis evidenter oſtenſis, accedere, abſconderunt oſſa Sanctorum, prius tamen ob reverentiam lota, intus in præmiſſa eccleſia S. Joannis. Verùm inibi præconia & laudes angelorum ii tres inventores ſæpe audierunt.

C

qui, re cognita, theſaurum illum tranſtulit ad eccleſiam S. Fortunati, non ſine miraculo.

20 LECT. VI. In loco autem inventionis ſanctorum corporum veſtigium oratorii, à Saracenis olim deſtructi, apparet; ſenumque relatione, ut ipſi à prædeceſſoribus acceperunt, ſacra ædes beati Sergii ejuſque Sociorum, quos tunc bene noverant, dicebatur. Nono verò die menſis Junii per medium inundationis pluviarum nos attoniti cum quibuſdam ex noſtris ſacerdotibus, ut rem novimus, ivimus, & veneratione debita & officiis competentibus fecimus ea deferri in humeris ſacerdotum uſque in eccleſiam beati Fortunati *e*, ut ibi competenter à populo colerentur. Tunc, mirum, nec gutta pluviæ ſuper reliquias, ſuper nos, & ſuper ſacerdotes noſtros cecidit.

e

21 LECT. VII. In eccleſia verò beati Fortunati unum de oſſibus beati Sergii cœpit oleo deſudare: ibique viſum eſt ab arca reliquiarum fumus aromatis & odoris immenſi egredi. Deinde cum à conſecrato altari beati Leutii *f* confeſſoris Chriſti, quod eſt in meridie, idem os eſſet tranſlatum ad altare arctoum ejuſdem oratorii nondum ſacratum *g*, lux ingens ab eadem arca prodiit, qua tota eccleſia beati Fortunati eſt illuſtrata. Prædictus Dionyſius furtim dentes ſacrorum capitum, ad loci tuitionem, juxta parietem eccleſiæ ipſius beati Joannis abſconderat, quos odor ſuaviſſimus patefecerat, ne à ſacris corporibus eſſent inconvenienter ſeparati.

D

Ibi reliquiæ oleum & odorem effundunt, f

g

concurrentibus, ut cuidam revelatum eſt,

22 LECT. VIII. In tanta verò eximii odoris exhalatione ineffabili, patenter innuitur, orationum ſanctarum in illis præceſſiſſe inſtantiam (ſecundùm Pſalmi teſtimonium: Dirigatur oratio mea ſicut incenſum in conſpectu tuo) & virtutum connexione Viros ſanctos obfirmatos inſolubiliter exſtitiſſe, ut convenienter cum Apoſtolo dicerent: Chriſti bonus odor ſumus Deo in omni loco. Ex quibus rebus etiam Sanctorum oſſa mirificè renitere ſentiuntur. In nocte autem Sabbati, quæ diem ſecuta eſt ſecundæ poſitionis, revelatum eſt cuidam viro ſimplici juſto & timorato Vigilienſi, nomine Angelo, Proceres cœli ad ſitum Sanctorum magnifica viſitatione accedere.

E

ad eas viſitandas ipſis Cælitibus. h

23 LECT. IX. Videbatur enim ſibi videre quatuor viros illuſtres, & candidos, mitris coronatos *h*, ſingulis in equis candore inſignibus, venire ad prænominatam eccleſiam S. Joannis: quibus vir ille ſimplex flexu capitis ſalutatis inquit ſimpliciter: Domini mei, ſacratiſſimæ Sanctorum, quas quæritis, reliquiæ in oratorium beati Fortunati ſumma devotione ab Amando noſtro venerabili epiſcopo ductæ, melius & honorabilius & loci frequentiâ, & turris munitione, & ædis ſacræ pulchritudine requieſcunt. Tunc ad hæc Regis æterni Aulici, ut erant benigniſſimi, ore læto reſpondent, ſe illud noſſe, ideoque procedere, ut Sanctorum reliquias exſequiis competentibus viſitent.

ANNOTATA.

a Aquaviva *caſtrum eſt regni Neapolitani in Bariana provincia, ab ipſo Bario milliaribus fere quindecim ad meridiem diſtans.*

b *Myrenſem intellige, de quo agendum erit die 6 Decembris: ejus corpus anno 1087 ex Lycia ad Barenſes tranſlatum, ſummo in honore habetur.*

c *Feſtum tranſlationis hujus in Martyrologio Romano annuntiatur die 9 Maii.*

d *Nempe anno 1167, ut in fine notabitur.*

e Eccleſiæ S. Fortunati, *teſte Sarnello in Hiſtoria SS. Martyrum lib. 2, cap. 8, nullum apparet hodie veſtigium; ſita verò fuit, ubi nunc viſuntur eccleſia S. Margaritæ & S. Mariæ de Miſericordia; fueratque fundata anno 1136; id quod probatur ex inſcriptione, ejus olim frontiſpicio impoſita & nunc in eccleſia S. Margaritæ ſervata, quæ ſic loco citato refertur:* Anno ab Incarnatione Domini Jeſu Chriſti milleſimo centeſimo trigeſimo ſexto Simeon judex, filius Mauri, hanc baſilicam fecit ædificare ad honorem ſanctorum Fortunati epiſcopi, Mauri martyris, ac juſti Simeonis pro anima ſua ſuorumque parentum.

f *De S.* Leucio *ep. Brunduſino actum eſt* 11 *Januarii.*

g *Mi-*

A

g *Mirum videri non debet, quod in ecclesia, annis tantum triginta adificari cœpta, altare aliquod, forte recèns erectum, nondum sit consecratum.*

h *Hinc forte colligit illustriss. Sarnellus in Monumentis episcoporum Vigilienſium pag.* 24, *quatuor hosce Cælites fuisse olim episcopos Vigilienſes; sed nihil argumenti satis hic solidi video, quo id firmari tutò possit.*

CAPUT II.

Translatio Sanctorum ex ecclesia S. Joannis Euang. ad S. Bartholomæi: miracula varia; reliquiarum aliquot aliæ particulæ repertæ.

B *Translatio SS. corporum ad S. Bartholomæi; odor eorum, & populi affluxus, a*

DIE III. LECT. I. Tunc Vigilienſes timentes, ne vicinarum urbium cives tantum thesaurum raptum ire molirentur, honorificè sacras reliquias, cum laudibus & psalmodiis præcedente clero, usque ad ecclesiam beati Bartholomæi apostoli *a* in suburbium detulerunt; in qua processione turba innumerabilis sexûs utriusque divina inspiratione confluxerat, odore Sanctorum corporum & fragrantiâ maximâ referta & hilaris. In quo loco concursus populorum diversarum urbium & odore immenso, ante numquam operto *, & miraculis pascitur, & beneficiis cumulatur.

* *an.* comperto?

& secuta miracula minimè dubia.

25 LECT. II. In tanta verò rerum mirabilium multitudine potius ea scripsimus, quæ ferè civium omnium testimonio sunt approbata; ut ambiguitas tenendorum discedat; fides roboretur; invidiæ languor deficiat, quæ etiam adversùs Sanctorum ossa desævire præsumit, & livore infecta, quos occupat, vitâ privat; morti addicit; velut insensibiles efficit. Nomina quoque eorum, quibus Dei clementiâ Sanctorum immeritis sunt impensa beneficia, plerumque posuimus; ut vivis vocibus & testimonio personarum superstitum & Deus glorificetur & Sanctorum honorentur reliquiæ, &, fide crescente, livor abscedat, fides firmetur, & caritas accendatur.

C *Paralyticus sanatur, & cæcus,*

26 LECT. III. Gulielmus presbyter, totius lateris & pedum amisso officio, diu vivus inter mortuos est deputatus: nocte verò, quam dies Dominicus sequitur, visum est ei ad Sanctorum reliquias accedere, & fumigante thuribulo reliquias Martyrum honorare, odorisque immensi refectione stupere: statim sanus efficitur; vigilansque nudis pedibus adit reliquias, ibique vota persolvit, Deo gratias & laudes referens, jejuniis & orationibus insistens. Sacerdos quidam, nomine Leo, ferè per decennium cæcus exstiterat, in die, sicut fieri solet in tenebris, palpans, nihil omninò visu percipiens; accessit orans, jejunio vacans; videns & formas hominum, & colores rerum discernens, actiones motusque distinguens, ovans & Dominum laudans, recessit.

& mulier contracta malèque à dæmone affecta,

27 LECT. IV. Mulier quædam, Eva nomine, Gallica genere, quæ nervis totius corporis contractis, brachiis distortis, ventre tumido adhorrens, solo sensu capitis usa, supplex petit Sanctorum corpora, postulans, ut eorum precibus

statum incolumitatis consequi mereatur; quatenus debilitate (quam incurrerat sathanæ artibus & vinculis alligata, cui servire, sicut ipsa nobis retulit, noluit) abscedente, votum servitutis divinæ reddere valeat. Ea tamen bona sua priùs in opus medicinæ consumpserat; nullis tamen dolores suos potuit medicorum fovere remediis. Mox manibus, ut erat, obliquis justè, ut potuit, in fesso capite obdormivit; viditque S. Pantaleonem se hortantem, ut surgeret: quod cum ipsa, diffidens adhuc, non crederet, iterum iterumque monita, sana surrexit, laudem Deo dedit, & exemplum glorificationis ceteris tribuit. A. AMANDO EP. VIGILIENSI.

item ex capite & brachiis laborantes.

28 LECT. V. Quidam ex minori emitrideo *b* immensum capitis tolerabat dolorem. Invocato auxilio Sanctorum, statim est liberatus. Quædam brachium ad os ducere non valebat; solo Sanctorum odore corporum est effecta incolumis. Quidam in formandis vegetibus *c* peritus artifex, Leo nomine, alterius brachii deficiente officio, diu suæ artis notitiam, quam volubilitate brachii exercere solebat, æstimabat inutilem & inanem: qui devotione digna & humilitate sincera à Domino petiit in veneratione Sanctorum, ut eorum precibus suum brachium ad usum sui officii roboratum rediret; quod obtinuit; cognovit, & gratias egit.

b

c

E

Surda mulier sanatur: reliquiæ igne probantur.

* *lege* sensu

29 LECT. VI. Quædam mulier, prorsùs sensum * audiendi amisso, capitis languore laborabat: ossa Sanctorum ore tetigit; odorem hausit, à periculo infirmitatis est omnino liberata. Eodem tempore multitudo innumerabilis Vigilienſium & vicinorum ad loca primæ positionis & occultationis Sanctorum antiquæ *d* progressa, quærit diligenter, si quid ibi de Sanctorum sacris corporibus occultatur: invenitur autem, illis quærentibus, ex odoris insueti vapore quiddam ex ossibus à quodam Rubensi presbytero, viro veraci & probo, cui est nomen Abellus. Cui ossi cum in præsentia suorum concivium ad probationem ignis primò in vivis carbonibus, secundò in lini purissimi materia, esset suppositus (visu mirabile!) ad sacrum os non est ausus accedere; quoniam, etsi flamma esset terribilis, subitò est exstinctus.

d

Vestigia S. Mauri saxo impressa reperiuntur.

30 LECT. VII. Quod miraculum propulsavit perfidiam; fidem adstruxit. Quid verò mirum est, si fugit ignis corporeus; cum flammas carnalis concupiscentiæ is, cujus illud os fuerat, in hac vita positus superasset? In loco autem, ubi Vir tertius virtutibus roboratus, quem dæmones etiam Maurum martyrem confitentur, debitis est exsequiis collocatus, in lapide, quem terserunt, totum ipsius Sancti vestigium impressum apparet, sicut in cera sigillum; ut possit à quolibet etiam evidenter notari, ubi caput, ubi renes, ubi ulnæ, ubi genua, ubi crura cum pedibus sita sint; ex quibus lineamentis & superficie quidam in Dei misericordia confidentes, abrasum pulverem deportantes, cum ingenti reverentia honorificè posuerunt; sperantes, idem auxilium profuturum humanis imbecillitatibus, si fortè contigerint.

F

Reliquiarum aliquot particulæ inventæ. Situs corporum;

31 LECT. VIII. In altero verò loculo, qui ad orientem per longitudinem profundam extensus, duorum sanctorum Pantaleonis & Sergii corpora est complexus, non diu post manifestationem & translationem Sanctorum corporum portiunculæ quædam de sacris ossibus sunt repertæ, quas ad sacras eorum reliquias contulimus diligenter. Sarcofagum verò B. Mauri martyris atque pontificis versùs occidentem juxta præ-

A. AMANDO EP. VIGILIENSI.

dictorum sanctorum Martyrum capita, solo lapide mediante, aliquantulum est elevatum: ubi, sicut dictum est, corporis forma sacrati ad silicem est traducta.

& color singulorum diversus,

32 LECT. IX. Res mira; sed mirabilius est efficaci experimento compertum: nam cum auras vitales carperet, ad corda lapidea formam bene vivendi, ut conjicimus, constanter transduxit, & idololatras, lapidibus, quos pro Deo colebant, similes, conformes reddidit Jesu Christo. Neque pro solis virtutibus & fragrantia stupenda illa ingens admiratio mentem replet, cum color distinctus, in singulorum Sanctorum reliquiis nitens, animum inflammet intuentis ad gloriam Deo attentiùs impendendam: in ossibus enim beati Pantaleonis est rubor flammeus, in corporeo * beati Sergii croceus, in residuo S. Mauri martyris atque pontificis candor niveus.

* *lege* corpore

& omnium soliditas incorrupta.

33 DIE IV. LECT. I. Præterea præmissa reliquiarum differentia *e* conciliat pondus & soliditas imputribilis. Sic igitur nitor & color parit distantiam, gravitas & sinceritas innectit concordiam. Quæ quidem ex moribus, vita, constantia, virtutibus singulorum evenisse, non sine ratione conjicimus: nam vitæ gravitas, nitor, & incorrupta integritas est ad ossa collata. Prætaxatam verò in coloribus differentiam, quæ in discernendis Sanctorum pignoribus fuerat divino auxilio necessaria, requisivit ordinatio: post situm enim in tributis sedibus Sanctorum corporum nulla exstat in coloribus distinctio; quia non est necessaria compositio.

e

B

f

Brachiorum vigor debilibus restituitur.

34 LECT. II. Tranensis *f* quidam, cui est nomen Joannes, ita brachii carebat officio, quod, sicut ipsum ab omnibus videbatur habere, ita ipse sibi ad opus exercitii, quasi deesset corpori, reputabat. Is reverenter adit reliquias; poscit fiducialiter adesse sibi quod deerat; petit sperans, ex uno sacrorum ossium signum crucis super locum passionis imprimi; impetrat; accipit; lætus & incolumis laudes Deo referens, ad propria rediit. Andriensis *g* quidam, qui Janquintus dicitur, tantum in brachio naturalis vigoris defectum incurrerat, quod, cum brachium utrumque haberet, alterius tantùm solius opere utebatur: nam alterum, quasi nervorum vinculis dissolutum, onus inutile ab humero dependebat. Is fidens accessit; sanus recessit; vota persolvit; præco Sanctorum extollit laudibus Regem cælorum.

g

C

*Contractio tollitur, * an.* armorum *id est* humerorum *?*

35 LECT. III. Puer quidam incauto præcipitio ita, nervis totius corporis contractis, erat formâ informis, quod & amodum * & manuum natura in eo tabesceret, & vivens æstimaretur exanimis. Cum ipso mater mœrens, coram sistens, lacrymas fundit; non ausa voce petere, quod gestiebat humiliter obtinere, affectu solo impetrat, quod diu optavit: ejus natum, qui volunt, Deum benedicere vident erectum, manum utramque ad os ducere; quod numquam qui noverunt, sperabant. Puella quædam, Juvenatii *h* civis, tantum cæcitatis incurrerat detrimentum, ut nihil visu perciperet, lucem à tenebris non distinguens propter noctem continuam, corporum superficies, formas atque colores nullatenus sentiens, ducitur, trahitur ad sacras reliquias; orat ipsa; orant circumstantes pro ipsa.

b

& cæcitas;

36 LECT. IV. Respicit Dominus ad effectum; exauditur interventu Sanctorum. Mirum spectaculum! Lumen recipit; per se, sine offensione pedum revertitur, quæ per se non affuerat; multis cernentibus, cernit; sub plurium testimonio luminibus lumen regreditur, quod putabant ingressibiliter abesse. Sic, sic adest Dominus omnibus se invocantibus in veritate: sic in hac quoque vita Sanctos suos glorificat & honorat. Vir quidam, Ugo nomine, Normandus genere, adeo fuerat doloris artetici * constrictione contractus, quod longo tempore nec manus ad usum palpandi, nec pedes ad officium ambulandi movere valuerit. Sic igitur palmas gerebat ad onus, pedes trahebat ad questum, neutrum ad exercitium; utrumque, peccatis exigentibus, ferebat ad supplicium; &, ut truncus inutilis, aliis ferentibus, movebatur.

D

* *lege* arthritici

item contractio pedum ac manuum ex arthritide,

37 LECT. V. Is supplex, devotus, & humilis coram sacris reliquiis est delatus; jacuit; enormitatem scelerum recognovit; fletibus verba dictavit; Sanctorum interventu à Domino sanitatem impetravit. Ad gloriam ergo sui nominis divina clementia, & honorem Sanctorum, respexit super miserum hominem; mox recedit contractio; adest salvatio; vigor & officium ad corporis accedit instrumenta: miratur, se posse surgere; miratur, se posse manus volvere; miratur, se posse figere gressus; tentat, an valeat ambulare. Quid plura? Se nobis repræsentat per se incolumem; exsultat & gaudet pro tanto beneficio, laudes Deo & refert ingentes.

E

& surditas, i

38 LECT. VI. Terlitiensium *i* quidam juvenis, cui Angelus est vocabulum, diu habitu audiendi amisso, ad incommodum lapsus est surditatis; in medicorum remediis frustra sua profudit; tandem ad certa, fusis lacrymis, omnipotentis confugit suffragia; suppliciter sanctos Martyres exoravit; opem consequitur; auditum obtinet; vota reddit; ovans repatriat, Martyrum verax præco effectus. Modico temporis spatio elapso, quidam ex genere Gallico, qui participatione vocabuli cum beato Nicolao lætatur, diu apud Tranum, urbem egregiam, commoratus, tantâ est invaletudinis molestiâ compressus; ut, licet formâ esset integer, officio tamen alterius lateris & vigore naturæ privatus exsisteret, ad onus gerens totum corporis instrumentum ab inguine, non ad amminiculum.

& paralysis.

39 LECT. VII. Is destitutus à medicis, duxit utile, summi Opificis postulare auxilium. Huc illuc ab uxore ducitur, viro vivente, jam viduâ; in oratoriis, quæ Sanctorum fulgent virtutibus, orationibus vacat; tædium fit ipse sibi & aliis. Inspiratur tandem sanctorum Martyrum nuper inventas reliquias petere, ubi fulgor famæ illuxit, ubi vox Domini super aquas multas intonuit, ubi populorum mentibus ignis divini respectus incanduit: fertur homo miser cum votivo munere super quadrupedem; subitò divinâ misericordiâ prævenitur; sentit vim ignotam membris redire præmortuis; per se descendit, qui ut pondus ignavum super jumentum vix est impositus; it velox; miratur se validum, miratur se celerem; repræsentat se supplicem sacris reliquiis; offert munera; gratias agit; coram nobis assistit hilaris & ab omni morbi periculo absolutus.

F

Annulus S. Mauri ep. M. repertus cum osse digiti,

40 LECT. VIII. Per idem tempus sacerdos noster Chrysolytus, & sacrista, inflammatus igne Spiritûs sancti, ad Sanctorum monumenta cum pluribus nostrorum concivium profectus, sacrum pulverem oculis lacrymantibus speculatur; eo ipso dignus efficitur invenire, quod aliorum nemini, tot quærentibus, est concessum. Offendit igitur pontificalem annulum, in auro puro formatum, lapide sculpto decorum, os quarti digiti

sancti

A sancti Martyris & præsulis complectentem. Quod invenit, tam fidelis, quam devotus nobis sponte obtulit.

quem dæmon ab energumeno fugiens agnovit.

41 Lect. ix. Hic annulus ut à dæmonio, quod quamdam mulierem invaserat, jam accessu proximo est persensus, ardet, affligitur, clamat mœrens, se tantum incendium ferre non posse; profert, hunc esse annulum beati Mauri præsulis & martyris, per quem consueverat signo, sibi pestifero, populum Christo famulantem munire. Hunc igitur sacræ manûs annulum communi consilio inter sacras reliquias jussimus reservari.

ANNOTATA.

a *Hujus ecclesiæ vix hodie, teste Sarnello, vestigia apparent.*

b *Legendum* hemitritæo, *à Græco* ἡμιτριταῖος, *quo febris significatur semitertiana.*

c Veges *in sequiori latinitate pro vase vinario dicitur, sive lagena illud sit, sive modius, sive dolium; uti hæc omnia etiam significantur Italica voce* veggia, *à qua* veges *duci videtur. Vide Cangium in Glossario.*

B

d *Id est, ad vicum Saginensem, ut patet ex dictis suprà.*

e Præmissa differentia *est casus accusativus pluralis; quasi dicat auctor:* præmissas reliquiarum in coloribus diversitates conciliat *&c. id est, sicut differunt reliquiæ coloribus, ita conveniunt soliditate & integritate.*

f Tranium *sive* Tranum *urbs est in ora maris Adriatici haud procul Vigiliis versùs ostia Anfidi: & sedes est archiepiscopalis.*

g Andria *urbs Trano distat sex circiter milliaribus in meridiem.*

h Juvenatium, *Italis* Giovenazzo, *urbs provinciæ Barensis ad mare Adriaticum, senis item fere milliaribus distat Vigiliis versùs orientem.*

i Terlitium, *vulgo* Terlizzi, *oppidum est Vigiliis dissitum quinque circiter milliaribus in austrum.*

CAPUT III.

C

Prosecutio miraculorum; apparitiones variæ; sacellum Sanctis ædificatum.

Mulier usum membrorum amissum

Die v. Lect. i. Post non multum temporis spatium mulier quædam, cui est Maria vocabulum, de Gallorum genere, in tantam invalitudinem membrorum divino judicio est elapsa, quod præter visum & sensum aurium ab omnibus eam intuentibus censeretur moles inutilis: adeo enim erat ejus linguæ modulus coarctatus, quod ad sermonis saltem minimi actum solvi non poterat; manus ad tactum movere, brachia tollere, pedes ad gressum protendere vis languoris prohibebat: portabatur; volvebatur, aliis miserentibus: statum tamen mentis sanæ atque integræ morbus non valuit conturbare. Affectu, quo poterat, animo, quo valebat, sanctos Martyres exoravit: innuit viro motu capitis, ut ad oratorium beati Bartholomæi, ubi erant Sanctorum reliquiæ, duceretur.

statim recuperat.

43 Lect. ii. Et quia ibi signis virtutum innumeris sanctorum Martyrum beneficia conferuntur; visum est ejus viro semineccm conjugem sacris reliquiis sistere. Quod gestit altera, quod alter deliberat, effectui mancipatur; globus enormis, moles informis, statuitur sacris corporibus; orat suppliciter; plorat fiducialiter; petit instanter, ut sanitas redeat, linguæ vinculum pereat; solvatur silentium, ora resolvat ad præconia; ad manus & pedes sua reducantur officia: exaudit Dominus preces supplicum; surgit per se mulier incolumis; jam desuetus vigor ad membra revertitur; loquitur, graditur, brachia flectit; & palmis se lætam & validam nobis offert; refert Domino gratias; Sanctos honorat votivis muneribus; movet ad laudes ora inspicientium; mirantur omnes & collaudant Dominum.

A. Amando ep. Vigiliensi.

equite cælesti apparente.

44 Lect. iii. Notandum verò diligenter, neque ut frivolum est putandum, quod veritatis sumus experimento comperti *. Nam cum prænominata mulier voto à Domino Sanctorum suffragiis peteret sanitatem; quædam alia mulier, ætate grandæva, vita & moribus commendabilis, ratione integra, oriunda Caurati *a*, quæ cum cæco filio ibidem à Domino postulabat remedium, vidit vigilantibus oculis horâ jam secundâ diei per januam septemtrionalem introire juvenem fulgidum, coopertum veste nitenti, in sonipede flammeo, ad jam dictam B. Bartholomæi basilicam, toto populo, qui ad Missarum solemnia stabat intentus, ei cedente, solamque inter omnes illam ipsam petere mulierem; statimque tantâ * ipsâ salubriter, invisibiliter recessisse: quod alius nullius tantæ multitudinis est aspectui præsentatum:

* *pro* comperimus

a

E

* *lege* tactâ

Sublati dolores capitis graves.

45 Lect. iv. Illico circumadstantibus rem, quam viderat, retulisse: tunc illam, quæ totius corporis est passa defectum, surrexisse, tonsosque crines, quos vehementi cultu aluerat, sacris reliquiis consecrasse; sicque incolumem ad propria vestigia retorsisse. Nos autem illum juvenem decorum fulgore, beatum Pantaleonem vel Sergium æstimamus fuisse, qui & se & sua beneficia voluit corporaliter exhibere, ut eum nobis adesse invisibiliter præsentem non dubitemus. Clericus quidam, Gualterius nomine, tanta convulsi capitis passione turbatus est, quod continuis doloribus, quos nulla medicorum ope linire * potuit, nec videndi nec audiendi, nec quiescendi posset actionibus indulgere: & qui artificio fuendi consueverat vitam fovere, cogebatur inopiâ mendicare. Profectus ad sancta corpora, humiliter lacrymis petit suffragia; quod postulabat, obtinet; sanus efficitur; ex assueti laboris studio, quod noverat, perficit; gratias refert innumeras Salvatori.

* *f.* lenire

F

De filio obtrito & morti proximo anxiæ matri

46 Lect. v. Quidam puer quinquennis apud Juvenatium ludi oblectamento illectus, discretionis expers, prudentiæ inops, pueritiæ inscitiâ hebes, subito per plateam currentis sonipedis impetu dejicitur; ferratis pedibus hinc inde conculcatur; ossa tenera non valent furentis tunsionis feritati resistere; cedit ictibus caput; orbes oculorum à suis sedibus propulsantur; deficiunt brachia; nil miserationis adhibetur ventri, nil lateribus; nil soliditatis restat coxis & tibiis; confunditur funditus; deficit natura cum sensu; vis, auditus, visus, & sermonis ministerium omnino emoritur; solo halitu tenui semivivus relinquitur: flent miseri parentes unicum filium; desperant de vita nati, cui medici operam denegant; ad funera contritè * prolixè præparant: adest cura sepeliendi, ubi diffuerat * cura medendi.

* *forte* contriti

* *lege* defuerat

A. AMANDO EP. VIGILIENSI. *apparet cælestis juvenis, eamque ad SS. reliquias invitat;* * *an.* inspirata ?

47 LECT. VI. Mater tandem famam virtutum sanctorum Martyrum recensens, ad spem insperata * erigitur; inter questus funereos interpellat beatos Martyres; se optare fatetur, prolem ferè exanimem deferri ad eorum Sanctorum memoriam: sed via, calor, exilis spiritus filii, & cœtus plorantium à tanto proposito dehortantur. Adest pestifera persuasio, superstitiosa mulierum impulsio, ut opem à maleficis petat, ut quæratur præsidium à quadam ministra vilissimorum spirituum; quatenus excellentia divinæ imaginis se subjiciat immundis spurcitiis: negat mater honesta; stat in proposito, perstat in voto. Fessa parens lacrymis, somno veniente, quiescit; ut sibi videtur, vocatur, & tangitur ut evigilet, & vota perficiat; iterum fatigata sopore, langueſcit: intuetur illicò juvenem fulgidum, ad se leniendam benignè venientem, leniter alloquentem, hortantem sacras adire apud Vigilias Sanctorum reliquias Martyrum, dehortantem à magicis næniis, promittentem filio sospitatem.

apud quas puer subitò sanatur; B

48 LECT. VII. Mulier pia, mater miserabilis expergiscitur; affectat animo, signo revelationis verè animari; statim videt filium emotos oculos aperire: clamat præ gaudio mater: En vivit, quem sepelire putabam! Respondet ad hæc quædam delira vetula: Consulatur malefica. Mox puer claudit lumina emota, non evulsa: protinus mater sanctum Pantaleonem interpellat: ad nomen matris iterum puer impulsa lumina detegit. Tunc mater fidens oraculo, accensa spe vitæ atque desiderio Martyrum, cum affectuosis muneribus, viro comite, procedit ad Martyres. Ibi tam mente quam voce humiliter postulat, exanimem filium ad vitam reduci, matti reddi, se redire à sacris lætam reliquiis, quæ domo tristis abscesserat. Papæ admirandum! Sensus ad instrumenta, qui abscesserant, revertuntur; orbes regrediuntur ad sedes, videt puer, audit & loquitur; flectit curvamina lacertorum; pedes movet ad gressus; ad formam naturæ omnia membra reducuntur, eaque animæ ad operationem pristinam famulantur.

uti & sacerdos ex oculis dolens. C

49 LECT. VIII. O Potentia inexplicabilis! O benignitas inæstimabilis! Ad honorem Sanctorum suorum Dominus respicit super memorem, & devotionem parentum: Dominus erigit elisum, consolidat contritum, integrat fractam prolem; ut nec signa tantæ læsionis supersint. Solvuntur certatim ora ad tam immensæ miserationis præconia, grates immensas referunt totius sospitatis Auctori. Nuper in beati Bartholomæi æde jam sæpe nominata quidam nostrorum fratrum, sacerdotalis ordinis, vir probus, atque modestus, diu magnis oculorum passionibus afflictus, sacris reliquiis corde compunctus astitit; sanctos Martyres intercessores ascivit, suppliciter postulans, ut Sanctorum precibus divinum ei auxilium subveniret, quem omnis humana cura destituerat medicorum. Accipit; quod quærit, invenit. Illicò enim, uno ex sacris ossibus orbibus obscuris appositò, claris luminibus sospes egreditur, qui æger ferrugineo sanguine obtusis oculis fuerat introgressus.

Incredulo cuidam brachii languentis usus redditur.

50 LECT. IX. Tot virtutum argumentis fides astruitur & roboratur, lux fidelitatis accedit, perfidiæ nox discedit. Si quibus tamen adhuc supereſt ambiguitas, ipsa vel misericorditer vel terribiliter propulsatur. Ad quod duo divinæ potentiæ pro meritis suorum Martyrum subduntur indicia. Monopolitanus quidam, Maius nomine, lacerti alterius enervationem perpessus, dum casu transiret ante B. Bartholomæi ædem, de qua sæpè fecimus mentionem, à sociis assumptæ mercationis monetur, ut ad honorem Sanctorum oratorium adeat, precibus sanctos Martyres moneat, ut eorum interventu impetret à Domino sanitatem. Incredulus resistit; superbus transit, insalutatis reliquiis; asserit, se fidem non adhibere, nisi prius recepto incolumitatis remedio. Sol occumbit; nox orbem contrahit; somnus per membra infidelis infunditur: visum est ei arcam reliquiarum sanctarum inspicere, odore salutifero recreari: sospes evigilat; lætus aulam sacratam ingreditur; jam fide mitis, jam humilis Deo gratias agit. Sanctos honorat muneribus. D

Sic & incredula punitur; sed emendata, pœnam avertit.

51 DIE VI. LECT. I. Quædam mulier apud Tranum sanctorum Martyrum beneficiis detrahit; irridet ad cultum Martyrum accedentes; inficiatur, se posse credere; putat fatuum, si quem admiratio moveat; fatetur insanum, si quis se subdat famæ mendacio. Cum igitur filium teneret in gremio, videt, à manibus prolem rapi crudeliter, dejici violentius, semianimem palpitare, signa mortis ostendere. Mater stupet; inops mentis efficitur; causam volentiæ tantæ ignorat; mœret, luget, dolet acriùs. Tandem mens redit; recogitat reatum perfidiæ; invocat sanctos Martyres; profitetur, se credere; implorat de perfidia veniam: illicò puer surgit incolumis; patens sit hilaris, gaudet in Domino; currit læta dignis onerata muneribus ad sacras reliquias; hortatur notas accedere, ibique sperare salutem; deterret perfidas, ne simile quod ei * contingat incommodi. Sic igitur Dominus quosdam prosperis, alios trahit adversis; aliquando enim beneficiis, aliquando flagellis correctionis hominum operatur salutem. E * *lege* quid eis

Puer salvus ex ruina & aquis educitur.

52 LECT. II. In eodem fere tempore cujusdam Vigilienſis domus per vetustatis incommodum, tignis deficientibus carie, corruit: ceteris ruinam fragore [præsentientibus, puer quidam] impetu ruinæ deicitur. Fortè cisterna, in qua magna erat pluvialis aquæ collectio, hiatu patuerat aperto; in eam partium collisione cadentium idem puer impellitur: mox parentes, Martyres vocabulis propriis invocant; opem puero flagitant: nec mora; pater confisus in Sanctorum præsidio, se post puerum mergit; invenit filium molli aquæ alveo, quasi cubili, receptum incolumem; egreditur ovans cum illæsa progenie; Dominum collaudabant ipse, mater, vicini omnes, qui concurrerant. Statim procedunt cum reddito filio ad sanctas reliquias; assistunt aræ supplices, donorum affectu sanctos Martyres pro se fuisse interventores efficaces agnoscunt. F

Puer alius subito convalescit, b

53 LECT. III. Apud Botontum *b* exstitit quædam mulier invalida, febribus assiduis jam exhausta, habens ad ubera jam sicca unicum filium, & ipsum vel matris contorsione, vel aliâ causâ apparente languore, contritum. Quæ mora famâ virtutibusque Sanctorum, necessitate crescente, vovet prolem sacris corporibus. Protinus, morbo cedente, redditur sanitati. Quidnam mater faciat, prorsus ignorat: lugenti nato præ lactis inopia non valet sufficere: molestum est alienæ curæ unicam prolem committere: timet, ob famem filium posse deficere, oblita petere sibi, quod filio à sanctis Martyribus impetraverat. Non est sibi satis in patria opem quærere medicorum: urbem Tranensium gloriosam, morbis anxia, cupida salutis ingreditur, ubi est & copia sapientum, & specierum salutarium innumerabilis multitudo; redit attonita, violentiâ sibi languoris expressâ, ptisis * incurabilis signa manifesta prætendens, * *lege* phthisis

A tendens. Tandem in ſe reverſa, precatur expreſſo nomine beatum Pantaleonem, ut ejus interventu fiat incolumis. Noxia tamen perſuaſio mulierum cogit nil ſperare à ſanctis Martyribus; imo iterum curas attentare humanas.

imò & mater, apparente Deiparacum S. Pantaleone.

54 LECT. IV. Cum igitur poſterâ diei ſequentis aurorâ iterum etiam Tranum itura [eſſet,] ut experientiæ medicorum ſe ſubderet, inſpicit nocte media jam exacta, nec verè dormiens, nec verè vigilans, incorrupto rationis officio, fulgidum juvenem, nitida veſte decorum, ad ſe leniter venientem, ſequentem greſſus feminæ cujuſdam incomparabilis, quæ ſimilis viſa eſt imagini Virginis & Dei Genitricis Mariæ: cujus glorioſæ feminæ docetur affatu, ut hominum ſecularium curas contemnat; hunc ſibi aſtantem Juvenem ſufficere ad ſalutem, cujus nomen totiens invocaverat. Viſio ſalubris elabitur; mulier jam ſoſpes evigilat; lætatur oraculo: tamen ambigit de ſalute, donec experitur ſurgere: jam B ſe movet fortius; nil paſſionis, nil ardoris ſentit intrinſecus; appetit fomenta ciborum, quos ægra diu abhorruerat: comedit delectabiliter; dormit ſuaviter; pallor plumbeus abſcedit; vividus color accedit; cognoſcit mulier Dei auxilium; ſentit Martyrum interventum; exclamat, beatum Pantaleonem pro ſua, quam acceperat, interceſſiſſe ſalute. Simpliciter ergo ſacras reliquias cum oblationibus viſitat; Deo refert gratias pro beneficiis tantis; omnes adſtantes ad cultum Sanctorum gratioſa invitat.

e Manus languida & febris ſanatur. Et hæc omnia miracula tribus SS. communia ſunt.

55 LECT. V. Sacerdos Rubenſis *c*, quem ſuperius nominavimus, qui, ſacro Martyris oſſe à ſe invento, prius in lino flammam appoſitam inſpexerat (viſu mirabile!) retorqueri, & paulo poſt circulariter penitus exſtingui, ex eodem oſſe ſigno crucis impreſſo ſuper cujuſdam Rubenſis mulieris palmam enervem & quaſi mortuam, mox eam fuiſſe ſanitati redditam, nobis tam veraciter, quam fideliter retulit. Mulieri quoque alii Rubenſi, febrium ardore anhelanti, pulverem ſacri corporis in latice ſitienti tribuit: ſtatim vim febrilis incendii exſtinctam fuiſſe, nobis libenter audientibus humiliter intimavit. Addidit etiam, utramque feminam Sanctorum meritis ſoſpitatem receptam cognoviſſe, ideoque C ſanctos Martyres digna veneratione coluiſſe, atque colere devotione fideli, & experimentis exhibitis ſalubriter Martyrum efficacem potentiam atteſtari. Sciendum eſt autem, ſanctos Martyres, ad quorum honorem hunc libellum formamus, opere mirabili non ſeparari, quos vita, ſepulchra, cultus, & tranſlatio glorioſa non dividit: quia etſi cujuſlibet ſolius nomen invocetur ad opem, vel eorum quilibet videatur adeſſe ad ſuffragium, ſive unius eorum reliquias contingat præſtare ſecundùm opinionem remedium, non tamen operationem credimus eſſe abjunctam: tres enim in uno & per unum idem ſalvationis beneficium exſequuntur.

Sanguine S. Mauri dæmones 5 ejiciuntur, qui de illo aliqua narrant, d

56 LECT. VI. Eodem fere tempore, quidam juvenis Vigilienſis, nomine Samaritius, ſe reum magni criminis æſtimans; quia tamdiu occulue-rat apud ſe, quod in tumulo beati Mauri præſulis & martyris forte invenerat in multitudine tot quærentium, addidit ad ejus reliquias lapidem rubeum *d* valde perſpicuum, undique viſu penetrabilem; quem obtectum juſſimus occultè apponi mulieri quinque ſpiritibus immundis obſeſſæ: ſtatim dæmonia æſtuant; mulierem miſeram torquent, vexant, laniant & proſternunt. Tandem in ſui ardoris periculo profitentur, A. AMANſe ferre non poſſe incendium ex ſanguine Mau- DO EP. Viri Bethleemitæ pontificis ſibi appoſito: quem GILIENSI. Maurum ajunt à gentilibus impio gladio trucidatum; paulo poſt à quodam presbytero, Rode nomine, cum ipſo ſanguine, annulo, & virga paſtorali (cujus etiam ornamentum qualecumque inventum inter ejus reliquias cuſtodiri præcepimus) eumdem honorificè involutum, in naviculam quamdam delatum, uſque ad ſinum Vigilienſem perductum;

quæ & alii plures profeſſi ſunt.

57 LECT. VII. Cum verò in maritima regione nulla urbs adhuc eſſet ſtatuta, uſque in villam Saginæ *e* tractum vehiculo, juxta ſanctorum Pantaleonis & Sergii ſepulchrum eſſe terræ viſceribus honore debito commendatum. Hoc idem & alia dæmonia in multis, quos invaſerant de ignota gente, affirmant. Poſſunt tamen vaſa mendacii, licet coacta, eructare veritatem. Cornitanus *f* juvenis quidam ab infantia poſſeſſus à *f* dæmonio fuerat, quem ſolebat in dies ſæpe in E terram proſternere, & terrorem cunctis inſpicientibus cum ſtupore incutere: volvebat enim elidens robuſtum ephebum, ſenſum obtundens, rationis vim auferens, feritatem beſtialem immittens. Cum verò viſum eſt divinæ clementiæ, ipſum Sanctorum interceſſioni donavit: liberatus enim à peſtifero ſpiritu, ut agnus, mitis & ſupplex incedit. Quare uterque *g* adhuc ſa- *g*
cris miniſteriis Sanctorum famulatur.

*Amandus ep. oratorium SS. Martyribus ædificat, * forte multo*

58 LECT. VIII. Cum ea, quæ ſcripſimus, & alia multa * plura, ſicut uberius vulgi teſtimonio comprobantur, tam in proximis quam in valdè remotis orbis partibus, Dominus ad ſuorum Martyrum invocationem reſpectu propitio exhiberet, & claritudo Sanctorum dilatando ſe miris operibus hinc inde quaſi ſuper candelabrum illuceſceret, totus Vigilienſis populus à minimo uſque ad maximum, mulierum quoque devotio generaliter ab infantula uſque ad vetulam, juſſis noſtris obſequens, pro Sanctorum reverentia laborem corporalem tam diurnum quam nocturnum aſſumit; gaudent omnes locum, quem ſacro cultui mancipavimus, præparare; ſe oneri ſponte ſubjiciunt; ſub æſtu medio fodiunt; lapides & terram ejiciunt; eruderant altam congeriem maceriæ veteris uſque ad vivos lapides; F labor improbus in profundum penetrat, continuat opus ſine requie affectus infatigabilis.

adjuvantis populi ſtudio incredibili & labore.

59 LECT. IX. Sitim, laſſitudinem, ardorem ſolis, tenebras noctis benignè tolerant; parcus cibus fovet corpora; ſopor modicus membra recreat: ſic omnes certatim ſe ſacro oneri ſubdunt; ſic jugum Chriſti ſuave eſt & onus ejus leve; ſic Spiritus ſanctus intus incitat. Nec tamen foris deſunt beneficia inſpectoris ex alto, quæ acuunt vires, corda erigunt, lacertos roborant: tot enim viſis prodigiis, tot ſignis, tot mirabilibus auditis inceſſanter accenduntur ad voti conſummationem, ad finem propoſiti. Tandem Dei juvante gratia, non ſine magnis ſumptibus aulam Sanctorum perfecimus, in qua tres aras, & materiâ & formâ pretioſas, gemmarum fulgore nitentes, ereximus; de quibus verè quis poſſit dicere: Pretioſa corpora pretioſa vaſa recipiunt. Interim planetarum ultimus bis ſe phœbo ſubjecit; Phœbe jam bis comburitur; luna jam ſecundo ad idem ſignum ſoli conjungitur *h*; *h*
tantum animorum affectum tanta operis eſt ſecuta celeritas.

AN-

A. AMANDO EP. VIGILIENSI.

ANNOTATA.

a *Nunc* Coratum *& Quarata dicitur oppidum ſub archiepiſcopatu Tranenſi, milliaribus vix amplius ſex diſtans Vigiliis verſus meridiem. Porrò ex apparitione, quæ hic narratur, ſuſpicor cum Sarnello in Epp. Vigil. pag. 41, ortam eſſe apud Vigilienſes conſuetudinem depingendi* SS. Sergium *& Pantaleonem inſtar equitum: quales re ipſa fuiſſe, neque negare nos poſſe diximus in commentario, neque vetuſtis monumentis probare.*

b Botontum, *ſive* Butuntum, *vulgo* Bitonto, *urbs eſt decem fere milliaribus verſus auſtrum Vigiliis diſſita.*

c Rubi *&* Rubum, *Italis* Ruvo, *civitas ad meridiem Vigiliarum ſexto circiter milliari poſita, epiſcopalis eſt ſub metropoli Barenſi.*

d Lapidem *hunc Sarnellus in Hiſt. SS. Martyrum lib. 2, cap. 33, vel putat concretum eſſe* S. Mauri *ſanguinem, vel lapidem verum quidem; ſed ſacro ejuſdem Martyris cruore imbutum. Addit tamen, dubitaſſe aliquando de hujus rei veritate Alexandrum Coſpi, ſuum olim in ſede Vigilienſi deceſſorem; eamque profunde retuliſſe ad ſacram congregationem concilii Tridentini interpretem; à qua reſcriptum illi fuerit die 17 Decembris 1591, permitti poſſe ſine ſcrupulo, ut continuetur uſus venerandæ ac deferendæ in ſupplicatione thecæ, in qua ſervatur, ut creditur, ſanguis* S. Mauri; *modò adjungantur pro more aliæ reliquiæ, & non aliter: reliquias enim antiquas tolerandas eſſe, tametſi deſit certitudo ſufficiens ad eas approbandas; modò etiam in hac re ratio prorſus nulla habeatur narrationis patris mendaciorum; quæ mox hic ſequitur.*

e *Sarnellus in Epiſcopis Vigilienſibus pag. 23 hæc ita intelligit, quaſi in toto littore Apuliæ ad mare Adriaticum negetur tum fuiſſe ulla civitas: at patet ex verſu præcedenti, hic tantum agi de* ſinu Vigilienſi. *Imò credibile eſt, Roden ex induſtria naviculam à portubus & oppidis avertiſſe, ut eo ſecretius tutiuſque depoſita ſacra Saginam deportaret. Solum ergo negatur, tunc exſtitiſſe civitatem Vigilienſem; quod hactenus verum putamus. Vide dicta in Commentario prævio art. 2.*

f Cornetum, *aut potius* Cornuetum *urbs eſt epiſcopalis in provincia Patrimonii S. Petri ad oſtia propemodum Martæ fluvii.*

g *Hic ſcilicet Cornitanus, & Samaritius, de quo numero præcedenti.*

h *Triplici hac phraſi poëtica ſignificat auctor, ædificium ſuum bimeſtri tempore conſummatum fuiſſe.*

CAPUT IV.

Tranſlatio SS. Martyrum ad oratorium proprium, & crebra miracula; auctoris ad eos pia apoſtrophe; inventionis & tranſlationis tempus.

Supplicatione maxime ſolenni

DIE VII. LECT. I. Trigeſimo igitur die menſis Julii (ſicut conſtituimus) convenerunt nobiſcum totius ferè provinciæ *a*, qui ſedibus ſuis non abfuerant, reverendi pontifices, Milo Prolinianenſis *b*, Urſo Rubenſis *c*, Joannes Cannenſis *d*, Smaragdus Veſtanus *e*, Petrus venerabilis abbas monaſterii Coloniæ *f*, juvenis ætate, ſed vita, moribus & ſapientia ſenex: Mando archidiaconus Tranenſis, cum quibuſdam ſuorum confratrum ſupplevit abſentiam domini Berterandi *g*, venerabilis archiepiſcopi Tranenſis, qui legationis regiæ functus officio, ad imperatorem Conſtantinopolitanum *h*, Deo comite, iter aſſumpſit; Venerabilis verò Barenſis archiepiſcopus *i* ad regiam urbem *k* profectus, aberat; cantor quoque eccleſiæ S. Sabini confeſſoris Chriſti atque pontificis *l* cum quibuſdam ex canonicis, archidiaconus & archipresbyter Andrienſis cum aliis clericis, prælati Barolitanæ eccleſiæ *m*, archidiaconus & primicerii Melfictenſis eccleſiæ *n* cum ſuis clericis, archidiaconus Juvenatienſis eccleſiæ cum multis eccleſiæ ſuæ clericis, archipresbyter Caurati cum ſuis, & alii ſacerdotes quamplures noſtri cleri, devoti cœtum ſolemnem auxerunt. Quantus verò concurſus totius provinciæ, quam ingens & copioſa fuerit multitudo, nullius lingua poſſet evolvere; ut poſſis tam corde concipere quam ore proferre veraciter:

a b c d e f g h i k l m n

deferuntur SS. Martyrum corpora,

61 LECT. II. Hæc Dei evocatio, hæc innumera collectio divino ſpiritu eſt afflata; hujus multitudinis infinitæ erat cor unum & anima una; hæc eſt civitas Dei, de qua dicta ſunt glorioſa! Hinc fugerat carnalis concupiſcentia, ubi corda omnium repleverat tam affectuoſa reverentia. Aderat cum lacrymis exſultatio, hilaritas in miniſterio Martyrum, compunctio lacrymoſa in recordatione criminum. Gaudet fidelis Chriſtianorum humilitas, confunditur dæmonum contumax & proterva iniquitas; garriunt dæmones in vaſis, quæ occupaverant, torquentur & æſtuant; & tamen virtutem ſanctorum Martyrum fatentur immenſam. O pudor! Quis erit jam perfidus, quando ipſa perfidia confitetur? Quis erit dæmoniis deterior? Quis ipsâ perfidiâ perfidior; cum credant dæmones & contremiſcant? Et ſi non vultis tantæ multitudinis teſtimonio credere, vel operibus credite.

nec abſque miraculis, ad novam ædem & altaria ſua.

62 LECT. III. Cum enim ſacra corpora ſolemniter ducerentur, tot clericis præcedentibus & ſubſequentibus, ad laudes Dei ora inceſſanter ſolventibus populis, cum lacrymis, Kyrie eleiſon, clamantibus omnibus, luminaribus accenſis coruſcantibus, mulier quædam dæmoniaca liberata eſt: nam tres iniqui ſpiritus, qui eam diu poſſederant, per aures egreſſi, certa indicia ſanguinis & flegmatis * abundanter fluentis reliquerunt. De cetero igitur nihil vexationis, nihil infeſtationis perſenſit. Mulier alta Andrienſis, per octo annos contracta, onus grabati, tædium domûs, mœror cognationis, morborum nexibus aſtricat *; ſanctorum tamen Martyrum interventu adjuta, quos ſæpe vocaverat, ſurgit incolumis, ambulat, & pedibus ſine ſuſtentationis adminiculo proceſſionem ſacram cum gratiarum actione comitatur. Populis igitur Deo concinentibus, neque * ſpiritibus ejulantibus, cum odoribus aromaticis & luminaribus ferè ſtellas æquantibus, nos cum coëpiſcopis & cleri canentis concorditer innumera multitudine, ſacras Chriſti Martyrum reliquias ad loca præparata deduximus. Aram mediam beato Pantaleoni, ſeptemtrionalem ſancto Mauro, meridionalem beato Sergio dicantes; ut primam poſſis meritò dicere beati Mauri præſulis, ſi à polo arctico numerare incipias; ſancti verò Sergii ultimam: ſi verò te verſùs torridam verteris, beati Sergii erit prima; ſancti

* *lege* phlegmatis

* *imò* aſtricta

* *legendum* nequam

A sancti Mauri ſuprema. Sic itaque honore medio permanente, dignitas primi, pro arbitrio numerantis, duobus reliquis congruit. Sanctiſſimi tamen Mauri poſitio majorem habet ad ſublimem poli verticem adjacentem acceſſum.

*Sanatur puer equi calce percuſſus; item ſurdus & mutus, *f.* Gualterius*

63 LECT. IV. Eadem luce puer quidam alterius *, poſteriorum pedum cujuſdam equi ferociſſimi violento ictu atque fulmineo facie percuſſa, procul deicitur: omnes, qui aderant, exanimem arbitrantur; audit mater filium exſtinctum, quem modo ludentem inſpexerat; clamat illicò: Sancte Pantaleo, ſuccurre. Ad vocem matris, ad nomen Martyris, puer protinus ſurgit incolumis, ferens tamen in facie totius equi ferri veſtigium. Omnes magnificant Salvatorem, qui etiam invocationi ſui Martyris tantam vim contulit & tam magnum beneficium benignus exhibuit. Quidam juvenis Vigilienſis ab ortu contraxerat paſſionem, qua ſurdus & mutus exſtiterat: ſic igitur linguæ vinculum ei ſermonem omnino negaverat; ſic aurium meatus obſtruſus * ſonum haurire prohibebat: defectus tamen ſenſuum non potuit vim rationis exſtinguere: vidit populorum concurſum, percepit devotionem, intellexit potentiam Martyrum, & ipſe devotus accedit, inſtat precibus, adjuvat viribus & affectu miniſtros. O admirandum ſpectaculum! O mira & ſtupenda operatio! Qui, dum converſaretur cum hominibus, mutum fecit loqui & ſurdum audire, ipſe ad honorem Sanctorum ſuorum aperuit aures & ſolvit vinculum jam dicti juvenis. Cœpit igitur primò dicere: Deo gratias, coram omni populo, cunctis, qui aderant, ſtupentibus, Deumque in eccleſia Sanctorum magnificantibus; poſtea cujuſque ſermonibus reſpondere, rerum nomina proferre, quæ non habent prolationem difficilem. Vovit igitur, ſe ſervire ſanctorum Martyrum oratorio, miniſtris eccleſiæ miniſtrare; ubi, Deo gratias, ſicut audiendo & loquendo, ſic miniſtrando per ſingulos dies profecit atque provehitur. In quo magis mirum eſt, cum numquam ſermonem audiverit, quod magnâ Dei potentiâ nomina ignota protulerit.

f. obſtructus

B

cæcus, tremulus & à medicis habitus pro inſanabili,

C

64 LECT. V. Navis quædam, peregrinis, qui Dominicum ſepulchrum viſitaverant, onerata, quemdam Francigenam inter ceteros referebat, qui caligine innata diu viſum amiſerat. Is dum eſſet in quodam portu Græciæ, per ſomnium proſpicit beatos martyres Pantaleonem & Sergium hortantes ipſum, ut ſi velit priſtinam perſpicuitatem visûs recipere, eorum domum apud Vigilias adeat. Quod quidem devotè peregit: ad nos enim venit videns, viſionem retulit, monitis ſe parere teſtatur, dona votiva obtulit, lætus recepta ſanitate receſſit. Eodem die ſacræ tranſlationis Borolitanorum quidam, Petraccha nomine, veteris validique morbi paſſione multiplici tremorem in omnibus membris contraxerat, ut nec greſſus figere, nec palmas elevare, nec appetere fomenta, diuturna ægritudo permitteret: vix linguam ad ſonum minimi ſermonis movebat. Hic poſt inanes curas medicorum, poſt ſumptus innumeros, poſt rerum ſuarum conſumptionem fidens ad ſanctos Martyres acceſſit humiliter; orat, eorum ſupplicatione mereri ſalutem: propitius Dominus reſpicit miſerum, exaudit ſupplicem, donat eum precibus Martyrum. Is, de quo medici deſperabant; is, quem vulgus dicebat ab immundis ſpiritibus fuiſſe occupatum, ſurgit & ambulat ſolidatus; fugit tremor & pallor; accedit cum colore vivido ſoſpitas inſperata; magnificat Dominum, gratias agit ſalvatus.

65 LECT. VI. Mulier Vigilienſis exſtat, quæ diu fluxum ſanguinis paſſa, nullis potuit humanæ artis fomentis juvari; & invocata ſanctorum interceſſione Martyrum ope, ſtatim ſalvata eſt. Sacerdos quidam Tranenſis ſupplex acceſſit ad Sanctorum reliquias, orationibus inſiſtens; qui, ſicut nobis retulit, contracta ſuorum genuum curvamina per ſanctorum interventum Martyrum, quorum opem petiit, reſtitui ſaluti priſtinæ impetravit. Et ſacra tranſlatione Sanctorum corporum luce quinta Juvenatienſium quidam, cui eſt Smaragdus vocabulum, dum iret exſecutum ſua negotia, caſu vel dolo ſatanæ, quadrupedis, quo ferebatur, inſultu graviter cecidit. Præter corporis proprii contritionem, humeri compago disjuncta eſt, nervis diſſolutis; brachium, ut onus emortuum, dependebat: gemebundus repatriat; domeſticos, cognatos & amicos flebilis compaſſio movet: opifex evocatur, ut cirurgicâ * violentiâ & artificioſâ operâ in balneo, quod paraverat, oſſa retrahat; ſedibus reformet juncturam; homo mœret in balneo; lavacrum nec delectat nec lenit: ſupplex ſanctorum Martyrum nominâ contrito corde atque animo humiliato enuntiat; petit eos adeſſe ſibi afflicto; poſcit auxilium; orat eorum remedium: mox fit oſſium ad naturæ locum conſolidatio; mox vires redeunt nervis; mox priſtina coaptatur connexio; redit ſenſus ſine dolore; abſcedit ſine læſione læſio; adeſt integritas ſine afflictione; movet, volvit, jactat brachium homo incolumis: cognoſcit divinum ſuffragium, miratur, gaudet de beneficio, deflet lacrymis ſe immeritum, ſe criminoſum, ſe iniquum, ſe impium: linguam movet ad præconia. Miratur medicus; ſtupet cognatio; inſpicit artifex, ſine artificio ſoſpitem; omnes lætantur, & Regem cælorum magnificant, ſanctoſque Martyres venerantur, quorum ope ſalvatus eſt homo prænominatus: maturat ſtatim homo ille promiſſum munus ſui aſſecutus: venit lætus; ſe nobis præſentat in eccleſia; refert coram cuncta, quæ modo notavimus.

A. AMANDO EP. VIGILIENSI. *hæmorrhoiſſa, contractus, obtritus ab equo.*

* Chirurgicâ

B

66 LECT. VII. Apud urbem Rubenſium quidam ſuperſtat *, qui honorum * decurrentium fluxu continuo ſpiritûs meatum impedientium, jam puer octo dies defeſſus ſuffocabatur: reumatis * enim violentiâ guttere conglobato, aura vitalis intercipitur: verùm ubi aquâ, in qua ſacrum os Martyris eſt ablutum, ejus gula contacta eſt, omnis globoſitas evaneſcit; via ſpiritûs aperitur; ad corpus jam ferè præmortuum vigor redit. Quid plura? Sanus efficitur; exſultat in Domino: lingua ejus reſpondens animo, divinis laudibus vacat. In mari Adriatico, cui procellæ conſueverunt eſſe familiares, navis quædam fluctibus jactabatur: nautæ timentes naufragii periculum, remis ſupremo conatu inſiſtunt; ad terram nituntur accedere: chorus * verò undarumque ſævitia votis periclitantium adverſatur; proram ad littora qualitercumque tendentem retardat. In tanto metu quis tam pigri æquoris *, quis adeo deſidioſus non nititur viribus cunctis evadere? Sed ſolet ſæpe celeritas infortunio perpediri *.

Oborta tempeſtate,

* *pro* ſupereſt

* *lege* humorum

* rheumatis

F

* *lege* Corus

* *an.* languoris?

* præpediri.

67 LECT. VIII. Uni nautarum freti aſperitas remum rapit; ille amens exuitur; poſt remum ſe jactat improvidus, non reputans, minoris eſſe incommodi rem vilem amitti, quam periculoſo caſui perſonam committere, & ſalis fluctuantis perfidiam experiri: pœnitet illum temeritatis ſuæ; vellet ad ſocios remeare; ſalo jaciente non valet; nil opis nautæ ſocio pereunti queunt tribuere; metuentes inſpiciunt pereuntem: jam nox, & intervalli diſtantia ſuis ſpeculationem eripiunt:

nauta fluctibus immerſus,

A. AMANDO EP. VIGILIENSI.

socii salute desperata, tandem gelato sanguine præ formidine, cum puppe littoribus applicant. Quid miser faciat? Recursus maris terræ aspectum abstulit; viribus deficientibus, præ frigore atque labore tabescit; languent brachia; exsanguis efficitur; spes tamen eum non deseruit: recolit in tanto discrimine beatorum Martyrum claritudinem; precatur voce, qua poterat, animo tamen magis quam ore.

ab apparentibus Sanctis in littore sistitur.

68 LECT. IX. Exauditur; quoniam prope est Dominus his, qui tribulato sunt corde: videt protinus duos Juvenes, aspectu illustres, hinc inde se ipsum adjuvantes, alterum dextrorsum, alterum sinistrorsum, remi, quem ille ceperat, tenentes extrema. Ducitur mox incolumis, eumque sistunt in littore: sic nauta salvato, recedunt. Qui Deo referens grates, quampluribus virtute sanctorum Martyrum enarrata, revisit socios, de sua morte mœrentes: jam omninò securus lætificat tristes; ad laudes Salvatoris secum ora referat sociorum; ad venerationem Sanctorum incitat animos experimento virtutis.

B

Mulier incredula, cælesti visione veritatem edocetur.

69 DIE VIII. LECT. I. In prænominata urbe Rubensium mulier exsistit, quæ nuper importunè tot Sanctorum virtutibus derogabat: ea roboratur oraculo, quatenus nihil perfidiæ, nihil ambiguitatis gerat animo. Sic enim fidei veritas in initiis novitatis per livores ferrugineos, per detractiones malignas, per venenosas blasphemias, per cædes cruentas erumpens, hominum infidelium figmenta consuevit despicere; nunc quoque per singulos dies magis magisque in immensum extenditur, in sublime provehitur, coruscat atque resplendet, suoque fulgore fumum fallaciæ falsæque opinionis imagines inanes annichilat *. Mulier igitur Rubensis sacram ecclesiam beati Nicolai, Omnipotentis jussu, per somnium sibi videtur intrare: tunc à quadam persona canitiei venerabilis admonetur, quatenus sacri templi partem intimam ingressa, notet quod ibidem inspexerit: tunc mulier, parens monitis, introgressa speculatur tres personas perspicuas & illustres, quas idem senex dicebat esse beatos martyres Pantaleonem, Sergium, & Maurum pontificem: &, ut jam nihil dubii de eorum virtutibus ferret in pectore, quid circa eos exsisteret, jubebatur inspicere. Mox mulier diligenter intuita, videt eos ubique cincinnis ex manna collectis redolentes. Subitò mulier evigilat, nil ulteriùs hæsitationis tenens in animo; sed digna veneratione censet & profitetur sanctos Martyres esse colendos.

* annihilat

C

Telo percussus sanatur;

70 LECT. II. Illum verò reverendum senem, beatum Petrum principem Apostolorum concinnus *; cincinnos autem ex manna, virtutum remedia, quæ universitati proficiunt, arbitramur. Nec prætermittendum putamus, prædictam feminam, genere illustrem, vita gravem, ætate provectam, prudentiæ auctoritate nitere, solitamque proferre, ex eo probare *, Sanctos non esse, quos modò fama clarificat, quia ex eorum ossibus manna non defluit *o*. Gallicorum quidam post Dominici sepulchri visitationem, cum aliis contra perfidiam & perditam Saracenorum gentem profectus, ut eis resisteret, nitentibus Christi fideles invadere, telo percussus est, ubi crus pedi junctura nodorum connectitur: à sociis mox, dum ruit, recipitur; fertur ab aliis, ut curetur violenta separatio. Sic officium ambulandi exstinxit, ita humanæ artis remedia superavit. Extenuatus igitur expensis, in nullo profecit. Itaque salute desperata, ubi portum Brundusii *p*, attigit, aure læta recepit & sanctorum inventionem Martyrum & translationem devotam. In spem ergo adductus, sanctos Martyres precibus intercessores ascivit; statim convaluit; utroque pede rectus (quod jam desueverat) ambulavit.

* *an.* concipimus *vel* conjicimus ?

* *an.* probari ?

o

p

D

& cæca, claudus, sinda ac paralytica,

71 LECT. III. Die [à] translatione sacra quartodecimo, nobis veraciter est relatum, quod, dum nos, sanctorum Martyrum reliquiis, honore debito conditis, Missæ celebraremus solemnia, quædam mulier Barensis parochiæ, cæca longo tempore, suppliciter sanctis Martyribus invocatis, propulsa caligine, diem hausit, solem desuetum percepit, formas hominum & rerum notavit colores: tanta quoque perspicuitate donata est, ut quæque subtilia, quæ visus ætatis grandævæ obtusus nequit percipere, clarè inspiciat. Eodem quoque die quidam Teutonicus, fugata imbecillitatis clauditate in Sanctorum oratorio, sospitatem Sanctorum interventu recepit. Post sacram sanctorum translationem Martyrum diebus paucis interpositis, quædam mulier, Spinaciolæ *q* incola, nomine Æmiliana, auris alterius sensum amiserat, ejusdem partis brachium & latus exsangue naturæ defectu portans, ut onus: ea suppliciter petit sanctorum Martyrum interventum. Quod petit, accipit; subito surdæ partis aperitur meatus, natura divinâ ope vires ignotas lateri ministrat & brachio. Audit igitur acutiùs; convalescit fortiùs, exercet partes modò emortuas; robusta vivacius ipsa cum ceteris gratiosa laudibus extollit Dominum; beatos Martyres colit & honorat devotius.

q

E

item claudæ & luxatæ.

72 LECT. IV. Eodem die puella, Canusii *r* oriunda, quæ, pede altero extra seriem naturæ inverso, ossibus à sedibus suis egressis, claudicabat deformiter, ante sacrum altare B. Pantaleonis constitit; paulò post se terræ projecit; oravit; surrexit statim incolumis. O virtus investigabilis! O potentia ineffabilis! Ossa loca naturæ sine dolore, sine molestia, jussu Omnipotentis recipiunt; pes redit ad formam; ad sedem revertitur planta, gressusque dirigitur, & roboratur incessus. O stupendæ operationis valida jussio! Nervi, ossa, pellis, caro cum venis modò retorta, sine intervallo, sine sensûs læsione, in momento conditori & reparatori obediunt; compago famulatur opifici; natura paret nutui Creatoris. Mox Omnipotens ab omnibus collaudatur; sancti Martyres honorantur, & populo supplicante, coluntur. Die postero alia mulier, quæ Spinaciolam colit, arefacto brachio & propulso à sede, ad sacras aras Sanctorum accelerat; orat, ut intercedant pro salute ipsius: protinus nervis vigor insuetus accedit; calor cum sanguine fovet lacertum, modò emortuum, modò ab humero evulsum, & dissolutum; æqualiter levat brachia; vis naturalis æquè utrique administrationem dispensat. Jam ipsa de sospitate secum glorificat voce clara Dominum; sanctos Martyres efficaciter pro se intercessisse, fatetur.

r

F

Blasphemi funestus interitus.

73 LECT. V. Novimus quemdam adeo insolentiæ deditum, adeo totum desideriis caris obnoxium; ut naturalis ratio nec lucis scintillam ei valeret effundere, prorsus devio, penitus occæcato; cum nihil saperet nisi carnem; præsentem vitam solam esse crederet; non esse Deum, qui mundum regeret, qui singulorum corda inspiceret, insipienter diceret, insipientiusque putaret: pœnam post hanc vitam vel præmium opinantem pro insana * haberet. Is publicè instabat ore polluto, blasphemiis sanctos Martyres præsumens contingere, os turpe ponens in cælum

* *f.* insano

A lum & linguam contaminatam in æthera jaciens. Sicut igitur erat impœnitens, ſubitò, cum eſſet validus & indomitus, divinæ ultionis clade proſtratus eſt, quod & viſum & auditum amitteret, & elinguis fieret, ut linguam toties temeratam ad nullum poſſet movere ſermonem. Jacuit itaque ſpirans diu ſemianimis, ut rigore vindictæ perfidos deterreret. Sic igitur non poſt paucos dies, qui beſtialiter vixerat, beſtialiter eſt defunctus. Quare qui non creditis noſtro & aliorum innumerabilium teſtimonio tam conſtanti quam vero; qui fidem tot eorum, qui ſalvati ſunt, abnegatis; qui tot & tantis virtutum argumentis reſiſtitis, ſaltem, quibus ad fidem eſtis duriores, dæmonum confeſſioni credite; vos præcipuè, qui ex eo, quod vos ſalem *s* appellari opinamini, vitium elationis incurritis, etſi non amore, vel timore reſipiſcite, ſine pudore hujus verbi domini: Quod ſi ſal evanuerit, in quo ſalietur? Dirigite viam Domino; rectas facite ſemitas ejus. Et ſi adhuc corde livido vel lapideo

B fidem inficiamini, ſaltem à detractionibus, à blaſphemiis perfida lingua vacet: pœna ergo deterreat, quem non trahit charitas.

Maledicus in Sanctos punitur; ſed reſipiſcens ſanatur.

74 LECT. VI. Alia ferè conſimili juſtæ correctionis ultione Dominus exhibita, more paterno deterruit quemdam Juvenatii civem, quem quia intuitu, quo penetrat omnia, corrigibilem vidit, percuſſit atque ſanavit; virga tetigit, & liberavit animam ejus: exſtat enim, quem nec timor nec pudor ſanctis Martyribus maledicere prohibebat. Hic repente, noctis inducta caligine, viſum perdidit & auditum, & diu fari non potuit, neque gradi. Tandem in ſe reverſus, perfidiam, quam recognovit, deteſtatur; petit de reatu detractionis veniam; ſanctorum Martyrum exorat patrocinium. O immenſa clementia Conditoris! Ipſe pœnitenti remittit peccatum. Nec

* ablatum mora, confitenti reddit oblatum *. Ubi enim confeſſus eſt, ſe pertinaciter deliquiſſe, donatur omnibus, quæ valde dolebat ſcilicet merito perdidiſſe. De cetero igitur ſanctos Martyres veneratur fideliter, & oppilat ora maligna fortiter: colit igitur Martyres, & laudat conſtanter; detractores & maledicos impugnat inſtanter.

Beneficia Martyrum ſpiritualia quamplurima.

C 75 LECT. VII. Si omnia, quæ per ſanctorum Martyrum ſuorum Pantaleonis, Sergii & Mauri præſulis ſuffragia Dominus fecerit & quotidie operatur, conemur ad memoriam poſteritatis litteris tradere, prius nos vita, quam rerum copia derelinquet: nullius enim umquam vel ingenii ſolertis artificium, vel oris facundia, vel manûs velocitas poterit ſufficere ad iſtorum Martyrum virtutum potentiam exprimendam: ſeparatis enim beneficiis, quæ poſt eorum inventionem ſunt in diverſis mundi partibus oſtenſa, tam mirificè quam utiliter quotidie inceſſanter, ubicumque petuntur ad opem, ubicumque nomina eorum ſuppliciter invocantur, illico ſuccurrunt remediis, proſunt ſuffragiis, lætificant poſtulantes, quibus Dominus viderit expedire. Nec ſolum corporum imbecillitatibus proveniunt faciles, ſed etiam animorum vulneribus ſalubrem afferunt medicinam. Quot enim eorum oratorium obſtinato corde adeunt, qui animo compuncto recedunt? Quot criminum mole compreſſi, qui pondere ſcelerum remoto, ſuſpiciunt? Quot mœrore affecti, qui abeunt hilaritate refecti?

Oratio auctoris ad Sanctos, ut clero, regi, populo,

76 LECT. VIII. Hos ergo tam benignos quam celeres Adjutores ſuppliciter veneremur, devotiſſimè deprecemur; ut, corporum ſalva temperie, morbis remotis, pacis tranquillitatem & proſperitatem nobis obtineant, puritatem & innocentiam poſtulent; poſt tranſitum verò ab hoc ſeculo æternæ vitæ nobis felicitatem impetrent in regno cælorum. Itaque, ô veri Chriſti Cultores, paſſionis Dominicæ Teſtes inclyti; veſtro patrocinio ab adverſis omnibus nos protegite; hoſtes univerſos propellite; pro eccleſiæ pace intercedite; ſterilitatem removete; fertilitatem & copiam dari exorate; à vitiorum voragine nos cuſtoditos ad viam rectam dirigite: dominum regem noſtrum Gulielmum *t*, undique à vobis proſpectum & exaltatum, provehite; potentiâ & vitæ protectione munite, ejus inimicos pedibus ipſius proſternite, cujus adoleſcentiæ atque felicis regiminis tempus tranquillum divina diſpoſitione veſtræ inventioni electum eſt; prælatos militiæ ipſius & omnes ejus regni defenſores robuſtiores ope veſtra efficite: clerum & populum Vigilienſem familiarius procurate: veſtræ domui vos cuſtodes propitios exhibete; languores illuc venientium propulſate; cultores veſtros aſpectu benigno reſpicite. A. AMANDO EP. VIGILIENSI. *t* E

ac ſibi propitii ſint.

77 LECT. IX. Me Amandum, Vigilienſem epiſcopum, quamvis immeritum ſervum veſtrum; ſemperque cum vita veſtro miniſterio deditum circumſpicite, circumſpectumque ab omni moleſtia tam animæ quam corporis defenſum, roboratum [præſtate;] atque poſt hujus vitæ fragilis egreſſum inter electos locum qualemcumque precibus veſtris & meritis interjectis providete: æternæ quoque vitæ fieri me participem ſecuti * repulſæ Omnipotentem, cui aſſiſtitis, flagitate; qui hunc libellum virtutum veſtrarum, Deo juvante, qualitercumque formatum vobis libens & devotus obtuli. * *lege* ſecuri

Tempus hujus inventionis & tranſlationis.

78 Sanctorum verò prænominatorum Martyrum tranſlatio celebrata eſt honorificè anno dominicæ Incarnationis milleſimo centeſimo * ſeptimo *u*, Indictione quintadecima; regni verò ejuſdem Domini glorioſiſſimi regis Gulielmi ſecundo; noſtri verò epiſcopatus quartodecimo, menſis Julii die trigeſimo, ab inventione menſe tertio, præſtante Domino noſtro Jeſu Chriſto, cui eſt honor & gloria in ſecula ſeculorum. Amen. * *ſupple* ſexageſimo *u*

ANNOTATA.

F

a *Apuliæ ſcilicet.*

b *Legendum* Polynianenſis *vel* Polymnianenſis, *juxta Ughellum. Eſt autem* Polymnianum, *vulgo* Polignano, *littoralis Apuliæ civitas, à Bario metropoli viginti milliaribus in ortum diſſita. De epiſcopis ejus agit recuſus nuper Ughellus in Italia ſacra tom.* 7, *col.* 748; *ſed* Milonem *hunc vel ignoravit, vel corrupto nomine* Mayonem *appellavit; cujus neque initium neque finem aſſecutus, id tantum de illo aſſerit, epiſcopum eum fuiſſe Polymnianenſem anno* 1170. *Comparitio verò, de qua hîc agitur, contigit Vigiliis anno* 1167.

c *De* Rubis *dictum cap. præced. lit.* c. *Epiſcopos* Rubenſes *enumerat Ughellus tom.* 7, *col.* 762 *& ſequentibus. Inter eos quintum nominat hunc noſtrum, ni fallor; quamquam non* Urſonem, *ſed* Urſum *appellet; neque aliud de illo repererit, quam quod floruerit ſub rege Guilielmo anno* 1163. *Adi editionem ejus novam col.* 764.

d Cannæ *prope Aufidum flumen & ſexto circiter milliari ab ejus oſtio in terra Barenſi ſitæ, celebres olim, à Roberto demum Guiſcardo everſæ ſunt. Perſtitere tamen earum inter ruinas epiſcopi per annos fere quadringentos; ut notat Ughellus, cujus editionem novam de* Joanne *noſtro con-*

A. AMANDO EP. VIGILIENSI.

HISTORIA INVENTIONIS SECUNDÆ.

AUCTORE DANIELE FRANCINO.

Ex antiquo Officio proprio ejusdem ecclesiæ.

LECT. 1. Tertio forte anno *a* cum adiisset frequens pietatis explendæ causâ phanum * divorum Martyrum Franciscus Baucius *b*, dux Andriæ, & oppidi Vigiliarum dominus, advertisſetque ad id animum, quod ara media inter duas extremas aliquanto amplioris operis, in qua Pantaleonis corpus legebatur recondi (cum reliquarum duarum altera Maurum, quondam Bethlemitanum pontificem, altera Sergium obtineret) omnem venerationem adeuntium in se exciperet, reliqua fermè subobscurè propè negle-ctui haberentur; commotus est animo vir religione & pietate, nullo pacto tantam cultûs deformitatem sejunctarum reliquiarum ferendam. Quare apprehensum aliquando gravem & religiosum virum, Jacobum Gravinensem piissimum ædis *c* episcopum, sui consilii participem fecit: & quod aliquamdiu excogitasset, ad eum retulit; rationes quoque, & causas attulit, quibus, quod institueret animo, probaret, roburque & pondus rei gerendæ adjiceret.

Dux Andriæ videns S. Pantaleonem fere solum a populo coli, * *l.* fanum, *uti & infra sæpius*

a

b

2 LECT. II. Volvente igitur anno, quem nos pontificali instituto externo verbo Jubilæum *d* vocamus, cœpit Deus, qui id futurum constituerat, denuo titillare cor ducis, & excitare hominem intrinsecus spiritu quidem ingenito, qui sine intercessione eum lacesseret, ut ad manifestandam divinæ clementiæ per Martyres gloriam festinaret, & ipse (quando Deus ita jubet) tam præclari facinoris laudem ultimò peteret. Itaque inter alia curandâ, quibus carere non poterat, atque adeo inter cœnandum dormiendumque, recusabat * cura, neque ullum dabatur ab hac cogitatione & captando consilio otium. Tandem expugnavit frequens solicitudo; admissusque in iter faciendum, eam ob rem potissimùm Vigilias contendit. Nec mora interjecta, decenti hora episcopum convenit; rem omnem aperuit denuo, & quid tandem cepisset consilii, edocuit. Id erat, agi se eadem illa, qua prius, cogitatione declarandorum Martyrum Christi.

collatis cum episcopo consiliis, decrevit.

d

* recursabat

3 LECT. III. Sed antequam progressum describam totius negotii, ut faciliùs intellectum sit, rem omnem quasi tempestivam maturamque suo tempore divino judicio esse gestam; venit mihi in mentem hoc loco Jacobi Catalani, per id ipsum tempus curatoris ædis S. Mariæ, cognomento de Jano *e*, in agro Vigilienſi, matutinam visionem inferere, ut ipsa de instigatori * ducis spiritu, non humana cogitatione sed divina mente ingesto, fidem faciat. Huic quidem viro, ævo gravi ad annum fere septuagesimum, vitam insuper integerrimam, summæque innocentiæ habenti nomen, cum adhuc nullo occuparetur morbo, ante sanctorum Martyrum effossionem manè, diluculante aurora, inter dormiendum vigilandumque, per hujusmodi quietem visum est aspicere augustæ dignitatis feminam, insidentem solio magnificè instrato, ipsamque aurea veste

(id quod Jacobo cuidam per visum fuit revelatum)

e

* instigatore

A. AMANDO EP. VIGILIENSI. e *De* Vesta *Apuliæ civitate, ad Gargani montis radices ad orientem posita, deque antistitibus ejus agit Ughellus tom.* 7, *col.* 865 *& seqq. Eos inter secundus censetur* Smaragdus *noster, litterâ tamen istic primâ suppressâ* Maragdus *nuncupatus; de quo id tantum reperit Ughellus, quod à Siffredo archiepiscopo Sipontino consecratus fuerit. Obiit autem Siffredus, ut ibidem col.* 827 *dicitur, anno Christi* 1166.

f *Imò* Columnæ, *ut opinor; de quo ita Lubinus in brevi Notitia abbatiarum Italiæ pag.* 107: Abbatia titulo S. Mariæ de Columna, Ord. S. Benedicti, Diœceseos Tranensis. Ita vetus codex taxæ cameralis: „ la Colonna milliario prope „ Tranum ad orientem in terra Barienſi, di Bari. "

g *Hunc* Berterandum *inter archiepiscopos Tranenses vel omisit tam Ughellus ipse, quam qui Italiam ejus sacram nuper ad incudem revocavit; vel si præteritus non est, avulsus est certè ab ordine & loco suo: nam si idem est* Berterandus *noster cum* Verterando *Ughelliano, tom.* 7, *col.* 900, *non Peregrini decessor; sed ejus & Bisantii successor notari debuit; quandoquidem hîc ab Amando vivens exhibetur anno Christi* 1167.

h *Emmanuelem scilicet Comnenum.*

i Barensis archiepiscopus *tum erat Andreas; ut vide apud Ughellum tom.* 7, *col.* 604.

k *Panormum scilicet, ubi regni Neapolitani ac Siculi solium pridem Rogerius constituerat; unde* urbem regiam *vocitatum fuisse, docet Rocchus Pirrus in Chronologia regum Siciliæ ad an.* 1166.

l *Ecclesiam hîc opinor Canusinam assignari, cujus olim episcopus, ac deinde tutelaris patronus fuit* S. Sabinus; *de quo fusè actum est die* 9 *Februarii.*

m Barulum, *vulgo* Barletta, *urbs est in ora maris Adriatici Tranum inter & Ausidi ostium, quæ sedes deinde facta est archiepiscopi Nazareni.*

n Melficta, *seu* Melfictum, & Melfitum, *Italis* Molfetta, *civitas est milliaribus circiter tribus Vigiliis distans ad orientem.*

o Manna *namque ex his corporibus multo posteriùs cœpit effluere; ut palàm fiet ex secundæ inventionis descriptione num.* 6.

p Brundusium, *vulgo* Brindisi, *urbs est in provincia Hydruntina, portu, arce, ac sede archiepiscopali insignis, distatque Vigiliis versus orientem milliaribus ferme octoginta.*

q Spinaciola, *vulgo* Spenazzola, *civitas in Basilicata, Vigiliis milliaribus viginti quinque circiter distans ad montem Apenninum, versùs meridiem.*

r Canusium, *incolis* Canosa, *urbs ad Ausidum sita milliaribus circiter viginti à civitate Vigilienſi versùs occasum.*

s *Doctores appellat & pastores animarum, qui in Euangelio* Sal terræ *nuncupantur.*

t Guilielmum II *intellige, Neapolis & Siciliæ regem; de quo ita Pirrus loco supra citato:* Anno MCLXVI Willelmus II, cognomento Bonus, regnum suscipit, decimum quartum agens annum.

u *Supplevi vocem* sexagesimo, *oscitantiâ typothetæ, ni fallor, omissam. Vide commentarium prævium* § 3.

A veſte inſignem, quam audiebat à circumſtantibus eſſe Reginam cæli Mariam, Virginem matrem Domini, apud quam in circumfuſo Sanctorum cœtu tres adſtabant excellentes viri, rogantes his verbis: Mater Virgo glorioſa, longiuſne manendum eſt nobis tamquam in carcere ſub terra? Quando dabitur, ut educamur in lucem? Quibus illa, ſua majeſtate prædita, reſpondebat; ut æquo jam animo opperirentur ducis Andriæ reditum, qui futurus eſſet propediem; tum fore, ut effoſſi atque educti [in] lucem conſpicerentur. Quo viſo, illis loco cedentibus, ipſe ſomno ſolutus, ad Sergium quemdam, virum probum, acceſſit; rem, quam per quietem viderat, enarravit. Nec res dilata eſt ultra diem quintum decimum; quo tempore dux Vigilias profectus, rem quam diligentiſſimè curavit.

SS. Martyrum corpora refodere,

4 LECT. IV. Adhibitis opificibus, primùm ara media ſubmota eſt. Reperta prius arcella lapidea, anſata ferreis hamis, opertaque marmoreâ tabellâ cum foramine circiter in medio, ut moris fuit antiquitus Sanctorum corpora in ſubterraneis condere: qua conſpecta vacua, ſpes, quæ

B

* *pro* refrixit

concepta ampla fuerat, refriguit *: quo renuntiato, dux tepiditatem ſubarguens, Pergite, inquit, habentes fiduciam. De induſtria hoc à veteribus factum arbitror, ut ſi qui effodienda curarent, vacuitate reperta, à propoſito conſilioque deſiſterent: ſolent enim, cum hæc infodiuntur,

* technis

diſſimulationibus ac tecnis *, vel paulò remotioribus angulis vel cæcis intecta, vel ancipitem viis pluribus habere dolum hororemque * prope indeprehenſum per abditas diſſimulataſque ambages: incumbite diligentius, & quaque circum * diſquirite. Quin ipſe eadem conſecutus, operi inſtabat: juſſit arculam educi vacuam: ad parietem versùs perfodi imperavit. Nec longè altera eſt inventa, ſtudioſius concluſa. Illam continuò ſumptam religiosè detexerunt.

* *f.* erroremque

* *an.* quæque circum, *an* circumquaque?

quæ omnia, licet cautè abſcondita, reperta ſunt 19 Oct. 1475,

5 LECT. V. Inter horrorem primùm & lætitiam vix bene venerato Pantaleone, & ad partem phani loco religioſo poſito, ad Mauri pontificis nulla deterrendi ſuſpicione ſe vertunt: & itidem ad arcellam ventum eſt vacuam, mox ad alteram oſſibus Pontificis conditam. Immorati ſunt paululum aſpicientes; venerati ſunt pietate inexplebili ſacri Martyris & Præſulis corpus; ut qui patronos ſuos cernerent; quod majores aſſecuti fuerant. Hoc quoque ſepoſito, ad Sergium properant; ibi ſimilis eſt inventa vacuitate *, at cum vera arcella ſub altari nulla eſſet reperta, planè deſperata res fuiſſet, ni ducis interceſſiſſet auctoritas; qui juſſit parietem à tergo altaris aperiri ferro, juncturamque ipſam lapidum, ſtudiosè & fabrè compactam, ſolvi: quo cœpto patefieri, oſtendit ſe Martyr, qui haud longè ſeceſſerat. Dici non poteſt, invento Sergio, quanta & quam ſolida lætitia ad omnes pervenit. Facta autem eſt ubi aſpiciendi copia, catervatim promiſcuéque ingreſſi, pietatem exhibebant; adeo tamen, ut inhibita illa nimia licentia fuerat *: nec ſecus dux & præſul deinceps quemquam nec cum ſumma veneratione ſunt paſſi. Confectum autem hoc negotium aliquanto fuit ante veſperam quarto decimo Kalendas Novembris, milleſimo quadringenteſimo ſeptuageſimo quinto, feriâ ſextâ, ut mos Eccleſiæ appellat.

C

* *imò* vacuitas

* *f.* fuerit

quando ſpectante populo exſudare cœperunt manna,

6 LECT. VI. Fuit autem conſilium ducis ab initio clam recondere; ſed aliud Martyres Chriſti ipſi, qui latere diutiùs nolebant, pertæſi jam infoſſione pignorationem * & ducis & mortalium omnium, conſtituerant. Itaque id conſilium, quod prius intenderat, veluti elapſum è manibus eſt. Populus ultimò admiſſus; mirus factus concurſus ad tantæ rei ſpectaculum; vix poſſe videbatur pium omnium deſiderium expleri, quod ſe ad eum diem numquam perventuros putarant, ut diu dubitatos Martyres tanto perauſi * gaudio ſpectarent. Manſit hæc ratio per ſequentem diem tertium decimum Kalendarum Novembris; idem horror adeuntium, eademque religio omnibus. Poſtridiè Dominico, toto oppido quam piiſſimæ ſupplicationes publicæ decretæ. Ad ædem ventum eſt: reſonat ubique carmen laudis, exoſculantur vaſa illa, quæ digna fuere, ut tam ſacras reliquias continerent. Continuò exſudare ultimò oſſa, univerſis admirantibus, cœpere, mannaque ex ſeſe emittere ſpecie candidiſſimâ in grana ad magnitudinem thuris *f*.

A. FRANCINO.

* *an.* perfuſi?

f

de quo olim Dionyſio prædictum fuerat.

7 LECT. VII. Fuit autem hoc, quod ad manna attinet, jam inde à prima inventione Dionyſio ipſi divinitus in multa miranda opera præmonſtratum futurum: ſic enim ab Amando, piiſſimo tunc Vigiliarum epiſcopo, mandatum memoriæ eſt *g*: is enim Dionyſius per jejunia ſacræ Quadrageſimæ, quæ præceſſerat, in ſomnis vidit unum ex cæleſtibus choris cum duobus aliis cælo delapſum, ac veluti tres argenteos calamos ferentes * odorifico manna repletos, & eos, ubi erant tunc ſanctorum Martyrum corpora, Saginæ collocaſſe, capite ac geſtu totius corporis perreligiosè reveritur *; mox reliquos duos, quæ ex manna futura erant, in hæc verba prædici *: Hujuſmodi, inquiunt, vaſorum manna remedio eſt variis corporum ægrotationibus proventurum. Quod vel tunc perſuadebat fore & fragrantia reliquiarum admirabilis & miraculorum crebritas, quæ propè incredibilia cernebantur; ſpem quoque infallibilem afferebant exaudita cantica laudeſque non ſemel concinentium angelorum, ſimul & collucentes faces, & accenſi cerei, quos tres ipſi inventores Deodonatus, Dionyſius, & Gualterius ſæpè conſpexerant; tum verò quod in æde ſancti Fortunati, quò primùm è ſuo loco in ſacerdotum humeris tranſlati ſunt Martyres, os unum beati Sergii & oleo deſudavit, & fumus inde aromaticus, odoris nulli aſſimilis egreſſus eſt, quodque continuò ex arcella reliquiarum lux immenſa prodiit; qua cauſa, ſtupore omnium qui aderant, tota eccleſia illuſtrata eſt.

g

E

* *Amandus habet* ferentem

* *lege* reveritum

* *legendum* prædixiſſe

F

Subſecutæ mox undequaque ſupplicationes,

8 LECT. VIII. Supplicationibus undique decretis, à finitimis & remotioribus civitatibus confluebat quælibet multitudo: infinitus eorum numerus, qui nudis pedibus iter fecerunt, in quibus viri digniſſimi permulti fuere. Venerunt Tranenſes, Andrii, Botontini cum præſtructo clero, ſolemni ritu, crucibus & Sanctorum reliquiis quique ſuis: præſules prætoreſque civitatum ipſarum ſimiliter ac populi, ſine calceis, ſine corporum ſuorum elegantiis, devoti, abjecti, animo ac verbis Deo expoſiti: nec Rubenſium, Melfictinorum, Juvenatienſium, Coratinorum pietas defuit, aliorumque multorum difficilium memoratu propter ingentem numerum. Quique vota ſua, nummos, cereos, mantilia, variaque munera afferebant, quaſi invidiam inter ſe de magnificentia donariorum factorum *. Obſidebant ædis veſtibulum & phanum cancelloſque cuſtodiæ morboſi, valetudinarii, leprâ & comitiali morbo detenti, capti oculis, ſurdi, affecti membris, claudi, mutilati, ulcerati, trunci, perditi, quáque manſitabant, exſpectabant divinam vim atque opem, qua vitâ inutiles, deſperati jam medicamentis humanoque omni officio, aut in

* *f.* facturi

A. FRANCINO. *conceſſæ indulgentiæ, patrata miracula.*

integrum, aut in partem aliquam reſtituerentur.

9 LECT. IX. Felix fauſtumque oppidum, & tantarum reliquiarum gloriâ cum quibuſvis claris urbibus conferendum! confluxerunt mox undique principes & ſummi viri: bis Ferdinandus *h* rex, ſtudio pietatis adductus; primogenitus ejus Alphonſus, dux Calabriæ, qui in ſucceſſionem regni aliter *; Gabriël Cardinalis Agrienſis *i*, Apoſtolicus Legatus de latere, prælatorum ac præſulum incredibilis multitudo: & horum ſinguli pro viribus dignitatis expiationem peccaminum conceſſere, quam publica ſcripta diplomataque teſtantur. Nomen quoque mirificiſ & inſoliti operis ad Tranſalpinos & disjunctiſſimos populos pervaſit; ac longè quidem poſitos viſendi venerandique ſtudio excellentes quoque viros pertraxit: in eo ipſo oppido Vigiliarum inde Beatiſſimi clarent omni genere divinorum operum. Adoleſcentula, Lella nomine, biennio oculis capta, cæcitatem pertulerat: ſpe maximâ à parentibus ducta ad ſacrarium Martyrum Chriſti, alligata oculis bombice, à contactu reliquiarum ſumpta, viſum recepit. Auguſtina, [uxor] Petri Nicolai Piezuli, prægnans, poſt menſem ſeptimum ex alto quodam ponte decidit, ac tam gravi lapſu; ut ſupra triduum motum fœtûs, ut ante, non ſentiret. Mox quod in utero erat, ad imas ventris partes deſcendit tanto cum dolore & pondere, ut prope exſtingueretur; mox appoſita bombice reliquiarum loco dolenti; continuò ſe fœtus movit, & in ſuum ſe locum recepit; dolorque omnis unà interiit. Quidam Nicolaus Angelus in quintum jam annum acumen quoddam in manibus pedibuſque pertulerat: ſpe ingenti concepta, quatuor hominibus impoſitus, ſe ad ſpecum Martyrum deferri juſſit. Phanum ingreſſus, ſtatim divinum ſibi præſidium adeſſe ſenſit. Depoſitus ubi in loco eſt, continuò convaluit, qui tot annos uſum corporis & pedum manuumque amiſerat. Millia ſunt hujuſmodi, & majora iis, quæ vel mandata memoriæ ſunt, vel propter multitudinem prætermiſſa *k*.

h

* *lege* alitur *i*

B

k

ANNOTATA.

a Tertio anno, *non principatûs ſui, ſed piæ conſuetudinis, qua Vigilias frequentare cœperat ad veneranda SS. Martyrum corpora.*

C

b Franciſcus Baucius, *vulgo* del Balzo, *non minus à Chriſtiana pietate vitaque ſanctimonia, quam bellica fortitudine commendatur tum ab aliis, tum à Ferdinando della Marra in Diſcurſibus de familiis Neapolitanis pag.* 79; *ubi de antiquiſſima clariſſimaque, ſed pridem exſtincta* Bauciorum *familia, fuſè diſſerit. Obiit Franciſcus an.* 1483, *Pyrrhum filium ſucceſſorem relinquens.*

c Ædis, *hoc eſt, eccleſiæ cathedralis apud Vigilienſes, in qua erat erecta confeſſio ſive oratorium* SS. MM. Mauri, Sergii & Pantaleonis. *Præfuit autem eccleſiæ Vigilienſi* Jacobus *Petrus* de Gravina *ab anno* 1442, *die* 23 *Maii, uſque ad an.* 1476, *quo vitâ functus eſt, teſte Sarnello, Ughelloque in editione poſtrema tom.* 7, *col.* 945.

d Jubilæum *enim dicimus ab Hebraïco* Jobel, *id eſt* remiſſio, *ſive annus remiſſionis, qui apud Hebræos erat quinquageſimus, quando clangebant tubâ, quam & ipſam* Jobel *appellabant. Annum Jubilæum, centeſimo quoque anno recurrente, inter Chriſtianos inſtituit Bonifacius PP. VIII: at Clemens PP. VI contraxit ad annum quinquageſimum; Urbanus VI ad trigeſimum tertium; ac tándem Paulus II, anno* 1473, *ad vigeſimum quintum; quem tamen ipſe vivendo non attigit. Idem ſubinde confirmavit Sixtus IV, ad quem ſcribit auctor noſter. Itaque Sixtus idem anno, de quo hîc agitur,* 1475 *novam hanc Jubilæi gratiam univerſæ Eccleſiæ fruendam primus obtulit. Adi Annales eccleſiaſticos; ubi de hac re uberiùs agitur.*

D

e *Eccleſia* S. Mariæ de Jano, *ſic ab antiquo pago dicta, propinqua Vigiliis eſt, pertinetque ad menſam epiſcopalem. In ea celebris eſt imago Deiparæ, ad quam, cum obtinenda eſt pluvia, maximè concurritur: ut auctor eſt Sarnellus in Monumentis epp. Vigilienſium pag.* 109.

f Manna, *hoc eſt, liquorem aut pulverem odorum è Sanctorum ſepulcris emitti, qui plurimis exemplis doceri cupit, adeat vocem illam in Gloſſario Cangii. Porrò quando hoc miraculum Vigiliis primùm deſierit, ignotum ait eſſe Sarnellus in Hiſtoria trium horum Martyrum pag.* 88. *Hoc certum tamen, viguiſſe illud etiam tum, cum anno* 1525 *Vigilias adiit Leander Alberti: ſic enim teſtatur in Apulia Peucetia, paulo ante medium:* Stillat ex iis (*corporibus Martyrum noſtrorum*) continuò laticis genus, quod appellant mannam, ſanctitatis ſcilicet argumentum. *Idem profitetur Marianus Cavenſis in alloquio ad collegium Canonicorum Vigilienſium, quod antiquo Officio, à ſe digeſto & anno* 1550 *typis commiſſo, ſubjicit:* Beatorum, *inquit*, martyrum Mauri pontificis, Pantaleonis & Sergii oſſa conſpexi divinum odorem ſpirantia, & cæleſte manna guttis cryſtallinis diſtillantia. *Id autem conſpexiſſe illum triennio ante excuſum Officium, manifeſtè patet ex ibidem ſequentibus:* Nec umquam pòſt ullæ aliorum Sanctorum hoc in triennio viſæ reliquiæ potuerunt animum meum ab illorum amore trahere *&c. Quin idem quoque in Sanctis Neapolitanis parte* 1, *pag.* 699 *Paulus Regius de ſuo tempore aſſeverat, hoc eſt de anno* 1592, *quo opus illud iterum edidit.*

E

g *Supra ſcilicet in hiſtoria inventionis primæ cap.* 1. *num.* 18.

F

h *Regnavit* Ferdinandus *ab anno* 1458 *uſque ad* 1494, *quando ei in ſolium Neapolitanum ſucceſſit* Alphonſus, *filius.*

i *Cognomento Rangonus, Ord. Minorum, ab ipſo Sixto IV purpurâ donatus anno* 1477, *die* 10 *Decembris. Unde ſequitur, ut auctor noſter hanc hiſtoriam ad eumdem Pontificem non ſtatim perſcripſerit, cum res contigerat; ſed ſerius toto ſaltem biennio & ampliùs. Obiit autem* Gabriel *plenus meritis Romæ* 27 *Septembris* 1486. *De hoc plura videri poſſunt apud Ciaconium ab Oldoino noſtro recognitum tom.* 3, *col.* 65 *& ſeqq.*

k *Eſt hîc ſanè, quod in Francini narratione merito deſideres: cum reſoſſa, dirutis altaribus, SS. Martyrum corpora dicantur; cur non additur, quo deinde modo, quo loco repoſita ſint? Neque enim veriſimile eſt, ea diu tamquam neglecta manſiſſe & altaris proprii honore privata. Itaque quod hîc deeſt, rectè ſupplevit Sarnellus, ex eoque nos etiam ſupra in Commentario prævio.*

DE SS. SEPTEM DORMIENTIBUS,

MAXIMIANO, MALCHO, MARTINIANO, DIONYSIO, JOANNE, SERAPIONE ET CONSTANTINO.

EPHESI IN ASIA MINORE.

COMMENTARIUS PRÆVIUS. G.C.

§ I. Horum Sanctorum distinctio ab aliis, numerus, & diversa nomina.

ANNO CCL. PAulus Warnefridus, *diaconus Foro-Julienſis, libro* 1 *de Geſtis Longobardorum cap.* 4 *de ſeptem viris peregrinis, in Septemtrione dormientibus, ita meminit:* Haud abs re eſſe arbitror pauliſper narrandi ordinem poſtponere, & quia adhuc ſtylus in Germania vertitur, miraculum, quod illic apud omnes celebre habetur, ſed & quædam alia breviter intimare. In extremis Circium verſus Germaniæ finibus, in ipſo Oceani littore, antrum ſub eminenti rupe conſpicitur, ubi ſeptem viri (incertum ex quo tempore) longo ſopiti ſopore quieſcunt, ita illæſis non ſolum corporibus ſed etiam veſtimentis, ut ex hoc ipſo, quod ſine ulla per tot annorum curricula corruptione perdurant, apud indociles eaſdem & barbaras nationes veneratióni habeantur. Hi denique, quantum ad habitum ſpectat, Romani eſſe cernuntur: è quibus dum unum quidam cupiditate ſtimulatus vellet exuere, mox ejus, ut dicitur, brachia aruerunt, pœnâque ſuâ ceteros proterruit, ne quis eos ulterius contingere auderet. Videtis, * ad quem eos profectum per tot tempora providentia divina conſervet. Fortaſſe horum quandoque, quia non aliter niſi Chriſtiani eſſe putantur, gentes illæ prædicatione ſalvandæ ſunt. *Per Germaniam hîc intellige Septemtrionalem ſeu potius Norvegiam, in cujus terminis Cluverius lib.* 3 *Germaniæ antiquæ cap.* 41 *hunc locum collocat. Haud dubie Warnefridus in Italia ex Longobardis ſuis intellexerit hoc miraculum, cujus fidem penes primos narratores relinquimus.*

B *Septem dormientes in Germania ſeptemtrionali,*

* *al.* Videris,

C

quæ nunc Norvegia vocatur,

2 *Olaus Magnus, archiepiſcopus Upſalenſis, in Hiſtoria gentium Septemtrionalium lib.* 1 *cap.* 3, *idem prodigium ex Paulo Diacono refert, & hac occaſione de ſeptem Dormientibus noſtris, tamquam diſtinctis, ex Sigeberto Gemblacenſi facit mentionem. Sed Antonius Poſſevinus junior, philoſophus & medicus Mantuanus, hos ſeptem Dormientes Septemtrionales cum Epheſinis videtur confudiſſe: nam in opere, quod* Gonzaga *inſcripſit, pag.* 3 *& ſequentibus nobiliſſimæ hujus familiæ originem ex ultimo Septemtrione in Italiam accerſit, atque agens de Scandia, primâ Gonzagarum patriâ, hæc ad rem noſtram interſerit:* Nos calculum à temporibus Agimundi, qui Agionis filius erat, deſumimus: Agimundus enim ſeptem Dormientes inveniſſe traditur, qui, Decio imperante, ſubterraneo ſpecu occluſi fuerant; at eorum detectio in annum ſalutis quadringenteſimum quinquageſimum tertium incidit, triceſimo ferme Theodoſii: quibus autem Scandiani peregrinati ſunt, fuere ad Agimundum anni circiter quinquaginta. *Vides, hîc Poſſevinum dumtaxat meminiſſe de ſeptem Dormientibus Epheſinis, quos ſub Decio incluſos ac ſub Theodoſio inventos ſtatuit, cùm interim Warnefridus de ſuis aſſerat, incertum eſſe tempus, ex quo in Septemtrione dormierunt.*

E

3 *Gregorius Turonenſis, aut quiſquis eſt auctor epiſtolæ ad Sulpitium Bituricenſem, nobis exhibet aliam hiſtoriam de ſeptem Dormientibus, qui in Gallia apud Majus-monaſterium quieſcunt. Iſti autem in ea hiſtoria vocantur Clemens, Primus, Lætus, Theodorus, Gaudens, Quiriacus, Innocentius, & dicuntur fuiſſe patrueles S. Martini Turonenſis, ad quem ex patria ſua diſceſſerint, & poſt vitam in monaſterio piè tranſactam omnes ſimul eodem tempore mirabiliter in Domino obdormierint. Ex hoc placido mortis genere & mira obdormitione communiter ſeptem Dormientes appellati ſunt, ut ſatis colligitur ex eorum Actis, quæ Ruinartius anno* 1699 *inter opera Gregorii Turonenſis edidit, ubi col.* 1280 *hæc leguntur:* Cum autem Communionem * accepiſſent de manu Aicardi abbatis, finitâ Miſsâ, genibus flexis ſani atque incolumes in oratione proſtrati, viam univerſæ carnis ingreſſi ſunt, ut beatus prædixerat Martinus, tam à dolore mortis extranei, quam à corruptione carnis fuerant alieni. Repleta eſt autem illico cella illa tanto odore, acſi multorum aromatum congeries ibi ſparſa putaretur. Suſcipiens autem eos non de morte, ſed quaſi de oratione abbas Aicardus unà cum fratribus, non mortuos putabat, ſed dormientes, cum facies eorum ut roſa ruberet, caro ut nix ſplendeſceret. Quam ob rem per ſedilia illos diſpoſuit, ſicuti ſoliti erant ſedere in cella ſua, poſuitque eos ita, ut ab omnibus inſpici poſſent, ſolis neceſſariis, quibus ab injuria irruentium defenderentur, inter eos & intrantes mediis repagulorum obicibus. Patebant etiam limina, ut omnes advenientes viderent Sanctorum facies, non ſicut mortuorum, ſed ſicut dormientium; quia licet hominibus mortui eſſent, Deo tamen, cui omnia vivunt, dormiebant. *Deinde auctor deſcribit miracula, ſepulcrum, aliaque quæ examinari poterunt ad diem* XII *Novembris, quo obierunt, & in Uſuardo Bruxellenſi referuntur. Unde neſcio, cur Sauſſayus in ſuo Martyrologio Gallicano eoſdem die* XXVI *Septembris retulerit.*

& Gallia

* *al.* viaticum

F

4 *Cardinalis Baronius putavit, hos ſeptem Dormientes Gallicos ſeu Turonenſes eſſe eoſdem cum præcedentibus ſeptem Norvegicis, dum in notis ad Martyrologium Romanum die* XXVII *Julii ita ſcribit:* Quid ſimile de aliis ſeptem Dormientibus in Ger-

diſtinguendi ſunt à Dormientibus Epheſinis,

AUCTORE G.C. Germania, ſcribit Paulus diaconus de Geſtis Longobardorum lib. 1 cap. 3, quos illos eſſe putamus, de quibus Gregorius Turonenſis epiſtolam ſcripſit ad Sulpitium epiſcopum Bituricenſem, qua illorum recenſet originem; quos tamen revera obiiſſe diem, expreſſe teſtatur, recitatque eorum nomina, quæ ſunt iſta: Clemens, Primus, Lætus, Theodorus, Gaudens, Cyriacus & Innocentius. *At mihi propter immenſam terrarum diſtantiam, nomina, geſta, aliaque Actorum & utriuſque narrationis adjuncta hi ſeptem Turonenſes à Septemtrionalibus plane diverſi videntur, ita ut ſatis mirari nequeam, qua ratione eminentiſſimus vir eos confundere potuerit. Adde quod Joannes Maanus de Dormientibus Gallicis (etſi Actis ipſorum non multum deferat) in ſua Metropolitana eccleſia Turonenſi pag. 18 ità teſtetur:* Ceterum de ſeptem Dormientibus, quorum exſtat hodieque commune ſepulcrum intra ſepta Majoris monaſterii in crypta, cui cœnobiticum ſacellum pro veſtibulo eſt, fama refert, ad Martinum eos perveniſſe cum altioris & excellentioris inſtituti propoſito, & apud eum diverſatos monaſticum vitæ genus coluiſſe *&c. Quidquid ſit de hac hiſtoria, quæ ad diem* XII *Novembris operoſiùs examinari poterit, certe ſeptem Dormientes tum Germanici, tum Gallici, differunt à ſeptem Dormientibus Epheſinis, de quibus hac die cum Uſuardo & Martyrologio Romano agimus.*

B

quos aliqui octo fuiſſe aſſerunt,

5 *Juxta communem opinionem in titulo ac alibi dixi, hos Martyres Epheſinos numero* ſeptem *fuiſſe, quamvis apud Aſſemanum tomo* 1 *Bibliothecæ Orientalis pag.* 336 *Dionyſius Jacobitarum patriarcha in Syriaca horum Martyrum hiſtoria diſertè octo enumeret; videlicet Maximilianum, Jamlichum, Martelum, Dionyſium, Johannem, Serapionem, Eaſtadianum, Antoninum. Imo Jacobus Sarugenſis, qui ſeculo* V *floruit, videtur etiam octo indicare, dum in Syriaca homilia de his Sanctis, poſt hunc Commentarium prævium exhibenda, num.* 3 *ſic loquitur:* Aperuit os ſuum filius hyparchi (*nomen hyparchi non eſt hîc proprium, ni fallor, ſed appellativum, quo præfectus ſignificatur*) & ſeptem fodales ejus. *At quacumque ex cauſa iſte præfecti filius forte aliis communiter non annumeretur, omnes ſcriptores Græci, Latini, Arabes, Æthiopes unanimi conſenſu ſeptem Martyres Epheſinos dumtaxat recenſent, ac ipſi etiam Syri in ſuo Officio eccleſiaſtico totidem celebrant.*

C

& quorum nomina à variis ſcriptoribus

6 *Nomina horum Martyrum apud diverſas nationes diverſimodè exprimuntur: nam à Moſcis in Menologio Slavo-Ruſſico, quod paragrapho ſequente citabimus, ita appellantur:* Maximilianus, Dionyſius, Amulichus, Martinus, Antoninus, Joannes, Marcellus. *Apud Eutychium patriarcham Alexandrinum in Annalibus Arabicis, à Pocockio Latinè redditis, tom.* 1 *pag.* 388 *hæc eorum ſunt nomina:* Maximianus, Amlichus, Dianus, Martinus, Dionyſius, Antonius, Joannes. *An hæc diſcrepantia ab amanuenſium incuria, an à variorum idiomatum proprietate oriatur, non facile determinavero. Raderus noſter in Aula ſancta cap.* 13 *de hac nominum mutatione ita differit:* Nomina à Græcis non eduntur eadem, quæ in natalibus Martyrum Romanis: Latini enim Maximianum, Malchum, Martinianum, Dionyſium, Joannem, Serapionem & Conſtantinum nominant. Græci in Menæis laudant Maximilianum, Exacuſtodianum, Jamblichum, Martinianum, Dionyſium, Joannem, & Conſtantinum. Sed facile Maximilianus pro Maximiano vel contra potuit ſcribi; in Malchi locum Jamblichus ſuccedit, in Serapionis Exacuſtodianus. *Aliam inter ipſos Græcos eorumdem nominum tranſpoſitionem ac mutationem paragrapho ſequente obſervo. Reliquæ minoris momenti differentiæ facilè per decurſum à ſtudioſo lectore notari poterunt.*

D

diverſimode referuntur.

7 *Ab omnibus aliis prorſus diſcrepat ſcriptor Æthiops, à quo apud Jobum Ludolfum in annotationibus ad Calendarium Æthiopicum pag.* 436 *iidem ſeptem Martyres ita nominantur:* Atshaledes, Diomedes, Eugenius, Dimatheus, Bronatheus, Stephanus & Cyriacus. *Suſpicor, ab Æthiope illo indicari nomina, quæ Sancti iſti ante ſuſceptum baptiſmum fortaſſe habebant. Hoc ſaltem indicat anonymus auctor Græcus in Ms. bibliothecæ Mediceæ, cujus ecgraphum habemus, dum poſt initium Actorum de mutatis ſex Martyrum nominibus ita ſcribit:* Ἐν ᾗ τῷ θείῳ λετρῷ τοίασδε μετωνομίας ἐδέξαντο οἱ μακάριοι. Μαξιμιλιανὸς μὲν μετωνομάσθη Ἀχίλλιος; Δεμέτριος δὲ ὁ Ἰάμβλιχος, ὁ δὲ Ἐξακουστοδιανὸς Διομήδης, ὁ δὲ Ἀντωνῖνος Κυριακὸς, ὁ δὲ Μαρτῖνος Εὐγένιος, ὁ Διονύσιος δὲ τὸν ἑξῆς Στέφανος κλῆσιν ἠνέγκατο. *Id eſt.* Beati in divino lavacro talem nominum mutationem acceperunt: Maximilianus quidem nominatus eſt Achillius; Demetrius autem Jamblichus, Exacuſtodianus Diomedes, Antoninus Cyriacus, Martinus Eugenius appellati ſunt; Dionyſius verò Stephani nomen obtinuit. *Idem conjicio ex Bonino Mombritio, qui tom.* 2 *in Actis illorum Martyrum hæc refert:* Fuerunt ſeptem viri in palatio regis primi & nobiles, quorum nomina ſunt: Achiledus, Diomedus, Eugenius, Stephanus, Probatius, Sambatus, & Cyriacus ..... Compuncti divinitus ad baptiſmi gratiam convolarunt, mutatiſque nominibus, ſacro fonte renati, appellati ſunt Maximus, Malchus, Martinianus, Conſtantius, Dionyſius, Johannes, Serapion. *Quis hîc nomina magis luxaverit, ignoro. Saltem Mombritianis aliquo modo ſimilia leguntur in Ms. noſtro Audomarenſi, quod Gregorio Turonenſi tribuitur, ut poſtmodum pluribus oſtendemus.*

§ II. Cultus ex eccleſiaſticis variorum populorum monumentis.

E

Hos ſanctos celebrant Græci

Celebris eſt horum Martyrum memoria apud Græcos, qui IV *Auguſti &* XXII *Octobris feſtum illorum ſolenniter agunt. Typicon S. Sabæ duobus iſtis diebus eos ſic breviter annuntiat:* Τῶν ἁγίων ἑπτὰ παίδων τῶν ἐν Ἐφέσῳ. Sanctorum ſeptem puerorum Epheſi. *Menologium Græcum, quod juſſu Baſilii imperatoris ſeculo* X *collectum eſt, & cujus primum ſemeſtre in noviſſima Italiæ ſacræ editione tomo* 10 *inter anecdota Ughelliana exſtat, ibidem col.* 280 *ita habet:* Eodem die (*neſcio quam ob cauſam hîc* XXIII *Octobris referantur*) commemoratio manifeſtationis ſanctorum ſeptem puerorum Epheſi factæ. *Deinde ſubnectitur ſequens Actorum compendium* · Maximilianus, Jamblichus, Martianus, Dionyſius, Joannes, Conſtantinus & Antoninus Epheſi Chriſtianæ pietatis causâ producti ad Decium imperatorem, cum tempus ad deliberandum petiiſſent, idque impetraſſent, in montis cujuſdam ſpeluncam profugere, ibique ſomno ſe dedere, obſtruſo * ſpeluncæ aditu. Trecenteſimo ſeptuageſimo ſecundo poſt anno, (*craſſus iſte anachroniſmus, pluribus communis, infra diſcutietur*) Theodoſio juniore imperatore, cum hæretici novas res in Eccleſia moliri

* *lege* obſtructo

A liri perniciosissimo dogmate ausi essent, negando resurrectionem, eaque res imperatorem maxime solicitum haberet, Deus ut in omnium animis certam resurrectionis fidem confirmaret, apertâ spelunca, dormientes excitavit: ex quibus Jamblichus, sumpto Decii nummo, descendit in urbem ad coëmendos cibos, ut qui jam dudum dormisset; cognitus est, deductusque ad episcopum, rem omnem, uti se habuerat, exposuit. Igitur cum testatam apud omnes resurrectionis fidem reliquissent, iterum mortui in speluncam illati sunt.

in Menologiis 9 *Aliud Menologium, quod interprete Cardinale Sirleto Canisius tomo* 2 *Antiquæ lectionis à pag.* 730 *Latinè edidit, die* IV *Augusti eosdem Sanctos ita memorat:* Natalis sanctorum septem in urbe Ephesо Dormientium, Maximiliani, Exacustodiani, Jamlici, Martiniani, Dionysii, Joannis & Constantini. *At idem Menologus ad diem* XXII *Octobris, transpositis nonnihil nominibus, & substituto* Antonino *pro* Joanne, *illos non* Dormientes, *sed* fratres *appellat hoc modo:* Eodem die
B natalis sanctorum fratrum in urbe Ephesо, Maximiliani, Jamblichi, Martiniani, Dionysii, Antonini, Exacustodiani & Constantini. *Menæa impressa his duobus diebus in sua annuntiatione habent eamdem nominum transpositionem ac mutationem, quas variationes mirum est in iisdem Fastis ecclesiasticis inveniri: sed utrobique Sanctos istos nomine παίδων, id est* puerorum, *non* fratrum, *compellant. Brevem eorumdem Martyrum annuntiationem, & Typico S. Sabæ fere similem, continent plura Græcorum Synaxaria, Horologia & alia id genus ecclesiastica monumenta, quæ hic singillatim recensere supervacaneum existimo.*

& Menæis, 10 *Eadem Menæa excusa post supradictam nominum transpositionem ac mutationem, rubris characteribus expressam, die* IV *Augusti adjungunt hos versiculos jambicos:*

Τὸν ἑπτάριθμον τιμῶ χορὸν Μαρτύρων
Δείξαντα ἀνάστασιν νεκρῶν τῷ κόσμῳ.
Honoro septem Martyres, olim novam
Qui comprobarunt mortuis vitam fore.

C *Deinde additur sequens carmen hexametron, quod etiam in metricis Ephemeridibus Græco-Moscis, tomo* I *Maii nostri præfixis, ita legitur:*

Τῇδε τετάρτῃ νεκροέγειρτοι ξύνυπνον ἑπτά.
Evigilant quartâ Septem, pariterque quiescunt.

Die autem XXII *Octobris post memoratam annuntiationem sequuntur hi versiculi:*

Παῖδες λιπόντες πρὸς μικρὸν μακρὰς ὕπνους,
Ὕπνωσαν αὖθις τὸν μετ' εἰρήνης ὕπνον.
Longus reliquit somnus hos Pueros, brevi
Sed melior illos somnus in pace occupat.

Utroque die post versiculos narratur longa historia, quæ vulgaribus Actis non multum absimilis est.

& præter Moscos ac Æthiopes 11 *Haud dubie antiquus horum septem Dormientium cultus à Græcis transiit ad alias nationes: nam Mosci in suo Menologio Slavo-Russico, quod nobilissimus baro Sparwenfeldius nobis Latine reddidit, die* IV *Augusti eos ita breviter commemorant:* Sanctorum septem Juvenum Ephesinorum. *Tunc die* XXII *Octobris de iisdem Sanctis sic fusius meminerunt:* Item septem sanctorum Juvenum, qui Ephesi dormiebant annos CCCLXXII; mortui sunt autem anno CCCLXXVIII, quorum nomina sunt: Maximilianus, Dionysius, Amulichus, Martinus, Antoninus, Joannes, Marcellus. *Martyrologus Moscus in signanda nimis diuturna trecentorum septuaginta duorum annorum dormitione errores aliorum cæcè secutus est; sed nescio, quid sibi velit, dum illos Juvenes anno trecentesimo septuagesimo octavo mortuos esse asserit. An id de prima, an de secunda morte intelligit? At neutri convenire potest, ut postea patebit. Æthiopes & Coptitæ brevem horum Martyrum annuntiationem in suo Kalendario diversis diebus repetunt, cujus repetitionis causam non addunt, ut in Commentario Jobi Ludolfi ad Historiam Æthiopicam pag.* 436 *videri potest. Porro qualis historia de his sanctis Dormientibus apud Æthiopas tradatur, alia occasione infra indicabimus.* AUCTORE G. C.

Syri Maronitæ 12 *Syri Maronitæ die* VII *Martii eosdem Sanctos solenni Officio celebrant, ut patet ex codice Syriaco, qui in Romana Maronitarum bibliotheca conservatur. Noster Petrus Benedetti, infra pluribus laudandus, præter alia magnam hujus Officii partem, à se Latinè redditam, humanissimè ad me Româ transmisit, ex quo unum alterumve hymnum excerpam. Itaque hymnus ad Vesperas ita canitur:* Audite sapientes cum magna caritate septem Martyrum triumphos. Martio mense propter amorem Filii Dei coronati fuerunt. E
Condemnavit eos Ducus, impius idolorum cultor, quia mutis simulacris non immolaverunt, quando vidit eos confidere in Salvatore, qui est in cælis. Isti nempe fuerunt, qui ex Ephesо egressi & seculum omniaque in eo contenta uno affectu unaque mente deserentes ad montis fastigium ascenderunt & elevati sunt. Absconditam Spiritus sancti armaturam septem Martyres inclyti induerunt. Viderunt Ducum idololatram, quod ad necem eorum se accinxisset; sicut aquilæ ad cacumen montis evolarunt, & spelæum ingressi sese abdiderunt. Hodie Ecclesia ejusque filii lætantur, atque in eorum festo canunt laudem. Inclinaverunt capita sua super montis fastigium, suumque Dominum cum ingenti gaudio adoraverunt. Dici non potest durum judicium, quod electi septem Martyres sustinuerunt à judice Duco maledicto, imperatore idololatra, operario erroris. Ex Ephesо Beati exierunt & errorem tunc opibus florentem reliquerunt. Ascenderunt Beati & in speluncam ingressi à persecutoribus sese texerunt. Abiit ætas Duci idololatræ, & universa idololatria cessavit. Ecclesiæ patuerunt & sacræ ædes insonuerunt, velut tonitrua, atque idololatræ desierunt atque imperium eorum. Voluit Dominus noster simplices Agnos è somno excitare. Extemplo surrexerunt Beati, & vocis laudes canere cœperunt. Lætata est Ecclesia, in qua memoriæ eorum perpetuò traducuntur. F

in Officio ecclesiastico 13 *Alter hymnus ad Primam sic sonat:* Fratres, cantemus canticum novum in die commemorationis Filiorum lucis. Septem Martyres admiror, eorum triumphos dicturus. Elegit eos Rex regum, ut Martyres fierent Unigeniti. Descendit cogitatio eorum in amorem Filii, & in mentibus suis inflammati fuerunt. Tunc Ducus, idololatra maledictus, irâ incensus est adversus Sanctos, fecitque festum mutis simulacris, sicut à satana didicerat. Invitavit septem Martyres, ut immundis dæmonibus immolarent; illi verò paraverunt mentes suas, ut fierent hostiæ Regi regum. Decorum fuit Agnis simplicibus, cum ab idololatria persecutionem paterentur. Benedictus chorus septem Martyrum cum satana iniit prælium. Deum verè dilexerunt, & pro illo persecutionem patiebantur. Ex Ephesо Beati egressi, montis cacumen subiere, seipsos elevantes. Irrugiit iniquus adversus Sanctos, sicut leo sitiens lanie-

AUCTORE G. C.

lanienam. Cuneus benedictus ſeptem Martyrum de manibus ejus evaſit : intrarunt in antrum, atque in eo ſeſe abſconderunt à minis Duci profani. Evolavere animæ eorum celeriter ad excelſum ſupra apud ſpirituales. *Prætermitto alia ad hiſtoriam ſpectantia, quæ ex odis iſtius Officii excerpta fuerant, quia infra ſatis ſæpe recurrent. Interim cum P. Benedetto ſuſpicor, illos Sanctos à Syris Melchitis die* 1 *Septembris coli : nam in codice Arabico, qui in Romano Maronitarum collegio exſtat, poſt eorum Acta Benedettus legerat, horum Martyrum obitum Kalendis Ailul, hoc eſt Septembris contigiſſe.*

ac Latini in Martyrologiis,

14 *Notitia horum ſeptem Dormientium videtur primùm ſeculo* VI *ex Oriente ad Occidentem perveniſſe : id enim Gregorius Turonenſis lib.* 1 *De gloria Martyrum cap.* 95 *ſatis indicat, dum in fine dicit, ſeſe pleniora eorum Acta,* Syro quodam interpretante, in Latinum *tranſtuliſſe. Ceterùm inter Martyrologos Latinos primus Ado, quod ſciam, die* XXVII *Junii memoriam Sanctorum noſtrorum ſic breviter annuntiat :* Ipſo die geſta ſeptem Dormientium. *Genuinus Uſuardi textus die* XXVII *menſis ſequentis tria ipſorum nomina & certaminis aut venerationis locum ita exprimit :* Apud Epheſum, natalis ſanctorum Maximiani, Malchi, Martiniani, & aliorum quatuor, quorum geſta habentur. *Rabanus & Notkerus in aſſignando cultûs die Adonem ſecuti, nomina omnium expreſſerunt, & forte ex Gregorio Turonenſi Acta eorum in compendium redegerunt. Non cenſeo neceſſarium, hîc alios recentiorum Martyrologorum textus accumulare, cum ex hactenus dictis de antiquo iſtorum Sanctorum cultu ſatis conſtet. Quod autem ad annuum feſtivitatis diem attinet, is apud varias gentes ac inter ipſos Latinos diverſus eſt. Petrus Equilinus in Catalogo lib.* 7, *cap.* 51 *poſt hiſtoriam Actorum, de annuo cultûs die ſic ſcribit :* Dormierunt ergo ſancti Martyres prima dormitione VI Kalendas Auguſti ; ſurrexerunt verò III Idus ipſius menſis, quo die feſtum ipſorum ſolenniter recolitur, anno Domini CCCCXLVIII. *Quiſcumque ex his ſit verus dies, nos in eo aſſignando ſequimur Martyrologium Romanum, quod* XXVII *Julii ſic habet :* Epheſi natalis ſanctorum ſeptem Dormientium, Maximiani, Malchi, Martiniani, Dionyſii, Joannis, Serapionis, & Conſtantini.

B

C

Miſſalibus atque Breviariis.

15 *Memorati ſeptem Martyres in variis Occidentis diœceſibus Officio eccleſiaſtico honorantur, ut patet ex quibuſdam Miſſalibus ac Breviariis, quorum hîc unum alterumve protuliſſe ſufficiet. Imprimis. Miſſale Rothomagenſe, juſſu archiepiſcopi & Cardinalis Borbonii anno* 1585 *editum, poſt Officium trium Lectionum in Miſſa præſcribit ſequentem Collectam :* Præſta quæſumus, omnipotens Deus, ut populus tuus ad plenæ devotionis affectum, beatorum Martyrum tuorum Malchi, Maximiani, Martiniani, Dionyſii, Johannis, Serapionis & Conſtantini natalitiis præparetur, & eorum patrocinio promerente, plene capiat ſecuritatis augmentum. Per Dominum noſtrum *&c. In antiquo Breviario Tornacenſi recitabatur oratio de communi Martyrum,* Deus qui nos concedis *&c. Breviarium verò Sariſburienſe in Anglia, quod anno* 1499 *Lovanii impreſſum eſt, tribus Lectionibus propriis præmittit hanc Collectam :* Deus, qui glorioſos reſurrectionis æternæ præcones ſeptem Dormientes magnificè coronaſti, præſta, quæſumus, ut eorum precibus reſurrectionem ſanctam, quæ in eis mirabiliter præoſtenſa eſt, conſequamur, Per *&c.*

Quidquid ſit de hujus reſurrectionis veritate, de qua poſtmodum pluribus ; cum Baronio in notis ad Martyrologium Romanum hac die confidenter dico, tam Latinos quam Græcos religiosè ac piè colere ac celebrare horum Sanctorum anniverſariam ſolennitatem, cum gravia paſſi ſint temporibus Decii, atque revera in Domino obdormierint. *Etiamſi hactenus dicta ad cultum eorum ſtabiliendum ſufficiant, tamen eumdem ex poſthuma illorum gloria aliiſque monumentis jam confirmabo.*

D

§ III. Poſthuma horum Martyrum gloria, mira de iis viſio, & miraculum patrocinio illorum patratum.

E

De Sanctis illis, quorum corpora diu Epheſi ſuperfuerunt,

VIx dubito, *quin olim in Oriente plures Sanctis noſtris dedicatæ fuerint eccleſiæ, quæ jam temporum injuria & Turcarum tyrannide perierunt. Franciſcus Richardus, Societatis noſtræ inter Græcos miſſionarius, teſtatur, ſe in inſula Sant-Ereni, quæ in mari Ægæo ſita eſt, ſacellum hiſce Sanctis exſtructum vidiſſe.* Circa littus maris verſus Aponomeriam, *ait in Hiſtoria Gallica ejuſdem inſulæ cap.* 3, cernitur ſacellum ad honorem ſeptem Dormientium ædificatum, quod vulgo ἐκκλησία τῶ ἑπτὰ παίδων vocatur. *Pleraque Acta noſtra in fine meminerunt de templo, quod Theodoſius junior circa urbem Epheſinam ſupra corpora horum Martyrum exſtrui juſſit, & cujus rudera etiamnum ſpectantur, ut Cornelius le Brun, Jacobus Spon, aliique teſtes oculati in hodœporicis ſuis affirmant. Oportet ſacra eorum corpora etiamnum eo loco quieſcere, ſi vera prædixerit Rabanus, qui ad diem* XXVII *Junii in Martyrologio ſuo ſynopſin Actorum concludit his verbis :* Sed veritate agnita, adveniente Marino epiſcopo Epheſiorum, liberati ſunt de manibus violentorum, & Theodoſio imperatori præſentati ob teſtimonium reſurrectionis futuræ, iterum redibant in locum priſtinum, ubi requieſcent uſque ad diem univerſalis judicii. *Si Rabanus velit, corpora eorum uſque ad extremum judicii diem eo ipſo loco conſervanda eſſe, quantum prophetiæ ejus deferendum ſit, ignoro. Attamen ultra medium ſeculi* VI *corpora eorum ibi adhuc ſuperfuiſſe patet ex Gregorio Turonenſi, qui lib.* 1 *De gloria Martyrum cap.* 95 *de illis ita ſcribit :* Viri autem uſque hodie palliolis ſericis aut carbaſinis cooperti, in ipſo loco requieſcunt. *Seculo* VIII *ſacras eorum reliquias peregrinis ibidem oſtendi conſueviſſe colligo ex Actis S. Willibaldi, à ſanctimoniali ſynchrona conſcriptis, quæ ad diem* VII *Julii dedimus, ubi tomo* 2 *iſtius menſis pag.* 504 *hæc leguntur :* Inde navigantes in Aſiam ad urbem Epheſum, ſecus mare unum milliarium ; & inde ambulaverunt in illum locum, ubi ſeptem Dormientes requieſcunt. *Quinimo eadem Sanctorum corpora adhuc ſeculo* XI *circa Epheſum quieviſſe, eruitur ex Vita S. Eduardi, regis & confeſſoris, quæ inter decem ſcriptores Anglicanæ hiſtoriæ anno* 1652 *Londini edita eſt, & ex qua miram ſancti regis viſionem de his ſeptem Dormientibus hîc tranſcribam.*

F

17 *Beatus Ailredus vel Ealredus, Rievallenſis in Anglia abbas, qui circa medium ſeculi* XII *floruit, & cujus Acta ad diem* XII *Januarii à Bollando illuſtrata ſunt, ſcripſit Vitam & miracula*

ſanctus Eduardus, Anglia rex,

A *cula S. Eduardi, atque in jam citata editione Londinenſi inter alia ejus geſta col.* 395 *&* 396 *refert ſequens prodigium :* Non ſatis admirari poſſum, quænam fuerit cauſa, quod eo tempore, quo cultu regio clarior, quo procerum circumfuſus comitatu ſeverior, quo lautioribus epulis intuentium æſtimatione videbatur effuſior, abundantiorem ſpiritualium revelationum gratiam meruerit; ſed nimirum homo in facie, Deus autem videt in corde. Portabat certè gladium, ſed pro officio: utebatur regalibus, ſed pro ſacramento: multo ſtipatus milite incedebat, ſed pro neceſſitate: ſublimis in convivio reſidebat, ſed pro conſuetudine. Felix, qui iis omnibus ſic uſus eſt, ut non ſit abuſus, corpus tradens terrenis, & cæleſtibus ſpiritum miſcens. Hinc [eſt] quod in die dominicæ Reſurrectionis imperiali ſtola circumdatus, cum dextram ſceptrum, caput ornaret corona, jam cæleſtis agni carnibus ſaginatus regiam acceſſit ad menſam, ſpiritualibus magis quam carnalibus epulis reficiendus. Timens enim, ut arbitror, ne forte menſa fertilior, cultus feſtivior, pompa ſplendidior animum cælo intentum, ſibi vel modicum inclinaret, arctiùs ſolito ſe collegit ad ſe, & ponens præ oculis Deum, omnia hæc terrena arbitrabatur ut ſtercora, cum ſubito vultus ei plus ſolito ſerenabatur, interiorque lætitia labia ſolvebat in riſum, rurſumque, ſolita gravitate reſumpta, obſcuriorem faciem præferebat. Mirabantur qui adſtabant & qui reſidebant, & licet ex iis, quæ acciderant, ſecretum aliquid regi divinitus revelatum nequaquam ambigerent, nemo tamen audebat eum interrogare, quid accidiſſet.

miram habuit revelationem,

18 Finito tandem convivio menſiſque ſublatis, rex beatiſſimus thalamum ingreditur, regium diſpoſiturus ornatum. Secutus eum comes Haroldus, accitoque uno epiſcoporum & abbatum uno, ſimul regem ſuper hoc ſermone conveniunt. Tunc ille; Beatus, inquit, cujus eſt nomen Domini ſpes ejus & non reſpexit in vanitates & inſanias falſas: quantum enim ſe quiſque vanis ſubtraxerit, tantum veris arctius inhærebit. Ecce quidem ego inter fœcundos calices & pinguia fercula ac radiantis metalli ſplendorem recordatus ſum domini Dei mei & effudi in me animam meam, dilatatoque ſinu mentis, oculus interior ſpeciali perfuſus lumine, radios uſque Epheſiorum civitatem mira celeritate porrexit, & uſque in montem Celion progreſſus ſanctorum ſeptem Dormientium, quieſcentium in ſpelunca, proprietatem vultuum, membrorum quantitatem, qualitatem veſtium expreſſione manifeſtiſſima contemplatus eſt. Hæc dum, interiorem riſu ſignificante lætitiam, luminoſo corde conſpicerem, ſubitò, me cernente, à latere dextro, ſuper quod multis quieverant annis, in ſiniſtrum ſe latus virtute vertentes divina, dirum mortalibus omen hac laterum mutatione ſuorum ſignarunt. Exhinc enim, ut in Euangelio ſcriptum eſt, „ Surget gens contra gentem, & regnum adverſus regnum, & „ erunt peſtilentiæ & fames, & terræ motus magni erunt per loca ". His quippe ſeptuaginta annis (tantum enim temporis in ſiniſtro latere repauſabunt) viſitabit Dominus iniquitatem plebis ſuæ, tradens eos in manus gentium, ut dominentur eorum, qui oderunt eos. Inimici namque nominis Chriſti in Chriſtianos inſurgent, ſervi dominis rebellabunt, reges inſidiabuntur regibus, & principibus principes, & in omnibus terris ultor injuriæ Chriſti mucro deſæviet.

B

C

19 Obſtupuerunt omnes, qui audiebant verbum, & quia extra orbem poſiti de ſeptem Dormientibus nihil audierant, inquirentibus, qui eſſent & unde, rex vitam illorum & nomina & paſſionem & dormitionis modum expoſuit. Quibus auditis, inito conſilio, ut fidem poſteris facerent, ad explorandam ſermonis veritatem dux militem, epiſcopus clericum, abbas monachum cum regis epiſtola ad imperatorem Conſtantinopolitanum dirigendos putant: qui ubi ad urbem regiam pervenerunt, ab imperatore honorabiliter ſuſcepti ſunt. Lectis autem litteris, exultavit in gaudio ſpiritus ejus, & theſauros Græciæ, Anglis divinitus revelatos, plurimum gratulabatur. Mittuntur Epheſum, & ex imperatoris mandato, epiſcopus cum clero & populo præcedunt legatos, introductiſque cum aromatibus in ſpeculam, Sanctorum corpora, facies, & veſtes, & ipſos in latere ſiniſtro repauſantes oſtendit. Et, ecce, timor magnus irruit ſuper eos, videntes omnia ſigna in Martyribus in Græcia, quæ rex ſanctus in Anglia, Dei ſpiritu docente, didicerat. Facta itaque oratione, oblatiſque muneribus, cum ſumma proſperitate repatriant, Græcis exultantibus in iis, quæ audierant & viderant, ſicut dictum eſt ad illos, nuntiis tam Anglorum regi, quam plebi inauditum miraculum & fidei certum reportantibus argumentum.

AUCTORE G. C. *ex qua futura mala verè prædixit,*

E

20 Regem non fefellit oraculum, quoniam, ipſo ad regnum cæleſte tranſlato, cuncta terrarum regna commota ſunt. Syria paganis ſubjecta, deſtructa monaſteria, dirutæ à fundamentis eccleſiæ, plena funeribus omnia, morte principum Græcorum, Romanorum, Francorum, Anglorum, & regna cetera perturbata. Liquet igitur, regem ſanctiſſimum, ſpiritu prophetiæ gratia ampliore ditatum, cui uno eodemque tempore & patuere præterita, nec latuere præſentia, futura quoque nihilominus revelantur. *Guilielmus Malmesburienſis lib.* 2 *de Geſtis regum Anglorum cap.* 13 *hanc miram S. Eduardi viſionem etiam narrat, & memoratam ſancti regis prophetiam impletam eſſe diſtinctiùs probat his verbis :* Nec moram feſtinatio malorum fecit, quin Agareni & Arabes & Turci, alienæ ſcilicet à Chriſto gentes, Syriam & Lyciam & Minorem Aſiam omnino, & Majoris multas urbes, inter quas & Epheſum, ipſam etiam Hieroſolymam depopulati ſuper Chriſtianos invaderent. Tunc etiam mortuo Manichete, Conſtantinopolitano imperatore, Diogenes & Michaëlius ac Bucinatius & Alexius viciſſim ſe de imperio præcipitarunt, quorum ultimus uſque ad noſtra tempora durans, Johannem filium reliquit heredem. *Ranulphus Higdenus, qui inter alios quindecim Anglicæ hiſtoriæ ſcriptores à Thoma Gale anno* 1691 *Oxoniæ typis vulgatus eſt, lib.* 6 *ſui Polychronici in citata editione pag.* 283 *eamdem hiſtoriam in compendium redegit, & imperatorem Conſtantinopolitanum illius temporis Nicetam appellans, de impleta S. Eduardi prophetia ſic breviter ſcribit :* Et citò pòſt inſurrexerunt Saraceni & Turchi, Syriam, Minorem Aſiam & Jeruſalem occupantes, & mortuus eſt citò pòſt imperator Henricus tertius, & rex Francorum Henricus potionatus obiit, & ſtella cometes VIII Kalend. Maii quaſi per totum mundum ſeptem continuis diebus apparuit. *Quidquid ſit de hac prodigioſa hiſtoria, quam miror ab Alfordo noſtro in Annalibus eccleſiaſticis Britanniæ prætermiſſam fuiſſe, nos ejus fidem penes jam laudatos auctores relinquimus.*

F

ut varii ſcriptores teſtantur.

AUCTORE G. C.

Reinerus monachus Leodienſis

21 *Hiſce ſubjungo miraculum, quod Reinerus monachus, qui ſeculo* XII *in Leodienſi S. Laurentii cœnobio floruit, patrocinio ſanctorum ſeptem Dormientium ſibi contigiſſe apud Bernardum Pezium in Theſauro Anecdotorum noviſſimo tom.* 4, *part.* 3, *col.* 38 *&* 39 *ita ſcribit:* Jam pelli meæ, conſumptis carnibus, adhæſerat os meum; jam ſecundùm Prophetam fecerat Dominus vetuſtam pellem meam & carnem meam, contriverat oſſa mea. Cibi defecerat omnino appetitus, ſuccique inopes venæ ſomno illapſum negabant. Ad Deum ergo ſtillabat oculus animæ meæ, quia in me tranſibant iræ ejus, & terrores ejus conturbabant me: quippe & ſuis anima lacrymis rigatur, & confractione reſoluta, inedicibilique ſenſu quodam affecta, tenerrimo ploratu, fortiſſimo gemitu ipſa Spiritus paracliti viſcera movet, mereturque conſolationem. Acceſſit ad viſitandum aliquis fratrum, qui dictaret, ut nomina ſanctorum ſeptem Dormientium in ſchedula ſcribi facerem capitique circumligarem: hoc nempe remedio piæ fidei ægrotantibus dormiendi nonnumquam reſtitui facultatem. Adhibui fidem, feci ut injunxerat, & aure jam quodammodo audiebam interiori: Fides tua te ſalvum faciet. Repente etenim per mentis exceſſum in quadam me vidi eſſe regia, quam lux inæſtimabilis, odor incredibilis perfunderet: quippe cum lucerna ejus, gloria ejus, exultatio ejus, illa veræ, illa unicè deſiderabilis, beatæ & adorandæ eſſet Trinitatis majeſtas. Sed enim os intemperans atque procax frenandum eſt, ne meas infelix nimium gravem miſerias. Hoc in gratiarum actionem dixiſſe ſolum ſufficiat, quod inter choros purpuratorum atque albatorum, qui aderant, Sanctos agnoverim illos, aureis glorioſè coronis & oſtro rubente inſignitos. Illic nova, dulciſſima illic cantica reſonabant, & reſponſorium illud organa modulabantur angelica: „ Iſti ſunt San„ cti, qui pro teſtamento Dei ſua corpora tra„ diderunt & in ſanguine Agni laverunt ſtolas „ ſuas ".

B

22 Ad me autem reverſus attonitos circumferebam oculos, penè ignarus, ubi eſſem. Interim frater familiaris lectulo aſſidebat, qui dum magnopere quæreret, cur ita circumſpectarem, quoniam probatæ confidentia debetur amicitiæ, retuli viſionem, quam non fuiſſe frivolam mox expertus ſum. Sic membra languore debilitata, ſic dolore tamquam vinculis adſtricta erant, quod per ſeptem dies nec ſurgere nec ſtare niſi alieno potuiſſem adminiculo. Verùm de aſpectu fortis illius, miſericordis illius, qui in ſanguine teſtamenti ſui emiſit vinctos ſuos de lacu, in quo non eſt aqua, ita ſolutus, ita confortatus ſum, quatenus ſine quovis ſuſtentamine tunc ſurgerem, cum prædicto fratre oratorium peterem, toto gratias perfunderem affectu. Ita dein ſoſpitate redintegratus ſum, ſanctiſque Dormientibus ſeptem exile quidem & omnino impar, ſed præcordiale tamen laudis atque gratiarum actionis munus obtuli, videlicet compoſitam de ipſis melodiam. At verò ſi quis gravabitur, ſi quis jactantiæ deputabit, quod talia ſcribam, num interdicere volet, ne miſer miſerationum Domini recordetur? Simplicem piamque intentionem nemo benovolus accuſat. Secretum quidem regis abſcondere bonum eſt, opera autem Dei revelare & confiteri honorificum eſt. Ceterùm mentis eſt timoratæ non alta ſapere, ſed humilibus conſentire, ſiquidem piis ſupernæ revelationes non vitii, ſed virtutis inſtrumenta ſunt. Quid verò impiis, ut Balaam, ut Nabugodonozor divina profit vidiſſe? Lippientes ſol confundit oculos. Deum non ſancta viſio, ſed ſancta meretur actio. D

interceſſione ſeptem Dormientium ſanitatem miro modo recuperat.

C

§ IV. Varia Actorum compendia exhibentur.

Gregorius Turonenſis

PRimus *inter Latinos, ni fallor, Gregorius Turonenſis lib.* 1 *de Gloria Martyrum cap.* 95 *hiſtoriam horum Sanctorum ita breviter narrat:* Septem verò germanorum, qui apud Epheſum requieſcunt, hæc eſt ratio. Tempore Decii imperatoris, cùm perſecutio in Chriſtianos ageretur, ſeptem Viri comprehenſi ſunt, & ducti coram principe. Horum nomina hæc ſunt: Maximianus, Malchus, Martinianus, Conſtantinus, Dionyſius, Joannes, Serapion; qui diverſis verbis tentati, ut cederent, nequaquam adquieverunt. Imperator verò pro elegantia eorum, ne in momento perirent, ſpatium tractandi indulget. At illi in unam ſe ſpeluncam concludunt, ibique per multos dies habitaverunt. Egrediebatur tamen unus ex eis, & comparabat victus & quæ neceſſaria erant, exhibebat. Revertente autem imperatore in eamdem civitatem, iſti petierunt ad Dominum, ut eos ab hoc periculo dignaretur eruere, factaque oratione, proſtrati ſolo obdormierunt. Cumque imperator didiciſſet, eos in hoc antro morari, nutu Dei juſſit os ſpeluncæ magnis lapidibus oppilari, dicens: Ibi intereant, qui diis noſtris immolare noluerunt. Quod dum ageretur, quidam Chriſtianus in tabula plumbea nomina & martyrium eorum ſcribens, clam in aditu cavernæ, priuſquam oppilaretur, incluſit. E

compendium Actorum

24 Poſt multorum verò annorum curricula, cum data eccleſiis pace, Theodoſius Chriſtianus obtinuiſſet imperium, ſurrexit hæreſis immunda Sadducæorum, qui negant reſurrectionem futuram. Tunc quidam civis Epheſius, dùm caulas ovibus ſecus montem ipſum facere deſtinat, ac lapides divolvit ad coaptanda earum ſepta, ignarus, quæ agerentur introrſum, patefecit ingreſſum ejus; non tamen cognovit arcanum, quod habebatur intrinſecus. Dominus autem immiſit ſeptem Viris ſpiritum vitæ, & ſurrexerunt, putanteſque quod una tantùm nocte dormiſſent, miſerunt puerum unum ex ſe, qui cibos emeret. Cumque veniens ſuper portam civitatis vidiſſet crucis glorioſæ ſignaculum, audiſſetque per Chriſti nomen jurare populum, obſtupuit, prolatiſque nummis, quos à tempore Decii habebat, à mercatore comprehenditur, dicente ſibi: Quia abſconditos antiquitus theſauros reperiſti. At ille negans deducitur ad epiſcopum ac judicem civitatis. Cumque ab his argueretur, compellente neceſſitate, abſconditum myſterium revelavit, & deduxit eos ad ſpeluncam, in qua Viri erant. F

conſcripſit,

25 Cumque ingrederetur epiſcopus, invenit tabulam plumbeam, in qua omnia, quæ pertulerant, habebantur ſcripta: locutuſque cum eis, nuntiaverunt hoc curſu rapido imperatori Theodoſio. At ille veniens adoravit eos pronus in terra, qui tali colloquio cum eodem uſi ſunt principe: „ Surrexit, glorioſe auguſte, hære„ ſis, quæ populum Chriſtianum à Dei promiſ„ ſionibus conatur evertere, ut dicant, non fieri „ reſurrectionem mortuorum. Ergo ut ſcias, quia „ omnes juxta apoſtolum Paulum repræſentandi „ erimus

A „ erimus ante tribunal Chriſti, idcirco juſſit nos „ Dominus ſuſcitari, & tibi iſta loqui. Vide „ ergo, ne ſeducaris & excludaris à regno Dei ". Hæc audiens Theodoſius imperator glorificavit Dominum, qui non permiſit perire populum ſuum. Viri autem iterum proſtrati in terram obdormierunt: quibus cum Theodoſius imperator ſepulcra ex auro fabricare vellet, per viſum prohibitus eſt, ne faceret. Viri autem uſque hodie palliolis ſericis aut carbaſinis cooperti in ipſo loco requieſcunt; quod Paſſio eorum, quam, Syro quodam interpretante, in Latinum tranſtulimus, plenius pandit. *Ex his ultimis verbis colligo, Gregorium Turonenſem longiora horum Sanctorum Acta conſcripſiſſe, de quibus poſtmodum nonnulla monebo. Prætermitto hic Vincentium Bellovacenſem lib.* 20 *Speculi hiſtorialis cap.* 32, *Petrum Equilinum in Catalogo Sanctorum lib.* 7, *cap.* 51, *alioſque recentiores Latinos, qui de iiſdem ſanctis Dormientibus meminerunt.*

quale etiam Photius Conſtantinopolitanus, B

26 *Photius Conſtantinopolitanus ſeculo* IX *vidit alia eorumdem Sanctorum Acta, quæ in ſua Bibliotheca cod.* 253 *ita contraxit:* Legi è martyrio ſeptem Puerorum, unde hæc ſummatim deſcripta: Martyrium ſeptem puerorum, Maximiliani, Jamblichi, Martimi, Dionyſii, Exacuſtodiani, Antonini & Joannis. Hos ſeptem patritios & cognitos quod Chriſtianam pietatem amplecterentur & amplificarent, ductos eſſe à Decio tyranno, imperium Romanum Dei contemptu tyrannide commutante; ductos autem egregiam confeſſionem edidiſſe. Imperatorem cum aliò traherent negotia, ſecuritate inventa, in ſpeluncam in monte juxta Epheſum fugiſſe, & ſervitum ipſis in iis, quæ corporalis neceſſitas poſtularet, ab uno eorum, qui Jamblichus fuiſſe perhibetur. Paulo poſt imperator, fuga & loco, ubi eſſent, & vivendi ratione explorata, ità plenus obſtrui ſpeluncæ os juſſit, ut fame Martyres enecarentur.

paululum ab aliis diverſum, C

27 Deinde poſt annos ſeptuaginta duos & trecentos, Theodoſio à tertia uſque progenie regalem dignitatem ſuſcipiente & adminiſtrante, Maro autem Epheſi præſule (ô novum & naturæ inuſitatum ſpectaculum!) apparuerunt Victores Chriſti egregii illi Martyres, vitâ recuperatâ, ad quos accedentes imperator & epiſcopus (illum enim, qui longius aberat, ad mirandum illud ſpectaculum etiam vocabat) cum quibus & alii multi acciderunt ad genua eorum, precibuſque & benedictione eorum digni habiti ſunt. Aſſedit illis imperator & archiepiſcopus, & mutuo colloquio habito, quæ Martyribus accidiſſent, confirmata ſunt, certaque reddita: in conſpectu enim cæſaris & præſentium in ipſo iterum antro, in quo jacuerant, ſimul quieverunt, ut omnibus eorum mors clare patuerit, & incognita prius ipſorum ex hac vita communi migratio. Octavum & trigeſimum annum tunc Theodoſius regnarat, quando hoc maximum miraculum orbi oſtenſum voluit Deus.

ſuæ Bibliothecæ inſernit.

28 Exigebat tum ea tempeſtas tale prodigium. Theodorus quidam (utinam ita non fuiſſet) epiſcopus Ægeorum erat. Hic, neſcio qua ratione, luto infidelitatis abſorptus, graveolentes evomuit voces, mortuorum reſurrectionem negans, & multos cum ſuis ſectariis eodem errore involvens. Hoc miraculo clarum reſurrectionis teſtimonium in omnem terram divulgante, ipſi & quicumque gentiles reliqui erant, partim rubore confuſi obmutuerunt, partim certam firmamque reſurrectionis ſpem conceperunt. Modus verò, quo ſpelunca aperta eſt, hic eſt: Adolius, ad quem tunc mons ille pertinebat, in quo ſpelunca exciſa erat, pecorum ſtabulum ſervos coëgit exſtruere, reſique intra biduum confecta eſt, domuſque ædificata, tranſlatis lapidibus, qui os ſpeluncæ obſtruxerant & munierant, ſicque aperta ſpelunca eſt. Martyres illic jacebant, inaudito Dei judicio redivivi, emittunt Jamblichum, qui ſolitus erat olim ipſis miniſtrare, cibos emptum atque allatum: qui ingreſſus urbem Epheſum comprehenditur ob eos, quos proferebat, nummos, tamquam theſaurum antiquum eruiſſet: exindeque Martyrum miraculum ad omnium aures penetravit ac veluti res miranda propoſita fuit. *Poſtea Simeon Metaphraſtes, aut quiſquis longiorum Actorum eſt ſcriptor, eamdem hiſtoriam pluribus epiſodiis exornavit, ut poſt hunc Commentarium prævium licebit videre.* AUCTORE G. C.

Eadem hiſtoria nota fuit Mahometi, aliiſque ſcriptoribus Arabicis, E

29 *Veriſſimè hîc in fine dicit Photius, iſtud Martyrum miraculum ad omnium aures pervenisſe: nam jam à ſeculo* VII *apud Arabes ita pervulgatum fuit, ut ipſe impius Mahometes illud fabuloſo ſuo Alcorano inſeruerit, ejuſque interpretes eamdem hiſtoriam inſulſis fabulis contaminarint. Hæc me docuit Renaudotius, qui in hiſtoria patriarcharum Alexandrinorum, anno* 1713 *Pariſiis edita, occaſione Dionyſii patriarchæ pag.* 38 *&* 39 *ſic ſcribit:* Septem Dormientium hiſtoria Dionyſii quoque tempori aſſignatur (*is anno* 248 *Alexandrinam cathedram aſcendit*) quam non modo Arabes Chriſtiani, ſed Muhamedani credunt, & miris coloribus exornant. Eam abſque ullo inſigni diſcrimine circumſtantiarum referunt Eutychius, Elmacinus, Abulfaragius, Makrizius, Chronicon. Omnes tandem eos ſub Decio paſſos aſſerunt etiam Muhamedani, atque inter eos auctor compendii Perſicæ hiſtoriæ univerſalis, cui titulus MOGEMAL TOÜARICH, ut alii multi, atque præter alios celeberrimus Emir-condus, & ejus epitomator Cond-Emirus. Nec mirum, cum ipſe Muhamed impoſtor eam hiſtoriam, qualis in ore vulgi circumferebatur, Alcorano inſeruerit: in eo enim caput, quod vocatur SPELUNCÆ, de illa eſt; unde vocat eos ASHAB ELKEHAF, eos qui in ſpelunca delituerunt. Legenti illas ineptias ſtatim apparet, eas ex variis, quæ ſeculo VII circumferebantur, fabulis, non ex ullo auctore idoneo, deſcriptas eſſe. Neque illis contenti Muhamedani, alias adjecerunt: nam canem comitem adjiciunt, qui in hominem mutatus fuerit, de quo multa poëtis dicta: nam hæc ἄπιστα mirum in modum eos afficiunt. Cum verò ipſe impoſtor & de Dormientium numero, & de tempore, quo in ſpelunca dormierunt, dubitet, multo magis commentatores. Illorum non poſtremus Hucein, qui Perſicam paraphraſin ſatis accuratam ſcripſit, rem geſtam tradit ſub Deciano, hoc eſt Decio imperatore, Martyres illos Epheſo oriundos ex præcipua nobilitate: montem, in quem ſe receperunt, BETAHALOS vocat, ut alii CHAOS; quæ utraque vox eſt nihili. F

inter quos Eutychius,

30 *Ex his Arabibus juverit audire Eutychium, patriarcham Alexandrinum, in Annalibus Arabicis, quos Eduardus Pocockius Latinè interpretatus eſt, & Oxoniæ anno* 1658 *Arabico-Latinè imprimi curavit. Is igitur ante medium ſeculi* X *eamdem hiſtoriam, additis ac mutatis quibuſdam circumſtantiis, in jam citata editione tom.* 1, *pag.* 388 *ita refert:* A Decio iſto perſecutionem gravem malaque magna paſſi ſunt

AUCTORE G.C.

Christiani, dum ex iis innumeros interfecerit. ..... Decius etiam imperator assumptos è magnatum Ephesi filiis pueros septem, ipsos rei vestiariæ suæ præfecit, quorum nomina sunt: Maximianus, Amlichus, Dianus, Martimus, Dionysius, Antonius, Joannes. Septem isti Juvenes cum idola non colerent, notum factum est hoc regi per delatores. Quare iratus ipse illos in carcerem conjici jussit: deinde ad exercitum profectus, illos, donec reverteretur, dimisit. Imperatore ergo [ex] urbe profecto, omnibus, quæ habebant, in eleemosynam distributis, ad montem magnum, Chaos appellatum, ad partem Ephesi Orientalem profecti, in specu quodam magno, qui in ipso fuit, se abdiderunt: unde unus aliquis ex ipsis quotidie urbem personatus ingrediebatur, ut, quid de ipsis dicerent homines, audiret, victuque ipsis comparato, reversus illis indicaret. Reverso igitur imperatori ac de ipsis roganti cum nuntiatum esset, fuisse ipsos in monte in spelunca, jussit ipse obstrui speluncæ aditum, ut ibi morerentur. Deus autem septem Juvenibus istis somnum immisit, quo instar mortuorum dormierunt. Quidam verò ex ipsius præfectis, sumptâ laminâ plumbeâ, historiam ipsorum, & quid ipsis cum imperatore Decio contigisset, inscripsit, quam deinde arcæ æreæ inclusit; qua in specu relicta, januam ipsius obstruxit.

B

patriarcha Alexandrinus

31 *Deinde eodem tom.* 1, *pag.* 531 *resuscitationem ipsorum ita exponit:* Porro anno imperii Theodosii magni octavo apparuerunt Pueri illi, qui à Dacio rege fuga se proripientes in spelunca in urbe Epheso delituerant: idque quod longo temporis intervallo cum pastores inter transeundum lateres, quibus speluncæ aditus obstructus fuerat, loco movere soliti essent, facta esset instar ostii apertus. Experrecti ergo Pueri, se unam tantùm noctem dormivisse putantes, socio suo, qui cibum ipsis emere solebat; Profectus, inquiunt, cibum nobis compara, & quid agat imperator Dacius, inquire. Ille ad portam speluncæ egressus, ubi ædificii ibi constructi ruinas cerneret, quid hoc esset, ignoravit. Surgens tamen profectus est, usque dum ad urbis Ephesi portam perveniisset, supra quam crucem magnam collocatam conspicatus, hoc etiam apud se improbans; Me, inquit, dormire puto. Oculos ergo tergere cœpit ac dextrorsum ac sinistrorsum circumspicere, num aliquid sibi notum videre posset; quale cum nihil cerneret, confusus substitit, hæc apud se animo reputans: Forsitan à via aberravi, vel forsitan non est urbs ista Ephesus. Urbem verò ingressus, nummum, quem habuit, pistori tradidit, quo panem emeret. Pistor virum habitu peregrino conspicatus pavidum metuque consternatum, nummos habentem, quibus Dacii imperatoris effigies insculpta esset, quid hoc esset nescius, suspicatus, illum thesaurum invenisse, Unde, inquit, tibi est nummus iste? Quo nihil respondente, homines inclamavit: quorum magno apud ipsum cœtu congregato, ipsumque alloquente, cum ille nullum ipsis responsum redderet, ille eum ad patritium urbi præfectum, nomine Antipatrum, abduxerunt, qui eum etiam allocutus, ipsique minatus est. Ille tamen nihil respondit.

C

synopsin ejusdem tradit;

32 Accessit etiam ad ipsum Marcus, urbis episcopus, qui ipsum affatus nec ullum tulit responsum. Ille ergo, quo ipsum terreret; Nisi, inquit, nos alloquaris, ac unde tibi fuerit nummus ille, edicas, morte te mulctabimus. Nec dum tamen respondit, loqui scilicet abnuens metu Dacii imperatoris, quasi ipse adhuc viveret (adhuc enim ipsum in vivis superesse putabat.) Plagis ergo ipsum affecerunt, quarum dolorem ubi sensit, Ubi, inquit, est Dacius rex? Respondentibus illis, Dacium imperatorem mortuum esse, multosque post ipsum imperio potitos reges, Christique fidem obtinuisse, & qui jam imperaret, Theodosium Magnum esse: tum, sublato metu, omnia, quæ sibi accidissent, narravit. Illum ergo ad speluncam comitati, ubi socios ipsius conspexerunt, nec non arcam æneam repererunt, eique inclusam laminam plumbeam, in qua descripta erat ipsorum historia, & quid ipsis cum imperatore Dacio contigisset, litteris mandante Tadduso, Dacii imperatoris patritio. His in summam admirationem rapti, ad Theodosium regem litteras scripserunt, quibus eum harum rerum certiorem reddiderunt: qui ergo conscenso veredo, urbem Ephesum petens, ibi illos & vidit & collocutus est. At tribus pòst diebus, cum ad ipsos in speluncam introiret, ipsos jam mortuos invenit. Jussit ergo, ne inde educerentur, sed in ipsa spelunca sepeliri; & super ipsos ecclesiam struxit, quæ ipsorum nomine insignita est, ac festum in ipsorum gratiam institutum eo die quotannis celebratur. Dein Constantinopolim reversus est Theodosius rex. Jam à tempore, quo à Dacio imperatore fugerunt, ad tempus, quo rursum apparuerunt ac mortui sunt, juxta illud, quod in historia martyrii ipsorum legimus, anni sunt ter centum septuaginta duo. *Adverte hîc ab Eutychio nullum verbum fieri de hæresi, quæ resurrectionem corporum negabat, de qua tamen meminit anonymus scriptor Arabs, qui in Romana collegii Maronitici bibliotheca servatur, & ex quo jam aliud Actorum compendium subjicio.*

D

R

uti in Romano Maronitarum codice

33 *Supra laudatus P. Petrus Benedettus ex codice Arabico, qui ad usum Syrorum Melchitarum varia Sanctorum Acta continet, rejectis iis, quæ ad rei notitiam nihil conferebant, sequentem ejusdem historiæ synopsin excerpsit, quæ Latinè ita sonat:* Ducianus (*ita auctor ubique Decium appellat*) Ephesum ingressus, edictum contra Christianos publicavit, jussique sunt incolæ universi ad sacrificium solenne deorum convenire; quos inter etiam septem Pueri, qui in aula Duciani tunc temporis locum obtinebant honestissimum, à sodalibus accusati, ab imperatore ad quæstionem vocantur. Idola colere abnuentes aulico ornatu exuuntur. Imperator cœptum per provincias iter prosequi cupiens Martyrum causam ad suum reditum distulit. Interim ut respipiscerent, hortatur. Martyres in suo proposito constantes ex urbe in vicinum montem, duobus milliaribus distantem, subeunt. Inde Meletio ad coëmenda cibaria missus, mutata cum mendico veste, personam dissimulans urbem ingreditur: qui cum imperatorem eódem rediisse comperisset, & ipsorum consanguineos vexare, ut reos sistant, quos aufugisse resciverat; eo nuntio trepidus ad socios revertitur, & ex his, quæ coëmerat, cœnam instruit. Pòst quieti se tradunt universi. Quo comperto, Ducianus jubet antrum obstrui. Duo Christiani Martyrum historiam plumbeis tabulis inciśam intra excitatum septum conjiciunt.

F

anonymus Arabs,

34 Post hæc cum, Theodosio imperante, controversia de resurrectione mortuorum emersisset, & imperator quæstionem aliquo signo dirimi à Deo postularet, accidit, ut pastor pecori suo

A

suo clausum facere cogitans, ad antrum, quo beati Martyres sese abdiderant, veniret, indeque lapides ad usum suum legeret. Ea occasione patefacto ostio speluncæ, Martyres, qui per trecentos & novem annos dormierant, expergefacti Meletionem Ephesum ad procurandum commeatum remittunt. Hic inventi thesauri in crimen vocatus ad prætorem ducitur, & ab eodem ad antrum reductus socios ostendit. Per hunc modum re demum comperta, tum ex Martyrum dicto, tum ex scripto in aditu speluncæ reperto, & continuò imperatori Theodosio renuntiatâ, Ephesum venit, ac Martyres alloquitur: qui eo præsente vitæ hujus ærumnis eripi orant, & exaudiuntur. Theodosius templum apud eamdem speluncam excitari jubet, monitusque per visum à sanctis Martyribus ibidem eorum corpora sepelienda curavit. *Ex Actorum clausula, in qua auctor obitum horum Martyrum Kalendis Septembris consignat, Benedettus conjicit, Acta illa in Syria, à Melchita quodam concinnata fuisse, quia Græci* IV *Augusti, & Syri Maronitæ* VII *Martii annuam eorumdem Sanctorum memoriam celebrant, ut antea monui.*

B

35 *Denique ipsi Æthiopiæ incolæ gesta horum septem Dormientium non ignorant, ut Jobus Ludolfus in annotationibus ad sacros ecclesiæ Æthiopicæ Fastos pag.* 436 *testatur: ibi enim affirmat, se possidere relationem de iis Æthiopicè manuscriptam, cujus summa est,* in magna illa persecutione Decii imperatoris septem illos Pueros Ephesinos in speluncam semet abdidisse, id metu tormentorum prodidisse parentes eorum Decio minitanti, ni indicarent, ubi essent. Igitur cognito, quod in spelunca laterent, saxis ingentibus eam obstruere jussit tyrannus. Cum igitur ab amicis pro mortuis haberentur, Theodorum & Macedonium rem gestam, tamquam Martyrum Acta, litteris consignavisse. At illi interim usque ad tempora ultima Theodosii junioris per ducentos circiter annos placide dormiverunt: quo tempore elapso, excitante Deo, expergefacti, cum se noctem tantum unam dormivisse credederent, Diomedem (*Græci hunc* Jamblichum, *proxime citatus codex Arabicus* Meletionem, *Latini* Malchum *nominant*) clam in urbem cibariis emendis miserunt, ubi ex antiquata jam moneta cognitus, totumque exinde negotium detectum fuit. *Si fidelis sit Ludolfi interpretatio, scriptor Æthiops prudenter vitavit anachronismum, in quem multi Græci, Syri, & Arabes lapsi sunt, quando dormitionis tempus ad trecentos & plures annos extenderunt. At hæ aliaque variorum Actorum peristases jam discutiendæ sunt.*

& scriptor Æthiops apud Jobum Ludolfum.

C

§ V. Diversæ Actorum circumstantiæ referuntur.

Prater duas opiniones circa modum resuscitationis,

EX *jam datis Actorum compendiis liquet, duplicem esse auctorum opinionem circa modum dormitionis, à qua hi Martyres communiter Dormientes appellantur: quidam enim indicant, septem illos Sanctos à tempore Decii imperatoris usque ad Theodosii junioris tempora re vera mortuos fuisse, & ad confirmandam resurrectionis fidem redivivos apparuisse; alii verò innuunt, eos per tantum temporis spatium solummodo dormivisse. Prater jam exhibitos scriptores, Constantinus Manasses in Breviario chronico, quod inter historicos Byzantinos anno* 1655 *Parisiis Græco-Latine editum est, pag.* 56 *posteriorem sententiam tradit his verbis:* Ceterum imperatore Theodosio rerum potiente, septem illi Juvenes, martyres tolerantissimi, de somno longissimo experrecti ac vulgo conspecti sunt. Nam ut Decii furorem evitarent in nativam specum, haud procul ab Ephesina urbe sitam, sese contulerant, ibique gravi & prolixo somno consopiti quieverant. Hoc autem excitati tempore ac fidelibus agniti, simul tam ab ipsis quam imperatore, magno in honore habiti, rursus inexcitabili postremoque sopore correpti fuerunt. *Theophanes in Chronographia, etiam anno* 1655 *Parisiis Græco-Latinè impressa, de miro hoc somno pag.* 76 *sic brevius obscuriusque meminit:* Hoc eodem anno dignum admiratione prodigium Ephesi auditum; sanctorum videlicet Puerorum, septem, qui de somno, quo per annos centum octoginta quatuor consepulti remanserant, suscitati sunt. *Eadem fere habet Georgius Cedrenus in suo Compendio historiarum tom.* 1 *editionis Parisiensis pag.* 338, *nisi quod dicat, eos dumtaxat* centum septuaginta *annis dormivisse. Metaphrastes & alii quidam, paragrapho præcedente relati, somnum de vera morte interpretantur.*

AUCTORE G. C.

E

37 *Eminentissimus Baronius in notis ad Martyrologium Romanum hoc die utramque sententiam ita refert:* Cur autem hi dicti sint Dormientes, duplex affertur ratio. Altera, quod hi Martyres temporibus Decii consummarint martyrium intra speluncam clausi, ac demum specûs ostio reserato, inventis eorum corporibus, velut redivivi, iterum apparuissent; dictique Dormientes consueto divinæ scripturæ loquendi usu, quo eos, qui piè religioséque vitâ functi sunt, dormientes consuevit appellare. Altera verò, quod iidem temporibus Decii usque ad ultima tempora Theodosii Junioris intra specum clausi, somno capti, ad ducentos fere annos re vera dormierint. *Videtur autem eminentissimus vir in priorem opinionem propensior, ut in fine notarum post propositas quasdam contra prodigiosam hanc historiam difficultates satis indicat. Si mihi alterutra opinio eligenda foret, mallem cum Baronio hanc dormitionem de morte intelligere juxta phrasin sacræ Scripturæ, quæ mortuos nonnumquam nomine dormientium compellat. Saltem ea explicatio aptior est iis, qui volunt, hos Sanctos vivos apparuisse, ad probandam carnis resurrectionem. Sed nihil definio, sicut nec postea judicium feram de historiæ hujus veritate, circa quam utrimque argumenta alienis verbis protulisse mihi sufficiet.*

quas refert Baronius,

F

38 *Liberius faciliusque judicari potest de errore chronologico, qui circa diuturnitatem dormitionis in plurima Actorum exemplaria irrepsit, ut paragrapho præcedente potissimum observari potuit. Præter Photium, Eutychium, & anonymum Arabem, qui illic ultra trecentos annos somno aut morti istorum Sanctorum perperam assignant, eumdem manifestum parachronismum tradit Mahometes in fabuloso suo Alcorano, ubi Azoara* 28 *de his Dormientibus agens ita scribit:* Spatium autem sopitionis prædictorum in caverna fuit CCCLX annorum, Deo quidem notum, cujus sunt arcana cæli & terræ. *Quinimo hunc errorem chronologicum impostore isto antiquiorem esse conjicio ex sermone Syriaco Jacobi Sarugensis, qui juxta Assemanum tom.* 1 *Bibliothecæ Orientalis pag.* 289 *circa finem seculi quinti & initium sexti floruit, ubi post hunc Com-*

& crassum anachronismum

AUCTORE G. C.

Commentarium num. 10 *civem quemdam Ephesinum uni ex his septem Dormientibus ita de Decio respondentem inducit :* Ille, de quo locutus es, obiit à longissimo tempore ; atque secundùm numerum & computum Græcorum trecenti & septuaginta duo anni computantur ab illo imperatore fluxisse. *Hinc verosimiliter idem mendum ad Officium & Synaxarium Syrorum, aliosque scriptores transiit. Sed quis facile dixerit, an iste error adscribendus sit primo auctori, an antiquo amanuensi, quem alii cæcè secuti fuerint ? Ut ut est, eruditissimus Assemanus tomo proximè citato pag.* 338 *post plura hujus anachronismi exempla sic concludit :* Hæc tamen chronologiæ menda veritati historiæ haudquaquam officiunt. In Actis verò Syriacis, quæ apud Dionysium exstant, & à Metaphraste fere ad verbum descripta sunt, nulla temporis nota legitur præter Theodosii Junioris imperium & Maris seu Memnonis episcopatum.

determinatus annus B

39 *At, inquies, quot igitur anni inter Decii persecutionem & horum Martyrum resuscitationem effluxerunt ? Hoc opus, hic labor est. Satis quidem inter auctores convenit de anno Decianæ persecutionis, quem Pagius aliique exactiores chronologi communiter Christi ducentesimum quinquagesimum statuunt. Sed maxime inter se differunt in assignando anno, quo hæc mirabilis resuscitatio contigit : Theophanes enim supra relatus ait, eos* per annos centum octoginta quatuor *dormivisse, adeoque circa annum Christi* 434 *id factum esse existimavit, ut supputanti manifestum fiet. Cedrenus verò id quatuordecim annis citius contigisse putat, cum tantùm* centum septuaginta *annos somno eorum assignet. Dionysius Jacobitarum patriarcha miram illorum apparitionem ad annum Græcorum* 736, *id est Christi* 425 *refert. Codex Syriacus Vaticanus, teste Assemano, eamdem anno Græcorum* 748, *seu Christi* 437 *collocat. Sigebertus autem illam historiam usque ad annum Christi* 447 *differt. Alii indeterminatè statuunt, hos Martyres ultimis Theodosiani imperii temporibus redivivos apparuisse. Alii denique alios eligunt, ità ut hic verè dici possit : Quot capita, tot sententiæ.*

prodigiosæ istius historiæ, C

40 *Audiamus eruditissimum Assemanum, qui tomo* 1 *Bibliothecæ Orientalis pag.* 338 *de diversa hac chronotaxi ita disserit :* Duodecim pòst annis (*nempe post annum Græcorum* 736 *seu Christi* 425, *quem Dionysius supra assignaverat*) id factum narratur in codice Syriaco Vaticano XXXIX pag. 44, cujus verba infra describemus ; anno nimirum Græcorum DCCXLVIII, Christi CCCCXXXVII, quo tamen idem Memnon Ephesinam ecclesiam adhuc regebat. Græci in Menologio ad annum Theodosii trigesimum octavum id conferunt : Cedrenus ad annum ejusdem vigesimum tertium. Sed cum duplex sit imperii Theodosiani epocha, altera ab anno CCCCII, quo ab Arcadio patre, anno post nativitatem suam Augustus creatus est ; altera ab anno CCCCVIII, quo imperium Orientis, defuncto patre, octennis suscepit ; nos Dionysium & laudatum Vaticanum codicem sequi malumus, in quibus certus illius apparitionis annus apponitur : atque adeo Sigebertus audiendus non est, qui horum Martyrum historiam ad annum CCCCXLVII protrahit, cum eo anno nec Memnon, nec Stephanus, sed Bassianus Ephesi episcopus fuerit. Hinc eos in specu ad centum & septuaginta quinque, vel octoginta septem annos mansisse liquet, cum Decii persecutio juxta Pagium anno Christi CCL, vel CCLII secundùm Baronium inchoata fuerit. *Hic Baronii annus jam passim rejicitur, ut eruditis notum est. Ceterùm quæ hîc dicuntur de episcopis Ephesinis, majorem lucem accipient ex iis, quæ postmodum referemus.* D

& aliæ ejusdem circumstantiæ differunt.

41 *Eutychius Alexandrinus differt ab aliis in narranda occasione, qua aditus spelunca apertus fuerit, dum supra num.* 31 *eam ita refert :* Longo temporis intervallo, cum pastores inter transeundum, lateres, quibus speluncæ aditus obstructus fuerat, loco movere soliti essent, facta est instar ostii apertus. *Alii plerique dicunt, id factum esse occasione civis Ephesini, qui ovibus suis juxta montem caulas præparabat. Photius Constantinopolitanus episcopum Ephesinum, sub quo hoc prodigium factum est,* Marum *appellat ; Eutychius verò* Marcum *nominat ; Metaphrastes* Stephanum *vocat ; alii denique nomen non exprimunt. Gregorius Turonensis gesta horum Martyrum posteris cognita fuisse tradit hoc modo :* Quidam Christianus in tabula plumbea, nomina & martyrium eorum scribens, clam in aditu cavernæ, priusquam oppilaretur, inclusit. *Eutychius autem hoc ita exponit :* Quidam verò ex ipsius (*scilicet Decii*) præfectis, sumptâ laminâ plumbeâ, historiam ipsorum, & quid ipsis cum imperatore Decio contigisset, inscripsit, quam deinde arcæ æneæ inclusit, qua in specu relicta, januam ipsius obstruxit. *Codex Arabicus duos id fecisse indicat :* Duò Christiani, *inquit anonymus Arabs,* Martyrum historiam plumbeis tabulis inciſam intra excitatum septum conjiciunt. *Imo scriptor Æthiops nomina duorum istorum prodit, dum affirmat,* Theodorum & Macedonium rem gestam, tamquam Martyrum Acta, litteris consignavisse. *De diversis horum Martyrum nominibus sat multa superius diximus. Reliquas minoris momenti discrepantias, quæ in his Actis occurrunt, eruditus lector facile observabit.* E

§ VI. Manuscripta & impressa longiorum Actorum exemplaria recensentur.

Inter Actorum scriptores edentur primò Jacobus Sarugensis F.

Præter scriptores, qui de gestis septem Dormientium meminerunt, & quorum compendia § IV *exhibuimus, varii auctores longiora eorumdem Martyrum Acta concinnarunt, quorum enumeratio jam facienda est. Ut autem in iis recensendis aliquis ordo servetur, ab antiquioribus & nominatim cognitis incipiemus. Non est dubitandum, quin Græci illam historiam, utpote domesticam, ante alios populos litteris mandaverint. Attamen inter omnes, quos hactenus novimus, vetustissimus est Jacobus Sarugensis in Mesopotamia episcopus, cui Assemanus tom.* 1 *Bibliothecæ Orientalis cap.* 27 *pag.* 283 *titulum* sancti *vindicat, & de cujus ætate ibidem pag.* 289 *ex Vita ejus Syriaca sic concludit :* Natus est igitur S. Jacobus juxta hunc auctorem anno Græcorum DCCLXIII, Christi CCCCLII. Examinatus ab episcopis anno Græcorum DCCLXXXIII, Christi CCCCLXXII. Annis sequentibus scripta sua publicare cœpit. Anno Græcorum DCCCXIV, Christi DIII presbyter jam factus litteras adhortatorias ad Euphratenses dedit, in Chronico Josue memoratas. Amidæ præterea excidium lugubri carmine planxit, & paucis antè annis carmina de locustis ediderat, de quibus Josue loco citato & Gregorius Abulpharagius in Historia dynastiarum ad annum undeci-

A decimum Anastasii imperatoris. Anno Græcorum DCCCXXX, Christi DXIX, episcopatum Batnarum Sarugi obtinuit. Demum anno Græcorum DCCCXXXIII, Christi DXXI, die XXIX Novembris ex hac luce migravit. *Assemanus hanc chronotaxim ibidem pluribus probat, & contrarias quorumdam opiniones refellit. Ex his itaque patet, Jacobum Sarugensem prodigiosæ horum Sanctorum revelationi supparem vixisse.*

ex codice Syriaco; 43 *Cum deinde apud laudatum Assemanum tomo proximè citato pag. 335 num. 221 inter opera Jacobi Sarugensis legerem titulum* de Pueris Ephesi, *intelligeremque, exstare de illis homiliam Syriacam in codice Nitriensi XIII, quem Assemanus cum aliis pretiosis codicibus è Syria in Urbem advexerat, incessit me desiderium obtinendi tam antiquum Actorum scriptorem, quo hanc prodigiosam historiam non parum illustrandam sperabam. Quare statim scripsi Romam ad supra laudatum Petrum Benedettum, officiosissimum Societatis nostræ sacerdotem, natione Syrum Maronitam, cujus promptam operam alias socii mei experti fuerant, ut hoc Jacobi Sarugensis opusculum latinè reddere dignaretur. Vir obsequiosus Latinam homiliæ Syriacæ interpretationem, propria manu descriptam, perhumaniter ad me transmisit; imo ultro addidit partem Officii Syriaci, & synopsin Actorum, ex Arabico codice contractam, quas supra exhibui. Nunc hoc novum venerandæ antiquitatis monumentum (titulus ejus juxta Benedettum hic est:* Jacobi doctoris de Pueris Ephesi sermo) *primo loco post hunc Commentarium typis vulgabitur. Etsi autem hæc homilia Syriacè sit metrica, non tamen existimavi, scrupulosè in editione nostra lineam lineæ reddendam esse, tum quod hoc nihil ad rei substantiam faciat, tum quod metri elegantia in soluta alterius idiomatis oratione non percipiatur.*

B

deinde Gregorius Turonensis ex Ms. Audomarensi, 44 *Jacobo Sarugensi (saltem inter Actorum scriptores, quorum notitia ad nos pervenit) ætate proximus est Gregorius Turonensis, qui fatetur, se miram horum septem Dormientium historiam à Syris accepisse, dum Actorum compendium, supra à num. 23 relatum, ita concludit:* Quod Passio eorum, quam, Syro quodam interpretante, in Latinum transtulimus, plenius pandit. *Imprimis ex hac clausula patet, Gregorium suam narrationem ex fonte Syriaco hausisse. Præterea ex eadem clausula apparet, plenioremhorum Martyrum historiam à Gregorio conscriptam fuisse. Hoc postremum etiam advertit Ruinartius, quando in Parisiensi sua Gregorii Turonensis editione col. 828 ad memoratam ejus clausulam sic notat:* Habetur ex Simeone Metaphraste apud Surium die XXVII Julii; sed aliam esse ab ea, quam Gregorius in Latinum transtulit, vel ex eo solo manifestum est, quod nomina ibi aliter, quam apud Gregorium recensentur. Aliam invenimus in Mss, in qua nomina, sicut hîc recenset Gregorius, habentur; sed cum incertum sit, an ea sit ipsa, quam Gregorius transtulit, nihilque novi habeat, eam edere superfluum fuisset. *Si hoc Ms. inter opera Gregorii Turonensis inveniebatur, aut illius nomen præferebat, non erat superfluum istud edere. Imo etiamsi utraque hæc conditio decesset, illud editum videre cupivissem, ut conferre possem cum ecgrapho nostro Audomarensi, quod in fine Acta horum Martyrum Gregorio ita tribuit:* Explicit Passio sanctorum Martyrum septem Dormientium apud Ephysum; translata in Latinum per Gregorium episcopum, interpretante Joanne Syro, quæ observatur sexto Kalendas Augusti. *Huic Ms. nostro simulis est editio Mombritiana, si proxime dictum scriptoris indicium & quasdam exigui momenti variationes exceperis. Quidquid sit, nos ex fide ecgraphi nostri istud opusculum Gregorio Turonensi adscribimus, atque illud post Acta Syriaca Jacobi Sarugensis pralo subjiciemus.*

C

AUCTORE G. C.

ac denique Simeon Metaphrastes ex Surio 45 *Tertio loco recudentur longiora eorumdem Sanctorum Acta, quæ Surius aliique Metaphrasti passim adscribunt. Ea autem ex editione Surii ad diem* XXVII *Julii iterum hic imprimentur, ut curiosus lector ex aliorum Actorum collatione facilius videat, quomodo Metaphrastes (si alium Græcum ampliorishujus historiæ auctorem esse contenderis, non repugnabo) aut ei similes quidam Græci scriptores gesta Sanctorum augere ac exornare soleant. Neque Metaphrasti cedere debet alter anonymus Græcus, cujus Acta Mss. ex bibliotheca Medicea regis Franciæ Majores nostri excerpserunt: scriptor enim ille, cujus ætatem ignoramus, præter alia cum Metaphraste communia, in fine Actorum asserit, S. Cyrillum Alexandrinum jussu Theodosii imperatoris Alexandriâ Ephesum appulisse, ut hoc prodigium videret, & cum sanctis hisce Martyribus colloqueretur. Certe mirum est, id omnes alios biographos tacuisse, ac ipsum Cyrillum, si oculatus hujus miraculi testis fuerit, de illo nusquam in scriptis suis meminisse. Non judicamus, hunc novorum episodiorum inventorem inutili labore Græco-Latine edendum esse, cum narret pleraque aliis similia, & quædam alicujus momenti variationes facilè in Annotatis ad Acta Metaphrastis observari possint.*

D

omisso Dionysio Jacobitarum patriarcha, 46 *Ante medium seculi* IX *Syriaca eorumdem Martyrum Acta conscripsit Dionysius, Antiochenus Jacobitarum patriarcha, de cujus gestis, scriptis ac obitu Assemanus tomo 2 Bibliothecæ Orientalis pagg. 98, 344, 348 & alibi sæpius meminit. Cum ex hoc Assemani opere eam notitiam primùm hausissem, videre cupiebam ipsam Dionysii lucubrationem, ad quam Latinè reddendam laudatus Benedettus noster paratissimum obsequium offerebat. Sed postea mutavi consilium, quando in eadem Bibliotheca tomo 1 pag. 338 legeram, hæc Syriaca Dionysii Acta à* Metaphraste fere ad verbum descripta *esse. Cum verò ibidem paginâ præcedente legissem, quod à Dionysio pro illa historia citaretur* æqualis Martyrum auctor Syrus, *dubitare cœpi, an Dionysius forte non voluerit designare Jacobum Sarugensem, qui aliquo modo resurrectioni Martyrum æqualis dici potest, eo quod eodem seculo floruerit. Si autem Syrus, à Jacobo Sarugensi diversus, & stricte Martyribus synchronus, hanc historiam posteritati reliquerit, haud dubie Assemanus in sua Bibliotheca nobis ulteriorem istius scriptoris notitiam suggessisset, si tamen Dionysius nomen ejusdem ac ætatem determinate indicaverit. Ut ut est, non judicavimus operæ pretium esse, ut hæc Dionysii Acta ex idiomate Syriaco in Latinum converterentur, quia Metaphrasteis sunt similia, sicut proximè citatus Assemanus testatur.*

E

F

aliisque anonymis, quos in Mss. invenimus. 47 *Præter hæc Acta Syriaca, Latina, & Græca, habemus varia Mss. eorumdem Actorum exemplaria, quorum unum in bibliotheca Trevirensi S. Maximini ita incipit:* In tempore illo, regnante Decio impio imperatore, facta est ingens persecutio Christianorum. Decius autem oppugnans Christianos descendit in civitatem Constantinopolim & sursum in Carthaginem & Ephesum. *Initium verò alterius Ms., quod ex codice Ultrajectino S. Salvatoris Majores nostri exscripserunt,*

AUCTORE G. C. *sic ſonat :* Eodem tempore regnans Decius cruditſſimus imperator deſcendit in civitatem Conſtantini,& rurſus pervenit in Carthaginem & Epheſum. *Non enumero quatuor aut quinque Muſei noſtri codices Mss. , qui cum hiſce exemplaribus fere conveniunt. Ceterum hæc omnia prælo minimè digna cenſemus , tum quod eorum ætas & ſcriptores ignorentur , tum quod narrationi Metaphraſtis ſint ſimilia & ex eo deſumpta videantur. Si qua tamen notatu digna differentia occurrerit , eam in Annotatis obſervabimus.*

§ VII. Controverſia de Actorum veritate proponitur.

Baronius, qui in notis ad Martyrologium Romanum nihil de hac hiſtoria definire voluerat ,

B

C Ardinalis Baronius in notis ad Martyrologium Romanum die XXVII *Julii contra hanc hiſtoriam proponit nonnullas difficultates , poſt quas ita concludit :* Hæc ſunt , quæ his obſtare videntur. Quid autem in hac re ſentiendum ſit , ego minime decerno , nec mihi tantum ſumo , ut hæc audeam definire. *Cum itaque hæc ſcriberet , noluit de hiſtoriæ hujus veritate judicium ferre. At eminentiſſimus vir videtur mentem mutaſſe aut propoſiti ſui oblitus fuiſſe , dum in Annalibus eccleſiaſticis ad annum Chriſti* 853 *num.* 61 *aliàs* 84 *occaſione fabulæ de Joanna Papiſſa enumerat varia figmenta , quibus vulgo fides adhibita fuit , & inter quæ hanc ipſam ſeptem Dormientium hiſtoriam ita collocat :* Felix hiſtoriæ curſus , *inquit* , ſi abſque obice fabularum ſincera tantum ferri veritate daretur , quæ ubi ſemel , ut zizania inter triticum ſeminata , fixis radicibus , tritici mentita ſpecie , altiori culmo conſurgunt , ſicut triticum meſſoris æqua falce metantur , & cum frumento in horrea recondantur , & mixta tritico , tritici jam nomine decorata , atque æquo pretio , eademque menſura cum tritico venumdentur : ita fabularum abolito nomine , receptæ ſemel tranſeant in hiſtoriam , ut opus ſit magno cribrario , qui magno labore à veris falſa , & fabulas ſegreget ab hiſtoriis.

in Annalibus ſuis illam inter fabulas collocat.

C

49 Non deſunt de his exempla : nam fabula de collapſo Romæ pacis templo , tempore Chriſti ortûs , quod nondum fuerat ædificatum , ſemel aſſerta multiplicium haud vulgarium fuit ſcriptorum auctoritate firmata. De anima Trajani precibus S. Gregorii ab inferis revocata commentum ſemel creditum etiam diſertiſſimos habuit aſſertores , imò etiam defenſores. Nonne hactenus fabula illa , ut hiſtoria lecta eſt , de Cyriaco Papa Româ Coloniam comitante S. Urſulam cum virginibus undecim millibus , cum tamen nec per ſomnium quidem ejus nominis Pontifex ſederit in ſede Petri ? De ſeptem Dormientibus , ſomno tentis annos prope ducentos quid dicam , tam à Græcis in Oriente , quam à Latinis in Occidente hiſtoriam lectam atque receptam ? De Silveſtro Papa ſecundo , quod per magiam pontificatum adeptus fuerit , atque dilaceratus in obitu à diabolo ? De obitu Hadriani per muſcam illato quid addam ? *Vides , hîc prodigioſam ſeptem Dormientium hiſtoriam inter fabulas numerari. An novæ rationes eminentiſſimum ſcriptorem impulerint ad mutandum judicium , ignoramus. Saltem ipſe nullas ibi indicat. Quare nobis ſufficiet exhibere hîc eas difficultates , quas Baronius in notis ad Martyrologium Romanum huic hiſtoriæ oppoſuit , unà cum reſponſionibus clariſſimi Aſſemani , qui nuper in Bibliotheca Orientali tomo* 1 *à pag.* 336 *ſingulas Baronii objectiones ſolvere conatus eſt. Hæc autem omnia ipſiſmet utriuſque ſcriptoris verbis referemus , ne forte ex alterutra parte vim argumentorum minuiſſe vel auxiſſe videamur.*

D

Proponuntur difficultates ,

50 *Eminentiſſimus Baronius in notis ad Martyrologium Romanum die jam dicto primum argumentum ſuum ita proponit :* Sententiæ illorum , qui putant , hos non ob mortem dictos eſſe dormientes , ſed quod verè eo temporis ſpatio ſomno fuerint oppreſſi , magnopere refragatur , quod ipſi ajunt , id miraculum divinitus factum eſſe ob eam cauſam , quod eo tempore de reſurrectione carnis hæreſis eſſet orta , cum re vera nihil tale temporibus Theodoſii Junioris contigiſſe reperiatur : nam nec in ſacroſancto concilio Epheſino , quod ſub eodem Theodoſio celebratum eſt , neque in ſacroſancta ſynodo Chalcedonenſi poſt illud proximè habita , ulla umquam mentio de ejuſmodi hæreſi facta invenitur , quæ prima omnium patrum ſententiâ damnari debuiſſet. *Hiſce eruditiſſimus Aſſemanus loco proximè citato ſic reſpondet :* At Sarugenſis nihil de illa hæreſi in laudato ſermone refert ; ſed ſolum in fine ejuſdem ſcribit , Theodoſium , eo viſo miraculo , in fide reſurrectionis mortuorum confirmatum fuiſſe. Auctor verò Syrus Actorum & ex eo Metaphraſtes hæreſim quidem illam tunc exortam , atque à Theodoro Æginenſium epiſcopo aliiſque propugnatam eſſe tradunt : non tamen idcirco debuit ea hæreſis novo concilio , aut novo canone damnari , cum olim à Chriſto domino diſertè damnata fuiſſet in Euangelio , & à patribus Conſtantinopolitanis , paucis antè annis , in ſymbolo.

E

quas eminentiſſimus ſcriptor

51 *Baronius ad alterum argumentum ita pergit :* Præterea ſi ad adſtruendam fidem reſurrectionis voluit Dominus hos Martyres excitare , manifeſtum eſt , eos revera fuiſſe mortuos : alioqui enim dormientium quidem à ſomno excitatorum , ſed non mortuorum reſurgentium , quæ fidem reſurrectionis facerent , fuiſſent teſtimonia. *Aſſemanus huic difficultati ſic occurrit :* Mortuos re vera fuiſſe , & poſtea temporibus Theodoſii reſurrexiſſe , aſſerit Sarugenſis , & ex eo Syri in horum Martyrum officio : ASSUMPSIT EORUM SPIRITUS , ET SURSUM EOS IN CÆLUM SUSTULIT : VIGILEMQUE EORUM MEMBRA CUSTODIRE JUSSIT. Qui autem eos à ſomno excitatos ſcribunt , reſpondent , eo miraculo oſtenſum fuiſſe , poſſe Deum redacta in cineres membra priſtinæ integritati reſtituere , qui , eadem ne corruptioni per tot annos ſuccumberent , fecerat : hoc enim novum apud homines erat ; mortuos autem ad vitam revocatos fuiſſe , pluribus exemplis ex Euangelio & ex Actibus Apoſtolorum ac martyrum ſatis probabatur.

F

contra hanc hiſtoriam movet ,

52 *Deinde eminentiſſimus Martyrologii illuſtrator ibidem ex coævorum auctorum ſilentio ita argumentatur :* His accedit , quod nullus illorum ſcriptorum , qui illis vixere temporibus , rem tam inſignem , miraculum adeo grande , ſcriptorum monumentis commendarunt : quæ omnia illos latuiſſe , veriſimile non eſt ; puta S. Proſperum , qui illorum temporum res geſtas per annos ſingulos digeſſit , aut Marcellinum , vel alium ex illorum temporum ſcriptoribus. *Doctiſſimus Maronita hoc argumentum negativum enervare nititur hac reſponſione :* Commendavit Jacobus noſter , qui paucis ab eo miraculo annis natus eſt , uti ſupra demonſtravimus. Scripſit eamdem hiſtoriam æqualis Martyrum auctor Syrus , quem citat Dionyſius patriarcha , tribus ſeculis Martyribus

A tyribus posterior. Scripsit Gregorius Turonensis circa finem seculi sexti. Scripsit demum Mahometes ipse pseudo-propheta in Alcorano SURA id est DE SPECU, ubi disertam hujus miraculi mentionem facit, quod non Asiam & Orientem modò, sed barbaras etiam Hagarenorum regiones pervaserat. Si quid verò allatum Baronii argumentum valeret, probaret, neque Martyrum corpora sub Theodosio inventa fuisse, quod eorum temporum Græci vel Latini historici ejus inventionis haud meminerint.

simul cum responsionibus eruditissimi Assemani,

53 *Cardinalis denique ultimum suum argumentum ita profert:* Addimus etiam, quod Stephanus episcopus Ephesinus, cujus sedis tempore id eveniisse refertur in Actis, quæ scribit Metaphrastes, intrusus fuit armorum vi in eam sedem, pollutusque communione Eutychetis atque Dioscori in latrocinio Ephesino, ut habent Acta ipsa, quæ recitantur in sacrosancto concilio Chalcedonensi, actione prima & undecima; cujus quidem communionem prædicti Dormientes merito exsecrari ac vitare debuissent. *Hoc ratiocinium Assemanus sic refellit:* Eadem ratio contra sententiam Baronii militat, quod scilicet ab hæretico episcopo tantus inventus fuerit thesaurus. Quod ad Stephanum attinet, puto Metaphrasten vitioso usum exemplari, pro Memnone, orthodoxo episcopo, Stephanum posuisse: nam in Actis Syriacis MARES episcopus Ephesi nominatur, qui procul dubio ex corrupto MEMNONIS nomine obrepsit. Metaphrastis textum jam restituendum suadent, quæ de anno apparitionis Martyrum apud Dionysium leguntur; eos nimirum anno Græcorum DCCXXXVI, Christi CCCCXXV, expergefactos fuisse, quo anno non Stephanus, sed Memnon Ephesinam sedem regebat: hic enim synodo Ephesinæ œcumenicæ unà cum S. Cyrillo interfuit anno CCCCXXXI, decessitque circa annum CCCCXL, quem Basilius usque ad annum CCCCXLIV excepit. Basilio Bassianus eodem anno successit, eoque post quatuor annos ejecto, Stephanus sedem invasit anno CCCCXLVIII. Uterque demum, Bassianus scilicet & Stephanus, anno CCCCLI in synodo Chalcedonensi depositi, ut latè Pagius ad hunc annum à num. LVI. *Videri etiam possunt ea, quæ Matthæus Raderus noster jam à centum annis in Aula sancta cap. 13 edidit, ad historiam illam ab objectionibus Baronii vindicandam.*

B

C

& quæstio indecisa relinquitur.

54 *Nemo interim à nobis exspectet decisionem hujus controversiæ, inter tam illustres ac doctos viros agitatæ, cum utrimque talia afferantur rationum momenta, ut neutri parti victoriam tribuere audeamus, donec alicunde accesserint clara testimonia, quæ dubiam litem dirimant. Attamen non placet nobis opinio Tillemontii, qui tomo 3 Monument. eccles. pag. 349 putat, corpora horum Sanctorum, sub imperio Theodosii inventa, Græcis quibusdam scriptoribus sufficiens fundamentum præbuisse, ut reliqua historiæ adjuncta fingerent. At quis credat, solam sacrorum corporum inventionem eo tempore ita fuisse raram, ut illius fama Orientem & Occidentem pervaserit, ut supra diximus? Videtur itaque hic aliquid amplius contigisse. Si Tillemontius addidisset, septem illos Martyres integro corpore & vivida facie, tamquam dormientes, post tot annorum spatium repertos fuisse, atque hinc Græcos Acta eorum exornasse, tunc saltem conjecturam suam aliquo modo verisimilem reddidisset. Quidquid sit de totius historiæ veritate, de qua studioso lectori post allata utrimque argumenta liberum judicium relin-*

quimus, cum Radero nostro concludimus, traditionem tam communiter receptam, tot scriptorum litteris consignatam, tot diversarum gentium linguis celebratam, sine evidentibus testimoniis aut certissimis rationum argumentis non temere esse negandam. Jam tantummodo supereſt, ut Syriaca septem Dormientium Acta, quæ Baronio, Radero, ac Tillemontio videre non licuit, hîc primo loco, tamquam antiquiora, typis vulgemus, deinde alia subjuncturi eo ordine & modo, quo supra promisimus. AUCTORE G. C.

ACTA ANTIQUIORA

AUCTORE JACOBO SARUGENSI.

Ex Syriaco Nitriensis monasterii codice XIII *fol.* 79, *interprete Petro Benedetto Societatis Jesu.*

E

FIli Dei, cujus janua ipsum invocanti patet, januam tuam aperi mihi: filiorum lucis hymnum pangam. Pastor est bonus, qui de medio grege suo Agnos sibi secrevit, eosque in excelsis ædibus congregavit secum victuros. Benedictus sit Agricola, qui de zizaniis grana tritici sibi delegit, eaque in agro vitæ, qui in regno est, seminavit. De Pueris *a* Ephesi, optimatum filiis, sermo mihi est audientibus dicendus. Auscultate mihi operarii, & psallite laudem filii thalami. Decius imperator de loco suo in alium locum egressus est, oppida & urbes imperii sui visurus. Ephesum ingressus est, & ingenti illam perculit metu, & festum Jovi & Apollini atque Artemidi *b* egit, epistolamque imperii sui dominis scripsit, ut universi venirent, & thura diis adolerent. Convenere principes, senes, adolescentes & pueri, thuraque obtulerunt simulacris mutis manufactis.

In persecutione Deciana

a

b

2 Aderant porro ibi amabiles Pueri, optimatum filii, qui mandatum contempsere, neque, ut ipsorum sodales, se ipsos subdiderunt; & ingressi ædes Jesu, ab illa ira sese absconderunt, ne immundi thuris fœtor ad ipsos ascenderet. Viderunt ipsorum socii, & coram imperatore illos accusavere; quia ecce hîc Pueri, qui mandato tuo restiterunt. Audivit imperator, & adversus mansuetos excanduit, jussitque Pueros adduci, ut videret eos. Procurrêre lupi, medioque de grege Agnos rapuerunt, & cum festinatione ad imperatoris conspectum introduxere. Vidit imperator personas eorum admirabiles, & blandè cum eis locutus est, dicens: Dicite mihi, Pueri, quare transgressi fuistis mandatum meum? Accedite & immolate, & optimates vos faciam.

quidam juvenes Ephesini ad imperatorem adducti

F

3 Aperuit os suum filius hyparchi *c*, & septem Sodales ejus *d*: Muta & manufacta simulacra non adoramus, inquit; adest nobis Dominus ille cæli, & ipse auxiliabitur nobis, & ipsum adoramus, eique cordis puritatem offerimus: & tu quidem regem habes Jovem & Apollinem atque Artemidem; nos verò regem habemus Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum. Jussit imperator, & virgis illos ceciderunt; rursumque jussit dicens: Dimittite eos, donec veniam. Festinabat quippe invisere oppida & urbes, indeque redire cogitabat, & Ephesum cum ea men-

idolis immolare recusarunt, & concesso ad deliberandum spatio,

c

EX MS. CODICE SYRIACO.

te intrare. Diſceſſit imperator Epheſo ad ſuum negotium; Pueri verò amabiles inter ſe conſultarunt: Egrediamur & fugiamus ex hac urbe Epheſiorum, antequam veniat maledictus imperator, noſque torqueat.

fugerunt in vicinam ſpeluncam,

4 Erat in eo loco antrum excavatum in rupe in cacumine montis, & cogitaverunt amabiles Pueri in illud ſe abdere. Ex pecunia patrum ſuorum acceperunt ſecum: futurum quippe erat, ut ex ea deprehenderentur & laudarentur. Non electas veſtes neque primas ſecum abſtulere: nec enim bonis veſtibus opus erat, ut deprehenderentur. Ex commate *e* imperatoris paganorum argentum ſecum tulere: qui enim ex commate pecuniam habet, indicium habet, unde deprehendatur & revincatur. Subiere in montem, & ſpeluncam ingreſſi ibidem pernoctarunt, atque Dominum invocaverunt gemebunda voce atque ita dixerunt: Quæſumus te, Paſtor bone, qui oves ſuas elegit, cuſtodi gregem tuum ab illo lupo ſitiente ſanguinem noſtrum.

e

in qua obdormierunt.

B

5 Vidit Deus fidem Agnorum amabilium, & venit daturus mercedem bonam retributionum illorum. Aſſumpſit ſpiritus eorum, & ſurſum in cælos ſuſtulit, reliquitque vigilem, qui membra eorum cuſtodiret. Reverſus eſt imperator, & ingreſſus Epheſum interrogabat: Ubi ſunt Pueri, qui mandato rebelles fuerunt? Reſponderunt ei dicentes: Ecce in vertice montis intra ſpeluncam deliteſcunt. Et cogitavit crudelis imperator illos in ſpelunca occidere. Præcepit etiam & venerunt artifices cum machinis ſuis, atque lapides ſuis machinamentis devolverunt, & ad oſtium poſuerunt. Aderant ibi duo ſophiſtæ *f*, filii optimatum; & venit eis in mentem, quod futurum eſſet, ut Dominus eos ſuſcitaret: atque tabulas plumbeas fecerunt, eaſque apud illos poſuerunt, & ſcripſerunt in eis nomina Filiorum lucis, & quam ob cauſam ingreſſi Pueri in ſpeluncam eò ſe abdidiſſent, & quonam tempore à facie Decii fugiſſent.

f

Poſt plurimos annos expergefacti mittunt unum è ſuis Epheſum,

C

6 Tranſiit ætas imperatorum paganorum, eorumque ſimul imperia abierunt; & voluit Deus Filios lucis ſuſcitare. Erat in eodum loco vir locuples in Epheſo, voluitque tectum ædificare pecori ſuo in ſummitate montis, collegitque lapides, & pecori ſuo in eo loco ſeptum exſtruxit: & vidit lapides dolatos, eoſque diſpoſuit. Intravit lux & Filios lucis ſuſcitavit, & excuſſerunt ſe à ſomno ſuo, ſederuntque ſuper terram (mirabile dictu!) & deliberare cœperunt amabiles Pueri inter ſe: Quiſnam modò deſcendet & videbit, an venerit imperator; diſcet & inſpiciet, quid de nobis mandaverit? an ſcilicet nos requiſiverit, vel non requiſiverit, & renuntiabit nobis? Unus, qui aderat ex ipſorum numero, & Jamlicus *g* dicebatur, iſte dixit: Ego deſcendam & intelligam, & ſub mendici ſpecie intra palatium penetrabo, & diſcam & inſpiciam, quid de nobis præceperit. Reſponderunt ei dicentes: Cape pecuniam & affer panem; quia ecce à veſpera defecit panis & non cœnavimus.

g

qui putans ſe una dumtaxat nocte dormiviſſe,

7 Feſtinavit Puer à vertice montis, venitque in urbem, atque Dominum cum gemitu invocavit dicens: Te quæſumus, Paſtor bone, qui oves ſuas elegit, cuſtodi gregem tuum ab illo lupo ſitiente ſanguinem noſtrum; levatiſque oculis, vidit crucem ſuper portam, & inclinavit caput ſuum, & cum gemitu adoravit illam: cœpitque circumſpicere, num forte quiſpiam paganorum ipſum aſpiceret; orſuſque eſt dicere in cogitatione ſua: Quid iſtuc eſt? Quia ecce à veſpera crux abſcondebatur à paganis, & ecce hodie palam ſupra portam fixa eſt? Perrexit Puer, venitque ad aliam portam, oculoſque attollens vidit ſimiliter crucem portæ ſuperpoſitam, cœpitque dicere: Delirans deliravi *h* & inſanus ſum. Putaſne iſthæc eſt Epheſus civitas, in qua educatus ſum? Virumque intuitus in foro ſedentem, acceſſit eum & rogavit: Dicito mihi, bone vir; Quænam eſt iſthæc civitas? Urbs hæc, reſpondit, Epheſus dicitur. Obſtupebat autem ille in mente ſua reputans, quidnam ipſi acciditſet.

D

h

omnia nova miratur,

8 Perrexit circumcurſare per compita, nec à via deflexit, donec ad palatium pervenit, viditque fores ſibi occluſas. Ad forum divertit, ut panem emeret & ſecum auferret. Pecuniam è crumena extractam dedit. Accepit, qui panem vendebat, & conſideravit, ſuoque ſodali innuit, ut & ipſe accederet & illam inſpiceret. Per manus quinque hominum pecunia illa traducta eſt, eamque contemplati muſſitare cœperunt inter ſe de illa. Et vidit Puer eos inter ſe muſſitantes, reſpondenſque dixit: Tradite mihi panem, ſi traditis, aut ego diſcedam. Acceſſit vir, qui panem vendebat, & apprehendit Puerum dicens:

E

Dicito mihi, Puer; Unde es tu, & quænam eſt terra tua? Atque theſaurum, quem inveniſti, tradito, ut de eo participemus omnes. Si autem mihi revelare recuſas, carceri te tradam. Reſpondit Puer ..... Theſaurum numquam vidi, nec ullatenus ſcio.

& ob antiquam pecuniam de invento theſauro accuſatus, i

9 Vox cecidit *i* intra forum Epheſiorum, quia ecce Puer theſaurum reperit: & continuo apprehenderunt eum. Ingreſſum eſt verbum ad ſanctam eccleſiam ad epiſcopum: & miſit, qui raperent eum de manibus eorum; & interrogat illum. Dicito mihi, Puer; Unde es tu, & quæ eſt terra tua, & quis eſt locus tuus, & ubi eſt theſaurus, quem dicunt te inveniſſe? Dixit Puer: Ex ipſa Epheſo ego ſum, ſumque filius Rufi electi, qui eſt ex optimatibus. Cœpitque ipſe Jamlicus circumſpicere turbam, ſi forte cerneret quemquam ex genere ſuo & cognatione ſua, aut ex fratribus ſuis, aut affinibus, aut notis ſuis, qui patrem ipſius vocaret, & veniret eripere eum de manibus eorum. Cumque neminem de genere & cognatione ſua vidiſſet, erupere lacrymæ ex pupillis ejus, & flere cœpit.

F

*prodigioſam Sociorum ſuorum hiſtoriam pandit, * forte moraris?*

10 Aderat ibi quidam ſophiſta in ſancta eccleſia, qui Puerum apprehendit, eumque interrogat cum diſcretione: Effare, fili, vera mihi: cur moreris* ? Revela & expone, unde ſis, nolique te mihi abſcondere. Dixit Puer: Ego vera oſtendam tibi; tu verò revela mihi & oſtende, quæ ego ſincerè à te ſciſcitor. Reſponde mihi & dicito: Decius imperator ubinam eſt? Tum verò ego viciſſim res meas tibi aperiam. Hæc audiens ſophiſta vehementer miratus eſt, & excanduit adverſus illum Puerum, qui profunda ipſi monſtrabat. Vilis & inſane, [ait;] reuſque mortis, mene irrides? Videorne tibi puer duodennis? Ille, de quo locutus es, obiit à longiſſimo tempore, atque ſecundùm numerum & computum Græcorum trecenti & ſeptuaginta duo anni *k* computantur ab illo imperatore fluxiſſe. Dixit Puer: Ab illo nempe ego & Socii mei fugimus, & ecce in montis vertice dormivi ego & ſeptem Sodales mei.

ad quos videndos multi cives Epheſini cum ſuo epiſcopo

11 Congregati ſunt optimates & ſenes & nobiles atque pueri, ut aſcenderent & viderent theſaurum vitæ, qui revelatus fuerat illis. Cecidit vox in univerſam regionem Epheſiorum dicens: Venite

&

A & videte iſtum theſaurum nobis manifeſtatum. Audierunt Pueri, qui erant in ſpelunca, atque commoti ſunt & timuerunt, exiſtimantes, quod imperator miſiſſet ſatellites ad ipſos capiendos; & confortavit eos filius hyparchi dicens: Surgite & confortamini, & induite armaturam fidei, & confidamus ſuper Deum, quoniam ipſe auxiliatur nobis, noſque corroborat, & gubernat ſecundùm voluntatem ſuam. Cumque illos adhortaretur, intravit Puer, ſtetitque apud illos, & epiſcopus atque optimates unà cum illo ingreſſi ſunt: viderunt Pueros ſedentes ſuper terram, ſalutarunt eos dicentes: Pax vobiſcum; & continuo ſcripſerunt epiſtolam imperatori Theodoſio dicentes: Veni domine, & vide theſaurum vitæ, qui nobis revelatus eſt.

& Theodoſio imperatore venerunt.

12 Feſtinavit imperator, & deſcendit, viditque illos: ſalutavit eos dicens: Pax vobiſcum. Accepit tabulam illam plumbeam, cœpitque legere, quam ob cauſam Pueri in ſpeluncam intraverant, ibique ſe condiderant. Tum verò imperator invitavit illos, ut ſecum deſcenderent Epheſum, cogitans ædificare templum ſuper oſſa

B eorum *l*. Reſponderunt dicentes: In hoc loco erimus, quia hunc locum amavimus. Paſtor pecoris ſui ipſe præcepit nobis, ut in hoc loco ſimus. Propter te, ecce, ſuſcitavit nos Chriſtus dominus noſter, ut videas & confirmeris, quoniam verè eſt reſurrectio *m* . . . . . Et reliquit eos, & requieverunt in ſomno illo ſempiterno. Benedictus ſit Paſtor, qui Agnos de grege ſuo elegit, fecitque heredes thalami & paradiſi atque regni ſuperni.

l

ANNOTATA.

a *Dubium eſt, an hi Martyres ob juvenilem ætatem vel miniſterium communiter à Græcis aliiſque ſcriptoribus* pueri *appellentur: teſte enim Gellio, à Latinis* pueri *vocabantur, qui minores eſſent ſeptemdecim annis. Livius autem lib. 5 decade 6 teſtatur, quod apud Macedonas pueri dicerentur principum liberi, qui ad regis miniſterium electi erant. Sic etiam in ſacra Scriptura vox* puer *ſæpe accipitur. Præplacet hæc poſterior ſignificatio, etſi etiam alia commode intelligi poſſit.*

C

b *Diana hoc nomine à Græcis appellatur.*

c *Benedettus noſter in Latina horum Actorum interpretatione ad vocem* hyparchi *in margine ſic notat:* Videtur eſſe nomen dignitatis, non proprium perſonæ, & pro præſide provinciæ ſeu proconſule à Syris uſurpari ſolet. *Hanc eruditi Maronitæ conjecturam ſecuti ſumus in Commentario prævio num. 5.*

d *De hoc Martyrum numero, quem Jacobus infra repetit, etiam egimus in Commentario prævio num. 5.*

e Comma, *teſte interprete Ariſtophanis, eſt genus viliſſimi numiſmatis. Hinc metaphoricum Græcorum adagium ἄνθρωπος πονηρὸς κόμματος, id eſt* homo mali commatis. *Videtur tamen ea vox hîc potius formam pecuniæ ſignificare.*

f *Quamvis hoc nomen plerumque male ſonet, tamen interdum accipitur pro iis, qui in arte aliqua excellunt, ut videri poteſt apud Cangium & in lexicis paſſim obviis.*

g *Is à Græcis communiter vocatur* Jamblichus, *à Latinis* Malchus, *de cujus nominis mutatione plura vide in Commentario prævio num. 6 & 35.*

h *Haud dubie eſt Syriacus idiotiſmus, qualem etiam habent Hebræi, dum pſalm. 39 ℣ 1 dicunt:* Exſpectans exſpectavi, *id eſt* vehementer exſpectavi, *ut explicant ſacræ Scripturæ interpretes. Hic igitur* delirans deliravi *idem eſt, ni fallor, quod* valde *vel* vehementer deliravi. EX MS. CODICE SYRIACO.

i *Suſpicor, hanc phraſin, quæ infra repetitur, etiam Syris eſſe propriam, eâque ſignificari, famam hujus rei per forum Epheſinum divulgatam fuiſſe.*

k *De hoc errore chronologico egimus in Commentario prævio num. 38.*

l *Obſcura eſt hæc Actorum expreſſio: quomodo enim cogitabat Theodoſius ſuper oſſa horum Martyrum ædificare templum, cum eos invitaret, ut ſecum deſcenderent Epheſum? Itaque exiſtimo, quod auctor dicere voluerit, Theodoſium hoc propoſuiſſe ædificare poſt eorum mortem, quam forte imminere ex ipſis audiverat.*

ACTA ALIA

AUCTORE GREGORIO TURONENSI. E

Ex Ms. eccleſiæ S. Audomari, quod contulimus cum editione Mombritiana, ad quam proximè accedit.

Septem viri Epheſini in perſecutione Decii.

CUm per univerſum orbem *a* perſecutio Chriſtianorum exagitaretur, atque idolis vanis ſacrificia funeſta offerrentur, fuerunt ſeptem Viri *b* in palatio regis primi, & nobili familia orti; id eſt Achillidis, Diomedis, Diogenis, Probatus, Stephanus, Sambatius, atque Quiriacus *c*. Hi cum ſæva imperatoris ſcelera ſæpe conſpicerent, ut pro Deo ſempiterno idola ſurda & muta coli juberet, compuncti divinitus ad baptiſmi gratiam convolaverunt; appellatique ſunt [in] regenerationis fonte Maximianus *d*, Malchus, Martinianus, Conſtantinus *e* Dionyſius, Joannes, Serapion. Igitur adveniente Decio ad urbem Epheſum, juſſit omni intentione ita Chriſtianum genus inquiri, ut poſſet, ſi fas eſſet, ipſum nomen religionis exſtinguere. Denique præparantur ſacrificia, ipſe immolat, ſuoſque immolare blanditiis terroribuſque inſtigat. Libabant cuncti hoſtias; totaque civitas horrendarum cæremoniarum nidore fumabat. Quod videntes hi ſeptem Athletæ Chriſti, proſtrati ſunt in orationem cum lacrymis: & aſperſo ſuper caput pulvere, Domini miſericordiam flagitabant; ut reſpiciens de cælo ſancto ſuo, non ſineret Domini populum in hac perverſitate ſubverti. *a* *b* *c* *d* *e* F

diis ſacrificare nolentes,

2 Quo comperto, perſecutores nominis Chriſtiani, venerunt ad principem dicentes: Imperii tui præceptio, ô rex, totius terræ terminos percucurrit *, & nullus juſſioni tuæ contraire præſumit. Omneſque diis immortalibus ſacrificia quotidiana delibant, præter ſeptem Viros, quos unicè affectu foves, ac diligis. Quibus imperator ait: Et qui ſunt illi? Reſponderunt: Maximianus filius præfecti cum ſatellitibus ſuis. Et ſtatim, furente imperatore, onerati ferro adducti ſunt in conſpectu ejus effuſos habentes vultus lacrymis, & pulverem ſuper capita ſua, ſicut fuerant in conſpectu Domini deprecantes. Quos intuens imperator ait: Tantane vos tenuit perfidia

* *lege* percurrit

EX MS. AUDOMARENSI.

fidia mentis pravæ, ut audeatis noſtris nominibus * contraire, immortalibuſque diis debita holocauſta non reddere? Dico enim vobis per gloriam meam: quia experiemini diverſa genera tormentorum, pro contemptu deorum noſtrorum. Reſponderunt viri dicentes: Ipſe eſt Deus creator cæli terræque & maris *f*, cui nos debitum quotidie laudis ſacrificium immolamus, pro cujus nomine & mori parati ſumus. Nomina * vero, quæ nobis velut deorum nomine arguis * adorare, nihil prorſus eſſe novimus. Quia cum membra ſint artificum arte diſtincta, vegetandi * uſum capere non poſſunt, ideoque & qui adorant ea, prophetica ſanctione damnantur, ut ſimiles illis fiant tam factores, quam adoratores eorum.

* *Mombrit.* muneribus *lege* numinibus

f

* *Mombrit.* Numina

* *Mombrit.* urges

* *Mombrit.* vivendi

3 Tunc imperator furens, ſemotis omnibus dixit: Abſcedite, ô furciferi, à noſtri præſentia: donec agentes pro contumeliæ hujus ſcelere pœnitentiam recipiatis * in palatio noſtro, reconciliatique deorum miſerationi, flore adoleſcentiæ perfruamini *g*. Quia non decet tantam venuſtatem ac pulchritudinem corporis ſubdi tormentis. Et diſcuſſo ferro à collo * eorum, juſſit eos abire liberos, donec ipſe reverteretur ad Epheſum. Accepta itaque ſeptem Viri indulgentia abeundi, diſcedente imperatore ad aliam urbem, abierunt ad domos ſuas, inſpectoque præſidio domus *h* abſtulerunt aurum argentumque, & veſtimenta, cunctamque ſupellectilem. Qua diſtributa pauperibus, abierunt in ſpeluncam montis Celei *, portantes ſecum parum * pecuniæ ad emendam victûs neceſſitatem: elegeruntque Malchum, ut abiens clam in urbem cibos emeret, auſcultaretque *i*, quid imperator de Chriſtianis quotidiana ſanctione decerneret.

conceſſo ad deliberandum ſpatio, fugerunt in ſpeluncam,

g

* *forte* recipiamini

* *Mombrit.* cervicibus

B

h

* *Mombrit.* Chillei

* *Mombrit* parvum pondus

i

4 Incluſis igitur Sanctis ſub carceris privatim cuſtodia, ac in aſſidua oratione vacantibus, nequiſſimus imperator redivit ad Epheſum, inquiſitiſque ex more Chriſtianis, de Maximiano atque ejus ſociis interpellat: parentes autem eorum dixerunt, eos incluſos eſſe in quodam antro montis Celei, de quo facile poſſunt erui, ſi imperatoris regalis juſſio emanarit *. Quod cum Viri, nuntiante Malcho, cognoviſſent, exterriti valde proſtraverunt ſe ſuper terram, & cum lacrymis orabant, ut eos Dominus in fide cuſtodiens à conſpectibus iniquiſſimi imperatoris arceret. Quibus orantibus, providens Deus, quod eſſent impoſterum neceſſarii, exaudivit orationem eorum; ſuſcepitque animas illorum: & erant jacentes ſuper humum, quaſi ſuavi ſomno dormientes.

in qua obdormierunt

* *Mombrit.* innueret

C

5 Commotus deinde imperator dixit ſuis: Ite itaque & oppilate os cavernæ, ne rebelles illi deorum aditum egrediendi habeant. Abeuntibus autem, qui os ſpeluncæ deberent oppilare, præceſſerunt eos duo viri, Theodorus & Ruben Chriſtiani, qui propter minas imperatoris Chriſtum latenter colebant. Hi ſcribentes in tabulis plumbeis omnem hiſtoriam Sanctorum, poſuerunt eas in introitu cavernæ intrinſecus, nemine ſciente, dicentes: Quandoque * Deus voluerit beatos artus Athletarum ſuorum populis revelare, hæc doceant, quæ pro ejus nomine pertulerunt. Venientes autem, qui miſſi fuerant, advolventeſque lapides magnos, concluſerunt aditum antri, abieruntque dicentes. Hîc fame deficiant, propriiſque ſe morſibus devorent, qui contempſerunt diis noſtris debita exhibere libamina.

poſtquam juſſu Decii occluſa fuerat.

* *forte* quandocumque

Deinde tempore Theodoſii

6 Poſt hæc mortuo Decio, per ſuccedentia tempora in Theodoſium, Arcadii filium, imperii ſumma collata eſt. Cujus in tempore immunda illa Saducæorum *k* ſecta ſurrexit, volens evertere ſpem reſurrectionis dicens: Quia mortui non reſurgunt. Caput autem hujus hæreſis fuerunt Theodorus & Gaius *l* epiſcopi, qui etiam ipſius imperatoris animum voluerunt huic incredulitati conjungere. Unde factum eſt, ut hac cauſa valde afflictus proſtratuſque ſolo imperator deprecaretur Dominum, ut ſibi, quæ ſequi debeat, dignanter inſinuet. Erat autem tunc apud Epheſum Dalius quidam valde dives in pecoribus, qui circumiens montem Celeum juſſit pueros ſuos dicens: Præparate hic caulas ovibus noſtris, quia opportunus eſt hic locus ad paſcenda pecora. Ignarus enim erat, quid ageretur in ſpelunca. Operantibus autem pueris, & revolventibus ingentia ſaxa, venerunt ad os ſpeluncæ, inveneruntque lapides magnos; quos revolventes, facienteſque murum, non tamen introierunt in antrum.

D

k

l

7 Dominus autem juſſit reverti ſpiritus in corpora Sanctorum, & ſurrexerunt ac ſalutantes ſe de more, putanteſque ſe una tantum nocte dormiſſe, ſederunt alacres atque robuſti. Erant enim non modo corpora eorum venuſta atque pulcherrima; verum etiam ipſa veſtimenta integra atque inlæſa, ſicut ante annos plurimos fuerant ab his induta. Converſique ad Malchum dixerunt: Enarra, quæſumus, nobis frater, quæ hac nocte locutus eſt imperator, aut ſi inquiſiti ſumus, ut ſciamus. Quibus ille, Requiſiti, inquit; eſtis * ad ſacrificandum diis. Cui Maximianus ait: Nos omnes mori parati ſumus pro Chriſto. Sed tu accipe nunc argenteos, & vade ad comparandas eſcas & auſculta diligenter, & quæ audieris renuntia nobis. Accepta itaque pecunia, abiit. Erant enim argentei ex nomine Decii ſuperſcripti. Appropinquans autem ad portam civitatis, vidit ſignum crucis ſuper portam, & ſtupefactus miratus eſt, dicens infra ſe: Numquid ab die heſterna poſt ſolis occaſum, cum ego egrediebar de urbe, cor Decii immutatum eſt, ut crucis ſignaculo portam civitatis muniret? Ingreſſuſque urbem, audivit homines per Chriſti nomen jurare atque ad eccleſiam aſpicere, clericoſque per urbem diſcurrere, mœniaque renovare, ſtupenſque magis dicebat ad ſemetipſum: Putaſne, quia in aliam urbem ingreſſus es? Accedenſque ad nundinas protulit argenteos, deprecans dari ſibi eſcas.

reſurgentes mittunt unum è ſuis ſociis Epheſum,

E

* *Mombrit.* ſumus

F

8 At illi numiſma argentei intuentes dixerunt: Hic homo theſauros reperit antiquos, nam ecce argenteos de temporibus Decii profert. Malchus vero hæc audiens, volvebat cogitationes in corde ſuo dicens: Quid ſibi volunt iſta? Numquid ſomnium video? Viri autem eum apprehenſum ducunt ad epiſcopum Marinum, atque ad præfectum urbis. Cui præfectus ait: Unde es; aut ex qua regione veniſti? Ex Epheſo, inquit; ſi tamen hæc civitas eſt Epheſiorum, quam heſterno [die] me vidiſſe commemoro. Unde, ait præfectus, hos argenteos habes? Reſpondit: De domo patris mei ſumpſi eos. Præfectus dixit: Et ubi eſt pater tuus? Et nominabat parentes ſuos, ſed nemo cognoſcebat. Præfectus dixit: Enarra nobis, unde habes hos argenteos? Sunt enim ex tempore Decii, qui mortuus eſt, ante hos * annos. Unde manifeſtum eſt, quia illudere veniſti ſapientes Epheſiorum, ideoque ſubjiciendus eris tormentis, quoadusque aperias veritatem. Commotuſque Malchus cum ſtupore & lacrymis ait: Unum à vobis ſignum, ſi dignum ducitis, velim interrogare. Decius imperator, qui per-

qui ob antiquam pecuniam deprehenſus

* *Mombrit.* plures

A persecutus est Christianos in hac urbe, ubi est? Marinus Episcopus respondit: Non est in hac urbe, fili dilectissime, vir qui tempora Decii recolat: ante multos enim annos *m* defunctus est.

m *qui resurrectionis prodigium manifestat,*

9 Hæc audiens Malchus conversus ad se dixit episcopo: Putabam, me cum fratribus meis una tantùm nocte dormîsse; sed ut cognosco multorum annorum super somnum nostrum curricula transierunt. Et nunc sciscitavit me Dominus cum fratribus meis, ut cognoscat omne seculum, quia fiet resurrectio mortuorum. Sequimini ergo me, & ostendam vobis fratres meos, qui mecum resurrexerunt. Tunc stupefactus episcopus cum præfecto, & omni populo, sequentes Malchum venerunt ad speluncam. Narrante autem Malcho fratribus, quæ ei contigissent in urbe, ingressus episcopus reperit scrinium, duobus sigillis argenteis præsignatum; egressusque foras convocans multitudinem civitatis cum præfecto aperuit sigilla, & invenit duas tabulas plumbeas, in quibus scripta erat omnis passio eorum, sicut supra retulimus, & cognoverunt, quia vera erant, quæ à Malcho dicebantur.

B *ad quod videndum præter episcopum & cives Ephesinos*

10 Tunc ingressi invenerunt beatos Martyres in angulo speluncæ sedentes, & erant facies eorum tamquam rosæ florentes & sicut sol in virtute fulgentes: nihil enim diminutum erat, neque de vestimentis, neque de corporibus eorum. Marinus autem episcopus cum præfecto procidit ante pedes eorum, & adoravit eos, & omnis populus glorificavit Deum, qui dignatus est tale miraculum ostendere servis suis. Sancti vero narraverunt episcopo & omni populo, quæ eis tempore Decii accessissent. * Episcopus verò cum præfecto miserunt nuntios ad Theodosium imperatorem dicentes: Festina quantocius; potes, si vis videre miraculum magnum, quod manifestum est, tribuente Deo, temporibus tuis. Si enim veneris, cognosces spem resurrectionis valde esse utilem, juxta sponsionem promissionis Euangelicæ.

* *fortè* accidissent

venit ipse imperator Theodosius

11 Hæc audiens Theodosius imperator surrexit cum lætitia * & extendens manum suam ad Deum ait: Gratias ago tibi, Domine Jesu Christe, sol justitiæ, qui dignatus es tenebras mortalium tuæ veritatis luce respergere; Gratias tibi ago, qui non permisisti lucernam confessionis meæ tetris assertionum caliginibus obvelari. Et hæc dicens, ascensis equis, cum summa festinatione venit ad Ephesum. Episcopus autem cum præfecto, & omni multitudine civitatis exiit in occursum imperatoris. Ascendentibus autem illis omnibus, egressi sunt Sancti martyres in obviam Augusto, & factæ sunt facies eorum tamquam sol in virtute fulgentes; ceciditque Augustus in terram: & adoravit eos glorificans Deum. Et surgens osculatus est eos, ac flevit super collum uniuscujusque eorum dicens: Sic video facies vestras, tamquam si videam Dominum meum Jesum Christum, quando vocavit Lazarum de monumento; cui immensas gratias refero, quod non fraudavit me spe resurrectionis.

* *Mombrit.* de cilicio

C

cum quo septem Martyres collocuti iterum in Domino obdormiverunt.

12 Maximianus autem respondit: Scito imperator, quia ad confirmandam fidem tuam nos Dominus resurgere jussit. Ergo jugiter & fidens in eum cognosce, quia fiet resurrectio mortuorum, cum nos hodie videas post resurrectionem tecum loqui, atque enarrare magnalia Dei. Multaque alia loquentes cum eo, iterum prostrati in terram obdormierunt, tradentes animas suas Regi immortali Deoque omnipotenti. Hæc videns imperator, ruit super corpora eorum, & flens osculabatur eos, auferensque vestimenta sua posuit super illos, mandans fieri loculos aureos, in quibus reconderentur. Sed in ea nocte apparuerunt ei Sancti dicentes: Ne feceris; sed relinque nos super terram: de ea iterum susciteabit nos Dominus in die magno resurrectionis omnis carnis. Tunc imperator fabricavit super eos basilicam magnam, & fecit ibi receptaculum pauperibus, imperans eos alere de publico. Convocatisque episcopis celebravit festivitatem Sanctorum, & omnes glorificaverunt Deum, cui est in Trinitate perfecta honor & gloria in secula seculorum. Amen *n*.

EX MS. AUDOMARENSI.

n

ANNOTATA.

a *Apud Mombritium hæc Acta ita incipiunt:* Temporibus Decii imperatoris cum per universum orbem *&c.*

b *Hîc vocantur* viri, *qui in aliis Actis* pueri *appellantur. Utraque hæc appellatio facile conciliari potest, si per pueros intelligas regios ministros, ut in Annotatis ad priora Acta littera* a *diximus.*

E

c *Hæc nomina paulo aliter à Mombritio exprimuntur, ut in Commentario prævio num.* 7 *monuimus.*

d *Mombritiana editio pro* Maximianus *habet* Maximus.

e *In eadem editione hic vocatur* Constantius.

f *Apud Mombritium ita respondent:* Deus noster unus & verus est; ipse est creator cæli & terræ *&c.*

g *Mombritius hæc ita habet:* Tunc imperator furens, remotis omnibus, ait ministris suis: In nostri præsentia abscindite comam capitum eorum, donec agentes pro contumaciæ hujus scelere pœnitentiam recipiantur in palatio nostro.

h *Mombritius:* Inspectoque unusquisque prædio domus suæ, abstulerunt *&c.*

i *Mombritius pro* auscultaretque *habet* & diligentissime percunctaretur.

k *De hæresi Sadducæorum meminit S. Lucas in Euangelio cap.* 20 ℣ 27 *& in Actibus Apostolorum cap.* 5 ℣ 17.

F

l *Apud Photium & Metaphrastem tantummodo fit mentio Theodori; at hîc & in quibusdam aliis Mss. nostris etiam Gaius ille nominatur.*

m *Mombritius hîc addidit:* Ante multos enim annos, id est centum quinquaginta duos, defunctus est. *At juxta hunc computum hoc accidisset anno Christi* 402, *quo Theodosius primùm declaratus est augustus, cum esset puer unius alterius ve anni, ut in Commentario prævio num.* 40 *ex Assemano observavimus. Non cohæret itaque hic annorum computus cum sequentibus, ubi Theodosius jam ætate multo provectior inducitur. Præferenda est hîc igitur Ms. nostri lectio.*

n *In editione Mombritiana post hæc nihil additur; sed in Ms. nostro hæc sequuntur:* Explicit Passio sanctorum Martyrum septem Dormientium apud Ephysum translata in Latinum per Gregorium episcopum, interpretante Johanne Syro, quæ observatur sexto Kal. Augusti. *Hinc in Commentario prævio num.* 44 *collegimus, hoc scriptum S. Gregorio Turonensi tribuendum esse.*

Ex Surio.

ACTA LONGIORA

AUCTORE FORSAN SIMEONE METAPHRASTE.

Ex editione Surii, quæ cum Ms. Græco, & variis apographis Latinis collata est.

CAPUT I.

Persecutio Decii, septem Martyrum constantia in fide, fuga ad spelunсam, & diuturna dormitio.

B

TEnente Decio Romani imperii principatum, accidit, ut ipse ex Cartagenna *a* civitate in Ephesum, multo furore percitus, descenderet. Tunc omnis finitima regio in eam urbem convenit, ut vanis & falsis diis immolaret. Eorum verò, qui Christi fidem sequebantur, ecclesiæ dispersæ sunt. Christiani enim tam sacerdotes, quam laici, metuebant tyranni adspectum. Qui cum ingressus esset Ephesum, animo elato in media urbe cœpit idola erigere: cumque illis totus esset addictus, præcepit urbis optimatibus, ut vanis illis diis secum unà victimas offerrent. Itaque victimarum sanguine loca illa replebantur, & omnes turbæ undique ad idolorum, quæ erant Ephesi, celebritatem confluebant. Fama enim per fines illius regionis divulgabatur, quod scilicet victimarum nidor ex urbe media in altum prosiliret.

Cum Decius

2 Cum igitur festum suorum deorum Decius ageret, atque ipsius jussu universa multitudo ob eam celebritatem ad templa idolorum, quæ erant Ephesi, ex omnibus locis impigre confluеret, ac diis libaret, cumque tota illa urbs sacrificia redoleret, fideles homines tristes erant, iidem & ab idolorum cultoribus opprimebantur. Itaque partim persequentium ora fugiebant, ne comprehendi possent; partim sese occultabant. Tribus autem diebus postea imperator edictum proposuit, ut Christiani omnes caperentur: quo tempore gentiles ac Judæi urgebant milites. Passim igitur Christiani homines trahebantur ad turbas, quæ in unum locum convenerant, ut unà cum imperatore idolis sacrificarent. Tunc nonnulli tormenta formidantes, excidebant à fide, & coram turba illa miseri ad idolorum sacrificia decidebant. At qui ex animo Christi fidem sequebantur, cum audirent aliquos lapsos fuisse, illorum casum magnopere dolentes, miserorum hominum animas lugebant, qui propter metum ad idolorum sacrificia delapsi fuerant. Quicumque verò ex eorum numero in Christi fide stabiliores inventi sunt, mentem atque cogitationem firmam conservantes, neque tyranni minas extimescentes, sed nequissimi diaboli tela suis corporibus libenter excipientes, cruciatus omnes forti animo perferebant.

contra Christianos

C

3 Itaque sanctorum martyrum carnes multis variisque tormentis lacerabantur, ita ut ex illorum vulneribus multus sanguis defluеret. Quorum corpora in urbis mœnibus ac turribus suspendebantur: capita vero palis affixa, erigebantur ante portas. Itaque corvi, vultures, & ejusmodi aves, mœnia illa circumdantes, sanctorum martyrum carnes dilaniabant. Quæ res Christianis hominibus mœrorem afferebat. Tale tantumque certamen propositum erat his, qui Christi fidem confitebantur. Tales erant minæ terroris plenæ, omnibus planè formidolosæ: tales ærumnæ, lapides fere ipsos commoventes. Sanctorum martyrum cadaveribus urbis plateæ coarctabantur. Flebant autem fideles, quod sancta illa corpora in terris dejecta, viderent à volucribus lacerari. Quæso, quodnam facinus tantopere dolendum? Quæ cædes sic immanis & acerba? Tunc Christiani homines, manibus in cælum erectis, precabantur Deum, ut eriperentur è manibus tyranni: patres filios, filii patres abnegabant. Calamitates ipsæ amicissimos viros à se vicissim disjungebant. At Maximilianus, Jamblicus, Martinus, Johannes, Dionysius, Exacustadius & Antoninus, simul versantes, omnesque pariter in Christi fide stabiles, & Christi passiones in corporibus suis gestantes, cum viderent, quæ quotidie contra Christianos efficerentur, fletu, gemitu, jejuniis ac precibus assidue se communiebant. Erant autem illustrium virorum & optimatum urbis filii.

horribilem persecutionem moveret,

D

4 Cum vero imperator turbas gentilium ad inanium idolorum sacrificia congregasset, tunc sancti Viri, quos paulo ante nominavimus, in unum locum convenerunt, simulque ad Christianorum ecclesiam ingressi, prostraverunt se in terram, & pulvere capita sua conspergentes, ante Deum gemitus & lacrymas effundebant. Quod cum facerent, observati sunt à speculatoribus quibusdam, quod scilicet tempore illo, quo sacrificia diis offerebantur, ipsi ad Christianorum ecclesiam secederent. Cumque singuli diligenter exquirerentur, ut diis sacrificarent, accesserunt, qui homines illos observaverant, & imperatori dixerunt: Vivas, imperator, æterno tempore. Tu eos, qui longè absunt, cogis sacrificiis præsto esse, & qui prope sunt, contemnunt imperium tuum, & jussa tua pro nihilo faciunt, Christianorum observantes religionem. Erat autem Maximilianus ipse præsidis *b* filius, item alii cumprimis illustres in exercitu *c*. Tunc Decius imperator ira percitus, illos ad se vinctos duci jussit. Quibus ductis: Quare, inquit, non permansistis nobiscum, ut diis sacrificaretis, qui totum orbem terrarum ad sibi obediendum convocarunt? Accedite igitur, & debitum diis sacrificium offerte, quemadmodum omnes facere consuevêrunt. Tunc Maximilianus respondit: Habemus, Imperator, Deum in cælis habitantem, cujus gloriâ cælum & terra plena est, cui sacrificium confessionis nostræ offerre soliti sumus, atque nostrarum orationum libamine coram Deo exultamus omni tempore. Nos enim nidorum ac fumum vestrorum sacrificiorum istis idolis non offerimus, quandoquidem nostras animas labefactare nolumus.

septem Juvenibus ob fidem comprehensis

F

b

c

5 His auditis, Decius non amplius loqui voluit, sed jussit militares zonas ab eis auferri. Cujus rei causam esse dixit, quod deorum potentiæ adversarios ipsos deprehenderat. Præterea illos à deorum munificentia repellendos, atque ab im-

spatium deliberandi concedit,

A imperii militia procul arcendos esse decrevit, quoad opportune de illorum religione inquirere posset. Non enim æquum videri sibi, aiebat, illorum juventutem tormentis consumi: itaque misericordia motum temporis spatium se illis concedere, ut interea resipiscerent, ad deos reverterentur, & viverent. Hæc dixit imperator, & præcepit ferreis vinculis illorum colla exui, atque à suo conspectu removeri. Tunc Decius in
d in alias urbes *d* profectus est, ut faceret quæ in animo habebat, eo tamen consilio, ut Ephesum repeteret. Itaque sanctis Viris, quos diximus, concessum fuerat ab imperatore, ut per aliquot dies libere versari possent.

qui in speluncam fugientes,

6 Cum igitur opportunum tempus invenissent, & in Christi fide perseverare constituissent, justitiæ operibus incumbebant: cumque aurum & argentum ex paternis facultatibus collegissent, pauperibus multam pecuniam distribuerunt, & inter se consilium ineuntes, vicissim se his verbis adhortabantur: Secedamus parumper ab hac
B urbe, & subeamus speluncam illam magnam, quæ vergit ad Orientem. Illic quietè viventes, Deum nostrum attentis & assiduis precibus oremus, ut tales effici possimus, qui ante tyranni adspectum constanter stare valeamus: neque desinamus Dei gloriam collaudare, ut Deus ipse ope sua nos adjuvet, quo rectam ejus confessionem servemus, coronamque illam incorruptam his paratam, qui ejus fidem custodiunt, & Christum agnoverunt, accipere possimus. Itaque cum tantum argenti sumpsissent, quantum illis ad sumptum satis esse posset, ascenderunt in speluncam in monte sitam,
e (mons Ochlon *e* appellatur) quo in loco multos dies transegerunt, Deum ipsum orantes, & salutem animarum suarum semper ab eo postulantes. Jamblico autem, qui omnibus aliis erat natu minor, & obeundis ministeriis aptior atque expeditior, impositum fuit negotium, ut in urbem descenderet, & si quid fieri opus esset, ipse faceret. Erat autem juvenis ille valde prudens. Itaque cum ad urbem descendebat, ne agnosci posset, vestem mutabat, & unus aliquis è numero mendicorum videbatur: cumque pecuniam secum haberet, partem aliquam pauperibus distribuebat: dabat etiam operam, ut subauscultaret, quidnam de imperatore diceretur.

C

& orationi vacantes, f

7 Post aliquot dies rediit imperator Decius in urbem Ephesum: & statim jussit optimates cum his, qui Achillidem *f* sequebantur, & aliis qui erant illic, sacrificia vanis idolis offerre: de falsis enim diis suis erat valde solicitus, cum eorum vanitatem non cognosceret. Quamobrem Christianæ fidei sectatores timore magno afficiebantur. Hæc cum Jamblicus audivisset, egressus est ex urbe, paucos panes secum ferens, & ad montis speluncam, ubi erant socii, reversus est. Narravit Jamblicus, quæ in tyranni palatio ad ejus ingressum audiverat, & quemadmodum quæsiti fuerant & ipsi, ut unà cum aliis civibus, præsente imperatore, sacrificarent. His auditis, timuerunt illi, & multo cum gemitu ac lacrymis Deum precati sunt. Apposita est igitur illis mensa, & panes, quos Jamblicus emerat, ut cibum sumerent, & ad tyranni certamen sustinendum promptiores fierent. Confedere igitur in media spelunca, & sole occidente cibum sumpserunt. Cum vero tristes sederent, & inter se colloquerentur, dormire cœperunt: erant enim eorum oculi propter mœrorem gravati.

8 At clemens ac benignus Deus, qui servis suis semper providet, fecit illos mortis genus quoddam obire, ut per eos miracula quædam opportuna fierent. Itaque cum sopore omnes correpti essent, in terra jacentes obierunt, animas suas Deo reddentes, & divinam gloriam concelebrantes. Argentum autem, quod habebant in suis marsupiis, apud illos eo in loco, in quo jacebant, remansit. Postridie mane imperator inter optimates jussit iterum septem illos Adolescentes requiri. Qui cùm non invenirentur, ad optimates conversus: Magnopere, inquit, doleo propter Adolescentum illorum calamitates, eo quod illustribus & claris parentibus orti sunt. Opinor enim illos, arbitratos imperii nostri majestatem sibi valde iratam esse, propter pietatis nostræ religionem ab eis violatam, aufugisse. Sed imperii nostri benignitas non succenset his, qui resipiscunt, & ad deorum nostrorum clementiam animos reducunt. Hæc dixit imperator. Cui optimates responderunt: Quod ad illos Adolescentes pertinet religionis desertores, imperii tui majestas nequaquam doleat, neque resipuisse illos arbitretur: adhuc enim in pristina sua ignorantia perseverant, & ut audivimus, eo ipso tempore, quod ipsis præscriptum fuit ad mutandum consilium, pertinaciores facti, obstinatam voluntatem retinent. Itaque argentum & aurum pauperibus per urbis plateas dispositis distribuerunt, neque amplius quisquam eos vidit. Si placet igitur majestati tuæ, parentes illorum capiantur, & tormentis cogantur dicere, ubinam eorum Filii lateant.

Ex Surio. *obdormiverunt in eadem spelunca.*

E

9 Hæc audiens imperator, ira percitus jussit Adolescentum parentes accersiri. Quos cum præsentes vidisset: Et ubinam, inquit, sunt Filii vestri, imperii & jussorum nostrorum contemptores? Propterea vos etiam insolentiæ ipsorum causâ interfici jubeo. Tunc illi dixerunt: Precamur te, benignissime imperator, ut nostram causam audias. Nos imperii & majestatis tuæ jussa non violavimus, neque propitia deorum numina deseruimus. Quare igitur nos illorum, qui desertores sunt, causâ moriemur? Quod vero ad argentum & aurum pertinet, illi à nobis pecuniam subripuerunt, quam cum pauperibus distribuissent, aufugerunt in montem, & ibi delitescunt in spelunca. Sive igitur vivant, sive mortui sint, nos ignoramus. Hæc audiens imperator, viros illos dimisit, & multum secum cogitabat, quidnam faceret Adolescentibus. Benignus autem Deus in ejus mentem injecit, ut speluncæ illius aditum lapidibus obstrueret, quò sanctorum Martyrum corpora sepulta illic jacerent, neque sanctæ reliquiæ amoverentur, sed usque ad resurrectionem ipsam servari possent.

quam Decius, loco latebratum ex parentibus eorum cognito,

F

magnis lapidibus occludi jussit.

10 Decius ergo imperator sententiam contra illos Adolescentes talem pronuntiavit: Quoniam nostris edictis parêre noluerunt desertores Adolescentes, & nostrorum deorum numen contempserunt, propterea & ipsi benignitate nostri imperii priventur, neque amplius in conspectum hominum appareant. Quamobrem speluncæ aditus saxis magnis obstruatur, & sigillorum munimine imprimatur, ut vivi obruantur, & in ejusmodi carcere moriantur. Existimabat enim tam imperator, quam tota civitas, Adolescentes illos adhuc vivere. Theodorus vero & Barbus *g*, qui fuerant à cubiculo imperatoris, & ministri admodum fideles, cum essent & ipsi Christiani, propter persecutionem sese occultaverant. Tum inter se ita dicebant: Scribanus martyrium septem

g

EXSURIO. Adoleſcentum in plumbeis tabulis, quoniam propter Chriſti fidem mortui ſunt, & martyres facti ſunt. Quæ autem ſcripſerimus, in æreis loculis reponamus, & loculos ipſos ſigillo munitos, inter lapides, qui ſunt in eo loco, ponamus: (fortaſſis enim Dominus ante noviſſimi adventus diem Martyres viſitabit) ut ſi quo tempore ſpelunca hæc patefacta & ſanctorum Martyrum corpora in apertum prolata fuerint, ex litterarum monumentis illorum facta diſci poſſint. Fecerunt igitur Theodorus & Barbus, quod inter ſe communicaverant.

ANNOTATA.

a *In quibuſdam Mss. apographis & codicibus noſtris pro* Cartagenna *legitur* Carthagine; *ſed utrumque civitatis nomen corruptum eſſe colligo ex Ms. noſtro Graco, quod ſaltem veroſimilius habet, Decium Chalcedone Epheſum veniſſe.*

b *Hinc confirmatur conjectura Benedetti noſtri, qui putat nomen hyparchi, quod in Actis Syriacis occurrit, non appellationem perſonæ ſed dignitatis ſignificare.*

B

c *In aliis Actis, quæ ſupra dedimus, nulla fit mentio de dignitate militari, quam hi Martyres habuerint. Imo Eutychius Alexandrinus, cujus verba in Commentario prævio num.* 30 *retulimus, aſſerit, illos à Decio* rei veſtiariæ *præfectos fuiſſe.*

d *Græcum Ms. noſtrum dicit, quod Decius Epheſo diſcedens in Orientem profectus ſit.*

e *In Mss. noſtris mons ille communiter vocatur* Celeus *vel* Celius; *in Ms. autem Græco* Χείλαιον. *De aliis hujus montis nominibus apud ſcriptores Arabes vide Commentarium prævium num.* 29.

f *Suſpicor, hîc à Metaphraſte poſitum fuiſſe Achillidem pro Maximiliano, qui ubique primas partes agit, & qui ante baptiſmum* Achillius *vel* Achilles *appellabatur, ut in Commentario prævio num.* 7 *diximus.*

g *Jacobus Sarugenſis nomina eorum non exprimit; à Gregorio Turonenſi* Theodorus & Ruben *nominantur, cui conſonat Ms. noſtrum Ultrajectinum. Sed Ms. ſancti Maximini* Theodorum & Rubinum *vocat. In Ms. Græco* Θεόδωρός τε καὶ Ῥουφῖνος, Theodorus & Ruphinus *appellantur. Scriptor Æthiops, cujus compendium in Commentario prævio num.* 35 *dedimus, eoſdem* Theodorum & Macedonium *nuncupavit.*

C

CAPUT II.

Prodigioſa ſeptem Dormientium reſurrectio, agnitio, ac veneratio.

Orta hæreſi contra reſurrectionem corporum,

TEmporis intervallo mortuus eſt Decius imperator, & tota ætas illa interiit. Succeſſerunt autem imperatores ſuo quiſque tempore, quoad Theodoſius imperator ſceptrum tenere cœpit. Qui cum religioſe & Chriſtianè imperaret, ſurrexerunt quidam hæretici, qui negabant mortuorum reſurrectionem, quam Chriſtus ipſe in ſua ſancta Eccleſia firmiter credi voluit. Milites enim quidam idolorum cultores, cum in palatio imperatoris verſarentur, apertam perſecutionem adverſus aliquos apud imperatorem commoverunt. Quin etiam epiſcopi quidam rectas Dei ſemitas pervertere cupientes, in eccleſiis multarum prævaricationum erant auctores. Quorum princeps & malorum omnium caput habebatur Theodorus *a*, Æginenſium epiſcopus, ſimul cum iis, quos ſecum habebat: qui ne nominari quidem debent, cum Dei Eccleſiam perſecuti fuerint. At imperator Theodoſius in dies magis perturbabatur ac dolebat, cum ſanctarum eccleſiarum fidem fluctuantem videret. Itaque à Deo ipſo ejus mali curationem poſcebat. Erant enim, qui dicerent mortuis hominibus conſolationem nullam futuram. Alii affirmabant, corpus vetuſtate conſumptum, ipſum quidem conſolationem nullam habiturum, ſed ſolam animam immortalis vitæ participem futuram. Ejuſmodi homines vanis opinionibus decepti ſic errabant, neque animadvertebant infantem puerum numquam in ventre matris fuiſſe ſine carne, neque carnem è vulva exiiſſe ſine anima vitali. Item claudentes mentis oculos, ſacras Litteras non conſiderabant, in quibus ſcriptum eſt: Audient, qui ſunt in monumentis, vocem Filii hominis, & vivent, & alio loco: Et multi de iis, qui dormiunt in terræ pulvere, evigilabunt: alii in vitam æternam, & alii in opprobrium: cum illud etiam in eis ſcriptum inveniatur: Ecce ego aperiam ſepulcra veſtra, & educam vos de ſepulcris veſtris, populo meus. Hæc ſunt divinarum Litterarum teſtimonia. Sed hæretici homines à recta vitæ ſemita deviantes aberrabant, & fidei ſinceritatem obliquis ſuarum animarum cogitationibus pervertebant.

D

a

E

tempore imperii Theodoſiani reſurgunt,

12 Imperator igitur Theodoſius eam rem moleſte ferebat, ob idque mœrore afficiebatur. Verùm cum clementiſſimus Deus neminem velit à fidei via errantem perire, fecit, ut reſurrectionis myſterium omnibus patefieret. Immiſit enim in mentem cujuſdam hominis, qui dicebatur Adolius *b*, ejus montis & ſpeluncæ dominus, ubi ſancti Martyres dormierant, ut ovile quoddam ſuis pecudibus conſtrueret. Ejus igitur ſervi unà cum his, qui operi faciendo vacabant, lapides pro ædificio ex ejus ſpeluncæ oſtio revolvebant. Tunc domini noſtri Jeſu Chriſti juſſu ſanctis illis Viris, qui in ſpelunca dormierant, vita reſtituta eſt, & vox illa, quæ Lazarum è monumento excitavit, eadem & ſanctis Martyribus vitæ ſpiritum reſtituit. Surrexerunt igitur, & Deum laudantes conſederunt, & quemadmodum quotidie conſueverant, ſe viciſſim ſalutabant, quoniam nullum in eis ſignum exiſtebat, ex quo mortuos ſe fuiſſe judicare poſſent: nam & veſtes tales erant, quales & antea quam obiiſſent: corpora etiam ipſa florebant, hilaritatem præ ſe ferentia: denique tales erant, ut ſi pridie veſperi ſomnum cepiſſent, & poſtridie mane experrecti fuiſſent. Adhuc & de idolorum ſuperſtitione ſoliciti, à Decio imperatore ſe inquiri exiſtimabant: ob idque multa cura affecti, vertebant oculos ad Jamblicum procuratorem, & ab eo denuo quærebant, quænam pridie veſperi audiviſſet de ipſis in civitate. Quibus Jamblicus reſpondit: Quemadmodum vobis dixi heri veſperi, & nos unà cum reliquis civibus quæſiti fuimus, ut diis immolaremus coram imperatore: qui niſi ejus juſſui obtemperaverimus, tormenta ſe nobis allaturum conſtituit. Quid autem facturus ſit, neſcio.

& putantes ſe una tantum nocte dormiviſſe

13 Tunc reſpondit Maximilianus: Agite, fratres, parati ſimus prodire in conſpectum imperatoris illius terribilis & veri Dei Jeſu Chriſti, neque timeamus mortalem iſtum imperatorem.

Tu

A Tu vero, Jamblice, da operam, ut paretur nobis cibus ad horam constitutam. Accipe argentum, ingredere in urbem, eme panes multos: pauci enim fuerunt, quos heri vesperi attulisti, ob idque esurimus. Eadem operâ discas, quid Decius imperator de nobis decernat. Cogitabant enim, se nocte superiore cubuisse, & postridie mane experrectos fuisse. Tunc igitur bene mane surrexit Jamblicus, & argentum sumpsit ex loculis, quemadmodum consueverat. Erat autem moneta illa vetere notâ impressa, quæ partim quadraginta, partim sexaginta nummorum pretio pendebatur veterum imperatorum temporibus, cum sancti Viri, de quibus verba facimus, prius vivebant. Præterierant autem trecenti & septuaginta duo anni, exquo dormierant usque ad eum diem, quo resurrexerunt *c*.

c

socium ad urbem Ephesinam mittunt,

14 Cum igitur illuxisset, exiit Jamblicus ex spelunca, & vidit lapides ante speluncam positos, atque obstupuit: nihil enim de lapidibus illis cognoverat. Descendens autem de monte, timebat deambulare. Itaque in via totus trepidabat, metuens in urbem ingredi, ne quo modo agnosceretur, & ad imperatorem Decium vinctus

B *d* duceretur: quippe ignorabat, ejus tyranni ossa in sepulcro putrefacta esse *d*. Cum verò in urbem ingrederetur, & venerandæ Crucis signum ante urbis portas erectum vidisset, sic obstupuit, ut à mente ferè exciderit: atque in quamcumque partem oculos vertisset, rerum novitate perculsus, magis obstupescebat. Accessit ad aliam urbis portam, & illic etiam Crucem ipsam supra muros erectam vidit. Cumque omnes portas obiisset, venerandæ Crucis figuram locatam adspiciens, præ stupore mutus factus est. Itaque cum ad primam illam portam se contulisset, ita secum loquebatur: Quidnam hoc est? Heri vesperi hujus Crucis signum in latibulis servabatur, & nunc apertè in ipsius urbis foribus erectum videmus. Verènè hoc video, an spectri alicujus illusione decipior?

qui signum crucis aliaque illic admirans e

15 Cum hæc diceret, & Crucis figuram ubique fixam videret, animo magis confirmato, in urbem aperto *e* capite ingressus est. Cumque longius progrederetur, audivit multos per Jesu Christi nomen jurare. Quare magis perculsus: Quid hæc sint, inquit, ignoro. Heri vesperi nemo liberè Christum nominabat, & nunc

C tam multis linguis Christi nomen celebratur. Rursus secum ambigens, dicebat: Fortasse urbem Ephesum non video, quoniam ejus ædificia omnino mutata sunt, & ipsius lingua: alia quædam est Christum edocta; quod in nulla alia urbe fieri vidi, nisi in hac sola. Progressus igitur, quæsivit à quodam cive, quo nomine urbs illa vocaretur. Ephesus, inquit ille, hæc vocatur. Non credidit Jamblicus, sed secum cogitans: Deceptus, inquit, certe sum, locorum oblitus, totaque mente aberrans. Exeundum igitur mihi est ex hac urbe, ne magis errem.

& ex antiqua moneta suspicionem inventi thesauri præbens,

16 Cum ergo solicitudine magna teneretur, & illinc exire vellet, prius voluit panes emere, & argentum sumpsit, ut pretium daret. Qui verò panem vendiderant, cum monetam illam magnam & diversam vidissent, mirati sunt, & vicissim eam sibi ostendebant. Per manus igitur tradita, moneta illa per omnes, qui panem vendebant, transiit. Qui vicissim in aurem insusurrantes, & Jamblicum intuentes, dicebant: Vere homo iste thesaurum invenit, veterem illum quidem, & multis abhinc annis reconditum. Jamblicus cum illos susurrantes videret, cœpit timere: existimabant enim, se ab illis agnosci, & Decii imperio tradendum esse. Cum vero multi accessissent, & ejus formam nequaquam cognoscere possent, in medio foro illum detinebant. Itaque turbæ multæ confluxerunt, & sermo hic per totam civitatem vulgatus est, adolescentem quemdam comprehensum fuisse, qui thesaurum invenerat. Turbæ autem ad eum congregatæ, dicebant: Homo iste peregrinus est, neque umquam illum vidimus. Hæc dicebant, & intentis oculis magis magisque ipsum intuebantur. Volebat Jamblicus causam suam agere, quod falsum esset, quod de thesauro invento dicerent: sed stupore detentus, id facere non poterat. Cumque omnes turbas circumspiceret, neminem agnoscebat, & nemini notus erat, licet claro & illustri genere apud urbem Ephesum natus esset. Quapropter admiratione maxima detinebatur, quod pridie vesperi omnibus notus fuisset, & postridie mane neminem agnosceret, omnino & ipse ignotus. Dabat operam, ut inter turbam illam, patrem vel aliquem ex fratribus inveniret, neque quemquam videbat. Ex Surio. E

ad episcopum & proconsulem civitatis ducitur,

17 Tunc ea res per totam urbem vulgata, usque ad episcopi aures pervenit. Divinâ quoque providentiâ factum est, ut ejus urbis proconsul illâ ipsâ horâ veniret ad episcopum. Qui dum diceret de thesauro, quem ab adolescente illo inventum cogitabat, ea res fecit, ut mortuorum resurrectio pateret omnibus. Jusserunt enim tam proconsul, quam episcopus, adolescentem illum benigne tractatum custodiri, & ad se duci cum argento, quod secum habebat. Cum igitur Jamblicus ad ecclesiam traheretur, putabat ad Decium Imperatorem se trahi. Itaque huc & illuc circumspiciebat, ut aliquem suorum videret, vel consanguineorum, vel eorum, quibus notus fuerat. Adolescentem ita circumspicientem turba, ut insanum aliquem, irridebat: itaque violentius ad ecclesiam impellebatur. Jam vero proconsul & Stephanus *f* episcopus monetam illam in manus sumptam inspicientes, admirabantur. Tunc proconsul Jamblicum interrogans: Ubinam, inquit, est thesaurus, quem invenisti? Moneta enim hæc è thesauro subrepta est. Minime, inquit Jamblicus, thesaurum inveni, quemadmodum me vos insimulatis. Illud unum certò scio, ex paternis meis pecuniis argentum hoc esse, ejus monetæ nota impressum, quæ huic urbi consueta est. Sed certe miror, neque cogitare possum, undenam tentatio hæc mihi acciderit. Ad hæc præses: Undenam, inquit, es tu? Illi autem respondit Jamblicus: Ex hac urbe, ut opinor, ego sum. Quo patre natus? inquit præses. Est ne aliquis, qui te agnoscat? Veniat, & testimonium dicat pro te, & credemus tibi. *f* F

atque ab iis examinatus

18 Protulit Jamblicus patris & fratrum suorum nomina: neque quisquam noverat, quos diceret. Tum præses: Vera, inquit, non sunt, quæ dicis. Hæc audiens Jamblicus, perplexo erat animo, nec habens quid responderet, silebat. Quem cum ita perplexum ac tristem vidisset: Fortasse, inquit, insanus est. Alii dicebant: Nequaquam insanus est, sed insaniam simulat, ut pericula effugiat. Acerbioribus verbis præses eum increpans: Qua ratione, inquit, te ferre possumus, aut tibi credere, argentum hoc ex paternis pecuniis ad te pervenisse, cum moneta hæc ex inscriptione & nota significet, quod

Ex Surio. trecentis & octoginta annis ante nos fuerit, ac priusquam Decius imperaret, neque ulla ex parte similis sit illi, quæ nunc in urbe impenditur? Num parentes ita veteres & ante trecentos annos genitos habere potes tu, qui adolescens es? An putas, te sic astutum esse, ut senes & Ephesinæ urbis sapientes decipias? His de causis jubeo te in vincula conjici, & flagellis verberari, donec confitearis, ubinam sit thesaurus iste.

miraculum resurrectionis prodit,

19 Hæc audiens Jamblicus, & timens, faciem in terram prostravit, & his verbis illos affatus est: Precor vos, ut mihi non gravemini dicere, quod quæsiero: omnia enim liberè vobis confessus fuero. Decius imperator, qui erat in hac urbe, vivitne, an non? Ad hæc Stephanus episcopus: Non est, inquit, fili, qui hodie in hac regione Decius imperator nominetur. Tunc Jamblicus: Venite, quæso, mecum, & ostendam vobis in spelunca montis Ochlon socios meos, ut ab illis discatis, verum esse, quod dico. Certe scio, ab imperatore Decio nos illuc fugisse: quem Decium & ego heri vesperi in urbem Ephesum ingredientem vidi. Sit autem nec ne urbs ista Ephesus, nescio. Tunc episcopus Stephanus in eam cogitationem veniens, quod Deus per juvenem illum aliquid eis revelare vellet: Eamus, inquit, & videamus. Statimque episcopus & proconsul cum optimatibus & turbis multis ascenderunt in montem ad speluncam, quam Jamblicus antecedens demonstravit. Dum autem episcopus, & qui cum eo erant, ingrederentur in speluncam, in ejus ostio arculam quamdam æream invenit episcopus, inter duos lapides positam, & duobus argenteis sigillis impressam; quam coram præside & optimatibus aperiens, duas plumbeas tabulas in ea invenit, in quibus scriptum erat, à Decio tyranno fugisse Maximilianum Eparchi *g* filium, Jamblicum, & reliquos adolescentes, & ipsius Decii tyranni jussu speluncæ illius aditum obstructum fuisse. Erat & eorum martyrium in earumdem tabellarum latitudine conscriptum *h*. Quo lecto, admiratione affecti sunt, & Deum ipsum, qui tanto miraculo adolescentes illos prosecutus fuerat, summis vocibus collaudarunt.

ad quod videndum Theodosius invitatur,

20 Ingressi verò in speluncam, Sanctos illos sedentes invenerunt: quorum facies instar luminis effulgebat. Ad eorum igitur pedes se abjicientes, eos venerati sunt, & Deo gratias egerunt, qui tanti miraculi spectaculum ipsis concesserat. Ceterùm sancti Martyres de omnibus, quæ sub Decio facta fuerant, eos docuerunt. Statim vero episcopus & proconsul miserunt litteras ad imperatorem in hanc sententiam: Celerrime jubeat majestas tua huc aliquos venire, & videre miracula, quæ Deus ostendit imperii tui tempore: quandoquidem futuræ in extremis temporibus resurrectionis signum nostra ætate mundo ipsi præmonstratum est, in sanctorum Virorum corporibus, quæ nunc resurrexerunt. Ea re gavisus est imperator, & Dei gloriam laudabat. Quin etiam ad eum locum ex urbe Constantinopoli cum multis hominibus profectus est: eique tota civitas Ephesina obviam processit. Illico autem ab episcopo, proconsule & optimatibus deductus, in speluncam ingressus est: cumque Adolescentes salutasset & amplexus esset, flere cœpit, & Dei gloriam celebrans, toto animo exultavit. Cui Maximilianus vir sanctissimus: Ex hoc, inquit, tempore imperium tuum propter fidei tuæ stabilitatem firmum erit, & Jesus Christus filius Dei vivi custodiet ipsum in nomine suo ab omni tentatione. Mihi credas, tui causâ fuisse nos à Deo ipso exsuscitatos.

qui veniens Martyres, iterum in Domino obdormientes, magno honore affecit.

21 Imperator, & episcopus, & tota turba hunc sermonem audientes, mirum in modum lætabantur. Sancti verò Martyres cum sua capita in terram declinassent, & Deum precarentur, dormierunt, & ita divino nutu suos spiritus Domino tradiderunt. Imperator igitur jussit septem aureas arcas componi, quibus septem illorum Juvenum corpora conderentur. Nocte verò illa Juvenes in somnis apparuerunt imperatori, eique dixerunt, ut in spelunca, in qua fuerant supra terram, eos requiescere sineret. Quamobrem imperator usque ad hodiernum diem illic eos esse voluit. Deinde magnus episcoporum cœtus illic convenit, & diem festum celebravit, Virosque beatissimos, ut ipsorum dignitas postulabat, debitis honoribus omnes prosecuti sunt. Ad hæc imperator illius regionis pauperibus multa dedit, & qui erant in carcere, eos dimitti jussit. Quo facto, Theodosius lætus rediit in urbem Constantinopolim multo comitatu. Omnes autem exultantes, Christum Deum nostrum collaudabant, Sanctos suos mire glorioſos efficientem: cui convenit gloria, honor & adoratio nunc & semper, & in secula seculorum. Amen.

ANNOTATA.

a *In Ms. Ultrajectino vocatur* Theorus; *forsan vitiosè, quia alia pleraque constanter appellant eum* Theodorum, *quibus nonnulla addunt Gaium, ut supra in Actis Gregorii Turonensis monuimus. Photius Constantinopolitanus in compendio Actorum, quod in Commentario prævio exhibuimus, ibidem num.* 28 *addit, Theodorum illum fuisse episcopum Ægæorum, qui forte iidem sunt cum Æginensibus.*

b *Hic in Ms. Ultrajectino vocatur* Dedanus; *in altero* Dedalius. *Sed à Photio & in Ms. nostro Græco etiam nominatur* Adolius.

c *Crassus iste anachronismus fere ubique recurrit, de quo plura diximus in Commentario prævio num.* 38.

d *Ms. Ultrajectinum hoc ita exponit:* Non sciebat Sanctus, quoniam ossa maculati & impiissimi Decii jam fuerant devorata & projecta in terram. *Non est autem verosimile, ut hic narrat Metaphrastes, ossa Decii* in sepulcro putrefacta esse, *cum Lactantius de Mortibus persecutorum num.* 4 *de Decio sic scribat:* Profectus adversus Carpos, qui tum Daciam Mœsiamque occupaverant, statimque circumventus à barbaris & cum magna exercitûs parte deletus, nec sepulturâ quidem potuit honorari; sed exutus ac nudus, ut hostem Dei oportebat, pabulum feris ac volucribus jacuit. *Alii antiqui auctores tradunt, corpus Decii non potuisse inveniri.*

e *Forte legendum est* operto capite *pro* aperto, *cum timeret, ne agnosceretur.*

f *In Ms. nostro Græco hic Ephesinus episcopus vocatur* Maron. *In plerisque apographis & codicibus Latinis appellatur* Marinus. *Vide plura, quæ de hoc episcopo Ephesino dicta sunt in Commentario prævio num.* 40 *&* 53.

g *Suspicor legendum esse* hyparchi filium, *sicut in Actis Syriacis vocatur, ex qua voce appellativa Latinus Græcorum Actorum interpres forte nomen proprium fecerit.*

h *Ultrajectinum Ms. nostrum ipsam tabulæ inscriptionem dicit conceptam fuisse his verbis:* Quoniam

A niam à facie Decii fugerunt Maximianus filius præfecti, Malchus, Martinianus, Dionysius, Joannes, Serapion & Constantinus: isti sunt sancti qui sunt in spelunca, quibus secundum præceptum Decii imperatoris obturatum est os speluncæ lapidibus quadratis petrinis. Nos verò fideles Christi famuli Theodorus & Ruben scripsimus martyrium eorum, & posuimus supra petram in ore speluncæ. *Si hæc inscriptio genuina sit, mirum est, antiquos scriptores eam non exhibuisse, & in nominibus tum Martyrum tum duorum scriptorum inter se differre.* Ex Surio.

DE S. PANTALEONE MARTYRE

NICOMEDIÆ IN BITHYNIA.

COMMENTARIUS PRÆVIUS. P. B

§ I. Cultûs ejus solennitas & antiquitas in ecclesia orientali.

IN PERSECUTIONE DIOCLETIANI.

B *S. Pantaleon medicus & martyr Nicomediensis*

Alium hîc denuo Pantaleonem *cum Ecclesia producimus, priore multo notiorem, totoque jam olim Oriente atque Occidente celeberrimum, quamquam non eodem ubivis nomine: quem enim nos* Pantaleonem *fere nuncupamus, Græci passim dicunt* Panteleémonem, *tamquam illustriori nomine ac divinitus indito; ut infra videbitur. Quod siquando vocabulum ejus primum usurpant, non* Pantaleonem *nominant, sed* Pantoleontem, *seu* Παντολέοντα, *id est,* Leoni per omnia similem; *quam vocem frequenter in Actis adhibent, cum ea narrant, quæ sancto Martyri ante revelationem ultimam, qua nomen illud, altero substituto, antiquatum creditur, acciderunt. Nos eum interim recepto jam hîc more* Pantaleonem *vocitabimus, quo nomine Nicomediensem intelligi volumus medicum ac Martyrem; non alium: nam & alios fuisse homonymos, omnino certum putamus. Ac de Vigiliensi quidem res ipsa loquitur; uti & de Pantaleone monacho, quem inter apostolos suos recensent Æthiopes, teste Tellezio nostro Hist. Æthiop. lib. 1, cap. 31, coluntque die* VI *Octobris, ut videri potest in eorum Kalendario apud Ludolfum: de pluribus dubitari non sinent, quæ de reliquiis infra dicentur; tametsi nec gesta supersint eorum ulla, nec distincta satis in Fastis cum Græcis tum Latinis memoria.*

C *hoc die solenni Officio colitur apud Græcos,*

2 *Celebratur verò hoc die solenni apud Græcos Officio sanctus Martyr hic noster, ut in Menæis magnis videre est; in quibus annuntiatur his verbis:* Μηνὶ τῷ αὐτῷ κζ ☧ ἁγίου μεγαλομάρτυρος καὶ ἰαματικοῦ Παντελεήμονος. Eodem mense [*Julio*] die XXVII [*natalis*] sancti magnique martyris & sanandi virtute præstantis Panteleémonis. *Sub finem recitantur hi versiculi:*

Γαλατόμικτον, Μάρτυς, αἷμα σῆς κάρης.
Δι' ἣν ὑδατόμικτον ὁ Χρίστος χέει.
Φάσγανον ἑβδομάτῃ εἵλαχ' εἰκάδι Παντελεήμων.
Lacte & cruore Martyris collum fluit:
Pro quo cruorem fuderat Christus aqueum.
Pantaleona dedit vigesima septima morti.

Consonat eodem die Typicum S. Sabæ, Horologium Cryptæ Ferratæ, Kalendarium Græcorum à Genebrardo editum, & Ruthenicum à Possevino nostro, Menæum Chiffletii aliaque Mss., uti & Menologium Slavo-Russicum à Sparwenfeldio versum; ubi additur, illo die permitti vinum & oleum; quod etiam notatur in Horologio Græcorum impresso anno 1607.

& quidem festo in populo. 3 *In compendio autem Menæorum ad calcem Horologii parvi excuso Venetiis* 1601 *ad eumdem diem sic legitur:* Τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος, ἀργία, ἡ καταύλυσις οἴνου καὶ ἐλαίου; Sancti Panteleémonis; cessatio (*ab opere servili & forensi*) & usus liber vini atque olei. *Est ergo apud Græcos dies hic festus, ut vulgo loquimur, in populo, unusque adeo de celebrioribus; quamquam seculo duodecimo sub Manuele Comneno imp. minus erat solennis; ut constat ex ejus constitutione de Feriis, in qua inter festa semisolennia (hoc est, ea, quibus abstinendum erat à foro vacandumque rebus divinis matutino tempore, donec absolutæ essent in ecclesia) numeratur Julii dies* XXVII, ὅτι ἡ ἀθλοφόρον καὶ θαυματουργὸν Παντελεήμονα ἑορτάζομεν, *id est,* Quia victorem patratoremque miraculorum Panteleémonem (*non* Joannem misericordem, *ut ineptè vertit Leunclavius*) celebramus. E

Elogium ejus ex Synaxario Basilii, aliisque.

4 *Eodem die refertur in Synaxario Basilii imperatoris, cujus textum Græcum dedimus tomo primo Julii pag.* 696, Certamen sancti megalomartyris Panteleémonis, *cum hoc elogio:* Panteleémon, maximus Christi martyr, oriundus quidem erat ex civitate Nicomedia; filius verò Eustorgii gentilis & Eubulæ Christianæ (Χριστιανῆς, *ut habet apographum Ms.*; *non* Χριστιανὸς, *ut malè impressum est*;) arte medicus; quam quidem edoctus erat ab Euphrosyno, medicorum celeberrimo: fidem verò didicit ab Hermolao presbytero, à quo & baptizatus est; per quam & puerum ictum à vipera necatumque suscitavit, F & cæco visum restituit, & alia complura patravit miracula. Agnitus autem ab imperatore Maximiano, & comprehensus, Christumque confessus, variè tortus est; ac tandem pronuntiatâ necis gladio inferendæ sententiâ, catenis vinctus, ubi locum attigisset supplicii, alligatus est olivæ; & abscisso capite, sanguis fluxit & lac; quæ usque in hanc diem apparentia sanationes præstant omnibus, qui accedunt, fidelibus. *In Menologio Sirletiano apud Canisium hoc die multo brevius est elogium; at in Menæis excusis, & ex his in Anthologio Arcudiano, multo fusius, uti & in* Βίοις Ἁγίων *Maximi Cytherei. Prætermimus hæc tamen, quia nihil docent diversum ab Actis infra proferendis, quorum sunt meræ compendia; nisi quod hoc addunt Menæa:* Τελεῖται δὲ ἡ αὐτὴ σύναξις ἐν τῇ αὐτῇ ἐπωνύμῳ ἐκκλησίᾳ: Celebratur autem solennitas ejus in ecclesia ipsius nomine insignita. *Porrò Græcis adjungi possunt Arabes Ægyptii, in quorum Martyrologio, quod nobis Latinè vertit Gratia Simonius, eodem die notatur* Memoria S. Pantaleonis.

5 *Sed quoniam de ecclesia* S. Pantaleonis *facta*

AUCTORE P. B.

Eccleſiæ antiquiſſimæ ejus nomine Deo dicatæ

eſt mentio, operæ pretium videtur, ſi tum de illa, tum de aliis Deo ejus nomine dicatis, non nulla dicantur: faciunt enim non parum ad cultûs ipſius ſplendorem antiquitatemque comprobandam. Ædificatas igitur eccleſias fuiſſe hujc Martyri putamus inde à temporibus Conſtantini Magni; quando, ſtabilita religionis Chriſtianæ libertate, everti deorum fana cœpere, atque ex eorum materia nova ſanctis Martyribus templa ſuſcitari: hoc enim aſſerere videtur Theodoretus Serm. 8 de Martyribus, tom. 4 editionis Sirmondianæ pag. 606, ita ſcribens: Horum (*idolorum*) namque templa ſic deſtructa ſunt, ut ne figurarum quidem permanſerit ſpecies, nec ararum formam hujus ſeculi homines ſciant: harum autem materia omnis Martyrum fanis dicata eſt. Suos enim mortuos Dominus Deus noſter in templa pro diis veſtris induxit: ac illos quidem caſſos vanoſque reddidit; his autem honorem illorum attribuit. Pro Pandiis enim Diaſiiſque, ac Dionyſiis & aliis feſtis veſtris, Petri & Pauli, & Thomæ, & Sergii, & Marcelli, & Leontii, & PANTELEEMONIS, & Antonini, & Mauricii aliorumque Martyrum ſolemnitates peraguntur *&c. De noſtro* Panteleone *ſermonem hic eſſe, perſpicuum eſt; cum ſit in Orientali eccleſia, ut jam vidimus, celebratiſſimus, nec alius in ea* Panteleémonis *nomine uſquam notus appareat. Hujus ergo ſolennitas & vigebat ſub Theodoreto, & idolorum feſtis ſubſtituta pridem fuerat, & fanum exſtabat, ex idolorum, ut innuitur, disjectis olim ruderibus excitatum; quamquam non dicitur, unum, an plura, aut ubi poſita fuerint.*

B

Sebaſtiæ & CPoli ſeculo IV; quarum unam inſtauravit Juſtinianus I. imp.

6 Sebaſtiæ *in Armenia* feciſſe [Conſtantinum] ædificari eccleſiam magnam in nomine ſancti Pantaleonis, *narratur in vetuſto quodam codice monaſterii virginum Ordinis S. Auguſtini Toloſæ, ex quo nobis aliqua deſcripſit anno 1645 Petrus Poſſinus noſter; ſed ea ejuſmodi, ut vix fidem ullam mereantur, id quod infra patebit evidentius. Ad eadem tempora referri poteſt illa* S. Panteleémonis *ædes, quæ Conſtantinopoli ad Pontum Euxinum navigantibus in dextro Boſphori littore, ubi anguſtiæ ad Fanum notantur, collocata, jam ſeculo ſexto ſub Juſtiniano imperatore vetuſtate fatiſcebat. De hac ita Procopius Cæſarienſis, De ædificiis Juſtinianeis lib. 1, cap. 9:* Inde Pontum Euxinum petenti occurrit abruptum quoddam ac procurrens è freti littore promontorium, in quo

C

S. Panteleémonis martyrium ſitum erat, ac negligenter olim ædificatum, vetuſtati jam ſuccumbebat. Eo diruto, atque æde, quæ ibi hodie viſitur, magnificentiſſimè exſtructa, honorem Juſtinianus auguſtus aſſeruit Martyri, & freto decus addidit.

Antiquiſſimum ejus monaſterium; & eccleſia CPoli erecta ſec. VI,

7 *Vetuſtum quoque monaſterium illud fuiſſe neceſſe eſt, de quo idem Procopius ibidem lib. 5, cap. 9 hæc habet:* Hieroſolymis *inſtauravit (id eſt renovavit, ἀνενεώσατο, idem nempe Juſtinianus)* hæc monaſteria: ſancti Thalelæi, S. Gregorii, S. Panteleémonis in deſerto Jordanis. *Recentior eſt eccleſia, antiqua tamen, quam eidem ſancto Martyri Conſtantinopoli erexit ejuſdem Juſtiniani conjux Theodora, de qua Codinus in Originibus CP. in editione Pariſina anni 1655 pag. 52,* Eccleſiam, *inquit,* S. Panteleémonis Theodora, uxor Juſtiniani Magni exſtruxit: quoniam ex Paphlagonia Conſtantinopolim veniens, ibi habitaverat in porticu, paupercula tunc & lanificio ſibi victum quæritans. Sed poſtquam ad imperium pervenit, ædes illas paupertinas in eccleſiam mutavit. *Conſonat Anonymus apud Banduri, Imperii Orient. tom. 1, parte 3, lib.* D

3, pag. 47, niſi quod in titulo habet: Περὶ τῆς ἁγίας Παντελεήμονος τῆς μεγάλης, *quod interpres vertit:* De eccleſia S. Panteleémonis magni; *ſed neſcio, an is fuerit ſenſus auctoris: nam cum templa Sanctorum ipſo Sanctorum nomine recto appellare ſoleat, ut* S. Julianum, S. Agathonicum *&c. pro templo S. Juliani, Agathonici &c. incertum eſt, an* τῆς μεγάλης S. Panteleémonem *afficere debeat, an hanc ejus eccleſiam. Ceterùm hanc eccleſiam diverſam eſſe à Juſtinianea, de qua numero præcedente, oſtendit Banduru in Commentariis ad Anonymum ſuum tom. 2, pag. 686, quia hæc ædificata fuerit in parte urbis Conſtantinopolitanæ, quæ Propontidem ſpectaret. Addi poterat, priorem eccleſiam exſtructam fuiſſe loco alterius antiquioris, ad hoc dirutæ; at hanc loco antè profano, ut ex adducto Codini textu liquet.*

item alia ibidem à Nicolao patritio ædificata,

8 *Fuit & alia Conſtantinopoli, de qua Codinus ibidem pag. 48, & Banduri Anonymus part. 2, lib. 2, pag. 39 conſentiunt. Et prior quidem ſic habet:* Chryſobalandum (*ſive Auri crumena*) domus erat Nicolai patritii & domeſtici Orientalium, quam ille mutavit in duo templa, ſancti archangeli Michaëlis, & Sancti Panteleémonis, ob hanc cauſam: uxor ſupradicti domeſtici, marito in caſtris commorante, ab alio quodam adulterabatur: qua de re ipſe certior factus, improviſò in urbem rediit, & ambos ſimul deprehenſos articulatim conſecuit. Poſtea autem recordatione & metu extremi judicii duo hæc templa condidit. Cum verò abſolutâ jam fere ſtructurâ, defectu pecuniæ plurimum angeretur, apparuit ei in ſomno archangelus, dicens: Abi ad illum locum vicinum Aſparis ciſternæ, & invenies crumenam centum auri libras continentem. Domeſticus igitur eò accedens, crumenam invenit; & conſummatâ templorum ſtructurâ, locum, ut antea diximus, nominavit Chryſobalandum. *Situm eſt autem Chryſobalandum, ſeu Chryſobalantum, ad partem urbis occidentalem, haud procul à muris inter portas Polyandri & Romani, juxta tabellam ſecundam Imperii Orientalis tomo 2 præfixam; inde etiam non longè Deuterum notatum reperies, de quo apud Conſtantinopolitanos ſcriptores frequens eſt mentio; unde autem Deuterum urbis iſta regio nuncupata ſit, explicat Anonymus Bandurianus tom. 1, part. 2, lib. 2, pag. 58; quia nimirum illac urbem ſubierit Juſtinianus Rhinotmetus, quando imperium* ſecundò *occupavit. Vide & Codini Origines pag. 49.*

F

& alia, à Narſete ſec. VI; & monaſterium ſec. IX.

9 *Alia denuo eſt, quam Narſetem illum, qui à Phoca imperatore ob rebellionem exuſtus eſt, ædificaſſe ſcribit Zonaras Annalium lib. 14, § 14; cujus quidem loci interpretatio Latina non placet:* Hic Narſes divi Panteleémonis & ſanctorum martyrum Probi, Tarachi & Andronici ædem, atque vicinum hoſpitium condidit: *videtur enim ædem tantum unam adſtruere, quæ* S. Panteleémoni *cum tribus aliis Martyribus communis fuerit; cum alia fuerit* Panteleémonis *ædes, alia trium iſtorum; ut patet ex repetito Græcè articulo,* τὸν δὲ ἁγίου Παντελεήμονος ναὸν ἐδομήσατο, τὴν τῶν τῶν ἁγίων μαρτύρων Πρόβου *&c. Hæc illa videtur eſſe Martyris hujus eccleſia, quæ in tabella ſecunda Banduri ad meridianam urbis partem prope portum Eleutherii notatur; certè vicina eſt illi Narſetis domus & tractus. Rurſus alia eſt eccleſia vel cœnobium potius* S. Panteleémonis, *de qua Codinus pag. 57:* Monaſterium ad Armamenta, ſive S. Panteleémonis, primo quidem à Mauricio in

A in armamentarium exſtructum fuit. Theodora autem, uxor Theophili imperatoris, in monaſterium mutavit poſt annos ducentos quadraginta & octo; *illudque* multis, *ut addit Banduri Anonymus part.* 3, *lib.* 3, *pag.* 57, poſſeſſionibus ditavit. *Locatur hoc monaſterium in ſecunda Banduri tabella verſùs Blachernas & Septemtrionalem urbis angulum. Vide ejuſdem etiam Commentarios pag.* 729, *& ſeq., ubi & de Ponte* S. Panteleémonis, *qui Barbyſæ flumini imminebat, dubitat, num ab hoc cœnobio, utcumque vicino, nomen acceperit; an potius ab eccleſia ejuſdem ſancti Juſtinianea; quæ tamen juxta tabellam ejus tertiam à Barbyſe diſtat quam longiſſimè.*

aliud monaſterium ſec. X, *& binæ eccleſiæ,*

10 *De Romano Lacapeno imperatore hæc tradit Anonymus, quem inter hiſtoricos Byzantinos Theophane poſteriores edidit Combefiſius, pag.* 269, § 50: Romanus imperator . . . . . inſtauravit & Manuelis monaſterium: ſimili quoque ratione Panteleémonis monaſterium ac baſilicam, cui cognomen Ophri portus, à fundamentis erexit: octingentos illic monachos ſub ſancto inſtituto

B adunavit, iiſque ſtatuta ſtipendia, unde ſuſtentarentur, conſtituit, quæ Sergio monacho, patri ſuo ſpiritali, in eorum annonam præbebat. *Eſt inſuper templum aliquod* S. Panteleémonis *notatum in Anaplo Boſphori Thracii, ſeu tabella tertia Banduri, trans cornu Byzantiorum ad fontem Ciſonis fluvii; de quo nihil alibi reperi. Denique ad* Pantaleonem *quoque noſtrum referendum cenſuerunt Majores noſtri tom.* 2 *Februarii, pag.* 382, *quod in Menæis magnis die* XVII *Septembris ſubjicitur commemorationi τῶν ἁγίων μαρτύρων Χαραλάμπους, Παντολέοντος, καὶ τῶν συνοδίας αὐτῶν*, Sanctorum martyrum Charalampæ, Pantoleontis, & Sociorum; *ſubditur verò:* Τελεῖται δὲ ἡ τέτων σύναξις ἐν τῷ μαρτυρίῳ αὐτῶν, τῷ ὄντι ἐν τῷ Δευτέρῳ. Agitur autem horum feſtum in ipſorum eccleſia, quæ eſt in Deutero. *Videtur hîc ergo templum adſtrui à prioribus diverſum; utpote non ſoli* Pantaleoni *proprium, ſed ipſi commune cum aliis.*

præter alias nobis incognitas.

11 *Ex dictis collige* 1. *quam antiqua, quam conſtans, quam illuſtris fuerit* S. Pantaleonis *apud eccleſiam Orientalem veneratio.* 2. *Dubitari non poſſe, cum tot in una urbe Conſtantinopolitana ejuſque vicinia erecta ipſi fuerint eccleſiæ, quin plures multo per Orientem univerſum conditæ ſint; quamvis interciderit earum notitia.*

C 3. *Multo minus ambigi poſſe, quin templum ejus cultumque ſibi præcipuum Nicomedia vindicaverit; ut quæ Martyri huic vitam, fidem, palæſtram, ſepulcrum olim dederit, quod ad ſeculum uſque decimum, (ſi Hugoni Flaviacenſi, infra citando, credimus) religioſiſſimè cuſtodierit.* 4. *Denique ex tot ejus eccleſiis difficile dictu eſſe; quænam ſit illa, de qua ſupra num.* 4 *Menæa meminerunt.*

§ II. Cultus ejus in Occidente; item Acta, & miracula.

Colitur etiam hodie in Eccleſia Latina;

NOn *ea fuit Martyris hujus gloria, ut ſolum illuſtraverit Orientem: totum inſuper Occidentem pervagata, dudum ad amorem ejus & cultum attraxit; & nunc quidem eodem hoc die ſic eum celebrat Martyrologium Romanum:* Nicomediæ paſſio ſancti Pantaleonis medici, qui à Maximiano imperatore pro fide Chriſti tentus, & equulei pœna ac lampadarum exuſtione cruciatus, ſed inter hæc Domino ſibi apparente refrigeratus, tandem ictu gladii martyrium conſummavit. *Addit Baronius in notis:* De quo hac item die Beda. *At ſi de genuino Bedæ Martyrologio id quiſquam intelligat, errabit: nuſquam enim in eo apparet* S. Pantaleon; *ſin autem de ſpurio, ſeu Plantiniano, quod Bedæ nomine in iiſdem annotatis citari paſſim ſolet; verum quidem eſt, in eo mentionem fieri hac die* S. Pantaleonis, *at non ratione ſui, verùm occaſione tantùm S. Hermolai, cujus hac die ibi feſtum annuntiatur; de ipſo verò* S. Pantaleonis *natali ſolùm iſtic agitur die ſequenti, ſeu* XXVIII *Julii, more antiquorum in Occidente Martyrologorum: Latinum etenim, qui cum Græcis* S. Pantaleonem *hac die recenſeat, nullum vidimus ante Belinum, à quo & diem & elogium mutuati videntur, qui Martyrologium, ut nunc eſt, Romanum adornarunt.*

AUCTORE P. B.

olim tamen agebatur feſtum ejus 28 *Julii,*

E 13 *Antiqui, ut modo dicebam, Martyrologi noſtri natalem Sancti hujus conſignabant die* XXVIII *Julii, ſeu* V *Kalendas Auguſti; quo in Hieronymianis apud Florentinium exemplaribus vetuſtiſſimis legitur:* In Nicomedia, natalis ſancti Pantaleonis: *in Romano parvo* Nicomediæ, S. Pantaleonis martyris: *apud Wandelbertum:*

Quintam (*ante Kal. Aug.*) Nazarius cum Celſo poſſidet: hancque

Panthaleon martyr proprio ſibi ſancit honore:

Apud Adonem: Nicomediæ paſſio ſancti Pantaleonis: qui cum, jubente Maximiano, artem diſceret medicinæ, à presbytero Hermolao ad fidem Chriſti converſus, multa miracula fecit, patremque ſuum ſenatorem Euſtorgium Chriſti fidei ſubjugavit. Ob quam cauſam tentus ab eodem Maximiano, equulei pœna & lampadarum exuſtione cruciatus (ſed inter hæc Domino ſibi apparente refrigeratus) tandem ictu gladii martyrium conſummavit. *Adonem eodem die deſcribit Notkerus, & Florarium Sanctorum Ms., quod tantùm ſubdit textui Adoniano:* Anno ſalutis CCC: *Uſuardus verò ita contrahit, ut fere habet Martyrologium Romanum ſupra.*

imo & 18 Februarii,

F 14 *Rabanus alium ſibi menſem, alium diem elegit, nempe* XVIII *Februarii, quo ſic habet:* In Nicomedia, natale Pantaleontis martyris, qui ſub Maximiano imperatore martyrium ſuum implevit. Hic Euſtorio (*Euſtorgio*) patre editus, & ab Ermolao (*Hermolao*) presbytero fide imbutus, antequam baptizaretur, puerum à ſerpente obligatum liberavit, & ſerpentem oratione interfecit. Poſt baptiſmum verò cæcum illuminavit, patrem ſuum Euſtorium ad fidem convertit, & multa miracula in nomine Chriſti perpetravit. Propter quod juſſit Maximianus eum in eculeo ſuſpendi, & lampadas ad latera ejus ſuſpendi; ſed flammæ earum ſubito exſtinctæ ſunt. Poſtea miſſus eſt in ſartaginem ignis, ut ibidem plumbo liquefacto exureretur: ſed per Chriſti virtutem frigeſcente ardore, in nullo læſus eſt. Poſtea in mare miſſus; ſed inde ſanus ad littus perductus eſt. Dehinc feris eſt traditus; ſed à nulla earum contaminatus. Ad extremum verò capite cæſus eſt: ſed percuſſores ipſius reliquias corporis ejus tulerunt, & honorificè ſepelierunt. *Habes hic Actorum vetuſtiorum compendium abſolutum.*

& aliis diebus,

15 *Plura exemplaria Martyrologii Hieronymiani* S. Pantaleonem *non illo tantum die, quem vidimus,* XXVIII *Julii, ſed & aliis commemorant; at noſtrum hunc, an alios, neſcio quos, quis liquidò diſcernat? Sic* XXI *Aprilis Mſs. regino-*

AUCTORE P. B.

ginæ Suecia, teſte Florentinio, habet : Nicomediæ Pantaleonis monachi ; *quod etiam obſervat Holſtenius in Animadverſis ad Martyrologium Romanum eodem die. Sic & XXIII Aprilis legitur in variis apographis :* Alibi natalis S. Pantalimonis, *ſeu* Pantaleémonis, *ut eſt in codice Baluziano apud Acherium in recuſo Pariſiis haud ita pridem Spicilegio tom. 2, pag. 29. Sic denique XXVI Julii in codice Florentinii ſcribitur :* In Laudicia Frigiæ, natalis ſancti Joviani, Juliani, Pantaleonis *&c. Sed cum in his omnibus codices inter ſe antiqui diſſonent, non ſatis eſt argumenti, ut diverſos hìc ab hodierno Pantaleones adſtruamus : potuit enim unus idemque variis diebus intrudi ob acceptas tranſlataſve ejus reliquias ; potuit* monachus *exſcribi pro* medicus *ab amanuenſi non ſatis exercitato in legendis abbreviationibus, quæ in antiquis quibuſdam codicibus & frequentiſſima ſunt & compendioſiſſima ; potuit denique nomen aliud in aliud commutari, & ex uno laterculo tranſire in alium, ut mendis plena ſunt paſſim hujus Martyrologii apographa.*

B *Itaque in Prætermiſſis ad dies modò aſſignatos hæc omnia ad* Pantaleonem *noſtrum Nicomedienſem retulimus, cum alium notum, in quem cadere poſſent, nullum inveniremus ; tametſi alios fuiſſe certum putemus ; ſed prorſus ignotos.*

16 *Idem certè Martyrologiis Uſuardinis acciditione acceptarum ejus reliquiarum.* *diſſe perſpicuum eſt : nam cum in genuino ejus textu non niſi ſemel, & quidem* V *Kalendas Auguſti, occurrat* S. Pantaleonis *memoria ; in apographis tamen ejus variis eadem aliis atque aliis diebus recurrit ; & quidem ejuſdem Sancti, ſed non eadem de cauſa, ut videre eſt cum in Prætermiſſis, tum in Uſuardo noſtro ad dies* V, VI, XIV, XVII, XVIII, *&* XIX *Februarii ;* XXVII *&* XXVIII *Julii, ac denique* IV *Auguſti. Nimirum dies* XXVIII *Julii, tamquam natalis* S. Pantaleonis, *per Eccleſiam Occidentis univerſam colebatur olim ; ſed huic alios dies ob reliquiarum tranſlationes varias particulares eccleſiæ adjecerunt, ut ſuis infra locis obſervabitur. Quid autem Latinos impulerit, ut natalem ejus poſtridie celebrarent, quam colatur à Græcis, mihi quidem haud promptum eſt divinare.*

Cultus quam antiquus & ſolennis in Occidente. C

17 *Quamquam verò ex allatis Martyrologiis, & maximè ex Hieronymiano vetuſtiſſimo certum ſit, perantiquam eſſe in Occidentis Eccleſia ſancti hujus Martyris memoriam, verique ſimillimum, eam ſub Gregorio Magno quotannis in eccleſia Romana fuiſſe recitatam, ut colligi poteſt ex præfatione ad Uſuardum noſtrum cap. 1, art. 1, num. 22 : fatemur tamen, non eſſe nobis monumenta, quibus vel tam antiquum apud nos, vel (ſi de Eccleſia Occidentali univerſa loquamur) tam ſolennem fuiſſe ejus cultum oſtendamus, quam fuiſſe jam demonſtravimus apud Græcos. Certè etiam nunc, quando per tot ſecula accrevit paſſim & conſtanter hìc ejus & notitia & gloria, & populorum omnium veneratio, Officio tantùm ſimplici natalis ejus juxta Breviarium Romanum celebratur. Quod ſi de eccleſiis particularibus agatur, infinitus ſit, qui omnes tum ejus nomine, tum reliquiis, tum utriſque inſignes per Occidentem univerſum enumeret, in quibus peculiari & ſolenni Officio ac celebritate gaudet* S. Pantaleon : *conjicere id licebit ex iis, quæ de reliquiis ſubjicientur, poſtquam de Actis ejus pauca dixerimus.*

Acta ejus à Metaphraſte ſcripta ;

18 *Argumentum id ſanè poſtremum non eſt ad comprobandam Martyris noſtri apud omnes æſtimationem & pretium, quod omnium penè gentium litteris monumentiſque vulgata jam pridem ejus Acta circumferantur ; ſed utinam ſincera ! Ut enim recentiora præteream, Latinis, Italicis, Hiſpanicis, Gallicis, Germanicis, Belgicis (& quibus non ?) typis edita, ne fontes quidem illorum omnium nanciſci nobis licuit prorſus illimes. Sunt hi exemplaria duo Græca ; quorum alterum olim accepimus* ex Ms. Mediceo regis Franciæ, *ut à Roſweydo adſcriptum eſt ; & ſic orditur :* Τῆς εἰδωλικῆς ἀχλύος κατὰ πάσης διασκεδασθείσης τῆς οἰκουμένης. *Hoc ſecutus videtur anonymus poëta, cujus carmen Græcum de ſanctiſſimo martyre* Panteleemone *cum Latina verſione edidit Morellus Pariſiis anno 1605 ; ex eodem forte epitomen contraxit Nicephorus Calliſtus Hiſt. eccl. lib. 7, cap. 14. Idem Latinè vertit Lipomanus ; hinc ad Surium, inde ad vernaculos paſſim hagiographos tranſiit. Stylus elegans eſt & planus, ut auctorem facile Metaphraſten arguat, cui proinde ab eruditis, Lipomano duce, tribuitur. Metaphraſta tamen illud abjudicat Allatius in Diatriba de Simeonum ſcriptis pag* 123 ; *ſed* quam ob cauſam, neſcio, *inquit Tillemontius, not.* 68 *in perſecutionem Diocletiani : neque nos id ſcimus poſt lecta etiam, quæ ad hanc rem Allatius tradit, principia diagnoſtica. Convenit certè plurimum, ſi rerum ordinem & adjuncta ſpectes, cum illa Vita, quam Venetiis anno* 1644 *in* Ἐκλογίῳ *ſuo Agapius monachus edidit, idque, ut aſſerit in libri fronte,* ex Metaphraſte Symeone, *licet ipſe ſtylum ac phraſes ad modernum ac barbarum Græcorum attemperet idioma.*

& alia antiquiora ;

19 *Alia ſunt Acta* S. Pantaleonis *Græca, quorum initium ibidem pag.* 125 *Allatius ait eſſe,* Βασιλεύοντος ἀσεβεστάτου παρανόμου. *Ea ipſe Metaphraſta attribuit ; nos Græcè non vidimus ; forte illa ſunt, de quibus nos monuit anno* 1644 *Poſſinus noſter, eſſe Toloſæ, in cœnobio virginum S.* Pantaleonis, *Ms. Græcum vetus, aſſervatum inter cimelia, quo hiſtoria vitæ, martyrii, & miraculorum iſtius Sancti continetur : de quo prætereà nihil reperio ; haud dubiè ; quia rè examinata, nihilo ceteris meliora judicaverint Majores noſtri. Et ſanè ſi ex pauculis Allatii verbis conjecturam licet facere, illa ſunt, quæ paſſim occurrunt in Latinis codicibus Mss. eodem propemodum exordio,* Regnante impio & iniquiſſimo Maximiano ; *talia hìc habemus ex Ms. S. Martini Treviris collato cum Mss. ſimilibus S. Maximini apud Treviros, & Cæſaris inſula, itemque in Ms. Ultrajectino S. Salvatoris & in veteribus codicibus noſtris* ✠ *Ms.* 74, ✠ *Ms.* 87, *Ms.* P 19 ; *& proximè conſonant, quæ tradit Mombritius. Ex Græcis autem converſa eſſe, manifeſtiſſimè patet ex contortis paſſim ad ſyntaxim Græcam conſtructionibus. Sed hæc, quod etiam ſupra Tillemontius obſervat, Metaphraſteam elegantiam nequaquam redolent ; noſque adeo Metaphraſte antiquiora putamus eſſe, imo ipſi in ſuis adornandis præluxiſſe, cum eumdem ipſe obſervet narrationis ordinem : certè ex barbara concinnam evaſiſſe veriſimilius eſt, quam ex tam concinna tam barbaram. Adde, non adeo rudem ethnicæ ſuperſtitionis Metaphraſten fuiſſe, ut pro diis cultos eſſe aliquando Hippocratem & Galenum crederet, quod in Actis illis aſſeritur ; at emendatur in iis, quæ Metaphraſtæ adjudicavimus.*

ſed non meliora,

20 *Aliquanto magis ab Helleniſmis recedunt alia duo apographa ; quorum primum obtinuimus* ex Ms. Bertiniano vetuſtiſſimo, *collato, ut annotavit Roſweydus,* cum Ms. vetuſtiſſimo S. Amandi ; *cujus initium eſt :* In diebus Maximiani imperatoris : *alterum accepimus ex Ms. eccleſiæ S. Audo-*

A *Audomari, & contulimus cum Mss. cœnobii Marchianenſis, & reginæ Sueciæ num.* 13; *incipit vero,* In illo tempore facta eſt perſecutio Chriſtianorum. *Ambo tum inter ſe, tum cum aliis, de quibus numero præcedenti, ita conſonant, ut ex eadem officina prodiiſſe non dubitemus, ſi, ut dixi, Helleniſmos exceperis, qui minus hîc ſunt frequentes, & additamenta quædam, quibus codices alii alios excedunt. Ex his porrò ſua deliberarunt, quæ de* S. Pantaleone *referunt biographi Lipomano ſeniores Vincentius Bellovacenſis, Petrus de Natalibus, Hilarion monachus in ſupplemento ad Legendam Jacobi à Voragine, aliique; ut ſeculo* XI *Fulbertus Carnotenſis in hymno de* S. Pantaleone, *quem exhibet Bibliotheca Patrum editionis Colonienſis tom.* 11, *pag.* 44; *ac forte Nicetas rhetor, in oratione, quam nondum vidimus,* εἰς τὸν ἔνδοξον μεγαλομάρτυρα Παντελεήμονα, *de qua meminit Allatius in citata Diatriba pag.* 96; *imo ipſi etiam, ut credimus, ſeculi noni martyrologi, ante laudati; cum alia in vetuſtiſſimis codicibus Acta nulla repererimus: hi tamen*

B *in ſuis, quæ tradunt, Actorum horum compendiis aperta eorum vitia prudentiùs diſſimulant, reſciſſis epiſodiis, quæ vel auctoris, vel interpolatorum inſcitiam referunt potius, quam fidem hiſtoriæ: ut animadvertere licebit in annotatis ad Acta Metaphraſtea, quæ, tamquam his defæcatiora, licet recentiora, viſum hîc eſt anteferre.*

nimis crudè proſcribunt neoterici.

21 *Defæcatiora, inquam: nam ſincera prorſus eſſe ac perpurgata, non poſſumus affirmare: quem enim, ut alia præteream, non feriat, aut quam veri ſpeciem præferre poſſit, quod in fine narratur ſive de militibus jam apertè Chriſtum confitentibus, & Martyrem tamen occidentibus; ſive de ipſo Martyre, eos ad injuſtiſſimam ſibi necem inferendam adigente? Abſit tamen, ut adhæreamus vel Tillemontio, qui tam hæc quam ſuperiora omnia* S. Pantaleonis *Acta, locis antea citatis, nec valere nec ullam attentionem mereri, crudè pronuntiat; vel Bailleto, qui, expunctis more ſuo, ſed auctoritate nulla, imò verò contra auctoritatem antiquam, miraculis, id tantum ex Actis ut veriſimile profert, quod Megalomartyrem, ut ſemper eſt habitus, vix infimæ Martyrum claſſi adæquet. Id quam iniquum ſit, liquebit ex annotatis ad ea, quæ num.* 5, *&* 9 *narrantur, quæque tamquam ab omni veriſimilitudine aliena neotericus hîc & Romæ confixus auctor extruſit.*

C

Nos Metaphraſtea damus collata cum vetuſtioribus.

22 *Ceterùm operæ pretium fore non duximus, ſi interpretationi Lipomaniana textus Metaphraſtæ Græcus adjungeretur; cum hoc tamen illam, ne quis de ejus fidelitate ambigat, denuò contulimus; uti & cum Actis antiquioribus: tum ſi quid animadverſione dignum fuit, obſervavimus in annotatis. Quia tamen longiuſculum eſt epiſodion, quod in tribus tantum vetuſtiorum Actorum exemplaribus legitur de converſione & martyrio militum, à quibus interfectus fuerat* S. Pantaleon; *illud Actis Metaphraſticis appendicis loco ſubjungetur, ne quidquam diſſimulaſſe videamur aut ſuppreſſiſſe: quamquam alioqui de rei veritate nihil decidimus; cum de Martyribus illis nullam ſciamus ſive apud Græcos, ſive apud Latinos, in Faſtis fieri mentionem; tum quod ex tot Mss. noſtris ſola eam referant Ms. Ultrajectinum S. Salvatoris, codex membraneus* P. 19, *qui non apparet quatuor ſeculis antiquior, & Codex, haud paulo quidem obſoletior,* ✠ *Ms.* 74; *denique quod ſtylo differant hæc à ceteris, redoleantque non prototypon aliquod Græcum; ſed Latini potius cujuſdam inventum*

23 *De anno martyrii nihil admodum certi eſt,* AUCTORE P. B. *ne ex Actis quidem: nam in iis num.* 16 *paſſus dicitur* S. Pantaleon *brevi poſt S. Anthimum, epiſcopum Nicomedienſem, qui* nuper (ὡσὲ μικρῦ) miſerè vitâ privatus erat. *Annus martyrii incertus.* *Atqui hujus victoria refertur ad initium perſecutionis Diocletianæ, ut ſignificavimus ad diem* XVII *Aprilis, qua colitur; atque adeo ad annum Chriſti* 303, *ut probant Pagius in Criticis Annalium, & Tillemontius notâ* 10 *ad perſecutionem Diocletiani. Conſequens ergo eſſet, ſi ſibi conſtarent Acta, ut eodem anno* S. Pantaleonis *certamen accidiſſe cenſeretur. At eadem illud contigiſſe narrant, præſente & agente* Maximiano (*Galerio ſcilicet: nam Herculeus procul aberat*) *& quidem* imperatore; *hic verò nec ante annum* 305 *imperator fuit, & antè decreta in omnes promiſcuè Chriſtianos ultima ſupplicia, ante comprehenſos presbyteros ullos aut Eccleſiæ miniſtros, Nicomedia diſceſſerat, ut ex Lactantio diſcimus de Mortibus perſecutorum cap.* 14 *&* 15; *& ſolus tum ibi Diocletianus furebat. Quid ergo? An interpolatoris vitio intruſum in Acta nomen Maximiani pro nomine vel imperatoris ſimpliciter vel imperatoris Diocletiani; ut factum videtur in Actis S. Anthimi? An proinde reſtituendus pro Maximiano Diocletianus, ut fit in reformato Breviario Romano in lectione hodierna de* S. Pantaleone? *An contra* nuper *illud, ſeu* ὡσὲ μικρῦ, *id eſt* paulo ante, *extendendum latius ſive uſque ad reditum Maximiani Nicomediam, ſive uſque ad evectionem ejus ad imperium? At enim cur tum Anthimi meminiſſet potiſſimum; quem ſe abſente Diocletianus torſiſſet; cum ſua facinora & recentiora & crudeliora commemorare poſſet? An forte exemplum Anthimi intruſum à quodam ſciolo fuerit? Nam variant in hoc nomine antiqua Mss., ut ſuo loco videbitur. Statuant alii; nobis non liquet.*

E

24 *Demum Actis miracula quædam ſubjicimus* *Miracula quædam.* *Sancti hujus patrocinio facta, & à monacho quodam cœnobii* S. Pantaleonis *Coloniæ Agrippinæ collecta, & nobis à Gamanſio noſtro ſubmiſſa* ex inſigni & perantiquo Ms. S. Pantaleonis Coloniæ, *ut in fronte annotatum erat. Nomen auctoris ætaſque nos latent: niſi quod ſeculo undecimo poſterior videatur, ut patebit num.* 12: *ceteri ejus temporis characteres obſcuri ſunt. Sunt quidem & alia miracula maxima plurimaque, pridem Germanicè edita Bambergæ per F. Thomam abbatem Langheimienſem in Paradiſo Francothalienſi; verùm hæc prætermittimus, quod Martyris noſtri propria non ſunt, ſed illi communia cum Sanctis aliis, quos Auxiliatores vocant; quo nomine coluntur ſimul in Germania quatuordecim, apud Italos verò quindecim; de quibus mentio recurret die* VIII *Auguſti, qua Langheimii celebrantur. Alia antiquiſſima ipſique propria ac celeberrima fuiſſe, ac præſertim ad depulſos cum morbos tum dæmones pertinentia, colligimus identidem ex hodierna ejus Acoluthia in Menæis excuſis, ſed nulla ſigillatim enarrata comperimus.*

F

§ III. Reliquiæ, quæ hujus Martyris putantur eſſe, plurimæ & claræ miraculis tam in Oriente, quam in Occidente.

Corpus S. Pantaleonis *apud Nicomediam fuiſſe ſepultum, narrant Acta in fine: ibidem*

AUCTORE P. B.

Sancti corpus Nicomediæ sepultum; pars translata CPolim;

vero asservatum illud fuisse usque ad annum Christi circiter 970, *testabitur infra Hugo abbas Flaviniacensis. Non ita tamen id accipi velim, ut inde pars nulla decerpi interea potuerit: jam enim ab initio seculi sexti partem aliquam habebant Constantinopolitani, & quidem, ut apparet, miraculis nobilem, & perfugium miserorum. Eruitur id ex Theodoreti, seu potius Theodori Lectoris fragmento, quod citat S. Joannes Damascenus lib.* 3 *de Imaginibus fere versus finem; ubi agitur de prodigiosa exustione blasphemi cujusdam Ariani, cujus in loco memoriam pictura servabat. Picturam hanc Arianorum victus precibus, sustulit & abscondit is, cui demandata fuerat loci cura, Eutychianus nomine: cum, ecce, illum* divina quædam sic invasit indignatio, *inquit auctor ille*, ut dexter oculus ei difflueret, pessimeque reliqua item membra conflictarentur, quoad sacrum oratorium, ubi beatorum Pantaleonis & Marini pars reliquiarum conservatur (*Græcè* requiescere creditur) accederet. Quod quidem oratorium Concordia (Ὁμόνοια) vocatur; quoniam illuc episcopi centum & quinquaginta, imperatore Theodosio magno regnante (*anno Christi* 381) concordes in eam sententiam convenerunt, ut divinæ Trinitati eamdem essentiam constituerent, & Dominum ex Virgine humanam assumpsisse carnem declararent. *De Homonœa plura Cangius in Constantinopoli Christiana lib.* 4, *pag.* 157: *ubi explicat hunc textum de* S. Pantaleone *nostro; licet paulo ante pag.* 132 *de eodem Martyre ita scripsisset:* Sed an illius reliquias asservaverit Constantinopolis, incertum videtur.

B

ubi & sanguis ejus cum lacte prodigiosus.

26 *Pergit ibidem Theodorus:* Verum cum illic septem circiter dies commoratus, nihil acciperet adjumenti *&c. Ex quibus intelligitur, quantum fiduciæ in animis supplicantium jam tum hæc lipsana sacra excitare consueverint; quod fieri non solet nisi per frequentata miracula. Quamquam ferale est admodum, quod hoc loco narratur; si tamen* S. Pantaleoni *tribuenda est, quæ ibi describitur apparitio; id quod scriptor iste non audet asserere. Porrò reliquias hasce non qualescumque, sed partem corporis valde notabilem fuisse, necesse est; siquidem illæ sint, quæ seculo decimo quinto ad Lusitanos allatæ dicuntur, de qua re ex Rodericio da Cunha videbitur inferius. Sed & sanguis hujus Martyris cum lacteo liquore in eadem urbe diu ac magno in honore fuit ob assidua miracula, ut habet scriptor miraculorum, quem post Acta proferemus, num.* 2; *cujus narratio confirmari utcumque videtur ex Synaxario Basilii supra num.* 4.

C

Roma quoque sibi corpus ejus vindicat ad S. Gregorii,

27 *Ejusdem reliquiis, ut olim ad se translatis, gloriantur urbes in Occidente plurimæ; atque imprimis Roma, & quidem in variis ecclesiis: nam corpus ejus apud Camaldulenses ad S. Gregorii in monte Cælio sub ara maxima conditum esse, tradunt Pancirolus in Thesauris Romæ absconditis pag.* 690, *aliique: at quando istuc, aut unde allatum sit, ignoramus. Fuisse tamen ante medium seculi decimi, colligi poterit ex paragrapho sequenti, num.* 43. *Creditur, inquit Piazza in Hemerologio sacro ad hunc diem, ibi repositum fuisse à S. Gregorio Magno; sed qui ante illum scripsit Pancirolus, pag.* 702 *obtentum putat à Ludovico Caroli Magni, qui ex Africa illud acceperit, nepote (imò filio, monasterii Indensis, de quo ibi meminit, fundatore.) Neutrum satisfacit, cum nullo subnixum sit antiquitatis testimonio. Quid verò de* S. Pantaleonis *corpore ex Africa Carolus Magnus impetraverit, quove illud destinaverit, dicam paulo inferius: tum facile quivis intelliget, quid conjecturæ Pancirolo tribuendum sit. Monuit nos quoque litteris, anno* 1715 *datis, V. Cl. Marius Florentinius,* in sacrario ejusdem ecclesiæ à PP. Camaldulensibus servari in tibia argentea partem cruris &c.

D

& caput, & miraculosum sanguinem,

28 *Ibidem in ecclesia Patrum Piarum scholarum,* Sancti Pantaleonis *nomine insignitâ, servari dicuntur ossa Martyris nostri, ut vide apud Floravantem Martinellum in Roma sacra pag.* 268; *sed quæ illa sint ossa, non explicat: itaque Sancti caput, seu cranium (aut hujus partem) intelligimus, quod ibi, testante Pancirolo pag.* 691, *& Piazzâ in Hemerologio ad diem* XXVII *Julii, exponitur non sine multa solennitate; eodemque aqua consecratur, quam confluentes illuc magna devotione fideles hauriunt, patrocinii potentis etiam hodie virtutem comprobante cælesti Medico. Partem quoque cranii & ampullam sanguinis ejus esse apud PP. Nerianos in Vallicella, nos in litteris citatis docuit Florentinius; & de sanguine quidem id etiam affirmant Pancirolus & Piazza citati; quorum hic ait, thesauro illo donatum fuisse S. Philippum Nerium à Cardinale Cusano; ille autem, sanguinem istum, cum anno toto concretus appareat, liquescere tamen quotannis festa sancti Martyris luce, quæ ibi ritu semiduplici celebratur. Scribebat hæc Pancirolus annis quinquaginta prius quam Romam subterraneam Aringhus ederet anno* 1651; *qui de sanguine eodem agens lib.* 1, *cap.* 16, *num.* 25, *cum narrasset, idem miraculum apud Ravellenses observari quotannis, hæc addit:*

E

Ravello acceptum:

29 Nostra item Vallicellana B. Mariæ & S. Gregorii ecclesia de Urbe, aliâ item ejusdem sanguinis ampullâ ex majori Ravellensis ecclesiæ decerpti, nobilitatur; quam Eminentissimus olim Cardinalis Cusanus nostræ Congregationi dono dedit: qui quidem sacer cruor à primis Vesperis festivi ejus diei, cum coagulatus antea exsisteret, mirum in modum liquefieri ac ebullire cunctis cernentibus conspiciebatur: cujus rei multi ex Patribus nostræ congregationis oculati testes fuere: verùm multis abhinc annis id Martyr secreto Dei consilio haud ultra ita palam præstitit; sed hoc dumtaxat admirandum relucet, quod iste sanguis, cum infra anni tempus fusci coloris sit, circa festiva hæc tempora nitidi ac limpidi coloris speciem præ se fert, & cum lacti permixtus videatur, illud certè prædicandum, quod incorruptus post mille trecentos & triginta duos annos perseveret. *Sunt & aliæ in aliis Urbis ecclesiis hujus Martyris reliquiæ, ut idem in indice notat Pancirolus, sed minus vel celebres vel notabiles; quales facile in altera Romæ* S. Pantaleonis *ecclesia (sunt enim duæ) crediderim reperiri.*

F

ubi etiamnum servatur pars major, & miraculis clara,

30 *Quòd autem de Ravellensibus reliquiis ibi narrat Aringhus, idem etiam Ughellus testatur in Italia sacra, ubi de episcopis Ravellensibus agit tom.* 1, *col.* 182, *in editione novissima. Nos anno* 1714 *ex ipso loco descriptionem & mensuram ampullæ Ravellensis, cum adjuncta brevi notitia Italica, subscripta à* Laurentio canonico Pepe, thesaurario cathedralis ecclesiæ Ravellensis, *accepimus beneficio illustrissimi D. Dominici de Georgio, nobilis Neapolitani, cui & alia non pauca debemus. Mensuram exhibebat charta ad modum ampullæ secta, ac propemodum, si orificium non*

A *non altum excipias, rotunda. Ejus diameter octo circiter digitorum eſt. Dividitur ampulla in ſpatia quatuor inæqualia, à fundo uſque ad orificium tranſverſis & parallelis inter ſe lineis expreſſa. In infimo ſpatio, duobus fere digitis alto, notatur eſſe* pars terrea ſanguinis; *in ſecundo, quod uno & paulo amplius digito altum eſt, ſignificatur* pars minus terrea ſanguinis: *in tertio, quod altitudine digitum vix tranſverſum adæquat, indicatur* ſanguis purus inſtar rubini, quando liqueſcit; *in ſuperficie ſanguinis exprimuntur bullulæ ex pinguiori ejus materia formatæ. Supremum ſpatium ad orificium uſque, quod aliquanto minus eſt quam ampullæ dimidium, vacuum exhibetur. Ampulla baſi inſiſtit hexagonæ ex argento affabre factæ atque inauratæ. Hæc in charta, quam dixi, ſeparata; notitiam verò adjectam ita vertimus:*

neſcio, unde illuc aut quando tranſlata, cum parte oſſium.

31 Ampullæ, quæ glorioſi martyris noſtri Pantaleonis ſanguinem continet, magnitudo par eſt modo chartæ appoſitæ. A fundo ad medium uſque & ultra ſanguis eſt; quod ſurſum eſt ſpatium versùs orificium ampullæ, vacat. Dicto orificio impoſita eſt Sancti figura integra ex argento inaurato: ampullam verò argenteus item & auricolor ambit circulus. Liquefit ſanguis glorioſus ad primas Veſperas feſti ejus, quando intonatur: " Deus tuorum militum ,, uſque ad ſecundas Veſperas ejuſdem feſti, quod celebratur die XXVII Julii; uti etiam die tranſlationis ejus, quæ colitur Dominicâ tertiâ Maii. Ampulla moveri non poteſt, neque in ſupplicatione circumferri; cum cautè aſſervetur in medio altaris ejus, ferreis ante & retro munita clathris, qui variis clavibus reſerantur, quarum unam ſervat epiſcopus, alteram theſaurarius, tertiam nobiles, quartam ipſa civitas. Liqueſcit inſuper quoties boni aliquid vel infauſti imminet; ut variis occaſionibus docuit experientia. Denique de tranſlatione dicti ſanguinis ad urbem Ravellenſem traditio eſt, naves fuiſſe quaſdam, quæ ob mare infeſtum non potuerint ulteriùs curſum intendere ſine præſentiſſimo pereundi diſcrimine. Permiſit itaque Sanctus, ne prius aliò promovere poſſent navigia nobiles illi peregrini, quam depoſito Ravelli & relicto ingenti hoc pignore ac theſauro; ut fecerunt; atque ita deinde in regiones ſuas alias diſceſſerunt. In præfata ampulla clarè conſpiciuntur quatuor ſpecies ſanguinis, ut in chartula (*de qua dixi*) diſtinctè notantur.

B

Laurentius canonicus Pepe, Theſaurarius cathedralis eccleſiæ Ravellenſis.

Dolendum enimvero eſt, rem tam præclaram tam obſcura traditione fundari, ex qua neque per quos, neque unde, neque quando advenerit, poſſis aſſequi! Scribit præterea Florentinius in epiſtola ſuperius laudata, ibidem ſervari ejuſdem Martyris magnam partem oſſium. *Fides eſto penes auctorem.*

C

Aliæ ſanguinis ampullæ Neapoli, brachium aliaque reliquiæ,

32 *Tales verò ampullæ plures ſunt in Italia, omnes* S. Pantaleonis, *ut volunt, hujus noſtri ſanguine divites.* In civitate Neapolitana, *inquit Joannes Baptiſta de'i Franchi Dominicanus in libello Italico, quem inſcribit,* Devotio SS. XV Auxiliatorum, *pag.* 134, in uno conventuum noſtrorum Ordinis Prædicatorum ſub titulo S. Severi conſervatur ampullula ſanguinis liquefacti ejuſdem Sancti, *nempe* Pantaleonis *Nicomedienſis, de quo ibi fuſius egerat. Idem in ejuſdem eccleſiæ deſcriptione paulo diſertius exponit Caracciolus Neapolis ſacræ part.* 2, *pag.* 370, *cum ait, ſanguinem illum ibi liquefieri quotannis* in vigilia & die martyrii ejus. *Unde verò ad PP. Dominicanos hæc ampulla devenerit, auctores illi non indicant. Non idem miraculum adſcribit Caracciolus aliis ejuſdem ſanguinis ampullis in eadem, ut aſſerit, urbe depoſitis, puta in eccleſia SS. Apoſtolorum, ubi aſſignat parte* 2, *pag.* 167 lagunculam unam cum ſanguine S. Pantaleonis, *item* ſanguinem & os S. Pantaleonis: *& in eccleſia Conceptionis, ubi iterum aliam notat ibidem pag.* 601 ampullam cum ſanguine & reliquiis S. Pantaleonis martyris. *Quid alias Martyris hujus reliquias commemorem, quas in variis Neapolitanorum eccleſiis idem auctor teſtatur honorari? Inter has non infimum ſanè locum obtinere videtur* brachium S. Pantaleonis martyris, *quod ibidem pag.* 363 *ſervari ſcribit in eccleſia S. Gregorii, vulgo dicta San Ligorio.*

AUCTORE P. B.

alia ſanguinis ampulla Barii,

33 *Barii quoque, quæ regni Neapolitani urbs eſt & ſedes archiepiſcopalis, iſtiuſmodi ampulla viſitur, de qua ita Beatillus noſter in Hiſtoria ſua Barenſi Italice ſcripta lib.* 4 *ad annum* 1590: In urbe Beneventana inventæ ſunt annis abhinc aliquot, dignæ quædam reliquiæ, & nominatim aliquot oſſa cum fruſtis pluribus concreti ac duri ſanguinis glorioſi martyris S. Pantaleonis. Hujus partem aliquam ab archiepiſcopo dono accepit collegii noſtri Beneventani Rector, qui ex illo ſanguine aliquantulum & mihi largitus eſt; quod ego continuò vitreæ, ut decentius conſervarem, lagenulæ impoſui. Accidit poſtea, qua neſcio ratione, ut eidem vaſculo infundere vellem guttulas nonnullas de manna S. Nicolai. Vix id feceram, cum, ecce, ſubitò maxima cum admiratione mea ſanguis ille, qui coagulatus erat & in fruſtula plura diviſus, liquari cœpit, & bulliens ac ſpumans inſeparabiliter conjungi permiſcerique cum manna. In fundo tamen pauxillum quid indiſſolutum reſedit; quod ego quidem terram eſſe arbitror, quæ olim cum ſanguine, cum primùm effunderetur, coaluerit. Atque hæ ſunt reliquiæ illæ, quæ in eccleſia cathedrali Barenſium in argentea theca ſervantur, & exponuntur veneration̄i piæ fidelium. *Nimirum eas ipſe Beatillus Capitulo roganti inter alias conceſſiſſe ſe, paulo ante narraverat. Ceterùm de inventione* S. Pantaleonis *apud Beneventanos dicam poſterius.*

B

F

alia Venetiis; ubi & manus, & pars capitis, pes totus, tibia, brachium, digitus:

34 *Alia iſtiuſmodi ampulla, teſte Florentinio in epiſtola jam dicta, cuſtoditur Venetiis in eccleſia ducali S. Marci unà cum ejuſdem ſancti Martyris manu, biniſque capitis oſſibus, de quibus omnibus meminit Bernardus Ceſtari in opuſculo Italico de rebus notabilibus, quæ ſunt Venetiis lib.* 2, *pag.* 258 *& ſeqq., ubi obſervat, harum reliquiarum inſcriptiones eſſe Græcas; fortè quòd eas Veneti à Græcis acceperint. Sed & in aliis ejuſdem civitatis eccleſiis alias Sancti noſtri reliquias oſtentari, Florentinius ibidem affirmat; ut in eccleſia* S. Pantaleonis *pedem integrum, os tibiæ, & brachii, partem cranii, & digitum annularem; item in eccleſia S. Mariæ Magdalenæ, pro qua citat Nicolai Manerbii, aliis Malerbii, ex Vitis Sanctorum verba, quæ Latinè ſic ſonant:* Cujus (S. Pantaleonis *Nicomedienſis*) in eccleſia S. Mariæ Magdalenæ Venetiis habetur tibia alterius cruris, & pars brachii, coruſcantes ambæ miraculis.

alia ampulla Lucæ, ubi & caput Sancti.

35 *Alia denique ſanguinis ampullæ Lucæ in pretio eſt, quod atteſtatur Franciſcus Maria Florentinius in annotatis ad Martyrologium Hieronymianum*

AUCTORE P. B.

mianum die XXVIII *Julii ; ubi sic habet :* In urbe Luca Thusciæ, patria mea, jam olim corpus (S. Pantaleonis) in basilica SS. Joannis & Reparatæ quiescere, multorum seculorum opinio fuit. Caput quidem argenteâ thecâ inclusum (*& illud quidem mirificum emittens odorem, ut alii testantur*) cum integri cranei conspicua parte osculandum piis fidelibus exhibetur die XXVII Julii, & ejusdem sanguinis ampullam inter sacra cimmelia servant in eadem urbe religiosi Patres Matris Dei in ecclesia S. Mariæ Curtis Orlandingorum. *Notandum verò, hæc scripta esse annis omnino sex & quadraginta ante inventionem Lucensem, de qua pluribus agetur inferius* § 6.

Corpus prope Burgos; alibi aliæ reliquiæ partim notæ,

36 *Quid de ceteris dicam reliquiis, quæ ejusdem omnes esse* Pantaleonis *dicuntur? Ne fastidium afferam lectoribus, eas breviter enumero, quarum notitiam aliquam potui invenire ab assignatis auctoribus; neque enim authentica earum instrumenta ulla reperimus, ex quibus discere de illarum origine, vel acquisitione quid liceat.* Etiam in Borobia (*vulgo la Bureba, quæ tractus est, seu provincia exilis in Castella veteri sub archiepiscopatu Burgensi*) est corpus S. Pantaleonis M., cujus festum agitur XXVII Julii. Unde verò, aut quomodo Sanctus iste eò pervenerit, prorsus ignoro. *Ita Marieta Hist. eccles. SS. Hisp. lib.* 22, *fol.* 11 *verso. Hinc forte in illa diœcesi olim colebatur Officio novem Lectionum die* XIX *Februarii; ut ex Breviario Burgensi anni* 1502 *discimus. Lectiones illæ deprompta sunt ex Actis antiquioribus: sed de translatione in eis nulla fit mentio. Brunduſii in æde cathedrali brachium integrum ostenditur; Cremæ in ara maxima pars capitis; testante utrumque Mario Florentinio in epistola jam sæpius memorata. Et Cremæ quidem pro patrono urbis colitur* X *Junii, ut dictum ibi in Prætermissis. Ravennæ mediam fere maxillam ejus viderunt Henschenius & Papebrochius in sacrario monasterii Portuensis, ut notarunt in Itinerario suo Italico Ms. pag.* 225. *Iisdem Genuæ ostensum est corpus* S. Pantaleonis, *ut affirmarunt in Prætermissis ad diem* XVI *Martii. Volaterræ in sacrario ecclesiæ cathedralis os ejus, nescio quod, esse discimus ex relatione Ms. Visitationum, inde huc missa anno circiter* 1648; *Mediolani itidem indefinitum aliquid in ecclesiæ cathedralis Sanctuario assignat Paulus Morigi pag.* 8. *Idem testatur de Oveto in Hispania, & de monasterio Andecensi in superiori Bavaria Beyerlingus verbo* Reliquiæ *pag.* 297 *&* 285. *Rayssius in Hierogazophylacio Belgico ait, esse de ossibus* S. Pantaleonis *Cameraci in abbatia S. Autberti pag.* 81; *Brugis partem brachii pag.* 357, *& aliam partem apud Benedictinas Broucburgenses pag.* 127; *os apud Latienses pag.* 280; *aliud quid apud Lutzemburgenses pag.* 366, *& Mechlinienses pag.* 495.

B

C

partim ignotæ nobis.

37 *Non dubito, quin & alibi plures aliæ tales exstent reliquiæ; atque ibi maximè, ubi vel alio die colitur, quam qui ejus natali sive in moderno Romano, sive in antiquis Martyrologiis adscribitur (tum enim dies ille diversus ob aliquam translationem delectus videtur) vel, ubi celebratur ritu solenniori, quam præscribat Breviarium Romanum, quod fit locis pluribus; vel denique ubi sunt ecclesiæ, vel cœnobia ejus titulo erecta, id quod de monasterio* S. Pantaleonis *colonienſi, & Tolosano constat; de Passavienſi (de quo Hundius in Metropoli Salisburg. tom.* 2, *pag.* 530 *& seqq.) non item, quamvis id appareat satis verisimile, uti & de ecclesia* S. Pantaleonis *prope Utinum, de qua facta est mentio tom.* 1 *Junii pag.* 796 *f, de Trecensi, quæ urbis illius ornamentum est prorsus eximium, uti scribitur in Itinere litterario Benedictinorum, Parisiis edito anno* 1717, *part.* 1 *pag.* 93; *de Bituricensi apud Labbeum in Bibliotheca Mss. tom.* 2, *pag.* 385; *aliisque, quarum aliquas occasione translationum variarum modò proferemus.*

D

§ IV. Translationes variæ reliquiarum ejus à seculo nono usque ad decimum tertium factæ.

Translatio capitis ex Africa Arelatum an. 807; *inde Lugdunum;*

E

PRima *reliquiarum* S. Pantaleonis *in Europam translatio, quam quidem monumentis historicis comprobatam sciamus, ea est, quæ contigit sub initia seculi noni, sive anno Christi* 806; *ut ex Annalibus, vulgo Eginhardinis, contendit Pagius in Criticis Baronianis ad annum illum; sive sequenti, ut ex Chronico Adonis colligunt Card. Baronius, Labbeus in Chronologia historica, & Cointius in Annalibus ecclesiasticis Francorum. Quando scilicet hujus Martyris caput unà cum ossibus S. Cypriani & corpore S. Sperati per Caroli Magni legatos ex Africa delatum est Arelatum in Galliam, indeque aliquanto post rogatu & opera Leidradi, Lugdunensis episcopi, cum jam dictis aliorum reliquiis deportatum in ecclesiam B. Joannis Baptistæ ac sancti martyris Stephani Lugdunensem. De qua re quia fuse est actum in Commentario prævio ad Acta sanctorum Martyrum Scillitanorum die* XVII *Julii à pag.* 210, *eò lectorem remittimus; & id solum quærimus hoc loco, an sacrum illud caput Lugduni permanserit, an aliò, & quando sit ablatum.*

ubi etiamnum servari dicitur;

F

39 *Lugduni illud ad sua usque tempora asservatum fuisse & honoratum, affirmat Jacobus Severtius, doctor sacræ theologiæ Parisiensis, ac Lugdunensis ecclesiastes, in Chronologia archiepiscoporum Lugdunensium, ubi de Leidrado, quem sedis illius antistitem ponit quinquagesimum quintum,* § 5. *Sed nihil affert, quo sigillatim id probet de capite* S. Pantaleonis, *præter auctoritatem suam, quam sic interponit, ut si quis portionem illius aliquam aliò translatam velit, id non impedire se dicat.* Interea meminerit quisque, *inquit paragraphum concludens,* eatumdem reliquiarum translationem (*Arelato Lugdunum*) eveniſſe XVI Kalendas Augusti, ex Regestis ecclesiæ Lugdunensis. Qui dies solennis est in divinis Officiis illius basilicæ ob reliquias ejusmodi ibidem religiosè conditas ac in honore habitas.

alii volunt, Lugduno Compendium esse translatum;

40 *Theodoricus Ruinartius in Actis Martyrum sinceris & selectis admonitione prævia ad Acta Martyrum Scillitanorum de iisdem agens reliquiis,* At hæc sacra pignora, *inquit,* inde (*Lugduno*) à Carolo Calvo imperatore Compendium tandem translata fuisse, contendunt sodales nostri monachi Compendienses, in quorum regia basilica etiam nunc religiosè asservantur. *Idem confirmat Mabillonius in Annalibus Benedictinorum tom.* 3 *ad annum Christi* 877, *num.* 94 *ex tabulis cœnobii Compendiensis S. Cornelii in hæc verba:* Addunt domesticæ tabulæ, cum vulgato Adone, reliquias S. Cypriani, simulque SS. martyrum Sperati & Pantaleonis, quæ ex Africa tempore Caroli

A Caroli Magni Arelate, teſte Adone, indeque Lugdunum advectæ fuerant. Certè SS. Cornelii & Cypriani reliquiæ in una pretioſa capſa in Compendienſi eccleſia, ibidemque in duabus thecis Sanctorum Sperati & Pantaleonis reliquiæ aſſervantur. *Quod vulgatum Adonem pro Compendienſibus reliquiis citat vir eruditus, id argumentum eſt admodum debile. Legitur quidem in vulgato Adone die* XIV *Septembris :* Sed poſt interpoſito tempore, regnante glorioſo rege Carolo, Ludovici imperatoris filio, iterum reliquiæ beati Cypriani ad monaſterium novum, quod idem rex auguſto opere conſtruxit in Compendio palatio ſuo, eo jubente, tranſlatæ ſunt : *ſed ſolius hic mentio fit Cypriani, non Sperati, non* Pantaleonis : *deinde non videntur hæc Adonis eſſe verba, ſed interpolatoris, neſcio cujus, additamentum : neque enim de hac re verbum ullum habent eo die Uſuardus aut Notkerus, qui Adonem ſequi ſolent ; neque ipſe Ado in Chronico. Quid quod Ado Martyrologium ſcripſit ante epiſcopatum ; diuque adeo ante quam hæc tranſlatio facta credi poſſit ? Sanè ante dedicatam eccleſiam*

B *fundatumque cœnobium credibile non eſt, eò deferri reliquias Carolum juſſiſſe ; dedicatio autem illa fundatioque juxta Mabillonium citatum contigit anno* 877 ; *hoc eſt biennio poſt obitum Adonis.*

41 *Sauſſayus in Martyrologio Gallicano die* XVIII *Februarii illud attribuit Colonienſibus : ſic enim ſcribit :* In monaſterio regali ſancti Dionyſii, ſuſceptio portionis reliquiarum ſancti Pantaleonis martyris : cujus & caput pridem à legatis Caroli Magni ex Africa cum oſſibus ſancti Cypriani in Gallias advectum, hodie etiam venerabile eſt Coloniæ. *Sed aberraſſe videtur hic Martyrologus : nam aliud eſſe caput* S. Pantaleonis, *noſtri an alterius, & aliunde allatum Coloniam, mox demonſtrabimus num.* 49. *Quod verò attinet ad portionem reliquiarum ejus, quam ſuſcepiſſe monachos Sandionyſianos affirmat, eam ex eodem Lugdunenſi theſauro depromptam fuiſſe, ipſi putant ; ſi vera narrat Bailletus in Legenda ad hunc diem :* Interea, *inquit*, monachi S. Dionyſii in Gallia contendunt, caput S. Pantaleonis permanſiſſe Lugduni ; cetera vero ejus oſſa tranſlata eſſe in abbatiam ſuam. *Hoc non dicit, qui cœnobii illius hiſtoriam Pariſiis edidit anno* 1706, *Michael Felibienius : nam pag.* 539 *litterâ S, ubi explicat thecam reliquiarum* S. Pantaleonis *in lamina præcedenti exſculptam, hæc tantum habet :* Lipſanodochium argenteum inauratum continens reliquias aliquot S. Pantaleonis martyris, ut patet ex ejus inſcriptione hac ; De ossibus S. Pantaleonis. *De loco, unde acquiſita ſint oſſa, vel earum donatore, quod ſæpe notat alibi, hîc verbum unum non dicit. Et rectè id quidem : nam ſub Carolo Magno nihil de* S. Pantaleonis *reliquiis ex Africa fuit advectum in Galliam, præter caput ejus.*

C 42 *Certè de ſolo capite antiqui meminerunt ; ut Florus diaconus Viennenſis in fragmento carminis huc pertinentis, quod habes in Commentario ad Acta Martyrum Scillitanorum die* XVII *Julii* § 3, *num.* 29 ; *Ado & Notkerus in Martyrologiis ſuis die* XIV *Septembris ; & Sigebertus in Chronico ad annum* 802 : *neque diſſonat Agobardi carmen in eodem Commentario datum ; quamquam coactus metro poëta, ambigua expreſſione eſt uſus, cum ita cecinit :*

Sperati quoque, martyris beati
Nec non Pantaleonis oſſa raptim
Tollunt *&c.*

alii, ſed falsò, Coloniam.

Ex Africa ſolum caput Sancti allatum eſt ; non alia ejus oſſa.

Verùm hæc amphibologia ſatis evolvitur per auctores alios, quos modo citavimus, & maximè Florum, qui ne metrum quidem ſuum paſſus eſt ab exacta rerum ſingularum propriaque denominatione licentiùs evagari. Non credimus igitur ex theſauro Africano prodiiſſe, ſi quid ſacrorum oſſium S. Pantaleonis, *quæ quidem capitis non ſint partes, uſpiam aſſervari dicitur ; ſive ad S. Dionyſii ; ſive Romæ (quidquid aliter ſenſerit Pancirolus ſupra num.* 27) *ſive alibi. Sed de prima hac tranſlatione jam ſatis ; primâ, inquam ; non quod alias præceſſiſſe negem, ſed quod eas apud veteres nullibi deſcriptas invenerim.* AUCTORE P. B.

43 *Proximam huic tranſlationem, tametſi ſeſquiſeculo circiter poſterior fuerit, narratam invenimus in Vita B. Brunonis archiepiſcopi Colonienſis, qui frater fuit Othonis I imperatoris, cognomento Magni, num.* 33 *apud Leibnitium in Scriptoribus Brunſwicenſibus tom.* 1, *pag.* 281 ; *ubi refert coævus auctor, epiſtolam ſynodicam à Brunone per Hadamarum, monaſterii Fuldenſis abbatem, directam fuiſſe ad Agapitum II Pontificem Romanum ; Hadamarum autem ab Agapito reverſum, Brunoni attuliſſe Româ unà cum pallio* reliquias de proprio corpore ſancti Pantaleonis martyris ; *in cujus occurſum læta properaverit Colonienſium civitas, & undique jubilans multitudo accurrerit, convenerintque univerſi* in ſuburbio prope antiquum locum, ubi eccleſia ejuſdem pretioſi Martyris erat, inculta adhuc & ruinæ proxima : *ibi depoſita fuiſſe grata onera ; deinde ſuo quæque loco repoſita. Tum ſubdit, ipſo illo loco ſepultum poſtea fuiſſe ſanctum epiſcopum ; quippe qui erga hunc Martyrem modo prorſus ſingulari affectus fuiſſet ; cujus etiam nomine novam iſtic eccleſiam & cœnobium ædificaſſet. Contigit verò hæc tranſlatio anno Chriſti* 953, *ut notat Gelenius de Coloniæ Agrippinenſis magnitudine lib.* 3, *ſyntagm.* 12, § 1 ; *qui ex vetuſtate eccleſiæ illius, de qua meminit auctor Vitæ Brunonianæ, colligit ibidem* § 3, *tranſlationem reliquiarum aliam antiquiorem ; quæ tum facta ſit, cum vetuſtiſſima illa* S. Pantaleonis *eccleſia conderetur :* neque enim veteres, *inquit*, ædificabant memorias Martyrum ſine eorum reliquiis. *Româ Coloniam tranſlatæ aliquæ ejus reliquiæ an.* 953.

44 *Tranſlationem hanc non ita multo poſt ſecuta eſt alia duplex, imo triplex, quam miramur ignoraſſe Gelenium, virum alioqui in antiquitate Colonienſi eruderanda maximè verſatum ac ſedulum. Nimirum Chronicum Virdunenſe nondum viderat, quod anno* 1657 *in lucem dedit Philippus Labbeus noſter Bibliothecæ Mss. librorum tom.* 1. *In eo deſcribitur illa ab Hugone, monacho primùm abbatiæ S. Vitoni Virdunenſis ac deinde abbate monaſterii S. Petri Flaviniacenſis in ducatu Burgundiæ, qui obiit ſub initium ſeculi duodecimi ; deſcribitur, inquam pag.* 166 *occaſione novæ baſilicæ S. Vitoni à Richardo abbate exſtructæ, cujus magnificentiam ibi latè proſecutus,* Factum eſt, *inquit*, & altare geſtatorium ex auro puriſſimo interius mirè fabricatum, opere conſimili, ſtudio & largitione domni Herimanni comitis, in modum tabularum conſertum & compactum, quod cum aperitur, & altare eſt, & tabulæ aperiuntur ; quibus ſi moram adhibeas, quod eſt inſtrumentum Moyſi & Aaron imaginibus glorioſum, figuram dominicæ crucis exprimit. Habet hoc à quatuor cardinibus, quatuor Euangeliſtarum, hominis, leonis, tauri, & aquilæ ſpecies ex argento, opere fuſili, præfatum altare portantium, & ſe invicem verſis vultibus reſpicientium. *Hæc adſcripſi, ut lector intelligat, quanto* *Alia triplex tranſlatio S. Pantaleonis,* F

AUCTORE P. B.

ibi tum in pretio fuerint S. Pantaleonis *exuviæ : ſequitur enim :*

nempe corporis Nicomediâ Coloniam,

45 Super ipſum verò altare brachium ſancti Pantaleonis ponitur, pallio ſerico involutum, & ligno incluſum, argento & auro decoratum; quod attulit cum corpore ejuſdem à Nicomedia Colonienſis epiſcopus, obtentum dono Conſtantinopolitani imperatoris, quando pro ejus filia Ottoni II in matrimonio jungenda juſſu ejuſdem Ottonis ad eumdem imperatorem legatus miſſus eſt cum epiſcopis duobus, ducibus, & comitibus. Et cum, obtentis pro quibus ierat, licentiam redeundi accepiſſet, & imperator ei ſociiſque ejus munera plura obtuliſſet, & accipere renuiſſent, corpus ſancti Pantaleonis ab eo archiepiſcopus petiit, & obtinuit, & reverſus, Coloniam detulit. *Hæc una eſt tranſlatio; cui ſtatim duæ ſubjunguntur aliæ in hæc verba :*

& Brachii in Caſtrum Commerceium, inde Verodunum;

B

46 Fuerat autem cum eo in expeditione ipſa quidam ejus conſanguineus, dominus caſtri de Commarceio, & multa prece obtinuit ab eo brachium corporis ſancti Pantaleonis, quod & in eccleſia præfati caſtri repoſuit. Evolutis poſtmodum aliquot annis, obſeſſum eſt caſtrum ipſum, & everſum atque ſuccenſum. Cumque flamma tectis eccleſiæ illaberetur, & victricibus globis interiora eccleſiæ lamberet, dolens ſacerdos de combuſtione ſanctarum reliquiarum, cuidam armatorum, ut eccleſiam ingrederetur & deſuper altari reliquias tolleret, ſignificavit. Qui mox ingreſſus, reliquias tulit & repoſuit; & cum ibi adeſſet abbas, & brachium Sancti, præſente presbytero, marcâ argenti ei vendidit; quod domnus ipſe, cum ſciret pro certo, Martyris eſſe reliquias, Virduni gaudens attulit; & paratum argento & auro diebus feſtis ſuper altare ponitur. *Cetera, quæ ſequuntur, aliò pertinent.*

harum prima & ſecunda contigit an. 971,

C

47 *Legationes binas ad obtinendam filio conjugem Theophanonem ſeu Theophaniam, Romani junioris, imperatoris Conſtantinopolitani defuncti filiam (de qua vide Cangium in Familiis Byzantinis, familiâ 19) Conſtantinopolim direxit Otho Magnus; primam quidem ad Nicephorum Phocam; quam obivit Luitprandus eventu irrito & infelici; ut ipſe legatus explicat apud Baronium in Annalibus ad annum Chriſti 968 : alteram ad Joannem Tzimiſcen, qui ad interfecti Nicephori ſolium evectus fuit anno 969 exeunte. Hæc ſucceſſit è voto; ac proinde hîc ab Hugone deſignatur. Fructus ejus fuit pax inter utrumque imperium, ac deſponſa Othoni II Theophania, anno Chriſti 971, ut poſt Baronium, obſervat Pagius num. 5; qui annus ipſe noſtræ tranſlationis haud dubiè fuerit. Archiepiſcopum verò Colonienſem, qui legationi ac tranſlationi præfuit, neceſſe eſt fuiſſe Geronem, qui Folcmaro ſucceſſerat anno 969; ut habet Dionyſius Sammarthanus in editione nova Galliæ Chriſtianæ tom. 3, col. 649. Nec offendere debet, quod miſſus dicatur Conſtantinopolim juſſu Othonis II : hic enim jam tum cum patre imperabat, & in hac legatione res ejus agebatur præcipue. Erat autem Gero Othonis II ex fratre nepos, ut affirmat Gelenius in opere laudato lib. 3, Syntagm. 1, pag. 847.*

tertia verò ſub initia ſeculi undecimi.

48 *Tranſlatio Brachii ad caſtrum Commerciacum (quæ eſt urbecula Galliæ in Barenſi ducatu ad Moſam fluvium, & antea tractûs parvi adjacentis caput, ut ait Baudrantius) eodem tempore circiter cum priori corporis facta videtur; non item illa, qua idem brachium inde Verodunum tranſiit : accidit enim* evolutis poſtmodum aliquot annis; *id eſt, niſi fallor, ſub initia Richardi abbatis, de quibus iſtic agit auctor; nam cum abbatem, qui tranſtulit, non exprimat nomine, illum ſine dubio intelligit, de quo ibi longiſſimum habet ſermonem. Electus eſt autem abbas Richardus, ut aliquanto ſuperius dixerat, anno Chriſti 1004, ac diutiſſimè præfuit, puta ad annum uſque 1046, ut aſſerit pag. 190. Quod verò miles vendidiſſe abbati reliquias dicitur, id crudum videri poteſt; non adeo quia miles vendiderit, quam quia emerit abbas, talis præſertim, qualis quantuſque fuit Richardus. Sed nimirum adjuncta conſiderari multa poſſunt, quæ expreſſionis duriuſculæ tollant invidiam. Obſeſſum caſtrum, vi expugnatum, everſum, ſuccenſum, adeoque militari licentiæ, furori, prædæ permiſſum, reliquiæ ipſæ in militis (forte etiam heterodoxi) poteſtate, qui eas è mediis flammarum globis non ſine maximo vitæ diſcrimine ſemiuſtulatus eduxerat, periculum profanationis ſi ei relinquerentur, aliaque ejuſmodi abbatem religioſiſſimum adducere facile potuerunt, ut vel militis audax facinus liberaliter compenſaret, vel certè reliquiarum, quas timebat, injurias quovis pretio ſanctè redimendas putaret; id quod etiam primis eccleſiæ temporibus uſitatum fuiſſe, obſervat Baronius ad annum 110, num. 6.*

D

E

Tranſlatio capitis CPoli Coloniam an. 1208.

49 *Poſtremam denique, quæ quidem ad Colonienſes pertineat, annotavit Godefridus, monachus* S. Pantaleonis *apud Coloniam, ubi floruit ante medium ſeculi decimi tertii, in Annalibus à Marquardo Frehero editis; ſic enim habet ad annum Chriſti 1208 :* Item ipſo anno, III Idus Apriles, allatæ ſunt nobis reliquiæ capitis S. Pantaleonis, patroni noſtri : quæ per Henricum de Ulmene de Conſtantinopoli cum aliis innumeris reliquiis tranſlatæ, & ab eo per domnum Albertum, abbatem de Lacu, nobis tranſmiſſæ, & cum maxima veneratione totius cleri & populi ſuſceptæ, reconditæ ſunt cum aliis pretioſiſſimis reliquiis in capite argenteo & deaurato. *Eſt hic ſanè omnium, qui de hac tranſlatione meminerunt, ſcriptor antiquiſſimus, coævus, & in loco, de quo narrat, monaſticam vitam profeſſus. Mirum eſt igitur, ad hujus tranſlationis memoriam anniverſariam à nullo martyrologo notatum fuiſſe diem III Idus Apriles, ſed vel XII Kal. Martii, vel alios, quos notavimus in Prætermiſſis ad diem XX Februarii. De Henrico Ulmenio plura legi poſſunt apud Gelenium lib. 3, ſyntagm. 12, § 3.*

F

Quænam ex his reliquiæ nunc Coloniæ ſuperſint.

50 *Notandum verò, has omnes tranſlationes Colonienſes ſpectare ad monaſterium* S. Pantaleonis; *ubi memoratæ reliquiæ etiamnum ſervari dicuntur : nam quas Româ Brunoni Hadamarus attulit* de proprio corpore S. Pantaleonis martyris, *eas eſſe ſuſpicor, quas citatus Gelenius ait incluſas eſſe hierothecæ duodecimæ, nempe* combuſtos cineres S. Pantaleonis : *quas verò Nicomediâ attuliſſe Geronem archiepiſcopum diximus, illud corpus arbitror eſſe, quod iſtic anno 1660 oſtenſum ſibi fuiſſe teſtatur Henſchenius in annotatis ad Acta Beati Wolphelmi die XXII Aprilis pag. 77 : neque enim corpus hîc appellari jam dictos cineres putamus; ſed oſſa ſaltem aliquot; quorum pars minor, brachium ſcilicet, decerpta fuerit ac data Commerciaci domino : quas denique Ulmenius dedit, illas oportet eſſe, quas in hierotheca quinta Gelenius exhibet, puta notabilem partem capitis* S. Pantaleonis *medici, ejuſdemque dentem, cum aliis aliorum Sanctorum reliquiis ſimul incluſa. Sed enim occurrit hîc nobis difficultas minime levis, quam, ne paragraphus hic juſto ſit longior, ad ſequentem remitto. Obſervo hîc interim*

A *rim ex Gelenio ibidem § 4, in monaſterio, de quo agimus, præter diem Patroni ſui natalem, quem ibi celebrant die* XXVIII *Julii, unicam tranſlationis, neſcio cujus, aut forte tranſlationum ſimul omnium, feſtam ſolenniter quotannis agi memoriam die* VI *Februarii.*

§ V. Difficultas circa reliquias Colonienſes : tranſlationes aliæ ſeculi decimi quarti ac decimi quinti.

Tot Sancti hujus reliquiis Colonienſibus

Dubitare non poterit, qui attenderit animum ad paragraphum præcedentem, quin S. Pantaleonis *cœnobium ab ipſis incunabulis ſuis ditatum fuerit notabilibus ſancti Patroni ſui reliquiis, ad eaſque ſemel & iterum earumdem incrementum ingens acceſſerit; uſque adeo ut illarum, penè dixerim, prodigis eſſe licuerit iſtius loci præſulibus non in Colonienſes dumtaxat eccleſias, ſed etiam*

B *in externas: inde enim acceptas putamus, quæ ſervantur modò in eccleſia metropolitana Pragenſium, teſte Peſſina in Phoſphoro ſepticorni pag.* 514, S. Pantaleonis duæ notabiles partes, allatæ Coloniâ per Carolum (IV *imperatorem ac Bohemiæ regem*) anno MCCCLVII ; aliæque inſuper particulæ multæ ſimul colligatæ in viridi ſaccu-lo : *inde etiam, quæ Coloniæ viſuntur juxta Gelenium in eccleſia S. Gereonis pag.* 266 ; *in eccleſia S. Severini, pag.* 275 ; *in eccleſia S. Cuniberti, pag.* 289 ; *in eccleſia SS. Joannis & Cordulæ, pag.* 445 ; *apud RR. PP. Dominicanos, pag.* 464 ; *apud virgines conventuales tertiæ Regulæ S. Franciſci, pag.* 587 ; *& forte alibi ; quamquam quid, aut quantum ex iis habeant eccleſiæ jam dictæ, non definit Gelenius.*

oppoſita videtur epiſtola,

52 *Quid igitur ſibi vult Epiſtola, cujus ex eodem cœnobio accepimus ecgraphum, quod cum impreſſo exemplari (non memini quo in opere) nuperrimè contulimus & conſonum omnino deprehendimus ; quid, inquam, ſibi vult hæc* Epiſtola abbatis S. Vitoni ad abbatem S. Pantaleonis ? (*nam is titulus adſcribitur :*) Domino ſuo venerabili H. abbati egregii martyris Pantaleonis,

C frater L. ſervus ſancti Vitoni, cum omni congregatione ſibi commiſſa omnimodam in Chriſto dilectionem. Audientes veſtrum bonum ſtudium, veſtramque devotionem, quam inhianter habetis erga B. Patronum veſtrum .ſ. cognoſcentes, magnam penuriam vos habere tam felicium pignorum, mutuæ charitatis inſtinctu miſimus vobis partem ex abundanti copia, quam prædeceſſoribus noſtris divina conceſſit magnificentia ; quatenus, ſecundùm quod habetis in voto, circa tantum Patronum augmentetur devotio. Sanè quo modo tam felix tamque glorioſum patrocinium eccleſiæ noſtræ provenerit, melius vobis explicabit frater R., quo mediante tantum dirigimus munus. Mittimus etiam partem reliquiarum beatiſſimi patroni Vitoni, & Theodori glorioſi martyris, quorum memorabilis triumphus celebratur v Idus Novembris ; ut eccleſiæ veſtræ & noſtræ jam perpes & unanimis maneat ſocietas, & Sanctorum ſubinde cumuletur honor & reverentia. Valete.

53 *Inter abbatum Virdunenſium S. Vitoni apud Sammarthanos nomina, quorum initialis littera fuerit* L, *unum tantummodo reperitur, quod congruere potuerit in tempora abbatis alicujus S.* Pantaleonis *apud Coloniam, cujus nomen ducatur ab initiali littera* H. *Nomen illud eſt Ludovici primi, de quo hæc tantum habet Gallia Chriſtiana :* Ludovicus I. frater Alberti epiſcopi Virdunenſis an. MCCXXXVII. obiit XVI Kal. Julii : *ex quibus neſcias, utrum anno* 1237 *abbas eſſe cœperit S. Vitoni, ac poſtea anno incerto obierit ; an verò obierit anno* 1237, *& ignoretur annus quo ſit antea creatus abbas : nam nec deceſſorum ejus finis notatur, nec ſucceſſoris initium. Ut ut eſt ; nec diu poſt annum* 1237 *vixiſſe videtur ; cum ſucceſſor ejus Vilelmus anno* 1247 *tranſtuliſſe dicatur corpus S. Dodonis epiſcopi ; nec diu ante annum circiter* 1220 *fuiſſe abbas ; quandoquidem poſt Aleſtanum, qui abbas erat anno* 1183 ; *& cujus exitum neſcimus, tres alii ſine tempore notantur, qui Ludovicum anteceſſerint. Vel ſcripſit ergo Ludovicus ad Henricum III de Werdena, & quidem ſub hujus mortem (obiit enim anno* 1220, *cum abbas fuiſſet* S. Pantaleonis *per annos* 20) *vel ad Henricum* IV, *prioris ſucceſſorem, qui vivere deſiit anno* 1227 ; *vel denique ad Henricum* V, *cognomento de Hurne, qui eamdem abbatiam tenuit ab anno* 1230 *ad* 1242. E *Utcumque acceperis, fatendum erit, ſcriptam eſſe epiſtolam poſt tranſlationes omnes tot reliquiarum S.* Pantaleonis *ad cœnobium ejus Colonienſe, de quibus ſupra meminimus, & quarum illud etiam nunc theſauros oſtentat. Quomodo ergo cognoviſſe tum poterat Ludovicus, cœnobium illud* magnam penuriam habere tam felicium pignorum?

niſi aliter, quam à Gelenio, explicetur.

54 *Quid igitur ? An ſpoliatum poſt annum* 1208 *& ante annum circiter* 1237 *fuerit cœnobium Colonienſe ejuſque hierogazophylacium ? Nemo, quod ſciam, id refert ; ne monachus quidem Godefridus in Annalibus, quos illo tempore ac de illo tempore ibidem ſcribebat, in quibus res monaſterii ſui multo minutiores non omittit. An ignoraverit Ludovicus id, quod cognoviſſe ſe dicit ? Neque hoc fit veriſimile : non enim reliquias miſiſſe credendus eſt, niſi rogatus ; neque rogatus fuiſſe, niſi ab iis, qui earum penuriam obtenderent. An confictam dicemus epiſtolam, cum ſignificet, miſſas etiam fuiſſe reliquias SS. Vitoni ac Theodori, quæ nunc apud Pantaleonitas non ſunt notæ juxta Gelenium ? Durum id apparet, tum quod reliquiæ illæ vel amitti potuerunt, vel* F *inter anonymas reponi ; tum quod epiſtola hæc in ejuſdem cœnobii tabulario tam diligenter cuſtodita ſit hactenus, & in eo etiam olim à Gelenio reperta ; ut patet ex loco ſæpius memorato pag.* 370. *Quid ſi ergo contra mentem Gelenii ſuſpicemur, nec petitas à Colonienſibus, nec miſſas à Virdunenſibus cum hac epiſtola fuiſſe reliquias* S. Pantaleonis, *ſed alterius Sancti, qui ejuſdem cœnobii Colonienſis* patronus *habetur ? Apellatur enim etiam à Gelenio* monaſterium SS. medicorum Pantaleonis, Coſmæ, & Damiani, atque Quirini martyrum ; *& ſingulorum habet reliquias. Quid ſi, inquam, earum unas hìc ſignificaverit Ludovicus ? Tum ſanè nihil quidquam ante dictis ab hiſce litteris eſſet incommodi. Ceterùm nuda eſt conjectura, quam diſcutiendam iis relinquimus, qui archivum poſſident, unde vel ſtabiliri poſſit ſolidius, vel refelli. Alias interea tranſlationes expediamus.*

Toloſam, præter pateram admirabilem ex Oriente,

55 *Eſt Toloſæ canonicarum regularium Ordinis S. Auguſtini parthenon illuſtris, fundatus ex teſtamento Joannis-Raymundi Convennenſis, primi archiepiſcopi Toloſani, ac deinde S. R. E. Cardinalis epiſcopi Portuenſis & S. Ruſinæ, qui diem*

AUCTORE P. B. *ſcripta circa annum* 1230 ;

AUCTORE P. B.

diem extremum obiit anno 1348, *hoc eſt biennio ante quam ab ejus teſtamenti exſecutoribus ædificatum eſt, quod modo dicebam, cœnobium cum eccleſia, cui nomen* S. Pantaleonis *eſt inditum, ob relictas illi à Cardinale defuncto fundatore iſtius Martyris plures reliquias, atque inter alias pateram admodum pretioſam, quam ſuis manibus cælaverat* S. Pantaleon; de qua patera, *inquit Catellus in hiſtoria Occitanicæ Monumentis lib.* 2, *pag.* 175, *unde hæc deprompſimus*, Ms. antiquum ejuſdem monaſterii admodum venerabile meminit in hæc verba: " Anno Domi-
„ ni ducenteſimo vigeſimo octavo beatus Panta-
„ leon in civitate Nicomediæ, dum eſſet paga-
„ nus, philoſophus, & medicus, cum arte aſtro-
„ logiæ fecit vas ſuum petræ pretioſæ; & cum
„ ipſo dabat infirmis bibere, ſanans eos. Cum
„ autem eſſet converſus ad fidem Catholicam, di-
„ ctum excellentiſſimum vas à Domino ſanctifi-
„ catum fuit. „

allatum quoque eſt, neſcimus unde, os brachii S. Pantaleonis circa an. 1350.

B

56 *Tum ſubdit Catellus:* In eodem antiquo Ms. figuris exornato, texta legitur hujus pateræ peculiaris hiſtoria, qua narratur, qua ratione Conſtantinus Magnus ex ea bibens, convaluerit ex pluribus, quibus afflictabatur, morbis: qui paterâ deinde illâ donaverit eccleſiam S. Pantaleonis in urbe Sebaſtiæ, quibuſdam Suas appellatæ. Inde eam ſuſtulerit Choſroës Perſarum rex; poſt cujus obitum delata fuerit Antiochiam; unde ad manus devenerit Friderici II imperatoris, ab eoque ad Mamfredum Siciliæ tyrannum, ac denique ad Cardinalem Convennenſem; qui eam cum pluribus aliis reliquiis, quas abbas S. Mauritii (*Agaunenſem intelligo*) ei ſubmiſerat, dono dederit jam dicto virginum cœnobio. In eodem libro recentiori manu ſcripta leguntur *inquit*, ſequentia: " Hic dominus Cardinalis Con-
„ venarum ille eſt, qui Toloſæ fundavit mo-
„ naſterium religioſarum virginum in honorem
„ undecim mille Virginum, & dedit plures alias
„ reliquias, honore ac reverentia dignas, & qui
„ prædictum vas cum oſſe brachii prædicti S.
„ Pantaleonis..... in prædicto monaſterio (*jam ſcilicet deſtinato, ſed nondum exſtructo*) S. Pan-
„ taleonis reportavit & repoſuit. Deo Gratia. „
Hæc ille. Ex quibus patet, præter craterem illum, tranſlatum illuc etiam fuiſſe os brachii S. Pantaleonis; *at unde acceptum? An ab abbate S. Mauritii? Verùm hic unde habuit? Non dicitur.*

C

ſed hiſtoria hujus pateræ

57 *Quod verò ad hiſtoriam pertinet manuſcriptam iſtius pateræ, neſcio, quid eâ legi poſſit ineptius: Quid enim eſt, anno* 228 *Pantaleon medicus; qui, ut Acta ferunt, toto propemodum deinde ſeculo juvenis occubuit? Quid vas ab eo factum* cum arte aſtrologiæ? *Hæc, opinor, paradoxa Majores noſtros impulerunt, ut ad fontem ipſum Toloſanum recurrerent, idque per Petrum Poſſinum noſtrum; qui manu propria, ut erat officioſiſſimus, deſcriptam ex vetuſto codice monaſterii virginum Ordinis S. Auguſtini Toloſæ hunc miſit narrationem die* x *Novembris anno* 1645; *magis, credo, ut nobis cumulatiùs ſatisfaceret, quam quod monumentum illud alicujus pretii vir doctiſſimus putaret eſſe: res enim tam eſt miſera; ut proferre hìc pudeat. In ipſo titulo dicitur Conſtantinus ædificaſſe Conſtantinopolim anno* 315, *ac tunc, cum ſtomacho laboraret & podagrâ, accepiſſe pateram illam* ab uxore Maximiani imperatoris defuncta. *Paucis poſtea lineolis ſui mox oblitus ſcriptor*, Et (*Conſtantinus*) ædificari fecit Conſtantinopolim, *inquit*, civitatem magnam: tunc infirmatus fuit malo ſtomachi & podagræ; uxor autem Maximiani imperatoris morabatur in civitate Nicææ: audivit enim de infirmitate imperatoris: miſit ei vas pretioſum S. Pantaleonis, quod habuerat à filio ſuo, qui fuerat paralyticus, & curatus fuit *&c. Narrat ſubinde, Perſas & Chaldæos irruiſſe in Armeniam; mox occurriſſe cum exercitu Conſtantinum; iiſque profligatis, Sebaſtiæ, quam obſidione liberaverat, ædificaſſe* eccleſiam magnam in nomine S. Pantaleonis, & ibidem poſuiſſe hoc vas pretioſum; *ſecutaque eſſe plura deinde miracula.*

D

tot ſcatet erroribus,

58 *Huic alia ex eodem opere narratio ſubjungitur nihilo melior de Choſroë Perſarum rege, qui Palæſtinam depræda tus, crucem Domini abſtulerit; & in Perſidem rediens, everterit Sebaſtiam, ſublatâ ſecum paterâ* S. Pantaleonis; *ex qua deinde bibens*, curatus fuerit à malo ſplenis & ſtomachi. *Poſtmodum* ædificari fecerit turrem cum auro & argento, & ibi poſuerit tres thronos: ad dextram poſuerit lignum ſanctæ Crucis & ad ſiniſtram dictum vas ſanctum, & ipſe ſederit in medio, in ſignum Trinitatis; & fecerit, quod populus adorabat eum; quia dicebat, ſe eſſe Deum: *tum Heraclius in Perſidem irruerit*, & deſtruxerit omnia, & invenerit Choſroën regem; & acceperit eum; & rogaverit, eum effici Chriſtianum, quia lignum ſanctæ Crucis honoraſſet & dictum vas ſanctum, & alia ſanctuaria: & quia rex noluerit, fecerit (*Heraclius*) ei caput amputare. Poſtea acceperit lignum ſanctæ Crucis, & portaverit in Jeruſalem & multa alia cum magno triumpho, & reædificaverit ſanctam civitatem: viderit autem Jachan (*qui ſuprà dictus fuerat epiſcopus Sebaſtenus*) Sebaſtiæ hæc omnia fieri, & acceperit vas ſanctum S. Pantaleonis, & occultè reportaverit in civitatem Antiochiæ, & poſuerit illud in eccleſia S. Petri ... & ſcripſerit hanc hiſtoriam ad perpetuam rei memoriam.

E

ut neſcias, quid credi ex ea poſſit.

59 *Enimvero monumentum ejuſmodi qua ratione dici poſſit venerabile, non videmus; cum craſſos adeo in tantilla narratione prodat errores: ut enim de uxore Maximiani viva ſimul & mortua, aliiſque nihil dicam; quis vel à limine ſalutavit hiſtoriam, qui neſciat anno* 315 *ædificatam non fuiſſe Conſtantinopolim; Conſtantinum quidem ad expeditionem Perſicam paraſſe ſeſe, ſed, eâ nondum ſuſceptâ, è vivis exceſſiſſe; Choſroën in Heraclii poteſtatem numquam veniſſe, nedum ab illo interfectum eſſe? Ceterùm de Friderico & Mamfredo verbum nullum deſcripſit inde Poſſinus; at titulum narrationis longè diverſa Gallico, ſed obſoleto jam, ſermone conceptum, quem ita Latinè reddimus:* Quomodo Dominus Ludovicus Franciæ mare trajecerit tempore paſſagii (*ſive expeditionis in Terram ſanctam*) & in morbum tunc inciderit, atque Antiochiæ hydrope laboraverit, ibique invenerit ſanctum vas, quod fecerat dominus Pantaleo ad pellendos hominum morbos, quodque habebat urbis communitas in eccleſia ſancti patris (du ſainct pere, *forte pro*, de ſainct Pierre, *S. Petri*) atque ad honorem civitatis probè cuſtodiebat. Dominus verò Ludovicus tantum effecerit, ut ab illa vas illud ſacrum obtinuerit, eoque ſibi benedixerit, & evaſerit ſanus; itáque diſceſſerit, ac ſecum abſtulerit ſanctum vas in regionem ſuam. *Hactenus idem codex Ms., de cujus proinde fide ac merito, ſaltem in iis, quæ ad pateram Toloſanam pertinent, lectoris cujuſvis appello judicium.*

F

60 *Reſtat ultima tranſlatio reliquiarum* S. Pantaleonis *in Luſitaniam, quam Antonius Vaſconcellius*

A Corpus S. Pantaleonis allatum in Lusitaniam circa an. 1453,

cellius noster in Descriptione Lusitaniæ, quæ Antverpiæ fuit excusa anno 1621, breviter annotavit pag. 562 his verbis: Amorem in Portuenses ostendit cæleste Numen, cum è Nicomedia, Bithyniæ urbe, martyris Pantaleonis corpus ad illos transtulit: quod Joannes Lusitaniæ rex in scrinio ex argento conflato occludi testamento jussit. *Ante illum ita scripserat Vasæus in Hispaniæ Chronico anno* 306, *ubi de persecutione Diocletiani:* In hac persecutione passus est Romæ beatus Pantaleon; cujus corpus posteriùs à Romanis fugientibus persecutionem barbarorum devectum est in Portugalliam, atque in civitate Portugallensi multis etiam nunc claret miraculis. *Multo hæc uberius tractat in Catalogo & historia sua Lusitanica de episcopis decessoribus suis illustrissimus Rodericius da Cunha episcopus Portuensis parte* 2, *cap.* 32, *cujus narratio huc redit: Reliquiæ* S. Pantaleonis, *teste Joanne Damascено, Constantinopoli fuerunt in templo Concordiæ, erantque etiam paulo ante quam urbs illa Mahumeti secundo succumberet, ut ait, nescio quis,* B *Roca Valentianus in historia Turcarum: inde ergo circa tempus illud translatas fuisse, & rationi congruum est & antiquæ traditioni. Constantinopoli itaque à barbaris direpta, Christiani quidam sepulcrum, quod ejus lipsana continebat, lapideum subduxere, & navi impositum abstulere secum usque in Lusitaniam & suburbium Portuense, ubi deposuerunt illud in ecclesia S. Petri de Miragaya, ad Durium fluvium sita, anno plus minus* 1453; *ibique plateam condiderunt, quæ* Armenorum via *hodieque appellatur. Patet hic, Rodericium dissentire à Vasconcellio, dum hic reliquias illas Nicomediâ, ille Constantinopoli allatas existimat: Vasæo nescio quis assentiri possit, nisi alium à Nicomediensi Pantaleonem hunc statuat: sed historiam cœptam prosequamur.*

translatumque ad ecclesiam Portuensem ex Miragaya an. 1499,

61 *Mansit pignus hoc sacrum in ecclesia S. Petri per annos* 46, *donec anno* 1499 *die* XII *Decembris inde translatum est solenni supplicatione ad sacellum majus cathedralis ecclesiæ per Didacum de Souza episcopum Portuensem; qui & sepulcrum transtulit, cui inclusum illud huc venerat, quod nunc pro altari est in sacello sanctissimi Sacramenti. Decrevit insuper episcopus & capitulum, ut quotannis dies iste translationis imposterum solennis ac festus ageretur, de eaque Officium recitaretur ritu duplici die* XII *Decembris. Impositæ postea fuerunt eadem reliquiæ arcæ ligneæ, sed laminis argenteis magnificè obtectæ, munificentiâ duorum Lusitaniæ regum, Joannis II & Emmanuelis, cognomento Magni; quorum prior id fieri testamento jusserat, posterior exsecutus est anno* 1502. *Insculpta sunt utriusque regis insignia; & hinc quidem scuta quinque (regni Lusitaniæ; inde verò Joannis II regis Pelicanus, symbolum amoris, quo subditos sibi populos complectebatur. Medium occupat effigies glorioſi Martyris, patroni ac tutelaris urbis hujus (Portuensis;) quæ antequam hunc recepisset, patronum agnoverat S. Vincentium martyrem, tum quod idem patronus esset Ulyssiponis, quæ caput est regni, tum quod ejus insignes quoque reliquias Portus haberet.*

C

reliſto tamen ibi brachio.

62 *Quantus verò dolor fuit incolarum Miragayæ post translatum sacrum corpus (cujus ipsis brachium ad solatium perfugiumque reliquerunt,) tanta fuit urbis & ecclesiæ cathedralis lætitia, qua illud suscepit: quod utramque adeo illustrat, ut orbe famam ejus extendat universo; dum hujus Sancti patrocinio Deus ac Dominus noster miracula operatur infinita, idque tum maxime, cum grassari pestis incipit, à qua urbem hanc civesque ejus omnes persæpe defendit. Hactenus illustrissimus præsul; cujus omnia fide dicta sunto, quamquam ad narrationis compendium usi simus ordine ac verbis etiam non rarò nostris. Habes hîc interim corpus iterum* S. Pantaleonis, *& separatum ab illo brachium; quod utinam unde venerit, ex instrumentis probari posset magis authenticis!*

AUCTORE P. B.

§ VI. Gemina corporis S. Pantaleonis inventio.

Corpus S. Pantaleonis inventum Beneventi an. 1586.

TOt hactenus descriptis reliquiarum S. Pantaleonis *translationibus, gemina ejusdem, ut volunt, Martyris successit inventio; altera Beneventi, altera Lucæ, utraque in Italia. De priori id tantùm accepimus, quod in Catalogo Sanctorum, qui Beneventi coluntur, tradit Marius de Vipera archidiaconus Beneventanus, ad hunc diem* XXVII *Julii, quo* S. Pantaleonis *martyris Nicomedensis festum ritu duplici celebrari affirmat in ecclesia sua, ac deinde brevi elogio, quod ex Martyrologio Romano mutuatur, hæc subjicit:* Ejus corpus fuit inventum Beneventi in diruta sacra æde sancti Cornelii de Plano Curiæ anno ab orbe redempto MDLXXXVI, Sixto Papa V, & Maximiliano Palumbaria archiepiscopo, sub altari ei dicato; ubi ejus Acta jam pridem depicta usque ad hodiernum diem apparent: & in cathedralem magna veneratione magnoque populi concursu delatum, ibique sub altari majore tumulatum. Quomodo verò Beneventum translatum, nulla exstat memoria; ob crebras ipsius urbis vastationes creditur. *Hæc ille, citans in margine Acta curiæ archiepiscopalis Beneventanæ de* S. Pantaleonis *inventione. Similia refert idem auctor in Chronologia episcoporum & archiepiscoporum ecclesiæ Beneventanæ ad annum* 1586.

E

Lucæ in Thuscia in ecclesia SS. Joannis & Reparatæ

64 *Inventio Lucensis compendio describitur in libello, seu causa, istic agitata decisaque pro identitate reliquiarum inventarum cum corpore* S. Pantaleonis *Martyris ac medici Nicomedensis; qui libellus Lucanis typis excusus prodiit anno* 1718. *Sed quia eamdem haud paulo distinctius in litteris huc ad Janningum Lucâ datis depinxit vir clarissimus, idemque testis oculatus, Marius Florentinius, placet eam verbis ejus hîc recensere. Sic igitur anno* 1714, *die* XII *Decembris, & quinto aut sexto post inventionem, iterumque in eamdem sententiam die* XIX *ejusdem mensis, scribebat:* De invento nuper sacro thesauro nobiscum te gratulaturum, eruditissime Pater, confido. VII Idus Decembris (*libellus impressus habet*, die sexta Decembris) dum insignis collegiatæ SS. Joannis & Reparatæ Prior & canonici chori reparationem in elegantiorem formam decrevissent; & jam operam cæmentarii impenderent, eorumdem dominorum in mentem subiit, corpus S. Reparatæ ibi requiescere posse; cum id legerint apud Franciottum, & in vetustiore Martyrologio Franciſci Mariæ Florentinii, & constans traditio sit. Jusserunt [ergo] post majorem aram & sub eadem excavari: dumque ad trium circiter brachiorum (*libellus impressus*, brachii circiter) profunditatem effodissent, lapidem marmoreum invenerunt non parvæ magnitudinis cum

F

AUCTORE P.B. exſculpta cruce, cui alia ſuperimpoſita erat marmorea tabula: quo ſublato, anguſtum quidem locum, ſeu ſemitulam viderunt vix hominis inflexi capacem; in quam ingreſſi R. dominus Amedeus, Saminiati Prior, & aliqui canonici, in conſpectu ſtatim venit parva & quadrata arcula, veris & ſolidis carbonibus referta, non tamen deſuper cooperta, in qua characteres inciſi inſpiciuntur, qui inferius ad amuſſim exprimentur.

anno 1714 *reperta eſt urna marmorea,*

65 Deinde huic proxima major arca comparuit; de qua formam & inſcriptionem characterum Romanorum in adjuncto folio exactiſſimè, quantum temporis brevitas permiſit, delineari curavi: quibus omnibus oculatus teſtis adfui. Accerſito deinde reverendiſſimo archidiacono Octavio Sardi, generali vicario illuſtriſſimi & reverendiſſimi epiſcopi Geneſii Calchi, patritii Mediolanenſis, ille in artefactam cryptam deſcendit, & extrahi fecit arcam; quæ cum eſſet duabus laminis ferreis utrimque munita, ad primum ſtatim contactum in fruſta diſſiluerunt, rubigine valde corroſæ & conſumptæ. Extractam arcam

B

fericeis chordulis & ſuo ſigillo firmavit, adaperiendam, quando illuſtriſſimo epiſcopo placuerit, ut incluſa lipſana ab eodem recognita (ſi quæ erunt, uti ſperamus) debito cultui & venerationi exponantur. Magno gaudio ego quoque perfuſus his omnibus interfui, & tibi ſtatim, præclariſſime domine, hæc nuntiare ſta-

tui ..... Pia curioſitas nos urget ad introſpiciendam urnam, quæ externè habet claram in antica parte characterum Romanorum inſcriptionem exſculptam: ab uno latere arbuſculam, quam oleæ interpretamur; & ab altero duo vaſcula, ut in ſepulcris Martyrum inveniuntur, quæ fortaſſe ſanguinem intus contineri indicant, martyrii teſtes; & in eorumdem medio veluti rotunda patina conſpicitur, ut in expreſſo ſchemate: quid ſibi velit, & quale inſtrumentum ſit, adhuc ignoro. Hæc curſim tibi ſignificare volui; & ſtatim atque adaperta fuerit arca, quæ intus invenientur, diligenter reſcribam. Vale &c.

D

cujus hic ſchema exhibetur:

66 *En tibi nunc ſchema, quod erat incluſum epiſtolæ, ſeorſum exhibens vaſculum illud marmoreum quadratum, quod inventum eſt plenum carbonibus, habens in ora ſeu labio inſcriptionem non ſatis accuratè adumbratam; ſiquidem in eo verba, juxta libellum ante laudatum*, male figurata *debuiſſent referri* & inæqualiter ſculpta. *Huic nulla fuit adſcripta menſura. Exhibet inſuper urna reperta figuram exteriorem, faciem nempe anteriorem cum inſcriptione, ac duo latera cum inſculptis emblematis; dorſum arcæ, ſeu pars ejus poſterior, quia celatum in ea nihil erat, omiſſa eſt. Hac urna longitudine, ut in libello jam dicto notatur*, quinque [*ſextas*] partes brachii *adæquat* (*id eſt, juxta Florentinium*, palmos duos & digitos tranſverſos quatuor) tres cum dimidio latitudine; duas cum dimidio altitudine.

R

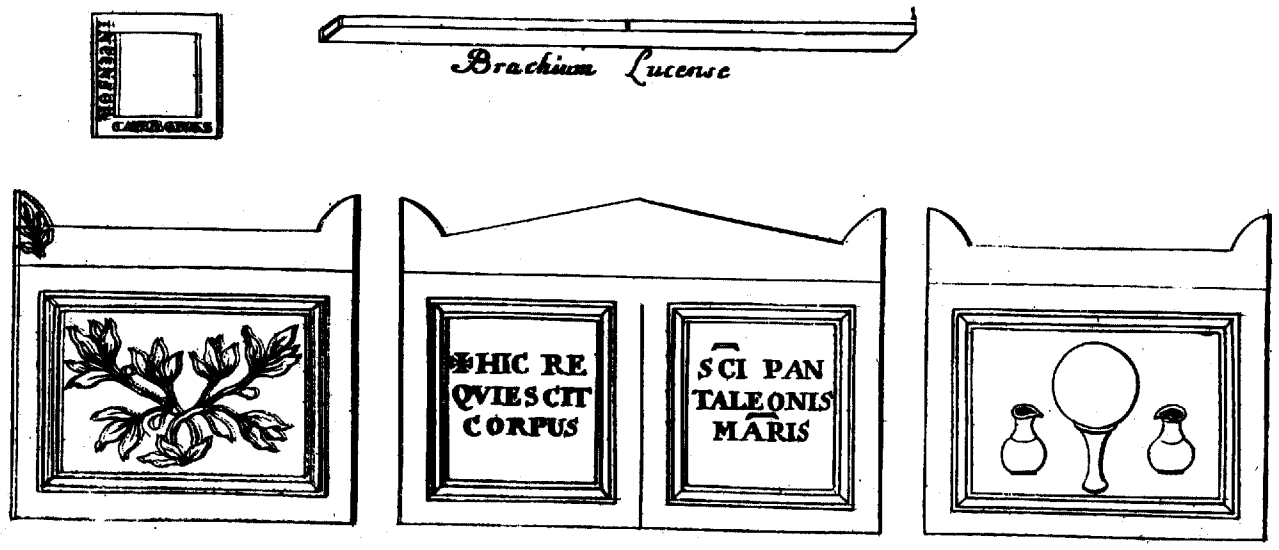

C

in eaque, cum aperta fuit,

67 *Hucuſque urnam exterius conſiderandam propoſuimus; nunc eam cum eodem Florentinio introſpiciamus ex litteris ejus ad eumdem Janningum, datis* VIII *Januarii* 1715: XVII Kal. Januarii, *inquit*, primâ horâ noctis adaperta fuit arca marmorea, aliàs deſcripta, quæ in duos loculos erat diviſa intermedio ejuſdem marmoris pariete. In dextero cavitatis latere ad duorum circiter digitorum altitudinem inventa eſt terra quædam nigra, uſta, aliquibus minimis carbonibus permixta & exiguis oſſiculorum fragmentis & parvis lapillis ac uno dente candido. Super hæc locatum erat vas vitreum rotundum, cujus unius lateris ſuperior pars effracta erat; neque ullum diſrupti vitri fragmentum inventum fuit. In hoc vaſe requieſcebant aliquot ſancti Martyris oſſa, quæ etiam lota, nigredinis ſeu uſtionis notam ſervare videbantur, præter unum albidum. Et in ejuſdem vaſis fundo ſub oſſibus cum pauca ſupradictæ terræ portione ſtagnabant circiter octo unciæ aquæ perſpicuæ, ſaporis & odoris expertes.

68 Altera urnæ pars omnino vacua apparuit; ſed ex ſigno ſeu linea undequaque parietes marmoreos ambiente deduci poſſet, in ea etiam parte aliquando delituiſſe oſſa vel cineres aut quid ſimile; & fortaſſe oſſa, quæ à multo tempore in argentea theca clauſa fuerint & omnium venerationi in feſtivitate ſancti Martyris exponuntur à plurimis annis. Omnia tamen oſſa, tam in marmoreæ arcæ vitro, quam in argentea capſa, efformare nequeunt & conſtituere mediocris & juvenilis corporis magnitudinem & ſceleton, neque majorem partem; ut facile arguere poteris, præclariſſime vir, ex infra notandis, quæ apud nos reperiuntur, oſſibus. Oſſa inventa in arca marmorea, à duobus peritis chirurgis diligenter & fideliter examinata, me quoque teſte, ſunt infraſcripta:

oſſa S. Pantaleonis,

F

69 Phalanges unius manus, decem & novem disjunctis internodiis conſtantes: viginti quinque oſſa pedum: fragmentum oſſis ſacri & oſſis ilii: ſeptem fragmenta oſſium manus, nempe internodium, & ſex oſſa carpi: fragmentum u-

hîc enumerata:

nius

A nius coſtæ mendoſæ : dens ocularis candidus, inventus, ut ſupra, in fundo arcæ : os temporum ſeu petroſum cum auditorio meatu, in duas partes ſciſſum : triginta ſex parva fragmenta diverſarum partium, nempe ſcapulæ, iſchii, & cranii : octuaginta exigua fragmenta diverſorum oſſium. In argentea theca, figuris ruditer factis undique cælata, miraculorum & martyrii inſtrumenta & imagines exprimentibus, & characteribus Romanis & Latinis deſuper deſignatis, conſervabantur velis lineis albis & holoſerico purpureo circumvoluta ſequentia oſſa : tria fruſtula cranii ſimul unita, quæ majoris argentei ſcuti amplitudinem parum excedunt : inferior mandibula integra cum quatuor candidis dentibus : tres colli vertebræ, & duæ lumbares : caput unius oſſis femoris, & fragmentum tibiæ longum, & in duas partes diviſum, & exigua aliorum oſſium fragmenta. Omnia deſcripta & enumerata ab epiſcopatûs cancellario, Nicolao Criſtofani, & publico inſtrumento firmata, me quoque interveniente. Enarratæ inſpectioni interfuerunt illuſtriſſimus & reverendiſſimus Geneſius Calchi, B epiſcopus Lucenſis ; archidiaconus Octavius Sardi, vicarius generalis ; Amedeus Saminiati, Prior eccleſiæ SS. Joannis & Reparatæ, cum aliis canonicis, & pluribus nobilibus viris.

cujus ibi cultus clarvit à ſeculo X.

70 *Cum hæc ſcriberet ad Janningum Florentinius, eruditionis paternæ ac pietatis in Sanctos eximiæ nobiliſſimus heres & amulus, judicium ſimul ejus de re tota permodeſtè expoſcebat, atque imprimis, ecquid cenſeret, ſatis in his omnibus argumenti apparere, ut reliquiæ jam dictæ non cujuſvis ſancti* Pantaleonis *martyris crederentur eſſe, ſed ſolius Nicomedienſis. Quod cum ipſe omnino ſentiret, multa cum in hac, tum in epiſtola ſequenti, data eodem anno die* X *Aprilis, ſententiæ ſuæ momenta Janningo perpendenda ſuggeſſit ; puta vetuſtiſſimam fuiſſe Lucenſium venerationem erga* S. Pantaleonem *martyrem ; ad eamque demonſtrandam inſtrumenta plura atque authentica ſuppetere ; ex quibus conſtet, non ſolum alias per diœceſim eccleſias titulo hujus Martyris fuiſſe nuncupatas ; ſed eam imprimis ipſam, in qua corpus inventum eſt, appellatam fuiſſe* S. Pantaleonis *ſeculis* X, XI, XII : *creditum jam olim in eadem Sancti corpus deliteſcere ; id manifeſtum* C *eſſe ex actis viſitationum anni* 1566, *&* 1575 ; *tametſi ignoretur, unde illuc aut quando ſit allatum : anteactis temporibus conſuevisſe ſupremum reipublicæ Lucenſis magiſtratum feſto* S. Pantaleonis *in eamdem eccleſiam, ut rei divinæ aſſiſteret, convenire : in publico palatio ſuper oſtium cujuſcumque cubiculi excelſiſſimorum decemvirorum cubitalibus litteris inciſa eſſe nomina ſanctorum corporum, quæ in civitate Lucenſi ſervari creditum fuit, & inter alia* S. Pantaleonis : *in Breviario Ms. hædino bibliothecæ ſuæ anni circiter* 1300 *ita legi :* VI Kal. Auguſti, S. Pantaleonis martyris, Lucæ, duplex minus, *idque characteribus rubris, ut in feſtivitatibus majoribus :*

Hunc S. Pantaleonem Nicomedienſem eſſe volunt Lucenſes ;

71 *Hæc autem omnia intelligenda eſſe de* S. Pantaleone *medico ac martyre Nicomedienſi, ſuaderi primò, quod duo tantummodo SS. Pantaleones MM. noti ſint, Nicomedienſis videlicet & Vigilienſis ; de Vigilienſi autem hæc accipi non poſſe conſtet ex Actis Vigilienſibus : ſecundò, quod de ſolo Nicomedienſi conſtans Lucæ traditio vigueverit : tertiò, quod ejus feſto in eadem eccleſia Lucenſe medicorum collegium Miſſæ celebrationi quotannis intereſſe conſueverit, ſaltem ab anno* 1630,

faceſque cereas largiri : quartò, quod ibidem ab immemorabili tempore (hoc aſſerit libellus cauſæ ejus excuſus pag. 11 *) in ejus Officio prima Lectio ſecundi nocturni deprómi ſoleat ex Breviario Romano die* XXVII *Julii : quintò denique, quod ſolum Nicomedienſem ipſæ cum thecis prodant Lucenſes reliquiæ, tam nuper inventæ, quam quæ olim ibi publicè, ut modò, in arcula argentea die* XXVII *Julii ſuper majorem aram fuerunt expoſitæ, convenientibus canonicis univerſoque clero cathedralis eccleſiæ, ac ſolenne iſtic Miſſæ ſacrificium concinentibus, ac ſubinde eaſdem reliquias oſculari ſolitis : ſiquidem arcula illa martyrii S.* Pantaleonis *Nicomedienſis, & inſtrumentorum paſſionis ejus vetuſtis imaginibus eſt inſignita : inventa autem recentiùs ibi lipſana cum juvenilis corporis oſſa referant, quem niſi* Pantaleonem *Nicomedienſem arguant, quem Acta juvenem faciunt ? Quid horum nigredo, quid appoſiti carbones, niſi uſtionem denotent corporis, quæ in Actis* S. Pantaleonis *Nicomedienſis in fine narratur ? Quid olea marmori inſculpta ; an non illam indicat, ad quam idem* Pantaleon *capite truncatus legitur ? Quid vaſcula duo ex adverſo calata cum orbe cavo, ecquid plumbum liquatum & lebetem aut ſartaginem referre videntur, de quibus eadem Acta meminerunt ?* E

De qua re agitata lis fuit,

72 *In hanc fere ſententiam Florentinius ſcribendo, Janningi, ut modo dicebam, explorabat urgebatque judicium ; quo Priori & canonicis SS. Joannis & Reparatæ diu opus non fuit ; quandoquidem his præcipue Florentinianis argumentis, ſed fuſius operoſiuſque deductis, inſtructi, cauſam ipſi ſuam agere coram epiſcopo Lucenſi cœperunt, itáque adverſus objecta omnia probaverunt, ut hanc tandem à judice ſententiam obtinuerint die* XXX *Maii anni* 1718 :

coram epiſcopo Lucenſi ;

Nos Geneſius Calcus, Dei & Apoſtolicæ Sedis gratiâ epiſcopus Lucanus, eidem S. Sedi immediatè ſubjectus, & comes ; prælatus domeſticus, & ſacri Pontificii ſolii epiſcopus aſſiſtens, in causa vertente inter capitulum inſignis collegialis, baptiſmalis, ac parochialis eccleſiæ SS. Joannis & Reparatæ Lucanæ ex una, & promotorem fiſcalem hujus epiſcopalis noſtræ curiæ, in hac parte uti etiam promotorem cauſarum S. Fidei, partibus ex altera, de, & ſuper reperitione cujuſdam capſulæ marmoreæ, ferreis ſeris obſignatæ, ſub ara maxima ejuſdem eccleſiæ repertæ, in qua plura oſſa inventa fuere, auditis inſtantiis pluries ac iteratò factis per deputatos ejuſdem capituli ; viſis pluribus publicis & authenticis tranſumptis & documentis, ac maturè conſideratis tam facti quam juris allegationibus aliiſque juribus, totoque deſuper fabricato, diligenter perluſtrato, ac rimato proceſſu ; audito pluries ac ſæpe ſæpius, tam in voce quam in ſcriptis, ſupraſcripto S. Fidei promotore, ejuſque animadverſionibus benè perpenſis ; audito unanimi voto & conſilio plurium theologorum, canoniſtarum, aliorumque piorum virorum ad id per nos ſpecialiter deputatorum, in particulari congregatione coram nobis deſuper inſtituta ad relationem patris Ludovici Marracci, Congregationis Matris Dei, atque habitâ per nos ipſos ejuſdem marmoreæ capſulæ & in ea oſſium inventorum perſonali viſitatione, factaque omnium diligenti obſervatione, aliiſque viſis videndis, & conſideratis de jure conſiderandis, ſedentes pro tribunali in palatio noſtro epiſcopali in aula publicæ audientiæ, F

AUCTORE P. B.

& pro identitate cum reliquiis Nicomedienſis Martyris decija an. 1718

73 Sanctiſſimi Domini noſtri Jeſu Chriſti, nec non beatiſſimæ ſemper Virginis Mariæ, ac beatorum Martini, Joſephi, Ambroſii, Caroli, Antonii, & Geneſii nominibus piè invocatis, dicimus, pronuntiamus, declaramus, decernimus, ac authoritate noſtra definitivè ſententiamus, oſſa, de quibus in Actis, & ut ſupra reperta, eſſe de ſacris reliquiis beatiſſimi S. Pantaleonis medici ac martyris Nicomedienſis, ac de eorum identitate conſtare, illiſque, prout talibus, & ad ejus ſanctum corpus pertinentibus, publicum cultum, & venerationem deberi decernimus; facultatemque eidem capitulo eaſdem ſacras reliquias, decenti tamen ornatu, publicæ Fidelium venerationi exponendi, ad Dei majorem ejuſdemque S. Martyris gloriam, ac fidelium divinâ providentiâ nobis commiſſorum ſpirituale ſolamen, relaxamus, concedimus, & impertimur: ſpeciale feſtum in prima publica earumdem ſacrarum reliquiarum expoſitione celebrandum decernentes, cujus expoſitionis, & feſti diem per nos ipſos deſignandum reſervamus. Et ita &c., omni &c.

B Ita pronuntiavi Ego G. epiſc. Lucan.

non ſine publica civium exſultatione.

74 *Ita libellus jam ſæpe laudatus, & publici juris factus; in quo etiam addebantur ſequentia:* Pronuntiatâ ſupradictâ ſententiâ horâ vigeſimaſecundâ præfatæ trigeſimæ diei Maii, præſentibus plurimis, præſertim in eccleſiaſtica dignitate conſtitutis, & ſacræ theologiæ profeſſoribus & magiſtris advocatis in teſtes; univerſa ſtatim tam ſecularium quam regularium eccleſiarum civitatis campana æra, in ſignum pii plauſus & publicæ exultationis, per horam ferè armonico concentu reſonarunt *. *Ceterum nos neque in hac lite, ſic, ut vidimus, deciſa; neque in aliis, quæ de reliquiis huc uſque recenſitis vel motæ ſunt, vel porro moveri poſſunt, judicium noſtrum interponendum putamus: quam enim certum videri debet, non unius omnes ejuſdemque Martyris eſſe poſſe, ſed plurium; tam eſt difficile ac temeritati obnoxium, eas inter ſe velle diſcernere. Enumerare tamen placuit, quotquot hoc nomine uſpiam occurrerunt, ad illuſtrandam tanti Martyris gloriam, ut quem tot inter ſe diſſitæ gentes non colant tantummodo ac maximi faciant, ſed ſuum inſuper eſſe omnes velint.*

* *lege* reſonuerunt.

C

VITA ET MARTYRIUM

Juxta interpretationem Aloyſii Lipomani ad textum Simeonis Metaphraſtæ Græcum denuò exactam.

CAPUT I.

S. Pantaleonis natales; conditio; converſio tam ejus, quam patris ſui, & cæci, quem ſanaverat.

CUm idolorum caligo diffuſa eſſet per totum orbem terræ, quando Maximianus tenebat ſceptra Romani imperii *a*, tunc cognitus fuit Nicomediæ admirabilis & magnus inter martyres Panteleémon. Ex ea enim ſui generis ducebat originem: & vocabatur quidem Pantoleon: erat autem filius Euſtorgii *b*, opibus quidem inſignis, impietate autem clarioris: erat enim deditus ſuperſtitioni gentilium, & ardenti zelo in eam erat incenſus. Erat verò illi mater fidelis, quæ, quod ad religionem attinet, cum marito pugnabat ex diametro: & bene affecta erat Eubula *c* (id enim erat ei nomen) in res Chriſtianorum. Cum à tali ergo matre & magiſtra bonus educaretur Filius, corporali ſimul & ſpiritali ejus privatur nutrimento, lege mortis & communis naturæ, imperfectam & immaturam agens ætatem, cum parum (proh dolor!] eſſet uſus materna illa curatione.

D

a

S. Pantaleonis patria, parentes, educatio,

b

c

2 Poſtquam autem vidit pater, eum per ætatem eſſe aptum diſciplinis, tradit grammatico; deinde præceptoribus & inſtitutoribus. Poſtquam verò fuit in Græcis ſatis doctus diſciplinis, docetur medicinam, in ea arte illo tempore viro excellentiſſimo, nomine Euphroſyno, traditus in diſciplinam. Ille autem celeritate ingenii, tamquam avis quædam ſecans aërem, magna facilitate omnia pervaſit, parum indigens eorum, qui eum adjuvarent, laboribus, propter vires ingenii. Sicque brevi æquales omnes à tergo reliquit *d*. Erat autem & moribus modeſtus, & ſermone jucundus, & pulcritudine inſignis. Quæ quidem faciebant, ut cum magna voluptate eſſet in ore omnium, & haberetur ab omnibus in admiratione: adeo ut ipſe Maximianus, cum illum aliquando vidiſſet (ventitabat enim in regiam, ſequens magiſtrum) non ſilentio præterierit; ſed eum accerſens, de ipſo inquiſierit, cujuſnam eſſet filius, & unde; & alia rogaverit: quinetiam præceptori mandaverit, ut eum, quam citiſſimè fieri poſſet, in omni exerceret medicina: ejus enim moribus & flore virtutis delectabatur; & ſtatuit illum habere in regia.

diſciplina medica, favor apud imperatorem;

E

d

3 Illo autem tempore quidam ſenex, religione Chriſtianus, nomine Hermolaus, erat abſconſus in quadam domuncula cum aliis Chriſtianis (id enim faciebat metus imperatoris;) qui cum videret Pantoleonem euntem ad præceptorem, & externâ teſtâ animadverteret celati margaritam, conſiderans quiſnam eſſet ejus inceſſus, quis motus, quis adſpectus, quanta eſſet ejus oculorum ſerenitas & tranquillitas; hæc, inquam, cum ille videret, & (ſicut generoſum quemdam equum ii, qui tenent harum rerum ſcientiam, etiamſi ſit adhuc pullus, judicant fore optimum; [aut ex tenera adhuc planta arborem aptam ad fructum)] *e* cognoviſſet per ſpiritum fore, ut Pauli ſententiâ cerneretur vas electionis, magni ducebat & plurimi hoc faciebat, ſi talem illam venatus eſſet animam. Cum eum itaque prætereuntem aliquando accerſiſſet, rogavit, ut ingrederetur in illam, in qua latebat, domunculam. Ille autem ingreſſus eſt. Quem cum prope feciſſet ſedere, rogavit de genere, & parentibus, & cujuſnam eſſet religionis, & deinceps ſingula. Pantoleon verò ſtatim omnia refert, ut rei habebat veritas: & quod mater quidem jam eſſet mortua, quæ erat religione Chriſtiana; pater autem vivens ſit mortuus, gentilium ſequens ſuperſtitionem. Deinde cum adjeciſſet ſenex: Tu autem, bone Fili, cujuſnam vis eſſe partis, & utrius religionis? Pantoleon verò, Mater quidem, inquit, cum eſſet adhuc ſuperſtes, ſuaſit, ut aſſentirer ejus religioni, quod quidem mihi placebat:

acceſſus ad S. Hermolaum,

F

e

A cebat : pater autem, ut qui sit fortior, cogit me religioni suæ dare operam : vult enim me referre in numerum palatinorum. Quænam vero est ea, cui studes, disciplina ? ait senex. Æsculapii, inquit, & Hippocratis, & Galeni : nam hoc quoque visum est patri meo. Quin etiam ipse nobis affirmavit magister, quod si eam accuratè didicero, potero curare omnem morbum humanum, & eam, ut fortiorem, objicere cuivis affectioni.

qui religionem Christianam ei suadet,

4 Hermolàus autem ex illius verbis occasione accepta & semine, tamquam pulcherrimum nactus receptaculum, cœpit divinum fidei fluentum in id effundere : Crede mihi, dicens, ô optime Adolescens, vera dicentu. Hæc Æsculapii, Hippocratis & Galeni parva sunt, & parum

f possunt prodesse iis, qui eis utuntur *f*. Quin etiam dii ipsi, quos colit Maximianus, sunt vana omnino fabula ; & leviorum mentium decep-

g tio *g*. Unus autem solus verus Deus est Christus: in quem si credideris, ejus sola invocatione omnes morbos solves & fugabis : qui cæcis quidem

B lucem, mortuis autem vitam, leprosis dedit purgationem : qui eos, qui à Maximiano adorantur, dæmones solo verbo & jussu expulit ab hominibus : cujus etiam vestimenti fimbria, cum eam solùm tetigisset mulier, statim stitit canales sanguinis, qui duodecim annos integros fluxerat. Et quid opus est, res illius dicere ? perinde enim est, ac arenam, stellas, & aquæ * guttas dimetiri, ejus miracula enumerare & magnalia. Et nunc quoque adest suis adjutor inexpugnabilis, consolans in molestiis, dilatans in afflictione : in rebus, inquam, adversis, & iis, quæ præter nostram voluntatem accidunt, preces minimè exspectans, sed præveniens ipsum quoque motum cordis. Quin etiam iis, qui ipsum diligunt, majora, quam ipse fecit, præbens facienda miracula, donat deinde vitam, quæ nullum habet finem.

* *Græcè*, maris

Deo per miraculum concurrente.

5 Hæc verba cum Pantoleon, tamquam bona terra, corde accepisset & abscondisset, credebat, & vera esse judicabat, & ab eis omnino pendebat, & suaviter in eis meditabatur, & dicebat Hermolao, se ea sæpe audivisse à matre, & vidisse eam orantem, & Deum, quem ipse prædicat, invocantem. Volebat autem hæc quo-

C que suo magistro significare. Quotidie ergo ibat Pantoleon ad senem, & se pulcris his fluentis oblectabat, & ad veram fidem paulatim confirmabatur : & ad magistrum quotidie ventitans, non prius domum redibat, quam suas aures oblectasset verbis senis. Aliquando itaque revertens à præceptore, cum parum à via propter usum aliquem declinasset, videt infantem mortuum *h*, quem momorderat vipera, & ipsam belluam prope eum stantem, & veluti ostendentem, quisnam cædem fecisset. Eum ergo, cum id vidisset, invasit timor, & secessit paululum. Deinde cum rursus seipsum collegisset, est reversus, & stetit juxta puerum. Judicabat enim, hoc esse sufficiens signum eorum, quæ senex dixerat, si vera essent : Surget enim, inquit, puer ejus verbo, & id patietur bellua, quod ipsi fecit. Hoc ei in mentem venit, & precibus petivit, & simul visus est infans vivus, & bellua mortua, & quæ apud eam erat, ea, quæ intelligentiâ apprehenditur, bellua multo magis perdita & enecta *i*.

h

i

6 Cum ad perfectionem ergo fidei in Christum sic perveniisset Pantoleon, statim adspexit in cæ-

lum externis * oculis, & Deo, qui eum vocaverat à tenebris interitûs ad lucem veritatis, benedixit cum multa animi tranquillitate. Deinde cùm ferre non posset lætitiam, ad senem accedit Hermolaum, & exponit id, quod acciderat, & venerandum ab eo petit baptismum. Ille autem (sciebat enim quidnam cuinam largitur) in hoc libenter inservit, & eum, qui erat luce dignus, divino perficit baptismate. Cum verò septem dies mansisset apud senem, poculentis ipsius verbis cor ejus irrigatur, & pinguefit anima, venterque divinis impletur fluminibus. Sicque vixit sub bono spiritu, multis conservatus utilitas & illuminatio. Cum fuisset autem dies octavus, venit ad patrem. Ille verò, Ubi eras, inquit, Fili prioribus diebus, & me conjecisti in magnam animi ægritudinem ? Numquid tibi accidit aliquid præter exspectationem ? Is verò, Ad quemdam, inquit, ex iis, qui versantur in aula regia, gravi morbo laborantem, profecti eramus ego & magister, & quoniam is erat gratus imperatori, & dignus cujus magna cura gereretur, non erat omnino facile nobis illinc recedere, sed perpetuos septem dies illic fuimus præsentes, donec ille sanitatem puram est consecutus. Hæc dixit, non dicens mendacium, sed mystice verba dispensans in judicio œconomiæ, non autem mali alicujus consilii causâ *k*.

Ex Metaphraste. *Pantaleon baptizatur, clam patre ethnico,* * *Græcè* externis internisque

E

k

quem paulatim avertit ab idolis,

7 Itidem cum sequenti quoque die venisset ad magistrum Euphrosynum, (quoniam ille quoque eadem interrogavit) ad eum simili usus est excusatione, Pater, dicens, emit agrum, & me eum jussit accipere, à quo non est mihi otium discedendi, donec ejus omnia attentè inspexero, & iis, quibus oportet, curam illius tradidero. Est enim magni pretii, & qui cum nulla alia potest conferri possessione. Hoc verò dicebat, tacitè innuens gratiam divini baptismatis. Porrò autem magnum adhibebat studium & diligentiam, ut patrem ab errore abduceret, & efficeret, ut pietati assentiretur *l* ; eum, qui ipsum genuerat secundùm carnem, ipse per spiritum studens regenerare. Quocirca numquam cessavit ipsum sapienter aggredi, & proponere interrogationes, quæ non facile solvi possent ; & sic ejus in falsos deos superstitionem conari dissolvere. Quanam enim de causa, dicebat, ô pater, qui ab initio quidem stabant, nunc adhuc stant, sedendi numquam memores ? Quicumque autem rursus sedent, sic manent perpetuò, & numquam visi surgere ? Hæc & alia similia pater audiens, hæsitabat in eorum solutione ; & jam in sua de diis opinione labascebat, & erat ancipitis sententiæ. Quod quidem videns Pantoleon, Christi nomen magnis laudibus efferebat, & magnas ei agebat gratias, quod patrem suum saltem reddidisset dubitantem, & (quod divinus ait Oseas) cor dividentem. Quocirca nec eum videbat, ut solebat, frequentia & optima offerentem sacrificia.

l

&, sanato per miraculum cæco,

8 Cum itaque primo voluisset conterere & destruere patris simulacra, quæ in ejus cubiculo erant multa, se continuit : is enim honorare patrem magni faciebat : dicebat enim : Ego eum potius inducam persuasione, lenitateque & mansuetudine efficiam, ut Christo credat ; & sic ambobus ea licebit dejicere. Et ideo is, qui patrem præcepit honorare, illius magnam amplectens pietatem, aptam præbuit occasionem ; quæ fecit, ut ejus pater planè & placidè crederet :

EX METAPHRASTE.

& procuravit, ut ille magnam ſibi pararet mercedem. Hæc cum cogitaret Pantoleon, accedunt quidam, cæcum, qui manu deducitur, adducentes. Cum fores autem pulſaſſent, rogabant, an adeſſet Pantoleon medicus. Cum verò adeſſe intellexiſſent, exſpectabant. Ille autem cum audiiſſet, cum maximo ſtudio egreditur, patrem quoque ſimul aſſumens. Cum autem vidiſſet cæcum, rogavit, quonam opus haberet. Ille verò, Luce, inquit, qua ſum privatus, & qua nihil eſt hominibus jucundius. Miſericordiâ ergo motus meæ calamitatis, da, ne ſic vivam imperfectè, & veluti ex dimidio: ſed videam ſolem, [videam cælum:] nam nos quidem ſic viventes, nihil differimus ab iis, qui ſunt apud inferos. Et cum facultates omnes medicis præbuerimus, modicum quoque lumen, quod erat nobis reliquum, amiſimus; hoc ſolum à præclaris illis medicis aſſecuti, quod cum facultatibus luce quoque ſimus privati. Pantoleon autem, Cum aliis, inquit, medicis tuas dederis facultates, & nullam acceperis utilitatem, ſi rurſus
B adſpexeris, quid mihi dabis? Ille verò, Quæ ſunt, inquit, reliqua ex meis facultatibus, exſolvam prompto & alacri animo. Deinde Pantoleon, Donum quidem, inquit, lucis per nos tibi dabit Pater luminum: tu autem, quæ mihi es pollicitus, vade, & da pauperibus.

convertit ad Chriſtum, unà cum cæco ſanato.

9 Hæc cum audiiſſet pater, eum à cœpto abducebat, Noli, dicens, ô Cariſſime, ne tu etiam irridearis. Quid enim plus poteris, quam priores medici? Pantoleon autem, Nemo, inquit, ex aliis medicis ſcit hunc hominem tractare, ut ego ſum tractaturus. Multum enim intereſt inter eos, & eum qui nos docuit. Cum putaſſet autem pater, eum hæc dixiſſe de Euphroſyno; Illum quoque, inquit, Fili, audio in hoc curando ſuam adhibuiſſe diligentiam, & nihil profeciſſe. Pantoleon verò, Exſpecta, inquit, pater, & ipſa res indicabit. Hæc cum dixiſſet, & cæci oculos tetigiſſet, & magnum Chriſti nomen vocaſſet, & ab ipſo precibus petiiſſet illius curationem, ſtatim illi quidem oculorum, patri autem ſolvit tenebras impietatis, & effecit, ut apertè confiteretur pietatem; vel potius cæco duplicem dedit medelam: carnis enim & animæ cæcutiebat oculis, ut qui eſſet adorator idolorum, & per lucem jam corpoream apertos cor-
m dis habuiſſet oculos *m*. Ambos ergo, cum
C credidiſſent, divino dignatur baptiſmate, & refert in numerum fidelium. Sed non eouſque ſiſti poterat Euſtorgii ſtudium pietatis, ut qui eſſet pater magni Pantoleonis: ſed apertiſſimè oſtendens, ſe errorem habere odio, cum contriviſſet idola, quæ erant in cubiculo, ea jacit in foſſam, ut quæ eſſent oblivione & profundo verè digna.

ANNOTATA.

a *Vide Commentarium prævium* § 2, *num* 23. *Acta Mss. pleraque longum hîc parergon texunt de perſecutionis Maximiani atrocitate.*

b Euſtorgium *ſenatorem faciunt antiquiſſima Mss.*; *filium autem ejus* unicum *fuiſſe Pantaleonem aſſerunt Mss. Bertinianum, Amandinum, & Audomarenſe.*

c Eubulæ *nomen Mss. Bertinianum, Amandinum & quædam alia nuſquam exprimunt: alia barbarè habent* Euvolam, Eubolam, Ebulam *&c.*

d *Græcè additur:* καθάπερ τὸ Λύδιον ἄρμα ἐκεῖνο πρὸς παιδείαν ἐλαύνων, *hoc eſt*, tamquam currum illum Lydium ad eruditionem agitans; *qua* D *paræmia ſignificatur celeritas, qua prævertebat æquales Pantaleon: ſic apud Plutarchum celer dicitur*, παρὰ Λύδιον ἅρμα πεζὸς ἰχνεύων, qui currum Ludium pedibus aſſequitur.

e *Quæ hîc uncis incluſimus, non habentur in textu Græco; ſicuti neque cetera, quæ ſic deinde notabuntur.*

f *Mss. vetuſta ſic habent:* Fili, nihil eſt Aſclepius, nec Hippocrates, nec Gallienus, nec ceteri dii, quos colit Maximianus: *quaſi verò vel Hippocrates, vel Galenus (quem imperitè omnia* Gallienum *appellant) umquam apud ethnicos pro diis habiti fuerint; cum id ſoli convenerit Aſclepio, ſeu potius, ut Latinè dicitur, Æſculapio. Sanè vel hinc licet colligere, etiam antiquiſſima, quæ reperiuntur, Acta* S. Pantaleonis *& à rudi admodum auctore vel ſcripta vel interpolata fuiſſe, & diu poſt obſoletam apud Græcos Latinoſque idololatriam.*

g *Textus Græcus addit:* ὠφελεῖν δὲ οὐδὲν τὸ παράπαν δυνάμενοι: nec juvare omnino quidquam poſſunt. *Sed leves ſunt omiſſiones ejuſmodi, & interpreti facile condonandæ.* E

h *Percuſſum &* mortuum *fuiſſe infantem hunc, pleraque etiam Mss. teſtantur: Bertinianum tamen, Amandinum, Marchianenſe, & reginæ Suecia tantum dicunt* obligatum *fuiſſe* à ſerpente in parte corporis; *eademque poſtea Pantaleonem inducunt dicentem:* Crepet hic ſerpens, & puer liberetur; *adduntque*: Et continuò ſerpens crepuit, & puer liberatus eſt. *Sed enim in eo conveniunt omnia Mss., quod paulò poſt Hermolao hoc prodigium narrantem* Pantaleonem *dixiſſe ſcribant:* Ego autem cognovi hodie, quia non eſt Deus alius præter Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, per quem mortui reſurgunt: *Innuunt ergo omnia miraculum duplex, ſuſcitati nempe ad vitam pueri, & ſerpentis interempti; licet utrumque non æque omnia diſertè explicent: ſicuti nec ſatis diſertus in hac re textus eſt Anatolii (patriarchæ Conſtantinopolitani, de quo egimus* III *Julii; ut poſt Allatium cenſet Wangnereckius noſter in Prolegomenis ad Pietatem Marianam Græcorum num.* 26) *in Menæis excuſis, ad hunc diem:* Εὗρες, *inquit*, κείμενον χαμερπὲς νήπιον, ὑπὸ ἐχίδνης δηχθὲν, καὶ πρὸς θεὸν εὐξάμενος, .. εὐθὺς τὸν παῖδα ἀνέστησας, καὶ τὸ θηρίον διεσπάραξας: inveniſti jacentem humi infantem, à vipera morſum, ac Deum precatus, illicò puerum erexiſti F (*vel* ſuſcitaſti) & belluam diſrupiſti. *At ibidem folio verſo Theophanes, qui hymnos pangebat ſeculo* IX, *clarè mortuum fuiſſe ac deinde ſuſcitatum, aſſerit. Ut ut eſt, ſi mortuus re vera nondum erat, erat certè morti proximus; utpote lethifero, juxta omnes, morſu ſerpentis ictus & afflatus veneno; ut vel ſic geminatum hîc miraculum fateri neceſſe ſit. Cur ergo utrumque in ſua Legenda prætermittit Bailletus? Nimirum id homini novo parum veriſimile viſum eſt, quod antiqui auctores omnes, qui vel breviter* S. Pantaleonis *attigerunt Acta, poſteritati tradidere.*

i Et quæ apud eam erat *&c. Græca ſic habent:* Ὁ νοητόστε παρ' ἑαυτῷ θὴρ, καὶ τῆς ἀσεβείας πατὴρ πολλῷ πλέον *&c.* Spiritualis verò, quæ apud ipſum (Pantaleonem *ſcilicet nondum baptizatum*) erat, bellua, & impietatis pater, multo magis *&c.*

k Hæc dixit, non dicens mendacium *&c. Videtur hîc textus Græcus torſiſſe interpretem noſtrum, ideoque ab eo quoque tortus ac truncatus eſt: ſic enim legitur:* Ταῦτα εἰπὼν, οὐ φιλοψευδὴς ὢν, ἀλλ'

A ἀλλ' οἰκονομῶν ἐν κρίσει λόγους· ἔστι γὰρ, ὅτε καὶ τὸ ψεῦδος περιπητέον, οὐ κατά τι φαῦλον καὶ ἀνελεύθερον σπουδαζόμενον, ἀλλὰ κατ' οἰκονομίαν ἐπαινετὸν προκρινόμενον. *Id eſt*, Hæc dixit, non amans mendacium, ſed diſpenſans in judicio verba: eſt enim, ubi mendacium præferendum eſt, non ex re perverſa & illiberali quæſitum, ſed ex diſpenſatione laudabili antepoſitum. *Quibus verbis commendare videtur auctor mendacium propriè dictum, ſaltem officioſum, ſive quod proſit alicui & neminem lædat; ut ex Patrum ſcriptis perperam intellectis quidam fecere, apud Raynaudum noſtrum in Diſceptatione de æquivocatione & mentali reſtrictione cap. 2, num. 26; ſed quidni* mendacii *nomen hîc benigniùs interpretari liceat per æquivocationem ſeu reſtrictionem illam realem, quam ex cauſa juſta licitam eſſe Theologi docent? Certè in eum ſenſum adhibitam fuiſſe etiam à ſanctis Patribus vocem illam, oſtendit ibidem fusè Raynaudus cap. 12: nec alium hic locus Actorum exigit, uti neque proximè ſequens. Cetera Acta antiqua rem quidem eamdem narrant;* B *ſed ſine hoc epiſodio.*

l *Textus Græcus hîc interſerit ſequentia:* Χρέος ὂν μάλιστα δυσαπόδοτον ὑὸς πρὸς πατέρα· τῆς εἰς τὸ εἶναι δηλονότι παραγωγῆς φιλοτίμῳ ἀποδοῦναι σπουδάζων τὸ εὖ εἶναι, καὶ τὸ κατὰ σάρκα γεγεννηκότα *&c.* Debitum eſt filii erga patrem redditu difficillimum; ſi illi, à quo liberaliter accepit ut ſit, efficere conetur ut bene ſit; eum, qui ipſum genuerat *&c.*

m *Hoc etiam cæci ſanati miraculum, tamquam parum veriſimile, Bailletus in Legenda præteriit, ſicut & cetera omnia. Sed quid hîc, obſecro, à veri ſpecie alienum eſt? Niſi forte quis eò devenerit, ut, quidquid ſupra naturæ ordinem contigiſſe narratur, id ſtatuat continuò, non modò verum eſſe non poſſe, ſed ne veri quidem ſimile: quod quidem principium homine Chriſtiano eſt indigniſſimum. De hoc certè prodigio, ut aliud nihil dicam, dubitare non ſinit eccleſia Græca, quæ hujus cæci memoriam in Faſtis atque Officio ſuo, annis ſingulis, ut poſt hæc Acta videbitur, celebrare conſuevit.*

C

CAPUT II.

Cæci ſanati martyrium; conſtantia S. Pantaleonis adversus idololatriam & tormenta; frequens Chriſti apparitio ſub ſpecie Hermolai.

Cæci aliorumque ſanationes miræ medicorum invidiam

HAud ita magnum intercedit ſpatium, & moritur pater Pantoleonis. Moritur autem morte corporis: nam à morte animæ jam erat omnino liberatus per fidem & divinum baptiſmum. Quocirca Pantoleon cum inveniſſet, tempus opem ferre voluntati, famulos quidem liberat à ſervitute, & eis ſatis dedit pecuniæ: alia autem habuerunt manus pauperum. Deinde eos etiam, qui erant in carceribus & qui tormentis vexabantur & morbis, circumiens curabat, & ea præbens, quæ erant neceſſaria: ut non ſolum morbi videretur medicus, ſed etiam egeſtatis. Qua ex re quidnam accidit? Univerſa ferè civitas, cum alios juſſiſſet valere medicos, accedunt ad Pantaleonem & ab eo liberantur ab iis, quos unuſquiſque habebat, morbis; ut qui ſibi quoque opem ferentem haberet boni ſpiritûs gratiam *a*. Hoc eum apud medicos in magnam vocat invidiam: & cum aliquando præteriret, qui prius fuerat cæcus, cujus videndi facultatis reſtitutio erat opus pietatis Pantoleonis, ægre ferebant, & inter ſe dicebant: Non eſt hic cæcus, qui noſtram arguit artem, ut quæ nihil ei profuerit? Quis eſt ergo is, qui eum curavit, & qui poteſt talem præbere medicinam? Cumque eum advocaſſent, rogabant. Ille autem non celavit eum, qui fuerat medicatus. Ex METAPHRASTE. *a*

& accuſationes ſuſcitant S. Pantaleoni;

11 Poſtquam verò inteliexerunt, eum fuiſſe Pantoleonem, Euphroſyni diſcipulum; Magni, ajunt, magiſtri magnus eſt revera diſcipulus. Sic ignorantes de Chriſto prophetabant. Atque quærebatur quidem à medicis occaſio propter invidiam, ut de eo detraherent apud imperatorem. Cum autem inveniſſent, ex confeſſoribus quemdam ab ipſo curari, accedentes ad Maximianum, dixerunt: O imperator, quem tu juſſiſti omni ſtudio diſcere medicinam, ut eſſet tuæ potentiæ utilis, is, ut videtur, & metum & benevolentiam tuam parum curans, obit eos medicans, qui ſunt in deos contumelioſi, & eadem, quæ illi, non ſolum ſentiens, ſed alios quoque ad eadem colenda attrahens; cui niſi citò vitam ademeris, tibi non parvam afferet moleſtiam; ut qui multos quidem videas ab illo abduci à deorum ſacrificio, Chriſto autem adſcribi Æſculapii curationes. Cum hoc dixiſſent, ad fidem faciendam eorum, quæ dicta fuerant, rogabant, ut accederet is, qui aliquando fuerat cæcus: eum autem curârat Pantoleon. Poſtquam verò auditi ſunt, & is adſtitit: Quomodo, dixerunt, Pantoleon tuos curavit oculos? Ille autem, Chriſto, inquit, invocato: idque cum nec breve quidem tempus mecum eſſet moratus, ut aliqua cogitatio artis [nobis] poſſet in mentem venire: ſed invocationem propemodum præceſſit viſio oculorum. Tibi autem quid videtur? inquit imperator: Chriſtum eſſe dicis, qui te curavit, an deos? Qui verò curatus fuerat, Imperator, inquit, hujus rei judicium eſt rebus ipſis permittendum. Hi quidem, quos vides, medici, cum pro me multum laboraſſent, ſibi quidem profuerunt; ut qui meas attonderint facultates *b*: mihi autem nihil, immò verò etiam obfuerunt; ut qui modicam lucem, quam habebam, corruperint. Quemnam ergo oportet exiſtimare adjutorem? Æſculapiumne, qui à multis fuit vocatus, & nihil profuit; an Chriſtum, qui à ſolo Pantoleone invocatus, caram mihi lucem ſtatim donavit? [Hoc, ô imperator, quonam modo aliter dixerim? Nam hoc ipſum eſt, vel cæco, ut dicitur, evidens.] E F *b*

cæco autem ſanato martyrium.

12 Ad hæc Maximianus cum non haberet, quod diceret, & quodammodo ſolo juſſu ei poſſet perſuaderi; Noli, inquit, te ſtultè gerere, & ne Chriſtum quidem omnino nominare: apertè enim dii tibi lucem donarunt. Is autem ad veritatem, non ad poteſtatem, omninò adſpiciens, & liberiùs loquens, quam cæcus Evangelii; Tu, inquit, te ſtultè geris, qui eos, qui ſunt cæci, vocas datores lucis, quibus conſimiliter tu quoque cæcus permanes, qui talia opinaris, & non potes intueri ad lucem veritatis. Propter hæc tyrannus fuit irâ incitatus. Quomodo enim omnino aures, quæ emarcuerunt & corrup-

Ex METAPHRASTE. corruptæ ſunt aſſentationibus, aſperiorem, quæ ex veritate dicitur, ſuſtinuerint orationem? Statimque vera eſſe judicans, quæ ei prius dicta fuerant à medicis, jubet amici Chriſti caput amputari, pœnam veritatis ei mortem inferens, & invitus efficiens, ut pulcras Chriſto referret gratias, qui eum curaverat, nempe confeſſionem. Bonus autem Pantoleon ne ſic quidem neglexit ea facere, quæ tempori & rebus conveniebant. Sed cum Martyris corpus emiſſet ab iis, qui interfuerant, id cum patre ſuo ſepelit; ut qui per ſuam in Chriſtum confeſſionem, eum ſibi proprium eſſe duxiſſet, & cognatione ſanguinis eum reputaſſet longè conjunctiorem.

Tum S. Pantaleon adductus ad tyrannum,

13 Deinde imperator ad ſe accerſiit Pantoleonem. Ille verò cum abduceretur, labris canebat pſalmum tempori convenientem: Deus, dicens, laudem meam ne tacueris: quoniam os peccatoris & doloſi in me apertum eſt. Locuti ſunt adversùm me linguâ dolosâ, & verbis odii circumdederunt me, & oppugnaverunt me gratis. Pro eo ut me diligerent, calumniabantur: ego autem orabam. Et reddiderunt mihi mala pro bonis, & odium pro dilectione mea. Sed fer mihi opem, Domine Deus meus, & ſalvum me fac ſecundùm tuam miſericordiam. Induantur, qui me calumniantur, confuſione, & amiciantur, tamquam diploide, ignominiâ ſuâ: ſervus autem tuus lætabitur in te. Cum finita autem eſſet ejus precatio, ſtetit coram rege, aut, ut melius dicam, non coram illo, ſed coram immortali, & eo, qui eſt in æternum: coram eo enim verè ſtabat, & mente converſabatur. Cui ille primum placidè & benignè: Non bona ſunt, ô Pantoleon, ea quæ de te audivimus, à te magnum quidem eſſe contemptui habitum Æſculapium, & alios, qui ſunt apud te, deos: in illum autem Chriſtum, qui malè periit, te tuam ſpem poſuiſſe, & eum ſolum Deum nominare. Quamquam non ignoras omnino, quam ego te benignis adſpexerim oculis, & quemadmodum, cum ego te in meam adſciviſſem familiam, præceptori tuo Euphroſyno diligenter mandaverim, ut te quamprimum faceret in medicina præſtantiſſimum, ut mihi ea in re poſſes eſſe uſui. Tu autem *c*. Sed omninò homines multa falſa dixerint & inania. Et ideò te accerſii, ut illa, quæ à me ſunt audita, arguantur eſſe vana, & invidorum alioqui hominum calumnia; & maximis diis, ut par eſt, offeras ſacrificium.

B

c

C

idololatras confundit, veramque fidem probat,

14 Ad hæc Pantoleon; Facta, inquit, ô imperator, ſunt verbis magis credibilia & fortiora; & ante omnes quidem res alias præcedere oportet fidem & veritatem: in Deum autem pietas, quo eſt excelſior, eo majori perfectione & abſolutione indiget. Atque is quidem, qui à me colitur & adoratur, cælum fecit, terram conſtituit, mortuos ſuſcitavit, cæcis viſum reddidit, leproſos curavit, paralyticos erexit: idque ſola voluntate & verbo. Qui autem à vobis dicuntur & coluntur dii, neſcio an aliquid tale fecerint, aut poſſint omninò facere. Et ſi velis, id nunc re ipſa experiamur. Accedat huc aliquis ex iis, qui laborant immedicabiliter, & quorum curationem deſperat ars humana & manus. Accedant autem etiam, qui ſunt apud vos ſacerdotes. Deinde ab eis quidem ſunt primùm dii illorum invocandi: à me autem is, quem colo. Et qui nominatus morbum fugaverit, is Deus ſolus reputetur & colatur: alios autem in malam rem amandemus, eos magna obruentes oblivione. Placuerunt hæc imperatori. Erat enim hoc Dei & divinæ ejus providentiæ conſilium, ut ſic recta fides vel apud ipſos inimicos eſſet citra controverſiam, & in aperto magis vinceret veritas.

D

paralyticum, quem ipſi non potuerant, ſtatim ſanans.

15 Adducitur itaque in medium vir paralyticus, qui jam longo tempore decumbebat in lecto, & qui propemodum non poterat magis moveri, quam qui eum tenebat lectus. Cum itaque acceſſiſſent vanorum deorum ſacerdotes, & ii, qui verſati fuerant in medicina, alii quidem Æſculapium *d*, [alii vero Jovem], alii autem Dianam, alii verò alios deos invocabant, amentes iis rebus ſupplicantes, quæ mente & ſenſu carent, & maximè in re tam magna, & quæ uſqueadeo ſuperabat naturam. Erat enim æque difficile, & ipſum convaleſcere, & videri illorum deos ſenſu & ratione præditos. Quænam enim adeo muta & levia poſſunt aliis ullam præbere curationem: ergo nec præbuerunt: ſed cum multa petiiſſent ii, qui dicti ſunt, hoc ipſum, quod erant, [nempe lapides] iis, qui rogabant, apertè apparuerunt. Rogantes autem videns Pantoleon, inanem eorum laborem decorè ſubridendo, ſubſannavit. Poſtquam verò ipſe quoque juſſus fuit invocare, tollit quidem in cælum oculos, cum iis autem extollit vocem *, &, Domine, inquit, exaudi orationem meam, & clamor meus ad te veniat. Ne avertas faciem tuam à me: in quacumque die tribulor, inclina ad me autem tuam. In qua die invocavero te, [celeriter] exaudi me: & oſtende iis, qui te ignorant, & eos, qui non ſunt, deos colunt, te omnia poſſe, ô Rex, tuâ potentiâ. Nihil eſt autem, quod à te non poſſit fieri. Sic dixit; & cum tetigiſſet manum ejus, qui jacebat, dicit: In nomine Chriſti, qui erigit eos, qui ſunt confracti, eſto ſanus, & ſanè utere membris tuis. Dixit, & verbum effectus eſt conſecutus; neque amplius lectus paralyticum; ſed ejus pedes ſuſtinebant, audacter ingredientem, & propemodum exſilientem, & ſtatim cum magna voluptate domo egredientem.

d

E

Illi ergo ad ejus necem tyrannum accendunt,

16 Neque verò ad eum uſque conſtitit curatio; ſed ipſe quidem corpore, multi autem alii animo paralytici, & morbo impietatis enervati, cum vidiſſent quod factum fuerat, ſurrexerunt & erecti ſunt: & poſtremò, priori errore condemnato, verum Deum coluerunt. [Sic enim Dominus & illuminat cæcos, & ſcit erigere confractos.] Atque ſceleratos quidem ſacerdotes & medicos, qui ſua ſponte erant immedicabiles, non ſubiit lumen veritatis: ſed cum à malis rebus liberari non poſſent *, ut qui eſſent iis diu aſſuefacti, accedentes ad Maximianum, ad iracundiam provocarunt eum adverſus Sanctum: Si ſiveris illum vivere, dicebant, & dii ſimul tibi peribunt & ſacrificia: & apertè fabula, noſtra videbitur religio & ſacra orgia: Chriſtiani autem nos profusè ridebunt, & res illorum magis florebunt, & erunt noſtris multò validiores. Hæc cum dixiſſent, ille facilem eis aurem præbuit, & paruit. Sanctum itaque accerſit imperator, & tamquam eſcam benignitatis ei imperator porrigens admonitionem: Crede mihi, inquit, Pantoleon, & diis offer ſacrificium. An non vides, quod quibuſcumque non eſt perſuaſum, ut facerent quod dictum fuerat, ii graviſſima ſupplicia & mortem habuerunt incredulitatis remunerationem? Horum eſt teſtis, qui nuper miſerè

F

* *Græcè* διάνοιαν, *id eſt* cogitationem

* *Gr.* vix poſſent

vitâ

A vitâ privatus eſt, Anthimus ille ſenex *e*. Ego autem curam gero tuæ juventutis, neque volo te tam malè perire: ſcito enim, fore ut te multa & gravia excipiant ſupplicia, ſi eamdem ſequaris inobedientiam.

e

cujus blanditias minaſque ſpernens Sanctus,

17 Pantoleon verò, vitans quidem admonitiones, tamquam apertam fraudem; minas autem contemnens, tamquam ipſis ſomniis imbecilliores, Ne exiſtimes, inquit, ô imperator, fore ut me perſuadeas admonitionibus, nec ut me minis terreas. Quid enim me vel ex bonis mundi capiet, vel terrebit ex rebus terribilibus, qui non ſolùm mortem contemno, ſed eam etiam optandam arbitror propter Chriſtum? Pro eo autem tormenta tantùm abeſt ut extimeſcam, ut etiam magnum damnum exiſtimem, ſi non ſint plura & graviſſima; & in iis clementiam quavis crudelitate duco eſſe graviorem. Egregium certè Anthimum, non ut tu miſerum, ſed valde etiam beatum eſſe judico, & ejus mortem cuivis vitæ præfero, quòd tali fine talem ornavit ſenectutem, & canitiei alborem ſanguine cruentavit martyrii. Quod ſi ille, qui erat tam provectæ ætatis, adeo fortem & conſtantem ſe oſtendit; me, qui ſum adhuc juvenili ætate, quæ non oportet gravia ſuſtinere, ut iiſdem, quibus ſenex, coronis dignus habear? Non ergo perſuadebis, non expugnabis, non nos ab hac abduces confeſſione: non per * ſacra mihi & divina ſigna *, quibus ego factus ſum certior de veritate. Patriam enim pudore affecerim, & matris, quæ me peperit, pietatem, à qua in iis, quæ ad pietatem pertinent, pulcrè prius fui informatus, & cum qua in æternis tabernaculis propero requieſcere. Hæc dixit Pantoleon; & paucis oſtendit, qualem virum offendiſſet is, qui de ſceptris & throno ſe jactabat *f*. Quamobrem cum neſciret, quanam poſſet ratione perſuadere, expertus eſt per tormenta; quod erat poteſtatis, non autem ſapientiæ & prudentiæ.

B

* *Gr.* poſt
* *Gr.* teſtimonia *vel* martyria

f

laniatur unguibus & lampadibus aduritur;

18 Et primùm quidem in ligno fuit appenſus, & ferreis Martyr laniabatur ungulis. Præterea autem ignis quoque lampades lateribus ejus admovebantur. Ille verò non plagis & uſtionibus, ſed ei, qui poteſt opem ferre, attendebat, & oculos in cælum tollens, orabat; & ideo ſtatim adfuit liberator, & Chriſtus apparens in habitu Hermolai ſenis, eum verè ac germanè conſolabatur & recreabat, Ego enim ſum tecum, dicens, in omnibus, in quibus propter me patiens, te fortiter geris. [Quod autem adeſſet, non procul abfuit probatio:] nam ſimul laxatæ fuerunt manus lictorum, extinctæ quoque ſunt lampades, & à caſtigando abſtinuit imperator, & planè dubitabat, quid ageret. Jubet ergo eum demitti de ligno, non quòd miſereretur, ſed potius quòd planè neſciret, quid ageret *g*. Deinde propius accedens, Quænam eſt, inquit, ô Pantoleon, ars præſtigiarum, quæ tibi exſtinxit lampades, & ſatellitibus vires & vigorem abſtulit? Ille autem, Meæ, inquit, præſtigiæ eſt Chriſtus, qui etiam adeſt mihi hæc operans. Si ergo, inquit, majora tibi tormenta infligam, quidnam facies? Quid aliud, inquit Martyr, quam ipſe quoque majores conſequar remunerationes? Audivit improbitas, & voluit experiri: neque enim bonis noverat credere, neque abſtinebat à malis.

C

g

19 Juſſit ergo afferri lebetem ferreum, cui inerat plumbum, ipſumque igne infernè ſuccendi, & in eum Athletam injici. Poſtquam autem diligenter factum eſt; quod juſſum fuerat, cum duceretur Martyr ad ſupplicium, rurſus orationem, tamquam ad exſtinguendum comparatam, & conſolationem, quæ ſatis poſſit eum refrigerare, ſumit in ore, & eam in terribili illo cecinit lebete, Exaudi Deus vocem meam, dicens, dum oro ad te: à timore inimici libera animam meam: protege me à conventu malignantium, à multitudine operantium iniquitatem. Sic oravit, & rurſus in forma ſancti ſenis Hermolai Chriſtus ab eo viſus eſt, & lebetem unà cum eo eſt ingreſſus, & ignis protinus eſt exſtinctus, & plumbum in naturalem mutatum eſt frigiditatem. Et rurſus oratio & pſalmus opportunè ab eo canebatur: Ego ad Deum clamavi, & Dominus exaudivit me. Veſpere & mane & meridie narrabo & annuntiabo, & exaudiet deprecationem meam.

Ex METAPHRASTE. *inde à Chriſto apparente liberatus, plumbo liquato immergitur;*

ſimiliterque liberatus, in mare fruſtra conjicitur.

20 Atque ex iis quidem, qui aderant, alios omnes cepit admiratio: ſolus autem imperator validè in ſuo hæſit errore: qui apud ſe cogitabat, quonam ſupplicio Chriſti puniret Martyrem, & aut eum à pietate traduceret, aut malè vitâ privaret. Cum autem conſulerent, qui aderant, ut in profundum maris jaceretur Sanctus, (nam etiam poſt deceſſum, Chriſtianis ejus invidebant reliquias) audiens imperator, eſt perſuaſus; & jubet graviſſimum lapidem ejus collo alligari, & ſic in mare immitti. Curæ autem fuit miniſtris, ut citò id, quod eis imperatum fuerat, exſequerentur; Deo verò, ut manum præberet adjutricem ei, qui propter ipſum patiebatur. Quod quidem etiam factum videre licuit. Nam illi quidem cum ad mare veniſſent, & ejus collo lapidem alligaſſent, in profundum tranſmittunt: Chriſtus autem cum in priore Hermolai forma rurſus apparuiſſet, effecit, ut lapis quidem, non ſecus atque folium arboris, mari ſupernataret: illum verò, non ſecus atque magnum prius Petrum, manu deducens, fecit pedibus ambulare ſuper fluctus. Ipſe enim, qui redimebat & ſervabat, ipſe erat, cujus in mari viæ, & in multis aquis ſemitæ & veſtigia, ut divinus ait David, non ſunt cognita. Ingrediebatur ergo Pantoleon ille admirabilis, & jam erat in littore, laudem contexens ei, qui ſervaverat, dignam piâ illius animâ, & rebus admirabilibus. Quem cum ſic vidiſſet ſalvum præter ſpem imperator, Quid hoc eſt, inquit, Pantoleon; mare quoque tuis ſuperaſti præſtigiis? Ille autem, Etiam mare, inquit, fecit, quod juſſum eſt à Domino. Ei etenim cedit mare & terra, & quæcumque ſunt, ei magis cedunt, quam tibi imperatori qui nunc ad tempus ſerviunt.

E

F

ANNOTATA.

a *Antiqua Acta Mss. idem aſſerunt:* Et cooperabatur in omnibus ei Chriſtus: *videntur adeo ſanationes adſtrui miraculoſæ, quæ ipſi in eccleſia Græca illuſtre cognomen dederint* Ἰαματικῶ, *ut ſupra in Commentario dictum. Bailleti tamen delicata fides appellare eas maluit*, opera caritatis, quorum exercendorum opportunitatem ei dabat ſua (*artis medicæ*) profeſſio.

b *Græce additur*, δῆθ τὰς ματαίας, φεῦ, τῆ φωτὸς ἐλπίδας. Per inanes, eheu, ſpes luminis.

c Tu autem. *Apoſiopeſis eſt, ſeu abruptio ſententiæ, quam prolaturus erat.*

d *In Actis vetuſtioribus Mss. plures dii enumerantur, & quidem eos inter Hippocrates, & in quibuſdam etiam Galenus; quod ineptum diximus.*

EX METAPHRASTE.

e *Acta antiquiora in Ms. Bertiniano legunt* Antilus ; *in Amandino & Marchianenſi* Artemius ; *in omnibus verò exemplaribus appellatur* ſenex , *aut* presbyter ; *in nullis* epiſcopus ; *quid ſi ergo hîc alius , neſcio quis , intelligatur Martyr , quam Anthimus ille Nicomedienſis epiſcopus , qui initio perſecutionis Diocletianeæ , Diocletiani Nicomediæ præſentis , non abſentis Maximiani , juſſu martyrium fecit ? Vide Commentarium prævium §. 2 , num. 23.*

f *Græcè additur :* ἢ ὅπι ἐκεῖνον πείσειν ἐλπίσας , δικτύῳ θηρεύειν αὔρας ἤλπισεν , ἢ ἀετὸν ἐλεῖν ὑπερπτάμενον. Quodque illum ſperans inflectere , perinde faceret , ac ſi reti ſperaret auras concludere , aut ſupervolantem nubibus captare aquilam.

g *Additur Græcè :* ἢ δ πλείονος τόγε γοῦν (*fortè* δ γενόντος) ὑπὸ τῆς ἄνω χειρὸς εἰργόμενος , Et plus aliquid , quam quod fecerat , facere cæleſti manu prohiberetur.

B

CAPUT III.

Alia Martyris noſtri victoria , SS. Hermolai & Sociorum ejus primum , deinde etiam ſuo condecorata martyrio.

Objicitur beſtiis ,

AD hæc tyrannus , volens potius male perſuadere , quam bene perſuaderi & ſalutariter , jubet omne genus feras produci adversùs Virum egregium. Quæ cum adductæ eſſent , & illum prope ſtatuiſſet , partim quidem ei metum incutiens , partim autem fingens ſe moveri miſericordiâ , & in omnem ſe partem verſans , ut perſuaderet ; Hæ , inquit , ô Pantoleon (ei feras oſtendens) adductæ ſunt propter te & tuum interitum. Si tui ergo ullâ moveris miſericordiâ , (ego enim tuæ curam gero formæ & ætatis) velis perſuaderi , & videri eſſe prudens & cordatus , ut qui poſſis vitam morti præferre , lætitiam doloribus , ignominiæ gloriam & delicias. Cui

C

Sanctus : Si antequam eſſem expertus Dei , quam mei ſuſcipit defenſionem , à tuis verbis non potui perſuaderi ; nunc ex quo ſum tantum conſecutus auxilium , perſuadebor ? Cur me ferarum crudelitate perterrefacere quæris , ô imperator ? Qui enim ſatellitum tuorum ad torquendum paratas manus inutiles effecit & imbecillas , & ignem reddidit frigidum , & plumbum in aquam tranſmutavit , & ipſum mare conſtrinxit compedibus , poterit omnino feras quoque manſuefacere , & eas nobis efficere ovibus manſuetiores.

quæ Martyri blandiuntur ; quod converſionis multorum eſt occaſio :

22 Cum ergo non parens Chriſti Martyr , eſſet pugnaturus cum beſtiis , ut qui levius eſſe reputaſſet , tradi beſtiis , quam adorare dæmones ; confluxit quidem univerſa civitas ad videndum id , quod fiebat ; tam pulcrum ſcilicet Juvenem , & corpore & animo præſtantem , qui nihil mali feciſſet , malè paſſurum , & feris tradendum beſtiis. Abductus eſt autem Juſtus , confidens ut leo , ſicut canitur , & nihil molle ac remiſſum intuens , aut quod moveret ad miſericordiam. Quomodo enim id erat facturus , cum rurſus in conſpectum veniret Hermolaus , & juberet eum eſſe bono animo ? Deinde cum beſtiæ jam cum Athleta eſſent congreſſæ * , ſic jubente tyranno , qui ade-

* *Gr.* in Athletam immiſſæ

rant quidem , putabant fore , ut Sanctus ſtatim diſcerperetur , perinde ac ſi non eſſet , qui ſervaret & eriperet : ſed de Viro pio non ſic ſtatuerat is , qui dicit : Altiſſimum poſuiſti refugium tuum ; non accedent ad te mala , & flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo. Et : Super aſpidem & baſiliſcum ambulabis , & conculcabis leonem & draconem. Itaque nec ſpem fefellit ejus , qui crediderat. Tantum enim abfuit , ut feræ Sancto malefacerent , ut eæ propemodum ne feræ quidem viderentur ; feræ , dixi , immò nec , ut ſemel dicam , animantia ratione carentia , & vi intelligendi privata ; ſed tamquam prudentia , & ex numero eorum , quæ ſunt ratione prædita , cum magna reverentia accederent ad Martyrem , ſuaviter blandientes , benignaque & medicante lingua pedes tangentes : & alioqui inter ſe contenderent , quænam prima ad eum accederet , & non priùs recederet , quam Martyr ei manum impoſuiſſet , & ei benedixiſſet.

D

ideo eas interfici infodique jubet tyrannus.

23 Licebat ergo videre rem maximè novam , [& longè jucundiſſimam ,] homines quidem mutatos in ferarum ſævitiam ; rurſus autem videri feras , tamquam ratione præditas , & credi humanam habere manſuetudinem *a*. Ii certè , qui aderant , admirati id quod factum fuerat , clamabant : Magnus eſt Deus Chriſtianorum , qui quidem eſt ſolus & verus : & : Dimittatur juſtus *b*. Quid igitur ? Qui verè erat ferus & crudeliſſimus , imperator iram infert iſti beſtias , & omnes ſtatim tollit de medio , perinde ac eis invidens prudentiam , & non potens ferre earum reprehenſionem. Illæ autem cum ſic eſſent interfectæ , multos dies manſerunt à nullo comeſæ ex carnivoris , Deo in hoc quoque Athletam honorante , & ad pietatem alios hortante : adeo ut cum hoc ſtultus reſciviſſet imperator , eas juſſerit infodi , ſic multis fidem confirmans. Sic ergo dubitans Maximianus , Quid faciam , dicebat , Pantoleoni ? Jam enim , ut videtis , multos abduxit à deis. Illi autem , Fiat , ajunt , rota ; & ea in altum locum feratur. Deinde cum ei fuerit alligatus Pantoleon , per declive mittatur : accidit * enim omnino , ut cum deorſum feratur , ipſe per partes & membra conteratur , & ſic malus malè pereat. Et hæc quidem illi prompti ad malum inveniendum , & qui nihil æque bene faciebant , ac lædebant. Deus autem , qui ſemper protegit eos , qui illum diligunt , ne nunc quidem deſerit Pantoleonem : ſed eum rurſus defendit , ſicut carum filium.

E

a

b

* *Gr.* accidet

F

Martyrem rotâ perdere fruſtra volunt, ſed non impunè.

24 Atque interim quidem manſit in carcere , donec conſtructa eſſet rota. Cum verò ea eſſet jam conſtructa , rurſus concurrente magna multitudine , utpote quòd imperator ipſe adeſſet ſpectator , alligatur Martyr rotæ , & ipſe deſuper per declive dimittitur. Et illi quidem pſalmus *c* movebat labra , & preces , quæ Potentem vocabant ad auxilium ; ille autem protinus aderat , eum confirmans : & ad oſtendendam præſentiam , rumpebantur vincula , Martyr relaxabatur , & erat ab omni malo integer. Rota autem non tam contra illum , quam pro illo acta , occidit multos infideles *d* : & ſic fit pœna ultrix eo modo , qui dici nequit : & cognoſcitur Deus judicia faciens , & Deus ultionum liberè agit. Propter hoc timor invaſit civitatem , imperatorem admiratio. Et cum eſſet adhuc craſſus vitio , nec poſſet lucem ſuſcipere veritatis , rogavit Sanctum : Quid hæc ſibi volunt ? Et quouſque ex noſtro populo alios quidem à diis abduces , alios autem mor-

c

d

A morti dedes, ut horum quidem detrimentum patiamur, illos autem etiam nobis habeamus adverſos? Deinde etiam rogavit, quemnam habuiſſet doctorem, & ex quo didiciſſet Chriſtianiſmum.

Siſtuntur tyranno SS. Hermolaus & Socii,

25 Chriſti verò Martyr confidenter confitetur Hermolaum; ut qui non poſſet eum celare, qui non erat angulo dignus & oblivione, ſed luce. Cum autem juſſiſſet, ut ei produceretur in conſpectum, minimè diſtulit Martyr; ut qui didiciſſet experientiâ, qualis eſſet apud eum lingua & ingenium, quæ faciliùs capere poſſent, quam capi. Abiens ergo ille juſſus ſimul cum tribus militibus, quibus credita fuerat ejus cuſtodia, venit in domum, in qua latebat divinus Hermolaus. Quem cum ipſe adſpexiſſet, Cur huc veniſti, Fili, & quanam de cauſa? rogavit. Ille verò, Te vocat, inquit, imperator, domine mi ſenex. Is verò dixit, ſe hoc ſcire; quoniam adeſt tempus patiendi & moriendi pro Chriſto, ut ipſe ei ſignificaverat illa nocte. Poſtquam ergo

B illi conſtiterunt ante imperatorem, ille rogavit, quiſnam eſſet, & quod eſſet ei nomen. Is verò & nomen dixit, & non celavit ſe eſſe Chriſtianum. Deinde cum rogaſſet imperator, an etiam ſecum alios haberet Chriſtianos: ille, cum eſſet verax, dixit, Hermippum & Hermocratem, quos habebat. Cum eos ergo juſſiſſet etiam ſiſti cum Hermolao; ubi affuerunt, Vos eſtis, inquit, qui Pantoleonem à cultu deorum abduxiſtis? Illi autem, Eos, inquiunt, qui ipſo digni ſunt, Chriſtus ſcit ad lucem vocare. Imperator autem, Miſſis, inquit, nugis, ſi vultis ab hac priore culpa abſolvi, & iis, qui à nobis amantur, & primos honores à nobis conſequuntur, annumerari, efficite, ut ei perſuadeatur diis ſacrificare. Illi verò, Quomodo, inquiunt, hoc fecerimus, qui primùm nobis perſuaſerimus Chriſtum non deſerere, nec ſurdis ſimulacris offerre ſacrificium? Hæc dixerunt, & ſenſus & mentis oculos in cælos ſuſtulerunt. Sic precantibus autem apparet Salvator; & totus ſtatim locus agitatur & movetur.

& contritis idolis, damnantur capitis:

26 Emotæ autem re vera mentis imperator dicebat, deos indignatos moviſſe terram. Cui Martyres prudenter admodum & fortiter; Si contigerit, ipſos quoque deos tuos, inquiunt, unà cadere? Nondum finita erat oratio, & quidam ex miniſtris imperatoris acceſſit ad illum, nuntius calamitatis, Dii, dicens, ô imperator, ceciderunt & contriti ſunt. Sic illi terribiles & terram quatientes, jacebant in terram dejecti triſti caſu, iis, qui non erant æquè cæci & planè lapides, ridiculi. Atque alius quidem, qui vel parum habuiſſet prudentiæ, & non ei ſola forma obſtaret, ne apertè crederetur eſſe pecus, Deum verum agnoviſſet, & qui poſſet hæc facere: ſed non ille; qui quantum melior evaſiſſet, & quantam utilitatem ex pietate percepiſſet, ſtatim ex rebus ipſis aperit: ſtatim enim tres illos Sanctos,

b poſtquam eos multis affeciſſet ſuppliciis, damnat capitis. Magnum autem Pantoleonem interim mittit in carcerem. Atque Martyrum quidem ſic interfectorum corpora curæ fuit Chriſtianis tollere, & ea, ut par erat, ſepelire.

quæ ſententia, poſt eluſas tyranni artes,

27 Pantoleonem autem cum imperator vocaſſet è carcere, Putaſne, inquit, te poſſe vivum meas manus effugere, ſi non accedens prius diis ſacrificaveris? Idque cum doctor tuus Hermolaus, Hermippuſque & Hermocrates id, quod bonum eſt, mutati jam didicerint, & diis ſacrificium obtulerint, qui etiam à nobis obedientiæ acceperunt remunerationem, ut ſint primi in palatio? Si ergo tu ſacrificaveris, eorum pulcram imitatus mutationem, tunc videbis, Pantoleon, quam ego, qui ſum gravis in puniendis iis, qui non parent, ſim liberalis & munificus in benefaciendo iis, qui parent. Hoc autem dicebat malignè & malitioſè (quod attinet, inquam, ad Sanctos) ad illi perſuadendum *f*. Quomodo enim; quos jam ante interfecerat? Sed ut * ineſcaret eum, qui à Deo illuminabatur. Quamobrem nec latere potuit: ſed, Eos ipſe quoque videam, inquit, ô Imperator, ante tuam adſtantes faciem. Maximianus autem nondum ceſſans fraude agere, (poſuit enim ipſe quoque ſpem mendacium, ut dicam cum magno Eſaia, & ſtatuit ſe mendacio tegere) Non adſunt hîc, dixit, ſed aliqua neceſſaria de cauſa miſſi ſunt à nobis in aliam civitatem. Martyr autem, Vel invitus, inquit, verum dixiſti, cum diligas mendacium: ſunt enim nunc in cælis, degentes in civitate Dei.

Ex Metaphraste.

f

* *Gr.* ſed ut exemplo

E

fertur etiam in S. Pantaleonem; ſed executio mirè ſuſpenditur,

28 Cum verò nullum non moviſſet lapidem, lapidum adorator: videret autem, eum nihil de ſua remittere conſtantia, & neque cedere aſſentationibus, nec verborum ſuaſionibus, nec donorum promiſſis, nec ſuppliciorum minis, neque aliquo alio ex iis, quæ vel delinire, vel perterrere poſſunt, abduci à pietate, ubi eum adhuc flagellis vehementer cecidiſſet (non quod ſperaret ſe aliquid poſſe efficere, ſed ut expleret ſuam animi libidinem) ut gladio mortem ſubiret, eum condemnat: & deinde poſt mortem pulcrum corpus igni mandari: is, inquam, condemnat, qui æterno igne verè erat dignus. Ducebatur itaque Athleta ad locum conſummationis, commiſſus manibus lictorum. Quò quidem cum veniſſet, & eſſet ejus animus plenus gaudio, (ſciebat enim, ex quibus afflictionibus quales eum eſſent excepturæ voluptates) pſallebat hoc Davidicum: Sæpe expugnaverunt me à juventute mea: etenim non potuerunt mihi. Supra dorſum meum fabricaverunt peccatores, prolongaverunt iniquitatem ſuam: Dominus juſtè concidet cervices peccatorum. Deinde facit hîc quoque Deus miraculum non minus prioribus miraculis. Oleæ enim plantæ eum alligant, collum autem ejus quidam enſe ferit. Statim autem ferri quidem converſa eſt acies, ceræ ſimilis: manſit autem collum, ſicut erat ab initio, ſectionis nullum penitus habens ſignum.

F

donec vult, non jam Pantaleon, ſed Panteleémon.

29 Ea de cauſa tremor invaſit occiſores, & accedentes ei fiunt ſupplices, quem prius exiſtimabant ne dignum quidem eſſe apud eos vivere: cujus etiam pedes ſpecioſos prehenſantes, quid non dicebant, quid non faciebant, audaciæ petentes veniam, & in Chriſtum fidem apertè confitentes? Ille autem non ſolum, quod ad ſe attinet, remittit, ſed etiam eis à Chriſto perfectam petit remiſſionem. Quamobrem vocem quoque audiit de cælis confirmantem, conſummanda ea, quæ petiverat: eumque non amplius eſſe vocandum Pantoleonem, ſed Panteleémonem. Res autem, dicebat ea vox, nomini conveniet: plurimi enim per te conſequentur miſericordiam. Hanc vocem cum ille audiiſſet, & de iis, quibus dignus erat habitus, certior factus eſſet; converſus, juſſit lictores facere, quod eis imperatum fuerat. Illi autem renuebant, & judicabant, hoc eſſe minimè tolerandum. Cum verò inſtaret Martyr, ut facerent, quod à tyranno eis impe-

Ex Metaphraste. ratum fuerat, apertè dubitantes, & quid facerent ignorantes, ſeipſos utriſque dividunt, nempe pietati, & ſancti Viri juſſui. Et cum omnia prius membra eſſent deoſculati, quamque eum revererentur & colerent, ſatis teſtati eſſent, beatum ejus caput deinde enſe amputant *g* viceſimo-ſeptimo Julii. Quod quidem, ut arbitror, non potuiſſent, ſi ille non annuiſſet, ut qui nollet à martyrii magna dignitate excidere.

quando ſanguis pro lacte fluit; & olea fert fructus.

30 Suntque rurſus miracula miraculis conſequentia, eo, qui glorificabatur, glorificante eum, qui propter ipſum hæc pati delegit. Lac enim fluxit protinus pro ſanguine, & planta oleæ, cui fuerat alligatus, conſpecta eſt tota fructu onuſta. Quod quidem cum veniſſet ad tyranni notitiam, jubet plantam exſcindi, & corpus Martyris igni tradi, ſicut etiam prius juſſerat *h*. Atque milites quidem, qui crediderant, non amplius reverſi ſunt ad imperatorem, *i* eum condemnantes magnæ crudelitatis; & quod Magi Herodi fecerunt, imitantes: Deum autem, & ejus Martyrem perpetuo glorificabant. Quinetiam cum quidam fideles conveniſſent in eo ipſo loco extra civitatem, in quo Martyr ſubiit conſummationem, ſacrum illud corpus in ſuburbano cujuſdam ſcholaſtici (erat autem ei nomen Adamantius) ſacroſanctè deponunt: In gloriam Patris, & Filii, & Spiritus ſancti, cui eſt una divinitas, & regnum: cui convenit honor & adoratio in ſecula ſeculorum, Amen.

h

i

B

ANNOTATA.

a Homines quidem mutatos &c. *Græcus textus ſic habet:* Ἐπεὶ γὰρ τοιαύτη τοὺς ἀνθρώπους ὑπῆλθε κακία, ὥστε ὁμοῦ τῷ ἀλόγων αὐτοὺς ἄνοιαν καὶ ἀμότητα θηρίων ὑπερβαλεῖν· τὴν μὲν ἐν τῷ μὴ σέβεσθαι τὸν πεποιηκότα, τὴν δὲ ἐν τῷ τιμωρεῖσθαι τοὺς αὐτὸν σεβομένους· ᾠήθημεν ὁ τὰ πάντα μεταπλάττων θεὸς ἔμπαλιν τοὺς θῆρας οἷα λογικοὺς ὀφθῆναι, τῷ ἀνθρώπων ἡμερότητα μιμουμένους, οὐ ψευδεῖς ὄντας τῆς ἐκείνων κακίας, τῷ τῆς ἀνεκφράστου μακαριότητος μάρτυρας. Quandoquidem talis homines malitia ſubiit, ut rationis expertium inſcitiam, & crudelitatem ſuperarent ferarum; illam quidem, non colendo Creatorem ſuum; hanc autem, colentes eum cruciando; contrà vero Deus, qui omnia diſponit, effecit, ut belluæ tamquam compotes rationis viderentur atque hominum manſuetudinis imitatrices, teſtes utique minimè vanæ tum illorum perverſitatis, tum ineffabilis ipſius beatitudinis. Illi certe *&c.*

C

b *Acta antiquiora Mss. hîc addunt:* Et occidit rex in illo die ex eis, qui clamabant, mille homines; *in quo conſonant omnia exemplaria; non omnia tamen in eo, quod ſequitur:* Quidam & beſtiis projiciebantur; nec eos tangebant beſtiæ . . . Homines autem, qui mortui ſunt, Chriſtiani occultè ſepeliebant. Rex autem juſſit fodere foſſam magnam, & illuc mitti beſtias ſimul cum hominibus. *Quibus, amabo? Iiſne, quos jam Chriſtiani occultè ſepelierant?*

c *Eadem Acta Mss. hîc recitant partem non exiguam Pſalmi* 85; *quod in Actis interpolatis ſolenne eſt.*

d *Non videtur Metaphraſtes rem auſus ſcribere, ut legerat; utpote non creditu tantùm, ſed etiam conceptu difficilem: ſic enim habent Acta antiquiſſima:* Et rota recurrens occidit de gentilibus animas quingentas.

e *De* tribus *illis* Sanctis *agemus, poſtquam de* S. Pantaleone *dixerimus quod ſupereſt. Obſerva interim, in Actis antiquioribus vario modo corrupta legi nomina* Hermippi *&* Hermocratis: *Ms. Bertinianum habet:* Hermenpius & Hermogrates: *Amandinum*; Ermipus & Ippocrates: *S. Antoninus Hiſt. part.* 1, *tit.* 8, *cap.* 1, § 27 *legit*, Herumpus & Hippocrates; *Alii aliter; nonnulla tamen rectè; ſed in eo conveniunt vetuſtiorum illorum Actorum omnia exemplaria, quod ambos fratres fuiſſe aſſerant.*

D

f *Græcè durat huc uſque parentheſis, non rectè hîc verſa:* (ὅσα πρὸς τὸ πειθῆναί, φημι, τοῖς ἀγίοις.) Πῶς γάρ; (Quantum, inquam, ad obedientiam pertinet Sanctorum.) Quomodo enim? *ſupple* obediiſſent tyranno.

g *Itáne verò; id milites* in Chriſtum fidem apertè confitentes *fecerint; & quidem jubente Martyre? Atqui id Acta etiam vetuſtiora habent omnia. Interpolata ſunt igitur; & quidem hoc loco turpiter.*

h *Acta antiqua narrant, juſſos id fuiſſe à tyranno milites; & quidem alios, quam qui necem intulerant Martyri: hi enim* milites noluerunt hoc facere, contemnentes præcepta regis propter viſionem & vocem, quam audierant; *ut additur in Ms. S. Salvatoris Ultrajectino, & in codice noſtro ✠ Ms.* 74. *Mombritius verò aliter legit, & novum profert miraculum:* Venientes autem milites, fecerunt ſicut juſſit: & tamen apponentes ignem ad ſanctum corpus, diviſus eſt ignis in duas partes. Et illæſum eum aſpicientes, glorificabant Deum . . . & ſepelierunt eum in eodem loco, ubi decollatus eſt. Acta ſunt hæc in Nicomedia civitate quarto Iduum Junarum. *Hunc diem mortis alibi non legimus: cetera tamen habet etiam Hilarion monachus in ſupplemento ad Legendam Jacobi de Voragine, Mediolani excuſo anno* 1494, *fol.* 66.

E

i *Conſonant antiqua Acta in Mss. Bertiniano & Amandino; niſi quod addunt de iiſdem militibus:* Sed reliquias corporis ejus (*S.* Pantaleonis) cum cinere tulerunt & ſepelierunt in eodem loco, ubi decollatus fuerat. *Sed ab omnibus aliis planè diſſonant codices illi, unde appendicem hîc ſubnexam proferimus, ut eam legenti patebit. Porrò de ea quid ſentiamus, in Commentario diximus* § 2, *num.* 22.

F

APPENDIX

De converſione & martyrio militum, qui S. Pantaleonem extremo ſupplicio affecerunt.

Ex Ms. S. Salvatoris Ultrajectino & aliis duobus codicibus noſtris membraneis.

Milites per miracula S. Pantaleonis converſi,

ILlos autem milites, pro quibus oravit beatiſſimus Martyr, juſſit [imperator] ſibi præſentari; quibus & dixit: Quam inſaniam paſſi, noluiſtis adimplere præcepta regis veſtri? Neſcitis, quia in mea poteſtate eſt vita veſtra? Et mox reſponderunt & dixerunt: Mortificare per malitiam

A tiam patris tui diaboli habes poteſtatem ; ſicut & ille ſemper adverſarius & homicida generis humani fecit ab initio : vivificandi autem nec habes pot.ſtatem , niſi * Dominus Chriſtus ; qui propter plaſma ſuum nduit carnem de ſancta Virgine , ut à carnalibus vitiis nos liberaret , & à vaniſſimis culturis idolorum , in quibus tu cæcatus videris , quemadmodum uſque nunc & nos. Sed ipſe Creator & Paſtor bonus vocavit nos per famulum ſuum Pantaleonem , qui etiam ſpatam in cervice ejus redegit , & , ſicut ceram , duplicavit : & audivimus vocem cæleſtem , eum invitantem ad regnum claritatis , & vidimus plantulam , quomodo ſub momento tantos fructus exhibuit , & de ſancto & venerabili ejus corpore pro ſanguine lac inundaret.

* pro ſed

capite truncantur. 32 Ad talia ergo ſigna & prodigia quis non crederet ? Ita nos & tibi ſimiles vis eſſe ; qui tantum vidſti fieri per Dei ſervos , & obcæcatus & amens factus non intellexiſti tuum Creatorem ? Unum noveris , quia non excuſabilis eris in die magni judicii Dei , & reus & confuſus accipies cum patre tuo diabolo ſententiam æternam, B & nullam miſericordiam conſequeris ; quia , ſciens omnem veritatem , exſtitiſti Deo adverſarius , & tantas multitudines Chriſtianorum interfecit gladius juſſionis tuæ. O miſer & caduce ! Aliis acquiſiſti vitam æternam & immarceſcibiles coronas ; tibi autem mortem æternam & inceſſabiles cruciatus. Impiiſſime , quod reſponſum daturus es Creatori tuo ; qui tibi conceſſit hoc regnum temporale ? Quia audiſti & vidiſti cæcos illuminatos & paralyticos continuam ſanitatem recuperaſſe. Et cum hoc audiſſet rex , furore nimio repletus , juſſit eos gladio conſumi. Quod & adimpletum eſt ; & acquiſierunt coronas martyrii ſimul omnes à juſto Deo , cui eſt honor & gloria in ſecula ſeculorum. Amen.

MIRACULA

S. PANTALEONIS MARTYRIS,

auctore anonymo monacho S. Pantaleonis , ex antiquo ejuſdem cœnobii Ms.

C

CAPUT I.

Sanguis ejus prodigioſus Conſtantinopoli ; apparitiones & beneficia varia.

OMnipotens Deus , cujus natura bonitas , cujus eſſentia ſuavitas , conditionem humanæ miſeriæ miſerans ante legem , ſub lege , ſub gratia , miraculis , prædicationibus quidquid mortale creavit , ad immortalitatem vocans , clamare non ceſſavit , dicens : Venite , filii , videte * me : timorem Domini docebo vos. Hujus vocis præconia primus omnium protomartyr Abel ſanguine ſuo dedicavit ; cum inopertus ad Dominum clamavit. Teſtis etiam hujus præconii ſub lege Prophetæ exſtiterunt , cum quibus locutus eſt Deus , & oſtendit eis ſecreta ſua : quorum alii ſecti , alii lapidati , alii diverſis mortibus conſummati ſunt. Verùm quid de tempore gratiæ dicemus ; ubi tantos teſtes Chriſti invenimus ; ut nobis dies prius deficiat , quam eorum laudes aut glorioſa mortis certamina enarrare valeamus ? Inter quos glorioſiſſimus martyr Pantaleon Chriſtum beata effuſione ſanguinis glorificans , ſic à Deo ſublimari meruit , ut cum ſanguine Abel juſti ſanguis ejus , merito viſibilis ſigni , clamare videatur : Terra , terra ; non operuiſti ſanguinem ejus , neque invenit locum in te latendi clamor ejus.

EX MS. ANTIQUO.

Sanguini Abelis comparatur ſanguis S. Pantaleonis ,

* audite

2 Nam quid in Conſtantinopolitana urbe per meritum ſanguinis hujus ſæpe memorandi Patroni noſtri geſtum ſit , hodie ab incolis præfatæ urbis memoratur , & in generationes generationum futuræ poſteritati tranſmittitur. In eadem namque urbe ſanguis hujus glorioſi Martyris Chriſti in ampulla perlucida magnæ , ut dignum eſt , veneratione habetur , diſcolor , id eſt candidus & rubicundus , & , ut manifeſtius dictum ſit , partim candidum lac , partim rubicundus ſanguis *a*. Servant hæc duo mirabiliter juſſas à Domino ſuæ poſitionis annuas viciſſitudines ; ita videlicet , ut , ſi præcedente anno rubicundus ſuperiùs parebat , anni ſequentis initio deſcendat , & ſuperiùs appareat candidum lac , deſcenſurum nihilominus anno redeunte ; ut ſupernè fulgeat pretioſa ſanguinis glorioſi purpura. Fere numquam hæc alternatio ceſſat , magna cum laude & gloria Domini noſtri Jeſu Chriſti prædicans Martyrem ejus beatiſſimum ; cujus meritis nec roſæ nec lilia deſunt , cujus candor virgineus , cujus rubor martyrii ſanguineus ſemper renovandis proficit Dei omnipotentis laudibus.

CPoli in ampulla anniverſario prodigio celebratus ,

E

a

3 Semel tantum noſtrâ memoriâ , regnante Michele imperatore *b* , qui nuper deceſſit , ceſſaſſe perhibetur hæc deſcenſionis alternatio ; ut vice ſua non deſcenderet ſanguis , ſed permaneret ſuperior anno toto ſequente , ut fuerat anno præcedente : fuit autem annus idem totus præliorum ſanguine cruentus , Chriſtianis ejuſdem imperii contra paganos vicinos dimicantibus , quos vulgo nos latini . . ncenates *c* dicimus , antiquo autem nomine Maſſagetas dici ſolitos plerique ſuſpicantur. Tanta denique cædes exſtitit , ut de illis , Chriſto ſuis auxiliante , fere nullus , qui in certamen veniſſet , ſuperfuerit ; conſumptaque eſt multitudo incredibilis. Tunc animadverſum eſt hujuſce rei , tanti tamque admirandi præ- F lii , fuiſſe hoc ſignum , quod rubor ſanguinis pretioſi ſuperior perſtitit , ac vice ſua non deſcendit. Et quis ignoret , illam tanti ſanguinis effuſionem & inimicorum Chriſti cædem ad illam pertinuiſſe vindictam , quam propheticus in pſalmo repoſcit ſpiritus , dicendo : Vindica ſanguinem ſervorum tuorum , qui effuſus eſt ? Quis ergo non miretur Dei omnipotentis magnificentiam , qui vocat ea , quæ non ſunt , tamquam ea , quæ ſunt ? Laudemus igitur magnificentiam ejus , qui nobis tanti Patroni donavit merita ; ut ipſius recolentes feſta , ejus interceſſione ſic tranſeamus per bona temporalia , ut non amittamus æterna.

quod ſemel intermiſſum cruentum prælium portendit.

b

c

4 Omnipotens Deus , ſignorum ac miraculorum opifex , rariùs quidem noſtris temporibus ſigna virtuteſque per Sanctos ſuos operatur ; quia videlicet nos frigidi , cæleſtia minus curantes , majorem , quam patres noſtri vel Apoſtoli , Martyreſque ſancti , de terrenis conſolationem habemus. Siquidem & ante nos hinc veraciter dictum eſt , quia Eccleſia perſecutionibus crevit ,

Haroldus rex laniatus ab urſo ,

EX MS. ANTIQUO.

martyriis coronata est : postquam autem ad Christianos principes venit, potentia quidem & divitiis major, sed virtutibus minor effecta est. Verumtamen sunt quædam nostra ætate per hunc beatissimum Martyrem misericorditer, secundùm nomen ejus, quod est Pantaeleymon, impensa, non dubiis auctoribus notitiæ nostræ tradita; quæ ad laudem Domini præsenti sermone vivaci memoriæ commendare non pigeat. Aroldus gentis Russorum rex *d*, qui, dum hæc scribimus, adhuc superstes est, ursо in se insiliente præventus, scisso ventre, & usque ad terram profusis vitalibus, penè exanimis sic jacebat, ut spes vivendi nulla superesset. Paululum quippe dum esset intra silvarum lustra; qua nescio pro causa, secesserat à comitibus, atque ita ursо, ut jam dictum est, insiliente, cum nec arma præsentia tunc haberet, nec solatio quisquam adesset, bestiali ferocitate præventus atque discissus est. Ad clamorem ejus velociter quispiam accurrit, & bestia quidem perempta, sed regi nimium tardè subventum est. Delatus ergo inter manus ejulantium, lectulo imponitur, nihil aliud, nisi ut extremum exhalaret spiritum, cunctis exspectantibus. Universis deinde ob quietudinem exclusis, sola mater lectulo assidebat, mente conscissa; quia videlicet ejusmodi scissuras filii sui mente integra videre non poterat.

d

B

ab apparente S. Pantaleone repente sanatur.

5 Interea dum per dies aliquot, desperata salute, finis exspectatur; cum saucius ille neque videret neque audiret, quid circa se ageretur, cunctis penè sepultis corporis sensibus; ecce, astitit illi adolescens scitus, visu dulcis, & vultu serenus, qui & medicum se profitebatur. Nomen quoque suum edidit; Pantaleonem sese nuncupari; domum etiam Coloniæ sibi esse, satis familiariter innotescit. Causam deinde subjungit, cur advenisset, Tuæ, inquiens, sanitatis gratâ nunc adveni. Sanaberis, & hodie sanitas corpori tuo prope est; dolor & mors, med cante me, procul aberit. Portò mater, quæ assidens quasi mortis excubias tristes exhibebat, hoc à filio rege dudum postulare cœperat, quatenus cum pace & amore ejus Jerosolymam sibi proficisci liceret. Dum ergo is, qui penè mortuus jacebat, visum ejusmodi colloquiumque accepisset, repente oculi patefacti sunt; memoria rediit; motus linguæ & vox faucibus accessit; matremque agnoscens, visa retulit; quæ dicta sibi fuerant, enarravit. A mater, Gida nomine, jam dudum Pantaleonis & nomen & meritum agnoverat, & ejus, quæ in honore ejus Coloniæ Christo servit, sanctæ congregationis soror ut esset, liberaliter promeruerat. Cum igitur hæc audisset, revixit spiritus ejus, & loquente filio, mater suscitata est, & erumpens in vocem lacrymasque præ gaudio; Ille, inquit, Pantaleon, quem vidisti, ô fili, Dominus meus est; &, ecce, salus tibi à Domino cum tali Patrono reddita: ergo ut ego Jerosolymam, te non obsistente, proficiscar, in proximo est. Quid multa? Eadem die juvenis quidam adest, medicinæ artem profitens, per omnia similis illi, quem in visione rex ille viderat; &, adhibitâ curâ, mortuo sive desperato vita rediit; & mater fidelis peregrinationis votum gaudens adimplevit.

C

Mulier à marito crudeliter mutilata,

6 Aliud item nostra ætate virtutis insigne cæleſtis jam Medicus iste taliter operatus est. Materfamilias quædam dives ac nobilis de gente Anglica, viro priore mortuo, nuptias secundas infeliciter subierat: nam qui illam duxit, confestim amore in odium nequiter conversо, utpote barbarica crudelis tyrannide, cunctis abstractis opibus sibique retentis, rejecit à suo consortio malè concupitum corpus. At illa laudabiliter operari noverat; atque opificio manuum vitam inopem consolabatur, penè nullius indigens, quamvis spoliata cunctis, quæ possederat. Vivebat ergo, suamque infelicitatem utcumque sustentabat. Sed ingens odium, præsertim ex amore inordinato degeneratum, quid non faciat? Invidit ille barbarus, non jam maritus, sed diabolus, nobilesque feminæ dignos ad operandum compotes permanere non sufferens, ferro appetiit, venas lacertorum conscidit, nervos dissolvit ac dissecuit. Ita barbaricè femina disrupta, nihil reliqui jam præter mendicitatem habere poterat: quippe quæ ad suos reverti propinquos, vel ab ipsis videri, miserabiliter erubescebat.

D

voto facto, sanatur; violato, punitur.

7 Cum taliter deperisset; ecce, adest in somnis divinæ miserationis opifex speciosus juvenis, medicum se esse profitens, nomine Pantaleonem, gratiâ Christi martyrem. Si ergo, inquit, sospitatem recuperare desideras, vove quod libet; & voti tui præmium salus præsto est. Iterum atque iterum hoc modo præmonita, perpetuam ab esu carnium vovit abstinentiam. Mox evigilans, sensit, nervis ac digitis virtutem redisse pristinam, & in omne opus, quomodo voluit, facultatem solitam obtinens, quod voverat, servare instituit. Taliter consolata, non multo post ad cognationem suam regressa est. Post aliquantum temporis cognatis ejus celebre convivium fuit, & hæc interesse non dubitavit. Cum autem prandierent, copia ciborum, quibus illi post votum vesci licebat, defuit. Rogata est, quasi pro caritate, vesci carnibus appositis; & acquievit. Quid multis morer? Nocte insecuta Juvenis idem, qui supra, jam severior assistens, En, inquit, transgressionis rea facta es. Circa te Dominus suam virtutem ostendit; tu autem levitate femineâ votum tuum facere irritum non timuisti. Itaque & sanitas à te refugit, &, ecce, ut eras, impotens atque inefficax permanebis. Dixit, & evigilantem illam in ea, quam ante dudum contraxerat, debilitate reliquit. Hoc facto glorioſus Martyr venerando firmavit exemplo, id quod ait psalmista: Vovete, & reddite Domino Deo nostro omnes, qui in circuitu ejus affertis munera.

E

Pauca de multis miracula, post allatas Coloniam reliquias facta;

8 Postquam per reverendissimum & verè Deo dignum archiantistitem divum Brunonem, fratrem imperatoris Ottonis, cognomento Rufi *e*, cum magno honore ad nos pignora sanctissimi Pantaleonis martyris essent translata, multifariè longè latéque multisque modis signorum privilegiis Dominus dilectum sibi Testem mundo declarare dignatus est, illius, ut opinor, non immemor sponsionis paternæ, per quam ei polliceri dignatus est, dicens: Non diceris ultra Pantaleon; sed Pantaeleymon, quod interpretatur omnium miserens; quia videlicet plurimos liberaturus eris à præsentis vitæ periculis & ab æterna damnatione: denique tu eris portus naufragantium, tribulantium susceptor, ægrotantium medicus, dæmonum effugator *f*. Hæc ergo, charissimi, signorum privilegia frequenter Dominum complesse, sæpiusque frequentasse per merita beatissimi Martyris, uti nobis per nostros persæpe innuitur, perspicuum est, qui & hæc videre præsentes meruere: ex quibus pauca pro modulo nostro, utpote quosdam flosculos decer-

F

e

A cerpentes, ad laudem Martyris, & ad profectum præsentium & futurorum, memoriæ commendare dignissimum duximus.

inter quæ est claudi cujusdam

9 Quidam igitur claudus, omnibus corporis artubus destitutus, omnique virtute privatus, ut vix manibus à terra reptare valeret, ad patrocinium Martyris per sustentationem cognatorum est delatus: ubi à fratre, cui suscipiendorum pauperum cura fuerat credita, satis charitativè susceptus, in quoddam habitaculum, in quo luminaria divinis Officiis efficiebantur, est collocatus, quod in latere sinistro ejusdem ecclesiæ situm fuerat, in quo loco nunc oratorium pulcherrimum miro opere consistit fundatum; ubi etiam per aliquod temporis spatium humanè tractatur. Hic ergo quamquam omnibus corporis artubus esset piger & destitutus, tamen sanctæ devotionis ardore jejuniis, vigiliis & obsecrationibus continuè vacabat, nocturnalesque vigilias persæpe præveniebat; & se admirabilem & laudabilem cunctis exhibebat: eique pro suæ devotionis fervore, ut eo expeditius absque ulla formidine orationi incumberet, valvas templi
B fratres aperire solebant statim.

sanatio mirabilis & lepida;

10 Cumque quadam nocte ex more veniisset, regiamque tintillaret *g*, & fratres, assiduitate illa permoti, aperire sibi diutissimè remorarentur, illeque, ut consuetus fuerat, pernox ibidem
g ante regiam templi orationibus incumberet, ecce, quidam adolescens sibi astitit, veste ornatus, facie decora, simillimus beato martyri Pantaleoni, cujus forte antè formam in picturis recognoverat: qui ei sustentacula sua, quæ manibus gestare consuevit, distraxit, eaque à se eminus projecit; & ex oculis ejus evanuit. Tunc ille dira voce exclamans (nam nimia formidine perculsus fuerat) cunctos fratres perterruit; eisque ad se singillatim currentibus cuncta, quæ sibi acciderant, enarravit; conquerens, quod sibi sua sustentacula diripuisset. Cumque fratres misericordiâ moti, ejus sustentacula quæsissent, ecce, isdem cum eis currere cœpit, quasi ad quæritandum fratribus suppeditaturus. Postmodum verò accersitus ad fratres, & de perpetrati signi auctore diligentiùs requisitus, Non cujuscumque, inquit, Sancti, sed beati Pantaleonis martyris meritis, cujus patrocinia sedulus flagitabam,
C donatus sum sospitati. Tunc fratres, rei veritate agnita, laudibus condignis Dominum extulerunt. Et idem, ob recordationem tam eximii signi, formam suam in pavimento ejusdem Martyris [in] choro ex parvis lapidibus manu propria composuit, suaque sustentacula, postmodum inventa, in quadam linea ante aram ejus suspendit, & in servitio beati Martyris & fratrum per multorum temporum curricula, laudans Deum, permansit.

ANNOTATA.

a *Hujus rei monumentum aliud nullum nobis occurrit, præterquam hîc, & in Menologio Basilii imperatoris, cujus textum Latinè versum habes supra in Commentario prævio* § 1, *num.* 4. *Quamquam ibi nihil dicitur de annua illa ac prodigiosa lactis & sanguinis vicissitudine.*

b *Quantum quidem ex scriptoris hujus ætate licebit conjicere infra num.* 12, *non videntur hæc alium spectare Michaëlem, quam Palæologum, qui seculo decimo tertio imperium Constantinopolitanum Latinis eripuit: nam qui seculo undecimo imperarunt, nimis antiqui apparent: tametsi, quæ hîc narrantur, nihilo magis de Palæologo Michaële legerim, quàm de prioribus.* EX MS. ANTIQUO

c *Erat initium hujus vocis ita maculatum, ut ne divinari quidem potuerit, quid fuisset: neque lucem afferunt* Massagetæ, *qui olim ad Oxi fluvii, ex Oriente in mare Caspium fluentis, fontes habitarunt.*

d Aroldum, *sive* Haroldum *aut* Haraldum *Russiæ regem nullum novimus; Daniæ quidem & Norvegiæ plures fuerunt; sed nullus occurrit, in quem congruere noverimus hanc historiam. Erant sanè in apographo nostro menda plurima, imperitissimum amanuensem manifestè arguentia. Dubium ergo est, satisne hîc etiam fidelis fuerit.*

e Rufi *seu* Rubei *cognomentum* Othoni *secundo, Othonis magni filio, inditum fuisse, Cuspinianus aliique probant: non hujus tamen frater, sed patruus fuit Bruno archiantistes; per quem pignora* S. Pantaleonis *Colonienſe cœnobium obtinuit; ut supra dictum in Commentario prævio* § 4, *num.* 43. *Vel hinc argue, scriptoris hujus ætatem procul ab iis rebus ac temporibus remotam fuisse, in quibus adeo peregrinum se prodit, cum ad monasterii sui historiam propriè spectent.* E

f *Textus hîc citatur ex Actis antiquioribus Mss.*

g Tintillaret, *frequentativum est à* tintino, *id est pulso.*

CAPUT II.

Aliæ ejusdem apparitiones & beneficia, itemque pœnæ ejus cultum negligentium.

Item liberatio dæmoniaci.

ALiud quoque insigne miraculum apud nos celebratum est; & operæ pretium credimus, etiam hoc in paginis texere, quod multorum relatione & memoria recitatur: quia, etsi de re terribili in relatione metus est, in ædificatione fit fructus. Quidam igitur subregulus *a*, ex provincia Saxonum exortus, divitiis fretus, omniumque rerum mundanarum affluentiâ sublimatus, à sæviſſimo hoste arreptus, per multorum temporum curricula atrociter & hostiliter est cruciatus. Cumque fama virtutum beati Pantaleonis ubique volitaret, eamque cognovissent de cœtu procerum, quos gloria rerum reddebat superos variusque decor specierum, qui & ejus coævi & affines fuere, corde credentes ad justitiam, quod videlicet nonnullis dono suæ largitatis impertiret, huic quoque exoratus non abnueret; consilio cum parentibus deliberato, catenis constrictum ferroque oneratum ad memoriam Patroni nostri detulerunt, sicque ante aram ejus locaverunt. Cumque ex rogatu cognatorum reliquiæ Martyris adducerentur, ecce, ipse dæmon moram pati nescius, non sustinere prævalens, quo ad eum deveniret scrinium Martyris, hominem instanter vexare cœpit; eumque à terra aliquantulum sursum suspendens, unà cum vehiculo, in quo ligatus fuerat, de gradibus, per quos ad aram ascendebat, præcipitem dedit; ibique dæmon per secessum corporis egrediens, hominem quidem incolumem, sed, ut eum verè decuit, fœdissimè dereliquit. Cumque homo ablutus atque refectus fuisset, catenas propriis manibus ante aram Martyris suspendit, ejusque se dominio

EX MS. ANTIQUO.

nio mancipavit; & in patriam regreſſus, pallium Martyri ſatis utile, annuatimque cenſum, quouſque ſuperfuit, per ſuos fideliſſimos tranſmiſit, ob indicium videlicet ſuæ ſoſpitatis.

Helmwardhuſienſes monachi Sancti feſtum negligere volentes, b

12 Dignum etiam duximus memoriæ commendare, quod in Saxoniæ partibus, in cœnobio quodam Helmwardeshuſim *b*, ejuſdem eccleſiæ fratre referente, audivimus. Hæc enim eccleſia, ab antiquitate priorum familiaritate fraternitatis conjuncta eccleſiæ noſtræ, ad roborandam ejuſdem fraternitatis ſtabilitatem, memoriam ſanctiſſimi patroni noſtri Pantaeleymonis agere decreverunt, eccleſiaque noſtra tradente, hiſtoriam geſtorum ejus cum cantu melodiæ canendam ſuſceperunt. Verùm, quia poſteritas minorum ſæpe abolere ſolet ſtatuta majorum, ad perpetuandum tam ſalubris ſtatuti decretum, totius capituli conſenſu firmatum eſt, ut poſt laborem divini ſervitii tam ſolemnis diei fratribus, ad refectionem venientibus, præter ſolitum, aliquod charitatis impenderetur ſolatium. Sed religioſis, qui hæc inſtituerant, de medio ſublatis, refrigeſcente charitate majorum, per negligentiam
B procuratorum ſubtractum eſt eiſdem fratribus ſtatutum charitatis ſolatium.

de calo terrentur.

13 Quod fratres ſub taciturnitate tranſeuntes, jam quarto anno diſſimulare nolentes, cum in vigilia beati Pantaleonis audiſſent, ſe nihil ſolatii ob tanti feſti memoriam recepturos, decreverunt unanimiter, ſe nequaquam ſæpe memorandi Patroni noſtri celebrare ſolempnia. Veniente itaque veſpertinali tempore, cum quotidiana compulſatione Veſperas feriali more celebravere. Cumque canticum Euangelii, ſcilicet „ Magnificat anima mea Dominum „, decantarent, ſubitò aëre ſereno tanta fulgura tonitruaque micuere, ut nemo fratrum in ſedibus ſuis auderet ſubſiſtere. His in hoc timore poſitis, ſubita percuſſione tonitrui omnis eccleſia concuſſa eſt; ſed & quædam pars altaris ſciſſa apparuit. Nam cum univerſa, vi tempeſtatum, concuſſa viderentur, inter hos anguſtiarum motus præcentor ejuſdem eccleſiæ reminiſcens, ob injuriam Sancto Dei factam tali eos turbine quaſſari, emiſſa voce in excelſum, antiphonam „ Adeſt beati Pantaleo„nis feſtiva ſolemnitas „ decantare cœpit: cui univerſi applaudentes, veſpertinale Officium condigna modulatione ob devotionem hujus pii Patroni noſtri ſolempniter peregerunt. Nec mora, univerſa turbatio tempeſtatum conquievit. Sicque factum eſt, ut majori veneratione eum frequentarent, cujus meritum apud æternum Regem ſic excelſum judicarent.
C

Miles moribundus, ſuadente Sancto, c

14 Nec prætereundum exiſtimo, quid virtus divina per merita hujus ſancti Martyris in Argentina *c* civitate operari voluerit. Fuit itaque in præfata urbe miles quidam beato Martyri continuè in eleëmoſynis, in orationibus, ceteriſque bonorum actibus, pro poſſibilitate ſui affectus, devotus: hic die quadam urbe egreſſus, prope muros civitatis ab hoſtibus ſuis circumventus & letali vulnere percuſſus eſt: qui cadens in terram, cum deficiens, jam jamque exanimis, jaceret, videt beatum Pantaleonem, cui devotum famulatum ſemper exhibuerat, vultu venerando, veſte ſericis auroque radiante, capiti ſuo aſſidentem, & leni tactu manuum vulnera ipſius contrectantem, caputque, in quo letale vulnus acceperat, quod quaſi per medium ſectione diviſum videbatur, manibus ſuis medentem: cui inter cetera dixit: Diſpone ſtatum rerum tuarum, & præcipuè quæ ad longi itineris viaticum pertinent; ne ſubitò ſubtractus, ante præſentiam ipſius, cui rationem operum tuorum redditurus es, immunitus aſſiſtas. Quo percunctante, quis eſſet, qui tanta beneficia præſtans ſibi loqueretur, hæc ab eo audivit: Ego ſum, inquit, Pantaleon, qui ſanguine meo Chriſtum in terra glorificavi; &, quia obſequium ſervitutis, quod mihi ſemper devotus exhibebas, condigna gratitudine aſpexi, nunc ad conſolandum te gratiâ ipſius adveni. D

munitus Viatico decedit è vita; ſiſtiturque judicio,

15 Socii itaque ejus, qui fugâ lapſi, triſtem amicis ipſius nuntium in urbem apportaverant, cum ſacerdotibus & multitudine plebis egreſſi, deficientem & penè exanimem invenerunt. Ubi continuò ſacerdotis unctione, & vivifici corporis & ſanguinis Domini perceptione, confeſſione purè præmiſſa, munitus eſt. His itaque geſtis, & multitudine circum ſedente, & finem ipſius præſtolante, elevatis oculis, reſpicieniſque in populum, Cur, ait, beatum Pantaleonem, quem præſentem aſpicitis, condigna veneratione non honoratis? Quibus circumſpicientibus & hæſitantibus: Nequaquam, ajunt, Sanctum, E quem dicis hic eſſe, perſpeximus. Et ille cum ſtupore, Numquid, ait, non videtis, quanta claritate vultûs, quantoque decore veſtium ornatus capiti meo aſſidet, & corpus meum graviter vulneratum miſericorditer fovens, conſolationem mihi præſtat, ne timere debeam? Et hæc dicens, mirantibus univerſis, oculis cum reverentia demiſſis, mundi miſerias relinquens, hominem exuit. Qui cum magno luctu ab amicis & cognatis de loco elevatus, manibus bajulorum in urbem delatus eſt, ibique condigno honore, ut talem hominem decuit, terris commendatur.

*ubi eodem intercedente, obtinet facultatem amicis apparendi, * id eſt, Pantelecmon*

16 Poſt deceſſum itaque ipſius ad tribunal judicis adductus cum ſuo ſanctiſſimo Protectore advenit. Et ille pius Omnium miſerens *, genibus terribilis Judicis ſubmiſſus, hominis illius ſalutem ſibi dari petiit. Cumque à Præſidente reſponſum eſſet, nequaquam id fieri poſſe, majori inſtantia beatus Martyr hominem hunc ſibi dari poſtulavit. Sed Judice in ſententia perſiſtente, propiùs ille ſanctiſſimus Patronus accedens, Recordare, inquit, Domine, vulnerum meorum, & ſanguinis mei pro tui nominis gloria effuſionem, & hominem hunc mihi concede, ut ob memoriam nominis mei glorificetur nomen tuum in gentibus. Cui Dominus pia voce ait: Faciam quod petiſti: judicii ſententia per triginta dierum ſpatium differatur; in cujus temporis ſpatio facultatem habeat amicis ſuis apparendi, & ipſos petendi, ut ea, quæ ad ſalutem æternam ſunt, pro eo inceſſanter agere ſtudeant. F

eorumque ſuffragia poſtulandi.

17 His induciis ille acceptis, & à judicio regreſſus, amicis & cognatis, per viſum & manifeſtè, die ac nocte, in urbe, in domibus, in campis & ſilvis frequenter apparebat, dicens, qualiter per interceſſionem ſanctiſſimi martyris Pantaleonis induciis acceptis, eos commovere per ſe permiſſum ſit. Unde, ait, miſeremini, ô amici, & de hereditate & rebus meis reddite univerſis, quibus teneor, debita, ne propter querelas eorum, diebus acceptæ dilationis tranſactis, manus Domini cum terribili ſententia *d* tangat me; & eleemoſynis & orationibus Miſſarumque celebrationibus mihi, dum poteſtis, ſuccurrite; quia locus petendi non erit, cum in ſortem mortis, cujus debitum ſolvi, tranſieritis. Sic per triginta dierum ſpatium amicis & d

cog-

A cognatis apparens, pro ſe fieri orationes & ea, quæ ſpectant ad ſalutem, aſſiduè exorabat. Nec dubium eſt, quin, tranſactis induciis, ſuffragio miſericordis Patroni & pii Protectoris veniam invenerit, cui conceſſum eſt, ut ejus meritis vinculis carnis exutus, opera juſtitiæ, quæ minus vivens impleverat, per amicorum ſuffragia, eis apparendo & colloquendo, conſequeretur.

Puella morbo caduco miſerè torta,

18 Fuit quidam vir, ſecundum mediocritatem vitæ admodum dives, competentem ſibi ſortitus uxorem, ex cujus conjunctione filiam ſuſceperat, cui nomen Gertrudis in baptiſmo datum eſt. Hæc annorum circà ſeptem traditur, ut moris eſt, cuidam religioſæ perſonæ erudienda, quatenus puerilis ætas diſciplinis mancipata, minus, quam aſſolet, inſoleſceret. Primum igitur litterarum elementis inſtruitur, deinde tenorem Davidici carminis ſtudio ſagaci edocta eſt. Quæ dum aliquamdiu in his verſaretur ſtudiis, inſcrutabili omnipotentis Dei judicio morbo caduco percuſſa eſt: & primò quidem vertiginem capitis graſſantem ſentiens, tota poſtmodum in mentis alienationem perducta eſt: quod ejus magiſtra advertens, parentibus cauſam triſti nuntio indicavit. At illi huic nuntio non facile credendum arbitrantes, renuntiant, quatenus cœptæ

B operam doctrinæ circa filiam ſine hæſitatione exſequatur. Puella tamen per temporum intervalla levius habere viſa eſt; ſed rurſum, invaleſcente morbo, importunos clamores dentiumque ſtridores emiſit; adeo ut magiſtram in ſtuporem verteret vehementem. Ubi autem rei veritas parentibus innotuit, diſſimulatum prius dolorem renovarunt; ægram, à magiſtra receptam, propriis laribus adducunt, infirmitatis qualitatem exploraturi. Nec mora, puella in conſpectu eorum horrido geſtu infremuit, moreque lunaticæ huc illucque debacchando ac vociferando collabitur, miſerum intuentibus ſpectaculum exhibens. Erat autem morbi paſſio valida; ita ut ſagittæ, cælitus miſſæ, ſicut ipſa fatebatur, in eam infigerentur, & crura inviſibiliter ei præcidi viderentur. Adeo namque amens effecta eſt, ut, niſi ei ſedula adeſſet cuſtodia, aquis ſe quocumque repertis præfocaſſet: fuſum etiam quadam die manu tenens, guttur transfigere niſa

C eſt; reliqua membra ſimili crudelitate, ſi ſineretur, debilitatura.

& ope S. Cornelii tantiſper ſanata, ſed ſubinde relabens, e

19 Tunc parentes ejulantes, ad baſilicas & patrocinia Sanctorum illam deducendam decreverunt, quatenus eorum meritis ægram ſuam omnipotens Deus ſanitati reſtitueret. Adeuntes autem baſilicam beati Cornelii *e* in villa, cui vocabulum eſt Inda, pro ea ibidem miſericordiam Domini & patrocinia ſancti Cornelii implorabant, plurimas præ doloris & affectus immanitate lacrymas effundentes. Interea puella debiles artus erigens, ægritudinem ſuam per merita ſancti Cornelii ſenſit levigari, votiſque peractis, domum cum parentibus & delatoribus reverſa, integram ſanitatem adepta eſt. Parvo poſt hæc tempore emenſo, priſtinæ invaletudinis moleſtia recruduit, miſeramque puellulam lues recidiva tantis paſſionum ludibriis ſubjugavit, ut primam infirmitatem acerbitate ſui ſuperaret. Quid ergo miſeri parentes facere, quid moliri poſſent, ignorabant. Medicorum etiam opem adhibentes, nihil contra hujuſmodi infirmitatem profecerunt.

20 Mater verò audiens de beato Pantaleone martyre, quod multis per ejus merita Chriſtus auxiliaretur, lacrymis ſuffuſa; ad eum preces aſſiduas gemitibus delegavit, quatenus filiæ ſuæ cruciatibus benignitatis ſuæ clementia mederetur. Vovit inſuper, ſi optatam conſequeretur ſanitatem, triginta continuis diebus nudis plantis laneiſque induta ejus baſilicam adiret. Talibus votis mulier prælibatis, ſæpius Martyrem pro filia ſolicitabat; &, ecce, appropinquante feſto ejuſdem Martyris, cum illa quadam nocte ſomno quieſceret, aſtitit ei ſæpe dictus Patronus, & ait: Ut quid me, mulier, tantopere ſolicitaſti? Surge, & ad monaſterium meum cum filia progredere: aderunt ei per me Dei beneficia. Expergefacta mulier, intellexit munus divinum; venienſque cum filia ad baſilicam Martyris, pro ſanitate ipſius grates Chriſto ejuſque Martyri reddens, vota ſupradicta ſolvit, & tam evidens miraculum fratribus indicavit.

ex MS. ANTIQUO. ab apparente tandem S. Pantaleone valetudini reſtituitur.

Apud Vivarienſes peculiari cultu agitur Sancti feſtum,

21 In epiſcopatu Vivarienſi *f* quædam villa, Siſicha nomine, ſita eſt; cujus accolæ feſtivitatem beati Pantaleonis, omni ſervili opere poſtpoſito, condigna celebritate venerabantur. Quæ feſtivitas ex antiquorum devotione & ex diutina annuæ venerationis obſervantia apud eos in conſuetudine habebatur; ut quaſi ex legali traditione uſque ad hæc tempora inviolabiliter duraverit. Sed, ſicut poſteritas ſæpius antiquas inſtitutas obſervantias infirmare conſuevit, quodam anno unus prædictorum accolarum inſtinctu diaboli in die beati Martyris, parvipendens ritum celebrationis illius, vicinis & contribulibus ex more ipſa die celebrantibus, præcepit mancipio ſuo, quatenus jumenta loris aſtricta vehiculo conjugaret; [&] ad colligendam meſſem pergeret, ipſe quoque ad eamdem operam ejus veſtigia ſequi non erubeſcens. Videntes autem vicini, tantam hominis præſumptionem irreligionis arguentes, improperabant ei, dicentes: Venerandam ſancti Pantaleonis ſolempnitatem cum ceteris te oportuit celebrem ducere; &, ecce, abſque verecundia & reſpectu Chriſti ejuſque Martyris ad meſſem inviſus prævaricator properas. Digna temeritati tuæ ultio debetur, qui hodie Sancto Dei derogare, & homines tuo facto exaſperare non vereris.

F

quod quidam violans, igne cæleſti puniuntur.

22 Hæc & ſimilia illis referentibus, prævaricator ille, ſimilis aſpidi obturanti aures ſuas, velociùs pertranſiit; agrorumque ſuorum confinia nactus, totum diem in meſſis collectione tranſegit. Veſpertino verò tempore, dum jam reverti, quaſi rebus conſuluiſſet, ſtatueret, ecce, in medio itinere fulgurei ignium globi, cum ingenti tonitruo in vehiculum redeuntis illati, illud cum meſſe ac jumentis concremarunt, ut nulla combuſtorum veſtigia remanerent. Quæ res dum præfatis accolis, qui ei divinam ultionem proficiſcenti imprecati fuerant, divulgata innotuit, majori devotione circa beatum Pantaleonem profecerunt, ejuſque feſtivitatis celebritatem Dominicæ diei æqualem habendam ſtatuerunt.

ANNOTATA.

a Subregulus, *id eſt princeps regiæ propemodum poteſtatis. Cangius.*

b *De cœnobio* Helmwardeshuſano, *ſive Helmershuſano, Ordinis S. Benedicti, in diœceſi Paderbornenſi ad fines Haſſiæ olim ſito, at nunc diruto, agit Schatenus noſter in Annalibus Paderbornenſibus ad annum Chriſti* 998, *quo conditum illud*

EX MS. ANTIQUO.

illud fuisse tradit, ac subinde anno 1012 *unà cum templo consecratum à S. Meinwerco. Hinc de auctoris hujus ætate utcumque licet conjicere: agit hic enim de antiquissima suo tempore fraternitate inter utrumque cœnobium, Pantaleoniticum scilicet, quod suum vocat; (unde professionem ejus intelligas) & Helmershusanum: atqui hæc fraternitas iniri non potuit ante seculum undecimum, ut ex primordiis Helmershusanis palam fit; & inita forte est multo serius: non videtur ergo hic scriptor ad idem seculum undecimum posse referri, sed potius ad posteriora, duodecimum nempe, vel potius decimum tertium, & quidem adultum; cum de* Michaële *Græcorum imperatore meminerit* nuper *defuncto.*

c Argentina, *seu Argentoratum, vulgo Strasburg, notissima est urbs & caput Alsatiæ.*

d *Cave, hîc intelligas sententiam æternæ damnationis: hujus enim reatum nulla cujusvis ope extra statum viatoris positus abstergere quisquam potest.* Sententiam *ergo* terribilem *appellat eam, qua se diutissimè à conspectu divino remotum ac piacularibus flammis addictum iri, jam noverat; nisi vivorum suffragia intercederent; quibus salus quidem justo mortuo accelerari potest; injusto obtineri non potest.*

e S. Cornelii *Papæ & martyris cœnobium, vulgo Cornelimunster, ab imperatore Ludovico Pio fundatum est Aquisgrano haud procul, ad* Indam *rivulum, unde &* Indense *dicitur. Adisis Annales Benedictinorum tom.* 2, *lib.* 28, *num.* 24.

f *Est episcopatus Vivariensis in Occitania, archiepiscopatui Viennensi suffraganeus, ad Garumnam fluvium.*

DE CÆCO S. PANTALEONIS; ITEM DE SS. HERMOLAO PRESB., HERMIPPO ET HERMOCRATE MM.

B

P. B.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

IN PERSECUT. DIOCLETIANI.

Sancti Pantaleonis martyrium, ut modò vidimus, quatuor saltem alia decorarunt; quorum etiam in sacris Fastis memoria celebratur; Cæci *videlicet, cui visum restituerat;* Hermolai, *à quo Christiana fide fuerat imbutus; & sociorum ejus* Hermippi *atque* Hermocratis; *quos omnes, tametsi ante S. Pantaleonem occubuerint, hoc tamen loco reponimus, quod horum notitia ex Actis illius repeti debeat. Ac de* Cæco *quidem hoc eodem die commemoratio adjicitur in Menæo Chisfletii Ms., cujus talis est annuntiatio:* κζ' Παντελεήμονος. Ὁ Τυφλὸς αὐτοῦ: *Die* XXVII (*Julii*) Pantaleémonis. Cæcus ejus. *Menæa magna excusa Officio S. Pantaleonis hæc interserunt:* Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ὁ ὑπὸ ☧ ἁγίου Παντελεήμονος ἰαθεὶς Τυφλὸς ξίφει τελειοῦται: Eadem die Cæcus à sancto Panteleémone sanatus martyrium consummat. *Tum duos hosce versiculos subjiciunt:*

Αὐγὴν ἐφευρὼν σωματικῶν Τυφλὸς λύχνων,
Ἀῒ ψυχικὴν ἤθροισεν αὐγὴν ἐκ ξίφους.
Lucem assecutus corporis Cæcus, simul
Ab ense lucem spiritûs cæsus tulit.

C

Neque de illo amplius quidquam occurrit. Ejus Acta peti debent ex Actis S. Pantaleonis supra à num. 8 *usque ad* 13.

at Hermolaus & Socii pridie:

2 Hermolai *verò & Sociorum ejus cultus multo est illustrior, neque in ecclesia solum Græca, sed ubique vulgatus. Apud Græcos Officium habent cum Officio S. Parasceves permixtum die* XXVI *Julii, ut videre est in Menæis impressis; ubi annuntiantur his verbis:* Μηνὶ τῷ αὐτῷ κς', ☧ ἁγίου ἱερομάρτυρος Ἑρμολάου καὶ τῶν σὺν αὐτῷ. Eodem mense (*Julio*) die XXVI, sancti ac sacri martyris Hermolai & Sociorum ejus. *Consonant Typicum S. Sabæ, Horologium Cryptæ Ferratæ, Anthologium Arcudii, ceteraque fere, quæ pro S. Pantaleone in Commentario prævio* § 1, *num.* 2 *citata sunt. Menæa tamen magna sub finem Acoluthiæ repetitam eorumdem memoriam hoc elogio exornant:*

Ἑρμίππου, Ἑρμόλαος, ἠδ' Ἑρμοκράτης
Ἑρμῆν σέβοντας ἤσχυναν παῤῥησίᾳ.
Hermippus, Hermolaus, Hermocrates suâ
Constantiâ fregêre Mercurii asseclas.

Alludo est ad nomina singulorum Martyrum, quæ cum ducta sint à voce Ἑρμῆς, *quæ Mercurium significat, usque adeo tamen iis reipsa non congruerint, ut ipsos etiam, qui Mercurium venerabantur, idololatras liberrima Christianæ religionis confessione pudefecerint. Subditur ibidem Actorum narratio brevis; quam, quia non rebus tantùm, sed fere etiam verbis consonat cum illa, quam ex Synaxario Basilii imperatoris Græcè dedimus ad calcem tomi primi hujus mensis, hîc prætermittemus, unum pro gemino vertisse contenti: Sic ergo Latinè sonat Synaxarium pag.* 696 *exhibitum:*

Horum elogium ex Synaxario Basilii imp.

3 Eodem mense, die XXVI, certamen sancti hieromartyris Hermolai ac Sociorum ejus. Hermolaus hieromartyr; & qui cum eo erant, Hermippus & Hermocrates, presbyteri fuerunt ex clero Nicomediensis ecclesiæ, residui è viginti Sanctorum ab impio Maximiano in æde sacra exustorum millibus, & in quadam domuncula latitantes. Postquam autem apprehensus sanctus Panteleémon, sceleratoque Maximiano in quæstionem datus, de Hermolao dicere coactus esset, ubi delitesceret, & locum (ut qui nesciret mentiri) indicasset, comprehensi sunt & ipsi Hermolaus, Hermippus, & Hermocrates: cumque vincti sisterentur tyranno, Christum intrepidè confessi sunt; idolaque ludibrio habita proscidere convitiis, miseros esse dictitantes, qui fiduciam in iis aliquam collocarent. Quamobrem post varios cruciatus capite plexi sunt, peractoque certamine, regnum indissolubile vitamque sempiternam adepti. *Ita Synaxarium Basilii, cui consonant, ut jam dixi Menæa impressa; imò & Menologium Sirleti apud Canisium; quamquam hoc illis aliquanto succinctius est.*

E

F

An sacerdotes fuerint; an fratres.

4 *Observa porro ex dictis* 1. *Non eamdem diem apud Græcos horum Martyrum memoriæ consecrari, quæ assignatur celebritati S. Pantaleonis; ut modò fit apud Latinos.* 2. *Antiquam esse Orientalis ecclesiæ traditionem de sacerdotio non Hermolai dumtaxat, sed etiam Sociorum ejus; licet Sociis illum titulum non adscribat Nicephorus Callistus lib.* 7, *cap.* 14, *sed soli Hermolao addat* τῷ ἱερεῖ, *hoc est,* sacerdoti, *non* episcopo, *ut perperam vertit interpres.* 3. *Neque in hoc elogio, neque in aliis, quæ proximè citavi, neque in odis eorum*

A *eorum in Menæis, neque in Actis Metaphrasticis S. Pantaleonis, neque apud Nicephorum, tres hos Martyres, aut saltem duos eorum, appellari* fratres; *ut à Latinis appellari, mox ostendemus.* 4. *Denique quod* residui *fuisse dicantur ex* viginti millibus Sanctorum in ecclesia combustorum, *id non ita necessariò intelligendum esse, ut ipsimet inclusi in eadem ecclesia fuerint: nisi quis velit iis tribuere, quod de solo Anthimo episcopo Menæa tradunt & Synaxarium Basilii, eum scilicet ope divina, postquam omnes in eadem ecclesia jam obsessa baptizasset, evasisse, ut plures Christo lucrifaceret. De incensa autem cum Christianis ecclesia Nicomediensi vide Nicephorum Callistum lib.* 7 *cap.* 6, *vel Annales Baronii ad an.* 301; *nobis agendum de hac re erit die* XXV *Decembris, quo sacrum illud Martyrum agmen in Martyrologio Romano annuntiatur; licet eos Græci celebrent die* XXVIII *ejusdem mensis. Quod autem Græcè* viginti millia *fuisse narrentur, numerus, credo, certus pro incerto & magno usurpatus, more satis usitato, fuerit. Verùm de hoc alibi.*

B *Latini eos hodie celebrant.* 5 *Fastis Latinis solus primùm adscribi cœpit* Hermolaus, *ut patet ex Martyrologio Romano veteri Rosweydino, quod ante medium seculi octavi collectum putamus; ubi* VI *Kal. Aug. legitur:* Nicomediæ Harmolai presbyteri; *neque quidquam additur. Solum etiam toto posteriùs seculo Wandelbertus annuntiat ad eumdem diem, hoc versiculo:*

Presbyter Hermolaus sextâ martyrque coruscat.

Solus etiam comparet apud Adonem, qui eodem die sic habet: Apud Nicomediam natalis sancti Hermolai presbyteri; cujus doctrinâ beatus Pantaleon ad fidem conversus est: qui tentus à Maximiano, capitali sententia ob confessionem Christi punitus est. *Adoni congruit Notkerus: non item Usuardus ad illum diem: hic enim tres simul Pugiles in aciem Sanctorum producit hoc modo:* Nicomediæ, beatorum martyrum Hermolai presbyteri, Hernempi & Hermogratis fratrum; qui post multas pœnas sibi illatas à Maximiano imperatore, capitali sententia ob confessionem Christi puniti sunt. *Usuardum exprimunt Martyrologium Belini, ac modernum Romanum; nisi quod in hoc nomina corriguntur* Hermippi *&* Hermocratis, *quæ in illo, quam apud Usuardum, corruptius legebantur* Herenepi & Hermogenis: *utrumque ab Usuardo differt & aliis antiquis, quod eodem die* Hermolaum *proponat & Pantaleonem; cum veteres Martyrologi die* XXVII *de primo tantùm agant, postridie de secundo, idque more Græcorum quidem servato, sed non die; cum hi diem* XXVI Hermolao *& Sociis, sequentem verò Pantaleoni tribuant.*

C *Reliquiæ S. Hermolai Venetiis. Acta qualia sint.* 6 *Reliquiis* S. Hermolai *ecclesiæ variæ gloriantur; sed præ omnibus ecclesia S. Simeonis, vulgo Majoris, in urbe Veneta; utpote quæ corpus ejus, Nicomediâ translatum Venetias, urnâ marmoreâ concluſum asservet; ut asserunt Nicolaus Doglioni in libello Italico de mirabilibus Venetiarum pag.* 346, *Ughellus in Italia sacra editionis novæ tom.* 5, *col* 1180, *aliique, quos inter etiam Petrus de Natalibus lib.* 6, *cap.* 145, *addens, illud ibi* plurimis miraculis pollere. *Quo autem tempore vel modo eò sit allatum, non legimus. Acta* S. Hermolai *nulla videntur seorsum olim fuisse scripta: nam quidquid vel Martyrologi Latini antiquiores, vel ecclesia Græca de illis tradunt, ea deprompta fere sunt ex Actis S. Pantaleonis, ut vidimus: ut adeo manifestum sit, recentiora esse, quæ ex Codice Ms. sanctæ eremi Camaldulensis descripsit olim Papebrochius noster. Sunt verò ea hujusmodi, ut locum hic neutiquam habere digna sint, ut vel obiter legenti apparebit. Visum est tamen illa non prætermittere, postquam deprehendi, eorum compendium typis olim esse vulgatum in Catalogo Sanctorum Petri de Natalibus episcopi Equilini, & quidem aliquanto correctius. Itaque quanti valeat rivulus ille, ex fonte collige, quem eam unicè ob causam subjicio. Quod si antiquiora melioraque, aut certè minus mala, desideret, adeat Acta S. Pantaleonis supra capp.* 1 *&* 3.

AUCTORE P. B.

ACTA SPURIA

S. Hermolai presb. & martyris ex Ms. codice S. eremi Camaldulensis fol. 100.

E

HErmolaus, vir Christianissimus, non ex infimis Romanis *a* originem duxit; & ab ipsis cunabulis Deo serviens, & ab omni spurcitia se præcavens, divinitùs ad sacerdotii dignitatem provehi meruit. Deinde multos in fide Christi paterna dilectione, spretis hæresibus omnibus, publicè docuit; inter quos maximè Savinam, ex nobili genere ortam *b*, sua admonitione ad fidem Christi attraxit. Pantaleonem, illustrem virum, Eustorgii senatoris filium, non solùm litteris erudivit, sed etiam Christi agonothetam *c* fieri constituit. *S. Hermolaus post opera apostolica* a b c

2 Hoc audiens Maximianus imperator *d*, sævissimus persequutor, ad se venire præcepit B. Hermolaum. Qui sic inquiens ait: Tu es Hermolaus, qui multa deceptione suades colentes invictissimos deos? Cui B. Hermolaus audacter respondit: Audi tu, imperator; si derelinqueres vana templa deorum, & adorares unum Deum cæli, cui omnia visibilia & invisibilia subjecta sunt in cælo & in terra, & cujus ditioni universa elementa subjiciuntur, simili modo te confortarem; & ostenderem tibi, quo ordine de tenebris ad lucem convertereris; &, deposito diademate, ad sacri baptismatis undam properares; & pro certo crederes, unum Deum esse omnipotentem, consubstantialem, & incommutabilem, & coæternum, Patrem & Filium & Spiritum sanctum: Patrem à nullo esse factum, nec genitum, nec creatum; Filium à Patre solo genitum; Spiritum sanctum ab utroque procedentem *e*. Et quid multa? In hoc mundo variis coruscans miraculis, fecit inenarrabilia prodigia, quorum numerum, etsi omnes artus hominum verterentur in linguas, dinumerare non valerent. *coram Maximiano imp. Christum confessus,* c d F

3 Adhæc sævissimus imperator irâ commotus, ait: Si tu prospiceres ad excellentiam imperii mei, non mihi talia nefanda narrares, & deos meos adorares. Tunc B. Hermolaus dixit ei: Si ad apicem Romani imperii provideres, quæ sit ejus sublimitas, quæ per me dicta sunt, ut tibi dicerem, rogares; & deos, quos hactenus adorasti, dehinc penitus præcipitares: nam dii tui cujusmodi sunt? Si obruuntur, per se surgere nequeunt; & his meliores sunt corniculæ, quæ volitant inter medium cæli & terræ; & *explosis idolis,*

EX MS. CAMALD.

& ipſi dii tui frivoli ſunt ; quamvis oculos habeant , tamen non vident ; manus habent , & non palpant ; pedes habent , & non ambulant , nec ſibi ſubvenire poſſunt , nec tibi. Sed ſi tales ſuperſtitiones derelinqueres , & Deum patrem omnipotentem adorares , qui te ex nihilo creavit , nobilitatem Romani imperii prolongares. Equidem cum ſic tractaveris & parvipenderis quod tibi ſuggero , utrumque & terrenum & cæleſte amittes.

torquetur , ſolamine angelo.

4 Cumque S. Hermolaus talia narraret , Maximianus , ſæviſſimus perſequutor , tradidit eum tortoribus , ut diverſis pœnis eum afficerent. Tunc miniſtri , juſſis imperatoris obedientes , apprehenderunt eum nudum , excoriantes eum , uſque dum carnes ejus in terram defluerent. Qui dum ſic tractaretur , apparuit ei angelus Domini confortans eum , & ait : Hermolae , martyr Chriſti pretioſe , ne timeas tormenta , quæ iſti malitiosè tibi inferunt : ſed pro certamine debetur tibi corona vitæ. Cui S. Hermolaus inquiens ait : Gratias tibi ago , Domine Jeſu Chriſte , qui me dignatus es etiam per angelum tuum viſitare. Tunc deponentes eum de eculeo , & induentes veſtimentis , quibus erat exutus , deferebant eum ad imperatorem.

B

Spernit tyranni promiſſa :

5 Cumque eum imperator conſpiceret , dixit : Hermolae , nimium doleo de nobilitate tua & de ſpecie tua imperio digna. Revertere , & dimitte vanam religionem , quam hactenus ſequutus es ; & præ omnibus major eris in palatio meo , & præpotens eris omnibus illis civitatibus , quæ ſubiacent imperiali ditioni meæ. Cui S. Hermolaus inquit : Audi tu , ſcelerate & omnium iniquorum princeps ; quare me vis ſequeſtrari à participatione corporis & ſanguinis Domini noſtri Jeſu Chriſti , & optas me habere in palatio tuo , & tuis præponere civitatibus ? Nam palatium tuum & civitates tuæ temporales ſunt : ſed palatium Chriſti & civitates ejus ſempiternales ſunt. Quod ſi in mandatis Domini mei perſeveravero , una ex illis non deficiet mihi , & pro certamine adipiſcar mihi coronam vitæ. Tibi verò & omnibus tuis ſequacibus debetur pœna ſempiterna. Hæc audiens imperator , verberando juſſit eum trudi in carcerem.

C

& retruſus in carcerem multos ſanat & convertit ,

6 Qui cum retruſus eſſet in carcerem , multi Chriſtiani noctu ad eum causâ viſitationis veniebant , & de rebus neceſſariis ei ſubveniebant. At Domini pietas , quæ ſemper in ſuis fidelibus operatur , nec deſiit in iſto. Equidem cum S. Hermolaus detentus eſſet in carcere , diverſa mirabilia per eum D. N. Jeſus Chriſtus operari dignatus eſt : mancis reddidit dexteras , erutis oculis lumen reſtituit , & quaſſatos maris periculo in portu ſalutis , vocato nomine ejus , ſedatis fluctibus , conduxit , dæmones ejecit , febres depulit , ſurdis reddidit auditum , cæcis viſum , paralyticis greſſum donavit ; & quidquid pro eleëmoſyna acquirebat , totum inter pauperes diſtribuebat. Ibidem verò docebat & prædicabat populo , ſic dicens : Sicut oculi ancillæ in manibus dominæ ſuæ ... Ancilla caro noſtra eſt ; domina noſtra anima noſtra eſt. Quando aliquis jejunat , orat , pſallit , vigilat , eleëmoſynas tribuit ; tunc anima , quæ eſt domina noſtra , præcipit ancillæ , quæ eſt caro noſtra : quando verò quis mœchatur aut ceteris morbis polluitur , tunc præcipit ancilla dominæ.

** lege ſervo &c.*

7 Talia ſervus * Dei & martyr Chriſti Hermolaus ſermocinando proferens , ecce , leproſus quidam veniens & perſiſtens ante feneſtram carceris , per quam lux diei ingrediebatur , petens miſericordiam ab eo , ut à lurida lepra mundari mereretur. Quem Vir ſanctus intuens , aſpiciens in cælum , dixit : Domine Jeſu Chriſte , fili Dei vivi , qui mundum perditum ſanguine tuo ſponte redemiſti , & Petrum apoſtolum à vinculis illæſum eripuiſti , & multa alia miracula in hoc mundo feciſti , inclina aurem tuam ad humillimas preces meas , & libera hunc famulum tuum de lepra , qua rogat emundari per te Recuperatorem & Salvatorem omnium ſeculorum , qui cum Patre & Spiritu ſancto vivis & regnas Deus per omnia ſecula ſeculorum. Cumque reſpondiſſent omnes , qui aderant ; Amen , illico mundatus eſt vir ille à lepra , ita quod nulla infirmitatis ruga in eo remaneret , & gaudens ad propria remeavit , agens gratias Deo ; & ſic dicebat : Verè magnus eſt Deus , quem Hermolaus prædicat. Sequenti verò die reverſus eſt ipſe cum tota familia ſua , & baptizatus eſt ipſe cum omnibus ſuis & cum eo CL viri & totidem feminæ *f* , ſumentes benedictionem à S. Hermolao , reverſi ſunt ad propria cum gaudio.

D

quos inter leproſum cum familia copioſa.

f

E

Dein , ſuſcitato mortuo ,

8 His itaque amotis , ecce , quidam nobilis Romanus cum uxore ſua & innumerabili turba veniens ante crepuſculum diei *g* , ubi S. Hermolaus morabatur in carcere , deferentes ſecum in grabato unicum filium ſuum defunctum , rogantes plorando , ut eum à mortuis ſuſcitaret. Tunc S. Hermolaus paterna voce inquiens ait ad eos : Si verba Dei audire cupitis & in cordibus retinere , & credere in unum Deum omnipotentem & trinum in perſonis , [quarum] una eſt eſſentia , una inſeparabilis qualitas , una majeſtas , una deitas , una magnitudo , æqualitatis connexio , poteritis habere filium veſtrum à mortuis reſuſcitatum. Tunc ipſi alacres ſuſcipientes verba S. Hermolai martyris Chriſti , & omnia ſe profitentes credere , baptizari [velle] profeſſi ſunt. Ad quos S. Hermolaus martyr Chriſti dixit : Viri fratres , intenti eſtote , levantes manus veſtras ad cælum , mecum orate.

g

plures Chriſto lucratur :

9 Tunc S. Hermolaus , elevatis oculis in cælum , dixit : Domine Jeſu Chriſte , rex altiſſime , pater gloriæ , qui in cruce pependiſti , & tuas ſanctas palmas in ligno configi permiſiſti , & quinque plagas pro nobis ſuſtinuiſti , & mundum à ſervitute diaboli liberaſti , & latroni paradiſum aperuiſti , exaudi me ; & ne reſpicias peccata mea ; ſed reſpice ad fidem illorum , qui poſtulant reſuſcitari filium ſuum. Reſuſcita , Domine , hunc adoleſcentem , ut nomen tuum laudetur per infinita ſecula ſeculorum. Cumque cum lacrymis omnes reſpondiſſent : Amen , continuò reſurrexit adoleſcens , magnificans & laudans Deum , qui ſalvos facit ſperantes in ſe. Pater verò & mater adoleſcentis cum omni illa turba , quæ eum ſequuta fuerat , crediderunt in Domino ; & baptizatus eſt ipſe adoleſcens cum omnibus , fere numero CCCLIII. Deinde ovanter reverſi ſunt ad propria cum gaudio.

F

ideo iterum ad tyrannum producitur ,

10 Cum autem hoc annuntiatum eſſet Maximiano imperatori , ad ſe convenire præcepit omnes ſatrapas & Romanorum magiſtratus & omnes nobiles imperii ſui *h* ; & ſic eis loquitur , dicens : Vos totius imperii mei potentes ad id convenire feci , ut ſecundùm dignitatis veſtræ prudentiam [decernam] quid mihi agendum ſit de Hermolao , quem quondam atrocioribus tormentis affeci , ita quod carnes ejus cum ſanguine mixtæ in ter-

h

A terram defluerent ; & cum talia perpeſſus fuit , multa mihi illicita verba intulit , deos noſtros blaſphemans. Poſtmodum verberando in carcerem retruſus , ibi multos ſeducendo & Deum ſuum colendo ſubtraxit. At unus ex ipſis ſic alloquitur , dicens : Domine mi imperator , ſi dignitati invictiſſimi imperii veſtri me audire placet , & conſilio meo velletis condeſcendere , præcipe , ut Hermolaus de ipſo carcere egrediatur , & coram tua majeſtate præſentetur. Hoc conſilium placuit omnibus.

11 Qui cum de carcere exiret & ante imperatorem conſiſteret , imperator ait ad eum : quondam imperium meum , Hermolae [multa tibi] ſi vana , ſtulta , ſuperſtitioſa derelinqueres & deos invictiſſimos adorares , promiſit : ſed quæ ſit dementia cogitationis tuæ , mirabile mihi quiddam videtur. Qui imperialibus meis promiſſionibus non condeſcendiſti , ſaltem pro hujuſmodi verberibus , quæ paſſus es , aut ad imperialem dignitatem meam condeſcendere deberes , aut propter tormenta , quæ tibi adferri poſſunt , paveres. Ad hæc S. Hermolaus confidenter inquiens ait : Minas & verba tua , quæ mihi intuliſti , & alia , quæ inferre promittis , dulciora mihi ſunt , quam favus mellis : quod ſi corpus meum diverſis tormentis afficeres , me tamen à ſervitio Domini mei Jeſu Chriſti ſeparare non poteris. Cui imperator ait : Multa olim imperium meum tibi promiſit ; nunc verò quod in præſentia iſtorum ſpondere conamur , ne ad mendacium curramus , quod verbis promittimus , factis oſtendere parati ſumus. Cui S. Hermolaus inquiens ait: Quod promittis , mendacium eſt ; quod te factis oſtendere dicis , nullo modo credendum eſt: quia deos , quos colis & colere facis , [adorare] frivolum eſt : quod ſperas retinendum non eſt. Si ad propheticam narrationem velis conſiderare , probabo te mendacem , ut ipſe ait : Omnis homo mendax : ſed Maximianus imperator homo : igitur mendax. Audiens hæc imperator & ſe philoſophica concluſione confuſum & devictum *i* , iratus eſt valde.

nihiloque minus conſtans ,

i

12 Tunc juſſit B. Hermolaum Presbyterum ligatis manibus ſurſum levari , ita quod pedes ejus terram non tangerent ; & circa corpus ejus carnifices radere ferreis ungulis , [ita ut] carnes ejus in terram defluerent. Alii laminas ferreas ardentes ſubminiſtraverunt. Quod cum athleta & martyr Chriſti Hermolaus pro fide Chriſti ſuſtineret , ait : In adjutorium meum intende , Deus. Cumque miniſtri deficerent & ſe movere non poſſent , alios atrociores juſſit applicari miniſtros , & iſtis deficientibus , S. Hermolaus ſurſum levans oculos , ait : Rex gloriæ , Domine , qui cum Patre regnas ſemper & cum ſancto Spiramine , nunc ad preces meas reſpice , quas * nitor rogare te , Chriſte benigniſſime. Et his , qui neſciunt , quid faciunt , ignoſce ; navigantibus portum ſalutis tribue , & ex quacumque tribulatione quiſpiam detentus fuerit , invocato nomine meo *k* , adjuva; & quos ad Chriſtianam credulitatem [perventu-

denuo cruciatus , tandem capite minuitur.

C

B

** an queis ?*

k

ros] agnoſcis , adjuva & guberna ; refove debiles , corruentes erige , per te , Recuperator & Salvator , qui vivis & regnas ſemper in ſecula ſeculorum. Cumque per triduum S. Hermolaus indeficiens permaneret in patibulo , inde eum depoſitum juſſit imperator capitalem ſubire ſententiam. Tunc decollatus eſt B. Hermolaus ſimul cum duobus aliis religioſiſſimis viris, nomine Hermippus & Hermogenes * , ſub Maximiano imperatore VI Kal. Auguſti , regnante D. N. Jeſu Chriſto, cui eſt honor & gloria in ſecula ſeculorum. Amen.

EX MS. CAMALD.

* *Imò* Hermippo & Hermocrate

ANNOTATA.

a *Solent quidem Græci ſcriptores Romanos appellare , qui Româ novâ , ſeu Conſtantinopoli ſunt oriundi ; at Latini , qualis hic eſt , non item. Qua autem veri ſpecie Italum facere potuit* Hermolaum , *ſacerdotem Nicomedienſis eccleſiæ : cujus vel ipſum nomen græcam prodit originem ?*

b Savinam , *ſeu* Sabinam *Romanam , opinor , intelligit , quam* illuſtriſſimam *appellant Ado aliique ad diem 29 Auguſti. At ſi eſt ita , quid affirmari potuit inſulſius , quam eam , quæ ſub Adriano imp. , ineunte circiter ſeculo ſecundo, martyrium fecerat , ſeculo demum quarto ab* Hermolao *attractam fuiſſe ad fidem Chriſtianam ?*

c Agonotheta *pro agoniſta ſeu pugile reperitur apud mediæ Latinitatis auctores , ut probat Cangius in Gloſſario.*

d *Vide dicta in Commentario prævio ad Acta S. Pantaleonis § 2 , num. 23 ; & huc transfer.*

e *Rectè hanc orationem omiſit Equilinus , utpote temporibus* Hermolai *minimè congruentem , & è conciliis longè poſterioribus imperitè depromptam. Nec multo meliores ſunt , quæ ſequuntur ; quæque merito ſilentio Petrus de Natalibus abdidit.*

f *Mirum , ſi hæc vel ipſi Equilino viſa ſint credibilia : præteriit certè , quamquam de leproſo ſanato meminit.*

g *Et cur* ante crepuſculum , *obſecro ? ut lateret , opinor. Cur igitur cum* innumerabili turba ? *an ut ſe proderet ? Non cohærent.*

h *Pueri , credo , magis apta confingerent , quam quæ proferuntur hoc numero : ita ne refutari quidem merentur.*

i *Cur victus verò , cur confuſus ? An retorquere non poterat :* Sed Hermolaus homo : igitur mendax. *Enimverò ludibrio Sanctos exponunt, qui nugas hujuſmodi comminiſcuntur. Itaque Equilinum puduit* concluſionem *hanc* philoſophicam *deſcribere ; licet de mendacio convictum referat imperatorem.*

k *En characterem in Actis ſpuriis notari jam ſæpe ſolitum.*

l *De Natalibus ſic habet :* Et ſepultus in Nicomedia civitate VI Kalen. Auguſti. Cujus corpus Venetias tranſlatum , quieſcit in eadem urbe in baſilica ſancti Simeonis prophetæ ; ubi & plurimis miraculis pollet. *Auctor verò noſter tantùm abeſt , ut Nicomediam nominet uſpiam ; ut potius innuere videatur, Romæ omnia contigiſſe , quæ narrat.*

E

F

D

DE SS. VIRGINIBUS ET MARTYRIBUS
JULIANA ET SEMPRONIA
IN TERRITORIO BARCINONENSI.

J. B. S.

FORTE AN. CCCIII.

Alibi plane incognitæ,

B

Inas haſce ſanctas Julianam & Semproniam, *ſeu, ut alii ſcribunt,* Sempronianam, *alibi prorſus incognitas, ex tabulis eccleſiæ Barcinonenſis, opinor ex Domenecci hiſtoria, nobis ſuggeſſerat Ferrarius ſupra ad diem hujus menſis* XXII, *unde ipſas huc remiſimus, quod apud Domeneccum & Tamayum in Martyrologio Hiſpanico hac die recenſerentur, qua & ipſas denuo idem Ferrarius conſignavit. Cur cenſeam ex R. P. Antonio Vincentio Domenecco, Ordinis Prædicatorum acceptas eſſe haſce Virgines, id ſuadet potiſſimum, quod à nullo antiquiore ſcriptore eas uſpiam memoratas inveniam: is vero in ſua hiſtoria generali Sanctorum & illuſtrium virorum principatus Catalaunenſis Hiſpanicè edita anno* 1602 *illas ad hunc diem produxerit, longè petita narratione, cujus poſtrema dumtaxat linea de ſanctis* Juliana & Semproniana *meminere, cultum earum teſtantes, ſacraſque ipſarum reliquias magna haberi in veneratione apud celebre monaſterium Octavianum ſancti Cucufatis, dictum del Valles, Ordinis S. Benedicti diœceſis Barcinonenſis.*

coluntur in cœnobio del Valles, ut S. Cucufatis diſcipulæ

C

2 *De eo cœnobio ejuſque & antiqua ac nova appellatione pluribus diſputatum eſt ſupra, ubi de ſancto ipſo Cucufate ſermo fuit ad* XXV *hujus menſis, unde repetet lector quæ hic deſiderari poſſent. Id in hac re capitale eſt, quod nec inde nec aliunde conſtare perſpicio, ſocias ipſas fuiſſe aut diſcipulas S. Cucufatis, cui in tormentis adſtiterint, in carcere ipſum viſitaverint, martyrio affectum terræ mandaverint, ipſamet demum eadem laurea donatæ; utpote quorum omnium in Actis iſtius Sancti, licet aliunde plus nimio exornatis, nullum prorſus occurrit veſtigium. Monumenta omnia, quibus ſua ſtabilire conatur Domeneccus, eò demum reducuntur; quod pictura in eo monaſterio exſtare dicatur, ubi Sanctæ repræſententur, tamquam certaminis S. Cucufatis ſpectatrices & admiratrices; atque alia lamella aliqua argentea, in qua expreſſæ ſint, ſanctum eumdem Martyrem ſepelientes. Quam vero ætatem hæc omnia redoleant, neque Domeneccus docere nos potuit, neque nobis conjectare promptum eſt. Id fides ejus ex oculato teſtimonio evincit, duas iſtas Sanctas, ut virgines & martyres ibi annuo cultu ſub talibus nominibus celebrari, quarum reliquias in varia templi altaria diſperſas aſſerit.*

ex meris picturis

3 *Hoc igitur præcipuum, imo unicum in quo Domenecco referenti nos tuto credere poſſe exiſtimamus, nimirum, coli ipſas in eo cœnobio Miſſa & Officio ſub ritu duplici de communi, ac ordinaria Breviarii Romani collecta:* Da nobis quæſumus Domine Deus noſter, ſanctarum martyrum Julianæ & Sempronianæ palmas inceſſabili *&c. Magis propria eſt oratio quam adducit Tamayus ex antiquo Ms. loci Breviario, ubi annotatur Sanctarum feſtivitas, etiam ex Officio communi, ſed cum hac collecta:* Deus qui nobis ſanctam hujus diei ſolemnitatem pro commemoratione beatarum virginum martyrumque tuarum Julianæ & Sempronianæ glorioſa paſſione feciſti, adeſto familiæ tuæ precibus, & da ut quarum feſta celebramus hodie, meritis & interceſſionibus adjuvemur. *Ita hîc & alibi* Semproniana *paſſim appellatur, quam in annuntiatione ſua* Semproniam *expreſſiſſimè dixit Tamayus, de cujus Actis ſeu potius elogio ſanctis Virginibus concinnato, facile quivis ſtatuet, qui oraticrem aliunde noverit: verbo dictum ſit, nihil in eo reperiri quod ſolido fundamento nitatur. Sic ex picturis hiſtoriam texit:*

E

unde hiſtoriam finxit Tamayus.

4 Juliana & Semproniana virgines ex Barcinonenſi urbe oriundæ, cum primum S. Cucufatis fidem catholicam prædicantis, verba veritatis audivere, illius adhæſere doctrinis, & protinus ab eo ſacro ablutæ lavacro, inter ejus diſcipulos annumeratæ, conſtanti animo ſancti Martyris veſtigia in vita & funere ſunt ſecutæ. Hinc beatiſſimum Magiſtrum in carcere viſitabant, & neceſſaria conferebant. Hinc ejus paſſionibus teſtes exſtiterunt intrepidæ, cujus vulnera medicantes, & ſanguinem pofuſum abſtergentes, ultimum agonis terminum exſpectarunt. Hinc corpus Martyris noctu colligentes, & aromatibus condiderunt, & ſepulturæ virili conſtantia mandarunt. Tunc ſatellites circumſpecta Virginum pietate, illas ad tribunal præſidis deduxere, quas quia Chriſtianas eſſe cognovit, poſt paſſionum anguſtias, capitali ſententia damnavit, & illæ ad æterni thalamum ſponſi feliciter abſciſſis cervicibus cucurrere VI Kal. Auguſti an. D. CCCIII. Quarum corpora, etiam à Chriſtianis collecta, juxta pignora S. Cucufatis depoſita, adhuc in ejus monaſterio honorifice cuſtodiuntur. *Non poterant Domenecciana picturæ, forte vetuſtate hodie non nihil extritæ, elegantiori penicillo renovari.*

F

DE S. PHRONIMO
EPISCOPO METENSI IN BELGICA I.

J. B. S.

XXVII JULII.

Scitur coli Metis;

T*de S. Legontio olim notavit Bollandus ad* XVIII *Januarii, in Catalogis epiſcoporum Metenſium, loco duodecimo ipſum reponi, ſic in iiſdem immediatus deceſſor ſeu undecimus eſt is quo de hic loquimur,* S. Phronimus *ſive* Frominius, *non* Froconius, *ut ſcripſit Ferrarius, nec* Firminus *quocum eum confudit Baronius in notis ad* XVIII *Auguſti:* Phronimus, *inquam, licet is decimus ordine à Sammarthanis recenſeatur. Coli ipſum in eccleſia Metenſi teſtis eſt Meuriſſius Medaurenſis epiſcopus & Metenſis ſuffraganeus, ex ipſo ejus eccleſiæ Martyrologio, his verbis:* Metis, depoſitio ſancti Phronimi epiſcopi & confeſſoris. *Adde auctaria Uſuardina Bruxellenſe, in quo* Fronimus; *Greveni, & Molani*

A *ni, apud quos* Fronimus *appellatur, quemadmodum & apud Galeſinium, qui inde eum certo acceperit. In Florario Sanctorum Ms. cum neſcio quo Simeone ſatis inepte conjunctus eſt. Sauſſayus hoc ei elogium concinnavit :* Eodem die Metis, ſancti Phronimi epiſcopi & confeſſoris, qui natione Græcus, ſancto Adelpho ſucceſſit, magnæ virtutis & doctrinæ inſignis præclarus : datiſque divinitus ſanctitatis ſuæ multis ſignificationibus, ac digne peractis in epiſcopatu annis octo, feliciter in Domino quievit.

at de ejus geſtis nil ſupereſt.

2 *Satis apparet, nihil prorſus reperiſſe Sauſſayum, quod de Sancti hujus geſtis prædicaret, qui apud omnes ſolo nomine notus eſt. Pauli Warnefridi diaconi, poſtquam in ſerie epiſcoporum Metenſium, de SS. Ruffo & Adelfo egit, verba ſunt :* Succeſſit his ſacris viris Firminus, deinde Legontius, de quorum aliquid vita, præter nomina, nihil ad nos deduxit relatio priſca. *Idem ego de ejus ætate dicendum exiſtimo, ut non facile Meuriſſii chronologiam admiſerim, juxta quam ſediſſet ab anno* CCXLVII *ad* CCXCI *: recte pridem obſervavit Bollandus,* nullis *eam* characteribus firmari, *quos nec mihi etiam nunc effingere promptum eſt, non magis quam eos quos ſuggeſſit Ghinius, ita ſcribens :* Metis, depoſitio S. Fronimii epiſcopi & confeſſoris, qui videtur XX ibi antiſtes, & ſedit annos octo *(quos etiam numerat Sauſſayus, ubi Meuriſſius* XLV *tribuit.)* Floruit circa annum Domini CCXLIV ; *quæ etiam toto cælo diverſa ſunt ab iis quæ alii de Sancti ætate cum Meuriſſio tradiderunt, ut unde hæc hauſerit, vel conjectando colligere potuerit Ghinius, prorſus non intelligam.*

AUCTORE J. B. S.

3 *De* S. Phronimi *tranſlatione, quæ cum Legontiana celebratur* XVI *Junii, unde & huc remiſſa eſt, ita egit Bollandus, ut de ea nihil dicendum ſuperſit, uti neque de utriuſque ſepultura, ex Meuriſſio ibidem deſcripta. Quod vero hic addit, de* viro quodam religioſo, ac de animæ ſuæ cura ſolicito, qui nocturno tempore, ut privatis orationibus ſe Deo commendaret, univerſa quæ extra muros ejuſdem civitatis ſita erant oratoria indefinenter circumire ſolebat, *non ad* S. Phronimum, *quod facit Meuriſſius, ſed ad SS. Felicem, Ruffum, Adelfum alioſque referendum eſſe ex Warnefridi textu intelliges, dum ita pergit :* Hic itaque dum ad prædictam beati Felicis martyris perveniſſet baſilicam, nec tamen ingrediendi eſſet conceſſa facultas, acceſſit juxta murum forinſecus, ad eam partem qua prædictorum ſacerdotum corpora requieſcebant, atque ibi ſe in orationem tota mentis intentione proſtravit. Qui dum poſt effuſas preces ab oratione ſurrexiſſet, & in eorum Sanctorum honorem, ad quorum è regione ſepulcra oraverat, Pſalmi verſiculum, id eſt, EXULTABUNT SANCTI IN GLORIA, pronuntiaret, mox ab intus vocem ſubjungentis audivit, LÆTABUNTUR IN CUBILIBUS SUIS. *Id rectiſſime hinc educit Meuriſſius, atque ex ſacro textu probat, Sanctorum, angelorumque ſuffragia ac miniſteria mirificè nobis prodeſſe. Hæc ſunt quæ de* S. Phronimo *referri potuere.*

Proficua nobis Sanctorum ſuffragia.

E

E

DE SANCTIS MARTYRIBUS

FELICE NOLANO, JULIA, JUCUNDA ET JANUARIA NICOMEDIENSIBUS.

Ex Hieronymianis cum Romano collatis.

J. B. S.

XXVII JULII. C

Accepta ex ſuppoſititio Beda annuntiatio

Res primos Martyres, hîc in titulo relatos, ſub eadem Nolæ *poſitione ſignat hoc die Martyrologium Romanum : primus autem ſic eos conjunxit & Nolæ tribuit is qui ex luxato Adone Bedam, toties tranſverſim abeuntem, nobis effinxit, eum nempe quem Plantinus an.* 1564 *edidit, unde & Plantinianus, ſeu ſuppoſititius Beda merito pridem nuncupatus eſt. En ejus verba :* In civitate Nolana, Felicis, Juliæ & Jucundæ : *atque ex iſto Beda eoſdem in Romanum tranſtulit Baronius, ſolum illud & unicum Martyrologium citans, cui tamen vetera Mss.* adſtipulari *ait, ſed quæ à nobis reperta hactenus non ſunt, neque à Ferrario, ut ut diligentiſſime ſeſe ea perquiſiviſſe teſtetur ; de tribus Martyribus ita hoc die ſcribens in Catalogo Sanctorum Italiæ :* Felix cum Julia & Jocunda Nolæ martyrium pro Chriſto paſſi à Beda, à quo Martyrologium Romanum accepit, referuntur. Tempus tamen & Acta paſſionis eorum deſiderantur : nec ulla eorumdem præter nudam nominis, Nolæ Romæve aut alibi notitia haberi potuit. *In annotatione denuo repetit ;* Nullam aliam exſtare ipſorum memoriam præter eam quæ in Beda & Rom. Martyrologio legitur.

melius reſtituitur

2 *Non miror inutilem Ferrarii operam : nam ſi res tota bene perpendatur, ut etiam obſervavit Martyrologii Romani illuſtrator Hydruntinus archiepiſcopus, male coagmentata eſt Bedæ iſtius oratio, etiam apud Grevenum & Molanum in auctariis Uſuardinis, ubi primus Nolam non expreſſit, ſed ſatis habuit* Campaniam *appellare : at quocumque modo ſcripſeris, nulla prorſus antiqua auctoritate fulcitur ea annuntiatio, accepta, opinor, ex Rabano, ſed reſciſſis verbis aliquot perperam combinata. Ita ille ſignaverat :* In Campania civitate Nola, natale S. Felicis : & in alio loco Juliæ & Jocundæ ; *cur verò poſteriorum iſtarum poſitionem ſeu martyrii locum neglexerit, qui in Hieronymianis, unde cetera deſcripta ſunt, tam clare exprimitur, prorſus non intelligo. Solum* S. Felicem *Nolæ adſcribi certiſſimum eſt, an alium à ſanctiſſimo presbytero, de quo operoſe actum eſt* XIV *Januarii, an item ab epiſcopo qui* XV *Novembris refertur, non ſatis enuntiant, ſaltem non ſatis uniformiter codices noſtri Hieronymiani. Neque ſane hîc locus eſt, de ſynonymis Felicibus Nolanis diſceptationem reſumendi, quæ jam non ſemel in Actis & in obſervationibus Uſuardinis ventilata eſt, ad dictam diem* XV *Novembris de integro retractanda.*

F

ex codicibus Hieronymianis.

3 *Quæſtio hîc potiſſimum vertitur, quæ ſit genuina hujus diei annuntiatio, non ex ſuppoſititii Bedæ confuſione dirimenda, ſed ex longe vetuſtioribus probatioribusque Hieronymianis codicibus, de quibus hoc die pluribus diſputat Florentinius, eò rectè inclinans, quod* S. Felicis *feſtivitas non de ipſo*

AUCTORE J. B. S.

ipſo natali, ſed de ordinatione intelligenda ſit, quemadmodum in utroque Corbejenſi diſerte legitur : In Nola civitate, natalis S. Felicis de ordinatione epiſcopatus : *Notkerus addidit ex codice aliquo, qualis eſt Blumianus*, ubi multa mirabilia fiunt. *Teſtatur vero Holſtenius in ſuis Animadverſis, in Ms. Reginæ Suecia legi*, die ordinationis epiſcopatus multa mirabilia fiunt, *qua ego in codice noſtro non reperi. Ceterum codices omnes, etiam Epternacenſis, Lucenſis & contracti prope omnes ita* S. Felicem *à duabus feminis deſtinguunt, ut* Nolæ *ipſum conſtanter tribuant, iſtas autem, ſive conjunctas, ſive ſeparatas,* Nicomediæ, *aut ſaltem* alibi *adſcribant, & quidem in majoribus cum* Januaria *connectant. Textus Florentinii eſt* : In Nola civitate, natalis S. Felicis. In Nicomedia, natalis ſanctorum, *voluit dicere* ſanctarum, Juliæ, Jocunde Januariæ. *Brevius Epternac.* Nola, natalis Felicis. Alibi Juſtæ, Jocundæ ; *ubi* Januaria *omittitur, ab aliis tamen tam diſertè poſita, ut ego quidem minimè dubitaverim, quin aliarum ſocia fuerit. De* S. Felice *Nolanò plura hîc non diſſeram, idemne ſit cum epiſcopo qui colitur, ut dictum eſt,* XV *Novembris &c. ad eum diem examinandum, jam pridem in obſervationibus ad Uſuardum remiſi, atque hîc etiam ſuperius verbo indicavi.*

DE S. DESIDERATO EPISC. BISONTIN.

LEDONE SALNERIO IN SEQUANIS.

J. B. S.

SEC. IV.

B

Neque geſta ejus nota ſunt,

DEſiderato patrono gloriantur imprimis Ledonenſes, ejuſque felix ex hac vita diſceſſus celebris eſt in diœceſi Biſontina ad ſextum Kalend. Auguſti. *Verba ſunt Joannis Jacobi Chiffletii in ſua Veſontione parte* 2, *de hoc Sancto, ut Biſuntino epiſcopo, ordine* XI *loquentis. Locum ipſum, de quo hîc agitur, ſic deſcribit Baudrand in Lexico geographico :* Ledo Salnerius (*Lyon le Saunier*) oppidulum Galliæ in comitatu Burgundiæ, quod à quibuſdem dicitur Lugdunum Salnerium (*Caſtellanus legit* Ledo Salinarius) eſt in limine ducatus Burgundiæ, octo leucis diſtans à Dola in meridiem, & novem à Cabillone in ortum. *Hîc nimirum præcipuo ſolenniorique cultu celebratur jam dictus* S. Deſideratus *epiſcopus, ut qui iſtic mortuus, ſacris ſuis exuviis loci eccleſiam ditaverit, quam, teſte laudato Chiffletio pag.* 57, *ante obitum fundaverat. Ejus ſatis breve elogium ibidem refertur, cum nonnulla laudati Chiffletii apologia, atque hiſtoriæ tranſlationis compendio, ſolis nempe iis monumentis quæ de* S. Deſiderato *ſuggeri potuere, quæque à nobis mox deſcribentur.*

neque antiqua in ſacris Faſtis memoria.

C

2 *Ex his facile eſt intelligere, de ſancti hujus* Deſiderati *geſtis aut Actis nihil omnino ſupereſſe ; ætatem confusè appoſuit Caſtellanus, ſeculum quartum appellanis, idque procul dubio inde educens, quod deceſſor ejus S. Frominius, apud eumdem Chiffletium ſub ſummis Pontificibus Damaſo & Siricio floruerit, ſucceſſor autem S. Germanus martyrium ab Arianis Grandifonte paſſus ſit anno* 396. *Alia quæ de* S. Deſiderato *hîc narrentur aut illuſtrentur, nuſquam invenimus, neque de proprio natali die aut ejus cultu decerni quidquam poteſt, præter id quod ex ſola & unica traditione habetur. Ex Ferrarii Catalogo generali eum huc remiſimus heſterno die, qui ipſum hoc repetiit, quo etiam ſignatus eſt in Uſuardo Hagenoyenſi, his verbis :* Item Deſiderati epiſcopi & confeſſoris. *Miræus in Faſtis Belgicis & Burgundicis Chiffletio nihil ſuperaddidit. De cetero, confundendum non eſſe cum ſynonymis epiſcopis* Deſiderato *Arvernenſi* XI *Februarii ; Cabillonenſi* XVII *Martii ; Bituricenſi* VIII *Maii aut aliis, ſatis cavit Sauſſayus, elogium ejus inſigni oratione pertexens, quam hîc in aliorum defectu, deſcribere juverit. Sic habet :*

A Sauſſayo pluribus laudatur.

3 Veſontione, depoſitio ſancti Deſiderati metropolitanæ illius ſedis epiſcopi & confeſſoris. Qui Vir ſummo caſtitatis ſplendore tota vita conſpicuus, ex nobili proſapia ortum duxit : diviſ naque cum promiſſione natus, atque antequam conciperetur ex cæleſti vaticinio epiſcopali ſolio deſtinatus, ſic ipſa in pueritia cæleſtis gratiæ lumine irradiatus effulſit, ut de futura ſanctitate & gloria clariſſima proderet indicia. Nihil enim niſi Divinum ſapiebat : nihil itidem faciebat, niſi quod ad ſui admirationem, ac amorem unumquemque invitaret. Militiæ igitur eccleſiaſticæ adſcriptus, ſacro ordini decora multa acceſſione ſua indidit, defunctoque beato Phronimo antiſtite, ob meritorum gratiam, una eademque cleri ac populi ſententia, ejus in locum ſuffectus eſt. Quo in munere ea quæ Deo grata forent, & gregi ſuo utilia bonus paſtor tantum quæſivit. Sanctis ſiquidem prædicationibus animas ſibi creditas aſſidue paſcens, corporum etiam languores ſublevare curavit. Vinctos redimere, viduis & egenis ſolatia præbere, eccleſiam ſibi à Domino commiſſam rite gubernare. Hiſque in præclaris actibus decurſo mortalis vitæ tramite, ſanctiſſimus præſul apud Ledonem, vicum ſuæ diœceſis, carnem exuens, ad beatam, quam perpetuo anhelitu concupierat, pertexit immortalitatem. In Salnerii ipſa eccleſia, quam in ſolo natali conſtruxerat, honorificæ traditus eſt ſepulturæ. Ex cujus tumulo poſtea diu aqua fluxit, ex qua debiles & infirmi ſanitatem receperunt. Levatum fuit deinde ſacratiſſimum ejus corpus, inque capſula lignea repoſitum : è qua demum in argenteam illatum eſt per Stephanum Falquerium abbatem Jurenſem infulatum, ad inſtantiam decurionum, & incolarum Ledonis Salnerii, cujus oppidi beatus ipſe eſt patronus ac perennis opitulator, anno MCCCCLXV hoc ipſo feſti ejus die, qui idcirco non ſolum depoſitione ejus inſignitus eſt, ſed etiam tranſlatione. *Ita Sauſſayus amplè & floridè plura aſſerens quam uſquam alibi invenire licuerit ; idque inter alia quod non ſolum Ledonenſem eccleſiam fundaverit, ibique exuvias deponi voluerit* S. Deſideratus, *verum & eodem in loco natus ſit. Cetera lectorum judicio expendenda relinquimus, cum quibus ea conferre licebit, quæ de eodem Sancto habet Chiffletius.*

BREVE ELOGIUM

Ex Chiffletii Veſontione.

Priori haud multum ſimile.

DEſideratus Vir ſummæ caſtitatis ſplendore perſpicuus, & ſui vocabuli claritate Deo placitus, atque dilectus, parentibus nobiliſſimis ortus

A ortus est ; cujus parentes, divina revelatione commoniti, quod dignum Deo antistitem funderent mundo prolem ; mox editum parvulum, lactis pabulo enutritum, expleto tempore cunarum, erudiendum tradiderunt studiis litterarum. Mox in eo lampas cælestis gratiæ ita resplenduit, ut cunctos sodales suos in scholis præcederet, & flore sapientiæ, ac rivo torrentis facundiæ superaret : cumque jam, ætate crescente, officia divina cœpisset digne persolvere, toto desiderio ad aulam paradisi anhelaret. Sed & cum illius longe lateque fama percurreret, & amor in bonorum præcordiis glomeratus succresceret ; mox ut Frominius pontifex defunctus est, ut civitatis cathedram S. Desideratus susciperet, clerus & populus urbis Chrysopolis, ipsum episcopum unanimiter elegerunt. Divino igitur decreto, pontificatus in solio, cœpit verbum Dei in corda credentium animarum seminare, corporumque languores curare, captos vinctosque redimere, viduarum & inopum curam gerere, plebem sibi à Domino creditam rite gubernare : & quia pontificis administratione fulgebat, plures ex discipulis reliquit sui sacerdotii successores. Tandem post multa bona, apud Ledonem suæ diœcesis vicum excedens seculo, feliciter migravit ad Dominum; & cum summa alacritate mentis, carne exutis, modo quo constituerat, condigne traditus est sepulturæ in ecclesia Ledonensi. Ex cujus tumba fluit aqua, ex qua infirmi & debiles sanitatem recipiunt : & multa inibi videntur fieri miracula, meritis ipsius glorioſi Confessoris. Transiit autem sexto calendas Augusti, lætantibus angelis cælestium coheres effectus.

B

Quod hîc de medicinali aqua æquè ac apud Saussayum memoratur, explicandum censuit Chifletius, cujus ipsissima verba referimus :

De aqua medicinali.

5 Hæc ex antiquis codicibus. Quidquid sit autem de aqua illa ex S. Desiderati tumulo manare olim solitâ (quod de aliis plurimis Sanctorum sepulcris narrari solet,) nunc certe nihil tale apparet : etsi id moris esse accepimus clericis Ledonensibus, ut in lapideum S. Desiderati sarcophagum aquam immittant, qua populus juvari se in multis credat. Neque est, quod in cujusquam sales ac jocos incurrat, aut superstitionis arguatur, qui aliquid in ea aqua, supra quam in communi, existimet inesse virtutis : nam ex arca illa lapidea, quæ quondam S. Desiderati ossa complexa est, cælestem aliquam vim, in aquam infusam, vero simillimum est derivari, quam piæ mentes ac simplices, vario suo emolumento experiantur, & docent morales theologi, satis esse contactum Sanctorum corporum, aut alicujus rei quæ ad Sanctos pertinet (cujusmodi est ille sarcophagus) ut res aliqua communis cultu aliquo digna censeatur. Ceterum ossa S. Desiderati, quæ pridem ex lapideo sepulcro educta fuerant, & in theca lignea collocata, in capsam argenteam translata sunt tempore Caroli de Novocastro archiepiscopi Bisontini, ut fidem facit rei gestæ narratio, quæ quia prolixior est, nos eam in hæc pauca contraximus. AUCTORE J. B. S.

C

SACRI CORP. EXALTATIO.

ANno Domini MCDLXV, indicti. XIII, pontificatus Sanctissimi in Christi Patris, & Domini nostri, D. Pauli divina providentia Papæ II anno primo, die festo beatissimi confessoris Desiderati, quæ est XXVII dies mensis Julii, R. in Christo pater & dominus Stephanus Falquerii, Dei gratia abbas S. Eugendi Jurensis, Lugd. diœcesis, Ordinis S. Benedicti, & ad preces nobilium & honorabilium scabinorum, Burgensium & incolarum Ledonis Salnerii, virtute & auctoritate commissionis sibi datæ VIII Julii ejusdem anni MCDLXV, per venerabilem & circumscriptum virum magistrum Stephanum de Bellovisu, in decretis licentiatum, archidiaconum de Grayaco, & canonicum in ecclesia Bisontina, vicariumque generalem in spiritualibus & temporalibus reverendissimi in Christo patris & domini D. Caroli de Novocastro, Dei & Apostolicæ sedis gratia, electi, confirmati, ac administratoris in spiritualibus & temporalibus prædictæ ecclesiæ Bisontinæ; ossa sive reliquias beatissimi Desiderati, quondam archiepiscopi Bisontini & ecclesiæ parochialis de Ledone Salnerii patroni ac fundatoris, de antiqua capsa lignea transtulit in alteram capsam argenteam, mirifice ornatam, & compositam, per dictos nobiles & honorabiles Burgenses, incolasque & habitatores dicti Ledonis Salnerii, ac prædictæ ecclesiæ de Ledone Salnerii parochianos curatam ac traditam. *Nitidum totius rei compendium*

E

7 *Atque hæc clare, breviter & eleganter longum & tetricum prædictæ translationis instrumentum contrahunt, cujus apographum inter chartas nostras reperi, à sæpe nobis laudatissimo P. Petro Francisco Chiffletio submissum, quod lucis aut eruditionis prorsus nihil suggerit, præter notos in hujusmodi deputationibus terminos & plurima testium nomina, hinc inde corrupta aut abbreviata, ut proinde absque scrupulo prætermittendum censuerim ; quemadmodum & verbosas lectiones, eidem sancto* Desiderato *perperam applicatas, quibus propria manu recte adscripsit præfatus P. Chifletius : Hac Legenda locus communis est, de S. Desiderati historia nihil attingens ; utpote de quo nihil usquam litteris traditum esse, jam supra abunde diximus.* *longiori instrumento præstimus.*

F

DE S. GALACTORIO EPISCOPO LASCURRENSI ET MARTYRE

IN BENEARNIA GALLIÆ.

J. B. S.

Qua occasione de S. item Juliano ejus decessore agitur.

ANNO DVII

Ex Benearno exstructa Lascurra

Et hic ex eo Sanctorum numero, quorum nulla est aut perexigua in tabulis ecclesiasticis, saltem generalioribus memoria, primum ferme, ni fallor, suggesta à collectoribus Conciliorum Galliæ, inter quæ Agathense aliquod anno 506 celebratum, publicarunt, cui certum est subscripsisse Galactorium episcopum de Benarno: *eam vero civitatem, hodie incognitam, non nihil eruderavit vir illustrissimus Petrus de Marca in sua Benearniæ historia Gallicè edita anno 1640 pag. 44, ubi satis accuratè observat, ejus nominis urbem etiam appellari à S. Gregorio Turonensi, ex cujus ruinis* Lascurram *seu* Lascurrem *surrexisse oportet, quemadmodum appositè tradit Baudrand, cujus verba, pleraque etiam ex Marca accepta, hîc recito:* Lascura (*Lescar*) urbs Galliæ in Aquitania & in Benearniæ principatu, ad Gabarum Palensem fluvium, episcopalis est sub archiepiscopo Auscensi; & excitata fuit anno millesimo ex ruinis Benearni urbis, quæ destructa fuerat à Normannis anno DCCCXLV, & dicta fuit Lescar seu Lascuris, quasi LESCOURRE, seu amfractus aquarum, teste Petro de Marca, una leuca distans à Palo, in ortum Baionam versus XVII, & ab Elorone V, in ortum Tarbam versus VIII.

episcopum agnoscit S. Galactorium

2 Lascurram *igitur seu* Lascurrim *hodiernam antiquo* Benarno *seu* Benearno *successisse, inde etiam rectè evincit Marca, quod idem iste* S. Galactorius *tamquam Lascurrensis episcopus agnoscatur in vetustis episcopatus istius ecclesiasticis monumentis; neque id tantum, sed & in eadem ecclesia honoretur ut Martyr, utpote qui ab impiis Arianis dirè cæsus fuerit: sub eo titulo summa veneratione ibidem cultus gemina solennitate, cum proprio Officio in antiquis Breviariis; altero nimirum hoc die natali, altero translationis sacrarum reliquiarum, quas ipsa ecclesia maximo in pretio habuit, catholico ritu custodivit ac venerata est usque ad annum* MDLXIX, *quando ab Hugonottis iconomachis surrepta sunt, ac soluta Calviniana rabie flammis absumpta. Atque hinc satis patere existimat Marca, nullum alium locum in Benearnia sibi merito tribuere posse sedem urbis & episcopatus* Benarni, *præter illum solum & unicum, qui & dignitatem hodie possidet, & usque ad seculum* XVI *pretiosas conservavit istius Martyris exuvias, qui se* episcopum de Benarno *seu Benearnensem olim scripserat.*

laudatum à de Marca

3 *De* S. Galactorio *rursus agit laudatus Illustrissimus de Marca pag. 69, pluscula adjiciens quæ martyrium ejusque tempus reddunt quam verosimillimum. Hæc autem cum Sammarthani inde acceperint ac Latinè verterint, satis erit eorum textum huc adduxisse:* S. Galactorius martyr illustris Bearnensium ab Arianis cæsus, interest concilio Agathensi episcopus de Benarno anno DVI. De eo in veteribus monumentis Lascurrensibus memoriæ proditum est, strenuè admodum dimicasse cum militibus Bearnii contra Wisigothos Arianos, à quibus victus juxta locum Mimisani prope mare Oceanum, & captus, frustraque tentatus ut ejuraret fidem Catholicam, immaniter est trucidatus, anno, ut conjicitur, DVII. *Hujus conjecturæ rationem reddit laudatus jam non semel Marca, quam annotare non neglexerunt novissimi Galliæ Christianæ editores.* Non potest, *inquiunt*, differri S. Galactorii martyrium post hunc annum, nam Alaricus Wisigothorum rex hoc anno victus est à Clodovæo, qui Burdigalæ eodem hiemavit anno, & in Novempopulania præsidia reliquit ad exscindendas Wisigothorum reliquias. S. Galactorium à Wisigothis captum esse, cum copias ad Clodovæum duceret, autumat P. de Marca.

etiam ut martyrem;

4 *Hanc martyrii occasionem quidem, at non causam existimes; verum illam unicè quod ad ejurandam fidem Catholicam ab impiis frustra tentatus, ut jam dictum est, infulas suas effuso sanguine purpuraverit:* unde & à successoribus præsulibus, universoque pago Bearnensi martyr dictus, & cohonestatus Officio duplici in Breviariis, altero quidem depositionis & transitus die, alio translationis reliquiarum ejus è loco Mimisano ad oppidum Lascurrense. Corpus ejus summa veneratione colebatur in Cathedrali usque ad annum MDLXIX, quo sacra ossa combusta, & direpta est theca per milites comitis Montisgomerici, novatorum præcipui ducis. De eo consule eumdem Marcam lib. I historiæ. *Addit postrema editio* cap. II & 15. *Hactenus Sammarthani ex Marca. Neque prætereunda sunt quæ solita sua elegantia de hoc Sancto tradidit Andreas Saussayus in Martyrologii sui Gallicani Supplemento pag. 1151, ubi non solum sanctum hunc* Galactorium, *quem* Galacterium *vocat, sed & ejus decessorem eadem die celebrandum existimavit.*

uti & à Saussayo:

5 *En ejus orationem:* Natalis S. Galacterii episcopi de Benarno, aliàs Lascurrensis & martyris: qui synodo Agathensi præsens, sanctas ibi leges ecclesiasticas syngrapha sua signavit; at officium sanctificationis animarum, quod multa cum sedulitate obierat, in morte pro lege & grege fortiter tolerata, ipso pretioso cruore fortiter effuso consummavit. Corpus ejus omni veneratione in cathedrali ecclesia tamdiu observatum fuit, quamdiu viguit tradita ab illo & obsignata orthodoxæ fidei doctrina. Sed corrupta novissimè his temporibus per perfidiæ Calvinianæ disseminatores populi credulitate, everso que sincero Dei cultu, excidit quoque tanti Pontificis veneratio, & ex ecclesia, de domo orationis in speluncam latronum conversa, ejectis sacris ejus pignoribus ac direptis, memoria quoque ab incolarum notitia penè evanuit: quæ in tabulis antiquis annotata, Officio etiam proprio quotannis in solennitate natalis ejus celebratur. *Si consequenter loqui voluit, debuit scribere* celebrabatur; *quamvis etiam hoc tempore memoriam ejus recoli, persuasum habeam.*

6 *Pergit Saussayus:* Successerat autem gloriosus

A sus hic athleta & antistes S. Juliano, eximio confessori, primoque sedis illius episcopo, cujus subscriptio inter Patres Arausicani concilii conspicua est. Nomen cujus Officio quoque ecclesiastico, ab ipsa Lascarienſi ecclesia sacris annuis dudum excultum fuit. Memoria autem viget in ecclesia ipsi illic dicata, in suburbiis hodieque insignis. *Habes hîc Sanctis etiam annumeratum* Julianum, *primum utique Lascurrensem episcopum, ipsiusque adeo* S. Galactorii *decessorem, cujus syngraphum Arausicano concilio subscriptam nec Marca vidit, neque ego me reperisse profiteor: admitti possunt quæ ex historiographo Benſiarnene descripsere Sammarthani his verbis:* S. Julianus missus à Leontio episcopo Treverensi, Bearnenses populos ad Christianam fidem, conculcatâ idololatriâ revocavit, in Legenda antiqua & Officio Breviarii: exstatque ecclesia sub illius nomine in suburbiis Lascurrensibus. Consule historiam Benearn. lib. 1, cap. 15.

qui & decessorem Julianum,

7 *Ad nos quod attinet, nihil magnopere con-*

sulendum video; hæc compendium dici possunt corum quæ verbis quidem pluribus historia illa prosequitur; verum ex antiqui Breviarii Lascurrensis lectionibus, opinor, narrationem texens, pro majori parte apocryphum, nec componendam facile nec explicandam, ut proinde quæstiones istæ frustra hîc moverentur. Ad nos spectat unicè, quod Marca de sancti istius Juliani *vetusto apud Lascurrenses cultu haud quaquam dubitet, ex superstite potissimum ejus nomini dicata ecclesia, aliisque quæ Sancti titulum* Juliano *æquè ac* Galactorio *vindicare omnino videntur, quidquid ab eo Castellanus studiose quodammodo abstinuerit, nequidem inter Sanctos incertæ diei* Julianum *memorans. Nos ex fide tam eximii ac postmodum illustrissimi scriptoris, Saussayi ac Sammarthanorum,* Julianum *istum alteri subjungi posse censuimus; de certa ejus ætate, gestis aut obitus tempore nihil reperientes, quod satis tuto definiamus, ut de cetero nihil nobis hîc reliquum sit, quam lectores ad celeberrimi scriptoris ulteriores conjecturas remittere.*

AUCTORE J. B. S. *ut Sanctum celebrant.*

B

DE S. LAURENTIO ARCHIEP. CONF. E

MEDIOLANI IN INSUBRIA.

COMMENTARIUS HISTORICUS. J. B. S.

§ I. Cultus ejus hoc die ex Puricello primum notus & probatus, licet alio obiisse censeatur.

ANNO DXII

Puricelli opus

C

cultum utcumque evincit;

Oannes Petrus Puricellus Laurentianæ Mediolanensis basilicæ archipresbyter ac sac. theologiæ doctor, in opere nostro sæpissimè laudatus, de patriæ suæ historia, si quis alius, præclarissimè meritus, inter opera ad Sanctos populares basilicasque spectantia, illud etiam edidit, cui titulum præfixit: Laurentii Littæ civis & archiepiscopi Mediolanensis, rebus præclarè sancteque gestis inclyti Vita, meritissimo ejus successori Alfonso Littæ collecta pariter & dicata per Joannem Petrum Puricellum *&c. Tomus est in forma quarta, uti loquimur, tria & triginta magna capita complexus, quorum pars non modica ad rem, quam solum præ oculis habere debuit, ut minimùm adiaphora est, pargis pluribus exornata, quæ ad sanctum istum* Laurentium *non nisi remotè & quodammodo obtortè reducuntur; ut jam taceam, auctorem operosè certare ut familiam Littam sæculo* V *nobis depingat, eam occasionem captans, qua opus suum neoarchiepiscopo Alfonso Littæ inscriberet, quemadmodum non ita pridem S. Januarii consanguineos Neapoli reperit qui Acta ejus grandi volumine illustrata evulgavit.*

2 *Id felicius eviciſſe videtur Puricellus, quod erat præcipuum lucubrationis argumentum, ut, qui omnibus Fastis sacris seu Martyrologiis, & quidem Ferrario eatenus fuerat incognitus, neque adeo Sanctis annumeratus* Laurentius, *ea diligentissimi viri industria locum in opere nostro obtinuerit, quem ei jam olim pollicitus fuerat Papebrochius, dum in Exegesi sua de Episcopis Mediolanensibus ante tomum* VII *Maii pag.* LXIII *ita scriptum reliquit:* Non habet ille quidem (*S. Laurentius*) locum in Breviario Ambrosiano veteri aut novo, sed Joannes Petrus Puricellus, Laurentianæ basilicæ, in qua sub primario altari conditus Laurentius jacet, archipresbyter, in libro quem de vita ejus edidit, ejusdem in ea, ut nunc est, cultum ab immemorabili viguisse probat, producto testimonio Galvanei Flammæ qui anno MCCCXXXIX scripsit, & veteri, sub altari reperta scheda, quæ dicit sanctorum confessorum Eustorgii, Laurentii & Theodori MCCCCXCIV die X Novembris, subintellige corpora, tunc ad aram illam translata. Quare de ipso agemus sine scrupulo ad XXVII Julii.

ipsique suffragatur Ughellus

F

3 *Fidem à Magistro meo datam libero, tanto securius, quod eodem ipso tempore, quo scribebat Puricellus, nempe circa annum* 1652, *suffragatorem habuerit Ughellum in Italia sacra tom.* 4, *ubi is* Laurentium Sancti *quoque titulo insignivit, diserte testatus,* ejus ecclesiæ capitulum, ex immemorabili majorum suorum traditione, ipsius S. Laurentii archiepiscopi festivitatem annua celebritate adhuc usque recolere consuevisse. *Præmiserat autem,* vitâ functum esse sanctissimè Laurentium, uti vixerat, circa annum DXIII, VII Kal. Augusti. Porro corpus ejus aliquamdiu jacuit in ecclesia SS. Hippolyti & Cassiani, quæ post Laurentianæ basilicæ odeum etiamnum in præsenti exstat, quæque nunc S. Francisci capella appellatur. Forte autem ante hoc in S. Sixti ecclesia (quam ipsemet Laurentius construxit) tumulatus jacuerat: certe nunc in ejusdem Laurentianæ basilicæ altari maximo (quod est perampla in vivo lapide arca) requiescit unà cum sanctorum Eusebii & Eustorgii, hoc nomine secundi, multisque aliis Sanctorum reliquiis. *Hactenus Ughellus.*

atque item Bosca in Martyrologio Mediolanensi;

4 *Hos porro postmodum secutus est auctor Martyrologii Mediolanensis ecclesiæ anno,* 1695 *typis editi, Petrus Paulus Bosca, protonotarius apostolicus & archipresbyter Modoëtiæ, sanctum* Laurentium *hoc die annuntians, iis ornatum titulis, quo-*

AUCTORE J. B. S.

rum illum multo ſatius omiſiſſet, quo ſancti Symmachi PP. celebrem epiſtolam allegat, eruditorum virorum judicio ipſi abjudicatam, utpote à ſancti Pontificis ſtylo, ab adjunctis temporis & à rebus Laurentianis omnino abhorrentem, id quod nuperrimi Ughelli Venetiis editores obſervare non neglexerunt. Verba recentioris iſtius Martyrologi ſunt: Mediolani, ſancti Laurentii, ejuſdem urbis epiſcopi, cujus virtutes admirandas ſanctus Symmachus Papa, in epiſtola ad eum ſcripta, & ſanctus Ennodius ſoluta atque adſtricta numeris oratione celebravit. *Sancti Ennodii præconia ultro & libentiſſimè admittimus, digna certè quæ § ſequenti ceteris omnibus tamquam baſis præmittantur; cum Sancti noſtri geſta, quorum ordinatam ſeriem aut hiſtoriam antiquorum nullus contexuit, ex iis ferme ſolis eruderanda ſint.*

non recte adducens Symmachi epiſtolam

B

5 *At S. Symmachi PP. epiſtola vero ſuo auctori, & ei cui ſcripta aut dicta oratio, jam olim reſtituta eſt à Papebrochio, loco ſuperius à me citato, ubi ita loquitur:* Is qui colligendis Symmachi Papæ litteris inſeruit Ennodii Ticinenſis dictionem, datam Stephano Vicario, ut dicendam MAXIMO EPISCOPO TICINENSI, confecrato ſub annum cccccxcviii, quaſi jam nominatus Pontifex eam ſcripſiſſet LAURENTIO, ad gratulandum ei Mediolanenſem epiſcopatum, in magnam perplexitatem potuiſſet lectores conjicere; niſi viri eruditi in nupera Conciliorum editione errorem vidiſſent, vel eo notabilem, quod non ſolum ſtylus ab aliis Symmachi litteris multum diſcrepet; ſed in ipſo etiam contextu appelletur MAXIMUS, licet, voce in adverbium MAXIME flexa obſcuratus, quodque ibidem multa dicantur, Laurentio neutiquam convenientia: alioqui oportuiſſet initia hujus differre uſque ad pontificatum Symmachi, prædicto anno cccccxcviii ordinati *&c. At enim cum hic de Sancti noſtri cultu potiſſimum agere inſtituerimus, ad eum redeundum eſt. Sic ipſum explicat laudatus Boſca:*

ſed rectius diſtinguens diem obitus.

6 Hic dies non eſt obitus, uti oſtendit Puricellus in Vita S. Laurentii Littæ cap. 31, num. 8, verum officii; etenim ſecundum vetuſtiores auctores migravit in cælum viii Kal. Sextiles. Ejus nomen deſcriptum eſt in Kalendario Miſſalis Ambroſiani, impreſſo typis Innocentii Ciconiarii anno MDLX, VII Idus Junii; hodie tamen in

C

baſilica inſigni Laurentiana, in cujus ara majori reconditum eſt S. Laurentii archiepiſcopi corpus, Officium ſolenne de eodem celebratur. *Quod hîc aſſerit Boſca de* S. Laurentii *nomine Kalendario Miſſalis Ambroſiani inſcripto, id citatæ ab ipſo editioni peculiare eſſe oportet, quandoquidem in noſtra antiquiori anni* 1522 *aliiſque monumentis noſtris id repertum hactenus non fuerit. Pergit deinde ſcriptores enumerare qui de* S. Laurentio *meminerint; inter alia ex actis eccleſiæ Mediolanenſis part.* 6 *adducens, quod* vir *fuerit* ſcientia pracellens, & virtutum donis maxime excultus. Clerum populumque Mediolanenſem, non minus docendo quam agendo inſtruxerit ad optimam diſciplinam: *voluit dicere, opinor*, non minus agendo quam docendo.

Ex Flamma & aliis arguit Puricellus

7 *Hæc quidem paucis, quæ longè ſuſius proſequitur Puricellus à pag.* 304 *ad* 329 *ex Galvaneo Flamma, quemadmodum ſupra notabat Papebrochius. Feſta recenſet ſcriptor ille* Sanctorum, *quorum* corpora jacent in civitate Mediolani & in ejus comitatu & diſtrictu, *ubi pro eo quo ſcribebat anno* 1339 *apertiſſimè aſſerit, celebrari* feſtum ſancti Laurentii archiepiſcopi Mediolani & confeſſoris die xxv Julii (*ut jam Boſcam obſervantem vidimus*) Jacet ad S. Laurentium in capella S. Hippolyti. *A Galvaneo tranſit ad Carolum à baſilica Petri, epiſcopum poſtea Novarienſem, idem ferme Italicè teſtantem; nimirum, inter ſacra corpora ſub altari majori eccleſiæ Laurentianæ, etiam depoſitum eſſe* corpus S. Laurentii noſtri archiepiſcopi, qui ſubſcripſit concilio Symmachi Papæ. *Hiſce conſona ſunt verba Pauli Morigiæ, etiam de baſilica Laurentiana agentis in hiſtoria Mediolanenſi, atque in ejuſdem urbis Sanctuario, ubi aliis Sanctorum corporibus, hujus ſancti* Laurentii *ſacras exuvias clariſſimè annumerat. Sequuntur Joannes Petrus Gluſſianus & Joannes Baptiſta Villa, eadem omnia ſuffragiis ſuis confirmantes.*

D

8 *Neque hîc ſiſtit Puricellus, verum & ex ipſo Baronio argumentatur, ut qui* eumdem hunc Laurentium noſtrum, *inquit*, diſertiſſime vocat Sanctum; *citatque ex Annalibus an.* 489 *num.* 14, *ubi Laurentii nomini præfigitur* S; *& an.* 502 *in ora marginali. At nuſquam diſtinctius locutus eſt Eminentiſſimus Annaliſta quam ad an.* 494, *num.* 33. *Audi ipſum:* SANCTUS LAURENTIUS MEDIOLANENSIS, itemque S. Epiphanius antiſtes Ticinenſis eccleſiæ, ambo ſanctiſſimi Domini ſacerdotes, in hæc infelicia tempora, ut Dei donum, ad abſtergendas infelicium lacrymas reſervati, pro venia miſeris promerenda, ad Theodoricum proficiſcuntur, comitantibus eos precibus de ſtatu ſuo ad momentum periclitantium. *Quo ſenſu* Sancti *appellationem iis locis acceperit Baronius, fruſtra hic pluribus diſquireretur, ſufficiunt, niſi vehementer fallar, adducta argumenta, ut de privata ſaltem veneratione in Laurentiana baſilica, ſancto huic* Laurentio *exhibita, dubitandum non videatur, tametſi in Faſtis eccleſiaſticis tamdiu præteritus fuerit, ut proinde reliquis Puricelli probationibus ſuperſedendum omnino cenſeam. Neque de titulo* Confeſſoris *diſputationem lubet ingredi, dum ex adjunctis tam manifeſte patet, omnia ad* S. Laurentium archiepiſcopum *referri. Quibus ita poſitis, de ipſo, ut Sancto, tuto diſſeri poſſe exiſtimo; præeunte etiam Caſtellano, qui* Laurentium *inter Sanctos conſignavit die* XXV *Julii, ut iſtic inter Prætermiſſos notatum eſt.*

& quidem ex Baronio.

E

F

§ II. Præmittitur dictio S. Ennodii, ex qua Vitæ ſeries deducenda eſt.

Nulla Sancti Vita exſtat

AB ea oratione Commentarii noſtri initium omnino deſumendum eſt, ſeu ab elogio quod laudatus jam à nobis non ſemel S. Ennodius in recurrente S. Laurentii *natali conſecrationis die, Inſubricæ ac Romanæ Eccleſiæ reddita pace, compoſuit, ac veroſimillimè in ejus laudem pronuntiavit; quæ laudatio fons unicus eſt, ex quo Sancti geſta, à nullo alio ſcriptore memorata, eruere neceſſe ſit, quæque adeo Vitæ ſeu Sancti Actorum vices ſola ſuppleat, unde & ſua potiſſimum hauſit Baronius, quæ per varios annos accurate deduxit. Hanc vero Puricellus ex Sigonio ſuo aliiſque ſcriptoribus tam luculento commentario auxit, ut totam prope eorum temporum Inſubricam hiſtoriam attexuerit; ex cujus opere ſolos præcipuorum capitum titulos collegiſſe, erit ferme rerum à* S. Laurentio

A rentio *geſtarum ſeriem collegiſſe. Cum igitur ex S. Ennodii panegyri ea tota profluat, inde plane ordienda eſt hiſtorica noſtra ſylloge, qua præcipua Actorum ejus capita (neque enim plura dare, integrum eſt) delibare conabimur. En itaque dictionem ipſam, ut à noſtro Sirmondo edita eſt, de cujus ſtylo, cum alibi à nobis ſatis dictum ſit, hic eadem repetere plane eſſet ſupervacaneum: neque orationis exordium diſcribendum cenſuimus, iis ſolis contenti, quæ ad hiſtoriam reducuntur.*

præter orationem S. Ennodii,

10 *Orationis igitur non magnæ ſatis longa præfatio huc prorſus non facit; notiſſimum eſt ejus principium;* Quouſque me iners diffidentia *&c. Ad rem ſenſim appropinquat, dum ait;* Sancti Laurentii aliquatenus pro mea mediocritate bona dicturus, plenum quidem laboris opus aggredior, ſed plenum caritatis. *Tum aliis interjectis;* Feſta naſcentis anni, *inquit*, cur non votivo ſermone concelebrem? cur lucidi natalis exordia ſilentii fœditate dehoneſtem? .... Ergo tibi, ſancte Pater, officii conſcius verba non tribuam? libet tamen dicendi principia conſecrationis tuæ derivare de tempore, & cum anni renaſcentis infantia florulenta, ſi valeo, dictione vernare: *ut facile colligas ea anni tempeſtate ſacras infulas ſuſcepiſſe eum, quem laudandum ſuſceperat. Iſtiuſmodi ſunt quæ ſequuntur à vere deſumptæ ſimilitudines, quarum poſtremam hîc attexo, ut ad hiſtoriam ipſam fiat progreſſus.* Cum colore diſtincta geminato verni opibus prata diteſcunt, & in ordinatione ſummi Pontificis naturæ gaudium elementa teſtantur. *Atque hic ad Sancti virtutes, labores, ærumnas & præclarè geſta oratio delabitur in hunc modum:*

B

qua concordem electionem primum laudat:

11 Tibi ergo, Antiſtes, nunc non reddam, quod aliis præſtare jam didici? quem ad pontificalem apicem gravitas, pudor, pudicitia, venuſtas adduxit? qui tot dotibus velut in acervum coactis, canam dignitatem præſentis officii ſuſcepiſti, habens tantarum honeſtamenta virtutum, quantarum ſingulæ probatum facerent ſpecies ſacerdotem? Taceo univerſitatis in electione tua conſonantiam, & diſcretarum nationum concordem ſententiam non revolvo, ſtatuat iſta loco laudis, cui non ſuppetit, quod poſſit prædicare de moribus. Momentis enim plerumque incerti favoris aura popularis impellitur, & neſcia examinis turba Quiritum, dum ſtudiis rapitur, amat incognitos. In te libram tenuit, qui petitionis tuæ aut ſocium ſe præſtitit, aut auctorem. Imperitæ cœtus multitudinis meritum tuum expendit lance perfecti; & dum in te ornamentorum varietas placet, quaſi unus heres diverſiſſimi fueris inſtituti; ſic ſinguli hoc de claritate tua cenſebant ſufficere, quod probabant: quia bona omnia nequaquam omnibus nota eſſe potuerunt: & ſpeciatim ad favorem ſideris tui univerſos illexeras, alteri oſtendendo quod pius es, alteri quod ſeverus, alteri quod bene acquiſiti diſtributor patrimonii, alteri quod ſcires recte parta ſervare.

C

tum in laboribus & periculis conſtantiam;

12 Id ſtudii ſumpſit univerſitas, ut cum de propoſita laude unuſquiſque vinceret, collatione tamen in præconiis tuis melioris tituli ab altero vinceretur. Nolo iſtis diutius immorari. Veniendum eſt ad laboris tui exercitia; quia ego, qui non ſum in laudatione tua idoneus maximis, neſcio eſſe parva contentus. Novellis te adhuc impoſitæ dignitatis labantem veſtigiis ineluctati temporis ſuſcepit adverſitas: & tironem pontificii exercitatiſſimum militem adverſus libertatem impacta bella reddiderunt. Tu prædonis neſciſti timere ſævitiam; tu blandimentorum, quod in malitioſis nocentius telum eſt, ſcuto conſtantiæ venena reſpuiſti. Quotiens te qui certamine non potuit, inſidioſa honorificentia laceſſivit? Quotiens in damno bonæ opinionis ſervitii ſui te credidit figmenta ſuſcipere, hoc à te poſtulans, ut adhibito hoſtem colludio intra urbis muros concluderes, & ovium tuarum diſſipanda lupis membra præſtares? paris facti, quod dictu nefas eſt, multorum exempla ſuggerens. Quæ quidem tu vitanda deſpiciens, & ad vindictam ſereni temporis ſervans memoriæ commiſiſti, deteſtabilia retinens, ne per oblivionem impune tranſirent, & majorem horrorem exceſſibus debens, dum ruinam metuis aliorum.

AUCTORE J. B. S.

ac in tolerandis ærumnis fortitudinem,

13 Sed remotis dicendi obſtaculis, veniamus ad illa, quæ religioſo ſunt digna memoratu. Cum hoſtilis irruptio more pecorum Chriſtianum populum per diverſa diſtraheret, tu variorum generibus cruciatuum capiebaris in omnibus, tu paterna conventus pietate ſuſtinebas tormenta multorum, ut ait Apoſtolus; Quis veſtrûm cruciatur & non ego? Inter iſta tamen fractum te non vidit adverſitas, hoc triumphis ſuis decerpi ſenſit inimicus, quod capti ſacerdotis animum non ſubegit. Pugnabas adhuc pro abſolutione plurimorum, & tibi nihil metuens, de plebis tuæ anxietate pendebas. Nolo diutius triſtibus immorari: nolo tragœdiam maligni temporis aperire, libens de illuſtri converſatione tua aliquanta prætervolo, ne te narrando cogam denuo ſuſtinere quæ paſſus es. Quamquam doctor gentium in tribulatione exercitum ſe fuiſſe commemoret vociferans; Cum infirmor, tum potens ſum. Taceo inediam, frigus, & injurias, & illa, quæ tibi inimici animus providit, augmenta morborum. Sed credo, hæc puerilia, & ſucco antiquæ valetudinis robuſta membra tolerabant. Nonne emortuis per compages artubus, & à poſſibilitate propria longa jam ætate diſtractis, ſola anima flecti neſcia ſuſtinebat, & imitanda intentione adverſus impugnantes muro conſtantiæ ſtabilita certabat?

E

atque in veſtauranda urbe alacritatem.

14 Poſt hæc ad redivivum ſtatum libertatis optatæ numquam pia vota deſpiciens Chriſtus redemptor noſter occurrit, & fractas Romani nominis vires artifici medela ſolidata in vigorem ſalutiferum res contrita remeavit. Cum ex alto benignis oculis cæleſtis Dominator aſpexit, Mediolanenſium urbi lux eſt proprii reddita Sacerdotis. Tunc cum rarus habitator, tunc cum error in domibus, & per dulcia cubiculorum limina confuſa diſcurſio; tunc cum ubique pavor & luctus, & Dei templa ferarum habitationi deputata ſordebant; cum marcens incuria ſplendidiſſima dudum atria ſitu vetuſti humoris obnuberat, lætitiam ceteris tuo dediſti de reditu, tu regreſſus ad lacrymas. Tunc more avium, quibus, dum terra nivibus veſtitur, & alicujus loci in ſpem cibi ſpoliatur anguſtia, videres, quæ remanere potuerunt, plebis reliquias confluxiſſe, & ad boni Paſtoris præſentiam undique fatigatis balatu nemoribus greges accurrere. Alios tunc, multiplici ſuſtentandi genere, mulcebas affatu; alios reficiebas impendio; alios hortabaris exemplo. Brevi poſt in antiquum ſtatum, qui tibi poſt Deum debetur, urbs jam ſepulta revaluit, & quæ non credebat in ſe reparari poſſe quod fuerat, cœpit jam meliora æmulari. Tunc qui vitæ uſus eſt, jam cernere erat omnia ad lætiorem profectum bonis ſuc-

F

AUCTORE J. B. S

cessibus invitari.

Sequuntur præclari labores

15 Curro per singula, strictim referendo, quibus opus est larga narratio; ad agonem vitæ tuæ, ad summi celebritatem propositi perventurus. Secunda post dubium temporis nata est in Ecclesia Romana captivitas, quæ te quasi jam diu desidem, & laboris fugacem de longæ sinu quietis abstraheret; cum vix spe pacis laboris tui, arma deposita resumuntur. Deberetur quidem, nisi me laudis tuæ censura pertraheret, in lugenda causa silentium, ut in una ætate memoriæ pereat res nefanda. Senatus ille curiæ cælestis accitus est, ibi ex variis provinciis episcoporum turba confluxit, ubi cœtus ille, quot hominum genera, tot sententiarum varietates advexit. Sed quibus inerat spiritualis sapor intelligentiæ, quasi ducem te principalis deliberationis caritate tenuerunt.

in tuenda S. Symmachi causa

16 Nunc quo minantium impetus blandimentorum melle domuisti, qua superborum corda veneranda humilitatis erectione fregisti, qua labantium animos consilii radice fundasti, explicare non valeo. Rei gestæ notitiam scire cupidum ex facti contemplatione compello. Unum te secuti sunt tot electi, & in sententiam tuam reciderunt tantarum principes civitatum. Coquitur lamentationis æstibus, qui à te cruda obstinatione desivit; & nihil in solatium præter calamitatis lacrymas, qui divisus est. Dicat aliquis forsitan, rerum gestarum malignus interpres, quam sortita est de hujusmodi constantia præsens causa decisionem: quærat, qui fines de laudato sudore contigerunt. Huic egò fidens replicabo; te præsule factum, ne sacerdotes ministros acciperet furor alienus: ne cruentæ indignationi Pontificum sententia militaret: ne in usum male commoti traherent evenire posse quod vellent.

adversus schismaticos gloriose exantlati.

17 Postremo improborum loquacitas obmutescat hujus saltem æstimatione secreti; quia odiorum incendia, quæ non ex impugnati merito, sed ex studiorum fomentis arserunt, nec sanctæ deliberationis potuerunt fonte restingui. Tibi ergo debetur venerabilium custodia canonum. Tibi quod sine episcopali nota contigerit, quidquid in præsentia sævit improbitas. Tibi patuit, quod aliis accusantes clandestina fraude texerunt. Apud te compertum fuit non satisfaciendum odiis, quotiens fide deseritur, qui lacessit. Sed hæc melius aliis servantur narranda temporibus. Salve, ecclesiarum sidus, & ad senectutem bonam Abrahæ æmulator accede, quia testimonium probitatis est, diu hominem in ecclesiastica arce servari; ut scriptum est: Viri sanguinum & dolosi non dimidiabunt dies suos. Tu ævo maturus, & ad religiosum sudorem primævus exsupera. Tu pietate laudabili bonis disciplinis exempla suggere; malos severitate compesce; & boni utriusque fibula operis in testimonio summæ gloriæ sine labe perdura.

§ III. Vitæ S. Laurentii aliqualis series.

Illustri genere Mediolani ortus

HAbes in brevi tabella, jam à nobis exhibita, summariam dumtaxat vitæ S. Laurentii *imaginem, quam utinam aliquis liberaliori penicillo nobis uberius expressisset. In ea penuria id nobis reliquum est, ut res istic narratas, aut aliunde acceptas in ordinem aliquem distribuere ac non nihil illustrare conemur; non longis illis Puricelli parergis, sed iis dumtaxat notationibus, quibus historia Laurentiana, quousque licuerit, paulo explicatior exhibeatur. Sanctum illustri eo tempore familia genitum, patria & origine Mediolanensem fuisse, haud equidem negavero; ortum ex gente Litta, seu Litia, seu Litingorum Longobardorum regum, quos multis post annis, in Italia primum innotuisse certum est; ortum proinde ex gente Longobardica, ignoscent, opinor, viri antiquæ historiæ & cognominum agnominumve originis periti, si tam facile non assentiar: at neque hîc contentionis funem idcirco lubet ducere, jam pridem in opere nostro explicatum est, quid de ea vetustate majores nostri statuerint & quid nos hodie sentiamus. Sequitur itaque ut expansam à Puricello telam intra debitos terminos contrahamus.* D

quid ante episcopatum gesserit, ignoratur.

19 *De rebus ante susceptum archiepiscopatum Mediolanensem à* S. Laurentio *gestis, quove ante munere aut dignitate functus fuerit; nec ab ejus encomiaste S. Ennodio, nec ab aliis usquam traditum reperio, ut proinde difficillimum sit, aut historicè aut chronologicè res ejus digerere: nam quod in nuncupatoria sua ad Alfonsum Littam epistola memorat Puricellus,* è fortissimo militarium copiarum duce assumptum ad archiepiscopale regimen, *unde hauserit, aut quo veteri & fide digno testimonio nixus scripserit, neque indicat ipse, neque mihi divinare promptum est. Id ex laudato S. Ennodio rectius evincit pag.* 13, *anno* 490, *Fausto tunc juniore Consule, eo nempe qui ingressum Theodorici in Italiam proximè subsecutus est, cathedram Mediolanensem conscendisse, quo ipso cum multis aliis Insubriæ episcopis interfuerit dedicationi basilicæ sanctorum Apostolorum Petri & Pauli Novariæ, quam dedicationem seu consecrationem ad annum præcedentem* 489 *retulit Baronius scribens num.* 14 *Honoratum episcopum Novariensem* per S. Laurentium Mediolanensem episcopum, aliosque ad encænia convocatos ex more præsules, *prædictam basilicam* consecrari curasse. E

In dedicatione eccl. Novariensis insigni ornatur elogio.

20 *Fuerat ea prius fanum idolorum, à Victore episcopo Honorati decessore purgatum, ab hoc auctum exornatumque, de cujus consecratione sermonem composuit S. Ennodius, recitavit vero Honoratus episcopus; sic ad Deum perorans, ut totus in Sancti nostri laudes sese effundat. En ipsa Honorati verba:* Veni ergo, piissime Domine, & ad consecrationem operis tui plenius illabere: vice humani per baptisma pectoris purgetur hæc templa, turpi hactenus dedicata patrocinio. Institue, Domine, vertendo sacrificia; & dum puris cumulamus altaria sancta donariis, præsentiam tuæ majestatis interfere, evocatus sanctorum merito sacerdotum, electi, seorsum præsentis, patris nostri Laurentii conscientia: qui tot plenus dotibus ad ecclesiæ fastigia crevit, quot fecissent singulæ quæque Pontificem. In quo vernat princeps boni operis & mater honestatis verecundia, religionis sanctæ nutrix patientia, Deum semper placatura pietas. Qui ecclesiasticis membris, non sermone vitæ institutа tribuit sed exemplis: qui omnem callem, quo ad Deum itur, dum prævius incedit, ostendit; adjuvante se Domino nostro Jesu Christo, cum patre regnante in secula seculorum. Amen. F

jam tum haud dubie archiepiscopus.

21 *An qui ea oratione tot eximiis ornatur præconiis* S. Laurentius, *vere tunc episcopus fuerit, totiusque adeo Novariensis istius solennitatis, tamquam metropolita ordinatus, antesignanus, uti censet Baronius loco proxime à nobis citato; an vero ad archiepiscopalem dignitatem solummodo electus, quemadmodum Puricellus opinatur pag.* 28; *parum admodum ad rem nostram interest: huc illud*

A *lud ſpectat potiſſimum, quod vel tironis ſaltem per id tempus epiſcopi, tam illuſtres virtutes enumerentur, geſta tam præclara, S. Ennodio iterum teſte, ex quibus etiam tunc oſtenditur commendatiſſima Viri memoria. Qui apud Puricellum capitis ejus quinti titulus eſt hujuſmodi*; Laurentius in archiepiſcopum conſecratur, ejuſque conſecratio illuſtri concione à S. Ennodio celebrata, *inſinuare omnino videtur, dictam eodem die à S. Ennodio relatam à nobis ſuperiori paragrapho orationem, quam tamen in textu fatetur idem Puricellus multis poſt annis, in die natali ejuſdem conſecrationis recurrente, ab oratore primum recitatam. Refertur ipſa ibidem integra ac variis diſtincta characteribus, quo potiora rerum capita commodius obſerventur.*

Theodorico plurimum favens,

22 *Quæ exinde fuſius ſuo more proſequitur Puricellus totis ſequentibus capp. 6, 7, 8 & 9, talia ferme ſunt, ut nec temporibus ſuis diſtinctius aptari, nec ad hiſtoricam rationem facile revocari poſſint. Ex ſolis titulis varia commixta intelliguntur, quæ toto biennio & paulo amplius geſſit & paſſus eſt* S. Laurentius. *Habe igitur capitis 6 compendium:* Theodoricus Gothorum rex, cum bona Zenonis Romanorum imperatoris venia, Italiam cum exercitu ingreditur; & Odoacre Herulorum rege, illius tyranno tribus prœliis devicto, Mediolanum aggreditur, obſidet, oppugnat, ſibique tandem ſubigit, beneficio imprimis uſus Laurentii archiepiſcopi deditionem perſuadentis. *Huc deinde adducit Sigonium & Erycium Puteanum varia contexentes è quibus id tamquam præcipuum à* S. Laurentio *præſtitum intelligimus, ut ruentis patriæ miſertus, Inſubribus ſuis, vinci tandem potius quam perire cupientibus, deditionem prudentiſſime ſuaſerit, ſicque & cives incolumes ſervaverit, & Theodorici gratiam promeritus fuerit, idque eodem ipſo veroſimiliter anno, quo eccleſiæ ſuæ regimen primùm auſpicatus eſt, videlicet* 490.

B

ab odoacre dirè vexatus eſt.

23 *Hanc porro deditionem ſecutæ ſunt calamitates à* S. Laurentio *tolerandæ, quas cap. 8 memorat Puricellus his verbis:* Repentina militum Italicorum defectione adverſus Theodoricum excitata, ex urbe Mediolano ſeſe cum ſuis Papiam ille recipit, ibique ab Odoacre, ſed incaſſum obſidetur. Interim vero Laurentius archiepiſcopus, Italicæ libertatis æquique tenaciſſimus, non blandimentis, non minitationibus victus, ad extremum in captivitatem abducitur; ſed & ibi multis circumventus malis, nihilominus pro ſuorum Mediolanenſium libertate non ſegniter laborat. *Atque hæc ſunt, niſi vehementer fallor, quæ indicata voluit S. Ennodius ſupra à num.* 12 *quæque tamdiu ſanctum Præſulem miſerè exercuerunt, donec Odoacre plane devicto, ac tandem etiam occiſo, libertas eccleſiæ Mediolanenſi reddita eſt ſub annum* 493, *quando* S. Laurentius *in libertatem urbemque ſuam reſtitutus eſt, ſicque* Mediolanenſium urbi lux eſt proprii reddita Sacerdotis, *quam fœdè everſam dirutamque reſtauravit, & in meliorem, quam prius eſſet, redegit ſtatum, quod apud Puricellum eſt capitis* 10 *argumentum, quodque Ennodium diſertè teſtantem audivimus.*

C

An Theodoricum coronaverit regem Italiæ.

24 *Proximum inde caput* 12 *eo torquet Puricellus, ut velit ſanctum* Laurentium archiepiſcopum Theodoricum Mediolani coronaſſe Italiæ regem. *Verum id ex Jornande, quem citat, educi poſſe, equidem non perſpicio; minus etiam ex panegyri S. Ennodii, non prætermiſſuri, opinor, inter cetera* S. Laurentii *decora & illud de hujuſmodi coronatione recenſere, quod certe in ejus laudem redundare neceſſe eſt. Ultro & lubens ex Jornande admiſerim quod Theodoricus*, tertio anno ingreſsûs in Italiam, Zenoniſque imperatoris conſulto, privatum habitum ſuæque gentis veſtitum reponens, inſigni regii amictus, quaſi jam Gothorum Romanorumque regnator aſſumpſerit: *atque item illud quod ex eodem Jornande recitat*; patris veſtitu poſito, purpuram ac regia inſignia ſumpſiſſe; *neque abhorrendum à Galvanei Flammæ, tametſi recentioris verbis*; in eccleſia S. Michaëlis juxta S. Ambroſium, per manus nobilium civium de Mediolano, corona ferrea coronari voluiſſe *Theodoricum; attamen à* S. Laurentio *id factum, tacentibus antiquioribus, non ſatis idoneos teſtes profert Puricellus, ut id continuo admittendum ſit.*

AUCTORE J. B. S.

Legatio ſuſcepta ad Theodoricum

25 *Magis laudarem quæ à Puricello ſuggeruntur cap.* 12, *nempe* Laurentium archiepiſcopum unà cum ſancto Epiphanio Ticinenſium epiſcopo Legatos pro Italis rebellibus Ravennam perrexiſſe ad Theodoricum regem, veniamque illis impetraſſe, *quæ quidem certiſſima ſunt atque ex ſancto Ennodio probatiſſima in Vita S. Epiphanii, quam in Actis noſtris habes ad* XXI *Januarii editam, cap.* 10 *pag.* 372: *aſt in eo luxuriare viſus eſt fœcundus hiſtoriographus, quod ſinceram S. Ennodii narrationem ex Caroli Sigonii hiſtoria nimium amplificare voluerit, ut ipſum ſanctum* Laurentium *apud regem Theodoricum perorantem induceret, quod tamen ſoli S. Epiphanio apertiſſimè vindicavit Ennodius, ad quem* itum *teſtatur*, qui manu medica publicis conſueverat ſubvenire vulneribus. ... Qui dum ſe diceret ſolum ad tantam ſarcinam ſuſtinendam non poſſe ſufficere, rogatur pariter venerabilis Laurentius Mediolanenſis epiſcopus: *non ut orator, ſed ut ſocius; ut ad ea recte concilianda fruſtra noſter laboraverit; quod ex S. Ennodii clariſſima narratione manifeſte liquet. En ea quæ ſequuntur:*

E

cum S. Epiphanio ep. Ticinenſi.

26 Qui profecti unà, Ravennam pariter pervenerunt. Poſtquam illis agendi aditus recluſus eſt, beatus Laurentius neceſſarium duxit, illi potiſſimum perorandi copiam dari, cujus veſtigia frequentium legationum laborioſus callis attriverat, & per tramitem hujuſmodi itineris curſitantem non ſemel hiſpidum caſtrenſis pulvis effecerat, *nempe S. Epiphanio. Quam igitur orationem ad regem habere potuit* S. Laurentius? *Neque ad illud frigidè confugias, quod quis per alium facit, id per ſe facere cenſeri: hæc enim omnia mera diverticula ſunt, ampliando augendoque libro apta, at veritati parum conſentanea; quemadmodum & ea ſunt quæ ex Ripamontio ſuo ſatis fusè deſcribit, coactus demum fateri, oratorem illum & à S. Ennodio & ab hiſtoriæ ſinceritate longe deflectere; quod eſt chartam inutilibus plane pargis inficere. Id unum ad rem noſtram ſatis recte conjectaſſe videtur Puricellus pag.* 87, *legationem, qua de modo locuti ſumus, à ſanctiſſimis præſulibus ſuſceptam eſſe anno* 495 *menſe circiter Februario. Atque hæc prima dici poteſt vitæ* S. Laurentii *laborioſa periocha, cui alteram modo ſubnectemus.*

F

§ IV. Vitæ S. Laurentii pars altera.

Rejectis Puricelli parergis,

HActenus ea exegimus, *& in ordine ad Vitam* S. Laurentii *contraximus, quæ duodecim primis operis ſui capitibus complexus eſt Puricellus,*

AUCTORE J. B. S.

ricellus, reliquis uno & viginti innumera alia prosecutus, quorum satis erit aliqua eminus salutasse. Quæstio proposita cap. 13, utrum Laurentius revera fuerit S. Epiphanii metropolitanus, *in dubium revocari non debuit, neque huc spectat ea de re differere. Non minus miror inquiri potuisse cap.* 14, *utrum* S. Laurentius unà cum S. Epiphanio legationem quoque obierit ad Burgundionum regem pro captivis Italis. *Audiat lector loquentem S. Ennodium in Vita S. Epiphanii apud nos citata superius cap.* 11 *pag.* 373, *& facile statuet, in dicta legatione Burgundica de* S. Laurentio *nec cogitatum fuisse. Æquè importunè cap.* 15 *inseritur* sanctimonialium Mediolanensium monasterium majus à S. Sigismundo Burgundionum rege exstructum. *Neque sane felicior est Puricellus dum longa dissertatione, inani prorsus labore contendit,* S. Symmachum Pontificem Romanum ad Laurentium archiepiscopum scripsisse plenam ejus laudibus epistolam, *quam nos in S. Symmachi gestis* XIX *Julii illustratis, prætereundam censuimus, hic vero supra num.* 5 *cum Papebrochio auctori suo restituimus.*

B

ad Sanctum spectat conc. Romanum cui præsedit,

28 *Habes hîc mediam ferme tomi Puricelliani partem, qua, primâ vitæ Laurentianæ periochâ conclusâ, alteram auspicamur à cap.* 17, *cui hunc fecit titulum :* Laurentius archiepiscopus Romam vocatus ad tertium concilium, Symmachi Papæ causam Sedisque Apostolicæ primatum egregie contra schismaticos & calumniatores tutatur, primusque omnium ei præsidet ac subscribit. *Quæ de synodis Romanis sub S. Symmacho habitis loco proximè citato disputavimus, hîc repetenda non sunt; ad* S. Laurentii *gesta præcipuè pertinet famosi illius concilii administratio, ut ita dicam & directio, quod anno* 501 *de summi Pontificis consensu, ad ejus plenariam purgationem, instante Theodorico, convocatum fuerat, ut ipsi* S. Laurentio *aliisque episcopis rex testatus est, dum Romam petentes, querelas Ravennæ deponerent. Romam porro appulsi ea egerunt in causa S. Symmachi quæ pridem satis explicata sunt; præter ea quæ habet Baronius ad annum* 502 *à num.* 3, *ubi ex Ennodio exponit cur* S. Laurentius *aliique à S. Symmachi consuetudine tantisper abstinuerint. Hic illud* S. Laurentii *nominibus accedit, quod concilio præsederit, primusque ei subscripserit his verbis :* Laurentius episcopus eccl. Mediolanensis huic statuto nostro, in quo totam causam Dei judicio commisimus, subscripsi.

C

item alterum cui post Symmachum subscripsit.

29 *Sed de egregiè S. Symmacho navata in eo concilio à* S. Laurentio *opera, deque conciliata gloria ex defensa veritate satis dixit Ennodius; cetera quibus* S. Laurentii *vitam per duas & viginti paginas accrescere voluit Puricellus, non magis ad* S. Laurentium *spectant, quam ad reliquos omnes episcopos qui eidem concilio interfuerunt. Ennodo caput* 18 *:* Laurentius archiepiscopus quarto intersit concilio Romano sub Symmacho Papa : & Romanam Ecclesiam in electione sui Pontificis restituendam esse antiquæ libertati, & alia pro facultatibus ecclesiasticis decernit contra regis olim Odoacris edictum. *Non prætermisit Ennodius Sancti gesta in hoc concilio, cui secundo loco post Symmachum subscripsisse ex Labbeana collectione perspicuum est, unde de summo Pontifice & tota Ecclesia optime meritus, rectè potuit* cum applausu Mediolanum ex urbe Roma reverti, *ut notavit Puricellus cap.* 19, *ubi pro* sua ingenuitate *observat*, nonnihil ambiguitatis *inesse iis quæ Baronius habet ad annum* 502 *de* Ennodii dictione, soluta oratione conscripta, *deque addito carmine, utpote quæ non ad* S. Laurentii, *sed ad Ennodii ipsiusmet ex Urbe reditum aptius referenda videntur.* D

30 *Cetenum inter* S. Laurentii *decora id certe postremum non est, quod cap.* 20 *memorat Puricellus in hæc verba :* Laurentius archiepiscopus episcopis suis provincialibus pontificium promulgat decretum, quo tam ipsi quam presbyteri & diaconi jubebantur habere contubernales, tamquam pudicitiæ suæ testes : quam utique pudicitiam clerus etiam Mediolanensis per ea tempora profitebatur, contra quam nonnullis postea visum est, *ut satis fusè descriptum habes in Actis S. Arialdi &c. tom.* V *Junii à pag.* 281. *Pluribus præceptum istud*, de Cellulanis *dictum, quod inter Miscella Ennodii ordine septimum est in editione Sirmondi à pag.* 448; *pluribus, inquam, illud exornat Baronius ad annum* 502 *à num.* 32, *atque item noster hîc, Pontificium decretum appellans, quod ut episcopale dumtaxat agnoscit Baronius, sic tamen ut* nonnisi auctoritate apostolica niterentur episcopi qui sibi subditis servanda aliqua decreta proponerent, ut dictæ Constitutionis legislator, *apud Ennodium*, profitetur. *Ut ut ea habeant, id huc facit maxime quod* S. Laurentii *zelo, industriæ & fortitudini adscribenda sit saluberrimi decreti in sua diœcesi exsecutio, cui utinam successores constantius inhæsissent.* E

Decretum de Cellulanis fortiter ursit,

31 *His interjectis, redit ad aliud concilium Romanum, quod quintum vocat, Puricellus cap.* 21, *cui Sanctus sub Symmacho interfuerit & post ipsum denuo subscripserit*, cujus decreto ante omnia per apologeticum librum à S. Ennodio refelluntur ejusdem Symmachi calumniatores *&c. Exstant ea omnia apud Labbeum & alios, nosque de iisdem in Vita S. Symmachi abunde egimus. Frustra his & hujusmodi aliis historiis apud Puricellum* S. Laurentii *Vita per multa capita extenditur. Multo propius ad Sancti gesta pertinet, quod è prædicto concilio redux, cap.* 22 Legationem pro Symmacho Papa direxerit ad archiepiscopum Aquileiensem, ut hic ei tamquam legitimo Papæ adhæreret, sicut etiam tandem adhæsit. *Hæc potissimum eruuntur ex Ennodii ep.* 1, *lib.* 4, *quæ in editione Schotti* 8 *est, ubi ait ;* Ad Marcellianum episcopum directa est à fratre vestro instructa legatio, sed quid promoverit ipse rescripsit. *Ad quæ verba editor Sirmondus notavit, Marcellianum illum episcopum fuisse Aquileiensem, ad quem pro Symmacho scripserat sanctus noster Mediolanensis Episcopus, quem ab Ennodio hîc designari rectissimè censet.* F

ac quintæ synodo Romanæ etiam interfuit.

32 *Atque hoc postremum ferme quod pro Ecclesiæ tranquillitate exantlasse* S. Laurentium *didicimus, nam quod Puricellus cap.* 23 *ait*, Symmachum Pontificem à Laurenrio archiepiscopo per epistolam postulasse, ut acta sextæ synodi Romanæ recenter, ipso absente, contra bonorum ecclesiasticorum invasores injustosve detentores celebratæ, subscribendo comprobet, *an ex Catalogo, quem titulo* Successores S. Barnabæ *vulgatum novimus, satis demonstretur, mihi certe nihil minus videtur quam perspicuum, in qua classe reponenda sunt cetera, quæ ibidem ex Morigia & Ripamontio disputat Puricellus, prolixissimum deinde caput subjiciens, ordine* 24, *quo operosè quærit, utrum archiepiscopus Mediolanensis eo tempore prærogativam sedis habuerit supra Ravennatem atque Aquileiensem; quæ omnia cur magis Vitæ* S. Laurentii *aptentur quam decessorum aut successorum*

Inter ejus præconia haud postremum est

A *ceſſorum ejuſdem urbis epiſcoporum, equidem non ſatis intelligo. Sponſorem S. Ennodium ubi adducit Puricellus continuò aſſentior, atque adeo caput* 35 *facile admitto cujus eſt titulus*; Nobilis ac Mediolanenſis adoleſcentis, parentibus orbati, nomine Aratoris (qui poſtea celebris etiam fuit poëta ſacer) curam, paterna præſtabiliorem, Laurentius gerit archiepiſcopus, indeque rurſus à S. Ennodio celebratur.

quod orphani Aratoris, poſtea celebris poëta

35 *Nimirum Dictione* 9 *apud Sirmondum, cui titulus*; Præfatio quando Arator auditorium ingreſſus eſt, *ubi hæc in Sancti noſtri commendationem maxime notanda ſunt*: Orbum parentibus dixi, cui per felicia naturæ damna, communis pater & epiſcopus factus eſt proprius. Ille afflictorum conſolatio, jejunorum cibus, cæcorum oculus, pes claudorum, tot pietatis ſuæ ſpecies, tot miſericordiarum gradus ad hujus convertit perſonæ profectum. Et illud domni Laurentii, quod mundi neceſſitatibus ſuccurrit, ingenium in miniſterio hujus exercetur infantuli. Cui talis non ſit (ut vere dixerim) gratioſa calamitas? Quem non juvet amiſiſſe patrem, ſub lucroſa commutatione, ſi talem conceditur inveniſſe? Tanti viri inſignia, quæ implere nequeo, per profana verba non temero. Ipſe eſt cujus eſt dulcis auctoritas, aut horrida dulcedo: qui magiſtrum in eccleſia, magiſtrum in domo, magiſtrum in convivio, magiſtrum implet in jocis: qui numquam facit, quod ſequentes nolit imitari: cujus ad unguem polita converſatio cæleſte iter diſcipulis, dum incedit, oſtendit. Minor enim laus eſt docere bene, niſi opere docenda monſtraveris. Hujus viri ſuſcepto adoleſcenti quid mea præſtitiſſet oratio, quem eventus dexter de inſtitutoris meritis manet; & de orbitatis proſperitate perfectio? Hujus ſufficiunt patroni preces; per quas merebitur inſtitutis optimis imbutus degenerare ſublimiter.

paternam curam ſuſceperit.

34 *Nuſquam nitidior, nuſquam facundior Ennodius quam ubi in* S. Laurentii *laudes excurrendum eſt, omnem idcirco occaſionem arripiens qua præclariſſima ejus merita prædicet inſigneſque virtutes, ut verè à nobis ſuperius dictum intelligas, fontem ipſum eſſe, eumque unicum, ſaltem qui ſecurus ſit, ex quo Sancti noſtri geſta tutò colliganter. Atque id à nobis præſtitum hactenus, binas vitæ ejus partes diſtinguendo, quarum altera cum patriæ hoſtibus ac everſoribus, cum captivitate aliiſque ærumnis luctatus eſt, altera vero pro S. Symmachi, à ſchiſmaticis oppreſſi, totiuſque Romanæ Eccleſiæ incolumitate egregiè decertavit; inter tot labores* communis pater & epiſcopus, *omnibus omnia cum Apoſtolo factus, utpote iis excellens animi dotibus, quas ita exornavit Ennodius, ut quamquam de ſingularibus ab eo patratis miraculis tacuerit, caritatis tamen ſignis ac miſericordiæ prodigiis illuſtrem eximiumque depinxerit; quibus ſi ea ſuperaddas quæ ad Dei cultum augendum, eccleſiarumque ſplendorem contuliſſe oſtendit, ad ſublimem perfectamque Præſulis ſanctitatem nihil deſiderari perſpicies. Erit hoc ſequentis paragraphi argumentum.*

Julii Tomus VI.

AUCTORE J. B. S.

§ V. Templa à S. Laurentio Mediolani condita aut reſtaurata.

Conſtructa S. Xyſti eccleſia

HUc *ſpectant ſequentia quinque Puricelli capita à* 26 *ad* 30, *tam variis farta ampli.ficataque, ut pars eorum longè minima ad* S. Laurentium *reduci poſſit. Pro cap.* 26 *unicè facit Ennodii epigramma octavum hoc modo inſcriptum*: Verſus in baſilica S. Xyſti epiſcopi facti & ſcripti, quam Laurentius epiſcopus fecit. *Sic autem illud habet*:

Antiſtes genio pollens, probitate, pudore,
Ornavit donum meritis, & lumina vitæ,
Ad pretium ingens operis, hæc templa locavit.
Lapſa per incertos non ſpargit fama receſſus,
Sed veteris facti vivit lex aucta per ævum,
Quam dexter capiat Laurenti munera Xyſtus.
Sic manet officium quod Sanctis contigit olim;
Obtulit hic templum, veniens quod conſecrat ille. E

Notavit Sirmondus, non alium hic Laurentium *indicari* epiſcopum, *quam* Mediolanenſem *noſtrum, in quem præcipuè collimaſſe S. Ennodium, jam toties diximus. Reliqua quæ toto illo capite congerit Puricellus, abſque ulla Sancti injuria præteriri poterant.*

alia in meliorem ſtatum reducta;

36 *Sequenti cap.* 27 *dicitur Sanctus* alteram Mediolani eccleſiam, & forte Nazarianam incendio vaſtatam reparaſſe, & in ſtatum redegiſſe longè meliorem, *teſte iterum Ennodio epigrammate* 9.

Item in baſilica Sanctorum,
quia arſerant ædificia quæ prius ibi fuerant,
& ſic facta eſt.
Vilia tecta prius facibus ceſſere beatis,
Sic ſplendor per damna venit; ſic culmina flammis
Conſurgunt, habitura Deum. Si perdita creſcunt
Ignibus innocuis, ſi dant deſpendia cultum: F
Qualis erit reparans crepitantibus aucta ruinis?
Laurenti tua bella gerens incendia vince.
Sordida marcenti latuiſſet terra receſſu,
Si ſtatus faciem tenuiſſent antra vetuſta.
Sed poſtquam ſuperi flammas miſere ſecundas
Ad lumen cineres traxerunt iſta colendum.
Huc oculos converte pios, qui cuncta vapore
Prædicis mundanda, pater, rebuſque docendos
Inſtrue, ne verbis titubet mens neſcia recti.

Sanctum hic rurſus Laurentium *indicari, dubium non eſt: cur autem de Nazariana baſilica agi ſuſpicetur Puricellus, fatetur ſe adactum à noſtro Andrea Schotto: de qua re in diſſertatione Nazariana ſatis dixerit.*

templum S. Laurentii munificè ornatum;

37 *Aſt ibi non ſtetit* S. Laurentii *in eccleſias Mediolanenſes larga munificentia, Ennodianis iterum verſibus celebrata, quos noſter refert cap.* 28 *ſub hoc titulo*: Laurentius archiepiſcopus metropolitanam Mediolani eccleſiam multipliciter exornat. *Primo loco deſcribitur epigramma* 10; In domo Mediolani: *intellige metropolitanam ſeu præcipuam baſilicam, à Sancto reſtauratam, quod licet tam diſertè hoc primo epigrammate non exprimatur, ex* 12 *& ſequentibus ſatis manifeſtè oſtenditur. Audi igitur epigramma iſtud* 10:

AUCTORE J. B. S.

Ædibus ad genium duo ſunt conceſſa per ævum,
Si niteant cruſtis, aut Domini merito.
Herbida paſturam ſimulantia ſaxa virentem
Illiciant oculos nobiliore dolo.
Pellat opus tamen arte, regat natura figuras,
Viſcera dum lapidum fingit imaginibus.
Candorem roſeo perfundat doctor ab ore,
Depingat ſparſis congrua membra notis.
Aurum, culmen, ebur, tabulas, laquearia, gemmas
Non datur humanis plus rutilare bonis.
In pretio cautis fors & ſine lege jocatur,
Moribus ut conſtes, crede, laboris erit.

occaſione reſtauratæ eccl. metropolitanæ.

38 *Clarius multo indigitatur* S. Laurentius *epigrammate* 12, *ſub eadem epigraphe* in domo Mediolani.

Aſpice de cujus biberit domus arcta fluentis,
Atria quod ſuperat porticibus modicis.
Pontificis ſummi ſtudio conſtructa renidet,
Laurenti proprium poſſidet iſta diem.
Splendida per cenſus conſurgunt tecta ruinam,
Occaſum neſcit quod venit à domino.
Vix caries ſenium comitata hoc deterit umquam,
Gloria factoris quod bene condiderit.

B

Fabula de magnis numquam tacitura reſervat,
Quod vincens ævum nomen ad aſtra ferat.

Eodem referuntur ſequentia epigrammata quatuor nempe 13, 14, 15 *&* 16, *quibus ſupponitur Ennodius idem argumentum proſequi, quod mihi non æquè compertum, candidè profiteor.*

Sancti virtutes

39 *Quod tertium decimum eſt, dubium prorſus nullum relinquit, quin ſingulares* S. Laurentii *virtutes, ab Ennodio eleganter expreſſas, diſerte repræſentet, ſic enim de ipſo ſacer poëta loquitur:*

Ille fuit rigidi ſemper ſervator honeſti,
Terribilis culpis, ſupplicibuſque pius.
Quem numquam flexit vitium, miſeratio ſemper,
Judicium facie certus ubique dedit.
Crimina corripuit vultu, compuncta refovit,
Conſcia ſecreti detulit ora tui.
Hunc utero genitrix cæleſtem fudit in aulam,
Ubera ſubducens tradidit uberibus.
Cana venerandum ſtupuerunt ſecula vatem:
Moribus ante fuit, quod gerit officio.

C

Interpoſito aſteriſco, ſic formatur epigramma 14:

Qui poſſeſſa diu felix habitacula liquit,
Quæ crevit domino ſic viduata domus.
Aulica ſuſcipiens moderamina raptus inemptum
Quod pretio mentis quæritur, obtinuit.
Nunc locus irriguo retinet quod ſorbuit hauſtu,
Proſpera cuſtodiens faucibus acta ſemel.
Extremplo quiſquis ſucceſſit manſor & heres
Ingreſſo dextrum contulit iſta pedem.
Quid præſtet conſors ad ſanctam diſcite vitam
Sic reddunt mundo tecta dicata viros.

variis epigrammatis prædicat Ennodius.

40 *Neque prætermittenda ſunt poſtrema duo, quorum hoc eſt* 15:

Da, Pater omnipotens, per ſecula longa precamur
Spes & certa piis hoſpitibus veniat.
Candida ne meritis fuſcentur ſtamina noſtris
Neu metis ſiſtat palma parata meis.
Surgat qui propriæ genitricis fotus in alvo
Ad guſtum vitæ per tua dona venit.
Tu mea vel tenui perfundis corda ſapore,
Tu teſtem linguam ſanguinis eſſe facis.
Celſa tenebroſo frondeſcunt arbuta luxu,
Quæ nullis ſtrinxit falcibus agricola.

Denique vero, *inquit Puricellus*, ſic etiam epigrammate concludit 16:

Eloquium certus naturæ conſtitit index
Perfecti fontem quærere qui ſitiat:
Libertas ſemper ſtudiis reſeratur honeſtis;
Infabricata latet nobilitas ſtudiis.
Captivum venis ſervaſſet terra metallum
Ni daret inventor quod vocat in medium.
Scrutator fulvum conceſſit pallidus aurum:
Qui polit ingenium ſic facit eſſe ſuum.
Hactenus Ionium perluſtrans remige pauco,
Ad portum cymbam flecte Thalia meam.

D

Baptiſterium condidit

41 *De baptiſterio à* S. Laurentio *Mediolani condito cap.* 29 *agit Puricellus, rectè obſervans, ſapienter ſuaſiſſe Ennodium, ut ab omni labe purgatam curaret conſcientiam, quicumque Deo munera offerre grata & accepta ſtatuerit; meritoque huc etiam* Laurentium *archiepiſcopum noſtrum, velut aurum; ad imitationem* Laurentii *martyris igne purgatum, exempli loco proferebat in id tempus, quo ille baptiſterium conſtruxit: atque hiſce lucem præfert epigrammati* 56 *quod eſt hujuſmodi:*

In baptiſterio Mediolanenſi.

Mundior excocti fulgeſcat luce metalli
Munera diſponit qui dare digna Deo.
Ante vaporatis Laurenti vita caminis
Conſtitit, ut blandum nobilitaret opus.
Marmora, picturas, tabulas, ſublime lacunar
Ipſe dedit templo, qui probitate nitet.
Ædibus ad pretium ſic mores conditor addit,
Vellera ceu ſerum murice tincta feras.
Qualiter incluſas comit lux hoſpita gemmas,
Nix lapidis quotiens pulcrior arte rubet.

E

& S. Calimerii ædem reparavit.

42 *Reſtat ultimum, quod quidem noverimus, in reſtaurandis ſacris ædificiis* Laurentianæ *liberalitatis monumentum, quod cap.* 30 *à Puricello deſcribitur; videlicet quod* reparaverit S. Calimerii archiepiſcopi deceſſoris ſui & martyris eccleſiam, *quæ cum antea perobſcura fuiſſet, eam è tenebris opportune liberaverit, alludendo ad Græcum nomen quod pulcram diem ſignificet. Porro* liberatum pariter ac liberatorem *celebravit Ennodius epigrammate inter alia* 60.

In baſilica S. Calemeri quando reparata eſt.
Libera captivum meruerunt culmina lumen;
Arridet facies nubila nulla gerens.
Hic nuper aſtrigeri dos proxima venit olympi,
Laurenti vatis ducta miniſterio.
Ædibus & vitæ cujus nunc una figura eſt;
Ceu ſolis radiis forma, color ſimilis.
Euge vetuſtorum reparator, perge novorum
Conditor, & vultu clarus & ingenio.
Abjurant priſcam, te præſule, tecta figuram,
Advena caſuris porrigitur genius.

F

Per vatem *& hîc & ſuperius epiſcopum intelligi pridem obſervavit Sirmondus & ex eo Puricellus; quæ de cetero obſcuriora ſunt, rudi eorum temporum latinitati tribuenda.*

§ VI. Tempus epiſcopatus & obitus; ſcripta ſancto huic Laurentio perperam attributa.

Sedit ab anno 490 *ad* 512.

EX *pluribus ſcriptorum Mediolanenſium, apud Puricellum cap.* 31, *textibus circa epiſcopatûs* S. Laurentii *durationem, principium & finem, manifeſtè patet pleroſque omnes à vero aberraſſe. Alii exordium collocant anno* 496, *alii anno* 506, *alii* 507, *ut id conſequatur, quod plerique innuunt, ſediſſe ipſum ſub Pontificibus Sym-*

A *Symmacho, Hormisda & Joanne, vitamque adeo protraxisse ultra annum 527 : quot capita, tot ferme sententiæ : unde pateat, quam confusa fuerit Mediolanensium episcoporum chronologia ; paulo rectius, ni fallor, in Papebrochiana Exegesi, ante tomum* VII *Maii ordinata, qualem toto suo opere stabilire conatus est Puricellus, cuique verosimillimè adhærendum censemus, quemadmodum præcedentibus paragraphis etiam insinuavimus ; sicque sedisse oportuit annis duobus supra viginti, nempe ab anno 490 ad 512, sub Romanis Pontificibus Felice II, Gelasio, Anastasio & Symmacho ; neglectis minutiis, quas non video in ea incertitudine accuratius expendi aut determinari posse. Sit itaque ex decessorum successorumque definitis temporibus verosimillima Papebrochii positio ;* S. Laurentium sedisse annos XXII, depositum VIII Kalendas Augusti ad S. Cassianum.

verosimillime mortuus XXV Julii.

44 *De sacri corporis depositione ejusque vero loco satis dictum est paragrapho nostro* 1, *ubi de cultu ab immemorabili tempore* S. Laurentio *exhibito differendum fuit. Porro de ejus obitus die satis etiam perplexa videntur omnia. Volunt plerique, quos sequitur hic Papebrochius, natalem diem incidisse in* VIII *Kalendas Augusti seu* XXV *Julii : aliis præplacet dies* XXVI, *interim indubitatum est, saltem hoc tempore, festivitatem ejus recoli hoc die* XXVII *Julii, seu* VI *Kal. Augusti, teste Petro Paulo Bosca superius laudato ; translatam nimirum ob altioris ordinis celebritates sanctorum Jacobi & Annæ matris B. V., cujus postremæ festum cum in universali Ecclesia adeo antiquum non sit, ad recentiorem aliquam institutionem spectare oportet hodiernam* S. Laurentii *solennitatem, cujus initium & incrementa inquirere queat nemo, nisi ex incertissimis conjecturis, ut proinde satius existimem & in hac parte receptiori sententiæ adhærere, quam Papebrochium secutum dixi, sicque depositum seu potius mortuum censeamus* S. Laurentium *jam dicto die* VIII Kalendas Augusti.

B

Quas homilias reperit Mabillonius

45 *Postrema duo Puricelli capita huc producenda non sunt : penultimum seu* 32 *totum in probando cultu versatur ; in altero de archiepiscopis agitur* S. Laurentii *successoribus ; ut hic Commentario nostro finis imponendus esset, nisi apud Boscam in Martyrologio Mediolanensi quæstionem reperirem, nec à Puricello nec ab ullo alio antea motam, utrum nempe* S. Laurentius *noster aliquid scripserit, quod ad posterorum memoriam pervenerit.* Nusquam, *inquit ille*, mentionem injectam vidi ejus libelli aut homiliæ de muliere Chananæa, quam doctissimus P. Mabillon in lib. 1. tom. 2 in variis opusculis veterum Analectorum retulit ex Ms. codice Germanensi. Alius sane Laurentius auctor est illius homiliæ, non autem is, qui archiepiscopatum Mediolanensem gessit. Certe cum P. Mabillon in notis eruditissimis subjiciat superiori libro, seu homiliæ aliam homiliam de pœnitentia cum hac inscriptione : " Incipit liber secundus S. Laurentii de duobus temporibus. Duo sunt tempora ab „ Altissimo præstituta &c. „ Profecto hæc homilia de pœnitentia illa ipsissima est, cum alia pariter de eleemosyna, quam Carolus à Basilica Petri in vestibulo Novariæ sacræ adscribit S. Laurentio presbytero Novarienſi & martyri, cujus meminit Martyrologium Romanum pridie Kalendas Maii.

AUCTORE J. B. S.

46 Is igitur ille Laurentius est, qui falsò Novarum episcopus appellatur : cum à veritate sit absonum, Laurentium ex Novarienſi creatum fuisse archiepiscopum Mediolanensem, quandoquidem in tabulis episcoporum Novarienſium nullus umquam Laurentius reperitur : uti etiam Cardinalis Bona eumdem fuisse episcopum Novariæ existimavit in notitia auctorum ad librum de divina Psalmodia. Quare Mabillon dissentiat velim à Margarino Binio, atque eat in sententiam eruditissimi episcopi Novarienſis Caroli à Basilica Petri, qui in exordio Novariæ sacræ hæc docet. " De homiliis S. Laurentii presbyteri No- „ varienſis Margarinus Bigneus tom. 2. Biblio- „ thecæ veterum Patrum duos sermones edidit, „ alterum de pœnitentia, alterum de eleemosy- „ na quos tribuit Laurentio episcopo Novarienſi, „ ductus quibusdam conjecturis, quæ falsæ sunt.

sub Laurentii nomine scriptas,

„ 47 Nam nos nullum Laurentium habemus „ episcopum, sed tantum presbyterum, qui tem- „ pore longè abest à Laurentio archiepiscopo „ Mediolanensi, quem archiepiscopatum postea „ ille putat ab eo adeptum. Itaque non est ille „ dicendus episcopus, sed presbyter, qua de re „ etiam testimonium habetur in libro 2 primi „ voluminis litterarum Lucæ Contilis, dum is „ scribit ad Guilelmum præfectum Bibliothecæ „ summi pontificis die XXX Novembris MDLVIII „ sermone Italico. Anguisciola exhibuit academiæ „ Venetæ tractatus S Laurentii presbyteri No- „ varienſis, unum de Pœnitentia, alterum de Elee- „ mosyna &c. „ Imo sermonem illum de mu- liere Chananæa idem Carolus à Basilica Petri adscribit pariter eidem S. Laurentio presbytero in lib. 2 Novariæ sacræ. Scripta etiam sacris de rebus edidisse legitur. (nempe S. Laurentius presbyter) Cumque alia vetustate, vel temporum injuria periissent, tractatum seu concionem de muliere Chananæa suo tempore exstitisse testatur ejus encomii scriptor, quod inter ecclesiæ majoris tabulas manuscriptum asservatur.

ea non nostro Sanctо

E

C

48 Cum igitur hæc concio de Chananæa servetur inter ecclesiæ majoris Novariæ tabulas, utique pro bono rei litterariæ, conferenda esset cum Ms. codice Germanensi ; quem laborem facile exantlabunt viri eruditionis studiosi. Vix hæc scripseram ; cum vir amicissimus J. C. Lazarus Augustinus Cotta Novarienſis, qui me antea donaverat Petrii Apollonii Collatini carmine, typis primum edito ; dono pariter dat mihi homiliam de muliere Chananæa, quam S. Laurentius presbyter habuit. Plurima ibi leguntur in notis ad lectorem monumenta Scriptorum de eodem S. Laurentio, quorum testimonio inductus deinde est in errorem P. Mabillon. Verum diluit omnia P. Joseph Maria de Novaria ex ordine religiosissimo Capucinorum validissimis argumentis, queis respondere nequeat Mabillon, tum ex ratione temporum, tum ex rerum examine, desumptis : ita ut eæ homiliæ, quemadmodum ante docuimus, omnino tribuendæ sint S. Laurentio presbytero Novarienſi.

sed synonymo presbytero Novarienſi adscribendæ sunt.

F

DE S. ECCLESIO EPISC. CONFESSORE

RAVENNÆ IN ITALIA.

J. B. S.

SYLLOGE HISTORICA

De cultu, ætate & geſtis.

ANNO DXXXIV.

DE Ravenna ejuſque variis ſanctis epiſcopis jam in hoc opere toties actum eſt, ut de ipſa urbe aliiſve eò ſpectantibus hic denuo verba facere opus omnino non ſit: utinam alicubi ita explicatum eſſet, quot epiſcopi ſanctitatis titulo veroque cultu donati ſint. Siquidem in ejus eccleſiæ Kalendario, quod habemus pro anno 1660 *editum, numerantur univerſim viginti quorum feſta ibidem recenſentur: decem & ſeptem dumtaxat expreſſit Ughellus: in Baronii topographia Martyrologii Romani non plures duodecim exhibentur. Interim vero in Agnelli libro Pontificali, ſeu de Vitis pontificum Ravennatum, à V. C. Benedicto Bacchinio edito atque eruditiſſimis obſervationibus illuſtrato, continua ſerie computantur ſeptem & viginti primi epiſcopi, omnes ſanctitatis titulo inſignes, ac præterea SS. Felix* XXXVIII *& Valerius à Bacchinio ſuperadditus, ordine* XLIV. *Non opinor, eos omnes à Ravennatibus ut tales agnoſci, ſaltem annua feſtivitate celebrari, de qua re alibi quæretur opportunius: hîc ſolum dubium eſſe poſſet, utrum in Sanctorum ſeu beatorum numero cenſeatur* Eccleſius, *hujuſmodi ſolennitate honoratus, niſi in citato Kalendario hoc die referretur cum Officio duplici, atque ut talis à majoribus noſtris jam laudatus eſſet ad* XXII *Februarii in Vita S. Maximiani, in qua non nulla traduntur quæ ipſi cum Sancto hoc noſtro communia ſunt, hîc proinde non repetenda.*

Certo colitur ut Sanctus,

B

2 *Id vehementer miratus ſum, ſanctum iſtum* Eccleſium *in nullis prorſus Faſtis ſacris claſſicis, ne quidem in Uſuardinis auctariis uſquam ſignari, ut tuto dicere poſſe videar, à ſolo Ferrario Sanctorum Italiæ Catalogo, & poſtmodum etiam generaliori adſcriptum fuiſſe, unde procul dubio ipſum tranſtulerit Caſtellanus in Martyrologium ſuum univerſale. At quacumque cauſa id acciderit, hodie Ravennæ ipſum coli adeo certum eſt, ut dubitatio omnis facile deponi potuerit. Neque vero de ejuſdem cultûs diuturnitate hîc diſputandum eſt, nam ſive præterito primum ſeculo feſtum ejus celebrari cœperit, ſive à ſeculis pluribus; ſecuros nos eſſe oportet quod hoc tempore aris admotus ſit, eaque ſolennitate feſtivitas ejus annuè recolatur quam modo indicavimus, nempe Officio eccleſiaſtico duplici. Præterquam quod in antiquo lapide* Sancti *titulum expreſſum velint; exhibeatque Bacchinius ejus imaginem, templum manu gerentem cui ſubſcribatur* S. ECCLESIUS: *quod tamen mirum eſt non vidiſſe Rubeum, ita ſcribentem pag.* 154: Eccleſii imaginem in templi teſtudine, opere teſſellato pingendam curavit Argentarius, quæ adhuc exſtat, templum in manibus habentem, cui inſcriptum eſt ECCLESIUS EPISCOPUS. *Ceterum quæ ad ejus hodiernum cultum ſpectant, jam ſatis demonſtrata exiſtimo.*

quamquam antiquis Faſtis incognitus,

C

3 *De vero Sancti natali ſeu proprio obitus die nihil ſuppetit quo is certo definiri poſſit, tacente Agnelli Pontificali, unde ix potiſſimum erui debuiſſet, quem cum nuſquam expreſſerit, id ex eo ſilentio non inepte colligi poſſe videtur, quod ſeculo ſaltem nono, quo Agnellus floruit, determinatum cultûs eccleſiaſtici diem nec* S. Eccleſius *nec plerique alii epiſcopi, quos tamen* Sanctos *ipſe rotunde appellat, habuerint, neque proinde annua feſtivitate honorati fuerint. Quandonam cultus iſte cœperit, quærere equidem ſupersedeo, ſatis modo conſtat, hoc die Sanctum legitima auctoritate celebrari, forte quod illum ipſum diem diſerte ſignaverit Rubeus jam dicta pag.* 154 *his verbis:* Per hos dies moritur Eccleſius Ravennas archiepiſcopus in ipſa ædificatione templi D. Vitalis media, VI Kalendas Sextiles. *Suffecitſſet ſcribere* epiſcopus, *quandoquidem ipſemet Rubeus paulo inferius fateatur;* neque enim tunc archiepiſcoporum titulo, neque multis deinde annis Ravennates antiſtites vocabantur. *At quidquid hujus ſit; de quo pluribus diſputat Bacchinius, notata ibi dies* XXVII *Julii hodie obtinuit, nullo, quod ſciam, Rubeo refragante, fatenteque Bacchinio,* S. Eccleſium *ſaltem eo menſe Julio è vita migraſſe, ut modo in hac parte nulla difficultas moveri poſſe videatur.*

hoc die tamquam natali.

D

E

4 *Non æquè plana ſunt quæ de* S. Eccleſii *ætate, maxime de principio, duratione & fine epiſcopatus à Ravennatibus ſcriptoribus tradita habemus: quos inter præcipuus laudatus Rubeus aliis errandi anſam præbuiſſe videtur. Meum hîc non eſt, totam deceſſorum ſucceſſorumque* S. Eccleſii *ſeriem digerere aut ordinare, quod jam abunde præſtitit Bacchinius, dum ex Agnello Sancti hujus aliorumque epiſcoporum tempora operoſe reſtituit Diſſertatione quarta, cujus hîc principium deſcribendum cenſui:* Ut, quod in præcedentibus præſtiti, chronologiam Ravennatum pontificum pro viribus illuſtrem, hæc ad ſequentes quinque epiſcopos diſſertatio eſt præmittenda. Rubeus, quem ſecuti ſunt qui recentius ſcripſere, neglectis ex parte iis, quæ Agnellus tradit ad prædictorum tempora decernenda ſpectantibus, in hunc modum uniuscujuſque præſulis ſedem definit. Aurelianum anno DX, VII Kalendas Junii mortuum ſtatuit, ac ab eodem anno Eccleſii epiſcopi initia auſpicatur. Eccleſii obitum anno DXLII conſignat, & Urſicinum ſubrogat, quem, Agnellum ſecutus, tribus annis ſediſſe ait, defunctumque anno DXLV *&c.*

Epiſcopatus anni 28

F

5 *Receptiſſima itaque fuit ſcriptorum Ravennatum, etiam Hieronymi Fabri & aliorum opinio, ſediſſe* S. Eccleſium *annis octo ſupra viginti, ut in ſua annotatione obſervat Ferrarius ex Onuphrio Panvinio, nempe ab anno* 514 *ad* 542, *quod plane ſecutus eſt Ughellus dum Sanctum* viginti & octo annos in ea dignitate ſuperſtitem fuiſſe

ex Agnello ad 10 menſis reſtricti.

A fuiſſe *aſſeruit, non minus errans in die obitus, ubi ait ipſum* requieviſſe VI Kal. Septembris, *pro quo* Auguſti *debuit ſcribere. Obſervo præterea, à recentioribus iſtis omnibus ſtatui*, S. Eccleſium *ordine fuiſſe epiſcopum* XXVI, *contra quam numeret Agnellus*, XXIII *dumtaxat appellans, ex quo ſeculi noni ſcriptore Sancti ætatem, ceteraque eo ſpectantia felicius eruderavit Bacchinius. Qualis porro de cetero fuerit Agnellus ille, quamque modicæ auctoritatis in pleriſque cenſendus ſit, tam pathetice & dilucidè in præfatione ſua idem Bacchinius expoſuit, ut de iis hic pluribus agere ſupervacaneum ſit; ſufficiat nobis, ex ipſo* S. Eccleſii *veram ætatem, ſaltem epiſcopatûs tempora eruiſſe, juxta laudatam diſſertationem, ubi ita lego pag.* 10 : Obierit itaque anno prædicto DXXXIV Eccleſius; cum ſederit ex noſtro annis X, menſ. V, diebus V, conſequitur, circa initia anni DXXIV eumdem ordinatum fuiſſe, quare anno ſubſecuto DXXV, cum Joanne Pontifice Romano aliiſque epiſcopis potuit Conſtantinopolim pergere, quod Agnellus ipſe tradit. *Vide tabulam chronologicam in fine diſſertationis adjectam.*

B *De ejus geſtis breviſſime egit Rubeus,*

6 *Atque hæc quidem eatenus ex Agnelli libro Pontificali ad accuratiorem chronotaxim reduci potuere, id vero dolendum quam maxime, quod* S. Eccleſii *Vitam tam jejunè delibaverit, ut de geſtis ejus vix quidquam memoraverit præter ea quæ ad eccleſiarum ædificationem aut ornatum contuliſſe dicitur. Neque hîc ſuccurrit Rubeus, qui aliquorum pontificum Ravennatum geſta ex antiquis monumentis uberius enarrans, de hoc vix aliud habet præter Agnelli, quem procul dubio vidit, breve compendium; lib.* 3 *ad annum* 514, *ut diximus, initia ejus perperam referens : eodem libro ad annum* 524 *&* 525 *notiſſimam legationem ad Juſtinum, juſſu Theodorici cum S. Joanne Papa aliiſque ſuſceptam : anno* 526 *diſceptationem cum clericis, à Felice PP. IV compoſitam : an.* 541 *erectionem templi beatiſſimæ Mariæ Virginis ex propriis ædibus, quæ omnia apud Agnellum leguntur. Verum cum aliqua ibi addat Rubeus quæ in illo deſiderantur, hinc Sylloges noſtræ concluſionem opportunius deſumemus, dum aliunde nihil prorſus ſuggeritur, quod ad* S. Eccleſii *geſta illuſtranda conducat. En igitur quæ narrat Agnellus, more ſuo ſatis turbate & confusè, non nulla etiam admiſcens quæ ad Sancti Acta minus ſpectant, quæque cum ceteris apud Bacchinium, utcumque fieri potuit, explicata inveniuntur. Sic ſcribit cap.* 1, DE SANCTO ECCLESIO.

C

7 Eccleſius XXIII. Sanctum vas. Æqualis ſtatura, nec longam attulit, nec brevem avertit. Plenum capillis habens caput, hirſutumque; ſuper aurem modica canities, decoruſque forma. Ipſius temporibus eccleſia B. Vitalis martyris à Juliano Argentario, una cum ipſo Præſule fundata eſt. Et hic Pontifex in ſuo proprietatis jure ædificavit eccleſiam ſanctæ & ſemper Virginis intemeratæ Mariæ, quam cernitis, mira magnitudine, & cameram tribunalis : in camera effigies S. Dei Genitricis, cui ſimilem numquam potuit humanus oculus conſpicere. Si quis vir auſus eſt diutiſſime intueri imaginem illam continentem, ita verſus metricos ſub ſuis pedibus, videlicet :

neque ex Agnello

Virginis alma micat, Chriſtum quæ cepit ab aſtris,
Nuntius è cælis angelus ante fuit.
Myſterium! Verbi Genitrix & Virgo perennis,
Auctoriſque ſui facta parens Domini.
Vera Magi, claudi, cæci, mors, vita fatentur.
Culmina ſacra Deo dedicat Eccleſius.

AUCTORE J. B. S.

8 *Pergit Agnellus :* Inchoatio vero ædificationis eccleſiæ parata eſt à Juliano, poſtquam reverſus eſt prædictus Eccleſius pontifex cum Joanne Papa Romam de Conſtantinopoli cum ceteris epiſcopis, miſſi à Theodorico in legationem, ſicut ſuperius audiſtis. Ædificavit Tricolim, ſed inconſummatum reliquit. Heu! vobis gregibus, quales erant paſtores! Quantum mutati eſtis ab illis! Vera lucerna in Eccleſia fuerunt, quorum lumen lucernæ quotidie fulgebat his, qui in domo Dei erant, ſicut dicit Dominus : Lucerna corporis tui eſt oculus tuus; ſi oculus tuus ſimplex fuerit, totum corpus tuum lucidum erit; & aliter; Si oculus tuus nequam fuerit, totum corpus tuum tenebroſum erit. Sufficiant iſta hodie, ut iſto amoto, alium pontificem introducamus. Sed ſicut ſuperius dixi, in tempore ipſius eccleſia B. Vitalis martyris à Juliano Argentario conſtructa eſt. Nulla in Italia eccleſia ſimilis eſt in ædificiis & in mechanicis operibus. Expenſas vero in prædicti martyris Vitalis eccleſia, ſicut in elogio ſanctæ recordationis & memoriæ Juliani fundatoris invenimus, XXVI millia aureorum expenſa ſunt ſolidorum. Igitur ille Beatiſſimus obiit & ſepultus eſt in eccleſia B. Vitalis martyris, infra monaſterium S. Nazarii, ante altarium, in medio loco juxta corpus, hinc B. Urſicini antiſtitis & inde B. Victoris, in medio autem iſte.

multa ad ipſum ſpectantia eruuntur.

E

9 *Multis pauca, & quid non extra rem ? Cap.* 2 *turbas delibat inter clerum Ravennatem & ſanctum Epiſcopum, à Felice Papa compoſitas :* Contigit eo tempore ut inter B. Eccleſium pontificem & ſacerdotes de ſingulis rebus eccleſiæ contentio adcreviſſet. Ierunt ad ſanctum Papam Felicem urbis Romæ, ut inter eos juſta moderamina ſanciret; qui accerſitum Ravennatem pontificem cum clero univerſo, mox inter eos decretum ſtatuit atque firmavit, continentem ita. *Sequuntur Felicis Papæ litteræ tam incorrectæ & variis locis mutilæ, ut Bacchinio ſtrenuè laboandum fuerit, tum ad reddendum genuinum textum, ab imperito amanuenſi corruptum; tum vero ad concinnandam analyſim, qua intricatam controverſiam quoquo modo exponeret. Ea autem cum ibi exſtent, & denuo edita ſint inter rerum Italicarum Scriptores tomo* 2, *à V. C. Ludovico Antonio Muratorio ſecundis curis recenſita, non putavi operæ pretium, aut litteras ipſas aut obſervationes hic deſcribere, quod ad Sancti præclare geſta parum conferant, & forte ad nonnullam invidiam* S. Eccleſio *conflandam ab Agnello ſchiſmatico adducta videantur. Sic ipſe narrationem ſuam qualemcumque abſolvit.*

Controverſia cum clericis Romæ compoſita,

F

10 Reſipuit autem beatus poſt hæc Eccleſius, & ſic fuit ovibus velut pater cum filiis, & largivit omnia clericis ſuis, ut correptus fuit à Romano Pontifice; imo & amplius largus factus eſt, & poſthæc rexit eccleſiam ſuam in pace, & nullum verbum murmurationis, niſi laudes à ſuis audivit clericis, & hæc ſtatuta permanſit ſuis poſteris multis temporibus. Sepultus eſt, ut diximus, in eccleſia S. Vitalis : & in atrio ipſius fontis * aulæ verſus metricos juſſit teſſellis argenteis * *al.* frontis ſcribi continentes iſta :

vita reliquum & obitus;

Ardua conſurgunt venerando culmine templa
Nomine Vitalis ſanctificata Deo.
Gervaſiuſque tenet ſimul hanc Protaſius arcem,
Quos genus atque fides, templaque conſociant.

AUCTORE J. B. S.

His genitor natis fugiens contagia mundi,
Exemplum fidei martyriique fuit.
Tradidit hanc primus Juliano Eccleſius arcem,
Qui ſibi commiſſum mire peregit opus.
Hoc quoque perpetua mandavit lege tenendum;
His nulli liceat condere membra locis.
Sed quod pontificum conſtant monumenta priorum,
Fas ibi ſit tantum ponere, ſed ſimiles.

Sedit autem annos x, menſ. v, dies VII. *Ut male ſupra num.* 5 *ſcripſerit Bacchinius* dies v.

donaria eccleſiis collata.

11 *Nequid de glorioſis Sancti geſtis, præſertim in eccleſias munificentia deſiderari patiar, ea hîc adjicio quæ præter Agnelliana ſuppeditavit Rubeus citata jam non ſemel pag.* 154 : Hujus templi, *nempe S. Mariæ Majoris à ſe exſtructi*, curam ſacerdotibus, communitatem vitæ victuſque ſervantibus, tradidit, his adjunctis muneribus: patena ex auro; urnis ſacris argenteis ſeptem, ex auro una; fundis quatuor in agro Ravennati. Urſiano etiam templo dono dedit patenam ex auro librarum quinque; urnas ſacras ex auro, pretioſiſſimis gemmis diſtinctas, complures: candelabra ex argento duodecim: aram quoque ex argento erexit ducentarum librarum; nec non multa alia templa muneribus exornavit. Nam & hoc tempore Ravennas eccleſia bonis martyrum aucta eſt, quæ ad Cæſaris ærarium fuerant earum calamitatum ſeculo adjuncta. Quamobrem multo efficaciori appellatione, Ravennatem eccleſiam ſanctam & amplam vocaverunt, quod non ipſo ſolum cruore martyrum, ſed eorum etiam bonis aucta firmataque ſit. Tricollim Eccleſius aggreſſus, perficere non potuit, quemadmodum neque D. Vitalis templum, cujus ædificationem Juſtinianus, ex ſcriptorum Ravennatum ſententia, Eccleſio & Juliano mandaverat.

D

DE S. ÆTHERIO EPISC. CONFESSORE

B

J. B. S.

AUTISSIODORI IN GALLIA.

E

SEC. VI.

Tam ignota eſt ejus hiſtoria,

Quam notus & celebris eſt ſanctus hîc Ætherius *ſive* Etherius *Autiſſiodorenſis epiſcopus in ſacris Faſtis Latinis, etiam antiquiſſimis, tam ſunt ignota geſta ejus omnia, in hiſtoria epiſcoporum Autiſſiodorenſium apud Labbeum tomo* I *Biblioth. Mss. tam obiter perſtricta, ut recte in Obſervationibus ad Uſuardum pridem notaverim, ſolo nomine & cultu memoriam ejus in ea eccleſia ſuperſtitem. En pauciſſima quæ iſthic de ipſo referuntur:* Ætherius (*ordine eſt* XVIII) ſedit annis IX, menſibus VI; obiit VI Kalendas Auguſti, & ſepultus eſt in baſilica S. Germani. Fuit enim temporibus Benedicti Papæ, imperante Tiberio Conſtantino. Fuit civitas ſine epiſcopo dies quatuor. *Qua porro fide hæc ſubſiſtant, ex eo collige, quod Benedictus Papa obierit anno* 577, *priuſquam Tiberius ille Conſtantinus ad imperium adlectus ſit anno primum* 578, *ubi alii Sanctum volunt non ultra annum* 573 *perveniſſe. Quod dicatur ſediſſe* annis IX, menſibus VI, *id refellit Georgius Viole in Ms. collectione, nobis à Caſtellano ſubmiſſa, ubi epiſcopatûs ei ſolum tribuit annos circiter quatuor, Baronio, in notis ad Martyrologium, ei ex Demochare annos ſex adſcribente. Primam opinionem ſecutus eſt Galeſinius dum rotunde enuntiavit* Autiſiodori, S. Ætherii epiſcopi & confeſſoris. Hic eccleſiâ ſibi commiſsâ, annis x & menſibus VI piè adminiſtratâ, vitâ ſanctè actâ, virtutum multarum laude, Benedicto Pontifice, florens obdormivit in Domino.

C

quam celebris eſt in Martiis.

2 *Fateamur itaque, obſcura hæc omnia eſſe & incerta; non item cultum, ut jam dicebam, nam licet in Hieronymianis adjectitius cenſeri debeat, in omnibus tamen diſertè ponitur. Textus Florentinii habet:* In civitate Autiſiodoro, depoſitio S. Etheri epiſcopi: *in aliis apographis*; In Autiſiodoro civitate, depoſitio Hetherii *vel* Etherii. *Iiſdem prope verbis refertur etiam in Hagiologio Franco-Gallico à Labbeo quoque edito. Bedæ, Romano parvo & Adoni præteritus eſt, at claſſici ceteri, Hieronymiana ſecuti, Rabanus & Notkerus, præcipuè vero Uſuardus cum tota ſua progenie ipſum diſerte ſignant*, Autiſiodori, depoſitio Etherii epiſcopi. *Non minus certum eſt, perpetuo cultu eccleſiaſtico in eccleſia ſua hoc die donatum fuiſſe, quamvis ſub ritu ſimplici, ut ex Kalendariis, etiam recentioribus apertiſſimè conſtat. Rem concludat Sauſſayus hoc ſuo qualicumque elogio:* Autiſſiodori, depoſitio ſancti Ætherii epiſcopi & confeſſoris. Hic laude ſapientiæ & religionis excellens poſt S. Romanum illius eccleſiæ gubernacula geſſit, qua annis x & menſibus VI piè adminiſtrata, omni virtute epiſcopali ornatus, abiit ad præmium.

Quid de eo ſuperſit.

3 *Habe jam paucis qua de poſthuma Sancti gloria collegit laudatus Viole, quæque ex Gallico hîc vertuntur.* Depoſitus eſt, *inquit*, in cryptis eccleſiæ S. Germani prope ſacellum ſanctiſſimæ Trinitatis, ubi olim vetus imago exſtabat, ſubſcripto S. Etherii nomine. Certe cum anno MDXXXVI ibidem terra effoderetur, inventa ſunt oſſa nonnulla, quæ ſancti hujus Epiſcopi eſſe cenſentur. Nihilominus Henricus Autiſſiodorenſis ipſius non meminit, neque S. Eleutherii in celebri tranſlatione anni DCCCLXII, dum ex variis iſtius eccleſiæ locis collecta fuere multorum Sanctorum corpora & ſub ara principe depoſita. Eſt & ibi ejus pictura ad latus beatiſſimæ Virginis qua genuflexus repræſentatur. *Leguntur item verſiculi Latini non ſatis puri, per modum epitaphii ad ejus nomen alludentes:*

F

Naturæ ſinus eſt æther, rore, imbre, calore
Omnia fœcundat, diluit atque rigat.
Num æther qui dictis, ſignis ac moribus auget
Irrigat & mentes perfuit Ætherius?

Emblema ejus repræſentaſſe dicitur manna è cælo lapſum, quod colligentes Iſraëlita Moyſi & Aaroni offerunt, adſcriptis verbis Hebraicis, quæ hiſce Latinis reſpondent, QUID EST HOC?

DE S. ANTHUSA VIRGINE

CONSTANTINOPOLI.

COMMENTARIUS PRÆVIUS. J. P.

Cultus, elogia,, locus in quo vixit.

SUB CONSTANTINO COPRONYMO.

Memoria in Martyrologio Romano, & in Græcis Faſtis

B

Omanum Martyrologium Sanctam hanc hodierno die annuntiat his verbis : Conſtantinopoli beatæ Anthuſæ virginis, quæ ſub Conſtantino Copronymo ob cultum ſanctarum imaginum verberibus cæſa, & exilio relegata, quievit in Domino. *Ita, inquam, eam annuntiat dictum Martyrologium, quam accepit è Menologio, ab Eminentiſſimo Sirleto in latinum converſo, & apud Caniſium edito : ubi ſic refertur :* Eodem die (XXVII *Julii*) commemoratio beatæ Anthuſæ ſub Conſtantino imperatore, cognomento Copronymo : *cum elogio ; quo etiam honoratur in Synaxario Baſiliano. Supplementum noſtrum, quod vocamus, ad Menæa Græca excuſa, ex Mss. Sirmondo-Chiffletianis, pluries aliàs à nobis citatis, eamdem etiam Sanctam, ſed paulo aliter, commemorant :* Μνήμη τῆς ὁσίας μητρὸς ἡμῶν Ἀνθούσης, τῆς συγκειμένης εἰς τὴν εὐαγεστάτην μονὴν τῆς Μαντινέας. Memoria ſanctæ matris noſtræ Anthuſæ, conquieſcentis in ſanctiſſimo monaſterio Mantinei. *Et mox ſubduntur duo ſequentes verſiculi :*

Ἀνεῖπε Χριστὸν Ἀνθοῦσα παρὰ πλάνοις,
Καὶ Χριστὸς αὖθις Ἀνθουσαν παρ' ἀγγέλοις.
Anthuſa Chriſtum prædicat coram planis ;
Coram angelis pòſt Chriſtus Anthuſam ſonat.

refertur.

C

2 *Elogium ſatis longum, quod ſubnectitur, daturi ſumus poſtea loco Actorum ejus, ſeu Vitæ, quæ ſi ſcripta aliquando fuit, certè ad noſtras manus nondum pervenit. Ultimæ autem iſti annuntiationi fere ad ſingula verba conſonat annuntiatio, quæ habetur in apographis noſtris excerptis è bibliotheca Ambroſiana. En illam :* Μνημη τῆς ἁγίας Ἀνθέσης, τῆς συνσαμβήσης τὴν ἁγίαν εὐαγεστάτην μονὴν τῆς Μαντιναίας. Memoria ſanctæ Anthuſæ, quæ conſtruxit ſanctum *atque* integerrimum monaſterium Mantinæi. *Elogii, quod annectitur, mox habebitur ratio.* Memoria *item* S. Anthuſæ *invenitur in Martyrologio Arabico-Ægyptio*; hoc eſt, *prout addit*, Roſæ. *Si Græcum etymon conſideraſſet ipſius auctor, vel quisquis illud addidit, potius dixiſſet* Florentis, Floridæ *vel* Florentiæ, *ab* ἀνθέω, floreo. *Illud obſervatu dignum eſt, quod Taurinenſe β ac Taurinenſe α de hac Sancta agant die ſequenti, teſte noſtro Henſchenio ad finem elogii, ex laudata ſuperius bibliotheca Ambroſiana excerpti. Cur verò Martyrologium Romanum, quod & nos ſecuti ſumus, Sanctam annuntiet CPoli, aliam cauſam non ſcimus, quam quia ſub Conſtantino Copronymo paſſa fuiſſe traditur.*

Elogium ex Synaxario Baſiliano

3 *Annuam* S. Anthuſæ *memoriam excipiant nunc elogia ejus breviora. Atque illius imprimis habenda nobis eſt ratio, quod legitur in Synaxario Baſiliano, & cujus textus Græcus à nobis prælo editus eſt ad calcem tomi* I *menſis Julii ; quique proinde, ut ab iſtius linguæ ignaris intelligi queat, opportunè hìc fiet Latinus. Sic itaque ſonat :* Sancta Anthuſa fuit ſub regno Conſtantini Caballini. Rebus autem mundanis nuntium remittens, & Chriſti deſiderio flagrans, in montibus ac ſpeluncis vixit : & cum presbyterum quemdam monachum ſanctum inveniſſet in regionibus Mantinei degentem, in vita aſcetica illum imitata eſt, atque eò pervenit virtutis, ut in furnum vehementer accenſum ingreſſa ſit, & non combuſta. Poſt obitum verò Siſinnii, ſanctiſſimi presbyteri, dum Caballino innotuiſſet, quod ſanctas honoraret ac veneraretur imagines, ab iis, qui ab ipſo miſſi erant, coacta, ut earum abnegaret cultum, ſed obedire nolens, graviter cæſa eſt. Poſtea autem uxori imperatoris, quæ parere non poterat, ſignificavit, quod duas paritura eſſet proles, hanc quidem marem, hanc verò feminam. Hoc ubi accidiſſet, à tormento Sancta liberata fuit ; & imperatricem adeo erga ſe bene affectam reddidit, ut matris loco ſe haberet : & ſic obdormivit. *Conſtantinum Copronymum, à S. Joanne Damaſceno* Caballinum *dictum, & cur, tradit Pagius ad an. Chriſti* 727.

E

& Menologio apud Caniſium.

4 *Eadem fere memorat elogium à Caniſio editum, in iliis ab hoc diverſum, quod Sancta dicatur* multis miraculis à Deo ipſo digna effecta; *quod Copronymus* flagris cædi juſſerit fratrem conſobrinum, quem beata illa Virgo ad ſanctarum imaginum venerationem hortabatur ; *quod ipſa* ſacras imagines ſupra caput accenſas ſuſceperit ; *quæ* mox, *uti additur*, in exilium mittitur ; *quod* prænuntiarit *prolis* utriuſque vitam & ſtatum ; *quod* regina ipſa (*ſeu potius imperatrix*) monaſteriis, quæ ſub ipſa erant, beneficia multa contulerit : *quod denique* in ſumma ſenectute acceſſerit ad Dominum. *Sed plura, quæ ad res Sanctæ geſtas ſpectant, videre eſt in elogio, quod è Græco verſum huic Commentario noſtro ſubjiciemus.*

F

Anthuſa alia non videtur alicubi diſtingui à noſtra.

5 *Baronius de illa agit ad annum* 775, *occaſione* S. Anthuſæ, *Conſtantini Copronymi filiæ ; ubi ex Menologio Baſilii imperatoris refert, iſti Sanctæ nomen inditum fuiſſe a noſtra* Anthuſa *ſynonyma* ſeniori ; *uti eam ad textus ſui marginem vocat ; ſed nos in noſtro exemplari Græco dicti Menologii ſeu Synaxarii ad hunc, quem Baronius citat, diem* XXVII *Julii, additum illud non invenimus ; de quo item nihil legimus die* XVII *Aprilis, quo iſta Anthuſa à nobis data eſt. Utramque* Anthuſam *non videtur ſatis diſtinxiſſe Cangius in Familiis Auguſtis Byzantinis pag.* 125, *ubi ſic loquitur* · Narrant Menologia, Copronymi conjugi SANCTAM ANTHUSAM, cum pareret, filium & filiam in lucem edituram, ac utriuſque fortunam prædixiſſe. Sed & Menæa ANTHUSAM IPSAM filiam fuiſſe ejuſdem Copronymi volunt, quæ cum conjugio nuntium dixiſſet, ſuperſtite adhuc patre *&c. Mirum eſt, ita indiſcriminatim ſcribere Cangium potuiſſe, ſi Menologium Sirleti hoc die* XXVII *Julii*, & *Me-*

næa

AUCTORE J. P.

nea XII *Aprilis*, *quæ citat*, *inſpexerit. Gononus inter inſignium eremitarum Orientis Vitas pag.* 12 *de noſtra meminit ex Menologio Græcorum, quam & Arturus à Monaſterio ad dicm hunc* XXVII *Julii inſerit ſuo Gynæceo.*

6 *Difficultatem faceſſit* monaſterium Mantinei, *in quo Sancta conquieſcere dicitur ſuperius num.* 1; *& mox num.* 2 *vidimus, quod conſtruxerit* monaſterium Mantinæi. *De* regionibus Mantinei, *ubi presbyterum monachum invenerit &c. habes num.* 3. *Apud Sirletum eſt* Martinei, *mendosè ni fallor., contra citata jam exemplaria, quæ aliter legunt.* Mantinei *item* regiones *recurrunt infrà in elogio num.* 1. *Quodnam hoc ſit monaſterium, quæve regio, & quo loco ſita ſint, non eſt nobis promptum determinare. Rem non elucidant ea, quæ in dicto iſto elogio memorantur num.* 2, *nimirum quod Sancta, comam jam tonſa, à Siſinnio thaumaturgo* in inſula parva paludis, quæ propinqua eſt pago Perikile, habitare jubetur. *Ab inſula parva anonyma, uti & à palude innominata, nec non à pago aliquo, qui nominatur quidem, ſed vel obſcuri ſit nominis vel inquiſitionis, quid lucis hîc nobis mutuari tutò liceat? Legimus quidem apud Socratem lib.* 2, *cap.* 38, *pag.* 144 *editionis Valeſianæ*: Cum audiiſſet (*Macedonius*) in provincia Paphlagonia, & præcipuè apud Mantinium (κατὰ τὸ Μαντίνιον) quamplurimos eſſe addictos ſectæ Novatianorum. *Et paulo poſt*: Sed qui Mantinium incolebant *&c. Sed ſi locus iſte hîc intelligi poſſit, in obſcuro manet ejus in individuo ſitus; fatente Chriſtophoro Cellario in Notitia orbis antiqui tomo* 2, *lib.* 3, *cap.* 8, *pag.* 193, *ubi de Paphlagonia Mediterranea agit, incertum eſſe hunc locum.*

Locus, in quo vixerit Sancta,

B

7 *Suidas habet* Μαντίνειον, *ſed quamquam is locus eſſet, quem quærimus, nihil nos juvare poſſet: quia ſolum loci nomen memorat, ſitum tacens*: Mantineum, *inquit*, loci nomen. *Quoniam verò hîc quæritur de* Mantineo, *quæ ſit regio vel provincia, ideo locum non habet* Mantinenſium disjunctio, *quæ apud eumdem Suidam ſic exponitur*: Lacedemonii Mantinenſium urbem in quinque pagos diviſerunt: & hoc vocatum eſt Mantinenſium disjunctio. *Eamdem ob cauſam non poteſt hîc intelligi* Mantinea (Μαντίνεια) urbs Arcadica, *apud Suidam notata. Sed an* Mantinenſes, *quos nominat, huc ſpectant? Quiſnam id definiat? cum nominis notionem in tenebris relinquat, dicens, eſſe* gentile *nomen. Plura huc non congerimus: quia de diſtincto atque individuo loci hîc controverſi ſitu deſperamus, ulteriorem operam fruſtra impenſuri.*

inventu difficillimus:

8 *Nunc Sanctæ elogium ſubjungimus ex apographis noſtris Sirmondo-Chiffletianis, quæ in eo ambo inter ſe conveniunt; uti annotatum ſua manu reliquit Papebrochius ad calcem textus Græci, quem ab ipſo tranſcriptum nos hic latinitate ac typis donamus. Conſentit item iſti elogio in aliquibus, illud, quod excerptum eſt è Mss. noſtris Græcis bibliothecæ Ambroſianæ; ſed tamen iſto alio, quod integrum excudimus, longè brevius eſt. Ubi uſus tulerit, ambo inter ſe conferemus. Auctor nos latet.*

apographum; quod damus.

D

E

F

ELOGIUM

AUCTORE ANONYMO,

Ex Ms. Synaxario P. Sirmondi membranaceo, & Ms. P. Chiffletii chartaceo, cum alio breviore bibliothecæ Ambroſianæ collatum.

C

a Sancta à Siſinnio presbytero ad virtutem informatur,

b c

virtutibus excellit,

d

e

FUit hæc, imperante Conſtantino Copronymo *a*, piis parentibus Strategio & Febronia oriunda. Ab ipſis maternis, ut ita dicam, ulnis Beata deſiderio caſtitatis flagrans, in montibus ac ſpeluncis, ut Apoſtoli verbis utar, vitam inſtituebat, omnes hujus vitæ res exoſa, ſolumque ſeceſſum amplectens ac diligens. Dum verò diebus iſtis monachus quidam presbyter, cui Siſinnio *b* nomen, Mantinei *c* regiones peragraret, in omnis ſe virtutis inſtituto exercens, ejus imitari zelum Beata conſtituit. Et primò quidem ab ipſo fingitur ac regulis informatur: ac in clibanum denique accenſum juſſu ipſius ingreſſa, illæſa inde egreditur; aliaſque altiſſimas, & propè ad Deum accedentes virtutes ediſcit.

2 Prænuntiavit autem is ipſi, futurum ut & monaſterium conderet, & nongentarum *d* ſororum regimen ſuſciperet. Poſtea comam tondetur; & in inſula parva paludis, quæ propinqua eſt pago Perikile *e*, habitare jubetur ab illo thaumaturgo. Poſt hæc abſtinentiæ & auſteritati vacans Beata, ſanctæ & conſubſtantialis Trinitatis habitaculum ſe præſtitit. Ferro quippe ſe colligans, & cilicio ſe veſtiens, his, qui ſupra carnem ac mundum ſapiunt, cognita fuit. Et dum aliquando magnum conveniret Siſinnium; templum matri Deiparæ ut ædificaret, is ipſi perſuaſit. Qui poſtquam pluribus eam tunc inſtituiſſet documentis, & ea

Ἀγ' ἣν ὑπῆρχε δηὶ τ᾽ βασιλείας Κωνσαντίνε ᾧ Κοπρωνύμε γονέων εὐσεβῶν Σεσρατηγίε ᾗ Φεβρωνίας. Ἐξ αὐτῶν τ᾽ μητρικῶν, ὡς εἰπεῖν, ἀγκαλῶν ἡ Μακαρία τ᾽ ἀγνείαν ποθῆσα, ἐν ὄρεσι καὶ σπηλαίοις καῖ τ᾽ Ἀπόσολον διηπᾶτο, πάντα μὲν τὰ βιωτικὰ μισῆσα, μόνην δὲ τ᾽ ἡσυχίαν ἀσπαζομένη καὶ ἐργάσα. Κατ' αὐτὰς δὲ τὰς ἡμέρας μοναχῆ τιν@ πρεσβυτέρε Σισιννίε καλεμένε, τοῖς ᾧ Μανσινέε χωρίοις ἐπιδημήσαντ@, καὶ πᾶσαν ἰδέαν ἀρετῆς μετερχομένε, εἰς ζῆλον αὐτῆ καὶ μίμησιν ἡ Μακαρία ἀφνίσαται. Καὶ πρῶτον μὲν ὑπ' αὐτῆ τυπῆται καὶ κανονίζεται· καὶ εἰς κλίβανον εἰς πέλ@ ἐκκαέντα πρὸς αὐτῆ κελευσθεῖσα ἐλθεῖν, ἀβλαβὴς ἐκεῖθεν ἐξέρχεται, καὶ ἐθέρας ἀρετὰς ὑψιλωτέρας καὶ τῷ Θεῷ ἐγγίζσας ἐκμανθάνει.

2 Προσηγείλει δὲ αὐτῇ καὶ τὸ μοναςήριον συνίσαθαι, καὶ ἐνακοσίων ἀδελφῶν πρεσασίαν ἀναδέξαθαι. Ἔπειτα κείρεται τ᾽ κόμην, καὶ ἐν τῷ νησιδίῳ τ᾽ πελαζόσης τῇ Περικιλὲ * κώμῃ λίμνης πρὸς ᾧ θαυματεργῆ ἐκείνε γέροντ@ οἰκεῖν ἐγκελεύεται. Ἐγκρατείᾳ δὲ μετὰ ταῦτα καὶ τῇ λοιπῇ σκληραγωγίᾳ χολάζσα ἡ Μακαρία, τ᾽ ἁγίας καὶ ὁμοσσίε Τελάδ@ καταγώγιον ἑαυτῆ ἀπειργάσατο. Σιδήροις γὰρ ἑαυτῆ καταδήσασα καὶ τειχίνοις ὑφάσμασι ἀμφιάσασα ἔξω σαρκὸς καὶ κόσμε τοῖσδε νῦν ἔχεσιν ἐγνωρίζετο. Καί ποτε τῷ μεγάλῳ Σισιννίῳ παρεβαλεῖσα, νεὼν τῇ μητρὶ τ᾽ Θεομήτορ@ αὐτῆ ἀναγεῖραι καπεδυσώπει. Ὁ δὲ πάμπολλα πέως αὐτῆ νεθετήσας καὶ διδάξας,

* *Sirm.* Πέρκιλε

A δάξας, καὶ τὰ μέλλοντα αὐτῇ συμβαίνειν προειπὼν, ἀπέστειλεν, τὸ ἑαυτῆ μεταστάσεως τὸ καιρὸν αὐτῇ σημάνας.

3 Μέχρι δὲ τῶν τριάκοντα ἀδελφῶν τῇ Ὁσίᾳ φοιτησασῶν, καὶ ᾧ εὐκτηρίῳ οἶκῳ δομηθέντος, καὶ εἰς τέλος ἤδη τῶν ῥηθέντων τῷ γέροντι καταπεπονημένων προσελθεῖν, μεθίσταται ὁ βίος ὁ θαυμασὸς ἐκεῖνος Σισίννιος. Πεισθομένῃ δὲ ἀδελφότητα ἡ μεγάλη Ἄνθουσα βλέπουσα, δύο νεὼς ἐκ βάθρων αὐτῶν ἀνέστησε τῇ Θεομήτορι καὶ τοῖς Ἀποστόλοις· ὧν τὸ μὲν Θεομήτορος ταῖς μοναζούσαις· τὸν δὲ τῶν Ἀποστόλων τοῖς μοναχοῖς ἀπεκλήρωσε. Πολλοὶ δὲ τοῖς τῆς μετανοίας κέντροις νυττόμενοι, καὶ πάλαι μὲν πρὸς τὸ ἅγιον Σισίννιον περιεγένοντο, νῦν δὲ καὶ πρὸς τὴν μεγάλην Ἄνθουσαν, ὑπ' αὐτῆς παιδαγωγούμενοί τε καὶ τυπούμενοι. Πλήρης γὰρ ὀρθοδοξίας καὶ δικαιοσύνης ὅσα, πᾶσαν νεωτεροποιὸν αἵρεσιν ἀπεσείφετο, καὶ ἐκ τούτου περιβόητος γενομένη, μέχρι καὶ τῶν κρατούντων ἡ περὶ αὐτῆς φήμη διέδραμε.

4 Κωνσταντῖνος δὲ ὁ μισόχριστος καὶ εἰκονόμαχος, ὡς ὁ λόγος ἐδήλωσε, τῶν Ῥωμαίων ἐτυράννει τότε ἀρχήν· ὃς εἰς τὴν αὐτὴν πλάνην μεταθῆναι ταύτην δῆθεν ἀπάδης θέμενος, τῶν συμφρόνων ἕνα προσκαλεσάμενος, Παρεύθητί, φησὶν, κατὰ τήνδε τὴν ἐπαρχίαν καὶ τὴν Ἄνθουσαν εἰς τὴν ἡμετέραν δόξαν ἀποκλῖναι μετάπεισον· καὶ εἰ μὲν πείθοιτο, εὖ ἔχει ἂν· εἰ δ' ἄρα, πιμπρησάμενος αὐτὴν τοῖς ἡμετέροις νόμοις, καὶ μὴ βουλομένην πειθῆναι παρασκεύασον. Ὁ δὲ πολλοὺς καὶ ἄλλους μετ' αὐτῆς παραλαβών, καὶ καταβὰς πάμπολλα τῶν ἁγίων ἐκτυπωμάτων, ὅσα ἐν πίναξι, καὶ ὅσα ἐν βάκεσι συναγαγών, καὶ τὴν Μεγάλην μετὰ δὲ ἀδελφιδῆ, ὃς τὸν ἀνδρῶνα μονῆς πότε τὴν προστασίαν ἐγκεχειρισμένος ἦν, συλλαβὼν εἰς ἐξέτασιν ἄγει. Καὶ παραυτίκα μάστιξι μὲν ἐπὶ πολὺ ὁ ἀδελφιδῆς καταξαίνεται, καὶ ὑπὸ τῆς Ἁγίας προθυμοποιεῖται τῇ ὁμολογίᾳ ἐμμένειν, καὶ ταῖς βασάνοις ἐγκαρτερεῖν, ὃς ἐκλιμπάνειν μέλλων ἀπολύεται.

5 Αὕτη δὲ ἐκ τεσσάρων τείνεται, καὶ νεύροις ὠμοῖς μαστίζεται, καὶ τὰς ἱερὰς εἰκόνας παμπόλλας ἔσας ἀναφθείσας κατὰ τῆς κεφαλῆς δέχεται, καὶ κατὰ τῶν πεδίλων ἄνθρακας πυρὸς τὰς πόδας καυθησομένη· ὅθεν Χριστὸν χάριτι ἄφλεκτος μείνασα ὑπερορίζεται. Ἔπειτα δὲ βασιλέως μετὰ παντὸς τοῦ στρατεύματος κατ' αὐτὴν δὴ τὴν ἐπαρχίαν ἐκδημήσαντος, ὡς τὴν Ἁγίαν ἑαυτῷ παρασησάμενος ἐξετάσῃ, τῇ ταύτης εὐχῇ ἀορασίᾳ τέως πεδηθεμένη τὰ κατ' αὐτῆς πρὸς αὐτὸν μελετώμενα διεκώλυσε εἰς πέρας διελθεῖν· καὶ τὴν βασιλίδα δυσκόλως καὶ μελλήσει θνήσκειν, καλῶς ἔχειν αὐτῇ, καὶ δύο [παιδία] ἄρρεν καὶ θῆλυ ἀποτεκεῖν *, πρὸς δὲ βασιλέως ἐρωτηθεῖσα ἐξεῖπε· καὶ ἑκάστῃ τὴν βιοτὴν καὶ διαγωγὴν προεμήνυσεν. Ὅθεν ἡ βασιλὶς ταῦτα ἀκούσασα, πλεῖστα ταῖς ὑπ' αὐτὴν μοναχαῖς χωρία τε καὶ ἀναθήματα καθιέρωσε. Καὶ ὁ τύραννος τὸ κατ' αὐτῆς ἐγχειρήσεως ἀπέστη. Οὕτως οἶδεν ἀρετὴ θήρας μὲν ἐξημερεῖν, πολεμίους δὲ φίλους ποιεῖν.

6 Ἔνθεν τὸ Ὁσίας μεγαλυνθείσης καὶ τοῖς ἁπάντων στόμασι ᾀδομένης, πολλοὶ πρὸς αὐτὴν οἱ μὲν εὐχῆς χάριν ἐφοίτων· οἱ δὲ ἀποτάξασθαι τῷ τῆδε βίῳ· οἱ δὲ ὧν ἕκαστος προσεπλήττο νοσημάτων, τὸ θεραπείας τυχεῖν. Ἐν οἷς καί τις ἀνὴρ στρατιώτης τὴν τάξιν μετὰ γυναικὸς παρεγένετο. Μεταμείψας δὲ τὸ σχῆμα παιδίον πρὸς τὸ Μεγάλης αἰτήσων καί τοι καρποφορήσων, εἰ δὲ σκοπὸν ἐπιτύχοιεν, παρ' ἧς τὰ ἐνθυμήματα τῆς καρδίας ἀκούσας, καὶ διὸ παρεγένετο πληροφορίαν δεξάμενος, χαίρων οἴκαδε ἀντιπέρεψεν. Εἰ δύναιτο δέ τις ἄμμον παραλίου, σαγήνας ὑετοῦ, βάθος θαλάσσης, ὕψος ἀέρος, καὶ εὖρος γῆς ἀγεω-

* *Sirm.* ἓν ἄρρεν καὶ ἓν θῆλυ γεννῆσαι παιδίον.

quæ eventura ipsi erant, prædixisset, illam dimisit, tempore, quo è vita migraturus erat, ei significato. EX MSS.

3 Dum verò ad triginta usque sorores ad ipsam accessissent, & oratorium esset ædificatum, jamque prope adesset tempus, ut ea, quæ senex dixerat, ad finem pervenirent; mirabilis ille Sisinnius è vita migrat. Anthusa autem magna, videns sororum communitatem sub obedientia vivere, duo templa ab ipsis fundamentis erexit Deiparæ & Apostolis: quorum illud quidem, quod erat Deiparæ, monialibus: illud verò, quod erat Apostolorum, monachis distribuit *f*. Multi verò pœnitentiæ stimulis compuncti, olim quidem ad sanctum Sisinnium, nunc autem ad magnam quoque ventitabant Anthusam, ipsius ductu & informationibus imbuti: plena quippe sanæ doctrinæ & justitiæ, hæresim omnem, res novas molientem, aversabatur: unde & memorabilis evasit, & fama ejus usque ad imperatores pervenit. *sorores congregat, condit templa:* *f*

4 Constantinus autem Christi osor & imaginum impugnator, uti diximus, Romanum tunc imperium tyrannide vexabat: qui suum hanc Virginem ad errorem traducere studiosè satagens, unum ex his, qui idem sentirent, advocavit, &, Proficiscere, inquit, ad istam provinciam; & persuade Anthusæ; ut nostræ se submittat opinioni. Si morem gerat, bene habet: sin minus, tormentis excruciatam, legibus nostris vel invitam obtemperare coge. Hic, multis aliis secum assumptis, collegit, quas convasare potuerat tam in tabulis quam in linteolis, plurimas sanctas effigies, Sanctam unà cum nepote *g*, cui virorum monasterii tunc commissa erat præfectura, comprehensam in examen adducit; & statim nepos flagris diu excarnificatur, & Sanctæ hortatu promptus efficitur, ut confessioni inhæreat, & in cruciatibus persistat, qui jam defecturus viribus solvitur. *dura sustinet à Constantino Copronymo* *g*

5 Ipsa verò quatuor ex partibus tenditur, crudisque nervis flagellatur, & permultas sacras imagines ardentes supra caput accipit, prunis ignis infra calceamenta accensis; ubi Christi gratiâ manens illæsa, in exsilium mittitur. Postea dum imperator cum exercitu suo universo ad illam regionem profectus esset, ut Sanctam sibi sisteret ad examen: cæcitas illum precibus ejus detinens impedivit, ne ea, quæ adversus ipsam machinabatur, ad finem pervenirent. Imperatricem *h* quoque, partu laborantem ac morituram, bellè valere, & duos [pueros] marem ac feminam peperisse, ab imperatore interrogata edixit, & utriusque vitæ & instituti rationem prænuntiavit. Quo factum, ut, his auditis, imperatrix monialibus ipsi subjectis plurimos agros ac donaria consecrarit; & tyrannus manum ab ipsa abstinuerit. Ita novit virtus feras condocefacere, atque hostes reddere amicos *i*. *pro cultu sacrarum imaginum: sed postea ejus ira mitigatur.* *h* F *i*

6 Exinde Sancta ad magnum nominis splendorem evecta, & omnium ore celebrata fuit; multique ad eam confluebant; hi quidem ut preces ejus poscerent; illi verò ut præsenti vitæ renuntiarent; alii denique ut à quibus detinebantur infirmitatibus, sanitatem consequerentur. Inter quos unus, professione miles, simul cum uxore ipsam accessit. Mutato autem habitu, puerum à magna Sancta petens, fructum inde, siquidem scopum assequeretur, relaturus, cogitationes cordis ex ipsa audivit, & qua de causa eò advenisset: & plenâ conceptâ fiduciâ gaudens domum rediit. Si littoris arenam, stillas pluviæ, profunditatem *Sancta pluribus deinde rebus gestis clara migrat ad Dominum.* *i*

EX MSS. maris, altitudinem cæli, ac terræ latitudinem describere quispiam possit, poterit etiam is res à sancta Anthusa gestas scripto tradere. Sed communi hominum conditione ipsa quoque debebat gustare mortem, & dormire somnum, Sanctis convenientem. Contigit hoc ipsa die dormitionis megalomartyris Panteleemonis: ista namque die ut è vita excederet, precibus impetravit. Depositа autem est in cellula, in qua vixit, miracula patrans inaudita, in gloriam & laudem Christi, Dei nostri. Amen. *k*

ψαι, δυνήσεται ϗ τὰ τῇ ὁσίᾳ Ἀνθούσῃ πεπραχθέντα γεγραφῇ παραδῶναι. Ὅμως ϗ ταύτῃ ὡς ἀνθρωπον ἔδει θανάτῳ γεύσασθαι, ϗ ὑπνῶσαι ὕπνον τοῖς δικαίοις πρέπεντα. Κατ' αὐτὴν δὲ ἡ ἡμέραν τ῀ κοιμήσεως ⸗ μεγαλομάρτυρος Παντελεήμονος· τοῦτο γὰρ αὐτῇ δι' εὐχῆς ἦν τὸ ἐν αὐτῇ τελειωθῆναι· κατετέθη δὲ ἐν τῷ κελλίῳ, ἐν ᾧ ϗ ἐβίωσε, θαύματα ἐκτελοῦσα παράδοξα εἰς δόξαν ϗ ἔπαινον Χριστοῦ ⸗ Θεοῦ ἡμῶν. Ἀμήν.

D

ANNOTATA.

12 Prodiit in lucem anno 719, & sequenti renuntiatur imperator à patre & S. Germano: pessimam efflavit animam die 14 Septembris, Indictione 14, anno 775, quæ uti & alia breviter collecta invenies apud Cangium superius citatum. Ceterùm quod Copronymus fuerit dictus, à fœdato sacro fonte, satis notum est.

B b *Sanctos huic synonymos invenio: at quisnam hic sit* monachus, presbyter *ac* thaumaturgus, *sicut in hoc elogio vocatur, nondum potui invenire in Fastis, quos consului.*

c *In elogio, quod est in ecgrapho nostro bibliothecæ Ambrosianæ, scribitur* Μανταυεον; *sed adhærendum pluribus aliis exemplaribus supra citatis. De isto loco difficultates nostras ibidem proposuimus.*

d Ἐννακοσίων *scribe cum Ambrosiano nostro ecgrapho.*

e *Locum hunc non exprimit elogium inter apographa Ambrosiana: qui ubi sit, malumus discere, quam docere.*

f *In apographo Ambrosiano ita legitur:* δύο μοναστήρια συνηγμένη ϗ ναὸς μεγίστος ἅμα ϗ τερπνοτάτος. Duo monasteria construxit, & templa maxima simul & venustissima.

g *De hoc nepote non meminit elogium Ambrosianum.*

h *De tribus Copronymi uxoribus, prima quidem Irene, secunda Maria, tertia denique Eudocia, agit Cangius supra citatus, pag. 125.*

i *Historiam hanc de partu, & quæ circa illum hic narrantur adjuncta, non habet elogium inter apographa Ambrosiana; uti nec illa, quæ mox hic sequuntur de milite. Inde tamen habemus,* προρρήσεις δή τινας εἰπεῖν, αἳ ϗ τέλῳ εἰλήφασι, ϗ μύρια θαύματα ἐργάσασθαι, prædictiones quasdam enuntiasse, quorum exitus veritatem comprobavit, & millena miracula patrasse.

k *Elogium Ambrosianum ita concluditur:* Μικρὸν νοσήσασα, ϗ ἡ ἡμέρα τ῀ ἀθλήσεως ⸗ ἁγίᾳ μεγαλομάρτυρος Παντελεήμονος τ῀ τῇδε μετήσατο, ϗ πρὸς τ῀ ποθούμενον Γησοῦν διαβαίνει. Modicum infirmata, die certaminis sancti megalomartyris Panteleémonis ex hac vita migrat, & ad desideratum Jesum transit. *De quo Martyre agimus hoc die cum Martyrologio Romano.*

DE SS. MARTYRIBUS
GEORGIO DIACONO, AURELIO, FELICE, NATALIA, ALIAS SABIGOTHONE, ET LILIOSA
CORDUBÆ IN HISPANIA.

F

C

J. B. S.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

Sanctorum ordo, dies obitûs, cultus, Acta, & translatio SS. Georgii & Aurelii.

ANNO DCCCLII.

MM. series ab Usuardo transposita,

*Lorio*sam hanc Martyrum classem cum tot aliis Cordubensibus, acceptam referimus incomparabili ipsorum vindici & encomiastæ S. Eulogio, horum certamina prosecuto lib. 2 cap. 10 egregii istius Memorialis, ex quo solo tot fortissimi Christi pugiles innotuerunt. Ibi ipse illos hoc ordine disposuerat, jam dicti capitis titulum sic efformans:* De sanctis martyribus Aurelio, Felice, Georgio, Sabigothone & Liliosa; *nempe juxta historiæ suæ seriem, ubi certe* Aurelius *primum locum obtinet gestis ac virtutibus plane heroicis, cum uxore* Sabigothone, *lectissima ipsa & sanctissima femina; tum* Felix, *ex aliquo lapsu ad se reversus, cum* Liliosa *itidem conjuge:* Georgius *demum monachus advena Palæstinus, quem, haud dubie, quod diaconus fuerit, cæteris præferendum putaverit Usuardus, viros etiam feminis anteponens, primus utique & solus, inter classicos Martyrologos horum Sanctorum laudator, ad quem quæ cursim in observatione alibi annotavimus, hic paulo fusius ex translationis* SS. Georgii & Aurelii *narratione, apud Mabillonium in Actis Benedictinis, post ipsa Sanctorum Acta inferius deducemus.*

2 *Nonnulla hic explicanda sunt, atque imprimis dies quo sanctissimi Pugiles agonem compleverunt, à laudato Usuardo signatus* VI Kalendas Septembris, *contra quam expressissimè scripserit Eulogius* VI Kalendas Augusti, *ut etiam in sua editione legit Surius. Ordinem item transposuisse Martyrologum, patet, dum ita annuntiat:* Eodem die, natalis SS. Georgii diaconi, Aurelii, Felicis, Nathaliæ & Liliosæ, quorum primus miræ abstinentiæ monachus, ab Hierosolymis Cordubam adveniens, cum reliquis ex eadem urbe claro

uti etiam natalis dies perperam signatus;

A claro germine ortis, diu optatum, ſibique à Domino præmonſtratum meruit aſſequi martyrium. *Hæc tranſumens Equilinus epiſcopus in ſuo Sanctorum Catalogo, eumdem non ſolum notavit paſſionis diem, ſed longe pejus omnia adſcripſit Viennenſi Martyrologo, qui hoſce Martyres nec novit nec uſquam retulit.* Hæc, *inquit ille*, Ado in Martyrologio, *unde & noſtro Andreæ Schotto, S. Eulogii ſcholiaſtæ, errandi anſa præbita eſt, dum ſanctum* Archiepiſcopum hos divi Eulogii libros legiſſe *exiſtimavit; ubi omnia ad ſolum Uſuardum, Cordubam uſque ad colligenda Sanctorum corpora peregrinatum, omnino referenda ſunt.*

ut rectè obſervavit Galeſinius,

3 *De his Martyribus non male meritus eſt Galeſinius, & hoc die &* XXVII *Auguſti eos collocans, diverſiſque utrobique elogiis exornans, quorum illud præplacet quod habet* VI *Kalendas Septembris, ſervata S. Eulogii in nominibus ſerie & proprietate, his plane verbis:* Cordubæ in Hiſpania, ſanctorum martyrum Aurelii, Felicis, Georgii, Sabigothonis & Liliosæ. Hi in Arabica perſecutione, pro teſtimonio & fide Jeſu Chriſti, B acerrimè decertando, nihil ejus amori præpoſuerunt, non parentes, non cognatos, non affines, non amicos, non vicos, non res, non prædia; ſed omnibus his abjectis, per martyrium ad æternam perveniunt gloriam. *Ad hæc etiam rectè hoc die obſervat:* De iis copioſe admodum ac piè ſcribit S. Eulogius... Horum diem natalem... Equilinus & Uſuardus adſcribunt VI Kal. Sept. noſque itidem, illos ſecuti, copioſius illo die quam hoc die de ipſis ſcripſimus. Verum ſi Eulogium, quem illorum martyrii ſpectatorem ſequi debemus, audimus; non rectè illi neque nos diem & menſem eorum martyrio tribuimus. Quod vero Surius & Uſuardus Nataliam, non Sabigothonem S. Aurelii uxorem nominant, hoc, ut cetera multa, longè diverſum eſt à narratione S. Eulogii; ut recte notat Ambroſius Monalius: *voluit dicere* Morales, *quem, ſi lubet, videſis in Chronico tom.* 3, *lib.* 14, *cap.* 13: *nobis ſatis eſt fontem exhibere.*

quem Baronius tamen hic ſecutus non eſt.

4 *Nec ordinem S. Eulogii nec nomina ſervavit Baronius, dum ita ſcripſit:* Cordubæ in Hiſpania, Sanctorum martyrum Georgii diaconi, Felicis, Aurelii, Nataliæ & Liliosæ in perſecutione Arabica. *Rectè quidem in præponendo ceteris* S. Georgio *monacho, utpote* diacono, *Uſuardum ſecutus eſt; at cur* S. Felicem *antetulerit* S. Aurelio, *totius cohortis anteſignano, prorſus non intelligo:* Nataliæ *nomen ipſi etiam magis placuit quam* Sabigothonis; *quod tamen Galeſinius ad mentem S. Eulogii, ſcrupuloſius ſervandum cenſuerat: Non magnopere ab ipſo Galeſinio differt Baronius in ſuis annotatis, præter jam dicta obſervans, paſſos eſſe ſanctos Martyres æra* DCCCXC, *à Chriſto autem nato* DCCCLII, *ubi vides ſervandam regulam toties traditam de ſubtrahendis annis octo & triginta.* Ibi idem Eulogius, *inquit*, recitat Georgii epiſtolam ad univerſos Chriſtianos in Hiſpania conſiſtentes, qua eos ad ſubeundum martyrium roboravit. Eſt ejus exordium: Cognoſcite, ô fratres chariſſimi, meum introitum in Hiſpaniam *&c. Inſerta hæc nempe eſt Eulogiana ſanctorum Martyrum hiſtoriæ, quam in hac noſtra editione invenies num.* 31.

Acta præſtantiſſima ſunt,

5 *Porro de omnimoda Actorum ſinceritate dubium ſuboriri nullum poteſt, ſpirat veritatem tota hiſtoria, torpentes etiam animos ad Chriſtianas virtutes, quin & ad perfectionem inflammans, exemplis ſane primitiva Eccleſia dignis, ut narrationes hujuſmodi ſimplicitate ſua magis intellectum convincant animumque nutriant, quam tot alia Acta metaphraſticè expolita atque ornata, à quibus plerumque, modo neſcio quo, abhorrere compelluntur qui genuinis & primigeniis ſanctorum Martyrum geſtis evolvendis meditandiſque aſſueverunt. Hæc utique & qua edidit Theodoricus Ruinartius; quæque in opere noſtro probata invenerat, in juſta ſpecimina proponere ſibi debuit nuperus aliquis Odoacer Ilbachius, præcipiti judicio ac perturbata mente multa perperam definiens, Actaque miſerè vindicans, quorum pretium vix primis labris ſe deguſtaſſe, nimis quam manifeſtè demonſtrat. Neque diſplicere poteſt ſancti Hagiographi ſtylus, licet non numquam ſcabroſus, aut in vocibus fingendis liberior: ad intima certe penetrat elegans pro eo ſeculo oratio, zelo magis & fervido apoſtolico ſpiritu, quam rhetoricis lenociniis ita incenſa, ut vel invito lacrymas norit exprimere. At de S. Eulogii præclaris meritis ſatis alibi à nobis dictum eſt.* AUCTORE J. B. S.

quibus additur duorum primorum tranſlationis hiſtoria.

6 *Actis ipſis ſubjungenda omnino fuit hiſtoria tranſlationis præcipuorum duorum in hac claſſe pugilum, ſanctorum* Georgii *nimirum &* Aurelii, *ac capitis ſanctæ* Sabigothonis *ſeu* Nataliæ; *quas pretioſiſſimas reliquias Corduba in Franciam detulit laudatus toties à nobis Uſuardus Sangermanenſis monachus, cum ſocio Odilardo ad obtinendum S. Vincentii martyris corpus in Hiſpaniam profectus, ut pluribus narrat Aimoinus monachus ſcriptor totius hiſtoriæ, à Mabillonio inſertæ parti* 2 *ſeculi* 4 *Actorum Ordinis S. Benedicti à pag.* 45, *ubi ejuſdem tranſlationis feſtivitatem recoli aſſerit ad diem* XX *Octobris. De cetero autem cum in obſervationibus ſuis prævius omnia eo ſpectantia abunde explicet, Aimoini vero integrum textum reddat, quem nos Ms. quidem ſed mutilum plane habemus, plura hîc exponenda non cenſuimus: Habe hîc igitur modo totam ipſam S. Eulogii narrationem ex noſtri Andreæ Schotti notiſſimâ editione, ſed modo noſtro diſſectam & in capita ſua diviſam, præteritis iis omnibus, quæ apud nos ex variis codicibus tranſcripta, à genuino textu plurimum differre deprehenſa ſunt, ut proinde vix ea citare auſi ſuerimus.* E

HISTORIA F

Vitæ ſingulorum ac Paſſionis. Ex S. Eulogii Memoriali Sanctorum lib. 2, cap. 10.

CAPUT I.

S. Aurelius à puero virtutibus præcellens, S. Sabigothoni matrimonio junctus, exemplis Martyrum mire accenditur; ab eaque, ultro conſentiente, thoro ſeparatur.

S. Aurelius fidelis Chriſtiana occultè inſtituens

FUit præterea quidam juvenis, nomine Aurelius, natalibus & rebus plurimis antecellens. Hic in infantia matre chriſtiana, & patre gentili

Ex S. Eulogio.

tili orbatus, tutelâ amitæ ſuæ fideliſſime uſque in annos adoleſcentiæ fovebatur, docebaturque Chriſtum veraciter credere Deum: nec præter Eccleſiam ſalutis viam, & iter regni cæleſtis alibi poſſe reperiri, imbuitur. Quod documentum venerabilis puer apprime ebibit, ita ut licet Arabica erudiendus litteratura traderetur, cogentibus affinibus: inſontibus tamen præfixam cælitus animis fidei Sanctæ notitiam nulla vanitatis figmenta immutare quiverunt: ſed corde ſemper chriſtianiſinum ſuum retentans, cum ad ſolam deriſionem meditationi perituraram inſiſteret litterarum, eo amplius in amorem chriſtianæ fidei exardeſcebat, quo liquidius deliramenta perverſi dogmatis probans, ſubtilem dæmonioſi *a* illius fallaciam advertebat. Et cum non poſſet publicè cultum fidei gerere, ubique tamen Dei ſacerdotibus ſeſe commendans, pro ſe efficacius exorari poſcebat.

mire proficit, & ſponſæ condignæ deſtinatur: B

2 Interea provehitur in annis juvenilibus ſtrenuus adoleſcens &, florentibus genis, virili facies exornatur decore. Hinc, adhortatione affinium, condignum ſuæ nobilitati connubium appetere cogitur. Hinc unuſquiſque ſuorum, prout noverat, illius, vel illius optimam eſſe ſobolem aſſerebat: ipſe autem interius aliter ruminans, Chriſto ſui connubii negotium committebat, crebris interventibus precum cæleſte numen exorans, ut talibus præpollens votis conjux ſibi daretur, quæ ſecretum ſuum in melius proficere contenderet, faveretque mente & corpore cultori latenti *b*. Cujus favore tandem adjutus, reperit honeſto germine virginem conſtipatam, rebus inclytam, moribus comptam, ſpecieque pulcherrimam. Quæ cum præcipuo venuſtatis habitu extrinſecus decoraretur, præſtantius tamen introrſus ſpiritali enitebat decore. Quia omnis gloria filiæ regis ab intus; id eſt in penetralibus mentis. Ibi enim ſanctitate, in fimbriis aureis, varietate ſcilicet amicta virtutum, Chriſto regi placitum exhibebat famulatum.

b

quæ & ipſa religioſè educata fuerat. C

c

d

3 Hæc namque puella, parentibus paganis progenita, adhuc cunabulis incubans, patre orbata eſt. Cujus genitrix alium virum ducens; qui fidem Chriſti occulte retinebat, conjugem impietatis errore extirpans *c*, privignam Chriſto aſſignare ſtuduit, eamque ex Sacramento baptiſmatis Sabigotho *d* appellans; licet publice paganis admiſcerentur, geſtabant verò animo firmiori utrique pietatis religionem. Hanc ſibi puellam venerabilis juvenis jure conjugalitatis aſciſcens, completis ſponſalium titulis, arrarumque pignore, alternanti in invicem exhibitione contradita legitima, ad ultimum miniſterio ſacerdotum ex more ſacrantur, ſicque pari commercio aliquo tempore clanculè fidem Chriſti gerentes, non omnibus arcanum ſuæ fidei revelabant, carnis infirmitate depreſſi, non diminutione utique voti.

Sic & Felix Liliosæ conjunctus eſt.

4 Fuit autem beato Aurelio proximus genere vir quidam, nomine Felix, ſancta inſuper eidem dilectione connexus, qui occaſione diaboli in fide vacillans, cum poſtea lapſum prævaricationis ſuæ altius ſuſpiraret, ultra non potuit patulo congreſſu religionem Chriſti exercere. Qui & ipſe filiam occultorum Chriſtianorum, nomine Lilioſam, in conjugem ducens, Chriſtum in abditis tectius excolebat. Quapropter inconvulſibiliter invicem adhærentes, ſemper unam habuere familiaritatem, eamdem geſſerunt dulcedinem, nec proſperis, nec adverſis caſibus ſe diſparantes, idem illis extitit affectus: tantaque illa pietatis neceſſitas in utroque fratre perfectionem contulit charitatis, ut nec vita, nec morte diviserentur, quos par religionis occaſio glomeraverat, de quibus merito enarrandum eſt: Sancti, amabiles, & decori quomodo in vita ſua dilexerunt ſe invicem, ita & in morte non ſunt diviſi. D

Joannis aliorumque Martyrum paſſionibus

5 Exactis igitur non plurimis annis, accidit, ut eo die in forum proficiſceretur Aurelius venerabilis, quo Joannes *e* ille (cujus in priori libro meminimus) odio nominis Chriſti uſque ad necem verberibus cruentatus, retrorſum aſello evectus, immenſoque vinculorum pondere coarctatus, ut in parte ſtramentum *f* reclinaretur jumenti, qua ejus crura pendebant; præcedentibus illorum præconibus, totam circumeundo urbem ſatellitum miniſterio ad ſpectaculum vulgi pertractus eſt. Et cum hinc inde voces exprobrantium reſultarent dicentes, nullatenus dignam ſui ſceleris pœnam eumdem adhuc perſolviſſe, quippe quem tantæ reverentiæ vatem ſubſannatione impetere non verentem, plectendum potius morte turpiſſima congruebat: extemplo futurus belliger, amore compunctus martyrii, cæleſti quodammodo flamine aſpiratur, ut illud pro ſe fieri ſpectaculum crederet, cauſaque admonitionis ſibi fuiſſe oſtentum, ne ſcilicet formidare deberet eos, qui corpora trucidant, cum nihil anxietatis animabus poſſint inferre, ſed illum potius pertimeſceret, qui poteſt corpus & animam perdere, & mittere in gehennam.

e

f

mirè animatus Aurelius,

6 Cujus fidei ſtabilitatem admirans; Vere, inquit, ſuper angelicam petram tabernaculum credulitatis hujus viri fundatum eſt, quod tanta vis tormentorum non impulit, nec labilium pœnarum aura concuſſit. Quod ſi qui vexillum Chriſti revelatis gerit aſpectibus, tot ſeria cruciamenta zelo Redemptoris ſuſtinuit, cum utique cladem illius ſupplicii prævaricando poſſet evadere: & melius carnis ſuæ jacturam quam perniciem animæ judicans, non ſe paſſus eſt ſub unius vocis articulo à Chriſti religione abſtrahere: quibus me ego dignum convitiis credam erudiendum, vel quo me arguendum ſupplicio debeo tradere, ut vigorem illius damnati, quem hodie intuitus ſum, capiam, fruarque conſtantia?

ſe ipſum ad perfectionem exſtimulat, F

7 Hæc, dum crebreſcentibus ſupernis jam vocationis ſuſpiriis, ruminare animo cœpiſſet, regreſſus domum retulit piæ ſodali cuncta quæ viderat, lætoque ſpiritu addit: Tu ſemper, dulciſſima conjux, cum ego mihimet viverem, & Deo mortuus eſſem, ſedulo me adhortata ad confeſſionem trahebas: inſtabas quotidie me ſeculi voluptatibus nitens avellere: tenebroſis mundi affectibus felicitatem æterni regni præferebas, labentia cuncta, & omne quod fine arctatur, ſuadebas relinquere: prædicabas monachos, mundum renuntiantes laudabas; religioſarumque converſationem oblectans, vitam ſæpius ſuſpirabas Sanctorum. Sed ego necdum ſupernæ gratiæ compunctione luſtratus, omnino ſalutaribus non poteram acquieſcere hortamentis, aut forte correctionis meæ præfinitam à Deo patre nondum inſiſtens admonitionem, differebam operibus exequi quod, licet tenuiter, animo meditabar.

conjugem ad eamdem exhortans;

8 Ecce jam nunc, chariſſima, tempus acceptabile venit: adſunt dies ſalutis, in quibus à retroactis, & exterioribus reſilientes, in id quod in ante eſt, nos extendamus. Et primo omnium munditiæ & continentiæ perfectius ſtudentes, vacemus orationi, quo facilius ad reliqua ſanctitatis

A tatis induſtria properemus. Fiat nunc ſoror, quæ extitit conjux : in affectu germanitatis thorus noſtræ conjunctionis pertranſeat : proficiant ſoboles animarum : ſubcreſcat ſpiritualium generatio, & ſpreta glutinatione membrorum cœnoſa, noverit mens præſtantius (adempta carnis delectatione) perpetuæ incolumitatis producere germina. Ut quoquo modo condigni martyrii præmio habeamur talium meditatione laborum.

hæc vero eodem ſpiritu impulſa

9 Suſcipit lætantibus animis venerabilis mulierpium viri conſultum, gaudenſque multipliciter in ſubitatione inſperatæ ſalutis; Hæc eſt (ait) immutatio dexteræ altiſſimi, hæc ſunt jam noſtræ vocationis auſpicia : hæc ſunt, quæ ſemper optabam, æterni Regis commercia : ut carni morientes, vivamus ſpiritu, quo illi facilius uniamur, de quo ſcriptum eſt : Spiritus eſt Deus, & eos, qui adorant eum, in Spiritu & veritate oportet adorare. Quamobrem, Domine mi, quia hoc tibi non humanitus revelatum eſt, ſed Pater cæleſtis te olim ad æternam præſcriptum militiam, concitis vult jam greſſibus properare, cunctis nos vinculis abſolvamur, excutiamur à pulvere, deſiderio vitæ perennis ſurgamus.

B

in thori ſeparationem omniaque pia conſentit.

10 Fit itaque utrorumque communis in Dei ſervitute aſſenſus, dividuntur cubilibus, votis conciliantur. Præfulgent lectuli fulcra veſtium, colorumque varietate, qua ſuam converſationem vulgo celarent. Illi autem in interioribus angulis tabernaculi ſuper ſtructum crudo latere thorum, hiſpidis tantummodo inſtructum ciliciis, diſpares incubabant. Jejunabant ſæpe : ſine intermiſſione orabant, & quoſcumque noverant pſalmos, noctu meditabantur. Vincebant tenebrarum chaos interjecto vigiliarum labore, omnemque dæmoniorum fraudem talibus evincebant ſtudiis. Miniſtrabant egenis : curam pauperum omnino gerebant. Et quoniam adhuc jam dictus Joannes carcere detinebatur, nos quoque ex antro educti, his vinculis detinebamur : utraque etiam virgo, Maria ſcilicet & Flora *g*, tunc feminarum latibulis *h* cauſa fidei incolebant : aderat frequens eorum erga compeditos diſcurſus, ex eo videlicet tempore quo beatus Iſaac *i* monachus, ſeu ceteri Sancti, qui præditam veritatis præconio linguam, principibus, & judicibus confeſſuri, quæ vera ſunt, aſtiterant, & propter eamdem veritatem occubuerant. Quorum conſtantia perdurabili, multiplici virtutum robore horum auctæ ſunt vires. Nam ille viros perluſtrans, *k* illa ſuis retentas clauſtris feminas requirebat.

g
h
i

C

k

ANNOTATA.

a Dæmonioſi *apud medii ævi ſcriptores pro* dæmoniaci : *quod procul dubio ad Mahometem refertur : in Ms. noſtro, ſed valde interpolato & contorto, legitur* dæmonum.

b *Intellige ſibi ipſi (Aurelio) occultè Chriſtiano.*

c *Duriores hujuſmodi phraſes raræ non ſunt apud S. Eulogium.*

d *Ferit non nihil* Sabigotho *Chriſtianum nomen*; Nataliam *ſubſtituerunt aliqui, at ſic ſemper legit noſter Andreas Schottus.*

e *Eſt is, haud dubie, de quo loquitur S. Eulogius pag.* 242 *num.* 6.

f Obſcure ſignificat, *inquit Schottus in ſcholiis*, pondere catenarum aſelli clitellas ſubverſas & dejectas, ita ut in caudam defluerent : eo enim crura retrorſum aſello inſidentis inclinata fuiſſe videntur. *Vide ibi quæ in Surio adjecta merito idem ſcholiaſtes exiſtimat.* Ex S. Eulogio.

g *Harum Vita & Paſſio deſcribitur eodem lib.* 2 *Memorialis, cap.* 8.

h *Mallem legere* latibula.

i *De hoc agitur cap.* 2.

k *Satis receptus nominativus, pro ablativo abſoluto.*

CAPUT II.

A S. Eulogio probè edocti ambo ad omnimodam perfectionem contendunt; & ſancta conjuge viſione recreata, abdicatis omnibus, nihil niſi martyrium ſpirant, relictâ aliis filiarum duarum curâ.

E

In S. Eulogii captivi notitiam adducti

IBi ego eum agnovi : ibi amicitiam ejus adeptus ſum, ibique ſe à nobis inſtitui deprecatur, quid agi deberet tam de rebus, quam de gemino pignore, quod, Deo donante, acceperat. Si liceret tales deſtitui, quas utique poſt necem ſuam profano tradendas ritui altius condolebat : vel ſi illam divitiarum copiam protinus fiſco agglomerandam, inordinatam relinquere congruebat. Cui cum omnia intuitu regni cæleſtis, & cauſa retributionis æternæ non ſolum relinquenda, verum etiam fugienda fore cenſerem, potiſſimumque ſuarum potius animarum quam liberorum eſſe commodis conſulendum, quibus utique Chriſtus vindex, pater, & tutor eſt, nihilque prorſus rerum temporalium præponi debere deſiderio Redemptoris, ſeu fruendi Sanctorum conſortio docerem, confeſtim ſubjunxi : Si provida facilitas ſuppetit, qua hæc omnia, magiſtra intercedente diſcretione, ordinentur; utile primo judicamus, ſobolem tutiori loco tranſponi, ubi Chriſto liberius aſſignetur : rebus quoque juxta mandatum Domini venditis, pauperibus erogari, quo expeditior vobis pateat deinceps poſt Chriſtum ingreſſus. Sic denique veritas ſancta ſciſcitanti ſe juveni quatenus vitam æternam poſſideret : Si vis (inquit) perfectus eſſe, vade, vende omnia quæ habes & da pauperibus, & veni ſequere me, & habebis theſaurum in cælis.

F

chriſtianæ perfectionis principiis

12 Sed etſi pars aliqua in ſtipendium relinquatur infantium, culpabile eſſe non poterit, quod multa patrum inſinuant documenta. Ideoque ſi ad hanc diſpenſationem poteſtis attingere, optima res & perfectius opus eſt : quod vos, omnibus expeditis negotiis, ſecurius ad militiam cæli ire compellet. Sin vero quorumdam difficultatum repagulis oblatrantibus, hæc diſpenſatio revellitur, & nulla intereſt libertas, qua hæc indulgentiſſime ſuppleantur (præſertim cum magis ex aliquo perturbationes emergere formidatis, quæ veſtræ intentioni obſiſtant) non cunctandum eſt ſpernere patrimonium, quod multo melius, & latius in cælo, quo vos nitimini proficiſci, reperitur. Non filiarum affectus ſocietati Sanctorum eſt præponendus, cum & illas poteſt Deus in ſeculo enutrire, qui compactavit in utero, ſiquidem ei provida de omnibus cura eſt. Non omnes parvuli parentum induſtria refoventur, nec cunctæ proles nutritio educantur labore. Naſcitur

ex S. Eulogio. citur homo, orbatur in cunabulis ſolatio genitoris, non tamen creatoris gubernaculo deſtituitur, qui eſt pater orphanorum, & judex viduarum.

ſic ambo inſtituuntur, 13 O quam multi parvuli, nutricum cura dilicatius educati, in deteriora deveniunt! Quam plures pupilli ab horribili egeſtate in magnarum affluentiam opum excreſcunt, & fiunt multarum domini rerum, qui vix pauperrimo pane provecti ſunt? Multi ex Chriſtianis progeniti, præpediente deliquio, Eccleſiæ membro privantur. Et nonnulli filii paganorum, præveniente gratia Domini, ad redemptionem fidei ſalutaris recurrunt. Nec iſtis ſacrilegium obeſt parentum, nec illis prodeſt religioſitas genitorum. Cum & hi à fide recedentes, Deo alienantur; & illi credentes in Chriſtum (per quem juſſi vivunt) eripiuntur diabolo, perenniter Deo cohærentes. Cujus rei teſtis eſt Dominus, qui in Euangelio protervam Judæorum arguens vanitatem, ait: Genimina viperarum, quis oſtendit vobis fugere à futura ira? facite ergo fructus dignos pœnitentiæ, & ne velitis dicere intra vos, Patrem habemus Abraham: dico enim vobis, quia potens eſt Deus de lapidibus iſtis ſuſcitare filios Abrahæ. Et iterum: Multi ab Oriente & Occidente venient, & recumbent cum Abraham, Iſaac & Jacob in regno cælorum: filii autem regni projicientur in tenebras exteriores: illic erit fletus, & ſtridor dentium.

ut vinctis conjungi anhelent. 14 Inſtructus igitur venerabilis juvenis, quomodo proceſſum martyrialis prælii meditaretur, vinctorum ſe precibus ſolatiandum implorans, animo lætiori in pace diſceſſit. Et cum nos ſæpius idem, quamdiu illa horribilium clauſtra carcerum habuere, non deſiſteret viſitare: frequenter tamen prudentiſſima Sabigotho latibulum illud feminarum, quo ſacratiſſimæ virgines Flora & Maria detinebantur, noctu quaſi una è compeditis incoluit, ut vel conſolaretur certantes, vel ſe affectui commendaret certantium. Imo potius
a ut pugnandi pro Chriſto rege uſibus *a* imbueretur, haberetque conſuetudinem præliandi. Inſtabat precibus, obſecrationibus laborabat, ut
C memores ſui exiſterent, adepto poſt triumphum ſponſi conſortio, quo ſaltem effuſo cruore cælum ingredi mererentur. Dant illico fiduciam hoc
b præſtandi beneficium ſanctæ virgines, quæ ſuas noverant, in nullo repugnari *b* poſt victoriam preces, nec poterant commilitonibus quidquam negare quæ ſe non dubitabant audiri.

Ad hæc Sabigotho 15 Dum ergo ancilla Domini Sabigotho, proxime poſt martyrium virginum, infra domeſticos parietes Chriſto ſervitutem minus ſuſpecta perſolveret, feſſoque exercitatione vigiliarum corpori conſulens, paululum quieviſſet, ferunt, utramque virginem, Mariam ſcilicet & Floram, niveis amictas cicladibus, diverſarum liguſtrium manibus geſtantes manipulos, cum choro Sanctorum phialas palmis gerentium, (quibus, ut puto, orationes eorum, qui ad prælium venerant informari, in conſpectum Domini ferrent) omnes cæleſtium luminariorum claritate fulgentes, eidem per ſomnium aſtitiſſe.

c 16 Quas cum illa, ut arbitrabatur, ſediliis *c*
SS. Mariæ & Floræ viſione recreata ſe reclinari humillima ſupplicatione optaret, territa majeſtate cælicolum, vix tenui allocutione aggreditur, dicens: Quam fiduciam olim præmiſſæ obſecrationis vobis in carcere, ô ſacratiſſimæ virgines, me habere jubetis? Et ſi votorum meorum commodis potitura ſum, gratiſſimis deflorate reſponſis; ne fruſtra currentes, in vacuum decidamus, ne vires noſtri conatus vano conſumantur labore, dum aliud intentio quærat, aliud merita expetant. Quia cum Deus plus meritis quam precibus faveat, novit tamen idem abdicare congeminationem precaminum, quam non juvat dignitas meritorum. Idcirco, dominæ meæ, ſponſæ Chriſti, ſi hactenus ſuſtinendi præmium ſponſionis veſtræ ſpes nobis fida ſubſiſtit, enarrare jubete: quo promptius ad ſuperna tendamus, quo validius in certamina roboremur. Tunc eam ſanctæ virgines cæleſtium diffuſione gratiarum affatibus præditis demulcentes: Commoda, inquiunt, veſtri laboris in æthereis repoſita, tempore neceſſario vobis metienda, ſervata ſunt. Nec labetur præſcriptorum merces ad prælium, quod cogit athletas invictiſſimos ire ad regnum. D

martyrium ſibi deſtinatum cognoſcit; 17 Martyrium denique vobis à conſtitutione mundi divinitus præfixum, & prædeſtinatum eſt: quod vos poſt paululum impleturas, congruit felicioribus ſolito ſanctitatis ſtudiis inſiſtere. Quapropter libamina ſacerdotum laboribus veſtris adſciſcite: ſuffragia implorate Sanctorum: ubique vos precibus ſervientium Chriſto committite: votivo veneranda Dei ſanctuaria diſcurſu incolite, & omnium religioſorum inquirite obſecrationes. Quia quamlibet præſcripta vobis quandoque futura ſint præmia, per hanc tamen induſtriam veluti quibuſdam gradibus innitentes, tantæ bonitatis arcem vos verum eſt poſſe contingere, noſtrumque ſermonem hujuſcemodi certum eſſe, indicio conteſtantes, inſtanti vobis certamine, adhæſurum contuberniis veſtris cœnobitam *d* noſtrum mittemus, qui vobiſcum palma potiturus martyrii cælitus ordinatus eſt. E *d*

ad quod ſeſe diſponit: 18 Poſt hanc viſionem oculis intuentis abductam, vehementius tantæ rei miraculo beata Sabigotho ad perficienda bella Domini concitatur. Quæ mox hilarior è ſomno exurgens, auget opera ſanctitatis, fragilem ad pugnam erigit ſexum, ſupernoque munere vires ad certandum corroborat. Hinc jam fiduciata, ſpe firmiori virum informans, omnino terrenis exui edocet, quoniam à principio mundi cæleſtibus dedicati militiis, continuo poſt victoriam cælicolis admiſcerentur.

ipſaque & conjux omnibus ſi exſpoliantes 19 Hinc magis magiſque fruendi Redemptore & collegis Sanctis ignito deſiderio conflagrati, natorum poſtponentes affectum, ſpernunt quidquid mundialis peritura ſpecies continet. Omnia diſtrahunt, venditant univerſa, quo liberiores in aſſequendo Chriſtum exiſterent. Ex quo pretio quidquam infantulis relinquentes, totum aliud ſtipendiis applicant egenorum. Virorum ac mulierum viſitant monaſteria, præcipue tamen Tabanenſe *e* cœnobium, de quo ſæpius memoravimus, quia ſummis monaſticæ regulis diſciplinæ cunctum honeſtæ famæ rumoribus illuſtrabat occiduum. Inde athletæ fortiſſimi hauriunt documentum: inde inſtituta percipiunt: ibi ſe poculo vitæ perennis ingurgitant. Ibi Sabigotho ſanctiſſima frequenter cum ancillis Dei moratur: diſcit ibi totius ſancti timoris induſtriam. Ibi geminum pignus ſub beatarum tutela conſtituunt. F *e*

ad illud unice aſpirant, 20 O ſtupenda mundi renuntiatio, & admirabilis ardor divinus! quo filiorum affectus reſpuitur, quo opum affluentiæ repugnatur: quo proximorum dulcedo refellitur, quo mors pro vita eligitur: quo labentia cuncta contemnuntur: quo, intuitu æternæ felicitatis, vincula, cædes, cruces, carceres, verbora & tormenta pro ſum-

A summis habentur deliciis. Una siquidem filiarum octennio, lustro altera ducebatur. E quibus ego, post necem parentum, minorem reperiens, vix tenerrimo ore facundiam exprimens, me instantissime adhortatur, ut genitorum gesta scriberem, proderem actus, elucubrarem trophæa. Et cum propter hoc quid ab ea beneficii præstolarer, exquirerem (mira dicturus sum, tantillam ætatem talia quivisse in promptu advertere, nisi forte credendum sit, quod ab illo imbuebatur interius, qui ex ore infantium, & lactentium perficit laudem suam) impetrabo, inquit, pater, tibi à Domino paradisum.

relicta etiam filiarum cura.

21 Verum quia competenti occasione, gratia differendi parvitatem infantularum, ab ordine recto recessimus, quo rem scilicet post novenum martyrii eorum mensem patratam subjungeremus: nunc ærumnosæ & sub mundanis adhuc molestiis laboranti inseruimus historiæ. Non nos ab inde fraterna infamare debet reprehensio, unde culpabiles argui non veremur à Domino. Nec obstat ultimo, an priori, mediove loco veritas differatur, quandoquidem veritatis assertor nullatenus benedictione privatur. Idcirco è vestigio repedantes, ad reliqua beatorum studiosius gesta referenda curramus.

B

ANNOTATA.

a *Vult dicere, experimentis edocta certare discereť, quod etiam infra recurrit.*

b *An non melius* repugnare ?

c *Hic* sediliis, *supra* liguſtrium, *infra* deflorate *pro exponite*, *& plura hujusmodi seculo isti condonanda sunt.*

d *Nempe S. Georgium de quo pluribus infra.*

e *De eo cœnobio ejusque fundatore Hieremia martyre in scholiis ad librum primum agit Schottus, ubi & Isaac monachum fuisse scribit. Vide quæ de eo diximus tom. 2 Junii pag. 698 ad S. Fandilam.*

CAPUT III.

Ad certamen pro fide animatis paratisque socius & dux accedit S. Georgius monachus Sabaïta, egregiis & ipse virtutibus præditus.

C

Novis stimulis incitatus Aurelius

CUm ergo intenti cælestibus, omni tempore vigiliis, orationibus, eleemosynis, & jejuniis incumberent: (frequenter tamen superno sidere in cubiculo suo, quo ista meditabantur respersi sunt, adeo ut illapsum jubar æthereum omnem præsentis speciem luminaris interpollans, horridum esse chaos sui comparatione autumari compelleret) divinis sæpe revelationibus eriguntur: fruuntur colloquiis angelorum, lætitia cælicolis mente & spiritu adunati, non sine gravi molestia corporale onus ferebant. Quodam namque die, cum atrium sereniſſimi præceptoris nostri Alvari Tovari *a*, toto in Scripturarum scientia occiduo laudati; gratia collationis mutuæ nostraque alternanti propositione mentem erudiendi in Scripturarum problematibus, petivissem: reperi coram eo militem Christi Aurelium, consultum agonizandi quærentem, & quatenus arriperet martyriale auspicium implorantem. Quem idem doctor egregius, & temporis nostri fons sapientiæ profluens, patrum exemplis instituens, jubet primo constantiæ vires perpendere, secretum suum advertere, considerare arcanum, & utrum imminentia magis nosset ferre, quam declinare supplicia, ultimo excepturus delicatis cervicibus gladium. Et si magis merita Martyrum adipisci, quam vocari martyr contenderet. Et si magis terris ignotus, florentibus cælo meritis catalogo electorum sese affectaret describi, quam in supernis diminuto præmio, famosum temporalis martyrii anhelaret nomen habere. ex S. Eudocto LOGIO.

spe tormentorum exsultat:

23 Tunc ille, se usque ad mortem dimicaturum spondens, nulla prorsus vi tormentorum intentionem suam superandam esse fatetur. Mihi, mihi, inquit, maximum vitæ solatium Christus est, & mori lucrum. Cui terrena conversatio teterrimæ noctis caligo est, & memoria transitus manualis perpetuæ lucis odorem aspirat. Fit commune deinceps gaudium causa nostri adventus: de alterno admodum intuitu lætamur. Credimus interesse concilio nostro verbum Patris altissimi, qui ubique nomini suo dicato collegio se illabi testatus est, dicens: Ubicumque fuerint duo vel tres in nomine meo congregati, ibi sum in medio eorum. Et cum plura suo agoni competentia referremus, idemque gratissimis animis nostrum exciperet documentum: satis, ut reor, collatione nostra juvatus *b*, continuo bella Domini inituE rus, ad propria regreditur.

Sabigotho autem nova visione confortata

24 Beata vero Sabigotho nonnullis ante passionem diebus dum sola domo resideret, Christumque ob perfectionem martyrii sui, quibus posset questibus obsecraretur: subito astare sibi miræ pulchritudinis virginem cernit, angelico vegetatam decore, primum, ut putabatur, adolescentiæ florem gerentem. Cui cum illa diceret: Tu quis es, filia? & si è vicino accedis, causas tui adventus edisere. Protinus spectabilis virgo; Soboles, inquit, amici vestri Monteſis sum, quam tu mundialibus ærumnis scis olim exemptam, quamque eadem horâ, qua supremis vexabatur angustiis, priusquam propius visitares, reperisti exanimem. Et cum te ego seculo pene eliminata non novissem, ipso tamen obitus mei momento, quis esses, Domino revelante, agnovi, & nunc, eo mittente, prævia nunciatrix palmæ tuæ accessi. F

mariti vestigiis insistit.

25 Instat namque jam vobis tempus exequendæ victoriæ: adsunt dies publicè profitendi fidem Catholicam, hostemque repellendi terrimum. Quibus sedatis litibus, cælorum penetralia vos coronandos adsument, perpetua deinceps pace fundatos. Igitur scrutans cor suum venerabilis femina, secumque meditans eloquium adsistentis, confestim revoluta memoria, rem gestam agnoscit, & priusquam grates euangelizanti sibi puellæ referret, labitur à conspectu ejus illa virginalis species ætheris nuncia, & præco sui martyrii. Fit læta tali præconio: animatur cælesti oraculo, & tanto spe firmiori ad prælium excitatur, quanto sese patratæ actionis veritate cernit informari.

Adest interim promissus ductor

26 Verum ut magis magisque scopo prædestinationis suæ intenderent, essentque non dubii de mercede reposita, sive ut sanctarum virginum impleretur edictum, octonis ante suam captionem diebus, dudum promissus ille confessor contuberniis eorum adscisciter, & inconvulsibiliter his quodammodo alligatus, felici martyrio omnes sub

uno

Ex S. Eulogio.

uno momento pariter coronantur. Idcirco congruum judicavimus, ejuſdem monachi rationem, quia optio interceſſit, exponere, & quod vehementi admiratione ætatem noſtram ejus cauſa concuſſit, ſucciduis quoque generationibus opere dignum relegenda mandari: ut in eo Catholicorum religioſitas incremento fidei augeatur, in quo ſui Redemptoris oraculum ſpeciali quodammodo cernit eſſe veritate impletum. Prædixerat quippe Magiſter noſter & Dominus, quod multi ab Oriente & Occidente venientes, recumberent cum Abraham, Iſaac & Jacob in regno cælorum. Quod teſtimonium revelatis contuemur effectibus in ipſo monacho, atque levita Georgio omnino perfectum.

monachus Sabaita in Africam miſſus.

27 Huic rus Bethleëmiticum ortum, & incolatum, æthereum peregrina littora contulerunt: hic, inquam, vir ultra maria procreatus, ab adoleſcentia ſervitute Dei oblectatur. Viginti & ſeptem annos apud monaſterium ſancti Sabæ *c*, quod ab Hieroſolyma in parte Auſtrali octo milliaribus diſtat, cum quingentis, (ut ipſe nobis ore ſuo profeſſus eſt), qui in eodem cœnobio morabantur, fratribus adunatus, ſub regulari magiſterio deguit. Quem venerabilis abbas David, ejus aſciſterii *d* tunc procurator, ob ſtipendium monachorum *e* Africam mittens, is nullo modo tot interjacentia terrarum, mariumque diſtulit ſubire diſcrimina, quibus utique incunctanter commodum ſummæ virtutis obedientiæ noverat promereri. Sed cum ibidem vapulare aſperius Dei Eccleſiam incurſatione tyrannorum reperiſſet, Hiſpaniam quoque eorum, quibus miſſus fuerat, conſultu aggreditur. Erat enim, ut ipſi de eo certiſſime approbavimus, ſummæ humilitatis, magnæque abſtinentiæ vir. In omni eloquio ſuo, dicto, atque reſponſo timor Domini reſonabat: ocius ſemper de puro cordis fonte charitatem exhauriens, favum dilectionis promebat. Prædicabat cæleſtis deſiderii requirendam eſſe compunctionem: mortificare cum vitiis & concupiſcentiis membra jubebat, ut in adventum Domini recidivo virtutum animata vigore, glorioſiora cum ipſo apparerent.

c

B

d

e

De cujus patria, præclaris virtutibus,

28 Ita ſobria præditus ſanctitate, juſtus videri, vel dici nimium recuſabat, jucundus admodum, hilaris, modeſtus, & abſtinens, ſic utebatur mundo tamquam non uteretur. Et cum forte fraterna impetrante charitate, cibum ſumere cogeretur, epulabatur parcius, bibebat ſobriè, ut magis abſtinentem judicares, quam veſcentem. Merum aqua tamdiu temperabat, uſque dum color inficeretur, ſapor abeſſet. Inſipidus namque ille guſtus, (ita referebat) nec bibere nimium, nec temulari convivam patitur: crebrius ad exorandum currebat, vigilabat attentius, ſæpius corde divinum carmen meditabatur, dicebatque: Benedicam Domino in omni tempore, ſemper laus ejus in ore meo. Et cum variis linguis peritus exiſteret, Græca ſcilicet, Latina, atque Arabica: nec qualemcumque ſaltem propter has gloriam affectavit. A die qua monaſterium petiit, & cohortibus monachorum aſcitus eſt, uſque ad coronam martyrii ſui, (ut ipſe quibuſdam ſecretius retulit) nec lotus aqua, nec balneis uſus eſt. Quamdiu nobiſcum converſatus eſt, nulli omnino ordinem ſuum revelavit, niſi cum jam carcere detineretur.

C

b

de adventu in Hiſpaniam,

29 Commentatus eſt fratribus, ac proquinquis ſuis, cunctiſque patriæ ſuæ civibus martyrii ſui breviarium *f*: quod mihi cauſa expoliendi tranſmiſit: ne incultior ſermo fidem rei geſtæ, quibus mittebatur, adimeret. Ibi in principio dictionis ſuæ monachum ſe, atque levitam fore teſtatus eſt. Verum quid opus eſt ſermonem in longum protrahere? Quaſi non ſummam reverentiam vitæ hominis Dei martyrialis cruor adhibeat, præſertim cum quantus & qualis extiterit effuſus propter juſtitiam Dei ipſe ejus martyrialis cruor inſinuet, & quod peregrinus mundo peregrinam non renuens ſepulturam, omnem penitus genitalis ſoli, affiniumque affectionem repulerit. Aut quæ potius laus militem Chriſti extollet, quam pro Domino mortem, pro vita animam, pro crucifixo cruorem dediſſe? ut ipſum eſſet redhibitio famuli, quod extitit victoria crucifixi.

D

& acceſſu ad Martyres agitur.

30 Quomodo autem Beatus miniſter cœtui Sanctorum agglomeratus fuerit, melius ore ipſius ſancti Georgii credimus poſſe innoteſcere, quo vel noſtræ dictionis ſeries, interpoſito Martyris eloquio, quaſi deſuper benedictionis ſale condiatur, vel præſtantius commercium ſuæ connexionis cum ceteris Sanctis, eodem narrante, addiſcatur. Nam & ipſis diebus, quibus una cum Sanctis habuit converſationem; ſua ac prædictorum Martyrum geſta brevi ſatis ſtylo exponens, ultimo nobis comprobanda direxit. Ex cujus dictis ea huic operi inſerenda curavimus, quæ ad inſinuandam eorum conjunctionem ſatis prævidimus. Cetera vero, quæ poſt defectum ſermonum Servi Dei ſequuntur, nos obtentu, quo cœpimus indagavimus. Inquit autem hoc modo.

E

ANNOTATA.

a *Oſtendit Schottus, qua modeſtia ratione* Alvarum, *cui condiſcipulus fuerat, præceptorem ſuum vocet Eulogius.* Sereniſſimi *etiam titulum, nobilitatem in Alvaro aſtruere, alibi demonſtravit.* Equitem Cordubenſem, non genere magis quam doctrina nobiliſſimum, *deſcribit noſter Martinus de Roa; cujus præclara opera ſerventur in bibliotheca Cordubenſi. Quid ſibi velit vox ſequens* Tovari, *non divino; niſi ſit ejuſdem Alvari adjectitia appellatio.*

b *Satis eſt intelligi quid auctor velit, ut ſimilia obſervare neceſſe non ſit.*

c *Tam notum eſt hoc S. Sabæ cœnobium, toties in Actis noſtris memoratum, ut hîc de illo agere ſuperfluum ſit. Conſule, ſi ita vis, Vitam S. Stephani tomo* III *Julii pag.* 524.

d *Variè hîc efformatur à Græco* διακονίαιον.

e *Non video intelligi aliud poſſe quam* eleëmoſynas *ad monachorum ſuſtentationem, quæ hîc* ſtipendium *appellantur.*

f *Melius intelligitur* Breviarium *hîc, quam explicari poſſit: patet enim eſſe ſummariam deſcriptionem.*

CAPUT IV.

Breviarium martyrii ab ipſo S. Georgio deſcriptum: cui obtentam palmam & ſepulturam adjungit totius hiſtoriæ ſanctus enarrator.

Georgius à Sabigothone invitatus

IN nomine Patris & Filii & Spiritus ſancti. Univerſæ catholicæ Eccleſiæ, à me indigno & peccatore

A catore Georgio monacho, necnon & diacono, fratre & collega ſervorum Dei filiorum ſancti Sabæ quingentorum virorum, perfectam in Domino Jeſu Chriſto ſalutem. Cognoſcite, ô fratres chariſſimi, introitum meum in Hiſpaniam nihil aliud fuiſſe, niſi gratia ſtipendii veſtri requirendi, qui ſub arctiſſima regula & regimine ſancti patris David Hieroſolymis degitis. A quibus Africam miſſus, deinceps in Hiſpanias commigravi. Sed hanc ipſam inſulam *a* minis afflictam reperiens, cœpi cogitationibus variis æſtuare, ut aut proprium ſolum reviſerem, aut regna Chriſtianorum, id eſt, Franciam peterem. Et cum proximos & chariſſimos ſuper hac re conſulerem, nonnulli peragrare jubebant, plerique ad cœnobium meum revertere cogebant. Hinc velut dubius, diverſo præditus tractatu, cui me primo cogitationi ſubmitterem, neſciebam. Pergens autem de Corduba ad Tabanenſe cœnobium, quo fratrum & ſororum benedictio iter meum comitaretur, dixit mihi abbas ille Martinus, & ſoror ejus domina Eliſabeth: Veni frater, & accipe benedictionem ancillæ Dei Sabigothonis. Quæ mox ut me intuita eſt, promiſſus, inquit,

B noſtri certaminis comes & collega hic monachus erit.

Martyribus ſeſe adjungit,

32 Ego vero, agnita cauſa ejus, & ratione comperta, illico pedibus ejus advolutus, pro me Dominum exorare rogavi, ut forſitan Spiritus ſancti reſpectu illuſtratus, ad ea, quæ illa præſtolabatur, pervenire meruiſſem. Et illa: Unde hoc nobis, inquit, pater, ut tu cum peccatoribus pergas? Cumque eadem nocte ibidem manſiſſem, apparuit mihi in viſione noctis ipſa venerabilis mulier Sabigotho, & neſcio quod genus odoramenti pretioſiſſimi ligni accommodans, referebat; Ditior ex hoc mihi theſaurus eſt. Mane autem facto, deſcendimus ambo in civitatem ad virum ſuum Aurelium, proſtravique me pedibus ejus, petens ab eo, ut oraret pro me, quod illis in martyrio ſocius eſſem. Qui ſtatim præbens aſſenſum, exarſit in me ignis cæleſtis per orationes eorum, & factus ſum unus ex illis, & ex tunc non ſum ab eis ſeparatus, ſed omnes pariter in domo ſancti Aurelii congregati, reddimus *b* Domino cum jucunditate vota laudationis. Ibi apud illos reperi beatum Felicem cum conjuge

C ſanctiſſima Lilioſa, qui & ipſi jam omnia ſua vendiderant, & locis ſanctis, ſeu pauperibus erogaverant, parati omne genus tormentorum propter Filium Dei, & dilectionem ejus ſuſcipere. Eadem hora exivi ab eis, & cauſas, quibus prædiebar, in omni feſtinatione compoſui. Et ſic demum valde jam roboratus, ad eos reverti. Qui læti & exultantes de reditu noſtro, gratias Deo referunt, dicentes: Scimus, frater chariſſime, quia Dominus te miſit ad nos.

qui agniti ut Chriſtiani

33 Poſt hæc omnes in communi cœpimus cogitare, quomodo ad deſideratam perveniremus coronam, & ita Domino diſpenſante viſum eſt nobis, ut pergerent ſorores noſtræ revelatis vultibus *c* ad eccleſiam, ſi forte nos alligandi daretur occaſio, & ita factum eſt. Nam revertentibus de eccleſia mulieribus, quidam præpoſitus obvius adſtans, cum cauſam religionis agnoſceret in feminis, illico viros interrogat, quid ſibi vellet ille recurſus feminarum ad ſanctuaria Chriſtianorum? Qui reſponderunt: Fidelium mos eſt eccleſias viſitare, & atria venerabilium Martyrum pro devotionis affectu requirere. Unde quia Chriſtiani ſumus, ideo nos ipſius fidei geſtare vexillum profitemur. Statimque judici delator accedens, omnem rationem noſtram coram eo doloſis linguis proponit. Poſt hæc vadit dominus Aurelius filias viſitare, quibus pacis oſculo valedicens, cæleſti virtute armatus ad prælium feſtinavit. Sed hic jam ſanctus Georgius ſtylum compeſcens, nos quæ reſtant, ut occepimus, proſequamur. Ex S. Eulogio.

Ab Aurelio confortati

34 Ipſo poſtea die, quo ſe beatus Aurelius noverat comprehendi, priuſquam auroræ crepuſculum reſpiraret, domo nos gratia valedicendi reviſens, precatur pro ſe Dominum exorare; ſuique agonis fautorem per nos fraternam fieri charitatem expoſtulat. Ibi nos illi commendavimus. Ibi patrocinium ſuum pro nobis & pro omni Eccleſia fieri, oſculatis manibus *d* ejus, impetravimus. Poſt hæc, datis invicem oſculis, ſeparamur in pace. *d*

apprehendi jubentur,

35 Igitur, cum prolatam adverſum Dei Sanctos judex quæſitionem intenderet, ſciretque authorem hujus rei eſſe Aurelium: graviter ex hoc interius vulneratus præcepit eos quam propere ſuis conſpectibus exhiberi. Tunc milites rapidó curſu domum beati Aurelii occupantes, qua omnes Sancti collecti manebant, præ foribus clamare cœperunt: Exite miſeri: Exite cominus morituri, quibus vita præſens tædium eſt, & mors pro gloria computatur. En judex vocat, inſtat decretum ultionis effundere: conterere vult recedentes à cultu, rebellia paratus colla præſcindere: pergite vos modo jam debitum mortis exſolvere, & commiſſæ prævaricationis pendentem ſententiam. E

etiam Georgius milites irritans

36 Exhinc viri cum mulieribus ſuis quaſi ad epulas invitati procedunt: vadunt ovantes: læti proſiliunt; putares eos jam apud judicem ſua inventuros donaria, qui nihil aliud habere poterant, quam tormenta. Et cum ſe Georgius ſanctus à militibus cerneret non teneri, illico ſanctâ fretus audaciâ, in exprobrationem lictorum converſus; Quare, inquit, privilegium hoc fidelibus irrogatis, & vanum colere violenter cogitis numen, quos ſancta fides proprios hactenus vendicavit? Ut quid alieni à Deo vero perditioni veſtræ agglomerare nitimini prædeſtinatos ad vitam? An non poteritis vos infernalia clauſtra adire, niſi nos comites habeatis? Numquid ſine nobis æterna vos cruciamina non adurent? Vos abite, vos illuc pergite perituri, quo ſimul cum F duce veſtro inferorum deliciis perfruamini. Nam quid nobis cum tartaro, quem Chriſtus Deus noſter penetravit, abſorpſit, exſpoliavit, & vicit: ut non jam auderet fideles addicere, qui pridem conſueverat privilegio ſuo Sanctos diripere?

à quibus durè excipitur.

37 Vix ille ſermonem compleverat; & jam furens dextra ſatellitum in injuriam monachi laborabat: quem diverſis laceratum ſtimulis, ſolo allidentes, calcibus etiam, pugniſque acerrimè tundunt. Cui cum ſancta Sabigotho (jam emortuum putans) Surge frater, eamus, clamaret: ille quaſi nihil mali eſſet perpeſſus, reſpondit: Hæc omnia, ſoror, meritorum commodis proſunt, augentque coronam. Et ita ſeminecem à terra levantes, pari cum Sanctis ducatu judici aſtare fecerunt. Quibus oblatis, cum primum ab eis blando affatu requireret, cujus rei cauſa à cultu ſuo recederent; vivere recuſarent; niterenturque perdere temporalium commodum multiplici deliciarum flore vernans; quos utique poſtmodum in futuro non ſolum muliebris oblectatio admirabilis, verum etiam dignitatum & ſer-

Ex S. Eulogio.

culorum copia demulcendos expectaret? Protinus quasi ex uno ore;

Ridentes blanditias carceri mancipantur;

38 Nulla, inquiunt, ô arbiter, temporis affluentia lucris comparatur æternis, quorum gratia hanc vitam despicientes per fidem Jesu Christi, quâ omnis sanctitatis operator justificatur, ejus denique in futurum benedictionis requie, quæ Sanctis promissa est, nos potituros confidimus. Omnem vero cultum, qui à Christi divinitate dissentit, nec profitetur sanctæ Trinitatis essentiam, refutat baptismum, infamat Christicolas, sacerdotio derogat, omnino reprobum judicamus; pro nihilo rerum labentia computantes, quæ non diu subsistunt. Quæ autem diligentibus se Christus promisit, cum sint ineffabilia, semper tamen indefessâ jugitate perdurant, & nec oculis contemplantur, nec aure captantur, nec corde perpenduntur. Verùm, ut credo, quiddam etiam aliud religiosius diffuso ore Sanctis ante judicem asserentibus, sectamque impiorum fortiter expugnantibus, in furore maximo concitatur judex, rapido tractu eos carceri applicandos insinuans, importabilium vinculorum onere aggravari decrevit.

B

ubi Christum laudare non cessant.

39 Continuo exultantibus animis beati Martyres ergastulum adeuntes, gaudent auspicio passionis, parvipendunt supplicium, perstrepunt hymnos, insonant laudes; psalmos persolvunt; insistunt orationi, qua favente Domino, victoriam adipisci prævaleant: visitanturque ab angelis; miraculis illustrantur; dissiliunt vincula, & non audent restringere, quos Christus absolverat. Ibi etiam, quam cælis sortem haberent, revelante Deo, agnoscunt. Hinc de palma securi manentes, & Christum, cui fideliter servierunt, cernere festinius anhelantes, dilatant usque in quintum diem mortem suam, serumque putant se diutius elongari ab illa suavitate regni cælorum, quam crebris jam corporeis usibus ferme intuebantur.

A jam perimendis separari renuit Georgius,

40 At cum jam in forum prosternendi educerentur, venerabilis Sabigotho armare virum sanctis alloquiis cœpit, confortat, instruit, & confirmat. Introducuntur palatio, consulibus adsistunt, adhibentur opes, exhibentur fasces, quibus, si crederent, fruerentur. Sed his oppido in professione sua demorantibus, lictoribus perimendos instituunt consules: sospitem abire sanctum Georgium decernentes, pro eo quod ijdem ipsi optimates, & priores palatii nihil convitiorum proferentem eum adversùs patrem suum audiissent.

C

cum ceteris glorioso martyrio coronatus.

41 Ille vero magister egregius, protinus ut se comperit derelinqui, nec sub uno cum sociis ictu mucronis perimendum institui: Cur, ait, ô principes, de professione mea, quam coram vobis non protuli, dubitatis; aut putatis me de discipulo sathanæ quidquam prosperum cogitare? Ego enim, ut verius agnoscatis illum angelum, qui eidem præceptori vestro, transfigurando se in spiritum lucis, apparuit, dæmonem credo fuisse, & hunc cunctis abjectiorem hominibus adjudico, utpote diaboli credulum, antichristi ministrum, & vitiorum omnium labyrinthum, qui non solum se voragini barathri immerserit, verum & nos sequipedas sua per inania instituta æternis dedicarit incendiis. Tunc, in insaniam proceres concitati prævalidam, una simul cum ceteris sententia necandum præcipiunt. Ac sic primò beatum Felicem, deinde sanctum Georgium trucidantes; post venerabilem Liliosam, ultimo egregios agonistas Aurelium & Sabigothonem interimunt, VI Kalendas Augustas, æra DCCCXC.

D

Sanctorum diversa sepultura.

41 Quorum corpora nostri Christiani furantes diversis locis recondunt. Georgius namque cum sancto Aurelio Pilemelariensi *e* cœnobio servantur. Beatus Felix sancti Christophori *f*, quæ ultra flumen est, aulam tuetur. Sancta Sabigotho Sanctorum trium *g* cineribus adunata est. Requiescit apud Genesium *h* martyrem venerabilis Liliosa. Capita vero Georgii & Sabigothonis incolunt *** *i*. Hi sunt qui propter testimonium Dei, & fidem Jesu Christi, usque ad mortem certantes, nihil amori ejus præposuerunt, non filios, non parentes, non affines, non proximos, non amicos, non res, non vicos, non possessiones, non prædia. Sed omnia post tergum abjicientes, mortificatis cum vitiis, & concupiscentiis corporibus, ad æternam immortalitatem producti sunt: regnante Domino nostro Jesu Christo in secula seculorum. Amen.

e
f
g
h
i

E

ANNOTATA.

a Catachresis illorum temporum est, *inquit Schottus*, quales aliæ pleræque.

b *Haud dubiè pro* reddidimus.

c *Hæc Schotti notatio est*: Apparet profectò, Christiani moris tunc ex Pauli Apostoli doctrina fuisse, ut non in ecclesia solum, sed in itinere ad ecclesiam caput feminæ velarent. Poterant etiam honestatis causa, & ne ab Saracenis pulsarentur, velatis capitibus feminæ Christianæ misero illo captivitatis tempore incedere.

d *Hic iterum Schottus*: Cum sacerdos non esset, reverentiæ tamen ergo, ab Martyre futuro veluti benedictionem sacerdos etiam Eulogius petebat. Nisi credas, jam tunc hunc morem hodiernum cœpisse, ut nos Hispani osculari manus & dicamus, & facere aggrediamur.

e Pilemelarienfi; *scribendum videtur* Pinnamellarienfi, *alias* Pilamellarienfi, *ut describit Eulogius ipse lib.* 3, *cap.* 11. *Tu ibi vide & fundationem & etymologiam, atque ad ea etiam Schotti observationem.*

f *Addit Schottus*, monasterium.

g *Nempe depositæ in basilica sanctorum Fausti, Januarii & Martialis.*

h *Metonymia satis obvia est, neque adeo explicanda.*

i *Adjecti asterisci indicant, locum istum mutilum esse*, linea integra cum dimidia, *inquit Schottus, si forte suppleri aliquando possit.*

DE

A

DE TRANSLATIONE SS MARTYRUM GEORGII MONACHI, AURELII, ET NATHALIÆ,

EX URBE CORDUBA PARISIOS,

Auctore Aimoino, monacho S. Germani à Pratis,

Ex codice Ms. pervetuſto S. Germani apud Pariſios, num. 653.

MABILLONII OBSERVATIONES PRÆVIÆ.

Aimoinus auctor hujus narrationis.

AImoinus monachus cœnobii S. Germani apud Pariſios, cujus libros de miraculis S. Germani Pariſienſis epiſcopi aliàs retulimus, hiſtoriam tranſlationis ſanctorum martyrum Georgii diaconi & Bethleemitæ monachi, Aurelii, & Nathaliæ ejus conjugis, litteris mandavit uno libro, cui duos de eorumdem miraculis in tranſlatione factis adjecit. Hos libros multis in locis mutilos edidit Jacobus Brolius ejuſdem monaſterii cœnobita, quos hîc integros ex veteri codice, qui Auctoris ætate ſcriptus eſt, repræſentare viſum eſt.

B

Eulogius ſcriptor Paſſionis;

2 Horum Martyrum Acta S. Eulogius presbyter Cordubenſis deſcripſit in Memorialis lib. 2 cap. 10, ubi Nathaliam Sabigothonem appellat. Hæc cum Aurelio viro ſuo facultates ſuas diſtribuit in pauperes, amboque virorum ac mulierum monaſteria viſitare ſolebant, ſed præcipuè Tabanenſe, quod famoſiſſimum in illis partibus habebatur, utrique ſexui aptum. Eò frequens recipiebat ſe Nathalia, quæ filias duas, Felicitatem & Mariam, ibidem Deo tradidit. Mariæ poſtea rogatu Eulogius Aurelii & Nathaliæ ejus parentum Paſſionem retulit, quam Aimoinus, ut puto, in compendium redegit ſub Eulogii nomine, qualis in Ms. noſtro codice habetur. His duobus, id eſt Aurelio & Nathaliæ, ſocius acceſſit Georgius monachus Bethleëmiticus, qui ab adoleſcentia ſua ſervitutem Dei amplectens, viginti & ſeptem annis apud monaſterium ſancti Sabæ, quod ab Jeroſolymis in partem auſtralem octo milibus diſparatur, ſub regulari magiſterio cum quingentis fratribus converſatus eſt. Is à venerabili David abbate ejuſdem cœnobii, ob ſtipendium monachorum, in Africam directus, cum ibidem vapulare Dei Eccleſiam incurſatione tyrannorum reperiſſet, cum conſilio Carthaginenſis epiſcopi in Hiſpaniam profectus eſt. Dein Cordubam adveniens, poſtea perrexit ad Tabanenſe cœnobium, quatinus fratrum & ſanctarum ſororum ibidem degentium benedictione in redeundo (nam reditum in patriam parabat) muniretur; ubi abbas loci illius, vocabulo Martinus, ejuſque ſoror Deo dicata Helizabeth eum Nathaliæ exhibuerunt, cum qua die ſequenti Cordubam reverſus eſt.

C

hujus hîc breve compendium.

3 Demum cum illis, ac Felice, necnon & Lilioſa comprehenſus, gladio unà cum iiſdem anno DCCCLII interemptus eſt: quorum corpora variis in locis ſepulta ſunt, & quidem Georgii & Aurelii in cœnobio Pinnamellari, quo ex loco hæc tranſlatio facta eſt. Tranſlationis ſeriem reſcivit Aimoinus ab Uſuardo & Odilardo monachis Germanenſibus ejus auctoribus: ex quibus Uſuardus ipſe eſt Martyrologii ſcriptor. Miracula facta apud Acmantum (quæ villa eſt diœceſis Senonicæ cœnobio S. Germani ſubjecta, quo tunc Germanenſes ob metum Nortmannorum cum ſancti Germani corpore confugerant) ſuis ipſe oculis contemplatus eſt Aimoinus ex lib. 3 capp. 16 & 29. Hujus tranſlationis mentionem faciunt Annales Bertiniani ad annum DCCCLVIII his verbis: Quidam monachus ex monaſterio S. Vincentii martyris vel S. Germani confeſſoris, à Corduba civitate Hiſpaniæ rediens, corpora beatorum martyrum Georgii diaconi & Aurelii, caputque Nathaliæ ſecum detulit, atque in villa Acmanto in loculis ſervanda collocavit. Hæ reliquiæ hactenus penes nos in cœnobio S. Germani adſervantur.

D

E

PRÆFATIO.

SI miraculorum cuncta, quæ Deus & Dominus omnium fidelibus ſuis facere contulit, impoſſibile eſt verbis explicari; multotiens ſanè apicibus comprehendi creditur & ſuper operoſum, teſtante Apoſtolo & Euangeliſta Johanne, hæc univerſa velle perſtringi, qui multa quidem & alia ſigna Jeſum feciſſe in conſpectu diſcipulorum ſuorum aſſerit, quæ non ſunt ſcripta in libro Euangelii. Sed quoniam quæ credulitatis & vitæ æternæ ſunt, illic inſerta eſſe perhibentur, delictum putatur, ſi omnia Sanctorum opera miraculis florida ſilentio contegantur, ac ſi divinæ eruditionis ſpecula avaræ taciturnitatis nube obſcurentur. Idcirco ad ſanctorum martyrum Georgii atque Aurelii tranſlationis actus explanandos, licet immeritus, uti laborans in domo; merito tamen acceſſi rogatus, quo domeſticis animalibus, Chriſtum fide portantibus, vel ramos in via ſubſternere poſſem. Neque præſumptione vel temeritate ſophiſtica, ſed Scriptorum magis canonicorum imitabili provocatus exemplo & reverendis Patrum monitis cum dulciſſimis adductus imperiis, quibus uſquequaque reſiſtere multimoda mihi indagatione nefas inclaruit. Adtollitur & divina cooperatrix majeſtas, perſonante grege divino, & cum Pſalmiſta dicente; Mirabilis Deus in Sanctis ſuis, & ſanctus in omnibus operibus ſuis; ſi ea recenſentur acta, quibus ſancti amici Dei poſt triumphalem etiam carnis exitum, laudabili virtute radiaſſe probantur, qui & eos poſt momentanea paſſionum bella, veluti qui in cæleſtis militiæ caſtris deſudarunt, perpetuæ conſolationis præmiis munerans præſtat quatinus victo-

F

A. Aimoino, ex Mabil.

riali redimiti bravio, se ibi esse quo idem est, sempiterna amœnitate jocundi lætentur.

HISTORIÆ TRANSLATIONIS

LIBER PRIMUS

CAPUT I.

Spe obtinendi corpus S. Vincentii frustrati Usuardus & Odilardus, modum inveniunt quo Coraubam tutò perduci possint.

Anno dcccclviii. B

A Gente Incarnationis Domini nostri Jesu Christi annorum cursu octingentesimo quinquagesimo octavo, regni verò Caroli, gloriosi Hludovici imperatoris filii, duodevigesimo, sanctorum martyrum corpora Georgii atque Aurelii educta Cordubâ, memorabili ordine Galliis sunt invecta. Nam apud monasterium sanctæ Crucis beatique Vincentii martyris, ubi pretiosus confessor Dei sanctus Germanus Parisiorum Pontifex virtutum fulget honore, pervulgatum est quod ejusdem sancti martyris & levitæ corpus à Valentia, in qua passus est, civitate facilè posset haberi, propter videlicet miserabilem ipsius civitatis à Sarracenis vel Mauris factam desolationem: ex quo prædicti monasterii nostri fratres, cum favore & animo domni abbatis Hilduini secundi ordinant, regali etiam auctoritate percepta, quos illuc dirigerent, anhelantes tantum tamque diu desideratum pignus ad se, Christo largiente, transponere.

Hilduino cum Rege procurante,

3 Assumptoque itinere, ad Hunfridum marchionem Gothiæ *, illis tunc in partibus principantem, missi fratres a venerunt, cujus adjuti auxilio ad hoc pium proficisci debebant negotium. Quos cum ille in pago Belnensi * sibi præsentatos, more primatum, nobiliter excepisset, suæ inde promissionis haud immemor; mox de illorum adventûs causa, quomodo, qualiterque fieri deberet, suos advocans, diligenter tractare cœpit. Inter quos quidam ejusdem viæ loca hujusmodi fatebantur importunitatibus passim præpedita, quatinus nec magno comitatu quisquam vallatus illud iter securè aggredi valeret. Contrà verò nostri nitentes, ac illud Apostoli ponentes; Si Deus pro nobis, quis contra nos? necnon & illud; Per fidem enim ambulamus, & non per speciem; pariter inde cum ipso pergentes, ingrediuntur aliquando pagum Uzecensem *, ubi ab episcopo viro religioso nomine Walefrido comperiunt (quod Vivarias * quoque civitate jam audierant) corpus memorati almi Vincentii martyris à suprà dicta urbe Valentia Beneventum esse transitum, quod quidem aliter erat. Nam cuidam in Aquitaniæ finibus monacho (qui divina revelatione monitus, ut nobis ipse narravit, Valentiam properans, illud ab inde secum detulerat) à Seniore b Cæsaraugustæ * civitatis episcopo per vim sublatum, apud eamdem Cæsaraugustam sub reverentia cujusdam Marini martyris, non modicæ venerationis miraculis præfulgens habebatur. Hoc ei nomen professus monachus fuerat: neque ab eo etiam tormentis affecto, nomen proprium Vincentii episcopus extorquere prævaluit. Sciebat autem eum ejusdem civitatis archidiaconum fuisse: ideo illum episcopo cariorem, sibi verò metuebat irrecuperabilem. Quocirca nostros, æque ut episcopum, quod præsens ejus sanctum corpus illic esset, omnimodis latuit. Æstimabatur enim Marinus præclari apud eos meriti martyr. Illud tamen certò scierunt, quod jam nullomodo Valentiæ haberetur. Sed qualiter id actum sit, & quomodo à monachis monasterii beati Benedicti Albiensis post annos receptum, atquè ad eumdem locum translatum fuerit; in ejusdem sancti Levitæ & Martyris translatione à nobis c quoque digestum sufficienti narratione videri poterit.

mittuntur qui ex Hispania S. Vincentii corpus exquirant; quod ablatum discant.
* le Languedoc
* de Beaune
a C

b * Saragoz

D

4 Indolebant utique nostri anxiè conlacrymantes, tanto itineris spatio elaborato, se vacuos redituros, cujus mœstitiæ morbo, dum apud Barcinonem * castrum morantes (ut sic eorum verbis eloquar) diutino quasi languore demolirentur, neque super hoc quidem consultius arbitrari oporteret, secum deliberare possent; adeunt novissimè quemdam sibi familiarem virum, nomine Sunifridum, ejusdem civitatis post comitem primum d, eum de hac ratione, quemadmodum sibi necessarium duxerat, suppliciter consulentes. Et quia nullo modo propter quod venerant, beati Vincentii corpus adipisci valebant; fatentur se decrevisse alicujus Sanctorum membra, quem & actio commendaret & passio, perquirere, secumque, ne inanes redirent, ad locum deferre satagere.

De alio Sancti corpore tractant Barcinone.
* Barcelonne

E

d

5 Interea contigit, ut idem Sunifridus de enormi fidelium interfectione, sub Abdiramæ regis Cordubæ persecutione nuper facta, sermonem sumeret, exponens eorum quosdam & maximè quos tenemus Georgium atque Aurelium, ea ipsa tempestate nobiliter passos, ac sanguine triumphali acie passionis coruscante, magnificè laureatos, æterni Regis palatium victoriosè subiisse. Ad quod, inquiens, si ullatenus (quod non credebatur) evadere possent, iter prosperum se sumpsisse, felici eventu confiderent. Qua relatione nostri suscepta, ita gaudiis exhilarantur immensis, acsi jam optatis potirentur profectibus; neque hoc sibi nisi cælitus relatum fuisse credebant. Eorum ardet animus, atque illuc eundi, cita festinatione cursus disponitur. Hujus planè fervor amoris, posthabita prioris mœstitiæ amaritudine, (tantus illorum desideriis excreverat) quo nullo modo nomen Cordubæ (ut ipsi testantes aiebant) vel audire, vel nominare possent, absque socia interdum lacrymarum effusione. Divinitatis namque respectu animæquiores se factos esse gaudebant.

S. Georgii & S. Aurelii reliquiis comparandis dant operam,

F

6 Proinde Usuardus pater (nam eorum alter Odilardus vocitabatur.) Athaulfum, ejusdem Barcinonis episcopum, atque Sunifridum præfatum aggreditur virum, eis conceptum animi secretum aperientes, quod minimè quiescerent, donec Cordubam usque perrumperent, si eis Dominus vel quandoque largitatis manum dignaretur porrigere. Illi audientes omnino expavere mirantes: & quod id fieri nequàquam posset, causas impossibilitatis inferendo, & etiam protestando asserebant. Dicebat & Sunifridus eorum se perditorem, cujus verbis ad hoc accensi percurrerent. Sed cum non eos ab hac mentis determinatione avocare possent; Timemus, inquiunt, vobis. Ingressum tamen eis liberiorem Cordubæ, & ad quem

nequidquam dissuadentibus amicis, à quibus litteras accipiunt.

quem maximè illic declinare, ſeu apud quem tutius commodari deberent, ſi fortè eo pertingeretur, Leovigildum ſibi amicum, non illum parricidam Viſigothorum regem Arrianum, ſed virum Chriſtianis legibus ſanctiſque moribus eruditum inſinuant. Cumque hoc ita præfixum jam dicto Comiti Hunfrido ex ordine intimatum fuiſſet, componitur, ipſo jubente, epiſtola ad Magnatem Cæſarauguſtæ, vocabulo Abdiluvar, quatinùs memor inter ſe junctæ fœderis, eos de quibus loquimur, fratres penes ſe degentes ſervaret, indeque pergendi Cordubam, quantumcumque poſſet, ſolamen præberet. Sic poſt emenſum, ſuperna opitulante clementia, prolixi niminmque laborioſi itineris tramitem, offeruntur unà cum directa epiſtola ſuprà ſcripto principi Abdiluvar, qui interprete advocato lectore, dum rem cognoſcit familiarem, parat, quamvis barbarus, religiosè amicis obedire mandatis; jubetque illos in civitate manere uſque ad tempus inde conſilii. Non enim id ei perficere ſtatim facultas ſinebat, multis ſibi ad præſens diverſiſque impoſſibilitatibus denegata.

7 Poſt hæc accidit, (quod minimè in circuli octo & eo amplius annorum volubilitate provenerat) quatinus aliqui Cæſaraugustani, viſa proficiſcendi occaſione, Cordubam inde perrectum ire diſponerent. Quod ſciens memoratus princeps Abdiluvar, eos continuò ad ſui præſentiam venire rogavit, imperatque poſtulans, ut fidei ſuæ creditos homines, Cordubam ſecum euntes, civili affectione ſervarent: gratiam proinde à ſe ac mercedis debitam remunerationem ſperantes. Quibus ab urbe ſimul exeuntibus, noſtros quidam Chriſtianorum velati exſilio damnatos, lacrymabundi proſequuntur, bonum eſſe horrantes, ut ſpem ſuam illi dicarent, qui non dat fluctuationem juſto, & qui omnibus ſe invocantibus in veritate ſemper præſtò eſt, novitque benignissimus potiora quam petantur, vel ſperentur, donare. Itaque pariter cœptum legentes iter, quibus quantiſque in via anguſtiati fuerint periculis, quibuſque neceſſitatibus comitati, quoniam perlongum eſt dicere, aggreſſum æque libentes curſum, citius tranſilire ſtatuimus: ne nobis, licet ſtupenda, utpote admirationis plena, dici poſſint, à propoſito narrationis compendio deviare contingat.

Cordubam pergunt.

ANNOTATA.

a *Notat Mabillonius fratres iſtos fuiſſe Uſuardum & Oditardum, qui infra num. 6 diſtinctius exprimuntur.*

b *Seniorem hunc laudari obſervat idem ab Eulogio in epiſtola ad Willeſindum Pampilonenſem epiſcopum.*

c *Hinc deducitur, præſentis hiſtoriæ ſcriptorem eſſe Aimoinum, tametſi nomen ejus in Ms. non exſtet; quandoquidem is eſt auctor librorum de tranſlatione S. Vincentii, in Caſtrenſe monaſterium, quos in tomo præcedenti ſe retuliſſe ait laudatus Mabillonius.*

d *Sunefridus hic primus Barcinone civis erat poſt comitem, qui Hunfridus dicitur num. 6.*

A. AIMOINO, EX MABIL.

CAPUT II.

Cordubæ ab epiſcopo Saüle benigne excepti impetrant corpora SS. Georgii & Aurelii, eaque in Galliam feliciter deportant.

POſt multòs igitur exactos dies veniunt, Jeſu prævio, innumeris mundanorum fluctuum cruci procellis, Cordubam, quò tendebatur, ad urbem. Pergunt illi duo ad eccleſiam beati magnique teſtis Cypriani, in qua ſanctorum martyrum corpora Adulfi & Johannis tumulata quieſcunt. Et hoc ſollicita conſideratione juxta illud dominicum: Primum quærite regnum Dei & juſtitiam ejus, & reliqua omnia adjicientur vobis. Nam famulos illamque ſupellectilem, partim Barcinone, partim verò Cæſaraugustæ, ſoli euntes reliquerant. Ubi à quodam diacono ejuſdem loci primatis, nomine Hieronymo, pia devotione recepti, manſerunt ibi: evolatque percurrens fama, quoſdam illuc ex Francia adventaſſe divulgans. Fit conventus certatim fidelium, eos miro ſeu incredibili affectu venerantium, qui tantam eorum obſtupeſcentes conſtantiam, ineffabilem circa illos Omnipotentis pariter admirabantur clementiam. Adfuit & præfatus Leovigildus, cognomento Abadſolomes, cujus à ſupradictis ſibi familiaribus viris, Athaulfo, inquam, epiſcopo & Sunifrido, nominis tantum & religionis notitiam perceperant. Is illorum adventus cauſam ſcrutari, ac juxta ſui nominis manifeſtam etymologiam perquirere vigilantius curavit. Cumque amicorum valere, atque notitiarum ei verba ſecretius retexiſſent, & quod idem eſſet, cui ſe omnimodis credere oporteret, Dei manifeſta diſpoſitione in brevi pervidiſſent; teſe illi ſuamque mentem, multiplices Chriſto gratias agentes, aperiunt. Suſcipitur arcanum, manetque intrà ſui pectus ſepultum, inde verò congruus quæſitæ rei præſtolatur eventus: ipſique ſub ejus interim tutela, commodis aluntur ſubſidiis.

Ibi eccleſiam S. Cypriani adeunt, tum Leovigildo ſecretum pandunt.

9 Denique poſt aliquot dierum ſpatia prædictus Abadſolomes, quoniam ejuſdem civitatis presbytero bonæ indolis, vocabulo Samſon, adſcito, ſollicitè cum ipſo indagare cœpit, qualiter veluti ſuæ providentiæ à Deo (ut certè putabatur) delegatum opus perficere poſſit. Procurabat itaque, quatinus eis ad votum, nobilis triumphi palma, Sanctorum corpora inſignita darentur; qui, tot terrarum terminis fidei calore tranſcurſis, ſe propter hoc capeſſendum emerſerant: compatiebatur equidem eorum & animis, & longo ſatis itineri; nec obliviſcebatur amicorum Athaulfi epiſcopi, ac honorabilis viri Sunifridi, multas ei preces ſuper hoc delegantium. Unde clauſtris arcani ſacerdoti retectis, beatorum reliquias Georgii Bethleëmitæ monachi atque Aurelii Cordubenſis viri popularis, ſi tamen poſſe præſtaret, utriſque ſumere libet, quorum animas felici bello decoratas, ad cælos Martyrum ſociandas collegio tranſiſſe, pulcherrimo paſſionis eorum textu firmante didicerant: quam memorabilis & Deo dignus ſacerdos Eulogius, qui & ipſe poſtea glorioſo donatus martyrio, Regem Chriſtum conſum-

Samſoni presbytero res committitur.

A. AIMOINO, EX MABIL.

matus miles ovando petivit, veraci relatione, plurimis (ut ipſe noſtris retulit) prætermiſſis, litteris informavit.

qui abbas Pennamellaris, monachos habet repugnantes.

10 Dum hæc revolvuntur, divinitus, quod ſine dubio fatendum eſt, contigit, ut memoratus Samſon presbyter eidem loco vocabulo Pennamellari, quo eorum corpora ſanctorum Martyrum tumulata jacebant, quodque diſparabatur à civitate plus minus miliariis quinque, abbas præficeretur. Et ecce quaſi parta facilitate, à Leovigildo evocatus unanimes deliberant, quia tempus aderat locuſque patens, rem optatam ad effectus culmen Chriſto favente perducere. Cumque diutiſſimè, aliquibus etiam locis ibi fratribus aſſociatis, ut fieret, conſulendo inſiſterent; reperiunt ceteros ita ſuis adverſos conatibus, quod hoc nullatenus concedi poſſe triſtes exiſtimarent. Importunè tamen agentes, & quod hoc ut beatorum Martyrum corpora celebriori cultu haberentur, quæreretur, multis argumentationibus inculcantes, id tandem fieri communi deliberatione omnibus placuit, tantum ut aſſenſus, (veluti decebat, & factum eſt.) proprii daretur epiſcopi. Sanctorum verò corpora, dum tempus revertendi veniret, eodem in loco ſub hac conceſſione, ut erant, jacuerunt humata. Proinde quid eis difficultatis tempor egreſſionis ab urbe, de qua nonniſi multo freti ſolatio exire audebant, ingruerit, reor eſſe dicendum.

B

Saiul epiſcopus Cordubenſis ipſis favet.

11 Rex ſiquidem ejuſdem Cordubæ Saracenorum primæ egregiæque civitatis Mahomath adverſus Toletanæ urbis tyrannum, ſuis rebellem decretis, hoſtiliter properans, juſſit omnes adeſſe. Et ne vel civis vel peregrinus, exceptâ cuſtodiâ, qui ſecum non iret, in civitate remaneret, publicis imperat edictis. Interea prædicti fratres noſtri, cum de conceſſis Martyrum corporibus (quoniam exeundi locus ab urbe patebat) effari monachis ſupranominati loci Pennamellaris cœpiſſent, ipſi rurſus nihil ſe ex hoc facturos penitus denegant, maximè abbatis ſui venerabilis Samſon abſente præſentia. Contigerat enim illum abeſſe: quapropter admodum triſtes effecti, quoſdam fidelium ad epiſcopum ejuſdem urbis virum modeſtum, nomine Saiilem, dirigunt, poſtulantes, ut Sanctorum corpora quæ illis Samſon abbatis, ſuaque benignitate conceſſa fuerant, apud ejuſdem loci habitatores quos ibi darentur, ſuo ipſo obtinere dignaretur adventu: qui ſuſcepta hujuſmodi oratione actutum properant, atque imploratum ita mandatum paſtori perferunt, efflagitantque ſuccurri peregrinis, ſimulque ſubveniri deſolatis. Inquiunt ergo ad epiſcopum: Pater, pietatem tuam voto ſupplici deprecamur, quo beatorum Martyrum corpora Georgii atque Aurelii, ut olim cum Samſone abbate ſanxiſtis, Gallicis donentur monachis. Cur igitur vexatione fatigati itineris, injuſta vexantur dilatione conceſſi pignoris, non eſt æquum ad religionis veſtræ notitiam, quæ tali poteſt infamari calumnia. Nec mora, properatur ad locum. Dumque prolixius concertatum, plurimumque precibus ab epiſcopo colluctatum fuiſſet, præbetur durè quidem, uti ab invitis, vix tollendi conſenſus.

C

Sacra exuvia inde levantur.

12 Advocati namque tunc alacri greſſu ipſi noſtri petitores accedunt, atque unà cum ceteris, nec ſegnius tamen, Sanctorum corpora, avulſo deſuper altari, accelerant effodere. Ut autem ventum eſt ad apertionem ſepulcri, remotis aliis, ſoli ab epiſcopo deſignati adſunt presbyteri, à quibus, ipſo quidem excipiente, ſacra de eiſdem tumulis cum hymnis ac lætaniis membra levantur. Qui mundis ea ſemper linteaminibus involvens, congruis quoque ad efferendum impoſuit perulis. Ita, divino ſuffragante auxilio, opus ſecretum honeſtè perficitur: & ne illorum integritas à quolibet petente, quavecumque occaſione uſque ad deſtinatum locum violaretur, epiſcopum rogant ea ſub aſſignatione regis Caroli proprio claudere ſigillo. Quod cum feciſſet, eis ferenda atque cum multimoda teſtificatione colenda, occultè tamen propter paganos, donantur. Non enim quos Martyres faciunt, venerari Saraceni permittunt. Qui tanti muneris præmium gaviſè tollentes, comitantibus ſe nonnullis inde fratribus, ad civitatem feſtini remeant, cupidi cum quibuſdam Toletum pergentibus, illuc uſque reverti.

D

non tamen S. Aurelii ſed S. Nathaliæ caput.

13 Præterea quid & huic facto deſtinabili modo proviſum ſit, ſi taceatur, nefas non ambigo. Cum etenim illa Sanctorum corpora in agone cæleſtis pugnæ fortia, miniſtri diaboli gladiis animadverſa morte ſtraviſſent; Chriſtiani dum potuerunt, ſolito amoris officio excitati, nocte venerunt; atque ea ſibi furtim rapientes diviſerunt. Et quidem beati Georgii corpus ex integro, Aurelii verò ſine capite tollentes in eccleſiæ loco ſub altari, quemadmodum ſignificavimus, ſepelierunt. Sanctæ verò Nathaliæ corpus, dum aliorſum ab aliis truncum ſublatum fuiſſet, caput illius in eadem eccleſia, ubi viti corpus, collatum eſt. Unde accidit, quatinus tempore effoſſionis eorum beati athletæ Aurelii caput cum ſuo corpore minimè inveniretur, ac ſacræ Nathaliæ corpus quo humatum fuerit, neſciretur. Sed ut impleretur in eis etiam poſt mortem, quia erunt duo in carne una, corpori beati Aurelii caput Nathaliæ ſuæ conjugis ſubrogatum eſt, atque cum nimia admiratione quærentibus datum, quod deificè factum, neminem qui audit, latere putamus; ut quia unius conjugalitatis viventes, necnon & æqualis martyrii ſocii exſtiterant, morientes ejuſdem eſſent merito venerationis in terris, quemadmodum & unicæ felicitatis compotes ſunt in cælis. Et quoniam ſacramenti myſterio συνεκδοχικῶς quidem dicto quaſi ab incœpto parumper defleximus, juvat manum in id ipſum reducere.

E

Cordubâ egreſſi Toletum.

14 Cum verò vigiliæ Adſcenſionis Chriſti roſeo ſe jubare jam dies lotis quadrigis terris influeret, putant à civitate regis ſupramemorati Mahomath, procedente exercitu, egredi, non parvo ad illos fratrum catholicum eis vale dicere cupientium adunato collegio, qui quanta eos caritate per dies quinquaginta ſex, quibus cum illis ſunt commorati, tractaverint, nemo qui dicat. Præſens tamen devotio ſeu lacrymabilis ipſorum pandebat exſecutio, quod cernere quis poſſet, nec illos à ſe umquam pacto quolibet velle disjungi. Sic namque Cordubâ, Hibetienſium civitatum nominatiſſimâ, & cum civibus, tum etiam & rerum opibus fœcundâ, egreſſi, quorumdam fidelium cum rege ad pugnam euntium tutelis aliquantiſper crediti, iter ſuum alacres reſumunt. Inde poſt dies reperit illos inter agmen exercitus Leovigildus, vir frequenti memoria dignus, qui tempore egreſſionis eorum à civitate, regiis occupatus negotiis præſens non fuerat; iſque dulciſſimo pectoris vinculo eos amplectens, ſuo deinceps comitatui uſque Toletum (quod ex beatæ Leocadiæ virginis confeſſione præclarum habetur) non eſt paſſus deeſſe. Babila ſiquidem ejus ſoror,

A

ſoror, virgo Deo ſacrata, illis quidquid in itinere viſum neceſſe fuit; pallia quoque duo, quibus viciſſim Sanctorum cooperirentur corpora, pro qua valebat facultate, abundè paraverat.

Dein Complutum, & Cæſarauguſtam,

15 Rege denique Cordubenſi contra Toleti adverſum ſibi tyrannum, ob quod proceſſerat, belli copias accelerante, multi ejuſdem civitatis viarum inſidiatores ad eamdem urbem redeunt, ſe quantocius caſtelli præſidio muniti curantes: pacata redduntur itinera, ſitque viantium ſecura quacumque progreſſio. Tunc noſtri cum magna benignitatis affectione, omiſſo procinctu à ſæpedicto Leovigildo disjuncti, Complutum * aggreſſi ſunt opidum, glorioſorum martyrum germanorum Juſti & Paſtoris inſignitum tropæis. Inde nobiliſſimam ac ſanctorum & præcipuè decem & octo Martyrum triumpho lauréatam Cæſarauguſtæ applicant ad arcem, ubi à ſuperius nominato ſeniore epiſcopo rurſus, quemadmodum euntes, humanè recepti, optima apud ipſum, quouſque libuit, ſunt quiete donati. Nec tunc quidem de

B

beato Vincentio, quem idem epiſcopus (ut ſuprà retulimus) ſub nomine Marini martyris retinebat, aliquid vel dinoſcere certius, vel audire quiverunt. Non enim erat, fugato Audaldo tranſlatore monachò, qui hujus facti notitiam panderet. Repræſentantur & Abdiluvar præmemorato ejuſdem civitatis principi, gratias agentes, quod ejus eſſent auxilio in eundo vel redeundo adjuti. A quo etiam diſcedentes ſalutationes ad Hunfridum, epiſtolas verò ad caſtellorum cuſtodias perceperunt: quatinus abſque impedimento vel diſcuſſione ulla, munita ſuæ poteſtatis loca tranſirent. Nam ne fortè eis improviſis aut legatio fraudulentium fiat, aut certè magis hoſtilis impetus ſuperveniat, cunctarum ad ſeſe viarum aditus continuis ſatagunt obfirmare cuſtodiis, atque ea permaximè loca, quæ ab anguſti tramite callis excluſas appellant.

** Alcala de Henarez*

mox Barcinonem, Gerundam, Narbonam, Biterras.

16 Itaque proficiſcentes Barcinonis ad mœnia, quamvis multipliciter fatigati, perveniunt in urbem ſanguinis ſanctorum martyrum Cucuphatis & Eulaliæ virginis madore circumlitam. Sed quæ lætitia de conſecutis præmiis, quæve fuerit admiratio de eorum ſubita, utque ita dixerim, inopinata reverſione ab Athaulfo epiſcopo & Sunifrido memoratis venerabilibus viris, mirum eſt

C

dicere, glorificantibus quoque plurimis Deum ac benedicentibus, qui ſic mirificè ad laudem & gloriam nominis ſui protegit ſperantes in ſe. Auditis & Leovigildi amici proſperitatibus, ſuiſque eis propenſis beneficiis, gaviſi ſunt in omnibus, à quibus decem & duobus elapſis ſolibus, læti dimiſſi veniunt feſtinato curſu Gerundam, ſancti Felicis martyris cruore maderitem: cujus linquentes confinia, adeunt Narbonam civitatem metropolim. Quo citra ejuſdem muros ad ſancti Pauli confeſſoris ſepulcrum divertentes, poſt ſubeunt Biterris urbem, ex beati Afroſidii præſulis membris illuſtrem, in qua gratanter, utpote à noto & cognato viro, ipſiuſque civitatis primate, nomine Gerino, ſuſcepti, ſanctorum Martyrum corpora in oratorio beatæ Dei genitricis Mariæ ſervanda reponunt.

A. AIMOINO, EX MABIL.

LIBER II,

Qui eſt primus de miraculis SS. Martyrum, quæ Biterris ad Autiſſiodorenſem pagum uſque contigerunt.

CAPUT I. *Biterris curatur hoſpitis Gerini pincerna,*

HInc igitur digna geſtorum ratione compellimur, quæ in eadem Biterris civitate, quæque per eos in ſequenti itinere, ſuperna agente clementia, patrata cognovimus, litteris ſecuturæ generationi memoranda ſignare. Dum autem illic præfato Gerino eos retinente, quietis gratiâ aliquantùlum morarentur, homo quidam, Brictius nomine, per annum ferè dimidium in tibiis ſive

E

ſuperioribus membris genitalibus totus elephantino inſanabili morbo ulceroſus jacebat: qui non ſolum ea debilitate quantum ad corpus inutilis, verum etiam & vitæ ſolatio, tali in ſe afflictione graſſante, deſtitutus videbatur. Is ſub unius tempore nóctis in eccleſia, qua inerant ſanctorum Martyrum corpora, jacere permiſſus, ſic eorum interventu divina miſeratione curatur, ut ſtatim in craſtino ſanitati redditus, ad proprium, cunctis ſtupentibus, ſtaret officium. Erat enim carus domini ſui ejuſdem Gerini pincerna.

II. *alius febribus laborans,*

18 Quæ verò dicta quæve dicenda ſunt, eorumdem ſanè relatu didicimus, qui ea, uti inter agendum præſentes, propriis inſpexere obtutibus. Inſuper & his ſacris jam prælibari videbatur miraculis, quæ per eos erat Dominus mira populis collaturus. Ea ſiquidem ipſa nocte ſanctorum Martyrum geminato præconio hæc quoque virtus inclaruiſſe dinoſcitur. Juvenis quidam, vocabulo Giſandus, typo febrium per tres menſes ægrè laborans, nihil revera de ſe aliud quam mortis caſum ſuſpicari valebat. Frigoris enim & caloris acerrimis per horas, nunc his, nunc illis urgebatur ſtimulis. Hic ad memorata Sanctorum corpora in noctis ſpatio ſimili ſanitatis fide excubare

F

permiſſus, non diſſimili eſt virtute, pulſa febre, curatus. Gratias namque referens & ipſe non mediocriter ſoſpes factus regreditur.

III. *& Gerinus ipſe graviſſimè infirmatus.*

19 Quamvis & alios ibidem à diverſis infirmitatum languoribus ſanctis eorum meritis noverimus curatos, unum adhuc miraculum, quod ibidem laudabilius enituit, ad non relinquenda feſtinantes enarrare cenſuimus. Præfatus itaque Gerinus, ejuſdem civitatis vicecomes, dum ſubitò graviſſimâ dolorum pœnâ totum per corpus cruciaretur, ſumptis duabus ſuæ ſtaturæ candelis, & uno (quod eſt adhuc in teſtimonium) non vilis quidem pretii pallio, jubet ſe, nimium vivere diffidens, ad eorum devehi præſentiam: ſicque jacens, ſeque humi volutans, & quod in eos commiſerat, unde labor, humiliato ſpiritu publicè confitens, in primo noctis ſopore almi Georgii ſalutifera viſitatione, ſubitam cælitus eſt in eadem eccleſia indeptus medelam. Aiebat etenim, eumdem ſanctum Martyrem in monachali, ut olim fuerat, habitu pyxidem auream manu ferentem ſuis conſpectibus adſtitiſſe, atque ex ea nivei coloris effuſo unguento, caput ſibi, oculos, manuſque, ut cernebatur, leniter perfudiſſe. Ita prorſus quemadmodum ſeſe deinceps inſcium aſſereret, utrumne adhuc placidum oculis ſomnum col-

A. AIMOINO, EX MABIL.

colligeret: ſanitas quippe membris diffunditur, omnique recreatus corpore gaudens domum Gerinus revertitur, non eos ultra Martyres dubitans, immo Martyrum potentiſſimos prædicans.

IV. *Vivarienſem pagum adeunt, dein Belnenſem, * le Vivarez.*

20 Poſt denique tempus quaſi duorum menſium, reſumptis viribus, & quæ in itinere neceſſaria erant paratis, ea ab urbe noſtri ſubinde memorati fratres digredientes, in pagum Vivarienſem *, nec ſine miraculis quidem, ipſo Gerino ſecum comitante, deveniunt; ubi audita revelatione corporis ſancti martyris Andeoli diſcipuli magni Polycarpi, qui auditor beati Johannis Apoſtoli & Euangeliſtæ fuiſſe dinoſcitur, quoniam non longior erat ad hoc acceſſus, illuc ſe ſtudio contulerunt orandi: ex quo & proprii corporis acceptis reliquiis, ad quod reſtabat iter complendum remeant, tranſactiſque inde diebus, incolumes eos pagus excepit Belnenſis, quo in villa, quæ Arziliacus dicitur, ab Hunfrido gaudenter recepti, exponebant hoc, utique illi multum audire ſitienti, quid in via contigiſſet, quidve divinæ largitatis munere impetratum eſſet: quibus compertis & ipſe comes cum admiratione gratias agens, juſſis dari neceſſariis, eos muneratos dimiſit.

B

V. *ubi fur ad reſtitutionem compellitur.*

21 Sed quoniam ſuos Dominus fide & confeſſione probatos famulos virtutibus magnificare, cujuſque apud eum meriti eſſent, ſignorum indiciis monſtrare decreverat; hoc quod in eodem Vivarienſi pago & villa ipſa Arziliaco miraculum conſtitit, dignum referre fuit. Quædam igitur vidua, nomine Theothildis, cujuſdam raptoris ſpiritu ſuperbiæ tumentis iniquâ violentiâ equum amittens, lugubris ſeſe fletibus contorquens, deſperabili contritione languebat. Cumque nullo ingenio, nulliuſque ſolatio ſuæ flebilitati eum reſtitui poſſe exiſtimaſſet, ad eorumdem ſanctorum Martyrum ſpectandâ ſuffragia, cum omni recuperandæ ſpei fiducia ſe contulit: ibique tamdiu flens & perſeverans in rogando Deum facientem judicium injuriam patienti permanſit, donec die tertia terrore inſpirationis ſupernæ raptor perculſus, ſatisfaciens viduæ cogeretur ſponte reddere quod viſus erat nequiter abſtuliſſe. Sic fides meretur, & ita timor operatur divinus.

VI. *In pago Autiſſiodorenſi raptor pallii SS. MM. punitur.*

C

* *Core*

22 Properantes itaque ac finem hujus libelli volentes attingere, quid in vico quodam, qui Cora * nuncupatur, in pago jam Autiſiodorenſi acciderit, commemorando narremus. In eccleſia verò ejuſdem loci cum fuiſſent illati, necnon & in altario veneranter expoſiti, quidam juvenis, cuſtode ad modicum abſente, latenter ingrediens, pallium ſubitò, quo eorum ſacræ tegebantur reliquiæ, furtim abſtulit. Sed æquiſſima ſummæ rectitudinis operatio, nec hunc longius inultum abire, nec injuſtitiam ſanctos Martyres pati ſuſtinuit. Porro in humero ſub quo illud abſconderat, puſtulæ morbo percuſſus, mox revertens pallium clam eccleſiæ projecit ad oſtium: ſicque impunitatem quam non merebatur requirens, aufugiendo delituit. Incommoditate tamen exorti ulceris ingraveſcente, tumendo cogitur, vitæ deſperatione ac tormenti dolore admonitus, confiteri delictum: quo patefacto cunctiſque audientibus denudato, opem plenæ ſanitatis, etſi diu vexatus, ſanctis eorum conſequitur beneficiis, præſtante Deo ac Domino noſtro Jeſu Chriſto, qui vivit & regnat omnipotens per infinita ſecula ſeculorum, Amen.

D

PROLOGUS

ad librum ſequentem.

QUoniam hactenus ſanctorum martyrum Georgii atque Aurelii tranſlationis ordinem, & quæ, divina largiente gratia, in via geſſerunt miracula, ipſorum ſuffragantibus meritis, ex parte cucurrimus; modò ad id quod reſidet, etſi imperitus, fidus tamen vertatur articulus: quæ idcirco duobus gratum fuit dividi libellis, quatinus nec avidis lectoribus ſuperflua, nec piis auditoribus ea, quæ dicerentur, forent oneroſa. Nam & in prolixè dicendis, quaſi quoddam præſtatur levamen, dum unum finitur, atque aliud inchoatur volumen; quodque præcedens libellus non humana, verùm fateor præfinitione ſolum bis ternis miraculorum titulis radiatur, quantum eorumdem ſanctorum Martyrum perfectam inſinuet conſummationem, ipſius ſenarii ratio arithmeticis nota declarat.

E

LIBER III HISTORIÆ TRANSLATIONIS

Qui eſt ſecundus miraculorum.

PARS I.

Continuata Autiſſiodori & alibi miracula, donec Acmantum, quo Pratenſes monachi, ob Normannorum infeſtationes confugerant, ſacra exuvia allata ſunt.

F

CAP. I. *Autiſſiodori*

IN prædicto igitur pago Autiſiodorenſi, Baſgernam vicum, compreſſantibus ſe hinc inde turbis, cum adpropinquare cœpiſſent, advenerunt illis quidam ex noſtris obvii, eos ibidem officioſiſſimè, prout decuerat, excipientes: quorum animæ exſultatio, ſive lætitiæ fletus, gratiis hymnizatis divinis, pro deſiderio fuit. Unde ſequenti die ſimul profecti, levatis in eodem loco corporibus Sanctorum feretris Autiſiodorum veniunt urbem, plurimorum trophæis Sanctorum inſignem. Quo agnito, cœnobitæ almi Confeſſoris Chriſti Germani ejuſdem olim civitatis antiſtitis, eos quam honorificentiſſime cum Dominicæ paſſionis memoriis omnique digno apparatu ſuſceperunt, collocantes eadem Martyrum corpora ſuper altare beati Mauricii martyris Thebææ legionis principis, ea ſub nocte ſervanda: ad quorum ingreſſum, unum à claudicatione, ad egreſſum verò hominem alterum à continuo capitis dolore ibidem curatum didicimus. In craſtinum autem (neque enim tempus eos ibi ampliùs immorari ſinebat) haud ſecus quam ſunt excepti à memoratis ſanctis fratribus, ſive ejuſdem loci civibus honeſtè deducti, pagum ingrediuntur Senonicum,

A nonicum, quem etiam quibus & quam manifeſtis decorarint miraculis, laborioſum ex toto, gratum verò ſi ex parte narretur, exiſtimo.

II. *& in pago Senonico* * *Puteaux*

25 Dum namque pro agendis Miſſarum ſolleminiis in villam, quæ in eodem pago nuncupata fertur Puteolis *, declinaſſet, quidam infantulus inter reliquos beneficia requirens infirmus acceſſit. Tunc nonnulli ut puerum adhortantes, monebant, quatinus pro adipiſcenda ſanitatis medela ad Martyrum patrocinia, prout valebat, accederet. Quod cum feciſſet, ſeque rependo magis quam ambulando ante eorum reliquias proſtratus jactaviſſet, extemplo, videntibus qui aderant univerſis, medicinam adeptus eſt pleniſſimæ ſoſpitatis. Nec aliter, inquam, niſi ut eos inde proſequeretur rectus, qui utriuſque pedis imbecillitate advenerat claudus.

III. *varia miracula*

B

26 Nec ſit pigrum audire, quæ Chriſto bonitatis cooperatori pro ſuorum meritis militum libuit operari. Facimus enim alienum bonum, ſi complacet, noſtrum. Arius igitur quædam, nomine Tedelgrimnis, à parvo (quod multi vicinorum ejus noverant) ſurda pariter jacebat & muta. In domo enim cujuſdam religioſi viri vocabulo Bovonis (in quam etiam fortè eadem Sanctorum corpora ad manendum declinaverant) cauſâ ipſius ſuſtentabatur miſericordiæ. Adtendebat quod eleemoſyna quæ datur in terra pauperi, à Chriſto, teſte Martini ſemichlamyde, recipitur in cælis. Illa de remedio optandæ valetudinis cautè ſecum permeditans, locum ubi beatorum Martyrum corpora venerabantur, adſcendit. Sed illico ut orationem fudit, ea ſanitatis gratiâ donatur: quatinus, Euangelico unâ eademque horâ renovato miraculo, & loqui, ſimul & audire mereretur; exivitque gaudens univerſæ domui gaudium inferens.

IV. *patrata,*

27 Quæ verò idem Bovo in eorum Martyrum adventu ſibi contigiſſe cum ſacramenti fide dicebat, res digna miraculo prætiri non ſinit. Cum ergo fuiſſent horum delatores Sanctorum monachi, qui ea nocte unà cum ſuis ferè triginta ab eodem hoſpitio ſunt excepti; illis neceſſaria non ſurdus auditor apoſtolicus, hilari animo diſtribuens prærogavit. Sed ut tantæ tamque copioſæ caritatis ſuperabundans opus remuneraretur; ipſius vinarii vaſcula ſic ſunt mane reperta, acſi

C nihil exinde ſerò potatum fuiſſet. Univerſis namque, omnique ſuæ domus familiæ ac advenientibus, cauſâ ſanctorum Martyrum, ita ubertim propinatum fuerat, quatinus omnes pro ſobrietatis competentia ad plenum vino ſatiari lætarentur. Penum ſiquidem eidem ſubjectum erat ſolario, (benedictionem deſuper hauriens) quo beatorum corpora Martyrum illa nocte ad quieſcendum fuerant admiſſa.

V. *quæ hic*

28 Is etiam Bovo ſæpe admirans referebat non huic diſſimile factum. A cujus denique domo Sanctorum eductis corporibus, evenit diem poſt quartum, ut ex Hludwici Bejwariorum regis exercitu in eam intrarent, atque illam per aliquot dies ibidem commorantes inhumanè vaſtarent. Ergo, licet meritò hac ſpe fruſtratus, ad hoc idem Hludwicus à quibuſdam proceribus invitatus exierat, quatinus fratris ſui domni Caroli contra Danos navali tunc claſſe in Sequana decertantis, regnum uſurpans invaderet; ſed & victoriam, pro dolor! veluti jam præ manibus ſuſpectam, hujuſmodi infeliciſſima viſus eſt diſtuliſſe tyrannide. Nam rege inſalutato cum paucis in navi relicto, omnes ei ſubdolè adhærentes diſcedunt, & præciſis ejuſdem navis funibus, ne rex quolibet auxiliaretur præſidio; ad eumdem Hludwicum, eum ſibi regem facientes accedunt; quod eis dignam in contumeliam ceſſit. Rex ergo divinitus liberatus, ſtatim parvo, quem fidei ſibi retinuerat, exercitu collecto, fratrem à regno nobiliter expulit; atque cùm vivum capere poſſet, ei locum abeundi viſcerabiliter indulſit, ſuoſque fugaces, (cum in eis regali cenſura ulciſci potuerit) ſublimi collectione ad ſe revertentes, ſolita pietate recepit, ſceptro potitus & regno. Itaque ſupradicti hoſtes, ſubſtantiam domus quam intraverant, præter menſuram exterminantes, ex ſuprà memorati viri Bovonis vino non minus, (ut fuit putatum) quam ſexaginta modios abſtulerunt. Sed illis recedentibus, rurſus Sanctorum meritis, Bovone teſte, quantitas totius vini integra reperitur. Nec cunctandum, caritate illud augente ſic excreviſſe, quæ in viri corde diffuſa, gemino pollebat bono.

D A. AIMOINO EX MABILL.

VI. *ordine* * *Ville-neuve l'Archevêque*

E

29 Fuit in Villa-nova * ejuſdem pagi Senonici quædam puella, nomine Arohildis, ab annis octo cæcitatis orbitate damnata, quæ ad Beatos virtutum luce conſpicuos (de quorum beneficiis nobis eſt ſermo) deducta, taliter ſemetipſam illis perpetuæ ſervitutis voto mancipans, ſubitò eſt curata, ut omnes qui aderant, hoc facto mirarentur attoniti. Cumque deinceps ſuæ profeſſionis famulatum exſequi vellet, à patre velut de temeritatis præſumptione acriter invecta, coacta eſt, quam pro ſalute voverat, pollicitationis mutare ſententiam. Itaque dum incipit, ſermonibus genitoris magis favens, domum reverti; & priſtinæ cæcitatis cladem, & vim febrium inſuper multam incurrit. Fit pater ceterique propinqui flebiles, necnon & ipſa admodum miſerabilis jacens, remeantque veloces ad pia Martyrum repoſcenda ſuffragia. At ubi ipſo jam patre omnimodis compellente, numquam ſe quod promiſerat rurſus falliturum devovit; ſanitatis ſummâ quam prius meruerat receptâ, ſoſpes item efficitur, manſitque ibi, atque famulationis penſum ſtatutis temporibus poſtmodum in eccleſiæ cultu gratanter exſolvit.

VII. *enumerantur.* * *Eſmans*

F

30 Itum enim Acmantum * villam noſtræ poſſeſſionis (in qua tunc major pars fratrum ob infeſtam paganorum degebat perſecutionem) aggredientes, ab eis cum magna gratiarum actione & laudibus opimis ſatis dignè recipiuntur: quam exceptionem ita Dominus virtutum floribus decorari voluit, ut nulli dubium quin ad eos non qualiacumque vel incerta, ſed pretioſa deferrentur teſtium patrocinia. Quædamverò ſanctimonialis, vocabulo Leutgardis, dum populorum obviam euntium admixta conventui, & ipſa candelam in Sanctorum honorem tolleret accenſam, ſubitò eam luminis honore gemit orbatam; quæ neglectûs tacta pudore, eam in ſecreto pallii interim emunctam repoſuit. Sed quid exinde Chriſtus pro ſuorum Martyrum oſtenſione operatus ſit, ullatenus abſentari non debet. Nam dum ſic graditur, tempus operiens illam reinluminandi, mox eo ipſo quo erat abſcondita, in loco accenditur, partemque veſtis qua tegebatur, corripuit. Quo viſo extimuit mulier, præconia tantæ virtutis voce qua poterat adtollens: ſicque actum eſt, ut muliere etiam tacente, pars veſtimenti aduſta quod geſtum erat obſtupefaciens, videntes magnopere declararet.

VIII. *Sanatur paralyſis,*

31 Deinde Boſo ab Alſeio villa à renibus deorſum ita paralyſis morbo diſſolutus jacebat, quatinus

A. AIMOINO. EX MABIL.

tinus ei non ſolùm ambulandi, verùm & ſedendi denegaretur facultas. Erat autem in eo videre laborem. Hic tantorum auditis inſignium donis, manibus propinquorum inter plurimos deportatus, ſupplex advenit, accedenſque ad ſanctorum Martyrum reliquias ſic infirmitatibus proximas, ita ſtatim poſtulatæ ſalutis perfunditur remediis, ut eos proprio gradiens anniſu, uſque ad eccleſiam, in quam erant inferendi, non deſereret. Indeque plenius poſt dies factus incolumis, ad propria gaudenti animo repedavit: cui congratulantes vicini admirabantur, quia ſic citò ſibi ſalus acciderit.

IX. *Iuxus ſanguinis.*

32 Ea ipſa nihilominus die adducitur quædam femina de villa Rethica, ex nominis appellatione dicta Ragina. Hæc ab annis duodecim, non ut illa Syrophœniſſa ſanguinem fluens, ſed contracta renibus jacens, quaſi vitalibus jam cernebatur deſtituta ſolatiis, opprimebatur, & nimiâ paupertatis inediâ, ut puta manuum meditatione otioſâ. At dum inter reliquum vulgi cœtum beatorum Martyrum patrociniis offertur ſananda, priſcæ ſelicitatis coram ipſis quæ aderant turbis uſum recepit. Igitur ambulans gratulſque ſanatoribus ſuis lætaque pendens, ad iter (quod aliorum adjuta manibus venerat) ſe ſoſpitatis greſſu comite reparat.

B

X. *Ruſtico ſervatur alvearium.*

33 Adalbertus de Talſiniaco villa hoſtilem multùm pavens occurſum, ad ſanctorum Martyrum luminaria pro tuendis aliis unum vas apum fide plena devovit: cum ſubitò ex præfati Hludowici Bejwariorum regis exercitu, quidam illius domum irrumpentes, ipſum alvearium naturâ mellis avidi, quia majus meliuſque ceteris erat, primùm auferre conati ſunt, quod ita, mirandum, illis nequidquam laborantibus immobile perſtitit, acſi funditus in quo erat loco haberetur affixum; quo facto hoſtes turbati nimiumque ſtupentes, didicerunt tandem illud ſanctis Martyribus pro conſervandis aliis eſſe dicatum. Unde non ſolùm hoc, ſed nil ulteriùs in eadem domo, Sanctos reveriti, præſumpſerunt, animadverſo divinam illi eorum meritis tuitionem ineſſe.

PARS II.

Pergit Aimoinus miraculorum præconia ſigillatim deducere.

C

XI. *Tribus cæcis*

QUia miraculorum veneranda concreſcunt præconia, augeatur numerus pagellarum cum gloria. Multis denique ab annis Ingalbertus de villa Vimpopuli, cum eſſet utrorumque oculorum luminis dono privatus, agnitis tot tamque mirandis Sanctorum virtutibus, juſſit ſe quantocius illuc deduci. Sicque uxoris adminiculo inſuper & multâ comitatis fiduciâ gradiens, ad locum uſque pervenit. Dumque diutius eccleſiam intrans, ſolo proſtratus precibus gemens inſiſteret, quo ſibi ſancti Martyres, licet indigno, miſererentur, luctuoſis vocibus expoſtulans precabatur. Tum ſupernæ pietatis fonte eorum obtentu ſe influente, ita confeſtim mederi promeruit, quatinus Deum Sanctoſque magnificans, inde valens videnſque uxoris manu oblita rediret.

XII. *Duo viſus,*

35 Adducuntur & duo cæci, villæ quæ dicitur Sinportus, incolæ, ad præclaram beatorum Martyrum poſtulandam clementiam. Horum ſanè devotionem integram, non modica divinæ miſerationis conſecuta eſt cæcorum inluminatrix bonitas. Ut autem intrantes domum qua ſacræ Martyrum dignè venerabantur reliquiæ, ſe orationi dedetunt; obductis poſt paullulum fugatis tenebris, videndi poſſe recipere meruerunt: ſurgenteſque à pavimento, remoto ductore per ſe ſe hac illacque clarè videndo diſcurrunt. Itaque Dei ſanctorumque Martyrum ſibi providam conlaudantes benignitatem, læti ut illi quondam in Euangelio à Salvatore & Filio David inluminati diſcedunt.

D

XIII. *Inſulto mens ſana reſtituitur.*

36 Hac itaque miraculorum fama per pagos latè diffuſa, ſe invicem præcedere feſtinantes confluunt plurimi. Unde quidam adoleſcens Acleulfus, ex villa nomine Laudrado, mente captus, cùm frequenter fieret jam per annum & inſuper atrociter demens, quod vulgò lunaticus dicitur, ad ſæpe memorata ſanctorum Martyrum corpora, licet vinculis nexus, fide parentum adducitur, qui etſi illam non habebant vocem, Domine, ſi quid potes, adjuva nos miſertus noſtri; infirmum tamen ſibi poſcebant mederi. Ubi aliquantulum ob ſalutis remedium detentus, ad plenum, quod alienæ fidei devotione quæſitum fuit, eorum piis meritis adipiſci promeruit. Itaque ſenſus priſtini recuperato vigore, alacer receſſit, atque de reliquo, uti priùs fuerat, ſanæ mentis compos permanſit.

E

XIV. *Procacis puellæ punitio.*

37 Ex eadem villa quædam procax puella, nomine Teutberga, caſu quo ſolebat cum matre litigans, per ſanctorum Martyrum pignora, Georgii ſcilicet ac Aurelii, ſuam non eſt verita conteſtari proteriam. Dumque à quibuſdam, quare ſic adverſus parentem ageret, & quare ſic temere per Sanctorum nomina dejeraret, increpata minimè quieſceret; ultione præſenti, ipſa quam ad jurandum evexerat, manus contrahitur. Exinde verò, quos perjurando per indomitatem linguæ malè præſumpſerat, ſtudioſè rogando cogitur quærere Sanctos, ſuique ab eis cauſam remedii, veluti debitum munus, incunctanter exigere. Dumque facti pœnitens ad eorum ſe limina devotiſſimè contulit, debilis ipſius palma, dictu velociùs, medicata extenditur, atque ſana facta mulier ad genitricem, ei de reliquo famulatura revertitur.

XV. *Sanata cæca **Hic mendum eſſe videtur.*

38 Erat & quædam femina ex villa vocabulo Caſellas, nomine Amaluvara, ab annis centum * quadraginta quatuor menſium in cæcitatis nebulis perdurans: nec ulla ei medicinalis profuit manus, quam divina poteſtas his Sanctis medendam ſervabat. Hæc à quadam pulcherrima feminarum intempeſta nocte (ut ſibi videbatur) admonita eſt, quatinus pro adipiſcendo luminis uſu eccleſiæ pavimentum, qua eorumdem ſanctorum Martyrum corpora quieſcebant, ſedula ſcopis mundare ſatageret, donec eam Sancti miſerando reſpicerent. Quod cum adducta ſemel expleſſet, oculorum acuminis tantum recepit, quod ſibi uſque hodie ſufficiat, nec ductoris adminiculo, ſanctimonialis etiam facta, quemadmodum priùs indigeat.

F

XVI. *viſione recreatur.*

39 Quid verò eidem in ipſa eccleſia quadam nocte cum ceteris excubanti revelatum ſit, reticeri neglectum putamus. Ubi dum aliis dormientibus ſola (quemadmodum ſibi certum erat, & nobis retulit) quaſi vigilans reſideret, reſpicit ad feneſtram retro altare ejuſdem eccleſiæ, conſiderans per eam quaſi maximum ſolis radium ſplendeſcere, & per radium quemdam inæſtimabilis visûs luce contectum puerum ad ima uſque altaris deſcendere, qui manum porrigens ubi Sanctorum corpora quieſcebant, ſublevato paullulum quo tegebantur pallio, cœpit diligenter introſpi-

A troſpicere: cum ecce columba, cujus nitor mirabilis, in cornu dextro altaris apparens ſuper eos volitans ſtetit, ipſum plurimùm intentans juvenem, & quaſi quiddam divinitatis in eo contemplans, quid agere vellet inſpiciens: qua viſione perterrita, veluti feſſa anguſtiis, pleniùs obdormivit: videtque per ecſtaſin mentis duos venerabiles viros eccleſiam ipſam quibuſdam & valde pretioſis decorare ornamentis, qui & aiunt ad illam: Vade feſtinans ad hujus ſanctæ domus cuſtodes, ac dicito, quatinus hanc propenſius ornent, quoniam qui ſunt in circuitu Sancti, horum Martyrum gratiâ huc modò convenient. Siquidem & nos ab Hiſpaniarum partibus, unde nuper allati venerunt, eos quomodo hîc eſſent, viſitare proceſſimus. Quibus ſic effatis ſublata viſione, evigilat mulier, atque hæc ſecum replicans hæſitat plurimùm, utpote quid puer, quidve columba ſignificaret ignoratis. Prudens tamen lector ſive ſagax auditor (credimus) puerum Chriſtum, columbam verò Spiritum ſanctum Patris Filiique conſortem, circa ſanctorum Martyrum reliquias adſpirantem intelliget.

B XVII. *Punita curioſitas,* 40 Teutlindis ex Dedentio puellari monaſterio, quia Dominica erat, & vacabat ab opere, veluti ex otio ad eorumdem ſanctorum Martyrum limina ſe puellariter videndi curioſitate donavit. Ibant & alii devotè promoti: & quamvis animo diſpares, ſociali tamen veſtigio perveniunt ad eccleſiam, ſeque ſimul coram altari orationi dederunt: erigenteſque ſe, ac reliquorum qui prævenerant, ſtationem adire properantes, loco quo ſtererat, ceteris abeuntibus, ita præfata Teutlindis inhæſit, quatinus pavimento immota perſiſtens, univerſos hoc novo miraculo in non modicam admirationem adtolleret. Ubi tamdiu, cernentibus cunctis, utroque pede immobilis facta permanſit, donec pravitatis ſuæ reatum confiteretur; videlicet, quod minus religioſè inlecebris gaudens acceſſerit, quodque minùs debito pro ipſis obſecraverit delictis. Itaque orantibus pro ſe qui aderant fratribus, ac letanias agentibus, ineffabilibus ſanctorum Martyrum meruit abſolvi ſuffragiis.

XVIII. *reditus contractus.* C 41 Item homo quiſlibet, Altcarius nomine, de villa Scau, contractus renibus multum per tempus mœrens jacebat. Audiens autem per Sanctorum merita infirmorum multos curari, certam (ut iiſdem poſtmodum referebat) ſpem promerendæ ſalutis ſumens, parentum vel amicorum ducatu ſe ad eorum miſerationem deſtinavit. Cumque ſurgens ſedere utcumque tentaviſſet, quò cereum quem ad Sanctorum luminaria ſecum deferret, ſuis manibus ipſe fingeret, in propria domo optatum ſubitò amiſſæ ſanitatis recepit valere. Elevans namque ſe, ſoſpitemque reperiens, opus quod antè conabatur debilis, jam Deo miſerante incolumis effectus peregit. Occurrit ergo ſanctis Martyribus cum oblatione luminis gaudens, quodque ſibi acciderat, læto ore univerſis exponens.

XIX. *Alia punitio;* 42 Hoc quoque dignum eſt ponere, quod admirationem pariter inferat & terrorem. Nam corrigentur alii aliorum caſu, prophetia teſte David dicentis: Lætabitur juſtus; cum viderit vindictam, manus ſuas lavabit in ſanguine peccatoris. Igitur quidam ſerviens ex eadem Acmanto villa, vocabulo Ingalſardus, fuit & ipſe quidem hortulanus Fratrum. Hic acceptâ præbendæ ſuæ annonâ, ad ipſius villæ farinarium cauſâ molendi perrexit, ſicque ibidem cujuſquam mulieris pauperis locum mente ſuperbus præripere geſtiens, ſuper ipſius annonam, quæ jam molebatur, ſuam pervicaciter minabatur injicere; quod illa quibus poterat viribus renitens, cum ſuperare infirmior fortiorem non poſſet, elevatis ad eccleſiam manibus aiebat flens: Adjuro te per hos ſanctos Dei Martyres Georgium atque Aurelium, ne mihi violentiam inferas. Qua miſer conteſtatione ſpreta, dum à loco exire cœpiſſet, continuò percuſſus intellexit, ob tanti contemptus cauſam, vicinum ſibi imminere diſcrimen: vixque efflagitans, uti morlens, tenui qua poterat voce ejuſdem molendini proviſorem precabatur, quatinus ſuperinjectam annonam feſtinus rejiceret; qui poſt hanc vocem (quod admirationis eſt & timoris) corruens obmutuit, atque evidenter præſenti morte donatus exſpiravit. Concurrunt plurimi, (erat enim Dominica) talique ſpectaculo permoti ſtupefcunt: quod tamen non ad futuræ damnationis caſum, ſed ad talium magis (ut prælibavimus) corrigendum temeritatem ei juſto latentique Dei judicio hortamur proveniſſe credendum. Nam mors impiorum, ut beati Gregorii verbis dicatur, bonis eſt in adjutorium, malis verò, ut ſe caveant, in teſtimonium.

D A. AIMOINO, EX MABIL.

E XX. *ſanatur inflatio,* 43 Pòſt denique mulier quædam ex villa, quæ appellatur Civiacus, nomine Godohis, tanto tamque terribili detinebatur perlucidæ inflationis morbo, quòd omnium competenti membrorum officio deſolata miſerabilis videretur. Patiebatur & aliud intrinſecus cardiacæ ſcilicet infirmitatis malum, quod eam aſſiduè præfocando nimium exanhelabat. Dumque per momenta horarum quaſi finitima ſibi clade duceretur ad mortem, imponitur tandem ſuorum manibus propinquorum carpento, & ſic perducitur ad clemens Sanctorum auxilium. Excubabat ſiquidem tali pœnarum acerbitate oppreſſa ante eccleſiæ fores, ut vix in ea animadverti ſaltem ſpiritus poſſet. Poſt triduum tamen ſerenato ſtomacho, ita (quod eſt mirabile verumque) ſanatur, ut propriis exinde plantis, remoto carpenti vehiculo, læta redire mereretur. XXI.

morbus incognitus, 44 Novimus & quemdam nomine Hieronymum ex pago proximo Waſtinenſi ſimili Sanctorum virtute curatum. Hic totius corporis per annum ferè dimidium obrutus debilitatis angore, parentum pietate ad beatorum Martyrum evehitur ſolatium, cujus infirmitas plus ignorabatur quàm curaretur à medicis. Qui vix invento conſilio, qualiter eum ob omnium valetudinem membrorum in quodam vinario vaſculo, quod tonna dicitur, ſuper plauſtrum imponerent, hoc facientes pervenerunt ad ſacram eorum præſentiam: ibique multis qui adhuc ſuperſunt contemplantibus, ſic virtutis priſtinæ ſoſpitate roboratur, quò pro ſe ſanus effectus aſſurgeret, domumque facta ſuper ſe (quemadmodum ſperaverat) miſericordiâ Dei gratulans recurreret. XXII.

F *item ſurdus & mutus.* 45 Item quædam femina dolens ſe in prole non parvo caruiſſe ſolatio, filium mutum pariter & ſurdum ſecum ſumens, ad Sanctorum miraculis cotuſcantium duxit reliquias. Cumque facta oratione, ipſa ab altari procul ſteriſſet, innuit nato veluti ſurdo propius accedere, & candelam voti, quam manu ferebat, ad altare Sanctis offerre. Tum ſubitò os infantis, quod fuerat à nativitate clauſum, aperitur, atque illam vocem primam emittens, matrem interrogat, cui deberet lucernam porrigere. Reſponſoque genitricis, ut eam altari inferret, accepto, per exſecutionem operis ſe etiam audire clarè demonſtrat. quo agnito qui

A. AIMOINO, EX MABIL.

qui eum nudiuſtertius mutum cognoverant, ſimul & ſurdum, per Sanctorum merita euangelica revixiſſe miracula admirando proclamant. Nec mirum cum Salvator non ſolùm quanta fecit, inſuper majora diſcipulis quod eſſent facturi promiſit.

PARS III.

Hinc celebres reddita reliquiæ, de quarum veritate certior fit Carolus Calvus, & portio aliqua Eddoni comiti conceditur.

XXIII. *Auditur cæleſtis muſica.*

NOn igitur credimus diſpliceri, ſi quod utile ſit honeſtumque narretur. Enutritur ſiquidem fides fidei operibus creſcens. Cum autem quadam die Dominicæ reſurrectionis ad ipſius eccleſiæ oſtium mulieres quædam, aliæ ſalutis, B aliæ verò ſanctorum Martyrum deſiderio vigilias agerent, mira illis ac ſtupenda viſio demonſtratur: non ut paſtoribus olim de Chriſti nativitate docendis, ſed ut feminis prædicabili virtute devotis. Prima itaque noctis vigilia adſpiciunt per ejuſdem eccleſiæ oſtii rimulas, videntque ab interioribus ad ſe uſque nimium luminis ſplendorem procedere. Tunc una illarum vicinius accedens, & quid illud eſſet diligentius inſpicere contendens, eccleſiam omnem ita incredibilis nitoris fulgore radiantem cernit, quatinus eo ipſo lumine partim exterior, qua reſidebant, porticus reluceret. Et ecce diverſas intus voces miræque ſuavitatis cantilenam audiunt, veluti multitudinis congratulantium hymnidicaſque Deo laudes cantabiliter jubilantium, quod ſubſilenter eatenus ſe viciſſim audiſſe fatebantur, donec ad nocturnalis debitum Officii pulſato ſigno, fratres evigilarent. Unde ſi miraculorum cauſas ordinabili providentia diſpoſitas conſideramus, illa ſuperior viſio completa decernitur, qua oſtenſum monſtravimus, horum Martyrum gratiâ qui in circuitu eſſent, Sanctos illuc conventuros angelico dumtaxat comitatu jocundos.

C

XXIV. *Curatur alius cæcus, * Thiais*

47 Ex pago Pariſiaco & villa nuncupante Teodaſio * juvenis quidam annos (ut ferebatur) quinque in cæcitate gerens, ſe omni tempore nubilum fore gemebat. Supplicat ergo tot tantiſque ſanctorum Martyrum compertis virtutibus, quatinus ad eorum pium perduceretur auxilium. Jam enim quaſi fidei lumine catechizatus videre cœperat, quod cum factum fuiſſet, citò benigna eorum interventione, quod fidens quæſivit, conſequi meruit. Siquidem non poſt multum temporis, expletis ibidem ad ſalutifera eorumdem ſanctorum Martyrum limina lacrymoſis excubiis, præclaris ipſorum, (quod eſt fatendum) meritis, inviſis propulſis tenebris, ei protinus virtus cæleſtis lumen quoque diei refulſit. Rediit igitur videns, Deum magnificans ac gratias agens, homo innovatus novum vicinis miraculum referens.

XXV. *Item contortus,*

48 Erat itaque ex pago Andegavenſi homo quidam, nomine Adalſadus, ab annis ferè quinquennii vitiata compage membrorum ſic invalidus, quatinus ipſa calcanea poſterioribus tenaciſſimè haberentur innexa, qui tantorum cognita miraculorum virtute (divulgabantur enim à plurimis) ad eorum ſe Martyrum gratiam quadam Dominicæ noctis die, prout potuit, tranſtulit: ubi nocturnali adveniente tempore, jamque fratribus eumdem officium angelicâ celebrantibus reverentiâ, tantos cœpit, ſolventibus ſe (ut ſolet in talibus fieri) membrorum vinculis, clamores emittere, quibus pſallentium voces ejulans omnino perrumperet. Interea recuperato mox partim ſalutis remedio, poſt paucos exinde dies priſcæ ſoſpitati redditus, ita eorum orationibus elevatus ſubrigitur, ut per ſe rectus incedens, ad propria ſuo ſoſpite greſſu rediret. D

XXVI. *atque item claudus.*

49 Ramnoldus denique de villa, quæ vulgari appellatione Fontanas dicitur, ab anni circulo pede tenus à renibus claudus, ad eorumdem Martyrum florentem clementiam miſerandus venit. Venit dico, non gradu proprio, ſed peregrino evectus ingenio, ita planè miſerabilis, miraque totius corporis debilitate tenuis, ut multipſicatis in ſe infirmitatibus, ampliùs putaretur mori, quàm poſſe mederi. Fide tamen accedens, atque ante ſanctorum Martyrum cineres, à quibus portabatur, expoſitus, continuò cum ſalutis munere ſuperno reſpectus intuitu, piis ipſorum ſuffragiis factus incolumis ſanatur, utique renum ac tibiarum, necnon & pedum omniſque imbecillitatis fugato contagio, quemadmodum præſens adhuc ejus alacritas teſtatur. Sic valens redditur, quatinus ex eadem infirmitate nihil deinceps paſſus famuletur in eodem loco jugiter Deo. E

50 Ergo quia ſolet poſſe, ut in ſuo ſacro beatus Gregorius ſcribit Dialogo, quatinus majora aliquando fiant miracula, ubi minor portio Sanctorum habetur reliquiarum; gratum fore putamus ſi & hoc quod de eorum geſtum eſt reliquiis, inſeratur.

XXVII. *Carolus Calvus ſanctas reliquias explorat.*

51 Glorioſus itaque rex Karolus, quantum de adventu horum Martyrum relectis ſibi Paſſionis eorum titulis gaviſus exſtiterit, non eſt noſtrum exponere. Lætabatur quod regni ſui tempore tales Gallia prometuerit flores: quorum ut à parte totum poſſideret, ſumptis reliquiis, hoc quoque ſub exemplo religionis fidelibus agendum oſtendit. Nec eſt oblitus delegans Mancionem Cordubæ, hujus facti veritatem ex loco requirere: à quo regreſſo etiam illud eorum geſtis mutilatum addidicit, quod memoria & inſcriptione dignum habetur. Cæſis igitur ſanctorum Martyrum corporibus atque in platea diffuſis, juſſerat Abdirama tyrannus ea ibidem ſervari ſepulturâ negatâ, quatinus illa canes volucreſque cæli comederent: quod actum certè videmus, ut in eis quoque F pſalmodia adimpleretur David canentis: Poſuerunt mortalia ſervorum tuorum eſcas volatilibus cæli, carnes Sanctorum tuorum beſtiis terræ. Sed ut eorum dignitas meritique celſitudo declararetur, ita divinitus ab univerſis rapacibus ſunt animalibus, ut olim Daniel à leonibus, cuſtodita, quo nullo vel muſcæ appetitu per triduum quo taliter jacuerunt, fuerint adtaminata. Hoc enim cum vero idem dicebat Mancio, & quod à fidelibus ejuſdem Cordubæ civibus illud veriſſimè audierit, teſtabatur. Similiter & quod viderit duas nobiles puellas carne ſorores ſe præſente agonizantes martyrium compleviſſe pro Chriſto. Cumque major antè ſe minorem paſſionis calicem bibere vellet, non, illa inquit, ſoror, ita convenit, ſequar te magiſtram ad bravium quam ſecuta ſum ad ſpectaculum: ne timeas, non te derelinquam. Fidem enim & dilectionem moriens exhibeam, ut vivens ſolebam. Ita ambarum capitibus obtruncatis, angelorum ſolatio evectæ animæ

A mæ migraverunt ad Deum victuræ perenniter.

XXVIII. *Eddoni conceſſa portio reliquiarum.*

52 Ceterum cùm Eddoni comiti (ut ad nos tempus enim eſt revertamur) pars poſtulata ſanctorum Martyrum deferretur reliquiarum, accidit in via, ut quidam presbyter poſtulans diutius ſibi orare concedi, cubiculum domus quo ſervabantur, intraret, eaſque reliquias, hoc nomine meditante, furandum præſumeret: tollenſque quod primum manui occurrerat, ſcilicet quidquid inerat capillorum beatæ Nataliæ, feſtinat in ea ipſa noctis obſcuritate ad manſionem furto jocundus redire. Sed antequam ei longiùs abire concederetur, in medio platearum mox amens horrendum concidit, ſenſu omnique vigore fruſtratus. Deinde quaſi poſt horam ad ſe revocatus ac delicti pœnitens ſurgit, atque quaſi qui ad aliquid neceſſitatis exierit revertens, ſanctæ Martyris reliquias, rurſus orationem ex deſiderio ſimulans, ſuo in loco repoſuit: qui ſi amando bene obtulit, tamen quia fraudem cui debebantur, faciendo bene non diviſit, item coram qui aderant univerſis ſubitò corruens, per terram rurſus volutando

B torquetur. Aſſurgunt omnes horribili metu perculſi, atque manus in eum quibus teneretur, injiciunt. Videbant amentem, æſtimabantque ilico morientem: & ne res tanti celaretur miraculi, cogitur pòſt, mente recepta, fateri commiſſum. Sic à ferente Uſuardo patre Sanctorum priùs invocata miſeratione, culpâ donatâ, reanimatus presbyter hilarior regreditur.

XXIX *Membris contractus erigitur.*

53 Igitur prætermiſſis plurimis ponatur ſcribendi finis, admiſſo eo quo eluceſcat, beatum antiſtitem Germanum non ſolùm de æterno, verùm & de præſenti lætari conſortio. Teutgaudus quidam in Novo-vico, qui eſt ſuper Ligerim fluvium ſitus, cùm adverſa valetudine infirmus decubuiſſet, hoc inſuper ei calamitatis accidit, quemadmodum à femoribus deorſum uſque contraheretur: in quo contractionis vinculo, annis ferme duobus negato ſibi penitus ambulandi officio, permanſit. Deinde fama docente, ut cognovit horum ſibi venerandorum Martyrum ſubveniri poſſe D meritis, exorat ſupplicans, ſe illuc amicorum ſive propinquorum manibus ferri; quod ita factum feſtinarumque eſt. Cumque veniſſet, ac ibidem aliquamdiu in orationibus degens permaneret, præfinitum ſuæ ſalutis præſtolatus eſt diem. Jam inſtante ſacra beatiſſimi patroni noſtri domini Germani tranſlationis feſtivitate, acceſſit maturiùs, quod devotione quæſierat citiùs inventurus. Collocatus autem ante ejuſdem magni Præſulis altare, in quò ſuperpoſita eorumdem ſanctorum Martyrum corpora ſervabantur, conſtitit, quemadmodum eorum ſimul (ut credimus) interventu celerem infirmus conſequeretur ſalutem. Soſpes igitur factus, ut vidimus, ibat cum magna gratiarum actione reſultans: & univerſis omnipotenti Deo ſanctoque Germano & Martyribus virtutum magnitudinem adclamantibus, manſit ibi ad mortem uſque deſerviens, patria parentibuſque & amicis qui ſe detulerant, oblitis. Nec immeritò eorum eſſe voluit beatus Germanus in terris patrati conſors miraculi, de quorum ſocietatis gratia exſultans gaudet in cælis; in illa deſiderabili patria, E in illa jocunditate ſplendida, in illa prorſus regione melliflua, in illa portionis humanæ viventium terra, in illa matre noſtra cæleſti Jeruſalem, in illis amœniſſimis perennitatis paſcuis. Ibi enim qui ſemper viventes & in eum proſpicere deſiderantes Deo aſſiſtunt, ſpiritus adplaudunt, in una eademque gloria ex hac mortalitate jam ſibi conſociatis Sanctis, pariterque lætantes congratulantur etiam his, licet adhuc in terris peregrinantibus, quos ſciunt & intelligunt per ſcientem & intelligentem omnia, ſuos poſt paullulum communi collegio fieri concives, quorum una erit & ſumma refectio, unius & pleni Dei inacceſſibilis contemplatio, contemplatio quia viſio, inacceſſibilis quia impenetrabilis. Nam, inquit Pſalmiſta: Accedet homo ad cor altum, & exaltabitur Deus; quia quo amplius divinitatis rimantur ſecreta, eò ampliùs inſpiciuntur profunda.

DE B. BERTHOLDO AB. GARSTENSI

IN AUSTRIA SUPERIORE

C F

COMMENTARIUS PRÆVIUS. G.C.

§ I. Beati cultus ex variis monumentis.

ANNO MCXLII. *Elebre Ordinis Benedictini monaſterium, quod Germanicè* Garſten *ſeu* Steyrgarſten *appellatur, & ad fluvium Anaſum haud procul ab urbe Styrenſi ſitum eſt, hac die beatum abbatem ſuum* Bertholdum *ſolenni religioſoque cultu proſequitur. Equidem memoriam illius auctariis Uſuardinis aliiſque hujuſmodi Sanctorum menologiis conſignatam non inveni; attamen de immemorabili ejus cultu ex aliis monumentis abunde conſtat; nam primus Vitæ ſcriptor, qui beato Viro ſubæqualis vixit, paſſim* beati *aut* ſancti *titulum ei tribuit, & in Actis num.* 67 *teſtatur, publicas vicinarum paræciarum ſupplicationes ad ejus ſepulcrum inſtitutas fuiſſe. Memorat idem auctor alia antiquæ venerationis ſigna, quæ curioſus lector in Actis, huic Commentario ſubjungendis, facile obſervabit.*

Probatur immemorabilis Beati cultus

2 *Præterea Fanningus noſter, qui anno* 1688 *Sanctorum causâ per Auſtriam peregrinatus eſt, in monaſterio S. Floriani notavit ſequentia:* In Breviario Ms. membranaceo in magno octavo, menſe Julio in Kalendario legitur: VII KAL. AUG. ANNÆ VIDUÆ. VI KAL. PERTHTOLDI ABB. V KAL. PANTHALEONIS MART. Codex autem iſte, ut minimum dicam, eſt 250 aut 300 annorum. *Deinde, quibuſdam interjectis, ſic pergit:* Eſt ibidem aliud etiam Breviarium ſimiliter Ms. membranaceum in minore octavo, quod etiam antiquius eſt ſupradicto, habetque nonnullos Sanctos, paulo recentiori manu adjectos, quos inter BERICHTOLDI ABBATIS & PANTHALEONIS MART. nempe XXVII & XXVIII Julii. *In iiſdem ſchedis narrat, ſeſe anno* 1688 *etiam divertiſſe ad monaſterium Garſtenſe ac ibidem in novo & pulcherrimo templo vidiſſe antiquam inſcriptionem ſe-*

ex antiquis Breviariis aliiſque Mss. monumentis,

AUCTORE G. C.

pulchralem B. Bertholdi, *quæ etiamnum post translationem corporis circum marginem lapidis ita legebatur :*

Pastor perdigne, pater ô Percholde benigne,
Rite cucurristi, multum Domino placuisti.
Tu promissorum debes memor esse tuorum.
Protege viventes, ad cælum duc morientes.

quæ Fanningus noster vidit in Austria,

3 *Ibidem Fanningus hæc refert :* In monasterio S. Mariæ in Garsten anno MDCLXXXVIII vidimus codicem antiquum, qui inter alia hæc habet : MISSA DE SANCTO PERICHTOLDO ABBATE. *At plane paradoxum est, quod de eodem codice subjungit his verbis :* Missa autem, quæ assignatur, est de REQUIEM. *Quomodo, inquies, Missa Defunctorum pro illo celebrari poterat, qui Sanctus habebatur, ut ipse Missæ titulus præfert ? Equidem duobus modis id explicari posse arbitror. Primo, si dicatur istud sacrificium offerri, sicut apud Mozarabes (in eorum Missali* Missa parvulorum defunctorum *inscribitur) celebratur pro infantibus baptismo regeneratis, qui ex hac vita cum innocentia baptismatis excesserunt. In ea autem petit sacerdos parvulorum innocentium consortium, peccatorum veniam, & fidelibus defunctis adultis refrigerium, ut videri potest apud eminentissimum Aguirrium tomo 3 Conciliorum Hispaniæ pag.* 268. *Si hoc non placet, dicam, pro* Bertholdo *quotannis Missam celebratam fuisse, donec ob coruscantia miracula communi populi consensu inter Sanctorum aut Beatorum numerum recenseretur. Solet namque pro fidelibus defunctis Missa celebrari, etsi in magna sanctitatis opinione obierint. Sic pro Augustino defuncto sacrificium oblatum est, ut in Vita ejus circa finem scribit Possidius, qui tamen ibi sæpius illum titulo Sancti honorat. Unde etiam Cyrillus Hierosolymitanus Catech. mystag.* 5 *ita testatur :* Postea cum sacrificium offerimus, facimus etiam mentionem pro defunctis sanctis Patribus & episcopis. *Sic denique anniversaria Missa celebrata est pro B. Pippino, ut Majores nostri die* XXI *Februarii in Commentario prævio ad ejus Vitam* §. 5 *num.* 52 *observarunt.*

& confirmatur ab Hieronymo Pezio Benedictino,

C

4 *Quocumque modo id contigerit, saltem legitimus* B. Bertholdi *cultus, quem Fanningus noster ex supra dictis monumentis recte collegerat, ab Hieronymo Pezio in opere de Scriptoribus rerum Austriacarum tomo* 2 *pag.* 84 *confirmatur his verbis :* Exstant quin etiam in cœnobio Garstensi (ut ex domesticis ejus loci documentis ad nos missis accepimus) antiqua Breviaria, librique Missales, quibus proprium Officium ecclesiasticum & Missa de beato hoc Abbate, die eidem festivo, id est XXVII mensis Julii, à multis retroactis seculis à Garstensibus decantata continentur. Istius Officii & Missæ exemplar, seculi XIV manu in membraneo codice nunc littera L num. 42 notato descriptum, servatur & in nostra bibliotheca Mellicensi, ex quibus nonnulla, ut ex consequentibus apparebit, edidimus. Ex iisdem notitiis Garstensibus edocti sumus, adservari ibidem litteras authenticas, datas annis MCCCCXLIII & MCCCCXLV à duobus suffraganeis episcopis Passaviensibus, scilicet Johanne Utricensi & Sigismundo, quibus festum B. Bertholdi rite observantibus quædam indulgentiæ conceduntur. Postremo nos Mellicenses Benedictini ejusdem beatissimi Præsulis festivitatem die itidem XXVII Julii sub ritu duplici (ut ajunt) celebramus, idque ex propriis Officiis indultu Apostolico pro Germaniæ usu concessis aut præceptis, quæ annis superioribus typis Jacobi Kopizii excusa Crembsii prodierunt.

B

5 *Laudatus Pezius tomo proxime citato à pag.* 136 *ex variis Mss. edidit aliqua, quæ antiquam* B. Bertholdi *veneration em uberius demonstrant. Ex iis quædam excerpere visum est, ac imprimis duo epitaphia, quorum primum in codice Ms. Glunicensis monasterii ita habet :* *qui de B. Bertholdo veteres epitaphia,*

D

Continet iste locus incorruptum tibi corpus,
Alme Pater, quamvis macerat te terra tot annis :
Exhinc natura mutata stupet sua jura,
In te virginei meritum mirata trophæi.
Est ea lex rerum, generum simul ac specierum,
Ut genitos terrâ terræ consumat acerra,
Omneque mortale pereat, rediens ad inane.
Tu solus terræ nescis contagia terræ,
Cum membris crudis in terræ pulvere ludis.
Hinc juxta David caro glorificata probavit
Ostendens in se, quod jam requieverit in spe.
Sic nos sperare post cursum mortis amaræ
Fac tecum tandem, Berchtolde pater venerande,
Ac promissorum non obliviose tuorum,
Protege viventes, salva quoque lucis egentes.
Amen.

E

Alterum autem in eodem codice Glunicensi sic sonat :

Ecce vir ille bonus, venerabilis ille Patronus
Berchtoldus pater, lux, decus Ecclesiæ.
Verbo lucebat, doctrinam vitæ * docebat, * *forte* vita
Spes & amor populi; divitis, exigui.
Rite cucurristi, Pater alme, Deo placuisti.
Nos quoque pro meritis adjuvet ipse tuis.
Amen.

6 *Deinde præter varias hymnos, quos idem R. D. Pezius ex Ms. codice Mellicensi edidit,* Prosa seu Sequentia ex Missa de B. Bertholdo *legitur hoc modo :* hymnus,

Auge fidem plebs devota,
Gaude simul mente tota,
Voce jungens opera.
Babylonis regna fuge,
Sunt in quibus falsæ nugæ;
Transi, curre, propera.
Beatorum intra forum
Laude digna reple thorum
Vera Sion filia.
Aures Dei supra cælos
Pulsans, novum pange melos
In Sanctorum millia :
Salus enim sempiterna
Jam Perchtoldum ad superna
Statuit memoria.
Omnis rei Conditorem
Pet beatum Confessorem
Laudet summa gloria.
Rex in cælis locum dedit,
Justus Dei quem insedit,
Intrans absque macula.
Talem colunt * vitæ veræ, * *Hic aliqua erant transposita.*
Hi qui volunt possidere
Clara tabernacula.
O virtutis magnæ bonum :
Quia Patrem & Patronum
Novimus in gratia.
Lumen solis expavescit,
Ubi stella supercrescit
Multa cæli spatia.
Finis mundi vertit horam
Sanctitatis in auroram
Nova sub lætitia.
Vere Deus est fidelis,
Qui mercedem sic de cælis

Fundit

A Fundit in ſervitia.
Spem habemus illo die,
O Perchtolde pater pie,
Tua ſub præſentia;
Quando Judex orbem cunctum
Ad extremum ducet punctum
Duplici ſententia. Amen.

7 *Tunc ſubjungitur ſequens* COLLECTA ſeu ORATIO : Deus, qui nobis beati Perchtoldi abbatis glorioſa merita virtutibus & miraculis evidenter declaraſti, da nobis ejus patrocinio ſalutem mentis & corporis, ut ipſius exempla devote ſequentes, à malis omnibus liberati, ad te pervenire mereamur. Per Dominum &c. SECRETA : Concede, quæſumus Domine, ut hæc hoſtia ſalutaris clementiâ tuæ pietatis, & meritis B. Perchtoldi abbatis, nobis famulis proficiat ad ſalutem : ut ejus potenti effectu peccata noſtra dimittas, vitam dirigas, & nos ad viſionem gloriæ tuæ pervenire concedas. Per Dominum &c. COMPLENDA ſeu POSTCOMMUNIO : Sumptis Domine ſpiritalibus alimentis, quæſumus Domine clementiam tuam, ut interveniente beato Perchtoldo abbate, peccatorum noſtrorum vincula ſolvas, & à cunctis periculis expeditos ad cæleſtia regna perducas. Per Dominum &c.

& orationes

B

8 *Denique poſt duas alias collectas de eodem Beato ſequitur hâc oratio rhythmica :*

nuper edidit.

O Perchtolde pater chare,
Fac ad portum remigare
Hora noctis intempeſta,
Qui te quærunt mente mœſta.
Alme pater, horâ primâ
Aurem nobis hue inclina,
Ut te promptum in orando
Sentiamus te laudando.
Te rogamus Tertiarum
Horâ, dolor animarum
Hic recedat, & expurget
Quos nunc mortis metus urget.
Qui te laudant horâ ſextâ
Plena bonis fiant exta,
Horum ſimul & in mundo
Vivant pie corde mundo.
O Perchtolde, horâ nonâ
Nobis confer vitæ dona
Ut in hora noſtræ mortis
Sociemur cæli portis.
Veſpertinâ qui te colunt
Horâ, Pater, prout volunt,
Illis aſſis *, ſi in bonis
Eis optent opem donis.
Pater horâ jam completâ
Veni nobis mente læta,
Ut peccatis abſoluti
Tecum ſimus ſemper tuti.
Salutantes te his horis,
Pater, intus atque foris,
Tuum ſemper adjuvamen
Sentiant lætantes. Amen.

C

**id eſt* adſis

Atque hæc ad immemorabilem B. Bertholdi *cultum oſtendendum, dicta ſufficiant.*

§ II. Genealogia, Acta & miracula, eorumque ſcriptores.

ETiamſi *ex Actis num.* 34 *recte inferri poſſit*, B. Bertholdum *nobili ſtirpe progenitum eſſe*; *tamen ſupervacaneum arbitror determinatam illius proſapiam operoſe inquirere, cum jam à centum annis reverendiſſimus Antonius, cœnobiarcha Garſtenſis, Radero noſtro ſuper hac re ſic reſponderit :* Voluit edoceri à me veſtra paternitas admodum reverenda de patria, parentibus, ætate, & annis ſancti patris noſtri Bertholdi, quibus vixit, & quo exceſſit ex hac vita, ut deſcriptio ipſius vitæ, Bavariæ Piæ inſerenda, eò poſſet eſſe exactior. Perlatis igitur & perluſtratis noſtri, nec non Gottwicenſis monaſterii monumentis, plura de his huc uſque non potui habere, quam prædictum ſanctum noſtrum Bertholdum ultra LXX annos vixiſſe, monaſterio ab anno MCX, & ita triginta annis præfuiſſe, atque eo ipſo anno MCXL, die XXVII Julii ultimum diem feliciter clauſiſſe. De patria & parentibus ipſius nihil habetur, niſi forte familia illius ex inſignibus, in quibus fuit clypeus cum campo cæruleo & in eo luna, ut dicitur, cornuta, & ſtella lunæ oppoſita, cognoſci poterit. *Raderus hanc epiſtolam, ad ſe datam, Bavariæ Piæ pag.* 79 *inſeruit.*

AUCTORE G. C. *Incertâ Beati genealogiâ*

10 *Ex his gentilitiis inſignibus, quæ reverendiſſimus abbas Antonius Radero aſſignaverat, aliiſque conjecturis nonnulli recentiores colligunt*, B. Bertholdum *in Auſtria trans-Danubiana ex comitum Rageziorum ſtirpe ortum eſſe. Alii tamen volunt, eum ex comitum Wirtenbergenſium proſapia deſcendiſſe. Hinc Hiſtoria Salisburgenſis, anno* 1692 *impreſſa, lib.* 4 *cap.* 3 *de illo ita confidenter pronuntiat :* Vir erat tam generis nobilitate (nam Ulrici Wirtenbergenſis comitis filius) quam vitæ ſanctitate magnus, prodigiis celebris. *Verum Hieronymus Pezius in obſervationibus prævis ad Vitam* B. Bertholdi *ſect.* 1 *de hac controverſia prudenter ita judicat :* De patria parentibuſque beati Bertholdi, qui veteribus Berchtoldus, Perhtoldus, Perchtoldus quoque & Perichtoldus ſcribitur, nec ejus Vitæ ſcriptor, nec authores alii paullo antiquiores quidquam in litteras retulerunt : etſi verò recentiores nonnulli in iis perquirendis multum deſudarint, nihil tamen ejuſmodi in medium hactenus protulerunt, in quo pedem tutò figas. *Deinde refert varias de hac genealogia conjecturas, quas cupidus ſimilium quæſtionum lector illic fuſius diſcuſſas videre poterit. Interim nos ea examinabimus, quæ ad Acta & miracula beati Viri propius ſpectant.*

diſputationi recentiorum relictâ;

E

F

11 *Reverendiſſimus abbas Garſtenſis in memorata epiſtola, ad Raderum noſtrum ſcripta, aliique recentiores putarunt*, B. Bertholdum *anno* 1110 *munus abbatis Garſtenſis ſuſcepiſſe, ac poſt triginta annorum gubernationem anno* 1140 (*Chronicon Admontenſe notat annum* 1141) *ad ſuperos migraſſe. At Pezius in obſervationibus Vitæ Bertholdianæ præmiſſis ſect.* 3 *recte advertit, hanc epocham vetuſtioribus chronicis repugnare, in quibus dicitur anno* MCXI *abbas Garſtenſis electus eſſe, atque anno* MCXLII *obiiſſe, poſtquam cum ſumma ſanctimoniæ fama monaſterium iſtud uno & triginta annis rexerat. Eſt etiam in Mſs. monumentis aliqua diſcrepantia circa diem obitûs : Mellicenſe enim Necrologium mortem* B. Bertholdi *notat* V Kal. Auguſti; *Admontenſe autem eamdem* VI Kal. Aug. *conſignat. In Actis, poſtea dandis, num.* 61 *dies mortis indicatur his verbis :* Nocte, quæ B. Panthaleonis martyris feſtivum præcedit diem, modicum ante nocturnale Officium, vocata congregatione, ipſe litaniam incepit, & ad uſque animæ redditionem cum aliis decantavit. Tunc levare manus ſuas volens, ſed minime prævalens, quievit in Domino. *Ex his certam mortis*

Acta illius

diem

AUCTORE G. C. *diem eruere poſſemus, ſi conſtaret, quo die feſtum S. Pantaleonis illic iſto tempore celebraretur; ſed cum S. Pantaleon ab Uſuardo & quibuſdam Martyrologis die* XXVIII *Julii, ac ab aliis* XXVII *ejuſdem menſis referatur, hactenus inter utrumque hunc diem incerti haeremus. Quidquid ſit, annua* B. Bertholdi *feſtivitas die* XXVII *Julii à Garſtenſibus Benedictinis celebratur, ac propterea nos etiam hac die Acta ejus illuſtramus.*

& miracula 12 *Magnam fidem merentur prodigia, interceſſione* B. Bertholdi *patrata*, quorum aliqua pro gloria Dei, & ipſius ſancti Patris amore jam mihi commemoranda ſunt, *inquit num.* 64 *antiquior Vitæ ſcriptor*, partim me ipſo præſente facta, partim ab aliis videntibus indubitabili veritate adſtructa. *Non tamen huic auctori ſuppari tribuenda ſunt omnia miracula, quæ in Mss. Viennenſi, Garſtenſi, & Mellicenſibus leguntur: nam in iis certe aliqua referuntur, quæ poſt hujus biographi lucubrationem ac mortem contigerunt. Quæſtio igitur eſt, quo uſque ſubæqualis ille auctor ſcriptionem ſuam perduxerit. Pezius in obſervationibus prævius ſect.* 4 *de hac re ita diſſerit:* Porro idem ſcriptor anonymus opus ſuum non ultra cap. XLI produxit: ſiquidem Udalricus ſeu Ulricus, cujus nomini hiſtoriam vitæ B. Bertholdi nuncupatam antea meminimus, IV Kal. Septembris anni MCLXXXII, teſte chronographo Garſtenſi, diem ſupremum obiit. At vero Hadmarus, cujus ævo geſta cap. XLII vitæ Bertholdianæ contenta referuntur, anno demum MCCIII, eodem chronographo authore, abbas Garſtenſis ſalutatus eſt. Quæ igitur caput XLI vitæ B. Bertholdi conſequuntur, ſubinde ab aliis anonymis Garſtenſibus addita fuerunt. *Ita ille.*

examinantur, 13 *At ego ob eamdem cauſam contendo, ne quidem caput* 41 *iſti auctori adſcribendum eſſe: nam capite illo quadrageſimo primo (juxta noſtram Actorum diviſionem incipit à num.* 81) *fit mentio* Marquardi, bonorum omnium memoriâ digni, tunc Glunicenſis cœnobii abbatis, ſed poſtmodum in Garſten in patrem aſſumpti. *Ex quibus verbis ſic argumentor. Præterquam quod narrator hujus miraculi de Marquardo, tamquam jam mortuo, loqui videatur, certe illud ſcripſit, poſtquam Marquardus ex Glunicenſi factus eſt abbas Garſtenſis: atqui Bernardus Noricus innuit, Marquardum anno* 1182 *adhuc fuiſſe abbatem Glunicenſem, dum in catalogo abbatum Cremifanenſium apud Pezium tomo* 2 *col.* 61 *poſt commemoratam Ulrici III Cremifanenſis abbatis mortem, paulo ante annum* 1183 *ita ſcribit:* Lis terminatur inter abbatem Marquardum de Glunich, & plebanum de Symich pro decima. *Non potuit igitur Marquardus ad abbatiam Garſtenſem tranſire niſi poſt annum* 1182, *quo* piæ memoriæ Chunradus Garſtenſis abbas X Kalendas Novembris obiit in Chriſto, *ut tradit Chronicon Garſtenſe. Eo autem tempore jam obierat Udalricus vel Ulricus III Cremifanenſis abbas, cui anonymus ſcriptionem ſuam dedicaſſe dicitur: non potuit ergo auctor iſtius lucubrationis meminiſſe de re, quæ poſt patroni ſui obitum tantummodo evenit. Porro idem chronographus Garſtenſis ad annum* 1195 *de obitu Marquardi hæc habet:* MCXCV piæ memoriæ Marquardus obiit, & Arnhalmus eligitur. *Deinde paulo inferius ad annum* 1203 *hæc addit:* MCCIII Arnhalmus piæ memoriæ Garſtenſis abbas obiit, pro quo Hademarus eligitur. *Hoc argumento inductus Acta & miracula* B. Bertholdi *ſolummodo uſque ad num.* 80 *incluſive ſub nomine anonymi ſubæqualis edidi, & diſtinxi ab aliis miraculis, quæ poſtmodum à diverſis anonymis collecta ſunt. Utrum id jure fecerim, judicent eruditi, inter quos ipſum Pezium judicem non recuſo.*

& variæ illarum editiones recenſentur. 14 *Acta & miracula* B. Bertholdi *ſæpe typis excuſa ſunt; ac primo quidem Jacobus Gretſerus noſter ea anno* 1617 *Ingolſtadii ex Ms. Viennenſi edidit. Jacobus Moſander Cartuſianus editionem Gretſeri ſecutus eſt, eamque poſthumæ Surii collectioni ad diem* XXVII *Julii inſeruit. Deinde Raderus noſter anno* 1628 *Monachii Vitam* B. Bertholdi, *ſtylo ſuo adornatam, in Bavaria Pia à pag.* 65 *exhibuit. Poſtea anonymus quidam, ſervata primigenia phraſi, eamdem anno* 1634 *Salisburgi* è Ms. Viennenſi & Garſtenſi *imprimi curavit, miracula quibuſdam capitibus auxit, & omnia verſiculis notiſque illuſtravit. Denique jam ſæpe memoratas Pezius eadem Acta cum duobus codicibus Mellicenſibus collata, Lipſiæ anno* 1725 *rurſus prælo ſubjecit, & tomo* 2 *de Scriptoribus rerum Auſtriacarum inſerta obſervationibus prævius erudite elucidavit. Nos omnes iſtas editiones (excipe Raderianam, quæ ſtylo plane differt) inter ſe contulimus, & variantes gravioris momenti lectiones in margine aut in Annotatis aſſignabimus. Nunc de Actorum iſtorum ſcriptoribus aliqua ſunt inquirenda.*

Scrupulo quodam 15 *Eruditiſſimus Pezius in obſervationibus prævius ad Vitam* B. Bertholdi *ſect.* 4 *inter alia ætatem primi biographi colligit ex tempore Udalrici, cui putat Acta Bertholdiana dedicata fuiſſe:* Udalricus verò, *inquit tomo* 2 *pag.* 85, cui lucubrationem ſuam inſcripſit, beati Bertholdi nepos ex fratre fuit, & ex Priore Garſtenſi poſtmodum abbas Cremifanenſis renuntiatus, regimen ejuſdem monaſterii ſub nomine Ulrici III ab anno MCLXXIII ad MCLXXXII tenuit. *At dubitari poſſet, an Ulricus vel Udalricus Cremifanenſis non ſit diverſus ab Udalrico illo, cui Acta Bertholdiana nuncupantur: primus enim Vitæ iſtius ſcriptor in prologo, ubi opuſculum ſuum Udalrico offert, nullum verbum facit de duplici beneficio, quod Udalricus, poſtea abbas Cremifanenſis, interceſſione beati Patrui ſui obtinuit, quando adhuc in monaſterio Garſtenſi degebat. Illud autem non videtur auctor eo loco omiſſurus fuiſſe, ſi id patrono ſuæ lucubrationis contigiſſet; præſertim cum deinde num.* 32 *&* 75 *duo illa miracula de Udalrico Cremifanenſi ita referat, acſi ad Udalricum, cui ſcriptionem ſuam conſecrat, nullo modo pertinerent. Nonne hîc ſaltem, inquiet nonnemo, patronum libelli ſui allocutus fuiſſet, & tamquam certiſſimum utriuſque miraculi teſtem compellaſſet? Nonne de ea re in prologo meminiſſet?*

cenſuræ eruditorum propoſito, 16 *Scrupulus iſte augetur, quia nomen Udalrici ea ætate erat pluribus commune, ut apparet ex ipſis Actis* B. Bertholdi, *in quibus plures iſtius nominis memorantur. Potuit igitur opuſculum illud dedicari alicui Udalrico ordinis Benedictini abbati, cujus ætas nos hactenus latet. Hoc ita fieri potuiſſe opinor; at factum eſſe non contendo: hunc enim ſcrupulum tantummodo propoſui, ut ab Auſtriacis rerum monaſticarum indagatoribus omnino diſpellatur. Imo jam inde evaneſceret, ſi de genuina codicum Mellicenſium lectione conſtaret, cum ibi auctor in prologo ad Udalricum dicat, ſe Vitam* patrui *ejus ſcribere. At cum Gretſerus in Ms. Viennenſi pro voce* patrui *legerit* patris, *indagandum eſſet, uter codex antiquitate prævaleat. Præterea videtur potius legendum* patris tui, *nempe*

A

pe ſpiritualis , quam patrui tui , *cum paulo poſt in ipſa editione Peziana , ex Mss. Mellicenſibus facta , idem auctor dicat , ſe hæc ſcribere ad oſtendendam ſuam devotionem* erga eumdem Patrem, *quod pronomen ad præcedentem vocem* Patris *aptius , quam* patrui *referri poteſt. Nondum igitur omnis ſcrupulus plane ſublatus eſt. Interim tamen ſequor opinionem Bernardi Norici , qui ineunte ſeculo* XIV *in catalogo abbatum Cremifanenſium aſſerit , vitam* B. Bertholdi *ad Ulricum III Cremifanenſem abbatem ſcriptam fuiſſe. Hanc , inquam, opinionem in decurſu ſequor , donec quiſpiam ex fide dignis monumentis alium Udalricum alicunde eruerit , & dubium meum , antiquioribus teſtimoniis confirmatum , in ſolidum argumentum evaſerit.*

colligitur ætas primi biographi

17 *Ceterùm primum Bertholdianæ Vitæ ſcriptorem temporibus ipſius Beati vicinum fuiſſe , ſatis colligitur ex his prologi verbis :* Igitur quomodo primo Vir beatus ad Garſtenſe monaſterium ſit electus , & qualiter ibi vixerit , quibuſve miraculis ſancta merita ejus pietas divina declaraverit , ſicut ab illis accepi , qui viventi præſto fuerunt , qui magiſterio ejus informati virtutibus & ſignis interfuerunt , jam aggrediar , Domino adjuvante , depromere. *Idem auctor clare indicat , ſeſe* B. Bertholdo *proximum vixiſſe, dum in Vita num.* 56 *narrat miraculum de aqua in vinum converſa , quod ſe ab ipſo Beati famulo audiviſſe affirmat his verbis :* Hæc mihi idem Hiltiboldus cum lachrymis expreſſit , & in anima ſuâ ita eſſe , ut expoſita ſunt , aſſeruit. Sed & idem miraculum , videlicet vinum ex aqua factum , non ſemel ei eveniſſe , multi hodieque teſtantur. *Quamvis autem ſcriptor ille nullibi nomen ſuum prodiderit , tamen vitæ monaſticæ profeſſionem ſatis videtur innuere , dum num.* 70 *liberationi mulieris energumenæ ſeſe interfuiſſe ita teſtatur :* Adeſt abbas Guntherus noſque , & quamplures tam ſecularium hominum , quam ſpiritalium. Allatæ ſunt cruces & reliquiæ de altari , atque inter benedictiones & exorciſmos dicta eſt etiam letania à nobis cum magnæ intentionis devotione. *Ex his conjicio , auctorem fuiſſe cœnobitam Garſtenſem. Jam de altero Vitæ ſcriptore , ſeu potius breviatore , aliquid dicendum eſt.*

B

quem poſtea contraxiſſe videtur alius ,

18 *Janningus noſter in cœnobio S. Floriani anno* 1688 *vidit membrancum codicem , in quo antiquis characteribus breviter exarata erat* B. Bertholdi *Vita , quæ fol.* 21 *ita incipiebat :* Egregius Dei famulus Berhtoldus à primis pueritiæ annis in regularis vitæ propoſito Deo ſtuduit ſtrenue militare *&c. Sic autem juxta ipſius ſchedas deſinit :* Noſtris etiam temporibus accidit res admiratione digna ; cum enim tota vicinia anniverſarium beati Viri ſolenniter veneraretur , quidam textor inſiſtens operi ſuo ex contemptu neglexit occurrere ad Miſſarum ſolennia , cum ſubito ſiniſtra manus ejus aruit. Unde miſer ad eccleſiam cucurrit confitens contemptum ſuum & petens indulgentiam , ac lecto Euangelio , & facta pro ipſo oratione , manus arida recepit ſanitatem. Præterea quis non miretur , quod purpura , in qua depoſitus eſt , jam LXXX & amplius annis incorrupta conſervetur ; & ita ſana & recens videtur , acſi ante triduum ibidem fuerit depoſita. *Arbitror , Janningum non voluiſſe Acta integra exſcribere , quia judicabat , in illis nihil contineri , præter exactum vetuſtioris vitæ compendium , quod nobis , ſemper fontem inquirentibus , magno adjumento eſſe non poſſet. Jam verò ex initio & fine apparet , illa eſſe eadem* B. Bertholdi *Acta , quæ junior anonymus contraxit ex antiquioribus , ut jam videri poteſt apud Pezium , qui totam Actorum ac miraculorum ſynopſin ex Ms. codice bibliothecæ ſan-Florianenſis in lucem primus dedit , ac tomo* 2 *de ſcriptoribus rerum Auſtriacarum à col.* 130 *inſeruit.*

AUCTORE G. C.

cujus ætas etiam præterpropter determinatur ,

19 *Laudatus Pezius ibidem in obſervatione prævia de hujus ſecundæ Vitæ auctore , ejuſque ætate ita differit :* Rebus à beato Bertholdo præclare geſtis , ab anonymo Garſtenſi copioſius denarratis , earumdem compendium , à quodam incerti nominis canonico regulari (ut videtur) ſan-Florianenſi concinnatum , ſubjectum imus : in quo etſi paucula occurrant , quæ à ſuperiore biographo expoſita non fuerint ; quia tamen ex eo , utpote ab homine alius ordinis & inſtituti ſcripto , primis B. Bertholdi Actis multum roboris accedit , id hîc penitus prætermittere nefas duximus. Author inter annum Chriſti milleſimum ducenteſimum duodevigeſimum & vigeſimum ſeptimum ſeculi ejuſdem ſe vixiſſe inde prodit , quod ſub ſcripti ſui finem miraculum illud , quod textore

C

quodam diem B. Bertholdo ſacram profanante , eaque propter divinitus punito, factum commemorat , ſuo tempore geſtum affirmet. Id autem accidit , ut vitæ Bertholdianæ continuator teſtatur, ſub Remberto abbate Garſtenſi , quem ex ejus loci vetuſtis annalibus ab anno MCCXVIII ad MCCXXVII cœnobii regimen tenuiſſe conſtat. *Hiſce ego addo , ætatem iſtius abbreviatoris magis determinari ex aliis ipſius verbis , dum nempe poſtremo miraculo ſubnectit*, quod purpura , in qua depoſitus eſt (*B. Bertholdus*) jam LXXX & amplius annis incorrupta conſervetur. *Ex his colligo , quod ſecundus iſte anonymus poſt annum* 1222 *hæc ſcripſerit , cum à menſe Julio anni* 1142 , *quo* B. Bertholdus *ſepultus eſt , uſque ad finem anni* 1222 *tantummodo octoginta anni & aliquot menſes efluxerint. Porro etſi auctoritati iſtius ſcriptoris nihil detractum velim , tamen compendium illius hîc recudendum non cenſeo , tum quod apud Pezium legi poſſit , tum quod ſua veroſimillime hauſerit ex anonymo cœnobita Garſtenſi , cujus opuſculum huic commentario ſubnectemus*

& ex quo datur miraculum , quod à priori omiſſum eſt.

20 *Nihilominus ex editione Peziana hîc referam quoddam miraculum , de quo primus biographus ſilet , & quod ſecundus ita narrat :* Cum Vir divinus audiendis confeſſionibus operam daret , venit ad eum juvenis maturæ ſatis ætatis , peccata ſua confeſſurus : & ipſo etiam ſuam proſequente [confeſſionem] Vir Dei modicum ſoporatus & expergefactus , exhibito denario , ut moris eſt , rogavit juvenem eumdem , ut in prima Miſſa ſua ejus memoriam haberet. Unde ille plurimùm admiratus , ſe laïcum ac fabrum , & jam dudum barbatum eſſe affirmabat. Sed ad inſtantiam Viri ſancti denarium recepit , ac in brevi ad monaſterium Chremſmunſter ſe tranſtulit , litteras didicit , & ad gradum promotus eſt ſacerdotalem. *Cum hic juvenis ſe* barbatum *appellet , ſuſpicor , fuiſſe unum è fratribus converſis , quos in monaſteriis vulgo* barbatos *nuncupabant , eo quod contra quam monachi barbam nutrirent , ut ex Actis num.* 18 *colligitur , & fuſius videri poteſt apud Cangium in Gloſſario. Interim neſcio , unde junior Vitæ ſcriptor hoc miraculum hauſerit , quod ab antiquiore biographo prætermiſſum eſt.*

E

F

AUCTORE G. C.

§ III. Beati reliquiæ & gloria posthuma.

Reliquiæ B. Bertholdi occasione novi templi exstruendi

ANtiquum epitaphium, quod in Salisburgensi Actorum editione pag. 100 *refertur, & quod supra num.* 5 *ex Ms. Glunicensi exhibui, significat, corpus* B. Bertholdi *multis annis incorruptum fuisse. Id aliquot post obitum annis divinitus à corruptione servatum esse non inficior; at postmodum sacra ejus ossa dissoluta fuisse, constabit ex sequenti translationis narratione, quam reverendissimus Anselmus, abbas Garstensis, unà cum humanissimis litteris anno* 1689 *ad Janningum nostrum misit. Sic autem istud instrumentum sonat:* Steterat, seculum ultra quintum ecclesia Garstensis, cum novam, pro veteri solo æquandâ, è fundamentis eruere visum fuit reverendissimo abbati DD. Romano Rauscher tunc feliciter regenti. Decretum sic erat anno MDCLXXVI, & mox insequenti MDCLXXVII, altaria exportata, muri pro parte potiori quassati: Sed ne ruinæ thesaurum supprimerent optimum, jam antea, ut sacra primi abbatis nostri, ac patroni B. Bertholdi lipsana lustrare, levare, decenterque aliò transferre liceret, à reverendissimo celsissimoque S. R. I. principe, ac ordinario Passaviensi DD. Sebastiano, è comitibus de Pötting PP. facultas submississimè petita, atque concessa fuit.

B

visitantur,

22 Designata itaque ejusdem anni dies III Junii, fixum tempus vespertinum, quasi tunc minor concursus hominum futurus, minus exinde negotii sacri impedimentum foret timendum: Sed incassum hæc fuêre consilia, quò secretius habita, eò velocius ex postfacto propalata, aviduisque excepta, confluente nimirum, nescio quo monitore, inopinatò sub progressum pii laboris, populo frequenti, è viciniâ ceteroquin non adeò, ut videbatur, populosa. Cœptus verò hic sanctus labor est Completorio finito: ubi Fratres omnes ad locum sacræ sepulturæ convenere, reserata solitâ clavi crypta, atque cœnobii pro tempore existens R. P. Prior succinctus linteis in eamdem dimissus. Hic vix non territus primo erat intuitu, quando incomposita omnia, lutoque impacta deprehendit; inundatio etenim præterlabentis Anasi, trina præsertim notabilior, anno MCLXVII, MCCX, & circiter MDLXX cuncta ecclesiæ, cœnobiique loca subterranea, atque ita hunc ipsum quoque, copiosè antehac penetraverat. Admovit is tamen manum operi, & ad ingressum illicò sacrum eruit caput, quod singulari cum devotione ipsemet reverendissimus DD. abbas excepit, &, qui per integrum jam annum brachii dextri usum non habebat, eumdem pio ad Beatum suspirio, & fiduciali capitis venerandissimi ad brachium attactu præsentissimè recepit. O auxilium glorioſum! excitativum meritò, ne in thesauro adhuc reliquo investigando desisteretur, quod & factum, particulæque complures aliæ ab eodem R. P. Priore subsequenter levatæ, donec is, humore vaporeque terrestri cerebrum occupantibus, debilitatus, ascendere coactus est, sacerdote alio conventuali in vicem substituto. Hic omnia porrò accuratissimè perquirens tot etiam ossa sacta reddidit, quibus cum prioribus in

C

**lege sceleti* formam sceletontis * super tabulato decentissimè coordinatis animadversum est, nihil fermè posse desiderari.

23 Patebat hinc sanè evidentius extraordinaria divina bonitas, cui tanto tempore, totque inter temporum injurias Electi sui reliquias posterorum memoriæ, cultuique placuit conservare. Igitur recollecta sunt reverenter omnia in tumbam cupream ad id paratam, & floribus affabrè pictam, collocataque in loco conventus separato, beneque clauso, lampade jugiter tota ea nocte penes ardente. Postera die summo mane lota sunt ossa, studiosissiméque repurgata. Aquam illam ex devotione nonnulli asservarunt, quam multis post annis vidimus, imò adhuc in residuis quibusdam particulis tenemus incorruptam. Hanc quoque haud pauci, variis languoribus, acutissimisque doloribus afflicti cum fiducia in merita Beati applicantes, sensere protinus auxiliarem, salutiferamque fuisse. Circa horam dein octavam relata fuit ad cryptam tumba, feretroque imposita, ac inde sub tubarum, tympanique clangore, atque litaniarum cantu, comitante cum ministris, more solito, reverendissimo DD. abbate in pontificalibus, &, præter religiosos nostros omnes, numerosissima processione extra septa monasterii in ecclesiam nostram parochialem à sex sacerdotibus superpelliceo & stolâ indutis est deportata; ubi in medio chori dulce onus depositum, tandemque, finitis Te Deum laudamus, & sacrorum solemniis, cryptæ noviter ibidem structæ commissum.

D

& decenter collecta in ecclesiam parochialem transferuntur,

E

ubi à fidelibus ad eas piè concurritur.

24 Interim dum hoc in ecclesia consisteret parochiali, fervebat, ut antea, multorum singularis pietas, anno præsertim MDCLXXIX, quo sæva pestis terras hasce depopulabatur. Viro tunc quodam, cum malum jam viciniam intoxicasset suam, votum ad D. Bertholdi aram anathema insignius suspendendi emittente, non ipse dumtaxat cum suis liber evasit, quin & virus, quod apud proximos serpere incipiebat, paulò post suffocatum. Sed non minus eo in loco repositum hoc pignus sacrum commune asylum nobis aliisque fuit, dum anno MDCLXXXIII Turcarum rabies Viennam impetebat, Tartarorumque colluvies non procul dissita loca jam jam vastabat. Ad hujus sepulchrum confugeramus post necessariò arreptam valetudinarii, & senio confecti, quippe ante quatuor jam annos sacerdotis jubilæi, reverendissimi DD. abbatis fugam, omnes, & Patri nostro primo nos precibus commendabamus, quotidie Missam votivam ad ejus altare quoque pro auxilio singulari impetrando promittentes, & toto periculoso eo tempore statâ horâ in magna populi frequentia persolventes. Vigiles certè nostri monasterium noctu circumeuntes conspicati sunt non rarò virum atra veste, & taliter, uti abbatibus hîc moris est, incedentem, qui tamen, cum appropinquare, cum alloqui vellent, disparuit. Persuasum inde nobis est, vigilantiam Sancti, quam moriens monasterio verbis, NUMQUAM VOS DESERAM, pollicebatur, manifestè ostendi, de patrocinio nos securos juberi, ad fiduciam tantum firmissimam animari.

F

Constructo monasterii templo,

25 Ceterum posteaquam ecclesia nova eatenus consummata fuit, ut jam sacra inibi consueta fierent, de illatione quoque sacrorum Divi nostri lipsanorum denuò cogitabatur. Rectà autem anno MDCLXXXVI, accidit, ut in vigilia Pentecostes capella cum altari huic Sancto dicata perficeretur, atque eadem die, qua ante novennium translatio facta, IV nimirum Junii, feria tertia Pentecostes incideret, qua quotannis monasterio incorporatis parochiis ad Sancti sepulchrum processionaliter adventare, ab immemoriali tempore consuetum

P. B. Boultats scul.

A fuetum eſt : ad quod una alterave illarum inſuper voto peculiari ſeſe obſtrinxere, quod die B. Bertholdo ſacra olim cultum feſtivum negligentes, & laborantes tonitrua, grandinem, aliaque vindictæ cæleſtis genera ſint experti. Itaque quarta Junii anno MDCLXXXVI, poſt rurſus à celſiſſimo DD. ordinario PP. impetratam licentiam, pro ſolemnitate hac à reverendiſſimo abbate moderno DD. Anſelmo Angerer delecta, tumba verò jam aliquot ante diebus è crypta ſublata, ad explorandum, quo in ſtatu ſacra oſſa eſſent. Hac ipſa porrò ſolemnitatis die eædem, quæ in prima tranſlatione, cæremoniæ, multò tamen ſplendidius, adhibebantur. Efferebatur ad aram in æde parochiali poſt primam ſtatim illuc depoſitionem ſuper crypta Sancti erectam, ex ſacriſtia feretrum cum tumba, gemino ſigillo reverendiſſimi DD. abbatis, ac venerabilis conventus ſignata, circa octavam ; tunc nimirum, quando de incorporatis paræciis proceſſio ultima ex vicina urbe cæſareo-provinciali Styrenſi advenerat.

B *ſacra oſſa honorifice in illud referuntur,*

26 Proceſſere mox cum miniſtris ad altare reverendiſſimi DD. abbates duo in pontificalibus : cœptæ, inſonantibus tympano tubiſque, litaniæ omnium Sanctorum, atque ubi ter, S. Bertholde ora pro nobis, à choro cantatum fuit, tumba ab octo presbyteris, parochis noſtris, ſacerdotaliter indutis in humeros levata, bonoque ordine in omnium parochianorum ſub diſtinctis vexillis ſuis congregatorum, ac plurimorum extraneorum, ipſiuſque Auſtriæ noſtræ ſupra-Anaſinæ gubernatoris cæſarei, aliorumque procerum comitatu in eccleſiam novam eſt illata. Eâ ibidem in capella B. huic Patrono noſtro ſacrâ ſupra menſam decentiſſimè ſtratam repoſitâ inchoavit, Te Deum laudamus, reverendiſſimus DD. abbas noſter, quo per chorum proſecuto, ac abſoluto, collectâque de Sancto ſubjunctâ, tumba intra concavitatem muri ad cornu epiſtolæ devotiſſimè collocata, ibidemque poſt Miſſarum primò ſolemnia, ac concionem marmore condita, ac incluſa fuit. Cum ſolatio hîc videre erat, qua contentione alii imaginibus, roſariiſve tumbam attingere, alii flores ibidem ſparſos ſibi rapere, ſicque incluſionem prævenire ſatagebant, ut haberent quodammodo in memoriam perennem quidquam ſecum, quod de ſacris qualitatibus participabat, dum ipſum theſaurum ſacrum marmor durum eſſet intercepturum.

C *ex quo poſthuma Beati gloria augetur.*

27 Atque hæc de geſtis circa duplicem S. Bertholdi Patroni noſtri tranſlationem breviter viſum eſt delibare. E monaſterio Garſtenſi Ord. S. Benedicti Auſtriæ ſuperioris die XII Septembris anno MDCLXXXIX. *Hoc inſtrumentum, ſigillo abbatis munitum, ab oculato teſte, videlicet R. D. Romano Wall J. U. doctore, protonotario apoſtolico, & civitatis Styrenſis parocho ſubſcriptum erat. Ceterum ex his patet, quanta ſit Auſtriacorum erga hunc Beatum veneratio, quantaque ejus gloria poſthuma, quæ non parum augetur ex pulcherrimo altari, quod cœnobitæ Garſtenſes in beati Patroni ſui honorem erexerunt ; & in quo præcipua* B. Bertholdi *miracula repræſentantur. Janningus noſter artificioſam iſtius altaris imaginem ab eodem benigniſſimo abbate Anſelmo accepit, quam nos ex majori forma contractam hic æri incîdi curavimus. Jam nihil ſupereſt, niſi ut iteratam Actorum ac miraculorum impreſſionem, cum aliis editionibus & Mss Mellicenſibus collatam, erudito lectori ſiſtamus.*

28 *At penè exciderat præmonere, nos hic re-*

cudere editionem Salisburgenſem, in qua ordo rerum geſtarum aptius diſpo[nitur]. Videtur tamen primus Vitæ ſcriptor hunc ordinem non obſervaſſe, ſi verè ab ipſo ſcripta ſint, quæ in editione Gretſeriana num. 46 *ex Ms. Vi[ennenſi] leguntur hoc modo :* Nec abs re videri deb[uit], ſi poſt deſcriptionem miraculorum, quæ **apud** ſepulcrum ejus facta ſunt, nunc ea, quæ vivens egit, infero narrationi. [Quoniam ſicut diverſæ ſunt perſonæ, à quibus hæc mihi comperta ſunt, ita etiam neceſſe fuit ſingula ſcribere, prout quemque eorum potui ad interrogandum convenire.] Nec verò * multum intereſt, quo ſcribantur ordine ſancti geſta Patris, de quibus ad hoc ſolum me intromiſi, ne tacerentur. *Quæ in hoc textu uncis incluſi in utroque codice Mellicenſi deſiderantur, ut Pezius in variantibus lectionibus annotavit. In editione autem Salisburgenſi nullum totius textûs illius veſtigium apparet, quia forte in Ms. Garſtenſi non legebatur. Pezius quidem in obſervationibus præviis ſect.* 5 *exiſtimat, ſeriem narrationis ab ipſo editore paululum mutatam eſſe ; ſed ille in fine præfationis ſic proteſtatur :* In ipſo narrationis contextu & filo nihil immutatum eſt, ne orationis & elegantiæ majorem, quam veritatis & candidæ antiquitatis rationem habuiſſe videremur. *Utcumque ea ſeſe habeant, ſequimur memoratam editionem, in qua congruentiori ordine geſta & miracula* B. Bertholdi *narrantur, ipſamque more noſtro in majora capita dividimus, ſignis aut numeris antiquiorum capitum in margine relictis.*

AUCTORE G. C. *Ratio & methodus editionis noſtræ redditur.*

* *al.* mea

E

VITA

auctore anonymo ſubæquali, forte monacho Garſtenſi.

Ex editione Salisburgenſi cum aliis collata.

PROLOGUS.

F *Auctor Udalrico a* * *Mss. Mellic.* favorem

QUoniam antiqua dignationis tuæ gratia, venerande pater Udalrice *a*, nec non & converſationis munditia fervorem * in me nunquam abolendæ devotionis accendit, deſiderio æſtuo agere aliquid, quò & tibi eadem devotio innoteſcat, & mihi ex inconvulſa gratiæ tuæ confirmatione felicitas accreſcat. Felicem enim me æſtimo, ſi me pii & religioſi patris amplectatur dignatio, quia revera non contemnenda ſanctitatis eſt portio, ab his diligi, qui cum beato Apoſtolo, Chriſti bonus odor ſunt Deo in omni loco. Quorum de numero, quia te, dilecte pater, divina benedictione nobis conſignatum deſiderabiliter tenemus, meritò felix debet prædicari, quiſquis tui amoris meretur honore ſublimari.

lucubrationem ſuam offert,

2 Cum ergò aſſiduè cogitarem, quonam modo tuam venerabilem dulcedinem honorarem, quidve de ſacrificio meæ ſervitutis dignè tuis præſentarem obtutibus, aut manibus offerrem veræ nobilitatis ; repente ſubiit animum, nil eſſe huic affectioni tam conſentaneum, quomodo ſi vel modicum aliquid de Vita, & actibus beati Patris *b* tui, ſanctæ videlicet memoriæ abbatis Ber-

A. ANONYMO.

tholdi, & si non ad aliquam ædificationem, tamen ad veritatis commendationem, vel certè ad ostendendam tam erga te, quam erga eumdem Patrem, meam devotionem, scribendo commemorarem; quatenus in hoc & tibi pro voto servirem, & tam glorioſam materiam, quasi perire silentio non sustinerem: siquidem vehementer admiror & doleo, beati Viri veneranda gesta, magnaque miracula tanto tempore incuriæ derelicta, graveque damnum æstimo, ita negligenter occultari, quod numquam potest inutiliter publicari.

& imperitiam suam excusans

3 Et quidem hoc ipsum modicum vires prorsus excedit meas: sed tanto amore ad eumdem laborem accendor, quod quasi quibusdam pennis superni adjutorii facillimè in alta sustollor. Altum quippe est & satis arduum, peccatorem indoctum Viri sapientis & sancti velle præconia attollere: sed tamen charitatem, quæ omnia sperat, nulla potest formido deterrere. Ipsa est, quæ juxta beatum Gregorium, subministrat vires, quas imperitia denegat. Ipsâ nimirum duce, facile mihi videtur, arduum subire propositum, & maximè ad divinæ pietatis, & ipsius S. Patris respicienti suffragium. Et fortasse simplicitas dictaminis humilibus, quibus Deus dat gratiam, & propter quos solos labor mihi iste sumptus est, jocundior erit, quam si esset profunditate ponderosi velaminis superbus. Sed quid dico propter humiles hunc esse laborem assumptum, cum tibi soli tantum, pater alme, hîc servire quærat laborantis intentio? Scio enim, quod nequaquam contemptibile tibi ducetur, etsi contemptibiliter dicatur, quod tibi forsitan & honoris causa est; & absque dubio perpetuæ erit fructus salutis.

B

scriptionis methodum exponit.

4 Igitur quomodo primò Vir beatus ad Garstense *c* monasterium sit electus, & qualiter ibi vixerit, quibusve miraculis sancta merita ejus, pietas divina declaraverit, sicut ab illis accepi, qui viventi præstò fuerunt, qui magisterio ejus informati virtutibus & signis interfuerunt, jam aggrediar *d*, Domino adjuvante, depromere: ita tamen, ut brevitati contenta esse dignetur veneranda paternitas tua, dilectissime pater.

c

d

ANNOTATA.

C

a *Quis fuerit iste Udalricus, indagavimus in Commentario prævio num.* 15 *& seqq.*

b *Ita etiam habet Gretserus ex Ms. Viennensi, ut in Comment. prævio num.* 16 *diximus.*

c *Hujus monasterii situm in comment. prævio num.* 1 *descripsi. Porro de illius fundatione & historia videri potest Pezius tom.* 2 *à pag.* 141.

d *Ex his verbis patet, scriptorem hujus Vitæ* B. Bertholdo *supparem vixisse, ut in comment. prævio num.* 17 *monuimus.*

CAPUT I.

Garstensis cœnobii initium, mutatio, B. Bertholdi in eo præfectura & gubernatio.

CAP. 1.

*a b Ottocharus marchio Styriæ clericis, * al.* capella

FUndator memorati cœnobii, venerabilis marchio Stirensis dominus Otacher *a* extitit, qui & ibi in ecclesia * S. Laurentii in Christo requiescit, avus illius Otachari *b*, qui novissimus in Ungaria obiit in itinere, quod ad visitandum & honorandum sanctum Domini sepulchrum, devotus arripuit. Quæ fundatio sive inchoatio primò per clericos *c* instituta est, sub præposito, nomine Eberhardo. Quo mortuo, quadam die, dum clerici in flumine locum præmanante, balnearent *, quidam eorum submersi sunt, talique sua levitate seu infortunio, fundatoris voluntatem mutaverunt. Erat enim egregius ille fundator, vir valdè memorabilis; &, licet princeps secularis, tamen aliis potentatibus multum dissimilis, cultor pacis, amator justitiæ, & contra immanitatem persecutionum turris ecclesiæ inexpugnabilis. Nam Salzpurgensem archiepiscopum laudabilis memoriæ dominum Chuonradum *d*, qui in sylvis & montium latebris per multos dies persecutiones fugiens latitaverat, ad se venientem cum honore magno suscepit, manu tenuit, quod nullus principum facere ausus fuit. Hoc factum est sub beato Bertholdo, etiam ipsum pontificem devotè suscipiente, atque in monasterio suo cum reverentia, quamdiu voluit, servante.

D

c

* *al.* balneabantur

d

E

II. *in cœnobio Garstensi degentibus,*

6 Sed ut regrediar ad id, unde digressus sum: clericis submersis, animus, sicut dixi, mutatus est fundatoris. Quadam itaque die, cum ad celebrandum anniversarium diem dominæ Elisabeth *e* marchionissæ, quæ in choro sepulta est, multi de more clerici convenissent: (nam singulis annis ob eamdem causam, rogatu principis, studiosè adesse consueverant) venerabilis marchio de loco eminenti, ita eos per alium allocutus est: " Nosse vos volo, qui ad hunc an„ niversarium Dei & nostri causâ venistis, quod „ in hoc loco, quem in servitium Domini & san„ ctæ Genitricis ejus, pro salute mea & dilectæ „ conjugis erigendum suscepi, statum religionis, „ divinâ largiente gratiâ, in melius transmutare „ disposui: & per monachos, quorum beata o„ pinio vitalem circumquaque spirat odorem, huic „ novellæ plantationi desiderati profectûs provi„ dere suffragium. Quapropter admonitos vos es„ se volo, ad hunc anniversarium diem nequa„ quàm ultrà congregari: debet enim, si Do„ mino placuerit, deinceps alio modo celebrari. „ Prorsus ergo ab hoc concursu amodò desistite: „ quia monachis, qui hîc habituri sunt, talem „ novimus consuetudinem non convenire „.

e

F

monachos substituit,

7 His ita peroratis, & cunctis ad sua properantibus, ipse Kottwicium *f* perrexit; & auxilio amici sui Austrensis * marchionis Luipoldi; *g* cujus sororem, videlicet dominam Elisabeth *h*, habuerat, fundationem suam abbati regendam subjecit & diligentissimè commendavit; Prioremque, nomine Wirnt *i*, cum aliis monachis acquisitum, Garsten adduxit. Erant autem eo tempore in hac provincia, admodum raræ monachorum habitationes, & adhuc rudis Kottwicensis ecclesia: sed divina benedictione, ita prosperis successibus illustrata & elevata, quod & monachis & rebus, maximè verò sancta opinione in brevi est excellenter multiplicata & glorificata. Ita ergo clerici, per quos primò in Garstensi monasterio divinum servitium institutum, monachis supervenientibus, recesserunt. Quidam autem eorum ad marchionem jure proprietario pertinentes, dimissi non sunt, sed remanere coacti. Dixit enim vir nobilissimus, se nolle eos dimittere, sed potius velle, ut secum, utpote amici & dilecti, permanerent, & monachi fierent, Deoque omnipotenti in tam bona conversatione regnum cælorum lucraturi, servirent. Erant autem, qui remanere cogebantur, dominus Oudalricus *k*, postea apud S. Lambertum

f

* *al.* Austriæ

g

h

i

k

A tum abbas, & illius æquivocus *l* ad Gluonich abbas futurus, & dominus Eberhardus, B. Bertholdi poſtmodum fidelis in Domino collaborator ac devotus capellanus; & alii quidam, quos hîc nominare non arbitror neceſſe fore.

& clericos vitam monaſticam amplecti cogit.

8 Ergo cum dominus marchio ſermonem cum iſtis de abrenunciatione ſeculi, & converſionis ſuſceptione haberet, abnuunt omnes, præcipuè dominus Eberhardus, dicentes, nondum ſedeſſe eis animo tale propoſitum, arduam rem eſſe, neminem ad hanc rem cogendum, ſolam hîc Dei aſpirationem expectandam. Ad hæc marchio; " „ Mei, inquit, eſtis, & meæ voluntati in om- „ nibus concordare & obtemperare debetis, ſi „ ergò me audieritis, animumque ad hoc, quod „ conſulo, libenter dulciterque adhibueritis, „ promptiorem me vobis, magiſque benevolum „ ſemper ſentietis. Siſi autem, nolo vos pertra- „ here; facietis tandem vel inviti, quod ſpon- „ te noluiſtis & voluntarii; quia nolitis, velitis, „ monachi eritis. „ Quid plura? Videntes fixum eſſe apud eum, vel converti eos, aut adverſis

B affici, conſenſerunt. Sed dominus Eberhardus in ſuæ manſit obſtinationis pertinacia immobilis. Ju-

m betur itaque alligari & verberibus compelli *m* ad conſentiendum. Tunc acquievit & iſte beatus: durum quidem & quodammodo coactum habens converſationis * initium, ſed deinceps in promo-

**al.* converſionis tu converſationis, ſupernæ illuſtrationis indubitabile demonſtrans indicium. Nam nullus eorum, qui ita compulſi ſunt intrare, adeò profecit in Dei timore, profectuque religionis, quamvis omnes profecerint, felicemque ſuæ converſionis vel potiùs coactionis apprehenderint fructum.

III. *Marchio monaſterio præficit B. Bertholdum,* *n o p q*

9 His ita geſtis; Kotwicenſes dominum Bertholdum de S. Blaſio *n*, ubi tunc armarii *o* pariter & clauſtralis Prioris *p* fungebatur officio, Priorem ſibi, in locum domini Wirnt acquiſierunt virum ſancti teſtimonii, & providentem bona, non ſolum coram Deo, ſed & coram omnibus hominibus. Sed cum iſdem Wirnt ad Formbacenſe *q* monaſterium eſſet in patrem aſſumptus, tunc dominus Bertholdus à Garſtenſibus, & ipſo marchione, abbas electus eſt, optimo quidem omine, quoniam ex tunc & deinceps numquam locus ille divino deſtitutus eſt ſolamine. Veniens

C igitur ad locum ſibi à Deo deſtinatum, omni conamine divino ſervitio & utilitati intendebat eccleſiæ. Nam Deus omnipotens in brevi oſtendere dignatus eſt, tam monachorum, fratrumque multiplicatione, quam rerum opulentiâ, quod nequaquam abſque ejus nutu & providentia electus fuerit, cui tam felices ſucceſſus contulerit. Dominum Eberhardum, cujus in ſuperioribus mentio facta eſt, ſtatim in primo introitu ſuo capellanum ſibi conſtituit, imò comitem individuum in Dei opere & ſpiritualium laboribus ſtudiorum.

qui magno diſciplinæ zelo

10 De rigore Ordinis nihil relaxabat; & ita ſubditorum ſaluti ac neceſſitati invigilabat, quod & ſeipſum in nullo negligebat, & illorum curam omnibus forinſecis occupationibus ſemper anteponebat. Augebatur ſine ceſſatione Deo ſervientium multitudo, quia talis erat Viri Dei conſuetudo, omnes admittere, qui Chriſti deſiderio, ſarcinam mundi abjicere, & ſuave converſationis jugum vellent juſtè victuri ſuſcipere. Jam locus monachis abundabat, & tamen rariſſimè aliquis eorum extra ſepta clauſtri apparebat, exceptis diſpenſatoribus *r*, quibus ea cura credita erat. Et licet patrem ſe, & verbo exhiberet, & opere, tamen certè magiſtrum experiebatur, quiſquis patris clementiâ abutebatur. Omne inconveniens, aut Ordini contrarium nulla ratione diſſimulabat: ſed ſtatim, ut vidiſſet, dignis increpationibus ad debitam dirigebat correctionem. Levia quoque & quæ vix, aut nullatenus digna reprehenſione æſtimares, verbi gratiâ, ſi quis veſtimentum, conventu ad lectionem ſedente, per clauſtrum ferre inciperet; illicò clamabat, Ordinem confundi, ſanctam deſtrui conſuetudinem: & ita objurgabat illa facientem, acſi graviter exceſſiſſet. Hæc ad demonſtrandum Viri rigorem dicta ſint, contra illos maximè, qui dicunt, eum quidem pio patris abundaſſe affectu, magiſtri verò caruiſſe. Exuberabat utique ſenſu utroque; qui pro loco & tempore, meritorumque diverſitate, nunc hunc, ut pater, fovebat; nunc illum terrebat, ut magiſter, quod in hoc ſatis claret; quia, ſicut notiſſimum eſt, ut dulcis & pius ab omnibus amabatur, & tamen in his, quæ ſunt contra Deum, attentandis vel appetendis, ut ignis formidabatur.

commiſſum munus adminiſtrat.

11 In tali verò diſpoſitione locus poſitus erat, ut fratres quidem de cellario neceſſaria accipe- E rent; hoſpites verò in domo hoſpitum omnia parata invenirent. Quod idcirco Vir prudens ita conſtituerat, ne propter frequentiam advenientium, quies clauſtralis turbaretur, ſed ibi omnia in promptu eſſent, & ad clauſtrum propter ſingula venire neceſſe non haberent. Et quamvis penè numquam hoſpites deeſſent, pro eo maximè, quod ejus conſiliis & eruditionibus diligenter informabantur ad ſalutem, tamen Domino ſervientes, omnibus bonis affluebant, juxta quod ſcriptum eſt; " Nihil deeſt timentibus De- „ um. „ Et illi quidem, cum gratiarum actione ſua fruebantur conſolatione; ipſe verò rarò aliquid ſuo pani, præter unum, qualemcumque cibum adjecit: bonos autem cibos, qui ſibi apponebantur, ſemper, vel diſcumbentibus coram ſe fratribus, vel foras mittebat leproſis & pauperibus. Panem ſingularem ſive pulmentum ſpeciale ſibi fieri paſſus non eſt: ſed eodem ſemper, quo ceteri, tam pane quam pulmento ſuſtentatus eſt. Meritis ipſius & benedictione, paucitas piſcium ſeu vini aliquando ita crevit in partitione, ut nullus ſua portione vel menſura privaretur, cum id primitus omnino fieri deſperaretur. F

ANNOTATA.

a *Ottocharus I cœnobium Garſtenſe fundavit anno* 1082, *ut Pezius tomo* 2 *pag.* 141 *probat ex diplomate B. Altmanni epiſcopi Patavienſis. Dicitur autem in quibuſdam chronicis Ottocharus iſte obiiſſe anno* 1112, *in aliis* 1122.

b *Is eſt, ni fallor, Ottocharus II, Leopoldi Fortis filius, & Ottochari I nepos, de quo apud Pezium tomo* 2 *col.* 718 *Thomas Ebendorfferus de Haſelbach in Chronico Auſtriaco ita ſcribit:* Ottokarus II obiit anno Domini MCLXIV, ut fertur, in Varau cum uxore ſepultus.

c *Aliqui putant, hos fuiſſe clericos ſeu canonicos regulares S. Auguſtini; ſed Pezius tomo proxime citato pag.* 141 *&* 142 *recte demonſtrat, illos clericos fuiſſe ſeculares, & nullis votis aut religioſorum legibus adſtrictos, uti etiam ſatis ex ſequenti narrationis contextu colligitur.*

d *Is eſt Conradus I iſtius nominis, archiepiſcopus Salisburgenſis, qui juxta noviſſimam iſtius eccleſiæ hiſtoriam lib.* 4 *cap.* 11 *poſt multas perſe-*

A. ANONYMO.

cutiones ex hac vita migravit anno 1147.

e *Hæc Eliſabeth fuit uxor Ottochari I, filia marchionis Auſtriæ Leopoldi cognomento Pulchri, de qua iterum paulo poſt auctor meminit.*

f *Diſignatur cœnobium Gottwicenſe, quod in Auſtria inferiore ſitum eſt, de cujus initio, nomine, & abbatibus videri poteſt Pezius tomo* 2 *à pag.* 278.

g *Iſte eſt Leopoldus cognomento Pius ſeu ſanctus, qui juxta Chronicon Mellicenſe ad ſuperos evolavit anno* 1136.

h *Hæc eadem eſt Eliſabeth, filia Leopoldi Pulchri, & ſoror Leopoldi Pii, de qua ſupra litt.* e *egi.*

i *Bucelinus in ſuo Menelogio Benedictino refert hunc Wirntonem die* x *Martii, quo Majores noſtri illum inter prætermiſſos collocarunt, dicuntque, eum anno* 1127 *obiiſſe. Bernardus Pezius, Hieronymi frater, in Theſauro anecdotorum tomo* 1 *part.* 3 *à col.* 399 *nuper ex Ms. edidit illius geſta & miracula, à Gerhoho præpoſito Reicherſpergenſi conſcripta.*

B k *Iſte Udalricus vel Ulricus fuit quartus abbas in monaſterio S. Lamberti in Styria, & obiit anno* 1149, *ut videri poteſt in Hiſtoria Salisburgenſi, ſuperius citata, pag.* 1188.

l *Hic Udalricus fuit primus abbas monaſterii Glunicenſis, quod anno* 1125 *fundatum eſt. Plura de hoc monaſterio, ejuſque abbatibus vide apud jam ſæpe laudatum Hieronymum Pezium tom.* 2 *à col.* 328.

m *Erat marchio ille forte ignarus ſanctionum eccleſiaſticarum, quæ quemquam ad religionem cogi prohibent. Unde violenta illa monachorum inſtitutio, licet pio zelo ſuſceptæ, non niſi per ignorantiam aut ſimplicitatem excuſari poteſt.*

n *Hoc monaſterium S. Blaſii ſitum eſt in ſilva Hercinia, de quo plura invenies in Suevia Eccleſiaſtica, quam R. D. Franciſcus Petrus, canonicus regularis, anno* 1699 *Latine edidit.*

o Armarius, *teſte Cangio, dicitur cuſtos bibliothecæ, vel etiam cantor ſeu præcentor, cui librorum, præſertim eccleſiaſticorum, cura incumbit.*

p *Diſcrimen eſt inter Priorem clauſtralem & Priorem majorem vel præpoſitum. Prior clauſtralis tunc vocabatur, qui jam vulgò* Supprior *appellatur. De hac re videri poteſt Cangius in Gloſſario.*

C q *Eſt hoc monaſterium Bavariæ, cujus hiſtoriam, ab Angelo Rumplero conſcriptam, Bernardus Pezius in Theſauro anecdotorum tomo* 1 *part.* 3 *à col.* 425 *nuper edidit.*

r Diſpenſatores *hic videntur eſſe œconomi monaſterii, quos nunc vulgo* proviſores *vel* procuratores *appellamus.*

CAPUT II.

Miraculoſa piſcium multiplicatio: Beati mortificatio, liberalitas erga pauperes, & zelus in procuranda ſalute proximi.

IV. 6 APud Pechlern *a* ſedens ad menſam, de una ſcutella multis convivantibus piſces diviſit, & tamen diviſione facta, in nullo minui plenitudo illa viſa eſt. Ipſe nec piſcibus, ut præmiſſum eſt, utebatur, nec cum aliqua diligentia paratis [cibis]; ſed uno vili, aut aliquando duobus eduliis, quibus etiam clientes *b* utebantur, debilia membra ſuſtentare ſolebat. Rarò quieſcebat, tum propter deſiderium æternæ patriæ, tum propter adductos energumenos, quorum liberationi intendebat, jejuniis & obſecrationibus ſerviens Domino die ac nocte. At cum quietem laſſitudo imperabat, ita negligenter lecto accumbebat, ut nec jacere eum, nec ſedere diceres, pedibus dependentibus & ſemper cuculla veſtitus. Nemo illum umquam otioſum, ac ſpiritalibus vidit ſtudiis vacantem *c*; ſed ſolâ ſomni vel cibi horâ exemptâ, nunc legendo, nunc orando, modò verò ſcribendo, aut confeſſiones hominum audiendo, feriari neſciens, inimicam animæ vitabat otioſitatem.

Beatus, miraculoſe multiplicatis piſcibus, D *b* *c*

13 Hiemis tempore ad ignem ſedens (nam ſtubas *d* fortaſſe ſeu æſtuaria, ſive propter caput, vel potius ſtudio affligendi corporis, intrare cavebat) ſemper rotam *e* ſpiſſam & latam inter ſe & ignem, quaſi pro umbraculo poſitam habebat, & ita penè numquam caleſiebat, tantumque frigore & inedia carnem affligebat, ut hoc, quod ſcriptum eſt: " Nemo carnem ſuam odio habuit, ,, ſed nutrit & fovet eam ,, locum in eo vix ullum haberet. Unde in tantum erat attenuati corporis, quod, ut ita dicam, vix oſſibus hærebat ſqualida cutis, mirantibus cunctis, quod labores illos divinæ ſervitutis ſic exhauſtus poſſet exſolvere. Sedens ad menſam, ubi modicum comediſſet, dormire ſolebat: ſed cum Prior ſtrepitu pedum expergiſci faceret, mox arrepto cochleari, ſtrenuum quidem ſimulabat manducatorem; ſed rurſus, ejus deciſione valde negligentem exhibebat corporis adjutorem.

dure carnem ſuam affligit, *d* *e* E

14 In primordio fundationis, & quando primò Vir ſanctus venit ad locum ſuæ vocationis, admodum tenuis erat ſubſtantia eccleſiæ poſſeſſionis; ſed per eum magnificè amplificata eſt, atque à ſui tenuitate pulcre evecta, quia eum tam potentes, quam mediocres in tantum dilexerunt, quod propter ejus amorem copiosè locum prædiis ſuis ditaverunt. Igitur celebri edicto & irrefragabili conſtituit charitate, ne quid eorum, quæ haberi poſſent, cuiquam negaretur, ſed omnibus in ſua neceſſitate pro loci ſubveniretur neceſſitate. Unde aliquando contigiſſe non dubium eſt, ut quod negatum eſt, & occultatum fuerat, poſtea deprehenſum, tamquam immundum & inutile projiceretur in flumen.

& templo multa dona comparans. F

15 Rem dicturus ſum forſitan incredibilem, ſed tamen veram, teſte Deo. Acceſſit ad eum quidam pauper, miſeriam ſuam deplorans, & petens aliquid ab eo; quem fecit expectare ante monaſterium, donec ejus conſolaretur deſiderium. Nam ad manus nihil habebat, quia conſuetudinis ejus numquam fuit, portare denarios, aut ſaltem ſuſcipere: ſed quidquid dabatur ab aliis, ſuſceptum, ſecundum ejus præceptum diſpenſabatur. Marſupium quidem ferebat, ſed intus præter indices breves defunctorum, nihil habebat. Itaque camerario *f* præcepit dare pauperi tres denarios. Ille, ſe non habere reſpondit. Date, inquit, pauperi, quod dixi. Rurſum ille aſſeruit, ſe non habere. Tunc Sanctus; Audite, inquit, iſta nolo, nec ſcire, quod camera *g* mea abſque nummis ſit. Sed cum camerarius perſeveraret in negatione; fecit ſibi dare claves, miſſoſque

V. *duos monachos,* *f* *g*

A foſque fratres juſſit videre, quid ibi eſſet, qui venientes, invenerunt labrum æneum plenum denariis, quos ita, ut inventi ſunt, cum labro præcepit in flumen Anaſum *h*, ubi maxima profunditas erat, præcipitari.

h

qui pauperibus eleemoſynas dare detrectabant,

16 Fratres autem illi cœperunt, quantum ſalvâ reverentiâ potuerunt, reſiſtere, melius eſſe dicentes, ſervari tantam copiam, etſi ad nihil aliud, ſaltem ad conſolandos pauperes, quam à flumine abſumi. Vir autem Domini in ſua perſiſtens ſententia, nulla potuit ab ea ratione deflecti, aſſerens immundam eſſe illam pecuniam, adeoque nulli idoneam utilitati. Quis, rogo, hoc modo faceret? Quis vel tres denarios ob iſtiuſmodi projiceret cauſam! Apparet ergo in hoc memorabili facto, quanta fuerit Viri ſancti & in præcipiendo auctoritas, & ab omni avaritiæ contagione quam intacta ſemper præcordia habuerit. Camerarium autem, ut dignus fuit, coram omnibus vehementer increpatum, ab eadem obedientia *i* abſolvit & alium ſubſtituit.

acriter corripit.

B

17 Item alia vice, pauper eum adiit, ut eleemoſynam acciperet. Miſit protinus ad fratrem, qui piſtoribus præerat, jubens, panem dare mendico. Negavit ille, eſſe ſibi panes. Tunc Vir Domini miſit quemdam monachum, nomine Erchengerum, ut videret, an ita eſſet: & inventi ſunt ibi triginta panes. Illico convocatis fratribus, inobedientem propria manu, aſſumpto & alio adjutore, diris verberibus *k* corripuit, & panes omnes in flumen projicere fecit.

k

VI. *Subditos regulari diſciplina inſtituit,*

18 Propter confeſſionem multi veniebant ad ipſum, plurima offerentes donaria, quorum ipſe nihil tangebat, ſed ad pedes ejus vel ad altare, juxta quod ſederat, poſita, poſtquam expeditus inde receſſiſſet, fecit aliquem monachorum omnia accipere, & inter obedientias *l*, ut ſibi videbatur, diſpertiri. Quæ obedientiarum officia, per illiteratos monachorum & fratres barbatos *m* erant diſpoſita. Literati *n* verò & ſacro ordine ſublimati, divinis officiis tenebantur ſpecialiter implicati: ſingulis obedientiis bini præerant fratres, tam propter teſtimonium, quam propter ſolatium. Inter quos ſi qua fortè ſimultas, vel amoris improbitas emerſit, ſine dilatione regulariter emendabatur, ſtatimque ad bonum pacis Patris imperio reformabantur.

l

m n

prompte alacriterque

C

19 Jam fama ſanctitatis ejus longè latéque declarabatur, adeò, ut etiam de remotis valde partibus multi venirent ad eum, confitentes peccata ſua, & pœnitentiæ ab eo remedia ſuſcipientes. Hi quoque, qui propter Dominum pro tempore peregrinari deſiderabant, nullo modo terram ſuam exibant, niſi prius viderent Sanctum Domini: nihil eſſe exiſtimantes iter ſuum, ſi non ejus fuiſſet commendatum orationibus, & benedictione munitum. Nam ardenti ſemper amore hominum ſaluti intendebat, nihil prætermittens, quod ad hanc fructificandam ſpectare videbat. Venientes ad confeſſionem, ubi adeſſe nunciabantur, confeſtim dimiſſis omnibus, ad audiendos eos feſtinabat. Miſſam celebraturus (quod quidem quotidie cum magna devotione & deſiderio faciebat) cum jam præpararetur proceſſurus, ſi qui interim confeſſionem facturi adeſſent, differebat Officium & illis morem gerebat: talique occaſione vel neceſſitate Vir clementiſſimus, multoties ultra ſolitam horam, interdum etiam ferè uſque ad horam nonam Miſſæ celebrationem differre coactus eſt, cavens diutius tenere protractas; quorum aliqui de longè venientes, quantocius ad reditum expediri deſiderabant: neve ſua quærere videretur potius, quam aliorum, ut ſalvi fierent: quantumlibet autem protelaretur dilatio, tamen ad ultimum ſacroſancti Officii non omittebat fructum. A. ANONYMO.

pœnitentium confeſſiones excipit.

20 Habebat Vir beatiſſimus in confeſſionum auditione conſuetudinem, diligentiſſima indagatione cuncta perſcrutari, quæ contra Deum homo feciſſet; ſi Catholicam teneret fidem; ſi ſciret Dominicam orationem. Et quamvis magna eſſet expectantium multitudo, ipſumque ad alia facienda invitaret neceſſitas, nullum tamen dimittebat, antequam diſertiſſima examinatione dirigeretur ad profectum. Et ſicubi in Dominica oratione ſimpliciores, ut aſſolet, titubabant, tenebantur, donec piâ inſtantiâ apprehenderent, quod ignorabant. Sic faciebat eleemoſynam à ſe accipientibus: interrogati, an Dominicam ſcirent orationem, ſi neſciebant, benigniſſimè docebantur; & ſic quod petierant, accipiebant, utriuſque hominis ſtipe feliciter adjuti.

ANNOTATA.

E

a *Eſt antiquum inferioris Auſtriæ oppidum, communiter* Pecklarn *dictum, de quo Cluverius, Merianus, Cellarius, aliique geographi multa tradunt.*

b *Per* clientes *interdum intelliguntur ii, qui vulgo* vaſalli *appellantur. Fortaſſe ea vox hîc ſervos monaſterii ſignificat.*

c *Cum verbum iſtud æquivocum ſit, præſertim dum ad ſtudia refertur, hîc per* vacantem *intellige* carentem.

d *Id eſt hypocauſtum, ut ſatis colligitur ex voce Germanica* ſtube, *quæ idem ſignificat.*

e *Ex ſenſu ſatis patet, hîc per* rotam *intelligi debere aſſerem, aut ſimile inſtrumentum, quo aliqui foco aſſidentes partem quamdam corporis præmuniunt, ne ab igne nimis afficiatur.*

f Camerarius *ſæpe vocatur ille, qui eſt monaſterii œconomus. Hinc Petrus venerab. lib. 2 de mirac. cap. 25 ita ſcribit:* Camerarii, hoc eſt fratrum procuratorio officio functus. *Poteſt tamen ea vox hîc etiam aliud officium deſignare, ut ex ſequenti obſervatione conjicio.*

g A camera camerarius, *inquit anonymus in notis ad editionem Salisburgenſem.*, ſicut à cella cellarius. *Forte igitur per camerarium hîc intelligendus eſt iſte, cui demandata eſt cura cubiculi abbatialis, cum* camera *barbare idem ſit, quod Latine cubiculum.*

F

h *Eſt fluvius, vulgo dictus* Ens, *qui Styriam ſuperiorem ab Auſtria ſeparat, & auctus aliquot rivis per Auſtriam ſuperiorem labitur, ac tandem rigato Anaſſo oppido, in Danubium ſe exonerat.*

i Obedientia *vocatur paſſim officium monachi, forte quia per obedientiam imponitur.*

k *Haud dubie frater ille aliàs deliquerat, & monitus ſeſe non emendaverat, cum Regula S. Benedicti cap. 28 ſic præſcribat:* Si quis frater frequenter correptus pro qualibet culpa, ſi etiam excommunicatus non emendaverit, acrior ei accedat correctio, id eſt verberum vindicta in eum procedat.

l Obedientiæ *etiam vocantur cellæ vel præpoſituræ à monaſteriis dependentes, ut fuſius videri poteſt apud Cangium in Gloſſario.*

m Fratres barbati *iidem ſunt, qui nunc paſſim di-*

A. ANONYMO.

dicuntur fratres laïci vel converſi. Sic autem appellabantur, quod barbam nutrirent, ut in comment. prævio num. 20 notavi.

n *Literati opponebantur illiteratis ſeu converſis, ut patet ex charta Rainaudi archiepiſcopi Lugdunenſis anno 1213 apud Cangium, ubi agit de cœnobio monialium*, quarum duodecim ſint literatæ, & ſeptem converſæ.

CAPUT III.

Zelus in adminiſtrando ſacramento pœnitentiæ, prædictiones, orationis efficacia, & prodigioſa piſcium impetratio.

B

VII.

Magno zelo a

SEd, ut redeam ad confeſſiones (nam his maximam partem temporis expendebat;) morem habuit verberare omnes *a* abſque perſonarum acceptione, nullum omnino ſinens tranſire implagatum. Ibi plerumque per ſpiritum cognoſcebat, qui ſe habitu mutato, & voce ſimulata finxerant eſſe, quod non erant. Erat in Chremſmunſter ſacerdos quidam, nomine Heinricus, Prior ibi, ſed aliquantulum ſecularis. Hic ad eum nocte inter alios confitentes & ipſe confeſſurus acceſſit, habitu monachi ad horam, ne agnoſceretur, depoſito. Sed cum ſurrexiſſet de loco, & jam abire cœpiſſet, lætus quod latuerit, Vir Domini hac eum voce, ſua illa dulcedine ſubſecutus eſt: Eja domine Prior, videte quod omnia benè diſponatis: Quo audito, Prior vehementer admirans obſtupuit; ipſeque poſtea retulit, ita ſe contra ſpem voluntatemque deprehenſum.

Sacramentum pœnitentiæ adminiſtrat,

22 Hac autem occupatione ita domi foriſque occupabatur, tenebaturque impeditus, quod penè nihil aliud agere valebat, miſertus multitudinis ob hanc cauſam indeſinenter confluentis. Unde & monachi ſtulta indignatione exaſperati, cauſſabantur eamdem occupationem valde eſſe inutilem, graviſque cauſam jacturæ; quod omnia quaſi neglecta jacerent, quæ ad Viri Dei diſpoſitionem pertinerent. Sed ipſe hæc quaſi ignorata diſſimulabat, nihil curans de tali eorum accuſatione; cum ſciret ſuas neceſſarias & incontradicibiles occupationes nullius damni, ſed potius multorum bonorum eſſe cauſam, Eò quod Prior ſuus, aliique diſpenſatores, plenam totius adminiſtrationis, ipſo committente, haberent poteſtatem; & illi, quorum ipſe conſiliis & eruditionibus vacabat ſaluti, tam ſibi quam toti congregationi & loco magnæ felicitatis cauſa exiſterent. Amabatur ab omnibus, honorabatur ab univerſis, ſed ipſe humilitati ac ſimplicitati totus deditus nihil penitus illâ movebatur honoris exhibitione. Numquam in illius ore aliquid, ut de S. Martino ſcribitur, niſi pax, niſi Chriſtus, niſi miſericordia erat; ita ut in placitis *b* ſedens, ſacras aliquas recitationes, præſentibus cauſis idoneas, ſimplici ore ediceret, dicentibus interdum diſcipulis, qui ſimul aderant, aliis de cauſis ſe adveniſſe, quibus expediendis intendere deberet potius, quam ſuas exponere lectiones.

C

b

VIII.

23 Erat autem in lege divina apprimè eruditus, eloquentia clarus, innocentia purus, moribus venerandis decentiſſimè ornatus, & inter cetera chariſmatum dona etiam ſpiritu prophetiæ minime carens. Habebat ſecum in monaſterio juvenem quemdam, filium germani fratris, nomine Bertholdum, inquietum, mobilitati deditum, & ſpe conſanguinitatis volentem liberius exire de clauſtro & agere quod libebat. Quem propterea Vir Domini frequentius vehementiuſque ceteris increpare & caſtigare ſtudebat. Sed cum diu, multumque increpatus & portatus incorrigibilis appareret; motus Pater, miſit eum in Kotwicum, ubi & rigor diſciplinæ urgeret, & ſpes propinquitatis nulla arrideret, ita dicens: " „ Eja frater, ite nunc: turbaſtis me frequen- „ ter, plurimumque vexaſtis; vos quoque tur- „ babimini, & numquam adverſis carebitis. „ Ita factum eſt. Nam eumdem virum poſtea multo tempore ſuperſtitem, numquam adverſitatibus caruiſſe, notiſſimum eſt. De clauſtro enim proprio exturbatus, diuque abſque congregatione circumiens, vagus & profugus, noviſſimè in exilio finem vitæ fecit; utinam & laborum!

D

immodeſto nepoti multa mala prænuntiat,

E

IX.

ac rivulum exundantem oratione coërcet.

24 Quodam tempore torrens, qui dicitur Garſte *c*, à quo etiam locus nomen accepit, terminum ſuum, ut ſolet, excurrens, totum ſitum loci operuerat, ita ut etiam clauſtrum & officinas ejus occupans, monachos inceſſum per aquas habere compelleret. Ex quo afflicti, dum cum beato Viro de eodem incommodo dolentes loquerentur, clementer conſolatus eſt eos dicens; " „ Ite ad refectorium, & reficite, & æquo ani- „ mo eſtote, quia ab hac aquæ invaſione quan- „ tocius liberabimini, quodque modo torrens „ iſte fecit, numquam amplius facturus eſt. " Ivit conventus ad refectorium. Ipſe verò intravit in oratorium. Et more ſuo proſtratus in orationem, tam celerem, tamque mirabilem precum ſuarum conſecutus eſt effectum, ut ſurgentes de menſa fratres nihil invenirent de omni illa, quam ante prandium in clauſtro reliquerant, aqua. Verſi itaque in ſtuporem, cum admiratione & gaudio tantum miraculum in ſancto Viro venerati ſunt: quæ aquæ invaſio numquam poſtea contigit.

c

X.

Prædictâ latronis conventione,

F

25 Quadam die, denunciavit Fratribus, quemdam virum valdè anxiatum, in proximo affuturum, quem deberent ſuſcipere, & ab imminenti liberare periculo. Cumque interrogarent, quis eſſet? hoc ſolum reſpondit; hominem eſſe miſericordiæ indigum, atque in ſuprema neceſſitate conſtitutum, pietatis intuitu conſolandum. Altera die feſtinus advolat miles quidam, Leo nomine, qui prædis & latrociniis, plurimiſque crudelitatis operibus vitam demeruerat, poſituſque in perſecutionem, etiam ſententiâ ſuſpendii damnatus erat. Et cum jam quæreretur ad pœnam, monaſterium concito curſu petiit, proſtratuſque fratribus obſecrat & conteſtatur, quatenus dato converſionis habitu, liberent illum de inſtanti interitu. Curritur ad Patrem, ut quid ſit faciendum, decernat. Imperat, celeriter tonderi virum, ſuſcipique in congregationem. Profugus ergo ille, divinæ, qua liberatus fuerat, gratias agens clementiæ, ita converſus eſt ad Dominum, mutatoque habitu, apud liberatores ſuos bonâ vitâ converſatus eſt. Hoc peracto; continuò ad pœnam requiſitus eſt. Sed exauditi non ſunt requirentes, quia jam ſibi eum ſociaverant omnipotenti Deo famulantes. Imo ipſe eum aſſumpſerat, qui venit quærere & ſalvum facere, quod perierat.

XI

26 In feſto S. Jacobi, cum congregatio piſces

A ces non habuiſſet, (ſicut ipſius ſtatuto in ſimilibus feſtis habere conſueverat) fit gravis cauſſatio coram eo poſtera die in Capitulo, tantuſque ſtrepitus tumultuantium, quod pius Vir veniam petere compulſus eſt ad pedes omnium, cum non poſſet compeſcere rancorem murmurantium: ſed cum nimis importuni exiſterent, & ultra modum tumultuarentur, contriſtatus valde: " Bene, " inquit, vos habetote, & eſtote quieti, hodie " vobis piſcium deſideratam dabo ſufficientiam. " Et licet hoc diceret, tamen nondum aderat, unde, quod promittebat, exſolveret. Cum poſt modicum, egredienti de clauſtro, obviam factus eſt quidam immanem coracinum *d* portans, veracem faciens promiſſorem, plurimumque hoc beneficio ſuperum commendans Conſolatorem, antiquum iterantem conſilium, quo murmurantium in deſerto infelix replevit concilium. Nam ſicut Moyſes tunc certus de Domini potentia, illis promiſit carnes, quas deſideraverant: ita iſtis vir Domini Bertholdus, confiſus de Dei miſericordia ſpopondit piſces, quos amabant. Manducaverunt ergo, & ſaturati ſunt, & ei, qui deſiderium attulit eis, gratias agere, ut dignum fuit, non omiſerunt. Verè pius Dominus, verè miſericors, qui ne videretur de ſe præſumentem deſerere, etiam inimicis & murmuratoribus clementer dignatus eſt ſatisfacere.

mirabiliter piſces impetrat fratribus

d

B

27 Alio tempore hoſpites aderant, qui, quod eſſent amici & venerabiles, diligentiori cura & miniſterio honorandi erant. Sed cum item piſces deeſſent, hocque Patri diſpenſatores quererentur; Ite, inquit, ad aquam: quærite. Magna eſt Dei clementia. Reſponderunt, ſatis ſe quærendo laboraſſe; ſed nihil profeciſſe. Iterum, inquit, ite: quid tentare nocet? Ipſeque cum eis uſque ante portam, quæ reſpiciebat ad flumen, proceſſit: & ibi ſubſiſtens, exitum rei præſtolabatur. Appropinquantibus illis fluvio cum ſagena; ecce mirum dictu, piſcis, qui vocatur tymallus *e*, rufo *f* perſequente, actus in fugam, mirantibus cunctis, de aqua in terram exilivit. Capti ſunt tam fugans, quam fugiens, deſiderabile ſpectaculum exhibentes, non pro ſui utilitate, ſed pro beati Viri indubitabili ſanctitate. Et illi quidem factum hoc pro miraculo declamare feſtinabant: ſed Vir Domini nihil hujuſmodi audire, vel ſcire volens, repreſſit eos dicens, non eſſe mirandum, ſi quid una vice non poſſit, aliâ poſſit, Domino providente, fieri. Ita verò timebat publicari ſua merita, ſicut fures timere ſolent, ne deprehendantur eorum furta. Publicabantur tamen. Quomodo enim poterat abſcondi populis, quod aſſiduè prodebatur oculis: cum vix aut numquam vel ab uno vidente poſſit fileri, quod à nullo poteſt ſine admiratione & jubilo audiri?

& hoſpitibus,

f e

C

28 Aderant ſine ceſſatione quærentium ejus conſilia & benedictiones, diverſorum hominum multitudines. Et niſi pietate & miſericordiâ ad occurrendum eis & conſulendum cogeretur; utique nec aſpexiſſet eum viſus hominis. Conſiderans igitur Vir perfectæ pietatis, melius eſſe multis, quam ſoli, vel paucis prodeſſe, commune commodum privato anteponens, neminem voluit repellere, quia, quantum in ipſo erat, omnibus voluiſſet benè facere. Igitur virtute bonitatis ejus ubique divulgata, frequentia tam languentium, quam nihil in corpore patientium, & qui vexabantur à ſpiritibus, veniebant ad eum, animæ & corporis remedia quærentes, & frequenter invenientes. Sanè tanta per illum dignatus eſt Dominus tam manentem in corpore, quam quieſcentem in terræ pulvere, oſtendere bona, quod valde admiror, ita univerſa uſque nunc ſuppreſſa ſilentio, acſi aut minimè facta ſint, aut à nemine viſa.

ac ob ſanctitatis famam à vario hominum genere invi ſitur.

A. ANONYMO.

ANNOTATA.

a *In Vita S. Annonis archiepiſcopi Colonienſis legitur, quod hic præſul pœnitentiæ causâ ab alio ſibi verbera infligi juſſerit, & quod ob eamdem cauſam S. Henricum verberibus exceperit. De hoc genere ſatisfactionis vide Morinum de adminiſtratione Sacramenti pœnitentiæ lib. 7 cap. 14.*

b Placitum *ſæpe ſignificat publicum conventum. Videtur hîc ſumi pro congregatione quorumdam monachorum, quæ vulgo* capitulum *dicitur.*

c *In mappis geographicis Auſtriæ notatur quidam rivulus anonymus circa monaſterium Garſtenſe ex Anaſo profluens, qui veroſimiliter erit torrens* Garſte *hic nominatus.*

d *De coracini diſtinctione in marinum & fluviatilem, de ejus etymo, forma & aliis conſule Ulyſſem Aldrovandum in opere de piſcibus lib. 1 cap. 15. Poſt hujus piſcis nomen ſequitur in Ms. Mellicenſi parentheſis, de qua paulo inferius.*

e *Conſtanter ab auctoribus* thymallus *ſcribitur nomen hujus piſcis, quem Germani vernacule* aeſche *appellant. De illius appellatione & figura fuſe diſſerit idem Aldrovandus in opere citato lib. 5 cap. 14.*

f *Fruſtra nomen hujus piſcis quæſivi. Forte eſt idem, qui apud Aldrovandum lib. 2 cap. 9 à Græcis* ἐρυθρῖνος, *à Latinis* rubellio *vel* ruber, *& à Germanis vulgo* rothfiſch *vocatur. Si tamen genuina ſit parentheſis, quæ Ms. Mellicenſi inſeritur,* rufus *idem eſt, qui* coracinus: *nam ibi ſic legitur:* Obviam factus eſt ei quidam immanem coracinum (quod eſt rufus) portans.

D

E

F

CAPUT IV.

Energumenorum liberatio, mira pueri obedientia, dæmonis fuga, & præviſa Beati in cælis gloria.

XII. *Variis dæmoniacis liberatis,*

ERga dæmoniacos non mediocri erat præditus liberationis affectu; quos ſemper in hoſpitali præcepit cum his, qui ſimul aderant, ſervari, & benignè tractari, uſque dum eis jejuniis & orationibus, ſanitate obtenta, cum gaudio redire permiſit. Ante altare ſancti Petri Vir beatus frequenter orare ſolebat; ibi Miſſas celebrare, ibi confeſſiones audire, ibi divinæ contemplationi familiariùs inhærere conſueverat. Illuc mulier poſſeſſa dæmone, adducta ad eum, ſub omni celeritate liberata eſt. Et licet nonnulli ejuſdem ſalvationis apud eum gratiam invenirent; non tamen dicimus, omnibus indifferentes præſto fuiſſe curationem. Aliqui curabantur; aliqui non valebant curari. Ipſe quidem omnibus piæ compaſſionis impendebat affectum, ibi habens, ubi Deus dignabatur, ſubventionis effectum.

mulierem energumenam tacere cogit,

30 Erat non longe à monaſterio mulier quædam repleta dæmonio, nomine Haiza, pro qua diu

A. ANONYMO. diu multumque laboravit: ſed nequam ſpiritum ab ea repellere non potuit: loqui tamen, non niſi quodammodo latrando & ganniendo, ipſo vivente, prævaluit. Verùm, poſt tranſitum ejus, ultra modum garrula effecta, oſtendit receſſiſſe Magiſtrum, quo præſente, non aperuit os ſuum.

a Quadam die dominus Adelrammus *a*, qui poſtea ad Chremſmunſter abbas factus eſt, aſſumptis quibuſdam Fratribus, interrogandi gratiâ acceſſit: & his cum verbis alloqui cœpit: " Dic, in-„ quit, quæ te cauſa modò fecit ita loquacem, „ cum ante hos dies penitus mutam * fuiſſe om-„ nes ſciamus? Ille, ait, qui in monaſterio ſe-„ pultus jacet, dum vixit, præcepto mihi pote-„ ſtatem ademerat loquendi. At nunc, quia mor-„ tuus eſt, nullo refrænor timore ad tacendum. Immenſis ergò adjurationibus compulit eam * reſponidere ſibi ad interrogata.

* *ferte* mutum

* *forte* eum

31 Obierant autem ſub eodem tempore duo monachi ejuſdem monaſterii. Unus vocabatur Etchengerus, pater duorum puerorum ibi ab eo oblatorum, & de voluptuoſa ſeculi vita molliter ad Deum in ſenectute converſus. Alter Dietmarus dicebatur cellarius monaſterii; & in via ſua reprehenſibilis quidem, ſed tamen valdè charitativus. Quæſivit ergo dominus Adelrammus ab illa obſeſſa, imò à ſpiritu, qui habitavit in illa, terribiliter adjurans, ut vera diceret, & nequaquam mentiri præſumeret. Ubi eſt, inquit, dominus Erchengerus? Illum, ait, nos habemus. Interrogavit autem & de alio, hoc eſt, domino Dietmaro, tibi etiam ille eſſet? De quo ſic reſpondit: Noſtræ, inquit, ſorti deputatus fuit: ſed dicente illo Monacho, dum iſte moreretur, Reddat tibi omnipotens Deus omnia bona, quæ mihi feciſti: & alio; Retribuat tibi pius Dominus bonum, quo me frequenter ſuſtentaſti; & aliis ſimilia imprecantibus, dum putaremus eum noſtris jam acceſſiſſe patribus, ſubitò elapſus eſt, & noſter eſſe deſiit. Illum etiam, quem habemus, diu non poſſidebimus *b*; quoniam eum per duas, quas in Admonte *c* habet, religioſas filias quantocius amiſſuri ſumus. Hæc illa mulier, ita quidem ut digeſta ſunt, effata eſt, nimiis conjurationibus conſtricta, ſed ante mortem ipſa dæmone liberata non eſt; nec tamen aliorum conſolationem impedire potuit, quos omnipotens Dominus per Dilectum ſuum ſaluti reſtituere voluit.

quæ poſt ejus mortem varia pandit.

B

C

XIII. *Puerum à vagis diſcurſibus*

32 Erat vir tantæ ſimplicitatis, ut cum parvulis ita loqueretur, quaſi ſenes eſſent: & qui de virtute obedientiæ nihil omnino ſciebant, hos per obedientiam vel cogebat ad aliquid, vel revocabat. Nam dominus Oudalricus *d* Chremeſmunſturenſis abbas, filius fratris ipſius, quando primum ei in monaſterio, divino ſervitio nutriendus, matre offerente, præſentatus eſt, mirabili præceptò à quadam puerilitate per eum coercitus eſt. Dum enim quotidie ad menſam matris, ut puta puer nondum tonſuratus, nec adhuc receptus in congregationem, in domum hoſpitum curreret: ea die, qua ipſa receſſit, puer more ſolito quaſi pransurus exivit. Sed cum eam non inveniret, dolens abſcondit ſe. Porrò magiſter hoſpitum miſertus pueri, prodere eum noluit; ſed cibis dormienti appoſitis, quos ipſe expergefactus abſumebat, aliquamdiu ita ſervavit.

d

mandato obedientiæ mire compeſcit,

33 Verùm beatus Pater, dum pro puero triſtaretur, eumque faceret ubique diligenter inquiri; tunc ille frater, ſumpta manu ejus, duxit ad eum ante altare B. Petri orationi inſtantem. Quem ducens in auditorium *e*; (nam in oratorio præter confeſſiones, nihil prorſus loquebatur) ita allocutus eſt: " Infideliter, inquit, erga me „ egiſti, quod tam diu latendo conturbare me „ præſumpſiſti; præcipio tibi per ſanctam obe-„ dientiam, ne amplius facias, quod modo fe-„ ciſti. „ Ecce quam ſimplici edicto ſimplici puero fugæ latibula interdixit, qui tamen puer, quamvis obedientiæ nec intellectum haberet, obedientiæ virtute, & ſine dubio præcipientis ſanctitate, ita ad obedientiam confirmatus eſt, quod in hoc præcepto numquam inobediens apparuit: nec enim ultra de monaſterio receſſit.

D

e

XIV. *& dæmonem ſub forma ſuis latentem*

34 Quodam tempore quidam nobilis de Rachez *f* cognatus hujus ſancti Patris, multis ſæpe precibus, ut ad domum ſuam venire dignaretur, ſtudioſè rogare ſolitus impetravit. Habebat autem, quem unicè diligebat, parvulum filium, nomine Oulricum: in quo ea, quæ ſequuntur, tunc viſa & poſtmodum narrata ſunt. Cum enim Vir Domini ad pauſandum ſe collocaſſet, refectis paululum ſomno artubus, ſurrexit, & Domino ſervire cœpit. Et ecce, per fumarium, id eſt caminum, hoſtis humani generis, quaſi in modum ſuis, deorſum ſe præcipitavit, nulli viſus, niſi ſoli Beato viro, & juxta Patrem jacenti parvulo.

f

E

manipulo ſtramineo abigit.

35 Cœpit ergo puer immodicis fletibus, clamoribuſque inconſolabiliter perſtrepere, & omnibus eſſe cauſa inquietudinis. Sed cum à nemine poſſet fletus ille compeſci; intelligens Vir Domini diabolum eſſe tanti cauſam ploratus, acceſſit ad locum, in quo jacuerat, ſumenſque modicum ſtraminis, quaſi pro verbere, ſitem illum diabolicum cœpit velle ejicere. Cumque aliquamdiu huc illucque divertendo egreſſum negare tentaret, tandem ea parte, qua intraverat, exilire compulſus eſt. Quæ res tunc quidem puero illi horrendum exhibuit ſpectaculum; ſed poſtea admirandæ narrationis fuit materia, dignæque venerationis exemplum: meritò namque dignus venerari, quem conſtat ita diabolo dominari, ut faſciculo ſtraminis omne ſibi adimat robur fortitudinis.

XV. *Duo Fratres*

36 Habebat Vir Domini quemdam famulum, nomine Siboto, quem à puero uſque ad virilem ætatem educaverat bonis pollentem moribus, & deſiderio ſupernæ patriæ minime carentem. Hic, cum enſe accingi deberet miles futurus, monitis beati Viri reliquit ſeculum & converſionis ſuſcepit habitum. Non longo autem poſt converſionem tranſacto tempore, cœpit infirmari, crebriſque anguſtiis appropinquare ad finem. Et cum jam morti vicinus eſſet, rogavit ad ſe ſanctum venire Patrem. Commendatâ igitur ei animâ ſuâ, & exitus neceſſitate: " O quam felices, inquit, „ ſunt, qui tibi, venerande Pater, obediunt; „ qui tua ſectantes itinera, voluntatem amant, „ præcepta non negligunt? Felices, inquam, quo-„ niam perpetuæ felicitatis gaudia ſine dubio ap-„ prehendunt! O quam decora ſedes veſtra, quam „ ineffabili ornatu veſtræ expectationi præpara-„ ta! „ Quæ venerabilis Pater ſubitò interrupit, & adhuc loqui volentem cum increpatione compeſcuit dicens: " Tacete, Frater, neſcitis, „ quid dicitis. „ Et ille. " Ego, inquit, taceo „ quidem, attamen ſcio, quid loquar, & vera „ dico: pulcherrima eſt ſedes veſtra. „ His dictis, beato fine quievit.

F

qui ſub Beato converſi fuerant,

37 Alium quemdam, Embich nomine, de latrocinio, & ipſis, ut ita dicam, mortis faucibus ereptum, Domino benè converſum conſignavit

A gnavit & ſanctum. Iſte, cum negotiatores, aſſumptis ſibi comitibus, quaſi deprædaturus invaderet, oppidò vulneratus eſt, & inde ſemivivus aſportatus, ſed adepta per divinam miſericordiam ſanitate converti paratus, imò deſiderio æſtuans converſionis, ad hominem Dei convolavit, humiliter poſtulans ſibi dari opem ſalutis, & facultatem Domino in ſpirituali converſatione famulandi. Reſiſtunt omnes, contradicunt univerſi, timentes, quia prædator fuerat, & multa abſtulerat, quod pro eo eſſent expoſtulatoribus rationem reddituri. At, qui nullum repellere, ſed omnes admittere conſtituerat, nec iſtum paſſus eſt ſua ſpe fruſtrari; ſed fractis per dulciloquia contradictoribus, ſociatus eſt congregationi, ſumma humilitate ſupernæ reſponſurus vocationi. Nam, qui, quos prædeſtinat, vocat, & quos vocat, juſtificat; vere & in iſto oſtendere dignatus eſt, quia non vult mortem peccatoris, ſed ut convertatur & vivat.

& Deo in humilitate ſerviverant, B

38 Libenter cognoviſſet literaturam, ſed diſcendi gratiam non habuit. Magiſterio tamen Spiritus ſancti minime caruit, quem ſuæ humilitatis moderatorem & inhabitatorem habuit. Infirmorum curam à Patre ſuſcepit devote quidem; ſed devotius adminiſtravit, nullo valens ſuperari labore, quo eorum commodis poſſet & utilitatibus proſpicere. Ipſe ligna ſuper humeros ſuos de ſylva portabat, quibus ignem eis exſtruebat, & ſtabam calefaciebat, in quo itinere ab oratione non ceſſabat. Ipſe eis cibos manibus ſuis ferebat, & ante eos ſtans, vel incîdens, quod manducarent, orationem Dominicam dicebat; nihil umquam guſtans eorum, quæ ipſis anteponebat. Quod reſiduum fuit, ad pueros clauſtrales *g* afferens interrogat, ſi quod pſalterium ad præſens haberent decantare? Cumque reſponderent, etiam; " Ut, inquit, & me aſſumatis ſa-
„ ciatiſque participem, accipite iſtud & comedi-
„ te. „ Stanſque ante eos, & carnes frangens, Dominicam orationem de ore non dimittebat. Conventus quidem ex authoritate Ordinis ſagimine *h* in cibo utebatur; ſed iſte, licet ad hoc etiam præcepto cogeretur, tamen vix guſtato, ne inobediens exiſteret, amplius tangere perhorrebat: ſimulabat tamen comedere propter alios, ne notaretur, & de ſua proclamaretur abſtinentia.

jam morti proximi 39 Ita in humilitate & vera ſpiritus contritione, poſtquam Domino per biennium de latrone monachus & ſanctus ſervivit, volente Domino magnificare miſericordiam ſuam cum illo, imo & declarare, quoniam non venit vocare juſtos, ſed peccatores, infirmitate correptus eſt. Sedebat ergo continuo in lectulo, jacere nolens, ne nimis corporali videretur indulgere quieti; & non diebus, neque noctibus à colloquiis divinis & oratione ceſſabat. Poſt non multos dies, ingraveſcente languore, vocari ad ſe ſanctum Patrem rogavit; qui cum adeſſet, præſentibus etiam quibuſdam de Fratribus, " Dominus, inquit,
„ remuneret omnia bona, quæ mihi, domine
„ Pater, clementia veſtra hucuſque impertita
„ eſt. Jam nunc proficit opus bonum, quod
„ cœpiſtis in me, ut completis extremæ neceſſi-
„ tatis officiis dirigar, quo iturus ſum. „ Cumque venerandus Pater blande conſolaretur eum, ſpatium ei adhuc vivendi de Dei miſericordia promittens, ſe quoque non defuturum neceſſitati, ubi tempus adeſſet: " Modo, inquit, eſt tempus
„ faciendi, quia quantocius migraturus ſum „.

40 Nominavit autem quoſdam monachos ſe in morte ſecuturos, dicens ad Patrem; " Hor-
„ tamini illos, ut ſint parati: quia cito ſunt me
„ ſecuturi. „ Sed cum Vir Domini hanc vellet vocem comprimere, & omnino hujuſcemodi verba compeſcere, dicens, illum nullam prorſus eorum, quæ memorabat, habere notitiam: "
„ Imo ſcio, inquit, quid loquor. Septem ſine
„ dilatione morientur: quatuor obitum veſtrum
„ præcedent; tres ſubſequentur. „ Ita factum eſt. Sic de hac vita omnes exierunt, ſicut ab eo fuerant nominibus deſignati. Primo illi quatuor; poſt quos venerabilis Pater: deinde tres alii, uti erant in denominatione ordinati. De Viro autem Dei dixit, paratam eſſe ſedem ejus, & glorioſo decoro * venuſtatam. Inde ſumpto Viatico, feliciter perrexit ad patriam de exilio. Claret ergo, non ſolum ipſum Patrem prophetico ſpiritu, ut ſupra memoratum eſt, ventura prænotaſſe; ſed etiam diſcipulos, utique meritis ejus, vera de futuris præſenſiſſe.

A. ANONYMO. *vident ſedem B. Bertholdi in cœlis paratam.*

* *forte* decore

ANNOTATA.

E

a *Juxta catalogum abbatum Cremifanenſium iſte eſt Alramus II, qui ab anno 1165 per novem annos munus abbatis ibi adminiſtravit.*

b *Hoc de purgatorio intelligendum eſt (nam in inferno nulla eſt redemptio) juxta opinionem eorum, qui exiſtimarunt, animas illic à dæmonibus torqueri; niſi malis dicere, dæmonem hîc more ſuo mentitum eſſe, cum parum probabilis ſit ea ſententia, ut cenſet Suarezius noſter tomo 4 in tertiam partem D. Thomæ Diſp. 46 ſect. 3 num. 8.*

c *Eſt monaſterium Benedictinum in Styria, vulgo dictum* Admund; *ubi præter virorum cœnobium, ſeculo* XI *fundatum, Wolwoldus anno* 1115 *inſignem monialium parthenonem erexit, de quibus vide Pezium tom. 2 à pag.* 147.

d *Circa hæc tempora tres fuerunt hujus nominis abbates Chremeſmunſterenſes ſeu Cremifanenſes, ut videri poteſt in Annalibus iſtius monaſterii apud Simonem Rettenpacherum lib. 2 cap. 12. Sed cum Udalricus hîc vocetur* filius fratris ipſius, *ſatis patet, illum eſſe Udalricum III iſtius nominis, de quo in Comment. prævio egimus & de quo poſtea iterum ſermo recurret.*

F

e Auditorium *eſt cubiculum colloquii, ut variis exemplis probat Cangius in Gloſſario.*

f *Alias ſcribitur* Rache & Ragtz. *Ex hoc namine aliiſque conjecturis quidam nobilem* B. Bertholdi *familiam determinant, ut in Comment. prævio num.* 10 *diximus.*

g Pueri clauſtrales *vocantur, qui à teneris annis monaſterio offerebantur, & in clauſtro educabantur.*

h Sagimen *eſt pinguedo, qua interdum monachis ob defectum olei veſci licebat, ſicut notavit auctor anonymus editionis Salisburgenſis ad hanc vocem.*

A. ANONYMO.

CAPUT V.

Inexspectata panis inventio, fornicationis impeditio, aquæ in vinum conversio, dæmonis expulsio, munificentia erga fratres & pauperes.

XVI. *Famulus Beati testatur,*

ERat quidam servus in beati Viri familiari obsequio, nomine Adelbertus, post ejus obitum longo tempore in conversione, amisso oculorum lumine, simpliciter vivens, & de animæ suæ non negligenter salute cogitans. Iste de beato Patre multa narratu digna sciebat, utpote jugiter præsens, & ejus, sicut prædictum est, familiariter obsequiis inhærens. Sed religiosus valde erat, raroque aliquid loquebatur, studiosè tacebat omnia, pro eo maxime, quia sibi non credi formidabat. Sic enim dicebat; quia si verbis ejus fides adhiberetur, multa dicere posset, unde audientium credulitas ad profectum utiliter informaretur. Hujus innotuit assertione res, quam dicturus sum.

B

42 Solent monachi per totam æstatem mandatum *a* trium pauperum, quotidie post cœnam cum pedum manuumque lavatione, atque eleemosynæ erogatione celebrare. Ad quam, quamvis ipse Pater ex consuetudine & authoritate Ordinis, semper diebus Dominicis adnotaretur, tamen assidue, ob amorem ejusdem officii, adtitulatum * prævenichat sacerdotem. Observabat enim ex industria, eam horam, qua fieri debebat, si fortè sacerdos ille vel negligentia vel necessitate tardaret: & sic nacta occasione, ipse mandatum illud summa celebrabat devotione. Multotiens enim præsentem piè violenter excludens, pietatis opere sanctæ desideria excolebat.

ipsum pedes pauperum lavantem, a

* *Id est* designatum

43 Accidit ergo quadam die, ut more solito adveniens, illos tres panes non inveniret, reliquo apparatu ad plenum apposito. Requirens autem, cur panes deessent, audivit nullum esse in promptu, sed nec alibi quidem posse quemquam reperiri. Jussit afferri celeriter panes; quæsitumque est diligenter in scrinio, ubi reponi consueverant, cum fuscinula, quæ ibi continuè jacebat, & nihil inventum. Et cum hoc secundò etiam fecissent, dolens sanctus Pater opus illud misericordiæ ita remanere imperfectum, tertiò misit, & sibi tres panes deferri præcepit. Tunc ibi inventi sunt, ubi primitus diligenter quæsiti inveniri non potuerunt, quia revera nec aderant: si enim præsto fuissent, proculdubio inventi fuissent; sed nunc per Dei omnipotentiam, ne dilectus suus contristaretur, aut pietatis & in hoc opere fructu privaretur, misericorditer simul ac mirabiliter sunt provisi.

miraculosè tres panes inventos.

C

XVII. *Virum nobilem* * *al.* Ulricus *b*

44 Vir quidam nobilis & dives, nomine Wolricus * de Bernecke, audiens hominem Dei esse [apud] Gotwicum *b*, misit ad eum, ut ad se venire dignaretur. Qui licet infirmus esset aliquantum, profectus est tamen, ne tantus vir sua spe frustraretur. Veniens ergo invenit in domo viri duodecim dominas, muliebri ornatu ad placendum sæculo, & suo temporali domino satis ambitiosè compositas; quarum singulas, quia conjunx obierat, suo lecto vir ille pro libitu adesse semper præcipiebat. Quibus vir Domini visis, auditoque ab ipso hospite, quæ essent, & qua de causa secum morarentur, quamvis esset glorioſus, & magnæ potentiæ, accepit tamen in responso, quæ dignus fuit audire. Increpavit enim eum Vir sanctus vehementer super tanta incontinentia: spem salutis ei omnem amputans, si talem eum ultima inveniret sententia. Porrò illis similiter talem vitam certæ perditionis fore causam prædixit: eisque, ne ultra eum accederent, sub interminatione gravis ultionis interdixit.

D

45 Sed vir ille, licet eamdem intemperantiam erga beatum Virum devotasset *c*; tamen ipsa nocte unam illarum sibi adesse præcepit. Quæ vadens, mediâ viâ substitit; ulterius progredi divina virtute prohibita. Interrogata ergo sequenti die à viro, cur sicut jusserat, non venisset? dixit, ita se in eundo subito fixam hæsisse, acsi forti ligamine accepto restringeretur. Tunc intellexit, tantum miraculum ex beati Viri provenisse præsentia, quodque suorum desideriorum consequi, ipso præsente, non potuisset effectum. Cœpit igitur plus solito sanctum Virum venerari, & jam credere, vera esse de illo, de quibus antea dubitaverat; repudiataque illa mulierum multitudine, unam duxit legitimam, cum qua reliquum vitæ suæ sine discrimine clausit compendium.

miraculo à concubinatu abstrahit: c

E

46 Sub eodem tempore à comitissa de Wilperga *d* invitatus est, quia comes nuper obierat, ut animam ejus, & seipsam, quoniam prægnans erat, suis orationibus commendaret. Erat autem in accessu castri fons muro contiguus, magnæ amplitudinis & amœnitatis, delectabilisque ad bibendum; de quo vir Domini sibi ad mensam afferri rogavit. Cum ergo bibisset, & ante se posuisset, comitissa dixit; Si cum gratia ipsius potuisset fieri, cum eo de potu suo biberet. Quod cum benignè annuisset, bibit illa, non quam ille gustaverat, aquam, sed præstantissimum vinum. Tacuit & ante Servum Domini vas repositum est. Et cum iterato bibere volens invenisset vinum, noluit ultrà tangere, sed redditum est comitissæ; & illa misit cuidam coram se discumbenti inter ceteros præcipuo. Cumque per ordinem bibissent, & omnes studiosè tacuissent, novissime cuidam cæco porrectum est; sed & ille tacens ductori suo præbuit. Tunc ab illo exclamatum est, esse optimum vinum, quod de terra umquam virtus divina produxerit. Ibi si accipere voluisset, multis donis ditatus rediisset; sed ea solummodo accepit, quæ postera die in Missæ celebratione oblata sunt; & quæ comitissa pro salute animæ viri sui conferre curavit. Auditis ergo ibi multorum confessionibus, eisque in orationes, & fraternitate * susceptis, non sine magna ædificationis lætitia dimissus est.

XVIII. *aquam in vinum convertit: d*

F

* *forte* fraternitatem

47 Erat marchioni orientali Luipoldo *e* præpositus nomine Anselmus, vir magnarum opum, & amplæ possessionis, sed tam plenus vitiis, quam divitiis. Hic, cum præposituram multis administrasset annis, percussus est paralysi, una parte corporis totus factus invalidus. Sed quamvis jam alter idem ageret officium, iste tamen ad resignandum nulla potuit ratione convinci. Rogatus est ergo sanctus Pater ab ipso marchione, ut ægrum visitaret, & ei salutis dare consilium dignaretur. Perrexit; sed miserum ad reatus sui cognitionem, vel resignationem culpabilis officii nullo ingenio convertere potuit.

XIX. *dæmonem, e*

48 Cum

A *milites infestantem,* *f* *g*

48 Cum ergo, nocte superveniente, omnes se quieti dedissent, Viro Dei deorsum in caminata *f* cum monachis suis jacente, militibus verò, qui in ejus comitatu erant, sursum in solario dormientibus; ecce catti *g* diversi coloris & magnitudinis ita idem replevere solarium, quod posse subsistere non sperabatur. Quorum quatuor unum de militibus, vocabulo Otrnich, aliquantulum jocundum atque mirabilem, & post satietatem oblitum se signare, invadentes, de loco suo in alium traxerunt, nihil omnino dicere, nec movere se valentem: nisi quod tantummodò crucem sibi linguâ in palato formavit, sicut audierat fieri debere in hujusmodi dæmonum ludibriis. Et ita dimissus est vix spirans præ timore, sudoreque perfusus.

& multa expostulantem

49 Verùm unus de omnibus, specie aspidis assumpta, deorsum ad sanctum Virum descendit, & latinis verbis cum eo loqui incipiens, hujusmodi adversus eum querelâ usus est: "Quid, „ inquit, tu hîc facis? aut, quæ tibi cum meis

B „ rebus societas? Nonne domus hæc condita est „ apud me, & signata in thesauris meis? Unde „ igitur tibi habitare in ea? Recede hinc; & ul„ teriùs, quæ nostræ partis sunt, occupare caveto, „ ne totis tibi viribus adversemur, quemadmo„ dum uni duorum modò fecimus, pejora pro„ pter tuam præsentiam differentes.„ Aderat autem quidam monachus, nomine Fridericus, qui de Garstensi monasterio recesserat, atque illuc servo Dei occurrens, ea nocte cum ipso pernoctabat. Iste vigilans illam diaboli cum beato Viro audivit altercationem: & postea inde recedentibus narravit omnia per ordinem.

è domo quadam ejicit:

50 Igitur Vir Dei præcepit immundo spiritui illam quantocyus deserere habitationem, & ne quid læsionis cuidam inferre præsumeret, potenti authoritate imperavit: "Tibi, inquit, cedere „ & de loco isto modò recedere Dei tui nos for„ titudo tuæque magnitudo sanctitatis compellit: „ sed te discedente, nos hîc potentes esse consta„ bit.„ Illico disparuit illa infernalium canum infelix aggregatio, monachi minimè dormientis, nec non & militis seorsum jacentis comprobata testimonio. Die itaque insecuta, cùm sermo ejus in præposito illo non caperet; ad recedendum inde cum celeritate suos cœpit instigare; à quibus vix, dum cibum sumsissent, compulsus est expectare. Post non multum tempus, præpositum illum præpositura sua deseruit, qua vis ipse eam deserere noluisset. Et cùm in vas eum posuissent ad sepulturam deducendum, tam immensos dedit illud vas crepitus, acsi motibus introrsum jacentis ita crepare cogeretur.

C

xx. munera sibi data inter Fratres dividit,

51 Quotiescumque Vir sanctus, urgente aliqua necessitate, opus habebat, foras exiens, externas agere causas, rarò aut numquam pro velle suo redire ad monasterium potuit, sed semper diutius, quam vellet, extrà morari compellebatur. Tanta fuit invitantium instantia, tantus amor videre cupientium: tenebatur autem maximè spiritali occupatione, dum se quisque infelicem reputaret, si ejus non audisset consilium, suam ei confessionem non fecisset. Rediens igitur ad claustrum, donaria, quibus ab invitantibus fuerat honoratus, semper omnia in capitulo fratribus præsentabat, memorans his eos ab amicis & familiaribus visitatos, quibus deberent orationibus & servitiis fideliter & infatigabiliter respondere. Erant verò tot & tanta, quæ frequenter afferebat, quod ex eis multum emolumenti singulis obedientiis conferebat; in quarum præsentatione vel divisione, sive quotiens largientium recordari opportunitas monebat, mirum dictu, ita cunctorum nomina, quantacumque essent, memorabat, acsi coram se forent universa conscripta. Porrò pauperum inter hæc minimè obliviscebatur, suam illis partem clementer excipiens, sibi in futuro centuplùm multiplicandam.

A. ANONYMO,

& aridam pauperis manum sanat.

52 Quadam die, dum iter ageret, obviaverunt ei multi peregrini, omnes nudis incedentes pedibus, quamquam immensis universa replerentur nivibus. Quibus cum sigillatim dari nummos jussisset, & eos divinæ protectioni cum magna dulcedine commendasset, unus ex illis tanta animatus pietate, manum debilem, multis diebus inutilem, ei obtulit benedicendam, spem habens magnam recipiendæ salutis, si ejus attactibus sanctis tantisper attrectata. Tum Sanctus: "Utis, nam, inquit, bone vir, tibi utile esset; quam „ libenter facerem, quod petis!„ Accipiensque manum illius, benedicere & tractare benignissimè cœpit; extemploque sanata est, cunctis, qui aderant, causa admirationis & exultationis effecta.

E

ANNOTATA.

a *Actus ille humilitatis vocatur* mandatum *sive quod Christus illum exercens, discipulis suis eumdem mandaverit, sive quod in hebdomada majori, dum ad exemplum Christi exercetur, recitari soleant ex Evangelio Joannis hæc verba:* Mandatum novum do vobis *&c.*

b *Monasterium Gottwicense vel Kotwicense, ut supra nominatur, videtur nomen suum traxisse à monte inferioris Austriæ, qui olim* Gotewich *vel* Kotewich *seu* Kutwic *dicebatur: sic enim chronographus Claustro-Neoburgensis ad annum* 1083. *scribit!* In monte Kotwigensi monasterium sanctæ Mariæ à venerabili Altmanno Pataviensis ecclesiæ episcopo consecratur.

c Devotare *apud Isidorum significat* accusare. *Apud alios idem est, quod exsecrari aut detestari. Potest hoc loco utrumque sensum habere.*

d *In editione Peziana vocatur comitissa* de Wiltperge. *Forte est eadem, de qua Bernardus Noricus in Catalogo abbatum Cremifanensium ad annum Christi* 1132. *meminit.*

e *Pezius ad hunc locum sic notat:* Luipoldo, id est S. Leopoldo Austriæ marchioni. *Forte hîc ab Austria, quæ Germanicè dicitur* Oesterreich / *seu* Orientale regnum, *cognominatur Orientalis.*

F

f Caminata *seu cubiculum, in quo est caminus.*

g Cattus *forte provenit à vocabulo Germanico* katz *vel Belgico* cat *aut* catte, *quod felem significat.*

CAPUT VI.

Energumena liberatio, claudi sanatio, iterata aquæ in vinum transmutatio, prophetia, morbus & pius obitus.

xxii. Energumenam liberat

MIles quidam, nomine Tyemo de Hovestetin, filiam, dæmone vexante, cunctis lamentabilem propinquis, habebat. Hanc cùm multi liberare conarentur, sed minimè valerent, dicente dæmone, nullum sibi de eis curam habendam esse, solum Bertholdum de Garste plus

A. ANONYMO. omnibus valere: Hic, niſi veniret, locum ſuum propter nullum deſereret: venire eò Vir ſanctus, patre diligenter ſimpliciterque invitante, dignatus eſt. Pro quo, cùm miſiſſet, cœpit illa patri quaſi fraudem improperare, dicens: "Infi„deliter mecum egiſti, quod pro illo, qui mi„hi non placet, miſiſti.„ Et alia ſimilia exprobrans, timorem, quem de adventu Sancti habebat, celare non potuit. Veniens ergo, malignum ab ea ſpiritum ſine dilatione ejiciens, gaudium quidem magnum parentibus illius & amicis fecit; ſibimet verò tantis miraculorum virtutibus cauſam operatus eſt benedicibilis memoriæ & perpetuæ venerationis, juxta quod ſcriptum eſt; „Dilectus Deo & hominibus, cujus memoria „in benedictione eſt.„

Deo & hominibus dilectus Bertholdus:

54 Quæ verba, quam aptè, & imò quam ſpecialiter huic beato Viro conveniant, non eſt neceſſe ſcribendo comprobare, cùm profecto id tota patria clamet, omnis circumpoſitæ regionis frequentia aſſiduis accurſibus apud ejus ſepulchrum ſoleant declarare. Sicut enim vivens in corpore frequentabatur ab omnibus, invitabatur à multis, B adeò ut etiam regis Chuondradi *a* eſſet ſpecialis confeſſor & charus amicus; quod & munerum, prædiorumque comprobavit largitionibus: ita quoque adhuc indeſinenter juxta ſancta ejus oſſa, multis fidelium demonſtratur excubiis, quantum diligatur, quantaque dignus ſit veneratione, cujus ſic vivit memoria in benedictione, quod nequaquam ita amaretur ab hominibus, niſi etiam omnipotentis Dei eſſet felix dilectione. Dicatur ergo rectè de eo: "Dilectus deo & hominibus, „cujus memoria in benedictione eſt.„ Verè in benedictione ejus memoria, dum à fidelibus benedicitur Deus, qui ſimilem illum fecit in gloria Sanctorum, dum ipſis ſuis veneratoribus inſuperabilis datur cæleſti benedictione contra inimicos potentia.

XXIII. *claudum in pedes erigit:*

55 Pergebat Vir Domini verſus Medelik *b*, orandi gratiâ, ut beati Colomanni *c* veneraretur merita, & imploraret ſuffragia. In quo itinere cùm hoſpitio indigeret, miſit nuntium ſuum ad quemdam magnæ ſtrenuitatis & libertatis virum, qui vocabatur Meginhardus, rogans ſibi, ſuoque comitatui curam hoſpitalitatis ea nocte exhibere. Quod cùm ille optimè accepiſſet: (quis enim de ejus ſuſceptione non ſe exiſtimaret felicem dignumque benedictione?) intravit in domum viri, & cum lætitia magna ſuſceptus eſt. Ibi venit ante eum pauper quidam contracto pede debilis, baculo ſuſtentante, vix incedens, ſperans ſe aliquid accepturum ab eo. Quem videns homo Dei, miſericordiâ motus ſuper illum, cœpit cum illo de eadem ejus loqui infirmitate, "Cur, „inquiens, bone vir, non quæritis opem veſtræ „debilitatis? Accedite manè ad altare, quando „Miſſam celebraturus ſum, & penſare * vos ibi, „ut moris eſt, & permittite vos aſpergi aquâ „benedictâ: fortè divina miſericordia magnifi„cabitur conſolatione veſtra.„ Ita factum eſt. Ubi manè venientem ſanctus Vir ægrum benedixit, & aquâ benedictâ aſperſit, illicò ſanus effectus eſt, erectoque pede incolumis & lætus de eccleſia progreditur.

b
c
C
* *forte* pauſate

XXIV. *rurſus aquam in vinum convertit:*

56 Infirmabatur Vir beatus, rogavitque adhærentem ſibi capellanum, dominum videlicet Eberhardum, afferri ſibi de proximo fonte aquam ad bibendum. Miſit ergo famulum, nomine Hiltiboldum, nutritum ab ipſo Patre, atque in ejus ſervitio tunc familiariter manentem, ut deferret aquam. Allatam ergo dedit domino Eberhardo, ipſeque ægrotanti porrexit. Ubi bibit venerabilis Pater: Ego, inquit, aquam poſtulavi. Cui cum diceret dominus Eberhardus, jam à ſervo allatam. Vir ait, & ipſi mihi afferte. Perrexerunt pariter capellanus & famulus; hauſtamque ut antea, de puteo aquam petenti præbuerunt. Bibit: & ut priùs, vinum fuit. Tunc reſolutus in lachrymas: "Quid, inquit, Salvator agis? „Nonne peccator ſum indignus, propter quem „ſigna facias?„ Juſſit ergò hæc omnino taceri; & ne manifeſtarentur, totum auctoritate interdixit. Hæc mihi *d* idem Hiltiboldus cum lachrymis expreſſit, & in anima ſua ita eſſe, ut expoſita ſunt, aſſeruit. Sed & idem miraculum, videlicet vinum ex aqua factum, non ſemel ei eveniſſe, multi hodieque teſtantur. Sed jam ad beatum ejus tranſitum, quem ipſe, Domino revelante, non ignorabat, verba vertenda ſunt. Deinde ſanitates & miracula, quæ ad ſepulchrum ejus fieri viſa ſunt, commemoranda.

D

d

XXV. *abbati ægrotanti longiorem vitam prædicit,*

57 Non longè ante obitum ejus, Admontenſis pater ſanctæ memoriæ, dominus Godefridus *e* valde ægrotabat, miſſumque eſt pro eo, ut ejus exſequiis adeſſet, imò ipſe eum terræ commendare dignaretur. Verùm, cum ſuam legati legationem dediſſent; Pater ſanctus tali eos reſponſione conſolatus eſt dicens: "Revertimini: „dominus veſter meliùs habere cœpit, & benè „convaleſcet. Sed rogate eum, ut ſi ei nuntius „meus venerit, mihi venire non pigritetur.„ Ita factum eſt: convaluit ille pater, & poſt modicum, illo invitante, venit, eumque ſepelivit.

e

E

& ipſe mortem ſibi imminere ſciens,

58 Sed antequam obiret, vocata ad ſe omni congregatione, ſingulorum audivit confeſſiones, datiſque omnibus propria manu flagellis, & eos abſolvit, & ſibi ab eis remitti, quæ in eos deliquiſſet, humiliter rogavit. Fit ploratus multus, mœror, & luctus omnes occupat; nolentes nimirum eo carere, quem habuiſſe ſalus habentium fuit. Tum venerabilis Pater, tantis eorum permotus ſingultibus conſolatos eos fore deſiderans; „Tempus, inquit, advenit hinc tranſeundi, nec „ultrà differri valet diu exoptatum, vix expecta„tum; ſed ſcitote, quia vos numquam deſeram & „huic loco fidelis in perpetuum devotuſque eoo„perator exiſtam. Corporali quidem diviſione ſe„parandi ſumus; ſed ſpiritu ſemper vobiſcum ero. „Dico tamen, quòd poſt diſceſſum meum locus „iſte minimè carebit adverſis, & ſemetipſo mi„nor & inferior multum retroceſſiſſe videbitur; „ſed tamen per gratiam Dei, citò reſurget, & melioris ſtatus reſumet dignitatem.„

F

monachis ſuadet, ut ſucceſſorem eligant Eberhardum,

59 Rogant deinde, dari ſibi conſilium, ad eligendum patrem, pariter pollicentes, ut quem ipſe nomine deſignaverit, hunc proculdubio habituri ſint, quicumque ſit ille. Tum ille: "Si, „inquit, conſilium meum in electione veſtra „ſecuti fueritis, benè vos feciſſe videbitis & „gaudebitis: ſin autem; perperam vos egiſſe ma„nifeſtum erit.„ Igitur Eberhardum capellanum ſuum, virum in Dei rebus approbatum, indubitanter ſibi cenſet ſubrogandum; "Si hunc, in„quiens, acceperitis, ſtabit honor Dei in hoc „loco, & ſtatus hic veſter ipſo vivente nutare „non poterit.„ Sed quoniam idem Eberhardus impeditæ linguæ exiſtens, eloquentiæ donum non habebat; & de hoc ipſo non dimiſit inconſolatos, ita dicens: "Eſt quidem ibi parvus defectus; „ſed hunc divina providentia utiliori ſuppleb„bit munificentia, & minùs nocebit, non eſſe facun-

A „ facundum, quem conſtat cæleſti approbatum „ ſententia.„ Laudant omnes conſilium, ſpondentes, ita ſe libenter facturos.

ob id conſilium multa conquerentem,

60 Inter hæc autem ipſe Eberhardus pedes ſancti Viri, quoniam frigidi erant, in manibus & gremio tenens, more ſuo dulciter confovebat; nihil curans de illa eorum circa regimen confabulatione. At ubi, omnibus digreſſis, ipſi duo ſoli fuerunt, his verbis Virum Dei cum mœrore allocutus eſt. "Eja, inquit, quid feciſtis? Qua„ le conſilium in me dediſtis? Hæccine eſt gratia, „ quam laboribus meis & ſervitio retribuitis? Hoc „ eſt, quod tanto tempore vobis ſerviendo pro„ merui? Pia merces, clemens retributio, quod „ vos tenditis ad requiem; & me tribulationi„ bus immergitis. Vos pergitis ad Chriſtum, & „ mihi onus imponere nitimini, ſub quo curvari „ neceſſe eſt etiam eos, qui portant orbem. A„ liam fidei meæ, & devotioni ſperabam ſerva„ ri retributionem.„ Hujuſmodi quaſi impropere riis ſæpè dictus capellanus pium objurgabat Patrem, flens largiter, & totis præcordiorum affe-

B ctibus vel ſimul abire deſiderans, vel ſub omni ſubſequi celeritate. Quod etiam precabatur multis conteſtationibus, videlicet, ne hîc diutiùs dimitteretur, reducens ei ad memoriam, inſtanterque inculcans recordationi, ſi quid ſerviviſſet, ſi aliquid dignum gratiâ egiſſet, quatenus hoc totum hac ſola exauditione remuneraretur.

ac tandem beatus Pater pie moritur,

61 Igitur, cùm ingraveſcente languore, quamplures ei ſine alimento tranſiſſent dies, jamque penè defeciſſet; accedens idem Eberhardus non tam capellani, quam piiſſimi nutritoris & procuratoris ubique agens officium, aliquid ei in os pro refocillatione immittere cœpit. Quo accepto, collectis in hæc verba viribus: "O, inquit, „ quare ſic feciſtis? Eſſe mihi debuit pro pœni„ tentia manere ita abſque cibo, uſque ad feſtum „ S. Petri ad vincula, ut ſic de carnis vinculis „ abſolutus eorumdem vinculorum pro voto fe„ ſtum celebrarem. Nunc verò, quia cibatus ſum, „ citò migraturus conſtitutum diem expectare non „ poſſum.„ Nec mora. Nocte, quæ B. Pantaleonis martyris feſtivum præcedit diem *f*, modicum ante nocturnale Officium, vocata congregatione, ipſe Litaniam incepit, & uſque animæ redditionem cum aliis decantavit. Tunc levare manus

C volens, ſed minimè prævalens, quievit in Domino.

ac prodigioſe ad tumulum defertur.

62 Tunc miſſum eſt, ſicut præmiſimus, pro patre Admuntenſe, ut veniret, & ejus depoſitioni officia humanitatis exhiberet. Venit, & eum commendavit terræ, quem ſuæ priùs commendationi ipſe infirmus aſciverat. Ergo cum portaretur ad eccleſiam, honeſtioribus perſonis, quæ erant in congregatione, feretrum ſubeuntibus, apparuit eis magnum miraculum; quia idem feretrum virtute divina ſublevatum, nequaquam eorum humeros tangebat; mirantibus primò eis, & ante rei perceptionem ab alterutro fieri putantibus, dum iſte ab illo feretrum altiùs levari crederet, & ille ab iſto idipſum fieri exiſtimaret. Reſpiciunt ſe invicem, & omnipotentis Dei gratiam oculis ſuis præſentem evidenter agnoſcunt.

ANNOTATA.

a *Is veroſimiliter eſt Conradus III, rex Romanorum & imperator, qui anno* 1152 *obiit.*

b *Indicatur monaſterium Mellicenſe, quod veteres* Medilich, Medelik, *& ſimilibus nominibus appellarunt.* A. ANONYMO.

c *Sanctus iſte colitur* 13 *Octobris, cujus Acta cum notis vide recuſa apud Hieronymum Pezium tomo* 1 *de Scriptoribus rerum Auſtriacarum à pag.* 94.

d *Hinc etiam liquet, auctorem anonymum B. Bertholdo ſupparem vixiſſe, cum aſſerat, ſeſe hoc miraculum ex ipſo Beati famulo audiviſſe.*

e *De iſto Godefrido chronographus Garſtenſis loco jam ſæpe citato ad annum* 1138 *hæc habet:* Godfridus Admuntenſis abbas conſtituitur. *Obitum verò illius ad annum* 1165 *ita conſignat:* Felicis memoriæ Gotfridus abbas Admuntenſis requievit in Chriſto, VII Kalendas Julii. *Hinc quoque patet, biographum poſt annum* 1165 *hæc Acta ſcripſiſſe, cum Godefridum iſtum appellet patrem* ſanctæ memoriæ, *qua phraſi mortuos laudare ſolemus.*

f *Cum S. Pantaleon in Martyrologiis diverſo die conſignetur, ex hoc loco nihil certi circa diem mortis eruere poſſumus, ut in Commentario prævio num.* 11 *obſervatum eſt.*

E

CAPUT VII.

Beati apparitio, & varia ad ſepulchrum ejus patrata miracula.

XXVI. *Beatus peregrinum odontalgiâ liberat,*

ACcidit autem, ut quidam peregrinus, eadem hora inopinatè ſuperveniens, Sanctumque deportari conſpiciens, interrogaret, quiſnam eſſet defunctus, qui bajulabatur. Notitiam autem beati Viri antea ex confeſſione perceperat. Ergò ubi audivit, eum obiiſſe, dolens ſolamen patriæ ſubtractum, altaque trahens ſuſpiria; "Pro„ pitietur, inquit, ſancte Pater, omnipotens Deus, „ bonus homo fuiſti:„ accedenſque ad feretrum, pallio, quod ſuperjacebat, mentum ſibimet linivit & faciem. Quo facto; dolore dentium, quem attulerat, caruit: & divinæ pietati, gratias lætus perſolvit. Convenit ergo omnis eccleſiæ familia, ſauciata doloribus habens præcordia. Nec mirum. Quippe tali patrono orbata, quo meliorem nulla habuit alia. Sepultus eſt ergo F cum tanto univerſorum planctu, ut non videretur poſſe finiri doloris lacrymarumque magnitudo.

XXVII. *Eberhardo apparens eum ad cælum evocat,*

64 Sed cùm monachi dominum Eberhardum nollent, ſicut laudaverant, eligere; ipſe verò de tali ſua abjectione nihil omnino curans, toto Dominum & magiſtrum ſuum ſequi deſiderio anhelaret; &, ut hoc quantocyus fieret, apud ſepulcrum ejus continuis precibus, lamentiſque flagitaret; apparuit ei Vir beatus, jubens, ut paratus eſſet, & ſicut petierat, dum adhuc ſimul eſſent, ad eum velociter veniret. Viſione tranſactâ, cœpit infirmari, atque in grabato, in quo Vir Domini obierat, propter ejus amorem decubans, factus in exſtaſi vidit quadam die Sanctum Domini ad altare B. Petri, quaſi Miſſam celebrare; exilienſque cœpit currere, ut eum adjuvaret. Et cùm uſque ad oſtium monaſterii cucurriſſet, interrogatus à videntibus, quo ſic properaret? Neſcitis, inquit, quod Dominus noſter, Miſſam celebrat ad altare S. Petri? Illuc feſtino, ut eum adjuvem. Tunc ad lectum reductus

A. ANONYMO.

ctus est, & post modicum ex hac luce subtractus. Non sunt ergo occultata à filiis hominum sancti Patris merita : sed præclaris miraculorum indiciis, extunc & de reliquo luce clarius constat esse manifestata. Quorum aliqua pro gloria Dei & ipsius sancti Patris amore, jam mihi commemoranda sunt, partim me ipso præsente facta *a*, partim ab aliis videntibus indubitabili veritate adstructa.

a

XXVIII. *claudum restituit,*

65 Morabatur in hospitali quidam pauper, nomine Luitoldus, multo tempore claudus. Hic, cùm diu ferulis *b* sustentantibus se omnibus per cellam *c* notissimus traxisset, quadam nocte sabbathi revelatum est ei in somnis, quod ad sepulchrum B. Bertholdi opem deberet quærere salutis. Neglexit, & secundò eadem nocte revelationem accepit. Tunc quibusdam, quod viderat, narrat, & ab eis, quod offerret, petere cœpit. Quod super tumbam ponens, & se ibi in orationem prosternens, postquam aliquantisper cruciatibus fatigatus jacuit, suffragantibus sancti Viri meritis, sospes surrexit ; dimissisque in eodem loco ferulis, absque baculorum sustentatione, de ecclesia progressus est. Quæ ferulæ sancto ejus sepulchro antiquæ in testimonium veritatis jugiter ibi dependere videntur.

b

c

B

XXIX. *mulieris cephalaam sanat,*

66 Mulier quædam dolore capitis valdè afflicta, cùm comam capitis satis decentem haberet, urgentibus angustiis, vovet Domino & B. Bertholdo, eorumdem crinium decisionem, si suæ infirmitatis assequeretur evasionem. Ergo, cùm ad sancta ejus ossa auxilium quæsitura & inventura procumberet, oblatis, quæ habere poterat, gratiam sensit, depositâque comâ, cum sanitatis dono læta remeavit ad propria.

XXX. *& alterius superbiam ac irreverentiam castigat.*

d

67 Quadam die, cùm populi vicinarum parochiarum monasterium Garstense solita devotione cum crucibus visitarent, & corpus B. Viri suis oblationibus, votorumque solutione diligenter honorarent *d*, affuit inter eos una de stultis mulieribus juxta vanum pessimumque hujus seculi morem, arctis studiosè induta & constricta vestibus. Quæ sancto sepulchro à multitudine propius appulsa, nutu divino, acriter, ut infelix, & indigna tali statione correpta est. Nam stans ante tumbam, subitò disruptis vestibus, sericisque fasciis celeriter pessumdatis, nuda coram cunctis apparuit, corruensque in pavimentum, projecto super eam pallio, quasi mortua de monasterio elata est : cumque diu sic jacentem tandem aquâ benedictâ aspersissent, spirare cœpit & post longam moram, vix recuperatis ad pergendum viribus, [abiit] ulteriùs simili intentione non reditura. Quæ res magnæ deinceps fuit adventantibus occasio disciplinæ, maximè feminis, dum quæque timuit suæ fieri irreverentiæ, quod hujus miseræ factum meminisset.

C

XXXI. *Angeli ad sepulcrum Beati exultant,*

68 Frater quidam, nomine Wolfkerus, homo simplex & verax, cùm quadam die ad januam monasterii foris sederet, obfirmatis undique diligenter ostiis, nulloque interiùs existente, sicut ipse multis juramentis affirmare solet, res ei mirabilis apparuit. Nam cùm ita sedens caput ad ostium reclinasset ; repente multitudo puerulorum de sepulchro sancti Viri usque ad eum accurrens, plausu manuum, quasi lætitiam magnam celebrabant. Quod cùm aliquotiens feciissent ; intelligens homo aliquid esse divini secreti, simul & horrore pervasus, surrexit & abiit.

69 Eadem die mulier debilis & curva, incessu pedum multis carens diebus, de territorio Hadegersperge curru subvehente adducta est, & in monasterium ad memoriam sancti Viri deportata. Rogat igitur acquiri sibi sacerdotem, Missamque in honorem B. Bertholdi celebrari. Intra quam Missam, imò ante perlectum Euangelium sanata est ; atque ita ad incedendum in brevi consolidatis membris reparata, ut absque humano adminiculo ad offerendum accederet, & de ecclesia ad vehiculum suum repedaret. *e*

D

XXXII. *ibidem mulier debilis gressum recuperat,*

e

70 Alia quædam honestæ familiæ, & ipsa satis honesta, si non esset possessa dæmone, comitantibus simul multis affinibus & amicis, ad sepulchrum hominis Dei, spe consolationis adducta est. Adest Abbas Guntherus, *f* nosque, & quam plures tam secularium hominum, quam spiritalium. Allatæ sunt cruces & reliquiæ de altari, atque inter benedictiones & exorcismos dicta est etiam & letania à nobis *g* cum magnæ intentionis devotione, ut Dominus creaturam suam liberare dignaretur à tam miserabili tyrannide inimici. Cœpit itaque ultra modum vexari, & plus solito crudelissimas adhærentis inimici sustinere fatigationes, dolentibus cunctis & pro ejus ereptione instanter Dominum deprecantibus.

XXXIII. *alia à dæmone obsessa*

f

g

E

71 Tenebatur vix à multis ; & hac sola voce venisse se conquerens audiebatur ; Væ, quid huc veni ? Væ, quid huc veni ? Hoc postquam innumerabiliter ad caput sancti sepulchri vociferata est, opitulantibus piissimi Patroni meritis, discessit inimicus. Et quæ ante à pluribus teneri non potuit, deferente eam hoste, stare nequaquam prævaluit, sed statim collapsa est, atque in modum crucis ad Sanctum prostrata, gratias agens Deo, & præsenti Liberatori suo. Tollitur ad sidera clamor populorum, divinam misericordiam collaudantium. Quia plures aderant, quos dies illa Dominica circa monasterium exoccupatos tenebat. Ergo abbas, qui ejus ereptioni, quantam potuit, adhibuerat diligentiam, assidens mulieri, monuit de confessione ; quâ auditâ & ei pœnitentiâ injunctâ cum magno multorum gaudio dimisit ad propria.

liberatur,

72 Miles quidam, nomine Ludovicus, habitans juxta aquam, quæ vocatur Rubenecke, prædium quoddam sibi adjacens Garstensis ecclesiæ, suæ proprietati iniqua dominatione attraxerat : quod cùm aliquandiu divina tulisset patientia, illeque tantâ, ut stultus & insipiens, abuteretur clementiâ, nulla ratione volens dimittere, quod invaserat, percussus est paralysi, atque diuturnæ injectus afflictioni. Non dimisit ille allodium *h*, nec dimisit eum pœnæ conterentis incommodum. Tandem in se reversus, compulsus est cogitare : quia durum sit contra stimulum calcitrare. Ergo ubi continuæ valetudinis adeò debilitatus est attritione, ut prorsus inutilis, nec spem vitæ ullam haberet, consulentibus suis, ad monasterium se duci fecit, atque in conspectu abbatis Chunradi *i* & monachorum, publicato reatu suo, idem prædium super reliquias juxta tumbam B. Bertholdi resignavit, rogans cum fletu, clementer sibi indulgere, quod tanto tempore bona præsumpsisset S. Mariæ *k* violenter possidere. Igitur perceptâ ab abbate indulgentiâ, ex præsentia Spiritus sancti, & præsentium fratrum conniventia, positis ad memoriam Viri Dei cum sui pensatione *l* oblationibus, modicaque refectione accepta, domum

XXXIV. *& injustus possessor, facta restitutione, sanatur.*

F

h

i

k

l

A mum reductus est, atque in brevi ita melioratus, quod & incedendi & equitandi facultate potitus est.

ANNOTATA.

a *Satis clare hîc indicat auctor Vitæ, se fuisse testem oculatum quorumdam miraculorum, quæ post B. Bertholdi mortem contigerunt.*

b Ferula *apud mediæ ætatis scriptores ponitur pro scipione. Hinc apud Leonem Ostiensem lib. 3 cap. 65 legitur* ferula abbatum.

c Cella *inter alias significationes sumitur pro ambitu interiori monasterii. Potest hîc pro ipso nosocomio vel ejus ambitu accipi.*

d *In Commentario prævio num. 1 ex his verbis collegi antiquum B. Bertholdi cultum.*

e *Hîc in editione Salisburgensi iisdem characteribus & sine ulla distinctione sequebantur hæc verba:* Apparet hinc non longe post obitum beati Patris in ejus memoriam sacrificatum fuisse. *At istius editionis curator postea inter errata notavit, hæc verba perperam in textum irrepsisse, ubi in*
B *annotatione fuerant collocanda.*

f *Guntherus ille in Chronico Garstensi non memoratur. Attamen ex diplomatibus Garstensibus, à Ludewigio editis, tomo 4 pag. 193 patet, in cœnobio Garstensi fuisse istius nominis abbatem. At hactenus ignoro, quo tempore istud monasterium gubernaverit: nam annus 1120, à Ludewigio aut alio ad marginem notatus, non potest illi convenire, cum* B. Bertholdus *eo tempore fuerit abbas.*

g *Ex hac loquendi forma in Commentario prævio num. 17 conjeci, scriptorem Actorum fuisse cœnobitam Garstensem, atque ob eam causam in titulo Vitæ posui:* Auctore anonymo subæquali, forte monacho Garstensi.

h Allodium *vel* alodium *idem est quod prædium aut alius fundus, ut fusius videre licet apud Cangium in Glossario.*

i *Opinor, hunc esse Conradum, de quo Chronicon Garstense apud Pezium tomo 2 col. 145 ad annum 1182 ita habet:* Piæ memoriæ Chunradus, Garstensis abbas, x Kalendas Novembris obiit in Christo. *Ex hoc mortis anno confirmantur ea, quæ in Commentario prævio num. 13 dis-*
C *putavi.*

k *Cœnobium Garstense erat dedicatum sanctæ Mariæ. Hinc vocantur* bona S. Mariæ, *quæ miles ille injustè possidebat.*

l *Editor Salisburgensis in annotatione ad vocem* pensatio *multis differit, putatque, eâ significari certum corporis situm circa Beati sepulcrum. Si genuina sit lectio editionis Pezianæ, non multis disputandum est, cum ibi pro* sui pensatione *legatur* cum suæ devotionis oblationibus.

CAPUT VIII.

Diversa beneficia opem Beati implorantibus collata.

xxxv. *Duo virt, emisso voto, sanitati restituuntur a*

VIr quidam de Zwetel, cujus nomen, quamvis ipse se nominaverit, modò non occurrit, gravi per quatuor annos deprimebatur infirmitate; nihil suarum rerum disponere, imò, nec de lectulo suo, nisi adjutus, exurgere valens. Cum ergo miserabiliter angustiaretur, & jam mori magis placeret, quàm tormentuosam ducere vitam; votum fecit Deo, & B. Bertholdo, quod sepulcrum ejus cum omni devotione visitaret, si in ejus consolatione, sua sancta merita commendanda declararet. Quod ubi vovit, pietas divina protinus affuit homini, exoptatam afferens consolationem, atque ad voti sui clementer dirigens persolutionem: nam convaluit de infirmitate, fortisque factus, memoriam beati Viri adiit; & quæ sibi Sanctus fecisset bona, custodi ecclesiæ, & aliis, qui præsentes erant, retulit. Igitur posita oblatione, reversus est, cum lætitia cordis & exultatione: "Miser, inquiens „ fui, & miserabilis; nunc, potens sum, & fortis. A. ANONYMO.

xxxvi. *sed unus votum negligens in morbum relabitur, & pœnitens iterum sanatur.*

74 Miles quidam in valle Anesi *a* graviter ægrotabat. Iste ob salutis desiderium votum fecit ad B. Bertholdum. Statim salutem consecutus est, sed immemor sponsionis, imò oblitus fidei & beneficî Consolatoris, quod promisit, mentitus est. Secuta est ergo ultio digna recidivæ infirmitatis, infidelitatis arguens miserum: & quod nemo mentiri Deo debeat, manifestè oculis ejus anteponens. Rediit ergo prævaricator ad cor; & audiens Gunthetum *b* abbatem ad easdem devenisse partes, ut se visitare dignaretur, studiosè per nuntium exoravit. Confessus est ergo reatum suum; iterumque si sanitati redderetur, memoriam S. Patris se devotissimè expetiturum promisit. Misit etiam per eumdem patrem, quos antè promiserat denarios, obnixè postulans, quatenus suæ anxietatis clementer memor esse dignaretur. Reversus domum abbas, oblationem infirmi super sepulchrum Viri Dei posuit, causamque fratribus exponens, ut ægrotum orationibus adjuvarent, admonuit. Post aliquot dies venit idem miles, non jam infirmus, sed melioratus & sanus, prostratusque Sancto Dei gratias egit paternæ ejus miserationi. a E b

xxxvii. *Nepos Beati graviter pede læsus* d F

75 Nec silenter prætereundum, qualem Vir Domini abbati Chremsmünster domino Oudalrico *c* in sua infirmitate exhibuerit gratiæ dignationem. Nam cùm adhuc in Garstensi cœnobio, antequam in fratrem *d* assumeretur, sub abbate militaret, quadam die de refectorio exiens, de gradibus ejus improvisè corruit, non quidem alto casu, gravi tamen & periculoso, quia, talo de loco suo moto, tam graviter dolere cœpit, quod non nisi deportatus inde abscedere potuit. Quem casum tumor protinus secutus, multis diebus incessum viro negavit; sed cùm mœrore pariter, & dolore deficeret, & neque minutionibus *e* neque medicamentis proficeret ad reparationem, dixit ad semetipsum: "Non- e
„ ne apud sepulchrum domini & Patrui mei fre-
„ quenter experti sunt infirmi, quantum hono-
„ randus sit, quantumque de dulcedine ejus san-
„ cta præsumendum? Quare ergo negligo me
„ ipsum? Quare ibi, sicut ceteri, non quæro con-
„ solationis auxilium? Fortè mihi & hoc speci-
„ aliter apud ejus valebit misericordiam, quod
„ patruus meus est, quod à puero in spiritali-
„ bus studiis educatum, singulari & unica pie-
„ tate fovere consueverat.„

ad Patrui tumulum curatur.

76 Hæc secum volvens, statimque pro quærendo apud sancta ejus ossa suffragio baculis suffultus, exire tentavit. Veniens igitur ad limen domûs, sibique nimis altum reperiens, cùm infirmum levaret pedem, offendit ipso limine, & iterum cecidit, jacens in eodem loco, sui prorsus impotens, usque dum patres * de mensa * *al.* fratre

A. ANONYMO.

surgentes invenerunt ita jacentem, & ad lectum reportaverunt. Postea eodem limine usque secus terram exciso, & ad egressum infirmi complanato, accessit ad tumulum, cum difficultate tamen: positoque super tumbam pede, cùm orasset breviter, virtutem superni sensit solaminis, redienscque inde, & ex hoc meliùs habere incipiens, in brevi ad incessum & salutis integritatem reformatus est.

XXXVIII. *ibidem puella caca*

77 Accidit quoque, ut quædam mulier cæcam filiam in sacratissima die Assumptionis sanctæ Mariæ ad monasterium afferret. Cumque de memoria S. Patris cum eadem infantula minimè recederet, positisque oblatiunculis, non statim sequeretur consolatio, sed aliquantulum differretur, timens mulier se non exauditam, dolensque fructu sui privari laboris, cum jam cogitaret abire: „O, inquit, sancte Pater, cur me miseram de „tua benignitate multùm præsumentem non ex„audis? Cur abire, spe cassata, permittis? Cum „multa fiducia tuæ paternæ consolationis adveni: „& ecce plena mœroris cum confusione rever„tor„.

B *illuminatur;*

78 Hæc matre cum gemitu prosequente; puella missam manu candelam de sepulchro tulit. Illaque interrogante, an videret, quod tenebat, benè se videre respondit. Mox sumptam in brachia, currensque in chorum, cum lætitia dominis publicam Missam cantantibus cum ingenti gaudio præsentavit: "Hanc, inquit, domini mei, „lucis prorsus expertem huc adduxi; & ecce „patrocinio Sancti Dei promerente, desiderabili„ter sua illuminatione præcordia mea lætificat. „Gaudent omnes, exultant universi, magnificè de sui patroni, beati videlicet Bertholdi virtute, & in hoc præclaro miraculo certificati, & quia turbam multam, quæ convenerat ad diem festum, gratia hæc latere non poterat, ut puta in præsentia omnium exhibita, omnes ad sua cum hoc quasi desiderabili sui laboris fructu lætissimi remearunt.

XXXIX. *muta loquelam recipit,*

79 Item in Assumptione S. Dei Genitricis, alia mulier cum filia ferè per biennium nihil loquente, ad sepulchrum beati Viri venerandum, simul & pro quærenda ipsius sanctissimæ Virginis misericordia advenit. Quæ cùm mutam suam juxta tumbam, ut moris est, pensasset *f*, fusaque oratione aliquantulum differretur exauditio, tulit etiam ad principale altare in honore sacratissimæ Dominæ nostræ consecratum, ibique similiter pensatam dimisit, quasi per horam superni muneris solamen expectare. Post modicum, miserante Domino, suamque gratiam declarante, consolata est puella; farique incipiens: "O, inquit, „quanta hîc est pulchritudo, quantus decor do„mûs Dei? „ Quod audiens de propè matertera ejus; dixit matri, locutam esse puellam. Adsunt fratres & plures alii adhuc superstites ejusdem miraculi, non contemnendi testes. Mater ergo juvenculæ, & qui simul aderant, gratias summæ referentes pietati, cum gaudio ad propria reversi sunt desiderabiliter consolati.

f C

XL. *& operarius ex alto loco delapsus mire conservatur.*

80 Tectum majoris ecclesiæ instauratione opus habebat, quia vetustate dissolutum, inundantiis imbrium resistere non valebat. Cùm ergo tegeretur, scala erecta erat de inferiori tabulato ad superius tectum, per quam tegulæ sursum deferebantur. Ibi inter portantes, inimico insidiante, scurrilitas fomitem invenit, uno alterum impellente, & per scalam deorsum currere compellente. In quo decursu, unus eorum de scala super tabulatum, eoque effracto deorsum super nudum pavimentum ita horribiliter cecidit, ut audito à monachis casu, de claustro in chorum currerent, & miserum jam versum in nigredinem, atque tumoribus invasum, timentes ne sibi inter manus exspiraret, exportarent. Et cùm tanta esset præcipitii immanitas, ut mirum valde videretur, quod non statim mors secuta est; ita adhuc vivit incolumis, quod & omnium gaudet integritate membrorum, & tam horrendæ ruinæ omninò caret indiciis. Cui hoc adscribendum est, nisi præcelsæ & incogitabili Dei Genitricis pietati, super nos vigilantis, sibique servientium vitam salutemque negligere non valentis? Ante ipsius namque sacrosanctum altare famulis ejus, & in ipso servitio corruens meritò gratiam sensit protectionis, adjutus nimirum & beati Capellani ejus meritis in eodem monasterio sepulti, suæque virtutis potentiam multifariam declarantis *g*.

D

E

ANNOTATA.

a *Est tractus circa Anasum, de quo fluvio supra egimus in Annotatis post caput* 2 *littera* h.

b *Is est, ni fallor, idem Guntherus abbas Garstensis, de quo capite præcedenti actum est.*

c *Iste etiam est idem Udalricus, de quo superius post caput* 4 *in Annotatis littera* d *aliqua diximus.*

d *Uterque codex Ms. Mellicensis pro* fratrem *habet* patrem. *Hæc autem multum differunt: nostra enim lectio indicaret, id Udalrico contigisse, antequam statum monasticum fuisset amplexus, & cum in monasterio tantum habitaret, in quo à pueris vixit, ut supra vidimus in nota proxime citata. Altera verò expressione significari posset, id factum esse, antequam abbas Cremifanensis eligeretur. Utra autem lectio præferenda sit, nescio.*

e *Sicut sanguinis minutio significat venæ incisionem, sic forte hîc* minutio *indicat tumoris incisionem, qua sanies aut tabum minuitur, nisi malis, hîc vocem* sanguinis *subintelligi*, minutionibus *designari ipsas venæ incisiones.*

f *Videtur hîc verbum* pensare *accipiendum esse pro collocare, ut editor Salisburgensis post caput præcedens littera* l *vocem* pensatio *explicuit. Sic consequenter paulo inferius* pensata *pro* collocata *accipi potest, cum huic significationi sensus non repugnet.*

F

g *Ob rationes in Commentario prævio num* 13 *allatas censeo, quod auctor anonymus lucubrationem suam non ulterius produxerit, quamvis Pezius illi etiam sequens miraculum adscribat.*

ALIA MIRACULA

Ab anonymis variis paulatim priori lucubrationi addita.

Ex editione Salisburgensi ac Lipsiensi desumpta.

XLI. *Rusticus à manu*

ERat apud Wolvaren quidam rusticus liber homo, Rudolphus nomine, qui tantâ insaniâ arreptus, ut affines ejus, uxorem & libe-

A ros prædicti ruſtici cuſtodirent, ne ab eo interimerentur. Hic per abrupta montium, per concava ac devia ſylvarum die noctuque laborans non quieſcebat, niſi eum ubi laſſitudo corporis quieſcere coëgiſſet. Contigit autem hunc quadam nocte cum ſervis domini Marquardi, *a* bonorum omnium memoriâ digni, tunc Glunicenſis cœnobii abbatis, ſed poſtmodum in Garſten in patrem aſſumpti, vigilias noctis ſuper equos jam præfati patris agentibus, manere. Qui ſervi, propter timores nocturnos & inſanum pariter commanentem, terminum in modum coronæ ſibi circumdabant; quem terminum ſigno ſanctæ Crucis diligentiùs ſignabant.

a

poſt varias dæmonum

82 Et ecce intempeſta nocte canes teterrimi veniebant, latratuſque magnos in locum ſignatum dabant; ſed minimè terminum tranſgredi præſumebant. Servis verò hæc aſpicientibus, & finem rei præſtolantibus, ille, ab eis ſaliens, circulum ſignatum tranſgreſſus eſt, ac ab iiſdem canum infernalium aggregationibus, in morem

B leporis vel alius feræ infeſtatus eſt. Hanc infeſtationem ipſi in tantum audierunt, quantum longitudo terræ eos audire conceſſit. Die

b itaque inſecuta, cellerarius *b* prætaxati videlicet Glunicenſis cœnobii, causâ curæ ſibi creditæ, ſummo diluculo clauſtrum egreſſus eſt; ipſum inſanum arboremque ſpinæ proceræ ſtaturæ, quam ſecum demens ille aſportaverat, pro foribus invenit; "O domine cellerari, ſu-„ perſedete equo iſti: quia omni lenitati aptus „ eſt.„ Iterum inquit; "Quantos equos indomi-„ tos ego cuſtodivi in hac nocte? Si vobis pla-„ cet, dabo vobis duos; ſed nulli licet hoc ſcire, „ præter nos.„ Quod munus cellerarius renuit, eumque pranſum ire juſſit. Inſaniam enim ejus omnes timebant; & ideo eum omnes repellebant. Sed ipſe licet inſanus, neceſſitate tamen corporis compulſus, patrem, ſicut omnes egentes, ita & ipſe, ſine intermiſſione adivit.

præſtigias tolleratas,

c

C 83 Idem iterum inſanus, unâ nocte in domum cujuſdam civis illius regionis intravit, & apud eum per tempus quietè ſedit. Domino autem domûs, locato *c*, & familia ejus ſoporis gratiâ locata; prædictus inſanus ſtubam introiit, ignem copioſum ante furnum accendit. In ſtuba ipſa homines plures ſe locaverant; & actus ejus aſpicientes mirabantur, atque timebant. Cùm autem parvum tempus noctis præterîſſet, & ille contra ignem ſederet; ſubitò quidam domum equitando intravit, corpore fuſcus; mitram in capite habens in duas partes diviſam; pars una nigra, parſque ſecunda rufa. Cum quo etiam multitudo ovium venit, ita, ut & domum, & omne habitaculum replerent. Et dato leni ſuſurro in aures miſeri prænuntiati, egreſſus eſt. Poſt quæ homo ille ſurgens, furiâ plenus homines illos de accubilibus ſuis projiciens, & lectiſternia eorum ſumens in ignem poſuit. Quo facto; omnes conclamabant. Quo clamore dominus domûs expergefactus, de ſtratu ſuo exſiliens ad eum cucurrit dicens; "Quid eſt, domine Ru-„ dolphe? quid facitis? "Querimoniam ma-„ gnam habuiſtis, quod ovibus careretis, quare „ non aſſumpſiſtis oves iſtas, quæ repleverant omnem habitationem veſtram?„ Et hoc dicto, receſſit ab eo velociùs. Et phantaſma illud inſecutum eſt eum.

& multa inſaniæ indicia exhibita,

84 Contigit autem, eumdem Rudolphum ad domum ſuam quadam die venire; eamque deſertam, & nihil præter ſolum puerum, cujus pater ipſe extitit, invenire. Quem arripiens in clauſuram ſibi tunc aptam poſuit. Ipſam verò clauſuram & oſtia domus & ſe intra domum ſeris firmis obſeravit. Quæ cùm cognoviſſent habitatores loci ipſius, quantocyus accurrebant, & januas domus aperire, puerumque de manibus ejus eripere feſtinabant, ſed non valuerunt, ſerraturâ ipſoque inſano obſtante. Tandem domum aſcendebant, & tectum fregerunt; & ſic cum ſcala ad terram deponentes, fores aperiunt, domum intrant, huc illucque circumſpicientes puerum non viderunt. Mox interrogaverunt eum; Ubi eſt puer? Qui non reſpondit eis verbum. Iterum, iterumque interrogabant eum, ubinam eſſet? Puer poſitus in abſcondito, alta cum fletu dedit ſuſpiria. Quam cùm audiſſent & intellexiſſent, quia adhuc viveret, accedentes; ac de loco, quo abſconditus erat, eum aſſumpſerunt. Quo facto rurſus accedentes interrogaverunt eum: „ Quid volebatis agere de filio veſtro? At ille dixit eis: „ In ſacrificium hunc cupiebam offerre. „ At illi: "Maledictum ſacrificium veſtrum tali modo factum.„ Conſuetudo enim talis ei inerat, ut ubicumque ad ſacra loca deveniſſet, oratione ibi facta, quicquid habere poterat, offerebat. EX VARIIS. E

tandem meritis B. Bertholdi ad mentem redit.

85 Hæc autem ſcripta ad gloriam & laudem nominis Dei, cui cura eſt de omnibus; qualiter prænuntiatum puerum de periculo mortis liberaverit, & iſtum à parricidio ſimul & homicidio cuſtodierit, & de quantis eum miſeriis poſtmodum ſalvaverit. Præfatus verò Rudolphus, ut ſuprà dixi, limina Sanctorum ſæpiùs adibat: ſed ſanitatem minimè recepit: non quod omnipotens Deus, qui omnia miſericorditer & mirabiliter diſponit, electis ſuis quidquam deneget; ſed ut manifeſtiùs daretur intelligi, quod eum dilecto ſuo B. Bertholdo curandum ſervaverit. In die itaque quadam à Salczburg veniens ad ſepulchrum beati Viri, orabat, orationeque facta, apud ſe quærebat, quid offerret, ſed minimè invenit: tandem exutis calceis cum caligis Deo & B. Bertholdo ea obtulit: cujus meritis ſuffragantibus ſanitati ſtatim redonatus eſt.

XLII.

Mulier in ſomno monita ſanitatem obtinet,

d

e

F 86 Tempore Hadmari *d* venerandi abbatis circa annum Domini MCCV *e* in multorum præſentia B. Bertholdi operante precatu, vidimus miraculum dignum commendari memoriæ. In territorio Admuntenſi fuit quædam mulier, quæ pluribus annis effluxis, tanta capitis totiuſque corporis infirmitate fuit detenta, ut viribus deſtituta, pedum funditus privaretur officio. Quadam verò nocte, dum jam taxata mulier, quam nimii doloris angor diu inſomnem dederat, modici ſomni recrearetur beneficio, vox eam in viſu noctis, virenti prato & florido jacere opinantem, taliter alloquitur: "Eja rumpe moram: baculo cominus „ jacente ſuffulta, Garſten verte gradum; ibique „ ſancti Bertholdi proſtrata mauſoleo, implora-„ bis auxilium: ſanari non deſperes; ejus prece „ ſuffragante, ſoſpes reſilies: & ſi his monitis pa-„ rere neglexeris, dies tuos nimirum in iſto do-„ lore conſummabis.„ Voce itaque auditâ, expergefacta mulier ſtupet. Quid agat intra ſe ſæpenumero volutat; indagare proponit, ubi ſit Garſte, quis ſit Sanctus, cujus nomen vel ſanctitatis fama ad aures hactenus non pervenerat. Tandem promiſſâ ſanitate hilarizata, vocis hortamini obſecundare non refragatur. Impræſentiarum Sancti vovet viſere ſepulcrum. Facto itaque voto, ut promiſſioni certiorem fidem adhiberet, pedum plantas partim ſenſit ſolidari, &

EX VARIIS. ab infirmitate aliquantiſper alleviari ſe recognoſcit. Infirmitatis igitur percepto levamine, iter ſtatim arripit, infixa baculo Garſten allabitur, eccleſiamque ingreſſa, ad ſepulchrum ſancti Viri totam ſe fundit orationi. Deus verò in orationem humilium reſpiciens, nec ſpem mulierculæ in ſancto ſuo Bertholdo poſitam caſſari permittens, eam ſanam, & ut cujuſpiam infirmitatis numquam pulſata fuiſſet incommodo, prece ſui Confeſſoris repedare conceſſit, recuperatæ ſoſpitatis rem ignorantibus dante notam abſciſsâ ibi comâ & ſuſpenſâ cæſarie.

XLIII. *& puella ad ſepulcrum addicta*

87 Aliud quidem miraculum, quod ſub ſilentio præterire fas non eſt, ad ſepulchrum S. Bertholdi evidenter enituit, magna populi præſenti caterva. Dæmon callida & fraudulenta deceptione, animam in affectum malitiæ trahens per cogitationes & incentiva vitiorum, quibus plenus eſt, in quamdam puellam de Hallenſi *f* confinio, ſuæ vim. malitiæ inſeruit. Puella itaque ſui ſenſus impos, animi benevoli privata compendio, à patre & pleriſque parentibus ad comprovinciales eccleſias circumducitur, labore nequidquam impenſo. Dæmon utique laboris eorum caſſatione quaſi lætus, nec ſuum tacitus diſpendium per energumenam ita fatus eſt: "Stulti, „quid lavatis laterem? Cur verberatis aëra? Hæc „mea eſt poſſeſſio, quamdiu à Garſtenſi Berthol„do non cogar exterminari.„ Quo audito, regentes puellam Garſten venire ſatagunt; ibique in orationibus triduo perendinati *g*, à B. Bertholdo præſtolabantur ſolatium.

f

B

g

è dæmonis poteſtate eripitur.

88 Quarta autem die, gratiam à ſancto Viro conſequi deſperantes, reducere puellam intendunt. Quoniam quidem ipſo die celebranda erat eccleſiæ dedicatio, donec tantæ feſtivitatis peragerentur officia, reditum ſuum retardant. Incepto igitur Introitu, TERRIBILIS EST LOCUS ISTE, energumena juxta ſancti Viri ſepulchrum coacta jacere, horriferos emiſit ejulatus & clamores. Dumque ſanctum legeretur Euangelium, dæmon tam ſancta verba audire inſolitus, horridè clamat, ſuumque propè ſentiens affore exterminium, per dæmonioſam ſua talibus ora ſolvit: "Meum adhuc habito domicilium: ſed Ber„tholdi prævalente rogatu, actutum, licet invi„tus, faciam diſcidium.„ Quid plura? Infra Canonem, effugato dæmone, puella ſanæ mentis compos effecta, in ſancto ſuo Bertholdo Deum magnificare non ceſſabat. Pater verò puellæ, cui diuturna amentia ſpem, quod reſenſaretur *h*, annullaverat, [ob] deſideratæ rei eventum admodum gaviſus, filiam ſpiritu blaſphemiæ ſolutam Garſtenſis fecit eccleſiæ cenſualem *i*. Puella ſiquidem in poſterum recidivare cavens, annuatim hilaris & devota cenſum pollicitum afferre huc uſque non prætermiſit *k*.

C

h

i

k

XLIV. *Textor quidam feſtum B. Bertholdi violans*

89 Præſidente venerabili domino Reinberto *l* Garſtenſi loco abbatiali dignitate, ad declarationem ſanctitatis viri Dei S. Bertholdi, ſignum mirabile in oculis noſtris enituit. Ne igitur, ut granum oppreſſum palâ, niſi exquiratur, miraculum tam virtuoſæ ſanctitatis conſiſtat exſtinctum, ingenioli mei parvitas idipſum enodare decernit. Igitur cùm jam revoluto anni circulo, memorabilis depoſitionis ſuæ dies fratribus in prænotato loco Deo militantibus, ſe celebrandam, ut mos eſt, exhiberet, contigit, ut quidam eccleſiæ illius plebeſanus *m*, operi textili, quo ſibi quotidiani victûs alimoniam elaborare conſueverat, aſſideret, nec condignam ſancto Viro, ut eum condecet, venerationem exhiberet, unde factum eſt, cùm jam opus prætaxatum inchoaret, & ſtamini ſubtemen inſerere vellet, ſiniſtra manus ejus per omnes juncturarum compagines medullitus cœpit conſtringi, & magno doloris incommodo detineri. Qui illico ad ſe reverſus, animo tenus volutabat, quod per hujuſmodi præſumptionem, qua celebritatem memoriæ ſancti Patris temeravit, divinæ ultionis in ſe provocaſſet judicium, & exinde tanti defectus gravedine ſe ſciebat coërceri.

l

m

D

punitur, & facti pœnitens ad tumulum Beati ſanatur.

90 Nec mora, ſub omni celeritate ab ipſo venitur ad Garſtenſe monaſterium & paululum procidens, coram beati Viri mauſoleo proſternitur, copioſo ploratu ſimplicique prece divinæ pietatis expetens adminiculum. Qui longè antè Miſſarum ſolemnia preces ſine intermiſſione ad Dominum fundens, dum jam verba S. Euangelii eſſent expleta, me *n* unà cum fratribus inibi morantibus, ceteriſque turbis populorum, qui pro veneratione S. Bertholdi advenerant, videntibus, omnipotens & miſericors Deus, qui tribulatorum non deſpicit gemitum, & mœrentium non ſpernit affectus, ad oſtendendum ſuæ potentiæ miraculum, & ad majorem Sacerdoti ſuo glorificationem exhibendam, ſuprà memoratum hominem à doloris ſui mole liberavit, manuſque priſtinæ ſanitatis beneficium recepit *o*.

n

E

XLV. *quod etiam ruſtico*

91 Item anno Domini MCCXLVIII, VI Kalendas Auguſti, hoc eſt in die B. Bertholdi, accidit ſimile miraculum, ſed magis famoſum, quia res ſibi ſimiles magis ſunt amabiles. Ruſticus quidam habitans in monte Zanberg, citus ex oppido monaſterii exiit die ſuprà dicto, ſecaturus in ſilvam ligna ibidem: qui protinus manibus ambabus ſecuri retenta curvatus fuit: tandem vicini venientes condolendo miſerum ipſum eodem die, planctu magno, ad monaſterium Garſtenſe, ubi non modica turba populi, ob laudem & gloriam beati Viri convenerat, ducentes * ipſum ad tumbam ſuam. Fit clamor & fletus magnus, tam à fratribus, quàm etiam à ſecularibus obnixè omnibus tam laicis, quàm confratribus, clementiam Dei deprecantibus, ut Deus meritis Viri Dei tribulatum dolore manuum clementer liberaret. Accedentibus autem quàm plurimis, qui ipſi ſecurim auferre de manibus tentaverunt, pauper ille intentis clamoribus ſe magis cruciari reſpondit. Poſt hoc intervallo convenienti, per preces fratrum & fidelium ibi exiſtentium, ſolvitur miſer à dolore manuum; ſecuri, omnibus videntibus, in terram cadente, quæ in monumento in teſtimonium Viri Dei, circa ſepulchrum ipſius columnæ erectæ & teſtudine ſupportante appenſa fuit.

o

* *lege* duxerunt

F

XLVI. *& aliis quibuſdam evenit.*

92 Anno milleſimo tricenteſimo nono, VI Kalendas Auguſti in parochia [Molone] attinenti eccleſiæ Garſtenſi in ſpiritualibus donis porrigendis, & in decimatione, ultio gravis, quam dicturus ſum, eidem parochiæ mirabiliter evenit. Nam ſole lucente clariùs, & hominibus in campis frequenter laborantibus, in brevi ſecuta fuit tempeſtas grandinis maxima, adeò ut omnem illam parochiam, procellæ & grandines totaliter exſtirparent, nec aliis parochiis circumjacentibus aliqua læſio videretur imminere. Quo facto, Dominica ſequenti, convenientes plebeſani in eccleſiam, voventes Deo & beato Bertholdo offerre illi cereum ad tumbam ſuam, medio tempore, quo divina peragerentur, arſurum, quam tamen candelam ſingulis annis ne deficeret, piè vel-

A vellent reformare. Qui parochiani venientes infra octavam ejuſdem læſionis cum cruce & ſolemnitate cantûs, ad monaſterium Garſtenſe genibus flexis, & orationibus fuſis offerentes cereum Deo & B. Bertholdo, circa ſepulchrum ejus perpetuò permanſurum: nec non diem ipſius niſibus totis ab omni opere vacantem obſervari velle proclamabant. Hæc verò læſio huic parochiæ uſque in præſentem diem ampliùs non evenit.

XLVII. *Minorita ſurdo auditus reſtituitur,*

93 Item anno milleſimo trecenteſimo vigeſimo quinto, quidam frater Minor, nomine Otto de Sturenbergh, erat terminarius *q* in civitate Styra *r* & in confinibus ejuſdem ampliùs quam per decem annos: contigit ut plagâ ſurditatis in tantum percuteretur per multos dies, quod nec voces colloquentium, nec ſonum campanarum maximarum auribus percipere quantumcumque poſſet; qui vadens in eccleſiam Styrenſem triſtis & dolens, & tam viri, quam mulieres ipſum accedentes, volendo peccata ſua deflere ſignis manuum innuebant, ſed repulſam patiebantur. Qui votum faciens Deo & B. Bertholdo intra ſemetipſum, & veniens ad tumbam Viri Dei cum lachrymis & oratione, ibidem voto ſuo promiſſo, quantum temporis gratiâ Dei viveret, ad perſolvendum non ceſſaret. * Quem divina clementia, meritis ſui famuli beati Patris Bertholdi priſtinæ reſtituit ſanitati, uſum audiendi plenariè conferendo *s*.

q
r
* *forte ceſſavit*
B
s

& Legenda B. Bertholdi in Hungariam defertur.

94 Item anno Domini MCCCXLV venit abbas Sifridus de ſancto Benedicto diœceſis Strigonienſis Ungariæ à curia Avenionis, moram faciens propter laſſitudinem in loco Garſtenſi per duas noctes. Qui videns & legens Acta beati viri Perchtoldi, petiit ſumma humilitate à fratribus ejuſdem loci ſibi reſcribi Legendam præfatam: quia domnus abbas Michaël propter externas cauſas præſto non erat. Tandem domno Sifrido abbate ſancti Benedicti Strigonienſis diœceſis recedente à loco Garſtenſi, tunc immediate ſupervenit domnus Michaël abbas ad monaſterium ſuum Garſtenſe. Audiens à fratribus, venerabilem patrem domnum Sifridum abbatem petiviſſe Legendam beati viri Perchtoldi pro deſcriptione; qui concito curſu miſit ſibi Legendam, itinere non longo à monaſterio peragrante: quam venerandus pater domnus Sifridus cum magna reverentia ſuſcipiens dixit, ſe portare ad monaſterium ſuum, & ibidem ſervare ſuper aurum & topazion, perpetuo relegendam *t*.

C
t

95 Præterea quæ & quanta ſigna & virtutes Deus in dilecto ſuo capellano beato Perchtoldo à conſcriptione ſuæ Legendæ uſque in hodiernum diem operatus ſit, volumina bina quantitate majora, Deo teſte & conſcientiis noſtris, ad plenum capere non poſſent. Hæc autem ſcripta ſunt, ut credentibus & ipſum piè venerantibus ſalus animæ & honor corporis hîc & in æterna vita adcreſcere feliciter mereatur: præſtante Domino noſtro Jeſu Chriſto, qui cum Patre & Spiritu ſancto vivit & regnat Deus per omnia ſecula ſeculorum. Amen *v*.

ANNOTATA.

a *Videtur auctor hîc de Marquardo, tamquam jam mortuo loqui, cum illum omnium bonorum memoriâ dignum dicat. Ut ut eſt, Marquardus ille Udalrico primo Glunicenſis cœnobii abbati poſt annum* 1151 *ſucceſſit, ſicut tradit Catalogus abbatum Glunicenſium apud Pezium tomo* 2 *col.* 329. *Deinde poſt annum* 1182, *quo Conradus abbas Garſtenſis obiit, veroſimiliter ad monaſterium Garſtenſe tranſiit, de quo vide, quæ in Commentario prævio num.* 13 *diſputavimus.* EX VARIIS.

b Cellerarius *idem eſt, qui* cellarius *ſic dictus à cella ſeu promptuario, cujus cura ipſi incumbit.*

c Locato, *id eſt, ad ſomnum compoſito, ut ex ſenſu aperte colligitur.*

d *Iſte Hadmarus anno* 1203 *electus eſt, ut in Commentario prævio num.* 12 *&* 13 *ex Chronico Garſtenſi dictum eſt.*

e *Hic annus in editione Gretſeriana non exprimitur. Forte in hac editione Salisburgenſi ex margine in textum irrepſit, vel ab aliquo poſteriore Actorum exſcriptore explicationis gratiâ additus eſt.*

f *Inter varias hujus nominis urbes puto, indicari Hallam in comitatu Tirolis ſitam ad OEnum fluvium, quæ propterea ad diſtinctionem à Germanis* **Hall in Inthal** *cognominatur.*

g Perendinare *idem eſt quod morari. Unde Matthæus Weſtmonaſterienſis ad annum* 1016 *hæc habet:* Patri, qui tunc Londoniis perendinavit, nuntios dirigens. *Hic itaque* perendinati *idem eſt ac* morati. H

h *Editio Salisburgenſis quidem habebat* repenſaretur; *ſed forte eſt mendum typothetæ. Quare juxta Gretſerianam ſubſtitui* reſenſaretur, *id eſt ſenſum reciperet vel ad mentem rediret.*

i Cenſualem *fecit, id eſt tributo obnoxiam reddidit; ut ex ſequentibus clare apparet.*

k *Huc uſque pervenit editio Gretſeriana, ex Ms. Viennenſi deſumpta. Quapropter editor Salisburgenſis monet, quatuor ſequentia miracula ex Mss. Garſtenſibus excerpta eſſe.*

l *Iſtud miraculum contigit ante annum* 1227: *nam Chronicon Garſtenſe apud jam ſæpe laudatum Pezium tomo* 2 *col.* 146 *ſic habet:* MCCXXVII bonæ memoriæ Rembertus abbas Garſtenſis, XIII Kalendas Aprilis moritur. *Electus autem fuerat anno* 1218, *ut ibidem paulo ſupra dicitur. Hinc confirmantur ea, quæ in Commentario prævio num.* 19 *dixi de ætate ſecundi ſcriptoris, qui Acta & miracula B. Bertholdi in compendium redegit.*

m *Petrus Damianus lib.* 4 *epiſt.* 12 *utitur hac voce* plebeſanus, *quæ videtur ſignificare alicujus parochiæ incolam, quem vulgo* parochianum *vocamus.* F

n *Hinc patet, ſcriptorem hujus miraculi fuiſſe oculatum illius teſtem.*

o *Hîc deſinit antiquior codex Ms. Mellicenſis, teſte Pezio. Unde apparet, hæc miracula paulatim accreviſſe, & ſucceſſive collecta fuiſſe.*

p *Hic pagus in editione Peziana diſertè exprimitur, & in noſtro exemplari editionis Salisburgenſis manu adſcriptus fuerat.*

q Terminarii, *inquit Cangius in ſuo Gloſſario,* apud Ordines mendicantes dicuntur, qui habendis per agros cuique conventui addictos concionibus deſtinantur.

r Styra *eſt vetuſtum oppidum in Auſtria ſuperiore ad Aniſum vel Anaſum fluvium cum caſtro in monte adjacente, vix duobus milliaribus Germanicis diſtans à Danubio flumine in meridiem.*

s *Hîc deſinit editio Salisburgenſis, cui in codice Ms. Mellicenſi adduntur ſequentia:* Quod tantum ſignum per ipſum fratrem Ottonem, quoaduſque vixit, in ſermonibus ſuis ad plebem recitatis, ſolenniter eſt proclamatum; cum tamen Ordines diverſi ſe alterutrum rarò ſoleant commen-

mendare. *Inepta hæc clauſula nihil ad rem pertinet, cum ſoleant Ordines quantumcumque diverſi beneficia ſibi à Sanctis præſtita agnoſcere.*

t *Hanc poſtremam narrationem (etſi in ea nihil ſit prodigioſum) ad poſthumam* B. Bertholdi *gloriam ex editione Peziana adjeci.*

v *Hunc epilogum etiam cum præcedenti hiſtoria Pezius ex uno codice Ms. Mellicenſi addidit, ut in obſervationibus præviis ſect. 5 teſtatur.*

DE B. PUERO HUGONE MARTYRE

A JUDÆIS CRUDELITER EXCARNIFICATO,

LINCOLNIÆ IN ANGLIA.

J. B. S.

ANNO MCCLV.

Cum tot aliis Judaicæ feritatis victimis

Xecrandam Judæorum perfidiam immanemque rabiem, Chriſti Servatoris odio, in pueros Chriſtianos exercitam, jam toties in hoc opere deteſtati ſumus, ut pigeat diram barbariem hîc iterum meritis ſuis coloribus depingere. Habes in Actis XXIV *&* XXV *Martii,* XVII *&* XIX *Aprilis incredibilis Judaicæ hujus carnificinæ enormia monumenta, atque etiam menſis hujus* XII *æque horrendum exemplum; ut jam taceam in ſola noſtri Raderi Bavaria ſancta novem æque furibunda ſpecimina exhiberi: quibus hîc aliud accedit inſanticidium, non impunè à rabidis tortoribus perpetratum, in puero Lincolnienſi,* Hugone *nomine, cujus hiſtoria ab Anglis ſcriptoribus, ſecundùm adjuncta ſua omnia, tam evidenter demonſtrata eſt, ut de totius narrationis exacta veritate nullum dubium relinquatur. Eam Joannes Capgravius inter Sanctorum Angliæ hiſtorias in ſua Legenda anno* 1516 *Londini excuſa, ſatis accuratè retulit fol.* 182 *& fol.* 183, *quam eamdem ferme ad verbum deſcripſit Matthæus Pariſius in Hiſtoria majore ad annum* 1255, *ut fruſtra ſit, hiſtoricos alios eamdem tragœdiam memorantes hîc ordine recenſere.*

B

2 *De hoc beato puero* Hugone *tacent quidem Faſti noſtri eccleſiaſtici & Martyrologia paulo veriuſtiora, neque in Anglicanis antiqua eſt ejus memoria, quam primus conſignaſſe videtur Joannes Wilſonus, auctor Martyrologii gentis ſuæ anno* 1608 *editi, quem ſecutus eſt Ferrarius in Catalogo generali Sanctorum qui in Romano non ſunt. In ea, inquam, editione martyrium hoc die collocavit Wilſonus, quod in editione altera anni* 1640 *ad* XXIX *Junii retraxit, forte quia in Actis dicitur beatus Puer à Judæis ſublatus circa feſtum ſanctorum Apoſtolorum Petri & Pauli: at non ſatis advertit, opinor, quod obſervarunt Majores noſtri,* antequam potuerint adeſſe undique evocati Judæi, multum temporis elapſum eſſe; *ac proinde maluerunt ipſi* cum priore editione & Ferrario, niſi forte aliquis certior occurrat dies in antiquioribus Faſtis, rem omnem differre *ad hunc* diem XXVII Julii, *ut de cultu ſancto Martyri Lincolniæ exhibito, non videantur ullatenus dubitaſſe; neque mihi quidquam occurrit, quod me à tam inſigni martyrio hîc referendo prohibere poſſit.*

uer hic refertur ex Capgravii Legenda

C

3 *Sic igitur Anglicè ſcripſit Wilſonus, quod hîc Latinè redditur:* Eodem die Lincolniæ, paſſio S. Hugonis martyris, qui cum puer eſſet decem annorum, à Judæis iſtius civitatis in contemptum Chriſti & Chriſtianæ religionis cruci affixus eſt, & ſic meruit eodem genere mortis coronari, quam Salvator noſter paſſus eſt pro redemptione generis humani. Perfidi Judæi demortui corpus in obſcuro loco ſepelierunt, quod terra miraculosè ejecit. Tum projecerunt ipſum in puteum, quod cum ibi etiam per miraculum à propria matre repertum eſſet, canonici ejuſdem civitatis, cum magna veneratione & ſolenni ſupplicatione Sanctum ad cathedralem eccleſiam deportaverunt, & ibidem ſacras ejus reliquias depoſuerunt, anno Chriſti MCCLV, regnante Henrico III Angliæ rege. *In ætate tantillum à Legenda differt Wilſonus; ceterum cum Majores noſtri tam pretioſas victimas debito ſuo cultu privandas haudquaquam cenſuerint, nos ſancti Hugonis Acta hîc tutò proponenda exiſtimavimus, quorum tam clara eſt ſeries, ut ulteriori explicatione minimè opus habeant.*

D

E

ACTA MARTYRII

Ex Capgravio.

Invitati Lincolniam ad immane facinus Judæi

ANno autem Domini milleſimo ducenteſimo quinquageſimo quinto, circa feſtum Apoſtolorum Petri & Pauli, Judæi Lincolniæ puerum unum furati ſunt, nomine Hugonem, octo annorum ætatem habentem. Et cum ipſum in quodam conclavi ſecretiſſimo lacte & aliis puerilibus alimentis nutrirent, miſerunt ad omnes fere Angliæ civitates, in quibus Judæi degebant, & convocarunt de unaquaque civitate aliquos Judæorum ut, in contumeliam & opprobrium Jeſu Chriſti, intereſſent ſacrificio ſuo Lincolniæ. Habebant enim, ut dicebant, quemdam puerum abſconditum ad crucifigendum. Et congregatis multis Lincolniæ, conſtituerunt unum Judæum pro judice, tamquam pro Pilato, cujus judicio & omnium favore affectus eſt puer diverſis tormentis.

F

miſerandum in modum puerum excruciant:

2 Verberatus eſt uſque ad cruorem & livorem, ſpinis coronatus, ſputis & cachinnis laceſſitus, & à ſingulis punctus cultellis, potatus felle, deriſus opprobriis & blaſphemiis; & crebro ab eiſdem frendentibus ſuis dentibus Chriſtus pſeudopropheta vocatus. Et poſtquam diverſimodè illuſerant ei; crucifixerunt, & lanceâ ad cor pupugerunt. Et cum expiraſſet puer, depoſuerunt corpus de cruce, & neſcitur qua ratione, eviſcerarunt corpuſculum. Dicitur autem quod ad artes magicas exercendas. Mater autem pueri, filium abſentem per aliquot dies diligenter quæſivit, dictumque eſt ei à vicinis, quod ultimo viderunt puerum, quem quæſivit, ludentem cum pueris Judæorum ſibi coætaneis, & domum cujuſdam Judæi intrantem. Intravit igitur mulier ſu-

A bito domum illam, & vidit corpus pueri in quemdam puteum præcipitatum. Et cautè convocatis civitatis ballivis, inventum eſt & extractum. Mater autem pueri, querula & clamoſa voce, omnes cives, immo omnes convenientes, ad lacrymas & ſuſpiria provocavit.

ejus corpore à matre defecto

3 Erat autem ibidem nobilis, nomine Joannes; vir quidam circumſpectus & eleganter litteratus, qui ait: Audivimus quod quandoque Judæi in opprobrium Jeſu Chriſti Domini noſtri crucifixi, talia non ſunt veriti attentare, & capto uno Judæo, in cujus domum intravit puer ipſe Hugo ludens, & aliis ideo ſuſpectior: ait illi, Miſer, neſcis quia te feſtinus manet interitus: totum aurum Angliæ non ſufficeret ad ereptionem vel redemptionem tuam. Verumtamen dicam ibi, licet indigno, qualiter poteris vitam tuam ſalvare & membra ne mutileris. Utrumque tibi ſalvabo, ſi quæcumque in hoc caſu perpetrata, ſine falſitate aut fraude mihi pandas. Judæus igitur ille, nomine Copinus, ſic credens viam inveniſſe evadendi: reſpondit dicens; Domine Joannes, ſi

B dictis facta compenſes, pandam tibi mirabilia. Et animavit eum & incitavit ad hoc ejuſdem Joannis induſtria.

captus Judæus & crimen faſſus, in furcam agitur

4 Et ait Judæus: Vera ſunt quæ dicunt Chriſtiani; Judæi fere quolibet anno unum puerum in injuriam & contumeliam Jeſu crucifigunt: ſed non quolibet anno comperitur; nam occultè hoc faciunt, & locis abditis & ſecretis. Hunc autem puerum, quem Hugonem vocant, immiſericorditer noſtri Judæi crucifixerunt: & cum obiiſſet, & mortuum abſcondere vellent in terra, obrui non potuit: nec abſcondi. Perutile enim reputabatur corpus infontis augurio, ad hoc enim eviſcerabatur. Et cum manè putabatur abſconditum, edidit illud terra & evomuit: & ſupra terram inhumatum apparuit. Quo viſo; Judæi multum abhorrentes, cum illud in puteum projeciſſent, (Deo volente) nec tunc occultari potuit. Nam mater pueri improba, omnia perſcrutando, corpus inventum ballivis intimavit. Judæo itaque, præceptó præfati Joannis vinculis mancipato, canonici eccleſiæ Lincolnienſis corpuſculum ſibi tradi petierunt & tamquam pretioſi Martyris venerabile corpus & ſanctum honorificè terræ tradiderunt. Judæi vero decem diebus puerum infra ſua habitácula clauſum tenuerant, ut tot diebus lacte paſtus atrociâ perfidorum tormenta fortius tolerare poſſet. EX CAPGRAVIO.

uti & plures alii Londinum ducti.

5 Increpavit autem rex Joannem præfatum quod tam flagitioſo vitam, quam dare non poterat, pollicebatur. Cumque Judæus videret ſe nullo modo mortem evadere poſſe, ait: Imminet mihi mors mea, nec poteſt mihi Dominus Joannes perituro ſuffragari. Nunc omnibus vobis veritatem pandam. Morti hujus pueri, de qua calumniantur Judæi, conſentiebant omnes fere Judæi totius Angliæ & cujuſlibet fere civitatis quidam electi, ad pueri illius immolationem, quaſi ad Paſchale ſacrificium convocabantur. Et cum hoc & alia deliramenta palam enarraſſet, ad caudam equi ligatus, ad patibulum trahitur & aëreis cacodæmonibus in corpore & anima præſentatur. Alii vero Judæi, hujus facinoris participes, quater viginti & undecim Londonias ducti carcerali cuſtodiæ tradebantur. Facta demum per juſticiarios regis inquiſitione diligenti, decem & octo de nobilioribus Judæis urbis Lincolniæ pueri martyrio conſentientibus: equis ad patibulum ſunt tracti & poſtea ſuſpenſi, ceteris in arcta cuſtodia reſervatis. E

DE B. NEVOLONO CONFESSORE

FAVENTIÆ IN ÆMILIA ITALIÆ.

COMMENTARIUS PRÆVIUS. J. B. S.

Cultus monumenta in patria, & Actorum candida ſimplicitas.

C ANNO MCCLXXX.

Notitia loci in quo floruit Beatus,

Aventiam (Faënza) Æmiliæ, ſeu hodiernæ Romandiolæ (Romagnæ) ſpectabilem civitatem, epiſcopali cathedra ſub metropoli Revennate inſignem, ab antiquitate, nobilitate, potentia multiſque aliis prærogativis fuſius exornat Ughellus Italiæ ſacræ tomo 2 à col. 510. Priſtini ſplendoris non modicum hodie deperiiſſe, notius exiſtimo, quam ut hìc pluribus commemorandum ſit. Situm ejus geographi deſcribunt ad Anemonem, aliis Hamnonem fluvium, qui ipſam, inquit Ughellus, dividit & alluit: nimirum dividit à frequentiſſimo vico, cum quo per pontem, nobiliter turritum conjungitur. Paucis dixero, mediam eſſe inter Forum Cornelii (Imolam) ad occaſum, & Forum Livii (Forli) ad ortum X M. *paſſuum utrimque diſtantem, &* VIII M. *à confinio ditionis magni ducis Etruriæ in Septemtrionem. Vaſis ſuis coctilibus, ab ipſa urbe Gallicè denominatis, (Italicè vulgo majolica) hodiedum non parum celebris eſt, quamquam ex quo vaſa Sinenſia invaluere, æſtimatione plurimum illa decreverint.*

F *in Faſtis ſacris ignotus.*

2 *Gloriantur præcipuè Faventini ſacris Sanctorum corporibus, altero S. Savini, ſeu Sabini, Spoletini olim aut forte Cluſini epiſcopi & martyris, de quo agendum erit ad* VII *Decembris: altero celebratiſſimi S. Petri Damiani ibidem vita functi, ut videſis ad ejus natalem* XXIII *Februarii. His accedit popularis* Nevolonus, *aliis* Novolonus, *ſeu* Nevolo, *opificio ſutor, qui patriam ſuam multis inſignium virtutum exemplis, peregrinationibus ac miraculis illuſtravit, uſque adeo, ut, quamquam nullis ſacris Faſtis aut Martyrologiis, ne quidem fœcundiſſimis Ferrarii Sanctorum Catalogis inſcriptus ſit, ab hoc nihilominus opere excludendus minimè videatur, quandoquidem pro ejus cultu ea adducuntur teſtimonia, quibus merito refragari nullus auſit, ipſius loci epiſcopis jam à ſeculo & amplius cultum ipſum probantibus, ſaltem evidentiſſimè tolerantibus, quod in ſtatu eccleſiaſtico, cui ſubeſt Faventia, haud quaquam paſſuram reor ſac. Rituum Congregationem, ſi inter Beatos non agnoſceretur, hic, quo de loquimur,* Nevolonus.

Ejus veri cultus antiquitatis argumenta

3 *Jam ab annis octoginta diſertiſſime ſcripſit*

AUCTORE J. B. S.

laudatus ſupra Ughellus, citato ibi Italiæ ſacræ tomo 2, col. 512, dum de eccleſia cathedrali Faventina meminit: Illuſtrium Sanctorum reliquiis exornatur: S. Savini epiſcopi Spoletini, ac B. Novoloni in cathedrali venerantur. *Tum vero col. 535, agens de Erminio ſeu Herminio Cardinale, hæc teſtatur:* S. Carolo Borromæo inſigne ſacellum in cathedrali conſtruxit, ad cujus exemplar populus Faventinus alterum non minoris elegantiæ è regione, Deiparæ Virgini conſecravit, ubi Cardinalis corpus B. Novoloni Faventini, ante ducentos annos (*voluit dicere ante trecentos & amplius*) defuncti, clarique miraculis honorificè condidit. *Patentiſſima hæc eſſe eccleſiaſtici cultûs indicia, nemo, opinor, in dubium revocaverit, quidquid Ferrarius, ut iterum dicam, in colligendis totius Italiæ Sanctis diligentiſſimus, attentionem ſuam hîc deſiderari ſit paſſus.*

ex variis adducuntur;

4 *Ughellum diu ante præceſſerat Joannes Severanus in Pretioſis ſuis juſtorum mortibus anno* 1627 *Romæ editis, dum ex bibliotheca Vallicenſi hoc breve elogium aut deſcripſit aut concinnavit ipſe:* Nevolonus ſutor Faventinus, cum ad decrepitam perveniſſet ætatem, & ſuæ diſſolutionis tempus jam inſtare cognoſceret, orans genibus flexis reddidit ſpiritum anno MCCLXXX. *Ad quod recte idem obſervat:* Infirmitate correptus Nevolonus, quaſi flagello admonitus, neglecto lucri & pecuniæ deſiderio, totum ſe Dei obſequio tradere decrevit. Unde ſanitati reſtitutus, quas habebat facultates diſtribuit pauperibus; quibus etiam poſtmodum vetera reficiebat calceamenta. Jejuniis & orationibus intendit, S. Jacobi Apoſtoli patroni ſui præcipui reliquias in Compoſtella decies viſitavit: duodecies Romam ad Apoſtolorum veneranda limina venit; & virtutibus tandem ac miraculis clarus migravit ad Dominum. Ejus autem obitum campanæ indicarunt eccleſiæ, quæ, nullo movente, tunc ſonuerunt.

B

etiam ex publica inſcriptione,

5 *Confirmat hæc omnia Faventinus hiſtoriographus Julius Cæſar Tonduzzius grandi volumine poſthumo, ab Hieronymo Minaccio, ejus nepote & herede edito anno* 1675, *ex quo hîc potiſſimum deſumam irrefragabile monumentum ſacro ejus tumulo inſculptum, quod antea Ms., ſed hinc inde mutilum, ad nos tranſmiſſum fuerat. En ipſiſſima verba, uncialibus litteris omnium oculis patentia ex pag.* 13.

C

B. NEVOLONUS DEI

* *leg.* VI.

QO * KL. AUG. M CC LXXX OBIIT.

TESTANTUR CHARUM SUPERIS MIRACULA VIVENS

QUÆ FECIT, QUIBUS ET POST SUA FATA NITET.

BEATUS NEVOLONUS FAVENTINUS PEREGRINATIONIBUS, ABSTINENTIA, DISCIPLINA, CARITATE, MIRACULIS CLARUS OBDORMIVIT IN DOMINO MCCLXXX EX * KAL. AUG. CORPUS EJUS HIC DIU CONDITUM HERMINIUS CARD. DE VALENTIBUS SUB PROXIMO S. MARIÆ DE POPULO ALTARE SERVANDUM STATUIT MDCXIV. UNIVERSITAS SUTORUM FT CORIARIORUM DIVO SUO ADVOCATO, IN SITU EODEM, UBI IPSE CLAUSIS VALVIS TEMPLUM NOCTU INGRESSUS ORARE SÆPE VISUS EST, MEMORIAM POSUIT, ASSENTIENTE CANONICORUM COLLEGIO, JULIO MONTERENTIO PRÆSULE MDCXX.

* *An non* VI?

D

& ex antiquiori teſte

6 *Singularis, jam ab ipſo obitu venerationis argumentum adducit idem Tonduzzius, dum pag.* 303 *in hiſtoriæ ſuæ ſerie ita Beati mortem conſignat: Incidit (inquit Italicè, quod Latinè verto) in* XXVII *Julii felix tranſitus* B. Nevoloni *Faventini, clari peregrinationibus, abſtinentia, flagellationibus & miraculis, quæ & in vita & poſt mortem operatus eſt. Sacrum ejus corpus in cathedrali depoſitum eſt, ut ſuperius dictum eſt. Ita de ipſo ſcribit Cantinellus ſynchronus, ſed in eo errans quod Franciſcanis eum annumeret. Cantinelli textus Latinus eſt hujuſmodi:* MCCLXXX die XXVII Julii Nevolonus, Ordinis S. Franciſci, de hac vita migravit ad Dominum, apud locum fratris Laurentii heremitæ Camaldulenſis. Univerſus clerus civitatis Faventiæ cum populo & gente innumerabili levaverunt ipſum fratrem Nevolonum de illo loco, portantes cum maximo gaudio & honore ad majorem eccleſiam S. Petri, tamquam beatum ſanctum Confeſſorem habentes. Ad ejus exequias interfuerunt cum Poteſtate, antianis & conſulibus, & toto conſilio cum cereis, & honore maximo ad Miſſam & Officium Dei cantandum & honorificandum corpori ſancto prædicto; & hoc fuit die Dominico XXVIII Julii.

E

in paculis corrigendo.

7 *Atque hæc Cantinellus & ipſe Faventinus, in fide Tonduzzii hîc relatus, cum Chronicon ejus de rebus geſtis ſui temporis nobis ignotum ſit; ex cujus verbis, jam relatis conſequens eſſet, ait Hiſtoricus, quod* B. Nevolonus *Ordinis S. Franciſci Tertiarius, ut vocant, fuiſſet, id quod alibi negat, ſe uſquam reperiſſe. Neque ego me id alibi legere memini, neque apud Arturum Martyrologum, in accumulandis Sanctis alias minimè ſcrupuloſum, neque apud alios Ordinis ſcriptores, qui certe nec ipſi Sanctos ſuos, cujuſcumque claſſis ſolent negligere. Neque ſane in tota* B. Nevoloni *hiſtoriæ ſerie vel verbum occurrit, ex quo id eminus etiam educi queat. Ceterum hæc ad Beati venerationem dicta ſufficiant, ne hîc de xenodochio, ejus nomine inſignito, aut de confraternitate, ſub ejus auſpiciis inchoata, & forte adhuc ſubſiſtente plura proſequamur: ſatis muneri noſtro feciſſe videmur, dum honores eccleſiaſticos* B. Nevolono, *extra Faventiam vix noto, vindicavimus. Supereſt modo ut de Actis, ſeu de vitæ ſimpliciſſima narratione lectorem verbo moneamus.*

F

De Actis hucolim tranſmiſſis.

8 *Eam huc uſque, quod ſciam, ſaltem Latinè ineditam, ad Bollandum olim tranſmiſit, tunc, ni fallor, recens verſam, noſter Joannes Rho, ſacris concionibus ſcriptiſque variis eruditis operibus per id tempus tota Italia celeberrimus. Hæc epiſtolæ Idibus Maii* 1649 *datæ, quam præ manibus habeo, verba ſunt:* Hinc ego beati Novoloni Vitam Faventiæ, in qua urbe Cinerale jejunium concionatus ſum, ex Ms. codice Italico, ex variis antiquis monumentis compilatam, ab amico Latinè ſimplici ſtylo redditam, Rev. veſtræ tranſmittendam judicavi, ratus ab illa non haberi. *Dicere poterat, Majores noſtros &* B. Nevolonum *& totam ejus ſanctitatem omnimodè ignorare?*

A *rare : rectiſſime certe cenſuit , ignotam ipſis eatenus fuiſſe Vitam , quam proinde ſoli iſti eccleſiaſtæ acceptam referimus. Simplici ac inornato ſtylo ſcriptam eſſe , legenti mox abunde patebit , ſolœciſmis non carentem , quorum pauculos abſque ſcrupulo emaculandos cenſuimus ; notatis aliis quæ hîc obſervari merebantur , totâque hiſtoriâ , more noſtro , in capita & numeros divisâ. Medullam ipſam in citato brevi Severani elogio contractam eſſe , jam tute perſpicies.*

VITA

Auctore anonymo ,

Ex veteribus Faventinis monumentis collecta.

CAPUT I.

B

A prava adoleſcentia ope S. Jacobi converſus , operibus caritatis aliiſque virtutibus elucet.

a

Morbo ad Deum converſus

BEatus Novolonus ; id eſt homo novus *a* , qui activam , ſecularemque vitam in contemplativam mutare novit , in urbe Faventiæ natus , in patronum ſibi elegit habuitque , in Gallæcia S. Jacobum Apoſtolum , quod ei cauſa fuit, animum ad cæleſtia adjiciendi , à terreniſque avertendi. Hic , inquam , Beatus ſutor fuit , & uſque ad vigeſimum quartum ætatis ſuæ annum in ſeculi vitiis verſatus. Sed cum eum gravi morbo Deus afflixiſſet , memor illius dicti : Quos amo , arguo & caſtigo , valedixit priſtinæ morum , vitiorumque conſuetudini , & novum hominem induens , proprias facultates pauperibus largiri cœpit , viduis , pupillis ac inopia laborantibus , quos ſuebat calceos diſtribuens : cumque corium , ex quo novos faceret amplius non haberet ; amoris Dei ergò , fractos uſuque vitiatos reſarciendo , ſuebat pauperibus.

C

ſolis caritatis officiis ſtudet.

2 His miſericordiæ ac pietatis officiis intentus cum eſſet , ejus tamen præcipuum ſtudium in cohibendo pravos luxuriæ ſenſus erat , tribus in ſingula hebdomada diebus jejunando , hac norma ; ut in ſingulis , ab eccleſia aſſignatis vigiliis , ſolo pane & aqua contentus eſſet ; inſuper ut carnem magis magiſque affligeret , ſtatuit Sanctorum Petri & Pauli *b* Apoſtolorum ædes inviſere ; inſuper & S. Jacobi *c* templum , quod in Gallæcia eſt , nudatis pedibus & humeris , quos ferrea catena in itinere flagellabat : cumque in via pauperes egenoſque veſtium reperiſſet , eos propriis tegebat , operiebatque , ita ut quaſi nudo corpore remaneret. Ut pauper inter pauperes , ac mendicos dormitabat , cum ipſis ſedere non erubeſcens.

b

c

Uxor in nimis infenſam

3 His feliciter actis , dæmon uxorem Beati in ipſum concitavit , ut ſubortis hinc inde diſcordiis , charitas ſancti Viri frigeſceret. Conqueri ſiquidem ipſa cœpit , quod matrimoniali immunis eſſet conſortio ; quod nimis prodiga manu pauperibus bona diſtribuendo profunderet. At Beatus noſter frequentes has uxoris querelas longanimi patientia , ac humilitate vicit , ſimulque dæmonis inſidias , his armis paratas eluſit. A. ANONYMO , EX MS.

4 Mendicus quidam cum eleemoſynam à Dei Servo peteret , hic ad uxorem converſus ait ; Vade , huicque miſero panem unum ſaltem ne neges : quæ reſpondit , arcam pane vacuam eſſe : Beatus tamen inſtabat , cumque illa è contra panem in arca non eſſe affirmaret , addidit Beatus ; In nomine Domini eos , & eleemoſynam pauperi tribuas. Quibus verbis commota , arcam prius vacuam , vix aperuit , quin in ea maximam panis maſſam invenerit : quo viſo , ſtupore correpta , ſe ſe humiliorem reddidit ; quin imò poſt hoc miraculum , Romam unà cum beato Novolono petiit , ut indulgentias , quæ in illa ſancta Urbe conſequi ſolent , obtineret ; quo itinere abſoluto , ſecunda vice S. Jacobum inviſere Beatus noſter ſtatuit : quod cum uxor audiſſet , tacta pietate , ac religione , ab eo efflagitavit , ut ipſam in ſociam ſancti hujus itineris habere non recuſaret. *miraculo ſibi devincit ,*

5 Quam cum accepiſſet , hæc in itineris proceſſu morbo correpta eſt , adeoque viribus debilitata fuit , ut inceptum iter peragere nequiret ; in qua ægritudine ſic Virum ſuum allocuta eſt : O ſi ceraſa mihi manducare liceret , profecto ab omni infirmitate levarer ; cui ſic ſanctus Vir reſpondit : Impoſſibilia poſtulas , nunc enim hiems ſævit , in qua non modo fructibus , verum etiam foliis arbores deſtitutæ ſunt. His dictis , precibus , & afflictionibus uxoris commotus , ab ipſa receſſit , quantum geminato ictu manus lapidem projicere poſſet , & divina ſpe plenus , flexis genibus , ad cælum oculis ſublevatis , ſic Deum oravit : ô Domine , rector ac omnium creator , cujus non eſt qui poſſit obſiſtere voluntati , Rex regum , ne avertas oculos à ſervo tuo , ſed meam exaudi orationem pro uxore mea infirma , pro cujus ſanitate has ad te dirigo preces , ut ſanâ effectâ , valeamus in hac vita , & in futurâ nomen tuum laudare in ſecula ſeculorum. Amen. *& ſociam peregrinationum*

E

6 Abſoluta oratione , convertens oculos , vidit arborem , quæ ex improviſo ceraſa protulerat , quæ ſtatim Sanctus collegit , uxorique infirmæ cum attuliſſet , vix illa guſtaverat , ut repentè ſanaretur , ſicque iter inceptum confecit : quo abſoluto , domum reverſi ſunt ambo gratias Deo agentes , qui in eo ſperantes non deſerit. Poſt aliquod tempus uxor Beati mortua eſt. Tunc Beatus cuncta , quæ ſupererant , viduis , pupillis , ac pauperibus donavit , deinde ſanctorum Petri & Pauli Apoſtolorum templum inviſit , Faventiamque reverſus , inſtituit ſocietatem , quam vocant Italicè (de Battuti) , *d* quæ uſque ad præſentem diem ordinationes ab eo relictas ſervat. *altero miraculo ægram ſanat.*

F

d

7 Multum deinde laboravit , ut Faventinos cives ad divinum alliceret cultum. In templo divi Petri in ea urbe orare conſueverat , divinis diu noctuque adſtando officiis ante aram , in qua ſanctiſſimi Domini noſtri corpus ſervabatur. Flexis ſemper humi genibus , palmis ad cælum erectis , diu orabat , ita ut canonici , & æditui , cum è templo ejicere vellent , eum amplius non viderent ; quem tamen noctu Matutino adeſſe cernebant de more orantem , quod divina voluntate fieri cognoverunt. Poſt aliquod temporis ſpatium , tertio nudis pedibus humeriſque , ut ei mos erat , ad S. Jacobum peregrinatus eſt ; cumque cuncta pauperibus elargitus eſſet , ut jam diximus , templo vicinam quamdam cœpit habitare domum , quæ tunc temporis , cella fratris Laurentii *e* dicebatur , *Varia ejus Faventiæ pia opera.*

e

A. ANONYMO, EX MS.

cebatur, in qua cum aliis quinque fratribus in ſumma obſervantia ac auſteritate vivebat, quo in loco monialium poſtea monaſterium erectum eſt, quæ moniales Cellæ dicuntur. In eo loco vivebat Beatus noſter, ſupra ligneam tabulam, ſæpe etiam ſupra ipſam humum, modicum ſomnum libans, laneo panno craſſoque indutus.

ANNOTATA.

a *Frigida ſub ipſum principium interpretatio: deberet nomen eſſe* Noveluomo, *quod tamen paſſim ſcribitur* Nevolono. *Hinc ſtyli ſimplicitatem facile advertis, ut ſimilia impoſterum obſervanda non ſint.*

b *Quoties Romam iverit, non exprimit hac Vita: alibi reperiſſe oportet Severanum, quod ſupra aſſerit num.* 4, *dum ait* duodecies *eò perrexiſſe.*

c *Peregrinationes Compoſtellanæ decem hîc etiam enumerantur.*

B d *Si recte intelligo, confraternitas eſt pœnitentium, & in corpus ſuum ſævientium, quales in Italia plures ſunt, de quibus etiam alibi à nobis dictum eſt.*

e *De hac nimirum loquitur Cantinellus in Commentario num.* 6.

CAPUT II.

Poſt repetitas ad S. Jacobi Compoſtellam peregrinationes, piiſſimum obitum campanæ ultro ſonantes annuntiant.

Ad S. Jacobi pergens periculo liberatur:

QUartam ecce arripit ad S. Jacobum peregrinationem, in quo itinere difficilem admodum cum offendiſſet locum, per quem tranſire ob viæ aſperitatem non modo non licebat, ac ne retro cedere quidem: ad has redactus anguſtias erat, cum homo apparuit ephippiatum tenens manu equum, qui beatum Novolonum, ut aſcenderet incitavit, quod cum feciſſet Dei Servus, incolumis ad hoſpitium ductus eſt, ubi gratias Deo,

C & S. Jacobo pro viribus reddidit.

dæmonem ſibi inſidiantem vincit:

9 Quintò S. Jacobi templum viſitabat, cum in ipſa via vocem audivit dicentem: Parcit Dominus illis, qui ad ipſum ſe convertunt, minimè verò eis, qui ſe verberibus cædentes in ſe ipſos ſæviunt; quam diaboli vocem eſſe agnoſcens Beatus, ſe acrioribus percuſſit verberibus ferrea catena, ut ſolebat. Sed dæmon cum nihil hac voce lucratus eſſet; Dei permiſſione, gravi ac terribili eum carnis tentatione aggreſſus eſt, qua cum nimis ſemper corpus ſuum inflammari ſenſiſſet, Beatus illico in flumen glacie concretum ſe immiſit, ut ardorem infernalem ea frigiditate extingueret, nec inde exire voluit, donec omnem extinctum, divino præcipue auxilio, ardorem ſenſiſſet.

in alia peregrinatione leproſum ſanat;

10 Sextum iter ad S. Jacobum ſuſceperat, cum leproſum offendit, ab omnibus contemptum atque deſtitutum; quem Sanctus cum vidiſſet, memor miſericordiæ in pauperes & ægrotos, pro Dei amore, hunc benigne amplectens, in primo occurſu manus leproſi deoſculatus eſt: quo vix acto, ab oculis ejus leproſus ille evanuit; quapropter ſemper magis in pauperes miſericors, & præcipuè in infirmos fuit. D

poſtea ſeminam convertit;

11 Septima in peregrinatione ad S. Jacobum hoſpitio acceptus fuit à quadam nobili femina, ſed laſciviæ dedita, quæ cum in morbum incidiſſet, precibus Beati liberata eſt. Cumque eam morbo animæ curare ſtuderet, toto Quadrageſimæ tempore in eo loco manſit, pane & aqua contentus in jejunio; inſuper ferrea ſe lacerans catena, humi dormiens, orationibus intentus, donec victa verbis & orationibus ſancti Viri, tandem divino auxilio, femina illa priſtinos mores abominata, ſanctimoniæ ſtudere cœpit.

tum caponem;

12 Octavò ad S. Jacobum cum proficiſceretur, fame quadam die victus, petiit à caupone, ut neceſſitati ſuæ ſubveniret unico pane: reſpondit caupo, ni nummum ſolvas, panem dare nequeo: quod ſi nummos non habes, oſtiatim quæras. Hæc audiens Beatus, oculis ad cælum erectis, Dominum rogavit, ut neceſſitati ſuæ ſubveniret. Oratione abſoluta, oculos ad terram convertens vidit nummum, quem accipiens cauponi dedit, qui panem tunc Beato tribuit, quo fami ſuæ conſuluit; in memoriam tamen illius reducens magnum Dei judicium, in quo interrogari debebat, utrum eſurientibus panem dediſſet. E

deinde, & energumenum; poſtremo fontem purgans.

13 Cum nonò in ipſo ad S. Jacobum itinere eſſet, quidam è ſociis, qui in eadem peregrinatione cum eo erat, à dæmonio obſeſſus eſt, cujus miſertus Beatus noſter, penula ſe exuens, obſeſſi eam collo impoſuit: quo facto, ſtatim liber à dæmone ſocius remanſit. Poſtremò quo ſancti Jacobi templum viſitavit, ad præruptum locum pervenit, in quo fontem veneno vitiatum reperit, cujus aquam cum quidam homo guſtaſſet, è vivis diſceſſerat. Tunc Beatus Dominum oravit, ut aquam ad priſtinum reſtitueret ſtatum, ſerpentemque inde fugaret; quæ omnia ita ex votis contigerunt, ut viatoribus impoſterum nullus bibendi ex ea aqua timor remanſerit.

Mors ejus ſonitu ſpontaneo innoteſcit,

14 His itineribus Dei amore abſolutis, ætate confectus, diem ſuum poſtremum clauſit plenus dierum, ac ſanctarum virtutum. In domuncula quadam, prope monaſterium monialium, quæ dicuntur de Cella, anno Domini MCCLXXXXVII Julii exanime corpus ejus repertum eſt, quo tempore campanæ illius templi, in quo vivere, ac orare conſueverat, mortis beati Viri, ſono ſuo ſignum, nemine eas pulſante, dedere quo ſono à Priore audito, ædituum miſit, ut videret quid rei eſſet, cumque neminem campanas pulſantem vidiſſet, ſtupore correptus Priori nunciavit: qui accenſis luminibus, flexiſque in templo genibus, cum reliquis oravit. F

ipſe vero honorificè ſepelitur.

15 Cum in hoc religionis officio verſaretur, ipſe vero momenti recurrit S. Novolonus, ſiquidem cum reliquis non erat: ſtatim ad ejus cellam profecti, flexis genibus, ac quaſi orantem viderunt; cumque eum vivere putarent, ut vocarent eum accedunt, ſed corpus ejus moventes manu, mortuum cognoverunt: tunc campanæ à ſono ſuo ceſſaverunt. Illico Prior epiſcopum de rei novitate admonuit, qui magna cleri ac populi turba comitante, in ſanctam divi Petri cathedralem, quæ eſt in urbe Faventiæ, Beati corpus repoſuit, ubi nunc marmoreum *a* habet monumentum, in eoque altari, ante quod orare ſolitus erat, ſancti Viri oſſa quieſcunt, continuis illuſtrata miraculis; inter quæ aliqua recenſeamus.

AN-

A

ANNOTATIO.

a *Fallor ni hîc indicetur marmoreum monumentum, de quo loquitur data ſuperius inſcriptio, ut veroſimile ſit, quod iſtic etiam diximus, verſionem hanc Latinam tunc adornatam eſſe, dum P. Rho Faventiæ concionaretur.*

CAPUT III.

Varia ejus miracula recenſentur.

NIcoletta uxor Lupi de Soporinis, ſocietatis ſancti Terentii, digitum detortum maximeque læſum cum haberet, ita ut nec medicamento, nec ulla incantatione ſanare eum potuerit, die feſtivitatis B. Novoloni penulam Sancti tangens ſana evaſit.

17 Nicolaus filius Dominici de Puppinis, ſocietatis S. Antonii, cum morbo incurabili in genu diu laboraſſet; pater ægroti cum preces pro eo fundi ante altare Beati curaviſſet, domum reverſus filium ſanum invenit.

B

18 Nicolaus Savorinus, ſocietatis S. Michaëlis, cum filium morbo incurabili ægrotantem haberet, vovit ſe, filiumque Beato, ſicque illum ſanum reperire meruit.

19 Soloanus de villa Ceſati, dictus de Piretto, filiam jugulo laborantem, in quo quatuor foveas ſanie fluentes habebat, cum voviſſet ſe daturum Beato frumentum, ſtatim ſanata eſt filia.

20 Cum cujuſdam Monaldini filius crus quatuor peſtiferis foveis offenſum haberet, imo in ipſo vermis eſſet latens, pater infirmi cum imaginem Beati tabellæ impreſſam vidiſſet, filium ſuum ei commendavit; tunc ſomno captus puer, cum deinde excitatus eſſet, dixit ſe ſanum eſſe, ſolvenſque crus, vermem à plaga exiviſſe vidit, ſeque omnino ſanum eſſe.

21 Alius Mazzoli filius à morbo itidem liberatus legitur, membris enim fractus erat ab ipſa nativitate; precibus matris.

A. ANONYMO, EX MS.

22 Quidam, nomine Chriſtophorus, ſocietatis S. Severi, cum coleos admodum læſos haberet, audiens Beati nomen, miraculorumque ejus famam, vovit, ſe jejunaturum quolibet anno, ſolo pane & aqua ſe veſcens in vigilia feſtivitatis Beati, inſuper ceream candelam ſe oblaturum, ſi morbo liberaretur, ſtatimque ſanus factus eſt.

23 Margherita, uxor Gregorii cujuſdam, accepto pulvere ad ſepulcrum Beati, eoque læſum mariti pedem aſpergens ſanavit.

24 Eodem anno quidam puer à Monte Rodi maximo doloris capite * cruciatus fuit, & quodam die quaſi exanimis ob fluxum ſanguinis à naribus remanſit, cumque mater filii pro eo oratum iviſſet beatum Novolonum, domum reverſa, è filii naribus quinque vermes ſatis magnos cecidiſſe vidit, cumque iterum in ipſis naribus pulverem à ſepulcro Beati acceptum poneret, quatuor itidem vermes exierunt, quos diu vivos ſervavit, ut ipſis rei novitatem oſtenderet, ſicque puer ſanus remanſit.

* l. *capitis dolore*

E

25 Gorius Rizardus cum filium ægrotum haberet, adeoque deploratum, ut jam candelas ſupra corpus ejus accendiſſent, tunc ille ante aram beati Novoloni ivit, ibique preces cum lacrymis pro ſalute filii fundens, domum reverſus filium ſupra limen januæ ſtantem ſanum [videt], quem tamen prius morientem reliquerat; nec ante aram Beati ſteterat, niſi quantum temporis ſatis fuerat ei ad Pater & Ave recitandum, vovendumque Beato quantitatem quamdam frumenti. Ob cujus miraculi magnitudinem gratias egit pater; quodque promiſerat, adimplevit.

26 Vita beati hujus Viri deſumpta eſt ad verbum ex Italico manuſcripto cujuſdam viri Faventini fide digni, qui eam ex variis ſchedis, & monumentis, quæ habentur à confraternitatibus & hoſpitali, ſimplici ſtylo collegit.

Narrationis ſimplicitas & ſcriptoris candor ubique patent; idque clauſula ad calcem ſubjuncta, ſatis teſtatur: dolendum quod miraculis certa, quibus contigere, tempora addita non ſint.

C

VIGESIMA OCTAVA DIES.

F

SANCTI QUI V KALENDAS AUGUSTI COLUNTUR.

S. Nazarius } Martyres, Mediolani.
S. Celſus }

S. Victor Papa Martyr, Romæ.

S. Peregrinus presbyter, Lugduni in Gallia.

SS. Martyres Thebaïdos.

S. Theophilus }
S. Auxentius
S. Prudentius
S. Philippus
S. Alexander
S. Zoticus
S. Beſſia
} Martyres Laodiceæ.

S. Secunda }
S. Macarius }

S. Septimia } Martyres.
S. Auguſta }

S. Euſtachius Martyr, Ancyræ in Galatia.

S. Acatius Martyr, Mileti in Caria.

S. Innocentius Papa confeſſor, Romæ.

S. Auſpicius epiſc. confeſſor, Tulli Leucorum in Belgica 1.ª

A S. Ursus } abb. confessores, in agro Turonensi.
S. Leobatius }
S. Camelianus episc. confessor, Trecis in Campania Galliæ.
S. Samson episc. confessor, Dolæ in Britannia Armorica.
B. Gerannus episc., Autissiodori. D
S. Irene hegumena virgo, CPoli.
S. Botuidus Martyr, in Suecia.
S. Raymundus Palmarius confessor, Placentiæ in Italia.

PRÆTERMISSI ET IN ALIOS DIES REJECTI.

Guilielmi translatio *signatur in nostro Florario Sanctorum Ms.*, apud Bituricas; *quid proinus est, quam cogitare, agi istic de sancto archiepiscopo istius nominis qui colitur* x Januarii.

Sanctorum apostolorum & diaconorum Prochori, Nicanoris, Timonis & Parmenæ *memoria hoc die celebratur apud Græcos, cum Menæis magnis excusis; in quibus est canon acrostichus, versiculi & elogium. Vide quæ nos de iis jam diximus diebus, quibus inscribuntur Martyrologio Romano,* x & xxiii Januarii; ix & xix Aprilis. B

S. Tessanus frater S. Gibriani *hoc die à solo Camerario male efformatus & pejus relatus est, si fratrem S. Gibriani volebat dicere, scribere oportuerat* Tresanus, *eumque signare vero natali die quo inter Sanctos de eo actum est* vii Febr.

Memoria S. P. N. Cononis *inscribitur apographis nostris Sirmondo-Chiffletianis; quo indicari suspicamur synonymum abbatem monasterii Penthuclæ in Palæstina, à nobis datum die* xix Febr.

Certamen sancti martyris Quintiliani, Dadæ, Maximi, & Callinici *memoratur hoc die in Menæis magnis excusis, Menologio apud Canisium, & Ms. Taurinensi, quod tamen* Κυπριανῷ *scribit. Tres primi habentur in Martyrologio Romano die* xiii *Aprilis; quo & apud nos videri possunt. De* Callinico *ibidem obiter injecta fuit mentio, eodem fortè, qui satis celebris habetur & colitur die crastino. Adi itaque jam dictos dies* xiii Aprilis, & xxix Julii. C

SS. Gervasii & Protasii nativitatem *hoc die signavit Notkerus cum Nazario & Celso puero; quod adeo mirum non est, cum in Hieronymianis codicibus ea annuntiatio frequens sit, ut notat Florentinius; id Notkero peculiare, quod iterum in ipso eodem laterculo* commemorationem SS. martyrum Gervasii & Protasii *cum iisdem sociis repetat. Satis erat de sanctis istis* Gervasio & Protasio *egisse eo die quo in Actis nostris relati sunt* xix Junii.

Artemas apostolus *signatur in Menæo Chiffletii; per quem haud dubiè indicatur synonymus episcopus Lystrensis. Excerpta nostra ex Menæis Ambrosianis ponunt eum die* xxii *Junii; & alibi tunc eum referri diximus inter Prætermissos ad istum diem. Menæa magna excusa notant ipsum die* xxx *Octobris; at nos de eo egimus ad diem* xxi Junii.

S. Frederici elevationem capitis apud Trajectum inferius *celebrat hoc die, quo verè facta est, Florarium nostrum Sanctorum Ms. signans annum* 1382, *ubi scribere debuit* 1362, *ut vide mensis hujus tomo* iv *pag.* 454 xviii Julii.

S. Mayram *aliquam* virginem martyrem *casu reperi in Appendice partis* 2 *Antiquitatum Hispanicarum Francisci de Berganza, anno* 1719 *Hispanicè editarum pag.* 544, *ubi occasione expugnati in Cantabria* municipii S. Mayræ, *hanc notulam addit quam ex Hispanica Latinam facio:* Celebratur memoria S. Mayræ virginis martyris xxviii Julii, ut constat ex Kalendario scripto in libro Etymologiarum S. Isidori, quæ servantur in monasterio de Silos, & ex duobus aliis libris ecclesiasticis ejusdem monasterii. *Tam diserte asserenti fidem negare non ausim, tametsi vehementer mirer, Tamayi diligentiam Sanctam illam effugisse: opinor, quia Hispanam esse non censuit, quod nec ego ullatenus existimo: satis vicina est Cantabria Lectoræ vel Ausciis Galliæ, ut inde communicari potuerit cultus istius* S. Metæ *quam dedimus* xx Julii. E

S. Hermolaum *hoc die perperam refert Viola Sanctorum, nos cum Romano de eo egimus* xxvii Jul.

S. Pantaleonis *memoriam hoc die in tot Martyrologiis referri nemo mirabitur, qui meminerit, in codicibus Hieronymianis, tum majoribus tum minoribus, passim signari, nos de eo cum Romano egimus* xxvii Julii

Raodinium martyrem apud Rhedones *nescio unde nobis eruerit Galesinius, ex quo ipsum se accepisse fatetur Ferrarius, qui* Rhaodinium *appellat; addens se* de eo nihil apud alios Martyrologiorum scriptores legisse, *quod & ego candide fateor, ut prorsus non capiam quid sibi velit Saussayus dum hoc die ita scribit:* Apud Redones in Armorica provincia, seu Britannia minori, natalis S. Radimii martyris, qui pro fidei defensione depugnans, insigni patientia & fortitudine confessionem suam præclarè confecit. *An ad* Rhaodinium *reduci possint quæ in duobus Hieronymianis parvis, sub* Riodomi *&* Riodani *confusionibus expressa sunt, haud facile dixero. Frustra equidem istius nominis Sanctum apud Armorico-Britannos diu quæsivi, quem alibi reperire nusquam poteram, ne quidem apud diligentissimum Sanctorum, præsertim Gallicorum, refossorem Castellanum. Natæ demum suspicio, alterum forte sub corrupto nomine latere, quem mihi alicunde panderet magna Alberti Sanctorum Britannorum collectio, ubi cum* Riotimum *reperissem, ipsumque Rhedonensem episcopum, ordine septimum, haud dubium mihi fuit quin ipsum tenerem* Raodimium *seu* Radimium: *ut sola quæstio supereesset, verène ut Sanctus coleretur, quemadmodum eum rotunde appellat Albertus. At dubium resolvit Castellanus, dum eum in suo Martyrologio universali pag.* 1001 *solo* venerabilis *titulo honorat, tametsi, inquit,* à Roberto Lingonensi & Sammarthanis Sancti appellatione decoretur. *Id cer-* F

A *certum eſt, in proprio Rhedonenſi, quod apud nos exſtat, anno* 1620 *excuſum, nullam prorſus fieri de* Riotiſmo, *multò minus de* Radimio *memoriam.*

SS. Martyrum, quorum numerus Deo eſt cognitus, qui diverſa tormentorum genera ſuſtinuerunt. Primo flagris per omne corpus carpebantur. Secundo ad beſtias trahebantur, adhibebantur leones, urſi, pardi & omne genus ferarum, & etiam tauri indomiti, & igne ſunt cruciati. Præparabantur hæc omnia adverſus cultores Dei. Tertio decapitati ſunt. *Ita Viola Sanctorum abſque ulla poſitione ſeu loco martyrii, ut quid velit, prorſus non queat intelligi, niſi hic obſcurè indicentur Martyres Thebaïdos ſub Decio de quibus hoc die agimus.*

S. Leubarii abbatis Semparienſis *memoriam dum ſeorſim recolit hoc die Ferrarius, & in eodem laterculo* SS. Urſum Caſtridocenſem & Leobarium Senaparienſem *ſubjungit, ignorantiam ſuam nimis quam apertè prodit, nam* Semparienſis & Senaparienſis *idem ipſe eſt* Leubarius *ſeu* Leobarius, *imo* Leobatius, *de quo hoc die cum S. Urſo agitur.*

B SS. Nazaria & Celſa *in Hieronymianis nonnullis memoratæ, nomina haud dubiè ſunt ex* Nazario & Celſo *per amanuenſium incuriam aut ignorantiam efformata.*

Conſcomani in Sicilia *reperitur in ſolo codice Epternacenſi, pro quo Richenovienſe legit* Coſconiani, *neutrum abſque majori notitia admittendum putamus.*

Titus, *pro* Theophilus in Phrygia, *error eſt in codice contracto reginæ Suecia: ceteros aliorum codicum prætereundos potius quam commemorandos cenſemus: ſic* Julia, Secunda & Januaria *in Corbejenſi ex die præcedenti perperam repetuntur.*

Himerii *alicujus præclariſſimi* antiſtitis (*epiſcopi an abbatis neſcitur*) *elogium, Viro ſancto dignißimum, concinnavit S. Apollinaris Sidonius lib.* 7 *cap.* 13, *quod ſcriptores nonnulli Trecenſes ſancto ſuo epiſcopo* Cameliano, *cujus nulla exſtat Vitæ hiſtoria, aptandum, ſed perperam, cenſuerunt, ut habes hoc die loco ſuo. Ceterum de* Himerio *iſto nulla uſquam, quod ſciamus, in Faſtis ſacris exſtat memoria, ut virum quantavis ſanctitate eximium, inter Sanctos collocare nobis integrum non ſit. Cum vero neque temporis ratio ſinat ipſum cum aliquo ſynonymo confundere, neque de loco aut die obitûs quidquam traditum noverimus, id reliquum cenſuimus, ut ſaltem aliqua tam inſignis antiſtitis memoria hîc notaretur, eo die quo aliàs cum S. Cameliano confuſum diximus.*

C

S. Philoſophus martyr Alexandrinus, *hactenus anonymus, ſive ſub alio nomine* Nicetas *ſeu* Victor, *deſumpta ab inſigni victoria appellatione, ad hunc diem in Actis noſtris remiſſus ex* 1 *Maii, is ipſe eſt qui inter Martyres Ægyptios hoc die prædicatur, ut qui* præciſam morſu linguam in blandientis impudiciſſimi ſcorti faciem exſpuerit: *de quo aliud non eſt quod hîc ſeorſim referamus.*

Galinardum *ſeu* Alinardum, *ex* abbate Divionenſi S. Benigni, archiepiſcopum Lugdunenſem, *à* XXVI *Aprilis, quo apud Ferrarium perperam memoratum invenerant, ad hunc diem, quo anno* 1052 *mortuus eſt, remiſerunt Majores noſtri. Ipſum inter* pios *mirè laudat Sauſſayus, ſed die ſequenti, tum in Martyrologio tum in Supplemento pag.* 1151 *&* 1152. *Verum neutro die Sanctis aut Beatis adſcriptum novimus. Vitam ejus edidit Mabillonius inter Acta SS. Ord. Benedictini tomo* 6 *parte* 2, *ubi* Halinardum *appellat, ſolo* venerabilis *titulo ipſum exornans.* D

Paulum & Helladium, *tamquam martyres, duriſſima ſupplicia propter fidei conſtantiam perpeſſos, hoc die anno ipſo* 252, *apud* Flaviam Lambrim *in Gallæcia Hiſpaniæ nobis obtrudit Tamayus, miranda Acta contexens, quorum* ecphraſis partim ex relatis Juliani archipresbyteri Toletani verbis deſumpta ſit, partim ex epigrammate Ms., quod in vetuſto codice Auli Hali invenitur. *Hos vero fontes, peſſimè olentes, jam toties cum ſtomacho reſpuimus, ut cramben eamdem denuo recoquere pigeat. Habes in Martyrologio Romano ad* XXVIII *Maii* Paulum & Helladium *qui cum Creſcente & Dioſcoride celebrantur.*

Quintinum Charlartium & Bernardum Oliverium *Societatis Jeſu ſacerdotes pluribus hoc die laudat Raiſſius in Auctario ad Natales SS. Belgii, ut viros plane apoſtolicos; de quibus hoc decerpſiſſe ſufficiat, quod ambo Victimæ caritatis, juvandis proximis non ſolum opes ac labores, ſed vitam quoque propriam conſecraverint: ambo Tornaci peſte ſublati anno* 1556, *atque ea cauſa conjuncti.* E

Saxonis epiſcopi & confeſſoris, & *quidem* in Britannia majori, *legitur in Bellino editionis Venetæ anni* 1498, *ſed craſſo errore, ubi notanda erat* Britannia minor, & *non* Saxon, *ſed* Samſon, *de quo hoc die agitur. Emendatior eſt altera Bellini editio anni* 1521.

Matthæum eremitam *in Martyrologium univerſale tranſtulit Caſtellanus ex Faſtis, ni fallor, Æthiopicis, à Jobo Ludolfo editis: nobis aliunde conſtare debet de talis eremitæ orthodoxia, ſanctitate & cultu.*

Guicardus *ſeu* Guichardus, *ex abbate Pontiniacenſi ſeculo* XII *archiepiſcopus Lugdunenſis*, Beatis *adſcribitur in Kalendario Ciſtercienſi ab Henriquez, & Bucelino, ſed prudentius à Chalemoto* memoriæ venerabilis *encomio ſolum decoratur, ubi inter alia aſſerit*, multa *ipſum* laude digna coram Deo & hominibus peregiſſe. B

Ægidium Villarienſem, *à Chalemoto die præcedenti ſignatum, inter Prætermiſſos ibidem collocavimus, quod & hîc facere cogimur, tametſi ab Henriquez & Bucelino* Beatis *etiam annumeretur.*

Manifeſtatio iconis Smolenicæ ſanctiſſimæ Dominæ noſtræ Deiparæ Odigitriæ * *ponitur in Menologio Slavo-Ruſſico, è Slavonica lingua Latinè reddito à prænobili ac generoſo Domino Joanne Gabriele barone de Sparwenfeld. Ædem ſacram ſub eodem nomine* Deiparæ Hodegetriæ *CPoli, pluribus illuſtrat Cangius CPolis Chriſtianæ lib.* 4, *à pag.* 88. * *Hodegetria*

Giſelbertus abbas Hemmerodenſis *importunè hoc die ſignatur à Menardo cum titulo* Beati: *melius Henriquez eum retulit* XVIII *Maii, quo die vide quæ in Prætermiſſis dicta ſunt.*

Sancta martyr rore Chione auri amicta (βλητέον) conſummatur, *teſte noſtro Supplemento ex Mss. Sirmondo-Chiffletianis: cui duo accinuntur verſiculi. Verum cum iſta Sancta aliunde nobis hactenus non innotuerit; ſatis eſſe duximus, illius hîc meminiſſe.*

Notkerum Labeonem *in Supplemento ad hunc diem, ut venerabilem S. Galli monachum ſuggeſſit Caſtellanus, quem Beatum à Murero appellari invenerit.*

A Commemoratio encæniorum templi ſanctiſſimæ Dei Genitricis Mariæ, *eſt in Menologio apud Caniſium. Locum determinant Menæa magna excuſa, addendo ἐν τοῖς Διαθηκείων; de quo Cangius CPolis Chriſtiana lib* 4, *pag.* 87.

Maria Veneta, *tertii Ordinis S. Dominici, relata hoc die ab Arturo in Gynæceo cum titulo* Beatæ, *eumdem ſervat apud Marcheſium in Diario, ſcriptores citantem qui de ipſa egerint, præſertim Razzium, quo ferme ductore, jam olim inquiſiverant Majores noſtri, utrum Venetiis in monaſterio Corporis Domini, ubi ſepulta fuit, aliqua exſtarent venerationis aut cultus monumenta. Ad quorum quæſita reſponſum invenio à R. P. Joanne Baptiſta Ectoreo, ibidem PP. Prædicatorum Priore,* 11 *Decembris anno* 1671, *non celebrari prorſus ullum de ipſa Officium, ullamve agi memoriam; nec imagines exponi, nec opem ejus implorari, nec patrata miracula, nec gratias per ipſius interceſſionem collatas ad ſua tempora recenſeri. Addit præterea, non ſolum non honorari Mariæ iſtius corpus, ſed & locum ignorari in quo tumulatum fuerit. Quæ* B *omnia ſatis oſtendunt, nullum ei locum in hoc opere concedi poſſe.*

Claram Siciliæ reginam, Neapoli *in S. Crucis cœnobio ſepultam, ut* Beatam *annuntiat Cajetanus in Martyrologio Siculo, quod citat & ſequitur hoc ipſo die Ferrarius eodemque utitur nomine; eo nempe quo, abdicata Sanciæ reginæ dignitate, appellari ipſa voluit, jam Clariſſis ſanctimonialibus adſcripta.* Sanciam *nihilominus, Roberti I relictam, ſignant Arturus in Martyrologio ſuo æque ac in Gynæceo, uti & Hueberus, inſigni prorſus elogio eam meritiſſimè ornantes, cui nihil deeſſe videtur præter Sanctorum honores, quos ei legitimè delatos fuiſſe, necdum invenio; ut in nupera Virorum illuſtrium Ordinis S. Franciſci collectione Flandrica, melius ab omni titulo abſtineatur*

C

Alexander Joannis *martyr in Ægypto*	*Titulo* Beati *donantur ab Arturo in Marllio Franciſcano.*
Petrus, Joannes *& alter* Petrus *martyres, Falezii in territorio Sagienſi*	
Jacobus Manfredus *confeſſor, in Italia*	
Antonius à Leoneſſa *conf., apud montem Oderiſium in Apulia*	
Franciſcus à Turribus *conf. Compluti in Hiſpania*	
Joannes Ruizius *conf., in Caſtella*	*Referuntur ab Huebero in Martyrologio Franciſcano qui & in his & in aliis titulo* Beati *abſtinet.*
Onuphrius de Senis, *Narniæ in Italia*	
Petrus de Placentia, *ex Ordine Capucinorum, in Africa*	
Franciſcus Halanus, *ex eodem Ordine, Dublini in Hibernia*	
Item plures alii Capucini, qui pro anno 1625 *enumerantur, ſanctitatis excellentia & miraculorum gloria inſignes*	
Robertus Siciliæ & Jeroſolymorum rex, *ut maritus Sanciæ & fautor Ordinis*	

Sanctimoniales multæ cœnobii Fiſcannenſis à Danis ſeu Normannis cæſæ *ſub littera S referuntur à Menardo in appendice altera Martyrologii ſui Benedictini, quæ & eodem modo locum habent in appendice Sauſſayi Sanctorum incertæ diei: at pluſculum auſus Arturus ipſas hoc die ſignavit in ſuo Gynæceo: nos certiora recepti cultus & feſti indicia præſtolabimur.* D

Monteſia, *ut filia* Monteſis, *de quo in Actis S. Sabigothonis & ſociorum, die præcedenti relatis, obiter agitur, inter Sanctas hoc die ponitur in citato jam non ſemel Arturi Gynæceo. Verum tali auctoritate à nobis non admittitur*

Anna virgo, eximiæ auctoritatis & puritatis, in pago Baſilienſi prope oppidum Columbarienſe *Beatis etiam ab Arturo adſcribitur.*

Pater, mater ac duo filii *habentur in Menæo Chifletiano; de quibus die craſtina* XXIX Julii.

Callinici ἐν Γάγγρᾳ *meminit Menæum Chiffletianum; de quo* XXIX Julii.

Beatrix Nazarethana, *de qua heſterno die in Prætermiſſis egimus, hîc in Florario Sanctorum Ms. refertur: jam notavimus, dicturos nos quid de ea cenſeamus* XXIX Julii.

Conſtantinus patriarcha CPolitanus *notatur in Menæo Chiffletii; de quo videbimus die* XXIX Julii. E

S. Anaſtaſii martyris Salonenſis tranſlatio *celebratur. De eo dicta ſunt aliqua dum ageretur de S. Domnio ſeu Domnino Salonitano epiſcopo & martyre ad* XI *Aprilis. Hic vero* Anaſtaſius *in Romano Martyrologio ſignatus eſt* XXI Auguſti.

S. Serapia *non hoc die ſed ſequenti referenda erat, aſt ibi & hîc remittitur ad* III Septembris.

Heliam abbatem Antinoi in Ægypto *nobis hoc die porrigit Ferrarius in Catalogo generali, ductorem aſſignans Caniſium, in cujus Martyrologii editionibus an.* 1573 *&* 1599 *de* Helia *altum ſilentium. Rectius adducit Petrum in Catalogo ubi* Helias *refertur lib.* 8 *cap.* 64 *ſed pro die* XI *Septembris. Nihil reperit Caſtellanus quo ſatis tutò Sanctis annumeretur: ſiquid nobis innoteſcat, quo ei cultus aſſeri poſſit, de eo agemus dicta die* XI Septembris.

Dorymedon quidam ex Synnadis, qui martyrium conſummarit cum S. Trophimo, *occurrit inter elogia de S. Acatio martyre; ut videre eſt apud nos hac die* XXVIII *Julii, quâ ipſum damus: ubi & hunc* Dorymedontem *non diſtinguendum cenſuimus ab illo, qui ſignatur in Martyrologio Romano ad diem* XIX *Septembris, quamquam utriuſque tempora, prout ibidem notamus, non conveniant. Sed ea, quæ ex incidenti ibi dicimus, dicturi ſumus ex profeſſo quæ de ipſo invenire poterimus, ad diem* XIX Septembris. F

Arduinum *Angligenam, non in Anglia ſed Ceperani in Campania coli diximus in Prætermiſſis ad* XVIII *hujus menſis, remiſimuſque cum Wilſono & Ferrario ad* XXV *Octobris. Dubium interim aliunde ſubortum eſt ex hiſtoria aliqua ab Antonio Vitaliano Urbini* 1645 *edita, utrum ad hunc diem non ſpectaret: quo circa Romam recurrimus, ut certiorem inde notitiam obtineremus. Ea vero cum necdum ad manum ſit, cogimur & hîc rem differre quo eam pridem diſtulimus; nempe ad* XXV Octobris.

S. Venera virgo & martyr Locrenſis, ſacris litteris erudita, *quæ* Euangelium per loca finitima prædicavit, *ac ſub duobus præfectis cruciata, demum ſub* Aſclepio præfecto gladio percuſſa martyrium conſummavit V Kal. Auguſti, *hoc die notatur apud Ferrarium in Catalogo Sanctorum Italiæ* ex lect. eccleſ. Hieracen. *Vita anno* 1643 *edita eſt Neapoli ſub nomine S.* Venerandæ, *quæ* vulgo dicta Venera, & à Græcis

A Græcis ἁγία Παρασκευὴ, S. Paraſceue, nata Hieracii in Calabria in regno Neapolitano, virgo & martyr, ac prædicatrix euangelica, contemporanea SS. Apoſtolorum, *auctore* R. P. Fratre Simone à Spiritu ſancto Carmelita excalceato. *Vitam quoque ſub iiſdem nominibus Sanctæ propriis Italicè anno* 1645 *Panormi in lucem dedit D. Franciſcus Gravina de Cruyllas; ex Breviario quodam* antiquiſſimo, *ut dicit pag.* 221, Siculo *amplificatam: ſed utraque iſta Vita rapſodiam potius nugatoriam & fabuloſam, quam hiſtoriam ullo modo tolerabilem exhibet. Vita inſuper libello Italo-Græco Venetiis anno eodem* 1645 *excuſa prodit, auctore Pantaleone Caſano Chienſi. Habemus item duplex martyrium Ms., alterum quidem ex codice Ambroſiano f. N.* 112; *alterum verò ex cod. Vaticano* 1190: S. Veneranda *etiam ſignatur* XXVI *hujus menſis in Sanctuario Capuano typis edito,* D *pag.* 524, *tamquam* apud Galliam paſſa ſub Aſclepio præſide, *quæ fuerit* filia Agathonis & Politiæ, *cum martyrio, quod coincidit cum eo, quod habet Petrus de Natalibus lib.* 10, *cap.* 61; *qui citatur in notationibus ad Martyrologium Romanum die* XIV *Novembris, quo* S. Veneranda *ibi refertur. Interim longè intricatiſſima ac fabuloſiſſima ſunt, quæ iſti Sanctæ attribuuntur, ſuo præbiturâ tempore ampliſſimam exercendæ criſeos, qua ſummopere indigent, materiem; ſive Sanctam ipſam (unicamne an plures?) ſive vitæ inſtitutum; ſive peragrata loca; ſive tempus ac modum, & reliqua martyrii adjuncta; ſive Acta Græca, Latina & Italica conſideres. Nos proprium ad hoc locum eſſe arbitramur, quo* S. Veneranda *inſcribitur Martyrologio Romano* XIV Novembris.

DE SANCTIS MARTYRIBUS MEDIOLANENSIBUS

B # NAZARIO ET CELSO, E

ET DE SYNONYMIS EBREDUNENSIBUS FORTE ALIIS.

J. P.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§ I. Cultus Mediolanenſium Martyrum apud Latinos & Græcos; elogia.

SUB NERONE. U*Rbs Mediolanenſis, eximiis, quibus nobilitatur, ornamentis toto orbe celeberrima, ducatûs ſibi ſynonymi primaria, atque Inſubriæ totius caput, peculiari quodam ac meritiſſimo jure gloriari poteſt ſuis hiſce ſanctis Martyribus, apud Latinos pariter ac apud Græcos notiſſimis. E latinis Faſtis illos memorant apographa Hieronymiana apud Florentinium die* XIX *Junii his verbis:* In Med. natalis ſanctorum Nazari, Gervaſi, Protaſi, & Celſi pueri. *Et hoc die* XXVIII *Julii ſic habent:* In Italia civitate Mediolani, ſanctorum Gervaſi & Protaſi, Nazari & Celſi pueri. *Die autem* XXX *Octobris ita annuntiant:* In Antiochia Januarii, Marciani, Nazari, Gervaſi & Protaſi & Celſi pueri. *Ne annuntiationum filum interrumpamus, quæ hoc loco obſervanda forent, tantiſper differimus. Romanum parvum dicto die* XIX *Junii tradit iſta:* Mediolani Gervaſii & Protaſii. Et commemoratio Nazarii & Celſi. *Præmiſerat die* XII *ejuſdem menſis:* Mediolani, Nazarii & Celſi, quorum inventio 11 Id. Junii; martyrium V. Kal. Auguſti.

Memoria eorum apud Latinos

C

2 *In Adone ad eumdem* XII *Junii hæc leguntur:* Mediolani, natale ſanctorum martyrum Nazarii, & Celſi pueri. *Quo etiam die ejuſdem Adonis elogium, mox à nobis recitandum, Uſuardus ſic contraxit:* Mediolani, natalis beati Nazarii martyris, quem Anolinus ſub rabie perſecutionis, quæ per Neronem excitata eſt, diu maceratum & afflictum in carcere, cum quo ſanctiſſimum puerum Celſum, quem idem ipſe nutrierat, gladio feriri juſſit. Horum corpora, ut ſcribit S. Paulinus, cum uſque ad tempora Honorii & Arcadii imperatorum latuiſſent, beatus Ambroſius Domino revelante reperit. *Quanam ergo veritatis ſpecie neotericus Legendiſta Gallicus in collectione hiſtorica noſtrorum Sanctorum ad diem* XXVIII *hujus tamquam ex tripode pronuntiat, quod* Uſuardus . . ad XII Junii *non* fecerit mentionem de S. Celſo; ſed det alios ipſi ſocios, qui videri poſſint ad iſtum diem, & quorum renovet memoriam ad XXVIII Julii, jungendo ibidem S. Celſum? *Nam Uſuardus noſter diſertiſſimè, ut vidimus, ad* XII *Junii exprimit* S. Celſum: *die autem* XXVIII *Julii non meminit de ipſo, nedum de ſociis: quamquam ejus & S. Nazarii commemorationem in ora codicis Pratenſis apponi, inter Auctaria ibidem invenies; de qua re vide etiam obſervationes ad iſtum diem; ubi leges, codices quidem nonnullos tunc* Nazarium & Celſum *repetere;* verum hanc eorumdem Sanctorum repetitionem longè abeſſe ab Uſuardina ſimplicitate. *Perperam etiam dicit idem Legendiſta, quod Uſuardus ad* XII *Junii det alios ipſi Sancto Nazario ſocios; nam ſocii non ſunt* Baſilides, Cirinus & Nabor, *quos tunc apud ipſum legimus: tum quia ponuntur ſub alia annuntiatione; tum quia, uti dicitur in obſervationibus,* ex vitioſa lectione Uſuardus *iſtos* Martyres Romanos Mediolanum transfert. *Acta noſtra ad eumdem diem tu conſule. Annuntiatio Romani Martyrologii Uſuardinâ contractior, & obvia eſt. Alias item recentes præterimus. Notum eſt Wandelberti hemiſtichium, quod hoc die panxit:*

in antiquis Faſtis ſacris ac Martyrologio Romano.

Quintam Nazarius cum Celſo poſſidet.

3 *Ratio nunc habenda elogiorum; quorum illud eſt præcipuum, quod citatus Ado ex Actis delibavit, atque his verbis expreſſit:* Beati Nazarii pater *Datur elogium*

AUCTORE J. P.

pater Africanus ; mater verò Perpetua , à beato Petro apostolo baptizati : ipse vero S. Nazarius à S. Clemente instructus & baptizatus est. Quem Anolinus sub rabie persecutionis , quæ per Neronem excitata est , diu maceratum & afflictum in carcere , & cum eo beatissimum Celsum puerum * , quem idem ipse nutrierat , gladio feriri jussit. Quorum corpora Christiani furati , quinto Kalendas Augusti sepelierunt foris portam , quæ dicitur Romana , in propriis hortis. Revelabant * autem se beatissimi Martyres cuidam Ceratio nomine , cui uxor Fortunata , & per visum monuerant, se occultari propter rabiem persecutionis, quam Nero impius excitaverat. Latuerunt verò usque ad tempora Honorii & Arcadii imperatorum

* *Notkerus* cum beatissimo *&c.*

* *Notkerus* revelaverunt

4 Quos beatus Ambrosius , Domino revelante , reperit. Patefacto autem sepulcro , in quo jacebat corpus S. Nazarii (qui quando passus fuerit , ut scribit S. Paulinus , usque tunc temporis ignorabatur) viderunt sanguinem Martyris ita recentem , qui præsentes erant , quasi eodem die fuisset effusus. Caput etiam ipsius , quod ab impiis fuerat abscisum , ita integrum atque incorruptum , cum capillis capitis & barba , ut videretur eo tempore , quo levabatur , lotum atque in sepulcro compositum. Etiam odore tanto repleti sunt , ut omnium aromatum vinceret suavitatem. Quo levato , & lectică compósito , statim ad sanctum Celsum martyrem , qui in eodem horto positus erat , ad orationem sanctus episcopus perrexit , & * transtulit ad basilicam Apostolorum , quæ est in Romana. Inventi autem & translati sunt pridie Idus Junii : festivitas verò agitur de martyrio , quinto Kal. Augusti. Commemoratio etiam * eorum publica & celebris in die SS. Gervasii & Protasii à fidelibus populis frequentatur , & venerabiliter excolitur.

ex Adone ;

B

* *Notk. addit* utrumque

* *Notk.* tamen

cum notitia , cur Sancti diversis diebus colantur.

§ Hactenus Adonis textus ; quem integrum proferre visum est , tum ut generalis quædam idea Actorum , prout ea vulgo circumferuntur , lectori suggeratur , sequentibus paragraphis subservitura ; tum ut inventionis ac translationis ; de quibus mox pluribus , prævia quædam detur notitia ; tum denique ut hinc elucescat ratio , cur diversis diebus nostri Sancti apud Latinos colantur ; nempe XXVIII *Julii , quo eorum corpora sepulta fuisse traduntur ;* XII *Junii , quo inventa & translata ; & rursum* XXVIII *Julii , quo festivitas agitur , & juxta superiorem Romani parvi annuntiationem , dies etiam martyrii : ac denique publica ac celebris eorum commemoratio occasione SS. Gervasii & Protasii , die* XIX *Junii , quasi sociorum , sicut addit Notkerus Adoniani elogii descriptor , synchronôn : id quod postmodum discutietur. Leviora quædam ex iis , quæ aliter habet textus Notkeri , notavimus ad marginem textus Adoniani. Cur verò in annuntiatione ex apographis Hieronymianis apud Florentinium* SS. Nazarius & Celsus *die* XXX *Octobris , & quidem* Antiochiæ *signentur , nos omnino latet ; & cum eodem Florentinio in notis suspicamur* , ne post MARCIANUM & ante NAZARIUM , MEDIOLANI vox desideretur ; vel pro voce MARCIANI , restituenda sit alia MEDIOLANI. *Sed tunc supersest etiamnum difficultas circa diem* XXX *Octobris ; cum apud Græcos colantur die* XIV *ejusdem mensis ; uti planum fiet ex sequentibus.*

C

Veneratio eorum publica apud Græcos ,

6 *Tunc enim* Nazarii , Gervasii , Protasii , Celsii *nomina inscribuntur Horologio Græco anni* 1607 ; *sed in Horologio anni* 1601 Nazarius M. *solus ponitur. Menologium ex interpretatione Sirleti à Canisio vulgatum , his verbis utitur :* Natalis sanctorum martyrum Nazarii , Gervasii , Prothasii , & ceteri * sub Nerone imperatore in urbe Roma post consummationem sanctorum Apostolorum Petri & Pauli , martyrii certamen subierunt *&c. Ast in Kalendario apud Genebrardum , Menologio Græcorum Basilii imperatoris apud Ughellum tom.* 10 *novissimæ editionis , inter anecdota ab Ughello edita col.* 275 , *ac Menais magnis Græcorum excusis quatuor dicti Martyres simul conjunguntur ; quæ Menæa hos ipsis aptant versiculos :*

Τὸν Ναζάριον καὶ συνάθλας τρεῖς ἅμα
Θεῷ προσῆξε Ναζαρηνῷ τὸ ξίφος.
Σὺν τρισὶ Ναζαρίῳ τριάδι δεκάτην τε τέτρτην.
Simul Nazarium cum tribus sodalibus
Conjunxit ensis Nazareno cum Deo.
Nazarius decimâ & quartâ tribus additur ense.

Patet allusio in vocibus Nazario *&* Nazareno , *cujusmodi allusiones in eisdem Menais non magno cum lepore pluries recurrunt.*

D

* *forte* Celsi , qui

7 Si quis autem videre desiderat Officium sacrum , quo ibidem Sancti honorantur ; Joannes Petrus Puricellus historicæ suæ Dissertationi Nazarianæ , anno 1656 *Mediolani editæ , illud inseruit cap.* 81 , *ex communicatione , versione Latina atque observationibus nostri Simonis Wagnereckii sibi suppeditatum. Quæ in canone , per Josephum condito ibi dicuntur de reliquiis , infrà dabuntur ; quod habetur ode nona:* Ecclesia universa hodie , Sancti , benedictione quadam perfunditur , hanc solemnitatem vestram celebrando , *satis clarè significat , publicam eorum venerationem die* XIV *Octobris tum honorificè celebrem, tum longè latèque extensam fuisse per universam ecclesiam Orientalem ; id quod confirmabitur postea ex ade sacra in honorem* S. Nazarii *CPoli restaurata , ac reliquiis eò delatis.*

& Officium sacrum ,

E

8 Elogia de nostris Martyribus duo patissimum typis edita , & ex Græco in Latinum conversa circumferuntur ; ambo , ut candidè loquamur , parvi valoris : neque enim majoris esse possunt , quam sint ipsa Acta , è quibus contracta fuere. Et alterum quidem habetur in Menæis magnis excusis loco superius assignato ; alterum in Menologio seu Synaxario Basiliano , jam memorato ; utrumque latinitate donatum , quia legi potest , hoc quidem apud Ughellum ; illud apud Puricellum locis citatis ; & quia puncta quædam in decursu hujus Commentarii ex illis elogiis erunt excerpenda , occasione tum variorum attributorum , quæ Sanctis nostris imputantur , tum ipsorum Actorum , quæ suo loco ad trutinam revocare conabimur ; ideo operæ pretium non duximus elogia ista huc transcribere. Transeamus itaque ad alia , proposito nobis instituto magis accommodata ; atque iis , quæ de cultu hactenus collegimus , ejusdem in Oriente & Occidente propagationem superaddamus.

nec non elogia ; quæ tamen hic non dantur.

F

§ II. Inventio ac translatio à quo scriptæ ; quo anno , die ac mense factæ.

Auctoris fides , munia , distinctio à synonymo Nolano.

INter omnia , quæ circa nostros sanctos Martyres transmissa ad posteros fuere , antiquitatis monumentis , palmarem meretur laudem inventionis sanctorum corporum , nec non translationis historia ; extracta ex Paulino , qui Vitam S. Ambrosii circa annum 411 *litteris mandabat ; quique nar-*

A *narrat ea, quæ viderat ipſemet; præſens utique, ſpectator, teſtis & admirator rerum, quas narrat. Baronius Vitæ S. Ambroſii à ſe collectæ (quæ habetur ante opera iſtius ſancti Doctoris anno 1616 Coloniæ Agrippinæ excuſa) ſubjungit Vitam, auctore iſto Paulino conſcriptam; ac prius de ipſo nonnulla præfatur, quæ compendio contrahimus. Diverſum enim fuiſſe ab homonymo Nolano epiſcopo, probat Baronius ex utriuſque ſtylo ac tempore contra nonnullos, qui eumdem fuiſſe exiſtimarunt. Inter illos nobis videtur exſtitiſſe Uſuardus ad* XII *Junii, dicens in ſua de noſtris Sanctis annuntiatione:* Horum corpora, ut ſcribit ſanctus Paulinus *&c. Quod ad vitæ inſtitutum pertinet;* Fuiſſe *Paulinum noſtrum* clericum eccleſiæ Mediolanenſis, inferioris ordinis, ſubjectumque Caſto diacono; eumdemque Ambroſii in ſacris ſcriptionibus amanuenſem, uſque ad ejuſdem obitum, *ex Ambroſii Vita, quam idem ipſe Paulinus ſcripſit, ibidem notata reperies; factumque poſtmodum presbyterum, ex S. Iſidoro de Viris illuſtribus ſeu ſcriptoribus eccleſiaſticis cap.* 4; *non verò vitæ inſtituto epiſcopum, ut ex errore in quibuſdam inſcribi codicibus, obſervat ibidem Baronius; ubi plura habentur de Paulinis ſynonymis.*

B *Laudatiſſimus itaque ille auctor in Vita iſta, tum alibi unà cum operibus Ambroſianis, tum apud Surium ad diem* IV *Aprilis edita, rem geſtam ita exponit, de ultimis vitæ S. Ambroſii annis agens:* Nec diu clementiſſimæ memoriæ Theodoſius imperator, ſuſceptis filiis in Eccleſia, & traditis ſacerdoti, in hac luce fuit. Poſt cujus obitum fere triennium ſupervixit *S. Ambroſius.*

Inventionis ac tranſlationis hiſtoria

10 Quo in tempore S. Nazarii martyris corpus, quod erat in horto poſitum extra civitatem, levatum, ad baſilicam Apoſtolorum, quæ eſt Romana, tranſtulit. Vidimus autem in ſepulcro, quo jacebat corpus Martyris (qui quando ſit paſſus, uſque in hodiernum diem ſcire non poſſumus) ſanguinem Martyris ita recentem, quaſi eodem die fuiſſet effuſus. Caput etiam ita integrum atque incorruptum cum capillis capitis atque barba, ut nobis videretur eodem tempore, quo levabatur, lotum atque compoſitum in ſepulcro. Et quid mirum? quandoquidem Dominus hoc in Euangelio antè promiſit, quod capillus de capite eorum non periret. Etiam odore tanto repleti ſumus, ut omnium aromatum vinceret ſuavitatem. Levato corpore Martyris, & in lectica compoſito, ſtatim ad S. Celſum martyrem, qui in eodem horto poſitus eſt, cum ſancto ſacerdote ad orationem perreximus. Numquam tamen illum antea oraſſe eodem loco compertum.

C

ex ipſo hîc datur.

11 Sed hoc erat ſignum revelati Martyris, ſi ſanctus ſacerdos ad locum, ad quem numquam antea fuerat oratum, îſſet. Cognovimus tamen à cuſtodibus loci ipſius, quod à parentibus, illis traditum ſit, non diſcedere de loco illo per omnem generationem & progeniem ſuorum, eo quod theſauri magni in eodem loco poſiti eſſent. Et verè magni theſauri, quos non ærugo neque tinea exterminat, neque fures effodiunt, & furantur: quia cuſtos eorum Chriſtus eſt, & locus eorum aula cæleſtis: quibus vivere Chriſtus fuit, & mori lucrum. Tranſlato itaque corpore Martyris ad baſilicam Apoſtolorum, ubi pridem ſanctorum Apoſtolorum reliquiæ ſumma omnium devotione poſitæ fuerant, cum tractaret epiſcopus, quidam de populo repletus ſpiritu immundo clamare cœpit, ſe torqueri ab Ambroſio. At ille converſus ad eum ait: Obmuteſce diabole, quia non te torquet Ambroſius, ſed fides San-

ctorum, & invidia tua: quoniam illò vides aſcendere homines, unde tu dejectus es; nam Ambroſius neſcit inflari. Quo dicto, ille, qui clamabat, obmutuit, proſtratuſque in terram eſt, nec amplius vocem, quâ obſtrepere poſſet, emiſit. *Ita Paulinus:* AUCTORE J. P.

Quo anno inventio ac tranſlatio iſta

12 *Cujus narratio à nobis elucidanda eſt, nonnullis quæſtionibus, quæ ex ea proponi queunt, faciendo ſatis. Quæres itaque* 1. *Quo anno inventio iſta ac tranſlatio contigerint? Reſpondeo, conſtare quidem ex verbis Paulini, ea contigiſſe poſt mortem Theodoſii magni; verùm quo determinatè anno contigerint, indictum is reliquit, atque adeo videndum nobis ſupereſt, an aliunde individua rei geſtæ temporis ratio elici poſſit. Theodoſius imperator, de quo hîc agitur, è vita exceſſit die* VII *Januarii anno Chriſti* 395 (*de quare videri poteſt Tillemontius Hiſtoriæ imperatorum tom.* 5, *artic.* 84, *& nota* 58 *in Theodoſium*) *ſanctus verò Ambroſius communiter obiiſſe ponitur die* IV *Aprilis anno* 397, *prout videre eſt apud Baronium ad iſtum annum, & Tillemontium Monument. eccleſ. tomo* 10, *articulo* 79: *& ſic præſens factum juxta dicenda mox de ejuſdem die, innectendum eſſet anno Chriſti* 395 *vel* 396. *Baronius in Vita S. Ambroſii à ſe collecta*, paullo poſt Theodoſii obitum *illud accidiſſe cenſet, anno videlicet* 395; *ſed hic annus è verbis Paulini extundi non poteſt, ac proin ſupponi potius, quam poni eum cenſemus.*

E

acciderint inquiritur,

13 *Sigebertus in Chronico ad an.* 397, Corpora, *inquit*, Nazarii & Celſi martyrum Mediolani ab Ambroſio reperta & levata ſunt: *quæ ratio temporis ſtare non poteſt juxta dicta, ſi inventio ac levatio iſta contigerit poſt diem* IV *Aprilis illius anni; quod paullo poſt diſcutietur. Stare autem poteſt, ſi quis cum noſtro Henſchenio in Exercitatione ſingulari de anno & die mortis S. Ambroſii, ad tom.* 1 *Aprilis, pag.* XXXVIII, *ſtatuat, quod Præſul iſte obierit anno Chriſti* 398, *die* XVII *Aprilis, prout ibidem pluribus probatum lector inveniet; diſſentiente Godefrido Hermant in elucidationibus ad Vitam S. Ambroſii, quam Gallicè edidit anno* 1679, *pag.* 24. *Sed hanc recudere ac dirimere controverſiam non eſt hujus loci, quæ propriè ſpectat ad diem* VII *Decembris, quo agendum erit ex profeſſo de iſta re, quando S. Ambroſius habetur inſcriptus Martyrologio Romano. Dicamus itaque nos cum Paulino, illa poſt mortem Theodoſii magni, & ultimo S. Ambroſii vitæ triennio contigiſſe.*

F

correcto nonnullorum errore.

14 *Ex his planum fit, quam ſint inepta & falſa, quæ Martyrium* SS. Nazarii *&c. ſub nomine Metaphraſtis ad diem* XIX *Junii à Surio vulgatum, nugatoriè atque imperitè fabulatur:* In eos (*Nazarium, Gervaſium, Protaſium ac Celſum intelligit*) cum magnus incidiſſet Theodoſius (tunc enim agebat Mediolani, adverſus tyrannum Maximum, inquam, decertans) cum accepiſſet partes ſacrarum harum reliquiarum, pro quibuſlibet ſpoliis aut manubiis, aut potius pro quibuſlibet armis & munimentis, in urbem detulit regiam; iis, quæ ipſe vidit, miraculis confirmatus, & adverſus Scythas, ſocios inexpugnabiles aſſecutus Martyres. *Quot verba, tot apertiſſimæ falſitates. Hinc etiam erroris manifeſti convincitur auctor Martyrii qualiſqualis apud Mombritium tomo* 2, *dicens ſic*; Deus .. revelavit eorum corpora ... imperante ... Theodoſio imperatore; *ubi is unà & S. Ambroſius* accedentes ad locum *&c. Atque hæc quidem ad primam quæſtionem, quo nempe anno inventio ac tranſlatio*

AUCTORE J. P. *Differitur*

corporum acciderit ; nunc ad aliam perveniamus.

15 *Quæres igitur* 2. *Cuinam diei aptandum ſit hoc factum , & cuinam menſi ? Difficilis ad hoc reſponſio ; neque enim ſatis ſolidi quidquam in promptu eſt , quo iſta quæſtio decidatur. Rem nihilominus expendere quid vetat ? Romanum parvum , ſicut ſuprà vidimus , inventionem aptat* II Idus Junii , *ſeu* XII *ejuſdem menſis , conſonante Adonis elogio. Martyrologium Romanum moderanum , ad diem* X *Maii , diſertis verbis inventionem noſtram iſti diei affigit ; pro qua Baronius tunc in ſuis notationibus citat* tabulas eccleſiæ Mediolanenſis. *Sed alium ſapientiſſimi Cardinalis locum non ſatis cum iſto combino : etenim in notationibus ad hodiernum diem* XXVIII *Julii dicit , quod* nonnulli *noſtros Martyres ſignent* ad pridie Idus Junii : qua ſanè die , *inquit* , inventatum reliquiarum per S. Ambroſium ſolemnis dies celebrabatur. *Apud nos in Prætermiſſis ad dictum diem* X *Maii refertur , quod iſta inventio* ſolenni officio celebretur apud Mediolanenſes.

quo die ac menſe : B

16 *Quod ſi ſapientiſſimum Cardinalem conciliare ſecùm coneris , dicendo quod priore loco agat de cultu inventionis ſolo apud Mediolanenſes, quorum tabulas citat ; ſecundo autem, de cultu inventionis , qui fuerit ſignatus in aliis locis ; reponimus , ne vel ſic quidem nobis apparere , quomodo iſta ſatis rectè ſubſiſtant : nam Uſuardus nihil notat die* X *Maii ; Uſuardus , inquam , genuinus, cujus Martyrologium à nobis editum eſt : quamquam Molani ſecunda editio tunc inter adjecta ponat :* Mediolani , tranſlatio corporis beati Nazarii , ad baſilicam Apoſtolorum ; *quæ verba dum tamquam Uſuardina profert Puricellus cap.* 48 , *ſatis prodit , ſe vel ea tranſcripſiſſe ex Molano , vel ex alio exemplari auctо ſeu interpolato , Uſuardum parum ab adjectis ad Uſuardum auctariis non diſtinguens. Idem auctor agens ibidem de die ac menſe , quibus potiſſimùm* S. Nazarii *corpus ſit inventum ac tranſlatum ; dicit eam celebritatem ab eccleſia Mediolanenſi uſque in præſens recoli die* X *Maii. Atque iſta tranſlatio notatur iſto die in Mediolanenſi Miſſali Ambroſiano , quod typis editum fuit anno* 1522.

qui determinari non poſſunt ex hodierno apud Mediolanenſes cultu , C

17 *Sed non quæritur hîc quidnam hodiedum fiat , ſed quid antiquiſſimis retro ſeculis factum fuerit apud Mediolanenſes circa diem ac menſem hîc controverſos ; unde ſufficiens præbeatur argumentum , quod die* X *Maii tunc temporis iſta inventio vel tranſlatio celebrata apud Mediolanenſes ſit, ac proin quod iſto die illa à S. Ambroſio ſit peracta. Sed contrà, tantum abeſt, ut ex antiquitate probari queat , quod ea tunc ſit peracta , ut non ſine fundamento ſuſpicemur , tunc omnino peractam non eſſe : nam apud Mabillonium Muſei ſui Italici tom.* 1 , *pag.* 107 *memoratur ex bibliotheca Ambroſiana unus* ex antiquioribus *iſtius ritus* codicibus , *qui inſcribitur* Antiphonarium de univerſis feſtivitatibus anni circuli Mediolanenſis eccleſiæ ; *cui codici Tillemontius Monum. eccl. tom.* 2 , *pag.* 85 *ſub finem collectionis hiſtoricæ de Sanctis noſtris , poſt Mabillonium pag.* 109 , *ætatem* 500 *ut minus annorum tribuit ; memoratur , inquam , ibi iſte codex , in cujus contextu , qui ſubditur , nullus de agitata hîc inventione aut tranſlatione apex invenitur menſe , nedum die* X *Maii , menſe Junio nullus ; nullus item menſe Julio , niſi quod tunc dumtaxat ponatur die* XXVIII Nazari & Celſi. *Sed ſilentium iſtius codicis probat nimium, ſicut infrà dicemus , acproinde nihil.*

18 *Itaque quoniam cultus ille , qui nunc agitur apud Mediolanenſes die* X *Maii , nullo antiquitatis ſufficientis teſtimonio nobis probatur , quod olim iſto die celebratus ibidem fuerit , nos certè non concipimus , quo pacto ex hodierno iſto cultu inferri legitimè queat primæva ac vera inventio ac tranſlatio , quaſi die* X *Maii per S. Ambroſium facta ſint ; quæ cum adeo antiquæ ſint , accommodato tantæ antiquitati documento probari deberent. Nos interim Romani parvi & Adonis teſtimoniis ſubnixi putamus inventionem iſtam ac tranſlationem veré à S. Ambroſio factas eſſe die* XII *Junii ; præſertim quia Romanum parvum diſertiſſimè condiſtinguit diem inventionis à die martyrii. Accedit eò , quod in Martyrologio apud Puricellum ,* conſcripto , *ſicut ipſe dicit ,* ſatis antiquo charactere , ſecundo Idus Junii legatur : " Mediolano „ feſtivitas Nazarii & Celſi martyrum ; quando „ iidem beati Martyres à B. Ambroſio inventi ſunt „ & tranſlati „ *Puricellus quidem fateri cogitur , quod iſta inventio ac tranſlatio die* XII *Junii quotannis ab Eccleſia Romana fuerit celebrata : ſed non admittit propterea , quod illa cenſuerit , hanc tunc à S. Ambroſio peractam fuiſſe ; & dicit , erraſſe Adonem. Sed cur , amabo , erravit Ado ; cur erravit Romanum parvum ; cur tranſlationi aſſignat diem* XII *Junii ; ſi illam tunc factam ſuiſſe non credidit ? Imo verò cur potius eam tunc factam non credidit , quia tunc illam ſignavit ? Cur denique Eccleſia Romana inventionem ac tranſlationem hanc olim celebravit die* XII *Junii ; ſi illæ tunc non ſint facta ?* D

quaſi inventio 10 Maii *facta ſit :*

quæ probabilius contigit die 12 *Junii.*

19 Aliam , *inquit Puricellus* , ob cauſam , quæ ſibi ſatis congrua & commoda videretur ; ſicut etiam eccleſiæ noſtræ , *uti addit* , Ambroſianæ quandoque placuit ac placet , ut alicujus Sancti celebritas è proprio ſui die transferatur in alienum. *Ita ille, ut hiſce tricis ſe expediat , obtrudens id quod eſt in quæſtione , ac veritus ne ex diſſonantia Romani parvi ſeu antiqui cum moderno, errorem Eccleſiæ imputaret. At quid piaculi admiſiſſet , ſi dixiſſet , verum inventionis ac tranſlationis diem notari in Romano parvo ; quem Martyrologii Romani moderni reformatores fortè mutaverint in diem* X *Maii ; quia in eo voluerint ſe conformare Mediolanenſibus ; apud quos ea nunc agitur. Certè in verbis Baronii ſupra citatis habemus univerſaliter & abſque ulla ad eccleſiam Romanam reſtrictione , quod die* XII *Junii* inventarum reliquiarum per S. Ambroſium ſolemnis dies celebraretur. *Argumentum autem quod deſumere placuit Puricello ex eo , quod* alicujus Sancti celebritas *&c. nobis favet hîc , & contra ipſum pugnat. Dicit quidem quod* decimus Maii dies eidem celebritati ab eccleſia Mediolanenſi ex antiquiſſima jugique traditione deſtinatus *fuerit ; ſed traditio talis merè tantum ab ipſo aſſeritur , non probatur. Et mirum certè eſſet , ſi auctor Romani parvi & Ado vel diem à vero ac genuino diverſum poſuiſſent , vel verum ignoraſſent. Antiqua , uti ſupra vocabatur , Antiphona ſuo ſilentio æque obeſt Puricello quam nobis : imo verò nimium probat : nam quia nullum inventionis ac tranſlationis diem illa ſignat , ſequeretur inde , nullum fuiſſe. Sed cum hoc argumentum ſit negativum ; Romani autem parvi & Adonis pro noſtra ſententia ſit poſitivum , putamus , longè probabilius eſſe , quod contigerint die* XII *Junii ; donec eruditi Mediolanenſes ex idoneis documentis melius nos inſtruant.* E F

§ III.

A

§ III. Reſpondetur ad varias alias quæſtiones circa tranſlationem corporum propoſitas.

Duabus antecedentibus quæſtionibus alia non-nulla ſuperaddi poſſunt, circa varia, quæ SS. Nazarii *ac* Celſi *corporum tranſlationem ſpectant. Quæres igitur* 3. *An ambo iſta corpora à S. Ambroſio ad baſilicam Apoſtolorum tranſlata ſint, an ſolus dumtaxat corpus* S. Nazarii ? *Reſpondeo, non inepte aut abs re hoc quæri; præbitâ propoſitæ quæſtionis ansâ ex verbis Paulini, cetera ſatis clarè, hîc verò ambiguè & obſcurè ſuam mentem enuntiantis: expoſita quippe utriuſque Martyris inventione, ſubindicat quam breviſſimè, tranſlationem fuiſſe ſubſecutam, dicens:* Tranſlato itaque corpore Martyris ad baſilicam Apoſtolorum; *an* corpore *unius, & cujus, an utriuſque Martyris ? Utriuſque juxta Baronium in Vita S. Ambroſii à ſe collecta, ubi illud affirmat: Puricellus autem cap.* 154 *id negat, qui ſolum* Nazarii *corpus eò vult tranſlatum: id quod ibi quidem obiter dumtaxat aſſerit, pluribus hoc antea conatus probare cap.* 48; *ubi textum Paulini cenſet ſibi favere; adſtipulante, uti vult, eccleſia Mediolanenſi, quæ tranſlationem ſolius* Nazarii *quotannis celebret, nulla facta mentione tranſlati* S. Celſi, *quem, ſicut addit, expreſsè excludit etiam in tertia lectione matutina.*

non fuiſſe tranſlatum

B

21 *Accedit eò, quod baſilicæ Nazarianæ, prout pergit Puricellus, præpoſiti & canonicorum collegium numquam* S. Celſi *corpus inter ſuæ baſilicæ reliquias numerarit, nec ipſum tamquam proprium & inquilinum Sanctum coluerit; qualem vice verſa eum hactenus colit baſilica Celſiana, in eo, uti refert, conſtructa horti ſitu, in quo* Celſus *denique jacuerat. Ultimo tandem loco ſententiam ſuam confirmat teſtimonio ſcriptoris Vitæ* SS. Nazarii *&* Celſi *apud Mombritium; ſed auctoris adeo inepti ac miſerè fabuloſi, ut citari neutiquam mereatur. Specimen jam nunc parvum dedimus ſuprà, pluribus aliàs ipſum conventuri. Verum cap.* 97 *ex antiquo, uti id appellat, Kalendario præſentem controverſiam iterum tangit, & pro tranſlatione ſolius* S. Nazarii *ad baſilicam Apoſtolorum rurſus pronuntiat, ſed merâ uſus conjecturâ, quæ rem nullo modo evincere poſſit; teſtimoniis ſcriptorum etiam nequaquam dirimendam, niſi tanta foret eorum auctoritas & ætas, ut puncto, quod nunc inquirimus, aliquo uſque ſaltem videretur accommodata.*

ad baſilicam Apoſtolorum

C

22 *Æquè quidquam conficitur ex tranſlatione ſolius* S. Nazarii *apud Mediolanenſes, lectione* 3 *matutina &c., quæ pro ſua ſententia coacervat Puricellus: nam cum iſtæ argutationes ſint merè negativæ, & res alioqui poſitivè non probetur ab ipſo; ignoſcet nobis, ſi ab ejus parte continuo nos non ſtemus; quibus apparet probabilius, quod corpus utriuſque Sancti noſtri à S. Ambroſio in baſilicam Ambroſianam ſit tranſlatum. Atque id putamus erui poſſe ex verbis Paulini, quæ, uti vidimus, Puricellus ſibi vult favere: nam quandoquidem Paulinus prius locutus fuerat cum de* S. Nazario, *tum de* S. Celſo, *quam attingeret tranſlationem; quid factum de alio corpore, ſi per τὸ* Martyris *non voluerit utrumque ſanctum Martyrem intelligi ? Sin autem contendis, quod de uno*

ſolius S. Nazarii corpus;

dumtaxat locutus ſit; dic, amabo, cur intelligendus eſt de ſolo S. Nazario, *& non potiùs de* S. Celſo; *præſertim quia hunc poſtremo loco nominaverat. Ordinarius quippe orationis contextus exigere ſolet, ut dum nomen aliquod appellativum, quale hîc eſt τὸ* Martyris, *gerit vices alicujus nominis proprii, afficiat illud nomen proprium, quod ultimo locò ac magis immediato præcedit, non illud, quod penultimo ac mediato. Senſus itaque proprius ac naturalis, ſpectata utique vi verborum, appellat* S. Celſum: *quamquam videatur Paulinus voluiſſe vel debuiſſe ſaltem ſanctum quoque* Nazarium *intelligere: certè illum ab hac tranſlatione excludere nec voluit, nec potuit: de qua omnino conſtat ex Monumentis ſeu Epigrammatibus Chriſtianis apud Janum Gruterum in opere, cui titulus* Inſcriptionum Romanarum corpus *&c., pag.* MCLXVII.

AUCTORE J. P.

23 *Ibi quippe producuntur ipſiuſmet Ambroſii verſus, qui ſic ſonant:*

de quo ex Ambroſio conſtat;

Condidit Ambroſius templum, Dominoque ſacravit
Nomine Apoſtolico, munere, reliquiis.
Forma crucis templum eſt, templum victoria Chriſti:
Sacra triumphalis ſignat imago locum.
In capite eſt templi vitæ Nazarius almæ,
Et ſublime ſolum Martyris exuviis.
Crux ubi ſacratum caput extulit orbe reflexo,
Hoc caput eſt templo Nazarioque domus.
Qui fovet æternam victam pietate quietem,
Crux cui palma fuit, crux etiam ſinus eſt.

E

Hæc ibi habentur; unde etiam diſcimus, quæ templi prædicti parte corpus S. Nazarii *à magno illo Mediolanenſium præſule conditum fuerit. Sed nos ad ſæpe dictam* S. Celſi *tranſlationem redeamus.*

ſed ipſius etiam S. Celſi, nobis eſt probabilius.

24 *Ado in ſuo elogio, quod dedimus ſuperius num.* 4, *diſertiſſimis verbis favet noſtræ ſententiæ: nam locutus de corpore* S. Nazarii *&c., mox ſubdit:* Quo levato & lecticâ compoſito, ſtatim ad S. Celſum martyrem ... ſanctus epiſcopus *Ambroſius* perrexit, & tranſtulit ad baſilicam Apoſtolorum ... Inventi autem & tranſlati ſunt *&c. Quid clarius in rem noſtram Præſul Viennenſis edicere potuit ? Enimvero ſive is ad τὸ* Martyris *in Pauliniano inventionis ac tranſlationis hiſtoriæ exemplari invenerit additum* utriuſque *(quod in textu Notkeri legi, ſuperius indicabamus) ſive aliunde hoc hauſerit; ſive, conſiderato Paulini textu, ſenſum illius id exigere judicaverit; planè liquet, ipſum fuiſſe in illa ſententia, quod uterque noſter Martyr ſimul inventus, ſimul levatus, ſimul tranſlatus fuerit ad Baſilicam Apoſtolorum: quæ hactenus & nobis apparet probabilior. Ad utriuſque etiam Sancti corpus dictam tranſlationem retulit Tillemontius tom.* 2 *Monum. eccleſ. pag.* 88. *Ex dictis ſequitur, ut corruant, quæ auctor apud Mombritium in Vita verè pſeudographa obtrudit; quaſi verò S. Ambroſius* S. Celſum, in eo, quo poſitus fuerat, loco obtectum reliquerit. *Atque hæc circa quæſtionem* 3 *dicta ſunto.*

F

Aſſeritur alicubi, quod libellus apud corpora fuerit repertus;

25 *Nunc autem quæres* 4. An, quando S. Ambroſius hæc invenit corpora Sanctorum *(verba ſunt Puricelli eodem cap.* 48) ſimul etiam libellum aliquem ad eorum capita invenerit, quo deſcriptum eſſet ipſorum certamen; ſicuti cap. 20, num. 3 S. Syrum vidimus monuiſſe, ut apponeretur, & ſicut appoſitum jam fuiſſe legebamus cap. 19, num. 4. Talem utique dubitationem mihi, *inquit*, Paulinus ipſe per ea injecit de Nazario

AUCTORE J. P.

verba: " Qui quando ſit paſſus, uſque in hodier- „ num ſcire non poſſumus „ Si enim aliquis ejus generis & argumenti libellus eo inventorum corporum tempore inventus fuiſſet; certè fuiſſet etiam Paulino ipſi, qui tunc aderat, & omnia diligenter inſpectabat, notiſſimus; ex eoque ſic etiam ipſi tempus illud Nazariani certaminis ac martyrii facilè innotuiſſet. *Ita Puricellus, melius præſentis puncti difficultates ſibi objiciens; quam diſſolvens; uti perſpicuum fit ex iis, quæ ſubdit his verbis:* Sed ne talis quidem conjectura fidem apud me abrogat iis, quæ cap. 19, ad finem numeri 4 recitabam. Ibi ſiquidem tale certaminis ſcriptum " ad ipſorum capita reconditum „ (cujus nempe bina, ſicut interpretari licet, confecta fuiſſent exemplaria, & unum ſigillatim fuiſſet occultatum prope cujuſque illorum caput) diſertè affirmabatur manſiſſe occultum " uſque ad diem „ revelationis eorum „ Sequitur ergo *&c.*

ſed quia illa aſſertio nititur apocrypho teſtimonio, B

26 *Nunc ad quæſtionem circa libellum ad capita Martyrum poſitum; & a S. Ambroſio inventum, quo deſcriptum eſſet eorum certamen, nos reſpondeamus. Dicimus itaque iſtum libellum omnino apocryphum, ſuppoſititium ac fabuloſum eſſe; qui obtruſus nobis fuerat à Puricello cap. 19, numero 4, & quem modo citabat ſuperius, ex teſtimonio miſelli biographi apud Mombritium; cujus malè feriati hiſtoriaſtri quia nugas pro eo ac debuit non ſatis perſpectas habuit Puricellus, id cauſæ fuit, cur ſomniis in cerebro iſtius vel alterius iſtiuſmodi homuncionis natis adeo multum tribuat: ſed quam id præter æquum ac bonum, aliàs eluceſcet. Scriptorum verò catalogum, quem ad confirmationem ſubnectit ac citat ibid. Puricellus num. 5, nimirum Græci auctoris apud Surium, Vincentii Bellovacenſis, Jacobi de Voragine, Petri de Natalibus, ac ſancti Antonini, quid vel tantilli momenti conciliare poteſt facto, quod contigiſſet (ſi Superis placet) tempore Neronis, tot ſeculorum intervallo ab eorum temporibus diſtante?*

ſilente de hac re Paulino, à nobis rejicitur.

27 *Quanto itaque ſatius feciſſet Puricellus, ſi argumenti, quod ex ſilentio Paulini ſibi objecerat, quodque elevato perperam vocabulo vocat* conjecturam, *vim expendens, exſufflaſſet imaginarium illum libellum, ſola nullius fidei fabulatoris umbratili auctoritate nixum. Atque ut argumenti, quod ex Paulino accerſitur, robur percipiatur;* C *combinet hæc duo lector, ſi poſſit, ut apte inter ſe cohæreant.* Vidimus, *inquit Paulinus*, in ſepulcro, quo jacebat corpus, ſanguinem Martyris *mirabilibus cum adjunctis, quæ narrat. Ad hæc*, caput etiam ita integrum . . . cum capillis capitis atque barba *&c. Vidit hæc, inſpexit, perſpexit, ac contemplatus fuit Paulinus; appoſitus interim ad eorum capita erat libellus, ut narratur apud Mombritium, imo duplex, ſi interpretationi ſuperiori Puricelli credimus; quem S. Ambroſius invenerit, & quo deſcriptum eſſet Martyrum certamen: & tamen de mirabili iſto libello nullus meminit Paulinus, adeo omnium rerum, quæ ad S.* Nazarii *paſſionem ſpectabant, ignarus, ut* quando ſit paſſus, uſque in hodiernum diem ſcire *ſe* non poſſe, *candide profiteatur. Credite poſteri, & hæc cum prætenſo libello combinate. Circumſtantiæ, quibus libellus iſte ad capita Martyrum fuiſſe primò poſitus fertur, alibi infra diſcuti poterunt. Nunc diſpiciamus alia quædam, quæ in tranſlatione* S. Nazarii *narrantur accidiſſe.*

28 *Puricellus pag. 254 ſcribit, ſe tres lectiones, pro iſta tranſlatione in codice Caroli Andreæ Septalii habitas, in unicam velut contraxiſſe; è qua nos, reſciſſis aliis, iſta puncta excerpimus.* Erat *Nazarius* ad tres Moros in horto *ante tranſlationem* reconditus . . . Sed ranæ cum clamarent ultra tres Moros, de præcepto ſancti Patris, ulterius ne clamarent, uſque hodie ibi non ſunt auditæ. Cum autem perventum eſſet ante portam baſilicæ Apoſtolorum, numquam corpus beati Nazarii introduci potuit. Tunc intelligens beatus Ambroſius ob reverentiam Apoſtolorum hæc fieri; à parte poſteriori baſilicæ introduxit, & ibi reconditus eſt reverenter. *Tria itaque nobis ex iſto codice qualicumque, cujus donec nobis antiquitas ſatis idonea probetur, non magna is apud nos erit auctoritatis, experientiâ doctos, hujuſmodi exemplaribus non fidere; tria, inquam, ex iſto codice nobis proponuntur, quæ huc ſpectent. 1. Locus primæ* S. Nazarii *ſepulturæ. 2. Ranarum coaxationi impoſitum à S. Ambroſio ſilentium. 3.* Corpus S. Nazarii *ab ingreſſu portæ baſilicæ Apoſtolorum divinitus prohibitum. De ſingulis aliquid dicamus paragrapho proximè ſequenti.*

D

Tria alia, quæ volunt huc ſpectare, proponuntur.

§ IV. Loca ſepulturæ ac tranſlationis; duo, uti volunt, miracula.

E

Cognomentum loci, in quo ſepulti fuerint Martyres, improbatur.

QUæres *itaque quinto, qua veritate nitatur cognomentum primæ* S. Nazarii *ſepulturæ, nimirum* ad tres Moros, *ſive ejuſdem ſepulturæ locus ita dictus putetur à tribus iſtiuſmodi arboribus, juxta quas conditus terrâ ſit Sanctus; ſive id nomen antea non habuerit locus ille, ſed illa horti pars tunc obſervari ac nomine notari cœperit, quando theſaurus adeo pretioſus fuerat eò illatus: utcumque illi, qui hoc volunt, rem acceperint, judicamus, nullo eam niti fundamento, ex ſordida utique apud Mombritium Actorum cloaca, aut hujuſcemodi ſaltem hiſtoriaſtri, qui ſordes exinde ſuas hauſerit, protractam. Enimverò iſta Acta ſic habent:* Juſſit *Anolinus* eos duci extra civitatem foras portam Romanam, in locum, qui dicitur, TRES MOROS *&c. Verbis itaque Paulini, è quibus habemus, quod utriuſque Martyris* corpus in horto poſitum extra civitatem *&c. acquieſcamus, nihil ſupperaddendo, quod melius non probetur. Sed paucula hæc circa levioris momenti rem dicta ſufficiant, quæ proinde nos diutius morari non debet. Cui autem hæc non ſufficiunt, conſulat Puricellum à pag. 259; ubi tradit, quod locus iſte fuerit* in portæ Romanæ ſuburbano; *quod Carolus à Baſilica Petri hunc hortum confuderit cum horto Philippi,* citra dubium, *inquit*, extra veterem portam Vercellinam ſito, ubi nunc baſilica exſtat Franciſcana, quæ prius SS. Naboris & Felicis nuncupabatur, & in qua SS. Protaſii & Gervaſii corpora divinitus à S. Ambroſio inventa fuiſſe, *dicit; addit item deinde nonnulla circa etymon prædicti loci,* Tres Mori *an* Muri, *an* Mauri? *De qua re ſubdit ſuam conjecturam. Sed alia duo puncta, ſuperius à nobis tacta, pluſculum attentionis merentur: duo etenim continent miracula, quæ putantur in* S. Nazarii *tranſlatione accidiſſe.*

F

*uti & miraculum, quod in tranſlatione fertur factum, * Puricel. quid Dominus*

30 *Landulphus ſenior, de quo pluribus infrà, Mediolanenſis hiſtoriæ lib. 3, cap. 7,* In qua, *inquit*, tranſlatione cum S. Ambroſius adviveret, quod didicimus * ſancto ſacerdote Ambroſio imperante, ſuper ſtrepentes ranas egerit, Sanctum teſtem Auguſtinum affirmantem lector intellige: „ Cum

A „ Cum plurima ranarum murmura auribus reli-
„ gioſæ plebis obſtreperent, Sacerdos præcepit,
„ ut tacerent, & deferrent orationi ſacræ reve-
„ rentiam. Tunc ſubitò circumfuſus ſtrepitus
„ quievit, & uſque hodie paludes ſilent: ita
„ ut vix aut umquam aliquam ranarum, maxi-
„ mè illo in tempore crepitantem inveniſſes. „ *Ita ille in editione Mediolanenſi ſcriptorum Italiæ recentiſſimè excuſa, tomo* 4, *pag.* 100, *cujus mendoſum alicubi textum correximus ad marginem ex Puricello pag.* 255; *ubi etiam indicat, in ſuo exemplari Ms., quod habuit, è regione horum verborum in ora marginali adnotatum fuiſſe rubro charactere:* Miraculum beati Ambroſii, quod recitat Auguſtinus.

auctore Landulpho narratum;

31 *At quis non miretur, iſta tam confidenter quaſi ex tripode dici à Landulfo iſto, ſubleſtæ fidei auctore, & iſta quidem dici ex ipſo Auguſtino?* Re tamen vera, *inquit Puricellus*, nihil tale recitat Auguſtinus inter opera ſaltem ſua, quæ in præſenti circumferuntur; *& rectè ea Puricellus abjudicat Auguſtino, donec proferatur aliquis ex ejus operibus locus; unde hoc factum conſtet: è quibus quia nullum citat vel citare potuit Landulphus, & quia alioqui de multis falſitatibus convincitur, atque adeo nulla ei debetur hîc fides, judicamus nos abuſuros tempore, ſi in diſcutiendis ſuper præſenti argumento hujus ſancti Patris lucubrationibus operam noſtram inſumeremus; præſertim cum de eo nihil prorſus meminerit Paulinus, qui illud longè melius ac certius reſcire debuiſſet tamquam oculatus & auritus teſtis, quam Auguſtinus; neque prætermiſiſſet rem adeo mirabilem mandare litteris. Melius, inquam, ac certius quidquid hujus eſt hiſtoriæ Paulinus, Vitæ S. Ambroſii auctor, reſcire debuiſſet, quam S. Auguſtinus, cum hujus hortatu ille eam conſcripſerit, ita incipiens:* Hortaris, venerabilis pater Auguſtine *&c.*

B

quod perperam alibi ex S. Ambroſio elicitur, loquente in perſona Liberii PP.

32 *Arbitratur porrò Puricellus pag.* 255, *quod Landulphus memoriâ lapſus ſuppoſuerit Auguſtinum pro ipſomet Ambroſio; ubi plura ſupperaddit, quæ cogimus in compendium. Profert ibi codicem capituli Metropolitani (intellige Mediolanenſis) in quo ſic habeatur:* Hæc ſunt verba B. Ambroſii in lib 3 de Virginitate ad S. Marcellinam ſororem "Frequens ſermo eſt cum plurima ranarum
„ murmura religioſæ auribus plebis obſtreperent,
„ ſacerdotem Dei præcepiſſe, ut conticeſcerent *&c. Et mox ineptiſſimè ſequitur:* Fuit ipſe S. Ambroſius, qui, cum portaretur corpus S. Nazarii . . . . ad eccleſiam ſuam *ranis coaxantibus ſilentium indixerit: nam S. Ambroſius ibi non loquitur in propria, ſed in aliena Liberii PP. perſona; id quod pluribus deinde apud Puricellum invenies probari: & luculentiſſimè illud patet ex toto S. Ambroſii contextu. Tandem itaque Puricellus hanc de ranis hiſtoriam concludens, rectè dicit quidem, quod* illa miraculum contineat, multos patratum annos antè, quam S. Ambroſius pompa ſolenni ſacrum Nazarii corpus tranſferret ad baſilicam Apoſtolorum; *ſed minus rectè ac fundatè mox ſuperaddit:* Sic etiam ſimile illi miraculum dicemus ab Ambroſio poſtea patratum eo tempore, quo id ipſum transferebat. *Dicet id quidem Puricellus, ac dicent fortaſſe plures alii, qui, quod volunt, verum eſſe credunt; ſed non probant.*

C

33 *Certè Puricellus miraculum hoc neutiquam confirmat, quando mox interrogat:* An enim quidquam repugnat, quo minus Deus per Ambroſium renovaverit ejuſmodi miraculum, quod antea per innominatum illum ſacerdotem, à Liberio PP. inſinuatum patraſſet? *Nam inde tantum ſequitur, quod miraculum illud tunc fieri potuerit ſub S. Ambroſio: id quod nemo ſanæ mentis negaverit; non verò quod re ipſa factum ſit; proindeque inter miracula hiſtoricè certa locum nos eidem dare non audemus, quia putamus illud apocryphum eſſe; cum nihil de eo dicat Paulinus, præſens rerum omnium inſpector; cum tamen is clarè agat de clamore energumeni, miraculo videlicet inferioris notæ, quam id, quo de hîc egimus. Nullam itaque codex Septalianus, de quo ſuprà, nullam metropoliticus Mediolanenſis fidem hîc facit, nullam meretur: idque pari jure dicendum nobis apparet circa aliud miraculum, ex eodem Septaliano codice, uti ſupra dicebamus, à Puricello excerptum: nimirum quod,* dum perventum eſſet ante portam Baſilicæ Apoſtolorum, numquam corpus B. Nazarii introduci potuerit *&c. Neque enim laudatus Paulinus cæcus aut mutus fuit, qui nihil ſimile ſcripſerit.*

AUCTORE J. P. *Illud miraculum non probat Puricellus: aliud quoque ab ipſo relatum nos non admittimus.*

Indagatur quo loco in baſilica Apoſtolorum

34 *Quo autem dictæ baſilicæ loco S. Ambroſius condiderit illud ſacrum corpus, diſpiciamus: de qua re juverit audire Puricellum pag.* 252 *ita diſſerentem:* Nazarii corpore in Apoſtolorum baſilicam tranſlato, dubium eſſe non debet, quin Ambroſius illud ibi ſub altari condiderit, quemadmodum & alias alibi Martyrum reliquias, olim à ſe inventas, condiderat. Quid, quod etiam in ejuſdem baſilicæ ac Martyris honorem contexuit epigramma *(quod nos ſuprà dedimus num.* 23) & ex eo planè conſtat, Nazarii corpus in capite baſilicæ collocatum fuiſſe. Sed paulo etiam clariùs hoc idem fuit nobis indicatum per Carolum à Baſilica Petri, epiſcopum denique Novarienſem. Hic enim cum canonicus eſſet ordinarius baſilicæ hujus metropolitanæ *Mediolanenſis*, unà cum ſancto Cardinali & archiepiſcopo Carolo Borromæo affuerat, omniaque diligenter inſpexerat anno MDLXXVIII, cum ſacræ illius templi reliquiæ recognoſcerentur, ac nominatim Nazarii corpus. Itaque in ejuſdem S. Caroli Vita lib. 5, cap. 6 reliquias imprimis enumerabat repertas ſub altari præcipuo, quod in media tunc erat eccleſia; & unà cum iis etiam computabat Apoſtolorum reliquias, è quibus nomenclaturam hæc baſilica primam obtinuit.

E

F

depoſitum à S. Ambroſio fuerit corpus S. Nazarii.

35 *Ex verbis verò, quæ loco citato habet illuſtriſſimus idem epiſcopus Novarienſis, quæque citat Puricellus, delibamus nos iſta, quæ potiſſimum faciunt ad rem præſentem:* Sub alio item præcipuo altari, *ait*, ad caput eccleſiæ conſtituto . . . celebertimi martyris Nazarii, unde præſens nomen eccleſia accepit, reliquias invenimus. *Et quoniam adjungit paulo poſt:* Neque enim conjicere potuimus, corpus ex eo tempore motum eſſe, quo illud Ambroſius condidit; *idcirco nobis valde veroſimile eſt, corpus* S. Nazarii *iſto eodem certo ac determinato loco manſiſſe, quo S. Ambroſius illud primò collocarat in baſilica Apoſtolorum, & qui jam ſatis à nobis indicatus eſt. Sed poſtmodum ſacrum illud pignus unà cum aliis reliquiis alìo tranſtulit S. Carolus Borromæus; ſicut poſtea dicetur. Atque hæc quidem de loco baſilicæ Apoſtolorum, quem primitus nobilitarint ſacræ* S. Nazarii *exuviæ, ſatis plana ſunt; non autem illa, quæ circa primævam* S. Celſi *depoſitionem hîc nunc quæremus.*

De loco primævo, quo corpus S. Celſi

36 *Diximus jam,* S. Celſi *corpus unà cum corpore* S. Nazarii *tranſlatum probabiliùs fuiſſe à*

AUCTORE J. P.

S. Ambroſio ad baſilicam Apoſtolorum : at nunc inveſtigandum nobis incumbit, ibine, an alibi, & ubi illud fuerit depoſitum. Puricellus pag. 258, qui cenſet, illud in eadem, qua inventum fuerat, horti parte relictum & obtectum, ſic etiam nunc nihil *ſe* ambigere *dicit*, quin altare protinus illi quoque ſuperſtructum fuerit, nec non etiam eccleſia quantocius ibidem in ipſius Sancti honorem conſtructa. *Sed hæc ſatis incerta ſunt, & fere conjecturalia, prout ipſius verba id quoque ſatis inſinuant. Parum quoque roboris hiſce addi poteſt ex Caroli à Baſilica S. Petri hiſtoria Mediolanenſi, undecim primorum hujus urbis Præſulum Vitas complexa, ubi in Caio, ordine apud ipſum tertio, hæc habet :* De puero Celſo, nihil apud Paulinum (*quod verum eſt, ſi de depoſitione ſeu ſepultura illud intelligas*) quod fortaſſe etiam ab initio diverſam ſortitus ſit ſepulturam ; ut Ambroſius illius corpus ſimul eruere non potuerit. Illius reliquiæ, ſub altari majori in eccleſia ejus nomine dicata conditæ, apud nos coluntur ; de quorum tranſlatione annis abhinc circiter quinquaginta quinque memoria eſt.

B

37 *Quibus verbis allatis Puricellus, interpretem potius agens, quam aſſertorem, & verba verbis potius accumulans, quam rem ſuam confirmans*, Celſum igitur ibi denique ſepultum, ibidemque ab Ambroſio poſtea relictum, ego, *inquit*, INTERPRETOR. *Aſt in rebus adeo antiquis, junioris alicujus auctoris interpretatione nihil quidquam probatur. Quoniam itaque adeo hîc obſcura & obſoleta ſunt omnia antiquitatis veſtigia, fateri ingenuè cogimur, incompertum nobis prorſus eſſe, quid de* S. Celſi *corpore factum fuerit ; an videlicet, poſtquam illud unà cum corpore* S. Nazarii *tranſtulerat S. Ambroſius ad baſilicam Apoſtolorum, poſtmodum ab ipſomet Ambroſio ad locum ſepulturæ priſtinum relatum fuerit ; an uſque poſt mortem ejus in iſta baſilica aſſervatum, ab alio deinde illuc tranſportatum ſit ; & ſiquidem hoc ita acciderit, à quo & quando id actum fuerit, omnino nos latet. Hoc non latet, quod ſanctus Martyr eccleſiam habeat propriam Mediolani ; quod in illa eccleſia ſint ſacræ ipſius exuviæ ſub altari majore ; quod denique ſacrum illud depoſitum pluribus poſt primam inventionem ſeculis fuerit tranſlatum : de qua tranſlatione, uti & de eccleſia ratio habebitur inferius. Forſan æquè incerta eſt traditio, quam ſubdimus ex fide illius, qui eam narrat.*

poſt inventionem permanſerit, nihil certi traditur.

C

38 Conſtans verò, *teſte Puricello*, traditio eſt, Ambroſium quidem ad perpetuam ejus horti memoriam, in quo Nazarium & Celſum invenerat, in eo erigi juſſiſſe pilam parvam, ſive altiuſculum parietem ; ipſique imaginem Deiparæ Virginis appingi eam, quæ tandem variis illuſtrata miraculis, & erga cultores ſuos beneficiis occaſionem dedit conſtruendæ illius eccleſiæ ornatiſſimæ, quæ nunc Deiparæ ad S. Celſum (juxta & prope ejus eccleſiam eſt) appellatur ; & in qua imago pilaque ipſa, primori loco immota, ſub ejuſdem altari Deiparæ conſiſtit, perque feneſtellam in anteriore altaris parte patentem conſpicitur. Atque præter eam pilam ſeparatim etiam intra ejuſdem horti ſpatium conſtructa fuit eccleſia, quæ S. Nazarii in Campo vocata fuit (*cujus meminerat cap. 36.*)

Fertur erecta pilæ fuiſſe à S. Ambroſio in horto, in quo inventa corpora :

39 Quocirca ſatis etiam tunc liquet, Nazarianam ejuſmodi eccleſiam illic exſtructam fuiſſe in memoriam & indicium loci, quo Nazarii corpus tumulatum quieviſſet ad illud uſque tempus, quo tandem inventum fuit. E campo autem potius, quam ex horto, eccleſiæ illi Nazarianæ nomen, ut opinor, *ait*, indiderunt, ut eam expreſſius diſtinguerent ab altera Nazariana in Brolio, quæ tale ſibi nomen è tranſlato ad ſemetipſam Nazarii corpore obtinuit : Brolium enim & hortus apud noſtros Mediolanenſes ſynonyma erant, ut ex iis conſtat, quæ de Brolio jam diximus cap. 37, num. 7. *Et cap. 36 num. 5 enumerat eccleſias quatuor, quæ* S. Nazarii *aut* Celſi *nomen prætulerint ; ubi quæri poſſe dicit de quarta, an ea tempore Miroclis, qui fuit præſul Mediolanenſis, exſtiterit. Sed alia plura, eaque noſtro inſtituto magis accommodata non patiuntur, ut iſtiuſmodi controverſiunculis incidentibus nos nimium immiſceamus. Interea priusquam Mediolanum relinquamus, non abs re fuerit notare nonnulla, quæ cum ædibus ibidem loci noſtrorum Sanctorum affinitatem quamdam habent.*

ubi & S. Nazarii eccleſia.

D

§ V. Eccleſiæ apud Mediolanenſes Sanctis ſacræ.

E

Varia ſuggeruntur notitiæ de baſilica S. Nazarii apud Mediolanenſes ; ſec. 12 urbi incluſa.

AD *pleniorem itaque iſtarum ædium ſacrarum notitiam magno nobis adjumento erunt, quæ Puricellus in rem noſtram diligenter atque operosè collegit. Alia verò ex illis ſolummodo obiter indicabimus ; alia pluribus deducemus, prout major vel minor rerum ſciendarum congruentia id faciendum dictabit. De baſilica itaque Apoſtolorum, à S. Ambroſio ædificata, de qua frequens modo apud nos recurrit ſermo, agit cap. 37, ubi de tempore, quo ædificata fuit ; de mutato ejus in* Nazarianam *cognomento, de ſitu ; de variis item Sanctis ibidem ſepultis, quorum nomina haud tranſcribo, capp. 59, 61, 63 & 64 ; de incendio antiquiſſimo, an huic eccleſiæ adſcribendo, cap. 67 ; de bonis quibuſdam in favorem iſtius baſilicæ anno Chriſti 1052 à Petriberto*, officiali, *ut vocatur*, eccleſiæ S. Joannis Itolani *legatis, cap. 88 ; de incendio, quod anno Chriſti 1075 illam* S. Nazarii *eccleſiam conſumpſit, cap. 93 ; de ejuſdem eccleſiæ officialibus cap. 100. Nec verò operæ pretium ducimus, ab ovo hîc exponere qua occaſione, tempore ſeculi duodecimi baſilica* Nazariana *recentibus urbis Mediolanenſis amplificatæ mœnibus incluſa ſit ; cum de his conſuli poſſit Puricellus cap. 105.*

F

altera S. Celſi, ac S. Nazarii manet inde excluſa uſque ad an. circiter 1550 : unde error Galeſinii

41 *Ibi præterea dicitur, quod baſilica* Celſiana, *itemque altera* S. Nazarii *in Campo, remanſerint extra muros urbis uſque ad annum circiter 1550, ſub quem annum præſentes ac longè ampliores muri de integro exſtrui cœperint à Ferdinando Gonzaga, ditionis Mediolanenſis gubernatore.* Hinc, *inquit Puricellus*, conjectare mihi liceat occaſionem, quâ Galeſinius à vero aberraverit, cum in matutina breviarii noſtri Ambroſiani, anno MDLXXXII typis impreſſi, Lectione de SS. Nazario & Celſo affirmaret, eorum corpora per S. Ambroſium ex eo loco, in quo diu latuerant, fuiſſe in urbem tranſlata ; quia nempe tranſlata tunc fuiſſent in Apoſtolorum baſilicam, & ibi recondita. Baſilicam nimirum hanc, muris è medio tandem paucos ante annos ſublatis, comprehenſam fuiſſe ; nec iis comprehenſum fuiſſe hortum illum, in quo ſepulta Martyrum corpora latuerant ; Galeſinius ignorare non poterat.

42 Quip-

A *corrigitur à Puricello.*

42 Quippe cum non modò ejus tempore paſſim exſtarent, ſed etiam præſenti exſtent evidentia ejuſmodi murorum indicia, & reliquiæ. Sin autem præterea ille animadvertiſſet, ambitum murorum.. Ænobarbicam *ante* cladem, atque ſuperioribus etiam ſeculis uſque ad ætatem Ambroſii, non fuiſſe talem ac tantum, ſed multo fuiſſe arctiorem.... Quis eumdem credat... tam ineptè in ejuſmodi lectione ſcribere voluiſſe, ut ea nihilominus corpora diceret ex eo ſepulturæ loco in urbem tranſlata? Etenim tam baſilica ipſa, quam locus ille tunc temporis pariter erant in ſuburbiis, & extra muros urbis interiores; ſicut alibi docebam, *inquit*, & hîc repetere juvat... Meo itaque judicio, Galeſinius talia non animadvertit; & hæc illi fuit occaſio aberrandi. *Puricelli judicio nos ſuffragamur; monentes errorem hunc in Breviario recognito anni* 1635 *relictum, juxta hanc obſervationem corrigi debere. Atque hæc de baſilica* S. Nazarii *hactenus: cujus extra urbem Mediolanenſem ſitus, à Puricello aſſertus, confirmabitur ex tali ſitu baſilicæ* S. Celſi; *de quo mox in citando inſtrumento ſeculi* x, *& infra num.* 47.

B

43 *Ne verò quis exſtimet, eccleſiam* S. Celſi *apud Mediolanenſes neglectam aut ignobilem fuiſſe, viſum eſt nunc exhibere, quæ laudatus Puricellus in ejus gratiam collegit. Huc conducunt, quæ is pertractat cap.* 86, *ubi memorat eccleſiæ Celſianæ monaſterium & monachos adjectos fuiſſe à Landulpho, Mediolanenſi archiepiſcopo: quod quâ cauſa atque occaſione acciderit, ex Arnulfo, ut alios ab eo citatos præteream, recenſet. Quæ in rem noſtram ſunt, deſcribimus ex libro ejus primo hiſtoriæ Mediolanenſis, quæ noviſſimè edita eſt inter rerum Italicarum ſcriptores tomo* 4. *Ex præfatione eidem à V. Cl. Ludovico Antonio Muratorio præfixa diſces, quod patriâ fuerit Mediolanenſis; quod Gregorii* VII *ætate floruerit, & circiter annum Chriſti* 1085 *ſuam hiſtoriam concinnarit, quodque illorum temporum geſta ſatis accuratè exhibeat. Loco itaque aſſignato, cap.* 10 *habentur iſta:* Anno CMLXXX. Jam enim ſucceſſerat Gotefredo Landulphus archiepiſcopus, qui propter nimiam patris ac fratrum inſolentiam, gravem populi perpeſſus eſt invidentiam;... conjuratione... orta... civilis ſeditio, ac partium eſt facta diviſio... Grande commiſſum eſt in urbe certamen.

Eccleſiæ Celſianæ adjecti à Landulfo monachi,

C

44 Videns autem ſe prægravari undique præſul, nec poſſe ſufficere, diſceſſit ab urbe cum fratribus, relicto patre, qui fuerat jam ſenex, & viribus imbecillis. Quamobrem eccleſiæ facultates, & multa clericorum diſtribuit militibus beneficia... *Et pauculis interjectis de iterato conflictu, & plurima utrimque cæde, patreque præſulis à vernula in lecto transfixo, ſubdit Arnulphus:* Poſt hæc, & alia multa, inſpirante Deo, & interveniente conſultu ſapientum partis utriuſque, nova pax vetera diſſolvit odia... Præterea ſentiens ſe præſul diſperſis facultatibus offendiſſe eccleſiam, ut clerum leniret ac populum, ſancti martyris Celſi fundavit monaſterium, multiſque ditavit opibus: ubi completo dierum numero, moriens ſuo quievit in tumulo. *Quo autem anno iſta fundatio facta ſit, diſſerit Puricellus, cenſens eos propius ad verum accedere, qui illam innectunt anno Chriſti* 992.

qua occaſione, & quo tempore.

45 *Teſtamenti item à Landulpho conditi, & ex archivo baſilicæ Nazarianæ ſibi ſuppeditati fragmentum produxit ibidem Puricellus, hoc exordio:* In nomine ſanctæ & individuæ Trinitatis. Otto tertius, Dei gratiâ imperator auguſtus, anno imperii ſui ſecundo, menſe Novembris, Indictione undecima. Ego Landulfus, Dei gratiâ archiepiſcopus Mediolanenſis eccleſiæ, filius bonæ memoriæ Ambroſii patris *&c. Quibus characteribus chronologicis notatur annus Chriſti* 997. *Tum memoratus mox Puricellus, contracto in compendium teſtamenti argumento, iſtum archiepiſcopum abbati monaſterii* S. Celſi, *quod ipſemet conſtruxerat* foris *(verba ſunt teſtamenti, diſtincto ibidem charactere expreſſa)* & prope Mediolanenſem urbem, ad locum, ubi * antiquitus tres Moros vocabatur; *Puricellus, inquam, refert, iſtum archiepiſcopum dicto abbati aſſignaſſe quædam bona, ibidem ſigillatim commemorata, ſuiſque limitibus deſcripta: qua verò conditione Landulphus id fecerit, paucis accipe ex verbis teſtamenti, quæ allegare pergit Puricellus, & quæ non obſcurè indicant,* S. Celſum *magno apud iſtum fundatorem in pretio fuiſſe, cujus annuam memoriam ſolenni affectus erga illum ſui teſtificatione honorare voluit; dum addit iſta:*

AUCTORE J. P.

In teſtamento ab eodem condito aſſignantur bona abbati monaſterii Celſianæ;

* *forte* qui

E

46 Ita faciat abbas ipſius monaſterii S. Celſi de rebus, ſeu reditibus, quibus ex ipſis molendinis, ſeu rebus ipſis, anniverſarium vitæ meæ in feſtivitate S. Celſi, honorificè paſcat presbyteros illos decumanos, officiales eccleſiarum SS. Nazarii martyris, & Ambroſii confeſſoris: ubi eorum Sancta requieſcunt corpora: & det pro unoquoque denarios tres, & cereum unum *&c. Agitur de iſto archiepiſcopo Landulpho apud Ughellum tomo* 4 *Italiæ ſacræ à col.* 143; *quem ponit obiiſſe anno* 999, *die* XXII *Septembris*; *apud Puricellum verò variant auctores circa tempus ſedis ac vitæ; apud nos denique in Exegeſi de epiſcopis Mediolanenſibus tomo* VII *Maii præmiſſa, hæc habes:* Landulfus, ſedit annos XVIII, menſes III, obiit X Kalendas Aprilis: ſepultus eſt ad monaſterium S. Celſi; *non videlicet ante annum Domini* 997, *ſicut ex ſuperiore teſtamento liquet. Cujuſnam autem inſtituti aſcetæ locum iſtum incoluerint, & ad quos deinde is tranſierit, docet Gabriel Pennottus Hiſtoriæ tripartitæ lib* 2, *cap.* 26, *ubi inter collegia canonicorum regularium in toto dominio & metropoli ducatus Mediolanenſis exiſtentia,* undecimum *ponit* S. Celſi, congregationis S. Salvatoris Bononienſis; quod illis conceſſum fuit à Paulo IV, anno MDXLVIII, per ſuas datas III Idus Martii. Erat Ordinis D. Benedicti. Ex libro taxarum Apoſtolicarum.

certa tamen conditione. De iſto Landulfo ac monachis notitiæ.

F

47 *Quod Giximbertus de Iſola, archiepiſcopi Arnulfi* II, *qui Landulpho prædicto ſucceſſit, camerarius, mortuarium ſibi anniverſarium in baſilica Celſiana quotannis celebrandum inſtituerit, Puricellus refert cap.* 87, *citans Gualvanei Flammæ, ex Ordine Prædicatorum, ſeculo* XIV *clari, Catalogum, in quo citatur ejuſdem Giximberti* teſtamentum... quod factum fuit anno VIII imperii Henrici I, de menſe Aprilis, Indictione IV, *anno videlicet Chriſti* 1021. *Inter alia, quæ de iſto teſtamento ibi Puricellus habet, illud notatu dignum, quod poſt plurium ſeculorum lapſum accurata ejuſdem exſecutio adeo conſtanter perſtiterit, ut is teſtetur, ſe iſti anniverſario nonnumquam interfuiſſe unà cum præpoſito canonicisque ſuæ Laurentianæ baſilicæ, cui ab anno* 1629 *uſque ad annum* 1656 *archipresbyter deſerviebat; item ſecum interfuiſſe etiam parochos earum eccleſiarum, quæ in teſtamento ipſo nominantur, pluribus ibi explicatos. Adde ex Ughello paulò*

Mortuarium anniverſarium in baſilicâ S. Celſi, ac bona monaſterio legata.

ante

AUCTORE J. P.

ante citato, col. 143, *quod Aribertus ſeu Heribertus archiepiſcopus, Arnulfi laudati ſucceſſor, ſuo teſtamento* ad abbatem & monachos S. Celſi dat ſolidos xx. *Iſtius teſtamenti exordio præfigitur*, Chunradus Dei gratiâ imperator auguſtus, anno imperii ejus ſeptimo, menſe Martii, Indictione II; *quibuſcum concurrit annus Chriſti* 1034. *De iſto Heriberto conſuli poteſt noſtra Exegeſis modo aſſignata, pag.* LXXIV. *Legatio bonorum quorumdam in favorem monaſterii* S. Celſi *à prædicto Petriberto facta anno* 1052, *habetur apud Puricellum cap.* 88.

Varia circa S. Celſi eccleſiam

48 *Mittimus dicere, quod S. Arialdus martyr, à nobis illuſtratus ad diem* XXVII *Junii, anno Chriſti* 1067 *ex Ambroſiana baſilica delatus ſit ad Celſianam; ut videre eſt apud Puricellum cap.* 91; *quodque in eccleſia S. Mariæ* de S. Celſo, *in qua* ineffabilia miracula... & gratiæ *contigerint, Deipara virgo ſpectabilis apparuerit anno Domini* 1485; *de qua re agit idem auctor cap.* 128, *per authentica teſtimonia, publicas tabulas &c. diffusè extenſa; unde etiam confirmantur, quæ ſupra diximus de ſitu eccleſiæ* S. Celſi *extra urbem Mediolanenſem etiamnum tunc; nam ibi dicitur, illa apparitio contigiſſe in* eccleſia S. Mariæ prope & juxta eccleſiam S. Celſi, extra & prope muros Mediolani. *Quod ad etymon iſtius eccleſiæ attinet;* ego quidem ſuſpicor, *inquit Puricellus pag.* 613, priorem illam (*de qua egerat cap.* 121) Deiparæ cappellam, circiter annum Chriſti MCDXXX primis à fundamentis conſtructam, eo ſitu diſpoſitam fuiſſe, ut ex ipſa, & ex propinqua S. Nazarii in Campo eccleſia coaluerit una tantum, quæ deinde Marianæ ad S. Celſum eccleſiæ appellationem obtinuerit.

B

huc congeruntur.

49 *In Litaneutico autem triduano & Ambroſiano, anno* 1494 *Mediolani typis edito*, tertiâ Litaniarum die deſcribitur proceſſio à S. Euphemia ad S. Celſum, *teſte ibidem Puricello*; ſubinde autem à S. Celſo ad S. Nazarium in Campo: *atque inter hæc eundum, dici ait iſtam antiphonam:* Rex Sanctorum, Deus, converte nos; & in tempore malo non nos derelinquas. *Et in introitu eccleſiæ iſtam:* B. Nazarius unà cum Celſo parvulo meruerunt à Domino coronam perpetuam. Kyr. Kyr. Kyr. Letaniæ in S. Nazario in Campo. *Quæ ſuperaddit Puricellus de nomine iſtius ædis ſacræ; ac cur in Litaniis majoribus feſto S. Marci prius ad* S. Celſum, *quam ad* S. Nazarium *in Campo procederetur, relectâ non ſine incommodo eâdem viâ, conſultò brevitatis cauſâ pluribus haud proſequimur. De capellaniis à Philippo Maria Vicecomite, Mediolani duce, ad priorem, de qua ſupra, S. Mariæ capellam à ſe exſtructam, adjectis, conſuli poteſt Puricellus citato cap.* 121. *Nunc decurſis iis, quæ pertinent ad primas Martyrum noſtrorum tranſlationes, ac loca cum illis connexa Mediolani, tantiſper luſtrabimus eorum cultum in Oriente; inde mox regreſſuri Mediolanum, atque ad alias Italiæ civitates, ut antiqua poſt primam inventionem ac tranſlationem venerationis publicæ monumenta ſcrutemur.*

C

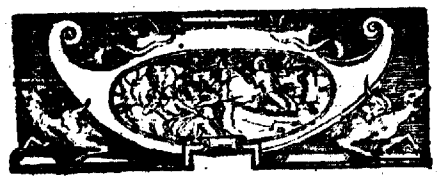

D

§ VI. Veneratio publica & antiqua in Oriente ac Mediolani, nec non in aliis Italiæ locis, ex ædibus ſacris ac reliquiis.

Ædes ſacra S. Nazario CPoli, non à Theodoſio magno ædificata;

PUblicam S. Nazarii *venerationem in Oriente inclaruiſſe ſeculo nono, prioribus etiam ſeculis ibidem loci frequentatam, liquet ex Conſtantino Porphyrogenito in avi Vita, ubi ſic fatur:* Præterea verò etiam triumphalis martyris Nazarii ſacram ædem, à multis retro annis non modo collapſam, ſed & penitus abolitam, ædificavit, majeſtate, elegantia ac pulcritudine, priori longè ædificio præſtantem. *De iſto templo meminerunt Baronius ad annum* 886 *ex Curopalate; & Cangius CPolis Chriſtiana lib.* 4, *pag.* 130. *At qua urbis parte, quando, & à quo condita fuit iſta ædes ſacra, quæ* à multis retro annis *ſteterat, poſtmodum utique* penitus abolita, *ac reſtaurata? Vita apud Surium ad* XIX *Junii, ſub nomine Metaphraſtis edita, modo vera diceret, rectè admodum nos inſtrueret de præſenti argumento.* Ante hanc magnam, *inquit*, civitatem eis (*Nazario, Gervaſio &c.*) excitat (*Theodoſius magnus*) pulcrum & elegans templum, & in eo ſacras Martyrum reliquias deponit. *Sed pugnant iſta cum tempore quo Sanctorum primùm inventæ reliquiæ ſunt, & eorum nomen pervulgari cœpit, ſicut alibi dictum fuit.*

E

ſed fortè tempore Honorii & Arcadii.

51 *Paulo veroſimiliora & magis cohærentia tradit Puricellus cap.* 81, *cui* vetus... hæc baſilica ...videtur ea fuiſſe, quæ olim à fundamentis conſtructa fuerat in honorem ac reverentiam Nazarii, Gervaſii, Protaſii, & Celſi, quando ſactæ ipſorum reliquiæ noſtra, *inquit*, ex urbe Mediolano CPolim allatæ fuerunt. Quod quidem ſi non Theodoſii Senioris, certè ſaltem Honorii & Arcadii, filiorum ejus, & proximorum in imperio ſucceſſorum, quin etiam ſuperſtitis Ambroſii tempore factum eſſe, conſtanter hoc etiam loco, *ait*, crediderim: ſicut etiam ſuperiore illo capite 49, num. 10 credebam. *Credenti illud Puricello non contradicimus; & iſtius rei probabilem veriſimilitudinem nobis facilè perſuaderi patimur; cum in Canone Græco ſuperiùs allegato mentio habeatur iſta reliquiarum valdè honorifica, quam ex ſupra citati interpretis verſione huc tranſcribo. Ode itaque* 6 *ſic habet.*

F

Reliquiæ S. Nazarii CPoli celebres: unde cultus fortaſſe ad alia Orientis loca propagatus.

52 Sanari nulla arte idoneis corporum morbis, tu, per divinam, ô martyr Nazari, gratiam, remedium attuliſti: ac omnibus porro, qui ad veneranda lipſana tua appropinquant, eximiè fragrans unguentum, ebullitione quadam ſubminiſtras. *Et ode* 8, Antiqua, *inquit*, Roma, tua prædicat certamina, ô multarum palmarum victor Nazari: at Nova Roma (ſeu CPolis) canit tua prodigia, per ſacras reliquias tuas, quas poſſidet, inter fideles perpetrata. *Et mox:* Ritu fontis unguenta gratiæ profundens divinus ille Nazarius, invitat omnes, qui ad eum religiosè confugiunt, ut hauriant ex ſe lucem atque munditiam mentis. *Quæ hîc inſerta vides de* antiqua Roma, *tamquam* certaminum *paleſtra, diſcutientur infra. Neque porro refragabimur credere, in aliis quoque Orientis locis publicum, quo de*

A

de agimus, cultum viguisse; quoniam adeo solenniter CPolis, Orientis caput, aliis in eo locis præluxit; & viguit fortasse Antiochiæ, si non sit mendosa annuntiatio ex apographis Hieronymianis ad diem XXX *Octobris, superius allegata, & expensa.*

Primis post corporum inventionem temporibus institutam fuisse Mediolani processionem

53 *At nunc ad Occidentem transeamus, visuri quo pacto post inventa ac translata à S. Ambrosio nostrorum Martyrum corpora, deinde lapsu temporis eorumdem cultus ad varia Italiæ loca fuerit diffusus: quæ tamen non prius lustrabimus, quam ubi exposuerimus, quanto venerationis studio apud Mediolanenses æstimatissimorum sibi Sanctorum memoria floruerit. Ac de annua imprimis cleri Mediolanensis processione ad ecclesias, in quibus condita sunt corpora* SS. Nazarii & Celsi, *tractat Puricellus cap.* 51; *quam solennitatem jam tum ab initio incepisse affirmat, citans Landulphi senioris Chronicon Mediolanense lib.* 1, *cap.* 3; *ubi sequentia ista leguntur:* Accidit, ut dum quidam dux Gothorum extraneæ gentis, nomine Ruilus, illos *(sacerdotes Mediolanenses)* in festivitate SS. Nazarii & Celsi, & ad silentium politè ornatos, & cum episcopo *(S. Ambrosio)* gradientes, inopinatè supervidisset, non illos tantùm sacerdotes, sed episcopos credidit, & affirmavit, dicens:

B

asserit Puricellus ex Landulphi senioris Chronico sublestæ fidei;

54 „ Certè cum ego fere totum orbem terrarum jussu Valentiniani imperatoris circumde-„ di, & vidi, inquirens usum & mores ipso-„ rum, maximè & religiosorum episcoporum; „ numquam tamen tanto stupore & tam ineffa-„ bili admiratione obrigui.„ Qui videns & admirans hæc, parum subsistit: tandem abiit, secum mirans, quæ viderat. *Et subjungit mox Puricellus:* Clerus nempe metropolitanus apparatu pompaque solenni quotannis in eorum Martyrum natali festivitate procedebat ad basilicam Apostolorum, in qua siquidem corpus Nazarii collocatum esset; sicut etiam postera die procedebat ad ecclesiam S. Celsi; quia nimirum pariter illius corpus ibidem requiesceret. Prior tamen ea processio longè solemnior erat. *Landulphi istius senioris Chronicon, sub titulo Mediolanensis historiæ nuper editum fuit inter Rerum Italicarum scriptores, tomo* 4; *è qua editione prolatum modo textum delibavimus. Istius auctoris maculas ac vitia detegit & castigat V. Cl. Ludovicus Antonius Muratorius in Prolegomenis, pag.* 49; *unde non videmus, quam vel tenuissimæ fidei micam chronicaster ille ineptus & absurdus facere possit ad præsens argumentum, eò præsertim, quod & scriptor sit imperitus & sublestæ fidei; & cum vixerit seculo* XI, *quidnam de re, quæ contigerit seculo* IV, *satis aptè & accommodè nobis persuadere is possit?*

C

quæ quamquam inde non satis probetur, verisimilis tamen nobis est. Annua translatio.

55 *Præsertim quia* non in eruditione tantùm ecclesiastica ineptit Landulphus, sed in ipsarum etiam rerum narratione, quæ non multis seculis aut annis ante ejus tempora contigerant, *uti ibidem habes pag.* 50. *Quamquam verò solennis ista apud Mediolanenses processio sub prima, quibus Sancti nostri innotuerunt, tempora à Puricello sic non satis probetur; credibile tamen nobis est, hæc aut similia publicæ erga Sanctos adeo sibi charos venerationis obsequia à piis Mediolanensibus non fuisse prætermissa, quibus eorum apud Deum gratiam ac patrocinium sibi demereri possent, & inventum apud se tam mirabili ac spectabili Dei manifestatione thesaurum quam religiosissimè & decentissimè cohonestare. Ad posteriora tempora spectat* Quarto Kalendas Augusti processio ad S. Celsum; *de qua Puricellus cap.* 97 *pag.* 467. *Translationem* S. Nazarii *seculo* XI *profert Puricellus cap.* 90, *ex auctore Vitæ S. Arialdi, his verbis:* Arialdus itaque, ex decumanis canonicis, cœpit cum Landulfo tacitè seminare inter clericos & laicos urbis, quæ foris (in oppido Varisio *interserit Puricellus)* prædicaverat in aperto. Cumque translatio beati Nazarii à cunctis clericis & civibus devotè celebraretur *&c. Porro de dicto auctore egerat Puricellus cap.* 64, *num.* 26. *Consule etiam apud nos Commentarium de dicto Sancto ad* XXVII *Junii.* De anniversaria *autem* translatione auctorem *hîc* loqui, & non de prima, tunc temporis celebrata, quando S. Nazarii corpus primo inventum est, *rectè censet contra Ripamontium: sicut eodem cap.* 90 *ex ejus verbis à Puricello citatis videri potest. In Actis ecclesiæ Mediolanensis à S. Carolo Borromæo conditis & Lugduni editis anno* 1683, *part.* 7, *pag.* 1012 *inter litteras pastorales dicitur:* Festis diebus huic urbi & diœcesi propriis, ut divi Ambrosii... Nazarii, Celsi... antiquæ populi hujus devotionis memineris; qui vigiliis & processionibus, frequentioribus precibus, & pietatis exercitiis eos dies agebat; cujus exemplo, ad eorum Sanctorum cultum religiosiùs exciteris.

AUCTORE J. P.

E

Serena S. Nazarii apud Mediolanenses lipsanorum locum exornat.

56 *Porro quod* S. Nazarius *jam inde à primis inventionis suæ annis summa cum veneratione cultus fuerit, & apud principes personas singulari in honore habitus, illud argumento est, quod Serena, magni Theodosii neptis, & Stiliconis uxor, eam basilicæ partem, quâ istius sancti Martyris condita fuerunt reliquiæ, Lybicis marmoribus ex voto adornaverit, teste Tristano Calcho in Historia Mediolanensi lib.* 3, *ad annum* 404; *qua de re tale refert exstare epigramma:*

Quà sinuata cavo consurgunt tecta recessu *, * *Sirm. regressu,*
Sacratæque crucis flectitur orbe caput,
Nazarius vitæ immaculabilis, integer artus,
Conditus exultat hunc tumulo esse locum:
Quem pius Ambrosius signavit imagine Christi,
Marmoribus Lybicis fida Serena polit,
Conjugis ut reditu Stiliconis læta fruatur,
Germanisque piis, pignoribus propriis.

F

De hoc epigrammate pluribus agit Puricellus cap. 58; *& noster Jacobus Sirmondus in notis ad Ennodium à se editum pag.* 87 *illud memorat.*

S. Paulinus, episc. Nolanus, S. Nazarii reliquias collocat in ecclesia Nolana & Fundana:

57 *His de religioso Sanctorum nostrorum apud Mediolanenses cultu ita expositis, nunc ad alia Italiæ loca progrediamur. S. Ambrosius misit S. Paulino episcopo Nolano reliquias* S. Nazarii: *qui piissimus præsul summa cum veneratione illas admisit, atque in ecclesia Nolana S. Felicis reposuit. Rem gestam Poëmate* 24 *canit ipsemet his versibus:*

Hîc & Nazarius martyr (quem munere fido
Nobilis Ambrosii subtrahta mente recepi)
Culmina Felicis dignatur & ipse cohospes,
Fraternisque domos privatis sedibus addit.

Ejusdem quoque Sancti lipsana collocavit in Fundana, quam ædificabat, basilica; prout liquet ex epistola 12 *ad Severum; ubi inter versus circa reliquias eidem epistolæ ab ipso insperses, occurrit in hoc pentametro*

Martyr & illustris sanguine Nazarius.

S. Gaudentius apud Brixianos; capita sibi vendicant Tridentini; reliquiæ ad S. Zenobium missæ.

58 *Cujus etiam sacra pignora apud Brixianos deposuit S. Gaudentius, episcopus Brixianus: nam post enumeratas quorumdam aliorum Sanctorum, quas habere se dicit, reliquias,* Post istos, *inquit;* habemus Gervasium, Protasium, atque Naza-

AUCTORE J. P.

Nazarium, beatissimos martyres, qui se ante paucos annos apud urbem Mediolanensem sancto sacerdoti Ambrosio revelare dignati sunt: quorum sanguinem tenemus gypso collectum, nihil amplius requirentes; tenemus enim sanguinem, qui testis est passionis. *Ita Sanctus ille sermone* 17, *secundùm ejus editorem & illustratorem Paulum Galeardum, canonicum Brixianum (qui opera illa vulgavit Patavii anno* 1720) *habito paulò post annum* 397. *Porro de vitreis & figlinis vasculis, quibus martyrum sanguinem fideles solebant colligere, consuli potest Paulus Aringhus Romæ subterraneæ lib.* 3, *cap.* 22. *Ughellus Italiæ sacræ tom.* 2, *col.* 1073 Cathedralis, *inquit*, ecclesia *Triventina* vetustæ ac nobilis structuræ, Divis tutelaribus Nazario & Celso martyribus dicata est; ubi eorum pretiosa capita in argentea theca asservantur, olim à quodam Triventino episcopo Mediolanensis patriæ, S. Ambrosii temporibus illuc translata, constans est civium patrumque eorum memoria, præter monumenta ejusdem ecclesiæ; *sed* Triventinus episcopus *anonymus*, patrum memoria, monumenta *merè dumtaxat nominata, non autem probata, quam parum probare possunt rem adeo antiquam! Carolus Bartholomæus Piazza in Hemerologio Romæ Christianæ & gentilis ad hunc diem* XXVIII *Julii*, ad S. Joannem in Fonte esse eorum reliquias *memorat*, donatas, *si ipsi credimus*, ab ipsomet S. Ambrosio. *Sed antiquiora pro ista donatione testimonia desideramus. De sacris lipsanis* Nazarii & Celsi *ab isto præsule ad S. Zenobium episcopum Florentinum missis, agitur apud Surium in ejus Vita ad diem* XXV *Maii; sed in nulla ex tribus Vitis apud nos ad eumdem diem à pag.* 52 *datis, hoc invenio; quod tamen habet Razzius Italice, de Sanctis ac Beatis Tusciæ pag.* 80 *ex Vita S. Simpliciano adscripta.*

B

59 *Ravennæ Sanctos nostros haud fuisse ignobiles, conficitur ex eo, quod Galla Placidia augusta, primo Ataulfi, deinde Constantii conjux, ac Valentiniani imperatoris parens*, Divis etiam Nazario ac Celso elegantissimam exstruxit ædiculam, in qua sepeliri voluit.. Parietes præclaro marmore undique incrustati, pavimentum ipsaque ædiculæ testudo, vermiculato opere pulcherrimè exornata; *quibus* omnibus non solum interfuit, sed præsuit, *teste Hieronymo Rubeo Historiæ Ravennat. lib.* 3, *ad annum* 449. *Ticini quoque inclaruerit fama* S. Nazarii, *utpote quem S. Ennodius, ejusdem urbis episcopus, sæculo sexto ineunte clarus, & à nobis illustratus ad diem* XVII *Julii, carmine celebravit.* Exstat Beneventi sacra ædes S. Nazario dicata, olim monasterium monialium (hodie antiquitate consumptum) quod Pelagius PP. ad religionem Gregorii magni, tunc temporis diaconi Cardinalis, suppressit, & monasterio S. Mariæ ad Olivolam perpetuo adjunxit, & annexuit, *sicut legere est apud Marium de Vipera in suo Catalogo Sanctorum ad hunc diem* XXVIII *Julii; ubi assignatur ipsi ritus duplex. Placentiæ denique* SS. Nazarii & Celsi *ecclesiam invenies apud Petrum Mariam Campi, Historiæ Placentinæ parte* 3: *ut videre datur in indice ecclesiarum, qui dictæ parti subnectitur. Reliquum est, ut propagatam in aliis extra Italiam locis publicam Martyrum venerationem prosequamur.*

Ædicula SS. Nazario & Celso Ravennæ exstructa à Galla Placidia.

Quid Ticini, Beneventi, ac Placentiæ?

C

§ VII. Sancti in aliis per Occidentem locis præsertim in Gallia celebres ex reliquiis, & ædibus sacris &c.

D

Sacræ exuviæ quaquaversum transmissæ à S. Ambrosio:

Auctor sermonis in natali sanctorum martyrum Nazarii & Celsi, *qui sermo attribuitur S. Ambrosio, atque inter opera ejus habetur in editione quidem Coloniensi anni* 1616, *tom.* 5, *à pag.* 70, *ubi est ordine sermo* 14; *in Parisiensi autem anni* 1586 *est ordine* 93, *& habetur à col.* 917; *auctor, inquam, istius sermonis, de quo suus post recurret differendi locus, scripta reliquit ista:* Beatum ... Nazarium martyrem Christi sancta Mediolanensis ecclesia licet totum corpore secum retineat, & mundo tamen totum in benedictione transmisit. Hæc est enim sanctorum Martyrum gloria, quorum etsi per universum mundum seminetur in cineribus portio, manet tamen integra in virtutibus plenitudo. *Sacræ itaque* S. Nazarii *exuviæ quaquaversum dispersæ. De Oriente & Italia jam id diximus; nunc vero de aliis, quibus id accidit, locis sermonem instituemus; quò non illius dumtaxat, sed sancti quoque* Celsi *veneranda lipsana transmissa sunt, ne ipsâ quidem Africâ ab hoc sacro thesauro excluså, sicut quidam voluit; sed dispiciamus an satis rectè.*

E

ad episcopos Afros in Sardinia exsules

61 *Nam episcopi Afri ob persecutionem Vandalicam relegati in Sardiniam anno, sicut ponit Tillemontius in historica collectione nostrorum Martyrum, tomo* 2 *Monumentorum eccles. pag.* 88; *anno, inquam,* 508 *poposcerunt benedictionem, id est reliquias aliquas sanctorum martyrum* Nazarii *& Romani; prout planum fit ex S. Ennodio lib.* 2, *epist.* 14. *Audiantur ejus verba:* Quod tamen directis ad filium nostrum H. diaconum literis speratis, beatorum martyrum Nazarii & Romani benedictionem poscentes, fidelibus non negamus. Accipite veneranda patrocinia invictorum Militum. *Locum hunc notis illustravit Simmondus antea memoratus; ubi inter alia rectè observat, epistolam hanc* ab Ennodio quidem *esse scriptam*, sed pro Symmacho; cujus etiam nomine inter alias ejus epistolas legitur in antiquis collectionibus. *Ita ille; qui & per* H. diaconum *opinatur intelligi*, Hormisdam, qui diaconus erat Romanæ Ecclesiæ.

F

Symmachus PP. mittit reliquias S. Nazarii,

62 *Hanc reliquiarum communicationem Tillemontius quoque tribuit Symmacho; non Baronius, qui in notationibus suis hac die* XXVIII *Julii tum illam tum epistolam adscribit Ennodio Ticinensi: sed Baronium, ne secum is pugnet, facilè ex Baronio explicabis, eumdem & secum simul ac cum aliis conciliaturus: nam ad annum Christi* 504 *fatetur quidem, illam epistolam, tametsi inter scripta Ennodii Ticinensis reperiatur, dicendam tamen potius esse Symmachi PP., sed quæ ab ipsius diacono Ennodio, nomine Symmachi PP. scripta fuerit. At parum nostrâ interest, hanc controversiuncu lam pluribus discutere: aliud punctum ac palmare quidem se nobis offert circa istas* S. Nazarii *reliquias, nostrine an alterius synonymi censeri debeant.*

qui tamen nobis probabilius videtur

63 *Nostri atque hodierni eas esse* Nazarii, *censuisse Baronium ac Tillemontium, satis perspicuè constat ex eorum textu; hujus quidem in citata collectione; illius autem in notationibus. Puricellus*

A *lus cap.* 68 *eſt in alia ſententia ; quam nos quoque tamquam probabiliorem amplectimur, his verbis ab ipſo expoſitam :* Quoniam igitur epiſtola hæc verè vel à Symmacho Papa, vel ipſius nomine ab Ennodio ſcripta fuit . . . Propterea ſacræ illæ martyrum Nazarii & Romani reliquiæ ab eodem Symmacho, vel ipſius nomine ab Ennodio miſſæ ſunt, nec aliunde quidem, quam ex urbe Roma. Quocirca tales etiam S. Nazarii reliquias, ego ſane crediderim, non Nazarii fuiſſe noſtri, qui ne miles quidem fuit ; ſed illius, quem poſtea cap. 75 videbimus Romæ paſſum, verèque militem fuiſſe, Martyrologii etiam Romani teſtimonio ; *de quo mentionem faciemus etiam nos inferius alia occaſione. Nunc pergamus cum Puricello :*

non fuiſſe hodiernus, 64 Quod ſi quis à me, *inquit laudatus jam ſæpe auctor*, pariter requirat, quiſnam fuerit alter item ille martyr ac miles, nomine Romanus, cujus itidem reliquiæ ad epiſcopos illos miſſæ ſunt ; ego quidem illum reſponderim non alium fuiſſe, B quam eum, de quo Martyrologium pariter Romanum quinto Idus Auguſti ſic habet " Romæ S. Ro-„mani militis, qui in confeſſione B. Laurentii com-„punctus, petiit ab eo baptizari: & mox exhibitus, „ac fuſtibus cæſus, ad ultimum decollatus eſt. „ *At de iſto Martyre plura nobis dicenda reſervamus ad diem* IX *Auguſti, quo inſcribitur Martyrologio Romano. Nobis interim probabilior apparet ſententia Puricelli, quod videlicet Nazarius ille, cujus ſacra lipſana ad epiſcopos Afros tranſmiſſa ſunt, non fuerit noſter hodiernus, ſed vel ſupra dictus Martyr iſte, vel alius ſynonymus Romæ paſſus :* 1. *Quia lipſana iſta Româ miſſa, & à Symmacho quidem PP., ut fatentur ipſimet, qui ſunt in contraria ſententia : hodierni verò* Nazarii *lipſana eò directa fuiſſe, non ſcimus.* 2. *Quia iſta, de quibus hic controverſia eſt, lipſana miſſa ſunt ſimul cum reliquiis martyris Romani, Romæ paſſi.* 3. *Quia ſub* invictorum militum *nomine miſſa ; quales duo iſti Martyres exſtitere ; noſter verò* Nazarius *non item.*

C *ſed alius ſynonymus Romæ paſſus.* 65 *Quod mirum certè nobis accidit, Baronium non obſervaſſe ; neque ipſum Tillemontium, alibi ſæpe plus æquo lynceum, hic autem adeo parùm oculatum ; qui noſtro quidem judicio Nazarium iſtum militem cum noſtro ſynonymo hodierno confuderunt. Nobis, inquam, longè probabilior apparet iſta ſententia ; certam quippe non audemus illum dicere ; etenim quandoquidem noſtri* Nazarii *reliquiæ à S. Ambroſio quaquaverſum diſperſæ ſunt, quid vetat, eas Romam ab eodem præſule mitti facilè potuiſſe vel ad S. Gelaſium hujus nominis* I, *vel ad Anaſtaſium* II, *Symmachi in cathedra S. Petri deceſſores ; & verò* invictiſſimi milites *in ſenſu ſatis uſitato ac proprio, quamquam in ſignificatione metaphorica, vocari poſſunt quilibet Martyres, qui præliantes prælia Domini, glorioſam victoriæ coronam fuſo pro fide ſanguine reportarunt. At de his plus ſatis. Nunc alia nos vocant loca.*

Reliquias SS. Nazarii & Celſi Pariſiis honoratas fuiſſe 66 *Sacra* Nazarii *ac* Celſi *pignora jam inde à Childeberti* I, *Francorum regis temporibus in Gallia honorata fuiſſe, colligitur ex Pragmatico ſeu regio diplomate, quod legitur apud Aimoinum lib.* 2 *de Geſtis Francorum, cap.* 20 ; *& in quo rex iſte ita loquitur :* Ego Childebertus rex . . . cœpi conſtruere templum in urbe Pariſiaca prope muros civitatis . . . in honore S. Vincentii martyris ; cujus reliquias de Spania apportavimus ; *& tum aliorum Sanctorum tum* Nazarii & Celſi pueri . . . reliquiæ ibi *dicuntur* eſſe conſecratæ. *In fine autem inſtrumenti hujus apponitur :* Datum quod fecit menſis Decembris die ſexto, anno XLVIII, poſtquam Childebertus rex regnare cœpit. *Templum illud S. Vincentii, nunc eſt S. Germani Pratenſis Pariſiis, cujus abbatiam fundavit idem rex. Sanctio pragmatica prædicta refertur à Baronio ad annum* 561 ; *quo apud Pagium num.* 8 *impetitur tamquam Aimoino intermixta, ſuppoſititia atque interpolata.* AUCTORE J. P.

tempore Childeberti I, *conficitur ex diplomate ejus.* 67 *Habetur tamen part.* 1, *pag.* 1 *collectionis documentorum ad faciendam fidem eorum, quæ in hiſtoria regiæ abbatiæ S. Germani Pratenſis, Lutetiæ Pariſiorum anno* 1724 *Gallice edita, narrantur ; appoſito ei anno* 558. *Conſuli poteſt ſuper hoc regio diplomate Mabillonius Annalium Benedictinorum tomo* I, *ad annum* 555, *ubi diploma illud vir rei diplomaticæ apprimè gnarus obiter approbat,* nihil morari *ſe dicens* effutias quaſdam, quas critici recentiores in hoc diploma objiciunt *&c. Nos litem hanc non decidimus, ſed ulteriorem harùm tricarum diſcuſſionem relegamus ad eos, quibus & plus abundat otii, & quorum id magis intereſt. Propius enimvero huc ſpectat, quod ex S. Droctovei abbatis olim S. Germani Pratenſis Vita, à nobis edita ad diem* X *Martii habemus pag.* 39 : *ibi nimirum inter aras quatuor, in iſta S. Vincentii eccleſia contentas, & à S. Germano conſecratas, illam,* quæ ad occidentem, Domino in honore SS. Gervaſii & Protaſii, & Celſi pueri, ſanctique Georgii martyris conſecravit *idem S. Germanus, qui uti ibidem dicitur in annotatis, anno Chriſti* 558 *ipſam illam conſecravit eccleſiam. Nihil hic de* S. Nazario *dici, miramur.* E

Epigramma Fortunati ſuper eccleſia S. Nazarii à Leontio Burdigal. ep. condita. 68 De domno Nazario martyre Chriſti *occaſione unius eccleſiæ, quam Leontius epiſcopus Burdegalenſis in ejus honorem ex ſacello ædificarat, eſt apud Fortunatum libro* 1 *epigramma* 10, *his verbis concinnatum :*

Culmma conſpicui radiant veneranda Nazari,
Cujus membra ſolum, ſpiritus aſtra tenet.
Semine terrigeno terrenis uſibus exſors
Immortale bonum pulvere natus homo.
Nil carnale volens, ſed Chriſti præmia poſcens,
Sanguine de proprio victima digna Deo.
Hæc tibi templa ſacer devota Leontius offert,
Majoremque ſuam hinc cupit eſſe domum.
Hic prius anguſto fabricata eſt machina gyro,
Quo neque tunc poterat plebs veneranda capi.
Dejectamque ſolo rurſus fundavit ab imo,
Et dedit hæc quæ nunc amplificata placent.

F *De Leontio iſto conſuli poſſunt Sammarthani in archiepiſcopis Burdegalenſibus ; dum nos interea temporis, quid de aliis Galliarum tractibus eruderandum ſuperſit, expendere pergimus.*

qui apud Æduenſes quoque claruit ; uti conſtat ex diplomatibus, 69 *Magna ibidem apud Æduenſes ſeu Auguſtodunenſes veneratione* S. Nazarium *honoratum antiquitus fuiſſe, illud argumento eſt, quod eccleſia ibidem cathedralis ſub ipſius nomine, haud dubiè tamquam Sancti tutelaris, jam à decem circiter aut amplius ſeculis dedicata ſit ; in cujus favorem exſtat diploma apud Sammarthanos in epiſcopis Æduenſibus à Ludovico Pio imperatore directum ad Modoinum ejuſdem ſedis antiſtitem : in quo dicitur, quod* anteceſſores reges Francorum eccleſiæ S. Nazarii martyris, cui . . . ipſe Modoinus præeſt, ſub ſuo nomine & defenſione . . . conſiſtere fecerunt . . . Data XI Kal. Auguſti anno Chriſto propitio 11 imperii domini Ludovici piiſſimi auguſti, Indictione VIII ; *qui characteres temporis concurrunt cum anno Chri-*

AUCTORE J. P.

Christi 815. *Aliud ibidem habetur diploma Caroli Calvi regis ad Altcum Augustodunensem episcopum, in gratiam ejusdem ecclesiæ datum; in quo illa vocatur* sedes matris ecclesiæ, quæ est constructa in honorem S. Nazarii martyris . . . Data III Nonas Julii, Indictione VIII, anno IV, regnante Carolo, glorioſiſſimo rege; *sed sextus Caroli annus, qui transpositis litteris numeralibus forte hic legi debet, concurrit cum Indictione* VIII, *& anno Christi* 845. *Aliud insuper ibi diploma reperies, quod Jonas, ejusdem cathedræ præsul, ab eodem Carolo Calvo pro sua ecclesia impetrarit.*

basilica cathedrali, moneta, ac reliquiis.

70 *Apud Launoium in opusculis de Lazari, Magdalena &c. in Provinciam appulsu cap.* 8, *pag.* 95 *citatur auctor, qui superiori post ipsum seculo vixerit, atque hæc scripserit, quæ ex Launoio transcribimus:* Basilica major & antiquior mater & cathedralis in honore Dei ac beatorum Nazarii & Celsi martyrum fundata exstitit. *Auctor ille hic meminit etiam de* S. Celso; *sed in Notitia episcopatuum Galliæ quà Francia est, apud Andream Chesnium inter Historiæ Francorum scriptores tom.* 1, *pag.* 65, *ubi sermo est de templis cathedralibus ac eorum patronis, seu Sanctis quorum nomine dedicata sunt, Augustodunensi dantur Lazarus ac* Nazarius, *non autem* Celsus. *Anno* 1713 *prodiit liber Gallico idiomate editus de Vitis sanctorum Patronorum, Martyrum & episcoporum Augustodunensium; qui à pag.* 106 *de nostris Sanctis agit, Vitam & panegyrim eorum pertexens ex Ennodio episcopo Ticinensi, & sermone inter opera S. Ambrosii edito. Liber ille eò à nobis hîc citatur, ut pateat* SS. Nazarium & Celsum *hodieque ibi haberi in summa veneratione; cum in titulo, qui dictæ panegyri præmittitur,* patroni diœceseos Augustodunensis *vocentur.* De moneta Æduensi antiqua, cusa sub S. Nazarii effigie *obiter meminit Saussayus ad* XXVIII *Julii; & pluribus ad diem* VI *Novembris, ubi sic habet;* Augustoduni Æduorum adventus & susceptio sacrarum reliquiarum S. Nazarii martyris, ejusdem ecclesiæ cathedralis antiqui tutelaris: in cujus nomine concesso sibi à Christianissimis regibus Carolinæ stirpis monetæ cudendæ jure, numismata illa, quæ hodieque supersunt, ipsamet ecclesia pridem signavit. *Et verò apud Chesnium loco mox citato,* Vidi, *inquit dictarum Notitiarum collector,* monetam argenteam sic inscriptam "Moneta S. Nazarii,, *& ex* alia parte "Aedua civitas,, *Neotericus Legendista Gallus ad* XXVIII *Julii de nostris Sanctis agens, observat quod ecclesia Augustodunensis* S. Nazarii *non sit amplius primaria, sed quod ipsam dignitatem cesserit ecclesiæ S. Lazari Bethanici. In Breviario Æduensi, anno* 1534 *typis edito,* SS. Nazarius & Celsus, *ab ipsa vigilia incipiendo, celebrantur valdè solenni ritu cum Octava: & in oratione dicitur* populus . . sub tantis . . patrociniis . . constituatus. *Joannes Rolin, episcopus Æduensis & Cardinalis, inter statuta synodalia anno* 1468 *præcipit observare eorum festum, abstinendo ab omni opere servili; uti videre est apud Edmundum Martene Thesauri novi anecdotorum tomo* 4, *col.* 519. *Et ibidem inter alia ejusdem ecclesiæ synodalia statuta tam nova quam vetera, col.* 475 *dictum fuerat:* Festa . . Nazarii & Celsi martyrum . . injungantur solemniter observari.

§ VIII. Sancti alibi in Gallia honorati; Ebredunenses synonymi probabilius ab hodiernis distincti; miraculum: reliquiæ infra Nannetas in Britannia minore S. Nazarii incerti; punitus earum contemptor; Nazarius Vercellensis.

Sanctorum veneratio

Idem, quem modo citavimus, Legendista Gallus memorat, extensum esse cultum in diœcesi Parisina; & quod ad S. Celsum *attinet, dicit, quod* factus fuerit in particulari titularis unius parochiæ archidiaconatûs de Josas versus limites archiepiscopatus Carnotensis, ab Celsi nomine appellatæ S. Ceouls, & corruptè S. Sous; quod geographi etiamnum amplius deformaverunt, notando Cinq-Sols in suis mappis. Antiqui parochiæ tituli appellant S. Cheours. At videtur illa amisisse nomen & cultum nostri sancti Martyris, postquam Guilielmus de Lamoignon, primus in supremo senatu præses, factus territorii dominus, vocari eam jussit Coursson vel Launay-Coursson. *Quod ultimum compositum loco inditum esse à fine seculi* XVII, *tradit Castellanus in suo Supplemento, pag.* 697: *ubi alias etiam ponit nominis Celsiani metamorphoses, notans* S. Celsum *insuper esse* dictum S. Esceux, apud Augustam Ausciorum (*Auscbe*) *quæ est metropolis in provincia Auxitana Galliæ;* & S. Soux in Bituricensi provincia; & in territorio Josacensi (*le Josas*) in diœcesi Parisina: cui loco nonnullæ ex ejus reliquiis allatæ Parisios dederant nomen; *uti refert ex Aimoino, seculi* X *scriptore; sed locum ejus non indicat. At nunc ad Biterrensem ecclesiam pergamus; ubi nonnulla se offerunt, scitu non indigna ad argumentum quod tractamus, & satis ostendunt, Sanctos nostros ibi aliquid singulare habuisse.*

in variis Galliæ locis.

72 *Officium proprium habere Sanctos nostros, notatur in apographo, quod servamus,* ex antiquo Breviario Ms. Biterrensi. *In instrumento conventûs episcoporum, anathema dicentium in invasores ecclesiæ Biterrensis, quod editum legitur ex chartario Biterrensi apud superius assignatum Edmundum Martene, appositâ ad marginem instrumenti notâ temporis* circa MXC, *habentur ista:* Quidam illustris vir, & sanctæ operationis largus effector . . nomine Atradulfus, & uxor sua nomine Garsindis contulerunt Domino Deo & sanctis martyribus Nazario & Celso Biterrensis sedis ecclesiæ, pro suorum & omnis genealogiæ suæ peccatorum redemptione, & æterna adipiscenda beatitudine, contulerunt in quadam nostri episcopatus villa Tortilias dicta ecclesiam ejusdem villæ cum suis decimis & pertinentiis, & cum omnibus ad eam jure pertinentibus, & omnem aliam alodem suum, quem in illa villa, supra scripta, & in ejus terminio habere videbantur *&c.*

73 *Hinc de antiqua Sanctorum apud Biterrenses veneratione certiores reddimur. Ne Provinciam in Gallia indictam relinquamus,* Cemilienses & Nicienses Celsum & Nazarium patronos habent, *sicut notat noster Antonius Macedo in Diis tutelaribus orbis Christiani, pag.* 162. *Dicendum etiam*

A *etiam nobis eſt, quid ſit ſentiendum de ſacris lipſanis ſanctorum Martyrum, an noſtrorum an homonymorum dumtaxat, apud Ebredunenſes in Delphinatu Galliæ; item de* S. Nazario *in territorio Nannetenſi Britanniæ minoris; de ſancto denique pariter ſynonymo Martyre Vercellis in Sabaudia.*

Sacra eorum lipſana Ebredunum Mediolano tranſlata eſſe,

74 *Ab Ebredunenſibus itaque reliquiis exordiamur; de quibus Baronius hoc die in ſuis notationibus ita loquitur:* Tranſlatæ ſunt etiam in Gallias Ebredunum; ſed ob frequentes barbarorum incurſiones (*puta ſeculo* 5) jam oblivione ſepultæ, ac iterum inventæ, occaſionem dederunt, ut Gregorius Turonenſis de Gloria Martyrum cap. 47, rerum geſtarum inſcius, exiſtimaret dictos Martyres Ebreduni in Gallia eſſe paſſos, ſecutus fidem cujuſdam apocryphi. *Multa paucis verbis hîc affirmat Baronius, quæ nobis, ſalvo meliore judicio, non videntur eadem facilitate, qua afferuntur, probari poſſe. Etenim bonâ ſapientiſſimi Viri venia, quærimus* 1. *Unde conſtet, reliquias haſce Ebredunenſes eſſe* SS. Nazarii ac Celſi *Mediolanenſium, & non potius ſynonymorum Ebreduni paſſorum?* 2. *Quæ de tranſlatione Mediolano Ebredunum, ac oblivione ibidem & deinde de inventione proferuntur, quid ſunt niſi mera conjectura, ex iſto eodem ſuppoſito concepta, quod apud Ebredunenſes ſint reliquiæ hodiernorum noſtrorum Martyrum? Nullo enimvero indicio id prodit Gregorius Turonenſis: imo potius prodit contrarium: nam paulo antè in eodem capite ſignatè egerat de corporibus SS. Gervaſii ac Protaſii Mediolani ſepultis; ac paucis interjectis pergit ad corpora* SS. Nazarii ac Celſi *ad Ebredunenſes ſpectantia. Quod ſtudio eum feciſſe, cur credibile non ſit, ne quis putaret, eum in poſterioribus agere de ſynonymis iſtis Mediolanenſibus, ſicut in prioribus de Mediolanenſibus egerat? Utut eſt, rectius ſanè utrumque Martyrum par ſynonymum, de quo hîc controverſia eſt, Gregorius diſtinguit.*

B

cenſet Baronius ex Gregor. Turon.;

75 *Proferamus & expendamus ejus verba:* De ſancti verò Nazarii, ac Celſi pueri artubus, quos apud Ebredunenſem Galliarum urbem paſſos lectio certaminis narrat, ipſa corpora & ita clam, propter paganorum inſecutionem, ſepulta ſunt, ut in tempora ſecutura oblivioni darentur. *Quæ cur noſtris Mediolanenſibus aptari debeant, imo verò quomodo poſſint, adeo nos non aſſequimur, ut non concipiamus potius, qua veri ſpecie,* artus *ac* corpora, *ibidem, uti ſuadetur ex textu,* ſepulta (*namque mox narrat Gregorius,* ſuper hæc ſepulcra *mirabile illud contigiſſe, quod paullo poſt ex ipſo enarrabimus*) *qua, ut iterum dicamus, veri ſpecie tanta reliquiarum maſſa pertinere queat ad hodiernos noſtros Martyres, tum propter dicta de ſacris eorum exuviis quaquaverſus per orbem tranſmiſſis; tum propter dicenda ſequenti paragrapho de ſtatu corporum ipſorum Mediolani? Neque ex eo, quod verba illa, ex Gregorio mox producta, habeantur ſub eodem titulo ac capite cum iis, quæ præmiſerat ibidem de ſanctis Mediolanenſibus Gervaſio & Protaſio, inferas ibi etiam agi de* Nazario *ac* Celſo *Mediolanenſibus: nam præter illa, quibus modo hanc objectionem prævenimus, contra eſt, quod Theodoricus Ruinartius in notis ad hunc, quem ſupra dedimus, Gregorii à ſe editi locum obſervat, iſta* ſub alio capitis titulo in Mss. haberi; *quæ proinde conjuncta ſimul ac confuſa forſan poſtmodum fuerint ab aliquo imperito, qui uti priores Sanctos, ſic etiam noſtros ibidem ordine poſteriores, omnes in ejus idea Mediolanenſes, ad unum idemque caput revocarit.*

C

AUCTORE J. P. *ſed Ebredunenſes ab Mediolanenſibus videntur diverſi;*

76 *Utcumque hæc noſtra ſe habeat conjectura;* lectio certaminis, *quatenus Sanctos, de quibus Gregorius Turonenſis,* apud Ebredunenſem Galliarum urbem paſſos narrat, *nobis nec eſt apocrypha, nec erit, quamdiu talis non probatur: præſertim cum Ado Mediolanenſes hodiernos ab Ebredunenſibus clariſſimis terminis diſtinxerit ad diem* XII *Junii: poſtquam enim tunc annuntiationem ſuam exorſus eſſet à Mediolanenſibus, illam Ebredunenſibus ſic concludit:* Sed & Nazarii & Celſi, quos duos paſſos fuiſſe apud Ebredunenſem urbem, antiquitas memorando celebrat. *Poteratne Viennenſis præſul clarius, diſtinctius atque expreſſius ſecernere alterum ab altero utrumque hoc ſynonymum Martyrum par? Cur igitur nos illud confundamus? Neque moramur hîc Sammarthanos, qui inter epiſcopos Ebredunenſes de Artemio referunt, quod reliquias* SS. Nazarii & Celſi, *reſoſſis à S. Ambroſio eorum corporibus, pro ſua eccleſia ab eodem impetrârit; & citantur Ebredunenſes tabulæ, quæ illud circa annum* 392 *conjiciant: ſed in noviſſima editione opera & ſtudio Dom. Dionyſii Sammarthani V. Cl., Congregationis S. Mauri, Ordinis S. Benedicti præpoſiti Generalis, Lutetiæ Pariſiorum anno* 1725 *regiis typis ad tertium uſque tomum provecta, col.* 1055 *melius noſtrâ quidem ſententiâ dicitur* Artemius.. in ea *eccleſia* reliquias SS. Nazarii & Celſi martyrum EBREDUNENSIUM collocaſſe *&c. Sed ut ad Baronium redeamus, videri poſſunt, quæ pro noſtra ſententia objicit illi Puricellus cap.* 49, *ubi Baronianâ propoſitâ, noſtram etiam ex Adone confirmat. Codex itaque Uſuardinus Bruxellenſis, dum Martyres Mediolanenſes ab Ebredunenſibus ſynonymis non diſtinguit (prout conficitur ex dictis inter Auctaria ad Uſuardum noſtrum die* XII *Junii) in hoc à nobis probari non poteſt, ſed reprobari debet potius, in eamdem utique confuſionem lapſus.*

D

ad quorum ſepulcrum

77 *Age verò, quoniam quæ Ebredunenſes iſtos Martyres ſpectant, in Prætermiſſis apud nos, à die* XII *Junii ad hodiernum remiſſa ſunt, nunc referamus rem mirabilem ad eorum ſepulcra geſtam, quam Gregorius Turonenſis ſic memorat citato cap.* 47: Referre erat ſolitus vir ille, qui de ſupradictis Sanctis (*Gervaſio ac Protaſio*) quæ præfati ſumus, enarravit, natam fuiſſe ſuper hæc ſepulcra pirum arborem, & feciſſe quemdam pauperem hortulum in hoc loco, qui hanc arborem concludebat. Verum cum poma juxta morem tempore debito ferret, quicumque exinde infirmus, qualibet ægritudine detentus, pomum mordicus decerpſiſſet, mox ablata infirmitate convaleſcebat: unde magnum quæſtum pauper ille habebat. Sed cum ſe revelantes Martyres, arborem incidi juſſiſſent, pauper ille in magnis fletibus prorumpens, incidi arborem non ſinebat.

E

mira contigiſſe memorantur.

78 Quo remoto, ſuccisa piro, baſilica miro opere ædificata eſt: in cujus etiam altari beati Geneſii Arelatenſis martyris (*de quo agit cap.* 68) reliquiæ venerantur. Tantaque pauper ille fide prælatus eſt, ut ſacerdotium in hac eccleſia deinceps promereretur. *Porro τὸ* vir ille, *ex cujus ore Gregorius miram hanc hiſtoriam didicit, & cujus ſolius fide tota ejuſdem veritas nititur, appellat ad præcedentia, quæ ibi habentur de SS. Gervaſii ac Protaſii reliquiis;* ſermo *quippe* quadam vice de his, quibuſdam religioſis eſt habitus *&c.* Et quæ ſuper his, *addit Gregorius,* quodam (*ex viris nempe illis religioſis*) referente

F

AUCTORE J. P.

audivi &c. *Atque hæc quæ circa ſacras* Nazariorum *ſynonymorum exuvias ſatis diffusè diſſeruimus, non parum juvabunt, ut, quantum fieri poterit, notitiam aliquam ſaltem confuſam hauriamus circa Martyrem cognominem, cujus reliquiæ depoſitæ fuerint in quodam vico apud Nannetenſes in Britannia minore; prius verò quam tranſcribamus quæ Gregorius Turonenſis de illis narrat toto capite 61 de Glor. Martyrum; præmittemus notitiam loci; & paucula alia, quibus hiſtoriæ ex ipſo narrandæ tempus illuſtrari poſſit, deinde aſſignabimus.*

Nazarii alicujus reliquiæ in territorio Nannetenſi;

79 *Ruinartius in notis ad citatum caput*, Locus, *inquit*, ille infra Namnetas hodieque nomen retinet S. Nazarii; ubi præter parochialem eccleſiam prioratus exſtat monaſterio S. Albini Andegavenſis ſubjectus: *cui præfuiſſe abbatem tempore Gregorii Turonenſis, colligitur ex ipſius verbis, quæ producemus. Quiſnam porro ſit ille Nazarius, cujus ibidem reliquiæ exſtiterint; an Mediolanenſis, an Ebredunenſis, an Laureshamenſis ſeu Romanus (cujus ultimi, corporis tranſlationem, factam à Chrodegando, epiſcopo Metenſi, dedimus ad diem* XII *Junii, pag.* 514) *an denique ſynonymus Martyr Vercellenſis, de quo agemus paullo poſt, divinare non lubet. At quiſquis demum ſit, exiſtimamus nos non abs re facturos, ſi hoc loco non excludamus exemplum divinæ vindictæ adverſus reliquiarum ipſius impium contemptorem: nam ſi alicubi eſt, hîc certè locus eſt de iſta re agendi: quia facilè ad unum ex iſtis Nazariis, quos nunc illuſtramus, ſpectare poteſt. Gregorius itaque Turonenſis eam ſic narrat:* In territorio quoque urbis Namneticæ, in vico quodam ſupra alveum Ligeris, beati Nazarii reliquiæ continentur. Igitur quodam tempore homo devotus baltheum ex auro puriſſimo cum omni apparatu ſtudioſiſſimè fabricatum, ſuper altare baſilicæ illius poſuit, orans, ut in cauſis ſuis Martyris virtus dignaretur adeſſe.

B

quarum impius contemptor punitus refertur

80 Quo recedente, Britto quidam ex ſatellitibus Warochi Britannorum Comitis, & primus cum eo adfuit, ablatoque violenter apparatu balthei, ipſum quoque baltheum repetiit; renitente presbytero ac dicente: Dei res hæ ſunt, & ad reficiendos pauperes ſancto Martyri ſunt conlatæ, ne famem peſſimam patiantur, qui huic templo fideli devotione deſerviunt: unde tu potius aliqua huc inferre, non auferre debebas. Non mollivit hominis avari animum abbatis illius prædicatio: ſed potius ſuccenſus, minari ei cœpit, ac dicere: Niſi ſine mora refuderis baltheum, manu mea interimêris. Tunc victus abbas, ſpeciem ſuper altare, quo ſancta teguntur pignora, conlocavit, dicens: En ipſam, quam petis, reiculam: ſi metus de virtute Martyris nullus eſt, aufer. Erit enim, ut confidimus, de veſtigio judex, ſi ea auferre præſumpſeris. At ille nihil metuens, abſtulit, jubens ſibi equum ante ipſam baſilicæ porticum præparari. Cui ait ſacerdos: Nullus umquam in hoc loco equum præſumpſit aſcendere. Da quæſo gloriam Deo, & honora Martyrem, ne mali aliquid patiaris.

C

ex Gregorio Turonenſi. * *alii* equo, *apud Ruinart.*

81 Ille verò mandata negligens ſacerdotis, aſſcenſo in atrio ſancto equite *, ubi egredi venit, percuſſo ad portæ limen ſuperius capite, ad humum teſtâ diſruptâ corruit, manibuſque ſuorum deportatus, ut tugurium cujuſdam pauperculi, quod erat proximum, eſt ingreſſus, protinus ſpiritum exhalavit. Quod Warochus audiens, & res, quas hic abſtulit, reſtituit, & de ſuo prio multa contulit, pavore perterritus. *Ita Gregorius Turonenſis hoc factum exponit; quod, ſicuti obſervat hîc Ruinartius,* contigiſſe putant tempore belli, quod anno DXC commotum eſt. *Vide Gregorium Hiſtoriæ Francorum lib.* 10, *cap.* 9.

D

Vercellenſis Nazarius datur ex epitaphio.

82 *Vercellenſis nunc Nazarius ſupereſt martyr; qui cum aliunde totus nos lateat; ne prorſus latere orbem pergat, videtur hîc etiam locus opportunus ipſum, qualiſcumque demum ſit, hagiophilis exhibendi.* Epithaphium civ. Verzell. (*id eſt civitatis Vercellenſis*) *profert Gruterus ſupra citatus, pag.* MCLXIX, *de Sarmata presbytero compoſitum; quod dictum Martyrem nobis manifeſtat. Sic ſonat:*

Diſcite qui legitis, divino munere reddi
Mercedem meritis, ſedes cui proxima ſanctis
Martyribus conceſſa Deo eſt, gratumque cubile,
Sarmata quod meruit venerando presbyter acto
Septies hic quinos tranſegit corporis annos,
In Chriſto vivens auxiliante loco:
Nazarius namque pariter Victorque beati
Lateribus tutum reddunt, miritiſque coronant.
O felix, gemino meruit qui Martyre duci
Ad Dominum meliore via, requiemque mereri.

F

At nunc ad noſtros Martyres Mediolanenſes revertamur.

§ IX. Corpus S. Celſi tranſlatum ſeculo X; inventum ac repoſitum ſeculo XVI: S. Nazarii inventum, inſpectum, ac tranſlatum ſolenni pompa à S. Carolo Borromæo ſeculo item XVI.

Corpus S. Celſi ſeculo 10 *tranſlatum fuiſſe,*

E

CORpus S. Celſi *ad eccleſiam, quæ Mediolani eſt, cognominem, à Landulpho archiepiſcopo pluries ſuperius memorato tranſlatum eſſe, refert Puricellus cap.* 86; *idque* ſolenni pompa, magnoque fidelium concurſu, quin etiam non fine comprovincialibus epiſcopis, in hoc ipſum adſcitis *contigiſſe memorat; rei geſtæ fidem faciens ex carminibus, quæ Alciati ac deinde Fontanæ beneficio ſalvâ ſint; quaſque eumdem Fontanam ſuas inter obſervationes, catalogo Ms. archiepiſcoporum Mediolanenſium adnotatas recenſuiſſe in ipſomet Landulpho teſtatur. De Andrea Alciato meminimus in Commentario prævio S. Arialdi mart. ad diem* XXVII *Junii pag.* 280, *num.* 7. *Quiſnam verò ſibi videatur eſſe Fontana iſte, eodem ediſſerit capite Puricellus. Nunc ſubdo carmina, quæ apud ipſum his conſtant verbis:*

Eximium hæc Celſi corpus complectitur ara,
Quem pia Nazario mater ſub rure Cymelli
Obtulit, ad cæli pariter qui ſcanderet arces:
Morte obita, longum pariterque jaceret in ævum.
Ambroſius tandem hos ſepare * poſt condidit ambos, * *id eſt* ſeparatim
Nazarium apportans aliò, Celſumque relinquens.
Secula Landulfus donec poſt plurima præſul,
Vatibus adſcitis, viciniſque undique turbis
Lætitia ſummâ ſtudio & certantibus omni,
Tranſtulit, atque locum divinis uſibus aptum

Ipſe

A Ipſe lubens ſtruxit, miroque decore paravit.
Poſ. ann. CMLXXVI.

teſtatur inſcriptio metrica. Idem inventum

84 *In* rure Cymelli *reſpicit poëta ad vulgata Acta, de quibus pòſt agetur. An S. Ambroſius transferens corpus* S. Nazarii, *corpus* S. Celſi *ſimul non tranſtulerit, jam diſputavimus.* Vatum *nomine intellige epiſcopos. Adi Puricellum ſuper hac voce; uti & ſuper verbo* ſtruxit, *id eſt inſtruxit, in melius reformavit; vel pro antiqua eccleſia, quæ antea ibi ſtabat, ampliorem à fundamentis ibi exſtruxit Landulphus. Annus* 976, *rei geſtæ teſtis, non coharet cum Exegeſi noſtra ſuperiore loco citata: nam ſecundùm ibi jam dudum dicta, ordinatio ejus primùm incidit circa natalem Domini anno* 978. *Ab antiquioribus ad recentiora tempora dilabitur Puricellus cap.* 136, *quo quid circa* S. Celſi *corpus acciderit, exponit: nimirum quod ſacrum Martyris corpus anno Domini* 1521 *ſub primaria eccleſiæ ſuæ ara repertum ſit, ac ritu ſolenni iterum in ea repoſitum; citans librum Ms. ex archivo monaſterii Celſiani, in quo contineri ait ſequentem memoriam, quæ ad verbum excerpta ſit è libro cujuſdam perſonæ, huic potiſſimum Sancto devotæ, & cujus ſint hæc verba.*

C

ac repoſitum ſec. 16 *probatur ex variis,*

85 Anno Domini MDXXI, die xx Aprilis, abbas ſeu commendatarius eccleſiæ S. Celſi fecit fodere ſubtus altare majus: & inventum fuit corpus S. Celſi, & tria vaſa, in quibus erant de ſanguine ipſius Sancti, & de reliquiis Apoſtolorum, & SS. Fidei, Spei, & Charitatis. Die XXVIII ſupradicti menſis & anni dictus abbas fecit reponere corpus & reliquias cum maximo honore in altari majori ſancti Celſi, præſentibus domino Ruphino, archiepiſcopi vicario, & ſcholaribus S. Mariæ, & multitudine magna populi. Et etiam ego Ambroſius Braſca, & Joannes Baptiſta filius aderamus. Et de hoc factum fuit inſtrumentum; *à Puricello diligenter admodum, ſed fruſtra quæſitum. Deinde interjectis nonnullis aliis ad hujus, de quo agimus, facti confirmationem, ſubdit majorem de iſto Ruffino, qui cognomento Belingerius fuerit, notitiam, inveniendam apud ipſum pag.* 640. *Illa verò, quæ interjecta diximus, hujus ſunt argumenti.*

quæ ex Puricello proferuntur,

86 *Pergit ibi ulterius rei veritatem ſtabilire ex eo, quod in prima ante Franciſci Petrarchæ librum anno* 1494 *Mediolani excuſum, & ſibi commodato datum, candida chartæ pagina, quæ impreſſo libri initio ex adverſo reſpondet, libriſque, dum conſuuntur, anteponi ſolet,* conſcripta charactere perantiquo, ſecundùm idioma eo tempore majoribus, *inquit*, noſtris uſitatum, hæc verba legantur; quæ tunc abſque dubio credendus eſt ad poſteritatis memoriam dominus ejuſdem libri (ſicut ſæpe fieri ſolet) adjeciſſe; *quæ nos ex Italico ita Latinè reddimus:* Jeſus MDXXI, die xx Aprilis, hora XXI dominus reverendiſſimus epiſcopus Alexandriæ (*ita verto vocem* Liſandria, *quæ eſt in textu*, *nunc vulgo* Aleſſandria, *in ducatu Mediolanenſi*) abbas S. Celſi quæri juſſit in dicta eccleſia. Invenit corpus S. Celſi; ac multæ etiamnum aliæ reliquiæ diverſorum Sanctorum, varia genera inventa fuêre ſubter dictum altare S. Celſi. Facta fuit maxima ſolennitas in dicta eccleſia. Credo verè, quod iſto die venerint plus quam bis centum mille perſonæ ad videndum illud benedictum corpus ſanctum. *Et ſubſcribitur:* Io. Antonius da Rò. *Hæc ibi.* Subinde ſequitur, *teſte eodem Puricello*, in eadem pagina, eodem, ut *ipſi* videtur, vel ſaltem perſimili charactere, his exaratum verbis; *quæ ex Italico Latinè ſic ſonant:*

B

87 Memoria, quomodo dominus reverendiſſimus & illuſtriſſimus fecerit reponi corpus S. Celſi in dictum locum ſuum, præſente multa populi multitudine *&c.* Quod contigit die xx Aprilis, MDXXI. *At non eſt credibile tantæ multitudini, ad inuſitati adeo theſauri tam religioſa ac pia aviditate confluenti conſpectum, tam breves temporis anguſtias ſuffeciſſe; id quod non abs re etiam notavit Puricellus, rectè credens, illud* repoſitum verè ac reconditum fuiſſe in altari.. ejus menſis XXVIII, ſicut in priore eo libro teſtatum videbamus. *Quod ex characteriſmis Puricellus parcm cum priore ſcriptura huic ultimo teſtimonio auctoritatem videatur velle conciliari; neutiquam nobis probatur: nam non videmus, quomodo illud ſcriptum ſit ante tempora Urbani PP. VIII, qui titulum* illuſtriſſimi, *antea Cardinalibus proprium, ad* eminentiſſimi *evexit, relicto tunc* illuſtriſſimi *titulo epiſcopis, qui prius* reverendiſſimi *vocabantur, qualis in proximè antegreſſo teſtimonio exprimitur. Niſi fortè in hoc ultimo teſtimonio vocetur epiſcopus iſte* illuſtriſſimus *ratione familiæ ſuæ; vel aliam ob cauſam ſingularem. Atque hæc quidem circa ſacrum* S. Celſi *depoſitum apud Mediolanenſes allegata ſufficiant. Quæ ſuperaddit Puricellus in rei confirmationem ex teſtimonio Caroli à Baſilica Petri, Novarienſis demum epiſcopi, conſuli apud ipſum poſſunt pag.* 641. *Locum autem ipſum illuſtrant iſta:*

D AUCTORE J. P. *teſtimoniis.*

Quomodo illud apud Mediolanenſes occluſum.

88 Ex hoc ipſo, *ait idem auctor pag.* 642, anno vigeſimo primo ego quidem facilè crediderim, eam invaluiſſe conſuetudinem, quam nunc etiam uſu retentam contuemur: videlicet, ut ferreis è cancellis, altari primario circumdatis, binæ pendeant è charta pergamenæ tabellæ, quibus enuntiatur, ipſummet S. Celſi corpus in eo eſſe conditum altari. Pervetuſtæ quidem adhuc ibi eæ perſeverant: & quæ ſiniſtro introëuntium lateri reſpondet, talis eſt. " Corpus S. Celſi ſub altare ,, majore hujus eccleſiæ reconditum, & nomen ,, ejus vivet in æternum ,, ... Altare porro è grandibus marmoris candidi tabulis compactum eſt: & quadratam in medio tergo feneſtram habet, crate ferrea obſtructam; ex qua commodè introſpicitur incluſa è candido pariter marmore arca, palmo circiter ab exterioribus tabulis diſtans. Ei verò inſculptæ in circuitu conſiſtunt variæ Sanctorum imagines: ac tres illæ, quæ ſunt è feneſtræ regione, mihi profectò viſæ ſunt Chriſti Domini, & Apoſtolorum Petri & Pauli *&c.* Eidem igitur arcæ ineſſe creditur S. Celſi corpus, & ibidem à fidelibus adoratur. Sicut autem quidquam ego non ambigo, quin ibi fuerit ita collocatum anno illo Domini MDXXI; ſic etiam nihil poſtea in præſentem uſque diem arbitror mutatum intra marmoreum illud altare; licet aliqua deinde ornamenta extrinſecus addita fuerint. *Ita Puricellus.*

E

B

Corporis S. Nazarii inſpectio anno 1578, *& tranſlatio anno* 1579, *quæ occaſione*

89 *At nunc tempus eſt, ut ad eæ, quæ* S. Nazarii *corpus ſpectant, elucidanda perveniamus. Longè celeberrima eſt iſtius ſacri depoſiti inſpectio, ac tranſlatio: quarum illa quidem anno* 1578; *hæc autem anno proximo* 1579 *à S. Carolo Borromæo peracta fuit. Utramque nos docet illuſtriſſimus Carolus à Baſilica Petri ſupra memoratus, rerum geſtarum oculatus teſtis, dum in Vita S. Caroli Borromæi lib* 5, *cap.* 6 *hæc ſcribit:* Concilium autem *provinciale quintum anno* 1579 *ab eodem ſancto Mediolanenſium Præſule celebratum*, ornavit tranſlatio reliquiarum baſilicæ Apoſtolorum; quemadmodum & tranſlatio ipſa ex epiſcoporum præſentia valdè illuſtrata eſt. Moverat eas

Caro-

AUCTORE J. P.

Carolus ſuperiore anno: cum canonici antiquam ædem inſtaurare atque ornare vellent. Sed in loco deſtinato non repoſuerat, ut honore celebritateque majore, cum haberetur concilium, per urbem geſtarentur, & omnino earum eſſet tranſlatio ſplendidior, & ad populum piè excitandum efficacior. *Tum præmiſſo de ſacris lipſanis ſub primario baſilicæ Apoſtolorum altari à S. Carolo repertis ſermone, materiem noſtram ſic exponit, de ſtatu tunc corporis* S. Nazarii *egregiè nos inſtruens:*

à S. Carolo Borromæo

90 Sub alio item præcipuo altari ad caput eccleſiæ conſtituto, quod itidem tollendum & commodiore loco conſtituendum fuit, celeberrimi martyris Nazarii, unde præſens nomen eccleſia accepit, reliquias invenimus: quæ altè ſub terram inter tenues quaſdam & politas marmoreas tabulas conditæ erant. Vidi, *inquit*, ſuccidum quiddam adhærere inferiori tabulæ, quod equidem veſtigium eſſe recentis ſanguinis putavi, quem à S. Ambroſio cum reliquiis hujus Martyris mirabiliter repertum, Paulinus narrat: neque enim conjicere potuimus, corpus ex eo tempore motum eſſe, quo illud Ambroſius condidit. Apud loculum S. Nazarii arca inventa eſt, duorum corporum oſſa continens *&c.* Ex utroque autem

B

loco magna odoris ſuavitas, cum ſepulcra aperirentur, afflata eſt. *Deinde poſtquam dixiſſet de inventa alia arca* à latere dextro eccleſiæ, *ſancti cujuſdam Ulrici ſive potius Henrici (de quo actum in Commentario prævio S. Udalrici, epiſcopi Auguſtani, ad diem* IV *Julii, pag.* 92*) corpus complexa; ita proſequitur ſuam narrationem:*

peracta ſint,

91 Has igitur reliquias Carolus inventas, piè manibus ſuis collegit, nobis, *ait*, ſancto officio inſervientibus: quos jubebat ejuſmodi ſemper actionibus adeſſe. Abſoluto autem . . epiſcoporum concilio, hæc corpora religioſa admodum celebrique pompa extulit, & congruo viarum ambitu, portans ipſe cum epiſcopis ſancta feretra, populo frequentiſſimo ad venerationem propoſuit. Commemoratas reliquias omnes collocavit ſub magno novo altari, præter illas ab eccleſiæ latere dextro ablatas. . . Ratio condendarum reliquiarum, qua Carolus uſus eſt, quamque in poſterum præſcripſit, fuit ſanè magis quam antiqua, quantum perſpicio, & ad conſervationem aptior, & ad memoriam accommodatior; quæ quidem ejus editis libris continetur. *Hactenus Carolus à Baſilica Petri, qui maximam ab eruditis hagiophilis initurus fuiſſet gratiam, ſi præter illa, quæ graviter ac fideliter narrat de corpore Sancti noſtri invento, recognito ac tranſlato, paululum diſtinctius atque expreſſius recenſuiſſet, quonam illud tum in ſtatu eſſet, ac quæ qualeſque in eodem ſupereſſent partes majores vel minores artuum, oſſium, aut membrorum. Paucula tamen adjuncta, quæ hîc ſilentio preſſit, dabimus illico ex ejus Hiſtoria Mediolanenſis eccleſiæ in S. Cajo III.*

C

refertur ex oculato teſte.

92 *Paulus Morigia Hiſtoriæ Mediolanenſis lib.* 2, *cap.* 23 *ſolennem hanc reliquiarum tranſlationem adaptat diei* X *Maii; additque, quod* portatum fuerit corpus S. Nazarii ſeparatum à capite: *de quibus ipſe viderit. Narratio porro rei geſtæ è S. Caroli Vita producta, pauculis ab ejuſdem Vitæ auctore in mox aſſignata Hiſtoria elucidatur, quæ quoniam illîc non ita clarè referuntur; ne ab aliquo forte deſiderentur, hîc ex ea ſupplere viſum eſt.* Nazarii, *inquit*, corpus . . altè defoſſum erat, quantum communis eſt hominis longitudo, tabulis marmoreis incluſum preſſimque, & munitum calce, & lateribus uſque ad eccleſiæ ſolum, extante ſuper ſolum ipſum poſt altare lateritio tumulo . . . . Carolus archiepiſcopus ſepulcrum aperuit prægrandi lapide tectum, ut plures etiam presbyteri difficilè illum dimoverent. *Atque his tam hoc, quam præcedente paragrapho ita expoſitis circa reliquias amborum Martyrum noſtrorum, nullo pacto ſuffragari poſſumus Sauſſayo, ad hodiernum diem dicenti, quod* potiores (*reliquiarum partes*) in Gallias delatæ *ſint.*

D

§ X. Gloria poſthuma ex S. Ennodio; ſermone inter opera S. Ambroſii edito, hymno Ms. apud Prumienſes; aliiſque impreſſis, ac Miſſali Ambroſiano.

Gloria Sancti poſthuma canitur in carmine S. Ennodii ep. Ticinenſis:

E

Præcipuos inter auctores antiquos, qui ſcriptis ſuis gloriam noſtrorum duorum Athletarum poſthumam nobilitarunt, memorari merito debet S. Ennodius Ticinenſis epiſcopus (de quo uti & de ejus ætate jam ſupra meminimus num. 59) *quando hymnum is panxit in honorem* S. Nazarii *Carmine* XVIII, *metro jambico bimetro illigatum, & non inelegante vena effuſum: qui quoniam adeo eſt antiquus, nec juſto longior, tametſi prælo communis, à nobis tamen videtur hîc dandus. Sic itaque Sanctus Sanctum canit:* Auguſta vitæ tempora, Parvis coacta terminis, Mors ſancta donat creſcere, Æterna fines præparat. De fruge caſuum venit, Quo ſurgat humanum genus: In ſtirpe Nazarius bona De morte lumen addidit. Nerone felix principe, diverſa perpeſſus mala, luſtravit orbem, non gravi Pavore cordis algidus: Sed ut profanis inderet, Quo calle conſcendant polos, Verus magiſter actibus Exempla, non verbis dedit. Nam ductor ille fortis eſt, Qui bella viribus docet. Quem dicta militem trahunt, Si dux gerendis abſtinet? Ventoſa linguæ hortatio; Quod forma præſtat, non habet. Sed magna poſtquam ſemina, Scribente terram ſarculo, Glebis refudit optimis, Mediolanum mox petit, In qua triumpho nobili Carnis ruinam reppulit. Qui ſede non digna jacens, Vatem * tremendus mox monet, Ut clara rurſus munera Mundo refuſus adderet.

* *id eſt* S. Ambroſium epiſcopum

in ſermone item inter opera S. Ambroſii edito;

94 *Sermo S. Ambroſio attributus, atque inter opera ejus editus juxta dicta* § 8, *puncta quædam ſingularia complectitur, quibus memoria noſtrorum Martyrum poſthuma elucidari poſſit; quæ priuſquam inde huc ſummatim derivemus, nonnulla præmittimus circa illum obſervanda. Sermo quidem iſte S. Ambroſio tribuitur; ſed an non perperam? Carolus à Baſilica Petri in citata hiſtoria Mediolanenſi pag.* 25 *alium pro iſto ſancto Doctore ejuſdem auctorem aſſignat, ubi ſic loquitur:* S. Maximi (*Taurinenſis*) eſſe ſermonem illum, qui S. Ambroſii ſermonibus ultimus, de his Martyribus eſt, equidem dubitandum non arbitror; cum legenti facilè ſe idonea argumenta oſtendant, quæ Ambroſium negent auctorem. Atque ex eo nonnulla ſub Maximi nomine citat Radulphus Tungrenſis in libro de canonum obſervantia: *qui liber habetur in Bibliotheca Patrum ſub nomine Margarini de la Bigne Pariſiis anno* 1589 *edita, tom.* 6, *à col.* 771.

ſed quem alii contra alios eme

95 *Floruit S. Maximus, Taurinenſis epiſcopus, ſeculo* V, *actumque eſt de eo apud nos ad di-*

A *em* XXV *Junii. Quod ad rem præsentem attinet ; sermonem quidem illum non esse S. Ambrosii existimamus ; sed quamquam illius non sit , non ideo tamen audemus asserere , quod sit S. Maximi episcopi Taurinensis ; quidquid memoratus Carolus satis affirmatè eumdem illi adscribat. Neque ad hanc controversiam dirimendam sufficit , quod eum sub Maximi nomine , uti addebat idem Carolus , citet Radulphus Tungrensis. An & quomodo illum citet Radulphus , non est operæ pretium investigare , percurrendo ejus librum ; & verò nimium juvenis est ille auctor , spectans utpote ad finem seculi* XIV , *quam ut vel tantillum movere nos hic debeat. Et fac fuisse antiquiorem , plura citari scripta sub nomine alicujus determinati auctoris tamquam verè illius sint , cum tamen illius ea esse vel non satis constet , vel alterius ea esse probetur, notius censemus esse, quam ut stabiliri debeat. Recentior bibliographus Anglus dicit , quod sermo* de Vita Nazarii & Celsi , Maximi esse censeatur , licet inter ejus opera non reperiatur. *Tillemontius in notis ad sanctos nostros Martyres tom.* 2 *Monum. eccles. , pag.* 502 *de Maximo nihil ; Ambrosii vero cum esse non posse statuit ; quia loquatur de ecclesia Mediolanensi tamquam de externa. Observat item , quod exordium totum videatur innuere , sermonem hunc esse dictum in loco , ubi nati fuere Martyres ; Romæ natum fuisse* Nazarium *juxta ejus Acta. De qua urbe rectè nostrâ quidem sententiâ intelligi queunt illa verba sub initium dicti sermonis posita :* Ecce nos populos Martyrum possidemus.

B

ipsi abjudicant

96 *Jam verò Tillemontius stylum considerans , videri dicit , quod aliquam habeat conformitatem cum stylo S. Leonis ; quodque difficile saltem sit , sæpe dictum sermonem non esse alicujus ex episcopis istorum primorum seculorum , quibus litera politiores etiamnum excolebantur. Quamquam autem , prout insuper observat , deroget ejus auctoritati , quod exordium ipsius verbatim conveniat cum exordio homiliæ S. Eucherii in S. Blandinam ; addere tamen non dissimulat , reliqua sibi satis constare , ut æstimationem ac fidem mereantur. Ludovicus Muratorius in præfatione* In opusculum de situ civitatis *Mediolanensis &c. , quod est inter Scriptores Italiæ à paucis annis edi cœptos , tomo* 1 , *parte* 2 , *pagina* 199 , *meminit codicis bibliothecæ Ambrosianæ , in quo habeatur*

C Sermo in SS. Nazarii & Celsi natali , habitus in S. Nazarii templo ; quem veteres , sed perperam , S. Ambrosio tribuebant. *At sive sermo iste Romæ , ut videbatur Tillemontio , sive Mediolani , in æde* S. Nazario *sacra , ut notat Muratorius, sive utroque loco dictus sit; sive item S. Maximum , sive alium habuerit auctorem ; quicumque demum is fuerit , antiquus esse videtur , æstimationem meritus , ac fide dignus. Consuli interea possunt ea , quæ super isto sermone notavit noster Papebrochius ad diem* XIX *Junii , à pag.* 829, *occasione SS. Gervasii ac Protasii ; ubi invenies , eum esse auctoris S. Augustino junioris , neque episcopi Mediolanensis, non etiam S. Maximi Taurinensis ; sed vult potius , esse alicujus episcopi Sedunensis seculo* IX ; *at quæ tam circa hunc Sedunensem episcopum , quam circa ætatem illam conjicit , rem non evincunt. Nec videmus , cur à Tillemontio , in rebus istiusmodi asserendis satis timido & circumspecto , recedendum nobis sit , qui multo antiquiorem censet esse istum sermonem ; de quo hæc plus quam satis : Raynaudum quippe nostrum non moramur , qui inferius num.* 125 *recurrit ad*

Eusebium Gallicanum quemdam : de quo ipse viderit. AUCTORE J. P

97 *Nunc igitur nonnulla puncta , Sanctis nostris propria , omissis aliis quæ hujusmodi non sunt, ex laudato sermone delibabimus , tum ut gloriæ eorum posthumæ accedat auctoritas ex antiquitate scriptoris , tum ut sic paulatim semina quædam præmittantur , quibus & increscere Sanctorum Acta possint , & à falsitatis zizaniis , quibus scatent , utcumque expurgari. Sequentia ergo inde excerpimus :* Beatum .. Nazarium martyrem Christi sancta Mediolanensis ecclesia licet totum corpore secum retineat , & mundo tamen totum in benedictione transmisit . . . Beatus Nazarius , cujus hodie glorioſam de mundi hoste victoriam universalis Ecclesia festa exultatione concelebrat , cum tempore gentilitatis non ignobilibus parentibus oriundus existeret , sacrilegi adhuc puer genitoris militiam simul & doctrinam detestari ex improviso cœpit ; atque ab innocente matre , quæ jam Christianæ fidei titulis insignita , Christo sedulè insistebat , sacrosanctæ regenerationis fluenta fidelis jam spiritu ac fide instituta præveniens demonstrari sibi flagitabat. E *varia dantur nomina*

ad præsens institutum

98 Nondum siquidem baptismum consecutus , sed inter religionis principia consummatus . . . Quid illud , quamque insigne divinæ gratiæ munus , quod accepto jam salutari lavacro , post innumera virtutum signa , post peragratas circumquaque ob Christi prædicationem innumeras regiones , cum pro Dei summi confessione diversa per supplicia adversus eum totus penè orbis baccharetur , & nunc atrocissimis arctaretur pœnis cruciandus , nunc in longinquis finibus transveheretur exulandus , ita robustissimo Christi Athleta pectore tormenta omnia devincebat , ut strenuum de prostrato repertaret hoste trophæum : interque cruenta cæsaris jussa vasti maris gurgitibus dejectus , ambulare ei divinâ super aquas concessum est providentiâ , & rerum obstupescente natura , per insueti itineris novas vias pendulum inferens gressum , tumentia maris dorsa calcavit. Videres æquoreas sanctis substerni meritis undas, suaque angelicis confortatum alloquiis in Christi Jesu laudibus exultare. Ecce profanus hostis numquam beato Martyri tantum prodesset obsequio , quantum profuit odio.

accommodatæ.

99 Sed tandem perfecto agonis certamine cum Celso puerulo , quem ipse in holocaustum Deo, F polluto adsumpserat ex seculo , crudeli imperio damnatione absolvitur , gladio consecratur . . . Quæ cum ita sint , charissimi , licet hic tantus Christi Testis pretiosus confessione , pretiosior sanguine , crudeli vulnere pretiosior , & tincta veste candidior ; licet hic Mediolanensium peculiaris putetur privilegio sepulchri , sed omnium est communione suffragii. Neque enim istius urbis charitas profluа , & fides avara , tantum huic Martyri derogaverit , dum sibi arrogat , ut solum erga mœnia sua , patrocinii illius beneficia affutura esse crediderit. *Et postea , injecta mentione evangelicæ lectionis de vocatione Philippi apostoli , atque invento per eum Nathanaële , hunc inter & S. Celsum instituens parallelum , id* factum , *ait sermonis auctor* , hodiernæ festivitati aptissimè convenit ; quia sicut apostolus Philippus Nathanahelem vocavit , ita beatus martyr Nazarius Celsum puerum perduxit ad Dominum. Nam & illi aptissimè consonat : Ecce verè Israëlita , in quo dolus non est. Solent enim pueri sine dolo & insidiis esse. Unde alio loco Dominus dicit : Ni-

AUCTORE J. P.

si efficiamini sicut parvulus iste, non intrabitis in regnum cælorum. *Hæc dicti sermonis auctor, quorum non parce suo post loco meminisse juvabit.*

Paucula strictim delibantur ex rhythmo Ms. Prumiensi,

100 *In manibus est carmen rhythmicum Ms.*, historiam de SS. Nazario & Celso, patronis collegiatæ ecclesiæ B. Mariæ Virginis in Prumia *continens*; *&* ex Ms. codice chori & ecclesiæ collegiatæ Prumiensis (*prout nostro ejusdem apographo adscribitur*) *desumptus. Quia verò partim rei contextui inscribuntur* antiphonæ ad psalmos Vesperarum; *partim* hymnus; *partim denique* Ad Matutinum invitatorium; *sufficienti id nobis indicio est, quod rhythmi isti horis canonicis, in gloriam Sanctorum nostrorum adhibitis deservierint. Porro quandoquidem antiquitate idonea carent, & non sunt nisi historiæ vulgaris Actorum cento, non merentur transcribi. En specimen ex initio, quod ita habet:* Uroldus vir nobilis, Et abbas venerabilis Prumiensis cœnobii, Pater hujus collegii, ad laudem *aliorum, qui ibidem nominantur, Sanctorum*, beatique Nazarii .. dicavit hanc basilicam. *De qua re adiri potest Mabillonius Annal. Benedict. tom.* 4, *ad annum* 1017, *pag.* 255. *In compendio typis cuso* De monasterii S. Salvatoris in Prumia, imperiali fundatione, *& apud nos asservato sub titulo, qui manu adscribitur*, Sacrarii Prumiensis, *ponitur* Uroldus ex stirpe de Dhuna, vir laudabilis, & abbas venerabilis XVII, præfuit annis IX, obiit anno MXVIII. *Atque his res præsens, quantum satis est, explanatur.*

B

101 *Duos hymnos in dicto Breviario Æduensi; eumque quem ex Sannazario impressit Ferrarius, satis est vel nominasse; uti & Missas proprias Sanctorum nostrorum, quæ tam in profesto seu vigilia, quam in ipso festo exhibet Missale Ambrosianum, anno* 1522 *typis editum. Puricellus cap.* 50 hymnum *dat*, quem .. ecclesia Mediolanensis decantare solet, ac tanto jam ex tempore, ut ego eum, *inquit*, in antiquissimis etiam invenerim Officii Ambrosiani codicibus Mss. *Hymnus autem ille re consonat primo è duobus apud Æduenses, atque adeo eumdem habet auctorem; qui non fuit S. Ambrosius, uti probat Puricellus ibidem. Jam eò provecti sumus, ut attributa quædam sanctorum Martyrum priùs elucidanda videantur, quæ eorum Actis insperså sunt, quam ad illorum discussionem accedamus. Hoc itaque præstabimus per aliquot paragraphos sequentes, incipiendo à* S. Nazarii *natalibus.*

aliisque hymnis typo editis, & Missali Mediolanensi.

C

§ XI. Natales; parentum ac S. Nazarii baptismus; sub quo is passus, & ubi; schema peregrinationum.

Nobiles Sancti natales,

QUod *superius canebat S. Ennodius*, In stirpe Nazarius bona, *illustres vel nobiles saltem ipsius natales indicat, suffragante sermonis apud S. Ambrosium editi auctore; à quo dicitur* non ignobilibus parentibus oriundus. *Ast utroque isto testimonio disertius atque expressius est illud S. Paulini, episcopi Nolani, alia occasione num.* 57 *jam à nobis prolatum; ubi laudatur* Martyr & illustris sanguine Nazarius. *Quamquam verò το* illustris *prima fronte æquivocum appareat, intelligendumne sit de martyrii, an de natalium sanguine; putamus tamen quod S. Ennodius in posterio-re potius sensu vocem illam acceperit, ne alioqui* D *Martyrem laudarit per epitethon, quod Martyribus omnibus sit commune, & à nullo omnino, si eam accepisset in priore significatione, Martyre separabile, qui sanguinem pro Christo effuderit. Testimonius, de quorum antiquitate & auctoritate non æquè, atque de jam productis, certò constat, ad ulteriorem rei, qua de hic agimus, confirmationem allegandis supersedemus, ad Sancti parentes perrecturi.*

parentes, & eorum nomina.

103 *Pater ipsi fuit* sacrilegus (*intellige gentilem*) *ac miles; mater autem* innocens, quæ jam Christianæ fidei titulis insignita, Christo sedulè insistebat, *teste auctore laudati sermonis. Ceterùm de eorum nominibus nihil; haud dubiè quia in fonte, unde suam narrationem hausit, nihil de illis repererat. Unde verò ea acceperint vulgaria, quæ circumferuntur, martyrii Acta; aliique scriptores, quibus illa præluxêre, quamque verè ac certò nomina eorum exprimant, non disputamus; neque miramur, quod Paulinus in Vita S. Ambrosii, de qua diximus* § 2, *nihil de illis prodiderit, quem utique ineunte sæculo* V *tam hæc quam pleraque istiusmodi alia latuerunt; nam sanctus Martyr* quando sit passus, usque in hodiernum diem scire, *inquit*, non possumus. *Nomina autem, patris quidem* Africani, *matris verò* Perpetuæ *jam num.* 3 *præmisimus ex elogio Adonis; ita tamen, ut hoc loco quædam circa utriusque personam examinanda superfint, prout planum fiet ex sequentibus.* E

An ambo.

104 *Ambos* à beato Petro apostolo baptizatos, *dicit ibidem Ado; consentiente Menologio Basilii imperatoris apud Ughellum, tacente autem eo, quod interprete eminentissimo Sirleto edidit Canisius, nec non elogio in Menæis excusis ad* XIV *Octobris. Contrà verò Martyrologium Romanum ad diem* IV *Augusti, quo aliis istius diei Sanctis annumerat S. Perpetuam, refert quidem, quod ipsa ab eodem* Apostolo baptizata, Nazarium filium, & Africanum virum ad Christi fidem perduxerit; *sed de baptismo, quem S. Petrum impertiisse Africano volunt, nihil memorat. Producti sermonis auctor nec illum baptismum negat, nec probabile suggerit indicium aliquod, unde colligas, quòd Africanus, illo suscepto, Christianus fuerit mortuus. Apertissimè baptismo favet Martyrium apud Mombritium; quod tametsi*, observantiam sabbatorum *Africano tribuens, non modo indicet, Judæum fuisse; sed iis, quæ præterea superaddit, diserte denuntiet, illum sedulò id egisse, ut filium à suscipiendo baptismo absterreret; mutatâ tamen deinde scenâ, dicit ejusdem Martyrii scriptor, pergendo paulatim ad historiæ suæ finem, quod Sanctus* conveniens patrem jam longo senio confectum, tamen Christum credentem, in opere Domini continuo desudantem *invenerit* obsequio; *eique pater* narraverit .. quomodo ei per visionem B. Petrus apostolus apparuerit, & doctrinam Christianæ religionis imbuerit *&c.*

F

baptizati?

305 Tantæ visionis novitate perterritus, jam nihil aliud, *inquit*, agi licere decrevi, quam quod apostolico eo præcepto monitus, ut Christum crederem, baptismi me undâ purificarem. *Ubi baptismus quidem asseritur, sed de S. Petro tamquam ejusdem ministro tacetur. Verum quam parvi pretii sint Acta ista apud Mombritium vulgata, ostendetur alio infrà loco; ut baptismus hîc controversus nullo niti testimonio conferi debeat, qui tali nititur; ac mirum sit, sapientissimum Baronium illa Acta in suis notationibus ad dictum*

mox

A *mox diem* IV *Auguſti citaſſe pro rebus geſtis S. Perpetuæ ; de qua tunc nobis erit agendum. Interim dum Africani baptiſmum ex antiquis documentis probare non poſſumus ſatis ſolidè, non gravatè eum ſupponimus , retuliſſe contenti , quid ab aliis de illo dicatur ; ubi nihil nobis eſt in promptu , unde ſtatuamus , quid verè circa iſtud factum dici debeat. His itaque miſſis , ad* S. Nazarium *revertamur ; qui cujus manibus baptiſmi lavacrum acceperit , haud ſatis conſtat , nec determinatu facile eſt ; ut proinde iterum dicturi ſimus ea, quæ ſunt dicta priùs ab aliis auctoribus.*

S. Nazarius potuit baptizari à S. Petro apoſtolo ;

106 *Menologium à Sirleto verſum & à Caniſio editum memorat , eum* fuiſſe baptizatum à S. Apoſtolo Petro ; *factum id fuiſſe* à Lino patriarcha Romano , *tradit Menologium Baſilii imperatoris; à* Lino *item fuiſſe* baptizatum , *notatur in Actis apud Mombritium. In Breviario autem Ambroſiano anni* 1635 *ſic habetur :* Nazarius . . à beato Lino pontifice fidei myſteriis imbutus , baptizatur. *Atque nunc recenſeamus reliqua. Oppoſitum jam dictis docet Ado citatus ; vult quippe nec à S. Petro nec à S. Lino , ſed* à S. Clemente inſtructum & B baptizatum eſſe. *Hæc , quæ Puricellus cap.* 89 *ex B. Petro Damiano affert :* Nazarius . . martyr inſignis , ſicut ſcripturæ teſtantur , Petri auctoritate baptiſma à Lino ejus ſucceſſore ſuſcepit ; *hiſtoricè certi nihil ſuggerere poſſunt , ob ætatem auctoris , qui ſeculo demum* XI *floruit. Sermo pluries deſignatus recenſet quidem , quod* ab innocente matre . . . ſacroſanctæ regenerationis fluenta . . . demonſtrari ſibi flagitabat , *& mox de* accepto ſalutari lavacro *ſit mentio ; ſed à quo illud acceperit , ibidem non invenimus. Tempus imprimis non pugnat , quo minus baptiſmum acceperit à S. Petro Apoſtolo (quamquam deeſt idonea probatio , quæ hoc factum ſuadeat) quia obiit anno Chriſti* 65 *ſecundum dicta in tractatu de Patriarchis Antiochenis qui eſt ante tomum* IV *Julii , in S. Petro apoſtolo ; ac proin ſat ipſi temporis datur , ut* Nazarium *vel puerum ſalutaribus undis ablueret Romæ , ut fertur ; annis* 25 *in adminiſtranda Apoſtolica Sede ibidem exactis.*

non autem à SS. Lino & Clemente , quando erant Romani Pontifices.

C 107 *De SS. Lino ac Clemente , ſaltem quà Romanis Pontificibus , dici non poteſt , quod Sancto noſtro baptiſmum contulerint : nam obſtat tempus martyrii* Nazariani , *quod ab omnibus ponitur contigiſſe ſub Nerone , qui violentas ſibi manus attulit anno Chriſti* 68 ; *atque adeo talis baptiſmus cum ætate baptizati , tot peregrinationibus , totaque martyrii hiſtoria , plurimorum annorum intercapedinem requirente , cohærere nullo pacto poteſt , ſi hunc à Lino collatum velis ; ac multo minus intelligi poteſt , quod illum contulerit S. Clemens. Dixi* ſaltem quà Romanis Pontificibus ; *nam id ſi factum contendas ante eorum pontificatum , hactenus non videmus , cur id per illos fieri non potuerit. Aſt hæc atque alia , quæ iſtos duos ſanctos Pontifices ſpectant , non eſt hujus loci tractare : de illis quippe cum Martyrologio Romano agendum erit die* XXIII *Septembris , ac* XXIII *Novembris. Hanc circa baptiſmum à Lino collatum difficultatem viderit ſine dubio auctor martyrii , quod ex Ms. Ultrajectino S. Martini deſumptum habemus: ubi notantur ſequentia :* Quod autem dicitur , eum (*S. Nazarium*) à Lino Papa baptizatum fore ; intelligitur , quod non tunc Papa erat , ſed quod futurus erat. Nazarius enim poſt baptiſmum . . . multis annis ſupervixit ; qui tamen à Nerone martyrium pertulit.

108 *Et verò illud ſub Nerone contigiſſe , mul-*

ta perſuadent. Huc etenim collimat illud Ennodii, quod ſupra dedimus , Nerone felix principe , diverſa perpeſſus mala luſtravit orbem *&c. Qua in re Ennodio præluxiſſe credimus antiquiora quædam Acta ſeu documenta ; quæ tametſi non viderit Paulinus , prout conficitur ex ejus verbis num.* 103 *allatis , non tamen inde ſequitur , ut nulla iunc temporis exſtiterint. In hoc pariter tyranno ſignando conveniunt Ado , Uſuardus , aliique Martyrologi Græci ac Latini , ut qualiacumque Sanctorum noſtrorum Acta non commemoremus. Martyrium innexit Puricellus anno Chriſti* 69 , *die* XXVIII *Julii , ſed fabuloſo auctori apud Mombritium , non ſatis videlicet ſibi cognito , plus æquo tribuit , quando hunc annum ex ipſo probare contendit. Dicamus nos cum Ennodio , noſtrum pugilem* Nazarium *martyrii laureâ coronatum eſſe ſub* Nerone principe ; *de determinato autem anno non conſtare. Imperare cœpit Nero anno Chriſti* 54 , *deſiit anno* 68 , *ut videre eſt apud Tillemontium Monum. eccl. tom.* 2 *ſub finem , ubi tabulam chronologicam exhibet ; intra quod tempus , ſi Ennodio credimus ,* S. Nazarii *accideric triumphus , ac proinde etiam* S. Celſi , *neceſſe eſt.* E *Perperam igitur Menologium Slavo-Ruſſicum Sparwenfeldianum ad* XIV *Octobris meminit* SS. MM. Nazarii , Gervaſii , Protaſii , & Celeſii , paſſorum ſub Aurelio anno CLXXI.

Mediolani.

109 *Martyrii palæſtra fuit Mediolanum , teſte laudato Ennodio in* Nazariano *citato Carmine* XVIII : *ibi namque* triumpho nobili carnis ruinam reppuliſſe *Sanctus refertur ; ſeu , prout nos id interpretamur , corporis exuvias fuſo ibi pro fide ſanguine nobilitatus depoſuiſſe. Martyrologos eidem palæſtræ ſuffragantes dedimus ſuperius paragrapho* 1. *Martyrologium Arabico-Ægyptium ad diem* XIV *Octobris notat iſta :* Certamen S. Nazarii , Gervaſii & Protaſii , & Celſi , qui certarunt Romæ : *qua phraſi ſi intelligas (& verò intelligendum ita videtur) Pugiles noſtros Romæ martyrium conſummaſſe ; palam profitemur , nos plus deferre teſtimonio Ennodii & hagiologorum , quam incerti auctoris , temporis incerti , incertæque fidei Martyrologio ; quodque proinde nobis auctor eſſe nec debeat nec poſſit , ut glorioſam* SS. Nazarii *ac* Celſi *palæſtram Mediolanenſibus eripiamus. Canon apud Græcos , de quo ſuperius num.* 52 , *verbis illis ,* Antiqua Roma tua prædicat certamina , *ibidem productis , ſi palæſtram certaminis & martyrii eò ſpectare velit , id quod nobis apparet iſta phraſi indicari , ex dictis refutatur.*

F

Datur ex Actis apud Mombritium.

110 *Ad peregrinationes quod ſpectat , longa eſt hiſtoria , longæ ambages ; variaque & parum credibilis alternatio ac variatio , ut ad ſcenam potius excogitata, quam ad veritatem hiſtoricam exacta appareat narratio illa , quam exhibet auctor Actorum apud Mombritium , & alia Acta , quæ , licet ſint breviora , in ſubſtantia tamen rerum cum eo conſentiunt. Dictus itaque apud Mombritium hiſtoricus ponit* S. Nazarium *Romæ , dicens :* Beatus . . Nazarius ibat quotidie ad ſtudia diſciplinæ Romanæ. . . Parentes ejus . . ex bonis ſuis dederunt ei ſeptem onera animalium cum auri & argenti pondere magno. Egreſſus Nazarius ab urbe Roma faciebat eleemoſynas multas *&c.* . . Iter agens per ſingulas civitates Italiæ docebat omnem populum baptizari. . . Poſt annos autem decem diſceſſionis ſuæ ab urbe Roma ingreſſus eſt civitatem Placentinam , prædicans remiſſionem peccatorum per baptiſmum ſalutis. . . Tranſactis . . paucis diebus venit Mediolanum : ubi . . . in-

AUCTORE J. P. venit confessores Christi Protasium & Gervasium ab Anolino principe custodiri. . . Anolinus jussit eum fustibus verberari. . Et præcepit eum projici extra civitatem. Qui gaudens . . . pergebat de loco in locum. . . . Venit in civitatem Galliæ, quæ dicitur Cimellus : in qua . . . mulier quædam nobilis ex primariis civitatis . . . detulit ei filium suum, Celsum nomine . . . .

schema peregrinationum.

111 Egressus inde cœpit per vicina quæque loca humanas mentes veluti prudens agricola spiritualium virtutum vomere exarare. . . Treveris ... cum in idolorum culturis . . ageret colligata, primum suæ salutis auctorem, sancto prædicante Nazario, certum est cognovisse. . . Missa *à Cornelio vicario* relatio est ad Neronem, *datis ad eum litteris, quarum exemplar ibidem recitatur.* Susceptis litteris Nero. . . Dentum militem suum primum *mittit, qui Nazarium accersat. Et post multa ultro citroque dicta & facta* Cæsar vocatis naucleris *Martyrem committit*, in medio mari sentinæ dissoluta compage ut pereat. . . *Et post episodium fabulis continuatum; de quo agitur inferius à num.* 150, *ad ingressum Nazarii* omnis illa navis resolidata jactura est; atque in civitatem Genuensem . . deducti sunt. . . Nazarius verò & Puer ingressi civitatem Genuensem, non cessabant die ac nocte prædicare. . . Non post multos dies egressus inde per vicos & civitates exhortando suadebat. *In quibus non video, quod genuinus character veritatis vel fide digni historici, saltem prout ea hîc referuntur, inveniri queat; sed reliqua prosequamur.*

B

§ XII. Alia ad Sancti peregrinationes spectantia, & earum historia ad examen revocata.

Longa illa tot peregrinationum historia dramatica nobis est,

C Um verò infinitam multitudinem Domino credentium aggregasset . . . venit Mediolanum : statimque quos reliquerat beatos Protasium & Gervasium . . in carcere positos requisivit. . . Audiens de eo Anolinus, dixit militibus suis : Quomodo effugit manus Neronis homo iste ? Et jussit, ut superpositum carpento longius ab urbe projicerent eum. . . Indicatum est ei, quia esset destinatus exilio. . . Commendavit Celsum puerum cuidam mulieri Christianæ . . . & ipse electum exspectabat diem. *Exterminatur ex urbe; producitur aliud litterarum ab Anolino ad Neronem datarum exemplar &c.* A Mediolanensi urbe projectus, & ad exilium destinatus, fertur. . Romam properasse. . . Nazarius itaque dum verbum Dei imperterritus Romæ prædicaret, de doctrina ejus longè lateque ferebatur opinio. . . Reversus *inde* Mediolanum, requisito Puero, verbo Dei operam dabat. . . Anolinus . . . jussit . . eos duci extra civitatem . . & ibi eos decapitaverunt occultè. *Habes tandem, lector, longam lectuque tetricam tot viarum atque itinerum periochen; seu novam in nostro sancto Heroë adumbratam quodammodo Odysseam, quæ non tam doceat lectorem narrando cohærentia & vera; quam delectet coacervando res mirabiles, exitus inexspectatos, mutationes continuas, apparatum denique verè scenicum ac theatralem.*

113 *Quod ne gratis quispiam à nobis dici existimet, rem discutiamus attentius, demusque rationem, cur tam nigro calculo illa à nobis notetur. Hoc ut fiat, redeundum nobis est ad S. Perpetuæ,* S. Nazarii *matris, baptismum; quæ, sicut tradit ille auctor, qui apud Mombritium editus est,* baptizata per manus Petri apostoli *fuit* apud urbem Romam, SYMONE JAM DEVICTO. *Utrum victoria illa sub Claudio, an sub Nerone acciderit, disputatum jam pridem apud nos est ad diem* XXIX *Junii, pag.* 407; *eamque sub hoc, non autem sub illo accidisse, ibidem invenies: quam anno Christi* 65 *innectit Tillemontius in iis, quæ habet de S. Petro, Monum. eccles. tom.* 1, *articulo* 34. *Pergit mox Mombritianus auctor, illa subjungens :* Cumque esset annorum novem beatus Nazarius, & eruditetur à matre, *post multos, quos auctor obtrudit, logos,* B. Linus episcopus baptizavit eum. *Memoriâ nunc repete, quæ paragrapho proximè antegresso narrabat idem biographus; ubi* egressus Nazarius ab urbe Roma. . . iter agens *inducitur* per singulas civitates Italiæ. . . Post annos autem decem decessionis suæ ab urbe Roma, ingressus *dicitur* civitatem Placentinam.

D

neque satis cohæret cum aliis factis,

114 *In memoriam quoque revoca, quæ magno conatu & hiatu idem ille scriptor deinde prosequitur de tot peregrinationibus, prædicationibus, aliisque rebus gestis, quæ non ætate juvenili, sed maturè adulta; non modico paucorum sed plurium annorum spatio peracta fuisse oporteret; recurrente identidem parteque suas strenuè ac graphicè agente Nerone; revoca, inquam, ista omnia in memoriam, & mox intelliges, quod dictus auctor neutiquam cohærentia obtrudat, quando hæc omnia cum imperio Neronis componit, qui supervivere amplius haud poterat; sed justo annorum, puta duodecim aut quindecim, spatio jam è vita excesserat, & fortè diutius, ut post sancti Martyris baptismum, nono ætatis anno, uti vult auctor, susceptum, consequens, quæ ab illo fluxit, ætas tot tantisque rebus gestis mirabilibus, ne dicam paradoxis patrandis aptari queat; nisi ad miracula recurras sine necessitate, quam nullo pacto nobis imponere debet nullius nominis, nullius meriti ac valoris scriptor : cum quæ magna is facilitate adstruit, merito à nobis negentur, donec melioris notæ testimonio confirmentur; quod fiat utinam! sed vereor, ut fiat umquam.*

quæ ejusdem historiæ auctor narrat.

E

115 *Eo autem magis illud fieri deberet, quod anonymus ille auctor, rerum substantiam carptim delibasse non contentus, individua ac singularia determinet earum adjuncta; locorum videlicet, personarumque nominibus, aliisque, quos suæ narrationi identidem interseruit, characteribus exprimendis adeo totus undequaque intentus, ut omnia & singula oculis suis atque auribus hausisse eum diceres, nisi alium se proderet rebus malè combinandis, quæ nulla vel umbratili similitudine veri sic combinari possunt. Ast hoc super argumento pluribus postea ipsum conveniemus; nunc ad peregrinationes redeat oratio : quas ita indefinitè commemorat pluries dicti sermonis auctor, virtutumque signa, prædicationes, supplicia & cruciatus, exsilium, calcatas maris undas, angelica alloquia, assumptum puerum* Celsum *adeo genericis simul & oratoriis phrasibus hinc inde admixtis attollit, ut characteribus omnibus locorum, personarum &c. cautè abstineat, ac ne* cæsaris *quidem, quem refert, nomen exprimat. An autem hoc ideo fecerit, quia plura non invenit; vel si plura invenerit, quia inventa non approbavit; ecquis satis prudenter definiat ?*

Quæ de peregrinationibus in genere refert auctor alius,

F

116 *Mirari enimvero satis non possumus, quod adeo*

reprobare non audemus.

A *adeo mirabilia de* S. Nazario *commemoret, neque ſatis intelligere, ubi illa invenerit, eò præſertim quod ſcripſerit poſt Paulinum, inventionis* Nazarianæ *ſcriptorem, vel ſaltem poſtquam à S. Ambroſio inventum erat corpus* S. Nazarii, qui, *ut idem pluries repetamus*, quando ſit paſſus, uſque in hodiernum, *Paulino teſte*, diem ſcire non poſſumus. *Unde ergo tot ac tanta ſcire potuit iſte anonymus ſermonis auctor? Etenim quod ſcripſerit poſt Paulinum, vel ſaltem poſt inventionem corporis* S. Nazarii, *certò conſtat ex ejus verbis, quibus incipit textus ſuperius num.* 97 *ex ipſo allatus. At ſicut plura ſciviſſe ſe oſtendit, ac proin alicunde hauſiſſe circa Sancti geſta Ennodius quam Paulinus; ſic plura, quam hic aut ille, alicubi reperire potuit ſermonis auctor; atque adeo narrationem ejus, tametſi ſatis mirabilem, & quatenus adeo multas Sancto peragrationes tribuit, eatenus Mombritianæ ſatis conformem, falſi arguere non audemus, nedum reprobare, non ſufficiente nobis ad alterutrum præbito argumento ex*

B *rerum, quas ſummatim perſtringit ille auctor ſermonis, admirabilitate (mirabilis quippe Deus in Sanctis ſuis) quæ quoniam firmatur poſſeſſione antiqua, nec aliunde infirmatur contrariis argumentis, in eadem, quâ nunc gaudet, poſſeſſione perſeveret.*

Aliud eſt de peregrinationibus determinatis, earumque adjunctis in Italia,

117 *Quod ſi quis peregrinationibus in genere expoſitis non acquieſcens, ulterius progredi velit, atque adjuncta earum individua penitius luſtrare, vix inveniet, ubi firmum utcumque pedem figat, tum ob res incertæ fidei, tum ob epiſodia apertè fabuloſa. Atque ex hoc poſtremo genere ſunt illa, quæ Mombritianus auctor narrat antè contigiſſe, quam* S. Nazarius *Româ proficiſceretur, peregrinationes ſuas inchoaturus.* Parentes . . ejus, *inquit*, ex bonis ſuis dederunt ei ſeptem onera animalium cum auri & argenti pondere magno. *Idem auctor vult nobis perſuadere, quod* invenerit Mediolani Protaſium & Gervaſium ab Anolino principe cuſtodiri; *deinde* perveniſſe in civitatem Galliæ, quæ dicitur Cimellus, in qua mulier quædam . . . detulit ei filium ſuum Celſum. *Aſt in Ms. noſtro Fuldenſi mutatur ſcena, juſſuque Neronis prodit in eam* Dento comes cum militibus ad perquirendum S. Nazarium: qui cum ad civitatem Ebredonenſem veniſſet, invenit S. Nazarium

C ædificantem oratorium, & cum eo duos juvenes Gervaſium & Protaſium, qui ad doctrinam ejus convenerant, & infantem Celſum nomine, lapides porrigentem.

Gallia,

118 *Hiſce conſentit apographum noſtrum ex Ms. Ultrajectino S. Salvatoris. Sed aliud, quod habemus ecgraphum* ex bibl., *uti adſcribitur*, reginæ Sueciæ tom. 1566 membr. in 8 pervetuſto *brevius rem expedit; omiſſis quippe SS. Gervaſio ac Protaſio*, Dento . . invenit Nazarium in civitate, quæ dicitur Ebridunum, ædificantem oratorium contra orientem, & infans Celſius nomine ſedebat numerans lapides. *In lectione Breviarii Mediolanenſis ſeu Ambroſiani, de quo ſupra meminimus, dicitur* Sanctus multas peragraviſſe provincias, & Galliam in primis, ubi puerum Celſum Chriſtiana religione à ſe inſtructum baptizavit. *Græcos quoque nunc audiamus. Menæa magna excuſa & Anthologium cum noſtro Sancto ponunt Placentiæ ſimul fuiſſe SS. Protaſium ac Gervaſium, qui* ibidem conjecti *fuiſſe dicuntur* in cuſtodiam ſub *vel* ab, ὑπὸ,

* Anulino Anulio * principe; *ſed noſter inde expulſus, veniſſe in civitatem nomine* Κίμελιν, *fertur, ac ſuſcepiſſe* S. Celſum τρισετῆ ὄντα παῖδα, qui erat puer triennis; *quam etiam ætatem exprimit Menologium Baſilianum apud Ughellum. Porro* Cimellus *&* Κίμελις *denotabit ſine dubio eumdem locum in Provincia Galliæ haud procul Nicæâ, vulgo dictum* Cimiez *vel* Cimies: *de quo agit Adrianus Valeſius in Notitia Galliarum ad nomen* Cemenelium.

AUCTORE J. P.

Hannoniæ.

119 *Ceterùm* Cimellus *adeo efformatione affinis loco alteri in Hannonia, qui* Cimacum *dicitur, & à priore iſto planè diverſus eſt, anſam præbuerit, Sanctos noſtros trahendi in Hannoniam, quaſi verò Chriſti doctrinam ibidem prædicarint. Vide Faſtos Belgicos ac Burgundicos Miræi ad diem* XXVIII *Julii, & Annales provinciæ & comitatus Hannonienſis à Franciſco Vinchant collectos, auctoſque & ad finem perductos ab Antonio Ruteau, Ordinis Minimorum. Verùm, ſicut antea indicavimus, qui ultra ſubſtantiam quamdam peregrinationum genericam luſtrare voluerit individua tot, quæ Sanctus noſter fertur peragraſſe, loca, vix inveniet ubi firmum pedem figat; adeo incerta nituntur auctoritate. Quò etiam referendum putamus illud aſſertum Menæorum impreſſorum, Anthologii, ac Menologii apud Ughellum; hoc quippe dicit;* Annos viginti natus totam Italiam peragrabat. *Illa verò:* Vigeſimo ætatis ſuæ anno S. Nazarius, Italiæ civitates pertranſiens & prædicans, ad fidem multos manu duxit.

E

Nomina quædam locorum propria an & quomodo exponi poſſint.

120 *Verùm, ut priorem Galliæ ſemitam relegamus, volunt dicta Menæa cum Anthologio, noſtrum Martyrem unà cum* Celſio *contuliſſe ſe* ad urbes Tiberii euangelizantem; *de qua re tacet Menologium apud Ughellum. Martyrium à Surio ſub nomine Metaphraſtis editum*, Abit, *inquit*, Nazarius in vicinam Temerum cum puero Celſio. Eſt autem hæc urbs Temerus propinqua Meliæ. *Apage Græculas haſce, quas ſatis ſit commemoraſſe, nugas. Quamquam ſuſpicari fortè quis poſſit, mendoſe* Τιβεριάδ, Tiberii, *nec non* Temerum *ſcribi; ac legendum eſſe utriuſque loco* Τριβιρῶν, *quod habet Ptolemæus*, Trevirorum. *Sic apud Surium pro* Meliæ, *per aphæreſin decurtatæ, fortè ponendum* Cimelæ *(qua voce utitur Uſuardus ad diem* XIV *Maii) ut coincidat cum* Cimello. *Quod ſi ita eſt; peſſimum tunc iſtius Martyrii auctor Metaphraſtes, vel alius ejuſdem aut ſimilis ingenii auctor ſe prodit geographum, qui* Treviros *ac* Cemelam, *loca utique neutiquam ſatis ſibi cognita, & tota Galliæ intercapedine diviſa, propinqua inter ſe vicinitate conjungat. Sed cum de hac re, tum de* S. Nazarii *ad Trevirenſes peregrinatione, quam ex auctore Mombritiano ſuperiùs retulimus, atque hìc ex incidenti tetigimus, plura dicenda ſupersunt.*

F

§ XIII. Noſtrum de reliquis peregrinationibus Sancto imputatis, earumque adjunctis judicium.

An S. Nazarius ad Cemelienſes,

NOſter Theophilus Raynaudus *in ſuo Hagiologio Lugdunenſi à pag.* 412 *duo hæc locorum nomina jam expoſita reſtituere debitæ lectioni ſatagens, circa vocem* Melia *noſtræ explanationi, quam mox dedimus, ſatis conſentit; ſed circa* Temerum *adhibet à noſtra ſuperiore planè diverſam.* Eſt, *inquit*, Intemelium in Liguriæ hodiernæ extremo limbo; *pauciſque in ejus laudem decurſis, ita pergit:* Vixiſſe ibidem . . SS.

AUCTORE J. P. Nazarium ac Celſum, pulſos Cemelia, tradunt antiqua horum Sanctorum Acta à Metaphraſte repræſentata, *admodum* librarii vitio *deformata. Pro* Melia *itaque legendum monet*, Cemelia, *extritâ ex mendo vel ex uſu Græcis familiari detruncatâ primâ ſyllabâ; quem uſum exemplis probat: idque fortaſſe circa* Intemelium, quod item recisâ primâ ſyllabâ efferunt, locum habet... Natum Cemeliæ, dum ſtaret, S. Celſum, extra controverſiam eſt; ac proinde fidem Chriſti ibi prædicavit S. Nazarius. *Ita Raynaudus. R. D. Petrus Joſredus in ſua Niceâ civitate ſacris monumentis illuſtrata, & anno* 1658 *Auguſtæ Taurinorum excuſa, pag.* 57 S. Celſum martyrem civem Cemenelenſem *exhibet, ſubdita hiſtorica de utroque noſtro Sancto narratione; ſed parvi pretii ob auctores, quos pag.* 62 *citat.*

122 *Jam verò Raynaudus ad* Temerum *nomen ac locum diſcutienda progreſſus, cenſet pro ea voce non eſſe* Treverim *legendum, quò cum infante* Celſo *pulſus* Meliâ *conceſſerit* Nazarius; *ſed ex imperitia librarii ſic ſcriptum eſſe, non ſatis videlicet animadverſa, quam aſſerit Actorum ſcriptor, quamque nos ex ejus verbis paullo antè indicavimus, amborum locorum iſtorum vicinitate; à quibus urbs Trevirenſis longè ſit ſejuncta, à mari autem ſejunctiſſima:* in quod tamen digreſſum Meliâ S. Nazarium, ab ei infenſis alibi quoque fidei hoſtibus conjectum, divinoque præſidio emerſiſſe, *dicit Raynaudus, citans* Acta; prædicationi ejus Intemelii, *uti vult*, ac per reliquam Liguriam, & continentem Inſubriam atteſtantia: cum laborum ejus Treviris pro Chriſto ſuſceptorum ne veſtigium quidem ſit reperire. *De Treviris mox diſſeremus. Interim multa, ut vides, in hoc ſuperiore fragmento dicit Raynaudus; ſed eorum, quæ dicit, nihil quidquam documentis ad faciendam fidem hiſtoricam ſatis accommodatis probat, unice nixus Actis ſub nomine Metaphraſtis editis: quæ quia miſera ſunt, miſeras etiam eſſe conſecutiones, quæ indidem deducuntur, neceſſe eſt; & quamvis ea vocet* antiqua, *diſpicere debebat, an verè hujuſmodi nomen mererentur Acta iſta; quæ poſt tot demum ab obitu* S. Nazarii *ſeculorum interpoſitionem exarata oportet, ſiquidem Metaphraſtis ſint.*

123 *Nullam itaque pro ſuo* Intemelio *Raynaudus probationem affert, dum talem affert; nullam item pro natalibus* S. Celſi *apud Cemelienſes; ut mirum ſit, Raynaudum adeo affirmatè dicere, illud punctum* extra controverſiam eſſe; ac proinde fidem Chriſti ibi prædicaviſſe S. Nazarium. *Quæ addit de Liguria & Inſubria tantidem valent: non quia ſufficiente cum fundamento poſſimus dicere, quod omnia illa ſint falſa; ſed quia non probantur vera; ac proin fidem non merentur, præſertim ob ſilentium ſeu neſcientiam potius antiquiorum auctorum; inter quos Paulinus nihil ſatis comperti habuit, quod in rem præſentem diceret; Ennodius autem & auctor Sermonis pluries memoratus Sanctum indefinitè indicant eſſe peregrinatum; at peregrinationum loca definitè non determinant. Et cur, amabo, antiquiores iſti auctores omnes à determinandis peregrinationum locis in individuo, ſed ab ipſis etiam provinciis ac regionibus nomine ſuo proprio exprimendis, adeo concordi ſilentio abſtinuere? eò, uti putamus, quod nihil omnino in individuo de iis ſcirent dicere, nedum ſingulatim ac nominatim determinare; adeo ut qui hoc poſtmodum tentarunt, non ut certò vera dicerent, ſed ne nihil dicerent, vel ad veroſimilem, vel ad dramaticam dictionem ſeu compoſitionem confugiſſe videantur.*

124 *Age, nunc Trevirenſis expeditio* S. Nazarii, *an & quo fundamento firmari infirmarive poſſit, inquiramus. Illum narrator Mombritianus ſolenni adeo emphaſi de Trevirenſibus bene meruiſſe aſſerit, ut* primum ſuæ ſalutis auctorem; eò prædicante, certum ſit, *ſi dicenti credimus*, cognoviſſe. *Alia noſtra Actorum apographa circa Trevirenſem illam prædicationem allegare, nihil attinet; nec, quos Puricellus cap.* 13 *profert, Vincentium Bellovacenſem in Speculo hiſtoriali lib.* 9, *cap.* 52; *Jacobum à Voragine in Legendario cap.* 97; *Petrum de Natalibus in Catalogo lib.* 6, *cap.* 147; *ſanctum denique Antoninum* 1 *parte Chronicorum, titulo* 6, *capitulo* 27: *iſtiuſmodi quippe auctores, adeo recentes ac meri vulgarium Actorum vel tranſcriptores vel compilatores, rei hîc controverſæ nihil quidquam ſubſidii afferre poſſunt; cum pluris valere non queant, quam inſtrumenta, quæ adhibent. Noſter Chriſtophorus Browerus* S. Nazarii *apud Trevirenſes apoſtolatum commemorans in ſuis Annalibus Trevirenſibus, ad annum Chriſti* 65 *ſic loquitur:* Perveniſſe SCRIBITUR in Treviros, magnaque hominum multitudine ab imperio ſtygiæ tyrannidis ad Chriſti jugum obſequiumque traducta, fundaſſe eccleſias, dedicaſſe baſilicas, omnes impleſſe denique numeros pervigilis atque boni Chriſtiani ſacerdotis. *At qua veritatis ſpecie fundationes eccleſiarum, dedicationeſque baſilicarum cohæreant cum perſecutionibus ſub Nerone adverſus Chriſtianos excitatis, ſub quo tamen hæc geſta fuere ſecundùm Browerum, non concipimus.*

125 *Ecce tibi jam, ſi Superis placet*, S. Nazarium *ſacerdotem & epiſcopum ex narratione Broweri; quam tamen totam moderatè temperat per* ſcribitur; *ſubindicans, quid ſcriptum ſit de iſta re, non verò quid ſcribendum fuerit, aut ſcriptum verè ac ſufficienter probari poſſit. Et verò Raynaudus citatus, pag.* 413 *rectè, quamquam id poterat facere paulo modeſtius, ipſum refutat his verbis:* Sudat Browerus, rerum Trevirenſium ſcriptor accuratiſſimus, ut inveniat, quomodo famæ protritæ de S. Nazarii Trevirim appulſu velificetur; & præter Adonem, quem fruſtra allegat, cum nihil planè in hanc rem habeat, obſcura duo recentiorum exiguæ accurationis ſcriptorum ex Actis depravatis implanatorum teſtimonia adducit: ac denique vulgatum S. Ambroſii nomine ſermonem, qui planè abjudicatus eſt S. Ambroſio, cum ſit cento ex variis Euſebii Gallicani lectis hinc inde plagulis ad SS. Nazarium & Celſum accommodatis contextus: in quo item nihil eſt, quod Trevirenſi S. Nazarii apoſtolatui faveat; niſi quod Vir ſanctus varias omnino regiones peragraſſe dicitur; quod de tam multis Italiæ oris ab eo Roma jam extorri peragratis facilè accipitur; *ſed illud Ennodii, quod ſuprà dedimus,* luſtravit orbem; *& alia ex auctore ſermonis S. Ambroſio à nonnullis tributi, quæ allegavimus, plus aliquid indicant quam ſolas Italiæ oras. Quod iſte ſermo*, ſit cento ex variis Euſebii Gallicani lectis hinc inde plagulis... contextus, *dicit Raynaudus, non probat; nec concipimus, quomodo id ſatis probari poſſit: tanta quippe ſcriptorum tamque diverſa circa auctorem iſtius ſermonis eſt controverſia, ut ſtatui nihil in hac re ſatis probabiliter poſſit, juxta dicta num.* 94 *& ſequentibus*

126 *Quod attinet ad* obſcura duo recentiorum exiguæ accurationis ſcriptorum ex Actis depravatis

B — Intemelienſes, — C — Ligures, & Inſubres præfectus ſit; — D — an item ad Trevirenſes; — E — an ibidem ſacerdotis & epiſcopi munus exercuerit. — F

A *Hanc ultimam peregrinationem non ſatis conſequenter rejicere videtur Raynaudus.*

vatis implanatorum teſtimonia, *quæ adduci à Browero carpit; carpere meliore jure poſſet alius, cui Acta S.* Nazarii *tanto in pretio non ſunt, in quanto ſunt Raynaudo; citat quippe Browerus Metaphraſten; citat illum eumdem Raynaudus, quin imo in illo unico Sancti apud Intemelienſes, uti vidimus, peregrinationem fundat. Pari itaque paſſu ambo procedunt. Recentiores duos præterea, nimirum Vincentium Bellovacenſem, & S. Antoninum allegat Browerus, cum tanti valeant, quanti valent Acta, quæ ipſi ſequuntur. Parum quoque momenti habent ea, quæ de obſcuritate, exigua accuratione ac depravatione monet Raynaudus; cum nulla non* S. Nazarii *Acta corrupta, minimèque accurata, ac depravata ſint; atque adeo tam nulla magis Raynaudo pro ſuis Intemelienſibus, quam Browero pro ſuis Trevirenſibus patrocinari poſſint. Breviarium Romanum citari à Browero, vel non obſervavit Raynaudus, vel ſciens potius ac volens diſſimulavit: de quo tamen neutiquam hic laborandum eſt. Ita legit ad hunc diem* XXVIII *Julii de Martyribus noſtris:* Qui unà Treverim euntes, Neronis perſecutione in mare uterque dejicitur.

B *Quid de ea Breviarium Romanum.*

127 *Mare cum aditu ad Trevirenſem urbem qua veri ſpecie connectitur? Aſt Breviarium Romanum accommodat ſe Actis; non quid verè hiſtoricè legi debeat, ſed quid piè legi velit bona fide præſcribens. Adde, quod Breviarium illud, quatenus in eodem continentur lectiones de Sanctis pro Officio nocturno, adeo ſit recens, ut à grandi Breviariorum antiquitate nequeat pro vetuſtiſſimi alicujus facti veritate præjudicium formari, prout dictum eſt jam pridem in Reſponſionibus Papebrochii ad Sebaſtianum à S. Paulo, parte* 2, *art.* 17, *à num.* 5; *pluribus ibidem in decurſu ad præſens argumentum curiosè obſervatis: ad quæ lectorem mittimus. Conſequens itaque eſt, ut eruditi Trevirenſes vel patienter ferre debeant, quod candidè dicamus de* S. Nazarii *apud ſe apoſtolatu nobis non ſatis conſtare; vel ut melioribus, quibus conſtare poſſit, documentis illum ſtabiliant.*

Fertur etiam Sanctus iviſſe Placentiam; Genuam item: ubi volunt

C

128 *At quid de peregrinationibus per Italiam Genuenſi ac Placentina? Hanc quidem præter auctorem anonymum Mombritianum tradunt Acta apud Surium, & apographa noſtra ex Mss. Windbergenſi, Trevirenſi S. Maximini, Anthologium apud Græcos cum Menæis excuſis: de qua quid dicendum ſit, abunde colligi datur ex præcedentibus circa alias peregrinationes, obſervationibus. Idem eſto judicium de Genuenſi, quæ fabuloſa S.* Celſi *reſuſcitatione à mortuis adornatur, in noſtro codice Fuldenſi* Q. Ms. 6, *fol.* 21, *in Paſſione* SS. Nazarii, *Gervaſii, & Protaſii, &* Celſi pueri *deſcripta*: Nazarius verò abiit cum Celſo puero in civitatem, quæ vocatur Janua; ibique Celſus puer amiſit ſpiritum: & non erat in eo ſpiritus, neque loquebatur. Conſtans cum animo, & fidens de Dei miſericordia S. Nazarius oravit dicens: Domine Deus patrum meorum, oſtende mihi ſi verè mortuus eſt Puer, ut ſepeliam eum in loco hoc: ſin verò vivit, exſpectans exſpectabo eum. Et orante eo, venit vox ad eum dicens: Reſurget Puer, & adnuntiabit tibi gaudium.

S. Celſum ab eo ad vitam revocatum.

129 Circa autem nonam ſurrexit Puer, dicens ei: Ave pater Nazari. Dixitque ei Nazarius. Ave fili Celſe: dicito mihi, ubi nunc fuiſti. Qui reſpondit: In congregatione juſtorum; ibique te vidi ſtantem juxta ſedem omnipotentis Dei; & loquebatur tibi de vita immortali. Gaudio autem repletus S. Nazarius oſculatus eſt caput ejus; & Puer oſculatus eſt veſtigia ejus. Manſerunt autem nocte illa intra civitatem. Et poſt triduum ſurgens ambulavit cum Celſo puero *&c. Ecgraphum noſtrum ex bibliotheca reginæ Succiæ ſupra aſſignatum ſimillimam aperit ſcenam, imo vero in ſubſtantia eamdem. Fabuloſam, inquam, hanc reſuſcitationem æquis rerum æſtimatoribus numquam perſuaſerint Genuenſes, quamdiu pro ejuſdem veritate melius fundamentum non produxerint, quam hujuſmodi Acta. Verùm quod de Sancti ad Genuenſes peregrinatione dicebamus, vellemus melioribus antiquitatis monumentis roborari, ut magis ſecurè credi poſſet id, quod habet Ubertus Folieta Genuenſis hiſtoriæ lib.* 1, *pag.* 14: Religionem & doctrinam Chriſtianam civitas noſtra à Nazario & Celſo accepit. AUCTORE J. P.

Peregrinatio Viennenſis ac Gebennenſis ab aliquibus perperam Sanctо adſcripta;

E

130 *Novum denique apoſtolatus ac peregrinationis locum nobis pandit Sauſſayus in ſuo Martyrologio Gallicano, ad diem* XXVIII *Julii his verbis uſus in ſua de* SS. Nazario *ac* Celſo *annuntiatione, quibus* Viennenſis Galliæ ac Alpinæ regionis Apoſtolorum *titulum eis tribuit; pari nempe veritatis & auctoritatis ſpecie, qua mox in elogio attexit apochrypha iſta inter* S. Nazarii *peregrinationes:* Gebennam ... ingreſſus, Chriſti gratiam primus civibus prædicavit; ex quibus Celſum adhuc puerum ſalutaribus præceptis inſtructum baptizavit; unaque cum eo Trevirim progreſſus *&c. Invenerit itaque, uti conjectamus, vel ex vocibus* Cimellus, Gemellus, Genebellis, *non ſatis fortaſſe ſibi cognitis, formarit ipſemet* Viennam *ac* Gebennam, *aſſini ſyllabarum ſimilitudine in errorem ductus. Niſi potiùs novum hunc apud Gebennenſes apoſtolatum acceperit à Claudio Roberto in Gallia Chriſtiana ſub initium Catalogi epiſcoporum Genevenſium; ubi de* prædicatione S. Nazarii, quâ inter ceteros cives Gebenenſes ad fidem converſus fuit S. Celſus, *meminit.*

cum peculiari cultu apud Gebennenſes.

F

131 *Quod in eadem etiam ſententia fuerit S. Franciſcus Saleſius, epiſcopus & princeps Gebennenſis, non auſim dicere; ſed Carolus Auguſtinus Saleſius, in Vita hujus ſui patrui lib.* 5, *pag.* 257 *enumerans eos Sanctos, quos ille ſanctiſſimus Præſul peculiari novo vel antiquo cultu celebrari voluerat in ſua diœceſi, ponit* In Julio, die XXVIII divos martyres Nazarium & Celſum: *quorum ille* ex Italia Treverim iter faciens, ac in civitate Gebennenſi aliquamdiu moratus, plurimos ibidem ad fidem convertit; inter quos Celſum admodum juvenem, civem Gebennenſem ... Officio duplici: *ubi præter novum* S. Nazarii *apoſtolatum habes novam* S. Celſi *patriam, à Cimelienſi prorſus diverſam: qua, quod ad locum hunc ſpectet, non ſatis conſtat ex dictis; multo minus tamen Gebennenſibus eam adſcribere poſſumus.*

§ XIV. An S. Nazarius fuerit ſynchronus SS. Gervaſio ac Protaſio?

Synchroniſmus ille jam pridem apud nos in dubium revocatus;

Communi auctorum ſuffragio, ſecundùm dicta num. 108, S. Nazarii *martyrium contigit ſub Nerone; quo poſito, quærere an SS. Gervaſius ac Protaſius ei fuerint ſynchroni ac in carcere ab ipſo inventi, fere tantumdem eſt, ac ſi quæras, utrum ſicut hujus, ſic etiam illorum ætas cum Neronianis temporibus cohæreat. Idem de iſta controverſia jam pridem apud nos fuit ad*

AUCTORE J. P.

ad diem XIX *Junii in Commentario SS. Gervasii & Protasii* § 5 ; *ubi variis difficultatibus contra affirmantem sententiam propositis, tandem sic concludit Papebrochius, rem indecisam relinquens:* Ceterùm quæ diximus in favorem sententiæ, SS. Gervasium & Protasium ad Antonini & Veri tempora referentis, non aliter velim accipi, quam dicta per conjecturam. *Et mox subdit :* Interim dubium manet, rebus sic stantibus, utrum SS. Gervasius & Protasius aliquid commune habuerint cum SS. Nazario & Celso, præter locum martyrii apud Mediolanum, & cultum ibidem atque CPoli, itemque in Martyrologiis *&c. His, quæ tunc temporis ibi dicta sunt, superaddamus hîc paucula, ac rem, quoadusque poterit, breviter elucidemus, saltem quatenus* S. Nazarii *ætatem spectat.*

qui nunc etiam ex antiquis monumentis

B

133 *Nulla imprimis Acta seu Græca seu Latina, saltem prout illa nunc circumferuntur, sufficientem præferunt auctoritatem, ut ætatem, de qua hic agitur, probabiliter persuadere nobis valeant : nam de exigua eorum fide nemo est qui dubitare possit, si tum ad præmissa ex illis specimina, tum ad pleniores, quæ suo loco congerentur, castigationes in illa nostras, sepositio partium studio, animum attenderit. Dispiciendum itaque superest, an & quid aliunde ex melioribus antiquitatis monumentis sperare liceat. Illa, quæ refert S. Ambrosius in epistola* 54 *(citamus hic editionem Coloniensem anni* 1616*) ad sororem suam Marcellinam* ; Invenimus miræ magnitudinis viros duos, *Protasium & Gervasium*, ut prisca ætas ferebat ; *qui ibidem etiam dicuntur* diu ante ignorati ; *adde item id quod subditur :* Nunc senes repetunt, audisse se aliquando horum Martyrum nomina, titulumque legisse ; *illa, inquam, argumento quidem sunt, quod spectent ad primæva nascentis Ecclesiæ tempora, sed rem præsentem neutiquam decidunt, quandoquidem nullum determinatè annum aut imperatorem definiunt. Nihilo amplius extundes ex illo apud S. Augustinum lib.* 9 *Confessionum cap.* 7 *(ubi loquitur de istorum Sanctorum corporibus S. Ambrosio revelatis)* quæ per TOT annos incorrupta *&c. Mirum etiam enimvero esset, si quidquam amplius ad præsens propositum novisset Paulinus, & si in Vita S. Ambrosii, ubi de revelatis ipsi hisce sanctis Martyribus agit, nihil aliud dixisset, quod huc quidem faciat, quam illud :* Protasii verò & Gervasii martyrum, ut nomina, ita etiam sepulcra incognita erant ; *quod magnam quidem arguit martyrii antiquitatem, non tamen eam, quam nos inquirimus, demonstrat.*

non probatur ; uti nec ex columna antiqua, ut fertur ;

C

134 *At de* S. Nazario *idem auctor agens,* Quando sit passus, *inquit*, usque in hodiernum diem scire non possumus ; *atque adeo hujus nostræ controversiæ arbiter aut judex esse nequit, non magis quam auctor sermonis S. Ambrosio adscripti, apud quem nihil hujusmodi offendimus, quod huc conducat, nosque è Cymmeriis hisce tenebris erutos vel crepera etiam saltem luce impertiat. Nec vero hujus nostri Sancti cum duobus istis aliis synchronismus stabiliri potest ex veteri, ut putatur, apud Mediolanenses monumento (de quo scribebat Franciscus Bernardinus Ferrarius litteris Idibus Decembris anni* 1608 *ad Rosweydum datis)* ex marmorea columna antiquissima (*verbis Ferrarii utimur*) quæ anno Domini MDCII hîc Mediolani prope arcem effossa fuit, cum hujusmodi inscriptione litteris pene fugientibus :

In hoc loco ubi fixa est h * columpna
Decapitatus fuit sanctus Paxius * anno
Ab Incarnatione Domini LVII. die XVIIII Junii sub
Comite Astasio.

D

* hæc
* Protasius

Sed inscriptio ista merito nobis est suspecta, nec tam antiqua censeri potest, ut ad ecclesiæ incunabula referatur.

sed quæ pluribus titulis merito suspecta

135 *Etenim cum annos computet ab incarnatione Domini, patet quod non exstiterit ante tempora Dionysii Exigui, qui floruit sæculo* VI : *cui* debemus, quod in Cyclo suo annos non per olympiades vel consules aut indictiones ; sed à Christi Domini Incarnatione numerare cœpit, *ut refert Baronius ad annum Christi* 527. *Vox autem* comes *quæ Astasio apponitur, necdum sæculo primo aut secundo adhibebatur tamquam titulus dignitatis ; sicut observat Tillemontius in nota secunda super SS. Gervasio ac Protasio, tomo* 2 *Monument. eccles., pag.* 500. *Dicit, quod vox ista necdum sæculo primo aut secundo adhiberetur* tamquam titulus dignitatis ; *qui apparet Tillemontio posse dici institutus à Constantino magno, prout videre est apud ipsum Historiæ imperatorum tomo* 4, *art.* 84 ; *quamquam, uti ibidem notat, res ipsa in se videatur esse antiquior, cujusque exordium referri posse ad tempora Augusti, qui plures senatores sibi comites assumpserit, stineris videlicet socios, ac rerum gerendarum adjutores ; quæ hunc in modum eadem auctoritate peragebantur, acsi in pleno peractæ fuissent senatu, prout apud ipsum legere est loco mox citato. Et sic fortè intelligitur* Flaccus, comes, *in Actis S. Petronillæ ad diem* XXXI *Maii, pag.* 420, *qui* venit .. ad eam cum militibus, ut eam sibi sponsam assumeret.

E

ostenditur.

136 *An autem Albinus aliquis ante Constantinum appellatus fuerit* comes, *non addendo* talis imperatoris, *invenies in eodem tomo notâ* 68 *in Constantinum ; quod si supponas Albinum &* comitem *fuisse, & ante istum imperatorem vixisse ; cum illud exemplum unicum fortasse sit, inquit Tillemontius, obstare illud haud debere, quo minus ad Constantinum referatur origo tituli* comitis *eo modo, quo & sub ipso & sub successoribus ejus adhibitus fuit. Ceterùm nonnulla notionem hujus vocis spectantia breviter nos perstrinximus ad diem* XXII *Julii occasione S. Josephi* comitis, *cujus tunc historiam illustravimus. Quoniam itaque columna ista duobus nunc ostensis defectibus evertitur, nullam vel ætatis SS. Gervasii ac Protasii vel propriæ suæ antiquitatis regulam suggerere potest. Adde ex Ripamontio inferius citando, pag.* 55, *ubi de* columella . . . juxta Jovis arcem effossa, *atque adeo eadem haud dubie agens,* id adulterinum, *inquit*, esse monumentum dicunt, litterarum argumento, quæ recentioris formæ notas & ductus malè nimirum tegant. *Ergo ex illa columna nihil conficitur. Undenam igitur illam hîc controversam antiquitatis regulam desumemus? Non ex qualibusqualibus, suspectis, aut antiquitatem mentitis utique instrumentis illa expromi debet, sed ex antiquissimis ac primorum fere sæculorum monumentis ; quæque adeo sint accommodata, ut temporibus scriptoris ac rei scriptæ non nimia inter se longitudine distantibus conciliare possint fidem. Nec verò nobis objicias Ambrosii epistolam* 53, *in qua de inventione corporum SS. Protasii ac Gervasii, invento ad eorum caput libello, comite Astasio, belloque Marcomannico &c. fit mentio : nam Tillemontius notâ* 2 *in istos Sanctos,*

F

D

ctos, quæ ponitur inter notas ſuper perſecutione Diocletiani pag. 499, *iſti ſancto Doctori meritò eam abjudicat, tamquam ei ſuppoſitam, & in pluribus contrariam epiſtolæ* 54, *quæ verè ſit ipſius. Plura dabit citata nota (unde paucula hæc delibaſſe ſufficiat) & Commentarius apud nos die* XIX *Junii de Sanctis iſtis* § 3, *à pag.* 820.

Proponitur ſyſtema circa iſtum ſynchroniſmum aliunde non ſatis probatum,

137 *Cum igitur adeo incertis nitatur principiis aſſertio Actorum, quæ SS. Gervaſium ac Protaſium noſtro Martyri ætate conjungunt, candidè profitemur, deſiderare nos majorem auctoritatem, ut in iſto facto conſentiamus Actis, in pluribus aliis ab eorum hiſtoria recedere coacti; dubiumque nobis, uti jam pridem fuit Papebrochio, etiamnum remanet, utrum duo iſti Sancti aliquid cum noſtro habeant commune, præter locum martyrii apud Mediolanenſes, & cultum ibidem atque CPoli, itemque in Martyrologiis &c. Quod ſi inoffenſis iis, qui aliter hoſce inter ſe Sanctos conjungunt, integrum nobis ſit, ſincera animi noſtri ſenſa exponere ſuper hac re, ſyſtema quoddam formabimus, quo intelligi detur, unde conjunctio iſta originem traxerit, quo pacto deinde proceſſerit, ac denique quam latè ac diffusè in medii ævi ſcripta irrepſerit, ab aliis recentioribus etiam adoptata. Syſtema, inquam, merum illa omnia erunt; ſeu hypotheſis, quam eruditis potiſſimum Mediolanenſibus expendendam proponimus tantiſper, donec certiora vel ipſi vel alii nobis ſuggeſſerint, paratiſſimis interea doceri, ac noſtras mutare conjecturas, ſiquidem vel ratio ſufficiens, vel idonea documenta, vel probabilis auctoritas aliqua contrarium nobis ſuaſerit.*

B

& in Actis traditum,

138 *Nos itaque ſic exiſtimamus; quod Sancti noſtri cum SS. Gervaſio ac Protaſio ſint conjuncti tempore; quod* S. Nazarius *Mediolani in carcere eos invenerit, ad martyrium hortatus ſit vel in ærumnis conſolatus; quod utraque Acta fuerint commixta &c., eò totum illud refundendum eſſe tamquam ad primum factæ conjunctionis fontem, quod eadem omnibus & martyrii exſtiterit palæſtra, & locus inventionis moraliter idem; idem eatenus ſaltem paſſionis tempus, quod ad priſcam eccleſiæ ætatem SS. Gervaſius ac Protaſius pertinerent; noſtri verò ad Neronem ſaltem ſecundùm ea, quæ antea ſuper hac re potulimus. Quibus ſic ſtantibus, quidnam in rem ſuſpectæ fidei auctorum, tempora S. Ambroſii & S. Ennodii, nec non Pauliniſtius, qui Vitam S. Ambroſii litteris mandavit, ſecutorum, accidere poterat accommodatius optabiliuſve, quam, ut oblatâ ſibi hac opportuna occaſione, alia ex aliis iſtorum Sanctorum Actis utrimque adornarent; idque exigua fortè vel nulla ſuſpicione ſua vel aliorum, hujuſmodi ornatûs; cui utpote tot congruæ convenientiæ videbantur favere?*

C

medioque ævo aut fortè citius adoptatum, alterius Sancti Actorum exemplo

139 *Quod verò id factum ſit ſeculo octavo aut nono, certò definire non quimus; at vel tunc, vel etiamnum citius, vel mediæ ſaltem ætatis ævo id factum, videmur aliquo cum fundamento ſuſpicari poſſe, memores eorum, quæ jam pridem monuimus in Commentario SS. Gervaſii ac Protaſii* § 5, *num.* 40, *quæque maturo de Actis eorum, ac* SS. *quoque* Nazarii *ac* Celſi, *quamquam reſpectu horum tunc etiamnum præmaturo examini inſperſa leguntur his verbis:* Æquè celebris, ac Sancti quatuor, de quibus hactenus, Mediolanenſiſque eccleſiæ patronus S. Victor Maurus, ex Maximiani imperatoris militia, ſub ipſo, ejuſque conſiliario Anolino paſſus anno CCCIII, haud multò felicior in ſuis Actis fuit; eò quod, mendoſa cum ſint, ſicut oſtendimus VIII Maii, ipſa tamen ſcripſiſſe ſe fingat MAXIMIANUS, MAXIMIANI IMPERATORIS NOTARIUS, prout præſens viderat. Interim inducit Martyrem prædicentem, quod ipſo anno moriturus imperator ſit, qui tamen uſque ad annum CCCX ſupervixit. Omitto alia olim notata: ſatis eſt ea hic obiter attigiſſe; ut conſtet, fuiſſe medio ævo viros Mediolani indiſcretè pios, qui publicæ devotioni rectè conſulere ſe putabant, eorum Sanctorum Acta, quorum nulla exſtabant, concinnando ex vulgi traditionibus malè cohærentibus, & ex ſuis propriis conjecturis. AUCTORE J. P.

quod profertur, noſtramque conjecturam confirmat,

140 Id autem fecerunt ſub nominibus antiquis, aptiſque, ſi vera eſſent, fidem certiſſimam facere; prout malè factum ſerò nunc deprehendimus; ægrè fidem inventuri ipſimet apud præoccupatos in favorem fabularum, longi temporis præſcriptione fultarum: adeo diu inſignes quoque ſcriptores & viros aliàs eruditos impoſtura latuit. *Hujuſmodi ad judicia, quamlibet in ſpeciem duriora quam par ſit, cum hic tum ſexcentis aliis in decurſu operis noſtri locis cogit nos aperta ſimul & impudens fabulandi libido, qua id generis biographi pro rebus maximè ſeriis res ſuſpectas ac meras nobis nugas venditant; cogit item amor veritatis, quæ cum alibi ſemper tum hìc maximè locum ſuum habeat, neceſſe eſt; cogit denique vera Sanctorum gloria, quæ proprio contenta ſplendore, veris honoratur laudibus, falſis dedecoratur. Quod verò ſanctorum Martyrum noſtrorum Acta præſertim Moinbritiana ſimilem ſubierint fortunam, eluceſcet inferius. At de controverſia nunc agitata, an S.* Nazarius *cum SS. Gervaſio ac Protaſio ſimul vixerit, ſimul egerit &c. dictum ſit hactenus ex noſtra conjectura.*

E

non nimis rigidam & exoticam,

141 *Quæ ne cuiquam videatur nimis rigida, mira & exotica, audiat is, quidnam de ea cenſeant ipſimet eruditi Mediolanenſes, & quam affirmatè ſenſa ſua proferant. Unus ſufficiat (plures etenim inquirere nihil attinet) Joſephus Ripamontius, qui Hiſtoriarum eccleſiæ Mediolanenſis decade* I, *lib.* I, *pag.* 44 *ſic habet:* Nazario & Celſo Gervaſium & Protaſium diverſi Annales nectunt, explicantque mutuæ caritatis officia, queîs alteri alteros adjuverint, cum iiſdem vinculis attinerentur. Ea fama nimìum quantum aberret à verò, confundatque tempora & ordinem rerum. Conſtat enim certiſſima litterarum atque monumentorum fide, Gervaſium & Protaſium poſt aliquot ab hoc ipſo tempore annos extitiſſe. *Et ibidem pag.* 55: Ceterùm annus martyrii, *inquit*, nulli non ſcriptori talium rerùm attentè ac ſolicitè veſtigatus in obſcuro adhuc latet, miraque contentionum ambage ac varietate tota res in hanc illamve partem trahitur. *Et recenſitis nonnullis difficultatibus, ita rem concludit:* Hæc inter ſe contraria & diverſa, noſtra non poſſunt auctoritate componi. Certè conſtat, poſteriores fuiſſe Nazario & Celſo, contra quàm nonnulli ſcriptores tradidere. *Ita ille.*

F

ut ipſiſmet Mediolanenſibus diſplicere ſcirito poſſit.

142 *Quando tam affirmatè pronuntiat, SS. Gervaſium ac Protaſium* poſteriores fuiſſe Nazario ac Celſo, *plus fortè dicit, uti noſtra eſt ſuſpicio, quam ex antiquis ac fide dignis monumentis ſolidè probari poſſe videatur. Ex* ſolidis, *inquam,* ac fide dignis monumentis; *in quorum numero nos nunquam ponimus vulgaria eorum Acta, nec epiſtolam pſeudo-Ambroſianam, atque adeo nec chronologicum characteriſmum belli Marcomannici iis inſertum. Adi Baronium in notationibus Martyro-*

AUCTORE J. P.

logii Romani ad diem XIX *Junii, nec non annotata noſtra paullo antè num.* 136 *citata, litterâ* o. *Nec movent nos* Victoris Syri, *de quo nunc diximus; nec S. Hermagoræ Legendæ, teſtibus coævis ſub pompatica, ut ita loquamur, nominum antiquorum umbra teſtibus coævis ſuppoſitæ, de quibus inſpici poteſt ſuprà aſſignatus SS. Gervaſii ac Protaſii Commentarius* § 5. *Utinam melioris ſint notæ, quæ habentur in Commentario hiſtorico de S. Juventio ad diem* VIII *Februarii*, § 2, *pag.* 153; *ubi refertur, quod ille à quadam Dei famula, dum reciſa eſſet cervix* B. Nazario, *cruorem ejus acceperit; illo energumenum ſanarit, aliaque fecerit miracula ac fidem promoverit.*

§ XV. Scriptores Actorum; eorum, quæ ſunt apud Mombritium, examen.

B

Acta Græca tribuuntur Symeoni Metaphraſtæ;

A *Scriptoribus Actorum incipiamus, ad ipſa deinde Acta examinanda progreſſuri. Quoniam verò duplicis generis ea circumferuntur, Latina nimirum & Græca, vel è Græco in Latinam linguam converſa; primò de his, tum de illis, quantum ad eorum ſcriptores pertinet, tractabimus. Actorum, quæ Latinè reddita exſtant apud Surium ad diem* XIX *Junii, Actiſque SS. Gervaſii ac Protaſii, ut diximus, immixta ſunt, auctorem fuiſſe Symeonem Metaphraſtem cenſet Leo Allatius in Diatriba de Symeonum ſcriptis pag.* 130. *Sic autem incipiunt:* Νέρωνος αὖτις τὸ Ῥωμαίων σκῆπτρον διέποντος ὁ θαυμαστὸς Ναζάριος. *Titulus hic:* Vita & certamen SS. Nazarii, Gervaſii, Protaſii & Celſi. *Sub iſtius etiam auctoris nomine dat illa Surius, ſub quo & nos eadem pluries ſupra allegavimus. Sint itaque ipſius; quamquam exiſtimemus admodum difficile dictu eſſe, quænam Acta verè ipſius ſint, quænam autem ei ſuppoſita. Exemplar noſtrum Græcum non præfert nomen auctoris. Nec plura occurrunt, quæ circa auctorem dicamus.*

C

Mombritius quæ edidit, videntur compoſita ab anonymo Mediolanenſi:

144 *Acta, quæ edidit Mombritius, anonyma ſunt, ac fruſtra proinde nomen auctoris indagaveris. Aliter cenſemus de ejuſdem patria; Mediolanenſem enim ipſum fuiſſe argumento eſt, quod in ſua præfatione dicat,* Noſtri quoque prærogativa Patroni. *Et mox:* Noſter celeberrimus Martyr. *Quæ quia abs nullo quam à Mediolanenſi magis propriè dici poſſunt, ideo nobis illa ſufficiunt, ut ex quadam probabili conjectura iſtum anonymum auctorem Mediolanenſibus adſcribamus. Quod autem ad ætatem ejus ſpectat; non ſcripſit ante tempora S. Ambroſii: nam ſub finem ſuæ hiſtoriæ agit de revelatione, inventione ac tranſlatione corporum* SS. Nazarii *ac* Celſi. *Imo verò ſcripſiſſe eum diu pòſt, illud indicio eſt, quod occaſione miraculorum, tranſlationem* S. Nazarii *ſubſecutorum, dicat* uſque in præſentem diem. *An porro vixerit medio ævo, quo apud Mediolanenſes vixiſſe viros indiſcretè pios dicebamus num.* 139; *an citius etiamnum, an ſeriùs, nos omnino fugit. Nihil in rem noſtram invenimus apud Tillemontium in notis, nihil apud Puricellum. Hoc manifeſtum, quod, quiſquis ille fuerit, quocumque tempore vixerit, res ſuas malè combinet, fabulas venditet, piumque ac ſcenicum drama repræſentet: ad tria quippe hæc capita noſtrum circa ipſius Acta reducemus examen.*

145 *Ac primo quidem, res, inquam, ſuas malè combinat. E quarum imprimis numero eſt baptiſmus S. Perpetuæ, matris* S. Nazarii, *cum* Simone *mago* jam devicto, *novennio* S. Nazarii, *& tam longa rerum geſtarum peregrinationumque ſubſecuta ſerie, ac demum cum martyrio ſub Nerone ineptiſſimè ab iſto auctore connexus; adi quæ ſupra diximus num.* 107. *Nec meliore nexu* obſervantia ſabbatorum *Africani, patris* S. Nazarii, *& illud,* Pater die ſabbati in obſervatione ſuæ legis (*Judaicæ videlicet*) *cohærere intelligimus cum ſequentibus, quæ Africano ad filium dicta imputantur:* Tibi dabo myſterium religionis meæ, & eris glorioſus in conſpectu principum urbis Romæ. *Nam quid Neroni, aut aliis, ſi vis, principibus Romanis gentilibus cum Judaica obſervatione? Ejuſdem furfuris illa:* Reſidente ſuper cathedra Romanæ eccleſiæ ſanctiſſimo Lino epiſcopo, qui B. Petro apoſtolo prima religione ſuccedens *&c.*; *à quo, uti mox dicitur, Sanctus noſter petierit & acceperit baptiſmum; vide citatum numerum* 107; *ubi diximus non cohærere. Iſta verò,* Parentes ejus . . ex bonis ſuis dederunt ei ſeptem onera animalium cum auri & argenti pondere magno; *de qua re meminimus num.* 100; *hæc item,* Egreſſus . . ab urbe Roma . . . iter agens per ſingulas civitates Italiæ, docebat omnem populum baptizari *&c. Hæc, inquam, an ſunt facta novennis vel undennis pueri?*

D

qui res malè combinat,

146 *Et paulo poſt dicitur:* Poſt annos autem decem diſceſſionis ſuæ ab urbe Roma, ingreſſus eſt civitatem Placentinam, prædicans *&c. Vide ineptias: baptizatus novennis à S. Lino Pontifice jam Romano, martyrium facit ſub Nerone: quomodo ergo in caſu comparet Placentia, niſi jam mortuus? Quod verò narratur poſtea, videlicet Sanctus noſter* tranſactis . . . paucis diebus venit Mediolanum; ibi dum verbum Dei ſedulò prædicaret . . . invenit confeſſores Chriſti Protaſium & Gervaſium; *id intactum hîc relinquimus: nam an & quid cum illis commune habere potuerit* S. Nazarius, *diſcuſſum eſt* § 14. *Quid tum poſtea?* Nuntiatum eſt de eo Anolino præſidi Italiæ; qui ſtatim . . . ad ſe eum cum celeritate pertrahi jubet. *Baronius in notationibus ad diem* XXVIII *Julii* Anolinos *ſeu* Anulinos *quatuor ſynonymos ponit; unumque ex his ſub Nerone; at quæſtio eſt, an & unde is ultimus nobis ſuaderi poſſit; an, inquam, ex melioribus documentis, quam ſint Acta, quæ diſcutimus, aut ejuſmodi furfuris ſcripta. Ad hoc certè comprobandum minimè ea ſufficere profitemur. Tu vide interea, quæ de ſynonymo, qui ſub Maximiano vixerit, apud nos dicta ſunt in Commentario S. Proculi ad diem* XXIII *Martii; S. Victoris ad diem* VIII *Maii, & in Actis SS. Naboris & Felicis* XII *Julii: cujus aut alterius, qui poſt Neronem ſæviverit, nomen huc intruſum, & malè ſub Nerone poſitum ſuſpicamur: qua de re pluribus te inſtruet Commentarius SS. Gervaſii & Protaſii, num.* 43; *ubi Neronianus ille exſufflatur.*

E

quas oſtendimus nentiquam cohærere,

F

ſed pugnare cum veritate,

147 *Pergamus cum Actis Mombritianis:* Oratorium Domino & fundando cœpit, & conſecrando præcepit *Sanctus noſter; is ſcilicet qui numquam, quantum ſcimus, fuit epiſcopus. Vide ſuperiùs num.* 125. *Et verò quo pacto cohærent illa, quæ auctor apud Mombritium memorat, volens ſuæ narrationi auctoritatem ex iis conciliare; ſed quia apertè cum veritate pugnant, nimium quantum ſimilia allegando ſibi ac ſuis Actis officit:* Conſequens, ait, quidem

A quidam philoſophus S. Nazarium, ab initio ſcripſit libellum certaminis ejus, quem apud ſe fideliter conſervabat occultum. In viſione verò commonitus à Sanctis, eamdem ſacri certaminis ſcripturam Ceratio detulit, qui eorum pretioſa corpora ſepelierat: & ſicut ab eiſdem Martyribus Ceratio fuerat imperatum, ad capita eorum reconditum, uſque ad diem revelationis eorum manſit occultum. *Combinet iſta lector cum iis, quæ mox ſequuntur:* Poſt verò . . revelavit Deus eorum corpora . . beatiſſimo Ambroſio epiſcopo Mediolanenſi . . . imperante Theodoſio religioſo imperatore; *qui jam obierat, ſicut probavimus num.* 14. *Paulinus enim oculatus iſtius inventionis teſtis, inſpector, & accuratiſſimus omnium etiam minutiſſimorum, quæ in ea vidit, deſcriptor; vel cæcus fuit, ſi illum libellum* ad capita eorum reconditum, ſed uſque ad diem revelationis eorum occultum, *ac proinde tunc inventum, non viderit; vel ſupra fidem negligens & incurius, ne dicam mendax; cum* quando *Sanctus* ſit paſſus, uſque in hodiernum diem ſcire *ſe* non poſſe *profiteatur. Viden', in quot ἀναγλύφα, ἀσύστατα, ἀσύναπτα impegerit Mombritianus iſte auctor, res ſuas malè combinando; id quod primo loco ſuſceperamus probandum?*

148 *Alterum, quod fabulas venditet, ſic oſtendimus. Epiſtola imprimis ſeu* relatio, *ut ibi vocatur, ſub hoc exordio,* Neroni cæſari & conſuli piiſſimo Cornelius ſalutem, *in his rerum, perſonarum, ac temporis circumſtantiis, diſplicet; cujus argumentum deſcribere tædet. Sequitur:* Suſceptis litteris Nero indignationis ira commotus, vocavit ad ſe Dentum, militem ſuum primum; dixitque ei: Cum omni feſtinatione acceptis militibus percurre in provinciam Galliarum, & contumacem Nazarium, murmurantem contra deos, vinctum collo & manibus, noſtris tribunalibus ſtatue puniendum: *quo facto,* Nero . . . accerſito Dento, præcepit ei dare talentum auri. *Dignum patellâ operculum! Nec tolerabiliora ſunt hæc:* Cum Nero in vicinis ſibi montibus ad capiendas feras venatores miſiſſet, & omni niſu ageretur . . . illa ferarum multitudo, ad inferiora deſcendens, oſtia viridarii, in quo erat Nero, rabido curſu petiit, multis armigerorum ejus necatis: quam plurimi etiam morſu macerati ſunt, in tantum ut ipſe cæſar nimio pavore turbatus, ab eodem loco diffugiens, percuſſus pede, juxta palatium feſſus perveniret . . . Cumque caſu vulneris laceratus Nero multis diebus decubuiſſet *&c.*

149 *Deinde* unus ex militibus percutiens eum, concidit pede, & illidens lapidi oculum amiſit; *& plura iſtiuſmodi furſuris, quæ ſubduntur, & de quibus agemus paullo poſt, quid continent niſi res apocryphas? Illa verò,* Audiens de eo, *jam Mediolanum profecto,* Anolinus, dixit militibus ſuis: Quomodo effugit manus Neronis homo iſte? Et juſſit, ut ſuppoſitum carpento longius ab urbe projicerent eum. Et . . . indicatum eſt ei, quia eſſet deſtinatus exilio. Tunc . . . . commendavit Celſum puerum cuidam mulieri Chriſtianæ *&c.*; *illa, inquam, quiſnam ſatis patienter legat? Cui item non commiſerationem moveat aliud exemplar litterarum, quibus* Neroni imperatori, & conſuli piiſſimo Anolinus ſalutem *dicit, atque his illud concludit verbis:* Litteras tuæ magnitudinis exſpecto, ut tantæ audaciæ viro, compendioſæ mortis terminum imponatis. *Credulus enimvero ac valdè ſim-*

fabulis

eſſe reſperſas,

plex ille ſit oportet, qui in tota narrationis con- AUCTORE
gerie non detegat palpabilem concatenatarum fabu- J. P.
larum texturam, ita ab iſto auctore diſpoſitam tamque diſtinctis minimarum circumſtantiarum nexibus ordinatam, ut diceres, aliter hæc ita exprimi non potuiſſe niſi ab eo, qui ſingulos, ut ita dicam, paſſus Martyris coram numerarit; quod quam ab iſto auctore ſit procul, ex dictis eſt manifeſtum.

150 *Jam de tertio, quod ſuſcepimus demon-* pium*que ac*
ſtrandum, punctо, quodque in pio ac ſcenico ſcenicum
dramate poſitum eſſe diximus, accipe pauca hæc è multis, ut brevitati conſulamus. Ut verò prologum, frequenteſque in Actorum decurſu dialogiſmos prætereamus, ac mutatam identidem ſuprâque à nobis caſtigatam locorum ſcenam, apparitionem matris, uxoris Galliarum præſidis Denovai apud ſuum maritum pro Martyribus interceſſionem, aliam apparitionem angeli &c. quæ theatrum ſapiunt; en tibi palmare epiſodium: Alia die, primo diluculo ſurgens Nero venit ad portum maris, in quo erat multitudo navium, E
& de carcere educto Nazario, dixit ad eum: Dic mihi, ſeductor, quæ te dementia tenuit, ut ſoluta deorum nomina * redigeres in nihilum? Nunc * *forte* nu-
te jactari præcipio in fundum maris . . . Tunc cæ- mina
ſar vocatis naucleris, dixit ad eos: Providete navem, & rebelli Nazario ſuppoſito, longius à terra diſcedite, atque in medio mari ſentinæ diſſoluta compage, ut pereat, quaſſatam inter undas relinquite . . Et ſi magicis artibus maria ſuperaverit, ejectum in littore perſequimini, & eum vivum igne cremate, ac combuſti corporis cinerem in mare projicite . . . Et renuntiate mihi; & dabo vobis bona mundi hujus, & eritis glorioſi, aucti regis muneribus.

151 Suſcipitur in navim Nazarius & Puer . . *exhibentes*
Jactaverunt eos in mare. Et continuo lux magna *drama*
reſplenduit eis . . Angelus autem Domini deſcendit ad eos, & oſtendens eis teſtamentum Domini, confortabat eos. *Quid plura? Sequitur deinde nautarum naufragium, converſio, reſolidata navis, ingreſſus in civitatem Genuenſem, myſterii ſacramentum nautis traditum,* Nazarius *prædicans &c. qui* venit Mediolanum; ſtatimque quos reliquerat beatos Protaſium & Gervaſium . . . in carcere poſitos requiſivit, atque inventos confortabat *&c. Quid eſt epiſodia contexere, ſi hoc non eſt? At necdum hîc finis: nam* eo tempore, F
quo beatus Nazarius à Mediolanenſi urbe projectus, & ad exilium fuerat deſtinatus, fertur, eum Romam properaſſe; atque in domo propria requiſita convenit patrem jam longo ſenio confectum, tamen Chriſtum credentem, in opere Domini continuo deſudantem obſequio. Quem cum B. Nazarius ſolicitè percunctaretur, ſi uſque ad perfectum Dominum ſequeretur, omnia quæ de eo geſta fuerant, narravit per ordinem: quomodo ei per viſionem B. Petrus apoſtolus apparuerit, & doctrinam Chriſtianæ religionis imbuerit, aſſerens non eſſe juſtum, ut præcedentibus ſe conjuge & Filio ad cæleſte regnum, . . . ipſe crudelis inferni lueret pœnam. *Sed ne ſepultura quidem Sanctorum noſtrorum vacavit apparitione, quæ facta ab eis fuerit, ſi noſtro ſcriptori credimus,* cuidam, Ceratio nomine; *quam non tranſcribimus.*

152 *Habemus itaque in ſcriptore iſto, uti* fruſtra illud
dicebamus, res inter ſe non cohærentes, fabulis in- laudante Pu-
terſpersas, atque dramatico apparatu adornatas. ricello.

AUCTORE J. P.

Ecquis post hæc non miretur, Puricellum recudendis ipsius rebus tot paginas male inficere potuisse per sua Nazariana Dissertationis decursum? Et verò Vita per ipsum elaborata longè mihi, *inquit*, videtur & uberior, & veritati propinquior, *uti dicit cap.* 3. Propositum nobis auctorem, *ait cap.* 4, hîc etiam comitamur, ex ejus ore, calamoque pendentes. *Cap.* 14 *laudatur* auctor .. à Mombritio delectus, ipsoque delectu posteritati ad sequendum, tamquam fidei certioris commendatus; *sed quam nullo jure tot eum Puricellus condecoret laudibus, cujus utique merces non satis noverat; liquet abunde ex dictis. Sed ab hisce Actis ad alia examinanda progrediamur.*

§ XVI. Alia Actorum exemplaria castigata; quodnam & cur ex iis potissimùm à nobis hîc detur.

B

Ex nostra Actorum Mombritianorum censura corrigi alia possunt.

CUm alia Actorum exemplaria tam typis edita quam manu scripta, quæ proximè commemorabimus, omni prorsus auctoritate idonea ad persuadendum careant, iisque congesta sint sordibus, quæ nullum nobis dubium relinquunt, quin omnia redoleant unam eamdemque aut certè simillimam sentinam; id causæ est, quod singulis eorum fecibus colligendis supersedendum putemus, nisi ad hanc rem futura collectione observationum, quas proximè jam assignavimus circa Acta omnium, quæ nos quidem viderimus, pessima apud Mombritium vulgata; quarum observationum subsidio alia qualibet argumento similia vel affinia, tametsi mole breviora, & eatenus meliora, castigari poterunt ab eo, cui placuerit illa conferre inter se. Ut de Actis apud Vincentium Bellovacensem, Jacobum Januensem, Petrum de Natalibus ac S. Antoninum nihil dicamus; obvia sunt illa, quæ dantur apud Surium; ubi auctor de S. Nazarii *parentibus agens, in eo planè est singularis, quod dicat:* Eorum pietatem Deus veluti remunerans .. eis dedit filium, heredem simul virtutis & bonorum; *quæ certè non conveniunt cum antecedentibus in hoc Commentario, num.* 103 *&* 104: *ubi de Sancti patre egimus. Parachronismos circa Theodosium magnum perperam productum deteximus suprà num.* 14.

C

Errores quidam notantur,

154 *Alfonsus de Villegas in Flore Sanctorum ad diem* XXVIII *Julii, Vitam nostrorum Martyrum se dare profitetur ex Simeone Metaphraste; sed versus finem dicit, quod* imperator Theodosius, hujus nominis secundus, templum illis fabricarit, *ea occasione, quod* transiens Mediolano, reliquias eorum acceperit, & secum tulerit; *ac relatâ deinde visibili illorum adjutorio victoriâ in prælio adversus Scythas, in gratam accepti beneficii memoriam,* sumptuosum illis, *uti vult dictus auctor,* elaborarit templum; *addens quod dum* ponerentur in illo corpora eorum, Deus multa per eos miracula sit operatus. *Sed qua auctoritate Legendista ille pro Theodosio magno, quem tametsi perperam, discrtè tamen exprimit Vita Metaphrasti adscripta, supposuit Theodosium secundum, primi synonymi ex Arcadio filio nepotem?*

in quos legendista quidam impegit.

155 *Ad hæc, discere cupimus, an & quando Theodosius junior Mediolani fuerit. Barbaros in Theodosium conspirantes, à Deo punitos, eorumque ducem fulmine ictum novimus; de qua re consuli potest Baronius ad annum* 425; *sed nihil ibi invenimus de nostris Sanctis. De locis, in quibus deposita fuerint ipsorum corpora, satis supra dictum est; unde falsitatis convincitur citatus Legendista in iis, quæ de templo isto, & Sanctorum corporibus in eodem repositis affert. Vides lector, quot erroribus obnoxii sint scriptores, qui, quæ in chartam temere conjiciunt, neque satis intelligunt, neque satis aptè combinant. Neque ab hallucinatione eximi potest allegatus auctor quando translationem Laureshamensem nostro* S. Nazario *aptavit, de alio ei synonymo intelligendam juxta ea, quæ præmisimus num.* 79. *Noster Petrus Ribadeneira in suo Flore Sanctorum ad diem* XXVIII *Julii vulgarium Actorum compendium concinnavit; sed rectè sibi consuluit, quia omisit ista, in quæ suprà dictus Legendista erroncè impegit. Nomen* S. Nazarii *Commentario S. Ambrosii in cap.* 13 *Lucæ secundùm maximam exemplarium impressorum partem insertum esse erroneè, observat Tillemontius in notis super* SS. Nazario & Celso: *alioquin* oportebit dicere, quod arma non posuerit, & quod se non declaraverit alta voce Christianum, nisi persecutionis causâ; quod non rectè convenit cum eo, quod *in rebus ipsius gestis* narratur: *prout ibidem benè observat idem auctor.*

D

E

Recensentur plurima Mss. exemplaria

156 *Plura nobis in promptu sunt exemplaria Passionis manu scripta; apographa videlicet ex Ms. Ultrajectino S. Salvatoris, ac S. Martini, ex bibliotheca reginæ Suecia* tomo 1566 membr. in 8 pervetusto; *ex Fuldensi, quod collatum notatur cum Ms. Velseri vetustissimo; quibus adde ecgrapha nostra ex Ms. S. Maximini Trevirensis, Legendario Ms. Barberiniano; cœnobii item Bodecensis canonicorum regularium S. Augustini, diœcesis Paderbornensis, passionali pergameno Ms. mensis Junii, sign.* f LXXX, p. A, *ex Ms. denique Windbergensi; ut nihil dicamus de nostro codice Valcellensi; ac tribus præterea anonymis* P Ms. 18, Q Ms. 2. Q Ms. 7; *at tam multiplex exemplarium catalogus solum transcriptæ ac pluries rescriptæ Passionis numerum facit, non fidem, non auctoritatem, non historiam credibilem; uti perspicuum fit ex paucis speciminibus, quæ proponimus. In Ms. Ultrajectino S. Salvatoris ac Fuldensi, nec non in codice nostro* Q Ms. 2 *dicitur* Nero strangulatus à dæmonibus. *Ex Bodecensi, Baberiniano ac Windbergensi Neronem exsiccato pede dextero mortuum habemus; quibus accedit apographum ex bibliotheca reginæ Suecia, in quo mendosè dicitur,* exectus est pedes dexter Neronis *&c.; apographum verò ex Ms. S. Maximini Trevirensis, quia martyrium* S. Nazarii *posuit sub Domitiano, ideo consequenter fabulatur:* Exsiccatus pes dexter Domitiani, & mortuus est.

F

& in aliquibus signatè castigantur;

157 *Easdem de exsiccato dextro pede ac morte Neronis nugas tradunt codices nostri* P Ms. 18, *&* Q Ms. 7. *Et verò quis satis concipiat, insanum cerebrum incidere potuisse id genus somnia circa rem adeo vulgo notam, adeo historicè certam, Neronis, inquam, mortem; quam utique is auctoritate publica sibi jam jam imminentem prævenit violentas sibi manus afferendo; uti legere est apud Baronium ad annum* 70, *& Tillemontium tomo* 1 *Imperatorum, in Nerone art.* 31. *Eamdem fabulosam figlinam redolere videtur tragicus obitus Denovai & Anolini, quos nonnulla ex citatis exemplaribus strangulatos à diabolo memorant. Sed jam satis ac nimis sordium est, ut judicium formetur, quam nullius meriti sint Acta, quæ de Sanctis nostris vulgo circumferuntur, melioris certè notæ historiâ longè dignissimis.*

158 *Quæ dum nos deficit, visum est ad præ-*

lum

A *lum deligere præ aliis tot exemplaribus illam*
præ quibus hîc excuditur apographum ex Ms. Ultrajectino S. Martini. *Passionem, quæ descripta notatur ex Ms. Ultrajectino S. Martini, quæque exstat, prout apographo nostro adscribitur, in Ms. Thuringico; non quod ea bona sit, sed quod inter tot malas eatenus saltem sit minus mala, quia brevissimè historiam Martyrii expedit. Ab aliis autem characteribus illam præ aliis tamquam veram, genuinam ac sinceram laudare non possumus. Rivulus quippe est ex sordida scaturigine derivatus, & ipse sordidus. De auctore, aut qua ætate scripta sit hæc Passio, noli quærere. Potuissemus huic paragrapho intertexere variorum, qui de rebus ad Sanctos spectantibus agunt, auctorum testimonia; sed nullo, quoad quidem de rebus eorum gestis scribunt, operæ pretio; cum auctores non sint antiqui, ac proin tanti ac non pluris valere debeant aut possint in rebus antiquissimis, quanti valent fontes, è quibus sua hauserunt. Si quis tamen auctores illos videre desiderat, adeat Puricelli Dissertationem Nazarianam versus finem. His prænotatis, nunc qualecumque Martyrium lectori inspiciendum exhibemus cum pauculis annotatis. Plura dabit Commentarius prævius, identidem ad nauseam hîc citandus, nisi eò lectorem remitteremus.*

B

MARTYRIUM

Ex Ms. Ultrajectino S. Martini.

S. Nazarii parentes ac baptismus:

NAzarius filius illustrissimi viri nomine Africani, sed Judæi, & matris Perpetuæ Christianissimæ & Romanorum nobilissimæ, & à Petro Apostolo baptizatæ, cum haberet novem annos, plurimum mirabatur, videns patrem suum & matrem in observantia religionis tam dissimiliter variari, & quod mater sua legem baptismi, pater vero suus legem sabbati sequeretur: unde cui adhærere deberet magis, plurimum dubitabat, cum uterque eum ad fidem suam trahere niteretur. Tandem nutu Dei vestigiis matris adhæsit, & à Beato Lino Papa sanctum baptisma suscepit. Pater autem cœpit ipsum à sancto proposito avertere & tormentorum genera, quæ Christianis inferebantur, per ordinem explicare. Quod autem dicitur eum à Lino Papa baptizatum fore, intelligitur quod non tunc Papa erat, sed quod futurus erat. Nazarius enim post baptismum, sicut infra dicetur, multis annis supervixit: qui tamen à Nerone martyrium pertulit, qui Petrum anno ultimo *a* imperii sui crucifixit. Linus autem post mortem Petri Papa fuit.

C

a

ab illis dimittitur ob metum persecutionis:

2 Cum autem Nazarius patri nullatenus assentiret, sed Christum potius constantissimè prædicaret, ad preces parentum, qui ne occideretur timebant, de urbe Romana exiit, & septem summarios *b* de divitiis parentum oneratos accipiens per civitates Italiæ venit, & omnia pauperibus erogavit. Decimo autem anno digressionis suæ à Roma Placentiam deinde Mediolanum adveniens, sanctos Gervasium & Protasium ibidem in carcere detineri reperit. Audito autem quod Nazarius prædictos Martyres animaret, cito ad præfectum trahitur, & in confessione Christi perdurans fustibus verberatur, & sic de urbe illa projectus, dum de loco ad locum pergeret, mater sua, quæ obierat, sibi apparuit, & Filium suum confortans, ut ad Gallias properaret, admonuit.

b

3 Cumque ad urbem Galliæ, quæ Gemellus dicitur, advenisset, & ibidem plurimos convertisset, quædam matrona *c* filium suum nomine Celsum, elegantem puerum, sibi obtulit, rogans ut eum baptizaret, & secum duceret. Et præfectus Galliarum audiens, ipsum cum puero Celso retro manibus vinctum & collo catena constrictum in carcere recluſit, ut eum in crastino tormentis afficeret. Tunc uxor sua misit ad eum, asserens injustum esse judicium, ut innocentes occideret, & deos præpotentes vindicare præsumeret. Quibus verbis præses correptus Sanctos absolvit, sed ne ibi prædicare præsumerent, admonuit, & interdixit.

EX MS.

in Galliam præfectus accipit Celsum puerum;

c

4 Venit ad urbem Treveros, & ibi primo Christum prædicans, multos ad fidem Christi convertens, ecclesiam ibi ædificavit. Quod audiens Cornelius vicarius Neroni imperatori intimavit: qui centum milites ad eum capiendum misit. Quem cum illi juxta oratorium, quod sibi construxerat, invenissent, manus ejus ligaverunt, dicentes: Magnus Nero te vocat. Quibus Nazarius: Incompositus rex incompositos milites habet. Quare enim venientes non dixistis honestè, Nero te vocat, & venissem? Vinctum igitur ipsum ad Neronem ducebant; & Celsum puerum plorantem, alapis cædentes, ut sequeretur, urgebant. Quod cum Nero vidisset, jussit eos in carcerem recludi, donec ipsos suppliciis excogitatis perimeret.

pergit deinde Treviros; sed inde ad Neronem ducitur.

E

Punitur Nero, idola à S. Nazario confringuntur:

5 Interea cum Nero, quadam vice ad capiendas feras venatores misisset, subito ferarum multitudo erumpens viridarium Neronis intravit, ubi & multos laceravit & plerosque occidit; in tantum, ut Nero turbatus diffugeret, & vulnerato pede vix ad palatium veniret. Multis autem diebus illius vulneris dolore decumbens tandem Nazarii & Celsi meminit, & putavit deos sibi iratos fuisse, eo quod tam diu ipsos vivere permisit. Jussu ergo imperatoris Nazarium milites calcibus tundentes & puerum verberantes de carcere eduxerunt, & coram imperatore statuerunt. Videns autem Nero faciem ejus instar solis lucidam, se phantastice deludi putavit, & ut magicas artes deponeret, sibi dixit. Ductus ergo Nazarius ad templum rogavit, ut omnes exirent, & sic, eo orante, omnia idola sunt confracta.

qui ejus jussu unà cum Celso in mare præcipitatur, sed divinitus servatur.

6 Quod audiens Nero jussit eum in mare præcipitari, præcipiens ut si forte evaderet, ipsum sequentes igni comburerent, & pulverem ejus in mare projicerent. Nazarius igitur & puer Celsus navi imponitur, & in medium pelagus perducti præcipitantur; sed statim circa navim tempestas magna concitatur, & circa Sanctos magna tranquillitas cernitur. Cumque illi periclitari timerent, & malorum, quæ in Sanctos commiserant, pœniterent; ecce Nazarius cum puero Celso super aquas ambulans hilari vultu eisdem apparuit, ac super naves conscendens, ipsis jam credentibus, oratione sua mare placavit.

F

Januæ prædicat; Mediolani invenit SS. Gervasium & Protasium; Romæ patrem conversum intelligit.

7 Ac inde cum eis ad locum per passus fere sexcentos juxta urbem Januensem pervenit; ubi cum diutius prædicasset, Mediolanum tandem, ubi sanctos Gervasium & Protasium reliquerat, venit. Quod cum Anolinus præfectus vidisset, eum, remanente Celso in domo cujusdam matronæ, in exilium direxit. Nazarius vero Romam veniens, & patrem suum jam senem & Christianum inveniens; quomodo conversus fuit, inquisivit. Qui respondit, Apostolum Petrum sibi apparuisse, & ut præcedentes se ad Christum uxorem & Filium sequeretur, admonuisse. Deinde à templorum pontificibus

EX MS. ficibus ad urbem Mediolanum, unde à Roma in exilium missus fuerat, redire cum injuria multa compellitur.

Martyrium Mediolani, sanata paralytica, sepultura.

8 Ubi cum puero Celso præsidi præsentatur, qui extra portam Romanam eductus, in loco, qui dicitur Tres muri, cum puero Celso decollatus est; quorum corpora cum Christiani rapuissent, & in hortis suis collocassent, in ipsa nocte Sancti cuidam nomine Ceratio apparentes dixerunt, ut eorum corpora in domo sua propter Neronem profundius sepeliret. Quibus ille: Quæso, domini, sanate prius filiam meam paralyticam. Quæ cum continuo sanata fuisset, corpora eorum tulit, &, ut jusserant, sepelivit.

Corpora S. Ambrosio revelata transferuntur, & miracula edunt.

9 Post longum verò tempus Deus eorum corpora beato Ambrosio revelavit. Celsum autem in locum suum relinquens, Nazarium cum sanguine recenti, quasi eadem hora sepultum, miro odore fragrantem, integrum & incorruptum cum capillis & barba reperiens, ipsum ad ecclesiam Apostolorum *d* transtulit, & honorificè sepelivit. Celsum quoque postmodum sustulit & in eadem ecclesia sepelivit. Et tunc multi cæci, claudi, obsessi & paralytici sunt sanati. Passi sunt Nazarius & Celsus sub Nerone, qui cœpit *e* circa annos Domini LVII *f*.

d B

e

f

ANNOTATA.

a *Martyrium Principis Apostolorum incidit in annum Christi* 65, *uti videre est apud nos in Commentario prævio SS. Petri & Pauli, ad diem* 29 *Junii*, § 2; *& in historia chronologica Patriarcharum Antiochenorum tomo nostro* IV *Julii præfixa, in S. Petro; quibus adde Pagium in Critica Baroniana ad annum Christi* 67, *num.* 3. *Nero autem interiit anno Christi* 68, *secundum Pagium ad istum annum, num.* 3, *ac Tillemontium Historiæ imperatorum articulo* 31 *paullo ante assignato.* D

b Summarius, *aliter* sagmarius, *est equus clitellarius, sarcinale jumentum* (*Italis* somaro:) *est enim* sagma, *onus, sarcina. Vide Glossarium Cangii.*

c Marianillam *vocat Jofredus superius num.* 121 *citatus, pag.* 57, *fortè ex Ribadeneira & Villegas, quos citat pro sua historia* S. Celsi *pag.* 62: *ast undecumque eam acceperit; vereor ne confusa sit cum* Martianilla, *alterius S. Celsi pueri itidem ac martyris sub Diocletiano matre: de qua agitur ex Martyrologiis apud nos die* 9 *Januarii pag.* 572; *quidquid Jofredus alteram ab altera distingui dicat.*

d *Basilicam Ambrosianam perperam ponunt Mss. Fuldense, Bodecense & Ultrajectinum S. Salvatoris. Consule Commentarium prævium* § 2; *ubi tamen num.* 22 *pro* in basilicam Ambrosianam, *lege* in basilicam Apostolorum. E

e *Cœpit Nero imperare anno Christi* 54. *Vide Labbeum ac Pagium; Tillemontium item in Nerone.*

f *Sequebatur in nostro apographo additamentum sub nomine* Ambrosii in præfatione; *cujus maximam partem invenies in Missalis Ambrosiani, anno* 1522 *typis editi præfationibus in Vigilia & festo* SS. Nazarii & Celsi; *ac proin dicta clausula hîc omittitur tamquam inutilis in rem nostram.*

DE S. VICTORE PAPA ET MARTYRE

ROMÆ.

J. B. S.

COMMENTARIUS CHRONOLOGICO-HISTORICUS.

§ I. S. Victoris dies cultus, ætas seu sedis duratio.

ANNO CXCVII. C

De vero die natali

Quemadmodum de S. Victoris *Papæ sanctitate & cultu ex Fastis sacris monumenta habemus indubitata, sic ejus gesta, tempus sedis, obitus dies, & quæ ipsum circumstant ferme omnia spinosa & controversa sunt. Et de cultu quidem consonantia exstant Martyrologiorum testimonia, in quibus passim* martyr *fuisse asseritur, quidquid nonnulli laureolam istam in dubium revocare velle videantur. At de obitûs die multa post Florentinium controversia, de qua pridem disputarunt Henschenius, Papebrochius & ex ipsis alii, nosque difficultates idcirco attigimus in prima ad Usuardum observatione* XX *Aprilis, quo nimirum die in codicibus Hieronymianis* Victor *aliquis* episcopus, *ut Romæ passus cum tribus sociis commemoratur, quem* Victorem Papam *esse noluit Henschenius, aliis cum Papebrochio oppositum sentientibus; non quod multum interfit, utro die ejus recolatur memoria, sed ob diversas rationes quas singuli texendæ Pontificum seriei aptiores existimarunt, utpote cum pontificatûs ejus duratio ita involuta implexaque sit, ut qui eam extra controversiam poneret, hactenus inventus sit nemo, quod infra patebit manifestius.*

2 *A die obitus seu cultus ordimur, quem primus, quod sciam,* XX *Aprilis consignavit auctor Romani parvi, his verbis:* Romæ, Victoris episcopi martyris, *quem mirum non est, sequaces habuisse Adonem, Usuardum & Notkerum cum tota eorum progenie. Adonis annuntiatio sic habet:* Romæ, sancti Victoris episcopi, qui tertius decimus post B. Petrum rexit Ecclesiam annis decem, & sub Severo principe martyrio coronatur. *Quæ omnia ex ipso accepit Usuardus, errore, quem correxit, excepto, dum rectius ordine* quintum decimum *fuisse asseruit. Iisdem istis omnibus ex Adone ad verbum descriptis, aliunde adjecit Notkerus jam dicta die* XX *Aprilis in hunc modum:* Hic constituit ut sanctum Pascha die Dominico celebraretur, & à quinta decima luna primi mensis usque ad vicesimam primam observaretur, quod eatenus sexta die Kal. Aprilis, absque ullius diei discretione celebratum est: *nempe ab Asiaticis aliquot episcopis, ritui Romano sese conformare detrectantibus, ut paulo clarius edisserit codex Usuardinus Bruxellensis inter auctaria ibi citatus, nosque in hujus commentarii* § 3, *explicare conabimur.* *multa in Martiliis diversitas;* F

3 *Quæ apud Notkerum sequuntur ipse mutatus est à Rabano, eodemque, quo ille scripserat die iterum repetiit, ut satis pateat, in diversa deflexisse.* *hodiernus à Rabano signatus obtinet.*

A

xisse. Ex genuino Beda metrico, aut Floro sub ejus nomine à Majoribus nostris edito, nihil profsus eruitur, unde de vero natali die statui queat, ut plane colligendum sit, Martyrologorum omnium primum fuisse Rabanum qui hoc Julii XXVIII *die* S. Victoris *memoriam egerit, hac planè phrasi:* Romæ, Victoris PP. & martyris, qui constituit in Ecclesia, ut, faciente necessitate, ubi inventum esset, sive in flumine, sive in fonte, sive in mari, tantum Christianæ credulitatis confessione declarata, quicumque hominum veniens ex gentili baptizaretur: & sepultus est juxta corpus B. Apostoli in Vaticano: *quæ ex aliquo Catalogo Pontificio contracta sunt. Atque de antiquioribus Martyrologiis hactenus: quis ex Usuardinis amplificatoribus in hac parte Rabanum primus secutus sit, non est mihi promptum definire, neque Baronius usquam indicavit, quo ex codice ipsum desumpserit: non verebor tamen opinari, Belinum ei suggessisse totam hodiernam de* S. Victore *annuntiationem. Coli porro* S. Victorem *cum Nazario, Celso & Innocentio, ritu semiduplici, ex Romano Breviario notissimum est.*

B

De ætate implexior quæstio

4 *Sequitur modo implexissimus, quem dixi, nodus de Sancti ætate seu potius sedis duratione; in qua definiendâ, scriptoribus pluribus non oscitanter inspectis, perpensisque omnibus, ad præcipuas duas opiniones, reliquas revocari posse existimo; alteram quæ Eusebii calculos utcumque* [*qui videtur, alteram quæ Catalogos pontificios præferendos censet: sic tamen ut nec prioris sententiæ sequaces inter se conveniant, neque posterioris, singulis in diversa, quasi dato studio, abeuntibus. Eusebium autem in ordinanda Romanorum Pontificum chronologia securum ducem haud esse, norunt eruditi; atque in ipso hujus controversiæ puncto sibi non constare, ex ejusmet verbis saxo intelligas. En ipsa ex ejus libri* 5, *cap.* 22 *initio:* Interea Commodo decimum annum imperii agente (*is certissimè est annus Christi* 189) cum Eleutherus tredecim annis episcopatum administrasset, Victor in ejus locum successit. *De* Victore *autem sic habet ejusdem libri cap.* 28: Qui cum decem annis sacerdotium administrasset, Zephyrinus ei successor substitutus est, anno principatus Severi circiter nono, *qui est annus Christi* 201, *ut adeo non annis duntaxat decem, sed omnino duodecim* S. Victorem *sedisse oporteat, si consequenter loquatur Eusebius.*

C

ex Eusebio non satis solvitur:

5 *Audi modo Cardinalem Baronium in Annalibus de* S. Victoris *pontificatus duratione hoc modo scribentem:* Anno Domini ducentesimo tertio, Annio Fabiano & Nonio Mucano Coss., XXVIII Julii Victor Papa auspicatus jam annum decimum sui pontificatus per mensem unum & dies viginti octo, martyrio coronatur. *Quis consules istos, quis determinatos annos, mensem & dies Baronio suggesserit, non habeo unde conjiciam: id colligere posse videor, ab Eusebii sententia eum non longissimè recessisse: at vero pressius ei inhæret Labbeus in Compendio chronologico, dum anno Severi nono* S. Victoris *finem collocat, principium ejus referens ad annum* 192, *totum autem pontificatum annis novem circumscribens. Alia prorsus est in Conciliorum collectione Severini Binii ad eas notas chronologicas observatio: ausim dicere, discordes esse omnes quotquot de eo argumento legerim. Consule, sodes, reliquos omnes calculorum Eusebianorum sectatores cum Tillemontio, & recentiore eruditissimo Constantio in editis ab eo Romanorum Pontificum epistolis pag.* 91; *id te exploraturum spondeo, quod vulgo fertur, tot esse diversas combinationes, quot capita.*

AUCTORE J B S.

6 *Aut ego multum fallor, aut paulo rectius sentiunt qui ad Catalogos pontificios seu libros pontificales recurrunt, quamvis & hic priori non absimilis intercedat discrepantia, dum chronologi nostri citatos à semet textus, obtorto non nihil collo, fixæ à se Pontificum seriei aptare contendunt. Inter duos istos Catalogos, quos ante tomum* 1 *Aprilis illustravit Henschenius, secundus altero distinctior, qui Damaso vulgo tribuitur, sic habet disertis terminis:* Victor, natione Afer, ex patre Felice, sedit annos decem, menses duos, dies decem. Fuit temporibus [Commodi, Pertinacis & Severi] cæsaris, à consulatu Commodi V & Glabrionis, usque Laterano & Rufino: *ubi licet perturbata non nulla agnoscat laudatus Henschenius, id in ordine ad præsentem quæstionem extra controversiam est; & annos, & menses & dies sic in exemplaribus aliis notatos esse; nec minus certa & ubique conformis est Consulum, pro sedis ingressu,* Commodi V & Glabrionis, *pro exitu,* Laterani & Rufini *expressio: quem certe computum ceteris præfert Henschenius, à multis Catalogis egregiè confirmatum in grandi nupera elegantique Anastasii Bibliothecarii editione, mox pluribus à nobis conveniendа.*

neque Catalogi Pontificum

E

suis carent molestiis.

7 *Iterum repeto, in recitatis jam verbis, hæc duo passim admissa, saltem ab iis qui Catalogis insistunt admittenda sunt; primum quod sedere cœperit* S. Victor *a consulatu* Commodi V & Glabrionis *qui manifestissime est annus* 186, *è vivis autem excesserit sub consulatu* Laterani & Rufini *anno* 197; *alterum quod sederit* annos decem, menses duos, dies decem, *quot ei constantissime tribuunt codices duodecim relati ab illustriss. Blanchino in laudata Anastasii editione tomo* 2 *in prolegomenis pag.* 93. *Hos vidit Vir. Cl., vidit plerosque Pagius, vidit nostros Papebrochius, viderunt plures alii, quorum hic nomina referre opus non est; ac nihilominus postulare audeo, ut inter istos omnes, vel duos mihi assignes qui aut annos, aut menses aut dies durationis pontificatûs Victorini eadem prorsus ratione concludant. Ut à Papebrochio incipiam, en ejus computum:* Ordinatus XI Septembris in Dominica anno CLXXXVI, sedit annos X, menses VII, dies X, depositus XX Aprilis anni CLXXXXVII, translatus ad S. Petri in Vaticanum XXVIII Julii; & cessavit episcopatus menses XIII, dies XXI. *Cessationum autem seu interpontificiorum, tum decessoris, tum successoris causas non contemnendas adducit, quæ apud ipsum & apud Henschenium ad diem* XXVI *Aprilis videri possunt.*

F

Pagius nodum scindit,

8 *Iis omnibus non obstantibus, aliam prorsus rationem in Crisi sua Baroniana inivit Antonius Pagius, à cujus placitis non recessit nepos Franciscus in suo Breviario, seu patrui Criseos in ordine ad Pontifices compendio. Adducit ille verba ex Catalogis jam citata, atque codicem Palatinum, ceteris plane consentientem, item Catalogum nominum apostolicorum, in quo pro mensibus duobus unus duntaxat legitur: tum vero more suo pronuntians, protritis quodammodo auctoritatibus omnibus, definitivè rem determinat:* Verum, *inquit,* cum in Eleutheri obitu Victoris initium XII mensis Junii anni CLXXXV (*pro nostro nempe arbitrio*) collocaverimus, liquet, Victorem sedisse annos XII, mensem I, dies XVI, numeranda à die quo sedere cœpit, usque ad diem quo sepultus est. *Ita nimirum Pagius hic hypothesim suam, seu se-*

riem

AUCTORE J. B. S.

riem pontificiam rectè se ordinasse existimat, dum interim notas omnes chronologicas ad libitum convellit aut detorquet : neque enim signatis Consulibus insistit, neque pensi habet Catalogorum annos, menses aut dies, neque interpontificia admittit, vix paucos dies reperiens, quibus sedes vacaverit.

Blanchinus utcumque explicat.

9 *Plusculum se confeciſſe arbitratur laudatus illuſtriſſimus Blanchinus, dum inter notas ſuas pag.* 157, *textum ſecundi noſtri Catalogi ſupra datum, hoc modo immutat :* Victor ſedit annis XII, diebus X ; fuit temporibus Commodi & Severi, à conſulatu Commodi V & Glabrionis, uſque Laterano & Rufino. *Probare id conatur à pag.* 156, *iis itidem argumentis, quæ ſeriem à ſe diſpoſitam confirment, deſertis Catalogorum characteribus, qui tamen inviolati hîc ſervandi videntur, ſiquid eorum auctoritate ſtabilitum velimus. Diſplicet itaque in ipſo æquè atque in Pagio quod pro Conſulibus anni* 186 *expreſſiſſimè ſignatis, nempe, ut jam inculcavimus,* Commodo V & Glabrione, *rotunde ipſi obtrudant annum ſuperiorem* 185, *de*

B *quo nec ſomniarunt Catalogi, quaſi certum ſit, S. Eleutherium eo anno obiiſſe* XXVI *Maii, ac pauciſſimis interjectis diebus* S. Victorem *ſucceſſiſſe, quod eſt manifeſtè Catalogos infringere, quibus ſtantibus omnino neceſſe eſt, non ad annum* 185 *ſed ad ſequentem* 186 S. Victoris *exordium figere, cumque Eleutherius præcedenti vivere deſierit, ceſſationem aliquam nequaquam reſpuere. Certè ſi Catalogorum præcipuos characteres intactos cupis, non alia tutior via excogitari poteſt.*

Quid dici poſſe videatur.

10 *Candidè equidem fateor, nullam prorſus ſupereſſe qua Martyrologium Romanum cum Catalogis combinetur, neque propius ad hos patere acceſſum, quam iis inhærendo, quæ Henſchenius in Eleutherio* XXVI *Maii præſtruxit, Papebrochius autem ſuperius ordinavit. Statuatur itaque, ut ibi ex codd. Hieronymianis oſtendit Henſchenius, obiiſſe S. Eleutherium* Materno & Bradua Coſſ., *anno* 185, VIII *Idus ſeu* VI *Septembris ; ſucceſſerit autem primum* S. Victor, *poſt integri anni interpontificium* 186 *die Septembris* XI, *ſub Coſſ.* Commodo V & Glabrione ; *defunctus ſit ſub alia nota conſulari* 197, *aut* XX *Aprilis ex mente Papebrochii, ut ſederit annis* X, *menſibus* VII *&*

C *diebus* X, *vel, ſi mavis, præfer* XXVIII *Julii, eumque ſtatuas ſediſſe annis decem, menſibus decem diebus octodecim, qui calculus, etſi deficiat in ſignatis menſibus & diebus, potiſſimam ſervat ſubſtantiam, ut ſalventur notati Conſules, pontificatus autem tempora, non ad duodecim, quod Pagius primùm auſus eſt, ſed ad annos dumtaxat decem, cum præcipuis utriuſque claſſis chronologis reſtringantur. Quæ hîc opponi poſſent, ab Henſchenio & Papebrochio, locis ſuis abunde ſoluta invenies. Quod ſi hæc ratio controverſiam exponendi componendique minus arrideat, eam tibi præferre fas eſt, quam veroſimiliorem agnoveris.*

§ II. Varia S. Victoris geſta & ſcripta.

Geſta ex dictis Catalogis

PRæter *jam recitata, ex Henſchenio Catalogo ſecundo, ſive is Damaſi Pontificalis ſit, ſive cujuſcumque alterius, de quo jam tamdiu inter eruditos certatum eſt ; ex hoc, inquam, Catalogo ea hîc addenda ſunt, quæ apud Rabanum & Notkerum ex parte contracta monuimus, ibi in hunc modum deducta :* Hic conſtituit ut Paſcha die Dominica celebraretur, ſicut Pius. Hic fecit ſequentes cleros : martyrio coronatur. Conſtituit ut neceſſitate faciente, ubi inventus fuiſſet, ſive in mari, ſive in fonte aut ſtagno (tantum Chriſtiana confeſſione declarata credulitatis) efficeretur integer Chriſtianus quicumque hominum ex gentilitio veniens ut baptizaretur. Fecit concilium & interrogatio facta eſt de Paſcha, vel de die prima cum Theophilo epiſcopo Cæſareæ de luna. Hic fecit ordinationes duas, presbyteros quatuor, diaconos quinque, epiſcopos per loca duodecim ; qui ſepultus eſt juxta corpus B. Petri V Kalendas Auguſti & ceſſavit epiſcopatus dies undecim. *Notavit Henſchenius, inter alia menda citatum illic* Theophilum epiſcopum *ſcriptum fuiſſe* Alexandriæ, *qui certo fuit* Cæſareæ in Palæſtina.

D

atque ex Anaſtaſio

12 *Quam multa inſuper luxata, ac veroſimiliter amanuenſium incuria vitiata ſint, clarius patet quam ut hîc à me obſervanda ſint, aut reſtituenda, à quo tamen non abhorrerem, niſi Anaſtaſii Bibliothecarii textum, huic ſatis conſimilem variis notis & variantibus lectionibus explicatum jam dediſſent Holſtenius, Ciampinus, Schelſtratius aliique, ac noviſſimè illuſtriſſimus Blanchinus, ut materia illa pridem exhauſta ſit. Audiamus modo Anaſtaſium ipſum :* Victor, natione Afer, ex patre Felice, ſedit annos X, menſes duos, dies X. Fuit autem temporibus Helii Pertinacis & Severi, à conſulatu Commodi quinto & Glabrionis uſque ad Lateranum & Rufinum. Hic conſtituit ut S. Paſcha die Dominico celebraretur, ſicut & Eleuther. Hic fecit ſequentes cleros. Martyrio coronatur : & conſtituit, ut neceſſitate faciente, ibi, ubi inventus fuiſſet, ſive in flumine ſive in mari, ſive in fontibus, tantum Chriſtiana confeſſione credulitatis clarificata, quicumque hominum ex gentilitate veniens, ut baptizaretur. Hic fecit ordinationes tres per menſem Decembrem, presbyteros quatuor, diaconos ſeptem, epiſcopos per diverſa loca duodecim.

E

eò reducuntur

13 Hic fecit conſtitutum ad interrogationem ſacerdotum de circulo Paſchæ, cum presbyteris & epiſcopis facta collatione, & accerſito Theophilo epiſcopo Alexandriæ, facta congregatione, ut à quarta decimâ luna primi menſis uſque ad vigeſimam primam, die Dominica cuſtodiatur ſanctum Paſcha. Hic ſepultus eſt juxtà corpus beati Petri in Vaticano V Kalendas Auguſti, & ceſſavit epiſcopatus dies duodecim. *Utut hæc etiam confuſa ſint & implexa quæ criticorum ingenia exercuerunt, ex iis nihilominus præclariora ſancti Pontificis geſta eruenda eſſent, cum interim vix paucula recenſeantur, ut adeo pridem à Baronio, Labbeo, plurimiſque doctiſſimis prægreſſi jam hujuſque ſeculi viris aliunde illuſtranda fuerint, quod hîc primum ac præcipuum eſt, ea diligentia & accuratione, ut non nulla dumtaxat hinc inde capita hîc delibaſſe, totam ſit ejus geſtorum ſeriem contexuiſſe, rejecta in paragraphum ſequentem agitatiſſima cum aliquot Aſiaticis epiſcopis de Paſchatis celebratione controverſia.*

F

ut Theodotum Coriarium

14 *Inter præcipua quæ ſancto Pontifici paſſim tribuuntur contra emergentes eo tempore hæreſes certamina, illud certe commemoratione dignum eſt quod adverſus Theodotum, cognomento Coriarium, apoſtatam Byzantinum & fortiter ſuſcepit & glorioſè exſecutus eſt, quemadmodum ex ipſo Euſebio atque item ex Epiphanio, vetuſtis utique & puris fontibus, haurire conabimur, pro longiori clariorique eorum omnium elucidatione lectores de cetero ad*

A *ad præſtantes illos commentarios, de tota ea re jam pridem concinnatos, remiſſuri. Huc ſpectat potiſſimum libri 5 Hiſtoriæ eccleſiaſticæ caput 28, ubi cum* de his qui Artemonis hæreſim initio ſectati ſunt : cujuſmodi moribus prædîti, & quomodo ſacras Scripturas depravare auſi fuerint *accuratè diſſerit, atque etiam enormem adverſus* S. Victorem *calumniam egregiè refellit, quid de totius erroris magiſtro Theodoto cenſendum ſit, haud obſcurè declarat. En ſpecimen ex libro ſeu narratione iſtius temporis, in qua impia ſectariorum iſtorum mendacia memorantur & convincuntur. Ita ex illo narrat ibi Euſebius :*

ab Euſebio 15 Affirmant enim, inquit, priſcos quidem omnes, & ipſos Apoſtolos, ea quæ ab ipſis nunc dicuntur & acceptiſſe & docuiſſe ; ac prædicationis quidem veritatem eſſe cuſtoditam uſque ad Victoris tempora, qui tertius decimus à Petro Romanæ urbis Epiſcopus fuit : à Zephyrini autem temporibus, qui Victori ſucceſſit, adulteratam fuiſſe veritatem. Ac fortaſſe id quod dicunt, credibile videretur, B niſi eis refragarentur primum quidem divinæ Scripturæ, deinde fratrum quorumdam ſcripta, Victoris ætate antiquiora, quæ illi adverſus gentes & contra ſui temporis hæreticos pro veritatis defenſione ſcripſerunt. Juſtinum intelligo, & Miltiadem, & Tatianum ac Clementem, alioſque quamplurimos : in quorum omnium libris Chriſti divinitas adſtruitur. Nam Irenæi quidem & Melitonis & reliquorum ſcripta quis eſt qui ignorat, in quibus Chriſtum Deum ſimul atque hominem prædicarunt ? Pſalmi quoque & cantica fratrum jam pridem à fidelibus conſcripta, Chriſtum Verbum Dei concelebrant, divinitatem ei tribuendo. Cum igitur tot abhinc annis eccleſiaſtica doctrina prædicata ſit, quî fieri poteſt, ut omnes uſque ad Victoris tempora eam, quam iſti dicunt, doctrinam promulgaverint ? Quomodo eos non pudet, hujuſmodi calumniam adverſus Victorem concinnare, cum certo ſciant Theodotum Coriarium, qui defectionis illius Deum abnegantis parens & auctor fuit, primuſque Chriſtum nudum eſſe hominem aſſeruit, per Victorem à communione Eccleſiæ ejectum fuiſſe. Nam ſi, ut aiunt, Victor eadem ſentiebat quæ illorum docet impietas, cur Theodotum, opinionis illius auctorem ab Eccleſia removit ? Ac de Victore quidem ita ſe res habet.

C 16 *Quod hîc deſiderare fortaſſe quis poſſet in ordine ad ipſam totam Theodoti veſaniam, ſupplebit abunde Epiphanius, ex quo ſatis nobis erit perſonam referre, quam graphicè depingit hæreſi* 54 *his verbis :* Theodotus igitur ille Bizantio oriundus, quæ hodie Conſtantinopolis dicitur, arte coriarius erat, homo apprime litteris eruditus. Qui cum aliis pleriſque ineunte perſecutione comprehenſus (quænam vero ea perſecutio fuerit nondum comperi) ſed tum ab urbis præfecto cum pluribus correptus, cum de omnibus quæſtio ob Chriſti nomen haberetur, ceteri quidem dei famuli, reportata victoria, cæleſte præmium conſecuti ſunt, martyrio pro Chriſto perfuncti. At ille Chriſtum negans, & à ſcopo veritatis excidens, tranſgreſſor eſt factus. Qua ex re cum probro omnium appetitus, pudorem ſuſtinere non poſſet, relictâ patriâ, profugus Romam contendit, & illic habitavit. Sed & Romæ à quodam agnitus, in eamdem ignominiam incidit, cum qui illum ob inſignem eruditionem noverant, ob id eum incuſarent, quod homo excellenti doctrina præditus à veritate excidiſſet. Quare ad ſui excuſationem

& Epiphanio graphicè depictum

vanum dogma commentus eſt, atque ita jactare cœpit : Ego, inquit, non Deum negavi, ſed hominem. Interrogatus, quem demum hominem ? Chriſtum, inquit, hominem negavi. Hinc prædicandæ iſtius hujus opinionis occaſionem accepit, ut & Theodotiani, quorum ille auctor exſtitit : qui nudum hominem eſſe Chriſtum aſſerunt, atque ex humano ſemine genitum *&c.* AUCTORE J. B. S.

17 *Synodus porro adverſus impium iſtum habita paucis indicatur penultimo loco in Collectione Labbeana tomo* 1 *col.* 602 : Synodus divina & ſacra provincialis, collecta Romæ ſub Victore ſanctiſſimo Papa aliiſque quatuordecim epiſcopis ; quæ Theodotum, Æbionem & Artemonem abdicavit, qui non minus quam Judæi fide. Hi enim duces fuerunt Pauli Samoſateni & Neſtorii. *Cetera in Annalibus à Baronio ita explicata ſunt ad annum* 196 *& alibi, ut ea hîc ex inſtituto noſtro attigiſſe ſufficiat. Neque verò ſola ea monſtra in Chriſti Eccleſiam, ſatis aliunde per ea tempora afflictam, graſſabantur, ut jam notato anno invenies num.* 17. Rurſus verò de aliis, *inquit*, qui ſub Victore prodierunt, hæreticis eorumque auctore Praxea, ultimo loco hæc habet Tertullianus : Sed poſt hos omnes etiam Praxeas quidam hæreſim introduxit, quam Victorinus corroborare curavit. Hic Deum Patrem omnipotentem Jeſum Chriſtum eſſe dicit, hunc crucifixum paſſumque contendit, mortuum præterea, ſeipſum ſibi ſedere ad dextram ſuam, cum profana & ſacrilega auctoritate proponit. Hæc Tertullianus in commentario quem ſcripſit adverſus hæreſes, ſed de eo pluribus in libro adverſus eumdem privatim conſcripto. cum aliis hæreſiarchis damnarii : E

18 *Sequuntur ibidem quæ ab hæreſiarcha iſto Praxea nequiter geſta ſunt, quæque ei exprobrat Tertullianus : tum ejuſdem ſubdola pœnitentia turpiſque relapſus ; quæ omnia utrum ad* S. Victoris *tempora ſpectent, compertum non eſt ; uti nec ſatis diſcerni poteſt, quem Romanum Pontificem inſinuet Tertullianus, qui* falſis de Montano deceptus fuerit nuntiis. *Ceterum vivente* S. Victore, *errores ſuos ſparſiſſe Praxeam, ſatis certum eſt, ut tuto dici poſſit, toto pontificatûs ſui decennio hæreſibus iſtis aliiſque pluribus exercitum fuiſſe vigilantiſſimum Paſtorem ; quemadmodum patet ex alia ſynodo, quæ apud Labbeum ultima eſt, quæque aut in Præxea Valentinum Sabellianumque, aut illum in ipſis merito condemnavit. Eadem quæ ſupra phraſis eſt :* Synodus divina & ſacra provincialis, collecta Romæ à beatiſſimo Papa Victore ; quæ Sabellium & Noëtum abdicavit, qui de divinitate in tribus perſonis ſubſiſtente, contractionem & commixtionem perſonarum divulgabant : Valentinum item, qui præter ceteras ineptias, corpus etiam Chriſti cæleſte aſſerebat. *Porro utrum Tertullianus* S. Victoris *tempore Romæ fuerit, an potius ſub Zephyrino tum etiam turpiſſima defectione, in Montani deliria prolapſus, non eſt qui hactenus ſatis clarè definiat.* forte etiam Praxeam. F

19 *Poſſet & hîc non minus obſcura quæſtio moveri, utrum inter epiſcopos, quos numero duodecim per diverſa loca ordinaſſe Sanctus dicitur, etiam aliquis ab ipſo ad Caledonios ſeu Scotos directus fuerit, de qua re nonnulla diſquiſivit Blanchinus in ſuo Anaſtaſio tomo* 2 *pag.* 161, *ubi teſtem adducit Boëthium, aliaque eruditè inveſtigat, quæ apud ipſum legi malo, quam hîc pluribus diſcutere : id certè facile conceſſero, nec* S. Victorem, *nec ſucceſſores Romanos Pontifices Britannicas inſulas magis neglexiſſe quam reliquam totius orbis Catholi-* Difficultas ejus temporis præcipua

AUCTORE J. B. S.

eam Ecclesiam. Ad S. Pontificis scripta quod attinet, hoc S. Hieronymi de scriptoribus ecclesiasticis exstat testimonium : Victor, tertius decimus Romanæ urbis Episcopus, super quæstione Paschæ & alia quædam scribens opuscula, rexit Ecclesiam sub Severo principe annis decem. *Epistolas fortasse imminuit, quas ab ipso scriptas dubium non est; verum an ea quæ ipsi in Conciliorum collectionibus adscribuntur, genuinæ sint, ex novissima editione Constantiana facile colligitur. Nunc una supereſt palmaris illa sub ejus pontificatu disceptatio, quam laudati scriptores aliique satis studiosè illustrarunt, aliis contra in* S. Victore *nonnulla suggillantibus.*

circa Paschæ celebrationem.

20 *Fatendum sane est, celeberrimæ istius controversiæ seriem & ordinem eruditè ac dilucidè discussisse digessisseque Baronium ad annum* 198, *per totos septemdecim articulos, probantibus eumque passim sequentibus scriptoribus Catholicis. Neque enim heterodoxos hic moramur aut hypercriticos alios qui ex Polycratis* S. Victori *adversantis pervicacia, ansam sibi præbitam credidere, qua pontificiam auctoritatem aut vellicarent aut arroderent inani prorsus conatu. Id etiam in confesso est, non unam eamdemque viam ingressos omnes in exponenda pontificia* S. Victoris *excommunicatione in Polycratem Asianosque episcopos lata : Baronio cum reliquis passim eam vibratam agnoscente, aliisque olas minas intentatas asserentibus : quæ omnia paulo longiori disquisitione hic explicanda fuissent, nisi eam spartam præoccupasset Vir Clar. Emmanuel Schelstratius in sua Antiquitate illustrata, anno* 1678 *Antverpiæ edita, parte* 2 *cap.* 3 *ita rem totam prosecutus, ut ante objecta egregiè refellerit, & quæ deinde excogitari potuere, abunde præverit. Sit igitur*

§ III. V. C. Emmanuelis Schelstratii elucidatio contentionis Polycratis adversus S. Victorem de observatione Paschatis.

Ex Antiquit. illustrata, parte 2, *dissert.* 1, *cap.* 3.

PARS PRIMA.

C

Ex male intellecto S. Hieronymo

COntentionem attingit Joannes Launoius parte 4 epistolæ ad Henricum Barillonium, & profert ex D. Hieronymo, libro de viris illustribus cap. 54. Volente sub finem seculi secundi Victore Papa, festum Paschatis celebrandum Dominico die post 14 Lunam & vernale æquinoctium, contendente contra Polycrate observari debere 14 Lunâ primi mensis in quamcumque diem incideret, licet Dominicus non esset. *Scripsit* (inquit de Polycrate Hieronymus) *adversus Victorem Episcopum Romanum epistolam synodicam, in qua docet, se Apostoli Joannis & veterum auctoritatem sequi.* Subjungit litteras Hieronymus, per quas Polycrates docet, maximos sanctos etiam Apostolos in Asia obdormisse, quos omnes se secutum profitetur in servando Paschate decimaquarta Luna, & pergit : *Non formidabo eos, qui nobis minantur, dixerunt enim majores mei : Obedire Deo magis oportet, quam hominibus.* Post quæ concludit D. Hieronymus : *Hæc propterea posui, ut ingenium & auctoritatem viri ex parvo opusculo demonstrarem.*

D

quæstionem movit Launoius

22 Ponderat hæc ultima verba Launoius, & urget, à Polycrate Victoris judicium fallibile judicari, quod Hieronymus, cum non improbat, probare videtur. Addit ex Eusebio libro 5 historiæ, capite 24, Victorem omnes ecclesias Asiæ à communi unitate præscindere conatum, sed id aliis non placuisse episcopis, sanctumque Ireneum ostendisse, quod quidem Pascha debebat Dominica celebrari, sed non ideo alios tam acri censurâ à communione separari oportere, unde & D. Hieronymus de viris illustribus capite 44 : *Feruntur ejus* (Irenei) *& aliæ ad Victorem Episcopum Romanum de quæstione Paschæ epistolæ, in quibus commonet eum, non facile debere unitatem collegii scindere. Si quidem Victor multos Asiæ, & Orientis episcopos, qui decimaquarta Luna cum Judæis Pascha celebrabant, damnandos crediderat. In qua sententia, hi, qui discrepabant ab illis, Victori non dederunt manus.* Gravis est hæc contentio, sed suis expendenda momentis, ne tota actorum serie minus perfectè cognita, aliquid subrepat, quod veritatem offendat.

quæ hic solidè proponitur

23 Extant apud D. Bail Parisiensem doctorem tomo 2. Conciliorum, classe 5, ex venerabili Beda fragmenta synodi Palæstinæ sub Theophilo Cæsareensi metropolita tempore Victoris Papæ anno CXCVIII, hac de re coactæ, quibus præfigitur apud Bedam tomo 2, certa introductio, ex qua patet, Apostolos nihil conciliariter statuisse de observando precisè Paschatis die, sed toto orbe dispersos eorum aliquos, quacumque die decimaquarta Luna mense Martio fuisset, Pascha celebrandum instituisse : cum vero constet, alios diem Dominicum post XIV Lunam istius mensis determinasse, hinc diversa provinciarum consuetudo ortum duxit, ut facile colligitur ex Eusebio Cæsareensi metropolita, libro 5 historiæ cap. 23; nam tradit Asiam ex antiqua observatione XIV Luna celebrasse Paschatis diem, & pergit : *Cum tamen reliquæ totius orbis ecclesiæ alio modo uterentur, qui ex Apostolorum traditione profectus etiamnum servatur, ut scilicet non alio quam resurrectionis Dominicæ die jejunia solvi liceat.*

tum ex S. Ireneo

24 Viguerat ab initio Ecclesiæ hæc consuetudo in provinciis Asiæ, nullo contradicente Romano Pontifice, ut urget in epistola synodica ad Victorem Papam S. Ireneus Lugdunensis in Gallia episcopus : *Sed & presbyteri illi*, inquit, *qui ante Soterem Ecclesiam, cui tu nunc præes, gubernarunt : Anicetum, dico, & Pium, & Hyginum cum Telesphoro, & Xysto, neque ipsi umquam observarunt, neque his, qui cum ipsis erant, ut id observarent, permiserunt. Ipsi tamen, cum hoc minime observarent, pacem nihilominus colebant cum iis, qui ad se venissent ex ecclesiis, in quibus id observabatur. Atqui observantia inter eos, qui minimè observabant, tanto magis contraria videbatur, nec ulli umquam ob ejusmodi consuetudinem rejecti sunt. Verum illi ipsi, qui te præcesserunt presbyteri, quamvis id minime observarent, ecclesiarum presbyteris, qui id observabant, Eucharistiam transmiserunt. Et cum beatissimus Polycarpus Aniceti temporibus Romam venisset, atque inter illos de quibusdam aliis rebus modica esset controversia, statim mutuo pacis osculo se complexi sunt : de hoc capite non magnopere inter se contendentes.*

F

tum ex aliis.

25 Ex quibus apparet, Romanos Pontifices ad ista usque tempora Asianorum consuetudinem non improbasse, & primum omnium fuisse Victorem Papam, qui se Asianis opposuerit, & Paschatis

A

ſchatis diem juxta morem Eccleſiæ Romanæ obſervandum præſcripſerit, ac communionem ipſam denegandam Aſianis minitatus ſit. Præſcripto Victoris Papæ conſonabat (excepta Aſia) orbis totius Eccleſia: cum enim Polycrates, mutatâ veterum ſententiâ, obſervationem Paſchatis non amplius indifferentem ſinebat, ſed de mandato Dei conſuetudinem Aſiæ præponens, tacitè aliarum regionum conſuetudines damnare videbatur: de eo enim & de Aſianis habet Euſebius lib. 5 capite 23; *Quod quartadecima Luna putarent omnimodo genere Paſcha obſervandum, quando ſcilicet Judæis Paſchalis agnus præcipitur immolari, veluti neceſſario confirmantes quacumque die ſeptimana quartadecima Luna veniſſet.*

26 Notanda ſunt verba: *neceſſario confirmantes.* Hoc enim Aſianorum judicium ita erroneum viſum fuit, ut reliquarum provinciarum epiſcopis contrariam conſuetudinem ubique apud ipſos vigentem duxerint confirmandam. *Ob quam cauſam* (pergit Euſebius) *conventus epiſcoporum & concilia per ſingulas quaſque provincias convocantur, prorogatiſque ad ſe invicem epiſtolis, de ſingulis quibuſque locis unum eccleſiaſticum dogma confirmant: ne liceat aliquando niſi in die Dominica, in qua Dominus ſurrexit à mortuis, Dominicum Paſcha celebrare myſterium, & in hac ſola ſolvendum eſſe Paſchæ jejunium.* Tantum abeſt, ut ceteri orbis epiſcopi Aſianis conſentirent, ut non amplius eorum conſuetudini indulgendum, ſed potius eam judicarint mutandam.

Notandus error Polycratis,

B

27 Et in hoc conſentiebant Victori Romano Pontifici, qui conciliorum per orbem congregandorum auctor exſtiterat, ut patet ex fragmento ſynodi Palæſtinæ ſub Theophilo metropolita Cæſareenſi, quod exſtat apud Bedam tomo 2, libro de Paſchæ celebratione, ubi; *Tunc Papa Victor Romanaque urbis Epiſcopus direxit auctoritatem ad Theophilum Cæſareenſis Palæſtinaque antiſtitem, ut quomodo Paſcha recto jure à cunctis Catholicis celebraretur eccleſiis, utilis fieret ordinatio, ubi Dominus Salvator mundi fuerat in carne verſatus. Percepta itaque auctoritate, prædictus epiſcopus non ſolum de ſua provincia, ſed etiam de diverſis regionibus omnes epiſcopos evocavit. Ubi cum illa multitudo ſacerdotum convenit, tunc Theophilus epiſcopus protulit auctoritatem ad ſe miſſam Victoris Papæ, & quid ſibi operis fuiſſet injunctum, oſtendit.* Adduntur acta concilii, quæ ne aliquis exſtare [non] potuiſſe credat, en Euſebium lib. 5 cap. 23: *Exſtat uſque in hodiernum diem concilii apud Cæſaream Palæſtinæ habiti decretum, in quo primus eſt Theophilus ipſius Cæſareæ epiſcopus, & Narciſſus Jeroſolymorum ſacerdos.*

quem S. Victor inſectatus eſt,

C

28 Quod Euſebius ſucceſſor Theophili uſque ad ſua tempora exſtare fatetur, hoc Beda presbyter venerabilis feliciter æternitati conſecravit: ex quo apertiſſimè conſtat, & Victoris auctoritate à Theophili concilio Palæſtino deciſam quæſtionem Paſchatis, & ad Victoris mandatum convocatum concilium: quod ipſum & pro alia ſynodo ſeſe in Aſia executum fuiſſe ſcribit in litteris ſynodicis Polycrates ad Victorem: *Poſſem*, inquiens, *etiam epiſcoporum, qui mecum ſunt, facere mentionem, quos petiiſtis, ut convocarem, ſicut & feci.* Ad quæ Polycratis verba apud Euſebium libro 5 cap. 24 denotat Henricus Valeſius; Quod ad convocationem epiſcoporum Polycrates Victori obtemperavit. Ubi hic rectè Baronius tomo 2 ad annum 198: Videre eſt perſpicuo ſane exemplo, quanta auctoritate polleret Romanus Epiſcopus, præſtaretque ceteris, quippe qui per orbem concilia indicat. Quod aliis commiſerat Victor, hoc in ſua quoque regione Italica executioni mandarat, convocata ſynodo ex vicinis Romæ epiſcopis, & ut conſueverant Pontifices, Urbis adjuncto presbyterio, cujus habito conſilio, litteræ ad Polycratem miſſæ ſunt, non ſolum ad cogendum in Aſia concilium, ſed conformiter ad morem Eccleſiæ univerſæ, mutandam Paſchatis obſervationem, additis minis, niſi obtemperarent Aſiani, à communione ſecludendos: ad quæ Polycrates repoſuit, quod habet Euſebius libro 5 cap. 24 ex verſione Henrici Valeſii: *Epiſcopis vero Aſiæ, qui morem ſibi à majoribus traditum retinendum eſſe acriter contendebant, Polycrates præerat: qui quidem ea epiſtola, quam ad Victorem & Romanæ urbis Eccleſiam ſcripſit, traditionem ad ſua uſque tempora propagatam exponit his verbis: Nos igitur verum ac genuinum agimus Paſchatis diem: nec addentes quidquam nec detrahentes.*

consentientibus etiam orientalibus

AUCTORE SCHELST.

contra quos & ceteros

E

29 *Etenim in Aſia magna quædam lumina exſtincta ſunt, quæ illo adventus Dominici die reſurrecturæ ſunt, cum Dominus è cælo veniet plenus majeſtate & gloria Sanctoſque omnes ſuſcitabit. Philippus ſcilicet unus è duodecim Apoſtolis, qui mortuus eſt Hierapoli, & duæ ejus filiæ, quæ virgines conſenuerunt: alia quoque ejuſdem filia, quæ Spiritu ſancto afflata vixit & Epheſi requieſcit. Præterea Joannes, qui in ſinu Domini recubuit, qui etiam ſacerdos fuit, & laminam geſtavit: Martyr denique & doctor exſtitit. Hic, inquam, Joannes apud Epheſum extremum diem obiit. Polycarpus quoque, qui apud Smyrnam epiſcopus & martyr fuit: itemque Thraſeas Eumenia epiſcopus & martyr, qui Smyrnæ requieſcit. Quid Sagarim epiſcopum eumdemque martyrem attinet dicere, qui Laodiceæ eſt mortuus? Quid beatum Papirium, quid Melitonem eunuchum, qui Spiritu ſancto afflatus cuncta geſſit, qui & Sardibus ſitus eſt, adventum Domini de cælis, in quo reſurrecturus eſt, exſpectans? Hi omnes diem Paſchæ quartadecima Luna juxta Euangelium obſervarunt; nihil omnino variantes, ſed regulam fidei conſtanter ſequentes.*

ſe opponebat Polycrates,

F

30 *Ego quoque omnium minimus Polycrates ex traditione cognatorum meorum, quorum etiam nonnullos affectatus ſum; fuerunt enim ſeptem omnino ex cognatis meis epiſcopi, quibus ego octavus acceſſi. Qui quidem ſemper Paſchæ diem tunc celebrarunt, cum Judæorum populus fermentum abjiceret. Ego, inquam, fratres, quinque & ſexaginta annos natus in Domino, qui cum fratribus toto orbe diſperſis ſermones ſæpe contuli, qui Scripturam ſacram omnem perlegi, nihil moveor iis, quæ nobis ad formidinem intentantur. Etenim ab illis, qui me longè majores erant, dictum ſcio: Obedire oportet Deo magis quam hominibus.* Quæ omnia ex litteris Polycratis retulit quoque D. Hieronymus, & ſubdit: *Hoc propterea poſui, ut ingenium & auctoritatem viri ex parvo opuſculo demonſtrarem.*

à cujus ſententia probanda

31 Unde Launoius concluſit, ab Hieronymo Polycratis judicium, cum non improbetur, probari viſum. Verum, Polycratem hic Aſiæ inſtitutum præpoſuiſſe Romano, facile aſſentior: at D. Hieronymum approbaſſe Polycratis judicium, penitus diffiteor: auctoritatem & ingenium Polycratis tamquam viri ſuo tempore illuſtris libro de viris illuſtribus laudat Hieronymus; cauſam ejus vel judicium potius reprobat; tantum abeſt, ut

AUCTORE SCHELST. firmaret. *Ce que S. Ferosme luy même* (inquit contra Angliæ regem Perronius cap. 44) *celebre & traduit les homilies Paschales de Theophile patriarche d'Alexandrie, qui suivoit l'ordre du concile de Nicée touchant la Pasque, ne justifie t'il pas, que quand S. Ferosme dit, qu'il rapporte l'epistre de Polycrates pour monstrer l'esprit & l'authorité de l'homme; il entend par l'authorité, non l'authorité de droit, mais l'authorité de fait, c'est à dire le credit, que Polycrates avoit entre les Asiatiques & autres Quarto-decumans ?*

multum abfuit S. Hieronymus.

32 Aliter ergo quam Polycrates sensit Hieronymus, nec illius instituto ullatenus acquievit : sciebat, Polycratem gravissimo errore immersum de observatione Paschatis, quatenus suam ita studuit propugnare consuetudinem, ut reprobarit alienam, tamquam Christi mandato & Euangelico verbo adversam, unde & totius orbis ecclesias in sui damnationem contraxit, quæ per provincias coadunatis conciliis, Pascha Dominico potius die observandum statuerunt. Sic Bacchyllus Corinthiorum episcopus in synodo Achaiæ, Palmus in Ponti, Theophilus in Palæstinæ, Ireneus in Galliæ, B & præter ceteros Victor Romanus Episcopus in Italiæ aut Romæ concilio, tanto magis in Polycratem & Asianos offensus, quanto in altiori specula constitutus & Apostolorum Principis Petri cernebat contemni institutum, & suum successoris Petri sentiebat temerari mandatum.

S. Victor Asianos excommunicavit,

33 *His ita gestis* (inquit Eusebius libro 5 cap. 24 ex versione Henrici Valesii) *Victor quidem Romanæ urbis Episcopus illico omnes Asiæ vicinarumque provinciarum ecclesias, tamquam contraria rectæ fidei sentientes, à communione abscindere conatur. Datisque litteris universos, qui illic erant fratres, proscribit, & ab unitate Ecclesiæ prorsus alienos esse pronuntiat.* Litteræ illæ Victoris magno ecclesiasticæ veritatis detrimento periere aut latent : constat interim Victorem seculo 2 summam clavium auctoritatem sibi in S. Petro agnovisse concessam, & tam enormem judicasse Asianorum exceptionem de obediendo potius Deo quam hominibus, ut eos excommunicandos judicarit. Quæstio est, an reipsa excommunicaverit ? Eminentissimus cardinalis Baronius tomo 2 ad annum 198 sustinet, reipsa non obtemperantes provincias à communione seclusas, & ipsum cum communiori sententia sequitur doctor & protopœnitentiarius Parisiensis dominus Bail tomo 2 conciliorum, classe 4 in controversia hujus : ac plane favent verba Eusebii versionis Valesianæ omnium hactenus correctissimæ : Asianos *Victor à communione abscindere conatur*, quo indicat, quæ Victor, obtento Polycratis responso, Romæ meditatus sit, ac pergit : *Datisque litteris universos, qui illic erant, fratres proscribit, & ab unitate Ecclesiæ prorsus alienos esse pronuntiat.* C

ut patet ex Eusebio

34 Non potuit clarioribus terminis uti Eusebius, ad exprimendam latam excommunicationis sententiam ; quam si solum minatus fuisset, cur, quæso, alii episcopi tam vehementer fuissent commoti, ut subdit Eusebius, cum ante coactum à Polycrate Asianum concilium, ipsis quoque minatus erat excommunicationem, unde & post synodum Polycrates in epistola synodica : *Nihil moveor iis, quæ nobis ad formidinem intentantur.* Et, ut aliud testimonium accedat, ita Socrates intellexit Eusebium, forsan ex certioribus, quam nostro tempore exstant, instructus monumentis. Ex quibus ne seculi nostri novatores opponant, post Victoris censuram Asiaticos à communione Orientalium non fuisse rejectos, occurrit Parisiensium archiepiscopus de Marca libro 3 capite 9 & docet ex Zozomeno libro 7 cap. 19 in gratiam statim rediisse Polycratem & Asiaticos episcopos cum Victore Papa. D

rectè explicato :

35 Verba Zozomeni ex versione Valesii sunt : *Et hæ quidem fuerunt in hujus festi observatione discrepantia. Porro exortam olim controversiam sapientissime dissolvisse mihi videtur Victor, tunc temporis Romanorum Episcopus, & Polycarpus Smyrnensis. Nam quoniam Occidentales episcopi traditionem Pauli ac Petri abrogandam non esse censebant, Asiani vero Joannem Euangelistam sequi se velle affirmabant, ex communi consilio placuit, ut festum, prout consueverant celebrantes, à mutua inter se communione nequaquam discederent.* Ex retento nomine *Victoris* recte collegit de Marca, vitium irrepsisse in nomine Polycarpi, cum Polycarpus ante pontificatum Victoris per 20 annos martyrio coronatus obierat. Legendum itaque Polycrates, qui floruit tempore Victoris Papæ, inter quos pacem initam ad preces Irenei, tum ex litteris ipsius Irenei, tum ex loco Zozomeni collegit Parisiensis archiepiscopus & addit : " Licet E
„ probent novatici, non rejectos Asiaticos à com-
„ munione orientalium post Victoris censuram,
„ hoc de dignitate Sedis Apostolicæ nihil demit,
„ cum ad Irenei suggestionem pacem redditam à
„ Victore docuerimus.

verum suspensus est

36 „ Ex Eusebio enim & Socrate constat de
„ excommunicatione à Victore inflicta, & de I-
„ renei epistola. Ex Zozomeno autem de com-
„ munione Victoris & Polycratis non interrupta,
„ quod aliter contingere non potuit, nisi suspen-
„ so à Victore excommunicationis effectu post mo-
„ nita Irenei. „ Absque ulla difficultate sese à novatorum argutiis defendunt, qui sustinent, Victorem non tulisse excommunicationis sententiam, inter quos novissimè Henricus Valesius putat, Victorem tantum conatum fuisse separare ecclesias Asiæ : " Epistolæ, inquit, Irenei & aliorum epi-
„ scoporum ad Victorem scriptæ satis arguunt,
„ rem adhuc in pendenti fuisse, nec damnatio-
„ nis sententiam etiamnum à Victore in Asianos
„ fuisse prolatam, sic enim testatur Eusebius de
„ Ireneo : *Victorem decenter admonet, ne integras*
„ *Dei ecclesias, morem sibi à majoribus traditum*
„ *custodientes, à communione abscindat :* Nondum
„ ergo „ (pergit Valesius adnotatione ad libri 5 F
„ caput 24. Eusebii) „ ecclesiam Asiæ à communione Victor abscinderat, cum has litteras scriberet Ireneus, quandoquidem Victorem Ireneus his litteris admonet, ne illas, ob vetusti moris observantiam, à totius Ecclesiæ corpore sejungere velit.

excommunicationis effectus,

37 Favet & D. Hieronymus cap. 44 de viris illustribus : *Feruntur* (Irenei) *& aliæ ad Victorem Episcopum Romanum de quæstione Paschæ epistolæ, in quibus commonet, non facile debere unitatem collegii scindere, siquidem Victor multos Asiæ & Orientis episcopos, qui* XIV *Luna cum Judæis Pascha celebrabant, damnandos crediderat.* Et post D. Hieronymum Photius in Bibliotheca cap. 120 : *Victor ea tempestate Romæ Pontificium tenuit, quem crebris litteris hortatus est Ireneus, ne ob Paschatis dissensionem ab Ecclesia aliquos abdicaret.* Ergo ante litteras Irenei (concludit Valesius) neminem adhuc Victor à communione præsciderat. Verum laudata omnia nihil obsunt clarissimo Eusebii testimonio, quod nullis tergiversationibus valet obscurari, & ad summum probant,

A bant, Ireneum laboraſſe apud Victorem pro ſublatione excommunicationis Aſianorum, ut verum maneat illud de Marca: " Ireneus perſuaſit Victo-„ri Papæ anno 198, ut pacem Polycrati ceteriſ-„que Aſiaticis epiſcopis reſtitueret, quos Eccleſiæ communione privarat.

intercedente S. Ireneo,

38 Ad hoc enim litteris ad Victorem datis intercedebat S. Ireneus, ne excommunicatio hanc ob cauſam locum obtineret, quod & ſuſpenſo à Victore excommunicationis effectu, ſubſecutum oſtendimus ſupra, & Euſebius poſt relatas litteras ex verſione Joannis Dadrei anni 1581 & altera antiquiore, indicat: *Et Ireneus non abludens à nomine ſuo, ſed ingenio quoque ad conciliandam pacem accommodus, talia pro pace eccleſiarum admonuit, & egit.* Et longè clarius Nicephorus Calixtus lib. 4, cap. 39: *Quapropter egregius, ut aptiſſimo nomini ſuo reſponderet, pacificator Ireneus fuit, qui ſic interceſſione ſua pacem Eccleſiæ conciliarit.*

B

PARS ALTERA,

cujus verba expenduntur

REſtat nunc difficultas, quam attingit Launoius; cum Victor Aſianos excommunicaverat, & inter alios, qui Victori manus non dederant, S. Ireneus contrarium exiſtimabat, Victoris errorem innoteſcere: quod augetur, ſi Victor ad inſtantiam S. Irenei excommunicationem retractarit. Huic ut ſatisfiat, expendenda ſunt verba Euſebii libro 5. cap. 24. Poſtquam de Victoris excommunicatione tractarat: *Verum* inquit, *hæc non omnibus placebant epiſcopis. Non omnibus*, ergo vel aliquibus vel pluribus placebant. *Proinde* (pergit Euſebius) *Victorem ex adverſo hortati ſunt, ut ea potius ſentire vellet, quæ paci charitatique erga proximum congruebant.* Si ſolummodo hortati ſunt, ut habet verſio Valeſiana cum aliis antiquioribus, ergo cum poſtea ſcribat: *Victorem acriter reprehenderunt; è quibus & Ireneus*; Nimis exaggerativè locutus eſt Euſebius, unde ad hæc verſionis Valeſianæ ſubſequentia Euſebii verba:

C *Extant etiamnum eorum litteræ, quibus Victorem acerbius perſtringunt. Ex quorum numero Ireneus, in epiſtola, quam ſcripſit nomine fratrum quibus præerat in Gallia, illud quidem defendit, ſolo die Dominico reſurrectionis Domini myſterium eſſe celebrandum: Victorem tamen decenter admonet, ne integras Dei eccleſias, morem ſibi à majoribus traditum cuſtodientes, à communione abſcindat.*

& explicantur

40 Sic notat ementiſſimus Cardinalis Perronius cap. 44. *Il dit, que les autres Evêques reprirent aigrement Victor, & quand il eſt queſtion de produire un eſſay de l'aigreur de leurs reprehenſions: allegue pour tout echantillon les paroles de S. Irenée, ou il ne ſe trouve un ſeul mot de l'aigreur, & qui ne contiennent que de ſimples & douces remonſtrances, & pleines de ſoumiſſion a la perſonne de Victor & a l'autorité de ſon Siege.* Notanda ſunt Perronii verba, quia certum eſt, Euſebium Cæſareenſem hic lingua lapſum: neque Ireneus per umbram perſtringit Victorem aut acriter reprehendit: his enim utitur apud Euſebium verbis: *Neque enim de die ſolum controverſia eſt, ſed etiam de forma ipſa jejunii: quidam enim exiſtimant unico die ſibi eſſe jejunandum: alii duobus aut pluribus: nonnulli etiam* 40 *horis diurnis ac nocturnis computatis diem ſuum metiuntur. Atque hæc in obſervando jejunio varietas non noſtra primùm ætate nata eſt, ſed longe ante apud majores noſtros cœpit: qui negligentius, ut veriſimile eſt, præſidentes, ex ſimplicitate & imperitia ortam conſuetudinem poſteris tradiderunt. Nihilominus tamen & omnes iſti pacem inter ſe retinuerunt, & nos invicem retinemus, ita jejuniorum diverſitas conſenſionem fidei commendat.* AUCTORE SCHELST.

aliter quam ſenſerit Euſebius.

41 Addit Ireneus de conſuetudine Paſchatis per Romanos Pontifices Victoris prædeceſſores tolerata, & initio hujus capitis ex Ireneo adducta: ex quibus non ſolum patet, Ireneum non perſtrinxiſſe Victorem, ſed & inſuper conſuetudinem Paſchatis habuiſſe indifferentem, & jejuniorum conſuetudini pro varietate regionum varianti ſimillimam, & hinc perſuaſiſſe Pontifici, ut Aſianos in veteri conſuetudine relinqueret, nec ob illum morem adiaphorum integram regionem, ab eccleſiaſtica communione fineret præciſam: quod tamen Victor ita diſſolvit, teſte Zozomeno ſupra, ut Polycrates aliarum eccleſiarum conſuetudinem damnare omitteret; *Ex communi*, inquit, *conſilio placuit, ut ſinguli feſtum prout conſueverant celebrantes, à mutua inter ſe communione nequaquam diſcederent.* Hinc jam patet hallucinatio multorum, qui ex Euſebii verbis de acri reprehenſione Victoris decepti putant, Victorem Pontificem abſque ratione ſeparaſſe Aſianos ab eccleſiaſtica communione. E

Non tam fervebatur conſuetudo Aſianorum

42 Quidem verum eſt, multos epiſcopos & inter illos D. Ireneum manus non dediſſe Victori, id eſt non promoviſſe excommunicationis ſententiam, quod magis amarent pacificè quæſtionem hanc terminari; & ideo rationes undecumque conglomerarint, ut perhiberent conſuetudinem Aſianorum fuiſſe indifferenter à prædeceſſoribus habitam, & etiamnum bono pacis habendam: hinc tamen nullatenus conſentiebant Polycrati, aut excommunicationem ipſius injuſtè latam voluerunt, quæ plane juſtam ob cauſam lata fuit. Non enim ob conſuetudinem ſed ob errorem graviſſimum, nimis tenaciter defenſum, à communione ſeparatus fuit. Opponebat Victori Polycrates, *Deo magis obedire oportet quam hominibus*, non quidem quod Victori omnem ſubrahebat obedientiam, ſed quod hac in re ſibi obediendum non credebat contra Dei mandatum; prætendens Chriſtum imperaſſe, ut Paſcha non alio die quam XIV Luna celebrari deberet, unde & enumeratis provinciæ ſuæ epiſcopis, *Hi*, inquit, *omnes diem Paſchæ quartadecima Luna, juxta Euangelium obſervarunt: nihil omnino variantes, ſed regulam fidei conſtanter ſequentes.* F

quam perverſum dogma,

43 Euangelii veritatem, & regulam fidei ſuum errorem vocabat Polycrates, & pergit Euſebius: *His ita geſtis, Victor quidem Romanæ urbis Epiſcopus illico omnes Aſiæ vicinarumque provinciarum eccleſias, tamquam contraria rectæ fidei ſentientes, à communione abſcindere conatur.* Non ob conſuetudinem, ſed ob ſententiam rectæ fidei contrariam, Victor excommunicandas duxit Aſiæ eccleſias: etenim ultra id, quod Aſiani errabant, ſuam conſuetudinem ex fidei regula obſervandam, inducebat error in renovationem Judaiſmi, initiando obligationem obſervantiæ legalium à concilio Jeroſolymitano damnatam.

quo contendebant, Paſcha Judæorum more ſervandum,

44 XIV Luna erat, quando agnus paſchalis immolari debebat apud Judæos, quem diem cum neceſſario obſervandum à Chriſtianis volebat, tacitè initiabat, neceſſariam obſervantiam legalium, quod adeo rectè diſplicuit, & niſi corrigatur, excommunicatione dignum judicavit Victor Pontifex Romanus, ut cum Blaſtus, unus ex præcipuis au-

AUCTORE SCHELST.

ribus ſententiæ Polycratis Romam penetraverat, & ibidem, teſte Euſebio libro 5 Hiſtoriarum cap. 15 hæreſim ſuam tempore Victoris Papæ ſeminare cœpiſſet, Tertullianus libro de Præſcriptionibus hæreticorum, quem ad æræ Chriſtianæ annum CCIII elucubravit, in illius fine inſigniter animadvertat: *Blaſtus latenter Judaïſmum vult introducere: Paſcha enim dicit non aliter, cuſtodiendum eſſe, niſi ſecundum legem Moyſis* XIV *die menſis*. Unde manet, eminentiſſimos Cardinales Baronium ad annum 189 tomo 2, & Bellarminum libro 2 de Pontifice cap. 19 recte poſuiſſe, juſtum fuiſſe Victoris judicium, & debitam excommunicationis ſententiam.

quod reliquus orbis improbabat.

45 At dices, aliter viſum Ireneo & aliis Occidentis epiſcopis, ut patet ex Euſebio: *Verum hæc non omnibus placebant epiſcopis. Proinde Victorem ex adverſo hortati ſunt, ut ea potius ſentire vellet, quæ paci charitatique erga proximum congruebant.* Sed reſpondetur ut ſupra, epiſcopis non ita diſplicuiſſe excommunicationis ſententiam, ut juſtitiam cauſæ negarint; enimvero hæc erat omnium fere epiſcoporum contra Polycratem & Aſianos ſententia, ipſum errare in reprobanda Romana conſuetudine, tamquam Sancto Dei Euangelio & rectæ fidei regulæ adverſâ, unde & ſubjectus ab Euſebio Ireneus, ex fratrum conſilio cauſæ excommunicationis favet: *Illud quidem defendit, ſolo die Dominico reſurrectionis Domini myſterium eſſe celebrandum. Defendit*, inquit, ergo & errorem Polycratis reprobavit, ſic tamen ut ſimul Victorem hortatus ſit, caſu quo Polycrates errorem mutaret ſententiæ, ob ſolam conſuetudinem non obnoxius maneret excommunicationi latæ.

B

Emolliendum cenſuit S. Irenæus Polycratem

46 Victorem putavit Ireneus nimium cito ad cenſuras habuiſſe recurſum, ac magis oportuiſſe tentare mentem Polycratis, ut ab errore recederet: interim lata ſententia hortatus eſt, ut ea potius, quæ paci charitatique erga proximum, ſentire vellet, idque non unica apud Euſebium epiſtola, ſed pluribus aliis iteravit: *Victorem* (inquit Photius in Bibliotheca capite 220) *crebris litteris hortatus eſt Ireneus, ne ob Paſchatis diſſenſionem ab Eccleſia aliquos abdicaret.* Latent pleræque Irenei litteræ & reſponſa Victoris Papæ; interim Ireneum fuiſſe pacis auctorem, lucet ex dictis: & cum, teſte Zozomeno, pax hoc modo inter Victorem & Polycratem compoſita ſit, ut ſinguli feſtum, prout conſueverant, celebrantes à mutua inter ſe communione nequaquam diſcederent, quis non dicet, Ireneum pro Aſianis interceſſiſſe, datis ad Victorem litteris, non quidem judicando excommunicationem injuſtè latam, (ſic enim non tam ſæpe Victorem hortatus fuiſſet, ſed ei injuſtum procedendi modum exprobraſſet) at monendo ut errore per Polycratem revocato ob ſolam Aſiæ conſuetudinem, illius eccleſiæ non manerent excommunicationi innodatæ.

C

ne ob ſolam conſuetudinem ab Eccleſia reſcinderetur:

47 Hocque ipſo facto ſenſit Victor apud Zozomenum loco citato, ubi & additur: *Stultum enim nec immerito æſtimabant, conſuetudinum cauſa ab ſe invicem ſeparari eos, qui in præcipuis religionis capitibus conſentirent.* Tantum abfuit, Victorem ob ſolam conſuetudinem excommunicaſſe Aſianos, ut revocato eorum errore, cum omnibus Occidentis epiſcopis crediderit id ſtultum juxta verſionem Valeſii, vel ut habet alia, frivolum judicarit. Et hiſce recte obſervatis, à nodoſis difficultatibus liberamur, quibus alii minus conſideratè procedentes huc uſque fuere obnoxii. Enimvero ad inſtantiam S. Irenei ſuſtulit excommunicationem Pontifex Romanus Victor, non quidem quod erraverit ferendo, ſed quod cauſam, nimirum errorem, retractaverit Polycrates cum tota Aſia, cui permiſſum fuit, conſuetudinem retinere; ut jam pateat, licuiſſe poſt Victorem obſervare morem Aſiaticum, donec ob pleraſque rationes viſum fuerit, more illo ſublato, Romanam conſuetudinem ubique obſervare, ut viſum eſt concilio Arelatenſi primo, quod canone 1 ſtatuit: *De obſervatione Paſchæ Dominicæ ut uno die & tempore per omnem orbem à nobis obſervetur, & juxta conſuetudinem* (alloquuntur Silveſtrum Romanum Pontificem) *litteras ad omnes tu dirigas.*

D

ſed poſtmodum & ipſa abrogata eſt.

48 Quod ſtatutum firmavit ſacroſanctum Nicænum concilium ex toto orbe convocatum, perhibente id Euſebio libro 3 de Vita Conſtantini à capite 17, & teſtante id Ambroſio in epiſtola ad Æmiliæ epiſcopos, ubi ait de obſervando Paſchatis die majores *qui convenientes ad ſynodum Nicænam, inter illa fidei, ut vera, ita admiranda decreta, etiam ſuper celebritate memoruta ſtatuiſſe.* Et ante Ambroſium D. Athanaſius epiſtola de ſynodo Ariminenſi & Seleucienſi: *Nicæna ſynodus non temere habita eſt, ut quæ habeat graviſſimos uſus & legitimam rationem; Syri enim, Cilices, Meſopotamiani in feſti cauſa claudicabant, atque unà cum Judæis Paſcha celebrabant.*

E

quique eam ſequerentur.

49 Et poſt hæc tempora, qui obedire noluerunt, fingentes cum Polycrate, eſſe præceptum divinum pro obſervando Paſchate XIV Luna, tamquam contraria rectæ fidei ſentientes reprobati ſunt, ut & Epiphanius hæreſi 50 eos Quartodecumanos appellet, & cum Epiphanio S. Auguſtinus tomo 6, libro de hæreſibus eorum errorem pro hæreſi 29 exhibeat: *Quod, inquit, non niſi quartadecima Luna menſe Martio Paſcha celebrant.* Unde & contra Angliæ regem pro Victore urget Cardinalis Perronius cap. 44: *Le ſuccès des ſiècles poſterieurs monſtra, que même en l'uſage de la puiſſance, la procedure du Pape étoit juſte, car aprés la mort de Victor, les conciles de Nicée, de Conſtantinople, & d'Epheſe excommunierent derechef ceux qui tenoient la même coûtume des provinces que le Pape avoit excommuniées, & les mirent au Catalogue des heretiques, ſous le titre des heretiques Quartodecumans.*

F

declarati hæretici Quartodecumani

50 Hæc ſi perpendantur, quis non videt, Victoris & ſucceſſorum Pontificum auctoritati immerito opponi factum Polycratis, qui non unici Victoris, ſed totius fere Eccleſiæ morem auſu tam temerario abjudicavit, ut & vela vertens, errorem proprium erubuerit, & Victorem non erraſſe conſenſerit, quando conſuetudinem ipſius, teſte Zozomeno, indifferenter reliquerit obſervari, ut & D. Hieronymo injurioſum ſit, eum erranti Polycrati adjungere, qui cum retractante Polycrate Victoris conſuetudinem approbavit, uti & fecit S. Ireneus Lugdunenſis in Gallia epiſcopus, teſte Euſebio: *Illud quidem defendit: ſolo die Dominico reſurrectionis myſterium eſſe celebrandum:* Nec erraſſe putavit Victorem in ſententia excommunicationis lata, qui juſtam ejus cauſam ſuſcepit defendendam, licetque in ea erratum credidiſſet, excommunicationis error non ſpectat ad errorem in fide.

DE

A

DE S. PEREGRINI PRESBYTERO

LUGDUNI IN GALLIA.

P. B.

SUB INITIA SECULI III.

Cultus antiquus ex Martyrologiis.

Quam obſcura nunc eſt, tam erat olim illuſtris apud Lugdunenſes S. Peregrini *memoria. Teſtatur id ſanctus Ado in Martyrologio ad hunc diem pauculis his quidem, ſed gravibus verbis :* Eodem die, Lugduni, ſancti Peregrini, presbyteri; cujus beatitudinem miraculorum gloria teſtatur : *quod idem elogium ab Adone Uſuardus, Notkerus, ac Romani tandem etiam Faſti mutuati ſunt. Imminuit illud ſuppoſitus Beda, dum ait :* Lugduno, ſancti Peregrini, presbyteri; *cetera prætermittens : at paulo liberalior Sauſſayus,* ipſo die, *inquit*, Lugduni, ſancti Peregrini, presbyteri & confeſſoris, magnarum virtutum viri; cujus virtutis teſtimonia ſunt crebra, quæ ad ejus memoriam facta memorantur miracula in eccleſia ſancti Juſti; ubi poſt ſanctiſſimæ vitæ terminum honorificam ſepulturam recepit. *Alios paſſim recentiores nil moror.*

B

Corpus, in eccleſia S. Juſti diu conditum,

2 *Quod verò illum aſſerit Sauſſayus in eccleſia S. Juſti ſepulturam recepiſſe, id de prima ejus ſepultura intelligi vetat Severtius in Archiepiſcopis Lugdunenſibus, Lugduni editis anno* 1628; *num.* 2, § 10 : *quia in vetuſtis membranis Inſulæ Barbaræ (eſt ea Lugduno haud procul in Ararimedio ſita, & inſigni olim cœnobio memorabilis) hæc legantur :* Corpus etiam ſancti Peregrini confeſſoris, ibi (*in Inſula Barbara*) quieſcit : qui tempore B. Irenæi evadens Lugdunenſem perſecutionem, abiit apud Inſulam Barbaram, eremiticam, ſeu monaſticam vitam ibi ducens. *Sed Claudius le Laboureur, ejuſdem Inſulæ quondam Præpoſitus, in opere Gallico, quod emiſit in lucem Lugduni anno* 1665, *inſcripſitque* Parietinas abbatiæ regiæ Inſulæ Barbaræ propè Lugdunum, *cap.* 2, § 1 *Severtium nimiæ credulitatis arguit, qui membranis iſtis adhibuerit fidem* ; Manuſcriptum enim, *inquit*, allegatum apocryphum eſt, tametſi erutum ex archivis noſtris, quibus illud monachorum noſtrorum aliquis intruſerat cum aliis ejuſmodi quiſquiliis bene multis, & omni deſtitutis auctoritate. *Id quod ibidem probare aggreditur; locum tamen illum de prima Sancti ſepultura, quem ex Severtio dedimus, nec profert nec eatenus ſigillatim attingit.*

C

Calviniano ſacrilegio diſperſum eſt 1562.

3 *Verùm ſive Ms. illud in hac ſaltem re fidem aliquam meretur, ſive nullam; id certum eſt tamen, in eccleſia S. Juſti diu conditum fuiſſe corpus* S. Peregrini, *ibique fuiſſe repertum inter alia ab octo theologis partim ex Ordine S. Dominici, partim ex S. Franciſci, qui juxta Severtium tum alibi tum præcipuè num.* 97, § 2, *ex commiſſione Guilielmi de Valentia archiepiſcopi Viennenſis ſacra iſtius eccleſiæ pignora inſpexerunt anno* 1287: *ſic enim habet, teſte eodem Severtio num.* 18, *Inventarium tum ab iis legitimè confectum :* Item ſub altari B. Virginis ejuſdem eccleſiæ repertum eſt corpus B. Peregrini, presbyteri & confeſſoris, cum quadam charta Græcè ſcripta. *Hoc inſtrumentum ipſe etiam Raynaudus noſter, quantumvis alibi non rarò ſeverus, in Hagiologio Lugdunenſi pag.* 31, *ubi de S. Arigio,* Scriptum *appellat* juſtiſſimæ auctoritatis ac fidei; *neque aliter de hoc ſtatuiſſe quemquam novimus. Non eſt autem eccleſia S. Juſti, de qua hîc ſermo eſt, moderna illa, quæ nunc intra urbem Lugdunenſem ab anno* 1574 *erecta viſitur; ſed alia in altiori olim civitatis ejuſdem ſuburbio poſita, & à Calvinianis anno* 1562 *à menſe Maio uſque ad Septembrem ſacrilegè profanata, expilata, ac funditus everſa; è cujus ruderibus ſacrarum reliquiarum fragmenta tantùm aliquot, tamquam è naufragio erepta, ad novam ſubinde S. Juſti ædem in urbem delata ſunt; an etiam de* S. Peregrini *ipſanis aliquid, neſcimus. Adi Severtium num.* 2, § 9.

S. Peregrinus male confunditur cum S. Barbarino.

E

4 *Corruit hinc eorum conjectura, qui apud Petrum Bullioud in obſervationibus ad Vitam S. Treverii ſeu Trivierii pag.* 38 *& ſeq. exiſtimarunt, eumdem eſſe* Peregrinum *noſtrum cum S. Barbarino, illo, niſi fallor, de quo egimus die* 2 *Junii:* Peregrini *enim jam vidimus conditum fuiſſe corpus (& quidni totum, aut certè majori ex parte ?) in eccleſia S. Juſti, ibique examinatum anno* 1287, *aut ſequenti, ut quidam volunt; inde autem alìò tranſlatum fuiſſe nuſquam legimus. Conſtat interim ex Bulla Guilielmi de Sura, archiepiſcopi Lugdunenſis anni* 1337 *apud Severtium num.* 23, § 6, *S. Barbarini corpus aſſervatum tunc fuiſſe in eccleſia S. Nicetii. Diverſus ergo hic ab illo eſt. Quamquam quid opus eſt ratiocinio adverſus homines, qui quod aſſerunt, nullo prorſus fulciunt argumento ? Juvat etiam hic obiter obſervare errorem Sauſſayi, quo ad diem* XI *Novembris agens de S. Verano, epiſcopis Lugdunenſibus ſanctum Barbarinum accenſet, idque ex Bulla jam citata Guilielmi de Sura; cum nihil vel ibi vel alibi ſimile affirmetur.*

Videtur Sanctus vixiſſe ſub Severo imp.

5 *De Actis* S. Peregrini *ſi quid umquam fuit, nihil eſt ſuper. Quod ait Guilielmus Paradinus Hiſtoriæ Lugdun. lib.* 2, *cap.* 106, *in perſecutione crudeliſſima Lugdunenſium ſub M. Aurelio Antonino Chriſtianos quoſdam in Inſulam Barbaram, tum nondum habitari cœptam, & ſilvis paſſim ac vepribus horridam, tamquam ad opportunum tempori latibulum profugiſſe, atque eorum unum fuiſſe* S. Peregrinum, *qui vitam ibi ſanctiſſimè degerit; id, inquam, Paradinus nullo teſtimonio confirmat; cum tamen ejus unius auctoritas in multis adeo vacillet, ut ei Raynaudus hoc loco Ariſtotelicum illud non dubitarit impingere :* Qui veritati parcere deprehenſi ſunt, hoc aſſequuntur, ut etiam vera proferentibus fides abſque vade denegetur.

F

quando perſecutionem fugiens in Inſulam Barbaram ſe receperit ;

6 *Simile quid aſſerit Severtius ex Ms., de quo ſupra diximus num.* 2; *& quidem hoc amplius ex illo adſtruit, quod in Inſula Barbara* S. Peregrinus *non qualemcumque, ſed* eremiticam ſeu monaſticam vitam duxerit; *quod quo ſenſu admittam, ſignificabo inferiùs : id tamen cum Paradino non dicit contigiſſe ſub Marco Aurelio, ſeu, ut ipſe loquitur, ſub Antonino Vero, ſed poſteriùs in ſecunda Lugdunenſium perſecutione ſub Septimio Severo, ut patebit conferenti textum ab illo citatum num.* 2, § 10 *cum iis, quæ illum in eodem inſtrumento antecedunt num.* 1, § 5. *Severtio adhæret*

AUCTORE P. B. *hæret Claudius le Laboureur, ejusque eatenus Ms. approbat in opere laudato cap.* 1 *&* 2, § *utrobique* 6; *idemque affirmatur in vetusto abbatum ejusdem Insulæ Catalogo, quem hic tractatui suo præmittit, in hæc verba:* Irenæus episcopus Lugdunensium tempore Severi imperatoris martyrizatus est cum omni fere suæ civitatis populo. Eodem tempore Peregrinus quidam nomine abiit apud Insulam Barbaram, eremiticam seu monasticam vitam ibi degens: hic evasit persecutionem. *Cui quidem Catalogo auctor ille, qui se à fabulis præfatur alienissimum, tantum tribuit, ut cap.* 3, § 1 *de ejus fide dubitare neminem patiatur, eamque totius operis sui decursu tueri non desinat. Non diffitetur interim, scriptum illum esse seculo decimo quinto, & quidem ad finem vergente; aut saltem ibi primùm desinere.*

7 *Nos, quamquam rei antiquissimæ testem optemus minus recentem, nihil habemus tamen, quo auctoritatem ejus vel rejicere possimus vel etiam in dubium revocare; maximè cum ei patrocinari videatur Lugdunensium antiqua traditio scriptorumque indigenarum consensus. Censemus igitur, vixisse sanctum hunc Presbyterum* seculo III, *saltem sub initia: nam quoadusque vitam protraxerit, neminem vidimus, qui doceat. Quin ipse Raynaudus, tametsi de* Peregrini *avo liquere sibi neget, in hanc sententiam, alio etiam argumento se propendisse significat, cum in Hagiologio Lugd. pag.* 77 *de epigraphe Græca in ejus sepulcro reperta mentionem faciens, subdit:* An ea (*epigraphe*) possit esse conjectura aliqua ævi, quod scilicet floruerit Lugduni, aut eò venerit primis illis temporibus, quibus frequentes huc commeabant Asiani & Græci, non definio. *Ceterùm haud immeritò idem refutat, quod legerat apud Bullioudum, qui in observationibus ad Vitam S. Treverii pag.* 39 *ex Ms. Severtiano colligit, Sanctum nostrum in Insula Barbara instituisse normam vivendi monasticam, legesque sectatoribus præscripsisse; atque adeo fundatorem Ordinis & abbatem fuisse; cum id nequaquam adstruat Ms. illud; &, si adstrueret, rejiciendum eatenus esset: quando hujus instituti duces primos* Peregrino *juniores Paulum & Antonium non semel agnoscit S. Hieronymus. Quare per* vitam eremiticam seu monasticam, *quam citata superius instrumenta* Peregrino *concedunt, talem intelligo, quæ aliqua ratione, puta habitationis, victûs, cultûs egestate, statisque precaudi temporibus, atque assidua rerum cælestium contemplatione illud vivendi genus, quod eremicolæ subinde ac monachi professi sunt, in loco tum inculto utcumque adumbraverit.*

non tamen propriè monachus ibi vel eremita fuit. B

D

E

DE SANCTIS MARTYRIBUS
THEBAIDOS
IN ÆGYPTO.

P. B.

Ex Martyrologio Romano & S. Hieronymo.

CIRCA ANNUM CHRISTI CCL.

Martyres hi Romanis primùm Fastis inscripti sunt

C

Thebaïde in Ægypto commemoratio plurimorum sanctorum Martyrum, qui in persecutione Decii & Valeriani passi sunt; quando Christianis optantibus pro Christi nomine gladio percuti, callidus hostis tarda ad mortem supplicia conquirens, animas cupiebat jugulare, non corpora: ex quorum numero unus post equuleos, laminas, ac sartagines superatas, melle perunctus, ligatis manibus post tergum, sub ardentissimo sole fucorum ac muscarum aculeis expositus fuit: alius inter flores molliter vinctus, cum ad eum impudicissimum scortum venisset, ut in libidinem concitaret, præcisam morsu linguam in blandientis faciem expuit. *Ita Martyrologium Romanum, ex quo reformatum est: nam antea nullis Fastis ecclesiasticis sanctos hosce Martyres adscriptos invenimus; neque verò ullos etiam in annotationibus ad hunc diem assignat Baronius; contentus adduxisse S. Hieronymum in Vita S. Pauli, primi eremitæ, quam dedimus ad diem* x *Januarii, pag.* 604; *ubi sic habet num.* 3:

ex S. Hieronymo

2 Sub Decio & Valeriano persecutoribus, quo tempore Cornelius Romæ, Cyprianus Carthagine felici cruore damnati sunt, multas apud Ægyptum & Thebaïdam ecclesias tempestas sæva populata est. Voti tunc Christianis erat pro Christi nomine gladio percuti. Verùm hostis callidus tarda ad mortem supplicia conquirens, animas cupiebat jugulare, non corpora. Et, ut ipse, qui ab eo passus est, Cyprianus ait, volentibus mori non permittebatur occidi. Cujus ut crudelitas notior fiat, duo memoriæ causâ exempla subjicimus. Perseverantem itaque quemdam in fide Martyrem, & inter eculeos laminasque victorem, jussit melle perungi, & sub ardentissimó sole, religatis post tergum manibus, resupinari: scilicet ut muscarum aculeis cederet, qui ignitas sartagines ante superasset.

in Vita S. Pauli, primi eremitæ. F

3 Alium juvenili ætate florentem in amœnissimos horrulos præcepit abduci, ibique inter candentia lilia & rubentes rosas, cum leni murmure aquarum juxta serperet rivus, & molli sibilo arborum folia ventus præstringeret, superexstructum plumis lectum resupinari jussit; &, ne se inde posset excutere, blandis sertorum nexibus irretitum relinqui. Quò cum, recedentibus cunctis, meretrix speciosa venisset, cœpit delicatis stringere colla complexibus: & (quod dictu quoque scelus est) manibus attrectare virilia: ut, corpore in libidinem concitato, se victrix impudica superjaceret. Quid ageret Miles Christi, & quò se conferret, nesciebat. Quem tormenta non vicerant, superabat abominata voluptas. Tandem cælitus inspiratus, præcisam morsu linguam in osculantis se faciem expuit: ac sic libidinis sensum succedens doloris magnitudo superavit. *Hactenus S. Hieronymus; quem qui pluribus illustratum desiderat, is consulat Acta S. Pauli tomo* I *Januarii loco jam assignato; vel etiam Rosweydum in Vitis Patrum pag.* 22.

Sed quinam hi sunt; aut quousque se extendunt?

4 *Porrò ut ad Martyrologium Romanum redeam, cum præter duos illos Martyres anonymos, quorum ex*

A *ex Hieronymo certamina persequitur, alios insuper annuntiet* plurimos, *dubium videri potest primò, certamne hîc Martyrum classem designet, qui eodem judicio, aut eadem certè die simul omnes passi sint: quod si est ita; fatemur, hanc nobis classem aliunde prorsus ignotam esse. Sin* plurimi *illi, ut verisimilius apparet, accipiantur pro collectione Martyrum omnium, qui in Thebaïde, dum ejus ecclesias, Hieronymo teste, tempestas sæva populata est, locis variis ac temporibus martyrii palmam adepti sunt, & quorum neque nomina sigillatim, neque numerus, neque certamina sciuntur; si sic, inquam, accipiendi sint; incertum videbitur secundò, quò usque extendere sese debeat ista collectio, an eò tantummodo, ut solos includat Martyres, qui istic sub Decio passi sunt; an latius, ita ut illos insuper complectatur, qui postmodum sub Gallo & Volusiano, ac deinde sub Valeriano imperatore, ab anno Christi 250 usque ad 260 ibidem sublati sunt.*

B *An ad eos tantùm, qui sub Decio,* 5 *Quamquam etenim hæc Martyrologii verba,* qui in persecutione Decii & Valeriani passi sunt, *septimam simul & octavam persecutionem, totumque adeo decennium indicare videantur: Baronius tamen, hujus forsitan annuntiationis Martyrologio inserendæ auctor præcipuus, hæc in Annalibus ad annum Christi 253, num.* III *sic interpretatur, ut ad sola Decii tempora pertinere possint; censet enim, hîc Decio Valerianum addi, non ut imperatorem, sed ut Decii, ad bellum profecti, vicarium; rectè, an perperam, non discutio; Majores certè nostros in hac sententia sectatores habuit; tametsi nunc eatenus adversentur eruditi. Itaque quidquid hoc loco de Martyribus Thebaïdos sive in Martyrologio, sive apud Hieronymum asseritur, id ipse totum confert in annum imperantis Decii primum, quem male credidit incidisse in annum jam dictum Christi 253. Et sanè ad annum Decii primum respexisse dices Hieronymum, cum textui supra recitato subdit fugam S. Pauli in solitudinem his verbis:* Per idem ergo tempus, quo talia gerebantur, apud inferiorem Thebaïdem, *&c. Fugam enim illam sub initia persecutionis Decianæ accidisse, constans est & communis opinio. Accedit, quod adductum ab Hieronymo pro tempore, de quo differit, Cypriani testimonium desumptum appareat ex hujus epistolis, juxta Pamelii editionem, octava, nona, & maximè decima sexta; quæ omnes ad annum Christi 250, Decii primum referuntur. Hæc sunt, ut reor, momenta, quibus Tillemontius in Persecutione Decii art. 4, aliique impulsi sunt, ut Martyres ac tempestatem Thebaïdos ab Hieronymo memoratam, sub solo Decio collocent, hac saltem parte Baronio subscribentes.*

AUCTORE P. B.

6 *At enim quid si S. Hieronymus secerum hoc loco chronologum agere noluit, aut Pauli recessum tam angusto pressoque, quam poterat, spatio desinire; sed satis habuerit decennium assignare, intra quod & fuga Pauli & cetera, quæ narrat, contigerint? Tum verò difficile erit ex Hieronymo martyria Thebaïdos memorata intra unius Decii tempora coërcere, & non etiam ad Gallum Valerianumque imperatores extendere; ut ad Galli tyrannidem martyr Cornelius, ad Valeriani, non utique censoris, præfecti, aut vicarii, sed imperatoris Cyprianus martyr extenditur cum in Chronico tum in Catalogo Scriptorum eccles. cap. 66 & 67, ab eodem illo, qui paulo ante eos tempori, de quo dicturus erat, his verbis inseruit:* Sub Decio & Valeriano persecutoribus, quo tempore Cornelius Romæ, Cyprianus Carthagine, felici cruore damnati sunt, multas apud Ægyptum & Thebaïdam ecclesias tempestas sæva populata est. *Et verò ad testanda Martyrum tarda non sub Decio tantum, sed & sub Valeriano imperante supplicia allegari potuit Cyprianus (ab hoc magis quam ab illo passus) ut patet ex epistola ejus 77. Quod si martyria Thebaïdos eò usque producere voluerit Hieronymus, quousque SS. Cornelii & Cypriani; quid ni eò etiam produxerit enuntiatio Romana, ex illo ipso Hieronymi loco haud obscurè derivata?* E

an etiam ad illos qui sub Gallo, ac Valeriano passi?

7 *Ut ut est, totâ exerrat viâ Nicephorus Callistus Hist. eccles. lib. 7, cap. 13; ubi Martyrem illum castissimum, de quo supra meminimus, sub Diocletiano reponit; deceptus fortè corruptis quibusdam S. Hieronymi codicibus, quales sunt Avenionensis & Tolosanus, qui in textu proximè citato, uti testatur Martianæus in editione sua tom. 4, parte 2, col. 69, non habent,* Sub Decio & Valeriano, *sed* sub Diocletiano & Valeriano; *quod vitium est apertissimum. Quis enim unquam Diocletianum Valeriano præposuit? Quid de Diocletiano scire potuit citatus ab Hieronymo Cyprianus? Quid fugienti Paulo cum Diocletiano commune aut utcumque cohærcus? Dubitavit quidem Rosweydus, idemne esset Martyr, de quo istic agit Nicephorus, cum Hieronymiano ac nostro: verum nimis omnia consonant, quam ut prudenti dubio locum relinquant. Nec refert, quod illum Nicephorus appellet ἀσκητὴν: nam vox illa propriè* Pugilem *significat, quadratque adeò Martyri cuicumque melius quam vox latina* Asœtes, *quam Nicephori interpres adhibuit, quæque apud Latinos fere vel* monachum *vel* anachoretam *designat.*

Ad Diocletianum certè nullus horum pertinet.

C F

A

DE SANCTIS MARTYRIBUS LAODICENIS IN PHRYGIA

THEOPHILO, AUXENTIO, PRUDENTIO, PHILIPPO, ALEXANDRO, ZOTICO, BESSIA, SECUNDA ET MACARIO.

J. B. S.

Ex Hieronymianis.

XXVIII Julii.

UTut de cetero confusa aliqua recurrant in hodiernis Hieronymianis laterculis, tum quod in medio textu & serie horum Martyrum in Lucensi seu Fontanellensi perperam inseratur; In Dolo monasterio, depositio Samson abbatis, *tum quod alia implexa occurrant; seclusâ memoratâ hoc die suo loco laciniâ, convenit codex iste cum Corbeiensi & alio reginæ Suecia, qui à Florentinio adducitur, in numero atque in nominibus relata classis Martyrum novem Laodicensium, hoc solo discrimine, quod in postremo isto codice nomen* Secundæ *genere masculino efferatur, &* Angentii *pro* Auxentii; *atque alibi* Prudenti, *loco* Prudentii. *Ex vetustissimo Epternacensi æquè ac Blumiano aut aliis contractioribus nihil hoc die, quod claritatem pariat, erui potest, cum pleraque inversa & contorta sint. Textum genuinum nos hoc die reddere existimamus, nec minus liquida sunt quæ ad duas sequentes pertinent.*

B

E

DE SANCTIS SEPTIMIA ET AUGUSTA VIRGINE

J. B. S.

Ex Hieronymianis.

XXVIII Julii.

ANnuntiantur ambæ in omnibus majoribus codicibus eodem ordine, præterquam in turbato Epternacensi, ubi superiori Laodicensium classi immiscentur, in Lucensi conjunctæ Nazariæ & Celsæ: *verum de his transformatis nominibus jam dictum est in Prætermissis. Purissimum textum refert codex Corbeiensis:* Et alibi, natale sanctarum Septimiæ, Augustæ virginis. *Porro utrum hæc* Augusta *eadem sit cum ea quæ Seravalli in ditione Veneta colitur* XXVII *Martii, ut olim censuit Bollandus, non est unde conjicias; præsertim dum ei socia additur* Septimia, *nullaque positio seu locus martyrii adjicitur. Malim credere, Seravallensem istam confundendam cum alia quæ hoc die à Greveno aliisque signatur, quæque in codice Montis sancti* Augustina *dicitur.*

DE S. EUSTATHIO MART

C

J. P.

ANCYRÆ IN GALATIA.

F

Cultus ex Fastis Græcis, ac Martyrologio Romano, elogia.

XXVIII Julii.

DUplex est Ancyra, altera Phrygiæ, altera Galatiæ urbs; utraque satis nota, præsertim prior, quæ totius Galatiæ est metropolis, & pluribus Sanctis memorabilis, uti liquet ex Martyrologio Romano: quos inter locum habet S. Eustathius, *apud Latinos æquè ac apud Græcos notissimus. In Menologio, quod interprete eminentissimo Sirleto typis vulgavit Canisius, ita refertur:* Eodem die (XXVIII *Julii*) sancti martyris Eustathii apud Ancyram. *Inscribitur etiam Menæis magnis excusis hoc modo:* Hagio-martyris Eustathii in Ancyra. *Menæis more suo insistit Maximus Cytherorum episcopus; adde Synaxarium Basilianum, Menæum Chifletii, apographa nostra ex Menæis bibliothecæ Ambrosianæ, ac Martyrologium Arabico-Ægyptium: sed hoc ultimum non exprimit certaminis palæstram. In supplemento nostro Ms. ad Menæa impressa ex apographis Sirmondo-Chifletianis annuntiatur die proximè sequenti cum his versiculis:*

Cultus è Fastis Græcis,

Ῥυθεὶς ποταμῷ Παμμάκαρ παρ' ἀγγέλου,
Ταῖς χερσὶ δ' σώματ' ἔκπνει ἄγγελος.
Extractus undis Sanctus angelica manu;
Corpus relinquit inter angelicas manus.

2 *Allusio clara fiet ex Sancti elogiis, de quibus mox agetur, ac Martyrologio Romano, his verbis hoc die ipsum referente:* Ancyræ in Galatia S. Eustathii martyris, qui variis tormentorum generibus excruciatus, atque in flumen demersus, sed inde ab angelo ereptus, demum columba è cælo adveniente, ad præmia æterna vocatus est. *Elogia in promptu sunt: illud hîc, more aliàs nobis usitato, integrum reddo latinè, quod habetur excusum Græcè ad calcem tomi primi mensis Julii, ut ab istius linguæ non satis gnaris intelligi queat. Sic itaque sonat:*

ac Martyrologio Romano:

3 Eustathius, Christi martyr, miles quidem fuit,

A *elogium ex Synaxario Basiliano:*

fuit, sed Christianus: productusque ad Cornelium præsidem Ancyræ, & interrogatus, libera voce Christum confessus est: unde vehementer verberatus, & talos pertusus, nec non funibus constrictus trahitur à civitate Ancyra ad Sangarum usque fluvium, sequente ac spectante præside. Ibi autem arcæ immissus est, atque in fluvium projectus. At secundùm Dei beneplacitum, divinus, qui adstabat, angelus arcam eduxit in terram siccam, & inventus in illa fuit Sanctus damni expers, cantans: Qui habitat in adjutorio Altissimi; & quæ sequuntur. Hoc ubi intellexisset præses, rubore perfusus, extraxit machæram, & semetipsum è medio sustulit. Sanctus verò Martyr, fusis precibus, & sumpto divino munere, per columbam, è cælo ad se demissam, in manus angeli, qui sibi apparebat, commendavit spiritum. Et corpus ejus fuit depositum in civitate Ancyra.

circa cujus textum nonnulla observantur. B

4 *Hactenus elogium; in quo paucula quædam notanda se offerunt. Cornelius iste præses, quando vixerit, & alia quæ ad ipsum spectant, ignotiora nobis sunt, quam ut inde subsidii aliquid accersere possimus ad figendum martyrii hujus tempus.* Cornelius dux, *de quo die* XXIII *Aprilis pag.* 97, *ad Galliam pertinet.* Sangarus *hîc, aliàs* Sangaris, Sangarius *fluvius. Is* fontes habet, *teste Strabone*, apud Sangiam pagum, CL circiter stadiis à Pessinunte, & majorem Phrygiæ Epicteti * partem perlabitur, ac partem etiam Bithyniæ aliquam, ita ut à Nicomedia absit paulo plus CCC stadiis: quo loco et occurrit Gallus fluvius. *Per illud verò, quod sub finem prædicti elogii ponitur,* τὸ divino munere (τῆ θείας δωρεᾶς) *intellige sacram synaxim, eodem modo, quo* δῶρον *vel* τὰ δῶρα *sumuntur pro eadem apud Cangium in Glossario Græco-barbaro. Speciale est illud Theophanis in Chronographia pag.* 336, *editionis regiæ Parisiensis:* μετελάμβανον τῆ ἁγίαν δωρεάν. *In orationibus verò Missalis Romani, quæ Post-communionis nomen habent, phrasis illa est usitata; videlicet* munus sacrum, cæleste donum, munera sacrata, cælestis vitæ munus *&c.*

A AUCTORE J. P

* *id est* acquisitæ

plurimus quæ de Martyre quari possint, nos latentibus.

5 *Porro quæ elogium innuit de Eucharistia, columbæ ministerio ad Sanctum delata; quæ item refert de Cornelio præside, quasi voluntariam sibi mortem consciverit, auditis quæ in ipso fiebant mirabilibus, ita accipi volumus, ut meminerimus, quod hæc & similia redoleant episodicum ornatum Græcis adeo familiarem. Prædicto autem elogio consonat illud, quod habetur in Menæis excusis, & apud Canisium. Quonam verò tempore, quove sub imperatore sanctus Christi Pugil certaminis sui laureolam consecutus sit, determinare hactenus non possumus; nam hæc & plura, quæ de ipso quari hîc possent, nos latent.*

R

DE S. ACATIO MART.

MILETI IN CARIA.

J. P.

Cultus ex Martyrologio Romano ac Fastis Græcis, elogia.

SUB LICINIO.

Ortissimum hunc Christi Martyrem, è Græcis Fastis acceptum, hoc die annuntiat Martyrologium Romanum: Mileti S. Acatii martyris, qui sub Licinio imperatore post diversas pœnas in fornacem injectus, ac Dei ope servatus illæsus, martyrium capitis abscissione complevit. *Apud Græcos notatur ejus memoria in Menæis magnis excusis, sequente Maximo Cythereo, ac Taurinensi* β; *quibus adde Synaxarium Basilianum, Menologium à Canisio editum, apographa excerpta è bibliotheca Ambrosiana, ac nostrum ad Menæa impressa supplementum ex Mss. Sirmondo-Chifletianis: in quo sequens habetur distichon:*

Τεφχηλον Ἀκάκιον σκιρτῶσ᾽ ξίφει,
Ψυχῆς τὸ λευκὸν μηνύων βλύζει γάλα.

Acatius ense colla dum abscissus cadit,
Animæ, profuso lacte, candorem indicat.

Cultus

C

2 *Elogium, quod Græcè excusum habes ad calcem tomi primi mensis Julii, ita sonat:* Acatius, Christi martyr, fuit imperante Licinio: cui dum adstaret, & Christum confiteretur, suspensus ac rasus est; deinde Terentio prætori traditus: à quo in sartaginem ardentem, pice, oleo ac sebo repletam injectus, sed nihil læsus, præsidem, qui Apameam & Apolloniadem proficiscebatur, sequi coactus est: ubi in templum idolorum adductus, omnes precibus statuas contrivit. Post hæc tribuno traditus ac vehementer cæsus, cum bestiis certavit. Deinde in furnum injectus, illæsus permansit. Tribunus autem furnum esse frigidum opinatus, dum visurus accederet, combustus ipse in cinerem redactus est. Acatius verò traditur Posidonio duci, &, ferrea mole ei imposita, ductus est Miletum: & postquam iterum contrivisset idola, capite minutus est, sectione reddente sanguinem & lac.

& elogium ex Synaxario Basiliano,

3 *Palæstra martyrii in Romano, ut vidimus, Martyrologio assignatur* Mileti; *quæ etiam eruitur ex fine elogii ex Synaxario Basilii imperatoris jam producti; cui & nos superius Martyrem nostrum adscripsimus. Nunc inquirendum, quænam sit* Miletus *ista: nam Miletus duplex invenitur; altera quidem vetus in Creta; altera verò celebrior in Caria: atque hæc istius filia fuisse fertur; sicut videre est apud Cellarium Geographiæ antiquæ lib.* 2, *cap.* 14, *pag.* 820. Miletus (Melasso) *notante Ferrario in nova Topographia in Martyrologium Romanum pag.* 78, civitas archiepiscopalis antiquissima & clarissima, Cariæ maritima, apud Mæandri fluminis ostia, inter Ephesum & Halicarnassum, ab Epheso in meridiem diei itinere dissita, triplici prædita portu, multarum urbium procreatrix. Nam si C. Plinio fides est LXXX urbes à Milesiis conditæ fuere. Ea sub Turcis subobscura, uti & Ephesus effecta est. *Baudrandus Joniæ urbem dicit, quæ nunc secundum alios recentiores vocata sit* Palatschia, *cum* Melasso *eis pro* Milasa *sumatur; additque idem Baudrandus, quod sit episcopalis sub archiepiscopo Myrensi: de qua re ipse viderit.*

cujus textus explanatur

F

variis observationibus.

4 *Archiepiscopalem eam fuisse, quod affirmabat Ferrarius, hactenus non reperio; tempore Concilii Nicæni primi vixit ipsius episcopus, post* Eusebium Antiochenum, Ammonium Aphrodisium,

AUCTORE J. P.

Leodium Cybiritanum, *provinciæ Cariæ episcopos, eidem concilio subscribens*, Eusebius Miletius, *apud Labbeum tom.* 2 *Conciliorum, col.* 53. *Vide Carolum à S. Paulo in Geographia sacra de episcopis Cariæ (ubi & de metropoli ejusdem agit) à pag.* 236, *editionis anni* 1704, *ubi notat Lucas Holstenius*, Miletum ab Hierocle primo loco poni inter Cariæ civitates; Aphrodisiadem tamen metropolin ipsum cognominare. *De* Mileto *meminit S. Lucas in Actibus Apostolorum cap.* 20, ℣. 15, & 17. Apamea & Apollonias *in superiore elogio memoratæ, urbes sunt ad Propontidem; hanc enim* Apolloniada *inter plures alias synonymas ab auctore elogii intelligi arbitramur, quia adjuncta hîc ab eo est Apamea; de quibus urbibus duabus plura dabunt Geographi; quamquam plures etiam synonymas Apameas reperiri, non ignoremus. Utramque itaque urbem eo, quo diximus, situ hîc accipiamus, quando nihil pugnat, quo minus ita accipiantur. Atque hæc quidem observare placuit circa dictum elogium.*

Elogia alia cum Basiliana collata, B

5 *Habeamus nunc rationem aliorum etiam elogiorum, & observemus si quid in iis, ab hoc diversum, notandum occurrat. Elogium à Canisio vulgatum, consonat huic nostro; sed discrepat in eo, quod* Zelicintius quidam, frigidam esse fornacem opinatus, accessit *&c.*, *quem etiam nomine exprimit elogium Ambrosianum, circa alia huic nostro elogio conforme. Menæa magna typis edita elogium non referunt, pluribus utique Sanctis hoc die occupata, de quibus tam hoc die, quam in Prætermissis ad illum, meminimus. Sed singulare admodum est, quod habet citatum Menologium à Canisio editum, elogium suum concludens his verbis:* Leontius verò presbyter sancti Martyris reliquias in domo cujusdam, nomine Dorymedontis, in urbe Synadonensi reposuit. *Similia leguntur in nostro Supplemento superius producto: nam duobus versiculis paulo antè inde depromptis, subduntur sequentia, Papebrochii nostri manu adscripta:*

D

6 Elogii finis hîc (*in Ms. videlicet Chifletii*) & in Sirm.: Λεόντιος δέ τις πρεσβύτερος λαβὼν τὸ σῶμα ἁγίου, καὶ μύροις τιμήσας μετὰ τῶν ὑπομνημάτων κατέθετο εἰς τόπον κατάσκιον, πολιτευομένου Δορυμεδόντος ἐκ Συνάδων, ὃς ἐμαρτύρησε σὺν τῷ ἁγίῳ Τροφίμῳ. Leontius verò quidam presbyter, acceptum Sancti corpus, & unguentis honoratum, cum monumentis deposuit in loco umbroso, rem administrante quodam Dorymedonte ex Synnadis, qui martyrium subiit cum sancto Trophimo. *Trophimos varios dedimus per decursum operis nostri; hic autem uti &* Dorymedon martyr *spectabunt, ni fallor, ad diem* XIX *Septembris, quo Martyrologium Romanum ita illos recenset:* Sanctorum martyrum Trophimi, Sabbatii, & Dorymedontis, sub Probo imperatore: quorum Sabbatius Antiochiæ jussu Attici præsidis tamdiu flagris cæsus est, donec emitteret spiritum: Trophimus verò Synnadam ad Perennium præsidem missus, post multos cruciatus cum Dorymedonte senatore, capitis decollatione martyrium consummavit.

è quibus duo suggerunt alium nobis Sanctum,

E

7 *Nonnulli hîc conveniunt characteres inter Dorymedontem hunc, & illum de quo ista elogia; unde fit, ut unum ab altero tantisper non distinguamus; etsi pugnent tempora: nam noster ex dictis debuit vixisse sub Licinio; alter verò sub Probo passus affirmatur. Sed quæ ex incidenti hîc tetigimus, suo post loco erunt tractanda, die videlicet* XIX *Septembris, cum Martyrologio Romano, sicut monuimus in Prætermissis ad hunc diem* XXVIII *Julii.*

rejectum ad 19 *Septembris.*

DE S. INNOCENTIO I CONFESSORE

ET PONTIFICE ROMANO

G. C.

SYLLOGE HISTORICA.

§ I. Sancti cultus, elogia, calumniæ ipsi perperam impactæ, & præcipuæ ejus virtutes.

F

ANNO CCCCXVII. C

Majores nostri ad diem XII *Martii egerunt de quodam S. Innocentio, qui ea die in vetustissimis Hieronymiani Martyrologii exemplaribus cum Raso episcopo occurrit. Codex Epternacensis, à mille circiter annis exaratus, illo die sic habet:* Romæ sancti Innocenti episcopi, Rasi episcopi. *Florentinius pag.* 373 *ex aliis apographis Hieronymianis eum* IV *Idus Martii ita refert:* Romæ depositio sancti Innocenti episcopi, Rasii episcopi. *At die* XXI *Decembris apud Florentinium pag.* 1039 *eadem de Innocentio leguntur, nulla Rasii facta mentione. Martyrologium Hieronymianum, quod in Spicilegio Dacheriano secundæ editionis à pag.* 1 *recusum est, utroque die similem annuntiandi formulam servat. Hinc Henschenius noster tomo* II *Martii pag.* 106 *ob illam cum Raso conjunctionem, & duplicem* S. Innocentii *in quibusdam codicibus annuntiationem, aliasque ibi allatas rationes judicavit, istum S. Innocentium episcopum ab hodierno* S. Innocentio *diversum esse. Sed ita timide ac caute judicium suum protulit, ut Commentarium concludat his verbis:* Quidquid sit, thesaurum ostendimus, quem optamus ab aliis in majorem lucem proferri.

Proposita quæstione, utrum hic S. Innocentius ab homonymo,

2 *Alii opinantur, in apographis Hieronymianis* S. Innocentium I *Papam indicari, & diversis diebus nil nisi ejus sancti Pontificis mortem, vel sepulturam aut translationem commemorari. Saltem opinioni eorum favet vetus Martyrologium Romanum, quod* XII *Martii in editione Rosweydi nostri sic habet:* Sanctorum Pontificum Gregorii & Innocentii. *Clarius favet Ado, dum eodem die illos ita refert:* Romæ beatorum Pontificum, Gregorii doctoris & apostoli Anglorum, qui sedit ibi annos XIII, menses VI, dies X; & Innocentii, qui rexit Ecclesiam annos XV, menses II, dies XXI. *Usuardus Adonem ita contraxit:* Romæ beatorum Pontificum Gregorii doctoris ac apostoli Anglorum, & Innocentii. *Rabanus die* XXVIII *Julii memoriam* S. Innocentii *nostri in suo Mar-*

qui die 12 *Martii colitur,*

D *Martyrologio celebrat ; Notkerus autem* XII *Martii & XXVIII Julii eumdem ſanctum Pontificem bis annuntiat. Forte hi duo Martyrologi* S. Innocentium *die* XXVIII *Julii conſignarunt, quia* V Kalendas Auguſti *ad Urſum ſacratum ſepultus fuiſſe dicitur. Inde etiam haud dubie hæc dies tranſiit in auctaria Uſuardina, quæ in noſtro Uſuardo illuſtrato conjici poſſunt.*

ſit diſtinctus, 3 *Ex dictis videtur collector veteris Martyrologii Romani Adoni aliuſque primò fundamentum præbuiſſe, ut de* S. Innocentio *Papa intelligerent, quod in Martyrologio Hieronymiano de S. Innocentio epiſcopo obſcurè ac dubiè dicebatur. Utrum vero hæc poſteriorum interpretatio antiquiſſimis Hieronymianæ collectionis codicibus præferenda ſit, aliorum iſto judicium. Certe de diſtinctione utriuſque* S. Innocentii *conſtaret, ſi ipſum S. Hieronymi autographum aut ſaltem genuina illius exemplaria reperiri poſſent : nam ſanctus Doctor* Innocentium *Pontificem, adhuc viventem, ſuo Martyrologio non inſeruiſſet, ſi illud collegerit, aut ab Euſebio collectum Latinè reddiderit, ut alii arbitrantur. Sed*

B *cum tam antiquæ & incorruptæ monumenta noſtro ævo ſperari vix poſſint, repeto hic ea, quæ Henſchenius tomo* II *Martii pag.* 106 *fatetur hoc modo :* Quibus circumquaque diſcutiis, etſi nihil certi poſſimus concludere, inducimur tamen in hanc opinionem, quod hi duo epiſcopi Innocentius & Raſus vixerint tempore perſecutionis, & aliunde Romam advenerint, ibique aut ſanctè in pace quieverint, aut martyrio etiam ſint coronati, aut ſaltem corpora eorum, ſi alibi ſint paſſi, Romam delata tunc & depoſita fuerint. Si aliunde certiora indicentur, ea ut lector amplectatur, ſuademus. *Interea nulla certiora acceſſerunt, niſi quis forte exiſtimet, ſeſe aliquid pro alterutra opinione poſſe elicere ex veteri Martyrologio, quod nuper Edmundus Martene in Theſauro novo Anecdotorum tomo* 3 *à col.* 1547 *vulgavit, quodque ab annis circiter mille ſub nomine S. Hieronymi conſcriptum fuiſſe opinatur. In illo autem ſic legitur:* IV Idus Martii, Romæ Innocenti, & depoſitio S. Gregorii Papæ. *Ad diem vero* XXI *Decembris ita habetur :* XII Kalendas Januarii, in Ediſſa natalis S. Thomæ apoſtoli. Romæ Innocenti. *Poſſet hinc nonnemo ſuſpicari, Innocentium, die* XII *Martii relatum, ab* Innocentio *Pontifice differre, quia ipſi non additur nomen* Papæ, *quod ibidem Gregorio expreſſe adjungitur. Cum tamen non videam, hoc inſtrumento oſtenſum theſaurum, quem Henſchenius in majorem lucem proferri optabat, feliciter à me eruendum eſſe, ad alia progredior.*

C 4 *Quiſcumque mortis dies* S. Innocentio I *aſſignandus ſit, de quo Tillemontius tomo* 10 *Monument. eccleſ. pag.* 832 *inextricabilem quæſtionem inſtituit, nos hodie de ſancto illo Pontifice agimus, quia Martyrologium Romanum* V *Kalendas Auguſti ipſum ſic annuntiat :* Romæ ſancti Innocentii Papæ & confeſſoris. *Rectè hic additur nomen* confeſſoris, *etſi in quibuſdam auctariis Uſuardinis tutulo* martyris *donetur, & in Catalogo Petri Equilini lib. 6 cap.* 149 *dicatur* martyrio coronatus tempore Arcadii principis. *Neque ad hunc titulum ipſi vindicandum ſufficit explicatio Galeſinii, qui in notationibus ad ſuum Martyrologium ita ſcribit :* S. INNOCENTII PONTIFICIS ET CONFESSORIS aliàs MARTYRIS, ut in Martyrologio Romano (*veroſimiliter deſignare voluit Martyrologium Bellini de Padua, quod* ſecundum morem Romanæ curiæ *Venetiis anno* 1498 *editum eſt*) legitur : quo nomine is fortaſſe appellatus eſt ob admirabilem virtutem, ſummamque conſtantiam cum Martyrum fortitudine comparandam, quam in omni pro fidei defenſione proque Eccleſiæ tuenda certamine præſtitit, ut res ejus geſtæ indicant. *Hæc Galeſinii explicatio, inquam, non ſufficit, niſi omnes, ſanctâ conſtantiâ illuſtres, numero martyrum velis adſcribere. Quamvis autem titulum martyris* S. Innocentio *noſtro abjudicemus, nihil tamen de vera ipſius laude detractum volumus, ut ex ſequentibus facile intelliges.* AUCTORE G. C.

cujus laudes recenſentur. 5 *Labbeus noſter tomo* 2 *conciliorum col.* 1544 *refert epiſtolam concilii Milevitani, ad Innocentium Pontificem ſcriptam, quæ columnâ ſequente ſic incipit :* Quia te Dominus gratiæ ſuæ præcipuo munere in Sede Apoſtolica collocavit, talemque noſtris temporibus præſtitit, ut nobis potius ad culpam negligentiæ valeat, ſi apud tuam veneratione[m], quæ pro Eccleſia ſunt ſuggerenda, tacuerimus, quam ea tu poſſis vel faſtidioſe vel negligenter accipere, magnis periculis infirmorum membrorum Chriſti paſtoralem diligentiam, quæſumus, adhibere digneris. *Viden', quam præclaram opinionem Patres concilii Milevitani de paſtorali Sancti noſtri vigilantia habuerint ? Sanctus Auguſtinus* Innocentium *vivum ac mortuum variis laudibus exornavit. Quantam S. Hieronymus de pura illius fide exiſtimationem conceperit, liquet ex epiſtola* 8 *aliàs* 97, *in qua Demetriadem ita hortatur :* Illud te pio charitatis affectu præmonendam puto, ut ſancti Innocentii, qui Apoſtolicæ cathedræ, & ſupradicti viri (*nempe Anaſtaſii, qui illum in Pontificatu præceſſerat, & ſpiritualis ejus pater fuerat*) ſucceſſor & filius eſt, teneas fidem. *Oroſius lib. 7 Hiſtoriarum adverſus paganos cap. 39 narraturus excidium urbis Romanæ per Gothos de Sancto noſtro hæc præmittit:* Accidit quoque, quo magis illa urbis irruptio indignatione Dei acta, quam hoſtis fortitudine probaretur, ut beatus Innocentius, Romanæ Eccleſiæ Epiſcopus, tamquam juſtus Lot ſubtractus à Sodomis, occultâ providentiâ Dei apud Ravennam tunc poſitus peccatoris populi non videret excidium. *In Hiſtoria eccleſiaſtica Theodoreti lib. 5 cap. 23 vocatur* vir ingenii & prudentiæ ornamentis egregiè inſtructus, *aut juxta verſionem Henrici Valeſii* vir inſigni ſolertia ac prudentia præditus. *Denique ſanctus Proſper Aquitanus in libro contra Collatorem paucis verbis egregium ejuſdem elogium complexus eſt, dum in editione Pariſienſi anni* 1711 *col.* 319 *dixit, quod* Papa Innocentius *fuerit* Petri ſede digniſſimus. E F

Calumnia ipſi à Zoſimo ethnico 6 *Si honorificum ſit laudari à laudatis viris, ſane ignominioſum non eſt vituperari aut traduci ab impiis aut malevolis obtrectatoribus, inter quos primo loco collocandus eſt Zoſimus ſcriptor ethnicus, qui lib. 5 Hiſtoriarum narrans obſidionem Romanam fingit, ab hoc Pontifice exſecranda gentilium ſacrificia occultè permiſſa fuiſſe :* Tum verò perſuaſi Romani, *inquit*, Alarichum eſſe, qui bello vexaret urbem; ac deſperatis omnibus, quæ vires humanas ſpectarent, ad animos revocant eam opem, quam in ſeditionibus olim urbs fuiſſet experta, quodque patriis ritibus violatis, hanc amiſiſſent. Dum hæc ipſi ſecum expendunt, Pompeianus, præfectus urbis, forte in quoſdam incidit, qui Romam è Tuſcia venerant, & oppidum quoddam ajebant, cui nomen Nevcia (*Sigonius Narniam vocat*) præſentibus ſe liberaſſe periculis, perque nuncupata numini vota cultumque patrium, tonitruis & fulgetris inmanibus elicitis, barbaros inminentes abegiſſe. Cum his

Hac die cum Martyrologio Romano agitur de S. Innocentio Papa,

AUCTORE G. C.

collocutus, quæcumque de pontificum libris fieri expediret, fecit. Quia verò ad animum accidebat ei, quæ tunc invaluerat opinio, quo tutius id perageret, quod in votis habebat, omnia cum urbis episcopo communicat: is erat Innocentius; qui quidem opinioni suæ salutem urbis anteponens clam permisit eis, ut facerent, quæcumque scirent. Cum illi non aliter hæc urbi conductura dicerent, nisi publice consueta sacrificia fierent, senatu in capitolium ascendente, atque tum ibi, tum quolibet in urbis foro rite debita sacra peragente, nemo interesse cæremoniis ritu patrio celebrandis ausus fuit; sed hominibus illis è Tuscia valere jussis, ad permulcendum omni studio barbarum se convertunt. *Nempe erubescens Zosimus infirmitatem suorum deorum fateri, excusat illos ex eo, quod nemo ausus fuerit sacrificiis interesse, & interim has impias cæremonias, quibus nemo publicè assistere audebat, ab* Innocentio *clanculum permissas fuisse mentitur. At hunc maledicum scriptorem occasione obsidionis Romanæ, ab Alarico factæ, posteo iterum conveniemus. Interea tamen de ejus narratione judicia quorumdam audiamus.*

B

falsò impacta,

7 *Eminentissimus Baronius in Annalibus ecclesiasticis ad annum Christi* 409 *num.* 7 *hanc Zosimi calumniam ita diluit:* Porro eamdem historiam describens Sozomenus, æquè ac Zosimus Græcus scriptor, & ipse sui temporis res prosecutus, licet sectâ Novatianus esset, & adversus Innocentium, quod primus omnium (ut tradit Socrates) Novatianos ejecisset ab urbe, nonnihil commotus, tamen dum exacte eamdem obsidionem enarrat, & de Innocentio mentionem habet, nequicquam hujusmodi, quod Zosimus objicit, accidisse refert. *Hisce addo verba Guilielmi Cave heterodoxi (is certe in defensione Romanorum Pontificum nobis minime suspectus esse potest) qui in Historia litteraria scriptorum ecclesiasticorum anno* 1694 *Genevæ edita pag.* 206 *ita scribit:* Permisisse Innocentium, ut, imminente jam Romæ Alarico, Gentiles priscos ritus & sacrificia clam peragerent, conficta est à Zosimo calumnia. Zosimo scriptori ethnico opponi possunt Socrates & Sozomenus, qui Romæ obsidionem & ethnicorum molitiones narrantes, rem plane tacent, id nequaquam facturi, si crimen ejusmodi admisisset Innocentius, quem sectæ Novatianæ odium ipsis invisum reddiderat. *At quid miramur, sanctissimum Pontificem tam atroci injuria affectum esse ab infensissimo Christianæ religionis hoste, qui in scriptis suis, teste eodem Caveo pag.* 269, quoties de rebus Christianorum agit, religionem eorum acriter perstringit, eoque nomine in omnes penè principes Christianos, præcipue in Constantinum Magnum & Theodosium seniorem, strenue debacchatur. *Ceterum vide, si lubet, Euagrium lib.* 3 *Historiæ ecclesiasticæ cap.* 41, *ubi hujus hominis ethnici convitia & mendacia acriter refellit.*

C

& à quibusdam heterodoxis perperam admissa refellitur,

8 *Attamen nonnulli Lutheri aut Calvini sectatores, qui etiam eruditi videri volunt, tam cæco in Catholicos seu Pontificios aguntur furore, ut unius Zosimi mendacia omnibus veterum scriptorum testimoniis præferant, & malint sanctissimos Ecclesiæ patres explodere, & famam Christianorum principum lædere, quam isti calumniatori ethnico fidem abrogare. Audiatur hic iterum Caveus, testis in h.. minimè suspectus, qui in opere proxime citato pag.* 269 *ita fatetur:* Non sum nescius, Joannem Leunclavium, virum quidem eruditissimum, prolixam apologiam in Zosimi gratiam edidisse, qua eum ab injuriis, fictisque in Christianos calumniis, à livoris & malitiæ labe, qua flagrabat maxime, omni quo potuit ingenii acumine vindicat. Verum dum hominem gentilem & Christiani nominis hostem infensissimum purgat, laterem lavat, & æthiopem dealbare conatur: & ut malevoli, ac, si unquam alius, virulenti scriptoris causam ageret, non modo in Eusebium, Chrysostomum, Innocentium, Theodoritum, Photium aliosque Christianæ religionis antistites, sed & in Constantinum Magnum, ejusque filios, in Jovianum, Valentinianum, Theodosium, totamque sequentium imperatorum prosapiam se parum æquum, quin & in nonnullos acerbum plane & inverecundum manifestò prodit. *Inter istos Zosimi defensores numerandus videtur Johannes Jacobus Hofmannus, publicus linguæ Græcæ in academia Basileensi professor, qui in suo Lexico universali ad nomen* Innocentii I *sine ulla crisi sic inverecundè pronuntiat:* Italiâ & Româ à barbaris misere vexatâ, cum fidelibus tot mala imputarentur, imprudens numina gentilium placari permisit. *Ita nempe quidam hæretici scriptores, in aliis historiis admittendis tam severi, quidlibet facile credunt, quod in Romanorum Pontificum dedecus potest cedere.*

D

E

atque insulsâ fabulâ,

9 *Æque calumniosa est fabula, quam aliqui Burgundiones, popularium traditionum nimis tenaces, imprudenter* S. Innocentio *nostro impingunt, & quam Sigebertus Gemblacensis pro suo contra Romanos Pontifices odio ad annum Christi* 411 *in Chronico narrat his verbis:* De hoc Antidio (*fuit is sanctus præsul Vesontionensis in Burgundia, cujus Acta ad diem* XXV *Junii illustravimus*) legitur, quod aliquando tertiâ feriâ post Palmas transiens pontem Duvii fluminis, vidit agmen dæmonum, gesta sua principi suo referentium, & inter eos æthiopem, in manu sandalium præferentem, ad indicium, quod Romanum præsulem, cujus hoc erat, per septem annos impugnatum, tandem ad lapsum traxerit: qui vocans ad se æthiopem, & in virtute Dei & sanctæ crucis super eum ascendens, eo vectante, Romam venit feriâ quintâ, horâ celebrandi officii, &, dæmone pro foribus exspectante, Papæ rem retulit; negantem per sandalium ad pœnitentiam movit, & Missâ vice ejus celebratâ, & parte chrismatis à se consecrati assumpta, dæmone revectante, ad ecclesiam suam rediit Sabbato sancto, horâ celebrandi Officii. *Scimus, hunc schismaticum monachum Henricianis partibus adversus Romanos Pontifices, ut Labbeus noster cum aliis Catholicis scribit, usque ad insaniam deliriumque addictum fuisse. Forte ex hoc sua accepit Theodoricus Engelhusius, seculi* XV *scriptor, qui in Chronico apud Leibnitium tomo* 2 *scriptorum Brunswicensium pag.* 1039 *eamdem fabellam aliis coloribus ita depingit:* Antidius diabolum adjuravit, ut eum Romam ad præsentiam Papæ Innocentii perduceret, quod & fecit infra diem; ubi Papam prævenit, ne peccaret, sicut ab eodem diabolo audivit. *At satis mirari nequeo, à Joanne Jacobo Chifletio, archiatro Vesontionensi, tam acriter defendi hanc insulsam fabellam, quam in Vita S Antidii ad diem* XXV *Junii fusius retulimus & explosimus, ut tomo* V *istius mensis à pag.* 39 *videri potest.*

F

& temerariis quorumdam judiciis explosis,

10 *Cum Erasmus Roterodamensis nihil in istius sancti Pontificis moribus carpendum inveniret, scribendi stylum arrodit, dicitque,* Innocentium in

A *in litteris contra Pelagianos* suo more fœvum potius, quam eruditum *apparere, ac in iis* ingenium & eruditionem tali dignam Præsule desiderari. *At eminentissimus Norisius lib.* 1 *Historiæ Pelagianæ cap.* 11 *hanc rigidum censorem pro merito depexuit, ut illic videri potest, ne hic actum agamus. Porro nil mirum est, hæc contra* S. Innocentium *scripta fuisse ab homine, qui eruditissimos ac sanctissimos Ecclesiæ Patres audaci calamo promiscue perstringit, & qui ab eminentissimo Bellarmino inter semi-Christianos recensetur. Magis miror, à recentioribus quibusdam Gallis, qui se Catholicos dici volunt, eumdem sanctissimum Pontificem usurpatæ contra canones jurisdictionis insimulari. Nuperus inter eos scriptor apud Schelstratium tomo* 2 *Antiquitatis Ecclesiæ dissert.* 5 *pag.* 316 *in epistolam* S. Innocentii *ad Alexandrum patriarcham Antiochenum ita commentatur :* Hanc vindicabat in provincias sibi subditas Innocentius, eamdemque ab Antiocheno usurpari arbitrabatur, & ex se de aliis judicat. *Indigna sane Catholico scriptore verba, in quæ Schelstratius suaviter & fortiter hæc notat :* Ita pro singulari sua modestia scribit nuperus
B ille auctor de Innocentio primo, quem magnus Augustinus cum conciliis Africæ ante mille ducentos quinquaginta annos tamquam sanctissimum, & avitæ disciplinæ ac religionis amantem Pontificem prædicarunt, cujus epistolis universa demum Ecclesia non calculum modo, sed obsequium quoque offert suffragii, & perpetua tot seculorum consensione se addicit. *Prætermitto hîc alios ejusdem nationis scriptores, qui ambiguis & mollioribus verbis* S. Innocentium *ambitionis accusant. Notum est, è quibus fontibus, seu potius cloacis, similia contra Romanos Pontifices dicteria hauriantur. Nunc præcipua morum ejus decora jummatim referamus.*

virtutes ejus breviter enumerantur.

11 *Inter plurimas* S. Innocentii *virtutes eminuit ardens Catholicæ fidei zelus, quo incensus hæreticos ubique persequebatur. Testis est ejus epistola ad Laurentium episcopum Senensem, quæ apud Labbeum tomo* 2 *conciliorum col.* 1270 *&* 1271 *legitur, & qua illi districte præcipit, ut omni diligentia Photinianos è sua diœcesi expellat. Nec minori ardore exstirpare conatus est Novatianos, ut testatur ipse Socrates lib.* 7 *Hist. eccles. cap.* 9, *ubi in versione Christophorsoniana hæc leguntur :* Quo
C mortuo (*videlicet Anastasio pontifice*) Innocentius, qui primus Novatianos Româ ejicere cœpit, multasque ecclesias eis adimere, illius ecclesiæ suscepit administrationem. *Anastasius Bibliothecarius in vitis Romanorum Pontificum cap.* 41 *asserit, Cataphrygas aliosque ab eo in exsilium pulsos fuisse, apud quem etiam munificentia ejus erga ecclesias, aliaque pietatis opera videri possunt. Demum reliqua illius virtutes facile per decursum colligentur ex ipsius gestis, quæ jam temporis ordine, quantum fieri poterit, illustrare conabimur.*

§. II. Vitæ professio, patria, pontificatûs initium, & unanimis ad eumdem evectio-

Examinatur, an S. Innocentius fuerit monachus,

NEmo *veterum, quod sciam, litteris prodidit, quid* S. Innocentius *ante Pontificatum gesserit, aut quodnam vitæ institutum professus fuerit. Petrus Ricordatus seu Calzolarus post plura secula in opere Italico, quod Romæ anno* 1575 *editum est, silente tota antiquitate, nobis fol.* 39 *verso persuadere nititur,* S. Innocentium *ex ordine monachorum ad Petri cathedram evectum fuisse. Nullos ad id probandum testes, nullas tabulas allegat, uti nec pro aliis rebus, quas de illo ibidem confidenter affirmat. Videtur autem hunc monachatum dumtaxat mirâ consequentiâ deduxisse ex verbis Anastasii Bibliothecarii, qui in Vitis Pontificum Romanorum cap.* 41 *asserit,* S. Innocentium *aliqua statuisse* de regulis monasteriorum. *Unde Ricordatus folio sequente concludit, ipsum monachum fuisse. At si ex eo antecedente istud consequens tam* clare demonstretur, *ut auctor ille ibi loquitur, etiam haud dubie sequetur, omnes Pontifices Romanos, qui de regulis monasticis aliqua decreverunt, numero monachorum adscribendos esse, quod neminem sanæ mentis admissurum existimo.* AUCTORE G. C.

13 *Loco proximè citato apud Anastasium Bibliothecarium, & in antiquioribus Romanorum Pontificum catalogis dicitur* Innocentius natione Albanensis, ex patre Innocentio *natus. Hinc omnes hactenus crediderunt, eum Albæ seu Albani in Italia ortum habuisse, donec Scotis quibusdam in mentem venit, illum patriæ suæ vindicare, quia olim Albion seu Albania vocabatur. Imo Dempsterus lib.* 9 *Historiæ ecclesiasticæ gentis Scotorum. num.* 703 *conqueritur, quod omnes penè Itali hanc gloriam Scotis invideant, citatque aliquot recentiores è suis popularibus, qui pro honore patriæ suæ eamdem opinionem tradiderunt. Genebrardus & Pontacus, quod magis mirandum, in sua chronologia de eodem ita scribunt :* Sanctus Innocentius Albanus sive Scotus. *Videntur hi duo Galli nimis leviter Scotis fidem adhibuisse. Cautior fuit Alsordus noster, gente Anglus, dum in Annalibus ecclesiasticis Britanniæ ad annum Christi* 402 *num.* 3 *hanc sententiam ita rejicit :* Anastasio successit Innocentius, patriâ Albanus, non Scotus, ut vult Dempsterus. *Certè non videntur Scoti aliud assertionis suæ fundamentum habere præter quamdam similitudinem nominis, quo olim patriam suam appellatam fuisse non negamus. At si hæc homonymia sufficiat, Albanenses seu Albani in Hispania, in Macedonia, aliisque regionibus eodem jure* S. Innocentium *sibi vindicabunt.* aut natione Scotus, E

14 *Magis intricata quæstio est, quo anno* S. Innocentius *pontificiam cathedram ascenderit. Baronius, Norisius, Tillemontius, aliique plures eruditi initium pontificatus ejus anno* 402 *consignant. Nihilominus huic epochæ contradicit Antonius Pagius, eamque uno anno antevertendam putat, dum in Critica historico-chronologica in Annales Baronii ad annum Christi* 417 *num.* 4 *de Innocentiani Pontificatus exordio sic disserit :* Illum anno CCCCI, & quidem die XXI Decembris, supremum Ecclesiæ regimen suscepisse, contra communem sententiam asseruimus. Reliquum est, ut argumentis ex ejus sedis duratione, die emortuali, ac successoris ordinatione petitis, hoc extra omnem dubitationem ponamus. Anastasius tam in codicibus vulgatis, quam in pluribus Mss. docet, eum sedisse ANNOS QUINDECIM, MENSES DUOS, DIES VIGINTI; quod confirmant Marianus Scotus, Regino, Ordericus lib. 2, Honorius Augustodunensis, Ado & Beda, non quidem genuinus, sed vulgatus, uterque in Martyrologiis, catalogus Palatino-Vaticanus, alius à Papebrochio, aliusque à Mabillonio editi, ac varii catalogi huic operi subjuncti, in quibus omnibus Innocentio attribuuntur anni XV, menses II, dies XX, nisi quod aliqui ex iisdem auctoribus ac catalogis habent *& quo anno* F

AUCTORI GC. bent dies XXI. Ad hæc Prosper juxta editionem Scaligerianam scribit, Innocentium sedisse annos XV, menses II, dies XXI. In chronico quidem Prosperi bibliothecæ Colbertinæ, qui quingentorum circiter est annorum, num. 1286 dicitur Innocentius ecclesiam Romanam gubernasse annos XV, menses II, dies XXII; sed errore librarii unus & alter dies ibi plus numeratur. Quare cum Innocentius die duodecima mensis Martii currentis anni (*videlicet* 417) ad Deum migrarit, ordinatus fuerat anno CCCCI, die XXI Decembris: sic enim sedit annos XV, menses II, dies XX, & sepultus est die XIII Martii. Chronicon Prosperi & aliquos catalogos, in quibus duratio sedis Innocentii augetur vel minuitur, librarii corrupêre. *Non usque adeo certum est, quod hic Pagius de corrupto Prosperi chronico asserit: nam in tribus istius chronici codicibus dicitur* S. Innocentius *numero rotundo tantum annis* XIV *sedisse, ut mox observabimus.*

ac die B 15 *Pagius ad eumdem annum numero sequente ex Martyrologiis probare nititur*, S. Innocentium *die* XII *Martii obiisse, quod supra initio* § 1 *examinavimus, & de quo iterum circa finem hujus sylloges sermo recurret. Deinde num.* 6 *pro stabilienda sua opinione ita ratiocinatur:* Baronius, qui diem sepulturæ vel translationis ab Anastasio descriptum pro die emortuali de more intelligit, Innocentii mortem usque ad diem XXVIII mensis Julii, & Zosimi ejus successoris initium usque ad diem XIX mensis Augusti differt; sed ex rescripto ejusdem Zosimi, de quo paulo post agemus, hunc die vigesima quinta Martii præsentis anni jam Ecclesiam Romanam rexisse certò constabit. Papebrochius in conatu Chronico-historico ad catalogum Pontificum Romanorum, Innocentium die XXI Decembris anni superioris in Martyrologio Hieronymiano notato, demortuum existimavit. Verùm præterquam quod constat, illum ad hujus anni initium vitam protraxisse, cum mense Januario Pelagianos damnaverit, eo pacto sedisset tantùm annos XIV, menses XI, dies XXI, quod auctores & catalogi citati, ut existimamus, non patiuntur, licet id vir doctissimus sine auctoritate alicujus codicis Anastasiani, aut alicujus catalogi Pontificum Romanorum persuasum habeat. *Hactenus Pagius.*

C

juxta varias 16 *Non inficior, sententiam Pagii ob allata argumenta plane probabilem esse; at nego, annum* 401, *quo initium Pontificatus Innocentiani statuit, positum esse* extra omnem dubitationem, *ut se ostensurum supra spondebat: fateri enim debet, se contradicere Prospero & Marcellino, aliisque antiquissimis chronicis, qua constanter asserunt,* S. Innocentium *electum fuisse Pontificem* Arcadio V & Honorio V consulibus, *quorum consulatus juxta exactissimos chronologos anno Christi* 402 *respondet. Negare etiam non potest, codices Mss. sæpe inter se differre circa Pontificatus istius durationem. Prosper Aquitanus apud Labbeum nostrum tomo* I *Bibliotheca manuscriptorum librorum pag.* 48 *ita expresse habet:* Arcadio V & Honorio V. . Romanæ Ecclesiæ XXXVIII præest episcopus Innocentius annis XIV. *Codex Colbertinus & Augustanus* S. Innocentio *totidem regiminis annos diserte adscribunt, uti testatur ille, qui novissimam Prosperi editionem Parisiis anno* 1711 *curavit. Imo ipse Pagius fatetur, errore librariorum in quibusdam codicibus unum alterumve diem adjectum fuisse. At eodem errore unus alterve annus aut mensis adjici potuit. Forte antiquissimus scriptor numero rotundo computavit annos quatuordecim, quos deinde posteriores librarii in quindecim mutarunt, & quibus ex conjectura aliquot menses & dies addiderunt. Hanc conjecturam nostram confirmat scriptor anonymus Zwetlensis, qui seculo* XII *vixisse creditur, & quem Bernardus Pezius tomo* I *Thesauri anecdotorum part.* 3 *à col.* 325 *edidit, ubi in Historia Romanorum Pontificum col.* 345 *sic scribit:* Innocentius, natione Albanus, ex patre Innocentio, annos XV, menses ferme IV; in Chronicis Prosperi annos XIV. *Hoc modo tempus Innocentiani Pontificatus cum tribus Prosperi exemplaribus conciliari posset, si rotundo quatuordecim annorum numero aliquot menses addantur.*

D

scriptorum opiniones 17 *Verumtamen concedamus, in plerisque chronicis & catalogis melius annos quindecim signari. An id etiam admittendum erit de mensibus & diebus, inter quos in vetustis codicibus tanta est varietas? Nonne ex antiquo quodam Ms. prodiisse censendum est, quod singulis annis ad hunc diem in Breviario Romano ita de isto Sancto recitamus:* Sedit annos quindecim, mensem unum, dies decem. *Cur, obsecro, rejiciendus est catalogus Romanorum Pontificum, quem Henschenius noster tomo* I *Aprilis præfixit, & cujus secunda pars verosimillime ante medium seculi* VI *exarata est, ut ibidem pag.* XXXVI *Henschenius ostendit? In eo tamen de* Innocentio *ita legitur:* Sedit annos quindecim, mensem unum, dies XXI. *Totidem omnino annos, mensem, ac dies exprimit alius catalogus, quem Mabillonius tomo* 4 *veterum analectorum pag.* 429 *ex Ms. Corbeiensi edidit. Non hîc codicum multitudo, sed antiquitas pretium facit: nam ex uno exemplari corrupto potuerunt multa vitiosa ecgrapha prodire. Sunt & alia, quæ opinioni Pagianæ opponi possunt, de quibus vide Tillemontium in Monumentis ecclesiasticis nota* 69 *in S. Hieronymum apud nos tomo* 12 *à pag.* 650.

E

Romanam cathedram ascenderit, 18 *Interim profiteor, me non jurare in verba Papebrochii, quem errasse existimo, dum mortem* S. Innocentii *anno* 416 *alligavit. At nihil hactenus video, quod me cogat deserere sententiam Henschenii, quam ante tomum* I *Aprilis pag.* XXXII *concludit his verbis:* Colligimus secundò, aut non integros quindecim annos sedisse Innocentium, cum decessor Anastasius sit sepultus XXVII Aprilis (*hæc est dies translationis juxta Pagium*) eoque die colatur; aut dicendum, hunc etiam aliquamdiu antè vitâ functum, & Innocentium XXII Januarii creatum, & sic sedisse annos quindecim, mensem unum, dies viginti unum hîc indicatos. *Quinimo posteriori hujus disjunctivæ propositionis parti favet ipse Pagius, dum cum Papebrochio contra Baronium contendit, Anastasium,* Innocentii *decessorem, anno* 401, *die* XIV *Decembris obiisse, eo quod isto die Martyrologio Hieronymiano apud Florentinium aliquis S. Anastasius referatur. In hoc systemate prorsus verosimile est,* S. Innocentium *mense Januario anni* 402 *electum fuisse Pontificem, & Ecclesiam usque ad mensem Martium anni* 417 *gubernasse. Neque mors ejus necessariò ad diem* XII *Martii differenda est, ut propositum ab Henschenio catalogum tueamur, ut consideranti & computum inire volenti patebit. His tricis chronologicis utcumque expeditis, ad alia pergamus.*

F

ad quam unanimi consensu evectus est. 19 *Quantâ cleri ac populi concordiâ Sanctus noster ad summum Pontificatum assumptus fuerit, ipsemet significat in litteris, quas non diu post electionem suam scripsit ad Anysium, episcopum Thessalonicensem, & quæ post Lucam Holstenium in colle-*

A *collectione Romana part.* 1 *pag.* 45 *referuntur à Petro Conſtant Benedictino inter epiſtolas Romanorum Pontificum, Pariſiis anno* 1721 *editas, tomo* 1 *col.* 739 *hoc tenore :* Cum Deus noſter Chriſtus ſanctæ memoriæ virum Anaſtaſium epiſcopum, licet celeriter, ad ſe vocare dignatus ſit; computans ejus merita tanta eſſe ac talia, ut jam excederent converſationis humanæ conſortium, ſeculumque illud præ vitæ puritate & abundantia doctrinæ, qua populum Dei toto eccleſiaſticæ auctoritatis rigore regebat : ne ejus Eccleſia aliquantulum ſine rectoris gubernaculo remaneret, ſtatim pro ſua miſericordia, conſentientibus ſanctis ſacerdotibus, omnique clero ac populo cum pace, quam Deus Eccleſiæ ſuæ rediens ad cælum donare dignatus eſt, ordinatum me in ejus locum, frater cariſſime, par fuit recognoſcere *, primitiaſque meas non niſi viro optimo atque in Deo ſemper fideliter laboranti celeriter nuntiare: cui etiam anteriores tanti ac tales viri prædeceſſores mei epiſcopi, id eſt ſanctæ memoriæ Damaſus, Siricius, atque ſupra memoratus vir ita detulerunt, ut omnia, quæ in illis partibus gererentur, ſanctitati tuæ, quæ plena juſtitiæ eſt, traderent cognoſcenda. *Deinde confirmat eamdem Anyſio poteſtatem in Illyrici eccleſias, quam deceſſores ei antea conceſſerant.*

* *forte* te cognoſcere

B

§ III. Geſta & ſcripta primis pontificatus ſui annis.

Sanctus poſt quaſdam difficultates exortas,

C *Tot tamque diverſæ leges ab imperatoribus latæ fuerant circa curiales in clerum adſeitos, ut judicibus numquam deeſſet occaſio, qua eos importune repeterent, indeque præſulibus eccleſiarum moleſtiam crearent. Quare Innocentius multum laboravit coram ipſo imperatore Honorio, qui circa finem anni* 403 *Romam venerat, ut hujuſmodi difficultates tollerentur, ac poſtea ſtatuit, ut epiſcopi inter clericos non aſſumerent, qui talibus officiis fungebantur. Id colligo ex epiſtola, quam ſanctus Pontifex anno ſequenti ad Victricium Rothomagenſem epiſcopum dedit, in qua poſt alia apud Labbeum noſtrum tomo* 2 *Conciliorum col.* 1252 *ita loquitur :* Præterea frequenter quidam è fratribus noſtris curiales, vel quibuſlibet publicis functionibus occupatos, clericos facere contendunt: quibus poſtea major triſtitia, cum de revocandis eis aliquid ab imperatore præcipitur, quam gratia de adſcito naſcitur. Conſtat enim eos in ipſis muniis etiam voluptates exhibere, quas à diabolo inventas eſſe non dubium eſt, & ludorum vel munerum apparatibus aut præeſſe aut intereſſe. Sit certe in exemplum ſolicitudo & triſtitia fratrum, quam ſæpe pertulimus, imperatore præſente, cum pro his ſæpius rogaremus, quam ipſe nobiſcum poſitus cognoviſti, quibus non ſolum inferiores clerici ex curialibus, verum etiam jam in ſacerdotio conſtituti, ingens moleſtia, ut redderentur, imminebat. *Hi fuerunt primi* S. Innocentii *pro Eccleſia labores, quos ſaltem novimus, & quos ſpectavit Victricius, qui Romæ aliquo tempore ſubſtitit, ut Paulinus Nolanus epiſt.* 37 *teſtatur.*

21 *Dixi hanc epiſtolam ad Victricium Rothomagenſem* anno ſequenti *id eſt* 404 *ſcriptam fuiſſe, etſi Tillemontius tomo* 10 *Monument. eccleſ. pag.* 828 *contra hunc annum moverit aliquot ſcrupulos, quos Petrus Conſtant tomo* 1 *Epiſt. Rom. Pont.*

non anno 405, ut putat Tillemontius,

in monito prævio ad hanc epiſtolam num. 2 *ſatis evulſiſſe videtur hac reſponſione* : In his omnibus, *inquit*, collectionibus (ſi Dionyſianam excipias, in qua omittitur nota conſularis) idem omnino eſt epiſtolæ finis, ac ſummo conſenſu conſignatur : HONORIÓ AUG. VI & ARISTENETO CONSS. Hinc nullus relinquitur locus eruditi viri conjecturæ, qua huic Innocentii epiſtolæ notam illam conſularem ab alio adjectam eſſe, aut certe POST CONSULATUM HONORII &c. legendum eſſe ſuſpicatur. Ut enim ei largiamur voces POST CONSULATUM, quæ primis litteris PC. ab antiquariis exprimi ſolent, excidere facile potuiſſe; eo ſane caſu in aliquo ſaltem vetere codice HONORII ET ARISTENETI, non HONORIO ET ARISTENETO fuiſſet retentum, nec in ullo vocabulum CONSS. addi debuiſſet. AUCTORE G. C.

22 Neque magis conjecturæ illius concedere cogimur, ſi, quid cauſæ ſit, cur epiſtolam hanc anno CCCCV potius quam CCCCIV ſcriptam putet, expendamus. Nempe unis movetur num. 5 verbis, quibus commemorat Innocentius, quæ curialium causâ, imperatore præſente, & Victricio ſecum poſito, pertulerit. Unde & ſequi exiſtimat, ut non modo poſtquam in Urbem veniſſet imperator, ſed & poſtquam Victricius Româ Rotomagum rediiſſet, hæc epiſtola ſcripta ſit. Atqui, inquit, Honorius imperator anno dumtaxat CCCCIII, menſe Decembri Romam venit, nec eò antea, ut ex Claudiani poëmate colligitur, venerat : Victricius autem tam exiguo intervallo, quod ab imperatoris in Urbem adventu ad XV Februarii diem anni CCCCIV excurrit, Româ Rotomagum redire, atque inde litteras ad Innocentium mittere, ita ut ei antè redderentur, non valuit. Ex quo litteras illas non Honorio auguſto conſule, ſed poſt conſulatum Honorii auguſti, hoc eſt anno CCCCV, non CCCCIV, datas eſſe concludit. *ſed* 404 *videtur ſcripſiſſe*

E

23 Sed ſi ob factum, cujus nulla habetur notitia certa, tot & tam diverſis tamque antiquis titulis fidem negare liceat, quid in hiſtoria erit certi? Eſto igitur, Honorius exeunte anno CCCCIII Romam venerit, atque in Urbe tunc temporis exſtiterit Victricius. Ut eumdem epiſcopum prius, quam has Innocentii litteras acciperet, Rotomagum rediiſſe ſimul aſſentiamur, quid cogit? Nullum Innocentius Victricii nomine ad ſe miſſum, nullas illius litteras ſibi redditas memorat. Verùm, inquit, vir eruditus, verbum MISI, quo in exordio utitur Innocentius, abſentem innuit. At ſi abſentem, non certe Rotomagum reverſum, non Româ egreſſum ſonat. Quid enim prohibet, quo minus Victricius Româ abceſſurus, dum vale Innocentio diceret, regularum eccleſiaſticarum librum ab eo poſtularit, atque is ad manum tum non habens librum, illum quamprimùm concinnari & Victricio ante illius ex Urbe diſceſſum tradi curarit. Neque verò opus eſt, ut procul à nobis ſint, ad quos aliquid mittere dicimur. Quotidie ſibi mutuo mittunt amici, etiam ejuſdem urbis mœnibus contenti, munuſcula, libros, litteras, & cetera : cujus rei exemplo ſint Damaſus & Hieronymus ſupra pag. 579 & ſeqq. *His addo, quod forte* Innocentius *paulo poſt diſceſſum Victricii, dum ille inter redeundum incerto loco conſiſteret, has litteras Rothomagum miſerit, & ibi uſque ad ejus adventum ſervari juſſerit.* *ad Victricium epiſcopum Rothomagenſem;*

F

24 *Quædam in hac epiſtola carpunt hæretici, quos Binius in notis apud Labbeum noſtrum tomo* 2 *Conciliorum col.* 1253 *ita refellit :* Novatores hujus temporis hanc epiſtolam Innocentii *quam epiſtolam hæterodoxi perperam carpunt,*

AUCTORE G. C. suggillant, ideo quod lapsam virginem sacram non prius ad pœnitentiam recipiendam esse decernat, quam vir ille, cui se titulo nuptiarum conjunxerat, defunctus sit: inique enim constitutum esse judicabant, pœnitentiam lapsæ in obitum adulteri differre. Sed nihil æquius atque sanctius valuit decreto Romani Pontificis definiri, quam ut rejiciatur prætensa lapsæ virginis pœnitentia, quæ titulo nuptiarum cum adultero, tamquam cum legitimo viro, ad mortem usque cohabitare delegit, quæque non prius, quam post mortem adulteri, ab eo separari voluit. Cum itaque justissimum sit, ne in Ecclesia absolvantur ii, qui in peccato perseverare volunt, hanc de repudianda ejus pœnitentia constitutionem Pontificis hæretici nostri temporis immerito reprehendunt. *Videri etiam de hac re potest Baronius in Annalibus ecclesiasticis ad annum Christi* 404 *num.* 131, *ubi post probatam hujus decreti æquitatem ita concludit:* Sunt pleraque alia, quæ in ejusdem Innocentii
B Papæ epistolis esse nævos iidem novatores obtrectant: quæ cum Apostolicis traditionibus, sanctorum Patrum doctrina, usu Ecclesiæ sibi vendicent auctoritatem, gemmas potius esse, quam nævos, nisi limis oculis aspexissent, satis intelligere ac perspicue cognoscere potuissent.

aut S. Innocentio abjudicant,

25 *Alii ejusdem furfuris scriptores totam illam epistolam* Innocentio *abjudicant. Inter hos audi Robertum Cocum, heterodoxum Anglum, qui in censura quorumdam scriptorum, Londini anno* 1623 *edita, ita miserè pag.* 111 *ratiocinatur:* Innocentii I epistola ad Victritium citatur à Bellarmino, ut probet cœlibatum jure apostolico rectissime annexum sacris Ordinibus, & matrimonium, post votum solenne, nullum esse. Hæc epistola fere ad verbum eadem est cum epistola Syricii ad episcopos Africæ, ac idcirco non videtur Innocentii. *Stramineum enimvero argumentum, quod Franciscus Pagius in Breviario Pontificum Romanorum tomo* I *pag.* 126 *difflat his verbis:* Non me latet, heterodoxos dictam Innocentii ad Victricium Rotomagensem epistolam suggillare vel etiam penitus rejicere, quod in ea quædam sint decreta, quæ de verbo ad verbum continentur in
C epistola Siricii. Sed cum decreta XII & XIII ejusdem Innocentii epistolæ, de quibus loquuntur heterodoxi, citentur ex epistola Innocentii in concilio Turonensi II* *alii* 11 *, anno DLXVI vel DLXVII celebrato, & ibi approbentur, & Innocentius melius facere non potuerit, quam majorum instituta tradere, nemo jure dubitaverit de illa decretali epistola Innocentii, quam Dionysius Exiguus inseruit integram in codice Ecclesiæ Romanæ, sicuti nemo dubitaverit de epistola Siricii, à concilio Zellensi & à Ferdinando laudata.

ut ex antiquorum monumentorum consensu ostenditur.

26 *Laudatus Petrus Constant in proxime citato monito prævio num.* 1 *hoc responsum ita pluribus confirmat:* Ex epistola IV Siricii multa in hac describuntur. Verùm, ut observavit Tillemontius, id minimè mirum videri debet, cum Innocentius à Victricio rogatus, ut regulas in Ecclesia Romana servari solitas sibi traderet, id felicius præstare, quam decessorum decreto exscribendo, nequiverit. Hinc itaque nulla habetur idonea ratio, cur aut prædicta epistola Siricio, aut hæc Innocentio abrogetur. Neque leviora sunt momenta, quæ hanc Innocentio, quam fuerunt, quæ illam Siricio adjudicant. A concilio Turonensi II cap. 20 à Cresconio in Breviario can. PASSIM; à Zacharia Papa apud Sirmondum tomo I concil. Gall. epist. 9 cap. 14 & 20 sub illius nomine laudatur. Præterea è veteribus collectionibus, quas D bene multas recognovimus, in nulla desideratur, in nulla non exhibetur Innocentio inscripta. Hanc ipsi adscribunt exemplar Corbeiense, Vigilii Papæ temporibus descriptum, Colbertinum majusculis litteris Langobardicis exaratum, vetus canonum codex à Quesnello vulgatus, Dionysianæ collectionis Hadrianæque exemplaria, nec non collectio Hispana, Isidoriana, & aliæ plures. *Eò accedit, quod* S. Innocentius *in istius epistolæ exordio apud Labbeum toto citato col.* 1250 *præmonuerit, sese hæc præscribere,* non quo nova præcepta aliqua imperentur, sed ea quæ per desidiam aliquorum neglecta sunt, ab omnibus observari *cupiat,* quæ tamen Apostolica & Patrum traditione sunt constituta. *Ecce quam frivolis cavillationibus hæretici Romanam Ecclesiam oppugnent!*

In causa S. Chrysostomi, quæ hoc anno ad Innocentium delata est,

27 *Hoc eodem anno* 404 *ad* S. Innocentium *delata sunt litteræ sancti Joannis Chrysostomi, in quibus de violenta injuria, sibi à Theophilo Alexandrino aliisque adversariis illata, justissimè conquerebatur. Theophilus etiam lectorem Alexandrinæ ecclesiæ Romam misérat, ut Romano Pontifici traderet epistolam, in qua depositio Chrysostomi, à se facta, nuntiabatur. Non est hîc nostrum singula commemorare, quæ in hac causa ultro citroque scripta & acta sunt, de quibus videri potest Palladius in Dialogo de Vita S. Joannis Chrysostomi, cujus Acta ad diem* XIV *Septembris illustranda erunt. Nobis jam sufficit scire, quod* S. Innocentius *in ea lite, quæ per plures annos discussa est, sese prudenter ac pie gesserit, sicut Palladius in Dialogo citato cap.* 2 *testatur his verbis:* Quibus Actis perlectis, Papa Innocentius, cum comperisset, nullas graves esse accusationes, neque Joannem adfuisse, neque coram reprehensum esse, Theophili furorem exsibilare perstitit, quod contra absentem tam præcipitem & abruptam sententiam effudisset. Dimissis igitur illis cum increpatoriis litteris, precabatur Deum supplicans cum jejunio, ut sedaretur quidem ecclesiæ discordia, fraternus vero amor compingeretur. *Si quis interim has aliasque litteras ad hanc controversiam spectantes legere cupit, adeat Palladium, Baronium, Labbeum, ceterosque, qui concilia aut Pontificum epistolas collegerunt.* E

aliquæ epistolæ,

28 *Sed inter numerum genuinarum epistolarum non admittimus tres illas, quas eminentissimus Baronius tomo* 5 *Annalium ecclesiasticorum ad annum Christi* 407 *exhibet, & de quarum prima ibidem num.* 20 *ita præfatur:* Quod verò pertinet ad Innocentium Romanum Pontificem: audita ipse morte Chrysostomi, magno est affectus dolore, & qui hactenus ab infligendo in imperatorem Arcadium & Eudoxiam augustam, quam provocarant, summam ecclesiasticam animadversionem illam, cum quis à communicatione Sacramentorum & cœtu fidelium separatur, rogatus ab ipso Joanne Chrysostomo se continuisset, eam in eosdem provocatus, & violentia quadam adactus, inflixit: extorsisse enim visi sunt illi è manibus Innocentii juste judicantis vindictam, quam hactenus apud se longâ patientiâ continuerat. *Deinde num.* 22 *indicat, apud quos scriptores ea epistola reperiatur, inter quos Gennadium numerat; at oportet, hunc Gennadium à Gennadio Massilienſi diversum esse: nam Massilienſis in Catalogo scriptorum illustrium de Innocentio agens nullum de ejusmodi epistola verbum facit.* F

29 *Antonius Pagius tomo* 2 *Critica historico-chrono-*

A videntur suppositia.

chronologicæ in Annales Baronii ad eumdem Christi annum num. 5 has litteras de suppositione sic suspectas reddit : Epistola Innocentii Papæ trigesima (*isto numero in Labbeana conciliorum editione Græco-Latinè legitur*) ad Arcadium imperatorem, qua excommunicantur persecutores sancti Chrysostomi, supposititia [est,] cum in ea sermo sit de Eudoxia vivente, quæ tamen jam ab anno CCCCIV supremum diem obierat. Quare ejusdem epistolæ nec Palladius, nec Socrates, nec Theodoretus, nec Sozomenus, nec Zonaras, nec aliqui ex Latinis mentionem fecêre, primusque Georgius Alexandrinus, qui septimo Ecclesiæ sæculo vixit, ex quo Nicephorus & Glycas eam hausere, illius meminit. Idem judicium ferunt viri eruditi de binis ejusdem Arcadii ad Innocentium Papam epistolis, quas è Glyca & Ms. bibliothecæ Vaticanæ deprompsit Baronius, qui & epistolam ad Arcadium exhibet. *Petrus Constant easdem epistolas in Appendicem tomi 1 epist. Rom. Pontificum à col. 105 inter adulterina scripta rejecit, & pluribus rationibus probat, illas spurias esse, ut ibidem in monito iis præmisso videri potest.*

B

§ IV. Scripta & gesta usque ad direptionem urbis Romanæ per Alaricum Gothorum regem.

Sanctus scripsit epistolam ad Exuperium Tholosanum,

ETiamsi discordia in Oriente exorta S. Innocentium *curis & occupationibus obrueret, tamen indefesso studio ac labore paternam suam solicitudinem ad ecclesiastica Occidentis negotia etiam extendebat, & in aliis ecclesiis operam suam desiderari non patiebatur. Hinc pro vigilantissimi pastoris munere, ut tradit Franciscus Pagius in Breviario Romanorum Pontificum tomo 1 pagg. 126 & 127,* secunda Innocentii decretalis epistola anno quadringentesimo quinto data est ad Exuperium Tolosanum episcopum, & septem decreta seu canones continet. Primo clericos incontinentes, nempe sacerdotes & diaconos, omni honore ecclesiastico privandos decernit, & sanctissimam cælibatûs legem à Siricio decessore ipsis positam confirmat.

C Septimo librorum canonicorum indicem describit, eosque ab Ecclesia receptos velut sacros & divinos testatur & pronuntiat : quem indicem cum legent Calviniani & Lutherani, se ab Ecclesiæ veteris sensu & fide, quoad numerum librorum canonicorum, agnoscant alienos : non enim Innocentius sententiam solùm suam exponit, sed Ecclesiæ doctrinam & traditionem ab Apostolis ad sua tempora derivatam, & in Romana Ecclesia conservatam. *Hanc epistolam anno 405 ad Exuperium scriptam esse, liquet ex clausula, quæ sic habet :* Data x Kalendas Martias, Stilicone secundò & Anthemio viris clarissimis consulibus.

quæ nullo fundamento suppositionis arguitur,

31 *Non placet hæc epistola Roberto Coco, & aliis quibusdam hæreticis, qui pro suo libitu ob levissimas nullius momenti suspiciones eam suppositionis arguunt. Sed cæci illi commiserationem potius, quam refutationem merentur : nam juxta testimonium Petri Constant in notis ad istam epistolam tomo 1 operis jam sæpe citati col. 789* in omnibus extat omnium generum antiquis collectionibus, puta Isidori, Hispana, Hadriani I, Dionysii Exigui, codicis à Quesnello vulgati. Eamdem exhibent codex Corbeiensis sæculo VI exaratus, Colbertinus majusculis litteris Lon-

gobardicis descriptus &c. Ad hæc anno DVI ab Agathensi concilio can. 9 laudata legitur. Quocirca ridet merito vir eruditus, nec refutatione dignum censet heterodoxum quemdam, qui epistolam istam Innocentio hac una ratione abjudicari velit, quod Siricius in ea citetur. Quasi verò Pontifice indignum sit, quod ipse definit, decessorum suorum decretis firmare. Sed & Innocentio ea proposita erat quæstio, quæ Siricii constitutionem ab ipso memorari necessariò postulabat, ut sententiam suam adversus eos, qui aut scientes aut ignorantes peccassent, æquo discrimine moderaretur. *David Blondellus, Calvinista Gallus, haud dubie noverat hæc solida Catholicorum argumenta, atque idcirco in suo Pseudo-Isidoro pag. 562, ubi alias* Innocentii *litteras examinat, non est ausus hanc epistolam in dubium revocare.* AUCTORE G. C.

32 *Ex supra laudato Palladii Dialogo capp. 3 & 4 patet, quantum hoc tempore* S. Innocentius *ad sedandas ecclesiæ Constantinopolitanæ turbas laboraverit. Idem facile colligi potest ex litteris S. Chrysostomi, qui postea ad eumdem Pontificem in Labbeana Conciliorum editione tomo 2 col. 1305 ita scribit :* Corpus quidem nostrum uno eodemque loco tenetur & stabilitum est; animus autem caritatis alâ in universo orbe circumvolitat. Proinde licet tanta itineris intercapedine separati simus, à pietate tamen vestra non absumus, sed quotidie vobis præsentes sumus : animi enim oculis videmus vestram illam fortitudinem, & sinceram affectionem, constantiamque non mutabilem, & quod vos consolari nos plurimùm & perpetuò cupiatis. Quanto enim fluctus extolluntur sublimius, & plures latent scopuli, v hementioresque venti sunt & tempestates, tanto & vigilantia vestra augetur; neque vos tanta viæ prolixitas, neque tantum temporis intervallum, neque causarum difficultas segniores reddidit : sed perseveranter imitamini optimos gubernatores, qui tunc maximè vigiles sunt, quando elevari fluctus & mare intumescere, & multas aquas in navim inundare, gravissimamque interdiu noctem ingruere vident. Eapropter & gratias vobis habemus multas, & desideramus quidem ad vos dare crebras litteras, id quod nobis maximo foret solatio. & præter varios labores

E

33 *Deinde post allatas rationes, ob quas ex solitudine, in qua exulabat, sæpius scribere non posset, pastoralem* S. Innocentii *curam laudare ac implorare sic pergit :* Perpetuas enim vobis gratias agimus, quod paternam erga nos benevolentiam declarastis : nam quantum in vestra pietate situm fuit, jam res omnes sedatæ & emendatæ, & sublata omnia scandala fuissent, gauderentque ecclesiæ tranquilla & sincera pace, & essent planè secunda omnia, neque contemptæ leges, neque violatæ patrum constitutiones forent. At illi in suis impiis operibus pergunt, & quasi nihil attentarint, ita priora malefacta recentibus vincere certant.... Ecclesiæ usque ad genua humiliatæ sunt, populi dispersi, clerus divexatus, episcopi exules, constitutiones patrum violatæ. Et idcirco iterum atque iterum & sæpius vestram oro diligentiam, ut quanto major est tempestas, tanto majus adhibeatur studium. Exspecto quidem futurum, ut aliquanto amplius corrigantur. Quod si minus fiet, vos vestram coronam paratam apud misericordem Deum habebitis; & hi, qui injuriâ afficiuntur, consolationem ex incremento caritatis vestræ non minorem accipient : nam & nos tertium nunc annum in exilio versamur, in causa S. Chrysostomi

F

AUCTORE G.C

expoſiti peſti, fami, bello, continuis obſidionibus, ſolitudini indicibili, quotidianæ morti, & Iſauricis gladiis, & non mediocriter nos conſolantur ſolida veſtra fides & caritas, quæ ſe in me tam tenui & ſimplice oblectant. *Ex his judica de apoſtolicis* S. Innocentii *laboribus, ac ſimul adverte, quantis laudibus S. Chryſoſtomus illum exornet.*

pro Romana urbe,

34 *Præter eccleſiaſtica negotia ſummopere animum* S. Innocentii *occupabat commune exitium, quod gentes barbaræ imperio ac Romanæ urbi minitabantur, ut Sozomenus lib. 9 Hiſt. eccleſ. cap. 6 narrat his verbis :* Cum Alaricus Gothorum dux, miſſis ad Honorium legatis de pace, repulſam tuliſſet, Romam obſidere aggreſſus eſt, ingenti agmine barbarorum ad ripas Tybris appoſito, ne alimenta civibus importarentur ex Portu : ſic enim vocant navale urbis Romæ. Porro cum obſidio diutius protraheretur, & fames ſimul ac peſtis urbem premeret, pluresque è ſervis ac præcipue ii, qui natione barbari erant, ad Alaricum transfugerent, hi, qui in ſenatu pagani

B

erant, neceſſe eſſe dicebant, ut in Capitolio & in aliis templis ſacrificaretur. Etenim Etruſci quidam à præfecto urbis ad hoc acciti, fulminibus ac tonitruis barbarum hoſtem ſeſe abacturos ſpondebant : idque à ſe factum jactabant Narniæ, quæ urbs eſt Tuſciæ ; quam prætergrediens Alaricus tunc, cum Romam contenderet, haudquaquam ceperat. Verum iſtos nihil Urbi profuturos fuiſſe, ipſe exitus declaravit.

cui Alaricus exitium minabatur,

35 Certè qui mente valebant, hæc Romanis ex Dei indignatione eveniſſe perſpiciebant ob vindictam eorum, quæ luxu atque intemperantia erga cives ſimul ac peregrinos injuſtè egerant. Itaque ajunt, probum quemdam monachum ex his, qui in Italia erant, Alarico Romam properanti ſuaſiſſe, ut Urbi parceret, nec tantorum malorum auctor exiſteret : cui Alaricus reſpondiſſe dicitur, ſe non ſua ſponte hæc aggredi ; ſed quemdam ſibi aſſidue moleſtum eſſe, qui ipſum urgeat, Romamque expugnare jubeat : quod & ille tandem fecit. Porro cum Urbem obſideret, plurimis muneribus acceptis, aliquanto temporis ſpatio obſidionem ſolvit, cum Romani pacti eſſent, ſe imperatori perſuaſuros, ut illum in amicitiam reciperet. *Altum hîc eſt ſilentium de clam permiſſa ab* Innocentio *idololatria, ut ſupra num. 7 obſervavimus, & quam Zoſimi calumniam mox infra alio argumento refellemus. Ceterùm Pagius in Critica Hiſtorico-chronologica tomo 2 à pag.* 87 *recte evincit, hanc urbis Romanæ obſidionem ad finem anni* 408 *referendam eſſe, ac tunc* S. Innocentium *Romæ verſatum fuiſſe.*

C

legationem ſuſcepit,

36 *Non eſt hîc confundenda duplex legatio, quæ poſt primam Urbis obſidionem ad Honorium inſtituta eſt. Zoſimus lib. 5 Hiſtoriarum pag.* 818 *de prima ſic meminit :* Ceterùm pace cum Alarichò nondum confirmata, quod imperator nec obſides dediſſet, nec poſtulatis omnibus ſatisfeciſſet, ab ſenatu legati Ravennam mittuntur Cecilianus, Attalus, & Maximianus, qui deploratis rebus adverſis, quæ Urbi accidiſſent, & eorum multitudine, qui periiſſent, tragicum in morem amplificata, nihil his rebus perfecerunt. *Deinde pagina ſequente alteram indicat his verbis :* Cum enim pacem princeps differret, & pactis conventis haud ſatisfaceret ; non amplius Romanis extra Urbem prodire liberum erat. Senatus quidem pacis causâ legatos ITERUM ad principem mittit, cum quibus & Romanus Epiſcopus proficiſcitur. *In hac re Zoſimo ſecurè credi poteſt, quia hîc diis ejus nec feritur nec metitur, & Sozomenus lib. 9 cap. 7 etiam utramque illam legationem diſtinguit.*

D

quam aliqui non rectè ex Græco idiomate interpretati ſunt.

37 *At miror, viros Græcè doctiſſimos ſenſum Sozomeni ita interpretatos eſſe, quaſi ſcriptor ille affirmaret, legatos ab* Innocentio *ad imperatorem miſſos fuiſſe, cum tamen textus Græcus patiatur, & hiſtoria exigat, ut ipſe* Innocentius *ea legatione functus fuerit. Sozomenus lib. 9 cap. 7 Græcè ſic ſcribit :* Μετὰ ταῦτα πρεσβεύσαμένου Ἰνοκεντίου τοῦ Ῥωμαίων ἐπισκόπου, μεταπεμψάμενος Ἀλάριχος χαράγμασι βασιλέως, ἦκεν εἰς Ἀρίμινον πόλιν. *Joannes Chriſtophorſonus hæc ita Latinè reddit :* Poſtea cum legationem ejus nomine miſiſſet Innocentius epiſcopus Romanus, revocatus imperatoris litteris Alarichus Ariminium venit. *Henricus Valeſius iiſdem penè verbis ſic reddit :* Poſtea verò cum Innocentius Romanæ urbis epiſcopus legatos miſiſſet, Alaricus imperatoris litteris evocatus, Ariminum venit. *Puto, utrumque eruditiſſimum interpretem in illa verſione hallucinatum eſſe. Haud dubie eos deceperit verbum æquivocum* πρεσβεύομαι, *quod* legatos mitto *&* legationem obeo *ſignificat, ut apud lexicographos paſſim exemplis probatur. Jacobus Gothofredus in Commentariis ad codicem Theodoſianum tomo 3 pag.* 135 *hanc hallucinationem obſervavit, ubi de eodem Sozomeni textu agens ſic notat :* Mox legationem ab Innocentio SUSCEPTAM memorat, ubi peſſimè interpres, legationem ab Innocentio MISSAM vertit. *Interpres Nicephori Calliſti veroſimiliter eumdem errorem viderat, quando in hiſtoria eccleſiaſtica lib.* 13 *cap.* 35 *occurrentia eadem fere verba Græca* Ἰνοκεντίου δὲ πρεσβεύσαμένου, πεισθεὶς Ἀλάριχος βασιλέως γράμμασιν, εἰς Ἀρίμινον ἦκε πόλιν ; *ſic melius Latinè exponit :* Atque Innocentio legationem obeunte, imperatoris litteris perſuaſus Alarichus, ad Ariminum urbem conceſſit. *Denique clara eſt expreſſio Græca Zoſimi, quam numero præcedenti ex vulgata verſione Latinè exhibuimus.*

E

Sanctus videtur procuraſſe legem contra haruſpices,

38 *Pagius tomo 2 Criticæ hiſtorico-chronologicæ à pag.* 92 *multis argumentis contendit, Romam non anno* 410, *ut Baronius aliique volunt, ſed* 409 *ab Alarico captam fuiſſe. Quidquid ſit, videtur* S. Innocentius *à tempore hujus legationis uſque ad ſecundam Romanæ urbis obſidionem Ravennæ manſiſſe. Forte ſanctus Pontifex ea occaſione apud imperatorem conqueſtus eſt de impiis ſacrificiis, quæ præfectus Romanus per haruſpices Etruſcos in prima urbis obſidione peragere voluerat, ut ſupra vidimus. Certe Honorius Ravennæ anno* 409 *contra ſuperſtitioſos mathematicos ſeu haruſpices tulit legem, quæ in editione Gothofrediana tomo 3 Codicis Theodoſiani pag.* 134 *ſic ſonat :* Mathematicos, niſi parati ſint, codicibus erroris proprii ſub oculis epiſcoporum incendio concrematis, Catholicæ religionis cultui fidem tradere, numquam ad errorem præteritum redituri, non ſolum urbe Roma, ſed etiam omnibus civitatibus pelli decernimus : quod ſi non fecerint, & contra clementiæ noſtræ ſalubre conſtitutum in civitatibus fuerint deprehenſi, vel ſecreta erroris ſui & profeſſionis inſinuaverint, deportationis pœnam excipiant. Dat. VIII Kal. Februarii Rav. Honor. VIII & Theod. III AA. coſſ.

F

ex quo facto calumnia Zoſimi iterum refutatur.

39 *Juvat de hac re differentem audire Jacobum Gothofredum, quantumlibet heterodoxum, qui ſupra memoratum Zoſimi mendacium explodit, & hanc legem ſuaſu Pontificis editam eſſe ex-*

A *existimat, dum in Commentario ad illam tomo proxime citato pag.* 135 *ita scribit :* Neque dubium mihi, posteriore legatione, adversus mathematicos, ab Honorio, Ravennæ constituto, hanc ad Cæcilianum jam P. F. P. constitutionem impetratam, qua mathematici non solum urbe Româ, verum etiam omnibus civitatibus pelli jubentur, eorumque errorem atrociter perstringit: ut ita testatum faceret Honorius, quantopere factum illud, ceu à religione Christiana, vel ut lex loquitur, à CATHOLICÆ RELIGIONIS cultu alienum maximè improbaret; quod contrà neglectum pagani quiritabantur, & Christianis exprobrabant : ut proinde ex hac lege jam colligere facile possimus, Innocentio hanc maculam à Zosimo falsò & per calumniam impositam. Quinimo non dubito, ipsummet Innocentium ipsum hujus legis auctorem Honorio tum Ravennæ fuisse, & ad propitiandum divinum Numen, & ad eluendam hujus facti invidiam, & ne quid tale
B porro eveniret, mathematicique secreta erroris sui & professionis deinceps insinuarent, ut hæc lex loquitur, & ad errorem præteritum redirent. Et certe refert Orosius lib. VII cap. XXXIX, Innocentium tempore mox irruptionis Gothicæ in urbem Romam, tamquam justum Loth subtractum à Sodomis, apud Ravennam positum fuisse. *Ipsa Orosii verba superius num.* 5 *dedimus.*

§ V. Reliqui labores ejus pro Ecclesia usque ad mortem.

Contra Tillemontium ostenditur,

C T*illemontius tomo* 10 *Monumentorum eccles. pag.* 829 *contendit, litteras* Innocentii *ad Rufum Thessalonicensem episcopum, quæ in collectione Romana Holstenii part.* 1 *pag.* 47 *leguntur, anno* 407 *scriptas esse. Jam sæpe laudatus Petrus Constant, qui eamdem epistolam tomo* 1 *epist. Romanorum Pontificum à tol.* 815 *inseruit, ibidem in notis conjecturas Tillemontii ita proponit:* Tempus quo scripta est, consulari nota indicatur. Sed hac in nota mendum esse ac pro HONORIO IX ET THEODOSIO V restituendum esse, HONORIO VII ET THEODOSIO II, clarissimus vir Tillemontius tomo 10 pag. 829 opinatur. Unde sequeretur, ut hæc epistola anno CCCCVII scripta esset. Hanc autem opinionem probare nititur ista inductione. Primo quidem statuit, ex epistolis, quas Innocentius ad Rufum scripsit, hanc primam esse, atque ab eo datam fuisse statim ut de Rufi ordinatione certior factus est : quod non negandum. Tum addit, Rufum illum, ad quem Innocentius modò scribit, non alium videri ab eo, ad quem de Naïssensibus clericis litteras jam dedisse se idem Papa epist. XVII ad Marcianum memorat. Quo pariter concesso, subdit : Atqui hanc epistolam ad Marcianum scripsit Innocentius Ravennæ constitutus, quò ab anno CCCCIV ineunte venit, & ubi mense Augusto anni CCCCX adhuc versabatur; nec ullum est in historia vestigium, unde eum præterea in eamdem civitatem rediisse conjectemus. Ex quo consequi putat, ut neque Rufi ordinatio, neque epistola ista serius anno CCCCVIII differendæ sint.

Hujus tempore scripta sit epistola ad Rufum Thessalonicensem,

41 *Tunc statim huic argumento negativo ita respondet* ; Sed cum nequaquam omnia scripta sint, quæ contigerunt, & qui Ravennam semel accessit, eò etiam secundò ac tertiò potuerit pergere; cumque hujus rei, ipso viro clarissimo fatente, anno CCCCXIII, quo frumentum Heracli-

anus Romam perferri prohibebat, causa & occasio non defuerit : minime tutum videtur certam epocham conjecturâ incertâ mutare. Sane inusitatus valde foret is librariorum lapsus; ut cum in duorum consulum, qui eamdem dignitatem gessissent pluries, annis exprimendis peccassent, eorum tamen error in eorum consulatibus designandis sic aptè sibi cohæreret, ut cum Honorii nono consulatu, quintum Theodosii, non quartum aut tertium; ac vicissim cum quinto Theodosii nonum Honorii, non septimum aut alium quemvis componerent. *Hæc responsio nobis adeo satisfacit, ut omnino retinendam putemus consularem notam, quæ epistolæ sic distinctè subscribitur :* Data XV Kalendas Julias Honorio IX & Theodosio V augustis consulibus, *id est* XVII *Junii, anno Christi* 412 *: potuit enim* Innocentius *anno* 413 *ob frumentum Romanis negatum aliquo tempore Ravennæ subsistere, & tunc, etsi epistola nullam temporis notam habeat, ad Marcianum sic scribere :* Superiori tempore, si tamen recte recordor, memini me tam ad dilectionem tuam, quam ad fratres & coëpiscopos nostros Rufum & ceteros hujusmodi litteras de clericis Naissensibus transmisisse .... Verùm nunc in Ravennati urbe mihi constituto, propter Romani populi necessitates creberrimas *&c. Facile etiam poterat S.* Innocentius *inter tot tamque varia negotia dubitare, an recte recordaretur eorum omnium, ad quos anno præterito litteras dedisset. De aliis quibusdam S.* Innocentii *epistolis, circa hæc tempora datis, disceptatur, utrum uno alterove anno serius aut citius scriptæ fuerint ; sed hæc tanti momenti non sunt, ut nos hîc diutius morari debeant.*

& ex litteris Innocentii ad episcopos Macedoniæ

42 *Anno Christi* 414 *rescripsit* S. Innocentius *episcopis Macedoniæ, illosque nonnihil reprehendit, quod prima sua responsione non acquievissent: sic enim initio istius epistolæ apud Labbeum tomo* 2 *Conciliorum col.* 1272 *loquitur :* Adverti Sedi Apostolicæ, ad quam relatio, quasi ad caput ecclesiarum missa currebat, aliquam fieri injuriam, cujus adhuc in ambiguum sententia duceretur. Unde de quibus jamdudum scripsisse me memini, nunc iterare formam argumentis evidentioribus relationis vestræ geminata percunctatio compellit. F *Ex istis sancti Pontificis verbis Baronius ad annum Christi* 414 *num.* 19 *sic recte concludit :* Vides ex his, quanta effulgeret in Sede Apostolica cum auctoritate majestas, ut loco injuriæ duceretur, si oporteret eamdem semel impertita iterare mandata. *Anno sequente coaluit illa diu ab* Innocentio *desiderata pax inter ecclesiam Antiochenam & Romanam, de qua ultro citroque scriptæ litteræ apud conciliorum & epistolarum Pontificiarum collectores passim occurrunt.*

ac Decentium episcopum Eugubinum aliqua notantur.

43 *Die* XIX *Martii anno* 416 Innocentius *dedit litteras ad Decentium, episcopum Eugubinum, in quarum exordio dicit, ab aliis ecclesiis circa ritus & cæremonias servandum esse* id, quod à principe Apostolorum Petro Romanæ Ecclesiæ traditum est, *cum ecclesiæ in Gallia, Hispania, aliisque regionibus à Petro sint institutæ. Quomodo illa institutio intelligenda sit, in Actis S. Jacobi Majoris ad diem* XXV *Julii explicuimus. In eadem epistola fit mentio de fermento, quo nomine quidam Catholici panem benedictum, alii plures ipsum Eucharistiæ sacramentum intelligunt. Posteriorum opinio nobis videtur longe probabilior, cum paulo infra ipse* S. Innocentius *talem hujus rei rationem reddat :* Quia non longe portanda sunt

AUCTORE G. C.

Sacramenta. *Hanc verò rationem in eulogia seu pane benedicto non obtinere, constat ex epistolis Augustini & Paulini Nolani, in quibus sanctos illos viros ab Italia in Africam, ac vicissim, benedictos panes sibi invicem in unitatis seu communionis mutuæ indicium misisse legimus. Quod autem tam obscuro vocabulo augustissimum Sacramentum exprimatur, oritur ex disciplina arcani, de qua post Schelstratium vide Franciscum Pagium in Breviario Pontificum Romanorum tomo* 1 *à pag.* 130.

Ex litteris in causa Pelagii

44 *Reliquum vitæ tempus sanctus Pontifex discutiendis damnandisque Pelagii erroribus impendit, ut littera in hac causa ab Afris ad* Innocentium *& ab* Innocentio *vicissim ad Afros data satis ostendunt. Quanta autem esset Afrorum erga Romanum Pontificem reverentia, docet nos epistola concilii Milevitani, in qua ad* S. Innocentium *inter alia apud Labbeum tomo* 2 *col.* 1546 *sic scribunt*: Sed arbitramur (adjuvante misericordia Domini Dei nostri Jesu Christi, quæ te & regere consulentem, & orantem exaudire dignatur) auctoritati sanctitatis tuæ de claro Scripturarum lumine depromptæ, facilius eos, qui tam perversa & pernicioſa sentiunt, esse cessuros, ut de correctione potius eorum gratulemur, quam contristemur interitu, Domine beatissime. Quodlibet autem ipsi eligant, certè vel aliis, quos plurimos possunt, si ab eis dissimuletur, suis laqueis implicare, cernit venerabilitas tua, instanter & celeriter providendum. Hæc ad Sanctitatem tuam de concilio Numidiæ scripta direximus, imitantes Carthaginensem ecclesiam & Carthaginensis provinciæ coëpiscopos nostros, quos ad Sedem Apostolicam, quam beatus illustras, de hac causa scripsisse comperimus. *Similia habet epistola concilii Carthaginensis, & alia quinque episcoporum, quæ apud conciliorum aut epistolarum Pontificiarum collectores legi possunt.*

B

ultro citroque scriptis

45 *Hanc Romanæ Sedis auctoritatem confirmat* S. Innocentius, *dum apud laudatum Labbeum col.* 1287 *synodo Milevitanæ post alia sic rescribit*: Diligenter ergo & congruè Apostolici consulitis honoris arcana (honoris, inquam, illius, quem præter illa, quæ sunt extrinsecus, solicitudo manet omnium ecclesiarum) super anxiis rebus, quæ sit tenenda sententia: antiquæ scilicet regulæ formam secuti, quam toto semper orbe mecum nostis esse servatam. Verum hæc missa facio: neque enim hoc vestram credo latere prudentiam, qui id etiam actione firmatis, scientes quod per omnes provincias de Apostolico fonte petentibus responsa semper emanent. Præsertim quoties fidei ratio ventilatur, arbitror, omnes fratres & coëpiscopos nostros, non nisi ad Petrum, id est sui nominis & honoris auctorem, referre debere, velut nunc retulit vestra dilectio, quod per totum mundum possit ecclesiis omnibus in commune prodesse. *In eumdem fere modum concilio Carthaginensi respondet, ut ibidem col.* 1284 *invenietur.*

C

colligitur Romanæ Sedis auctoritas

46 *Nonnulli Pontificiæ auctoritatis invidi* S. Innocentium *accusant, quasi in extollenda Romanæ Ecclesiæ potestate modum excesserit. At audiant illi S. Augustinum, qui epist.* 186 *num.* 2 *in novissima editione tomo* 2 *col.* 506 *de* S. Innocentii *responsis ita pronuntiat*: Missæ sunt itaque de hac re ex duobus conciliis, Carthaginensi & Milevitano relationes ad Apostolicam Sedem . . Scripsimus etiam ad beatæ memoriæ Papam Innocentium, præter conciliorum relationes, litteras familiares, ubi de ipsa causa aliquanto diutius egimus. Ad omnia nobis ille rescripsit eodem modo, quo fas erat atque oportebat Apostolicæ Sedis Antistitem. *An hæc scripsisset Augustinus, si judicasset,* Innocentium *indebitam suæ Sedi potestatem arrogare? An decebat Apostolicæ Sedis Antistitem ab aliis ecclesiis exigere, quod sibi non competebat? Non est igitur dubitandum, quin Hipponensis præsul etiam ea probaverit ac laudarit, quæ in responsionibus* S. Innocentii *de Romanæ Sedis prærogativa continebantur.*

D

quæ ex S. Augustino,

47 *Mens sancti istius Doctoris satis patet ex iis, quæ lib.* 1 *contra Julianum Pelagianum cap.* 4 *in eadem editione tomo* 10 *col.* 331 *sic affert*: Puto, tibi eam partem orbis sufficere debere, in qua primum Apostolorum suorum voluit Dominus glorioſissimo martyrio coronare: cui Ecclesiæ præsidentem beatum Innocentium si audire voluisses, jam tunc periculosam juventutem tuam Pelagianis laqueis exuisses: quid enim potuit ille Vir sanctus Africanis respondere conciliis, nisi quod antiquitus Apostolica Sedes, & Romana cum ceteris tenet perseveranter Ecclesia? *Audin', judicium Romanæ Sedis* sufficere debere *ad hæresim condemnandam? Præterea idem sanctus Doctor serm.* 131 *tomo* 5 *ejusdem editionis col.* 449 *censet, post latam Ecclesiæ Romanæ de doctrina sententiam nihil superesse, quam ut hujusmodi refractarii manifestentur ac puniantur*: Ubi tales inveneritis, *inquit*, occultare nolite; non sit in vobis perversa misericordia: prorsus ubi tales inveneritis, occultare nolite. Redarguite contradicentes, & resistentes ad nos perducite: jam enim de hac causa duo concilia missa sunt ad Sedem Apostolicam; inde etiam rescripta venerunt. Causa finita est: utinam aliquando finiatur error. *Hæc attentè expendant nostri temporis novatores.*

E

& conciliis Africanis confirmatur,

48 *Quod si cavillatoribus quibusdam non sufficiat S. Augustini auctoritas, & forte etiam illis suspectum sit testimonium* S. Innocentii, *in propria causa loquentis, saltem audiant, quomodo tria Africæ concilia eamdem Romanæ Sedis prærogativam agnoscant: sic etenim apud Labbeum tomo* 6 *Conciliorum col.* 128 *universi episcopi ex tribus Africanæ provinciæ synodis anno* 649 *ad Theodorum Papam scribunt*: Magnum & indeficientem omnibus Christianis fluenta redundantem apud Apostolicam Sedem consistere fontem, nullus ambigere possit, de quo rivuli prodeunt affluentes, universum largissime irrigantes orbem Christianorum, cui etiam in honore beatissimi Petri Patrum decreta peculiarem omnem decrevere reverentiam in requirendis Dei rebus, quæ omnino & solicite debent, maximè vero justeque ab ipso præsulum examinari vertice Apostolico, cujus vetusta solicitudo est, tam mala damnare, quam probare laudanda: antiquis enim regulis sancitum est, ut quidquid quamvis in remotis vel in longinquo positis ageretur provinciis, non prius tractandum vel accipiendum sit, nisi ad notitiam almæ Sedis vestræ fuisset deductum, ut hujus auctoritate, justa quæ fuisset pronuntiatio, firmaretur, indeque sumerent ceteræ ecclesiæ, velut de natali suo fonte prædicationis exordium, & per diversas totius mundi regiones puritatis incorruptæ maneant* fidei sacramenta salutis. *Tota epistola, quam hîc brevitatis causâ non exscribo, attento animo legi meretur. Ex ea certè quilibet, studio partium non addictus, facile intelliget, episcopos Afros in Pontifice Romano eamdem agnovisse potestatem, quam* S. Innocentius *sibi tribuebat.*

F

* *forte maneant*

49 *Erasmus Roterodamensis, ut supra* § 1 *monui,*

AUCTORE J. B. S.

tatum habes, cujus corpus Aurelianis translatum est. *Nolim hic fabellam attingere quam præbet codex Bruxellensis, de sex* Samsonis *fratribus, cum ipso uno partu à matre in lucem editis, quos alibi episcopos omnes fuisse legere memini. Neque Scotos aut Hibernos moror*, Samsonem *sibi ineptè vindicantes; nec quidquam sane confert Wilsoni annuntiatio. Nitidius est & verius Adonis Morinensis adjectum elogium :* In Britannia minore Dolo monasterio, S. Samsonis episcopi & confessoris, cujus beatitudinem miraculorum gloria testatur; nam cum innumeris refulgeat virtutibus, specialiter tamen mortuos tres ante obitum, unum vero post ad vitam perduxit, quod postremum Aurelianensibus innotuit miraculum. *Mitto Flori auctarium, aque ac Breviaria antiqua variarum ecclesiarum ab Alberto recensita, quæ sane lectionibus suis soli, ut ita loquar, meridiano lucem hic prorsus non adjicient.*

Non placet Bucelini elogium

B

12 *Fastis monasticis certatim adscribitur, quorum hæc ferme est phrasis :* In Britannia minore, Dolo monasterio, depositio sancti Samsonis episcopi & confessoris, qui Privati hospitis sui uxorem à lepra, filiamque ejus à dæmone vexatam, optatæ sanitati restituit. *Ast eos omnes longe post se reliquit Bucelinus longiori elogio, cujus partem hic satis erit transcripsisse*; Abbas dein Dolensis monasterii, ob illustrem virtutum omnium famam electus, eum loco ipsa sanctitatis fama honorem conciliavit, ut non plebis solum universæ favore sed Patrum insuper concilii Parisiensis unanimi consensu atque auctoritate, primus eodem nomine Dolensis metropolites esse juberetur, & summa omnium gratulatione solemniter consecraretur, ut tanto viro æternùm celebertimi archiepiscopatus initia debeantur. *Cui se hæc scribere putarit Bucelinus, equidem non satis perspicio; certe Saussayum hic non solum æmulatus est, sed longe post se reliquit. Ita iste in suo Gallicano Martyrologio peroravit :*

neque quod Saussayus concinnavit.

C

13. Item in Britannia minori, Dolensi civitate, S. Samsonis episcopi & confessoris glorioſi, qui regio in Anglia sanguine clarus, è matre sterili natus, divino cum prænuntio sanctitatis, S. Hilduto in disciplinam à puero traditus est; qui primo intuitu futuram ejus magnitudinem præcognovit. Tantum vero sub ejus magisterio Samson profecit, ut virtutibus admirandis mox signisque etiam maximis coruscaret. Vitiorum severus castigator, vindexque pietatis acerrimus, inde variis persecutionibus exagitari cœpit, diramque Saxonum tyrannidem fugiens, versus minorem Britanniam, ut tutius Christo serviret, pedem retraxit; ubi constituto monasterio, de Childeberti regis licentia & munere, vitam ibi instituit totam divinis rebus deditam, discipulosque adscitos in eumdem tramitem sanctissimis monitis & exemplis direxit. Nec mirum si mentes ad vota flectebat, qui rupem virgæ attacta in undas fluentes liquefecit. His dotibus mirificis cum Vir Dei præfulgeret; dignus qui totius provinciæ gereret præsulatum divino judicio atque indicio declaratus, antistes primus Dolensis, sed cum metropolitani dignitate, à comprovincialibus Armoricæ episcopis consecratus est, atque à Pelagio Pontifice pro meritorum præstantia, pallium accepit, sicque magno honore inter Patres concilii Parisiensis anno DLIX consedit. Denumque pontificatu egregiis actibus decorato, Vitam sanctitatis plenam morte felicissima commutavit. Cujus corpus ob Danorum ferociam, Aurelias deportatum, ea reverentia exceptum est, ut propria ecclesia ad ejus custodiam & cultum construeretur; quæ etiamnum ejusdem glorioso pollet patrocinio, quamquam sacris pignoribus destituta, quæ impii hagiomachi, superiori seculo civitatem occupantes, inter permulta aliorum Beatorum veneranda cadavera, præcidendis manibus exusserunt.

D

Neque Eboracensis, neque Menevensis,

14 *Multa hic eleganter, multa hyperbolicè, aque ac Bucelinus de* S. Samsone *enuntiat Saussayus : falsa sunt quæ de ordinatione, sive in Synodo Parisiensi, sive in conventu Armoricano, nescio unde comminisci potuerint : neque melius à Pelagio Papa fingitur transmitti pallium; in eo ambobus subscribo, quod pro celeberrimo cultu æquam sententiam tulerint. Supereſt de Sancti dignitate paulo implexior disceptatio. Jam paucis supra insinuavi, id me probabilissimum censere, quod non in Gallia, sed in Britannia à S. Dubricio ordinatus sit* S. Samson, *incertæ seu nullius sedis, apostolicus episcopus, ut frustra plane inter se certent Eboracenses & Menevenses, quo* Samsonem *hunc nostrum sibi vindicent; de qua re, ubi ex variis scriptoribus multa corrasit Usserius à pag. 72, quid tandem præferat, quid asserat, haud facile intellexeris. Neque id mirum; talia enim plerumque occurrunt, quæ sese mutuo interimant. Galfridi historia Britannica*, Samsonem *statuit Eboracensem episcopum, cujus electio cum ipsa Dubriciana referenda sit ad annum salutis 490 : & hic* Samson *septimus fuerit Eboracensium archiepiscopus, forte ex insulso Merlini vaticinio, ad quod videndus ibi Alanus pag. 73, aque ridicula consarcinans de fratribus septem episcopis; haud longe iis absimilia, quæ ex codice Usuardino Bruxellensi nuperrime explosimus.*

E

neque Dolensis episcopus fuit;

15 *Alterum chorum ducit Giraldus Cambrensis, in Dialogis suis, aque paradoxa liberaliter adstruens, ut qui videlicet* S. Samsonis *transfretationem ex Cambria in Britanniam minorem ad tempora S. Gregorii Magni retrahat; unde necesse habuerit Matthæus Florilegus* duos Samsones in Dolensi sede ante Gregorii pontificatum constituere, *ut si satis consequenter loquatur, tres ipsum* Samsones *admittere oporteat. Ast illi satis fuit, in anni 561 historia ita scribere :* Per idem tempus Samson Dolensis archiepiscopus, & successor S. Samsonis, qui de Britannia majori ad minorem transiit, doctrina & sanctitate refulsit. *Potuit sane* Samson *noster ad ea usque tempora refulgere, verum nec archiepiscopus Dolensis, nec verosimiliter ejus loci episcopus, nedum in ea sede successor alterius, saltem synchroni* Samsonis, *qui ex ullis tolerabilibus indiciis hactenus innotuerit, ut post tentatam frustra scriptorum incoherentium conciliationem, unicus tandem dicendus sit istius temporis Dolensis* Samson, *neque ex Eboracensi neque ex Menevensi cathedra in Armoricam translatus.*

F

neque alia ipsi adscripta cohærent :

16 *Pergit tamen Giraldus Sequentiam nescio quam prætexens hujusmodi*; Præsul autem Menevensis (*de* S. Samsone *agitur*) dignitatis in Dolensis transfertur fastigium. *Apage diverticula, in quæ miror Alfordum etiam nostrum incidisse, usque adeo ut ad Hebraicam Tcliai nominis radicem descenderit, ut hunc cum* Samsone *confunderet. Superflua hic sunt longe quæsita ratiocinia, nisi figatur certi aliquid unde temporum ratio dignoscatur. Paucis dicam vel falsæ sunt & nullæ præcipuæ* S. Samsonis *Vitæ, vel ipse à S. Dubricio episcopus ordinatus est paulo ante annum 522, certissime autem in Galliam appulit tempore Childeberti*

A

no 516 (*quod habes in Vita num.* 37) *ut advenirent ad eum quidam peritiſſimi Scoti de Roma &c. cum quibus in Hiberniam profectus eſt. Inde ad aliud monaſterium regreſſus ea egit quæ in Vita fuſius deſcribuntur, nos hîc ſolam chronologiam ordinare conamur.*

anno 521 ordinatus epiſcopus

6 *Ut miſſa faciam parerga quæ ex obſcuris ſuis hiſtoricis commiſcet Uſſerius ad annum* 520, de Samſone expulſo, *qui cum ſeptem epiſcopis imo ſex ſuis fratribus in Armoricam trajecerit, & in Dolenſi civitate metropolitanam ſibi cathedram conſtituerit, atque id genus alia; ut, inquam, hæc miſſa faciam, & tolerabile ſaltem aliquid dicam; videtur* Samſon *noſter, Iltuti diſcipulus, jam ante ſacerdotio initiatus, à S. Dubricio epiſcopatus gradum ſuſcepiſſe anno* 521, *certe multo ſerius non potuit, cum ex calculo ſatis recepto Dubricius ultra annum* 522 *vitam non protraxerit. Quam miranda ſtupendaque in ea ordinatione acciderint, quæ Miſſæ tempore viſa ſint, ex Actis, hoc loco præter modum prodigioſis, facile intelliges,*

B

ubi & reliqua vitæ S. Samſonis *in Britannia acta deſcribuntur. Cujus porro eccleſiæ epiſcopus ordinatus fuerit, Eboracenſiſne an Menevenſis, implexus aliis nodus eſt, ſed quem facile ſcindendo ſolveris. Apoſtolicum ſeu regionarium epiſcopum fuiſſe, id longe probabilius eſt, ſi non certum, quandoquidem nec in Eboracenſium, nec in Menevenſium epiſcoporum Catalogis* Samſon *ullus, ſaltem pro eo tempore inveniri potuit hactenus.*

non eccleſiæ alicujus Britannicæ, ſed regionarius.

7 *Neque vero eccleſiæ ulli Britannicæ affixum fuiſſe, aut vero affigi potuiſſe, vel inde manifeſtè evincitur, quod non diu poſt conſecrationem, puta anno circiter* 522, *ad Armoricanam miſſionem ſeſe accinxerit, ut habes in Vita num.* 45 *& brevius in Regiſtro Landavenſi apud Uſſerium pag.* 1131 : S. Samſon, poſt acceptam patris Dubricii, abbatiſque Iltuti & totius cleri & populi benedictionem, conſummato Paſchalis ſolemnitatis officio, ac præparato navigio, aſſumptis quibuſdam ſecum fratribus, citra Abrinum mare, ſive fretum Sabrinianum perrexit, terram matremque ſuam viſitavit, & eccleſiam ab ea factam conſecravit: deinde cum cognato ſuo Maglorio (quem ab Iltuto inſtitutum, ipſe diaconum ordinaverat) aliiſque nonnullis clericis & laicis, in Britanniam minorem prædicandi cauſa trajecit. *Ceterum de iis quæ ad Sancti dignitatem ſpectant plura dicenda erunt* § *ſequenti, ubi ruinoſa argumenta excutiemus quibus aliqui anno* 566, *alii primum* 588 *ex ſede Menevenſi ad Dolenſem tranſiiſſe* Samſonem *perperam contendunt.*

C

Vix octogenarius fuiſſe potuit, non 120 annorum;

8 *Quæ de Sancti ætate huc uſque quaſi palpando dicta ſunt, certitudinis inde aliquid conſequuntur, quod Vitæ omnes paſſim eum in Armoricam ſeu minorem Britanniam tranſmigraſſe memorent tempore Childeberti regis, cui pars illa Galliæ poſt Clodovæi patris obitum, in partitione obtigerat, quaque certo potiebatur dum eo pervenit* S. Samſon *ſub annum* 522 *aut* 523. *Quæ porro ibi geſſerit, quæ miracula patrarit, Vita ipſa abunde exhibet à num.* 48; *id plane negligens, quod unicum eſt ætatis Sancti certum veſtigium, nempe Pariſienſi ſynodo (ſive ea ſecunda fuerit, ſive tertia) anni* 557 *nomen ejus penultimo loco ſubſcriptum inveniri apud Labbeum tomo* 5 *col.* 818; Samſon peccator epiſcopus conſenſi & ſubſcripſi. *Ubi obſerves velim, nullam iſtic ſedem aut cathedram deſignari cui ipſe inſederit, ut rectiſſimè cenſeant, qui ipſum ſedis incertæ ſeu regionarium & apoſtolicum epiſcopum fuiſſe pronuntiant, quid-*

quid contra ſentiat Alſordus, quem § *ſequenti convenimus. Quamdiu Sanctus poſt eam ſynodum vixerit, non anſim equidem certo definire; ad ſinem ſeculi, imo ad annum* 604 *ætatem extendiſſe, ut cum aliis notat Wilſonus in Martyrologio, vel ad* 607, *imo ad* 615, *ut habes apud Albertum, numquam inducar ut credam. Fac ſuperaſſe annum* 560, *atque ut Mabillonius cenſet ad* 565 *perveniſſe, ut octogenario non multo junior fuerit, haud multum refragabor; eamque, non vero* 120 *annorum fuiſſe ejus ætatem cenſebunt omnes quibus vera placent præ mirabilibus.*

AUCTORE J. B. S.

inſtitutum profeſſus quod in Britannia didicerat.

9 *Atque hi* S. Samſonis *ætatis calculi veroſimillimè ſubducti ſunt. Quam porro regulam ante epiſcopatum profeſſus ſit, quam deinde toto vitæ decurſu tenuerit, aut in monaſteriis ſuis ſeu Dolenſi ſeu Pentalenſi diſcipulis præſcripſerit, ex Actis ejus datur intelligi; eam ſcilicet quam in Britannia hauſerat ſub S. Iltuti diſciplina. Utrum igitur Benedictini inſtituti dici poſſit* S. Samſon *ex iis colliges quæ de S. Gilda ad* XXIX *Januarii in pari omnino quæſtione notavit Bollandus Commentarii ſui* § 5, *num.* 45. *Id utique certum eſt, S. Iltuti monaſterium nec fuiſſe, nec eſſe potuiſſe Ordinis S. Benedicti, dum in eo ad pietatem eruditus eſt* S. Samſon, *ſub finem quinti & initium ſeculi ſexti, cum nondum conditus is Ordo eſſet, nec ante annum* 540 *in Galliam, nedum in Cambriam propagatus. Mutaſſe autem in ipſa Gallia aſſumptum à teneris vitæ inſtitutum, ut jam ſenex recentiſſimum aliud profiteretur, quæro teſtem idoneum qui id perſuadeat. His ita poſitis, jam cultum Sancti ejuſque dignitatem expendamus.*

E

§ II. Sancti cultus & dignitas.

Ab Uſuardo primùm notatus

HÆc *duo conjungimus, quod in Sancti elogiis dignitas ejus epiſcopalis potiſſimum prædicetur, aliaque quæ cum eadem connexa ſunt, de quibus jam ſupra curſim hinc inde agere cœpimus. Ac de cultu quidem, ut hinc ordiamur, fuit is in Eccleſia celebris ſaltem à ſeculo* IX, *quo certum eſt, eum ab Uſuardo ſuiſſe in Martyrologio conſignatum, quem certatim ſecuta eſt univerſa ejus progenies, per omnes totius orbis catholici eccleſias.*

F

En Uſuardi verba: In Britannia minori, Dolo monaſterio, S. Samſonis *(ſic enim nomen certatim efformatur)* epiſcopi & confeſſoris, *quæ ſimplex eſt & clara annuntiatio, non accepta opinor, ex apographo Hieronymiano Lucenſi, ſeu Fontanellenſi, cui ſoli* Samſonis *nomen inſertum eſt, ſed ab ipſo Uſuardo primùm expreſſa: id enim certum eſt, neminem unum ex Martyrologis claſſicis, quales cenſemus auctorem Romani parvi, Bedam, Florum, Wandelbertum, Adonem, Rabanum, Notkerum, & ſiqui hujuſmodi ſunt, de* Samſone *uſquam meminiſſe, ut quod dubium quodammodo in obſervationibus meis olim reliqui, id modo indubitatum exiſtimem. Neque hic curanda ſunt quæ in nonnullis Hieronymianis parvis adjecta inveniuntur, quorum ætas non facile diſtinguitur.*

in Romano & aliis paſſim celebratur.

11 *Neque vero opus eſt longiorem Martyrologiorum iſtius claſſis aut aliorum recentiorum ſeriem hîc attexere, cum ſolus Romani textus ſufficiat, Uſuardi prope verbis conceptus;* In Britannia minori, ſancti Samſonis epiſcopi & confeſſoris, *ubi vel ipſum* Doli *aut* Dolæ *nomen ſtudiosè prateritum videtur, ne loci iſtius epiſcopus appellari cenſeretur. In editione Lubeco-Colonienſi id notatum*

A fero auctore Nicolao Desguerrois canonico Trecensi, qui instrumentum translationis exhibitum sibi fuisse mihi affirmavit. *Patet id etiam ex ejusdem canonici opere ad annum 479, fol. 97 verso, ubi potiorem & integram sacri corporis partem, eleganti lipsanotheca impositam, honorari asserit in abbatiali S. Lupi ecclesia; eamdem apertam fuisse an. 1496, & 1609, inventasque ibidem sacras* S. Cameliani *reliquias.* D

DE S. SAMSONE EPISCOPO CONF.

DOLÆ IN BRITANNIA ARMORICA

J. B. S.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§ I. S. Samsonis patria, genus, ætas, professio.

CIRCA AN. DLXV.

Non unus est, si Britannicis scriptoribus credimus, S. Samson, (*sic enim passim scribitur*) *non unus ejus nominis episcopus in Britannia majore, saltem si Eboracensis archiepiscopus admittitur, tum episcopus Menevensis, demum in Armorica Dolenses præsules gemini, & ii quidem omnes celebrati in historiis, quarum quanta in hisce sit fides, jam olim à Bollando & Henschenio in hoc opere haud obscurè declaratum est, & ab aliis non semel repetitum, ut sit cramben quodammodo recoquere, de his ultra multis conqueri aut discepare. Paucis sed verè dixit Bollandus agens de S. Gilda ad* XXIX *Januarii pag.* 959, plura esse in Britannicorum Sanctorum rebus gestis obscura, nec idonea chronologia connexa, & fidem supra. *In Commentario de S. Paulo Leonensi ad* XII *Martii non pauciora adduxit Henschenius, ex quibus jam probè docti sumus, ea solum monumenta seligere, quæ si omnem caliginem non submoveant, saltem ad receptas historias, rectamque chronotaxim exigi utcumque queant.*

Ut multa de SS. Britannicis obscura sunt,

B

2 *De eo* S. Samsone *hîc nobis sermo est, cujus ut originem paucis præmittamus, ex Pitseo ipsam describimus:* Samson, natione Britannus, patriâ Demetâ, in provincia Glamorganensi bonis parentibus ortus, Iltuti præceptoris insignis, dignissimus discipulus; à quo bonas litteras, vitæ integritatem, & monasticum institutum accuratè didicit in monasterio, quod paulò ante ibidem Iltutus fundaverat. *Atque hæc paucis clarè explicant quæ longiori oratione deducit anonymus auctor Vitæ quam ceteris præferendam censemus, & de qua pluribusque aliis tum editis tum Mss. infra agendum erit. Adde hisce exordium Vitæ apud Capgravium;* S. Sampson, de Britannia majori, nobilissimis parentibus originem habens, B. Maglorii consanguineus exstitit. Hujus autem mater Anna, cum sterilis putaretur, desperato jam fœtu, cum marito suo Amone, jejuniis & eleemosynis frequentibus incumbebat. *Audis hîc Britanniam majorem, quæ in aliis etiam Vitis passim & constanter exprimitur.*

sic de S. Samsonis origine disputatur,

C

3 *Nullius itaque momenti censenda sunt quæ Armoricus Legendista Albertus ille Magnus de monte Relaxo, de* S. Samsone *more suo ausus est rotundè venditare, natum ipsum videlicet in ipsa Armorica seu Britannia minori, loco ipso nativitatis aliisque studiosè designatis, unde quinquennis puer à patre in majorem Britanniam deportatus sit; ut proinde ex Gallia in Britanniam, atque inde rursus in Galliam non semel commigraverit,*

qui non in Armorica sed in Britannia ortus est.

quæ omnia probatioribus Sancti Actis ex diametro repugnant, ubi ea tamen ab auctore subæquali & fide digno scripta novimus. Vita ex bibliotheca Floriacensi à Joanne Boscio Cælestino edita, sive ea Baldrici Dolensis, sive alterius sit; sic item omnia ordinare videtur acsi Armoricus origine fuerit S. Samson, *omniaque adeo gesta ipsius ad solam Galliam restringenda sint; quam in foveam etiam lapsus est Cointius ad annum 529 num. 7: verum ea, quæ ex jam dictis & porro dicendis ultro concidunt, seorsim hîc refutari non merentur.* E

4 *Habes Sancti patriam & genus; in ætate definienda Rhodus ingens & saltus est, quem nemo superavit hactenus, nedum spinas & vepres quispiam expurgare aggressus. Qui cum Albertina Vita ac Bosciana* S. Samsoni *rotundo calculo ætatem tribuunt annorum* 120, *latum sibi campum aperiunt quo plura concilient, ab aliis neutiquam admissa, neque à nobis deglutienda. Exactior hodie chronologia S. Iltuti (sic enim scribendum putamus) conversionem, currente adhuc sæculo* V *factam existimat, in ea præsertim hypothesi, si S. Germani Autissiodorensis discipulus fuerit, quod tamen admitti non potest, nisi jam tum senem eum fingamus, dum scholam suam primum aperuit. At enim ad calculos chronologicos parum attendisse videntur qui de Iltuto, Hilduto, seu Hidulto locuti sunt. Porro sub ejus disciplina institutum* S. Samsonem *clamant Vitæ omnes & scriptorum unanimis est consensio; neque minus indubitatum, annis pluribus eadem disciplina eruditum, donec ab ipsomet Iltuto alteri monasterio præpositus est circa annum* 513.

Ætas ex Iltuti & Dubricii annis colligenda;

F

5 *Hinc liquet, opinor, in Vita S. Dubricii apud Usserium pag.* 445 *perperam asseri,* S. Samsonem *discipulum ejus fuisse in numerosissima schola, sanctos prope omnes & illustriores viros istius sæculi complexa, jam ab anno* 469, *quo necdum natus erat, nedum eo tempore præsul Eboracensis ex Merlini vaticinio, quod explosum vide apud Alfordum ad annum* 492 *num.* 6. *Hîc, nisi fallor, melius figerentur* S. Samsonis *exordia ut circa annum* 490 *in lucem editus censeretur, quinquennis S. Iltuto in disciplinam traditus, sub qua sanctissimè adoleverit, adeo exercitatus & maturus, ut anno circiter* 512 *à magistro discederet, & Pironi Britanno in insulari cœnobio à se constructo jungeretur, eique vita functo substitueretur, quod habes in Vita num.* 21, *ut rectè observarit Alfordus ad annum* 513, *eo tempore* Samsonem *cœpisse innotescere. Postquam vero triennium & amplius in Pironis cœnobio exegisset, contigit anno*

ut circa annum 490 natus dici possit,

A *Sulpitio accipienda ſunt, ſic enim paulo poſt:* Quid plura? Totum te nobis ille jam reddidit: totam tuam temperantiam, religionem, libertatem, verecundiam, & illam delicatæ mentis pudiciſſimam teneritudinem jucunda ſimilitudine exſcripſit. *Fatebor equidem hæc ſatis aptè referri potuiſſe ad epiſcopum aliquem, at S.* Cameliano *applicanda, non video unde vel eminus colligi potuerit; ut rectiſſimè in notis ſuis obſervarit Sirmondus, Himerium, de quo ibi agitur, Sulpitii quidem filium fuiſſe, alterius Himerii nepotem, à S. Lupo inſtitutum & promotum,* cujus autem loci antiſtes fuerit, incertum eſſe. Nam quòd hunc eumdem nonnulli faciunt cum Cameliano, S. Lupi ſucceſſore, probari nobis non poteſt, & multis modis refellitur. Abbatem potius fuiſſe ſuſpicor, quam epiſcopum: antiſtites enim Sidonio etiam abbates dicuntur, ut Abraham ep. 17. *Non me latet, ultimam hanc Sirmondi obſervationem recentioribus criticis non omnino probatam; auſoſque ipſos abbati presbyterum ſubſtituere: at multum fallor, ſi eorum conjectura Sirmondiana præferenda ſit. Ad Himerium redeamus.*

B *Himerius Sidonii alius à Baſileenſi.* 7 *Scylla evitata in Charybdim incidunt qui cum Couſineto, Himerium iſtum volunt eſſe eremitam ſanctum non procul Baſilea in diœceſi Friburgenſi ſeu Lauſanenſi, unde adhuc hodie nomen traxerit Vallis S. Himerii* (val S. Himier.) *At enim Himerio iſti nomen antiſtitis minimè convenit, neque concordant tempora ut S. Lupi diſcipulus dici poſſit, qui totis ferme duobus ſeculis illo poſterior ſit, utpote mortuus ſeculo* VIII, *ut annotavit Caſtellanus ad* XII *Novembris, quo die id pluribus ſuo tempore demonſtrabitur. Ut verbo dicam* S. Cameliani *& Himerii diſtinctio hodie adeo recepta, ut de prætenſa identitate nec ſomniare quis auſit. Audi Cointium ad an. 536. num. 259.* Camuzatus S. Camelianum aliquando confudit cum beato Himerio, quem à Tricaſſibus venientem Sidonius Apollinaris, à ſe Lugduni breviter inſpectum teſtatur, ſed Severtio poſtea reſcripſit, Himerium nullibi vere epiſcopum exſtitiſſe, præſertim Tricaſſibus; abbatem dumtaxat fuiſſe in agro Baſileenſi, ubi nunc etiam illius nomen ſervat regio dicta Vallis S. Himerii. *Sed jam ſatis dixi & Camuzatum & alios, Himerio iſti Sidoniano perperam tribuiſſe quæ ſynonymo juniori adſcribenda ſunt.*

Quo anno obierit S. Camelianus. C 8 *Atque in ea quidem* S. Camelian *& Himerii diſtinctione Cointio libenter ſubſcribo: utrum ſatis rectè epiſcopatus ejus annos extenderit ad ſeptem & quinquaginta, equidem definire non præſumo, quod nec Bollandus auſus eſt tomo* I *Februarii pag.* 476, *contentus, diverſus iſtic Pithœi & Camuzati opiniones retuliſſe. Sic autem ſcribit loco jam dicto Cointius:* Obiit & hoc anno Camelianus Trecenſis epiſcopus, ut Pithœus teſtatur. Alii Camuzato ſuffragati, mortem ejus adſcribunt anno Chriſti DXXV. . . In epiſcoporum Trecenſium Catalogo Camuzatus encomium Cameliani clauſit his verbis: Nonnulla vero antiqua monumenta memini me vidiſſe, quæ ejus è vita diſceſſum anno DXXV aſſignant. Hoc uno nituntur argumento qui Camelianum illo anno mortuum volunt. Adhærendum potius Pithœo judicamus, quia Fidolus, Cameliano ſuperſtite, monachum induit in monaſterio Inſulæ poſt Arverniæ cladem, quæ ſub rege Theodorico, Clodovei filio, contigit, nec citius quam exeunte anno DXXV referri poteſt. Sedit igitur Camelianus annos ſeptem & quinquaginta, neque id extra fidem haberi debet, cum Lupi, cui Camelianus ſucceſſerat, pontificatus quinquennio tantum brevior extiterit, & Remigius, utrique coætaneus, longe diuturniorem præſulatum Remis geſſerit. AUCTORE J. B. S.

9 *Hæc ſunt quæ de* S. Cameliani *cultu, nomine & ætate reperiri hactenus potuere: de geſtis paucula, operose à ſe collecta, anno* 1686 *ad Papebrochium miſit laudatus jam non ſemel Couſinetus, inter quæ ſingularem Sancti mentionem fieri ait in Vitis ſanctorum Aventini, ad* IV *Februarii, nempe citata jam pag.* 476, *ubi Vir apoſtolicus pronuntiatur, & Fidoli* XVI *Maii, ex qua ceteriſque rariſſimis monumentis id habetur potiſſimum, quòd ſub ſancti Lupi diſciplina adoleverit, ſitque ab eodem ſucceſſor deſignatus: neque plura reſcripſerunt ſcriptores, quos præterea citat, Pithœus, Chenu, Sammarthani, Deſguerrois, Adrianus Valeſius, & ſiqui alii ſunt idem teſtantes; Trecenſem ſcilicet fuiſſe epiſcopum, atque ut talem ſubſcripſiſſe concilio Aurelianenſi anno* 511 *celebrato, ut eſt apud Labbeum & Harduinum,* Camillianus epiſcopus eccleſiæ Tricaſſinæ ſubſcripſi. *Quod porro memorat Couſinetus de S. Camilliano ſe ſcripſiſſe in libello Trecis an.* 1657 *edito, cui titulum fecit,* Officia feſtorum regalis abbatiæ S. Lupi Trecenſis, *ubi Himerianis coloribus* S. Camelianum *depinxerat, hic adducendum non eſt, ut qui candidè fateatur, ſe ab ea confuſione, dum ſenior ſcriberet, receſſiſſe.* *De ejus geſtis paucula collegit* E

10 *Audiamus jam ipſum:* S. Camillianus ſub B. Lupi diſciplina, una cum aliis bene multis eximiæ ſanctitatis viris, qui ſtellarum inſtar in Eccleſia Dei pietate & doctrina fulſerunt, piè educatus, inclyti magiſtri mores ſanctiſſimos aſſecutus eſt. Is unus ex illis clericis Trecenſibus fuit, quos præſul Sanctus obviam Attilæ Trecas advenienti direxit, qui ſub cujuſdam falicis denſis vimnibus deliteſcens, militum ſævam rabiem & gladium, quem Memorius diaconus cum ceteris ſociis Martyribus ſubiit, ſolus evaſit, & quæ parrata ſunt Sancto pontifici retulit. Ejus vita Deo fuit pretioſa & omni laude digna; adeo ut eum S. Lupus ſucceſſorem ſibi futurum prævideriit, in epiſcopatus ſolicitudine & in cœnobii ſui regimine: omnibus enim virtutibus quæ antiſtitem decent, præditus fuit, ſed imprimis miſericordia in Chriſti pauperes & oppreſſos ſingulari. Aventini, ſanctitate illuſtris familiariſque ſui cognita virtute & in egenos caritate, eum promptuariis ſuis non modo præfecit, ſed & abbatem cœnobii conſtituit. Interfuiſſe eum primæ Aurelianenſi ſynodo anno Dom. DXI, ipſius ſynodi Acta teſtantur. In epiſcopatu ſumma cum omnium laude verſatus, clarus etiam miraculis ad cæleſtia migravit. *Jacobus Couſinetus Can. regularis* F

11 *Sequitur modo quod ſupra de ſacris reliquiis innuimus num.* 3, *eas nimirum non in majori eccleſia, ſed in S. Lupi aſſervari. Ita pergit:* Ejus corpus è tumulo levatum, primùm in eccleſia S. Petri honore condigno habitum eſt. Poſtea Henrici illuſtriſſimi comitis beneficentia, liberalitate quoque epiſcopi & capituli Trecenſis, eccleſiæ S. Lupi collatum fertur, ubi qua par eſt veneratione colitur. *Hæc ibi quæ paulo expreſſius confirmat:* Sacra S. Camilliani pignora eccleſiam S. Petri aliàs decoraſſe præſentia ſua, teſtatur concio quædam, jam pridem legi ſolita ad Officium Matutini in eccleſia Trecenſi in feſto Reliquiarum (*de quo vide Bollandum* I *Februarii pag.* 92.) Ea jam pridem poſſidere à quingentis abhinc annis canonicos S. Lupi, teſtantur pleraque antiqua monumenta. Fuiſſe vero ad eccleſiam noſtram apportata ex beneficentia Henrici comitis magni, profero *uti & de ejus reliquiis.*

A D

DE S. CAMELIANO EPISC. CONF.

TRECIS IN CAMPANIA GALLIÆ,

J. B. S. Sylloge de cultu, nomine, ætate, geſtis & reliquiis.

AN. DXXV VEL DXXVI.

Martyrologiis antiquis ignotum S. Camelianum, *alias* Camillianum, *neſcio ex quo Uſuardino auctiori codice acceperit Molanus, non ſatis aptè eum ſignans* XXII *Martii ſeu* XI *Kalendas Aprilis*; Trecis, depoſitio S. Cameliani antiſtitis, *ut eo die inter Prætermiſſos à Majoribus noſtris obſervatum eſt, Sanctum ad hunc* XXVIII *Julii merito remittentibus, ut qui verè hoc die Trecis colatur, notetur-que inter auctaria Uſuardina ab Editione Lubeco-Col. & Greveno iiſdem plane verbis:* Trecis, depoſitio ſancti Cameliani epiſcopi & confeſſoris. *Rectè omnino & ex veteri Trecenſium inſtituto, de quo teſtem habemus Camuzatum in Promptuario pag.* 159 *his verbis:* Ea qua par eſt veneratione colitur, illiuſque honori & nomini conſecrata ſolennitas XXVIII Julii celebratur. *Accedit & Jacobus Couſinet, ad S. Lupi Trecis Canonicus regularis Ord. S. Auguſtini, cœnobii iſtius Martyrologium adducens, atque item alia S. Jacobi Pruvinenſis & S. Sereni de Centumerula, ut plane concors ſit popularium & vicinorum in hac re ſententia.*

Hic dies natalis eſt,

B

2 *Quærere igitur liceat, quid poſt hæc Sauſſayum moverit ut de* S. Cameliano *alia commiſceretur. Sic ſcribit ad* XXII *Martii:* Auguſtæ Trecarum, ordinatio S. Cameliani epiſcopi ejuſdem urbis & confeſſoris, cujus natalis dies illic celebris eſt in majori eccleſia V Kal. Auguſti, *ubi nullum facta eo die ordinationis veſtigium apud Tricaſſinos umquam exſtitit. Porro ſui immemor* XXVIII *Julii nullam* S. Cameliani *fecit mentionem; in Supplemento aliam cantilenam exorſus, quam ejuſmet verbis hîc etiam refero:* Auguſtæ Trecarum, feſtivitas ſancti Cameliani epiſcopi, qui ſancto Lupo ſucceſſit, tam dignitate ſedis quam merito ſanctitatis. At poſtquam ad Dei beneplacitum, eccleſiam illam multis annis adminiſtraſſet, concilio Aurelianenſi, quod ſub Clodoveo magno habitum eſt, interfuiſſet; multarum animarum, quas Chriſto genuit, parens feliciſſimus, ſpirantem conſpectus Domini animam in cælum tranſmiſit XI Kal. Aprilis: ex quo die feriis Quadrageſimæ obnoxio (in quibus nec natales Martyrum antiqua Eccleſiæ politia permittebat celebrare) in hunc colenda ejus depoſitio differtur, quæ ibidem hoc ipſo die ſolennis perſeverat, potiſſimum in eccleſia majore, ubi ejus reliquiæ congrua reverentia conditæ aſſervantur.

non 22 Martii,

C

3 *Ex quo demum fonte Sauſſayus hæc hauſerit, an de ſuo divinaverit, perſpectum non habeo: certe nec Camuzatus, nec Deſguerrois, nec Couſinetus, quos hîc potiſſimum auctores ſequor, de tranſpoſita ex* XXII *Martii in hanc* XXVIII *Julii feſtivitate uſpiam meminêre: neque quod de* S. Cameliani *reliquiis iſtic aſſerit, ita accipiendum eſt acſi omnes prorſus in majori eccleſia hodie aſſerventur, quandoquidem ſacrum corpus aut integrum aut ſaltem ex potiori parte ad eccleſiam dicti ſuperius S. Lupi cœnobii tranſlatum dicatur, ut infra patebit manifeſtius. Ceterum Sauſſayo pluribus hallucinationibus obnoxio, & haſce facile indulſerim; id miror vehementer, cur Caſtellanus in ſeligendis figendiſque Sanctorum natalitiis feſtivitatibus ad ſcrupulum ferme accuratus, in Martyrologio ſuo univerſali, errantem Molanum potius ſecutus ſit quam Tricaſſinos ipſos, de feſto hoc die conſtanter ipſi aſſignato apertiſſima ferentes teſtimonia, non ſolum ex citatis ſuperius Martyrologiis, verum etiam ex domeſticis Kalendariis, Officiis ceteriſque omnibus tabulis eccleſiaſticis.*

ut aliqui perperam ſtatuunt.

4 *Hæc de cultu ſub uniformi apud omnes enuntiatione* Cameliani *ſive* Camilliani, *rectè, opinor, & bene ordinata ſunt; at quis nobis ediſſerat, qua affinitas reperiatur inter hoc nomen & appellationem* Himerii, *ut diverſos homines in unum confunderent ſcriptores neoterici, atque eos inter de patria ſua æternum meritus Camuzatus, quem tamen opinionem iſtam retractaſſe, idque verbo & ſcripto poſtmodum indicaſſe, pridem ſcripſit laudatus Couſinetus, cujus nonnullis commentariis ſeu notitiis uti compellor, cum de* S. Cameliani *geſtis, virtutibus aut miraculis nihil ſeorſim memoriæ ab antiquis traditum ſit, præter id unum quod è S. Lupi, celeberrimi illius Trecarum epiſcopi, cujus Acta die ſequenti* XXIX *Julii illuſtrantur, inſignibus diſcipulis unus fuerit, ejuſdemque in eadem ſede ſucceſſor, cui eo fortaſſe argumento aptatum fuerit Himerii jam dicti elogium, inter S. Sidonii Apollinaris epiſtolas lib.* 7 *epiſt.* 13 *egregiè exornatum; eo, inquam, argumento, quod ſanctus Arvernenſis epiſcopus ibi de S. Lupi diſcipulo loquatur, quem ipſe Lugduni viderit; Tricaſſibus eò appulſum, eumdemque appellet* antiſtitem.

neque Himerii elogium E

à S. Sidonio relatum

5 *Non potuit nitidius à Sidonio Sancti alicujus encomium concinnari, ut ex ſpecimine plane intelliges. Ita ſcribit ad Sulpitium Himerii iſtius patrem:* Himerius antiſtes, filius tuus, notus mihi hactenus parum vultu, ſatis opinione, quæ quidem in bonam partem porrigebatur, Lugdunum nuper à Tricaſſibus venit: quo loci mihi raptim ac breviter inſpectus, ſanctum epiſcopum Lupum, facile principem pontificum Gallicanorum, ſuæ tam profeſſionis magiſtrum, quam dignitatis auctorem, morum nobis imitatione reſtituit. Deus bone, quæ viro cenſura cum venuſtate! Si quid deliberet forte vel ſuadeat, abundat animi ſale cum conſulitur, melle cum conſulit. Summa homini cura de literis, ſed maxime religioſis: in quibus cum magis occupat medulla ſenſuum quam ſpuma verborum. Tota illi actionum ſuarum intentio, celeritas, mora Chriſtus eſt: quodque mirere vel laudes, nihil otioſum facit, cum nihil faciat non quietum. Jejuniis delectatur, edulibus adquieſcit: illis adhæret propter conſuetudinem crucis, iſtis flectitur propter gratiam caritatis, ſummo utrumque moderamine; quia comprimit, quoties prandere ſtatuit, gulam, quoties abſtinet, jactantiam *&c.*

F

6 *Binos hîc Sanctos nobis depingit Sidonius, nam ei recte aptaque de Himerio prædicat, eadem ipſa de parente tum eſt.*

Sulpi-

A vium Angerem in receſſu montis, Cui nunc caſtrum ſupereminet, ipſo nomine ut monaſterium vocitatum. Illic adjuncta congregatione, ſtatuit apud animum ſuum, ne ultra alium proficiſceretur in locum: ſed in eo cum omni congregatione manibus propriis operari, & victum à terra in ſudore vultus exigere: illud fratribus inter reliqua prædicationum dona commendans, quod Paulus Apoſtolus ait: *Labora* g *manibus, ut habeas, unde poſſis tribuere neceſſitatem patientibus.* Et illud: *Quia qui non laborat, nec manducet.* Dedit autem ei Dominus gratiam curationum, ita ut inſufflatis energumenis, protinus dæmonia ejicerentur à corporibus obſeſſis. Sed & alias per eum Dominus dignatus eſt operari virtutes. Erat autem abſtinens à cibis & potu, indicens monachis ſine ceſſatione, avertere oculum & cogitationem ab omni luxuria.

g *Epheſ.* 4. 2 *Theſ.* 3.

Gothi alicujus cupiditatem

3 Dum autem hæc ageret, at fratres molam manu vertentes, triticum ad victus neceſſaria comminuerent, pro minuendo labore fratrum, viſum eſt ei; molendinum in ipſo Angeris fluvii alveo ſtabilire. Itaque defixis per flumen palis, aggregatiſque lapidum magnorum acervis, excluſas fecit, atque aquam in canale collegit, cujus impetu rota fabricæ in magna volubilitate verti cœpit. Hoc opere laborem monachorum relevans, atque uni fratrum delegans curam, opus neceſſarium implebatur. Hanc autem fabricam Sichlarius *h* quidam Gotthus, qui magno ab Alarico Rege amore diligebatur, æmulus monaſterio con-

B

h

i cupivit, dixitque Abbati: Dona mihi hoc molendinum *i*, ut ſit ſub ditione mea, & quod volueris repenſabo. Cui ille: Cum grandi, inquit, labore hoc paupertas noſtra ſtatuit, & nunc non poſſumus ipſum donare, ne fratres mei fame pereant. At ille: Si vis, inquit; ipſum bona voluntate tribuere, gratias ago: ſin autem, vi ipſum auferam, aut certè faciam aliud, cujus excluſis aquâ retrorſum converſâ, rotam tuam verti amplius non permittam. Abbas reſpondit: Non facies autem, quod Deus non voluerit: nam à nobis ipſum penitus non accipies.

i

ſuis ſuorumque precibus ſuperat.

4 Tunc Sichlarius fervens felle, ſimilem fabricam infra adaptavit. Cumque aqua retrorſum converſa, ſub hujus operis rotam inundans, gurgitem feciſſet, reſtitit prorſus, nec omnino verti potuit, ut conſueverat. Venit igitur cuſtos ejus ad Abbatem media (ut ferunt) nocte, illo in oratorio cum fratribus vigilante, & ait: Surge Abba, deprecare attentius Dominum: reſtitit enim rota molendini ab inundatione canalis alieni, quem Sichlarius fecit. At ille hæc audiens, miſit confeſtim fratres ſingulos ad monaſteria illa, quæ ſtatuerat, dicens: Proſternite vos in oratione, & non ſit vobis opus aliud, donec iterum ad vos

C

ditigam. Sed & ipſe non egreſſus ab oratorio, deprecans Dominum attentè, ac præſtolans adventum ejus miſericordiæ, ſic fecit per integros duos dies, totidemque noctes. Tertia jam illuceſcente die, acceſſit iterum monachus ille, qui cuſtos fuerat, nuntians rotam fabricæ ſuæ juxta conſuetudinem priorem in ſumma verti velocitate. Egreſſuſque Abbas cum fratribus de oratorio, accedit ad litus, conſpicienſque verſus molendinum, quod Sichlarius fecerat, non reperit: accedenſque propius ad litus, & fundum alvei intuens, nullum indicium de eo accepit, de quo non quidquam ligni, non lapidis, non ferri, nec ullius * umquam genus indicii potuit oſtendi, niſi quod conjici potuit ipſo, quo fabricatum fuerat, loco, virtute divina abſorptum, atque ab oculis hominum ablatum. Tunc miſit nuntios ad fratres, dicens: Requieſcite jam à labore, quia ultus eſt Deus injuriam fratrum noſtrorum.

A. Greg. Turon.

* uſquam.

Ejus ac S. Leobatii obitus.

5 His & talibus virtutibus præditus, conſummato curſu vitæ, migravit ad Dominum. Ad cujus tumulum poſtea & energumeni ſanati, & cæci illuminati ſunt. Poſt ejus verò obitum præpoſiti, qui per monaſteria erant, abbatum officium, epiſcopis largientibus, ſuſceperunt. Sed & Leubatius apud Senaparium monaſterium, quod intra terminum Turonicum erat, abbas inſtituitur, in ſummia ſanctitate ac ſenectute perdurans: ibique obiit ac ſepultus eſt.

E

ANNOTATA.

a *Legebatur in Surio* ſed & nunc menti humanæ, *correxi ex edit. Ruinartii.*

b *Variantem lectionem adducit Ruinartius, at noſtram ſequitur.*

c *De his monaſteriis plura habet laudatus Ruinartius, ſed quæ rem non ſatis explicant.*

d *Hic in nonnullis variat noviſſima editio, at in noſtra nihil mutandum cenſuimus.*

e *De hoc loco plura Ruinartius, ubi patronum agnoſci* S. Leobatium *notat: an à ſinapi* Sinapariæ *dicendum ex mente Valeſii, necdum ſatis liquet: Gall. eſt* Seneviere.

f Loccis *ſcribit nuperus editor, alii* Locias: *nos de eo jam ſatis diximus.*

g *Citantur codices qui habeant* Laborate.... habeatis.... poſſitis.

h *Utrum* Silarius *appellandus ſit; vide iterum apud Ruinartium.*

i *Alibi legitur* hunc molinum. Porro, *inquit Ruinartius*, hodieque ibi viſitur molendinum, cujus molam eamdem eſſe, quam B. Urſus fabricari curavit, vulgus exiſtimat.

F

AUCTORE J. B. S.

quidquid Gregorius Turon. eam ætatem aperte excludat, dum Alarici temporibus vixisse eos & consenuisse clarissimè innuit, ut principi isti vix aut saltem parum supervixisse censeri queant, unde communior hodie opinio anno circiter 500, saltem ut summum 510 eorum obitum affigit (quamquam Cointius ad annum 508 nescio quam exceptionem adstruere velle videatur) idque sane ex Turonensis narratione palpabiliter eruitur, qui non de Sanctis sibi notis aut æqualibus, sed de pridem mortuis loquitur: florebat autem anno 560 S. Gregorius ad annum usque 594 superstes, ut prorsus non intelligam quo verisimili argumento Trithemius tradere potuerit, SS. Ursum & Leobatium claruisse anno Domini DLX, *nisi ea ratione ductus, quod Ordini suo ambos perperam vindicare voluerit.*

neque recte Benedictinis adscribuntur,

6 *Ceterum utcumque ea se habeant, tolerabilia videntur; at vero quæ pseudo-Maximus apud Tamayum somniavit, inepta, insulsa & absurda sunt. Audiamus comptulam hoc die annuntiationem:* Luco-Asturum in Hispania, S. Ursi abbatis, qui apud nostrates coacervatis insignium virtutum cumulis, & mirificis operationum manipulis, Gallias adivit, & S. Leobatii comes effectus, multis exstructis & erectis monasteriis, terminum vitæ confessor inclytus adimplevit. *Textus hujusmodi imperitam compaginem notis æque ridiculis expolivit archinugivendulus, Saussayi amici sui, uti profitetur, quodammodo miserus, quod S. M. Maximi Cæsaraugustani chronicon non legisset, in quo ipse nimirum ad annum 568 num. 11 hæc miranda repererat:* In Hispania, ad Lucum Asturum, S. Ursus, primus ibi Benedictinus monachus, socius fuit sancti Leubatii abbatis. *Quot verba tot merissimæ gerræ sunt, quas eo solum titulo hic recensere visum est, ut pateat intolerabilis Tamayi audacia, qui hujusmodi fuligine vel ipsum S. Gregorii Turonensis textum inficere ausus est, sic exordium corrumpere aggressus:*

multo minus ut finxit Tamayus.

7 Ursus Cadurcinæ urbis incola fuit, ab ineunte ætate religiosus & in Dei amore devotus. De quo egressus loco, Hispaniam adivit, & apud Lucum Asturum, ubi Benedictinum cœnobium erat constructum, primus ibi Benedictinus monachus fuit, & ibidem in aliorum fratrum sanctissimorum congregatione nutritus, ad religiosæ vitæ & regularis instituti specimina devenit. Post Bituricum. . . *Quid quod &* Alarico *non minus confidenter* Amalaricum *substituat. Tum vero* S. Ursum *ad Dominum migrasse mentiatur* circa annum Domini DLXXX. *Demum ne parum impudens videri possit, Gregorii textum erroris arguit, pro mero suo arbitrio fingens refingensque omnia*; quia, *inquit*, tempore Alarici nondum congregatio Benedictinorum fratrum instituta erat, & ideo nequaquam Ursus potuit illo seculo Benedictinum monachum agere nec in Gallia nec in Hispania. *Neque vero egit umquam; ut proinde Maximiana illa commenta Turonensis Gregorii auctoritate profligandæ fuerint, non vero ex hujusmodi quisquiliis venerandus textus turpiter convellendus. Eum modo integrum accipe, iis solis præmissis quæ in eo observanda sunt.*

Elogium ex Surio, coll. cum edit. Ruinartii

8 *Atque illud imprimis, quod prædictus textus ex Surio hic à nobis desumptus sit, sic tamen ut cum novissima Ruinartii editione ipsum contulerimus, atque ex hac nonnulla restituta fuerint, quæ correctione opus habere videbantur; pauculis momenti perexigui intactis, tametsi ipsa aliter legerit Ruinartius, cujus annotata contraximus, ea sola delibantes, quæ ad necessariam explicationem conducere videbantur. Id vero notandum præcipuè quod* de S. Ursi *tumulo penultima annotatione testatur in hæc verba:* Visitur etiamnum in ecclesia Locciensi superius memorata, juxta majus altare. B. vero Ursi reliquias elevavit aliquot adhinc annis Illustriss. Victor Buticularius, Turonum antistes. *Quæro an non transtulerit in ecclesiam cœnobii Bellilocensis?* qua in abbatia *tam diserte asserit Mabillonius*, eosdem Sanctos coli; *nempe* S. Leobatium *æque ac* S. Ursum, *ut ferme innuere videatur, sacras utriusque reliquias eo loci hoc tempore depositas. Verum de his statuere, mihi promptum non est, nisi aliunde edocear. En igitur modo:*

S. GREGORII TURONENSIS, DE SS. URSO ET LEOBATIO

Ex Vitis Patrum caput 18.

Auctoris prologus.

LEgiferi vatis oraculum, cum de Principio principium fandi sumpsisset, & Dominum extendisse cælos dextera majestatis suisset effatus, ait: *Et fecit duo luminaria magna, & stellas, & posuit eas in firmamento cæli, ut præessent diei ac nocti, ut lucerent in firmamento cæli.* Genes. 1. Sic nunc & in illo mentis humanæ cælo, *a* sicut priorum sanxit auctoritas, luminaria magna dedit, Christum scilicet, & Ecclesiam ejus, quæ luceant in tenebris ignorantiæ, & illuminent sensus humilitatis nostræ: sicut Joannes Euangelista de ipso Domino ait: Quia hic est lux mundi, qui *illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.* Joan. 1. Posuit etiam in eo & stellas, Patriarchas videlicet, Prophetas, Apostolosque, qui vel doctrinis nos erudiant, vel mirabilibus suis illuminent, sicut in Euangelio ait: Quia *vos estis lux mundi:* &; *Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum, qui est in cælis.* Matth. 5. Hi enim Apostoli meritò pro tota accipiuntur Ecclesia, quæ non habens rugam aut maculam, impolluta subsistit, sicut ait Apostolus: Quia *ipse sibi exhibuit Ecclesiam mundam, non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid hujuscemodi.* Ephes. 5. Ex horum ergo doctrina, & usque *b* ad nostra fuerunt tempora, qui in hoc seculo, quasi astrorum jubar, non solum meritorum radiantes luce, verum etiam dogmatum magnitudine coruscantes, orbem totum radio suæ prædicationis illustraverunt, euntes per loca singula prædicando, ac monasteria ad divinum cultum locando, docendoque homines à curis secularibus abstinere, & relictis tenebris concupiscentiæ, Deum verum sequi, per quem facta sunt omnia: sicut de Urso Leubatioque abbatibus fidelium fratrum relatio signat.

Condita à S. Urso monasteria ejusque virtutes.

2 Igitur Ursus abbas, Cadurcinæ urbis incola fuit, ab ineunte ætate religiosus, & in Dei amore devotus. De quo egressus loco, Bituricum terminum est ingressus, fundatisque monasteriis apud Tausiriacum, Oniam atque Pontiniacum *c*, stabilitisque præpositis sanctitate honorificis *d* & prudentibus, ad Turonicum territorium in locum, quem Senapariam *e* vocitari priscus instituit auctor, accessit, ædificatoque oratorio, monasterium stabilivit, & commissa Leobatio præposito summa regulæ, monasterium aliud statuit, quod nunc Locis *f* vocant, situm scilicet super flu-

vium

A D

DE SANCTIS ABBATIBUS CONFESSORIBUS URSO ET LEOBATIO IN AGRO TURONENSI.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

J. B. S.

Cultus utriusque, ætas, professio.

CIRCA AN. LX.

DE Sanctis hisce, sive divisim sive conjunctim positis, nullam in antiquioribus, quæ vocamus, sive classicis seculi IX Martyrologiis, in Usuardo recensitis, neque in Notkero ullam fieri memoriam, ipsa inspicienti ad oculum patet: porro S. Ursum diu ante S. Leobatium, seu Leubatium (Gall. Libesse vel Loubace) in Usuardis auctioribus satis antiquis signatum olim fuisse, ex nostra editione perspicuum est; ubi in quinque codicibus rectè appellatur Ursus, sub eadem positione Lucas; seu Luchas, seu Lochas castro, qua brevitate etiam utitur Florarium; at pro Ursi, in Belinum irrepsit nomen Ursini. Neque alium signavit Galesinius, dum ita annuntiat: Hoc ipso die, S. Ursi confessoris, qui admirandæ abstinentiæ & aliarum virtutum laude celebratur, multis exstructis monasteriis, sæpe divinitus datis sanctitatis suæ significationibus, abiit ad Dominum. Atque hæc quidem rectè & ad mentem S. Gregorii Turon. lib. de Vitis Patrum cap. 18, ubi tametsi utrumque nominet, at certe solius S. Ursi gesta prosequitur, ut de Leobatio, istic obiter memorato, loquendum non censuerit laudatus Galesinius. Sancti ipsius nomen luxavit Maurolycus, dum ita scripsit: Castroluca, S. Urbi confessoris.

In vetustis Martyrolog. ignoti,

B

2 Monasticis, Wioni, Dorganio, Menardo &c. debetur utriusque annuntiatio, quam primus non satis rectè concepit, his verbis: Item S. Leobatii abbatis Senapariæ in Turonicis, S. Ursi consodalis, sui per omnia imitatoris; ubi æqualitatem utriusque videtur innuere. Melius ipsos distinxit & sejunxit Dorganius, hoc modo: S. Ursi abbatis, multorum cœnobiorum patris, abstinentiæ admirandæ & aliarum virtutum laude celebris. Tum: S. Leobatii abbatis. At rursus socios prædicat Menardus: In agro Turonensi, SS. confessorum Ursi & Leobatii sociorum. Bucelinum proximè conveniam, ubi ex tom. 1, Actorum Ordinis S. Benedicti (ubi ambo, non ut sacri istius Ordinis alumni, sed ut alterius instituti in indice dumtaxat prætermissorum memorantur) & personarum & locorum distinctiorem notitiam præmisero. Ita ibi legitur: Leobatius & Ursus abbates, hic monasterii Lochiensis, vulgo Loches, super Agnerim seu Indram fluvium; ille Senapariæ, diœcesis Turonensis, coluntur in Martyrologio Benedictino die XXVIII Julii, & à Gregorio Turonen. de Vitis PP. cap. 18 celebrantur. Cœnobium Senapariæ incognitum modo est, Lochiense vero in prioratum reductum est, Bellilocensi abbatiæ subjectum, vulgo Beaulieu, diœcesis itidem Turonensis, qua in abbatia iidem Sancti coluntur.

In variis antiariis Usuardinis,

C

3 Ut cetera quæ ad cultum spectant eadem, ut ita dicam, via decurram, id me miratum fate-

In monasticis

E

or, cur solus Castellanus contra Martyrologos reliquos, quos noverim, omnes, S. Ursum quidem hoc die consignet, at S. Leobatium (quem Leupatium & Leopatium vocat, Gall. Lubais) XXV Januarii; & in Martyrologio universali, & in Vocabulario hagiologico expresse notans, Senapariæ ad fluvium Agnerim, hodie parœcialem ecclesiam, tumulatum esse, proindeque ibidem coli, quem tam diserte testatur Mabillonius eodem, quo S. Ursum loco, nempe in cœnobio Bellilocensi celebrari; non exclusivè tamen, opinor, ut & Senapariæ solennitas ejus haberi possit, quocumque demum die, de qua re hîc disceptare non lubet: colatur utrobique S. Leobatius, colatur etiam alibi, id mihi sane sus deque est. Quæ ad XVIII Julii & hoc die miscuit Ferrarius, non coherent, neque adeo hîc observari merentur. Aliud occurrit, quod nuperus Legendista Gallus, utrumque memorari velit à Saussayo dicta XVIII Julii in Supplemento; quod negari quidem nequit, cum ex aberrante Ferrario ibi sic repetatur: In territorio Turonensi, SS. confessorum Ursi & Leuberii abbatum Locensium, quorum præclaras actiones, inter Vitas Patrum Gregorius Turonensis scripsit.

4 At enim naturalis ordo poscebat ut criticus ille prius diem ipsum inspiceret, quo Sancti ambo à plerisque omnibus referuntur, nempe hoc XXVIII Julii, ubi eos Saussayus disertissimè annuntiat his verbis: Item S. Ursi conf. qui admirandæ abstinentiæ [&] aliarum virtutum à S. Gregorio Turonensi laude celebratus, multisque exstructis monasteriis in Celtica Gallia, fœnoribus gratiæ plenus abiit ad Dominum. Eodem die, S. Leobatii, ejusdem S. Ursi socii confessoris. Atque hæc quidem quæ hactenus dicta sunt, de utriusque legitimo cultu nullum prorsus dubium relinquunt, ut locus hîc etiam dari possit Bucelini elogio cujus principium describo: Apud Luchas castrum, S. Ursi abbatis & confessoris. Cetera ex Gregorio ferme desumpta sunt. In Gallia item B. Leobatii abbatis, lectissimi discipuli divi Ursi memorati, & per omnia strenui imitatoris, qui ob insignia vitæ merita, ab eodem sanctissimo magistro suo, recens condito Senapariæ cœnobio præfectus, illud admiranda vitæ sanctitate stabilivit & quasi consecravit &c. Sequitur ut de ætate & professione nonnulla subjiciam, quæ una eademque quæstione involuta, eadem item opera discuti possunt.

aliisque referuntur.

F

5 Ex dictis num. 2 satis liquet, non agnovisse Mabillonium Sanctos istos ut Benedictinos, tametsi Trithemius ac citati jam alii monastici inter viros suos illustres eos commemoraverint, vitam eorum quasi studiosè ad ea tempora protrahentes, quibus in Franciam advenisse S. Benedicti discipulos tuto asseri posset, ut adeo eorum obitum referant ad annum 560 & ultra, imò tunc claruisse comminiscantur,

Ætas perperam extenditur ad an. 560,

AUCTORE J. B. S.

sint ecclesiarum omnium Gallicanarum tam frequentia & toties mutata hactenus Breviaria. Hæc de qualicumque cultu ; reliquum est ut paucula alia quæ ad S. Auspicium *spectant , breviter expediamus.*

non rectè à Baronio distinctus

5 *Ubi de S. Auspicio Trevirensi , prænotata jam non semel* VIII *die Julii , agendum fuit , ad Baronii notationem observatum est , multa paucis in ejus contextu confusius asseri , quæ longiori discussione opus haberent , ea vero cum ejus loci propria non essent , huc differenda fuerunt. Baronii verba examini obnoxia , iterum repetenda sunt & lectorum oculis subjicienda :* Fuit alius ejusdem nominis (*Auspicii*) Tullensis episcopus , ordine quintus , sanctitate & doctrina conspicuus , cujus exstat insignis epistola metro scripta ad Arbogastum comitem : vixitque temporibus Theodosii imperatoris. Diversus ab his omnibus habendus est ille Auspicius ad quem scribit Sidonius Apollinaris epist. 11 , lib. 7. *Hactenus ipsa Baronii verba , quæ si vera essent , inde consequens fieret , non jam unum sed binos omnino* Auspicii *nomine insignitos ipsi eidem Tullensi ecclesiæ præfuisse , alterum nempe seculo quarto ad usque Valentiniani & Theodosii tempora , alterum vero seculo quinto cui æqualis ætate fuerit S. Apollinaris Sidonius , quod ante virum Eminentissimum scripsit nemo , ut ante me observavit Riguetius , nec post ipsum , saltem quod sciam , asserere quisquam ausus est.*

B

ab altero ,

6 *Baronium fefellit , opinor , æquivocatio nominis , quod Arbogastum comitem compellari intelligens , ad eum* S. Auspicii *metricam epistolam retulerit , quem in historia sub Valentiniano & Theodosio famosiorem noverat , cuique adeo* Auspicium *Tullensem episcopum scripsisse arbitratus sit ; ubi tamen ex ipsa epistola , quam Baronium non legisse perspicuum est , aperte evincitur , non ad seniorem illum Arbogastum , in idololatria proprio demum ense manuque confossum , sed ad juniorem alium Arbogastum ipsam dirigi , qui non solum à peritia tractandorum armorum , sed & à virtutibus verè Christianis mirificè ibi extollitur. En ipsa epistolæ verba apud Chesnium tomo* 1 , *pag.* 864 :

De magno origo semine descendit tui nominis;
Certe virtutis ejus est ut Arbogastis legitur.
Scribantur in annalibus hujus triumphi pariter,
Sicut & ejus scripti sunt , quem supra memoravimus.

C

Sed hoc addamus meritum huic , qui vere major est ,
Quod Christi nomen invocat religioni deditus.
Fuit in armis alacer ille antiquus , verum est ;
Sed infidelis moritur , & morte cuncta perdidit.
Hic autem noster strenuus , belligerosus , inclytus ,
Et quod his cunctis majus est , cultor divini nominis.

quem ad Theodosii tempora perperam revocat ,

7 *Quid clarius , quid manifestius , quam Arbogastum , seu Arbogastem comitem hîc indicari vere Christianum & pium , quem & filium duobus locis nominat* S. Auspicius , *atque ut talem ad veræ justitiæ exercitationes paternè instituit , quæ certè officia longissimè aberant ab illo quem modo depinximus. Neque ad Theodosii ætatem spectare posse hunc Tullensem episcopum , ex eo patentissimè evincitur , quod ipsi inscribatur S. Apollinaris Sidonii ep.* 17 *lib.* 4 , *quodque* S. Auspicius *ipse* Jamblychum Papam Trevirensem *Arbogasto suo honorandum diligendumque commendet , eum utique qui seculo quinto floruit , ut tradunt episcoporum Trevirensium Catalogi ; quibus argumentis Baronius ad receptissimam opinionem reducendus est , unicum scilicet fuisse* S. Auspicium *nostrum Tullensem episcopum , ad cujus determinatam ætatem definiendam frustra hactenus laboravimus , neque vero laborandum videmus , quandoquidem nec vitæ principium , nec ejusdem decursum , nec tempus adeptæ sedis episcopalis , nec regiminis durationem , nec obitus annum usquam expressa invenire hactenus licuerit , id etiam ingenuè non uno loco fatente laudato à me supra Francisco Riguetio Adeodatensi præposito.*

D

ut ex S. Sidonii litteris perspicuum est.

8 *Celeberrimo S. Lupo Trecensium episcopo synchronum fuisse , ejusdemque circiter ætatis , id vero etiam docet Sidonius Claromontanus episcopus in supradicta ad Arbogastum epistola , ubi quæ fusius describit , non ætatem dumtaxat* S. Auspicii *sed vel maximè* sublimium meritorum dotes *explicant , quas non neglexit Saussayus. En ipsa S. Sidonii verba :* De paginis sanè quod spiritalibus vis ut aliquid interpres improbus garriam , justius hæc postulantur à Sacerdotibus loco propinquis , ætate grandævis , fide claris , opere vulgatis , ore promptis , memoria tenacibus , omni denique meritorum sublimium dote potioribus. Namque ut antistitem civitatis vestræ relinquam , consummatissimum virum , cunctarumque virtutum conscientia & fama juxta beatum , multo opportunius de quibuscumque quæstionibus tibi interrogabuntur inclyti Galliarum patres & protomystæ , nec satis positus in longinquo Lupus , nec parum in proximo Auspicius , quorum doctrinæ abundanti eventilandæ nec consultatio tua sufficit.

E

S. Lupo Trecensi ætate par fuit.

9 *Grandævus igitur erat , dum hæc scriberentur ,* S. Auspicius *æque ac S. Lupus ; datas autem præcipuas S. Sidonii epistolas inter annos circiter* 472 *&* 484 *communis opinio est , ut si intra eos terminos scripta fuerit ea , quam modo ex parte recitavimus , plane liqueat , annum* 484 , *forte nec* 482 *superasse Sanctum nostrum , quidquid Cointius insinuet , eum anno* 486 *superstitem esse potuisse , cui assentiri non audet Riguetius. Tutò asserere posse videmur , S. Lupo non diu , imò verosimilius non supervixisse , hic vero cum obierit anno* 478 *aut* 479 , *habes quod de* S. Auspicii *vitæ termino in hac rerum ambiguitate utcumque statuas , & consequenter de anno natali , quem ad seculi istius principium non incongruè revocaveris. Atque hîc sistendum est , cum de rebus ceteris toto regiminis ipsius tempore gestis , de virtutibus , meritis aut miraculis nihil memoriæ proditum reperierimus , neque fontem ullum , unde ea hauriremur , assignare nobis potuerit , in hac parte haud sane indiligens laudatus Riguetius.*

F

DE

A *ita duci Saxoniæ respondentem inducit :*

Hic duo rectores fuerant aliquando potentes
Præsul Anastasius sedis sanctissimus hujus,
Et coapostolicus sacer Innocentius ejus,
Qui post pastorem Petrum, Paulumque magistrum
Ecclesiæ meritis celebres fulsere supremis ;
Quorum tam magnâ servantur corpora curâ
Hactenus à cunctis hujus rectoribus urbis,
Ut nec particulam quisquam subtraxerit umquam, AUCTORE
Pleno membrorum numero remanente sacro- G. C.
rum.
Sed quia jure piis concedere debeo votis,
Amborum vobis donabo pignora gratis,
Corporibus sacris ABCISA patenter ab ipsis.

Plura chronica Germanica de eadem reliquiarum translatione meminerunt. Atque hæc sunt, quæ de isto sanctissimo Pontifice colligere potui.

DE S. AUSPICIO EP. CONF.

TULLI LEUCORUM IN BELGICA PRIMA.

J. B. S.

Sylloge de cultu & ætate.

CIRCA AN. CDLXXVIII.

B

Hic ut à synon: Trevirensi distinctus

Ubtimidè à nobis datus est ad VIII *Julii synonymus Sanctus, quem Martyrologio Romano adjecit Baronius cum titulo* episcopi Trevirensis, *de quo diximus non nisi incerta & dubia occurrere, quæ istic deducta videri possunt. Illud ibi nos torsit potissimum, quod* Auspicius *unus in duos videatur distractus, quem* Auspicianum, *nescio an satis recte, appellat Castellanus dicta die* VIII *Julii in Martyrologio suo universali, per appositam notulam diserte exprimens,* non Trevirensem episcopum fuisse S. Auspicium, sed Tullensem, *ac proinde non ad seculum secundum seu persecutionum tempora, sed ad seculum* V *spectasse, quod facile eruitur ex eo quod celeberrimis sanctis episcopis Apollinari Sidonio & Lupo Trecensi certissimè synchronus fuerit. Et hæc quidem Castellani sententia, quæ an satis certa sit, confundendique adeo in unum præfati Auspicii, non est unde satis tuto definias. Minus etiam placet quod nostrum hunc à pretenso Tullensi alio diversum fecerit Baronius, de qua re infra conveniendus. Locum dedi Trevirensi cum Martyrologio Romano jam dicto die* VIII *hujus mensis, modo dispiciendum restat, utrum vero huic* Auspicio *Tullensi locus hic inter Sanctos competat.*

antiquioribus Fastis incognitus est ; C

2 *Fatendum imprimis, nomen ejus inter Sanctos consignatum non fuisse in ullis antiquis Martyrologiis, saltem quæ ad manus nostras pervenerint. Primus esse videtur Saussayus, qui ipsum æquè ac Trevirensem eodem ipso die* VIII *Julii retulerit, hujusmodi ornatum elogio :* Eodem die Tulli Leucorum, sancti alterius Auspicii episcopi itidem & confessoris, qui sanctissimo Lupo Trecensi coævus, etiam doctrinæ ac religionis gratia suppar enituit, adeo ut communi elogio (sicut Sidonius Apollinaris auctor est) patris ac protomystæ Galliarum titulo insigni prædicaretur. Quem & divina eloquentia etiamnum in egregia illa epistola patens quam scripsit ad Arbogastem comitem Trevirensem, oraculum pietatis : opera vero virtutum magistrum, Christique verum imitatorem indicarunt, merita æternum glorificarunt, quibus radiavit sepultus in æde sancti Mansueti suburbana. *Iterum vero inventionis ac depositionis ejus cum aliis Sanctis episcopis meminit die* 11 *Augusti his verbis :* Tulli Leucorum, inventio & repositio SS. episcoporum Alchæ, Celsini, Auspicii & Ursi ; *quæ non nisi ex tabulis Tullensibus haurire potuit ; unde id saltem probabilissimè accipimus, cultu aliquo ecclesiastico olim donatum fuisse* S. Auspicium ; *& merito, cum ex Sidonii verbis inferius referendis, de ejus eximiis virtutibus ac sanctitate satis & abunde constare videatur.*

3 *Et certe in duobus catalogis episcoporum Tullensium quos Mss. habemus ;* Auspicio *Sancti titulus præfigitur, non item in alio quem edidit Martene, quemque vocat* Acta Tullensium episcoporum, *in Thesauro novo anecdotorum tomo* 3 *à pag.* 989, *ubi nihilominus hoc ornatur brevi sed insigni elogio :* Quo (*nempe Celsino*) vitæ hujus excessu facto cum Deo, Auspicius in prædicta sede exstitit ordinatus ; vir bonitate præclarus, circa suos solicita circumspectione, dum vixit perspicax. Quocirca sempiternam à Christo remunerat onem meruit, & consortium supernorum civium cum electis pastoribus est adeptus. *Atque hæc ferme sunt ex quibus sua desumpsere posteriorum catalogorum compilatores, hæc inde de* S. Auspicio *notantes ;* S. Auspicius, quintus hujus sedis episcopus, vir bonitate præclarus, circa suos solicita circumspectione, dum vixit perspicax, quocirca sempiternam à Christo remunerationem meruit, & consortium supernorum civium cum electis pastoribus est adeptus, sepultus in suburbio in ecclesia B. Mansueti. *Hæc de Sancto prædicari satis perspicuum est ; id sane non diffiteberis, tanto propinquius ad Sanctorum honores accedere* Auspicium *nostrum, quanto propius ad synonymum Trevirensem reducendum censueris.* *cultum tamen habet* E

4 *De episcopis Tullensibus optimè meritus videtur vir ampl.* Franciscus Riguet, *ad S. Deodati in Vosago præpositus, in gallico Systemate chronologico eorumdem, quod ad nos manuscriptum transmitti curavit, ubi & ipse* Auspicium *Sancti appellatione honorat, tametsi Catalogum alium refutet, in quo scriptum reperit, confusum fuisse* Auspicium *cum* Aspasio, *de quo nimirum in S. Deodati ecclesia celebraretur officium ;* cum tamen certum sit, *inquit*, nec unum nec alium ibi notum, nedum ulla festivitate recoli. *Quid quod ibidem rotundè neget Riguetius, in Tullensis ecclesiæ antiquioribus Breviariis aut Kalendariis ullam umquam* Auspicii *solennem exstitisse memoriam ante editionem Breviarii anno* 1628 *pro ea ecclesia procuratam, ubi ipsi hoc die aptata est lectio in eaque triæ potissimum, quæ teste eodem Riguetio, vera sunt, memorantur : nempe quod ecclesiam Tullensem quintus ordine rexerit, quod sepultus sit in cœnobio S. Mansueti, quodque S. Apollinari Sidonio per litteras familiaris fuerit. Ex ejus fide hæc referimus, cum lectionem ipsam non descripserit, neque vero nobis ad manum sint nec facile esse pos-* *in tabulis Tullensibus.* F

AUCTORE G. C.

donis, ex manuſcriptis antiquis apud Galeſinium, & Martyrologio Ms. reginæ Sueciæ, aliiſque pluribus Mss. à Bollando ad diem XII Martii in Vita SS. Innocentii & Raſi epiſcoporum recitatis. Quare Anaſtaſius, qui dicit, Innocentium ſepultum eſſe ad URSUM PILEATUM V KALEND. AUGUSTI, intelligendus eſt de aliqua ejus tranſlatione. Auctor Martyrologii Hieronymiani, qui depoſitionis ejus meminit ad diem XII Martii & ad diem XXI Decembris, tam diem ejus emortualem, quam diem alicujus alterius tranſlationis memorat. *Rectè ratiocinaretur Pagius, ſi certo conſtaret, in Martyrologiis Hieronymianis* S. Innocentium *Papam memorari. At quid ſi* XII *Martii &* XXI *Decembris de alio quodam* S. Innocentio *in illis agatur? Quid ſi* Innocentius *noſter antiquiſſimis Martyrologiis Hieronymianis nuſquam ſit inſertus? Quid ſi primus nomen Sancti & diem* XII *Martii ſignaverit auctor Martyrologii Roſweydiani, quod Pagius perperam vocat vetuſtiſſimum omnium, quæ ad nos pervenere? Non tamen difficulter admittam*, S. Innocentium *noſtrum ineunte Martio aut*

B *forte die* XII *iſtius menſis obiiſſe, cum hac antiquo Henſchenii noſtri catalogo non repugnent, ut ſupra num.* 18 *oſtendimus. Tantummodo contendo, hanc obitûs diem non eſſe tam certam, quam Pagius Noriſiuſque putarint.*

quæ non uſque adeo certa eſt.

54 *Certe conjectura mea de alio quodam* S. Innocentio *non omnino improbabilis videri debet, cum Claudius Caſtellanus Papebrochio noſtro indicaverit, exſtare Pariſiis nobilem Brancatiorum domum, vulgo* l'hoſtel de Brancas, *in cujus ſacello habetur corpus ſanctum, Cardinalis Brancatii munere Româ miſſum, unà cum marmore ſepulcrali, cui inſcriptum* S. INNOCENTII EPISCOPI, *& cum duodecim lampadibus ſiglinis, quibus nunc circumdatur, repertum in ſepulcro. Sic autem* S. Innocentius *iſte Pariſiis honoratur, ut ejus cultus ad nullum certum anni diem ſit adſtrictus. Videtur iſte ſanctus à* S. Innocentio *Pontifice Romano diverſus, quia non eſt verоſimile, Romanos tam facile permiſſuros, ut in aliam regionem transferretur corpus ſancti ſui Pontificis, cujus ſepulturam Romæ noverant, & quod ſeſe hactenus poſſidere exiſtimant, ſicut ex ſequentibus patebit.*

Proponitur Aringhi opinio

55 *Anaſtaſius Bibliothecarius poſt elogium* S. Innocentii *Pontificis in fine de ipſo aſſerit, quod ſepultus ſit ad Urſum pileatum. De hoc ſepulturæ loco Aringhus tomo* I *Romæ ſubterraneæ lib.* 2 *cap.* 19 *ita diſſerit:* Ex quibus omnibus manifeſte quidem apparet, cœmeterium via quondam Portuenſi ad Urſum pileatum exſtitiſſe, longe tamen diverſum ab altero ejuſdem nominis, quod in Exquiliis ad ſanctæ Bibianæ eccleſiam exſtabat. Hîc interim verò lector admonendus eſt, quod ubi apud Bibliothecarium de Anaſtaſio primo legitur: QUI VERO SEPULTUS EST IN COEMETERIO SUO AD URSUM PILEATUM; & de Innocentio primo: QUI ETIAM SEPULTUS EST AD URSUM PILEATUM; id neutiquam de cœmeterio in Exquiliis, ſed Portuenſi via ſito procul dubio intelligendum eſt: in pervetuſto enim quodam Ms. codice bibliothecæ Vaticanæ, olim monaſterii Cavenſis, indiculus locorum habetur, ubi ſummi quondam Pontifices conditi ſunt, atque hi duo quidem in memorato viæ Portuenſis cœmeterio ad Urſum pileatum unà ſimul depoſiti leguntur. Hæ autem expreſſæ ſunt ibidem notæ:

C

AD VRSV PILEATV PORTV
ANASTASIVS
INNOCENTIVS

56 *Deinde poſt ſancti Anaſtaſii Pontificis tranſlationem, à Paſchale primo Papa factam, ſic proſequitur:* Id ipſum plane de S. Innocentii Papæ corpore affirmandum nobis eſt, quod à Sergio ſecundo (ut idem Bibliothecarius teſtatur) in Equitii titulum tranſlatum fuit, & unà cum ipſo poſtmodum, (ut in inſcripto ibidem lapide legitur) ejuſdem S. Anaſtaſii corpus repoſitum eſt, ut quæ in eodem ſimul cœmeterio via Portuenſi jacuerant, hîc pariter ambo contumulata quieſcerent. *Argumentum, quod Aringhus poſtea profert ex teſtimonio Wilhelmi Malmesburienſis lib.* 4 *de geſtis Anglorum cap.* 2, *parum urget, cum in noſtra editione non legatur* Candida & Innocentius, *ut citat Aringhus, ſed* Candida & Innocentia, *quæ ſexus feminei martyres eſſe videntur.*

D *de antiquo Innocentianæ ſepulturæ loco,*

57 *Quidquid ſit de priori ſepulturæ loco, Antonius Philippinus Carmelita in libello Italico de eccleſia ſanctorum Silveſtri & Martini in montibus pag.* 77 *exhibet verba ibidem lapidi inſculpta, quæ ſic ſonant:* Temporibus Domini Sergii Junioris Papæ recondita ſunt in hoc ſacro altari corpora beati Silveſtri & Martini Pontificum..... Item corpora Siſinii, Anaſtaſii, & Innocentii pontificum *&c. Eminentiſſimus Baronius in Annalibus ad annum Chriſti* 847 *num.* 4 *eamdem fermè inſcriptionem profert, quam paulò ſupra* eo ipſo tempore (*nempe Sergii II Pontificis*) *ſcriptam eſſe arbitratur. Non negamus, hanc inſcriptionem utcumque veterem eſſe; at non facile credemus, hos characteres tempore Sergii II Papæ iſti marmoreæ tabulæ inſculptos fuiſſe: nam Schelſtratius aliique viri eruditi, qui eam curioſe examinaverant, Româ Papebrochio reſponderunt, illam inſcriptionem trecentis annis antiquiorem non videri. Imo Janningus noſter, etiam characteres imitatus, eamdem tabulam Romæ deſcripſit, quam Papebrochius in Paralipomenis ad Conatum in catalogos Pontificum pag.* 68 *cum abbreviationibus & litterarum forma exhibuit, quantum per typum fieri potuit. Sed ſive hæc inſcriptio antiquior ſive recentior ſit, putamus, illic corpus* S. Innocentii *hactenus quieſcere, quamvis nonnulla ſacra oſſa aliis communicata fuerint, ut jam videbitur.*

& refertur, ubi hodiedum quieſcat ſacrum corpus,

E

58 *Præter ſacras* S. Innocentii *exuvias, quas Maſinus in ſua Bononia perluſtrata hodie aſſignat, didici ex Vita S. Godehardi, epiſcopi Hildesheimenſis, quam in opere noſtro ad diem* IV *Maii illuſtravimus, aliqua ejuſdem ſancti Pontificis oſſa olim in Saxoniam delata fuiſſe: nam tomo* I *iſtius menſis pag.* 508 *ita legitur:* Quidam dux Saxonicus, Ludolphus nomine, cum ſua conjuge Oda cum conſilio & licentia S. Altfridi, quarti noſtræ eccleſiæ epiſcopi, Romam petiit, & à beato Sergio Papa reliquias ſanctorum præſulum Anaſtaſii & Innocentii impetratas detulit: in quorum honore monaſterium & cœnobium virginum primò in Bruneſteshuſen, deinde quarto poſt anno in Gandesheim conſtruxit. *Hic agi de reliquiis* S. Innocentii *noſtri liquet ex Alberico, Trium fontium monacho, qui in chronico editionis Leibnitianæ ad annum Chriſti* 859 *pag.* 189 *ita diſerte ſcribit:* Hoc tempore Leuthulphus dux Saxonum, pater Brunonis & Ottonis ducum, avus Henrici regis primi Romanorum, corpus Innocentii primi Papæ à Roma in Saxoniam tranſtulit. *Per* corpus *hic more ſatis uſitato intellige corporis partem, at clare indicat Roſwitha, antiqua Saxoniæ poëtria, quæ in carmine de fundatione cœnobii Gandersheimenſis apud Leibnitium tomo* 2 *ſcriptorum Brunwicenſium pag.* 322 *Sergium Pontificem ita*

cujus tamen aliquæ partes alio tranſlatæ ſunt.

F

A *ac iſtarum litterarum ſinceritas probatur.*

nui, in his S. Innocentii *litteris majorem elegantiam & eruditionem requirit, dum interim S. Auguſtinus de his ipſis* Innocentii *ſcriptis ita loquitur:* Ad omnia nobis ille reſcripſit eodem modo, quo fas erat atque oportebat Apoſtolicæ ſedis Antiſtitem. *An ſorte ſanctus Pontifex Eraſmianum ſcribendi ſtylum adhibere debuit, ut ſemi-Chriſtiano illi Ariſtarcho placeret? At fortaſſe voluit hac cenſura iſtas* S. Innocentii *epiſtolas de ſuppoſitione ſuſpectas reddere. Ut ut eſt, plus apud nos valet grave unius ſancti Auguſtini judicium, quem temeraria multorum ejuſmodi cenſorum criſis, quamvis illa apud aliquos heterodoxos tanti ſit ponderis, ut ob eam Robertus Cocus in Cenſura quorumdam ſcriptorum pag.* 112 *has* Innocentii *litteras in dubium revocare non vereatur. Saltem in hac re prudentior inter acatholicos fuit David Blondellus, qui in Pſeudo-Iſidoro pag.* 562 *de his tribus* Innocentii *epiſtolis ſic ſcribit:* Licet Eraſmus dictionem, ingenium, & eruditionem, tali dignam Præſule, deſiderare cogatur in his epiſtolis, eas tamen germanas eſſe certiſſimum eſt. *Deinde citat antiqua monumenta, in quibus illæ memorantur, atque ita concludit:* Non eſt ergo, quod quis ſuſpicionibus indulgeat, Eraſmi judicio fretus.

B

§ VI. Mortis annus & dies, locus ſepulturæ, ac reliquiæ.

Aſſignatur annus mortis,

Sanctus Pontifex non diu poſt Pelagianorum damnationem, ex qua tantam gloriam conſecutus eſt, ut nulla ei acceſſio deinceps fieri poſſe videretur, anno 417 *ad Superos migravit. Panvinius & Papebrochius perperam mortem ejus anno* 416 *conſignarunt, ut eminentiſſimus Baronius in Annalibus eccleſiaſticis ad annum* 417 *num.* 4 *evincit his verbis:* Quod autem revera hoc anno ipſe Innocentius mortuus ſit, adverſus aſſertionem eorum, qui eum anno ſuperiori defunctum volunt, iſtud quidem evidenter demonſtrant litteræ ejus hoc anno datæ ſub dictis conſulibus Honorio atque Conſtantio ad concilium Milevitanum ſexto Kalendas Februarii, quarum antè meminimus. Accedit præterea Marcellini Comitis auctoritas, qui ſub hujus anni conſulibus collocat Zoſimum Innocentio ſubrogatum. Porro hunc minime prætergreſſum eſſe annum Innocentium, litteræ Zoſimi Papæ datæ hoc anno manifeſte declarant. *Noriſius lib.* 1 *Hiſt. Pelag. cap.* 11 *idem tempus ita aſſignat:* Certe Panvini opinio evidenter refellitur ex ſubſcriptione litterarum S. Innocentii ad ſynodum Milevitanam inter epiſtolas Auguſtini XCIII: datæ enim dicuntur SEXTO KAL. FEBRUARIAS HONORIO ET CONSTANTIO V. C. coss. Plane deſignatur præſens annus CCCCXVII, quo Honorius XI; Conſtantius verò alterum conſulatum geſſit: nam primùm conſul hic fuit cum Conſtante anno CCCCXIV; tertiùm verò cum Theodoſio Auguſto anno CCCCXX. *Henſchenius noſter, Pagius, aliique paſſim circa hunc Innocentianæ mortis annum Baronio adhærent.*

C

& diverſe

51 *At non tam facile ei conſentiunt circa mortis diem, quem Baronius in Annalibus loco proximè citato ſic determinat:* Hoc igitur anno, *inquit*, quinto Kalendas Auguſti idem Innocentius Papa diem obiit, cum ſediſſet annos quindecim, menſem unum, & dies decem: ea enim die finem impoſuiſſe præſenti vitæ, non ſolum liber de Romanis Pontificibus tradit, ſed & Romanum Martyrologium fidem facit, dum eadem ipſa die celebrat ipſius ad Deum tranſitum. *Petrus Conſtant tomo* 1 *epiſt. Rom. Pont. col.* 737 *hanc opinionem impugnat, de* S. Innocentio *ita ſcribens:* Singularem autem gloriam adeptus eſt conſtanti Johannis Chryſoſtomi defenſione. Hanc deinde Antiochenæ aliarumque Orientalium eccleſiarum reconciliatione & pace non mediocriter auxit, ac poſtremo ſolemni Pelagianorum damnatione cumulavit: quod eum anno CCCCXVII, Januario exeunte, præſtitiſſe cum litterarum ipſius auctoritate conſtet, cumque Zozimum ante menſem Aprilem ejuſdem anni CCCCXVII Romanam eccleſiam adminiſtraſſe ex hujus Papæ litteris non minus indubitatum ſit, reſtat, ut Innocentii mors anno CCCCXVII conſignanda ſit, & eo quidem intervallo, quod Januarium inter & Aprilem menſem interjicitur. Neque igitur hæc vel cum Julii XXVIII die, ut Baronius priſcos Pontificales libros ſecutus exiſtimavit, vel cum die XXI Decembris, ut Bollando (*id eſt Papebrochio*) ex nonnullorum Martyrologiorum fide placuit, componi poteſt. . . . , Sed nihil adverſus Baronii ac Bollandi opiniones deſiderari evidentius aut certius poteſt teſtimonio Paſchaſini Lilibæi in Sicilia epiſcopi, qui quidem ad Leonem Papam epiſtola III ſcribens, Zoſimum anno CCCCXVII, dum Paſcha celebraretur, Romanæ eccleſiæ pontificatum geſſiſſe diſerte docet.

E

52 *Hoc Paſchaſini Lilibæi teſtimonium, quod Noriſius in Hiſtoria Pelagiana lib.* 1 *cap.* 11 *exhibet, recte contra Bollandum ſeu potius Papebrochium urgeretur, ſi ille cum Baronio annum* 417 *Innocentianæ morti aſſignaſſet. Sed Papebrochius in Conatu chronico-hiſtorico ad catalogum Pontificum cum Panvinio mortem* S. Innocentii *anno* 416 *alligat; & quidem exiſtimat, eum die* XXI *Decembris iſto anno obiiſſe, quia illo die in nonnullis antiquis Martyrologiis Romæ quidam* S. Innocentius *annuntiatur, ut* § 1 *hujus ſylloges vidimus. Nihil igitur hoc argumentum facit contra opinionem Papebrochii, qui Zoſimum anno* 417 *ante Paſcha* S. Innocentio *ſucceſſiſſe admittit. Magis ipſum premunt epiſtolæ Innocentianæ, quæ in cauſa Pelagii ad Afros anno* 417 *incunte datæ dicuntur. At Papebrochius putat, ex illis nihil certi pro chronologia ſtatui poſſe, cum iſtarum litterarum ſubſcriptiones in quibuſdam exemplaribus mutatæ ac corruptæ legantur. Quod ſi dicas, in ejus ſyſtemate non inveniri quindecim Pontificatûs Innocentiani annos; reſpondebit, eos numero rotundo ita computari, quia parum deerat, vel in quibuſdam Proſperi chronicis tantummodo quatuordecim numerari, ut ſupra num.* 16 *diximus. Hinc concludo, conjecturam Papebrochii non tantopere à Tillemontio contemnendam fuiſſe, etſi Henſchenii noſtri aliorumque ſententiam multo probabiliorem cenſeam.*

F

53 *Pagius in Critica ad annum Chriſti* 417 *num.* 5 *determinatum diem Innocentianæ morti ſic aſſignat:* Innocentium verò die XII Martii vitâ functum, deducitur ex Martyrologiis, Romano à Rolweido publicato, omnium quæ ad nos pervenere vetuſtiſſimo, Hieronymiano à Florentinio è tenebris eruto, alio vetuſto ſancto Hieronymo attributo, quod legitur tomo IV Spicilegii Dacheriani, alio antiquiſſimo edito ab Holſtenio cum Actis ſanctarum martyrum Felicitatis & Perpetuæ, ex Martyrologio Adonis, Notkeri, Bedæ, non quidem genuino, ſed vulgato, ex appendice Adonis,

referuntur de die obitûs,

A berti regis circa annum 524; synodo vero Parisiensi interfuisse constat anno 557. Atque hæ epochæ non ex Giraldinis aut Galfridianis sallacibus calculis, sed ex ipsis Actis deductæ sunt. Quare modo Samsonem in Catalogo episcoporum Menevensium, & alium non reperies, quam qui post S. Davidem sederit ordine XXV, ut proinde ad seculum decimum spectare ipsum necesse sit. Tam immanis anachronismus devorandus erit scilicet in gratiam Sequentiæ, quod Præsul Menevensis dignitatis in Dolensis transtulerit fastigium.

non magis quam flava peſtis

17 Aliam nobis historiam conflat Giraldus de flava peste seu ictericia passione, sic denominata à flavo colore, quo morbo isto affecti tingebantur. Audi, obsecro, Giraldum ipsum apud Usserium pag. 74. Tempore Samsonis hujus (dum nempe Menevensem cathedram teneret) Pallium in hunc modum est translatum. Ingruente per Cambriam, isto præsidente, peste quadam, qua catervatim plebs occubuit, quam flavam pestem vocabant, quam & physici ictericiam dicunt passionem,

B Præsul quamquam sanctus, & ad mortem intrepidus, tamen ad suorum instantiam navem scandens, flante Circio, cum suis indemnem in Armorica Britannia se suscepit: ubi & vacante tunc forte sede Dolensi, statim ibidem in episcopum est assumptus. Unde contigit, ut ob Pallii gratiam, quod Samson secum hinc illuc attulerat, succedentes ibi episcopi, usque ad nostra hæc fere tempora, quibus prævalente Turonorum archipræsule, adventitia dignitas evanuit, Pallia semper obtinuerunt.

aut transitus in Galliam an. 588

18 Novum hîc nobis Giraldus exhibet & patentissimum anachronismum, quem facile observaveris, si attendas, pestem illam flavam seu ictericiam, ab ipsomet Usserio in nduce chronologico, revocari ad annum 588, ut hic rursum apertissime perspicias, inconnexissima esse, quæ de S. Samsonis temporibus circumferuntur, imo turpissime confunduntur. Clara, nisi ego fallor, demonstratio est. Si enim Menevensis episcopus fuerit S. Samson usque ad annum 588, qua ratione, obsecro, temporibus Childeberti regis in Galliam venerit? Quomodo ex eo tempore Dolense & Pentalense monasteria condiderit? Quomodo in synodo Parisiensi, nullius loci episcopus sederit anno 557? ut jam taceam, nec verisimile reddi posse, quod ad annum illum 588 S. Samson vitam produxerit, quam receptior opinio ultra an. 565 vix audet extendere. Assistata sunt hæc omnia, quibus non lubet immorari diutius.

C

aut Pallium ex Anglia translatum.

19 Quæ vero tam confidenter à Giraldo & tot aliis venditantur de Pallio ex sede Menevensi à S. Samsone allato, assertoque proinde metropolitico jure ecclesiæ Dolensi, jam olim ita discussa excussaque fuere, ut de ea prærogativa Dolenses hodie altùm sileant, multum se evicisse censentes, si ad S. Samsonis ætatem cathedræ suæ episcopalis primordia possint adducere, qua de re hic nobis disputandum non est; ita seriem episcoporum Dolensium in Catalogis deductam invenio, eamque justam & ratam haberi sino: sic de occupatis in Anglia à S. Samsone, unâ vel geminâ, sedibus episcopalibus, tacere impostorum satius puto, quam cum tenebris ferme Cymmeriis ultra colluctari. Episcopum S. Samsonem agnoscimus, eo titulo in Martyrologiis recte donatum censemus, addimusque cum Baronio ad annum 559, quo nempe concilium Parisiense habitum contendit; Qui vero ultimo (apud nos penultimo) loco ponitur Samson episcopus, idem clarnit in minori Britannia, sanctus Dei sacerdos, cujus perpetua viget memoria in Ecclesia, quæ ejus natalem celebrat XXVIII Julii. Atque hæc de cultu & dignitate S. Samsonis satis dicta sunt; jam alias tenebras dispellere conemur, quæ gesta seu Acta ejus non parum involvunt.

AUCTORE J. B. S.

§ III. Sancti Acta à variis scripta.

Satis placet brevior Vita Capgravii,

INter Sanctos tam varios quorum gesta illustranda hactenus occurerunt, vix ullum me reperire memini, de quo tot Vitæ seu editæ seu Mss. in sacra nostra supellectile recitarentur, ingenti chartarum mole amplam, in speciem, materiam suppeditante. Eæ vero omnes ubi discussæ sunt, ad unam solam Legendam revocandæ fuerunt, de qua hîc præcipuè, imo unicè agendum erit. In ea Vitarum S. Samsonis insolita copia displicere usque adeo non potest, ea quæ à Joanne Capgravio vulgata est, auctore seu potius contractore, nescio quo anonymo, cui antiquissima illa Legenda Ms. certo præluxit; etenim sic totam ejus narrationem complectitur, ut eo solum à prototypo differre videatur, quod singula ejus capita nullo, saltem quod sciam, prætermisso, breviori clariorique oratione decurrat; sitque adeo multiplicibus aliis compendiis longè præferenda. Unde sua acceperit Petrus de Natalibus, vix operæ pretium est disquirere; neque satis integrè neque satis nitidè digesta sunt quæ apud ipsum leguntur.

E

non item quæ à Bellovacensi

21 Aliam item viam iniit qui Vitam compilavit à Vincentio Bellovacensi Speculi sui lib. 21 à cap. 105 ad 112 editam, in qua, pluribus omissis, soli quidam articuli quasi studiosè selecti exhibentur, quemadmodum ex titulis facile erit intelligere. Primo itaque agitur de S. Samsone Dolensi & ejus origine, & magistro ejus Echuto (pro Iltuto seu Eltuto.) cap. 2, De bona indole ejusdem Samsonis. 3, De ordinatione ipsius in diaconum cum miraculo. 4, De veneno ipsi propinato. 5, De itinere ipsius ad patrem suum, & diacono propter theomacam stupefacto. 6, De responso ejusdem vetulæ diabolicæ & sanatione diaconi, & parentum Samsonis conversione. 7, De reditu ejus ad monasterium, & electione ipsius in abbatem. 8, De ordinatione ejusdem in episcopum. 9, De transitu ejus in Britanniam minorem & monasterio Dolensi: adde & ejus obitu. Quæ omnia si cum Vita à nobis edenda conferas, manifeste perspicies, nihil hîc prædicari quod in illa fusius non describatur; omitti vero plurima, præsertim quæ in Gallia gesta narrantur.

F

aut quæ à Boscio edita est:

22 In oppositam partem peccat Legenda Boscii quam adoptavit Surius, quæque etiam Ms. apud nos exstat ex cod. reginæ Suec. non nihil auctior & alio ordine disposita. Id miror maximè, quod ubi Vitæ aliæ omnes & monumenta quæcumque historica S. Samsonem disertissime asserunt in Cambria, hodie Wallia, natum, ibidem diu monachum & abbatem, ibi ad sacros ordines & ad insulas usque à S. Dubricio promotum; Vitæ hujus auctor, quisquis fuerit, tribus primis capitibus, data quodammodo opera, sic sua involvat, ut ea omnia in ipsa Gallia facta existimes, utpote qui cap. 4 ad regem Francorum Sanctum deducit, ubi cæco visum restituit, tum serpentem fugat; venenum crucis signo dissipat, ferocem equum domat ac leonem enecat, quæ eo usque à Vita primigenia non tantopere discrepant, possuntque adeo in fide veteris scriptoris utcumque tolerari; at quæ sequuntur capita quinque tam prodigiosè exornantur, ut nisi gravi auctoritate suffulta sint, ea con-

AUCTORE J. B. S.

tinno approbanda, prudens nemo censere audeat, præsertim si ex primo specimine de reliquis statuatur.

hæc certè falsa varia complectitur.

23 *Quæ enim de horrendo reginæ interitu comminiscitur cap. 8, ex probatis historiæ Gallicæ monumentis omnino convelluntur; miracula vero cetera, de represso ludicrè anserum strepitu, de fonte ad manus lavandas è petra elicito, de permutatione cerevisiæ & vini cum S. Germano, de porcis in hircos & capras transmutatis, demum de comitissa nequam à Sancto castigata, admittet qui voluerit, equidem Actis nostris ea inserenda non censui; habent rerum id genus admiratores Vitam ipsam à Boscio, ut dixi, editam, quæ cum tota in Surio exstet, paucula ista à nobis præteriri, haud gravatè patientur. Hujusmodi prodigia ex aliis Legendis præsertim Britannicis & Armoricanis facile transferri huc potuerint, quæ ceteris* S. Samsonis *mirabilibus gestis, fidem supra adjungerentur, ut harum rerum peritis nimis quam notum est. Iis vero omnibus præmissis, tandem cap. 13 Sancti ordinationem, in monasterio scilicet Dolensi, factam describit, de suo paradoxon adjiciens, quod ibi moris fuerit, à tribus episcopis tres episcopos ordinari. Demum cap. 14 & ultimo vult, Sanctum annos viginti supra centum impleviſſe, quod jam satis refutatum est.*

B

Fidelior est antiqua Legenda,

24 *Atque hæ quidem celebriores Vitæ sunt notioresque & passim citari solitæ, quarum præcipuum fontem dabimus ex duobus nostris Mss., altero Accinctino, Vallis Lucentis & Carnoli, quod descripsit Chiffletius, altero Belfortii, collatis cum vulgata à Mabillonio tom. 1 Actorum Ordinis S. Benedicti à pag. 165, quam ceteris omnibus præferendam rectè judicavit, solamque adeo edidit laudatus Mabillonius, eam in Annalibus suis loco non uno etiam referens. Plura Mss. compendia hic recensere, tantumdem esset ac lectorum otio abuti, quod fecit Albertus longam scriptorum seriem corradens, in quorum pleriſque, nisi vehementer fallor, ut plurimùm vix de nomine notus dici potest* S. Samson, *præter Baldricum Dolensem episcopum, sæpius ab ipso adductum, de quo quod dicam non habeo, cum Vita ab eo scripta nec in Museo nostro reperiatur, nec aliunde mihi innotuerit quam ex prædicti Alberti & Mabillonii citationibus. Ceterum facilis jactura est, ubi laudata Acta ad manum sunt, à monacho subæquali composita, quæ non arbitror vidisse Albertum, de cujus grandi volumine notissima pridem est & Majorum nostrorum & nostra sententia, dicam, & justissima censura.*

C

tametsi non satis ordinata,

25 *Porro quid de Vita illa omnium vetustissima, quid de ejus scriptore censendum sit, si apertè dicere liceat; non tam est vitæ gestorumque* S. Samsonis *ordinata ad normam historia, quam miraculorum prodigiorumque, ut sunt pleræque Britannicæ Legendæ, ad stuporem magis quam ad imitationem collectio, stylo plerumque contorto, obscuro & sæpe barbaro congesta, ut si appositis annotationibus singula illustrare aut explicare volueris, tantumdem fere laboris subire necesse sit, acsi totam ab ovo construendam componendamque suscipias. Eo nihilominus titulo ceteras omnes longè antecellit, quod citra dubium omne, antiquissima sit, à scriptore nimirum ferme æquali seu prope synchrono concinnata, ut qui ita loquatur acsi omnia quæ narrat ab oculatis testibus acceperit, non numquam eo progressus ut ipsomet tempore se ferme vixisse insinuet, quo res ab ipso commemorata contigerit: idque ad num. 45 annotatum invenies, sequidem genuina ejus verba ibi referantur.*

D

reliquas omnes ætate præcellens,

26 *Et hæc quidem magnam scriptiri auctoritatem conciliant, id verò fateor dolendum maximè, in tam fœcunda & abundanti rerum præclarissimarum messe, aptam falcem non suppetiisse quæ omnia accurate demessa colligeret, disponeret & ordinaret, scriptore infacundo identidem testante, se calamum quodammodo comprimere ne res tantas commemorando fastidium ingerat, dum interim minutiis sæpe occupatus, ita orationem implectit, ut tædium potius quam delectationem pariat lectoribus, in id potissimum intentis, ut rerum gestarum seriem assequantur, ubi hîc ad singulas prope periodos hærendum est, ut quid scriptor velit, satis queat intelligi. Facem nonnullam præferet satis nitidum Vitæ compendium, quod à Mabillonio in Annalibus contextum hîc opportunè subjiciam, ad id etiam profuturum, ut dubia nonnumquam à certis, falsa à veris secernantur; clavim puta ad obscuriora multa reserandæ perutilem. Sumitur ex Annalium tomo 1, lib. 6, num. 20, pag. 151, ubi de variorum monasteriorum institutione agens, sic de præcipuis à* S. Samsone *conditis loquitur.*

E

cujus hîc præmittitur

27 Dolensis & Pentalensis monasteriorum, itidem in Armorica, origo ad S. Samsonem episcopum referenda. Huic patria Demetia, quæ Walliæ in Britannia majore provincia est, parentes nobilissimi fuere. Puer in monasterio Eltuti cum Gildasio institutus, dein à Dubricio Legionum episcopo, diaconus ac presbyter ordinatus, abbatis officium gessit in cœnobio Pyronis abbatis, quem Sanctum appellari, Guibertus abbas vehementer conqueritur. Episcopus demum ab eodem Dubricio consecratus, in Armoricam item accessit, ubi Dolense monasterium ab ipso construitur. Aliud deinde, auctore Childeberto rege, in antro, ex quo serpentem expulerat Vir sanctus, excitatum ad fluvium Sigonem seu Sequanam, vocabulo Pentalé seu Pentalense. Ejus situm signantius exprimit libellus de vita S. Geremari abbatis, qui seculo septimo rexit monasterium Pentallium in pago Rotomagensi super fluvium Lirizinum, nempe ubi Lirizinus * in Sequanam influit.

** la Lizaine*

F

Mabillonii elegans compendium

28 Hactenus locus ille infra Pontem-Audomari positus, sancti Samsonis appellationem retinet. Samson episcopus, absque ulla sedis designatione anno quinquagesimo septimo subscripsit concilio tertio Parisiensi, qui non diu supervixit. Post mortem sepelitur in Dolensi monasterio, quod in episcopalem ecclesiam conversum est non ante seculum nonum, nempe cum Nomenoius, dux minoris Britanniæ, ex quatuor ejus regionis episcopatibus octo constituit. Quadragesimæ tempore, pro more piorum istius temporis hominum, in remotiorem locum secedere solitus, tres tantum oblationes, id est panes ad sacrificium paratos, secum portabat; idemque Kalendarum Januariarum profanos ritus acriter insectatus est. Res ab eo gestas anonymus auctor æqualis scripsit duobus libris, quos, Tigerinomalo episcopo nuncupavit, haud dubie Leonensi, qui in Actis S. Pauli, istius sedis antistitis Tiernomalus vocatur, in vulgatis indicibus omissus. Præferendus hic auctor aliis ejus Vitæ scriptoribus: quos inter Baldricus Dolensis seculo undecimo antistes præcipuus est.

VITA

A

VITA

Auctore anonymo ſubæquali,

Ex tomo 1 *de Actis Sanctorum Ord. S. Benedicti à pag.* 165, *cum Mss. noſtris collata & emendata.*

PRÆFATIO.

Ad Tigerinomalum * epiſcopum.

Auctoris excuſatio, B

REligioſorum memoriâ compulſus, medulli-tuſque quamplures Patrum in ſuis tam actuali quam theorica vita quodammodo perſpicaci intentionis acie, quaſi cæli luminaria adminiculatim fulgentes, intellectualibus (ut ita dicam) ſenſibus totam eorum corpore & anima imaginem, id eſt ſecundum Deum & hominem intuitus ſum *a*. Dumque exiguitatem parvitatis meæ perſpicerem, utputa noviſſimi hujus temporis idiota, parum intelligens minuſque compertus de vaſtiſſimis ſanctarum Scripturarum compoſitionibus, ob id tremefactus, quippe indignus ad id quod tuo ſpeciali ſenſu cælitus illuminatus opus exercere, ô beatiſſime ſedis Apoſtolicæ epiſcope Tigerinomale, me rogaſti; ut indignum me atque incongruum ante parvæ conſcientiæ meæ teſtimonium coram omnipotente Deo excuſo: quia (ut eſt humanæ infirmitatis jactitare atque in ſuperbiæ nutibus extolli) arroganter imprudenterque multi faciunt, atque in hujus mundi fluctibus huc illucque per vagam mentis inſtabilitatem ad id quod non poſſunt, incautè pernatare contendunt; ſed in ſuis pravitatibus reconſi *b*, ad id quod poſſunt revertuntur. Et ideo pennata illa animalia, quæ in ſancti Ezechielis ſacerdotis primo viſu legimus, quatuor pennas habentia, alteras duas ſurſum levantia, atque aliis corpora contegentia, omnes Sanctos ſcilicet ſignificant: qui etſi humanis (ut eſt moris) uſibus extolluntur, tamen eorum infirmitates cognoſcentes ante Dei omnipotentis imminentiſſimam *c* majeſtatem virtutes quas habent, verecundiæ atque humilitatis velamine tegunt. Ego verò promiſſo ſancti Spiritus atque illuſtratæ ſcientiæ ſcintillâ ſuccenſus, huic officio licet indignus, tuiſque exhortationibus provocatus parvitatem meam tuæ dilectioni promptam præbebo. Itaque jubes, ô dulciſſime, ut pauca in catholicis ac veris ſtilis de ſancti Samſonis mentione atque oraculis verba pertractem, atque in hujus operis labore ac profunditate formidoloſus, inobedientiæ lapſum præcavens, id ad quod tuis ſanctis verbis invitor, omnipotentis Dei inſpiratione aggrediar.

a

b

C

c

& fides ex S. Samſonis antiquis Actis

2 Primò autem omnium credi à me vos volo, quod non juxta adinventionis meæ temeritatem, nec juxta inordinata & incompoſita audita, hæc verba collecta ſunt; ſed juxta hoc quod à quodam religioſo ac venerabili ſene, in cujus domo, quam ultra mare ipſe ſolus Samſon fundaverat, ille per octogenarios ferè annos catholicam, religioſamque vitam ducens, propiſſimiſque temporibus ejuſdem ſupradicti ſancti Samſonis mater ejus tradidiſſe avunculo ſuo ſanctiſſimo diacono (qui & ipſe diaconus conſobrinus eſſet ſancto Samſoni) mihi veraciter affirmabat: multaque de ejus admirabilibus geſtis ad me miſericorditer referens, & non ſolum hoc, ſed etiam quamplura ac delicata de ejus prodigioſioribus actibus, quæ citra mare in Britannia ac Romana *d* mirabiliosè fecit, verba ſupradictus ſanctus diaconus, Henocus nomine, congruis ſtilis polita ultra mare adportavit, & ille de quo nuper præfati ſumus venerabilis ſenex ſemper ante me in iſto monaſterio commanens, piè legere ac diligenter faciebat: & ideo dignum non eſſe putavit, ut hujus fortitudinis immenſitatem ab Omnipotente per ſanctum egregium ac ſanctiſſimum virum Samſonem operatam, oblivioni tradere voluiſſem. A. ANON. SUBÆQUALI.

d

3 Duabus enim ex cauſis (niſi tua ſancta ac provida exhortatio ad meam adfuiſſet parvitatem) iſta tam ſancta immo tam pulchra atque immenſa per hominem ſupradictum Deo auctore operata miracula memoriæ præbere non audebam. Prima, quia me valde indignum, utputa peccatis meis arcentibus me, atque incongruum tantæ narrationi huic decreveram: quia (ut ſum ultimus) obtrectationes aliorum fratrum diverſe ſentientium vitare volebam: ne quod fieri ſolet à quibuſdam tam peritis, quam etiam (quod eſt ſæpius) & ab imperitis, præſumptuoſis ac temerariis in hac tanta, inaudita, immo & ab illis de incomperta loquela judicarer. Altera verò in hujus noviſſimi temporis ſpatio brevi iſtud tam arduum quam (ut jam dixi) incredibile à quibuſdam opus eſſe credendo ingredi metuebam. Sed te, ô beatiſſimè Papa, ſuggerente, & profecto * inde legentibus & audientibus volente, hoc quod de iſto egregio ac ſancto Viro pro certo tenebam in mea memoria, negare non potui. *à fratribus legi ſolitis.*

E

**f.* profectum.

4 Et ne quibuſdam ad dubia veniant ea quæ huic ſtilo tradidi, Chriſtum omnium noſtrorum Salvatorem ac teſtem habeo, quod non pro aliqua humana, vel fallaci conjectura, ſed pro his quæ apud ſanctiſſimos ac compertos admodum viros, necnon & pro ſeduliſſimis ac pulcherrimis litteris, quas catholicè ac indubitanter à ſupradicto diacono, in eodem monaſterio conſcriptas reperi, hæc pauciſſima admodum verba memoriatis litteris tradere conatus ſum, pauca de multis colligens, quatenus faſtidioſa non eſſent ad legendum, ſed expedita, Deo adjutore, pararentur ad profectum. In principio verò noſtri operis adeſſe nobis precamur auxilium Domini noſtri Jeſu Chriſti, cujus virtutes ac magnifica opera per univerſum Orbem terræ in Sanctis ſuis clara ac ſtupenda habentur, ut mihi miſero indigno ac ſatis peccatori gratum ac proſperum iter præbere dignetur ad hoc quod aggredi volo, non pro meo merito, ſed pro tanti nominis Viro. *Auctoris obteſtatio de hujus hiſtoriæ veritate.*

F

ANNOTATA.

* *Si* Tigerinomalus *hic non alius ſit, ut conſet Mabillonius, à* Tirnomalo, *quem Paulus epiſc. Leonenſis, poſt Jehovium, non ſucceſſorem ſuum, ſed pro ſe ſedi Leonenſi impoſuit, ut in Vitæ ejuſdem S. Pauli cap.* 17 *legitur; conſequens erit, ut* S. Samſoni *non ſolum ſubæqualis, ſed ſynchronus fuerit, ſaltem in ea hypotheſi quod S. Paulus anno* 573 *obierit; utpote quem morte præceſſerit præfatus Tirnomalus. Verum ex ejus loquendi modo ſa-*

A. ANON. SUBÆQUALI. *tis patet*, ipſum S. Samſonem *numquam noviſſe, ut veroſimilius ad finem ſeculi ſexti vitam protraxerit, adeoque & ipſe S. Paulus.*

a *Habes in hac prima periodo & in tota ſequenti præfatione unde colligas, vera nos dixiſſe, de obſcuro, implexo & contorto ſcriptoris ſtylo; in quo tamen nihil mutare viſum eſt, cum quid velit, utcumque intelligatur.*

b *Pro* reconditi, *opinor; voluit dicere* prave affecti, *vel* pravitatibus addicti.

c *Pro* eminentiſſimam.

d *Id eſt* Gallia, *ut recte notavit Mabillonius: nam Galli antiquitus etiam Romani vocabantur, ut vide infra num.* 60 *&* 61, *& lib.* 2, *num.* 10. *Fortunatus in Vita S. Medardi epiſc. Noviom.* mater ejus Romana, nomine Protagia; *quod nomen ad Luitprandi Ticinenſis tempora, hoc eſt ad ſeculum* x *in uſu fuit: nam lib.* 1, *cap.* 6 *de Guidone comite Spoletano agens*, cumque, *inquit*, Burgundionum regna tranſiens, Franciam, quam Romanam dicunt, ingredi vellet *&c. Id tamen Aquitanis ceteriſque provincialibus cis Ligerim, quod* B *lege Romana viverent, vindicat Dadinus lib.* 3 *de Rebus Aquitan. cap.* 8.

LIBER PRIMUS.

CAPUT I.

Precibus à Deo impetratus S. Samſon piè educatur & quinquennis S. Iltuto erudiendus committitur.

Samſonis patria & parentes. a

IGitur ſanctus Samſon Demetianâ *a* patriâ nobilibus atque egregiis ſecundum ſeculi dignitatem parentibus alitus eſt. Sed illud miraculum quod de eo ante ejus conceptionem in utero matris ſuæ Dominus omnipotens monſtrare dignatus eſt, ob mirificandum ſcilicet Sacerdotem Dei populis profuturum ſilere non cenſeo. Hæc enim prima de ſe, licet ante ſe, at mirifica dignatio fuit. Nam pater ejuſdem ſancti Samſonis (ſicut jam dixi) Demetiano ex genere, Ammon nomine, & C ejus mater Dementia *, provincia proxima ejuſdem Demetiæ, Anna nomine. Convenientibus itaque coæqualium patrum unitis conſiliis, ſecundum omnipotentis Dei diſpenſationem, nobiliter conjuncti ſunt; parentes verò eorumdem conjugum altrices regum utriuſque provinciæ pro certo ſcimus, ſiquidem & in aliis ejuſdem ſancti Samſonis emendationibus geſtis, atque ibidem propinquioribus ita conſcriptum indubitanter comperimus, & in nominibus offerentium utrorumque parentum nomina ſingula, juxta ſancti Samſonis altare, ad Miſſam cantandam legere quam multis vicibus audivi. Nam huic Ammoni patri ejuſdem ſancti Samſonis, frater fuit Umbrafel & huic nihilominus matri ejuſdem Sancti Annæ ſoror fuit, Afrella nomine, boni ambo fratres, bonæ ambæ ſorores, de bonis utpote parentibus progeniti. At verò junior frater Ammonis Umbrafel ſororem ſupradictæ Annæ Afrellam, monitis ac juſſis parentum, uxorem ſibi duxit; ſed & ipſa Afrella ſuæ ſorori ſupradictæ erat junior.

* *al.* Deventia

2 Poſt non multum autem temporis, convenientibus illis ſecundum eorum dignitatem in pace, ipſa Afrella concepit, & peperit filium. Sed quid eſt opus rem protelare? tres filios ante ſuam ſororem habuit: ipſa verò Anna jam jamque ab omnibus vicinis, ac notis ſuis quaſi avorſa ac ſterilis putabatur. Deſperato itaque feminei uteri fetu, non pro ætatis, ſed pro naturæ inæqualitate cum ſua ſorore triſtatis parentibus, flebili ac mœrenti admodum matri conſolatio ab omnipotente Deo adeſt. Nam eleemoſynis frequentibus ac ſæpiſſimis *b* jejuniis ipſa Anna cum ſuo marito ſemper incumbebat. Evenit autem ut die feſto ad eccleſiam convenirent, & inibi ſermocinationem inter multos audirent de librario *c* quodam longinquam terram Aquilonis habitante, & à multis provinciis appetito *d*, quia omnes qui ad eum venire conſueverant, quid illis dixiſſet, pro certo habebant. Certatim itaque deſtinantibus multis de eccleſia eodem die comitari ad eum interrogandum, Ammon ille hæc audiens læto animo unà cum ſua uxore Anna ad eumdem magiſtrum cum illis iter dirigere fecerunt.

D *Matre ſterili uterque parens piis operibus vacat.*

b

c

d

E *Vacem de futura prole ambo conſulturi eunt.*

3 Actum eſt autem, ut confecto tanti itineris labore, poſt tandem diem tertium ad locum, ubi magiſter librariuſque commanebat, pervenerunt, ibique magiſtrum illum cum populis multis ſedentem, ac de cauſis ſingulis multa diſputantem repererunt. Tum verò Ammon munera offerens, & [in] genua ante eum pariter cum ſua uxore provolutus, ſuppliciter precabatur, ut ipſe eorum cauſæ ſuum animum diligenter apponeret. Tunc ut magiſter ille de aliis cauſis graviter circa ſe concinnantibus *e*, ſilentium fecit, ac pro bonis perſonis & longinquis viaticis ſedulè interrogans ac ſemper ſubridens, O, inquit, filioli, pro tam prolixo itinere veſtri laboris cauſam narrate mihi. Aperiente itaque Ammone os ſuum, cum ingenti lætitia compeſcuit eum magiſter dicens: Cauſam ſcio adventus veſtri, quia uxor tua hucuſque ſterilis fuit, & nunc credo quod divina miſericordia aderit. Tu verò fac virgam argenteam coæquatam uxori tuæ, & da pro anima illius, & deinde Deus omnipotens ſuſcitabit vobis ſemen ſecundum voluntatem ſuam, & ſecundum placitum deſiderii veſtri. Quo audito, ille hilariter dixit: Tres ego virgas dabo argenteas coæquatas ſibi.

e

4 Videns autem magiſter intellectum & prudentiam viri, manere apud ſe in hoſpitium fecit, quouſque poſt laſſitudinem viæ nocte inſecuta corpuſcula ſua ſopori dediſſent, atque ita quieſcenti mulieri Annæ per viſum Dominus monſtrare dignatus eſt; O, inquiens, mulier firma in fide & ſtabilis in Dei dilectione, perſeveranſque in prece, felix es, felixque uterus tuus, felicior fructus uteri tui. Ecce, Deo jubente, ſacerdotali officio condignus factus eſt partus primus quem edes: nam tuus uterus concipiet, & prægnabit & pariet filium, & primarius illius partus ſeptiès candidior erit argento illo, quod tuus maritus donavit pro te Deo. Tremebunda itaque mulier facta, necnon & læta pro nimietate viſionis, & pro fulgore aſſiſtentis ſibi & loquentis apud ſe angeli Dei, & pro concupiſcentia ſperati partus, atque pro verecundia, (ut eſt moris bonarum feminarum) nihil omnino reſpondere poterat. Ad quam angelus leniter fatur: Ne timeas, inquit, mulier, neque diffidas, Dominus enim confortare dignabitur mœrorem tuum, & lacrymæ tuæ vertentur tibi in gaudium; ecce habebis prolem, & pri-

F *Apud quem hoſpitantur & ab angelo de proli ſuæ certiores.*

A primarium filium Samſonem vocabis; hic erit coram omnipotente Deo ſanctus & ſacerdos ſummus, & fidem hujus rei in mane habebis per magiſtrum illum ad quem veniſtis.

A vate diſcedunt cum gaudio de fauſto prænuntio.

5 Expergefacta mulier à ſomno, cuncta quæ vidiſſet & audiſſet viro ſuo per ordinem replicavit. Gaudentibus autem illis, atque invicem tractantibus, reciproca lux adfuit diei; tum illi pro itineris prolixitate mane levantes præparaverunt ſe veſtimentis, magiſterque illis antequam iter captarent adfuit exultans, ovanſque. Beata, inquit, es ô femina, beatuſque uterus tuus, beatiorque fructus ventris tui: mihi enim hac nocte Dominus dignatus eſt revelare de te & de tua prole. Nam primus partus tuus ſummus à Deo ſacerdos deſtinatus eſt; & hunc ut pepereris, Samſonem vocabis, & poſtea legitimo tempore trades eum diſciplinis diſcendis. De Britannorum ergo genere talis non fuit, neque erit, utputà ſacerdos multis profuturus. Benedictis autem illis, abierunt domum læti ac pacifici.

B

Samſon à matre ſolicitè informatur.

6 Nec mora, Dei promiſſio adeſt. Itaque mater cum gaudio concipit, cum lætitia prægnat, cum proſperitate parit dilectum Dei primogenitum Filium ſuum. Tum omnes eorum vicinos, ut hoc audierunt, gaudium ingens invaſit, gratias Deo referentes, quod mirificaverat Dominus miſericordiam ſuam cum illis. Nutrito itaque nobiliter, ſecundum nobilitatem patrum, nobili ritu Filio, baptizatur, nomen imponentes ei juxta quod in promiſſione fuerat ſortitum; & felici matre admodum ſolicitante, de infantiæ ejus ac joci munditia, ſatis ſemperque die ac nocte ſatagebat, ne in aliquo vel minimo puncto pars Deo deſtinata, ac multis profutura pollueretur, circumplectente & conſervante illum integrum divina providentia: jocus *f* enim ejus, felicis matris blandimento ac ſedulitate, ad meditandum Scripturas & legendum aſſiduè, vel ſcribendum aliquid utile fiebat, quod poſtea veritas probavit rei. Nam cum eſſet annorum circiter quinque, ille ſolus tota puerilis animi affectione Chriſti ſcholam ſatis adire voluit: ſed pater ejus mutata vice ac perverſo contra Dei voluntatem ac dictum ordine, & maxime malevolis conſiliariis atque amicis ſuis, ignorantibus totum illud abſconſum miraculum quod antea fuiſſet factum, Filium ſuum fieri clericum contradicebat: indignum valde judicans clericatus officium, vicinis ſuis dehortantibus, utpote qui ſemper miniſter terreni regis fuiſſet, quique reges nutrire deberet: adeo ut conflictus indeſinens inter ambos parentes die noctuque fieret, volente matre Filio ſuo meliorem partem ſecundum angeli vel ſacerdotis obteſtationem.

f

C

Pater eum vexare conatur, ſed cœlitus correptus ſententiam mutat.

7 Volventibus autem illis alia, nocte quadam adeſt cæleſtis increpatio Ammoni per ſomnium, multum minans, ſi partem ſuam ſibi deſtinatam ille prohibere auderet. Ammonem autem tantæ viſionis admiratione à ſomno expergefactum timor ingens invaſit, ac de lecto ſurgens, atque in terra ſe proſternens quantulicumque commiſſi, licet parvi, pœnitudinem geſſit, atque nihil contra Dei voluntatem de Filio ſuo amplius ſe acturum tota fide promiſit. Illico verò, erumpente luce, Ammon ſine ulla mora Filium ſuum duci ad ſcholam compulit, dicens: Non moremur, ô conjux, Filium noſtrum, immo potius Dei filium ad ſcholam ducere. Nam Deus cum illo eſt, & nihil contra Deum agere debemus: cunctaque quæ viderat ea nocte de illo conjugi ſuæ replicavit. Tum illa ovans, jamque prægnans ac de lecto ſurgens, toto cordis affectu magnificabat Dominum in cunctis beneficiis ſuis quæ miſericorditer præſtitit illis, atque una, eademque hora unanimes æqualiterque ſurgentes, pari animo ducere Filium ſuum ad ſcholam egregii magiſtri Britannorum, Eltuti nomine, perrexerunt. Qui & ipſe Eltutus de diſcipulis erat ſancti Germani, & ipſe Germanus ordinaverat eum in ſua juventute presbyterum *g*. Ille verò Eltutus de totis Scripturis veteris ſcilicet ac novi Teſtamenti, & omnis philoſophiæ generis, geometriæ ſcilicet ac rhetoricæ, grammaticæ & arithmeticæ, & omnium artium philoſophiæ omnium Britannorum peritiſſimus erat, genereque magicus *h* ſagaciſſimus, & futurorum præſcius: in cujus magnifico monaſterio ego fui, cujuſque mirifica geſta ſi per ſingula dirimamus, ad exceſſum de incepto ducemur: unum tamen ad confirmandam noſtram rem, referentibus nobis catholicis fratribus, qui in hoc loco erant, publicamus in medium.

g

Samſon Eltuti diſciplinæ committitur.

h

Eltutus mortem ſuam ac duorum Abbatum prædicit.

8 Nam cum ægritudine morbi carnis urgeretur, duos alios abbates ad viſitandum ſe venire fecit, unus Iſannus vocabatur, alius Atoclius. Ut enim vidit eos, utrumque ſecundùm morem ſalutans, ita exorſus eſt: Gaudeo, inquit, Fratres dilectiſſimi, ad adventum veſtrum, quoniam tempus tranſitus mei ac dormitionis meæ in Chriſto adeſt, & vos debitum mihi obſequium præbebitis. Sed confortamini, Fratres, quoniam pariter & ad vos jam jamque prope eſt poſt me cælitus miſſus eundi de corpore, uno quidem tranſitu, ſed diverſo eventu tranſitus. Ego quidem hac nocte præſentibus vobis medio ferme noctis angelorum manibus percipiar, ita ut in aquilæ ſimilitudinem duas pennas aureas habentis, animam meam frater meus Iſannus videbit cum ſanctis angelis volare ad cælum: & poſtea quinto decimo die frater noſter Atoclius de corpore ibit, & frater meus Iſannus animam illius pariter videbit, in aquilæ quidem typum, ſed duas plumbeas *i* pennas habentis graviter volitare: & poſt quadraginta dies iterum frater Iſannus & ipſe æqualiter cum eo exitu, cum eoque typo feliciter perveniet ad Chriſtum. Sed tu, frater Atocli, multum concupiiſti ea quæ mundi ſunt, & ideo pennati quidem animalis typus eſt mundi, ſed auri munditiam ob tuam in tuis alis avaritiam non habes: mundus verò es tu propter tuam antiquam ſanctitatem, de tua infantia huc uſque ſervatam, ſed gravidus es in tuis pennis propter plumbeum avaritiæ pondus. Deus autem omnipotens dignetur evellere à te has pennas. Hæc & multa his ſimilia dicens per diem & noctem multum commemorans, ſicut ipſe dixerat, mediâ ferè nocte valedicens fratribus de hac carne cum hymnis & choris ac venerationibus ſolitis feliciter exiit, animamque ſuam per imaginariam ſpeciem quam ipſe dixerat, beatus Iſannus vidit, & alterius fratris ſimiliter animam, ſicut ſenex dixerat, cernit, & vix per ejus ſuggeſtionem & Sanctorum orationes ac Miſſas multas cantatas redempta fuit, ita ut ipſe ſolus vidit eam in melius reparatam, ac de peſſimis peccatorum ſuorum vinculis abſolutam, & hæc cuncta fratribus indicavit, & omnibus eis in admiratione fuit, & ille nihilominus die condicto & ſimili exitu, ſecundum ſenis promiſſionem, feliciter pervenit ad Chriſtum. Sed ad id redeam unde digreſſus ſum.

i

E

Samſonis futuram ſanctitatem prædicit Eltutus.

9 Hic itaque ſanctus Eltutus, cum electum Dei puerum ſanctum Samſonem oculis vidiſſet, ac de manu ſuæ matris cum donariis, quæ cum illo

A. ANON. SUBÆQUALI.

illo parentes ejus adportaverant, ſecundum morem excipiens amanter eum deoſculaſſet, reſpiciens in cælum & benedicens eum, ita exorſus eſt: Gratias agimus Deo, qui luminare hoc nobis indignis noſtra de gente in terra accendere dignatus eſt. En auguſtum omnium noſtrum caput, en pontifex ſummus multis citra ultraque mare profuturus, en egregius omnium Britannorum ſacerdos, en peritiſſimus omnium eccleſiarum poſt Apoſtolos fundator. Hæc audientes parentes ejus plus de eo voluerunt audire; ſanctus verò Eltutus ita reſponſum reddidit: Non eſt meum hoc dicere vobis, nec veſtrum eſt à me interrogare, tempus enim eſt tacendi, & tempus eſt loquendi, puerum autem iſtum tradite mihi ad diſcendum.

Samſon litterarum elementa cito addiſcit.

10 Egredientibus autem parentibus ejus, manſit ipſe cum ſupradicto magiſtro, non (ut moris infantum eſt) aliquo fletu poſt matrem, patremve motus; ſed quaſi à ſuis primis cunabulis inibi nutriretur, immobiliter ac delectabiliter manſit. Mirum in modum ſub uno eodemque die vicenas eleas *k*, teſſeraſque agnovit totas, nec opus ei fuit amplius monſtrare, & (quod eſt mirabilius his omnibus) ſub hebdomadis diebus harum litterarum diſtinctiones per conjunctiones verborum revelante Deo potuit ſcire. Nam in legendo ita tenuis erat mens ejus, ut quantum humanus ſenſus capax eſt, totos in brevi pertranſierit Pſalmos. Nam cum eſſet annorum circiter quindecim, jejuniis frequentiſſimis ac vigiliis prolixioribus plus omnibus fratribus ibidem habitantibus ſeſe exercebat, ita ut ſuperpoſitiones *l*, interdum autem & triduanas facere contendebat, prohibente illum prudentiſſimo magiſtro ac dicente ei: Non conveniens eſt, filiole, ut corpuſculum juvenili adhuc ætate florens nimiis & intemperatis frangatur jejuniis.

* *an.* litteras.

k

B

Jejunium colit.

l

Scripturis ſacris indagandis vacat.

11 In altioribus intelligentiis Scripturarum ita acutus erat ſenſus ejus, ut plus in ſpiritualibus theoriis quam quæ ei à ſupradicto magiſtro inſinuabatur, inquirebat. Quadam autem die dubium incurrerunt ambo, ille & ejus magiſter in quadam alta quæſtione: quam quæſtionem ego novi, ſed inſinuare prætermitto, ne in hac diutius immoremur. Nam cunctos tractatus veteris ac novi Teſtamenti diligenter perſcrutantes, explanationem ejus nullatenus repetire potuerunt. Quo facto deſtinavit ſanctus Samſon intra ſemetipſum jejuniis ac vigiliis incumbere, uſquequo explanationem hujus quæſtionis Deus illi monſtrare dignaretur. Dum autem tertia nocte mediaque ferè nocte oraret, aſſiſtere ſibi vidit lucem cælitus emiſſam, ac vocem deſiderabilem audivit de luce ſibi ſuaviter dicentem; Ne amplius fatigeris, elecle Dei; ecce enim non ſolum hanc quæſtionem pro qua laboras, conſequêris, ſed quæcumque petieris à Deo per orationem & jejunium, exigentibus tuis bonis meritis, adepturus es. Tum ſanctus Samſon omnipotenti Deo gratias referens, lætus admodum ad ſuam cellam rediit, ac ſuo magiſtro cuncta quæ viderat & audierat, quietè replicavit.

C

Monachum à ſerpente morſum ſanat.

m

12 Quadam autem die dum irent fratres in mane æſtivo tempore ad purganda mala gramina de meſſe; hilider *m* quidam de quodam rubo exiliens quemdam fratrem momordit in inguine, atque ad terram cadens ſemivivus remanſit. Fratres circa illum flentes oranteſque non aliud quam moriturum ſperabant. Tum œconomus dixit: Nunciemus hoc ſeni noſtro. Miſſo itaque quodam, reni præſente Samſone magiſtro narravit; flente autem illo, ſanctus Samſon Spiritu ſancto tactus ita dixit: Magiſter, jube mihi ire ad eum, Pater autem meus compertus ac peritus eſt, & poteſt liberare hominem de hujus doloris nece. Tum ſanctus Eltutus, quaſi in deriſu ſermonem ducens, ita dixit: Pythonis *n* arte in principio tuo fuiſti præmunitus, & poſtea veniens ad ſcholam apud diſciplinam Chriſti colere eam vis? non enim conveniens eſt cum cæleſti ſapientia mundanam exercere mathematicam. Sanctus autem Samſon ita ſubridens reſponſum reddidit: Ignoras tu, elecle magiſter, quia nullum ego patrem habeo niſi illum, de quo per Prophetam dicitur: Manus tuæ fecerunt me & plaſmaverunt me? Magiſter itaque hoc audito ſtupefactus & admirans & nihil aliud auſus dicere: Perge, inquit, elecle Dei. Pergens itaque Samſon, & currens invenit Fratrem extremum penè anhelitum jam trahentem, atque ejectis à ſe omnibus fratribus, unum tantum probatiſſimum presbyterum elegit apud ſe aſſiſtere, atque ſerpentino morſui ſignum Crucis impoſuit ſentiens per Dei gratiam virtutem adeſſe: atque per tres horas, id eſt ab hora tertia uſque ad horam ſextam orationes protelans, aquamque oleo mixtam benedicens, fratrem penè emortuum præſentibus omnibus fratribus per Dei admirabile opus incolumem reddidit & ſanum; ac per hoc non, ut eſt moris humano generi, quaſi in favore vulgi extollitur in vana gloria jactantiæ elatus, ſed Deo gratias agens infatigabilem ſemper atque acriorem frequentius exercebat abſtinentiam.

Jobi 10. 8.

D

E

F

ANNOTATA.

a Demetia *aliis* Dimetia, *inquit Mabillonius, Cambria ſeu Wallia pars occidentalis*, Diſed *hodie à Britannis vocitatur, mutato* M *in* F *pro linguæ idiotiſmo.*

b *Pro* ſæpe repetitis.

c *Non alium hic intelligere fas eſt, quam virum ſanctum & prophetia dono ornatum, ut ex ſequentibus ſatis patet.*

d *In edit. eſt* quem *à multis* appetitum, *nullo ſenſu, quales conſtructiones plures ibi occurrunt, à nobis ex accuratioribus Mss. emendata.*

e *Mss. legunt* concinnentibus, *patet quid ſcriptor velit.*

f *In edit. erat* locus.

g *De S.* Eltuto *ſeu* Iltuto *jam aliàs in Actis noſtris dictum eſt, & hîc abunde deſcribitur: ut* diſcipulum S. Germani fuiſſe (*puta Autiſſiodorenſis*) atque ab eo ordinatum presbyterum, *recta chronologiæ repugnare, jam ſupra diximus: fuerit fortaſſe diſcipulus diſcipuli.*

h *Quæ de magia hic agatur, ſatis perſpicuum exiſtimo.*

i *In edito erat* Plumbineas. *Finis non ſit, ſi tetera barbara & male conſtructa explicare voluero.*

k *Intellige* elementa *ſeu* litteras alphabeti, *ut bene notavit Cangius, hunc ipſum textum adducens.*

l Superpoſitionem *per ſuperadditionem explicat Mabillonius.* Quæ vox, *inquit, ſimpliciter prolata*, jejunii ſonat adjectionem, nam aliàs dicitur etiam ſuperpoſitio ſilentii *&c. de cetero remittens ad Menardum in cap.* 54 *Concord. Regul.* § 11.

m *Cangius eam etiam vocem hinc accepit, & recte pro* colubro *intellexit, ſive pro* chelydro. *Eſt qui* edder *notet dici Anglicè ſerpentem qui Gallice* couleuvre.

n *Magiam joco objicit ſancto diſcipulo ſanctus magiſter.*

CA-

A

CAPUT II.

Diaconus ac presbyter, non ſine mirabilibus ſignis, ordinatus arctiorem indies virtutis viam ingreditur; invidorum machinationes patienter tolerat, & ex S. Iltuti cœnobio ad Pironem tranſit.

Diaconus ordinatur: Quid miraculi contigerit in ejus ordinatione.

HUmilitas verò ejus tanta erat, affabilitas, lenitaſque, ac mira caritas ultra (ut ita dicam) humanum modum, ut ab omnibus fratribus ſuis miro diligeretur affectu. Magiſter autem videns diligentiam ipſius erga Dei cultum, ac per ſpiritum venerans in pectore ejus Chriſtum, quem per ænigmata utputa de eo cernebat micantem, tradi ei diaconatus miniſterium fecit. Veniente Dubricio *a* papa ad ejuſdem domum die Dominico, conſentientibus & congaudentibus omnibus fratribus ac Deo volente, ab eodem papa diaconus ordinatus eſt. Nec hoc opus eſſet pertractari, niſi miraculum grande interfuiſſet. Tres fratres ibidem ordinati ſunt, duo in presbyterii, ille tertius in diaconatus officio: ſed cum ad veniam flectendam juxta morem fratres compellerentur, vidit ſanctus papa unà cum magiſtro Eltuto columbam cælitus emiſſam per feneſtram ſurſum apertam, & ſuper ſanctum Samſonem non (ut eſt moris avi) fugitare, vel volitare, ſed ſemper ſine ullo penniculæ motu, diſcurrentibus ubique per eccleſiam miniſtris, immobiliter ſtare. Et non ſolum hoc, ſed etiam epiſcopo manum ad confirmandum eum diaconum ſuper eum levantem, illa (quod eſt mirabilius) columba cælitus (ut jam dixi) emiſſa, in ſcapulam dexteram ejus deſcendit & ibi conſtanter manſit tamdiu donec officium ab epiſcopo conſummaretur totum. Hoc nemini in eccleſia admirabile fuit, quippe quia nemini viſibile niſi tantum epiſcopo ac magiſtro ſupradicto, & uni diacono qui calicem tenebat & Euangelium ad precem cantaverat, patefactum eſt: & ſemper ſupradicta admirabilis illa columba ita ſupra illum videntibus illis tribus immobiliter ſtetit, donec communionem perciperet Euchariſtiæ. Denique in tantum ſtuporis epiſcopus ac magiſter confabulantibus illis ad invicem venerunt, ut ſanctum Samſonem jam non terreſtrem, ſed cæleſtem indubitanter putarent. Sanctus verò Samſon ita admirabilis atque, ut ita dicam, ineffabilis in Dei opere excreverat, ut de die in diem, quaſi per ſcalam ſpiritualem ſcilicet, aſcendens altius atque altius in ſummo religionis culmine, renovato in melius quotidiano uſu, cerneretur emergere.

B

a

C

Invidiam quorumdam fert patienter.

14 Huic verò Eltuto erat in ejus monaſterio alumnus, ac nepos presbyterque, & huic presbytero erat frater ſine gradu, disjuncti à fratribus in quantulumcumque erga ſancti Samſonis dilectionem, antiquo indubitanter humani generis hoſte per ineptum invidiæ trophæum illos inſtigante, nequiter metuentes, ne propter illum quem meliorem illis eſſe noverant, hereditate privarentur mundana. Nec illi poterant quidquam mali præbere, nec pacificè, amanterque adhærere, ignorantes altius Dei conſilium in ima graviter mergebantur. Ille verò ſciens totum & nihil illum latens, pro illis amplius Dominum precabatur, lacrymas cum orationibus fundens, Dominum ſuppliciter rogabat, ne propter eum peſſimi criminis lapſum incurrerent, ſemper jejuniis intentus, orationibuſque indeſinentibus exercitatus, in ſanctis quoque Scripturis ſcrutandis atque intelligendis vehementer ſenſatus ſine penè intermiſſione, ſecundum Apoſtoli Pauli commendationem, orabat in frigore & nuditate, in hiemalibus pernoctans glaciebus, non brumalibus flatibus, non gravioribus ſolvebatur æſtatis caloribus, memor Apoſtolici ſermonis ubi ait: Non ſunt enim condignæ paſſiones hujus temporis ad ſuperventuram gloriam quæ revelabitur in nobis. *Rom.* 8. 18.

A. ANON. SUBÆQUALI.

Presbyter ordinatur accedente prodigio.

15 Nam non longè poſt *b* presbyterii Ordinem ab eodem epiſcopo, qui diaconem illum ordinaverat, magiſtro rogante ac Deo volente, ut ille dignus erat, digne accepit. Sed quid diutius immoramur? Quale ſignum cælitus viſum eſt quando diaconatus accepit officium, tale etiam quando presbyteratus functuram accepit: idem tantum tribus, quibus prius fuerat viſum, Deo illum dignum monſtrante comparuit. Quanto autem in majore gradu Deo volente, illo verò nolente nec inepte renuente, ſed quod Deus promiſerat, gratanter accipiente inhæſerat, tanto & in arctiori abſtinentiæ tramite, ſecundum ſanctarum Scripturarum dictionem, voluntaria ſe traditione inſerebat. Studebat namque præ ceteris humiliorem ſe ac benigniorem eſſe. Quid verò de caſtitatis & continentiæ ejus exercitio dicam, quando libidinoſa incentiva à primo adoleſcentiæ ſuæ flore tenus beato ſuo fine tam in virili quam etiam in femineo ſexu omnino feliciter vincens, voluntariam carnis munditiam pro natura habebat? Ita illi erat virginitas in corpore, ut numquam caritas ac humilitas à corde diſcederet. Jejuniis igitur & orationibus incumbebat aſſiduis. In omni vero vitæ ſuæ tempore numquam alicujus animalis, neque volatilis carnem in ſua tota vita guſtavit, numquam aliquis vidit eum ebrium, numquam mutata mente, vel inſtabili vacillatione, vel minime illum aliquod poculi genus in aliquo læſit. Numquam funditus à ſe aliquod poculum interdixit, ſed quotidie cum ceteris fratribus, quando non jejunarent, caritatis obtentu communicans, ſecundum Euangelii verbum ſitiebat juſtitiam.

b

E

Virtutes ejus.

Carnem nunquam guſtavit.

F

Mos monachorum bibendi poſt Tertiam.

16 Hi verò ſupradicti duo fratres, diabolicis utpote repleti venenis, ſemper invidebant ei, & maxime malus ille presbyter, cujus malum factum ego ſcio, ſed nomen ſcire non potui: metuens ipſe ne propter ſanctum Samſonem à ſuo hereditario privaretur ac deſtitueretur monaſterio, quod poſt ſuum avunculum ſperabat poſſidere, æqualiter cum fratre ſuo, per ſuæ artis conſilium malum ei quærebant: ſed nullam cauſam reatus invenientes in eum, quaſi ebrii & amentes, huc illucque vertebantur. Frater autem ejuſdem presbyteri, viciſſentibus *c* ſe per ordinem ceteris monachis, hujus monaſterii piſtor effectus eſt. Conſuetudo enim erat in hujus monaſterii lege herbas hortinas per poculum ad ſanitatem convenientes fricare, ac ſingulis fratribus in ſuis vaſculis, ſcyphunculo non grandi, ad ſanitatem particulatim dividere: ut quando de Tertia celebranda veniebant, paratum jam poculum hortinis mixtum herbis reperirent. Piſtor verò, accepto conſilio mali fratris, venenum ſancti Samſonis per ſuum antidotum poculo miſcuit, illum *d* quoddam fri-

C

d

A. ANON. SUBÆQUALI.

cans dedit ei bibere, atque quatenus fieret probabile mortiferum, parum de eo prius pelaci e dedit. Pelax autem ut bibit, ſaltum præcipitem dedit & ſtatim mortuus eſt. Piſtor verò hoc ut vidit, valde gaviſus eſt, nihil aliud ſperans niſi ſanctum Samſonem, perbibito hoc poculo, continuo de hoc mundo receſſurum. Sancto verò Samſoni oranti continuo adeſt ſpiritus Domini, monſtrans ſibi malum nuper factum. Ille nihilominus de Domini promiſſione fidus, memor euangelici ſermonis, ubi Chriſtus ait de ſuis fidelibus fidentibus in ſe; Si mortiferum, inquit, biberint, non eis nocebit, & cetera; lætus admodum refectorium ingreſſus eſt, eoquod ipſe œconomus erat hujus monaſterii, poculaque fratribus benedicens, atque ſuo ſanctæ ſignaculum Crucis imponens, ſine ulla mentis hæſitatione totum bibit, neque umquam ullum vel parviſſimum cordis dolorem ex hoc ſenſit.

e Samſoni venenum propinatur.

Marc. 16. 19.

17 Prandentibus autem illis ita uno eodemque die ſuavem ac lætiſſimam cum piſtore ſanctum Samſonem conlocutionem habuiſſe audivimus; Magnam, inquit, dulcedinem faucibus meis, magnamque ſanitatem cordi meo, ô amantiſſime frater, præbuit poculum illud, quod primarium dediſti mihi hodie: ſanet te Deus ab omni ægritudine quamcumque habes. Quibus auditis frater intra ſemetipſum mali commiſſi pœnitudine tactus eſt, promittens coram omnipotente Deo, non amplius geſturum ſe aliquod malum conſilium cum fratre ſuo contrarium huic Famulo Dei: quippe quem omnium conſcium noverat, & omnia patienter tolerantem cernebat. Ad fratrem ſuum poſtmodum cum increpatione veniens dixit: Peccavimus, frater, nihil in aliquem hominem ſed in Chriſtum, atque in ejus dilectum Samſonem: & tu, frater, venenoſo livoris incentivo in tuam animam perfuſus es, auctore & incentore illo de quo per Prophetam dicitur: Invidia diaboli mors intravit in orbem terrarum, imitantur ergo illum qui ſunt ex parte illius. Sed frater ejus in obſtinatione malæ ſententiæ perdurans, nullum bono conſilio præbuit aſſenſum, ſed velox vindicta divinitus ei data eſt.

Monachum ſibi inimicum blanda allocutione convertit.

B

Sap. 2. 24.

18 Nam Dominica die proxima veniente, cum Communionem altaris de manu ſancti Samſonis ſumpſiſſet, una hora cum buccella in ore ejus tranſiſſet, à dæmonio eadem hora arreptus eſt, ita ut pallens tremenſque ac multum crepitum dans, ac diſcerpens, atque in terram indecenter concidens, ac ſemetipſum ſuis veſtimentis impudenter denudans, bina labra ejus ſuis dentibus mordere primum cœpit, atque alios fratres ſine ulla verecundiæ providentia degatrire, & ad iracundiam eorum corda provocare, ac dicere: Quid hîc ſtatis otioſi nihil potentes facere? nullam enim de vobis omnibus curam habeo, ſi unus inter vos non fuerit præſentatus: ſi unus ille adfuerit, dominationem in totum habet mei. Sapientiſſimus verò ſenex ut hæc audivit, compeſcere eum, ac ligatum à fortibus fratribus foras duci jubet. Quo viſo, frater ejus flens atque ſingultans, & in terram ſe ſuppliciter proſternens, præſentibus omnibus fratribus, utrorumque culpam totam ut eſſet in directo monſtravit, veniamque ſui delicti ſubmiſſe ac lacrymabiliter poſtulavit, promittens ſe in ſua tota vita pœnitentiam geſſurum *f*, ac Deo & ſancto Samſoni ſemper ſerviturum.

Alius monachus Samſoni infeſtus à dæmone corripitur;

C

f

19 Quibus auditis fratres unà cum abbate ſuo ſuper his quæ fiebant, valde mirati ſunt, maxime timentes, ne in his venenatis malis nuper inepte eruptis ſanctus Samſon offenderetur, inſuper & ne ab illis abſcederet, quod pro maxima injuria ac malo merito fieri æſtimabant; ſuppliciterque electum Dei rogaverunt, ut ad manſionem, in qua frater dæmoniacus à malo vexabatur ſpiritu, non dedignaretur ire. Sanctus verò Samſon amariter flens atque ejulans, ita reſponſum reddidit, palam omnibus fratribus dicens: Heu me! propter quid hoc feciſti mihi Domine Deus omnipotens? ut quid amantiſſimum fratrem meum propter me lædere permiſiſti? timeo enim ad conſpectum illius injuſte odientis me, & maxime diaboli illum odii facibus incendentis me præſentare. Doleo tamen illum ab initio injuriam pati, nunc autem ſi gratiam habeo coram Divinitate tua, per orationes ceterorum fratrum, me indigno interveniente, ſanitatem recipiat, & dabis ei cor pœnitens, ut ſpiritus ejus ſalvus fiat: ac oleum benedicens, aquæque permiſcens, dari ei ad guſtandum præcepit. Quibus guſtatis, è manibus illum tenentes *g* in dorſo dilapſus eſt, & velut emortuus factus, nihil aliud fratres, quam eum moriturum putabant eſſe; terniſque fere horarum ſpatiis in uno loco jacens, ad extremum non longe poſt nonam vivus quaſi de morte rediit, priſtinamque ſanitatem de diabolico recepit impetu, ac pœnitudinem mali ſui commiſſi agnitique agens, Deo illum inſpirante, coram omnibus agnovit fratribus: ſicque juſto Dei judicio actum eſt, ut quem ille invidioſè injuſtéque uſurpabat primatum, in tota vita ſua numquam habuerit.

D

à Samſone liberatur.

g

E

20 Sanctus verò Samſon acrioribus ſeſe atque arctioribus inſerebat jejuniis, grave valde apud ſe reputans illud monaſterium, quippe quod jam tumultuoſum & expandioſum *h* per patriam erat. Ille verò Euangelicam illam viam arctam quæ ducit ad cælum ſemper cupiens carpere, excogitabat quomodo evadere poſſet à cœnobii congregatione ſine ſui magiſtri offenſione. Erat autem non longe ab hoc monaſterio inſula quædam nuper fundata à quodam egregio viro, ac ſancto presbytero, Piro *i* nomine, (in qua inſula & ego fui) apud quem, inquam, ſanctus Samſon cohabitare volebat; ſed valde metuebat, ſicut jam dixi, ne ſenem ſuum offenderet.

Samſon ex Eluti cœnobio egreſſum meditatur.

h

i

21 Talia ergo volvente apud ſe, ac Deum rogante, ut ſuæ voluntati opem daret, ecce miſſus Domini ad ſanctum Elutum per ſomnium apparuit dicens: Mane ſurgens tu interroga voluntatem ſancti Samſonis, ut ubicumque vult (Deo per omnia ducente) ire, opitulaveris illi, & ſcito quia Deus ſemper cum illo eſt. Evigilans Sanctus ille, & apud ſe retinens memoriter quæ illi dicta fuerant per ſomnium, mane diluculo ſurgens, ſanctum Samſonem accerſiri ſibi jubet, dicens: Enarra mihi, electe Dei, quæ Deo inſpirante ſunt in tua voluntate documenta: ego hac nocte miſſum Dei habui de te, quo opituler quæ ſunt tui, quia Deus apud te eſt. Quo audito, ſanctus Samſon ingemuit, & nihil ſe boni egiſſe coram Deo dicebat: tamen voluntatem ſuam ſeni ſuo humiliter revelavit. Senex autem hæc audiens ita reſponſum reddidit. Opus eſt tibi omnia agere propter Chriſtum, & voluntate paupertatem pati. Verumtamen omnino in genere noſtro major te non erit. Ac linguam comprimens & pectus verberans omnia ſecundum ſancti Samſonis voluntatem adimplevit, & duci eum ad Inſulam quo tendebat in pace fecit, ibique cum eodem presbytero ſupradicto Pirone provecta ætate jam ſeneq

Elutus per mittente ad Pironem concedit.

F

D fene ita exceptus est tamquam Dei angelicus missus videretur, admirabilem atque eremiticam, immo & cælestem vitam infatigabiliter ducens, non diebus, non noctibus ab orationibus & à colloquiis Dei cessabat. Totum diem operibus manuum, & orationibus ducens, totam verò noctem in mysticis sanctarum Scripturarum intelligentiis, lucernam suæ mansioni portans, ut ad legendum intentus, aut aliquid scriberet, aut de spiritualibus theoriis meditaretur. Quod si, ut homo, opus haberet pro carnali fragilitate quiescendi, seipsum parieti, aut alicujus rei duræ firmamento inclinans, numquam in lecto dormitabat.

Numquam in lecto dormiebat.

22 Quadam itaque hieme, cum pater ejusdem S. Samsonis repentino arreptus dolore debitum mortis exsolvere cogeretur, compellitur à suis vicinis, ut juxta morem sacrificium communionis ante carnis sumeret mortem. Ille verò ingenter *k* affirmabat, numquam se mortem gustaturum, numquam sanitatem recepturum, numquam se sacrificium recepturum, nisi primogenitum suum Samsonem electum Dei videret, ac per ipsum pariter corporis & animæ sanitatem se percepturum dicebat. His verbis admirantes homines qui audiebant, E simul & diligenter examinantes quænam hæc essent, statim missos dirigunt equitantes, rogantes ne pigeret eum visitare patrem suum jam in mortis confinio decubantem, & maximè sanitatem corporis & animæ ab eo accipere desiderantem.

ANNOTATA.

a *Notant Acta Benedict.* Dubricium *hunc fuisse episcopum Legionensem (Anglicè Caerleon) floruisseque anno* 507, *Arthurumque regem anno* 516 *coronasse, ut scribit Matthæus Westmonast. Dubricii ejusdem meminit Galfridus Monemut. lib.* 9 *hist. cap.* 12, *paucis multa dicens*; Hic Britanniæ primas & Apostolicæ Sedis legatus, tanta religione clarebat, ut quemque, languore gravatum, orationibus suis sanaret. *Plura hîc de eodem Sancto occurrunt.*

b *In edit. hîc ita habetur:* Nam non longè post; dubio adhuc anno, presbyterii ordinem ab eodem episcopo qui in diaconatus illum functionem voverat *&c. prætuli lectionem Codd. Mss.*

c Vicissere, *barbarum*, *pro* vices subire.

C d *Et hanc vocem* tillum *hinc accepit Cangius, sed quid sit divinandum relinquit: venenatum quid certò indicare videtur scriptor.*

e Pilax *legendum monet Cangius, ut sit* cattus murilegus, *ut vide istic pluribus.*

f *Ita etiam Mss. Satis sit quod intelligatur.*

g *Legendum esset* è manibus illum tenentium, *ut solœcismis hujusmodi abundat hæc Vita.*

h *Per* tumultuosum *satis patet, quid velit, nempe quod fama late expanderetur.*

i *Acris est in hunc locum Guiberti abbatis censura pag.* 330. Legi, *inquit*, testor Deum, & iis qui mihi præsto fuerant, cum nimia detestatione relegi, scilicet in Vita S. Samsonis, celeberrimi apud Francos & Britones Sancti, abbatem quemdam, quem S. Pironem lectio illa agnominat: cujus cum finem ut beatum putabam, rite legendo prosequenter, reperi cumulum sanctitatis, hominem videlicet ebrietate madentem, in puteum incidisse, sicque enectum. *Vide infra num.* 36.

k Ingenter *& similia vix operæ pretium est observare.*

A. ANON SUBÆQUALI.

CAPUT III.

A patre ægrotante vocatus, non nisi jubente Pirone ad eum pergit; mirus theomachæ in via occursus; totam familiam Deo lucratur, atque in reditu serpentem necat.

PErvenerunt ii nuncii usque ad locum ubi sanctus Samson habitabat, & in hospitium nocte recepti, euntibus mane fratribus ad opus exercendum, invenerunt eos ad portam pulsantes, quomodo facile habere possent apud sanctum Samsonem colloquium. Sanctus verò Samson spiritualiter jocans cum illis eum non agnoscentibus, ita dixit: Enarrate mihi causam inquisitionis ejus, pro qua colloquium apud eum habere vultis, & E ego exponam. Et responderunt ei dicentes: Illum volumus videre & apud illum loqui, pater enim & mater ejus & omnes vicini miserunt nos fabulari apud illum. Qui & ipse hilari vultu respondens dixit eis: Amen dico vobis, nisi me præsente omnia vestra dicatis propter quæ huc venistis, Samsonem quem quæritis, numquam videbitis. Mœrentibus autem illis atque ad alterutrum diffidentibus, sanctus Piro ita lætus admodum dixit; Ecce Samson quem tanto itineris labore quæsistis, nunc quod habetis, dicite mihi. Tunc hi ceciderunt in faciem suam, salutationemque parentum suorum nuntiantes, causam ob quam venerant, profecto narraverunt.

Samsonis pater morbo periclitatus filium ad se accersit.

24 Sanctus verò Samson ut audivit; apud semetipsum prius ingemuit, superfluum putans redire eum domum, in qua carnaliter fuisset natus. Et respondentibus sibi ait; Repedate ad domum nostram, jam enim, nisi fallor, Ægyptum reliqui, non est enim meum iterum reverti in ipsam; potens est enim Deus ægrotantem sanare. Atque ita gressum rapido cursu ante fratres tendens, ulterius ad opus faciendum progrediebatur. Sanctus verò Piro misericordia motus, immo Spiritu sancto ordinante opem ad virtutem ostensam, leniter revocans eum ad se, dixit ei: Quare sic dicis, electe Dei? non enim negligenter facere F debes opus Dei, curam enim te oportet habere de animarum profectu: nam merces tua grandis erit cum Deo, dum ubi carnalia creverunt, spiritualia per te seminentur. Sanctus verò Samson intendens in eum atque paululum silens, ita ait; Utinam voluntas Dei fieret, ego propter Deum & propter animarum lucra omnibus paratus sum. Et qui missi fuerant rogaverunt eum ut pariter cum illis comitatum faceret. Qui dixit eis; Progredimini vos, & nos expedite assequemur. Pro certo habentes, quod ipse eos assecuturus erat, acceptaque benedictione abierunt.

Samson negat sibi licere domum paternam repetere, sed Pironi jubenti annuit.

25 Ille autem post eos die & nocte mansit in monasterio, & in crastino die dixit ille; Si causâ profectus animarum & caritatis invitor, est ex vobis frater promptus mecum ad injuriam sufferendam? Erat quidam diaconus juvenili & ipse adhuc ætate florens, cui dixit Abbas: Tu fortior es senibus istis, caritatis obtentu cum fratre tuo vade. Sanctus verò Samson prævidens in spi-

Samson ad patrem cum socio contendit.

A. ANON. SUBÆQUALI.

ritu, fidentem eum in fide futurum non esse, lætus admodum verbo dixit ei; Confide, frater, & viriliter age.

Quid illis in via acciderit.

26 Accepta itaque benedictione impositoque in equum vehiculo, iter pergere cœperunt: & factum est dum irent orantes per vastissimam silvam, dirissimam audierunt vocem à quodam horribili valde ad dexteram partem juxta illos terribiliter strepitantem, atque in hujus vocis auditu diaconus supradictus depavescens, ac primo omnium pallens, equum quem in manu tenuerat, velociter dimittens, & pallium quo indutus erat jactans, in velocem fugam sese dedit, clamante post tergum sancto Samsone, & dicente: Confide, ô frater, quæso, confide, ne timeas, neque obliviscaris euangelici præcepti quo nutritus es ab adolescentia tua. Sed eum non intendentem & semper fugitantem jam eminus sanctus Samson lacrymabilibus inspiciens oculis, solitaque spiritualia arma & scutum fidei firmiter tenens, & circumvallans se sancto semper signaculo Crucis, vidit theomacham *a* hirsutam canutamque, jam vetulam anum suis vestimentis bribetham chrysulatamque, venalem in manu tenentem, ac silvas vastas veloci cursu volucritantem fugientemque, recta linea insequentem. Sanctus verò Samson stabilis in fide quasi eam non vidisset *, mansit intrepidus, & veloci cursu equum in manu tenens, palliumque fugientis in equum imponens, fugientem & persequentem fiducialiter secutus est, ac non longè progrediens fratrem fugientem seminecem reperit, paululumque illum intuens vidit à longe theomacham anum currentem, & cernens eam in valle jam descendentem, exclamavit post eam dicens: Quid fugis mulier? Ecce ego homo sum sicut ille quem prostrasti par meus: si datus sum in tua potestate, ecce adsum: noli ergo fugere, sperans me venire ad te. Sed hæc illa non intendente & semper fugere nitente, clamavit post illam sanctus Samson dicens: Impero tibi in nomine Jesu Christi ab eo loco, ubi modo stas, ne ultra pedem moveas usquequo veniam & appellem te.

a B

* *al.* hædum videret.

C *Samson fugam mortis tradit.*

27 Stante ergo illa in uno eodemque loco, ac tremente venalemque in terra laxante, sanctus Samson advenit, atque eam vix ægrè affatur, Quæ, inquiens, es mala forma, vel qualis es? At ipsa cum tremore ingenti dixit: Theomacha sum, nam & gentes meæ huc usque prævaricatrices vobis extiterunt, & nunc nulla in hac silva remansit de meo genere, nisi ego sola. Habeo enim octo sorores, & mater mea adhuc vivit, & hæ non hîc sunt, sed in ulteriori silva degunt, & ego marito in hac eremo tradita sum, & meus maritus mortuus est, & propter hoc secedere de hac silva non possum. Sanctus verò Samson dixit: Numquid potes tu fratrem quem percussisti, redivivum iterùm reddere, vel saltem de animæ tuæ profectu solicitare? At ipsa respondens dixit: Nolo, nec possum in melius reparari, bonum enim nullum facere queo. De mea infantia hucusque ad mala semper exercitata sum. Sanctus autem Samson ita competenter dixit: Deum omnipotentem imploro, ne amplius aliis injuriam facias, sed dum irremediabilis es, hac hora moriaris. Atque oratione completa, malefica illa mulier saltum præcipitem in latere sinistro dans ad terram corruit, & mortua est.

28 Tunc sanctus Samson reversus ad fratrem suum in cladis loco seminecem dimissum, invenit eum jacentem penè mortuum, ac diligenter perscrutans, in pectore tantùm vitalem flatum remansisse reperit. Tum verò secundùm Helizei auctoritatem os ori, ac membra cetera membris singulis componens & flens, Deum suppliciter rogabat, quatenus fratrem illum sanitati restaurare dignaretur, ne ob eum injuriam conscientiæ pateretur, quippe obedientem cum illo in caritatis officio: ac Deo per illum virtutem operante, non plus hora & dimidia frater seminecis quasi à somno incolumis resurrexit.

D *Socium confirmat, & sanat*

29 Denique maxima in eo gratia fuit quod propter sanctum Samsonem trisulcâ lanceâ maleficæ mulieris corpus ejus non fuit perfossum, ac fratrem confortans ne timeret, Deumque benedicentes iter cœptum pariter peregerunt, atque ad locum quo tendebant, die tandem tertio pervenerunt, inveneruntque Ammonem, sancti Samsonis patrem, à suis vicinis circumdatum in lecto ægrotantem. Ammon verò ut vidit eos è foribus venientes, gavisus admodum est dicens: Ecce auxilium corporis & animæ meæ, quod Dominus mihi per somnium monstrare dignatus est. Moxque ejectis omnibus foras, sua mater tantùm remansit cùm illis tribus, ille Samson & suus diaconus paterque ejus & mater: statimque Ammon ille capitale crimen ad mortem cum veniæ postulatione ac supplici imploratione præsentibus illis tribus supradictis, quod in se celaverat, publicavit in medium, ac Deo ab eodem die usque ad suum finem serviturum, suggerente præcipuè sua uxore, toto corde devovit, ac suum caput eadem hora tondere vi fecit, instigante illum (ut jam dixi) maximè sua uxore, dicente ei: Non solùm ego & tu, ut decet & convenit, Deo serviamus, sed & totas nostras proles in Dei servitute jungamus & omnia nostra Dei tota fiant. Tùm ille Ammon dixit: Secundùm tuum faciamus verbum. Omnia ergo quæcumque mihi Dominus, immò tibi dedit hucusque, ego hodie *b* voluntariè offero ei tota. Præsentatis itaque suis quinque fratribus sancto Samsoni unà cum sua sorore sexta, admodum adhuc parvula, ita paululum silens, responsum dedit: Fratres quidem mei boni sunt ac Deo donati, sed ista pusilla, quam vos videtis & habetis, ad mundanas voluptates data est: tamen nutrite eam, quia homo est. Quo audito homines, qui illic aderant, valde mirati sunt, & nihil de hoc miraculo interrogare ausi sunt.

& ad patrem accedens eum solatur &c.

E

b

F

30 Tonso itaque capite Ammonis, & sua uxore viduitatis ordinem recipiente è longo jam tempore concupitum, ac omnibus suis substantiis divisis, maximisque portionibus in usum pauperum datis, ac minoribus suis usibus relictis, (nam multarum facultatum erant possessores) frater ejusdem Ammonis hoc videns, unà cum uxore sua, ac tribus suis filiis, tali sorte ac tali victoria sub uno eodemque die Christo & ipsi lucrati sunt; nam & ipsa sua mater lætè admodum benedictionem recepit viduitatis. Confirmatis itaque in bonis operibus his omnibus, atque ad monasteria fundanda suggestis, sanctus Samson unà cum suo patre & suo avunculo *c*, in uno quatuor felici comitatu, iter in pace peragere cœperunt.

Patrum suum cum tota familia Deo lucratur.

c

31 Sed dum iter cœpissent, mater ejus singillatim se vocasse fertur ac dixisse ei: Monasteria quæ nobis suggeris fundanda & ecclesias construendas, non solùm desidero, verùm etiam & amanter amplector. Sed quoniam promissionis de te destinatæ tempus venturum est, nostras ecclesias à te consecrandas, Deo adjutore

Quid mater ab eo petierit.

A

re, ſperamus. Tum ille quaſi verecundè ſubridens, & manu quidem annuens, cumque benedictione eam dimittens, ad ſuos comites abiit, per aliud iter quàm quo venerant remeantes. Ille ſemper in admonendo, atque exhortando novellos illos, apud quos iter agebat, veteris ac novi Teſtamenti parabolas dulciter ſpiritualiterque interpretabatur.

Samſon ſerpentem obvium necat.

32 Dum autem iter agerent, præcedens illos Ammon vidit ſemitam, & circa ſemitam quaſi igne exuſta rura, & quoddam veſtigium quaſi trabes traheretur per exuſtas herbas; ac primò quidem intremuit, fratrique ſuo ſequenti ſe monſtravit, dicens: En, frater, quem audivimus apud parentes noſtros eſſe in hac ſilva ſerpens antecedit nos, &, niſi fallor, non longè à nobis eſt. Fraterque ejus læto admodum vultu reſpondit, dicens: Noli timere, frater, jam enim arma noſtra omnia cum Deo ſunt tuta. Sanctus verò Samſon utriuſque verba prudenter proſpiciens, ita ſermonem exorſus eſt: Unde confabulatio inter vos orta eſt? Ammon reſpondit: Vides, elecˆte Dei, en ſerpens ante nos repit. Sanctus autem Samſon, ita quieta mente conſolans eos, ne timerent, ſuaviter dixit: Fidentes eſtote in illo qui dixit: Si habueritis fidem ſicut granum ſinapis, dicetis monti huic, tranſi hinc & tranſibit, & nihil impoſſibile vobis erit. Itaque & vos ſtabiles eſtote exſpectantes me huc uſquedum ad vos revertar, orantes & ſilentes de eo quidquid audieritis. Sedentibus autem illis, & illo ulteriùs progrediente, cœpit avunculus ejus inſequi eum, dicens ei: Elecˆte Dei, melius eſt ut non tu ſolus eas. Permitte ergo me tecum ire. Qui reſpondens dixit ei: Non enim ego ſolus eo, ſed Deus mecum eſt: vos autem, ſicut jam dixi, hîc ſedete donec cum victoria ad vos redeam: ille verò axim *d* feſtinanter tenens, vidit à longè ſerpentem flammivomâ criſtâ erectâ per vaſta deſerta ſerpitantem; atque ille per Pſalmi cantus primò vocem elevans, Dominus, inquit, illuminatio mea, & cetera. Serpens vocem pariter ac nidorem ejus audiens, ubi cauda erat, caput cum ſibilo ac furore vertit. Tum ille, quaſi anguem puſillum videret, concurrit ad eum. Ille ſerpens nihilominùs glebam morſu è terra apprehendens, in advenientis faciem vix ægrè jactavit, ac deinde ut vidit hominem fidenter venientem, & maximè Dei virtutem circum ſe ſeptantem *e*, ſibilum ingens diræ vocis quaſi gladio cæderetur, emittit, & poſtea tremens in ſphæram ſe velociter colligit, caûdam rabidis rodens dentibus. Sanctus autem Samſon conſuetum atque electum apud ſe decantans Pſalmum, cujus initium eſt, Confitemini Deo Deorum, ſignum circuli erga ſe ſe circumſeptans fiducialiter fecit, & ſignum Crucis imponens, ajebat: Vade modò quouſque permittaris. Tum vocatis comitibus ſuis dixit: Venite fratres, & videte opera Dei, ut fides inde firmior ſit. Venientes autem viderunt ſerpentem è circulo ſuo pigrè ſatis ſe volventem ſuper terram tardè repere, & uſque ad locum fixi baculi Sancti in gyro rotitare, iterum atque iterum idem faciens, nullatenùs ultra terminum caput quiverat erigere. Sanctus verò Samſon interim conſolabatur eos per dulcia euangelica verba, confortans eos in fide, ac dicens: Creatorem vera fide credentes creaturam timere non debetis, multaque alia hujuſmodi verba exhortans per totum diem docebat eos verba ædificationis. Tum ſanctus Samſon videns diem prope finiri, ſerpenti exclamavit, dicens: Longum eſt iter noſtrum, tu autem vitam ampliùs non habes, & ideò impero ego tibi in nomine Jeſu Chriſti, ut præſentibus nobis in hac hora moriaris. Nec mora, ſerpens ſupra caudam ſtans, caputque ſurſum levans, arcumque de ſe ineptè faciens, evomuit omne venenum, & mortuus eſt.

B

d

Pſal. 26.

C

e

Pſal. 135.

A. ANON. SUBÆQUALI.

Mos ſecedendi in monaſteria tempore Quadrageſimæ.

33 Tunc hi omnes in commune Deo omnipotenti gratias referentes, iter pergere tentaverunt, atque ad monaſterium cum proſperitate die tertio, Domino comitante, pervenerunt, ibi & ſupradictus Dubricius epiſcopus, quippe in ſua domo commanebat initiante jam Quadrageſima Paſchæ, audiens de ſancto Samſone & comitibus ejus gaviſus eſt valde: (mos namque erat illi epiſcopo totam penè Paſchæ Quadrageſimam in eadem ducere inſula) conſolationemque ei erga patrem, avunculumque ſuum humanè & amanter præſtitit.

ANNOTATA.

a *Ut barbara eſt* theomacha *illa*, ἀπὸ μῆ τῆ θεῆ μάχεθαι, *per quam Veneficam aut ſagam intellige; ita hîc barbare deſcribitur* hirſuta canutaque, venalem, *ſeu telum venatorium, infra num.* 29 triſulcam lanceam, bribetham, *an* birrhatam? *inquit Cangius*, chryſulatamque, *forte deauratam*, manu tenens, *& per ſilvas* volucritans; *quæ ex ſenſu magis quam ex vocum nativa ſignificatione intelligenda ſunt, ſive* criſulatam *ſcribas, ſive* triſulatam.

b *Male in edit.* Ego die; *ex Mss. correximus.*

c *Intellige* patruum; *agitur enim de ſupra nominato* Umbrafel, *Ammonis fratre. Notabis etiam in editione poſt* avunculo, *omiſſum* & diacono, *quod reſtituimus ut ſit* comitatus quatuor.

d Axim tenere *intelligo*, recta via progredi, *ſeu à propoſito non dimoveri.*

e Se circumſepientem.

CAPUT IV.

Abbas Pironi ſuffectus, in Hiberniam proficiſcitur, reverſuſque cum patre & aliis in ſolitudinem ſecedit; ac, nequidquam fugiens, alteri monaſterio præeſſe cogitur.

Samſon à Dubricio epiſcopo piſtor conſtituitur.

QUadam autem die diaconem illum, qui cum ſancto Samſone viam fecerat, ſanctus Dubricius papa ſeorſum vocans, diligenter percunctatus eſt ab eo cunctos eorum eventus in itinere. Sanctus ergo diaconus omnia per ordinem replicans, ac de ſua ignavia, quæ ei in via evenit, cuncta diſſerens, omnia facta quæ fuerant, interroganti ſe epiſcopo nihil omnino celavit, ſed cuncta ei humiliter dixit. Sancto verò papæ Dubricio hæc omnia in admiratione fuerunt, ſciens ipſe ſanctum Samſonem Deo eſſe plenum; officium piſtoris *a* ſibi eâ horâ injunxit, dicens ei: Omnia bona quæ in hac cella, Deo donante, abundant, ad diſpenſandum tibi præcipio, & maximè Domino impertiri per te volo. Ille verò ſecundùm ſenis præceptum obedientiæ causâ faciens omnia ſecundùm Deum agebat. Videbatur nam-

D

E

F

A. ANON. SUBÆQUALI.

que per ſingula momenta nomini Domini & caritati cuncta erogare.

Calumniam ſibi illatam diluit.

35 Sed diabolus qui numquam humanum infeſtare ceſſat genus, quemdam fratrem, qui ante ſe piſtor fuerat, invidioſis ſuccendit facibus, derogans ſancto Samſoni & dicens, fœneraſſe Samſonem in effuſione omnia quæ habuerant, & maximè lanternas melle plenas indecenter evacuaſſe. Hæc malitioſa quæſtio pervenit ad epiſcopum. Epiſcopus autem latenter ad cellas erumpere * cupiens, eâ horâ antequam veniret, puerum ad ſanctum Samſonem ut eum in cellam venire imperaret, miſit. Sanctus verò Samſon, ſpiritu revelante, cauſam agnovit, atque in cellam continuò introiens, lanternis ſignum Crucis impoſuit: & dum epiſcopus venit, plena omnia & perfecta reperta ſunt. Epiſcopus autem hæc admirans, Samſonem plenum eſſe Deo indubitanter credidit, atque in officio ſublimiori præeſſe ceteris dignum eſſe judicavit.

* *al.* à cella exire.

Abbas Piroui ſufficitur.

B

36 Nam non longè pòſt in eodem monaſterio res inopinata facta eſt. Idem Piro in tenebroſa nocte, & quod eſt gravius, ut ajunt, per ineptam ebrietatem in clauſtra monaſterii deambulans, ſolus in puteum valde vaſtum ſe præcipitavit, atque unum clamorem ululatus emittens, à fratribus ferè mortuus à lacu abſtractus eſt, & ob hoc ea nocte obiit. Et factum eſt ut hoc epiſcopus audivit, omnes fratres ibidem commanentes pernoctare fecit, ac deinde conſilio poſt Matutinum facto, ſanctum Samſonem unanimiter abbatem eſſe hujus monaſterii omnes voluerunt. Obediente illo *b* non voluntariè fratres ſuos ſecundùm rectam regulam ſuaviter inſtruebat, atque in loco hoc non plus anno & dimidio primatum tenens, eremitam ſe pluſquam cœnobitam monachum fratres judicabant. Studebat itaque inter dapes abundantes & pocula inundantia jejunus ſemper ac ſitiens eſſe. De vigiliis autem non opus eſt aliud dicere, quando (ſicut jam dixi) nulli umquam lectulo corpus ſuum concedebat.

b

In Scotiam ſeu Hiberniam proficiſcitur.

C

37 Evenit autem ut advenirent ad eum quidam peritiſſimi Scoti de Roma venientes, ac diligenter perſcrutans eos invenienſque philoſophos eos eſſe, ad ſuam patriam illos comitatur, epiſcopo permittente: ibique non multum demorans, multaſque virtutes Deo auctore faciens, ab omnibus religioſis illius provinciæ, ita ut angelus Dei venerabatur, ac per eum Dominus in eadem provincia multos cæcos illuminans multoſque leproſos mundans, ac dæmoniacos fugans, pleroſque de via erroris ſalvavit. Quinimmò omnia, ut ajunt, miracula in hac patria per eum Dominus operatus eſt, unum tamen è pluribus in medium deducamus.

Dæmoniacum liberat.

c

38 Nam cùm in arce Ætride *c* moraretur, navigationem ſperans redeundi ad Britanniam, quodam die veniente recto vento ab Aquilone, & navi jam parata, viris nauticis iter feſtinè properantibus atque eum compellentibus ut navem confeſtim aſcenderet, reſpondit ſanctus Samſon: Opus priùs habemus Dei permiſſum faciendum quàm navigemus. Viri autem nautici ad offenſionem provocati, non ſperantes eum venire, atque velum jam levantibus, manſuetè ipſe ſic ait: Ite in pace, hodieque Deo volente revertentes in craſtinum pariter navigabimus. Euntibus autem illis, ecce vir quidam miſſus è proximo monaſterio, rogabat eum ut iret cum illo ad monaſterium dicens: Abbatem noſtrum diabolus invaſit, & illum alligatum dimiſi, interrogans ſemper de

D

te, ſi jam ad tuam exiiſti patriam. Sanctus autem Samſon jam divinitùs ſciens, cum illo perrexit, atque fratrem dæmoniacum reperit alligatum. Cumque illum ad oſtium domus, in qua dæmoniacus erat, appropinquantem vidiſſet, exclamavit voce magna dicens: En quem ſemper uſque hodie quæſivi, en quem ſperavi, en contra quem ſtare non poſſum. Hæc cùm dixiſſet, quaſi expiratus ad lectum decidit, atque orante ſancto Samſone, energumenus ſuo ſenſui, ſuæque rationi, Domino operante rediit, pariterque corporis & animæ ſanitatem per illum electum lucrans, ac monaſterium ſuum cum omni ſubſtantia Samſoni præcipiens, ſeque Deo ſerviturum devovens, ſanctum Samſonem citra mare ſecutus eſt, ac comes illius ſemper fuit: cujus bona quidem acta, & bonam converſationem poſt ruinam ſcio, ſed nomen neſcio. Referentibus autem mihi de eo litteris tranſmarinis ſupra jam inſignatis, in Penetale *d* monaſterio quieviſſe, atque inibi optimam & arduam vitam duxiſſe, certum teneo. Sed cœptà ſequamur.

d

F

Samſon in ſuum monaſterium revertitur.

39 Benedictis ac firmatis in monaſterio fratribus, quouſque abbatem illis ſecundùm Dei voluntatem mitteret, ſanctus Samſon obviam navi, quippe Deo illuminatus, abiit. Et factum eſt, dum ad portum cum ſuis comitibus iret, invenit navem eâ horâ portum tenentem, ac de navigio verſo vento revertentem. Tum læti admodum ad invicem cohærentes, rem quæ acta eſſet ex utraque parte referentes, ea nocte inibi manſerunt, navigationem futuram in mane ſperantes, quam veritas poſteà probavit rei. Nam etumpente poſt noctem luce recto vento, itinere proſpero, Deo gubernante perrexerunt, atque illam inſulam, in qua ante habitaverat, altera die petierunt, invenitque patrem & avunculum ſuum in illo monaſterio omnibus penè ac præ ceteris ibidem regulariter degentibus in Dei mandato præcelſiores ac laudabiliores eſſe, & ex hoc gratias referebat omnipotenti Deo.

Poſtea in ſolitudinem ſecedit cum patre & aliis duobus.

40 Volentibuſque fratribus ut denuò cum illis converſaretur, non acquievit, ſed deſertum deſideratum petere voluit. Rogantibus ſe ſupradictis duobus fratribus, ut cum illo ſemper habitarent, boni quidem ambo erant, ſed Umbrafel vel in aliquantulocumque videbatur præcellere. Dicebat autem illis Samſon, non licere eos carnales in eum affectus ſequi. Dicebat namque avunculus ejus: Scis tu, Electe Dei, quòd te ſuggerente, omnes carnales affectus reliquimus, & ideò tu quia ſpiritualis es, non te carnaliter, ſed ſpiritualiter ſequi debemus. Tum ſanctus Samſon provido ſpiritu dixit eis: Tu quidem frater Umbrafel, peregrinus debes eſſe. Et dixit Umbrafel Deo gratias. Et poſtea ſanctus Samſon prævidens in ſpiritu, avunculum ſuum presbyteratus officio jam maturè perfuncturum, ad monaſterium quod fratre ei ſupradicto donante, in Hibernia reliquerat, abbatem cum ſua benedictione miſit, Ammonemque apud illum unà cum fratre presbyteri invidentis, atque cum ſupradicto Scotico fratre, quatuor pariter, vaſtiſſimam eremum adire fecit, ac juxta Abrinum *e* flumen caſtellum admodum delicatum reperiens, atque in eo fontem dulciſſimum inveniens, habitaculum ſuis fratribus in eo facere cogitavit, rogans ut aliquem ei ſubterraneum ſpecum Dominus dignaretur oſtendere: quam illam devotiſſimam precem Dominus placidè adimplevit.

F

e

41 Nam quodam die ſilvam perambulans, reperit planiſſimum atque ſecretiſſimum ſpecum, oſtium-

A ostiumque ejus ad Orientem situm, ibique quasi à Deo fuisset datum, habitare amanter amplexus est, atque post hebdomadæ dies jejunus ac sitiens, unum quidem panem siccum habebat, sed aquam unde sitim emendaret omninò non habebat. Factum est autem ut dum demùm septima die horam circa tertiam jejunus sitiensque perorabat, atque facies ejus ad terram in veniæ flexione attingebat, glebam sensit sudantem, & hastam sui baculi figens fons emanavit dulcis aquæ, ibique à suis fratribus panis totus sibi post mensem integrum deferebatur, locusque in quo tres fratres supradicti fuerunt, usque ad tempus quando ego fui in Britannia, magno semper venerabatur cultu, oratoriumque inibi est compositum, ubi sanctus Samson per cunctos Dominicarum dies ad Missam cantandam & ad Christi Communionem veniebat.

In synodum vocatur, 42 Facta itaque synodo & percunctantibus majoribus ubinam sanctus Samson latitaverit, adfuit vir quidam qui dicebat, se compertum esse ad illam speluncam in qua sanctus Samson cælestem agebat vitam, necnon & ad illud castellum ad quod sanctus Samson cunctis Dominicarum diebus cum tribus his fratribus, placabilem inibi Deo regulam colentibus, ad Missam cantandam veniebat. Tùm hi omnes, inito consilio, indiculum dirigunt, (quod indiculum ego audivi lectum) non debere eum propter semetipsum laborare: quippe quem multis profuturum prorsus præsciebant, atque ad synodum eum venire acriter, amanterque cogebant. Perlecto itaque illo indiculo, non spontaneo cum illis cursu, uno tantum de tribus comite ad synodum venit. Majores autem videntes eum læto admodùm vultu, quasi angelum Dei viderent, sanctum Samsonem honorifico exceperunt obsequio, abbatemque eum nolentem in monasterium quod, (ut ajunt) à sancto Germano fuerat constructum, constituerunt, diem consuetum habentes, quando ad episcopos ordinandos in eodem loco convenirent, id est beati Petri Apostoli Cathedrâ.

ANNOTATA.

C a Oeconomum, *opinor*; *voluit*, *dicere*, *aut saltem* cellerarium. *Sic paulo inferius intellige, quid velit per* S. Samsonis fœneratasse *& per* lanternas *melle plenas.*

b *Frequens hîc ea constructio, sexti casus pro recto & contra.*

c *Mss. legunt* Etri, Ætri *vel* Ethri; *portum Hiberniæ intellige, sive vero, sive corrupto nomine.*

d *De eo monasterio vide quæ infra notata sunt ad cap. 6 litt.* a

e Sabrinam *dicere voluit, vulgo* Severne, *à quo deinde* Sinus *sive æstuarium Sabrinianum, Anglis* Severne flud. *Alii notant* Sabrin *appellari. Infra num.* 45, *vocat hic auctor* Sabrinum mare.

f *Notatur in editione hîc agi de Cathedra S. Petri quæ 22 Februarii in primis Ecclesiæ seculis celebrata est, ut ex S. Augustino serm.* 15 *de Sanctis & Conc. Turonensi* 11 *can.* 23 *intelligitur. Nam festum Cathedræ S. Petri, quod* 18 *Januarii colimus, non adeo antiquum est; sed in una & eadem festivitate mense Februario instituta, utraque Cathedra Antiochena & Romana olim celebrabatur. Videatur Menardi observatio ad S. Gregorii Sacramentarium pag.* 46 *&* 47.

A. ANON. SUBÆQUALI.

CAPUT V.

Miraculosa ordinatio episcopalis; angeli Missam celebranti assistunt: in Armoricam properans, miraculis suis multos paganos prius ad fidem convertit.

Samson episcopus cælitus consecratur. FActum est autem, ut illo annuali festo appropinquante, episcopisque ad consuetum expectatis conventum, sanctus Samson admirabilem vidit visum. Quadam nocte circumseptari se à delicatis ac densissimis canditatorum turbis cernit, & tres episcopos egregios diadematibus aureis in capite ornatos, atque holosericis ac pulcherrimis amictos vestibus in faciem sibi adsistere, atque cum illis ecclesiam pariter ingredi eum orationis causâ compellere. Ingressus itaque ecclesiam, ut ipse post referebat, horum trium nomina sedulè humiliterque percunctatur, & hoc responsum recepisse ab eis, Petrum, & Jacobum Domini fratrem, & Johannem Euangelistam esse; causam verò adventandi, eos fuisse à Domino Jesu Christo missos ad confirmandum eum maximè præelectum Domini Sacerdotem. Perfuncto itaque ab eis secundùm morem integrè episcopi officio, & eorum benedictiones illo accepto, illi abierunt, & ipse evigilans sensit per spiritum summum se sacerdotem jam factum. Venientibus autem illis episcopis ad diem condictum consuetumque, duos apud illos ad ordinandum deferentibus, tertium secundùm morem antiquitus traditum ordinare volentibus, sed quis adhuc esset ignorantibus, nocte insecuta adest Dei angelus ad sanctum papam Dubricium (ut ipse posteà referebat) in somnio sanctum Samsonem summum Sacerdotem fore firmans, Deique placitum esse dicens. Sanctus Dubricius præ gaudio hujus angelicæ collocutionis omnes optimos consiliarios congregationis expergisci, atque in unum convenire fecit, ovanter explanans eis quod viderat & audierat, & quod jam in mente ejus retinebat, sacerdotem eum ordinare, quippe cujus magnificas virtutes, quas jam Dominus operatus fuerat, optimè sciebat.

E

F

Cathedræ episcopali imponitur. 44 Tum omnes consiliarii sine ullo disjunctu episcopum eum fieri acceptè firmaverunt. Quo cognito sanctus Samson suam visionem Dubricio papæ, ut ipse vidisset, integrè publicavit. Conferentibus ad invicem sapientibus, atque episcopum eum integrè per hoc miraculum jam factum indubitanter credentibus, insidere eum cathedram episcopalem *a*, atque confirmare cum aliis duobus pro fidei firmitate statuerunt. Insidente itaque eo condignam cathedram, omnes ibi adstantes viderunt columbam cælitus emissam vocem consuetam reddere, atque super eum tamdiu immobiliter stare, usquequo perfunctus perfectè est, atque ordinatus episcopus, non (ut est avibus moris) pro adstantium tumultu & pro ministris per ecclesiam undique discurrentibus loco movebatur. Cantante autem illo eodem die Missam, præsentibus omnibus, visum est Dubricio papæ ac duobus egregiis monachis, quasi ignem de ore ac naribus ejus erumpere, atque (quod est his majus omnibus) ab eo die quando presbyter fuit, usque ad

Angelos tempore sacrificii præsentes videt.

A. ANON. SUB. ÆQUALI.

felicem ſuum finem, quando Miſſam cantabat, angeli ſemper Dei Sancti miniſtri altaris, ac ſacrificii apud ipſum videbantur, oblationemque cum ſuis manibus, illo ſolo vidente, frequenter frangebant.

Deo monente in Armoricam tranſire parans, in itinere conſanguineos viſitat.

45 Succedunt itaque mirabiliora mirabilibus, & terreſtria cæleſtibus mirabiliter copulantur. Nam cùm quadam nocte Paſchæ Miſſam cantaret, & juxta morem ſuum poſt eulogium tantùm ad altare ipſe ſolus ſtaret, immò & Deus cum illo, in ſomnis dietenùs deſtinaverat *b*, orante illo illicò in exceſſum mentis exiit, atque adſiſtere ſibi magnum virum magna claritate fulgentem vidit, qui & ipſe, ut narrare poſteà ſuum patrem audivimus *c*, primò hujus viſionis enormitate intremuit, atque ab eo vocem conſolationis ne timeret audivit ſibi dicentem: Confortare Sancte Dei & viriliter age: amabilis enim, ac devotus es Deo. Ideò enim intimidus auſculta ſermones meos, miſſus enim ſum ad te à Domino meo. Non enim debes in hac patria diutiùs immorari, peregrinus enim deſtinatus es, atque ultra mare in eccleſia maximus futurus es, maximo ſacerdotali honore condignus. Hæc & multa his ſimilia commemorans & valedicens advenientibus fratribus ad matutinalem ſynaxim angelus ab eo pacifico receſſu exiit, & ille tota fidei alacritate viſionem recipiens, atque in ſua mente memoriter retinens, conſummato Paſchalis ſolemnitatis officio, ſine mora iter ſuum citra Sabrinum mare, invitis ac flentibus cunctis congregationibus direxit, atque in via matrem, materteramque ſuam viſitans, earumque eccleſias jam ædificatas conſecrans, ac ſororem ſuam, jam à ſua matre diſceſſam adulterino coïtu, immò conſtupratam repetiens atque excommunicans, ac de ſuis fratribus & conſobrinis nobilem & catholicam vitam cum ſuis matribus ducentibus gratanter congaudens, multumque in illis locis bonum ad ædificationem ſpiritualium virtutum inſtruens, multoſque inibi ægrotos de corporis pariter & animæ peſte liberans, atque virtutem ſuæ benedictionis omnibus illis libenter donans, proſpero navigio ad monaſterium, quod Docto vocatur, ſequentibus ſe ſupradictis tribus & multis aliis felici perrexit itinere.

Ad quoddam monaſterium diverſit.

46 Audientes autem fratres qui erant in hoc loco de ejus adventu, & maximè exigente illo ab eis ut aliquis ſapiens appellaretur, ad ſe ſtatim dirigunt ſapientiſſimum illorum ad colloquendum ſecum, Juniavum *d* nomine, qui & ipſe Britannica lingua cum illis Lux vocitabatur. Erat namque ille divinitùs inſpiratus & multùm de futuris conſcius. Cùm autem veniſſet ad locum ubi S. Samſon erat, honorifico eum ſalutatu adorabat, atque de ejus adventu gratias referens omnipotenti Deo, ac cum illo pariter conſidens, percunctabatur humiliter ab eo quò tendebat. At verò dicente ſancto Samſone cauſam illius itineris & rogante, ut vel aliquantulum ſpatii cum illis requieſceret, ſanctus Juniavus prævidens ſpiritu ita docibile dedit reſponſum: Deſiderabile, inquit, ô Papa amantiſſime, iter ſervo Dei eſt quò pergis, laudante Deo in Euangelio, peregrinum propter illum fieri. Verumtamen quod exigis, ut apud nos quieſcere deberes, conveniens non eſt, ne qui valde melior nobis, utpote inferioribus, condemneris, & nos de te (quod eſt juſtius) noſtris meritis exigentibus condemnemur. Hoc enim ſcire te volumus, quòd jam in noſtris prioribus inſtitutis relaxamur, te verò tuum iter in pace peragentem oportet vel ſemel antequam transfretaveris in Europa *e* manifeſtari, ut per te adhuc antequam deſis à nobis corpore, virtus Domini manifeſtetur in iſta provincia.

Mare trajicit.

47 Audiens autem hæc ſanctus Samſon, ſtupefactus eſt ſuper doctrina ejus, Spiritum ſanctum ſuper eum proloqui providens, atque ita dimittente in eodem loco navem ſuam, plauſtrum ordinans ad portanda ſpiritualia utenſilia ſua atque volumina, ſuumque currum in duobus imponens equis, quem de Hibernia apud ſe aſportaverat, patriam pertranſiens, Domino comitante, iter ſuum ordinavit. Longævus viator mare quod Auſtejum *f* vocant, quidquid ad Europam ducit deſiderabiliter petiit, præcedentibus ſe choris fratrum, aliis nihilominùs retrò inſequentibus, ipſe in medio ſolus, ut decebat, Deum diebus ac noctibus inceſſanter precabatur.

Paganos idolum colentes corripit.

48 Quadam autem die, cùm per quemdam pagum, quem Tricurium vocant, deambularet, audivit (ut verum erat) in ſiniſtra parte idolum homines bacchantum ritu in quodam fano per imaginarium ludum adorantes: atque ille annuens fratribus ut ſtarent & ſilerent, & ipſe de curru ad terram deſcendens & ad pedes ſtans, attendenſque in his qui idolum colebant, vidit ante eos in cujuſdam vertice montis ſimulacrum abominabile adſiſtere, (in quo monte & ego fui, ſignúmque Crucis quod ſanctus Samſon ſua manu cum quodam ferro in lapide ſtante ſculpſit, adoravi & mea manu palpavi;) quod ſanctus Samſon ut vidit, feſtinè ad eos, duos apud ſe tantùm fratres eligens properavit, atque ne idolum, unum Deum qui creavit omnia reliquentes, colere deberent ſuaviter commonuit, adſtante ante eos eorum comite Guediana; atque excuſantibus, illis malum non eſſe mathematicum eorum partum *g* in ludo ſervare, aliis furentibus, aliis deridentibus, nonnullis autem, quibus mens erat ſanior, ut abiret hortantibus, continuò adeſt virtus Dei publicè oſtenſa. Nam puer quidam equos in curſu dirigens, à quodam veloci equo ad terram cecidit, collumque ejus ſubtus ſe plicans exanime penè corpus in terra tantùm remanſit.

Hos mortui pueri ſuſcitatione convertit.

49 Flentibus autem circa illum vicinis ſuis ſanctus Samſon dixit: Videtis quod ſimulacrum veſtrum non poteſt huic mortuo adjutorium dare? ſi autem promittitis, vos hoc idolum penitùs deſtruere, & non ampliùs adorare, ego illum, Deo in me operante, redivivum reſuſcitabo. Acquieſcentibus autem illis, juſſit eos paulò longiùs ſecedere, atque illo orante ſuper exanimem per binas fermè horas, illum qui expiratus fuerat, redivivum palam omnibus atque incolumem reddidit. Videntes autem illi unanimes omnes unà cum ſupradicto Comite procidentes ad ſancti Samſonis pedes idolum penitùs deſtruxerunt.

Item ſerpentem necat, & in antro monaſterium condit.

50 Tunc Comes prudens omnes ad confirmanda eorum baptiſmata à ſancto Samſone venire fecit, & ille unà cum eis veniens laudans Deum & dicens, Ecce angelus Dei cælitus miſſus venit eripere nos de noſtro errore! Sed adhuc, Sancte, ſcrupulum ingens habemus mentis. Sanctus Samſon dixit: Quid eſt hoc? Comes reſpondit, habemus quemdam agrum egregium à quodam venenoſo ac peſſimo ſerpente occupatum, hic verò ſerpens in quadam impenetrabili ſpelunca habitat propemodum duos pagos delens, nullumque hominum habitare inibi licet. Quo audito ſanctus Samſon intrepidè dixit: In nomine Domini nihil dubitantes eamus; ſi verò creditis, veſtris videbitis oculis in hoc ſerpente Dei magna-

A magnalia. Indubitanter verò inito consilio, abierunt cum sancto Samsone. Juvenis autem qui nuper susscitatus fuerat, clericatum promittens, secutus est eum. Sanctus itaque Samson præcedebat exercitum, & puer ille, qui nuper fuerat susscitatus, ducatum præbebat ei, usquequò altera die post noctem illuminante, illud horribile antrum, ubi serpens erat, suis viderunt oculis. Tum puer; Electe, inquit, Dei, an vides antrum ultra flumen in quo serpens est? At ille in Domino fisus, exercitui pariter ac suis monachis inibi manere jubens, illè solus, immò & Deus cum illo, ultra flumen transivit; suo puero insequente eum, venerunt pariter ad ostium terribilis antri. Sanctus verò Samson inspiciens puerum insequentem eum atque subridens, ita dixit: Confortare, frater, & viriliter age. Isque subjunxit: Quem timebo, Electe Dei, Deus tecum est. Præcipiens verò illi, ut paulò eminùs staret, illè audenter antrum ingressus est; serpens verò ut vidit eum valde intremuit, volens rotare ad suam caudam furibundè rodendam, ille verò confestim apprehensam lineam zonam, qua erat accinctus, confestim in collo ejus imposuit, ac juxta se trahens, de quadam eum grandi altitudine præcipitavit, præcipiens, in nomine Jesu Christi ne ampliùs viveret. Puer autem hæc videns, rapido cursu ad exercitum & ad Comitem perrexit, cuncta eis quæ viderat per ordinem replicans: illi autem nec audientes continuò omnes ad eum placidè venerunt, volentes eum apostolico excipere obsequio. Ille autem non grande ab eis accipere voluit, sed pro virtutis ostensæ honore jussit, suis ut monasterium propè antrum fundarent, ipse verò in antro interim cælestem ducebat vitam, jejuniis semper & orationibus incumbens.

B

Fontem inibi precibus obtinet. * *Supple* oraret.

* *al.* satis fecit.

C

51 Sed illud miraculum quod in hoc eodem antro ob illum Dominus monstravit, non silentio relinquendum puto. Nam cùm quadam die sitis causa * ut illi Dominus aliquid consolationis aquæ post nimiam jejunii sitisque lassitudinem donare dignaretur, sine mora omnipotens voluntati ejus satisfaciens * ; precante illo, sensit de lapideo superliminari antri illius frequentissimam quasi de nimbo guttam aquæ fluere & propè antrum supra quamdam petram veloci descendere cursu. Tum verò ut hoc vidit, valde inde gravisus est, ac per hoc sensit per spiritum, suæ preci Deum auxilium dedisse, & usque hodie non die, non nocte desinit fluere.

ANNOTATA.

a *Nec Eboracensis nec Menevensis sedis ordinatum episcopum* Samsonem, *vel ex hoc loco satis patet: verum hac de re in Commentario actum est satis.*

b *Implexa constructio, quam codex Belfortianus paulo clariorem reddit:* Cum quadam nocte sancta Paschæ Missam cantasset & juxta morem suum, post eulogium, (*opinor, Missâ jam celebratâ*) tantum ad altare solus stare destinasset, orans illico in excessum mentis rapitur.

c *Melius diceret*, suum patrem narrasse audivimus, *nam ex aliis satis patet, scriptorem nec* S. Samsonem, *nec patrem ejus novisse.*

d *Alias* Viniavum, *vel* Vivianum, *de quo alibi nil legere memini.*

e *Belf. legit* antequam transfreteris in Europam: *quasi diceret, debes hìc manifestari, antequam ad aliam gentem proficiscaris.*

f *Sive* Ansteium *scribas, sive* Austeium, *vel ut alii* Auferreum, *mare Britannicum intelligit, quo in Franciam trajicitur.* A. ANON SUBÆQUALI.

g *Alii legunt* parentum: mathematica *hìc sumitur pro* magia. *Quid jam certò sit* partus mathematicus, *divinet qui potest.*

CAPUT VI.

Pluribus prodigiis apud Gallos inclarescit; Judualum à rege Childeberto impetrat, atque item monasterium, post serpentem in mare præcipitatum. Piissimus S. Samsonis obitus.

E

Patre suis præposito, in Armoricam navigat, ubi leprosam ac dæmoniacam sanat.

REcepto itaque suo consobrino, in principio nostri operis jam dicto, atque in diaconatûs officio excepto, ac monasterii illius perfectè constructi suo patri præsulatum præcipiente, consummatisque virtutibus, quas in illa regione per ipsum Deus fecit, navigationem citra mare secundùm suam promissionem, Deo ducente, destinavit, comitantibus cum illo plerisque monachis, & maximè diacono illo, de quo jam nos dixisse sufficit, prospero cursu portum in Europa desideratum tenuerunt. At descendentibus illis de navi viderunt tugurìolum non grande prope portum situm, ad quod sanctus Samson appropinquans vidit ad ostium mansiunculæ Privatum plorantem, atque ad mare semper inspicientem. Sanctus verò Samson intendens in eum percunctabatur ab eo quidnam hoc esset. At Privatus dixit ei: Tres sunt jam dies totidemque noctes à quibus spero in hoc portu auxiliatorem quem Deus mihi transmarinum venire promisit. Sanctus Samson illi dixit: Quis est dolor tuus? Ille dixit: Uxorem habeo in hac mansione leprosam, necnon & filiam dæmoniacam, & promissionem habui illarum sanandarum in hoc portu. Sanctus verò Samson incunctanter in illam mansionem introiens, ac super utrasque ægrotantes orationem fundens, sanas atque incolumes eas, Deo auctore, coram omnibus dimisit, ac inde exiens, Deo duce aptissimum reperit inibi locum, atque honorificum fundavit monasterium, quod usque hodie proprio vocabulo Dolum *a* nuncupatur. Multa inde mirabilium opera seminans, ac multa monasteria per totam penè provinciam fundavit: quæ si per singula omnia scribantur, ad excessum de incœptis *b* ducemur.

Dolum monasterium & alia construit.

F

b *Childebertum Regem adit.*

53 Unum tamen maximum ac mirabilissimum opus, quod in Europa per eum Dominus fecit, non silentio prætereundum puto. Nam cùm omnes regiones in maximo mœrore deprehendisset, causamque ab eis sedulè percunctasset; dicunt ei injustum super eos, ac violentum, externumque judicem *c* venisse, atque eorum præsulem, Jonam nomine, hereditario ritu illorum terram tenentem, per iniqua munera in manu regis, & maximè malæ ejus reginæ *d* iniquè data, morti tradidisse, necnon & filium ejus Judualum captivitati dedisse & morti, sed adhuc vivere confirmabant. Sanctus vero Samson hæc audiens per Dei dispensationem misericordia motus, adire regem Hildebertum ob Judualum properè profectus est, comitante illum semper in omnibus Christo.

c

d

A. ANON. SUBÆQUALI.

Energumenum liberat.

54 Et factum est dum in palatium fuisset ingressus, Deo utputa pro eo virtutem operante, invenit quemdam maximum Comitem energumeni dolore vexatum. Quo comperto sanctus Samson venit ad eum, & accepto oleo benedixit, ac perungens eum in vertice & facie & pectore multis inspectantibus, Deo auctore, qui ægrotus fuerat, sanus omnino factus est, statimque nunciatum est regi de eo & de mirabili quod per ipsum Deus fuisset operatus.

Judualum à rege repetit.

55 Volente illo cum rege fabulari, ac de eodem Judualo, ut sibi dimitteretur, sermocinante negatio impudens adfuit: ita ut numquam eum vivum videre dicebant. Sanctus verò Samson suavem admodùm, ac pertinaciter sermonem tenens incœptum precabatur: illi detestabiliùs negabant. Sanctus autem Samson videns ejus sermonem eos in nihilum ducere, iratus voluit ab eis discedere, minans degenerari eos à suis feminibus, si quem rogabat donare ei noluissent, furibundè egrediens clamante cum illo Comite à quo dæmon fuisset ejectus, & multis hortantibus regem ne Sanctus Dei offenderetur. Tum rex inito consilio cum suis Comitibus, Samsonem placare voluit, mala regina ejus in malo perseverante, ac Sanctum pravo vocabulo, quod nefas est dici, procaciter clamitante *e*, per artem malæ machinæ communicare eum cum rege, priusquam illi placaretur, rogat. Tunc sanctus Samson non spontaneo, sed necessario ritu communionem subiit, at mala regina, diabolo instigante, venenum sibi in vitro miscere fecit, ac sancto Samsone juxta regem sedente, apportari sibi per suum ministrum præcepit. Recipiente itaque rege vasculum suum, sanctus Samson signum Crucis imposuit, ingerente ante se ministro vitrum sibi cum veneno. Tùm ille divinitùs nimirum inspiratus, impositò in manu tenentis signo Crucis, vitrum in quo malum erat, in quatuor adunavit *f* partes, & vino effuso, manus tenentis usque ad ossa, videntibus multis crepuit. Sanctus verò Samson admiratus * admodum dixit: Non est conveniens hoc poculum homini ad bibendum. Impositò verò solito signaculo in manu læsi, coram omnibus sanus factus est.

B

e

Venenum à regina propinatum præscit.

f

C

* *al.* ita mite.

Equum indomitum subigit.

56 Turbato itaque rege atque omnibus offensis, regina semper male in malo perdurabat: & factum est ut rege concedente ad locum ubi Judualus erat, sanctus Samson ire vellet. Tunc regina illa equum indomitum, impetuosumque ad vehendum eum de grege adduci ordinavit: quo viso, sanctus Samson in equum rebellosum signum Crucis imposuit, ac sellâ desuper impositâ, ipse in equo insedit. Ita mitis equus & tremens erat, ut vix pedem movere, vel progredi tardè admodùm auderet, mitigante illum Christo sub Electo suo.

Leonem fugat & verbo occidit.

57 Regina semper & ipsa durans in malo cogitatu, ac sanctum Dei Samsonem convincere & consummare volens, trucem ad iracundiam à suis custodibus provocare, atque in portum dissolutum, furibundumque obviam sibi quasi nescientibus illis, adduci ordinavit leonem, progrediente sancto Samsone cum solitis armis ante suos comites. Ut autem leo trux, ac furens vidit eum recto ad se atque intrepido cursu dirigentem, mutata ferocitate, ac Deo illum pro suo Electo expugnante, quasi ictum in oculis accepisset, in festinam fugam se se dedit. Tum Sanctus ille nimio admodùm turbatu motus, solita jacula post bestiam sub Christi nominis invocatione, quasi spirituali fundibulo emittens, ita dixit: Impero tibi in nomine Jesu-Christi, qui dedit nobis potestatem calcandi super vos & super consimiles vestros, ut terror tuus ab hodierno die numquam excrescat in humano genere, sed præsentibus his omnibus velociter exspires, ut sciant & intelligant; quia Christi famulus huc missus sum in istam provinciam. Completa autem oratione, ac multis videntibus, leo præcipitavit se, atque exanimis in illa hora factus est. Tum hi omnes unà cum illa regina hæc videntes, timore perculsi ceciderunt ad pedes sancti Samsonis, atque omne secundùm placitum voluntatis suæ permissum est ei, ac ne injuriam pateretur, Judualum supradictum præstiterunt ei.

D

Serpentem relegat.

58 Tum rex placere volens per omnia sancto Samsoni, atque cum apostolico eum honore excipiens, ac de supradicto Judualo bonum promittens, submissè dixit: Ingens, Electe Dei, habemus mentis scrupulum, est enim malus serpens multùm delens ac desertans de terra nostra. Audivimus te jam victorem fuisse in hac simili causa, & ideò vellemus, si tibi injuria non fuisset, ut depelleres illum à nobis. Sanctus verò Samson indubitanter dixit; Date mihi compertum in itinere & fidentem in Deum, & ego veniens in Dei virtute ejiciam illum. Tum quidem compertus ac fidens præstitit se ad comitandum eum. Relictis itaque comitibus suis in palatio cum supradicto Judualo, atque electis secum tantùm duobus de suis, iter properè perrexit, comitante illum Christo. Factum est autem ut tandem venirent ad horrendum illud antrum, in quo serpens erat. Quo cognito, sanctus Samson dixit suis: Constantes estote & exspectate me huc, usque ad vos revertar. Manentibus autem illis, ipse intrepidè, Deo utputa comite, ad ostium horrendi antri exiit, ibique jejunans & pernoctans & orans, tandem in nomine Jesu Christi serpentem ad se venire imperavit, atque illo tremebundè veniente, sanctus Samson apprehenso suo palliolo in collo serpentis imposuit, ac juxta se trahens, Psalmum jam dictum solitum cantans, ultra quoddam flumen, quod vocatur Sigona *g*, ire eum jussit, mandans ut sub quodam lapide maneret.

E

F

g

Childebertus in gratiam Samsonis monasterium condit.

59 Reversus itaque ille cum comitibus suis, atque ad palatium remeans, sui comites cuncta quæ de serpente viderant, regi cum suis omnibus narraverunt. Tum omnes timor ac stupor ingens invasit, ut nemo ultra offendere eum vel in minimo auderet. Volente itaque sancto Samsone cum Judualo ad Britanniam remeare, & rege libenter concedente, & monasterium *h* ei magnificum in loco unde serpentem ejecerat regis opitulatione construere disponente, fratresque inibi cum regis hortatu ad opus Dei exercendum dimittente, Legiam, Angiamque marinas insulas prospero navigio petierunt *i* atque homines multi sancto Samsoni satis cogniti, ejus hortatu unanimes secum & cum Judualo Deus dedit, ita ut Commorum injustè violantem uno ictu prostraverit, & ipse postea in tota cum sua sobole regnaverit Domnonia *. Denique ita sanctus ille Samson à supradicto rege Hildeberto honorificè exceptus est, ut omnia quæcumque vellet non solùm largiter, sed etiam libenter, ac sine ulla mora daret ei, & familias & possessiones prærogativas largiens.

h

l

* *id est* Cornubia Armoricana.

Samson serpentem in mare agit.

60 Nam quodam tempore cùm esset in domo sua Romania, rem infamosam audivit de serpente, quòd non minùs prioribus malum faceret.

Tunc

A Tunc ille conſcientiâ perculſus perrexit ad eum, ac denuò illum trahens in mare præcipitavit, mandans in nomine Jeſu Chriſti eum mori, ne ullum ampliùs læderet. Nam quantas virtutes per eum Dominus, ultra citraque mare, & quantum invidiæ, blaſphemiæque, maximè à ſacerdotibus pravis pertulerit, numerum profectò excedunt, nec non opus de his ſingillatim rimare.

Moritur. 61 Perfectis itaque omnibus tam in Britannia, quàm in Romania virtutibus quas per eum Deus fecit, conſtructiſque ac munitis juxta exemplum ſuæ converſationis ab eo catholicis eccleſiis, perfecta jam vita & ætate, conſummatoque bono ſecundùm Apoſtolum, atque incomprehenſibili curſu, utputa omnibus bonis moribus plenè ac perfectè ornatus, felici exitu in Dolo monaſterio corpuſculum cum unguentis conditum, in ſacro tumulo ſuo ſpei æternæ reſurrectionis dimittens, ſua felix anima cum hymnis atque angelicis choris ea hora, cùm tranſiret, *k* auditis à fratribus, feliciter perrexit ad Chriſtum, ſignumque beatitudinis ejus apud nos habemus in his ſcilicet ſignis, quæ quotidie per eum Deus facit. Amen.

k

B

ANNOTATA.

a *Citatur hîc in Vita edita Baldricus Dolenſis epiſcopus, ut qui cap. 6 Vitæ* S. Samſonis *ſcripſerit*, à prædicto Privati dolore, locum illum dolorem (quod lingua modernior Dolum dicit) *Sanctum* appellaſſe. *An appoſitè, viderint Britannicæ linguæ periti. Satis notum, Dolam in Armorica urbem eſſe epiſcopalem.*

b *Auxeſis videtur; poterat certè auctor, Sancto tam vicinus, abſque periculo ne* in exceſſum de inceptis nos duceret, *non nulla diſtinctius explicare.*

c *Et hæc obſcura ſunt, uti & ea quæ infra habentur num. 59, de quibus vide Lobineum in Hiſt. Britan. lib. 1, num. 32.*

d *Quæ de regina Ultrogotha memorat, adeo crudè admittenda non ſunt, non magis quam ea quæ refutat Cointius ad an. 529 num. 8; aut quæ in Vita à Boſcio edita narrantur.*

e *Cod. Belfortianus legit*, procaciter vexans, proditoriè tamen eum cum rege communicare fatagit, *ut nempe ea occaſione uteretur ad eum veneno tollendum. Sed de ſtylo jam ſatis dictum eſt.*

C

f *Cod. Belfort. melius* diviſit.

g Sequanam *hîc ſine dubio intelligit.*

h *Baldricum hîc denuo appellat editio; qui* locum illum Pentale, ſeu Pentalienſe (*quaſi pœnitentiale*) monaſterium, ſecundum Britannicæ linguæ idioma vocaverit: *ubi & Boſcius citatur, aſſerens*, Sancti corpuſculum in monaſterio Doli Penetale, ſub ſpe futuræ reſurrectionis poſitum fuiſſe. *Noſter ſane infra Dolum monaſterium etiam appellat, non* Pentalium *nec* Pentalienſe *ubi Sanctus mortuus ſit; Vide Commentarium prævium num. ultimo.*

i *Voluit dicere, opinor, inſulas illas in fundationem à rege datas.*

k *Notatur in editione, & rectè*; Cum S. Samſon concilio 11 Pariſienſi, anno 556 habito, ſubſcripſerit, nec interfuerit Turonenſi, itidem ſecundo, quod anno 566 celebratum eſt; circa annum 565 obiiſſe videtur. At non attigit 120 annos, ut auctor Vitæ à Boſcio editæ ſcribit, alias S. Maglorius, qui ipſi ſucceſſit, diuque ſupervixit, ejus condiſcipulus in Eltuti ſchola eſſe non potuit. *Alia habes ſuperius in Commentario quæ enormem hanc ætatem aliaque ad* S. Samſonem *ſpectantia evertunt.*

A. ANON. SUBÆQUALI.

Præmonitio ad librum ſequentem.

QUi hîc liber ſecundus, *tamquam ad* S. Samſonis *Vitam ſpectans, priori ſubjungitur, in cod. Ms. Belfortii pro majori parte truncatus, in Chiffletiano, cum variis aliis codd. collato, totus etiam exſtat: aſt alibi rectius vocatur* Sermo ſeu recapitulatio de virtutibus quas S. Samſon geſſit in corpore, vel quæ poſt mortem ejus ab eo ſunt factæ; *qualem ſermonem habemus Papebrochii manu deſcriptum ex cod. Ciſtercienſi C. num. 19. Verum utut eam partem appellaveris, verboſa ejuſdem auctoris, qui Vitam ſcripſit, & obſcura oratio eſt, multis pauca dicens aut narrans, quæ facile omitti poterant, utpote meræ potius exhortationes quam hiſtoria, ut ſi pauca miracula excipias, reliqua Sanctis prope ſingulis in eorum feſtivitatibus commode aptari poſſint. Cæterum librum iſtum qualemcumque, jam olim in Actis Benedictinis editum, hîc recudendum cenſuimus, non immoraturi tamen explicando ſcabroſo ſtylo, cui ex præcedentibus jam lector ſatis aſſueverit. Sequatur itaque*

D

E

LIBER SECUNDUS

Tigerinomali orationes expoſcit auctor.

REgnante perenniter Domino noſtro Jeſu Chriſto prope quaſi ad ſeculi terminum, noſtri, utputa idiotæ ſatis ac pigerrimi, magna tamen ex parte ob illum de quo ſermo eſt, ſanctiſſimum Samſonem, ornati ac politi operis prope finem immenſum, ac profundiſſimum magni cujuſdam maris pelagus, vadosâ admodum ac parviſſimâ imperitiæ meæ lintriculâ, foſſo licet corde, proſpero tamen Deo duce, navigationis cauſâ, atque gracilis & incompertæ linguæ cæleſti, ut ita dicam, illuminatione percurrens, gratias agimus omnipotenti Deo, quòd tantum opus de tam ſancto atque egregio Viro per me peccatorem, ac per omnia indignum, catholico ac vero ſtylo tandem tradere dignatus eſt. Exinde me mihi, immo & audientibus & legentibus futuram ædificationem ſperantem, ac firma fide flagitantem in tuis ſanctis, ô beatiſſime papa Tigerinomale, apud Deum interceſſionibus opitulare, quæſo; quia Deus omnipotens piè ex corde revertenti remittere conſuevit. Cæterùm, papa, credi à te volo, ſicut jam dixi, quòd non per omnia de ſancto Samſone in mea mente memoraliter retenta ſtylo tradere volui, ſed de multis pauca colligere ſufficiens putavi, ut de eo quod pro certo apud nos habemus, tam in auditorum quàm in lectorum mentibus ædificatio fertilis ſit. Quid enim opus habemus de jejuniis, atque abſtinentiis ejus plus protelare, qui plura multùm ſcimus & audivimus? Sufficit enim, ut reor: ſed poſcimus, quiſquis es qui hunc legis librumculum, ut meâ me imperitiâ habeas excuſatum.

F

S. Samſonis annua feſtivitas.

2 Eia jam, fratres cariſſimi, tanti ac talis viri Samſonis effamatam converſationem per quantam potuimus, ut reor, parvitatem ab Electi ejuſdem principio beatum illius finem tenentes, te, ô beatiſſime papa Tigerinomale, volente ac ſuggerente, veriſſimis indiciis certitudinem indubitatam habentes, Deo nobis utcumque indignis donante, explanavimus; ſed & nunc magnifica illa ac

A. ANON. SUBÆQUALI.

sancta annualis solennitas, in cujus digno ac mirifico honore anniversaliter celebrari solet, imminet, atque insinuat nobis hujus rei opusculo augmentum dare, atque in ipsius festivitatis gratulatione ad majores animarum profectus corda nostra dilatare. Nam sicut profectum inde habemus undecumque claruerit, tanti Viri virtutes inæstimabiles minimè latere, atque ad ecclesiarum Christi opitulationem vel exemplum, normamque bene operandi, atque apostolico exemplo hujus optimi utputa Viri memoriam in exemplum profectûs multis, ad culmen virtutis ardenter tendentibus, stylo protelare; ita & in hujus festivitatis repetitione ratio exigit, ut aliquantulum admirationis cum apostolico ac spirituali gaudio miscentes, dignum aliquid ob hunc mirificum apud nos atque annualem hujus festivitatis diem, vel in quantum nostræ possibilitatis virtus suppetit, evolvere. Atque cum ejusdem Sancti in virtutibus, quantum valuit aliquid, nec quantum sufficit dictum sit,
B supereſt tamen vel de quotidianis ac præsentibus ejusdem virtutibus, cum præteritis suprà jam scriptis non inconvenienter concordantibus, & maximè quas vel in hujus diei anniversali solennitate per ejusdem Sancti intercessionem Dominus indesinenter operatur, aliquid enumerando atque gratificando recolere, ut ex hac luce clarius cunctis hunc annualem diem catholicè colentibus pateat, quia devotus receptus est hic Sanctus in cælestibus, per quem Deum apud nos cuncta cernimus cunctis perficere in terrestribus.

Miracula. 3 Quis enim vel nostris temporibus sufficienter enumerare queat, quanti imbecilles, quanti cæci, quanti claudi, quanti epileptici, quantique energumeni, qui diversis ægritudinum generibus obnoxii tenebantur, qui intercedente antistite nostro Samsone apud Dominum, cujus hodie grata est solennitas, à suis infirmitatibus sunt liberati? Innumeri enim sunt lectuli & grabati ab ægrotantibus dimissi. O quanti corporis & animæ valetudinibus detenti per hunc eumdem diem, eumdemque Sanctum, Domino operante, salvi sunt facti! Et quid est aliud de eodem Sancto memorare, nisi (ut mihi videtur) apo-
C stolicam olim virtutem reciproca quadam ad nos reversione ac Dei dignatione tandem relustrantem, immensa cum delectatione recolere? Ut legitur in Actibus Apostolorum, congregatis in unum Apostolis, id est in porticu Salomonis (quod pacis & unitatis veræ signum figuraliter possumus intelligere) turbæ innumerabiles venientes, vel per eorumdem umbras ab omnibus suis languoribus quos habebant, unusquisque eorum sanabatur. Verùm & usque hodie in toto orbe terrarum ubicumque sunt diffusi ac repositi per annualia festa, quos in singulorum honoribus Christiani colunt, magnificas virtutes Dominus indesinenter operatur. Simili modo, & in hac annuali atque solenni die per istum, de quo nobis mentio Deo aspirante orta est, sanctum Samsonem non minori prorsus comparatione magnalia Dei verissimis testimoniis consequenter cernimus adimpleri, ita ut de ejus perpetuitate, atque de sua mirabili securitate atque inæstimabili (ut ita dicam) regni cælestis beatitudine ac gaudio spirituali, mens nostra hilarescit. Et inde est quod alteram vitam quasi perspicuis quibusdam intentionis aciebus cernere atque complecti Deo illuminante videmur, nec tam per ænigmata quàm per ipsam (ut certiùs dixerim) veram ac visibilem rem quam operari ipsum inter nos Deo auctore videmus. Namque (ut dixi) aliam meliorem vitam ac perennem inter Sanctos Dei inesse indubitanter credimus, quos inter nos vivos pollentes ac fortes in Dei opere conspicimus emicare. D

4 Et ideo indubitata fide ac spe non quasi incerta, sed rectissima norma, fratres dilectissimi, Deo favente contendamus ex intimo ac summo conatu, ut ad hujus Viri sancti Samsonis coëssentialiter, id est fide tenus adminiculatim ancipitem vitam nostram convenienter componentes, atque in lectione hujus opusculi, licet exigui, cum impenso toto intellectu auditum nostrum diligenter commodantes; ut quæ illi profuerunt ad coronam, nobis prodesse possint ad salutem. Non enim decet ut quicumque sanctum Samsonem suis virtutibus atque annualibus vicissim sibi festivitatibus colere disponit, per vagas atque inanes vel ineptas immo & pravas operationes vitam suam cœnosa commaculatione contaminet: quia indecens nimis est ac Deo omnipotenti odibile, ut qui hunc solennem ac sanctum diem officio linguæ, ac solita significatione veneratur, coram omnipotente Deo in suo animo pollutus, vitia in ipso ac peccata regnent. Sic enim quidam sapiens dicit, E cum de die judicii disputaret, ait enim: Ad quos Apostolos, ad quos alios Sanctos confugituri sumus, quorum exempla simul ac verba despeximus? Exempla verò hujus Sancti nimirum displicent illi, qui solenni ut puta consuetudine ore tantùm celebrans, iniquis & malis moribus dissipat. Quid enim prodest si aliquis ad dilectum quemque cujusdam principis accessurus, ut pro ipso intercessor sit & precator, & ipse in sui iniquis oppugnationibus eumdem intercessorem ad iracundiam provocet? Nonne & deterius illius animus accendatur, si per aliquam irrisionem ejus causa quasi invitè ab intercessore ventiletur, & quod est gravius, mens præsidentis ad deterius exardescat, si sui dilecti animum per ignobilitatem ad defensionem magis quam ad placitum invitet? Sic enim in veteri Testamento legimus, cùm Dominus contra populum rebellosum suam querimoniam ostenderet, & quasi ab ipsius petitione eum repudians, atque obominabiles illius obsecrationes competenter detestans, interseratis interim ac deductis nominatim ad medium optimis viris, ne pro eodem populo orare deberent, prohiberetur, ait enim: Si moyses & Samuel adstiterint coram me, si * est anima mea ad populum istum. Unde & non inconsonanter hoc recepit Euangelii testimonium, quod Christo auctore dicit: Quid est quod dicitis mihi, Domine, Domine, & non facitis quæ dico?

Quomodo festa Sanctorum celebranda.

F

Ferem. 15, 1. * l. non

5 Honorare itaque, fratres mei, festa Sanctorum nihil aliud est, quam amanter suis bonis, quibus compti sunt, mentem nostram componere, atque ad illud ineffabile ac cæleste regnum, ad quod feliciter pervenerunt, non eos virtutibus coæquando, sed eorum augusta opera, quæ per immensam abstinentiam atque incredibilem (ut ita dicam) inexpertis, quibus omnia possibilia esse credenti non putantur, ad beatum usque finem vitæ hujus exercuerunt, imitando rectissima linea eosdem Deo duce sequi possimus. Ceterum, ut Scriptura dicit, nihil prodest interesse festis hominum, si deesse contingat festis angelorum. Quid prodest, ut dixi, si cum gaudentibus in hoc mundo gaudere videamur, & propter incondita ac prava opera, quibus Deus offenditur, à Sanctorum consortiis, id est à cælesti regno, quod perenniter cum Deo est, exsules ac sepa-

nempe virtutum imitatione,

A

ſeparati fuerimus? Ecce feſta in terra egimus; curandum itaque ſummopere nobis eſt, ut ad cæleſtia ac perennia feſta inter angelorum ſocietates deputati, ſine labe intereſſe mereamur. Tranſitoria ergo ac contraria his operibus, quibus Deus placatur, funditus amputare feſtinemus, nec in quibus fuimus, ſed in quibus futuri ſumus actibus perſpicaciter intendamus: quia Deus omnipotens piè ex corde convertenti remittere ſpopondit, qui per Prophetam pollicens ait: In quacumque die, vel in quacumque hora converſus fuerit peccator ad me, omnes iniquitates ejus obliviſcar.

Ezech. 33, 12, & ſeq.

6 Nemo ergo confidat, fratres cariſſimi, ſi huic ſacro feſto humanis obtutibus intereſſe corpore tantùm pareat, & ante occulti atque interni arbitri, qui teſtis & judex veraciter eſt, oculos in ſuis moribus corruptus & contradictor exiſtat. Sed quoniam in principio ac fine alterius epiſtoliunculæ intexiſſe me memini minimè tota quæ ad noſtram venire cognoſceremus memoriam de virtutibus ſancti Samſonis, vel in ſecundi opuſculi hujus iteratione ad hujus rei exemplum opitulandùm de illius aſſertione aliqua adhuc vel pauca ſunt replicanda, ut inde cunctis melius ac firmius pateat, nihil prodeſſe inter Sanctos ſpeciem ſanctitatis dare, & ab iiſdem Sanctis in conſpectu omnipotentis Dei ſolius malis moribus & ſqualentibus ſe disjungere.

ne aliàs nobis noceamus.

B

7 Quodam namque tempore idem Samſon ad viſitandum papam Dubricium in ſuperiore epiſtola jam memoratum, qui quadam ægritudine corporis vexabatur, atque idem Dubricius papa quemdam puerum valde ſibi familiarem diaconem, Morinum nomine, eidem Samſoni, ut cum eo habitaret precaretur: S. Samſon, ut erat Spiritu ſancto plenus, intuens in eum & ſignum Crucis (ut erat ei ſolitum) in ejus frontem imponens, atque amanter illum ſuis manibus recipiens ac deoſculans, & deinceps paululum ſilens, ita reſponſum tandem lætè admodum dedit: Rete, mi papa, cunctos, quos capere valet in mari, recipit piſces, ſed ad terram demum deductum piſcatores bonos diſcernunt à malis. Quo audito Dubricius papa (quippe cui ille carus valde erat diaconus) intra ſemetipſum gemens, taciturnitate apud ſe offenſionem ſuam abſcondit; ſed tamen in ſuo vultu minimè celare potuit. Sanctus verò Samſon ſubtili examinatione apud ſe hoc perſcrutans, quaſi non aliud dignoſceret, ſuum chriſma (quò faciliùs papam placare poſſet) unde officium epiſcopatûs adimplebat, hilariter eidem diacono præcepit dari, ſuis mandans ut eumdem (quippe ſuo papa conſcio) in obſequio ſui præceſſorem facerent, & non ſolùm hoc, ſed etiam ad majorem adminiſtrationem, ac præ omnibus inclytiſſimam adſcivit, ita ut eum in nullo penitus carnali, ſpiritualive obſequio aliquis anteire videretur. Præſciebat tamen ſanctus Samſon per ſpiritum, Deo utputa revelante, qualis ille futurus eſſet, quod poſtea veritas probavit rei.

Diaconi cujuſdam malos mores diſcernit Samſon.

C

8 Nam cùm quadam nocte inſimul ad orandum ambo ſtarent, (ut mihi comperti ac religioſi, virique probatiſſimi quibus intimatum veriſſimè fuerat, relatione tradiderunt) una quidem ſimulatione, ſed diverſo mentis uſu ſanctus Samſon in eumdem intendens diaconem, vidit Æthiopem quemdam in modum parvuli in ſiniſtra ejus ſcapula ſedere, & os ejus ad aurem ſemper intendere, ita ut ſanctus Samſon intelligeret, quod zabulus cum homine colloquium haberet. Quo viſo, ſanctus Samſon ſalutaris primùm impreſſione ſigni armat faciem ſuam, fratrique confeſtim, ac vix ægrè imperat ut abiret. Ille ſolus in oratione perſiſtens, magis ac magis Dominum precabatur, ut illi Dominus malum illud, ut erat, totum revelare dignaretur. Nec mora, eunte illo atque in lectulo concidente, ſtatim febris ingens invaſit eum, ita trementem pallentemque ac dentibus ſtridentem & diſcerpentem, ut cuncti qui aderant dæmoniacum eum clamarent. Nuntiato verbo ſancto Samſoni oranti, cum feſtinatione occurrit; ægrotus autem ut vidit eum à longè, cum dira ejulatione vocem levavit, dicens: Veni, veni Electe Dei, quæſo, obſecra Deum tuum pro me, ne tandem peream, nam propter tuam virtutem mirificandam, & propter mea mala merita jam denudanda, oſtentatus ſum tibi tuis ſanctis indignus eſſe obſequiis, quippe qui ab infantia huc uſque philoſophiæ machinatione ad malum ſemper exercitatus ſum. Nam Æthiopem, quem tu conſpexiſti, doctorem ſemper habui, ad ea quæ ſunt Deo odibilia, ut nullus in his me anteire videretur. Sed nunc non amplius permittor in flagitiis vivere, & ideò obſecro, ut Deum Salvatorem preceris pro animæ meæ redemptione, vel poſt tormenta, ſicque confeſſionem ſuam totam (quippe qui omni iniquitate, ac maleficio plenus erat) palam cunctis lacrymabiliter fundens, ſtatim obmutuit, atque ab eadem hora nihil omnino loqui valuit. Nocte verò inſecuta ad mediam noctem, adſtantibus circa ſe cunctis fratribus, ac Deum inceſſanter pro animæ illius ſalute precantibus, impuram illam animam de corpore exhalavit.

Diaconus idem magiſtro uſus dæmone, facta confeſſione, moritur.

A. ANON. SUBÆQUALI.

E

9 Facto autem mane, ſanctus Samſon tollere corpuſculum illud extra portam monaſterii ac ſepelire juſſit; ille in precibus ſolitis perſeverans per totos tres dies totidemque noctes jejunus, inſomniſque manebat; Deum ardenter lacrymabiliterque implorans, ut illi animam hujus miſerrimi hominis, vel poſt diram ac juſtam pœnitentiam, ad veniam donare dignaretur. Tandem ſoporato illi aliquantulum poſt immenſam corporis laſſitudinem, adeſt Domini conſolatio, quæ de animæ fratris ad extremum abſolutione, & de illius corporis ad monaſterium reditu ſuaviter cuncta diſſeruit, & poſt aliquantum temporis, Miſſas decantare pro illo per eumdem Samſonem Domini conceſſu ſuggeſſit. Quod ita factum eſt, & tamdiu Miſſas ipſe pro eodem fratre fecit, donec cæleſti denuntiatione ejuſdem animæ felicitatem cognovit, ac libertatem. Et inde eſt ſermo, quoniam minime à Sanctis aliquid mali, bonive celari aliquando poſſe indicat. Quod ut firmius ſentiamus, alia re, licet poſt obitum ejuſdem Sancti affirmare volumus, quam indubitanter novimus factam.

Samſon pro ejus ſalute Miſſas & orationes adhibet.

F

10 Aliquantulo autem tempore feliciter recidente illo, de quo nobis mentio eſt, profecto ad Dominum Deum ſuum, poſt ejus obitum aliquod intervallum, imago Crucis quæ ante eum ferri ſemper ſolebat, quamque benedixerat, quæ denique auri atque argenti, gemmarumque venuſtatibus circum fuerat ſolidata, à quodam malefico ac peſſimo homine furtim detecta, ac dehoneſtata eſt; ſed tacitè, furtimque factum hoc, non tacitus ſanctus Dei Spiritus apud eumdem ſemper Samſonem manens audivit. Nam raptante eo eadem hora illas pecunias ſupra memoratas, horror invaſit illum; ita ut immanitate iſtius inſoliti terroris anxiatus, quaſi ſeminecis in terram

Fur aurum de Cruce furatus punitur.

A. ANON. SUBÆQUALL.

prostratus concideret. Nec hoc sufficere potuit ad desperati, ac perditi hominis documentum, nam inde insuadibiliter ac pertinaciter iter conficiens, reperit quadam nocte quoddam balneum hiemali bruma concretantibus aquis obstructum, quod sub pedibus ejus subito disrupit, & ille meritis utputa exigentibus, diriscque miserrimum stringentibus glaciebus, eadem nocte obiit, ac linteamen, in quo pecuniæ supradictæ repositæ erant, invitis de manibus ejus lapsum est. Factum est, ut circumstantibus fratribus illis, qui in hoc erant loco, de pecuniarum amissione *, quidam deambulans altera die reperit linteamen in quo pecuniæ supradictæ absconsæ erant, contentum supra glaciem manere: ac deinde circum se aspiciens, vidit cadaver rigens inter medias glacies immobiliter stare. Quo viso, frater stupefactus & admirans, cuncta quæ viderat per ordinem ceteris replicavit. Visis his, fratres pecuniam de Crucis imagine raptatam inde certè cognoverunt. Ob hoc ergo quis dubitet hanc virtutem sanctum Samsonem prodidisse, cui carne morienti, immo cum Deo suo semper viventi nulla res bona malave potest aliquando latitari? sed quodcumque & qualiter, vel quando vult patenter manifestat ac prodit Deus per Sanctos suos; ut nos idiotæ ac pigri in isto utputa squalenti luto positi, indubitanter sciamus, præsentes illos esse in his sive bonis, sive malis, quæcumque fecerimus actibus: quippe qui cum Deo suo, etsi non perfectè, tamen quantum potest fieri beatè jam sunt glorificati.

* *adde* turbatis.

B

11 Sed nos dum hujus Sancti recordamur, dumque omnia quæ de illo bona fama disperfit recolere volumus, in his nos nostræ dumtaxat verbis conscientiæ remordent, quia huic tam arduo, tamque mirifico operi indignos satis & impares esse nos cognovimus. Sed omnipotentis Dei misericordia, quæ numquam à confidentibus in se abest, ideo hoc ad profectum ceterorum profuturum tandem in fine seculorum per nos idiotas & elingues & imperitos & valde indignos opus retexere confortavit, quatenus & ad exemplum bonæ operationis legendo ceteri eniterentur, & ad testimonium meritorum suorum, Apostolorum, omniumque Sanctorum ceterorum exempla prosequendo non minorem apud nos illius gloriam Dei dignatione effulgere cernerent; quia ille egregius Sanctus de quo nobis mentio est, & cujus festivitas apud multos Britannorum Romanorumque, ultra citraque mare, & ut ita dicam in cælo & in terra nobis satis desiderantibus hodie feliciter claresçit, tam perfectus & totus in omnibus operibus justitiæ exercendis fuit, ut supradictos Apostolos atque alios Sanctos coæquando in nullo prorsus vel minimo, in signis etiam, ac prodigiis monstrandis minor habeatur; quibus denique usque hodie utuntur omnes qui à Domino per eumdem Sanctum sanitatem corporis toto fidei nisu suppliciter precantur. Quid enim aliud per hoc, fratres carissimi, nisi perpetuitatem sancti Samsonis ac felicitatem illius in cælestibus clamare conspicimus, qui quamvis absens à nobis est corpore, de aliqua tamen majestate qua feliciter cum Deo utitur ille in cælestibus bonis, sine ulla hæsitatione nobis præsto est semper, si cum simplici ac puro corde, si cum secura ac munda conscientia, si cum supplici ac submissa commissi pœnitudine festum ejusdem diem celebrantes, auxilium Domini ac Salvatoris nostri Jesu Christi per ipsum affectamus. Inde enim est quod

De Sanctorum patrocinio.

C

à nobis ipsis veraciter judicamur, & ea mensura, id est eo actu quo conspicimur secundum Euangelii ostentationem, ecce repensamur. Nolite quæso, fratres mei, nostras imperitias ineptas & graves apud vos censere, maxime cum ipsi optime noveritis, quod Deus omnipotens non verborum, sed actuum perspicacissimus examinator est. Nemo igitur præsumat sibi ipsi, si huic gratificæ solennitati interesse tantum corpore potest cum his qui eam secundum catholicam antecessorum sanctorum Patrum normam irreprehensibiliter celebrant; si adhuc in animo suo, ubi Deus solus cognitor est, vitiosè ac corruptibiliter suis malis actibus sese commaculantibus versatur. Sed qui his festivitatibus comptè desiderat interesse, summopere studeat ut æterna illa cælestium solennitate, locum refrigerii & quietis habere mereatur: quia iste de quo nobis est sermo Sanctus, etsi Dei spiritu utputa plenus, præ omnibus suo tempore in hac terra degentibus, signis ac prodigiis & Dei virtutibus effulsit, omnes hos tamen vigiliarum ac jejuniorum, & omnes abstinentiæ penè labore antecessit.

D

12 Nam ut ferebant de illo, qui in sua vita satis comperti erant, superpositiones frequentissimas, nec non & biduanas, interdum autem & totas hebdomadas, id est septem dies totos peragens, septimo demum die reficiebatur: noctes verò longissimas sæpissime solebat transire stando, de luce usque ad lucis reciprocum, nec stans omnino lassabatur. Quid plura? non diebus, non noctibus ab orationibus & à colloquiis Dei cessabat. Tempus verò Quadragesimæ usque ad Pascha sic peregisse audivimus, ut in initio ab humanis locis in quodam remotiori loco segregatus, oblationes secum tres portans, inde tantum usque ad Paschalis solennitatis gaudium, Deo illum per omnia confortante, utebatur, zelum Dei, ejusque ecclesiarum ardenter in pectore habens, subtilique providentia suum sermonem sale divino conditum secundum qualitates peccantium temperans, omnibus, utputa Dei plenus, affabilis & carus erat, & hoc nobis sermo ad confirmandam nostram rem de ejus gestis ad memoriam reducit.

Samsonis jejunia,

E

Vigiliæ, secessus in Quadragesima.

13 Nam cum quodam tempore in Resia insula prædicaret, veniente per annuam vertiginem Kalenda Januaria, qua homines supradictæ insulæ hanc nequam solennem ineptè juxta patrum abominabilem consuetudinem præ ceteris sane celebrare consueverant, ille providus spiritu ob dutitiam eorum mitigandam, convenire eos omnes in unum fecit, ac Deo revelante, sermo ad detestanda tam gravia mala fit. Tum hi omnes verum de eo amantes, pravos ritus anathematizaverunt, ac verum juxta præcepta tenus fine suscipere spoponderunt. Ille nihilominus in Domino secundum Apostolos gaudens, omnes parvulos qui per insulam illam ob hanc nefariam diem discurrebant, vocavit ad se, eisque singulis per sobriam vocem mercedem nummismunculi auro quod est mensura donavit, præcipiens in nomine Domini, ne ulterius ab illis hæc sacrilega consuetudo servaretur. Quod ita Deo operante factum est, ut usque hodie ibidem spiritales joci ejus solide & catholice remanserint.

Kalendarum Januariarum profanos ritus evellit.

F

14 Sed de innumerabilibus virtutibus quas, per eumdem sanctum Samsonem Deus operatus est, jam si jubetis, sufficiant ista paucula verba de plurimis collecta; ad nos ipsos, ad ejusdem Sancti imitationem, introrsus redeamus. Amemus actus in quibus placuisse illum Deo cognovimus. Concordent

Auctoris adhortatio.

A dent actus noſtri meritis illius optimis, in quibus præiſſe ſe ceteros indubitanter cognovimus. Si enim in veteri Teſtamento legimus, cum de agno edendo figuraliter Moyſi Domino præcipiente diceretur, Sic autem, inquiens, manducabitis illum, lumbos veſtros præcingetis & calceamenta in pedibus veſtris, & cetera. Cum enim feſta Sanctorum celebrare annuali vertigine ſuggeramur, opus eſt ut ante omnia lumbos accinctos habere ſtudeamus, id eſt ut corporis caſtitatem ac mentis puritatem in ſacrificium coram omnipotente Deo exhibeamus: calceamenta vero in pedibus noſtris habere præcipimur, quia Sanctorum patrum defunctorum præcedentium veſtigiis inhærendo, pedes animæ noſtræ ſpiritualibus calceamentis munimus. Et inde eſt, quod eorum actus non voce prædicando, ſed opere imitando & amando, nobis ipſis rectum iter quod ducit ad cælum dirigimus. Etenim petitiones quæ à Chriſto per Sanctos poſcuntur, non malis moribus miſcendæ ſunt, ſed fideli precantium petitione, ſecundum præſcientiam Domini exaudientis & noſcentis omnia tribuuntur. Sed hoc tremebunda conſcientia debemus apud nos perſcrutari in petitionibus noſtris, quæ Dominus ipſe in Euangelio terribiliter conqueritur dicens: Non omnis qui dicit mihi Domine, ſed qui facit voluntatem Patris mei qui in cælis eſt, intrabit in regnum cælorum. Quiſquis igitur vocibus tantum petit & opere contradicit, deriſum ſibimet immo & offenſum Dominum pluſquam placatum parit. Ipſi ergo à Domino exaudiri ſolent, qui quod precibus petunt, bonis moribus inſequuntur. Res enim valde opinata atque ad exemplum referenda adeſt, quam, fratres dilectiſſimi, multi veſtrum noverunt, quamque à quodam egregio fratre, qui interfuiſſe ſe teſtabatur, ego didici.

Exod. 12. 11.

B

Quis legitime oret. Matth. 7. 21.

Incendium reſtinctum.

15 Quodam namque tempore in illo eminentiſſimo atque optimo loco, in quo ſanctus Samſon quieſcit in pace, ſubitaneum ac dirum incendium invaſit domum, quod fratres circa fornacem coquendis continuo panibus paraverant: ita ut ingens flamma ſe ſe ad ſummum erigens, domum comburere videretur. Statim verò ut hoc compererunt ſervi Dei qui in eccleſia ad Nonam celebrandam convenerant, unà cum ſancto ac venerabili epiſcopo Leuchero inruentes, crux ſancti Samſonis & ejus baculus forinſecus eccleſiam porrecta ſunt, atque cum ad domum incendii quantocius appropinquarent, ſuppliciter ac totâ fidei conſtantia, Samſonem ſibi in adjutorium inclamitant, dicentes: Electe Dei ſancte Samſon, defende quæſumus domos tuas, quo non hac uſtione conſumantur. Nec mora ad primam vocem precantium, nimbus ingens pluviæ irrupit, ita ut incendium quod tam dirè intumuerat, ſub omnium obtutibus extinctum viſum eſt, nec ultra ad nocendum comparuit.

C

Epilogus.

16 Curate itaque, fratres cariſſimi, ut qui Sanctos colitis in ſuis ſolemnitatibus honorando, etiam bonum quod ipſi fecerunt, colere poſſitis in veſtris moribus etiam imitando. Curate, inquam, ut qui intereſſe meruiſtis in terris feſtis Sanctorum hominum, intereſſe etiam mereamini in eorum beatitudine qua perfruuntur in feſtis cæleſtibus angelorum: ut ſi dura eorum verba quæ docuerunt, atque eorum opera, quibus perſeveranter tenus fine laboraverunt, inſequi cupitis, eorumdem iter quod perduxit eos ad æternam beatitudinem, ſine ullo alicujus mundialis impedimenti obſtaculo, Deo duce, & intercedentibus illis, proſpero curſu pergere valeatis, regnante in perpetuum Domino noſtro Jeſu Chriſto, cui gloria & honor eſt perennis cum Patre & cum Spiritu ſancto in ſecula ſeculorum, Amen. A. ANON. SUBÆQUALI.

Ex cod. Sacramentorum, Ratoldi abb. Corbeienſis juſſu circa an. DCCCCLXXX. *exarato, in feſto S. Samſonis v. Kal. Aug.*

COLLECTA IN MISSA.

OMnipotens ſempiterne Deus, qui in Sanctis præcipue laudaris & mirabiliter prædicaris, tribue nobis quæſumus hodiernam diem in honore S. Samſonis confeſſoris tui atque pontificis digne celebrare, qua membris exutus corporeis, cæleſtibus meruit exultare ſacramentis. Per, &c.

SUPER OBLATA. E

HÆc hoſtia quæſumus Domine Deus noſter, quam tibi ad honorem S. Samſonis confeſſoris tui atque pontificis immolandam deferimus, tuorum nobis tribuat ſocietate gaudere. Per, &c.

PRÆFATIO.

VErè dignum & juſtum eſt &c. æterne Deus, ſurſum cordibus erectis, hanc ſanctam celebrare diem, in qua B. Samſon confeſſor tuus carnis ſolutus vinculis carnalem finivit pugnam, lætuſque cum angelis perpetuam tranſlatus eſt ad gloriam. Cui tanta conceſſa eſt à Deo potentia, ut omne quod per ſe Deum vellet operari, celerrimo impetraret effectu. Qui patrem * relinquens ſolum, oceano tranſnato, noſtram delatus eſt in patriam, in qua multis claruit miraculis. Qui per totam abſque ullo corporali alimento hebdomadam angelico ſuſtentabatur alloquio. Qui baculo in terra depoſito, nulloque alio ſuſtentaculo recepto, in Natalis Domini noſtri Jeſu-Chriſti nocte ſacroſancta & Domini Paſchæ pernox orationi inſtabat; qui tres mortiferos Dei nutu interemit ſerpentes, & totidem de morte ad vitam Deo juvante reduxit homines. Adhuc etiam & hi qui duce fide ad ejus limina fuerint allati, quolibet morbo capti, priſtinæ reſtituuntur ſanitati. Per Chriſtum, &c. * *l.* patriam. F

POSTCOMM.

DEus qui nos hanc diem in honore S. Samſonis confeſſoris tui atque pontificis venerabilem excolere feciſti; præſta, quæſumus, ut quem lætis veneramur obſequiis, ejus orationibus muniamur & precibus.

APPENDIX

De S. Samſonis reliquiis earumque tranſlationibus.

UT *de* S. Samſone *dubia hactenus plurima, obſcura & implexa expendimus, atque ad rectam* *Implexa quæ-ſtio eſt*

AUCTORE J.B.S.

rectam historiæ normam reducere conati sumus, ita modo intricata alia controversia sese offerret circa translationem reliquiarum Aurelianum primum, unde relatas fuisse nusquam legitur, tum posteriorem aliam deportationem Parisios; factam istic divisionem, atque id genus alia; nisi plane taderet odiosis istis disquisitionibus, quæ nos mirum in modum cruciant, toties immorari, ubi plerumque piæ contentionis plus subest quam sinceræ veritatis. Rem hîc involvit fragmentum historiæ Francicæ apud Du Chesne tom. 3, pag. 344, tomo 1 Martii pag. 248 num. 12 & alibi relatum, ex quo in Vocabulario suo hagiologico multa disputavit Castellanus, multa post ipsum Legendista recentior, de quibus nulla potest supersesse quæstio, si vera sunt quæ ad præmissam S. Samsonis *Vitam annotavit Mabillonius his verbis:* Corpus S. Samsonis à Maynone Dolensi episcopo anno DCCCLXXVIII Aureliam delatum est, ob metum Normannorum, & in ecclesia monasterii S. Symphoriani, ejus nomine postea insignita, quæ nunc est PP. Societatis Jesu, depositum hodieque latere creditur.

B

utrum Aureliani an Parisiis,

2 *Hæc si ita habent, ruere omnia necesse est quæ Castellanus, Bailletus & alii jam dicto fragmento Chesniano superstruere conati sunt: si enim anno 878 sacrum* S. Samsonis *corpus ex prima Dolensi sepultura Aurelianum translatum est, ubi ex eo tempore cultum, postea latuit, latetque etiamnum, nisi fortasse in aliquam sacrarum exuviarum partem sæviverint solita sua rabie Calviniani iconoclastæ; si, inquam, ibi hactenus latent, quæ superstites manserè, quid obsecro Salvator Alethensis, in eo fragmento totius expeditionis ductor, de* S. Samsonis *corpore, jam tot ante annis Aureliani depositi, Parisios deferre potuit, toto ferme post seculo, nempe anno 966, regnante Hugone Capeto; quid vero istic dividi, quid servari, quid in Armoricam aut alio referri? Hic rei cardo est, hæc potissima odiosæ litis summa inter celeberrimas civitates, quarum alterutri nec favere nobis lubet, neque adversari, ut pios Sancti cultores inter se convenire malimus, quam arbitrio nostro ambiguam concertationem dirimere, dum ea alioqui tricis aliis & difficultatibus magis implectitur. Audi cetera.*

3 *Apud Alfordum nostrum in Anglia Annalibus ad annum 934 refertur testimonium Malmesburiensis de* S. Samsonis *ossibus ex Britannia minori in majorem translatis ibidemque eo tempore depositis. Non est, ut candide fatear, cur iis continuo assentiri oporteat, ast ea certe multum debilitant, si non plane enervant Parisiensium de reliquiis istic existentibus opinionem, cum ea anno 934 ablata asserantur, totis triginta & amplius annis priusquam de ipsis in tuto collocandis Alethensis Salvator cogitasset; imo quas toto ferme ante seculo jam Aurelianum fuisse translatus, ibidemque in proprii nominis ecclesia honorificè cultas, scriptores testantur. Quid? quod & Trinorchii* S. Samsonis *corpus fuisse narretur apud Chifletium in ejus cœnobii historia pag. 308, quod certe eo delatum censeri non potest, nisi aut ob Normannicorum aut aliorum bellorum infestationes. En quatuor omnino* S. Samsonis *corpora suis locis venerationi saltem olim exposita, ut in his angustiis, quamcumque tabulam arripueris, prorsus evasurus non sis, nisi Sanctos plures synonymos confinxeris. Ego vero sincerè profiteor, me non nisi unicum Dolensem agnoscere, quidquid nobis venditent Anglica nonnulla monumenta, mihi plane apocrypha.*

an in Anglia sint Sancti reliquiæ;

C

4 *Jam aliàs dixi sæpius, nec unquam satis di-*

xero, me ab hujusmodi controversiarum arbitrio aut judicio abhorrere quamplurimum, solitum ea referre argumenta quæ utrimque producuntur, tum vero ea uti compositione, ut possideant singuli prout possident, sive interim talis Sancti veras, proprias ac genuinas reliquias venerentur, sive alterius cujuscumque, modo indubitatæ sint alicujus Sancti reliquiæ. Aliam ferme viam repereram qua partes de sacris suis depositis maxime contendentes ad amicam compositionem induci utcumque possent, dum nempe supponeretur Maynon Dolensis episcopus, non omnia prorsus S. Samsonis *sacra ipsa sic Aurelianum detulisse, quin facile aliqua in primo sepulcro remanserint, quæ postmodum Salvator iste præsul Alethensis, cum aliis Sanctorum corporibus Parisios comportaverit. Verum obstare videntur recentiores notitiæ, quas mihi procuravit eximius operis nostri cultor indefessusque adjutor vir eruditissimus noster P. Stephanus Chamillart, quem postremò consului, si forte, compertâ aliàs studiosâ ejus industriâ, quis cuneus suggereretur quo intricatissimus nodus feliciter dissolvi posset.*

D

quam nemo facile dirimet.

5 *Rogatu meo dignatus est Chamillartius vel Aurelianum usque excurrere, oculisque ipse suis ustriare qua ibi supersunt monumenta, tum edita tum Mss., ex quibus rectissimè, litteris ad me datis* XXI *Julii* 1728, *cum Mabillonio censuit, nihil prorsus esse quod vetet credere, latere istic etiam hodie pretiosas* S. Samsonis *reliquias omnes, à tot seculis eò deportatus; certè id plane indubitatum, nullas inde unquam aut Parisios aut alio translatas; sed capsam ipsam integram, qualis ad annum usque* 1540 *& ultra in supplicationibus circumferri solebat, ut ex annuis civitatis rationibus demonstratur, illic mansisse, publicaque veneration expositam fuisse, donec metu Calvinianorum, in sacra omnia sævientium, ita cum toto pretiosiori supellectile abscondita est, ut eorum omnium nihil reperiri hactenus potuerit, tametsi frequentes à Patribus nostris, quoties fundamenta aliqua refodienda fuerunt, factæ sint inquisitiones. Satis hæc videri poterunt ad vindicandam Aurelianensium veterem possessionem: non æquè savit Chamillartius ei, quam conciliare paraveram, inter Parisienses & Dolenses concordiæ.*

E

neque Parisienses cum Dolensibus conciliabit

6 *Altera epistola* XIV *Augusti data, pari studio & benevolentia significavit, etiam ad Dolenses sese recurrisse, unde instrumentum acceperit quod hic subjicio:* Anno Domini millesimo quingentesimo septuagesimo nono, die XXIV mensis Decembris, festivitatibus & solennitatibus Natalis Domini & Redemptoris nostri Jesu Christi, illustrissimus ac reverendissimus Carolus Depinai Dolensis episcopus vigilantissimus, pietate ac singulari caritate motus, & zelo Dei & ecclesiæ ejus sponsæ ac omnium Sanctorum, sed præsertim divi Samsonis, quondam Dolensis primi archiepiscopi & nunc patroni nostri ductus, capsellam, eidem divo Samsoni antiquitus dicatam, in hac cathedrali Dolensi ecclesia, in congregatione sui cleri devotè visitavit: in qua repertæ fuerunt multæ reliquiæ sanctissimi corporis dicti divi Samsonis, scilicet duæ tibiæ, & unum brachium, plures particulæ ossium, manuum, pedum & colli ejusdem Sancti, quam quidem capsam seu parvam arcam honorificè & religiosè in majori arca recondidit; eamque arcam majorem suis stipendiis constructam, & pulcrè deauratam, liberalitate, qua solet, motus dono dedit, & in honorem divi Samsonis Deo dedicavit, & ore proprio consecravit. In cujus rei testimonium & ad per-

neque enim videntur inde Parisios transferri potuisse.

F

A petpetuam rei memoriam, ſecretarius venerabilis capituli dictæ cathedralis Dolenſis eccleſiæ, dicta die præſentibus ſubſignavit, & eas in regiſtris capituli prædictæ Dolenſis eccleſiæ inſeruit.

Potior videtur Aurelianenſium poſſeſſio.

7 *Neque hîc locus exceptioni patet, quòd debitæ legalizationes inſtrumento huic deſint: hæ enim facilius obtineri poterunt, quam cauſa ipſa ad deſideratam partium concordiam decidi. Porro ſi hæc ita ſe habeant, manſerintque adeo partes illæ ſacri corporis in eccleſia Dolenſi ad annum uſque* 1579, *viderint illi, qui pro Pariſienſibus reliquiis certant, quid jam non ſemel dictus Alethenſis epiſcopus de* S. Samſonis *ſacris exuviis eò deferre potuerit; præſertim cum cetera oſſa omnia, ut ſatis certum videtur, Aureliani à Maynone Dolenſi epiſcopo, tanto ante tempore depoſita fuiſſent. Neque inde contentio alia ſuborietur Dolenſes inter & Aurelianenſes: facile enim intelligitur, partes aliquas ſacri corporis apud Dolam occultari potuiſſe, dum pars longè maxima in tuto collocata eſſet. Rem, ut patet, plane ſpinoſam, fugio ultra diſcutere; ſatis hîc ſit, diverſas & plane oppoſitas, de ſacris* S. Samſonis *Dolenſis exuviis ſcriptorum ſententias recenſuiſſe, quas cum mihi alia ratione componere, nec promptum nec obvium ſit, aliis, quod opportunum cenſuerint, liberrimè ſtatuendum relinquo. Jam telam aliam ordior, æquè ac ceteræ invidioſam.*

B

Minus admitti poteſt

8 *Eſt ea hiſtoriuncula Italica, inter chartas noſtras reperta, quâ convulsâ, ut verè convelli meretur, dicendum erit, cultum in Italia exhiberi ſanctorum corporibus, nempe* Samſonis, *Maglorii, & Paſchaſii, qua quo pacto eo pervenerint, ex miſſa ad nos tranſlationis narratione, intelligi ſatis non poſſit. Scripti titulus eſt:* Informatio de ſacris corporibus ſanctorum trium epiſcoporum & confeſſorum Maglorii, Paſchaſii & Samſonis. *Ex ſolo exordio quilibet hiſtoriæ tantillum peritus, tam diſparata conjuncta perſpiciet, ut, velit nolit, rem totam ſummæ imperitiæ arguat neceſſe ſit. Audiatur ſcriptor, cujus verba ex Italicis Latina facio:* Pater aliquis, domnus Germanus nomine, nàtione Anglus, monachus Camaldulenſis ex abbatia S. Mariæ Uranenſis in civitate Bertinorii, ejuſdem congregationis Camaldulenſis,

C

jam pluribus annis gentem ſuam non viderat; verum facta tandem à P. Generali ordinis iſtius temporis excurrendi poteſtate, profectus eſt in Britanniam minorem, viſurus fratres ſuos carnales ibidem divites & potentes.

9 Cum verò in patria annis aliquot commoraretur, caſus ille deflendus accidit, ut in pudendam apoſtaſiam lapſus rex Henricus VIII templa ſpoliaverit ac Sanctorum reliquias impiè diſperſerit; ſic ut eo in regno omnia ſuſdeque verterentur, ſæviente tam immani perſecutione & ſacrorum violatione. Monachus igitur iſte domnus Germanus, fratrum ſuorum uſus patrocinio, ſingulari gratia obtinuit dicta tria Sanctorum corpora, ne cum aliis iſtic flammis abſumerentur. Hac præda onuſtus promptè diſceſſit Bertinorium repetens, Ravennamque appulſus, Claſſem divertit, unde abbatem ſuum de reditu certiorem reddidit, qui mox Ravennam indeque Claſſem ſacro theſauro occurrens, ab hujus cœnobii abbate arcam marmoream perelegantem impetravit, in qua tria Sanctorum iſtorum corpora depoſita ſunt, moxque ſumma cum veneratione Bertinorium deportata. *&c. Ita miſellus ſcriptor Britanniam cum Armorica ineptè commiſcens; cœnobii verò iſtius incendium ſubjungens, quo nimirum inter cetera chartæ authenticæ de dicta tranſlatione perierint, lectæ olim, ut ait à domno Gerardo de Verona, ibidem monacho annis* 1561, 1562, *&* 1563.

AUCTORE J. B. S. *tranſlatio in Italiam*

E

ex relatione vitiis multis laborante.

10 *Quidquid legerit bonus iſte Gerardus, non legit ſanè, tria iſta Sanctorum corpora ex Britannia minore ſeculo* XVI *in Italiam transferri potuiſſe, ubi S. Paſchaſii Viennenſis epiſcopi, qui* XXII *Februarii colitur, corpus numquam fuit, bina autem alia, jam multis ante ſeculis ablata fuerant. Non legit, Henricum VIII juris quidquam in Britannia minori habuiſſe, multo minus in templa aut Sanctorum reliquias ibi ſæviiſſe. At fortè non minorem Britanniam ſed majorem ſcribere voluerit, in quam domnus iſte Germanus ſeſe receperit, utpote Anglus. At tantumdem evinces, ſi tria ſacra corpora inde avecta contendas, ubi ſatis certum eſt, numquam fuiſſe. Verte hæc omnia quomodolibet, ex talis inſtrumenti fide numquam perſuaſeris, trium iſtorum Sanctorum epiſcoporum corpora aut Ravennam, aut Bertinorium aut in alias Italiæ partes eo tempore fuiſſe delata. Aſt ibi non uno loco eorumdem Sanctorum reliquiæ venerationi expoſitæ ſunt: per me licet; & venerari eas pergant pii cultores: jam ſexcenties diximus, & in hoc tomo, ubi de S. Jacobo agitur, repetivimus, rectè & bene Sanctorum reliquias coli, tametſi ſæpe eorum non ſint, qui locis iſtis etiam ut ſingulares patroni honorantur; ſit hæc altè piorum Catholicorum mentibus impreſſa paræmia;* Maneat pietas, revelabitur veritas.

F

DE B. GERANNO EPISCOPO CONF.

AUTISSIODORI IN GALLIA.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

P. B.

Cultus ejus; reliquiæ; Acta; tempus epiſcopatus & mortis.

ANNO CMXIV.

B. Geranni ep. hoc die colitur

Ubitavimus diu, poſtquam ſcrutati eſſemus haud otiosè omnia, quæ ad cultum B. Geranno *aſſerendum in promptu hîc erant, liceretne tutò ei locum inter Sanctos Beatoſve concedere: nihil enim occurrebat, unde ſtabilitam ullibi veneration*em *ejus eſſe, ſatis apertè conſtaret. Momenta i-*

gitur in utramque partem collecta Autiſſiodorum direximus ad V. C. Joannem le Beuf, Autiſſiodorenſis eccleſiæ canonicum & ſuccentorem, virum eruditum; ſed ſolis nobis antehac officiis, non ſemel, cum examinandum aliquid de Sanctis vicinis fuit, præſtitis notum: rogavimus cum, inquam, tum ut ſententiam ſuam, tum ut aliam, ſiquam haberet, de B. Geranni *cultu notitiam no-*

AUCTORE P. B.

biſcum communicaret. Utrumque, ut aſſolet, cumulatè præſtitit, eoque facilius, quod idem iſtud negotium, ut ex ipſo nunc primùm intelleximus, aliorum rogatu operosè dudum agitaverat. Epiſtola verò ejus, ad nos data anno 1728 *die* XIV *Julii, ad duo præcipuè capita reduci poteſt; quorum primum ad cultum Beati præſentem pertinet, alterum ad ejuſdem originem & antiquitatem indagandam.*

2 *Teſtatur igitur primò, coli nunc publicè* B. Gerannum, *idque non Autiſſiodori dumtaxat, ubi ſervari creditur; verùm etiam Sueſſione, ubi mortuus ac primùm ſepultus fuit: & Sueſſione quidem obſervari feſtum ejus die* XXVIII *Julii, quo in Breviario ac Miſſali proprio commemorationem habet: Autiſſiodori verò inſtitutum quidem feſtum non eſſe; recitari tamen ejus nomen in Litaniis, quæ decantari ſolent apud monachos Benedictinos in cœnobio S. Germani, quoties ob occurrentes neceſſitates ſupplicationem per eccleſia ſua cryptas inſtituunt: ibidem præterea octavo die poſt ſolennitatem omnium Sanctorum, qui Sanctis monaſteriolocalibus conſecratus eſt, credentiam, ſeu menſulam, cum accenſo cereo ante Sancti hujus effigiem, juxta ſepulcrum S. Mariani depictam, quotannis collocari: ac denique inter hoſpitum cubicula, quæ Sanctorum localium nominibus diſtinguuntur, unum iſtic eſſe inſcriptum* S. Geranno. *Atque hæc nobis ſufficere viſa ſunt, ut & in opere noſtro gradum eumdem obtineat; cum privatorum hominum non ſit quemquam ex albo Beatorum expungere, cui palam honores ejuſmodi, ſpectante pridem Eccleſia, tribuuntur.*

in eccleſia Sueſſionenſi & Autiſſiodori ad S. Germani; ſed hic ſine feſto.

B

3 *Contendit idem interea ſecundò, cultum illum, jam deſcriptum, recentem eſſe, nec medio circiter ſecula decimo ſeptimo priorem: ac de Sueſſionenſi quidem dubium id videri non poſſe, probat ex reſcripto, quod à magno vicario atque archidiacono Sueſſionenſi compoſitum, unà cum literis ſuis* V *Junii* 1727 *ad ſe mittere dignatus ſit illuſtriſſimus ejuſdem eccleſiæ antiſtes: nam* in eo, *inquit*, poſt extractum ex Hiſtoriæ Sueſſionenſis libro 4, cap. 36, ubi nihil eſt, quod deſumptum non ſit ex noſtris Geſtis pontificum Autiſſiodorenſium (*hoc eſt ex Actis mox exhibendis*) ſic mentem ſuam explicat canonicus ille: " Patet, „ inquit, ex hoc loco Hiſtoriæ Sueſſionenſis, „ S. Gerannum humatum fuiſſe Sueſſione, ac deinde tranſlatum eſſe Autiſſiodorum ad cœnobium S. Germani. Atque hoc totum eſt, quod „ inveniri potuit, ad ſatisfaciendum quæſitis domini Le Beuf canonici & ſuccentoris Autiſſiodorenſis. Haud ægrè credi cum illo poſſet, „ cultum S. Geranni antiquiorem non eſſe Breviario, quod edidit illuſtriſſimus D. de Bourlon epiſcopus Sueſſionenſis, (*qui illuſtriſſimo D. Simoni Le Gras anno* 1656 *defuncto ſucceſſit, & in vivis adhuc erat anno* 1663, *quo prodiit Claudii Dormay Hiſtoria Sueſſionenſis:*)

C

Optandum tamen eſſet,

4 " Nam in illo (*Breviario*) quod anno MDCXXX „ vulgavit Ill. D. Le Gras, de S. Geranno ad „ diem XXVIII Julii nulla fit mentio; uti neque in „ alio Ill. D. Caroli de Roucy, quod multo ve„ tuſtius eſt, uniceque in diœceſi Sueſſionenſi „ uſitatum, donec ſuum protulit Ill. D. Le Gras. „ Conſuluimus Necrologium eccleſiæ cathedralis „ Sueſſionenſis, nec in hoc antiquo Ms. de S. „ Geranno quidquam occurrit: Miſſalia quoque „ inſpecta ſunt, quibus uſa eſt olim Sueſſionen„ ſis eccleſia; ibi inventa quidem eſt die XXVIII „ Julii commemoratio de S. Samſone, at nulla „ de S. Geranno. Commemoratio de S. Geran- D
„ no adjuncta tantùm fuit commemorationi de S. „ Samſone ſub illuſtriſſimo D. de Bourlon in Pro„ prio particulari adjiciendo ad Miſſale Romanum, „ quo utimur in diœceſi Sueſſionenſi. Optabile „ id nobis fuiſſet, ſi ſatisfacere licuiſſet domino „ Le Beuf, aſſignando ei & originem cultûs S. Ge„ ranni in diœceſi Sueſſionenſi, & motiva, qui„ bus impulſus fuit illuſtriſſimus D. de Bourlon, „ ut ſuo illum Breviario inſereret. Siquid horum „ deinceps retectum fuerit, id perlibenter cum „ eo communicabitur. „ *Hæc de cultu Sueſſionenſi.*

ut cultus utrobique receptus antiquitas

5 *Autiſſiodori verò cum nuper à quibuſdam de inſtituendo* S. Geranni *feſto eſſet actum, non deſitetur idem D. Le Beuf, obſtitiſſe ſeſe, atque adeo eviciſſe ne fieret, idque duplici præſertim ex capite; quorum alterum erat* non traditio cultûs, *alterum* novitas iſtius, qui modò Sueſſione receptus eſſet. *Nec illum ergo antiquum eſſe cenſet ac traditione immemorabili firmatum, quem nunc obtinet apud Benedictinos Autiſſiodorenſes juxta dicta ſuperiùs num.* 2: *ac de Litaniis quidem ibi memoratis ita ſcribit:* Litaniæ illæ, quas vidi impreſſas, annos ſeptuaginta aut octoginta non excedunt; & ſunt illæ, quas compoſuit D. Noël canonicus Autiſſiodorenſis, ut devotioni ſuæ privatæ ſatisfaceret, quæ Benedictinis exemplo fuere, ut idem quoque ipſi de Sanctis ſuis localibus factitarent. *Florebat autem nobiſque ſcribebat dominus ille Ludovicus Noël anno* 1662, *tum ſenior, ut ſe ipſe appellat,* canonicus Autiſſiodorenſis: *unde facilis de Lituniarum illarum ætate eſt conjectura.* demonſtrari poſſet,

E

6 *De credentia cum ardente cereo, quam annis ſingulis ante effigiem Beati locari dixerat, idem omnino videtur innuere, cum ſubdit, ipſam effigiem* recenter eſſe depictam, puta ab annis circiter ſeptuaginta. *Et ſanè in collectione hiſtorica de epiſcopis & cœnobiis quibuſdam Autiſſiodorenſibus, congeſta per Georgium Viole Benedictinum (qui obiit anno* 1669, *teſte Le Long) quam hic Mſs. habemus, ad calcem Vitæ* S. Geranni *primùm quidem ex epitaphiis, deinde verò his tantùm verbis ejus cultus Autiſſiodorenſis probatur:* Invocatur in Litaniis ad S. Germani, nec ullibi de ipſo fit Officium. *Vides, de anniverſaria illa cæremonia nihil afferri, ubi tamen id locus exigebat, ſi jam tum introducta fuiſſet: recentior ergo videtur, quam uſus Litaniarum; quamquam neque hunc multo vetuſtiorem eſſe conjicimus etiam ex Vita S. Germani, ab eodem illo Georgio Viole (ſed haud dubiè antequam ſuperiora illa ſcriberet) compoſita, editaque Pariſiis anno* 1656: *in ea namque cap.* 30 *catalogum texit Sanctorum Autiſſiodorenſium, adjecta ſingulis demonſtratione cultûs: ubi verò ad* S. Gerannum *devenit pag.* 237, *aliud nihil profert ad probandam ejus, ut Sancti, venerationem, quam* epitaphium in eccleſia S. Germani. ſive ex conſuetudine immemorabili,

F

7 *Atque hic quidem catalogus primus eſt, in quo* Gerannum *inter Sanctos relatum viderimus; hunc adeo ſecutum putamus Ludovicum Noël in* Kalendario *ſua Mſs.* eccleſiæ & diœceſis Autiſſiodorenſis, *quod nobis monemoſyni loco perhumaniter obtulit anno, ut ante memini,* 1662. *Utrobique ei dies natalis adſcribitur* XXVIII *Julii: quæ die etiam notatur à D. Bargedé in opuſculo, ad modum Martyrologii,* de Sanctis ad urbem ac diœceſim Autiſſiodorenſem utcumque ſpectantibus *manu exarato poſt annum (ut ex narratis ibidem* ad ſive ex *Martyrologiis utcumque vetuſtis,*

A *ad diem* XVII *Julii liquet*) 1676. *Et neſcio, cur illum die* V *Auguſti annuntiet Martyrologium quoddam Autiſſiodorenſium Sanctorum Ms. tanto ceteris recentius quanto copioſius, quod inter collectanea Petri Franciſci Chiffletii noſtri repertum accepimus; niſi forte ejus auctor non ſatis attenderit ad epitaphium* B. Geranni *quod citat, in eoque legerit* quinto Auguſti *pro* quinto Kal. Auguſti. *Caſtellanus in Martyrologio ſuo univerſali ex Breviario Sueſſionenſi, ut credimus, melius eum notat die, quo deceſſit,* XXVIII *Julii. Alios Martyrologos, qui de* B. Geranno *meminerint, neque nos vidimus, neque conſultus per nos dominus Le Beuf; qui addit, nomen* Geranni, *quod ſupra cum titulo* Sancti *cubiculo cuidam cœnobii S. Germani inſcriptum diximus, ab annis tantum* 20 *aut* 25 *pictum videri.*

8 *Cavet idem porrò, ne quis aſſertam à ſe cultûs novitatem inde ſperet evertere, quod locis quibuſdam ab immemorabili tempore* Sancti Geranni *nomen inditum fuerit; dum in epiſtola laudata ſic ſcribit:* Eſt vicus in Borbonio, qui à S. Geranno nomen accepit, vulgò Saint Geran. Sed is, *inquit*, certò ſanctus Julianus eſt, celebris apud Brivatenſes (*in Arvernia*) martyr, cujus ita deformatum eſt nomen. Habeo rei hujus ex ipſo loco ad me data teſtimonia. Alia mihi quoque afferri curavi ex diœceſi Aginnenſi, ubi etiam pagus eſt, quem vetnaculè appellant Saint Gueran: verùm idem iterum eſt S. Julianus Brivatenſis, qui nomen hoc dedit; & neutro loco notus eſt S. GERANNUS EPISCOPUS, redditurque nomen Gallicum Geran Latinè Julianus. Forte etiam genuinum Epiſcopi noſtri nomen Julianus fuit, & Geranni nomen ab iis accepit, qui corruperant ita nomen Juliani; uti jam inde à ſeculo IX corruptè Raymo dici cœperat, qui appellabatur antè Remigius. *Hactenus D. Le Beuf; qui, detecta apud Gallos confuſione jam dicta nominum* Geranni *&* Juliani, *argumentum præcludit iis, qui pro antiquo* Geranni *noſtri cultu vel pagos veteres vel eccleſias producerent ſancti cujuſdam Geranni titulo, patrocinio, vel etiam reliquiis gaudentes: Juliani enim alicujus (ut ſunt inter Sanctos plurimi) depravatum id nomen eſſe contendet, non* Geranni *noſtri; niſi hujus eſſe, aliunde conſtiterit quam ex nomine; ac proinde fortè Julianos eſſe volet cum Gerannum illum, quem in Vocabulario hagiologico Caſtellanus patronum ait eſſe Ledalii in tractu Aginnenſi (ſive idem ille eſt, de quo mox facta eſt mentio, ſive alius) tum etiam illum, de cujus reliquiis meminit Hiſtoria, quam dedimus, tranſlationis S. Wandregiſili, tom.* V *Julii, pag.* 297, *num.* 32.

ſive ex locis S. Geranni cujuſdam nomine conſecratis.

B

9 Ceterum, *inquit idem*, quidquid hîc attuli, obeſſe non debet, quo minus in opere veſtro ad diem XXVIII Julii locum obtineat: exiſtimo tamen, ſatis fore, ſi ei vel Beati vel Venerabilis epitheton tribueritis. Submitto interim &c. *Sanè antiquos hos eſſe titulos ejus, nemo ibit inficias:* Gerranus *enim* vir vitæ venerabilis *appellatur ſub initium ſeculi* XIII *à Roberto monacho S. Mariani apud Autiſſiodorum in Chronologia ſua poſt annum* 900, *fol.* 70. *Nihil verò minus exigit, imò plus aliquid Vita noſtra num.* 8, *ubi* Paſtor eximius, *& num.* 11, *ubi* glorioſus Paſtor *nuncupatur*, cujus circa [oves ſuas] amoris magnitudo in affamine, in convictu, in receptu quanta exſtiterit, neget mortalis explicare lingua; *ac tandem num.* 14, *ubi moriens dicitur* migraſſe ad Dominum. *Quid, quod in epitaphio ſuo, quod ab annis circiter quadringentis exaratum putatur, ipſo teſte & interprete Le Beuf,* Beatus *appellatur? Sic enim habet:* HIC : REQUIESCIT : SANCTÆ : RECORDATIONIS : MARIANUS : CONFESSOR : JUXTA : QUEM : REQUIESCIT : GERANUS : EPŪS : UT : EPITAPHIA : MULTUM : ANTIQUA : SUPRA : SEPULTURAM : IPSIUS : TESTATUR : REXIT : AUTEM : ECCLESIAM : ANTISSIODORENSEM : AN : III : MENSIBUS : VI : DIEBUS : XI : MIGRAVIT : AD : DOMINUM : QUINTO : CAL : AUGUSTI : ☧ : (*verte*) DORSUM : ET : VIDEBIS : EPITAPHIAM : ANTIQUAM : B : (*Beato*) POSITAM :

Nos illi titulum Beati *adſcribimus,*

C

AUCTORE P. B.

10 *Et ſic illud* B *interpretati etiam ſunt, qui antiquo iſti epitaphio, de quo in jam dato ſit mentio, Gallicum (neſcimus quando) ſuppoſuere recentius. Rem accipe ex inſtrumento authentico, quod poſt viſitatas anno* 1634 *&* 1636 *à ſe cryptas eccleſia S. Germani condidit illuſtriſſimus D. Dominicus Seguier, Autiſſiodorenſis primùm, poſtea Meldenſis epiſcopus; ubi poſt alia inſpecta deſcriptaque in exgrapho noſtro ſic legitur:* Ad capellam ſanctæ Maximæ exinde propèrantes, invenimus, pro foribus ejus, ſepulchrum aliquod ſive ſarcophagum lapideum in terra defoſſum, in quo corpus ſive oſſa pulveri terræque immixta, ſitu tamen naturali, læva verò parte ejuſdem ſepulchri tale elogium columnæ inſcriptum legimus: HIC REQUIESCIT *&c. ut ſuprà. Tum ſubdit:* Illud autem epitaphium, de quo hîc (*in epitaphio alio jam exhibito*) agitur, nimia vetuſtate conſumptum, legi non potuit: verùm ejus loco hæc recentiora epitaphia legimus: " Cy giſt le corps „ de monſieur ſaint Marien, moyne de ceans „ qui trepaſſa le XII des Kl. May. Cy giſt le corps „ de monſieur ſaint Geran, evêque de cette cité „ le XLII, qui trepaſſa le III .... Aouſt. „ *Id eſt:* Hîc jacet corpus domini ſancti Mariani, monachi hujus loci, qui obiit XII Kal. Maii. Hîc jacet corpus domini ſancti Geranni, urbis hujus epiſcopi XLII (*Juxta Viole malè habetur*, le XIII, *accepto* I *perperam pro* L) qui obiit III .... Auguſti (*Viole legit*, Le V Aouſt, V Auguſti; *ſed neutrum valet, ut ex Latino epitaphio & Actis patet*) *Tum porrò in inſtrumento memorato ſtatim ſubjungitur:* Horum autem Sanctorum, ſancti Geranni ſcilicet & ſancti Mariani, depictæ erant in eadem tabula in pariete imagines.

quem videtur habuiſſe ſaltem à quatuor ſeculis;

D

E

F

11 *An verò bina hæc epitaphia Gallica, aut ſaltem ſecundum de* S. Geranno, *conſonent utcumque antiquiſſimo epitaphio, cujus locum occuparunt, ſcriptaque ſint adeo antequam illud nondum ita vetuſtate corruptum erat, ut omnino legi non poſſet, quis divinet? Si tamen id verum eſſet, ut videri poteſt ſatis veriſimile, jam* Geranno *noſtro non ſolum* Beati, *ſed etiam* Sancti *titulus vetuſtiſſimo jure vindicatus abunde eſſet. Nec refert, quod exinde deletum fuerit Gallicum iſtud epitaphium* B. Geranni (*ut ad finem Vitæ ejus Ms. teſtatur domnus Viole, qui de altero S. Mariani ibi nihil meminit,*) *ejuſque loco ſubſtituta fuerint hæc duo diſticha:*

nam quando etiam Sanctus *appellarĕ cœperit, non liquet.*

Divinis ſolitus bellis, ſolituſque triumphis
Dæmonis & carnis, prælia lætus obit.
Inde feros hoſtes fidei funditque fugatque.
Quid mirum? Qui de Numine victor abit.

Nihil, inquam, hoc refert: nam quacumque cauſa fuerit oblitterandi iſtius epitaphii, ea certè eſſe non potuit, quod ibi Sanctus *dictus eſſet* Geran-

EX IMPRESSIS.

nus ; *quandoquidem etiam postea* Sanctum *appellavit tum ipse ibidem Viole , tum alii suprà citati num.* 7. *Sed de cultu titulisque jam satis. Restat, ut pauca de corporis translatione , Actisque subjungantur.*

Translatio , & status hodiernus corporis ejus.

12 *Translatum jam olim fuisse ex ecclesia Suessionensi ad Autissiodorensem S. Germani ex iis , quæ hîc producta sunt hactenus , quivis intelliget. At quo anno id factum sit , plerique silent ; dominus tamen Bargedé citatus supra num.* 7 , *contigisse id affirmat biennio post obitum beati Præsulis ; sed unde id habeat , non addit ; sicut neque laudatus ibidem Ludovicus Noël , cum in Kalendario suo hujus translationis memoriam notat die* XXI *Decembris : quem erroris arguit D. Le Beuf , ut qui eum diem translationi adscripserit , qui re vera electionis fuerit. Dubium quoque apparet , quo loco in ecclesia S. Germani repositum hoc pignus fuerit , an in eodem tumulo cum S. Mariano , an in vicino aliquo ac diverso : utrumvis enim signi-*

B *ficari potest vocibus* juxta quem, *in epitaphio positis. At enim si commune idemque ambobus sepulcrum non fuit , cur una eademque tabula commune continet epitaphium ? Tum si communem uterque tumulum non habuit , sed diversos ; vicinos ac prope conjunctos hos fuisse necesse esset : nam id saltem exigunt voces illæ* juxta quem : *atqui unum tantùm ibi sepulcrum in visitatione jam dicta repertum est ; & qui eamdem nuperrimè cryptam ingressus est D. Le Beuf , negat , ullum istic alterius tumuli deprehendere sè potuisse vestigium. Unus ergo utrumque corpus excepisse censendus est. Cur igitur anno* 1636 *utrumque repertum in eo non est , sed unum tantummodo , juxta num.* 10 ? *An alterum jam inde sublatum ante fuerat ? At quò ; quando ; cujus ? Incerta omnia. Crediderim tamen ego , solum ibi* B. Geranni *corpus superesse , quia ex Actis visitationis videtur esse repertum prorsus intactum ; cum & nulla ejus pars desuisse dicatur , &* ossa *inventa sint* pulveri terræque im-

C mixta , sed situ naturali : *intactum autem dici non potest corpus S. Mariani ; quandoquidem alibi portiones ejus esse testatur Le Beuf ; & pignora S. Mariani in ipso S. Mariani cœnobio asservari asserit Saussayus in Martyrologio suo ad diem* XXIX *Aprilis ; ut ex eo diximus die* XX *Aprilis , quò de SS. Mamertino & Mariano est actum.*

Acta unde accepta , & quanti facienda.

13 *Acta* Geranni *damus ex Historia episcoporum Autissiodorensium à Philippo Labbeo nostro edita Bibliothecæ Mss. librorum tom.* 1 , *pag.* 438. *Ea scripsit auctor anonymus , coævus tamen Beato , ut colligimus ex Monito , quod ibidem legitur pag.* 445 *& in præfatione ad Vitam Guillelmi de Gressibus cap.* 65 , *ibid. pag.* 507 ; *quibus locis dicitur fuisse constans ecclesiæ Autissiodorensis consuetudo , ut singulorum episcoporum gesta notabilia post ipsorum cujuslibet obitum scribi statim & registrari curaret in libro ad hoc providè & perspicaciter ordinato. Additur verò , consuetudinem illam primùm non fuisse observatam post obitum Roberti episcopi* LII , *cum toto postea triennio ejus Vita scribi demum cœperit : deinde eamdem iterum intermissam fuisse , & quidem per annos centum à morte Erardi de Lisigniis episcopi* LXIV. *Vigebat ergo etiamnum illa consuetudo post obitum* B. Geranni , *qui fuit episcopus* XLII , *vel , ut quidam volunt ,* XLIII. *Exemplar vero Labbei excusum cum Ms. contulimus , quod hîc descriptum habemus in collectione Ms. domni Viole & aliorum : inde, siquid erit notatu dignum, adjicietur ad marginem.*

14 *Quoniam verò in Actis hisce dies quidem & mensis notatur , at non annus , quo Beatus ad Superos migraverit , juverit hunc breviter aliunde determinare : habuit enim* Gerannus *proximum in episcopatu successorem , ut constat , Bettonem* ; in veterrimo *autem* brevi Chronico sanctæ Columbæ (*inquit Mabillonius ad annum* 915 *in Annalibus Benedictinis lib.* 41 , *num.* 92) ad hunc annum Betto , IV Idus Martii , ordinatus episcopus dicitur : *cum ergo obitus* B. Geranni *inciderit in* V *Kal. Augusti , ad annum præcedentem , seu* 914 , *pertinere dicendus est ; non ad* 915 , *ut plerique notant. Inde verò si adimas* annos IV, menses VI , dies XI , *quibus secundum Acta nostra* , rexit episcopatûs cathedram , *initium aditæ sedis defiges ad annum Christi* 910 , *diem* XVII *Januarii. Dixi primò* , secundùm Acta nostra ; *quia in epitaphio Latino leguntur anni* III ; *sed Actis , utpote antiquioribus , plus deferendum videtur. Dixi secundò* , initium aditæ sedis , *non autem electionis aut ordinationis : nam ordinatum ante alibi fuisse , quam ad sedem suam accederet , erui potest ex iisdem Actis num.* 6 ; *imò testatur appellatus hîc toties D. Le Beuf , vidisse se inter Mss. Colbertina , nunc ad regis Christianissimi bibliothecam destinata , Necrologium vetustum Autissiodorensis ecclesiæ , in quo* ad diem XXI Decembris *hæc legerit :* Electio Domni Gerranni episcopi , qui dedit fratribus (*canonicis Autissiodorensibus*) Logniacum villam & Solium , unde debet ad luminaria ecclesiarum S. Mariæ & S. Stephani & S. Joannis modium olei , & fratribus libram unam denariorum , qui ipsam terram tenuerit. *Patet , hæc referenda esse ad annum* 909. Ad diem *verò* XIV Januarii (*anni sequentis utique*) *hæc erant :* Ordinatio Gerranni episcopi , qui dedit fratribus in comitatu Laticensi Gaïacum cum omnibus appendiciis suis , vineam quoque , quæ est in suburbio civitatis , quæ dicitur Cerseredus, quam qui habuerit per chartam , det fratribus vini modium unum ad minorem mensuram. *Atque hæc denique* ad diem XXVIII Julii : Obiit domnus Gerrannus episcopus. *Observatque insuper , neminem in isto Necrologio appellari* Sanctum. *Verùm Acta nunc ipsa proferamus.*

Tempus episcopatûs ejus & felicis obitus

D

E

F

VITA

Auctore anonymo , excusa apud Labbeum in Bibliotheca Mss. librorum tom. 1 , pag. 438 , collata cum Ms. Autissiodorensi.

CAPUT I.

Beati virtutes , quibus ante episcopatum enituit.

GErannus episcopus , natione Francus , Suessionis oppidi indigena , patre Otardo genitus , matre Wia * editus , rexit episcopatus cathedram IV annos , menses VI , dies XI. Sic ab ortu

B. Geranni patria , parentes, studia, clericatus ;

A ortu nativitatis ſuæ lacteis infantiæ fomentis educatus, ubi primævum puerilis ævi exorſus eſt ingredi veſtibulum, exemplo provido * parentum animos ſolicitante curâ, rudibus ſcholæ committitur ſtudiis, quibus adhuc tenerrimum ſtupidumque balbutientis infantiæ ſenſum mos eſt erudiri, modò mulcendo, modò blanda ſeveritate terrendo. Denique poſtquam Davidicis eſt eruditus melodiis, ſummi Authoris favente providentia, clericatûs eſt normam adeptus, atque glorioſi martyris Gervaſii concioni allectus *a*, ubi regulariter inſtitutus, & venerabilium loci illius patrum moriger *b* factus, hiſtoricos librorum campos faceto linguæ plectro tranſcurrere, atque canoros muſicæ artis modos in aula Chriſti mellitæ vocis boatu reſonare didicit.

* *Viole legit* Guia

* *Viole*, extemplò providâ

a

b

2 Creſcebat quotidie in eo ſpecialis ſapientia, vita caſta, mores probi *, & cum his omnibus locuples rerum abundantia. Hujus horrea atque cellaria, frumento & vino redundantia, tenax non poſſedit philargyria; ſed ea omnibus fecit communia munifica eum inhabitans charitas. Oſtium domus ejus viatoribus patuit, beneficia conſolationis præbuit, gaudens cum gaudentibus, flens cum flentibus, detecta miſerorum terga veſtimentis contexit, atque purulenta pupillorum capita lymphâ cum lomento *c* emaculari fecit. His atque hujuſcemodi bonorum operum exhibitionibus exornatus, ita omnibus cœpit complacere illius eccleſiæ patribus, fratribuſque, quò non jam ut filius, ſed velut pater ſuſpiceretur à cunctis.

opera miſericordiæ aliaque eumque virtutum,

* *Viole*, presbyteri

c

3 Quid dicam? Siquidem ab imis miniſteriorum gradibus gradatim conſcendens, ad præpoſituræ promotus eſt officium, ſimulque cum eo archidiaconatûs promeruit apicem; in qua honorum dignitate ſublimatus, ita ſe modificare vigilanter ſtuduit, quatenus nec faſtûs typho *d* ſupra ſe erigeretur, nec adulantium favoribus à ſtatu conceptæ religionis moveretur. Excubias gregis Chriſti poſt vigilem paſtoris curam inſtantiſſimè agens, à ſe & ab aliis vitiorum monſtra abegit, atque competentia corporeæ neceſſitudinis alimenta ac indumenta fideliter miniſtravit. Talibus, ut dictum eſt, præconiis, & aliis multimodis uſque ad poli ſidera evectus, ita mundo opinatiſſimus enituit, ut & regiæ majeſtati gratantiſſimus, præſulibus carus, proceribus acceptus, clericis omnibus venerandus, militibus dilectus, ſupremis humilibuſque perſonis, atque utrique ſexui foret amabiliſſimus.

quibus per omnes gradus eccleſiaſticæ dignitatis evehitur,

d

C

4 Factum eſt ergo poſt tranſitum domini piique paſtoris Herifridi *e* Autiſſiodorenſis *, eccleſiam variis ærumnarum exceſſibus laceſſiri, maximeque pro electione paſtorali, ad quam nonnulli, non zelo ſpiritali, ſed anxia honoris ambitione exanhelabant. Erat autem ea tempeſtate vir quidam potens, Ragenardus *f* nomine, ejuſdem civitatis vicecomes; fundorum ædificiorumque poſſeſſionibus locupletiſſimus, auri argentive theſauris ditiſſimus, ac rerum omnium abundantia copioſiſſimus, parentum nobilitate clariſſimus, militum cuneis ſtipatus, &, ut ita dixerim, in aula Richardi *g* magni & florentiſſimi principis nulli ſecundus, excepto Manaſſe ejus germano. Qui cum talis ac tantus eſſet, avaritiæ vaporibus æſtuans, omnibus ſe præferebat, ſingularis ſingulariter apparere cupiens, & ut potens potentior, dives ditior efficeretur, virulento meditabatur animo, quatenus talem eccleſiæ perficeret * præ-

donec vidnata Autiſſiodorenſi eccleſiæ

e

* *Viole* Autiſſiodorenſem eccleſiam

f

g

* *an* præficeret?

ſulem, quem ſuæ ſubdere ditioni quiret, propriæque voluntatis conſiliis acquieſcere urgeret, quique, ſi ſibi libita domûs Dei beneficia invadere tentaret, penitus, tyrannica ejus minitante potentia, obmuteſceret. EX IMPRESSIS.

5 Nefaria igitur arrepta machinatione ducem Richardum adiit, oblatiſque muneribus, ut ſibi illius electio eccleſiæ daretur, expetiit; denique compos voti ſui effectus, canonicorum venerabilem chorum adſcivit unà cum militari ordine, ſciſcitans ab eis, quem in voluntate haberent eligendum, ordinandumque epiſcopum: cunctis verò ſilentibus, nihilque aliud reſpondentibus, niſi, quem Deus elegerit, Ego, inquit ille, omnium veſtrum dilectionis flammâ ardeo, omniumque voluntati & poſtulationi favere ſatagens, peculiariter venerari ut patres, honorare ut fidos amicos cunctos vos præ ceteris uſquequaque Deo obſequentibus volo, ſi tantumlibet à vobis promereri valeo, quod vobis ſuggerere ad generalem honorificentiam geſtio. Illis quoque quædam ſibi placentia reſpondentibus ad hæc, ſubintulit: Eſt quidam Francigena mihi familiariſſimus, Deo, ut hominibus, acceptus, vocabulo Gerannus, morum honeſtate præclarus, fide præcipuus, mentis ſtabilitate vegetus, qui Deo propitio, cum ſit ſuis civibus bonus, vobis poterit fore melior, ſi veſtra affectione * exſtiterit paſtor: *datus potius, quam electus epiſcopus*,

E

* *Viole* electione

6 At illi animadvertentes roboris ejus potentiam, & declinare volentes, quas inferre poterat, calliditatis ejus injurias, pollicentur, ſe ejus pare-re conſilio. Qui protinus negotium accelerat ſiſtiens, prælibati principis nactus licentiam, propinquorum amicorumque fultus juvamine, tandem cleri populique fretus electione, archipræſulis domini Gauterii *h* ſubnixus authoritate, ſereniſſimum atque piiſſimum regem adiit Carolum *i*, atque divino ſuffragante adminiculo, ut Vir ille ſtrenuiſſimus pontifex eligeretur & ordinaretur, promeruit. Qui ſanctiſſimum ac laborioſiſſimum benedictionis munus adeptus, ab omnibus gratulanter excipitur, & cum ingenti clericorum diligentia innumerabilique populorum frequentia, præeuntibus atque ſubſequentibus pſallentium choris, defertur humeris religioſorum ad aulam primicerii martyrum Chriſti Stephani, *k* ibique ſtola pontificali infulatus, in ſede ſacerdotali honorificè collocatus reſedit: *mira omnium gratulatione ſuſceptus eſt.*

h

i

F

k

ANNOTATA.

a *Id eſt, admiſſus in clerum eccleſiæ cathedralis Sueſſionenſis*, SS. Gervaſii *& Protaſii MM. nomine Deo dicatæ.*

b Moriger *pro* morigerus *non legi hactenus apud auctores Latinos.*

c Lomentum *eſt trita ex fabis farina, utilis cum ad eruganda corpora, tum ad maturandos & aperiendos tumores. In ecgrapho Ms. malè legitur* lamento.

d Typhus *&* typus faſtûs *phraſis eſt non rarò occurrens in ſcriptoribus ſequioris latinitatis pro animi ſuperbientis elatione, ut patet apud Cangium.*

e Herifridi *hujus Vita deſcribitur loco ſuo in Hiſtoria epiſcoporum Autiſſiodorenſium proximè ante Vitam* B. Geranni; *ubi dicitur* vixiſſe gloriosè in epiſcopatu XXII annis, menſem I, dies XVI. *Additur verò in ſubjectis Vitæ obſervationibus in collectione Ms. Georgii Viole, obiiſſe illum* anno 910 (*ſed unde id eruerit, non dicit*) *& quidem* de-

Ex impressis.

cimo Kal. Novemb., *quod probatur ibidem ex Necrologio Autissiodorensi : quin & imaginem ejus exstare in Autissiodorensis ecclesiæ cathedralis sacello, quod S. Sebastiani dicitur, cum epigraphe :* Sanctus Herifridus sedit *&c. Adi Martyrologium universale Castellani in additionibus & correctionibus ad diem* XXIII *Octob. pag.* 987.

f *De hoc* Ragenardo *ejusque germano* Manasse *consulesis Andream du Chesne in Historia genealogica familiæ Vergeicensis seu Vergiacensis, Parisiis anno* 1625 *Gallicè edita, à pag.* 31.

g Richardi *cognomento Justitiarii, qui comes erat Augustodunensis simulque Burgundiæ dux ; de quo idem Chesnius agit susè in Historia regum, ducum, comitumque Burgundorum & Arelatensium lib.* 2 *à pag.* 207.

h Gauterius, *sive* Walterius I *fuit archiepiscopus Senonensis ab anno Christi* 887 *usque ad* 923, *juxta Sammarthanos. Huic præter alios subjicitur episcopus Autissiodorensis.*

i *Cognomento Simplicem, Ludovici Balbi filium.*

B k S. Stephanum *protomartyrem patronum habet ecclesia cathedralis Autissiodori.*

CAPUT II.

Quid in ipso episcopatu pro grege sibi credito sit passus & egerit usque ad felicem obitum.

Multa patitur primùm à Ragenardo vicecomite ;

UBi procedente brevi temporis curriculo, quam piè vixerit, quantasque à præfato Ragenardo, atque à barbarica Normannorum gente pro suo suorumque munimine persecutiones passus sit, saltem succinctè expedire licebit : siquidem extemplo post potitam episcopatûs sedem isdem Ragenardus malitiæ virus, quod rapido delitescebat in pectore, non erubuit in omnium obtutibus evomere : accepta namque occasione quasi ex voto sponsionis ejus, Gajacum *a* villam, tribus ab urbe millibus discretam, cum omnibus appendiciis suis ditioni ejus ademit, suæque impudenter aptavit ; atque ut in facultates ejusdem ecclesiæ minuendas dementior * exsisteret, ipsius suggestione machinante, Manasses frater ejus potentissimus, omnibus tunc Gallicanis divitibus ditior, cunctorumque consiliorum secularium arcanissimus perscrutator (unde & regibus & optimatibus cunctis usque ad extremos orbis cardines famosissimus) Narejacum *b* villam in suos usus redigere non exhorruit. Ille quoque infestissimus hostis ejus, ut prælibatum est, Ragenardus, suis eum præceptionibus adeò concludere nitebatur, ut extra consultum & voluntatem ejus nihil agere tentaret ; clericorum illius nullus, militum nemo ei refragari audebat ; sed sicut suis, ita illis omnibus imperabat.

a

C * *Viole* demptor

b

tum à Normannis,

3 Interea dum talibus mens ejus infortuniis anxiaretur, irrumpebant & aliæ calamitates miseriarum, quibus maximè turbaretur, seque totum ad divinum conferre auxilium compelleretur. Normannorum quippe passim bacchabatur sævitia, atque incessabilibus plagis omnem regionem diebus ac noctibus palam & clam depopulabatur, * *Viole* prædis cædibus & prædiis * igniumque deflagrationibus omnem terram exterminans : quod cum Vir heroïcus pastorque eximius cerneret, intolerabili cordis mœrore concussus est, pro sibi commisso grege occurrere paratus (dominici sermonis non immemor, quo dicitur : Quia bonus pastor animam suam ponit pro ovibus suis) suos evocat, verbis hortatur, benedictione corroborat, utque bellicis accincti armis secum proficiscantur exorat ; mandat Ragenardo verbis postulatoriis, ut secum ad pugnam exeat, & minimè impetrat. D

quos ita per se ipse sæpius contudit ; c

9 At ille cum suis tantùm urbe egressus, speculatores præmittit, hostesque invenit : initur bellum ; potitur victoriâ *c* ; & opitulante divina gratia, profligatis adversariis, tria illorum revehuntur labara. Duo illic hostium nobiles capti sunt : quorum unus de muro civitatis præcipitatus periit, alter eidem Ragenardo datus exstitit. Deinde post hæc supremi Numinis virtute roboratus, quoties hostiles irrumpebant phalanges ad exercendas prædas, ipse illorum congressibus se ultroneum ingerebat, modò incautos, modò perspectos occupans, atque non minima strage prosperabatur *. Hujus victrix dextra unà cum Richardo *d* & Roberto *e* duobus maximis proceribus, prælio, quod apud Carnotum urbem gestum est *f*, interfuit ; ubi interventu Dei Genitricis Mariæ, maxima paganorum cædes acta est, in tantum, ut innumerabili multitudine palante, inventa sint jugulatorum cadavera plusquam sex millia quingenta, exceptis his, quos vorago fluminis Auduræ *g* absorbuit, longusque fugæ tractus silvarumque vastitas vulneratos & exanimes obtinuit.

* *Viole* prosternens *d e f* E

g

ut eos & Ecclesia & regi tandem subjecerit,

10 Alia quoque tempestate succedente, cum Normannicæ potestatis * furor pagum Nivernensem diriperet, & immensitatem prædæ etiam cum onustis plaustris ageret, invictissimo illis occurrente Richardo, isdem Gerannus episcopus in prima cum paucis acie positus, illos imperterritus aggressus est ; moxque in fugam versis, ita vis hostilis superata est atque devicta, ut siqui remanerent, amissâ nobilium bellatorum confidentiâ, nulla ulterius conferere prælia, nullas deinceps depopulari terras auderent ; sed se Francorum imperio ultroneos dederent ; atque jugo Christi colla submittentes, dæmonicis ludificationibus spretis, lavacrum baptismatis libenter appeterent, & demum dono regis & principum inhabitandam regni partem, eorum antea abliguriendi * vesaniâ desolatam, sibi dispertitam incolerent *h*. At Ragenardus, ejus pertinax calumniator, talibus eum pollere successibus, lividis intuens aspectibus, morbo tabescebat invidiæ, animadvertens, illum secundis omnia, quæ moliebatur, proficere * auspiciis ; suosque, quos meditabatur conatus, quotidianis deficere detrimentis.

* *Viole* abliguriente *h* F

* *Viole* perficere

dux idem strenuus, & solicitus pastor ;

11 Hic itaque glorioşus Pastor cum pro pace sanctæ Dei Ecclesiæ atque ovilis Christi tuitione, ut inexpugnabilis athleta, bellico instare non trepidaret agoni, provido solicitudinis oculo saluti ovium suarum, quemadmodum sagacissimus opilio invigilabat, & à vipereo invisibilis inimici astu per se perque suos eas indesinenter eripere anhelabat : cujus circa eas amoris magnitudo, in affamine, in convictu, in receptu, quanta exstiterit, neget * mortalis explicare lingua ; sed tamen quanta fuerit, ipsa donorum ejus dapsilitas evidenter declarat. Atqui * ad solemne suæ electionis memoriale celebrandum, dilargitus est usibus canonicorum Logniacum villam & Solium, ut ex eis ad luminaria ecclesiarum sanctæ Mariæ & sancti Joannis, sanctique Stephani modius olei unius * persolvatur, & Nancradus & Lupinus stipendiis fratrum cedant.

* *Viole* nequit

* *Viole* Qui

* *An non* unus ?

12 In

A

12 In die quoque ſuæ ordinationis eiſdem fratribus delegavit in comitatu * Gagiacum *i* cum omnibus appendiciis ſuis, & vineam, quæ eſt in ſuburbio civitatis, & vocatur Circeredus; quam qui habuerit per chartam, pro ejus amore Dei * eiſdem fratribus canonicorum vini modium unum ad minorem menſuſam; & in comitatu Autiſſiodorenſi Tauriacum cum adjacentiis ſuis, & villarem quo-opertorium, *k* & in villa Priſciaco manſum unum, & in comitatu Senonico ſuper fluvium Ormentionem in Germaniaco * manſum unum, & ſuper Belcam fluviolum Cervernum, quem ipſe emit de Bocardo, fratre Gauterii archipræſulis, cum ſervientibus & omnibus appendiciis ſuis.

ut qui gregi & eccleſiæ ſuæ multa contulit,

** Viol. addit* Laticenſi

** lege* de*t* cum *Viole & Necrolog.*

i

k

** V.* Germiniaco

13 In die verò obitus ſui eorumdem ſtipendiis accumulare aliqua ſatagebat; ſed in itinere poſitus, præventu mortis interceptus, ultimum exhalavit flatum: proficiſcebatur ſiquidem in Franciam, quatenus regiæ majeſtatis aures interpelleret * pro ſupradictis villis ſibi, ſicut præſcriptum eſt, ablatis, ſi fortè imperioſa regis juſſione & optimatum poſtulatione atque Richardi clementiſſimi ducis abſentatione * eas poſſet recuperare: ſed cùm perveniſſet ad urbem Sueſſionem (antequam enim attingeret, jam paululum infirmari cœperat) gravari exorſus eſt languoris incommodo: ubi honorificè exceptus, cum ſe letho appropinquare cerneret, luctuoſus à corde erumpebat gemitus, profuſos lachrymarum imbres effundens, clamans ſe, quanquam eſſet in patria, velut profugum & peregrinum, abſque præſentia dilecti gregis obiturum, ac ſine eorum exſequiis, quibus ſe committere ardentiſſimè ſatagebat, terræ gremio inſinuandum.

& plura collaturus erat,

** Viol.* interpellaret

B

** V.* aſſentatione

14 Exhinc ingruente funeris articulo, acceptoque dominici Corporis & Sanguinis ſacramento, commendans ſe ſibique populum commiſſum Deo Salvatori omnium, emiſit ſpiritum. Migravit autem ad Dominum v Kalend. Aug. Ibique juxta avunculi ſui Rodohini, ipſius loci quondam præſulis, ſepulchrum ab Abbone ejuſdem civitatis venerando pontifice *l* aliiſque duobus epiſcopis ad Officium ſepulturæ illius occurrentibus, aggregatis diverſarum collegiis eccleſiarum, hymnidicis laudibus decenter tumulatus, patriam ſortitus eſt urnam. Fuit eccleſia ſine epiſcopo à XII. Kalend. Januar. *m* uſque ad VI. Kalend. Martii. *n*

Niſi præveniſſet præmaturus obitus.

C

l

m

n

ANNOTATA.

a Gaiacum *& Juliacum villas ab iniquo invaſore redemptas eccleſiæ ſuæ poſtmodum reſtituit* B. Geranni *ſucceſſor Betto, ut narratur in eadem Hiſtoria epiſcoporum Autiſſiodorenſium cap.* 43.

b *An eadem villa, quæ hîc* Nareiacum *dicitur, cap.* 43 *appellatur* Juliacum; *an plures villas eccleſiæ, quam duas hic memoratas Ragenardus ademerat?*

c *Hanc* S. Geranni *de Normannis victoriam ex hoc loco breviter deſcribit Robertus, monachus Autiſſiodorenſis, in Chronico poſt annum* 900.

d Richardum *intellige Burgundiæ ducem, de quo præcedenti capite dictum.*

e Robertus *hic frater erat Odonis Galliæ regis, ac deinde ipſe etiam, quamquam tempore breviſſimo, rex.*

f *De Carnotenſi hac Normannorum clade videri poſſunt etiam auctores alii, à Pagio citati in Criticis Annalium Baronii, ad annum, quo contigit, Chriſti* 911, *num.* 7.

g *Quod Carnotum alluit.*

h *Pertinent hæc ad annum Chriſti* 912, *quo cum ſuis baptizatus eſt Rollo, acceptâ illâ ex pacto Galliæ provinciâ, quæ à novis colonis Normannia deinde vocata eſt, imò & in ſponſam Giſelâ, Caroli Simplicis filiâ. Ceterum ſi Normannorum Hiſtoriam conſulas, non armis eos adeo, quam honorificis ſibi conditionibus ceſſiſſe deprehendes.*

i Gagiacum *etiam legit Viole, non* Gaiacum, *ut ſupra in Commentario num.* 14 *habet Necrologium. Certè Gaiacum differt à Gagiaco; cum illud dicatur paulo antè* tribus *tantum* ab urbe *Autiſſiodorenſi* millibus diſcretum; *hoc autem* in comitatu Laticenſi *ſitum, remotiore utique & ad Lingones attinente.*

k Villare *&* villaris *viculum ſignificat paucis familiis habitatum; ſed quid* quo-opertorium, *vel ut habet Viole,* coopertorium? *An proprium nomen eſt; an appellativum, ductum à* cooperto, *quod locum indicat dumis ſilviſque ad alendas feras venationemque opportunum?*

l Rodohino *defuncto in ſede Sueſſionenſi ſucceſſerat* Abbo; *ab anno minimùm* 909, *quo ſynodo Troſleianæ ſubſcripſit, teſtibus Sammarthanis. Itaque Dormayus in Hiſtoria Sueſſionenſi lib.* 4, *cap.* 36 *Rodohini obitum refert ad annum circiter* 906 *aut* 907; *ſed errat, cum* Gerannum *tantum aliquot poſtea menſibus obiiſſe aſſerit.*

m *Non poteſt hoc intelligi de tempore, quo eccleſia Autiſſiodorenſis vacare cœperat per mortem* B. Geranni; *cum hæc acciderit* v Kal. Auguſti. *Intellige ergo de tempore, quo abierat Autiſſiodoro, ut regem adiret; atque adeo collige, eum apud Sueſſionenſes decubuiſſe agrum per menſes ſeptem & amplius, ſive à* XXI *Decembris anni* 913 *uſque ad* XXVIII *Julii anni* 914.

n *Atqui ſucceſſor* B. Geranni *Betto ordinatus primùm fuit* IV Idus Martii, *ut num.* 14 *dictum eſt in Commentario. An forte electus fuit* XXIV *Februarii; & inde jam eccleſia Autiſſiodorenſis illum pro epiſcopo ſuo reputabat?*

EX IMPRESSIS.

E

F

A

DE S. IRENE HEGUMENA VIRG.

CONSTANTINOPOLI IN CHRYSOBALANTO.

J. P.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§ I. Cultus ex Faſtis Græcis, locus vitæ.

SECULO IX VEL X.

QUam illuſtranda à nobis hujus Sanctæ *Acta* res de ea numero multas ac genere prorſus ſingulares commemorant, tam apud auctores alios omnes, quos nobis quidem conſulere licuit, nihil planè de illius geſtis memoriæ proditum reperire quidquam potuimus, ne nomine quidem ſuo tenus alicubi, quantum novimus, extra Vitam ſignatæ; ſi duo Synaxaria excipias, Sirmondi videlicet ac Chiffletii, pluries à nobis citata, in quibus annua ejus memoria diſertè annuntiatur hoc die XXVIII Julii: in altero quidem ſic: τῆς ὁσίας Εἰρήνης, τῆ Καππαδοκίσσης, κειμένης δὲ ἐν τῇ μονῇ τῇ Χρυσοβαλάντου. Sanctæ Irenes Cappadocis, quæ jacet in monaſterio Chryſobalanti. *In altero autem iſtis verbis refertur:* Τῆς ὁσίας μητρὸς ἡμῶν Εἰρήνης, τῆ ἐκ Καππαδοκῶν ὁρμωμένης, κειμένης δὲ ἐν τῇ μονῇ τῇ Χρυσοβαλάντου. Sanctæ matris noſtræ Irenes, quæ ex Cappadocia oriunda eſt; at jacet in monaſterio *monialium* Chryſobalani.

Sanctæ cultus ex tabulis Græcis;

B

2 *Atque hæc quidem ſunt, quæ extra Vitam, quam damus, de noſtra Sancta nanciſci potuimus, adeo certè ad cultum ejus publicum comprobandum conducentia, ut ſi illa defuiſſent, ignotus undequaque ipſius Vitæ ſcriptor ſuo ſolius teſtimonio ſufficientem de eodem cultu fidem nobis minimè feciſſet; ac proin non putaſſemus nobis eſſe integrum, alium Sanctæ locum dare, quam inter Prætermiſſos. His verò, quæ ad cultum ejus ſpectant, ita ſtabilitis, minori nobis ſcrupulo fuit, apponere ei in titulo, huic Commentario præmiſſo, dignitatem* virginis, *tametſi hîc ſola ſcriptoris Vitæ auctoritate ſubnixam; qui ibidem num.* 91 immarceſcibilem virginitatis florem *Sanctæ adſcribit. Et verò raris adeo atque honorificis eam ſparſim in Vitæ contextu characteribus depingit, ut magnum, ſi ipſi credimus, CPoli, ac memorabile nomen ſibi fecerit; adeo eximia atque illuſtria ſunt, quæ de ipſa narrat; ſed eò lectorem remittimus, paucula è multis hîc aſſignaſſe contenti circa Sanctæ cultum ac venerationem publicam, quæ habet is à num.* 89 *tam de frequentiſſimo ac tumultuario ad defunctæ corpus concurſu, corporis fragrantia, novoque ſepulcro, quam de miraculis ad illud patratis: ut mirum ſit, Sanctam adeo magnam & celebrem non inveniri in pluribus ſacris tabulis, vel in magnis ſaltem Græcorum Menais excuſis.*

ab hiſtoricis Græcis præclara ejus geſta

C

3 *Nam quod in hiſtoricis Græcis nihil de ea inveniamus, minus ferire nos debet: illorum quippe inſtitutum ordinaria lege verſari ſolet circa perſonas publicas, eorumque geſta, ea præcipuè, quæ ad proſequendum narrationis filum, ordinem temporum, ſcriem imperatorum, ducum, victoriarum, rerum tragicarum, inexſpectatorum eventuum, & cetera id genus ſpectant, quæ ſint in patenti ac publico orbis theatro geſta: noſtra verò Sancta ſibi ac Deo vacans in vita monaſtica ac privata, quamquam juxta biographum noſtrum imperatori CPolitano ſummo in honore habita, cum lateret in monaſterio Chryſobalanti, quid miri eſt, ſi de ea nihil meminiſſe hiſtoricos noverimus; cujus Vita ad hiſtoriæ profanæ inſtitutum nihil magnopere conducebat? Quid, quod longè maximam vitæ ſuæ partem recluſa vixerit in dicto monaſterio, & ſic ad hiſtoricorum notitiam numquam fortaſſe pervenerit? Utut eſt, quandoquidem Sancta aliunde illuſtrari non poteſt, illud ſupereſt, ut nonnulla, quæ ſcriptor noſter memoriæ prodidit, explanare aggrediamur.*

præterita ſunt, vel ignota.

D

4 *Monaſterium modo memoratum, teſte ſcriptore Vitæ num.* 9, in pulcro civitatis *CPolitanæ* ſitu tractu ſitum erat, & aërem habebat temperatum, nec non à forenſium aliorumque tumultuum ſtrepitu locatum erat procul; utpote quod tunc temporis in ſplendidum gynæceum fuerat conver-ſum. *Et num.* 15 Gabrielis.. nomen gerebat ædes ſacra monaſterii. *Ex numero autem* 75 *habemus, quod* proximum fuerit.. Aſparis Ciſternæ. *Fuit verò Ciſterna Aſparis & Domus CPoli; de hac agit Cangius CPolis Chriſtiana lib.* 2, *pag.* 168; *de illa autem ibidem lib.* 1, *pag.* 97. *Urbis CPolitanæ delineatio in tabella ſecunda expanſa, quæ eſt apud Banduram ante tomum* 2 *Imperii Orientalis, monaſterium Chryſobalanti exhibet in ſecunda urbis parte verſus portam Polyandri ac portam Romani, inter monaſterium Choræ, & eccleſiam S. Georgii.*

Chryſobalanti ſitus.

5 *Actum eſt de iſto loco apud nos die* XXVII *Julii, occaſione S. Panteleemonis martyris, uti & de loci etymo: prout videre eſt ad dictum diem pag.* 398, *num.* 8. *Eſt ergo* χρυσὸς, aurum, & βαλάντιον, marſupium, loculi; *unde* Χρυσοβάλαντον. *Idem Bandurus tomo* 2, *pag.* 657 *in hunc Anonymi locum commentans obſervat, Codinum* Χρυσοβάλανδον *ſcribere; ibique dicere Lambecium, quod* ſecundùm Codini etymologiam, Χρυσοβάλανδον à vulgo corruptè nominatus videatur fuiſſe hic locus, cum antiquitus appellaretur Χρυσοβαλάντιον; in *altero autem* codice regio legi Χρυσοβάλαντον.

etymon

E

6 *Ita Bandurus; qui mox ſubdit:* At hujus loci Χρυσοβάλαντον aut Χρυσοβάλανδον nemo, quod ſciam, ex hiſtoricis Byzantinis, præter Originum CP. Scriptores meminit: unde ubi ſteterit locus is, non liquet aliunde, niſi ex Anonymo noſtro, *inquit*, qui hac parte urbis monumenta ad ſinum Ceratinum ſita, vel his proxima deſcribit. *Quia verò efformatio vocis* Χρυσοβαλάντιον *tum ex iſto Anonymo tum ex noſtræ Vitæ contextu ſtabilitur, planè cenſemus, eam præ alia retinendam eſſe, & pro* Χρυσοβαλάντιον, *quod erat in ſecunda, quam ſuprà produximus, annuntiatione, eſſe ſcribendum* Χρυσοβαλάντιον. *Et verò facillimè contingere potuit, ut tam ibi, quam in citato mox codice regio littera* τ *vel extrita fuerit præ antiquitate, vel per oſcitantiam amanuenſium omiſſa. Nunc quædam prælibanda ſunt circa Sanctæ ætatem.*

& vocis efformatio.

§ II.

A

§ II. Ætas, vitæ chronotaxis, Acta.

Floruit Sancta seculo 9;

Floruisse eam seculo Christi nono, indicant variæ notæ chronologicæ, quas Vitæ interspersas habes. Num. 5 *occurrit Theodora imperatrix, cujus res gestas ex variis collegimus ad diem* XI *Februarii, quæ obiisse ibidem dicitur anno Christi* 867. *Num.* 6 *&* 7 *ejusdem Vitæ refertur, quod Sancta convenerit S. Joannicium, celeberrimi nominis anachoretam, & acerrimum fidei orthodoxæ contra Iconomachos propugnatorem eodem seculo* IX (*de quo consuli potest Baronius variis locis Annal. eccles. tomo* 9; *& Pagius in Critica historica chronologica*) *qui est mortuus juxta ipsos anno* 846, *& à nobis illustrandus ad diem* IV *Novembris, inscribitur Martyrologio Romano. Si pergas cum nostra Vita, ibidem à num.* 21 *invenies, Methodium patriarcham CPolitanum, qui Sanctam diaconissam consecrarit ac præfecerit monasterio Chrysobalanti. De illo egimus ad diem* XIV *Junii, signato anno obitûs* 847, *quem etiam ipsi dat Baronius contra Pagium, ut qui S. Joannicium ipsi superstitem fuisse contendat. Numero* 39 *in eadem Vita est Michael imperator; num.* 40 *Bardas; num.* 67 *Ignatius patriarcha CPolitanus. Michael iste, Theophili imperatoris & Theodoræ augustæ filius, occisus est anno* 867. *Bardas verò ejusdem Theodoræ frater, Michaelis imperatoris jussu interemptus* 866. *S. Ignatius, S. Methodii successor, creatur patriarcha anno* 846 *juxta Pagium ad annum* 847 *num.* XIX; *obiit autem anno* 877 *juxta eumdem auctorem, ad annum* 878, *num.* XI: *de quo ad* XXIII *Octobris cum Martyrologio Romano, Deo bene favente, postea agendum erit.*

de cujus gestis nonnullis præcipuis

B

8 *Atque hæc quidem ita chronologicè præmissa viam faciliorem sternent ad determinandam pressius magisque in individuo Sanctæ nostræ ætatem, atque ad ordinandam, quoadusque saltem per modum systematis chronologici id fieri poterit, chronotaxin Vitæ, præcipua quædam rerum in decursu ejus occurrentium capita complexam. Itaque id quod dicitur ibidem num.* 5 *&* 6, *ubi exponitur, quod, dum Theodora imperatrix quæreret conjugem pro suo filio Michaële, unà ex omnibus electa atque accersita fuerit CPolim nostra* Irene, *facilè intelligimus, id juxta nostrum biographum, cujus fide sola stant aut cadunt, ut semel dicamus, hæc omnia non contigisse ante annum* 842; *cum juxta ipsum contigerint, ex num.* 5, *post institutum ejus annisu Orthodoxiæ festum à num.* 2; *quod cœptum fuit anno* 842, *uti est apud Baronium & Pagium. Ponamus itaque eodem isto anno* Irenen *accersitam fuisse CPolim, ætatis anno* 16, *ac proinde nata fuerit anno Christi circiter* 826. *Eodem anno* 842 *in itinere, quod CPolim dirigebat, digressa fuerit ad S. Joannicium, quò spectent illa quæ recensetur biographus à num.* 6. *Anno autem Christi* 846, *ætatis* 20 *à S. Methodio ordinata fuerit diaconissa, atque ad regimen monasterii Chrysobalanti promota, ætatem utique nimis ad hoc præmaturam vitæ sanctimonia supplente, uti credi potest.*

chronotaxis ordinatur: dies mortis.

10 *Prædictiones ejus de cæsaris Bardæ & imperatoris Michaëlis interitu inciderint in annum Christi* 866, *ætatis* 40: *etenim cum ex dictis hic anno* 867; *ille autem anno* 866 *fuerit occisus, nec multum temporis inter rerum prædictionem & earum eventum interponi queat, juxta nostrum scriptorem num.* 40: *nam* modicum, *inquit*, post tempus omnia secundum prædictionem *Sanctæ* evenerunt: cæsar namque in castris occisus est; imperator autem Michaël *&c. Sancto item Ignatio prædicto convixit, ex num.* 67; *cui & diutissimè supervixit, si vera sunt quæ narrat auctor num.* 91, *ubi sic loquitur:* Fertur vitæ ipsius tempus ad centum usque annos, exceptis tribus, extensum fuisse, *ac proinde juxta nostram hanc hypothesin chronologicam, usque ad annum Christi circiter* 921, *morte ejus, prout liquet ex num.* 86, *signata postridie sancti megalomartyris Panteleemonis: qui cum celebretur die* XXVII *Julii (vide annotata ad cap. Vitæ* 9, *lit.* G) *obiit Sancta die* XXVIII *ejusdem mensis, quo etiam superius à Synaxariis annuntiatur.*

A. ANONYMO EX MSS.

Quædam in chronotaxi notantur expungenda,

E

11 *Atque hæc quidem suis illigata annis per systema chronologicum, quatenus à nostro auctore referuntur, ordinare conati sumus: sed inter ea paullo attentius expendi meretur historia de frustratis Sanctæ nostræ nuptiis cum Michaële, quæ merum nobis sunt episodium, adeo malè cum personis ac temporibus cohærens, ut nullo pacto cum his combinari possit. Symeon Logotheta in Annalibus inter ea, quæ narrat de Theophilo, num.* 17, *sic habet:* Theophili imperatoris anno decimo, nascitur ei filius ex Theodora, cui Michaëlis nomen indidit: *ac proin quia anno Christi* 838 *&* 839 *currebat decimus Theophili annus, utpote qui* paternum imperium suscepit mense Octobri, Indictione VIII, *teste Constantini Porphyrogenneti continuatore, ac consentiente Cedreno, id est anno Christi* 829: *consequens jam est, ut annus Michaëlis natalis inciderit in annum Christi* 838 *aut* 839; *qui consonat abunde cum Niceta, istorum temporum auctore, omni exceptione majore, quando in Vita S. Ignatii patriarchæ CPolitani, apud Labbeum tom.* 8 *Conciliorum col.* 1187, *dicit:*

tamquam fabulosa.

F

12 Theophilus decedit, totumque imperium in Theodoram . . . Michaële filio admodum adhuc tenero (νηπιος κομιδῆ) devolvitur. *Consonat item continuatori Porphyrogenneti, qui in Vita ejusdem Michaëlis ait, illum* annos tres natum *Theophilo patri successisse; anno videlicet* 842. *I nunc, & tantillam pueri Michaëlis ætatulam compone cum frustratis nuptiis* Irenes, *ac præfectura deindè ejus in Chrysobalanto sub S. Methodio: in quibus tanto cum ambitu verborum commemorandis excurrit auctor. Quæ cum ita sint, malim natales Sanctæ anticipare ad* 24 *circiter annos, ut nata fuisse potuerit anno circiter* 800; *quo fiat, ut à S. Methodio promota ad regimen Chrysobalanti non fuerit, nisi quadragenaria major: quamquam ex meris hæc dicantur conjecturis, ad quas confugere compellor, quia idoneis aliunde documentis destituor. De historia S. Joannicii, de qua auctor cap.* 1, *quid sit sentiendum, satis ex dictis liquet; nisi alia fortasse occasione ea contigerit verùm hac de re ulterius nihil habeo dicere. Nunc de Vitæ nostræ auctore.*

Auctor Vitæ

13 *Quisnam ille fuerit, quove tempore, qua fide & auctoritate scripserit, omnino nos latet; nullo ex iis, quæ scripsit, relicto nobis indicio, unde in ejus notitiam ullo pacto perveniri possit. Optandum enimvero, ut contrà fecisset; nam quandoquidem res adeo mirabiles, aliisque, quantum scimus, auctoribus intactas, solus ipse re-*

A. ANONYMO EX MSS.

ceuſet, ex majore vel minore auctoritate ſcribentis, aquo ſtatui poſſet judicio, cujus ſint ea, quæ ſcribit, meriti ac valoris. Res, inquam, recenſet valdè mirabiles, quas, deficientibus ad earum confirmationem aliis adminiculis, damus ex ſola ipſius fide. Ceterùm ita locis, perſonis ac temporibus ſuam adaptavit narrationem, ut convinci poſſit, prout jam convictus eſt, res apertè falſas ac palpabiliter diſparatas alicubi obtruſiſſe. Quantopere verò plurimi biographi Græci in hoc vel in ſimili genere laborare ſoleant, notius eſt, quam ut probari debeat, & locis ſexcentis in hoc noſtro opere indicatum ex Actis Græcis, quæ Græca potius quam hiſtorica fide illi nobis reliquerunt.

14 *Quod verò noſter auctor Vitæ haud fuerit* S. Irenæ *ſynchronus, ſed quod diu poſt illam vixerit, evincunt tum illa num.* 52 in hodiernum usque diem; *tum alia num.* 40; *ubi Baſilio Macedoni imperatori* ſceptra ad quartam usque aut quintam generationem extenſa fuiſſe *ſcribit. Vitæ noſtræ prænotatur hic titulus:* Βίος καὶ πολιτεία τῆς ὁσίας μητρὸς ἡμῶν Εἰρήνης, ἡγουμένης μονῆς τῆς Χρυσοβαλάντου. Vita & converſatio ſanctæ matris noſtræ Irenes, hegumenæ monaſterii Chryſobalanti. *Exemplar, quod hîc damus, tranſcriptum fuit à noſtro Papebrochio* ex biblioth. Flor. S. Laur. plut. 10, cod. 31, f. 249; *prout ipſius manu prænotatur eidem exemplari; quod & in capita ac numeros more nobis uſitato diviſimus. Capitibus quoque variæ ſubnectuntur obſervationes noſtræ. His prænotatis, Vitam nunc ipſam accipe.*

D

non fuit Sanctæ ſynchronus.

VITA

AUCTORE ANONYMO

E

Ex bibliotheca Florentina S. Laurentii. Interprete Joanne Pinio.

CAPUT I.

Exſtinctâ iconomachiâ, Theodora imperatrix de ſalute Theophili mariti fit certior; S. Irene filio ejus Michaeli deſtinatur ſponſa; at fit ſponſa Chriſti in Chryſobalanto.

Iconomachia poſt mortem Theophili imperatoris ceſſante, a

JAm itaque excitata adverſus imaginis Chriſti cultores perſecutio ceſſaverat, ac veſanus dementiæ, qui Iconomachos invaſerat, furor ac fremitus, reſiſtente ſuperbis Numine, debellatus, dejectus, diriſque devotus & expulſus, ac peſſumdatus fuerat; atque inſtar fumi defecerat multus ipſius, ſed non ſecundum prudentiam zelus; ubi Theophilo *a* auri cupido ac Chriſti inimico è vita erepto, ſimulque hac depreſſa impietate, atque unà cum ipſius vitæ, caudæ inſtar draconis perniciem ſpargentis, fine, huic etiam dogmati perverſo finis impoſitus eſt. Nam quæ ipſi quidem erat conjux, ſed quæ Deo erat fidelis, imperatrix Theodora *b*, regni non impietatis facta particeps, ſtatim ab initio, quam per timorem Dei conceperat, pietatem peperit omnibus numeris abſolutam, & perfectum omnibus incontaminatarum imaginum honorem ac venerationem non ſuſpectam, liberam ac publicam expandit, atque Eccleſia Dei ſuo cum ſplendore, imaginum Superis acceptam reſtaurationem iterum adepta eſt, in parietibus, in tabulis, in omni materia, ære, argento & auro effigiatarum & venerationi expoſitarum.

b C

imaginum cultus reſtauratur à Theodora, conjuge ejus: c

2 Hæc quidem tempore poſterior fuit beatiſſimâ imperatrice Irene *c* (quæ eamdem, quam à majoribus acceperat, pietatem ad poſteros tranſmiſit, ſeptima & magna ſynodo *d* in metropolim Nicænam convocata, & omni Iconomachorum obloquendi audacia repreſſa, multorum ſanctorum patrum, qui eò convenerant, conſenſu: quique expreſſè expoſuerunt ea orthodoxæ opinionis & confeſſionis puncta, à quibus obſtructum eſt os loquentium iniqua) Hæc, inquam, fuit illâ tempore quidem, non fide poſterior, alacritate ac ſtudio. Etenim ſi quid iſtius impietatis apud perverſos remanſerat reliquum,

d

Ἤδη μὲν οὖν ἐπέπαυτο ὁ κατὰ τὸν προσκυνητὸν τῆς εἰκόνος τοῦ Χριστοῦ διωγμὸς, καὶ ἡ ἄλογος ὁρμὴ τῆς ἀπονοίας, τῶν τῶν εἰκονομάχων φρυάγματος, τῷ τοῖς ὑπερηφάνοις ἀντιτασσομένῳ νόμῳ, καὶ κατηγονισμένη καὶ καταβεβλημένη ἐδεδελύχθη, καὶ ἐξώσθη, καὶ διεφθάρη, καὶ ὡσεὶ καπνὸς ἐξέλιπεν ὁ πολὺς ἐκείνης, καὶ μὴ κατ' ὀλίγωσιν ζήλος, τῇ τοῦ βίου καταλύσει τοῦ φιλοχρύσου καὶ μισοχρίστου Θεοφίλου, τῆς τοιαύτης ἀσεβείας συγκαταλυθείσης, καὶ τῇ νεκρώσει τοῦ τότε ζωῆς καταπέρ τινος ὑγρᾶς ὁλκῆς δραστηριαίας καὶ τοῦ πονηροῦ τότε συναπονεκρωθέντος δόγματος. Ἡ γὰρ ἐκείνῳ μὲν σύζυγος, πιστὴ δὲ τῷ Θεῷ, βασιλὶς Θεοδώρα, τῆς βασιλείας οὐ τῆς ἀσεβείας γενομένη διάδοχος, ὀρθέως καὶ ἐκ προοιμίων, ἣν διὰ τὸν τοῦ Θεοῦ φόβον ὠδίνησεν, εὐσέβειαν ἀρτιπαγῆ ἔπηξε, καὶ τελείαν πᾶσι τοῖς τιμὴν τῶν ἀχειρώτων εἰκόνων, καὶ προσκύνησιν ἀνύποπτον, καὶ παῤῥησιασμένην ὑφαπλώσασα, καὶ τῷ ἑαυτῆς ἡ ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ κόσμῳ τοῖς θεοπρεπῆ τῶν εἰκόνων ἀνατύπωσιν αὖθις ἀπέλαβεν ἐν τοίχοις, ἐν πίναξιν, ἐν ὕλαις πάσαις, χαλκῷ καὶ ἀργύρῳ, καὶ χρυσῷ, καὶ χαραττομένων καὶ προσκυνουμένων.

imaginum cultus reſtauratur à Theodora, conjuge ejus: c

2 Δευτέρα μὲν ἑπομένη τῷ χρόνῳ τῆς μακαρίας βασιλίσσης Εἰρήνης (ἡ τοῖς αὐτοῖς πρότερον εὐσέβειαν ἐπαιδεύσατο, τοῖς ἑβδόμοις, καὶ μεγάλοις συγκροτήσασα σύνοδον ἐν τῇ Νικαιέων μητροπόλει, καὶ πᾶσαν τῶν εἰκονομάχων ἀντιλογίαν τῇ συμφωνίᾳ τῶν συνηλυθότων πολλῶν ἁγίων πατέρων ἐπισφραγισαμένη, ἐγγραφῶς ἐκτεθεικότων τὰ τῆς ὀρθοδόξου καὶ ἀπολήψεως καὶ ὁμολογίας, ὑφ' ὧν ἐνεσφράγη στόμα λαλούντων ἄδικα) ἐδραίᾳ καὶ τῇ πίστει, καὶ τῇ προθυμίᾳ, καὶ τῇ σπουδῇ· καὶ γὰρ εἴ τι καὶ λείψανον τῆς τοιαύτης εὐσεβείας τοῖς πονηροῖς ἀπολέλειπτο, δι' ὧν πάλιν αὖ-

A

αὐτὴ συνήγαγε παντῶν, οἱ τὰ στίγματα τοῦ Χριστοῦ, τὰ ὑπὲρ τῆς εἰκόνος αὐτοῦ βαστάζοντες ἦσαν ἐν τοῖς σώμασιν, ἀφανισμῷ τε τοῦτο τῇ σιγῇ παρέδωκε παντελεῖ. Εἶτα σοφωτάτῃ προνοίᾳ κραταίνουσα τὴν εὐσέβειαν, καὶ τὴν ἐπαινετὴν πανήγυριν, πάντι τῷ αἰῶνι συνπαρεκτεινομένην, ἐθέσπισε τὴν παρ' ἡμῶν ἐπιτελουμένην τῇ κυριακῇ τῆς πρώτης τῶν νηστειῶν ἑβδομάδος πολυάνθρωπον λιτὴν, καὶ τῆς ὀρθοδοξίας εἰς δεῦρο τε καὶ λεγομένην καὶ γινωσκομένην.

3 Καὶ [εἰς] μέγιστον συναγόμεθα ναὸν, τὴν τε τῶν ἁγίων εἰκόνων ἀναστήλωσιν ἑορτάζοντες, καὶ τῆς παντελοῦς καταστροφῆς τῶν εἰκονομάχων ἐτήσιον τῷ θεῷ τὴν εὐχαριστίαν ἀποδιδόντες· οὐδὲ γὰρ ἐπ' ὀλίγον, ἀλλ' ἐπὶ πολὺ καὶ λίαν ἡ κατὰ τῶν ἁγίων εἰκόνων ἐπεκράτησεν ἀσέβεια, ἐν ἑπτὰ μὲν καὶ πεντήκοντα πρότερον ὅλοις ἔτεσιν· ὕστερον δὲ πάλιν ἐφ' ἑτέροις τριάκοντα ταῖς αὔραις ἀναφθεῖσα τοῦ πονηροῦ πετυράννικε. Καὶ μεγάλης ἔδει τῆς εὐχαριστίας πρὸς τὸν βραδὺν εἰς ὀργὴν, καὶ ταχὺν εἰς ἀνπίληψιν κύριον, τὸν ποιοῦντα πάντα καὶ μετασκευάζοντα κατὰ καιρὸν, καὶ ὡς αὐτὸς ἐπίσταται τῷ βάθει τοῦ αὐτοῦ σοφίας καὶ διοικήσεως. Πλὴν ἀλλ' ὅρα τὸ τῆς ἀρετῆς ὑπερβάλλον τῆς θεοφιλοῦς γυναικός. Οὐ γὰρ πρὸς τὸ ἑαυτῆς εἶδε σύμφορον μόνον, οὐδ' ὅπως αἰωνίᾳ ζωῇ ἐπελάβετο διὰ πίστεως καὶ τοῦ μεγάλου τῆς ὀρθοδοξίας κατορθώματος, τοσαύτην δόξαν ἔσπερξεν ἑαυτῇ πραγματεύσαμένη· Ἀλλ' εἰ μὴ τὸν ἄνδρα τοῦ ἀποκειμένης αἰωνίου τοῖς ἀσεβέσιν ἐξέλητο κατακρίσεως, μηδὲ τὴν ἰδίαν ἐθέλειν ἐνόμιζε σωτηρίαν

4 Καὶ τί ποιεῖ; Πάντας εἰς ταὐτὸ τοὺς ἁγίους ἐκκλησιασαμένη πατέρας, καὶ μάλιστα τοὺς ἐνδεδληκότας ὑπὲρ τῶν ἁγίων εἰκόνων τιμῆς, καὶ πληγὰς καὶ μώλωπας ἔτι περιφέροντας, τούτων τοῖς ποσὶ μηδὲν ὑποστελλομένη προσέπιπτεν ἡ βασιλὶς, δάκρυσι τὰς παρειὰς ἐπιῤῥαίνουσα, καὶ πρὸς οἶκτον αὐτοὺς ἐκκαλουμένη, καὶ δυσωπῶσα δεήσεις καὶ ἱκετηρίας πρὸς τὸν οἰκτίρμονα καὶ φιλάνθρωπον κύριον προσενεγκεῖν, ὅπως φείσηται τῆς ἀθλίας τοῦ συνδύνου ψυχῆς, καὶ τὸ μέγα τοῦτο διὰ τῶν αὐτῶν συγχωρήσας μεσιτείας ἀνόμημα τῆς ἀτελευτήτου τιμωρίας ὁ ἀγαθὸς ἐλευθερώσῃ. Καὶ δὴ τῆς ἱκετείας ἐν οὐκ ὀλίγαις ἡμέραις τελουμένης ἐν ἀγρυπνίαις καὶ δι' αἰτῆς καὶ δάκρυσιν, ἔδοξε τοῖς ἁγίοις ἐναπογραφῆναι μὲν τὰ τῶν ἄλλων αἱρετικῶν ὀνόματα, ὅσοι τῆς ὁμοίας ἦσαν ἀσεβείας ὑπέρμαχοι καὶ προστάται, συναπογραφῆναι δὲ καὶ τὸ τῆς ὁμοφρονοῦς ὄνομα Θεοφίλους σφραγισθῆναί τε τὸν τόμον, καὶ τῷ ἁγίῳ τάφῳ ἐναπτεθῆναι θυσιαστηρίῳ· ὃ δὴ καὶ γέγονε.

5 Τῶν ἱλαστηρίων δὲ τελουμένων ἡμερῶν, ἀνοίξαντες τῇ ὑστεραίᾳ τὸν τόμον (ὦ τῆς πολυθρυλήτου τῶν οἰκτιρμῶν σου, Χριστὲ βασιλεῦ, καὶ τῆς ἀφάτου φιλανθρωπίας) εὑρίσκουσιν μόνον, τῶν ἄλλων ἀπολειμμένων ἐκ τῆς καταλόγου τῶν αἱρετικῶν, τὸ τῆς Θεοφίλου ὄνομα. Καὶ ἐπληρώθη καὐταῦθα ἡ λέγουσα τῆς ἀποστόλου νομοθεσία· Τί γὰρ οἶδες, γύναι, εἰ τὸν ἄνδρα σώσεις; Οὕτως ὁ θεὸς ἐνδοξαζόμενος ἐν βουλαῖς τῶν ἁγίων. Ἐπεὶ ἓν ἅπαντα κατὰ γνώμην καλῶς συνῆλθε τῇ βασιλίδι, καὶ ὡς αὐτῇ θελητὸν (τοῖς γὰρ ἀγαπῶσι τὸν θεὸν πάντα συνεργεῖ εἰς τὸ ἀγαθὸν) ἔδοξεν αὐτῇ καὶ τῷ υἱῷ Μιχαὴλ, ὃν δὴ τῆς βασιλείας εἶχε κληρονόμον γυναῖκα τὴν ἐπιφανῶν ἀγαγέσθαι καὶ πολυπλούτων, γένους μὲν εὐσεβοῦς, καὶ τῇ ὀρθοδόξῳ σεμνυνομένης πίστει, ἀρετῆς δὲ διαφέρουσαν κάλλει, καὶ ψυχῆς εὐγενείᾳ καὶ σώματος ὥρᾳ διαπρεπῆ, καὶ τοὺς καθ' ἑαυτὴν νικῶσαν παρθένους. Καὶ γραμμαὶ περὶ τούτου κατὰ πᾶσαν ἐπέμποντο γῆν, ὅση τῇ Ῥωμαίων ὑποτελὴς ἐτύγχανε βασιλείᾳ.

6 Ἄλλων δὲ ἀλλαχόθεν, ὅσοι παρθένους ἔτρεφον, τοιούτους ἑτοιμαζόντων, καὶ πρὸς τὸν βασιλι-

per patres iterum à ſe congregatos, qui ſtigmata Chriſti, pro imagine ejus accepta, portabant in corporibus, abolevit, ac perpetuo tradidit ſilentio. Deinde ſapientiſſimâ providentiâ confirmans pietatem ac laudabilem ſolennitatem, ad omne retro ſeculum extenſam, inſtituit *e* eam, quæ à nobis peragitur Dominicâ primæ *f* jejuniorum hebdomadis, ſupplicationem *g*, hominum concurſu affluentem, quæ Orthodoxiæ ſub nomine ad hodiernum uſque diem cognita eſt. A. ANONYMO EX MSS.

e *f* *g*

3 Et verò magnum ad templum convenimus, ſanctarum imaginum reſtaurationem celebrantes, ac pro omnimoda Iconomachorum exſtirpatione Deo quotannis gratias agentes. Neque enim ad modicum, ſed ad multum ac nimium tempus impietas adverſus imagines invaluit; & priùs quidem ſeptem ac quinquaginta *h* integris annis; poſteriùs verò iterum aliis triginta *i*, maligni ſpiritus flatibus accenſa, tyrannidem exercuit. Ac magna ſanè opus erat gratiarum actione erga illum Dominum, qui tardus eſt ad iram, & velox ad miſericordiam; qui facit omnia & tranſmutat opportunè, & ſicut ipſe novit in profunditate ſapientiæ ac diſpoſitionis ſuæ. Verumtamen vide excellentem mulieris, Deum amantis, virtutem. Neque enim ad ſolam ipſa ſuam utilitatem reſpexit; neque ut æternam conſequeretur vitam fide, & magno erga fidem orthodoxam officio, hanc gloriam ſuis ſolius rebus intenta adamavit; ſed niſi maritum æternâ, quæ impios manet, ſententiâ eximeret, ſuam ſe ſalutem velle non putabat.

cujus operâ inſtituitur annua ſupplicatio euchariſtica.

h *i*

4 Et verò quidnam facit? Poſtquam omnes ad hoc convocaſſet ſanctos patres, eos præſertim, qui pro ſanctarum imaginum honore præliati, cicatrices & plagas etiamnum circumferebant, imperatrix nihil abſterrita ad eorum pedes accidit, lacrymis genas rigans, & commiſerationem illorum implorans, demiſſè obſecravit, Domino, cui proprium eſt miſereri & parcere, preces ac ſupplicationes offerrent, ut miſeræ animæ conjugis ſuæ parceret, & ipſorum interventu magnam hanc ei iniquitatem condonans, à perpetuo cruciatu bonus Deus liberaret. Et ſanè hac ſupplicatione per dies non paucos peracta in vigiliis, orationibus & lacrymis, viſum eſt ſanctis patribus, ut ſcripto notarentur nomina aliorum hæreticorum, qui ejuſdem erant impietatis propugnatores ac præſides, & ſimul adſcriberetur nomen Theophili, ipſorum ſuffragatoris, ſigilloque muniretur volumen, ac ſacro altari imponeretur. Quod & factum fuit.

Patribus convocatis, indicit preces pro ſalute mariti ſui.

5 Tranſactis itaque propitiatoriis diebus, aperientes poſtridie volumen (ô miſerationum tuarum, Chriſte rex, multitudinem, & ineffabilem benignitatem!) inveniunt ſolum Theophili nomen, aliorum hæreticorum nomine è tabulis expuncto. *k* Et impletum fuit ibi Apoſtoli effatum, dicens: Unde enim ſcis mulier, ſi virum ſalvum facies? Verè Deus in conſiliis Sanctorum glorificatus eſt. Poſtquam itaque omnia ex ſententia eveniſſent imperatrici (diligentibus enim Deum omnia cooperantur in bonum) placuit ipſi, Michaëli filio, quem imperii habebat heredem, accerſi uxorem illuſtrem ac ſpectabilem, atque ex genere, pietate & orthodoxa fide exornato; virtutis autem pulcritudine præſtantem, animique nobilitate & corporis forma decoram; quibus ceteris etiam ſui temporis virginibus præcelleret. Atque hac de cauſa litteræ in omnem mittebantur terram, quæ Romano * vectigalis erat imperio.

quem inſignem cum miraculo ſalvum intelligit: ſponſam quærit filio Michaëli.

k

6 Itaque dum alii, qui virgines educabant, aliunde illas præpararent, & ad imperatoriam civita-

CPolis dicta nova Roma

A tem transſinitterent ; parentes quoque mirabilis Irenes (cujus mores à capite percenſere cupit oratio) hanc ſicut virtutis venuſtate, ita corporis ſpecie memorabilem , è Cappadocum regione , è qua originem trahebat , pretiosè admodum & eleganter adornatam , dimittunt CPolim ſimul cum ſua ſorore , quæ avunculo imperatoris Michaëlis , *l* cæſari *m* Bardæ poſterius *n* nupta obtigit ; viro quidem cetera nullius pretii , invidiâ autem omnino tabeſcenti , raptoque ac latrociniis vivere conſueto. Ut igitur illi qui virgines ducebant, iter perficerent , oportebat eos tranſire Myſiam ad pedes Olympi montis. Ornatiſſima itaque virgo Irene audiens , quæ de magno Joannicio *o* fama vulgarat ; quodque præter alias dotes ſuas , non foret ſpectabilis ſemper omnibus volentibus , ſed iis utique , quibus benignior Dei favor hanc dignitatem exhiberet ; Irene, inquam , pluris faciens operis ſeu viæ acceſſorium , quam ipſum opus ; quid indictum , quid infectum reliquit , ut ductoribus perſuaderet , ut ad ipſum tranſirent ; & ſiquidem , inquit , Dominus dederit , conſpectu ipſius fruamur , & converſatione , ac precibus illis efficaciſſimis fiamus digni. B Vix itaque tandem perſuaſi , ipſam ducunt ad ſanctum.

A ANONYMO EX MSS. *Irene ad hoc delecta , CPolim pergens, divertit ad S. Joannicium*

l *m* *n* *o*

qui ei prophetico ſpiritu monaſticam vitam prædicit.

7 Verùm ille ut vidit ipſam procul venientem , & chariſmate perſpiciendi animæ arcana prævidit , quem res vitæ ejus finem habituræ eſſent , ipſam, dum necdum acceſſiſſet prope , ſic compellat : Bene veneris , famula Dei Irene : feſtina , filia , ad imperatoriam civitatem gaudens feſtina : nam indiget te monaſterium Chryſobalanti *p* , ut paſcas virgines, quæ in eo ſunt. Illa verò ut audivit nomen ſuum , tota ſtupore correpta , humi ſe projecit ad pedes ejus , exſpectans orationem ab ipſo ac benedictionem. Nec verò alia quidem verba tantopere curabat. (Quid enim mihi , dicebat , & Chryſobalanto ?) Sola autem nominis compellatio ſtupore ipſam affecit, cogitantem quomodo is, quam numquam viderat, & de qua nihil audiverat , proprio eam nomine compellaſſet. Sanctus itaque poſtquam eam erexiſſet , & ſermonibus ſpiritualibus confirmaſſet , orationum ac benedictionum viatico munitam dimiſit in pace , ut, quod viæ erat reliquum, abſolveret.

p

C

CPolim itaque honorificè deducta , ſed nuptiis imperatoris fruſtrata,

q

8 Ubi autem ad civitatem pervenêre , obviam ipſi procedunt , qui in ea domicilium habebant , è cognatis , & quibus intercedebat inter nonnullos neceſſitudinis vinculum , qui ſenatui , concilio ac magiſtratui adſcripti erant : multaque apud imperatores auctoritate valebant ; quique patriciorum honores adepti (gouberios *q* nuncupabant) divitiis & gloria conſpicui, ac virtute memorabiles , tum hanc, quam diu ante ſpectare deſiderarant , oculis videre cupiebant , tum ipſam honorabant, ut par erat, quæ imperatori erat deſponſata *r*. Verum enimvero palmam omnino debebat referre bonarum animarum amator , rex regum ; qui vocat ea , quæ non ſunt, tamquam ea quæ ſunt ; & ea quæ nondum facta ſunt , tamquam ea , quæ jam facta ſunt , exterminat. Mulier *s* quippe prævertit *t* ipſius cum imperatore conjugium , Deo prorſus ſapienter hæc diſponente , ut virginem ſuam Irenen in thalamum ſuum duceret. Quod cum ad aures veniſſet admirabilis Irenæ , animum gaudio explevit , magnaſque ipſa Deo gratias retulit.

r

s t

aliorum conjugia reſpuit , & dictorum Joannicii memor

9 Multis itaque inter magnates ac civitatis primores , tum ob pulcritudinem , tum ob generis ſplendorem , nuptias ejus ambientibus , ne vel tenuem quidem aurem iſti rei præbere voluit ; ſed totis animi viribus deſponſari Chriſto , & illi placere ſoli in omni vita , deſideravit. Deſpectis igitur omnibus

δα πόλιν προπεμπόντων αὐτὰς , καὶ οἱ τὰ θαυμασίας Εἰρήνης πατέρες (ἧς ὁ λόγος ἀπ' ἀρχῆς τὰς τρόπους βάλεται διηγήσασθαι) ὥσπερ ἀρετῆς ὥρᾳ ταύτην , ἔτω δὴ καὶ σώματος κάλλει διαβεβοημένην, ἐκ τῆς Καππαδοκῶν , ὅθεν ὥρμητο , πολυτελῶς δὲ μάλα καὶ κοσμίως διατεθραμμένην , πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἀποστέλλουσι, σὺν αὐτῇ δὲ καὶ τὴν ἀδελφὴν , ἥπις ὕστερον καὶ τῷ πρὸς μητρὸς θείῳ τῆς βασιλέως Μιχαὴλ τῷ καίσαρι Βάρδᾳ πρὸς γάμου κοινωνίαν ἐχρημάτισεν. Ἀνδρὶ τ' ἄλλα μὲν ἀδενὸς ἀξίῳ , φθόνῳ δὲ δι' ὅλης τεθραμμένῳ , καὶ ἁρπαγαῖς χαίροντι καὶ φόνοις. Ὡς ἓν τὸ ὁδὸν ἦνυον οἱ τὰς παρθένους ἄγοντες, ἔδει δὲ τότε διὰ τῆς Μυσίας πρὸς τὰς πρόποδας διέρχεσθαι τοῦ ὄρους τοῦ Ὀλύμπου. Ἀκούσασα ἡ σεμνοτάτη παρθένος Εἰρήνη τὰ κατὰ τὸν μέγαν Ἰωαννίκιον , καὶ ὅτι μετὰ τῶν ἄλλων αὐτῷ πλεονεκτημάτων , ἃ δὴ ὁρατά ἐσιν ἀεὶ πᾶσι τοῖς ἐθέλουσιν , ἀλλ' οἷς ἂν ὡς ἀξίαν οἰκονομίας θειοτέρας ἐμφανισθείη · μεῖζον τοῦ ἔργου τὸ πάρεργον ἡγησαμένη , τί μὲν ἂν ἔλεγε , τί δὲ οὐκ ἐποίει ; πείσας τοὺς ἄγοντας ὥστε παρ' αὐτὸν ἀνελιλυθέναι, καὶ εἶγε δοίη κύριος, φησι , καὶ ὄψεως αὐτοῦ τυχεῖν, καὶ ὁμιλίας, καὶ δὐχῶν ἐκείνων τῶν ἀνυσιμωτάτων ἀξιωθῆναι. Πείθουσι τοίνυν μόλις καὶ ταύτην ἄγουσιν πρὸς τὸν ὅσιον.

7 Ἀλλ' ἐκεῖνος ὡς εἶδεν αὐτὴν πόρρωθεν ἐρχομένην , καὶ τῷ διορατικῷ τῆς ψυχῆς χαρίσματι προθεωρήσας εἰς οἷον ἄρα καταντήσει τέλος αὐτῆς τὸ τοῦ βίου , μήπω πλησίον γενομένην , φησὶ πρὸς αὐτήν · Καλῶς ἦλθες ἡ δούλη τοῦ θεοῦ Εἰρήνη· πάρδε , τέκνον, πρὸς τὴν βασιλεύουσαν χαίρουσα πάρδε. Χρείαν γάρ σε ἔχει ἡ μονὴ τοῦ Χρυσοβαλάντου , ὅπως ποιμάνῃς τὰς ἐν αὐτῇ παρθένους. Ἡ δὲ ὡς ἤκουσεν τὸ ἑαυτῆς ὄνομα , ἐκθαμβος ὅλη γενομένη , τῷ ἐδάφει προέρριψεν ἑαυτὴν πρὸ τῶν ἐκείνου ποδῶν , δὐχὴν προσδεχομένη καὶ τὴν παρ' αὐτοῦ δὐλογίαν. Καὶ τῶν μὲν ἄλλων ῥημάτων ἐ τοσοῦτον ἐμέλησεν αὐτῇ. Τί γὰρ ἐμοὶ , ἔλεγε , καὶ τῷ Χρυσοβαλάντῳ ; Μόνη δὲ τοῦ ὀνόματος ἡ κλῆσις εἰς ἔκπληξιν αὐτὴν ἦγε , λογιζομένην ὅπως , ἢν ἐδέποτε ἐθεάσατο. καὶ πόθεν ἐκ ἡκούει, ὀνόματι προσηγόρευσε. Ἀναρήσας ἐν αὐτῇ ὁ ὅσιος, καὶ λόγοις πνευματικοῖς σπείρας, δὐχαῖς τε καὶ δὐλογίαις ἐφοδιάσας ἀπέλυσεν ἐν εἰρήνῃ, πληρῶσαι τὴν προκειμένην ὁδόν.

8 Ἐπεὶ δὲ καὶ τὴν πόλιν κατέλαβον , ἐξιάσιν πρὸς αὐτὴν ὅσοι τε κατοίκησιν εἶχον ἐν αὐτῇ , τε συγγενῶν , καὶ ὅσοις ἦν πρός τινων αὐτοῖς ἀναγκαίων ἐπιδημία , τε συγκλήτε καὶ βουλῆς ὄντες , καὶ προεδρίας , καὶ μεγάλα πρὸ βασιλεῦσι δυνάμενοι· οἵτε τῶν πατρικίων ἔχοντες τιμὰς , (ἃς ἐνομασὲς σκάλκας γοβερέους) πλούτῳ καὶ δόξῃ περιβλέπτους, καὶ ἀρετῇ περιβοήτους , ἅμα μὲν ὀφθαλμοῖς ἰδεῖν ἱμειρόμενοι , ἦν πρὸ πόλλα θεάσασθαι ἐπεφύκειν, ἅμα δὲ καὶ τιμῶντες αὐτὴν , ὡς εἰκὸς , βασιλεῖ μνησθουμένην. Πλὴν ἀλλ' ἔδει πάντως νικῆσαι τε ἀγαθῶν ψυχῶν ἐραστὴν , τὸν βασιλέα τε βασιλευόντων, ὃς τὰ μὴ ὄντα ὡς ὄντα καλεῖ , καὶ τὰ μήπω γενόμενα ὡς ἤδη γινόμενα ἀφορίζει. Ἔφθασε γὰρ τῷ βασιλεῖ συναφθῆναι νυνὶ , τοῦ θεοῦ παντὸς σοφῶς πάντως οἰκονομοῦντος , ἵνα τῷ ἑαυτοῦ παρθένον Εἰρήνην εἰς τὸν οἰκεῖον ἀσύγκριτον θάλαμον. Ὅπερ ὡς ἦκεν εἰς τὰ ὦτα τῇ θαυμασίᾳ Εἰρήνῃ , χαρᾶς ἔπλησε τὴν ψυχὴν , καὶ τῷ θεῷ μεγάλας ἐκείνη τὰς χάριτας ὡμολόγει.

9 Πολλῶν ἦν ἐν τοῖς μεγίσταις καὶ πρὸς τοῖς πρώτοις πόλεως , διά τε τὸ κάλλος , διά τε τὴν τοῦ ἤθους περιφάνειαν πρὸς γάμον αὐτὴν ἐλκόντων , ἀδὲ ψιλῇ προσδεξάσθαι ἀκοῇ τοῦτο ἠνείχετο , ἀλλ' ὅλῃ ψυχῇ καὶ προθυμίᾳ τῷ Χρισῷ νυμφοῦσθαι , καὶ τούτῳ μόνῳ διαπαντὸς ἀρέσκειν ἐπόθησε. Πάντων

D

E

F

A τῶν τοίνυν ὑπερειδῶσα τῶν βιωτικῶν, καὶ τῶν γηΐνων ἀποσειαμένη τὸν πόθον, ἑκάστης ἡμέρας διεσκοπεῖτο καὶ διηρεύνα τόπον κατοικίας, ἐν ᾧ τὸν ἡσύχιον καὶ θεάρεστον μετελεύσεται βίον, πάσης ταραχῆς καὶ θορύβου ἀπηλαγμένον. Πολλὴν δὲ ὡεὶ τοῦτο τὴν ἔρευναν ἀνὰ πᾶσαν ποιεμένη τὴν πόλιν, μόλις ποτὲ εἰς ἀνάμνησιν ἦλθε τῶν ὡροῤῥηθέντων αὐτῇ ὡαῤ τοῦ μεγάλου Ἰωαννικίου· καὶ παραυτίκα τῶν ἄλλων ἀφεμένη, πέμπει διὰ ταχέων τὴν τοῦ μονὴν ἀναζητήσοντας Χρυσοβαλάντου. Μαθοῦσα δὲ ὡς ἐν καλῷ εἴη διακειμένη τῆς πόλεως μέρει, εὐκοπωτέρως μὲν ἀέρος ἔχουσα, ἀγορῶν τε πόρρω καὶ τῶν ἄλλων ὀχλήσεων φασμένη, ὥρᾳ δὲ στενείου τὸν γυναικεῖον μεταμειφθεῖσα.

B

10 Ἡ γὰρ τῶν εἰκονομάχων τυραννὶς τὸ ἱερὸν σχῆμα τῶν μοναζόντων διὰ τὸ μέλαν ὡς ἄγος τι τῆς πόλεως ἀπελαύνουσα, πολλὰ τῶν μοναχείων ἔρημα τῶν ἐνοικούντων καταλέλοιπε, μοναχῶν ἄλλων ἀλλαχοῦ διεσκεδασμένων, καὶ τῶν μὲν τῷ μήκει τοῦ χρόνου τὸν παρόντα ζωὴν μεταλλαχότων, τῶν δὲ καὶ μακρυνόντων, φυλαδδόντων τὴν ἐπάνοδον ἀπηγορδυκότων. Ὡς δ' ἦκουσε ταῦτα, ἔχαρέ τε λίαν, καὶ πάντα ὡεθύμως τὰ ὡεφυσιόντα ὡελλάρεά τε καὶ κόσμια, καὶ ὅσα ἄλλα ὡαῤ τῆς βασιλίδος φιλοτίμως ἐδεδέχθειτο, ὡς βασιλικὰς ἐκτήσατο δωρεὰς, τὰ μὲν πένησι καὶ ταῖς ἑαυτῆς θεραπαινίσι διένειμε, τὰ δὲ ὡεὸς τὴν μονὴν φέρουσα θεῷ ἀνέθετο. Καὶ ἔτως κείρεται μὲν τὴν κόμην, συναπκείρεται δὲ αὐτῇ καὶ πᾶν εἴτι κοσμικὸν καὶ ὡεῴγειον Φρόνημα. Μετ' ἀμφιένυται δὲ καὶ τὰ τῶν ἐνδυμάτων τείχινα ὡελλαλομένη ῥάκια, τύχειν οἷα δὲ θέλουσα τὸ ἀπαλὸν ἐκεῖνο σῶμα καὶ τρυφερὸν, ἵν' ὅσον ἐκεῖνο φθείρεται, τοσοῦτο τὴν ψυχὴν ἀνακαινιζομένην ἔχει καὶ ἀναθάλλουσαν, καὶ θεῷ ὡροσεγγίζουσαν.

hujus vitæ rebus, & cupiditate rerum terrenarum evulſa, quotidie conſiderabat & inveſtigabat locum habitationis, in quo tranquillam, Deoque placentem, & omni turba ac tumultu vacuam vitam tranſigeret. Totam itaque hac ſuper re urbem diligenter perſcrutatæ, vix tandem aliquando in memoriam ipſi veniunt ea, quæ prædicta ei fuerant à magno Joannicio. Nec mora, mittens alia, jubet cum feſtinatione ire eos, qui monaſterium Chryſobalanti exquirant. Intellexit autem, quod in pulcro civitatis tractu ſitum eſſet, & aërem haberet temperatum, nec non à forenſium aliorumque tumultuum ſtrepitu locatum eſſet procul, utpote quod tunc temporis in ſplendidum gynæceum fuerat converſum. A. ANONYMO EX MSS.

10 Nam Iconomachorum tyrannis ſacrum monachorum habitum nigro calculo notatum, non ſecus ac nefas quoddam è civitate expellens, multa monaſteria incolis deſerta reliquit, monachis aliis aliò diſperſis: atque hi quidem longitudine temporis præſentem vitam cum morte commutarunt; illi verò, quos longè gentium abigebant, fugabantque, reditum recuſabant. Ubi ergo Irene audivit hæc, gaviſa eſt valde, & omnia alacri animo, quæ aderant, monilia & ornamenta, & quæcumque alia (nam honorificè illam imperatrix exceperat) tamquam imperatoria poſſidebat dona, partim quidem pauperibus & ancillis ſuis diſtribuit, partim verò ad monaſterium ferens, Deo obtulit. Et ſic tondetur ei coma, ſimulque cum ipſa tondetur omnis, ſi qua erat, mundana & terrena prudentia. Ad hæc, veſtimenta induit, & piloſo centone amicitur, macerare utique volens tenellum iſtud ac delicatum corpus; ut quanto magis illud attereretur, tanto magis renovaretur anima, ac refloreſceret, Deoque appropinquaret. *monaſticum amplectitur inſtitutum.* E

ANNOTATA.

a *Theophilus, Michaëlis Balbi filius, imperare cœpit anno* 829; *obiit anno* 842, *ut videre eſt apud Baronium & Pagium.*

b *De S. Theodora imperatrice diximus in Commentario huic Vitæ prævio.*

c *S. Irene Leoni* IV *nupſit anno* 769, *teſte Pagio: cum Conſtantino filio gubernavit* 780: *obiit anno* 803, *uti videſis apud Baronium & Pagium. Colitur apud Græcos die* 13 *Auguſti.*

C d *Synodus illa Nicæna* 2, *œcumenica* 7, *CPoli fuit incepta, ſed diſſoluta; deinde Nicææ tranſlata, accurante S. Irene, anno* 786, *uti notat Pagius; & ibidem celebrata anno* 787. F

e *De inſtitutione iſtius ſolennitatis adi Baronium ad annum* 842; *ubi duos profert canones epinicios Græco-Latinos, odis quemque ſuis diſtinctos, ac Dominicâ primâ Quadrageſimæ cani conſuetos. Combefiſius in novo bibliothecæ Græco-Latinæ Auctario, à col.* 716 *edidit Orationem hiſtoricam in hoc feſtum. Georgius Codinus Curopalata de Officiis magnæ eccleſiæ & aulæ CPolitanæ, regiis typis Lutetiæ Pariſiorum anno* 1648 *editis, cap.* 15, *pag.* 114, Dominica Orthodoxiæ, *inquit*, abit imperator ad S. Sophiæ templum; & quando legitur Synodicum, ſtat: deinde fauſta acclamatione peracta, ſedet in throno ſuo.

f *Leo Allatius in Diſſertatione de Dominicis & hebdomadibus Græcorum num.* XII *oſtendit, eos Dominicas Quadrageſimæ numerare à prima Dominica ſecundæ hebdomadis; ante quam priores jejuniorum feriæ apud Græcos Dominicam Tyrophagi ſtatim excipiant; hinc fieri, ut Latinorum hebdomades Græcis nullo modo reſpondeant: quæ enim Latinis prima eſt, Græcis eſſe ſecundam: quæ Latinis eſt ſecunda, Græcis eſſe tertiam &c. Addit, hanc numerandi varietatem viris magnis impoſuiſſe; idque exemplo probat. Hunc Allatii locum citat Pagius ad annum* 842, *num.* XV, *ubi & corrigit Combefiſium (poſt cujus mortem Chronographia Conſtantini Porphyrogeniti à Leone Armeno uſque ad Michaëlem Theophili, edita fuerit) quod occaſione Dominicæ Orthodoxiæ, de qua ibi ſermonem habeat Porphyrogenitus, hæc verba in margine appoſuerit*, Orthodoxiæ pompa, Dom. 1 jejunii, nobis 11. *Et verò, uti Pagius*, jejunium inchoant *Græci* à die Lunæ poſt Dominicam noſtræ Quinquageſimæ.. Hæc verò hebdomas prima Quadrageſimæ à Græcis nuncupatur, qui ſecundam hebdomadem à die Lunæ conſequenti exordiuntur... Quare apud eos dies Dominica claudit hebdomadem, quæ tamen eandem apud Latinos incipit, & eadem Dominica tam Latinis quam Græcis dicitur Dominica prima Quadrageſimæ, quam & Græci Dominicam Orthodoxiæ appellant. *Porro Ordo Officii Dominicæ iſtius notatur in Typico S. Sabæ cap.* 32.

g *Ducebatur, prælucentibus facibus, ea ſupplicatio ab eccleſia Deiparæ Blachernenſi ad auguſtiſſimum S. Sophiæ templum, uti indicatum eſt ad Vitam S. Methodii die* 14 *Junii, cap.* 2, *pag.* 971. *Vide etiam geſta S. Theodoræ imperatricis ſupra citata,* § 7, *num.* 50; *& paullo hìc ſuperius lit.* e.

A. ANONYMO EX MSS.

h *Stabilita publicè fuit hæc hæresis anno Leonis Isauri* 10, *Christi* 726 *per edictum tunc ab eo vulgatum juxta Baronium ad istum annum; quo etiam videri potest Pagius; quæ hæresis anno* 787 *in concilio Nicæno damnata est. Et sic tyrannidem, publicam saltem & universalem, non exercuit per annos* 57. *Sed fortè hîc annos aliquot adjecerit auctor, quibus quasi privatim grassata sit.*

i *Persecutionem adversus sacras imagines resuscitatam à Leone Armeno innectit Baronius anno Christi* 814; *ad quem multis probat Pagius, id contigisse anno sequente. Redditus imaginibus honor sub Theodora anno* 842 : *atque ita tyrannis illa, publica saltem & universalis, non duravit annis* 30; *sed noster fortè auctor commodè explicari potest, si dicatur esse locutus numero annorum rotundo.*

k *Baronius ad annum* 842 *refert ex Gennadio patriarcha CPolitano in Expositione pro concilio Florentino sessione* 5, *pœnituisse in ipso vitæ fine Theophilum, & à Deo misericordiam consecutum; ubi & alia, quæ huc spectant, referuntur. At variis illam pœnitentiam infirmat Pagius ad dictum annum num.* XIII. *Videri etiam possunt, quæ nos jam pridem diximus in Commentario historico S. Theodoræ imperatricis ad diem* XI *Februarii, pag.* 560; *ubi auctores citantur pro salute Theophili. Ast ego, relicto interim Deo hujus controversiæ judicio, dissimulare non possum, quin indicem, me vix concipere, quomodo finalis illa pœnitentia cohæreat cum acerbissima illa crudelitate, quâ Theophilus jam morti vicinus, in Theophobum, virum innocentissimum, sese exsatiasse scribitur apud Baronium mox citatum.*

l *Fuit is Michaël* III, *de quo Commentarius prævius, cognomento* Μεθυσὴς, *hoc est* Temulentus, *teste Joële in Chronographia compendiaria pag.* 179.

m *Bardas, Theodoræ augustæ frater, creatur* cæsar *anno* 860, *ut videre est apud Pagium ad annum* 859, *num.* IX.

B n *Per τὸ ὕστερον in nostro textu Græco cum adjunctis, intellige conjugem Bardæ* postremam *seu* ultimam, *conformiter ad num.* 38 *Vitæ, ubi dicit auctor* ultimam (*Græcè* ὑστάτῳ) hanc fuisse conjugem cæsaris Bardæ, superius expositum oratio, *nempe hoc num.* 6. *Sed non tam novi, quod hoc sit verum, quam quod Bardas uxorem suam sine causa repudiarit, nuru propria abusus, atque ideo à S. Ignatio patriarcha CP. sacris exclusus, cui in exsilium relegato intrusit impiissimum Photium.*

o *Meminit de eo Commentarius prævius.*

p *Locum descripsimus ibidem.*

q *Quinam propriè illi fuerint; unde sic dicti, quo officio functi, reperire hactenus non potui. Magna haud dubiè fulserint dignitate, si, quod vult noster auctor, patritiis accensendi sint, de quibus varia collegit Joannes Meursius in Glossario Græco-barbaro, & Cangius in Glossario mediæ latinitatis. Suspicor, hîc scribendum* γεφυρεῖς, gubernerios, *id est, rectores, gubernatores, Gallicè* gouverneurs. *Adi Cangium in eodem Glossario.*

r *Codinus paullo antè citatus, cap.* 22 *agit de modo, quo futura sponsa imperatrix recipienda sit; ubi inter alia dicitur* occurrere ei imperator, maritus ejus, novus sponsus.

s *Leo Grammaticus in Chronographia, editionis Parisiensis pag.* 457 *sic habet:* Theodora augusta uxoris filio suo providendæ cum Theoctisto Logotheta consilium habuit: noverat quippe cum Eudocia, Ingeris filia, Logothetæ & imperatrici propter impudicitiam vehementer exosa, familiaritatem contraxisse. Eam ob rem Eudociam, Decapolitæ filiam, eidem matrimonio conjungit *&c.* Eudoxiam *illam vocat Nicolaus PP. I in epistola* 15 *ad eam data* Idibus Novembris, Indictione XV, *in favorem S. Ignatii patriarchæ CPolitani. Exstat apud Labbeum Concil. tom.* 8, *col.* 386.

t *Quæ de præverso hoc conjugio fabulatur auctor, corruunt ex Commentario nostro prævio, num.* 11 *&* 12.

C

CAPUT II.

F

Variæ ac mirabiles virtutes; artes dæmonis; monasterii præfectura.

Variis excellit virtutibus;

VIdere itaque erat Irenen, cum gaudio subeuntem voluntarium Christi jugum; non modo accommodatam ad omnem, quæ secundùm Deum est, obedientiam; sed etiam perpetua serie paratam; ut in ipsa impleretur, quod Bonum sit jugum, & onus Christi sit leve his, qui gratanter trahunt illud. Nullam etenim prorsus norat contradictionem in omnibus, quæ simpliciter sibi imperabantur: aberat desidia: vigilantia semper in ipsa virescebat: compunctio erat continua, & exultatio spiritualis tanta, ut vultum lætè virentem gerens, cordis hilaritatem semper præ se ferret, uti est in proverbio. Præsidem quoque habebat, quæ scitè ipsam ad optima excitabat atque informabat. Dei item gratiam habebat, mysticè obumbrantem, ac docentem ea, quæ in rem ejus erant. Nam sine me, ait Dominus, nihil potestis facere. Et, qui manet in me, & ego in eo, hic fructum multum. Et sane quidem tulit, quæ sicut bona terra ac pinguis dibat: compunctio erat continua, & exultatio spiritualis tanta, ut vultum lætè virentem gerens, cordis hilaritatem semper præ se ferret, uti est in proverbio. Præsidem quoque habebat, quæ scitè ipsam ad optima excitabat atque informabat. Dei item gratiam habebat, mysticè obumbrantem, ac docentem ea, quæ in rem ejus erant. Nam sine me, ait Dominus, nihil potestis facere. Et, qui manet in me, & ego in eo, hic fructum multum. Et sane quidem tulit, quæ sicut bona terra ac pinguis di-

Ἦν ἔν ἰδεῖν τῷ μετὰ χαρᾶς τὸν ἐθελούσιον τῆ Χριστῆ ζυγὸν ὑπελθοῦσαν Εἰρήνην, πρὸς πᾶσαν κατὰ θεὸν ὑπακοὴν ὑ μόνον ἐπιτήδειαν, ἀλλὰ καὶ διαπαντὸς ἕτοιμον, ὡς ἐπ' αὐτῇ πληροῦσθαι τὸ χρηστὸν εἶναι τὸν ζυγὸν, καὶ τὸ φορτίον ἐλαφρὸν τῆ Χριστῆ τοῖς δι' αὐτὸν ἕλκουσιν. Ἀντιλογίαν μὲν γὰρ ὅλως οὐκ εἶδε σχεδὸν πᾶσιν ἁπλῶς τοῖς ἐπιταττομένοις αὐτῇ· ὀκνῶ ἀπῆ, ἐγρήγορσις ἀσφαλὴς παρ' αὐτῇ. Κατάνυξις δὲ ἦν ἀδιάλειπτῳ καὶ ἀγαλλίασις τοσαύτη πνευματικὴ, ὥστε καὶ τὸ πρόσωπον ἱλαρὸν ἔχουσαν, ἀεί τῷ τῆ καρδίας εὐφροσύνῃ ἐμφαίνειν, κατὰ τὸ λόγιον. Εἶχε μὲν ἔν καὶ τῶν καθηγουμένην, ἐπισημόνως αὐτῷ πρὸς τὰ κάλλιστα διεγείρουσάν τε καὶ διερεθίζουσαν. Εἶχε δὲ καὶ τῷ τῆ θεῆ χάριν μυστικῶς ἐπισκιάζουσαν, καὶ τὰ συμφέροντα διδάσκουσαν. Χωρὶς γὰρ ἐμοῦ, φησὶν ὁ Κύριος, ὐ δύνασθε ποιεῖν ὐδέν. Καὶ ὁ μένων ἐν ἐμοὶ, κἀγὼ ἐν αὐτῷ, οὗτος φέρει καρπὸν πολύν. Καὶ μὲν τοι καὶ ἤνεγκε, ὡς γῆ κα-

A καλήτε ϗ πίων τὸν θεῖον δεξαμβήν, ϗὰ κεκαθαρισμβήν πάσης ὑλικῆς φθορᾶς ϗὰ σχέσεως.

12 Ψυχὴ γὰρ τὸν θεὸν ἀγαπῶσα, σώματι κεχρημένη παρθενικῷ, ταχέως διείσκει τὴν θείαν χάριν ἐφιπταμβένην, ϗὰ πάντα γενομβένην αὐτῇ. Τὸ δὲ φῶς τὴν ἀδελφότητα μέτριον αὐτῆς, ϗὰ ταπεινὸν, θαῦμα ἦν οὐ μόνον τῇ προσεσώσῃ, ἀλλὰ ϗὰ πᾶσι τοῖς ἀκούσιν. Εἰώθει γὰρ πάσας τὰς ἀδελφὰς ὡς βασιλίδας θεραπαινὶς, ϗὰ τὰς ἐλαχίστας τούτων ὑπηρεσίας ἑκάστῃ προσφέρεσα. Οὕτω δὲ προσέκειτο ταῖς θείαις γραφαῖς, ϗὰ ὅτως ἐνησχολεῖτο τοῖς τῶν πατέρων βίοις, πᾶν εἴτι καλὸν ϗὰ πρόσφορον ἐρευνίζεσα, ὡς σύμα δοκεῖν τῶν θεοπνεύσων εἶναι ῥημάτων. Καὶ ποτε τῇ μακαρίᾳ Ἀρσενίᾳ ἐντυχοῦσα, ϗὰ τὴν ἐκείνης σάσιν κατανοήσασα, ὅπως ἐκτεταμένας ἔχων τὰς χεῖρας εἰσήκει μβὴ πρὸς ἀνατολὰς, πρὶν δυσμὰς ἀρχόμβους ἡλίου· κατέλαμψε δὲ τ σάσεως, ὅτε τὰς αὐτῇ κατέλαμψεν ἀνατείλας ὄψεις ὁ ἥλιος· εἰς ἔρωτα τῆς ἴσης τῷ γενναίῳ πρὸς τὴν ἀγγελικὴν μᾶλλον ἢ ἀνθρωπίνην ἐλθοῦσα τῷ θεῷ παρέσασιν, ποιεῖται τοῦτο ϗὰ τῇ προσεσώσῃ.

B 13 Η δὲ πρῶτα μβὲν ἐνένευε κατανοοῦσα, τὸ πολὺ τοῦ πράγματος προσαπορροῦσα. Ὡς δὲ ταύτην εἶχε δυσωποῦσαν ὀλίγα πλέον, ϗὰ συνεργὸς προὶς τὴν ἐγχείρησιν τὰς παρ' αὐτῆς ὑπαιτουμένας δίχας, τῷ μετρίῳ τοῦ φρονήματος διαῤῥήνησα τ Εἰρήνης, ϗὰ μηδ' ἀθεεὶ τὴν προθυμίαν ταύτης εἶναι λογισαμβήν, κατένευσέ τε ϗὰ ἐπέτρεψεν. Η δὲ καθάπερ εἰς ἀνάκλισίν τινα, ϗὰ τῷ σώματος ἀνάπαυσιν, ὅτως ὑπὸ τὴν σάσιν ἕδραμε χαίρουσα· ϗὰ ταῦτα μὴ πλέον τοῦ ἐνιαυτοῦ τὸν ἀσκητικὸν ἀγῶνα μετερχομβήν. Ἀρξαμβήν γὰρ τ σάσεως κατ' ὀλίγον, ὡς ἀλίγῳ, τ θείας αὐτῇ συνεφαπτομβήνης χάριτος ἄνωθεν, προὶς τοσοῦτον εἰς κατόρθωσιν ἦλθε τῷ πράγματος, ὡς ὅλας μβὴ νύκτας, ὅλας δὲ ἡμέρας τῇ σάσει τὰς χεῖρας αὐτὴν ἐκτείνουσαν προὶς ὄρθρον, μετὰ πάσης προθυμίας ἐγκαρτερεῖν. Πολλάκις μβὴ γὰρ ἀρχομβήν τῆς σάσεως τοῦ ἡλίου προὶς δυσμὰς ὄντος, μέχρι τ ἐπισόης [οὐκ] ἔλειπεν ἑσπέρας. Πολλάκις δὲ τοῦ ἡλίου ἀνατέλλοντος, τὴν ὀπισῶσαν ἵστατο πάλιν ἀνατολὴν προσδεχομβήν. Καὶ ἦν θαῦμα τῇ προσεσώσῃ ταῦτα, ἦν μόνην συνίσορα τ πραττομένων ἐποιεῖτο μῦ τ ἐν κρυπτῷ βλέποντα θεόν. Η τις ἡνίκα τὴν Εἰρήνην μειδιῶντι προσώπῳ, ϗὰ ὑποπλέῳ προὶς αὐτὴν ἐρυθήματος ἐρχομβένην ἑώρα, βλέμματί τε γαληνῷ ϗὰ κάτω νεύοντι, ϗὰ λαλιᾷ πραείᾳ προσφθεγγομβένην· ἐκ τ τοιούτων σημείων ϗὰ τὸ τ σάσεως ἐτεκμηρεῖτο μέτρον.

14 Ἐπὶ τρισὶν ἤδη ἔτεσιν ἔσχεσαν προὶς τὰς ἀσκητικὰς ἀγῶνας βλέπων ὁ πονηρὸς ἠχάλα, ἠνιᾶτο, ἐδυσφόρει· ἃ δὲ ἔχεν, ὅπως αὐτῇ ταῖς οἰκείαις πάγαις ἀλώσιμον θήσεται· Ὅπ μηδὲ τ ὅσα καθ' ἡμῶν πολεμῶν λαμβάνει, παρ' αὐτῆς εἶχε λαβεῖν. Χρημάτων μβὴ γὰρ ϗὰ τρυφῆς ϗὰ δόξης προὶς τοσοῦτον ἀπέχετο, ὡς μηδὲν πλέον ἔχειν τοῦ ἑνὸς χιτωνίου ϗὰ τριβωνίου, ϗὰ βραχυτάτοις κεχρῆσθαι προὶς τὸ μόνον ἀποζῆν ἄρτῳ ϗὰ ὕδατι, ποτὲ δὲ ϗὰ λαχάνοις λίαν ὀλίγοις, ϗὰ τοῦτο προὶς ἑσπέραν. Δόξης δὲ ὅτως καταπεφρόνηκεν, ὡς μηδ' αὐτοὺ τ τῆς μονῆς προαυλίων αἰσχύνεσθαι προκαθαίρειν ῥυπάσματα. Οἷμως τῷ ἰδίῳ ϗὰ συνήθει φθόνῳ χρώμενος λογισμοὺς ὑποβάλλειν ἤρξατο, τῆς προτέρας δόξης ϗὰ τ ἐξ γένους προφανείας ἀναμιμνήσκων, τοῦ πλούτου τε ϗὰ τῆς τῶν ἰδίων ἀφθονίας, εἶτα ϗὰ προὶς τὸ τῆς ἡδονῆς ὑποῆλον ϗὰ μαλακὸν ὑποχαλᾶν. Η δὲ τῷ κεκαθαρμβένῳ τῆς διανοίας ὄμματι, τῆς ὀπιβουλῆς εἶναι ταῦτα τοῦ πονηροῦ μὴ ἀγνοήσασα, παραυτίκα πάντας τοὺς τοιούτους διαλογισμοὺς ἀνακαλύπτει τῇ ὁδηγῷ ϗὰ κατηγουμβένῃ, ϗὰ διὰ τ ἐξαγγελίας τὴν ἀπαλλαγὴν τῶν λογισμῶν ἐργάζεται. Ἡ δὲ ἀκούσασα ϗὰ μαθοῦσα, ἐπὶ τὸν ἀγῶνα τὸν ἀόρατον ἐπανέρχεται, ϗὰ τὸν ἐχθρὸν ἐκ τῆς ἐμπειρίας ἐκβάλλει.

vinum ſemen accepit, & expurgata fuit ab omni terrenæ fecis concretione & adhæſione.

12 Anima enim, quæ diligit Deum, & poſſidet corpus virgineum, celeriter invenit Dei gratiam advolantem, & omnia ſibi factam. Mutuæ charitatis modus, quem tenebat, & humilitas, in admirationem rapiebat non præſidem tantùm, ſed omnes etiam, qui illam audiebant. Suſpiciebat quippe ſorores omnes tamquam reginas ancilla, & viliſſima ſingulis earum miniſteria deferebat. Adeo in divinas incumbebat Scripturas, & adeo vacabat Vitis patrum, quidquid in eis erat pulcrum, quidquid utile ſeligens, ut verborum divinitus inſpiratorum os eſſe videretur. Dumque aliquando in beati Arſenii *a* geſta incidiſſet, & ſtationem *b* ejus intelleXiſſet; quomodo extenſas habens manus ſtaret ad ortum uſque ſolis, cum cœpiſſet à ſolis occaſu; atque à ſtatione deſiſteret, quando ſol oriens vultum ejus illuſtraſſet; amore accenſa, ut ſimilis eſſet iſti generoſo viro, atque angelica potius quam humana facultate ſe Deo ſiſteret præſentem; cum præſide rem communicat.

a b

E 13 Primùm quidem illa cunctatur annuere, animi pendens ob rei magnitudinem. Verùm ubi ipſam vidit inſtare diutius, & adjutrices ad propoſiti exſecutionem à ſe requirere preces, moderatâ Irenes prudentiâ freta, atque haud ſine divino Numine ipſius fervorem eſſe arbitrata, annuit ac permiſit. Illa autem veluti ad accubationem quamdam ac requiem corporis, ſic ad ſtationem cucurrit gaudens. Et anno non plus uno hunc ſpiritualem agonem decurrit. Stationem igitur exorſa paulatim, paulo tempore, divina illam ex alto adjuvante gratia, ad tantam rei perfectionem devenit, ut noctes totas, totos dies in ſtatione, extenſis ad cælum manibus, magna cum alacritate perſiſteret. Sæpe etenim ſtationem exorſa, ſole vergente in occaſum; uſque ad poſteræ diei veſperam non ceſſabat. Sæpe item exorto ſole, ortum diei poſteræ iterum ſtabat exſpectans. Atque hæc quidem miraculum erant præſidi; quam ſolam conſciam reddebat eorum, quæ fiebant, poſt Deum, qui videt in abſcondito. Hæc quando Irenen arridente leniter vultu, ac rubore perfuſo, ad ſe venientem videbat, hilarique aſpectu atque modeſtè demiſſo, nec non placido ſermone colloquentem; ex talibus ſignis ſtationis quoque modum colligebat.

F

C 14 Per tres ergo annos diabolus ita eam affectam videns erga ſpiritualia certamina, dolebat, diſcruciabatur, atque id ferre non poterat. Neque enim habebat, quo eam laqueis ſuis irretiret: quia nulla ex armis, quæ contra nos pugnans ſumit, contra illam ſumere poterat. Ab opibus namque, deliciis ac gloria uſque adeo abſtinebat, ut nihil haberet amplius, quam veſtimentum unicum ac palliolum, & parciſſimis uteretur ad ſolam vitæ ſuſtentationem, pane & aqua; aliquando etiam herbis perpaucis, idque uſque ad veſperam. Gloriam verò ita contempſit, ut ne vel ipſas quidem monaſterii veſtibulorum ſordes expurgare erubeſceret. Nihilominus propria ſibi diabolus & conſueta utens invidia, cogitationes ſubjicere cœpit, priorem gloriam, & generis ſplendorem ei in memoriam revocans, uti & divitiarum ac rerum familiarium abundantiam; deinde etiam ad occultam ac mollem voluptatem relaxare. Illa verò, purgato mentis oculo, diabolicæ artis hæc eſſe, non ignara, ſtatim cogitationes iſtiuſmodi omnes revelat viæ duci ac præmonſtratrici, ac per iſtam denuntiationem liberata à vexatione

A. ANONYMO EX MSS. *quibus ſuperaddere ſtatuit ſtationem S. Arſenii;*

Diabolus anſteram ejus vitam perſequitur,

quam, conſentiente ſua præſide, petit, impetrat, & cum fructu obit.

A. ANONYMO EX MSS. variis artibus Sanctam adoritur:

tione, prioribus similiter exercitationibus adhæsit.

15 Nocte quadam dum consuetas ad Deum preces funderet, animarum adversarius, sub nigri & horribilis viri specie, ex insidiis adstans, injuriis audacter eam impetiit, & vexavit, incantationis atque ineptiarum effectricem vocans, & erecto supercilio terrere illam conabatur. Et tandem, Mihine, inquit, resistis? Exspecta parumper, & probè nosces, quisnam ego sim, & quænam mea sit potestas. Alia præterea dum profari vellet, ut vidit, quod dextram protenderet ad formandam crucem, ad signum ejus fugâ se proripuit. At postridie vehementiores, quam priùs, cogitationes ipsi immittebantur, quæ graviter eam perturbabant, eoque redigebant, ut nesciret, quo se verteret. Sed quoniam lectioni divinarum Scripturarum assiduè attendebat, illud sanctorum patrum effatum in memoriam revocans, quod nullus homo sufficiat, ut resistat diabolo, nisi ad auxilium Domini ac Dei virtutum confugerit, vi cujus, fide in ipsum nixus, hostem debellet ac prosternat; ad Deum confugit, mediatores adhibens intaminatam Matrem Dei, ac Domini nostri Jesu Christi; Michaëlem cælestis militiæ principem, adstantem coram Deo Gabriëlem, cujus nomen gerebat ædes sacra monasterii, omnesque cælestes virtutes, ac Sanctos omnes invocans, talem instituit orationem:

B

sed precibus liberatur.

16 Sanctissima Trinitas, quæ magna potes, & omnia potes; Deiparæ interventu, & intercessione Michaëlis, cælestis militiæ principis, ac boni nuntii Gabrielis, omniumque cælestium potestatum, & omnium Sanctorum, adjuva famulam tuam, & respice in me, & miserere mei, & eripe me ex insidiis inimici. Et nunc quidem extendens in cælum manus, nunc in terram se prosternens, noctes totas, & totos dies lacrymis solum lavabat, & ab oratione non cessabat; donec divinam è cælo illuminationem sensit, quæ & animam obumbraret, & pravas cogitationes expelleret. Sic itaque abunde in oratione ac precibus perseverantem videns, qui humilia respicit, Dominus; & qui fidem nostram, ac desiderium sui probat, Spiritûs gratiam ei immisit copiosam, & conatibus omnibus diaboli inaccessibilem reddidit, dæmonibusque terribilem (ut quæ jam viveret non ipsa, sed quæ viventem Christum in se haberet) totam divinam, divino totam Numine afflatam, illuminatam totam, imo verò potius alios illuminandi facultate præditam; quæ posset plurium animas in viam ducere ad lumen veritatis, & educere, sicut os Dei, pretiosa à vilibus *c*.

C

c

Pluribus prodest ad meliorem vitam: dumque monasterii præfecta

17 Unde frequens erat de illa sermo inter cognatos, inter senatorias feminas ac virgines, quæ ad ipsam ventitabant, & salutaria docebantur; ita ut multæ ex illis mundanam stultitiam contemnerent, & vitam juxta Dei placitum commutarent, hujus consilio & ductui obtemperantes. Quoniam verò prædictiones beati Joannicii, quæ ipsi erant factæ, excidere non debebant, sed accuratè adimpleri: appetebat jam præsidi monasterii finis vitæ. Dum itaque omnes filiæ ejus spirituales orbitatem suam lugerent; longè præ aliis mulieribus Irene mortem hanc graviter molestéque tulit; quia alteri earum nulli, quanta huic, cor erat contritum adeo & humiliatum: è quibus dilectionis excellentia dimanat, & sinceriſſimum lacrymarum fluentum per bonam conscientiam. Lecto igitur circumfusæ, in quo jacebat illa, quæ extremum spirabat spiritum; hæ quidem ipsius manus, illæ verò pedes, aliæque aliam corporis partem abstergebant, amplexa-

γερόντεως ἀπαλλαγὴν δῴησε τ῀ ἐπηρείας, τῶν πρεσβυτέρων ὁμοίως ἀγώνων εἶχετο.

15 Μιᾷ δέ ποτε τ῀ νυκτῶν τὰς συνήθεις πρὸς τὸν θεὸν ποιουμένης πρεσβυχὰς, ὁ τῶν ψυχῶν ἀντίπαλος, εἰς μέλανα καὶ δυσειδῆ σχηματισθεὶς ἄνδρα, πρόσωπόν τε διασήματος ὕβριστέ τε θρασύτης, καὶ ἠπείλη, γοητείας καὶ πλεονεξίαν ἐργάτην ὀνομάζων αὐτὴν, καὶ συβαρυθύμως ἐκφοβεῖν ἐπειρᾶτο. Καὶ τέλος, Ἐμοί, φησιν, ἀντιτάσῃ; μικρὸν ἀνάμεινον, καὶ γνώσῃ πάντως, ὅστις ἐγὼ, καὶ ἥτις ἐμὴ δύναμις. Ἔτι δὲ καὶ ἄλλα προσεπεῖν ἐθέλων, ὡς εἶδεν αὐτὴν τὴν δεξιὰν πρὸς τὸ τοῦ σωροῦ χαράξαι κατ' αὐτοῦ σημεῖον, φυγὰς ᾤχετο. Καὶ τῇ ἑξῆς σφοδρότεροι μᾶλλον ἢ πρότερον ἐπιπίπτουσι ταύτῃ λογισμοὶ, δεινῶς αὐτὴν ἐκταράττοντες καὶ θορυβοῦντες, καὶ εἰς ἀμηχανίαν ἐμβάλλοντες. Ὅμως ἐπειδὴ συνεχῶς τῇ ἀναγνώσει τῶν θείων προσῄχει γραφῶν, ἐκείνῳ μνημονεύσασα τοῦ τῶν πατέρων ῥήματος, ὡς ἑνὸς ἀνθρώπου ἱκανὸς ἀντιστρατεύσασθαι τῷ πονηρῷ, ἐὰν μὴ τῇ σκέπῃ τοῦ κυρίου καὶ θεοῦ τῶν δυνάμεων προσπεφεύγῃς; ἐκεῖθεν ὑπὸ τ῀ ἐν αὐτῷ πίστεως τὸν ἐχθρὸν καταπολεμοῦσα καὶ καταβάλλῃ, πρὸς τὸν θεὸν καταφεύγει, μεσίτας προβαλλομένη τὴν παναμωμον μητέρα τοῦ θεοῦ καὶ κυρίου Ι. Χ., τὸν ἀρχιστράτηγον κυρίου τ῀ δυνάμεων Μιχαὴλ, τ῀ παρεστηκότα ἐνώπιον τοῦ θεοῦ Γαβριὴλ, ὃ καὶ τὸ τ῀ μονῆς ἐπώνυμόν ἐστιν ἄκτήριον, καὶ πάσας τὰς ἐπουρανίους δυνάμεις, πάντας τε τοὺς ἁγίους ἐπικαλεμένη, τοιαύτῃ συνεπῄδει τὴν ἱκετείαν·

16 Παναγία Τριὰς, παντοδύναμε καὶ μεγαλοδύναμε, τῇ μεσιτείᾳ τ῀ θεοτόκου, τῇ πρεσβείᾳ τοῦ ἀρχιστράτηγου Μιχαὴλ, καὶ τοῦ ἀγγέλου Γαβριὴλ, καὶ πασῶν τ῀ ἐπουρανίων δυνάμεων, καὶ πάντων τῶν ἁγίων, βοήθησον τῇ δούλῃ σου, καὶ ἐπίβλεψον ἐπ' ἐμὲ, καὶ ἐλέησόν με, καὶ ἐξελοῦ με τ῀ ἐπιβουλῆς τοῦ ἀντικειμένου. Καί ποτε μὲν ἐκτείνουσα τὰς χεῖρας εἰς ὕψος, ποτὲ δὲ τῇ γῇ καταβάλλουσα ἑαυτὴν, ὅλας νύκτας καὶ ὅλας ἡμέρας δάκρυσι τὸ ἔδαφος πλύνουσα, τ῀ δεήσεως οὐκ ἀφίστατο, μέχρις ἂν θείαν ἄνωθεν ἐπισκιάσασαν αὐτῆς ἔλαμψιν τῇ ψυχῇ, καὶ τὰς πονηρὰς διώκουσαν ἤθετο λογισμούς. Οὕτως ἓν ἐφ' ἱκανὸν τῇ προσευχῇ καὶ τῇ δεήσει προσκαρτερήσασα ὁρῶν, ὁ ἐφορῶν τὰ ταπεινὰ, κύριος, καὶ τὴν πίστιν ἡμῶν, καὶ τ῀ πρὸς αὐτὸν δοκιμάζων πόθον, πλησίαν αὐτῇ καταπέμψας τὴν χάριν τοῦ πνεύματος, ἀπρόσιτον μὲν τοῦ λοιποῦ πάσαις ταῖς τοῦ πονηροῦ κατεργάσατο προσβολαῖς, φοβερόν τε καὶ τοῖς δαίμοσιν, καὶ μηκέτι μὲν ζῶσαν αὐτὴν, ζῶντα δὲ τὸν Χριστὸν ἔχουσαν ἐν ἑαυτῇ, ὅλην τὴν ὅλην * ἔνθεον, ὅλην πεφωτισμένην, μᾶλλον μὲν οὖν καὶ φωτοειδῆ, ψυχὰς πολλὰς δυνατὴν ὁδηγεῖν πρὸς τὸ φῶς τ῀ ἀληθείας ἐξάγουσαν, ὡς σῶμα θεοῦ, ἀξίας ἐξ ἀναξίων.

D

E

F

* *fortè* ψυχὴν

17 Ὅθεν καὶ ὁ πολὺς ἦν ὁ περὶ αὐτῆς λόγος ἔντε τοῖς συγγενέσιν, ἔντε συγκλητικαῖς γυναιξὶ, καὶ παρθένοις πρὸς αὐτὴν φοιτώσαις, καὶ τὰ σωτήρια διδασκομένοις, ὡς πολλὰς αὐτῶν κοσμικῆς μὲν καταφρονῆσαι ματαιότητος, μεταμεῖψαι δὲ τὸν βίον πρὸς τὸ θεάρεστον ὑπὸ συμβούλῳ ταύτῃ καὶ ὁδηγῷ τελομένας. Ἐπεὶ δὲ καὶ τὰς τοῦ μακαρίου Ἰωαννικίου γεγεννημένας πρὸς αὐτὴν προῤῥήσεις μήπε διαπεσεῖν ἔδει, καὶ τελείας ἀπηρτίσθαι, ἤγγιζεν ἤδη καὶ τὸ τέλος τῆς ζωῆς τῇ καθηγουμένῃ τ῀ μονῆς. Πασῶν ἓν τ῀ πνευματικῶν αὐτῇ θυγατέρων τὴν ὀρφανίαν ὀλοφυρομένων, ὁ τ῀ Εἰρήνης θρῆνος πολλῷ τῶν ἄλλων ὑπερῆρετο γυναικῶν· Οὔτι μηδ' ἑτέρᾳ τοσαύτη τέτων, ὅση ταύτῃ καρδίας ὑπῆν συντριβὴ, καὶ ταπείνωσις· ἐξ ὧν τὸ τ῀ ἀγάπης ἐξαίρετον πηγάζει, καὶ τ῀ δακρύων ἡ εἰλικρινεστάτη ῥοὴ διὰ τὴν ἀγαθὴν συνείδησιν. Περικυκλοῦσαι δὲ τὴν κλίνην, ἐν ᾗ κατέκειτο τὰ τελευταῖα πνέουσα, αἱ μὲν τὰς χεῖρας αὐτῆς, αἱ δὲ τοὺς πόδας, καὶ ἄλ-

λας

A λαω ἄλλο τῦ σώματος μέρος ωβλέψων, ωβλεπτύοντο, ϗ δάκρυσιν ἔβρεχον. Ἦν μὲν γὰρ ϗ πάσης ἐμωλεως ἀρετῆς ἡ καθηγεμών. Ἡ πρᾳότης ϑ αὐτῇ τὸ ὄπισημον.

18 Μόλις δέ ποτε τῷ ζωλῷ αὐτῆς ἀπεγνωκυῖαι, ῥῆμά πως ἠρώτων θρηνωδῦσαι· Πῦ τοίνυν ἡμᾶς καταλιμπάνεις λέγεσι; πῦ ποτε τοιαύτης ἡμεῖς μετά σε τύχοιμεν ωβοστάτου, ϗ μητρὸς κηδεμονικώτερον ωβὶ ἡμᾶς διαπεθειμένης, ὅτως ἀγαθῆς, ὅτως πρᾳείας, ὅτως ἑκάστης ἡμῶν τὰ βάρεα βασταζόσης, ϗ τ νόμον ἐν ἡμῖν ἀναπληρόσης τῦ Χριςῦ; Ὡς δὲ ὄντι πολὺ κλαύσαι τοιαῦτα ωβὸς αὐτῷ ἔλεγον, ϗ τῷ ἔξοδον, εἰ οἷόντε ἦν, κωλύσαι φιλονεικῦσι, ἤκουσαν φωνῆς παρ' αὐτῆς ἰσχνῆς ϗ λίαν ἀμυδρᾶς, ϗ ταῖς ὀξύτερον ἀκροωμέναις ἐνωτιθείσης. Καὶ, Ἵνα τί μῦ, φησι, τῷ ψυχῷ συνταράττετε ὀλολύζοντες; ἔχετε, τέκνα, ἔχετε τῷ καλῶς ὑμᾶς ποιμανῦσαν· πιςεύσατε τὸ τοσῦτον ὑπὲρ ὑμᾶς [τῇ ἀρετῇ] ὄσαν, ὅσον ἐγὼ τῷ χρόνῳ ὑπὲρ ὑμᾶς, ϗ τὸ πνεῦμα τῦ Θεῦ ἀναπέπαυται ἐπ' αὐτῇ. Καὶ εἰ ἐμοὶ πείθησθε, μὴ ἂν ωβὸς ἑτέραν ἀποβλέψαι, τῷ ἀδελφῷ ἡμῶν Εἰρήνῳ λέγω, φωτὸς τῷ θυγατέρα, τῷ ἀμνάδα τῦ Ἰησῦ, τὸ ταμιεῖον τ χαρισμάτων τῦ ωβοκλήτυ· ϗ ταῦτα εἰπῦσα, ϗ δόξα τῷ ἐλέει σε, κύριε, τελευταῖον φθεγξαμένη, χεῖρὶν ἁγίων ἀγγέλων τὸ πνεῦμα παρέδωκεν.

19 Πάντα ἦν ἐπ' αὐτῇ κατὰ νόμον ταφῆς ἐπιτελέσαντα, ϗ μεθ' ἑτέρων ἱερῶν κηδεύσαντα ταύτῳ σωμάτων, ὅπι φροντίδα τῆς μελλούσης αὐτῶν ἐσεσθαι ωβοσήκειν. Συναθροισθεῖσαι τοίνυν ἐν τῷ τῦ ἀρχαγγέλυ Γαβριὴλ ναῷ, ὃν δυκτήριον ὄντα τῆς μονῆς ὁ λόγος ἐδήλωσεν οἴκοθεν, πᾶσαι μιᾷ ἀπέβλεψαν κοινῇ γνώμῃ ωβὸς τὸν ἀξιάγαστον Εἰρήνην. Οὐδὲν ϑ παρρησίαν ωβὸς αὐτὸν εἰρήκασι ωβὶ τύτυ, μὴ κατὰ λάθῃ ταύτας ὑφορώμεναι διαφυγεῖν τ μονῆς. Ἠδεισαν γὰρ αὐτῆς τὸ μέτριον ϗ φρονήματος, ϗ ὡς ἂν κατεδέξατο τὸν ωβοστασίαν, μὴ τ ἄνωθεν ωβονοίας ϗ ἄκουσαν εἰς τῦτο κατεχέσης αὐτόν. Ἐν τῷ ναῷ ϑ ωβοδυξάμεναι, ὁδὸν τῆς ωβὸς τ πατριάρχην εἶχοντο φερούσης, ὡς ἂν δι' αὐτῦ τὸν ἀξίαν θεόθεν λάβωσιν ὁδηγόν. Ἦν ϑ τὸν ὦακας ὁ παντάρκτος διακυβερνῶν Μεθόδιος τ Κωνσταντίνυ, ὁ ὁμολογητὴς, ὃς πολλὰ μὲν ὑπὸ τ εἰκονομάχων ὑπέμεινε, βασιλέων ὑπερμαχόντων τ ἀσεβείας, ϗ ωβοπολεμούντων ϗ τ δυσεβείας. Πολλοῖς δὲ σίγμασι ϗ κινδύνοις κεκοσμημένος τοῖς ὑπὲρ τ ωβοσκυνήσεως τ ἀχραάντων εἰκόνων, ϗ διὰ τῦτο μὴ μόνον τ αἱρέσεως καταλύτης, ϗ τ ὀρθοδοξίας ωβόμαχος ἱκανὸς, ἀλλὰ ϗ θαυμάτων αὐτῦργος, ϗ πνεύματος ἀνάμεσος ἁγίυ, ϗ διοραπικῶς τὰ τῷ θεῷ δοκοῦντα καλῶς σοχαζόμενος.

20 Ὡς ἓν ἥπτοντο τ ὁδῦ, ωβοφασιζομένη ωβοφάσεις οὐκ ἤθελεν Εἰρήνη ταύταις ἕπεσθαι. Μόλις ἓν αὐτῷ πείσασαι συνοδοιπορεῖν, τὸ πατριαρχεῖον κατέλαβον· ὑπομνηθέντος ἓν, ὡς ἔθος, τῦ μεγάλυ Μεθοδίυ, εἰσίασιν αἱ ἀδελφαὶ πᾶσαι ἅμα ωβὸς αὐτὸν, ϗ τῷ συνήθη λαβῦσαι μετάνοιαν, ἔκειντο τῷ δοξολογίαν ἀναμέλψαι. Εὐλογήσας ϑ ϗ ἀναστῆναι ταύτας ἐγκελευσάμενος ἠρώτα μαθεῖν τῷ ωβοκληθεῖσαν ὑπ' αὐτῶν εἰς ωβοστασίαν αὐτῶν. Αἱ δὲ μηδεμίαν ἐξ ἡμῶν ἔφασαν, τόγε νῦν ἔχον, ὧδε· δέσποτα, ἐξελέχθη παρ' ἡμῶν· τὸ πᾶν δὲ τῷ θεῷ, ϗ τῷ ἐνοικοῦντί σοι πνεύματι τῦ θεῦ ἀναθέμεναι, ωβὸς τῷ σῷ ἥκομεν ἁγιότητι. Ὁ δὲ θεοφόρος ἐκεῖνος ἀνὴρ, Οἶδά φησι τῷ σεμνοτάτῳ Εἰρήνην αἱρεῖσθαι πᾶσαν καλῶς τε φρονῦσαν ϗ θεαρέστως, ϗ χάρις τῷ θεῷ, ὅτι σὸκ ἀπέκρυψε τὰ κατ' αὐτῷ ἀπ' ἐμῦ. Ταῦτα ϑ ὡς ἤκουσαν, ἐκπλήξει ϗ φόβῳ συνεχόμεναι, οὐδὲν ἀπεκρίναντο εἶχον, μόνον δὲ ωβὸς τῶν ποδῶν αὐτῷ καταβαλῦσαι ἑαυτὰς, Οὕτως ὁ θεὸς ἐν σοί ἐσι,

bantur, & lacrymis rigabant. Erat etenim præſes omni virtute plena; ac manſuetudine imprimis ſpectabilis. A. ANON. EX MSS.

18 Vix de vita ejus deſperaverant; cum modeſtè interrogabant lamentantes: Ubinam nos, inquiunt, relinquis? Ubinam nos talem poſt te umquam conſequemur præſidem, curâ etiam plus quam maternâ erga nos affectam; adeo bonam, manſuetam adeo, cujuſque noſtrûm adeo onera portantem, & legem Chriſti in nobis adimplentem? Poſtquam multo cum fletu hæc ei dixiſſent, & mortem, ſi fieri poſſet, impedire contendiſſent, audierunt edi ab ipſa vocem tenuem, & valde exilem, & earum, quæ acutiùs audiebant, auribus perceptam. Et, Cur, inquit, animam meam conturbatis ejulantes? Habetis, filiæ, habetis eam, quæ vos rectè paſcat, & quæ tantùm, credite, vobis erit [virtute] præſtantior, quantum ego ætate vobis anteeo: & Spiritus Dei requievit ſuper illam, & ſiquidem mihi obtemperatis, ad aliam ne reſpicite: ſororem noſtram Irenen dico, lucis filiam, agnam Jeſu, promptuarium gratiarum Paracleti. Hæc cum dixiſſet, &, Gloria miſericordiæ tuæ, Domine, cum extremùm pronuntiaſſet, manibus ſanctorum angelorum ſpiritum tradidit. *in extremis ageret, ſtatdei ut Irenen ſuo loco eligant:*

19 Omnibus ergo juxta legem ſepulturæ erga ipſam peractis, & condito apud alia ſacra corpora ejus funere; curam converterunt in eam, quæ præfutura ſibi eſſet. Congegratæ igitur in templo archangeli Gabriëlis, quod monaſterii ædem oratioñi ſacram eſſe diximus, communi omnes conſenſione oculos conjecerunt in admirabilem Irenen. At nihil prorſus hac de re illi dixerunt, ſuſpicantes ne clam ſeſe, è monaſterio profugiſſet. Timebant enim à modeſtia ejus, quâ demiſsè de ſe ſentiebat; & ne recuſaret admittere præfecturam; niſi cæleſtis providentia vel invitam ad hoc ipſam compuliſſet. In templo precatæ, in viam ſeſe dederunt, quæ ducit ad patriarcham, ut per ipſum, Deo annuente, dignam acciperent præſidem. Methodius *d* autem, virtute ſpectatiſſimus, gubernacula moderabatur urbis CPolitanæ; confeſſor, qui multa ab iconomachis ſuſtinuit, imperatoribus impietatem propugnantibus, & impugnantibus pietatem. Multis ergo ſtigmatibus ac periculis perfunctus honorificè propter cultum incontaminatarum imaginum, eaque de cauſa non hæreſeos dumtaxat everſor, & ſanæ doctrinæ propugnator potens exſtitit, ſed miraculorum etiam patrator, ac Spiritu ſancto plenus, perſpicuè quæ Deo erant placita aſſequebatur. *quæ, invita licet,* *annitente ad hoc mirabiliter S. Methodio, patriarcha CPolit.,*

20 Jamque viam attigerant; quando excuſans excuſationes, non voluit Irene illas ſequi. Dum vix illi perſuaſiſſent, ut comitaretur, ad patriarchæ ædes pervenêre. Commonefactum priùs, ut moris eſt, magnum Methodium ſorores ſimul omnes adeunt, & facta conſueta corporis profunda inclinatione, *e* procumbebant, exſpectantes, ſibi dum is bene precaretur. Poſtquam bene eis precatus eſſet, atque aſſurgere eas juſſiſſet, interrogavit, ut intelligeret, quamnam præ reliquis delegiſſent ſibi ad præfecturam. Illæ verò, Nulla, inquiunt, ex nobis, prout res ſe nunc habet, ô Domine, à nobis electa eſt: ſed totum hoc Deo, & ſpiritui Dei, qui in te habitat, committentes, ad tuam venimus ſanctitatem. Tum divinus ille vir, Novi, inquit, ornatiſſimam Irenen eligere, omnes rectè cogitare atque ſecundùm Dei beneplacitum; Deoque ſit gratia, quod non abſconderit à me ea, quæ ad ipſam ſpectant. His auditis, ſtupore ac timore correptæ, nihil habuerunt, quod reſponderent; hoc autem ſolum,

A. ANONYMO EX MSS. *& magnæ eccleſiæ diaconiſſam creante, monaſterio Præficitur.*

ad pedes ejus ſe projicientes, dixerunt: Verè Deus in te eſt, & ab ipſo, vir ſancte, directus es Deo.

21 Mox itaque nihil motatus patriarcha, ſurrexit è ſolio, thuribulum petiit, thus adolevit, Deo benedixit, primuſque convenientem auſpicatus hymnodiam, diaconiſſam *f* magnæ eccleſiæ primùm ordinat *g* Irenen: (ſpiritu quippe, qui in ipſo erat, viderat ipſius puritatem) & poſt hæc præfecturæ ſignaculum ſuperaddidit. Ac de præfectura quidem multa cum illa locutus, plura verò cum aliis de fide & obedientia; & memores reddens cruciatuum alterius vitæ, uti & bonorum, quæ illos, qui benè vel malè vitam hic inſtituunt, manent; concordiamque ipſis & dilectionem apprecatus, dimiſit eas in pace.

f

g

εἶπεν, καὶ ὑπ' αὐτῆς ὡδηγήθης, ἅγιε, τῷ Θεῷ. D

21 Εὐθὺς ἂν μηδὲν μελλήσας ὁ πατριάρχης ἐξαναστὰς τῷ θρόνῳ, καὶ θυμιατήριον αἰτήσας, βαλών τε θυμίαμα, καὶ τὴν Θεοῦ εὐλογήσας, ὕμνωτ ὠδίας τε προσφόρως πρῶτος ἀρξάμενος, διάκονον τῆς μεγάλης ἐκκλησίας πρῶτον χειροτονεῖ τὴν Εἰρήνην (ἴδεε γὰρ τῷ ἐν αὐτῷ πνεύματι καὶ τὴν αὐτῆς καθαρότητα) καὶ μετὰ τοῦτο καὶ τὴν τῆς ἡγεμονείας ἐπιτίθησι σφραγῖδα· καὶ πολλὰ μὲν περὶ προσταστίας εἰπὼν πρὸς αὐτὴν, πλείονα δὲ ταῖς ἄλλαις περί τε πίστεως καὶ ὑπακοῆς, καὶ τῶν ἐκεῖθεν ὑποδεχομένων ἀθλητηρίων, καὶ αὖθις τῶν ἀγαθῶν, ἃ τοῖς οὐ κακῶς τὸν βίον ἐνταῦθα διανύσασιν ἀναμένει, τὴν ὁμονοίαν τε παύτας καὶ τὴν ἀγάπην ἐπιξαμένος, ἀπέλυσεν αὐτὰς ἐν εἰρήνῃ.

ANNOTATA.

a *S. Arſenii Acta illuſtrata ſunt die* 19 *hujus à pag.* 605.

b *De pervigilationibus nocturnis S. Arſenii agitur die mox citato pag.* 623 *in Vita.*

c *Textus ſacer Jeremiæ cap.* 15, ℣. 19 *ex verſione Septuaginta ſic habet*: Καὶ ἐὰν ἐξαγάγῃς τίμιον ἀπὸ ἀναξίου, ὡς τὸ στόμα μου ἔσῃ. Et, ſi eduxeris pretioſum à vili; quaſi os meum eris.

B

d *De hoc Sancto nonnulla præmiſimus in Commentario prævio.* E

e *De hac phraſi videri poſſunt annotata ad Martyrium Sabaitarum die* 20 *Martii, pag.* 177, *& Acoluthia Græca ante tomum* 11 *Junii, pag.* LX.

f *Diſſertationem de diaconiſſis Eccleſiæ primitivæ habet Cabaſſutius in ſua Notitia eccleſiaſtica pag.* 25.

g *Apud Joannem Morinum de ſacris Ordinationibus part.* 2, *pag.* 99 *habentur iſta de ordinatione diaconiſſæ*: Poſt factam oblationem, ad archiepiſcopum adducitur ordinanda, & eo exclamante dicit, Divina gratia. Ipſa autem inclinante ſolum caput, imponit ei manum, facitque tria crucis ſigna, & ſic precatur. *Sequitur ibidem oratio.* Poſtea recitat diaconus prædicta diaconica; epiſcopus autem habens manum ſuper ordinandam, hanc dicit orationem: Here Domine, qui non repellis *&c.* Poſtea circumponit collo ejus ſubtus maphorion orarium diaconicum, transfertque in partem anteriorem ambas extremitates. Tum qui eſt in ambone diaconus dicit: Omnium Sanctorum. Poſtquam autem ipſa communicavit, tradit ipſi ſacerdos ſanctum poculum, quod accipiens, nulli ex eo impertitur, ſed in ſancta menſa reponit, & relinquit.

CAPUT III.

Varia ſibi ſuiſque dat ad virtutem documenta & incitamenta; accipit perſpicientiam arcanorum.

C *Chryſobalanto præfecta, memor vaticinii Joannicii, compungitur:*

POſtquam jam præfecturam monaſterii Chryſobalanti ſecundùm Dei providentiam ſuſcepiſſet Irene, in memoriam revocans, quæ prædicta olim ſibi fuerant à magno Joannicio, & quæ ſecundùm ineffabilem Dei ſapientiam ordinata erant, conſiderans, per totam viam à lacrymis haud temperavit, magnalibus Dei obſtupeſcens, & in humilitatis profundum multo magis nunc deſcendens, indignamque vel ipſâ ſe terrâ autumans; divina, uti par eſt, gratia per impoſitionem manuum divini Methodii, animam ejus compungente, atque ad ſublimem modeſtiam diſponente. Quod mirantes ſorores orabant, ne adeo lugeret; &, Quod nobis, ajebant, præſis, non adeo moleſtè feras. Omnes enim nos ad omnem obedientiam, ecce, paratæ ſumus: (omnino ignorantes, quænam mente volutaret ipſa) nullumque in nobis erit offendiculum; obedientiâ noſtrâ Dei nutu omnia tibi facilia complanante.

divinam implorat opem:

23 Poſtquam ad monaſterium rediiſſent, conſuetas gratiarum actiones Deo curatori reddiderunt, & communi eduliorum menſa refectæ ſunt; ipſa verò [cellam] præfectis determinatam ubi aſſumpſiſſet, clauſo oſtio, orabat eum, qui videt in abſcondito, ſibi ut opem ferret; Deo ſupplicans, ut ſororum præfecturam bene fortunaret, & lacrymis ſolum rigans, multam magnamque ex alto

Ἡμῶν τοι τὴν προστασίαν τῆς μονῆς ἅρπι τῇ Χρυσοβαλάντῃ κατὰ θείαν πρόνοιαν ἀναδεξαμένην Εἰρήνην, εἰς νῦν λαμβάνουσα τὰ προῤῥηθέντα πάλαι αὐτῇ παρὰ τῆς μεγάλης Ἰωαννικίου, καὶ τὰ κατὰ τὴν ἀπόῤῥητον τῆς Θεοῦ οἰκονομηθέντα σοφίαν κατανοοῦσα, παρ' ὅλην τὴν ὁδὸν οὐκ ἔληγε τῶν δακρύων, τὰ μεγαλεῖα τῆς Θεοῦ ἐκπληττομένη, καὶ πρὸς τὸ ταπεινώσεως πολλῷ πλέον νῦν καταβαίνουσα βάθος, καὶ ἀναξίαν ἑαυτὴν καὶ τῆς γῆς ὑπολαμβάνουσα, τῆς Θείας χάριτος, ὡς εἰκὸς, δι' ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν τῆς Θεοφόρου Μεθοδίου ἐπικαθαπλάσης αὐτῆς τῇ ψυχῇ, καὶ πρὸς τὴν ἄκραν συνδιατιθείσης αὐτὴν μετριοφροσύνην. Ὅπερ θαυμάζουσαι αἱ ἀδελφαὶ μὴ ἔτω λυπεῖσθαι παρεκάλουν αὐτὴν, καὶ ἀδημονεῖν πρὸ τῆς ἡμετέρας λέγουσαι προστασίας. Πᾶσαι γὰρ ἡμεῖς πρὸς πᾶσαν ὑπακοὴν ἰδού σοι ἑτοίμως ἐχόμεθα (ἀγνοοῦσαι πάντως, ὅπερ ἐκείνη καὶ νῦν ἐλογίζετο) καὶ ἓν δὲν ἔσαι πρόσκομμα παρ' ἡμῶν, ῥᾴδια πάντα τῆς ἡμετέρας ὑπακοῆς Θεὸς διομαλιζούσης σοι ῥοπῆ.

23 Ἐπεὶ δὲ καὶ τὸ μοναστήριον κατέλαβον, τάς τε συνήθεις εὐχαριστίας ἀπέδωκαν τῷ κηδεμόνι θεῷ, καὶ σιτίων κοινῆ μετέλαβον πρωϊπέζη· τὸ ταῖς προτεσώσαις ἀφωρισμένον παραλαβοῦσα αὐτελίον *, κλείσασα τὴν θύραν προσηύχετο τῷ βλέποντι ἐν τῷ κρυπτῷ συναντιλήψεσθαι αὐτῇ, τὸν Θεὸν ἱκετεύουσα τὸν τῶν ἀδελφῶν προστασίας, καὶ δάκρυσι τὸ ἔδαφος καταῤῥαίνουσα, πολλὴ ἦτειτο καὶ μεγάλην ἐξ ὕψους αὐ-

* *fortè* κελλίον

A αὐτῇ καταπεμφθῆναι τὴν συνεργίαν. Σὺ γὰρ εἶ, λέγουσα, ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς, σὺ εἶπας τοῖς μαθηταῖς· Εἷς ὑμῶν ἐστι καθηγητὴς ὁ Χριστός. Σὺ εἶ ἡ θύρα τῶν προβάτων, ὁ εἰσάγων αὐτὰ εἰς τὴν σωτηρίαν τὴν αἰώνιον. Σὺ εἶ καὶ ὁ κύριος καὶ ὁ διδάσκαλος· καὶ εἰ σὺ εἶ ὁ ὁδηγὸς ἡμῶν, ἀντιλαβοῦ τῆς δούλης σου, καὶ ἐκ μικρᾶς ταύτης ποιμνίης σου, καὶ διατήρησον ἡμᾶς ἀπὸ τῆς ἁρπαγῆς τοῦ νοητοῦ καὶ δολίου λύκου. Οἶδας γὰρ τὴν ἀσθένειαν ἡμῶν, καὶ ὡς οὐδὲν ἡμεῖς ἀνύειν ὅλως δυνάμεθα, μὴ τῆς παρά σου βοηθείας ἡμῖν χορηγουμένης.

24 Ἐπὶ πολὺ δὲ προσευξαμένη, καὶ μετρίως ἄνεσιν λαβοῦσα, ἤρξατο πρὸς ἑαυτὴν τοιαῦτα διαλέγεσθαι. Ἄρα γε, ταπεινὴ Εἰρήνη, ἐπιγινώσκεις τὸ φορτίον, ὅπερ σε Χριστὸς ἐπὶ τῶν ὤμων ἐπέθετο; ψυχὰς ἐνεπιστεύθης, ὑπὲρ ὧν θεὸς καὶ ἄνθρωπος ἐγένετο, καὶ τὸ αἷμα ἐξέχεε, καὶ, ὡς ἤκουσας, ἑνὸς ὁ κόσμος ἅπας μιᾶς ψυχῆς ἀντάξιος. Οὐδὲ ἐκεῖνο πάλιν ἀγνοεῖς, ὅτι, ἐὰν ὑπὲρ ἀργοῦ λόγου λόγον ἕκαστος δώσει ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως, ὑπὲρ ψυχῆς ἀπολυμένης οἷα πείσεται, ὁ τῆς φροντίδα ταύτης ἀναδεδεμένος, εἰ μὴ τὰ παρ' ἑαυτῆς ποιήσει πρὸς τὴν αὐτῆς σωτηρίαν. Ἐπαγρυπνεῖν δεῖ πάντως θερμοτέρως ἐν εὐχαῖς, καρτερεῖν ἐν νηστείαις, τὰ ἀσθενήματα τῶν ἀδελφῶν σου βαστάζειν, καὶ πάντα φέρειν γενναίως καὶ πρᾴως. Πρόσεχε δὲ ἑαυτῇ, μή ποτε τὸ σὸν ἐλάττωμα, τὸ σε λανθάνον, ἀφορμή τινι τῶν ἀδελφῶν γένηται, καὶ πληρωθῇ ἐπί σοι τὸ λέγον ῥῆμα τοῦ Κυρίου· Ὅτι τυφλὸς τυφλὸν ἐὰν ὁδηγῇ, ἀμφότεροι πεσοῦνται εἰς βόθυνον. Ἀλλὰ τὰ μὲν πρὸς ἑαυτὴν τοιαῦτα, οἷς δὴ καὶ δήσασα τὴν ψυχὴν, ἐπὶ πολλῷ πλείονα διήγειρε τὴν ἄσκησιν, ἀγγελικὴν διόλου βίωσιν ἑλομένη καὶ πολιτείαν, νηστείας μὲν ἀνύσασα πολυημέρους, στάσεις παννύχους, γονάτων ὑπὲρ ἀριθμὸν πελῶσα κλίσεις· χαμευνίαν ξηρὰν, καὶ μᾶλλον ἀνέσεως ὅσον κακὰ παθεῖν ἀφορμῆς κεχρημένην.

25 Καὶ διὰ τῶν τοιούτων τὴν εὔνοιαν ἀποθέσθαι τοῦ θεοῦ ἐπισπᾶσθαι, καὶ τὴν παρ' αὐτοῦ χορηγουμένην σύνεσιν, διδάσκουσαν ἔχειν καὶ πρὸς πᾶσαν μυστικῶς καὶ ὁδηγοῦσαν τὴν ἀλήθειαν· οἷα δὲ καὶ πρὸς τὰς ἀδελφὰς ἃ ἐδίδασκε ἡ σοφωτάτη. Οἶδα μέν, φησιν, ὦ τίμια θεῷ ἀναθήματα, μηδαμῶς ἄλογον τὴν ἐμὴν εὐγένειαν εἰς διδασκάλων τάξιν ὑμῶν προσκαθῆσθαι, καὶ διδάσκειν ὑμᾶς, ἃς ἐγὼ πέπεισμαι διδακτὰς εἶναι θεοῦ. Ἀλλ' ἐπειδὴ τὰ θεοῦ κρίματα πάντως ἀνεξερεύνητα, καὶ διὰ τοῦτο ἡ πολύτροπος αὐτοῦ σοφία εἰς τοῦτό μου τὴν ταπείνωσιν ἤγαγεν, ἀξιῶ μὴ προσέχειν ὡς διδασκάλῳ, ἀλλ' ὡς συμβούλῳ καὶ ἀδελφῇ διὰ τὴν ὑπικειμένην μοι ἀνάγκην· ἐπεὶ γάρ μοί ἐστι κἀμοὶ τὸ θεῖον ὑποστολον, ἐὰν μὴ τὰ συμφέροντα ὑμῖν συμβουλεύσαιμι. Καὶ ἀνέχεσθε τῶν ῥημάτων τῆς ἐμῆς ταπεινώσεως δι' ἀγάπην ὑμῖν προσφερομένων. Καὶ γὰρ ἐὰν τὸν βίον τοῦτον τὸν ἀσκητικὸν, ὃν ὑπήλθομεν ἑκουσίως, μὴ κατὰ τοὺς αὐτοῦ κειμένους μετέλθωμεν νόμους, οὐδὲν ἡμῖν ὄφελος, οὐδὲ αὐτῆς τῆς πίστεως. Χωρὶς γὰρ ἔργων ἡ πίστις νεκρά· ἠκούσαμεν γὰρ βασιλείαν οὐρανῶν ζωὴν αἰώνιον, καὶ ἀτελεύτητον τρυφὴν ἀκηράτων αἰωνίων ἀγαθῶν.

26 Ἐπιστεύσαμεν τῷ εὐαγγελισαμένῳ καὶ ὑποσχομένῳ Ἰησοῦ τῷ θεῷ καὶ κυρίῳ ἡμῶν, εἰς ὃν καὶ πεπιστεύκαμεν, καὶ πιστεύσασι τοῖς ἐπηγγελμένοις προσήκουσιν ἀγαθοῖς, ἀφήκαμεν τὰ τοῦ κόσμου τερπνὰ ὡς προσκαιρα, καὶ μικράν τινα καὶ ταύτην ἠχρειωμένην ἔχοντα τὴν ἀπόλαυσιν, οὐ μόνον δὲ οὐχ ἱστάμενα, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸ τυχεῖν τῶν ἐπουρανίων οὐ μικρὸν ἡμῖν διεσκεδασμένα κώλυμα. Εἴπερ οὖν μετὰ ταῦτα τέτων ἐκπεσούμεθα, ἐλεεινότεροι πάντων ἀνθρώπων ἐσμέν· ἀποτυχόμεθα δὲ, καὶ μάτην ἡμῖν ὅλον ἔτος ὁ κόπος ἔσται, ἐὰν μὴ κατὰ τοὺς νόμους τοῦ Χριστοῦ πολιτευσώμεθα· εἶπε γὰρ ὁ κύριος· Οὐ-

petebat ſibi ſubmitti adjutricem vim. Tu enim, aiebat, verè es paſtor bonus: tu dixiſti diſcipulis: Unus veſter eſt magiſter Chriſtus. Tu es oſtium ovium, qui adducis illas ad æternam ſalutem. Tu & dominus es & magiſter. Et ſiquidem tu es dux noſter, ſubveni ancillæ tuæ, & huic parvo gregi tuo; & conſerva nos à rapina intellectualis & verſipellis lupi. Noſti enim infirmitatem noſtram; quodque nos nihil omnino perficere poſſimus, niſi nobis abs te auxilium præbeatur. A. ANON. EX MSS.

24 Fuſis ſatis diu precibus, & interpoſita aliquantiſper requie, ſecum ſermocinari iſta cœpit: Numquid, miſella Irene, cognoſcis onus, quod Chriſtus humeris tuis impoſuit? Concreditæ tibi ſunt animæ, pro quibus Deus homo factus eſt, & ſanguinem effudit: &, ſicut audiviſti, ne mundus quidem univerſus uni æquivalet animæ. Nec vero illud ignoras, quod, ſi de verbo otioſo rationem unusquiſque reddet in die judicii, pro anima, quæ perierit, qualia ſit paſſurus ille, qui hujus curandæ vinculo obſtrictus eſt, ſi pro viribus non incumbat in ſalutem ejus. Vigilare omnino oportet impenſiùs in orationibus, perſeverare in jejuniis, infirmitates ſororum portare, & omnia ferre generosè ac manſuetè. Attende autem tibi ipſi, ne aliquando imbecillitas tua, quæ te latet, alicui è ſororibus occaſionem lapſûs præbeat, & in te impleatur dictum Chriſti: Quia ſi cæcus cæco ducatum præſtet, ambo in foveam cadent. Atque hæc quidem ſecum; quibus animam ligans, ad multo majorem excitabat exercitationem, angelicam omnino vitam aſſumens & converſationem, peragens jejunia per multos dies, ſtationes per totas noctes; genuflexiones ſupra numerum perficiens: dura cubabat humo; & non tam illa remittendi, quam dura patiendi occaſionem captabat. *oneris ſibi impoſiti conſideratæ gravitatem.*

25 Et per hæc Dei benevolentiam demereri ſtuduit, &, quæ ab ipſo datur, intelligentiam, quæque myſticè doceat attendere, & ducat ad omnem veritatem. Cujuſmodi ſunt illa, quæ ſapientiſſima Irene docuit ſorores. Novi equidem, inquit, ô pretioſa Deo pignora, neutiquam adeo diſertam eſſe meam vilitatem, ut tamquam magiſtra vobis præſim, aut vos doceam, quas ego à Deo doctas eſſe confido. Sed quoniam judicia Dei prorſus inſcrutabilia ſunt, atque ea de cauſa multiformis ſapientia ipſius exiguitatem meam huc adduxit; oro, ne me auſcultetis quaſi magiſtram, ſed quaſi conſultricem ac ſororem, propter incumbentem mihi neceſſitatem. Væ enim mihi eſt, juxta divinum Apoſtolum, niſi conducibilia vobis conſilia dedero. Et ſuſtinete exiguitatis meæ verba, quæ ad dilectionem vos adducunt: etenim ſi vitam hanc aſceticam, quam ſuſcepimus lubenter, juxta propoſitas ei leges non tranſigamus, nihil illa nobis, nihil fides ipſa proderit: nam ſine operibus fides mortua eſt: audivimus enim regnum cælorum eſſe vitam æternam, & delicias infinitas incorruptorum bonorum. *Variis documentis*

26 Credidimus annuntianti & promittenti Jeſu, Deo & Domino noſtro; in quem credidimus, & credentes bonis tantis, quæ annuntiata ſunt, dimiſimus hujus mundi voluptates tamquam fluxas, parvamque aliquam & inutilem hanc quidem habentes fruitionem, ſibique non modo non conſtantes, ſed quas, ad conſequendas cæleſtes, non parvum ponere impedimentum deprehendimus. Si ergo poſtmodum hiſce exciderimus, infeliciores utique omnibus hominibus ſumus: à ſcopo autem aberrabimus, & fruſtra nobis omnis ille erit labor, ſi legibus Chriſti conformem vitam non ducamus. Dixit enim Dominus: *& incitamentis*

A Nemo poteſt duobus dominis ſervire; aut enim unum
A. ANON. odio habebit, & alterum diliget: aut unum ſuſcipiet,
EX MSS. & alterum contemnet: anima namque quia una eſt,
biſariam dividi non poteſt: ac proin ſimul delicias ſectari non poteſt, ac ſe continere; indigere divitiis, & divitiis abundare; Domini humiliationem admittere, & vanam hominum gloriam aucupari.

commiſſas ſibi ſorores

27 Nos itaque reliquimus omnia, & ſecutæ ipſum ſumus. Quod ſi anima quoque noſtra, & omnia, quæ intra nos ſunt, ſecuta non fuerint; nihil nobis proderit, quod ſecutæ ipſum ſolo fuerimus corpore; at neceſſe eſt, ut omnem ab anima expellamus cupiditatem erga res hujus vitæ, & affectionem; ne, quæ exteriùs mundum videmur fugere, interius in medio mundo verſemur, deſiderantes ab hominibus honorari, veſtibus floridè tinctis ac pretioſis ornari; gaudentes in ſtratis ſublimibus, mollibus ac ſplendidis recumbere; immoderato cibo ac potu gravari, atque animam
B lædere injuriâ (nam injurium eſt, quidquid neceſſitatem excedit) ac rebus aliis hujus mundi immodicè affluere, quibus ſemel nuntium remiſimus coram Deo, & ſanctis angelis. Sed oportet nos alimentis, quæ habemus, & tegumentis, contentas eſſe, ſicut ſcriptum eſt. Opus autem noſtrum, ac certamen magnum, ſit illud, has poſſidere virtutes, quæ nos ſalvent; munditiem ac ſanctificationem; ſine qua nemo Dominum videbit, ſed audiet: Tollatur impius, ut non videat gloriam Domini; humilitatis ſtudium; quia Omnis, qui ſe exaltat, humiliabitur; aſſiduam compunctionem; quia Beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum cælorum.

exſtimulat

28 Illorum quippe eſt, qui propriam cognoſcunt infirmitatem, non verò illorum, qui divites ſunt in elatione animi, & exiſtimatione ſtultæ mentis ſuæ; lenitatem; quia omnis, qui iraſcitur fratri ſuo temere, hic reus eſt judicio; temere autem fit omne, quod propter Deum non fit. Niſi enim abundaverit, inquit, juſtitia noſtra plus quam ſcribarum & Phariſæorum, non poterimus intrare in regnum cælorum. Atque ea quidem ſunt, quæ ſupra juſtitiam illorum abundant; neque enim illi talia poſtulabant: nam ſupra naturam eſt mundities: ſupra naturam lenitas. Ex quo autem is ſupra naturam, qui erat Deus & homo, advenit, hæc quo-
C que, quæ ſupra naturam ſunt, iis, qui in ſe credunt, donavit. Donat autem ſolis petentibus, & his quidem, qui petunt ſine hæſitatione cordis. Nam vir duplex animo, inconſtans eſt in omnibus viis ſuis. Et quia in noſtra non eſt poteſtate illarum rerum poſſeſſio; ideo mundum, & ea, quæ in mundo ſunt, odiſſe decrevimus, ut eatenus imprimis inimicitiam non habeamus contra Deum: (nam dilectio mundi inimicitia eſt in Chriſtum) ſed ipſius potiùs dilectionem ac benignitatem accipiamus.

ad virtutum exercitationem.

29 Secundò, jejunemus, vigilemus, oremus, pauperibus facultates diſpergamus, lacrymis Dominum placemus, ut reſpiciat ad humiliationem noſtram; atque haſce nobis donet virtutes. Nam anima mundata Deum videt, & ab ipſo videtur, & habitaculum fit divinæ bonitatis: Beati enim, inquit, mundi, quoniam ipſi Deum videbunt. Dum autem non ignorat, munditiem unde habeat, non gloriatur, quaſi non acceperit, ſed humiliat ſe, ut quæ acceperit; & ſemper compuncta eſt, ac fidei plena ac miſericordiarum. Nam miſericordiam conſecuta à Deo, omnium miſeretur, & omnibus benignè compatitur; atque ita ſedet in manſuetudine, terreſtrium ſimul ac cæleſtium hæres, tamquam nihil habens, & omnia poſſidens. Hujus verò animæ angeli Dei & cuſtodes ſunt & miniſtri, venerantes

δεῖς δύναται δυσὶ κυρίοις δουλεύειν· ἢ γὰρ τὸ ἕνα μισήσει, καὶ τὸ ἕτερον ἀγαπήσει· ἢ τοῦ ἑνὸς ἀντέξεται, καὶ τοῦ ἑτέρου καταφρονήσει. Μία γάρ ἐστι ἡ ψυχή, εἰς δύο μερισθῆναι οὐ δύναται· μηδ' αὐτὴ ἐν ταυτῷ καὶ τρυφᾶν, καὶ ἐγκρατεύεσθαι, καὶ πλουτεῖν χρημάτων ἔχειν, καὶ πλουτεῖν χρήμασι, καὶ ταπεινωθῆναι τοῦ κυρίου μετέναι, καὶ τιμὴ κενὴ τῶν ἀνθρώπων θεραπεύειν δόξαν. D

27 Ἡμεῖς ἓν ἀφήκαμεν πάντα, καὶ ἠκολουθήκαμεν αὐτῷ. Ἐὰν μὴ καὶ ἡ ψυχὴ ἡμῶν, καὶ πάντα τὰ ἐντὸς ἡμῶν ἀκολουθῇ· οὐδὲν ἡμῖν ὄφελος ἡ σωματικὴ μόνον ἀκολούθησις, ἀλλὰ δέον ἡμᾶς πᾶσαν ἀπὸ τῆς ψυχῆς διώξαι βιοτικὴν ἐπιθυμίαν καὶ περισπάθειαν, ἵνα μὴ τὰ ἔξω φαινόμενα τοῦ κόσμου φυγόντες, τὰ ἔνδον μέσον ὦμεν τοῦ κόσμου, ἐφιέμενοι τιμᾶσθαι ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, ἱματίοις ἀνθρωποφανέσι καὶ πολυτίμοις κοσμεῖσθαι, καὶ χαίρειν στρωμναῖς ὑψηλαῖς τε καὶ μαλακαῖς καὶ πολυτελέσιν ἀνακλίνεσθαι, πολυφαγίας καὶ οἰνοποσίας ἀμέτροις καρύνεσθαι, καὶ ἀδικεῖν τὸν ψυχικόν· ἀδικία γάρ ἐστι πᾶν τὸ ὑπὲρ τὴν χρείαν, καὶ τοῖς E ἄλλοις τοῦ κόσμου πράγμασι ἐντρυφᾶν, οἷς καθάπαξ ἀπεταξάμεθα ἐνώπιον τοῦ θεοῦ καὶ τῶν ἁγίων ἀγγέλων. Ἀλλὰ δεῖ τροφὰς ἡμεῖς ἐχέτους καὶ σκεπάσματα, τούτοις ἀρκεῖσθαι, καθὼς γέγραπται· Τὸ δὲ ἔργον ἡμῶν καὶ τὸ ἀγώνισμα τὸ μέγα ἐκεῖνο ἂν εἴη, τὸ τὰς ἀρετὰς ἐκείνας κτήσασθαι, αἱ σώσουσιν ἡμᾶς, τὴν ἁγνείαν καὶ τὸν ἁγιασμὸν, οὗ χωρὶς οὐδεὶς ὄψεται τὸν κύριον, ἀλλ' ἀκούσει· Ἀρήτω ὁ ἀσεβὴς, ἵνα μὴ ἴδῃ τὴν δόξαν κυρίου· τὴν ταπεινοφροσύνην· ὅτι πᾶς ὁ ὑψῶν ἑαυτὸν, ταπεινωθήσεται· ἢ δικαίαν κατάνυξιν· ὅτι Μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι, ὅτι αὐτῶν ἐστι ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν.

28 Τῶν γὰρ ἐπεγνωκότων τὴν οἰκείαν ἀσθένειάν ἐστιν, οὐ τῶν φυσιούντων ἐν ὑπερηφανίᾳ, καὶ οἰήσει τοῦ νοὸς αὐτῶν ματαιότητος. Καὶ τὴν ὀργησίαν, ὅτι πᾶς ὁ ὀργιζόμενος τῷ ἀδελφῷ εἰκῇ, ἔνοχός ἐστι τῇ κρίσει· εἰκῇ δέ ἐστι πᾶν, τὸ μὴ διὰ θεὸν γενόμενον. Εἰ μὴ γὰρ περισσεύσει, φησὶν, ἡ δικαιοσύνη ἡμῶν πλεῖον τῶν γραμματέων καὶ Φαρισαίων, οὐ δυνησόμεθα εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Τὰ γὰρ περισσεύοντα τῶν ἐκείνων δικαιοσύνης ταῦτά ἐστιν, οὐδὲ γὰρ ἐκεῖνοι τοιαῦτα ἀπῃτοῦντο· ὑπὲρ φύσιν γὰρ καὶ ἡ ἁγνεία, ὑπὲρ φύσιν καὶ τὸ ἀόργητον· ἀφ' οὗ γὰρ ὁ ὑπὲρ φύσιν παρεγένετο θεὸς ὢν καὶ ἄνθρωπος, καὶ τὰ ὑπὲρ φύσιν ταῦτα τοῖς πιστεύουσιν εἰς αὐτὸν ἐδωρήσατο. Δωρεῖται γὰρ τοῖς αἰτοῦσι μόνοις, καὶ τούτοις μὴ ἐν διεσταλμένῃ καρδίᾳ. Ἀνὴρ γὰρ δίψυχος ἀκατάστατος ἐν πάσαις ταῖς ὁδοῖς αὐτοῦ. Καὶ ἐπειδὴ οὐ τὰ ἐφ' ἡμῖν ἐστιν ἡ τούτων κτῆσις, διὰ τοῦτο καὶ τὸν κόσμον ὠφελήθημεν μισῆσαι καὶ τὰ ἐν κόσμῳ, ἵν' ἐν πρώτοις τέως μὴ ἔχωμεν ἔχθραν πρὸς τὸν θεὸν, ὅτι ἡ ἀγάπη τοῦ κόσμου ἔχθρα εἰς Χριστόν ἐστιν, ἀλλὰ τὴν αὐτοῦ μᾶλλον ἀγάπησιν καὶ φιλανθρωπίαν ἐπιλαβώμεθα. F

29 Δεύτερον δὲ νηστεύωμεν, ἀγρυπνῶμεν, προσδοκώμεθα, τοῖς πένησι τὰ ὑπάρχοντα σκορπίζωμεν, δάκρυσι τὸν κύριον δυσωπῶμεν, ὅπως ἐπιβλέψῃ ἐπὶ τὴν ταπείνωσιν ἡμῶν, καὶ ταύτας ἡμῖν χαρίσηται τὰς ἀρετάς. Καὶ γὰρ ἁγνισθεῖσα ψυχὴ θεὸν καθορᾷ, καθορωμένη ὑπ' αὐτοῦ· καὶ κατοικητήριον τῆς θείας ἀγαθότητος γίνεται· Μακάριοι γάρ, φησὶν, οἱ καθαροὶ, ὅτι αὐτοὶ τὸν θεὸν ὄψονται· μὴ ἀγνοοῦσα δὲ, ὅθεν ἔχει τὴν ἁγνείαν, οὐ καυχᾶται, ὡς μὴ λαβοῦσα, ἀλλὰ ταπεινοφρονεῖ, ὡς λαβοῦσα, καὶ ἔστιν ἀεὶ κατανενυγμένη, καὶ πλήρης πίστεως καὶ ἐλεημοσυνῶν. Ἐλεηθεῖσα γὰρ ὑπὸ θεοῦ, πάντας ἐλεεῖ, καὶ πᾶσι φιλανθρώπως συμπαθεῖ, καὶ ὅτω κάθηται ἐν ὀργησίᾳ κληρονόμος τῆς ἀπιγείων, καὶ τῆς ἐπουρανίων, ὡς μηδὲν ἔχουσα καὶ πάντα κατέχουσα. Τῆς δὲ αὐτῆς ψυχῆς ἄγγελοι τοῦ θεοῦ καὶ φύλακες εἰσι

A ἢ διάκονοι, αἰδέμενοι ἢ πιῶντες αὐτὼ, καὶ φειδόμενοι. Διὸ φθάνω καλῶ πάσας ὑμᾶς, ἢ τῶν ἰχνῶν ὑμῶν ὑφάπτομαι, μὴ ἀποκάμωμεν αἰτοῦσαι τὸ κύριον, ἕως ἂν ἡμᾶς ἀξιώσῃ τῶν δωρεῶν αὐτοῦ τούτων τῶν ἐπουρανίων ἢ τελείων, ἢ πήξῃ ταύτας ἐν ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν, ὡς ἡμεῖς οὐκ οἴδαμεν ἀναφαρέτους, οὐχ ἕνεκεν ἡμῶν τῶν δικαιοσυνῶν, ἀλλ' ἕνεκεν τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ, ἕνεκεν τοῦ ἐλέους αὐτοῦ.

30 Ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα ἡ πάνσοφος Εἰρήνη στοιλάγχνοις μητρικαῖς ἐδιέλιπε τὰ πνευματικὰ ἑαυτῆς διδάσκουσα τέκνα· ἢ μήν τοι ἢ τὸ σπόρον εἰς ἀγαθὴν βάλλουσα γῆν ἢ βλαστάνοντα, ἢ αὐξάνοντα, ἢ καρποφοροῦντα βλέπουσα, ἔχαιρε, καὶ τῷ Θεῷ τὰς εὐχαριστίας ἀπεδίδου. Ἦλθε δέν ὅτε λογισμὸν αὐτῇ ποτε παράδοξόν τι ἢ φοβερὸν, ἢ τὸ πρὸς Θεὸν αὐτῆς πίστεως τεκμήριον δίκαιες· ἔλεγε γὰρ ἐν ἑαυτῇ· Εἴ μοι διορατικῶς εἰδέναι κύριος ἔδωκε τὰ κρυφῇ παρὰ τῶν ἐμῶν ἀδελφῶν γενόμενα, τὰς μὲν ἐπηνώρθουν σφαλομένας, τὰς δὲ προκοπτούσας, τρέχειν ἂν συνῴθουν τὸν δρόμον τῆς ἀρετῆς εὐτονώτερον. Καὶ ταῦτα λογισαμένη, πρὸς τὴν αἴτησιν ὅλην ἑαυτὴν ἀδιάκτως ἔδωκε, δάκρυσι πολλοῖς ἢ κλίσεσι γονάτων πολλὰ τῷ Θεῷ περὶ τούτων τὴν ἱκεσίαν προσάγουσα· Οὐ γὰρ ἠγνόει τὸ τοῦ χαρίσματος μέγεθος, τάξιν ἐπέχον δεύτερον τῶν εἰς οἰκοδομὴν τῆς ἐκκλησίας μέτρῳ πίστεως ὑπὸ τοῦ πνεύματος διανενεμημένων, κατά φησιν ὁ ἀπόστολος· Καὶ οὓς μὲν ἔθετο ὁ Θεὸς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ πρῶτον ἀποστόλους, δεύτερον προφήτας· ἔνθεν τοι καὶ ταχέως ὑπήκουσεν αὐτῆς ὁ λέγων· Ἔτι λαλοῦντός σε ἐρῶ, ἰδοὺ πάρειμι.

B 31 Ἐφάνη γὰρ ἐξαίφνης ἄγγελος Θεοῦ στολὴν ἐνδεδυμένος λευκὴν, ἢ τὸ εἶδος ἐξαστράπτων, ἢ τῷ προσώπου αὐτῆς φαιδρὰς χαρᾶς ἐπλήρωσε ταύτην ὁπόσης ἂν εἴποις, ἢ ἐ μόνον τῷ παραδόξῳ τοῦ σχήματος ἐ κατέπληξεν, ἀλλὰ καὶ προσηνῶς αὐτῇ διελέγετο, καί φησι· Χαίροις τοῦ Θεοῦ πιστοτάτη θεράπαινα· ἰδού σοι τῷ σῇ αἰτήσιν ἀπέστειλέ με κύριος εἰς διακονίαν, διὰ τοὺς μέλλοντας κληρονομεῖν σωτηρίαν διά σε. Ἕσομαι δὲ μετά σε διαπαντὸς, τὰ κρυφῇ γινόμενα καθ' ἡμέραν σοφῶς ὑποδεικνύων σοι. Καὶ ταῦτα εἰπὼν ἐκεῖνος μὲν ἀπέστη τῶν ὄψεων αὐτῆς. Αὐτὴ δὲ εἰς τὸ ἔδαφος ἑαυτὴν ὑφαπλώσασα, ἢ κοπτομένη τάτῳ βιαζομένη, τῷ εὐχαριστίαν ἅτως ἀνέπεμπε τῷ Θεῷ, ἢ τῷ ἀπ' ἐκείνης ἐ διέλιπεν ὁ ἄγγελος Θεοῦ ὁπαδόμενος αὐτῇ, ἢ δῆλα καθιστῶν ἐ τὰ ταῖς ἀδελφαῖς μόνον, ἀλλὰ ἢ πᾶσι πραττόμενα ἢ λανθάνοντα.

ipſam, honorantes ac protegentes. Ideo hortor vos omnes, & veſtigia veſtra amplector, ne defatigemur rogare Dominum, donec nos dignetur illis donis ſuis ſupercæleſtibus ac perfectis, & mentibus illas noſtris agglutinet (quæ utpote nos eſſe non novimus ita ſtabilia, ut nequeant auferri) non propter juſtitias noſtras, ſed propter nomen ejus, propter miſericordiam ejus. A. ANON. EX MSS.

30 Hæc & ſimilia ſapientiſſima Irene, viſceribus deprompta maternis, docere filias ſuas ſpirituales non prætermiſit. Et ſane quia ſemen, quod miſerat in terram bonam, germinare, creſcere, ac fructum proferre videbat, gaudebat, ac gratias Deo agebat. Venit igitur ipſi aliquando in mentem res quædam mirabilis ac terribilis; & ſincerum ipſius in Deum fidei argumentum. Dicebat enim intra ſe: Si Dominus mihi daret arcanorum perſpicientiam *b*, ut ſcirem illa, quæ clam à ſororibus meis fiunt; deficientes corrigere, proficientes verò, ad currendum contentiorem virtutis curſum, impellere poſſem. Atque hæc animo reputans, orationi ſe totam ſine hæſitatione dedit, multis cum lacrymis ac genuflexionibus ſuper his rebus Deo ſupplicans: neque enim ignorabat doni magnitudinem, quod ſecundum tenet ordinem eorum, quæ in ædificationem Eccleſiæ per menſuram fidei à Spiritu dividuntur, ſicut dicit Apoſtolus: Et quoſdam quidem poſuit Deus in Eccleſia, primùm Apoſtolos; ſecundò prophetas. Unde mox illam exaudivit is, qui dicit: Adhuc loquente te dicam, Ecce adſum. *Petit à Deo arcanorum perſpicientiam,* *b* E

31 Apparuit enim illi angelus è cælo, ſtolâ indutus albâ, & ſpecie effulgens; & ante conſpectum ejus adſtans, gaudio ipſam implevit, quanto queas dicere; neque inuſitata dumtaxat ſpecie illam non perculit, ſed blandè cum ea colloquebatur, his verbis: Gaude fideliſſima Dei famula: ecce tibi juxta petitionem tuam, demiſit me Dominus ad miniſterium, propter eos, qui hereditabunt ſalutem per te. Ero autem ſemper tecum; & ea, quæ fiunt in occulto, in dies ſingulos clarè tibi manifeſtans. Et hæc fatus, evanuit ex oculis ejus. Illa autem humi ſe extendens, ſeque ibidem agglutinare contendens, ita Deo retulit gratias. Et ab illa non defecit angelus Dei, qui ipſi apparuerat, manifeſtans non illa dumtaxat, quæ à ſororibus, ſed etiam quæ ab omnibus fiebant, ac latebant. *& miniſterio angeli apparentis illam obtinet.* F

C

ANNOTATA.

a *Baronius ad annum* 34, *num.* 288 *vult, diaconiſſas non accepiſſe manûs impoſitionem, ſicut diaconos; ſed diaconiſſarum ordinationem factam fuiſſe per manuum impoſitionem non quidem ſacramentalem, ſed cæremonialem; vide apud Cabaſſutium mox citatum, num.* 26: *atque hoc modo intellige noſtrum auctorem. Vide annotata ad cap.* 2. *Conſuli præterea poteſt Thomaſſinus in Veteri & nova Eccleſiæ diſciplina parte* 1, *lib.* 3, *cap.* 50; *& ibidem cap.* 51 *agitur de earum numero CPoli ſub Juſtiniano imperatore.*

b *In arcanis cordium perſpiciendis egregiè excelluit S. Stephanus Sabaita, datus ad diem* 13 *hujus; uti liquet ex cap.* 6 *Vitæ ejus, à pag.* 554.

CAPUT IV.

Studium promovendi proximum in virtute; vexationes dæmonis; ſpiritus prophetiæ.

Μετὰ γὰρ τὰς ὀρθρινὰς δοξολογίας, ἐπεὶ καὶ πάννυχος· ἦν ἡ στάσις, αὐτὴ καταμόνας μικρόν τινα τῷ σώματι τὴν ἄνεσιν δεδῶσα, καὶ ὕπνον μεταλαμβάνουσα (ἅτω γὰρ εἴθιστο) εἰς τὸ τοῦ ναοῦ εἰσήει διακονικὸν, καὶ τῶν ἀδελφῶν ὀνόμασι πρὸς ἑκάστην τὴν καλῶσα, καὶ παύτῃ παρακα-

POſt matutinum igitur Officium, quoniam pernox fuerat ſtatio, ipſa ſeorſim parvam aliquam corpori quietem dedit: captoque ſomno (ſic enim conſueverat) templi diaconicon *a* ingreſſa eſt, & unamquamque è ſororibus nominatim ad ſe vocans, & ipſi aſſidens explanabat occulta & abſtruſa, ipſa- *Subditas ſibi ſorores*

A. ANON. EX MSS.

rumque motionum animæ ac cogitationum appositè conscientiam pungebat, atque ad lapsuum confessionem ac pœnitentiam provocabat, & perfectæ accipiebat emendationis illorum promissionem. Quæ res stuporem injecit sororibus: neque eam jam auscultabant, ut prius; sed homine superiorem esse Irenen confitebantur, ac prædicabant: famaque de ipsa quædam ingens per omnium exinde aures increbuit; & omnis ad illam civitas concurrit, desiderans venerandum videre ipsius vultum, audire ipsius sermones, ac frui precibus. Omnibus adventantibus, legem dilectionis adimplens, ea, quæ ad animam spectabant, cum affectu manifestavit singulari in colloquiis, atque ad pœnitentiam nec non ad mandatorum Dei observationem induxit, percensens vitæ vanitatem, inevitabilem justitiæ rigorem, gehennæ timorem, ac bonorum fruitionem.

ac personas externas advenientes

B

33 Etenim si non hîc, aiebat, per pœnitentiam lapsuum nostrorum remissionem inveniamus, & à peccatis nostris expurgemur; sicuti non est post vitæ exitum confessio & pœnitentia; ita effugium non est punitionis ac cruciatus, quæ peccantes manent. Maximè autem commendabat omnium, abstinerent ab immunditia, avaritia ac deliciis (his enim, inquiebat, malignus spiritus in vita agitatos, tamquam validis retibus facilè captat) misericordiæ verò ac temperantiæ, & abstinentiæ operam darent, quantam possent maximam; ac de culpis, quæ accidunt, semper pœnitentiam agerent: multis enim in dies singulos delinquimus. Oportet & linguam corripere, ut ne ad injurias & contumelias sit prompta: etenim Qui dixerit fratri suo, fatue; reus erit gehennæ ignis, prout audivimus: & In quo judicio judicamus, judicabimur. In proclivi enim est peccatum, quod fit per linguam, & [non] difficile: quoniam aliter peccare, non est promptum; sed peccare lingua, pronum est.

ad virtutes & fugam vitiorum promovet;

C

34 Denique hortabatur, juramenta ut fugerent, nomen Dei non profanarent ubivis locorum, vel usque ad superfluos etiam & nullius momenti prætextus (quod dum ipsi nominant angeli, tremunt) in hoc quippe Dei est contemptus. Ignem qui nos probet, exspectet, discernat justum & impium, revereamur, ac timeamus Deum; nostramque non despiciamus salutem: propter hoc enim ex eo, quod non existit, ad id quod existit, nos eduxit, ut pars & hereditas Dei fieremus, non autem pars diaboli (cui æternus paratus est ignis) quo fiat, ut cum eo vocemur ad intolerabilem illam atque inextinguibilem flammam, ut in perpetuum torreamur. Nam peccare, nostræ quidem naturalis infirmitatis proprium est; sed misereri, divinæ benignitatis est opus, & parcere; his utique, qui magnam hanc suam vilitatem norint; qui hanc confitentur coram ipso, & cum lacrymis petunt remissionem peccatorum.

vexatur à diabolo.

35 His itaque & hujusmodi multis, qui Irenen adibant, ex ordine senatorio, aut ex alio vitæ genere, docti ac moniti; plures item feminæ ac virgines, generis splendore conspicuæ, attendebant sibimetipsis, & viam, quæ ducit ad vitam, currebant omni cum alacritate; ubique prædicantes Irenen & admirantes. Illa verò nec à gratiarum cessavit actione erga Deum, nec de statione pernocte quidquam remisit. Postquam utique ad solis occasum hanc cœpisset, sanctasque sustulisset manus, uti solebat, ad cælum, media circiter nocte frequens dæmoniorum phalanx, quæ adstabat, vocibus obscuris & confuso clamore immobilem ejus stationem disturbare conabatur. Horum unum malignius vi-

διαμένη ὁμαλῶς πως ὑπηνίστετο τὰ ἄδηλα καὶ κρύφια, καὶ τ᾽ τ᾽ ψυχῆς κινημάτων αὐτῆς καὶ διανοημάτων δύφυῶς καθήπτετο νύττουσα τὸ συνειδὸς, καὶ εἰς ὁμολογίαν τ᾽ σφαλμάτων καὶ μετάνοιαν ἐρεθίζουσα, καὶ παντελῶς λαμβάνουσα τ᾽ τοιούτων διορθώσεως ὑποχήσιν. Ὅπερ ἐξίσταθτο ἑαυτῶν ἐποίει τὰς ἀδελφάς· καὶ οὐκ ἔτι ταύτῃ προσεῖχον ὡς πρότερον, ἀλλ᾽ ὑπὲρ ἄνθρωπον εἶναι τὴν Εἰρήνην ἢ ὡμολόγουν, καὶ ἀνεκήρυττον, καὶ φήμη τις περὶ αὐτῆς μεγάλη τὰς ἁπάντων ἐντοῦθεν διέθεεν ἀκοάς, καὶ πᾶσα πρὸς αὐτὴν ἡ πόλις συνέτρεχε, πρόσωπον αὐτῆς ἐπιποθοῦντες ἰδεῖν τὸ ἥμιον, ἢ λόγῳ αὐτῆς ἀκοῦσαι, καὶ δύχων ἀπολαύσασθαι. Πᾶσι δὲ τοῖς προσερχομένοις, τὸν τ᾽ ἀγάπης νόμον ὑποπληροῦσα, τὰ κῆ ψυχῇ προπαθῶς εἰς φανερὸν αὐτοῖς ἦγεν ἐν ταῖς ὁμιλίαις, ἢ πρὸς μετάνοιαν καὶ τὴν τ᾽ Θεοῦ ἐπιστροφὴν ἐνῆγεν ἐνταλμάτων, ἢ τ᾽ βίου ματαιότητα διεξιοῦσα, καὶ τὸ τ᾽ δίκης ἄφυκτον, καὶ τ᾽ γεέννης τὸν φόβον, ἢ τ᾽ ἀγαθῶν ἢ ὑπόλαυσιν.

33 Εἰ μὴ γὰρ ἐνταῦθα, λέγουσα, διὰ μετανοίας τ᾽ σφαλμάτων ἢ ἄφεσιν εὕρωμεν, ἢ τ᾽ ἁμαρτιῶν ἡμῶν ἐκκαθαρθῶμεν, ὥσπερ οὐκ ἔστι μετὰ τ᾽ ἔξοδον ὁμολόγησις καὶ μετάνοια, ὅτως οὐδὲ τ᾽ ὑποκειμένης τοῖς ἁμαρτάνουσι κολάσεως ἢ τιμωρίας ὑποφυγή. παρήγγειλε δὲ μάλισα πάντων ἀκαθαρσίας ἀπέχεσθαι καὶ πλεονεξίας ἢ τρυφῆς (τέτοις γάρ, φησιν, ὁ πονηρὸς τοῦ ἐν βίῳ κλονεμένους ὡς ἄρκυσιν ἰσχυροῖς δικτύοις καταζωγρεῖ) ἐλεημοσύνης ἢ καὶ σωφροσύνης, ἢ ἐγκρατείας καὶ τὸ δυνατὸν ἐπιμελεῖσθαι, ἢ ἀεὶ μετανοεῖν ἐπὶ τοῖς συμβαίνουσι πλημμελήμασι· πολλὰ γὰρ καθ᾽ ἑκάστην ἡμῖν τὰ πταίσματα· δεῖ δὲ καὶ τ᾽ γλῶσσαν παιδεύειν, μὴ πρὸς ὕβρεις ἢ λοιδορίας εἶναι πρόχειρον. Ὃς γὰρ ἐὰν εἴπῃ τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ μωρὲ, ἔνοχος ἔσαι τῷ πυρὶ τῆς γεέννης, ὡς ἠκούσαμεν, καὶ ἐν ᾧ κρίματι κρίνομεν, κριθησόμεθα. Εὔκολον γὰρ ἡ δι᾽ γλώσσης ἁμαρτία καὶ [ἡ] χαλεπὴ, ἐπειδὴ τὸ μὴ ἄλλως ἁμαρτάνειν ἀχ ἕτοιμον· τὸ δὲ δι᾽ γλώσσης ἁμαρτάνειν, πρόχειρον.

34 Τὸς δὲ ὅρκους φεύγειν τελέως, καὶ μὴ διασύρειν τὸ θεῖ ὄνομα πανταχῆ, ἢ φαύλων ἕως ἢ ἀδαμινῶν προφάσεων, ὅπερ φρύττουσι ἢ ἄγγελοι ὀνομάζοντες, καταφρόνησις γὰρ τοῦτο θεῖ. Πῦρ ἡμᾶς δοκιμάσαι, πλημμῦναι καὶ διακρῖναι τὸν δίκαιον ἢ τὸν ἀσεβῆ σεβασθῶμεν, ἢ φοβηθῶμεν τ᾽ Θεὸν, ἢ τὴν ἑαυτῶν μὴ προδῶμεν σωτηρίαν, διὰ τοῦτο γὰρ ὐκ ἐξ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι ἡμᾶς παρήγαγεν, ἵνα μερὶς ἢ κλῆρος θεῖ γενώμεθα, ἢ μὴ ἐξ διαβόλου μερίς, ᾧ τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον ἡτοίμασαι, ὥστε σὺν ἐκείνῳ κληθῆναι εἰς τ᾽ ἀνύποιστον ἐκείνου καὶ ἄσβεστον εἰς αἰῶνας πυρανίζεσθαι φλόγα· τὸ μὲν γὰρ ἁμαρτάνειν τ᾽ φυσικῆς ἡμῶν ἀσθενείας ἴδιον, τὸ ἐλεεῖν δὲ καὶ συγχωρεῖν, τ᾽ θεῖ φιλανθρωπίας ἔργον, ἀλλὰ τοῖς ὑπεναντίοις τοῦ ἑαυτῶν ἄγαν ἐθένειαν τῦτο, οἱ ἢ ὁμολογῆσιν ταχέως ἐνώπιον αὐτοῦ, ἢ μὴ δακρύων αἰτῆσι τ᾽ ἐπιζημίων τοῦ ἄφεσιν.

35 τέτοις ἦν καὶ τοῖς τοιούτοις πολλοὶ τ᾽ προσιόντων, ἢ συγκλητικῶν, ἢ τ᾽ ἄλλως ἐχόντων κατὰ τ᾽ βίον, διδασκόμενοι ἢ νουθετούμενοι, καὶ γυναικῶν ὁ ἢ παρθένων, τ᾽ εὐφανείας γένος σεμνυνομένων, προσεῖχον ἑαυτοῖς ἢ τοῦ ἀπάγεσθαι εἰς ζωὴν μὴ πάσης προθυμίας ἐπαρδύοντο περαίαν, διὰ σώματος φέροντες πανταχῆ τ᾽ Εἰρήνην καὶ θαυμάζοντες. Αὐτὴ δὲ ἅτε τ᾽ πρὸς θεὸν ἔλκην διὰ χαρείσας, ἅτε τ᾽ παννύχε στάσεως ἐνεδίδυ. Καὶ δήποτε περὶ δυσμὰς ἡλίου ταύτης δεξαμένης, ἢ τὰς ὁσίας ἐπαρσίσης χεῖρας, ὡς ἔθος, εἰς ὕψος, εἰς ὑψηνὸν, περί τι τὸ μεσονύκτιον φάλαγξ δαιμονίων ἄθροον ὑπισᾶσα φωναῖς ἀσήμοις ἢ τεταραγμένῃ βοῇ τ᾽ ἀκίνητον αὐτῆς διασαλεῦσαι στάσιν ἐπειρῶν-

A

πο· Τάτων δὲ πονηρότερον ἓν οἷα ϗ αὐθαδέστερον, ϖλησίον αὐτῆς γενέμϐων, ἐῴκει ταύτῃ νυκτερίζειν, καὶ τὰ μιμῶν φθέγγεσθαι ερκνυ, ξυλίνῳ ϗ ξυλίνοις τοῖς ποσὶ βαταζομένῳ λέγων, ϗ ἄλλα τὰ φλυαρᾶν, ϗ μεταβαλλόμϐῳ· αὖθις ὠδύρετο· Ἕως πότε τῷ γενεᾷ ἡμῶν, φάσκων, θλίϐεις; Ἕως πότε ταῖς μακρογῖς σε μαστίζεις ἡμᾶς ϖρσδυχαῖς; Ἕως πότε καίεις ἡμᾶς; Ἕως πότε σε ἀνεξόμεθα ϖλήρεις ἡμεῖς ἀνίας τ παρά σε.

36 Εἶτα σὺν ἐκείνῳ ἐδόκει ϗ τὰ λοιπὰ κατατεύχεσθαι· καὶ τὰς παρειὰς ἐτύπτοντο, θρῆνον πολὺν ἐξέχαινον ὅτι μεγάλῃ τύτοις τῇ συμφορᾷ, ὡς δὲ μηδὲν ἥνυον ϖρὸς τὸ ϖρσδαζόμϐον αὐτοῖς. Ἐκείνη δὲ ὥσπερ ἁρπαγεῖσα εἰς ὀργνόν, ὅλῳ εἶχεν ἐκεῖ ϖρὸς θεὸν τ διάνοιαν, ἀκλόνητῳ τὸ παρέστην ϗ ἀπλήκτῳ ἰσαμϐύνῃ. Τὴν χεῖρα τὸ δαιμόνιον ἀϖλῶσαν, ϗ πυρσὸν, ἀϖὸ τ θρυαλλίδῳ ὅπιμῦξαν καθῆκε ϖρὶ τ τεάχηλον τ Ὁσίας.

* *fortè καθάπερ τῷ πυρὶ πίσσαν ἀνάψας*

Ὁ δὲ καθάπερ τι σιρὶ πίσιν ἀνάφας * ὅλον μὲν τὸ κεκαλιον σὺν τῷ ἐπωμίῳ ϗ τῷ χειτωνίσκῳ λάϐρως κατακαίων ἤψατο καὶ τ σαρκῶν· καὶ διεπορεύετο καταφλέγων σου ὤμυς, τὸ σῆθος, τ ῥάχιν, σου νέφρυς, σου λαγόνας, καὶ μικρᾷ δεῖν,

B

ὅλον ἂν ϖρσῆλθε τὸ σῶμα τὸ πῦρ ὅπινεμόμϐον, εἰ μή τις τ ἀδελφῶν τ νυκτερναῖς δυχαῖς ἐγρηγορῦα, ϗ τ κνίσης τ σαρκῶν ὀσφρομένη, καὶ ϖᾶ ϖοτε τ μονῆς τὸ καιόμϐόν ἐσιν, ἐξίει θροηθεῖσα τ κέλλης, ϗ ῥινηλατῆσα ἐπομϐύῃ τῇ δυσωδίᾳ μέχρι τᾶ τ ϖρσεσώσης ἔσησε σου πόδας κελλίς. Παρσκύψασα δὲ τᾶτο κάπνυ καὶ κνίσης ϖεπληρωμϐόν ἰδᾶσα, τῆς θύρας ἐκτροφλὶ μόγις ποιησαμϐύη, εἰσῆλθε μὲν, ὄυρε ὃ θέαμα φρικτόν, ὅλῳ μὲν τ Εἰρήνῃ ἐμπεπτησμϐύῃ, ἀκίνητον δὲ καὶ ἀῤῥεϖῆ καὶ ἀήττητον ἐσηκῦαν, καὶ μηδαμῶς τ τοσύτης ὅπιρεφομϐύῃ ϖυρκαϊᾶς

37 Ἐϖεὶ δὲ ϖρὸς μόνον ϖσόδυσα τὸ κατασϐέσθαι τὴν φλόγα, καὶ τᾶ ϖυρὸς ἐξελέσθαι τ διδάσκαλον, ἤρξατό τε κλονεῖν αὐτὴν ϗ συστείειν. Σϐεννῦσα τὸ ϖῦρ, καὶ κατασέλσασα τὴν φλόγα, τὰς χεῖρας, ὄψέ ϖοτε τ ἐκστάσεως ἐκείνη κατενεγκᾶσα· Ἵνα τί τᾶτο ϖεποίηκας, τέκνον μυ, ἀϖεκλέναιτο; Τί με τοσύτων ἀϖεστέρησας τῇ δύνοίᾳ σε ταύτῃ τ ἀκαίρων τ ἀγαθῶν; ϗ δέον ἡμᾶς φρονεῖν τὰ τ ἀνθρώϖων, ἀλλὰ τὰ τ θεᾶ· ἰδὲ γὰρ ϖρὸ τ ἐμῶν ὀφθαλμῶν ἄγγελος ὡρᾶτο θεᾶ, ϖλέκων μοι στέφανον ἐξ ἀνθέων, ὧν ὀφθαλμὸς σὐκ οἶδε, καὶ ᾧς σὐκ ἤκυσε· καὶ ἤδη τ χεῖρα ἀφτινομϐύην εἶχε τῇ ἐμῇ τᾶτον ὅπιθεναι κεφαλῇ· σᾶ δὲ τ ϖερμυθείας ἕνεκεν ἄϖεισί με λιϖὼν, ἔχων τ στέφανον μεθ' ἑαυτᾶ. Τί ἦν μοι, τέκνον, ἀγνωμοσύνης χείρονα τὴν δυγνωμοσύνην ἀϖέδωκας; Μισῶ δωρεὰν ϖροξενᾶσάν μοι ζημίαν. Ὡς ἦν ταῦτα ἤκυσε ἡ μαθήτρια, δάκρυα στάζυσα τ ὀφθαλμῶν, ἤρξατο τὰ ϖροσφύσαντα ταῖς σαρξὶ τ Ὁσίας ῥάκια ζεοντα ἕπ, τοῖς δακτύλοις ἐκεῖθεν ἀνασπᾶν, καὶ ἰδᾶ ξένη τις ἐκ τάτων ἀνεϖέμϖετο δυωδία, μύρυ ϖαντὸς καὶ ἀρωμάτων πολυτίμων ἀσυγκριτῶς δυοδεστέρα, ἥτις ὅλην ἐϖλήρωσε τ μονὴν ἐφ' ἱκανὰς ἡμέρας, καὶ σου ϖαροδεύοντας ἐϖευφρασίνεσθαι ἀφῆκε.

C

38 Ἐϖεὶ δὲ σὐκ ἦν ἕτερον ἱμάτιον τῇ Ὁσίᾳ, εἰ μὴ τᾶτο μόνον, ὅϖερ ταῖς τιμίαις σαρξὶν ὁ φλὸξ συγκατέφλεξε, ϖροθεῖσα ἤνεγκεν ἡ ἐϖαινετὴ μαθήτρια ἱμάτιον ἑαυτῆς, ϗ τὴν ϖνευματικὴν ἐνέδυσε μητέρα. Ἦν γὰρ καὶ τᾶτο μέρος τ αὐτῆς κατορθωμάτων, τὸ μὴ δεύτερον κεκλῆσθαι χιτῶνα, ἀλλ' ἅϖαξ ἓ ἐνιαυτᾶ τὴν ἁγίαν καὶ μεγάλην ϖέμϖτην ἓ ϖάσχα τ φορέμϐυον ϖαρ' ὅλον ἐνιαυτὸν ἀϖαμφιέννυσθαι, καὶ αὖθις καινὸν ἐνδιδύσκεσθαι, τὸ μὲν τοι παλαιὸν ἱμάτιον ϖενομένῃ δίδοσθαι γυναικί. Μϖὸ γᾶν ἡμέρας ὀλίγας τῷ τ ψυ-

delicet atque arrogantius, propius ipsi factum, apparuit unà cum ipsa vigilias nocturnas agere, & simiarum more strepere ερκνυ, *b* ligneam & ligneis pedibus ipsam bajulari dicens, aliasque nugas effutiens. Et mutatâ rursum scenâ lugebat; Quousque tandem, inquiens, genus nostrum affligis? Quousque tandem longis tuis precibus nos flagellas? Quousque tandem nos uris? Quousque tandem nos te sustinebimus, pleni mœrore, quem patimur abs te?

A. ANONYMO EX MSS. *b*

36 Post hæc, unà cum isto reliqua dæmonia affligi videbantur; verberabant genas: lamentum multum emittebant super magna sua miseria; ut quod nihil promovissent in eo, quod summo studio intenderant. Illa verò tamquam in cælum rapta, totam ibi ad Deum mentem tenebat, imperturbata omnino atque intrepida stans. Diabolus manum extendens, & faculam è lucerna exstinguens, immisit eam in collum Sanctæ. Illa autem ignis instar, qui picem accendit, totum cucullum cum superhumerali ac veste voraciter comburens, ipsas etiam carnes apprehendit: & perrexit, adurens humeros, pectus, spinam dorsi, renes, ilia; ut parum abesset, quin totum depascens ignis corpus pervaderet; nisi quædem è sororibus, vigilans in nocturnis precibus, & carnium nidorem olfaciens, & quonam in monasterii loco conflagratio esset, exivisset turbata è cella, & indagine sequens fœtorem, ad præsidis usque cellam progressa esset. Postquam illam inspexit, fumoque ac nidore plenam vidit, vix tandem eversis foribus, ingressa quidem fuit; sed invenit (spectaculum horribile!) totam Irenen ardentem; ast immotam, stabilem, invictam, stantem; ac tale neutiquam incendium curantem.

& tantum non comburitur;

E

37 Quoniam verò ad hoc solum festinabat, ut flammam exstingueret, & magistram ab igne eximeret, cœpit ipsam agitare & concutere. Exstincto igne ac repressa flamma, manibusque post longum mentis excessum sursum sublatis, illa, Ut quid hoc fecisti, dicebat, filia mea? Cur me privasti tua hac benevolentia bonis hisce adeo intempestivis? Non oportet nos sapere, quæ sunt hominum, sed quæ sunt Dei. Ecce enim ante oculos meos angelus Dei videbatur, plectens mihi coronam è floribus, quos oculus non vidit, nec auris audivit; manumque jam extensam habebat, hanc ut capiti meo imponeret: sed tuam ob curam abit, me deserens, & coronam secum fert. Cur itaque mihi, filia, ingratitudine deteriorem gratitudinem reddidisti. Odi donum, quod damnum mihi afferat. His auditis discipula, lacrymas fundens ex oculis, cœpit centones, qui adhærebant carnibus Sanctæ, & adhuc flagrabant, digitis inde abstrahere. Et, ecce, nova quædam ex his emittebatur odoris suavitas, unguento omni atque aromatibus pretiosis incomparabiliter fragrantior; quæ totum implevit monasterium ad sufficientes dies, & satis erat, ut transeuntes delectaret.

sed à sorore quadam ab incendio liberatur,

F

38 Quia verò nulla Sanctæ vestis erat, nisi illa sola, quam simul cum venerandis carnibus flamma combusserat; abiit laudabilis discipula, & vestem suam tulit, eâque matrem spiritualem induit. Nam una ei virtutis officiorum pars erat ista, non possidere alteram vestem; sed semel in anno, idque ad feriam sanctam & magnam *c* quintam Paschæ, illam, quam per totum annum gestarat, exuere, ac novam rursus induere; obsoletam verò mulieri pauperi dare. Paucis itaque pòst diebus ab animarum & corporum medico ambustis redintegrata

& ambusta membra postea redintegrantur. Dono prophetiæ

G

A grata carnibus, ſimilem ipſa tenuit agendi modum.
A. ANON. EX MSS. Sed prophetiæ gratia admodum in ipſa accreſcebat, ſplendebat, ac quæ remota erant, prævidere dabat. Nam dum aliquando Cyrillus eunuchus ad ipſam acceſſiſſet, qui familiariſſimus & benevolentiſſimus famulus erat ſorori ejus (ultimam hanc fuiſſe conjugem cæſaris Bardæ, ſuperiùs expoſuit oratio) ſeorſim hunc prehendit, & ſorori per hunc ſignificat iſta, dicens: Attende, & cura res tuas:
d nam cæſar, inquit, vir tuus, meus autem affinis *d*, permiſſu Dei, ac judiciis, quæ novit ipſe, inſcrutabilibus, inſidias ſubibit; ac paulo pòſt mortem eſt oppetiturus per eum, qui inſidias ſtruxerit.

quædam hominibus incognita

39 Paulo pòſt ipſe quoque filius ſororis ejus, imperator Michaël eodem modo patietur propter impia ſua ac nefaria geſta. Nam qui divina illudit, illudetur. At diſpiciendum tibi, ne ulli palam hæc facias; neu impedias, quo minus ſceptra imperii occupaturus reſiſtat cuipiam è tuis cognatis. Nam
B etiamſi vir ille homicidiorum cauſa erit; religioſis tamen atque imperatoriis prærogativis adornatus eſt: & ideo Deus in eo ſibi complacet, & non proficiet inimicus in eo. Illa autem prædictiones ſororis fideles eſſe gnara ac minimè dubias, amore conjugis victa, revelat ipſi omnia, quæ illa ſibi ſignificarat. Is verò arrogans & inſania plenus, ſicut inſipiens, non intellexit ad Deum confugere, ut cæleſte præſidium conſecutus ſubterfugeret periculum, quod imminebat: (ſicut alicubi dicit Hieremias: Quia ſi convertatur ab omnibus malis ſuis; agam & ego pœnitentiam de malis, quæ cogitavi ipſi facere:) ſed in id ſolum incubuit, ut nomen reſcire quæreret illius, qui imperium erat excepturus.

prædicit.

40 Nec verò habuit, hoc qui ſibi nuntiaret (nam quiſnam ſufficiens eſt, ut quæ ſanctus Deus conſilia ſtatuit, diſſipet?) ſed ſæpe diverſis ad Sanctam miſſis, hac de re ſciſcitatus, in vanum laborare apparuit; donec modicum poſt tempus, omnia
C ſecundùm prædictionem ejus evenerunt. Cæſar namque in caſtris occiſus *e* eſt. Imperator autem Michaël ipſe, hunc ſubſecutus, in palatio S. Mamantis poſt equeſtrem curſum (auriga *f* quippe erat dementatus *g* præ vino, quo ſe ingurgitabat aſſiduè) excarnificatus vitam abrupit, imperium tenente poſt ipſum Baſilio *i* Macedone; cui ſceptra ad quartam uſque aut quintam generationem *k* extenſa fuêre. Atque hæc quidem ſunt, quæ comprobent gratiam prophetiæ, quâ erat ornata.

e
f
g
h
i
k

D χῶν καὶ σωμάτων ἰατρῷ τὰς πυῤῥακτωθείσας ἰατρευθεῖσα σάρκας, αὐτὴ μὲν εἶχετο τ ὁμοίων. Τὸ δὲ τ προφητείας χάρισμα ὅτι πλέον ηὔξανεν αὐτῇ, καὶ κύκλῳ, καὶ τὰ πόῤῥω προβλέπειν ἐδίδε. Κυρίλλε γάρ ποτε πρὸς αὐτὴν ᾧ δυνάχε παραγενομένε, ὃς οἰκειότατός ἑ ἦν καὶ δύνάσατ@ τῇ ταύτης ἀδελφῇ θεράπων, γυναῖκα δὲ ταύτην ὑπάτου ὁ λόγ@ ἀνοτέρω ᾧ καίσαρ@ ἐδήλωσε Βάρδα, κατ' ἰδίαν τοῦτον ἀπολαβοῦσα, μηνύει δι' αὐτοῦ τῇ ἀδελφῇ ταῦτα εἰπεῖσα· Πρόσεχε καὶ φρόντισον τὰ περὶ σαυτῆς· ὁ γὰρ καίσαρ, φησίν, ὁ σὸς μὲν ἀνὴρ, ἐμὸς δὲ γαμβρὸς συγχωρήσει θεοῦ καὶ κρίμασιν, ὡς οἶδεν ἐκεῖνος, ἀνεφίκτοις, ἀπεκκλιῶ ἀποσήσεται, ὅσον ἔ πω καὶ πεθνήξεται πρὸς ᾧ ἀπεκκλυσαμένε.

39 Μετ' ὀλίγον ᾗ καὶ αὐτὸς ὁ ἀνεψιὸς βασιλεὺς Μιχαὴλ ὡσαύτως πείσεται ὑπὸ τοὺς ἀνοσίους αὐτοῦ καὶ ἀθεμίτους περιέξεις· ἀπαιδεύτων γὰρ τὰ θεῖα, ληρωδηθήσεται. Ἀλλὰ σκεπτέον σοι, μήτε ῥήσειν ἐκφορᾷ ταῦτα μηδενὶ, μήτε τῷ μέλλοντι καταλαβεῖν τὰ τ βασιλείας σκῆπτρα τ σῶν τινι συγγενῶν ἀνατρέπειν, μὴ διακωλύσῃ· εἰ γὰρ καὶ φόνων ἔπ@ ὁ ἀνὴρ, ἀλλὰ θεοσεβέσι καὶ βασιλικοῖς κατακεκόσμηται προτερήμασι· καὶ διὰ τοῦτο καὶ θεὸς δέδοκεῖ ἐπ' αὐτῷ, καὶ οὐκ ὠφελήσει ἐχθρὸς ἐν αὐτῷ. Ἀλλ' ἐκείνη τὰς προῤῥήσεις τ ἀδελφῆς πίστας οἰδῦα καὶ ἀναμφιλέκτους, τῷ φίλτρῳ νικηθεῖσα ᾧ ἀνδρὸς, ἀνακαλύπτει τούτῳ πάντα τὰ μηνυθέντα. Ὁ δὲ σοβαρόσε ὢν καὶ ὑπονοίας ἀνάμεστος, ὡς ἀσύνετ@ ἑ συνῆκε πρὸς θεὸν καταφυγεῖν, καὶ τ ἄνωθεν τυχὼν ἀνατλήψεως παραθραμεῖν τ προσκείμενον κίνδυνον καθὼς πᾶ φησιν Ἱερεμίας· Ὅτι ἐὰν ἀπιστρέψῃ ἀπὸ τ κακῶν αὐτε, μετανοήσω κἀγὼ ἀπὸ τ κακῶν, ὧν ἐλογισάμην ποιῆσαι αὐτῷ· ἀλλ' ἐνέκειτο μόνον, τὸ ὄνομα ζητῶν ᾧ τὴν βασιλείαν διαδεξομένε μαθεῖν.

40 Οὐκ εἶχε γὰ τ ἀπαγγέλλοντα· τίς γὰρ ἱκανὸς ἂ θεὸς ὁ ἅγι@ βεβούλευται, διασκεδάσαι; ἀλλὰ καὶ πολλάκις καὶ διαφόρως πρὸς τὴν ὁσίαν ἀπατηλικῶς περὶ τούτου πευσάμεν@, εἰς μάτην φαίνετο κοπιῶν, ἕως μὴ βραχὺ καὶ τὴν αὐτοῦ ἐξέβη πάντα προῤῥήσιν. Ὁ μὲν γὰρ καίσαρ ἀνῃρέθη πρὸ τῷ στρατοπέδῳ· βασιλεὺς ᾗ Μιχαὴλ καὶ αὐτὸς εἰσελθὼν, καὶ ἐν τῷ παλατίῳ ᾧ ἁγίε Μάμαντ@ μὴ τὴν ἱπποδρομίαν, ἡνίοχ@ γὰ ἦν κεκραιπαληκὼς ἐξ οἴνε καὶ κώμου ᾧ συνεχῶς ἀπήλαυε, κρεσσηθεὶς ἀπέῤῥηξε τ ζωὴν, Βασιλείε ᾧ ἐκ Μακεδονίας τὴν βασιλείαν μετ' αὐτὸν καταλαχόντ@, ᾧ τὰ σκῆπτρα ὅτι τετάρτην ἢ καὶ πέμπτην ἐξετάθη γενεάν. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὅσον εἰς ἀπόδειξιν ἧκεν ἠξίωτο ᾧ προφητικῆ χαρίσματ@.

E

F

ANNOTATA.

a Diaconicum, *ait rectè noſter Gretſerus lib.* 3 *Obſervationum, cap.* 9, *in Georgii Codini caput* 14, non eſt conclave diaconorum, in quo illi congregati tractarint negotia muneris ſui; ſed eſt locus, ubi miniſtri ſacras veſtes ad divina Officia peragenda induunt, Germanicè die ſacriſtey; ſacrarium.

b *Vox hæc nullius, quod ſciam, uſitata apud auctores ſignificationis; ſed facta, uti opinor, vel ficta eſt ad imitandum ſtridorem vel ſtrepitum iſtiuſmodi animalium. Vide noſtrum Cyprianum Soarez de Arte rhetorica lib.* 3, *cap.* 7; *ubi rectè obſervat*, Græcis magis conceſſum eſſe fingere.

c *De hebdomade, ob myſteria quæ in ea celebrantur, verè ac propriè* magna (*Latinis* major) *varia colligit ſupra citatus Allatius, num.* XXI.

d Γαμβρὸς *eſt* gener, ſocer: *hîc verò accipitur pro* agnato, affine; *quam vocem ſic fere ſemper uſurpari à Scriptoribus Græcis mediæ ætatis, quos citat, docet Cangius.*

e *Michaëlis imperatoris juſſu occiditur Bardas* menſis Aprilis XXI, Indictione quarta-decima (*teſte Conſtantini Porphyrogenneti continuatore lib.* 4, *num.* 41) *id eſt anno* 866. *Res geſta ab eo narratur ibidem.*

f *Citatus mox continuator, num.* 26 Michael, *inquit*, .. ipſe Romani arcem imperii tenens, equos agebat, cunctiſque ſe ridiculum ac ſpernendum præbebat.

g *Conſtantini Porphyrogenneti continuator num.* 44 In tantam enim, *inquit*, ſæpius dementiam me-

ro

A ro obrutus ac per ebrietatem Michaël crumpebat, ut abſurda quædam, modumque omnem injuriæ excedentia præciperet; atque alii aures, alii nares, alii denique caput amputandum juberet. Ac niſi viri quidam miſericordiâ moti negligenda putaſſent, ac in craſtinum diſtuliſſent, ea Michaëli quandoque revocanda ſperantes, ac fore ut is eorum aliqua pœnitudine duceretur (quod & contingebat) planè periiſſent quoquot illi aderant, inque aula aſſidui ac domeſtici erant. A. ANONYMO EX MSS.

h In ſancti præclari martyris Mamantis palatio neci traditur, die XXIV Septembris, Indictione prima (*teſte citato continuatore, eodem num.* 44) *concurrente cum anno Chriſti* 867, horâ noctis tertiâ. Imperavit cum Theodora matre ſua annos quatuordecim; ſolus, undecim: poſteaque adlecto Baſilio, annum unum, menſes tres. *Sed variat mortis ejus hiſtoria, ut videre eſt apud Pagium ad dictum annum, num.* 13; *ad quem annum vide etiam Baronium.*

i *Hiſtoriam de Vita & rebus geſtis ipſius collegit Conſtantinus Porphyrogennetus, ipſius nepos.*

k *Familiam Baſilii Macedonis, ex eaque ipſi in imperio ſucceſſores dabit Cangius in Familiis auguſtis Byzantinis à pag.* 138

CAPUT V.

Sancta diſcipula à præſtigiis mirabiliter liberata.

E

B

Γυνὴ δέ τις τ δυγεγονότων ἐκ Καππαδοκίας ἡ αὐτὴ τὸ γένος ἕλκουσα πρόσεισι τῇ θαυμασιωτάτῃ γυναικῶν Εἰρήνῃ, τὸν κόμιον τῆς κεφαλῆς κειρομένη, ἡ δὲ καταλόγῳ τ ὑπ' αὐτὴν μία γενομένη μοναζόντων. Ὁ δὲ τοῖς ἀγαθοῖς ἀεὶ βασκαίνων διαφερόντως πονηρὸς, σφοδρῶς ὑποδὺς τ ταύτης ἡδὺ χώραν μνησθῆναι, λίαν ὑπέκαιε τοῦτον, ἡ κατέτηκε τῷ τῆς μνηστευθείσης ἔρωτι, ὃν ἐκείνη καταλιποῦσα ἡ πάντα καταφρονήσασα διὰ τὸ πρὸς τ ὑέλιον φίλτρον, τῇ πρεσβείᾳ τ ὁμοχώρου πρεσβυτέρου ἔφυγεν Εἰρήνης. [Οὐκ] ἀγνοῶν ὁ παλαίπωρος ὡς ἐκ τ ἑαυτῆς φύσεως ὁ διὰ λοιπὸν πρὸς ἐκείνην διακενὴς ἔρως· ἐμάνθανε γὰρ ἤδη ταύτην τ χρηστὸν ὑπελθοῦσαν ζυγὸν τ Χριστοῦ. Ἀλλὰ τ διαβόλου ἔργον ἐπηρείας· ἠνιᾶτο, ἐδυσφόρει, ἔπασχεν ὅσα οἱ τοιοῦτοι πάσχειν εἰκός. Καὶ τέλος μαγῷ τινι προσδραμών, εὗρεν αὐτὸν ὡς ὑπηρέτην διὰ σατανᾶ δοκιμώτατον, πάντα ποιήσειν τὸ κατ' ἐκείνην αὐτῷ χαρὰ πληρώσειν ἐπαγγελλόμενον. Καὶ ταῦτα μὲν ἐκεῖνος ὅπη τ Καππαδοκῶν ἐργαζόμενος ἦν.

Mulier quædam vitæ monaſticæ causâ procum deſerit,

MUlier quædam, è nobilibus Cappadociæ & ipſa genus trahens, acceſſit ad Irenen, feminas inter admiratione digniſſimam; comam capitis attonſa, & una ex earum, quæ ſub ipſa vitam monaſticam profitebantur, numero facta. Sed ſpiritus malignus, qui modis variis ſemper invidet bonis, ſponſum in ipſius regione degentem vehementer ſubingreſſus, valde accendit, & amore ſponſæ contabeſcere fecit; quo illa relicto, & omnibus contemptis propter amorem Domini, ad Irenes, popularis ſuæ, diſciplinam confugerat. Nec verò ignorabat infelix, quod amor erga illam, impoſterum ſupervacaneus foret, prout res tunc erat: intelligebat enim, jam illam benignum Chriſti jugum ſubiiſſe. Sed (ô diabolicæ improbitatis opus!) diſcruciabatur, ægrè ferebat; patiebatur, quæcumque tales pati par eſt. Denique ad magum quemdam currens, invenit ipſum veluti probatiſſimum ſatanæ miniſtrum, promittentem, quod omnia ex ſententia ejus facturus eſſet, & impleturus. Atque hæc quidem ille in Cappadocia factitabat.

42 Τὴν κόρην δὲ ζέσις καρδίας ὑπεπέσωσε, παρ' ἐλπίδα ἡ ὅλην ἐκφρενῆ μανικῷ τῷ πρὸς τὸν ποτε μνηστευθέντα ταύτης ἔρωτι ἦσαι. Οὐδὲ κατέχειν ἐᾶναι συνεχώρει τῇ βίᾳ, πηδῶσαν, βοῶσαν, στένουσαν, κλαίουσαν, μεγάλῃ φωνῇ δὲ ἐκείνου ὄνομα ἀνακαλουμένην, καὶ εἰ μή τοῦτον δώη τις αὐτῇ τοῖς ὀφθαλμοῖς ἰδεῖν, ἡ τ αὐτοῦ ἡδὺ κόρον ὄψεως ἐπαπολαῦσαι ἡ κοινωνίας, διαβεβαιοῦσαν ὅρκοις φρικώδεσι ἑαυτὴν ἀπαγχονίσειν· εἶτα ἡ πρὸς τὸν πυλῶνα ἀναθέουσαν ἦν αὐτῇ ὁρᾶν, ἡ τὴν ἔξοδον ὑπαπαδύεσαν, ἡ ταύτην ἀσήμοις κραυγαῖς ἡ χήμασιν ἀναιδέσι ὑπατάττουσαν τῇ θυρωρῷ. Ὡς ἓν εἰς ἀκοὰς ἦκε ταῦτα τῇ μακαρίᾳ Εἰρήνῃ, τὰς ὄψεις αὐτῆς ἀμφοτέραις πύξασα χερσὶν, οἴμοι τῇ ἀθλίᾳ, εἶπεν, ὅτι ῥαθυμίᾳ τ ποιμένων οἱ λύκοι τὰ πρόβατα διαρπάζουσιν· ἀλλ' οὐ χαιρήσεις ὑπὲρ τούτου πονηρὲ, οὐδ' οὐ μὴ καταπιεῖς τὴν ἀμνάδα τ Χριστοῦ· κἀγὼ τ σαυτοῦ ἡ ἡ τούτου κεφαλῆς ἐκ τ κυρίου μου Ἰησοῦ Χριστοῦ πολιτεύψει δύναμις.

ſed magicis artibus ad inſaniam reducitur:

C

F

Puellam verò fervor cordis invaſit, & totam mente captam præ lymphatico erga ſponſum aliquando ſuum amore, coëgit ad deſperationem. Neque permittebat, coërceri ſe vi, ſaltantem, clamantem, gementem, flentem, magna voce nomen ejus ingeminantem; &, niſi quis ipſi dederit oculis eum videre, & conſpectu ejus ad ſatietatem frui, ac communicatione, horrendis confirmantem juramentis, quod ſeipſam ſuſpenſura fuiſſet. Deinde cernere ipſam erat ad fores accurrentem, & exitum maturantem; atque hunc inconditis vociferationibus & inverecundis geſtibus januæ cuſtodi imperantem. Poſtquam hæc ad aures venerunt beatæ Irenæ, ambabus manibus vultum ſuum percutiens, Væ miſeræ mihi! inquit; quia incuriâ paſtorum lupi diripiunt oves. Sed non gaudebis ſuper hoc, ſpiritus maligne; neque Chriſti agnam devorabis: ſed vel hoc ipſum, poteſtas quæ datur à Domino meo Jeſu Chriſto, in tuum convertet caput.

pro qua dum S. Irene

43 Καὶ κατὰ τὸ σύνηθες ἐν τῷ διακονικῷ γινομένη, πρὸς ἑαυτὴν μὲν τὰς ἀδελφὰς συνήγαγε. Πολλὰ δὲ πρὸς νηφαλίαν αὐταῖς διαλεξαμένη, καὶ τ δὲ διαβόλου καθ' ἡμῶν ἐκ δὲ ἡ τὴν πάσχουσαν παράδειγματος διασαφήσασα δύναμιν, ἡ ὡς χρεὼν ἡμᾶς, φησὶν, ἀγρυπνεῖν ἐν παντὶ καιρῷ, ὅτι ὁ ἀντίδικος ἡμῶν ὁ διάβολος, ὡς λέων ὠρυόμενος περιπατεῖ, ζητῶν τίνα καταπίῃ, ἡ ὅτι διὰ τοῦτο τ ἀγέλης αὐτὸν ἔξω περιέναντε ἡ ὠρύεσθαι θεὸς ἀφῆκεν, ἵνα τῷ τότε φόβῳ συνα-

43 Dumque de more ingreſſa eſſet diaconicon, ſorores ad ſe convocavit; ac multis ad earum inſtitutionem prolatis, & diaboli contra nos poteſtate ab exemplo patientis iſtius expoſita, Quam nos, inquit, neceſſe eſt vigilare omni tempore, quia adverſarius noſter diabolus, tamquam leo rugiens circuit, quærens quem devoret; & quia ideo extra gregem circuire ipſum & rugire Deus permiſit, ut præ timore ejus quilibet congregetur ſub tegumento boni paſtoris Chriſti, & veluti in tuto exiſtens

A. ANONYMO EX MSS.

ſtens caſtro, derideat ipſius rugitus. Præcepit omnino neque panem, neque vinum per totam ſimul hebdomadem iſtam guſtarent, ſed ſolis ad veſperam fructibus ſuſtentarent corporis miſeriam; ac genuflexiones ad Deum pro ſorore ſingulas ipſarum per diem facere numero mille. Audiſtis enim, inquit, Dominum noſtrum dicentem: Quia hoc genus non exit, niſi in oratione & jejunio. Et ne aliqua ex vobis exiſtimet, ſuſceptum pro ſorore laborem nihil ad propriam conducere utilitatem: hoc enim eſt magnum lucrum; ab hoc pendet Chriſtiani ordinis gubernatio. In hoc cognoſcent, inquit Dominus, omnes, quod mei diſcipuli eſtis, ſi diligatis invicem, ſicut ego dilexi vos: majorem hac dilectionem nemo habet, ut quis ponat animam ſuam pro amicis ſuis.

varia bona opera exercet; videt S. Baſilium,

B

44 Hæc ubi præcepiſſet ſororibus, factâ utrimque profundâ reverentiâ, ad ſuam ſingulas cellam dimiſit. Longa verò iſta atque fervida oratione peracta ab omnibus ſororibus, atque harum omnium petitiones expurgata mente in ſpiritu & veritate fuſas ei, qui eſt miſericors, offerente Irene; ipſaque ſimul appoſitè ac ſine intermiſſione Deum adorante, tertia jam quidem dies præterierat; ad gallorum autem cantus diei quartæ ſubſequentis, quando orationi vacabat, manuſque ſurſum extenſas Sancta habebat, magnum videt Baſilium *a* ante oculos ſuos adſtare, talem, qualem imagines pingunt, atque ad ſe dicere: Quare ita nos vituperas, Irene, qui paſſi ſumus illa abominanda atque nefanda, quæ in patria, quam habemus communem *b*, ſunt facta? Domini noſtri Mater, ecce, cras manè in Blachernis *c* aderit. Tu, acceptâ tecum tuâ diſcipulâ, quæ malè affecta eſt, illic ſtatim te ſiſte, ac ſanitatem omnino conſequetur. Hæc fatus ille, diſparuit.

a

b

c

qui dirigit eam in Blachernas:

C

45 Illa autem mox intellexit, quem converſis ad imaginem magni Baſilii oculis, ante veſperam ſermonem habuerat, (talia enim ab ipſa erant dicta cum lacrymis) atque auxiliatorem invocavit, & liberatorem mulieris; quæ malè habebat: atque hanc accipiens, ſecundùm juſſa, unà cum duabus præcipuarum ſororum, in Blachernas pervenit; nullamque diei partem prætermiſit, quin ſupplicaret Deiparæ, ac ſanctum templi pavimentum lacrymis perfunderet. Poſtquam adveniſſet veſper, ad mediam uſque noctem ſupplicationes ſimul cum ſororibus protraxit. Media autem circiter nocte, utique defeſſæ, ſedentes parumper dormierunt. Viſa autem fuit ſancta Irene videre procedentium ſeriem quamdam terribilem, ac multis hominibus inſtructam ac paratam; & pavimentum purgatum, uti & accuratè reſpertum omnigenis floribus fragrantibus; quoſdam auro veſtitos adolere thus, & aëra bono odore recreare; nec non abire ac redire; ſeque, dum hæc videret, timore correptam, ac ſciſcitatam, quidnam hoc eſſet, quod factum erat; audiviſſe ex aliquo, qui ſibi reſponderet:

ubi apparet cæleſtis comitatus cum Deipara; d

46 Tu quænam es, quæ prorſus ignoras, quod Mater Dei hîc adſit, & quod à magno templo, ad hoc, quod eſt ſancti Loculi, *d* viſum ipſi ſit tranſitum facere, cujus gloria multo eſt major in cælo, quam in terra? Præſto itaque ſis; pariter & hanc videndi, & adorandi honorem conſequeris. Atque hoc dum is loqueretur [viſa eſt] ſtatim illos, qui præibant, ſpectaſſe lucidos ac ſplendidos, ordine procedentes, timore quodam ac magna reverentia repreſſos, & Matrem Domi-

γητω πᾶς τις ὑπὸ τὸν σκέπην ⸗ ἁγαθῆ παιμένος D
Χερσῖ, καὶ ὡς ἐν ἀσφαλεῖ τυγχανων φρικώδη διαγελᾶ· τὰς αὐτῷ βρυχηθμὰς· παρήγγειλε τὸ καθ' ὅλης μήτε ἄρτε μήτε οἴνε δι' ὅλης ὁμῆ τ̃ ἑβδομάδ⸗ ταύτης ἀπογεύσασθαι, μόναις δὲ τὸ πρὸς ἑσπέραν ὁπώρησις τῷ ⸗ σώματ⸗ ἀνέχειν ταλαιπωρίαν, καὶ γονυκλισίας πρὸς τ̃ θεὸν ὑπὲρ τ̃ ἀδελφῆς ἑκάστην αὐτῶν δι' τ̃ς ἡμέρας χιλίας ποιεῖσθαι τ̀ ἀριθμόν. Ἀκέσατε γάρ, φησι, ⸗ κυρίε ἡμῶν εἰπόντ⸗· Ὅτι τοῦτο τὸ γέν⸗ ἐκ ἐκπορεύεται, εἰ μὴ ἐν προσευχῇ καὶ νηστείᾳ· καὶ μήτις ὑμῶν ὑπολαβέτω τ̀ ὑπὲρ τ̃ ἀδελφῆς κόπον μηδὲν πρὸς οἰκείαν συντελῆ ὠφέλειαν· τοῦτο γάρ ἐστι τὸ μεγα κέρδ⸗, ἐν τούτῳ κρέμαται ἡ ⸗ χριστιανικ̃ τάγματ⸗ πολιτεία. Ἐν τούτῳ γνώσονταί, φησιν ὁ κύρι⸗, πάντες, ὅτι ἐμοὶ μαθηταί ἐστε, ἐὰν ἀγαπᾶτε ἀλλήλες, καθὼς ἐγὼ ἠγάπησα ἡμᾶς· μείζονα ταύτης ἀγάπην ἐδεὶς ἔχει, ἵνα τις θῇ τ̀ ψυχὴν αὐτ̃ ὑπὲρ τῶν φίλων αὐτ̃.

44 Καὶ συνταξαμένη ταῖς ἀδελφαῖς, βαλοῦσαι ταύταις μετάνοιαν ἀντιβαλέσαις, πρὸς τ̀ οἰκεῖον ἑκάστην παρέπεμψε κελλίον. Τ̃ς σκηνῆς δὲ ταύτης θερμῆς ὑπαρχούσης προσευχῆς ὑπὸ πάσης τ̃ ἀδελφότητ⸗, καὶ πασῶν τούτων τὰς δεήσεις τ̃ κεκαθαρμένης διανοίας τ̃ ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ, προσκυνήσης τ̃ θεὸν Εἰρήνης εὐηυβόλως, καὶ ἀπαρεγκλίτως πρὸς τ̀ δύσπλαγχνον ἀναφερούσης, τρίτη μὴν ἤδη παρῆλθεν ἡμέρ⸗· πρὸ δὲ τ̃ς ἀλεκτρυόνων ᾠδ̃ς τ̀ τετάρτης ἐπιούσης, ἐν ὅσῳ μὴν εἰσήκει προσβάλλεσθαι, καὶ τὰς χεῖρας εἰς ὕψ⸗ τεταμένας ἡ ὁσία ἔχουσα, τ̀ μέγαν ὁρᾷ βασίλειον πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτ̃ς ἐφεστηκότα, τοιοῦτον, οἷον αἱ εἰκόνες γράφουσι, λέγοντα πρὸς αὐτήν· Ἵνατί οὕτω καταπονειδίζεις ἡμᾶς, Εἰρήνη, καταδεχομένη οἷα δὴ τὰ μιαρὰ καὶ ἀθέμιτα πρὸς τῇ κοινῇ γενέσθαι πατρίδι; Τῶν κυρίων ἡμῶν ἡ μητὴρ, ἰδοὺ, πρωΐας αὔριον ἐν Βλαχέρναις, παραγίνεται. Σὺ δὲ λαβοῦσα μεθ' ἑαυτ̃ς τ̀ κακῶς πάσχουσάν σε μαθήτριαν, ἐκεῖ πρὸς τάχ⸗ δίρεξαι, καὶ πάντως πύξεται τ̀ ἰάσεως. Καὶ ταῦτα μὴν ἐκεῖν⸗ εἰποῦν, ἀφανὴς ἦν.

45 Ἡ δὲ συνῆκεν εὐθὺς, ἅπερ πρὸς τ̀ εἰκόνα τ̃ μεγάλε Βασιλείε βλέπουσα, πρὸς τ̀ ἑσπέρας διέλεγετο, τοιαῦτα γὰρ τὰ παρ' αὐτ̃ς ἐτύγχανε μετὰ δακρύων εἰρημένα, καὶ βοηθὸν ἐπεκαλέσατο, καὶ ῥῦσιν τ̀ κακῶς ἐχούσης γυναικός· καὶ δὴ προλαβοῦσα ταύτην κατὰ τὰ προσεταγμένα, καὶ δύο προκελτῶν τῶν ἀδελφῶν, τὰς Βλαχέρνας κατέλαβε, καὶ παρ' ὅλην τ̀ διέλιπε τ̀ ἡμέραν δυσωπῦσα τ̀ θεοτόκον, καὶ δάκρυσι τὸ ἅγιον τ̃ ναοῦ διαβρέχουσα δάπεδον. Ἑσπέρας δὲ καταλαβούσης, ἄχρι μεσονυκτίε τ̀ ἱκεσίαν ἅμα ταῖς ἀδελφαῖς παρέτεινε, περὶ δὲ τὸ μεσονύκτιον ἄρα δὴ κεκμηκυῖαι, καθεσθεῖσαι μικρὸν ὕπνωσαν· ἐδόκει δὲ τ̀ ὁσίαν Εἰρήνην ὁρᾶν πρόσθέν τινα φοβερὸν καὶ πολυάνθρωπον, ἑτοιμαζομένην, καὶ τὸ μὴν ἔδαφ⸗ καθαιρόμενον, οἷα ἀκριβῶς καταῤῥαινόμενον καὶ παντοίοις ἀνθέσιν ἡδυπνόοις, καὶ πυρὰς χρυσοφορ̃ντας θυμιᾶν, καὶ τ̀ ἀέρ⸗ κατευωδιάζειν, ἀπιόντας καὶ ὑποστρέφοντας, καὶ ὡς ταῦτα βλέπουσαν παιδευθῆ γινομένην καὶ πυθομένην, τί ποτ' ἂν εἴη τοῦτο τὸ γινόμενον, ἀκοῦσαι παρά τιν⸗ πρὸς αὐτὴν ἀποκειναμένε.

46 Σὺ δὲ τίς εἶ, τοῦτο ἀγνοοῦσα ὅλον, ὡς ἡ μητὴρ ⸗ θεοῦ πάρεσιν ὧδε, καὶ τ̀ ἀπὸ ⸗ μεγάλε ναοῦ πρὸς τ̀ τ̃ ἁγίας ἐδοξεν αὐτῇ σορᾶ διάβασιν ποιήσασθαι, ἧς τὸ κλέ⸗ πολὺ μᾶλλον ἐν οὐρανῷ ἢ ἐπὶ γῆς. Ἕσο τοίνυν ἑτοίμως· ἴσως ἀξιωθήσῃ ταύτην καὶ ἰδεῖν καὶ προσκυνῆσαι· καὶ τοῦτο λαλοῦντ⸗, αὐτίκα τὰς προσδεύοντας τεθεᾶσθαι λαμπρὰς καὶ φωτοειδεῖς, στιχηδὸν προπορευομένας, κατεσταλμένας ἐν φόβῳ τινὶ καὶ μεγάλῳ σεβάσματι, καὶ τ̀ μητέρα ⸗ κυρίε, μετὰ πλήθες πολλῶν παρεπομένων, ὡς ἥ-

λι⸗

A λιῳ ἀσεφπτόντων τὸ μὴ τοι φοβόσωπον αὐτῆς δέος τὸ ἄσεκτον μὴ καθορᾶσθαι δυνατὸν εἶναι φωτοχυσίαν · περιέναι τε τὰς ἐν ἀσθενείᾳ κατακειμένας ἐπισκεπτομένῳ, ἕως ἦλθεν καὶ ἐπ' αὐτὴν τὸ τῆ Εἰρήνης μαθήτειαν · τοῦδε τοῦ ὁσίαν φοβῆς τὰς πόδας τῆ δεσπίνης καταπεσεῖν περιδεῆ καὶ περίτρομον, ἀκῆσαι δὲ κειμένου φωνῆς τῆ παναγνε Βασίλειον καλῆσης καὶ Ἰωάννου · φάναι τε φοβὸς αὐτὰς, ἵνῳ χάριν καταλιπῆσα τὸ ποιμνιον αὐτῆς ἐνταῦθα πάρεσιν ἡ Εἰρήνη.

47 Καὶ τούτων θάτερον τὸ Βασίλειον χῇ μέρος ἅπαντα καταλέξαι, ὅσαπε πάθοι ἡ χῇ πνεῦμα θεῦ θυγάτηρ αὐτῆς, ὅσαπε τότε καταβοῶσα διετέλεσεν, ἀνεχομένης χῇ τοῦ τῆ πατρίδῳ γῆν μοήτας ἀνασρεφομένης · καὶ ὡς δέος ταῦτα καταπεφευγέναι, φησὶ, φοβὸς τοῦ πάντα σε ἰσχύσαν τῆ ἡμῶν δεσπίνης αὐτὴν ἐξουσίαν · χῇ πάλιν ἀκῆσαι λεγούσης · Τοῦ Ἀναστασίαν μοι καλέσατε · χῇ παρεστῆναι δύο γυναῖκας αὐθίκα, ὧν τοῦ μίαν, σχῆμα πεπλεγμένου μοναχικὸν, τοῦ Ῥωμαίαν ᾠῆτο λέγεσθαι · φοβὸς δὲ τοῦ ἑτέραν ἐπισραφεῖσα, περὶ ᾧ πάθοις τῆ μαθητευομένης τῇ Εἰρήνῃ γυναικὸς φησι μετ' ἐπιμελείας ἐξετάσαι ἐπειχθῆναι, συνεργὸν εὑρῆσα χῇ τὸ ἱερὸν Βασίλειον, χῇ τὸ περὶ τῶν τοιούτων ὡς λαβῆσα χάρισμα, φοβῷ ᾧ ὑῖῆ μοι χῇ θεῦ χῇ θεοκτείας ἀξίωσον · ἔδοξαν ἓν ἥτε Ἀναστασία, ὅτε Βασίλειῳ ἅμα φοβοσκυνήσαντες, τοῦ ὅλοι Καππαδοκίαν τραπέσθαι σπεδῆ · χῇ τούτων οἰχομένων φωνὴν ἀκουσθῆναι παρά τινος φοβὸς τοῦ Εἰρήνῃ λέγουσαν · Ἄπελθε εἰς τὸ μοναστήριόν σε, χῇ ἰαοθήσεται ἐκεῖ · χῇ τῷ τῆ τοιαύτης ἠχῷ φωνῆς ἔξυπνον γεγονέναι.

48 Διυπνισθεῖσα δὲ καὶ τὰ ὁρασθέντα ἀναδιαλεγομένη, θαυμάζουσα, καταφιῶσα διετέλει · ἀφυπνισθεῖσα δὲ καὶ τὰς ἑτέρας, διηγήσατο ταύταις ἅπαντα, καὶ δῶσα δόξαν τῆ θεομήτορι. Ὡς ἀψευδέστοις ὁρῶσι πισεύσασαι φοβὸς τὸ μοναστήριον ὑπέστρεψαν · ἦν δὲ παρασκευὴ ἡμέρα · φοβὶ δὲ τὰς ἡλίῳ δυσμὰς, καὶ ταῖς λοιπαῖς ἀδελφαῖς, τὸ τῆ μονῆς δίκτυον οἶκον εἰσιοῦσα, τὰς συνήθεις εὐχὰς πληρῶσαι, διηγήσατο τὸ ὅραμα. Ἐπειδὴ δὲ πάσας εἶχε μὴ διαπισεύσας, ἀλλ' ἐκπληττομένας τὰ μεγαλεῖα ᾧ θεῦ, τὰς χεῖρας εἰς ὕψος πάσαις αἴρειν διεκελεύσατο, καὶ τὸ κύριε ἐλέησον ἐξ ὅλης βοᾶν τῆ καρδίας · φοβκειμένης αὐτῶν τῆ παραχύσης καὶ μηδὲν σεμνὸν τῇ διαφορᾷ τῶν φρενῶν καὶ λεγούσης καὶ ποιούσης · ἀλλὰ Τίς λαλήσει τὰς δυναστείας ᾧ κυρίε, ἀκουσὰς ποιήσει πάσας τὰς αἰνέσεις αὐτῆ; Ὡς γὰ ἐπὶ πολὺ ταυτὰς ἡ δέησις παρετείνετο, καὶ δάκρυσιν τούτων ᾧ ναῦ καταῤῥαίνεται ἔδαφος, ὡρᾶσαν ἐπὶ ᾧ αἴρος ἱπτάμενοι ἥ τε καλλίμαρτυς Ἀναστασία, καὶ ὁ μέγας Βασίλειος, καὶ φωνή τις τούτων ἠκούετο φοβὸς τὴ Εἰρήνην λέγουσα · Ἄπλωσον τὸ κολπον σε, καὶ δέξαι ταῦτα, καὶ μηκέτι ἡμᾶς ὀνείδιζε.

49 Τὸ φαιλώσασθαι δὲ δέχεται καταφερόμενον ἐκ ᾧ αἴρος ἀπόδεσμον ὡσεὶ λιτρῶν βαρὺν τελῶν · συνδεδεμῶσαι δὲ πᾶσαι αἱ ἀδελφαὶ τῷ παραδόξῳ ᾧ πεδάγματος ἐξισάμεναι, τύπτουσα τὰ σήθη τὸ θεοτόκον ἐδόξαζον. Ἀνάψασαι δὲ κηροὺς ἤρξαντο ἀλύειν τὸ ἀπόδεσμον · ὁ δὲ εἶχεν ἔνδον παντοδαπὰς ἐνειλημμένας πεπλεργίας, καὶ εἴδωλα μολύβδε κατασκευασμένα δυὸ, τὸ μὲν ᾧ μνησῆρος, τὸ δὲ ἕτερον τοῦ κακῶς ἐχούσης ἐοικότα μοναχῆς, καὶ ἄλλά τινα τοῦ πονηρίας σοφίσματα, πεπλοκὴν φοβὸς ἄλληλα ποιούμενα, καὶ θριξὶ καὶ μίτοις καταδεδεσμένα, χῇ τὸ ᾧ δημιεργοῦ τοῦ κακίας ὄνομα χῇ δαιμόνων ὑπασπιστῶν αὐτοῦ κλήσεις ἐγγεγραμμένας. Καὶ διετέλεσαν ἕως τὸ λοιπὸν τοῦ νυκτὸς, τὸ ἀπόδεσμον διαλύσαι, χῇ τῇ Μητρὶ ᾧ θεῦ εὐχαριστῆσαι. Πρωΐας δὲ ἤδη γενομένης, κηροὺς χῇ θυμιάματα, χῇ τὰ περίεργα ταῦτα ταῖς συνήσαις ἐν Βλαχέρναις οὔσαις δυσὶ μοναζούσαις ἐγχειρίσασα. Παραδοῦσα

ni cum turba multorum, qui ſubſequebantur, ac ſolis inſtar coruſcabant: vultum ejus non fuiſſe ſpectabilem propter luminis evibrationem intolerabilem: circuire verò, ut eos, qui jacebant in infirmitate, viſitaret: donec veniret ad ipſam Irenes diſcipulam: Sanctam autem ad pedes Dominæ accidiſſe timentem ac trementem; & dum jaceret, audiviſſe vocem Virginis puriſſimæ, quæ Baſilium vocaret & Joannem; ac diceret ad ipſos, cujus rei gratiâ, relicto ſuo grege, ibidem adeſſet Irene. A. ANONYMO EX MSS.

47 Horum verò alterum Baſilium ſingulatim omnia recenſuiſſe, quæ pateretur filia ejus ſecundùm ſpiritum Dei; quodque Sancta fuiſſet de ipſo conqueſta, ut qui toleraret, magos verſari per patriæ terram: & quòd propterea, ut inquiebat, confugiſſet ad ipſam, quæ potens eſt ad omnia, Dominæ noſtræ tutelam: & audiviſſe iterum, quod diceret: Anaſtaſiam *e* mihi advocate: & ſtatim duas adſtitiſſe mulieres; quarum unam, monaſtico indutam habitu, Romanam *f* putabat dici: ad alteram verò converſa, de malo, quod patiebatur mulier, quæ Irenæ erat diſcipula, cum diligentia, inquit, inquirere matura, adjutorem nacta ipſum ſanctum Baſilium; & cùm circa ſimilia gratiam acceperis, à Filio meo ac Deo medelam exposce. Videbantur itaque tam Anaſtaſia, quam Baſilius, ubi ſimul adoraſſent, in Cappadociam properare: atque illis abeuntibus vox audiri alicujus, quæ ad Irenen diceret: Diſcede ad monaſterium tuum, & ibi ſanabitur; atque iſtiuſmodi vocis ſono, ſe è ſomno evigilaſſe. *cujus, uti & S. Baſilii, ac S. Anaſtaſiæ anniſu ſervanda prædicitur.* *e* *f* E

48 Diſcuſſo igitur ſomno, viſa ſecum revolvens, ac mirans, ſubtriſtis erat. Poſtquam autem alias è ſomno excitaſſet, omnia ipſis enarravit, & gloriam dedit Deiparæ. Sic viſis non fucatis credentes, ad monaſterium redierunt. (Erat autem dies Paraſceue) Ad occaſum verò ſolis, reliquis ſororibus, ædem monaſterii ſacram ingreſſa, ut conſuetas expleret orationes, narravit viſum. Quando autem fidem fecerat omnibus, magnalia Dei obſtupeſcentibus, manus ad cælum omnibus ſuſtollere imperavit, &, Domine miſerere, ex toto clamare corde, procumbente ante ipſas illa, quæ patiebatur, & nihil ad rem præ perturbatione mentis dicente aut faciente: (quamquam ô! Quis loquetur potentias Domini, auditas faciet omnes laudes ejus?) dum enim ab ipſis in longum extraheretur precatio, & earum lacrymis templi pavimentum rigaretur, viſi ſunt in aëre volantes pulchra martyr Anaſtaſia, & magnus Baſilius, & vox quædam eorum audiebatur, ad Irenen dicens: Explica ſinum tuum, & cape hæc: & ne amplius nos increpa. *Quod quo modo contigerit,* F

49 Quem ubi explicaſſet; accipit delatum ex aëre faſciculum, quaſi libris tribus gravem. Concurrunt autem omnes ſorores, inopinato rei eventu attonitæ, & percutientes pectora, Deiparam glorificabant. Accenſis verò cereis, cœperunt ſolvere faſciculum. Continebat is intus omnigenas impoſturas implexas, & idola duo è plumbo confecta (hoc quidem proci, aliud autem monachæ, quæ malè habebat, ſimilitudinem referebat) & alia quædam malitiæ inventa, alia aliis implexa, & crinibus ac filis colligata, nec non malitiæ fabricatoris nomine, & dæmonum, ipſum propugnantium vocabulis inſcripta. Et ſic traduxerunt, quod noctis erat reliquum, diſſolventes faſciculum, & Matri Dei gratias perſolventes. Orto autem jam ſole, cereos, incenſum, & maleficia iſta duabus monialibus, quæ unà in Blachernis erant adfuturæ, commiſit. Tradidit etiam ipſis eam, quæ ma- *mirabilia hujus rei adjuncta recenſens*

A. ANONYMO EX MSS.

lè habebat, atque ad megalomartyris Anaſtaſiæ templum dimiſit: oblationemque & oleum ſuperaddens, præcepit oleum lampadibus ad ſepulcrum Martyris immitti; oblationem verò Deo per ſacerdotem offerri in gratiarum actionem, & cereos accendi in templo.

exponit Vitæ auctor.

50 Quæ poſtquam diſceſſiſſent, & omnia, quæ præſcripta erant, perfeciſſent, templi præfecto, ac clero miraculi ſeriem, prout geſta erat, expoſuerunt. Dum autem omnes, qui audierant, glorificaſſent Deum; templi præſes unà cum mulieribus ad ſepulcrum Martyris deſcenderunt: & ſimul cum ipſis Deo actis gratiis, & ſorore patiente lampadum oleo inuncta, rediit iterum ad templum: eoque afferri rogavit accenſos carbones, cœpitque comburere præſtigias. Et videre erat aliud poſt aliud ſequi miraculum. Quantum enim ſingulas præſtigiarum conſumebat ignis, tantum mulier occultis ſoluta vinculis ad ſanum redigebatur mentis ſtatum, gratias agens, & laudans eum, qui ſe liberaſſet. Poſtquam jam omnia in cinerem redacta eſſent ita, ut nihil foret ſuper, clamores è carbonibus inſonabant, veluti ſi quis audiat vocem porcorum multorum, dum mactantur. Quæ res omnes, qui aderant, timore percuſſit, & fugere è templo compulit, magnam eſſe Martyris potentiam exclamantes. Illæ verò, quæ à S. Irene miſſæ fuerant, ſimul cum ea, quæ priſtinæ reddita erat ſanitati, dum ad ipſam rediiſſent, & mirabilia, quæ acciderant, reliquarum ſororum auribus annuntiaſſet, ad ampliorem haſce gratiarum actionem alacriores reddebant, & poſtridie magnum pro ſororis liberatione feſtum celebrabant.

δὲ ταύταις ϗ τῷ κακῶς ἔχεσαν πρὸς τ̃ ναὸν ἀπ- D
έσειλεν τ̃ μεγαλομάρτυρ@ Ἀναςασίας · ϗ πρσ-
φορὰν ϗ ἔλαιον ἐπιδοῦσα παρέγγειλε τὸ μὲν ἔλαι-
ον ταῖς ὀπαῖ τ̃ μάρτυρ@ λυχνίαις ὀπιβαλεῖν,
τῷ πρσφορὰν δὲ τῷ θεῷ δι᾽ ἱερέως πρσκομισθῆναι
εἰς εὐχαεισίαν, ϗ τὰς κηρὰς ἀνάψαι ἐν τῷ ναῷ.

50 Πορευθεῖσαι δὲ, ϗ πάντα καταδιωρισμένα τελέσασαι, τῷ τῷ δι᾽ ναοῦ πρόνοιαν ὀπιτετραμ-
μένῳ ϗ τῷ κλήρῳ τὰ δι᾽ θαύματ@ καθὼς πα-
ρηκολούθηκε διηγοῦντο. Δοξασάντων δὲ πάντων τῶν
ἀκουσάντων τ̃ θεὸν, λαβὼν ὁ δι᾽ ναοῦ πρσεσὼς τὰς
γυναῖκας, κάτεισαν εἰς τ̃ τ̃ μάρτυρ@ τάφον· εὐχα-
εισήσας τε σὺν αὐταῖς, ϗ χρίσας ἐλαίῳ τ̃ πά-
σχουσαν ἐκ τῶν λυχνιῶν, ἀνῆλθεν αὖθις εἰς τ̃ ναὸν,
ϗ τούτῳ κομισθῆναι ἐκκεκαυμένους αἰτήσας ἀνθρα-
κας, ἤρξατο κατακαίειν τὰ μηχανήματα· ϗ ἦν ἰ-
δεῖν θαῦμα τῷ θαύματι παρεπόμενον· καθόσον
γὰρ ἕκαστον τῶν μηχανημάτων τὸ πῦρ ἐδαπάνα, ϗ
ποσῶτον ϗ ἡ γυνὴ τῶν ἀφανῶν λυομένη δεσμῶν
πρὸς ἐμφρονα τῷ κατάςασιν μετεβάλλετο, εὐχα-
εισοῦσα ϗ δοξάσουσα τ̃ ῥυσάμενον. Ἐπεὶ δὲ πάντα κα-
ταπεφρωθέντα ἤδη πρὸς τὸ μὴ ὂν ἐχώρουν, κραυ- E
γαὶ τῶν ἀνθρώπων ἐξηχοῦντο, χοιρείων ὥσπερ εἰ
φωνῆς ὅτ᾽ ἄν τις ἀκοῇ πολλῶν σφατλομένων· ὅπερ
τὸς παρευρεθέντας πάντας εἰς φόβον τε μέγαν ἐνῆ-
κε, ϗ δι᾽ ναοῦ φεύγειν παρεσκεύασε, μεγάλην εἶ-
ναι τ̃ μάρτυρ@ τῷ ἰσχὺν ἀναφωνοῦντας. Αἱ μὲν
τοι σταλεῖσαι πρὸς τ̃ ὁσίας Εἰρήνης ἅμα τῇ πεθερα-
πευμένῃ, πρὸς αὐτὴν ἐπανελθοῦσαι, ϗ τὰ πα-
ρηκολουθηκότα ταῦτα θαυμάσια τῶν λοιπῶν ἀδελφῶν
εἰς ἐπήκοον ἐπαγγέλλουσαι, πρὸς πείσοτέραν ταύτας
εὐχαεισίαν πρθυμοτέρως διετίθεσαν, ϗ τ̃ ἐπαύριον
μεγάλην ἑορτὴν τ̃ ἀδελφῆς ἑώρταζον ἀπολύτρωσιν.

ANNOTATA.

a *Sanctus iſte operosè à nobis illuſtratus eſt ad diem* 14 *Junii*, *à pag.* 807.

b *S. Baſilii patria fuit Cappadocia; de qua ad diem mox citatum pag.* 815.

c *De Deipara Blachernarum ade, nomine, ſitu, ædificatione ac miraculis adi Cangium CPolis Chriſtianæ lib.* 4, *à pag.* 83. *Videri etiam de ea poteſt Baronius ad annum* 717 *&* 740. *Georgii Piſidis Iambos in eamdem ædem, habes in Antiquitatibus CPolitanis apud Bandurum tom.* 1, *lib.* 7, *à pag.* 177. *Encæniorum verò memoriam ſignant Menæa magna excuſa die* 31 *hujus.*

F d *In Menæis mox allegatis dicitur, quod in Blachernis jaceat ἁγία σορὸς*; ſanctus loculus, arca *ſeu* tumba; *in qua Beatiſſimæ Virginis ſtola ſeu veſtis repoſita fuiſſe fertur; cujus facta fuit mentio ad diem* 2 *hujus in Prætermiſſis. Hiſtoriam rei geſtæ narrat Nicephorus Calliſtus ſub Leone magno imperatore, Marciani ſucceſſore, tom.* 2, *lib.* 15, *cap.* 24: *cujus adjuncta diſcutere, non eſt hujus loci.* F

e *Opinor, hîc indicari* S. Anaſtaſiam *ſeniorem, virginem & martyrem; de qua Martyrologium Romanum die* 28 *Octobris, quæ CPoli fuerit celebris; reliquiis ipſius eò tranſlatis, & baſilica ejus nomine ibidem nuncupata: uti habemus ex Notationibus ad dictum Martyrologium die* 25 *Decembris, quo agitur de ſynonyma juniore Romæ celeberrima. De utraque erit à nobis tractandum ſuo loco. De templo hujus, quæ in noſtra Vita occurrit, mentio fit infrà num.* 54.

f *Dedimus id nominis Martyres in opere noſtro, nempe Nicomedienſem uti & Sirmienſem die* 6 *Aprilis, pag.* 536; *Aſram die* 19 *Maii, pag.* 308 *&c. Quo autem hæc, & monaſtico quidem veſtita habitu ſpectet, haud comperi: neque ſcio ullam iſtius nominis adeo CPoli memorabilem fuiſſe, ut templum habuerit.*

CAPUT VI.

Donum lacrymarum; damoniacus liberatus; diuturnæ precum ſtationes.

Donum lacrymarum

COmpunctio itaque omnes inde ſorores continebat, & conſervabat, timorem erga Deum ac deſiderium colligans. Multum verò præ his Sanctam excellentem, & copioſius illâ circumfuſam, cernere erat: (etenim animæ progreſſum ex progreſſu humilitatis, & cognitionem pietatis ex co-

Κατάνυξις μὲν ἦν ϗ πάσας ἐντὸς ἔχε τὰς ἀδελφὰς, ϗ συνετήρει πρὸς τ̃ θεὸν ϗ φόβον ϗ πόθον συνδέουσα· πολὺ δὲ τούτων τῷ ὁσί- ας πρόσχυσιν, ϗ πλείονα περικεχυμένην αὐτῇ καθορᾶν ἦν· ἐπεὶ ϗ τῷ τ̃ ψυχῆς πρκοπὴν ἐν τῇ πρκοπῇ τ̃ ταπεινώσεως καταλαβόντες ὠφέλουν-

τω

A

πο, καὶ τὴν ἐπίγνωσιν τ̃ θεοσεβείας ἐν ὕψει γνώσει ταπεινώσεως οἱ πατέρες καὶ πεφρότητος· ὅθεν καὶ τὸ δάκρυον ὥσπερ πινὸς ἐκ πηγῆς, τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῆς ῥεῖθρον ἔβλυσεν ἀένναον, καὶ μάλιστα κατὰ τ̀ καιρὸν τ̃ θείας ἱερουργίας, ὁπηνίκα τ̀ ὑπεφανέντα θεὸν προσφέρων ἦν ὁ ἱερεὺς τῇ ἱερᾷ τραπέζῃ· ἐννοουμένη γὰρ ὅπως ὁ ὁρατὸς, ὁ ἁπτὸς καὶ περίληπτος ἢ ἀκατάληπτος, ὁ μόνον σάρκα θνητὴν καὶ φθαρτὴν ὑπὲρ τ̃ ἡμετέρας κατεδέξατο σωτηρίας ἐνδύσασθαι, ἀλλὰ καὶ σφαγιασθῆναι, καὶ νεκρὸς προθεῖναι εἰς τροφὴν ἡμῖν καὶ πόσιν τὸ ἄχραντον σῶμα καὶ τὸ τίμιον αἷμα, ὃ ἐξέχεε προπαθέμενος, ἵνα τῷ ἀλήπτῳ δι' τῶν λημμάτων, καὶ τῶν ψαύσων τῷ ἁπτῷ, καὶ τῶν ὁρατῶν τῷ ὁρατῷ τὸ ἡμέτερον ἀνακερασθῇ φύραμα, καὶ τῇ πρὸς αὐτὸν ἑνώσει, δίκην πυρὸς, πρὸς τὴν τ̃ θεότητος μεταποιχειωθῇ δόξαντε καὶ λαμπρότητα, καὶ τὴν ἀϊδιον ζῆσιν ζωὴν τὴν ἀκήρατον· ἐπὶ πρόσωπον πίπτουσα διάβροχον ὅλον ἐποίει τὸ παρακείμενον ἔδαφος.

52 Αἰδημένη καὶ μᾶλλον ὅτι τοῦτο· κακοῦργος εἴπερ ἄν τις κλέπτων ἢ τι τῶν ἀτόπων ἐργαζόμενος, τοῖς ἱματίοις ἑαυτῆς ἀνιμωμένη τ̀ ὑγρότητα διανίσσετο, ὡς δὲ τοῦτο ποιεῖν ἐκ ἦν δύχερὲς αὐτῇ δηνεκῶς, τί μηχανᾶται; λιθοξόον λάθρα μεταπεμψαμένη, λάκκον ὀρύξαι τούτῳ μικρὸν ὑπέδειξε πρὸς τ̀ ἀφωρισμένον αὐτῇ τόπον, ἐν ᾧ τὰς θείας ὕμνους συνῇδεν ἐσῶσα ταῖς ἀδελφαῖς, καὶ συμμέτρῳ τοῦτον ὀμφαλίδι καλύψαι, καὶ τὸ μὴ τοῦτον κατὰ τ̀ καιρὸν τ̃ ἱερουργίας ἐπίδει μὴ ἑαυτῆς τὸ πρόσωπον κατὰ γῆς ὅτι ἔ λιμνίσκε, βραχίοσι δὲ τοῦτον τοῖς ἀμφοτέροις περιτειχίζουσα, δακρυρροοῦσα ἐκ ἐνίστατο, μέχρις ἂν ὑπερβλύσας κατάφορον αὐτὴν ἔμελλε ποιεῖν, ἢ ἔ λανθάνειν ἐκ ἤκισα ἔμελε, καὶ διέμεινεν ἕως τ̃ σήμερον ἄλαλόν τι διηγούμενος.

53 Ὅσην δὲ καὶ κατὰ δαιμόνων αὐτῇ τ̀ ἐξουσίαν ὁ πατεῖν ὅτι πᾶσαν τὴν δύναμιν ἔ ἐχθρᾶ τοῖς μαθηταῖς δωρησάμενος, παρέσχετο, τὸ παρὸν ἱκανὸν προσηνάσθαι. Λύπην γὰρ αὖθις ἑτέραν ὁ πονηρὸς ἐπενεγκεῖν πονηρευόμενος τῇ οἰκίᾳ, τ̀ μισθωτὸν τ̃ μονῆς ἀμπελῶνα καλλιεργοῦντα, κείμενον [κατὰ] ταύτης ἐχόμενα, νέον τε ὄντα καὶ δυσκάθεκτον ταῖς ὁρμαῖς· Νικόλαος δὲ ἦν ὄνομα αὐτῷ· πρὸς ἔρωτα τῶν ἐν τῇ μονῇ κεκίνηκεν ἀσκημένων, καὶ δὴ νενικημένος ἤδη καὶ τ̃ μυσαρᾶς ὅλος γενόμενος ἐπιθυμίας, νύκτας ὅλας κύκλῳ τ̃ μονῆς περιῶν, ὅθεν ἂν ἔνδον αὐτῆς γένοιτο, καὶ τῇ παθημένῃ καθευδήσῃ, λίαν ἐπιμελεστάτην ἐποιεῖτο σπουδήν. Καὶ ἐπειδὴ τὸ παρεπὰν ἐκ εἶχε τοῦτον ἠρεμεῖν ὁ τ̃ κακίας εὑρετὴς, μιᾷ τῶν νυκτῶν σκοτόμαιναν αὐτ̃ τῶν ὀφθαλμῶν καταχέας, εἰσιέναι μὲν ἔ πυλῶνος τ̃ μονῆς ἔπεισε νομίζειν, καὶ ἔ κελλίς τ̃ ἐρωμένης ἐντὸς γενόμενον ὅτι ἔ ταύτης ἀνακεκλίσθαι κλινιδίῳ, περιπλακῆναίτε, καὶ τὰ καταθύμια ποιεῖν.

54 Ἐν ὅσῳ δὲ ταῦτα πληρᾶν ᾤετο, εἰς γῆν τε κατερράγη, καὶ κυλισμὸν ὅτι ἔ χοὸς, ἀφρὸν ἔ στόματος ἀπέπτυε, καὶ τὰ τῶν δαιμονιζομένων ἔπασχεν ἅπαντα. Συννηγμένων ἓν ὅτι τούτῳ τῶν γειτνώντων οἷα δὴ ταῖς τότε θορυβηθέντων κραυγαῖς, γενομένης δὲ καὶ πεῶτας, καὶ ἔ τ̃ μονῆς διανοιγέντος πυλῶνος, τὸ συμβὰν ἡ θυρωρὸς ὀφθαλμοῖς ἰδοῦσα περιπατῶς ἀπηγγέλλει τῇ οἰκίᾳ. Ἡ δὲ ἀκούσασα τὸ καινὸν, ὅθεν ἂν ἔφυ τῷ τ̃ διανοίας θεοφεγγεῖ διηρθρώνα βλέμματι, καὶ τὴν αἰτίαν ὑπονοῆσα, δακρύσασα τ̃ καθέδρας ἀνέθορε, καὶ τὰς χεῖρας ὑψοῦ διάρασά φησιν· Εὐλογητὸς κύριος, ὃς ἐκ ἔδωκεν ἡμᾶς εἰς θήραν τοῖς ὀδοῦσι ἔ πονηροῦ· ἀπολέλυκε γοῦν αὐτίκα τοῦτον εἰς τ̀ μεγαλομάρτυρος Ἀναστασίας ναόν· ἔνθα δὴ καὶ πρὸς τῶν τοῖς πιστοῖς διακονουμένων

gnitione humilitatis ac manſuetudinis accipiunt ac determinant patres) unde lacryma, veluti ex fonte quodam, ſcaturivit, perenne oculorum ejus fluentum; maximè autem tempore divini ſacrificii, quando Deum, qui apparuit, ſacerdos immolatum offerebat in altari *a*. Conſiderans enim quomodo is, qui videri, tangi, comprehendi aut circumſcribi nequit, non mortalem ac corruptibilem dumtaxat pro noſtra ſalute carnem induere non recuſarit, ſed etiam mactari; & quod ille, qui mortuus eſt, prodeat, ut proponat nobis in cibum ac potum, immaculatum corpus ac pretioſum ſanguinem, quem effudit; ut illi, qui capi non poteſt, per ea, quæ capi poſſunt; per ea quæ palpari poſſunt, illi, qui palpari non poteſt; & per ea, quæ videri poſſunt, illi qui videri non poteſt, noſtra maſſa attemperetur, & intima cum ipſo conjunctione, adinſtar ignis, ad divinitatis transformetur gloriam & claritatem, ac ſempiternam vivat vitam atque incorruptam; in faciem concidens Irene, totum, quod ſubſtratum erat, irriguum reddebat pavimentum.

A. ANON. EX MSS.

a

52 Hac de re non mediocri affecta pudore (non ſecus ac malignus aliquis, qui furatur, aut abſurda quædam agit) veſtimentis ſuis humorem extergere ſatagebat. Quod quia facere, aſſiduè illi non erat commodum; quid molitur? Miſit clanculum lapicidam; cui præcepit, ut lacum foderet modicum, juxta locum, determinatum ſibi, in quo divinos hymnos cum ſororibus cantare conſueverat, & ut commenſurato illum umbone tegeret. Et pònè hunc tempore ſacrificii divini, faciem ſuam admovebat terræ, verſus laculum; & ambobus brachiis illum ambiens lacrymas profundere non ceſſabat; donec is ſuperabundans erat manifeſtaturus eam, cui non minima latendi cura erat. Et ſic ille permanſit uſque in hodiernum diem *b* tacitè aliquid memorans.

novo invento occultare conatur.

b

53 Quantam verò poteſtatem contra dæmones ipſi præbuerit is, qui diſcipulis donavit gratiam calcandi ſuper omnem vim inimici, ſuffecerit præſens protuliſſe factum. Alium quippe denuo luctum malignus ſpiritus inferre Sanctæ malignè ſatagens, eum, qui monaſterii vineam, in vicino ejuſdem monaſterii loco ſitam, mercenarius excolebat, ætate juvenem ac libidine effrenem (Nicolao ipſi nomen erat) ad amorem illarum, quæ monaſticam ibidem vitam profitebantur, accendit. Et jam victus, atque impura cupiditate plenus, noctes totas circuibat monaſterii ambitum; unde ingreſſus ſibi intrò ut pateret, & ut cum illa, quam deperibat, concumberet, operam dedit multò diligentiſſimam. Et quandoquidem malitiæ inventor omnino non ſinebat ipſum quieſcere, nocte quadam caliginem oculis ejus offundens, perſuaſit, ut fixum haberet, intrare per portam monaſterii, ac poſtquam fuiſſet cellulam amaſiæ introgreſſus, in ipſius ſe lectulo reclinare, circumplecti, ac libidinem explere.

Libidinoſus quidam

F

54 Hæc dum exſequi meditabatur, in terram alliſus fuit; & in luto volutatus, ſpumam exſpuebat ex ore, & patiebatur omnia, quæ patiuntur illi, qui à dæmonio vexantur. Itaque dum ſuper hac re conveniſſent vicini, vociferationibus utique ejus perturbati; jamque diluxiſſet, ac monaſterii porta aperta eſſet; factum oculis oſtiaria conſpicata, è veſtigio denuntiavit Sanctæ. Quæ ubi audiviſſet malum; unde illud contigerit, mentis à Deo illuſtratæ obtutu explorabat: & cauſâ compertâ, flevit, ſedili exſiluit, & ſublatis ſurſum manibus, Benedictus, inquit, Dominus qui non dedit nos in captionem dentibus inimici. Dimittit itaque mox illum ad templum magnæ martyris Anaſtaſiæ: ubi ab hiſ-

à dæmone obſeſſus, mittitur ad templum S. Anaſtaſiæ,

A. ANON. EX MSS.

ce, qui hominibus iſtiuſmodi inſerviunt, vinculis ac compedibus conſtrictus tenebatur, ut curaret valetudinem. Et dum multi jam præteriiſſent dies, & valetudinem non conſequeretur; ideo diſcruciabatur animi beata Irene, ac Martyrem importunè interpellabat. Illa autem in ſomno apparens, eam ſic affatur:

quæ apparens S. Irenæ, eum ſanandum prædicit.

55 Num prorſus nos ſeducens dæmoniacum tranſmiſiſti nobis, ſoror chariſſima? Sed ſcias; non aliter ipſum curationis compotem futurum, niſi per te: neque enim ignoramus divinæ apud te potentiæ reconditum eſſe theſaurum. Orto ſole, animo Irene fuit anxia ac triſtis; ad miraculum utique coacta. Unde diſtulit curare, ut ille remitteretur; dum verò iterum intelligeret, moleſtiam, quæ eum cruciabat; miſit, ut ligatus compedibus reduceretur, & annecti templi columnis in monaſterio juſſit. Secum verò diſpiciebat, quo pacto poſſet latere, ſi illum ſanaret. Si namque ſubita, ait, ſit ejus curatio, omnes eam noſcent, neque ædes noſtræ erunt ſine perturbatione propter ſanationem. Opus eſt, mediam nos inire viam, ut ſic hominum propulſemus turbas, & Deus patienti præbeat liberationem. Cœpit itaque quotidianas pro ipſo facere cum ſororibus preces, ut exinde aliquantulum lateret, poſtquam illum ſanaſſet. Dum aliquando ſacra incidiſſet myſteriorum celebratio, interea quando ſancta Euchariſtia *c* ad ſacram menſam tranſmittebatur; derepente ille exſiliens, diffractâ, quæ collum ac manus ejus vinciebat, catenâ, irruit rugiens in ſacerdotem; quem ne, hiante rictu, devoraſſet dentibus, in timorem atque anguſtias ipſum conjecit extremas.

Furias ejuſdem dæmoniaci Irenæ compeſcit, & fateri dæmonem cogit,

56 Nec mora, viciſſim irruit Sancta; increpuit, ſeverè eſt comminata; & numquam prodire juſſum, immobilem ſtitit & trementem. Remiſſo autem paululum tremore (ô incomprehenſibilem, Chriſte, virtutem tuam!) vim ſibi is inferebat non mediocrem, ut migraret loco; at non poterat; vinculis, quæ ſub ſenſum non cadunt, ſed quæ vinculis ſub ſenſum cadentibus multo fortiora ſunt, imperio utique Sanctæ detentus. Peracto autem ſacrificio, ſola in templo remanſit, projecit ſeſe humi, Deumque cum lacrymis diu precata, ab oratione ſurrexit, ac inſtituit examen impuri ſpiritus; & In nomine, inquit, Domini noſtri Jeſu Chriſti, dico tibi, maligno & impuro ſpiritui; dic mihi cauſam, propter quam auſus es ingredi in figmentum Dei; & an quis te miſerit. Ac primò quidem faciebat vim, ut diſcederet, ac Sanctam convitiis affecit; quod defenderet eum, qui vincula ſibi conciliaſſet; quod noctu comederet, quod ligneis eſſet pedibus, quod modum non haberet ſtationis; quod ferreo eſſet corde ac lapides domaret. Hæc & iſtiuſmodi dicebat nugamenta.

cur iſtum hominem obſedisſet;

57 Quia verò vinculis, qui eum ſtringebant, non ſolvebatur, omnia fatebatur vel invitus: &, ſi me, inquit, in tuo ſe interponens circuitu non flagellaret angelus, non equidem te dignatus fuiſſem reſponſo. Dico autem tibi, quod multum jam tempus tranſegerit, privans ſe ſacro conventu & communione. Ubi verò ardente erga unam ex tuis diſcipulam flagravit amore; renuntiata hæc ſunt principi: & miſſus ſum, ut voti ipſum facerem compotem. Poſtquam autem comperi te, & impedimento mihi eſſe intellexi, ipſum, quolibet fruſtra me impediente, ingreſſus ſum & inhabitavi. Tu verò cujus rei gratiâ me crucias, expellens me ex mea domo? Quiſnam igitur, interrogabat Sancta, ille eſt princeps, quem dixiſti? Mox ille reſpondit: Illudis mihi, uti videtur, interrogans me, quæ non ignoras. Quis non audivit, aut quis non novit, qualis ille ſit; vel magnas, quibus præſtat, dotes ejus quis igno-

νων, ἀλύσεσι καὶ πέδαις καταδεσμούμενος συνείχετο καρτερεῖν τὴν ἴασιν· ὡς δὲ πολλαὶ μὲν ἡμέραι διῆλθον, καὶ τῆς ἰάσεως οὐκ ἐτύγχανε, ἠθύμει ὅτι τοῦτο ἡ μακαρία Εἰρήνη, καὶ τῇ μάρτυρί πως ἦν ἐνοχλοῦσα. Ἐκείνη δὲ ποθὲν αὐτὴν ὄναρ ἐπιφανεῖσά, φησι.

55 Παρέβγασε πάντως ἡμᾶς ἄρα τὸν δαιμονῶντα παρέπεμψας ἡμῖν ἀδελφὴ φιλτάτη; ἀλλ' ἴσθι, τὸ θεραπείας οὐκ ἄλλως, εἰ μὴ διά σε τοῦτο· οὐδὲ γὰρ ἀγνοοῦμεν τὴν παρά σοι δεῦ πεπιστευσμένην ἰσχύν. Καταλαβοῦσα δὲ τὸ ἡμέρας ἀθημονοῦσα καὶ περίλυπος διῆγε, τὴν θαυματουργίαν ἀναβιωμένη· ὅθεν καὶ μεταστείλασθαι τοῦτον ἀπεκναίετο ἦν. Μαθοῦσα δὲ πάλιν τὴν πρόφασιν αὐτὸν ἀνάγκην, πέμψασα δεδεμένον ἤγαγε ταῖς ἁλύσεσι, καὶ προσέταξεν ἀποδεθῆναι τὸν δὲ ναοῦ κιόνων ἐνὶ τῷ μονῇ. Διεσκοπεῖτο δὲ ἐν ἑαυτῇ πῶς ἂν διαλάθοι τοῦτον ἰασαμένη· εἰ γὰρ ταχινὴ τούτου γένηται, φησι, θεραπεία, γνώσονται πάντες ἡμᾶς, ἐφ' οἷς τὸ καθ' ἡμᾶς ἀνενόχλητα ἔσεται διὰ τὴν ἴασιν· δέον ἡμᾶς μέσως μεταλαθεῖν, ἵν' ὕστω τάσπερ τῶν ἀνθρώπων ὀχλήσεις ἀποκρουσώμεθα, καὶ τῷ πάσχοντι θεὸς παρέχοι τὴν λύτρωσιν. Εἴρξατο γὰρ καθημερινὰς ὥσπερ αὐτῇ ποιεῖσθαι μετὰ τῶν ἀδελφῶν διήσεις, ἵν' ὀλίγον λάθοι τοῦτον ἰασαμένη· καὶ δήποτε τῆς ἱερᾶς ἐπιτελουμένης μυσταγωγίας, ἐν τῷ τὰ ἅγια πρὸς τὴν ἱερὰν διαβιβάζεσθαι τράπεζαν, ἅφνω σπαρτήσας ἐκεῖνος, καὶ τὴν ὑπὸ δὲ τραχήλῳ καὶ τῶν χειρῶν κατέχουσαν αὐτὸν, διαῤῥήξας ἅλυσιν, ὥρμησε βρύχων κατὰ δὲ ἱερέως, καὶ τοῦτον χανὼν διαμασήσασθαι τοῖς ὀδοῦσιν, εἰς φόβον καὶ ἀγωνίαν ἐνέβαλε.

56 Ἀνθορμήσασα δὲ τὸ τάχος ἡ ὁσία, ἐπετίμησέ τε τούτῳ ἐμβελεμωμένη, καὶ μηκέτι προβῆναι κελεύσασα, ἀκίνητον ἔστησε καὶ ἑστῶτα μικρὸν δὲ δὲ τρόμος ἀνεθείς, ὦ τὸ ἀκαταλήπτε σε, Χριστὲ, δυνάμεως· βιάζων ἦν ἑαυτὸν σφόδρα μετακῆναι, καὶ οὐκ ἠδύνατο, σύρσις ἀφανέστ, καὶ πολλῷ τῶν ἀιδητῶν ἁλύσεων ἰσχυροτέρας, τῷ προστάγματι τὸ ὁσίας κεκρατημένος· πελειωθείσης δὲ τῆς λειτουργίας μόνη τῷ ναῷ ἐναπομείνασα, ἔῤῥιψεν ἑαυτὴν εἰς τὸ ἔδαφος, καὶ μὴ δακρύων ὅτι πολὺ δὲ θεῦ δεηθεῖσα, ἀνέστη μὲν τὸ προσευχῆς, ἔστη δὲ πρὸς ἐξέτασιν δὲ μυσαρὸν πνεύματος, καί φησιν· Ἐν τῷ ὀνόματι δὲ κυρίου ἡμῶν I. X. σοι λέγω τῷ πονηρῷ καὶ ἀκαθάρτῳ πνεύματι, εἰπέ μοι τὴν αἰτίαν, δι' ἣν ἐτόλμησας εἰσελθεῖν εἰς τὸ δὲ θεῦ πλάσμα, καὶ εἴ τίς σε ἀπέσταλκε· καὶ τὰ μὲν πρῶτα τὴν μετώσασιν ἐβιάζετο τὴν τὴν ὁσίαν ὕβρισεν, ὡς τὸ δεσμῶν ἠμύνετο προξένου, νυκτοφάγον καὶ ξυλόποδα, καὶ κόρον οὐκ ἔχουσαν σάρκος, σιδηροκάρδιον, καὶ λίτας δαμάζουσαν, καὶ τοιαῦτα λέγων ληρωδήματα.

57 Ὡς δὲ τὸ κατεχόντων οὐκ ἀνεῖτο δεσμῶν, ὡμολόγει καὶ ἄκων ἅπαντα· καὶ εἰ μή μέ, φησιν, κύκλῳ σε περιεμβαλὼν ἐμάστιζεν ἄγγελος, οὐδὲ ἀποκρίσεώς σε ἠξίωσα ἄν· λέγω σοι δὲ καὶ ὅτι πολὺν ἤδη χρόνον ἀποστερήσας ἑαυτὸν διετέλεσε καὶ τὸ συνάξεως καὶ τὸ κοινωνίας. Ὡς δὲ καὶ μιᾶς ἡμέρας ἔθη διακαῶς τὸ σε μαθητεῖων, ἀνηγγέλη ταῦτα τῷ ἄρχοντι, καὶ ἀποστέλλει πληρῶσαι τοῦτο τὴν ἔφεσιν· ἐπεὶ δέ σε ὄφελσκον, ἐμποδὼν μοι γενομένην κατανοήσας, αὐτὸν, παντὸς με κενὸν δὲ κωλύοντος, εἰσῆλθον καὶ ἐνῴκησα. Σὺ δὲ τίνος ἕνεκεν ἀδικεῖς με, διώκουσα ἐκ δὲ οἴκου μου; Τίς ἔν ἐστιν ἐκεῖνος, ὃν ἔφης, ἄρχων, ἤρετο ἡ ὁσία. Τάχα, ὡς ἔοικεν, ἐμπαίζεις μοι ἀποκρίνατο, ἃ μὴ ἀγνοοῦσα ἐρωτῶσά με. Τίς ἐκ ἤκουσεν ἢ τίς ἐκ οἶδεν, οἷος ἐκεῖνος, καὶ τὰς μεγάλας ἀρετὰς αὐτοῦ τίς ἀγνοεῖ; Ὁ τὸν Ἀδὰμ τῇ σοφιστικῇ ἐπινοίᾳ καὶ μεγαλοφροσύνῃ δὲ πρωτοπείσας ἐκβαλὼν,

καὶ

A καὶ φθαρτὸν αὐτίκα τὸν πρῶτον καὶ θνητὸν ἀναδείξας. Τί ἔν σ' μέγα σοι τοῦτο δοκεῖ;

58 Καὶ μὴ τοῦτο τὰς ἀλληφονίας, τὰς εἰδωλολατρείας, τὸ γλυκὺ δέλεαρ τῆς ἡδονῆς, τὴν παραβατὸν τῆς συνουσίας πίν ὁ κατασκευάκως πλὴν ἐκεῖνος, ἀλλὰ τὰς φόνους τῶν προφητῶν, καὶ τῶν ἄλλων πάντων ὅσοι πλὴν ποιημένων τὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ, ἢ τὰς αἱρέσεις, καὶ τὰ σχίσματα πίς ἤρτησε, πίς τετέλεκεν; Αὐτὸν γ' τὸ νῦν τις ἀνεσκολόπισεν, ἀλλ' ἔλαθεν ἡμᾶς, καὶ παρεσφάλημεν σφάλμα μεῖζον πάντων σφαλμάτων· εἰ μὴ γὰρ ἐκεῖνος ἀνῃρέθη, ἐκ ἂν με σὺ τοιαῦτα νυνὶ δεσμά με περιβαλοῦσα διέπαιζες, ὡς ἀνδραποδον ἐπάζουσα· οὗ τηλικοῦτε γὰρ ὄντος τοσούτε τῇ ἰσχύι δεθέντος, περιφρονούμεθα καὶ διαγελώμεθα παρ' ὑμῶν· ὃς εἴγε ἦν ἀπολελυμένος, πίς ἡμῶν δύναιτο τῇ δυνάμει ἀντισῆναι; Τί δέ ἐστ', φησὶν ἡ Ἁγία, τὸ ταῦτα ὑμῖν ἐμποιοῦν πλὴν ἀδυναμίαν; Ἡ γὰρ θεοῦ δύναμις, εἶπε· μόνοις γὰρ ὑμῖν κατηλλάγη θεός· ἡμεῖς γ' τούτῳ ἐχθροί· ὁ γὰρ Ἰησοῦς κἂν ἄνθρωπός ἐστιν, ἀλλ' αὐτός ἐστι πάντα ποιήσας θεός· ἀφ' οὗ γ' τοῦτον ἀναιρεθῆναι πεπείκαμεν τοὺς ἀνελόντας Ἰουδαίους, τοῖς ἐκ τοῦ αἵματος αὐτοῦ χεομένοις ἐπλησμόνησε προσεγγίσαι· πίς γὰρ ἀντισῆναι τῷ δημιουργῷ αὐτοῦ δύναται;

59 Ἀρετοὶ γ' καθῆσθαι ἐ δυνάμεθα, οὐδὲν γὰρ ἀργὸν, ὧν ὁ θεὸς ἐποίησε· καλὸν γ' ποιῆσαι ἐκ ἔχοντες, ἅτε δὴ τοῦ ἀγαθοῦ παντελῶς ἔρημοι μετεσίας, πονούμεθα, ἀσχολούμεθα καὶ σπουδάζομεν περὶ ταῦτα τὰ τοία· ἢ τοὺς καταλλαγέντας ἀφισᾶν τοῦ θεοῦ, ἢ τοὺς ἀφισαμένους σπεύδειν ποιεῖσθαι πάλιν ἡμέτερα, ἢ τοὺς πάντας κενοὺς ὑπὸ τῆς κοινωνίας τοῦ ἀγαθοῦ εἰς οἴκους ἑαυτῶν, ὡς ὁρᾷς, ἰδιοποιεῖσθαι. Καὶ ποῖον ὑμῖν ὄφελος τότε κέρδος, ἤρετο πάλιν ἡ Οὐσία, ἢ τίς ὠφέλεια; Καὶ μικρόν σοι τοῦτο φαίνεται, τὸ πολλούς, φησὶν, ἔχειν κοινωνοὺς τῶν μὴ τῆς ἀπωλείας, μὴ τούτους ἢ καὶ τῆς μελλουσῶν κολάσεων;

60 Ἐφ' ᾧπερ ἀλγήσασα τὴν ψυχὴν καὶ περίδακρυς γενομένη, ἐπετίμησέ τε σφοδρότερον ἡ Οὐσία, καὶ ἐξελθεῖν ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου, καὶ πόρρω γενέσθαι τῶν ὁρίων αὐτῆς προσέταξε· σπαραξάσα δὴ καὶ καταραξάσα τοῦτον εἰς γῆν, ἐξῆλθεν ἀπ' αὐτοῦ· ὅσα δὴ χεῖρας κειμένῳ ἀνέσησέ τε αὐτὸν, καὶ τὸ τοῦ σωτῆρος σημεῖον τῷ μετώπῳ ποιήσασα τότε, ἐνάθισε, καὶ νουθεσίαις αὐτὸν ἐπεσκέλιζε, καὶ παρήγγειλε τοῦ ἀπλήστου βρώσεως καὶ τοῦ κατὰ κόρον οἰνοποσίας ἀπέχεσθαι, τῆς ἐκκλησίας προσεδρεύειν, διηνεκῶς προσεύχεσθαι, καὶ ὅτως ἐκκλίνειν τὰς ἐνέδρας τοῦ διαβόλου· καὶ τοῖς ἐρωτῶσί σε, φησὶ, τίς ὁ ἰασάμενος; ὁ θεὸς, ἀποκρίνεσθαι ταῖς πρεσβείαις τῶν ἀρχισρατηγῶν Μιχαὴλ καὶ Γαβριήλ. Καὶ ὅτως ἀπέλυσεν αὐτὸν εὐχαριστοῦντα καὶ δοξάζοντα τὸν θεόν. Ὥσπερ γ' τὴν εὐχαριστίαν ἀδιαλείπτως ὑπὲρ πάντων προσῆγε τῷ θεῷ, οὕτω δὴ καὶ ὑπὲρ τούτου ταύτην ἐπλήρου.

61 Τῆς συνήθους στάσεως ἐχομένη, καὶ πρὸς ταύτην ἀεὶ σχετικῶς διακειμένη· νίψασα γὰρ τὰς χεῖρας καὶ τὸ πρόσωπον, σκμάτισα γ' καταρωτάτῳ σκμαγείῳ, ἐπεὶ καὶ λεκάνην ὕδατος τῷ ἑαυτῆς δίφ τοῦτο κειμένην εἶχε κοιτῶνι, ἔτω τὰς βραχίονας εἰς ὕψος ἐκτείνασα τοῦ προσευχῆς ἀπήρχετο, καὶ παρέτεινε τὴν στάσιν ποτὲ μὴν πανημέριον, ποτὲ γ' πανυύχιον, ἢ καὶ νυχθημερεύσασαν πολλάκις γ' δισημερεύσασαν, καὶ τὴν τρίτην πληρῶσαν. Ἔστ γ' ὅτε καὶ δ' ὅλης τοῦ ἑβδομάδος ἴστατο μή τινι τῶν ὑποστηριζόντων ἐρειδομένη. Διὸ καὶ τὰς χεῖρας ἡνίκα κατενεγκεῖν ἔδει, ἐκ εἶχε τὰς βραχίονας ὑφ' ἑαυτῆς συσπᾶλαι, τῶν ἀξώνων καὶ τῶν ὤμων τῇ βίᾳ τοῦ ἀναστάσεως πρὸς τὴν φυσικὴν ἀνθισαμένων κλίσιν. Προσφω-

rat? Ille est, qui argutâ solertiâ & magnitudine animi Adamum è paradiso ejecit, & mox comprobavit, primum esse, qui corruptioni ac mortalitati sobnoxius. Ecquid igitur non magnum tibi hoc videtur? A. ANON. EX MSS.

58 Ad hæc, mutuas cædes, idololatrias, dulces voluptatis illecebras, transgressiones concubitûs, quisnam effecit præter illum? Quin etiam prophetarum, & aliorum omnium, qui permagni faciebant nomen Dei, cædes, hæreses & schismata quis instruxit, quis ad finem perduxit? Nunc autem aliquis ipsum palo affixit; & nos fefellit; lapsique sumus lapsu omnium lapsuum maximo. Nam si ille non foret sublatus, non tu me, hujusmodi nunc mihi injectis vinculis, ludificares, tamquam mancipium me interrogans; nam tali ac tanto per vim ligato, contemnimur ac deridemur à vobis; qui si esset solutus, quisnam nostræ potestati resistere posset? Et quid est, inquit Sancta, quod tantâ vos afficit impotentiâ? Cui ille: Dei potentia: solis etenim vobis placatus est Deus; nos autem illi hostes sumus: nam Jesus, quantumvis homo sit, Deus tamen est, qui omnia fecit; ex quo autem hunc ut occiderent, persuasimus Judæis, qui illum occiderunt; iis, qui sanguine ejus uncti sunt, appropinquare non audemus: nam quisnam conditori suo resistere potest? *aperte is ctiem fatetur, vires suas esse restrictas,*

59 Placidi autem conquiescere non possumus: nihil quippe eorum, quæ Deus fecit, otiosum. Quia verò bonum facere, non est in nobis situm, boni utpote participatione omnino destitutis, laborem, operam ac studium ponimus in his tribus; vel ut eos, qui Deo conjuncti sunt, separemus à Deo; vel ut eos, qui jam separati sunt, vasa denuo efficiamus nostra; vel ut omnes, qui boni communicatione vacui sunt, domos, uti vides, nobis proprias faciamus. Et quale vobis ex eo lucrum, aiebat iterum Sancta, quæve utilitas? Tum ille, Parvumne id, inquit, videtur tibi, habere multos nunc quidem participes calamitatis, postea autem futurorum quoque cruciatuum? *& alia quædam effutit;*

60 Quâ de re animo dolens, ac lacrymis indulgens, vehementiùs eum Sancta increpuit; exireque ab homine, & procul exesse è finibus suis præcepit. Postquam verò illum discerpsisset atque in terram allisisset, exivit ab eo. Illa autem porrexit jacenti manum, ipsum erexit, & formato in ejus fronte crucis signo, consedit, monitionibus confirmavit, præcepitque, ab immodico cibo, ac liberaliore, quam satis est, vini potatione ut abstineret, ecclesiæ assideret frequens, oraret assiduè, atque ita diaboli insidias declinaret; & rogantibus, ait, Quis te sanavit? ut responderet; Deus per intercessiones militiæ cælestis principum Michaëlis ac Gabrielis. Et sic dimisit ipsum gratias agentem, & laudes referentem Deo. Quemadmodum autem gratias pro omnibus indesinenter reddebat Deo, sic etiam hac super re ipsas implebat. *ac tandem à Sancta expellitur:*

61 Consuetæ inhærebat stationi, atque in hanc sedulo semper incumbebat: nam dum lavaret manus ac faciem, & mundissimo mantili abstergeret (quippe pelvim aquæ hanc ob causam in suo cubili in promptu habebat) sic brachia in cælum extendens orationem auspicabatur; & stationem nunc quidem per totum diem, nunc per totam noctem, quin etiam per noctem ac diem continuabat; sæpius verò biduum vel triduum explebat. Contigit item, ut per totam hebdomadem staret, à nemine, eam sustentante, suffulta. Ideo quando manus demittere oportebat, non poterat per se brachia contrahere, vertebris *d* atque humeris præ erectionis violentia primæ naturali inclinationi resistentibus. Advocans *cujus diuturnæ precum stationes exponuntur.*

d

A. ANONYMO EX MSS.

vocans autem quasdam è sororibus magis familiares, auxilium consequebatur. Et erat audire, quod articuli terrificum quemdam ederent strepitum.

ῥῶσα ἢ τ ἀδελφῶν ταῖς ἰδιοτέραις βοηθείας ἐτύγχανε· ἢ ἦν ἀκούειν τὰς ἁρμὰς φοβερόν τινα κρότον ἀναφέροντας. D

ANNOTATA.

a ἁγία τράπεζα est altare, seu mensa sacra, quæ in bemate consistit, & in qua sacrificium conficitur. Vide Cangium.

b Auctor itaque satis diu post Sanctam vixisse, hinc colligitur. Vide Commentarium prævium.

c Τὰ ἅγια, S. Eucharistia, id est ἁγια δῶρα; consule Canginm ad vocem δῶρον; & quæ hac die dicuntur de S. Eustathio martyre.

d Non potui assequi, quid sibi vellet ἀμώνων; pro quo, quia sine dubio mendosè hunc irrepsit, substitui ἀξόνων, suadente id orationis sensu: de qua voce consuli potest Pollux lib. 2, cap. 4, pag. 218 editionis novissimæ anni 1706; & definitiones medicæ Gorræi in voce ἄξων.

CAPUT VII.

Preces miraculis honoratæ; poma calitus missa; visio angelica.

E

B

Jejunia, vigiliæ ac preces nocturnæ

PEr totum verò, quod est ante pascha, quadraginta dierum jejunium, nec panem, nec aliud quidpiam obsonii adhibebat in cibum, præter solum cannabis semen melli mixtum, ac modicos fructus; atque hos quidem semel in hebdomade; quibus per plures accedebat dies modicissima aqua. Atque hinc factum est, ut sola pellis ossibus adhærens, castissimum ipsius corpus esse videretur. Dies autem festos Domini sine somno trahucebat, cantans seorsim. Sæpius item ad templi vestibulum sub medias egressa noctes, oculos ac manus ad Deum tollens, preces faciebat; circulum astrorum, ac cæli pulchritudinem & magnitudinem contemplans, & [circùm] se vertens, ac gaudens, & magnificans eum, qui illud extendit. Aliquando contigit, secundùm divinam in omnibus dispensationem, ne miraculum maneret occultum, ut, dum una è sororibus è sua cella prospiceret, ipsam manus quidem sursum ad cælum extensas habentem, sed à terra suspensam quasi cubitis duobus, & in aëre orantem videret; vidit item quod, dum strato corpore Deum adoraret, duæ cupressi, quæ ab oppositis vestibuli partibus stabant, ac magnæ adeo erant, ut ad non modicam aëris partem ascenderent, leniter aliquando concuterentur, submitterentque se, atque unà cum ipsa submitterent ad terram usque capita sua, exspectantes donec assurgeret;

Παρ' ὅλην ἢ τὴν μεθ' ἣν πάσχα πεσαρακοστὴν ἡμέρον νηστείαν ἐτήρει, οὐδ' ἕτερόν τινος ὄψου μετελάμβανε βρῶσιν, πλὴν μόνης μέλιτι μεμιγμένης σπέρματος καναβέως, καὶ ὀλίγων ὀπωρῶν, ἢ τούτων ἅπαξ τ ἑβδομάδος· ἔνεστι ἢ καὶ πλειόνων ἡμερῶν καὶ ὕδατος βραχυτάτου· ἐξ ὧν δέρμα μόνον τοῖς ὀστέοις περισπεφυκὸς τὸ παναγνιον ἐκείνης καθωράτο σῶμα. Κἂν ταῖς ἑορταῖς ἢ ταῖς δεσποτικαῖς ἄϋπνος διετέλει καταμόνας ψάλλουσα πολλάκις ἢ καὶ πρὸς τὸ ἕω ναὸς περαύλιον ἐκ μέσας ἐξιοῦσα νύκτας, ὄμματα καὶ χεῖρας πρὸς θεὸν αἴρουσα, τὰς περισβυχὰς ἐποιεῖτο, τ κύκλον τ ἀστέρων, καὶ τὸ ἕω ἐρανὸς κάλλος ὁρῶσα καὶ μέγεθος, καὶ τερπομένη, καὶ χαίρουσα, καὶ τ ἐκτείνοντα μεγαλύνουσα. Καί ποτε κατὰ θείαν πάντων οἰκονομίαν, ἵνα μὴ τὸ θαῦμα κρυπτόμενον μείνῃ, περικύψασαν τ ἀδελφῶν μίαν ἔτω συμβὰν τ ἰδίας κέλλης ἰδεῖν αὐτὴν τὰς χεῖρας μὲν ἄνω πρὸς ἐρανὸν ἐκτεταμένας ἔχουσαν, κρεμαμένην δ τῆς ὡσεὶ πήχεις δύο, καὶ περισβυχομένην ἀέρι· εἶτα κύψασαν τῷ θεῷ τὸν περισκύνησιν ἀπενέμουσαν, τὰς θλὶ θάτερα μέρη τ περαυλίς δύο κυπαρίσσους ἐσακμάς, διμεγέθεις καὶ τ ἀέρος ἐκ ὀλίγου ἀναβεβηκυίας μέρος, ἠρέμα πως σειομένας, ἐπικυπίσας τε καὶ σὺν αὐτῇ τὰς κεφαλὰς μέχρι γῆς πιθείσας, καὶ τὸν ταύτης ἔγερσιν περισδεχομένας, C R

insigni miraculo honoratæ;

63 Quod, dum assurrexisset Sancta, non prius arbores attollerent capita sua, quam ipsa adveniens utriusque hujus arboris cacumen cruce signasset, & sic accepta videlicet benedictione, in suum rursus statum redigerentur; quod interea soror illa, cui hoc spectaculum obtigerat, timore & anxietate correpta, cogitationibus turbari cœperit, ne phantasma essent illa, quæ viderat: nam trium aut plurium horarum elapso, postquam hæc contigerant, intervallo, id suspicabatur: at simul rei certior fieri volens, Sanctæ cellulam inspectura cucurrit; Sanctamque non inveniens, rediit, ac comperit, quod jamjam illam ingressa esset è vestibulo. Ac tunc quidem arcanum revelare metuebat. Quandoquidem verò non multò pòst istarum cupressorum cacuminibus sublimè appensa spectabantur texturarum sericarum manualia *a*, mirabilem certè intuentibus præbentia voluptatem, quæ castissimis prorsus manibus ipsa suis contexuerat, utpote quæ sæpius istarum arborum capita inclinata habuerat; altera alteram interrogabant sorores: Quisnam, aiebant, ista contexuit, atque altitudinem ascensu difficilem ascendere potuit?

63 Ἀλλὰ καὶ τ ὁσίας ἐγκαθεσθείσης, μὴ πρότερον ἀνατεῖναι τὰς ἑαυτῶν τὰ δένδρα κεφαλὰς, ἕως ἐλθοῦσαν ἐφ' ἑκατέρων τούτων κορυφὴν τὸ ξ σταυρὸν σημεῖον ἐπιβαλεῖν, καὶ ὕτω οἱονεὶ εὐλογισθέντα πρὸς τὴν ἰδίαν αὖθις κατασῆναι στάσιν. Ἐφ' ᾧ τὴν τ θείας ἐπιτυχεῖσαν, φόβῳ καὶ ἀγωνίᾳ συνεχεθεῖσαν, διαλογισμοῖς πταρέχθαι, μὴ καὶ φάντασμα ᾖ τὰ βλεπόμενα. Τελῶν γὰρ ἢ καὶ πλειῶν διελθεῖν ὡρῶν διάστημα τούτων συμβάντων γινομένων· ὅμως πιστωθῆναι θέλουσα, τὸ τ ὁσίας κατασκοπῆσαι κελλίον ἔδραμεν, καὶ μὴ εὑροῦσα ταύτην, συνέρρωσε, καταλαβοῦσα τ εἴσοδον ἄρτι πεπυσμένην ὀκτὼ περαυλίς. Ἀλλὰ τότε μὲν ἔδεισε τὸ μυστήριον ἀποκαλύψαι. Ἐπειδὴ ἢ μετ' ὀλίγον ταῖς κορυφαῖς τούτων τ κυπαρίσσων ἀπηωρημένα σηρικῶν ἐξυφασμάτων ἐγχειρίδια ὁρῶντο, θαυμασίαν οἵαν τὴν θέρμην τοῖς ὁρῶσι παρέχοντα, ἅπερ ἐκείνη πάντως ταῖς παναγνοις χερσὶν αὐτῆς περισέθησεν, ὡς πολλάκις καὶ ὡσαύτως ὑποκεκλιμένας ἔχουσα τὰς τούτων κεφαλὰς, ἑτέρα τε τὴν ἑτέρων διηρώτων αἱ ἀδελφαί· Τίς ὁ ταῦτα, λέγουσαι, περισδήσας, καὶ τὸ δυσκατάβατον ὕψος ἀναβεβηκέναι δυνηθείς;

64 Ei-

A

64 Εἶτα ᾗ κ᾽ τὴν ὁσίαν αὐτὴν, ὡς ἂν ἀγνοοῦσαι, μὴ θαύματος ταῦτα δακτύλοις δεικνῦσιν ἐπηρώτων. Ἡ μὴν τοιαύτην εἶδε τὴν ἀπόκρισιν· Τερέ πις, φησι, τὰ δένδρα ταῦτα, τέκνα μου, νομίσας, εἰς θεῖ πιμὴν ἀνήρτησε τὰ ὑφάσματα. Ἡ δ᾽ ᾗ θαύματος αὐτόπλις γενομένη, προφάσεως ἐντεῦθεν λαβομένη, πάντα κατ᾽ μέρος, ὅσα πέφαται, ταῖς ἀδελφαῖς διηγήσατο. Ἀκούσασαι δ᾽ ταῦτα, φόβος κ᾽ χαρᾶς πληθύσαι τὰς ψυχὰς, δάκρυά πε τῶν ὀμμάτων ἀπέσταζον, κ᾽ αὐτὴ διεμέμφοντο, ὅτε χάριν μὴ κ᾽ ταύτας διύπνισε, κ᾽ κοινωνὰς τ᾽ φοβερῶν ἐκάλεσε γενέσθαι θεαμάτων, κ᾽ μάλισα ὅπι κ᾽ τριῶν ὡρῶν παρελκυθέναι διεβεβαιοῦτο καιρόν. Ἐν τοσούτῳ δ᾽ διαδοθὲν ἤδη τὸ μυσήριον ταῖς ἀκοαῖς τ᾽ ἀδελφῶν γνῶσα, τὴν κατατυχοῦσαν ἡ ὁσία τοῖς τοιούτοις θαυμασίοις ἰδίᾳ καλέσασα, δεμύτερόν τε πρὸς αὐτὴν ἐνιδοῦσά φησιν· Ἄρχε κ᾽ σφάλεσαν εἴπερ κατεῖδες ὡς ἄνθρωπον, ἔτως ἂν ταχέως τὸ ἡμέτερον ἐθελάμβδυσας τραῦμα; Ἡ δ᾽ ὅπως ἐ διέλαθεν ἐκπλαγεῖσα, τοῖς ποσὶν δ᾽θέως προσπεσοῦσα τ᾽ ὁσίας ἔμφοβ᾽ κ᾽ ἔντρομ᾽ ἦτει τ᾽ συγχώρησιν· παραυτίκα δ᾽ κ᾽ τυχοῦσα, παρεγγελίαν ἐδέξατο, μὴ ἂν ἄλλό τί ποτε τοιοῦτον ἐκκαλύψαι πρός τινα τὸ παρόπαν. Ὡσαύτως κ᾽ τὰς ἄλλας συναγαγοῦσα, πάσαις ἐνετείλατο μηδὲν πρὸ αὐτῆς μέγα λέγειν μηδαμῶς, ἕως ἂν μέ, φησι, κύριος παρόντ᾽ μεταχήσῃ βίου. Πολλὰ γὰρ κ᾽ ἄλλα δι᾽ αὐτῆς θεὸς ἐπετέλει θαυμάσια, κ᾽ πάντα σιωπῇ καλύπτεσθαι τόγε νῦν ἔχον ἐβούλετο.

65 Ποτὲ δὲ τὴν δ᾽ μεγάλου Βασιλείου μνήμην ἑορτάσασαν, μετὰ τὴν θείαν λιτουργίαν ὑπέμνησεν ὁ ἱερεύς, ὡς εἴη τ᾽ γῆς πόθεν μῦς ἀνιών, κ᾽ τὴν δ᾽ θυσιαστηρίου τράπεζαν περιερχόμεν᾽, κ᾽ δεῖ τῷ μυσαρῷ κόλυμα γενέσθαι δ᾽ μηκέτι μολύνειν τ᾽ τόπον τ᾽ ἅγιον. Γενομένη δ᾽ περίλυπ᾽, ἐφ᾽ ὅσον μὲν ὅτε ἱερεὺς αἴτε πᾶσαι ἀδελφαὶ, ὁ μὲν ἰδίᾳ, αἱ δ᾽ κοινῇ τ᾽ ἑορτῆς χάριν αὐτάρκη τὴν ἑστίασιν ἐποιοῦντο, δ᾽ κοιτῶν᾽ αὐτῆς ἔνδον ἐκείνη κ᾽ πρὸ τότε τῷ θεῷ ἐντυγχάνουσα ἦν· ἐν ᾧ δ᾽ τὴν δύχαριστίαν ἐθιαθέντες ἤδη τῷ θεῷ προσέφερον ἅμα, τὴν τ᾽ ἐκκλησίας θλιμελομένην καλέσασα, λέγει πρὸς αὐτήν· Ἄπελθε, κ᾽ τ᾽ πρὸ τ᾽ εἰσόδου δ᾽ θυσιαστηρίου νενεκρωμένον κείμενον μῦν ἁρπάσασα ἔξω πε ἔρριψον ὅπι τ᾽ κοπρίας. Ἐν τοσούτῳ δ᾽ συνεισῆει καὶ ὁ ἱερεὺς προσδοξόμεν᾽, κ᾽ νεκρὸν ἐκεῖνον αὐτὸν ὄντα τ᾽ μῦν θεασάμεν᾽, ἐκπλαγεὶς ὅλῃ τῷ τ᾽ Ἁγίας προστάγματι, ἐξῆει βοῶν· Ὡς θαυμαστὸς ὁ θεὸς ἐν τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ.

66 Κατὰ γᾶν ἐκείνην τ᾽ νύκτα περί πε τετάρτην φυλακὴν τ᾽ νυκτὸς φωνή τις ἀοράτως ἐγένετο, τῇ ὁσίᾳ λέγουσα· Τὸν τὰς ὀπώρας σοι κομίζοντα σήμερον ναύκληρον ὑπόδεξαι χαίρουσα, κ᾽ φάγεσαι, κ᾽ ἀγαλλιάσεται ἡ ψυχή σου. Μετὰ γᾶν τὴν ὀρθρινὴν δοξολογίαν δυσὶ τ᾽ ἀδελφῶν προσκαρτερεῖν τῷ τ᾽ μονῆς προστέταξε πυλῶνι, κ᾽ τῷ πρώτως καταλαβόντι, ὅστις ἂν κ᾽ εἴη, τ᾽ εἰσόδου παρεχωρῆσαι προθύμως. Ἀλλὰ κ᾽ αὐτή, φησι, μικρὸν ὅσον ἔξειμι πρὸς ὑμᾶς. Καὶ ἰδοὺ ἀπιόντος, εἴσεισι κ᾽ ὁ προσδεδεγμένος, κ᾽ συνήντησαν ἀλλήλοις. Ταύτην δὲ εἶναι τὴν προεῖσαν μαθὼν, βαλεῖν ὥρμησε μετάνοιαν· κ᾽ προέλαβε τύπτον ἐκείνη· κ᾽ ἀνασάντες πρὸς τὴν ἐκκλησίαν ἐβάδιζον. Εἰσελθόντες δ᾽ κ᾽ προσδοξάμενοι ἐκαθέσθησαν· κ᾽ πρὸς αὐτὸν ἡ ὁσία· Πόθεν σύ, φησι, πρὸς τὴν ἡμετέραν ἡ ἀγάπη ταπείνωσιν ἦκει; Καὶ ὃς ἀπεκρίνατο· Θαλασσοπόρος εἰμὶ, κυρία μου, τ᾽ νήσου Πάθμου καλουμένης οἰκήτωρ· ὡς δ᾽ τὴν ἐντεῦθα δρόμ᾽ δ᾽ πλοὸς εἰστέλλυσιν ἐποιοῦμεν, γενόμενοί πε πρὸ τὸ τ᾽ καθ᾽ ἡμᾶς νήσου ἀοίκητον μέρος, εἴδον ὡραιότατον γέροντα κ᾽ θεοειδῆ, ἀναμένειν ἡμᾶς κ᾽ λέγοντα. Ἐπεὶ δ᾽ τὸ πλοῖον ἡ δ᾽ πνεύματος [ἔκ]

64 Deinde ipſam etiam Sanctam, rei utique ignaræ, unà cum miraculo digitis iſta oſtendentes, interrogabant. Illa autem id reſponſi dabat: Aliquis, inquiebat, ad arbores iſtas, filiæ meæ, ſacras eas eſſe putans, in Dei honorem applicuit texturas. Sed illa, quæ miraculum oculis, ſpectaverat, ſumpta inde occaſione, omnia ſingulatim, quæcumque viſa fuerant, ſororibus narravit. Dum hæc audiviſſent, timore ac gaudio animi earum repleti fuerunt, ac lacrymis oculos humectabant, ipſamque objurgabant, qua de cauſa ipſas etiam non excitaſſet à ſomno, & non vocaſſet, ut participes factæ fuiſſent terribilium ſpectaculorum, potiſſimùm quia affirmabat, trium etiam horarum tempore rem perduraſſe. Interea autem poſtquam Sancta ſic auribus ſororum jam pervulgatum cognoviſſet arcanum, eamque, quæ mirabilibus iſtis interveneraat, ſeorſim vocaſſet, torvo vultu illam intuita, ſic fatur: Anne, quia me fallentem conſpexiſti, tamquam hominem, tam citò propter infirmitatem meam triumphaſti? Illa verò attonita, quomodo non lateret, ſtatim procidit ad Sanctæ pedes, timenſque ac tremens veniam petiit; quam mox conſecuta, præceptum accepit, ne aliud quidquam tale ulli umquam omnino patefaceret. Alias ſimiliter congregavit, & præcepit omnibus, ut nihil magni umquam de ſe dicerent, donec, inquit, me Dominus è præſenti tranſtulerit vita. Nam multa etiam alia Deus per illam effecit mirabilia, & omnia ſilentio involvi in hac vita voluit.

65 Dum enim aliquando magni Baſilii memoriam celebraret, poſt divinum ſacrificium monuit eam ſacerdos, quod alicunde è terra prodiiſſet mus, & altaris menſam pertranſiſſet; quod deberet impuro animali obſtaculum fieri, ne ampliùs ſacrum fœdaret locum; indoluit illa quidem, & quo tempore ſacerdos atque omnes ſorores, ille quidem privatim; hæ verò in communitate propter feſtum diem opiparè convivabantur, illa intra cubiculum ſuum rem Deo commendabat. Quando autem, finitis epulis, jam Deo ſimul agebant gratias, præfectam eccleſiæ ad ſe vocatam ſic affatur: Abi, & murem, qui ante altaris ingreſſum jacet necatus, arripiens, projice eum aliquò foras in ſterquilinium. Inter hæc etiam ſacerdos unà ingreſſus, ut oraret, illumque ipſum murem mortuum eſſe conſpicatus, & ſuper Sanctæ imperio attonitus, exivit clamans: Quam mirabilis Deus in Sanctis ſuis!

66 Per noctem ergo illam, circa vigiliam noctis quartam, vox quædam, viſo nemine, audita eſt, Sanctæ dicens: Illum, qui fructus tibi afferet hodie, nauclerum ſuſcipe gaudens. Comedes, & exultabit anima tua. Poſt matutinum itaque officium duabus ſororibus præcepit, ut monaſterii veſtibulo invigilarent, & eum, qui primùm ingrederetur, quiſquis demum etiam eſſet, comiter intromitterent. Sed ego, inquit, ipſa revertor ad vos illico. Et, ecce, ipſa abeunte, advenit is, qui exſpectabatur: & occurrerunt invicem. Illam verò monaſterii præſidem eſſe audiens, profundam facere corporis inclinationem cœpit; ſed ipſa prævenit eum. Et cum ſurrexiſſent, ad eccleſiam ſe contulerunt: quam ingreſſi, & ibidem precati, conſederunt. Tum Sancta, Unde, inquit, tua charitas venit ad noſtram vilitatem? Cui is reſpondit: Maris, domina mea, viator ſum, inſulæ, quæ Pathmos vocatur, habitator: ubi autem navigando curſum huc verſus dirigebamus, jamque perveneramus ad non habitatam inſulæ noſtræ partem, vidimus formoſiſſimum ſenem, & divini aliquid præ ſe ferentem, ac dicentem, ut exſpectaremus. Quo-

A. ANONYMO EX MSS. *quod Sancta extenuat, ac ſilentio involvi curat.*

Murem pretibus necat:

accipit à nauclero tria poma,

A. ANON. ex MSS.

niam autem venti ſpirantis impetus navigium ſtare non ſinebat, & aliunde illud etiam, in quo ſtabat is, qui iſta imperabat, tollebatur in altum, non potuimus implere ejus juſſa. Nec porro ipſe neſcius, ea à nobis impleri non poſſe, contentiore voce navigium ſtare præcepit.

εἶα ϛῆναι φοϱεῖ, ἄλλωϛε ἢ ϰ᾽ τϵ́τϵ πϵ κϱημνώδϵϛ ὄντϖ ἐν ᾧ ταῦτα ἐϛὼϛ ἐπϵτάττϵν, ϭ᾽ϰ εἴχομϵν ὅπωϛ τὸ παρ᾽ αὐτοῦ πληρῶϲαι ϖϱοϲατίθϵμϵν. Εἰδὼϛ ἢ ϰ᾽ αὐτοϛ τὸ παρ᾽ ἡμῖν ἀδύνατον, μϵγωνοτέρᾳ φωνῇ ϛῆναι τὸ πλοῖον ἐπϵτίμηϲϵ.

quæ dederat S. Joannes Evangeliſta,

67 Et mox ſtetit, neque progredi omnino poterat. Quamobrem timore correpti, fixo obtutu eum intuebamur. Et, ecce, ludens per fluctus appropinquabat nobis. Tria verò poma è ſinu extrahens, in manus ea mihi tradidit, dicens: Soſpes Conſtantinopolim defer Ignatio patriarchæ *b*: & dices ad ipſum: Iſta tibi miſit Qui eſt *c*. Poſtea iterum mittens manum, protulit alia tria ſimilia, dicens: Et iſta præbe Irenæ hegumenæ monaſterii Chryſobalanti. Et dic illi: Comede ex his, quæ deſideravit anima tua formoſa: jam enim venio, afferens vobis iſta è paradiſo. Et dum benedixiſſet Deo, dimiſit noſtrum navigium, votis illud proſecutus. Et nunc, perſoluto patriarchæ debito, ad tuam quoque ſanctitatem veni, exſecutioni mandans id quod mihi præceptum eſt. His auditis, Sancta lacrymis oculos ſuffuſa, Deo ac dilecto ejus diſcipulo magnas egit gratias. Nauclerus itaque extrahens tria poma, velo contecta pretioſo, ac telâ aureâ circumvoluto, in manus ejus illa dedit: quorum pulcritudinem, magnitudinem ac fragrantiam quid attinet dicere? Inde quippe trahebant originem, unde natura noſtra fuit exterminata; quæque oculus non vidit, mortali corruptioni obnoxius. Sed poſtquam ille multo cum honore & benigna humanitate ſuſceptus eſſet, ac munere ſuo pariter erga eam perfunctus, diſceſſit.

b
c

B

67 Καὶ δύϛϵως ἔϛη, μὴ ϖϵϱβαίνϵιν ὅλως δυναμϵνον· ἐφ᾽ ᾧ ϰ᾽ δέους πληρϵῖς γϵνόμϵνοι, ϖϵὸς αὐτὸν ἠτνίζομϵν· ϰ᾽ ἰδὺ πϵϱαδύων ϰατὰ τ῀ ϰυμάτων ἤγγιϲϵν ἡμῖν. Ἐϰβαλὼν ἢ τϵῖα μῆλα ἐϰ τ῀ ϰόλπου, ϵἰϛ χϵῖϱάϛ μοι ἔδωϰϵν ϵἰπών· Διαϲωθϵὶϛ ϵἰϛ τὴν βαϲιλίδα πόλιν διαϰόμιϲον τῷ πατϱιάρχῃ Γναπίῳ, ϰ᾽ ἐρϵῖϛ ϖϱὸϛ αὐτόν· Ταῦτά ϲοι ἀπέϲτϵιλϵν ὁ μὴν ὤν. Εἶτα πάλιν βαλὼν τὴν χϵῖϱα ἐξήνϵγϰϵν ἕτϵϱα τϵῖα ϖαϱαπλήϲια, φήϲαϛ· Καὶ ταῦτα ϖαϱάϰϵιϲο Εἰρήνῃ τῇ ἡγουμένῃ τ῀ μονῆϛ ᾧ χρυϲοβαλάντου. Καὶ ϵἰϖὲ αὐτῇ· Φάγϵ ἀφ᾽ ὧν ἡ ϰαλήϲα ψυχὴ ἐπεθύμηϲϵν· ἅρπι γὰρ ἥϰω ϰομίζων ὑμῖν ἐϰ ᾧ ϖαϱαδϵίϲου τοιαῦτα. Εὐλογήϲαϛ ἢ τὸν Θϵὸν, ἀπέλυϲϵν ἡμῶν ϰ᾽ τὸ πλοῖον ἐν δίχαϊϛ. Καὶ νῦν πληρώϲαϛ τῷ πατϱιάρχῃ τὸ ὀφειλόμϵνον, ἦλθον ϰ᾽ ϖϱὸϛ τὴν ϲὴν ἁγιότητα, τὸ ϖϱοϲταχθέν μοι τϵλϵιῶν. Ταῦτα ἀϰούϲαϲα ἡ ὁϲία, ϰ᾽ τϵ᾽ ὀφθαλμὲ δαϰρύων ὑποπληθεῖϲα, τῷ Θϵῷ ϰ᾽ τῷ ἠγαπημένῳ αὐτ῀ μαθητῇ πολλὴν ἀπϵδίδ᾽ τὴν δύχαϱιϲτίαν. Ἐϰβαλὼν ἕν ὁ ναύϰληρ῀ τὰ τϵῖα μῆλα ὑφάϲματι ϰϵϰαλυμμένα ἐντίμῳ, ϰ᾽ νήματι χρυϲέῳ ϖϵϱιϰυλιϲμένῳ, δέδωϰϵν ϵἰϛ τὰϛ χϵῖϱαϛ αὐτῆϛ· ὧν τὸ ϰάλ῀, ϰ᾽ τὸ μέγϵθοϛ, ϰ᾽ τὴν δύωδίαν τί χϱὴ ϰ᾽ λέγϵιν; ϵ᾽ϰϵῖθϵν γὰ ἔλαβον τὸ γϵν῀, ὅθϵν ἡ φύϲιϛ ἡμῶν ἐξώϱιϲαι, ϰ᾽ ἀφθαρτὸϛ γϵνόμϵν῀ ἐϰ οἴδϵν· ὀφθαλμόϛ. Ἀλλ᾽ ὁ μὴν πολλῆϛ παρ᾽ αὐτῆϛ τιμῆϛ ϰ᾽ δϵξιώϲϵωϛ ἀξιωθϵὶϛ, ϲυνταξάμην῀ αὐτῇ ἀνϵχώϱηϲϵν.

C

68 Ipſa autem per totam dierum hebdomadem extracto jejunio, unum integrum pomum adhibuit in ſuum alimentum; & per totos quadraginta dies perſeveravit in fortitudine eſûs pomi; nec alio nutrimento, nec potu prorſus indigebat: imo verò potiùs omnem animis ſororum voluptatem affundebat oris ſui fragrantiâ: talis enim erat, quæ diffundebatur, ac tanta, ut putarent ſuffimentorum aliquorum ac unguentorum magni pretii compoſitiones fieri, earum apparatus haberi in monaſterio, atque aëra ſuaveolenti fragrantia imbui. Poſt hæc appetente divini paſchæ magna hebdomade, & ſancta feria quinta inſtante, præcepit omnibus ſororibus, ut panes benedictos *d* ſumerent ad veſperam, in quâ videlicet cum diſcipulis conveſcens Dominus formam tradidit menſæ, quæ animam nutrit. Et dum poſt ſumptionem conſcidiſſet aliud pomum, diviſit ipſis, non ſcientibus, quidnam hoc eſſet, quod inter edendum gaudio quodam naturam ſuperante & hilaritate perfunderentur. Aliud verò in ſui medelam conſervavit, aſſiduè illud odorans, & exſultatione, quæ inde proveniebat, non deſtituebatur.

mirabilis virtutis ac fragrantiæ vim habentia:

68 Ἐϰείνη ἢ ὅλην ἡμϵϱῶν ἑβδομάδα νηϛϵύϲαϲα, ὁλόϰληϱον τὸ ἓν οἰϰϵίαν ἐδωδὴν ἐποιήϲατο, ϰ᾽ διήνϵϰϵϲεν ἐπ᾽ ὅλαϛ ἡμέϱαϛ τϵϲϲαϱάϰοντα ἐν τῇ τ῀ βρώϲϵωϛ ἰϰυΐ ᾧ μήλου, μήτϵ τϱοφῆϛ ἑτέϱου μήτϵ πόϲϵωϛ δϵηθεῖϲα τὸ σύνολον, μᾶλλον μὴν ἔν ϰ᾽ πάϲῃ θυμηδίαϛ ἐμπιπλῶϲα τὰϛ τῶν ἀδελφῶν τῇ ᾧ ϲώματ῀ αὐτῆϛ ὀϲφρήϲϵιϛ δύωδίᾳ. Τοιαύτη γὰ ἦν ἀναδιδομένη ϰ᾽ τοϲαύτη, ὡϛ νομίζϵιν θυμιαμάτων τινῶν ϰ᾽ μύρων πολυτίμων ϲυνθέϲϵιϛ γίνϵϑαι, ϰ᾽ ϰατασϰϵυὰϛ ϰαθημένας ἐν τῇ μονῇ, ϰ᾽ τῶν ἀέϱα ϰαταχρώννυϑαι ταῖϛ ἡδυπνόοιϛ ὀσμαῖϛ. Μϵτὰ ταῦτα ἢ τῆϛ ᾧ ϑϵίαϛ πάσχα μϵγάληϛ ϰαταλαβούϲηϛ ἑβδομάδ῀, ϰ᾽ τ῀ ἁγίαϛ πέμπτηϛ ἡμέϱαϛ ἐφϵϛηϰυίαϛ, ϖϱοϲέταξϵ πάϲαιϛ ταῖϛ ἀδελφαῖϛ μϵταλαβϵῖν ϰ᾽ τὴν ἐσπέϱαν τ῀ ἁγιαϲμάτων, ϰαθ᾽ ἣν δηλαδὴ ταῖϛ μαθηταῖϛ ϲυνϵϛιαθϵὶϛ ϰ᾽ τ῀ ψυχοτϱόφ῀ παϱέδωϰϵν τ῀ τύπον ὁ ϰύϱι῀ τϱαπέζηϛ, ϰ᾽ ϰαταπϵμῦϲαι μϵτὰ τὴν μϵτάληψιν τὸ ἕτϵϱον μῆλον διένϵιμϵν αὐταῖϛ ἐϰ ϵἰδήμαιϛ τί ἄϱα ϰ᾽ ϵἴη τὸ ϵἰθιόμϵνον, τοῦτο ἢ μόνον, ἐν ἐϲιάϲϵι γϵνόμϵναί, πν῀ ὑπὲϱ φύϲιν χαϱᾶϛ ϰαὶ δϵφροϲύνηϛ ἐξϵπλήθοντο. Τὸ δὲ ἄλλο φυλαϰτήϱιον ἑαυτῇ διϵτήϱηϲϵ ϲυνϵχῶϛ ὀσφϱαινομένη, ϰ᾽ τ῀ ἐντοῦθϵν ἀγαλλιάϲϵωϛ μ᾽ λϵιπομένη.

D

E

recreatur cœleſti viſione & alloquio;

69 Illâ porro nocte, quâ intaminata redemptoris ac Domini Jeſu paſſio ab omnibus fidelibus celebratur, multorum videbat turbam veſtibus albis indutorum, tamquam in ecſtaſin rapta; qui canentes circum ſorores gyrabant; & citharas manibus tenentes, ineffabilium quorumdam hymnorum melos cantare videbantur Chriſto, omnibus concinnitatis numeris abſolutum. Juvenes erant omnes, ac luce fulgentes. Poſtea, quas ferebant phyalas unguentorum, ſuper altaris menſam evacuabant; & fragrantia erat incomparabilis, & omnia implebat: & paulo poſt apparebat vir quidam candidis veſtibus indutus, & hic quidem formoſus, ac procerus; qui ſplendebat vultu, ſolis inſtar (multum quoque ei honoris deferebant) ac re-

69 Καὶ τῇ νυϰτὶ ἐϰείνῃ ϰαθ᾽ ἣν ϰ᾽ τὰ ἄϱχϵσθαι ϖάθη ᾧ λυτϱωτ῀ ϰ᾽ ϰυϱίου Ἰησοῦ ϖᾶϲι ϖιϲτοῖϛ ὑμνολογϵῖται, ϖολλῶν ἑώϱα λϵυχϵιμονούντων ϖληθὺν ὡϛ ἐν ἐϰϛάϲϵι γϵγονυῖα, ϖϵϱιϰυλούντων τὰϛ ἀδελφὰϛ ᾄδουϲαϛ, οἱ ϰ᾽ ϰιθάϱαϛ χϵϱσὶν ϰαθέχοντϵϛ, ὑμνούϛ τιναϛ μϵλῳδῆν ἀνϵϰλαλήτουϛ ἐδόϰουν τῷ Χϱιϛῷ ἁϱμονίαν, νϵανίαϛ ὄνταϛ πάνταϛ ϰ᾽ φωτοϵιδῆϛ, ϵἶτα ϰ᾽ φιάλαϛ φέϱονταϛ μύρων τῇ ᾧ θυϲιαϲτηϱίῳ ταύταϛ ἀποϰϵνῶν τϱαπέζῃ, ϰ᾽ ἡ δύωδία ἀϲύγϰϱιτ῀ ϰ᾽ τὸ πᾶν πληρῶϲα· ϰ᾽ μϵτὰ μιϰϱὸν ἄνδϱά τινα λευχείμονα, ϰ᾽ τῶν ὡϱαίων, δύμϵγέθη, λάμποντα τὸ ϖϱόϲωπον, ὡϛ ὁ ἥλι῀· ᾧ ϰ᾽ πολλὴν ϖϱοϲῆγον τὴν τιμὴν, ϰ᾽ μϵτ᾽ εὐλαβείαϛ τὴν ὑπάντηϲιν ἐποιοῦντο· ϰ᾽ αὐτὸϛ ϲινδόνα τϵ́τϱιϛ ϖανδυϱϵπῆ ϰ᾽ ϖλϵῖον

F

A οἷον βασιλικῷ παρέχετο, τὰ κενοφόντα μύρα τῇ ἱερᾷ τε πέζῃ λίαν ἀκριβέσατά τε κατακαλύψαι καὶ ἀσφαλέσατα· τοῦτον ὃ τῷ θυσιαστηρίῳ προσκαρτεροῦντα τεθεαμένον ἄγγελον ἐν κατηφείᾳ μεγάλῃ πρὸς τὸ τοσοῦτον ἀνακεκραγέναι βοῇ· Ἕως πότε κύριε;

70 Καὶ φωνὴ αὐτῷ γενέσθαι λέγουσαν· Ἕως ἂν ἔλθῃ ὁ δεύτερος Σολομών, καὶ τὰ ἄνω τοῖς κάτω, καὶ τὰ κάτω τοῖς ἄνω γένηται συμμιγῆ, τότε καὶ ὁ κύριος ὑψωθήσεται ἐν τῷδε τῷ τόπῳ, καὶ τὸ τῆς αὐτοῦ θεραπαίνης μεγαλυνθήσεται μνημόσυνον· καὶ δὴ καὶ ἐπόφων σασαν τὰ λευχειμόνων πλῆθυν· Δόξα ἐν ὑψίστοις θεῷ, πρὸς ἐφέσεις ἀναπῆναι. Ταῦτα δὴ μὲν δὴ ἡμέρας ῥέφεσα κατὰ νῶν ἡ ὁσία, τοῦτο συνιέναι νομίσασα, τὸ μήτε ταύτην δοξασθήσεσθαι πρὸ γε τοῦ ῥον, μήτε πλὴν μονίου αὐτοῦ ἢ μεταλάσης αὐτῆς, ἕως ἂν αἱ μαθητευθεῖσαι ταύτῃ τῷ βίῳ περιῶσιν. Ἦν γὰρ, ὡς ἔλεγε, τοῦτο τὸ θεὸν αἰτησαμένη πρὸ ὀλίγου, πλὴν τῶν ἀνθρώπων πάντως ἐκκλινάσα πιμὴν, καὶ πλὴν πρὸς θεὸν ζητοῦσα μόνον· τοῦτο δὴ αὐτὸ καὶ ταῖς ἀδελφαῖς ἐπετίθει, φεύγειν ἀεὶ τὰς ἐξ ἀνθρώπων διδάσκουσα πιμάς. Οὐδὲ γὰρ
B δυνατόν, φησι, πλὴν μὴ τὰς τοιαύτας ἀποστρεφομένην ψυχὴν, πλὴν δόξαν ἰδεῖν ποτε τοῦ θεοῦ. Εὐξαμένη δέ τις αὐτὴν ὑπὲρ τοῦ σώματος ὑγείας αἰτήσασα γνώμης ἁπλότητι, τὰς ἀδελφὰς συγκαλεσαμένη καὶ πάσας, εἶπε· Πιστεύσατέ μοι, τέκνα, παῤῥησίας εἴ τινος ἔτυχον πρὸς θεὸν, τοῦτο πρὸ τῶν ἄλλων ὑμῶν ἂν ᾐτησα, τὸ μηδ' μίαν ἡμέραν ἐν ὑγείᾳ σωματικῇ παρ' ὅλον τὸ τῆς ζωῆς ὑμῶν χρόνον μηδεμίας ὑμῶν διατελέσαι. Οἶδα γὰρ ἀκριβῶς, οἶδα, ὅτι τοῦ σώματος κάμνοντος, πολλή τις ὠφέλεια προσγίνεται τῇ ψυχῇ, καὶ μάλιστα τοῖς χαίρειν δέα τοῦτο τῷ κηδεμόνι τῶν ἡμετέρων ψυχῶν ὁμολογοῦσι θεῷ.

ligiosè procedebat obviam. Hic nitidissimam illis sindonem, & quasi regiam præbebat, ad unguenta, quæ supra sacram mensam erant effusa, perquam diligentissimè & tutissimè cooperienda. Hic verò angelus, qui altari constanter adhærere spectabatur, demisso vultu magna ad illum exclamavit voce: Usquequo, Domine? A. ANON. EX MSS.

70 Et vox ipsi facta est, dicens: Donec veniat secundus Salomon, & illa quæ sunt supra cum iis, quæ sunt infra; & illa, quæ sunt infrà, cum iis, quæ sunt supra, commisceantur; tunc etiam Dominus exaltabitur in hoc loco, & Famulæ ipsius memoria extolletur. Et mox ubi succlamasset candidis vestibus induta turba: Gloria in altissimis Deo, ad cælos revolavit. Illa autem, ubi diluxerat, postquam animo volutasset Sancta, intellexisse se putabat, quod neque ipsa honoranda foret in præsenti tempore, neque monasterium ipsum etiam tunc, quando migrasset è vita, quamdiu sibi supervixissent disciplinæ ejus alumnæ. Hoc quippe, ut aiebat, Deum rogaverat paulo antè, hominum honorem omnino declinans, & eum solum quærens, qui à Deo est. Item ipsum exposuerat sororibus, ut fugerent semper humanos honores, docens. Neque enim, inquiebat, fieri potest, ut anima, quæ eosdem non avertatur, aliquando videat gloriam Dei. Dum quædam ex illis in mentis simplicitate, ipsam rogaverat, ut orasset pro sanitate corporis, sororibus omnibus convocatis, dixit: Credite mihi, filiæ, si quâ apud Deum valerem impetrandi gratiâ, id præ rebus aliis pro vobis peterem, ut nullæ vestrûm in sanitate corporis per totum vitæ vestræ tempus, illum transigerent diem. Novi enim apprimè, novi, quod, laborante corpore, magna utilitas accedat animæ; atque his potissimùm, qui de illâ re gratias agunt Deo, animarum nostrarum curatori. *sumpta inde occasione esse humiliandi.* E

ANNOTATA.

a Ἐγχειρίδιον *præter significationes apud antiquos è lexicis notas, mediæ Græcitatis scriptoribus est* manuale, orarium, mappula oris & nasi tergendo & emungendo, *teste Cangio; quæ, vel certè simili aliqua in significatione hic accipi posse, colligitur ex sensu.*

b *De S. Ignatio patriarchâ egimus in Commentario.*

c Sic dices filiis Israël: QUI EST, misit me ad vos; *ait Deus Moysi Exod.* 3, ℣ 14.

d Ἁγίασμα *inter alia denotat sacramentum Ecclesiæ quodvis, item Eucharistiam;* ἁγιάσματα *item significant panem benedictum; exempla dat Cangius: putem hic indicari panes benedictos: nam agi de corporis alimento, colligitur tum ex pomo, quod post eorum sumptionem Sancta distribuit suis monialibus; tum ex tempore,* ad vesperam *utique.* C F

CAPUT VIII.

Sancta consanguineus mirabiliter ab injusta morte liberatur.

ἘΝ ἔτι τῶν ἐκείνης θαυμασιῶν προστιθείσθω τῇ διηγήσει, τὸ πρὸς θεὸν αὐτῆς ἐγγύτητος, καὶ παῤῥησίας, μαρτύριον ἐνεργές. Φθόνῳ τινὲς κινούμενοι· οἷα πολλὰ τοῖς ἐπονομένοις πρὸς τὰ παρόντα, ποιεῖν ὁ πονηρὸς ὑποτίθησι· διαβάλλουσι πρὸς βασιλέα τὸν ἐγγύθεν τῇ οὐσίᾳ, καὶ φιλουμένως αὐτῇ συγγενῆ· τῇ τῶν ἱππικῶν ἀξίᾳ τετιμημένον, καὶ τῇ λοιπῇ κατὰ κόσμον λαμπρότητι πρόφανείᾳ. Τὸ τοῦ διαβολῆς ὀλίγον. Τὰ γὰρ τῶν ἐπιβούλων πάντα, φασὶ, καὶ μελετῶν ἐστι, κατὰ σοῦ καὶ κατασκευάζων κρύπτειν. Οἱ δὲ μηδ' ἐρωτήσεως κἂν γοῦν φιλῆς πρὸς τοσοῦτο καὶ τοιοῦτο πρᾶγμα ἀναχθέντος, συλληφθῆναι τὸν ἄνδρα προστάξας, ἔν τινι τῶν παλατίων ζοφώδει κατέκλεισε φυλακῇ, μηδὲ πλὴν αἰτίαν εἰδότα τοῦ βασιλέως ὀργῆς. Ἐπεὶ γὰρ οἱ τῷ ἀνδρὶ προσήκοντες διαψιθυριζόμενόν πως πρὸς τὸ βασι-

UNum insuper è mirabilibus ejus, narrationi superaddatur, quod, ipsius quam propinqua ad Deum esset accessio, & intercessio, efficax præbeat testimonium. Aliqui invidiâ concitati (cujusmodi multa ut perpetrent, suggerit malignus spiritus iis, qui rebus præsentibus abripiuntur) apud imperatorem *a* accusant Sanctæ propinquum, & amicè ei cognatum, illustrium *b* dignitate honoratum, & reliquo, quem mundus in pretio habet, splendore clarum. Nec verò parva erat calumnia. Quidquid enim, inquiunt, proditores moliri solent, meditatur & machinatur adversus tuam potentiam. Hic autem ne vel tenuem quidem tanti ac talis negotii interrogationem instituens, comprehendi virum mandavit, & in quodam tenebroso palatii carcere inclusit, nihil quidquam causæ scien- *Quidam Sanctæ consanguineus ob falsum crimen capite periclitatur;* a b

A. ANON. EX MSS.

tem, cur imperator adeo in ſe graviter iraſceretur. Illi autem, qui virum convenicbant, dum audiviſſent rumorem ſpargi in aula, quod in animo haberet imperator, projicere ipſum in profundum maris, atque id quidem non in die, ſed in nocte, ut ne corpus ejus obtineret ſepulcrum:

λεια ἀκηκόεσαν τῷ τ᾽ βαλάσσης ἐναπορῤῥιφῆναι τὸν βύθῳ διασκοπεῖσθαι τ᾽ βασιλέα, καὶ τοῦτο μὲν ἐν ἡμέρᾳ, ἀλλ᾽ ἐν νυκτὶ, ὡς ἂν μηδὲ ταφῆς αὐτοῦ τύχοι τὸ σῶμα, D

quæ innocentiam ejus declarat imperatori, noctu ei apparens

72 Dumque nulli conſanguineorum cognitus hujuſmodi eſſet interitus, omnibus valere juſſis, ad Irenen, multa apud Deum gratiâ pollentem, confugiunt, uberes lacrymas ex oculis profundentes, ipſamque orantes, ut cognato injuſtè periclitanti gratioſis precibus opem ferat. Illa verò quid fecit? Cum anima eſſet, Dei ad hæc benignitatem edocta, & quæ ejus legem rectè implere noſſet charitatis, magno admodum dolore affecta, graviterque gemens & lacrymans, abire eos domum juſſit, & neutiquam animum deſpondere. At ſperemus, inquit, in Domino; ipſe faciet. Alia verò, quæ præ manibus habebat, poſtponenda exiſtimans, clauſo oſtio, Deo ſupplicavit impensè. Atque hæc quidem Irene: imperator autem ſub mediam noctem videbatur videre viſionem, non ſomnia, quod S. Irene ſibi adſtaret, atque talia diceret: Imperator, mox ſurgens, dimitte è carcere, quem injuſtè in eo occluſiſti: neque enim ea, quæ tibi adverſus eum delata ſunt, vera ſunt: ſed mendacia & calumniæ ſunt. Si renuis; ipſum regem cælorum concitans contra te, & bellum & cædem tibi movebo, adeo ut carnes tuæ in cibum jaceant beſtiis terræ & volucribus cæli;

72 Μηδενὶ τ᾽ οἰκείων ἕ τόπα τ᾽ τότε γνωσθείσης ἀπωλείας, πάντων ἀπογνόντες, πρὸς θεὸν ἔχεσαν τὴν παῤῥησίαν καταφύγεσιν Εἰρήνῃ, δάκρυα τὸ ἀνυσιμώτατον κενοῦντες τ᾽ ὀφθαλμῶν, καὶ βοηθῆσαι ταῖς δι᾽ πρόσδεκτοις δυχαῖς τῷ συγγενεῖ ἀδίκως κινδυνεύοντι παρακαλοῦντες αὐτήν. Ἡ δ᾽ ἦ τί γὰρ ἂν ἐποίησε; πρὸς ταῦτα ψυχὴ τὴν ἕ θεοῦ φιλανθρωπίαν ἐξησκημένη, καὶ τ᾽ ἐκείνης τ᾽ ἀγάπης νόμον καλῶς ἐπανηρῆν ἐπισαμένη, σφόδρα πρὸς λύπῳ γενομένη, στενάξασά τε βαρὺ καὶ δακρύσασα, τούτοις μὲν ἀπιέναι προσέταξεν οἴκαδε, καὶ μὴ ἀθυμεῖν. Ἀλλ᾽ ἐλπίσωμεν, φησὶν, ἐπὶ κύριον· αὐτὸς ποιήσει. Δύπερα δ᾽ τ᾽ ἄλλα τ᾽ ἐν χερσὶν ἠγωνισμένη, κλείσασα τὴν θύραν ἱκέτευε τ᾽ θεὸν ἐντενῶς. Καὶ ταῦτα μὲν ἐκείνη. Ὁ βασιλεὺς δ᾽ πού πε τὸ μεσονύκτιον ὕπαρ ἐκ ὄναρ ὁρᾶν ἐδόκει ἁ ὁσία Εἰρήνη παρεστῶσαν αὐτῷ, καὶ τοιαῦτα λέγουσαν· βασιλεῦ, ἀναστὰς αὐτίκα τ᾽ φυλακῆς ἀπόλυσον, ὃν κατείρξας ἀδίκως. Οὐδὲν γάρ σοι τ᾽ κατ᾽ αὐτῆς λαλουμένων ἀληθές· ψεῦδος δ᾽ ταῦτα καὶ συκοφαντία. Εἰ δ᾽ ἐκ, ἀλλ᾽ αὐτὸν ἐκεῖνον κατὰ σὲ κινήσασα τ᾽ βασιλέα τ᾽ ἑῴων, καὶ πόλεμον ἐγερῶ σοι καὶ σφαγὴν, ὡς τέ σε καὶ τὰς σάρκας βορὰν πετεινοῖς δ᾽ ἑῴοις τῆς γῆς καὶ τοῖς πετεινοῖς δ᾽ ἑῴοις. E

ac minata:

73 Quod turbaretur ipſe, & animo æſtuans illi reſponderet: Quænam & unde tu es, quæ talia mihi protervè minari audes? Ecquis tibi ingreſſum præbuit tali hora? Cui illa: Ego ſum Irene monaſterii Chryſobalanti hegumena. Idque non ſemel, ſed tertiò etiam dixit. Pungens denique latus ejus, diſceſſit. At quis Dei prodigia non admirabitur? Nam ſimul atque is è latere laborans, modo tumultuario experrectus fuit, vidit ipſam ſuos ante oculos incedentem, diſcedentem, ac, poſtquam jam ad cubiculi fores perveniſſet, exeuntem: & clamare cœpit, ita ut omnibus corporis ejus cuſtodiam habentibus non modica incuteretur perturbatio, animo conſternatis, ne inexſpectati aliquid pateretur imperator. Interrogabat is igitur illum, qui primum præ reliquis inter domeſticos *c* tenebat locum, quem paracœmonium *d* vocant: Non vidiſti monialem, quæ jamjam cubiculo meo exiit? Obſtupuit ille, &, an mentis ſatis compos eſſet imperator, ſuſpicatus eſt; ſimulque reſpondit: Nihil tale vel ſe vidiſſe, vel contigiſſe.

73 Τὸν δ᾽ παραχθῆναι καὶ θυμῷ ζέσαντα πρὸς αὐτὴν ἀντειπεῖν· Τίς καὶ πόθεν εἰ σὺ, τοιαῦτα ἐμοὶ προπετῶς ἀπειλεῖν ἀποτολμῶσα; τίς δέ σοι καὶ τ᾽ εἰσόδε ὁ παρεγχωρήσας ἐν ὥρᾳ τοιαύτῃ; Καὶ ἀπεκριθῆναι τότῳ· Ἐγὼ ἡ Εἰρήνη τ᾽ ἕ Χρυσοβαλάντε μονῆς ἡγεμένη· καὶ τοῦτο ἐχ ἅπαξ, ἀλλὰ καὶ τέλτον εἰπεῖσαν, νύξασαν ὅπῃ τῷ τελθυταίῳ ἅ τότε πλθρεσὲν ἀναχωρῆσαι. Ἀλλὰ πῶς μὴ θαυμάσει ἕ θεὸς τὰ περίσια; ὡς γὸ ἐκεῖνο τὴν πλθρεσὲν ὀδυνηθεὶς πεθρυβημένον ἀφυπνίσθη, εἶδεν αὐτὴν πρὸ τ᾽ ὀφθαλμῶν αὐτὲ βαδίζεσαν, ἀπιέσαν, καὶ πρὸς τῇ θύρᾳ γενομένην ἤδη, ἕ κοιτῶνο ἐξιέσαν· καὶ κρᾴζειν ἤρξατο, ὥσε πᾶσιν αὐτοῦ τοῖς σώματο φυλακοῦσιν ἐκ ὀλίγον γενέσθαι τ᾽ τάραχον, πτοηθεῖσι μήπι καὶ πάθοι τ᾽ ἀδοκήτων ὁ βασιλεύς. Ἤρετο γὲν τ᾽ οἰκειοτάτων τ᾽ πεώτιτον, ὃν δὴ καλῶσι παρακοιμώνιον· Οὐχ ἑώρακας τὴν ἕ κοιτῶνο ἐξελθέσαν νυνὶ μοναχὴν; ὁ δὲ ἀχανὴς εἶναι, μὴ καὶ παραφρονήσαι τ᾽ βασιλέα ὑποτοπάζων· ὅμως ἀπεκρίνατο, μηδὲν τοιῦτον μήτε θεάσασθαι μήτε γενέσθαι. F

c
d

74 Sed, ecce, aiebat, portæ omnes clauſæ ſunt, & tutiſſimo cuſtodiuntur præſidio: claves verò huc uſque poſitæ ſunt ſub ſtrato meo, atque è nullo prorſus loco aditus patet ad tuum cubiculum. Et imperator rem ſecum expendens: Nunc ſcio, verè, inquit, quod illa, quæ conſpexi, divina quædam fuerint viſio. Poſtquam autem diluxerat, captivum è carcere eductum ſiſtit ſibi, & ſic compellat: Quibus uſus incantationibus, minas nobis in ſomnis & perturbationes immiſiſti, ut hujuſmodi magicis artibus perficere tibi contingat incepta, quæ contra meum imperium meditatus es? Ille autem nihil habens, quod ad iſta diceret, ſolummodo reſpiciebat ad dextram & ad ſiniſtram circumſtantes, & vix tandem reſpondit: Confido per Deum, quod cum mago numquam verſatus ſim, neque auditus meus, ô imperator, ſuſtinuerit tale nefas, quoad vixi, admittere. At neque aliquid contra tuum imperium (teſtis mihi ſit Deus) conſilii in animo habui.

ſed ille accuſatum primò ſciſcitatus,

74 Ἀλλ᾽ ἰδὲ πᾶσαι μὲν αἱ θύραι κεκλεισμέναι ἀσφαλέσατα φερόμεναι· αἱ κλεῖς δ᾽ ὑποτεθειμέναι τῇ ἐμῇ μέχρι ἕ νῦν στρωμνῇ, καὶ ἐδαμόθεν πρὸς τ᾽ σὸν τὸ παρόπαν εἴσοδο κοιτῶνα. Καὶ ὁ βασιλεὺς γενόμενο ἐν ἑαυτῷ· Νῦν οἶδα ἀληθῶς, εἶπεν, ὡς θεία τις ἦν ὀπτασία, τὰ ὀφθέντα μοι. Πρωΐας δ᾽ γενομένης ἐξαγαγὼν τ᾽ φυλακῆς τ᾽ κατεχόμενον παρίστησί τε αὐτὸν, καί φησι· Τίσι μαγείαις χρησάμενο ἀπειλὰς ἡμῖν ἐν ὀνείροις καὶ θορύβοις ἐπεμψας, ὡς ἂν σοι δῷ τ᾽ τοιούτων γοητειῶν διαφθαρέντα γενήσεσθαι τὰς κατὰ τ᾽ ἡμετέρας ὅπλολάς σε βασιλείας; Ὁ δ᾽ μηδὲν ἔχων εἰπεῖν πρὸς ταῦτα, μόνον βλέπων ἦν ὅπῃ δεξιὰ καὶ εὐ᾽ ἀριστερὰ τὰς παρεστῶτας· μόλις δέ ποτε ἀπεκρίνατο· Πέποιθα ὅπῃ τ᾽ θεὸν, ὡς ὐδέποτε μάγῳ συνέπυχον, ὐδ᾽ ἠνέσχετό μοι βασιλεῦ τοιοῦτον ἀκοὴ ἀσέβημα δι᾽ ὅλης τ᾽ ζωῆς παραδέξασθαι· ἀλλ᾽ ὐδὲ κατὰ τ᾽ σῆς βασιλείας, βελὴν ἐγὼ, μοι γένοιτ μάρτυς κύριο, ἤντινα ἔχ ἐνενόησα.

75 Καὶ ὁ βασιλεὺς πρότερόν πως διαπεθεὶς, ἐπ-

AA Ἐπιγινώσκεις δὲ τίνα, ἤρετο, Εἰρήνην ἐν μοναστηρίῳ λεγομένῳ Χρυσοβαλάντῳ διάγουσαν; Ναί, φησιν, βασιλεῦ, καὶ τὸ μοναστήριον ἔγγιστά που τῆς Ἄσπρός ἐστι τῶν γλυκέων ὑδάτων δεξαμενῆς. Καὶ εἰ νῦν ἀποστείλω, εἶπεν ὁ βασιλεὺς, εὕροιμι ταύτην ἆρα; Ἐκ παντὸς ἀπεκρίνατο· οὐδὲ γάρ ποτε ἐκ τῆς ἕξεισι μοναστηρίου. Παραυτίκα τοίνυν τόντε πρωτοβεστιάριον καί τινας ἄλλους τῶν μεγιστάνων μετὰ τῆς συνήθους ἐξαποστείλας ὑπηρεσίας· ἑπόμενον τούτοις καὶ ζωγράφον εἶναι παρήγγειλεν, ὑφ' οὗ τὸ τῆς Εἰρήνης πρόσωπον εἰκονισθὲν αὐτῷ κομισθείη, ὅπως γνώσωμαί, φησι, τὴν ὁραθέντα μοι χαρακτῆρα. Ταῦτα δὲ προστεταχὼς, τῇ φυλακῇ καὶ αὖθις τὸν ὑπεύθυνον αὐτῷ νομιζόμενον κατέχεσθαι διωρίσατο. Ἡ μὲν τοι ὁσία Εἰρήνη τὰς κατὰ τρόπον ἐπικαίρως πληρώσασα προσευχὰς, εἰς τὸ διακονικὸν γενομένη τῆς ἐκκλησίας, καὶ πάσας συγκαλεσαμένη τὰς ἀδελφάς, φησι πρὸς αὐτάς· Ταύτῃ τῇ νυκτὶ ὄναρ μοι συνέβη παρὰ βασιλέως ὁρᾶν πρὸς ἡμᾶς μεγιστᾶνας ἀπεσταλμένους, καὶ πολὺν ἱππέωντε καὶ πεζῶν ὄχλον ἐπισυρομένους καὶ τοσοῦτον, ὡς μηδὲ ταῖς αὐλαῖς τῆς μονῆς τὸν ὅλον χωρητὸν εἶναι· ὅμως εἴτι καὶ συμβαίνοι τοιοῦτον, ἀλλ' ὑμεῖς μηδαμῶς θροηθείητε· καὶ κύριος τὸ συμφέρον πάντως οἰκονομήσει.

B 76 Αἱ δὲ φόβῳ καὶ δειλίᾳ ληφθεῖσαι, τὰς χεῖρας θατέρᾳ προσερίβουσαι θατέρας ἐν μεγάλῃ λύπῃ ταῦτ' ἐποιοῦντο. Καὶ παρευθὺς ἧκον οἱ παρὰ βασιλέως ἀπεσταλμένοι· ὧν τὸ πλῆθος καὶ τὸ μεγαλοπρεπὲς τῶν φαινομένων ἡ θυρωρὸς φοβηθεῖσα, τὴν τῆς μονῆς ἠνεῳγμένον λιποῦσα πυλῶνα, ᾤχετο δραμοῦσα τὴν ἀπροσδόκητον ἔλευσιν τῆς ἀρχόντων ἀπαγγεῖλαι. Ἐν τοσούτῳ δὲ τάτε ἐνδότερα τάτε τῆς μονῆς ἐξώτερα πλήρη τὴν ἵππων ὡρᾶτο καὶ τῶν ἡμιόνων· ὅπερ ταῖς ἀδελφαῖς πρῶτα μὲν οὐκ ὀλίγην πτόησιν ἐνεποίει, καὶ μάλιστα τὴν τῆς ὁσίας προῤῥήσιν ἐχούσαις ἔναυλον. Πρᾴως δὲ τοὺς τῶν ἱπποζυγιῶν ἀποβαίνοντας πρὸς αὐτὰς ἔχοντας ὁρῶσαι, οὗ φόβου μὲν ἀνιείθησαν, τῆς διδασκάλης δὲ τὴν πρόγνωσιν ἐξεπλήττοντο. Μηνύει τοίνυν τοῖς μεγιστᾶσι τούτοις διὰ μέσου τῶν ἀδελφῶν ἡ ὁσία πρὸς τὴν ἐκκλησίαν εἰσελθόντας, ἐκεῖσε ταύτην ὄψεσθαι. Εἰσίασιν οὖν οὐ πάντες, ἀλλ' ὅσοι τὰ προστεταγμένα ὠσὶν οἰκείοις παρὰ βασιλέως ἐδέξαντο· καὶ προσευξάμενοι τῆς ὁσίας ἀνέμεινον τὴν ἔλευσιν.

77 Νέφεσι δὲ οὗ ἡλίου διατειχίσουσι τὰς λαμπηδόνας, ἀλαμπῆ συνέβαινε τὴν αἔρα τυγχάνειν. Ἧκε τοίνυν καὶ ἡ ὁσία διὰ τῆς πλαγίας θύρας πρὸς αὐτούς. Προηγησαμένη δὲ τῆς προσκυνήσεως, προσκυνοῦντας εἶχε τούτους· καὶ δὴ ἀνανεύοντες εἶδον ἀστραπὴν ἐκ οὗ αἰφνιδίου ἀνατέλλουσαν οὗ τιμίου αὐτῆς προσώπου· καὶ μὴ φέροντες ἀπῆλθον εἰς τὰ ὀπίσω, καὶ ἔπεσον χαμαὶ, καθάπερ οἱ συλλαβεῖν ἐληλυθότες τὴν καθηγητὴν αὐτῆς καὶ νυμφίον Χριστόν. Ἐπεὶ καὶ ὅλον πεπλήρωκε τῆς φωτοχύσεως τὴν ναὸν, προσερχομένη δὲ χεῖρας ὤρεγεν ἑκάστῳ, καὶ διανίστη τούτους λέγουσα· Τεκνία μου μὴ φοβεῖσθε· κἀγὼ γὰρ αὐτὴ ἄνθρωπός εἰμι τὴν αὐτὴν ἀσθένειαν περικειμένη τῆς φύσεως. Ἀλλὰ τί κόπους ὑμῖν παρέσχεν ὁ ἀποστείλας ὑμᾶς ἄπιστος; Εἴπατε γοῦν αὐτῷ πάλιν ἐκεῖνα, ἅπερ ἔδοξεν ἐν ὀνείρῳ παρ' ἡμῶν ἀκούειν· Ἀπόλυσον τὴν ἄνθρωπον ἐκ τῆς φυλακῆς· οὐδέν ἐστιν ἄδικον εἰργασμένος· οὐδὲ κατὰ τῆς σῆς μελετήσας βασιλείας· ἐὰν δὲ μὴ, τὰ λαληθέντα σοι πάντως ἕξει καὶ πέρας, καὶ κύριος οὐ βραδύνει, ὅτι πᾶσιν ἐγγύς ἐστι τοῖς ἐπικαλουμένοις αὐτὸν ἐν ἀληθείᾳ.

78 Οἱ δὲ μήπω οὗ προτέρου τελέως ἀνεθέντες φόβου, καὶ ταῦτα ἀκούοντες δέει πολλῷ πρὸς αὐτὴν εἶπον· Ἀπαγγελοῦμεν πάντα τῷ βασιλεῖ κατὰ τὴν σὴν πρόσταξιν· ἀξιοῦμεν δὲ μικρὸν καθεσθεῖσαν τῆς σῆς ἡμῖν ψυχωφελοῦς ὁμιλίας μεταδοῦναι· τοῦτο δὲ δυοῖν εἵνεκα παρ' αὐτῆς ᾔτησαν· ἑνὶ μὲν, ὥστε τῆς τι-

Nosti, inquiebat, Irenen quamdam, in monasterio, quod Chrysobalantus dicitur, degentem? Novi, ait, imperator: & monasterium est proximum Asparis *e* dulcium aquarum cisternæ. Et si nunc mittam, dixit imperator, ipsamne inveniam? Omnino, respondit: neque enim exit umquam monasterio suo. Statim itaque protovestiarium *f* & alios nonnullos magnatum cum consueto ministerio *g* dimisit, pictorem item sequi illos jussit, ut, dum ab illo expressus foret Irenes vultus, ad se deferretur, ac norim, inquit, formam à me visam. His præscriptis, iterum in carcerem amandari præcepit, quem putabat sontem. Irene de more opportunè precibus persolutis, sacrarium ingressa ecclesiæ, & sorores omnes convocavit, & sic affata fuit: Hac nocte contigit mihi in somnio videre, magnates ab imperatore ad nos missos, multamque ac tantam equitum ac peditum turbam secum trahentes, ut monasterii loca totam capere non possint. Et verò si tale quid acciderit, vos neutiquam turbemini: & Dominus id, quod in rem nostram erit, omnino disponet.

A. ANONYMO. EX MS *deinde visionis*

e

f

g

E *veritatem*

76 Illæ autem timore ac metu correptæ, altera alteri manus affricantes, in magno ea de causa luctu degebant. Nec mora; veniebant, qui ab imperatore erant missi: quorum multitudine & magnificentiâ, dum apparuêre, territa ostiaria, monasterii portam reliquit apertam, & curriculo cucurrit, inexspectatum principum adventum nuntiatura. Inter hæc verò tam interiora quam exteriora monasterii loca videbantur plena equis ac mulis: id quod primò non modicam incussit sororibus animi consternationem, maximè dum Sanctæ prædictionem recenter insonantem haberent. Conspicatæ autem, quod hi, qui ex equis descendebant, placidè secum agerent, timore quidem liberatæ sunt, Magistræ autem prænotione obstupuerunt. His igitur magnatibus Sancta per sorores significat, ut in ecclesiam ingrederentur, ibidem se visuri. Intrant ergo non omnes, sed illi dumtaxat, qui mandata propriis auribus ab imperatore acceperant. Et orantes exspectarunt Sanctæ adventum.

F *mirè*

77 Nebulis verò splendorem solis obscurantibus, contigit aëra tenebris involvi. Sancta igitur per obliquam portam ad eos accessit. Et verò eos veneratione prævenit, & habuit, qui se venerarentur. Et respicientes viderunt splendorem derepente ex venerabili ejus vultu micantem. Idque non ferentes, cesserunt retro, & ceciderunt in terram; non secus atque illi, qui venerant, ut comprehenderent Christum magistrum ejus ac sponsum. Postquam itaque totum lumine implevit templum, accedens manus porrexit singulis, & erexit eos, dicens: Filii mei, nolite timere: nam & ego ipsa homo sum, eidem naturæ imbecillitati subjecta. At cur laborem vobis præbuit incredulus ille, qui vos misit? Dicite ergo ei iterum illa, quæ visus est in somno à nobis audire: Dimitte hominem è custodia: nihil egit injustè, contra imperium tuum machinatus est nihil. Sin minus; quæ dicta sunt tibi, omnino evenient: & non tardat Dominus: quia prope est omnibus, ipsum invocantibus in veritate.

78 Illi autem, priore metu nondum perfectè remisso, ista audientes multo cum timore ad eam dixere: Omnia denuntiabimus imperatori, prout nobis mandavisti. Rogamus autem, ut paululum nobiscum verseris, & colloquii tui quod animabus nostris utile est, participes nos facias. Duabus ve-

edoctus,

A. ANON. EX MSS.

rò de cauſis id apud ipſum dicebant ; unâ quidem , ut venerabili ejus conſpectu , ac verbis à Deo inſpiratis fruerentur : altera autem erat mandatum imperatoris ; ut illud, extracto colloquii tempore, accuratius pictor abſolveret , vultum ipſius depingens. Accepta itaque Sanctæ effigie , cum precibus ejus dimiſſi, redierunt ad illum , qui eos miſerat , renuntiantes ipſi , quæ viderant , & quæ audierant ex ipſa. Deinde imaginem ejus etiam exhibent. Et ſimul atque imperator oculos in eam conjiceret , fulgor quidam repente exinde emicans oculos ipſius terribili circumfudit luce , & pòſt ipſum præ timore exclamare fecit: Miſerere mei Deus ſecundùm magnam miſericordiam tuam. Et ingenti cum ſtupore ſtabat mutus, diu effigiem contemplans, ac per miraculum factus certior , quod imago eſſet ipſiuſmet quam in ſomno viderat ſibi minitantem.

Innocentem dimittit ; datis ad Sanctam litteris :

B

79 Nihil itaque de apparitione dubitans , educit captivam è carcere , gratias agens Deo , quod inhibuiſſet ſibi injuſtam viri necem , & ab iis , quæ propter illam ſuperventura ipſi erant , propalam liberaſſet. Litteras item ad Sanctam dat iſti hanc ſententiam : Juſſis tuis obtemperantes , Famula Chriſti, captivum, nullius , prout indicaſti, noxæ reum, è carcere , en , tibi dimiſimus : & verò gratias hiſce agimus dignitati tuæ , quia per te liberati ſumus à ſupplicio , quod impendebat. Oportebat enim nos obtemperare imperio tuo, quos tua apparitione dignata es , & neutiquam te turbare. Materna itaque commiſeratione ignoſce, & magnam, quâ apud Deum vales , gratiam interponens , eum mihi redde propitium. Commiſeratio tua erit perſpecta , ſi coram nobis adeſſe non dedignata fueris , ut & ego, & imperatrix ſanctificatarum manuum tuarum impoſitione benedicamur. Quod ſi hoc tibi non placuerit; at nos certè veniemus ad te, ſecundam de ſecunda tibi exhibita moleſtia veniam mox petituri.

quibus ipſa reſcribit ſuas, humilitate plenas ;

C

80 Acceptis litteris , unà cum imperatoris , quæ per quemdam, qui ei erat à cubiculis, miſſa ipſi erant, donis , manu propria etiam reſcribit ipſamet imperatori : Deus, qui bonus eſt , imperator , indulgere ſemper novit infirmitatibus noſtris : benignus enim eſt, & omnino non vult mortem peccatoris, ſed ut convertatur ipſe ac vivat. Sed tu non nobis , ſed potiùs nomini ejus da gloriam. Nec verò imperatoriam tuam majeſtatem ad nos , nec vilitatem noſtram ad te venire , decet. Nequaquam enim tu indiges muliercula paupere ac peccatrice. Habes autem qui te benedicant , quorum ſolæ manus ad ſanctificandum ordinatæ ſunt , ſanctum patrem noſtrum ac patriarcham ; habes catholicæ atque orthodoxæ Eccleſiæ præſules , ac ſpirituales monaſteriorum patres , & ſi volueris exquirere ipſorum inſtitutiones, & Deo ſervies , & imperium tibi commiſſum piè , prudenter ac juſtè gubernabis. Si autem id quod intendis , ô imperator, perſequi volueris , ſcito , quod ſive aliquem miſeris , ſive ipſe veneris , neutiquam nos ſis viſurus ; ſed potius Deum irritaturus ſis : ſin me audieris , dextera Altiſſimi ab omni omnino tentatione te proteget.

in qua ſemper perſtitit. Monita liberato conſanguineo data.

81 His ſcriptis ſignatiſque, quædam etiam benedictionis gratiâ imperatori remiſit : qui certè indoluit , quod honorem non eſſet conſecutus, ipſam videndi , probè gnarus , neutiquam oportere ad hoc eam cogere. Sæpiſſime autem mittens ad eam, & precibus ejus & verbis affatim fruebatur per eos , qui accedebant , multumque per eam ſolatii inveniebat. Cognatus verò ille , qui à periculo fuerat liberatus , ad pedes ejus ſe projecit ; quos & la-

μίας αὐτῆς ὄψεως καὶ τ θεοπνεύστων ἀπολαῦσαι ῥημάτων· ἑτέρῳ δ τὸ βασιλικὸν ἐπίταγμα, καὶ τ ζωγράφον ἐκπελέσαι τῷ παρέληνθι τ ὁμιλίας ἀκριβέστερον , τὸ ταύτης εἶδος διαγράψαντα. Λαβόντες τοίνυν τὸ τ ὁσίας ἐκτύπωμα , καὶ μὴ φέροντες αὐτῆς ἀποπεμφθέντες , πρὸς τ ἀποστείλαντα τοῦτο ἐπέστρεψαν , ἀπαγγείλαντες αὐτῷ , ὅσατε εἶδον , ὅσατε ἤκουσαν παρ' αὐτῆς. Εἶτα δ καὶ τῷ εἰκόνα ταύτης ἐπιδεικνύουσι · καὶ ἅμα τῷ τὰς ὄψεις ἐπιβαλεῖν αὐτῇ τ βασιλέα , ἀστραπή τις ἐξ αὐτῆς ὄψεως ἐκπηδήσασα , τὰς ὀφθαλμὰς αὐτοῦ φοβερὸν περιήστραψε , καὶ μετὰ τοῦτον ἐκ φόβου πεποίηκεν ἀνακεκραγέναι · Ἐλέησόν με ὁ θεὸς κατὰ τὸ μέγα σου ἔλεος · καὶ μὴ πολλῆς τ ἐκπλήξεως καὶ εἰσήκει ἐνεὸς ἐπὶ πολὺ τ χαρακτῆρα βλέπων , καὶ δίχα ψεύματος ἐμπεπεμμένον , ὅπως ἐκείνης αὐτῆς ἐστιν , ἣν κατὰ τὰς ὕπνους ὥρα διαπεπλασμένην αὐτῷ.

79 Μηκέτι γοῦν ἀμφιβάλλων τοῖς ὀφθεῖσιν , ἐξάγει τ κατεχόμενον τ φυλακῆς , δίχα μέμψεως τῷ θεῷ , ὅτι διεκώλυσεν αὐτῷ τὴν ἄδικον δι' ἀνδρὸς ἀναίρεσιν , καὶ τ δι' αὐτὴν μελλόντων ἐπενεχθῆναι τούτῳ δεινῶν , σωφρονῶς ἐλυτρώσατο. Γοῦν ἐπὶ τὴν ὁσίαν ἀπιόντι τ τύπον ἔχουσαν τοῦτον · Κατὰ τὴν σὴν πρόσταξίν σου , δέσποινα δι' Χριστὸν , τ κατεχόμενον , ὡς ἐκέλευσας , ἀθῷον ὄντα , τ φυλακῆς , ἰδοὺ , σοὶ ἀπελύσαμεν , ἀπηγορεύοντες δ καὶ χάριτας , καθότι διά σου τ ἐπηρτημένης δίκης ἡμεῖς ἀπηλλάγημεν , πρὸς τὴν σὴν σεμνοπρέπειαν · ἔδει γὰρ ἡμᾶς πειθῆναι τῇ κελεύσει σου τ σῆς ἀξιωθέντας ἀπαφανείσης , καὶ μηδαμῶς ἐνοχλῆσαί σοι. Σύγνωθι τοίνυν μητρικῇ συμπαθείᾳ , καὶ τ θεὸν ἵλεων τῇ πολλῇ σε παῤῥησίᾳ χρωμένη ποίησόν μοι. Ἔσται δέ σε γνώριμον τὸ συμπαθὲς , ἐὰν καὶ πρὸς ἡμᾶς ἐκ ἀπαξιώσῃς τὴν παρουσίαν ποιήσασθαι , ἵν' ἐγώ τε καὶ ἡ βασίλισσα τῇ τ ἡγιασμένων σου χειρῶν εὐλογηθῶμεν ἐπιθέσει · εἰ δέ σοι τοῦτο μὴ κατὰ γνώμην, ἀλλ' ἡμεῖς τε πάντως ἐλευσόμεθα πρός σε , καὶ θενθησόμεθα τάχα δευτέραν δέησιν δευτέρας ἐκ συγνώμης.

80 Δεξαμένη δ τὰ γράμματα, καὶ τὰ σὺν αὐτοῖς διά τινος τ βοιτῶνος , αὐτῇ τελέντα δῶρα βασιλικὰ , χερσὶν ἰδίαις ἀντιγράφει καὶ αὐτὴ τῷ βασιλεῖ · ὁ θεὸς ἀγαθὸς ὢν , βασιλεῦ , πάντοτε συγκαταβαίνειν οἶδε ταῖς ἀσθενείαις ἡμῶν · φιλάνθρωπος γάρ , καὶ ὁ θελήσει θέλει τ θάνατον τ ἁμαρτωλοῦ , ὡς τὸ ἐπιστρέψαι καὶ ζῆν αὐτόν. Σὺ δ ἀλλὰ μὴ ἡμῖν , ἀλλὰ ἢ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ δὸς δόξαν. Πλὴν ἔτε τὴν βασιλείαν σε πρὸς ἡμᾶς ἐλθεῖν , ἔτε τὴν ἡμετέραν ταπείνωσιν πρός σε , πρέπον ἐστίν · ἐδεμία γάρ ἐσί σοι χρεία γυναίου πενιχροῦ καὶ ἁμαρτωλοῦ · ἔχεις δ τοὺς εὐλογοῦντάς σε , ὧν αἱ χεῖρες εἰς τὸ ἁγιάζειν μόνον ἐτάχθησαν , τ ἅγιον ἡμῶν πατέρα καὶ πατριάρχην , τοὺς ἀρχιερεῖς τ καθολικῆς καὶ ὀρθοδόξου ἐκκλησίας , τοὺς πνευματικοὺς πατέρας τ μοναστηρίων , καὶ ἐὰν θέλῃς ἐρωτήσαθαι τὰς παρ' αὐτῶν νηθεσίας , καὶ τ θεοῦ θεραπεύσεις , καὶ τὴν ἐμπιστευθεῖσάν σοι βασιλείαν εὐσεβῶς καὶ σωφρόνως καὶ δικαίως ἔσῃ κυβερνῶν. Εἰ δ τῷ σκοπῷ σε βλεπθῇς ἀκολουθῆσαι , δι' ἴσθι, ὡς ἔτε μετασχεῖν μοῦ , ἔτε μοὶ ἐλευσόμενος , ὄψει τὸ παράπαν ἡμᾶς , ἀλλὰ μᾶλλον καὶ τ θεὸν παροξυνεῖς · καὶ ἐὰν ἀκούσῃς μου , ἡ δεξιὰ τοῦ ὑψίστου σκεπάσει σε πάντως ἐκ παντὸς πειρασμοῦ.

81 Ταῦτα γράψασα καὶ σφραγίσασα, καὶ πνα χάριν εὐλογίας ἀνταπέστειλε τῷ βασιλεῖ · ὃς δὴ καὶ περίλυπος γενόμενος , ὅτι μὴ ταύτην ἀξιέστη θεάσασθαι , πρὶ τότε μοὶ ἐκεῖσε δεῖν ἔγνω βιάσασθαι. Συνεχέστερον δ πέμπων καὶ δίχα αὐτῆς καὶ ῥημάτων ἀφθόνως ἀπήλαυε δι' ἐρχομένων, καὶ πολλὰ παρ' αὐτῆς εὐέλπιδα ἦν τοῖς παρεκλησιν. Ὁ μὲν τοι διασωθεὶς τ κινδύνου συγγενὴς πρὸς τοὺς πόδας αὐτῆς ῥίψας ἑαυτὸν , δίχα εἰ-

A ας τάτες ἔπλυνε δάκρυσι. Διαναςήσασα ὃ τᾶτον, καὶ πολλὰ μὲν εὐχαριςίας πρὸς θεὸν εἰπᾶσα ῥήματα, πολλαῖς ὃ τᾶτον σεισάσασα παρακινέσεσι, καὶ βίᾳ λαβεῖν ἀρχὴν τ θεὸν θεραπεύοντ@ ὑπετέθη. Εἰ μὴ γὰρ διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν φύγῃ, καὶ τὴν τ ἐντολῶν ᾱ χριςᾶ καταφρόνησιν ἐγκαταλειφθῶμεν, ὐκ ἔχει καθ' ἡμῶν ὑπερφέρειν ὁ πονηρὸς ἰσχὺν τὰς πειρασμὰς, καὶ ὅτι διὰ τᾶτο καὶ ὁ ποιμὴν καὶ διδάσκαλ@ καὶ θεὸς γρηγορεῖν ἀεὶ καὶ προσεύχεσθαι, ἵνα μὴ εἰσελθῶμεν εἰς πειρασμὰς, διεμαρτύρετο, καὶ τᾶτο διαπαντὸς ποιεῖν ἐδίδαξεν. Εὐφροσύνης ἡμέραν καὶ χαρμονῆς τ τότε σωτηρίας τὴν σήμερον ἔκρινε γενέσθαι, καὶ τράπεζαν κοινὴν ἐπέτρεψεν ἑτοιμάσθαι, παντοδαποῖς κεκοσμημένην ἀσκητικοῖς ἐδωδήμασι, καὶ τότῳ σὺν ταῖς ἀδελφαῖς εἰς δόξαν συνεισιάθη θεᾶ. Εἶτα τῇ τε γυναικὶ, καὶ τοῖς τέκνοις, καὶ πᾶσι τοῖς συγγενέσιν, εὐφροσύνης αὐτὸν πλείον@ ἀφορμὴν καὶ ἀγαλλιάσεως ἐξαπέστειλεν. Ἀλλ' ἱκανὰ μὲν καὶ ταῦτα παρασήσασθαι τ πλᾶτον τ ἐν αὐτῇ χάριτ@ ᾱ θεᾶ. crymis gratiarum actionis lavit. Hunc poſtquam erexiſſet, & multa gratiarum actionis verba ad Deum direxiſſet, multiſque eum confirmaſſet hortationibus, vitam auſpicari Deo devotam ei commendavit. Niſi enim propter peccata noſtra, fugiat, & ob mandatorum Chriſti contemptum derelinquamur, non habet dæmon poteſtatem, ut contra nos inferat tentationes. Et ideo paſtor, magiſter ac Deus vigilare ſemper & orare, ut non intremus in tentationes, hortatus eſt; idque ſemper facere docuit. Hilarem porro [ipſa] ac lætum diem, quo ſalutem ille conſecutus fuit, hodiernum haberi decrevit, communemque menſam apparari juſſit, omnigenis aſceticis eduliis inſtructam, atque cum ipſo unà & cum ſororibus accubuit in gloriam Dei. Deinde uxori, liberis, & cognatis omnibus ipſum remiſit, majoris hilaritatis & exultationis præbiturum cauſam. Sed hæc, ad exhibendas gratiæ Dei, quæ in ipſa erat, divitias dicta ſufficiant. A. ANONYMO EX MSS.

B ANNOTATA. R

a *Pluribus ſucceſſivè imperatoribus ſynchrona fuit Sancta noſtra, ſi vera ſunt, quæ de grandæva ejus ætate inferius affert hic auctor; ac proin quem hoc loco intelligi velit, non habeo unde determinem.*

b *Varia de his collegit Cangius.*

c *Adi & de illis Cangium.*

d *Scribendum* παρακοιμώμενον, paracœmomenon; *per quem ſignificatur accubitor ſeu præfectus cubiculi.*

e *Notitiam hujus loci pete ex Commentario prævio.*

f *Id eſt*, primum inter veſtiarios. *Conſule Cangium ad vocem* βεσιάριος.

g Miniſteria *ſunt officia majora & minora in imperatorum & regum palatiis, & magnatum hoſpitiis. De utriſque Cangius in Gloſſario Lat. Hic pro ipſis miniſtris accipitur.*

CAPUT IX.

Prædictio propriæ ac aliorum mortis; pomi miraculoſi effectus; mors, tempus vitæ; mirabilia mortem ſubſecuta.

C Ὁ λόγ@ ᾱ βιάζεται, καὶ ἕτερον σιωπᾶς ὐκ ἄξιον ὐκ ἐπικρύψαι. Ἀνήρ τις τ συνθῶν αὐτᾷ καὶ φίλων, Χριςοφόρ@ ὄνομα αὐτῷ, ὃν δὴ τὴν πρόσθεν διὰ εὐλάβειαν δι' ἄιδος εἶχε, καὶ τιμᾶς, καὶ γνησίως ὡμίλει τότῳ, καὶ τὰ πολλὰ θαῤῥοῦσα τ αὐτᾶς ὑπῆρχεν. Οὗτ@ ὑγιής τε ὢν, καὶ μηδεμίαν ὐκ πν@ ὄχλησιν ὑφορώμεν@ νόσ τῷ σώματι, ἐπείπερ ὁμιλίας συνήθης ἔτυχεν, ἀπιέναι μέλλων, μετὰ μετάνοιαν, τὴν δύχλην, ὡς ἔθ@, ᾔτησε παρ' αὐτᾶς. Ἡ ᾗ πραείᾳ φωνῇ λέγει πρὸς αὐτόν· Ἄπιθι, τέκνον, ὁ θεός ἀναπαύσῃ μᾶ δικαίων τὸ πνδῦμά σε. Ὁ ᾗ συνετὸς ὢν ὁ ἀνὴρ, καὶ τ νῦν ὀξύτατ@, ὐχ ἁπλῶς εἶναι ῥῆμα τὸ λεχθὲν ὑπειλήφει, ὅθεν καὶ διαπερχθεὶς τὴν ψυχὴν, σύντομ@ ἔσῃ, καὶ κατηφής. Ἰδᾶσα ᾗ τᾶτον ὅτως ἔχοντα ἡ ὁσία, ἀνακτᾶσθαι λόγοις ἤρξατο μειλιχίοις· Μὴ θορυβηθῇς, τέκνον, λέγουσα· ἔννοιά μέ τ νῦν ἀπάγει τις εἶχε συντετραμμένον, καὶ προὔπεμψέν ἡ γλῶσά σοι τὴν δύχλην ὅτω δι' ἀπροσεξίαν. F *Viro cuidam ſibi amico*

JAm verò ad aliud, quod ſileri non poteſt, manifeſtandum compellitur oratio. Vir quidam fuit è familiaribus atque amicis ejus (Chriſtophoro ipſi nomen erat) quem propter pietatem, quâ prædictus erat, in veneratione & honore habebat, & quocum candidè verſabatur, plurimaque, quæ ad ſe attinebant, ei confidebat. Hic cum rectè valeret; nullamque è morbo aliquo ægritudinem ſuſpicaretur, converſationis conſuetæ factus compos ubi fuerat, jamque abiturus, poſt profundam corporis inclinationem, ſibi ut bene precaretur, de more ab ipſa petiit. Illa verò blanda voce, Abi, inquit, fili: Deus requieſcere faciat cum juſtis ſpiritum tuum. Ille autem, ut qui vir eſſet intelligens, & mente perſpicaciſſimus, non de nihilo eſſe, quod dictum hoc erat verbum, ſuſpicatus eſt: unde animo perturbatus contremuit atque obmutuit. Sancta eum ita affectum videns, dulci ſermone recreare ipſum cœpit: Ne turberis, inquiens, fili: cogitatio quædam mentem meam detinuit aliò converſam, & proin per inadvertentiam hoc te voto lingua mea proſecuta eſt.

8 Ἀλλ' ἐκεῖν@ ἅπερ πεπειρασμέν@ αὐτᾶς ὐ μετεβάλλετο· ἔνθέν τοι καὶ παρακαθισαμένη τᾶτον πάλιν ὁμιλίας ἀπήρχετο, πρὸς διάθυμίαν μεταθεῖναι σπεδάζουσα, καὶ προβαίνουσα τοῖς λόγοις παρήνει τὰ περὶ τ βασιλείας τ ὐρανῶν, καὶ τὴν ἀπόλαυσιν τ αἰωνίων ἀγαθῶν, καὶ τὴν σὺν Χριςῷ 8 Sed ille, experientiâ utique circa eam edoctus, à ſententia dimoveri haud poterat. Unde cum ipſo, aſſidere juſſo, colloqui iterum cœpit, diſponere ipſum ſtudens, ut bono eſſet animo; & loqui pergens, ſermonem inſtituit de regno cælorum, fruitione æternorum bonorum, atque immortali vi- *prædicit mortem*

A. ANONYMO EX MSS.

ta cum Christo. Postquam verò ad compunctionem & lacrymas eum movisset; ut novit mentem illius jam esse sedatam & pacatam, dimisit in pace. Domum digressus, cibum sumpsit, & sub hymnos lucernarios *a* nihil ampliùs locutus præter hoc unicum, Caput meum, caput meum, humi prostratus exspiravit. Sed hoc neutiquam erat cognitum. Vixdum itaque is bona Irenes cum venia abierat, quando una è sororibus, quoniam omnino sincerè erga virum afficiebatur, sic eam compellat:

a

ex apparitione cognitam;

84 Cur ita te excusasti, domina mea, Christophoro, qui totus noster est? Et ecce tristis abivit homo, & valde animo mœrens. Illa autem, Abi, inquit, filia; & non invenies eum in vivis. Neque enim hunc ego sermonem temere protuli; sed quo tempore cum illo colloquebar, juvenem vidi, specie splendidum atque indumento, qui ponè eum stabat, & falcem acutam admodum tenebat dexterâ; & stantes unà aliquos, qui vitæ ejus tempora digitis suis numerabant; & ad præsentem usque vesperam eorum esse terminum mutuâ inter se sententiâ declarabant. Mox itaque ancillam vocate simplicem: quæ dum adesset, Vade, inquit, filia, ad ædes amici Christophori, & scisciteta, quo loco res ejus sint, statim id nobis renuntiatum veni. Rediisse autem ancillam ac dixisse, quod vivum illum non reperisset, ubi audierunt, omnes obstupuerunt sorores, & Deo gloriam dederunt, qui tali ipsas dignatus esset magistra. Ab illo itaque tempore, si alicui post congressum exeunti bene precaretur, attendebant accuratè; & cuicumque dicebat: Deus requiescere te faciat, fili; citra contradictionem continùo mors illum invadebat.

B

suam quoque divinitus cognoscit,

85 Quoniam verò oportebat ipsam etiam, ut quæ homo esset, commune mortis debitum persolvere (siquidem mors illius vocanda est, & non potiùs transmigratio ac perfecta [ad Deum] appropinquatio) hoc ipsum discit à Spiritu; (Et quomodo propriam ignoraverit mortem, quæ mortem aliorum prædixit?) atque ex ipso audit, uti audire par est eos, qui digni sunt, spiritu loquente. Aderat itaque dies sexta & vigesima mensis Julii, qua ædis monasterii sacræ, in nomine archangeli Gabriëlis ædificatæ, annua encæniorum memoria celebratur *b*. Dum autem oraret, Spiritus sanctus ad eam dicit: Et nunc quidem, Irene, festam encæniorum lucem celebrabis, & subsequente anno: tertiâ verò post hodiernam die, canticum novum cantabis cum angelis, adstans throno divinitatis. Illo autem transacto anno, mense que Julio iterum illucescente, per totos dies septem jejunans orationi vacabat, ac stationi. Postquam encæniorum celebrasset memoriam, ac divinorum mysteriorum facta esset particeps, nullum omnino alium gustavit cibum. Sed venerabile illud pomum (quod discipulum, qui supra pectus Christi recubuit, eique dilectus fuit, simul cum duobus aliis ad ipsam misisse, ut antidotum ei foret, superiùs diximus; hoc namque semper adhibebat, quia omnem ei ægritudinem adimebat, supernaturale utique alimentum incomparabili odorum suorum fragrantiâ ad rectè patiendum afferens.)

C

b

ac miraculosa mala pomo,

c

86 Illud [inquam] solum cum gaudio ineffabili ubi comedisset, atque ex comestione universum monasterium implevisset incomparabili iterum fragrantia, ac divini megalomartyris Pantaleemonis *c* memoriam celebrasset, postridie ad horam nonam visa est animam agere ac deficere; & preces precibus conjungens, crebro oculos ad cælos sustulit, fluenta lacrymarum profundens, subjectumque pavimen-

ζωὴν τὴν ἀνώλεθρον· πρὸς ἣ κατάνυξιν αὐτὸν καὶ D
δάκρυα κινήσασα, ὡς ἔγνω τότε καθεσηκυῖαν ἤδη
τὴν ψυχὴν καὶ γαληνιῶσαν, ἀπέλυσεν ἐν εἰρήνῃ.
Ἐπεὶ δὲ τὰ οἰκεῖα κατέλαβε, καὶ τροφῆς μετέλαβε
περί τε τὸν ὕπιλυχνίους ὕμνους ἡδὺν πλεῖον εἰπὼν,
ἀλλ' ἢ τοῦτο μόνον· Τῇ κεφαλῇ μου, τῇ κεφα-
λῇ μου, τῇ γῇ καταβληθεὶς ἐξέψυξεν. Ἀλλὰ τοῦ-
το μὲν ὕστερον δῆλον ἦν. Ὡς γὰρ ἐκείνῳ τῇ ὁσίᾳ συν-
ταξάμενος ἀπῆλθε, μία τῶν ἀδελφῶν, ἐπεὶ καὶ πᾶσα
πρὸς τὸν ἄνδρα γνησίως εἶχε, λέγει πρὸς αὐτήν.

84 Ἵνα τί ὕτως ἀπελογήσω, κυρία μου, τῷ
ἡμετέρῳ κατὰ πάντα Χριστοφόρῳ; καὶ ἰδοὺ περίλυ-
πος ἄπεισιν ὁ ἄνθρωπος, καὶ λίαν κατώδυ-
νος τὴν ψυχήν. Ἡ δέ, ἄπελθε, τέκνον, φησί, καὶ
οὐχ εὑρήσεις τοῦτον ἐν τοῖς ζῶσιν. Οὐδὲ γὰρ ἁπλῶς
ἐγὼ τοιοῦτον ἂν ἐξεφώνησα λόγον, ἀλλ' ἐν ὅσῳ διαλε-
γομένῃ πρὸς αὐτὸν ἡμῖν, νεανίαν εἶδον λαμπρὸν
τῷ εἴδει καὶ τῇ κατασολῇ δὲ ἐνδύματος, ὄπισθεν
ἑστηκότα τούτῳ, καὶ δρέπανον ἠκονημένον ὀξέως τῇ
δεξιᾷ κατέχοντα, καί τινας συνεζῶτας, καὶ σοῦ
χρόνους τῆς ζωῆς αὐτοῦ δακτύλοις ἀριθμοῦντας, καὶ
μέχρι τῆς παρούσης ἑσπέρας πρὸς ἀλλήλους τούτων εἶ-
ναι τὸ πέρας, τὴν ψῆφον ἐκφέροντας. Ὅμως δὲ E
ἔν τῇ παιδίσκην δύνῃ ἂν καλέσαντε· καὶ δὴ πα-
ρασάσης, πορεύητι, τέκνον, εἶπε, πρὸς τὸν οἶκον δὲ
φίλου Χριστοφόρου, καὶ τὰ κατ' αὐτὸν ὅπως ἔχει διε-
ρωτήσασα, ταχέως ἡμῖν ἀνάγγειλον ἐλθοῦσα. Ἐπ-
ορεύθησαν δὲ καὶ ζῶντα τοῦτον εἶπον οὐχ εὑρη-
κέναι τὴν παιδίσκην, μαθοῦσαι ἀπηνεώθησαν πᾶσαι
αἱ ἀδελφαὶ, καὶ τῷ θεῷ δόξαν ἀνέπεμπον, τῶν τοι-
αύτης αὐτὰς καταξιώσαντι παιδαγωγόν. Ἐξ ἐκείνου
τοίνυν, εἴ τινά τινι μὴ τὴν ἐντυχίαν δίχα ἔλεγε ἐξι-
όντι, πρόσεισχον ἀσφαλῶς· καὶ ᾧ τινι ἂν, ὁ θεὸς,
εἶπεν, ἀναπαῦσαί σε, τέκνον, ἀναντιῤῥήτως αὐτὸν
παραπόδας ἡ τελευτὴ κατελάμβανε.

85 Ἐπεὶ δὴ καὶ αὐτὴν ἄνθρωπον ὄσαν ἔδει τὸ κοι-
νὸν ἀποπλήσαι χρέος τοῦ θανάτου· εἶγε δεῖ θανάτου ἐ-
κείνης ὀνομάζειν, ἀλλὰ μὴ μετάσασιν καὶ τελείαν ἐγ-
γύτητα· μανθάνει καὶ τοῦτο πρόδηλον πνεύματος. Καὶ
πως γὰρ ἂν τὴν οἰκείαν ἠγνόησε τελευτὴν, ἢ καὶ τοὺς
ἄλλων προλέγουσα; καὶ ἀκούει παρ' αὐτοῦ, ὡς τοὺς ἀ-
ξίους ἀκούειν εἰκὸς, λαλοῦντος δὲ πνεύματος. Πα-
ρῆν μὲν οὖν ἔκτη καὶ εἰκοστὴ μηνὸς Ἰουλίου, καθ' ἣν δὲ τῆς
μονῆς ναὸς, ὃς ἐπ' ὀνόματι δὲ ἀρχαγγέλου Γαβριὴλ
ἱδρυται, τῶν ἐγκαινίων ἑορτὴσιος μνήμην τελεῖται. Προσ-
ερχομένη δὴ λέγει πρὸς αὐτὴν τὸ ἅγιον· Καὶ νῦν F
μὲν ἐπιτελέσεις, Εἰρήνη, τῶν ἐγκαινίων τὴν ἑορτὴν, καὶ
εἰς τὸ ἐπερχόμενον ἔτος· τρίτῃ δὲ τὸ σήμερον ᾄσμα
καινὸν ᾄσεις μετ' ἀγγέλων τῷ θρόνῳ παρεστῶσα τῆς
θεότητος. Ἐκείνης δὲ δὲ ἐνιαυτὸς περανωθέντος, καὶ
δὲ Ἰουλίου πάλιν ἐπισάντος μηνὸς, παρ' ὅλην ἑβδο-
μάδα ἡμερῶν ἄσιτος τῇ προσευχῇ προσεκαρτέρει,
καὶ τῇ στάσει. Τὴν τῶν ἐγκαινίων δὴ τελέσασα μνήμην,
καὶ τῶν θείων μεταλαβοῦσα μυστηρίων, τροφῆς μὲν ὑ-
δεμίας τὸ παράπαν ἑτέρας ἐγεύσατο· τὸ δὲ μῆλον
ἐκεῖνον τὸ σεβάσμιον, ὅπερ τὸν ὑπεκήθειν καὶ ἠγαπη-
μένον τῷ Χριστῷ μαθητὴν μετ' ἑτέρων δύο πρὸς αὐ-
τὴν ἀποστελλόμενα φυλακτήριον αὐτῇ ὁ λόγος ἀνω-
τέρω δεδήλωκε· καὶ δὴ εἶχεν αὐτὸ διαπαντὸς πᾶσαν
αὐτῆς ἐξαίρων ἀθυμίαν, ἅτε τροφὴν ὑπερφυῆ τῷ
τὸ ὀσφρανθέντων ἑαυτῆς διακριτικῷ πρὸς εὐπάθειαν
προσφέρουσα.

86 Τοῦτο μόνον μὲν χαρᾶς ἀνεκλαλήτου φαγεῖ-
σα, καὶ πληρώσασα τῇ διαμονῇ πᾶσαν τὴν
μονὴν ἀσυγκρίτου πάλιν τὴν εὐωδίας, τήνδε δὲ θείᾳ
μεγαλομάρτυρος Παντελεήμονος μνήμην ἑορτάσα-
σα, τῇ ἐπαύριον τὴν ἐνάτην ἀγωνιᾶν ἐοί-
κει καὶ ἀθημονεῖν, καὶ δίχῃ τὸν δίχα συνάπτε-
σα, πυκνὰ τὰς ὀφθαλμὰς εἰς ἀέρα ἀνέτεινε,
δάκρυα ποταμηδὸν προχέουσα, καὶ τὸ ὑποκείμενον
ἔδα-

A ἴδιαφ@ καταῤῥαίνεσα, καὶ τὸν αὐτῆς ὅλον διάβροχον πιθεῖσα χιτῶνα, ὡς τε καὶ τὰς ἀδελφὰς διαταραχθείσας τῷ παραδόξῳ & πράγματ@ εἰς διαπορουμένας τὸ τολμῆσαι προσελθεῖν, καὶ τὴν αἰτίαν & τοσάτε κλαυθμῶ ζητῆσαι μαθεῖν· ἡ δ' μόλις ποτὲ πρὸς αὐτὰς ἀπεκρίνατο·

87 Σήμερον, τέκνα μς, & παρόντ@ ἀπέρχομαι βίᾳ, πρὸς ἕτερον ἄπειμι κόσμον αἰώνιον· καὶ ἐκέτι μς τὸ πρόσωπον ὄψεσθε· ἰδοὺ γὰρ ἡ ὥρα τ ἐμῆς ἐφέσηκεν ἀναλύσεως· ἔξετε δ τὴν κυρίαν Μαρίαν ἀντ' ἐμοῦ εἰς μητέρα πνευματικήν· τοῦτο γὰρ καὶ θεὸς ἄνωθεν δέδοκεν· καὶ καλῶς ὑμῖν αὖθις προσήσεται. Σπουδάσατε δι' τ στενῆς ὁδοῦ καὶ τετριμμένης εἰς τὸ πλάτ@ τ αἰωνίᾳ κατανοῆσαι ζωῆς· μισήσατε τ κόσμον καὶ τὰ ἐν κόσμῳ· ματαιότης γὰρ ματαιοτήτων τὰ πάντα ματαιότης· μισήσατε τὰς ψυχὰς ὑμῶν, ὅπως ταύτας ἐρρυσήσητε ἀντιπίπτουσι τῷ θελήματι τ̃των, καὶ ἀγαπῶντι & θεὸν μόνον θέλημα. Οὐδεὶς γὰρ ἡμῖν ὅτι & φόβερᾶ κριτηρίᾳ προκρινεῖ κεκοιμημένους; ἀλλὰ γυμνοὺς ἀνισταμένους τοῖς σώμασι; καὶ μηδένα τ συγγενῶν ἢ φίλων βοηθὸν; ποταπὴ διακεισόμεθα τῇ διαθέσει, ἀναλογίσασθε. Μόν@ γὰρ εὑρεθήσετ τότε θυσάμν@ ἡμᾶς τ καταδίκης ἀπολῦσαι, Χριστὸς ὁ κρίνων, ὁ καὶ προλέγων ταῦτα, καὶ πολλὰ παρακαλῶν ἡμᾶς νῦν καὶ καταφρονούμν@.

88 Τοιαύτας καὶ τελευταίας προτροπὰς ποιησαμένη τὰς παρειμένας, ὀμμάτα καὶ χεῖρας εἰς οὐρανὸν διάρασα· Κύριέ μς καὶ θεέ, εἶπεν, Ἰησοῦ Χριστέ, ἡγὲ & θεὸς & ζῶντ@, ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς, ὁ δι' ἑαυτὸν ἀντίλυτρον τ ψυχῶν ἡμῶν, εἰς χεῖράς σε παραπίθημι τὸ τόδε μικρὸν ποίμνιον. Τήρησον αὐτὸ ἐν τῷ ὀνόματί σε· σκέπασον αὐτὸ τῇ σκέπῃ τ πτερύγων σε, καὶ διατήρησον ἀπὸ τ ἐμπειριῶν & πονηρᾶ· ὅτι σὺ εἶ μόν@ ὁ ἐλεῶν καὶ σῴζων, καί σε ἔστιν ἡ ἐξουσία, καί σε ἔστιν ἡ δύναμις. Σὺ γὰρ εἶ ὁ γενόμν@ ἡμῖν δικαιοσύνη καὶ ἁγιασμὸς καὶ ἀπολύτρωσις· καί σοι εὐχαριστοῦμεν, καὶ σε δοξολογοῦμεν εἰς τοὺς αἰῶνας, ἀμήν. Καὶ ταῦτα εἰποῦσα ἐκάθησε, καὶ ἤρξατο μειδιᾶν, οἷα δὴ τ μελλόντων αὐτῇ ἀγαθῶν διαδέξασθαι πολλῶν ἐν συναισθήσει γενομένη· καὶ τοὺς ἀπάξοντας αὐτὴν ἀγγέλους φωτοειδεῖς ὁρῶσα, καὶ ἡδομένη, οἷς δὴ πάντως καὶ φιλικῶς προσωμίλει συνεχέσατα. Καὶ παραυτίκα τὸ πρόσωπον αὐτῆς ἔλαμψεν ὡς ὁ ἥλι@. Ὥσπερ δ μεταλαβεῖν ὕπνε δόξασε, μικρὸν τοὺς ὀφθαλμοὺς καλυψαμένη, τὴν ἱερὰν αὐτῆς ψυχὴν ἀπέδοτο τῷ θεῷ.

89 Καὶ δὴ θεοῦς θρῆς διηγείρετο, καὶ θρῆν@ καὶ κλαυθμὸς καὶ ὀδυρμὸς πολὺς τοῖς κατὰ πνεῦμα θυγατράσιν αὐτῆς διηχεῖτο, καὶ συναποθανεῖν, εἰ δυνατὸν, ἐθελόντας αὐτῇ· τὴν γὰρ ταύτης στέρησιν ἐκ φορητοῦ ὅλως ἐνόμιζον. Διαδοθείσης δ παντοχῆ τ τελευτῆς ἐν ἀκαριαίᾳ ῥοπῇ, πᾶσα συνέῤῥεον πρὸς τὴν μονὴν ἡ πόλις ἀθρόον, ὡς μηδὲ τὰ πρὸς τὴν θύραν χωρεῖν βιαζόμενα ταῖς εἰσόδοις τ πλήθ@· τ ποταμῶν γὰρ εἰκάσετο ῥεύμασι. Ἀλλ' ἐδὲ τὰς τ συγκλητικῶν γυναῖκας ἅμα καὶ θυγατέρας ἀπολιμπανομένας ἦν ὁρᾶν τ συνελθούσης. Καὶ αὐτὴ γὰρ πᾶσαν αἰδὼ παρωσάμεναι πρὸς τὸ τ ὁσίας ἔνθεον λείψανον ἁγιασμὸν ἀρύσασθαι σπεύδουσι· αἱ μὲν τῇ προσψαύσει, αἱ δ' καὶ μόνῃ τῇ ὁράσει, ὅσαις μὴ τ ἁφῆς ἡ & πλήθ@ παρεχώρει φορᾷ. Οὐδὲ δ τ νυκτὸς μόγις ὁ ὄχλ@ μετεῖναν ἐδίδε τὴν ἄδειαν τὸ πρὸς τὴν κηδείαν & ἱερᾶ σώματ@ ἐκείνᾳ ταῖς μοναζούσαις ἑτοιμάσασθαι. Ἀνῆπτον δ λαμπάδας καὶ κηρὸς καὶ μαλιστα ὅσοι τ συγκλήτ@ συνελελύθασιν, ὑπὲρ ἀριθμὸν, καὶ μεγαλοπρεπέσατα μύρα τε, καὶ θυμιάματα τ δυωδεσάτων, καὶ πολυτίμων ὑπὲρ μέτρον ἀφειδῶς ἀνηλίσκετο.

90 Ἀλλ' ἐκ ἦν ἄρα ταῦτα τ ἐκ & χρωτὸς αὐ-

tum irrigans, & totum ſuum madefaciens veſtimentum; adeo ut ſorores rei novitate perturbatæ, atque animi dubiæ, an auderent ad ipſam accedere, & tanti planctus cauſam reſcire quærerent. Illa autem vix tandem ipſis reſpondit: A. ANON. EX MSS.

87 Hodie, filiæ meæ, è præſenti vita migrans, ad alium diſcedo mundum, eumque æternum: & non ampliùs videbitis faciem meam. Ecce enim tempus reſolutionis meæ inſtat: habebitis autem dominam Mariam meo loco in matrem ſpiritualem: hoc etenim Deo placitum eſt ex alto: illa namque bene vos defendet. Date operam, ut per anguſtam & arctam viam perveniatis ad latitudinem vitæ æternæ: odio habete mundum, & omnia, quæ in mundo ſunt: nam vanitas vanitatum [&] omnia vanitas: odio habete animas veſtras, ut eas lucramini, voluntati earum reſiſtentes, & ſolam Dei voluntatem diligentes: nemo enim nos in tremendo judicio judicandas defendet; verùm nudis reſurgentes corporibus, & neminem ex cognatis aut amicis adjutorem invenientes, quam varia ſimus fluctuaturæ affectione, conſiderate. Solus enim tunc invenietur, qui poſſit nos à damnatione liberare, Chriſtus judex, qui etiam prædicit iſta, & multis nos monet nunc etiam dum contemnitur. *conſolataque ſubditas ſuas atque ad virtutem hortata,*

88 Extremis hujuſmodi adhortationibus uſa, oculis ac manibus in cælum ſublatis, Domine mi ac Deus, inquit, Jeſu Chriſte, Fili Dei vivi; qui es paſtor bonus; qui dediſti temetipſum redemptionem pro animabus noſtris; in manus tuas trado hunc parvum gregem: ſerva illum in nomine tuo: tege illum ſub velamento alarum tuarum, & conſerva à calliditate maligni ſpiritus: quia tu es ſolus miſericors & ſalvator, & tua eſt poteſtas, & tua eſt virtus. Tu enim es, qui nobis factus es juſtitia, & ſanctificatio & redemptio: tibi gratias agimus, teque glorificamus in ſecula. Amen. Hæc ubi precata eſſet, ſedit, & ſubridere cœpit; ut quæ cumulandam ſe multis futuris bonis præſentiret, angelóſque lucidos videret, ſe abducturos, ſeque iis oblectans, quibuſcum amicè prorſus ac ſæpiſſime verſata fuerat. Et ſtatim vultus ejus ſplenduit inſtar ſolis. Non ſecus autem ac ſi ſomnum capere videretur, oculis aliquantulum clauſis, ſacram ſuam animam tradidit Deo. *Deo ſe commendat, ac placidè exſpirat.*

89 Et mox tumultus excitabatur; & lamentatio, fletus ac luctus multus in filiabus ejus ſpiritualibus reſonabat, commori ipſi, ſiquidem fieri poſſet, volentibus: nam eâ privari, intolerabile omnino putabant. Ditâ itaque quaquaverſum, momento temporis individuo, hac morte, omnis penè ad monaſterium civitas confluebat, adeo ut multitudini, violentiam facienti ad portam, ingreſſus non pateret: nam fluviorum fluentis ſimiles erant. At ſenatorii quoque ordinis mulieres ſimul ac filias videre erat ab acceſſu non deficientes: nam, ſuæ conditionis immemores, ad Sanctæ corpus, Deo afflatum, ſanctificationem hauſturæ properabant; hæ quidem attactu, illæ autem ſolo viſu; quibus utique turbarum tumultus tactum non permittebat. Vix tandem intempeſta nocte tumultus indulgebat tantillum ſecuritatis monialibus, ut quæ ad parentandum iſti ſacro corpori conducerent, præpararent. Accendebant autem lampades, cereoſque, hi potiſſimum qui ex ordine ſenatorio convenerant, ſupra numerum; & magnificentiſſima unguenta & thymiamata fragrantiſſima ſupra modum profuſè conſumebantur. *Frequentiſſimus ad illam concurſus,*

90 Nec verò hæc, tametſi multa eſſent, ob-

A. ANONYMO EX MSS. *corporis fragrantia, sepulcrum;*

fulcare poterant, quam corpus ejus spirabat, fragrantiam; cum hæc essent admixta, mirabilem quamdam, & quodnam aliud efficiebant quàm divinam aliquam fragrantiam? Postquam igitur virgineum, atque sanctificatione honoratum corpus illud honorassent, hymnis & canticis spiritualibus Deum, qui illud inhabitaverat atque inambulaverat, magnificantes, loculo illud tunc includerunt; at paulo post novo adornato sepulcro, in oratorio Christi martyris Theodori, ædi sacræ monasterii contiguo, honorificè illud depositerunt, similem imo multo mirabiliorem fragrantiam emittens: & dum iterum psalmorum cantu ac luminis accensione illam [honorabant,] mysterium exprimebant illuminationis, quâ afficitur in cœlis, atque ineffabilis gloriæ.

tempus vitæ, miracula post mortem patrata,

91 Fertur verò vitæ ipsius tempus ad centum usque annos, exceptis tribus, extensum fuisse; nullumque senectutis in se indicium vidisse propter immarcescibilem virginitatis florem. At verò cognatus ille, quem beatissima Irene è manibus imperatoris liberavit, omni tempore vitæ suæ assiduè ad sepulcrum accedens, monumentum ejus perficere non prætermisit summo cum splendore ac magnificentia; sic ipsi, etiam postquam è vita migrasset, indesinenter gratias agens. Et nunc sane pretiosus ejus loculus omnium bonorum fons est: & quisquis ad illum accurrit, quibuscumque demum indigeat, salutem quærens, paratissimum invenit & salutarem: hi potissimùm, qui ab illis, qui diligunt malitiam super benignitatem, & iniquitatem magis, quàm loqui æquitatem, ad tribunalia trahuntur: in quibus omnino delictum est, secundùm divinum Apostolum, quod judicia habent. Væ enim, quia frater cum fratre judicio contendit.

gratia dissidentes conciliandi.

92 Et quare, inquit, non magis fraudem patimini? Sed vos injuriam facitis & fraudatis, & hoc fratribus. An non scitis, quia iniqui regnum Dei non possidebunt? Ac rursum ille: Quorum super iracundiam sol occidit. Nam Sancta à pace, quæ exsuperat omnem sensum, nomen *d* gerens, ab ea quoque perfectam pacis conciliandæ gratiam consecuta fuit: nam Christus pax nostra est, qui nos sibi reconciliavit per crucem à peccato debellatos. Occulta quippe ac divina virtute dat ut reducantur utrimque, supra quàm dici possit, in gratiam non ii dumtaxat, qui heri & hodie atque nudius tertius, sed ut illi etiam, qui per longum tempus exacerbati atque efferati, alter alterius ne nomina quidem auribus percipere sustinebant. Atque hoc donat illi, qui cum fide accedit, & ad charitatis legem revocatur, à qua ad tempus declinavit, dum injuriâ esset affectus. Angelorum enim, inquit, est, non peccare: hominum verò intelligentiâ præditorum pœnitêre, dum peccant. Faxit Deus, ut charitatis legem Sanctæ intercessionibus custodiamus, ut cognoscant omnes, nos per ipsam discipulos esse Christi: quem decet omnis gloria, honor, & adoratio; cujus cum Patre, & sancto Spiritu una est divinitas & imperium nunc & semper, & in sæcula sæculorum. Amen.

τῆς ἀναδιδομένης ὠδῆς ἀντιχᾶν, καίπερ ὄντα πολλά· κεραννύμενα δὲ ὡς αὐτῇ, παράδοξόν τινα καὶ τί ἕτερον ἢ θείαν τιὰ ὁσμὴν ἀπετέλουν; Τιμήσαντες οὖν τὸ παρθένιον καὶ ἁγιασμῷ τετιμημένον ἐκεῖνο σῶμα, καὶ ὕμνοις καὶ ᾠδαῖς πνευματικαῖς τὸ ἐνοικήσαντα ἐν αὐτῷ, καὶ ἐμπεριπατήσαντα μεγαλύνοντες θεὸν, τότε μὲν ἐν γλωσσοκόμῳ συνέκειλαν· μετ' ὀλίγα δὲ τάφον καινὸν ὑπεσκαμμένοι, ἐν οἰκτηρίῳ δὲ χριστομάρτυρος Θεοδώρου τῷ τῆς μονῆς συνημμένῳ ναῷ ἐντίμως κατέθεντο, τιὰ ὁμοίαν ἢ καὶ πολλῷ θαυμασιωτέραν ἀναπέμπον ὠδήν, καὶ ψαλμῳδίαις πάλιν καὶ φωταψίαις ταύτιμα [κατ-αξιοῦντες,] τὸ μυστήριον ἐκαγορευτικὸν ἦν τοῦ ἐν ἀγγέλοις ἐποκειμένης αὐτῇ φωταγωγίας καὶ δόξης ἀνεκφοίτου.

91 Λέγεται δὲ τὸ τῆς ζωῆς αὐτῆς χρόνου εἰς ἑκατὸν, τριῶν δεόντων, ἔτη παρεκταθῆναι, καὶ γνώρισμα μήτε ὑπογραφῆναι μηδὲν διὰ τὸ τῆς παρθενίας ἄνθος τὸ ἀμάραντον. Ὁ μὲν τοι συγγενὴς ἐκεῖνος, ὃν ἐρρύσατο τῶν βασιλικῶν ἡ μακαριωτάτη χειρῶν, ἐ διέλιπεν ἐν παντὶ τῷ τῆς ζωῆς αὐτῆς χρόνῳ συνεχῶς ἐπὶ τὸ τάφου παραγενόμενος, τιὰ μνήνιν αὐτῆς ἐπιτελῶν λαμπρότατά τε καὶ πολυτελέστατα, καὶ τιὰ εὐχαριστίαν ἅτος ἀποδιδοὺς ἀδιαλείπτως καὶ μεταξάσῃ. Καὶ νῦν ἔστιν ἡ πηγὴ ταύτης σορὸς πάσης ὠφελείας πηγή· καὶ πᾶς τις προσέχων αὐτῇ, καὶ ὧν ἂν δέοιτο, τιὰ θεραπείαν ἐπιζητῶν, ἑτοιμοτάτιμα εὑρίσκει καὶ προσφορον. Καὶ μάλιστα οἱ τοῖς ἀγαπήσασι κακίαν ὑπὲρ ἀγαθοσύνιν, καὶ ἀδικίαν ὑπὲρ τὸ λαλῆσαι δικαιοσύνιν, εἰς δικαστήρια ἐλθόντα, οἷς ἡτίμηκε ἔστιν ὅλως, κατὰ τὸν θεῖον Ἀπόστολον, ὅτι κρίματα ἔχουσι. Φθόνος δὲ, ὅτι ἀδελφὸς μετ' ἀδελφοῦ κρίνεται.

92 Καὶ διατί μᾶλλον ἀποστερεῖσθε, φησὶν, ἀλλὰ [ὑμεῖς] ἀδικεῖτε καὶ ἀποστερεῖτε, καὶ ταῦτα ἀδελφούς; Ἢ οὐκ οἴδατε ὅτι ἄδικοι βασιλείαν θεοῦ οὐ κληρονομήσουσι; Καὶ αὖ πάλιν ἐκεῖνος· Οἷς ὁ ἥλιος παροργιζομένοις ἐπέδυνεν. Τῆς γὰρ ὑπερεχούσης πάντα νοῦν εἰρήνης ἐπώνυμος γινομένη, καὶ τελείαν εἴληφε δι' εἰρηνεύειν τιὰ χάριν παρ' αὐτῆς. Χριστὸς γάρ ἐστιν ἡ εἰρήνη ἡμῶν, καταλλάξας ἡμᾶς ἑαυτῷ διὰ τοῦ σταυροῦ πολεμωθέντας διὰ τῶν ἁμαρτίας. Ἀῤῥήτῳ γὰρ καὶ θείᾳ δυνάμει δίδωσιν ἀλλήλοις καὶ ὑπὲρ λόγον καταλλάττεσθαι τοῖς ἐχθὲς καὶ σήμερον καὶ πρὸ ἐκείνης μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ μακρὸν ἠγελωμένοις καὶ πεπηλωμένοις, καὶ μηδ' ἀνοῆσαι τὰς κλήσεις ἑάτερον ἀνεχομένοις ἐνωτίζεσθαι ἑατέρᾳ· καὶ τοῦτο χαλέζεται τῷ πίστει προστερχομένῳ, καὶ τῆς ἀγάπης ἀνακαλυμένῳ τὸ δὲ πρὸς καιρὸν παρέκλινε θεσμὸν ἐπηρεασθείς. Ἀγγέλων γάρ, φησι, τὸ μὴ ἁμαρτάνειν· τῇ ἀνθρώπων δὲ συνέσει τετιμημένων τὸ ἁμαρτάνοντας μεταμελέσθαι. Καὶ εἴη μοί γε τῆς ἀγάπης τηρῆσαι νόμον ταῖς αὐτῆς μεσιτείαις, ὥστε γινώσκεσθαι πᾶσιν ἡμᾶς ἀπ' αὐτῆς μαθητὰς, διὰ Χριστοῦ· ᾧ πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις σὺν τῷ πατρὶ, καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι, τῇ μιᾷ θεότητι καὶ βασιλείᾳ νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ANNOTATA.

a *Per hos hymnos intelligo illos, qui* ἐπὶ τὸ λύχνον, ad lucernam *adhibebantur, quando peragebatur* lucernarium: *nam* lumen cum precibus oblatum Deo, lucernarium est, *uti videre est apud Goarem in notis ad Ordinem sacri ministerii pag.* 30; *ubi & discrimen assignat inter officium* ἑσπερινὸν vespertinum, *&* λυχνικὸν, lucernarium; *quod illud sit totum vespertinum Officium; hoc autem prima tantùm ejus sit pars, quando sol occidit, & tempus instat lucernæ Deo offerendæ.* Lucernarii *orationes habes ibidem à pag.* 353; *sed hymnos ibi non invenio.*

b *Vide Prætermissos ad istum diem.*

c *Sanctus iste Martyr (aliàs* Pantaleon) *apud Græcos* 27 *hujus; apud Latinos verò antiquos martyrologos hoc die* 28 *celebratur: quamquam die* 27 *in Romano Martyrologio signetur, quo & ipsum dedimus. Consule observationes ad Usuardum nostrum, hoc dicto die* 28 *Julii.*

d Εἰρήνη *quippe Græcè significat pacem.*

DE

A

DE S. BOTUIDO MARTYRE
IN SUECIA

COMMENTARIUS PRÆVIUS. P. B.

Sancti cultus, & Acta.

ANNO MC.

Cultus hodiernus ex Martyrologiis & antiquo Missali probatus;

Annuntiatur hujus hodie memoria, sed sine positione seu loco cultûs aut martyrii, in Florario nostro Sanctorum Ms. his verbis: Item sancti Botuidi martyris: *in Usuardo aucto, juxta editionem Lubeco-Colonienſem:* Eodem die, sancti Botuidi martyris; *juxta editionem Greveni anni 1515:* Botuidi martyris; *juxta ejusdem aliam anni 1521:* Botwidi martyris. *Ferrarius in Catalogo generali Sanctorum eodem hoc die sic habet:* In Suecia, S. Botwidi martyris, miraculis clari: *in annotatis verò significat, se hæc eruisse* ex Kalendario Suetico; *additque*: De eo in libello Sanctorum Gothiæ & Sueciæ; in quo illum, in peregrinatione à Sclavo quodam interfectum, claruisse miraculis narratur. *In Missali quodam votivali, quod ad Suecorum usum compositum fuisse indicant Sancti proprii, de quibus agit; excusum autem esse circa finem seculi decimi quinti ex typis colligitur; in illo, inquam, Missali* de S. Botwido Officium *hoc die præscribitur, & Missa exhibetur; in qua tamen nihil est singulare, unde Acta ejus illustrari possint; quare ex illa nihil hîc videtur exscribendum.*

Officium ejus proprium,

2 *Officium ejus editum est Antverpiæ anno 1651 inter alia* propria SS. patronorum regni Sueciæ ex vetustis Breviariis ejusdem regni deprompta; ad instantiam sereniſſimi Sigiſmundi III, Sueciæ & Poloniæ regis, à sac. Rituum congregatione, auctoritate Apostolica, recognita & approbata. *Celebrandum autem hoc eodem die proponitur ritu duplici. Præter ea verò, quæ ex communi unius Martyris recitanda sunt, propria leguntur in primis Vesperis Hymnus, Antiphona ad Magnificat, & Oratio, quæ hîc non pigebit adscribere:*

B

HYMNUS.

Gaude, cælestis civitas,
Grata depromens cantica:
Botuidi clara sanctitas
Laude lucet magnificâ.
Lætetur Sudermania,
Tale producens lilium:
Congratuletur Anglia,
Tantum baptizans Filium.
Verba David, ne effluant,
Cordi curavit tradere:
Divitiæ si affluant,
Nolite cor apponere.
Job sancti memor operum,
Sectatur innocentiam:
Tobiæ, patris pauperum,
Secutus est clementiam.
Post impios non abiit,
Nec appetit terrestria;
Sed onus leve subiit,
Regna petens cælestia.
O fortitudo Martyrum
Christe, Botuidi precibus,
Optatum nobis bravium
Concedas in cælestibus. Amen.

Ad Magnificat ANTIPHONA.

Botuide, tiro nobilis, victor scandens de prælio, in morte rosæ similis, vitâ candenti lilio, nos hujus vitæ labilis latentes in exsilio conjunge Martyr sublimis, Sanctorum domicilio.

ORATIO

Eadem quæ prima in laudato Missali veteri.

Cordibus nostris, quæsumus, Domine, veræ fidei splendor illuceat; & beati Botuidi martyris tui salutaris intercessio ab instantibus periculis nos defendat. Per dominum *&c.*

C

3 *Lectiones tres secundi nocturni Acta Sancti continent, qualia è Vastovio dabuntur, nisi quod paulo contractiora sunt, ne modum excedant. In tertio nocturno Lectiones sunt de Euangelio Joannis,* Nisi granum frumenti cadens in terram *&c. & Homilia S. Augustini ex tractatu* 51 *in Joannem. At in Missali jam dicto Euangelium legitur ex Matthæo,* Si quis vult post me venire *&c. Porro in hoc nocturno tantum propria sunt Responsoria, post septimam videlicet & octavam Lectiones: primum est:* De Sodoma Lot exiens, in monte servat animam; David salvatur fugiens; Joseph evadit dominam: * justus currit pertransiens ad urbem munitissimam. ℣. Pauperibus compatiens, in cælo parat sapiens mansionem tutissimam. Justus. *Alterum:* O nardus odorifera, ægris sana corporibus, apis fructu mellifera, corda mulcens dulcoribus; * Precatus offer munera Christo pro peccatoribus. ℣. O uva fructifera, translata super æthera, numquam marcescens floribus, Precatus. Gloria. Precatus.

E

cum approbatione Apostolica

F

4 *In laudibus propriis est Hymnus cum Antiphona ad Benedictus, ut sequitur:*

non semel excusum.

HYMNUS.

Botuidi laudes colere
Devotis decet mentibus,
Qui suæ precis munere
Nos servat à nocentibus.
Corpus arctat jejuniis,
Ut spiritum non deprimat;
Christi vacat obsequiis,
Ne vanitates hauriat.
Sanctum reddit amabilem
Cunctis vitæ sobrietas,
Pudicum, castum, stabilem;
Potûs cibique parcitas.
Qui Martyrem magnanimum,
Felicem post victoriam,
Ad verum vexit gaudium,
Ipsi canamus gloriam.
O fortitudo Martyrum *&c. ut supra.*

Antiphona ad Benedictus: O turris fortitudinis, candens nocte carbunculus, corona pulcritudinis, puræ myrrhæ fasciculus, Columna rectitudinis, cæcis & claudis baculus, noster ad sedem lumi-

nis promotor esto sedulus. *Superest Antiphona ad Magnificat in secundis Vesperis:* Vale, robur debilium, monstratus ab avicula, consolator flebilium, puritatis ovicula: te pugilem mirificum tua laudat plebecula, numen petit salvificum pia de-

AUCTORE P. B. deflens pericula ; quam per tuum auxilium, vitæ ſubactâ nebulâ, tractu ducat ad Filium Pater vivens in ſecula.

Acta Mss. obſcura valde & jejuna.

5 *Acta* S. Botuidi *duplicia reperimus : & prima quidem nobis deſcripſit anno* 1641 *laudatus toties nec ſatis umquam in opere noſtro laudandus P. Joannes Gamans noſter* ex Bodecenſis cœnobii Ordinis Canonicorum regularium S. Auguſtini, diœceſeos Paderbornenſis, Paſſionali pergameno Ms. inſigni, menſis Junii fol. 232 verſo, *ut erat adnotatum. Habemus eadem prorſus aliunde exſcripta ; ſed neſcio, cujus oſcitantiâ factum ſit, ut ſciri jam non poſſit, unde prodierint: conſonant omnino tamen, niſi quod in codice Bodecenſi vox una deſiderabatur, quæ in hoc apographo erat expreſſa. Eademne ſit Vita, quæ, teſte nupero editore atque illuſtratore Vitis Aquilonia, in Annotationibus col.* 45, *penes OErnhielmium, hiſtoriographum Suecicum, fuerit ab anonymo compoſita, & ex codice vetuſto deſcripta, equidem ignoro. Hoc certum, narrationem eſſe perquàm jejunam, adeoque cum loci tum temporis deſtitutam limitibus, ut id, quod refertur, neſcias, ſeculo duodecimo contigerit, an primo ; in Suecia, an potius in Italia aut alia quavis maritima mundi plaga. Hanc proinde ſolam præ oculis habuiſſe Martyrologos illos putamus, quos num.* 1 *citavimus ; ideoque locum cultûs aut martyrii præter morem omiſiſſe, quod illum ex Actis hiſce eruere non potuerint. Neceſſe tamen eſt, ut & nomen Sancti & diem ejus feſtum aliunde acceperint ; cum in utroque apographo noſtro, non* Botuidus, *ſed* Botwinus *appelletur; nec ulla celebritatis ipſius anniverſariæ fiat mentio.*

B

Alia excuſa, in quibus Martyris acta,

6 *Altera Sancti hujus Acta ex Annalibus Suecicis & Breviariis antiquis in Vite Aquilonia, Coloniæ Agrippinæ anno* 1623 *primùm typis vulgatâ, deinde anno* 1708 *recusâ atque illuſtratâ Upſaliæ, protulit Joannes Vaſtovius, Gothus, protonotarius apoſtolicus & canonicus Warmienſis, vir in rebus patriis eruditus in paucis, & avitæ pietatis ac religionis aſſertor egregius ; atque adeò Sigiſmundo* III *Poloniæ ac Sueciæ regi olim unicè carus & utilis. Protulit, inquam, ea in priori Vitis editione pag.* 59, *ubi hunc titulum præfigit :* S. Botuidus Martyr floruit anno Chriſti MC, Paſchali II Pontifice, Henrico III imperatore, Ingone IV rege; *atque ita in ipſa fronte narrationis ſuæ ſupplere cœpit, quod Actis prioribus noſtris deerat. Sunt quidem, qui martyrium hoc in annos alios conferant, puta in* 1120, *&* 1176, *ut in annotationibus citatis dicitur; ſed illi ibidem commiſcuiſſe putantur annos encæniorum primi, in memoriam hujus martyris exſtructi templi lignei, & ſecundi lapidei, cum anno mortis. Nobis inſtrumenta non ſuppetunt, quibus controverſiam hanc dirimamus ; ſed neque de templo ligneo ac ſubinde lapideo, quæ annis modo dictis erecta fuerint aut conſecrata, quidquam alibi legimus : ſi tamen id probari ſolidè poſſit, non parum ad* S. Botuidi *gloriam faciet ; cum inde conſequens eſſe debeat, ut ejus publica veneratio paucis poſt eadem annis non initium modò, ſed ingens etiam incrementum acceperit.*

C

ceteraque ad eum ſpectantia traduntur uberiùs.

7 *Multa ſunt alia ſcitu digniſſima, quæ in Actis Mss. deſiderantur, quæque in lucem eduxit Vaſtovii fides ac diligentia : ut Martyris patria, parentum ejus ſuperſtitio, ſtudia juventutis, converſio ad Chriſtum, prodigioſa piſcatio, locus martyrii, ſepulcrum æde ſacra decoratum ; annua ejus hoc die memoria, apparitio denique facta S. Brigittæ; quorum omnium nihil eſt in Mss. noſtris; quæ quidem ideo ſupprimenda non duximus, tum quod longa non ſunt, tum etiam quod ſatis, ſi Martyris ætatem attendimus, antiqua ; ſed illis tamen adjungenda neceſſariò fuit lucubratio Vaſtoviana ; utpote à qua* S. Botuidi *notitia longè præcipua, & lux omnis hiſtorica repeti debeat.*

D

ACTA PRIORA

Ex Paſſionali Ms. cœnobii Bodecenſis.

Martyris caritas erga Deum & proximum.

BEatus Botwinus *a* magnæ ſanctitatis & miræ devotionis exſiſtens, fide pollebat, & charitate totus in Deum & proximos effluebat ; unde nec ſibi ipſi, nec ſuis temporalibus rebus parcebat ; ſed omnia in proximorum utilitatem hilaris dator piè commutavit, pro certo ſperans, æterna ſe recepturum. Pro eccleſiarum ædificiis multa donaria mittebat, pauperibus largas eleemoſynas faciebat ; captivos verò Paganos, ut Chriſtiani fierent, Chriſti amore ductus redimere ſolebat, & miſercoridiam, quam ſibi à Deo ſemper optabat, omnibus exhibebat : creverat enim cum eo ab ipſis cunabulis miſeratio.

a

E

Redimit Sclavum & convertit,

2 Unde contigit, quod, cum ſanctus Vir quemdam Sclavum *b* captivum redimeret, & in fide Chriſti informaret, fervore etiam amoris eumdem ad ſuam propriam patriam remitteret, ſic eum alloquitur : Vide, fili, ne fidem, quam Deo & Domino noſtro Jeſu Chriſto ſervare pollicitus es, in hac neceſſitate *c* conſtitutus, violare præſumas, cum fueris libertati reſtitutus. Vir ille igitur malitioſus verba exhortationis & ſalutis in ſuæ vertit incrementum damnationis: nam exinde non ſolùm propriâ malitiâ, verùm etiam diaboli inſtinctu, qui bonis operibus inſidiatur ut pereant, tempus obſervavit, ut Sancto Dei malum pro bono redderet, & impiè ipſum pro pietate ſibi impenſa trucidaret.

b

c

quem cum ſpe alios lucrandi in patriam vult remittere,

3 Illo igitur tempore, quo ſolent nautæ inſulis naves applicare, cogitavit Vir ſanctus inceptum opus bonum ad finem uſque perducere, ut Sclavum, quem piè de captivitate redemerat, etiam ad patriam ſecurum remitteret. Et ſiadens ei dixit Botwinus : Cum perveneris ad tua, fili, parentes & cognatos tuos informa in fide & in amore Jeſu Chriſti ; ut ſimul poſſitis ad ejus miſericordiam pervenire. O magna charitas ! quæ omnia bona credit, omnia ſperat, omnes homines deſiderat eſſe ſecundùm ſe, ut Apoſtolus ait. Sanctus igitur Botwinus, vocato in adjutorium quodam proprio colono, nomine Hesberno, compoſitis ſumptibus & aliis neceſſariis, navem conſcendunt, in inſulis & maris finibus circumgyrantes, nullam navem illorum voluntati diſpoſitam invenire potuerunt.

F

ab ipſomet dormiens obtruncatur.

4 Serò itaque facto, & die ſolis occaſum petente, ad inſulam quamdam arboribus denſam applicuerunt. Vir Dei ſic ſocios alloquitur : Dormite uſque ad ſolis ortum iterum : tunc enim ſpero, nos non, ſicut hodie, in vanum laboraturos. Sanctus Botwinus ſolito more ſub quadam denſa arbore orationis ſecretum flexis genibus petens, præ nimia laſſitudine obdormivit ; Hesbernus verò circa navem ſe deponens ſimiliter obdormivit : quod videns dictus Sclavus, accepta ſecu-

d

A

d securi, quam sanctus Botwinus in manu, causâ sustentationis *d* gestare solebat, caput ejus impudenter impetens, crudeliter occidit; atque, eo relicto, Hesberni caput abscindens, navem ascendit, sicque ausugit.

Corpus invenitur indicio avicula.

5 Cum autem cognati & amici Viri sancti, ejus reditum exspectantes, minimè redire viderent, sacerdotis parochialis quærunt consilium cum lacrymis, quid sit super eo faciendum. Ille verò unà cum eis navem ascendit; præmissa oratione, remigare præcipit, sed quò penitus ignoravit. Avicula autem, miræ pulcritudinis & suavissimæ vocis & rarissimæ speciei, proræ insidens, optimam melodiam promere cœpit. Quam cum juvenes lasciviâ ducti, capere vellent, Presbyter prohibuit, dicens: Sinite illam; quia forte ductrix sit missa felicis viæ nostræ à Deo. Cujus dicti veritatem, rei probavit eventus: cum enim vellent

** id est, præterire* insulam præcedere ***, in qua Sanctus occisus jacebat, avicula à navi volans usque ad arborem, sub qua Sanctus jacuit, præcedens eos dirigebat.

B

ANNOTATA.

a Botwinus *constanter scribitur in utroque apographo nostro; cum alibi semper legerimus* Botuidum, *vel* Botwidum: *ut proinde videatur eatenus mendosus esse codex uterque, quem sequimur.*

b Sclavum *intellige ex illis Germaniæ populis, qui mare Balticum olim accolentes* Sclavi *dicebantur.*

c In hac necessitate, *id est in hoc periculo: ibat enim jam Christianus ad ethnicos Christo infensissimos.*

d *In Vita impressa tantum dicitur*, securi propria. *Et sanè videtur ex adjunctis Sanctus noster melioris fuisse fortunæ, quam ut miserè victum quærere lignando cogeretur. Erant verò olim etiam secures in Septemtrione pro armis. Forte etiam iis, ut baculis, utebantur ad* sustentationem *corporis.*

ACTA ALTERA

C

Ex editis à Joanne Vastovio in Vite Aquilonia.

a Botuidus natus in Suecia, conversus in Anglia, patriæ fit apostolus, a

GLoriosus Christi martyr Botuidus; in regno Sueciæ, provincia Sudermaniæ *a*, honestis sed infidelibus parentibus natus, cum adhuc juvenis esset, ne ad fruges consumendas videretur in lucem editus, negotiationis causâ in Angliam profectus fuerat; ubi à quodam sacerdote singularis doctrinæ & sanctitatis viro, hospitio exceptus, non solum mysteria fidei Christianæ didicit, verùm etiam gratiâ Baptismi acceptâ, in disciplina vitæ & perfectionis Christianæ egregiè institutus est. Reversus in patriam gaudens, ut quondam felix ille eunuchus, à Philippo diacono baptizatus, multos cives suos exemplis virtutum & salutaribus exhortationibus ad eamdem religionem adduxit, Domino cooperante & sermonem confirmante multiplicibus signis.

Deo per miracula concurrente;

2 Cum enim die quadam Sanctus cum familiaribus suis & vicinis ad capturam piscium progressus fuisset, & à possessore loci illius Bovino retia laxare prohiberetur, nisi quartam piscium partem sibi promitteret; pacatus Vir malens illicò cedere, quam inanibus litigiis tempus extrahere, ad propriam insulam, quæ in eodem

stagno erat, perrexit; & postquam in genua procubuisset, orationemque ad Deum supplex fudisset, famulis, ut retia mitterent, imperavit. Ubi, quanta vis ejus orationis fuerit, Dominus evidenter ostendit: siquidem tanta piscium multitudo extracta est, ut duo lembi impleti fuerint. Quod Vir Dei cum advertisset, ad suos conversus, Laudemus Deum, inquit, qui fecit cælum & terram, mare & omnia, quæ in eis sunt; qui etiam hoc munus nobis immeritis est largitus. Illi verò, qui circa Bovini possessionem tota nocte frustra laborarunt, virtute miraculi, quod D. Botuido acciderat, permoti, ad Virum sanctum properant, & obtenta ab eo licentia simul & benedictione, cymbas quoque suas piscibus replent, solo Bovino nihil in captura proficiente, justo Dei judicio; ut qui æmulatione minus æqua alteri invidisset, ipse sui fructu laboris careret. At Botuidus injuriarum prorsus immemor, tam Bovinum quam ceteros omni benevolentiæ significatione complectebatur. Qua sua lenitate & humanitate editique miraculi fama, tantum profecit, ut facili negotio verbis illius persuaderentur, sacramentoque Baptismatis initiari, Christo consecrarentur.

EX IMPRESSIS

E

donec à Sclavo, quem redemptum converterat, occisus est.

3 Contigit autem, ut Sclavum quemdam, quem à captivitate redemptum ad gratiam Baptismi adduxerat, & libertate donaverat, per Gothiam *b* reditum in patriam parantem suam, securitatis causâ magna charitate deduceret. Deducere autem eum statuerat in Gothlandiam *c*, ut inde faciliùs ad propria remearet; sed defatigatus itinere, ad insulam Roggœ *d* applicuit; ubi cum post labores, jejunia & orationes consuetas ad Deum factas, sub arbore quadam, nihil metuens, quietem caperet, ab eodem ingrato homine, securi propria crudeliter trucidatus, coronam justitiæ à Domino justo judice consecutus est. Cum verò parentes *e* & familia Botuidi, propter diuturnam ejus absentiam, nimium affligerentur, ac aliquid illi humanitus ea in via evenisse suspicarentur, inito consilio, quærere ipsum per devia silvarum & maritima decreverunt.

b

c

d

e

Corporis inventio, sepultura, veneratio.

F

4 Congregata igitur multitudine propinquorum, unà cum presbytero quodam pio, Henrico nomine, cujus hortatu Dominum deprecabantur, ut quonam loco is versaretur, & si minus forte vivum, saltem defuncti corpus ostendere dignaretur; finita oratione, avem quamdam candidam, proræ navis insidentem, & quasi ad se allicientem conspiciunt; quam velut itineris sui ductricem à Deo submissam rati, salvo ductu ad locum, ubi corpus jacuit, pervenêre. Quo magnâ omnium lætitiâ reperto, Deo immortali, qui in Sanctis suis semper est mirabilis, laudes & gratiarum actiones tulerunt; & in patriam delatum, secundo Stocholmiâ *f* milliari Sudermaniam versùs honorificentissimè tumularunt. Quo loco templum in honorem Martyris exstructum, & ipsius de nomine Botuid-Kirkia *g* appellatum est. Anniversaria ejus memoria die XXVIII Julii peragitur. Hic in cælis tanti apud Deum meriti, ut S. Brigittæ cælestium revelationum, cum aliis Sanctis, obtinuerit gratiam. *h*

f

g

h

ANNOTATA.

a Sudermania *provincia est Sueoniæ seu Sueciæ propriè dictæ, inter Westmaniam & Uplandiam ad Septemtrionem, & mare Balticum ad Meridiem.*

b Gothia *propriè sumpta pars est meridionalis*

AUCTORE P. B.

regni Sueciæ, inter Sueciam propriam, Norvegiam & mare Balticum.

c Gothlandia, *eſt regni Sueciæ, & pars Gothiæ in mari Baltico.*

d *Hoc nomine inſignitam inſulam non invenimus: ceterùm ex adjunctis eruendum videtur, unam eſſe de plurimis illis, quæ littus Gothicum inter & Gothlandiam inſulam ſitæ ſunt.*

e Parentes *ſæpe etiam propinqui promiſcuè & conſanguinei nuncupantur, ut ſæpe aliàs obſervatum eſt.*

f Stocholmia, *urbs Sueciæ regia, vulgo nota eſt.*

g *In mappa Sueciæ Wittiana appellatur* Botkirke; *adi Commentarium ſupra num. 6. Additur in annotationibus ad hanc Vitam ſupra memoratis:* Porrò Botuidi, ut & fratris ejus Biœrn, ſive Beronis memoriam hodieque ſervat monumentum ſepulchrale in cœmeterio dicti templi, partim Runicis partim Latinis ornatum litteris. *Eſt tamen, ut ibidem notatur, qui Beronem hunc non* S. Botuidi *fratrem, ſed Sueciæ regem ſentiat fuiſſe.* D

h *In editione Romana Revelationum S. Brigittæ anni* 1628, *tom.* 2, *pag.* 454 *inter revelationes extravagantes cap.* 72 *ſic habetur:* Quarto anno ante mortem (*S. Brigittæ, quæ obiit anno* 1373) vir ſanctus quidam terræ Suetiæ, Botuidus nomine, apparuit dominæ Brigittæ, quaſi in quodam mentis exceſſu, dicens: "Ego tibi prome-„rui cum aliis Sanctis iſtam gratiam Dei, ſcilicet „audire, & videre ſpiritualia, & ſentire: & ſpi-„ritus Dei inflammabit animam tuam.„

DE S. RAYMUNDO PALMARIO CONF.

PLACENTIÆ IN ITALIA

B E

P. B.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§ I. Sancti nomen; cultus apud Placentinos, probatus Romæ; expreſſa canonizatio controverſa.

ANNO MCC.

S. Raymundi, cognomento Palmarii,

SAnctorum, *quorum hodiè memoria celebratur, agmen claudit* S. Raymundus, *modò* Placentinus *à patria, modò* Palmarius *vel* Palmerius *appellatus.* Palmarii *agnomen unde acceperit non una opinio eſt; ut infra ex Rufino colliges in Vita cap.* 2, *num.* 17; *ubi ipſe ortum illud putat occaſione palmæ, quam Sanctus Hieroſolymis redux, manu præferebat, cum Placentiam ingrederetur;* & Sunt, *inquit,* qui familiam ejus Palmariorum fuiſſe velint; verùm hujus rei non reperi clarum teſtimonium. *Qui cum Rufino ſentiunt recentiores, proprium familiæ Raymundianæ nomen contendunt fuiſſe Zanſogni, teſte Petro Maria Campi in Vita Italicè edita cap.* 3; *at ipſe & horum & Rufini relictâ ſententiâ, iis mavult ſubſcribere, qui Palmarii nomen huic familiæ faciunt proprium; cognomentum autem Zanſogni vel patri vel avis* S. Raymundi *adjectitium ſtatuunt. Sed cur ita ſentiat, non dicit auctor ille. Adhærendum ergo potius Rufino videtur, cui* Raymundi *familia multo notior eſſe debuit; ut qui cum eo Placentiæ vixerit, ſcripſeritque, ipſomet Sancti dictante filio Gerardo.*

C

celebratur hoc die natalis Placentiæ,

2 *Cultum ejus non eſt quod ab antiquis martyrologis quiſquam exigat; cum primus illum ex Officiis propriis eccleſiæ Placentinæ annotaſſe videatur ad hunc diem Ferrarius tum in Catalogo Sanctorum Italiæ, tum in alio generali, quo Sanctos complectitur, qui in Martyrologio Romano non ſunt. Ferrarium ſecutus eſt illuſtriſſimus Brautius, in Martyrologio poëtico* de ſancto Raymundo confeſſore Placentino *ita canens hoc die:*

Natalem peregrè rediens Raymundus in urbem,
Clarus egenorum ſcandit ad aſtra pater.

His adde Caſtellanum in ſuo Martyrologio univerſali. Porrò Officia propria Placentinæ eccleſiæ, quæ profert citat Ferrarius, illa ſunt, quæ à ſacra congregatione Rituum anno 1608 *Romæ approbata; &* 1610 *Placentiæ excuſa ſimul, ſimul univerſo clero ab epiſcopo tum Claudio Rangono præſcripta ſunt impoſterum obſervanda. Inter ea verò eſt Officium* S. Raymundi, *die* XXVIII *Julii ritu duplici, tranſlato SS. Nazarii & Sociorum ejus feſto, celebrandum. Hinc ea, opinor, ejuſdem Ferrarii in Catalogo Sanctorum Italiæ, ad locum citatum annotatio:* Cœpit autem natalis illius (*Raymundi*) Placentiæ & per diœceſim de Pauli V Pont. Max. conceſſione celebrari.

& quidem ab immemorabili tempore;

3 *Sed errat hic auctor, ſi hæc ita velit intelligi, ut numquam ante celebratus fuiſſe cenſeatur Placentiæ* S. Raymundi *natalis ſeu feſtus dies. Celebrabatur enimvero ille ante Pauli PP. V tempora; ut patet ex Brevibus ſummorum Pontificum Clementis* VIII, *& Gregorii* XIII, *quibus indulgentias plenarias concedunt iis,* Qui eccleſiam monaſterii monialium ſancti Raymundi, Ordinis Ciſtertienſis, civitatis Placentiæ IN FESTO EJUSDEM SANCTI RAYMUNDI à primis Veſperis... devotè viſitaverint *&c. Verba ſunt Clementis* VIII; *quibus conſonat Breve Gregorii* XIII, *datum* XII *Novembris* MDLXXVI, *quod integrum exhibet Campius in Vita Italica cap.* 19, *pag.* 118. *Hoc igitur tantùm ſequitur ex libello Officiorum Placentinorum jam dicto, quod natalis ille celebrari aliquamdiu deſierit Officio proprio, idque ab eo dumtaxat tempore, quo eccleſia Placentina Breviarium ſuum reliquit, ut Romanum à S. Pio PP. V editum deinceps ſequeretur: nam ante tempus illud* S. Raymundi *natalis Officio ibidem proprio celebrabatur, ut oſtendit citatus Campius pag.* 120 *ex antiquioribus ejuſdem eccleſiæ Breviariis; & ſigillatim ex eo, quod excuſum ait fuiſſe Venetiis anno* MDXXX. *Legeſis ipſius illuſtriſſimi Rangoni proœmium, libello Officiorum propriorum eccleſiæ Placentinæ præfixum.* F

4 *Neque id Ferrario aſſentitur Campius, quod in eadem annotatione de* S. Raymundo *dicitur,* Non-

A *sive inter Sanctos relatus olim fuerit*

Nondum in Sanctos relatum esse, tametsi Sanctus in tabulis ecclesiæ Placentinæ appellatur: *hoc, inquam, negat Campius toto capite* 17, *contenditque, omnino Sanctorum albo auctoritate Pontificia insc.ium fuisse* Raymundum *sive ab Innocentio* III, *sive ab Honorio* III, *qui Innocentio anno* 1216 *successit: primum tamen minus putat verisimile, tum quia id factum non videatur sub Grimerio episcopo Placentino (hic enim obiit biennio antequam Vitam scriberet Rufinus, qui de canonizatione non meminit) tum quia post Grimerii obitum tam intricata fuerint & Placentinæ & universalis Ecclesiæ tempora, ut neque Innocentio Pontifici, neque sancto Fulconi, Grimerii successori, opportunitas esse potuerit tantæ molis negotio vacandi. Censet igitur, id accidisse sub Honorio, & quidem initio Pontificatûs ejus; quandoquidem non Beati, ut antea, sed Sancti titulus* B. Raymundo *non semel adscriptus legitur in instrumento authentico & publico anni* 1217, *ut vide infra in Appendice* 1 *miraculorum cap.* 2, *num.* 21: *hoc autem instrumentum, nulla voce immutata, anno* 1246 *sua iterum auctoritate B. Albertus, vir non minus doctrinâ, quam sanctimoniâ clarus & miraculis, ac tum episcopus Placentinus, firmari vulgarique jussit; neutiquam id commissurus utique, nisi talem ei titulum & honorem legitima tum temporis, atque adeo Romani Pontificis auctoritate, concessum esse comperisset ac debitum.*

B

5 Addit, post annum illum 1217 *in pluribus quæ supersunt, scriptis authenticis eumdem ipsi titulum constanter attribui, quorum bina profert ex archivo* S. Raymundi *pag.* 97 *& seq.; alterum anni* 1223, *alterum anni* 1227; *bina citat in margine, anni* 1228, *&* 1235; *aitque, plura quidem suppetere; sed omissa tamen esse, ne & sibi laborem minimè necessarium, & lectori tædium afferrent. Et verò an credibile videri cuiquam potest, aut hæc, aut publicam ejus per Sacrificia festumque anniversarium venerationem, contrà usum juraque Ecclesiæ tum dudum stabilita, non modo clausis, ut ita dicam, permisisse oculis, sed suâ quoque operâ promovisse vel qui ecclesiæ Placentinæ tunc præerant, vel B. Albertum de Prandoniis, qui paulo post per annos quatuordecim præfuit, vel denique qui hunc secutus, & in confirmandis anno* 1286 *die* XXVII *Augusti iisdem instrumentis imitatus est, Philippum Fulgosium? Ita fere Campius.*

expresso Sedis Apostolicæ decreto,

C

6 Id ipsum verò mox idem auctor tamquam ineluctabili argumento concludit ibidem ex eo, quod Sanctum nostrum tam singulari religione prosecutus fuerit B. Domninus, presbyter Parmensis (de quo agendum nobis erit die VI *Februarii, cum istic omissa supplebuntur) ut & ad ejus sepulcrum identidem supplex accederet (Deo pietatem hanc per miraculum quodammodo comprobante, quando inde rediens Domninus, in quemdam incidit miserè ab inimico vulneratum, eumque solo crucis signo atque invocatione sanctissimæ Trinitatis è vestigio & præsenti morte & vulneribus liberavit) & illum simillimo vitæ genere apud Parmenses sit imitatus, ubi & in ecclesia S. Martini loco, qui Gallicanum dicitur, anno* 1344 *pridie Kalendas Augusti cum altari sacellum erexerit ac dotarit* sancti Raymundi *nostri titulo consecratum; quod quidem altare post dirutam, quam dixi, ecclesiam, versùs initia seculi* XVII *intra urbem ipsam Parmensem superiorum jussu translatum, in ade sacra, quam Del Conforto, id est Consolationis appellant, Sancti no-*

quod contrà Ferrarium putat Campius; sive non:

AUCTORE P. B.

stri cultum adhuc testetur antiquum excitetque præsentem. Et credi, inquit, poterit tale quid facturus fuisse B. Dominus, antequam sciret, decretos Raymundo *ejusmodi honores Pontificis Romani sententiâ fuisse? Fatetur interim Campius pag.* 95, *decretum illud (nisi forte vivæ tantum vocis oraculo datum fuerit) nunc ita periisse, ut neque à quo Pontifice, neque quo anno prodierit, affirmari cerò possit.*

neque enim id argumenta videntur evincere;

7 Erit fortè, cui hæc ad positivum canonizationis decretum asserendum sufficere non videantur; dicatque 1: S. Raymundi *cultus & veneratio publica cœpit ab ipso die quo sepultus est, non modo non obstante episcopo, verum etiam inducente; quandoquidem juxta Rufinum in Vita cap.* 5, *num.* 54 *ita corpus ejus deposuit,* ut cuivis commodum esset flexo poplite sacrum ejus tumulum venerari. *An obtentum ergo jam tum erat decretum; an sine hoc licebat magis per Ecclesiæ jura quemquam ut Sanctum colere, quàm* Sanctum *nuncupare?* 11. *Titulum* Sancti *dudum habuit non modò ante Honorii Pontificatum aut annum* 1217, *sed annis etiam pluribus antequam Rufinus scriberet, ut ipse testatur cap.* 5, *num.* 56, *cum ait:* Post aliquot exinde dies, cum observassent urbis magistratus, & pietatem ibi & munerum affluentiam maximam continuari, decreverunt, ut institutum ab eo xenodochium nuncuparetur imposterum Hospitale SANCTI Raymundi; quem titulum hodieque servat. *Idem titulus datus illi fuit anno* 1209, *hoc est annis tribus ante scriptam à Rufino Vitam, & quidem in instrumento authentico coram episcopo Cremonensi confecto, & subinde ejusdem B. Alberti, cum Placentinus esset episcopus, auctoritate recognito, ut patebit in Appendice* 1 *miraculorum cap.* 1, *num.* 2. *Cedo, decretum Romanum jam tum erat; an nondum etiam? Si primum dixeris; & contrà Campium senties, & merito incusabis Rufinum, ut qui cap.* 5, *num.* 57 ad comprobandam B. Raymundi sanctitatem *sola produxerit miracula; certissimum verò sanctitatis testimonium, canonizationis, inquam, decretum omiserit, ac ne nominarit quidem. Si secundum, cur ibi oculos occluserit B. Albertus; cur titulum illum in illo instrumento, perinde ut in alio anni* 1217, *suo quoque nomine muniverit?*

D

E

F

quod auctor ille pius & eruditus sibi proposuerat

8 III. *Quid, quod non videatur ejusmodi decretum (si quod umquam fuit) editum fuisse ante annum Christi* 1286? *Cur enim B. Albertus anno* 1247 *authentica* B. Raymundi *miracula ex archivis Cremonensi, Januensi, & Placentino deprompta tam sedulò collegit? An non ut per ea canonizationis ejus causam Romæ instituere posset & obtinere? Nequaquam, reponet Campius; sed ne quid, quod ad Sancti gloriam spectare poterat, injuriâ temporum interiret: nam decretum canonizationis dudum ante prodierat. At enim si prodierat illud, facere sanè & hoc poterat ad gloriam Sancti, & quidem amplius, quam authentica miraculorum exemplaria simul omnia. Cur igitur authenticum canonizationis, seu scripto seu vivæ (si placet) vocis oracula facta, testimonium non apposuit ceteris; cur à temporum injuria non vindicavit? Tum si jam miraculorum illorum instrumenta in tuto collocaverat B. Albertus, cur eadem iterum exscribi anno* 1286 *& suo quoque sigillo firmari voluit B. Alberti in sede Placentina successor Philippus Fulgosius? An quia periculum jam tum erat, ne perirent? An potius ut nondum obtentam canonizationis bullam urgeret?*

9 IV. *Nec refert, quod cultum illum, etsi positiva*

AUCTORE P. B.

ad illustrandum S. Raymundi cultum,

sitiva summi Pontificis definitione minimè stabilitum, nec B. Albertus nec Philippus impedierint : multa enim absterrere poterant ; puta possessio annorum quadraginta & amplius, quibus cultus ille viguerat, quando Placentiam B. Albertus advenit ; idque tolerante, atque adeò tacitè, ut interpretari poterat, consentiente Roma : deinde magistratuum ac populi studium incredibile, quod cum assiduis firmaretur miraculis, tantâque tum indigenarum tum exterorum affluentiâ, multo periculosius esset inhibere, quam, institutâ apud Romanum Pontificem canonizationis causâ, in perpetuum stabilire : hoc ergo tentasse videntur tam Albertus quam Philippus episcopi, cum authentica Beati miracula undequaque petita collegerunt : denique aliarum passim ecclesiarum exempla ; quam multa enim hujusmodi cultum & per ea tempora & diu posteriùs permiserint, absque expresso, quod quidem sciatur, Romana sedis decreto, passim in Actis nostris versùs cujusque diei finem videre est : ut adeo Romani Pontifices ne nunc quidem illum rejiciant, qui celebrem Urbani PP. VIII Bullam annis centum saltem antecesserit, etiamsi non possit ostendi, qua demum auctoritate, tacitâne an expresâ, sit cœptus. Hinc facilis porrò etiam erit responsio ad id, quod de B. Domnino narratum est.

B

10 *Ut ut est ; fuerit aliquando* S. Raymundus *solenni decreto Sanctis adscriptus, non fuerit ; id certum est, nobisque sufficit, quod ab ineunte circiter seculo decimo tertio constanter & palam habitus sit cultusque pro Sancto : hoc enim & Acta testantur, & Actis subjecta miracula : imò & Chronicum illud Placentinum Ms., quod citat Campius in Annalibus patriæ suæ ad annum* 1200, *usurpatum apud omnes circà illa tempora fuisse docet hunc versiculum:* Pro populo funde virtutes, sancte Raymunde. *Tantum verò abest, ut publicæ huic veneration illus umquam Pontifex Romanus obstiterit, ut eam potius nec mediocriter nec pauci foverint : nam de Gregorio* XIII, *& Clemente* VIII *jam supra diximus num.* 3 ; *his addit Campius pag.* 119 *Sixtum* V, *& Gregorium* XIV, *qui non quidem* S. Raymundi *festum, sed* ecclesiam *tamen indulgentiis ditaverint : addi verò etiam potest Paulus* V, *sub quo, ut ante significavimus, à sacra Rituum congregatione approbatus est libellus Officiorum propriorum de Sanctis Placentinis ; in quo & oratio, & prima secundi nocturni Lectio propria sunt, & Missa assignatur ex communi Confessoris non pontificis,* Os justi. *Servatur insuper & aliud ejus festum apud sanctimoniales* S. Raymundi *Placentiæ (nam in Officiis propriis pro tota diœcesi approbatis nulla fit hujus celebritatis mentio) die* XI *Julii, & quidem, ut appareat, ab immemorabili tempore ; idque ratione translationis ejus, de qua dicemus paragrapho proximo ; ubi de Sancti hujus cultu, occasione reliquiarum ejus, plura suggerentur.*

C

ipsâ suâ antiquitate satis illustrem, & Romæ probatum.

§ II. Ejusdem sepulcrum ; reliquiæ, harumque translatio ; xenodochium.

Non in ipsa ecclesia canonica XII Apostolorum ;

DE S. Raymundi *reliquiis acturus, ordior à loci, ubi conditæ sunt, descriptione. Situs is est intra urbem Placentinam ea parte, qua aquis ex amne Trebia ductis irrigatur ; nec procul ab ea civitatis porta, quæ* sancti Raymundi *nunc dicitur : ibi namque ecclesiam collocat pag.* 38 *Campius, quæ olim appellata legitur in Vita nostra* canonica duodecim Apostolorum, *&, ut habetur in Appendice prima miraculorum cap.* 2, *num.* 21, ecclesia canonicæ sanctæ Mariæ duodecim Apostolorum ; *nunc verò, antiquo nomine amisso, nuncupatur* ecclesia S. Raymundi, & ecclesia monasterii monialium S. Raymundi. *Est autem apud evi medii scriptores* canonica *idem quod ecclesia collegiata, ut modò loquimur, seu canonicorum collegio insignis. Nimirum canonicis regularibus S. Augustini hanc fundaverat Albertus quidam Moroni Placentinus, tum etiam superstes, cum vicinum ecclesiæ xenodochium Sanctus noster instituit. Verùm, his tandem adulto seculo decimo quarto (ut erant iniqua tum tempora) dilapsis, ad solum primò præpositum, tum, hoc etiam deficiente, ad commendatarios cum præsules, tum absentes S. R. E. Cardinales ecclesia illa, non jam amplius canonica, devoluta est ; donec Joannes PP.* XXIII *anno* 1414 *monialibus Ordinis Cisterciensis, quæ suburbanum cœnobium, Nazarethi dictum, propter bella populationesque deserere, atque in urbem confugere paulò ante coactæ fuerant, eam concessit, non sine magno gloriæ* S. Raymundi, *quam istic hodieque promovent, incremento : ut videre est apud Campium sæpe laudatum toto capite* 19.

D

E

12 *Qui Acta nostra legerit cap.* 5, *num.* 52 *& seqq., existimabit haud dubiè, intra ipsam hanc ecclesiam conditâ primùm fuisse sacra* B. Raymundi *lipsana : sed aliter tamen res habet ; atque adeo obscuriusculè locutus hic est auctor noster, dùm per canonicam intelligi voluit vel totum canonicorum cœnobium, vel ecclesiam saltem unà cum cœmeterio : neque enim in ipsa ecclesia ; sed* juxtà *illam in cœmeterio reposita fuisse ; colliges ex instrumento authentico anni* 1217 *in Appendice miraculorum cap.* 2, *num.* 21 ; *idemque ex aliis mox dicendis eluceseet. Observavit hoc etiam Campius cap.* 13, *pag.* 70, *ubi descriptis exsequiis intra ecclesiam illam celebratis hæc subdit :* Hisce cæremoniis maximo cum jubilo & ordine modestissimo peractis, collocata est arca ejus sacra, & sanctum in ea pignus, non intra ecclesiam jam dictæ canonicæ (quippe cujus ambitus non admodum erat capax) sed extra illam nonnihil, ante valvas, versùs plateam publicam, id est ad lævam egredientibus ecclesiâ, in loco quodàm ita cancellis obsepto, ut cuivis esset commodum, quandocumque placeret, eò recurrere, contingere ex devotione sepulcrum, opemque Beati precibus implorare.

sed juxta illam sepultum fuit Sancti corpus,

F

13 *Ad servandum autem tam pretiosum depositum adhibiti continuò sunt custodes perpetui ; quos inter ipse imprimis* S. Raymundi *filius Gerardus hanc sibi provinciam, ut expetierat, obtinuisse dicitur in Vita cap.* 5, *num.* 54 : *erat hoc ergo canonicorum officium, saltem in principio : nam posteriùs id etiam obiere fratres laici, qui pauperibus in proximo Sancti xenodochio ministrabant ; ut constat ex actis visitationis ejusdem xenodochii, institutæ anno* 1263 *die* VII *Junii per canonicæ memorata præpositum ; in quibus, teste Campio cap.* 18, *pag.* 102, *præter alia statuitur,* ut istius xenodochii rector & fratres dormitorium intra xenodochii ædes construant, in quo noctu dormiant rector ac dicti fratres tantummodo, exceptis custodibus sepulcri S. Raymundi. *Horum erant partes, sicut idem scriptor ibidem asserit, non tantùm ut monumentum Sancti custodirent, aut oblationes reciperent, quæ ultro offerebantur ; verùm*

cui secundo perpetui custodes adhibiti sunt,

A

rùm etiam ut lampadem in ejus honorem ibi ſtabiliter ardentem alerent; tum ut caverent, nequa circa locum illum vel ligna congererentur aut ſordes, vel mortuorum humarentur corpora; quod poſtremum illos conſtanter impediviſſe anno 1265, *cum de Joanne quodam Nanſo iſtic, ut moriens voluerat, ſepeliendo ageretur, probat ex authentico iſtius temporis inſtrumento.*

uſque ad ſeculum 14 *adultum.*

14 *Dixi, cuſtodes hoſce fuiſſe perpetuos, hoc eſt, uni eorum ſeu morte ſeu aliter deficienti mox alios atque alios ſucceſſiſſe: nam id loco citato rectè eruit Campius ex inſtrumento viſitationis ejuſdem xenodochii facta anno* 1349, *die* v *Novembris; in quo, cum unus eorum vel deceſſiſſet, vel certè muneri ſuo defuiſſet, decretum legitur, ut in ejus locum ſine mora ſufficiatur alius; ut Sancti ſepulcrum uſitata lampade perpetuò cohoneſtetur; ut, quoties opus fuerit, ſacra illa cuſtodia ſuppleatur; ut ſordes, ligna, & quidquid loci decori offecerit, inde & à proximo cœmeterio removeant. Hinc factum ait, ut & Sancti cultus,*

B

& ſupplicantium iſtic liberalitas tum temporis egregiè reflorverint. Sed enim ut ſuborta brevi civilia externaque bella, &, quæ hæc ſubſecuta non ſemel eſt atrox peſtilentia, canonicos, ut ſupra monuimus, exſtinxere; ita quoque eodem ſeculo & cuſtodiri deſiit hoc ſacrarium, & unà cum altari, quod erectum in eo fuiſſe dicitur, ita paulatim collapſum eſt; ut ſacrum Raymundi *corpus obrutum aliquamdiu terrâ, conſuetis tandem honoribus omnino caruerit.*

Seculo 15 *refloruit ejus cultus & veneratio,*

15 *Rei indignitatem non diu tulit Joannes quidam Picolla (ut idem narrat, quem appello toties, diligentiſſimus horum omnium ſcrutator Campius:) is itaque pro ſuo in Sanctum noſtrum affectu, quod per ſe facere non poterat, patruo & heredi ſuo, Chriſtophoro moriens imperavit, juxta authenticum de hac re inſtrumentum à Chriſtophoro Trinchi notario confectum die* VIII *Auguſti anno* 1400; *ut expensâ trecentarum librarum ſummâ ſacellum denuo cum ara conderet ſuper ſepulcro* S. Raymundi, *cujus oſſa ſacra ante eccleſiam duodecim Apoſtolorum affirmabat ſepulta quieſcere; ibique curaret quotidianum Miſſæ pro ſe ac majoribus ſuis offerri ſacrificium. Diſtulit id quidem heres, eoque haud diu poſt inopina morte ſublato, qui filii ejus & heredis tutorem agebat, Petraccinus quidam, cognomento Bucca Aſinina; ſed urgentibus piam legationem ſanctimonialibus, quas anno* 1414 *in duodecim Apoſtolorum eccleſiam intromiſſas fuiſſe diximus, exſecutioni tandem anno* 1415 *mandata eſt; ut fidem facit ſcriptum, à notario Joanne Datari eodem anno, die* XXVIII *Maii, compoſitum.*

C

maximè ſtudio monialium S. Raymundi,

16 *Vix ſacellum adificatum erat; & clathris opportunis munitum, vix ad ejus aram celebrari ſacra cœperant; cum priſtina omnium in* Raymundum *ſuum religio, priſtina* S. Raymundi *in ſupplices beneficia ſuſcitata ſunt; & quamquam hæc annotata nuſpiam reperiuntur, plurima tamen fuiſſe aſſerit circa hæc tempora Campius; quandoquidem ita tum brevi ejus gloria & nomen apud Placentinos increbuit, ut vetuſta quævis alia, etiam Sanctorum, antiquaret: exinde enim & eccleſiam, quæ hactenus vel duodecim Apoſtolorum, vel S. Mariæ duodecim Apoſtolorum nuncupari conſueverat, & moniales eam obtinentes, ac Nazarethanas uſque ad annum* 1422 *appellatas, & circumjacentem urbis tractum, & ipſam denique, quæ maximè eſt vicina, civitatis portam novo atque unico* S. Raymundi *nomine vocitari imposterum coepiſſe. Neque verò ſolo hoc nomine contenta virgines illa ſacræ, ejus etiam effigiem in eccleſia ſua, & quidem in aræ principis elegante tabula exprimi, & natalem ejus, non ſecus atque in vicino ejus ſacello xenodochii Raymundiani fratres factitare conſueverant, anniverſaria celebritate feſtum agi curarunt, introducto jam tum more, qui etiamnum ibi ſervatur, benedicendi illo die ac diſtribuendi minutiſſimos panes, impreſſa Sancti imagine obſignatos; quos pii fideles, tamquam præſentiſſima adverſus morbos varios antidota, in pretio habent.*

AUCTORE P. B.

quæ tandem ejus corpus in eccleſiam ſuam tranſtulerunt,

17 *Sed neque ibi ſtetit earumdem amor erga Patronum jam ſuum: veritæ enim, ne ſacrum ejus corpus, tametſi eſſet terrâ defoſſum, è ſacello tamen, ſua opinione non ſatis tuto, ſibi caſus aliquis infelix eriperet, illud, obtento moderatorum ſuorum ex Ordine Ciſtertienſi conſenſu, clam tamen & inconſultis iis, qui proximo xenodochio præerant, effodi juſſerunt, & in eccleſiæ ſuæ partem intimam tranſlatum & in arcam ferâ munitam decenter exceptum, à tergo majoris aræ collocari,* ubi ad hunc uſque diem, *inquit Campius cap.* 19, *pag.* 116, magna cum veneratione ſervatur. *Tranſlationis verò hujus memoriam Officio peculiari quotannis celebrant moniales illæ die* XI *Julii; unde illo die factum intelligas: nam annus, quo acciderit, ignoratur. Aut quidem Campius, eam contigiſſe* circa principium ſeculi quinti decimi; *verùm id cum antea ex ipſo aſſertis componi non poteſt; itaque errorem; ſatis alioqui communem, viro erudito hîc obrepſiſſe exiſtimo; ut ſeculum decimum quintum appellaverit, quod re vera decimum ſextum fuerit. Hoc certum, quod jam in choro monialium Sancti reliquiæ fuerint, cum eas ibi viſitavit Actorum ejus interpres Italicus, ut infra teſtabitur in Epiſtola ſua, data die* 1 *Septembris, anno* 1525.

E

& adhuc ſervant, præter particulas aliis eccleſiis communicatas.

18 *Hujus porrò, quantumvis clandeſtinæ; tranſlationis occaſione non nullas à ſacro corpore decerptas eſſe particulas, & Placentinis quibuſdam eccleſiis diſtributas, narrat ibidem Campius; ac præſertim cathedrali, ubi exiguum adhuc fragmentum ſuperſit, cum cetera epiſcopi conſecratis identidem altaribus inſeruerint: imò & ad Cremonenſes tranſmiſſum eſſe fruſtrum cilicii ejus, quod ibi etiamnum ſervetur in eccleſia S. Petri Apoſtoli: aliquid inſuper ſimile aliquot poſt annis accidiſſe per viſitatorem quemdam, Ordinis Ciſtertienſis abbatem, Coſmum nomine, qui, cum parthenonem hunc luſtraret, aperiri ſibi ſacram* S. Raymundi *arcam juſſerit, indeque ſua potius auctoritate, quam aſſenſu monialium, deſumptam cranii partem poſteriorem Mediolanum abſtulerit, cum illuc, abſoluta viſitatione, ſe reciperet.*

F

Caput à corpore ſeparatum & expoſitum an. 1616.

19 *Viſitationem hanc anno* 1616 *ſecuta eſt alia illuſtriſſimi Claudii Rangonii, epiſcopi Placentini, virgineo iſti cœtui eo gratior, quod eam ultro expetierat, ut idem teſtatur auctor pag.* 121. *In ea eductum eſt ex arca* S. Raymundi *caput, ablutum, & in præparato ad id argenteo ac pretioſo tabernaculo repoſitum; quæ res non modò eccleſiæ jam dictæ ornamento tum eſſe cœpit, ſed ægrotantibus quoque non paucis ſaluti: multi enim aquâ illâ reſperſi, qua purgatum ſacrum illud caput fuerat, eam ſibi ſenſere ſalutarem. Quin ipſam hanc ſolennitatem eventus, eodem teſte, ſatis mirus anteceſſit: laborabat enim tum temporis tertiana febri domna Alba Franciſca Via, ejuſdem cœnobii monialis; ipſo autem tempore, quod inſpiciendis reliquiis antiſtes præſtituerat,*

AUCTORE P. B.

illa duplici ex capite impeditum iri ſe videbat, ne adeſſet; inciſione venæ ſcilicet, quam præſcripſerat medicus, & conſueto febris acceſſu. Cum id eam haberet peſſimè, ad S. Raymundi *patrocinium converſa, hoc ſolum oravit, ut impedimentum utrumque differri tantiſper impetraret, dum peracta eſſet luſtratio. Cum, ecce, ſubitò ita convaluit, ut nec morbi reliquiæ ſuperfuerint, nec remedii proinde neceſſitas. Addit verò etiam, quem dixi, ſcriptor, reliquum corpus Sancti noſtri tum in arca ſua relictum eſſe, donec alia fabricaretur ornatiſſima. Quod factumne ſit poſtea, equidem ignoro, tametſi plus vice ſimplici ſciſcitatus.*

Xenodochium à S. Raymundo inſtitutum,

20 *Quia verò toties recurrit mentio xenodochii* S. Raymundi, *non abs re facturus videor, ſi quæ de illo ſparſim ac fuſè in Vita Sancti Italica tradit Campius, hic breviter ſaltem & ſuccinctè congeſſero; quando & illud, dum quidem ſuperfuit, cenſeri quodammodo inter ejuſdem ſanctiſſimi Viri reliquias potuit. Obtinuit illud, ut etiam ex Vita noſtra colliges cap.* 3, *num.* 34, S. Raymundus *poſt reditum ſuum Romanum à canonicis*

B

duodecim Apoſtolorum, quorum horto verſus Septemtrionem erat contiguum, idque (ſecundùm eumdem Campium in Annalibus Placentinis tom. 2, *pag.* 42, *& Vitam noſtram cap.* 4, *num.* 48) *anno* 1178; *quando canonicæ iſtius præpoſitus erat Ardicius ille, qui anno* 1192 *creatus eſt epiſcopus Placentinus. Cum verò locus, ut erat conceſſus, xenodochii formam non haberet interiùs, eam pro arbitrio* Raymundus *induxit, ſuppeditante ſumptus Alberto Moroni, qui canonicam jam dictam aliquanto antè fundaverat. Ibi caritatem ſuam erga peregrinos & pauperes ſolus primò* Raymundus *exercuit; donec ejus exemplo incitati plures alii, ſocios illi ſe in obſequio tam ſancto adjunxerunt; quibus ipſe poſt annos viginti duos moriens totam xenodochii curam commiſit.*

quam ſanctè primò, tam iniquè deinceps adminiſtratum,

21 *Ad hos deinde rei domeſticæ adminiſtratio pertinuit. Erant verò homines laici, voluntariam tamen paupertatem profeſſi, fratres inter ſe dicti, quorum unus rectoris nomine ceteris præerat, univerſi tamen canonicæ duodecim Apoſtolorum ſubjecti præpoſito, ut ex dictis ſupra num.* 13 *eluceſcit. Nullos initio ſtabiles habebant reditus, ſed ſe commiſſoſque ſibi pauperes conquiſitis oſtiatim per*

C

urbem & agros vicinos eleemoſynis alebant. At non diu ſanctus eorum Fundator obierat, cum ad ſepulcrum ejus tòt ultro afferrentur donaria, ut ſuſtentando xenodochio, cui ab urbis magiſtratu aſſignata fuerant, abundè ſufficerent; nec fluxa illa tantummodo aut fortuitò per dies ſingulos oblata, ſed etiam in perpetuum ſtabilita, ut vide apud auctorem præfatum cap. 18, *pag.* 104, *ubi iſtiuſmodi plura commemorat. Ita domus hæc floruit, quamdiu ſubſtitere, qui ei ſemper advigilabant, canonici: at his deficientibus, illa quoque per rectores miniſtroſque duros, qui, pauperum neglecto grege, ſemetipſos paſcebant unicè, peſſumdari brevi cœpit: donec ejus tutelam, aſſentiente epiſcopo, nobilis Anguiſſolorum familia, pauperum oppreſſorum clamores miſerata, ſuſcepit anno circiter* 1387, *exactiſque helluonibus miniſtros ſuffecit alios, qui ſub ejuſdem familiæ tutoribus variis juxta præſcriptas ſibi leges (de quibus conſule, ſi lubet, ibidem paginam* 167) *annis centum & ultra viguerunt.*

tandem omnino intercidit.

22 *Dixi*, anno circiter MCCCLXXXVII, *non* MCCCCLXXXVII, *ut legitur apud Campium pag.* 109; *quia vitium apertum eſt in numero, nec videtur aliter poſſe reſtitui; cum aſſerat, ſupremam xenodochii adminiſtrationem in illa familia annis circiter centum perduraſſe; ademptam verò eidem eſſe propter diſcordias anno* 1495: *& ſanè etiam ex ejuſdem auctoris Annalibus Placentinis tom.* 3, *pag.* 215 *certum eſt, ante annum* 1433 *xenodochium hoc in Anguiſſolanæ familiæ poteſtate fuiſſe. Porrò tam illuſtri patrocinio curaque deſtitutum, paulatim iterum in deterius abiit, donec auctoritate Sixti PP. V, anno* 1586, *reditus ejus omnes ac fructus, quos ſcilicet ſoli tum rurſus miniſtri vorabant, ad magnum urbis noſocomium tranſlati ſunt, unà cum pretio ipſius loci, quem* S. Raymundi *moniales ſibi coëmerunt, ut pro veteri ac ruinoſo ædificio, quod ſunt demolitæ, domos aliquot ibi conderent civibus elocandas, id quod fecere anno* 1605; *ut proinde celeberrimi iſtius xenodochii ne veſtigium nunc quidem ſuperſit.*

D

§ III. Ejuſdem Acta Latina, eorumque verſio Italica; appendix gemina miraculorum; epiſtola interpretis Itali.

E

Acta ejus à Rufino coævo Latinè ſcripta,

ACta S. Raymundi *anno ab ejus obitu duodecimo, Chriſti* 1212, *ſcripſit canonicus quidam eccleſiæ, de qua jam egimus, duodecim Apoſtolorum, nomine Rufinus, qui ſe magiſtrum appellat, forte, ut ſuſpicatur Campius cap.* 16, *quia vel in theologia, vel in juriſprudentia doctoratûs lauream adeptus erat. Scripſit ea, inquam, Rufinus, & quidem idiomate Latino; ſed qua occaſione, quibus adjumentis, quanta fide, nihil opus eſt hìc monere; quando id luculentè pro ſe ipſe facit in præfatione ac dedicatione lucubrationis hujus ſuæ. Cujus quidem lucubrationis exemplar illud unicum fuiſſe ſcimus hactenus, quod apud* S. Raymundi *moniales Placentiæ diligentiſſimè ſervatum fuit uſque ad annum Chriſti* 1525, *quo illud religioſo interpreti vertendum Italicè conceſſerunt, præclarè ſecum actum iri exiſtimantes, ſi pro Latino atque obſoleto libello, quem non intelligebant, novum obtinerent Italicum, quem poſſent legere. Dolendam enimvero permutationem; ſed earum tamen ſimplicitati condonandam, quæ theſauri ſui pretium æſtimare non poterant!*

F

apud PP. Dominicanos Placentiæ diu ſervata,

24 *Id ego quidem, cum in apographum iſtius interpretis Italicum & adjectas notitias incidiſſem; tanto ferebam ægrius, quanto minus intelligere ex iis poteram, quis demum fuiſſet ille metaphraſtes, cujus cœnobii, cujus ordinis; unde aliqua ſaltem ad inquirendum hoc cimelium via pateſieret: quando, ecce, dum aliam* S. Raymundi *Vitam Italicam, à Petro Maria Campio adornatam atque anno* 1618 *Placentiæ excuſam pervolvo, hac verſus operis finem de interprete jam dicto ſimul & Rufini autographo Latino notata reperi:* Fuit hic Pater aliquis caritate inſignis, ex Ordine & religione (ut mea quidem fert opinio) S. Dominici, qui piâ iſtâ Legendâ, in vulgarem & Italicum ſermonem à ſe traductâ, bonas moniales abunde conſolatus, domni deinde Rufini exemplar apud ſe retinuit in ſuo conventu S. Joannis in Canalibus; ubi hodiedum etiam videri poteſt. *Vix hæc legeram ineunte Januario* 1728, *quin litteras continuò Mediolanum expedirem ad notum nobis patrem noſtrum Petrum Gallaratum; quibus eum rogabam, ut ad amicum aliquem*

Pla-

A *Placentinum recurreret (neminem enim iſtic noveram) qui inquirendi exſcribendique autographi aſſignati curam vellet ſuſcipere. Adiit ille P. Antonium Bellatum itidem noſtrum, virum non officiis tantummodo, ſed editis quoque libris clariſſimum. Cum vero ab his poſt menſes aliquot præter ſpem bonam nihil accepiſſem, inſtituì ſemel, iterum, tertio; donec poſtremis P. Galliarati litteris, datis eodem anno die* XXVI *Septembris, ſpem nullam ſupereſſe didici.*

eandem perie-runt: 25 *Sic enim poſt expoſitam cum ſuam tum P. Bellati officioſiſſimam longamque in hac re diligentiam proſequitur:* Etſi P. Bellati quidquam non eſſet conſecutus à RR. PP. Dominicanis, animum tamen non deſpondi; ſed ad virum nobilem, eumdemque divitiis & auctoritate florentem curavi ſcribi per Comitem de Silva, virum eruditiſſimum, mihique neceſſitudine conjunctum; qui cum rem Placentino vehementiſſimè commendaſſet, retulit mihi, PP. Dominicanos ejus operâ iterum & accuratiùs manuſcripta bibliothecæ excuſſiſſe, ut Vitam B. Palmerii invenirent: cumque contentio omnis, ſtudium omne incaſſum cederent, eos Patres ſcripſiſſe ad P. Sanguinari, qui aliàs in cœnobio Placentino degens, libros bibliothecæ & manuſcripta diu multumque attriverat verſaveratque; ab eodemque reſponſum accepiſſe, utique Vitam B. Palmerii antehac fuiſſe aſſervatam, ſed (quo caſu neſciebat) periiſſe, unaque alia monumenta. Certum eſt, RR. PP. Dominicanos hac in re non ſimulatè, ſed ſincerè ſe geſſiſſe: quare ſi R. V. in notis quidquam addat, ad declarandam in autographo perquirendo diligentiam, ne, rogo, labem ullam inurat Patrum nomini ac famæ, acſi improviſæ amiſſionis obtentu, quod apud ipſos erat, proferre detrectaſſent. *Abſit enimvero, ut tale quid cogitem, nedum eloquar! Quin gratias potius de aſſumptis tum noſtra tum* S. Raymundi *causâ laboribus, quam poſſum maximas, ago. Non diffiteor tamen, ſolatio id nobis eſſe; ſi, cum aliquid prætermittimus, id ſaltem profiteri palàm poſſimus, negligentiâ noſtra non fieri.*

Supereſt tamen eorumdem interpretatio Italica Ms. anni 1525. C 26 *Ceterùm hac ſpe dejectus, ad interpretationem Rufiniana Vitæ Italicam Ms. me converti: hanc enim laudatæ* S. Raymundi *moniales ut pluris fecerunt quam Latinum autographum, ſic etiamnum cuſtodiunt accuratiùs. Inde verò apographum ejus anno* 1673 *curâ P. Camilli Hectorei noſtri, tum Placentiæ rhetoricam profitentis, fideliter ex originali tranſlatum, & à R. P. Alexandro Fiaſchi, collegii noſtri tunc ibidem rectore, perhumaniter ad nos miſſum accepimus. Stylus barbarus eſt & à moderna Italorum elegantia plurimum diſtans; ſimplex tamen, nec uſquam affectatus: capita plerumque breviſſima, ut ex eorum numeris ad marginem annotatis patebit. Præfixus iis erat Rufini prologus, ſive dedicatio: epilogus quoque ejuſdem opuſculum claudit. Quæ omnia ſimul cum epiſtola ipſius interpretis, his omnibus præmiſſa, manifeſtè arguunt, id operam dediſſe virum hunc religioſum ac pium, ut Rufini Vitam Latinam fideliter potius quam ornatè faceret Italicam. Idem innuit clauſula ſive ab eodem interprete de ſe, ſive aliena manu de ipſo, certè in eodem antiquæ verſionis ejus autographo poſita poſt epilogum Rufini, quæ Latinè ſic ſonat:* Recenter inventa (*Vita ſcilicet, de qua meminerat epilogus*) in monaſterio monialium Ordinis Ciſtertienſis S. Bernardi, quæ vulgo S. Raymundi nuncupantur, & in idioma vulgare tranſlata per doctum aliquem religioſum ad laudem Dei ac B. Raymundi, ad monialium dictarum profectum ſpiritualem, atque ad urbis totius exemplum MDXXV, die 1 Septembris. AUCTORE P. B.

27 *Cum igitur Rufini verba dare non poſſimus, ſenſum tamen ejus, interpretationem hanc Italicam ad Latinam denuo linguam fideliſſimè transferendo, daturos nos eſſe confidimus. Quod æqui, credo, bonique conſulent tam qui Italicè ſciunt, quam qui neſciunt: & hi quidem, quia Sancti hujus Acta numquam antehac Latinè vulgata ſunt; illi verò, quia hac noſtra conferentes cum ejuſdem Sancti Vitâ, à Petro Maria Campi ex eodem hoc noſtro Ms. Italicò compoſita, editaque Placentiæ* 1618, *animadvertere nullo negotio poterunt, quam is paſſim liberè à prototypi ſui ſententiis brevitateque ſit evagatus. Id quod tamen viro piiſſimo eruditiſſimoque vitio verti nolim, quaſi interpreti noſtro, atque ipſi adeo Rufino falſa ſuppoſuiſſet (neque enim hoc deprehendimus uſpiam in rei ſubſtantia factum;) ſed quod, dum allicere ac delectare, aut movere pium lectorem deſiderat, plurima de ſuo interſerat adjuncta vel vera & aliunde probata, vel veri ſaltem ſimilia. Hanc porrò laudem meretur auctor ille, quod* S. Raymundi *Vitam primus, &, quod quidem ſciamus adhuc, ſolus emiſerit; deinde quod impigro labore ex antiquis Placentinorum monumentis, in quibus erat verſatiſſimus, eruerit plurima, quibus vel Sancti Vitam vel ejus cultum & gloriam non mediocriter illuſtravit, ut ex dictis antea licet colligere.* quam fideliter Latine verſam hic dabimus potius, quam Vitam Campianam; B

28 *Actis* S. Raymundi *geminam addemus appendicem, ex eodem utramque archivo ſimul cum Actorum Italica verſione huc miſſam; Latinam tamen. Harum prior, quam, quia longior eſt, in duo capita diviſimus, miracula quindecim complectitur, variis primùm temporibus locisque legitimè comprobata atque authenticis conſignata tabulis uſque ad annum Chriſti* 1217: *tum anno* 1247 *omnia ſimul collecta exſcriptaque juſſu B. Alberti, epiſcopi Placentini, forte ut Romano Pontifici ad obtinendam canonizationem offerrentur. Eadem iterum exſcripta fuiſſe à B. Alberti ſucceſſore Philippo anno* 1286, *ſupra ex Campio diximus; ſed nos Philippi inſtrumentum non vidimus: omiſſum hoc fuerit ſcilicet à P. Hectoreo, quod nihil in eo eſſet novi, præter epiſcopi alterius & notariorum nomina. Hanc autem appendicem pluris eſſe faciendam, quam ipſum in miraculis, quæ narrat, Rufinum, nemo non videbit: cum & fontes contineat, ex quibus ſua Rufinus hauſit; & aliqua ſuggerat, quæ vel ignoravit ipſe, vel certè prætermiſit; qualia ſunt priora quatuor prodigia, ex eccleſiæ Cremonenſis archivo deprompta cap.* 1 *uſque ad num.* 4, *iterumque quod legitur ibidem num.* 9; *tum illa quæ cap.* 2 *probantur num.* 13 *&* 17; *quæ tamen omnia contigerant juridicéque conſtabant, antequam Rufinus ad ſcribendum acceſſerit.* unà cum duplici appendice miraculorum, F

29 *Appendix altera multo plura continet miracula; ſed ita breviter notata, ut videri poſſint meri tituli majoris cujuſdam hiſtoriæ. Idem verò ſcriptum in archivo, unde accepimus, vidiſſe olim ſe, oſtendit Campius cap.* 16, *pag.* 90; *ubi antiquum illud eſſe affirmat; at quam antiquum, nec ipſe ait, nec liquet nobis. Sed nunc ad Acta properemus, quæ more noſtro ad capita pauciora reduximus, præmiſſis tamen antiquorum capitum titulis; quorum indices ad marginem numeros Romanos loco ſuo notavimus. Quia Actis à ſe tranſ-* præmiſſâ his omnibus epiſtolâ interpretis Vitæ.

AUCTORE P. B. *latis interpres Italus ſuam in fronte dedicatoriam præfixit epiſtolam, juvat hìc illam quoque ex Italica Latinam exhibere. Sic habet :*

S. Hieronymum imitatus interpres, filiabus ſpiritualibus

30 Reverendæ matri dominæ Paulæ abbatiſſæ de Incarate, uti & venerandæ ac magnificæ matronæ, dominæ Olivæ Salvatica, ſalutem.

Pudicisſimas filias ſuas ſpirituales, matronas, inquam, Romanas, Paulam & Euſtochium, tantopere diligebat ſapientiſſimus pater S. Hieronymus; ut, cum ardentiſſimum earum deſiderium animadvertiſſet, quo libros quoſdam ſacrarum Scripturarum Hebraïcè compoſitos percipere cupiebant, nequaquam ipſum piguerit eoſdem illos libros idiomate Latino interpretari; ut eorum meditatione filiæ ſuæ delectarentur, ſpirituque proficerent, atque à vanitatibus & falſis mundi votis longiùs averterentur. Ego me apud vos tamquam alterum Hieronymum eſſe reputo; neque videri mihi poteſt labor ullus difficilis, quo quidem ſolatium vobis ſpirituale & congruentem legi divinæ oblectationem animi quèam afferre.

B *Latinam S. Raymundi Vitam vertit Italicè,*

31 Cum igitur ante aliquot hoſce dies reverentiis veſtris in choro celeberrimi veſtri cœnobii adeſſem, ac beati Raymundi reliquias viſitarem, attuliſtis mihi Legendam ejus, obſcuro olim ſtylo mendoſè admodum ſcriptam: tum me juſſiſtis familiariter in choro conſidere, ac dixiſtis: Pater, enarra nobis aliquid de hac ſacra Legenda: nam eam Latinè non intelligimus. Ego, ut perſpexeram deſiderium veſtrum, paucula tum quidem dixi; at apud me tacitè ſtatuebam, eam in vernaculum idioma totam convertere ac vobis dare: ut intelligeretis, quali quantoque vos proſequar affectu, non in umbra utique aut vanitate, ſed in vera religione fundato. Licebit, opinor, vobis nunc verè dicere, omnium apud me primas eſſe vos: neque enim hujuſmodi munere aliarum ullam donavi. Facite tamen, obſecro, ut illius etiam particeps fiat filia veſtra, & mea ſoror, Paula Robata cum ſorore ſua piiſſima, quarum cura directioque ſpiritualis incumbit humeris meis.

commendans ut eam communicent aliis;

32 Nolo autem hortari vos, ut illud quoque communicetis filiabus noſtris obſervandiſſimis in cœnobio S. Bartholomæi, nominatim verò venerandæ matri ſorori Thadææ, piæque ac prudenti ſorori noſtræ Corneliæ: facietis enim, certò ſcio, plus etiam ſponte veſtra, quam ego committerem; ita certè mihi perſuadet, quæ vobis eſt innata, benignitas. Porrò tametſi veſtrâ præcipuè causâ honeſtum hoc negotium aggreſſus ſim, maximo tamen ad hoc etiam incitamento fuit mihi felix memoria obſervandiſſimæ matris, dominæ Polyxenæ, veſtri nuper parthenonis abbatiſſæ; cujus quidem meritiſſimis laudibus, prudentiæ, religioni vel commemorandis imparem eſſe me ſentio: teſtes enim eſtis ipſæ vos, quantâ diebus ſuis induſtriâ, modeſtiâque gubernaverit, quantâ exiſtimationem ac ſplendorem nominis veſtri non ſuſtinuerit modò, ſed & auxerit diligentiâ; quibus præceptis, quàm illuſtribus exemplis vos non ſecus ac filias educaverit; quanto pietatis & venerationis affectu ſacras beati Raymundi exuvias proſecuta ſit; qua denique virtute ad ſervandas amplificandaſque cœnobii facultates incubuerit.

33 Agite ergo; & ad majorem in Beatum veſtrum religionem; ad indelebilem illius veſtræ, quam dixi, matris memoriam; ad monialium veſtrarum acuendum in ſpiritu ſtudium, ac denique in affectûs erga vos ſingularis teſſeram, donum hoc noſtrum accipite; cui aliud rependi nihil poſtulo, niſi gratiam Domini, ac B. Raymundi ſuffragia. Id enimvero impenſè doleo, quod in urbe noſtra tanti Patris vita vitæque hiſtoria ignoretur, tam pia præſertim ac tenera, quàm nunc ipſæ videbitis. Ingratorum utique civium non leve crimen eſt adverſus Virum tam illuſtri ſanctitate conſpicuum, cum inter eos nemo unus reperitur, qui beati Patris Acta verbo ſcriptove didicerit. Sed enim hæc veſtræ prudentiæ commiſſa ſunto: mihi ſatis eſt, expleviſſe deſideria veſtra. Valete. Placentiæ MDXXV, die prima Septembris.

D *cum indignum ſit, hæc Acta ignorata fuiſſe uſque ad an. 1525.*

ANTIQUA VITÆ DIVISIO.

Prafatio auctoris ad pauperes xenodochii B. Raymundi Palmarii.

VITA ET MIRACULA B. RAYMUNDI PALMARII.

E

CAPUT I. De patria, & origine; & conditione, primiſque exercitiis B. Raymundi.

CAP. II. Quomodo B. Raymundus, defuncto patre ſuo, ſtatuerit adire Hieroſolymam cum vidua matre ſua, & loca omnia ſancta viſitando ſatisfacere deſiderio ſuo.

CAP. III. Quomodo B. Raymundus ægrotare in navi cœperit, & jam morti propinquum eum ejicere voluerint nautæ in mare; & quo pacto liberatus fuerit.

CAP. IV. Quomodo mater ejus; poſtquam ex navi egreſſi jam eſſent, ex hac vita migraverit, nondum abſoluta peregrinatione.

CAP. V. Quomodo B. Raymundus è loco diſceſſerit, ubi ſepulta mater ejus fuerat, perveneritque Placentiam; & unde appellatus fuerit PALMARIUS.

CAP. VI. Quomodo B. Raymundus hortatu cognatorum uxorem duxerit, ac redierit ad primum opificium ſuum; & quomodo illud exercuerit.

CAP. VII. De moribus, veſtitu & converſatione B. Raymundi poſt initum matrimonium; & quomodo nati ei fuerint aliquot filii; & quomodo hi anno unico omnes obierint.

F

CAP. VIII. Quomodo B. Raymundus conjugem ſuam hortetur ad continentiam, & per divinam providentiam filium etiam tum unum ſuſceperit; & quomodo illum ſancto Crucifixo obtulerit Placentiæ ad ſanctæ Brigidæ.

CAP. IX. Quomodo B. Raymundus iterum de vita caſtè ducenda deliberet; & quomodo Deus permiſerit, ut uxor ejus in ægritudinem immedicabilem incideret, ex eaque moreretur.

CAP. X. Quomodo B. Raymundus, uxore mortua, filiolum ſuum ſoceri ſui ac ſocrûs curæ commiſerit; ipſiſque dixerit, redire ſe cupere ad peregrinationem; tum quomodo eum illi in patria retinere conati ſint.

CAP. XI. Quomodo B. Raymundus celeberrimorum in partibus occidentalibus Sanctorum corpora viſitaverit, ac deinde divina revelatione admonitus Romæ fuerit, ut Placentiam rediret, ad pauperum curam ſuſcipiendam, ad conciliandam inter diſcordes pacem, & ad exercendum ſeſe in operibus miſericordiæ.

CAP. XII. Quomodo B. Raymundus Româ Placentiam redeat, indutus habitu ſibi à Salvatore

re oſtenſo ; ac propoſitum ſuum aperiat epiſcopo ; qua ratione approbatum illud fuerit : quomodo item ſoceros inviſerit.

CAP. XIII. Quomodo B. Raymundus habitationem ſuam elegerit apud canonicam duodecim Apoſtolorum ; & quomodo aggreſſus ſit officium ſuum providendi pauperibus, in eoque eum multæ devotæ perſonæ adjuverint.

CAP. XIV. Quomodo B. Raymundus ſeparaverit viros apud ſe commorantes à feminis, & has in alio loco collocaverit.

CAP. XV. Quomodo B. Raymundus pauperum cauſam defenderet contra magnates ; nec vereretur corripere judices & gubernatores, aliosque principes.

CAP. XVI. Quomodo B. Raymundus diſſidentes conciliaret, factioſos objurgaret, inter duas acies inimicas ingreſſus ſit medius, eaſque ad pacem invitarit ; & carceri mancipatus fuerit à Cremonenſibus.

CAP. XVII. Quomodo B. Raymundus haſtatorum equitum feſtiva certamina ludoſque alios impediverit, in quibus rixæ, vulnera, atque hominum neces accidere conſueverunt.

CAP. XVIII. Quomodo B. Raymundus inviſerit detentos carceribus, ac præſertim addictos ultimo ſupplicio ; & quando eorum emendationem noverat, eis veniam impetraverit ; quomodo ex iis multi facti ſint religioſi in canonica duodecim Apoſtolorum.

CAP. XIX. Quomodo Dominus Deus finem impoſuerit laboribus Servi ſui, & felicem ei tranſitum conceſſerit. Item quomodo filius ejus religioni nomen dederit in canonica duodecim Apoſtolorum.

CAP. XX. Quomodo civitas univerſa confluxerit ad intuendum venerandumque ſanctum ejus corpus ; & quomodo ſepultum illud fuerit in canonica duodecim Apoſtolorum ; & poſt exſequias filius ejus habitum religioſum ſumpſerit in dicta canonica.

CAP. XXI. Quomodo poſt ſepulturam B. Raymundi fideles Chriſtiani indigenæ exterique viſitare cœperint ſanctum ſepulcrum : & inceperit patrare miracula ; tantæque fuerint oblationes, ut ſufficerent ad alendos omnes xenodochii pauperes : & quomodo urbis rectores decreverint, ut appellaretur xenodochium illud *Hoſpitale B. Raymundi* ad æternam ejus memoriam.

CAP. XXII. Narratio miraculorum aliquot ſingularium ad confirmandam B. Raymundi ſanctitatem.

Concluſio totius operis.

VITA

Auctore Rufino Latinè ſcripta ; ab anonymo Italicè verſa ; & nunc denuò Latinitati, ex Italico Ms. archivi monialium S. Raymundi *Placentiæ, fideliter reſtituta.*

Præfatio auctoris, & operis dedicatio.

Humilibus Jeſu Chriſti ſervis, pauperibus xenodochii beatiſſimi patris noſtri Raymundi Palmarii *a*, **ego Rufinus, magiſter minimus in canonica duodecim Apoſtolorum** *b*, **ſalutem.**

AUCTORE RUFINO EX MS. ITAL.

a

b

Rufinus familiarium S. Raymundi deſiderio,

DIlectiſſimi filii mei in pretioſo ſanguine unigeniti Filii puriſſimæ Virginis, laudare ſatis non poſſum deſiderium veſtrum ac preces ardentiſſimas, quibus jam dudum excitaſtis me ; & propemodum compuliſtis ; ut vitæ Raymundi, ſanctiſſimi patris veſtri meique ; initium ac decurſum ; felicem & commendatiſſimum exitum, virtutes admirabiles, ſtupenda miracula colligerem, ſtyloque digererem ; eoque id magis, quòd & oculi mei proprii contemplati ſunt, quam in hoc beato Patre noſtro glorioſus fuerit clementiſſimus Dominus Deus ; & multi de vobis, filii cariſſimi, tamquam intimè ipſi familiares *c*, clariſſimè comprobaſtis mihi pietatem, ſudores inenarrabiles, aſpera itinera, quæ ad opitulandum xenodochii ſui devotiſſimi pauperibus ægrotiſque piiſſimus Pater noſter diu noctuque tolerabat.

c

E

& ipſius ejus filii precibus tandem obſequens,

2 Quantumvis autem incitamenta hæc omnia tepiditatem meam tarditatemque abrumpere debuiſſent ; cum tamen hujuſmodi me opere reputarem indignum, ac de eo ità mecum ipſe differerem : Qua ratione tam ſancti Patris laude dignum illud eſſe poterit ; cum tam inepta ſit mea dictandi ratio, & maximè cum ego peccator ſim ? ad hoc uſque tempus abſtinui ; neque auſus fuiſſem incipere etiam nunc, niſi eò coëgiſſent me urgentiſſimi ſtimuli efficaciaque argumenta, quæ mihi produxit dilectus frater & filius noſter ſpiritualis, frater Gerardus *d*, ſubdiaconus in canonica noſtra, & relictus à beato patre noſtro Raymundo filius unicus. Unde velim ſciatis, dilectiſſimi filii, cum acuta ego aliquando tentatus febre decumberem, in anguſtum cubiculum noſtrum veniſſe memoratum jam patris noſtri Raymundi filium animo prorſus anxio ; tum, quaſi morbo noſtro diffideret, provolutum cum lacrymis ante lectulum noſtrum ; cœpiſſe dicere.

d

ſtatuit Sancti Vitam ſcribere, ſi convaleſcat ex febre.

3 Hei mihi ! Magiſter care, ſi te nunc mori contingeret, ecquis umquam teſtimonium in ſcriptis relinqueret felicis ſanctæque vitæ dilecti Patris mei ; qui fuit, ut tibi quidem optimè notum eſt, Placentinæ huic urbi noſtræ univerſæ omnis virtutis ſpeculum lucidiſſimum, xenodochii pauperibus infatigabile refugium ; & iis, qui poſt illum venturi erant, proſpector diligentiſſimus, omnis denique bonitatis, atque imprimis patientiæ, humilitatis, perſeverantiæ, exemplum ? Obſecro te, magiſter mi care ; noli tem ulterius differre. Conſidera, forſan ideo divinam juſtitiam hoc te morbo afflixiſſe, ut agnoſcas negligentiam tuam. Ne reſpue admonitionem meam, ex amore filiali profectam ; quin per amorem illum tuum tam ardentem erga Deum, erga beatum Patrem meum, erga me, filium ejus indignum, te obteſtor, ut ſeriò ſtatuas operi ſancto admovere manum, quamprimum hac ægritudine ſolutus fueris : & confido, cumulatiſſima ſancti Patris mei merita tibi adjumento futura.

F

quod mox valetudini reſtitutus, ſine mora exſequitur, fide maxima.

4 Victus equidem oratione tam æqua, mentem ad Dominum, atque ad beatum patrem Raymundum ſuſtuli, decernendo apud me, ut, ſi æſtuans me febris dimitteret, ſine ulla mora negotium ſacrum exſecutioni mandarem. Atque ita ſanitati poſt triduum reſtitutus, confitmavi propoſitum meum. Suſcipite igitur ſcriptum hoc noſtrum,

AUCTORE RUFINO EX MS. ITAL.

ſtrum, quo id mihi propoſui, ut prædicarem, ac notum univerſis facerem beatum patrem Raymundum. Ne verò temeritatis argui poſſem, quaſi de viro ſimplice, candido, & idiota, qualis fuit beatus Raymundus, auſus fuiſſem ſcribere res propemodum incredibiles, nolui aliud omninò quidquam attingere præter ea, quorum partim ipſe mihi teſtis ſum vivus, partim vos fuiſtis, partim alii, & quidem admota ſacris Euangeliis manu jurati. Ordiamur ergo in nomine Domini, & quidquid deſcribimus, per juſta capita dividamus. Amen.

ANNOTATA.

a *Sic appellat Fratres illos laicos, qui vitam ſuam obſequiò pauperum in hoſpitali* S. Raymundi *conſecraverant; de quibus actum in Commentario* § 2, *à num.* 20.

b *Adi eumdem Commentarium* § 3, *num.* 23 *&* § 2, *num.* 11.

c *Superſtites indicat ſocios illos S. Raymundi; de quibus vide Commentarium* § 2, *num.* 20, *& Vitam cap.* 4, *num.* 48.

d Gerandum *conſtanter habet apographum noſtrum Italicum; ſed ſive is eſt Placentinorum antè annos ducentos idiotiſmus, ſive vitium amanuenſis, certum eſt ex Appendice* 1 *miraculorum cap.* 2, *num.* 13 *&* 21, *ſcribendum eſſe Latinè* Gerardum. *De hoc autem inferius plura dicentur in Vita.*

CAPUT I.

S. Raymundi patria, parentes, conditio; patris obitus; peregrinatio cum matre vidua ad Terram ſanctam, & reditus.

1. *a Sancti patria, conditio, corporis & animi conſtitutio.*

BEatus Raymundus, quod quidem ad patriam attinet, Placentinus fuit, in ipſa natus *a* urbe Placentia. Parentes habuit nec illuſtres origine, neque viles admodum; ſed cives privatos, eoſque, ſi rem ſpectes domeſticam, nec pauperes nec opulentos. Erat beatus Pater mediocris ſtaturâ, corpore gracilis; agilis tamen & in agendo expeditus, quamvis macilentus eſſet extenuatuſque. Ingenium ei ſolers ac germanâ ornatum prudentiâ, utpote temperatâ candore mirifico, quem columbinam ſimplicitatem nuncupare liceat. Ut à ſuſpicionibus cavilliſque abhorrebat, ita neque cautiones aſtutas, ſi cum aliquo ageret, neque ſimulationem noverat, vir bonæ ac ſinceræ fidei; de quo Euangelicum illud rectè pronunties: Ecce verè Iſraëlita, in quo dolus non eſt. Sermo rarus, at gravis; affectus & amor benigniſſimus; ingens commiſeratio erga afflictos ac pauperculos, in quos miſericordiæ viſcera, ut per decurſum narrabitur, quam poterat maximè dilatabat.

Duodennis. applicatur opificio:

6 Infantem domi ſuæ educabat regebatque mater; cum verò ad ætatem annorum circiter duodecim accreviſſet, apud opificem quemdam à patre elocatus eſt, non ut litteris doctrinæve daret operam; ſed ut artem ejus ſervilem atque ignobilem exerceret, in eaque diſceret mercaturam facere. Hoc opificium quale fuerit, comperiri certo argumento non potuit: ſunt, qui ſutorium fuiſſe velint, opinione ducti, non ſcientiâ. Id tamen eſt verum, quæcumque demum ars illa fuerit, optimo Adoleſcentulo non parum illam diſplicuiſſe; ut qui ad majora utilioraque, quemadmodum patebit infra, natus eſſet: puer ipſe interea, atque in patria poteſtate conſtitutus, tolerare illam neceſſe habuit; ut ita Domini, honorem erga parentes obedientiamque divina lege præcipientis, mandato obtemperaret.

II. *morituo patre, Hieroſolymam cogitat, modò annuat mater:*

7 Jam annos pubertatis, ſive adoleſcentiæ, quæ ab anno ætatis quarto decimo ducit initium, B. Raymundus attigerat, cum pater ejus ex hac brevi vita ad patriam cæleſtem tranſiit. Tum verò ſanctus Adoleſcentulus liberum ſeſe eſſe conſiderans, obſcuro iſti opificio ſtatuit valedicere, non ut otium ſectaretur, aut ſe vitiis proſtitueret, quod vulgus aſſolet adoleſcentium; verùm ut Salvatori ſuo, per conſecratam divinis obſequiis toto animo vitam, propiùs adhæreret. Quinimo, ut Jeſu Chriſti benedicti amore penitus inardeſceret, ad ſanctum ejus Sepulcrum peregrinari decrevit, & ſacra, cum quæ ſunt Hieroſolymis, tum quæ circumjacent, loca viſitare. Proficiſci tamen ante noluit, quàm annuiſſet mater vidua; ac bene ſibi precata eſſet. Nactus illam igitur die quodam, ingreſſuſque cum ſola cubiculum, adoritur in hunc modum: Cara mihi, & mei amantiſſima mater, infinitas Creatori meo gratias ago, qui hanc mihi mentem injecerit, ut res faſtidioſas arteſque profanas hominibus profanis relinquam, ac Jeſu dulcis, Salvatoris mei tuique, crucem amplexus, diſcedam è patria; atque amicis omnibus & conſanguineis valere juſſis, Sepulcrum Domini peregrinus inviſam. Tua unius, cariſſima parens, me cura ſolicitat, quòd ſola es & vidua, nec præter me, unicum filium tuum, ſolatium aliud ullum habes aut refugium. At illud, amabo te, perpende, quod in ſacro Euangelio dicitur: Qui amat patrem aut matrem plus quam me, non eſt dignus gratiâ meâ. Noli igitur, mater, obſecro, in cauſa eſſe cur amittam ego gratiam Salvatoris mei; ſed me cum bona tua venia & benedictione dimitte.

illa verò etiam comitari ſtatuit:

8 Hæc audiens piiſſima mater, uberrimis perfuſa lacrymis, complectitur Filium, & in hæc verba prorumpit: O carum & unicum lumen meum: O miſeræ viduæque matris baculum! Abſit, ut meâ te causâ crucies: neque enim rem umquam dixiſti mihi gratiorem, præſertim hoc tempore: nam & ego, cum vinculo conjugali ſolutam nunc me viderem, nec alium habere filium, niſi te, educatum pridem nec jam ampliùs puerum; me verò ætate maturam eſſe, omnino decreveram, quidquid mihi ſupereſſet vitæ, id officiis divinis, ſacriſque locis adeundis totum impendere: tantumque mihi à Creatore meo concedi grâtiæ flagitavi, quo ſanctiſſimam illam Annam viduam imitari poſſem, quæ à templo Dei Hieroſolymitano ne nocte quidem diſcedebat. Bono igitur animo eſto, Fili mi; ſimul ibimus ad ſanctiſſimum Sepulcrum, à quo *b* ſola me poterit mors divellere.

b

Rubea ergo cruce ab epiſcopo inſignita ambo diſcedunt.

9 Quis hîc vel matris, vel Filii adoleſcentuli gaudia cogitando aſſequi poſſit, ubi ad tam pium propoſitum conſpirantia mutuò ſtudia cognovere? Grates, quantas poterat, agebat uterque Domino Deo, qui ſe ab amore affectuque ſeculari abſtractos, ſpirituali deſiderio inflammaſſet.

A set. Tum vota exsecuturi, res ad peregrinationem necessarias disponunt; & post amicos cognatosque ex officio salutatos, reverendissimum Placentinæ urbis antistitem *c* adeuntes, ita sunt allocuti: Pater ac pastor reverendissime, deliberatum nobis est hinc peregrè ad sanctum Sepulcrum abire; manibus igitur ad modum crucis compositis id poscimus, quod solent hujuscemodi peregrini. Ubi intellexit sanctus præsul æquum matris ac Filii postulatum, rubeam illis in pectore crucem imposuit; & Ecce, inquit, signum, quod ab omni vos periculo tuebitur. Deducat vos clementissimus Salvator & reducat incolumes. Dum orabitis autem, mementote patriæ vestræ *d*.

c

d

Hierosolymis Domini sepulcrum piè venerantur:

10 Compositis omnibus, discedunt non sine multis cognatorum, vicinorum, amicorumque lacrymis: & partim terra, partim mari labore magno crebrisque periculis perfuncti, exoptatum denique portum attigerunt. Dum sanctissimam Hierosolymorum urbem inspiciunt, ex tenerrimo pietatis sensu flentes ubertim ambo, obstinatam perfidorum Judæorum crudelitatem contemplantur animo, qui usque adeo obcæcati fuerint, ut Auctorem vitæ neci dederent. Immensam quoque caritatem recogitant æterni Patris, qui, ut servos peccatores redimeret, in crucem agi permisisset suum atque integerrimæ Virginis Filium. Ubi ad sacrum Sepulcrum devenerunt, locumque conspexerunt sanctissimæ crucis, rumpentibus pectora singultibus, suspiriis, lacrymisque copiosissimis, in hanc ferè sententiam ferventissimè supplicabant: Ignosce nobis, Domine, qui propter scelera nostra mortuus atque hoc loco sepultus es. Obsecramus te, dulcis Salvator; animas nostras in pace suscipe, nec sine diutius in hac miseriarum valle detineri: fumus enim est nobis mundus hic universus, neque ejus aliquid oblectare sensus nostros ultra jam poterit, postquam oculis ac mente solatium illud suave & spirituale percepimus, quo nos glorioſus mortis, sepulturæ, divinæque resurrectionis tuæ locus affecit.

B

inde Bethleemo, valle Josaphat, Bethania visitatis, reditum parant.

C

11 Posteaquam ita Hierosolymorum sacraria supplices adiissent; & millies ac sæpius essent osculati, ad oppidum Bethleemiticum concessere; castissimæ Virginis Filii regiam, sacrum, inquam, præsepe *e*, veneraturi: ad cujus quidem tam religiosi ornatique loci conspectum interiori spiritûs dulcedine abrepti languebant, & sumptuosis, quæ per orbem ostentantur, locis omnibus pro nihilo habitis; toti erant in meditanda universorum Domini bonitate, qui non indignum censuisset, eò sese abjectionis demittere. Itum inde ad sanctissimum juxta & pretiosissimum gloriosæ Virginis tumulum; in Josaphati valle collocatum *f*; hinc porro in Bethaniam ad ædes dilectæ Magdalenæ, quam eo fortunatissimam reputabant, quòd sedens secus pedes dulcis Magistri sui, divina ejus ac sapientissima verba audivisset. Elapsis interea diebus non paucis, cum sacra omnia jam loca circuissent, de repetenda patria cogitarunt; ut quæcumque viderant mirabilia; cum hominibus piis ac religiosis communicarent, & frigentia cum virorum, tum mulierum secularium corda divino amore succenderent. Itaque post visitata denuo & calentibus respersa lacrymis sacraria revertuntur ad mare; ut Italiam navigio repetant, ac patrium tandem solum revisant.

e

f

12 Passus fuerat in tam longis peregrinationi-
111. bus sanè plurima B. Raymundus à ciborum ac potûs incommodo, à protractis vigiliis, à labore itineris & lassitudine, ab æstu denique ac frigore; ad hæc in ipsa navi, qua redibat in patriam, binæ aliæ accedebant miseriæ, quæ gravem tandem ei morbum attulerunt: & prima quidem è sentina prodibat, intolerabilem adeo putidamque pestem exhalante; ut aërem omnem circumfusum inficeret; alteram verò ingerebant imbres, quorum ingentem copiam in navi positus patientissimus Pater, nec ulla re protectus, excepit. Hæc mala juncta prioribus, tum divina quoque providentia, quæ probatam Servi sui patientiam volebat, febrim illi ardentem & continuam adduxere, tantamque diebus paucis debilitarem, ut præter ultimum spiritum nihil ei superesset.

AUCTORE RUFINO EX MS. ITAL.

Dum renavigant, S. Raymundus in febrim incidit letalem;

13 Nautæ, ut illum fere jam viderunt mortuum, ejicere eum decreverunt in mare, ne intra navigium exspiraret: credunt enim superstitiosè, si quis moriatur in navi; non carituram esse navigationem periculo, ne & submergantur omnes, & ipsa navis in profundum agatur. Inito igitur consilio, facinus tam crudele aggressuri jam erant, cum id advertens paupercula, vidua, peregrina mater, in Filii corpus abjecit sese expanditque, non sine acerbissimis lacrymis sic orsa clamare: Nolite, immanes, misellam viduam unico suo lumine privare; nolite mihi vitæ meæ columen adimere; ne à me; ne ab utero meo revellite viscera. Aut mihi Natum relinquite, aut me unà cum illo in altissimos præcipitate fluctus. Quod si levare placet navigium, à me, quæ tot illud fletibus gravo, initium facite. Non videtis, oculos mihi in amarissimarum lacrymarum fontem esse conversos? Confidite, filii, dulcissimo Jesu, cujus amore ego ac Filius meus tam gravia toleravimus, & certa cum fiducia preces mecum fundite: spero enim, nos à divina bonitate auditum iri.

& projectus fuisset in mare pro deposito; nisi mater obstitisset,

E

donec subitò convalescens, hoc periculum evaderet.

14 Naviculari tot lacrymis, & verbis tam suavibus ad commiserationem inflexi, prostratique, in hunc modum precantur: Tu, Domine, peregrinantium pauperum protector es, consolator viduarum, navigantium portus, salus infirmorum; te, Domine, obsecramus, ut vota suscipias, ac servum tuum Raymundum restituas valetudini; ne quid adeo crudele in matrem miseram statuamus. Vix precationem absolverant, cum bonus Pater loqui cœpit, & flens dicere: Dominus Deus hoc morbo castigavit me, & morti nullam in me potestatem dedit. Quæ verba audientes mater & nautæ collaudant Dominum, dicentes: Benedictum sit nomen tuum; benedictus Servator noster, qui sincera te fide invocantes non deseris. Itáque bonus Pater post dies non multos integrè convaluit.

F

ANNOTATA.

a Natus *verò est anno circiter* 1140; *quandoquidem annus Christi* 1200 *mense Julio fuit ætatis ejus sexagesimus, ut infra dicetur cap.* 4, *num.* 51.

b *Sepulcro Domini; an proposito illud unà cum Filio adeundi? Ambiguus enim hîc est interpres noster. De proposito tamen potius intelligendum videtur ex sequentibus, quæ satis indicabunt, non fuisse illis animum commorandi perpetuò Hierosolymis; quidquid hunc innuere videatur exemplum Annæ viduæ, quod eatenus hîc nostra vidua imitari optat quidem; at non decernit.*

c *Hunc* antistitem *Campius in Vita Sancti nostri cap.* 1, *pag.* 11, *statuit fuisse Hugonem, Anacleti II antipapæ, seu Petri Leonis ex Hugutione*

AUCTORE RUFINO EX MS. ITALICO.

tione filio nepotem ; qui incunte anno 1155 electus episcopus Placentinus , proximis Kalendis Maii ecclesiæ suæ possessionem adiit ; cui anno 1164 Tusculana unà cum dignitate Cardinalitia fuit addita. Obiit verò Romæ 1166 , teste Ughello Italiæ sacræ tom. 2 , ubi de episcopis Placentinis.

d *Hanc patriæ commendationem non ut fortuitam , aut in simili casu semper usurpari solitam , sed ut patriæ tum peculiariter necessariam adhiberi vult Campius ibidem : Placentinos enim ab anno 1152 censuisse , plurima sibi mala portendi per columnam igneam tum istic in aere conspectam, quorum jam non minimam partem experiri cœperant, cum ad episcopum Peregrini nostri accederent. Consule etiam, si lubet, Annales Placentinos ad annum jam dictum & sequentes.*

e *De Christi Domini nostri præsepi , & ecclesia illi opere mirifico superædificata , atque ipsis Turcis venerabili , adisis Quaresmium Elucidationis Terræ sanctæ tom. 2 , lib. 6 , peregrinat. 2 , cap. 4.*

f *De sepulcro beatissimæ Virginis agit idem Quaresmius ibidem lib. 4 , peregr. 7 , cap. 1. De Bethania verò ac domo S. Mariæ Magdalenæ , de qua mox , ibidem peregrin. 10 cap. 6.*

B

CAPUT II.

Matris obitus ; Sancti conjugium, studium doctrinæ Christianæ ; mors quinque filiorum ejus ; amor continentiæ ; ultimi filioli susceptio & oblatio ; obitus uxoris.

IV. *Navigatione peracta, antequam Placentiam attigissent ,*

C

DIfficili ac periculosâ navigatione peracta , factaque exscensione in Italia. Placentiam nondum pervenerant , quando misera parens , tot jactata curis , tot laboribus fatigata , incidit in morbum. Cum verò ab ærumnosæ vitæ suæ termino abesse jam se parum sentiret , Filium compellans, Care , inquit , Raymunde , fili mi dulcissime , instare video jam proximè tempus illud , quo me hinc ad requiem , atque expetitum laborum , quos pertuli , præmium invitet Creator meus ! id igitur te oro , ne tristi animo accipias : scis etenim , vivere mihi Jesum unicè benedictum fuisse ; mori verò lucrum fore sempiternum. Non te desero , Fili ; sed vado , ut locum tibi beatum præparem.

ægrotat mater ; moritur, & à Filio sepelitur ;

16 Demisit oculos optimus Raymundus , abditisque lacrymis coërcuit fletum , cum ne felicem dilectæ matris contristaret exitum , tum ne benignitatem divinam offenderet ; quippe quam non ignorabat per omnia dilectis suis cooperari in bonum. Respondit verò in hanc sententiam : Dulcissima mater , Dominus Deus in omni peregrinatione se nobis comitem præbuit : pia vota nostra complevimus : nunc , si placet ejus majestati separare nos , quid aliud dicendum , nisi ut fiat voluntas ejus justissima ? Obsecro te tamen, parens sancta , ubi ad Salvatorem tuum meumque veneris , ut verbis meis illi significes , me vitæ hujus satietate jam teneri. Imò sine te vivere , cara mater , supplicium est mihi intolerabile. Apud Dominum ergo perora , ut in pace citò colligat spiritum meum. Exinde mater , perceptis Ecclesiæ Sacramentis , intra dies pauculos desiit vivere. Dilectæ parentis oculos Filius pius occlusit , ac funeri deinde multas inter lacrymas religiosissimè justa persolvit *a*.

D

a

V. *Raymundus ergo solus domum redit ; & unde dictus* Palmarius.

17 Sepulta cata matre , optimus Raymundus jam solum se supereſſe considerans , ad Dominum Deum convertit animum ; & flens , Heu me , inquit , miserum ; quoniam pater meus & mater mea dereliquerunt me ! Sed spero in te , Domine , fore , ut assumas me. Esto tu , obsecro Domine , pater meus & mater mea : neque enim spem in alia re ulla , præterquam in te positam habeo ; eâque fretus , patriam nunc meam reviso. Sic iter arripit bonus Raymundus , habitu peregrinantium indutus , & quæ solent à sancto Sepulcro reduces usurpare , indicia præferens; puta crucem rubram in pectore , manu verò decerptum ex palma ramum , à quo & Palmarii cognomen accepit. Sunt qui familiam ejus Palmariorum vocitatam fuisse velint ; verùm hujus rei non reperi clarum testimonium *b*. Placentiam tandem ingressus , priusquam ad proprias ædes diverteret , majorem ecclesiam invisere voluit , & sese cum signis modò dictis reverendissimo episcopo sistere. Tum actis Creatori de obtento beneficio gratiis , acceptaque ab episcopo benedictione , non sine cognatorum amicorumque comitatu ac benevolentiæ singularis officiis in domum se suam recepit.

b

E

VI. *Matrimonio inito , resumit opificium suum ,*

18 Elapsis à reditu ejus in patriam diebus aliquot , Raymundo hæc suggerere cœperunt consanguinei : Raymunde frater , si cælebs ac solus ita pergis vivere , laborabis multum ; cum neminem habeas , qui res tuas curet. Auctores itaque tibi simus , ut uxorem ducas , cogitesque , Deo servire posse etiam conjugatos ; quandoquidem institutum ab ipso matrimonium est. Sivit bonus Raymundus hæc sibi persuaderi , permittente id etiam divina bonitate , ut experiretur & Famulus ejus , quas matrimonio juncti regenda conjuge , alendis instituendisque liberis , re domestica administranda patiuntur miserias. Conjunctus ut fuit , non sufficere sibi ad sustentandam familiam patrimonium intelligens , ad prius illud (calceolariorum , ut creditur) quod jussu patris didicerat , opificium rediit : in quo quidem integerrimè versatus est , sine dolo , sine avaritia ; tantùm ut se , ut uxorem , ut filios aleret , esset-que , unde pauperibus eleemosynas largiretur.

F

suffurans , quæ poterat , tempora , ad Christianam doctrinam assequendam ;

19 Quoniam verò ipsi ars illa non placebat ; ut quæ ab instituto suo spirituali avocaret animum, horis , quas opus urgendo nanciscì poterat , subsecivis , & festis præsertim diebus. (ut erat cognoscendæ legis divinæ ac sacrarum Litterarum studio concitatus) id operam dabat , ut cum viris religiosis , probitate ac doctrinâ conspicuis , conferret sermonem. Ea re tantum profecit , ut etiam sine litteris , non tamen sine dono divinæ sapientiæ , scientissimus appareret eorum , quæ ad Deum religionemque Catholicam pertinebant. Porrò ut homines profanos , atque eos imprimis, qui eamdem secum profitebantur artem , à lascivis confabulationibus , ludisque vanis averteret , ipse festo quoque die certam sibi officinam deligebat , ubi magno caritatis ardore sodalibus suis veram sanctæ Dei legis doctrinam familiariter prædicaret , eosque edoceret operum ad præcepta divina exigendorum , ac virtutum ante omnia sectandarum , fugiendorumque vitiorum rationem.

20 Non

A *quam deinde magno cum fructu communicat aliis.*

20 Non multo pòst tempore optimi Raymundi fama usque adeo percrebuit; ut festis diebus, cum primùm resciissent, in qua tum ipse domo aut officina versaretur, ad eam plurimi verba ipsius ardentia excepturi concurrerent. Quidam etiam hortabantur illum, ut loco publico, atque adeo in ipso foro, conciones haberet. Verùm id humilis Dei Famulus se facturum negavit; sacerdotum illud virorumque doctorum officium esse dictitans; sibi verò, qui litteris excultus non esset, errores posse subrepere. Noluit proinde istiusmodi consilio, qui se ipse noverat, acquiescere. Domesticis tamen suis illis & humilibus exhortationibus apud eos, quos in eodem opificio habebat socios, tantum effecit, ut ordinem quemdam religiosum referrent, nec aliter ad bonum Raymundum, quam ad patrem suum ducemque spiritualem, recurrerent.

VII. *Sanctissimo exemplo familiam suam ad virtutem instituit:*

21 Vitam suam & opera Dei Famulus ad exemplum sancti Tobiæ instituebat, in victu parcissimus, in eleemosynis assiduus, in jejuniis, in oratione, in Officiis divinis indefessus. Peccatorum confessionem & sæpe, & contrito prorsus animo, repetebat; uti & sacram synaxim, quam comitabantur imbres lacrymarum. Quantumvis autem corpore in terris viveret, mente tamen tota versari satagebat in cælis. Vestitu utebatur modesto. Conjugem arguebat docebatque ut filiam, amabat ut sororem, venerabatur ut matrem. Ex ea filios aliquot *c* suscepit. Hos ille, ut quisque sacro fonte tinctus erat, offerre Domino Deo, bonorum omnium auctori, consueverat, ac dicere: Hi, Domine, imaginem tuam præferunt; tu eos largitus es mihi; tibi eosdem, ut à te creatos, hîc sisto: in manibus tuis sunt mors & vita illorum.

B

c

mortuis anno anno filiis ejus omnibus,

22 At benignus omnium Conditor cum sciret, non posse Famulum suum toto pectore ad studia vitæ spiritualis incumbere, utpote conjugii vinculo, curaque liberorum, adstrictum servituti, misertus ejus est, & aliqua illum voluit libertatis parte donare: filiolos enim ejus omnes anno uno ex hac vita sustulit: quæ res Parentem continuò afflixit quidem; pro insito tamen amore, mediocriter; at mox divinam ita ferre voluntatem considerans, acquievit omnino, dictum illud cum sancto Jobo usurpans: Dominus dedit; Dominus abstulit: sit nomen Domini benedictum. Curis ego certè profanis commodiùs deinceps expediar.

C

VIII. *uxorem hortatur ad mutuam continentiam; sed frustra:*

23 Filiorum obitus cupiditates hujus vitæ omnes in beato Raymundo exstinxerat. Deo igitur totum se consecrare desiderans, hortari cœpit uxorem ad servandam inter se mutuò imposterum continentiam: jam enim tempus adesse, quo amorem suum omnem transferre ambos tandem in Deum oporteat, non liberis ultra procreandis operam dare. At illa, rebus cælestibus parum addicta, procaciter admodum, Cum fuero monialis, inquit, tum monitis hisce tuis parebo: nunc abs te ducta cum sim, uxorem agere certum est, non viduam aut sanctimonialem. Noluit prudens Dei Famulus, spectata conjugis imperfectione ac periculo, importuniùs eam urgere; ut pacificè porrò inter se & absque peccato viverent.

suscepium denuò filiolum Deo offert ad vitam religiosam.

d

24 Ita factum divinâ providentiâ, ut alium denuò filium *d* gigneret. Hunc bonus Raymundus, cum se reductum ad servitutem videret, die quadam, absente tum uxore, fasciis, ita ut jacebat in cunis, involutum in ulnas accipit; & ad Placentinam S. Brigidæ ecclesiam defert, ubi Sacro ipse ac divinis Officiis coram imagine Crucifixi *e* solebat assistere; sublatoque, quantum poterat, in altum parvulo, ita precatur: Domine mi & Servator, qui, ut omnes ad te confugientes recipias, expandis brachia tua, te oro, ut, quemadmodum filios meos quinque in ætate tenera attraxisti ad te, beatitudinis eos æternæ coheredes adscisens; ita & hunc suscipere digneris filiolum meum, à te mihi, supra quam speraveram, datum. Fac, obsecro, Salvator mi, ne sejungatur à fratribus suis. Quod si longiorem ei vitam decreveris, castum purumque serva sanctæ religioni, cui & adscribi aliquando illum desidero, & jam nunc offero, dedicoque. Precibus absolutis, infantem clam refert in cunas, nec de re gesta conjugi quidquam indicat.

AUCTORE RUFINO EX MS. ITAL.

e

IX. *Moritur ejus uxor.*

25 Post oblatum dulcissimo Salvatori filiolum, altiùs in Raymundi pectore fixum est desiderium sectandæ, quantum in se esset, perpetuæ continentiæ: cò tamen uxorem, quia dubitabat an esset consensura, nolebat impellere. Sed aliam ipsi ad propositum viam pro sua sapientia Dominus Deus aperuit: permisit enim immedicabili morbo mulierem usqueadeo conflictari, ut ad actum conjugalem neutiquam esset idonea. Itáque Dei Famulus absque ulla uxoris injuria, absque peccato, voti compos est factus. Duravit gravis hic languor diebus multis ac mensibus, nec ipsi Raymundo incommodi parum attulit; qui tamen assidua commiseratione conjugem animabat, hæc ingeminans: Propter me, soror mea, hoc tibi malum obvênit: ego illud, ac lubens, perferam *f*. Placuit tandem Domino Deo exemptum è servitute Famulum suum ad studia nobiliora utilioraque tranferre, ac simul uxorem, ægritudine tam diuturna jam prorsus exhaustam, cruciatibus liberare. Concessit igitur, ut hæc animo rectè comparato, perfectâque subacto patientiâ, ex hac vita migraret. Ita bonus Raymundus, maritali jam jugo exsolutus, perpetuæ castitatis & continentiæ propositum confirmavit.

K

f

ANNOTATA.

a. *Ubi mortua sit S. Raymundi mater, ubi sepulta, nesciri dicit Campius cap. 3, pag. 19.*

b *De* Palmarii *nomine egimus in Commentario prævio. Quod additur tamen de Palmariorum familia, ab interprete videtur adjectum textui Rufiniano; quamquam id in Commentario dissimulaverim: quomodo enim dubitare Rufinus in hac re potuit; cum Sancti familiam & per se, & per filium* S. Raymundi *Gerardum non potuerit non habere perspectissimam?*

F

c Filios aliquot; *scilicet* quinque, *ut infra ipsemet indicabit num. 24; idque præter Gerardum, qui sextus fuit; sed post obitum quinque ejus fratrum genitus.*

d *Hic ille fuit Gerardus, de quo hîc & inferiùs plura.*

e *Eadem istic* imago Crucifixi *servari adhuc, traditione constanti creditur; ita pro suo tempore testatur Campius cap. 5, pag. 27.*

f *Quasi dicat: Tu, conjux mea, id doles, quod morbus hic tuus multum mihi facessat negotii: sed noli meâ causâ te macerare; ego quantumcumque erit incommodi, libenter subibo; ut serviam tibi, propter me ægrotanti.*

AUCTORE RUFINO EX MS. ITAL.

CAPUT III.

Relictis omnibus, ſacra ſuſcipit itinera; donec redire juſſus à Chriſto, operibus miſericordiæ juxta præſcriptum ab eo modum ſe totum impendit in patria.

X. *Filiolum ſoceris committit; ipſe piè peregrinari ſtatuit,* B

SErvus Dei ut ſe patre, matre, conjuge, liberis (ſi parvulum hunc poſtremum excipias) exoneratum vidit, continuò induxit animum, ut rerum quoque fluxarum ſtudia, curaſque prorſus omnes excuteret. Cumque non ignoraret, ſolam ſibi in mora eſſe poſſe educationem filioli, divino inſtinctu ſoceros adit, parvulum geſtans in manibus; quo coram illis depoſito, Tibi, inquit, care atque honorande ſocer, tibique, ſocrus mea, filiolum hunc ex me veſtraque filia natum offero & committo. Curate, obſecro vos, ut rectè educetur, erudiaturque, ac bonis imbuatur litteris, itáque tandem religioſus evadat probus & utilis; quem ad finem ego eum Jeſu Chriſto benedicto obtuli. Facultates meas omnes in veſtras conſigno manus. Has in mei veſtrique filii utilitatem expenditote. Mihi fixum eſt & ſtatutum renuntiare ſeculo, & præcipua quæque, ubi corpora Sanctorum honorantur, obire ſacraria, Romam imprimis, eccleſiam S. Jacobi in Galæcia, *a* S. Antonii *b*, ceteraque loca celebriora. Non revertar huc amplius, nec me porrò viſuri eſtis. Nuſpiam diu detineri me ſinam; ſed pergam quod mihi ſupereſt vitæ peregrinationibus continuis inſumere. Unum hoc mihi concedi à Servatore meo poſtulo, ut ibi curſum contingat abſolvere, ubi ſepultum fuit ſanctiſſimum ejus corpus, ex Virgine puriſſima natum.

a

C *ſoceris fruſtra eum retinere volentibus.*

27 Hæc ſoceri cum audiſſent, in ejus ambo ruentes amplexum, non ſine lacrymis ita reſponderunt: Dilecte Gener, quod filiolum huc affers, curæque noſtræ committis, hoc quidem gratiſſimum nobis eſt: cum enim domi habeas neminem, qui curare illum poſſit, educabitur hîc ſanè atque inſtituetur commodiùs: verùm quod nos, quod patriam vis deſerere, ut hominum inſtar infelicium ac deſperatorum, quibus nulla uſpiam eſt requies, huc illuc vagando, vitam in miſeriis degas, id enimvero nequaquam ſuſtinebimus: neque enim illud nobis futurum eſſet minus grave, quam ignominioſum tibi. Quin veni potius, & nobiſcum unà vivito: filii curam nobis permitte; tu tuis unicè vacato pietatis officiis: rem nobis facies longè jucundiſſimam. Et quidni in patria etiam tua, tot ſacris ditata reliquiis, ſervire poſſis Creatori tuo? Ad hæc B. Raymundus grates egit quidem ex animo; at conſilio remanendi in patria obſequi recuſavit, ideo libertati reſtitutum ſe dicens à Domino Deo, ne remaneret; hoc ſibi divinitus inſpirari; procul abſentem plus utilitatis allaturum ſeſe eorum animæ, quam præſentem. Ita poſt pauculos dies rebus omnibus, acſi moriturus mox eſſet, diſpoſitis, Placentiâ, ne quis ei moleſtus occurreret, clàm diſceſſit, probè intelligens, cognatorum, amicorumque ſecularium conſilia non eſſe animæ ſalutaria.

D XI. *Adit Compoſtellam, redit per Galliam & Italiam, ſubſiſtit Romæ;*

28 Placentiâ profectus B. Raymundus, progredi ante non deſtitit, quam ad S. Jacobi in Galæciam perveniſſet *b*, mendicato interim victitans magna cum patientia & animi demiſſione. Inde, ſanctiſſimi Apoſtoli corpore ſalutato, in Italiam rediens, ad ſanctiſſimæ Magdalenæ reliquias, & aſperum pœnitentiæ locum haud procul Maſſiliâ divertit. Tum per Provinciam diſcurrit, aditque Mariarum trium, & ſanctorum Marthæ ac Lazari corpora *c*. Deinde ad S. Antonii, itemque ad S. Bernardi *d* contendit. Italiam ſubinde ingreſſus, pia quælibet iſtiæ loca, & ſancti imprimis Auguſtini apud Ticinenſes *e* lipſana, veneratus eſt. Ad hunc modum Romam uſque perrexit; ibi verò cum in viſitandis Principum Apoſtolorum & ſanctiſſimorum Martyrum ac Virginum ſacris exuviis dies aliquot poſuiſſet, iteratò viſere ſtatuit Hieroſolymam, & loco demum tam ſancto diem vitæ ſupremum opperiri. Verùm ecce, dum traſiciendi maris opportunitatem exſpectat, admonitionem à Salvatore noſtro accepit; ut modo narrabimus.

b

c

d

e

ubi à Chriſto monetur, ne pergat Hieroſolymam; ſed in patriam redeat,

29 Erat Romæ B. Raymundus, & pauperis inſtar peregrini apud baſilicam S. Petri ſub quadam porticu dormitabat, quando ei Jeſus Chriſtus benedictus, ſpeciem peregrinantis, ut binos olim diſcipulos comitabatur in Emmaus, indutus apparuit, & ſic alloquens illum: Serve mi Raymunde, tam gratæ mihi fuerunt preces tuæ, ut piis tuis peregrinandi deſideriis ad horam hanc uſque ſim obſecutus, eaque de cauſa te uxoris ac filiorum ſervitute liberaverim. Loca ſacra, quæ placebant maximè, inviſiſti jam omnia; nec votis aliud ſupereſt, niſi ut ad Sepulcrum meum ſanctiſſimum redeas. Non placet iſtud mihi conſilium; quia rebus magis mihi gratis, tibique magis utilibus, miſericordiæ, inquam, operibus occupatum te volo. Neque verò exiſtimes, me peregrinationum ac piorum id genus exercitiorum rationem tempore judicii præcipuam habiturum eſſe, cum dicam: Venite, benedicti Patris mei; poſſidete regnum cælorum: eſurivi enim, & dediſtis mihi manducare; ſitivi, & dediſtis mihi bibere; nudus eram, & cooperuiſtis me; infirmus, & viſitaſtis me; in carcere eram, & redemiſtis me. Nolo itaque, fili mi, deinceps ut per orbem vageris: ſed patriam tuam Placentiam repete; ubi tot pauperes, tot viduæ derelictæ, tot infirmi & variis oppreſſi calamitatibus miſericordiam implorant meam, & non eſt qui adjuvet. Ibis tu, eroque tecum ego, & gratiam dabo, qua poſſis ad eleemoſynam divites, diſſidentes ad pacem, aberrantes denique, & vagas præſertim mulierculas, ad rectam vivendi normam adducere.

F

ibique miſericordiæ & paci det operam,

30 Reſpondit voce demiſſa fidelis Dei Servus: Domine, par ego non ſum rei tantæ ſuſcipiendæ, homo utique rudis, ſine litteris, ſine agendi induſtria, peccatis plenus. Noli me, obſecro Domine, ad cives illos meos legare: vides enim, quam infensè diviſi ſint inter ſe, quam diſcordes. Non audient me; fruſtra laborabo: novi mores eorum. Tum, numquid non ipſe aſſeruiſti, Domine, acceptum non eſſe hominem in patria ſua? Cui Servator, non eſt, Raymunde, cur diffidas: nam corda hominum in manu mea ſunt; quocumque voluero, inclinabo illa. Addam, ego eam verbis tuis virtutem, ſpiritum, gratiam, eam gubernationi prudentiam, ut tibi contradicere nemo poſſit.

31 Redibis ergo Placentiam, & pium officium tuum

A tuum ab hiſce ordieris inſignibus : veſte induitor colorꝭ ætherei, ad medias uſque tibias demiſſa, laxis manicis, abſque capuceo. Humero impoſitam ſemper circumferto crucem meam, ejuſque nomine ac virtute opera pietatis omnia exercero. Locus per te pius egentibus & peregrinis inſtituitor : hic verò tuo nomine inſignitus, conſtanter ſubſiſtet *f* ad perpetuam fundatoris memoriam. Surge, age ; diffidere noli : Romam, ubi tempus perdis & operam, deſere, atque in patriam proficiſcere. Faciam ego, ut tamquam ſervus meus ac nuntius excipiaris. Prius tamen quam in urbem tuam introëas, dicto jam te modo veſties, ſublataque in humerum cruce mea, te ſiſtes epiſcopo, cui officium indicabis, quod nomine meo ſtatuis exercere. Ego tibi ipſum interea faventem exhibebo. Poſtquam Salvatoris ſui hanc eſſe mentem cognovit B. Raymundus, hæc tantùm ſubjecit : Tu Dominus meus es ; & ego ſervus tuus : fiat voluntas tua. Ita viſum cæleſte diſparuit.

habitu corporis, & modo hîc aſſignatis.

f

B 32 B. Raymundus Româ Placentiam versùs iter inſtituens, ubi ad Tari vicum *g* devenit, veſtem induit, quam juſſus erat ; tum crucem ſibi fabricavit ligneam, longam cubitis duobus, & juſta proportione latam. Caput non niſi galero itinerantibus uſitato tegebat ; humero & ſanctam imponebat crucem & ſaccum ingentem, in quo deſtinatas pauperibus eleemoſynas conderet. Ita Placentiam tandem ingrediens, aſpectantes tam inſolita ſpecie obſtupefecit omnes, quorum ingens eum numerus ad eccleſiam uſque cathedralem proſecutus eſt. Ipſe interim alloquitur neminem, nemini reſpondet ; ſed vocem & oculos modeſtè demiſſos continens, ad antiſtitem *h* pervenit ; cujus poſtulata benedictione, Reverendiſſime pater, inquit, cum in animo haberem ultra non reverti in patriam, hortatus me eſt Salvator meus, ut rediirem ; ac, te favente, ad conquirendas ejus, & ſanctiſſimæ crucis nomine, indigentibus eleemoſynas, ad peregrinos pauperes colligendos, ad conciliandos diſcordes me totum impenderem. At horum nihil ſine veſtra benevolentia potero : obteſtor itaque te, Reverendiſſime pater, juſſu ac verbis Servatoris mei, C ut in exercitio tam ſancto, cui me imparem profſus eſſe profiteor, manus porrigas adjutrices.

Sic ab epiſcopo Placentino benignè excipitur ;

g

h

33 Famulum Dei accepit maximo cum gaudio præſul reverendiſſimus, & Benedictus, ait, ſit ſemper Salvator noſter, qui te huc deſtinavit ! Juvabo ego te, & quacumque potero ratione protegam. Sic ab epiſcopo recedens, ædes proprias, tamquam earum adhuc dominus, adire noluit ; quippe qui jam antè, ut filiolo conſuleret, facultates omnes tranſtuliſſet in ſoceros. Hoſpitium offerebant multi ; ſed ad nullum eorum divertere placuit. Soceros tamen ſuos reviſens, ita ſalutat : Pauper diſceſſi ; pauper, non mea, ſed Salvatoris mei voluntate, revertor ; pauperem volo vitam agere, & pauperibus inſervire. Tum eis conſilii ſui rationem omnem aperit. Illi verò, ne divinæ obſiſterent voluntati, contraria ſuadere auſi non ſunt.

& ſalutatis obiter ſoceris,

XIII.

34 Cum verò ad munus ſuum ritè obeundum opus eſſe ſibi judicaret loco aliquo pio & capace, viſum eſt juxta duodecim Apoſtolorum canonicam *i* eligere domicilium ; quod ab ipſis canonicis ei conceſſum eſt, ampliſſimum ſanè, & cum reponendis eleemoſynis, tum utriuſque ſexûs pauperibus, ſive peregrini eſſent, ſive infirmi, excipiendis hoſpitio peropportunum. Hoc igitur obtento, cœpit bonus Raymundus inveſtigare per urbem egenos, quos vel pudor ingenuus, vel morbus mendicare non ſinebat ; natuſque debitam quorumdam notitiam, tota palàm urbe ſtipem illis conquirere, & crucem humero præferens, clamare contenta voce : Beati miſericordes, quoniam ipſi miſericordiam conſequentur : væ vobis, avari divites, quia ſuprema in vos ſententia pronuntiabitur ! Quibus quidem verbis & accendebantur boni ac liberales, & avari durique terrebantur ; itaque largas ab utriſque eleemoſynas obtinebat. Non admittebat tamen, niſi voluntarias ; quia volebat, eos ex largitionibus meritum referre. Has porrò domum aſportatas æquitate ſumma in pauperes, infirmos, & verecundos diſtribuebat, minimam ſibi ipſi partem reſervans.

curam pauperum ſuſcipit, inſtituto xenodochio ;

i

divites ad miſericordiam mirificè permovens :

35 Mendicorum quoque ingens eò turba confluebat, de collectis eleemoſynis partem aliquam expoſcentium ; quibus bonus Dei Servus, Ite, inquit, vos, &, ut ſoletis, palàm ipſi petite : neque enim aut ægri eſtis, aut noſtros erubeſcere. Reclamant illi : Mendicamus quidem ; ſed nihil aſſequimur. Hoc ut audivit B. Raymundus, exarſit caritate ſcilicet, atque adversùs opulentorum duritiam commovit ſeſe, & arrepta in humerum ſancta cruce, ac juſſis ſequi ſe miſeris, per compita procedens, clamitabat : Succurrite, ſuccurrite, Chriſtiani crudeles ac duri ; quia ego fame morior, dum vos interim abundatis. Hac voce perculſi cives, atque imprimis mulieres, partim ad feneſtras, partim, oſtio reſerato, provolant in plateam, & Veni, inquiunt, Raymunde, veni & comede, noli te tantopere cruciare. At ille progrediens, Non unum hoc, ait, os mihi eſt, quod quidem inediâ vexari non invitus patiar ; ſed ora tot ſunt, quot hîc videtis ; fame pereuntia. Per ſanctiſſimam igitur crucem hanc obteſtor, miſeremini pauperum Jeſu Chriſti. Hoc dicens, benedictam crucem attollebat in aëra. Qua tanta Servi Dei caritate conſpecta, concitati omnes ad pietatem, miſero mendicorum gregi benignè opitulati ſunt. Beati verò Raymundi tantum brevi crevit exiſtimatio, ut eum affluenti omnes, infirmi, pauperes tam occulti quam publici, patris ac tutoris loco haberent. Quin etiam homines pii complures, relictis ædibus ſuis, ad eum commigrabant, ut in officio tam ſancto operam quoque ſuam & colligendis eleemoſynis, & ægris, ac maximè receptis iſtic peregrinis hoſpitibus, miniſtrando conferrent.

E

F

XIV.

Feminas ſeparat à virorum contubernio ; etiam impudicas non averſans,

36 Ceterùm cum obſervaſſet B. Raymundus, non miſericordiam tantummodo exercendam eſſe ; ſed ita inſuper diſponenda virorum ac mulierum hoſpitia, ut nulla vel turbis, vel peccato & infamiæ data videretur occaſio ; has ab illis habitatione ſtatuit ſeparare ; quod & fecit, aſſignato feminis contubernio peculiari, ornatiore illo quidem, ſed magis etiam occluſo ; canonicæ tamen duodecim Apoſtolorum propinquo. Huc verò admittebat non mulieres modò peregrinas, ſed cives quoque parperculas, omni ope deſtitutas. Quinimo ſiquæ ex inhoneſtis prodibant latibulis, modò eas peccati pœniteret, vellentque caſtam porrò vitam ducere, has B. Raymundus & ſuſcipere non dubitabat, & matronarum pudiciſſimarum cuſtodiæ commendatas maturo integerrimoque regebat exemplo.

ſed ad honeſtam vitam traducens.

37 Tum ubi tantum temporis, quantum ejus prudentia requirebat, exactum eſſet, ſciſcitabatur ab illis, ecquod vitæ genus optarent. Aiebant non

AUCTORE RUFINO EX MS. ITAL.

non nullæ, ſtatum conjugalem ſibi magis probari, ut ſecuriùs poſſent in vitæ honeſtæ propoſito perſeverare. Harum deſiderio proſpiciebat ipſe, dote eis ab hominibus probis corrogata. Aliæ ceſſ tatem, quoad viverent, colere ſe velle aſſerebant; quas ipſe in honeſtis clauſiſque monaſteriis curabat admitti, minimè ignarus, quam eſſet arduum hujuſcemodi virtutem illibatam in ſeculo conſervare, iis maximè, quæ turpitu ini dudum aſſuevi ſſent. Erant etiam, quæ à ceſtis conſiliis ad priora flagitia ſua deſciſcerent: quod ſtatim atque perceperat optimus Dei Famulus, verbis eas humaniſſimis caſtigabat, magnoq te ſpiritu hortabatur ad pudicitiam; Conſiderate, aiebat, filiæ, ſtatus veſter quam ſit infelix; ſi ad ſpurcitias revertimini, honorem omnino proſtituitis, perditis animas veſtras, hominum infamium eſtis mancipia, ac miſerè tandem moriemini. Obſecro vos, filiæ, per ſanctiſſimam hanc crucem, per Virginem puriſſimam, per ipſum, qui propter vos mori dignatus eſt, Jeſum Chriſtum; miſereat vos animarum veſtrarum, nec tanti ejus beneficii ſitis immemores. Stimulis tum ardentibus cedebant aliæ, aliæ contrà obdureſcebant: atque has quidem ille clam expellebat, ne magis probas turpis exempli contagione poſſent inficere.

B

ANNOTATA.

a Ad S. Antonii, *magni ſcilicet, & primi abbatis Thebaidos; cujus corpus Viennam in Gallia tranſlatum eſſe & præcipua religione coli, fusè diximus ad diem 17 Januarii à pag. 150.*

b *Campius cap. 6, pag. 32 putat, Sanctum in Galaciam adveniſſe circa annum 1175; ſed ex meris conjecturis, & quidem longiuſculè quæſitis.*

c *De his adi dicta tomo præcedenti ad diem 22 Julii, à pag. 213.*

d *Claravallenſis nempe in Campania Galliæ.*

e *De identitate inventarum apud Ticinenſis ab annis aliquot reliquiarum ſeu corporis* S. Auguſtini, *Hipponenſis præſulis atque Eccleſiæ doctoris, nuper juſſu ſummi Pontificis deciſa lis eſt; ut pluribus ſuo loco dicetur.*

C f *Quam diu & conſtanter ſubſtiterit, vide in Commentario § 2, num. 20 & ſeqq.*

g *Vulgo* Val di Tarro, *ſeu* Tari vallis, *oppidum Taro flumini aſſidens, 30 circiter milliaribus Italicis Parmâ, & aliquanto amplius Placentiâ diſtans versùs meridiem.*

h *Qui tum erat Theobaldus, aliis Thedaldas, qui ſedit ab anno 1167 uſque ad 1192. Hoc autem accidit anno 1178, ut colligitur ex tempore inſtituti mox xenodochii, de quo egi in Comment. § 2, num. 20.*

i *Adi de hac* canonicâ *Commentarium prævium § 2, num. 11.*

CAPUT IV.

Caritas ejus erga viduas & pupillos, erga diſcordes, erga captivos, & infantes ægroſque deſtitutos: item ſanctiſſimus obitus.

xv. TAntam B. Raymundo ſincera ſanctitas exiſtimationem peperit, ut pauperes viduæ, pupilli, aliique, ſi quando ab aliis iniquè vexati, cauſam apud judices magnateſque non poterant obtinere, ad illum, tamquam ad communem miſerorum omnium parentem ac tutorem confugientes, clamitarent: Serve Dei, adjuva nos: deeſt enim unde ad litem ſuppeditare ſimptus, & judicio cum adverſariis poſſimus contendere. Ad injuriarum hujuſmodi denuntiationem ſpiritu ipſe, velut alter Elias, inflammatus, ita lamentantes excipiebat: Recordamini, filii, beatos eſſe, qui amore Creatoris ſui adverſa ſuſtinent. Animum igitur & ſpem bonam habete: auxilium vobis meum non deerit. Quo dicto, ante ſanctiſſimam crucem proſtratus, hunc in modum orabat: Scis, Domine, tibi derelictum eſſe pauperem: tu illi adjutorem te ſpopondiſti futurum: per ſanctiſſimam ergo crucem tibi ſupplico, Servator mi, ut eas mihi vires ſufficias, quibus contra judices iniquos tueri poſſim pauperes tuos.

D *Viduarum & pupillorum cauſas agit*

39 Tum ſurgens ab oratione, cruce humero impoſita, ac toto corde abreptus in Deum, pergebat ad tribunal; ubi manu crucem apprehendens, ſic apud injuſtos judices perorabat: Diligite, atque erga inopes ſervate juſtitiam, ô vos judices, qui judicatis terram: mementote, quo judicio judicaveritis, eodem & vos ab eo, qui pro vobis exſpiravit in cruce, judicatum iri: mementote, poſt hanc vitam non judicaturos vos, ſed judicandos eſſe. Tantum verò vitæ ſanctimonia verbis ejus virtutis addebat & ponderis; ut cum à magnatibus, tum ab urbis præfecto perlibenter audiretur; & id impetraret auditus, ut ex ejus conſilio res ab ipſis plurimæ conficerentur. Imò verò ſi quid urbi vel difficultatis acciderat vel periculi, B. Raymundum iidem, tamquam prophetam, conſulebant, & quod agendum erat, ad ejus ſæpe decernebant arbitrium.

apud iniquos judices:

E

40 Pacem, ut ſine quâ noſſet nihil poſſe conſervari, tanto habebat in pretio, ut, cum inter aliquos diſcordiæ quiddam & odii deprehendiſſet, non ante quieſceret, quam eos ad concordiam revocaſſet, hac uti ſolitus oratione: An ignoratis, filii, de cælo ipſum Dei Filium deſcendiſſe in terram, & vitam in hac duriſſima cruce poſuiſſe, ut hominem Deo reconciliaret? Tum cur inimici alter alteri vultis eſſe? Qui inimicitias habent, nullam habent quietem; in continuo verſantur periculo, cum ſibi mutuò inſidias ſtruant, privantur gratiâ Salvatoris, cum eis ipſe præceperit, ut ſe invicem diligant. Tam piis adducti monitis non pauci, diſſidiorum ſuorum cauſam ad bonum Raymundum retulere dirimendam; quos ipſe mox prudentis conſilii dono præditus reducebat in gratiam.

XVI. *ſimultates privatas,*

F

41 Factiones, parteſque, in quas diſtractam paſſim ac diſſectam civitatem ſuam videbat, tolerare omnino non potuit: has ut averteret, & precibus apud Deum aſſiduis inſtitit, & nulli apud reverendiſſimum antiſtitem pepercit induſtriæ, cum ei talia ſuggereret: Non vides, pater, oves tuæ quam ſint diſperſæ? Age igitur, bonum te paſtorem exhibe; reduc eas, & in unum coge; ut grex unus tantummodo, & una verè ſit civitas. Cui reverendiſſimus præſul, Vulnus, inquit, Fili mi, inveteratum eſt: concordiam illam reſtituere ſolius eſt Dei omnipotentiæ. Tum verò bonus Raymundus in locis publicis, cum tumultuari & ſtrepere inter ſe exſecrandas illas factiones adverteret, ſua cruce onuſtus ac flens vociferari conſueverat: Væ tibi, ſeditioſa Placentia! jam enim flagrum, quo te feriat, paravit Deus. Expilaberis tu, & conflagrabis: tu fortunas

& publicas factiones,

A nas tuas, tu vitam amittes; quia corpus es diſſipatum, nec revereris Deum. Quam hoc verum fuerit Servi Dei vaticinium, experimento poſt ejus obitum didicere Placentini *a*.

a

42 Sed enim B. Raymundi temporibus non ſolum domeſticis Placentia ſcindebatur odiis; ſed bellis quoque externis urbes ad mutuam perniciem armabantur, coactis utrimque ad pugnam exercitibus; quod Cremonenſes imprimis contra Placentinos fecere *b*. Is igitur ubi primùm compererat, collectos eſſe tales exercitus, eò, relictâ Placentiâ, continuò provolabat, ſanctiſſima cruce munitus; & utramque obiens aciem, flebili voce clamitabat: Intuemini, fratres, illum, qui, ne vos moriamini, mori ipſe non recuſavit. Cur properatis ad necem vel ſubeundam vel proximis inferendam, idque ob fluxas opes aut injuriam in rebus minimè diuturnis? Ejà, Chriſtianos vos eſſe meminerittis, & imitamini Salvatorem veſtrum. Ignoſcite, ignoſcite; & inite pacem. Mihi rem totam committit; conciliatorem dicetis æquiſſimum. Ita modò per hunc, modò per illum diſcurrens exercitum, ſtudebat concordiæ; & ducibus quidem Placentinis non diſplicebat; ſed Cremonenſes & minis Dei Servum & nonnumquam verberibus propulſabant.

imò & bella ſedare nitebatur,

b

B

43 Tulit hæc ille patienter; ſed & modeſtè incuſavit, cum diceret: Quia pacem requiro, has mihi rependitis contumelias: ſed meam hanc veſtramque cauſam judicabit Servator meus. Qua voce efferati magis Cremonenſes, ne ſibi ultra moleſtus eſſet, Cremonam abreptum, in carcerem compulerunt. Ibi verò Raymundus clamores in cælum attollere, quos nemo iſtac præteriens non exaudiret, ac dicere: Salvator mi, tuos tibi commendo pauperes: vereor enim, ne fame pereant, dum hîc ego vinctus detineor. Ad me quod attinet, paratus equidem ſum non cuſtodiæ tantùm incommoda, ſed & mortem ſubire; modò hoſtiles utriuſque hujus populi animos tu pace componas. Ignoſce Cremonenſibus, Domine, qui me in hunc locum conjecerunt; nam quid ſibi proſit, ignorant. Vix ea cives Cremonenſes audierant, cum, eximia B. Raymundi ſanctitate comperta, liberum illum ad ſuos remittendum curarunt, illatæ injuriæ veniam exorantes: quod præſentem Dei vindictam ormidarent: qui quidem judicii divini terror illis adhæſit, qui in carcerem eum contruſerant, uſque adeo, ut B Raymundi jam vitâ functi tumulum ad petendam ab eo veniam inviſerint ſupplices: mortuum enim amplius, quam vivum timebant; haud neſcientes, mirabilem eſſe Deum ac terribilem in Sanctis ſuis.

eam ob cauſam & verbera perpeſſus & carcerem:

C

XVII. *ludos gladiatorios inſectatur & impedit:*

44 Quoties etiam B. Raymundo accidit, ut congregatam videret equitum multitudinem, aut ludum Trojanum exhibere jam parantium, aut gladiatorios id genus alios, in quibus & rixæ, & vulnera, & homicidia minimè rara ſunt, ipſe quantum ab iſtis concertationibus ludicris alienus, tantum ſpiritu toto concitatus, ſic eos objurgabat: Non vult Salvator noſter, ut immanium inſtar belluarum ludis vos exerceatis furorem provocantibus, ſed honeſtis, pacificis, civilibus, & ad recreandos à laſſitudine animos inſtitutis: neque vult inanis cujuſdam gloriæ cupiditate, ſed ut vel ſaluti patriæ, vel divinæ legis auctoritati conſulatur, caput in diſcrimen adduci. Siquis igitur vos tangit amor Salvatoris veſtri, ſiqua ſervandarum animarum corporumque veſtrorum cura, miſſa facite tam pernicioſa certamina. Hæc ille; ſed, quia juvenum fere ſunt ejuſmodi cœtus, quos & ſanguinis fervor & avidtas incitat gloriæ, fruſtra monebat. Ad reverendiſſimum ergo epiſcopum atque urbis magiſtratus recurrere tum ſolitus erat, nec ante diſcedere, quam eos ad certaminis locum unà ſecum adduceret, talique interventu ludum abrumperet ac diſſiparet; id ſcilicet parvi pendens, quod inſtabili atque inconſideratæ juventuti diſpliceret, modò cum peccato in Deum, occaſiones quoque peccandi avertiſſet.

AUCTORE RUFINO EX MS. ITAL.

45 Fuit inſuper B. Raymundus in viſitandis captivis aſſiduus, ea ſecum afferens, quæ curandis miſerorum corporibus opportuna collegerat, ut illos ita ad animarum quoque curationem admittendam compararet; quam omnino, poſtquam jam vires recreaſſent, adhibebat in hæc verba: Fili mei, hujus vitæ terminus non idem eſt omnibus; alius in lectulo moritur, in bello alius, alius in mari, alius in ſolitudine; hic morte ſpontanea, ille violenta: nolite itaque hanc ob cauſam ſpem & animos abjicere, & Ne timeamini ab his qui occidunt corpus, & poſt hæc non habent amplius quid faciant; ſed Timete eum, ſicut ait Servator meus in hoc ligno duriſſimo pro vobis immolatus, qui, poſtquam occiderit, habet poteſtatem mittere in gehennam. Statuite, filii, vitam impoſterum ac mores immutare; fiduciam in Salvatoris miſericordia certam collocate; ego, quoad ejus facere potero, non ſinam vos eſſe derelictos.

XVIII. *reos in carceribus ſolit & ſolatur,*

E

46 Hujus orationis, utpote ex ardentiſſimâ caritate manantis, ea vis erat, ut reorum illorum inventus nemo fuerit tam obfirmato in flagitiis animo, quin ſeſe ad pietatem paratum atque converterit. Quorum autem, Deo inſpirante, intelligebat Raymundus, tam ſeriam eſſe pœnitentiam ac ſolidum in bono propoſitum, ut & exemplis illuſtribus & ſanctis operibus utiles Dei populo eſſent futuri, illos apud judices ac prætores abſolutionem flagitans, Domine, judex, aiebat, filium genui ſpiritualem, qui multam reipublicæ Chriſtianæ utilitatem afferet: oro per crucem hanc ſanctiſſimam, quam, ut viam nobis veram daret, Virginis puriſſimæ Filius ſua morte decoravit, oro, inquam, ut hunc mihi condones. Sine me agere modò; ſpondeo, non pœnitebit; imò civitatis hinc univerſæ ſolatium exſiſtet. Judices, tum notâ Viri ſanctimoniâ, tum Dei per eum loquentis voce permoti, poſtulatis haud gravatè annuebant. Complures verò ſic abſoluti, cum in virtute continues, vitæ ſecularis pericula ſecum attentiùs perpendiſſent, hortante B. Raymundo, religioſum inſtitutum in canonica duodecim Apoſtolorum amplexi ſunt, in eoque fideliſſimè Deo ſervierunt.

ji ſque veniam imperrat, ac ſanctè inſpirat conſilia:

F

47 At enim ſi virtutes B. Raymundi, ſi labores univerſos, ſi pietatis opera ſigillatim omnia perſequi velim, annus integer non ſufficiat. Quare ſatis habeo, ea delibaſſe ſummatim tum ad Dei, ejuſque Sancti gloriam, tum ad eorum, & qui nunc vivunt, & qui deinde victuri ſunt, exemplum. Non dicam igitur, quoties infantes ſpurios, clam huc illuc abjectos, invenerit; quos, ne miſerè interirent, ſæpe binos ſimul utroque complexus brachio, commiſeratione fletum ciente, ad hoſpitium ſuum deferebat, ſuis curis alendos: quoties eòdem etiam ægrotos, exteros præſertim ac peregrinos, omni ope medicis in plateis deſtitutos, ſuis ipſe geſtarit humeris; hæc, inquam prætereo, ut ad laudabilem vitæ

XIX. *infantes, aſperſque derelictos geſtat humeris ad xenodochium ſuum:*

AUCTORE RUFINO EX MS. ITAL.

ejus & beatiſſimam exitum deſcribendum accedam.

48 Inſtante jam tempore, quod Famuli ſui ſudoribus, anguſtiisque finiendis ac largè remunerandis benignitas divina præfixerat, ecce, febris illum vehementiſſima corripit; quæ cum per dies ſingulos ingraveſceret, ſenſit Beatus, abeſſe jam proximè tranſitum ſuum. Petit itaque, extrema ſibi Sacramenta conferri; id quod proborum illico ſacerdotum manibus obtinet. Ita munitus, hoſpitii ſui curam omnem ac ſolicitudinem reſignat ſociis, qui fidelem illi in operibus pis fovend Chriſti Jeſu Chriſti pauperibus per annos duos & viginti *c* continuos operam commodaverant; & ſic eos ad cubiculum ſuum accerſitos alloquitur: Fratres mei & laborum piorum ſocii, crucem meam ſanctiſſimam defigite ante oculos meos, & me audite. Grates tibi primùm ago, Salvator mi, tibique, crux ſanctiſſima, quod peregrinationem meam & laborioſæ vitæ meæ curſum ad optatum diu finem deducta jam video: deinde & vobis, ô fidi ſodales; qui tantum & feciſtis & pertuliſtis mecum ad alendos conſervandoſque, quos ſpiritu caritatis parturivi, pauperes. At nunc (quod vos per ſanctiſſimam illam, in qua ſpem ego ſemper omnem collocavi, crucem obteſtor) nolite refrigeſcere, aut ſuſceptis hactenus terreri laboribus. Locum vobis meum ac vicem relinquo, egenos ſimul meos, ſimul hanc ſanctiſſimam crucem commendans: in hac fiduciam veſtram reponite; nec deerit quidquam ſanctis conatibus. Propè jam deſt, cum revertar ad Servatorem meum; à quo non meis utique fretus meritis, ſed ipſius infinita benignitate, mercedem exſpecto ſempiternam.

& accepto Viatico, pauperes ſuos commendat ſociis.

c

49 Tam triſtem ad nuntium perfuſi lacrymis fideles ſocii, Pater ſancte, inquiunt, ne nos deſere miſeros: quia ſine te nihil ſumus: numquam per nos, quantumcumque dederimus operam, officium tam pium ſuſtineri diu poterit. Tu dux, tu fulcrum, tu noſtrum es conſilium. Pater ſancte, ne pauperes tuos derelinque. Vides, quam nunc homines improbi ſint, quam duri, quam tenaces: ubi tu primùm defueris; & nos arcebimur paſſim à foribus, & pauperes tui diſpergentur. Commovit intimè B. Raymundum hæc oratio; ſubjecit ergo: Ne animam, obſecro, meam in exitu deſiderato affligite. Confidite, quia ego vici mundum, quantumvis immiſericordem; neque dubitate, quin & vobis & egenis meis utilior poſt obitum futurus ſim, quam ſuperſtes; ita ut proſpecturi ſitis illis non commodiùs tantummodo, verum etiam abundantiùs. Hoc reſponſo cari ſodales, tamquam oraculo divino, acquievere; tametſi acerbiſſimè dolerent, tantum à ſe Patrem avelli.

quos ad officium animat, futura prædicendo:

B

C

50 Jam agebat animam B. Raymundus, cum filii ſui, qui tum iſtic aderat, ei venit in mentem; & Huc, inquit, ades, fili; dextram mihi ac debitum parenti oſculum porrige; tum id, quod dicam, facturum te pollicere. Addixit ille; &, oculis fletu manantibus, exoſculatus eſt Patrem. Tum B. Raymundus: Si me vis mori contentum, ſeculo renuntia, & religionem, cui te olim in eccleſia S. Brigidæ coram imagine Salvatoris mei ſublatum è cunis obtuli, amplectere. Sæpe jam te id monui; neque adhuc tamen ſatisfeciſti deſiderio meo. Noli ulteriùs differre, fili mi. Conſidera, hujus mundi figuram præterire, nec tardo greſſu imminere mortem. Seculi blanditiis opibuſque ne fide: cogita [veras potius divitias; atque *d*] his eos abundare, qui voluntariam paupertatem ſectantur; mendicos verò hîc prorſus eſſe, quotquot avari ſunt divites. Fili mi, benedicat tibi Dominus meus: tu verò claude oculos meos. Quo dicto, ad ſanctiſſimam crucem ſereniſſimo ſe vultu convertens, ait: In brachiis tuis *e*, in nomine & virtute tua tranſeo ex hoc mundo ad Salvatorem & Creatorem meum. Atque ita diſceſſit, ſanctis angelis deducentibus; anima illa ſanctiſſima.

filio ſuo moriens ultimum valedictum ſuadet:

D

d

e

51 Filius ut hoc animadvertit, in genua provolutus, ſumma cum reverentia beati Patris ſui concludit oculos; ceteri verò, qui aderant, ſocii pari veneratione poſtrati, ſacrum illud corpus oſculabantur, quod odorem, non terrenum aliquem, ſed cæleſtem exhalabat. Inde ad lamenta verſi, Heu nos, clamabant, infelices, quibus porrò ſine Patre vivendum ſit! Recordare, ô anima ſancta, ſervorum tuorum, recordare fidelis promiſſi. Talis fuit felix ille obitus B. Raymundi Palmarii Placentini anno milleſimo ducenteſimo *f* die vigeſima ſeptima *g* Julii; ætatis verò ſuæ anno ſexageſimo *h*.

moritur anno 1200, die 27 Julii.

E

f g

h

ANNOTATA.

a *Flagrum quidem ſenſit Placentia, quando ob violatam immunitatem eccleſiaſticam & interdicto Pontificio diu ſubjecta fuit, & ab ea per biennium epiſcopus cum clero ſuo migravit. Verùm de expilatione, aut urbis incendio uſque ad annum* 1212, *quo ſcripſit Rufinus, nihil in Annalibus Placentinis legimus: vel ergo ea ſcripta non ſunt ab hiſtoricis; vel hæc* S. Raymundi *prophetia comminatoria tantùm fuit; vel certè ad ulteriora tempora ſeſe extendit, puta ad initia ſeculi decimi quinti, quando nimium quantum apparuit, quam vera fuiſſet prædictio* S. Raymundi. *Quid ſi tam hoc, quam quod cap.* 2, *num.* 17 *de* Palmariorum familia *legitur, de ſuo interpres adjecerit?*

b *Campius in Annalibus Placentinis id refert ad annum* 1190; *tom.* 2, *pag.* 71.

c *Hoc eſt, ab anno Chriſti circiter* 1178, *quando inſtitutum ab illo xenodochium diximus.*

d *Quæ hic uncinis interjeci, omnino deſunt in exemplari Italico; ſic tamen ſupplenda mecum, opinor, judicabit, qui locum ita legerit, ut habet apographum noſtrum:* Non te confidare in favore, ne in richezze del mondo; & penſa, che li poveri volontarii ſono richi della, è li avari richi ſono mendici della: *quò enim referas* rè della, *niſi omiſſum ſit aliquod nomen? Quod verò nomen omiſſum indicat ſenſus, niſi illud, quod falſis mundi divitiis opponitur; ut* vera richezza, richezza ſpirituale, *aut quid ſimile?*

e Brachia *hic appellat partes crucis tranſverſas.*

f *Hunc annum defendit Campius contra Sigonium & Locatum, qui eum obiiſſe ſcripſerunt anno* 1202; *quippe quorum error, cum vel ſola Rufini auctoritate ſatis evincatur, manifeſtè tamen etiam elucefcat ex miraculo, quod narrabitur in Appendice* 1, *cap.* 1, *num.* 10.

g *Campius tum in Vita Sancti cap.* 12, *pag.* 67, *tum in Annalibus Placentinis tom.* 2, *pag.* 88, *contendit, obiiſſe* S. Raymundum *die* 28 *Julii; & vel errorem eſſe amanuenſis in exemplari noſtro; vel certè Rufinum idco notaſſe diem* 27; *quia hic Italis vix erat elapſus, ita ut deceſſerit Sanctus in confinio quodammodo diei* 27 *&* 28; *hoc eſt,*

A *est, ipso vespere diei 27 vel modò elapsæ, ut ipse censet, vel mox elapsuræ: Itali enim diem suum ordientes ab initio noctis diem nostrum præcedentis, eumdem per horas 24 sic decurrunt, ut sequentis noctis initio sequentem diem auspicentur. Sententiam suam fundat usu ecclesiæ Placentinæ, quæ diem ejus natalem semper celebraverit die 28 Julii, ut ex antiquis Breviariis ait observari; nullum verò addit fuisse impedimentum, quo minus celebrari potuerit, adeoque debuerit, die 27, si illo die obiisset. Accedit, inquit, quod anno illo dies 28 Julii fuerit dies Veneris, quo quidem verisimillimum sit, tam singularem Christi crucifixi Cultorem in cælum evolasse. Non sunt hæc argumenta tam gravia, ut auctoritatem Rufini antiquiorem utique labefactare debeant; sed quoniam consistere possunt, asserendo, ut supra, Sanctum obiisse die 27 sub vesperam; nihil hic magnopere laborandum videtur*

h *Hinc supra natum diximus anno Christi circiter 1140.*

B

CAPUT V.

Defuncti corporis honores, & exsequiæ; Gerardi conversio; concursus ad sepulcrum; miracula creberrima.

XX. *Concursus triduanus ad corpus defuncti,*

VIx decesserat anima illa sanctissima, cum sparsa est per urbem fama, B. Raymundum ex hac vita migrasse. Convolant illicò ad ejus domicilium viri in civitate primarii, nobiles, matronæ venerabiles; non ut lugeant, sed ut venerentur defunctum, ac Dei Famulo, sua jam opinione beato & maximis apud Servatorem pollente meritis, sese commendent. Res erat, ultrà quam assequi cogitando possis, admirabilis, spectare urbis principes, comites, nobiles ad hujus Pauperculi corpus abjectos. Pro se quisque certat incredibili pietatis affectu, hic ut manus, iste ut pedes contingat & osculetur, alius ut particulam obtineat à vestimento decisam. Atque hic quidem concursus toto triduo duravit; quando decretum tandem est ab urbis rectoribus, ut sarcophago pretioso conditus, reponeretur in duodecim Apostolorum canonica *a*; loco tamen honorifico, ubi coli ac suppliciter adiri posset à fidelibus *b*: neque enim dubitabant, quin Creator noster Famuli sui merita, ut re verâ contigit, ingentibus esset illustraturus prodigiis.

C

a

b

& lamenta pauperum:

53 Verùm antequam efferretur, dignum commiseratione spectaculum exhibebant hospites ejus pauperes & alumni ex utroque sexu domestici: gemebant enim miserè, junctisque manibus flentes ante sacrum corpus inclamabant: O Pater sancte! O Pastor & Rector noster! Quid nobis tandem misellis fiet? Quis alet; quis ad virtutem instituet? Noli, Pater sancte, memoriam nostri curamque dimittere; nam, nisi in te uno spem nullam habemus. Accessere ad hos, mulieres, ad honestam primùm ab eo vitam traductæ, ac subinde partim in matrimonium collocatæ, partim (ut supra monuimus) adscriptæ monialibus; quæ & ipsæ jacebant humi prostratæ tanto cum animi motu, ut commemorandis Patris sui laudibus expleri non posset, sed & cum dolore intolerabili, quod non liceret iis, saltem ad custodiam & obsequium, eo loco, in quo sepeliendum erat sacrum ejus depositum, commorari.

AUCTORE RUFINO EX MS. ITAL.

54 Paratis demum, quas exsequiæ tales exigebant, rebus omnibus, advenit cum omni clero reverendissimus episcopus *c*, qui sanctissimum corpus maxima cum solennitate ad canonicam jam dictam transferens, sic illud ibi deposuit, ut cuivis commodum esset flexo poplite sacrum ejus tumulum venerari *d*. Post dignam tanto funere celebritatem absolutam prodit in medium filius ejus coram reverendissimo antistite ac reverendo Priore canonicæ, adstante clero universo & urbis optimatibus; demissisque ad terram genibus, Reverendissime pater, inquit, tempus tandem est, ut fidem beato Patri meo (tametsi me vitia mea filii ejus nomine indignum arguunt) datam liberem; habitum igitur religiosum expeto, precorque, ut ad canonicam hanc sanctam; & simul ad paterni sepulcri custodiam adscisear: unicum hoc est desiderium meum; ut ejus meritis pertingere aliquando possim ad æternam felicitatem. Utrumque concessum est: nam & veste religionis indutus, sacrarum reliquiarum designatus est custos, & nomen ei, ut in proœmio diximus, Fratris Gerandi *e* impositum. Is est, cujus consilio, atque adeo urgentissimis precibus, Legendam hanc incultam, tantæque, quanta in B. Raymundo eluxit, imparem omnino sanctitati, digerendam ac describendam suscepi *f*.

illustres exsequiæ: filii ejus conversio ad vitam religiosam:

c

d

E

e

f

XXI. *frequentissima sepulcri visitatio cum tot oblationibus,*

55 Posteaquam in dicta jam canonica, corpus sacrum, ut modò narravimus, collocatum fuit; ingens eò Christianorum cum civium tum externorum, vel morbos vel alia mala deprecantium, turba confluxit; nec evidentissima defuere miracula, quibus Famuli sui sanctitatem Dominus demonstrabat. Stupenda verò imprimis erat rerum, nummorum, statuarum, quæ per dies ibi singulos offerebantur, copia; ut hanc adeò videntes urbis rectores, deligendos sibi putaverint viros probos ac pios, & caros præsertim B. Raymundi sodales, quibus onus imponerent oblationes illas ad sustentandos xenodochii ejus pauperes expendendi; quod & factum est. Tot autem illæ ac tales fuerunt; ut in eum finem solæ sufficerint. Tum verò ad memoriam rediit, quod iis B. Raymundus nuper edixerat, pauperibus videlicet suis mortuum se plus commodi allaturum esse, quam vivum.

F

ut ad alendos pauperes ejus abundè sufficiant:

56 Post aliquot exinde dies cum observassent urbis magistratus, & pietatem ibi, & munerum affluentiam maximam continuari, decreverunt, ut institutum ab eo xenodochium nuncuparetur impostorum Hospitale S. Raymundi (quem titulum hodieque servat;) idque tum ut ita pauperibus gratum facerent, Patronum iis ac Tutorem assignando, tum ut æterna subsisteret Servi Dei memoria. Porrò ad ejus tumulum Cremonenses accurrêre non pauci, qui, ut antea dictum est *g*, Dei Famulum, cum ipsos ad pacem invitaret, calumniis, verberibus, carcere mulctaverant: hi modò largis instructi anathematis, & pugnis sibi tundentes pectora, veniam implorabant; veriti nimirum, ne ultricem in eos invocans Dei manum Beatus diceret: Vindica, Domine, injurias & oppressiones Servi tui.

g

XXII. *miracula plurima; quorum pauca, sed certa subjiciuntur.*

57 Tot autem sunt ac tanta signa & prodigia, quæ per merita famuli sui Raymundi ostendit potentia divina, sanandis infirmis, dæmoniacis liberandis, succurrendo periclitantibus in mari, in fluviis, in bello, in carceribus, in itinere, in variis denique, quibus exposita est hæc vita, cala-

AUCTORE RUFINO EX MS. ITAL.

calamitatibus; ut iis omnibus enarrandis par esse non possit vel præstantissima cujusvis industria, nedum mea. Satis itaque me facturum existimo, si de multis pauca commemorem, tum ad comprobandam B. Raymundi sanctitatem, tum ad pietatem fidelium fovendam ac delectandam; ut & ipsi habeant, unde posteris suis Servi Dei sanctimoniam prædicare possint & persuadere: Scire autem velim, quicumque hanc Legendam inspecturi sunt, nullum hîc me scripsisse miraculum, nisi quod mihi antea hominum maturorum ac fide dignorum jurato testimonio probatum esset *b*.

b

Ossis fragmen introsumptum, Sancto invocato, evomitur: i

58 In extremis Italiæ partibus, quas Pedemontium vocant, Ogerius quidam fuit Germanus, qui festo Natalis Domini *i* vescebatur caulibus cum bubula coctis. Accidit verò infeliciter, ut ossis fragmentum aliquod brassicis immixtum deliteseret. Has autem ille tanta voracitate comedebat, ut os illud unà cum caulibus deglutiret. Descendit hoc ad pectus usque; ibique fixum hærens, per dies multos miserum cruciabat, mali causam ignorantibus medicis. Contigit interea, dum his ille doloribus angitur, ut huc Placentiam adveniret popularis ejus aliquis, inviseretque sepulcrum B. Raymundi, ac stupenda ipsius videret prodigia. Is deinde in Pedemontium redux, quæ de B. Raymundo & viderat & audierat, Ogerio jam dicto recenset; qui, concepto statim voto, si modò salvus evaderet, aditurum se Placentiam spopondit, ac Beati tumulum non sine pio munere visitaturum. Vix promiserat, cum os memoratum in manum evomuit; illudque secum huc afferens, postquam debitam sacro sepulcro venerationem exhibuisset, sursum appendi jussit, ad fidem tam insigni miraculo faciendam.

i

B

energumena liberatur dæmone: k

59 In comitatu Lavanensi, diœceseos Genuensis, mulier, cujus mater Sophia, pater Hugo *k* dicebantur, malo dæmone fuit infesta, quo liberandam illam parentes exorcistis commisere. Sed cum hi nihil ex ea possent extundere, præter hanc hospitis tartarei vocem: Expellet facile Raymundus; interrogatus dæmon, quis, aut ubi esset Raymundus ille, reposuit; Novum esse apud Placentinos Beatum. Quo intellecto, parentes mox filiam ad sepulcrum glorioſum magno cum labore adducunt; quòd ut primùm illa tetigit, vociferari ita cœpit dæmonium: Raymunde, Raymunde, exsecratus tu quidem esto, qui hinc me cogas excedere. Ita, quam tantopere vexaverat antea, liberam dimisit.

C

biennio contracta sanatur: l

60 In eodem comitatu nobilis quidam Bernardus de la Turre, ejusque conjux Gelasia *l*, filiam habebant, nomine Mabilinam, cui nervorum omnium contractio usque adeo membrorum usum per biennium ademerat, ut nec attollere per se corpus, nec erecta pedibus posset insistere. Forte tum accidit, ut matri ejus innotesceret, quemadmodum energumenam, de qua modò dicebamus, sibi restituisset B. Raymundus. Vovit ergo etiam ipsa pro filia sua statuam ceream, quam, si voti fieret compos, ad ejus tumulum destinatet Quinto abhinc die ita se sanam vegetamque sensit ejus filia; ut non aliter & surgeret, & staret, & incederet, quam si contracta numquam aut impedita fuisset. Mater verò, quod addixerat, per oblationem se dignam suæque conditioni consentaneam adimplevit.

dæmones tres m

61 Ticini femina quædam, Berta nomine *m*, tota urbe notissima, divino judicio permissa fuit dæmonum potestati, qui corpus ejus invadentes, hæc sæpe clamitabant, alius quidem: Ego sum Tralinus; alius: Ego verò Capicius; alius demum: Atque ego Carincius *n*. Ab his tantùm cruciabatur misera, ut nonnumquam crederetur exstincta; ita neque sensûs neque motûs ullum prodebat indicium: ut adeo fuerint, qui arundinum ei fragmina acusque digitos inter & ungues insererent, nec tamen persentisceret; quidam etiam liquida atque ardente cera perfunderent ei faciem, nec se interim commoveret. Modò sic exagitabant, ut ne validissimi quidem juvenes duo ad eam coërcendam sufficerent: modò illam in altum ad sex usque cubitos jactabant, tum instar cadaveris dimittebant præcipitem: modò inflabant ita, ut ad modum dolii intumesceret.

D

n

ex infessa femina expulsi t

62 Ventitabant ad eam viri quidam litterati, qui versus aliquos illi præcinerent, quos appellant S. Mauritii: ea enim versibus illis vis inesse tum temporis credebatur, ut, cum decantarentur, dæmones ab infessis corporibus possent expellere, nec rarò expulissent. Illa verò, utut expers litterarum, versus quidem eosdem cantu repetebat; sed nullo prorsus emolumento. Ad varias etiam ecclesias & monasteria, Sanctorum præcipuè celebrata reliquiis, à sorore ac vicinis aliis circumducta fuit: sed nec ibi quod sperabat, obtinuit. Nimirum hoc prodigium B. Raymundo divina providentia reservaverat, ut ejus gloria hinc etiam procul positis inclaresceret. Ad hujus ergo tumulum non sine ingenti vi adducta tandem est: ubi in genua vix procubuerat, cum instar canum ululare dæmones ac dicere: Maledictum Raymundum! Discedimus in malam rem. Ita mulieris hujus corpus per Beati nostri merita expurgatum omnino spurcitiâ diabolicâ, honestatis exinde domicilium fuit.

E

hernia dira sublata: o

63 In comitatu Placentino & pago, qui Ripa dicitur, Giraldus quidam Vitalis *o* talem, ut vulgo appellamus, herniam contraxerat, ut ei intestina, tamquam in saccum delapsa, turgerent, & nec incedere virum sinerent, nec quidquam operis exercere. Hortabatur eum conjux, ut voto nuncupato ad B. Raymundum confugeret: at ille id se facturum negabat; neque enim persuaderi sibi hactenus potuisse, Raymundum esse Sanctum. Tum uxor, quàm potuit sinceriſſima fide, ejus ipsa vicem implevit; clam tamen, nec marito quidquam indicans: promisit, inquam, cereum se ad ejus tumulum cum nummis aliquot allaturam esse, curaturamque solenne decantari Sacrum. Hoc voto emisso, virum orat, ut ad Sancti sepulcrum se saltem comitari velit. Paruit ille; ceterùm nihil admodum sperans boni. Uxoris interea pietas tanta fuit & fiducia; ut, cum ad ecclesiam ventum esset, ibique genua supplex posuisset maritus, continuò melius esse sibi senserit, & in locum pristinum restitui viscera. Nec verò multis postea diebus ita convaluit, ut quemvis in opere faciendo laborem ferret. Tunc demum uxor illi votum à se factum aperuit; quod ipse ut audiit, confirmavit, & religione deinceps peculiari Sanctum colens, binos quotannis vini modios pauperibus hospitalis ejus addixit, eo tempore stabiliter pendendos, quo solerent ejusdem ptochotrophii curatores ad conquirendum precariò vinum circuire.

O

F

mulier incurva erigitur: p

64 Mulier Veneta, Maria nomine *p*, per annos triginta adeo fuerat incurva, sive, ut vulgo dici solet, gibbosa, ut nec sine fulcris posset incedere, nec caput attollere, quantùm opus erat, ut cælum

P

A cælum aſpiceret; ſed illud ita depreſſum ferret, ut quadrupedem dixiſſes. Hæc ubi de B. Raymundi miraculis inaudiit, ad ejus tumulum acceſſit, nec ſine gravi defatigatione: ibi demum B. Raymundum, ut hac ſe miſeria liberaret flens ac ſupplex oravit; & exoravit tandem; atque adeo relictis ibi, ut prodigium teſtarentur, baculis ſubalaribus, domum erecta ſine cujuſquam adminiculatione rediit. Quod videntes, qui eam noverant, magnificaverunt Dominum in Sancto ſuo.

hernicus, paralytica ſanati, &c.

65 In territorio Aquenſi vir quidam, cui Lomellus nomen erat, herniâ tam difficili laborabat, ut ei cingulo ferreo cohibenda fuerint inteſtina. Edoctus verò etiam ipſe præclara B. Raymundi miracula, vovit, ſi ſanaretur, adire pedibus Beati ſepulcrum. Simul autem vovit, ſimul voti factus eſt compos, delapſo, ne dubium videri poſſet prodigium, in terram vinculo illo ferreo & in partes multas confracto. Eventum adeo mirum ſpectabat uxor, ex nervorum artuumque contorſione annum jam ſolidum affixa lectulo; cum & ipſa continuò comitem ſe marito ituram ad ſacrum tumulum promiſit, & valetudini reſtituta eſt. Itaque ſimul ambo ad miraculum utrumque teſtificandum donariis pro ſua facultate inſtructi huc advenere *q*.

Atque hæc pauca prodigia ad B. Raymundi virtutes ac merita confirmanda narrata ſunto; nam aliis, quæ totâ Longobardiâ notiſſima ſunt, nec recenſendis infantia mea, nec memoria complectendis, nec ſcribendis denique manus calamuſve ſufficerent. Ea proinde, quæ vires excedunt meas, oratoribus, quos inter minimus ego ſum, diſertiſſimis aliis relinquenda duxi.

ANNOTATA.

a *Conſule Commentarium prævium* § 2, *num.* 12.

b *Italicè ſic legebatur:* In loco honorifico, in el qual podeſſe eſſere honorato & viſitato dalli fedeli.

c *Is tum fuit Grumerius, ſeu Grimerius Porta; electus an.* 1199, *defunctus autem anno* 1210; *de quo plura Ughellus.*

d *Italicè:* Venite el reverendiſſimo veſcovo con tutto el clero; & con grandiſſimo jubilo collocarono quel ſanctiſſimo corpo in la dicta canonica in tal modo, che tutti potevano inzenochiarſe avanti l'arca ſua benedetta. *Videtur ergo arca ejus fuiſſe ſub terram depreſſa. Mirum, fateor; ſi ſuâ id unius auctoritate Grimerius, epiſcopus alioqui egregius, faciendum cenſuerit. Vide Commentarium* § 1, *num.* 7.

e *Imò* Gerardi, *ut ſupra probatum; ſive hoc nomen in baptiſmo, ſive in religione primùm acceperit.*

f *Vide ſupra Rufini proœmium; num.* 2. *Porrò Gerardus hic fuit annorum circiter* 26, *cum Pater ejus obiit; utpote natus aliquamdiu ante quam is Hiſpanicas, Gallicas, Italicas peregrinationes ſuſciperet, atque adeo non paulo prius quam idem inſtitueret xenodochium, quod annis* 22 *adminiſtravit. Diu in Ordine vixit, antequam presbyterii gradum adeptus ſit; ſiquidem anno* 1212, *teſte Rufino in prologo, adhuc ſubdiaconus erat; ſacerdotem tamen ſubinde conſecratum eſſe, & ſancti Patris ætatem religioſiſſimè vivendo attigiſſe, teſtatur Campius cap.* 13.

g *Supra cap.* 4, *num.* 42 *& ſeq.*

h *Quam hoc verum ſit, patebit ex Appendi-*

ee prima miraculorum, ex cujus authenticis aliquot inſtrumentis pleraque ſua Rufinus extraxit. AUCTORE RUFINO EX MS. ITAL.

i *Anno Chriſti* 1202, *ut in appendice elucefcet cap.* 1, *num.* 10, *ubi idem miraculum clariùs narratum & authentice probatum invenies.*

k *Imò Hugo maritus erat vexatæ, non pater; ut vide in Appendice* 1, *cap.* 1, *num.* 5 *&* 6.

l *Imò* Adalaſia; *ut eſt in Append.* 1, *cap.* 1, *num.* 7.

m *Hæc ſine dubio eadem eſt, de qua Appendix* 1, *cap.* 2, *num.* 21. *Contigit ergo hoc miraculum diu antequam inſtrumentum illud confectum fuerit; neque adeo ex eo hoc hauſiſſe potuit Rufinus anno* 1212; *ſed aliunde, ubi plura, quæ hîc narrat, adjuncta repererit.*

n *Campius cap.* 16, *pag.* 92 *legit pro* Tralino, Travaglyno; *pro* Capicio, Capriccio; *pro* Carincio, Carviccio.

o *De hoc prodigio adi Append.* 1 *cap.* 2, *num.* 15 *& ſeq.*

p *De hac item Append.* 1; *cap.* 2, *num.* 20.

q *Utrumque hoc prodigium habes in App.* 1, *cap.* 3, *num.* 12.

EPILOGUS AUCTORIS.

EXiguum hoc opuſculum veſtrâ causâ dictavi ego ſcripſique, fratres cariſſimi *a*. Vos illud, obſecro, tanta, quanta ego compoſui, caritate ſuſcipite; ac Patrem ſimul noſtrum, Deique Servum orate, ut pro nobis atque urbe universa intercedat apud Jeſum Chriſtum benedictum, cui eſt honor & gloria cum Patre & Spiritu Sancto in ſecula ſeculorum. Amen.

Hæc Vita & miracula ſcripta ſunt à Rufino anno 1212.

Explicit tractatus de vita & miraculis B. Raymundi Palmarii Placentini, compoſitus ac digeſtus per magiſtrum Rufinum, duodecim Apoſtolorum Canonicum, anno ſalutis milleſimo ducenteſimo duodecimo *b*.

ANNOTATA.

a Fratres *hoſpitalis alloquitur Rufinus, ad quos ſupra proœmium direxerat.*

b *Huic epilogo ſtatim ſubjiciebatur illa clauſula, quam dedi in Commentario prævio* § 3, *num.* 26.

APPENDIX I

Miraculorum S. Raymundi ex Ms. Archivi monialium ejuſdem Sancti, Placentiæ.

CAPUT I.

Miracula probata inſtrumentis authenticis eccleſiarum Cremonenſis, Januenſis, & Placentinæ.

Anno 1209 *obſtructio uretræ.*

ANno Domini milleſimo ducenteſimo nono, Indictione duodecima, die Dominico, octavo exeunte Madio *a*, in palatio epiſcopi coram domino Sicardo, Cremonenſi epiſcopo, nec non

ex mss. Homobono, & Joanne de Luzartis, & presbytero Diano, & Ghirardo *b*, canonicis ecclesiæ duodecim Apostolorum de Placentia, & Crusso Mazaferrata de Placentia, & Egidio Lancetta, & Leonardo Sorrico de Cremona, Bartholomæus, filius Joannis Bonicapelli civis Cremonæ, qui erat temporis quinque annorum, infirmatus [est] ad mortem, eo quod non poterat urinare: steterat enim per quinque dies, quod non poterat urinare, & eo amplius; unde erat inflatus à cingulo infra. Quare die noctuque fortiter clamabat pro * doloribus, quos habebat. Unde quia credebatur, eum habere lapidem, quidam dicebant eum exponere manibus medicorum, ut ab infirmitate liberaretur; quod & avia ejus prohibuit, hæsitans prius de sanctitate beati Raymondi. Quocirca dixit, se infirmitate pueri esse tutam *c*.

b

** An præ?*

c

B

2 Quibus ita manentibus, visum est cuidam ejus comatri *d*, nomine Gixilæ, in somptium ***, quod audisset vocem dicentem sibi: Cur non vovet comater tua nepotem suum Deo, & beato Raymundo, ut ab ingruenti infirmitate liberetur? Audita voce, visum sibi fuit in eodem sompnio, quod avia pueri eum præfato Sancto vovisset; & urinasset, & liberatus esset. Mane facto, narravit sompnium aviæ pueri: quo facto, avia vovit puerum Deo & beato Raymundo; scilicet, se daturam statuam ceream, si à prædicta infirmitate liberetur. Vovit; & liberatum, eum ad sepulcrum ejus duxit. Quod quidem præfatæ mulieres in præsentia jam dicti D. episcopi Cremonensis protestatæ fuerunt jurare. Qui dominus episcopus videns, eas honestate pollere, & in virtute Spiritus sancti prædicta dixisse, indulsit eis juramentum.

invocato S. Raymundo, sanata probatur:

** f.* somnio

d

3 Item Rubus de Nichafura, civis Cremonensis, juramento dixit, quod, cum nocte quadam iret ex voto ad sepulcrum beati Raymondi, obviantem rivum plenum, eo quod aquæ inundaverant terram, non potuit transire: unde credens, illum non adeò esse latum, prosilivit; sed non ultrà; immò ad fundum, oneratus [summâ] duodecim librarum imperialium, indutus, & ocreis calciatus. Unde socius ejus dolens, eum periisse credebat. Iste verò dum esset sub aqua, reducens cum lactymis ad memoriam præfatum Beatum, sperans se liberaturum, continuò prosilivit ad summum; & ita liberatus, statim ad sepulcrum ejus votum adduxit. Et Nicolaus pistor, ejusdem civitatis civis, narravit dicens, se esse crepatum *e* à quatuordecim annis citrà; pro cujus infirmitatis liberatione multa medicis erogaverat; & nihil sibi valuerant. Desperans de medicis, vovit Deo & beato Raymondo, quod, si ejus meritis liberaretur, cingulum sibi cereum offerret. Facto voto, liberatus, cingulum prædictum obtulit. Item Petrus, filius Ribaldi de Crema, civis Cremonensis, habens filium, sæpissimè de regina *f* cadentem, cum uxore sua, quæ ipsum Deo & beato Raymondo pro liberatione voverat, ad sepulcrum ejusdem detulit eum; & illico omnino liberatus est; & hoc coram præfato domino episcopo & testibus suprascriptis, juramento affirmavit.

visi & liberatio cujusdam ex aquis; item sublata hernia & epilepsia;

C

e

f

g Subscriptum in authentico cum gruppo *g*: Ego Joannes de Lege, sacri palatii notarius, prædictis interfui, & rogatus hanc cartam scripsi *h*.

h

4 Anno dominicæ Incarnationis millesimo ducentesimo quadragesimo sexto *i*, Indictione quinta, die Veneris, octavo ... *k*, Placentiæ in palatio D. episcopi coram Alberto archipresbytero plebis de Vinda, domno Bartholomæo, monaco S. Savini .... plebis Varxii. D. Albertus, Dei gratiâ episcopus Placentiæ jussit me, Jacobum de Cumo, notarium, prædictum instrumentum ex ejus authentico sumere, & sumptum publicare, & authenticare; ita quod vicem & robur publici instrumenti obtineat, & firmitatem.

i

k

A

ut constat ex instrumento authentico, recognito Placentiæ 1247.

Subscriptum in authentico cum gruppo. Ego prædictus Jacobus de Cumo notarius, prædictum instrumentum ex authentico fideliter sumpsi, & sumptum mandato subscripti D. episcopi publicavi, & authenticavi, atque scripsi.

Eodem anno 1209 notatur

l

m

n

5 In Christi nomine *l*: cum filia quondam Rolandi de Reza, de plebatu Lavaniæ *m*, Januensis diœcesis, venisset ante præsentiam D. Ottonis, Januensis archiepiscopi *n*, coram eo & testibus infrascriptis professa est, se quondam à dæmone fuisse vexatam, propter indicia, quæ, sicut in Sacra pagina reperitur, solent in consimilibus evenire. Quæ cum vexaretur, sicut confessa est ipsa puella, dixit dæmon, se non inde egressurum, nisi per Raymondinum, sic dicens: Raymondinus me debet expellere, Raymondinus me debet expellere. Interrogatus dæmon, ubi esset iste Raymondinus; respondit: Placentiæ. (Nomen enim ipsius prædictæ vexatæ, & matri ejus Sophiæ, atque viro suo Ugoni, ut fuerunt confessi, penitus manebat incognitum.)

B

liberatio dæmoniaca;

6 Quo audito, prædicta mater cum viro vexatæ, & quodam alio, Andrea Gaiduro nomine, ad felicis memoriæ Raymondi sepulcrum Placentiæ eam perduxit, cujus vitæ meritis atque conversationis honestæ nonnulla creduntur à fidelibus miracula corusçare. Quò cum dæmoniaca duceretur prædicta, ipse dæmon eam vexando, ductores plurimum turbavit in via, ipsos valde fatigando, & sic etiam sæpè dicendo: Raymondine, malam fortunam habeas! Ubi die, qua pervenit, dæmonis vexatio, sicut creditur, intercessione beati Viri omnino cessavit. Quod totum ipsa liberata cum cæteris prædictis, ita verum fore juramento asseruit. Insuper sacerdos quidam, Ugo nomine, de ponte Lavaniæ, sub juramento dixit, se pluries eam vidisse vexari, & certissimè dæmoniacam esse credebat, & ex quo à sepultura beati Raymondi discessit, nec eam vexari vidit, nec ab alio, quod vexaretur, audivit.

F

& sanatio puellæ,

7 Item continuò in præsentia præfati domini archiepiscopi, & testium infrascriptorum quidam nobilis, nomine Bernardus de Turre, plebatûs Lavaniæ, ejusdem diœcesis, confessus est, se habere filiam, nomine Mabilinam, quæ spatio duorum annorum, & eo amplius, ita contracta permansit, quod se nullo modo poterat erigere, nec propriis pedibus substinere. Quocirca mater ipsius infantulæ, Adalasia nomine, eam prædicto vovit Viro beato, sicut ipse Bernardus, qui hoc idem ab eadem Adalasia, uxore sua, matre puellæ, didicit, referebat: dixit enim atque promisit, se ad sepulturam ejus cum filia sua & statua ceræ iturâm, si Dominus eam misericordia sua, & precibus beati Raymondi, ab imminenti infirmitate liberaret. Facto voto, infra quartum vel quintum diem puella per se sine alterius auxilio domum exivit, & nunc, penitus incolumis perseverat. Quæ omnia prædictus pater ejus pro se, & in anima uxoris suæ jam dictæ, & ejus licentiâ, ut confessus est, vera esse juramento firmavit.

quæ per biennium contracta fuerat.

8 Præterea Thedaldus quidam, ſupradicti Bernardi ſerviens, qui tunc temporibus * ſecum plus duobus annis permanſit, eam toto dicto ſpatio vidit cruribus, & altero brachiorum contractam, adeò quod humani exercitii causâ dicta membra movere nullatenus poterat. Voto tamen non interfuit, quia in fine ſecundi anni divinus erat à domino ſuo; ſed menſibus duobus poſt votum tranſactis, eam, ut dixit, incolumem vidit. Et hodie ſana prorſus perſeverat; & ſic verum eſſe, proprio ſacramento affirmavit. Teſtes Bartholomæus, canonicus S. Mariæ de Caſtello, Frater Joannes de Lavania, Cruſſus Mazaferrata, Ghirardus presbyter *o* & canonicus eccleſiæ duodecim Apoſtolorum de Placentia, Joannes Saccus, & alii quamplures. Actum Januæ, loco, qui dicitur Caſtellum, in anteriori pontili domini archiepiſcopi jam dicti, anno dominicæ Nativitatis milleſimo ducenteſimo nono, Indictione undecima *p*, die ſecundo Octobris inter primam & tertiam.

** forte* temporis

o

p

Subſcriptum in authentico cum gruppo: Atto Placentinus, ſacri palatii notarius, juſſu domini jam dicti archiepiſcopi, ſcripſi; qui ſigillum ſuum præſenti paginæ fecit apponi *q*.

q

Eodem anno 1209 mulier cæca viſum recuperat.

9 Anno *r* dominicæ Incarnationis milleſimo ducenteſimo nono, Indictione duodecima, die Dominico, ſeptimo Calendas Auguſti, in Placentia, in clauſtro majoris eccleſiæ, coram capitulo majoris eccleſiæ, ſcilicet dominis Fulcone archipresbytero, Aimerico archidiacono Placentinæ eccleſiæ, magiſtro Alberto de Pado, presbytero Lanfranco, presbytero Ottone, Petro Cappone, Placentino Cacia, magiſtro Ferro, canonicis dictæ eccleſiæ, presbytero Gerardo, & Gerardo *s*, canonicis duodecim Apoſtolorum, Cruſſo * de Mazaferrata, & aliis multis; cum Arimburga, mulier de partibus Burgundiæ, ſcilicet de archiepiſcopatu Bezenzoni, unà cum Guilelmo marito ejus, qui de eiſdem partibus teſtatus fuit ſe eſſe, veniſſet ante prædictum capitulum (quia tunc temporis dominus epiſcopus Placentinus *t* abſens erat, ſcilicet quod curiam Romanam viſitaverat) prædicta mulier ipſis audientibus teſtificata fuit, quod, cum eſſet in epiſcopatu Placentino, ubi per multos annos ſteterat, ipſa cæca facta per ſeptem hebdomadas, ita quod nihil videbat, vovit ſe Deo & beato Raymondo; ut, ſi meritis ejus liberaretur; quod apportaret ſepulturæ ejus duos oglearos *v* ceræ. Voto facto, ſepulturâ ejus viſitatâ, illuminata eſt. Quod in præſentia præfati capituli ipſa cum viro ſuo prædicto, juramento verum eſſe aſſeruit ita. Subſcriptum in authentico cum gruppo: Ego Carmangiarius, notarius huic interfui, & rogatus hoc ita ſcripſi.

r

s

** Campius legit,* Truſſo

t

v

Anno 1202 os evomitur infixum pectori.

10 Anno dominicæ Incarnationis milleſimo ducenteſimo ſecundo *u*, Indictione ſexta, die Martis, tertio Calendas Madii in Placentia, in camera domini epiſcopi, coram archipresbytero de Brona, presbytero Ottone, & Arnaldo clerico ipſius eccleſiæ, Præpoſito Joanne duodecim Apoſtolorum, Fredentio S. Antonini canonico, Joanne Nicolao, Joanne Biano; Ogerius Zermanus * proteſtatus fuit juramento, à ſe facto in præſentia domini Grimerii, Placentini epiſcopi & comitis, quod, cum ipſe in feſto diei Natalis nuper præterito in domo ſua comederet ad prandium caulas * cum carne vaccina, ſe inſciente, quoddam os infixum fuit in gutture ſuo, & in ipſius gutture ſtetit dictum os uſque ad Domi-

u

** lege* Germanus

** l.* caules

nicum diem; deinde deſcendit uſque pectus; & ibi ſtetit uſque ad unum menſem, duobus vel tribus diebus minus; & cum ipſe intellexiſſet per quemdam hominem ſuæ civitatis, qui de Placentina civitate venerat, miracula, quæ omnipotens Deus meritis beati Raymondi faciebat, vovit ſe, quod, ſi ad interceſſionem beati Raymondi Chriſtus oſtenderet ei cauſam infirmitatis, & ab ipſa infirmitate ſe deliberaret, quod ſecundum ſtatuam ſuam daret ad ſepulcrum ſuum candelam unam. Quo facto, modico tempore elapſo, evomit ipſum os in manibus ſuis, & apportavit ipſum os ad ſepulcrum beati Raymondi cum candela, quam ſe daturum voverat; & cum ibidem in præſentia eorumdem teſtium prædictum os ipſe oſtenderet, dixit, ipſum os eſſe illud, quod evomuerat, & quod apportaverat ad ſepulcrum beati Raymondi. *ex Mss.*

Subſcriptum in authentico cum gruppo: Ego Carmangiarius ſacri palatii Notarius huic interfui, & rogatus hoc ita ſcripſi.

Authenticatio præcedentium inſtrumentorum facta an. 1247.

11 Anno dominicæ Incarnationis milleſimo ducenteſimo quadrageſimo ſexto *x*, Indictione quinta, die Martis, undecimo Calendas Martii, Placentiæ in camera palatii domini epiſcopi coram domno Gerardo, abbate monaſterii S. Sepulcri, domno Bartholomæo monacho S. Savini, presbytero Guilelmo canonico eccleſiæ duodecim Apoſtolorum, teſtibus rogatis, dominus Albertus, Dei gratiâ epiſcopus Placentinus juſſit me, Dondedeum Buxium notarium, iſta inſtrumenta ex eorum authenticis deſumere, & ſumpta publicare, & authenticare, ita quod vicem & robur publicorum inſtrumentorum obtineant, & firmitatem. Subſcriptum in authentico cum gruppo. Ego prædictus Dondeus * Buxius, ſacri palatii notarius, prædicta inſtrumenta ex eorum authenticis fideliter ſumpſi, & ſumpta illa mandato iſtius domini epiſcopi publicavi, & authenticavi atque ſcripſi.

E

x

** f.* Dondedeus

ANNOTATA.

a Octavo exeunte Madio; *id eſt die octavo antè finem Maii, ſeu die 24 Maii, qui anno illo in Dominicam incidit. Malè Campius hîc cap. 15, intellexit diem octavum Maii, qui nec Dominicus tum eſſe potuit, nec ad exeuntem Maium pertinere. Porrò* Sicardus *ep. Cremonenſis, coram quo hæc geſta ſunt, eccleſiæ Cremonenſi præfuit ab anno 1185 uſque ad 1215.*

b *Putat ibidem Campius, hunc* Gerardum *fuiſſe filium* S. Raymundi; *ſed inter canonicos duodecim Apoſtolorum non ſolus tum ille appellabatur* Gerardus; *ut infra patebit. Videntur interim hæc inſtrumenta Cremonæ hoc tempore confecta fuiſſe rogatu Placentinorum, qui hîc adfuiſſe notantur; credo, quia canonizationem* Raymundi *jam tum ſerò meditabantur.*

c Tutam, *id eſt, ſecuram.*

d Commater *vulgò dici ſolet, quæ puerum alterius de ſacro fonte ſuſcepit.*

e Crepatus *hic dicitur qui affectus eſt herniâ.*

f Regma, *interprete Campio cap. 15, pag. 81, eſt epilepſia ſeu morbus caducus.*

g Grüppo *Italis nodum ſignificat: hîc ergo videtur nodus calamo ductus ex eadem linea variè in ſeipſam reflexa & convoluta, quales fere notarii ſub finem inſtrumentorum nomini ſuo annectunt.*

h *Hactenus inſtrumentum Cremonæ ſcriptum anno, menſe, die, qui ſupra dicebantur. Sequitur ejuſdem deſcriptionis, recognitionis, approbationis Placentiæ poſteriùs factarum authenticum*

EX MSS. *testimonium.*

i *Imò* septimo, *ut melius legit Campius, & patet ex Indictione quinta, quæ additur. Cum verò hoc vitium infra recurrat sæpius, suspicor, amanuensem nostrum non satis assecutum fuisse in hoc numero idiotismum antiquarii.*

k *Hanc lituram supplet (fortè quia tum legi melius poterat) Campius cap.* 17, *pag* 99 *addendo* die Februarii. *Et sanè dies octava Februarii anno* 1247 *erat dies Veneris.*

l *Hoc aliud est instrumentum, confectum primò in ecclesia Januensi seu Genuensi.*

m Lavania, *seu* Lebonia, *vulgo* Lavagna, *oppidum est ad oram maris Ligustici,* 26 *circiter miliaribus Genuâ in orientem distans.*

n *Præfuit* Otho *seu* Otto *ecclesiæ Genuensi ab anno* 1203 *usque ad* 1239.

o *Vides hîc* Ghirardum, *seu* Gerardum *Canonicum* 12 *Apostolorum, qui certò non est filius* S. Raymundi, *quandoquidem jam presbyter erat anno* 1209; *cum Sancti filius anno* 1212 *subdiaconus tantùm esset. Porrò ex hoc teste videtur colligi, hoc quoque instrumentum apud Januenses conditum primò fuisse rogatu Placentinorum.*

B p *Imo* Indictio *tum erat* duodecima; *erravit hîc proinde librarius.*

q *Huc usque instrumentum Januense. Cetera, quæ sequuntur, Placentiæ confecta sunt; diversis tamen diversa temporibus, ut patebit.*

r *Instrumentum, hoc numero contentum, exstat editum pridem apud Campium in Annalibus Placentinis tom.* 2, *pag.* 381.

s *Alter hic* Gerardus *videtur esse filius* S. Raymundi, *nisi plures fuerint, quam duo synonymi in eodem collegio.*

t *Is fuit Grimerius, de quo supra.*

v Oglearius *duci videtur ab Italica voce* ogliara *seu* ogliaruolo, *quæ vas significat, quo uti plerumque solent ad condendum oleum.*

u *Imò* tertio, *ut palam fit tum ex* Indictione sexta, *tum ex* die Martis *incidente in* tertium Calendas Maii.

x *Legendum hîc iterum* quadragesimo septimo; *ut indicant Indictio & dies Martis concurrens cum undecimo Kalend. Martii.*

C

CAPUT II.

Prosecutio miraculorum ex instrumentis authenticis Placentinorum.

Anno 1207 *hernia & paralysis sanata.* a

ANno dominicæ Incarnationis millesimo ducentesimo septimo *a*, Indictione undecima, die Veneris, quarto decimo mensis Martii, Placentiæ in confessione majoris ecclesiæ coram præposito Joanne duodecim Apostolorum, Joanne de Arena canonico majoris ecclesiæ, Joanne Ostiario, Oberto Basto, Crusso Mazaferrata. Cum Lomellus, Aquensis episcopatûs *b*, & Maria, mulier ipsius, Aquensis episcopatûs, venissent ante dominum Grimerium, Placentinum episcopum & Comitem, idem vir dixit, & protestatus fuit, circa spatium decem & octo annorum esse, quod graviter erat infirmatus, videlicet crepatus. Unde audiens miracula, quæ summus Creator omnipotens faciebat ad interces-

b

sionem beati Raymondi de Placentia, vovit se ei, & dixit, quod pro voto, quod fecit, ad interceſſionem ipsius beati Raymondi, & ejus meritis à tali infirmitate omnino est deliberatus; & ferrum, quod habebat occasione ipsius infirmitatis, de quo ligatus erat, ruptum, velut marcidum, cecidit in terram. Mulier verò protestata fuit, quod erat sidrata *c* omnibus membris, & omnino dissoluta, præter de manibus; & nullo modo poterat se adjuvare; & circà spatium unius anni esse, quod infirmabatur taliter. Unde cum vovisset se ad beatum Raymondum, audiens miracula, quæ omnipotens Deus faciebat ad ejus interceſſionem, meritis ejus liberata est penitus ab ipsâ infirmitate. Et in præsentia ipsius D. episcopi juramento firmaverunt, se sanatos esse, & sic esse verum. D c

Subscriptum in authentico cum gruppo: Ego Carmangiarius notarius huic interfui, & rogatus hoc ita scripsi.

Puer contractus restitutus an. 1208.

13 Anno dominicæ Incarnationis millesimo ducentesimo octavo, Indictione undecima, die Jovis, quarto decimo Calendas Octobris, in Placentia, in confessione majoris ecclesiæ coram D. Aimerico, Placentino archidiacono, magistro Alberto de Pado, Petro Comite, majoris ecclesiæ canonicis, presbytero Petro Caccia, & Gerardo filio beati Raymondi canonicis duodecim Apostolorum; magistro Ugone de Arcellis, & aliis multis, cum venissent ante præsentiam D. Grimerii, Placentini episcopi & Comitis domina Agnes, uxor olim Gerardi Ferrarii nobilis civis Placentiæ, & domina Greca, nurus ejus, protestatæ fuerunt juramento, quod quemdam suum infantulum, Albertinum nomine, habent; qui olim brachia & crura habebat penitus contracta, ita quod nec crura nec brachia aliquo modo movere poterat, nec sedere; sed, humero terræ infixo, totum corpus trahebat. Et cum hujusmodi passionem sustinuisset à Calendis Aprilis usque ad Calendas Augusti, eumdem infantulum ad sepulcrum beati Raymondi detulerunt; & intelligentes miracula, quæ omnipotens Deus faciebat ad interceſſionem beati Raymondi, voverunt, quod, si Dominus meritis beati Raymondi prædictum infantulum à præfata passione penitus liberaret, quod ad præsens darent statuam ceræ, & quolibet anno candelam ad mensuram ipsius infantuli, donec viveret. Quo facto, præfatum infantulum ad domum portaverunt; & antequam mensis transiret, prædictus infans à prædicta passione penitus liberatus est. F

Subscriptum in authentico cum gruppo: Ego Carmangiarius sacri palatii notarius huic interfui, & rogatus hoc ita scripsi.

Præcedentis instrumenti authenticatio facta an. 1247.

14 Anno dominicæ Incarnationis millesimo ducentesimo quadragesimo sexto *d*, Indictione quinta, die Martis, undecimo Calendas Martii, Placentiæ in camera palatii D. episcopi, coram D. Gerardo abbate monasterii sancti Sepulcri, domno Bartholomæo monacho S. Savini, presbytero Guilelmo canonico ecclesiæ duodecim Apostolorum, testibus rogatis, D. Albertus, Dei gratiâ episcopus Placentinus, jussit me Dondedeum Buxium notarium ista instrumenta ex eorum authenticis sumere, & sumpta publicare, & authenticare, ita quod ipsorum quodlibet vicem & robur publici instrumenti obtineat & firmitatem.

Subscriptum in authentico cum gruppo: Ego prædictus Dondedeus Buxius sacri palatii notarius prædicta instrumenta ex authenticis fidelitet sumpsi,

A

si, & sumpta jussu prædicti D. episcopi publicavi, & authenticavi, atque scripsi.

15 Anno dominicæ Incarnationis millesimo ducentesimo octavo, Indictione duodecima *, die Veneris, sexto Calendas Octobris, in Placentino palatio domini episcopi coram DD. Fulcone archipresbytero majoris ecclesiæ Placentiæ, Aimerico archidiacono Placentino, Vicedomino præposito Placentino, magistro Alberto de Ruugotio canonico majoris ecclesiæ, magistro Alberto de Arcellis sancti Antonini canonico, magistro Ugone de Arcellis, presbytero Petro duodecim Apostolorum, magistro Simone medico: & aliis multis; protestatus fuit Gerardus Vitalis de Ripa in audientia D. Grimerii, Placentini episcopi & Comitis, quod circa spatium sex annorum toleraverat talem infirmitatem; scilicet quia crepatus erat adeo, quod intestina exibant de corpore, & ipse, manu suppositâ, ipsa sublevans, sonitum faciebant, acsi tractaret intestina porcina: cumque audisset de miraculis, quæ omnipotens Deus faciebat ad intercessionem beati Raymondi, venit ad sepulcrum ejus, rogans & deprecans Dominum, ut meritis beati Raymondi liberaret eum ab infirmitate tali instanti: quo facto, ipso secedente, ante mensem unum liberatus est penitus: unde postea nullum dolorem neque gravamen ullatenus persensit: & ipso liberato, se daturum, donec viveret, pauperibus hospitalis sui annuatim duo sextaria * musti.

Anno 1208 vir hernià laborans sanatur,
**l.* undecima

*l. sextaria

16 Pro Gerardo liberando Litelda, uxor ejus, quæ tractaverat infirmitatem ejus & viderat, vovit, sicut testata fuit, ipso viro nesciente, se daturam candelam cingentem eum * tribus denariis ad sepulcrum prædicti beati Raymondi, si Dominus meritis ipsius beati Raymondi à tali infirmitate liberaret; & quod faceret Missam celebrari ad honorem ejus: quo liberato, prædictum votum adimplevit. Quod totum idem vir, & mulier taliter esse verum juramento affirmaverunt. Et quod prædictus Gerardus ita pateretur, Bernardus de Franduino, ejusdem loci secum, tale perhibuit juramento testimonium; scilicet quod, cum idem Gerardus pluries secum esset in laborerio *e*, vidit prædictum Gerardum propria manu sua viscera, quæ exibant de corpore, super pannos sublevantem, & talem sonitum faciebant, ut prædicta mulier est testata.

post votum uxoris in honorem S. Raymundi.
*l. ingentem cum

e

C

17 Continuò coram eisdem testibus dixit & protestata fuit domna Curtumsonium in præsentia domini Grimerii, Placentini episcopi & Comitis, quod, cum quidam cæcus, Guilelmus nomine, qui per spatium duorum mensium in domo conductitia à beato Raymondo steterat juxta hospitale, in quo beatus Raymondus stabat, ter sompniasset, quod, si beatus Raymondus signaret oculos ejus; ipse videret, ipsa duxit eum ad beatum Raymondum; & narrando sibi, quod sompniaverat taliter, ut dictum est supra, vix signavit, dicendo sic: Vade in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti; ita quod Dominus illuminet obscuritatem cordis tui simul & oculorum capitis: quo facto, continuò illuminatus est; & ipse projecit se ad pedes ejus, dicens, se videre. Quibus ipse interdixit, ne cui dicerent: & eum in secretiori parte domûs posuit, donec eum privatim conduxit extra civitatem, timore ventûs * temporalis. Quod juramento verum esse asseruit.

Eodem anno testatur quidam, visum sibi redditum

*l. venti

18 Ut autem plenior fides habeatur de prædicto miraculo, domina Galitia, conversa hospitalis beati Raymondi prædicti, & domina Sclavia ita professæ fuerunt juramento, se vidisse eum cæcum, incedente ipso cum baculo duce, & videntem eumtem sine baculo. Quarum una, scilicet domina Galitia, vidit ipsum pluribus vicibus offendentem ad ostium; & audiverunt ab eo pluribus vicibus, quod B. Raymondus eum signaverat; & meritis ejus videbat: & juramento firmaverunt, taliter esse verum.

EX MSS. *à vivente B. Raymundo, & signante olim oculos suos.*

Subscriptum in authentico cum gruppo: Ego Carmangiarius notarius huic interfui, & rogatus hoc ita scripsi.

19 Anno dominicæ Incarnationis millesimo ducentesimo quadragesimo sexto *, Indictione quinta, die Martis, undecimo Calendas Martii, Placentiæ in camera palatii domini episcopi coram domno Gerardo abbate monasterii sancti Sepulcri; domno Bartholomæo monacho S. Savini, presbytero Guilerna canonico duodecim Apostolorum testibus rogatis, dominus Albertus, Dei gratiâ episcopus Placentinus jussit me, Dondedeum Buxium notarium, præd.ctum instrumentum ex authentico sumere, & sumptum publicare, & authenticare; ita quod vicem & robur publici instrumenti obtineat & firmitatem.

Authenticatio præcedentis instrumenti facta 1247.
*l. septimo

E

Subscriptum in authentico cum gruppo: Ego prædictus Dondedeus Buxius, sacri palatii notarius, prædictum instrumentum ex authentico fideliter sumpsi, & sumptum mandato istius D. episcopi publicavi, & authenticavi, atque scripsi.

20 Anno dominicæ Incarnationis millesimo ducentesimo octavo *f*, Indictione duodecima, die Sabbati, quarto mensis Octobris, in Placentino palatio domini episcopi, coram DD. Aimerico archidiacono, & Vicedomino præposito Placentinæ ecclesiæ, archipresbytero Bertollo Capellanorum, presbytero Thedaldo S. Simonis, Ottone, & Joanne, & Ruffino, & aliis multis testibus, cum veniisset ante præsentiam D. Grimerii, Placentini episcopi & Comitis Maria mulier de Venetiis, in ipsius præsentia protestata fuit juramento, quod, cum esset plus triginta annis, se non recolere fuisse, nisi curvam, incedentem semper cum duabus crociis parvis à tempore quo cœpit ambulare; quæ exhortata, ut visitaret sepulcrum beati Raymondi, causâ misericordiæ implorandæ venit, visitavit, votum vovit, & erecta est, ibi crociis relictis in testimonium sanitatis perceptæ; ad quod isti testes introducti, scilicet Gerardus de Algarda de Vurzano, Ribaldus de Isachis de Ottoë, & de Lai, ejusdem loci, juramento manifestaverunt ibidem, se eam multotiens spatio multi temporis ita semper vidisse ambulare, & non aliter; quidam verò illorum videntes, eam tam laboriosè incedere, volentes discernere, utrum dolosè hoc ageret, an non, nullatenus potuerunt percipere eam aliter ambulantem.

Anno 1208 mulier incurva olim, sese erectam offert.
f

F

Subscriptum in authentico cum gruppo: Ego Carmangiarius notarius huic interfui, & rogatus hoc ita scripsi.

21 Millesimo *g* ducentesimo septimo decimo, Indictione quinta, die Mercurii, septimo mensis Junii, Placentiæ in ecclesia canonicæ S. Mariæ duodecim Apostolorum, coram capitulo ejusdem canonicæ, scilicet domno Joanne, ejusdem canonicæ præposito, presbytero Petro Caccia, Gerardo filio olim S. Raymondi, Ruffino Gualdrato, Ruffino de Montanea, ipsius ecclesiæ canonicis, & Oberto Basto domino & ministro hospitalis prædictæ ecclesiæ, & S. Raymondi,

Anno 121- dæmoniaca liberata.
g

ex Mss. mondi, Gandulfus de Montepelloris, domina Berta Dulzana, domina Imelda, & domina Frixia, & domina Superela de Castro Arquato, Frater & Sorores hospitalis prædictæ canonicæ, & Maria de Andito, & Aidilina, pauperes servientes Hospitalis prædicti, professi sunt in virtute Spiritus sancti, se interfuisse purgationi Bertæ Natonæ * Januensis, sed nutritæ & educatæ Papiæ, [opem] consecutæ misericordiâ Domini, qua universus orbis exultat, & meritis venerabilis & felicis Raymondi, ad cujus prædidia prædicta Berta cucurrerat imploranda: cum enim prius eam diversis & variis modis vidissemus vexari, ut consimilium consuetudo postulat, & nec interesse posse divinis Officiis, nec alia, quæ vexati consueverunt vitare, posse facere seu recipere, purgata est, nobis præsentibus, die Dominico, quinto Calendas Junii *h*, cum multo clamore & ululatu & sanguinis vomitu, &, ut ista domina Imelda dicit, capillis avulsis in eadem ecclesia, juxta quam venerabile corpus Sancti prædicti quiescit, dum celebrarentur ibidem Missarum solempnia. Unde postea nulla in ea vexationis signa cernentes, ut humana fragilitas percipere valet, credimus & dicimus, à dæmonibus eam esse purgatam: omnia enim è contrario facit & recipit, quæcumque prius facere & recipere recusabat: ad confessionem continuò festinavit; crucem osculata est, & ad ultimum, corpus Dominicum reverenter accepit. Eodem die in claustro suprascriptæ ecclesiæ, & coram eodem capitulo, Petrus de Monte Regio, conversus prædicti hospitalis confessus fuit, se interfuisse prædictis.

* *Camp. legit,* nationæ

A

B

Subscriptum in authentico cum gruppo: Ego Bonus Joannes Gualdratus, sacri palatii notarius, huic interfui, & rogatu suprascriptorum, hanc cartam professionis inde scripsi.

Authenticatio horum facta an. 1247. *septimo * undecimo, *ut supra.*

22 Anno dominicæ Incarnationis millesimo ducentesimo quadragesimo sexto *, Indictione quinta, die Martis, decimo * Calendas Martii Placentiæ in camera palatii domini episcopi coram domino Gerardo abbate monasterii sancti Sepulcri, domno Bartholomæo monacho S. Savini, presbytero Guilelmo canonico ecclesiæ duodecim Apostolorum testibus rogatis, dominus Albertus, Dei gratiâ episcopus Placentiæ, jussit me, Dondedeum Buxium notarium, suprascripta instrumenta ex eorum authenticis sumere, & illa sumpta publicare, & authenticare, ita quod ipsorum utrumque vicem & robur publici instrumenti obtineat & firmitatem.

C

Subscriptum in authentico cum gruppo: Ego prædictus Dondedeus Buxius, sacri palatii notarius suprascripta instrumenta ex eorum authenticis fideliter sumpsi, & illa sumpta jussu suprascripti domini episcopi publicavi, & authenticavi, atque scripsi.

ANNOTATA.

a *Imo* octavo, *ut rursus exigit tam* Indictio XI, *quam* dies Veneris *occurrens* 14 *Martii.*

b Aqui *urbs est episcopalis in ditione Montis Ferrati sub archiepiscopatu Mediolanensi, Bormiæ flumini adjacens, & Placentiâ distans milliaribus Italicis amplius sexaginta versùs occidentem.*

c Sidrata *vel potius* siderata *apud mediæ ætatis scriptores dicitur mulier tacta paralysi. Cangius.*

d *Lege* septimo, *ut supra.*

e Laborerium *ab Italico* laboriero, *opus agriculturæ significat, imò & quodvis aliud. Cangius.*

f *Scribendum fuit* nono, *juxta Indictionem, & diem Sabbati, quartam Octobris.*

g *Hoc instrumentum editum est Latinè olim à Campio in Vita Sancti Italica cap.* 17, *pag.* 96.

h *Incidebat quidem dies Dominicus hoc eodem anno* 1217 *in quintum Kalendas Junii; sed quoniam hoc prodigium idem videtur esse quod anno* 1212 *scribebat Rufinus supra cap.* 5, *num.* 61 *& seq.; malim credere, id contigisse anno* 1206, *quo dies Dominicus etiam incidit in* V *Kal. Junii. Et sanè non eodem anno contigerunt miracula omnia, quo de iis confecta sunt instrumenta, quæ hic dedimus: ut manifestum fit ex hujus capitis numero* 17 *& seq.*

D

APPENDIX II

Miraculorum S. Raymundi ex Ms. ejusdem archivi.

E

Miracula sex & triginta,

INcipiunt miracula beati Raymondi. Mulier quædam de Potentiano non videbat: votum vovit beato Raymondo; & illuminata est. Azo Bocardus patiens malum in humero & brachio sinistro, votum vovit; & liberatus est. Filia Jacobi Staferii per se à terra surgere non valens, vovit; & modò incedit. Puella quædam, de vicinia S. Antonini, altero pede claudicans, vovit; & liberata est. Filius quondam Anselmi Orbi habens collum super humerum retortum, vovit; & liberatus est. Puer quidam, qui totò corpore contractus super carettam *a* trahebatur, vovit; & erectus incedit. Agnesia de Campremoldo Sultano non discernens *b* vovit; & modò discernit. Uxor Gerardi Ferratii nepotem suum vovit, manibus sidratum; & liberatus est. Ardicius hospitator, patiens in oculis magnum dolorem, vovit; & liberatus est. Puer quidam de Porta Albaræ patiens in oculis dolorem, votum vovit, & statim liberatus est. Scutifer D. Francisci patiens apostema sub umbilico, vovit; & liberatus est. Ortolina de Papia curva incedens, vovit; & liberata est. Duæ lampades diversis temporibus super sepulcrum beati Raymondi accensæ sunt *c*.

a

b

c

2 Quidam de Papia periens cum navi apud portam Albaram in Pado, vovit; & liberatus est. Quidam Cremonenses, unus monachus, & alter miles, infirmati ad mortem, vovetunt; & liberati sunt. Quædam mulier de Vixirano dæmoniaca vovit ad sepulcrum ejus; & liberata est. Fulco Coridanus de S. Illario non videns altero oculo, vovit; & illuminatus est. Domina Orata de Parma curva incedens, vovit; & erecta est. Domina Beatrixia de Parma patiens in capite dolorem, vovit; & sanata est. Equus Malisapelli non dimittens se ferrare, facto voto, mansuetus factus est. Uxor Baiardi, de Vico Canino, de vicinia Sancti Dompnini, habens quoddam os in gutture, vovit; & liberata est. Paganina filia Boni Actonis Rusticoni curva incedens cum crocia, vovit; & erecta est. Lanfrancus de S. Christina, cujus oculus crepuit, vovit; & restitutus est. Obertus de Bagnara cæcus factus per tres menses, vovit; & illuminatus est. Commater cujusdam mulieris Cremonensis habens filium non valentem urinare, vovit; & liberatus est *d*. Ubertus Blancafugatia, de Papia, incarceratus cum tribus sociis suis, voverunt; & liberati sunt.

summatim annotata, F

d

3 Quæ-

A quæ votum in honorem Sancti factum consecuta sunt.

3 Quædam mulier Astensis vovit filium suum sidratum & inflatum, & liberatus est. Uxor Albertinelli, de Burgo S. Donnini, curva genibus, vovit; & erecta est. Eadem mulier habens quemdam filium, & veniebat ad sepulcrum beati Raymondi, filius ejus cecidit in quemdam lacum, & stetit per magnum tempus, & extractus de lacu quasi mortuus & infractus; sed ex voto facto statim sanatus est. Admirata, uxor Ugonis, filii Martini de Casanova, dæmoniaca vovit, & sanata est. Petrus Bonettus, de Burgo S. Michaëlis de Clussa, cæcus vovit, & illuminatus est. Puer quidam duorum annorum, filius Guilelmi, de vicinia S. Mariæ de Bigolis, transglutivit granum cravis sepnei *e*, & stabat quasi mortuus: nutrix, mater, & avia voverunt eum; & vovit * illum cravem, & sanatus est. Petrus, de Montegrandi episcopatu, cæcus stetetat per duos annos; vovit; & illuminatus est. Petrus Cremonensis de Rubeis, de Plebe Sancti Jacobi, qui à pectore inferiùs sidratus erat, vovit, & liberatus est. Petrus filius Ribaldi de Crema, qui moratur Cremonæ, vovit quemdam suum filium cadentem de rhema, & liberatus est. Opico de Festo, de Cremona, curvus, nequiens ire sine ereceis, vovit, & liberatus est. EX MSS.

e * *f.* vomit seu vomuit

ANNOTATA.

a Carretta *Italicè vehiculum sonat.*

b *Puta ab cæcitatem, vel caligationem.*

c *Sponte sua scilicet; vel etiam deficiente oleo, aut supra naturam alente flammulam sine olei novi affusione, aut veteris diminutione. Certè aliquid hîc miraculi intelligendum.*

d *Hoc idem miraculum superior Appendix totum enarrat cap. 1. num. 1.*

e *Ita Ms. nostrum satis quidem expressè, at utinam satis rectè! nam quid sibi velit* cravis sepneus, *ne divinando quidem assequor.*

INDEX HISTORICUS IN SEXTUM TOMUM JULII.

A

ABbo *episcopus Suessionensis* 599 c
Abderamenus *Cordubensis Arabum rex* 41 d
Abdias *primus Babyloniæ episcopus fictus scriptor* 7 c
Adalberò *episcopus Metensis* 224 e f
† Adelelmus *juvat peregrinos Compostellam euntes ad visitandum S. Jacobum* 33 c f
Adventius *episcopus Metensis* 226 e
Ægidius *monachus Aureæ vallis scripsit historiam episcoporum Leodiensium* 29 f
Agapitus II *Pontifex Romanus* 405 d
Agapius *monachus quasdam Sanctorum Vitas Græco-barbarè Venetiis edidit* 400 e
Agricola (*Rudolphus*) *accepit beneficium intercessione S. Annæ* 260 c, 278 f, 279 b
Aguirre (*Josephus Saenz de*) *S. R. E. Cardinalis defendit prædicationem S. Jacobi in Hispania* 72 *& seqq. Aliquam partem traditionis Cæsar-augustanæ de erecto Deiparæ viventi sacello admittere renuit* 116 b
Ailredus *vel* Ealredus *Rievallensis in Anglia abbas scripsit Vitam S. Eduardi regis* 378 f, 379 a
Alaricus *Gothorum dux Romam obsidet* 556 a
Albergatus (*Nicolaus*) *dicitur Bononiensibus in Italia dedisse caput S. Annæ* 255 e f
Albericus *monachus trium Fontium scripsit quoddam chronicon* 560 f
B. Albertus *eremita adiit Compostellanas S. Jacobi reliquias* 34 b
Albertus *Valerius episcopus Veronensis* 349 c
Albertus *episcopus Virdunensis* 407 d
Albertus *abbas S. Jacobi Leodii* 29 d
Albertus (*Leander*) *scripsit topographiam Italiæ* 593 a
Albuquercius (*Alfonsius*) *dux Lusitanus ope S. Jacobi obtinet victoriam* 39 c
Alcuinus *innuit in Officium Gothicum Hispaniæ aliquos errores irrepsisse* 82 d
Aldrovandus (*Ulysses*) *scripsit varia de piscibus & avibus* 292 c
Aleranus (*Joannes*) *præpositus ecclesiæ Arienfit* 24 c
Alestanus *abbas Virdunensis S. Vitoni* 407 d
Alexander II *Papa* 321 c
Alexander III *Papa mandat, ut Comes Flandriæ reliquias S. Jacobi Majoris restituat monachis Vedastinis* 24 a b
Alexander (*Natalis*) *impugnavit prædicationem S. Jacobi in Hispania* 73 b. *Propriis armis oppugnatur* 75 *&* 76, *& alibi sæpius.*
Alexander *patriarcha Antiochenus* 551 a
Alfonsus *castus rex Hispaniæ ædificavit templum in honorem S. Jacobi* 33 b. *Edidit diploma de inventione S. Jacobi id Hispania* 17 a
Alfonsus, *cognomento sapiens, Castellæ & Legionis rex Epistolam catholicam S. Jacobo Majori adscribit* 84 b
Alfonsus III *rex Hispaniæ scripsit ad canonicos Turonenses de inventione S. Jacobi in Hispania* 18 d e. *Templum S. Jacobi magnificè instaurari jussit* 33 b
Alfonsus VIII *Castellæ rex quandonam obierit* 109 a b
Alfonsus IX *rex Legionensis* 3 a
Alinardus *archiepiscopus Lugdunensis* 501 c
Allatius (*Leo*) *commentarios in Hexahemerum adornavit* 593 a
Albuquercius (*Alfonsus*) *dux Lusitanus ope S. Jacobi obtinet victoriam* 39 c
Alcuinus *innuit in Officium Gothicum Hispaniæ aliquos errores irrepsisse* 82 d
Aldrovandus (*Ulysses*) *scripsit varia de piscibus & avibus* 292 c
Aleranus (*Joannes*) *præpositus ecclesiæ Arienfit* 24 c
Alestanus *abbas Virdunensis S. Vitoni* 407 d
Alexander II *Papa* 321 c
Alexander III *Papa mandat, ut Comes Flandriæ reliquias S. Jacobi Majoris restituat monachis Vedastinis* 24 a b
Alexander (*Natalis*) *impugnavit prædicationem S. Jacobi in Hispania* 73 b. *Propriis armis oppugnatur* 75 *&* 76, *& alibi sæpius.*
Alexander *patriarcha Antiochenus* 551 a
Alfonsus *castus rex Hispaniæ ædificavit templum in honorem S. Jacobi* 33 b. *Edidit diploma de inventione S. Jacobi id Hispania* 17 a
Alfonsus, *cognomento sapiens, Castellæ & Legionis rex Epistolam catholicam S. Jacobo Majori adscribit* 84 b
Alfonsus III *rex Hispaniæ scripsit ad canonicos Turonenses de inventione S. Jacobi in Hispania* 18 d e. *Templum S. Jacobi magnificè instaurari jussit* 33 b
Alfonsus VIII *Castellæ rex quandonam obierit* 109 a b
Alfonsus IX *rex Legionensis* 3 a
Alinardus *archiepiscopus Lugdunensis* 501 c
Allatius (*Leo*) *commentarios in Hexahemerum ad-*

adscribit S. Eustathio Antiocheno 233 b e
Almanzor *dux Arabum punitus ob violatum S. Jacobi sepulcrum* 17 & 18
Alphonsus *rex Neapolis* 374 a f
Alramus II *abbas Cremisanensis* 483 e
Alteus *episcopus Augustodunensis* 516 a
† Altmannus *episcopus Patavienſis* 477 f
Amada (*Josephus Felix de*) *canonicus Cæsar-augustanus* 117 d
Amandus *episcopus Vigilienſis* 357 b f, 359 f
† Ambrosius *Mediolanenſis invenit corpora SS. Nazarii & Celsi martyrum* 504 a b, 505 a b c
Anastasius *Pontifex Romanus* 552 f
Anastasius *episcopus Thessalonicenſis* 99 f
Anastasius *Sinaita citatur pro adventu S. Jacobi in Hispaniam* 79 c
Anatolius *patriarcha Constantinopolitanus* 414 e
Andreas *archiepiscopus Barenſis* 372 b
Anjos (*Ludovicus dos*) *scripsit Viridarium Sanctorum Lusitanicè* 160 c
Anna *regina Galliæ devota erga S. Annam* 249
† Anno *archiepiscopus Colonienſis* 481 d
† Anselmus *archiepiscopus Cantuarienſis* 56 b
Anselmus *abbas Garstenſis in Austria* 474 a
† Anthimus *episcopus Nicomediensis* 401 d, 418 a
† Anthusa *Constantini Copronymi filia* 447 f
† Antidius *præsul Vesontionenſis* 550 e
Antonius *abbas Carstenſis in Austria* 171 d e
Antonius (*Nicolaus*) *scripsit Bibliothecam Hispanicam* 16 e
Anysius *episcopus Thessalonicenſis* 552 f
Apaolaza (*Petrus*) *archiepiscopus Cæsar-augustanus miraculum de crure restituto examinat, ac de eo judicium fer.* 118 & *seqq.*
Apollonius *tradit, Apostolos anno duodecimo post Ascensionem Christi dispersos fuisse* 93 d
Apringius *Pacensis in Lusitania episcopus* 89 b
† Aquilina *meretrix à S. Christophoro convertitur, & cum eo subit martyrium* 147.
Arbogastes *comes Trevirenſis* 561 c, 562 c d
Ardicius *episcopus Placentinus* 642 b
Aribertus *archiepiscopus Mediolanenſis* 512 a
Aristobulus *dicitur fuisse primus Britanniæ episcopus, & cum Zebedæo confunditur* 7 d e
Arnhalmus *abbas Garstenſis in Austria* 472 c
Arnulfus II *archiepiscopus Mediolanenſis* 511 f
Arsenius *patriarcha Hierosolymitanus* 321 e, 323 c
Assemanus (*Josephus*) *defendit historiam SS. septem Dormientium contra Baronium* 386 & 387
Aste (*Franciscus Maria de*) *archiepiscopus Hydruntinus non ita pridem edidit Martyrologium Romanum cum notis* 764 e
† Atto *episcopus Pistorienſis accepit reliquias S. Jacobi Majoris* 25 & *seqq.*
† Audoënus *scripsit Vitam S. Eligii* 193 d
Aulus Halus *fictus poëta* 160 c d e
Aurelianus *episcopus Ravennas* 444 f
† Auspicius *episcopus Aptenſis* 253 & 254

B

Bacchinius (*Benedictus*) *scripsit historiam monasterii Padolironenſis* 319 f. *Notis illustravit librum pontificalem Ravennatum* 444 b
Bacchyllus *episcopus Corinthiorum* 540 a
Badius (*Judocus*) *scripsit Vitam Thomæ à Kempis* 3 e
Bagata (*Raphaël*) *collegit monumenta ecclesiæ Veronenſis* 21 a. *Varia scripsit de sanctis Veronenſibus* 142 e, 143 f
Balderichus *episcopus Nemetenſis* 145 b
Baldricus *episcopus Dolenſis* 572 b f, 587 b
Bandurus (*Anselmus*) *non ita pridem edidit Imperium Orientale* 243 d
Bardas *Constantinopolitanus imperator* 116, 601
† Barnabas *an prædicaverit in Liguria & Mediolanenſem ecclesiam fundaverit* 98 e f
Baronius (*Cæsar*) *Cardinalis quomodo de prædicatione S. Jacobi in Hispania dubitare cœperit* 72 a b, 73 c. *Monogamiam S. Annæ propugnat* 237 e
Bascheria (*Symeon*) *edidit Breviarium cœnobii Padolironenſis* 320 a
Basilius *episcopus Ephesinus* 387 b
Basilius *Macedo imperator, ejusque familia* 617 a
Basilius *imperator seculo* x *Menologium colligi jussit* 10 d
Basilianus *episcopus Ephesinus* 384 c, 387 b
Bassis (*Columbinus de*) *episcopus Pistorienſis* 25 e
Baucius (*Franciscus*) *dux Andriæ & dominus oppidi Vigiliarum* 372 d, 374 c
Beatillus (*Antonius*) *S. J. de opere nostro optimè meritus* 355 a
Beka (*Joannes de*) *scripsit chronicon Ultrajectinum* 34 d
Bellati (*Antonius*) *S. J. laboravit pro Actis S. Raymundi Palmarii* 643 a
Bellarminus (*Robertus*) *monogamiam S. Annæ defendit* 237 e
Benedetti (*Petrus*) *S. J. Maronita, officiosissimus operis nostri adjutor* 377 d 385
Benedictus VI *Papa quo tempore cathedram Romanam ascenderit* 111 b c f
Benedictus VIII *Pontifex* 320 c, 323 a, 324 c
Benedictus XIII *Pontifex Romanus* 25 d
Bentius *episcopus Cæsar-augustanus* 31 c d
Berganza (*Franciscus*) *nuper edidit aliqua de Antiquitatibus Hispanicis* 25 a
Bernardus *Noricus ineunte seculo* XIV *texuit catalogum abbatum Cremisanenſium* 473 a
Bertaudus (*Joannes*) *trigamiam S. Annæ acriter defendit* 237 d e
Berterandus *archiepiscopus Tranenſis* 368 d, 372 a
Bertrandus (*Nicolaus*) *asserit, corpus S. Jacobi Tolosæ quiescere* 19 c d
Bertulphus *antistes Trevirenſis* 220 f
Bigne (*Margarinus de la*) *edidit Bibliothecam Patrum* 86 e
Bisantius *archiepiscopus Tranenſis* 372 a
Bisselius (*Jacobus*) *procurator Societatis Jesu in Germania superiore* 1 c
Bivarius (*Franciscus*) *scripsit commentarios in pseudo-Dexterum* 151
Blancas (*Hieronymus*) *historicus Aragoniæ* 31 c. *Asserit, vetera Aragoniæ monumenta periisse* 123 a
Blondellus (*David*) *Calvinista Gallus aliis hæreticis opponitur* 555 d, 559 a b
† Bona *visitat Compostellanas S. Jacobi reliquias, & miros ab Apostolo favores recipit* 34 c
Bona (*Joannes*) *S. R. E. Cardinalis scripsit de rebus Liturgicis* 812
Bonfant (*Dionysius*) *scripsit de Sanctis Sardiniæ* 69 b
Bonifacius VIII *Pontifex* 320 d
Bonifacius IX *Papa agit de sacris ossibus S. Jacobi* 21 c
Bonifacius *marchio Mantuanus* 320 c
Bonus *episcopus Pistorienſis* 66 c d
Borbon (*Ludovicus de*) *præsul Leodienſis impiè occisus*

occisus 278 c, 279 b
Borellus *comes Barcinonenſis* 111 de
Borgia *Cardinalis legatus Hiſpaniæ ad Urbanum* VIII 73 e
Boſca (*Petrus Paulus*) *non ita pridem edidit Martyrologium Mediolanenſe* 21 f
Boſco (*Joannes à*) *edidit hiſtoriam tranſlationis S. Jacobi in Hiſpaniam* 12 d
Bouche (*Honoratus*) *ſcripſit hiſtoriam Provinciæ* 254 à
Brandaonus (*Antonius*) *abbas Ordinis Ciſtercienſis in Luſitania* 43 b
Braulio *præſul Cæſar-auguſtanus recenſet ſcripta Iſidori Hiſpalenſis* 85 a. *An aſſerat prædicationem S. Jacobi in Hiſpania* 85 f, 86 a b c
Breidenbach (*Bernardus*) *decanus Moguntinus ſcripſit hodœporicon Terræ ſanctæ* 237 a
Briantus (*Alexander Maria*) *eruditus Carmelita* 22 a
Britto (*Bernardus de*) *in Chronico Ciſtercienſi narrat miram hiſtoriam* 41 b, 42 à
Briz *Martinez* (*Joannes*) *ſcripſit hiſtoriam monaſterii Pinnatenſis* 31 a
Brizius (*Hieronymus*) *S. J. fuit teſtis oculatus miraculi, quod patrocinio Deiparæ Cæſar-auguſtanæ anno* 1640 *contigit* 118 cd
Browerus (*Chriſtophorus*) *edidit Annales urbis Trevirenſis* 168 c
Brun (*Cornelius le*) *ſcripſit Itinerarium orientis* 378 e
Brunechildis *uxor Sigeberti regis* 189 e
Bruno *archiepiſcopus Colonienſis* 405 d
Bucelinus (*Gabriel*) *Menologio ſuo ſubjunxit ſacrarium Benedictinum ſeu catalogum reliquiarum, quæ in monaſteriis Benedictinis conſervantur* 29 d
Bullioud (*Petrus*) *edidit Vitam S. Treverii* 543 e
Burgio (*Dominicus à*) *Minorita Siculus ſcripſit opus Italicum de S. Anna* 256 b, 292 e f
Bzovius (*Abrahamus*) *craſſo errore S. Jacobum Hieroſolymitanum epiſcopum cum S. Jacobo Zebedæi filio confudit* 5 c e

C

Cæſarius *abbas S. Cæciliæ in Monteſerrato* 110 f, 111
Cæſarius *Heiſterbachenſis ſcripſit varia miracula & hiſtorias memorabiles* 35 b, 45 f
Cajetanus (*Octavius*) *S. J. ſcripſit Martyrologium Siculum* 1 f, 3 f
Calchus (*Geneſius*) *epiſcopus Lucenſis* 410 a, 411 e f
Calchus (*Triſtanus*) *ſcripſit hiſtoriam Mediolanenſem* 513 e
Caligula (*Cajus*) *ſucceſſit Tiberio imperatori* 10 d *Dedit regnum Herodi Agrippæ* 10 e
Callixtus II *Papa non videtur ſcripſiſſe miracula S. Jacobi, qualia jam habemus* 43 & 44. *Eccleſiam Toletanam ad dignitatem metropoliticam evexit* 107 a b
Callixtus III *Romanus Pontifex* 117 c d
Campi (*Petrus Maria*) *ſcripſit Italicè hiſtoriam Placentinam & quædam alia* 638 *& ſeqq.*
Caniſius (*Petrus*) *S. J. monogamiam S. Annæ defendit* 237 e
Capello (*Ambroſius*) *epiſcopus Antverpienſis* 36 e
Capgravius (*Joannes*) *collegit Acta quorumdam Sanctorum Angliæ* 494 b
Caracciolus (*Antonius*) *aſſerit prædicationem S. Jacobi in Armenia* 71 c
Caracciolus (*Cæſar Engenius*) *ſcripſit Italicè de Neapoli ſacra* 39 d
Cardoſus (*Georgius*) *collegit Hagiologium Luſitanum* 160 c
Carolus *Magnus an adierit ſepulcrum S. Jacobi in Hiſpania?* 32 c d. *An tranſtulerit corpus S. Jacobi in Galliam* 19 a b. *Quo anno obierit* 15 f
Carolus *Calvus imperator* 155 d e
Carolus, *cognomento Simplex rex Franciæ* 598 a
Carolus II *rex Hiſpaniæ* 36 d
Carolus *à ſancto Paulo ſcripſit Geographiam ſacram* 164 d
Caſa nova (*Joannes de*) *dicitur miraculoſe aſſignaſſe corpus S. Annæ in eccleſia Aptenſi* 253
Caſtejon (*Didacus de*) *defendit primatum eccleſiæ Toletanæ* 108 c
Caſtellanus (*Claudius*) *nobis indicavit reliquias S. Innocentii, quæ Pariſiis honorantur* 560 b
Caſtellarnau (*Joannes Baptiſta*) *varia monumenta de S. Cucufate ſuggeſſit* 151 d, 154 b
Caſtellionæus (*Antonius*) *ſcripſit de antiquitatibus Mediolanenſibus* 127 a
Caſtillo (*Didacus del*) *teſtatur, Baronium mutaſſe ſententiam circa adventum S. Jacobi in Hiſpaniam* 72 f, 73 a
Cave (*Guilielmus*) *ſcriptor Anglus hæreticus* 550 b
Cavero (*Joſephus Nicolaus*) *ex ordine B. Mariæ de mercede redemptionis captivorum* 123 e f
Cedrenus (*Georgius*) *ſcripſit Græcè compendium hiſtoriarum* 383 d
Cerularius (*Michael*) *patriarcha Conſtantinopolitanus* 356 c
Ceſtari (*Bernardus*) *ſcripſit de rebus memorabilibus Venetiarum* 403 f
Chamillart (*Stephanus*) *S. J. indefeſſus operis noſtri adjutor* 592 d
Chanowski (*Albertus*) *S. J. ſcripſit quædam de Bohemiæ pietate* 129 d
Chapeavillus (*Joannes*) *collegit monumenta de epiſcopis Leodienſibus* 29 f
Charibertus *rex Pariſienſis* 170 d e
Charron (*Jacobus*) *craſſo errore aſſerit, S. Jacobum in Hiſpania martyrio affectum fuiſſe* 11 c
Chiffletius (*Joannes Jacobus*) *ſcripſit de civitate Veſontionenſi* 432 a b
Chiffletius (*Petrus Franciſcus*) *inſignis operis noſtri adjutor* 200 e
Childebertus II *rex Auſtraſiæ* 202 b f
Childericus III *rex ultimus Merovingicæ ſtirpis* 201 d e
Chilpericus *rex Sueſſionenſis* 170 e
Chioccarellus (*Bartholomæus*) *ſcripſit de epiſcopis Neapolitanis* 145 d
Chorier (*Nicolaus*) *hiſtoricus Delphinas* 20 d
Choſroës *rex Perſarum* 408 b d
Chriſtophorſonus (*Joannes*) *Sozomenum & alios quoſdam ſcriptores Græcos Latinè reddidit* 556 d
Chrodegandus *epiſcopus Metenſis* 518 a
Chunradus *abbas Garſtenſis in Auſtria* 472 c, 489 b
Clara *regina Siciliæ virtutibus illuſtris* 502 b
Clemens VIII *Papa, prædicationem S. Jacobi in Hiſpania ad traditionem Hiſpanicam reſtringit* 72 c, 73 c
Clemens XI *Papa* 124 d
Clemens *Alexandrinus dicit, Apoſtolos anno duodecimo poſt Aſcenſionem Chriſti diſperſos fuiſſe* 93 d
Clotharius I *rex Francorum* 170 d
Cocus (*Robertus*) *ſcriptor hæreticus exploditur* † 554 b c d,

554 b c d, 555 c. 559 a
Codinus (*Georgius*) *ſcripſit de originibus Conſtantinopolitanis* 243 c
Cointius (*Carolus*) *refellitur* 193 & 194
Coleti (*Nicolaus*) *editionem Italiæ ſacræ auxit* 62 e
Colmenares (*Didacus de*) *ſcripſit hiſtoriam Segovienſem* 109 b
Columbus (*Joannes*) *S. J. edidit varia opuſcula hiſtorica* 255 a
Conradus I *archiepiſcopus Salisburgenſis* 477 f, 478 a
Conradus III *imperator* 487 c
Conſtantius *imperator Arianus Catholicos perſecutus eſt* 140 e
Conſtantinus *cognomento Copronymus, imperator Conſtantinopolitanus* 447 a b. *Sanctus Joannes Damaſcenus illum* caballinum *nominat* 447 e
Conſtantinus *patriarcha Conſtantinopolitanus* 502 d e
Contarinus *clericus collegit authentica quædam S. Jacobi Majoris miracula* 25 e, 28 a b, 61 a
Corna (*Franciſcus*) *ſcripſit de antiquitatibus ac reliquiis Veronenſibus* 342 e, 143 f
Corte (*Hieronymus dalla*) *ſcripſit hiſtoriam Veronenſem* 317 b f
Cotovicus (*Joannes*) *ſcripſit itinerarium Terræ ſanctæ* 242 f
Couſinet (*Jacobus*) *canonicus regularis S. Auguſtini Trecis* 566 b
Couſtant (*Petrus*) *edidit epiſtolas Romanorum Pontificum* 553 c d
Croix (*Claudius la*) *S. J. edidit Theologiam moralem* 270 c
Crugerius (*Georgius*) *S. J. ſcripſit de Sanctis, qui in Bohemia, Sileſia, & Moravia coluntur* 39 f
Cruyllas (*Franciſcus Gravino de*) *Vitam S. Venere vel Paraſceves Italicè edidit* 303 a
Cunha (*Rodericus da*) *epiſcopus Portuenſis* 409 a
Cuperus (*Laurentius*) *Carmelitarum Provincialis ſcripſit Vitam S. Annæ* 241 f
Curtius (*Cornelius*) *ex Italico Latinas fecit quaſdam Vitas Sanctorum* 317 b, 318 a
Cuſanus (*Pantaleon*) *Vitam S. Venere vel Paraſceves Græco-Italicè edidit* 503 a

D

Dacherius (*Lucas*) *in Spicilegio edidit antiquum Martyrologium Gellonenſe* 6 d
Dacianus *præfectus Hiſpaniæ ſub Diocletiano & Maximiano imperatoribus* 152 b c. *In Chriſtianos Hiſpaniæ ſæviit* 74 c
Dagnus *tyrannus, ſub quo paſſus dicitur S. Chriſtophorus* 140 e, 146 e
Dapifer (*Bernardus*) *ſcripſit Vitam S. Gothalmi* 338 f
David (*Georgius*) *S. J. miſſionarius Moſcuæ miſit ad nos Synaxarium Ruthenicum* 6 c
Daza (*Jacobus*) *Epiſtolam catholicam S. Jacobo Majori adſcribit* 84 b
Decentius *epiſcopus Eugubinus* 557 f
Delrio (*Martinus*) *ſcripſit Diſquiſitiones magicas* 130 c
Deſideratus *Arvernenſis epiſcopus* 432 c
Deſideratus *præſul Bituricenſis* 432 c
Deſideratus *Cahillonenſis epiſcopus* 432 c
Deſiderius *epiſcopus Tolonenſis* 92 a
Diago (*Franciſcus*) *ſcripſit hiſtoriam Comitum Barcinonenſium* 42 d
Didacus *archiepiſcopus Compoſtellanus* 24 f, 25 c, 272 a
Dietrichſtain (*Sigiſmundus*) *auctor confraternitatis S. Chriſtophori in Carinthia* 131 a
Diocletianus *Chriſtianos Hiſpaniæ perſecutus eſt* 74 c
Dionyſius *Exiguus primò annos ab Incarnatione Domini cœpit numerare* 71 a
Dionyſius *patriarcha Alexandrinus* 381 e
Dionyſius *patriarcha Jacobitarum & ſcriptor* 376 b, 385 e
Domenec (*Antonius Vincentius*) *ſcripſit de Sanctis Catalaunia* 42 d
† Dominicus *Calceatenſis reficit vias pro peregrinis Compoſtellam tendentibus* 33 f
Donatus *abbas S. Petri de Taberna in Hiſpania* 31 d
Doneſmondus (*Hippolytus*) *ſcripſit hiſtoriam eccleſiaſticam Mantuæ* 321 d
Dorlandus (*Petrus*) *Cartuſianus collegit varia S. Annæ miracula* 259 d
Drogo *epiſcopus Metenſis* 199 b e, 202 c d
Dülman (*Gabriel*) *S. J. ſubmiſit aliqua miracula S. Annæ* 259 d, 260 f
Durandus (*Guilielmus*) *epiſcopus Mimatenſis aſſerit Hiſpanicam S. Jacobi prædicationem* 91 c d

E

Eberwinus *abbas ſcripſit Vitam S. Magnericii* 169 a b, 178 d e f, 179 a b c
Eckius (*Joannes*) *acerrimus Lutheri oppugnator trigamiam S. Annæ defendit* 236 & ſeqq.
† Eduardus *rex Angliæ habuit miram viſionem de SS. ſeptem Dormientibus Epheſinis* 378 f 379
Egbertus *præſul Trevirenſis* 190 c
Elias *à ſancta Thereſa Carmelita miram narrat hiſtoriam* 40 c
Elipandus *archiepiſcopus Toletanus* 82 d
Eliſabeth *uxor Ottochari I marchionis Styriæ* 478 a
† Eliſabetha *Luſitaniæ regina adiit Compoſtellanas S. Jacobi reliquias* 34 f
Elſſius (*Philippus*) *edidit Encomiaſticon Auguſtinianum* 345 f
Emmanuel *Comnenus imperator Conſtantinopolitanus* 368 d, 372 b
Emmanuel, *cognomento Magnus, rex Luſitaniæ* 409 c
Emmius (*Ubbo*) *heterodoxus rerum Friſicarum ſcriptor* 35 d
Epiphanius *patriarcha Gradenſis* 182 b
Epiphanius *epiſcopus Forojulienſis* 182 b
Epiphanius *epiſcopus Ticinenſis* 182 b
Eraſmus *Roterodamenſis reprehenditur* 550 f, 551 558 f, 559 a
Erze Ximenez (*Michaël*) *canonicus Legionenſis propugnavit prædicationem S. Jacobi in Hiſpania* 73 b d e
Eſcolanus (*Gaſpar*) *ſcripſit hiſtoriam Valentinam* 129 a
Eſcuder (*Joannes Franciſcus*) *deſcripſit Hiſpanicè ſolennitatem, quæ Cæſar-auguſtæ celebrata eſt ob receptum Officium proprium Deiparæ de Pilari* 124 f
Eſtanga (*Joannes de*) *chirurgus crus abſcidit, quod poſtea reſtitutum eſt ope Deiparæ Cæſar-auguſtanæ* 117 f
Eudocia *tertia Conſtantini Copronymi uxor* 450 d e
Eugenius III *Papa promovet devotionem erga Piſtorienſes S. Jacobi Majoris reliquias* 27 d e f
Eugenius *dicitur fuiſſe primus præſul Toletanus* 103 e
† Evermarus *Friſo non videtur adiiſſe Compoſtellam ad honorandas S. Jacobi reliquias* 35 a b
† Eu-

† Euſtorgius *Mediolanenſis epiſcopus* 21 e
Eutychius *patriarcha Alexandrinus ſcripſit Annales Arabicos* 376 c
Eyſengrein (*Guilielmus*) *edidit catalogum ſcriptorum* 178 d
Ezelinus *tyrannus in Italia* 346 b, 347 d

F

Faber (*Hieronymus*) *ſcriptor Ravennas* 444 f
Farabertus *abbas Prumienſis* 174 e
Fauſtus *Manichæus negabat, Chriſtum ex ſtirpe Davidica ortum eſſe* 234 e
Felibienus (*Michael*) *nuper edidit hiſtoriam cœnobii Sandionyſiani* 154 e
Felix IV *Papa* 445 b
Fernandius (*Benedictus*) *narrat prodigioſam hiſtoriam* 40 & 41 a b
Fernandus *rex Neapolis* 374 a f
Ferrer (*Maurus Caſtellus*) *Hiſpanicè ſcripſit hiſtoriam S. Jacobi* 14 f
Ferreras (*Joannes de*) *ſcripſit hiſtoriam Hiſpaniæ* 15 e
† Ferrerius (*Vincentius*) *magnam Judæorum multitudinem convertit* 126 e
Fiaſchi (*Alexander*) *S. J. Rector collegii Placentini procuravit nobis Acta S. Raymundi Palmarii* 643 c
Fiſenus (*Bartholomæus*) *S. J. ſcripſit hiſtoriam eccleſiæ Leodienſis* 30 a
Flamma (*Galvaneus*) *ante medium ſeculi* XIV *ſcripſit* 435 e, 436 e
Florentinius (*Franciſcus Maria*) *refert, S. Jacobum Cæſareæ martyrio affectum putari* 11 e
Florentinius (*Marius*) *ſubminiſtravit notitiam de S. Pantaleone* 409 f, 410 & *ſeq.*
Florus *diaconus Viennenſis in Gallia* 405 c
Folemarus *archiepiſcopus Colonienſis* 406 c
Forra (*Sebaſtianus*) *Epiſtolam catholicam S. Jacobo Majori attribuit* 84 b
Franchet (*Anna*) *vice-comitiſſa de Tonquedec ope S. Annæ ſubitò ſanitatem obtinuit* 286 c
Franchi (*Joannes Baptiſta de'i*) *ſcriptor Italus ex ordine S. Dominici* 403 c
Francinus (*Daniel*) *ſcripſit ad Sixtum IV Pontificem* 358 a b
Freculphus *Lexovienſis in Gallia epiſcopus affirmat prædicationem S. Jacobi id Hiſpania* 90 a b
Fredegundis *regina Francorum* 193 c d, 196 a b
Fridericus *dux Auſtriæ* 338 e
† Fructuoſus *archiepiſcopus Bracarenſis* 159 e
Fuentidueña (*Petrus*) *canonicus Salmanticenſis concilio Tridentino interfuit* 85 d
Fulbertus *epiſcopus Carnotenſis* 235 a d
† Fulco *epiſcopus Placentinus* 639 a
Fulgoſius (*Philippus*) *epiſcopus Placentinus* 639 c f, 643 e
† Fulradus *una cum reliquiis notitiam S. Cucufatis ad Gallos & Germanos extulit* 153 e, 154 e, 162 e

G

Galanus (*Clemens*) *ſcripſit hiſtoriam Armeniæ* 69 e, 71 d
Gale (*Thomas*) *edidit quoſdam antiquos ſcriptores Anglos* 379 f
Galeardus (*Paulus*) *edidit opera S. Gaudentii Brixiani epiſcopi cum notis* 514 a
Galeatius (*Joannes*) *dux Mediolanenſis* 138 c
Galfridus *ſcripſit hiſtoriam Britannicam* 570 e
Galinardus *ex abbate Divionenſi S. Benigni archiepiſcopus Lugdunenſis* 501 c
Gallaratus (*Petrus*) *S. J. laboravit pro Actis S. Raymundi Palmarii* 642 f, 643 a b
Gallonius (*Antonius*) *ſcripſit de Martyrum cruciatibus* 166 d
Gamans (*Joannes*) *S. J. ſtrenuus operis noſtri adjutor* 636 a
Gardeboſc (*Ambroſius*) *edidit ſynopſim hiſtoriæ eccleſiaſticæ* 82 c
Garibay (*Stephanus*) *ſcriptor Hiſpanus* 160 c
† Gaudentius *epiſcopus Brixianus* 513 f
Gaugericus *epiſcopus Cameracenſis* 172 f, 173 a b
Gauterius *archiepiſcopus Senonenſis* 598 a
Gelaſius I *Papa negat, S. Paulum in Hiſpaniam profectum eſſe* 94 e
Gelaſius II *Romanus Pontifex* 116 d
Gelmitez (*Didacus*) *præſul Compoſtellanus* 60 b
Gennadius *patriarcha Conſtantinopolitanus* 606 a
Georgio (*Dominicus de*) *ſuggeſſit notitiam circa Neapolitanas S. Annæ reliquias* 258 b, *Alia de S. Pantaleone martyre* 402 f
Gerardus *presbyter eſt unus ex auctoribus Ms. hiſtoriæ Compoſtellanæ* 16 f
Gerhohus *præpoſitus Reicherſpergenſis ſcripſit Vitam & miracula Wirntonis* 478 a
† Germanus *epiſcopus Pariſienſis* 460 b
Gero *archiepiſcopus Colonienſis* 406 e f
Geſtel (*Cornelius Van*) *edidit hiſtoriam ſacram & profanam archiepiſcopatus Mechlinienſis* 248 e
Ghinius (*Conſtantinus*) *ſcripſit de ſanctis Canonicis* 298 e
Gilaberte (*Franciſcus Salvator*) *ex ordine B. Mariæ de Mercede redemptionis captivorum* 116 a, 123 c
Gilemannus (*Joannes*) *collegit Hagiologium Brabantinum* 314 c
Giſela, *Caroli Simplicis filia, Rolloni Normannorum duci deſponſata* 599 d
Giſelbertus *abbas Hemmerodenſis* 501 f
Godefridus *abbas Admuntenſis* 487 d
† Godehardus *epiſcopus Hildeſheimenſis* 560 e
Gomeſanus *abbas monaſterii Hildenſis* 33 d e
Gonçalez Davila (*Ægidius*) *ſcripſit Theatrum eccleſiaſticum Hiſpaniæ* 60 b
Goteſcalcus *epiſcopus Anicienſis circa medium ſeculi* X *peregrinatus eſt ad ſepulcrum S. Jacobi in Hiſpania* 20 e, 33 d e
Gotfridus *Viterbienſis affirmat Hiſpanicam S. Jacobi prædicationem* 91 b
† Gregorius *Magnus Papa an potuerit probabiliter diſtribuere reliquias S. Jacobi Majoris* 31 a b. *Meminit de monaſterio S. Chriſtophori* 127 a
Gregorius V *Papa* 259 f
† Gregorius VII *Papa non adverſatur prædicationi S. Jacobi in Hiſpania* 100 & *ſeqq. Innuit, in Officium Gothicum Hiſpaniæ aliquos errores irrepſiſſe* 82 d
Gregorius XIII *Papa approbavit Officia propria eccleſiæ Toletanæ* 82 a
Gregorius XV *Papa juſſit feſtum S. Annæ per totam eccleſiam celebrari* 290 e, 292 c
† Gregorius *Turonenſis laudat S. Magnericum præſulem Trevirenſem* 169 a. *De ſeptem Dormientibus Epheſinis meminit* 378 a, 380 & *ſeq.*
Gretſerus (*Jacobus*) *edidit Acta S. Bertholdi abbatis Garſtenſis* 472 d
Grimaldus (*Joannes*) *archivi Vaticani præfectus* 13 f, 14 a
Grimerius *epiſcopus Placentinus* 639 a

Gru-

Gruterus (*Janus*) *collegit inſcriptiones Romanas* 507 d

Gualla (*Jacobus*) *ſcripſit Sanctuarium Ticinenſe* 29 c

Guerrois (*Nicolaus des*) *ſcriptor Trecenſis* 28 f, 29 a

Guibertus *abbas de Novigento narrat portentoſum miraculum S. Jacobi* 45 b c d

Guicardus *vel* Guichardus *archiepiſcopus Lugdunenſis* 501 e

Guido (*Bernardus*) *ex ordine S. Dominici ſcripſit de Sanctis Lemovicenſibus* 257 c

Guido *comes Spoletanus* 574 a

Guigo VII, *cognomento Craſſus, comes Albonenſis* 20 d

Guilielmus I *rex Siciliæ* 357 e

Guilielmus II *cognomento Bonus, rex Neapolis ac Siciliæ* 357 e, 372 e

Guilielmus III *rex Siciliæ* 357 e

Guilielmus *patriarcha Hieroſolymitanus* 44 b

† Guilielmus *abbas & fundator Montis virginis adiit Compoſtellanas S. Jacobi reliquias* 34 c d

Guilielmus *epiſcopus Ferrarienſis* 349 d

Guilielmus *Pictavenſium dux adiit Compoſtellanas S. Jacobi reliquias* 34 b c

Gundericus *præſul Trevirenſis* 172 e, 173 b

Guntherus *abbas Garſtenſis in Auſtria* 473 c, 489 b

Guntramnus *rex Aurelianenſis ſeu Burgundicus* 170 d e

H

HAdamarus *monaſterii Fuldenſis abbas* 405 d, 406 f

Hademarus *abbas Garſtenſis in Auſtria* 472 c, 493 d

Halinardus *archiepiſcopus Lugdunenſis* 501 d

Hamconius (*Martinus*) *hiſtoriam Friſiæ verſu ornavit* 35 a

Harlæus (*Franciſcus*) *archiepiſcopus Pariſienſis* 76 d

Haſelbach (*Thomas Ebendorfferus de*) *ſcripſit Chronicon Auſtriacum* 477 f

Hatto *epiſcopus Auſonenſis* 111 & ſeqq.

Hectoreus (*Camillus*) *S. J. nobis exſcripſit Acta S. Raymundi Palmarii* 643 b c

Hegeſippus *vixit vicinus temporibus Apoſtolorum* 240 a

Heliſæus *epiſcopus Mantuanus* 321 c

Helyotus (*Hippolytus*) *ſcripſit de Ordinibus religioſis & militaribus* 36 f, 37 a

† Henricus, *cognomento Claudus, imperator* 177 b c d

Henricus *Angliæ rex, pater Mathildis* 30 e

Henricus IV *abbas S. Pantaleonis Coloniæ* 407 d

Henricus VI *rex Angliæ* 255 f

Henricus VIII *rex Angliæ* 593 d e

Henricus *archiepiſcopus Remenſis* 24 a

Heribertus *archiepiſcopus Mediolanenſis* 512 a

Herifridus *epiſcopus Autiſſiodorenſis* 597 c f, 598 a

Herodes *rex S. Jacobum martyrio affecit* 6 e, 9 f

Herodes *Agrippa, Ariſtobuli filius* 10 d

Hermant (*Godefridus*) *Gallicè edidit Vitam S. Ambroſii* 503 e

Hermogenes *magus & ab aliquibus hæreticus appellatur* 8 f

Herrera (*Thomas de*) *ſcripſit Alphabetum Auguſtinianum* 318 e

Herwartus (*Joannes Georgius*) *Bavaria cancellarius* 5 f

Heſſels (*Joannes*) *de quibuſdam Sanctorum Actis judicium tulit* 145 d f

† Hieronymus *indicat prædicationem S. Jacobi in Hiſpania* 79, 80

Higdenus (*Ranulphus*) *ſcriptor Anglus* 379 f

Hilarion *monachus edidit ſupplementum ad Legendam Jacobi de Voragine* 401 a

Hildebertus *epiſcopus Cenomanenſis videtur aſſerere prædicationem S. Jacobi in Hiſpania* 91 a b

Hilduinus *abbas tranſtulit reliquias S. Cucufatis ad baſilicam S. Dionyſii* 154 e, 155 b, 162 b

Hincmarus *epiſcopus Remenſis* 220 e

Hlawaczowæus (*Lupacius*) *ſcripſit Kalendarium hiſtoricum Bohemiæ* 265 b

Hofmannus (*Joannes Jacobus*) *temere credit Zoſimo ſcriptori ethnico & calumniatori* 550 d e

Holſtenius (*Lucas*) *collegit aliquot monumenta Romanorum Pontificum* 552 f, 553 a

Honoratus *epiſcopus Novarienſis* 438 e

Honoratus *à ſancta Maria Carmelita mortem Chriſti ſub Geminis conſulibus eruditè confirmat* 10 b

Honorius III *Papa negotia eccleſiaſtica diverſis Hiſpaniæ epiſcopis commiſit* 105 e

Hovedenus (*Rogerus*) *ſcriptor Anglus* 30 d

Hueberus (*Fortunatus*) *collegit Menologium Franciſcanum* 4 a

Hugo *à ſancto Caro S. R. E. Cardinalis* 95 a

Hugo I *epiſcopus Veſontinus* 351 d

† Hugo *epiſcopus Gratianopolitanus* 20 d

Hugo *à ſancto Victore in opere de Sacramentis narrat miram hiſtoriam* 56 c

Hugo *epiſcopus Placentinus* 647 f, 648 a

Hugo *Portucalenſis eſt unus ex auctoribus Mss. hiſtoriæ Compoſtellanæ* 16 f

Hugo *primùm monachus abbatiæ S. Vitoni Virdunenſis, ac deinde abbas monaſterii S. Petri Flaviniacenſis in ducatu Burgundiæ* 405 f

Hugo *abbas S. Amandi* 24 b

Hugo *abbas Cluniacenſis* 56 b

Hunæus (*Joannes*) *de S. Chriſtophoro durius loquitur* 137 b

Hunfridus *marchio Gotiæ* 460 b

Hurne (*Henricus de*) *abbas S. Pantaleonis Coloniæ* 407 d

I

JAcobus *Sarugenſis narrat Acta SS. ſeptem Dormientium* 376 b, 384 f, 385

Jäger (*Chriſtophorus*) *monachus S. Lamberti in Styria ſuppeditavit notitias de S. Chriſtophoro* 130 & 131

Janſenius (*Cornelius*) *epiſcopus Gandenſis ſcripſit commentarios in concordiam Euangelicam* 8 b. *Monogamiam S. Annæ propugnat* 237 e

† Ignatius *patriarcha Conſtantinopolitanus* 601 b

† Ildefonſus *antiſtes Toletanus recenſet ſcripta Iſidori Hiſpalenſis* 85 a

Innocentius I *Papa non contradicit Hiſpanicæ S. Jacobi prædicationi* 97 & ſeqq.

Innocentius III *Papa reſpondet archiepiſcopo Compoſtellano* 34 e f. *Quo tempore concilium Lateranenſe celebraverit* 105 c

Innocentius XIII *conceſſit Cæſar-auguſtanis Officium proprium Deiparæ de Pilari* 124 d e

Joannes X *Papa credidit, corpus S. Jacobi in Hiſpania eſſe* 18 c

Joannes XIII *Romanus Pontifex* 111 e

Joannes XXIII *Pontifex Romanus* 640 d

Innocentius *à Cluſa Minorita miraculis & devotione erga S. Annam illuſtris* 290 & ſeqq.

Joan-

Joannes *episcopus Cannensis* 368 c d, 371 f
Joannes II *rex Lusitaniæ* 409 c
Joannes II *Aragoniæ rex* 117 b
Joannes *dux Bituricensis* 19 c
† Joannes *eremita Hispanus variis modis juvat peregrinantes ad S. Jacobum* 34 a b
Joannes *à sancto Æmiliano episcopus Tudensis* 25 b
Joannes II *Leodiensis episcopus* 225 c
Joannes *episcopus Aptensis* 254 e
Joannes *Thomas à sancto Cyrillo Carmelita varia scripsit de S. Anna* 244 b
Joannes *Raymundus Convennensis, primus archiepiscopus Tolosanus, ac dein S. R. E. Cardinalis* 407 f, 408 a
Joannes *abbas Gorziensis non est auctor Actorum S. Glodesindis* 201 a b
Joannes *abbas S. Arnulfi Metis scripsit Vitam S. Glodesindis* 201 a
† Joannicius *acerrimus sacrarum imaginum defensor* 601 a b c
Johannis (*Georgius Christianus*) *nuper multa collegit de rebus Moguntinis* 256 f
† Irenæus *Lugdunensis in Gallia episcopus* 538 e f
† Irene *Leonis IV imperatoris uxor* 605 e
Irene *prima Constantini Copronymi uxor* 450 d e
† Isidorus *Hispalensis episcopus an fuerit auctor ritus Gothici in divino Officio?* 81 b c. *Asserit prædicationem S. Jacobi in Hispania* 83 *& seqq.*
Isidorus *archiepiscopus Thessalonicensis* 239 d
Jubilæi *institutio & progressus* 374 d
† Julianus *antistes Toletanus prædicationem S. Jacobi in Hispania asserit* 86 *& seqq. Auxit Officium Gothicum* 88 a
Julius II *Papa restaurationem ritus Mozarabici approbavit* 82 d
Justinianus *junior, cognomento Rhinotmetus construxit ecclesiam S. Annæ* 243 d
† Justinus *scripsit apologiam pro Christianis ad Antoninum Pium imperatorem* 77 e
Justinus Junior *imperator quamdiu regnarit* 170 c

K

KEmpis (*Thomas à*) *anno Christi* 1471, *ætatis suæ nonagesimo secundo obiit* 3 c

L

LAbbeus (*Philippus*) *S. J. præter multa alia edidit Bibliothecam Mss. librorum* 405 f
Laboureurius (*Claudius*) *scripsit de ruderibus insulæ Barbaræ prope Lugdunum Galliæ* 255 b
Laherius (*Franciscus*) *S. J. collegit Vitas sanctarum Virginum.* 200 f
Lambecius (*Petrus*) *edidit Bibliothecam Cæsaream* 138 e
Lambertinis (*Prosper de*) *promotor fidei in curia Romana* 124 e
Lambertus, *cognomento Parvus, monachus in cœnobio S. Jacobi Leodii* 29 e
Landulfus *archiepiscopus Mediolanensis* 511 b c d e
Landulphus *senior scripsit Chronicon Mediolanense* 513 a
Langius (*Paulus*) *scripsit Chronicon Citizense* 290 c
Lapide (*Cornelius à*) *asserit, S. Jacobum in Hispania prædicasse* 72 c d
Laurentius *episcopus Senensis* 551 b
Leidradus *episcopus Lugdunensis* 404 e
Leo III *Papa dicitur scripsisse de translatione S. Jacobi in Hispaniam* 13 d e f
Leo IX *Papa dicitur in ecclesia Remensi consecrasse altare in honorem S. Christophori* 127 f
Leo *Armenus imperator persequitur sacras imagines* 606 a
Leo *à sancto Thoma scripsit historiam Ordinis Benedictini Lusitanicè* 42 e
Leontius *episcopus Burdegalensis* 515 e f
Leopoldus, *cognomento Pulcher, marchio Austriæ* 478 a
Leopoldus, *cognomento Pius, marchio Austriæ* 478 a
Leudulfus *episcopus Trevirensis* 177 b d
Leunclavius (*Joannes*) *edidit apologiam pro Zosimo scriptore ethnico & calumniatore* 550 c d
Librana (*Petrus*) *antistes Cæsar-augustanus* 116 c d
Lipomanus (*Aloysius*) *episcopus Veronensis monogamiam S. Annæ defendit.* 237
Litta (*Alfonsius*) *archiepiscopus Mediolanensis* 435 c
Loaisa (*Garsias*) *edidit concilia Hispaniæ* 102 f. *Præbuit occasionem, cur prædicatio S. Jacobi in Hispania in dubium revocaretur* 72 a b, 73 c
Locrius (*Ferreolus*) *scripsit Chronicon Belgii* 24 c
Loiselius (*Antonius*) *scripsit de monumentis Bellovacensibus* 192 c
Longus (*Jacobus*) *confudit duos SS. Ebrulfos* 194 c d
Lovet (*Renatus de*) *episcopus Corisopitensis approbat miraculum S. Annæ* 281 e f
Louwius (*Petrus*) *ex posthumis Molani schedis collegit Natales Sanctorum Belgii* 340 f
Lucas *Tudensis dubitat, an S. Paulus in Hispaniam venerit* 94 e f. *Interpolavit aliqua scripta SS. Isidori & Braulionis* 86 b c
Lucas *Brugensis scripsit commentarios in sacram Scripturam* 236 d
Ludolfus (*Job*) *edidit fastos sacros Æthiopum & Coptitarum* 6 c
Ludolphus *dux Saxoniæ* 560 f
Ludovicus *filius Caroli Magni cepit Barcinonem* 154 c, 155 a, 156 e, *Fundavit Indense monasterium S. Cornelii* 426 d
Ludovicus XIII *rex Galliæ* 249 b
Ludovicus *comes Blesensium dedit ecclesiæ Carnutensi reliquias S. Annæ* 249 a, 255 d e
Ludovicus *abbas Virdunensis S. Vitoni* 407 c d
Lucius *Marinæus Siculus scripsit de rebus Hispaniæ memorabilibus* 46 b e
Ludovicus, *cognomento Balbus, rex Franciæ* 598 a
Lupus (*Christianus*) *dubitavit de adventu S. Jacobi in Hispaniam* 73 b *Contra ejus prædicationem in Hispania aliquod corollarium deducit* 93 d
† Lupus *Trecensis episcopus* 561 b c, 562 d e f

M

MAanus (*Joannes*) *scripsit de Metropoli Turonensi* 376 a
† Macarius *episcopus Antiochenus solenniter colitur Gandavi in Belgio* 341 b c d e f
Macedo (*Antonius*) *scripsit de Divis tutelaribus orbis Christiani* 35 d, 39 b c f
Macedo (*Franciscus*) *scripsit Diatribam de adventu S. Jacobi in Hispaniam* 14 a
Magnus (*Olaus*) *archiepiscopus Upsalensis* 375 c
Magistris (*Josephus de*) *prosecutus & opus patrui sui de statu ecclesiæ Neapolitanæ* 39 c

Malbrancq (*Jacobus*) *ſcripſit de Morinis* 24 c
Malvaſia (*Bonaventura*) *edidit compendium hiſtoricum de Romana duodecim Apoſtolorum baſilica* 23 b
Malvenda (*Thomas*) *propugnat prædicationem S. Jacobi in Hiſpania* 92 f
Manaſſes (*Conſtantinus*) *ſcripſit Græcè Breviarium chronicon* 383 c d
Manfredus II *epiſcopus Veronenſis* 349 c
Manrique (*Angelus*) *ſcripſit Annales Ciſtercienſes* 37 d
Mantuanus (*Petrus*) *ſcripſit obſervationes ad hiſtoriam Joannis Marianæ* 14 f, 44 e f
Maragdus *epiſcopus Veſtanus* 372 a
Marca (*Petrus de*) *fatetur prædicationem S. Jacobi in Hiſpania ab Iſidoro Hiſpalenſi traditam fuiſſe* 85 c d. *Prædicationem S. Philippi in Gallia variis argumentis probat* 88 b c
Marcellianus *epiſcopus Aquileienſis* 440 f
Mares *epiſcopus Epheſinus* 387 b
Maria *de Jeſu abbatiſſa Agredenſis mira tradit de corporali S. Annæ reſurrectione* 258 f, 259 a b
Maria *ſecunda Conſtantini Copronymi uxor* 450 d e
Mariana (*Joannes*) *exhibet epiſtolam Leonis III Papæ de tranſlatione S. Jacobi in Hiſpaniam* 14 c. *Dat rationem, ob quam adventus S. Jacobi in Hiſpaniam apud veteres ſcriptores non inveniatur* 74 f, 75 a
Marieta (*Joannes de*) *ſcripſit de Sanctis Hiſpaniæ* 355 a
Marquardus *abbas Garſtenſis in Auſtria* 472 b c, 493 c d
Marra (*Ferdinandus della*) *ſcripſit diſcurſus de familiis Neapolitanis* 374 c
Marraccius (*Hippolytus*) *edidit Mariale in laudem Deiparæ* 239 d
Martene (*Edmundus*) *in Theſauro novo anecdotorum edidit antiquum Martyrologium* 6 d. *Indicat antiquitatem codicis Antiſſiodorenſis, in quo prædicatio S. Jacobi in Hiſpania aſſeritur* 88 f, 89 a b
† Martialis *dicitur ſeculo primo Lemovicas veniſſe* 81 f
Martianus *vel* Martialis *epiſcopus Mantuanus* 321 b c
Martinellus (*Floravantes*) *ſcripſit de Roma ſacra* 402 d
Martinez Rubio (*Joſephus*) *canonicus Cæſarauguſtanus* 123 c d e
Martinus *Polonus affirmat adventum S. Jacobi in Hiſpaniam* 91 c
† Martinus *præſul Turonenſis colitur in antiquo Officio Gothico* 81 a b c d
Martinus *Mindonienſis eſt unus ex auctoribus Mss. hiſtoriæ Compoſtellanæ* 16 f
Martinus *abbas S. Vedaſti* 24 c d
Maſſæus (*Chriſtianus*) *dicit, corpus S. Jacobi Toloſæ quieſcere* 19 a
Maſſia (*Joannes Baptiſta*) *ex Ordine SS. Trinitatis* 31 a
Maſſonus (*Joannes*) *habuit epiſtolam Alfonſi III regis de inventione S. Jacobi in Hiſpania* 18 d
Maſſonus (*Papirius*) *ſcripſit Annales Galliæ* 44 c d
Mathildis *Henrici imperatoris vidua* 30 c
Matthæus *diaconus & cardinalis S. Georgii* 26 c
Mauritius *imperator quamdiu regnarit* 170 c
Mauritius *Burdinus Conimbricenſis epiſcopus & poſtmodum antipapa* 24 e f
Maurocenus (*Zilius*) *Prior Veronenſis ex Ordine S. Auguſtini* 345 a b, 348 c, 349 e
Maurocenus (*Joannes Franciſcus*) *epiſcopus Brixienſis & S. R. E. Cardinalis* 318 c e
Maximus *epiſcopus Ticinenſis* 436 b
† Maximus *epiſcopus Taurinenſis* 520 f, 521 a
Maximus *Antiochenus epiſcopus* 101 d
Maynon *epiſcopus Dolenſis* 592 a d
† Medardus *epiſcopus Noviomenſis* 574 a
Megiſerus (*Hieronymus*) *ſcripſit chronicon Carinthiæ* 131 a
Memnon *epiſcopus Epheſinus* 384 c, 387 b
Menard (*Claudius*) *ſcripſit hiſtoriam Andegavenſem* 21 a
Menetrier (*Claudius*) *S. J. ſubminiſtravit nobis Vitam S. Simeonis Armeni* 322 f
Metellus *monachus Tegerſeenſis prædicationem S. Jacobi in Hiſpania aſſerit* 90 f, 91 a
Methodius *patriarcha Conſtantinopolitanus* 601 b
Meurſius (*Joannes*) *edidit Gloſſarium Græco-barbarum* 606 b
Mezger (*Joſephus*) *ſcripſit hiſtoriam Salisburgenſem* 130 d
Michael III, *cognomento temulentus imperator* 606 a, 616 f, 617 a
Michael *imperator Conſtantinopolitanus* 601 b
Milo *epiſcopus Polymnianenſis* 368 c, 371 f
Minaccius (*Hieronymus*) *edidit hiſtoriam poſthumam Tonduzzii de rebus Faventinis* 496 e
Modoinus *epiſcopus Auguſtodunenſis* 515 f
Molinetus (*Joannes*) *ſcripſit Chronicon Belgii* 130 a
Monterey (*Comes de*) *gubernator Belgii* 36 d
Morales (*Ambroſius*) *ſcriptor Hiſpanus* 13 c, 15 a
† Morandus *monachus Cluniacenſis adiit Compoſtellanas S. Jacobi reliquias* 34 c
Morigius (*Paulus*) *edidit Sanctuarium urbis & diœceſis Mediolanenſis* 21 c
Morinus (*Joannes*) *ſcripſit de ſacris Ordinationibus* 610 b
Moronus (*Albertus*) *fundavit Canonicam Placentiæ* 542 b
Moſander (*Jacobus*) *Cartuſianus Acta S. Bertholdi abbatis poſthumæ Surii editioni inſeruit* 472 d
Moſchus (*Joannes*) *ſcripſit Pratum ſpirituale* 310 b, 311 d
Muratorius (*Ludovicus Antonius*) *edidit ſcriptores rerum Italicarum* 445 f
Murillo (*Didacus*) *ſcripſit Hiſpanicè de fundatione Deiparæ de Columna* 69 a

N

Nadaſi (*Joannes*) *ſcripſit Annales Marianos Societatis Jeſu* 295 c
Nævius (*Joannes*) *edidit Eremum Auguſtinianam* 345 f
Narſes *ab imperatore Phoca ob rebellionem combuſtus* 398 f
Nenzingen (*Fredericus de*) *ex epiſcopo Curienſi fit Brixinenſis* 131 c
Neurath (*Petrus*) *medicus Trevirenſis teſtatur inſigne miraculum patrocinio Deiparæ Cæſarauguſtanæ patratum* 117 e
† Nicæa *meretrix à S. Chriſtophoro convertitur, & cum eo martyrium ſubit* 147
Nicephorus *Phocas imperator Conſtantinopolitanus* 406 b
† Nicetius *antiſtes Trevirenſis* 168 c
Nicolaſicus (*Ivo*) *prodigioſè invenit ſtatuam S. Annæ, quæ multis miraculis claret in Britannia Minore* 249 & *ſeqq.*
Nicolaus II *Romanus Pontifex* 353 c

Nicolaus IV *Papa concedit indulgentias venerantibus reliquias S. Jacobi Majoris in Belgio* 24 c
Noailles (*Ludovicus Antonius de*) *archiepiscopus Parisiensis & S. R. E. Cardinalis* 76 e
Nostradamus (*Cæsar*) *scripsit historiam Provinciæ* 155 a
Notkerus *asserit prædicationem S. Jacobi in Hispania* 90 b c d

O

ODoacer *rex Herulorum* 439 b c d
Ortiz (*Alfonsus*) *præfationem Missali Mozarabico præfixit* 82 e
Otho *episcopus Genuensis* 660 a
Otho I *imperator* 405 d, 406 b
Otho II *duxit Theophaniam, imperatoris Constantinopolitani filiam* 406 c
Otto III *imperator floruit seculo* x *exeunte* 145 a b
Otto *episcopus Frisingensis affirmat prædicationem S. Jacobi in Hispania* 91 b
Ottocharus I *marchio Styrensis fundavit monasterium Garstense* 476 c, 477 f
Ottocharus II *marchio Styrensis in Hungaria obiit* 476 c, 477 f
Ottokarus *rex Bohemiæ & dux Austriæ* 338 e
Oudinus (*Casimirus*) *infelix Ordinis sui ac fidei apostata* 44 c
Oxea (*Ferdinandus*) *ex Ordine S. Dominici* 35 e

P

PAcheco (*Joannes*) *orator Caroli V imperatoris ad principes Armenios* 69 c
Pacheco (*Paulus*) *episcopus de Murs* 69 c
Padilla (*Franciscus de*) *scripsit historiam ecclesiasticam Hispaniæ* 154 b d
Pagius (*Franciscus*) *edidit Breviarium Pontificum Romanorum* 554 b
Palæologus (*Michael*) *imperium Constantinopolitanum Latinis eripuit* 423 c
Palatinus (*Leo*) *episcopus Laudensis* 138 a
Palumbaria (*Maximilianus*) *archiepiscopus Beneventanus* 409 e
Pamphilus (*Josephus*) *scripsit Chronicon Ordinis Augustiniani* 345 b
Panvinius (*Onuphrius*) *scripsit de septem urbis Romanæ ecclesiis* 29 c
Papebrochius (*Daniel*) *opinionem suam mutavit circa annum mortis Christi* 10 a
Paradinus (*Guiliclmus*) *scripsit historiam Lugdunensem* 543 e
Pareda (*Franciscus de*) *scriptor Hispanus* 42 c
Paschalis I *Papa transtulit corpus S. Anastasii Papæ* 560 d
† Paschasius *Viennensis episcopus* 193 e
Paulinus *scripsit Vitam S. Ambrosii* 504 f. *Quis fuerit iste Paulinus scriptor* 505 a
Paulus V *Papa approbavit Officia propria ecclesiæ Toletanæ* 82 a
† Paulus *episcopus Virdunensis* 171 a
Paulus *episcopus Leonensis* 573 f
Pelagius I *Papa quamdiu sederit* 170 d
Pelagius II *Papa quamdiu Ecclesiam gubernarit* 170 d
Pelagius *antistes Compostellanus* 17 f
Pellicer (*Michael Joannes*) *cyus abscissum ope Deiparæ Cæsar-augustanæ recepit* 117 *& seqq.*
Peregrinus *archiepiscopus Tranensis* 772 a
Pererius (*Benedictus*) *S. J. scripsit commentarios in sacram Scripturam* 237 f
Perettus (*Baptista*) *collegit monumenta ecclesiæ Veronensis* 214
Perezius (*Josephus*) *de victoria Clavigiensi dubitat* 37 c d
Perionius (*Joachimus*) *eleganter scripsit gesta S. Jacobi Zebedæi* 8 f
Petrus *cardinalis S. Chrysogoni* 24 d
Petrus (*Franciscus*) *recenset monasteria Sueviæ* 129 d
Petrus *Antiochenus patriarcha* 356 c
Pez (*Bernardus*) *edidit varia anecdota* 145 a
Pez (*Hieronymus*) *nuper edidit scriptores Austriacos* 338 a
Philippinus (*Antonius*) *scripsit de ecclesia SS. Silvestri & Martini* 560 d
Philippus *Augustus Francorum rex* 352 d
Philippus II *rex Hispaniæ ingenti munificentia fundavit Scorialense S. Laurentii monasterium* 30 e
Philippus III *rex Hispaniæ* 3 a
Philippus *Flandriæ comes* 23 f, 24 a
Philippus Maria *dux Mediolanensis* 127 b
Philippus Erardus *episcopus Gandensis lustrat reliquias S. Christianæ* 313 a
Philippus *Bergomensis epistolam catholicam S. Jacobo Majori adscribit* 84 b
Phocas *imperator Narsetem ob rebellionem comburi jussit* 398 f
Piazza (*Carolus Bartholomæus*) *scripsit Hemerologium sacrum urbis Romanæ* 23 b
Pipinus, *cognomento Brevis, rex Francorum* 213 f
Pirrus (*Rocchus*) *tradit Chronologiam regum Siciliæ* 357 e
† Pius I *Papa* 300 c e f
Pocockius (*Eduardus*) *Annales Arabicos Eutychii Alexandrini Latinè reddidit* 381 f
Polius (*Jacobus*) *Minorita varia scripsit de S. Annâ* 256 d
Pona (*Franciscus*) *scripsit Italicè Vitam SS. Chari & Benigni & alia* 317 b; 318 a
Pontè (*Ludovicus de*) *S. J. scripsit Vitam venerabilis Balthazaris Alvarez* 3 f
† Porphyrius *episcopus Gazensis* 165 a
Portellus (*Laurentius*) *Minorita Lusitanus scripsit Responsiones Morales* 242 b
† Polycarpus *episcopus Smyrnensis Romam venit* 538 f
Polycrates *contendit adversus Victorem Papam de celebratione Paschatis* 538 *& seqq.*
Possevinus (*Antonius*) *meditus Mantuanus scripsit de familia Gonzagarum* 375 c
Possinus (*Petrus*) *S. J. operis nostri adjutor* 398 b. *Censet, Epistolam catholicam S. Jacobo Majori attribui posse* 84 a b
Prandoniis (*B. Albertus de*) *episcopus Placentinus* 639 b c f, 643 e
Praxeas *hæresiarcha* 537 e
Primislaus *rex Bohemiæ* 338 e
Procopius *Cæsareensis assignat antiquam ecclesiam S. Annæ* 243 c
Prudentius *antiquus poëta Hispanus testatur, in Hispania periisse vetera scripta de Martyribus* 74 d
Puricellus (*Joannes Petrus*) *scriptis de Mediolanensi patria sua præclarè meritus* 435 b

Q

QUercetanus (*Andreas*) *edidit Bibliothecam Cluniacensem* 18 d
Quinballo (*Aycardus de*) *decretorum professor, & cancellarius Tolosanus* 22 c

Quintana (*Hieronymus de*) *ſcripſit hiſtoriam urbis Matritenſis* 42 c
Quiroga (*Gaſpar*) *archiepiſcopus Toletanus & S. R. E. Cardinalis* 82 a

R

Radbodus *epiſcopus Trevirenſis* 174 d e
Raderus (*Matthæus*) *S. J. defendit hiſtoriam SS. ſeptem Dormientium* 387 b
Radulfus III *rex Legionenſis* 332 f
Radulphus *Tungrenſis ſcripſit librum de canonum obſervantia* 520 f, 521 a
Raimundus *Berengarius comes Barcinonenſis* 123 b
Rainaudus *ar. epiſcopus Lugdunenſis* 480 a
Randacius (*Antonius*) *Minorita ſcripſit Vitam venerabilis Innocentii à Cluſa* 292 c d
Rangonius (*Claudius*) *epiſcopus Placentinus* 641 f
Rangonus (*Gabriel*) *Minorita ad dignitatem Cardinalitiam evectus* 374 a f
Rauſcher (*Romanus*) *abbas Garſtenſis in Auſtria* 374 a
Raynaudus (*Theophilus*) *S. J. inter alia ſcripſit Hagiologium Lugdunenſe* 130 b, 134 a
Raynerius *obtinet reliquias S. Jacobi Majoris pro eccleſia Piſtorienſi* 26 & *ſeqq.*
Regino *abbas S. Martini* 174 & 175.
Regius (*Paulus*) *epiſcopus Æquenſium* 231 f
Scripſit de ſanctis Neapolitanis 357 d
Reichart (*Alvertus*) *abbas S. Pauli ſcripſit Breviarium hiſtoricum Carinthiæ* 131 a
Reinerus *monachus Leodii opem ſeptem SS. Dormientium expertus eſt* 380 a b c
Rettenpacherus (*Simon*) *ſcripſit Annales monaſterii Cremifanenſis* 483 e
Rho (*Joannes*) *S. J. variis ſcriptis & ſacris concionibus in Italia celebris* 496 f
Ribadineyra (*Petrus*) *ſcripſit Vitas Sanctorum Hiſpanicè* 143 f
Richardus, *cognomento Juſtitiarius, comes Auguſtodunenſis & dux Burgundiæ* 598 a, 599 d
Richardus (*Franciſcus*) *S. J. inter Græcos miſſionarius* 378 e
Ricordatus (*Petrus*) *refellitur* 551 c d
Riguet (*Franciſcus*) *ſcripſit de epiſcopis Tullenſibus* 561 e f
Ringotus *dynaſta Teneramondæ* 312 a
Riotiſmus *epiſcopus Rhedonenſis* 500 f
Ripamontius (*Joſephus*) *ſcripſit hiſtoriam eccleſiæ Mediolanenſis* 529 e
Roa (*Martinus de*) *S. J. ſcripſit de Martyribus Cordubenſibus* 456 e
Robertus *brevi tempore fuit rex Galliæ* 599 d
Robertus I *dynaſta Bethuniæ erexit eccleſiam* 340 c
Robertus *monachus in cœnobio S. Jacobi Leodii & poſtea ibidem abbas* 29 e, 30 a
Rolin (*Joannes*) *epiſcopus Auguſtodunenſis* 516 b
Robles (*Joannes de*) *edidit Hiſpanicè miracula quædam S. Annæ* 260 f, 288 c
Rodericus *præſul Toletanus teſtatur, reliqua ſcripta Hiſpanorum ſub imperio Maurorum periiſſe* 74 e. *Narrat victoriam Clavigienſem* 37 a b
Rodohinus *epiſcopus Sueſſionenſis* 599 e
Rojas & Sandoval (*Bernardus*) *archiepiſcopus Toletanus* 129 a
Rollo *dux Normannorum quando baptizatus* 599 d
Romanus *junior imperator Conſtantinopolitanus* 406 b
Roſario (*Didacus de*) *ſcripſit de Sanctis Luſitanicè* 143 f
Roſenthal (*Malachias*) *edidit opuſculum de S. Anna* 248 c
Roſmadecus (*Sebaſtianus*) *epiſcopus Venetenſis quædam S. Annæ miracula edi juſſit* 284 b
Roſweydus (*Heribertus*) *S. J. ſcripſit Vitam Thomæ à Kempis* 3 e
Roſwitha *Saxoniæ poëtria* 560 f
Rotaldus *epiſcopus Veronenſis* 317 b c d e f
Rotbertus *epiſcopus Metenſis* 201 c, 210 b
Rudolfus *dux Auſtriæ* 340 b
Rudolfus IV *Auſtriæ dux* 338 a
Rufinus *ſynchronus primum ſcripſit Vitam S. Raymundi Palmarii* 638 & *ſeqq.*
Ruinart (*Theodoricus*) *edidit ſelecta & ſincera Martyrum Acta* 164 f. *Etiam opera S. Gregorii Turonenſis* 169 a
Rumplerus (*Angelus*) *ſcripſit hiſtoriam monaſterii Formbacenſis* 478 c
Ruotbertus *præſul Trevirenſis* 177 f
† Ruſticus *antiſtes Trevirenſis* 172 e
Ruteau (*Antonius*) *ex Ordine Minimorum perfecit Annales Hannoniæ* 525 d
Ryckel (*Joſephus Geldolphus*) *abbas S. Gertrudis Lovanii* 259 a, 295 a b

S

Sabellus (*Centius*) *legatus in Hiſpaniam* 105 f
† Sabinus *eccleſiæ Canuſinæ primus epiſcopus & patronus* 372 b
Sagaris *epiſcopus Laodicenus & martyr* 539 c
Salas (*Alfonſus de*) *ſcriptor Hiſpanus* 42 c
† Saleſius (*Franciſcus*) *epiſcopus & princeps Gebennenſis* 527 c
Saleſius (*Carolus Auguſtinus*) *ſcripſit Vitam S. Franciſci Saleſii, patrui ſui* 527 e f
Salmeron (*Alfonſus*) *S. J. explicat textum S. Pauli, qui Hiſpanicæ S. Jacobi prædicationi objicitur* 96 a b. *Monogamiam S. Annæ propugnat* 237 e
Salome *fuit mater S. Jacobi Zebedæi* 7 e f
Salvator *epiſcopus Alethenſis* 592 b d
Sammarthanus (*Dionyſius*) *nuper iterum edidit partem Galliæ Chriſtianæ* 33 d
Sampirus *ſcriptor Hiſpanus & epiſcopus Aſturicenſis* 18 a
Sanatrughus *Armeniæ rex* 71 c
Sancius *Aragoniæ rex* 100 b
Sanctius (*Gaſpar*) *S. J. contendit, adventum S. Jacobi in Hiſpaniam ex ſola traditione probabilem eſſe* 75 a b
San-Martinus (*Simplicianus*) *ſcripſit Gallicè de viris illuſtribus Ordinis Auguſtiniani* 345 f
Sanſovinus (*Franciſcus*) *urbem Venetam Italicè deſcripſit* 70 e
Sardi (*Dominicus*) *rector collegii noſtri Piſtorienſis ſubmiſit aliqua miracula S. Jacobi Majoris* 25 c d e
Sarnellus (*Pompeius*) *epiſcopus Vigilienſis* 353 c
Saul *epiſcopus Cordubenſis* 462 b c
Scabólth (*Franciſcus*) *S. J. cupit cultum S. Annæ in Hungaria renovare* 248 d
Scardeonius (*Bernardinus*) *ſcripſit de antiquitate urbis Patavinæ* 71 c
Scarſantonis (*Joannes Jacobus*) *eccleſiæ Piſtorienſis præpoſitus* 25 d e, 28 d e
Schelſtratius (*Emmanuel*) *diſſerit de controverſia circa celebrationem Paſchatis* 538 & *ſeqq.*
Schottus (*Andreas*) *S. J. in Memoriale S. Eulogii notas edidit* 451 a

Schramb (*Anſelmus*) *edidit Chronicon Mellicenſe* 338 a
Scribani (*Carolus*) *S. J. per provinciam Flandro-Belgicam provincialis accepit reliquias S. Annæ* 258 e
Sebaſtianus *Salmanticenſis ſcriptor Hiſpanus* 37 d
Seguier (*Dominicus*) *primum Autiſſiodorenſis, poſtea Meldenſis epiſcopus* 595 d
Seiz (*Leonardus*) *S. J. accepit quaſdam notitias circa S. Hyxtam* 1 c
Seleucus *Manichæus Acta ſanctiſſimæ Deiparæ corrupit* 234 e
Serarius (*Nicolaus*) *S. J. defendit exiſtentiam S. Chriſtophori contra hæreticos* 132 e f, 133 *& ſeq.*
Serena *magni Theodoſii neptis & Stiliconis uxor* 513 e
Serranus (*M. Attilius*) *ſcripſit de ſeptem Romanæ urbis eccleſiis* 29 c
Severtus (*Jacobus*) *ſcripſit de præſulibus Lugdunenſibus* 404 c
Severus Sulpicius *à Natali Alexandro temerè rejicitur* 104 f
Sicardus *epiſcopus Cremonenſis* 659 e
Siffredus *archiepiſcopus Sipontinus* 372 a
Sigebertus *Gemblacenſis Romanis Pontificibus infenſus* 550 e f
Sigebertus *rex Mediomatricenſis ſeu Auſtraſienſis* 170 e
Sigiſmundus III *rex Poloniæ & Sueciæ* 636 c
† Sigiſmundus *rex Burgundionum* 440 a
Simeomo (*Macarius*) *abbas S. Michaëlis Antverpiæ* 36 e
Simon *à Spiritu ſancto Carmelita Vitam S. Venerę vel Paraſceves ſcripſit* 503 a
Simonius (*Gratia*) *Tripolitanus in Syria archiepiſcopus* 6 c
Sixtus IV *Pontifex Romanus* 355 f, 358 b
Sixtus V *Papa approbavit Officia propria eccleſiæ Toletanæ* 82 a
Smaragdus *epiſcopus Veſtanus* 368 d, 372 a
Smitheus (*Richardus*) *edidit Flores hiſtoriæ eccleſiaſticæ Anglorum* 316 a
Sokolniki (*Nicolaus*) *ex Ordine S. Franciſci devotus erga S. Annam* 248 d
Sommalius (*Henricus*) *opuſcula Thomæ à Kempis edidit* 3 e
Sophia *Hollandiæ comitiſſa adiit Compoſtellanas S. Jacobi reliquias, & peculiare Sancti iſtius auxilium experta eſt* 34 d e
Soto (*Dominicus de*) *negat, S. Paulum in Hiſpaniam perveniſſe* 94 e
Souza (*Didacus de*) *epiſcopus Portuenſis* 409 b
Soreth (*Joannes*) *Carmelitarum Prior generalis* 3 c
Spelmannus (*Henricus*) *edidit concilia Angliæ* 70 c d
Spon (*Jacobus*) *ſcripſit hodœporicon Orientis* 378 e
Spondanus (*Henricus*) *Apamienſis in Gallia epiſcopus* 20 a
Steirerus (*Silveſter*) *ſcripſit hiſtoriam genealogicam Chriſti* 236 d
Stephanus VI *Papa dicit, omnes orbis eccleſias à ſancto Petro inſtitutas eſſe* 99 e
Stephanus *rex Hungariæ* 259 f, 260 a
Stephanus *epiſcopus Epheſinus* 384 c, 387 b
Suarez (*Franciſcus*) *S. J. dicit, cur de adventu S. Jacobi in Hiſpaniam antiqui ſcriptores ſiluerint* 75 b c. *Monogamiam S. Annæ defendit* 237 e
Suarez de Salazar (*Joannes Baptiſta*) *deſcripſit Antiquitates Gaditanas* 7 c
Sueyro (*Emanuel*) *ſcripſit Hiſpanicè Annales Belgii* 311 f
Sulpicius ſeverus *epiſcopus Bituricenſis* 217 a
Sulpicius Pius *epiſcopus Bituricenſis* 217 a
Sura (*Guilielmus de*) *archiepiſcopus Lugdunenſis* 543 e
Symeon *Logotheta hiſtoricus Græcus* 601 e
† Symeon *eremita adiit Compoſtellanas S. Jacobi reliquias* 34 a
† Symmachus *Pontifex Romanus* 440 a b c d
† Syrus *primus Ticinenſium epiſcopus* 331 c

T

TAlente (*Bernardus de*) *epiſcopus Laudenſis* 138 a
Tamayus *Salazar* (*Joannes*) *auctor Martyrologii Hiſpanici* 25 b.
Tamayo *de Vargas* (*Thomas*) *defendit Hiſtoriam Joannis Marianæ* 14 f, 44 e f
Thedaldus *epiſcopus Placentinus* 651 b, 652 c
Theobaldus *epiſcopus Placentinus* 651 b, 652 c
† Theobaldus *eremita adiit Compoſtellanas S. Jacobi reliquias* 34 a
Theobaldus *epiſcopus Veronenſis* 317 b c
Theodebertus *rex Auſtraſiæ* 170 e
Theodebertus *epiſcopus Pariſienſis* 195 f, 196 b
Theodemirus *præſul Compoſtellanus* 48 a b, 49 a
Theodolinus *epiſcopus Aſculanus* 2 f
Theodoretus *Cyri epiſcopus innuit, aliquem Apoſtolorum in Hiſpania prædicaſſe* 77 a
Theodoricus *rex Burgundiæ* 170 e
Theodoricus I *Auſtraſiorum rex* 172 c
Theodoricus *epiſcopus Trevirenſis* 176 a b
Theodoricus *rex Gothorum* 439 b c d
† Theodora *imperatrix* 601, 605 e
Theodora, *uxor Theophili imperatoris, monaſterium fundavit* 399 a
† Theodorus *Siceota quo anno mortuus* 128 d
Theodorus *Maſſilienſis epiſcopus* 181 b c d e
Theodoſius *imperator* 19 f
Theodotus, *cognomento Coriarius, apoſtata Byzantinus* 536 f, 537 b c
Theophanon *ſeu* Theophania *imperatoris Conſtantinopolitani filia* 406 b
Theophilus *imperator Conſtantinopolitanus* 601 605 e
Theophylactus *Acridæ in Bulgaria epiſcopus* 239 f
Theophilus *Alexandrinus adverſarius S. Joannis Chryſoſtomi* 554 d e
Theophilus *epiſcopus Cæſareenſis* 539 e
Theudigrimus *epiſcopus Lucenſis* 329 d
† Thomas *Aquinas negat, S. Paulum in Hiſpaniam veniſſe* 94 e
Thomas *Cantipratanus aſſerit adventum S. Jacobi in Hiſpaniam* 91 c
Thomaſſinus (*Ludovicus*) *ſcripſit de nova ac veteri Eccleſiæ diſciplina* 186 f
Thraſeas *martyr & Eumeniæ epiſcopus* 539 e
Tiberius *Conſtantinus imperator quamdiu regnarit* 170 c
Tietwinus *epiſcopus Leodienſis* 29 e
Tigerinomanus *epiſcopus Leonenſis* 572 f, 573 f
Tillemontius *verba Venantii Fortunati perperam interpretatur* 14 f, 15 a. *Falſo putat, Lucam Tudenſem de tranſlatione S. Jacobi in Hiſpaniam non meminiſſe* 15 b c. *Rejicit prædicationem S. Jacobi in Hiſpania* 73 b
Timideus *epiſcopus Veronenſis electus* 349 d
Tintus (*Joannes Franciſcus*) *ſcripſit de nobilita-*

te Veronenſi 345 c
Tognolettus (*Petrus*) *ſcripſit Vitam venerabilis Innocentii à Cluſa* 292 c d
Tolenſis (*Franciſcus*) *ſcripſit Vitam Thomæ à Kempis* 3 c
Tonduzzius (*Julius Ceſar*) *hiſtoriographus Faventinus* 496 e
Torellus (*Ludovicus*) *ſcripſit de Sanctis Ordinis Auguſtiniani* 345 f
Trithemius (*Joannes*) *abbas Spanheimenſis* 260 c
Trugillo (*Thomas de*) *in Theſauro concionatorum illuſtravit Vitas Sanctorum* 143 f, 144 f
Turpinus *præſul Remenſis* 253 f
Tzimiſces (*Joannes*) *imperator Conſtantinopolitanus* 406 b

U

UDalricus *primus abbas monaſterii Glunicenſis* 478 b
Udalricus *vel* Ulricus *quartus abbas in monaſterio S. Lamberti in Styria* 478 b
Ughellus (*Ferdinandus*) *circa caput S. Jacobi ſibi contradicit* 23 d e
Ulmene (*Henricus de*) *dicitur Conſtantinopoli Coloniam tranſtuliſſe reliquias S. Pantaleonis* 406 e
Ulricus III *abbas Cremifanenſis* 472 c
Ulricus *comes Wirtenbergenſis* 471 e
Urbanus VIII *Papa lectionem Breviarii de prædicatione S. Jacobi in Hiſpania reſtituit* 73 e. *Edidit decretum circa cultum Sanctorum* 249 b
Uroldus *abbas Prumienſis* 522 a b
Urquiola (*Franciſcus*) *eccleſiæ Ceſar-auguſtanæ decanus* 115 a
Urſicinus *epiſcopus Ravennas* 444 f
Urſo *epiſcopus Rubenſis* 368 c, 371 f
Uſuardus *ad colligenda Sanctorum corpora Cordubam uſque peregrinatus eſt* 451 a, 460 f, 461 c

V

VAlentia (*Guilielmus de*) *archiepiſcopus Viennenſis* 543 c
Valerius (*Auguſtinus*) *monumenta eccleſiæ Veronenſis in ordinem digeſſit* 21 a
Varinus *epiſcopus Mutinenſis* 321 b
Vaſæus (*Joannes*) *ſcripſit Chronicon Hiſpaniæ* 16 c d
Vaſconcellius (*Antonius*) *S. J. ex archivo Lorvanenſi prodigioſam narrat hiſtoriam* 41
Vaſtovius (*Joannes*) *edidit Vitem Aquiloniam de Sanctis Septemtrionalibus* 636 b
Vega (*Ludovicus de la*) *ſcripſit Vitam S. Dominici Calceatenſis* 46 e, 51 b
Velaſquius (*Joannes*) *defendit Hiſpanicam S. Jacobi prædicationem* 92 f
Venantius *Fortunatus laudat S. Magnericum præſulem Trevirenſem* 169 a
Veremundus II *rex Legionenſis* 332 f
Verterandus *archiepiſcopus Tranenſis* 372 a
Victor *epiſcopus Novarienſis* 438 e
Victricius *epiſcopus Rothomagenſis* 553 b c
Vida (*Hieronymus*) *giganteam S. Chriſtophori ſtaturam allegoricè explicat* 134 e f
Vieu-ville (*Carolus Franciſcus de la*) *epiſcopus Redonenſis* 288 a b
Villegas (*Alfonſus de*) *ſcripſit Vitas Sanctorum Hiſpanicè* 143 f
Vinchant (*Franciſcus*) *edidit Annales Hanoniæ* 525 d
Viole (*Georgius*) *collegit præſules Autiſſiodorenſes ; quam collectionem Ms. habemus* 446 c
Vipera (*Marius de*) *ſcripſit de Sanctis Beneventanis* 409 d e
Vitalis (*Salvator*) *ſcriptor Sardus* 69 b c d
Vuimannus *monachus Vedaſtinus de Belgicis S. Jacobi Majoris reliquiis teſtatur* 23 f

W

WAlafridus Strabo, *qui ante medium ſeculi* IX *obiit, de prædicatione & reliquiis S. Jacobi in Hiſpania teſtatur* 32 f, 33 a
Walo *epiſcopus Metenſis* 200 c d, 210 b
Walterius *archiepiſcopus Senonenſis* 598 a
Waltherus *ſubdiaconus Spirenſis metricè conſcripſit Acta S. Chriſtophori* 145 a b
Warnefridus (*Paulus*) *diaconus Foro-Julienſis ſcripſit de geſtis Longobardorum* 375 a
Wangnereckius (*Simon*) *S. J. ſcripſit de pietate Mariæ Græcorum* 243 b
Wieſſ (*Thomas*) *Chronicon Yepeſii ex Hiſpanico Latinè reddidit* 42 b
Wenceſlaus *rex Bohemiæ* 338 c
Werdena (*Henricus de*) *abbas S. Pantaleonis Coloniæ* 407 d
Wibertus *epiſcopus Mutinenſis* 321 a b c
Wicelius (*Georgius*) *edidit excitamenta ſinceræ pietatis* 125 d
Wickaert (*Beatus*) *curatus in Jeſtetten conſultus de S. Hyxta* 1 c
Widmanſtadius (*Albertus*) *edidit novum Teſtamentum Syriaco-Latinè* 84 b
Wilhelmus *monachus Egmondanus ſcripſit Chronicon ſuæ patriæ* 34 e
Willeſindus *epiſcopus Pampilonenſis* 461 c
Winheim (*Erhardus*) *Cartuſianus edidit Sacrarium coloniæ Agrippinæ* 257 b
Wintrio *pater S. Glodeſindis* 202 b c f

X

XEreſanus (*Laurentius*) *de S. Chriſtophoro imprudenter judicat* 137 a
Ximenius (*Franciſcus*) *S. R. E. Cardinalis ritum Mozarabicum conſervavit* 82 d
Ximenius (*Rodericus*) *archiepiſcopus Toletanus dicitur negaſſe prædicationem S. Jacobi in Hiſpania* 102 d. *Non interfuit concilio Lateranenſi* 107 *& ſeqq.*

Y

YEpes (*Antonius de*) *ſcripſit Chronicon Ordinis Benedictini Hiſpanicè* 42 b

Z

ZAzzeri (*Hieronymus Auguſtinus*) *Auguſtinianorum per Italiam aſſiſtens generalis* 343 e
Zeno *imperator Romanorum* 439 b c d
† Zeno *epiſcopus Piſtorienſis* 60 f, 62 b
Zoſimus *Pontifex Romanus* 71 a
Zoſimus *ſcriptor ethnicus calumniam impingit S. Innocentio Papæ* 549 f, 550, 556 f, 557 a
Zuendeboldus *rex Lotharingiæ* 175 a b
Zuleta (*Ignatius*) *S. J. Epiſtolam catholicam S. Jacobo Majori adſcribit* 83

IN-

IN SEXTUM TOMUM JULII.

INDEX TOPOGRAPHICUS

A

ADmund, monaſt. Benedictin. in Styria 483 e
Ancyra, urbs Galatiæ. *S. Euſtathius M.* 546 c
Andria, ur. Apuliæ 165 b
Aneſis vallis, tractus circa Anaſum fluvium 489 d
Anſteium, Auſteium, mare Britannicum, quo in Franciam trajicitur 585 d
Aquaviva, caſtr. regni Neapolitani 362 f
Argentina, ur. & caput Alſatiæ 426 a
Arguntiacum, fortè Aurain-villa, verſùs territorium Metenſe 209 a, 210 b
Audura fluv. Carnotum alluens 598 e, 599 d
Auferreum *vid.* Anſteium.
Auraicum, opp. Britanniæ minoris 279 f, 281 e
Autiſſiodorum, ur. Galliæ. *S. Ætherius ep. conf.* 446 b. *B. Gerannus ep. conf.* 593 c

B

BArcino, ur. Hiſpaniæ. *S. Cucuphas M.* 199 b
Bardo mons, pars Appennini 329 e
Barulum (*Barletta*) ur. Apuliæ 372 b
Baſoli videntur eſſe incolæ Vaſcitaniæ & Cantabriæ 49 c
Bellovacum, civitas antiqua Galliæ Belgicæ. *S. Ebrulfus abbas* 192 b
Bethunia, opp. Arteſiæ. *S. Jorius ep.* 340 f
Biſentius, Biſentio fluv. in Italia 68 f
Blaſii monaſt. in ſilva Hercinia 478 b
Borobia (*la Bureba*) tractus in Caſtella veteri ſub archiep. Burgenſi 404 b
Botontum, Botuntum, ur. Apuliæ 368 a
Breſtia (*Breſt*) emporium Galliæ 281 f
Briocenſis diœceſis in Britannia minore 283 a, 284 b
Brunduſium, ur. provinciæ Hydruntinæ 372 c
Burgum S. Domnini, opp. Lombardiæ 332 e

C

CÆſarauguſta, ur. Aragoniæ. *Celeberrima Deiparæ imago* 114 c
Cæſarea Palæſtinæ. *SS. Thea, Valentina & Paulus MM.* 163 a
Cannæ, in terra Barenſi, olim celebres &c. 371 f
Canuſium, ur. Apuliæ 372 c
Caudebec, opp. Galliæ in Normannia 197 e
Cephalædis (*Cefalu*) ur. epiſcopalis Siciliæ 292 d
Chriſtinæ monaſterium in diœceſi Mediolanenſi 331 b
Chryſobalantum, monaſt. CPoli. *S. Irene hegumena virg.* 600
Cimellus, locus in Provincia Galliæ 525 d
Columbaria villa 223 c
Commerciacum caſtr., urbecula Galliæ in Barenſi ducatu 406 c
Compoſtella, ur. Hiſpaniæ. *S. Jacobus Major* 5 a
Conſtantinopolis. *S. Oræozela M.* 305 b. *S. Irene hegumena virg.* 600 a
Coranum caſtrum in Italia 52 d
Coratum, opp. ſub archiep. Tranenſi 368 a
Corduba, ur. Hiſpaniæ. *S. Theodemirus mon. M.* 227 b. *Item SS. Georgius, Aurelius, Felix, Natalia, Lilioſa* 450 b
Coriſopitum (*Quimper*) ur. Britanniæ minoris 281 e
Cornelii monaſt., *ſeu* Indenſe 426 d
Cornetum, Cornuetum, ur. Italiæ epiſcopalis in Patrimonio Chriſti 368 c
Crociliacum (*Croiſil*) opp. Britanniæ minoris 286 b

D

DEmetia, Cambriæ ſeu Walliæ pars occidentalis 576 e
Dola, in Britannia Armorica. *S. Samſon ep. conf.* 568 a
Drepanum, Siciliæ emporium 295 a
Dumereum, opp. in diœceſi Lugdunenſi 53 e
Dura ſeu Duria duplex, flumen 331 d

E

EMporiæ (*vulgo Ampurias*) oppidulum Cataloniæ in ora maris Mediterranei 162 d
Etri, Ætri, Ethri portus Hiberniæ 583 c

F

FAdiliacus villa, an Flainville in territorio Metenſi 223 c
Faventia civitas in Æmilia Italiæ. *B. Nevolonus conf.* 495 b
Formbacenſe monaſt. in Bavaria 478 c
Furconium in Veſtinis Italiæ. *SS. Florentius & Felix MM.* 167 a

G

GAgiacum & Gaïacum, loca ſitu diverſa 599 e
Garſten, monaſt. in Auſtria ſuperiore. *B. Bertholdus abb.* 469 c
Garſte, torrens in Auſtria 480 d
Gonzaga opp. Italiæ 334 f
Gothia propriè ſumpta 637 f
Gothlandia, eſt regni Sueciæ, & pars Gothiæ 638 a
Gottwicenſe monaſt. in Auſtria inferiore 478 a 485 e
Gueranda, ur. Britanniæ minoris 286 b

H

HAlla in comitatu Tirolis 495 d
Hannebontana civitas, in Britannia minore 284 f

284 f
Helmwardeshuſanum, *ſive* Helmershuſanum cœnobium in diœceſi Paderbornenſi 425 f
Hiera inſula Siciliæ adjacens 293 a
Hoium in Belgio. *S. Joannes Agnus ep. conf.* 225 a
Hoyenſis comitatus, tractus Germaniæ in Weſtfalia 277 f, 279 b

I

INſula Barbata, haud procul Lugduno in Gallia 543 b
Joſſelinum, opp. Galliæ in Britannia minore 281 d e
Judich, Judicium (*Judz*) pagus vicinus Theodoniſ-villæ 208 e
Ivodium, opp. ditionis Luxemburgicæ 186 f
Juvenatium, ur. provinciæ Barenſis 365 b

L

LAbicanum, villa 55 d
Laſcutra, ur. Benearniæ in Gallia. *S. Galactorius ep.* 434 a b
Lauriacus villa, pagus haud procul Metis 208 f, 210 a
Lebraha cella (*Germanis Leberan*) inter Seleſtadium & opp. Markircham in ſaltu Voſagico: *quò tranſlatus S. Cucufas M.* 154 e, 162 a f
Ledo Salnerius, oppidulum in Sequanis. *S. Deſideratus ep. Biſontinus* 432 a
Leona (*Leon, ſainct Paul de Leon, Leondoul*) ur. epiſcopalis Britanniæ minoris 281 f
Lincolnia in Anglia. *B. puer Hugo M.* 494 a
Lochienſe cœnobium in Gallia 563 c
Lorris, pagus haud procul ab urbe Metenſi 210 a
Lugdunum, ur. Galliæ. *S. Peregrinus presb.* 543 a
Luna, ur. Etruriæ olim celeberrima 329 e
Lurni caput, opp. Italiæ ad Parmam fluv. 334 f

M

MAclovium, Macloviopolis (*ſaint Malo*) 284 b
Malſeſinus pagus prope Veronam. *SS. Benignus & Charus* 316 c
Mariæ de Sala monaſterium Piſtorii 61 f
Marilegium (*Marley*) villa in Alſatia 223 c
Medelik, monaſt. Mellicenſe 486 b, 487 c
Mediolanum, ur. Inſubriæ. *S. Laurentius archiep. conf.* 435 b. *SS. Nazarius & Celſus* 503 b
Melficta, Melfictum, Melphitum (*Molfetta*) ur. Apuliæ 372 b
Metæ, ur. Belgicæ 1. *S. Glodeſindis virgo* 198 a *S. Phronimus ep.* 430 c
Miletus duplex 547 f
Mons bonus in epiſcopatu Florentino 65 c
Mons gaudii, locus non procul Compoſtellâ 49 f
Monticulus, pagus in territorio Parmenſi 333 d
Morlæum in Britannia minore 286 b

O

OCtavianum caſtrum in Hiſpania prope Barcinonem. *S. Cucufas* 154 b
Oqua, mons in Hiſpania, *vulgo* Sierra de Occa 48 d, 49 b

P

PAdolirona, monaſt. in Italia. *S. Simeon monachus* 319 c
Palæſticum Burgum inter Vercellas & Taurinum 331 c
Pateren, locus circa Duram in Germania 288 c, 290 b
Pentalienſe monaſt. in Armorica. *S. Samſon ep.* 572 e
Pilemelarienſe, ſeu Pinnamellarienſe monaſt. 458 d f
Polymnianum (*Polignano*) littoralis Apuliæ civitas 371 f
Pontizara, opp. Inſulæ Franciæ 197 b
Pratenſe caſtrum, opp. Italiæ 68 f
Petri lucis novæ monaſt. ad radices montis Ceniſii 331 d

Q

QUarata, *vid.* Coratum
Quinquempoix, pagus inter Bellovacum &c. 198 d

R

RAvenna, ur. Italiæ. *S. Eccleſius ep. conf.* 444 a
Redones, Rhedones (*Rennes*) Britanniæ minoris civitas 281 f
Romana, antiquitus pro Gallia 573 d
Rothonum (*Redon*) caſtr. & abbatia Britanniæ minoris 286 a
Rubi, Rubum, civitas Apuliæ 368 a
Rupes Bernardi (*Roche Bernard*) locus in Britannia minore 286 a

S

SAbrina, ſinus ſive æſtuarium Sabrinianum 583 c
Salia (*la Seille*) fluvius in Lotharingia 208 a
Sangaris, Sangarius fluv. 547 b
Sardoum mare, pars maris Mediterranei verſus plagam occidentalem 295 a
Senapariæ cœnobium in Gallia. *S. Leobatius* 563 c, 565 e
Sigona, haud dubiè pro Sequana 586 f
Sixti monaſterium Placentinum 331 b
Spinaciola (*Spenazzola*) civitas in Baſilicata 370 e
Subterius monaſterium Metis 204 e
Sudermania, provincia Sueciæ propriè dictæ 637 f
Styra, opp. in Auſtria ſuperiore 495 f

T

TAri vallis, opp. Italiæ 652 c
Teneræmonda, opp. Flandriæ. *S. Chriſtiana virg.* 311 b c
Terlitium (*Terlizzi*) opp. Apuliæ 365 b
Thabaria, ur. Palæſtinæ in Galilæa 52 a
Toloſa duplex, altera in Gallia; altera in Hiſpania 51 c
Tranium, Tranum, ur. Apuliæ 365 b
Trecæ, ur. Galliæ. *S. Urſus ep. conf.* 167 c. *S. Camelianus ep. conf.* 566 a
Treviri, ur. in Belgica 1. *S. Magnericus ep. conf.* 168 c

V

VEnetia (*Vannes*) ur. Britanniæ minoris 281 e
Vercellæ, ur. Italiæ in Pedemontio latè ſumpto 331 c

Verona, ur. Italiæ. *S. Valens ſeu Valentius ep.* 408 c. *Item BB. Euangeliſta & Peregrinus* 342 b
Veſta, Apuliæ civitas 372 a
Vigiliæ (*Biſeglia*) civitas in Apulia. *SS. Maurus ep., Pantaleemon, & Sergius MM.* 352 c
Vivarienſis epiſcopatus in Occitania 426 d
Umbroncellus, rivus ad Piſtoriam civitatem 66 e

INDEX ONOMASTICUS

A

Adtitulatus, *ſignatus* 484 b
Agonotheta, *agoniſta ſeu pugil* 428 e
Allodium, *prædium aut alius fundus* 489 b
Apodixis, *demonſtratio* 276 f
Armarius, *cuſtos bibliothecæ, cantor, præcentor* 478 b
Arrancada matare, *ſtricto gladio mactare* 42 f
Auditorium, *cubiculum colloquii* 483 f
Axim tenere, *rectâ viâ progredi; à propoſito non dimoveri* 581 e

B

Bancum, *id cui ante fores imponuntur panni venales* 68 e
Bladum, *triticum &c.* 263 e
Boiæ, *compedes* 52 d
Bordum, *ora* 51 f
Brachium, *ulnæ menſura* 68 f
Breviarium, *ſummaria deſcriptio* 456 f
Brolium, *hortus* 510 d
Butticula, *lagenula* 223 d

C

Caminata, *cubiculum in quo caminus* 485 f
Carretta, *vehiculum* 663 d
Cattus, *fortè à Germanico katz &c., id eſt felis* 485 f
Caxia, *theca* 158 e
Cella, *noſocomium vel ejus ambitus* 489 a
Cellerarius, *cellarius* 495 d
Cenſualem facere, *tributo obnoxium reddere* 495 e
Chryſulata, *fortè deaurata* 581 e
Colonia, *villa* 197 f
Comma, *genus viliſſimi numiſmatis, forma pecuniæ* 389 c
Compenſa, *compenſatio* 247 e
Confeſſio, *locus eccleſiæ, in quo reliquiæ ſanctorum Martyrum* 205 a
Congerium, *licentia abeundi* 115 c
Corepiſcopus, *archidiaconus major* 206 a
Crediti, *familiares, quibus fiditur* 188 a
Cruſilla, *videtur eſſe parva crux* 52 e
Curſus, *divinum Officium* 189 c

D

Dæmoniosi, *dæmoniaci* 453 c
Deſtrarius, dextrarius, *equus magnus & cataphractus* 68 e
Devotare, *acenſare, deteſtari, exſecrari* 485 e
Διακονικὸν, diaconicum, *ſacrarium* 616 c
Diſgratia, *offenſio* 250 b
Diſpenſatores, *œconomi monaſterii* 478 c

E

Ἐγχειρίδιον, *manuale, orarium, mappula ori & naſo tergendo & emungendo* 627 b
Eleæ, *elementa ſeu litteræ Alphabeti* 576 b
Enxenia, *dona, munera* 332 a
Expandioſum, *expanſum* 578 e

F

Faberrimus, *ſumma cum arte factus* 246 f
Ferula, *ſcipio* 489 a
Flaſco parvulus, *lagenula* 223 d

G

Galeæ, *triremes, ſpecies navis* 35 c, 51 e
Γυβερνήτοι, Gubernii, *rectores, gubernatores* 606 b

H

Hilider, *coluber ſeu chelydrus* 576 c

L

Librarius, *vir ſanctus & prophetiæ dono ornatus* 574 d
Locatus, *ad ſomnum compoſitus* 495 d
Lomentum, *trita ex fabis farina* 597 f

M

Mathematica, *magia* 585 d
Miniſteria, *vaſa ſacra* 81 d
Miniſterium, *miniſtri* 629 d
Minutio, *venæ & forte tumoris inciſio* 490 e
Moriger, *morigerus* 597 f
Morſellus panis, *fruſtum panis* 66 b d

N

Nummata, *pretium rei per nummos, valor nummi, merces* 59 b

P

Parciola, *particula* 334 c
Parentes, *propinqui & conſanguinei* 638 a
Paſta, *maſſa farinacea crudi panis* 340 e
Penſare, *videtur ſumi pro collocare* 490 f
Perendinare, *morari* 495 e
Pertuluſum, *foramen* 450

INDEX ONOMASTICUS.

Pilàx, *cattus murilegus* 579 c
Placitum, *videtur ſumi pro capitulo* 481
Plebeſanus, *videtur accipi pro parochiano* 493 f
Plurioribus, *pluribus* 215 b
Polipticum, *liber Commentarius privatus &c.* 217 b
Præſagante, *portendente* 221 a
Prior clauſtralis, *ſupprior* 478 c
Pueri clauſtrales, *pueri in monaſterio oblati & educati* 483 f

Q

QUo-opertorium, *vox incerta ſignificationis* 599 e

R

REſenſaretur, *ſenſum reciperet, vel ad mentem rediret* 493 e

S

SÆpiſſimis, *ſæpe repetitis* 574 d
Sagimen, *pinguedo* 483 f
Sagmarius *vid.* ſummarius
Secorſus, *auxilium* 42 f
Solium, *videtur accipi pro alto limine* 66 f
Sophiſta, *qui in arte aliqua excellit* 389 c
Stipendium, *eleemoſyna ad ſuſtentationem monachorum* 456 f
Strata, *via publica &c.*, *via regia* 68 c
Subregulus, *princeps regia propemodum poteſtatis* 425 f
Summarius, *equus clitellarius, ſarcinale jumentum* 534 d
Superpoſitiones, *jejunii adjectiones* 576 b

T

TErminarii, *quinam ſint apud Ordines mendicantes* 493 f
Theomacha, *venefica aut ſaga* 581 e
Tonna, *vas vinarium* 467 f
Tillum, *venenatum quid videtur ſignificare* 579 c
Truina, *ſacellum, ut quidam cenſent, magnificum* 317 b
Tumultuoſum, *famâ latè expanſum* 579 c
Typhus, typus faſtûs, *elatio ſuperbientis animi* 597 f

V

VEges, *vas vinarium* 365 b
Venalis, *telum venatorium* 581 e
Viciſſentibus, *vices ſubeuntibus* 577 f
Villare, villaris, *viculus paucis familiis habitatus* 599 e

Z

ZAbulus, *damon* 276 d

INDEX MORALIS

A

ABbas *factus S. Ebrulfus, infima quaque obibat ultro miniſteria* 795 c
Abbatis dignitati *mortem præoptat & impetrat Eberhardus monachus* 487
Abſentia *procul cognoſcit divinitus Julianus abb.* 310 e. *S. Simeon erem.* 334 c. *S. Anthuſa V.* 449 f. *Vide* Prophetia
Abſtinentia *mirabilis S. Samſonis ep.* 576 b c, 577 e, 582 b, 590 e. *S. Irenes V.* 624 b. *Vide* Auſteritas, Jejunia
Accuſator *iniquus plectitur ope S. Jacobi ap.* 50 e
Adulterinum *Lotharii conjugium cum ejus defenſoribus punitum* 120.
Ægros *deſtitutos fovet S. Raymundus Palmarius* 653 f. *Vide* Miſericordia
Agriculturam *exercet S. Joannes Agnus, nobilis ac prædives, ne otietur, & ut pauperibus deſerviat* 226
Aliena *non rectè curat, qui ſua negligit* 808 d
Alvearium *miraculo ſervatur per SS. MM. Cordubenſes* 466 b
Amatoriis præſtigiis *dementata monialis mirabiliter liberatur precibus S. Irenes V.* 617 & ſeqq.
Ambitio *SS. Jacobi & Joannis apoſtolorum correpta* 9 c
Ambitio *quouſque flagitii duos monachos impulerit* 577 & ſeq.
Amens *& mutus ſanatur ope S. Annæ* 281 b
Amens *reſtituitur menti ope SS. MM. Cordubenſium* 466 d
Amens *ſimul ac dæmonum præſtigiis agitatus ſibi reſtituitur ope S. Bertholdi abb.* 490 f & ſeq. *Vide* Lunaticus
Anathemata *ad Sanctorum tumulos appendi ſolita in monumentum acceptorum beneficiorum ſeculo quinto* 36 b
SS. Angeli *apparent aſſiduè oranti Gerekino* 3 c. *Et apud tumulum S. Jacobi apoſt.* 16 d. *Et ipſi S. Jacobo ap. apud Cæſar-auguſtam, Deiparam Virginem celebrantes* 115 c. Angelus *prædicit naſciturum S. Ebrulfum ex matre ſterili* 194 f. Angelus *S. Chriſtianam adducit ad veram fidem* 315 d e. Angeli *concentu cæleſti ſæpe honorant SS. Mauri & ſocc. MM. reliquias* 362 c. *Solantur captivos MM.* 458 b. *Concentu cæleſti honorant reliquias SS. MM. Cordubenſium* 468 b. *Aquis incolumem eripiunt S. Euſtathium M. cui & morienti S. Euchariſtiam præbent* 547 a. *Sanctorum animas ad cælum deducunt* 575 e, 587 a. *S. Samſoni Miſſam celebranti miniſtrant* 583 f. *S. Irenæ V. oranti apparent* 613 e. *Vide* Apparent
Angina *ſigno crucis ſublata per S. Simeonem erem.* 333 f
Anima *Theophili imperatoris poſt publicas pro ea preces ſalva ſignificatur* 603 e f
Animæ *perfectiones quæ ſint* 308 d
Animæ *defuncti militis impetrat S. Pantaleon M. ut poſſit per 30 dies amicis apparere eorumque ſuffragia poſtulare* 424 e

Animæ *morientium è corpore migrantes varia ſpecie ſpectatæ* 575 e

Animam *defuncti diaconi Sacrificiis & orationibus è purgatorio liberat S. Samſon* 589 e

S. Annæ imago *divinitus allata; quam recipi mox jubet apparens Deipara* 244 c. S. Annæ *mirificè cara & familiaris fuit Anna à S. Auguſtino Carmelitiſſa* 244 & ſeqq. *Ejus cultui maximè adverſantur dæmones* 245 e. *Ejus alia imago divinitus revelata & clariſſima miraculis* 249 c, & ſeqq. *Apparitiones ejus frequentes pio ruſtico factæ ut vetus ſibi ſacellum inſtauretur.* Ibidem. S. Annæ *cultum ſuadet S. Jacobus ap. adoleſcenti apparens* 261 f. *Imo ipſe Chriſtus per effigiem loquens* 262 d: *& V. Deipara* 265 d, 268 b. *Ejus cultum aſpernantes caſtigantur* 265 f, & ſeq. *Angelus afferens imaginem* S. Annæ, *hortatur ad ejus cultum* 268 e. *Eidem Sanctæ carus & familiaris Ven. Innocentius à Cluſa Minorita, ab ea quidvis impetrabat* 290 d, & ſeqq.

Anus *vetula patrocinio S. Annæ ſit idonea ut nepotulum lactet* 293 e

Apparent *ſæpe 9 chori angelorum & Deipara oranti Gerekino* 3 c. *S. Jacobus ap. ante prælium & in ipſo prælio Clavigienſi* 37, *& alias ſæpius* 38 c, 39 a e, 47 f, 49 e, 51 e, & ſeqq. 61 c. *Deipara Virgo jubens à S. Jacobo ap. eccleſiam ædificari Cæſar-auguſtæ* 115 e. *S. Chriſtophorus M. jubens ſibi conſtrui monaſterium* 131 e, & ſeq. *S. Magnericus ep. jubens imponi altare ſepulcro ſuo* 191 c. *S. Lucianus M. jubens oſſa S. Maxiani M. in eccleſia condi* 192 f, 195 d. *S. Ebrulfus ſterilibus conjugibus promittens filium* 196 d. *Angeli velum afferentes S. Glodeſindi V.* 204 d. *S. Glodeſindis cæcam adducens ad reliquias ſuas, ibique ſanans* 207 a c: *item locum aſſignans eccleſiæ condendæ* 214 b. *S. Anna apparet B. Coletæ* 242 a. *Deipara Virgo annuntians allatam imaginem S. Annæ* 244 d. *S. Anna mater Deiparæ jubens eccleſiam ſuo nomine ædificari, ſumptuſque ſuppeditans* 244 f, & ſeqq.; *eâ verò perfectâ grates agens* 247 b. *Ruſtico pio frequenter apparet* 249 d, & ſeqq. *S Jacobus ap. adoleſcenti apparens ſuadet cultum ſingularem erga S. Annam* 261 f. *Eumdem cultum Chriſtus laudat per effigiem loquens* 262 d. *Pluries apparet S. Anna variis clientibus* 262 & ſeqq. *Deipara commendat cultum S. Annæ* 265 d, *& S. Joachimi* 268 b. *Angelus hortatur ad cultum S. Annæ* 268 e. *Apparet Simeon erem. cum SS. Columbano & Benedicto, & contractum ſanat* 335 f. *Deipara cum Filio & matre S. Anna BB. Euangeliſtam & Peregrinum ſæpe recreans* 346 e, & ſeq. *Angeli & SS. Cælites decorantes corpora SS. MM. Mauri & Socc.* 362. *Iidem SS. MM. apparent ſæpius* 361 & ſeqq. *Iidem cum Deipara* 372 f. *S. Pantaleon M. conferens beneficia* 422 & ſeqq. *Item Martyres, alios ad martyrium animantes* 454 c & ſeqq. *SS. Petrus, Jacobus & Joannes S. Samſonem epiſcopum conſecrantes* 583 c. *Deipara aliique Cælites, ac præcipuè SS. Baſilius ep. & Anaſtaſia V. M. referentes faſciculum præſtigiarum amatoriarum* 618 c & ſeq. *S. Anaſtaſia* 622 a. *S. Joannes Euang. poma deferens mirifica* 625 f & ſeqq. *S. Irene V. etiam tum vivens* 628 a

Aqua *ſitientibus in navi miraculo data per S. Annæ patrocinium* 291 f & ſeq. 296 b

Aqua *mutata in vinum ope S. Annæ* 291 f. *Ope S. Bertholdi abb.* 484 e, 486 c

Aqua *ſalutaris fluit ex tumulo S. Deſiderati ep.* 432 e & ſeq.

in Aquam *lapſus puer ſublevatur à S. Anna ne ſubmergatur* 293 d

ſuper Aquas *ambulat S. Nazarius M.* 521 e, 533 f

Aquis *injectus ſervatur incolumis S. Hyacinthus M.* 303 c

Aquis *hauſti liberantur ope S. Jacobi ap.* 51 e f, 52 c. *Ope SS. Mauri & Socc. MM.* 366 e, 369 f

Aquâ benedictâ *morbos pellit S. Simeon erem.* 329 b

Arbores *inclinantes ſe S. Irenæ V.* 624 c

Arida *manus ſanatur ope S. Simeonis erem.* 336 d. *Per attactum S. Bertholdi abb.* 485 d

Auſteram vitam *ſplendido cultu abſcondunt SS. Aurelius & Sabigotho MM.* 453 b

Auſteritas *in victu ac veſtitu elucet in S. Jacobo Minore* 9 a. *In S. Anthuſa V.* 448 c. *In S. Georgio Sabaita M.* 456 c. *In B. Nevolono* 497 & ſeq. *In S. Samſone* 577 d. *In S. Irene V.* 607 e f. *Vide* Jejunia

Avaritia *animas alioqui ſanctas quantum retardet à conſpectu Dei* 575 e

Aviculæ *indicio reperitur corpus S. Botuidi M.* 637 a

B

BAptiſmo *ſanata lepra* 186 a

Baptiſmus *S. Chriſtianæ V. cæleſti luce decoratur* 315 f

Beſtiæ *in S. Pantaleonem emiſſæ manſueſcunt* 418

Blaſphemiæ *dæmonum adverſus Sanctos* 132 d

Blaſphemiis *& compotantium rixis eliminandis inſtituta ſodalitas S. Chriſtophori apud Carinthios* 131 a

Blaſphemi *funeſtus interitus* 370 f. *Alterius reſipiſcentis liberatio* 371 b. *Vide* Incredulus

C

CÆcis *viſus redditus ope S. Ebrulfi ab.* 195 b, 179 b. *Ope S. Glodeſindis V.* 206 e & ſeqq. *Ope S. Annæ* 285 c, 289 d, 294 b. *Ope S. Simeonis erem.* 331 a b, 335 e, 337 b. *Ope SS. MM. Mauri & ſocc.* 359 b, 363 & ſeqq. *Ope S. Pantaleonis M.* 413 f. *Ope SS. MM. Cordubenſium* 465 & ſeqq. *Ope S. Raymundi Palmarii* 659 & ſeqq.

Cæcus, ſurdus & mutus *adoleſcens detectis S. Annæ reliquiis ſanatur* 253 a

Cæſar-auguſtanæ *eccleſiæ ac Deiparæ V. imaginis de Pilari primordia* 114; *& crebra iſtic miracula* 117 c & ſeqq.

Calculo *laborans ſanatur ope S. Ebrulfi abb.* 176 d

Caligas *ſibi detrahit, ut pauperi det, S. Simeon erem.* 332 c

Calumniator *pro hæretico traducens S. Simeonem erem. occupatur à dæmone* 327 c

Campanarum *ſpontaneo ſonitu indicatur obitus B. Nevoloni* 498 e

Canonizationis *ritus ſec.* XI *adhibitus qualis fuerit* 320 d

Capitis *dolores ſublati ope SS. MM. Mauri & Socc.* 365 e. *Ope S. Bertholdi* 488 b. *Ope B. Nevoloni* 499 d

Captivi *prodigioſè liberati per S. Jacobum ap.* 47 f, 52 d, 53 c, 57 e, 58 b

Captivos *inimicos miraculo liberatos convertit S. Si-*

Simeon eremita 328 c
Captivis *& reis quomodo ſuccurrerit S. Raymundus Palmarius* 653 d
Cáritas *in proximum magna in S. Botuido M.* 636 e. *Et in S. Raymundo Palmario* 649 & ſeqq. *In B. Geranno ep.* 596 b. *Erga peregrinantes in ſodalitio S. Chriſtophori in alpibus Penninis* 130 c. *In SS. Aurelio & Sabigothone erga captivos Martyres* 453 c, & ſeq. *Vide* Miſericordia
Caritatis *opera ingenti miraculo decorata* 53 f & ſeq. 484 b c.
Caritatis *& obedientiæ pretium ſuo periculo edoctus monachus, à Deo jubetur id aliis prædicare* 326 f & ſeq.
Carnis & ſanguinis *affectum quàm exſtinctum eſſe voluerit in monachis S. Samſon* 582 f
Caſtitas *Martyris, linguam morſu exciſam exſpuentis in pellicem* 544 f
Ceraſa *in media hieme precibus impetrat ſimulque ſanitatem uxori B. Nevolonus* 497 e
Cervus *ultro occidendum ſe offert eſurientibus eremitis poſt preces S. Simeonis* 326 b
Chriſtianæ *Doctrinæ tam diſcendæ quam tradendæ ſtudium ſingulare in S. Raymundo Palmario opifice* 648 & ſeq.
S. Chriſtophori *M. imagines cur alicubi ante templorum fores collocentur* 135 e
Ciborum *multiplicatio per S. Bertholdum abb.* 477 e & ſeq.
Clauda & muta *puella ſanatur ope S. Annæ* 279 f, 280 c
Claudis *redditus greſſus per S. Glodeſindem V.* 208 f & ſeq. *Per S. Annam* 279 f & ſeq. 285 b, 288 f, 291 b. *Per S. Pantaleonem M.* 423. *Per SS. MM. Cordubenſes* 464 & ſeqq. *Per S. Bertholdum abb.* 486 c & ſeqq. *Ope Sanctorum martyrum Mauri & Sociorum ejus* 370 d.
Clementia *& benignitas S. Bertholdi abb. in monachos obmurmurantes probata miraculo* 481 a
Clerici *ad monaſticum inſtitutum coacti* 477 a
Cogitationes *alterius divinitus noſcit ac detegit S. Anthuſa V.* 449 f. *S. Methodius patriarcha* 609 f. *& S. Irene V.* 613 & ſeqq.
Cogitationibus *malis carere non eſt liberum, at reſiſtere* 308 f
Columba *ſilveſtris mirificè cicurata ad confirmanda S. Jacobi ap. miracula* 64 b. *Ejuſdem columbæ indicio ſuccurritur moribundæ mulieri* ibidem e. *Alia mirabiliter inſidere viſa humero S. Samſonis, cum ordinaretur* 577 b d
Columnâ *aſcensâ Stylitas imitatur S. Wolfilaicus* 189 a; *ſed eam deſerit juſſu S. Magnerici ep.* ibid. f
Comitialis morbus *ope S. Annæ ſublatus* 285 e f. *Ope S. Pantaleonis M.* 425 a
Commiſeratio *S. Benigni erga aviculam* 317 c
Communio *ſacrilega. Vide* Sacrilega communio
Communionis & Miſſæ *neglectus pernicioſus* 622 c
Conceptio immaculata *Virginis Deiparæ revelatur S. Brigittæ* 268 a
Concubinarius *nobilis increpatione & miraculo per S. Bertholdum converſus* 484 c d
Concupiſcentiæ *carnalis motus compeſcit B. Nevolonus mergendo ſe in flumen glacie concretum* 498 c
Confeſſionem *peccatorum damones impediunt, ſed à S. Jacobo ap. fugantur* 54 a
Conjugem *ac parentes deſerens fit monachus S. Simeon eremita* 325 d
Conjugum *hortationes mutuæ ad continentiam & perfectionem eorumque ſanctiſſimum divortium* 452 f & ſeqq. *Vide* Divortium
Continentiam *mutuam recuſans uxor S. Raymundi Palmarii brevi pòſt moritur* 649 c d
Contractio *membrorum ſanata ope SS. MM. Cordubenſium* 466 a & ſeqq. *Ope S. Jacobi ap.* 57 f, 62 b f. *Ope S. Glodeſindis V.* 207 f. *Ope SS. MM. Mauri & Sociorum.* 363 c & ſeqq. *Per S. Raymundum Palmarium* 656 c & ſeqq.
Corpus *S. Glodeſindis V. annis 25 poſt ſepulturam incorruptum & ſanguine manans* 205 d e. *Aliorum Sanctorum* 375 & ſeqq.
Corpora *Sanctorum odorem ſuaviſſimum exhalantia, ut S. Maxiani M.* 195 d. *S. Ebrulfi abb.* ibidem e. *S. Annæ* 253 d e. *BB. Euangeliſtæ & Peregrini* 348 e. *SS. Mauri & Socc. MM. quæ & concentu angelico ſæpe decorata* 362 b d. *S. Irenes V.* 634 a. *Vide* Reliquiæ
Corpora *Martyrum inſepulta, divinitus illæſa ſervantur* 468 f
Corpus *S. Bertholdi cum ad ſepulcrum defertur, bajulos non gravat, divinitus ſuſtentatum* 487 c
Corpus *S. Hugonis pueri M. occultari non potuit à parricidis, quantumvis defoderent* 495 b
Corpus *S. Botuidi M. avicula indicio repertum* 637 a
Crucis ſigno *plurima patrat miracula S. Simeon erem.* 327 & ſeqq. *Eodem morſum à ſerpente ſanat S. Samſon ep.* 575 c d. *Eodem ſignat venenum, & bibit innoxiè* 578 a. *eodem ſanat afflatam veneno manum* 586 c. *Eodem diabolum fugat S. Irene V.* 608 a
Crus *abſciſſum & biennio ſepultum juveni reſtituitur ope Deiparæ Virginis apud Cæſar-auguſtam* 117 e & ſeqq.
Cultus Sanctorum. *Vide* Sanctorum cultus.
Cura animarum *quam grave ſit onus docet S. Irene V.* 610 & ſeq.
Curioſitas *in opere pio punita* 467 b

D

Dæmon *ſtramine abactus à S. Bertholdo abb.* 482 d e. *Iterum plures dæmones ſolo ejus imperio* 485 a; *uti & à S. Simeone eremita* 328. *Vide* Diabolus
Dæmones *perſecutiones ſuſcitant in viros ſanctos* 186 c. *Fruſtra impediunt Dianæ idolum everti* 189 b. *Horrent cultum S. Annæ & impedire conantur* 245 e. *Torqueri ſe clamant per Sanctorum reliquias* 157 d, 365 a, 367 d. *Fatentur vires ſuas in Chriſtianos eſſe debilitatas, non tamen nocendi voluntatem* 623. *Vide* Diabolus
Dæmoniacus. *Vide* Energumenus
Defuncti *conjugis animam publicis precibus ſtudioſiſſimè commendat Theodora imperatrix, nec ſine fructu* 603 d. *Vide* Anima.
Deiparæ Virginis *imago Cæſar-auguſtana. Vide* Cæſar-auguſtana.
Deiparæ Virginis *apparitiones. Vide* Apparent.
Deiparæ *V. ope mortui ad vitam revocati* 40 f; 42 c d, 45 b
Dentium *dolores depulſi per admotas S. Annæ reliquias* 269 e. *Ope S. Bertholdi abb.* 487 c
Detractio *quo pacto audienda ſit* 308 e
Diabolus *ſub ſpecie S. Jacobi ſuicidium peregrino perſuadet; ſed ope S. Jacobi reviviſcit occiſus* 45, 54 c. Diaboli *queruntur de Sanctis quibuſdam ſibi maximè adverſantibus* 130 c. Diabolum *ſigno crucis abigit S. Irene V.* 608 a. Diabolus

bolus *impedire conatur orationes S. Irenes V.* 608 a, 614 c. *Vide* Dæmon
Diaconi *jubentur habere contubernales, tamquam pudicitiæ ſuæ teſtes* 440 d
Diaconi *Ordinem ſuſcipiens S. Samſon columbâ de cælo ad ſe miſsâ decoratur* 577 b
Dianæ *ſimulacrum à S. Wolfilaïco everſum obnitente dæmone* 189 b
Dilectio inimicorum *in S. Jacobo ap.* 9 f. *In S. Paulo M.* 165 f. *In S. Ebrulfo abb.* 195 c. *Commendata à S. Anna apparente* 272 c. *In S. Simeone erem.* 327 f, 328 c. *In S. Samſone ep.* 577 & ſeq.
Divites *immiſericordes ſeverè arguit S. Raymundus Palmarius* 651 c
Divortium *ſanctum & converſio parentum S. Samſonis* 580 f. *Vide* Conjuges, Continentia
Dona *pravorum hominum reſpuere ſolitus S. Simeon erem.* 332 a

E

EBrietas *abbatis dirè punita* 582 b
Eccleſias *plures condidit S. Magnericus ep.* 191 b. *S. Laurentius archiep. Mediolan.* 441 & ſeq.
Eccleſiæ *fores oraturo S. Simeoni erem. ultro apertæ* 329 f
Eccleſiaſtica bona *diripiens Ratharius dux multiplici pœna divinitus plectitur* 181 b. *Eorum iniquus poſſeſſor punitur; ſed facta reſtitutione convaleſcit* 488 f
Eleemoſyna *negata damno magno mulctatur* 291 c
Eleemoſyna *miraculo decorata* 465 c
Eleemoſynas *à pravis hominibus oblatas reſpuebat S. Simeon erem.* 332 a
Eleemoſynam *dare detrectantes monachos ſeverè corripit S. Bertholdus abb. & quod negatum fuerat pauperibus, tamquam contaminatum abjici jubet in flumen* 479 a
Eleemoſynæ *quantum cuidam profuerint poſt obitum* 482 b
Eleemoſynis *& pauperibus addictiſſimus B. Nevolonus, nec ſine miraculis* 497
Eleemoſynarum *largus diſtributor S. Samſon Deo per miraculum concurrente* 581 f. *Vide* Miſericordia.
Energumeni *liberati ope S. Jacobi ap.* 65 e. *Ope S. Chriſtophori M.* 132 c. *Ope S. Cucufatis M. & SS. Simonis & Judæ app.* 157. *Solo imperio S. Cucufatis M.* 161 b: *& S. Ebrulfi* 195 b c e, 197 c. *Ope S. Glodeſindis V.* 208 c f. *Ope S. Annæ* 288 f. *Ope S. Simeonis eremitæ* 327 b f, 330 e, 331 c, 335 b, 336 f. *Ope SS. Mauri & Socc. MM.* 367 & ſeq. *Ope S. Pantaleonis* 423 f. *Ope S. Bertholdi abb.* 485 f & ſeqq. *Ope B. Nevoloni* 498 e. *Ope S. Urſi abb.* 565 a. *Ope S. Samſonis ep.* 578 d, 582 c, 585 e & ſeqq. *Ope S. Irenes V.* 621 f & ſeqq. *Ope S. Raymundi Palmarii* 656 & ſeqq.
Epiſcopalis *conſtantia etiam adversùs regem delinquentem eluxit in S. Nicetio ep. Trevir.* 184 a
Epiſcopalium *virtutum inſigne compendium in elogio S. Laurentii archiep. Mediolan.* 437 & ſeq. 441 a b & ſeq.
Epiſcopus *ſuffragio cæleſti eligitur S. Joannes Agnus, licet idiota eſſet & junctus matrimonio* 226 d & ſeq.
Epiſcopum *injuſtè vexans Ratharius dux punitur à Deo* 181 b
Epiſcopus *S. Geranmus exercitum ducit contra infideles* 598 d
S. Euchariſtia *ab angelo miniſtrata morienti S. Euſtathio M.* 547 a
Exundationem *precibus avertit S. Bertholdus abbas* 480 e

F

FAme *periclitantes juvantur ope S. Annæ* 293 f, 294 a. *Item precibus S. Simeonis eremitæ* 325 f & ſeq.
Febres *depulſæ ope S. Glodeſindis V.* 206 e. *Ope S. Simeonis erem.* 329 f & ſeqq. *Ope SS. MM. Cordubenſium* 463 e. *Ope S. Raymundi Palmarii* 645 f
Feminas *inhoneſtas quomodo ad frugem reduxerit S. Raymundus Palmarius* 651 f & ſeq.
Feſta *Sanctorum quomodo celebranda* 587 & ſeqq.
Feſtum *S. Jacobi ap. violantes divinitus puniuntur* 58 e. *S. Pantaleonis M.* 425 e. *S. Bertholdi abb.* 492 c
Feſtum *S. Pantaleonis negligentes terrentur divinitus* 424 b
Fidei Catholicæ *inter infideles tenaciſſimus puer S. Aurelius M.* 451 f & ſeq.
Fidelitas *erga ſuperiores in rebus adverſis quam grata ſit Deo* 184 b c
Filii *patrem è Turcica ſervitute redimentis inſignis pietas* 359 c. *Item Filii in matrem, matris in filium* 646 & ſeqq.
Filiorum *multorum uno anno morientium jacturam quam patienter tulerit S. Raymundus Palmarius* 649 b
Fontem *precibus obtinet S. Samſon ep.* 585 b
Fulmine *ictus exſpiravit S. Simeon Stylita, cognomento Fulminatus* 310 e
Fur *occupatus à dæmone, reſtituit ablata; & liberatur* 195 e. *Alius divinitus urgetur ablata reſtituere ope SS. MM. Cordubenſium* 464 b. *Alius inſuper cogitur delictum palàm confiteri ibidem* c. *Alius miſerè perit* 589 f & ſeq.

G

GUttur *inflatum ope S. Jacobi ſanatur* 52 e *Vide* Angina

H

HÆmorrhois *ſanata ope SS. MM. Mauri & Socc.* 369 d
Hæreſeos *Theodotianorum auctor & origo impia* 537 c
Hæreticorum *ars antiquiſſima eſt, in errorum patrocinium primitivam Eccleſiam accerſere* 537 a b. *Eos egregiè inſectatus fuit S. Innocentius PP. I.* 551 a & ſeqq.
Hebdomadam ſanctam *quam ſeverè tranſigat S. Simeon erem.* 332 b. *Vide* Quadrageſima
Hernia *ſanata ope S. Raymundi Palmarii* 656 f & ſeqq.
Hoſpitalitas *commendatur monachis inhumanis à S. Simeone eremita* 328 d. *Eamque miraculo idem compenſat* 330 c
Hoſpitii *jura violans divinitus punitur* 50 e
Humilitas *Ven. Innocentii à Cluſa favores cæleſtes occultantis* 290 e. *S. Simeonis erem. fugientis æſtimationem hominum* 328 a, 330 b. *Item S. Georgii Sabaïtæ M.* 456 b c. *S. Bertholdi abb.* 481 b c, 482 f *Alterius ejus diſcipuli* 483 b. *S. Ambroſii ep. Mediolani* 505 c d. *S. Irenes V.* 609 & ſeqq.

609 & seqq.

I

Iconomachi, *hostes vitæ monasticæ* 605 d
Idolum *Martis solis precibus S. Symphronii M. liquefactum ac dissolutum* 303 b. *Alia corruunt & conteruntur prece Martyrum* 419 b, 533 e, 547 c
Idolorum fanum *in ecclesiam Christianam consecratum* 438 e
Jejunia *severa S. Jacobi Minoris* 9 a. *S. Ebrulfi ab.* 195 a. *S. Simeonis eremitæ* 325 e. *B. Nevoloni* 497 c. *S. Samsonis ep. in ætate juvenili* 576 b c & seq. *Vide* abstinentia
Ignis *exstinctus per reliquias Sanctorum* 363 e. *Vide* Incendium
Ignem *illæsus sustinet S. Hyacinthus M.* 303 c: *uti & reus damnatus ad rogum, invocato S. Jacobo ap.* 67 e. *Illæsa quoque in flammis perstitit Nicæa M.* 148 b, *& S. Christophorus M.* 148 d. *S. Cucusas M.* 161 e
Imago *Deiparæ Cæsar-Augustanæ. Vide* Cæsar-Augustanæ
Imago *S. Annæ. Vide* S. Annæ imago
Imaginum cultus *contra Copronymum mirabiliter defensus à S. Anthusa V.* 449. *Idem per Theodoram imperatricem restitutus* 602 & seq.
Imitatio Christi, *Thomæ à Kempis vulgo tributa, à sanctissimis viris lectitari solita* 3 e
Incendium *restinctum productis reliquiis S. Ebrulfi abb.* 195 f, *prohibitum miraculo S. Annæ* 270 e, *& per ejusdem imaginem* 296 a b. *Ope S. Samsonis ep.* 591 c
Incredula *mulier & blasphema punitur; resipiscens liberatur* 366 d
Incredulus *miraculo sanatus, fatetur merita SS. MM. Mauri & Socc.* 366 c. *Incredula item mulier* 370 b
Infantes *exposititios paternè fovet S. Raymundus Palmarius* 653 f
Inimicus. *Vide* Dilectio inimicorum
Injuriam *monachis illatam exoratus Deus ulciscitur miraculo* 565 b
Innocentem *accusatum miraculo non uno liberat S. Irene V.* 627 f & seqq. *Quod & post obitum facit* 634 b
Inobedientia *& obstinatio monachi subitâ morte plectitur* 326 f & seq. Inobedientiæ *erga matrem pœna divinitus inflicta puellæ* 466 e
Insomnia *& languor miro modo sanantur ope SS. Septem Dormientium* 380 a
Inventio reliquiarum. *Vide* Reliquiæ, Corpus.
Invidia *monachorum duorum exsecranda, ejusque punitio* 577 & seq.
Invidia *diaboli quanta sit, ipse significat* 623
Invisibilis *fit S. Anthusa V. persequenti eam tyranno* 449 b c. *Et B. Nevolonus ne ex ecclesia excludatur* 497 f
Inundationes *invocato S. Christophori M. patrocinio inhibitæ* 137 & seq.
Irâ *commotus monachus invaditur à tribus damonibus, & per Sanctorum reliquias liberatur* 157
Irasci *quam solam ob causam liceat & necesse sit* 308 e
Judæorum *unus pertinax & blasphemus repentina morte punitur; socii verò multi convertuntur operâ S. Simeonis eremitæ* 328 f & seq.
Judæorum *in pueros Christianos immanis & anniversaria crudelitas* 494 & seq.
Judices *iniquos arguit fortiter S. Raymundus Palmarius* 652 c
Juramenti *temerarii pœna, ejusque post pœnitentiam sublatio* 466 c

L

Lac *pro sanguine fluit resecto capite S. Pantaleonis M.* 420 a. *& S. Acatii M.* 547 c
Lacrymarum *dono insignis fuit S. Irene V.* 620 c
Lampas *defossa post multa secula reperta est ardere apud reliquias S. Annæ* 253 c
Lasciviam *alienam propria maceratione expugnat B. Nevolonus* 498 d
Latrones *ope S. Jacobi ap. sistuntur immobiles* 34 d
Latroni *habitum monasticum concedit S. Bertholdus, ut illum eripiat imminenti supplicio* 480 f. *Item alium, qui sanctissimè postea vixit* 482 f & seq.
Lecto *numquam utebatur S. Samson* 579 a, 582 b
Leo *mansuescit attactu S. Simeonis erem.* 332 e. *Alium precibus interimit S. Samson ep.* 586 e
Lepra *per Baptismum sanata* 186 a. *Per contactum S. Simeonis erem.* 331 a. *Per ejus cilicium* 335 d. *Ope SS. MM. Cordubensium* 463 d. *Ope S. Samsonis ep.* 585 e
Liberalitas *in causas pias Alfonsi regis* 17 b. *Vide* Munificentia
Libidinis *motus in flumine glaciato exstinguit B. Nevolonus* 498 c. *Eosdem domat Martyr linguam sibi mordicus præcidens & in pellicem exspuens* 544 f. *Vide* Concupiscentia
Libidinosus *sacrilegium meditans obsidetur à demone* 621 f & seqq.
Ludos gladiatorios *quomodo impedierit S. Raymundus Palmarius* 653 c
Lunaticus *sanatur ope SS. MM. Cordubensium* 466 d
Lux *cælestis radians in vultu S. Irenes V.* 629 f. *Et S. Theodori ep. Massilienſis* 187 b c

M

Mahometani *fabulis delectantur* 381 e
Manna *promanans ex SS. MM. Mauri & Socc. reliquiis* 373 c
Mariti *crudelitas in conjugem barbara* 422 e
Martyres *inter tormenta illæsi, vel statim sanati* 148 b c, 161, 417 & seqq. 449 c, 547 c. *Orat S. Paulus M. pro tyrannis, judice, carnifice* 165 f
Martyrum constantiâ *convertuntur ad fidem ethnici* 9 f. *Et multi ad martyrium accenduntur* 452 d
ad Martyrium *egregia præparatio* 452 e & seqq. *Ejusdem desiderium admirabile in MM. Cordubensibus* 451 & seqq.
Matri *ne videndum quidem præbere se voluit S. Pastor abb.* 308 b
Matris *in filium, filii in matrem insignis pietas* 646 & seqq.
Miracula *sæpe differuntur; sæpe unam tollunt miseriam prius, aliam posterius, & quidem diu* 279 f & seq. Miraculorum *S. Jacobi ap. veritas incredulo per experientiam miram divinitus persuadetur* 62 e. *Item puella cuidam per columbam silvestrem* 64 b. Miraculum *Deiparæ Virginis stupendum & certissimum* 177 & seqq.
Misericordiam *erga ægrotos commendat S. Jacobus ap.* 49 f. *Eamdem egregiè exercet S. Raymundus Palmarius* 553 f. Misericordia *erga captivos elucet in S. Magnerico ep.* 186 & seq. *In S. Ray-*

S. Raymundo Palmario 653 d. *In S. Botuido M.* 636 e. Misericordiam *in pauperes cum instructione catechetica jungunt SS. Cucufas & Felix MM.* 161 b. *Idem agebat S. Bertholdus abb.* 479 d. *Cibos eis suos dare solitus S. Gaugericus adhuc puer* 185 f. *Eosdem egregiè fovit S. Magnericus ep.* 190 e, 191 b. *Et S. Simeon erem.* 328 a, 332 & seq. *Et SS. Aurelius & Sabigotho MM.* 453 b & seq. *S. Bertholdus abb.* 477 e & seqq. *B. Nevolonus* 497 b. *S. Nazarius M.* 533 c. *Parentes S. Samsonis* 580 e f. *S. Botuidus M.* 636 e. Misericordiam *erga pauperes mirificam inspirat Deus S. Raymundo Palmario* 650 f & seqq.

Missam *celebranti S. Samsoni semper assistere ac ministrare visi sunt angeli* 583 f & seq.

Missæ sacrificio *interesse consueverat cum uberrimis lacrymis S. Irene V.* 621 d

Missæ *& Communionis neglectus quantum noceat* 622 c

Monachis *simul & monialibus sanctè præfuit S. Anthusa V.* 449 d

Monachos *obmurmurantes benignè sedat nec sine miraculo S. Bertholdus abb.* 481 a

Monasterium *perversum reducitur ad sanctam disciplinam patrocinio S. Annæ* 269 a

Ad monasticum institutum *coacti primùm, in eo deinde sanctè vixerunt* 477 a. *Ejusdem instituti homines odio erant Iconomachis* 605 d

Monasticam *disciplinam severè tuetur S. Bertholdus abb.* 477 c

Monasticæ perfectionis *exemplar in S. Irene hegumena* 606 & seqq.

Morbi *sæpe sunt aliquibus salutares* 360 d. *Id quod egregiè docuit S. Irene V.* 627 e

Moribundo *quantum profuerint adversùs dæmones opera caritatis* 54 b

Moribundum *solantur Dominus, Deipara, & S. Anna* 263 b. *Deipara & S. Anna* 265 e. *S. Anna moribundo concedit ut rite ante obitum extremis Sacramentis muniatur* 289 b

Moribundos *precibus subitò sanat S. Samson* 580 d e

Mors *B. Nevoloni campanis sponte sonantibus indicata* 498 e

Mortem *omnium filiorum præmaturam patienter fert S. Raymundus Palmarius* 649 b

Mortificatio carnis *industria in S. Bertholdo abb.* 478 e. *Eadem cum oratione mirificè conjuncta à S. Irene V.* 607 e, 611 e, 623 f, *infestante frustra diabolo* 614 c

Mortui *suscitati ope Virginis Deiparæ & S. Jacobi ap.* 40 f, 42 c d, 45 b. *Ope S. Jacobi* 48 d, 50 a. *Ope S. Annæ* 271 e, 274 a, 275 & seq. 282 & seqq. 288 c f & seqq. *Precibus S. Simeonis eremitæ* 326 f & seq. *S. Pantaleonis M. adhuc catechumeni* 413 c. *S. Samsonis* 584 f

Munificentia *S. Ecclesii ep. in causas pias* 445 c & seq. *Vide* Liberalitas

Mutis *reddita loquela per S. Glodesindem V.* 208 f. *Per S. Annam* 279 f & seqq. 295 e. *Per S. Bertholdum abb.* 490

Mutus, surdus & cæcus *adolescens ostendit abditas S. Annæ reliquias, & sanatur* 253 a

Muta & claudâ *puella sanatur ope S. Annæ* 279 f, 280 c

N

Narium *putredo ac fœtor sublata ope S. Glodesindis V.* 207 d

Navigantium *antiqua superstitio, siquis moreretur intra navem* 647 d

Navis *mirè obtenta implorato patrocinio S. Glodesindis V.* 208 a. *Patrocinio S. Annæ* 278. *Ope S. Simeonis erem.* 336 f. *Divinitus oblata S. Simeoni ad Padum trajiciendum* 330 b

Naufragii *periculum avertit invocatus S. Jacobus ap.* 52 b

Naufragi *duo servantur incolumes ope S. Annæ* 292 f & seq.

Normannos *non semel contudit B. Gerannus dux belli simul & episcopus* 598 d

Nuptias *paratas fugâ eludit S. Glodesindis V., angelis faventibus* 204 b, 211 c. *S. Simeon eremita* 325 c

O

Obedientiæ & caritatis *pretium suo periculo edoctus monachus à Deo jubetur illud alios edocere* 326 f & seq.

Obedientiæ *mira efficacia* 482 c d

Obitum *suum & aliorum prænuntiat S. Iltutus* 575 e. *S. Irene V.* 631 f & seq.

Oleo *sacro absterse dæmonum præstigiæ* 189 c

Oleum *mirificum & salutare manans ex sepulcro S. Glodesindis V.* 209 b, 221. *S. Sergii M.* 362 d & seq.

Oleum *toto anno servat in vase dissoluto S. Simeon erem.* 334 a

Opificis *industria singularis ad assequendam doctrinam Christianam* 648 f

Oratio *piissima S. Pauli M. ante mortem* 165 e

Oratio *S. Samsonis assidua* 579 a. Orationes *cum stationibus & brachiorum extensionibus longissimas protrahit S. Irene V.* 607 e, 611 e, 623 f. *Diabolus id frustra conatur impedire* 614 c

Ordines sacros *suscipientis S. Samsonis humero columba cælitus missa insidet* 577 b d, 583 f

P

Pacem *inter discordes conciliare jubetur à Christo apparente S. Raymundus Palmarius; quod fortiter præstat* 650 e & seqq. *verbera ob id etiam perpessus & carcerem* 653 b

Panis *in necessitate obtentus per miraculum S. Annæ* 294 a. *Item per B. Nevolonum* 498 d

Paralytici *sanati ope S. Jacobi ap.* 61 b f. *Ope S. Annæ* 284 c & seq., 288 e, 295 b. *Per S. Simeonem erem.* 330 c, 333 d, 335 c & seqq. *Per SS. MM. Maurum & Socc.* 363 & seqq. *Per S. Pantaleonem M.* 416 d. *Per SS. MM. Cordubenses* 465 f

Parentem *ne moribundum quidem, nisi jussus, invisit, sanat, & convertit S. Samson* 579 e & seq.

Parentum *& proximorum amori quousque renuntiaverit S. Pastor abb.* 308 c

Pater *S. Samsonis ep. de cælo corripitur, quod nollet filium fieri clericum* 575 c

Patientiâ *in injustis persecutionibus eminet S. Theodorus ep. Massilienfis* 186 b

Paupertatis evangelicæ *exempla in SS. Joanne & Jacobo apostolis* 8 c

Peccator *remissum sibi scelus miraculo discit ad sepulcrum S. Jacobi Compostellæ* 48 b. *Alii per Sanctorum reliquias moventur ad pœnitentiam* 371 c

Peccati mortalis *rei privantur cælesti viso, quo eorum comites recreantur* 251 a

INDEX MORALIS

Pecunia *vel in neceſſitate, vel ad cauſas pias frequenter per miraculum accepta beneficio S. Annæ* 245 & ſeqq. 251 a, 296 a. *Indicio archangeli Michaëlis* 398 c. *Eadem precibus per miraculum obtenta à B. Nevolono* 498 d

Peregrinationes *Compoſtellanæ ad S. Jacobi quam antiquæ, quam illuſtres ac frequentes, quam ornatæ miraculis* 32 & ſeqq. 45 b; 48 & ſeqq.

Peregrinationes *Hieroſolymitanæ inſtitutæ à Sophia Hollandiæ comitiſſa* 34 c. *A S. Raymundo Palmario ejuſque matre* 646 d & ſeq.

Peregrinationum *ſacrarum mirificè amans B. Nevolonus* 496 b & ſeqq. *Uti & S. Raymundus Palmarius, ſed à Chriſto apparente inhibetur* 650 e

Periculis *variis clientes ſuos ac peregrinos liberat S. Jacobus ap.* 47 & ſeqq. 65 f & ſeqq.

Peſtis *Divione ſedata an.* 1531 *per invocationem S. Annæ* 249 b, 296 f

Philtrum. *Vide* Præſtigiæ amatoriæ

Phtiſis *ſubitò ſanata ope S. Pantaleemonis M.* 366 f

Piſcatio *felix & prodigioſa ope S. Annæ* 291 c. *Precibus S. Botuidi M.* 637 c

Pluvia *in media non madefactus S. Aredius* 184 a. *Nec reliquiæ SS. MM. Mauri & ſociorum, nec earum bajuli, nec ſacerdotes aſſiſtentes* 362 c

Podagrâ *& chiragrâ factus inutilis, omnino ſanatur ope SS. Mauri & ſocc. MM.* 364 d

Pœnitentia *exterior minus gravis requiritur, ſi interior ſincera ſit* 308 e

Pœnitentia *ſevera S. Benigni ob rem non culpabilem* 317 e

in Pœnitentiæ ſacramento *adminiſtrando mira ſedulitas S. Bertholdi abb.* 479 c d & ſeq. *Ibi ſolebat adhibere verbera* 480 b, 486 e

Poma S. Joannis *à quo miraculo ſic dicta* 225 f. *Alia ejuſdem Sancti planè mirifica* 625 f & ſeqq. Poma *ſalutaria arboris ſuper Martyrum ſepulcro nata* 517 f

Pontificis *Romani auctoritas vindicata* 538 e

Præſtigiæ amatoriæ *mirabiliter detecta combuſtaque precibus S. Irenes V.* 617 & ſeqq.

Presbyteri *ac diaconi jubentur habere contubernales, tamquam pudicitiæ ſuæ teſtes* 440 d

Prophetiæ *dono claruit S. Nicetius ep. Trevir.* 184 b. *S. Bertholdus abb.* 480 & ſeqq. *Item latro ſub illo factus monachus* 483 c d. *S. Iltutus* 575 e & ſeq. *S. Samſon ep.* 579 f & ſeqq. *S. Joannicius* 604 b. *S. Irene V.* 613 & ſeqq.

Puer *ab equo obtritus ſubitò ſanatur ope SS. MM. Mauri & ſocc.* 365 f

Pueritia *ſancta S. Gaugerici* 185 f. *S. Ebrulfi* 194 f & ſeq. *S. Simeonis eremitæ* 325 c, 332 b. *S. Samſonis ep.* 575 b

Puerperii *periculo liberata mulier ope S. Annæ* 281 a

Pupillorum *ac viduarum cura ſingularis in S. Raymundo Palmario* 652 d

Q

Quadrageſimam, *& maxime hebdomadam ſanctam quam ſeverè tranſigat S. Simeon erem.* 332 b. *S. Samſon ep.* 590 e. *S. Irene V.* 624 b

R

Religioſæ perfectionis *exemplar in S. Irene hegumena* 606 & ſeqq.

Religioſis *non ſatis eſt mundum reliquiſſe corpore, niſi & ſpiritu relinquant* 611 f & ſeq. *Eiſdem virtutes maximè neceſſariæ recenſentur* 612 b c. *Iis præcipuè fugienda immunditia, avaritia, delicia &c.* 614 b c

Religioſum ſtatum *filio ſuadet S. Raymundus Palmarius moriens* 654 c

Reliquiæ *Sancti Jacobi ap. cæleſtibus indiciis inventæ* 16 d. *Plurimi ſibi eaſdem vindicant, ſed falsò* 19 & ſeqq. *Eædem in tenebris ſplendorem lucis emittunt* 6 e. *Per eas torquentur dæmones & ejiciuntur ab energumenis* 157 d, 365 a. *Earum violatores divinitus puniti* 17 & ſeq. 30 b

Reliquiæ *ſacræ piè coluntur; tametſi alterius Sancti putentur eſſe quam re vera ſint* 31 e & ſeq. *Eædem non minoris faciendæ, quia exiguæ ſunt aut in partes minutas diviſæ* 35 f. *Quam antiqua ſit earum veneratio in Eccleſia, & quam ſimilis per omnia hodiernæ* 35 & ſeq.

Reliquiæ *S. Wolfilaïci inter ignes illæſæ; inter imbres intactæ* 190 b c

Reliquias *B. Gothalmi irreverenter inſpectans cæcitate plectitur; ſed factum dolens ſanatur* 340 a

Reliquiæ *SS. Mauri & ſocc. MM. divinitus revelatæ* 361 c & ſeq.

Reliquiæ *S. Sergii M. oleum, fumum aromaticum, & lucem emittunt* 362 d. *Et manna* 373 c

Reliquias *furans divinitus punitur* 469 a

ad Reliquias *S. Bertholdi ſuperba mulier accedens propiùs punitur* 488 c

Reliquiæ *S. Nazarii M. inventæ incorruptæ & odorem ſuaviſſimum exſpirantes* 505 b c. *Vide* Corpus

Reſtrictione reali *utitur S. Pantaleon M.* 413 d e

Reſurrectionem *carnis negantes hæretici reprimuntur inſigni miraculo* 381 c & ſeqq.

Roſarium *volvens ruſticus cæleſti viſione non ſemel recreatur* 249 f & ſeqq.

S

Sacrilega communio *dirè punita in Lothario rege & comitatu ejus* 220

Sacrilegus fur *punitur; ſed facta reſtitutione delictum palàm confeſſus liberatur* 464 c. *Alterius repentinus interitus* 518 c

Saga *obſtinata, precibus S. Samſonis repentino plectitur interitu* 580 c

Sancti *aliquando differunt imploratam opem; aliquando malum unum tollunt priùs, alterum diu poſterius* 279 f & ſeq. *Cur ſæpe eorum ope aliqui omnino ſanentur; alii ſigna languorum retineant, alii non ſanentur* 360 c d. *Eorum cultus in Eccleſia quàm antiquus ſit & ſibi per omnia ad hunc uſque diem ſimilis* 35 f & ſeq.

Sanctorum *parum reverens ſubitanea morte plectitur* 467 d. *Eorum Acta cur ſcribantur* 324 f, 360 a

Sanguis *S. Jacobi ap. etiamnum liquidus* 23 e

Sanguinis *fluxus invocata S. Glodeſinde ſiſtitur* 222 d

Sanguinis *S. Pantaleonis M. anniverſaria liquefactio* 402 e & ſeq. 421 d

Sanguis *S. Nazarii M. incorruptus* 505 b

Sanitas *multis obeſt; morbi proſunt* 360 d, 627 e

Saxo, *velut cera impreſſa S. Mauri ep. M. corporis forma* 363 f

Scandalum *quo pacto vitari poſſit* 308 e

Scientia *occultorum, abſentium, futurorum. Vide* Prophetia.

Sepulcra Sanctorum *clara miraculis: S. Jacobi ap. Compoſtella* 18 e, 32 f. *SS. Banti & Beati Tra-*

Treviris 188 f. *S. Glodeſindis V.* 205 & ſeq. *S. Oraozela M.* 306 a. *SS. Benigni & Chari* 316 c. *S. Gliſentis* 319 a. *S. Simeonis eremitæ* 335 & ſeqq. *S. Jorii ep.* 342 a. *B. Nevoloni* 499. *S. Raymundi Palmarii* 655 & ſeqq.

Serpens *immanis ac peſtifer ope S. Chriſtophori M. mortuus* 137 d. *Ope S. Samſonis* 581 a, 584 f & ſeqq.

Serpentis *morſu tumentem ſigno crucis ſanat S. Samſon ep.* 575 c d

Servitute *Turcarum mirabiliter liberati ſeptem viri ope S. Annæ* 287 e. *Alius, implorata ope Deiparæ & SS. Mauri & Socc. MM.* 359 c

Simplicibus *Deus ſublimia communicare ſolet* 362 a

Siti *periclitantes, invocatâ S. Annâ potum obtinent* 291 f & ſeq. 293 f, 296 c

Solem *precibus qui ſtiterint* 267 a

Solitariæ Vitæ *operationes tribulatio & diſcretio* 308 d

Solitudo *eximiè culta à venerabili Gerekino* 3 c. *à ven. Thoma Kempenſi* ibidem e. *Ejuſdem amor ſingularis in S. Anthuſa V.* 448 c

Somnus *prodigioſus 7 Martyrum, vulgo Dormientium* 388

Spinâ piſcis *infixâ faucibus liberati per S. Simeonem eremitam* 334 b, 336 e

Stationes *in oratione pernoctes. Vide* Stylita, Vigiliæ.

Sterilis *mulier invocato S. Jacobo concipit & parit filium* 48 c. *Aliorum Sanctorum patrocinio ex* ſterili *matre naſcitur S. Ebrulfus* 194 f. *Ipſius S. Ebrulfi patrocinio*, ſterili *conjugio datur filius* 196 d., 197 f. *Ex* ſterili *matre divinitus prædicitur naſcitura Deipara Virgo* 234 c. Sterilis *mulier patrocinio implorato S. Annæ concipit; ſed idem implorare deſinens, fœtum enititur mortuum; qui tamen ad vitam repetitis precibus redit* 271 c f. Sterilitas *aliis pluribus per eamdem Sanctam ablata* 275 a, 290 f & ſeq. 295 c. Sterili *ex matre divinitus prænuntiatus naſcitur S. Samſon ep.* 574 d

Studia *ſacræ Scripturæ quantam lucem accipiant à jejuniis, vigiliis ac precibus aſſiduis, ſenſit S. Samſon ep.* 576 c, 577 d

Stylitam *Simeonem circa Treviros imitatus S. Wolfilaicus, perſtat in columna* 189 a. *Hanc tamen ſubinde deſerit ſuadente S. Magnerico ep.*, ibidem f

Superiores *religioſi quam grave onus ſuſtineant, & quam ſanctè illud ſubierit S. Irene V.* 610 & ſeqq.

Suppliciis *erepti ope S. Annæ* 272 c f & ſeqq. *Vide* Miſericordia erga captivos

Surdus cæcus & mutus *adoleſcens detegit reliquias S. Annæ, & ſanatur* 253 a

Surdis *redditus auditus ope SS. MM Mauri & Socc.* 363 & ſeqq. *Ope S. Bertholdi abb.* 493 a

Surda & muta *ſanantur ope SS. MM. Cordubenſium* 465 b, 467 f

Suſpenſus *è patibulo innocens à S. Jacobo ap. liberatur* 50 b

T

TEmpeſtas *ſedata patrocinio S. Annæ* 262 b, 266 e, 270 a, 271 a. *Imperio S. Simeonis erem.* 333 f

Tentationes *invocatâ S. Annâ diſſipatæ* 269 c f, 274 f

Tentationes *vincit S. Irene V. eas revelando ſuperiori* 607 f. *Item implorando Sanctorum opem* 608 a b

Tentationes *carnis in concreto glacie fluvio reſtinguit B. Nevolonus* 498 c

Tribulatio *& diſcretio conveniunt ſolitariis* 308 d

Turcarum *ſervitute viri 7 mirabiliter liberati ope S. Annæ* 287 e. *Vide* Servitus

V

VEnenum *ſciens haurit S. Samſon, ſed illæſus* 578 a

Ventis *imperat Chriſti nomine S. Simeon erem.*; *& obediunt* 333 f

Veſtium *luxus miraculo correptus* 488 c

Victoria *de Saracenis per invocationem Sanctorum prodigioſe parta* 35 c. *Item aliæ plures ope S. Jacobi ap.* 37 & ſeqq.

Viduarum *& pupillorum cura ſingularis in S. Raymundo Palmario* 652 d

Vigiliæ *duræ & fere continuæ S. Samſonis ep.* 579 a, 582 b, 590 c. Vigiliæ & ſtationes *mirabiles S. Irenes V.* 607 e, 611 e, 623 f; *infeſtante mirum in modum dæmone* 614 c

Vinum *ſalutare, miraculo datum* 223 b

Vinum *per miraculum S. Annæ obtentum* 291 f

Vinum *in eleemoſynam largè fuſum non minuitur* 465 c d

Virginitas *perpetua SS. Joannis & Jacobi* 9 a

Virginitatis *amor egregius in S. Glodeſinde V.* 204 b, 211 c. *In S. Irene* 604 c

Vocationi divinæ *promptè obtemperant SS. Joannes & Jacobus apoſtoli* 9 a. Vocationem *filii ad ſtatum eccleſiaſticum impediens pater de cælo corripitur* 475 c

Voſagicæ *ſolitudinis elogium* 188 d

Vota *pia non adimplentes puniuntur divinitus* 52 b, 281 a, 489 c, 422 d e, 465 e

Voti *Deo in Sanctorum honorem nuncupati efficacia paſſim occurrit in miraculorum narrationibus.*

U

URinæ *obſtructio ſanata ope S. Raymundi Palmarii* 657

Urſa *& ovis paſcunt S. Gliſentem eremitam* 319 a

Uxorem *patientia & miraculo convertit B. Nevolonus* 497 c d

Uxorem *& liberos quam ſanctè amaverit S. Raymundus Palmarius* 649 b c d

Z

ZElus *indiſcretus correptus in SS. Jacobo & Joanne apoſt.* 9 d

FINIS.